

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

C 550.4

HARVARD COLLEGE
LIBRARY

*Bought from the Fund for
CURRENT MODERN POETRY
given by
MORRIS GRAY
CLASS OF 1877*

PATROLOGIÆ CURSUS COMPLETUS,

SEU

BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRA, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA
OMNIVM SS. PATRUM, DOCTORVM, SCRIPTORVMQUE ECCLESIASTICORVM

SIVE LATINORVM, SIVE GRÆCORVM,

QUI AB AÑO APOSTOLICO AD ÈTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS
ET AD PHOTII TEMPORA (ANN. 863) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORVM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER DUODECIM PRIORA
ECCLESIA SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBVS MANUSCRIPTIS COLLATAS,
PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA;

DISSERTATIONIBVS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBVS CONTINENTER ILLUSTRATA;

OMNIBVS OPERIBVS POST AMPLISSIONES EDITIONES QUÆ TRIBVS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS
DETECTIS AUCTA;

INDICIBVS PARTICULARIBVS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI
SUBSEQUENTIBVS, DONATA;

CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARVM PAGINARVM MARGINEM SUPERIOREM.
DISTINGUENTIBVS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBVS, ADORNATA;

OPERIBVS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM
ECCLESIASTICAM POLLENTIBVS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET AMPLIUS INDICIBVS LOCUPLETATA; SED PRÆSERTIM DUOBVS IMMENS ET GENERALIBVS, ALTERO-
SCILICET RERVM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALIS PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE
PATRUM, ARSQUE ULLA EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR;
ALTERO SCRIPTURÆ SACRAE, EX QVO LECTORI COMPERIRE SIT ORBIVM QUINAM PATRES ET
IN QUIBUS OPERVM SUORVM LOCIS SINGULOS SINGULORVM LIBRORVM SCRIPTURÆ VERSUS,

A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CETERISQUE OMNIBVS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANT CHARACTERUM NITIDITAS,
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERVM RECUSORVM TUM VARIETAS
TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINVM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTE
SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA,
SEXCENTORVM FRAGMENTORVM OPUSCULORVMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORVM,
PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBVS ET MSS. AD OMNES ÈTATES
LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBVS, COADUNATORVM.

SERIES GRÆCA

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIA GRÆCA
A S. BARNABA AD PHOTIUM,

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE

CURSUM COMPLETORVM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIA, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA; LATINA,
JAM INTEGRE EXARATA, VIGINTI ET DUCENTI VOLUMINIBVS MOLE SVA STAT, CENTUMQUE ET VILLE FRANCIS VENIT. GRÆCA
DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM CUM VERSIONE LATINA LATERALIS COMPLECTITUR, ET
FORSAN CENTUM VOLUMINVM EXCEDET NUMERUM. POSTERIOR AUTEM VERSIONEM LATINAM TANTUM EXHIBET IDEQUE IN-
TRA QUINQUAGINTA CIRCITER VOLUMINA RETINEBUT. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE
MERE LATINUM QUINQUE FRANCIS SOLUMmodo EMITUR: UTRIOBQUE VERO, UT PRETII HUJUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR,
COLLECTIONEM INTEGRAM SIVE GRÆCAM SIVE LATINAM COMPARET NECESSA ERIT; SECUS ENIM, CUJUSQUE VOLUMINIS AM-
PLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÈQUABUNT.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS LXV.

S. PROCLUS, S. ATTICUS, S. FLAVIANUS CP. SEVERIANUS GABALITANUS,
THEOPHILUS ALEXANDRINUS; ALII.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIAE PARISIORUM VULGO D'ENFER NOMINATAM.
SEU PETIT-MONTROUGE.

★

9473
78

SÆCULUM V.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΠΡΟΚΛΑΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

S. P. N. PROGLI

ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI

OPERA OMNIA.

ACcedunt

SEVERIANI GABALITANI EPISCOPI, THEOPHILI ALEXANDRINI, PALLADII HELENOPOLITANI, PHILO-STORCHI, S. ATTICI, S. FLAVIANI CP., S. MARCI EREMITÆ, B. MARCI DIADÓCHI, MARCI DIACONI,

SCRIPTA QUÆ SUPERSUNT.

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

Bibliotheca Cleri universæ,

SIVE

CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIAS ECCLESIASTICAS RAMOS EDITORE.

TOMUS UNICUS.

VENIT 10 FRANCIS GALICIS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIE PARISIORUM VULGO D'ENFER NOMINATAM,
SEU PETIT-MONTROUGE.

gray
J. S. 87

HARVARD COLLEGE LIBRARY

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUÆ IN HOC TOMO LXV CONTINENTUR

SEVERIANUS GABALITANUS EPISCOPUS.

Sermones et homiliae.	15-29
-----------------------	-------

THEOPHILUS ALEXANDRINUS EPISCOPUS.

Canones.	34
Epistolaæ paschales.	47
Epistolaæ aliæ et variorum ad ipsum.	61

PALLADIUS HELENOPOLITANUS EPISCOPUS.

Historia Lausiaca (<i>memoratur tantum, utpote jam edita tomo XXXIV, appendicis vice ad Macarii utriusque Scripta</i>).	70
Appendix I. Apophthegmata Patrum.	71
Appendix II. Ægyptiorum monachorum Paradisus.	442

PHILOSTORGIIUS.

Historia ecclesiastica.	459
-------------------------	-----

S. ATTICUS CP. EPISCOPUS.

Epistolaæ.	698
------------	-----

S. PROCLUS CP. EPISCOPUS.

Orationes.	679
Homiliae.	834
Epistolaæ.	851

S. FLAVIANUS CP. EPISCOPUS.

Epistolaæ.	890
------------	-----

S. MARCUS EREMITA, B. MARCUS DIADOCHUS ET MARCUS DIACONUS.

Opuscula S. Marci Eremitæ.	906
B. Marci Diadochi homilia de ascensione D. N. Jesu Christi.	1142
Homilia ejusdem contra Arianos.	1149
Eiusdem capita centum de perfectione spirituali.	1167
Marci Diaconi Vita S. Porphyrii episcopi Gazensis.	1211

ANNO DOMINI CDVII

SEVERIANUS

GABALITANUS EPISCOPUS

NOTITIA

(Fabric. *Bibliotheca Graeca* ed. Harles, tom. X, p. 507.)

Severianus Gabalorum in Syria episcopus, Joannis Chrysostomi amicus primum, mox amulus et inimicus (a), quo ipso non levem maculam aspersit nomini suo, laudisque haud parum amisit, licet ob eloquentiam et ipse a quibusdam Chrysostomus (b) appelletur. Obiit Theodosii Junioris, quem sacro baptismo tinixerat, temporibus (c), adeoque post A. C. 408. FABR. Conf. G. Cave *Hist. litt. SS. eccles.* tom. I, pag. 375. — L. Ell. du Pin *Nouv. Bibl.* tom. III, pag. 75; Ceillier *Hist. gén. des aut. eccl.* tom. IX, pag. 7, 217, 380 seq.; Hamberger. *Zuverl. Nachricht.* tom. III, p. 29 seq. — Saxii *Onom. lit. part. I,* ad A. 402. HARL.

Hujus Severiani homilias 14 in *Genesin* instas se habere testatus est Alexander Brassicanus Praef. in *Satirianum*. Ex illis sermones 6 Elç κοσμοποιῶν, de mundi creatione, Græce edidit Henricus Savilius inter sancti Chrysostomi scripta tom. VII, pag. 587 sqq.; Græce et Latine Franciscus Combelis in *Auctario novissimo Bibl. Patrum*, tom. I, pag. 211, Paris. 1672. [Ibidem sermones et homilia *De serpente*, Gr. cum vers. Lat. Bern. de Montsauc. in bujusce edit. Opp. Chrysostomi, tom. VI, p. 489 seqq. HARL.] Ex his desumpta fragmenta observat Caveus, quæ in *Catena Patrum in Pentateuchum*, a Francisco Zephyro vulgata Latine, ad historiam creationis adducuntur. Nam cætera pleraque ad reliquos Moysis libros Severi potius sunt, quam Severiani. FABR. Cfr. Lambec. IV, pag. 62 sqq. de cod. CVII, nr. 4, qui adnotat, primam erat. in ms. cod. CX (apud Lambec. IV, pag. 127), et in ed. Saviliiana in principio esse aliquanto auctiorem: add. Kollarii notam, quam conferes, contra Caveum de cod. Brassicano. — Ibid. pag. 262, in cod. CXLVI, nr. 21, sunt excerpta miscellanea ex Eusebii Pamphili, S. Cyrilli Alex. et Severiani nostri expositionibus in *Vetus Testamentum*. — Ibid. pag. 364, in cod. CLXIV, nr. 6, est interpretatio variarum Veteris et Novi Testamenti quæstionum ex Theodoreto Cyrensi, Severiano nostro et aliis diversis Patribus. — Ibid. in vol. VI, part. II, pag. 269, in cod. XXV, nr. 7, est inter collectanea medica Græco-barbara fragmentum Severiani nostri de nomine primi hominis, Adami. — Et de hominis appellatione, in cod. Escorial. teste Pluero in *Itin. per Hisp.* pag. 189. — Paris. in Bibl. publ. cod. DCCLVI, nr. 2, Severiani homilia *In mundi creationem*. — Ibid. in cod. DCCLVIII, ac DCCLXXVII. 1 (in appendice ad catal. II, p. 613), homiliae sex (sed in priore mancæ) in eamdem. — In cod. CCCXLIII, nr. 4, fragmentum, quo explicatur illud Genes. : *Feliciter Deus duo luminaria magna*. — Florentiæ in cod. Laurent. XXVII, nr. 3, plur. 4, sunt Basiliæ in *Hexaemeron* homiliae 9, in quod opus nonnulla aspersa sunt scholia marginalia, in his Severiani nostri. Vid. Bandin. *Cat. codd. Gr. Laur.* I, p. 550 seqq., qui non solum scholion quoddam ad principium homiliae 1 de Moyse affert; sed in nota quoque 2 suspicatur, illa scholia excerpta esse ex ejus homiliis in

(a) Socrates vi, 41 et 24; Sozom. viii, 10; Niceph. xiii, 9; Palladius in *Vita Chrysost.* Et recentioribus Tillemont. tom. XI *Memor.* pag. 171 seqq.; Gotfridus Hermantius in *Joan. Chrysostomi Vita*, etc.

(b) Rich. Montacutius tom. I *Orig. ecclesiast.*, pag. 112.

(c) Gennadius c. 21 *De script. eccl.* In codice vetustissimo Corbeiensi: *Severianus Gabaræ Ecclesiæ episcopus — moritur Minore Theodosio, filio*

suo in baptismate, imperante. FABR. Severianus a Gennadio l. c. vocatur *vir in divinis Scripturis eruditus, et in homiliis declamator admirabilis*, et additur, eumdem ab Arcadio et sancto Joan. Chrysostomo ad faciendum sermonem frequenter vocatum esse Constantinopolin. At stylum ei parum felicem, jejunum et flaccidum esse, nec Græci sermonis elegantiam attigisse, notat Cave I, p. 375. HARL.

Genesin, quas mstas se habere testatus est Alex. Brassicanus præf. in *Salvianum*. — Ibid. in co. I., nr. 14, plur. 57, excerptum ex Severiano circa mundi creationem et alia theologica : præterea de xxii litteris Hebreorum Moysi traditis a Deo in monte Sina ; de xii magnis montibus ; de mensibus apud Judæos, Macedones et Ægyptios ; de asse, scilicet de nummis ac de triginta denariis, quibus venditus est Jesus Christus. *Vid.* Bandin. l. c. tom. II, pag. 433. — Sec. Montfacon *Bibl. biblioth. mss.* in bibl. Vaticana (pag. 433 et p. 439), in septem codd. — In bibl. Casinensi (pag. 222, ac pag. 225, nr. 305), homiliae. — Mediolani in bibl. Ambrosiana (pag. 323), sermones. HARL.

Homiliae 88 Severiani in homiliario quodam ms. bibl. Ambrosianæ extare testatur Mabillonius tom. I *Musei Italicæ*, pag. 43, alias etiam in codice bibl. Casinensis, de quo idem pag. 124. Apud OEcumenium in I ad Corinth. vi, pag. 416 edit. Veronens. citatur ὁ ἀγιος Σευηριανὸς τεύχει νῦν, λόγῳ γένεται, κεφαλαὶ τῷ. Idem in cap. vii, p. 423, ὁ Σευηριανὸς ἔστιν εὐτῶς.

Elç τὸν δρόν τὸν χαλκοῦν, *In serpentem aeneum*, homilia incipit : Ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, ἀδελφοί, et Græce edita inter tributas Chrysostomo tom. VII Savil. pag. 448. Oratio secunda e decem, quas Chrysostomi nomine in lucem dederat card. Sirletus. Sed Severiano asserunt Joan. Damascenus, Adria-nus papa cum synodo Parisiensi, ut notatum Sirmondo ad *Ennodium Ticinensem* pag. 88. [Vid. supra, vol. VIII, pag. 506.]

Elç τὰς σφραγῖδας τῶν βιβλίων, *De sigillis librorum*, homilia quæ incipit : Μέγα τῆς ψυχῆς ἐφόδιον, et legitur tom. VI Ducæ pag. 438, cum versione Joan. Jac. Beureri, et Græce tom. V Savil. pag. 689. Severiano vindicatur Theodoreti et Adriani papæ auctoritate. FABR. Gr. cum Lat. versione Bern. de Montfacon, in hujus edit. Opp. Chrysost. tom. XII, p. 402.

Sermo *De pace*, in ecclesia Constantinopolitana habitus A. 401, cum a Joan. Chrysostomo susceptus est, tantum Latine exstat tom. VII Savil. pag. 948. Incipit : *In adventu Domini et Salvatoris nostri.*

Elç τὴν ἑταροθράψην, *In incarnationem Christi*, homilia, quæ incipit : Ἐμνήσθη τοῦ Θεοῦ, edita Græce tom. VII, pag. 307, videtur Severianum auctorem habere et sub ejus nomine Latine exhibetur a Combeſſio in *Bibl. concionatoria*. Severiano etiam tribuunt viri docti homiliam *De nativitate Christi*, quæ occurrit Græce tom. V edit. Savil., pag. 846, et incipit : Μυστήριον ἔνον καὶ παράδοξον. In neutra harum leguntur, quæ ex Severiani homilia in *Nativitatem* affer Theodoritus dialogo secundo.

De cruce homiliam et in illud : *Tu es, qui venturus es*, vulgavit Græce Savilius inter dubia Chrysostomi tom. V, pag. 898. Incipit : Καλῶς ἡμῖν καὶ σοφῶς. Eam ms. Mazariniano usus idem Combeſſius ex Damasceni auctoritate Severiano vindicavit et Latine a se versam edidit tom. I *Bibl. concionatoria*, pag. 56, qui utraque etiam lingua vulgavit, Paris. 1656, 4, cum aliis quibusdam Chrysostomi (a). Idem testatus est, homiliam in *dedicationem crucis*, ex qua fragmentum produxit Gretserus, integrum existisse in bibl. Scorialensi. Quartum Severiani λόγον elç τὸν σταύρον citat Damascenus 3 *De imaginibus* tom. I, pag. 385, et elç τὰ ἔχαντα τοῦ σταύρου pag. 327, 345, 363. FABR. *In encænia crucis*. Fragm. in cod. Vindobon. CCXLVIII, nr. 10 : Lambec. IV, pag. 291. — Paris. in cod. DCCLI, 9, bibl. publ. Ibid. in cod. CMLXXIX, nr. 15, Severiani homilia in *cæcum a nativitate*. — Ibid. in cod. MCVII, 4, et in cod. August. Vindel. (teste Reiser. in *Ind. mss. August.* pag. 12, nr. 32) it. in cod. Mosquensi X, in 4 (*Vid. Matthæi Notit. mss. Mosquens.* p. 307, nr. 45, ed. in 8); homilia in illud Apostoli : *In eo habitat omnis plenitudo divinitatis*. — Collectanea ex eo aliisque, in cod. August. Vind. pag. 39. Vid. Reiser. I. c., pag. 39. HARL.

[Elç τὰ θεοφάνια, in cod. Mosquensi synod. CCLXXI, et edita est hæc homilia a cl. Matthæi in *Lectionibus Mosquensib.* vol. II, Lips. 1779, 8, p. 1 sqq.] — [Incipit : Ἀνοιγέσθω σῆμερον πᾶν στόμα πρὸς θεολογίαν. Repetita est in Append. ad Gallandii *Bibl. PP.* tom. XIV, p. 145 seqq., ibi primum addita Lat. versione. Cf. Prolegg. ad App., p. 8, Beck. In cod. Mosquens. CCXLVII, φύσις καὶ οὐσία κατ' οὐδὲν διαφέρει. *Vid. Matthæi not. cit. p. 193.* HARL.]

Ex stylī similitudine homilias longe plures Severiano, sed non satis tuta conjectura tribuunt viri docti, ut videre licet apud Eliam du Pin tom. III *Bibl. eccles.*, et Tillemontium tom. XI *Memor.* pag. 587 seqq. Illam vero *De morte innocentium* homiliam, quæ incipit : *Zelus quo tendat, quo prosilat livor*, et inter sermones Petri Chrysologi legitur CLII, atque inter Patrum homilias ab Alcuino collectas, nequit quād Severiani esse, sed Latini scriptoris (b), ex ipso filo orationis arguit Combeſſius, qui tamen

(a) Inscriptio libri est : *Chrysostomi liber aureus de educandis liberis*. Ejusdem tractatus alii quinque. Severiani, Gabal. episc. liber in *S. crucem*, Basilii, etc. Græce ex vetustis codd. card. Mazarini, cum interpretatione Lat. Franc. Combeſſis. Paris. Aut. Bertier. 1656, 8. Homilia eadem Lat. in *Bibl. PP. max.* tom. V, p. 1229. HARL.

(b) Attrib. in *Cat. mss. Angliae*, etc., tom. I, part. II, p. 68, nr. 2044 de cod. Oxon. Collegii Jesu ci-

tatur Severiani episcopi Caralitani *De innocentia* : sed tom. I, part. I, p. 116, nr. 2213, de cod. Bodlei. V, Severiani *De innocentibus*, et tom. II, part. I, pag. 41, nr. 550, de cod. eccles. Dunelmensis, Severiani sermo in festo Nativitatis *De innocentibus*. Teste Montfauc. in *Bibl. biblioth. mss.* II, p. 4253, in cod. monast. B. M. de Becco. Severiani et aliorum in festo SS. Innocentium. HARL.

homiliam *De SS. Trinitate*, quæ incipit: Οἱ χατὰ τῆς ἀγίας et inter suppositas Chrysostomo exstat tom. I edit. novæ, p. 832 (Savil. tom. VI, p. 955, et Ducæ VI, pag. 160); necnon alias plures tomo sexto Ducæ obvias, Severiano potius, quam Joanni Hierosolymitano tribuendas contendit.

[*Definitiones* Severiani, Florent. in cod. Laurent. XI, 6, plut. 74. Sed cuinam Severiano sint ascribendæ, Bandin. in *Cat. codd. Gr. Laur.* III, pag. 99, sibi compertum non esse, fatetur. HARL.]

Severiani (a) χατὰ τῶν αἰρετικῶν citat Damascenus in *Parallelis sacris* tom. II, p. 385 seqq. 789. Contra Novatum Gelasius lib. *De duabus Christi naturis*. At Gennadius c. 21 *De script. eccles., Legi*, inquit, ejus expositionem *In epistolam ad Galatas*, et *De baptismo et Epiphania solemnitate libellum gravissimum*. Citatur etiam Severianus apud OEcumenium in cap. I *Epist. ad Galatas*. Et in Anastasii Sinaïtæ *Hodego* cap. 16, pag. 502, assertur locus Severiani in *Coloss.* II, 2 (b). Alia ex Catenis in Veteris Testamenti libros fragmenta illius Graece et Latine dedit Combesius *Auctar. noviss.* pag. 291-297; poteratque longe plura asserre nisi jure metuisset pleraque quæ in Catenis sub Σεβηνῷ. Αὐτοῖς nomine existant, ut in illa ad Jobum, Severi potius esse quam Severiani.

Severiani asii.

Severianus in Africa episcopus et confessor sub Genserico. Vide Prosperi *Chronicon* p. 746, Aetio II et Sigisvulto coss. (A. C. 437.) — Alius Severianus in Africa episcopus, qui intersuit concilio Sardensi A. 347. — Necnon Ceramussensis itidem Africianus, qui intersuit collationi Carthag. an. 411. **FABR.** Martyrium Severiani, conscriptum a Symone Metaphraste, in cod. XVI Vindob. nr. 12. *Vid.* Lambec. VIII, pag. 506, seqq. et *Acta sanctor.* ad d. 9 Sept. tom. III, p. 355 et 360. — Et de cod. Vindob. XIX, nr. 6, *Vid.* Lamb. ibid. pag. 567, ibique not. Kollar. — In bibl. Bodlei. nr. 285, s. cod. CVI, 10, Cromwell. — Florent. in cod. Laurent. XX, 8, plut. 11, d. 9 Sept. diversum ab edito in *Act. SS. ad dictum diem*. *Vid.* Bandin. *Cat. codd. Gr. Laur.* I, pag. 514. — In cod. Mazariniano. — Vita Mediolani in cod. Ambrosiano; — in cod. Sforziano, de quibus vid. Montfaucon. *Bibl. biblioth. manuscriptarum*, pag. 504, 702 et 1315. HARL.]

Severianus, Africæ proconsul, cuius virtutes impense laudat Apuleius in *Floridis*.

Severianus, Aphrodisiadis in Caria episcopus, qui intersuit concilio Constantinopolitano an. 553.

Severianus, Arethusius in Syria episcopus, qui subscrispsit epistolæ missæ ad concilium Constantinopolitanum sub Mena an. 536.

Severianus Damascius, eruditione et critica laude insignis, cuius e Damasco meminit Suidas in Nōμος, et Σεβηνός. Photius cod. ccxlii; Zeno, imperator, summas ipsi pollicitus est dignitates, si, ethnorum superstitione reicta, Christianus fieri vellet: quod ille renuit.

[Severianus, episc. Caralitanus, cui in cod. Oxon. (ut paulo ante adnotavimus) sermo *De innocentibus attribuitur*. HARL.]

Severianus Galatensis in Gallia episcopus, quem aiunt fuisse ante medium saeculi III, et celebrari in quibusdam Martyrologiis 25 Januar. Ei sunt qui tribuant sermonem *De paralytico*, qui est inter Petri Chrysologi sermones quinquagesimus. Incipit: *Christum in humanis artibus*. Alius Severianus in Gallia episcopus subscrispsit concilio Regiensi, an. 439.

[Jacobus Severianus de disciplinis variis, Roinæ in cod. monasterii Cryptæ-Ferratae, teste Montfaucon. in *Bibl. bibliothec. manuscriptarum* I, pag. 200. HARL.]

Julius Severianus, rhetor, de quo dixi in *Bibl. Latina med. et inf. æt. FABR.* In ed. Mansi tom. IV, p. 203. Add. Julii Severiani *Syntomata rhetorices*, per Lucam Fruterium, Antwerp. 1589, 8, in *catal. biblioth. Leidensis*, pag. 270. — Julii Sever. *De 7 disciplinis* liber ms. in 4 Perizon. Leidens. *Vid.* catal. bibl. cit. p. 494, nr. 11, et Oxon. in cod. C. collegii Corporis Christi, sive nr. 1567, *catal. mss. Angliae*, etc. I, 2, pag. 51. HARL.]

(a) Severiani, a Severo monacho nominati, in haëreticis saec. vi numerantur. Secundum Montfauc. *Bibl. biblioth. mssar.* pag. 645. In bibl. Bodlei. excerpta ex Philoponi libro *De dogmate Severianorum*, et ibid. pag. 647, Leonii monachi opuscula varia contra Acephalos, Severianos, etc., ac pag. 777. In cod. card. Radulphi Anastasii Sinaite *Syntagma inscriptionum ὀδηγός*, et contra Severianos aliosque haëreticos. — Vindobon. in cod. LXXVII, Abucaæ confutatio haëresis Acephalorum, Severianorum, id est Jacobitarum. *Vid.* Kollar. ad Lambec. VII, p. 292. — De secta Jacobitar. *Vid.* Assemann. B. O. tom. I, p. 424; II, p. 67, et tom. III, pag. 303 sqq., 355, 579, 385 sqq. etc., ac tom. IV multis locis. Item Schroechk christi. *Kirchengesch.* tom. XVIII, p. 631 seq. — De Severianis add. Assemann. *Bibl. Orient.* tom. III, pag. 379, 384, 457,

543. Confutantur a Nathanaele et Gabriele Tauratha, ibid. p. 224, 457. HARL.

(b) Add. paulo ante de illa aliisque ineditis homiliis adnotata. In Theodoriti dialogis fragm. Severiani. *Vid.* supra, vol. VIII, p. 291. — Fragmenta in permultis restant calenis Patrum aliisque collectionibus: sic in cod. CXII Cromwelli, s. nr. 291, cat. mss. Angliae, etc. in codd. August. Vindel. *Vid.* Reiseri Indic. mss. p. 9 et 59. In codd. Coisl. *Vid.* Montfaucon. *Bibl. Coisl.* pag. 41, 42, 67, 76, 82, 83, 84, 263, 264, et saripus. — Venet. in cod. Marcian. *Vid.* *Catal. codd. Gr. Marc.* pag. 17, bis et 22, et cel. Morelli in *Bibl. mss. Gr. et Lat.* I, p. 50 et 32. — Florent. in codd. Laurent. *Vid.* Bandin. *Cat. codd. Gr. Laur.* I, p. 102, 254, 303, 545, nr. 1. — in cod. Mazarin. *Vid.* Montf. — *Bibl. biblioth. mss.* — pag. 1309. HARL.

Severianus, Pelagianus episcopus, cuius filius Agricola in Angliam hæresin illam intulit, ut narrat Prosper ad an. 429, Florentio et Dionysio coss.

Omitto Severianum (Servianum aliis), quem paulo antequam moreretur, Adrianus occidi jussit nonagenarium, teste Dione; necnon Severianum, Gallum, temporibus Marci Antonini cæsum omnibus cum copiis ab Othryade, Persarum duce, de quo Lucianus in *Alexandro Pseudomante*, tom. I, p. 764 seqq.

SEVERIANI GABALITANI IN MUNDI CREATIONEM ORATIONES SEX

Vide inter Opera S. Joannis Chrysostomi nostræ editionis, volume VI, col. 429.

Exstat Opp. Chrysostomi, tom. III, col. 425.

EJUSDEM SERMO DE PACE.

EJUSDEM ORATIO DE SERPENTE ΖΕΝΕΟ.

Vide ibid., col. 499.

MONITUM IN HOMILIAM SEQUENTEM.

(GALLAND: vel. Patr. Bibl. XIV, Append., p. 143.)

Quam hic repræsentamus homiliam, in Epiphania Domini habita est, sive Constantinopoli, sive apud Gabalos, sive etiam alibi. Ostendit Christum omnibus omnia factum, omnes Ecclesiæ gradus suo munere et œconomia condecorasse. Eleganter ex vaticinio Ezechielis Baptistam magnum ostendit ascetam et vatem (a), aliaque multa oratio continet, quæ hominis ingeniū et dexteritatem in interpretandis Scripturis commendant. Illud etiam apparet (b). Severiani temporibus in vigilia Epiphaniæ a vespera ad multam jam diem vigilatum fuisse, animi pietate corporis debilitatem vincente. Hanc quoque ex Mosquensis codd. Græce edidit Matthæus.

(a) Num. 10, 11.

(b) Ex fine num. 11.

ΣΕΒΕΡΙΑΝΟΥ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΓΑΒΑΛΩΝ

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΑ ΘΕΟΦΑΝΙΑ⁽¹⁾.

SEVERIANI GABALORUM EPISCOPI ORATIO IN DEI APPARITIONEM.

I. Aperiatur hodie omne os ad loquendum de Deo, et laudet omnis oratio eum qui de cœlis affulxit Deus Verbum; omne os loquatur, omnis lingua pronuntiet, omnis anima choreas agat, psallat omnis terra. Hodie sermones lucis in die lucis filios lucis illustrant. Consonent cœlestibus terrena; hymnum dicant cum virtutibus supra orbem positis ea que in orbe visuntur. Apparente enim veritate, id est cœlesti rege, oportet universos conspirare in communem Domini universorum confessionem. Christi

A. Άνοιγέσθω σήμερον πᾶν στόμα πρὸς θεολογίαν, καὶ στυμνείτω πᾶς λόγος τὸν ἐξ οὐρανῶν ἐπιλάμψαντα Θεὸν Λόγον· πᾶν στόμα λαλεῖτω, πᾶσα γλῶσσα φθεγγέσθω, πᾶσα ψυχὴ χορεύετω, πᾶσα ἡ γῆ φαλλέτω. Σήμερον λόγοι φωτὸς ἐν ἡμέρᾳ φωτὸς τοὺς ιδίους τοῦ φωτὸς καταλάμπουσιν. Συμφωνείτω τοῖς ἐπουρανίοις τὰ ἐπίγεια ὑμεῖτω μετὰ τῶν ὑπερκοσμίων δυνάμεων τὰ ἐν τῷ κόσμῳ φαινόμενα. Άλη θείας γὰρ ἐπιφανεῖσης καὶ βασιλέως ἐπουρανίου, πάντας δὲ συνδραμεῖν εἰς κοινὴν τοῦ Δεσπότου τῶν

(1) Ex cod. Mosq. 271, in 4° Biblioth. SS. synodi. ΜΑΤΤΗΕΙ.

ἀπάντων διμολογίαν. Χριστοῦ παρουσία, ἀληθινοῦ ἀφωτὸς ἐπιδημία. Χριστοῦ παρουσία, τῆς οἰκουμένης πάτησε εὐεργεσία. Χριστοῦ παρουσία, τοῦ παντὸς κόσμου ἐλευθερία. Χριστὸς ἀνύμνεται, καὶ κόσμος ἄγιαζεται. Χριστὸς περιαγγέλλεται, καὶ ἡ οἰκουμένη φωτίζεται. Χριστὸς περιαγγέλλεται, καὶ πᾶσα ψυχὴ τὸν οὐράνιον πόθον ἔνδυεται. Ἐγγῦαται μου τὸν λόγον ἡ περί τῶν πραγμάτων.

Β'. Ὁρα γάρ μοι τὴν θεοπρεπή ταύτην τῆς Ἐκκλησίας κατάστασιν, δρα τοῦ οὐρανίου πόθου τὴν ἀτθετον λαμπάδα· ὅρα τοῦ σώματος τὴν φύσιν συνεκμάζουσαν τῇ τῶν ἀγγέλων λειτουργίᾳ. Ἀνθρωποι ἀπὸ γῆς δύντες, καὶ γῆν οἰκοῦντες, καὶ ἀποστρεψόμενοι, τοῖς οὐρανίοις συναμιλλόνται νόμοις. Ἡρνήσαντο τοῦ σώματος τὴν φύσιν, ἐδέσαντο τῶν ἀγγέλων τὴν λειτουργίαν· τοιαύτη γάρ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ. Πολιτεύεται μὲν ἐπὶ τῆς γῆς, τάξιν δὲ ἔχει οὐρανίων πραγμάτων (2). Τί ἔργον τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀγγέλων; τὸ τῷ Θεῷ λειτουργεῖν. Τί ἔργον τῶν ἐπὶ γῆς ἑίλιων; τὸ τὸν Θεὸν ἀνύμνειν. Ὄν τοινυν δύστιμος ἡ λειτουργία, δύστιμος καὶ ἡ ἀξία. Διὰ τοῦτο δὲ μακάριος Δασδίδ τὴν πνευματικὴν ἀνακρουόμενος λύραν, καὶ τὸν σωτῆριν τῆς θεολογίας ἀνακηρύξτων ὅμον ξελεγεν, ὡς ἀρτίως ὑπεψάλλομεν· Ὁ Θεὸς τῷ δυνάμεω, ἐξιστρεψόν τημάς, καὶ ἐπιγαντορ τὸ πρόσωπό σου, καὶ σωθησόμεθα.

Γ'. Οὐδέπω ἀπήντησεν δὲ βασιλεὺς τῆς δόξης, καὶ εἰ πρόδρομοι τῆς βασιλείας ἐκήρυττον λέγοντες· Ὁ ποιμάνων τὸν Ἰσραὴλ, πρόσχες. Εἰπὲ, ὦ Προφῆτα, τηλαυγάς, δέλγεις· σαφήνισον, δὲ κηρύττεις. Ὁποίον ποιμένα λέγεις; πολλοὶ γάρ ἐποίμαινον. Μωῦσῆς ποιμήν ἦν, Ἀαρὼν ποιμήν ἦν. Ἐποιμάνες τάρ, φησι, τὸν λαὸν σου ἐν χειρὶ Μωϋσῆ καὶ Ἀαρὼν. Παιμήν ἦν καὶ δαβίδ· Ἐξελέξατο τάρ, φησιν, τὸν δοῦλον αὐτοῦ ποιμάνεων Ἱακὼβ τὸν δοῦλον αὐτοῦ, καὶ Ἰσραὴλ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ. Τί τοινυν τῇ προστηγορίᾳ τοῦ ποιμένος κρύπτεις τὴν ἀξίαν τοῦ καταγγελλομένου; διόρισαι σαφῶς, δέ λέγεις· εὐχρινεῖ καὶ ἀσυγχώτῳ χρῆσαι τῇ φωνῇ τοῦ κηρύγματος. Λέγεις· Ὁ ποιμάνων τὸν Ἰσραὴλ, πρόσχες· δὲ ποιμήν οὐδέπω κηρύττει τοῦ μηνυομένου τὴν ἀξίαν διὰ τὴν πρὸς ἄλλους ποιμένας δύμανυμιαν.

Δ'. Τί οὖν; οὐδέπω ἐνόησας τὴν ἀξίαν, φησιν; σαφηνίζω σοι τὴν ἀλήθειαν. Ὁ καθήλυγεος ἐπὶ τῷ κερουσίῳ, ἐμψάρηθι, ἐξέργειρος τῷ τῷ δυναστελαρ σου, καὶ ἐλθὲ εἰς τὸ σώσαι τημάς. Ὁρές πῶς ἀπασαν δύμωσεν τοῦ προφήτευομένου τὴν ἀξίαν; Ὁρές, πῶς τῷ βασιλικῷ καὶ ὑπερχοσμίῳ θρόνῳ τὸν βασιλέα τῆς δόξης ἀπήγγειλεν ἐποχεῖσθαι τὸ νῦν; Οθεν καὶ δὲ Σωτὴρ ἐπιβεβαῖων τοῦ Προφήτου τὴν πρόβλησιν, βοῶ διὰ τῆς εὐαγγελικῆς χάριτος· Ἐγώ εἰμι δὲ ποιμήν δ καλός. Ἐπειδὴ γάρ ὡς ἀνθρωποι, φησιν, λογικοὶ τὸν Θεὸν οὐκ ἐπέγνωτε, κανέν ὡς ἀλογα πρόβατα τὸν ποιμένα γνωρίσατε.

¹ Psal. LXXIX, 4. ² ibid. 2. ³ Psal. LXXXVI, 21. ⁴ Joan. x, 44.

(2) Forte ταγμάτων.

A est adventus, veri luminis est præsentia. Christi adventus, orbis totius beneficium. Christi præsentia, totius et mundi liberatio. Christus laudatur, et mundus sanctificatur: Christus prædicatur, et totus orbis illuminatur. Christus circumenuntiatur, et omnis anima celeste desiderium induit. Vadem mei sermonis sese rerum præbet experientia.

B II. Attende, tu, mihi enim hanc Deo utique dignam Ecclesiæ constitutionem; attende coelestis desiderii inexstinguibilem lampadem; attende corporis naturam cum angelico ministerio una clarescentem. Homines qui de terra sunt, et terram incolunt, morosi cæteroquin, jam cum colestibus certant institutis; abnegarunt corporis naturam, suscepereunt angelicum ministerium: hujusmodi est enim Ecclesia Dei. Municipatum quidem habet in terra, sed ordinem servat coelestium operum. Quodnam opus est in cœlis angelorum? Deo ministrare. Et quodnam opus sanctorum in terra? Deum laudibus efferre. Quorum ergo pari dignitate censemur ministerium, pari etiam dignitate censemur est meritum. Propterea beatus David spiritualem pulsans lyram, et salutarem evulgans divinitatis hymnum, dicebat, sicut nuper psallebamus: *Deus virtutum, converte nos, et ostende faciem tuam, et salvabis mur*¹.

C III. Nondum occurrerat rex gloriae, et præcursoris regni prædicabant, dicentes: *Qui pascis Israel, attende*². Dic, o Propheta, dilucide quod ais; declara quod prædictas. Quem pastorem dicis? multi enim pascebant. Moyses pastor erat, Aaron pastor erat. Pavisti enim, inquit, *populum tuum in manu Mosis et Aaron*³. Pastor quoque erat David: *Elegit enim, inquit, servum suum pascere Jacob servum suum, et Israel hereditatem suam*⁴. Cur ergo appellatione pastoris occultas dignitatem enuntiati? Defini manifeste, quod ais. Clara et inconfusa utero præconii voce. Dicis: *Qui pascis Israel, attende*⁵· qui ducis velut ovem Joseph⁶. At pastor needum manifestam facit ejus qui innuitur dignitatem, propter communionem nominis cum cæteris pastoribus.

D IV. Quid ergo? needum intellexisti, inquit, dignitatem? manifesto tibi veritatem. Qui sedes super cherubim, appare: exsita potentatum tuum, et veni ad salvandum nos⁷. Viden' quomodo universam explicaverit prophetati dignitatem? Viden' quomodo regio et mundanis rebus sublimiori throno gloriae regem nunc innectum nuntiaverit? Quapropter Salvator quoque confirmans Prophetæ prædictionem, clamat per evangelicam gratiam: *Ego sum pastor bonus*⁸. Quia enim, inquit, tanquam homines rationales oves pastorem agnoscite.

¹ Psal. LXXXVII, 71. ² Psal. LXXXIX, 2. ³ ibid.

V. Volens autem Propheta etiam fructum ostendere adventus hujus pastoris : *Excita, dixit, potentatum tuum, et veni ad salvandum nos*⁸. Apparitio enim Salvatoris, fons totius est beneficii. Apparuit itaque Redemptor orbis universi, omnia suscipiens in se, propter congruentem sibi benitatem. Cum enim vidisset omnia quae in hominibus sunt corruisse, et sacerdotium quod dederat Israeli, et prophetiam, et omnes prerogativas : ipse renovat per se ipsum dona sua. Quomodo vero? Audi.

VI. Factus est propheta, postquam adulterata est prophetia ab indignis, juxta quod scriptum est : *Prophetam vobis suscitabit Dominus Deus noster ex fratribus vestris, sicut me*⁹. Effectus est apostolus, secundum quod dictum est : *Considerate pontificem et apostolum vocationis nostrae Jesum*¹⁰. Effectus est etiam sacerdos sicut ait Hymnographus : *Tu es sacerdos in saeculum secundum ordinem Melchisedec*¹¹. Effectus est quoque diaconus, ut inquit generosus Paulus : *Dico enim Christum diaconum factum suisse circumcisiois pro veritate Dei, ad complendas promissiones patrum*¹². Per omnem igitur transit ordinem. Effectus est pariter etiam lector. Accipiens enim Isaiam legebatur¹³, sicut declarat Evangelium, quo etiam prophetæ confirmaret voces, et honoret gradus ecclesiasticos. Fuit et rex, *Rex regum*¹⁴; ut inquit Nathanael : *Tu es Filius Dei; tu es rex Israel*¹⁵.

VII. Sed dicet fortasse quispiam circumstantium : Quid igitur ad me hominem saecularem, si prophetiam et apostolatum et pontificatum Christus induit? quid ad me in saeculari statu positum? Maxime vero propter omnes homines factus est homo humanissimus ille. Ac si vis videre illum laicalem statum obeuntem propter te, reputa tecum et considera quae jam dicenda sunt. Sine controversia qui baptizat nonne in ordine est sacerdotali; qui vero baptizatur, nonne in laicali gradu constitutus est? Attende igitur Joannem in gradu sacerdotis baptizantem, et Christum in laicali statu baptizatum. Hodie namque, fratres, hodie dispensationem subiicit aquarum: non ex aquis sanctificatus, sed aquis sanctificationem indens. Joannes vicem gerebat sacerdotis; accedit Redemptor orbis ad baptizantem, is qui illustrat in Spiritu, rex ipse ad præcursorum, Deus ipse ad prophetam. Joannes, fratres, non ignorabat dignitatem propter dispensationem; non fecellit eum habitus corporis; non decepit eum apparens caro; quin potius illustravit eum occulta virtus, quam ignorantibus quoque prædicabat. Lucerna quippe sancta erat vir ille admirandus: lucerna de qua : *Paravi lucernam Christo meo*¹⁶, per Prophetam prædictum fuerat. Lucerna vero Joannes prænomi-

E'. Bouλόμενον, δὲ δ Προφήτης καὶ τὸν χαρπὸν ἐπιδεῖξαι τῆς τοῦ ποιμένος ἐπιδημίας· Ἐξέργειρο, φησίν, τὴρ δυναστελούσου, καὶ ἀλλὲ εἰς τὸ σῶσαι ήμᾶς. Ἡ γὰρ τοῦ Σωτῆρος ἐπιφάνεια πηγὴ πάσης εὐεργεσίας. Ἐπεφάνη τοίνυν δ λυτρωτῆς πάσης τῆς οἰκουμένης, πάντα ἀναλαβὼν εἰς ἑαυτὸν διὰ τὴν αὐτῷ πρέπουσαν ἀγαθότητα. Ἐπειδὴ γὰρ εἰδεν πάντα τὰ ἐν ἀνθρώποις διαπεσόντα, καὶ τὴν ἵερωσύνην, ἥν δέδωκεν ἐν τῷ Ἱερατῇ, καὶ τὴν προφητείαν, καὶ πάντα τὰ ἔξαιρετα, αὐτὸς ἀνακαινίζει: δι' ἑαυτοῦ τὰ ἑαυτοῦ δῶρα· καὶ τέος; Ἀκούει.

G'. Ἐγένετο προφήτης, ἐπειδὴ ἐνοθεύθη ἡ προφητεία παρὰ τῶν ἁναξίων, καθὼς γέγραπται· *Προφήτην ὃ μέν ἀραιστήσει Κύριος ο Θεός ημῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὃς ἐμείς Γίνεται ἀπόστολος κατὰ τὸ Εἰρημένον*. Κατιυροήσατε τὸν ἀρχιερέα καὶ ἀπόστολον τῆς κλησίσεως ημῶν Ἰησοῦν. Γίνεται καὶ λερένς, καθά φησιν δὲ Υμνογράφος· Σὺ εἰ λερένς εἰς τὸν αἰώνα κατὰ τὴν τάξιν Μελιχισεδέκ. Γίνεται καὶ διάκονος, ὃς φησιν δὲ γενναῖος Παῦλος· Λέγω γὰρ Χριστὸν διάκονον γετεγήσθαι περιτομῆς ὑπὲρ ἀληθείας Θεοῦ, εἰς τὸ πληρῶσαι τὰς ἐπαγγελίias τῶν πατέρων. Διὸ πάσης οὖν ὅδεινε τάξεως. Γίνεται πάλιν καὶ ἀναγνώστης. Λαβὼν γὰρ τὸν Ἡσαΐαν ἀρετίνωσκεν, ὃς δείκνυσι τὸν Εὐαγγέλιον, ἵνα καὶ τοῦ προφήτου τὰς φωνὰς βέβαιωσῃ, καὶ τῆς Ἑκκλησίας τοὺς βαθμοὺς τιμῆσῃ. Ἐγένετο καὶ βασιλεὺς, *Ο Βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων*: ὃς φησιν δὲ Ναθαναήλ· Σὺ εἰ δὲ Υἱός τοῦ Θεοῦ· σὺν εἰ δὲ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ:

C'. Άλλ' ἔρει τις Ἰωάννης τῶν περιεστώτων· Τί οὖν πρὸς ἐμὲ τὸν λαϊκὸν, εἰ προφητείαν καὶ ἀπόστολήν καὶ ἀρχιερωσύνην ἐνεδύσατο; τί πρὸς ἐμὲ τὸν ἐν λαϊκῇ τάξει κατετελεγμένον; Μάλιστα μὲν διὰ πάντας ἀνθρώπους γέγονεν ἀνθρωπός δὲ φιλάνθρωπος. Εἰ δὲ βούλεις αὐτὸν καὶ λαϊκοῦ τάξιν ὑπερχόμενον ἰδεῖν διὰ τὸ, ἀνάκρινον πάρα σὲ (3) αὐτῷ καὶ σκόπησον τὰ ρήθησάμενα. Όμολογουμένως δὲ βαπτίζων οὐν ἐν χώρᾳ ἐστιν τοῦ λερέως, δὲ δὲ βαπτίζομενος, οὐκ ἐν τάξει τοῦ λαϊκοῦ καθέστηκεν; Ορα οὖν Ἰωάννην ἐν τάξει λερέως βαπτίζοντα, καὶ τὸν Χριστὸν ἐν λαϊκῷ τάγματι βαπτίζομενον. Σήμερον γὰρ, ἀδελφοί, σήμερον τὴν διὰ τῶν ὄντων ὑπῆλθεν οἰκονομίαν. Οὐκ ἐκ τῶν ὄντων ἀγιαζόμενος, ἀλλὰ τοῖς ὄντας τὸν ἀγιασμὸν παρεγόμενος. Ἰωάννης ἐπάληρον τὸ σχῆμα τὸ λερεῖκον, προσέρχεται δὲ λυτρωτῆς τῆς οἰκουμένης τῷ βαπτίζοντι, δὲ φωτίζων ἐν Πνεύματι, δὲ βασιλεὺς τῷ προδρόμῳ, δὲ Θεὸς τῷ προφήτῃ. Ἰωάννης, ἀδελφοί, οὐκ ἡγιόνοσεν τὴν ἀξίαν διὰ τὴν οἰκονομίαν· οὐκ ἔσφαλεν αὐτὸν τὸ σχῆμα τοῦ σώματος· οὐκ ἡπάτησεν αὐτὸν ἡ φαινομένη σάρξ, ἀλλὰ περιέλαμψεν αὐτὸν ἡ κρυπτομένη δύναμις, ἥν καὶ τοῖς ἀγνοοῦσιν ἐκήρυξεν. Λύχνος γὰρ ἦν ἀγιος δὲ θαυμάσιος· λύχνος, περὶ οὗ Ἡρόμαστα λύχνον τῷ Χριστῷ μου, διὰ τοῦ Προφήτου προείρηται. Λύχνος δὲ δὲ Ιωάννης προανηγ-

⁸ Psal. lxxix, 2. ⁹ Deut. xviii, 15. ¹⁰ Hebr. iii, 4. ¹¹ Psal. cix, 4. ¹² Rom. xv, 8. ¹³ Lue. iv, 47. ¹⁴ I Tim. vi, 15. ¹⁵ Joan. i, 49. ¹⁶ Psal. cxxxii, 17.

(3) Forte sol, ex errore typogr.

ρευται, οὐκ ἐπειδὴ τῷ Θεῷ Λόγῳ, τῷ φωτὶ τῆς ἀλη- θείας, χρεία ἡν τῆς ἀπὸ τοῦ λύχνου προσθήκης· ἔλιος γάρ ἡν δικαιοσύνης· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τὸν ἐν σαρκὶ κρυπτόμενον Κύριον ἐγνώριζεν, ὡς ἐν νυκτὶ, τῇ ἤουδαῖκῃ καταστάσει, τὸν λύχνον ἀπαστράπτων τοῦ θείου Λόγου. Καλεῖται οὖν λύχνος εἰκότως.

H. Καὶ δράτε τὸ θαυμαστὸν, ἀδελφοί. "Οτε παρῆλθεν ἐπὶ τὴν ἐνσαρκὸν οἰκονομίαν ὁ πρὸς ἡμᾶς ἐπιομβήσας Δεσπότης, ἀνθρώπος διὰ φιλανθρωπίαν γενόμενος, καὶ ἡν ἔνον θαῦμα, δι τοῦ Θεοῦ ἐν ἀνθρώποις, ἐν δούλοις δὲ Δεσπότης, μετὰ τῶν ποιημάτων ὁ ποιητής, ὁ ἀγιάσων μετὰ τῶν ἀγιασμένων· τότε ὁ Ἰωάννης κηρύξτε τὴν ἀξίαν, καὶ ἡν ἰδεῖν ἔνον θαῦμα· ἡν ἔτεν τὸν λύχνον δεχόμενον τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης Ἰησοῦν. Τὸν γάρ ἀπάντων Λυτρωτὴν Κύριον ὁ λυτρώσως δεξόμενος ἀνθρώπος ἑδάπτηζεν, οὐ τάλη προταχθεὶς, ἀλλὰ προστάγματι δουλωθεὶς. Τότε δὴ τότε πυνέδραμον δύο προφητικαὶ φωναὶ· Φωνὴ βοῶρτος ἐτῇ ἐρήμῳ· καὶ, Φωνὴ Κυρίου ἐτῇ τῷν ὑδάτων. Οἱ κήρυκοι τῆς ἀληθείας ἕδα, καὶ Ὁ Θεὸς τῆς δύνης ἐδρόντα. Καὶ ἡν ἔκει ἡ προσκυνητὴ Τράπεζη ἀντῆς δόξαν ἀστράπτουσα. Πατήρ ἀνωθεν τὸν Γάιον κηρύττων, Γίδες καταθεν τὴν οἰκονομίαν πληρῶν, πὸ Πνεύμα τὸ ἄγιον ἐπισφραγίζον τὴν θεοπρεπῆ μυσταγωγίαν. Καὶ φωνὴ τοσαύτη γίνεται μαρτυροῦντος ἀνωθεν τοῦ Πατρὸς τῷ ἑαυτοῦ Μονογενεῖ, ὡς σχισθῆναι ἀνωθεν τὸν οὐρανούς. Ἀραβαίροτος γάρ, φησι, τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τοῦ ὑδατος, ἐσχισθησαν οἱ οὐρανοί. Οὐ γάρ ἡνεγκαν τὴν φωνὴν τῆς τοσαύτης μαρτυρίας, φρίξαντες τὴν ἑνίθεον οἰκονομίαν.

Θ. 'Αλλ' ὅρα τὸ θαυμαστόν. 'Η φωνὴ αὕτη τοὺς οὐρανούς ἐσχισεν, καὶ αἱρετικοὺς οὐκ ἐφόδησεν. Οὔτος ἐστιν ὁ Ιησός μου, δὲ ἀγαπητός, αὐτοῦ ἀκούετε. Ἐπειδὴ προέλαβεν νόμος κηρύττων, καὶ προφῆται εὐαγγελιζόμενοι, ἵνα μή τις τῇ προτέρᾳ καταστάσει τῆς Ἰουδαϊκῆς λατρείας ἐπόμενος, ἀπώστοις τὸν ζυγὸν τῆς εὐαγγελικῆς χάριτος, ἡ θεία φωνὴ διέκρινεν τὸ οἰκετικὸν ἀπὸ τῶν δεσποτικῶν ἀξιωμάτων. Αὐτοῦ ἀκούετε, δηλοντί τοῦ Χριστοῦ. Πλήρωμα γάρ τομον Χριστός, πλήρωμα τῶν ἀγαθῶν Χριστός. Εἰ γάρ καὶ προέλαβον ἐν τῷ νόμῳ τῷ Μωσαῖκῷ αἱ εὐλογίαι, ἀλλ' οὐκ ἡσαν ἐντελεῖς, ἐκδεχόμεναι τὸν Κύριον ἡμῶν, περὶ οὗ φησιν ὁ Παῦλος· Πλήρωμα τομον Χριστός. Καὶ θέλεις, ἐκ πράγματος ἐναργῶς παραστῆσα σοι τὴν ἀληθείαν ἐγγυον τῶν εἰρημένων; Πρότερε ἀκριβῶς. Κελεύει Μωσῆς ὁ νομοθέτης μερισθῆναι τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ τὰς μὲν ἔξι φυλὰς ἐπὶ τὸ δρός ἀνάγει τὸ Γηβᾶλ, τὰς δὲ ἑτέρας ἔξι εἰς τὸ δρός τὸ Γαρίζειν, καὶ κελεύει τὰς μὲν εὐλογεῖν, τὰς δὲ καταρδοῖσαι. Εὐλογεῖν μὲν τοὺς κατορθοῦντας τὸν νόμον, καταρδοῖσαι δὲ τοὺς παραβαντας. Τί οὖν; Ἐπὶ μὲν τῶν καταρῶν ἀπασῶν ἦν ἐπαγόμενον ἐπισφράγισμα· Ἐροῦσι γάρ οἱ Αστέραι· Ἐπικατάρατος δὲ ἐγκαταλιμπάρω τὸν τόμον, καὶ ἔρει καῖ σὸν λαός· Ἀμήν. Ἐπικατάρατος δὲ δου-

A natus est; non quia Deo Verbo, lumini, inquam, veritatis, opus esset accessione lucernæ, sol enim erat justitia; at quia occultatum in carne Domini- num, cognitum faciebat, tanquam in nocte, Judai- cæ reipublicæ, lucernam illuminans Verbi divini. Vocabatur igitur lucerna merito.

B VIII. Videte porro rem mirabilem, fratres. Quan- do processit ad incarnationis dispensationem Do- minus qui nobiscum conversatus est, homo propter benignissimam humanitatem factus, eratque stu- pendum miraculum, Deum versari inter homines, cum servis Dominum, cum creaturis creatorem, sanctificatorem cum sanctificatis: tunc Joannes prædicat illius dignitatem, licebatque videre prodigium supra omnem opinionem; licebat, inquam, videre lucernam suscipientem solem justitiæ Jesum. Universorum enim redemptorem Dominum, qui redemptione indigebat homo baptizabat, non teme- rario ausu rem aggressus, sed mandato subserviens. Tunc enim vero, tunc concurrerunt duæ prophe- ticæ voces: *Vox clamantis in-deserto*¹¹, et, *Vox Do- mini super aquas*¹². Præco veritatis clamabat, et *Deus majestatis intonuit*¹³. Eratque ibi adoranda Trinitas, quæ gloriam suam afulgere faciebat. Pa- ter supra Filium prædicans, Filius infra dispensa- tionem implens, Spiritus sanctus, quasi sigillo suo confirmans Deo dignam institutionem. Et usque adeo magna facta est vox, Patre desuper Unigenito suo testimonium perhibente, ut aperti fuerint cœli desuper. *Ascendente enim, ait, Jesu de aqua, scissi sunt cœli*¹⁴. Non enim tulerunt vocem tanti testi- monii, horrentes divinam dispensationem.

C IX. Sed adverte prodigium. Ea vox cœlos scidit, et hæreticos non percultit: *Hic est Filius meus dilectus*¹⁵, *ipsi auscultate*¹⁶. Quia præoccupaverat lex edicens, et prophetæ evangelizantes, ne quis se- cutus priorem Judaici cultus institutionem, repel- leret evangelicæ gratiæ jugum, divina vox distinxit herilem a famuli dignitatibus. *Ipsi auscultate*, Chri- sto videlicet. *Plenitudo enim legis Christus*¹⁷, pleni- tudo bonorum Christus. Etsi enim præcesserunt in lege Mosaica benedictiones, at non erant perfectæ, exspectantes Dominum nostrum: de quo Paulus ait: *Plenitudo legis Christus*. *Vin' ex re manifesta D exhibeam tibi veritatem vadem dictorum?* Attende diligenter. Jubet Moyses legislator dividi duodecim tribus Israel, et sex quidem tribus in montem du- cit Gebal, reliquas vero sex, in Garizin montem, mandatque ut alia benedicant, alia male dicant. Be- nedicant legis observatores, transgressores male- dicant. Quid ergo? In omnibus maledictionibus in- dutum erat veluti quoddam sigillum: *Dicent enim Levitæ: Maledictus qui deseruerit legem; et dicet omnis populus, Amen. Maledictus qui colit deos alienos; et dicet omnis populus, Amen*¹⁸. Atque in quo- que præcepto impendet *Amen* transgressoribus. In benedictionibus vero ait, dicent Levitæ: *Benedictus*

¹¹ Isaï. xl, 3. ¹² Psal. xxviii, 3. ¹³ Ibid. ¹⁴ Matth. iii, 16. ¹⁵ Ibid. 18. ¹⁶ Matth. xvi, 5. ¹⁷ I Petr. 1, 17. ¹⁸ Rom. xiii, 10. ¹⁹ Deut. xxvii, 26, 15.

qui custodit legem Domini; benedictus in agro, benedictus in civitate²⁵, et nuspam in ulla benedictione Amen comparet. Cur igitur maledictiones sigillum suscipiunt, benedictiones vero non item? Quid sibi vult hoc symbolum, quid innuit hoc ænigma? Lex sententias executioni mandabat, benedictionum autem confirmator est Christus. Et quia oportebat quæ legis sunt propria legi asserere, et quod proprium est evangelicæ gratiæ, gratiæ reservari, propterea remanserunt benedictiones deinceps exspectantes Amen.

Ita δοθῆται τῷ νόμῳ, τὸ δὲ τῆς εὐαγγελικῆς χάριτος φυλαχθῆναι τῇ χάριτι, έμειναν αἱ εὐλογίαι, τὴν τοῦ Ἀμήτη προσθήκην τὸ λοιπὸν ἐπιζητοῦσαι.

X. Ac ne cui coactus videatur sermo noster, quin potius ex ipsam veritate testimonium haberet, audi Paulum dicentem : *Dominus autem noster Jesus Christus non fuit utique et minime, sed usque in ipso fuit. Quotquot enim sunt pollicitationes Dei in illa, ipsum utique; et per illum, ipsum Amen; ad gloriam Deo²⁶.* Hinc licet intelligere iterum quod dictum ab Apostolo suit : *Quia cum mortui essemus peccatis et præputio carnis nostræ, convivificavit in illo, indulgens nobis omnia peccata nostra, obliterans contrarium nobis chirographum, quod adversabatur nobis²⁷.* Cujusmodi chirographum? Hinc habes rei demonstrationem. Quando enim recensuit lex maledictiones, ipsum populi Amen, subscriptio quædam erat audientium. Jesus quippe erat plenitudo benedictionum, qui in Jordane apparuit, qui prophetiam Isaiae in seipso complevit. Dixit enim Isaías : *Exsultasti deserta Jordanis, quia gloria Libani data est ei, et honor Carmeli²⁸.* Dictum quidem obscurum, quod tamen per gratiam declaratur.

XI. Libanum vocat Scriptura illius temporis Jerusalem. Neque existimes coactam esse hanc sententiam. Ezechiel testatur de Nabuchodonosor rege. *Dixit enim : Aquila magna magnarum alarum, quæ alas expansas habet et plena est unquium, venit in Libanum, et accepit electa cedrorum Libani, et adduxit in Babylonem²⁹.* Quid vero electa sunt? Quandoquidem vinctum Sedeciam regem abduxit, et Joachim et pontifices : hæc erant electa Libani, quæ Babylonem adduxit. Quid est ergo illud : *Et gloria Libani data est ei?* Quia sacerdotium Jerusalem et propheta universa in Joannem emigraverat, et tota Hierosolyma, relicto altari, exibat ad accipiendum baptismum Joannis; anteoccupat propheta loqui de deserto Jordanis, inquiens : *Gloria Libani data est ei, et honor Carmeli.* Quis vero honor? Audi veluti in transitu. Elias propheta erat honor Carmeli. Erat quippe in Carmelo Elias. Quia igitur prodidit Joannes in spiritu et virtute Elias³⁰: propterea dicit datum eremo honorem Carmeli, de quo inquit Salvator : *Et si vultis suscipere, ipse est Elias qui venturus est³¹.* Quia igitur aliquando Elias

A λέωντι θεοῖς ἀλλοτροῖς, καὶ ἔρει πᾶς ὁ λαός. Ἀμήτη. Καὶ ἐφ' ἑκάστῃ ἐντολῇ ἐπίκειται τὸ Ἀμήτη τοῖς παραβάνουσι. Ἐπὶ δὲ ταῖς εὐλογίαις ἐροῦσι, φησὶν, οἱ Λευθταὶ· Εὐλογημένος ὁ συλιόσων τὸν τόμον Κυρίου, εὐλογημένος ἐν ἀρῷ, εὐλογημένος ἐν πόλει, καὶ οὐδεμῶν τὸ Ἀμήτη ἐν οὐδεμῷ τῶν εὐλογιῶν. Τί οὖν αἱ κατάραι λαμβάνουσι τὸ ἐπισφράγισμα, αἱ δὲ εὐλογίαι αἱ δέχονται τὴν αφραγῖδα; Τί δύολεται τὸ σύνθημα; τί ἐρμηνεύει τὸ αἰνιγμα; τῶν ἀποράσεων πληρωτής ἦν ὁ νόμος, τῶν δὲ εὐλογιῶν βεβαιωτής Ἰησοῦς. Ἐπειδὴ δὲ ἔρει τὰ μὲν τοῦ νόμου Ἀμήτη προσθήκην τὸ λοιπὸν ἐπιζητοῦσαι.

I. *Ινα δὲ μὴ δόξῃ τις βεβιασμένον εἶναι τὸν λόγον* B δὲλλα μᾶλλον δὲ αὐτῆς τῆς ἀληθείας μεμαρτυρημένον, δικοὺς Παύλου λέγοντος. Ὁ γάρ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς οὐκ ἐγένετο ραΐ καὶ οὐ, ἀλλὰ ραΐ δὲ αὐτῷ γέγονε. Οσαὶ γάρ ἐπαγγελλαὶ Θεοῦ ἐν αὐτῷ, τὸ ραΐ· καὶ δι' αὐτοῦ, τὸ Ἀμήτη πρὸς δόξαν τῷ Θεῷ. Ἐντεῦθεν ἔστιν νοῆσαι πάλιν τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου· *Οτι τεκροὶς ἡμᾶς ὅτες τοῖς παραπτώμασιν καὶ τῇ ἀκροβυστῇ τῆς σαρκὸς ἡμῶν, συνεργωποίησον ὁτὲ αὐτὲς, χαρισμάτος ἡμῶν πάρτα τὰ παραπτώματα ἡμῶν, δέξασθε τὸ καθ' ἡμῶν χειρόστραφον, δὴν ἡμῶν ὑπερασπεῖτον.* Ποιὸν χειρόστραφον; ἔχεις τούτου τὴν ἀπόδεξιν. *Οτε γάρ διηγόρευε τὰς κατάρας ὁ νόμος, τὸ Ἀμήτη τοῦ λαοῦ ὑπογράψῃ ἦν τῶν ἀκούοντων. Ἰησοῦς γάρ ἦν τὸ πλήρωμα τῶν εὐλογιῶν, δὲ ἐπὶ τοῦ Ἱορδάνου φανεῖς, δὲ τὴν προφητείαν Ἡσαΐου εἰς ἐαυτὸν πληρώσας. Ἐλεγεν γάρ Ἡσαΐας· Ἀγαλλιάσθω τὰ δρηματοῦ Ἱορδάρου, δοτὶ δὲ δέξα Λιβάρου ἐδόθη αὐτῇ, καὶ δὲ τιμὴ τοῦ Καρμήλου. Τὸ βῆμα ἀσαφὲς, σαφηνίζεται διὰ τῆς χάριτος.*

IA'. Λιβανὸν καλεῖ ἡ Γραφὴ τὴν Ιερουσαλήμ τὸ τηνικάντα. Καὶ μὴ νομίσῃς βεβιασμένον εἶναι τὸν λόγον. Ιεζεχιὴλ μαρτυρεῖ περὶ τοῦ Ναβουχοδονόσωρ τοῦ βασιλέως. *Ἐλεγε γάρ· Ο δετὸς ὁ μέγας, ὁ μεγαλοπέρυγος, ὁ ἐκτεταμένος ταῖς πτέρυξιν, καὶ πλήρης ὄνυχων, ἥλθει εἰς τὸν Αἴθαρον, καὶ ἐλαβεῖ τὰ ἐκτεκτὰ τῆς κέδρου τοῦ Αἴθαρου, καὶ ἀπήγαγει εἰς Βαβυλῶνα.* Τὰ δὲ ἐκτεκτὰ τίνονται; Τὰ δὲ ἐκτεκτὰ τίνονται; *Ἐπειδὴ Σεδεκίαν δῆσας ἀπῆγαγεν τὸν βασιλέα καὶ τὸν Ἰωακεὶμ καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς, ταῦτα ἦν τὰ ἐκτεκτὰ τοῦ Αἴθαρου, καὶ ἀπῆγαγεν εἰς Βαβυλῶνα.* D Τί οὖν ἔστιν τό· Καὶ δὲ δέξα τοῦ Αἴθαρου ἐδόθη αὐτῇ; *Ἐπειδὴ δὲ τιμὴν τῆς Ιερουσαλήμ καὶ δὲ προρητεία πάσα μετέθη εἰς τὸν Ἰωάννην, καὶ πάσα δὲ τοῦ Ιεροσόλυμα, καταλιποῦσα τὸ θυσιαστήριον, ἐκήρχετο ἐπὶ τὸ λαβεῖν τὸ βάπτισμα Ἰωάννου, προλαβὼν δὲ προφήτης λέγει περὶ τῆς ἐρήμου τοῦ Ἱορδάνου· Ἡ δέξα τοῦ Αἴθαρου ἐδόθη αὐτῇ, καὶ δὲ τιμὴ τοῦ Καρμήλου. Καὶ τίς δὲ τιμὴ; *Ἄκουε, ὡς ἐν παραδρομῇ.* Ἦλιας ἦν δὲ προφήτης δὲ τιμὴ τοῦ Καρμήλου. Ἦλιας γάρ ἦν τὸ προφήτης δὲ τιμὴ τοῦ Καρμήλου. Ἦλιας γάρ ἦν τὸ Καρμήλω. Ἐπειδὴ οὖν προῆλθεν Ἰωάννης δὲν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἦλιου, διὰ τοῦτο φησιν·*

²⁵ Deut. xxviii, 4, 3. ²⁶ II Cor. 1, 19, 20. ²⁷ Coloss. II, 13, 14. ²⁸ Isai. xxvii, 1, 2. ²⁹ Ezech. xvii, 3, 4. ³⁰ Luc. 1, 17. ³¹ Matth. xi, 14.

Ἐδοθή ἡ τιμὴ τοῦ Καρμήλου τῇ ἐρήμῳ, περὶ οὐ φη· στὸν δὲ Σωτῆρ. Καὶ εἰ θέλετε δέξασθαι, αὐτός δοτεῖ Ἡλίας δὲ μέλλων ἔρχεσθαι. Ἐπει τοῦτο μὲν ἀντίτιμος ἦλιας ὁ Κάρμηλος, νῦν δὲ Ἰωάννης τὴν ἐρήμον, εἰκότας φησίν· Ἡ δέξα τοῦ Λιβάνου ἐδόθη αὐτῷ, καὶ η τιμὴ τοῦ Καρμήλου.

ΙΕ'. Νῦν δὲ, ἀδελφοί, ἡ δόξα ἔκεινη οὐ τὴν ἐρήμου μόνην ἐπλήρωσεν, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκουμένην ἀπασαν. Σήμερον γάρ πανταχοῦ τῆς γῆς ὑμοὶ καὶ θεολογίαι· ἀπὸ δέσπορας μέχρι τῆς δευτέρας ἐστήκασιν μνημόνωι, καὶ ὑμνοῖς τὸν ὄντον ἐνίκησαν· καὶ ἡ χάρις ἐδείχνυτο, καὶ ἡ φύσις οὐκ ἀλέγχετο. Καὶ μάλα εἰκότα. Πόστερ γάρ σιδηρος, πυρὶ προσομιλήσας, δὲ μὲν ἥν, οὐκέτι φαίνεται, δὲ οὐκ ἥν, ἐπενδύεται, οὐ τὴν φύσιν ἀποτιέμενος, ἀλλ' ἐπὶ τὴν φύσιν τὴν λαμπρότητα δεξαμενος· οὕτως καὶ ἡμεῖς καταξιωθέντες τοῦ ἀγίου Πνεύματος, τρυησάμεθα τοῦ σώματος τὴν ἀσθένειαν, καὶ ἐνεδυσάμεθα τοῦ Πνεύματος τὴν ἐνέργειαν. Ἐστηκεν δὲ ἡ Ἐκκλησία διόλου λάμπουσα, καὶ πληροῦται ἐπὶ αὐτῇ τῷ· Ἐγένετο δέσπορα, καὶ ἐγένετο πρωτὸν μία. Οὐκέτι γάρ τινες σκότος, τῇ θεολογίᾳ φωτιζόμενος (4). Οὐκέτι γάρ τινες σκότος· τῷ γάρ θειῷ Λόγῳ κατελάμπετο κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Δασίδη· Καὶ τοῦ φωτισμὸς ἐτῇ τρυφῇ μου, διτι σκότος οὐ σκοτισθήσεται ἀπὸ σοῦ, καὶ τοῦ ως ήμέρα φωτισθήσεται. Τοσούτον φῶς, τοσούτον κάλλος περιστρέπεται τὴν Ἐκκλησίαν. Γένοιτο δὲ ἡμᾶς, ἀδελφοί, θεῖται χάριτι πάντοτε καταλαμπομένους τῷ παναγίῳ Θεῷ δόξαν ἀναπέμπειν· φητέπει δόξα καὶ τιμὴ εἰς τοὺς αἰώνας. Ἀμήν.

⁴⁴ Gen. i. 8. ⁴⁵ Psal. cxxxviii, 41, 42.

(4) Φωτιζόμενη πuto legendum, vel φωτιζόμενον.

(5) Videntur vigilasse a vespero ad multa jam diem vteres in festo Epiphaniæ.

XII. Nunc vero, fratres, gloria illa non solum eremum implevit, sed et orbem terrarum universum. Ilodic enim ubique terrarum hymni et sermones de Deo. A vespero ad hanc usque horam steterunt homines, et hymnis somnum vicerunt; gratia apparebat, et natura non arguebatur. Ac merito sane. Quemadmodum enim ferrum quod diu in igne fuit, quod quidem erat non amplius appareret, et quod non erat induit; non naturam exuens, sed ad naturam splendorem accipiens: sic etiam nos digni effecti sancto Spiritu, abnegavimus corporis imbecillitatem, et induimus Spiritus efficaciam. Stetit Ecclesia per omnia fulgens, impleturque in ea illud: Fuit vespera, et fuit mane dies una ⁴⁶. Non habebat noctis obscuritatem (5), assiduo illustrata sermone de Deo. Non habebat obscuritatem: divino enim Verbo illustrabatur, juxta quod a Davide dictum est: Et noctis illuminatio in voluptate mea; quia tenebrae non tenebrent a te, et noctis sicut dies illuminabitur ⁴⁷. Tanta lux, tanta pulchritudo circumfulget Ecclesiæ. Contingat autem nos, fratres, divina gratia semper illustratos sanctissimo Deo gloriam reddere, quem decet gloria et honor in sæcula, Amen.

DE SEQUENTI HOMILIA MONITUM.

(Mai Spicil. Rom. X, p. 221.)

In codice prisco Sessoriano, observante P. Amatore, nec non in alio exemplari homilia exstat De Kalendas Januarii, cui sancti Severiani nomen inscriptum est. Hunc ego sermonem, facta collatione, diversum esse comperiebam a sermonibus per easdem Kalendas dictis 1. S. Augustini serm. XCVII, et XCVIII; 2. S. Petri Chrysologi serm. CLV; 3. S. Ambrosii serm. VII; 4. S. Asterii Amaseni apud Combeffsiū Nov. auct. t. I, p. 65 (Patrol. Gr. t. XL); 5. S. Maximi Taurin. serm. XVI; 6. Attonis Vercell. serm. III, apud mo Scrip. vet. t. VI, part. II, p. 43. Quid agerem? Satiene quæsivisse me de hoc scripto crederem, an ipsum adhuc suspicarer alicubi editum, sive sub Severiani sive sub cuiuscum alterius nomine? Certe de Gabalitano episcopo Severiano vix cogitandum putabam, etenim Latina elocutio talis est, quæ de Graeco fonte manare non ridetur. Num Severini potius nomen sub Severiano latere arbitrarer, quæ reipse commutatio in nonnullis codicibus fit, uti aliquot S. Petri Chrysologi sermones, modo Severino inscribuntur modo Severiano? Verumtamen ne Severini quidem episcopi ultius quod sciām sermo exstat. Nam Severini sententia illæ a Sirmondo Opp. t. II, edito, et a Pezio Thesaur. anocd. t. IV, ceu ineditæ repetitæ (quoniam is postea errorem suum agnoscit) nihil habent quod ad hunc referri sermonem queat. Verumtamen ne pretiosum fugientis viæ tempus in hac meditatione diutius tererem, hic velut in libri angulo eruditum hunc sermunculum collocare decrevi, de quo otiosiores et curiosiores homines pro sua industria disquirerent et judicabant.

SEVERIANI EPISCOPI HOMILIA DE PYTHONIBUS ET MALEFICIIS.

Evangelica modo claudenda nobis tuba (6) est, modo tacendi nobis sunt apostolici sensus, ut illa tantum lamentationis propheticæ resonet cantilena, quæ dicit : *Obmutui et humiliatus sum, et silui a bonis, et dolor meus renovatus est*¹⁴. Renovatur dolor pontificis Christiani, quando gentilium error nec veterescit tempore, nec tanto sidei fulgore dispergitur. Ecce veniunt dies, ecce Kalendæ veniunt, et tota dæmonum pompa procedit, idolorum tota producitur officina, et sacrilegio vetusto anni novitas consecratur. Figurant Saturnum, faciunt Jovem, formant Herculem, exponunt cum venantibus (7) suis Dianam, circumducunt Vulcanum verbis anhelantem turpitudines suas, et plura quorum quia portenta sunt, nomina sunt tacenda; quorum deformitates quia natura non habet, creatura ne scit, singere ars laborat. Præterea vestiuntur homines in pecudes, et in feminas viros vertunt, honestatem rident, violent judicia, censuram publicam rident, illudunt sæculo teste, et dicunt se facientes ista jocari. Non sunt joca, sed sunt crimina. In idolum transfiguratur homo. Et si ire ad idola crimen est, esse idolum quid videtur? Ad Dei imaginem factus est homo. Quidquid in te impie propria deformitate intuleris, ad Dei pertendit injuriam. Plane non sunt hæc usquequaque tua vota, sed ex parte maxima sunt judicia Dei, ut eorum, quorum per Deum perit cultus, per te sæculorum pertendatur et maneat turpitude.

Namque talium deorum facies ut pernigrari possint, carbo deficit; et ut eorum habitus pleno cumuletur horrore, paleæ, pelles, panni, stercora, toto sæculo perquiruntur; et quidquid est confusonis humanæ, in eorum facie collocatur. Et pejus operantur qui gyrrant bestiola sua ubi ignem accen-

A dunt, et in tali insanis confidunt; putant bonum opus facere sibi, et sic incurunt grave delictum. Quia ille inter tales deos magniscentior creditur, qui inter turpes turpior invenitur. Et ille magnificus habetur, quem pro deformitate singulari potuerint ipsa monstra mirari. Impletum est in illis propheticum maledictum : *Similes illis fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis*¹⁵. Et hoc Christiani vident, Christiani exspectant (8), admittunt in domos suas, Christiani in domibus suis recipiunt? immemores illius apostolici dicti : *Quoniam qui talia agunt, digni sunt morte*¹⁶.

Sed dicas: Qui faciunt ea, moriantur. Non te excusat sermo voluntas accusat, nec separat officium quem constringit et adjungit assensus. Audi quid sequitur: *Non solum qui faciunt ea, sed et qui consentiunt facientibus*¹⁷. Rogo vos, vel inter mala cessent mala. Credite, credite, desicerent, si ea Christianorum simulatio non transiret (9). Fugite ista, o Christiani, fugite; claudite vos ut non videatis talia insanentes; claudite vos vestrásque domos, quia Deus qui in occulto videt, circumveniri non potest in aperto. *Exite, exite, sicut dixit propheta, de medio eorum, et separamini ab eis, et ne immundum tolleritis*¹⁸: ut tandem nostro resipiscant studio, qui hactenus nostro colludio sunt decepti. Fugite ergo dæmonica ista, si divina desideratis audire.

CEx in continuatur in uno e codicibus, tanquam pars predicti sermonis sic: Quanquam non dubitem vos, charissimi, per paternam sollicitudinem, etc., qui videlicet est S. Maximi sermo decimus sextus in Romana Bruni editione, perperam in codice cum Severiano contextus.

¹⁴ Psal. xxxviii, 3. ¹⁵ Psal. cxiii, 8. ¹⁶ Rom. i, 32. ¹⁷ ibid. ¹⁸ Isa. lii, 11; II Cor. vi, 17.

(6) In alio codice *lectio pro tuba*.
(7) Codd. *vernantibus*.

(8) Ita codd. *pro spectant*, ut alibi.
(9) Nempe toleraret.

SEVERIANI HOMILIA

De sigillis librorum, et quomodo Filius Patri, Pater Filio offerat, ac de Servatoris incarnatione.

Vide inter Opera S. Joannis Chrysostomi nostræ editionis, tom. XII, col. 539.

EJUSDEM HOMILIA CONTRA JUDÆOS.

Vide ubi supra, tom. X, col. 793.

EJUSDEM SERMONES XV

Ex Armenicis codicibus Venetiis anno 1827, curante Auchero, editi.

Vide ad annum supra positum hujusce Patrologiae seriem mere Orientalem.

ANNO DOMINI CDXII

THEOPHILUS

ALEXANDRINUS EPISCOPUS

NOTITIA

(GALLAND., *Veterum Patrum Biblioth.*, t. VII, Proleg., p. xxviii.)

I. Longum esset ire per singula, quæ de Theophilo Ecclesiæ Alexandrinæ antistite veteres litteris tradidere. Neque nostri demum instituti ratio id patitur, quin et ab ejusmodi munere pensoque absolvendo nos prohibet omnino, cum nostra tantummodo intersit, ea summatis attingere, quæ temporis notationem præcipue respiciunt. Anno itaque 585 Arcadio Augusto primum et Bautone coss., teste Socrate (a), sublatio ex hac luce Timotheo de quo superius verba fecimus, mense Julio desinente, Theophilus sacerdotii administrationem suscepit. Eo instantे atque admittente funditus excisum celeberrimum Serapidis templum: quod contigisse anno 391 pluribus ostendit Pagius (b). Rem fuse describunt præ cæteris Theodoritus (c), Soocrates (d) et Sozomenus (e): neque de hujusmodi facinore siluit Eunapius (f). Exinde vero profani cultus idolorum reliquias per Ægyptum delevit.

(a) Socrat. *Hist. eccl.* lib. v, cap. 12.

(b) Pagi ad ann. 389, § 42 seq.

(c) Theodor. *Hist. eccl.* lib. v, cap. 22.

(d) Socrat. lib. v, cap. 16.

(e) Sozom. lib. vii, cap. 15.

(f) Eunap. *Vit. philos.* cap. 4, pag. 64 seq.

A Anno circiter 392 synodus Capuana ob sedis Alexandrinæ præcipuum in Oriente auctoritatem ipsum delegit ad componendum dissidium inter Flavianum et Evagrium, Paulino demortuo in episcopatu Antiocheno suffectum: ejus tamen judicium Flavianus admittere noluit. Qua de re sanctus Ambrosius ad eundem Theophilum scribens (g): *Non habet, inquit, quod urgeat Eragrius; habet quod metuat Flavianus, ideoque refutat examen. Dent fratres veniam dolori justo, quia propter ipsos universus orbis concutitur; et illi tamen nostro non compatiuntur dolori.* Plura item legas apud Socratem (h) et Sozomenum (i). Interfuit præterea concilio Constantinopolitano, desinente anno 394 coacto, ubi Agapii et Bagadii controversia de Bostrensi episcopatu agitata. Videsis Zonaram (j) et Balsamonem (k). Quatuor post annos Constantinopolium remeavit ad inaugurandum sanctum Joannem Chry-

(g) Ambr. epist. 56, § 1, Opp. tom. II, pag. 1006.

(h) Socrat. *Hist. eccl.* lib. v, cap. 45.

(i) Sozom. lib. vii, cap. 15.

(j) Zonar. in Can., pag. 525.

(k) Balsam. in Can., pag. 761.

sostomum in illius regiae urbis praesulem recens electum : quem tamen deinceps acriter est insectatus, et in synodo Quercensi anno 403 exauctorandum curavit. Denique lethargia correptus supremum diem clausit anno 412, Idibus Octobris, Honorio IX et Theodosio V coss., ut sribit Socrates (a) : adeoque totos xxvii annos tresque menses haud completos Ecclesiam rexit Alexandrinam.

II. Complura litteris consignasse Theophilum, tum ex iis quæ hodiendum integra superant, tum vero ex eorum fragmentis quæ interciderunt, apud veteres servatis, intelligimus. Horum autem præcipua tantum breviter hic recensemus ; reliqua vero prætermittimus, internoscenda ex inscripti-
nibus quæ fontes aperiunt unde illa potissimum hausimus. Itaque inter Theophili scripta principem locum obtinet ejus *Cyclus paschalis quadri- gentorum octodecim annorum*, ut ait Cyrilus, auctoris nepos et successor (b). Quam quidem per iodum paschalem Theodosii Magni rogatu con texuit, cum nondum esset episcopus, eidemque Augusto dicavit. At vero ne forte tot annorum con geries aut fastidium cognoscendi, aut pigritiam descri bendi quibusdam afferret, laterculum centum anno rum composuit a primo anno consulatus ejusdem Theodosii, Christi vulgari 380, initium ducens, ut ex eodem Cyrilo eruditum (c). De hujusmodi au tem Theophili cyclo et laterculo, præter Bucher ium (d) et Tillemontum (e), plura erudite observat Joannes Van der Haagen in peculiari dissertatione, quam hoc de arguento conscripsit. Superest etiamnum Prologus quem auctor sive suo cyclo sive laterculo præfixit : ejusque Græca ex Petavio (f), veterem vero versionem ex laudato Buchero (g) descriptsimus.

III. Theophili epistolis superstitibus *Edicta canonica X et responsa III*, cum Balsamonis commentariis præmisimus, ex Pandectis canonum Beveregii desumpta (h). Inter epistolas vero statim subjectas illa eminet, quam auctor Palæstinis et Cy priis inscrispit; ubi plura de Origenis erroribus disserit. Hanc autem epistolam magni sane ducentam, ex pervetusto Mediolanensis ms. bibliothecæ Ambrosianæ primus e tenebris eruit eruditissimus Vallarsius : eique præterea ex eodem codice tres alias attexuit, ad eamdem causam pertinentes ; nimur ad præcedentem Theophili epistolam synodi Hierosolymitanæ responsum, Dionysique Liden-

- (a) Socrat. *Hist. eccl.* lib. vii, cap. 7.
- (b) Cyrill. Alex. in *Proleg.* num. 2, apud Bucher. *De doctr. temp.*, pag. 482.
- (c) Id. ibid. numm. 2 et 6.
- (d) Bucher. *De doctr. temp.* pag. 129 seqq.
- (e) Tillem. *Mém. eccl.* tom. XI, pagg. 469 et 639, not. V sur Théophile.
- (f) Petav. *De doctr. temp.* tom. II, pag. 501.
- (g) Bucher. l. c. pag. 471-473.
- (h) Bever. *Pand. Can.* tom. II, pagg. 170-175.
- (i) Hieron. lib. i *Apolog. contr. Rufin.* § 12, Opp. tom. II, pag. 468.
- (j) Vallars. edit. Hieron. tom. I, pagg. 531-552.

A sis seu Biospolitani ad eundem *Theophilum*, nec non Anastasii papæ ad *Simplicianum* epistolas : quas omnes cum sanctus Hieronymus Latio reddiderit, ut ipsem innuere videtur (i), laudatus Vallarsius in suam Doctoris maximi Operum editionem invexit (j). Exinde vero tres priores epistolas prelo consignandas accepimus, quarta Anastasiana prætermissa quam alibi postea exhibebimus ; iisque notas Vallarsianas textus litteram respicientes subjecimus, pauculis nostris intextis.

Hic porro haud est omittendum, existimasse ci. editorem (k) ejusmodi Theophili epistolam esse ipsam illam synodicam, quam ab se suis Latine redditum scribit sanctus Hieronymus, ubi ait (l) : *Duas, synodicam et paschalem ejus (Theophilii) epistles contra Origenem illiusque discipulos — per hoc ferme biennium interpretatus sum, et in ædificati onem Ecclesiæ legendas nostræ linguae hominibus dedi.* Verum ejus sententiam aliis minus probatam com perimus. Noster certe Hieronymus de Prato pluribus nec levibus argumentis eam infirmasse novi mus (m) : eique deinceps adhaesisse virum doctum Joan. Franc. Bernardum de Rubeis intelligimus (n). Quam quidem disceptationem aliis dijudicandam relinquimus.

IV. Hujusmodi autem Theophilensem epistolam, *encyclicam* potius quam *synodicam* fortasse appellandam, tres excipiunt *paschales epistles* annorum 401, 402 et 404. Constat enim antistites Alexandrinos de more illius Ecclesiæ quotannis, *peracto Epiphaniorum die*, ut inquit Cassianus (o), epistolas promulgasse ad solempne Paschatis tempus indicendum, *paschales* propterea, sive etiam quandoque *festales* dictæ. Has vero Theophili epistolas Latinis auribus donavit sanctus Hieronymus, atque inter ejus opera plerumque circumferuntur ; sed in omnibus editis, si Vallarianum excipias, ordine præpostero fuere dispositæ. Inversionem primus detexit eminentissimus Norisius (p), qui proinde singulas suis annis accurate restituit.

Prima itaque, cuius est exordium, *Christum esse Dominum*, sub finem Pascha indicit celebrandum die xix mensis Pharmuthi juxta cyclos Ægyptios, nempe apud Latinos juxta suppurationem Julianam die xiv Aprilis : qua sane die in Ecclesia Romana celebratum est festum paschale anno 401, cyclo solis xviii, lunæ iii, litt. Dom. F. Hæc autem

(k) Id. præfat. ad tom. I, pag. 29, num. 5 : et pag. 537. in not. et tom. XI ; in *Vit. S. Hier.* pagg. 183-188.

(l) Hieron. lib. in *contr. Rufin.* § 16, tom. II, p. 545.

(m) H. de Prato *Dissert. vi ad Sulpic. Sev.* tom. I, pagg. 277 seqq.

(n) B. de Rub. *Dissert. de Rufin.* cap. 15, pagg. 100 seqq.

(o) Cassian. *Collat.* 10, cap. 2.

(p) Noris. *Hist. Pelag.* lib. I, cap. 2. et *Dissert. de sanct. Siric.* Pp. Opp. tom. I, pagg. 20 seqq., et tom. IV, pagg. 726 seqq. edit. Veron.

Theophili epistola in vulgatis editionibus *secunda* A paschalium ordinem a Norisio viro doctissimo restitutum secuti sumus post Vallarsium, ex cuius recensita editione Hieronymiana eas protulimus.

Secunda porro quæ incipit : *Primum solemnitatis angustæ servo divinus, quæque antea male in editis tanquam prima habebatur, Pascha futurum denuntiat die xi mensis Pharmuthi, id est juxta epocham Julianam die vi Aprilis : qua quidem die a Latinis anno 402, paschalia festa peracta sunt, cyclo solis xix, lunæ iv, litt. Dom. E.*

Tertia denique incipiens : *Nunc quoque Dei viva sapientia, Pascha designat peragendum die xxii ejusdem mensis Pharmuthi : eaque die anno bisextili 404 celebratum suit cyclo solis xxii, lunæ vi, litteris Dom. C. B.*

Atque ita quidem trium Theophili epistolarum

A paschalium ordinem a Norisio viro doctissimo restitutum secuti sumus post Vallarsium, ex cuius recensita editione Hieronymiana eas protulimus. Adjecimus præterea earumdem epistolarum fragmenta Græca, non solum ex Cyrillo Alexandrino ac Theodorito, verum etiam ex Cosma Indico pleuste desumpta : quod nemini hactenus animadversum. Adhac ex actis concilii Ephesini duo alia Græca fragmenta ex ejusdem Theophili epistolis paschalibus v et vi excerpta subdidimus.

Quæ vero pone subsequuntur epistolæ, aliaque ex auctoris nostri operibus deperditis simul collecta fragmenta, nec non ipsius apophthegmata : hæc, inquam, omnia undesint demum hausta, loca ubique singillatim præmonstrata docebunt.

ΘΕΟΦΙΛΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΛΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ

ΤΟΝ ΑΓΙΩΝ ΘΕΟΦΑΝΙΩΝ ΕΠΙΣΤΑΝΤΩΝ ΕΝ ΚΥΡΙΑΚΗ.

EDICTUM THEOPHILI

ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI,

CUM SANCTA THEOPHANIA IN DIE DOMINICO INSTARENT.

Καὶ τὸ ἔθος (1) καὶ τὸ πρέκον τῆμᾶς ἀπαιτεῖ B
χάστας Κυριακὴν τιμᾶτ, καὶ ἐν ταύτῃ παρηγυρίζειν, ἐκεδήλωτερ ἐν ταύτῃ δὲ Κύριος τῆμᾶς Ἰησοῦς
Χριστὸς τὴν ἐκ τεκρῶν ἀράστασιν τῆμᾶς ἐπρετάνευσε. Διὸ καὶ ἐν ταῖς λεπτίς Γραφαῖς, καὶ
χρόνῳ αὐτοῖς, ὡς ἀρχὴ ζωῆς τῆμᾶς τὸν ωπάρχοντα, καὶ
καὶ διδόνη, ἀπε τὸν περβεβηκνια τὸν τῶν Ἰουδαίων
σικκατισμόν. Ἔξει οὖν συνέδη τὴν τῶν ἀγίων
θεοφανιῶν τῆστιμον τῆμάρα εἰραι ταῦτην, οἰκο-
ρομήσωμεν, καὶ πρὸς ἐκατέρων ἐκιστημόρων
χωρίσωμεν, ἵνα μεταλαμβάνορτες διλγαρ γοινί-
κων, ἐκκαλλιτεμεν ἀμα καὶ τὰς αἰρέσεις τὰς μὴ
τιμώσας τὴν ἀράστασιμον τοῦ Κυρίου τῆμᾶς Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ τῆμέρα, καὶ τὸ ὀρειλόμερον τῆς
τηστιμών τῆμέρα ἀποδῶμεν, περιμέροτες τὴν
ἐσπειριήν σύνταξιν, ἥτις ἐταῦθα, Θεοῦ θέλοτος, τελεῖται. Συναρχῶμεν τοτερού διὸ ὥρας ἐτ-
τάντης ἐταῦθα.

Et mos et honestas a nobis exigit, ut omnem diem Dominicum honoremus, eumque celebremus; quoniam Dominus noster Jesus Christus præclarum in ea sua resurrectionis munus obiit. Et ideo in sacris Scripturis ipse, et primus appellatus est, ut qui sit nobis vitæ principium, et octavus, ut qui Iudæorum sabbatum exsuperaverit. Quia ergo accidit, ut sanctorum Theophaniorum hic esset dies jejuniū peragendus, dispensemus, et ad utrumque scientes procedamus, ut paucos dactylos sumentes, simul et hereses vitemus, quæ Domini nostri Iesu Christi resurrectionis diem non honorant, et diei jejuniū quod debetur reddamus, vespertinam congregationem exspectantes, quæ hic, Deo dante, peragitur. Congre-gamur ergo hic ab hora nona.

(1) Hæc descriptissimus ex Pandect. canon. Beve-
ru, tom. II, pagg. 170-175. Exstant præterea in

Conciliorum collectione, tom. II, pag. 1576 seqq.
edit. Veneto-Labb.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΥΠΟΜΝΗΣΤΙΚΟΝ

"Οπερ Ἐλαβε Ἀμμῶν, διὰ τὴν Λυκῶ.

EJUSDEM COMMONITORIUM QUOD ACCEPIT AMMON PROPTER LYCO.

CANON I.

*De iis qui Arianis communicaverunt, et Ecclesias
huc usque delinquent, ut se habet consuetudo, fiat : ita
tamen ut alii constituantur, qui in orthodoxia testi-
fificantur, et illi permaneant. His quoque ita dispen-
satis, ut aliis urbibus orthodoxi in Thebaide episcopi
fecerunt, qui ab episcopo Apolline constituti, et qui
cum Arianis Ecclesias habentibus communicantes,
puniantur ; si quidem ipsorum voluntate hoc fecer-
runt; sin autem proprio episcopo obedierunt, per-
maneant, etsi quod justum est non noverint. Et si
omnes quidem populi eos cum aliis rejiciant, alii
ordinentur; sin autem eos retinent cum illis quibus
communicarunt, ii quoque eam consuetudinem expe-
riantur, qua usi sunt omnes orthodoxi in Thebaide
episcopi.*

*των οἰς κεκοινωνήκασι ταῦτα, καὶ οὗτοι ἀποπειράσθωσαν τῆς συνηθείας, ἢ ἐχρήσαρτο οἱ ἐρε-
θαῖδι κάρτες ἐπισκοποὶ δρθόδοξοι.*

CANON II.

*De Bisto, qui in Ereba constitutus est presbyter,
quærendum est ; et si alicui quidem mulieri separatae,
vivente marito, vim attulit, non sinalitur esse presby-
ter; nam ne ut laicus quidem debet communicare,
cum eos qui tales sunt separare consueverit Ecclesia.
Hoc autem nullum assert episcopo Apollini præjudi-
cium, si eum per ignorantiam constituit; cum sancta
synodus jusserit eos, qui post ordinationem propter
crimen indigni esse convincuntur, expelli.*

BALS. Bistus ab Apolline, episcopo presbyter
constitutus fuerat in Ereba; est autem ea regio
Ægypti sicut et Lyco. Is vero dicebatur ante ordi-
nationem mulieri separatae vim attulisse, vivo ma-
rito. De eo igitur interrogatus Theophilus, inquit :
Quæreratur an sit verum eum mulieri vim attulisse,
et si ita sit, ne ei esse presbyterum permittatur.
Quomodo enim fuerit is presbyter, cui nec laico
in ecclesiam quidem permititur ingredi, cum sit
propter peccatum segregatus? Eos enim, qui sunt
eiusmodi, extrudit Ecclesia et separat a fidelibus.
Hoc autem a Theophilo nequaquam canonice di-
ctum est : quandoquidem sanctorum apostolorum
xxv canon, et magni Basillii tertius et xxxii, et Car-
thagin. syn. xxii, clericos, qui peccarunt, et de-
positi fuerunt, a communione non arcent. Quod autem
ordinatus sit, id non assert damnum episco-
po, qui eum, peccatum ignorans, ordinavit. Sta-
tuit enim synodus, ut qui peccatorum convicti
fuerunt, etiam post ordinationem ejicantur. Id au-
tem est primæ synodi Nicænae can. ix. Illud autem :
Separatae vivo marito ; facti est, et ideo adjectum

A

*Περὶ τῶν κοινωνησάρτων τοῖς Ἀρειαροῖς καὶ
μέχρι τὸν τὰς Ἐκκλησίας κατεχότων, ὡς ἔθος
τινέσθω, οὐτω μέντοι ἐτέρους καταστῆται μαρ-
τυρουμένους ἐτρόδοξα, κἀκείνους αὐτούς εἰ-
σθαι. Οὐτώς οἰκογονιμούμενών καὶ τούτων, ὡς περ
καὶ ἐταῖς ἄλλαις πόλεσι πεποιηκαστοί οἱ ἐτρό-
δοξαὶ δρθόδοξοι ἐπισκοποί, οἱ καταστάτες
χαρὰ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ ἐπισκόπου, καὶ κοι-
νωνιστατες τοῖς ἔχοντις τὰς Ἐκκλησίας Ἀρεια-
ροῖς, ἐπιτιμάσθωσαν, εἰτε γνώμῃ αὐτῶν πεποι-
ηκαστοί τούτο. εἰ δὲ υπήκοοι γετόρασι τῷ οἰκείῳ
ἐπισκόπῳ, αὐτούς εἰσθωσαν, καὶ μὴ ἐπετραπέτες
τὸ εὐλογοῦ. Καὶ εἰ μὲν πάρτες οἱ λαοὶ τούτους
ἀποκοινωνεῖται μετὰ τῶν ἄλλων, ἐτέροις χειροτο-
νοῖς εἰσθωσαν· εἰ δὲ ἀρτικοῖον γένεται αὐτῶν μετ' ἐκε-
νῶν οἰς κεκοινωνήκασι ταῦτα, καὶ οὗτοι ἀποπειράσθωσαν τῆς συνηθείας, ἢ ἐχρήσαρτο οἱ ἐρε-*

CANON III.

*Περὶ Βίστου καταστάτος ἐτρόδοξη πρεσβύ-
τερον ζητητοῦ· καὶ εἰ μὲν ἀποταξιμένη τινὰ
ζώτος τοῦ ἀδρόδε εἴδιστατο, μὴ συγχωρεῖσθω
εἶναι πρεσβύτερος, διου γε οὐδὲ ὡς λαϊκὸς δρει-
λει συνάγεσθαι, τῆς Ἐκκλησίας εἰσιθεῖσας τοὺς
τοιούτους χωρίζειν. Οὐ φέρει δὲ τοῦτο πρόκριμα
τῷ ἐπισκόπῳ Ἀπόλλωνι, εἰ ἐξ ἀγροταῖς αὐτὸν
κατέστησε, τῆς ἀρίας συνόδου κελευσάσης τοὺς
ἀραίτους μετὰ τὴν χειροτονίαν ἐλεγχομένους ἐπὶ
ἔγκλημα ἐκβαλεῖσθαι.*

BALS. Ο Βίστος παρὰ Ἀπόλλωνος ἐπισκόπου
κατέστη πρεσβύτερος ἐν Ἐρέθη· χώρα δὲ αὐτῇ Αι-
γυπτίων ἐστιν, ὡς περ καὶ τὴν Λυκῶ. Ἐλέγετο δὲ
περὶ ἐκείνου, διει πρὸ τῆς χειροτονίας γυναικα
εἴδιστατο ἀποταξιμένην ζώντος τοῦ ἀδρόδε. Περὶ^C τούτου οὖν ἐρωτήθεις δὲ Θεόφιλος, Ἑφη, διει ἐρευνη-
θῆτω, καὶ εἰ ἀλλοθές ἐστι τὸ βιάστασθαι αὐτὸν τὴν
γυναικα, μὴ συγχωρεῖσθω εἶναι πρεσβύτερος. Πῶς
γάρ εἰτε πρεσβύτερος, διει οὐδὲ λαϊκὸς συγχωρεῖται
εἰσιεναι εἰς ἐκκλησίαν, ἀφοριζόμενος διὰ τὸ ἀμάρτη-
μα; ἐξωθεὶς γάρ τοὺς τοιούτους τῆς Ἐκκλησίας καὶ χω-
ρίζεις ἀπὸ τῶν πιστῶν. Τούτο δὲ οὐ κανονικῶς τῷ
Θεοφίλῳ εἰρηται· δὲ τε γάρ τῶν ἀγίων ἀποστόλων καὶ
κανῶν, καὶ δὲ τοῦ μεγάλου Βατιλεού τρίτος καὶ δὲ λῃ,
καὶ δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ καὶ τοὺς κληρικοὺς ἀμαρ-
τήσαστας, καὶ καθαιρεθέντας, τῆς κοινωνίας οὐκ
ἀπέργουσι. Τὸ δὲ χειροτονηθῆναι αὐτὸν οὐ φέρει
βλάβην τῷ χειροτονησαντι αὐτὸν ἐπισκόπῳ ἐξ
ἀγονίας τοῦ ἀμαρτημάτος· διει γάρ σύνοδος ὕρισε τοὺς
ἐλεγχομένους ἐπὶ ἐγκλήματι καὶ μετὰ τὴν χειροτο-
νίαν ἐκβάλλεσθαι. Τούτο δὲ τῆς ἐν Νικατᾳ συνόδου
πρώτης ἐστι κανὼν ἔννατος. Τὸ δὲ, ἀποταξιμένηρ

Ἔντος τοῦ ἀνδρὸς, τοῦ φάκτου ἔστι διὰ τοῦτο καὶ τὸ, τινά, πρόσκειται, ὡςπερ καὶ τὸ ἐδύσατο. Καὶ γάρ ἀπλῶς δὲλη συνεφθάρη γυναικὶ μὴ ἀποταξαμένῃ, καὶ οὕτως ἡ καθαίρεσις αὐτῷ ἐπήγετο, καὶ μὴ ἐδιάσατο αὐτήν.

CANON Γ'.

Περὶ δὲ Σούρ, ἐπειδὴ ὁ ἐκ'σκοπος Ἀπόλλων διεβεβαώσατο καὶ ἀπεσταλένται τοῖς τοῦτον καὶ διάδριον τῆς Ἐκκλησίας πεποιηκένται, ἐστω οὕτως ὡς ἀκεφήρατο ὁ ἐπίσκοπος, χρωμένου ἐκείνου ταῖς οἰκείαις δικαιολογίαις, εἴτε βούλεται, καὶ μέμφεται τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἐπισκόπου.

ΒΑΛΣ. Κληρικὸς ἦν ὁ Σούρ τοῦ ἐπισκόπου Ἀπόλλωνος· δεὶς ἐπίσκοπος αὐτὸν ἀπεσταλένται τοῦ κλήρου διεβεβαώσατο, ἀντὶ τοῦ ἐκεῖνον κρέναι. Ἐστω οὖν, φησι, κατὰ τὴν ἑπτάντατην ἀντῷ χρίσιν τοῦ ἐπισκόπου, τοῦ κλήρου ἀλλότριος. Εἰ δὲ αἰτᾶται τὴν τοῦ ἐπισκόπου ἀπόφασιν, χράσθω ταῖς οἰκείαις δικαιολογίαις παρὰ τῇ συνδικᾷ, ἐξ ἣς ἢν πάντας καὶ ὁ ἐπίσκοπος.

CANON Δ'.

Περὶ Πανούφ τοῦ καταστάτος διακόνου ἐν τῇ Λυκῷ, δεῖ ληγῆσαι. Καὶ εἰ μὲν σύρεθει ὅντος, κατηχούμενος τυγχάνω, τὴν ἀδελφιδὴν ἑαυτοῦ χρὸς γάμου κοινωνίας δεξάμενος, μετὰ δὲ τὸ βάπτισμα εἰς κλῆρον δεχθεὶς, μερέτω ἐν τῷ κλήρῳ· εἴτε κεκοιμηται ἑκείνη καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα οὐκ ἔκοινώντεσσιν αὐτῇ. Εἰ δὲ πιστὸς τυγχάνω τὴν αὐτὴν ἀδελφιδὴν ἑαυτοῦ πρὸς γάμου κοινωνίας ἐδέξατο, ἐστω τοῦ κλήρου ἀλλότριος. Οὐ τῷ πρόσκριμα τῷ ἐπισκόπῳ Ἀπόλλωνι, εἰ δὲ ἀγροὶς κατέστησεν αὐτόν.

ΒΑΛΣ. Ὁ Πανούφ ἐλέγετο πρὸ τοῦ βαπτισθῆναι τὴν οἰκείαν ἀδελφιδὴν εἰς γυναῖκα λαβεῖν· βαπτισθεὶς δὲ κεχειροτόνητο διάκονος. Λέγει οὖν ὁ Θεόφιλος, στις ἐξαντὶ τὴν γυνὴ ἐτελεύτησε, καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα οὐκ ἐχρήσατο αὐτῇ, μεντάτῳ διάκονος, ὡς τοῦ ἀγίου βαπτίσματος τὰ πρὸ τούτου καθάραντος ἀμαρτήματα. Εἰ δὲ πιστὸς ὁν μετὰ τὸ βάπτισμα ἔγινε αὐτὴν, ἐκβληθῆτω τοῦ κλήρου. Τῷ δὲ ἐξ ἀγνοίας αὐτὸν χειροτονήσαντι ἐκ τούτου βλάβη οὐ προστεγνήσεται. Τὸ δὲ, εἰ κεκοιμηται ἡ γυνὴ, εἰπεν, ὡς οὐτω συμβεβήκενται λεγόμενον· ἐπείτοιγε καὶ ζῶσα ἦν καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα οὐκ ἔγνω αὐτὴν δὲ Πανούφ, ἀλλὰ καὶ ἀπεκέμψατο αὐτὴν, ήδύνατο καὶ οὕτως εἶναι διάκονος.

CANON Ε'.

Περὶ Ἰακὼβ χρὴ ληγῆσαι. Εἰ δραγγώστης ἦν, καὶ ἐγιαλήματι πορειας ὑπεύθυνος ἐδειχθῇ, καὶ παχὺς τῶν πρεσβυτέρων ἐξεβλήθῃ, εἴτα κεχειροτόνηται οὗτος, ἐκβαλλέσθω, ἀκριβοῦς ἐξετάσεως τερομένης, καὶ μὴ μόνον ἐκ ψιθυρισμῶν ἡ κακολογῶν ὑποψίας εἰς αὐτὸν τερομένης. Εἰ δὲ μὴ, σύρεθει ὑπεύθυνος, μερέτω ἐν τῷ κλήρῳ· οὐ γάρ δεῖ ταῖς ματαίαις διαβολαῖς προσέχειν.

ΒΑΛΣ. Ἰακὼβ τις ἀναγνώστης ἐλέγετο εἶναι, καὶ ἐπὶ πορνίας διαβληθῆναι, καὶ ἐκβληθῆναι τοῦ κλήρου, εἴτα εἰς μείζονα χειροτονηθῆναι βαθμόν. Γράφει

A est : Alicui, sicut et illud, vim attulit. Licet enim simpliciter cum muliere aliqua, non separata, rem habuerit; sic quoque in eum depositio introducta est, nisi ei vim non attulerit.

CANON Η.

De Sur autem, quia Apollo episcopus affirmavit se et eum amanduisse, et ab Ecclesia alienum fuisse, ita sit ut pronuntiavit episcopus; utente illo suis defensionibus, si vult, et de episcopi sententia conqueritur.

BALS. Erat quidem Sur clericus episcopi Apollinis, qui episcopus se eum a clero amandassee, id est, expulisse, affirmavit. Sit ergo, inquit, secundum episcopi judicium, quod in ipsum prolatum est, a clero alienus. Sin autem episcopi sententiam accusat, utatur suis defensionibus, apud synodum scilicet, ex qua est etiam episcopus.

CANON IV.

De Panuph, qui in Lyco diaconus constitutus est, querere oportet; et si is quidem inventus fuerit, cum esset catechumenus, fratris sui filiam in matrimonii societatem accepisse, post baptismum in clerum promovitus, in clero maneat, si illa ex vita migrarit, et post baptismum cum ea rem non habuerit. Sin autem cum esset fidelis eamdem fratris sui filiam in matrimonii societatem duxit, sit a clero alienus. Non est enim episcopo Apollini præjudicium si eum per ignorantiam constituit.

BALS. Dicebatur Panuph antequam esset baptizatus fratris sui filiam uxorem duxisse. Baptizatus autem diaconus ordinatus fuerat. Dicit ergo Theophilus, quod si mulier e vita excesserit, et post baptismum ea non usus sit, maneat diaconus; nempe cum sanctus baptismus omnia peccata præcedentia deleat. Sin autem, cum esset fidelis, seu post baptismum, eam habuit, clero ejiciatur. Ei autem, qui eum insciens ordinavit, præjudicium non afferetur. Illud autem : Si mulier e vita migrarit, dicit, utpote quoniam ita evenisse dicitur. Nam etsi etiam post baptismum vixisset, nec eam Panuph cognovisset, sed ipsam etiam amandassee; potuisset sic quoque esse diaconus.

CANON V.

De Jacob querere oportet. Si enim lector erat, et criminis fornicationis suisse eum obnoxium, ostensum sit, et a presbyteris sit ejectus, deinde is est ordinatus, ejiciatur; accurata examinatione facta; non autem ex susurris vel maledictis orta in eum suspicione. Sin autem non fuerit inventus criminis obnoxius, maneat in clero. Neque enim vanis calumniis animum adhibere oportet.

'BALS. Jacob quidam lector suisse dicebatur, et propter fornicationem clero esse ejectus, et deinde ad majorem gradum suisse ordinatus. Scribit ergo

Theophilus diligent examinatione facta, si eum peccasse compertum fuerit, clero ejiciatur. Non enim oportet ex susurris seu clandestinis sermonibus, vel maledictis seu apertis convictis orta suspicione, condemnari aliquem. Quod si causa examinata insons compertus fuerit, maneat in clero.

CANON VI.

De iis qui ordinandi sunt hæc erit forma: Ut quid quid est sacerdotalis ordinis consentiat et eligat, et tunc episcopus examinet, vel ei etiam assentiente sacerdotali ordine in media ecclesia ordinet, præsente populo, et episcopo alloquente, an etiam possit ei populus ferre testimonium. Ordinatio autem non fiat clanculum. Ecclesia enim pacem habente decet præsentibus sanotis ordinationes fieri in ecclesiis. In regione autem si qui sint, qui communicantium animis communicaverint; non aliter ordinentur, quam iis, qui sunt vere orthodoxi clericis, examinatis, præsente rursus episcopo, et præsentem populum alloquente, ne intercedat aliqua circumventionis. Θοκιμαζότων, παρότος πάλιν τοῦ ἐπισκόπου καὶ περιδρομή τις γένηται

BALS. *De iis qui in clero ordinandi sunt dat typum, et dicit quod oportet eum qui est ordinandus a toto ordine sacerdotali eligi, hoc est, unanimi consensu approbari et præserri; et cum ejusmodi delectus de eo factus fuerit, tunc ipsum ab episcopo examinari, et quando illi quoque homavisus fuerit aptius ut ordinetur, tunc eum ordinari consensu sacerdotalis ordinis, præsente etiam populo. Cur autem dixit, eum ordinandum consensu sacerdotalis ordinis? Nam cum a sacerdotali ordine electus est, ad ordinationem consensus non videtur esse necessarius. Sed est verisimile posse post electionem aliquid temporis præterisse, et eos interim qui ordinandum præjudicant rescivisse aliquid, quod ejus ordinationem prohibeat. Et ideo dicit ipsos consentire, et dum ordinatur populum quoque ab episcopo interrogari, an dignus sit, cui testimonium ferant ad ordinationem. Dissuadet autem, ne fiant ordinationes clandestinæ. Cum enim, inquit, pax est in Ecclesia, scilicet cum nunc non est divisus populus cessantibus heresisibus, sed sunt omnes orthodoxæ partis; omnes unius erunt sententiæ, et oportet in præsentia sanctorum seu fideliū ordinationes fieri in ecclesia. Sanctos autem fidèles appellavit, ex sancto hoc Paulo assumens. Ille enim sic fidèles in suis Epistolis appellat. Hæc itaque de iis, qui in urbibus habitant, videtur dicere. De iis autem, qui sunt in regione, seu in vicis, dicit, quod quoniam multi etiam inviti communicabant hereticis; eorum autem multi fideliū animis communicabant sive conveniebant et assentiebant: Si quis eorum sit ordinandus in clero, eum non alias ordinandum, quam cum approbatione clericorum, quos constat esse orthodoxos, præsente etiam episcopo, et alloquente populum, ut superius dictum est. Hæc autem dicit fieri, ne intercedat aliqua cir-*

A οὐν δὲ Θεοφίλος, διτεξετάσσεις ἀκριβοῦς γενομένης, ἐὰν εὐρεθῇ ἡμαρτηκώς, ἐκβληθήτως τοῦ κατῆλου· εἰ δεῖ γάρ ἐκ ψυθυρισμῶν ἤτοι καταλαΐδες λαθραίας, ἢ κακολογιῶν ἤτοι λοιδορῶν φανερῶν ὑποψίας γνούμηνς καταχρίνεσθαι τίνα. Εἰ δὲ τῆς ὑποθέσεως ἐξεταζομένης ἀνεύθυνος εὑρεθεῖη, μενέτω ἐν τῷ κατῆλῳ.

KANON G'.

Περὶ τῶν μελλόντων χειροτονεῖσθαι οὕτος εσται τύπος· Όστε πᾶν τὸ ἱερατεῖον συμφωνεῖται αἱ αἱρεῖσθαι, καὶ τότε τὸν ἐπίσκοπον δοκιμάζειται, ἢ καὶ συναιρούντος αὐτῷ τοῦ ἱερατείου χειροτονεῖται μέση τῇ ἐκκλησίᾳ, παρότος τοῦ ἀγίων τὰς χειροτονίας ἐπὶ ταῖς ἐκκλησίαις γίνεσθαι. Ἔρ δὲ τῇ ἑτοίᾳ, εἰ μὲν κοινωνίσαντές εἰσι ταῖς τῷν κοινωνισάντων γνώμαις, μὴ ἀλλα χειροτονεῖσθωσαρ, ἀλλὰ τῷ ἀληθῶς ὄρθοδόξῳ κληρικῷ προσφωνούντος παρότι τῷ λαῷ, ἵνα μὴ μέσον

C *ΒΑΛΣ. Περὶ τῶν μελλόντων χειροτονεῖσθαι ἐν κλήρῳ δίδωσι τύπον, καὶ φησιν διτεξετάσσεις παρὰ παντὸς ἱερατείου αἱρεῖσθαι, ἀντὶ τοῦ προκρίνεσθαι συμφώνως, οὗτως δὲ προκριθέντα, τότε δοκιμάζειται αὐτὸν παρὰ τοῦ ἐπίσκοπου, καὶ δε τάχειν δόξει ὃ δικτυρωπός ἐπιτίθειος εἰς χειροτονίαν, τότε χειροτονεῖσθαι συναινέσσει τοῦ ἱερατείου, παρόντος καὶ τοῦ λαοῦ. Διατεῖ δὲ εἰπεῖ, χειροτονεῖν αὐτὸν συναινέσσει τοῦ ἱερατείου; Ἐπει γάρ ἐξελέγη παρὰ τοῦ ἱερατείου, ἢ ἐπὶ χειροτονίᾳ συναινεστὶ δοκεῖ μὴ ἀναγκαῖα εἶναι. Ἀλλ' εἰκός καιρὸν τίνα μετὰ τὴν ἐκλογὴν παρελθεῖν, καὶ ἐν τῷ μέσῳ γνῶναι τις τοὺς προκρίνοντας τὸν μέλλοντα χειροτονοῦσθαι καὶ λαύνονταν αὐτῷ τὴν χειροτονίαν. Διατεῦτο οὖν συναινεῖν αὐτοὺς χειροτονημένους αὐτοῦ εἰπεῖ, καὶ τὸν ἐπίσκοπον καὶ τότε προσφωνεῖν τῷ λαῷ, ἔρωτῶντα εἰ μαρτυρεῖαντὸν πρὸς χειροτονίαν ἀξιον. Λαθραίας δὲ χειροτονίας γίνεσθαι ἀποτρέπει. Ἐπει γάρ, φησιν, εἰρήνη ἐστὶ παρὰ τῇ ἐκκλησίᾳ, ἥγουν ἐπει νῦν οὐ μεμέρισται δὲ λαὸς παυθεῖς τῶν αἱρέσεων, ἀλλὰ πάντες τῆς ὄρθοδόξου μοίρας; εἰσι, πάντες μιδές ἔσονται γνώμης, καὶ δεῖ παρουσίᾳ D τῶν ἀγίων ἤτοι τῶν πιστῶν τὰς χειροτονίας γίνεσθαι ἐπ' ἐκκλησίας. Ἀγίους δὲ τοὺς πιστοὺς ἐκάλεσεν, ἐκ τοῦ θεσπεσίου Παύλου τούτῳ παραλαβὼν· οὗτω γάρ κάκεινος ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς αὐτοῦ τοὺς πιστοὺς ὀνομάζει. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῶν ἐν πόλεσιν ὑπτων εἴπει λέγειν. Περὶ δὲ τῶν ἐν τῇ Ἑνορίᾳ, ἤτοι τῶν ἐν τῇ Ἕνορίᾳ, διτεξετάσσεις τις χειροτονεῖσθαι εἰς τὸν κλῆρον, μὴ ἀλλως χειροτονεῖσθαι, εἰ μὴ μετὰ δοκιμασίας τῶν ὄρθοδοξουμένων ὄρθοδόξων κληρικῶν, παρόντος καὶ τοῦ ἐπίσκοπου, καὶ προσφωνούντος τῷ λαῷ, ὡς δικαιοθέν εἰρηται. Ταῦτα δὲ λέγει γίνεσθαι, ἵνα μὴ μέσον γένηται τις περιδρομή, ἵνουν*

ἐπάκτη καὶ συνεργατὴ, καὶ χειροτονήθη τις μὴ ὄγιως Α cumventio, seu fraus et abreptio, et ordinetur aliquis qui non recte sentit de fide.

CANON VI.

Τὰ προσφερόμενα εἰς ἀδυοτύπωις, μετὰ τὰ ἀνα-
μετόχους εἰς τὴν τῷ μυστηρίῳ χρειαν, οἱ κλη-
ρικοὶ διατερπάσθωσαν, καὶ μήτε κατηχούμενος
τὰ τούτων ἀσθιέτω ἡ πινέτω, ἀλλὰ μᾶλλον οἱ
κληρικοὶ καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς πινέτων ἀδελφοί.

ΒΑΛΛ. Εἴ τινα περιττέουσι τῶν εἰς θυσίαν προσ-
εγρέμεναν παρὰ τῶν πιστῶν, μετὰ τὰ δαπανώμενα
εἰς τὰ θεῖα μυστήρια, τοὺς κληρικοὺς δεῦνταντα,
φησι, διανέμεσθαι, ὥστε παρ' αὐτοῖς ἰσθίεσθαι καὶ
πίνεσθαι, καὶ παρὰ τῶν πιστῶν λαίκων· τοὺς δὲ κατη-
χουμένοις μηδὲν ἔξι αὐτῶν δίδοσθαι. Ἐπει γάρ προσ-
ήγιθησαν τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ ἔξι αὐτῶν μερίδες
ἔλεγχομεναι εἰ; τὰ θεῖα δῶρα, κάκεινα ἡγιάσθησαν,
πῶς ἐκ τούτων τοῖς ἀτελεστέρως δοθῆσονται δαπανή-
θησόμενα; Τὰ δὲ εἰς θυσίαν προσαγόμενα δρπτος καὶ
οὐνός εἰσιν· ἔτερον γάρ τι προσάγεσθαι εἰς θυσια-
στήριον οὐκ ἔφειται. Ἀνάγνωθι τὸν γ' ἀποστολικὸν
κανόνα, καὶ τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου τῆς λεγο-
μένης τοῦ κανόνα κη'.

CANON VII.

Ἐπειδὴ Ἱέραξ τόνδε, ὁπαρεὶ ἐπὶ πορειᾳ δια-
βαλλόμενος, οὐκ ὀφειλειται λέγει ἐν τῷ κλήρῳ εἰ-
ραι, δὲ ἐπίσκοπος Ἀπόλλων δισχυρίζετο τηρε-
καῦτα, μηδέτερα κατήγορος ἐν μέσῳ διηλυθένται
κατ' αὐτοῦ, ἔξετασθω καὶ οὐτος· καὶ εἰ μὲν κα-
τήγορος τις ἀναφύεται πλοτεως ἀξιος, καὶ τὸ
ἔργημα ἀποδείκνυται, φερομέρων ἀξιοπιστων
μαρτύρων, τῆς Ἐκκλησίας ἐκβαλλόμεθα· εἰ δὲ
τοῦ κλήρου ἀξιός ἐστι, καὶ ἔτι σωρροσύρη μορ-
τυρεῖται, μονέτω ἐν τούτῳ.

ΒΑΛ. Ἐχειροτονήθη τις κληρικός, εἰτα διεσθίθη
ώς πορνύσας. "Ελεγεν οὖν Ἱέραξ τις, μὴ δεῖν αὐτὸν
ἐν κλήρῳ εἶναι· δὲ ἐδὲ χειροτονήσας αὐτὸν δισχυρί-
ζετο, ἣτοι ἐνίστατο, μὴ κατηγορηθῆναι αὐτὸν παρά
τινος. Ἐφη οὖν δὲ Θεόφιλος, ὅτι ἔξετασθήτω δὲ ἀν-
θρωπος, καὶ εἰ μὲν εὐρίσκεται τις κατήγορος πίστεως
ἀξιος ἢγουν δεκτὸς εἰς κατηγορίαν (οὐ γάρ παντὶ^{τοι}
ἔφειται κατηγορεῖν Ιερωμένων, κατὰ τὸν τοῦ κανόνα
τῆς δευτέρας οἰκουμενικῆς συνόδου, καὶ τὸν κανόνα
κατ' τῆς θοιοκυμενικῆς συνόδου), ἐκβληθήτω τῇ;
Ἐκκλησίας μετὰ ἀπόδεξιν· εἰ δὲ οὐδὲν τοιοῦτον ἀπο-
δείκνυται, μενέτω ἐν τῷ κλήρῳ.

CANON VIII.

“Ωστε γράμμη πατέρες λεπατελον οἰκονόμοις ἀπο-
δειχθῆται ἔτερον, ἐφ' ὧ συντέθεται καὶ δὲ πίσκο-
πος Ἀπόλλων ἀρχὶς εὸν τὰ τῆς Ἐκκλησίας εἰς
δέον ἀναλογούσθω.

ΒΑΛ. Ό αὐτὸς γνώμην ἔδωκε κρίσει παντὸς τοῦ
ιερτείου τὸν οἰκονόμον τῆς ἐπισκοπῆς γίνεσθαι, εἰ
καὶ ὁ ἐπίσκοπος συγκαταίθεται τῇ κρίσει τοῦ κλήρου·
γίνεσθαι δὲ οἰκονόμον, ἵνα τὰ τῆς Ἐκκλησίας εἰς
λέον διπανῶνται φροντίδι ἔχειν. Τὴν δὲ εἰς δέον
διπανήν, τὸ ἔχεις δηλοὶ κεφάλαιον, ἢτις ἔστι, τὰ εἰς
χήρας καὶ ξένους καὶ πένητας ἀναλώματα. Ιδιοποιε-
ῖσθαι γάρ τὰ τῆς Ἐκκλησίας τινὶ οὐκ ἔφειται, διτις ἀφι-

PATROL. GR. LXV.

A cumventio, seu fraus et abreptio, et ordinetur aliquis qui non recte sentit de fide.

CANON VII.

Quae in sacrificiis rationem offeruntur, post ea quae
in mysteriorum usum consumuntur, clerici dividant,
et nec catechumenos ex iis comedat vel bibat, sed
solum clerici, et qui cum eis sunt fideles fratres.

BALS. Si qua eorum quae a fidelibus ad sacrificium
offeruntur, superabundant, post ea quae in
divina mysteria consumuntur, clericis, inquit, oportet
ea dividere, ut ab ipsis comedantur ac bibantur,
et etiam a fidelibus laicis; catechumenis autem
nihil ab eis detur. Quia enim altari oblata sunt,
et ad divina dona ex illis partes quædam sumptue-
atque sanctificatae suere; quomodo iis qui sunt im-
perfectiones dabuntur consumenda? Quæ autem ad
sacrificium offeruntur, sunt panis et vinum; nihil
enim aliud ad altare offerri permititur. Lege iii canon.
Apost. et synod. in Trullo, quæ dicitur sexta, canon. xxviii.

CANON VIII.

Quoniam Hierax dicit quendam non debere esse
in clero, ut qui sit fornicationis delatus; Apollo au-
tem episcopus tunc affirmavit nullum accusatorem
adversus eum in medium processisse, hic quoque
examinetur: et si aliquis quidem accusator fide dignus
exoritur, et crimen probatur productis fide dignis
testibus, Ecclesia ejiciatur; sin autem dignus
est clero, et de ejus continentia testimonium feratur,
in eo maneat.

BALS. Quidam ordinatus est clericus, deinde
tanquam qui fornicatus esset, accusatus est. Dice-
bat ergo quidam Hierax, non oportere eum in clero
esse; is autem qui eum ordinaverat, affirmabat,
seu instabat, eum non esse ab aliquo accusatum.
Dicit ergo Theophilus: Homo examinetur, et si in-
veniatur quidem accusator fide dignus, seu
qui sit ad accusandum admittendus (non enim cui-
vis permittitur accusare eos qui sunt in sacris, ut
vult vi can. II syn. oecumenicæ, et xx, IV univer-
salis syn.), Ecclesia ejiciatur post probationem; sin
autem nihil tale probetur, maneat in clero.

CANON IX.

Ut totius sacerdotalis ordinis sententia alius re-
nuntietur aconomus, in quo Apollo quoque episcopus
consensit, ut bona Ecclesiæ in ea quæ oportet impen-
dantur.

BALS. Idem tulit sententiam, totius sacerdotalis
ordinis judicio fieri debere episcopatus aconomum,
si etiam episcopus assentiatur cleri judicio. Fieri
autem aconomum, ut bona Ecclesiæ illius cura in
ea quæ oportet impendantur. Quid sit autem in ea
quæ oportet impendere sequens docet caput, quod
est impendere in viduas, hospites et pauperes. Ne-
mini enim permittitur bona Ecclesiæ in proprios

usus transferre; quippe quod oportet Dei ministrum esse ab avaritia alienum; et nec ad usum proprium uti rebus episcopatus episcopo conceditur; nisi ad ea quae sunt omnino necessaria, et tunc demum quando ei domi desunt facultates; secundum xl canon. sanctorum apostolorum. Quæque quæ in eo scripta sunt, et xxiv canon. syn. Antiochenæ.

CANON X.

Vidua et pauperes et peregrinantes hospites omni quiete fruantur, et nemo ea quæ sunt Ecclesiæ, ut sua usurpet.

Α λάργυρον δεὶ εἶναι τὸν λειτουργὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐδὲ εἰς οἰκεῖαν χρῆσιν τοὺς τῆς ἐπισκοπῆς πράγματα κεχρῆσθαι τῷ ἐπισκόπῳ συγχεχώρηται, εἰ μὴ εἰς τὰ πάνυ ἀναγκαῖα, καὶ τότε διε αἰχθεν οὐκέ εὑπορεῖ τούτων ὁ ἐπίσκοπος, κατὰ τὸν μᾶλα κανόνα τῶν ἀγίων ἀποστόλων. Ζήτει τὰ ἐκείνῳ γεγραμμένα, καὶ τὸν μᾶλα κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου.

CANON XI.

Χῆραι καὶ οἱ πέρητες καὶ οἱ παρεκκιδημοῦντες ἔστοι πάσης ἀραιαύσεως ἀπολανέτωσαν, καὶ μηδὲ τὰ τῆς Ἐκκλησίας θιδοκοιείσθω.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΦΗΓΗΣΙΣ

Περὶ τῶν λεγομένων Καθαρῶν.

EJUSDEM NARRATIO DE HIS QUI DICUNTUR CATHARI.

Declaravit mihi tua pietas, quod quidam horum qui se Catharos nominant, volunt ad Ecclesiam accedere. Quoniam ergo magna synodus, quæ Nicæa habita est a sanctis Patribus nostris, statuit, ut ordinentur qui accedunt, velis juxta hanc formam eos qui ad Ecclesiam accedere volunt ordinare, si quidem vita eorum recta est, et nihil eis adversatur.

BALS. De Novatianis interrogatus est (hi enim sunt qui etiam Cathari dicuntur), et responsum est, quod si ad Dei Ecclesiam accedunt, quia magna et prima Nicæna synodus statuit, ut ii ordinentur, fac tu quoque secundum hanc formam sive secundum istum canonem, et ordina eos qui accedunt; nisi aliquod impedimentum ex vita eorum adverseatur. De Novatianis autem canon est octavus primæ synodi.

B Δεδήλωκέ μοι ἡ σὴ εὐλαβεία, ως τινὲς τῶν δρομαζόντων ἐαντοὺς Καθαρούς, προσελθεῖτε βούλονται τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐπειδὴ τοινύν η μεγάλη σύνοδος ἡ ἐν Νικαίᾳ, ἥσουν ἡ πρώτη, ὧρισε χειροτονεῖσθαι αὐτοὺς, πολεῖ καὶ σὺ κατὰ τὸν τύπον, ἥτοις κατὰ τὸν κανόνα τοῦτον, καὶ χειροτόνει τοὺς προσερχομένους, οἱ μῆτραι τοῦ βίου αὐτῶν αὐτοῦς ἐναντιοῦται. Οἱ δὲ περὶ τῶν Ναυατιανῶν κανὼν θηρός ἔστι τῆς πρώτης συνόδου.

BALS. Περὶ Ναυατιανῶν ἡρωτήθη (τοῦτο γάρ είσιν οἱ λεγόμενοι Καθαροί), καὶ ἀπεκρίθη, ὅτι εἰ προσέρχονται τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐπεὶ ἡ μεγάλη σύνοδος ἡ ἐν Νικαίᾳ, ἥσουν ἡ πρώτη, ὧρισε χειροτονεῖσθαι αὐτοὺς, πολεῖ καὶ σὺ κατὰ τὸν τύπον, ἥτοις κατὰ τὸν κανόνα τοῦτον, καὶ χειροτόνει τοὺς προσερχομένους, οἱ μῆτραι τοῦ βίου αὐτῶν αὐτοῦς ἐναντιοῦται. Οἱ δὲ περὶ τῶν Ναυατιανῶν κανὼν θηρός ἔστι τῆς πρώτης συνόδου.

ΤΟΥ ΑΥΓΟΥ ΑΓΑΘΩΝΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

EJUSDEM

AGATHONI EPISCOPO.

Maximus asseruit se Ecclesiæ leges ignorantem illicito matrimonio conjunctum esse, et quia hoc eum male habet quod non recte et ex ordine agat, affirmavit, qui contra leges fecit per ignorantiam, se ab illicita vita societate ex consensu abstinentrum, illaq. etiam hoc volente. Si ergo probaveris, quod hoc ex consensu faciant, et non fallant, quia est tempus decennale; si consideres eos debere versari cum catechumenis, nunc eos sic dispensa. Sin autem vides quod decipere velit, et acerbitate adhuc in eo opus sit; fac id quod Deus tibi suggesterit; id semper sequens

D 'Αγροῶν τὸν τῆς Ἐκκλησίας νόμους Μάξιμος, δισχυρίσατο παραδόμας συμβίωσει συνῆψθαι καὶ ἐκεῖδη θορυβοῖ αὐτὸν τὸ ιατροτάκτον εἶναι, διεβεβαίωσατο, ἐπειδὴ ἀγροὶ τὸ παρέργομορ ἔργασιν, ἐκ συμφώνου ἀπέχεσθαι τῆς παρασύμου συμβίωσεως, κακείης ἀγαπώσης τούτο. Εἳν δὲ τοινύν δοκιμάσῃς, διε τοῦτο ποιοῦσιν ἐκ συμφώνου καὶ μὴ ἀπατῶσιν, ἐπειδὴ δεκαετής ἔστιν διηρόος, εἰ σκοπεῖς μετὰ τῶν κατηχουμένων αὐτοὺς συνάγεσθαι, τέως οὗτω δισκίησορ. Εἰ δὲ συνεργάς, διε ἀπατῆσαι βούλεται, καὶ δεῖται τὰ

κατ' αὐτοὺς ἐπιστρέψεις, διπερ δ Θεὸς ὑποδάλη A quod in usu est vimque obtinet. Nam cum iis sis in σοι, τοῦτο ποιήσοι, παραχοῦ πρὸς τὸ ἐπέχον locis, eorum mentes melius noſſe potes.

διηγούμενος. Ἐπὶ τῷτο τόκων τυχάρων τὰς τρώμας αὐτῶν μᾶλλον εἰδέται δύνασαι.

ΒΑΛΣ. Μάξιμός τις, ὃς παρανόμῳ γάμῳ συναρθεὶς γυναικὶ, ἀφωρίσθη καὶ τῆς συνάξεως τῆς μετά τῶν πιστῶν εἰργετο. Ὁ δὲ ἐλεγεν, ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ ἐποίησε τὸ παράνομον, καὶ ἔτοιμός ἐστιν ἀποστῆναι τοῦ γάμου, τοῦτο καὶ τῆς γυναικὸς βουλομένης καὶ ἔχεται ἀφιεπάμενος δεχθῆναι. Πρὸς ταῦτα οὖν ἔφη δ Θεόφιλος, ὃς δὲ ἔξετάσας εὑρίσκεις, ὅτι ἐκ συμφώνου, ἀντὶ τοῦ ἐκ χοινῆς βουλῆς, ἀφιεπάνται τοῦ γάμου, καὶ οὐκ ἀπατῶσι, δεκαετίαν συνοικήσαντες ἀλλήλοις, δυσχερὲς ἵσως ἀν λογίζονται αὐτοῖς ἡ διάζευξις, καὶ μήποτε ἀπατῶσιν. Εἰ σκοπεῖς, ἀντὶ τοῦ εἰ κρίνεις μετά τῶν κατηχουμένων αὐτούς ἵστασθαι τέως, ἥγουν πρὸς τὸ παρόν, οὕτως αὐτὸν οἰκονόμησον. Εἰ δὲ νοεῖς, φησίν, ὅτι κατὰ ἀπάτην λέγουσι ταῦτα, καὶ ὅτι ἔτι δέονται στύψεως, ἥτοι αὐστηρότερων ἐπιτιμῶν, ποίησον διπερ ἀν δ Θεὸς ὑποδάλη σοι, ἀντὶ τοῦ ἐνηγχῆση τῷ λογισμῷ σου, διπερ δ Θεὸς ἐνθυμήσεις σε, πανταχοῦ πρὸς τὸ ἐπέχον δόηγούμενος, ἥτοι πρὸς τὸ ἐπικρατοῦν ἢ τὸ κατεπείγον.

BALS. Maximus quidam, ut illico matrimonio mulieri conjunctus segregatus fuerat, et a congregatione cum fidelibus prohibebatur. Is vero dicebat se per ignorantiam fecisse contra leges, et paratum esse ab hoc matrimonio recedere, muliere etiam volente; et petebat, ut ab ea abscedens admittetur. Ad hanc ergo dicit Theophilus, quod si inquiens inveneris eos ex consensu, hoc est, communis consilio, a matrimonio absistere, et non fallere, cum decem annis simul cohabitarint, difficilis forsan iis existimari posset a se invicem disjunctio, B et ne fallant. Si consideras, hoc est, si judicas eos stare debere cum catechumenis, nunc, id est in praesentia, sic eos dispensa. Quod si intellexeris, inquit, quod per fraudem hanc dicunt, et quod adhuc acerbitate indigent, seu acerbioribus penitentia, fac quod Deus tibi suggesterit, hoc est, lux menti inspiraverit, quod in animum immiserit Deus, semper id quod est in usu et quod vires obtinet sequens, id est, quod magis est ratum ac validum.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΜΗΝΑ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

EJUSDEM

MENÆ EPISCOPO.

Νόμιμον κράτημα κεκοινωνεῖσιν οἱ κρεσούντεροι C δὲ Γεμίφρη τῇ κώμῃ, εἰ ἀλληθεῖται η κομιζούσα τὸ τράμμα Βινταδούς. Φάσκει τάρ. διτι Κυράδιον ἀδικοῦσσαν καὶ μὴ βουλομένην ἀραστεῖλαι τὴν ἀδικίαν, ἔχωρισταν τῆς συνάξεως. Ἐπειδὴ τοιρυ τέρος, ὃς τὸ ἐντῆς κακὸν θεραπεύουσα βούλεται συνταχθῆναι, θέλησον παρασκευάσαι αὐτὴν ἀκοθέσθαι κράτος τὴν ἀδικίαν, καὶ πεῖσαι μετανοῆσαι, ίν' οὕτως, εἰ συνίδης διτι τόμῳ Θεοῦ κροσέρχεται τῆς συνάξεως δρετομέτη, ἔκτερθης αὐτὴν μετά τῶν λαῶν συνάξιν.

ΒΑΛΣ. Γυναικά τίνα Κυράδιον λεγομένην καὶ ἀδικοῦσσαν οἱ ἐν Γεμίνῳ πρεσβύτεροι ἀφώρισαν τῆς Ἐκκλησίας, μὴ ἀπειχομένην τῆς ἀδικίας. Ἡ δὲ, διὰ τὸν ἀφορισμὸν, ὑπισχνεῖτο θεραπεῦσαι τὴν ἀδικίαν, καὶ ἔθειε δεχθῆναι. Γράφει οὖν δ Θεόφιλος πρὸς τὸν τῆς χώρας ἐπίσκοπον, διτι Παρασκεύασον αὐτὴν ἀποθέσθαι πρῶτον τὴν ἀδικίαν, ἥγουν ἀποδοῦναι ἢ ἀδίκως ἐκτήσατο, καὶ μετανοῆσαι, ἀντὶ τοῦ ἐπὶ τῇ ἀμαρτίᾳ τῆς ἀδικίας μεταμελήθηναι, καὶ δεηθῆναι τοῦ Θεοῦ ἀρεθῆναι αὐτῇ τὸ ἀμάρτημα. Καὶ ταῦτα ποιησάστης αὐτῆς, εἰ συνίδης, τουτέστι, γνῷς διτι νόμῳ Θεοῦ προσέρχεται, ἥγουν συνειδήσει ἀγαθῇ μὴ ἀνεχομένῃ κεχωρίσθαι τῆς τῶν πιστῶν συνάξεως, διὰ τὸν Θεὸν καὶ μὴ δὲ αἰσχύνην ἀνθρώπων, τότε ἐπέτρεψον αὐτῇ τὴν μετά τῶν πιστῶν λαῶν σύναξιν καὶ σύστασιν ἐν τοῖς ὄμινοις.

Citem justam fecerant presbyteri in Gemono pago, si verum dicit, quae desert litteras Eustathii. Dicit enim, quod Cyradium facientem injuriam, nec ab ea desistere volentem, a communione separaverunt. Quia ergo inveni, quod suo malo curam adhibens vult communicare, fac ea ita se comparet, ut injuriam primum deponat, et paenitentiam agere in animum inducat, ut si sic intellexeris, quod accedit, communionem desiderans, permittas ei ut cum populis communicet.

BALS. Mulierem quamdam, quae Cyradium appellabatur, et injuriam ante faciebat, qui erant in Gemono presbyteri ab Ecclesia separaverant, cum ab injuria non abstineret. Illa vero propter segregationem pollicebatur se injuriæ remedium allatram, et ad communionem admitti volebat. Scribit ergo Theophilus ad episcopum regionis: Fac ut ea primum deponat injuriam, hoc est, reddat ea quae injuste acquisivit, et paenitentiam agat, id est, se injuriam fecisse ægre serat, et Deum oret ut sibi peccata condonentur. Et cum hæc fecerit, si intellexeris, hoc est, si cognoveris, quod lege Dei accedit, seu bona conscientia, quae non fert se a fideliūm communione esse separatam, propter Deum, et non propter hominum pudorem, tunc ei permitte cum fidelibus populis communicare et in hymnis consistere.

**THEOPHILI ALEXANDRINI EPISCOPI
EPISTOLA SYNODICA**

Ad episcopos Palæstinos et ad Cyprios, de Origenianæ hæreseos damnatione

Ex interpretatione S. Hieronymi.

Exstat Patrologia Latina tom. XXII, Opp. S. Hieronymi tom. I, col. 753.

RESPONSUM HIEROSOLYMITANÆ SYNODI AD SUPERIOREM EPISTOLAM

Eodem, ut videtur, interprete. — Vide ubi supra, col. 769.

DIONYSII LIDDENSIS EPISCOPI

EPISTOLA AD THEOPHILUM

A sancto Hieronymo, ut videtur, Latine redita.

(Vide *ibid.*, col. 771)

**THEOPHILI ALEXANDRINI EPISCOPI
EPISTOLÆ PASCHALES.**

PRÆMITTITUR PROLOGUS EJUSDEM AUCTORIS DE SANCTO PASCHATE.

ΙΕΠΙ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΘΕΙΟΝ ΝΟΜΟΝ, ΓΙΝΟΜΕΝΟΥ ΚΑΤ' ΕΝΙΑΤΟΝ,
ΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΙΔΟΥΣ ΠΑΣΧΑ,
καὶ τῶν τούτου ἔητημάτων σύντομος μετὰ ἀποδείξεως ἀπόλυτος.

THEOPHILI ALEXANDRINI EPISCOPI

AD THEODOSIUM IMPERATOREM

PROLOGUS DE SANCTO AC SALUTARI PASCHATE,

Quod, secundum legem divinam, annis singulis facimus : et de ejus questionibus brevis et cum dilucida expositione dissertatio.

1. Sanctum quidem et beatum Pascha apte lex di-
vina distinguit, simul et mensem ejus, in quo de-
beat fieri, significans, et diem cum accuratione
maxima observari jubens. Hæc enim Dei vox est,
in eadem lege proposita¹: *Obserua mensem novo-*

*A'. Τὸ μὲν ἄγιον καὶ μακάριον Πάσχα τοῦ Θεοῦ
διαρρήδην ὑπογράφει ὁ νόμος, ὁμοῦ καὶ τὸν μῆνα
δηλῶν καθ' ὃν δεῖ τοῦτο ποιεῖν, καὶ τὴν ἡμέραν κε-
λεύων διατηρεῖσθαι μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας.
Θεοῦ γάρ ἐστιν (1) ἐν αὐτῷ φερομένη τῷ νόμῳ. Φύ-*

¹ Exod. xii, 13; Deut. xvi, 1.

(1) Deest vox φωνῇ.

PROLOGUS AD EPISTOLAS PASCHALES.

Ιεραὶ τοι μῆνα τῶν ῥώων, καὶ ποιησαίς τὸ Πάσχα Κυριῷ τῷ Θεῷ σου τὴν τεσσαρεσκαιδεκάτην ἡμέραν τοῦ πρώτου μηνός. Μήνα δὲ νέον λέγει, δύναται πρώτον καλεῖται, ἐν τῷ τεθηλότες οἱ καρποὶ τὴν γενομένην τῶν παλαιῶν προσημαίνουσι κατάπαυσιν. Ἐν δὲ τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς τοῦ πρώτου ἐπιτηρεῖσθαι τὸ Πάσχα συνέταξεν, οὐκ ἀλλού τούτῳ χάριν, ἢ ἵνα κατὰ μίμησιν τοῦ τῆς σελήνης φωτὸς πλήρη τὸν δίσιον κύκλον ἔχουσης, τὸν μὲν τῆς διανοίας φωστῆρα ἡμεῖς τέλειον ἔχοντες, ἐν σκότῳ δικαρπίας μὴ διατρέβωμεν, θάλλοντες δέ που παντούς πεπίστεις, καὶ τοῖς τούτων πετάλοις οἴα τερπνὰ φυτὰ σκεπόμενοι, ληίων δίκην φαιδροὶ διαμείνωμεν. Τεσσαρεσκαιδεκάτην δὲ τοῦ μηνὸς λέγει, οὐ κατὰ τὸν ἡλιακὸν κύκλον, ἀλλὰ κατὰ τὴν σελήνην. Ἐθραίων γάρ παῖδες, οὐκ ἐκ τοῦ ἡλιακοῦ δρόμου, ἀλλὰ ἐκ τοῦ τῆς σελήνης κύκλου τὸν μῆνα ποιεῖν ἐπαιδεύθησαν· ἐπειδὴ καὶ δ μήν κατὰ τὸ δνομα τῆς σελήνης λέγεται. Μήνη γάρ αὕτη ὄνομά εσται Ἑλλάδι τῇ φωτῇ. Αἰγύπτιοι γοῦν πρώτον διὰ τὸ τὸν τῆς σελήνης δρόμον δεκάτον εἶναι, καὶ ἐκ τούτου συμβαίνειν πλάνην τῶν ἡμερῶν παρά τισι γενέσθαι, ἐξ οὓς τὰς τοῦ μηνὸς ἡμέρας ἐπενόησαν ψηφίζεσθαι, βραδύτερον τοῦ τῆς σελήνης κατὰ τὸν ἑαυτοῦ δρόμον εκνομένου, ὡς καὶ δυναμένου τούτον (3) ῥῶν καταλαμβάνεσθαι.

B. *Τούτων τοίνυν οὐδεταὶ δηνῶν, πολλοὶ καὶ τὸν πρώτον μῆνα τοῦ ἐνιαυτοῦ συντέλειαν δηνα τῆς χειρεινῆς τροπῆς, ὡς πρώτον δέ δουλού τάττουσιν. Τοῦτο δὲ ποιούσιν ἀγνοούστες (4) δ τῆς ἡερινῆς τροπῆς ἀργομένης, ἃς εἰς ἀπὸ τῆς πρὸς ιψὶ καλανδῶν Ἀπριλίου τυγχάνειν· δὲ στιν (5) Φαεμένῳ καὶ Μαρτίου καὶ (κατὰ δὲ Σύρους, Ἀντιοχέας, καὶ Μακεδόνας Μαρτίου καὶ, Δύστρου μαρτὶ καὶ εἰκάδι) κατὰ τὸν ἡλιακὸν δρόμον· ἦν ἐπιτηρεῖν προσῆκει μάλιστα, μήπω τούτης κατωτέρω πεπλανημένως τις, τὴν τεσσαρεσκαιδεκαταίν κατὰ σελήνην τάξας διαμάρτη τοῦ Πάσχα, ὡς τοῦ πρώτου μηνὸς νομίζων εἶναι ταύτην. Οἱ γάρ ἐν τῷ δωδεκάτῳ μηνὶ χειμερινῆς τροπῆς, ὡς προείπον, οὖστις δ τῶν νέων τάττεται μήν, οὖπω τῶν καρπῶν τῶν νέων πεπονημένων, οὐδὲ δυναμένου ἐπεπάνου ἐν ἀμπτῷ πέμπεσθαι· τοῦτο γάρ μάλιστα σημεῖον τοῦ πρώτου μηνὸς δ θεῖος ἔταξε νόμος.*

C. *Γ. Ἄλλ' ἐπεὶ συμβαίνει προφάσει τῆς τεσσαρεσκαιδεκαταίς κατὰ σελήνην τοῦ αὐτοῦ πρώτου μηνὸς εἰς πλάνην ἐμπίποντάς τινας ἀπαντώσης αὐτῆς ἐν Κυριακῇ, ἢ ἐν Σαββάτῳ, περιίλειν τὰς νηστείας, τευταιδεκάτης εὐρισκομένης τότε κατὰ σελήνην, ὡς ἕνα τοῦ νόμου πράττειν· τοῦτο σκοπεῖν προσῆκει, δέ· περ εἰ συμβῇ τὴν αὐτὴν τεσσαρεσκαιδεκαταίν τῆς σελήνης ἐν Κυριακῇ εὐρίσκεσθαι, εἰς τὴν ἔξῆς ἰθημάδα ἔμεινον ὑπερτίθεσθαι, δύο τούτων ἔνεκα πρώτον μὲν ἵνα μὴ τριταιδεκαταίς κατὰ σελήνην, Σαββάτου τότε εὐρισκομένου, περιλύσωμεν τὰς νηστείας· διπερ οὐκ ἀκόλουθον, τοῦ νόμου τοῦτο μή*

(2) *Vertendum erat factam.*

(3) *Forte διὰ τούτο.*

A. *rum; et facies Pascha Domino Deo tuo decima quarta die mensis primi. Mense autem Novum dixit, quem et primū vocat, in quo adulti fructus (2) adventum suum prænuntiant, veterum cessationem. In decima quarta autem die istius primi mensis observari Pascha præcepit, non propter aliam causam, nisi propter similitudinem lunæ, qua tunc in fulgore plenum habet globum proprium, ut nos quoque perfectum splendorem fidei et sensus gerentes, a peccati tenebris segregemur, et ut vegetati diversarum varietate virtutum, earumque soliis, veluti amoenæ arboris adumbratione velati, tanquam latæ atque fructiferæ segetes pullulemus. Decimum quartum autem diem mensis appellat, non secundum solis cursum, sed secundum lunam. Hebrei enim non ex solis cursu, sed ex lunæ cyclo mensem fieri debere dixerunt, quoniam et mensis secundum lunam dicitur, nomenque Achiva lingua *Mene* vocatur. Αἴγυπτοι enim primi, propter lunæ celeritatem, ex qua apud quosdam dierum error nasci solebat, ex solis cursu menses ac dies supputandos faciliter crediderunt, eo quod sol tardius cœlum quam luna circumeat, atque ideo possit faciliter comprehendendi.*

D. *II. His igitur ita se habentibus, multi et primum, mensem, et in eo Paschæ decimum quartum diem nesciunt, quia frequenter, secundum Hebreos, duo decimum anni mensem, biberni temporis mutationi consimilem atque contiguum, ut per omnia primum, statuunt. Hoc autem faciunt, quia verna immutatio nis ignorant initium, quod duodecimum Kalendas Aprilis diem, juxta solis cursum, semper incurrit, quod ante omnia observare nos convenit, ne, si forte in hac ipsa mutatione in serius adhuc et longius constituta, per errorem quis decimam quartam computet lunam, in Paschalis calculi ratione fallatur, quasi primi eam estimans mensis. Neque enim in duodecimo mense, tempore adhuc biennis existente, ut prius dixi, novorum fructuum ponitur mensis, nec dum fructibus novis maturescitibus, quandoquidem nec falces supponi messibus possunt, hoc enim maxime signum primi mensis lex divina constituit.*

E. *III. Sed quia accidere interdum solet, ut occasione decimæ quartæ lunæ primi mensis, nonnulli in errorem cadant, si decima quarta ipsa luna in Dominicum diem veniat (quo facto necesse est jam jejuniū solvi Sabbati die, quando decima tertia luna invenitur, et incipimus legi contraria facere), convenit hoc diligenter attendere, ut quoties decima quarta luna in Dominicum incurrit diem, in sequentem septimanam Paschalem diem potius differamus. Duplici hæc causa: Primum quidem, ne, decima tertia luna inventa, in Sabbati die solvamus jejuniū: quod consequens non est, quod nec ipsa*

(4) *Mutila sunt hic Græca.*

(5) *Quæ clauduntur parenthesis, omittit interpres.*

lex præcipit; maxime cum et lumen ipsius lunæ imperfectum adhuc in proprio globo esse videatur. Deinde, ne, Dominica luna decima quarta existente, jejunare cogamur; indecentem rem illicitamque facientes: hoc enim Manichaeorum recte consuetudo possidet. Quoniam igitur decima quarta luna veniente in Dominicam diem, jejunare non debemus, neque consequens est, ut si in Sabbati die decima quarta luna veniat, solvamus jejunium: necessario asserimus hoc in septimanam sequentem debere differri, sicuti paulo superius dixi; non tamen ex hac dilatione, prævaricatione aliqua circa Paschalem circulum perpetrata. Quenadmodum enim decimus numerus complectitur nonum, sic et quoties decima quarta luna in Dominicam incurrit diem, eo quod in ea jejunare non licet, in proximam septimanam differri necesse est diem Paschæ; nulla enim ex hoc imminutio fieri Paschæ videtur, quia sex sequentes dies complectuntur et reliquos.

IV. Aliter autem, quod et Salvator noster decima quarta quidem est traditus luna, hoc est quinta post Sabbatum; decima quinta autem crucifixus, die tertio resurrexit, hoc est, decima septima luna, quæ tunc in Dominica die inventa est; sicut et ex Evangeliorum notatione comperimus. Habetus ergo solatum, quo recte facere Pascha possimus, etiam si dilatio fuerit consecuta, propter incurrentem necessitatem, ut si decima quarta primi mensis Sabbeo evenerit luna, aut si ante Sabbatum in aliis septimanæ sequentis diebus acciderit, sine dubitatione Pascha celebremus. Si vero in Dominicum incident, omnimodo in septimanam sequentem, ut sèpius dictum est, conferamus, quia Dominica hebdomadis prima dies est, ut prius dixi.

V. His ergo demonstratis atque patens factis, hoc etiam considerandum est, quod et lex frequenter causa necessitatis eos qui constrictione temporis quadam non potuerunt in primo mense Pascha celebrare, secundo idem facere præcipit. Melius est enim in necessitate positos superiora quam inferiora sectari, quoniam inferiora superioribus continentur; superiora autem ab inferiori numero non includuntur. Illud iterum, quod posuimus, declarantes, quoniam decimus numerus nonum intra se contineat, nonus autem decimum continere non possit. Quod si lex ad secundum mensem transire nos præcipit, si non possimus sanctum Pascha primo mense celebrare propter quasdam necessita-

A προστάζειντος, ἀλλὰ καὶ τοῦ φωστῆρος τῆς σελήνης έτι περ ἀτέλους περὶ τὸν κύκλον τὸν ἐκυτοῦ δυτος. Ἐπειτα ἵνα μὴ καὶ Κυριακῆς οὔστης, καὶ τεσσαρεσκαιδεκαταῖς κατὰ σελήνην ὑπαρχούστης, ἀναγκαῖον θέμεν νηστεύειν, ἀπρεπὲς πρᾶγμα ποιοῦντες. Μανιχαίων γάρ ἔστιν διοι πρᾶγμα τὸ τοιοῦτον. Οὐκοῦν ἐπειδὴ οὐδὲ τῆς τεσσαρεσκαιδεκαταῖς κατὰ σελήνην ἐν Κυριακῇ εὑρισκομένης νηστεύειν δεῖ, οὐτε ἀκόλουθον ἐν Σαββάτῳ τρισκαιδεκάτης ἀπαντώσης περιλύειν τὰς νηστεῖας· ἀνάγκαλα ἡ ὑπέρθεσις εἰς τὴν ἔξης ἐδομάδα, ὡς ὅλιγω πρόσθεν εἰργται, οὐ παράλυσεως γιγνομένης ἐν τῷ Πάσχα διὰ τῆς ὑπερθέσεως. **B** 'Ἄλλ' ὅσπερ ὁ δέκατος ἀριθμὸς περιλαμβάνει τὸν ἐννέα, οὕτως ἡ τεσσαρεσκαιδεκαταῖα τῆς σελήνης ἐν Κυριακῇ εὑρισκομένη, διὰ τὸ μὴ δεῖν ἐν ταύτῃ νηστεύειν, εἰς τὴν ἔξης ἐδομάδα ὑπέρθεσις γίγνοιτο, οὐ τοῦ Πάσχα ἐλάττωσιν ποιοῦσα· τῶν οὖτε ἡμερῶν περιλαμβανουσῶν καὶ τὰς ἄλλας.

C Δ'. 'Ἄλλως τε ἐπειδὴ δὲ Σωτὴρ ἡμῶν τῇ μὲν τρισκαιδεκαταῖᾳ παρεδόθη, τοιτέστι τῇ πέμπτῃ τοῦ Σαββάτου, τῇ δὲ τεσσαρεσκαιδεκαταῖᾳ ἐσταυρώθη, ἐν τριημέρῳ ἀναστάς, τοιτέστιν τῇ ἔξι καὶ δεκάτῃ κατὰ σελήνην, ἢτις ἡρόθη τότε ἐν Κυριακῇ, ὡς ἡ τῶν Εὐαγγελίων ἔχει παρατηρησις. Ἐχομεν παραμύθιον τοῦ καλῶς ποιειν τὸ Πάσχα, κανὸν ὑπέρθεσις γένηται, διὰ τὴν καταλαδοῦσαν ἀνάγκην. 'Ἄν μὲν οὖν ἡ τεσσαρεσκαιδεκάτη τοῦ ἀγίου Πάσχα ἐργται ἐν Σαββάτῳ, ή πρὸ τοῦ Σαββάτου ἐν ταῖς ἄλλαις τῆς ἐδομάδος ἡμέραις, ἀραρότως τοῦτο ποιεῖν προσῆκει· ἐὰν δὲ ἐν Κυριακῇ ἀπαντήσει· ἡ τεσσαρεσκαιδεκαταῖα τῆς σελήνης τὸν πρώτου μηνὸς, ὑπερθετέον πάντας εἰς τὴν ἔξης ἐδομάδα. 'Η γάρ Κυριακῇ πρώτη ἡμέρα τῆς ἐδομάδος ἐστὶν, ὡς προεργται.

D Etes; non intelligo cur non, si decima quarta luna in Dominicum diem incurrerit, rationabiliter in septimanam sequentem dilationem Paschæ facere debeamus: manente et primo mense, et decima quinta luna, in qua Salvator crucifixus est; manente etiam et decima septima, quando post triduum resurrexit.

VI. Hac igitur mediocriter a nobis ordinatione disposita, uniuscuiusque anni calculum, qui ad supputationem pertinet Paschæ, diligenter quoque posuimus (6); a primo consulatu religiosissimi imperatoris Theodosii, centum usque annos aduententes, simul ac manifestantes decimæ quartæ lunæ notitiam, et Domini Paschalis dici.

(6) Is annus est vulgaris Christi 380.

THEOPHILI EPISTOLA PASCHALIS

ANNI 401

AD TOTIUS AEGYPTI EPISCOPOS.

Exstat ex interpretatione S. Hieronymi, Operum ejus tom. I, col. 773, Patrologia Latinæ tom. XXII.

EJUSDEM EPISTOLA PASCHALIS

ANNI 402

EODEM INTERPRETE.

Vide tomum supra citatum, col. 792.

EPISTOLA HIERONYMI AD THEOPHILUM

Ibid. col. 812.

THEOPHILI EPISTOLA PASCHALIS ANNI 404.

EODEM S. HIERONYMO INTERPRETE.

Ibid. col. 813.

THEOPHILI ALEXANDRINI EPISCOPI

EPISTOLARUM PASCHALIUM FRAGMENTA GRÆCA.

I.

Apud Cosmam Indicopl. lib. X Topograph. Christ., pag. 320.

Θεοφίλου Ἀλεξανδρέως ἐκ τῆς πρώτης Ἔορτα-Α Θεοφίλι Alexandrini ex prima Epistola festali.

Τινα τῶν γηίνων ἀνω γενόμενοι πράξεων, εἰς τὸν ὑψηλὸν τῆς ἀρετῆς οἶκον, καθάπερ οἱ μαθηταὶ, φάγωμεν ἐν τῷ ἀναγαίῳ τῷ Πάσχα, ἔχοντες μεθ' ἐστῶν τὸν ὑπὲρ ἡμῶν τυθέντα Χριστὸν, δόλον αὐτὸν ὡς ζωὴν ἐσθίοντες.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς Ἔορταστικῆς.

Τινα πάλιν (7) τὸ παραπέτασμα (8) τῆς λέξεως ἀναστελλοντες, ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ, τὴν διαβατήριον τοῦ θείου Πάσχα πανήγυριν κατοπτρίσωμεν, βωῶντες τῷ Ἰησοῦ, Πού θέλεις ἐτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ Πάσχα; διτε καὶ μαθόντες παρ' αὐτοῦ, ἐν ἀναγαίῳ δεῖν ἐπιτελεῖν τοῦτο, ἀναγαίῳ δῆδευτέρων πραγμάτων (9), ἐγίνοντο εἰς τὰ ἄγια τῶν ἀγίων, δρομαῖοι τῇ γνώμῃ βαδίζοντες, ἵνθα δὲ Χριστὸς αὐτὸς

Ut terrenis operibus superiores effecti, in sublimi virtutis domo, quemadmodum discipuli in cœnaculo, Pascha comedamus, nobiscum habentes Christum qui pro nobis immolatus est, ipsumque totum, utpote vitam, comedentes.

Eiusdem ex eadem Epistola festali.

Ut iterum dictionis velamen retrahentes, revelata facie, transitoriam divini Paschatis celebritatem intueamur, ad Jesum clamantes: *Ubi vis paromus tibi comedere Pascha?* Quando discipuli, cum ab eo audissent in cœnaculo celebrandum illud esse, in cœnaculo scilicet secundarum rerum, in Sancta sanctorum concitato mentis animique cursu properantes se contulerunt; quo item Christus ipse

^a Matth. xxvi, 17.

(7) *Ιτα κάλιτε, x. τ. λ.* Hanc pericopen ex catena quadam Vat. cod. 699, antiquissimū profert cl. Vallarius ad Opp. Hieronym. tom. I, pag. 609, quae ἐκ τῆς εἰς Ἔορταστικῆς, sive ex decima Paschali dicitur expressa. Mendum in numerum forte irrepsit incuria librarii.

(8) *Παρακέτ.* Addit Vat. cod. καὶ κάλυμμα, atque operimentum. Mox ibid. κατοπτρίζωνται, minus recle ut videtur.

(9) *Ἄραγαιῳ δῆ δευτέρῳ πραγμ.* Id. codex Vat. ἀνω τῶν γεωδεστέρων πραγμ. scilicet aupterrena negotia, quod magis placet.

pro nobis ingressus est, atque ejus qui in figura summi sacerdotis munus gerebat, usum abrogavit, eterna pro nobis redemptione inventa, ac pro nobis vultui Dei se sistens. Tunc quidem semel in anno solus summus sacerdos in Sancta sanctorum ingrediebatur, populo foris manente, scilicet ob potestatis tenuitatem: Salvator autem ingressus, libet eumque volenti intrandi facultatem dedit.

A ὑπέρ ἡμῶν εἰσῆλθε, καὶ τοῦ κατὰ τὸν τύπον ἀρχερώς πέπαιχε τὴν χρείαν, ἥμιν αἰωνίαν λύτρωσιν εὐράμενος, καὶ ὑπέρ ἡμῶν ἐμφανισθεὶς τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ. Τότε μὲν ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνος ὁ ἀρχιερεὺς εἰσῆρχετο εἰς τὰ ἄγια τῶν ἀγίων, ἕκας τοῦ λαοῦ μένοντος, διὰ τὸ μικρὸν τῆς δυνάμεως· ὃ δὲ Σωτὴρ ἐπιβὰς ἀδειαν τοῖς βουλομένοις δέδωκεν.

II

Fragmentum ex Epistola Paschali ann. 401, § 3, supra pag. 616.

Apud Cyrillum Alex. lib. 1, De recta fide ad religiosissimas reginas, Opp. tom. V, part. II, sub fin., pag. 52.

Theophili episcopi, ex sermone inscripto Ad eos qui cum Origene sentirent.

Sic autem dicit de Christo.

B

Θεοφίλου ἐπισκόπου, ἐκ τοῦ προσφωνητικοῦ λόγου Πρὸς τοὺς φρονοῦντας τὰ Ἀριγένους.

"Ἐφη δὲ οὐτως περὶ Χριστοῦ.

Cæterum ne is qui apparuit solo verbo, sed virtute quoque verus Deus esse crederetur, ipse operum magnificientia certissimum divinitatis suæ indicium fecit. Perfectus itaque Deus cum esset, factus est voluntate sua homo; neque quidquam omnino, quod humanæ naturæ cognatum esset, præter unam impiam malitiam reliquit; nam etsi infans, Emmanuel tamen esse agnoscebatur. Constat namque Magos, qui ad illum venerunt, eum ipsum qui apparuerat, ut Deum adorasse, neenon adorandum esse, opere ipso testatum fecisse. Sic quoque licet secundum carnei in crucem ageretur, solis tamen radios reprimebat, novoque miraculo divinitatem suam orbi terrarum patescerebat: nusquam aut se ipsum divisisse, aut in duos salvatores dissecuisse comperitur. Quin ejusdem potius sermone discipulos suos compellasse legitur: *Ne vocetis magistrum in terra; unus est enim magister vester Christus*⁸. Neque enim quando apostolis hæc imperabat, divinitatem suam a corpore quod cernebatur, sejungebat, neque rursum, cum se Christianum esse testabatur, se ab animo et corpore distinguebat, sed simul utrumque, hoc est, Deus et homo erat. Servus quippe erat, qui cernebatur; humili incarnationis sensu occultabat; contra vero corporis, quod videbatur, humilitatem efficaci deitatis operatione elevabat.

Ἔνα μή ἐν λόγῳ μόνῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν δυνάμει Θεος ἀληθινὸς ὁ φανεῖς εἶναι πιστεύεται, τῇ τῶν δρωμένων μεγαλουργίᾳ τὴν περὶ αὐτοῦ δηλῶν ἀσφάλειαν, πλήρης μὲν ὁν Θεός, αὐτοτελῶς δὲ ἐνανθρωπήσας, καὶ μηδὲν δινθρωπίας ὀμοιώσεως καταλείψας ἔκτειν, πλήρης μόντις τῆς ἀνοσίου κακίας. Καὶ βρέφος γάρ γενόμενος, Ἐμμανουὴλ ὡμολογεῖτο, μάγων πρὸς αὐτὸν Ἰόντων, καὶ τῷ προσκυνεῖν καὶ θεὸν εἶναι τὸν φανέντα βοῶντων ὅτι καὶ σαρκὶ σταυρούμενος, τὴν οἰκείαν σαφηνίζων θεότητα, οὐδαμοῦ σκορπίσας ἔκατον, η διαλύσας εἰς σωτῆρας δύο. Ἀλλὰ καὶ τοῖς μεθηταῖς ἔλεγε· Μή καλέσῃς διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς· εἰς γάρ ἔστιν ὑμῶν καθηγητής ὁ Χριστός. Οὐ γάρ ὅτε τοῦτο τοῖς ἀποστόλοις παρήγγειλε (10), τοῦ φαινομένου σώματος τὴν οἰκείαν διώριζε θεότητα· οὐδὲ ὅτε Χριστὸν ἐκαυδὸν διεμαρτύρετο εἶναι, φυχῆς καὶ σαρκὸς διωρίζετο, οὐτως διμφω τυγχάνων, Θεός τε καὶ δινθρωπός, δοῦλος δρώμενος, καὶ Κύριος γνωριζόμενος, τὸ μὲν ὑψηλὸν τῆς θεότητος τῷ ταπεινῷ τῆς ἐνανθρωπήσεως διποκρυπτόμενος φρονήματι, τὸ δέ γε ταπεινὸν τοῦ δρωμένου σώματος τῇ τῆς θεότητος ὑπεραρθρων ἐνεργεῖται.

Dominus vero qui intelligebatur, deitatis celsitudinem, humili incarnationis sensu occultabat; contra vero corporis, quod videbatur, humiliatem efficaci deitatis operatione elevabat.

III.

Fragmentum ex eadem Epistola Paschali ann. 401, § 4, sup. pag. 617.

Apud Theodoritum Dial. II, Opp. tom. IV, pag. 101.

Beati Theophili episcopi Alexandriæ, ex iis que scripsit Adversus Origeneum.

Nec similitudine nostra, quam assumpsit, in divinitatis naturam mutata, nec divinitate ipsius in similitudinem nostram conversa. Manet enim, quod ab initio erat, Deus, manet etiam nostram in se ipso retinens substantiam.

Oύτε τῆς ἡμετέρας ὀμοιώσεως, πρὸς ἣν κεκοινώνηκεν, εἰς θεότητος φύσιν μεταβαλλομένης, οὔτε τῆς θεότητος αὐτοῦ τροπομένης εἰς τὴν ἡμετέραν ὀμοιώσιν. Μένει γάρ δὴ ἡ πάτητος, Θεός⁹, μένει καὶ τὴν τῆμῶν ἐν ἔστω παρασκευάζων ὑπαρξίν.

⁸ Matth. xxiii, 8, 10.

(10) Leg. παρήγγελλε.

IV.

Fragmentum ex Epistola Paschali ann. 402, § 7, sup. pag. 623.

Apud Theodoritum Dial. iii, Opp. tom. IV, pag. 167.

Θεοφίλου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, ἐξ Ἐπρτα- A **Theophili episcopi Alexandriæ, ex tomo Heorti-**
στικοῦ τόμου

Τῶν γάρ ἀλόγων οὐχ ἀρνοῦται καὶ τίθενται πάλιν
αἱ ψυχαὶ, ἀλλὰ μετὰ τῶν σωμάτων συνδιαφέρονται,
καὶ εἰς χοῦν ἀναλύουσιν. Ὁ δὲ Σωτὴρ, ἀρτὸς
παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ σταυροῦ τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ
εἰκείου σώματος, πάλιν αὐτὴν εἰς αὐτὸν τέθεικεν
ἀναστῆσας ἐκ νεκρῶν. Τοῦτο δὴ πιστούμενος ἡμᾶς,
προύλεγε διὰ τοῦ Χαλυμφροῦ βοῦν· Οὐχ ἀγκαταλεί-
ψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς ἄδην, οὐδὲ δώσεις τὸν
δοὺς σου θεῖον διαφθορά.

V.

Fragmentum ex eadem Epistola Paschali ann. 402, § 16, sup. pag. 623.

Apud Theodoritum Dial. ii, Opp. tom. IV, pag. 101.

Τοῦ μακαρίου Θεοφίλου ἐπισκόπου Ἀλεξαν- B **Beati Theophili episcopi Alexandriae, ex us quæ scri-
δρείας, ἐκ τῶν κατὰ Οριγένους.**

Ἄλλος οὐχ ἡσυχάζων πάλιν βλασφημεῖς⁽¹¹⁾,
συκοφαντῶν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ λέγων αὐτοῖς
ῥήμασιν οὕτως· «Ωστερὸν Υἱὸς καὶ Πατήρ ἐν εἰσιν,
οὗτοι καὶ ἡνὶ εἰληφεν ὁ Υἱὸς ψυχὴν καὶ αὐτὸς, ἔνεισιν.»
ἄγνοῶν ὅτι ὁ μὲν Υἱὸς καὶ ὁ Πατήρ ἐν εἰσι: διὰ τὴν
μίαν οὐσίαν, καὶ τὴν αὐτὴν θεότητα· ἡ δὲ ψυχὴ καὶ
ὁ Υἱὸς, ἑτέρα πρὸς ἑτέραν ἐστὶν οὐσία τε καὶ φύσις.
Εἰ γάρ οὐσικὸν Πατήρ καὶ ὁ Υἱὸς ἐν εἰσιν, οὕτω καὶ
ἡ ψυχὴ τοῦ Υἱοῦ καὶ ὁ Υἱὸς ἐν εἰσιν, ἔσται καὶ ὁ Πατήρ
καὶ ἡ ψυχὴ ἐν, καὶ λέγει ποτὲ καὶ ἡ ψυχὴ
τοῦ Υἱοῦ, «Οἱ ἀνράκως ἐμὲ ἐώρακε τὸν Πατέρα.
Ἄλλος οὐκ ἔστι τοῦτο, μὴ γένοιτο!» Ή γάρ Υἱὸς καὶ
ὁ Πατήρ ἐν, ἐπειδὴ μὴ διάφορος ποιότητες· ἡ δὲ
ψυχὴ καὶ ὁ Υἱὸς, καὶ τῇ οὐσίᾳ ἑτερον,
ἐπειδὴ καὶ αὐτὴ δι’ αὐτοῦ γέγονεν, ὅμοούσιος ἡμῖν
ὑπάρχουσα. Εἰ γάρ φῶ τρόπῳ ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱὸς
εἰσιν ἐν, τούτῳ τῷ τρόπῳ καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ὁ Υἱὸς ἐν
εἰσι, κατὰ τὸν Οριγένην, ἔσται καὶ ἡ ψυχὴ, ὡς ὁ
Υἱὸς, ἀπαύγασμα τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, καὶ χαρακτὴρ
τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ. Ἀλλὰ μήτης ἀδύνατον τοῦτο
ἀδύνατον ἄρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν
εἰναι, καθάπερ αὐτὸς καὶ ὁ Πατήρ ἐν εἰσι. Καὶ τὶ
ποιήσει πάλιν ἐαυτῷ περιπίπτων; γράφει γάρ οὐ-
τῶς· «Οὐ δῆποι γάρ ἡ τεταραγμένη καὶ περίλυπος
οὐσία ψυχὴ ὁ Μονογενῆς καὶ πρωτότοκος πάσῃς κτι-
σίσις ἐτύγχανεν οὖσα. Οὐ γάρ Θεὸς Λόγος, ὡς κρείτ-
των τῆς ψυχῆς τυγχάνων, αὐτὸς ὁ Υἱὸς φησιν, Ἐξ-
ουσίας ἔχω θεῖται αὐτὴν, καὶ ἔξουσίας ἔχω
λιβεῖν αὐτὴν. Εἰ τοῖνυν κρείττων ἔστον ὁ Υἱὸς τῆς
ἐαυτοῦ ψυχῆς, ὠστερὸν οὖν καὶ κρείττων ὡμολόγηται,
πῶς ἡ ψυχὴ τούτου Ισα Θεῷ, καὶ ἐν μορφῇ αὐτοῦ;
αὐτὴν γάρ εἶναι φαμεν τὴν κενώσασαν ἐαυτὴν, καὶ
μορφὴν δούλου λαδοῦσαν. Ταῖς ὑπερβολαῖς τῶν ἀσ-
θεῶν ἐπισημότερος τῶν διλλων αἰρετικῶν ἐγένετο,
ὡς ἐπεσμηνάμεθα. Εἰ γάρ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχει,

C At enim non desinens iterum blasphemas, Filium
Dei calumnians, et his verbis utens: «Quemadmodum
Filius et Pater unum sunt, sic et anima quam
assumpsit Filius et ipse unum sunt:» nesciens quod
Filius quidem et Pater unum sint propter unam
substantiam, et eamdem divinitatem; anima autem
et Filius diversam inter se substantiam habeant et
naturam. Si enim sicut Pater et Filius unum sunt,
erunt et Pater et anima unum, et dicet aliquando
etiam Filii anima: *Qui vidit me, vidit Patrem*⁴. Sed
non ita est, absit! Nam Filius et Pater unum
sunt, quia non sunt diverse qualitates; anima vero
et Filius et natura et substantia differunt, quia et
ipsa quoque per eum facta est, eamdem nobiscum
babens substantiam. Si enim quemadmodum Pater
et Filius unum sunt, sic anima et Filius unum
sunt, ut vult Origenes, erit et anima, sicut Filius,
splendor gloriae Dei, et character substantiae ipsius.
Atqui hoc fieri nequit. Impossibile est igitur, ut
Filius et ejus anima unum sint, sicut ipse et Pater
unum sunt. Et quid faciet rursum sibi ipsi repugnans? Sic enim scribit: *Nequaquam turbata et*
tristis anima Unigenitus erat, et primogenitus
omnis creature. Nam Deus Verbum, ut anima præ-
D *stantior, ipse Filius ait: Potestalem habeo ponendi*
*eum, et potestatem habeo assumendi eam*⁵. Si igitur
Filius præstantior est anima sua, sicut præstan-
tiorem esse in confessio est, quomodo ejus anima
æqualis est Deo, et in forma ipsius? Ipsam enim
esse dicimus, quæ se ipsam exinanivit, et servi
formam accepit. Quare Origenes omnes alios her-
eticos impietate superat, ut demonstravimus. Si
enim in forma Dei est Verbum, et Deo est æquale,
in forma vero Dei esse, et æqualem esse Deo ani-
mam Salvatoris putat, qui sic scribere ausus est,

* Psal. xv, 10. * Joan. xiv, 9. * Joan. x, 18.

(11) Leg. βλασφημεῖ, blasphemat. Sic sane legebat Hieronymus.

quomodo quod est aequale præstantius est? Quæ A δό Λόγος, καὶ Ἰσα Θεῷ ἐστιν, ἐν μορφῇ δὲ Θεοῦ ὑπάρχειν καὶ Ἰσα Θεῷ τὴν ψυχὴν τοῦ Σωτῆρος αἰστεῖ, τολμήσας οὖτα γράψαι, πῶς τὸ Ἰσον κρείττον ἐστι; Τὰ γάρ ὑποβεβηκτά τὴν φύσιν, τῶν ὑπὲρ αὐτὰ τοις κρείττον μαρτυρεῖ.

VI.

Fragmentum ex Epistola Paschali V.

Inter acta concilii Ephesini part. II, act. I, Concil. tom. III, pag. 1055, edit. Veneto-Labb.

Theophili sanctissimi episcopi Alexandriæ, ex Quinta Paschali epistola.

Exstant et nunc quoque veterum miraculorum reliquiæ. Nemio dubitet quin Dei virtus efficere id queat, ut virgo pariat; in qua utique, nobis ut assimilaretur, vivum Dei Verbum (alia namque ratione familiariter inter nos versari non poterat), ne e voluptate et somno, ut in aliis hominibus contingere solet, corpus sumeret⁷, nostra similitudine accepta, ex virgine prodiit: hominem quidem secundum servilem formam nobis haud dissimilem videndum se præbens, ex operibus tamen (opera enim divina patrabat) omnium et Domini et opifcium se esse ostendens.

Θεοφίλου τοῦ ἀγιωτάτου ἐπισκόπου τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐκ τῆς πέμπτης Ἑορταστικῆς ἐπιστολῆς.

Ἐστι γάρ καὶ νῦν τῶν τότε θαυμάτων τὰ λεκύθια. Μή ἀπιστεῖτωσαν, διτὶ δύναμις Θεοῦ ισχύει ποιεῖν παρθένον ἀποτίκτειν, ἐν δὲ γενόμενος δὲ ζῶν τοῦ Θεοῦ Λόγος διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς ὅμοιωσιν· ἀλλως γάρ συνομιεῖν διμεν αὐτὸν ἐγγύτερον οὐχ οἶδεν τε δὴν· Ἰνα μῆδε ἡδονῆς καὶ ὑπνου, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἔχει, δέσηται σῶμα, τὸ δὲ ὅμοιώματι τούτου λαμβάνει ἐκ παρθένου τικτόμενος· ἀνθρώπος μὲν φαινόμενος, ὡς ήμεῖς, κατὰ τὴν τοῦ δούλου μορφὴν, ἐκ δὲ τῶν ἔργων ἀποδεικνύμενος, διτὶ τῶν ἀπάντων δημιουργῶν καὶ Κύριος ἐστι, πράττειν Ἑργα Θεοῦ.

VII.

Fragmentum ex Epistola Paschali VI.

Ibid.

Ejusdem, ex Sexta Paschali epistola.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῆς ἑξῆς (12) Ἑορταστικῆς ἐπιστολῆς.

Etenim ut præstantissimi quique artifices non solum in nobili quapiam materia artem suam ostendentes, magnam sui admirationem excitare solent; verum etiam vilem ceram, et lutum quod dissolvitur, sæpe sumentes, artis suæ vim in ea explificant, et cumulatiorem laudem promerentur: ita sane omnium optimus artifex, vivum illud et efficax Dei Verbum⁸, quod universam hanc rerum molem mira ordinis concinnitate exornavit, non tanquam pretiosa aliqua materia, hoc est, cœlesti corpore sumpto ad nos descendit, sed in luto artis suæ magnitudinem declaravit, dum ipse hominem ex limo formatum instauraturus, nova quadam ratione homo ex virgine processit. Et quamvis nativitatis modo a nobis differret, similitudinem tamen nostram (peccato duntaxat exceptio⁹) per omnia amplectendam existimavit. Nam et nascitur, et fasciis involvitur, et lactatur, et infans in præsepio ponitur¹⁰; et omnes denique propter jam dictas causas naturæ nostræ infirmitates experitur. Interrim tamen cum infans adhuc esset, inimicum ipsiusque cohortem exterruit, magos ad pœnitentiam adducens, et ut regem a quo missi fuerant, conternerent, efficiens.

Οὐα γάρ τῶν τεχνιτῶν οἱ ἀριστοὶ οὐκ ἐν τιμίαις μόνον ὄνταις τὴν τέχνην ἐκφαίνουσι θαυμαζόμενοι, ἀλλ' εὐτελοῦς κηροῦ καὶ πτηλοῦ διαλυσόμενου πολλάκις ἐπειλημμένοι, τῆς ἐπιστήμης ἐαυτῶν ἐπιδεικνύουσι τὴν δύναμιν, πολλῷ μᾶλλον ἐπαινούμενοι· οὗτος δὲ πάντων ἀριστοτέχνης, δὲ ζῶν καὶ ἐνεργῆς τοῦ Θεοῦ Λόγος, τάξεως ἀρμονίᾳ διακοσμήσας τὰ σύμπαντα, οὐκ οἴτα τινος τιμίας ὄντος, οὐρανίου λαβόμενος σώματος, πρὸς ἡμᾶς ἀφίκται, ἀλλ' ἐν πτηλῷ τὸ μέγα τῆς ἐαυτοῦ δείκνυσι τέχνης, τὸν ἐκ πτηλοῦ πλασθέντα διορθόμενος δινθρωπον, αὐτὸς ἐκ Παρθένου καινοπρεπῶν προϊὼν ἀνθρώπος· τῷ μὲν τρόπῳ τῆς γενέσεως διαλλάττων, τὴν δὲ κατὰ πάντα πρὸς ἡμᾶς χωρὶς ἀμαρτίας οὐκ ἐκφυγεῖν κρίνας ὅμοιωσιν· τικτόμενος, σπαργανούμενος, τιθηνούμενος, βρέφος ἐν φάτνῃ κείμενος, τῆς φύσεως ἡμῶν τὴν ἀσθένειαν ἐκδεχόμενος διὰ τὰς προλαβούσας ἀμαρτίας (13) καὶ αἰτίας. Ἄλλ' ἔτι βρέφος ὁν, δμοῦ καὶ τὸν ἔχθρὸν, καὶ τὴν τούτου θορυβεῖ φάλαγγα, μάγους ἔλκων ἐπὶ μετάνοιαν, καὶ παρασκευάζων τοῦ ἀποστειλαντος αὐτοὺς περιφρονεῖν (14) βασιλέως.

⁷ Sap. vii, 3. ⁸ Hebr. iv, 12. ⁹ Ibid. 15. ¹⁰ Luc. ii, 7.

(12) Leg. ἔκτης.
(13) Leg. αἰτίας.

(14) Leg. καταφρονεῖν.

THEOPHILI ALEXANDRINI EPISCOPI

EPISTOLÆ AD DIVERSOS.

I. THEOPHILI AD HIERONYMUM.

Nuntiat expulsos e Nitriae monasterii Origenistas, hortaturque, si qui alii decepti sunt, ut emendet. Existat ex interpretatione Hieronymi, Opp. ipsius tom. I, col. 755.

HIERONYMI AD THEOPHILUM.

Respondet superiori, laudatque Theophilum, per quem non solum Ægyptus et Syria, sed et Italia omnis liberatae sunt ab haeresi.

Ibid.

II. THEOPHILI AD HIERONYMUM.

Monet, explosos Origenistas, ut occulitos, si qui sunt Palæstine, insectetur.

Ibid., col. 756.

III. THEOPHILI AD EPIPHANIUM.

Hortatur Epiphanium, ut modis omnibus adnatur, quo convocata synodo, Origenistarum haeresis publica auctoritate damnetur; simulque illi a se scriptam synodicam mittit.

Ibid., col. 156, et inter Epiphani Opera, tom. III.

V. THEOPHILI PAPÆ AD AMMONIUM EPISCOPUM.

Ἐπιστολὴ Θεοφίλου πάπα Ἀλεξανδρείας.

(Apud BOLLAND. Act. SS. Maii, tom. III, pagg. 71, 357.)

Κυρίῳ μου ἀγαπητῷ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ Ἀμμωνίῳ Θεόφιλῳ ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Τὸν ἀγαθὸν ζῆλον ἐπιστάμενος τῆς σῆς εὐλαβείας, ἀποδέχομαι μὲν στῆς μνήμης τῆς περὶ τοὺς ἄγιους ηνφρανας δὲ ἡμᾶς καὶ τὰ πολλάκις ἐν διηγήμασιν, τῷ μὲν γνωσθέντα ἐγγράφως ἐπιστείλας. Εἴη σε τούν καὶ ἡμᾶς ἀπαντας, μετὰ τοῦ ἀγίου Θεοδώρου τὴν μερίδα καὶ κοινωνίαν ἔχειν. Οὐ γάρ ὑπεριδῶν τῆς τιμετέρας παρακλήσεως, ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦτο δεδωκὼς ὠφελησας ἡμᾶς, ἀγαπητὴ καὶ ποθεινότατε. Προσεπλ τὴν σήν παρὰ σοι ἀδελφότητα. Σὲ τὴν ἐμὴν ἐν Κυρίῳ προσαγορεύει. Ἐρήμωσας σε ἐν Κυρίῳ, ἀγαπητὲ καὶ ποθεινότατε ἀδελφέ.

VI. THEOPHILI AD EPISCOPOS PALÆSTINÆ.

Apud Palladium Dial. de Vita S. Joannis Chrysost. cap. 7.

Οὐκ ἔδει μὲν ὅμας παρὰ γνώμην μου ἐν ταῖς πόλεσιν ὑποδέξασθαι τούτους: ἐπειδὴ δὲ ἡγονόσατε, συγγνώμην ὑμῖν νέμω. Τοῦ λοιποῦ τούν φροντίζατε, μήτε εἰς ἐκκλησιαστικδύ, μήτε εἰς ἰδιωτικὸν τούτους ὑποδέξασθαι τόπον.

A EPIPHANII AD HIERONYMUM.

Nuntiat, Origenistarum factionem opera Theophilus damnatam: atque exemplar epistolæ synodice ad eum mittens, hortatur, ut quos adversus eam haeresim scripsisset libros, in vulgus edat.

Ibid.

IV. THEOPHILI AD HIERONYMUM.

Pars quædam sive initium.

Se bene semper optasse Joanni Chrysostomo testatur, nec temere credidisse ejus accusatoribus, donec, erumpente judicio concilii, sede sua Constantinopolitana exturbatus, pulsusque est in exsilium.

Vide tomo citato, col. 931.

HIERONYMI AD THEOPHILUM.

B *Multa causatur impedimenta, ob quæ librum contra Joannem Chrysostomum a Theophilo scriptum, series sit interpretatus. Tum ejus libri doctrinam ac sententias laudat, ac veniam precatur, si quando Græcos sensus Latine non satis bene reddiderit.*

Ibid., col. 933.

C *Domino ac fratri meo multum dilecto et consacerdoti Ammonio, in Domino salutem.*

Cum præclarum animi tui ardorem et pietatem minime ignorem, non possum non vehementer probare, quod de sanctorum hominum gestis memoriam feceris: nam et alias sæpe nos tuis narracionibus recreasti, scripto transmittens quæ cognoveras. Contingat igitur tibi et nobis omnibus, cum sancto Theodoro partem et communionem habere. Non enim ad nostrum solarium cunctabundus, sed in id ipsum nonnihil addens promptitudine tua, multum nobis profuisti, dilectissime et desideratissime. Fratres qui apud te sunt, saluta. Qui mecum sunt, in Domino te salutant. Vale in Domino, frater multum dilecte.

VI. THEOPHILI AD EPISCOPOS PALÆSTINÆ.

Ibid. cap. 8.

Non oportebat, vos præter voluntatem meam in civitates vestras hos (*Isidorum aliosque monachos*) recipere: sed quoniam ignari id fecistis, vobis ignosco. In posterum igitur cavete, ne in ecclesiasticum aut in privatum aliquem locum illos D admittatis.

VII. THEOPHILI AD JOANNEM CHRYSOSTOMUM CONSTANTINOPOLITANUM.

Ibid. cap. 8.

Οἶμαι μὲν σε μὴ ἀγνοεῖν τὸ διάταγμα τῶν ἐν Νικαίᾳ κανόνων, διου θεσπίζουσιν ἐπίσκοπουν ὑπερόριον

Arbitror equidem non ignorare τὸ canonum Nicenorum decretum, quo sancitur, ne episcopus li-

tem extra fines suos judicet; si autem ignoras, A discere, et a libellis adversus me abstine. Nam si judicari me oporteret, ab *Egyptiis* episcopis judicandus sum, non a te qui septuaginta quinque dierum itinere hinc abes.

VIII. EPISTOLA JOANNIS EPISCOPI CITRII, ET SENTENTIA THEOPHILI EPISCOPI ALEXANDRINI.

Apud Cotelerium ad Constitutiones apostol. lib. v. cap. 20.

Diebus jejunii, circa boram nonam post consuetas preces, sumptuone panis duntaxat, aquæ et olerum, aut caricarum, aut daelylorum, necessitatem corporis explemus; præterquam si aliquo morbo illud afflictetur. Cum igitur et die ante sancta Theophania jubeamur jejunare, post vespertinum Officium illique conjunctam divini mysterii celebrationem, ad cibum corpori convenientem sollemus accedere; tunc sumere non oportet oleum, aut pisces. Nam si ea dies, vigilia, inquam, sanctorum Theophaniorum, in diem Dominicum incurrit; Theophilus Alexandriæ episcopus caricas tantum aut palmulas comedere injungit, quatenus caveatur ne Dominica videamur jejunare; tamere vero, eadem vigilia in alium diem incidente, cibum pinguiorem attigerimus. Quod si sanctorum Theophaniorum dies in Tetrade aut Parasceve (iv, aut vi feria) institerit, sufficiat nchis solvere quod iuxta Apostolorum canonem LXIX, hisce diebus institutum est jejunium; uti autem oleo et piscibus. At carnem vel caseum manducare, ingluvies prorsus commentum est, non apostolicæ legislationis iusquin. Neque enim regnum Dei est esca et potus¹¹; et quæ sequuntur.

Igitur allocutio et lex episcopi Theophili Alex. talis habetur.

Et mos et officii ratio a nobis postulat, ut omnem diem Dominicum honoremus, eumque festum habeamus, cum in eo Dominus noster Jesus Christus resurrectionem ex mortuis nobis procuraverit. Et ideo hic dies in sacris Scripturis et primus appellatus est, ut qui sit nobis vitæ initium; et octauus, utpote qui Iudeorum Sabbatum supergreditatur. Quia igitur contigit, diem jejunii qui ad sancta Theophania pertinet, in illum Dominicum incidere; economia utamur, et ad utrumque prudenter accedamus, ut sumentes paucas palmulas, simul et haereses vitemus, quæ diem resurrectionis Domini nostri Jesu Christi non honorant; et quod debetur diei jejunii reddamus, exspectantes vespertinum conventum, qui hic, Deo volente, peragetur. Congemur itaque hic ab hora nona.

¹¹ Rom. xiv, 17.

(15) *H* ἡσχ. Al. καὶ ἱσχ. Sic item infra, καὶ φοῖν. pro ἡ φοῖν. Et mox δ' ἀν γ' pro ἄν.

(16) Hæc videoas superiorius relata ex *Pandect. Canon. Beveregii* tom. II, pagg. 170-175. Exstant præterea in *Conciliorum collectione*, tom. II, pag. 1576,

A μὴ χρίνειν δίκην· εἰ δὲ ἀγνοεῖς, μαθῶν ἀποστολοῦ τῶν κατ' ἐμοῦ λιβέλων. Εἰ γάρ καὶ δέοις με κριθῆναι, παρὰ τῶν Αἴγυπτίων, καὶ οὐ παρὰ σοῦ, ἀφεστῶτος ἔδομηκονταπέντε ἡμερῶν ὁδόν.

B 'Ἐν ταῖς νηστίμοις τῶν ἡμερῶν, περὶ ἐννάτην ὥραν μετὰ τὰς συνήθεις εὐχάς, ἐν δρεψι μόνῳ καὶ δῦσται καὶ λαχάνοις, ἢ ισχάσιν (15), ἢ φοινιξιν τὴν χρειαν ἀποπληροῦμεν τοῦ σώματος, εἰ μή τις ἐνοχλοῖ τούτῳ ἀσθένεια. Ἐπεὶ τοίνυν καὶ τῇ πρὸ τῶν ἀγίων Θεοφανίων ἡμέρᾳ προστεταγμένον νηστεύειν, μετὰ τὴν συνημμένην ταύτην θείαν μυσταγωγίαν, ἐπὶ τὴν σωματικὴν εἰλθαμεν λέναι τροφὴν, οὐ μεταληπτέον ἐλαῖον ἢ ίχθύων. Εἰ γάρ τῆς ἡμέρας ταύτης, τῆς παραμονῆς φημι τῶν ἀγίων Θεοφανίων, ἡμέρᾳ Κυριακῇ συνελθόμενης, διὰ Θεόφιλος Ἀλεξανδρείας ισχάδων μόνον ἢ φοινίκων ἐπιστήπτει μεταλαμβάνειν, δισον φυλάξασθα τὸ ἐν Κυριακῇ δειχθῆναι νηστεύειν· σχολῇ γ' ἀν ἐτέρᾳ συμπεσούσης ἡμέρᾳ, λιπαρωτέρας τροφῆς ἀβαλμέθα. Εἰ δὲ καὶ ἡ τῶν ἀγίων Θεοφανίων ἡμέρα ἐν Τετράδι ἢ Παρασκευῇ ἐπισταλή, ἀρχετὸν ἡμέν λύσαι τὴν ἐν ταῖς τοιαύταις ἡμέραις νεονομισμένην νηστείαν κατὰ τὸν ἥξτορ τῶν ἀγίων ἀποστόλων κανόνα, ἐλαϊκ τε χρήσασθαι καὶ ίχθύσι. Τὸ δὲ κρέατος ἢ τυροῦ φαγεῖν, γαστριμαργίας ἀτεχνῶς εὑρημα, οὐκ ἀποστολικῆς νομοθεσίας ἐπίταγμα. Οὐκ έστι γάρ η βασιλεία τοῦ Θεοῦ, βρώσις καὶ κόστις C καὶ τὰ ἔξη.

(16) Καὶ τὸ έθος καὶ τὸ πρέπον ἡμᾶς ἀπαιτεῖ πάσαν Κυριακὴν τιμὴν, καὶ ἐν ταύτῃ πανηγυρίζειν, ἐπειδὴ περ ἐν ταύτῃ διὰ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν ἐπρυτάνευσε. Διὸ καὶ ἐν ταῖς Ιεραῖς Γραφαῖς, καὶ πρώτη κέκληται, ὡς ἀρχὴ ζωῆς ἡμὲν ὑπάρχουσα, καὶ ὅγδοη, ἀπὸ δὴ ὑπερανθεῖσηκυτὰ τὸν τῶν Ἰουδαίων σαβδατισμόν. Ἐπεὶ οὖν συνέθη τὴν ἀγίων Θεοφανίων νηστίμον τημέραν είναι ταύτην (17), οἰκονομήσαμεν, καὶ πρὸς ἐκάτερον ἐπιστημόνως χωρήσαμεν, ἵνα μεταλαμβάνοντες διλήγων φοινίκων, ἐκκλίνωμεν ἀμα καὶ τὰς αἱρέσεις, τὰς μὴ τιμώσας τὴν ἀναστάσιμον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡμέραν, καὶ τὸ ὀφειλόμενον τῇ νηστίμῳ ἡμέρᾳ ἀποδῶμεν, περιμένοντες τὴν ἐσπερινὴν σύναξιν, ἣ τις ἐνταῦθα, Θεοῦ θέλοντος, τελετεῖαι (18). Συναχθῶμεν τοίνυν ἀπὸ ὥρας ἐννάτης ἐνταῦθα.

edit. Veneto-Labb.

(17) Εἶται ταύτην. In membranis Regiis ταύτην είναι.

(18) Τελεῖται. Aut συντελεῖται.

THEOPHILI ALEXANDRINI EPISCOPI

FRAGMENTA EX ALIIS OPERIBUS DEPERDITIS

I.

In illud Psalmi xci, Dominus regnavit, decorem induit.

Ex codice regio 211.

Apud Sirmondum ad Rufini Palæstini librum De fide, Opp. tom. I, pag. 313.

Ο Κύριος ἐβασίλευσεν, ἐτεδύσατο εὐπρέπειαν. Ἐπειδὴ γάρ Ἐλαῖος φθαρτὸν σῶμα, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο ἀναστῆσας αὐτὸν, οὐ φθαρτὸν, ἀλλ' ἀφθαρτὸν. Ο Κύριος ἐβασίλευσεν, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο. Ἐλαῖος γάρ ἀναστῆσας πάλιν τὸ ἐκατοῦ σῶμα, κατὰ τὴν οἰκείαν ἐπαγγέλειαν, Λύσατε τὸν ραδρὸν τοῦτον, καὶ ἐξ τρισιτέρης ἡμέρας ὅτερῷ αὐτόν. Ο ήγειρε τοῖνυν ἐνεδύσατο σῶμα. Ἐλεγε γάρ, Οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ἄδην, οὐδὲ δώσεις τὸν δοιάρον σου ἰδεῖν διαφθοράν· ἔτι δὲ καὶ η σάρξ μου κατασκηνώσει ἐκ' ἐλπίδι. Ἀναστὰς ἐν τῷ μνήματι οὐκ ἔμεινε· καὶ μείνας ἐν τῷ μνήματι, οὐκ ἴδειν διαφθοράν, οὐκ ἐκράτησεν αὐτού τη διαφθορά. Ο ἀφθαρτος Λόγος τὸ φθαρτὸν ἀνέστησε σῶμα εἰς ἀφθαρσίαν

A *Dominus regnavit, decorem induit*¹². Quia enim corruptibile corpus assumpsit, decorem induit, suscitanus illud non corruptibile, sed incorruptibile. *Dominus regnavit, decorem induit.* Assumpsit enim resurgens iterum proprium corpus, prout ipse praedixerat : *Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud*¹³. Quod excitarat ergo, induit corpus. Dicebat enim : *Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem*¹⁴ : *insuper autem et caro mea requiescat in spe.* Resurgens non mansit in monumento : sed et in monumento manens non vidi corruptionem; corruptio illi non est dominata. Verbum incorruptibile corruptibile corpus suscitavit ad incorruptibilitatem.

II.

Ex Catena in Genesim, cod. reg. 810.

Apud Sirmondum, ibid., pag. 292.

(19) Ὅτι οὐ δι' ἀμαρτίας, ὡς Ἀριγένεις ἔδοξε, καταβελημέναις αἱ ψυχαὶ σώμασι συνεπάλκησαν, ἔχρησάμεθα τῷ Μωσέως φήματι, λέγοντος τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, Κύριος δὲ Θεὸς τῶν πατέρων ὑμῶν προσθεῖται ὑμῖν σήμερον ὡς ἐστὲ χιλιοκλασίως, καὶ σύλλογοις ὑμᾶς καθότι ἐλάλησεν ὑμῖν. Οὐ γάρ εὐλογία κατὰ Ἀριγένην ἔστιν ἡ τῶν σωμάτων ποίησις, ἀλλὰ κατάρα πλανωμέναις ψυχαῖς.

B *Quod non ob peccatum, ut Origeni visum est, dejectae animæ corporibus implicitæ sint, ex Mosis verbis didicimus, filiis Israel dicentes : Dominus Deus patrum vestrorum adjiciat vobis, sicut estis hodie, millia multa, et benedicat vobis, sicut vobis locutus est*¹⁵. Neque enim benedictio, secundum Origenem, est corporum productio, sed maledictio errantibus animabus.

III.

Ex eodem cod. reg. 810.

ibid. pag. 295.

Μέσος οὖν διανθρωπος τῶν δύο ἐγένετο· οὗτε θνητὸς ὀλοσχερής, οὔτε ἀθάνατος καθόλου, δεκτικὸς δὲ κατάτερος.

Medius igitur inter duos homo factus fuerat : neque mortalis omni ex parte, neque totus immortalis, sed capax utriusque.

IV.

Apud S. Joannem Damasc. Parall. sacr. Opp. tom. II, pag. 339.

Εἴτα βασιλεὺς μὲν ἐπίγειος πιστεύεται εἶναι, καὶ περ μὴ πᾶς τις βλεπόμενος, διὸ δὲ νόμων καὶ διατάξεων αὐτοῦ, καὶ ἔκουσιῶν καὶ δυνάμεων καὶ εἰκόνων νοεῖται· τὸν δὲ Θεὸν οὐ βούλει νοεῖσθαι δι' ἔργων καὶ δυνάμεων;

Ita ne tandem rex terrenus, etsi minime videtur ab omnibus, tamen per leges et edicta, auctoritatemque et potentiam ac imagines existere creditur; Deum vero ex operibus et potentia intelligi non vis?

¹² Psal. xci, 15. ¹³ Joan. ii, 19. ¹⁴ Psal. xv, 10. ¹⁵ Deut. i, 11.

(19) His affinia scribit auctor in Epist. Pasch. ann. 401, § 18, ubi et Deuteronomii locum hic laudatum excitat.

V.

Idem ibid. pag. 781.

Pauci admodum sunt qui, cum omnem vitam suam divinarum Scripturarum inquisitioni impendant, doctrinam quæ in eis continetur, et profundiores earum sensus, sublimiore intelligentia assequi valeant.

(20) Alius exstat locus iisdem *Parallelis Damascenis*, pag. 601, de morte pertractans; qui tamen

Σφόδρα δλίγων ευγχάνει τῶν πάντα τὸν έαυτῶν βίον ἀνατεθεικότων τῇ περὶ τὰς θείας Γραφὰς ἔξετάσει, τὸ δύνασθαι λογικώτερον παραχολουθεῖν τοῖς περιεχομένοις δόγμασι, καὶ τῇ βαθυτέρᾳ τῶν Γραφῶν διανοίᾳ (20).

plenior habetur in *Apophthegmatibus*, ut mox infra monebimus.

THEOPHILI EPISCOPI ALEXANDRINI APOPHTHEGMATA.

Vide in Appendice ad Palladium Helenopolitanum, infra ad annum 420.

ANNO DOMINI CDXX.

PALLADIUS

HELENOPOLITANUS EPISCOPUS

NOTITIA

(Ex Jos. FESSLER *Instit. Patrol.*, II, 215. Oeniponte MCCCLI, 8. — De Palladio Helenopolitano cf. etiam Rufini Aquileiensis *Vitam* auctore Fontanino, quæ exstat *Patrologia. Latinæ* tom. XXI, col. 113.)

Palladius, episcopus Helenopolitanus, annum ætatis vicesimum agens a. 376 vitam monasticam amplexus est; deinceps vero totum Orientem atque Aegyptium peragravit, celeberrimos monachos et solitarios invisens. Postquam Bethlehem int̄ anno 388 moratus, Melaniæ et Rusini potissimum sociatus usus fuerat, eodem adhuc anno Alexandriam perrexit, ac in montibus Nitriæ ad annum usque 399 inter monachos vixit. Tunc in patriam redux episcopus Helenopolis ordinatus est circa a. 400, fortassis a S. Joanne Chrysostomo, quem ejectum in exsilium non solum orationibus juvit, sed etiam pro virili uitiorum Romanum advolavit a. 405. Tandem Chrysostomi causa et ipse episcopatu dejectus multisque ærumnis afflictus ad Ecclesias Asponensem in Galatia transivit. Postquam a. 420 scripserat *Historiam Lausiacam*, sic dictam a Lauso, in aula imperiali cubiculario, cui eam nuncupavit, diem obiit ante a. 431 (a). Palladius hic, a Posidonio monacho, hospite suo Bethlehem, circumventus, iniquum de S. Hieronymo judicium tulit, quin tamen fuerit Origenista vere talis (b). Historia autem *Lausiaca* (*Λαυσιαῖς*) vitas celeberrimorum Orientis et Aegypti monachorum, eremitarum piarumque seminarum brevi plerumque conspectu exhibit, nec fere aliorum, nisi quos ipse cognoverat, aut quorum res gestas a testibus fide dignissinis didicerat (c).

(a) Vid. Pallad. epistola ad Lausum *Historiæ* A p. 564-67; G. Cave vol. I, p. 377-78; Macarii Aegyptii Epistolæ, etc., ed. H. J. Floss. Coloniae 1850, p. 12-16, 22-26, 58-59, 80-85, 147.—*Historia Lausiaca* edita est Græce a. J. Meursio Lugduni Batav. 1616 in 4°; porro Gr. et Lat. ed. Fronto Ducæus in *Auctario Biblioth. Patrum*, Paris. 1624, t. II, p. 893-1053; hinc recusa in *Magna Biblioth. Patrum*, Paris. 1654, t. XIII, p. 893-1055. Utrique editioni supplementa gratia adjungenda sunt, quæ primus in lucem protulit Græce et Lat. J. Cotelerius in *Monumentis Ecclesiæ Græcæ*, Paris. 1686, t. III, p. 417-420, et p. 458-170. Cf. ibid. not., p. 563. Editio omnium plenissima prodit in Opp. J. Meursii ex recens. Lami; Florentia 1746, fol., t. VIII, p. 334-670. J. Floss ex ms. cod. Vindobonensi Græco capita 67 genuinæ, quam putat, *Historiæ Lausiaca* notavit. Vid. S. Macarii Aegyptii Epistolæ, etc., ed. Floss. Coloniae 1850, p. 291-310. Optima vero editio Latina est Gentiani Herveti, Paris. 1570, in 4°; item in Herib. Rosweydi *Vitis Patrum* liber viii. Eadem *Historia Laus.* alio titulo prænotatur: *Heraclidis Paradisus*, quo nomine librum hunc Lat. edidit J. Faber Stapulensis, Paris. 1504, fol., et exhibetur etiam in Rosweydi *Vitis Patrum*, Append., p. 932-77.

(b) Cf. J. Fontanini *Histor. litterar. Aquilei.*, lib. iv, c. 4, n. 3, et J. Garner. in Opp. Marii Mercatoris p. i, dissert. vii, c. 6 (p. 425).

(c) Vid. Pallad. *Histor. Laus.* Proœmium. Notatu dignum est, quod non solum Palladius ipse post a. 420 capita nonnulla *Historiæ* suæ adjecisse videatur, sed etiam ab aliena manu plura addita fuere, præsertim ex Rufini *Historia monachorum*, pridem Græce versa; unde tanta in codd. mss. ac editionibus, quarum aliæ aliis auctores sunt, varietas exorta esse recte creditur. Cf. Tillemont l. c. Art. IX (p. 523-25); Ceillier l. c. n. 41-13 (p. 70-77); J. Fontanini *Histor. litterar. Aquilei.*, lib. v, c. 12, n. 2, 6 et 7; J. A. Fabricii *Bibliot. Græc.* vol. X, p. 100-106; J. Cotelerii *Monum. Eccles. Græcæ*, t. III,

B

PALLADII HELENOPOLITANI

HISTORIA LAUSIACA

(Exstat hujusce *Patrologia. Græcæ* tom. XXXIV, ex editione J. Henrici Floss, Bonnensis.)

APPENDICES.

APOPHTHEGMATA PATRUM

(COTELERIUS, *Monumenta Ecclesiae Graecae*, 4°. tom. III, p. 171.)

[Præfatio in librum De] exercitatione seu disciplina monastica beatorum Patrum.

Hoc in libro fortis ac egregia exercitatio et admiranda vitae institutio, simulque dicta sanctorum beatorumque Patrum conscribuntur, ad simulationem, eruditionem ac imitationem eorum qui secundum disciplinam celestem vivere cupiunt, atque in via qua ad regnum cœlorum ducit volunt incedere. Igitur scire oportet sanctos Patres, qui hujuscemodi beatae monachorum vias seculatores fuere ac

(1) Ἀσκήσεως. Excisa fuerunt duæ tituli lineæ; quæ suppleri possunt hoc vel simili modo: Προολυμπιον εἰς τὴν βίβλον Περὶ τῆς Πρόδοτος τῆς βίβλου τῆς. Nam in ms. codice Colbertino, qui post contextum a typographis impressum Lutetianum delatus est, præfatio hæc interpolata legitur cum isto titulo: Πρόδοτος τῆς βίβλου τῶν ἄγίων γερόντων, ἡτις λέγεται Παράδεισος. Per ἀσκησιν autem intelligitur Christianæ pietatis exercitatio, in virtutibus sive ad corpus sive ad animum spectantibus, et in præceptis consiliisque evangelicis, cui peculiariter ac strictius monachi se ex instituto suo dedunt. Proinde quæ θεοσέβεια et ἀσκησις dicitur canon. Gangrenibus 3, 15, 16, 17, in titulis Dionysianæ versionis, Christianitas appellatur, idemque Christianitatis nomen pro exacta pietate sumptum passim cernere est. Ad hec S. Basilus in asceticis sæpe, et alibi, per Christianos intelligit monachos. Σχῆμα μοναχῶντων, ἡτοι Χριστιανῶν, ait Macarius horum. 38. Jam ἀσκήσεως nomen sensum quem diximus habet inanum in locis, insigniter apud Epiphaniūm heresi 67, cap. 3: Ἰεράκας τῷ μὲν δυτὶ πολλὴν εἰχε τὴν ἀσκησιν· apud Palladium in *Historia Lausiaca*, ubi de Macario Ägyptio, περὶ δὲ τῆς ἀλλῆς ἀσκήσεως τούτου τοῦ οὐρανίου ἀνδρὸς: de Macario Alexandrino, ἡ μὲν οὖν ἀσκησις τοῦ μακαρίου Μακαρίου, ἡ αὖτη, et alibi sæpe; apud eundem in *Vita Chrysostomi* cap. 12: Οὐ πάντως φένας ή κατεδραμών τῆς τοιαύτης ἀσκήσεως, et apud auctorem *Vita Desihei*, quam Corderio debemus, οὐδὲ ἔδειν αὐτὸν πονουντα μέντοι ἀσκησιν. Notatu quoque dignum est, canonem Gangrenensem 18, Εἰ τις διὰ τὴν νομιζομένην ἀσκησιν ἐν τῇ Κυριακῇ νηστεύοι, ἀνάθεμα ἔστω, ita reddi per Dionysium Exiguum: Si quis propter continentiam, quæ putatur, aut consumaciam, in die Dominicō jejunat, anathema sit; quasi dubitaverit legendumne esset ἀσκησιν vel αἴχησιν, ideoque utrumque nomen converterit, aut scriptum invenerit, ἀσκησιν ή αἴχησιν. Nec aliter Isidorana interpretatio: Si quis tanquam hoc continentiae convenire judicauit, die Dominicō jejunaverit, aut in ejusdem diei contemptum, anathema sit. Recensio editio barbara in *Bibliotheca juris canonici veteris*: Si quis ea quæ arbitratur ascesem per dissimulationem, et diem Dominicū jejunat, sit anath-

A . . . : ἀσκήσεως (1) τῶν μακαρίων Πατέρων (2).

Ἐντῆς τῇ βίβλῳ (3) ἀναγέραται ἐνάρετος ἀσκησις καὶ θαυμαστὴ βίου διαγωγή, καὶ ῥήσεις ἄγιων καὶ μακαρίων Πατέρων, πρὸς ζῆλον καὶ παιδείαν καὶ μημησιν τῶν τὴν οὐρανὸν πολιτείαν ἐθελόντων κατορθῶσαι (4), καὶ τὴν εἰς βασιλείαν οὐρανῶν ἀγουσαν θυλομένων ὁδεύειν ὅδον. Δεῖ οὖν εἰδέναι: δτι: οἱ ἄγιοι Πατέρες, οἱ τοῦδε τοῦ μακαρίου τῶν μοναχῶν βίου ζηλωταὶ γεγονότες καὶ διδάσκαλοι, ἀπεξ τῷ θεῷ καὶ

ma. Sed scrib. ea quæ arbitratur ascese, vel ea quam arbitratur ascesem. Atque ut id obiter dicam, simili modo corrigenda est eadem editio can. 13: Si qua mulier arripuerit scemate vestem, pro consueta muliere, virilem accipiat, anathema sit; reponendo, arripuerit ascemate vestem, et pro. Et τις γυνὴ διὰ νομιζομένην ἀσκησιν μεταβάλλοιτο ἀμφιάσμα, καὶ ἀντὶ τοῦ εἰωθότος γυναικείου ἀμφιάσματος, ἀνδρίτον ἀναλάβοι, ἀνάθεμα ἔστω.

(2) Πατέρων. Hinc Πατερικὸν et Πατρικόν, liber continens *Vitas Patrum*. Ue quo videndus Rosweyndus Prolegomenis ad *Vitas Patrum*: ac e quo capita multa edidit Raderus in *Viridario sanctorum*; aliaque fragmenta plurima continent scripti codices variariorum Bibliothecarum. Ab Antonio et Maximo aliquoties proferuntur sententiae Πατέρων, ac ἐκ τῶν Πατέρων. Typicum vero S. Sabæ ad Augusti 27 habet, Ἀναγώσεις ἐκ τοῦ Πατερικοῦ. *Vita Arsenii metaphrasica*, Βίοι Πατέρων. *Libri Patrum*, n. 26. Et in dupliciti cod. ms. membranaceo *biblioth. Colbertinæ*, excerptis ex Joannis Meschi *Prato spirituali* titulus datur, Ἐκλογὴ ἐκ τῶν Πατερικῶν τοῦ μακαρίου Ἰωάννου τοῦ Εὐχρατᾶ. Apud Fulbertum epist. ult.: Cui sententiae multas alias in *Vitis Patrum* consentientes reperire potes, quæ tamen animum optime revelabunt. Quem unum de multis locum adduxi ob vulgare erratum revelabunt pro relevabunt. Sic ejusdem Fulberti epist. 103: Precor autem bonitatem tuam, ut Raimoni revelare digneris damnum quod pertulit in servitio nostro, imo relevare. Leidradus epist. 2: *Lucus* adest oculis, et nullus fructus operis, quia non revelatur, cum planigimus. Quis non videt legendum relevatur? Similique mendo deformatur locus iste e Passione XL martyrum, apud Vossium et Bollandum: *Revelatum est beatissimo Petro ejusdem urbis episcopo*, ut iret, et sancta illa pignora exinde studiosissime revelaret: revelaret loco relevaret.

(3) Εἰ τῇδε τῇ βίβλῳ. Ex *Historia Lausiaca* proœmio.

(4) Κατορθῶσαι. Memoratus liber Colbertinus, κατορθοῦν. Intra, εἰς οὐδὲν λογισάμενοι. Et, λόγῳ ή ἔργῳ. Itē, μη ἐξαρχούσης τῆς μνήμης περιλαβεῖν. Denique, σύνταξιν καὶ τῶν Ισοδυναμούντων λόγων περιληψιν. En præcipuas διττογραφίας.

ἐπουρανέῳ πυρωθέντες ἔρωτι, καὶ πάντα τὰ ἐν ἀν-
θρώποις καλά τε καὶ τίμια ὡς οὐδὲν λογισάμενοι,
πάντων μάλιστα τὸ μῆδεν πρὸς ἐπίδειξιν ποιεῖν ἐπ-
ετήσευσαν λανθάνοντες δὲ καὶ τὰ πλείστα τῶν κατ-
ορθωμάτων δι' ὑπερβολὴν ταπεινοφροσύνης συγκα-
λύπτοντες, οὕτω τὴν κατὰ Θεόν διήγυσαν δόδον. "Οθεν
οὐδεὶς ἀχριδῶς δεδύνηται τοῦτον ἡμῖν ὑπογράψαι
τὸν ἐνάρετον βίον· βραχέα δὲ τινα τῶν αὐτοῖς κατωρ-
θωμένων λόγων ἡ Ἑργων, οἱ σφρόδρα περὶ τούτων φιλο-
πονήσαντες, γραψή παραδεδώκασιν· οὐχ ὡς ἐκείνοις
χαριζόμενοι, τοὺς μετέπειτα δὲ διεγείραι πρὸς ἡπλού
ἐπουρανάκτες. Μιλεῖσθαι οὖν κατὰ διαφόρους καιροὺς
ταῦτα τὰ τῶν ἄγιων γερόντων (5) ἥκματά τε καὶ
κατορθώματα ἐν διηγήματος εἰδεῖ ἐξέθεντο, ἀπλῷ
τινι καὶ ἀκατασκευάστεψι λόγῳ· εἰς ἐν γάρ τοῦτο μόνον
ἴωρων, ὧφελήσαι τοὺς πολλούς. Ἐπειδὴ δὲ συγκεχυ-
μένη καὶ ἀσύντακτος οὖσα τῶν πολλῶν ἡ διήγησις
δυσκολιαν τινὰ ἔκποιει τῇ διανοὶ τοῦ ἀναγινώσκον-
τος, μή ἐξαρκούσῃ περιλαβεῖν τῇ μηδημῇ τὸν πολυ-
σχιδῶς κατεσπαρμένον τῷ βιβλίῳ νοῦν, τούτου χάριν
ἐπὶ τῆν τὴν ἔκθεσιν κεκινήμεθα τῶν στοιχείων (6),
δυναμένην διὰ τὴν τάξιν [καὶ] περιληψήν ἐναργεστά-
την τε καὶ ἐτοίμην τοὺς βουλομένους τὴν ὀφέλειαν
πάρεχεν. Ἐπειδὴ τὰ περὶ τοῦ ἀβεβδοῦ Ἀντωνίου,
Ἀρσενίου τε καὶ Ἀγάθωνος, καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ ἀλφα
[Ἄρχομένων] (7) [Βασιλείου, Βισα-]
ρίων καὶ Βενιαμίνην εἰς τὸ βῆτα στοιχείον, καὶ οὕτως
καθεξῆς ἔιναι τοῦ ὁ. Ἐπειδὴ δὲ εἰσι (8) καὶ ἐτεροὶ
λόγοι γερόντων ἄγιων καὶ πράξεις, μή ἐμφαίνοντες
τὰ δινόματα τῶν τε εἰρηκτῶν αὐτοὺς καὶ πραξάντων,
τούτους μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν κατὰ στοιχείουν
ἐν κεφαλαίοις ἐξέθεμεθ. Πολλὰ δὲ ἐρευνήσαντες
βιβλία καὶ ζητήσαντες, δοσαὶ εὑρεῖν τιμητηρίων, ἐνετά-
ξαμεν εἰς τὰ τέλη τῶν κεφαλαίων, ἵνα ἐκ πάντων
ἔρωντέρμονοι (9) τὴν τῆς ψυχῆς ὀφέλειαν, καὶ τὰ

A magistri, divino coelestique amore semel inflamma-
tos, cunctaque apud homines præclara et pretiosa
pro nihilo ducentes, ante omnia ut nihil ad ostend-
ationem agerent contendisse, sed latendo, et ple-
raque fortia facta præ exsuperantia humilitatis
occultando, sic iter præscriptum a Deo confecisse.
Quapropter hanc e virtute vitam accurate nobis
describere nemo potuit; sed qui multum ista in
re suscepereunt laboris, paucen quædam ab iis homi-
nibus excellenter aut dicta aut gesta, litteris com-
mendarunt: non quod a viris gratiam inirent, sed
quia posteros ad æmulandum excitare studebant.
Plurimi ergo diversis temporibus hæc sanctorum
senum verba atque facinora, narrantium in mo-
reum exposuerunt, simplici ac incomposito ser-
mone: id quippe unum respiciebant, quamplurimis
prodesse. Porro quoniam narratio plurium, cum
sit confusa et inordinata, difficultatem non medio-
crem lectorum mentibus parit, quæ sententias per
librum varie dispersas memoria comprehendere
nequaquam valent, idcirco adducti sumus ad susci-
piendam hanc per litteras explanationem, utpote
quæ propter ordinem, et claram promplamque com-
plexionem, possit desiderantibus præbere utilitatem.
Siquidem quæ spectant ad abbatem Antonium, Ar-
senium, Agathonem, cæterosque quorum nomen a
littera A [incipit, elemento A complectitur, quæ
que ad magnum] Basilium, Besarionem, Benjami-
num, elemento B, sive deinceps usque ad ultimam
litteram. Jam vero quia extant alia quoque san-
ctorum senum effata, aliæ actiones, nec nominan-
tur qui ita locuti sunt atque egerunt, ea post com-
pletum alphabetum disposuimus per capita. Atque
investigatis conquisitisque libris pluribus, quot-
quot potuimus invenire, ad fines capitū colloca-

* Απ τούτων?

(5) Γερόντων. Unde similiter Γεροντικὸν, βιβλίον
γεροντικὸν, βιβλὸς γερόντων. Opus sære memoratum
veneribus ac recentioribus; sære in miss. libris per
ἀποστασίαν occurrens, nullisi quod sciām integrum. Cītatur in Antonio Melissā sub titulo τῶν
γερόντων codice Cesareo 238: λόγοι ἄγιων Πατέρων
γερόντων, quasi Patricum et Geronticum non diffe-
rant: quod ita esse videtur. Adi ad Rosweydi Pro-
legomena in Vitas Patrum, ad Viridarium Raderi,
et ad Corderium in Dorothei institutionem primam. Male apud Saviliūm 1. VIII, p. 2. c. 857, ubi de
Chrysostomi suppositiis: Εἰς τὸ Γεροντικὸν τοῦ
ἄγιου Μακαρίου· Ἀκούσατε, ἀδελφοί. Distinguendū
τοις τὸ Γεροντικὸν. Τοῦ ἄγιου Μακαρίου. In
Gerontico. Sancti Macarii.

(6) Τῶν στοιχείων. Non viderat collector noster
πλακιδούν illius librum: De vīlis et apophthegmatibus
sanctorum senum Scotis, Thebaicis ac Libyac, ornati
alphabetico compōsitione, de quo supra editus
Joannes Antiochenus cap. 5. Alias illius mentionem
facere procul dubio non omisisset. Cæterum ex eo
libro, et ex præsenti, excerpta habentur in tribus
codicibus optime notis, qui asservantur in Biblio-
theca viri illustrissimi Joannis Baptiste Colberti,
membranis antiquis, præcipue Græcis, egregie in-
structa. Atque ii codices mihi magno usui fuerunt.
Continent enim præter ecclēsiā Prati spiritualis,
cum varia apophthegmata Patrum, partim literaria
serie, partim alio modo, tum selecta e 49 capitibus

libri nondum editi, inscripti, Ἀνδρῶν ἄγιων βιβλίος,
quo de opere consuli debet Bibliotheca Photii cap.
198, cum Rosweydo ad Vitas Patrum.

(7) Ἄπὸ τοῦ ἀλφα ἀρχ. Lacuna hæc superiori
memoratae in ms. respondens compleri potest sic:
Ἄρχομένων περίεχε, καὶ τὰ περὶ τοῦ μεγάλου Βα-
σιλείου, Βισαρίων.

(8) Ἐπειδὴ δὲ εἰσι, etc. Désiderantur in nostro
manuscripto.

(9) Επαριζόμενοι. Commentarius de martyrio
Eliæ junioris a docissimo Combellisio vulgatus, sub
linetur: Καὶ γοῦν ἐνεργήσαται ὁ ἄγιος μετ' ὃνα δύνα-
μιν τῆς ψυχῆς αὔτοῦ ἐνεργεῖας, χάριν ἔκων τοῦ
ἄγιου Πνεύματος, ἐγκαθημένη τοις λειψάνοις, καὶ
τὴν ταῖς παρεχομένην. ἐνεργήσαται δὲ καὶ τοῖς
ἐπικεκλημένοις ἔκανδε ὁ ἄγιος, ἀγγελόν τε καὶ τὸν
ἴαντον φέρεντα Δεσπότην ἔκων ἐν οὐρανοῖς, etc.
Sic locus ille est legendus, adeo ut significet: De-
mique sanctus confert virtutem, majorem vi ac efficacia
animæ suæ, gratiam obtinens sancti Spiritus, in-
sidentem reliquias suis, quæque medelari prebeat.
Contribuit quoque semetipsum sanctus invocatoribus,
angelum, sive Domini conspectorem habens in
cœlo. Corrigendus elianus Gregorius Nyssenus oral.
7 in Eunomium, p. 607, ed. Paris, ann. 1658: Εστι
δὲ δους καὶ ὁ Ἐβραῖος Φίλων εἰς τὰς πάστρας, ἐκ τῶν
ἰδίων πόνων συντραβίων αὐτῷ τὰ λεῖψα. Scrib.
συνεργάζων, hoc est congerens.

vimus, ea gratia ut ex cunctis fructum animæ colligentes, ac in Patrum eloquii quæ super mel et savum dulcia sunt delectati¹, viventes condigne vocazione qua a Domino vocati sumus, regnum ipsius consequamur. Amen.

SANCTORUM SENUM APOPHTHEGMATA.

Principium litteræ A.

De abbe Antonio.

1. (10) Sanctus abbas Antonius, cum seferet aliquando in eremo, incidit in tedium multamque cogitationum caliginem; dixitque ad Deum: Domine, volo salvus fieri, sed cogitationes non permittunt: quid agam in afflictione hac mea? Quo modo salvus ero? Cumque paulo post surgens exisset foras, videt Antonius quemdam, sicut se, sedentem ac operantem, dein surgentem ab opere, et orantem, iterumque sedentem ac funiculum contorqueantem; et inde rursus ad orandum exsurgentem: erat autem angelus Domini, qui ad Antonii correctionem cautionemque missus fuerat. Tum audivit angelum dicentem: Sic fac, et salvus eris. Ille hoc auditio, summa lætitia atque fiducia repletus est. Et ita faciens, salvabatur.

2. (11) Idem abbas Antonius cum ad judiciorum Dei profunditatem intenderet, postulavit dicens: Domine, quomodo nonnulli post paucos vitæ annos moriuntur, nonnulli vero ad ætatem decrepitam pervenient? Quare quidam pauperes, alii divites sunt? Et quo pacto injusti locupletantur, justi autem indigent? Tum venit ad eum vox, dicens: Antoni, attende tibi ipsi; hæc enim judicia Dei sunt, nec tibi conductit illa discere.

3. (12) Interrogavit nonnullus abbatem Antonium his verbis: Quidnam observans, Deo placebo? Et respondens senex dixit: Quæ tibi mando custodi: quocunque vadis, Deum semper habeto præ oculis tuis; et quidquid egeris [sive locutus fueris], testimonium ex sacris Scripturis assumito; ac in quounque resederis loco, noli cito inde moveri. Tria hæc serva, et salvus fies.

* Psal. xviii, 44.

(10) *Vitæ Patrum* libro v, libello 7, n. 1, et libro vii, n. 105.

(11) *Vit. Patr.* v, 45, 1; *Miscell.* Voss. post Greg. Thaum, p. 153.

(12) *Vit. Patr.* iii, 108; Ephræm p. 386, n. 2.

(13) Ἀποφθέγματα τῶν ἀγίων γερόντων. Photius Bibliotheca cap. 198. Codices Cæsarei Vindobonenses 214, 234, 237; Joannes Antiochenus, Rosweyden, Raderus, et Corderius locis supra citatis; Opera S. Ephræm Syri p. 386 et 388; Glossarium Meursii p. 656, ubi de Paulo monacho, et Regiae Gaza exemplar ms. 1787: de quo superius ad p. 170; neconon Isaias abbas orat. 8.

(14) Ο ἄγιος ἀδεῖας Ἀρτώριος, etc. Reservatur hoc Apophthegma in *Vitis Patrum*, et in Ephræmi Operibus p. 386, n. 1, inter Apophthegmata atque enarrationes SS. et antiquorum Patrum: item a Joanne Geometra, *Paradisi* epigrammate 57, ac ms. Cæsareo 165, n. 13; neconon per Eliam Cretensem in

A ὑπὲρ μὲλι καὶ κηρίου γλυκέα τῶν Πατέρων ἀδημα ἐντρυφώντες, ἔξις τῆς κλήσεως ἡς ἐκλήθημεν ὑπὸ Κυρίου πολιτευσάμενοι, τύχαιμεν τῆς αὐτοῦ βασιλείας. Ἀμήν.

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΓΕΡΟΝΤΩΝ (15).

Ἀρχὴ τοῦ Α στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀδεῖας Ἀρτώριου.

α'. Ο ἄγιος ἀδεῖας Ἀντώνιος (14), καθεζόμενος ποτε ἐν τῇ ἑρήμῳ, ἐν ἀκηδίᾳ γέγονε καὶ πολλῇ σκοτώσεις λογισμῶν· καὶ ἔλεγε πρὸς τὸν Θεόν· Κύριε, θέλω σωθῆναι, καὶ οὐκ ἔωσι με οἱ λογισμοὶ· τί ποιήσω ἐν τῇ θλίψει μου; πῶς σωθῶ; Καὶ μικρὸν διαναστὰς ἐπὶ τὰ ἔξω, θεωρεῖ τινα δ' Ἀντώνιος ὡς ἐσυνδεόμενον καὶ ἐργαζόμενον, εἴτα ἀνιστάμενον ἀπὸ τοῦ ἔργου καὶ προσευχόμενον, καὶ πάλιν καθεζόμενον καὶ τὴν σειρὰν πλέκοντα, εἴτα πάλιν εἰς προσευχὴν ἀνιστάμενον· ἥνδε ἄγγελος Κυρίου, ἀποσταλεὶς πρὸς διόρθωσιν καὶ ἀσφάλειαν Ἀντώνιου. Καὶ ἤκουσε τοῦ ἄγγέλου λέγοντος· Οὕτως ποίει, καὶ σώζῃ· Ο δὲ τοῦτο ἀκούσας, πολλὴν χαρὰν ἔσχε καὶ θάρσος, καὶ οὐτεις ποιῶν ἔσωσετο.

β'. Ο αὐτὸς ἀδεῖας Ἀντώνιος, ἀτενίσας (15) πρὸς τὸ βάθος τῶν τοῦ Θεοῦ χριμάτων, ἔτισε λέγων· Κύριε, πῶς τινες διλγόδιοι ἀποθνήσκουσι, τινὲς δὲ ὑπεργρῆσσοι; καὶ διατί τινὲς μὲν πένονται, δῆλοι δὲ πλουτοῦνται; καὶ πῶς ἀδικοὶ μὲν πλουτοῦνται, δῆκαιοι δὲ πένονται; Ἡλθε δὲ αὐτῷ φωνὴ λέγουσα· Ἀντώνιε, σεαυτῷ πρόσεχε· ταῦτα γάρ κρίματα Θεοῦ εἰσι, καὶ οὐ συμφέρει σοι αὐτὰ μαθεῖν.

γ'. Ἡρύτησε τις τὸν ἀδεῖαν Ἀντώνιον, λέγων· Τί φυλάξας τῷ Θεῷ εὐαρεστήσω; Καὶ ἀποκριθεὶς δὲ γέρων εἶπεν· Α ἐντέλλομαι σοι φύλαξον· διπου δὲ ἀπέρχῃ, τὸν Θεὸν ἔχε πρὸ διβαλμῶν σου πάντοτε· καὶ διπερ ἀν πράττεις (16), ἔχε ἐκ τῶν ἀγίων Γραφῶν τὴν μαρτυρίαν· καὶ ἐν οἷς δὲ ἀν καθάζῃ τόπῳ, μή ταχέως κινοῦ. Τὰ τρία ταῦτα φύλαξον, καὶ σώζῃ.

D Commentario ad Joannis Climaci caput 19, prout Gallice adduxit qui Climacum in nostram linguam conversum, docte elucidavit. Οὐδένει πρέπον, inquit Joannes dicto *Gradu* 19, ἐν προσευχῇ πάρεργον, μᾶλλον δὲ κάτεργον. Τούτο γάρ σαφῶς ἐπαίδευσεν δικατὰ τὸν μέγαν Ἀντώνιον ἄγγελος. Ήντει, me interpretē: *Neminem decet, inter orandum aliud opus, immo contrarium opus agere. Id enim aperte docuit ille magni Antonii angelus.* Adde Scholium 55 *Gradus* 26: Διδάσκαλοι τῆς ἀγνοίας, Ἡλίας, καὶ Ἰωάννης δὲ πρόδρομος, καὶ δὲ θεολόγος Ἰωάννης πραθητος δὲ, Μωάστης, καὶ Δαυΐδ· τῆς δὲ προσευχῆς, αὐτὸς δὲ Θεοῦ Λόγος, καὶ δὲ φανεῖς ἄγγελος Ἀντώνιος καὶ Παχωμίω.

(15) Ἀτενίσας. Pelagius in *Vitis Patrum*, deficiens in considerations. Legebat ἀτονήσας, vel utrumque.

(16) Reg. cod. 2165 inser. ή λαλεῖς.

8. Εἶπεν ὁ ἀδεῖς Ἀντώνιος τῷ ἀδεῖᾳ Ποιμένι, δτι Α
Ἄντη ἐστιν ἡ μεγάλη ἔργασία τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα τὸ
σφάλμα ἐαυτοῦ ἐπάνω ἐαυτοῦ βάλῃ ἐκώπιον τοῦ
Θεοῦ, καὶ προσδοκήσῃ πειρασμὸν ἵνας ἐσχάτης
ἀναπνοῆς.

9. Ὁ αὐτὸς εἶπεν· Οὐδεὶς ἀπείραστος δυνήσεται
εἰσιλθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ἐπαρον
γάρ, φησι, τοὺς πειρασμοὺς, καὶ οὐδεὶς ὁ σωζό-
μενος.

10. Ἡρώτησεν ὁ ἀδεῖς Παμβὸν τὸν ἀδεῖαν Ἀντώ-
νιον· Τί ποιήσω; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Μή ἐσο πε-
ποιῶν τῇ δικαιοσύνῃ σου, μηδὲ μεταμελοῦ ἐπὶ
πράγματι παρελθόντι, καὶ ἐγχρατής γενοῦ γλώσσης;
καὶ καλίας.

11. Εἶπεν ὁ ἀδεῖς Ἀντώνιος· Εἴδον πάσας τὰς
παγίδας τοῦ ἔχθροῦ ἡπλωμένας ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ
στενάξας εἶπον· Τίς δρα παρέρχεται ταύτας; Καὶ
ήκουσα φωνῆς λεγούσης μοι· Ἡ ταπεινοφροσύνη.

12. Εἶπε πάλιν, δτι Εἰσὶ τινες κατατρίψαντες τὰ
ἐαυτῶν σώματα ἐν ἀσκήσει, καὶ διὰ τὸ μὴ ἐσχηκέ-
ναι αὐτοὺς διάκρισιν, μακρὰν τοῦ Θεοῦ γεγόνασιν.

13. Εἶπεν πάλιν, δτι Ἐκ τοῦ πλησίον ἐστὶν ἡ ζωὴ
καὶ ὁ θάνατος. Ἐάν γάρ κερδίσωμεν τὸν ἀδελφὸν,
τὸν Θεὸν κερδάνομεν· ἐάν δὲ σκανδαλίσωμεν τὸν
ἀδελφὸν, εἰς Χριστὸν ἀμαρτάνομεν.

14. Εἶπε πάλιν· Οὐσπερ οἱ ἰχθύες (17) ἐγχρονίζον-
τες τῇ ἔνηρ τελευτῶσιν, οὗτος καὶ οἱ μοναχοὶ, βρα-
δύνοντες ἔξω τοῦ κελλίου, ἢ μετὰ κοσμικῶν διατρί-
βοντες, πρὸς τὸν τῆς ἡσυχίας τόνον ἐκλύονται. Δεῖ
οὖν, ὃσπερ τὸν ἰχθὺν εἰς τὴν θάλασσαν, οὗτος καὶ
ἡμᾶς εἰς τὸ κελλίον ἐπείγεσθαι, μήποτε βραδύνοντες
ἔξω ἐπιλαθώμεθα τῆς ἔνδον φυλαχῆς.

15. Εἶπε πάλιν, δτι Ὁ καθήμενος ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ
ἡσυχάς, τριῶν ἀπολλάττεται πολέμων, τῆς ἀκοῆς,
καὶ τῆς λαλίας, καὶ τοῦ βλέπειν· πρὸς ἓν μόνον ἔχει,
τὸν τῆς πορνείας (18).

16. Ἄδελφοί τινες παρέβαλον τῷ ἀδεῖᾳ Ἀντωνίῳ,
ἀναγγέλλαι αὐτῷ φαντασίας ἀς ἐβλεπον, καὶ μαθεῖν
περὶ αὐτοῦ εἰ ἀληθιναὶ εἰσιν, ἢ ἀπὸ δαιμόνων. Εἶχον
ὲ νον, καὶ ἀπέβανεν ἐν τῇ ὁδῷ. Ὅς οὖν ἥλθον πρῆς
τὸν γέροντα, προλαβὼν εἶπεν αὐτοῖς· Πῶς ἀπέθανεν
ὁ μικρὸς ὄνος ἐν τῇ ὁδῷ; Λέγουσιν αὐτῷ· Πόθεν
οἶδας, ἀδεῖ; Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Οἱ δαιμόνες ἔδειξάν
μοι. Καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Ἡμεῖς διὰ τοῦτο ἥλθομεν ἐρω-
τῆσαι σε, δτι βλέπομεν φαντασίας, καὶ πολλάκις γίνον-
ται ἀληθιναὶ, μήπως πλανώμεθα. Καὶ ἐπληροφόρη-
σσιν αὐτοὺς ὁ γέρων ἐκ τοῦ κατὰ τὸν ὄντον ἀποδίγμα-
τος, δτι ἀπὸ δαιμόνων εἰσίν.

17. Ὡσκερ οἱ ἰχθύες. Cod. Vindobon. 234;
Albanusius in Vita Antonii p. 499. Vide etiam
opere prelium fuerit librum *De quadripartito exer-
cicio cellæ*, cap. 9, in *Manuali Solitiorum Petri
Francisci Chiffletii viri doctissimi*; necnon Euge-
nium papam can. Placuit 16, q. 1.

18. Τῆς ψορείας. Pelagius *cordis*, ψαρδίας.

19. Vit. Patr. xv, 2; Doroth. Doctr. vii; Ephraem

p. 3, inf. in Pœm., n. 123.

20. Doroth. epist. 5, inf. in Evagrio, n. 5.

21. (19) *Dixit abbas Antonius abbatি Pœmeni : Ήσε
est magnum hominis opus, ut culpam suam super
se ponat coram Deo, et tentationem exspectet usque
ad extremum vitæ halitum.*

22. (20) *Idem insit : Nemo temptationis expers in-
trare poterit in regnum cœlorum. Tolle enim, in-
quit, tentationes, et nemo salvus erit.*

23. (21) *Interrogavit abbas Pambo abbatem Anto-
niūm : Quid agam? Ait illi senex : Noli in tua justitia
considerare, neque de re præterita poeniteas, et con-
tine lingua ventremque.*

24. (22) *Dicsum est ab abbatе Antonio : Vidi om-
nes laqueos inimici extensos super terram; et in-
gemiscens dixi : Quis utique hosce prætergredietur?
Tum audivi vocem aientem mihi : Humilitas.*

25. (23) *Iterum dixit, Esse quosdam qui sua cor-
pora in austerritate contriverunt, et quod discretione
carerent, longe a Deo facti sunt.*

26. (24) *Rursus ait : A proximo pendet vita et
mors. Nam si lucrali fuerimus fratrem, Deum lu-
crarum; sin vero fratrem scandalizaverimus, pec-
camus in Christum.*

27. (25) *Dixit adhuc : Sicut pisces si supra ter-
ram morati fuerint, moriuntur; ita quoque mona-
chi, si extra celum tardaverint, aut cum sæcularibus
permanserint, a quiete vitæ tenore decidunt. Opor-
tet igitur, sicut pisces in mare, sic et nos ad cel-
lam properare: ne forte foris cunctantes, oblivisca-
mur interioris custodizæ.*

28. (26) *Hujusmodi etiam oratio ejus exstitit :
Qui sedet in solitudine, et quiescit, a tribus bellis
eripitur : auditus, locutionis, et visus; unum solum
pugnare habet, nempe fornicationis.*

29. (27) *Fratres quidam accesserunt ad abbatem
Antonium, nuntiatur quas cernebant visiones, et
discituri ab illo num veræ essent, an a dæmonibus.
Habebant autem asinum, qui in via mortuus est.
Ut ergo pervenerunt ad senem, præveniens dixit
illis : Quo modo in via mortuus est asellus? Aiunt
ei : Unde scis, Pater? Ille vero dixit ipsis : Dæmo-
nes mihi ostenderunt. Tum dicunt ei : Nos pro-
pterea venimus interrogare te, quia videmus phan-
tasias, ac plerumque veræ existunt, ne erreimus.
Et satisfecit eis senex per asini exemplum, compro-
bavitque eas visiones a dæmonibus esse.*

30. (28) *Erat autem quidam qui per eremum agre-
stia animalia venabatur : is abbatem Antonium vi-*

(21) Vit. Patr. i, 2.

(22) Vit. Patr. xv, 3; iii, 129; in Doroth. init., et
Doctr. 2; Ephraem n. 4. Andreas in Apocal. c. 55.

(23) Vit. Patr., x, 4.

(24) Vit. Patr. xvii, 2.

(25) Vit. Patr. ii, 1.

(26) Vit. Patr. ii, 2.

(27) Vit. Patr. x, 2.

(28) Ib. Joan. Geom. Parad. 68.

dit cum fratribus urbano agentem. Volens autem ei plenē persuadere senex, interdum condescendendum esse fratribus, ait illi : Proinde sagittam in arcu tuo, ac tende. Atque ita fecit. Dicit ei : Adhuc tende. Et tetendit. Iterum ait : Tende. Respondit venator : Si ultra mensuram tetendero, rumpetur arcus. Tum senex : Ita, inquit, etiam in Dei opere, si supra mensuram tetenderimus erga fratres, cito frangentur. Oportet igitur paululum et aliquoties fratribus condescendere. His auditis venator compunctione ductus est; multumque a sene emolumenit cōpiens, discessit; fratres etiam confirmati, reversi sunt in locum suum.

14. (29) Audivit abbas Antonius de quodam juviore monacho, qui in via miraculum hujusmodi fecerat. Cum vidisset senes quosdam iter agentes atque defatigatos, onagris jussit ut venirent ac portarent senes, donec pervenissent ad Antonium. Haec ergo senes abbati Antonio nuntiarunt. Et ait illis : Videtur mihi monachus iste navigium esse plenum bonis; sed nescio an ad portum appellat. Et post aliquantum temporis, ecce subito cœpit abbas Antonius flere, capillos vellere, lamentari. Dicunt ei discipuli ipsius : Quam ob rem ploras, abba? Respondit senex : Modo magna Ecclesiae columna cecidit. Loquebatur autem de juvene monacho. Sed prosciscimini, inquit, usque ad illum, ac videte quidnam contigerit. Abeunt ergo discipuli; inveniuntque monachum in malta sedentem, ac flentem quod communiserat peccatum. Intuitus autem senis discipulos, ait : Dicite seni, ut Deum deprecetur, decem solummodo dies mihi concedat, ac spero quod satisfaciam. Sed intra quinque dies obiit.

15. (30) Laudatus fuerat a fratribus quidam monachus apud abbatem Antonium. Hic autem illum cum accessisset tentavit, an ferret injuriam : compertoque quod non sufficeret, ait illi : Similis es vi-
co, cuius anteriora quidem exornata sunt, posteriora vero a prædonibus direpta.

16. (31) Frater dixit abbatui Antonio : Ora pro me. Ait illi senex : Nec ego tui miseror, nec Deus, nisi tu quoque operam navaveris, Deumque fueris deprecatus.

17. (32) Convenerunt aliquando senes abbatem Antonium, eratque una cum illis abbas Joseph. Et volens senex probare eos, sermonem proposuit ex Scriptura, cœpitque percontari a minoribus quis esset sermo ille. Et unusquisque pro virili sua explanabat. Senex autem singulis dicebat : Nondum invenisti. Post cunctos abbatui Josepho ait : Tu, quid sibi velle id verbi censes? Respondit : Nescio. Exceptit abbas Antonius : Omnipotens abbas Joseph viam invenit, qui se nescire professus est.

³ Al. add. καὶ ἐσκανδαλισθη. ⁴ Al. μίαν μίαν.

(29) Vit. Patr. viii, 1; Climacus Gradus 45; Schol. 41, ad Grad. 4.

(30) Vit. Patr. iii, 88; viii, 2.

A metà τῶν ἀδελφῶν³. Θέλων δὲ αὐτὸν πληροφορῆσαι
ό γέρων, διτι χρή μίαν⁴ συγκαταβάνειν τοὺς ἀδελφάς, λέγει αὐτῷ· Βάλε βέλος εἰς τὸ τόξον σου, καὶ τείνον· καὶ ἐποίησεν οὕτως. Λέγει αὐτῷ· Πάλιν τείνον· καὶ ἔτεινεν. Καὶ πάλιν φρεσί· Τείνον. Λέγει αὐτῷ
ὅ θηρευτής· Ἐδώ ὑπέρ τὸ μέτρον τείνω, κλίται τὸ τόξον. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Οὕτως καὶ εἰς τὸ ἔργον
τοῦ Θεοῦ· ἐὰν πλεῖον τοῦ μέτρου τείνωμεν κατὰ τῶν
ἀδελφῶν, ταχὺ προσρήσουσι. Χρὴ οὖν μίαν μίαν
συγκαταβάνειν τοὺς ἀδελφάς. Ταῦτα ἀκούσας ὁ θηρευτής, κατενύγη, καὶ πολλὰ ὀψελθητεῖς παρὰ τοῦ
γέροντος, ἀπῆλθε· καὶ οἱ ἀδελφοὶ στηριχθέντες ἀν-
τεύρησαν εἰς τὸν τόπον αὐτῶν.

ιδ. "Ηκουσεν ὁ ἀδελφὸς Ἀντώνιος περὶ τίνος νεωτέ-
ρου μοναχοῦ, ποιήσαντος σημεῖον ἐν τῇ ὁδῷ· οὐ-
τούσιον ἐνρακότος γέροντάς τινας ὀδεύοντας καὶ κά-
μυνοντας ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ δυάργους ἐπιτάξαντος ἐλθεῖν
καὶ βαστάσαι τοὺς γέροντας, ἵνα οὗ φθάσωσι πρὸς
Ἀντώνιον. Οἱ οὖν γέροντες ἀνήγγειλαν τῷ ἀδελφῷ
Ἀντώνιῳ ταῦτα. Καὶ λέγει αὐτοῖς· Ἔοικε μοι ὁ μο-
ναχὸς οὗτος πλοίον εἶναι μεστὸν ἀγαθῶν, οὐχ οἷς δὲ
εἰ ἦσε εἰς τὸν λιμένα. Καὶ μετὰ χρόνον ἀρχεται
τελείφης ὁ ἀδελφὸς Ἀντώνιος κλαίειν καὶ τίλλειν τὸς
τρίχας αὐτοῦ καὶ δύδρεσθαι. Λέγουσιν αὐτῷ ποια-
ταὶ αὐτοῦ· Τί κλαίεις, ἀδελφό; Καὶ εἶπεν ὁ γέρων·
Μέγας στύλος τῆς Ἐκκλησίας ἄρτι· ἐπεσεν (ἔλεγε δὲ
περὶ τοῦ νεωτέρου μοναχοῦ)· ἀλλὰ ἀπέλθετε, φησιν,
ἵνα αὐτοῦ, καὶ βλέπετε τὸ γεγονός. Ἀπέρχονται
οὖν οἱ μαθηταὶ, καὶ εὑρίσκουσι τὸν μοναχὸν ἐπὶ φι-
λίου καθίμενον, καὶ κλαίοντα τὴν ἀμαρτίαν ἣν εἰρ-
γάσατο. Ἐωρακώς δὲ τοὺς μαθητὰς τοῦ γέροντος,
λέγει· Εἴπατε τῷ γέροντι ἵνα παρακαλέσῃ τὸν Θεόν,
δέκα μόνας ἡμέρας ἐνδοῦναι μοι, καὶ ἐλπίζω ἀπολο-
γήσασθαι. Καὶ ἐντὸς ἡμέρων πέντε ἐτελεύτησεν.

ιε'. Ἐπηγένθη τις μοναχὸς ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν πρὸς
τὸν ἀδελφὸν Ἀντώνιον. Οἱ δὲ παραβαλόντα αὐτὸν ἐπεί-
ρασεν, εἰ φέρει ἀτιμίαν· καὶ εὑρών στὶς οὐ βαστάζει.
εἶπεν αὐτῷ· Ἔοικας κώμη, τὰ ἐμπροσθεν κεκαλλω-
πισμένη, τὰ δὲ διπισθεν ὑπὸ ληστῶν συλουμένη.

ις'. Ἄδελφὸς εἶπε τῷ ἀδελφῷ Ἀντώνιῳ· Εἴδεις ὑπὲρ
ἴδιοῦ. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Οὐδὲ ἔγώ σε ἐλεῶ, οὐδὲ
ὁ Θεός· ἐὰν μὴ σὺ αὐτὸς σπουδάσῃς, καὶ αἰτήσῃ τὸν
Θεόν.

ιζ'. Παρέβαλόν ποτε γέροντες τῷ ἀδελφῷ Ἀντώνιῳ,
καὶ ἦν ὁ ἀδελφὸς Ἰωσήφ μετ' αὐτῶν. Καὶ θέλων ὁ γέ-
ρων δοκιμάσαι αὐτὸύς, προεβάλετο βῆμα ἐν τῇ Γρα-
φῇ, καὶ ἥρετο ἐρωτᾶν ἀπὸ τῶν μικροτέρων, τι ἔστι
τὸ βῆμα τοῦτο. Καὶ ἐκάστος ἔλεγε κατὰ τὴν θέσιν
δύναμιν· Οἱ δὲ γέρων ἐκάστῳ ἔλεγεν· Οὐπω εὑρες.
Τοτερὸν δὲν λέγει τῷ ἀδελφῷ Ἰωσήφ· Σὺ πᾶς λέ-
γεις εἶναι τὸν λόγον τοῦτον; Ἀποκρίνεται· Οὐχ οἶδα.
Λέγει οὖν ὁ ἀδελφὸς Ἀντώνιος· Πάντως ἀδελφὸς Ἰωσήφ
εὗρε τὴν δόδινην, διτι εἶπεν, Οὐχ οἶδα.

(31) Vit. Patr. x, 3.

(32) Vit. Patr. xv, 4.

η'. Ἀδελφοὶ παρέβαλον τῷ ἀδελφῷ Ἀντωνίῳ ἀπὸ Α Σκῆτας, καὶ ἐμβάντες εἰς πλοῖον ἀπελθεὶν πρὸς αὐτὸν, εἴρουν γέροντα θέλοντα καὶ αὐτὸν ἀπελθεῖν ἐκεῖ. Ἡγάνουν δὲ αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ. Καὶ καθήμενοι ἐν τῷ πλοῖῳ ἀλάλουν λόγους Πατέρων, καὶ ἐκ τῆς Γραφῆς, καὶ πάλιν περὶ ἐργοχειρῶν ξαυτῶν. Οὐ δὲ γέρων⁵ ξωώκει. Εἴλονται δὲ αὐτῶν ἐπὶ τοῦ δρυμοῦ, εὐρέθη καὶ ὁ γέρων ὑπάγων πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ἀντώνιον. Ως δὲ ἡ ἥλιθον πρὸς αὐτὸν, λέγει αὐτοῖς· Καλὴν συνοδίαν εὑρετε, τὸν γέροντα τοῦτον. Εἶπε δὲ καὶ τῷ γέροντι· Καλεὺς ἀδελφοὺς εὑρες μετὰ σοῦ, ἀδελφό. Λέγει ὁ γέρων· Καλοὶ μὲν εἰσιν, ἀλλ' ἡ αὐλὴ αὐτῶν οὐκ ἔχει θύραν, καὶ ὁ θέλων εἰσέρχεται εἰς τὸν σταῦλον, καὶ λύει τὸν δναν. Τοῦτο δὲ ξέλεγεν, διτὶ τὰ ἐρχόμενα εἰς τὸ στόμα αὐτῶν λαλοῦσιν⁶.

ιθ'. Παρέβαλον ἀδελφοὶ τῷ ἀδελφῷ Ἀντωνίῳ, καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Εἴπε τῇ μὲν λόγῳ, πῶς σωθῶμεν; Λέγει αὐτοῖς ὁ γέρων· Ἡκούσατε τὴν Γραφήν· καλῶς ὑμὶν ἔχει. Οἱ δὲ εἶπον· Καὶ παρὰ σοῦ θέλομεν ἀκούσαι, Πάτερ. Εἶπε δὲ αὐτοῖς ὁ γέρων· Λέγει τὸ Εὐαγγέλιον· Εἴδη τές σε φαλίσῃ εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἀλλήν. Λέγουσιν αὐτῷ· Οὐ δυνάμεθα τοῦτο ποιῆσαι. Λέγει αὐτοῖς ὁ γέρων· Εἰ μὴ δύνασθε στρέψαι καὶ τὴν ἀλλήν, καὶ τὴν μίαν ὑπορευταίτε. Λέγουσιν αὐτῷ· Οὐδὲ τοῦτο δυνάμεθα. Λέγει ὁ γέρων· Εἰ οὐδὲ τοῦτο δύνασθε, μή δύτε ἀνθ' οὐ ἐλάβετε. Καὶ εἶπον· Οὐδὲ τοῦτο δυνάμεθα. Δέξεις οὖν ὁ γέρων τῷ μαθητῇ αὐτοῦ· Ποίησον⁷ αὐτοῖς μικράν ἀσήμαγραν· ἀσθενοῦσι γάρ.⁸ Εἰ τοῦτο οὐ δύνασθε, κάκενον οὐ⁹ θέλεται, τί θμὶν ποιήσω; Εὔχονται χρεία.

κ'. Ἀδελφὸς ἀποταξάμενος τῷ κόσμῳ καὶ διαδόνει τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ πτωχοῖς, παρακατασχών δὲ διάγα εἰς λέγον ἑαυτοῦ, παρέβαλε τῷ ἀδελφῷ Ἀντώνιῳ. Καὶ τοῦτο μαθὼν, λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Εἰ θέλεις μοναχὸς γενέσθαι, ἀπελθε εἰς τὴν τὴν κώμην, καὶ ἀγόρασον κρέας, καὶ περίθες τῷ σώματί σου γυμνῷ, καὶ οὕτως ἀλλὰ ἐνταῦθα. Καὶ ποιήσαντος οὕτως τοῦ ἀδελφοῦ, οἱ κύνες καὶ τὰ δρνεα τὸ σώμα αὐτοῦ κατέτεμον. Ἀπαντήσαντος δὲ αὐτοῦ πρὸς τὸν γέροντα, ἐπέθετο εἰ γέγονεν ὡς συνεδούλευσεν. Ἐκείνου δὲ ἐπιδειχνυμένου τὸ σώμα διεσπαραγμένον, λέγει ὁ ἄγιος Ἀντώνιος· Οἱ ἀποταξάμενοι τῷ κόσμῳ, καὶ θέλοντες ἔχειν χρήματα, οὗτοι αὖτις τῶν δαιμόνων κατακόπτονται πολεμούμενοι.

κα'. Ἀδελφῷ ποτε συνέδη πειρασμὸς εἰς τὸ κοινόνιον τοῦ ἀδελφοῦ Ἡλίτ¹⁰· καὶ διωχθεὶς ἐκεῖθεν ἀπῆλθεν εἰς δρός πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ἀντώνιον. Καὶ μείναντος τοῦ ἀδελφοῦ χρόνον πρὸς αὐτὸν, ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὸ κοινόνιον ὅθεν ἐξέβη. Οἱ δὲ ιδόντες αὐτὸν, πάλιν ἐδικαζαν· ὁ δὲ ἀνέκαμψε πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ἀντώνιον, λέγων· Οὐκ ἡδέλησάν με δέξασθαι, Πάτερ. Ἀπέστειλεν οὖν ὁ γέρων λέγων· Πλοῖον ἔναυάγγησεν ἐν τῷ πελάγει, καὶ ἀπώλεσε τὸν γόμον, καὶ μετὰ καράπτου

⁵ Al. inser. det. ⁶ Al. εἰσερχόμενα εἰς αὐτοὺς ἐλάλουν. ⁷ Al. τοῖς ἀδελφοῖς. ⁸ Al. add. καὶ λέγει αὐτοῖς. ⁹ Al. δύνασθε. ¹⁰ Ηλίτον. ¹¹ Maltb. v. 39.

18. (33) Fratres abbatem Antonium inviserunt de Sceti, et ingressi navem ut irent ad eum, invenierunt senem qui ipac etiam illuc proficiisci volebat. Fratribus autem non erat notus. Sedentes porro in navi, loquebantur sermones Patrum, necnon ex Scripturis, postea de laboribus manuum suarum. At senex tacebat. Cum autem venissent ad portum, deprehensus est etiam senex ad abbatem Antonium proficiisci. Utque ad eum venerunt, ait illis: Bonum comitatum nacti estis, hunc senem. Dixit quoque seni: Probus fratres tecum reperisti, abba. Tum senex: Praeclarri quidem sunt; verum aula eorum non habet januam, et quicunque vult intrat in stabulum, ac solvit asinum. Id vero dicebat, quia quidquid illis in buccam veniebat, loquebantur.

19. (34) Venerunt fratres ad abbatem Antonium, aiuntque ei: Essere nobis verbum, quonam modo salvi erimus? Respondit senex: Audistis Scripturam, Bene vobiscum agitur. At illi exceperunt: Ατε pariter audire cupimus, Pater. Tunc ad illos senex: Verba Evangelii sunt: Si quis te percusserit in dexteram maxillam, præbe illi et alteram¹¹. Dicunt ei: Hoc facere non possumus. Quibus senex: Si alteram præbere non potestis, saltē una percutta tolerate. Aiunt ei: Neque hoc agere valamus. Dein senex: Si neque hoc valetis, nolite ferrire pro eo quod vapulastis. Illi: Neque id possumus. Dicit igitur senex discipulo suo: Para illis parvam pultem; etenim ægrotant. [Deinde dixit eis:] Si hoc non potestis, neque illud vultis, quid faciam vobis? Indigetis precibus.

20. (35) Frater qui renuntiaverat sacerculo, et quia pauperibus distribuerat, sibi tamē retinuerat paucā, accessit ad abbatem Antonium. Quo comporū, dixit ei senex: Si vis monachus fieri, perge ad litum vicum, eme carnes, circumpone corpori tuo nudo, sicque huc veni. Cum ergo ita fecisset frater, canes atque aves corpus ejus lacerabant. Ocurrente autem illo ad senem, interrogavit num fecisset ut ipsi consilium dederat. Et postquam is ostendisset corpus suum dilaceratum, ait sanctus Antonius: Qui mundo renuntiaverunt, voluntque habere pecunias, hunc in modum a dæmonibus impugnati discerpuntur.

21. (36) Contigit aliquando fratri tentatio in cœnobio abbatis Eliæ; ac expulsus inde, abiit in monasterium ad abbatem Antonium. Cumque mansisset apud eum frater per aliquod tempus, remisit illum in cœnobium unde egressus fuerat. At monachi ipsum intuiti, iterum ejecerunt; is vero ad abbatem Antonium reversus est, dixique: Noluerunt me suscipere, Pater. Itaque misit senex, dicens: Navis in pelago naufragium fecit, amisitque mer-

(35) Vit. Patr. iii, 68; iv, 1.

(36) Vit. Patr. ix, 1.

ces suas, et vix in terram salva appulit; vos vero quae ad terram servata fuerunt vultis submergere. Illi porro cooperientes quod ab abbe Antonio missus fuisset, statim eum receperunt.

22. (37) Dixit abbas Antonius: Reputo quod corpus habeat motionem naturalem ipsi contemporatam, sed nolente animo, non operatur; tantum indicat in corpore motum sine passione. Est autem et alia motio, ex nutritione sumentoque corporis per cibum ac potum; unde sanguinis calor corpus excitat ad operationem. Quare Apostolus scripsit: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria*¹¹. Rursumque Dominus in Evangelio discipulis præcipiens dixit: *Videite, ne forte graventur corda vestra in crapula et ebrietate*¹². Est et alia motio in iis qui in hujus vitæ agone decertant, quæ ex insidiis ac invidia dæmonum supervenit. Itaque scire oportet, tres esse corporales motus; unum naturale; aliud ex promiscuo usu ciborum, tertium denique a dæmonibus.

23. (38) Dixit iterum, Deum non demittere bella tentationesque in æstatem hanc, quemadmodum apud antiquos: scire enim homines nunc infirmos esse, nec posse portare.

24. Revelatum est in solitudine abbati Antonio, esse aliquem in urbe ipsi similem, professione medicum, qui quidquid superflui possidebat daret indigentibus, et quotidie Trisagium cum angelis psalmeret.

25. Dictum abbatis Antonii: Venit tempus, quo homines insanient, et cum viderint aliquem non insanum, insurgent adversus illum, dicentes: Tu insani; eo quod ipsis similis non sit.

26. Fratres convenerunt abbatem Antonium, ac protulerunt illi testimonium e Levitico. Egressus itaque est senex in eremum, clam sequente eum abbatem Ammona, qui consuetudinem ipsius noverat. Et procul senex profectus, stans ad orationem, clamavit voce magna: Deus, Moysen mitte, qui me doceat id oraculum. Tum venit ad eum vox cuius ipso colloquens. Dixit igitur abbas Ammonas, se quidem audiisse vocem cum ipso loquentem, verum sermonis vim non intellexisse.

27. Tres Patres solebant singulis annis ad beatum Antonium proficiisci; ac duo quidem sciscibantur ipsum de cogitationibus et salute animæ; tertius vero, tacebat omnino, nec quidquam rogabat. Itaque post multum tempus, ait illi abbas Antonius: Ecce a tanto tempore hic venis, nec de quoquam interrogas me. Tum respondens dixit ei: Mihi id unum sufficit, Pater, quod te video.

28. (39) Aiebant quemdam senum a Deo postulasse uti videret Patres; ac vidisse illos, præter

ταύθη ἐπὶ τὴν γῆν· ὑμεῖς δὲ τὰ σωθέντα ἐπὶ τὴν γῆν θέλετε καταποντίσαι. Οἱ δὲ ἀκούσαντες ὅτι ὁ ἀδελφὸς Ἀντώνιος αὐτὸν ἀπέστειλεν, εὐθέως ἐδέξαντο αὐτὸν.

κβ'. Εἶπεν δὲ ἀδελφὸς Ἀντώνιος: Λογίζομαι διότι ἔχει τὸ σῶμα κίνησιν φυσικὴν συναναψυρεῖσαν αὐτῷ· ἀλλ' οὐκ ἐνέργει, μή θελούστης τῆς ψυχῆς· μάνον δὲ σημαίνει ἐν τῷ σώματι ἀπαθῆ κίνησιν. Ήστι δὲ καὶ ἄλλη κίνησις, ἐκ τοῦ τρέφεν καὶ θάλπεν τὸ σῶμα βρύμασι καὶ πόμασιν· ἐξ ὧν ἡ θέρμη τοῦ αἰματος διεγέρει τὸ σῶμα πρὸς ἐνέργειαν. Διὸ καὶ ἐλεγεν δὲ Ἀπόστολος: Μή μιθούσκεσθε οἴρωφ, ἐνῷ ἐστιν ἀσωτία. Καὶ πάλιν ὁ Κύριος ἐν τῷ Εὐαγγελῷ τοῖς μαθηταῖς ἐντελλόμενος εἶπε: Βλέπετε μήποτε βαρηθῶσιν¹³ ὅμῶν αἱ παρδαλαὶ ἐν κραυπάλῃ καὶ μάθῃ. Ἐστι δὲ τις καὶ ἑτέρα κίνησις τοῖς ἀγωνιζομένοις, ἐξ ἐπιβουλῆς καὶ φθόνου δαιμόνων ἐπιγινομένη, ὥστε εἰδέναι δεῖ, διότι τρεῖς εἰσι σωματικαὶ κίνησις μία μὲν φυσικῇ, ἑτέρα δὲ ἐξ ἀδιαφορίας τροφῶν (40), ἡ δὲ τρίτη ἀπὸ δαιμόνων.

κγ'. Εἶπε πάλιν, διότι ὁ Θεὸς οὐκ ἀφίει τοὺς πολέμους ἐπὶ τὴν γενεὰν ταύτην, ἀπέτερ ἐπὶ τῶν ἀρχαίων. Οἶδες γάρ διότι ἀσθενεῖς εἰσι καὶ οὐ βαστάζουσιν.

κδ'. Τῷ ἀδελφῷ Ἀντώνιῳ ἀπεκαλύφθη ἐν τῇ ἔρημῳ, διότι Ἐν τῇ πόλει ἐστὶ τις ὅμοιός τοι, λατρὸς τὴν ἐπιστήμην, τὴν περισσείαν αὐτοῦ διδοὺς τοῖς χρείαιν ἔχουσι, καὶ πάσαν τὴν ἡμέραν τὸ Τρισάγιον ψάλλων μετὰ τῶν ἀγγέλων.

κε'. Εἶπεν δὲ ἀδελφὸς Ἀντώνιος, διότι Ἐρχεται καιροί, ἵνα οἱ ἀνθρώποι μανῶσι, καὶ ἐπάν ίδωσι τινα μή μανόμενον, ἐπαναστήσονται αὐτῷ λέγοντες, διότι Σὺ μανή, διά τὸ μή εἶναι δομοιον αὐτοῖς.

κζ'. Ἀδελφοὶ παρέβαλον τῷ ἀδελφῷ Ἀντώνιῳ, καὶ εἶπον αὐτῷ ῥῆμα τοῦ Λευΐτικου· Ἐγῆλθεν οὖν ὁ γέρων εἰς τὴν ἔρημον, καὶ ἤκαλούθησεν αὐτῷ ἀδελφὸς Ἀμμωνᾶς χρυψῆ, εἰδὼν τὴν συνήθειαν αὐτοῦ. Καὶ μαχρύνας πολὺ ὁ γέρων, στάς εἰς προσευχὴν ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ· Ὁ Θεὸς, ἀπόστειλον τὸν Μωϋσῆν, καὶ διδάξει με τὸ ῥῆμα τοῦτο. Καὶ ἤλθεν αὐτῷ φωνῇ λαλοῦσα μετ' αὐτοῦ. Εἶπεν οὖν δὲ ἀδελφὸς Ἀμμωνᾶς, διότι Τὴν μὲν φωνὴν ἔχουσα τὴν λαλοῦσαν μετ' αὐτοῦ, τὴν δὲ δύναμιν τοῦ λόγου οὐκ ἔμαθον.

κη'. Τρεῖς τῶν Πατέρων είχον θεός κατ' ἐνιαυτὸν ὑπάγεντο πρὸς τὸν μακάριον Ἀντώνιον· καὶ οἱ μὲν δύο ἡρώων αὐτὸν περὶ λογισμὸν καὶ σωτηρίας ψυχῆς· δὲ δὲ εἰς πάντα¹⁴ ἐσώπα μηδὲν ἔρωτῶν. Μετὰ δὲ πολὺν χρόνον λέγει αὐτῷ δὲ ἀδελφὸς Ἀντώνιος: Ιδού τοσοῦτον χρόνον ἔχεις ἔρχομενος ὕδε, καὶ οὐδὲν ἔρωτές με. Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ· Ἀρκεῖ μοι μόνον τοῦ¹⁵ βλέπειν σε, Πάτερ.

κη'. Ελεγον, διότι τις τῶν γερόντων ἡρώτησε τὸν Θεόν ίδειν τοὺς Πατέρας· καὶ εἶδεν αὐτοὺς χωρίς τοῦ

¹¹ Ephes. v, 18. ¹² Luc. xxi, 34. ¹³ Al. βαρυνθῶσιν. ¹⁴ Al. πάντοτε. ¹⁵ Al. τό.

(37) Vit. Patr. v, 1.

(38) Vit. Patr. x, 4.

(39) L. Moschum, c. 128.

(40) Ἐξ ἀδιαφορίας τροφῶν. Invenerat Pelagius in codice suo, ἐκ πληροφορίας τροφῶν. Alias non

reddidisset, ex plenitudine ciborum. In Operibus autem Ephraemi p. 387, n. 7, interpres presentis Apophthegmatis habet, ex delectu ciborum, quod esse videtur, ἐξ διαφορᾶς τροφῶν

αὗται Ἀντωνίου. Λέγει οὖν τῷ δεικνύοντι αὐτῷ· Ποῦ ἐστιν δὲ ἀδελφός Ἀντώνιος; 'Ο δὲ εἶπεν αὐτῷ, διὰ τοῦ τόπου ὃν δὲ θεὸς, ἔκει ἐστιν.

χθ'. Ἐσυκοραντήθη ἀδελφὸς εἰς κοινόθιον περὶ πορνείας, καὶ ἀναστὰς ἤλθε πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ἀντώνιον· καὶ ἤλθον οἱ ἀδελφοὶ ἀπὸ τοῦ κοινοθίου θεραπεύεις αὐτὸν καὶ λαθεῖν· καὶ ἡρξάντο ἐλέγχειν διὰ Οὐρώς ἑποίησας. 'Ο δὲ ἀπέλογείτο διὰ Οὐρῶν τοιούτον ἑποίησα. Εὐχαίρησε δὲ ἔκει δὲ ἀδελφὸς Παφνούτιος δὲ Κεφαλᾶς, καὶ εἶπε παραβολὴν τοιαύτην· Εἴδον εἰς τὴν ὄχθαν τοῦ ποταμοῦ ἀνθρωπὸν βλήθηντα εἰς βόρεορον ἥντινας τῶν γονάτων αὐτοῦ, καὶ ἀλιθόντες τινὲς δοῦνται αὐτῷ χείρα κατεπόντισαν αὐτὸν ἥντινας τοῦ τραχῆλου. Καὶ λέγει αὐτοῖς δὲ ἀδελφός Ἀντώνιος περὶ τοῦ ἀδελφοῦ· Ιδού ἀνθρώπος ἀληθινὸς, δυνάμενος θεραπεῦσαι καὶ σῶσαι ψυχάς. Κατανυγμένες οὖν τῷ λόγῳ τῶν γερόντων, ἔβαλον μετάνοιαν τῷ ἀδελφῷ. Καὶ παρακλήθηντες ὑπὸ τῶν Πατέρων ἐλάθον τὸν ἀδελφὸν εἰς τὸ κοινόθιον.

λ'. Ἐλεγόν τινες περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀντώνιου, διὰ τέργην Πνευματοφόρος, ἀλλ' οὐκ ἤθελε λαλεῖν διὰ τοὺς ἀνθρώπους· καὶ γάρ τὰ γινόμενα ἐν τῷ κόσμῳ καὶ τὰ μέλλοντα ἐλθεῖν ἐμήνυεν.

λα'. Ποτὲ δὲ ἀδελφὸς Ἀντώνιος ἐδέξατο Κωνσταντίου τοῦ βασιλέως γράμματα¹⁶, ἵνα ἔλθῃ εἰς Κωνσταντίνουπολιν· καὶ ἐσκόπει τί ποιήσαι. Λέγει οὖν τῷ ἀδελφῷ Παύλῳ τῷ μαθητῇ αὐτοῦ· Οφειλον ἀπελθεῖν· Καὶ λέγει αὐτῷ· Ἐάν ἀπέλθῃς, Ἀντώνιος λέγη· εἰ δὲ μή ἀπέλθῃς, ἀδελφὸς Ἀντώνιος.

λβ'. Εἶπεν δὲ ἀδελφὸς Ἀντώνιος· Ἔγὼ οὐκέτι φοβοῦμαι τὸν Θεόν (44), ἀλλ' ἀγαπῶ αὐτὸν¹⁷. Ἡγάρ ἀγάπη έξω βάλλει τὸν φόβον.

λγ'. Ό αὐτὸς εἶπε· Πρὸς δοθαλμῶν ἔχει πάντοτε τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ. Μνημόνευε τοῦ θαυματοῦτος καὶ ζωοτοῦτος. Μισήσατε τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ. Μισήσατε πᾶσαν σαρκικὴν ἀνάπτασιν. Ἀποτάξασθε τῇ ζωῇ ταύτῃ, ἵνα ζήσητε τῷ Θεῷ. Μνημονεύετε τὶ ἐπηγγείλασθε τῷ Θεῷ· ζητεῖ γάρ αὐτὸν πάρ' ὑμῶν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Πεινάσατε, δψήσατε, γυμνητεύσατε, ἀγρυπνήσατε, πενθήσατε, κλαύσατε, στενάζατε τῇ καρδίᾳ ὑμῶν· δοκιμάσατε εἰ δέξιοι ἔστε τοῦ Θεοῦ· καταφρονήσατε τῆς σαρκὸς, ἵνα σώσητε ὑμῶν τὰς ψυχάς.

λδ'. Παρέβαλε ποτε δὲ ἀδελφὸς Ἀντώνιος τῷ ἀδελφῷ Ἀμοῦν εἰς τὸ δρός τῆς Νιτρίας, καὶ μετά τὸ συντυχεῖν ἀλλήλοις, λέγει· αὐτῷ δὲ ἀδελφός Ἀμοῦν· Ἐπειδὴ διὰ τῶν εὐχῶν σου ἐπληθύνθησαν οἱ ἀδελφοὶ, καὶ θέλουσι τινες αὐτῶν οικοδομῆσαι κελλὰ μακρὰν ἵνα ἡσυχάσωσι, πόσον κελεύεις ἵνα ἀπέχῃ διάστημα τὰ κτιζόμενα κελλὰ τῶν ἐνταῦθα; 'Ο δὲ εἶπε· Γευσάμεθα ὥραν ἐνάτην, καὶ ἐξέλθωμεν, καὶ διακινήσωμεν τὴν¹⁸ Ἔρημον, καὶ σκοποῦμεν τὸν τόπον. Ής δὲ ὕδευ-

abatem Antonium. Dicit ergo monstratori: Ubi est abbas Antonius? Responsumque tulit, eo loci quo Deus est, ibi eum esse.

29. (42) Frater in cœnobio calumniam passus est fornicationis, surgensque accessit ad abbatem Antonium: venerunt pariter fratres e cœnobio, ut curarent eum ac reducerent: cœperuntque argere, cur ita fecisset. Ille vero excusabat, negans quidquam hujusmodi a se factum. Commodum illic adfuit abbas Paphnutius, dictus Cephalas, qui hanc parabolam protulit: Vidi in ripa fluminis hominem usque ad genua in luto dejectum; venientes autem nonnulli ut ei manum porrigerent, ad collum usque eumdem demerserunt. Dixit ipsis abbas Antonius de Paphnutio abbatē: Ecce homo verus, qui possit curare animas et servare. Quocirca sermone senum compuncti, demissō genu veniam a fratre postularunt; atque a Patribus admoniti, fratrem admiserunt in cœnobium.

30. Quidam asseruerunt de sancto Antonio, suis- se illum Spiritiferum, seu a sancto Spiritu afflatum, sed propter homines noluisse loqui. Etenim quæ in mundo contingant, quæque ventura erant indicavit.

31. Quodam die accepit litteras a Constantio imperatore abbas Antonius, ut Constantinopolim veniret; et considerabat quid sibi agendum esset. Ait igitur abbati Paulō suo discipulo: Debeo proficisci? Respondit ille: Si abieris, Antonius dicceris; si vero manseris, vocaberis abbas Antonius.

32. (43) Dixit abbas Antonius: Ego non amplius Deum timeo, sed diligo illum. Charitas enim foras mittit timorem¹⁹.

33. Idem dixit: Semper habe præ oculis timorem Dei. Memor esto illius qui mortificat et vivificat²⁰. Odio habete mundum, omniaque quæ in illo sunt. Odite omnem carnis quietem. Renuntiate huic vita, ut Deo vivatis. Mementote quid promiseritis Deo; illud enim a vobis requiret in die judicii. Eaurite, sitite, nudi estote, vigilate, lugete, plorate, ingemiscite in corde vestro; probate vos, an sitis Deo digni; carnem contemnите, ut animas vestras servetis.

34. Venit aliquando abbas Antonius ad abbatem Amun in montem Nitriæ, et ubi congressi sunt, dicit abbas Amun: Quandoquidem per preces tuas fratres multiplicati sunt, cupiuntque eorum nonnulli cellas dissitas sedificare, ut quiete inibi vivant, quanto spatio jubes ut construendas cellas distent ab hoc loco? Dixit ille: Manducemus hora nona, et egrediamur, ac solitudinem perambulemus, conspiciamusque locum. Ut autem eremum peragrarunt,

¹⁶ Al. γράμμα βασιλικόν. ¹⁷ Abest ab al. ¹⁸ Al. εἰς τὴν. ¹⁹ Joan. iv, 18. ²⁰ I Reg. xi, 6.

(41) Ἔγὼ οὐκέτι φοβοῦμαι τὸν Θεόν. Joannes Scalæ gradū 29, ἀπάλιταις ἔδειξεν δὲ εἰπὼν Αἰγύπτιος, μὴ φοβεῖσθαι τὸν Κύριον. Ad quem locum Gallicus elucidator laudat Eliam Cretensem, de S. Antonio enarrantem. Eadem Antonii verba habes apud Do-

rotheum *Doctrina 4. Et Apophthegma integrum in Operibus Ephèsiorum p. 386, n. 5.*

(42) *Vit. Patr. iii, 158.*

(43) *Vit. Patr. xvii, 1.*

que usque sol ad occasum venisset, ita locutus est abbas Antonius: Oremus, atque hic statuamus crucem, ut ibidem adfiscant qui adfiscare volunt; quo nū qui illic manebunt, quando ad eos qui hic versaturi sunt accedere voluerint, gustata ad horam nocturnam parva sua buccea, sic accedant; et qui hinc idem facientes perrexerint, in mutua visitatione absque mentis distractione perseverent. Est autem intervallum, lapidum duodecim.

35. Abbas Antonius dixit: Qui massam ferri percudit, prius mente reputat quidnam confecturus sit, falcem, gladium, securim. Ita nos quoque, recognoscere debemus, cujusmodi virtutem aggredimur; ne laborem in vanum.

36. Hanc quoque sententiam protulit: Obedientia cum abstinentia, feras hominibus subjicit.

37. Rursum ait: Novi monachos qui post labores plurimos, lapsi sunt, et in nientis excessum inciderunt; quod in operibus suis sperassent, atque decepti non cogitavissent mandatum illius qui dicit: Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi⁵¹.

38. (44) Dixit adhuc: Si fieri potest, quot gressus monachus incedit, vel quot aquæ guttas biberit in cella sua, debet confidenter senibus declarare, num in illis offendat.

De abbe Arsenio.

1. (45) Abbas Arsenius, cum adhuc in palatio versaretur, oravit ad Deum, dicens: Domine, duc me per viam qua salutem consequar. Et descendit ad eum haec vox: Arseni, fuge homines, et salvus eris.

2. (46) Idem cum ad solitariam vitam secessisset, iterum oravit eamdem precem. Audivitque vocem hujusmodi: Arseni, fuge, tace, quiesce. Haec enim sunt radices impeccantiae.

3. (47) Astiterunt aliquando abbati Arsenio in cella posito dæmones, et molestia illum affiebant. Accidentes autem ministri ejus, et extra cellam stantes, audierunt illum clamantem ad Deum ac dicentem: Deus, ne derelinquas me; nihil boni feci coram te; sed da mihi secundum benignitatem tuam, ut nunc incipiam bene agere.

4. (48) Aiebant de eodem, quod sicut nullus e palatio, pretiosiori eo veste inducitur; ita nec in Ecclesia ullus tegebatur viliori.

5. (49) Dixit aliquis beato Arsenio: Quomodo D nos, qui adeo eruditæ ac docti sumus, nihil habe-

A εαν τὴν Ἑρημον ἔω; οὐ ἀλθεῖν δύνει τὸν ἡλιον, λέγει αὐτῷ ὁ ἀδεδός Ἀντώνιος· Ποιήσωμεν εὐχὴν καὶ στῆσωμεν ὧδε σταυρὸν (50), ἵνα ὧδε κτίσωσι οἱ Θελοντες κτίσαι, ἵνα καὶ οἱ ἐκεῖθεν, δταν παραβάλωσι τούτοις, γευσάμενοι τὸ μικρὸν βουκλὸν (51) αὐτῶν ὥραν ἐνάτην, οὗτοις παραβάλωσι, καὶ οἱ ἐνθεν ἀπεργόμενοι, τὸ αὐτὸν ποιοῦντες, ἀπερίσπαστοι μένωσιν ἐν τῷ παραβάλλειν ἀλλήλοις· Εστι δὲ τὸ διάστημα σημεῖα δεκαδύο.

λε'. Εἶπεν δὲ ἀδεδός Ἀντώνιος· Οὐ τύπτων τὸ μαζὶν τοῦ αἰδήρου, πρῶτον σκοπεῖ τὸν λογισμὸν⁵² τί μέλλει: ποιεῖν, δρέπανον, μάχαιραν, πέλυκα. Οὗτοις καὶ τῷεις ὅφελομεν λογίζεσθαι ποιαν ἀρετὴν μετερχόμεθα, ἵνα μὴ εἰς κενὸν κοπιάσωμεν.

λε''. Εἶπε πάλιν, διτὶ ἡ ὑποταγὴ μετὰ ἐγκρατεῖας Β ὑποτάσσεται θηρία.

λε''. Εἶπε πάλιν· Οίδα μοναχὸν μετὰ πολλοὺς κόπους πεσόντας, καὶ εἰς ἕκστασιν φρενῶν ἐλθόντας. διὰ τὸ τὴλπικέναις ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτῶν, καὶ παραλογισμένους τὴν ἐντολὴν τοῦ εἰπόντος· Ἐπερώτησο τὸν πατέρα σου, καὶ ἀναγγελεῖ σοι.

λε''. Εἶπε πάλιν· Εἰ δυνατὸν, δος βήματα βάλλεις δο μοναχὸς, ή δος ταγόνας πίνεις (52) εἰς τὸ κελλῖον αὐτοῦ, ὅφελει θαρρεῖν τοῖς γέρουσιν, εἰ δρα ωὐ πταίσεις εἰς αὐτοῖς.

Περὶ τοῦ ἀδεδός Ἀρσενίου.

α'. Οὐ ἀδεδός Ἀρσένιος (53), έτι ὧν ἐν τῷ παλαιῷ, εὖξατο τῷ Θεῷ λέγων· Κύρε, ὁδήγησόν με πᾶς σωθῶ. Καὶ ἤθεν αὐτῷ φωνῇ λέγουσα· Ἀρσένιε, φεῦγε τοὺς ἀνθρώπους, καὶ σύγη.

β'. Οὐ αὐτὸς ἀναγκαρήσας ἐν τῷ μονήριῳ θύψι, πάλιν εὖξατο, τὸν αὐτὸν λόγον εἰπών. Καὶ ἤκουσε φωνῆς λεγούσης αὐτῷ· Ἀρσένιε, φεῦγε, σώπτα, ἡσύχαζε· αὕταις γάρ εἰσιν αἱ φίλαι τῆς ἀναμαρτησίας.

γ'. Ἐπέστησάν ποτε τῷ ἀδεδός Ἀρσενίῳ οἱ δαίμονες ἐν τῷ κελλἴῳ θλίβοντες αὐτόν. Παραβαλόντες δὲ οἱ διακονοῦντες αὐτῷ, καὶ στάντες ἔξω τῆς κελλῆς, ἤκουσαν αὐτοῦ βοῶντος πρὸς τὸν Θεὸν καὶ λέγοντος· Ο Θεός, μὴ ἐγκαταλίπῃς με· οὐδὲν ἐποίησα ἐνώπιόν σου ἀγάθον· ἀλλὰ δός μοι κατὰ τὴν χρηστότητά σου βαλεῖν ἀρχήν.

δ'. Ἐλεγον περὶ αὐτοῦ, διτὶ ὁσπερ οὐδεὶς τοῦ παλατίου ἐφόρει βελτίστα αὐτοῦ ἐσθῆτα⁵⁴· οὐδὲν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εὐτελεστέρων τις αὐτοῦ ἐφόρει.

ε'. Εἶπε τις τῷ μακαρῷ Ἀρσενίῳ· Πῶς ἡμεῖς ἀπὸ τοσαύτης παιδεύσεως καὶ σοφίας οὐδὲν ἔχομεν, οὗτοις δτε ἦν ἐν τῷ παλατίῳ.

Βουκλὴ σου εἰς ὅλα τὰ διῆτά. Αἴκινος δὲ βουκλάρχοντιν *Vita Dositheoi*. Ησαΐα, quia vox abest a Meursii Glossario.

(52) Σταρόρας. Calices aquæ in *Vitis Patrum*; aut laxiori versione; aut quia lectum, λαγόνας, vel λαγύνας.

(53) Οὐ ἀδεδός Ἀρσένιος. In duobus hisce primis capitibus vides Excerpta *Vitis Lucæ junioris*, tom. II Auctarii Comberianæ col. 989, ac Ephraemi Opere p. 386, n. 6, cum Dorotheo, *Docr. 4*, Cedreno et Glyca. Addit hic et aliis Arsenianis apophthegmatibus *Vitam sanctissimi anachoretæ*, quæ exstat apud Surium 19 Julii, in mss. Græcis Symeonis Metaphrasæ, 8 Maii.

⁵¹ Deut. xxxiii, 7. ⁵² Al. τῷ λογισμῷ. ⁵³ Al. ins.

(44) *Vit. Patr.* iii, 176.

(45) *Vit. Patr.* iii, 190; ii, 3.

(46) Ibid.

(47) *Vit. Patr.* xv, 5.

(48) *Vit. Patr.* xv, 6.

(49) *Vit. Patr.* x, 5.

(50) Στήσωμεν ὧδε σταυρόν. Vides antiquitatem Stauropægiornum.

(51) *Boukλ.* Pro boukλίον, boukλίον, buccea. In Anastasiï *Hodego* p. 30: Ὁ δρός, καὶ τὸ φωτόν, καὶ τὸ βουκλόν, οὐδε boukλον. Dorotheus *Institutione* 11, Ἐκλεπτεν δὲ ἀδελφὸς ἐκεῖνος boukλία, φυτίκια, συκία, χρόμυα. Ubi boukλία buccellæ sunt, non fabæ, aut vicie. Instit. 21, quæst. 5, ἀπεκτενει τὸ

ἢ οἱ αγροίκοι καὶ Ἀγύπτιοι τοσάνταις ἀρετάς κέχηνται; Λέγει αὐτῷ ὁ ἀδεβᾶς Ἐρσένιος· Ἡμεῖς ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου παιδεύσεως οὐδὲν ἔχομεν· οὗτοι δὲ οἱ ἀγροίκοι καὶ Ἀγύπτιοι ἀπὸ τῶν ἴδιων πάνω ἐκτήσαντο τὰς ἀρετάς.

ς'. Ἐρωτῶντός ποτε τοῦ ἀδεβᾶς Ἐρσένιου τινὰ γέροντα Ἀγύπτιον περὶ ἴδιων λογισμῶν, ἔτερος ἴδιων αὐτὸν εἶπεν· Ἀδεβᾶς Ἐρσένιε, πῶς τοσάτην παιδεύσιν Ῥωμαϊκὴν καὶ Ἑλληνικὴν ἐπιστάμενος, τούτον τὸν ἀγροίκον περὶ τῶν σῶν λογισμῶν ἐρωτᾷς; Ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτόν· Τὴν μὲν Ῥωμαϊκὴν καὶ Ἑλληνικὴν ἐπίσταμαι παιδεύσιν· τὸν δὲ ἀλφάριθμον τοῦ ἀγροίκου τούτου οὐτῷ μεμάθηκα.

ζ'. Πιαρέθαλέ ποτε ὁ μακάριος Θεόφιλος ἀρχιεπίσκοπος τῷ ἀδεβᾶς Ἐρσένιῳ, μετὰ ἀρχοντάς τινος· ἡρώτα δὲ τὸν γέροντα, ἀκούσας παρ' αὐτοῦ λόγον. Μικρὸν δὲ σωπήσας δὲ γέρων, ἀπεκρίνατο πρὸς αὐτόν· Καὶ ἐάν υἱὸν εἴπω, φυλάσσετε; Οἱ δὲ συνέθεντο φυλάσσειν. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς δὲ γέρων· Ὅπου ἐάν ἀκούσητε τὸν Ἐρσένιον, μὴ πλησίαστε.

η'. Ἀλλοτε πάλιν βουληθεὶς δὲ ἀρχιεπίσκοπος παρθάδαλεν αὐτῷ, ἀπέστειλε πρῶτον εἰδένειν εἰ ἀνοίγει δὲ γέρων. Καὶ ἐδήλωσεν αὐτῷ λέγων· Ἐάν θέῃς, ἀνοίγω σοι· καὶ ἐάν σοι ἀνοίξω, πάσιν ἀνοίγω· καὶ τότε οὐκέτι καθέξομαι ὕδε. Ταῦτα ἀκούσας δὲ ἀρχιεπίσκοπος εἶπεν· Εἰ διώξαις αὐτὸν ἀπέρχομαι, οὐχ ἔτι ἀπέρχομαι πρὸς αὐτόν.

θ'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδεβᾶς Ἐρσένιον ἀκοῦσαι παρ' αὐτοῦ λόγον. Καὶ εἶπεν αὐτῷ δὲ γέρων· Ὅση δύναμις σοι ἔστιν, ἀγώνισαι, ἵνα τὴν ἐνδον σου ἐργασίαν κατά θεὸν ἥ, καὶ νικήσῃ τὰ ἔξω πάθη.

ι'. Εἶπε πάλιν· Ἐάν τὸν θεὸν ζητήσωμεν, φανήσεται ἡμῖν· καὶ ἐάν αὐτὸν κατάσχωμεν, παραμενεῖ ἡμῖν.

ια'. Εἶπε τις τῷ ἀδεβᾶς Ἐρσένιῳ· Οἱ λογισμοὶ μου ἀλισσούτι με λέγοντες· Οὐ δύνασαι νηστεύειν οὐδὲ ἐργάσασθαι· κανὸν ἐπισκέπτου τοὺς ἀσθενοῦντας· καὶ τούτο γάρ ἀγάπτη ἔστιν. Ὁ δὲ γέρων εἶδὼς τὰς σποράς τῶν δαιμόνων, λέγει αὐτῷ· Ὑπαγε, φάγε, πίε, κοιτῶ, καὶ μή ἐργάσῃ· μόνον τοῦ κελλοῦ μή ἀποστῆς. Πήδει γάρ στι· τὴν ὑπομονὴν τοῦ κελλοῦ φέρει τὸν μοναχὸν εἰς τὴν τάξιν αὐτοῦ (54).

ιβ'. Ἐλεγεν δὲ ἀδεβᾶς Ἐρσένιος, διτὶ ἔνος μοναχὸς εἰς ἄλλοτράν χώραν μηδὲν μεσαΐστω. καὶ ἀναπάυεται.

(54) Εἰς τὴν τεχνήν αὐτοῦ. Additur in Pelagiī Interpretatione: *Qui cum fecisset tres dies, exterritus est, et inventiens paucas palmulas, scidit eas; et iterum in crastino capiti plectam (codex Suessiōnensis et Fossalensis, flectam) sacere ex eis. Qui cum esurisset, dixit intra se: Ecce alia paucæ sunt palmulae, explico eas et manduco. Et cum pereziperisset (cod. Fossalensis perezipicuisse) eas, dixit iterum: Legò parum, et sic manduco. Et cum legisset, dixit: Dicam aliquantos psalmos, et jam securus manduco. Et ita paulatim proficiebat Deo cooperante, donec veniret ad ordinem suum. Et cum accipisset fiduciam adversus cogitationes malas, vincetabat eas. Quia Græca reperi in ms. Regio 2615, ad hunc modum: Καὶ ὡς ἐποίησαν τρεῖς ἡμέρας, ἡχηδίασεν· καὶ εὑρὼν μικρὰ θαλλία, ἔσχισεν αὐτά· καὶ πάλιν*

mus boni; isti autem rusticī et Ἀgyptii, tantas possident virtutes? Respondit ei abbas Arsenius: Nos e mundana eruditione nihil retulimus; bi vero rusticī et Ἀgyptii, per suos labores virtutes acquisiverunt.

6. (55) Cum interrogaret aliquando abbas Arsenius quemdam senem Ἀgyptium de cogitationibus suis, aliis eum intuitus dixit: Abba Arseni, qui sit ut tu adeo in eruditione Latina et Græca præcellens, hunc rusticū de cogitationibus tuis interroges? Respondit illi: Latinas Græcasque disciplinas novi quidem; sed istius rusticī alphabetum nondum didici.

7. (56) Venit aliquando beatus Theophilus archiepiscopus ad Arsenium abbatem, una cum quodam B judge: interrogabat autem senem, ut ab eo sermonem audiret. Tum post aliquanti temporis silentium respondit senex: Et si vobis dixero, custoditure estis? Illi vero servaturos se promiserunt. Ait ergo ad illos senex: Ubicunque audieritis esse Arsenium, ne illuc accedatis.

8. (57) Alia vice iterum cupiens archiepiscopus cum eo congregati, misit prius, sciiscitatum an senex aperiret. Is significavit ei, dicens: Si veneris, aperiam tibi, cumque tibi aperuero, cunctis aperiam; et tunc ultra nou manebo hic. Quibus auditis archiepiscopus ait: Si euin expulsurus pergo, non amplius eo pergam.

9. (58) Frater postulavit ab abate Arsenio, ex eo aliquid audire. Aitque ad eum senex: Pro virili tua contendere ut interior tua operatio secundum Deum sit, et vinces affectus externos.

10. (59) Dixit iterum: Si Deum requiramus, apparebit nobis; et eum si retinuerimus, nobiscum permanebit.

11. (60) Aliquis dixit abbatì Arsenio: Cogitationes meæ affligunt me, ita suggereentes: Non valeσ junare, nec operari; saltem infirmos visita; id enim quoque charitas est. Senex vero, cui nota erat dæmonum sementis, ait illi: Vade, manduca, bibe, dormi, ne opereris, duntaxat e cella ne discedas. Sciebat enim, per patientem in cella mansionem adduci monachum ad suæ vitæ ordinem.

12. (61) Dicebat abbas Arsenius, peregrinum monachum in aliena regione nullo in negotio medium interponere se debere; ita enim quieturum.

τῇ ἔξις ἡρξατο πλέκειν αὐτά· καὶ πεινάστας, εἶπεν· Ἰδού δὲλ μικρὰ θαλλία εἰσὶν, καὶ ἐσθίω. Καὶ ὡς ἐποίησεν τὰ θαλλία, εἶπεν πάλιν· Ἀναγινώσκω μικρὸν, καὶ οὐτως ἐσθίω. Καὶ ὡς ἀνέγνω, λέγει· Ποιῶ μου τοὺς φαλμοὺς, καὶ μετὰ ἀμεριμνίας ἐσθίω. Καὶ οὐτως κατὰ μικρὸν προέκοπτεν, τοῦ θεοῦ συνεργοῦντος, έως οὐ ἤθεν εἰς τὴν τάξιν αὐτοῦ. Καὶ θάρσος λαβὼν κατὰ τῶν λογισμῶν, ἐνίκα αὐτούς.

(55) Vit. Patr. xv, 7; Joan. Geom. Parad. 9.

(56) Vit. Patr. xi, 4.

(57) Ibid.

(58) Vit. Patr. xi, 1.

(59) Ibid.

(60) Vit. Patr. vii, 27.

(61) Vit. Patr. x, 6.

13. (62) *Dixit abbas Marcus abbati Arsenio : Quare nos fugis ? Respondit senex : Deus scit, vos a me diligi; sed nequeo esse cum Deo et cum hominibus. Celestes chiliades ac myriades unam habent voluntatem, homines multas. Itaque non possum dimittere Deum, ac venire in hominum conversationem.*

14. (63) *Retulit abbas Daniel de abbate Arsenio, quod noctem totam pertransibat insomnis; cumque circa matutinum tempus natura impellente dormitaret, somno dicebat : (64) Veni, serve nequam; sedensque paululum capiebat somni, ac statim surgebat.*

15. (65) *Dicebat abbas Arsenius, monacho sufficere per unam horam dormire, modo is pugilis nomen mereretur.*

16. (66) *Aiebant senes: sceti aliquando datæ sunt paucæ caricas; et ut nullius pretii, non miserunt ad abbatem Arsenium, ne contumeliam pati videretur. At senex re comperta, non venit ad collectam dicens: Excommunicastis me, non dando mihi eulogiam quam fratribus misit Deus, ut qui eam accipere nequaquam mererer. Et audierunt cuncti, ceperuntque utilitatem ex humilitate senis. Tunc presbyter veniens, caricas ei detulit, ac reduxit eum cum gaudio in ecclesiam.*

17. (67) *Abbas Daniel dicebat: Per tot annos mansit nobiscum, et unum duntaxat thallium, mensuram frumenti ei per annum dabamus; cumque adveniremus, comedebamus ex illo.*

18. (68) *Dixit iterum de eodem abbe Arsenio: quod nisi semel in anno non mutaret aquam palmarum, sed tantum aliam adderet: siquidem plectam texebat et consuebat usque ad horam sextam. Monuerunt ergo eum senes, dicendo: Cur aquam palmarum non mutas, fœtidam ? Aitque illis: Quia pro suffimentis et aromatibus, quibus in sæculo usus sum, opus est ut odorem hunc capiam.*

19. (69) *Adhuc retulit, quia ubi audivit omne pomorum genus ad maturitatem pervenisse, ex se dixit: Afferte mihi. Et semel tantum ex omnibus parum gustavit, gratias agens Deo.*

20. (70) *Ægrotavit aliquando abbas Arsenius in Sæli, eoque paupertatis devenerat ut indigeret linea interula: et cum non haberet unde emeret,*

⁶⁰ Al. θελε. ⁶¹ Al. ἐξῆλθεν. ⁶² Al. μύρων.

(62) *Vit. Patr. xvii, 5; L. Climac. Grad. 27; Anast. quæst. 60.*

(63) *Vit. Patr. iv, 2.*

(64) *Euthymii Vita n. 58.*

(65) *Vit. Patr. iv, 3.*

(66) *Vit. Patr. xv, 8.*

(67) *Vit. Patr. iv, 4.*

(68) *Vit. Patr. iv, 5.*

(69) *Vit. Patr. iv, 6.*

(70) *Vit. Patr. vi, 3.*

(71) *Τηρ εὐλογιῶν. Cæsarii Arelatensis testamentum, in Codice Regularum: Et ne forte post obitum meum aliqui de parentibus meis, exceptis iis rebus*

A ιγ. Εἶπεν δὲ ἀδεῖς Μάρκος τῷ ἀδεῖᾳ Ἀρσενίῳ· Διατί φεύγεις ἡμᾶς; Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Ὁ Θεὸς οἶδεν, ὅτι ἀγαπῶ ὑμᾶς· ἀλλ᾽ οὐ δύναμαι εἶναι μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ μετὰ τῶν ἀνθρώπων. Αἱ δικαιίας εἰς καὶ μυριάδες ἐν θελήματι ἔχουσιν, οἱ δὲ ἀνθρώποι πολλὰ θελήματα ἔχουσιν. Οὐ δύναμαι οὖν ἀφεῖναι τὸν Θεόν, καὶ ἐλθεῖν μετὰ τῶν ἀνθρώπων.

ιδ. *Ἐλεγεν δὲ ἀδεῖς Δαντὴλ περὶ τοῦ ἀδεῖᾳ Ἀρσενίου, ὅτι δλην τὴν νύκτα διετέλει ἀγρυπνῶν· καὶ δὲ ήλθεν ⁶³ περὶ τὸ περῶ διὰ τὴν φύσιν καθευδῆσαι, Ἐλεγε τῷ ηπνῷ· Δεῦρο, κακὲ δοῦλε· καὶ ἡρπάζε μικρὸν καθευδῆμαν, καὶ εὐθέως ἤγειρτο.*

B ιε'. *Ἐλεγεν δὲ ἀδεῖς Ἀρσένιος, ὅτι ἀρκετὸν τῷ μοναχῷ, ἵνα κοιμᾶται μιαν ώραν, ἐὰν δὲ ἀγωνιστής*

C ις'. *Ἐλεγον οἱ γέροντες, ὅτι ἀδόθη ποτὲ εἰς Σκῆτι πρὸς δλίγα Ισχάδια, καὶ ὡς μηδὲν ὄντα, οὐκ ἀπέστειλαν τῷ ἀδεῖᾳ Ἀρσενίῳ, ὡς ἵνα μὴ ίδριν πάθῃ. Ὁ δὲ γέρων ἀκούσας οὐκ ἥλθεν ⁶⁴ εἰς τὴν σύναξιν, λέγων· Ἄφορίσατε με τοῦ μὴ δοῦναι μοι τὴν εὐλογίαν (71) ἦν ἐπεμψεν δὲ θεός τοῖς ἀδελφοῖς, ἦν οὐκ δημηδέσιος λαβεῖν. Καὶ ἤκουσαν πάντες καὶ ὠφελήθησαν εἰς τὴν ταπείνωσιν τοῦ γέροντος. Καὶ ἀπελθὼν ὁ πρεσβύτερος ἀπήνεγκεν αὐτῷ τὰ Ισχάδια, καὶ ἤνεγκεν αὐτὸν εἰς τὴν σύναξιν μετὰ χαρᾶς.*

ιζ'. *Ἐλεγεν δὲ ἀδεῖς Δαντὴλ, ὅτι Τοσαῦτα ἔτη ἔμεινε μεθ' ήμῶν, καὶ μόνον θαλλὸν σίτου (72) ἐποιοῦμεν αὐτῷ τοῦ ἐνιαυτοῦ· καὶ δὲ παρεβάλομεν αὐτῷ, ἐξ αὐτοῦ ἥσθιομεν.*

C ιη'. *Ἐλεγε πάλιν περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀδεῖᾳ Ἀρσενίου, ὅτι εἰ μὴ ἀπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ οὐκ ἥλασσε τὸ ίδωρ τῶν βαΐων, ἀλλὰ μόνον προσετίθει· ἐπλεχε γάρ σειράν καὶ ἐρριπτεν ἔως ώρας ἔκτης. Καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν οἱ γέροντες λέγοντες· Διατί οὐκ ἀλλάσσεις τὸ ίδωρ τῶν βαΐων, ὅτι δει; Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ὅτι ἀντὶ τῶν θυμιαμάτων καὶ τῶν ἀρωμάτων ⁶⁵ ὃν ἀπέλαυσα ἐν τῷ κόσμῳ, χρή ἀπολαβεῖν με τὴν δομήν ταύτην (73).*

ιθ'. *Εἶπε πάλιν, ὅτι ὡς ἤκουεν ὅτι ἐτελέσθη πᾶν γένος ὀπώρας, Ἐλεγεν ἀφ' ἑαυτοῦ· Φέρετε μοι. Καὶ ἐγένετο ἀπαξ μόνον ἀπὸ πάντων μικρὸν, εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ.*

D ιχ'. *Ησθένησε ποτε δὲ ἀδεῖς Ἀρσένιος εἰς Σκῆτιν, καὶ ἐχρηγέν εἰς πρᾶγμα ἔως λίνου ἐνός (74)· καὶ μὴ ἔχων θεν ἀγοράσαι, ἔλαβε παρά τινος ἀγάπην, καὶ*

ἔμεινε illis pro elogiis donaro, inquietare presumant cui presum Ecclesiæ; etc. Malum, pro rulagis.

(72) *Mόνορ θαλλὸν σίτου. Vita Arsenii: Θαλλὸν δὲ σίτου· δεῖ γάρ τοις πατρικοῖς τούτοις δόμασι χρήσασθαι. Unum frumenti thallium: oportet enim his uti patriis nominibus, edita Interpretatio n. 18. Veritatur a Pelagio, mensuram parvam virtus. Intellige, ex foliis palmarum consectam, ut Etymon indicat.*

(73) *Χρή ἀπολαβεῖν με τὴν ὄσμην ταύτην. Pelagius vetus interpres: Opus est uti me sactore isto, ac si invenisset exaratum, ἀπολαύειν.*

(74) *Ἐως λίνου ἐρός. Eadem versio, asque ad unam siliquam nummi. Legebatne ἔως νούμου ἐνός;*

εἰςαν· Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε, ὅτι ἡξίωσάς με λαβεῖν ἀγάπην (75) διὰ τὸ δυναμά σου.

καὶ· Ἐλεγον περὶ αὐτοῦ, ὅτι εἶχε τὸ διάστημα τοῦ κελλίου αὐτοῦ μηδια τριακονταδύο· οὐχ ἐξῆρχετο δὲ ταχέως· ἀλλοι γάρ ἐποίουν αὐτῷ τὸ διακόνημα. Ὄτε δὲ ἡρημάθη τῇ Σκήτῃς, ἐξῆλθε κλαίων, καὶ ἔλεγεν· Ἀπώλεσεν δὲ σόμρος τὴν Ρώμην, καὶ οἱ μοναχοὶ τὴν Σκήτην.

κρ. Ἡρώτησεν δὲ ἀδελφός Μάρκος τὸν ἀδελφὸν Ἀρσένιον λέγων· Καλὸν τὸ μὴ ἔχειν τινὰ ἐν τῷ κελλἴῳ αὐτοῦ παράκλησιν; εἰδὼν γάρ ἀδελφόν τινα ἔχοντα μηχρὰ λάχανα, καὶ ἐκριζοῦντα αὐτά. Καὶ εἶπεν δὲ ἀδελφός Ἀρσένιος· Καλὸν μὲν ἔστιν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ξήν τοῦ ἀνθρώπου· ἐὰν γάρ μη ἔχῃ ισχὺν ἐν τῷ τοιούτῳ τρόπῳ, πάλιν φυτεύεις ἀλλα.

κγ. Διηγήσατο δὲ ἀδελφός Δανιήλ δι μαθητῆς τοῦ ἀδελφοῦ Ἀρσενίου λέγων, ὅτι· Εὑρέθην ποτὲ ἐγγὺς τοῦ ἀδελφοῦ Ἀλεξανδροῦ· καὶ ἐκράτησεν αὐτὸν πόνος, καὶ τὴν πλάσαν αὐτὸν δῶν βλέπων διὰ τὸν πόνον. Συνέθη δὲ τὸν παχάριον Ἀρσένιον ἐλθεῖν τοῦ λαλῆσαι αὐτῷ· καὶ εἶδεν αὐτὸν ἡπλωμένον. Οὓς οὖν ἐλάλησε, λέγει αὐτῷ· Καὶ τίς ήν κοσμικὸς διν εἰδὼν ὅδε; Λέγει αὐτῷ δὲ ἀδελφός Ἀλέξανδρος· Ποῦ ἀώρακας αὐτὸν; Καὶ εἶπεν· Οὓς κατηρχόμην ἀπὸ τοῦ δρους, προσέσχον ὅδε ἐπὶ τὸ σπήλαιον, καὶ εἶδον τινα ἡπλωμένον δῶν βλέποντα. Καὶ ἐβαλεν αὐτῷ μετάνοιαν λέγων· Συγχώρησόν μοι (76), ἐγώ ήμην· πόνος γάρ με κατέσχε. Καὶ λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Ούκον σὺ ής; καλῶς. Ἐγώ οὐκέντησα διτι κοσμικὸς ἔστι, καὶ διὰ τοῦτο Ἡρώτησα. C

κδ. "Αλλοτε εἶπεν δὲ ἀδελφός Ἀρσένιος τῷ ἀδελφῷ Ἀλεξανδρῷ, ὅτι· "Ἄγαποσχίσες"²⁷ τὰ θαλλία σου, ἐλθὲ γενεῖαι μετ' ἐμοῦ· ἐὰν δὲ Ελθωτοί εἶνοι, φάγε μετ' αὐτῶν. 'Ο οὖν ἀδελφός Ἀλέξανδρος ὀμαλῶς εἰργάζετο καὶ ἐπιεικῶς. Καὶ ὡς γέγονεν ἡ ὥρα, ἀκμήν εἶχε θαλλία· καὶ θέλων τηρῆσαι τὸν λόγον τοῦ γέροντος, ἀνέμεινε τληρώσαι τὰ θαλλία²⁸. 'Ο οὖν ἀδελφός Ἀρσένιος, ὡς εἶδεν διτι ἐχρόνισεν, ἐγένετο, λογισάμενος μήποτε εἶνους ἔσχεν. 'Ο δὲ ἀδελφός Ἀλέξανδρος ὡς ἐτέλεσεν δῆλος. Καὶ λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Εἴσους ἔσχες; Λέγει· Οὐχί. Εἶπε δὲ αὐτῷ· Πώς οὖν οὐκ ἥλθες;

²⁷ Al. ἀπόσχη. ²⁸ Al. βατα.

(75) Ἀγάπην. Eleemosynam. Canone 14 Concilii apud Saponarias: Ut hospitalia, peregrinorum videlicet, et aliorum pro remedio animarum receptacula, a piis imperatoribus, Patrum scilicet, et vestrorum in timore et amore Dei præparata, ab omni usu et libitu humanae temeritatis absoluta, in eos usus, quibus sunt constituta, pietatem predecessorum sequentes, sub patrocinio vestro dignum est vestro tempore et vestra sollicitudine restaurentur. Qui enim agapen pauperum, et sustentationem peregrinorum, et eleemosynam defunctorum defranciant, apud sanctos Patres eorum necatores vocantur. Cuius decreli prior pars ad bonum sensum et constructionem grammaticam hoc modo revoeari debet, scribendo nimis, Patribus scilicet vestris, et pietatem predecessorum sequendo.

(76) Συντρόπος μοι. Ea loquendi formula pleni sunt libri, præserit ascetici, ac liturgici. Sed no-

A accepit a quodam eleemosynam; dixitque: Gratias ago tibi, Domine, quod mihi concesseris ut eleemosynam pro nomine tuo acciperem

21. (77) Dicebant de illo, quod ipsius cella dissita erat spatio milliarium triginta duo; non cito autem egrediebatur; alii enim ministerium ei faciebant. Quando autem vastata est Scetis, exiit plorans, dixitque: Mundus Romam perdidit, et monachū Scetim.

22. (78) Percontatus est abbas Marcus abbatem Arsenium his verbis: Bonumne est, nullum habere in cella sua solatium? Vidi enim fratrem quemdam qui oluscula habens, eradicationem ea. Respondit abbas Arsenius: Bonum quidem est, at juxta hominis habitum. Nam si non habuerit vires in hujusmodi incepto, iterum alia plantaturus est.

23. Narravit hoc modo abbas Daniel discipulus abbatis Arsenii: Exstisti aliquando prope abbatem Alexandrum; et dolore corruptus est, seque ob ægreditinem extendit, sursum aspiciens. Contigit autem ut beatus Arsenius veniret ad loquendum ei; viditque illum extensem. Postquam ergo locutus est, dicit ei: Et quis erat homo secularis quem hic vidi? Respondit abbas Alexander: Ubinam conspexisti eum? Ait: Cum e monte descendere, respexi huc ad speluncam, et vidi aliquem extensem cernentem sursum. Tum veniam corpore inclinato petiit ab illo, dicens: Parce mihi; ego eram: dolor enim me comprehendit. Tum senex: Tu igitur eras? Bene habet. Ego putavi sæculi hominem fuisse, atque ideo sciscitatus sum.

24. (79) Alia vice abbas Arsenius dixit abbatui Alexandro: Postquam discideris palmeos ramos tuos, veni manducare mecum: quod si hospites supervenient, cum illis comedere. Igitur abbas Alexander, lente operabatur atque moderate. Utque hora venit, adhuc habebat ramos. Et volens senis mandato obtemperare, exspectavit donec opus suum explesset. At abbas Arsenius, postquam vidi eum tardare, comedit, secum reputans, forte hospites illi contigisse. Abbas vero Alexander, completo opere circa vesperam, perrexit. Dicit ei senex: Habuistine pere-

D tari in primis debet Apophthegma 6 Theodori Phermensis infra, cum Sozomeni loco lib. viii, cap. 17. Καὶ κύκλῳ, ait Symeon Thessalonicensis cap. 7 lib. De sacris ordinationibus: Τρις τὴν λεπὰ τράπεζαν διελῶν θελας χορείας συνισταμένης, τοῦ ίχου τῶν ἑορταζόντων καὶ πανηγυριζόντων ἀδομένου, καὶ τῶν πατρύων συγχωρεύειν ἡμῖν ἐπιδωμένων. Id est ex interpretatione viri docti: Ter autem chorea facta circumit sacram mensam: interim cantantur hymni in tono diem festum agentium et fanegyrim celebrantium; martyresque ut nobis indulgentiam impetrant magno clamore invocantur. Mibi vero non est dubium quin reponere oporteat συγχορεύειν. nullatenusque ad indulgentiam ac veniam verbum pertinet.

(77) Vit. Patr. ii. 6.

(78) Vit. Patr. x. 7.

(79) Vit. Patr. xiv, 1

grinos? Respondit: Nequaquam. Tum ille: Quare A ergo non venisti? Hic: Quia dixisti mihi: Cum abscideris palmas tuas, veni; unde diet tuo audiens, non protectus sum, quia modo perfeci. Tum miratus est senex accuratam ejus obedientiam; atque illi: Citius solve jejunium, quo et officium tuum recites, et aquam tuam sumas: sicut minua brevi corpus tuum in infirmitatem incurret.

25. (80) Pervenit aliquando abbas Arsenius ad quemdam locum in quo erant arundines; quae a vento motæ sunt. Et ait senex fratribus: Quis est motus hic? Responderunt: Arundinae sunt. Itaque dicit eis senex: Revera si quis sederit quiete, audieritque vocem aviculae, non habebit cor ejus requiem eamdem: quanto magis vos, harum arundinum agitationem sentientes.

26. (81) Referebat abbas Daniel, quosdam fratres Thebaida propter filium lineum perfecturos, dixisse: Per occasionem abbatem Arsenium invisamus. Itaque ingressus abbas Alexander, dixit seni: Fratres ex Alexandria venientes, videre te cupiunt. Respondit senex: Disce ex iis qua de causa advenerint. Ille ubi compresisset, in Thebaide lini ergo proficiisci, seni renuntiavit. Tum hic: Certe faciem Arsenii non conspiciens, quoniam mei gratia non accesserunt, sed ob opus suum. Suscipe eos ac recreatos dimitte in pace, dicens: Senex vobis occurrere non potest.

27. (82) Aliquis fratum abiit ad cellam abbatis Arsenii in Sceti, ac per ostium attendebat, videt que senem instar ignis totum; erat autem is frater dignus qui conspiceret. Utque pulsavit, egressus est senex, et conspicatus fratrem velut stupore corruptum, dixit ei: A multone tempore fores pucas? Num aliquid hic es intuitus? Respondit: Nequaquam. Tum collocutus, dimisit eum.

28. (83) Quodam tempore dum resideret abbas Arsenius in Canopo, senatorii generis virgo, dives admodum, ac Deum timens, venit a Roma, ut visiteret eum; susceptaque est a Theophilo archiepiscopo; quem rogavit, ut seni persuaderet admittere illam. Ea veniens, hortatus est eum his verbis: Illa, senatoria, e Roma advenit, vultque videre te. At senex non acquievit ut mulieri obviam iret. Cum ergo virginem renuntiatum fuisse, jussit sternali jumenta, apud se dicens: Confido Deo, quod conspectura sim Arsenium; non enim ad hominem videntum sum profecta; quippe cum plurimis viris reserta sit nostra civitas; sed ad intuendum prophetam iter suscepit. Utque pervenit circa cellam senis, commodum sic Deo disponente senex extra cellam vacabat: quem illa contuens, procidit ad pedes ejus. Is vero erexit illam cum ira; intendensque in eam

* Ο δὲ λέγει: 'Οτι εἰπές μοι, δταν ἀπόσχισης²⁰ τὰ θαλλάσσα σου, ἐλθε· καὶ τηρῶν τὸν λόγον σου, οὐκ ἥθων, δτι ἄρτι ἐπλήρωσα. Καὶ θαύμασεν ὁ γέρων τὴν ἀκρίβειαν αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτῷ· Ταχύτερον κατάλυς (84), ίνα καὶ τὴν σύναξιν του βάλῃς²¹, καὶ τοῦ θεατός σου μεταλάβῃς· εἰ δὲ μήγε, ταχέως ἔχει τὸ σῶμά σου ἀσθενῆσαι.

κ'. Παρέβαλέ ποτε δ ἀδδᾶς Ἀρσένιος εἰς τόπον, καὶ ήσαν ἐκεῖ κάλαμοι, καὶ ἐκινθίσαν ὅπο τοῦ ἀνέμου. Καὶ λέγει ὁ γέρων τοῖς ἀδελφοῖς· Τί ἔστιν ὁ σειρμὸς αὕτος; Καὶ λέγουσι· Κάλαμοι! εἰσι. Λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ γέρων· Φύεται ἐδῶ κάθησαι τις ἐν ἡσυχίᾳ, ἀκούσει δὲ φωνὴν στρουθίου, οὐκ ἔχει τῇ καρδίᾳ τὴν αὐτὴν ἡσυχίαν· πόσῳ μᾶλλον ὑμεῖς ἔχοντες τὸν σειρμὸν τῶν καλάμων τούτων

κ''. Εἰλέγεν δ ἀδδᾶς Δανιήλ, δτι τινὲς ἀδελφοὶ μέλλοντες ὑπάγεται εἰς Θηβαΐδα διὰ λινάρια, λέγουσι· Δι' ἀφορμῆς ίδωμεν καὶ τὸν ἀδδᾶν Ἀρσένιον. Καὶ εἰπήλθεν ὁ ἀδδᾶς Ἀλέξανδρος, καὶ εἶπε τῷ γέροντι· Ἀδελφοὶ ἐλθόντες ἀπὸ Ἀλεξανδρείας θέλουσι σε ίδειν. Λέγει ὁ γέρων· Μάθε παρ' αὐτῶν δι' ἣν αἰτίαν παραγένονται. Καὶ μαθὼν δτι εἰς Θηβαΐδα διὰ λινάρια μπάγουσιν, ἀπῆγγειλε τῷ γέροντι. Αέγει καὶ αὐτός· Φύεται οὐ βλέπουσι τὸ πρόσωπον Ἀρσενίου, δτι δὲ ἐμὲ αὐτὸς ἥθων, ἀλλὰ διὰ τὸ ἔργον αὐτῶν. Ἀνάπτωσαν αὐτοὺς, καὶ ἀπόλυσαν ἐν εἰρήνῃ, εἰπάντοις, δτι Ὁγρών οὐ δύναται ἀπαντῆσαι.

κ''. Ἀδελφός τις ἀπῆλθεν εἰς τὸ κελλίον τοῦ ἀδδᾶς Ἀρσενίου ἐν Σκήται, καὶ προσέσχε διὰ τῆς θυρίδος, καὶ θεωρεῖ τὸν γέροντα δῶρον ὡς πῦρ· ἦν δὲ δέξιος δ ἀδελφὸς τοῦ ίδειν. Καὶ ώς ἔκρουσεν, ἐξῆλθεν ὁ γέρων, καὶ θεωρεῖ τὸν ἀδελφὸν ὡς ἔκθαμβον. Καὶ λέγει αὐτῷ· Ἐγεις πολλήν ὥραν χρούων; μή τι ποτε εἶδες δέδε; Καὶ εἶπε· Ούχι. Καὶ λαλήσας²² αὐτὸν ἀπέλυσεν.

κη'. Καθημέναυ ποτε τοῦ ἀδδᾶς Ἀρσενίου εἰς τὸν Κάνωπον, ἥθε μία συγχλητικὴ παρθένος πλουσία σφρόδρα καὶ φοιουμένη τὸν Θεόν, ἀπὸ Ρώμης ίδειν αὐτὸν· καὶ ὑπεδέξατο αὐτὴν Θεόφιλος ὁ ἀρχιεπίσκοπος· καὶ παρεκάλεσεν αὐτὸν, ἵνα πείσῃ τὸν γέροντα δέξασθαι αὐτήν. Καὶ ἐλθὼν πρὸς αὐτὸν παρεκάλεσε λέγων· Ἡ δεῖνα ἡ συγχλητικὴ ἥθων ἀπὸ Ρώμης, καὶ θέλει σε ίδειν. Ο δὲ γέρων οὐ κατεδέξατο ἀπαντῆσαι αὐτῇ. Ὅς οὖν ἀνηγγέλη αὐτῇ ταῦτα, κελεύει στρεθῆναι κτήνη, λέγουσα· Πιετεύω τῷ Θεῷ ίδειν αὐτὸν. Οὐ γάρ μνημάτων ἥθων ίδειν· εἰσαὶ γάρ καὶ ἐν τῇ πόλει ἡμῶν πολλοὶ ἀνθρώποι· ἀλλὰ προφήτην ἥθων ίδειν. Καὶ ώς ἔφεσε περὶ τὴν κελλὰν τοῦ γέροντος, κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ εύκατέρησεν ὁ γέρων ἔξω τῆς κελλῆς· καὶ ίδούσα αὐτὸν προσέπεσε τοῖς ποσὶν αὐτοῦ. Ο δὲ ἡγείρειν αὐτὴν μετ' ὀργῆς (85)· καὶ προσέσχεν αὐτῇ λέγων· Εἰ τὸ πρόσωπόν μου θέλεις ίδειν,

²⁰ Al. ἀπόσχῃ. ²¹ Al. ποιῆς ἀταράχως. ²² Al. ins. αὐτῷ.

(80) Vit. Patr. ii, 5.

(81) Vit. Patr. iii, 192; vii, xxxiv, 2

(82) Vit. Patr. xviii, 4.

(83) Vit. Patr. iii, 65; ii, 7.

(84) Κατάλυς. Interpres vetus, disjungere .b. ouere tso. Inscite, ac 'alieno plane sensu.

(85) Μετ' ὀργῆς. Cum indignatione, vertit Pediarius: cum festinatione, Rullinus, μεθ' ὀρμῆς.

ιδού βλέπε. Ή δὲ ἀπὸ αἰσχύνης οὐ κατενόησε τὸ πρότωπον αὐτοῦ. Καὶ λέγει αὐτῇ ὁ γέρων· Οὐκ ἤκουες τὰ ἔργα μου; ταῦτα βλέπειν ἀναγκαῖον ἐστι. Πῶς δὲ ἐπιλυμέσας τοσοῦτον ποιῆσαι πλοῦν; οὐκ οἴδας διτι γυνὴ εἰ; οὐκ ὀφείλεις ἐξέρχεσθαι ποὺ ποτε; Η Ἰνα ἀπέληγε; εἰς Τρώμην, καὶ εἰπῆς ταῖς ἀλλαῖς γυναιξὶν, διτι· Ἐώρακα Ἀρσένιον, καὶ ποιήσωσι τὴν θάλασσαν δόδον γυναικῶν ἐρχομένων πρὸς μέ; Ή δέ εἶπεν· Ἐάν θέλῃ οὐ Κύριος, οὐκ ἀφῶ τινα ἀλλεῖν ὡδε· ἀλλ' εἴχου νπὲρ ἐροῦ, καὶ μηνημόνευ μου διαπαντός. Οὐ δὲ ἀποχριθεὶς εἶπεν αὐτῇ· Εὔχομαι τῷ Θεῷ, ίνα ἐξαλεῖῃ τὸ μηνημόνον σου ἐκ τῆς καρδίας μου. Καὶ ταῦτα ἀκούσασα, ἐξῆλθε τεταραγμένη. Καὶ ως ἥλθεν εἰς τὴν πόλιν, ἀπὸ τῆς λύπης ἔβαλε πυρέσσειν· καὶ ἀπηγγέλη τῷ μαχαρίῳ Θεοφίλῳ τῷ ἀρχιεπισκόπῳ διτι ἀσθενεῖ. Καὶ ἐλθὼν πρὸς αὐτήν, παρεκάλει μαθεῖν τι ἔστιν δὲ ἔχει. Ή δέ εἶπεν αὐτῷ· Εἴθε μὴ ἀπῆγεται ὡδε· εἶπον γάρ τῷ γέροντι· Μηνημόνευ μου· καὶ εἴπει μα· Εὔχομαι τῷ Θεῷ, ίνα ἐξαλεῖῃ τὸ μηνημόνον σου ἐκ τῆς καρδίας μου. Καὶ ίδού ἐγώ ἀποθηκάω ἐκ τῆς λύπης. Καὶ λέγει αὐτῇ ὁ ἀρχιεπισκόπος· Οὐκ οἶδας διτι γυνὴ εἰ, καὶ διὰ τῶν γυναικῶν δὲ ἔχορδος πολεμεῖ τοὺς ἄγιους; διὰ τοῦτο εἶπεν δὲ γέρων περὶ τῆς φυχῆς σου εὐχεταὶ διαπαντός. Καὶ οὕτως θεωρεῖται ὁ λογισμὸς αὐτῆς, καὶ ἀπῆλθε μετὰ χαρᾶς εἰς τὰ ίδια.

κθ'. Διηγήσατο δὲ ἀδελφός Δανεῖλη περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀρσένιου, διτι ἥλθε ποτε μαγιστριανὸς, φέρων αὐτῷ διαθήκην τινὸς συγχλητικοῦ συγγενοῦς αὐτοῦ, διτι κατέλιπεν αὐτῷ κληρονομίαν πολλὴν εφόδορα· καὶ λαβὼν αὐτήν, ήθελε σχίσαι. Καὶ ἐτεσσεν δι μαγιστριανὸς (86) εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ, λέγων· Δέοματ σου, μὴ σχίσῃς αὐτήν, ἐπει ἀλεξεῖ μου ἡ κεφαλή. Καὶ λέγει αὐτῷ δὲ ἀδελφός Ἀρσένιος· Ἐγὼ πρὸ ἑκάποντος ἀπέθανον· αὐτὸς δὲ ἀρτὶ ἀπέθανε. Καὶ ἀντέπεμψεν αὐτήν, μηδὲν δεξέμενος.

λ'. Ἐλεγον πάλιν περὶ αὐτοῦ, διτι ὅμη σαβδάτων ἐπιφρασκούστης Κυριακῆς, ἥψις τὴν ἥλιον ὅπισσαν αὐτοῦ, καὶ ἐτενε τὰς χεῖρας αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν εὐχόμενος, ίως πάλιν ἔλαμψεν δὲ ἥλιος εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ· καὶ οὕτως ἐκάθετο ^{το}.

λε'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀρσένιου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ Θεοδώρου τοῦ τῆς Φέρμης, διτι ὑπὲρ πάντας (87) ἐμπονοῦν τὴν τῶν ἀνθρώπων δόξαν. Οὐ μὲν οὖν ἀδελφός Ἀρσένιος οὐκ ὑπῆρχε ταχίες τοι· δὲ ἀδελφός Θεόδωρος ὑπήντα μὲν, ἀλλὰ ὡς ρομφαῖα ἦν.

λθ'. Καθεζομένου (88) ποτὲ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀρσένιου ἐν τοῖς κάτω μέρεσι, καὶ ὀχλουμένου ἀκείσε, ἔδοξεν αὐτῷ

^{το} Al. inser. λοιπόν.

(86) *Μαγιστριανός.* Magistrianus sive magisterianus, dignitas a veteribus saepe memorata, et per recentiores multos exposita; ideoque hic prætermittenda, nisi monendum fuisset, male epistolam 81 lib. iv Isidori Pelusiota titulum habere, Neopatrum patristarum, pro magisterianis. Memorial Theodoritus, epist. 79, τὸν καθωτισμὸν Εὐφρόνιον τὸν στρατηλατανόν.

(87) *Ταχέρ πάντας.* Pelagius, ὑπὲρ πάντα, super omnia.

A dixit: Si faciem meam cupis aspicere, en vide. Illa præ verecundia voltum ipsius contemplata non est. Tum senex: Nonne audiisti opera mea? Ille considerare oportuit. Quonodo autem ausa es tantani navigationem confidere? Nonne scis te esse mulierem, nec debere quoquam exire? An ut Romanum reversa, dicas ceteris mulieribus: Vidi Arsenium; flatque mare iter mulierum adeuntium me? At illa excepit: Si Deo libuerit, non permittam quamque huc appellere. Verum ora pro me, meique semper memento. Respondit Arsenius: Deum precor, ut memoriam tui deleaf de corde meo. Quibus auditis virgo perturbata discessit. Cumque ad urbem venisset, præ tristitia in sebum incidit; nuntiatusque est beato Theophilo archiepiscopo morbus ejus. Qui ad illam prosector, precibus discere contendebat quidnam esset quod haberet. Respondit ipsa: Utinam me huc non contulisset! Dixa quippe seni: Memor mei esto; ac tuli responsum: Deum precor, ut memoria tui e corde meo deleafatur. Et ecce præ tristitia ego morior. Tunc archiepiscopus: (89) Nescis, inquit, te esse mulierem, sanctosque per mulieres ab inimico impugnari? Eapropter ita pronuntiavit senex. Nam pro anima tua orabit semper. Atque hunc in modum curata est mens semina; et cum gaudio ad patriam remicavit.

C 29. (90) Narravit abbas Daniel de abate Arsenio, quod venerit aliquando magistrianus, deferens testamentum cuiusdam senatoris propinquai ejus, qui ei maximam hereditatem reliquerat: quod testamentum ubi accepit, voluit lacerare. At procedit magistrianus ad pedes ejus, dicens: Obscurè te, noli discindere; alioqui capite truncabor. Tum abbas Arsenius ait illi: Ego ante ipsum mortuus sum; is autem modo obiit. Atque remisit testamentum, nec quidquam cepit.

30. (91) Liebant præterea de illo, quod vespere Sabbatorum illucescente Dominica, solem relinquat retro, manusque ad cœlum extendebat, orans, quoisque iterum sol vultum ejus collustraret; atque ita residebat

31. (92) Dicebant de abbate Arsenio et abate Theodoro Pherensi, quod supra cunctos gloriam hominum odio haberent. Quocire abbas Arsenius non facile occurrebat cuiquam. Abbas vero Theodorinus, occurrebat quidem, sed velut gladius erat.

32. (93) Sedenti aliquando abbatii Arsenio in inferioribus partibus [Ægypti], atque illic interpellari

(88) *Καθεζομένου.* Præponit Pelagius: Dicebant autem de eo, quia nemo potuerit comprehendere modum conversationis ejus. Græce ex Colbertiniis libris: Ἐλέγετο δὲ περὶ αὐτοῦ, διτι οὐκ ἡδυνήθη τις καταλαβεῖν τὴν διαγνήθη τῆς πολιτείας αὐτοῦ.

(89) *Sup. Nomoc.* n. 41.

(90) *Vit. Patr.* vi, 2.

(91) *Vit. Patr.* xii, 1; Joan. Geom. *Parad.* 2.

(92) *Vit. Patr.* viii, 3.

(93) *Vit. Patr.* xv, 9.

solito, visum est cellam relinquere. Ac nihil inde A καταλιπεῖν τὸ κελλίον. Μῆδεν δὲ ἐξ αὐτοῦ λαβὼν, οὐκ-assumens, ita perrexit ad suos discipulos Pharanitas Alexandrum et Zoilum. Dixit ergo Alexandro : Surge, ascendiōt navem. Atque ita fecit. Et Zoilo ait : Veni mecum usque ad flumen, et quære navim quæ Alexandriam me vehat, sicque ad fratrem tuum naviga. Zoilus vero tali sermone conturbatus, tacuit. Eoque modo a se invicem disjuncti sunt. Descendit igitur senex ad partes Alexandriæ; quo loci in vehementem morbum incidit. At ipsius ministri seu discipuli se mutuo rogaverunt : Num alteruter nostrum senem contristavit, et eam ob causam cessavit a nobis? Nec invenerunt in se quidquam culpæ, aut inobedientiæ. Porro senex recuperata sanitate, dixit : Vadam ad Patres meos. Hunc in modum renavigans, venit ad locum qui dicitur Petra, ubi manebant ministri ipsius. Cumque esset iuxta flumen, ancilla quædam Ἀθηοπίσσα accedens, tetigit ipsius meloten. Tum senex increpavit illam. Igitur ancilla ad eum dixit : Si monachus es, in montem profiscere. Quo sermone senex in compunctionem adductus, dicebat apud se : Arseni, si es monachus, in montem profiscere. Interea occurrerunt ei Alexander et Zoilus. Cumque procidissent ante pedes illius, se etiam prostravit senex; ac flebant ex utraque parte. Ait senex : Nonne audiisti ægrotasse me? Responderunt : Ita est. Senex tunc : Et cur non venistis ad videndum me? Abbas Alexander dixit : Separatio tua a nobis nequaquam C fuit accepta, imo multis nocuit, qui ita disserebant : Nisi inobedientes existisset semi, non ab illis secessisset. Dicit eis : Rursus itaque pronuntiaturi sunt homines : Non invenit columba requiem pedibus suis, et reversa est ad Noe in arcam ²³. Atque hoc pacto conciliati sunt; mansitque cum eis usque ad mortem suam.

33. (93²) Dicit abbas Daniel : Nobis abbas Arsenius velut de alio narravit; forte autem ipse erat; quod ad senem quemdam in sua cella sedentem delapsa fuerit hujusmodi vox : Veni, ostendam tibi opera hominum. Ac surgens egressus est; duxitque eum in locum quemdam, et ostendit Ἀθηοπέμ ligna cædentes, ex quibus conficiebat grandem sarcinam; conabatur autem illam portare, nec valebat; et pro eo ut inde nonnihil tolleret, iterum incidebat ligna, atque adjiciebat ad sarcinam. Id porro diutius faciebat. Et paululum progressus, iterum ostendit ei hominem qui stabat ad lacum, bauriebatque aquam ex illo, ac transferebat in pertusum vas, quod eamdem aquam in lacum refundebat. Postea dixit ei : Veni, ostendam tibi aliud. Tum vidit templum, ac duos viros sedentes in equis, et portantes lignum oblique, hunc contra illum; volebant autem per januam ingredi, neque poterant, propterea quod lignum transversum esset. Nec se demisit alteruter

B εἶπε: Δεῦρο μετ' ἐμοῦ ἔως τοῦ ποταμοῦ, καὶ ζήτησόν μοι πλοῖον ἐπὶ τὴν Ἀλεξανδρειαν καταπλέον, καὶ οὐτῶς ἀνάπλευσον καὶ σὺ πρὸς τὸν ἀδελφόν σου. 'Ο δὲ Ζώιλος, ἐπὶ τῷ λόγῳ ταραχθεὶς, ἐσώπησε. Καὶ οὗτος ἔχωρίσθησαν ἀπ' ἀλλήλων. Κατῆλθεν οὖν ὁ γέρων ἐπὶ τὰ μέρη Ἀλεξανδρειας, καὶ ἡσθένησεν ἀρρώστιον μεγάλην. Οἱ δὲ τούτου διακονηταὶ εἰπόν πρὸς ἀλλήλους· Μή ἄρα τις ἡμῶν ἐλύπησε τὸν γέροντα, καὶ διὰ τοῦτο ἔχωρίσθη ἀφ' ἡμῶν; Καὶ οὐχ εἴρον ἐν ἑαυτοῖς οὐδὲν, οὔτε διὰ παρήκουσαν αὐτοῦ ποτε. 'Υγιάνας δὲ ὁ γέρων εἶπε: Πορεύσομαι πρὸς τοὺς ἐμοὺς Πατέρας. Καὶ οὗτος ἀναπλεύσας ἤλθεν εἰς τὴν Πέτραν ὅπου ἦσαν οἱ διακονηταὶ αὐτοῦ. 'Οντος δὲ αὐτοῦ πλησίον τοῦ ποταμοῦ, παιδίσκη τις Αιθιόπισσα ἐλθοῦσα, ἥψατο τῆς μηλωτῆς αὐτοῦ. 'Ο δὲ γέρων ἐπειλήμησεν αὐτῇ. 'Η οὖν παιδίσκη εἶπεν αὐτῷ: Εἰ μοναχός εἶ, πορεύου εἰς τὸ δρός. 'Ο δὲ γέρων ἐπὶ τῷ λόγῳ κατανυγεὶς ἐλεγεν ἐν ἑαυτῷ: 'Αρσένιε, εἰ μοναχός εἶ, πορεύου εἰς τὸ δρός. Καὶ ἐπὶ τούτῳ ἀπήγησεν αὐτῷ δὲ τε Ἀλέξανδρος καὶ Ζώιλος; καὶ ἐπιπεσόντων αὐτῶν τοῖς ποστὶν αὐτοῦ, ἐρήψιεν ἑαυτὸν καὶ ὁ γέρων καὶ ἔκλαυσαν ἀμφότεροι. Εἶπε δὲ ὁ γέρων: Οὐκ ἡκούσατο διὰ ἡσένησα; Καὶ εἰπόν αὐτῷ: Ναί. Καὶ λέγει ὁ γέρων: Καὶ διατί οὐκ ἤλθετε ἰδεῖν με; Καὶ λέγει ὁ ἀδελφός Ἀλέξανδρος διὰ: 'Ο χωρισμός σου ἀφ' ἡμῶν οὐ γέγονε πιθανός. καὶ πολλοὶ οὐκ ὀφελήθησαν, λέγοντες, διὰ: Εἰ μὴ παρήκουσαν τοῦ γέροντος, οὐκ ἀνέχωρίσθη ἐξ αὐτῶν. Λέγει αὐτοῖς: Πάλιν οὖν μέλλουσι λέγειν οἱ ἀνθρώποι, διὰ: Οὐχ εἴρεν ἡ περιστερά ἀνάπτασιν τοῖς ποστὶν αὐτῆς, καὶ ἀνέστρεψε πρὸς τὸν Νῶε, εἰς τὴν κιβωτόν. Καὶ οὗτος ἔθερπεύθησαν καὶ ἐμεινε μετ' αὐτῶν ²⁴ ἔως τῆς τελευτῆς αὐτοῦ.

D λγ'. Εἶπεν δὲ ἀδελφὸς Δασιήλ, διὰ Διηγήσατο ἡμῖν δὲ ἀδελφὸς Ἀρσένιος ὃς περὶ ἄλλου τινός: τάχα δὲ αὐτὸς ἦν διὰ καθημένου τινὸς γέροντος εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ, ἤλθεν αὐτῷ φωνῇ λέγουσα: Δεῦρο, καὶ δεῖξω σοι τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ἀναστὰς ἤγειθε καὶ ἀπήγεκεν αὐτὸν εἰς τόπον τινά, καὶ ἔδειξεν Αἰθοπα κόπτοντα ἔύλα, καὶ ποιῶντα φορτίον μέγα: ἐπειράτο δὲ αὐτὸς βαστάσαι, καὶ οὐκ ἤδυνατο καὶ ἀντὶ τοῦ ἔργου ἐξ αὐτοῦ, πάλιν ²⁵ ἔκοπτε ἔύλα, καὶ προσετίθει τῷ φορτίῳ. Τοῦτο δὲ ἐπὶ πολὺ ἐποιεῖ. Καὶ προθάς ὀλίγον πάλιν ἔδειξεν αὐτῷ ἀνθρώπων ἴστάμενον ἐπὶ λάκκου, καὶ ἀντλοῦντα ὄνδρα ἐξ αὐτοῦ, καὶ μεταβάλλοντα εἰς δεξαμενήν τετρημένην, καὶ τὸ αὐτὸν ὄνδρον ἔκχέουσαν εἰς τὸν λάκκον. Καὶ λέγει αὐτῷ πάλιν: Δεῦρο, δεῖξω σοι ἄλλο. Καὶ θεωρεῖ λερὸν, καὶ δύο ἀνδρας καθημένους; Ἱπποις, καὶ βαστάζοντας ἔύλον πλαγίως, ἔνα κατέναντι τοῦ ἐνός: ἤθελον δὲ διὰ τῆς πύλης εἰσελθεῖν, καὶ οὐκ ἤδυναντο, διὰ τὸ εἶναι τὸ ἔύλον πλάγιον ²⁶. Οὐκ ἔταπενωσε δὲ ὁ εἰς ἑαυτὸν ὅπισσον

²³ Gen. viii, 9. ²⁴ Al. inser. πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ. θεωρεῖ.

²⁵ Al. Εμειναν μετ' αὐτοῦ. ²⁶ Al. ἀπελθών. ²⁷ Al.

ἔτερου ἐνέγκαι τὸ ξύλον ἡπ' εὐθίεις· καὶ διὰ τοῦτο Α ἔμειναν ἔξω τῆς πύλης. Οὗτοι εἰσι, φησιν, οἱ βαστάζοντες ὡς δικαστήν τῆς ζυγόν τοῦ μετὰ ὑπερηφανίας, καὶ οὐκ ἀταπεινόθεσαν τοῦ διορθώσασθαι ἑαυτούς, καὶ πορευθῆναι τῇ ταπεινῇ ὅδῷ τοῦ Χριστοῦ· διὸ καὶ μενοντεῖς ἔξω τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. 'Ο δὲ κόπτων τὰ ξύλα ἀνθρωπάς ἔστιν ἐν ἀμαρτίαις πολλαῖς· καὶ ἀντὶ τοῦ μετανοῆσαι, ἄλλας ἀνομίας προστίθει ἐπάνω τῶν ἀκρατιῶν αὐτοῦ. Καὶ ἐ τὸ նδωρ ἀντιλόγων ἀνθρωπῶν ἔστι καλλί μὲν ἕργα ποιῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχεν ἐν αὐτοῖς πονηρὰν συμμιγήν, ἐν τούτῳ ἀπώλεσες καὶ τὰ καλλί αὐτοῦ ἔργα. Χρή οὖν νήψεις πάντα ἀνθρωπὸν εἰς τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἵνα μὴ εἰς κενὸν κοπιάσῃ.

Δεῖ. 'Ο αὐτὸς διηγήσατο, ὅτι ποτὲ ἥλθον τινες τῶν Πτιτέρων ἀπὸ Ἀλεξανδρείας, ἰδεῖν τὸν ἀδελφὸν Ἀρσενίον· καὶ ἦν εἰς ἑκατόνταν θείος τοῦ παταίον Τιμοθέου ἀρχιεπιστού πού Ἀλεξανδρείας τοῦ λεγομένου ἀκτήμονος, καὶ εἶχεν ἵνα ἐκ τῶν τεκναδέλφων αὐτοῦ. Εἶχε δὲ τότε ὁ γέρων ἀσθένειαν, θαλίαν ὥσθησεν ἀπαντῆσαις αὐτοῖς, ἵνα μὴ καὶ ἄλλοι ἔλθωσι καὶ παρενοχλήσωσιν αὐτὸν. 'Ην δὲ τότε εἰς τὴν Πέτραν τῆς Τρώης. Καὶ ἀνέκαμψαν λυπούμενοι. Συνέβη δὲ ἐπίστασιν βαρδάρων γενέσθαι, καὶ θέλων⁹⁴ ἔμεινεν ἐν τοῖς κάτω μέρεσι. Καὶ ἀκούσαντες πάλιν ἥλθον ἰδεῖν αὐτόν. Καὶ μετὰ χαρᾶς προσελάβετο αὐτούς. Καὶ λέγει αὐτῷ δὲ ἀδελφὸς δὲ ἦν μετ' αὐτῶν· Οὐδὲ οἶδας, ἀδελφε, ὅτι ἥλθομεν παραβαλεῖν σοι εἰς Τρώην, καὶ οὐκ εἰδένω ἡμᾶς; Καὶ λέγει αὐτῷ δὲ ὁ γέρων· Υμεῖς ἐγεύσασθε δρότου καὶ ἐπίτετε նδωρ· φάσεις δὲ ἔγω, τέχνων, οὐτε δρότου οὐτε նδατος ἐγευστήμην, οὐτε μὴν ἐκάθισα, κολάζων ἐμαυτὸν, ἐν τοῖς ιδοκίμασι στήσασθε τοῖς τόπον υμῶν, ὅτι δὲ ἔμεινες ἐσκύλητε· ἀλλὰ συγχωρήσατέ μοι, καὶ δελφοί. Καὶ παρακληθέντες ἀνεχώρησαν.

Δεῖ. 'Ο αὐτὸς Ελεγεν, ὅτι Ἐκάλεσε μιὰν δὲ ἀδελφὸν Ἀρσένιος, καὶ λέγει μοι· Ἄναπαυσον τὸν πατέρα σου, ἵνα σταν ἀπέλθῃ πρὸς Κύριον, παρακαλέσῃ ὑπὲρ σου, καὶ εὑρίσκηται.

Δεῖ. 'Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀρσενίου, ὅτι, ἀσθενήσαντος αὐτοῦ ποτὲ εἰς Σχήτιν, ἀπῆλθεν ὁ πρεσβύτερος, καὶ ἤνεγκεν αὐτὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἔθηκεν αὐτὸν εἰς χαλάδριον, μικρὸν προστεφάλαιον πρὸς τῇ χεραλῇ αὐτοῦ. Καὶ ἴδου εἰς τῶν γερόντων ἔλθων ἐπιστάθμασθαι αὐτὸν, καὶ ἴδων αὐτὸν εἰς τὸ χαλάδριον (94), καὶ τὸ προστεφάλαιον նποκάτω αὐτοῦ, ἐσκανδαλίσθη, λέγων· Οὗτός ἐστιν δὲ ἀδελφὸς Ἀρσένιος; καὶ εἰς ταῦτα ἀνάκειται; Λαβὼν δὲ αὐτὸν πρεσβύτερος κατέθει, λέγει αὐτῷ· Τί! ήν τὸ ἔργον σου ἐν τῇ κώμῃ σου; 'Ο δὲ εἶπε· Ποιμήν ἡμην. Πάως εἴν, φησι, διῆγες τὸν βίον σου; 'Ο δὲ ἔφη· Ἐν πολλῷ χόταρ διῆγον. Καὶ λέγει αὐτῷ· Νῦν οὖν πῶς διάγεις ἐν τῷ κελλίῳ; 'Ο δὲ ἔφη· Μᾶλλον ἀνεπαύσεια. Καὶ λέγει αὐτῷ· Βλέπεις τούτον τὸν ἀδελφὸν Ἀρσένιον; πα-

⁹⁴ ΑΙ. ἔλθων.

(94) *Xαλάδριον*. *Stratum*, instar lectuli pellibus instrati. Unde a Joanne Geometra per κώνα expri- mitur:

Μέμφετο Ἀρσένιον τις ιδὼν ἐπὶ κώνασιν δρυτού. Dicitum autem videtur χαλάδριον, aut a verbo χα-

A retro, ut lignum ferret in rectum; ideoque extra portam remanserunt. Hi, inquit, sunt homines qui velut iustitiae jugum portant cum superbia, nec sese demiserunt ut corrigerentur, incederentque in humili Christi via: unde extra regnum Dei permanent. Qui vero ligna cædebat, homo est onustus peccatis; qui loco penitentiae, alias adjicit iniuriantes ad peccata sua. Ille vero qui hauriebat aquam, homo est, qui quidem bona opera facit, sed quia cum illis mala permista habet, in eo etiam bona opera perdidit. Oportet igitur ut quilibet vigilanter attendat ad opera sua, quo non laboret in vanum.

B 34. (95) Idem retulit quod aliquo tempore venerint quidam Patrum ab Alexandria, ut viderent abbatem Arsenium; ex quibus unus erat veteris Timothei archiepiscopi Alexandrini, pauperis nuncupati, avunculus, comitemque habebat e fratri sui liberis unum. Tunc vero ægrotabat senex, noluitque eis occurrere, ne alii pariter accederent, ac eum interturbarent. Erat porro in Petra Troæ. Illi tristes remearunt. Contigit autem ut barbarorum irruptio fieret; unde mansit sponte in inferioribus partibus. Quo audito, iterum venerunt illum inviseré. Et alacriter suscepit eos. Dicit illi frater qui una cum illis erat: Nonne scis, abba, nos congersuros tecum, perrexisse Troen, nec a te admissos fuisse? Respondit senex: Vos panem comedistis, ac bibistis aquam; ego vero, fili, sane nec panem nec aquam gustavi, neque sedi, meipsum puniens, donec exploratum habui, vos ad locum vestrum porvenisse, quia propter me fatigati fueratis; sed veniam mihi donate, fratres. Illi recreati discesserunt.

C 35. Idem referebat: Quodam die vocavit me abbas Arsenius, dixitque mibi: Solatio sis Patri tuo, ut postquam ad Dominum discesserit, oret pro te, ac bene sit tibi.

D 36. (96) Dixerunt de abbatे Arsenio, quod cum Sceti ægrotaret, profectus presbyter, eum adduxit ad ecclesiam, posuitque in strato, cum parvo cervicali sub capite ejus. Tum ecce e senibus unus veniens ad visitandum eum, ubi vidisset illum in strato, cum cervicali suhtus, scandalum passus est, dixitque: Hiccine est abbas Arsenius? et eo modo recumbit? Sumens autem illum seorsim presbyter, ait: Quodnam erat opus tuum in tuo pago? Respondit ille: Eram pastor. Quonam ergo modo, inquit, vitam transigebas? Ait: In labore multo. Tum presbyter: Nunc vero quem ad modum in cella agis? Senex: In majori dego quiete. Dicit illi: Vide des hunc abbatem Arsenium? Quando in mundo versabatur, pater exstitit imperatorum; mille servi

λάω, aut quasi χαράδριον. Vita Arsenii Graeca ms. εὐτέλες τι στρῶμα. Quid apud Suriūn, n. 21, vīle stragulum.

(95) Vid. Vitam Arsenii, n. 22.

(96) Joan. Geom. Parad. 10.

aurea zona vincit, omnesque monilibus ac holose-
rlicis exornati, assistebant ei; pretiosi vero tapetes
sub eo sternebantur; tu autem pastor fuisti, nec
habebas in mundo quam nunc possides requiem;
at ille deliciis quibuscum vivebat in seculo, hic
caret. En igitur, tu animo indulges, ille afflictatur.
Quibus auditis senex compunctus est, veniaque per
corporis inclinationem postulata, dixit. Parce mihi,
Pater; peccavi. Certe enim haec vera via est, quod
is ad humilem venit statum, ego vero ad quietum.
Et capio emolumento discessit.

37. (97) Venit non nemo Patrum ad Arsenium
abatem, et ut pulsavit fores, senex aperuit, putans
ministrum suum esse. Sed ubi advertit esse aënum,
procidit in faciem. Ille dixit ei: Surge, abba, quo
te salutem. Senex vero respondit: Non surgam, ni-
si abieris. Et diu rogatus, non surrexit quousque
discessisset.

38. (98) Aiebant de quodam fratre qui Scetum ve-
nerat ad videndum abbatem Arsenium, quod ad ec-
clesiam proiectus, petebat a clericis ut abbatem
Arsenium adiret. Itaque dixerunt ei: Exspecta pa-
rumper, frater: videbis eum. At ille: Nihil quid-
quam gusto, nisi ei occurro. Miserunt igitur fra-

A tηρ βασιλέων (99) ὑπῆρχεν ὧν ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ χι-
λίοις δοῦλοι χρυσόζωντο (!) καὶ δοῖοι μανιάκια καὶ
διοστήρικα φορούντες παρειστήκεισαν αὐτῷ· πολύτελα
δὲ στρώματα ὑποκάτω αὐτοῦ ἦν· σὺ δὲ ποιμὴν ὁν, οὐκ
εἶχες ἐν τῷ κόσμῳ ἥν νῦν ἔχεις ἀνάπτασιν· καὶ οὐτος
τὴν τρυφὴν ἥν εἶχεν ἐν τῷ κόσμῳ, ὡδε οὐκ ἔχει.
Ἴδου οὖν σὺ ἀναπαύῃ, κάκεινος θλίβεται. 'Ο δὲ ἀκού-
σις ταῦτα, κατενύγη, καὶ ἔβαλε μετάνοιαν, λέγων·
Συγχώρησόν μοι, ἀδελφό, ἡμάρτηκα· ἀληθῶς γάρ αὕτη
ἔστιν ἡ ἀληθινὴ ὁδός, στι οὗτος ἤλθεν εἰς ταπείνωσιν,
ἴγου δὲ εἰς ἀνάπτασιν. Καὶ ὠφελθεῖς ὁ γέρων ἀν-
εχώρησεν.

λαζ. Ἡλέθετε τῶν Πατέρων πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ἀρσένιον·
καὶ ὡς ἔκρουσε τὴν θύραν, ἀνέψειν ὁ γέρων, νομίζων
ὅτι διακονοτῆτος αὐτοῦ ἔστι. Καὶ ὡς εἰδέν αὐτὸν ἄλλον,
ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον. 'Ο δὲ λέγει εὐτῷ· Ἀνάστα,
ἀδελφό, οὐα σε ἀσπάσωμαι. Καὶ ἔφη αὐτῷ ὁ γέρων· Οὐκ
ἔτεροματε ἔὰν μὴ ἀναχωρήσῃς. Καὶ ἐπὶ πολὺ παρα-
χληθεῖς οὐκ ἀνέστη ἔως οὐ ἀνεχώρησεν.

λαζ. Ἐλεγον περὶ τίνος ἀδελφοῦ ἐλθόντος ἰδεντεν εἰς
Σχῆτιν τὸν ἀδελφὸν Ἀρσένιον, ὅτι ἐλθὼν εἰς τὴν ἐκκλη-
σίαν, παρεκάλει τοὺς κληρικούς συντυχεν τῷ ἀδελφῷ
Ἀρσένιῳ. Ἐλεγον οὖν αὐτῷ· Ἀναπαύου μικρὸν,
ἀδελφὲ, καὶ βλέπεις αὐτόν. 'Ο δὲ ἔφη· Οὐ γεύσομαι
τίνος, ἔὰν μὴ αὐτῷ ἀπαντήσω. Ἐπεμψαν οὖν ἀδελφὸν

(97) *Vit. Patr. III. 193.*

(98) *Vit. Patr. VII. XVIII. 2.*

(99) Πατήρ βασιλέων. *Infra capite 42*, πατήρ
γενέμανος τῶν θεοτάτων Ἀρχαδίου καὶ Όνορίου.
Quia præceptor, ac in baptismō susceptor, et ob
potentiam gratiamque aulicam: quae non advertit
Pelagius. In *Vita Arsenii apud Metaphrastem ma-
gnus Theodosius tradens liberos Arsenio, Αὔτος*,
inquit, τὸ μετὰ ταῦτα πατήρ ἦν τούτων μᾶλλον,
ἥπερ ἔτι, διὸ δὴ τοῦ ἀπλῶς εἶναι τὸ εὖ εἶγας χωρί-
τερὸν τε καὶ πατρικώτερον, εἰ. πρακτικώτερον. Εἰ
infra auctor *Vitæ*, καὶ πατέρα, οὐχὶ τῶν παΐδων μό-
νον (al. μόνων) τῶν οἰκείων, ἀλλὰ ἥπερ καὶ ἀντοῦ καὶ
σίνα καὶ ὀνομάζεσθαι. *Multoque post*, ubi de nar-
ratione hujus capititis, πατήρ βασιλέως, seu potius βα-
σιλέων. *Latina habes in Suriana collectione*, n. 5-21.
Παρέδωκεν αὐτῷ ὡς τέκνα καὶ μαθητὰς, οὐ μήτρ ὡς
βασιλέες, τοὺς; οὐτοὺς αὐτοῦ. *Theodosius Arsenio
filios suos tradidit, non ut imperatores, sed liberorum
atque discipulorum loco habendos*. Ex relatione Mi-
chaelis Glycæ, βασιλεοτάτορα factum fuisse ait Georgius Cedrenus. Addo ista desumpta ex *Vita Euthy-
mii*, n. 58, apud Bollandum, Januar. 20: Affirmabant
enim eum quaque fuisse αὐτολαόμενον Arsenii; Arse-
nii, inquam, qui in patris quibusdam moribus educa-
vit et instituit Arcadium et Honoriūm imperatores: et
ideo Patris appellatione, et sancti scilicet Patribus
est appellatus. Græce in miss. Διεβεβαιώντο γάρ καὶ
ζηλωτὴν αὐτὸν Ἀρσενίου γεγενῆσθαι· Ἀρσενίου φη-
μι, τούτῳ τρόπον εἰνὰ πατρικὸν, Ἀρχαδίον καὶ Όνο-
ριον τοὺς βασιλέες, θρεψαμένου τε καὶ παιδευαμέ-
νου, καὶ διὸ τούτῳ τῷ τοῦ πατρὸς, ὑπὸ τῶν ἀγίων
δηλαδὴ Πατέρων, ἐπικληθέντος προσηγορίᾳ. Jam de
susceptione baptismi audiamus et enimēndemus Ru-
binum in *Vitis Patrum*, lib. III, n. 37: *Fuit quidam
vir in palatio sublimis, sub Theodosio imperatore,
nomine Arsenius, cuius filios, id est Arcadium et
Honoriūm Augustus de baptismō suscepit. Nimirum
hic ecclæstata, nisi expungant voces, id est Arcadiūm et Honoriūm: seu potius illis retentis, scri-
batur Augustos; ac forte qui ejus filios. Denique
quod spectat ad potentiam et gratiam in aula impe-
riali, simile quid complectitur Historia Trevirensis,*

C quam Lucas Acherius singulari pietate et eruditione
monachus novissimo Spicilegii sui tomo inseruit.
p. 242, sic: *Bruno talēm se omnīmodis exhibebat,
ut in administrāndis quoqua regni negotiis, ex omnī
bus principiis, consiliis et sapientiā et auctoritate
nullus eo sublimior haberetur: adeo ut imperator
patrem suum eum vocaret, et majorem ceteris ho-
norem ei in penderit. Alias Patricii vocabantur pa-
tres imperatoris, ut observatum est a viris ductis,
neconon episcopi. Sed et præter præfectum prætorio,
apud Cassiodorum, qui plurimum auctoritate erga
imperatorem valebat, Pater imperii dictus inventur.
In tanta, inquit Vigilius Tapsensis lib. I contra
Arium, cap. 2, apud eum Constantium idem Eran-
gelus presbyter familiaritate est habitus, ut non jam
presbyter, sed Pater imperii vocaretur; et qui ob im-
perandū imperator fuerat elevatus, sub hujus pre-
sbyteri imperio videbatur adductus. Diversa ratione
Procopius *De aedificiis* lib. V, cap. 2, Constantino
Magno dat nomen τοῦ τῆς βασιλείας προπάτορος.
Denique imperatoris matrem invenies in *Vita Be-
siliī Macedonis*, cap. 53. Vide Gen. xlvi, 8; II Para-
lip. II, 13, IV, 16; Esth. XIII, 6; et Judic. V, 7
Δεδόρδα μήτηρ τοῦ λαοῦ, tom. VI Chrysostomi, bu-
mil. 44, et editionis Savilianae t. VII, p. 251, l. 1,
Σαμοῦηλ ὁ τῶν βασιλέων πατήρ.*

D (1) Δοῦλοι χρυσόζωντο, etc. In Chrysostomi,
editionis Anglicanæ tom. VII, p. 249, l. 15, nescio
quies: *Kαὶ τοὺς ἀργυρωνήτους, σηρικοφόρους, καὶ
χρυσοφόρους, καὶ χρυσόζωντος ὑπάρχοντας.* Ipse
Chrysostomus serm. 2 in psal. XLVIII: *ὅταν μανιά-
την χρυσοῦν τῷ οἰκέτῃ περιθῇς.* In Joannem hom. 26:
οἰκέταις περιδέραια χρυσᾶ περιτίθενται· hom.
45, οἰκέταις καλλωπίσαι χρυσῷ· orat. 21 in I ad Cor-
inth., οἰκέταις χρυσοφορούντας. Mitto cetera de or-
natu servorum loca. Chronicæ Alexandrinæ p. 92,
τρεῖς; Πέρσας φορούντας ὀλοστρικά, et p. 766; Ma-
carium homil. 17, γυνὴ ἔχουσα ὀλοστρικά. Alii.
Lucum alterum Pseudochrysostomi prætermisi tomo
eodem Saviliano, p. 412, l. 42, quia non puto legi
debere, οἰκέταις χρυσοφόροι, nec οἰκέταις χρυσοφόροι,
sed οἰκέταις χρυσόζωντο, quemadmodum t. V, p. 730,
l. 8; t. VI, p. 950, l. 35; t. VII, p. 550, l. 4.

καταστῆσαι αὐτὸν, δις μαρκρὺν ἦν ἡ καλλα αὐτοῦ. Καὶ χρούσαντες τὴν θύραν εἰσῆλθον, καὶ ἀσπασάμενοι τὸν γέροντα ἐκάθισαν σωπῶντες. Εἶπεν οὖν ὁ ἀδελφὸς ὁ τῆς Ἐκκλησίας· Ἔγὼ ὑπάγω, εὑᾶσθε ὑπὲρ ἐμοῦ. Οὐ δὲ ἀδελφὸς ὁ ἔνος, μή εὐρών παρῆσται πρὸς τὸν γέροντα, εἴπε τῷ ἀδελφῷ· Ἐρχομαι κατὰ μετά σου. Καὶ ἐπῆλθον ὁμοῦ. Παρεκάλεσεν οὖν αὐτὸν, λέγων· παῦε με καὶ πρὸς τὸν ἀδελφὸν Μωσῆν τὸν ἀπὸ ληστῶν. Καὶ ἐλθόντων αὐτῶν πρὸς αὐτὸν, ἐδέξατο αὐτοὺς μετὰ χαρᾶς, καὶ φιλοφρονήσας³⁹ αὐτοὺς ἀπέλυσε. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφὸς ὁ ἐνεγκύων αὐτὸν· Ἰδού ἀπένεγκά σε πρὸς τὸν ἔνοικον καὶ πρὸς τὸν Ἀιγύπτιον. Τίς ἐκ τῶν δύο ἡρεσίσσεις; Οὐ δὲ ἀποκριθεῖς εἶπεν· Ἐμοὶ τέως δὲ Ἀιγύπτιος ἡρεσεν. Ἀκούσας δὲ τις τῶν Πατέρων ταῦτα, εὗκτο τῷ Θεῷ, λέγων· Κύριε, δεῖξό μοι τὸ πρᾶγμα τοῦτο· δις δὲ μὲν φεύγεις διὰ τὸ δνομά σου· δὲ δὲ ἐνεγκαλέσταις διὰ τὸ δνομά σου. Καὶ ίδοι ἐδείχθη αὐτῷ δύο πλοῖα μεγάλα ἐν τῷ ποταμῷ, καὶ θεωρεῖ τὸν ἀδελφὸν Ἀρσένιον καὶ τὸ Πινεύμα τοῦ Θεοῦ πλέονταν ἐν ἥσυχτι εἰς Ἑνα⁴⁰, καὶ δὲ ἀδελφὸς Μωσῆς καὶ οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ πλέοντες εἰς Ἑνα⁴¹, καὶ ἐψώμιζον αὐτὸν μελικηρίδας.

λο'. Ἐλεγεν δὲ ἀδελφὸς Δανιήλ, δις μέλλων τελευτὴν δὲ ἀδελφὸς Ἀρανίος, παρήγγειλεν ἡμῖν λέγων· Μή ἤροντισθε ποιεῖν ἀγάπας⁴² ὑπὲρ ἐμοῦ· ἔγώ γαρ εἰ ἐποίησας ἐμαυτῷ ἀγάπην, ταῦτην ἔχω εὑρεῖν.

μ'. Μέλλοντος τελευτὴν τοῦ ἀδελφὸς Ἀρσένιου, ἐταράχθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. Καὶ λέγει αὐτοῖς· Οὐκων ἡ ὥρα· δις δὲ ἐλθῇ ὥρα, λέγω ὑμῖν. Κριθῆναι δὲ ἔχω μεθ' ὑμῶν ἐπὶ τοῦ βῆματος τοῦ φοβεροῦ⁴³, ἵνα δῶτε τὸ λειψανόν μού τινι. Οἱ δὲ εἰπον· Τί οὖν ποιήσουμεν, δις οὐκ οἰδαμεν ἐνταφιάσαι; Καὶ λέγει αὐτοῖς δὲ γέρων· Οὐχ οἰδατε βαλεῖν σχοινίον εἰς τὸν πάδα μου, καὶ δράι με εἰς τὸ δρός; Οὔτος δὲ ὁ λόγος τοῦ γέροντος ἦν· Ἀρσένιε, διὰ ἐκῆλθες; λαλήσας, πολλάκις μετεμελήθην, σιωπήσας δὲ οὐδέποτε. Ής δὲ ἐγγὺς ἦν τοῦ τελευτῶν⁴⁴, εἰδον αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ κλαίσανται καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Ἐν ἀληθείᾳ καὶ σὺ φωνῇ. Πάτερ; Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ἐν ἀληθείᾳ, δὲ φῶνος δὲ νῦν μετ' ἐμοῦ ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ, μετ'. ἐμοῦ ἔστιν ἡφ' οὐδὲ γενούμην μοναχός. Καὶ οὕτως ἐκοιμήθη.

μα'. Ἐλεγον δὲ δις δὲ δόλον τὸν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ, καθεξόμενος εἰς τὸ ἔργοντερον αὐτοῦ, ράχκος εἶχεν ἐν τῷ κολπῷ, χάριν τῶν δακρύων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῶν δρθαλμῶν αὐτοῦ. Ἀκούσας δὲ δὲ ἀδελφὸς Ποικίλης διτὶ ἀκοιμήθη, δακρύσας εἶπε· Μακάριος εἰ, ἀδελφὸς Ἀρσένιε, διτὶ ἐκλαυσάς έσαντὸν εἰς τὸν ὄδε κόσμον. Οὐ γάρ μη κλαίων ἐσαντὸν ὅδε, αἰωνίως ἔκει κλαύσεται. Εἴτε οὖν ὅδε ἔκανων, εἴτε ἔκει ἀπὸ βασάνων, ἀδύνατον μη κλαύσαι.

μβ'. Διηγήσατο δὲ δὲ ἀδελφὸς Δανιήλ περὶ αὐτοῦ, δις οὐδέποτε ἡθελε λαλεῖν τις ζητηματα ἐν τῆς Γραφῆς, καί περ δυνάμενος λαλῆσαι εἰς ἡθελεν ἀλλ' οὐδὲ ἐπιστολὴν ταχέως ἔγραψεν. Οὔτε δὲ ἡρχετο εἰς τὴν εκκλησίαν διὰ χρόνου, δπίσω τοῦ στύλου ἐκαθέζετο, ἵνα

³⁹ Al. φιλοξενίσας. ⁴⁰ Al. Σν. ⁴¹ Al. Σν. ⁴² Al. ἀγάπην. ⁴³ Al. Χριστοῦ. ⁴⁴ Al. ἡμέλλεν παραδίδονται τὸ πιεύμα.

(2) *Vit. Patr. x. 9.*

(3) *Vit. Patr. x. 9.*

(4) *Doroth. Doctr. 10; Euthymii Vita, n. 59.*

PATROL. GR. LXV.

trem, qui eum sisteret, quoniam procul erat celi ipsius. Cumque ostium pulsassent, intrarunt. Salutatoque sene sederunt taciti. Dixit ille Ecclesie frater: Ego abeo, orate pro me. Frater vero peregrinus, quod erga seneū fiduciam loquendi non haberet, dixit fratri: Ego etiam tecum proficiscor. Similque exierunt. Deprecatus ergo eum est, dicens: Duc me ad abbatem Mosem qui sicut latro. Quo cum pervenissent, suscepit illos laetus, dimisitque amanter tractatos. Dixit frater qui alium adduxerat: Ecce duxi te ad extraneum et ad Αἴγυπτιον: quis e duobus placuit tibi? Respondit ille: Mihi utique placuit Αἴγυπτius. Audiens vero ista Patrum aliquis, oravit Deum sic: Domine, ostende mihi hanc rem, quia ille quidem propter nomen tuum fugit, hic vero propter idem nomen ambabus ulnis suscipit. Et ecce ostensa sunt ei duæ magna naves in fluvio; conspicaturque abbatem Arsenium et Spiritum Dei in una quiete navigantes. Cum abbatē vero Mose angeli Dei in altera vehebantur, eumque melle e savis distillante cibabant.

39. (2) Aiebat abbas Daniel: Moriturus abbas Arsenius, denuntiavit nobis dicens: Nolite dare operam ut pro me agapas faciat. Egò enim si mihi agapen feci, inventurus sum eam.

40. (3) Cum abbas Arsenius moriturus esset, iubati sunt ipsius discipuli. Et dixit eis: Nondum venit hora; quando autem venerit, vobis nuntiabo. Cæterum judicandus sum vobiscum ante tremendum tr̄ibunal, si corpus meum cuiquam dederitis. Dixerint ii: Quid ergo faciemus, qui nescimus sepelire? Respondit senex: Nescitis mittens funem in pedem meum, et trahere me in montem? (4) Solebat autem dicere: Arseni, quamobrem ē sæculo egressus es? Loqui, poenituit me sæpe; lacuisse, nunquam. Ut autem morti suit proximus, fratres viderunt eum flere; et aiunt ei: In veritate, tu quoque times, Pater? Is illis: Revera, timor quo hac hora corripior, mecum esse non destitit a tempore quo monasticam vitam suscepi. Atque ita obdormivit.

41. (5) Affirmabant autem, quod per omne tempus vitæ suæ, sedens ad manusciū suū, pannum in sinu gestaverit, ob lacrymas ex oculis ejus decidentes. (6) Cæterum abbas Poemen, audita illius dormitione, flens infit: Felicem te, abba Arseni, qui hocce in mundo teipsum sleveras. Nam qui semet ipsum hic non deslet, sempiterne illic plorabit. Sive ergo hic sponte, sive ibi per tormenta, fieri nequit quin lugeamus.

42. (7) Narravit de eodem abbas Daniel, quod nunquam de ulla Scripturæ quæstione loqui voluerit, licet potuerit si voluisset. Sed nec litteras facile scriberet. Quando autem ad ecclesiam per intervalla veniebat, sedebat a tergo columnæ, ne quis

(5) *Vit. Patr. iii. 4; Martyrolog., Jul. 19.*

(6) *Vit. Patr. xv. 9.*

(7) *Vit. Patr. xv. 10.*

videret faciem ipsius, nec ipse aliis intenderet. Porro specie erat angelica, sicut Jacob; totus canus, corpore eleganti: fuit autem aridus; gestavit barbam longam quae ad ventrem pertingeret; pilis oculorum præ fletus vehementia deciderant. Statura erat alta, sed senio curvus. Annos natus nonaginta quinque. Et vero mansit in divinis memorie Theodosii majoris palatio annos quadraginta, pater factus divinissimorum Arcadii et Honorii; Sceti alias quadraginta; in Troe superioris Babylonis, versus Memphim, decem; tres in Canopo' Alexandriæ; ad reliquos autem duos annos, rediit Troen; ubi mortuus est; postquam in pace ac timore Dei cursum suum consummasset: *Quia erat vir bonus et plenus Spiritu sancto et fide*¹⁶. Reliquit vero mihi pelliceam suam tunicam, cilicinum camasum album, cum sandaliis palmeis. Quæ ego indignus gestavi, ut per ea benedicerer.

43. Iterum narravit abbas Daniel de abbate Arsenio: Vocavit aliquando Patres meos, abbatem Alexandrum ac Zoilum, et præ humiliitate demittens se, dixit eis: *Quandoquidem dæmones impugnant me, ac nescio an in somno subrepant, noctem hanc vigilare mecum, et observe, num in pervigilio dormitem. Igitur a vespertino tempore sederunt taciti, unus a dextris illius, alter a sinistris. Dixeruntque Patres mei: Nos dormivimus ac experrecti sumus, nec sensimus eum nictantem. Mane autem (Deus novit, utrum ipse simulaverit, quo putaremus eum dormituisse, seu vere somnus natura cogente advenerit) ter flavit, confestimque surrexit, aiens: Dormii utique. Et respondimus uos: Nescimus.*

44. Venerunt aliquando senes ad abbatem Arsenium, multumque rogaverunt ut colloquerentur cum eo. Ille autem portam aperuit. Tum hortati sunt, ut ad eos sermonem haberet de solitariis qui neminem admittunt. Ait senex: *Quandiu virgo degit in domo patris sui, plurimi cupiunt sponsi illius fieri; cum vero maritum acceperit, nequaquam placet cunctis, sed illi quidem contemnunt, alii vero prædicant; nec in tali honore est, quali ante fruebatur, quando manebat abscondita. Eodem pacto, et animæ res: ex quo vulgarunt, omnibus nequeunt satisfacere.*

De abbatे Agathone.

1. (8) *Dixit abbas Petrus, ille abbatis Lot [discipulus]: Eram aliquando in cella abbatis Agathonis,*

¹⁶ Act. xi, 24. ¹⁷ Al. τελευτὴ. ¹⁸ Al. τελειώσας.

(8) *Vit. Patr. x, 8.*

(9) *Eis Τρώην τῆς ἀρχαίας Βαβυλῶνος. Patrum Vitæ: In loco qui dicitur Troen (ms. Suession. et Fossat. Troen) supra Babyloniam. Quod est, εἰς Τρώην τὴν ἀρχαίαν Βαβυλῶνος, aut εἰς Τρώην τὴν Βαβυλῶνος. Lectiones nequaquam improbandæ.*

(10) *Σεβέρια. Iterum infra in Isaaco Celliota num.*

μηδὲς ἰσῇ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, μηδὲ αὐτὸς ἔλλει πρόσχη. Ἡν δὲ τὸ εἶδος αὐτοῦ, ἡγγειλικὸν, ὁσπερ τοῦ Ἰακὼβ· ὄλοπύλιος, ἀστεῖος, τῷ σώματι· ἕηρδε δὲ ὑπῆρχεν· εἶχε δὲ τὸν πώγωνα μέγαν φθάνοντα ἐως τῆς κοιλίας· αἱ δὲ τρίχες τῶν ὅφαλμῶν αὐτοῦ ἐπεσον ἀπὸ τοῦ κλαυθμοῦ· μακρὸς δὲ ἦν, ἀλλ' ἐκυρτώθη ἀπὸ τοῦ γήρας. Ἐγένετο ¹⁹ δὲ ἐτῶν ἑνενήκοντα πέντε. Ἐποίησε δὲ εἰς τὸ παλάτιον τοῦ τῆς θείας μνήμης Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου ἐτῇ τεσσαράκοντα, πατήρ γενέμενος τῶν θειοτάτων Ἀρχαδίου καὶ Ὄνωρίου· καὶ ἐν τῇ Σχήτει ἐποίησεν ἐτῇ τεσσαράκοντα· καὶ δέκα εἰς Τρώην τῆς ἀνων Βαβυλῶνος (9) κατέναντι Μέμφεως· καὶ τρία ἐτῇ εἰς τὸν Κάνωπον Ἀλεξανδρείας· καὶ τὰ δόλλα δύο ἐτῇ, ἥθλε πάλιν εἰς Τρώην, καὶ ἐκεῖ ἐκοιμήθη, τελέσας ¹⁷ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν φόνῳ Θεοῦ τὸν δρόμον αὐτοῦ· διτὶ δὲ ἦν ἀνήρ ἀγαθὸς καὶ πλήρης Πτερύματος ἀγρῶν καὶ πλοτεως. Κατέλιπε δέ μοι τὸν χιτῶνα αὐτοῦ τὸν δερμάτινον, καὶ τρίχινον καρπάνιν λευκὸν, καὶ σανδάλια σεβένινα (10). Καὶ ἐγώ ἀνάξιος ἐφόρεσα αὐτά, ἵνα εὐλογηθῶ.

μγ'. Διηγήσατο πάλιν δὲ ἀδελφὸς Δανιὴλ περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀρσενίου, διτὶ ποτὲ ἐκάλεσε τοὺς Πατέρας μου, τὸν τε ἀδελφὸν Ἀλεξανδρον καὶ Ζώλιον· καὶ ταπεινῶν ἐσαυτὸν εἰπεν αὐτοῖς· Ἐπειδὴ οἱ δαίμονες πολεμοῦσι με, καὶ οὐκ οἴδα εἰ κλέπτουσι με ἐν ὑπνῳ, δόλλα τὴν νύκτα ταύτην κοπιάσατε μετ' ἐμοῦ, καὶ τηρήσατε με εἰ νυστάζω ἐν τῇ ἀγρυπνίᾳ· Καὶ ἐκάθισεν εἰς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, καὶ εἰς ἕξ εὐωνύμων, ἀπὸ δύο σιωπῶν τες. Καὶ εἶπον οἱ Πατέρες μου, διτὶ Ἡμεῖς ἐκοιμήθημεν καὶ ἀνέστημεν, καὶ οὐκ ἡσθάνημεν αὐτὸν νυστάξαντα. Καὶ ἐπὶ τὸ πρῶτον (δι Θεὸς οἰδεν εἰ ἀφ' ἐσαυτοῦ ἐποίησαν, ἵνα νοήσωμεν ὅτι ἑνύσταξεν, ή κατὰ ἀλήθειαν ἡ φύσις τοῦ ὑπνου ἥλθεν) ἐψύσησε τρεῖς πνοὰς, καὶ εὐθέως ἀνέστη λέγων· Ἐνύσταξα, ναι. Καὶ ἀπεκρίθημεν ἡμεῖς, λέγοντες· Οὐκ οἴδαμεν.

μδ'. Ἡλθόν ποτε γέροντες πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ἀρσενίου, καὶ πολλὰ παρεκάλεσαν ἵνα συντύχωσιν αὐτῷ· Ο δὲ ἤνοιξεν αὐτοῖς. Καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν εἰπεν αὐτοῖς λόγον περὶ τῶν ἡσυχαζόντων καὶ μηδενὶ ἀπαντώντων. Λέγει αὐτοῖς ὁ γέρων· Ὁταν τῇ παρθένος ἐν τῷ οἰκῷ τοῦ πατρὸς αὐτῆς ήτο, πολλοὶ θέλουσιν αὐτῇ μηντσευθῆναι· ἐπάντα δὲ λάθη ἄνδρα, οὐ πᾶσιν ἀρέσκει· οἱ μὲν ἔξουθενοῦσιν, δόλλοι δὲ ἐπαινοῦσι· καὶ οὐχ οὕτως ἔχει τιμὴν ὡς τὸ πρῶτον, διτὶ ἡ κεχρυμμένη. Οὗτος καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ἀφ' ὅτε δημοσιεύεται, οὐ πάντας δύναται πληροφορῆσαι.

Περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀγάθωρος.

α'. Εἶπεν δὲ ἀδελφὸς Πέτρος δ τοῦ ἀδελφοῦ Λύτου, διτὶ· Ἐν τῷ κελλίῳ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀγάθωνος ἤμην ποτὲ, καὶ ἤλθε

7, necnon in Joannis Meursii *Glossario*. Ammonius monachus *De Patribus Sinaitis et Raithensis*, a R. P. Combessis editus, p. 100: Ἡν δὲ ἡ τροφὴ ἀδελφοῦ, ὃδωρ καὶ μικρὸς φοίνικες, ἔξ ὧν εἶχεν καὶ τὰ ἔδυματα ἀπὸ σιτινίου vel σιδηνίων, cap. 120, 125, *Prati spiritualis*, ἀπὸ σιτίνου. Adi *Lexicon Hippocrateum Foesii*.

πρὸς αὐτὸν ἀδελφὸς λέγων· Θέλω οἰκήσαι μετὰ ἀδελφὸν· εἰπόν μοι πῶς μετ' αὐτῶν οἰκήσω. Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Μης ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ ὅτε εἰσέρχῃ πρὸς αὐτοὺς, οὗτας φύλαξον τὴν ζενίτελαν σου πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου, ἵνα μὴ παρῆρησασθῆς μετ' αὐτῶν. Λέγει αὐτῷ δὲ ἀδελφὸς Μαχάριος· Τί γάρ ποιεῖ ἡ παρῆρησία; Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Σοικεν ἡ παρῆρησία καύσωνι μεγάλῳ· δεὶς δταν γένηται, πάντες φεύγουσιν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ, καὶ τῶν δένδρων τὸν καρπὸν διαιφείρει. Λέγει αὐτῷ δὲ ἀδελφὸς Μαχάριος· Οὗτας χαλεπή ἔστιν ἡ παρῆρησία; Καὶ εἶπεν δὲ ἀδελφὸς Ἀγάθων· Οὐκ ἔστιν ἑτερον πάθος χαλεπώτερον τῆς παρῆρησίας· γεννήτρια γάρ ἔστι πάντων τῶν παθῶν. Πρέπει δὲ τῷ ἐργάτῃ μὴ παρῆρησάεσθαι, καὶ μόνος ἦν τῷ κελλιῷ. Οίδα γάρ ὅτι ἀδελφὸς ποιήσας χρόνον ἐν τῷ κελλῷ οἰκῶν, ἔχων τι κοιτανάριον, εἶπεν, ὅτι Μετέβην ἐκ τοῦ κελλίου, μὴ τρων αὐτὸν τὸ κοιτανάριον, εἰ μὴ ἑτερός μοι εἴπεν. Οἱ τοιοῦτος ἐργάτης ἔστι καὶ πολεμιστής.

β. Εἶπεν δὲ ἀδελφὸς Ἀγάθων· Χρὴ τὸν μοναχὸν μὴ ἔσσαι τὴν συνειδήσιν αὐτοῦ κατηγορῆσαι αὐτοῦ εἰς οἰονδήποτε πρᾶγμα.

γ. Εἶπε πάλιν, ὅτι θνευ φυλακῆς τῶν θείων ἐντολῶν οὐ προθανεῖς θνθρωπος οὐδὲ εἰς μίαν ἀρετὴν.

δ. Εἶπε πάλιν, ὅτι Οὐδέποτε ἐκοιμήθην ἔχων κατά τον· οὐδὲ ἀφῆκά τινα κοιμηθῆναι ἔχοντα καὶ ἐμοῦ, κατὰ τὴν δύναμίν μου.

ε. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀγάθωνος, δτι ἀπῆλθόν τινες πρὸς αὐτὸν, ἀκούσαντες ὅτι μεγάλην διάκρισιν ἔχει· καὶ θέλοντες δοκιμάσαι⁴⁴ εἰ δργίζεται, λέγουσιν αὐτῷ· Σὺ εἰ Ἀγάθων; ἀκούομεν περὶ σοῦ ὅτι πόροις εἶ, καὶ ὑπερήφανος. Ό δὲ εἶπεν· Ναί, οὗτας ἔχει. Καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Σὺ εἰ Ἀγάθων δὲ φύλαρος καὶ κατάλαος; Ό δὲ εἶπεν· Ἐγώ εἰμι. Λέγουσι πάλιν· Σὺ εἰ Ἀγάθων δὲ αἱρετικός; Καὶ ἀπεκρίθη· Οὐκ εἰμὶ αἱρετικός. Καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν, λέγοντες· Εἶπε ἡμῖν διατί τοσαῦτα εἰπομένει, καὶ καταδέξω, τὸν δὲ λόγον τούτον οὐκ ἔβαστασας; Δέγει αὐτοῖς· Τὰ πρῶτα ἐμαυτῷ ἐπιγράψω· δρελος γάρ ἔστι τῇ ψυχῇ μου· τὸ δὲ αἱρετικός, χωρισμός ἔστιν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐ θέλω χωρισθῆναι ἀπὸ Θεοῦ. Ω δὲ ἀκούσαντες, ἥθαύμασαν τὴν διάκρισιν αὐτοῦ, καὶ ἀπῆλθον οἰκοδομήθεντες.

ζ. Αιτηγήσαντο περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀγάθωνος, δτι ξμεινε χρόνον ίκανον οἰκοδομῶν κελλίον μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ· καὶ τελειωσάντων αὐτῶν τὸ κελλίον, ἥλθον λοιπὸν τοῦ καθίσαι. Εἶδε δὲ εἰς τὴν πρώτην ἀδελφάδια πρᾶγμα μὴ ὠφελοῦν αὐτὸν, καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν. Ἐταράχθησαν δὲ σφόρδρα, λέγοντες· Εἰ δῶς λογισμὸν εἰχες τοῦ μεταβῆναι, τι τοσοῦτον κόπον ὑπεριστίναμεν οἰκοδομήσαντες τὸ κελλίον; καὶ μέλλουστ

A venit ad eum frater, dicens: Volo habitare cum fratribus; docē me quo pacto cum eis maneam. Respondit senex: Quemadmodum primo die ingressus tui, sic custodito hospitium tuum peregrinationemque cunctis diebus vita tua, ita ut erga illos non utaris fiducia. Dicit ei abbas Macarius: Quid enim designat fiducia? (11) Tum senex: Similis est fiducia vestui magno; qui quando contigerit, fugiunt omnes a facie ejus, quique arborum fructus corruptit. Dicit abbas Macarius: Adeone sicut fiducia? Abbas Agatho: Nullus est, inquit, affectus sacerdotalis fiducia: omnium quippe perturbationum mater est. Decet autem cultorem sui, fiducia carere, etiam si solus in cella versetur. Novi etenim quemdam fratrem, qui diu in cella perseveraverat, habens lectulum, dixisse: E cella emigrasse, non percepto illo lectulo, nisi alius monisset me. Is homo, vere est operarius ac bellator.

2. (12) Monuit abbas Agatho: Oportet ut monachus non permittat conscientię suę accusare ipsum uila in re.

3. (13) Dixit iterum: Sine observatione mandatorum Dei, ne ad unam quidem virtutem hominem procedere.

4. (14) Rursum dixit: Nunquam somno me dedi, habens adversus aliquem⁴⁵, nec sivi quemquam ire cubitum, qui adversus me haberet, quantum quidem valui.

5. (15) Aiebant de abbatे Agathone, quod ad eum perrexerint nonnulli, qui audierant, magna prædictum esse discretione; et volentes explorare an irasceretur, dixerint ei: Tune es Agatho? Audimus de te, quod sis fornicator ac superbus. Respondit: Etiam, ita habet. Iterum aiunt: Tu es Agatho ille nuxa et oblocutor? Assensus est se esse. Adhuc ii: Tu es Agatho haereticus? Et respondit: Non sum haereticus. Tunc rogaverunt eum his verbis: Indica nobis, cur ubi tanta tibi imposuimus, agnoveris, postremum vero sermonem non sustinueris? Ait illis: Priora ascribo mihi, quia id conductit anima mea; at heresis, separatio est a Deo, a quo separari nequaquam volo. Quibus auditis, admirati sunt illi discretionem ejus, atque instructi discesserunt.

6. (16) De abbatе Agathone narraverunt, quod satis diu perseveraverit adiutans cellam cum discipulis suis: quam cum extruxissent, venerunt dein illuc mansum. Videlicet autem prima hebdomada rem sibi noxiā, et discipulis suis ait: Surgite, abeamus hinc. Illi vehementer turbati sunt, ac dixerunt: Si omnino sedebat menti, migrare, cur tantum laboris sumpsimus in cella construenda? Scandalum adhuc propter nos passuri sunt homines, et

⁴⁴ Al. inser. αὐτὸν. ⁴⁵ Matth. v, 23; Marc. xi, 25.

(11) Doroth. Doctr. 4.

(12) Vit. Patr. xi, 2.

(13) Ibid.

(14) Vit. Patr. xvii, 6.

(15) Vit. Patr. x, 10.

(16) Vit. Patr. vi, 4.

dicturi: Ecce iterum sedem mutarunt isti vagi atque instabiles. Cernens igitur eos pusillanimitate dejectos, ita prolocutus est: Licit nonnullis scandalo futuri simus, at alii erimus ædificationi, qui dicent: Beati isti homines, quia propter Deum transmigrarunt, omnibus neglectis. Verumtamen qui voluerit venire, veniat, ego jam recedo. Itaque se in solum prostraverunt, postulantibus, donec permisisti sunt cum eo iter agere.

7. Dixerunt rursus de illo, saepius emigrasse, cum haberet duntaxat scalpellum in cista.

8. (17) Interrogatus est abbas Agatho, quidnam majus esset, labor corporis, aut interiorum custodia. Senex autem pronuntiavit: Homo similis est arbori; et corporalis quidem labor, folia refert; interiorum vero custodia, fructum. Quia vero juxta Scripturam, *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur*¹⁹, patet omne studium nostrum spectare ad fructum, hoc est, ad mentis custodiam. Opus tamen habemus etiam tegumento et ornatu ex foliis; nimirum corporis labore.

9. (18) Interrogaverunt eum adhuc fratres, dicentes: Quæ virtus, Pater, inter cæteras majorem exigit labore? Dicit eis: Iagnoscite mihi, existimando nullum laborem æquari precibus ad Deum. Quotiescumque enim homo voluerit orare, inimici seu dæmones mituntur eum avertere. Sciant quippe non aliter impediti se, nisi per orationem ad Deum. Certo quidquid aliud boni operis homo aggressus fuerit, in eo perseverans, requiem obtinet; at oratio ad ultimum usque spiritum eget certamine.

10. (19) Erat autem abbas Agatho sapiens mente, impiger corpore, et in cunctis idoneus, opere manuum, cibo, vestitu.

11. (20) Idem iter agebat cum discipulis suis; eorumque unus inventa ad viam circula viridi, ait seni: Pater, jubes illam accipiam? Intendit ergo in eum senex miratus, dicitque: Tunc illam ibi posuisti? Respondit frater: Nequaquam. Tum senex: Quo modo igitur tollere vis quod non posuisti?

12. (21) Venit frater ad abbatem Agathonem, dixitque: Permitte ut tecum maneam. Veniens autem, reperit in itinere parum nitri, illudque attulit. Ad quem senex: Unde accepisti nitrum? Respondit frater: In via incedens repertum sumpsi. Senex dicit

“Matth. iii, 10. “²¹ Al. μελετήσῃ. “²² Al. χρεία.

(17) Vit. Patr. x, 41.

(18) Vit. Patr. xii, 2; Joan. Geom. Parad. 77.

(19) Vit. Patr. x, 41.

(20) Vit. Patr. iv, 8. — Ad capita 11 et 12, similique alia, apponi velim locum Stephani in fragmento quod vulgavit vir eruditus Samuel Tennilius, ubi de Dyrbaeis: Oñtis oñte ñdñkoxónstn oñte áptoñkxéñstn oññbñwópan oñdénva. Edén dñc tñ sñrwojñsn tñ tñ ñdñ, xñrsoññ tñ ñmártion tñ ñgrýprioñ tñ ñllo tñ, oññbñ áptoñkxéñstn añtñ, seu potius cum ms. oñtawç.

A πάλιν οἱ ἀνθρώποι, σκανδαλισθέντες εἰς τημᾶς, λέγειν· Ἰδού μετέβησαν πάλιν οἱ ἀκάθιστοι. Τῶν δὲ αὐτούς δὲι γαψυχοῦντας, λέγει αὐτοῖς· Εἰ καὶ σκανδαλίζονται τινες, ἀλλὰ πάλιν οἰκεδομηθήσονται ἔτεροι, λέγοντες· Μαχάριοι οἱ τοιοῦτοι, δτε διὰ τὸν Θεὸν μετέβησαν, καὶ πάντων κατεφρόνησαν. Πλὴν δὲ θέλων ἐλθεῖν, Ελθή, ἐγὼ τέως ὑπάγω. Ἐβαλον οὖν ἔκαπτον εἰς τὸ ἔδαφος, ἀξιώντες, ἵνα οὐ συγχωρηθῶσιν σὺν αὐτῷ ὁδεῖσατ.

ζ'. Εἶπον πάλιν περὶ αὗτοῦ, δτε πολλάκις μετέβη ἔχων τὴν σμίλιαν ἔκαπτον μόνην εἰς τὸ μαννάδιν (22).

η'. Ἡρωτήθη δὲ ἀδελδῆς Ἀγάθων, τι μείζον, δὲ σωματικὸς κύριος, ή τι φυλακή τῶν ἔνδον. Εἶπε δὲ δὲ γέρων· Ἔστι δένδρῳ δὲ ἀνθρώπῳ· δὲ τοίνυν σωματικὸς κύριος φύλλα ἔστιν· ή δὲ τῶν ἔνδον φυλακή δὲ καρπός ἔστιν. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸ γεγραμμένον, Πᾶν δένδρος μή ποιοῦντι καρπὸν καλέται ἔκκλιτεται, καὶ εἰς τοῦ βάλλεται, φανερὸν ἔστιν δτε διὰ τὸν καρπόν ἔστιν ἡμῶν ἡ σπουδὴ πλάσα, τούτεστι τὴν τοῦ νοὸς φυλακήν. Χρεῖα δὲ ἔστι καὶ τῆς ἐκ τῶν φύλλων σκέπτης καὶ εύκοσμίας, ἀτινά ἔστιν δὲ σωματικὸς κύριος.

θ'. Ἡρώτησαν αὐτὸν πάλιν οἱ ἀδελφοὶ λέγοντες· Πόλι ἀρετῇ ἔστι, Πάτερ, ἐν ταῖς πολιτείαις, ἔχουσα πλείστα κάματον; Λέγει αὐτοῖς· Συγχωρήσατε μοι, λογίζομαι δτε οὐκ ἔστιν ἔτερος κάματος, ὡς τὸ εἴκασθαι τῷ Θεῷ. Πάντοτε γάρ δτε θέλῃ δὲ ἀνθρώπως προσεύξασθαι, βούλοντας οἱ ἔχθροι ἐκκόψαι αὐτὸν· οἶδας γάρ δτε οὐδαμόθεν ἐμποδίζονται, εἰ μή ἀπὸ τοῦ εἴκασθαι τῷ Θεῷ. Καὶ πᾶσαν δὲ πολιτείαν ἦν δια μετέλοη²³ ἀνθρώπος, ἐγκαρπερῶν ἐν αὐτῇ, κατάται ἀνάπτασιν· τὸ δὲ εἴκασθαι, ἵνα ἐσχάτης ἀναπονῆς ἀγώνος χρήζει²⁴.

ι'. Ἡν δὲ δὲ ἀδελδῆς Ἀγάθων σοφὸς ἐν τῷ διανοητικῷ, καὶ δοκον ἐν τῷ σωματικῷ, καὶ αὐτάρχης ἐν πάσιν, ἐν τε τῷ ἐργοχείρῳ καὶ τῇ τροφῇ καὶ τῇ ἐσθῆτι.

ια'. Οἱ αὐτὸς ὥδενε μετά τῶν μαθητῶν αὐτοῦ· καὶ εὑρὼν εἰς ἑξ αὐτῶν μικρὸν ἀράκιον χλωρὸν ἐν τῇ ὁδῷ, λέγει τῷ γέροντι· Πάτερ, κελεύεις λάδω αὐτῷ; προσέσχεν οὖν δὲ γέρων αὐτῷ θαυμάζων, καὶ λέγει· Σὺ Εθηκας αὐτὸς ἔκει; Λέγει δὲ ἀδελφός· Οὐχί. Καὶ λέγει δὲ γέρων· Πῶς οὖν θέλεις λαβεῖν δὲ οὐκ Εθηκας;

ιβ'. Ἀδελφὸς δὲ λέγει πρὸς τὸν ἀδελδῆς Ἀγάθωνα, λέγων· Εασόν με οἰκεῖν μετὰ σου. Ἐρχόμενος δὲ ἐν τῇ ὁδῷ εὑρε μικρὸν νίτρον, καὶ ἤνεγκεν αὐτόδ. Καὶ λέγει δὲ γέρων· Πόθεν εὑρες τὸ νίτρον; Λέγει δὲ ἀδελφός· Ἐν τῇ ὁδῷ εὑρον αὐτὸδ, περιπατῶν, καὶ ἐλασον

Illi neque injuriam faciunt, neque quemquam hominem occidunt. Si vero aliiquid in via invenerint, autrum, aut vestem, aut argentum, aut aliud quid, neque sic eorum quidquam ablaturi sunt. Legi quoque protest, ut plura non dicam, Rerum variarum ex adversariis Gretseri selectarum opus lib. ii cap. 7.

(21) Append. p. 1002, n. 6.

(22) Τὸ μαγγάδιρ. Videtur esse quod nos Galli vocamus *une manne*, *un mannequin*, *cista genus*.

αὐτός. Αέρεις αὐτῷ ο γέρων· Εἰ μετ' ἐμοὶ ἥλθες οἰκη-
σαι, δούξ ἔθηκας, πώς εἰληφας; Καὶ ἐπεμψεν αὐ-
τὸν ἀπενεγκεῖν αὐτόδι, διθεν εἰληφεν αὐτό.

ιγ'. 'Αδελφὸς ἡρώτησε τὸν γέροντα λέγων· 'Ἐν-
τολή μοι ἔφθασε, καὶ ἔστι πόλεμος ὅπου ἔστιν ἡ ἐν-
τολή. Θέλω οὖν ἀπελθεῖν δι' αὐτὴν, καὶ φοδοῦμαι
τὸν πόλεμον. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Εἰ ἦν Ἀγά-
θων (23), ἐποίει τὴν ἐντολὴν, καὶ ἐνίκα τὸν πό-
λεμον.

ιδ'. 'Ο αὐτὸς Ἀγάθων, συνεδρίου γενομένου περὶ
πράγματος τίνος ἐν Σχήτει, καὶ λαβόντος τύπον,
νιστερὸν ἐλθὼν εἶπεν αὐτοῖς· Οὐ καλῶς ἐτυπώσατε
τὸ πρᾶγμα. Οἱ δὲ εἶπον πρὸς αὐτὸν· Σὺ τίς εἶ δι
δλῶς λαλεῖς; 'Ο δὲ εἶπεν· Υἱὸς ἀνθρώπου. Γέγραπται
γάρ· Εἴ ἀληθῶς δρὰ δικαιοσύνηντα λαλεῖτε, εὐθεῖας
πρίτατε, νιοὶ τῶν ἀνθρώπων.

ιε'. 'Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀγάθωνος, διτι τρία
ἔτη ἐποίησαν, ἔχων λίθον εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ, ἔως οὐ
κατώρθωσε τὸ σιωπῆν.

ις'. 'Ἐλεγον πάλιν περὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ
Ἀμοῦν, διτι δὲ ἐπίπρασκον σκεῦος, ἕπαξ Ἐλεγον τὴν
τιμὴν, καὶ τὸ διδόμενον αὐτοῖς ἐλάμβανον σιωπῶν-
τες μετὰ ἀναπαύσεως· καὶ πάλιν διτι διθελον ἀγο-
ράσαι τί ποτε, τὸ λεγόμενον αὐτοῖς παρεῖχον μετὰ
σιωπῆς, καὶ ἐλάμβανον τὸ σκεῦος, καθόλου μὴ φθεγ-
γόμενοι.

ιζ'. 'Ο αὐτὸς ἀδελφὸς Ἀγάθων εἶπεν, διτι Οὐδέποτε
ἔδωκα ἀγάπην (24)· ἀλλὰ τὸ δοῦναι καὶ λαβεῖν
ἀγάπη μοι ἦν· λογιζόμενος διτι τὸ κέρδος τοῦ ἀδελ-
φοῦ μου, Ἐργον καρποφορας ἔστιν.

ιη'. 'Ο αὐτὸς διτι ἔδιετε πρᾶγμα, καὶ διθελεν δ
λογισμὸς αὐτοῦ κρίναι, Ἐλεγεν ἔαυτῷ· Ἀγάθων, μὴ
παχῆσῃς αὐτὸς σύ. Καὶ οὗτος ²⁵ δι λογισμὸς αὐτοῦ ἡσύ-
χαζεν.

ιθ'. 'Ο αὐτὸς εἶπεν· Ἐάν δργίλος νεκρὸν ἐγείρῃ,
οὐκ ἔστι δεκτὸς παρὰ τῷ Θεῷ.

ικ'. 'Ἔσχε ποτὲ δι ἀδελφὸς Ἀγάθων δύο μαθητὰς
ἀναχωροῦντας κατ' Ἰδίαν. Ἐν μιτι οὖν τῶν ἡμερῶν,
ἡρώτησες τὸν ἔνα· Πώς διάγεις ἐν τῷ κελλίῳ σου; 'Ο
δὲ ἔφη· Νηστεύω ἔως ὅγε, καὶ ἐσθίω δύο παξαμά-
ται. Λέγει αὐτῷ· Καλὴ δίαιτα, οὐ πάντα ἔχουσα, κα-
πον. Λέγει καὶ τῷ διλφῷ· Σὺ πῶς; 'Ο δὲ ἔφη· Δύο
δύο (25) νηστεύω, καὶ δύο παξαμάταια ἐσθίω. Καὶ λέ-

²² Αι. οὗτος. ²³ Psal. LVII, 2.

(23) Εἰ ήρ. Ἀγάθων. Patrum Vitæ: Sic erat Aga-
tho. Legendum videtur Si.

(24) Οὐδέποτε ἔδωκα ἀγάπην. Agapen intelligo :
solemne convivium. Quam usurpationem nemo
ignorat. Historia Trevirensis, tomo XII utilissimi
operis, Spicilegii Acherianii p. 219 de Eketberio,
Cumque post expleta Missarum solemnia, a fratribus
obnixa peterebatur cibi potusque charitatem sumere, ne
eis onerousum fortasse essisteret, si tanta comitatus
ambitione ibidem reficeretur, caput a fratribus omnino
charitatem refutare, et redditum suum in urbem ma-
turare.

(25) Νηστεύειν δύο δύο. Ex innumeris locis
unum selegi nondum Graece editum, Latine vero
valde depravatum, quem hic adtexerem. Est autem
Isaiæ abbatis oratione 8, in ms. Colbertino: Ἐάν

A ei : Si tecum veniebas habitare, quod non posueras
quo modo cepisti? Misitque eum reportare nitrum.
quo loco accepérat.

13. (26) Frater ita percontatus est senem: Man-
datum accepi, sed periculum temptationis occurrit in
loco mandati. Volo igitur pergere, ob præceptum,
sed periculum timeo. Dicit ei senex: Si Agatho
esset, mandatum peregisset, ac superasset tenta-
tionem.

14. (27) Idem Agatho, cum Sceti haberetur con-
sessus ob aliquod negotium, illudque sanctione si-
nam accepisset, postea veniens dixit monachis: Non
recte de negotio sanxitis. Illi autem ad eum: Tu,
inquit, quisnam es, qui vel loqueris? Respondit:
Sum filius hominis. Scriptum enim est: Si vere
B utique justitiam loquimini, recta judicate, filii ho-
minum ²⁶.

15. (28) Dicebant de abbatे Agathone, per tres
illum annos lapidem ore gestasse, donec silere di-
dicisset.

16. Aiebant iterum de illo et de abbatе Amun,
quod quando vas aliquod vendebant, semel pre-
tium ponerent, datamque pecuniam acciperent ta-
citi cum quiete: quando autem quidpiam emere
volebant, quod petebatur tribuerent cum silentio,
sumerentque vas, nihil omnino prolocuti.

17. Idem Agatho dixit: Nunquam dedi agapen,
sed dare et accipere, agape mihi erat; reputabam
enim quod lucrum fratris mei, opus sit fructuum
oblationis.

18. Idem cum aliquid vidisset, velletque mens
eius de re judicare, sibimet aiebat: Agatho, tu ne
id feceris. Sicque quietus manebat animus eius.

19. (29) Dixit idem: Iracundus quamvis mortuum
suscitaverit, apud Deum non est acceptus.

20. Habuit aliquando abbas Agatho duos discipu-
los qui seorsum vitam anachoreticam ducebant.
Quadam ergo die petiit ab uno, quoniam pacto in
cella sua ageret. Respondit ille: Usque ad vesperam
jejuno, et comedo duo paxamatia. Tum Agatho:
Præclaræ vivendi ratio, nec labori multum ohnoxia.
Ad alterum vero dixit: Tu autem, quomodo? Re-

D γάρ τις νηστεύῃ ξε ξε, καὶ ἐκδῷ ἔαυτὸν εἰς μεγάλους
χότους καὶ ἐντολάς, ἐκτὸς τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ πάντες οἱ
χότοι αὐτοῦ μάτατοι εἰσιν. Hoc est: Nam si quis je-
junet per sex et sex dies, et se magnis laboribus ac
præceptis dedit, extra viam suam; omnes labores
eius inanes sunt. Zinus interpres: Quod si quis sine
humilitate vel jejuniis incumbat, vel sese vehementer
affligat, vel mandata conetur observare, ejus inanes
esse labores. Vides quantum intersit, Græcos aucto-
res sua lingua editos habere. Sed nec feliciter trans-
luit Evagrius Autiochenus ista Athanasii in VII.
Antonii

(26) Vit. Patr. vii, 2.

(27) Vit. Patr. x, 42.

(28) Vit. Patr. iv, 7.

(29) Vit. Patr. x, 43; Joan. Geom. Parud. 69.

spondit: Post biduum jejunii, duos subcinericios panes manduco. Et ait illi senex: Valde laboras, duo bella gerens. Quia si quis singulis diebus comederit, nec fuerit satiatus, defaligatur. Est vero alius, qui cupit per bidua jejunare, atque saturari. At tu duplicato seu biduatim jejunans, nequaquam satiaris.

21. Frater sciscitatus est abbatem Agathomē de fornicatione; qui responsum dedit: Vade, ante Deum projice infirmitatem tuam, et habebis requiem.

22. Egrotaverunt aliquando abbas Agatho, et aliis senex. Recumbentibus autem illis in cella, frater quidam legens recitatbat e libro Geneseos, veniente ad capitulum ubi dicit Jacob: *Joseph non est, Symeon non est, et Benjamin auferetis; et deducetis senectam meam cum tristitia ad infernum*³⁰. Et senex cœpit dicere: Non tibi sufficiunt alii decem, Pater Jacob? Ad quem Agatho: Desine, inquit, o senex. Si Deus comprobat, quis audeat condemnare³¹?

23. Dixit abbas Agatho: Si quis mihi supra modum charus esset, et cognoscerem quod me ad peccatum deduceret, abscondiderem illum a me.

24. Etiam dixit: Oportet ut homo qualibet hora attendat ad judicium Dei.

25. Cum fratres de charitate loquerentur, dixit abbas Joseph: Scimus nos quid sit charitas? Et retulit de abbatे Agathone, quod habuerit scalpellum, cumque advenisset frater, ac illud prædicasset, non permiserit eum abire, nisi postquam scalpellum accepit.

26. (30) Dixit abbas Agatho: Si fieri posset ut invento leproso, darem illi corpus meum, ipsiusque accipere, facerem libenter. Ea enim est perfecta charitas.

27. (31) Aduerunt illo siebant, quod veniens aliquando ad civitatem ut venderet vasa sua, invenerit dominum peregrinum jacentem in platea ægrum, nec habentem qui ejus curam gereret; permanseritque cum eo senex, conducta cella, ac ex operis sui mercere pretium cellæ solverit, reliquam pecuniam ad infirmi necessitatem insumens, et manserit tres menses, quoque ægrotus recuperasset sanitatem; atque ita ad cellam suam regressus fuerit cum pace.

28. Retulit abbas Daniel: Antequam venisset abbas Arsenius ad Patres meos, ipsi quoque manebant cum abbate Agathone. Diligebat autem abbas Agatho abbatem Alexandrum, quia erat mansuetus

³⁰ Gen. xlII, 36, 38. ³¹ Rom. viii, 33, 34 ³² Al. δύναμιν. ³³ Al. κατάξετε. ³⁴ Al. σμιλάριον.

Antonii p. 456: "Hv δ' ὅτε καὶ διὰ δύο, πολλάκις δὲ καὶ διὰ τεσσάρων μετελάμβανε, sic, *Nonnunquam bīdū triduoque sic permanens, quartā demum die reficiēbatur*.

(30) Raderi *Viridar.* iii, 6, 20.

(31) Vit. Patr. iii, 156; Rad. ib.

(32) Καθέξετε μου τὸ γῆρας μετὰ λύπης εἰς

Α γει αὐτῷ δὲ γέρων· Κοπιᾶς τόνφ, δύο πολέμους βαστάζων· δτι ἔλαντις ἐσθή καθ' ἡμέραν καὶ οὐ χορτάζεται, κοπιᾷ. Ἐστι δὲ ἄλλος, νηστεύειν θέλων δύο δύο καὶ χορτάζεσθαι· αὐτὸς δὲ πλάνες νηστεύων οὐ χορτάζεται.

κα'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ἀγάθωνα περὶ τῆς πορνείας. Καὶ λέγει αὐτῷ· Ὑπάγε, βίκον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τὴν ἀδυναμίαν³⁵ σου, καὶ ἔξεις ἀνάπτωσιν.

κβ'. Ἡσθένησε ποτε δ ἀδελφὸς Ἀγάθων καὶ ἄλλος τις τῶν γεροντῶν· Ἀνακειμένων δὲ αὐτῶν ἐν τῷ κελλἴῳ, ἀνεγίνωσκεν δὲ ἀδελφὸς εἰς τὴν Γένεσιν, καὶ ἔρχεται εἰς τὸ κεφάλαιον ὃντι λέγει δὲ Ἱακὼβ· Ἰωσῆφος οὐκ εστι, Συμεὼν οὐκ εστι, καὶ τὸν Βενιαμίν ἀγήγεσθε· καὶ καθέξετε³⁶ μου τὸ γῆρας μετὰ λύπης εἰς ἁδον (32). Καὶ ἀποκριθεὶς δὲ γέρων εἶπεν· Οὐκ ἀρκοῦσι τοι οἱ ἄλλοι δέκα, ἀδελφὸς Ἱακὼβ; Λέγει δὲ ἀδελφὸς Ἀγάθων· Παῦσαι, γέρων. Εἰ δὲ θεδὲ δικαιῶν, τις δὲ καταχρίνων;

κγ'. Εἶπεν δὲ ἀδελφὸς Ἀγάθων· Ἀγαπητός μού τε ἔλαν ἦ καθ' ὑπερβολὴν, καὶ γινώσκει κατάγει με εἰς ἀλάττωμα, ἀποκόπτω αὐτὸν ἀπ' ἐμοῦ.

κδ'. Εἶπε πάλιν· Χρή τὸν ἀνθρώπον εἶναι πᾶσαν ὥραν προσέχοντα τῷ κριτηρίῳ τοῦ Θεοῦ.

κε'. Ἐλεγεν δὲ ἀδελφὸς Ἰωσῆφος, ἀδελφῶν λαλούντων περὶ ἀγάπης, δτι Ἡμεῖς οἶδαμεν τις ἐστιν ἀγάπη; Καὶ εἶπε περὶ τοῦ ἀδελφὸν Ἀγάθωνος, δτι σμιλίον³⁷ εἶχε, καὶ ἤλος πρὸς αὐτὸν ἀδελφὸς, καὶ ἐπήνεσεν αὐτὸν, καὶ οὐκ ἀφῆκεν αὐτὸν ἐξελθεῖν, εἰ μὴ Ἐλασθε τὸ σμιλίον.

κζ'. Ἐλεγεν δὲ ἀδελφὸς Ἀγάθων, δτι Εἰ δυνατὸν ἦν μοι εὑρεῖν κελεφὸν (33), καὶ δοῦναι αὐτῷ τὸ ἐμὸν ὄμμα, καὶ λαβεῖν τὸ αὐτοῦ, ἥδεως εἶχον. Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ τελεία ἀγάπη.

κη'. Ἐλεγον πάλιν περὶ αὐτοῦ, δτι ἐλθών ποτε πωλήσαις τσεύη ἐν τῇ πόλει, εὑρεν ἀνθρώπον ἔξοντα ἐν τῇ πλατείᾳ ἀρδιμμένον δρόῳστον, μὴ ἔχοντα τὸν ἐπιμελούμενον· καὶ ἐμεινε σὺν αὐτῷ δὲ γέρων λαβὼν ἐνοικίου κελλίον, καὶ ἐκ τοῦ ἐργοχείρου παρείχε τὸ ἐνοικίον, καὶ τὸ λοιπὸ εἰς τὴν τοῦ ἀρδρῶστου χρεῖαν ἀντιλασκε· καὶ ἐμεινε τετράμηνον, ἔως οὐ λάθη δὲ ἀρδρῶστος. Καὶ οὕτως δὲ γέρων ἀπῆλθεν εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ μετ' εἰρήνης.

κη'. Ἐλεγεν δὲ ἀδελφὸς Δανιὴλ, δτι Πρὶν Ελθῃ δὲ ἀδελφὸς Ἀράνιος πρὸς τοὺς Πατέρας μου, καὶ αὐτὸι ξέρενται μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀγάθωνος. Ἡγάπα δὲ δὲ ἀδελφὸς Ἀγάθων τὸν ἀδελφὸν Ἀλέξανδρον, δτι ἀσκητὴς ἦν καὶ

ἄδον. Certa emendatio κατάξετε. Ad quem textum Gen. xlII, 38, conspectis libris regiis manu exaratis, inveni in 219, 810, 2416, ἔξεται. In illo autem qui signatur numero 1416, κατάγεται, cum littera ε supra litteram η, quod est κατάξεται.

(35) Κελεφόν. Hoc de nomine Petavius et Salmasius scripserunt.

ἐπιεικής. Συνέδη δὲ ὅλους τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ πλύνειν τὰ θρύα εἰς τὸν ποταμόν· καὶ δὲ ἀδελφός· Ἀλέξανδρος ἐπιεικῶς ἐπλυνεν. Οἱ δὲ λοιποὶ ἀδελφοὶ εἶπον τῷ γέροντι· Ὁ ἀδελφὸς Ἀλέξανδρος οὐδέν ποιεῖ. Καὶ θέλων αὐτοὺς θεραπεῦσαι, εἶπεν αὐτῷ· Ἄδελφὲ Ἀλέξανδρε, καλῶς πλύνον αὐτὰ ὅτι λινάριά εἰσι. Καὶ ὡς ἤκουσεν ἐλυπήθη. Καὶ μετὰ ταῦτα παρεκάλεσεν αὐτὸν ὁ γέρων, λέγων· Μή γάρ οὐκ ἔδει ὅτι καλῶς ποιεῖς; διλλὰ τοῦτο εἴπόν σοι ἐπὶ αὐτῶν, ἵνα θεραπεύσω αὐτῶν τὸν λογισμὸν ἐν τῇ σῇ ὑπακοῇ, ἀδελφέ.

χθ'. Διηγήσαντο περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀγάθωνος, ὅτι ἐστοῦντας ποιεῖν πᾶσαν ἐντολὴν. Καὶ εἰ διέβανεν εἰς πορθμεῖον, αὐτὸς πρώτος ἐκράτει τὴν κώπην· καὶ ὅτε παρέβαλον αὐτῷ ἀδελφού, εὐθέως ἀπὸ τῆς εὔχης ἡ χειρ ἀυτοῦ τὴν τράπεζαν ἐτίθει· ἦν γάρ μεστὸς ἀγάπης Θεοῦ. Μέλλοντος δὲ αὐτοῦ τελευτῆν, ἔμεινε τρεῖς ἡμέρας ἀνεψιμένους ἔχων τοὺς ὄφθαλμούς μὴ κινουμένους. Ἔνυξεν δὲ αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ λέγοντες· Ἀδελφὲ Ἀγάθων, ποῦ εἶ; Λέγει αὐτοῖς· Ἐνώπιον τοῦ κριτηρίου τοῦ Θεοῦ ἴσταμαι. Λέγουσιν αὐτῷ· Καὶ σὺ φοβῇ, Πάτερ; Λέγει αὐτοῖς· Τέως ἐποίησα τὴν δύναμιν μου εἰς τὸ φυλάξαι τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' ἀνθρώπος εἰμι· πόθενοιδα εἰ τὸ ἔργον μου εὑνήρεστησε τῷ Θεῷ; Λέγουσιν αὐτῷ οἱ ἀδελφοί· Οὐκ εἰ πεποιθὼς ἐπὶ τὸ ἔργον σου, ὅτι κατὰ Θεόν ἔστιν; Λέγει δὲ γέρων· Υἱὸς Θαρρῶ, εἰ μή τῷ Θεῷ ἀπαντήσω. Ἐτερον γάρ ἔστι τὸ τοῦ Θεοῦ κριτήριον, καὶ ἔτερον τὸ τῶν ἀνθρώπων. Ως δὲ ἡθελον ἐρωτῆσαι αὐτὸν ἔτερον λόγον, λέγει αὐτοῖς· Ποιήσας ἀγάπην, μὴ λαλεῖτε δριτὶ μετ' ἔμοι, ὅτι ἀσχολοῦμαι. Καὶ ἔτελειώθη ^{οὐ} ἐν χαρᾷ. Ἐώρων γάρ αὐτὸν ἀναγέμενον, δι τρόπον τις ἀσπάζεται τοὺς ξαυτοὺς φίλους καὶ ἀγαπητούς. Εἶχε δὲ φυλακήν μεγάλην ἐν πάσι, καὶ ἐλεγεν· Ἀνευ φυλακῆς μεγάλης οὐ προβαίνει ἀνθρώπος οὐτε εἰς μίαν ἀρετήν.

λ'. Εἰσῆλθε ποτὲ δὲ ἀδελφός Ἀγάθων εἰς τὴν πόλιν πωλήσαι μικρὰ σκεύη, καὶ εὑρίσκει τινὰ λελωθημένον ^{οὐ} παρὰ τὴν ὁδόν. Λέγει αὐτῷ δὲ λελωθημένος· Ποῦ ὑπάγεις; Λέγει αὐτῷ δὲ ἀδελφός· Ἀγάθων. Εἰς τὴν πόλιν πωλήσαι σκεύην. Λέγει αὐτῷ· Ποίησον ἀγάπην, καὶ ἀρόν με ἔκει. Καὶ βαστάσας αὐτὸν, ἀπήνεγκεν εἰς τὴν πόλιν. Λέγει αὐτῷ· Ὁπου πωλεῖς τὰ σκεύη, ἔκει με θές. Ἐποίησε δὲ οὐτως. Καὶ ὅτε ἐπώλησε σκεύος, ἔλεγεν αὐτῷ δὲ λελωθημένος· Πόσου εἰπώλησας αὐτό; Καὶ ἐλεγε τόσου. Καὶ ἐλεγεν αὐτῷ· Ἀγόρασόν μοι τόδε. Καὶ ἤγραζε. Μετάοντο πωλήσαι διλα τὰ σκεύη, καὶ θέλειν ἀπελθειν, λέγει αὐτῷ δὲ λελωθημένος· Τπάγεις; Λέγει αὐτῷ· Ναί. Καὶ λέγει· Ποίησον πάλιν ἀγάπην, καὶ ἀρόν δου με εὗρες. Καὶ βαστάσας αὐτὸν, ἤνεγκεν εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ. Καὶ λέγει αὐτῷ· Εὔλογημένος εἰς· Ἀγάθων, ὑπὸ Κυρίου ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. Καὶ διρας τοὺς ὄφθαλμούς αὐτοῦ οὐδένα εἶδεν· ἦν γάρ διγγελος Κυρίου ἀλθών δοκιμάσαι αὐτὸν.

^{οὐ} Al. inser. εὐθέως. ^{οὐ} Al. inser. ἐργαζόμενον. ^{οὐ} Al. πλακοῦντας εἰ πλακοῦντα.

(34) VII. Patr. xi, 2.

A ac in exercitatione monastica diligens. Accidit porro ut omnes ejus discipuli scapos lavarent in flumine; et abbās Alexander lavabat moderate. Ceteri vero fratres dixerunt seni: Frater Alexander nihil facit. Unde volens eis mederi, ait illi: Frater Alexander, recte lava eos; lini enim sunt. Utque is audivit, acerbe tulit. Et postea solatus est eum senex his verbis: An nesciebam te recte agere? Verum id tibi coram illis dixi, frater, quo eorum animum in tua obedientia curarem.

29. Cominoraverunt de abbatē Agathone, quod omne mandatum exequi contendere. Et in navisi trajiciebat, primus ipse tractabat remum. Cum adventassent fratres, statim post precem, manus ejus mensam apponebat. Plenus enim erat charitate Dei. (34) Ceterum quando mortis tempus appropinquaret, tres dies mansit oculis apertis immotisque. Fratres autem pulsaverunt eum, dixeruntque: Abba Agatho, ubinam es? Respondit eis: Sto ante tribunal Dei. (35) Ait: Etiam tu times, Pater? Ille: Antea quod potui feci ut observarem mandata Dei; sed homo sum: unde sciam utrum Deo placuerit opus meum? Dicunt ei fratres: Non confidis in opere tuo, quod secundum Deum sit? Respondit senex: Non habeo fiduciam, nisi Deo occurro. Aliud enim est iudicium Dei, aliud hominum. Cumque vellent eum alia de re percontari, ait illis: Charitatis opus peragite, ne amplius mecum loquamini: sum quippe occupatus. Et excessit e vita cum gaudio. Videbunt siquidem eum eductum, quo modo quis salutat amicos suos dilectosque. Habuit porro in cunctis magnam custodiam; et dicere solebat; absque ingenti custodia hominem neque ad unam virtutem progrebi.

30. Ingressus quodam tempore in civitatem abbas Agatho ad vendenda vascula, reperit in via leprosum: qui sciscitatus est, quo iret. Respondit abbas Agatho: Ad urbem, venditum vasa. Tunc leprosus insit: Fac charitatem, eo me tolle. Et portans eum, adduxit in civitatem. Iterum ille: Ubi vendere soles vasa, ibi me pone. Ita fecit. Cumque vendidisset vas, petiit ab eo leprosus, quanti vendidisset. Tanti, inquit. Tum is: Eme mihi placentam. Emit. Iterum aliud vas vendidit. Et ille: Hoc vero quanti? Tanti, inquit. Leprosus: Eme mihi hoc. Emit abbas. Cum ergo vendidisset omnia vasa, velletque abire, dixit ei leprosus: Recedis? Respondit: Etiam. Tum ille: Adhuc opus charitatis exerce, refer me quo loco invenisti. Portavitque eum, et ad suum locum restituit. Tunc dixit ei: Benedictus es Agatho a Domino in cœlo et in terra. Levatisque oculis abbas neminem amplius vidit. Erat enim angelus Domini qui venerat ut probaret eum.

(35) Doroth. Doctr. II, 5.

De abbe Ammona.

A

Περὶ τὸν ἀδελφὸν Ἀμμωνᾶ.

1. (36) *Frater interrogavit abbatem Ammonam, dicens : Profer mihi verbum. Ait senex : Vade, talem habe cogitationem, qualem rei qui in carcere versantur. Illi namque semper interrogant accedentes viros, ubinam degat præses, et quando venturus sit; atque ex expectatione plorant. Pari modo monachus debet semper attendere, ac animam suam objurgare, dicendo : Væ mihi ! Quomodo potero astare ad tribunal Christi ? quidve habeo defensionis coram illo ? Si ita assidue meditatus fueris, poteris consequi salutem.*

2. (37) *Memorabant de abbe Ammona, quod basiliscum occiderit. Nam profectus in desertum ad hauriendam aquam e lacu, cuius vidisset basiliscum, sese in faciem prostravit, ac dixit : Domine, aut ego moriar, aut iste. Statimque basiliscus virtute Christi crepuit.*

3. (38) *Dixit abbas Ammonas : Per quatuordicim annos in Sceti commoratus oravi Deum die ac nocte, ut mibi vim largiretur vincendi iram.*

4. (39) *Narravit quidam Patrum, quod ad Cellia erat aliquis senex laboriosus, serens mattam. Is abiens venit ad abbatem Ammonam. Qui cernens eum matta vestitum, dixit : Hæc tibi nihil prodest. Interrogavit autem senex, dicens : Tres cogitationes mihi faciunt molestiam, vel per solitudines vagari, vel ad peregrinum locum abire, ubi nemo cognoscat me; vel denique ut in cellam me includam, occurrens nemini, ac post biduum comedens. Ait illi abbas Ammonas : Nullum e tribus expedit ut facias; sed potius sede in cella tua, et parum comedere singulis diebus : atque habeto semper in corde tuo publicani sermonem ⁴³, poterisque salvus fieri.*

5. *Fratribus accidit afflictio in loco eorum; ac volentes locum relinquere profecti sunt ad abbatem Ammonam. Ecce autem senex navigio devehebatur. Qui videns illos ad fluminis littus iter agentes, dixit nautis : Me ad terram demittite. Et vocatis fratribus, dixit eis : Ego sum Ammonas, quem convenire cupitis. Solatusque ipsorum corda, remisit eos unde venerant. Non enim quod contigerat nocebat animæ, sed huinana erat vexatio.*

6. *Venit aliquando abbas Ammonas ut trajiceret flumen, ac reperto instructo promptaque pontone, assedit. Ecce autem alia navis, eo deducta, vectores trajiciebat. Dicunt ei : Veni etiam, tu abba, trajice nobiscum. Respondit ille : Nisi in publicum pontonem non ascendo. Habebat autem fasciculum palmeorum ramusculorum, et sedebat plectram te-*

⁴³ *Luc. xviii., 23.* ⁴⁴ *Al. πελάζεσθαι ἐν τῇ ἑρήμῳ.*

(36) *Vit. Patr. III, 2; L. Climac. p. 418, Anastas. quæst. 435.*

(37) *Vit. Patr. III, 214.*

(38) *Vit. Patr. VII, 3.*

(39) *Vit. Patr. X, 16.*

(40) *Eἰς τὰ Κελλία. Pelagius, in cella. Cella pro-*

α'. *Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ἀμμωνᾶν, λέγων Εἰπὲ μοι βῆμα. Καὶ λέγει ὁ γέρων . "Υπαγε, ποιήσου τὸν λογισμὸν σου, ὃσπερ οἱ κακούργοι ποιῶσιν οἱ δύτες ἐν τῇ φυλακῇ. Ἐκεῖνοι γάρ ἔρωτῶσιν ἀεὶ τοὺς ἀνθρώπους, ποῦ ἔστιν ὁ ἥγεμον καὶ πότε ἔρχεται, καὶ ἀπὸ τῆς προσδοκίας κλασούσιν. Οὕτως καὶ ὁ μοναχὸς δψεῖται διαπαντὸς προσέχειν, καὶ ἐλέγχειν τὴν ἐμποῦ ψυχὴν, λέγων . Οὐαὶ μοι ! Πώς ἔχω παραστῆναι τῷ βῆματι τοῦ Χριστοῦ ; καὶ πῶς ἔχω αὐτῷ ἀπολογησαθεῖν ; Ἐὰν οὕτως μελετήσῃς διαπαντὸς, δύνασαι σωθῆναι.*

β'. *"Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀμμωνᾶ, δτι καὶ βασιλίσκον ἀπέκτεινεν. Ἀπελθὼν γάρ εἰς τὴν ἑρήμον ἀντλῆσαις ὑδωρ ἀπὸ λάκκου, καὶ ιδὼν τὸν βασιλίσκον, Β εἶδεν αὐτὸν ἐπὶ πρόσωπον, λέγων . Κύριε, εἰ ἔγώ ἔχω ἀποθανεῖν, ή οὔτος. Καὶ εὐθέως ὁ βασιλίσκος ἐν τῇ δυνάμει τοῦ Χριστοῦ διεβράγη.*

γ'. *Εἴπεν δὲ ἀδελφὸς Ἀμμωνᾶς, δτι Δεκατέσσαρα ἔτη ἐποίησα ἐν Σκήτῃς δεδύμενος τοῦ Θεοῦ νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ἵνα μοι χαρίσηται νικῆσαι τὴν ὅργην.*

δ'. *Διηγήσατό τις τῶν Πατέρων, δτι ἦν τις γέρων πονικὸς εἰς τὰ Κελλία (40), φορῶν ψιάθιον· καὶ ἀπελθὼν πάρεβαλε τῷ ἀδελφῷ Ἀμμωνῷ. Εἶδε δὲ αὐτὸν ὁ γέρων φρεοῦντα τὸ ψιάθιον, καὶ λέγει αὐτῷ . "Τοῦτο οὐδέν σε ὡφελεῖ. Καὶ ἡρώτησεν αὐτὸν ὁ γέρων, λέγων . Τρεῖς λογισμοὶ δχλοῦσι μοι . ή τὸ πλάζεσθαι ἐν ταῖς ἑρήμοις ⁴¹ (41), ή ἵνα ἀπέλθω ἐπὶ ξένης δπου οὐδεῖς με ἐπιγινώσκει, ή ἵνα ἐγκλείσω ἐαυτὸν εἰς κελλίον, καὶ μηδενὶ ἀπαντήσω. διὰ δύο ἐσθίων. Λέγει αὐτῷ δὲ ἀδελφὸς Ἀμμωνᾶς . Οὐδὲν ἐκ τῶν τριῶν συμφέρει σοι ποιῆσαι . ἀλλὰ μᾶλλον κάθου εἰς τὸ κελλίον σου, καὶ ἔσθε μικρὸν καθ' ἡμέραν . καὶ ἔχε διαπαντὸς τὸν λόγον τοῦ τελώνου ἐν τῇ καρδίᾳ σου . καὶ δύνασαι σωθῆναι.*

ε'. *Ἀδελφοὶ συνένθη θλίψις ἐν τῷ τόπῳ αὐτῶν, καὶ θέλοντες καταλιπεῖν αὐτὸν, ἀπῆλθον πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ἀμμωνᾶν. Καὶ ίδοὺ ὁ γέρων κατέπλεε, καὶ ιδὼν αὐτοὺς παρὰ τὴν δύκαν δέδυνοντας τοῦ ποταμοῦ, εἶπε τοῖς ναύταις . Βάλετε με εἰς τὴν γῆν. Καὶ καλέσας τοὺς ἀδελφοὺς εἶπεν αὐτοῖς . Ἐγώ εἰμι Ἀμμωνᾶς, πρὸς ὃν θέλετε ἐλθεῖν. Καὶ παρακαλέσας αὐτῶν τὰς καρδίας, ἐποίησεν αὐτοὺς ὑποστρέψαι οὗτον ἐξῆλθον. Οὐ γάρ εἶχε τὸ πρᾶγμα ζημιὰν ψυχῆς, ἀλλὰ θλίψιν δ ἀνθρωπινήν.*

ζ'. *Ἡλόε ποτε δὲ ἀδελφὸς Ἀμμωνᾶς περάσαι τὸν ποταμὸν, καὶ ἔρε τὸ πορθμεῖον φιλοκαλημένον ⁴², καὶ παρεκαθέσθη αὐτῷ· καὶ ίδοὺ ἀλλο σκάφος εἰς τὸν τόπον ἤλθε, καὶ ἐπέρασε τοὺς δύτας ἀνθρώπους. Καὶ λέγουσιν αὐτῷ . Δεῦρο καὶ σὺ ἀδελφός, πέρασον μεθ' ἡμῶν. Οὐ δὲ λέγει . Εἰ μὴ εἰς τὸ δημόσιον πορθμεῖον οὐκ ἀναβαίνω. Εἶχε δὲ δέσμην θαλλίων, καὶ ἐκάθητο πλέκων σει-*

⁴⁴ *Al. πεφιλοκαλημένον.*

Cellia. Locus est celebris in Aegypti eremo, a multitudine cellularum nuncupatus, Cellia, Cellæ, Cellulæ.

⁴¹ *Tὸ πλάζεσθαι ἐτ ταῖς ἑρήμοις. Interpret idem : Ut alicubi in eremo recedam. Legebatur πλά-*

ράν, καὶ πάλιν λύσαν αὐτὴν, ἔως οὗ γέγονε τὸ ⁴⁰ πορ- θμεῖον. Καὶ σύντοις ἐπέρασεν. Ἐβαλον οὖν αὐτῷ οἱ ἀδελφοὶ μετάνοιαν, λέγοντες· Τί τοῦτο ἐποίησας; Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ γέρων· Ἰνα μὴ πάντοτε σπουδάζοντος τοῦ λογισμοῦ περιπατῶ. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ὑπόδειγμά ἔστιν, ἵνα μετὰ καταστάσεως βαδίζωμεν τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ.

ζ. Ἀπῆγλθέ ποτε δὲ ἀδελφὸς Ἀμμωνᾶς παραβαλεῖν τῷ ἀδελφῷ Ἀντώνιῳ, καὶ ἐπλανήθη τὴν ὁδὸν⁴¹ καὶ καθίσας ἐκοιμήθη μετρόν· καὶ ἀναστὰς ἐκ τοῦ ὑπνου, εὑρέτο τῷ Θεῷ, λέγων· Δέομαι σου, Κύριε ὁ Θεός μου, μή ἀπολέσῃς τὸ πλάσμα σου. Καὶ ὅφθη αὐτῷ ὡς χειρὶ ἀνθρώπου κρεμαμένη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, δεινούσιος αὐτῷ τὴν ὁδὸν, ἔως οὗ ἥλθε καὶ ἔστη κατὰ τοῦ σπηλαίου τοῦ ἀδελφὸς Ἀντώνιου.

η. Τούτῳ τῷ ἀδελφῷ Ἀμμωνῷ προεφήτευσεν δὲ ἀδελφὸς Ἀντώνιος, λέγων, διτι· Ἔχεις προκόψαι εἰς τὸν φύδον τοῦ θεοῦ. Καὶ ἐξῆγαγεν αὐτὸν ἔξω τοῦ κελλίου, καὶ ἔδειξεν αὐτῷ λίθον, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ὑδρίσον τὸν λίθον τοῦτον καὶ τύφον αὐτόν. Ὁ δὲ ἐποίησεν οὕτως. Καὶ λέγει αὐτῷ δὲ ἀδελφὸς Ἀντώνιος· Μή ἐλάλησεν δὲ λίθος; Ὁ δὲ εἶπεν· Οὐχί. Καὶ λέγει αὐτῷ δὲ ἀδελφὸς Ἀντώνιος· Οὕτω καὶ σὺ καταλαβεῖν μέλλεις τοῦτο τὸ μέτρον. Ὁ καὶ ἐγένετο. Προέκοψε γάρ δὲ ἀδελφὸς Ἀμμωνᾶς οὕτως, ὡς ἀπὸ πολλῆς ἀγαθότητος μητρέτι εἰδέναι τὴν κακίαν. Ἐν οἷς γενομένου αὐτοῦ ἐπιτεκτησούσι, προστήνεγκαν αὐτῷ παρθένον λαδούσαν ἐν γυατρῷ, καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Ὁ δεῖνα ἐποίησε τοῦτο· διὸς αὐτοῖς ἐπιτιμιαν. Ὁ δὲ σφραγίσας αὐτῆς τὴν κοιλίαν, ἐκέλευσε δομῆναι αὐτῇ ἐξ ζυγάς σινδονίων, λέγων· Μήποτε ὡς ἀπέρχεται γεννῆσαι, ἀποθάνῃ δὲ αὐτῇ ή τὸ παιδίον, καὶ μὴ εὑρῆται θηρευθῆναι. Λέγουσιν αὐτῷ οἱ κατ’ αὐτῆς ἐντυχόντες· Τί τοῦτο ἐποίησας; διὸς αὐτοῖς ἐπιτιμιαν. Ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς· Βλέπετε, ἀδελφοί, διτι· ἐγγύς ἔστι τοῦ θανάτου· καὶ τί ἔχω ἐγώ ποιήσαι; Καὶ ἀπέλυσεν αὐτὴν· καὶ οὐκ ἐτόλμησεν δὲ γέρων κατακρίναι τινα.

θ. Εἰλεγον περὶ αὐτοῦ, διτι· τινὲς ἥλθον δικασθῆναι παρ’ αὐτῷ. Ὁ δὲ γέρων ἐμωρωποτείσ. Καὶ ίδού γυνή τις ἔστη πλησίον αὐτοῦ, καὶ ἐλεγεν ⁴²· Οὗτος δὲ γέρων σαλός ἔστιν. Ἡκουσεν οὖν αὐτῆς δὲ γέρων, καὶ φωνῆσας αὐτὴν λέγει· Πόσους κόπους ἐποίησα ἐν ταῖς δρήμοις, ἵνα κτήσωμαι τὴν σαλότητα ταύτην, καὶ διὰ τὸ ἔχω ἀπολέσαι αὐτὴν σήμερον!

ι. Ἡλθέ ποτε δὲ ἀδελφὸς Ἀμμωνᾶς εἰς τόπον γεύσασθαι, καὶ ἦν ἔκει εἰς ἔχων φήμην κακήν· καὶ συνέδη ἐλθεῖν τὴν γυναῖκα, καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὸ κελλίον τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἔχοντος τὴν κακήν φήμην. Μαθόντες οὖν οἱ οἰκιοῦντες εἰς τὸν τόπον ἔκεινον, ἐταράχθησαν, καὶ συνήχθησαν, ὥστε διώξαι αὐτὸν ἐκ τοῦ κελλίου. Καὶ γνόντες διτι· δὲ ἐπίσκοπος Ἀμμωνᾶς εἰς τὸν τόπον ἔκεινόν ἔστιν, ἐλθόντες παρεκάλεσαν αὐτὸν, διπας παραγένηται σὺν αὐτοῖς. Ὡς δὲ γνῶ δὲ ἀδελφὸς, λαβών τὴν γυναῖκα ἐκρύψεν εἰς πίθον μέγαν. Παραγενομένου δὲ τοῦ πλήθους, εἰδέν δὲ ἀδελφὸς Ἀμμωνᾶς τὸ

A xens, iterumque solvens eam, quandiu in pontone stetit. Atque ita transiit. Igitur fratres corpore flexo petierunt, cur id fecisset. Ait senex: Ne semper intenta mente incederem. Sed et illud exemplo est, uti composite in via Dei gradiamur.

7. Profectus aliquando abbas Ammonas ad abbatem Antonium, a via aberravit; sedensque dormiit parumper: dein e somno excitatus, oravit Deum, sic: Obsecro te, Domine Deus meus, ne creaturam tuam patiaris perire. Tunc apparuit ei velut manus hominis e cœlo suspensa, ostendens viam, quoique pervenisset ac stelisset ante abbatis Antonii speluncam.

B 8. (42) Huic abbati Ammonae prædictus abbas Antonius, quod in timore Dei progressum facturus esset. Ac eduxit eum e cella, ostensaque lapide, dixit: Convicia jace in hunc lapidem, et illum verbera. Ille vero ita fecit. Ait illi abbas Antonius: Num locutus est lapis? Respondit: Nequaquam. Tum Antonius: Ita tu ad eam mensuram pervenitur es. Qund cū evenit. Adeo enim profecit abbas Ammonas, ut præ multa bonitate, non amplius nosset malitiam. Itaque cum ad episcopatum eventus fuisset, obtulerunt ei puellam prægnantem, et dixerunt: Ille hoc patravit; injunge illis peccati sui pœnam. At Ammonas signo crucis super puellæ uterum facto, jussit ei dari sex sindonum paria, dicens: Ne dum ad partum venerit, aut ipsa, aut infans obeat, nec sit unde sepultura fiat. Aiunt ei qui feminam accusaturi advenerant: Quare hoc fecisti? Inponere illis pœnitentia multam. Ille ad eos: Videlis, fratres, prope mortem est; quid ego agere debeo? Tum dimisit eam; nec ausus est senex quenquam condemnare.

9. (43) De illo referebant, quod accesserint ad eum quidam, ut judicarentur. Senex autem stultum simulabat. Et ecce quædam mulier quæ prope illum stabat, dixit: Iste senex e fatus est. Audivit ergo mulierem senex, vocataque ea dixit: Quantos labores in solitudinibus tuli, ut hanc fatuitatem acquirem; hodie vero propter te perditurus sum illum!

10. (44) Venit aliquando abbas Ammonas ad quædam locum manducaturus, ubi degebat homo mulæ famæ: contigit autem ut mulier ingredetur in cellam fratris illius prava fama laborantis. Quo comperto incolæ loci, perturbati sunt, et convenierunt, ut eum e cella expellerent. Cumque cognovissent episcopum Ammonam adesse, adeuntes rogarerunt eum ut cum illis accederet. Postquam vero rem frater rescivit, acceptam mulierem occultavit in magno dolio. Adventante ergo multitudine, quod secerat scilicet abbas Ammonas, sed propter Deum

⁴⁰ F. εἰς τό. ⁴¹ Al. Εἰλεγε τῇ πλησίον αὐτῆς.

(42) Append. 1000, n. 8.

(43) Vit. Patr. xv, 12.

(44) Doroth. Docir. 6.

obterit negotium; et ingressus sed sit supra dolium, A jussitque investigari per cellam. Ubi igitur cuncta rimati sunt, nec seminam invenerunt, dixit abbas Ammonas: Quid hoc est? Deus vobis veniam concedat. Tum precibus fusis, jussit omnes secedere; et apprehensa manu fratris, ait: Attende tibi, frater. Eoque dicto abiit.

11. (45) Interrogatus abbas Ammonas, quænam esset via angusta et arcta⁴⁸, respondit: Via angusta et arcta, hæc est: vim inferre cogitationibus suis, atque Dei causa abscindere voluntates suas. Hoc etiam est illud: Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te⁴⁹.

De abbate Achila.

1. (46) Venerunt aliquando tres senes ad abbatem Achilam, quorum unus in mala erat existimatione. Et ait unus serum: Abba, fac mihi sagenam. Respondit ille: Non facio. Alius rogavit: Facito ex charitate, ut tui memoriam habeamus in monasterio. Excepit: Non mihi vacat. Tertius, ille malæ famæ homo, dixit ei: Abba, sagenam mihi conslice, ut e manib[us] tuis habeam. Statim autem dedit ei responsum: Tibi consilium. Duo itaque alii senes secreto dixerunt Achilæ: Quare nobis rogantibus, noluisti facere, huic autem promisisti te facturum? Tum illis senex: Vobis dixi: Non facio; nec contristati fuistis, quasi occupato me; huic vero si non fecero, dicturus est: Propter peccatum meum auditum, senex noluit facere; et statim incidimus C funem. Excitavi ergo animum ejus, ne tristitia ipse absorberetur.

2. Narravit abbas Betimes: Cum aliquando in Scetum descenderem, dederunt mihi nonnulli pauca poma, ut offerrem senibus. Et pulsavi ad cellam abbatis Achilæ, quo darem illi. Dixit autem: Vere, frater, nolim pulses mihi nunc, quamvis manna esset; nec ad aliam cellam pergas. Itaque recessi in cellam meam, et ad ecclesiam poma detuli.

3. (47) Venit aliquando abbas Achilas ad cellam abbatis Isaiæ in Sceti; et invenit eum comedentem: miserat autem in scutellam sal cum aqua. Porro senex conspicatus quod catillum occultasset post plectam, dixit ei: Eloquere mihi, quid manducabas? Respondit ille: Ignosce mihi, abba; palmas incidebam, et ascendi ad æstum; misique in os meum buceeam cum sale; sed exaruerant ex æstu fauces meæ, nec descendere poterat buccella: eapropter, coactus sum mittere parum aquæ in sal, ut ita comedere valerem. Sed ignosce mihi. Tum dixit senex: Venite, videte Isaiam sorbentem jus in Sceti. Si jus vis manducare, perge in Ægyptum.

⁴⁸ Matth. vii, 14. ⁴⁹ Matth. xix, 27. ⁵⁰ Al. συγχωρῆσαι. ⁵¹ Al. Ἀχιλᾶ. ⁵² Abest ab al. ⁵³ Al. Βηθμίος.

(45) Vit. Patr. x, 81.

(46) Vit. Patr. x, 14.

A γενόμενον, καὶ διὰ τὸν Θεὸν ἐσκέπασε τὸ πρόδγμα· καὶ εἰσελθὼν ἐκάθισεν ἐπάνω τοῦ πίθου, καὶ ἐκέλευσε ζητηθῆναι τὸ κελλίον. Ός οὖν ἐψηλάφησαν, καὶ οὐχ εὔρον τὴν γυναῖκα, εἶπεν ὁ ἀδεῖς Ἀμμωνᾶς· Τί ἔστι τοῦτο; ὁ Θεὸς συγχωρῆσε⁵⁰ ὑμῖν. Καὶ εὐξάμενος ἐποίησε πάντας ἀναχωρῆσαι· καὶ κατασχὼν τὴν χείρα τοῦ ἀδελφοῦ, εἶπεν αὐτῷ· Πρόστεχε σεαυτῷ, ἀδελφέ. Καὶ τοῦτο εἰπών, ἀνεχώρησεν.

ια'. Ἡρωτήθη ὁ ἀδεῖς Ἀμμωνᾶς, τις ἔστιν η δόδες ἡ στενή καὶ τεθλιμμένη· καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν· Ἡ δόδες η στενή καὶ τεθλιμμένη αὐτῇ ἔστι· τὸ βιάζεσθαι τοὺς λογισμοὺς ἕαυτοῦ, καὶ κόπειν διὰ τὸν Θεὸν τὰ ἴδια θελήματα· καὶ τούτῳ ἔστι τὸ, Ἰδού τιμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ηκολούθησαμεν σοι.

Περὶ τοῦ ἀδεῖα Ἀχιλᾶ⁵¹.

α'. Παρέβαλόν ποτε τρεῖς γέροντες τῷ ἀδεῖᾳ Ἀχιλᾶ, καὶ ὁ εἷς ἐξ οὗτῶν εἶχε φῆμην κακήν. Εἶπε δὲ αὐτῷ εἷς τῶν γερόντων· Ἀδεῖ, ποίησόν μοι μίαν σαγήνην. Οὐ δὲ εἶπεν· Οὐ ποιῶ. Καὶ ὁ ἄλλος εἶπε· Ποίησον ἀγάπην, ἵνα ἔχωμεν σου μνημόσυνον εἰς τὴν μονῆν. Οὐ δὲ ἐψη· Οὐ σχολάζω. Δέγει αὐτῷ ὁ ἄλλος δ ἔχων τὴν κακήν φῆμην· Ἐμόλ ποίησον⁵² μίαν σαγήνην, ἵνα ἐτῶν χειρῶν σου ἔχω, ἀδεῖ. Οὐ δὲ ἀποκριθεὶς εὐθέως εἶπεν αὐτῷ· Ἐγώ σοι ποιῶ. Καὶ εἶπον αὐτῷ κατ' ἴδιαν οἱ δύο γέροντες· Πῶς τιμεῖς παρεκαλέσαμέν σε, καὶ οὐκ ἥθελησας ἡμῖν ποιῆσαι, καὶ τούτῳ εἶπας· Ἐγώ σοι ποιῶ; Λέγει αὐτοῖς δὲ γέρων· Εἴπον ὑμῖν, Οὐ ποιῶ, καὶ οὐκ ἐλυπήθητε, ὡς μή σχολάζοντός μου· τούτῳ δὲ ἐὰν μή ποιήσω, ἐρεῖ, διὰ τὴν ἀμαρτίαν μου ἀκούσας δ γέρων οὐκ ἥθελησε ποιῆσαι· καὶ εὐθέως κόπτομεν τὸ σχοινίον. Διῆγειρα οὖν αὐτοῦ τὴν ψυχήν, ἵνα μή τῇ λύπῃ καταποθῇ δ τοιούτος.

β'. Εἶπεν δὲ ἀδεῖς Βητίμης⁵³, διὰ Καταβαίνοντός μού ποτε εἰς Σκῆτιν, ἐδωκάν μοι τινες δλίγα μῆλα, ἵνα δώσω τοῖς γέροντις. Καὶ ἔκρουσα εἰς τὸ κελλίον τοῦ ἀδεῖα Ἀχιλᾶ, ἵνα δώσω αὐτῷ. Οὐ δὲ ἐψη· Φύεται, ἀδελφὲ, οὐκ ἥθελον ἵνα κρούσης μοι ἄρτι, εἰ δὴ μάννα· μηδὲ εἰς ἄλλο κελλίον ἀπέλθῃς· Ἀνεχώρησα οὖν εἰς τὸ κελλίον μου, καὶ ἀνήνεγκα αὐτὰ εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

γ'. Ἔλθε ποτε δὲ ἀδεῖς Ἀχιλᾶς εἰς τὸ κελλίον τοῦ ἀδεῖα Ἡσαίου ἐν Σκῆται, καὶ εὑρεν αὐτὸν ἐσθίοντα· ἦν δὲ βαλῶν εἰς τὸ πινάκινον δλας καὶ ἔδωρ. Ἰδὼν δὲ αὐτὸν δὲ γέρων δὲ· ἔκρυψε αὐτὸν ὅπισι τῆς σειρᾶς, λέγει αὐτῷ· Εἶπέ μοι, τί ήθεις; Οὐ δὲ εἶπε· Συγχώρησόν μοι, ἀδεῖ, διὰ θαλλίας ἐκσπιτον, καὶ ἀνηλθόν εἰς τὸ καῦμα, καὶ ἐδαλον εἰς τὸ στόμα μου ψωμὸν μετὰ δλατος· καὶ ἐξηράνθη δ φάρυγξ μου ἀπὸ τοῦ καύματος, καὶ οὐ κατέβαινεν δψωμάς διὰ τοῦτο, ἡγαγέσθην βαλεν μιχρὸν ὅδωρ εἰς τὸ δλας, ἵνα οἵτις δυνηθῶ γεύσασθαι. Ἀλλὰ συγχωρησόν μοι. Καὶ λέγει δ γέρων· Δεῦτε, ίδετε Ἡσαίαν ζωμὸν ἐσθίοντα ἐν Σκῆται. Εἰ ζωμὸν θέλεις ἐσθίειν, ὑπαγε εἰς Αἴγυπτον.

(47) Vit. Patr. iv, 10; Joan. Geom. Parad. 66.

δ. Παρέβαλε τις τῶν γερόντων τῷ ἀδεῖᾳ Ἀχιλᾶ, καὶ θεωρεῖ αὐτὸν ῥίψαντα αἷμα ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ· καὶ ἡρώησεν αὐτὸν· Τί ἔστι τοῦτο, Πάτερ; Καὶ εἶπεν ὁ γέρων· οὗτος ἀδελφούς λελυπηκότος με, καὶ ἡγωνισάμην τοῦ μητρὸς ἀναγγεῖλαι αὐτῷ (48), καὶ ἐξῆνθη Θεοῦ ἵνα ἀρθῇ ἀπ' ἑμού· καὶ γέγονεν ὁ λόγος ὃς αἴμα ἐν τῷ στόματι μου, καὶ ἐπιτυσα αὐτὸν, καὶ ἀνεπάγη, καὶ τὴν λύπην ἐπελαθόμην.

ε. Ἐλεγεν δὲ ἀδεῖας Ἀμμώης, οὗτος Παρεβάλομεν ἦν καὶ δὲ ἀδεῖας Βητίμης τῷ ἀδεῖᾳ Ἀχιλᾶ, καὶ ἡκούσαμεν αὐτοῦ μελετῶντος τὸν λόγον τοῦτον· Μή φοβοῦ, Ἰακὼβ, καταβῆται εἰς Ἀιγύπτον. Καὶ ἐπὶ τοὺς ἔμεινε μελετῶν τὸν λόγον τοῦτον. Καὶ ὡς ἐκρούσαμεν, ἤνοιξεν ἡμῖν, καὶ ἐπιτρώτης· Πέθεν ἔστε; Καὶ φορηθέντες εἰπεῖν, Ἐκ τῶν Κελλίων, εἰπαμεν, Ἐκ τοῦ ὄρους τῆς Νιτρίας. Καὶ λέγει· Τί ὑμῖν ποιήσως; ἀπὸ μηκοθέν ἔστε; καὶ εἰσήγαγεν ἡμᾶς. Καὶ εὐρομεν αὐτὸν ἐργαζόμενον τὴν νύκτα πολλήν σειράν, καὶ ἡρωτήσαμεν αὐτὸν εἰπεῖν ἡμῖν λόγον· Οὐ δὲ εἰπεν· Ἐγὼ ἀπὸ ὅψεως ἐώς δρπτες ἐπλεξαί εἰκοσιν δρυγίας, καὶ γύνεις οὐ χρήζω αὐτῶν· ἀλλὰ μηπως ἀγανακτήσῃ ὁ Θεός, καὶ ἐγκαλέσῃ μοι, λέγων· Διατί δύναμεν ἐργάσασθαι, οὐκ εἰργάσω; διὰ τοῦτο κοπιῶ, καὶ πως δῆλη τὴν δύναμίν μου. Καὶ ὠφεληθέντες ἀνεγνωρίσαμεν.

ζ. Ἄλλοτε πάλιν μέγας γέρων παρέβαλε τῷ ἀδεῖᾳ Ἀγιλᾶ ἀπὸ Θηβαΐδος, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἀδεῖα, πολεμούσα εἰς σέ· Οὐ δὲ λέγει αὐτῷ· Τί παγε καὶ σὺ, τέρον, εἰς ἐμὲ δρπτες πολεμῇ; Οὐ δὲ γέρων ἀπὸ ταπείνωσεως εἰπε· Ναί, ἀδεῖα. Ἡν δὲ ἔκει ἐπὶ τῇ θύρᾳ καθήμενος γέρων τυφλὸς καὶ χωλός. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ήθελον καθίσαι μικρὰς ἡμέρας, καὶ διὰ τὸν γέροντα τοῦτον οὐδὲν καθίσαι. Ἀκούσας οὖν ἀδεῖας Ἀχιλᾶς, ἐθαύμασε τὴν ταπείνωσιν τοῦ γέροντος, καὶ ἐλεγεν· Αὕτη οὐκ ἔστι πορνεῖα, ἀλλὰ φύσις ἔστι τῶν πονηρῶν δαιμόνων.

Περὶ τοῦ ἀδεῖας Ἀμμώης.

α. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδεῖας Ἀμμώης, οὗτοι ως ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, οὐκ ἤριε τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Ἑγγίστα αὐτῶν περιτατῆσαι, ἀλλὰ ἀπὸ μακρόθεν· καὶ εἰ ἤρχετο ἐρωτῆσαι περὶ λογισμῶν, ὡς Ἐλεγεν αὐτῷ μόνον, εὐθέως· ἐδίλωκεν αὐτὸν, λέγων· Μήποτε λαλοῦντας ἡμῶν περὶ ὧφελείας, ἐγκύψῃ⁴⁹ ἔση δομιλία· διὰ τοῦτο οὐκ ἀρῶ σε ἔγγιστά μου.

β. Ἐλεγεν δὲ ἀδεῖας Ἀμμώης τῷ ἀδεῖᾳ Ἡσαΐᾳ⁵⁰ τῇ ἀργῇ· Πώς με βλέπεις δρπτες; Λέγει αὐτῷ· οὓς ἔγγελον, Πάτερ. Καὶ εἰς τὰ ὑπερά Ελεγεν αὐτῷ· Πώς με νῦν βλέπεις; Οὐ δὲ Ἐλεγεν· οὓς τὸν Σατανᾶν· καὶ λόγον μοι λαλήσεις ἀγαθὸν, ὡς ρομφαίαν εἴπων ἔχω.

γ. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδεῖας Ἀμμώης, οὗτοι ἡσθένεις καὶ νήσης ὃν ἐπὶ πολλὰ ἔτη, καὶ οὐδέποτε ἀφῆκε τὸν

δ. (48) Convenit aliquis senum abbatem Achilam, ut ducatur sanguinem ex ore illius promanare; et interrogavit: Quid hoc est, Pater? Respondit senex: Dictum est cuiusdam fratris, qui me contristavit, et pugnavi tecum ut non declararem ei; Deumque deprecatus sum, a me id verbi auferretur. Fuit ergo velut sanguis in ore meo, atque expui illud, ac requiem obtinui, remque sumobilitus.

ε. Retulit abbas Ammoe: Ego et abbas Betimes accessimus ad abbatem Achilam, et audivimus eum meditantem id verbi: Noli timere, Jacob, descendere in Aegyptum⁵¹. Diuque intransit meditans eum sermonem. Cum autem pulsassemus, speruit nobis, et interrogavit: Unde estis? Porro veriti dicere: E Cellis; diximus: E monte Nitriæ. Ait ille: Quid vobis faciam, quod de procul venistis? Et introduxit nos. Invenimus autem eum per noctem plectam multam operatum. Atque rogavimus ut nobis aliquid proloqueretur. Ille vero dixit: Ego a septertino tempore ad hoc, texui viginti ulnas, non tamen iis indigeo; sed ne forte indignetur Deus, accusemque me, dicens: Cur cum posses operari, non es operatus? ideo labore, faciens quantum valeo. Unde fructu percepto discessimus.

ζ. Alia vice magnus senex venit e Thebaide ad abbatem Achilam; et dixit ei: Abba, in te impugnor. Ille vero dicit ei: Vade etiam tu, senex, in me modo impugnaris? Senex autem ex humilitate respondit: Etiam, abba. Erat autem hic ad portam sedens senex cæcus et claudus. Dicit ei senex: Cuperem hic residere paucos dies, sed propter senem hunc non possum. Audiens igitur abbas Achilas, senisque humilitatem admiratus, dicit: Hic non est fornicatio, sed invidia est malorum dæmonum.

De abbatे Ammoe.

η. (50) Dicebant de abbate Ammoe, quod quando ad ecclesiam pergeret, non permittebat discipulum suum prope se ambulare, sed a longe; et si venisset interrogare de cogitationibus, mox ut responderet, statim expellebat eum, dicens: Ne forte dum aliquid ex usu loquimur, peregrinum irreat colloquium: ideo te non sine prope me.

θ. (51) Dixit abbas Ammoe abbatē Isaiae initio: Quo pacto me vides modo? Respondit: Velut angelum, Pater. Et posterioribus temporibus ait: Nunc quo modo me vides? Et ille: Velut Satanam; quamvis bonum ad me protuleris sermonem, instar gladii illum habeo.

ι. (52) Dixerunt de abbatē Ammoe, quod ægrotaverit recumbens in lecto per plures annos, nec

⁴⁸ Αἱ παρεμπέσῃ. ⁴⁹ Αἱ Ἀσάω. ⁵⁰ Gen. xlvi, 5.

(48) Τοῦ μη ἀναγγεῖλαι αὐτῷ. Ejusdem interpretationis, conservare illud apud me. Rufini, ut non illam dicere. Habebant in codice suo, αὐτό. Verum Rufinus ms. Corbeiensis, ut non illi dicere.

(49) Vit. Patr. iv, 9.

(50) Vit. Patr. xi, 3.

(51) Vit. Patr. xi, 4.

(52) Vit. Patr. iv, 18.

unquam cogitationem suam dimiserit ad attendendum in cellam interiore, ut aspiceret quid haberet. Multa enim propter insirmitatem ei afferebant. Et discipulo suo Joanne intrante ac exente, cludebat oculos, ne videret quid faciebat. Noverat quippe fidem esse monachum.

4. Retulit abbas P̄omen, quod frater accessit ad abbatem Ammoem, postulans ab eo sermonem. Et licet manserit cum eo septem dies, nihil respondit senex. (53) Verum deducens eum, dixit: Abi, attende tibi; mea certe peccata extiterunt paries tenebrosus inter me ac Deum".

5. Aiebant circa abbatem Ammoem, quod quinquaginta frumenti artabas fecit aliquando ad usum suum, solique exposuit; sed priusquam probe siccarentur, aspergit in loco negotium non ipsi fructuosum; et ait pueris suis: Abeamus hinc. At illi vehementer contristati sunt. Videns autem eos tristes, ait: Propter panes mōretis? Vere vidi ego nonnullos qui sugerunt, relinquentes ostiola dealbata cum libris membranis; nec fores clauerunt, sed abierunt relictis iis apertis.

De abate Ammun Nitriota.

1. (54) Abbas Ammun Nitriota venit ad abbatem Antonium, et ait illi: Ego plus te laboravi; cur ergo nomen tuum magnificatum est inter homines super me? Respondit abbas Antonius: Quoniam Deum plus quam tu diligo.

2. (55) Dicebant de abate Ammun, eum e mensura hordei exigua vixisse duos menses. Venit autem ipse ad abbatem P̄omenem, et ait ei: Si abierto ad cellam proximi, aut ipse ad me venerit ob aliquam necessitatem, veremur colloqui mutuo, ne qua subrepatur extrema confabulatio. Dicit ei senex: Recte facis; indiget enim juventus custodia. Tum abbas Ammu: Senes ergo quid agere solebant? Respondit: Senes in virtute progressi, non habebant in se aliud quid, aut externum in ore, ut illud loquerentur. Si igitur evenerit necessitas, inquit Ammu, loquendi cum proximo, vis de Scripturis vel de seniorum sermonibus disseram? Excepit senex: Tacere si non vales, præstat loqui de senum dictis, quam de sacra Scriptura. Non parvum enim est periculum.

3. (56) Profectus est frater e Sceti ad abbatem Ammun, et dixit ei: Mittit me Pater meus ad ministerium, et vereor fornicationem. Ait ad eum senex: Qua hora orietur tentatio, ita loquere: Deus virtutum, precibus Patris mei eripe me. (57) Quadam igitur die, virgo januam clausit super eum; et clamans voce magna dixit: Deus Patris mei, eripe me; statimque in via quæ Scetum ducit collocatus est.

⁵³ Isa. lxx, 2. ⁵⁴ Al. δρῶ ὅτι πλ. ⁵⁵ F. μάτην ex Suida.

(53) Inf. P̄omen., n. 52.

(54) Vit. Patr. xvii, 3.

(55) Vit. Patr. xi, 20.

A λογισμὸν αὐτοῦ προσχεῖν εἰς τὸ ἐώτερον αὐτοῦ κελλίον, ίδεν τὶ ἔχει. Πολλὰ γάρ αὐτῷ προσέφερον διὰ τὴν ἀσθένειαν. Καὶ εἰσερχομένου τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου καὶ ἑξερχομένου, ἐκάμψε τοὺς ὄφθαλμούς αὐτοῦ, ἵνα μὴ ίδῃ τὶ ποιεῖ. Ἡδει γάρ ὅτι ἡν πιστὸς μοναχός.

δ. Εἶπεν δὲ ἀδελδᾶς Ποιμῆν, δτι ἀδελφὸς παρέβαλε τῷ ἀδελδᾷ Ἀμμῷ, αἰτούμενος παρ' αὐτοῦ λόγον. Καὶ μείνας μετ' αὐτοῦ ἥμέρας ἑπτὰ, οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ διὰ τὸ γέρων, προσέπυπτον δὲ αὐτὸν εἶπεν αὐτῷ. Ἀπέλθε, πρόσεχε σεαυτῷ ἐμοῦ τέως αἱ ἀμαρτίαι γεγόναστ τείχος σκοτεινὸν ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ.

ε'. Ἐλεγον διὰ τὸν ἀδελδᾶν Ἀμμῷν, δτι ἐποίησε πεντήκοντα ἀρτάδας σίτου, πρὸς χρείαν ποτὲ, καὶ ἔβαλεν εἰς τὸν ἥλιον· καὶ πρὶν ἤρανθῆναι αὐτὰ κατέλως, εἶδε πρᾶγμα ἐν τῷ τόπῳ μηδὲν ὁφελοῦν αὐτὸν· καὶ λέγει τοῖς παιδιάροις αὐτοῦ· Ἀγαμεν ἔνθεν. Οἱ δὲ σφόδρα ἐλυπήθησαν. ίδων δὲ αὐτοὺς λυπουμένους, λέγει αὐτοῖς· Λυπεῖτε διὰ τὸν ἄρτους; ἀλλήλως εἶδον ἡγώ τινας φυγόντας, καὶ ἐσάντας κεχονιαμένα τὰ θυρίδα ταῖς βιβλίων μεμβράνων· οὐδὲ ἐκλειστὸν τὰς θυρίδας, ἀλλ' ἀπῆλθον ἀνεψηγμένας καταλιπόντες αὐτάς.

Περὶ τοῦ ἀδελδᾶ Ἀμμοῦν τοῦ Νιτριώτου.

α'. Οἱ ἀδελδᾶς Ἀμμῷν δὲ Νιτριώτης παρέβαλε τῷ ἀδελδῷ Ἀντωνίῳ, καὶ λέγει αὐτῷ, δτι Ἐγώ πλειονά⁵⁶ σου κόπον ἔχω, καὶ πῶς τὸ δνομά σου ἐμεγαλύνθη ἐν τοῖς ἀνθρώποις ὑπὲρ ἐμέ; Λέγει αὐτῷ δὲ ἀδελδᾶς Ἀντώνιος· Ἐπειδὴ ἡγώ ἀγαπῶ τὸν Θεὸν ὑπὲρ σέ.

β'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελδᾶ Ἀμμοῦν, δτι ἐποίησεν εἰς μετήν⁵⁷ χριθῆς, μῆνας δύο. Παρέβαλε δὲ αὐτὸν τῷ ἀδελδῷ Ποιμένι, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἐὰν ἀπέλθω εἰς τὸ κελλίον τοῦ πλησίον, ή καὶ αὐτός μοι παραβάλῃ διά τινα χρείαν, εὐλαβούμεθα συλλαλήσαις ἀλλήλοις, μηδὲ τις ἀνακύψῃ ἔνην δμιλία. Λέγει αὐτῷ διὰ τὸ γέρων· Καλῶς πολεῖς· χρήσεις γάρ ἡ νεότης φυλακῆς. Λέγει αὐτῷ δὲ ἀδελδᾶς Ἀμμῷν· Οἱ γέροντες οὖν τὶς ἐποίουν; Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Οἱ γέροντες προσκύναντες, οὐκ εἰχον ἐν αὐτοῖς ἔτερόν τι, ή ἔνον ἐν τῷ στόματι, ἵνα αὐτὸν λαλήσωσιν. Ἐὰν οὖν γένηται ἀνάγκη, φησί, λαλήσαις μετὰ τοῦ πλησίον, θέλεις λαλήσω ἐν ταῖς Γραφαῖς, ή ἐν τοῖς λόγοις τῶν γερόντων; Λέγει διὰ τὸ γέρων· Εἰ οὐ δύνασαι σωπᾶν, καλόν ἐστι μᾶλλον ἐν τοῖς λόγοις τῶν γερόντων, καὶ μὴ ἐν τῇ Γραφῇ. Κίνδυνος δὲ γάρ ἐστι οὐ μικρός.

γ'. Ἄδελφὸς ἥδεν ἀπὸ Σκῆτεως πρὸς τὸν ἀδελδᾶν Ἀμμῷν, καὶ λέγει αὐτῷ· Πέμψει με δὲ Πατήρ μου εἰς διακονίαν, καὶ φοδοῦμαι τὴν πορνείαν. Λέγει αὐτῷ διὰ τὸ γέρων· Οὐαν ὥραν ἔρχεται σοι πειρασμός, εἰπέ· Ὁ Θεὸς τῶν δυνάμειων, εὐχαῖς τοῦ Πατρός μου ἐξελοῦ με. Ἐν μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν ἔκλεισε παρθένος τὴν θύραν ἐπάνω αὐτοῦ· καὶ βοήσας φωνῇ μεγάλῃ εἶπεν· Ὁ Θεὸς τοῦ Πατρός μου, ἐξελοῦ με. Καὶ εὐθέως εὑρέθη εἰς τὴν ὁδὸν τῆς Σκῆτεως.

(56) Doroth. Docis. 4.

(57) Leg. Eucholog. p. 32, n. 50; Chrysost. 6 ad pop. Ant.; Hesych. cent. 2, n. ult.

Περὶ τοῦ ἀδεῖαν Ἀρούρ.

α'. Διηγήσατο δὲ ἀδεῖας Ἰωάννης, διτὶ δὲ ἀδεῖας Ἀνούδης ἀδεῖας Ποιμῆν καὶ οἱ λοιποὶ ἀδελφοὶ αὐτῶν, εκ μιᾶς; κοιλίας δυντες, καὶ μοναχοὶ ἐν τῇ Σκητῇ γενόμενοι, διτὶ ἡλθον οἱ Μάζικες καὶ ἡρήμωσαν αὐτὴν τὸ πρώτον, ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν, καὶ ἡλθον εἰς τόπον καλούμενον Τερενοῦθιν, ἔνως οὖν σκοπήσασι πῶς ὀφελώσαι μενιαν. Καὶ ἐμειναν ἐκεῖ εἰς παλαιὸν ιερὸν μικρὰς ἡμέρας. Εἶπε δὲ δὲ ἀδεῖας Ἀνούδης τῷ ἀδεῖα Ποιμένι· Ποιητον ἀγάπην· σὺ καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἔκαστος καταμόνας ἔγραψες, καὶ μή ἀπαντήσωμεν ἀλλήλοις τὴν ἑδομάδα ταῦτην. Καὶ εἶπεν δὲ ἀδεῖας Ποιμῆν· Ός θέλεις ποιοῦμεν. Καὶ ἐποίησαν οὕτως. Ἡν δὲ ἐκεῖ ἀγαλμα λιθίου ἐν αὐτῷ τῷ ιερῷ· καὶ ἡγείρετο δὲ γέρων ^{οὐ} δὲ ἀδεῖας Ἀνούδης κατὰ πρώτην, καὶ ἐλιθοβολεῖ τὸ πρόσωπον τοῦ ἀγαλμάτος, καὶ καθ' ἐσπέραν ἔλεγεν αὐτῷ· Συγχώρησόν μοι. Καὶ ἐπλήρωσε τὴν ἑδομάδα οὕτως ποιῶν. Τῇ δὲ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου ἀπήντησαν ἀλλήλοις, καὶ εἶπεν δὲ ἀδεῖας Ποιμῆν τῷ ἀδεῖα Ἀνούδῃ· Εἶδαν σε, ἀδεῖα, τῇ ἑδομάδᾳ ταῦτη λιθάζουτα τὸ πρόσωπον τοῦ ἀγαλμάτος, καὶ ^{οὐ} μετέγοναν αὐτῷ ποιοῦντα· πιστὸς ἀνθρώπους ταῦτα ποιεῖ; Καὶ ἀπεχώρη δὲ γέρων· Καὶ τούτο τὸ πρᾶγμα δι' ὑμᾶς ἐποίησε. Οτι ^{οὐ} εἰδετέ με λιθοβολοῦντα τὸ πρόσωπον τοῦ ἀγαλμάτος, μή ἐλάλησεν, ή ὥργισθη; Καὶ εἶπεν δὲ ἀδεῖας Ποιμῆν· Οὐ. Καὶ πάλιν, διτὶ ἔβαλον αὐτῷ μετόνταν, μή ἐταράχθῃ, καὶ εἶπεν, Οὐ συγχωρῶ· Καὶ εἶπεν δὲ ἀδεῖας Ποιμῆν· Οὐ. Καὶ εἶπεν δὲ γέρων· Καὶ ἡμεῖς οὖν ἐσμεν ἐπτὰ ἀδελφοί· εἰ θέλετε ἵνα μείνωμεν μετ' ἀλλήλων, γενώμεθα ὄσπερ τὸ ἀγαλμα τοῦτο, ὅπερ ἐὰν ὑδριοθῇ ^{οὐ} ^{οὐ} δοξασθῇ, οὐ ταράσσεται. Εἰ δὲ οὐ θέλετε γενέσθαι οὕτως, ἴδον τέσσαρες πύλαι ^{οὐ} εἰσίν τὸν τῷ ιερῷ· ἔκαστος διου θέλῃ ἀπέλθῃ. Καὶ έβαλον ἐντούς χαμαὶ, λέγοντες τῷ ἀδεῖα Ἀνούδῃ· Ός θέλεις, Πάτερ, ποιοῦμεν, καὶ ἀκούομεν ὡς λέγεις ἡμῖν. Εἶπε δὲ δὲ ἀδεῖας Ποιμῆν, διτὶ· Ἐμείναμεν μετ' ἀλλήλων τὸν ἀπαντα χρόνον τῶν, ἐργαζόμενοι κατὰ τὸν λόγον τοῦ γέροντος δι' εἴπεν ἡμῖν· καταστήσαντο; αὐτοῦ ἔνα εὖ ἡμάν οἰκονόμον· καὶ πᾶν διπερ ἐτίθει ἡμῖν ἡσθίομεν· καὶ ἀδύνατον ἡν εἰπεῖν τινα εὖ ἡμῶν, Φέρετον διπερ τοτε, ή εἰπεῖν, διτὶ· Οὐ θέλομεν ^{οὐ} τούτῳ φαγεῖν. Καὶ ἐποιοῦμεν τὸν πάντα χρήματα τῶν ἡμῶν ἐν ἀναπαύσει καὶ εἰρήνῃ.

quid, vel : Hoc nolumus manducare. Atque ita omne tempore peregit.

β'. Εἶπεν δὲ ἀδεῖας Ἀνούδῃ· Ἐξ οὖν τὸ δνομα τοῦ Χριστοῦ ἐκλήθη ἐπ' ἐμὲ, οὐκ ἐβήλθε ψεῦδος ἐκ τοῦ σθμάτος μου.

Περὶ τοῦ ἀδεῖαν Ἀβραάμ.

α'. Ἐλεγον περὶ τίνος γέροντος, διτὶ ἐποίησε πεντήκοντα ἑτη, μήτε δρότον ἐσθίων μήτε οἶνον πίνων ταχύ. Καὶ ἐλεγεν, διτὶ· Ἀπέκτεινα τὴν πορνεταν καὶ τὴν φιλαργυρίαν καὶ τὴν κενοδοξίαν. Καὶ ἡλθε πρὸς αὐτὸν δὲ ἀδεῖας Ἀβραάμ, ἀκούσας διτὶ εἶπε τούτῳ, καὶ

^{οὐ} δὲ γέρων αβεστις αβ αι. ^{οὐ} Αι. καὶ πάλιν. ^{οὐ} Αι. δηετ. ^{οὐ} in αι. ^{οὐ} Αι. στοα. ^{οὐ} Αβεστις μην τὸ αι. ^{οὐ} Αι. θελω.

(58) Vit. Patr. xv, 41.
(59) Vit. Patr. viii, 58.

De abbatē Anub.

A 1. (58) Hæc abbatis Joannis narratio exstitit: Abbas Anub et abbas Poemen ac reliqui fratres eorum, ex uno utero orti, vitamque monasticam in Sceti agentes, quando venerunt Mazices ac vastaverunt eam primum, discesserunt illinc, veneruntque ad locum nomine Terenuthin, eo loco mansuri donec prospicerent ubinam deberent habitare. Et manserunt ibi aliquot dies in templo quodam antiquo. Dixit autem abbas Anub ad abbatem Poemennem: Fac opus charitatis; tu et fratres tui, unusquisque separatim ac solitarie degat, nec mutuo congregiamur per hanc hebdomadā. Respondit abbas Poemen: Quemadmodum vis, faciemus. Atque ita fecerunt. Erat autem illic ipso in templo simulacrum lapideum; et quotidie surgebat mane senex abbas Anub, ac in faciem simulacri jactabat lapides; vespero vero dicebat ei: Ignosce mihi. Ac totam hebdomadē pertransiit sic faciens. Sabbati vero die, congressi sunt. Dixit ergo abbas Poemen abbati Anub: Vidi te, abba per hebdomadā hanc saxis petere faciem simulacri, et genu flexo ab eo veniam postulare: homo fide præditus istane facit? Senex tum respondit: Hanc ergo rem vestra gratia feci. Vidistis me lapides jacientem in faciem simulacri; nunc tunc locutum est aut in iram prorupit? Dixit abbas Poemen: Nequaquam. Iterum vidi stis, inclinato corpore ignosci mibi postulantem; nunc turbatum est, ac dixit: Non ignosco? Excepit abbas Poemen: Nullatenus. Tunc senex: Etiam nos ergo, inquit, sumus septem fratres; si cupitis ut simul maneamus, efficiamur velut illud simulacrum; quod sive contumelias sive honore afficiatur, non conturbatur ideo. Si vero ita non vultis agere, ecce quatuor portæ prostant in templo, abeat unusquisque quocunque placuerit. Illi se humi prostraverunt, dicentes ad abbatem Anub: Quemadmodum vis, Pater, faciemus; obtemperabimus dictis tuis. Retulit porro abbas Poemen: Mansimus una per omne vitæ tempus, operati juxta verbum senis quod dixit nobis; cum ille unum e nobis constituissest economum; et quidquid nobis apposuerat, comedebamus, nec licebat dicere, vel: Affer alium

C 2. (59) Dixit abbas Anub: Ex quo tempore nomen Christi invocatum est super me, non egressum fuit mendacium ex ore meo.

De abbatē Abrahamō.

1. (60) De quodam sene referebant, quod annos quinquaginta egerit, nec panem comedens nec vinum bibens, facile. Ac dicebat: Fornicationem, avaritiam et vanam gloriam peremi. Quod ubi ab eo dictum fuisse audivit abbas Abraham, accessit, atque

(60) Vit. Patr. x, 45.

illi : Tu talem sermonem protulisti ? Respondit : Ait : Etiam. Dicit ei abbas Abraham : Ecce intras in cellam tuam, et supra tuam mattam invenis mulierem, potesne cogitare quod non sit mulier ? Ait : Non ; sed adversus animum meum pugno, ut non tangam illam. Tum abbas Abraham : Ecce non permisi, sed vivit affectus, quanquam ligatus est. Iterum, inter ambulandum, vides lapides ac testas, mediumque aurum, potesne mens tua reputare hoc velut illa ? Respondit : Neutiquam ; sed resisto cogitationi meae, ut aurum non tollam. Excepit senex : Ecce vivit, sed ligatus est affectus. Iterum abbas Abraham : En, inquit, audis de duobus fratribus, te ab uno diligi, ab alio odio haberi ac vituperari ; si te convenerint, ambos pari modo suscipes ? Ille : Nequaquam ; sed animum superabo, ut benefaciam osori meo perinde ac amatori. Ait illi abbas Abraham : Atque adeo vivunt affectus, duntur autem viciuntur a sanctis.

2. Frater interrogavit abbatem Abrahānum, dicens : Si contigerit me s̄epe manducare, quidnam id est ? Et respondens senex insit : Quid loqueris, frater ? Tantane comedis ? An putas te ad aream venisse ?

3. (61) De quodam Scetiotarum dixit abbas Abraham, quod scriba esset, nec pane vesceretur. Accessit frater, orans ut ei exscriberet librum. Senex igitur qui animum contemplationi intentum haberet, descripsit per versus mutile, nec interpunctit. At frater, accepto libro, cum velle pungere, invenit sententias quasdam suis omittentes. Et ait seni : Abba, omnes non continet versus. Dicit senex : Abi, prius fac quae scripta sunt, tuncque veni, et scribam tibi quod superstet.

De abate Are.

Venit (62) abbas Abraham ad abbatem Arem ; et ipasis sedentibus accessit frater ad senem, dixitque ei : Doce me, quid facere debeo ut salutem consequar. Respondit ille : Abi, toto isto anno vespere manduca panem cum sale, et veni iterum, tibi loquar. Ille abiit, atque ita fecit. Peracto autem anno, rursus adiit frater abbatem Arem : tuncque opportune aderat abbas Abraham. Igitur dixit iterum fratri senex : Vade, hoc etiam anno jejuna manducans semel per singulos duos dies. Cumque abiisset frater, ita compellavit abbatem Arem abbas Abraham : Cur fratribus cunctis ex jugo levi loqueris, huic vero fratri gravia imponis onera ? Respondit senex : Fratres sicut veniunt inquisitum, ita et recedunt : hic vero propter Deum accedit, ut audiat

⁶¹ Al. μή λ. δι: έστι. ⁶² Al. inser. ἐν δδῷ, καὶ πολλά. ⁶³ Al. εὐρέθη. δὲ πάλιν δ.

(61) Joannes Geomeira, *Parad.* 8.

(62) *Vit. Patr.* xiv, 2.

(63) *Παρὰ στίχους, παρὰ λόγους.* Hoc est, prætermissis quibusdam versibus ac sententiis. Sensu id postulante ; ac juxta Joannis Geometræ versum : *Ἐργα σοφὸς μοραχῶν γράψας, διλάχιστα παρῆλθε.* Sic supra, p. 22 : *Περὶ τοῦ φονεύοντος ή παρὰ μέλος ποιοῦντος τὸν ίδιον οἰκέτην.* Apud Epiphanius

A λέγει αὐτῷ. Σὺ εἶπας τὸν λόγον τοῦτον ; Καὶ λέγει. Ναί. Καὶ εἶπεν αὐτῷ δὲ ἀδέδας Ἀβραάμ. Ἰδού εἰσέρχῃ εἰς τὸ κελλίον σου, καὶ εὑρίσκεις εἰς τὸ φιάθιόν σου γυναῖκα, δύνασαι λογίσασθαι δι τούντος εἰς γυνή ; Λέγει. Οὐ. ἀλλὰ πολεμῶ τῷ λογισμῷ, μὴ ἐκφασθαι αὐτῆς. Λέγει οὖν δὲ ἀδέδας Ἀβραάμ. Ἰδού οὐκ ἀπέκτεινας, ἀλλὰ ζῇ τὸ πάθος, δέδεται δέ. Πάλιν ὡς περιπατεῖς ⁶⁴, βλέπεις λίθους καὶ στραχα, μέσον δὲ τούτων χρυσὸν, δύνασαι τὴν λογίσασθαι τοῦτο ὥσπερ ταῦτα ; Λέγει. Οὐχὶ ἀλλὰ πολεμῶ τῷ λογισμῷ μὴ λαβεῖν αὐτό. Καὶ λέγει δὲ γέρων. Ἰδού ζῇ ⁶⁵, ἀλλὰ δέδεται. Λέγει πάλιν δὲ ἀδέδας Ἀβραάμ. Ἰδού ἀκούεις περὶ δύο ἀδελφῶν, δι τούντος εἰς τὴν ἀγαπὴν σε, δὲ δὲ ἀλλος μισεῖ σε καὶ κακολογεῖ σε. Ἔταν ἔλθωσι πρὸς σὲ, τοὺς δύο ἐξ Ἰστίς ⁶⁶ ἔχεις ; Λέγει. Οὐχὶ ἀλλὰ πολεμῶ τῷ λογισμῷ, ἀγαθοποιῆσαι τῷ μισοῦντι μὲν ὡς τῷ ἀγαπῶντι με. Λέγει αὐτῷ δὲ ἀδέδας Ἀβραάμ. Ποτε οὖν ζώσι τὰ πάθη, μόνον δὲ δεσμούνται ὑπὸ τῶν ἀγίων.

B β'. Ἀδελφὸς τρώτησε τὸν ἀδέδαν Ἀβραάμ, λέγων. Εἴη συμβῆ με πολλάκις ⁶⁷ φαγεῖν, τι έστι ; Καὶ ἀποκρίθεις δὲ γέρων εἶπε. Τί λαλεῖς, ἀδελφέ ; τοσαῦτα εἰσθεῖς ; ή δοκεῖς δι τούντος εἰς ἀλιωνα ἥλθες ;

C γ'. Εἰλεγε περὶ τίνος τῶν Σκηνωτῶν δὲ ἀδέδας Ἀβραάμ, δι τούντος γραφεύς ήν, καὶ οὐκ ήσθιεν ἀρτον. Ἡλθεν οὖν ἀδελφὸς παρακαλῶν αὐτὸν γράψαι αὐτῷ βιβλίον. Οὐ οὖν γέρων ἔχων τὸν νοῦν αὐτοῦ εἰς τὴν θεωρίαν, ἔγραψε παρὰ στίχους, καὶ οὐκ ἔστικεν. Οὐ δὲ ἀδελφὸς λαβὼν καὶ θελων στίξαι, εὗρε παρὰ λόγους. Καὶ λέγει τῷ γέροντι. Παρὰ στίχους (63) ἔστιν, ἀδέδα. Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων. Ὑπαγε, πρῶτον ποίησον τὰ γεγραμμένα, καὶ τότε ἔρχη καὶ γράψω σοι καὶ τὴν λοιπάδα.

Περὶ τοῦ ἀδέδα Ἀρη.

D Παρέβαλε δὲ ἀδέδας Ἀβραάμ τῷ ἀδέδᾳ Ἀρῃ καὶ καθημένων αὐτῶν, ἥλθεν ἀδελφὸς πρὸς τὸν γέροντα, καὶ λέγει αὐτῷ. Εἰπέ μοι τι ποιήσω ἵνα σωθῶ. Οὐ δὲ λέγει αὐτῷ. Ὑπαγε, ποίησον τὸν ἐνιαυτὸν τοῦτον, κατ' ὅψη ἑσθίων ἀρτον καὶ ἀλας, καὶ δεῦρο πάλιν, καὶ λαλῶ σοι. Καὶ ἀπελθὼν ἐποίησεν οὐτως. Πληρώθεντος δὲ τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἥλθεν πάλιν δὲ ἀδελφὸς πρὸς τὸν ἀδέδαν Ἀρην. Εὐκαίρησε δὲ τότε καὶ δὲ ἀδέδας Ἀβραάμ ἔκει. Καὶ εἶπε πάλιν δὲ γέρων τῷ ἀδελφῷ. Ὑπαγε, νηστευσον καὶ τοῦτο τὸν ἐνιαυτὸν δύο δύο. Καὶ ὡς ἀπῆλθεν δὲ ἀδελφὸς, λέγει δὲ ἀδέδας Ἀβραάμ τῷ ἀδέδᾳ Ἀρῃ. Διατί δὲ λαλεῖς τοῖς ἀδελφοῖς μετά ζυγοῦ ἐλαφροῦ λαλεῖς, τῷ δὲ ἀδελφῷ τούτῳ φορτία βαρέα ἐπιτιθεῖς ; Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων. Οὐ δὲ ἀδελφὸς καθὼς ἔρχονται ζητοῦντες, οὐτως καὶ ὑπάρχουσιν.

E ⁶⁷ Al. add. οὖν τὸ πάθος. ⁶⁸ Al. Ίσου. ⁶⁹ Al. inser.

hæresi 58, n. 2, Παρὰ ἐν μέλος γίνεσθαι. *Uno membro mutilari.* Palladius *Lausiacæ cap. 26,* Παρὰ τὴν σήν μοι ἀνάπαυσιν. *Recuso tuam curationem.* *Absit ac removetatur a me.* Vel Paschasio interprete, *Refrigeratione tua non egeo.* Nam quod legitur in *Bibliotheca Patrum,* παρὰ τὴν ἐμήν πρώτην ἀνάπαυσιν, *mutatio est, quæ ex ignoratione sensus particulæ παρὰ originem ducit.*

οὐεῖς δὲ διὰ τὸν Θεὸν ἔρχεται ἀκοῦσαι λόγον. Ἐργά- της γάρ ἐστιν· καὶ εἰ τι δὲ ἀν εἰπω αὐτῷ, μετὰ σπουδῆς ποιεῖ· διὰ τοῦτο κακῶ λαλῶ αὐτῷ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

Περὶ τοῦ ἀδβᾶ Ἀλωρίου.

α'. Εἶπεν δὲ ἀδβᾶς Ἀλώνιος ¹⁸. Ἐάν μὴ εἰπῃ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἀνθρώπος, διτὶ Ἐγὼ μόνος καὶ δὲ Θεὸς ἐσμέν ἐν τῷ κόσμῳ, οὐχ ἔξει ἀνάπτωσιν.

β'. Εἶπε πάλιν· Εἴ μὴ τὸ δόλον κατέστρεψα, οὐκ ἂν ἦν ἡνωνήθην ἐμαυτὸν οἰκοδομῆσαι.

γ'. Εἶπε πάλιν, διτὶ ἐάν θέλῃ ὁ ἀνθρώπος, ἀπὸ πρωΐ ἦνται εἰς μέτρον θεῖον.

δ'. Ἡρώτησέ ποτε δὲ ἀδβᾶς Ἀγάθων τὸν ἀδβᾶν Ἀλώνιον, λέγων· Πῶς Θέλω χρατεῖν τῆς γλώσσης μου, ἵνα μὴ λαλῇ ψεῦδη; Καὶ λέγει αὐτῷ δὲ ἀδβᾶς Ἀλώνιος· Ἐάν μὴ ψεύδη (64), πολλὰς ἀμαρτίας μέλλεις ποιεῖν. Ὁ δὲ εἶπε· Πῶς; Καὶ λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Ἰδοὺ δύο ἀνθρώποι εἰποῦσι φόνον ἐποίησαν, καὶ δὲ εἰς ἔρυγεν εἰς τὸ κελλὸν σου· καὶ ἴδού ὁ ἔρυχων ζητεῖ αὐτὸν, καὶ ἐρωτᾷ σε λέγων· Ἐπὶ σοῦ φόνος γέγονεν; ἐάν μὴ ψεύσῃ, παραδίδεις ¹⁹ τὸν ἀνθρώπον εἰς θάνατον. Μᾶλλον ἄφεις αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ χωρὶς δεσμῶν· αὐτὸς γάρ οἶδε τὰ πάντα. *

Περὶ τοῦ ἀδβᾶ Ἀπφύ.

Διηγήσαντο περὶ ἐπισκόπου τῆς Οὔρυγύχου ὀνόματος ἀδβᾶ Ἀπφύ· διτὶ δὲ ἦν μοναχὸς, πολλὰς σκληργυγίας ἐποίει· διτὶ δὲ ἐγένετο ἐπισκόπος, ἥθέλησε χρήσασθαι τῇ αὐτῇ σκληργυγίᾳ καὶ ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ οὐκ ἰσχύσει. Καὶ ἔρριψε ἑαυτὸν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ λέγων· Μή ἄρα διὰ τὴν ἐπισκοπήν ἀπῆλθεν ἡ χάρις ²⁰ ἀπὸ ἐμοῦ; Καὶ ἀπεκαλύφθη αὐτῷ, διτὶ Οὐχί· ἀλλὰ τότε ἐργμὸς ἦν, καὶ μὴ δητος ἀνθρώπου, ὁ Θεὸς ἀντελαμβάνετο· νῦν δὲ κόσμος ἐστι, καὶ οἱ ἀνθρώποι ἀντιλαμβάνονται σου.

Περὶ τοῦ ἀδβᾶ Ἀπολλέω.

α'. Ἡν τις γέρων εἰς τὰ Κελλαὶ ὅντας· Ἀπολλώς· καὶ εἰ ἔρχετο τις αἰτῶν αὐτὸν εἰς οἰονδήποτε ἔργον, μετὰ χαρᾶς ἀπῆιται, λέγων· Μετὰ τοῦ Χριστοῦ ἔχω στήμερον ἐργάσασθαι ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου· οὗτος γάρ ἐστιν ὁ μισθὸς αὐτῆς.

β'. Ἐλέγον περὶ τίνος ἀδβᾶ Ἀπολλώ εἰς Σκῆτιν, διτὶ ποιμὴν ἦν ἀγροικὸς· καὶ ἴδων γυναικαὶ ἐν γαστρὶ ἔχουσαν ἐν τῷ ἀγρῷ, ἐνεργηθεὶς ὑπὸ τοῦ διαβόλου εἶπε· Θέλω ιδεῖν πῶς τὸ βρέφος κεῖται ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς· καὶ ἀναρρήξας αὐτῆν, εἶδε τὸ βρέφος. Καὶ εὐθέως ἐπάταξεν αὐτὸν ἡ καρδία αὐτοῦ· καὶ κατανυγεῖς, ἤλθεν εἰς Σκῆτιν, καὶ ἀνήγγειλε τοῖς Πατράσιν δὲ ἐποίησεν. Ἡκουσες δὲ αὐτῶν ψαλλόντων· Αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν ἡμῶν ἐν αὐτοῖς ἐδομήκοντα ἐτη· ἐταὶ δὲ ἐν δυναστείαις, ὅροικοτα· καὶ τό

A sermonem. Bonus enim est operarius; quidquid eum monuero, exsequitur studiose. Propterea ego quoque profero ipsi sermonem Dei.

De abbatे Alonio.

1. (65) *Dixit abbas Alonius: Nisi homo dixerit in corde suo: Ego solus et Deus sumus in mundo, requiem non obtinebit.*

2. *Dixit iterum: Nisi totum destruxissem, non potuissem neipsum edificare atque construere.*

3. (66) *Iterum: Homo si voluerit, a mane ad vesperam, ad mensuram divinam perveniet.*

4. (67) *Interrogavit aliquando abbas Agatho abbatem Alonium, dicens: Quo modo potero tenere lingam meam, ut non loquatur mendacia? Et ait illi abbas Alonius: Nisi mentitus fueris, multa peccata commissurus es. Ille: Quo pacto? Respondit senex: Ecce duo viri coram te homicidium perpetrarunt, alterque eorum ausus in cellam tuam; adest magistratus, quaerit eum, ac te interrogat his verbis: Num in conspectu tuo cædes contigit? Nisi mentiaris, hominem tradis ad mortem. Praestat ut illum dimittas coram Deo, absque vinculis. Cuncta enim Deus novit.*

De abbatе Apphy.

(68) *Narraverunt de episcopo Oxyrynchi, qui vocabatur abbas Apphy, quod quando erat monachus, duriori vita plurimum macerabat se; cum vero episcopus factus est, voluit etiam in seculo, idem vivendi genus sectari, nec valuit. Itaque prostravit se coram Deo, dicens: Num ob episcopatum gratia recessit a me? Et in revelatione dictum est ei: Non recessit; sed tunc solitudo erat, cumque decesset homo, Deus serebat opem; nunc vero mundus adest, et homines opitulantur tibi.*

De abbatе Apollo.

1. (69) *Erat senex in Cellis, nomine Apollo; et si quis veniret, ac peteret eum ad quodlibet opus, cum laetitia proficiscebatur, dicens: Cum Christo hodie operatus sum pro anima mea. Hæc enim est animæ merces.*

2. *Dicebant de quodam abbate Apollo in Sceti, quod fuit pastor agrestis ac ferus; et visa ruri muliere gravida, a diabolo excitatus: Cernere volo, inquit, quo modo infans situs sit in ventre matris; eaque disrupta vidit infantem. Illico autem pulsavit eum cor; et compunctione ductus, venit Scetim, nuntiavitque Patribus quid fecisset. Audivit porro eos psallentes: Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni; si autem in potentatibus, octoginta: et amplius eorum, labor et dolor ²¹. Dixitque*

¹⁸ Al. Ἀλωνᾶς. ¹⁹ Al. παραδίδως. ²⁰ Al. inser. sou. ²¹ Psal. LXXXIX, 40.

(64) Ἐάν μὴ ψεύδῃ, etc. Colhertinus liber longe aliām exhibet responsionem, hoc pacio: Ἐστω δὲ νῦν σου πάντοτε προστηλυμένος εἰς τὸν φόνον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀδιαλείπτως μνημόνευσε τοῦ θανάτου, καὶ οὐ μὴ ψεύσεσαι ποτε. Sicut mens tua semper timori Dei affixa ei usq[ue]d[em] memento mortis, nec mentieris unquam.

(65) Vit. Patr. xi, 5.

(66) Vit. Patr. xi, 6.

(67) Doroth. Doctr. 9.

(68) Vit. Patr. xv, 13.

(69) Vit. Patr. xvii, 3.

illis : Natus sum annos quadraginta, neque vel unam precem ad Deum fudi; nunc vero si alios quadraginta annos vixero, non cessabo orare Deum, ut mihi condonet delicta mea. Non enim opus manuum faciebat, sed orabat semper, hunc in modum : Peccavi ut homo, ut Deus esto propitius. Atque eam orationem noctu dieque meditabatur. Ceterum frater manebat cum eo; audivitque haec illius verba : Molestus tibi fui, Domine, dimitte mihi, ut parum quietis capiam. Et plenam accepit securitatem, quod ei ignovisset Deus cuncta peccata, etiam illud mulieris; at de puer certior factus non est. Dixit tamen ei senum aliquis : Etiam scelus in puerulo perpetratum condonavit tibi Deus; sed te in dolore ac labore relinquit, quia conductit animæ tuæ.

3. Idem dixit de susceptione fratrum : Venientes fratres adorare oportet. Nam non eos, sed Deum adoramus. Vidisti enim, inquit, fratrem tuum, vidi-sti Dominum Deum tuum. Et hoc, addidit, accepimus ab Abraham⁷⁷. Cumque susceperitis, ad quietem capiendam cogite. Id namque nos docuit Lot, quando angelis vim intulit⁷⁸.

De abbe Andrea.

Dixit abbas Andreas : Tria haec monachum decent : secessus a patria, paupertas, et in tolerantia silentium.

De abbe Aio.

Referebant de quodam sene Thebaidis, abbate Antiano, quod dum esset juvenis multa bona conversationis opera fecerat, in senectute vero, incurserat in morbum et cæcitatem; fratres autem quod aggrotaret, magnam de eo curam gerebant, cibumque in os ejus immittebant. Qua de re interrogaverunt abbatem Aio, quidnam eveniret ex hac multa sollicitudine. Ac respondit : Dico vobis : Si cor ejus desideraverit et condescenderit libenter, cum comederit unam palmulam, Deus tollit eam e labore ejus; quod si non acquieverit, sed sumpserrit invitus, salvum laborem illi servabit Deus, quia nolens cogitur : fratres vero mercedem consequentur.

De abbe Ammonatha.

Advenit aliquando Pelusium præses, voluitque a monachis exigere capitale pensionem, sicut a sacerdibus. Itaque cuncti fratres apud abbatem Ammonatham eam ob rem convenerunt; decreverunt autem ut quidam Patrum adirent imperatorem. Dicit eis abbas Ammonatha : Non opus est ejusmodi fatigatione; sed potius quieti manete in cellis vestris, ac jejunate duas hebdomadas, ego solus per Christi gratiam perficiam negotium. Reversi igitur sunt fratres in cellas suas : senex pariter in cella

⁷⁷ Gen. xviii, 2. ⁷⁸ Gen. xix, 3. ⁷⁹ Al. ἀπελθεῖν.

(70) Ἡμαρτος ὡς ἀνθρωπος, ὡς Θεὸς Ιιάσθητι. In oratione Chrysostomica l. VI Savil. p. 1007, l.

A πλεῖον αὐτῶν κόπος καὶ πόνος. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Εἰμι τεσσαράκοντα ἑτῶν, μίαν εὐχὴν μὴ παιήσας· καὶ νῦν ἐὰν ζήσω ἅλλα τεσσαράκοντα ἑτῇ, οὐ πάνυ μαί εὐχέμενος τῷ Θεῷ, ἵνα συγχωρήσῃ μοι τὰς ἀμαρτίας μου. Οὐδὲ γάρ ἐργάζειρον ἐποιεῖ, ἀλλὰ πάντοτε ηὔχετο, λέγων· Ἡμαρτον ὡς ἀνθρωπος, ὡς Θεὸς Ιιάσθητι (70). Καὶ γέγονεν αὐτῷ ἡ εὐχὴ αὕτη, εἰς μελέτην νυκτὸς καὶ ἡμέρας. Ἡν δὲ ἀδελφὸς μένων μετ' αὐτοῦ, καὶ ἤκουεν αὐτοῦ λέγοντος· Πάχτησά σοι, Κύριε, ἄφες μοι, ἵνα ἀνάπτωσαμαι μικρόν. Καὶ ἐγένετο αὐτῷ πληροφορία, ὅτι συνεχώρησεν αὐτῷ δ Θεὸς πάσας τὰς ἀμαρτίας αὐτοῦ, καὶ τὸ τῆς γυναικός· εἰς δὲ τὸ παιδίον οὐκ ἐπληροφορήθη. Καὶ εἶπεν αὐτῷ τις τῶν γερόντων, διτι· καὶ τὸ τοῦ παιδίου συνεχώρησε σοι δ Θεός· ἀλλὰ ἀφίει σε ἐν τῷ πόνῳ, ὅτι

B συμφέρει τῇ ψυχῇ σου.

γ'. Ὁ αὐτὸς εἶπεν περὶ τῆς ὑποδοχῆς τῶν ἀδελφῶν, ὅτι Δεῖ ἐρχομένους τοὺς ἀδελφοὺς προσκυνεῖν· οὐ γάρ αὐτοὺς, ἀλλὰ τὸν Θεὸν προσκυνοῦμεν. Εἶδες γάρ, φησι, τὸν ἀδελφὸν σου, εἶδες Κύριον τὸν Θεόν σου· καὶ τοῦτο, φησι, παρὰ τοῦ Ἀβραὰμ παρειλήφαμεν. Καὶ ὅτε δέχεσθε, πρὸς ἀνάπτωσιν παρειλήσθε· καὶ τοῦτο γάρ παρὰ τοῦ Λώτ μεμαθήκαμεν παραβιασαμένου τοὺς ἀγγέλους.

Περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Ἀρδρέου.

Ἐλεγεν δ ἀδελφᾶς Ἀνδρέας· Πρέπει τῷ μοναχῷ τὰ τρία ταῦτα· ἡ ξενιτεία, ἡ πτωχεία, καὶ ἡ σωπή ἐν ὑπομονῇ.

Περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Ἄϊώ.

C Ἐλεγον περὶ τίνος γέροντος εἰς τὴν Θηβαΐδα ἀδελφᾶ Ἀντιανοῦ, ὅτι πολλὰς πολιτείας ἐποίησεν ἐν τῇ νεοτητὶ αὐτοῦ, καὶ εἰς τὸ γῆρας αὐτοῦ ἡσθήνησε, καὶ ἐπιφλώθη, καὶ πολλὴν παράκλησιν οἱ ἀδελφοὶ διὰ τὴν αὐτοῦ δισθένειαν ἐποίουν, καὶ ἔβαλον εἰς τὸ στόρμα αὐτοῦ· καὶ ἡρώτησαν τὸν ἀδελφὸν Ἀϊώ περὶ τούτου· Τί γίνεται διὰ τὴν πολλὴν παράκλησιν ταύτην; Καὶ λέγει αὐτοῖς· Λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐὰν ἡ καρδία αὐτοῦ θέλῃ, καὶ συγκαταβαίνῃ τὸ δέως, ἐὰν φάγῃ ἐν φοίνικιν, δ Θεὸς αἱρεῖ αὐτὸν ἐν τοῦ κόπου αὐτοῦ· ἐὰν δὲ μὴ σύγκαταβαίνῃ, ἀλλὰ μὴ θέλων λαμπάνη, δ Θεὸς τηρεῖ τὸν κόπον αὐτοῦ σῶν, ὅτι μὴ θέλων βιάζεται· κάκεῖγοι τὸν μισθὸν ἔχουσιν.

Περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Ἀμμωναθᾶ.

D Ἡλθε ποτέ τις δρχων εἰς τὸ Πηλούσιον, καὶ ἥθελεν ἀπαίτησαι ἐπικεφάλαια τοὺς μοναχούς, καθάπερ καὶ τοὺς κοσμικούς. Καὶ συνήχθησαν δοῖς οἱ ἀδελφοὶ πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ἀμμωναθᾶν περὶ τούτου, καὶ ἐψηφίσαντό τινας τῶν Πατέρων ἀνελθεῖν ⁷⁹ πρὸς τὸν βασιλέα. Καὶ λέγει αὐτοῖς δ ἀδελφᾶς Ἀμμωναθᾶς· Οὐ χρεία τοῦ σκυλομού τούτου· ἀλλὰ μᾶλλον ἡσυχάσατε εἰς τὰ κελλία ὑμῶν, καὶ νηστεύσατε δύο ἔβδομάδας, καὶ τῇ χάριτι τοῦ Χριστοῦ ἐγὼ μόνος ποιῶ τὸ πρᾶγμα. Καὶ ἀπῆλθον οἱ ἀδελφοὶ εἰς τὰ κελλία ἔστων·

xxii, 24, ὡς ἀνθρωπος Ἡμαρτον, ὡς Θεὸς συγχώρησον.

καὶ δὲ γέρων ἡγάπασσεν εἰς τὸ ίδιον κελλίον. Ὡς οὖν ἐπληρώθησεν δικαστεσσειρες ἡμέραι, ἐλυπήθεσσαν οἱ ἀδελφοὶ κατὰ τοῦ γέροντος, ὅτι οὐκ εἴδον αὐτὸν πώποτε κινηθέντα, καὶ Ἐλεγον· Κατήργησεν δὲ γέρων τὸ πράγμα ἡμῶν. Τῇ δὲ πεντεκαιδέκατῃ ἡμέρᾳ συνῆγθεσσαν οἱ ἀδελφοὶ κατὰ τὰς συνταγὰς· καὶ δὲ γέρων ἦλθε πρὸς αὐτοὺς ἔχων τὴν Σάκραν (71) ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐσφραγισμένην. Ἰδόντες δὲ οἱ ἀδελφοὶ ἔξιστασσεν, λέγοντες· Πότε ταύτην ἡγεμακες, ἀδεδά; Καὶ λέγει δὲ γέρων· Πιστεύσατε μοι, ἀδελφοί, ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ γυκτὶ ἀπῆλθον πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ ἔγραψε τὴν Σάκραν ταύτην· καὶ ἐλθὼν εἰς Ἀλεξανδρειαν ὑπέργραψε αὐτὴν περὶ τῶν ἀρχόντων· καὶ οὗτοις ἦλθον πρὸς ὑμᾶς. Ἀκούσαντες δὲ ἐφοβήθησαν, καὶ ἐβαλον αὐτῷ μετάσοσαν· καὶ τηνισθήσθη αὐτῶν τὸ πρόγμα, καὶ οὐκ ἡγάπασσεν αὐτοὺς· δὲ γέρων.

Άρχη τοῦ Β στοιχείου.

Περὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου.

Ἐλεγέ τις τῶν γερόντων, διτὶ δὲ γίος Βασιλείου ἐν καινοῦρι παραβαλάν, μετὰ τὴν πρέπουσαν διδασκαλίαν λίγει τῷ ἡγουμένῳ· Ἔχεις ἀδελφὸν ὃνδε ἔχοντα ὑπακοήν; Ὁ δὲ λέγει αὐτῷ· Πάντες δοῦλοι σού εἰσι, καὶ σπουδάζωστι σωθῆναι, δέσποτα. Πάλιν λέγει αὐτῷ· Ἔχεις ἐν ἀληθείᾳ τινὰ ἔχοντα ὑπακοήν; Ὁ δὲ ἡγεμένης ἀντῷ ἔνα ἀδελφόν· καὶ ἐχρήσαστο αὐτὸν^a εἰ; τὸ δράπιον ὑπηρέτην^b δὲ γίος Βασιλείου. Μετὰ δὲ τὸ γεύσασθαι, ἔδωκεν αὐτῷ νίψασθαι· καὶ λέγει αὐτῷ δὲ γίος Βασιλείου· Δεῦρο, κατὰ δώσω σοι νίψασθαι. Ὁ δὲ κατεδέξατο αὐτοῦ ἐπιχέντος τὸ δάκρυ. Καὶ λέγει αὐτῷ, διτὶ· Οὐταν εἰσέρχωμαι εἰς τὸ Ιερατεῖον, δεῦρο ἵνε τοιήσω σε διάκονον. Καὶ τούτου γενομένου, ἀπολίσσεν αὐτὸν πρεσβύτερον· καὶ ἐλαβεν αὐτὸν μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὸ ἐπισκοπεῖον, διὰ τὴν ὑπακοήν αὐτοῦ.

Περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Βισαρίωκος^c.

ε'. Ἐλεγεν δὲ ἀσυλᾶς δὲ μαθητῆς τοῦ ἀδεδα Βισαρίωνος, διτὶ· Οὐδεύντων ἡμῶν ποτε εἰς δύθαν τῆς θαλάσσης, ἐδίψησα, καὶ εἶπον τῷ ἀδεδα Βισαρίωνι· Ἀσσά, διψώ πάνυ. Καὶ ποιήσας εὔχην δὲ γέρων, λέγει μοι· Πίε ἐκ τῆς θαλάσσης. Καὶ ἐγλυκάνθη τὸ δάκρυ, καὶ ἔπιαν. Ἐγώ δὲ ἥγελησα εἰς τὸ ἀργεῖον, μήποτε παρ' ἔκει (72) διψήσω. Καὶ ιδών δὲ γέρων,

^a Αι. αὐτούς. ^b Αι. αὐτῷ. ^c Αι. υπηρετεῖν. ^d Αι. Βησαρίωνος ετ Βησαρίωνος.

(73) *Τὴν Σάκραν.* Θαβίτι, σπέρο, μιhi καὶ νε-
νία, ut in nomine noto, vice adnotatiois proferam
titulum Saecrae Marciani imperatoris, prout habetur
codice regio 1026. Ubi ergo in concilio Chalcedo-
nensi parte I, cap. 37, legitur, Niceta, Οὐαλεντί-
νος, καὶ Μαρκιανός, ἐνδοξοῖς, τροπαιούγοι, δει-
βαστοι Ἀνατολίων, memoratis liber ostendit: Ιανού
Σάκρας ἀποσταλεῖσης περὶ τῶν αὐτεδεστάτων καὶ
φιλοχριστῶν βασιλέων Μαρκιανῶν, πρὸς τοὺς ἀποντα-
κοῦς θεοφίλεστάτους ἀποτέλους, περὶ τοῦ συνελθεῖν
κάντας εἰς τὴν Νικαίαν. Οἱ νικηταὶ Οὐαλ. x. M. E. c. ἀ.
Διοντι., καὶ ὁσαύτως Ἀνατολῶν καὶ λοιπῶν ἐν πᾶσι.
(72) Παρ' ἔκει. Vel παρεκειται. Iterum, ultra, inde,
ulterior loco. Adverbium quod rarius in usu reperi-
tur. Utitur eo, præter Allatianum anonymum libro
De locis Hierosolymitanis, auctor Chronicus Alexan-

B sua quietem egit. Postquam ergo pertransierunt
dies quatuordecim, indignati sunt fratres adversus
senem, quod non viderint illum ulistenus invenientem
se; ac dixerunt: Irritum fecit senex negotium no-
strum. Quinta decima vero die congregati sunt,
quemadmodum condixerant; venitque ad eos senex
cum Sacra ab imperatore obsignata. Quod intuiti
fratres, obstupuerunt, dixeruntque: Quando cam
attulisti, abba? Ait senex: Mihi credite, fratres;
hac nocte ad imperatorem abiit, et hanc Sacram ex-
aravit; tum pergens Alexandriam, curavi subscribi
eam per magistratus; atque ita veni ad vos. Quo
illi audito, timore correpti sunt; et inclinaverunt se
coram eo, confectumque fuit eorum negotium, nec
illos amplius molestia affectit p̄ses.

B

Principium litteræ B.

De magno Basilio.

(73) Commemoravit senum nonnullus, quod san-
ctus Basilius cum ad coenobium venisset, post con-
venientem doctrinam, dixerit præposito: Habesne
hic fratrem qui obedientiæ virtute ornatus sit?
Respondit hegumenus: Domine, omnes servi tui
sunt, et ad salutem consequendam aspirant. Iterum
dixit ei: In veritate, estne tibi aliquis obedientia
prædictus? At ille adduxit ei unum ex fratribus.
Ususque est eo sanctus Basilius ministro inter pran-
dendum. Postquam autem comedisset, dedit ei fra-
ter aquam ad lavandum; tum dixit sanctus Basilius:
Veni, ego quoque dabo tibi aquam apluendis
manibus. Is vero passus est sibi ab ipso infundi
aquam. Ait illi: Cum ingressus fuero in sacrarium,
accede, ut te faciam diaconum. Quo peracto, in
presbyterum etiam ordinavit; assumpsique secum
in episcopio, propter singularem ipsius obedientiam.

De abate Besarione.

1. (74) Retulit abbas Dulas discipulus abbatis
Besarionis: Aliquando iter agentibus nobis ad litt-
us maris, in sitim incidi; et dixi abbati Besario-
ni: Abba, admodum sitio. Tunc oratione ad Deum
fusa, ait mibi senex: Bibe e mari. Edulcata au-
tem est aqua et bibi. Perro ego aliam haustam
infudi in vas, si forte sitirem adhuc in itinere.

D drini p. 90. Ἐξῆλθον δὲ καὶ οἱ Ἀρμένιοι τὸ τεῖχος
Βλαχερών, καὶ ἐβαλον πῦρ εἰς τὸν ἔμβολον τὸν τερ-
εκτὸν τοῦ ἀγίου Νικολάου. Sic Latini dixerunt inante
aut in ante et in ante, teste cum aliis Commodiano
instructione 46:

Mens bonis invigilet: cave ut haud delinquas inante.
Id est posthaec, non autem ut antea ex errore docti
editoris ac interpretis. Apud August. serm. 231 De
tempore, et Cæsarium homil. 5, earum quas Stephanus
Baluzius clarissimi vir nominis evulgavit;
Pauperi elemosynam petentis dicunt: Vade, vade in
ante, et dabit, vel dñe tibi Deus, etc. Capitulorum
Caroli

(73) Dorotheus Doctrine 1.

(73) Vit. Pair. II, 1.

Quod intuitus senex, dicit mihi : Quare haustisti ? A λέγει μοι · Διατί ἡντηλήσας ; Λέτω αὐτῷ · Συγχώρεσν μοι, μή ποτε παρ' ἔκει διφήσω. Καὶ εἶπεν ὁ γέρων · Ο Θεὸς ὁδε, καὶ πάντη Θεός.

2. (75) Alio tempore cum necessitas ingruisset, precatus est, ac fluvium Chrysoroam pedibus pertransivit, atque ultra progressus est. Ego autem admirans, inclinavi me ante eum et dixi : Quomodo sentiebas pedes tuos, dum ambulares in aqua ? Respondit senex : Usque ad talos sentiebam aquam ; reliquum vero, solidum erat.

3. (76) Alia iterum vice, euntibus nobis ad quemdam senem, venit sol ad occasum. Precatusque senex dixit : Obsecro te, Domine, stet sol, donec pervenerim ad servum tuum. Atque ita factum est.

4. (77) Alias iterum veni in cellam ejus, et reperi eum stantem in oratione, manusque habebat in cœlum extensas ; id autem facere perseveravit per quatuordecim dies. Post quos vocavit me, ac dixit : Sequere me. Egressi itaque perreximus ad eum. Ego vero sitiens, dixi : Abba, sitio. Tum senex accepta melote mea abscessit quasi jactum lapidis ; atque oratione peracta, retulit meloten plenam aqua. (78) Cæterum incedendo venimus ad quandam speluncam : quam ingressi, invenimus fratrem sedentem, qui plectam faciebat, nec ad nos intendebat oculos, nec salutabat, omninoque nolebat nobiscum sermonem habere. Ait mihi senex : Abeamus hinc ; forsitan non placet neque est revelatum seni ut loquatur nobiscum. Itaque profecti sumus versus civitatem Lyco, quo usque venimus ad abbatem Joannem. Hunc postquam salutassemus, fecimus orationem. Deinde sederunt, ut loquerentur de visione quam conspexerat. Et dixit abbas Besario : Emissum est edictum, ut tempa destruantur. Atque ita evenit, destructa sunt. Cum autem revertentesur, venimus iterum ad speluncam, in qua fratrem videramus. Dixit mihi senex : Ingrediamur ad eum ; si forte Deus inspiraverit ei ut nobis loquatur. Utque intravimus, in-

* Al. ἄλλον. * Al. ἐξελθόντες δὲ ἐκεῖθεν. * Al. παραβαλεῖν τῷ ἀδεῖᾳ Ἰωάννῃ.

Caroli Calvi tit. 12, n. 6 : Quicunque ab hinc in ante latronem receperit. De inantea quæsat studio-sus lector in Spelmani Glossario. Ila quod ex nunc in ante quinque canonici ibi erunt. Spicileg. D Acher., XII, p. 522, 523. Vide Cassianum Collat. vi, 14; xx, 8.

(75) Vit. Patr. II, 2.

(76) Vit. Patr. II, 3.

(77) Vit. Patr. XII, 3.

(78) Vit. Patr. III, 1.

(79) *Αλλοτε πάλιν ἥλθορ. Ex optimis membranis bibliothecæ Colberlinæ : Διηγήσατο ἡμῖν δὲ ἀδεῖας Δουλᾶς δὲ μαθῆτης τοῦ ἀδεῖας Βισαρίωνος, λέγων, διτι Ἡλθόν ποτε εἰς τὸ κελλίον τοῦ ἀδεῖας μου, καὶ εὗρον αὐτὸν ἐστῶτα εἰς προσευχὴν, καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐκτεταμέναι εἰς τὸν οὐρανὸν. Ἐμεινε δὲ τοῦτο ποιῶν δὲ δεκατέσσαρας ἡμέρας. Καὶ μετὰ τοῦτο ἐφώνησε μοι, καὶ εἶπε μοι · Ακολούθει μοι. Καὶ ἐξελθόντες ἐπορεύθημεν εἰς τὴν ἔρημον. Καὶ διψάσας, εἴποις εὐχὴν, καὶ ἐκαθίσαμεν ὅμιλοι περὶ τῆς θεωρίας ἡς εἶδεν. Εἶπεν δὲ δὲ ἀδεῖας Βισαρίων, διτι ἐδηθεν ἀπόφασις ἀπὸ τοῦ Κυρίου, ἵνα καθαρεύθωσιν τὰ τερά τῶν εἰδώλων. Ἐγένετο δὲ οὕτως, καὶ καθηρέθησαν. Ήταν δὲ τῷ πατρὶ τοῦ θεωρίας ἡμέρα, ἥλθομεν πάλιν κατὰ τοῦ σπηλαίου ὅπου εἰδομεν τὸν ἀδελφόν. Καὶ λέγει μοι δέ γέρων · Εἰσέλθωμεν πρὸς αὐτὸν, μήπως δὲ θεός ἐπληροφόρησεν αὐτὸν λαλῆσαι ἡμῖν. Καὶ ὡς εἰσῆλθομεν, εὔρομεν αὐτὸν τελειωθέντα. Καὶ λέ-

τὸν ἀδεῖαν Ἰωάννην. Καὶ διπασάμενοι αὐτὸν, ἐποιήσαμεν εὐχὴν, καὶ ἐκαθίσαμεν ὅμιλοι περὶ τῆς θεωρίας ἡς εἶδεν. Εἶπεν δὲ δὲ ἀδεῖας Βισαρίων, διτι ἐδηθεν ἀπόφασις ἀπὸ τοῦ Κυρίου, ἵνα καθαρεύθωσιν τὰ τερά τῶν εἰδώλων. Ἐγένετο δὲ οὕτως, καὶ καθηρέθησαν. Ηταν δὲ τῷ πατρὶ τοῦ θεωρίας ἡμέρα, ἥλθομεν πάλιν κατὰ τοῦ σπηλαίου ὅπου εἰδομεν τὸν ἀδελφόν. Καὶ λέγει μοι δέ γέρων · Εἰσέλθωμεν πρὸς αὐτὸν, μήπως δὲ θεός ἐπληροφόρησεν αὐτὸν λαλῆσαι ἡμῖν. Καὶ ὡς εἰσῆλθομεν, εὔρομεν αὐτὸν τελειωθέντα. Καὶ λέ-

τὸν ἀδεῖαν Ἰωάννην. Καὶ διψάσας, εἴποις εὐχὴν, καὶ διέδη τὸν Χρυσόροαν ποταμὸν πεζῇ, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸ πέραν. Ἐγὼ δὲ θυμάστας, μετενήσας αὐτῷ, λέγων · Πῶς ἡσθάνου τοὺς πόδας σου ἐν τῷ περιπατεῖν σε εἰς τὸ ὄδωρο ; Καὶ εἶπεν ὁ γέρων · Εἳς τῶν διπραγάλων ἡσθανόμην τοῦ ὄδωτος · τὸ δὲ λοιπὸν ἦν στερεόν.

γ. *Αλλοτε πάλιν ὑπαγόντων ἡμῶν πρὸς τινὰ *γέροντα, ἥλθεν δὲ ἡλιος εἰς τὸ δῦναι. Καὶ εὐξάμενος δέ γέρων εἶπε · Δέομαι σου, Κύριε, στήτω δὲ ἡλιος, ἵνα οὐ φάσω εἰς τὸν δοῦλόν σου. Καὶ ἐγένετο οὕτως.

δ. *Αλλοτε πάλιν ἥλθον (79) εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ

Β καὶ εὗρον αὐτὸν ἐστηκότα εἰς εὐχὴν, καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐκτεταμέναι εἰς τὸν οὐρανὸν · Ἐμεινε δὲ ἐπὶ δεκατέσσαρας ἡμέρας τοῦτο ποιῶν. Καὶ μετὰ τοῦτο ἐφώνησε μέ, καὶ εἶπε μοι · Ακολούθει μοι. Καὶ ἐξελθόντες ἐπορεύθημεν εἰς τὴν ἔρημον. Καὶ διψάσας, εἴποις · Αθέρδ, διψώ. Καὶ λαβὼν δέ γέρων τὸ μηλωτάριον μου ἀπῆλθεν ώσει λίθου βολήν · καὶ ποιήσας εὐχὴν ἡνεγκέι μοι αὐτὸν μεστὸν ὄδωτος. Περιπατοῦντες δὲ ἥλθομεν κατά τινος σπηλαίου· καὶ εἰσελθόντες εὗρομεν τινα ἀδελφὸν καθεζόμενον καὶ ἐργαζόμενον σειράν, καὶ μή ἀνανεύοντα πρὸς ἡμᾶς, μήτε ἀσπαζόμενον, μήτε διώς θέλοντα συνάραι λόγον μεθ' ἡμῶν. Καὶ λέγει μοι δέ γέρων · Αγωμεν ἐντεῦθεν· τάχα οὐ πληροφορεῖται δέ γέρων λαλῆσαι ἡμῖν. Καὶ δέ ὀδεύσαμεν εἰς τὴν Λυκῶν, ἵνα ἥλθομεν εἰς τὸν ἀδεῖαν Ἰωάννην⁷. Καὶ ἀσπαζόμενοι αὐτὸν ἐποιήσαμεν εὐχὴν. Εἶτα ἐκάθισαν λαλεῖν περὶ τῆς θεωρίας ἡς εἶδεν. Καὶ εἶπεν δὲ ἀδεῖας Βισαρίων, διτι ἐδηθεν ἀπόφασις ἐδηθεν τὰ τερά τῶν εἰδώλων. Ἐγένετο δὲ οὕτως, καὶ καθηρέθησαν. Εἰν δὲ τῷ πατρὶ τοῦ θεωρίας ἡμέρα, ἥλθομεν πάλιν κατὰ τοῦ σπηλαίου ὅπου εἰδομεν τὸν ἀδελφόν. Καὶ λέγει μοι δέ γέρων · Εἰσέλθωμεν πρὸς αὐτὸν, μήπως δὲ θεός ἐπληροφόρησεν αὐτὸν λαλῆσαι ἡμῖν. Καὶ ὡς εἰσῆλθομεν, εὔρομεν αὐτὸν τελειωθέντα. Καὶ λέ-

τὸν ἀδεῖαν Ἰωάννην. Καὶ διπασάμενοι αὐτὸν, ἐποιήσαμεν εὐχὴν, καὶ ἐκαθίσαμεν ὅμιλοι περὶ τῆς θεωρίας ἡς εἶδεν. Εἶπεν δὲ δὲ ἀδεῖας Βισαρίων, διτι ἐδηθεν ἀπόφασις ἀπὸ τοῦ Κυρίου, ἵνα καθαρεύθωσιν τὰ τερά τῶν εἰδώλων. Ἐγένετο δὲ οὕτως, καὶ καθηρέθησαν. Ηταν δὲ τῷ πατρὶ τοῦ θεωρίας ἡμέρα, ἥλθομεν πάλιν κατὰ τοῦ σπηλαίου ὅπου εἰδομεν τὸν ἀδελφόν. Καὶ λέγει μοι δέ γέρων · Εἰσέλθωμεν πρὸς αὐτὸν, μήπως δὲ θεός ἐπληροφόρησεν αὐτὸν λαλῆσαι ἡμῖν. Καὶ λέ-

γει μοι δέ γέρων· Δεῦρο, ἀδελφὲ, συστείλωμεν τὸ σῶμα αὐτοῦ· εἰς γάρ τοῦτο ἐπεμψεν τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ ὡς. Συστελλόντων δὲ τὴν δύναμιν εἰς τὸ θάλψαι αὐτὸν, εὑρομένην διτὶ γυνῆν τῇ φύσει. Καὶ ἔθαύμασεν δέ γέρων, καὶ εἶπεν· Ἱδε πώς καὶ γυναικεῖς καταπαλαίουσι τὸν Σατανᾶν, καὶ τῆμεις ἐν ταῖς πόλεσιν ἀσχημονοῦμεν. Καὶ δοξάσαντες τὸν Θεόν τὸν ὑπερασπιστὴν τῶν ἀγαπῶντων αὐτὸν, ἀνεχωρήσαμεν ἐκεῖθεν.

ε'. Ἡλθε τις ποτε δαιμονιζόμενος εἰς τὴν Σκῆτιν, καὶ ἐγένετο εὐχὴ περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ οὐκ ἐξήρχετο δὲ δαίμων· ἦν γάρ σκληρός. Καὶ λέγουσιν εἰς αἱρησικοῦ· Τί ἔχομεν ποιῆσαι τῷ δαιμονι τούτῳ; εὐδεῖς δύναται αὐτὸν ἐκβαλεῖν, εἰ μὴ δὲ ἀδέδας Βισαρίων· καὶ ἐὰν αὐτὸν παρακαλέσωμεν⁸, οὐδὲ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἔρχεται. Τοῦτο οὖν ποιήσωμεν· ίδοις ἔρχεται πρώτη πρὸ πάντων εἰς τὴν ἐκκλησίαν· ποιήσωμεν τὸν πάσχοντα καθευδῆσαι⁹ εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ· καὶ δὲ εἰσέρχεται, στῶμα εἰς εὐχήν, καὶ εἴπωμεν αὐτῷ· Ἐξύπνησον καὶ τὸν ἀδελφόν, ἀδέδα. Ἐποίησαν δὲ οὗτοι, καὶ ἐλθόντος τοῦ γέροντος πρώτη, ἐστάθησαν εἰς εὐχήν, καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Ἐξύπνησον καὶ τὸν ἀδελφόν. Καὶ εἶπεν αὐτῷ δέ γέρων· Ἀνάστα, ἔξελθε ξέω. Καὶ εὐθέως ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ δὲ δαίμων, καὶ οὐδεὶς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκεῖνης.

ζ'. Εἶπεν δέ ἀδέδας Βισαρίων, διτὶ Τεσσαράκοντα νυχτὶ μερα βίμεινα μέσον φάρμακον, στήκουν, μὴ κοιμάμενος.

η'. Ὁ αὐτὸς ἀδέδας Βισαρίων εἶπεν, διτὶ Τεσσαράκοντα Ἑτη καὶ εαυτὸν ἐπιπλευρὸν¹⁰, ἀλλὰ καθῆμενος ἢ στήκουν ἐκοιμάμην.

θ'. Ὁ αὐτὸς εἶπεν· Ὅταν ἐν εἰρήνῃ τυγχάνῃς καὶ οὐ πολεμῆσαι, τότε μᾶλλον ταπεινοῦ, μήπως χαρᾶς ἀλλοτρίας ἐπεισελθούσης καυχησάμεθα, καὶ παραδοθῶμεν εἰς πόλεμον. Πολλάκις γάρ δὲ θεός διὰ τὰς ζοθενεῖται τὴν δύναμιν οὐ συγχωρεῖ τὴν διαβοδοῦται¹¹, ἵνα μὴ ἀπολώμεθα.

ι'. Ἀδελφὸς συνοικῶν ἀδελφοῖς ἡρώτησε τὸν ἀδέδαν Βισαρίωνα· Τί ποιήσω; Λέγει αὐτῷ δέ γέρων· Σιώπα, καὶ μὴ μετρήσῃς ἐαυτόν.

ια'. Ὁ ἀδέδας Βισαρίων ἀποθνήσκων ἐλεγεν, διτὶ δησεῖται εἶναι δι μοναχὸς, ὡς τὰ χερουδῖμα καὶ τὰ σεραφῖμα, δῆλος δρθαλμός.

ιβ'. Διηγήσαντο αἱ μαθηταὶ τοῦ ἀδέδα Βισαρίωνος, τὸν βίον αὐτοῦ οὕτως γεγενῆσθαι, ὡς ἐν τι τῶν ἀερίων πτερυῶν ἢ νητητῶν ἢ χερσαίων ζώων, ἀταράχως καὶ ἀμερίμνως πάντα τὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνον. διατέλεσσαντα¹². Οὐ γάρ φροντεῖσθαι παρ' αὐτοῦ ἐμελετάτο,

⁸ Al. add. περὶ τούτου. ⁹ Al. καθίσαι. ¹⁰ Al. ἐπὶ πλευρόν.

¹¹ Al. διατελέσας εἰ διατελέσαι.

(80) Vit. Patr. II, 4.
(81-82) Vit. Patr. VII, 4
(83) Vit. Patr. IX, 2.

(84) App. p. 1005, n. 52.

(85) Vit. Patr. XI, 7.

A venimus eum morte consummatum. Ait mihi senex: Veni, frater, componamus corpus ejus. Ad hoc enim misit nos Deus huc. Cum ergo componeremus ad sepulturam, invenimus mulierem esse. Tum admiratus senex, in hac prorupit verba: Ecce quomodo etiam feminæ superant dæmones, nos vero in urbibus indecore agimus. Atque glorificato Deo, qui protector est diligentium se, indecessimus.

B 5. (80) Scetim venit aliquando dæmoniacus, et pro eo facta est oratio in ecclesia; verum dæmon non egrediebatur; erat enim sacerdos. Aiunt clerici: Quid habemus facere adversus hunc dæmonem? Nemo potest eum ejicere, nisi abbas Besario; sed si eum rogaverimus, neque in ecclesiam venturus est. Hoc ergo faciamus: ecce venit mane ad ecclesiam ante omnes; ponamus hunc dæmonium patientem in loco ipsius, quasi dormientem; et cum ingredietur, stemus ad orationem, ac dicamus ei: Excita fratrem, abba. Atque ita fecerunt. Accedente sene mane, steterunt ad orationem, et aiunt ei: Excita fratrem. Tum dixit ei senex: Surge, egredere foras. Statimque exiit ab eo dæmon, et sanatus est ex illa hora.

C 6. (81-82) Dicit abbas Besario: Quadraginta dies ac noctes mansi inter spinas, stans, nec dormiens.

D 7. (83) Quidam frater qui peccaverat, segregatus per presbyterum expellebatur ab ecclesia. Abbas autem Besario surgens, egressus est cum eo, his prolatis verbis: Ego quoque peccator sum.

E 8. Idem abbas Besario dixit: Per annos quadraginta non recubui super latus, sed aut sedens aut stans dormiebam.

F 9. Is ipse monuit: Quando in pace degis, neque impugnaris, tunc magis humilem te praebet; ne forte gaudio extraneo irrepente gloriemur, tradamurque ad certamen. Nam Deus sæpe non permituit, propter infirmitates nostras, ut bello ac temptationi tradamur, ne pereamus.

G 10. (84) Frater commorans cum fratribus interrogavit abbatem Besarionem, quid sibi opus facto esset. Respondit senex: Tace, nec te cum aliis metiari.

H 11. (85) Abbas Besario, moriens dicebat: Debet monachus, instar cherubinorum et seraphinorum, totus esse oculus.

I 12. Narraverunt abbatis Besarionis discipuli, ita suisse vitam illius, quemadmodum alicuius aeris avis, aut piscis, aut terrestris animalis; omne enim vita suæ tempus absque molestia et curis peregisse. Nam nec domus cura per eum agitaba-

tur, nec locorum desiderium visum est tenere animum ipsius, non satietas deliciarum, non possessio domiciliorum, non librorum circumlaciones; sed totus omnino a corporis affectibus liber apparebat, aleas se spe futurorum, ac fidei monumento firmus, patienter velut captivus agebat huc illucque, in sanguore ac nuditate perseverans, et solis ardore exustus, sub dio semper; in precipitiis soliditudinum se tanquam errorem defigens, et sponte passus aequaliter se in lata ac inhabitata arena regione velut in pelago ferri. Quod si contigisset ut ad loca mitiora veniret, in quibus communem consimilemque vitam ducunt monachi, extra portas sedens plorabat, et velut naufragus in terram projectus lamentabatur. Postea, si quis fratum egressus invenisset eum tanquam mendicum sedentem, velut unum saeculi pauperem, et appropinquans, dixisset ex misericordia: Homo, quid ploras? si alicuius rei necessarie es, quantum poterimus accipies; tantum introi, nobiscum mensam habe communem, refice te: tunc ille respondebat, non posse se sub tecto manere, donec invenisset domum suae res, aiens a se variis modis multas amissas suis opes. Etenim in piratas incidi, naufragium passus sum; a splendore generis mei decidi, ignobilis factus qui inter nobiles censebar. Frater vero si ad id sermonis lamentatus, ingrediens, sumptum frustum panis tradidisset, dicens: Accipe, pater: cetera tibi Deus, quemadmodum sis, tribuet, patriam, genus, divitias quas locutus es; is magis adhuc lugens, ingenti edito fremitu, adjiciebat haec verba: Non habeo dicere an potero invenire quae amissa quæ bona, sed adhuc majoribus afficiar in aliis, pericula quotidiana subiens usque ad mortem, nec habens remissionem ab inimicis meis calamitatibus, peragere cursum vitae.

De abate Benjamino.

4. Dixit abbas Benjamin: Quando post messem Scetim descendimus, attulerunt nobis ex Alexandria oblationem, singulis vas sextarii olei gypsatum. Cumque messis tempus rediisset, quidquid reliqui esset, fratres ad ecclesiam solebant deferre. Ego vero non aperui vasculum meum, sed acu perforavi, et parum deduxi: atque in animo habui, a me quid magni actum esse. Verum postquam attulerunt fratres vasa sua uti erant, meumque erat perforatum, velut fornicator præ verecundia visus sum.

2. (86) Retulit abbas Benjamin Celliorum presbyter: Venimus Scetim ad quemdam senem, et voluimus ei dare parum olei; tum dixit nobis: En locus in quo positum est parvum vas quod ad me attulisti ante triennium; quemadmodum collocasti illud, ita mansit. Quo nos audito, admirati sumus senis virtutem.

3. (87) Idem dixit: Perreximus ad alium senem;

¹⁰ An. τροφῆς. ¹¹ F. κτῆσις.

(86) *Vit. Patr.* 17, 12.

α. οὐ τόπων ἐπιθυμία κεκρατήσαντι εἴδοξε τῇς τούτου φυχῆς, οὐ κύρος τρυφῆς¹⁰, οὐ κτῖσις¹¹ οἰκημάτων, οὐ βίσιλων περιφοραί· ἀλλ' οἶος δι' ὅλου τῶν τοῦ σώματος παθῶν ἑφάνη ἐλεύθερος, ἀλπῖδι τῶν μελλόντων τραφόμενος, καὶ πίστεως δυχρώματι βενηκώς, ἐκαρτέρει ὕστερ αἰγμάλωτος ὡς κάκεισ, τὸν ψύχει καὶ γυνότητι διαμένων, καὶ τῇς φλογὶ τοῦ ἥλιου διακαδύνος αἴθριος πάντοτε· κρημνοῖς ἐρημῶν ἔκυτον ὡς πλανώμενον περιπέρων, καὶ πλατείᾳ τῇς ἀμμοῦ χώρῃ διοικήτῳ πολλάκις ἔκυτον ὡς ἐν πελάγεις φέρεσθαι εὔδοκήσας. Εἰ δὲ συμβεβήκει εἰς ἡμερότητα τόπων ἐλθεῖν, ἐνθα δι τῆς ὁμοτρόπου ζωῆς μοναχοῦ καὶ καίνων τὸν βίον ἔχουσιν, ἵνα ωρῶν καθεδύμενος ἔκλειε, καὶ ὕστερ ἐκ ναυαγίου τις ἀποβιτιεῖς ὄντεροτο. Είτα, ἐξελθών τις τῶν ἀδελφῶν, εἰ εὗρε τούτον, ὡς προσαίτην ἔνα τῶν ἐν τῷ κόσμῳ πτωχῶν καθήμενον, καὶ ἔγγισας, ἐλεεινῶς φησιν αὐτῷ: Τί κλαίεις, δινθρωπε; εἰ δέητις τῶν ἀναγκαίων, κατὰ δύναμιν λατψῷ, μόνον εἰσελθὼν ἔνθιν κοινώησον ἡμῖν τραπέζης, παραμυθίας τυχών. Οὐ δὲ ἀπεκρίνατο, μὴ δύνασθαι ὑπὸ στέγην μείνατ, πρὶν ἀν εὑρὼν τῆς ἐμῆς οἰκίας τὴν θαρξεῖν· ἀπολαλέκεναι φῆσας πολλὰ χρήματα διαφρόνος τρόποις. Καὶ γάρ πειραταῖς περιέπεσσον, καὶ ναυαγίῳ ἐλήφθην, καὶ τῆς εὐγενείας μου ἔξεπεσσον, ἀδοξος ἐξ ἐνδέξων γεννόμενος. Οὐ δὲ πρὸς τὸν λόγον σχετιλάσας, εἰσελθὼν, καὶ φωμὸν λαβὼν, παρέσχε, λέγων· Λάδε τούτον, πάτερ· τὰ δὲ ἀλλα τοι δ Θεδς, ὡς λέγεις, ἀπονεμεῖ πατρίδα καὶ γένος, καὶ πλοῦτον δν ἔφης. Οὐ δέ εἰς μᾶλλον πενθῶν ἔδρυξε μέγα, ἐπιφεγγάμενος· Οὐχ οὖτα εἰπεῖν εἰ δυνηθείην εὐρεῖν ἄπειρην ἄπολέσας· ἀλλ' ἐπειδὴ μᾶλλον χαρίσουμαι, κινδυνεύωντας καθ' ἡμέραν εἰς θάνατον, ἀνοχὴν οὐκέ τινων ἀπὸ τῶν ἀμέτρων ἐμοὶ συμφορῶν· Δεῖ γάρ με συνεχῶς ἀποκλανώμενον, τελειώσαι τὸν δρόμον. C

Περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Βενιαμίνου.

α'. Έλεγεν δὲ ἀδελφὸς Βενιαμίνος, διτι οὐς κατήλθομεν ἀπὸ τοῦ θέρους εἰς Σκῆτιν, ἡνεγκαν ἡμῖν ἀπὸ Ἀλεξανδρείας καρποφορίαν, πρὸς ἔνα ἄγγειον ἐλαῖον ἔστου γεγνύψαμενον· καὶ ὡς ἥλιθε πάλιν ὁ καιρὸς τοῦ θέρους, εἰ τι περιέστενεν, οἱ ἀδελφοὶ ἐφερον εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Κάγω ἡμην μὴ ἀνοίξας τὸ ἀγγεῖον μου, ἀλλὰ τῇ φασίδι τρυπήσας, μετέβαλον μικρόν· καὶ εἶχεν ἡ καρδία μου, διτι μέγα πρᾶγμα ἐποίησα. Καὶ ὡς ἡνεγκαν οἱ ἀδελφοὶ τὰ ἔστων ἀγγεῖα γεγνύψαμέν ὡς ἡσαν, καὶ τὸ ἐμὸν τετρυπημένον διη, εὐρέθην ὡς πορνεύσας ἀπὸ τῆς αἰσχύνης.

β'. Εἶπεν δὲ ἀδελφὸς Βενιαμίνος διτι πρεσβύτερος τῶν Κελλίων, διτι Παρεβάλομεν εἰς Σκῆτιν πρὸς τινὰ γέροντα, καὶ τιθελήσαμεν αὐτῷ βαλεῖν μικρὸν ἐλαιον· καὶ λέγει ἡμῖν· Τίδον ποῦ κείται τὸ μικρὸν ἀγγεῖον δηνέγκατε μοι πρὸ τριῶν ἔτῶν· ὡς ἔθηκατε αὐτὸν, οὐτως ἔμεινεν. Ἀκούσαντες δὲ ἡμεῖς ἐθαυμάσαμεν τὴν πολιτείαν τοῦ γέροντος.

γ'. Οὐ αὐτὸς εἶπεν, διτι Παρεβάλομεν ἀλλα γέ-

(87) *App. p. 988, c. 6.*

ροτα, καὶ ἀκράτησεν ἡμές φαγεῖν· ξειλεῖ δὲ ἡμῖν φαρανδέλαιον. Καὶ λέγομεν αὐτῷ· Πάτερ, μᾶλλον μαχρὸν χρήσιμον ἔλαιον βάλε ἡμῖν. Ὁ δὲ ἀκούσας, ἐπωράγησεν ἑαυτὸν, λέγων· Εἴ τοι δόλο ἔλαιον ἔκτες τούτου, οὐχ οἶδι ἄγα.

δ. Ὁ ἀδελφὸς Βαναμίν εἰρηκε τοῖς γειτοῖς αὐτοῦ ἀποθηῆσκεν· Ταῦτα ποιεῖτε, καὶ δύνασθε σωθῆσαι· Πάντοτε χαίρετε, ἀδιατείπετε προσευχεσθε, ἢντε πατεῖτε σύχαροτεστέσ.

ε'. Ὁ αὐτὸς εἰρηκε· Τὴν βασιλικὴν δόδην πορεύεσθε, καὶ τὰ μέδια μετρεῖτε, καὶ οὐκ ἀληφαρέτε.

Περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Βιαρᾶ.

Ηρώτησε τις τὸν ἀδελφὸν Βιαρᾶ, λέγων· Τί ποιήσω ἵνα σωθῶ; Καὶ λέγει αὐτῷ· Ὑπάγε, ποίησον τὴν κοιλίαν σου μικρὸν, καὶ τὸ ἀργόχειρόν σου μικρὸν, καὶ μή ταράσσου εἰς τὸ καλλίον σου· καὶ σώζῃ.

'Αρχὴ τοῦ Γ στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Γρηγορίου τοῦ θεολόγου.

α'. Εἶπεν δὲ ἀδελφὸς Γρηγόριος, οὗτοι τὰ τρία ταῦτα ἀπαιτεῖτε ὁ Θεὸς παρὰ παντὸς ἀνθρώπου ἔχοντος τὸ βάπτισμα· πίστιν ὅρθην ἀπὸ τῆς ψυχῆς, καὶ ἀλήθειαν ἀπὸ τῆς γλώσσης, καὶ σωφροσύνην ἀπὸ τοῦ σῶματος.

β'. Εἶπε πάλιν· Ὄλος δὲ βίος ἀνθρώπου, ἡμέρα μία, τοῖς πόθῳ κάμνουσιν.

Περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Γελασίου.

α'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Γελασίου, ὅτι εἶχε βιβλίαν ἐν δέρμασιν, ἃξιον δεκαοκτὼ νομισμάτων· εἶχε δὲ τὴν Παλαιάν καὶ Καινήν Διαθήκην¹⁰ γεγραμμένην ἀληγόν· καὶ ἔκειτο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἵνα ὁ θελῶν τῶν ἀδελφῶν ἀναγνῷ. Ἐλθὼν δέ τις ἀδελφῶν ἔνος περιβαλεῖν τῷ γέροντι, ὡς εἶδεν αὐτὸν, ἐπειθύμησεν αὐτοῦ, καὶ κλέψεις ἐξῆλθεν. Ὁ δὲ γέρων οὐκ ἐδίωκεν διπλῶν αὐτοῦ, διστάς καταλαβεῖν αὐτὸν, καὶ πέρην νοήσας· Ἀπελθὼν οὖν ἐκείνος εἰς τὴν πόλιν, ἐζήσει πωλῆσαι αὐτόν· καὶ εὑρὼν τὸν θέλοντα ἀγοράσατ, ἀπῆγεται τὴν τιμὴν νομίσματα δεκαέξι. Ὁ δὲ θελῶν ἀγοράσαι, λέγει αὐτῷ· Δέξ μοι πρῶτον, δοκιμάσω αὐτὸν, καὶ οὕτω τὸ τίμημα σοι παρέχω. Δέδουκεν οὖν αὐτόν. Ὁ δὲ λαβὼν, ἤνεγκε τῷ ἀδελφῷ Γελασίῳ δοκιμάσαις αὐτὸν, εἰρηκὼς αὐτῷ τὴν ποσθῆτα ἥν καὶ ὁ πωλῶν εἶπε. Καὶ λέγει ὁ γέρων· Ἀγόρασον αὐτὸν, καὶ δὸν γάρ ἔστι καὶ δέξιον ἡς εἰρηκας¹¹ τιμῆς. Καὶ ἐλθὼν δὲ ἀνθρώπος εἶπε τῷ πωλοῦντι ἄλλως, καὶ οὐ καθὼς εἶπεν δὲ τέραν, λέγων· Ἰδού ἐδειξα αὐτὸν τῷ ἀδελφῷ Γελασίῳ, καὶ εἶπε μοι ὅτι πολλῷ ἔστι, καὶ οὐκ ἔστιν δέξιον ἡς εἰρηκας¹² τιμῆς. Ἐκεῖνος ἀκούσας, λέγει αὐτῷ· Οὐδέν σοι ἄλλο εἶπεν δὲ γέρων; Λέγει αὐτῷ· Οὐχί. Τόπε λέγει· Οὐκέτι θέλω πωλῆσαι αὐτόν. Κατενυχεῖς δὲ ἡλθε τρόπος τὸν γέροντα μετανοῦν, καὶ παρακαλῶν αὐτὸν δέξασθαι αὐτόν. Ὁ δὲ γέρων οὐκ ἤθελε λαβεῖν. Τότε λέγει αὐτῷ δὲ ἀδελφός, ὅτι· Ἐάν

A qui detinuit nos ut manducaremus : apposuit autem nobis oleum e raphanis. Dicimus ei : Pater, potius immittit parum boni olei. Ille vero audiens, se signo crucis obsignavit, atque ait : An sit aliud oleum præter istud, ego nescio.

4. Abbas Benjamin moriens ita monuit filios suos : Hæc facite, et poteritis salvari : Semper gaudete; sine intermissione orate; in omnibus gratias agite¹³.

5. (88) Idem dixit : Regia via incedite, et militaria metimini, nec sitiis negligentes.

De abbatे Biare.

Aliquis interrogavit abbatem Biare, sic : Quid agam, ut salvis sim? Ait illi : Vade, fac ventrem tuum parvum et opus manuum parvum, nec turberis in cella tua : sic salvaberis.

Principium litteræ G.

De abbatе Gregorio theologo.

1. (89) Dixit abbas Gregorius : Tria hæc exigit Deus ab omni homine baptizato : fidem rectam ex animo, veritatem in lingua, et temperantiam de corpore.

2. (90) Dixit iterum : Velut tota hominis vita est, unus dies, iis qui desiderio laborant.

De abbatе Gelasio.

1. (91) Dicebant de abbatе Gelasio, quod habuerit librum in membranis pretii octodecim solidorum : in quo descriptum erat totum Vetus ac Novum Testamentum ; et in Ecclesia positus erat, ut qui voluisse fratrum, legeret. Veniens autem peregrinus aliquis fratrum ad invicendum senem, postquam vidit codicem, desiderio correptus, furatus est eum, ac discessit. Senex autem non est hominem insecurus, ut comprehendenderet, quamvis rem intellexisset. Abiens ergo ille in civitatem, quærebatur quo illum venderet. Inventoque qui vellet emere, postulavit pro pretio sedecim solidos. Qui vero volebat emere, dixit ei : Da mibi prius, probem illum, et postea pretium solvam. Dedit igitur. Porro accipiens ille detulit ad abbatem Gelasium, uti probaret, declaravitque pretium quod venditor impo-suerauit. Ait senex : Eme illum ; est enim bonus ac elegans, valetque quantum dixisti. Rediens itaque homo, aliter prolocutus est vendenti, nec juxta senis verba, aiens : Ecce ostendi librum abbatи Gelasio, dixique mihi, carum esse, nec valere id quod petis. Quo ille audito, dixit ei : Nihilne aliud protulit senex ? Respondit : Nihil. Tunc frater : Non amplius volo vendere. Compunctus autem accessit ad senem penitens, et oravit ut recuperet codicem. At senex nolebat. Tunc dixit ei frater :

¹⁰ Abest ab al. ¹¹ Al. εἰρηκε. ¹² I Thess. v, 16, 17, 48.

(88) Doroth. Doctr. 40.

(89) Vit. Patr. I, 3.

(90) Gr. Naz., Or. 28, p. 473

(91) Vit. Patr. XVI, 4.

Nisi acceperis, nunquam ero quietus. Senex ad A μή λάθης αὐτό, οὐκ ἔχω μάκαυσον¹⁷. Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Εἰ οὐκ ἀναπαύῃ, οἶδον δέχομαι αὐτό. Καὶ εὑρίειν δὲ ἀδελφὸς ἐκεῖνος¹⁸ ἔως τῆς τελευτῆς αὐτοῦ, ὥρελθεις ἀπὸ τῆς ἑργασίας τοῦ γέροντος.

2. Huic abbati Gelasio aliquando per senem quemdam, monachum etiam ipsum, incolam loci Nicopoleos vicini, relictā fuit cella cum agro circumiacente; colonus autem aliquis Vacati hominis qui tunc primas Nicopoli Palæstinæ ferebat, cum esset defuncti senis cognatus, accedens ad Vacatum, orabat ut prædium illud acciperet, quod nempe per leges ad se pervenire deberet. Ille vero (erat enim violentus) manu propria agrum afferre nitebatur ab abbatē Gelasio. Qui abbas Gelasius, nolens cellam monasticam tradere viro sacerduali, non cedebat. At Vacatus cum observasset jumenta abbatis Gelasiī transferre oleas relicti illius prædii, per vim ea distraxit, allatisque in domum suam oleis, vix et cum contumelia remisit jumenta cum veterinariis. Beatus vero senex fruges quidem nequaquam vindicabat sibi, sed prædii dominio cedere solebat, ob prædictam causam. Igitur contra eum exardescens Vacatus, aliis quoque negotiis trahentibus, nam litigiosus erat, Constantinopolim concitus perrexit, pedestri itinere proficiscens. Cum autem venisset circa Antiochiam, tunc instar luminaris magni fulgente beato Symeon, audiens quæ de illo ferebantur (humanas enim vires superabant), desideravit tanquam Christianus sanctum videre. At sanctus Symeon, e columna conspicatus eum statim intrantem in monasterium, interrogavit: Cujas es? et quo vadis? Respondit ille: Palæstinus sum; Constantinopolim proficisciō. Symeon: Qua de causa? Vacatus: Proprieta multa negotia; ac spero, per preces sanctitatis tuæ redditurum me, atque adoraturum saneta vestigia tua. Dicit ei sanctus Symeon: Non vis fateri, o inter homines deplorate, quod contra hominem Dei abeas. Sed prosperum non habebis iter neque amplius videbis domum tuam. Si ergo pares consilio meo, hinc jam recedens, ad ipsum properabis, et genu flexo petes veniam, modo adhuc vivus ad locum pertigeris. Statim igitur febre correptus est, et a comitibus in lecticam missus, festinabat juxta sancti Symeonis sermonem ut ad regionem perveniret, atque abbati Gelasio pœnitere se per profundam inclinationem monstraret. Verum ubi Berrytum attigit, mortuus est, nec vidit domum suam, juxta sancti prædictionem. Ista filius ejus, Vacatus etiam nomine, post mortem patris, multis ac fide dignis hominibus enarravit.

3. Et hoc quoque multi e discipulis ejus retulerunt: Aliquando pisce ad fratres allato, cum illum coquus fricisset, portavit ad cellaritam; necessitate autem cellaritam urgente, exivit e cellario, relinquens pisces humi in vase, mandans alumnulo beati Gelasiī ut custodiret ad tempus, donec ipse

β'. Τότε τῷ ἀδελφῷ Γελασίῳ κατελειφθῇ ποτὲ παρὰ γέροντός τινος, μοναχοῦ καὶ αὐτοῦ, περὶ τὴν Νικόπολιν τὴν οἰκησιν ἔχοντος, κελλίον καὶ τὸ περὶ αὐτὸν χωρίον. Γεωργὸς δὲ τις Βακάτου τοῦ τότε πρώτευον τῆς Νικοπόλεως τῆς κατὰ Παλαιστίνην, συγγενῆς ὧν τοῦ κοιμηθέντος γέροντος, προσελθὼν τῷ αὐτῷ Βακάτῳ τῇσι λαβεῖν τὸ αὐτὸν χωρίον, ὡς δῆθεν ἐκ τῶν νόμων εἰς αὐτὸν ἐλθεῖν διφείλοντος. Οὐ δὲ (δράστης γάρ ἦν) αὐτοχειρὶ τὸ χωρίον λαβεῖν ἐπειράτο παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ Γελασίου. Μή θέλων δὲ κελλίον μοναχικὸν παραδοῦναι κοσμικῷ διατάξεις ἀδελφῷ Γελάσιος, οὐ παρεχώρει. Παρατηρησάμενος δὲ ὁ Βακάτος τὰ ζῶα τοῦ ἀδελφοῦ Γελασίου μεταφέροντα τὰς ἐλαῖς τοῦ καταλειφθέντος χωρίου αὐτῷ, βιάων ταῦτα ἀποσπάσας, εἰς τὸν οἰκον αὐτοῦ τὰς ἐλαῖς λαβών, μηδὲ μετὰ ἀτιμίας ἀπέλυσε τὰ ζῶα μετὰ τῶν κτηνιτῶν αὐτῶν. Οὐ δὲ μαχάριος γέρων τοῦ μὲν καρποῦ οὐδὲ δλῶς ἀντεποιήη, τῆς δὲ δεσποτείας τοῦ χωρίου οὐ παρεχώρησε, διὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν. Εἳς¹⁹ δὲ ἔξαρθμος διατάξεις ὁ Βακάτος, χρεῖῶν καὶ ἄλλων ἔλκουσῶν αὐτὸν (χωλόδικος γάρ ἦν), ἐπὶ Κωνσταντινούπολιν ὁρμῆ, πεζῇ τὴν δολοκορίαν ποιούμενος. Γενόμενος δὲ κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν, τότε ὡς μεγάλου φωστήρος λάμποντας τοῦ ἀγίου Συμεὼν, τὰ κατ' αὐτὸν ἀκούσας (ὑπὲρ ἀνθρώπων γάρ ἦν), ἐπειθύμησεν ὡς χριστιανὸς τὸν ἄγιον θεάσασθαι. Ιδών δὲ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ στύλου διὰ τοῦ Συμεὼν, Κ εὐθὺς εἰσελθόντα εἰς τὸ μοναστήριον, τρώτα· Πόθεν εἴ, καὶ ποῦ πορεύῃ; Οὐ δὲ φησιν· Άπλο Παλαιστίνης εἰμι, καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπάγω. Οὐ δὲ πρὸς αὐτόν· Καὶ τίνος χάριν; Λέγει αὐτῷ δὲ Βακάτος· Διὰ χρείας πολλάς· καὶ ἐλπίζω διὰ τῶν εὐχῶν τῆς ἀγιωτάτης σου ἐπαναλύσαι, καὶ προσκυνεῖν τὰ ἀγία σου ἔγνη. Καὶ λέγει αὐτῷ διὰ τοῦ Συμεὼν· Οὐ θέλεις, ἀνέλπιστε τῶν ἀνθρώπων, εἰπεῖν διὰ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ ἀνέρχη· Αλλά οὐκ εὔδεκτοι εἰσταί, οὐδὲ δῆλοι εἰτε τὸν οἰκόν σου. Εάν οὖν πειθῇ τῇ συμβούλᾳ μου, ἐντεῦθεν διηγήσας πρὸς αὐτὸν ὁρμῆς, καὶ μετανοεῖς αὐτῷ, εἴγε ἐν τοῖς ζῶσιν ὧν καταλάβῃς τὸν τόπον. Εὑθέως οὖν ληφθεῖς ὑπὸ πυρετοῦ, καὶ ὑπὸ τῶν συνόντων ἐν λεπτικούρι βληθεῖς, ἡπειρετο κατὰ τὸν λόγον τοῦ ἀγίου Συμεὼν καταλαβεῖν τὴν χώραν, καὶ μετανοησαι τῷ ἀδελφῷ Γελασίῳ. Άλλα φθάσας τὴν Βήρυτον, ἐτελεύτησε, μή θεάσαμενος τὸν οἰκον αὐτοῦ, κατὰ τὴν προφητείαν τοῦ ἀγίου. Ταῦτα διέσας αὐτοῦ, Βακάτος καὶ αὐτὸς λεγόμενος, μετὰ τῆς τελευτῆς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, πολλοῖς καὶ ἀξιοπίστοις ἀνδράσι δηγήσατο.

γ'. Καὶ τοῦτο δὲ πολλοὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ διηγήσαντο· διὰ Ποτὲ ὀψαρίου ἐνεχθέντος αὐτοῖς, τοῦτο τηγανίσας δι μάγειρος, εἰσήγεγκε τῷ κελλαρίτη· χρείας δὲ ἐπειγόντης τὸν κελλαρίτην, ἔξηλθε τοῦ κελλαρίου, ἔσας τὸ διάφραγμα ἐν σκεύει χαμαλ, παραγγείλας θρηπταρικὸν μικρῷ τοῦ μακαρίου Γελασίου

¹⁷ Αἱ. ἀναπαῦγαι. ¹⁸ Αἱ. ἐκεῖ. ¹⁹ Αἱ. ὅφ' ὅν.

φυλάττειν αὐτὸν πρὸς ὡραν, ἵνα οὖν ἀναχάμψῃ· τὸ δὲ παιδίον λιχνίσθεν, ἔβαλεν ἐσθίειν ἀφειδῶς τὸ δύψαριον. Εἰσελθὼν δὲ ὁ κελλαρίτης, καὶ εὐρών αὐτὸν ἐσθίον, ἀγανακτήσας κατὰ τοῦ παιδὸς χαμαὶ καθημένου, ἀπαρατηρήτως τῷ ποδὶ ὥθησεν· ἐξ ἐνεργειάς δὲ τούς, κατὰ καιρὸν κρουσθεῖς, λειποθυμήσας ἀπέθανεν. Ὁ δὲ κελλαρίτης φόδῳ κατασχεθεὶς, ἀνακλίνας τοῦτον ἐν τῇ ἴδιᾳ στρώσει, καὶ σκεπάσας, ἀπελθὼν προσέπεσε τοῖς ποσὶ τοῦ ἀδελφοῦ Γελασίου, ἀπαγγέλλων αὐτῷ τὸ γενόμενον. Ὁ δὲ παραγγείλας αὐτῷ μηδὲν ἀλλὰ εἰπεῖν, ἔκλευσεν αὐτῷ μετά τὸ πάντας ἡσυχάσαις ἐσπέρας, εἰσενέγκαι αὐτὸν εἰς τὸ διακονικόν, καὶ θεῖναι ἐμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἀνατραπῆσαι. Καὶ ἀλλὸν ὁ γέρων εἰς τὸ διακονικόν, ἔστη εἰς προσευχὴν· καὶ τῇ ὥρᾳ τῆς νυκτερινῆς ψαλμῷδίας, συναχθέντων τῶν ἀδελφῶν, ἐξῆλθεν δὲ γέρων ἔχων ἀκολουθοῦν αὐτὸν τὸ μειράκιον· μηδὲν δὲ τὸ γενόμενον εἰδότος, πλὴν αὐτοῦ, καὶ τοῦ κελλαρίτου, ἔνως τῆς αὐτοῦ τελευτῆς.

δ. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Γελασίου, οὐχ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν πυκνῶς αὐτῷ παραβαλόντων διηγοῦντο, ὅτι ἐν τῷ καιρῷ τῆς αἰκουμενικῆς συνθόου τῆς ἐν Καλχηδόνι¹⁰, Θεοδόσιος ἐπροκατάρκεις ἐν Παλαιστίνῃ τοῦ κατὰ Διόσκορον σχίσματος¹¹, προλαβὼν τοὺς ἐπισκόπους ἐπαγελθεῖν μέλλοντας ἐπὶ τὰς ἴδιας Ἐκκλησίας (παρῆν γάρ καὶ αὐτὸς ἐν Κωνσταντινούπολει, διωχθεὶς ἀπὸ τῆς ἴδιας πατρίδος ὡς ταραχαῖς ἀεὶ χαίρων) ὀρμησε πρὸς τὸν ἀδελφὸν Γελάσιον εἰς τὸ αὐτοῦ μοναστήριον, λέγων κατὰ τῆς συνθόου, ὡς τὸ Νεστορίου δόγμα κυρωσάσθη· Διὰ τούτου νομίζων τὸν ἄγιον ὑφαρπάξειν, πρὸς συνεργίαν τῆς αὐτοῦ ρχδιουργίας καὶ τοῦ κατ' αὐτὸν σχίσματος. Ὁ δὲ ἐκ τῆς τοῦ ἀνδρὸς καταστάσεως, καὶ ἐκ τῆς προσούσης αὐτῷ θεῖθεν συνέσσεως, τὸ διεφθαρμένον τῆς αὐτοῦ γνώμης καταλαβὼν, οὐ¹² συνεπήχθη τῇ αὐτοῦ ἀποστασίᾳ, ὡς οἱ τότε σχέδιον πάντες, ἀλλ' ἀξίως αὐτὸν ἀτιμάσσας ἀπέπεμψεν. Εἰς μέσον γάρ ἐνεγκών τὸ θρηπτάριον διπερ ἐκ νεκρῶν ἀνέστησεν, Ἐλεγέν ἐν ἡθει σεμνῷ οὐτως· Ἐάν περὶ πίστεως θέλῃς διαλεχθῆναι, ἔχεις τοῦτον παρὰ σοῦ ἀκούντα καὶ διαλεγόμενόν σοι· ἐμοὶ γάρ οὐ σχολὴ τὰ παρὰ σοῦ ἀκούειν. Ἐπὶ τούτοις διατραπεῖς, καὶ ἐπὶ τὴν ἀγίαν πόλιν ὀρμήσας, συναρπάζει μὲν δολον τὸ μοναχικόν, ἐν προσχήματι θείου ζήλου· συναρπάζει δὲ καὶ τὴν Ἀγρύσταν τότε παρούσαν· καὶ οὗτας συνεργὸν λαβὼν, βίᾳ κατέσχε τὸν θρόνον Ἱεροσολύμων· φόνοις τοῦτον προσαρπάσας, καὶ τὸ ἀλλὰ ἀθέμιτα καὶ ἀκανόνιστα διαπράξας, διέμερι τοῦ πολλοὶ μνημονεύουσι. Τότε δὴ ὡς ἐγκρατῆς γενόμενος, καὶ τοῦ σκοποῦ ἐπιτυχών, καὶ ἐπισκόπους πλειστοὺς χειροτονήσας, προλαμβάνων τοὺς θρόνους τῶν ἐπισκόπων μηδέπω ἐπανελθόντων, μεταστέλλεται καὶ τὸν ἀδελφὸν Γελάσιον· καὶ προτρέπεται εἰς τὸ Ιερατεῖον, δελεάζων δῆμα καὶ ἐκφοδῶν. Εἰσελθόντι οὖν αὐτῷ εἰς τὸ Ιερατεῖον, Ἐλεγεν δὲ Θεοδόσιος· Ἀναθεμάτισον Ἰουδενάλιον. Ὁ δὲ μηδὲν καταπλαγεῖς, "Ἄλλον οὐκ οἴδα, φησίν, ἐπισκόπον Ἱεροσολύμων, εἰ μή Ἰου-

A reverteretur; puer vero gulæ libidine tentatus, cœpit avide piscem manducare. Tum ingressus cellarius, et inveniens comedentem, ira concitatus, puerum sedentem humi, inconsidere pede percussit; atque is, dæmone procurante, letaliter pulsatus, desiciente animo interiit. Unde cellarius timore correplu, reclinavit eum in proprium stratum, et obtexit; atque abiens procidit ad pedes abbatis Gelasii, nuntians ei quod contigerat. Ille vero postquam admonuisset ne alii cuiquam diceret, jussit ut vespere, cum omnes quiescerent, afferret puerum in diaconicum, poneret coram altari, sicque abscederet. Tum ad diaconicum profectus senex, stetit ad precationem, atque hora nocturnæ psalmodiæ, congregatis fratribus, exivit senex, assecram habens adolescentulum; nec quisquam rem cognovit, quandiu vixit, præter ipsum et cellarium.

B C 4. De abate Gelasio, non modo discipuli ipsius aiebant, sed et referebant multi eorum qui frequenter illum adierant, quod tempore œcumenicæ synodi Chalcedone congrégatae, Theodosius, ille qui in Palæstina schisma Dioscori auspicatus est, præveniens episcopos ad suas Ecclesias reversuros (nam ipse quoque aderat Constantinopoli, patria quod semper tumultibus delectaretur pulsus), irruit in abbatem Gelasium in monasterio ejus, loquens adversus synodum, quasi quæ dogma Nestorii confirmasset, et per hujusmodi dictum existimans a se abruptum iri senem in societatem falaciæ suæ et schismatis. At ille ex hominis constitutione, necnon ex ea quam divinitus habebat prudentialia, deprehendens ejus depravatam sententiam atque voluntatem, ad hæretici defectionem seu apostasiam, instar cæterorum fere omnium, non est abductus; sed prout merebatur inhonoratum ablegavit. Nam in medium adducto alumno, puero illo quem excitaverat a mortuis, ita graviter et composite locutus est: Si de sive cupis disserere, hunc habes, qui a te audiet, tecumque colloquetur; mihi enim non vacat tua auscultare. Ad quæ verba ille confusus, in sanctam civitatem prorupit; ubi quidem ad suas partes abripuit omnes monachos, specie zeli divini: abripuit quoque Augustam quæ illuc tunc aderat; atque ita hujus auxilio usus, vi sedem Hierosolymitanam occupavit, cædibus prætertam; aliaque contra leges et canones perpetravit, quæ hucusque commemorant multi. Tunc igitur, ut qui potestatem obtineret, volique esset compos, ordinatis episcopis pluribus, invadendo episcoporum nondum regressorum thronos, etiam abbatem Gelasium arcessivit; quem ad sacrarium invitavit, deliniens simul ac terrens. Cum ergo ingressus esset in sacrarium, dixit Theodosius: Anathema profer adversus Juvenalem. Abbas vero impavidus: Alium, inquit, non novi Hierosolymorum episco-

¹⁰ Al. Χαλχεδόν. ¹¹ Al. σχίσματος. ¹² Al. οὐ μόνον οὐ.

pum, præter Juvenalem. At Theodosius veritus ne alii quoque piem hominis zelum imitarentur, jussit ut cum irrisione pelleretur ab ecclesia. Acceptum autem schismatici circumdederunt lignis, minati se combusturos eum. Sed videntes neque propter ea cedere, nec pavere, atque veriti plebis concitationem, quod homo esset celebri fama (totum autem e superna veniebat providentia); martyrem illesum dimiserunt, qui, quantum fuerat in se, Christo in holocaustum sese obtulerat.

5. De eodem relatum est, quod vitam inopem et anachoreticam in juventute professus fuisset: erant autem eo tempore iisdem in locis etiam alii plures qui par vitæ institutum fuerant amplexati; quos inter senex quidam, summa simplicitatis, nihilque possidens, qui in separata cellula usque ad mortem habitavit, quamvis in senectute habuerit discipulos. Is in ea observatione sese exercuerat, ut duas tunicas non possideret, nec una cum sociis suis de crastino cogitaret, ad mortem usque. Cum ergo accidit ut abbas Gelasius coenobium Deo cooperante constitueret, offerebantur ei multa prædia; possidebat autem et ad usus coenobii necessaria jumenta sarcinaria, cum bobus. Qui enim olim divino Pachomio oraculum dedit, ut construeret coenobium, huic quoque ad omnem monasterii necessitatem succurrebat. In his ergo versantem Gelasium intuitus prædictus senex, ac germanam erga eum conservans dilectionem, ait illi: Vereor, abba Gelasii, ne alligetur mens tua cum ad agros, tum ad reliquam coenobii possessionem. Tunc ille ad C eum: Magis alligata est cogitatio tua ad subulam qua operaris, quam Gelasii mens ad ejusmodi bona.

6. Referebant de abbate Gelasio, quod molestiam sepe passus a cogitationibus, ut in eremum secederet, dixit quadam die discipulo suo: Exerce charitatem, frater, quidquid fecero, tolera, nullumque ad me promas sermonem hebdomada hæc. Et accipiens virginis palmam, cœpit ambulare in atrio suo; cumque lassescisset, sed sit parumper; iterumque surgens ambulabat. Vespere autem facto, reputavit intra se: Qui per solitudinem incedit, non pane vescitur, sed herbis; tu vero propter infirmitatem tuam comedē oluscum. Quod ubi fecisset, iterum menti suæ dixit: Qui versatur in eremo, sub tectum non dormit, sed ad aerem; tu igitur ita facio; et recumbens dormivit in atrio.

²² Abest εὐφυῶς ab al. ²³ Al. σχίσματος. ²⁴ Al. ἐνεργείας. ²⁵ Al. κεντητήριου.

(92) Εγ μονοκελλώ οἰκήσας. Tales Monocellus dicebantur. Cod. Vindobon. 156, n. 23: Ήσαν πρεσβυτέρου καὶ ἀναχωρητοῦ, περὶ κατασάσεως δρχαρίων, καὶ περὶ τῶν μονοκελλιτῶν, καὶ τῶν θελόντων οἰκῆσαι ἐν κοινοδίῳ. Hinc τὸ μονοκελλικὸν in hisce perobscuris verbis salebrosi scriptoris Georgii Pachymeræ Histor. lib. II, cap. 9: Ἐν τῶν ἀναγκαῖων ἔδοξε τῷ κατρῷ καὶ τοῖς ἐφεστῶσι πράγμασι, τὸ περιλειψθὲν τέως, σοντ ἐν προνοίαις ἐτάττετο, μοναῖς τε καὶ ἐκκλησίαις, καὶ τοῖς βασιλεῖ παραπίκουσι, ἀφεύκότας τῶν δεσποτῶν, τάττειν εἰς

Θεοδόσιον. Βίβλας θεοφορίας οἱ οἰκήσαντες, μή καὶ δόλοι: τὸν εὐσεβῆ αὐτοῦ ἔτηλον μιμήσωνται, καλέντες αὐτὸν εὐφυῶς ἔτω²² βληθῆναι τῆς ἐκκλησίας. Παραλαβόντες δὲ αὐτὸν μηδὲ οὔτως ἐνδιδόντα, μηδὲ καταπτήσοντα, καὶ εὐλαβούμενοι τὴν τοῦ δῆμος ἐγέρσαν, διὰ τὸ περιβόητον εἶναι τὸν ἄνδρα (τὸ δόλον ἐκ τῆς ἀκαθενής ἦν Προνοίας), ἀπέλυσαν διβαθή τὸν μάρτυρα, τό γε ἐφ' έκατῷ Χριστῷ δλοκατωθέντα.

ε'. Ἐλεγον περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἐν νεοτητὶ τὸν ἀκτῆμαν βίον καὶ ἀναχωρητικὸν μετήρχετο· ήσαν δὲ κατ' αὐτὸν τὸν κατρὸν καὶ δόλοι πλείστοι κατὰ τοὺς αὐτοὺς τόπους, τὸν αὐτὸν βίον αὐτὸν συνασπαζόμενοι· ἐν οἷς καὶ τέραν τις ἦν εἰς ἀκρον ἀπλούστατος καὶ ἀκτῆμαν, ἐν μονοκελλιώ οἰκήσας²³ (92) διχρι τελευτῆς, κατέπερ μαθητάς ἐσχήκως ἐν τῷ γῆρᾳ αὐτοῦ. Οὗτος ἡσκησε φυλάκια τὸ μῆτρας στοματοῦ· διὸ χιτῶνας, μηδὲ μεριμνήσας περὶ τῆς αὔριον μετὰ τῶν συνόντων αὐτῷ μέχρι θανάτου. Ὁτε οὖν συνέβη τὸν ἀδεβῶν Γελάτιον, ἐκ θείας συνεργίας²⁴ συστήσασθαι τὸ κοινόνιον, προσερέφοντο αὐτῷ καὶ χωρίς πάλλι ἀκτῆσατο δὲ καὶ τὰ πρὸς τὰς χρήσας τοῦ κοινοδίου χτήνη ἀχθοφόρα καὶ βίσας. Ὁ γάρ χρηματίσας τῷ θείῳ Πατριώτῃ ἐν πρώτοις κοινοῖσι συστήσασθαι, καὶ τούτῳ συνήργει εἰς τὴν πάσαν τοῦ μοναστηρίου εὔστασιν. Ἐν τούτοις οὖν βλέπων αὐτὸν ὁ προειρημένος γέρων, καὶ γνησίαν σώζων πρὸς αὐτὸν ἀγάπην, ἔλεγεν αὐτῷ· Φοδοῦμαι, ἀδεβῶν Γελάτιον, μή διοῦῃ δὲ λογισμός σου εἰς τὰ χωρία καὶ τὴν λεπτὴν κτήσιν τοῦ κοινοδίου. Ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν· Δέδεται μᾶλλον δὲ λογισμός σου εἰς τὸ κεντητήριον²⁵ ἐν ψεργάζῃ, η δὲ λογισμὸς Γελασίου εἰς τὰ κτήματα.

ς'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδεβῶν Γελασίου, ὅτι πολλάκις ἐνοχληθεὶς ὑπὸ τῶν λογισμῶν ἀπελθεὶν εἰς τὴν ἔρημον, μιᾶς τῶν ἡμερῶν λέγει τῷ μαθητῇ αὐτοῦ· Ποιησον ἀγάπην, ἀδελφὲ, καὶ εἰ τι δὲ ἀν. ποιήσω, βίσταξον, καὶ μηδὲν λαλήσῃς μοι τὴν ἔδομάδα ταῦτην. Καὶ λαβὼν βαζίην φάδον, ἤρετο περιπατεῖν εἰς τὸ αὐλύδριον αὐτοῦ· καὶ κοπιάσας ἐκάβισε μικρὸν, καὶ πάλιν ἀναστὰς περιπάτει. Γενομένης δὲ ἐσπέρας, λέγει τῷ λογισμῷ· Ο εἰς τὴν ἔρημον περιπατῶν ἀρτον οὐκ ἐσθεῖ, ἀλλὰ βοτάνας· σὺ δὲ διὰ τὴν ἀσθένειάν σου φάγε λεπτολάχανον. Καὶ ποιήσας οὕτως, πάλιν λέγει τῷ λογισμῷ· Ο εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ στέγην οὐ κοιμᾶται, ἀλλὰ ὑπὸ τὸν ἄνδρα· καὶ οὖν ποιήσων οὕτως· καὶ κλίνας ἔστην, κοιμᾶται εἰς τὸ αὐλύδριον. Ποιήσας

στρατιωτικὸν, πλὴν καὶ μονοκελλικὸν ἔξυπνατας ὡς ἐντεῦθεν αὐτοὺς ἔκεινοις ὑπὲρ τῶν ίδιων προσμένοντας μάχεσθαι. Quem ego locum longe aliter ac eruditus interpres accipiendum esse atque vertendum augurabar; hoc fere modo: Unum visum est tempori rebusque ingruentibus necessarium, ut quotquot supererant collocati in procurationibus, monasteriis et ecclesiis, ac inter imperatoris satellites, soluti a dominis, in milittiam ascriberentur cuncti, etiam qui in Monocelliis: quo hi pro illis illorumque facultibus persererant pugnarent.

εν τρεις ήμέρας περιπατών εν τῷ μοναστηρίῳ, καθ' έσπεραν έσθιαν μικράς σέρβις, τὰς δὲ νύκτας κοιμώμενος ὑπὸ τῶν ἀέρων, ἐκοπιασε· καὶ ἐπιτιμήσας τῷ λογισμῷ τῷ ὁρλοῦνται αὐτῷ, ἥλεγχεν αὐτὸν, λέγων· Εἰ οὐ δύνασαι· ποιῆσαι τὰ ἔργα τῆς ἡρήμου, κάθου εἰς τὸ κελλόν σου μεθ' ὑπομονῆς, κλαίων τὰς ἀμαρτίες σου, καὶ μὴ πλέον· πανταχοῦ γάρ δ τοῦ Θεοῦ δρφαλμάδες βλέπει· τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, καὶ οὐδὲν εἰτέλει λαγύνανει, καὶ συνιεῖ τοὺς ἀγαθὸν ἔργαζομένους.

Περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Γεροντίου.

Εἶπεν δ ἀδελφὸς Γερόντιος δ τῆς Πέτρας, δι: πολλοὶ πειραζόμενοι ἐκ σωματικῶν ἤδονῶν, μὴ πλησιάσαντες σώμασι, κατὰ διάνοιαν ἔξεπόρνευσαν· καὶ τῶν σωμάτων παρθένων φυλαττομένων, κατὰ ψυχὴν ἐκπορνεύουσι. Καὶ λόγον οὐν, ἀγαπητοῖ, ποιεῖν τὸ γεγραμμένον, καὶ πάσῃ φυλακῇ τηρεῖν τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν ἔκαστον.

'Αρχὴ τοῦ Δ στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Δανιήλ.

α'. Ἔλεγον περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Δανιήλ, διτε στε, ἥλθον οἱ βάρβαροι εἰς Σκῆνες, ἐφυγον οἱ Πατέρες· καὶ λέγει ὁ γέρων· Εἰ μὴ φροντίζεις μου ὁ Θεός, θνά τι καὶ ζῶ; καὶ παρῆλθε διά τῶν βαρβάρων, καὶ οὐκ εἰδον αὐτὸν. Λέγει τότε πρὸς ἑαυτόν· Ἰδοὺ ἐφρόντισέ μου ὁ Θεός, καὶ οὐκ ἀπέθανον, ποίησον οὖν καὶ σὺ τὸ ἀνθρώπινον, καὶ φύγε ὡς εἰς Πατέρες²⁷.

β'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Δανιήλ, λέγων· Δός μοι μίαν ἐντολὴν, καὶ φυλάξω αὐτήν. Καὶ λέγει εἰτέλη· Μηδέποτε καλάσσῃς τὴν κείρα σου μετὰ γυναικὸς εἰς πινάκιν, καὶ φάγης μετ' αὐτῆς· καὶ ἐν τούτῳ φεύγει ἐκ τοῦ δαίμονος τῆς πορνείας μικρόν (93).

γ'. Εἶπεν δ ἀδελφὸς Δανιήλ, διτε· Ἡν ἐν Βαβυλῶνι θυγάτηρ πρωτεύοντος δαιμόνιον ἔχουσα· εἴχε δὲ ὁ πατήρ αὐτῆς ἀγαπητὸν μοναχὸν τινα· καὶ λέγει αὐτῷ· Οὐδὲς δύναται θεραπεῦσαι τὴν θυγατέρα σου, εἰ μὴ οὓς εἶσα ἀναγωρητάς· καὶ ἐδὲ αὐτοὺς παρακαλέσῃς, οὐκ ἀνέχονται τούτο ποιῆσαι διὰ ταπειγόφροσύνην. Ἀλλὰ τοῦτο ποιήσωμεν· στὸν Ἀλθωσιν εἰς τὴν ἀγοράν, παιήσατε ἔκατον ὡς θέλοντες ἀγοράσαι σκεύη καὶ

²⁷ Al. cod. add. καὶ ἀναστὰς ἐψυγεν. ²⁸ Prog. IV, 23.

(93) Δαιμορος τῆς πορνείας. In Operibus S. Athanasii, ad Antiochum Quæstiōne 39, ubi editiones habent, "Ακούσον λόγον ἐκ Πατέρων ἡμῶν διηγηθέντα περὶ εἰκόνος· διτε ἐν Ἱεροσολύμοις τινὶ τῶν ἀσκητῶν ἐπειθέστο καὶ διηνόχλει ὁ πονηρὸς δαίμων, in Regio codice qui præsert numerum 1026, scriptum inveni sic: "Ακούσον λόγον πιστὸν ἐκ Πατέρων διηγηθέντα περὶ εἰκόνος. Φασὶ γάρ ἐν Ἱερουσαλήμ τινες ἀξιόπιστοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις ὑπάρχοντες, ὅτι πέρι τινι τῶν ἀσκητῶν χαλεπῶς ἐπειθέστο καὶ διηνόχλει ὁ τῆς πορνείας δαίμων. Audi narrationem certam a Patribus de imagine expositam. Aiunt enim quidam fide digni hisce temporibus Hierosolymis consistentes, quod ascetes eidem graviter insidiabantur ac molestiam pariebat dæmon fornicationis. Ipse Athanasius Vitæ Antonii p. 455, edit. Paris. Ἐγώ... τὰ εἰς ταῦτης γαργαλισμοὺς κατὰ τῶν νέων ἀνεδεξάμην, καὶ πνεῦμα πορνείας κέλημαι. Πόσους θέλοντας σφρονεῖν ἡπάτησα; vel ἐπλάνησα εἰς ἔγώ ἡπάτησα; πόσους ἐγχρατευομένους αὐτὸποκρινομένους εἰς ὑποκρινόμενος μετέπεισα γαργαλίζων; vel ἡπάτησα γαργαλίζων ἔγώ; ἔγώ εἰμι δι' ὄντος δ τοποθήτης μέμφεται τοὺς πεσόντας, λέγων· Πνεύματι πορνείας ἐπλανήθησα, αὐτὸποκρινόμενος. Hoc est Evagrio interprete, in Vitis Patrium, sed non ad verbum; Ego sum fornicationis amicus; ego multimedea adversus adolescentes turpitudinis arma suscepī; hinc (abest a ms. Corbeiensi) et spiritus fornicationis vocor. Quantos pudice virere disponentes, sefelli? Quot tenuerit incipientes (legebat ὑποκρινομένους) ad sordes pristinas redire persuasi? Ego sum propter quem propheta lapsos increpat, dicens: Spiritu fornicationis seducti estis (Os. iv, 12).

(94) Vit. Patr. v, 2; In Ephriæm p. 387, n. 8.
(95) Vit. Patr. xv, 14.

A Itaque postquam tres dies ambulasset in monastrio, manducans vespertino tempore parum iatibi, sub dio vero noctibus dormiens, defatigatus est; tum increpans cogitationem quae molestabat, redarguit seipsum dicens: Si non potes solitudinis opera facere, sede patienter in cella tua, plorans tua delicia, nec vageris; ubique enim Dei oculus conspicit opera huminum, nec quidquam eum latet, sed cognoscit eos qui operantur bonam.

De abate Gerontio.

(94) Dixit abbas Gerontius, ille Petre, quod multi voluptatibus corporeis tentati, non committi corporibus, mente fornicati sunt; et corpore in virginitate servato, anima scortantur. Bonum ergo est, dilectissimi, ut faciamus quod scriptum est, ac unusquisque cor suum omni servet custodia²⁹.

Principium litteræ Δ.

De abate Daniele.

1. Memorabant de abate Daniele, quod quando barbari in Scetim prorupere, fugæ se dederunt Patres; at senex dixit: Si Deus mei non gerit curam, cur etiam vivo? Et per medios barbaros transivit, nec viderunt eum. Tunc ad se ait: Ecce mei curam suscepit Deus, nec mortuus sum. Fac igitur etiam tu quod hominis est, ac instar Patrum fugē. [Surgensque ausugit.]

2. Frater interrogavit abbatem Danielem, hoc pacto: Da mihi mandatum, et custodiam illud. Dicit ei: Nunquam manum demittas cum muliere in catinum, nec manducaveris cum ea; atque in hoc aufuges modicum a fornicationis dæmonē.

3. (95) Retulit abbas Daniel: Erat Babylone filia cuiusdam primarii hominis, dæmonium habens; a patre autem ipsius diligebatur monachus quidam: is dicit ei: Neino potest curare filiam tuam, præter quos novi anachoretas; verum eos si rogaveris, ob humilitatem id agere non sustinebunt. Sed hoc faciamus: cum venerint ad forum, simulate velle

berlinio: Έγώ τῆς πορνείας εἰμι φίλος· έγώ τὰ εἰς αὐτὴν vel ταῦτην ἔνσδρα, καὶ τοὺς ταῦτης γαργαλισμοὺς; κατὰ τῶν νεωτέρων αὐτὸν νέων ἀνεδεξάμην, καὶ ποιήσατε ἔκατον ὡς θέλοντες ἀγοράσαι σκεύη· καὶ (vel διὸ καὶ) πνεῦμα πορνείας κέλημαι. Πόσους θέλοντας σφρονεῖν ἡπάτησα; vel ἐπλάνησα εἰς ἔγώ ἡπάτησα; πόσους ἐγχρατευομένους αὐτὸποκρινομένους εἰς ὑποκρινόμενος μετέπεισα γαργαλίζων; vel ἡπάτησα γαργαλίζων ἔγώ; ἔγώ εἰμι δι' ὄντος ποτοθήτης μέμφεται τοὺς πεσόντας, λέγων· Πνεύματι πορνείας ἐπλανήθησα, αὐτὸποκρινόμενος. Hoc est Evagrio interprete, in Vitis Patrium, sed non ad verbum; Ego sum fornicationis amicus; ego multimedea adversus adolescentes turpitudinis arma suscepī; hinc (abest a ms. Corbeiensi) et spiritus fornicationis vocor. Quantos pudice virere disponentes, sefelli? Quot tenuerit incipientes (legebat ὑποκρινομένους) ad sordes pristinas redire persuasi? Ego sum propter quem propheta lapsos increpat, dicens: Spiritu fornicationis seducti estis (Os. iv, 12).

vos emere vasa; ubi vero accesserint ad accipientem preium, dicemus eis ut faciant orationem; et credo quod illa sanabitur. Egressi ergo ad forum, invenerunt unum e senum discipulis sedentem uti venderet eorum vasa; adduxeruntque eum cum sportis, quasi accepturum preium. Cumque monachus domum ingressus esset, venit dæmoniacus, et dedit ei alapam. Is vero aliam maxillam obvertit, juxta præceptum Domini¹⁰. Tunc dæmon discruciatu, clamavit dicens: O vim! Mandatum Jesu expellit me. Confestimque purgata est mulier. Postquam autem venissent aenes, nuntiaverunt eis quod acciderat. Illi glorificaverunt Deum, ac dixerunt: Solet prosterni diaboli superbia per humilitatem mandati Christi.

4. Iterum dixit abbas Daniel: Quanto corpus pululat, tanto animam attenuari, et quanto corpus inminuitur, tanto animam crescere.

5. Iter (96) aegabant aliquando abbas Daniel et abbas Ammoes. Dixit abbas Ammoes: Quando nos quoque sedebimus in cella, Pater? Respondit abbas Daniel: Quis enim modo Deum a nobis auferi? Deus est in cella, et adhuc extra cellam Deus consistit.

6. (97) Narravit abbas Daniel, quod quando abbas Arsenius degebat in Sceli, erat illic monachus qui vasa senum surabatur; et assumpsit eum in cellam suam abbas Arsenius, volens tum lucrarium, tum senibus quietem praestare. Et ait illi: Si quid volueris, dabo tibi, tantum ne fureris: tum dedit ei aurum, pecuniam, vestes, quidquid denique necessarium ei erat. Ille abiens, surabatur adhuc. Quocirca senes videntes quod non desisteret, expulerunt illum, dicentes: Si inventus fuerit frater habens infirmitatis peccatum, oportet eum tolerare; si autem sur fuerit, ejicite ipsum; quia cum anima sua nocet, tum cunctos eo loci commorantes conturbat.

7. (98) Abbas Daniel Pharanita narravit haec: Dixit Pater noster abbas Arsenius de quodam Scientia, quod magnus esset in agendo, in fide vero

¹⁰ Matth. v, 39. ¹¹ Al. αὐτῷ. ¹² Al. κόρη. ¹³ Al. inser. καὶ νοικετούμενος οὐ παύεται. ¹⁴ Dicit in al. δι Φαρανίτης.

(96) Vit. Patr. xi, 8.

(97) Vit. Patr. x, 18.

(98) Vit. Patr. xvii, 3; et in Vita Arsenii.

(99) Ἐδωκεν αὐτῷ ράπτισμα. Consimilem nactus sum narratiunculan in codice Regio 1907, cum sententiis Patrum e Gerontico excerptis positam; hoc modo: Τινὰ τῶν μοναχῶν ἐρημιτῶν ἀνθρωπὸς δαιμονιζόμενος καὶ δεινῶς ἀφρίδων ἔτυψε κατὰ τὴς σταγόνος. Ὁ δὲ γέρων ἐναλλάξας, καὶ τὴν ἄλλην ὑπέθηκεν. Ὁ δὲ δαιμόνιος μῆ φέρων τὴν πύρωσιν τῆς ταπεινώσεως, εὐθέως ἤγετο. Iū est, Homo a dæmonie possessus, ei spumam horrendum in modum suhdens, monachum aliquem eremitam in maxilla percussit. Ille vero senex, obverso vultu, alteram supposuit. Quocirca ferre non valens dæmon incendium humilitatis, statim discessit.

(1) Ἀρτ.; Alia interpunctio in Vitis Patrum.

(2) Υματισμὸν, καὶ πᾶσαν τὴν χρήστην αὐτῶν. Venit Pelagius, ex sensu, non ad verbum, rescl-

A σταν Ἐλθωσι λαβεῖν τὴν τιμὴν αὐτῶν, λέγομεν αὐτοὶς Ινα ποιήσωσιν εὐχήν, καὶ πιστεύω δι τοις θεραπεύεται. Καὶ ἐξελθόντες ἐν τῇ ἀγορᾷ, εὑρον· ἔνα μαθητὴν τῶν γερόντων καθήμενον ἵνα πωλήσῃ τὰ σκεύη αὐτῶν ¹⁰; καὶ Ἐλασην αὐτὸν μετὰ τῶν σπυρίδων, ὡς ἵνα λάθῃ τὸ τέμημα αὐτῶν. Καὶ διτε ή δαιμονιζόμενη, καὶ ἐδωκεν αὐτῷ ράπτισμα (99). Ὁ δὲ ἐστρεψε καὶ τὴν ἄλλην σιαγόνα, κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου. Καὶ βασανισθεὶς ὁ δαιμόνιος, ἔκραξε λέγων: Ή βια! τῇ ἐντολῇ τοῦ Πατροῦ ἐκδάλλεται με. Καὶ εὐθέως ἐκαθαρίσθη ἡ τυνή ¹¹. Καὶ ὡς ἥλθον οἱ γέροντες, ἀνήγγειλαν αὐτοῖς τὸ γενόμενον. Καὶ ἐδίδασαν τὸν Θεόν, καὶ εἶπον: Ἔθος ἐστὶ τῇ ὑπερηφανίᾳ τοῦ διεθνοῦ, πίπτεν ἀπὸ τῆς ταπεινώσεως τῆς ἐντολῆς τοῦ Χριστοῦ.

B δ. Ἐλεγε πάλιν ὁ ἀδεδάς Δανιήλ, διτε δοσον τὸ σῶμα θάλλει, τοσοῦτον ἡ ψυχὴ λεπτύνεται· καὶ δοσον τὸ σῶμα λεπτύνεται, τοσοῦτον ἡ ψυχὴ θάλλει.

C ε'. Ὁδευόν ποτε ὁ ἀδεδάς Δανιήλ καὶ ὁ ἀδεδάς Ἄμμων. Καὶ λέγει ὁ ἀδεδάς Ἄμμων: Πότε καθεζόμεθα καὶ ἡμεῖς εἰς τὸ κελλίον, Πάτερ; Λέγει αὐτῷ ὁ ἀδεδάς Δανιήλ: Τίς γάρ ἀφαιρεῖ ἀφ' ἡμῶν τὸν Θεόν ἀρτι (1); δ Θεός ἐστιν ἐν τῷ κελλῷ, καὶ πάλιν ἔξω δ Θεός ἐστιν.

C ε''. Διηγήσατο ὁ ἀδεδάς Δανιήλ, διτε: Ὅτε δην ἐν Σκήται ὁ ἀδεδάς Ἄρσενιος, δην τις ἐκεῖ μοναχὸς κλέπτων τὰ σκεύη τῶν γερόντων. Καὶ ἐλασεν αὐτὸν ὁ ἀδεδάς Ἄρσενιος εἰς τὴν κέλλαν αὐτοῦ, θέλων αὐτὸν κερδῆσαι, καὶ τοὺς γέροντας ἀναπαῦσαι, καὶ λέγει αὐτῷ: Εἴ τι ἀν θέλῃς, ἔγως σοι παρέχω· μάνον μῆ κλέψῃς· καὶ ἐδωκεν αὐτῷ χρυσὸν καὶ κέρμα καὶ ἴματισμὸν, καὶ πᾶσαν τὴν χρείαν αὐτοῦ (2). Ἀπελθὼν δὲ πάλιν ἐκλεπτεν. Οἱ οὖν γέροντες, ιδόντες διτε οὐκ ἐπαύσασθο, ἐδίλωκαν αὐτὸν, λέγοντες, διτε: Εἴδεν εὑρεθῆ ἀδελφὸς ἔχων ἀσθένειαν ἐλαττώματος, χρή βαστάζειν αὐτὸν· έδει δὲ κλέπτη, ¹³ δώξατε αὐτὸν· διτε καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ζημιοῦ, καὶ ὀλους τοὺς ἐν τῷ τόπῳ ταράττει.

C ζ'. Διηγήσατο ὁ ἀδεδάς Δανιήλ ὁ Φαρανίτης ¹⁴, διτε Εἴπεν δ Πατήρ ἡμῶν ἀδεδάς Ἄρσενιος περὶ τίνος Σκητιώτου, διτε: ήν πρακτικὸς μέγας (3), ἀφελῆς δὲ εἰς

D las, et omne quod in responso suo habebat. Et existimavit quidem Rosweydis, in Graeco esse vocem προσφωάρτον, Corderius vero nonen ἀπόχριστον neuter vere. Nam responsum est χρῆστα, eo sensu qui passim apud autores mediae etatris occurrit, docteque exponitur a Corderio, pro negotio ac re necessaria. Prostrophartron autem, Bartholomaei monachi dictio, suspecta mihi sit, ne sit προσφοράτον. Sed afflirmo nihil. Omnino vide Corderium in Dorothei Institut. 9 et 1; Rosweydi Onomasticon ad Vitas Patrum, voce Apocrisiarius, Glossarium Juliani Antecessoris, et juris Lexica.

(3) Περὶ τίνος Σκητιώτου, διτε ήν πρακτικὸς μέγας. Juxta versionem Pelagi, De quodam sene, qui erat magnus in hac vita, seu potius, De quodam sene in Sciti habitante, quia erat, etc. Testatur enim Mabillonius noster tomo primo Veterum analectorum p. 201, in ms. Corbeiensi haberet in Sciti habitante, et διτε est quia; quod etiam postulat sensus.

τὴν πίστιν· καὶ ἐσφάλλετο διὸ ιδιωτεῖαν· καὶ ἐλεγεν· Οὐκ ἔστι φύσις ὁ ἄρτος ὃν λαμβάνομεν σῶμα Χριστοῦ, ἀλλὰ ἀντίτυπον. Καὶ ἤκουσαν δύο γέροντες ὅτι λέγει τὸν λόγον τούτον, καὶ γινώσκοντες μέγαν αὐτὸν ὑπὲν τῷ βίῳ, ἐλογίσαντο ὅτι ἐν ἀκακίᾳ καὶ ἀφελότητι λέγει, καὶ ἥλθον πρὸς αὐτὸν, καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Ἀλλά, λόγον ἤκουσαμεν περὶ τινὸς ἀπίστον (4), ὅτι λέγει ὅτι ὁ ἄρτος ὃν μεταλαμβάνομεν, οὐκ ἔστι φύσις σῶμα Χριστοῦ, ἀλλὰ ἀντίτυπόν ἔστι. Λέγει ὁ γέρων· Ἐγώ εἰμι ὁ τούτῳ λέγων. Οἱ δὲ παρεχάλουν αὐτὸν λέγοντες· Μή οὕτως κρατήσῃς, ἀδεξά, ἀλλ' ὡς παρέλανεν ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία. Ἡμεῖς γάρ πιστεύομεν, ὅτι αὐτὸς ὁ ἄρτος σῶμά ἔστι τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸ ποτήριον αὐτό ἔστι τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, κατὰ ἀλήθειαν, καὶ οὐκ ²² κατ' ἀντίτυπον. Ἀλλὰ ὥστερ ἐν ἀρχῇ χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς ἐπλασε τὸν ἀνθρώπον κατ' εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν ὅτι οὐκ ἔστιν εἰκὼν Θεοῦ, εἰ καὶ ἀκατάληπτος· οὕτως ὁ ἄρτος ὃν εἶπεν ὅτι Σῶμά μού ἔστιν, οὕτως πιστεύομεν ἵνα κατὰ ἀλήθειαν σῶμά ἔστι Χριστοῦ. Οὐ δὲ γέρων λέγει· Εἳν μὴ πιστῶ ἀπὸ πράγματος, οὐ πληροφοροῦμεν. Οἱ δὲ εἶπον πρὸς αὐτόν· Δειθύμωμεν τοῦ Θεοῦ τὴν ἔβδομάδα ταύτην περὶ τοῦ μυστηρίου τούτου, καὶ πιστεύομεν ὅτι ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτει τῷμον. Οὐ δὲ γέρων μετὰ χαρᾶς ἐδέξατο τὸν λόγον· καὶ ἐδέετο τοῦ Θεοῦ, λέγων· Κύριε, σὺ γινώσκεις ὅτι οὐ κατὰ κακίαν ἀπίστω· ἀλλὰ δύπλως μὴ ἐν ἀγνωσίᾳ πλανηθῶ, ἀποκλύψον μοι, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ. Ἀπελθόντες δὲ οἱ γέροντες εἰς τὰ κελλία ἑαυτῶν, παρεχάλουν τὸν Θεὸν καὶ αὐτούς, λέγοντες· Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἀποκλύψον τῷ γέροντι τὸ μυστήριον τούτο, ἵνα πιστεύσῃ, καὶ μὴ ἀπολέσῃ τὸν κόπον αὐτοῦ. Καὶ εἰσῆκουσεν ὁ Θεὸς ἀμφοτέρων. Καὶ πληρωθείσης τῆς ἔβδομάδος, ἥλθον τῇ Κυριακῇ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἐστησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸν οἱ τρεῖς μάνοι εἰς ἐν ἐμβρίμιν (5), μέσος δὲ ἦν ὁ γέρων. Ἀνεψιθησαν δὲ αὐτῶν οἱ δρφαλμοὶ ²³. καὶ διετέθη ὁ ἄρτος εἰς τὴν ἀγίαν τράπεζαν, ἐφαντεῖτο τοῖς τρισὶ μόνοις ὡς παιδίον. Καὶ ὡς ἐξέτεινεν ὁ πρεσβύτερος τὴν χεῖρα κλάσαι τὸν ἄρτον, ίδον ἀγγελος Κυρίου κατῆλθεν ἐξ οὐρανοῦ ἔχων μάχαιραν, καὶ θύει τὸ παιδίον, καὶ ἐκένωσε τὸ αἷμα αὐτοῦ εἰς τὸ ποτήριον. Ότις δὲ ἐκλασεν ὁ πρεσβύτερος εἰς μικρὰ μέρη τὸν ἄρτον, καὶ ὁ ἀγγελος ἐκοπτεν ἐκ τοῦ παιδίου μικρὰ μέρη. Καὶ ὡς προσῆλθον ²⁴ λαβεῖν ἐκ τῶν ἀγίων, ἐδόθη τῷ γέροντι μόνῳ κρέας ἡματωμένον· καὶ ίδων ἐφοβήθη, καὶ ἔκραξε λέγων· Πιστεύω, Κύριε, ὅτι ὁ ἄρτος σῶμά σου ἔστι, καὶ τὸ ποτήριον αἷμά σου ἔστι. Καὶ εὐθέως ἐγένετο τὸ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ κρέας, ἄρτος κατὰ τὸ μυστήριον· καὶ μετέλαβεν εὐ-

²² Al. οὐκ. ²³ Al. inser. νοεροι. ²⁴ Al. ἀπῆλθε.

Vetus editio Lugdunensis, Gothicis, ut vocant, characteribus impressa, quæ cum Graeco commissa, sive Rosweydana inveniuntur melior, *De quodam tene in Scithia qui*. At aliud codex Corbeiensis ab impressis nequaque variat, sicut nec ille Parthenonis B. Mariæ Suessionensis.

(4) *Axiostor.* Pelagius legit ἀπίστον.

(5) *Ἐμβρίμιν.* Quod est ἐμβρίμιον. In Vitis Patrum hic, sedile de scirpo, quod in modum fascis erat ligatum. Aliibi, plumatum de scirpo, ei ἐμβρί-

plex: unde quia erat idiota, fallebatur, ac dīcebat: Non est revera corpus Christi, panis quem sumimus, sed antitypum, seu figura. Et audierunt duo senes, quod tales proferret sermonem. Scientes autem magnum eum esse vitæ moribus, reputaverunt, ita loqui ex simplicitate, absque malitia. Unde ad eum profecti dixerunt: Abba, sermonem fidei contrarium audivimus de quodam, quod putet non esse vere et natura corpus Christi quem sumimus panem, sed esse antitypum. Respondit senex: Ego sum qui ita sentio. Illi vero monuerunt eum hisce verbis: Abba, noli sic tenere, sed quenadmodum tradit Ecclesia catholicæ. Nos enim credimus, quod ipse panis corpus sit Christi, et calix ipse sit sanguis Christi, secundum veritatem, non secundum figuram. Sed sicut in mundi principio Deus pulverem de terra accipiens, hominem formavit ad imaginem suam, nec quisquam dicere potest, non esse imaginem Dei, quamvis incomprehensa sit imago: ita etiam de pane de quo dixit: Corpus meum est, sic credimus, quod juxta veritatem corpus sit Christi. Tum senex insit: Nisi res ipsa persuaserit, non plene mihi erit satisfactum. Illi ad eum: Deum deprecemur per hanc hebdomadam circa mysterium hoc; confidimus eum nobis revelaturum. Senex vero cum lætitia admisit sermonem; Deumque orabat, dicens: Domine, tu scis me non propter malitiam esse incredulum; sed ne per ignorantiam aberrem, mihi revela, Domine Iesu Christe. Senes quoque regressi ad suas cellas, obsecrabant Deum ac dicebant: Domine Iesu Christe, mysterium istud revela seni, ut credit, nec perdat labores suos. Et exaudiuit Deus utrosque. Completa ergo hebdomada, venerunt Dominico die ad ecclesiam, steteruntque una tres soli in uno embrimio; medius autem erat senex. Tunc aperi sunt oculi eorum. Nam cum panis ad sacram mensam positus fuisset, tribus solis apparebat velut puerulus. Et ubi manum extendit presbyter ad frangendum panem, ecce angelus Domini descendit de cœlo habens cultrum, et puerulum mactavit, ac sanguinem ejus infudit in calicem. Tum quando presbyter in particulas fregit panem, etiam angelus e puerulo particulæ incidebat. Ut porro accesserunt ad sumendum e sanctis, soli seni data est caro cruenta. Quid intuitus, timuit, et clamavit, dicens: Credo, Domine, quod panis corpus tuum sit, nec non calix sanguis tuus. Atque illico caro quam præ manibus gerebat, evasit in panem, juxta

μα, sedilia de scirpo in fasciculis ligata. Vox obscuræ originis, Orientalis forte, a Cassiano declarata, ab auctore Vitæ S. Euthymii usurpata, et restituenda in Codice regularum. Derivat Casaubonus ex Graeco βρίσκεται. Alii ex Celtica lingua vel Germanica, minus probabiliter. Si Graeca est, quemadmodum videtur, deduci potest ab ἐμβρίῳ et ἐμβρύῳ, plenus sum. Erant quippe embrinia seu embrynia fasciculi colligati, variis virgultis pleni.

mysterium. Et communionem sumpsit, gratias agens Deo. Aiunt ei senes: Novit Deus humanam naturam, quod carnibus crudis vesci nequeat; ideo corpus suum transformavit in panem, et suum sanguinem in vinum, iis qui sive suscipiunt. Et gratias egerunt Deo de sene, quod non permisisset perire labores illius. Tunc abierunt tres illi in celas suas ingenti cum gaudio.

8. (6) Iterum abbas Daniel narravit de alio sene, magno viro, qui residencebat in inferioribus Aegypti partibus, quod in simplicitate affirmaret Melchisedecem esse Filium Dei. Id cum beato Cyrillo Alexandrini archiepiscopo nuntiatum fuisse, misit ad eum. Sciens autem senem signa seu miracula edere, et quidquid a Deo posceret, ei revelari, quodque ex simplicitate eam haberet opinionem, ejusmodi usus est arte, dicens: Abba, rogo te, quandoquidem mens mihi interdum suggerit, Melchisedecem esse Filium Dei, interdum vero contraria me subit cogitatio, quod non sit Filius Dei, sed homo, Dei pontifex; quia igitur ea in re ambiguo, misi ad te, ut ores Deum, quod tibi revelet rem. Senex autem confidens suis virtutibus, libere dixit: Concede mihi tres dies, Deum rogabo de negotio, tibique renuntiabo quisnam sit. Abiens ergo precabatur Deum de illa quæstione. Ac post tres dies veniens, dicit beato Cyrillo: Melchisedec homo est. Ait illi archiepiscopus: Quo modo scis, abba? Respondit: Deus in revelatione ostendit mihi cunctos patriarchas, ita ut singuli transirent coram me, ab Adamo usque ad Melchisedecem; certum habeo, ita esse. Regressus ergo senex, ipsem prædicabat Melchisedecem esse hominem. Unde ingenti gaudio persus est beatus Cyrillus.

De abate Dioscoro.

1. (7) Narraverunt de abate Dioscoro e Nachiate, quod panis ejus hordeaceus esset atque ex lenticula. Et singulis annis initium ponebat unius eujuspiam boni propositi, dicens: Non occuro cuiquam per hunc annum, aut non loquor, aut non comedo decoctum quid, aut non manduco poma vel olus. Atque in omni operatione faciebat sic: cumque unum persecisset, assumebat aliud. Et id annuatim agebat.

2. (8) Frater interrogavit abbatem Pötemenem: Conturbant me cogitationes meæ, ut dimittam peccata mea, efficiuntque ut attendam ad defectus

³⁷ Al. inser. autou. ³⁸ Al. inser. autōs. ³⁹ Al. add. καὶ γνῶμεν τὴν ἀλήθειαν. ⁴⁰ Al. add. καὶ διῆγετος εἰπέ μοι δὲ οὗτός ἐστιν ὁ Μελχ. ⁴¹ Al. καὶ οὐκ ἀφῶς με φροντίσαι τῶν ἀμαρτιῶν.

(6) Vit. Patr. xviii, 4.

(7) Vit. Patr. iv, 13.

(8) Vit. Patr. xv, 5; App. p. 4000, n. 5.

(9) Σημειοφόρος. Signorum seu miraculorum editor. Quod interdum significat, non vexilliferum. Verbi gratia in Scholio 30 ad gradum 25 Scalæ Joannis Climaci, et apud Anastasiū, tam in Hodego ad finem capitilis 8, quam Quæstione 20, p. 240; itemque in Dialogis Græcis S. Gregorii, et alibi. A σημειοφόρος οὐ σημειοφορικός. In Codini Originis-

χριστῶν τῷ Θεῷ. Καὶ λέγουσιν αὐτῷ οἱ γέροντες. Ο Θεὸς οἶδε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, διὸ οὐ δύναται φαγεῖν χρέα ώμά, καὶ διὰ τοῦτο μετεποίησε τὸ σῶμα ⁴² εἰς ἄρτον, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ εἰς οἶνον, τοῖς πίστεις δεχομένοις. Καὶ ηὔχαριστησαν τῷ Θεῷ περὶ τοῦ γέροντος, διὸ οὐκ ἀργῆκεν ἀπολέσθαι τοὺς μάρτυρες αὐτοῦ, καὶ ἀπῆλθον οἱ τρεῖς μετὰ χαρᾶς εἰς τὰ κελλία αὐτῶν.

η'. Ο αὐτὸς ἀβδᾶς Δανιὴλ διηγήσατο περὶ ἀλλού τινὸς γέροντος μεγάλου, καθημένου εἰς τὰ κάτω μέρη τῆς Αἰγύπτου, διὸ Ελεγεν ἐν ἀφελότητι, διὸ ὁ Μελχισεδέκ ⁴³ νίδιος ἐστι τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀνηγγέλη τῷ μακαρῷ Κυρίλλῳ τῷ ἀρχιεπίσκοπῷ Ἀλεξανδρείας περὶ αὐτοῦ· καὶ ἐπεμψεν ἐπ' αὐτὸν. Εἰδὼς δὲ διὸ σημειοφόρος (9) ἐστὶν ὁ γέρων, καὶ εἰ τι αἴτει τῷ Θεῷ, ἀποκαλύπτει αὐτῷ, καὶ διὸ ἐν ἀφελότητι λέγει τὸν λόγον, ἔχρισα τοιαύτη σοφίᾳ, λέγων· Ἄβδᾶ, παρακαλῶ σε, ἐπειδὴ ὁ λογισμός μου λέγει, διὸ ὁ Μελχισεδέκ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐστι, καὶ ἀλλος λογισμὸς λέγει, διὸ οὐδὲ ἀλλος λογισμὸς λέγει, διὸ οὐδὲ, διὸ ἀνθρωπός ἐστιν ἀρχιερεὺς τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὸν οὐν διστάζω περὶ τούτου, ἀπέστειλα πρὸς σὲ, ἵνα δεηθῆται τοῦ Θεοῦ, δπως σοι ἀποκαλύψῃ περὶ τούτου ⁴⁴. Ο δὲ γέρων τῇ αὐτοῦ πολιτεΐ τὸ θαρρῶν, εἶπε μετὰ ταρρῆσσας· Τένδες μοι τρεῖς ἡμέρας, κάγω ἐρωτῶ τὸν Θεόν περὶ τούτου, καὶ ἀναγγέλλω σοι τις ἐστιν. Ἀπελθὼν οὖν ἐδέστη τοῦ θῆματος τούτου. Καὶ ἐλθὼν μετὰ τρεῖς ἡμέρας, λέγει τῷ μακαρῷ Κυρίλλῳ, διὸ ἀνθρωπός ἐστιν ὁ Μελχισεδέκ. Καὶ ἐπειδὸν ὁ ἀρχιεπίσκοπος· Πῶς οἶδας, ἀβδᾶ; Ο δὲ εἶπεν· Ο Θεὸς ἀπεκάλυψε μοι δῆλους τοὺς πατριάρχας, οὗτως· Ἑνα Ναχιστον περιερχόμενον ἐνώπιον μου, ἀπὸ Ἀδάμ μέχρι Μελχισεδέκ ⁴⁵. καὶ θάρσει διε οὗτως ἐστίν. Ἀπελθὼν οὖν, δι' ἑαυτοῦ ἐκήρυξεν διε ἀνθρωπός ἐστιν ὁ Μελχισεδέκ. Καὶ ἔχαρη μεγάλως ὁ μακάριος Κύριλλος.

Περὶ τοῦ ἀβδᾶ Διοσκόρου.

α'. Διηγήσαντο περὶ τοῦ ἀβδᾶ Διοσκόρου τῇς Ναχιστείας (10), διτος δέ ἀρτος αὐτοῦ κριθίνος ἦν καὶ ἀπεφακοῦ. Καὶ κατ' ἐνιαυτὸν ἐβαλεν ἀρκήν μιᾶς πολιτείας, λέγων· Οὐκ ἀπαντῶ τινι τὸ ἐτος τούτο, ή οὐ λαλῶ, ή οὐ τρώγω ἐψήμα, ή οὐ τρώγω διώρων ή λάχανον. Καὶ εἰς τὰς ἔργας εἰσελθειν οὐτως ἐποιει· καὶ τελειῶν τὸ έν, ἀλάμβανε τὸ ἄλλο. Καὶ ταῦτα κατὰς ἐνιαυτόν.

β'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀβδᾶν Ποιμένα, διτος Ταράσσουσι με οἱ λογισμοὶ μου, τοῦ ἀφειναι με τὰς ἀμαρτίας ⁴⁶ μου, καὶ ποιοῦσι με προσέχειν εἰς τὰ

bis, apud auctorem *Demonstrationum chronographicarum* a doctissimo Combellisio editum, et in Suida, voce Φόρος: Καὶ πολλὰ ἔτερα σημειοφορικά. Ήντος, et multa alia per quae miracula pafianter.

(10) Τῆς Ναχιστείας. In *Vitis Patrum Pelagiūs, de Namisias, Forte de Namiasi*. Τῆς Ναμιάστεως προ Ναχιστείας, vel Namiasi, aut Nachiasi, Nachiate. Membranæ Suessionenses, Namias.

τοτε γνωστα του ἀδελφου μου. Καὶ λέγει αὐτῷ δὲ γέ-
ρων περὶ τοῦ ἀδελφού Διοσκόρου, ὅτι ἦν ἐν τῷ κελλίῳ
χλαῖον ἔστενόν· ὃ δὲ μαθητῆς αὐτοῦ ἐν ἄλλῳ κελλἴῳ
ἰκάπιστο. "Οὐτε οὖν παρέβαλε τῷ γέροντι, εὑρίσκεν
αὐτὸν χλαῖοντα, καὶ ἐλεγεν αὐτῷ· Πάτερ, τί κλαῖεις;
Οὐ δὲ γέρων θλεγεν· Τάς ἀμαρτίας μου κλακο. Λέ-
γει οὖν αὐτῷ δὲ μαθητῆς αὐτοῦ· Οὐκ ἔχεις ἀμαρτίας,
Πάτερ. Καὶ ἀπεχριθή δὲ γέρων· Φύσει, τέκνον, ἐὰν
ἔχεις θλείν τὰς ἀμαρτίας μου, οὐκ ἀρκούσιν ἄλλοι
τρεῖς· ἡ τέσσαρες χλαῖσαι αὐτάς.

γ. Εἶπεν δὲ ἀδελφὸς Διόσκορος, ὅτι· Ἐὰν φορέσωμεν
ἡμῶν τὸ οὐράνιον ἔνδυμα, οὐκ ἀν εὑρεθῶμεν γυμνοί·
ἴλιον δὲ μὴ εὑρεθῶμεν φοροῦντες τὸ ἔνδυμα ἐκεῖνο,
τι ποιήσομεν, ἀδελφοί; ἔχομεν γάρ καὶ ἡμεῖς ἀκού-
σαι τὴν φωνὴν ἐκεῖνην τὴν λέγουσαν· Ἐκβαλτε τοῦ-
τον εἰς τὸ σκότος τὸ ἔξωτερον· ἐκεῖ δοσται δὲ
χλαυθμὸς, καὶ διρυγμὸς τῶν ὀδόντων. Νυν δὲ,
ἀδελφοί, μεγάλη αἰσχύνη ἡμῖν, μετὰ τοσοῦτον χρό-
νον φοροῦντας ἡμᾶς τὸ σχῆμα (11), εὑρεθῆναι ἐν τῇ
ώρᾳ τῆς ἀνάγκης, μὴ ἔχοντας τὸ ἔνδυμα τοῦ γάμου.
Ὥη τῆς μετανοίας τῆς μελλούσης ἡμῖν προσγίνεσθαι!
Ὥη τῶν σκότων τοῦ μελλοντος ἡμῖν ἐπιπίπτειν Ἑμ-
προσθεν τῶν Πατέρων καὶ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, βλε-
πόντων ἡμᾶς τιμωρουμένους ὑπὸ τῶν ἀνγέλων τῆς
τιμωρίας (12)!

Περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Δουλᾶ.

α. Εἶπεν δὲ ἀδελφὸς Δουλᾶς· Ἐὰν δὲ ἔχθρος βιάζηται
ἡμᾶς καταλιπεῖν τὴν ἡσυχίαν, μὴ ἀκούσωμεν αὐτοῦ·
οὐδὲν γάρ δομοιν αὐτῆς, καὶ τῆς ἀστείας. Συγχρίνε-
ται εἰς συμμαχίαν κατ' αὐτοῦ· ἔξυδορχίαν γάρ παρ-
έχουσι τοῖς ἔνδον δημασίν.

β. Εἶπε πάλιν· Κόπτε τῶν πολλῶν τὰς σχέσεις, μή
σου δὲ παλέμος πρός τὸν νοῦν περιστατικὸς γένηται,
καὶ τὸν τῆς ἡσυχίας παρδέῃ τρόπον.

Ἄρχῃ τοῦ Ε στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀτίου Ἐπιφανίου ἐπισκόπου Κύπρου.

α. Διηγήσατο δὲ ἄγιος Ἐπιφάνιος δὲ ἐπίσκοπος (13), ὅτι
ἐπὶ τοῦ μακαρίου Ἀθανασίου τοῦ μεγάλου, κορώναις
περιττάμεναι τὸ τεῦ Σεράπιδος ἱερὸν, ἔκραζον ἀπαύ-

"Αἱ. add. Κύπρου. "Matth. xxi, 13.

(11) Τὸ σχῆμα. Σχῆμα, schema, habitus, passus
hoc sensu occurunt. Nec quidquam notassein, nisi
sub manus venisset locus de Carolomanno, quem
legi in Actis sanctorum Ordinis Benedictini sacerculo
iii, parte ii, p. 125, quinque per occasionem corri-
gitur. Ecce illum: Clericisque effectus, monastico in-
dutus est schemate, cum uxore et filiis. Et ille qui-
dem cum filiis ad B. Benedicti cænobium projectus
est, ubi sub arctissima vita districtio vitam finivit:
uxor vero ejus, Tazia nomine, cum reptiliida prole sua
similiter mutato habitu, etc. Pro certo enim habeo
legendum esse rectivida. Quin etiam in Chronicō
Joannis Biclariensis ad annum 9 Justini imperato-
ris, ubi habetur, Aramundarus Saracenorum rex
Constantinopolim venit, et cum steme suo, et donis
Barbariae Tiberio principi occurrit reponi, potest
schemate, seu potius stemmate. Codice Cæsareo 328,
Συγματολόγιον, ἔχον τὴν πάσαν ἀκολουθίαν. Et in
Bibliotheca Scorialensi: Σχηματολόγιον περιέχον τὴν
ἀκολουθίαν τοῦ μικροῦ καὶ μεγάλου σχῆματος.

(12) Τῆς τιμωρίας. Adjici posset ειδουσις codd.
Colbert: Οὐα λόπη συνέχειν μέλλει τὸν ἀδελφὸν Ἀγ-

A fratri mei. Dicit ei senex do abbate Dioscoro,
quod in cella erat plorans seipsum; discipulus
autem ipsius in alia cella residebat. Quando ergo
accessit ad senem, inventit plorantem, et dixit ei:
Pater, quid ploras? Respondit senex: Deflco
peccata mea. Ait ergo ipsi discipulus ejus: Non
habes peccata, Pater. Excepit senex: Sane, bli,
si permittas videre delicta mea, tres alii vel qua-
tuor non sufficient ad flenda ea.

3. Dixit abbas Dioscorus: Si gestaverimus cos-
lestie nostrum indumentum, non inveniemur nisi;
sin vero non inveniamur gestantes indumentum
illud, quid agemus, fratres? Nos enim quoque au-
dituri sunus vocem illam: Ejice hunc in tenebras
extiores; ibi erit fetus et stridor dentium¹⁴. Nunc
vero, fratres, magna nobis est infamia, si post ge-
statum tot annis monachelem habitum, reperi-
tur in hora necessitatis destituti nuptiali indu-
mento. O quanta nos comprehensura est peni-
tentia! O quanta caligo in nos casura est, coram
Patribus et fratribus nostris, qui ceraent nos ab
angelis supplicii exactoribus cruciari.

De abbate Dula.

4. Dixit abbas Dulas: Si inimicus compulerit
nos ad relinquendam quietem, ne auscultaverimus
ei. Nihil quippe illi par, ut et cibi abstinentia.
Hæc cum illa coalescit ad auxiliandum adversus
eum. Nam acumen internis oculis conciliant.

2. (15) Hoc quoque habuit sermonis: Abscinde
multorum affectus, ne bellum tuum contra mentem
incommodum sit, et quietis mores conturhet.

Principium litteræ E.

De sancto Epiphanio episcopo Cypr.

1 (16) Narravit sanctus Epiphanius episcopus,
quod coram beato et magno Athanasio, cornices
circum sanum Serapidis volitantes, inde sinenter cro-

τένοντο, καὶ τὸν ἀδελφὸν Ἀμοῦν τὸν τῆς Νιτρας, καὶ
τὸν ἀδελφὸν Παύλον τῆς Φώκης, καὶ τὸν ἀδελφὸν Ἀμοῦν
τὸν τῆς Ἀραβίας τῆς Αιγύπτου, καὶ τὸν ἀδελφὸν Μειώς
τὸν τῆς Θηβαΐδος, καὶ τὸν Μάχαριον τὸν τῆς Σχή-
ται, καὶ τὸν ἀδελφὸν Μακάριον τὸν Ἀλεξανδρέα, καὶ
τὸν Παψφούτιον τὸν Σινδονάν, καὶ τὸν ἀδελφὸν Οὐρο-
ρην τῆς Θηγούρης, καὶ τὸν ἀδελφὸν Ἀμμώνιον τὸν
Χενεύριτην, καὶ τοὺς λοιποὺς πάντας τοὺς δικαίους,
λαμπανόμενους μὲν αὐτῶν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐ-
ρανῶν, ἐκβαλλομένους δὲ ἡμῶν εἰς τὸ σκότος τὸ
ἔξωτερον; Id est: Qualis iracitia occupatura est
abbatem Antonium, abbatem Amum Nitriæ, abbatem
Paulum Phoces, abbatem Amum Arabiae Ægypti,
abbatem Mios Thebaidis, Macarum Sceitos, abba-
tem Macarum Alexandrinum, Paphnutium Sido-
nam, abbatem Ursarem Theguæ, abbatem Ammonium
Cheneuritem, reliquoque omnes justos; cum ipso
quidem in regnum colorum assumpsi suorint, nos
nemo in tenebras extiores fugimus ejici?

(15) V. inf. in Evagrio, n. 2.

(16) L. Sozoma. iv, 10.

citabant, Cras, cras. Et Graeci seu gentiles stantes ante beatum Athanasium clamaverunt: Male senex, dic nobis quid crocident cornices. Et respondit: Cornices crocitant, Cras, Cras. Illud autem Cras Ausoniorum sive Latinorum lingua significat proxime venturum diem. Addiditque, quia proximo die videbitis gloriam Dei. Ac deinde nuntiata est mors Juliani imperatoris. Quod cum contigisset, concurrentes clamabant contra Serapim, his verbis: Si tibi non placebat, cur dona ejus sumebas?

2. Idem enarravit, quod fuerit Alexandriæ auriga quidam, filius mulieris nomine Mariæ. Is in certainine equestri cecidit; ac dein surgens, prætergressus est eum a quo defectus fuerat, et coronam reportavit. Tunc clamavit plebs: Filius Mariæ cecidit, surrexit, vicit. Quo clamore adhuc durante, incidit inter populum rumor de templo Serapidis, quod magnus Theophilus rediens, Serapidis idolum evertisset, ac templi compos esset factus.

3. (15) Significatum est beato Epiphanius Cypri episcopo, per abbatem monasterii quod in Palæstina habuit: Precibus tuis, canonem nostrum seu officium et psalmodiam non negleximus, sed studiose tertiam, sextam, nonam celebramus. At ille reprehendens indicavit illis per hæc verba: Manifesto negligitis alias diei horas, otiali a prece. Oportet autem ut verus monachus sine intermissione habeat in corde suo orationem et psalmiodiam.

4. (16) Misit aliquando sanctus Epiphanius ad abbatem Hilarionem, rogans eum, et dicens: Veni, videamus nos invicem; antequam recedamus de corpore. Cumque advenisset, mutua lætitia affecti sunt. Iis autem manducantibus, allata est volucris. Et sumens episcopus dedit abhodi Hilarioni. Ait senex: Ignoscere mihi; ex quo bunc habitum assumpsi, non comedи mactatum quidquam. Tum episcopus: Ego vero, inquit, ex quo habitum suscepī, non dimisi quemquam dormire qui haberet adversus me, nec ego dormivi habens adversum aliquem⁴⁴. Ait illi senex: Veniam mihi concede, quia institutum tuum inagras meo est.

5. Ejusdem sermo fuit: Imago et figura Christi D Melchisedec, Abrahamum Judeorum radicem bona dixit: multo magis ipsa veritas Christus, benedicit et sanctificat omnes qui credunt in ipsum.

⁴⁴ Matth. v, 23; Marc. xi, 23. ⁴⁵ Al. γενομένης. ⁴⁶ Al. ἀρχιεπ. ⁴⁷ Al. ins. καὶ τὴν πρώτην. ⁴⁸ Al. add. καὶ τὸ λυχνικόν. ⁴⁹ Abest. ἀμελοῦντες ab al. ⁵⁰ Al. εἰ ἡ.

(15) Vit. Patr. XII, 6.

(16) Vit. Patr. IV, 15.

(17) Tὸ δὲ Κρᾶς τῇ Αὐσωνίων φωνῇ. Apud Sozomenum lib. IV, cap. 10, ubi res paulo alter naratur, Krās (In Nicephoro Call., lib. IX, cap. 34. Krās) τῇ Ρωμαίων φωνῇ. Ex nostro Michael Glycas Annalium p. 251: Ήρπτὸν τοῦ Σεράπιδος ναὸν χορῶνται ἔχραζον καὶ ἐρωτηθεῖς παρὰ τῶν Ἑλλήνων, τι βοῶσιν αὐταῖς, κακόγηρε, εἶπε· τὸ Κρᾶς τῇ Σύων

στως, Krās, Krās. Καὶ προστάντες ἐπὶ τὸν μακάριον Ἀθανάσιον οἱ Ἐλληνες, ἔκραξαν· Κακόγηρε, εἰπὲ ἡμῖν τι χράζουσιν αἱ κορῶναι. Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν· Αἱ κορῶναι χράζουσι, Krās, Krās· τὸ δὲ Krās τῇ Αὐσωνίων φωνῇ (17) αὐριόν εστι· καὶ προσετίθει, διτὶ Αὔριον ὄψεσθε τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἔησε ἡγγέλθη ὁ θάνατος τοῦ Ἰουλιανοῦ βασιλέως. Καὶ τούτου γενομένου, συνθραύμντες κατέκραζον τοῦ Σεράπιδος, λέγοντες· Ἐάν οὐκ ἥθελες αὐτὸν, τι ἐλάμβανες τὰ αὐτοῦ;

β'. Ὁ αὐτὸς διηγήσατο, διτὶ ἦν τις ἡνίοχος κατὰ τὴν Ἀλεξανδρέων, δες ἦν μητρὸς Μαρίας υἱός. Οὗτος ἐπιπικοῦ ἐπιτελουμένου κατέπεσεν· εἴτα ἀναστὰς παρῆλθε τὸν καταβεβληχότα, καὶ ἐνίκησε. Καὶ τὸ πλῆθος ἀνεβόησεν· Ὁ Γιδὸς Μαρίας πέπτωκε καὶ ἐγήραται καὶ ἐνίκησε. Ταῦτης εἴτι τῆς φωνῆς λεγομένης⁴⁵, ἐνέπεσεν ἡ περὶ τοῦ iεροῦ τοῦ Σεράπιδος φήμη τῷ πλῆθει, διτὶ ὁ μέγας Θεόφιλος ἀνελθὼν, τὸ τοῦ Σεράπιδος κατέστρεψεν εἰδωλον. καὶ τοῦ ναοῦ γέγονεν ἐγκρατής.

γ'. Ἐδηλώθη τῷ μακαρίῳ Ἐπιφανίῳ τῷ ἐπισκόπῳ⁴⁶ Κύπρου παρὰ τοῦ ἀδβατὴ τῆς μονῆς ἡς εἶχεν ἐν Παλαιστίνῃ, διτὶ Εὐχαῖς σου οὐκ ἡμελέσαμεν τοῦ κανόνος ἡμῶν, ἀλλὰ μετὰ σπουδῆς⁴⁷ καὶ τὴν τρίτην καὶ τὴν ἔκτην καὶ τὴν ἐννάτην⁴⁸ ἐπιτελοῦμεν. Ὁ δὲ καταγοὺς αὐτῶν, ἐδήλωσεν αὐτοῖς λέγων, διτὶ Φανερόι εἴστε ἀμελοῦντες⁴⁹ τὰς διλας ὥρας τῆς ἡμέρας ἀργοῦντες ἀπὸ τῆς εὐχῆς. Δεὶ γάρ τὸν ἀληθινὸν μοναχὸν ἀδιαλείπτως ἔχειν τὴν εὐχὴν καὶ τὴν φαλμρίδαν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ.

δ'. Ἐπεμψέ ποτε ὁ ἄγιος Ἐπιφάνιος πρὸς τὸν ἀδβατὴν Ἰλαρίωνα, παρακαλῶν αὐτὸν, καὶ λέγων· Δεῦρα, θῶμεν ἐκτοὺς πρὸ τοῦ ἐξελθεῖν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ σώματος· καὶ παραγενομένου αὐτοῦ, ἐχάρησαν μετ' ἀλλήλων. Ἐσθίοντων δὲ αὐτῶν, ἡνέχθη πετεινόν. Καὶ λαβὼν ὁ ἐπίσκοπος ἐδώκει τῷ ἀδβατὴ Ἰλαρίωνι. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Συγχώρησόν μοι, διτὶ ἐξ οὐλαβον τὸ σχῆμα, οὐκ ἔφαγον· Ἐγὼ δὲ ἐξ οὐλαβον τὸ σχῆμα, οὐκ ἀφῆκα τινα κοιμηθῆναι ἔχοντα κατ' ἐμοῦ, οὐδὲ ἐγὼ ἐκοιμηθην ἔχων κατὰ τινός. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Συγχώρησόν μοι, διτὶ ἡ σὴ πολιτεία μεῖζων εστὶ τῆς ἡμῆς.

ε'. Ὁ αὐτὸς Ἐλεγεν, διτὶ ἡ⁵⁰ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ Μελχισεδέκ, τὴν βίζαν τῶν Ιουδαίων εὐλόγησε τὸν Ἀβραάμ· πολλῷ πλέον αὐτῇ ἡ ἀληθεία δι Χριστὸς, εὐλογεῖ καὶ ἀγίαζει πάντας τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν.

φωνῇ αὐτοῖς δηλοῖ· αὐτοῖς καὶ γάρ ὅλεσθε τὴν τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν· ἐφ' ϕ καὶ ἡγγέλθη τοῦ ἀλιτηρίου ὁ θάνατος. Καὶ verba eo adduxi, ut discam a viris doctis, reponendumne sit sequendo vestigia apophthegmatis nostri, κακόγηρε, εἰπὲ, εἴτε τὸ Κρᾶς τῇ Αὐσωνίων, vel si mavis cum Sozom. et Niceph. Ρωμαίων φωνῇ. Forte enim Σύρων irrepst propter male ac brevitate scriptum Ρωμαίων, aut ut Αὐσωνίων non intellectum.

ζ'. Ό αύτος ἔλεγεν· Ἡ Χανάναία βοᾷ καὶ ἀκούεται· καὶ τῇ αἰμόρροις σωπᾶ καὶ μακαρίζεται· δὲ Φαρισαῖος χράει καὶ καταχρίνεται· δὲ τελώνης οὐδὲ ἀνοίγει τὸ στόμα καὶ ἀκούεται.

ζ'. Ό αύτος ἔλεγεν, διτι Δαβὶδ δὲ προφήτης, ἐν ἀωρᾷ ήγέτο, μεσονύκτιον ἐξηγείρετο, πρὸ τοῦ ὅρθρου παρεχάει, ὅρθρου παρίστατο, πρωΐα; ἐδέστο, ἐσπέρα; καὶ μεσημέριας ἵκετευε, καὶ διὰ τοῦτο ἔλεγεν· Ἐπάκις τῆς ημέρας ἤνεσά σε.

η'. Εἶπε πάλιν, διτι ἀναγκαῖα τῶν Χριστιανῶν ¹¹ βιβλίων ἡ κτήσις ¹² τοῖς ἔχουσι. Καὶ αὐτὴ γάρ καθ' ἐντὸν τῶν βιβλίων ἡ δψις, δκνηροτέρους ἡμᾶς πρὸς τὴν ἀμαρτίαν ἐργάζεται, καὶ πρὸς δικαιοσύνην μᾶλλον διανίστασθαι προτρέπεται.

θ'. Εἶπε πάλιν, διτι μεγάλη ἀσφάλεια πρὸς τὸ μὴ ἀμαρτάνειν, τῶν Γραφῶν ἡ ἀνάγνωσις.

ι'. Εἶπε πάλιν, διτι μέγας κρημνὸς καὶ βαθὺ βάθρον, τῶν Γραφῶν ἡ ἀγνοία.

ια'. Εἶπε πάλιν, διτι μεγάλη προδοσία σωτηρίας, τὸ μηδένα τῶν θείων νόμων εἰδέναι.

ιβ'. Ό αύτος ἔλεγεν, διτι τὰ τῶν δικαίων ἀμαρτήματα περὶ τὴν χειλὶν ἔστι, τὰ δὲ τῶν ἀσεβῶν, ἑξ ὅλου τοῦ σώματος. "Οθεν ψάλλει Δαβὶδ· Θοῦ, Κύριε, φυλακή τῷ στέμπατι μου, καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὸ χεῖλη μου· Καὶ· Εἶπε, Φυλάξω τὰς ὁδούς μου, τοῦ μὴ ἀμαρτάνειν με ἐν γιώσσῃ μου (18).

ιγ'. Ό αύτος ἡρωτήθη, Διατί δέκα μὲν εἰσιν αἱ νομικαὶ ἐντολαὶ, ἑννέα δὲ οἱ μακαρισμοὶ (19); καὶ Ἐφη· Ισάριθμος τῶν Αιγυπτιακῶν μαστίγων ἡ Δεκάλογος· τριπλῆς δὲ Τριάδος εἰκών, ἡ τῶν μακαρισμῶν ἀρθρητικής.

ιδ'. Ἡρωτήθη δὲ αύτος, εἰ ἀρκεῖ εἰς δίκαιος δυσ-
απῆσαι τὸν Θεὸν, καὶ ἐφη· Ναὶ, αύτος γάρ εἶπεν·
Ἐρευνήσατε ἄτα ποιοῦντα κρῖμα καὶ δικαιοσύ-
νην, καὶ Λλεως ἔσομαι πατέται τῷ λαῷ.

ιε'. Ό αύτος εἶπεν, διτι δὲ θεὸς τοῖς μὲν ἀμαρτωλοῖς καὶ τῷ κεφάλαιον παραχωρεῖ μετανοοῦσιν, ὡς τῇ πόρηῃ (20) καὶ τῷ τελώνῃ ¹³· τοὺς δὲ δικαίους ἀπαι-

¹¹ Al. Χριστιανικῶν. ¹² Al. χρῆσις. ¹³ Al. inser. καὶ τῷ ληστῇ. ¹⁴ Matth. xv. ¹⁵ Matth. ix. ¹⁶ Luc. xviii. ¹⁷ Psal. cxviii, 164. ¹⁸ Psal. clx, 3. ¹⁹ Psal. xxxviii, 2. ²⁰ Matth. v. ²¹ Jerem. v, 1.

(18) Ἔρ γιώσσῃ μου. In versione Anastasiana octavae synodi Act. 5, edit. Bin. p. 634, ubi legitur, custodiam vias meas, ut non delinquam in via mea, lege ex Greco, p. 746, ac ex ipso psalmo, in lingua mea (Psal. xxxviii, 2). Vide Socratis Historiam lib. iv, c. 23.

(19) Ἐρρέα μακαρισμοῦ. Totidem cernere est in hoc illustri aurei doctoris loco, lib. iii adversus vitis monasticis vituperatores, cap. 12· Καὶ γάρ δέ λέγει· Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, οἱ πενθοῦντες, οἱ πραεῖς, οἱ πεινῶντες καὶ δυψῶντες τὴν δικαιοσύνην, οἱ ἐλεήμονες, οἱ καθαροὶ τῇ χαρδὶ, οἱ εἰρηνοποιοὶ, οἱ δεδωγμένοι ἔνεκεν δικαιοσύνης, οἱ καὶ ἥρτα καὶ ἀρρήτα δι' αὐτὸν παρὰ τῶν ἔξωθεν ἀκούοντες κακά· οὐτε βιωτικοῦ οὐτε μονάδοντος δνοματίθησον. Et lib. ad eos qui scandalizati fuerant, cap. 13, oīcō quidem tantum recenset; sed omittit illud: Beati pacifici (Matth. v, 9). Vide ejusdem Homiliam tō in Matthæum. Verum alii octo duntaxat computantur, Sed et in Evangelio, ore Domini nostri

A 6. Idem dixit: Chanūnæ clamat, et audiatur²²; semina fluxum sanguinis patiens, tacet ac beata prædicatur²³; at Phariseus clamat, et condemnatur; publicanus nequidem aperit os, atque audiatur²⁴.

7. "Dixit idem: Propheta David nocte intempesta orabat, media nocte expurgiscebatur, ante matutinum obsecrabat, diluculo adstabat, mane fundebat preces, vespere ac meridie supplicabat: ac propterea scripsit: Septies in die laudem dixi tibi²⁵.

8. Iterum dixit: Necessaria est iis qui comparare possunt Christianorum librorum possessio. Ipse enim per se librorum conspectus, nos efficit segniores ad peccatum, invitatque ut ad justitiam B magis erigamur.

9. Dixit adhuc: Magna cautio est ne peccemus, lectio Scripturarum.

10. Item pronuntiavit: Magnum est præcipitum et vorago profunda, Scripturarum ignoratio.

11. Rursus dixit, magnam esse salutis proditio-
nem, nullam divinarum legum cognoscere.

12. Idem hoc protulit: Justorum peccata in labiis versantur, impiorum vero e toto manant corpore. Unde psallit David: Pone, Domine, custodiām ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis²⁶. Et: Duxi, custodiām vias meas, ut non delinquam in lingua mea²⁷.

13. Interrogatus est idem: Cur decem sunt legis præcepta, novem vero beatitudinis prædicationes²⁸?

C Ac respondit: Decalogus numero æquat plagas Ægyptiacas; triplæ autem Trinitatis figura est beatitudinum enumeratio.

14. Ab eodem postulatum est: An unicus justus sufficeret ad placandum Deum. Et ait, ita esse; a Deo quippe pronuntiatum: Conquirite unum qui faciat iudicium et justitiam, et propitius ero omni populo²⁹.

15. Ejusdem sententia fuit: Deus peccatoribus quidem penitentiam agentibus etiam sortem remittit, quemadmodum meretrici atque publicano;

D Jesu Christi octo beatitudines memoratæ sunt, cum utique essent et aliae virtutes multæ, quæ meritum beatitudinis habere potuerint, Conflictus Arnobii et Serapionis, post Ireneum editus, p. 535, ut omittam Hilarium, Gregorium Nyssenum, Chromatium, auctorem Operis imperfecti in Matthæum, Ambrosium, Augustinum, cum cæteris, demum S. Leo novæ editionis sermone 95, De gradibus ascensionis ad beatitudinem, septem tantum priores enarrant beatitudines. Cujus rei ratio repeti debet ex B. Augustino, lib. i De sermone Domini in monte, ubi docetur septem primas Christi circa beatos sententias, gradus esse perficientes, octavam vero sententiam esse perfecti hominis declarationem.

(20) Τῇ ἀρρήτῃ. Ita Graeci appellare solent inulierem peccatricem, τὴν πόρην, τὴν ἀμαρτωλὸν, τὴν μυρλὸν ἀρρήταν, dicit pseudo-Chrysostomus t. VII Savilianus, orat. 48, p. 376, sive Amphilius orat. 6, p. 66.

a justis vero usuras quoque exigit. Atque id est **A** τεῖ καὶ τόκους. Καὶ τοῦτό δεστιν δὲ τοῖς ἀποστολίοις θέλεγον, διτι. Εάν μὴ περισσεύσῃ η δικαιούσην ὑμῶν, πλέον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

16. Hoc vero etiam dixit: Quam minimo Deus vendit justicias iis qui emere cupiunt; parvo panis frusto, vestimento vili, frigidā poculo, obolo uno.

17. Istud quoque adjiciebat: Homo ab homine vel ob paupertatem, vel ob usum abundantiae, senore accipiens, et reddens, gratias quidem habet, verum pudore affectus reddit clam. Dominus vero Deus e contrario, clam mutuo accipiens, coram angelis, archangelis et justis hominibus, retrahuit.

De sancto Ephraem.

1. (21) **Puer adhuc erat abbas Ephraem**, viditque somnium seu visionem, quod orta sit vatis in lingua ejus, maxime ferax, et creverit ac impleverit quidquid sub cœlo est; quodque accederent enictæ volucres cœli, ac manducarent de vitis fructu; et quantum conederent, fructus illius amplior evaderet.

2. (22) **Alia iterum vice, sanctorum aliquis hac visione donatus est**; vidit angelicum ordinem e cœlo juxta mandatum Dei descendere, habentem præ manibus volumen, hoc est tomum scriptum intus et foris; dicebantque ad invicem: Cui debemus illud tradere? Quidam autem aiebant: Huic; alii vero alium nominabant. Responderunt autem et dixerunt: Vere sancti sunt ac justi; verumtamen nullus hoc accipere potest, praeter Ephraem. Tum vidi senex quod Ephraem tradiderint volumen. Mane autem surgens, audivit eum commentantem, et velut fons manabat ex ore ipsis; cognovitque esse ex Spiritu sancto quæ egrediebantur e labris Ephraem.

3. (23) **Alias iterum, Ephraemo prætereunte, immissa meretrix venit**, ut blanditiis eum attraheret ad turpem concubitum, aut saltem ad iram provocaret; nemo enim unquam vidit illum irascentem. Et ait ad illum: Sequere me. Cumque accessisset ad locum hominibus refertum, dixit mulieri: Veni, in hoc loco, quemadmodum cupis. At illa hominum multitudinem intuita ait: Quo modo poterimus id perpetrare, ac sine verecundia, astante tanta turba? **Tunc Ephraem ad seminam:** Si ob homines erubescimus, multo magis ob Deum debemus erubescere, qui deprehendet abscondita teñebrum²². Unde illa, pudore suffusa, re infecta discessit.

De Eucharistio homine speculatori.

(24) **Duo e Patribus eraverant Deum**, ut plenam

²¹ Matth. v. 20. ²² I Cor. iv, 5. ²³ Al. inser. οὐ δύνανται τοῦτο ἐγχειρισθῆναι. Παλλὰ δὲ ἀλλα δύναται ἀγλῶν εἰπόντες, οὐτερού εἶπον, διτι. ²⁴ Al. add. η μαχόμενον.

(21) *Vit. Patr. xviii. 5.*

(22) *Vit. Patr. xviii. 6.*

(23) *Vit. Patr. x. 21.*

Περὶ τοῦ ἄγιου Ἐφραίμ.

α'. Παιδίον δὲ καὶ τοῦτο, διτι πατέρ' ἀνθρώπῳ δανιζόμενος ἀνθρωπος διὰ πενίαν, η χρέιαν εὔποριας, καὶ ἀποδίδοντος χάριτας μὲν ἐμολογεῖ, κρύψι δὲ ἀποδίδωσιν αἰσχυνόμενος. Οὐ δὲ διεπότης θεός τὸ ἀνάκαλιν· χρυψῇ δανιζόμενος ἐκώπιον ἀγγέλων καὶ ἀργανγέλων καὶ δικαίων ἀποδίδωσιν.

β'. "Ἄλλοτε πάλιν εἶδε τις τῶν ἀγίων ἐν ὁράματι, ἀγγέλων τάγμα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατερχόμενον κατὰ πρόσταξιν Θεού, ἔχον ἐπὶ χείρας κεφαλίδα, τουτέστι τόμον γεγραμμένον ἐσωθεν καὶ ἔξαθεν· καὶ θελον πρὸς ἄλληλους· Τίς δρειτει τοῦτο ἐγχειρισθῆναι; Καὶ οἱ μὲν θέλον, "Οσδε· οἱ δὲ θέλον ἔπειρον. Ἀπεκρίθησαν δὲ καὶ εἴπον· Ἀλτηῶς δικοὶ εἰσι καὶ δίκαιοι· πιλήν²⁴ τοῦτο οὐδέτερον δύναται ἐγχειρισθῆναι, εἰ μὴ Ἐφραίμ. Καὶ δρᾶ δέ γέρων διτι τῷ Ἐφραίμ ἐπίδωκεν τὴν κεφαλίδα· καὶ ἀναστὰς πρῶτη, ἤκουσε τοῦ Ἐφραίμ ὁστερ πηγὴν βρόουσαν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ καὶ συντάσσοντος, καὶ ἔγνω διτι ἐκ Πνεύματος ἄγιου ἐστι τὸ ἐκπορευόμενα διὰ χειλέων Ἐφραίμ.

γ'. "Ἀλλοτε πάλιν παριόντος τοῦ Ἐφραίμ, ἐξ ὑποθήκης τινος ἔρχεται μίτα ἑταῖρος κολακεύεντος αὐτὸν εἰς αἰσχρὸν μίξιν, εἰ δὲ μὴ, καν εἰς ἀγανάκτησιν κεινῆσαι αὐτὸν, διτι οὐδέποτε τις εἶδεν αὐτὸν ὀργιζόμενον²⁵. Καὶ λέγει πρὸς αὐτήν· Ἄκαλούθει μοι· πλησίασας δὲ τόπῳ πολυνοχλουμένῳ, εἴπεν αὐτῇ· Ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ δεῦρο καθὼς τὴλέσας. Ἐκείνη δὲ θεαστάμενη τὸν δχλον, λέγει αὐτῷ· Πῶς δυνάμεθα τοῦτο κοιτάσαι, τοσούτου δχλου ἐστώτος, καὶ οὐκ αἰσχυνόμεθα; Οὐ δέ λέγει πρὸς αὐτήν· Εἰ ἀνθρώπους αἰσχυνόμεθα, πολλῷ μᾶλλον (25) δρειτομεν αἰσχυνεθαί τὸν θεόν, τὸν τὰ κρυπτὰ τοῦ σκέπτους ἐλέγχοντα. Η δὲ ἐπρατεῖσα ἀπῆλθεν ἀπράκτος.

Περὶ Εὐχαριστού καθηματοῦ.

Διτι. τῶν Πατέρων παρεκάλεσαν εἰν θεόν, ίνα

(24) *Vit. Patr. iii. 5.*

(25) *Παλλὼ μᾶλλον. Pelagius, φαντο μαρι,* τῶν μᾶλλον.

πληροφορηση αύτούς, εἰς ποιὸν ἔφθασαν μέτρον. Καὶ ήδες αὐτοῖς φωνή λέγουσα· Εἰς τὴν δὲ τὴν κώμην τῆς Αἰγύπτου ἐστὶ τις κοσμικὸς Εὐχάριστος δύναμις, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ καλεῖται Μαρία· ὅπου δηλεῖται ὑμεῖς εἰς τὰ μέτρα ⁴⁶ αὐτῶν. Καὶ ἀναστάντες οἱ δύο γέροντες, δηλοῦν εἰς τὴν κώμην καὶ ἐρωτήσαντες, εἴρον τὸ κελλίον αὐτοῦ καὶ τὴν γυναικαν αὐτοῦ· καὶ λέγουσιν αὐτῇ· Ποῦ ἐστιν ὁ ἀνήρ σου; Ἡ δὲ εἶπεν· Πομπῆ ἐστιν, καὶ βόσκει τὰ πρόβατα. Καὶ εἰσήγαγεν αὐτοὺς εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ ⁴⁷. Ὡς δὲ ὅφια ἐγένετο, ἤδης ὁ Εὐχάριστος μετὰ τῶν προβάτων· καὶ ίδων τοὺς γέροντας, ἥσοι μασσεῖν αὐτοῖς τράπεζαν, καὶ ἡμέραν ὄντας νίψαι τοὺς πόδας αὐτῶν. Καὶ λέγουσιν αὐτῷ οἱ γέροντες· Οὐ μὴ γενουώμεθά τινος, ἐὰν μὴ ἀναγγελῆς ἡμῖν τὴν ἐργασίαν σου. Ὁ δὲ Εὐχάριστος μετὰ ταπεινοφροσύνης εἶπεν· Ἐγώ ποιμήν εἰμι, καὶ αὐτὴ ἐστὶν ἡ γυνὴ μου. Οἱ δὲ γέροντες ἐπέμειναν παρακαλοῦντες αὐτὸν, καὶ οὐκ ἡθέλησε εἰπεῖν. Καὶ εἶπον αὐτῷ· Ὁ Θεὸς ἐπεμψεν ἡμᾶς πρὸς σέ. Ὡς δὲ ἤκουσεν ὁ λόγος τοῦτον, ἐφοβήθη, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ἰδού τὰ πρόβατα ταῦτα ἔχομεν ἀπὸ τῶν γονέων ἡμῶν· καὶ εἰ τι δὲ ἀν εὐδόσῃ ὁ Κύριος εἰσοδιάσαι ἐξ αὐτῶν, ποιοῦμεν εἰς τρία μέρη· μέρος ἐν τοῖς πτωγοῖς, καὶ μέρος ἐν εἰς τὴν φιλοξενίαν, καὶ τὸ τρίτον μερος εἰς τὴν χρείαν ἡμῶν. Ἄφ' οὖν δὲ ἔλαβον τὴν γυναικά μου, οὐκ ἐμιάνθην οὔτε ἐγώ οὔτε αὐτή, ἀλλὰ παρθένος ἐστι· καὶ ἔκαστος ἡμῶν καθ' ἑαυτὸν καθεύδει· τὴν δὲ νύκτα φοροῦμεν σάκκους, καὶ τὴν ἡμέραν τὰ ιμάτια ἡμῶν. Ἔως δέρτι ἀνθρώπων οὐδεὶς ταῦτα ἔγνωκεν. Καὶ ἀνούσαντες ἐθαύμασαν, καὶ ἀνεχόρησαν δοξάζοντες τὸν Θεόν.

Περὶ Εὐλογίου τοῦ πρεσβύτερου.

Εὐλόγιος τις μαθητής γενθέμενος τοῦ μακαρίου Ιωάννου τοῦ ἐπιστόπου ⁴⁸, πρεσβύτερος καὶ ἀσκητής μέγας, νηστεύων δύο δύο, πολλάκις δὲ καὶ τὴν ἑδονάμαδα ἔλκων, ἀρτον μόνον ἔσθιων καὶ ἀλεύ, ἐδεξάζετο ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Παρέβαλε δὲ τῷ ἀδελφῷ Ιωσήφ εἰς τὴν Πανερφή, προσδοκῶν τι πλέον σκληραγγιάν ίδειν παρ' αὐτῷ. Καὶ δεξάμενος αὐτὸν ἡ γέρων μετὰ χαρᾶς, εἰ τι δὲ ἀν εἰχεν ἐποίησε παρέκλησιν γενέσθαι. Καὶ λέγουσιν οἱ μαθηταὶ Εὐλογίου· Οὐκ ἔσθιει πρεσβύτερος πλὴν ἀρτοῦ καὶ ἀλεύς. Ὁ δὲ ἀδελφὸς Ιωσήφ σιωπῶν ἐτραγε. Καὶ τοισαντες ἡμέρας τρεῖς, οὐκ ἤκουσαν αὐτῶν φαλλόντων ἢ εὐχομένων· χρυσῆ γάρ ἦ ἡ ἐργασία αὐτῶν. Καὶ ἐξῆλθον μήτρ ὁ φεληθέντες. Κατ' οἰκονομίαν δὲ γίνεται γνόφος, καὶ πλανηθέντες ὑπέστρεψαν πρὸς τὸν γέροντα. Καὶ πρὸν αὐτοὺς χροῦσας, ἤκουσαν αὐτῶν φελλόντων· καὶ μείναντες ἐπὶ πολὺ, ὑστερον ξερουσαν. Οἱ δὲ σιωπήσαντες ἀπὸ φαλμψίας, ἐδέξαντο αὐτοὺς χάιροντες. Καὶ διὰ τὸν καύσωνα, ἔβαλον οἱ μαθηταὶ Εὐλογίου εἰς τὸ βαυκάλιον ὄνδωρ, καὶ θύκαν αὐτῷ· ἦν δὲ μεριγμένον τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ποταμοῦ· καὶ οὐκ ἡδυνήθη πιεῖν. Καὶ ἐν ἑαυτῷ γενέμενος, προσέπεσε τῷ γέροντι μαθεῖν θέλων τὴν

⁴⁶ Αἱ. τὸ μέτρον. ⁴⁷ Αἱ. αὐτῆς. ⁴⁸ Αἱ. ἀρχιεπισκόπου.

A illis fidem saceret de mensura ad quam pervenissent. Tum descendit ad eos ejusmodi vox: Illo in pago Αἴγυπτοι, vir est sacerdos nomine Eucharistus, cuius uxor vocatur Maria: nondum attigistis vos mensuram virtutis eorum. Surgentes itaque ambo senes, pergit ad pagum, et percontati, invenerunt hominis cellam atque ejusdem uxorem. Dicunt mulieri: Ubi est vir tuus? Illa respondit: Pastor est, pascit oves. Et introduxit eos in cellam. Ut autem advesperavit, rediit Eucharistus cum ovibus; ac videns senes, mensam apparavit, attulitque aquam abluendis eorum pedibus. Dicunt ei senes: Non degustabimus quidquam, nisi nobis declaraveris quidnam sit quod operaris. Eucharistus vero cum humilitate ait: B Ego pastor sum, et haec est uxor mea. At senes perseverarunt orantes illum; nec voluit effari. Tunc illi ad eum: Deus ad te misit nos. Quo auditio sermone territus, coepit dicere: Ecce, oves istas accepimus a parentibus nostris; et inde si, Deo prosperante, provenerit aliquid, tres partes facimus: unam pauperibus, alteram ad hospitalitatem, tertiam in usus nostros. Ex quo autem uxorem accepi, nec pollutus sum ego, nec illa, sed virgo est; et seorsum dormimus: noctu gestamus cilicia, de die vestimenta nostra. Hucusque mortalium nemo ista cognovit. Quod postquam audiissent senes, admirati sunt ac recesserunt gloriam dantes Deo.

De Eulogio presbytero.

(26-27) Eulogius quidam celebrabatur ab hominibus, beati Joannis episcopi discipulus, presbyter et asceta magnus, qui jejunabat per bidua, et sepe ad hebdomadem usque trahebat jejunium, usus in cibum pane solo cum sale. Is venit ad abbatem Josephum in Panepho, sperans spectaturum se apud illum austeritatem majorem. Et suscipiens eum cum gudio senex, quidquid habuit, ad solatium ejus impendit. Dicunt Eulogii discipuli: Non comedit presbyter nisi panem et sal. Abbas autem Joseph manducabat tacitus. Cumque mansisset diēs tres, non audierunt eos psallentes aut orantes; occulta enim erat operatio illorum. Discesserunt igitur, nullum adepti anima emolumentum. Porro dispensatione Dei orta est caligo; ac evagati reversi sunt ad senem. Priusque quam pulsarent, audierunt eos psallere; postque diuturnum tempus, pulsaverunt iterum. At illi silentio post psalmidiam facta, lati suscepserunt eos. Tum Eulogii discipuli propter sextum immiserunt aquam in bucale, ac dederunt ei; erat autem aqua permista de mari et flumine: nec potuit bibere. Tunc Eulogius secum reputans, procidit seni, ut disceret ipsorum

vivendi rationem, dixitque : Abba, quid est hoc? Antea non psallebatis, sed modo postquam egressi fuimus : et baucali nunc sumpto, aquam inveni sal-sam. Respondit senex : Frater stolidus es, atque ex errore permiscauit aquam marinam. Eulogius vero rogabat senem, cupiens rei veritatem discere. Dicit ei senex : Ille parvus vini calix, charitatis fuit; haec vero aqua, potus est fratum perpetuus. Atque docuit eum discretionem cogitationum; absconditque ab ipso humana omnia. Tum evasit in economia seu dispensatione peritus : ac deinceps comedebat quidquid ipsi apponerebatur. Didicit pariter, ipse quoque operari in occulto. Tandem seni affirmavit, veram esse ac minime fallacem eorum operationem.

De abbate Euprepio.

1. Dixit abbas Euprepius : Certus apud te Deum fidem esse ac potentem, in illum crede, et particeps fles eorum quae illius sunt. Quod si animo de-jiceris, nequaquam credis. Item : Omnes credimus eum potentem esse, et cuncta ipsi esse possibilia. Verum tuis quoque in rebus crede illi, quia etiam in te edit signa.

2. (28) Idem cum diriperetur, una cum direptoribus dejecta levabat. Cum autem asportassent quae intus erant posita, et reliquissent baculum suum, ut illum conspexit abbas Euprepius, molestia affectus est; et accipiens, cucurrit post eos reddendi animo. Illis vero nolentibus sumere, ac veritis ne quid accidisset, quosdam offendens, oravit ut quia idem iter peragebant, baculum redderent.

3. Dictum est abbatis Euprepii : Corporalia, materia sunt. Qui diligit mundum, offendicula amat. Si ergo contigerit ut amittamus aliquid, rem cum gaudio et laudis confessione accipere oportet, ut qui curis liberati fuerimus.

4. Frater abbatem Euprepium interrogavit de vita. Et respondit senex : Fenum comedere, fenum gesta, in feno dormi. Hoc est, contemne cuncta, cor autem obtine ferreum.

5. Frater interrogavit eundem senem, dicens : Quo pacto advenit timor Dei in animam? Et ait senex : Si homo habuerit humilitatem, nihil possederit, nec judicaverit, veniet in eum timor Dei.

6. Idem dixit : Timor cum humilitate ei ciborum indigentia, luctuque, perseveret tecum.

7. In principio suo abbas Euprepius venit ad quemdam senem ; cui dixit : Abba, profer mihi sermonem, quomodo salvus fiam. Respondit : Si vis salutem consequi, cum invises aliquem, ne antevertas loqui ante quam inquisierit a te. Ille vero ad id verbi compunctus, inclinavit se veniam petens, dixitque : Certe multos legi libros, ejusmodi tamen institutionem nondum cognovi. Atque utilitate percepta egressus est.

²⁸ Al. συγχαταστικός.

(28) L. Joan. Geom. Parad. ep. 88; Raderi Vi-rid.; Vit. Patr. vi, 9.

A διαγωγήν αὐτοῦ, λέγων Ἀδεῖα, τί ἔστι τοῦτο; δι τὸ πρώτον οὐκ ἐψάλλεται, ἀλλὰ νῦν μετὰ τὸ ἑκελθεῖν ἡμᾶς· καὶ τὸ βαυκάλιον δὲ νῦν λαβών, εἰρόν τὸ ὄντωρ ἀλμυρόν. Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Οὐ δέ Εὐλόγιος παρεχάλει τὸν γέροντα, θέλων μαθεῖν τὴν ἀλήθειαν. Καὶ λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Ξέκεν τὸ μηρὸν ποτῆριον τοῦ οἴνου, τῆς ἀγάπης δὲ τοῦτο δὲ τὸ ὄντωρ, δι πίνουσιν οἱ ἀδελφοὶ διαπαντός. Καὶ ἐδίδαξεν αὐτὸν τὴν διάχρισιν τῶν λογισμῶν, καὶ ἔκαψεν ἀπ' αὐτοῦ πάντα τὰ ἀνθρώπινα. Καὶ γέγονεν οἰκουνομικός²⁸ (28)· καὶ λοιπὸν ἥσθιε πάντα τὰ παρατιθέμενα, καὶ ἔμαθε καὶ αὐτὸς ἐν τῷ κυριπτῷ ἐργάζεσθαι, καὶ εἶπε τῷ γέροντι· Οὐτως ἐν ἀληθείᾳ ἔστι τῇ ἐργασίᾳ ὁ μῶν.

B

Περὶ τοῦ ἀδεῖας Εὐπρέπειον.

α'. Εἶπεν δὲ ἀδεῖας Εὐπρέπειος· Τέχων, φησίν, ἐν ἑαυτῷ, εἶναι πιστὸν τὸν Θεὸν καὶ δυνατὸν, πίστευε εἰς αὐτὸν, καὶ μεθέξεις τῶν αὐτοῦ. Εἰ δὲ διλγωρεῖς, οὐ πιστεύεις. Καὶ δι τῆς πάντες πιστεύομεν δυνατὸν αὐτὸν εἶναι, καὶ πιστεύομεν δι τῆς πάντας αὐτῷ ἔστι δυνατά. Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς σοὶ πίστευε ἐν αὐτῷ πράγμασιν, δι τοὺς οὓς ποιεῖ σημεῖα.

β'. Οὐ αὐτὸς συλούμενος συνεπῆρεν αὐτοῖς. Μετὰ δὲ τὸ ἀποβαστάξαις αὐτοὺς τὰ ἔνδον κείμενα, καταλειψάντων αὐτῶν τὴν φάδον ἑαυτοῦ, ὡς ταύτην ἐθέάσατο δὲ ἀδεῖας Εὐπρέπειος, τὴν ἀθέσθη· καὶ λαβών ἐπέτρεψε, βουλόμενος ἀποδῦναι. Τῶν δὲ μη ὡθελόντων δέξασθαι, ἀλλὰ δεδιότων μη ἅρα τι γέγονεν, περιτυχών τοι, ἦξιον ἀποδοθῆναι δι αὐτῶν φάδον, τὴν αὐτήν δύευστων δόδων.

γ'. Εἶπεν δὲ ἀδεῖας Εὐπρέπειος, δι τὰ σωματικὰ ὑλὴ εἰσὶν. Οὐ ἀγαπῶν τὸν κόσμον ἀγαπᾷ προστόματα. Εἰπερ οὖν συμβῇ τί ποτε ἀπολέσθαι, τοῦτο μετὰ χαρᾶς καὶ ἔξομολογήσεως δέχεσθαι δεῖ, ὡς φροντίδων ἀπαλλαγέντας.

δ'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδεῖαν Εὐπρέπειον περὶ ζωῆς. Καὶ εἶπεν δὲ γέρων· Χόρτον φάγε, χόρτον φόρεσον, εἰς χόρτον κοιμοῦ, τουτέστι, πάντων καταφρόνει, τὴν δὲ καρδίαν κέκτησο σιδηρᾶν.

ε'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν αὐτὸν γέροντα. Λέγων· Πῶς ἔρχεται δὲ φόδος τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ψυχήν; Καὶ εἶπεν δὲ γέρων· Ἐάν ξῆῃ δινθρωπός τὴν ταπείνωσιν, καὶ τὴν ἀκτημοσύνην, καὶ τὸ μη κρίνειν, ἔρχεται δι αὐτῷ δὲ φόδος τοῦ Θεοῦ.

ζ'. Οὐ αὐτὸς εἶπε· Φόδος καὶ ταπείνωσις, καὶ ἐνδεια τροφῶν, καὶ πένθος διαμενέτω σοι.

η'. Παρέβαλεν ἐν ἀρχῇ αὐτοῦ δὲ ἀδεῖας Εὐπρέπειός τινι γέροντι, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἀδεῖα, εἰπὲ μοι λόγον πᾶς σωθῶ. Οὐ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Ἐάν θέλῃς σωθῆναι· δι τῶν παραβάλης τινι, μη προλάβης λαλῆσαι πρὸς ἔξετάσεις σε. Οὐ δὲ ἐπὶ τῷ λόγῳ κατανυγεῖς ἔβαλε μετάγονιαν, λέγων· Οὐτως πολλὰ βιθύλαι ἀνέγνων, καὶ τοιαύτην παιδείαν οὐδέπω ἔγνων. Καὶ πολλὰ ὠφεληθεῖς ἐξῆλθεν.

(29) Οἰκονομικός, Pelagius, communis, ac si repre-sisset exaralatum κοινωνικός.

Περὶ τοῦ ἀδεᾶ Ἐλαδίου.

α'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδεᾶ Ἐλαδίου⁽⁵⁰⁾, διτὶ ἐποίησεν εἰκασίαν εἰς τὰ Κελλία, καὶ οὐκ ἤρε ποτε τοὺς ἄρχαλμούς ἀνω, ἰδεῖν τὴν στέγην τῆς ἐκκλησίας.

β'. Ἐλεγον περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀδεᾶ Ἐλαδίου, διτὶ ἄρτον καὶ ἀλας ἡσθιεν. "Οτε οὖν ἤλθε τὸ Πάσχα, θεσγεν, διτὶ Οἱ ἀδελφοὶ ἄρτον καὶ ἀλας ἐσθίουσιν· ἐγὼ δὲ ὥραιον μικρὸν κόπον ποιήσαι διὰ τὸ Πάσχα. Ἐπιδιή τὰς ἀλλας ἡμέρας καθήμενος ἐσθίω· νῦν διτὶ Πάσχα ἔστι, ποιήσω τὸν κόπον, ιστάμενος ἐσθίων.

Περὶ τοῦ ἀδεᾶ Εὐαγρίου.

α'. Εἶπεν ὁ ἀδεᾶς Εὐάγριος· Καθεξόμενος ἐν τῷ ψελλῷ, συνάγαγέ σου τὸν λογισμὸν· μνήσθητι ἡμέρας θανάτου· ἴδε τότε τοῦ σώματος τὴν νέκρωσιν· ἐννοεῖ τὴν συμφοράν· λαβέ τὸν πόνον· κατάγωθι τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ματαίτητος· ὅπως δυνηθῆς διαπαντὸς μένειν ἐν τῇ προθέσει τῆς ἡσυχίας, καὶ μὴ ἀσθενήσῃς. Μνήσθητι δὲ καὶ τῆς ἐν τῷ ἥδῃ νῦν καταστάσεως· λογίζου τὸ πῶς εἰσιν ἔκειται ψυχαὶ, ἐν πολὺ δεινοτάτῃ σιωπῇ, ἐν πολὺ πικροτάτῃ στεναγμῷ, καὶ πηλίκω φόδῳ καὶ ἀγῶνι καὶ προσδοκίᾳ· τὴν ἀπαυτὸν ὁδύνην, τὸ ψυχικὸν καὶ ἀπέραντον δάκρυον. Ἄλλα καὶ ἡμέρας ἀναστάσεως μνήσθητι, καὶ παραστάσεως τῆς πρὸς τὸν Θεόν· φαντάζου τὸ φρικῶδες καὶ φοβερὸν ἔκεινο κρίμα. "Ἄγε εἰς μέσον τὰ ἀποκλίμενα τοῖς ἀμαρτάνουσιν, αἰσχύνην τὴν κατ' ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων καὶ πάντων ἀνθρώπων, τουτέστι κολαστήρια, πῦρ αἰώνιον, ὀκώλικα τὸν ἀκοίμητον, τὸν τάρταρον, τὸ σκότος, τὸν τῶν ὁδόντων βρυγμὸν, τοὺς φόδους καὶ τὰς βασάνους. "Ἄγε δὴ καὶ τὰ τοῖς δικαίοις ἀποκείμενα ἥγαθά, παρήσιαν τὴν μετὰ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Χριστοῦ αὐτοῦ, ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων, καὶ παντὸς δῆμου τῶν ἀγίων, βασιλείαν οὐρανῶν, καὶ τὰ ταύτης δωρήματα τὴν χαρὰν καὶ τὴν ταύτης ἀπόδασιν. Ἐκατέρων τούτων τὴν μνήμην ἀγε σεαυτῷ· καὶ ἐπὶ μὲν τῇ τῶν ἀμαρτιῶν χρίσει δάκρυσον, πένθησον, φοβούμενος μὴ καὶ σὺ αὐτὸς ἐν τούτοις γένη· ἐπὶ δὲ τοῖς ἀποκείμενοις τοῖς δικαίοις, χαίρε καὶ εὐφραίνου. Καὶ τούτων μὲν σπουδαστὸν ἐν ἀπολαύσει γενέσθαι, καὶ ἀλλοτριαῦσθαι ἐκείνων. "Ορά μὴ ἐπιλάθῃ ποτὲ, κανὸν ἐνδὸν τοῦ κελλίου σου τυγχάνῃς, κανὸν ἔξω που, τῆς ἐκ τούτων μνήμης, ὅπως κανὸν διὰ τούτων, τοὺς βυτορούς καὶ βλαβερούς διαφεύξῃ λογισμούς.

β'. Εἶπε πάλιν· Κόπτε τῶν πολλῶν τὰς σχέσεις· μὴ σου δὲ νοῦς περιστατικὸς γένηται, καὶ τὸν τῆς ἡσυχίας ταράξῃ τρόπον.

γ'. Εἶπε πάλιν μέγα μὲν τὸ ἀπερισπάστως προσέχεσθαι· μετίζον δὲ καὶ τὸ φάλλειν ἀπερισπάστως.

δ'. Εἶπε πάλιν· Μέμνησο διαπαντὸς τῆς ἔξιδου σου, καὶ μὴ ἐπιλάθῃ χρίσεως αἰώνιου· καὶ οὐκ ἔσται πιγμέλεια ἐν τῇ ψυχῇ σου.

"· ΑΙ. Ἐλλαδίου.

(50) *Vit. Patr. iv, 16.*

(51) *Vit. Patr. iii, 3.*

(52) *Vit. Patr. ii, 8. L. f. in Dula n. 2.*

1. (30) Aiebant de abbate Eladio, mansisse eum annos viginti in Cellis, nec sustulisse unquam oculos in altum, ut ecclesiæ tectum contemplaretur.

2. De eodem abbate Eladio retulerunt, quod pane et sale vesceretur. Cum ergo venisset Pascha, dicebat: Fratres panem et sal comedunt: ego vero propter Pascha, debeo nonnihil laboris suscipere. Quandoquidem aliis diebus sedens manduco: nunc quia Pascha est, navabo operam, et in pedes stans comedam.

1. (31) Dixit abbas Evagrius: Cum sedes in cella, collige mentem tuam; memento diei mortis; tunc vide corporis mortificationem: cogita calamitatem; laborem assume; condemnata vanitatem mundi; quo possis manere semper in quiete vitae proposito nec in infirmitatem incidas. Memor quoque esto status praesentis in inferno: reputa quemadmodum illic degant animæ, in quo gravissimo silentio, in quo amarissimo gemitu, in quali timore, certamine, expectatione; reputa nunquam desinente dolorem, lacrymas animæ easque interminatas. Sed et recordare diei resurrectionis, ac exhibitionis ad Deum: imaginare horribile tremendumque illud judicium. Profer in medium qua reposita sunt peccatoribus, ignominiam coram Deo, angelis, archangelis, cunctis hominibus; supplicia, ignem sempiternum, vermem nunquam dormientem, tartarum, tenebras, stridorem dentium, terrores, tormenta. Profer pariter justis bona reposita, fiduciam cum Deo Patre, et Christo ejus, angelis, archangelis, cuncto sanctorum cœtu, regnum cœlorum, ejusque dona, gaudium ejusque voluptatem. Horum utrorumque memoriam adduc in mentem tuam; ac de peccatorum quidem judicio, fle, luge, veritus ne tu quoque inter illos consistas; de iis vero quæ reposita sunt justis, gaude ac læiare. Atque tum his frui contendere, tum ab illis esse alienus. Cave ne unquam, sive intra cellam tuam resideas, sive extra sis, hæc e memoria elabantur; quo vel per hæc eadem sordidas noxiæasque effugias cogitationes.

2. (32) Dixit iterum: Abscinde multorum affectus; ne mens tua affligatur, et quietis modum conturbet.

3. (33) Alia ejusdem sententia: Magnum quidem est, orare sine distractione; sed maius est sine distractione psallere.

4. (34) Adhuc dixit: Semper memento exitus tui ex hac vita, nec obliviscaris æterni judicii; neque erit delictum in anima tua.

(53) *Vit. Patr. xi, 9.*

(54) *Vit. Patr. xi, 10.*

5. (35) Item : Tolle tentationes, et nullus salvis A erit.

6. Hoc etiam : Dixit quidam e Patribus : Aridior et non inaequalis victus cum charitate conjunctus, cito monachum inducit in portum impassibilitatis.

7. (36) Factus est aliquando consessus in Cellis pro negotio quodam, atque locutus est abbas Evgrius. Dicit ei presbyter : Scimus, abba, quod si essem in regione tua, et episcopus sacerdote et multorum caput constitutus fuisses; nunc vero tanquam peregrinus hic sedes. Ille compunctione ductus non turbatus est, sed capite moto dixit ei : Sane ita est, Pater. Verum semel locutus sum; et iterum non adjiciam⁷⁰.

De abbatे Euđenone.

De abbatе Paphnutio Patre Sceteos dixit abbas Euđenon : Ilici descendendi juvenis, nec permisit me manere, dicens de⁷¹ me, Vultum mulieris non permitto manere in Sceti, propter inimici insultationem.

Principium littere Z.

De abbatе Zenone.

4. (37) Dixit abbas Zeno beati Silvani discipulus : Ne maneas in loco celebri, nec resideas cum homine magni nominis, neque mittas fundamentum ut cellam tibi aedifices aliquando.

5. Retulerunt de abbatе Zenone, quod initio quidam a quopiam nolebat accipere. Unde qui afferabant, recedebant tristes, quod non acciperet. Et alii ad eum veniebant, volentes accipere, tanquam a magno sene, nec habebat quod daret, ipsique tristes abscedebant. Ait senex : Quid agam? quia contristantur tam qui afferunt, quam qui capere cipiunt. Hoc præstat : si quis afferat sumam, et si quis petat præbebo ei. Atque ita faciens, quietem habuit, cunctisque satisfecit.

6. (38) Venit frater Ægyptius visitatum abbatem Zenonem in Syria, et accusabat sene cogitationes suas. Ille vero admiratus dixit : Ægyptii, quas quidem obtinent virtutes, occultant; quos autem non habent defectus, eos accusant continuo : Syri autem et Græci, quas quidem non habent virtutes, habere se prædictant; quos vero habent defectus, abscondunt.

7. (39) Ad eum venerunt fratres, sciscitatique sunt his verbis : Quidnam sibi vult quod in libro Job scriptum est : Cælum autem mundum non est in conspectu ejus⁷²? Respondit senex : Missa fecerunt fratres peccata sua, et de cœlis scrutantur. Hanc vero habet interpretationem textus : Quoniam ipse solus Deus mundus est, ideo dixit : Cælum autem mundum non est.

⁷⁰ Job xxxix, ult. ⁷¹ Al. sub. ⁷² Job xv, 15. ⁷³ Al. καὶ μή. ⁷⁴ Al. οὐρανίων.

(35) *S. in Antonio*, n. 5; *Socrates* iv, 23.

(36) *Vit. Patr.* xvi, 2.

(37) *Vit. Patr.* viii, 5.

ε'. Εἶπε πάλιν · Ἐπαρον τοὺς πειρασμούς, καὶ οὐδεὶς δ σωζόμενος

ζ'. Εἶπε πάλιν, δι : Ἐλεγέ τις τῶν Πατέρων · Η Ἑγροτέρα καὶ⁷³ ἀνώμαλος διαιτα, ἀγάπη συζευχεῖται, θάττον εἰσάγει τὸν μοναχὸν εἰς τὸν τῆς ἀκαθετας λιμένα.

ζ'. Ἐγένετο ποτε συνέδριον εἰς τὰ Κελλιά περὶ πράγματος, καὶ ἐλάλησαν δ ἀδνᾶς Εὐάγριος. Λέγει αὐτῷ δ πρεσβύτερος · Οἴδαμεν, ἀδνᾶ, δι : εἰ ἡς ἐν τῇ χώρᾳ σου, καὶ ἐπίσκοπος πολλάκις καὶ κεφαλὴ πολλῶν εἰχεις εἶναι · νῦν δὲ ὡς ἔνος καθέξῃ ὥδε. Ο δὲ κατανυγεῖς οὐκ ἐταράχθη, ἀλλὰ κινήσας τὴν κεφαλὴν, λέγει αὐτῷ · Αληθῶς ἔστι, Πάτερ Πλήν ἀπαξ ἐλάλησα, ἐπὶ δὲ τῷ δευτέρῳ οὐ προσθήσω.

B

Περὶ τοῦ ἀδνᾶ Εὐδαμορος.

Εἶπεν δ ἀδνᾶς Εὐδαίμων περὶ τοῦ ἀδνᾶ Παρνούτιου τοῦ Πατρὸς τῆς Σκῆτεως, δι : Κατῆλθον ἐκεὶ νεύτερος, καὶ οὐκ ἀφῆκε με μεῖναι ἐκεῖ, λέγων ἐπὶ ἐμοῦ, Ὁφει γυναικὸς οὐκ ἀφιῶ μεῖναι εἰς Σκῆτιν, διὰ τὸν πόλεμον τοῦ ἔχθρον.

Ἀρχὴ τοῦ στοιχείου Ζ.

Περὶ τοῦ ἀδνᾶ Ζήρωνος.

α'. Εἶπεν δ ἀδνᾶς Ζήρων δ μαθῆτῆς τοῦ μαχαρίου Σιλουανοῦ · Μή οἰκήσῃς ἐν τόπῳ δινομαστῷ, μηδὲ καθίσῃς μετὰ ἀνθρώπου ἔχοντος μέγα δινομα, μηδὲ βάλῃς θεμέλιον τοῦ οἰκοδαμῆσαι ἐαυτῷ κελλίον πάτοτε.

β'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδνᾶ Ζήρωνος, δι : ἀπ' ἀρχῆς οὐκ ἦθελε λαβεῖν παρά τινάς τι ποτε. Καὶ ἐντεύθεν οἱ φέροντες ἀπήρχοντο λυπούμενοι, δι : οὐκ ἐλάμβανε. Καὶ ἔλλοι ἤρχοντο πρὸς αὐτὸν, λαβεῖν θέλοντες ὡς παρὰ μεγάλου γέροντος, καὶ οὐκ εἰχει τι δύνανται αὐτοῖς, καὶ αὐτοὶ ὑπῆρχον λυπούμενοι. Λέγει δέ γέρων · Τί ποιήσως, δι : καὶ οἱ φέροντες λυποῦνται, καὶ οἱ λαβεῖν θέλοντες; Τοῦτο μᾶλλον συμφέρει εἰ τις φέρει, λαμβάνω, καὶ εἰ τις αἴτει παρέχω αὐτῷ. Καὶ οὕτως ποιήσας ἀνεπαύετο, καὶ πάντας ἐπληροφόρει.

γ'. Παρέβαλεν ἀδελφὸς Αἰγύπτιος τῷ ἀδνᾷ Ζήρωνι εἰς Σύριαν, καὶ κατηγόρει τῶν λογισμῶν ἐαυτοῦ ἐπὶ τοῦ γέροντος · Ό δὲ θαυμάσας; εἶπεν · Οἱ Αἰγύπτιοι, δις μὲν ἔχουσιν ἀρετὰς, κρύπτουσιν, διὶς δὲ οὐκ ἔχουσιν ἐλαττώματα, τούτων δεὶλι κατηγοροῦσιν · οἱ δὲ Σύροι καὶ οἱ Ἑλληνικοὶ, δις μὲν οὐκ ἔχουσιν ἀρετὰς, λέγουσιν ἔχειν, διὲ δὲ οὐκ ἔχουσιν ἐλαττώματα, κρύπτουσιν.

δ'. Ἡλθον πρὸς αὐτὸν ἀδελφοί, καὶ ἡρώτησαν αὐτὸν, λέγοντες · Τί ἔστι τὸ ἐν τῷ Ἰωνὶ γεγραμμένον · Οὐραρόδε δὲ οὐ καθαρὸς ἐνώπιον αὐτοῦ; Ἀποκριθεὶς δὲ δέ γέρων εἶπεν αὐτοῖς · Ἀφῆκαν οἱ ἀδελφοὶ τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν, καὶ περὶ τῶν οὐρανῶν⁷⁴ ἐρευνῶσιν. Αὗτη δέ εστιν ἡ ἐρμηνεία τοῦ λόγου · Ἐπειδὴ αὐτὸς μόνος ἔστι καθαρὸς, διὰ τοῦτο εἶπεν · Οὐραρός δὲ οὐ καθαρὸς ἔστιν.

(38) *Vit. Patr.* iii, 3.

(39) *Vit. Patr.* x, 22.

ε'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδβᾶ Ζήνωνος, διτὶ καθῆμενος Α
τὸν τῇ Σκῆται, ἀξῆλθε νυκτὸς ἐκ τῆς κέλλης αὐτοῦ ὡς
ἰστὶ τὸ ἔλος· καὶ πλανηθεὶς ἐποίησε τρεῖς ἡμέρας καὶ
τρεῖς νύκτας περιπατῶν· καὶ κοπιάσας, ἀκλιτῶν
ἴστενε εἰς τὸ ἀποθανεῖν. Καὶ ἴδοι παιδάριον ἔστη
ἴνωπιον αὐτοῦ, ἔχον δόρτον καὶ βαυκάλιον ὑδατος·
καὶ θεργεν αὐτῷ· Ἀνάστα, φάγε. 'Ο δὲ ἀναστάς,
προσηγέτο, νομίζων διτὶ φαντασίᾳ¹⁰ ἔστιν. 'Ο δὲ
εἶπε αὐτῷ· Καλῶς ἐποίησας. Καὶ πάλιν ηὗστο
διάτερον καὶ τρίτον. Καὶ λέγει αὐτῷ· Καλῶς
ἴστοις. Ἀναστάς οὖν δέ γέρων, Ἐλαβε καὶ ἔφαγε.
Καὶ μετὰ ταῦτα λέγει αὐτῷ· 'Ουσον περιπετάησας,
τοσούτον εἰ μακρὸν ἀπὸ τῆς κέλλης σου· ἀλλ' ἀνάστα,
ἀκολούθει μοι. Καὶ εὐθέως εὐρέθη εἰς τὸ κελλίον
αὐτοῦ. Εἶπεν οὖν αὐτῷ δέ γέρων· Εἰσελθε, ποιήσον
τὴν εὐχήν. Καὶ εἰσελθόντος τοῦ γέροντος, ἐκεῖνος
ἀφανῆς ἐγένετο.

ζ'. Ἀλλοτέρος δὲ αὐτὸς ἀδβᾶς Ζήνων περιπατῶν ἐν τῇ
Πλαστινῇ, καὶ κοπιάσας, ἔγγὺς σικυηλάτου ἐκάθε-
σε φαγεῖν, καὶ λέγει αὐτῷ δέ λογισμός· Ἄρον ἔστιν
ἐν σικύδιν, καὶ φάγε. Τί γάρ ἔστιν; 'Ο δὲ ἀποκρι-
θεὶς εἶπε τῷ λογισμῷ· Οἱ κλέπται εἰς κόλασιν ὑπ-
άγουσι. Δοκίμασον οὖν ἔστιν ἐντεῦθεν, εἰ δύνασαι
τὴν κόλασιν ὑπενεγκεῖν. Καὶ ἀναστάς ἔστη εἰς τὸ
καῦμα πάντες ἡμέρας, καὶ τηγανίσας ἔστιν, εἶπεν·
Οὐ δύνασαι¹¹ τὴν κόλασιν ὑπενεγκεῖν. Καὶ λέγει τῷ
ισησμῷ· Εἰ οὐ δύνασαι, μή κλέπτε καὶ τρῶγε.

η'. Εἶπεν δέ ἀδβᾶς Ζήνων· 'Ο θέλων ταχὺ ήταν εἰσ-
ακούσῃ δέ θεδς τῆς εὐχῆς αὐτοῦ, ἥνικα ἀναστῇ καὶ
ἰκτεῖνει τὰς χειρας αὐτοῦ πρὸς θεὸν, πρὸ πάντων
καὶ πρὸ τῆς ίδιας φυχῆς ὑπὲρ τῶν ἔχθρων αὐτοῦ
ἀπὸ φυχῆς εὑνῆσαι· καὶ διὰ τούτου κατορθώματος,
εἰ τι ἀν παρακαλέσῃ τῷ Θεῷ, ὑπακούει αὐτῷ.

η'. Ἐλεγον διτὶ ἡν τις ἐν κώμῃ, καὶ πολλὰ ἐνή-
στενεν, ὡστε καλεῖσθαι τὸ δνομα αὐτοῦ δ Νηστευτῆς.
Ἀκούσας δὲ δέ ἀδβᾶς Ζήνων περὶ αὐτοῦ, μετεστεί-
λατο αὐτὸν. 'Ο δὲ ἀπῆλθε μετὰ χαρᾶς. Καὶ εὐχάριμ-
νοι ἐκάθισαν. 'Ηρέστο οὖν δέ γέρων ἀργάσεσθαι σιω-
πῶν. Μή εὐρίσκων δὲ λαλῆσαι μετ' αὐτοῦ δ Νηστευ-
τῆς ἡρέστο δχλεῖσθαι ὑπὸ τῆς ἀκηδίας. Καὶ λέγει
τῷ γέροντι· Εὔξαι ὑπὲρ ἐμοῦ, ἀδβᾶ, διτὶ ἀπελθεῖν
θέλω. Λέγει αὐτῷ δέ γέρων· Διατί; 'Ο δὲ ἀποκριθεὶς
εἶπε· 'Οτι τὴν καρδία μου ὡς καιομένη ἔστι, καὶ
οὐκ οἶδα τι ἔχει. 'Οτε γάρ ἤμην εἰς τὴν κώμην, δ
ἴως ἦκε ἐνήστενον, καὶ οὐδέποτε οὐτεως μοι ἐγένετο.
Λέγει αὐτῷ δέ γέρων· Εἰς τὴν κώμην, ἐκ τῶν ὡτίων
σου ἐτρέφου· ἀλλ' ἀπελθε ἀπὸ τοῦ νῦν, καὶ ξεστε
τὴν ἐνάστην· καὶ εἰ τοιεῖς, ἐν κρυπτῷ πολεῖ. Καὶ
ώς ἤρεστο πολεῖν, μετὰ θλίψεως ἔμενε τὴν ἐνάστην.
Καὶ θεργεν οἱ γνωρίζοντες αὐτὸν, διτὶ· 'Ο Νηστευτῆς
ἰθαιμούσθη. 'Ελθὼν δὲ ἀπῆγγειλε τῷ γέροντι πάντα.
'Ο δέ εἶπεν αὐτῷ· Αὕτη ή δόδες κατὰ θεόν ἔστιν.

Περὶ τοῦ ἀδβᾶ Ζαχαρίου.

α'. Εἶπεν δέ ἀδβᾶς Μακάριος τῷ ἀδβᾶ Ζαχαρίᾳ·

¹⁰ Al. φάντασμα. ¹¹ Al. δύναμαι.

(40) Vit. Patr. xviii, 7.

(41) Vit. Patr. iv, 17.

5. (40) Dicebant de abbatे Zenone, quod cum re-
sideret in Sceti, exiit noctu e cella sua, tanquam
ad paludem prolecturus; sed a via aberrans, per
tres dies ac noctes ambulavit: unde fatigatus,
deficiens cecidit velut moriturus. Et ecce puerulus
coram eo stetit, panem tenens cum aquæ baucali;
dixitque: Surge, comede. Ille vero surgens, pre-
catus est: putabat enim phantasma esse. Ait
puerulus: Recte fecisti. Et adhuc oravit secundo
ac tertio. Tum ad eum ille: Fecisti bene. Itaque
senex surgens manducavit et bibit. Post hæc sic
locutus est puer: Quantum ambulasti, tantum
dissitus es a cella tua; sed surge, sequere me.
Statimque in cella sua esse se deprehendit. Dixit
ergo ei senex: Ingredere, fac nobis orationem.
B Et, ingresso sene, infans non comparuit.

6. (41) Alio tempore idem abbas Zeno per Pa-
lestinam iter habens, cum lassus esset, sedit juxta
cucumerarium, ut comederet. Subit eum cogitatio
ejusmodi: Accipe unum cucumerem, et manduca.
Quid enim id? Sed respondens dixit animo suo:
Fures ad tormenta perducuntur. Hinc igitur proba-
te ipsum, an possis ferre tormenta. Et consurgens,
ad æstum solis stetit per quinque dies; cumque se
torruisset, ait: Non vales ferre supplicium. Et ad
mentem suam insit: Quandoquidem non potes,
ne furoris ac manduces.

7. Dixit abbas Zeno: Qui vult ut Deus cito
exaudiat preces ipsius, quando surrexerit, et ma-
nus extenderit ad Deum, præ curcis, etiam præ
anima sua, oret ex animo pro inimicis suis; ac
per hoc præclarum facinus, quidquid a Deo petierit,
auscultabit ei.

8. Referebant, quod in pago quodam erat aliquis
qui plurimum jejunabat, adeo ut inditum ipsi
fuisset nomen Jejunatoris. De quo cum rescivisset
abbas Zeno, arcessivit eum. Ille laetus accessit.
Et oratione facta sederunt. Cœpit igitur senex ope-
rari tacitus. Non valens autem Jejunator loqui
cum eo, cœpit a tædii vitio molestari. Et ait seni:
Ora pro me, abba; volo enim abiare. Dicit senex:
Quare? Respondit ille: Quia cor meum quasi fla-
grat, et quid habeat nescio. Nam quando eram in
villa, usque ad vesperam jejunaham, nec unquam
mibi talē quid contigit. Senex tum: In vico, ex
auriculis tuis nutriebaris; sed abi, atque ex hoc
tempore manduca hora nona; et si quid agis, in
occulto fac. Ut ergo incepit facere, nonam horam
ægre expectabat. Dixeruntque qui cognoscebant
eum: Jejunator a dæmone correptus est. Ille au-
tem veniens cuncta nuntiavit seni. Qui ad eum
dixit: Hæc via, secundum Deum est.

De abbatē Zacharia.

1. (42) Dixit abbas Macarius abbatī Zachariæ:

(43) Vit. Patr. i, 6.

Doce me quodnam sit opus monachi. Ait ipsi : **A** Tunc interrogas me, Pater? Tum abbas Macarius : De te mihi persuasum est, fili Zacharia. Est enim qui me vellit, ut interrogem te. Zacharias hanc protulit sententiam : Quantum quidem existimo, Pater, qui sibi in omnibus vim facit, is est monachus.

2. (43) Venit aliquando abbas Moses ad bauriendam aquam, et invenit abbatem Zachariam orantem ad cisternam, et Spiritum Dei residentem super eum.

3. (44) Dixit aliquando abbas Moses ad fratrem Zachariam : Enuntia mihi quid agere debeam? Audiens ille, bumi prostravit se ad pedes ejus, dicens : Tu me interrogas, Pater? Ait illi senex : Mihi crede, Zacharia, fili mi; vidi Spiritum sanctum descendenter super te, eoque cogor percontari te. Tunc Zacharias sublatam cucullam e capite suo posuit sub pedibus, eaque conculcata : Nisi homo, inquit, pari modo contritus calcatusque fuerit, monachus esse non potest.

4. Ad abbatem Zachariam in Sceti residentem visio missa est; et surgens, abbati Carioni indicavit. Senex vero, qui activus esset, peritus circa ista non exstitit. Surgens ergo verberavit eum, affirmans a dæmonibus profectam visionem. Verum Zachariæ sedebat animo. Surrexit igitur, noctuque abiit ad abbatem Poemenem, cui narravit rem, utque interiora sua arderent. Et videns senex, a Deo esse, dicit ei : Profiscere ad illum senem, ac si quid locutus fuerit tibi, facito. Perrexit ad senem. Qui ante quam inquireretur, præveniens enarravit ei cuncta, quodque spectaculum a Deo esset. Sed vade, inquit, subjicere Patrem tuo.

5. (45) Abbatis Pastoris hic fuit sermo : Interrogavit abbas Moyses abbatem Zachariam, morti proximum : Quid vidces? Dicit ei : Nonne satius est tacere, Pater? Tunc ille : Etiam, fili, tace. Et hora mortis ejus, sedens Isidorus abbas, suspexit in cœlum, dixitque : Lætare, mi fili Zacharia, quia tibi apertæ sunt portæ regni cœlorum.

Principium litteræ H.

De abbe Esaia.

1. *Dixit abbas Esaias : Nihil adeo utile est no-*

" Al. ἀδελφὸν. **"** Al. add. λέγων.

(43) ibid. p. 1003, n. 49.

(44) Vit. Patr. xv, 17. Cod. Cæs. 238.

(45) Vit. Patr. xv, 18.

(46) Ἡλθέ ποτε. Membranæ Colbert. Ἡλθέν ποτε δὲ διδάς Μωυσῆς εἰς τὸν λάχχον ἀντλήσαις ὑδωρ, καὶ θέντα τὸν διδάς διαβάσαις εὐχόμενον ἐπὶ τοῦ λάχχον, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ὡς περιστερὰν καθῆμενον ἐπ' αὐτῷ.

(47) Περὶ τοῦ διδᾶς Ἡσαίου. Profertur in Catena Corderii ad Lucas xiv, 27, haec sententia, velut Esaïæ archiepiscopi : Qualem autem crucem dicit ut bajulemus, nisi continentiam a passionibus, donec mens illas penitus extirvet? Verum quandoquidem

Εἰπέ μοι τὸ ἔργον τοῦ μοναχοῦ. Λέγει αὐτῷ· Ἐμὲ ἐρωτάς, Πάτερ; Καὶ λέγει δὲ διδάς Μακάριος· Πληροφοροῦμαι εἰς σὲ, τέκνον Ζαχαρίᾳ. Ἐστι γάρ δὲ νύσσων με τοῦ ἐρωτῆσαι σε. Λέγει αὐτῷ δὲ Ζαχαρίας· Τὸ κατ' ἐμὲ, Πάτερ, τὸ ἐκπτὸν βιάζεσθαι εἰς πάντα, οὗτός εστιν δὲ μοναχός.

β. Ἡλθέ ποτε (46) δὲ διδάς Μωυσῆς ἀντλῆσαις ὑδωρ, καὶ εὑρε τὸν ἀδιδάς Ζαχαρίαν εὐχόμενον ἐπὶ τοῦ λάχχον, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καθῆμενον ἐπάνω αὐτοῦ.

γ. Εἰπέ ποτε δὲ διδάς Μωυσῆς τῷ ἀδελφῷ Ζαχαρίᾳ· Εἰπέ μοι τί ποιήσω; Ἀκούσας δὲ ἐρόμενος λαυτὸν χαμαὶ εἰς τὸν πόδας αὐτοῦ, λέγων· Σὺ μὲν ἐρωτᾷς, Πάτερ; Λέγει αὐτῷ γέρων· Πίστευσόν μοι, τέκνον μου Ζαχαρίᾳ· εἰδὼν τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον κατεῖλθον ἐπὶ σὲ, καὶ ἐκ τούτου ἀναγκάζομαι ἐρωτῆσαι σε. Τότε λαβὼν δὲ Ζαχαρίας τὸ κουκούλιον αὐτοῦ ἐκ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, ἔθηκεν ὑπὸ τοὺς πόδας, καὶ καταπατήσας αὐτὸν εἶπεν· Τέλον μὴ συντριβῇ οὕτως ἄνθρωπος, οὐ δύναται εἶναι μοναχός.

δ. Καθημένου ποτὲ τοῦ ἀδιδάς Ζαχαρίου εἰς Σκῆτιν, ἤλθε θεωρία εἰς αὐτόν· καὶ ἀναστάς ἀνήγγειλε τῷ ἀδιδάς αὐτοῦ Καρίωνι. Ὁ δὲ γέρων, πρακτικὸς ὢν, οὐδὲ ὑπῆρχεν ἀχριδῆς περὶ ταῦτα. Καὶ ἀναστάς ἔδειρεν αὐτὸν, λέγων, ὅτι ἀπὸ δαιμόνων ἐστι. Παρέμεινε δὲ δὲ λογισμός. Καὶ ἀναστάς ἀπῆλθε πρὸς τὸν ἀδιδάς Ποιμένα, νυκτὸς, καὶ ἀνήγγειλεν αὐτῷ τὸ πρᾶγμα· καὶ τῶς καλεσται τὰ ἐνεργεῖα αὐτοῦ. Καὶ ίδων δὲ γέρων ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐστι, λέγει αὐτῷ· Υπαγε πρὸς τὸν δεῖνα τὸν γέροντα, καὶ εἰ τι δὲ ἂν σοι εἴπῃ, ποιήσον. Καὶ ἀπελθὼν πρὸς τὸν γέροντα, πρὶν ἐξετάσαι αὐτὸν τι, προλαβὼν δὲ γέρων εἶπεν αὐτῷ πάντα, καὶ ὅτι τῇ θεωρίᾳ ἀπὸ Θεοῦ ἐστιν. Ἄλλ' ὑπαγε, ὑποτάγθε τῷ Πατρὶ σου.

ε. Εἶπεν δὲ διδάς Ποιμήν, ὅτι ἡρώτησεν δὲ διδάς Μωυσῆς τὸν¹⁷ ἀδιδάς Ζαχαρίαν μέλλοντα τελευτὴν¹⁸. Τι δρᾶς; καὶ λέγει αὐτῷ· Οὐ βέλτιον τὸ σωτήριον, Πάτερ; καὶ εἶπε· Ναί, τέκνον, σιώπα. Καὶ τῇ ὥρᾳ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, καθεζόμενος δὲ διδάς Ἰσιδωρος, ἀναστέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπεν· Εὐφραίνου, τέκνον μου Ζαχαρίᾳ, ὅτι ἀνεψήθησάν σοι αἱ πύλαι τῶν οὐρανῶν βασιλείας.

δ **η** **η** Αρχὴ τοῦ Η στοιχείου.
Περὶ τοῦ διδᾶς Ἡσαίου (47).

α. Εἶπεν δὲ διδάς Ἡσαίας, ὅτι οὐδὲν οὕτως λυσ-

Esaïæ abbatis oratione 21, ex Zini versione scriptum legitur : *Qui non tollit crucem suam et sequitur me, non potest meus esse discipulus (Luc. xiv, 27). Quam dicit, ut tollamus crucem? nisi ut mens assidue vigilet, et virtutibus incumbat? A cruce non discedit, quis virtus perseguitur, donec ea profigat ac superpet. Nullus dubito, quin abbreviata scriptura viro docto fraudi fuerit, ut archimandritam in archiepiscopum converteret. Esaïæ anachoretæ aliam sententiam adducit Antonius Melissa lib. i, serm. 39; abbatis vero Esaïæ opuscula varia, partim edita, partim inedita, complectitur codex membraneus bibliothecæ Colbertinæ.*

τελεὶ τῷ ἀρχαρίῳ (48), ὡς ἡ ὄντης. Ὁπερ γέρει δένδρον (49) καθ' ἐκάστην ποτιζόμενον, οὕτως ἀρχάριος ὄντος δένδρος καὶ ὑπομένων.

β. Ἐλεγε πάλιν πρὸς τοὺς καλῶς ἀρχομένους καὶ ὑποτασσομένους Πατράτιν ἀγίοις, διεῖ: Ἡ πρώτη βραχὴ οὐκ ἀποδάλει, ὡς ἐπὶ πορφύρας. Καὶ· διεῖ: Ὅπερ οἱ κλάδοι οἱ ἀπαλοὶ εὐχερῶς μεταστρέφονται καὶ κάμπτονται, οὕτως καὶ οἱ ἀρχάριοι ὄντες ἐν ὑποταγῇ.

γ. Ἐλεγε πάλιν, διεῖ ἀρχάριος μεταβαίνων ἀπὸ μυναστηρίου εἰς μοναστήριον, ξοικεῖ ζώνη ὑπὸ φορείας ἐνταῦθα κάκεῖσε ἐλαυνομένην.

δ. Εἶπε πάλιν, διεῖ ὁ πρεσβύτερος τοῦ Πηλουσίου, γενομένης ἀγάπης, καὶ τῶν ἀδελφῶν ἐν τῇ ἔκκλησίᾳ ἐσθίοντων, καὶ συλλαλούντων ἀλλήλοις, ἐπιτιμήσας αὐτοῖς εἶπε· Σιωπᾶτε, ἀδελφοί· εἰδον ἐγὼ ἀδελφὸν ἐσθίοντα μεδ' ὑμῶν, καὶ πίνοντα ποτήρια δοσα ὑμεῖς ^{τοῦ}, καὶ ἡ εὐχὴ αὐτοῦ ἀναβαίνει ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὡς πῦρ.

ε'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ἰησαίου, διεῖ ποτὲ ἐλαβε θαλλίον, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν διανα, καὶ λέγει τῷ γεούχῳ· Δός μοι στον. Καὶ λέγει αὐτῷ· Καὶ σὺ ἐθέρισας, ἀδελφό; Λέγει· Οὐχί. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γεούχος· Πῶς οὖν θέλεις στὸν λαθεῖν, μή θερίσας; Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Οὐχοῦ ἐὰν μή τις θερίσῃ, οὐ λαμβάνει μισθόν; Λέγει ὁ γεούχος· Οὐχί. Καὶ οὕτως ἀνεγώρησεν ὁ γέρων. Οἱ δὲ ἀδελφοί, ιδόντες τι ἐποίησεν, ἔβαλον αὐτῷ μετάνοιαν, παρακαλοῦντες μαθεῖν τι τούτο ἐποίησε. Λέγει αὐτοῖς ὁ γέρων· Υπόδειγμα αὐτὸν ἐποίησα, διεῖ ἐὰν μή τις ἐργάσηται, οὐ λαμβάνει μισθόν; καὶ αὐτῇ μεγάλη παράκλησις.

ζ'. Ο αὐτὸς ἀδελφὸς Ἰησαίας ἐκάλεσε τίνα τῶν ἀδελφῶν, καὶ ἐνίψεν αὐτοῦ τοὺς πόδας, καὶ ἔβαλε δράκα φακοῦ εἰς χύτραν, καὶ ὡς ἔβρασε, κατήνεγκεν αὐτήν. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφός· Οὕτω ἐψήθη, ἀδελφό. Καὶ λέγει αὐτῷ· Οὐκ ἀρχεῖ σοι διεῖ διλωτὸς εἰς λαμπρὸν; καὶ αὐτῇ μεγάλη παράκλησις.

η. Ἐλεγε πάλιν, ιδεῖ· Εἳν θέλῃ ὁ Θεὸς ψυχὴν ἐλεῖσαι, αὐτή δὲ ἀφηνιάζει καὶ οὐκ ἀνέχεται, ἀλλὰ τὸ θελημα αὐτῆς ποιεῖ, συγχωρεῖ αὐτήν παθεῖν ἀπερ οὐ θέλει, ἵνα οὕτως αὐτὸν ἐπικηρίσῃ.

η'. Ἐλεγε πάλιν, διεῖ· Ἡνίκα τις βούλεται κακὸν ἀπειπεῖ κακοῦ ἀποδοῦνται, δύναται καὶ διὰ νεύματος μόνου βλάψαι τὴν συνείδησιν τοῦ ἀδελφοῦ.

θ. Ο αὐτὸς ἀδελφὸς Ἰησαίας ἡρωτήθη, τι ἔστι φιλαργυρία, καὶ ἀπεκρίθη· Τὸ μὴ πιστεῦσαι τῷ

^{τοῦ} Ιησαία ὑμῶν. ^{τοῦ} Ιησαία εἰδε.

(48) Ἀρχαρίων, Novitio, incipienti, tironi. Vulgaris vox, quae exstat etiam apud Macarium bonum. 15 et 16, et in Scholiis ad Scalam paradisi, duodecimo in gradum 26, et sexto in 28. Sed in primis notari mercenari quae ipse Joannes Clunacus habet gradu 4. Nam cum dixisset p. 58: Ἐν τῇ ἐσχάτων ἀρχαρίων κατατάτει χώρα, subjungit quibusdam interpositis p. 59: Ἡν ἰδεῖν πολιάν αἰδεῖσιμον ἐν τῇ ἀρχαρίᾳ διάγουσαν τάξει. Ubi ad marginem appingitur τῶν ἀρχαρίων. Unde, sic: ... τοῦ. patet veram lectionem esse ἀρχαρικήν.

A vitio monacho, ut contumelia. Nam quemadmodum arbor singulis diebus irrigata, sic novitus contumelia affectus et tolerans.

2. Iterum dixit ad eos qui recte incipiunt, sanctis Patribus subjecti: Prima tinctura nunquam amittitur; velut in purpura. Item: Sicut teneri rami facile convertuntur ac flectuntur, ita et novitiū qui in subjectione sunt.

3. Dixit iterum, novellum monachum e monasterio ad monasterium transmigrantem, similem esse animali quo sub capistro huic illucque impellitur.

4. (50) Itidem narravit, quod Pelusii presbyter, cum fieret agape, et fratres in ecclesia comedarent, mutuoque colloquerentur, increpitis illis, dixerit: Tacete, fratres; conspxi ego fratrem vobiscum vescentem, totidemque calices bibentem ac vos, cujus precatio velut ignis ascendit in conspectum Dei.

5. Accepimus de abbe Esaiā, quod aliquando sumpsit ramum, et ad aream proiectus est, dixitque terrae domino: Da mihi frumentum. Ait ille: Tunc messuisti, abba? Nequaquam, inquit. Tum possessor: Quomodo igitur frumentum accipere vis, qui non messuisti? At senex: Nisi ergo messuerit quis, non capit mercedem? Agricola: Nullatenus. Atque ita recessit senex. Fratres autem intuiti quid fecisset, inclinato corpore, supplicaverunt ei, ut rationem facti edocerentur. Tunc ad illos senex: Hoc, inquit, ad exemplum feci, quod nisi quis operatus fuerit, non percepturus sit mercedem a Deo.

6. Idem abbas Esaiās, quemdam fratrum vocavit ad se, lavitque pedes ejus; et pugillo lenticulæ in ollam misso, postquam ebulliisset, attulit. Dicit ei frater: Non satis cocta est, abba; tum Esaiās: Nonne tibi sufficit quod omnino ignem viderit? Et hoc magnum solatium est.

7. Dixit rursus: Si Deus voluerit animæ misereri, ipsa vero contumax non sustinuerit, sed fecerit ex voluntate sua, permittit pati eam quæ non vult, ut sic ipsum inquirat.

8. Ita etiam locutus est: Quando vult aliquis malum pro malo reddere, potest vel nutu solo iedere fratri conscientiam.

9. Idem abbas Esaiās interrogatus: Quid est avaritia? respondit: Non credere Deo, quod tui curam

(49) Ὅσπερ γέρει δένδρον. In Esaiā seu Isaia impresso, orat. 26, De dictis quæ Petrus abbas discipulus ejus ex illo accepit, et litteris commendavit: Arbor quæ irrigatur, non arescit, sed fructum affert. Ex ms. autem Colbertino, sub titulo, Θρῆνος τοῦ ἀδελφοῦ Ἰησαίου. Δένδρον ποτιζόμενον καθ' ἡμέραν, πότε ἐραπεῖται αὐτὸν ἡ βίζα εἰς τὸ μὴ καρπορησταί; Ήντι, Arbor quæ quotidie irrigatur, quando arescit radix ejus ut fructum non proferat?

(50) Vit. Patr. xii, 7.

suscipiat, desperare de promissionibus Dei, et an-

A Θεῷ, διτὶ ποιεῖται σου φροντίδα, καὶ τὸ ἀπελπί-
σαι τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ [“] φιλοπλατύ-
νεσθαι.

10. Interrogatus est etiam, quid esset detractio.
Et respondit: Non cognoscere gloriam Dei; atque:
Invidia erga proximum.

11. Interrogatus pariter de ira; responsum dedit:
Ira est contentio, et mendacium, et ignorantia.

De abate Elia.

1. (51) Dixit abbas Elias: Tres ego res timeo;
cum anima mea egressura est e corpore; cum Deo
repräsentabor; et cum adversus me proferenda est
sententia.

2. (52) Dicebant senes abbati Eliae in Aegypto de
abbate Agathone: Bonus abbas est. Ait eis senex: Secundum ætatem qua vivit, bonus est. Excipiunt: Quid vero secundum antiquos? Respondit: Dixa vobis, quod juxta ætatem suam præclarus sit; sed quod spectat ad veteres, vidi hominem in Sceti, qui poterat solem in celo sistere, sicut Jesus filius Nave. Quo audito, obstupuerunt, et gloriam retulerunt Deo.

3. Dixit abbas Elias, ille diaconæ seu ministrii: Quid valet peccatum, ubi est poenitentia? et quid juvat charitas, ubi residet superbia?

4. Retulit abbas Elias: Vidi hominem qui vini cœurbitam capiebat sub axillam suam; et ut infamiam inurerem dæmonibus, quod phantasma esset, dixi fratri: Ex charitate, hoc meum tolle. Tum sublato pallio suo, nihil habere inventus est. Id autem prolocutus sum, ut licet conspiceritis quidam vel audieritis, non admittatis. Quinimo obseruate ratiocinationes, animi conceptus, cogitata; scientes talia a dæmonibus immitti, quo animam polluant, inducendo ad rerum incongruentium considerationem, utque mentem avocent a propriis peccatis atque a Deo.

5. Etiam hanc protulit sententiam: Homines mentem habent intentam vel ad peccata, vel ad Iesum, vel ad homines.

6. (53) Adhuc dixit: Nisi mens paallat cum corpore, in vanum est labor. Et: Si quis dilexerit tribulationem, postea ei erit in gaudium ac requiem.

7. Id quoque elocutus est: Senex quidam manebat in fano; venerunt dæmones, dicentes ei: Receude e loco nostro. Senex insit: Vos non habetis locum. Cœperunt ergo passim spargere palmas illius. Senex vero perseveravit, colligens eas. Postea dæmon, apprehensa manu ejus, foras illum traxit. Ut autem pervenit senex ad januam, alia manu tenuit

[“] Al. τὸ φιλεῖν τὰς βλαβερὰς ἡδονάς. [“] Al. inser.

(51) *Vit. Patr. iii, 4; Schol. 21 ad Grad. 26. Clim.*

(52) *Vit. Patr. ii, 5.*

(53) *L. Doroth. Doctr. 23.*

(54) *Ηλίας ὁ τῆς διακονίας. Infra titulo de*

τ. Ἡρωτήθη πάλιν, τί ἔστι καταλαλία, καὶ ἀπεκρίθη. Τὸ μὴ γνῶναις [“] τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ [“], καὶ Φθόνος πρὸς τὸν πλησίον.

ια'. Ἡρωτήθη πάλιν, τί ἔστιν ὅργη, καὶ ἀπεκρίθη. "Ερις [“], καὶ φεῦδος, καὶ ἄγνωστα.

Περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ηλία.

α'. Εἶπεν δὲ ἀδελφὸς Ἡλίας: Ἐγὼ τρία πράγματα φοβοῦμαι· ὅταν μέλλῃ ἡ ψυχὴ μου ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ σώματος, καὶ ὅταν μέλλω τῷ Θεῷ ἀπαντῆσαι, καὶ ὅταν μέλλῃ ἡ ἀπόφασις ἐξελθεῖν κατ' ἐμοῦ

β'. Ἔλεγον οἱ γέροντες τῷ ἀδελφῷ Ἡλίᾳ εἰς Αἴγυπτον περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀγάθωνος, ὅτι Καλὸς ἀδελφὸς [“] ἔστιν. Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ γέρων· Κατὰ τὴν γενεὰν αὐτοῦ καλὸς ἔστι. Καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Κατὰ δὲ τοὺς ἀρχαῖους τί; Καὶ ἀποκριθὲς λέγει· Εἴπον ὑμῖν, ὅτι κατὰ τὴν γενεὰν αὐτοῦ καλὸς ἔστι· κατὰ δὲ τοὺς ἀρχαῖους, ἐώραξε δινθρώπον ἐν Σκήτει, ὅτι ἡδύνατο τὸν ἥλιον στήσαι ἐν τῷ οὐρανῷ, καθάπερ Ἰησούς δὲ τοῦ Ναοῦ [“]. Καὶ τοῦτο ἀκούσαντες, ἐθαμβήθησαν, καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεόν

γ'. Εἶπεν δὲ ἀδελφὸς Ἡλίας δὲ τῆς διακονίας (54). Τὶ ισχύει ἀμαρτία, ὅπου ἔστι μετάνοια; καὶ τί ἀφελεῖ ἀγάπη, ἵνα ἔστιν ὑπερηφανία;

δ'. Εἶπεν δὲ ἀδελφὸς Ἡλίας, διτὶ Εἴδον ἐγώ τινα λαβόντα κολοκύντιον οἰνού εἰς τὴν μάλην αὐτοῦ· καὶ ἵνα αἰσχύνω τοὺς δαίμονας διτὶ φαντασίᾳ ἥν, εἴπον τῷ ἀδελφῷ· Ποίησον ἀγάπην, καὶ ἄρδον μου τοῦτο· καὶ ἄρας τὸ πάλλιον αὐτοῦ, εὐρέθη μηδὲν ἔχων. Τοῦτο δὲ εἴπον, διτὶ κανὸν τοῖς δρυθαλμοῖς ἰόντε τι, ἢ ἀκούσητε, μηδὲ καταδέξησθε. Πόσῳ μᾶλλον τηρεῖτε τοὺς διαλογισμοὺς καὶ τὰς ἐνθυμήσεις καὶ τὰς ἐννοίας, εἰδότες διτὶ αὐτοῦ ἐμβάλλουσιν αὐτά, ἵνα μιάνωσι τὴν ψυχὴν λογίζεσθαι τὰ μηδὲ συμφέροντα, καὶ ἵνα ἀπασχολήσωσι τὸν νοῦν ἀπὸ τῶν ἀμαρτιῶν αὐτοῦ, καὶ τοῦ Θεοῦ.

ε'. Εἶπε πάλιν· Οἱ δινθρώποι τὸν νοῦν ἔχουσιν, ἢ εἰς τὰς ἀμαρτίας, ἢ πρὸς τὸν Ιησούν, ἢ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους.

ζ'. Εἶπε πάλιν· Ἐὰν μηδὲ νοῦς φύλλη μετὰ τοῦ σώματος, εἰς μάτην δὲ κόπος. Ἐὰν γάρ τις ἀγαπᾷ τὴν θλιψίαν, θυτερον γίνεται αὐτῷ εἰς χαρὰν καὶ ἀνάπτασιν.

η'. Εἶπε πάλιν, διτὶ Τις γέρων ἔμεινεν εἰς ιερόν· καὶ ἥλθον οἱ δαίμονες λέγοντες αὐτῷ· Ἀπελθε ἐκ τοῦ τόπου ήμῶν. Καὶ δέ γέρων ἐφη· Ὅμεις οὐκ ἔχετε τόπον. Καὶ ἥλθαντο σκορπίζειν αὐτοῦ τὰ βατά καθ' ἄπαξ. Ό δέ γέρων ἐπέμενεν αὐτά συλλέγων. Ὅτερον δὲ δαίμων χρατήσας αὐτοῦ τὴν χείρα, ἔσυρεν αὐτὸν ἔξω. Ως δὲ ἐφθασε τὴν θύραν δέ γέρων, τῇ διλη-

Joanne Persa, num. 2, Ἰάκωβον τὸν τῆς διακονίας. Ubi Pelagius vertit dispensatorem. Typicum S. Subse cap. 5: Οἱ διακονηταὶ σχολάζουσιν ἐν ταῖς διακονίαις αὐτῶν. Videtur porro iste Elias is esse, qui a Palladio memoratur Hist. Laus. eap. 3.

χειρὶ κατέσχε τὴν θύραν, κράζων· Ἰησοῦ, βοήθει μοι. Καὶ εὐθὺς ὁ δαίμων ἔρυγε. Καὶ ὁ γέρων ἤρξατο κλαίειν. Ὁ δὲ Κύριος εἶπεν αὐτῷ· Τί κλαίεις; καὶ λέγει ὁ γέρων· Ὄτι τολμῶσι κρατῆσαι τὸν ἀνθρώπον, καὶ οὐτας ποιῆσαι. Εἶπε δὲ αὐτῷ· Σὺ ἡμέλησας· Ὅτε γάρ εἶτης με, εἰδες πῶς εὑρέθην οὐα. Ταῦτα λέγω, διτι κόπου πολλοῦ χρεῖα, καὶ εἰ μή κόπος γένηται, οὐ δύναται τις ἔχειν τὸν Θεὸν αὐτοῦ⁵⁷. Αὐτὸς γάρ δὲ ἡμᾶς ἐσταυρώθη.

Ἄδελφὸς παρέβαλε τῷ ἀδελφῷ Ἡλίᾳ τῷ ἡσυχαστῇ⁵⁵, εἰς τὸ κοινόνιον τοῦ σπηλαίου τοῦ ἀδελφοῦ Ζάδδα⁵⁶, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἀδελφό, εἰπόν μοι ῥῆμα. Ὁ δὲ γέρων λέγει τῷ ἀδελφῷ, διτι· Ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ἡμῶν, τηγανῶντο αἱ τρεῖς ἄρεται αὔταις, ἡ ἀκτημοσύνη, καὶ ἡ πραότης, καὶ ἡ ἐγκράτεια· νῦν δὲ κρατεῖ εἰς τοὺς μοναχοὺς ἡ πλεονεξία, καὶ ἡ γαστριμαργία, καὶ ἡ θοασύτης. Εἴ τι⁵⁸ θέλεις κοάτησον.

Περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ἡρακλείου.

Ἄδελφὸς πολεμηθεὶς⁵⁹, ἀπήγγειλε τῷ ἀδελφῷ Ἡρακλείῳ⁶⁰. Καὶ λέγει αὐτῷ ἐκείνος στηρίζων αὐτὸν, διτι· Τίς γέρων ἔσχε μαθῆτην ὑπῆκονταν ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Μισθὸν δὲ τοῦ πολεμηθεὶς ἔβαλε μετάνοιαν τῷ γέροντι, λέγων· Ποίησόν με γενέσθαι μοναχὸν. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Βλέπε τόπον, καὶ ποιοῦμέν σοι κελλίον⁶¹. Καὶ ἀπελθὼν ἀπὸ σημείου ἐνὸς εὗρε. Καὶ ἀπελθόντες ἐποίησαν κελλίον. Καὶ λέγει τῷ ἀδελφῷ· Εἴ τι σοι λέγω, τοῦτο ποιήσον. Ὅταν πεινᾷς, φάγε, πίε, κοιμάω· μόνον τοῦ κελλίου σου μή ἐξέλθῃς ἔως τοῦ σαββάτου· τότε ἔρχου ἐγγύς μου⁶². Ὁ δὲ ἀδελφὸς ἐποίησε τὰς δύο ἡμέρας κατὰ τὴν ἐντολὴν· καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀκηδίασας, λέγει· Τί τοῦτο ἐποίησε μοι ὁ γέρων⁶³; καὶ ἀναστάς, ἐψάλλε πλειστους φαλμούς· καὶ μετὰ τὸ δῦναι τὸν ἥλιον ἔφαγε· καὶ ἀναστάς ἀπῆλθε κοιμηθῆναι εἰς τὸ ψιάθιον αὐτοῦ. Καὶ θεωρεῖ Ἀιθίοπα κείμενον τρίζοντα τοὺς ὅδοντας κατ' αὐτοῦ. Καὶ δρομαῖος φόδῳ πολλῷ ἥλθε πρὸς τὸν γέροντα· καὶ κρούσας τὴν θύραν, εἶπεν· Ἀδελφό, ἀλέτησόν με, καὶ δινοίξον⁶⁴. Ὁ δὲ γέρων, γνοὺς διτι οὐκ ἐφύλαξε τὸ ῥῆμα αὐτοῦ, οὐκ ἡνοίκεν αὐτῷ ἔως πρωΐ, καὶ δινοίξας τῷ πρωΐ, εἵρεν αὐτὸν ἔως παρακαλοῦντα· καὶ οἰκητήρισας εἰσήνεγκεν αὐτὸν. Τότε λέγει· Δέομαί σου Πάτερ· Ἀιθίοπα μέλανα εἶδον ἐπὶ τὸ ψιάθιον μου, ὡς ἀπῆλθον κοιμηθῆναι. Ὁ δὲ εἶπε· Τοῦτο ἐπαθεῖς, διτι οὐκ ἐφύλαξας τὸ ῥῆμά μου. Τότε τυπάσας αὐτῷ πρὸς τὴν δύναμιν, τὸ ἀκόλουθον⁶⁵ τοῦ μονήρους βίου⁶⁶, κατὰ μικρὸν γάγονε μοναχὸς καλέσ.

Α εαμ, clamans : Jesu, succurre mibi. Confestimque fugit dæmon. Itaque senex flere cœpit. At Dominus dixit ei: Cur fles? Respondit senex: Quod audeant prehendere hominem, atque ita facere. Tum ad eum Dominus: Tu negligens fuisti. Quando enim quæsiisti me, vidiisti quomodo inventus sim tibi. Hæc aio, quoniam labore mylo opus est; ac nisi laboretur, non potest quis habere Deum suum. Nam ipse propter nos cruci affixus fuit.

B 8. (56) Frater convenit abbatem Eliam quietæ vitæ sequtorem, in cœnobium speluncæ abbatis Sabbae, et dixit ei: Abba documentum mibi trade. At senex ait fratri: In diebus patrum nostrorum, hæc tres virtutes diligebantur, paupertas, mansuetudo, abstinentia. Nunc vero inter monachos regnant, avaritia, confidentia, gula. Quod placuerit, elige.

De abate Heracio.

Frater temptationibus impugnatus, denuntiavit abbati Heracio. Ille ut confirmaret eum, hanc narravit historiam: Senex quidam habuit discipulum obedientiæ virtute præstantem, ad multos annos. Qui aliquando tentatus ac impugnatus, senem demittendo se salutavit; ac dixit: Fac me esse monachum. Ait illi senex: Locum considera, et faciemus tibi cellam. Ergo abiens procul uno lapide, reperit. Tum prosecti cellam construxerunt. Dicit fratri: Quod tibi edisseruero, hoc fac. Quando esurieris, manduca; simili modo bibe, dormi: tantum e cella tua ne exieris, usque ad Sabbathum; tunc veni juxta me. Frater autem duos dies peregit ex præcepto; at die tertia tædio affectus dixit: Cur ita mecum egit senex? Quare surgens, cœpit psallere plures psalmos; ac post solis occasum cibum sumpsit; surgensque abiit cubitum super matta sua. Et videt Ἀιθιοπem jacentem, qui dentibus stridebat adversus eum. Unde cum timore multo cucurrit ad senem: pulsataque foribus, ait: Abba, miserere mei, aperi. Senex autem, sciens quod non custodisset manūdatum, non aperuit usque ad diluculum: quo tempore apriens, invenit foras rogantem: et commiseratione ductus introduxit eum. Tunc ait: Oro te, Pater D vidi Ἀιθιοπem super mattam meam, ut dormitum abii. Excepit senex: Id tibi accidit, quia non servasti quod præceperam. Post hæc pro virili informavit eum in ordine vitæ monasticæ; paulatimque evasit probus monachus.

⁵⁷ Al. μετ' αὐτοῦ. ⁵⁸ Ed. Σάξ. ⁵⁹ Ed. δ τι. ⁶⁰ Al. add. καὶ γίνη μοναχός. ⁶¹ Al. inser. καὶ ὑπέστρεψεν ὁ γέρων εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ. ⁶² Al. add. εὐχάριστος ποιεῖν. ⁶³ Al. add. μοι ταχέως. ⁶⁴ Al. τὴν ἀκολουθίαν.

⁶⁵ Alii add. οἰκησαι καθ' ἐαυτόν. ⁶⁶ Al. Ἡρακλεῖδη.

(55) Ἡσυχαστὴ. Ἡσυχαστὴς εἶται ἡσυχαστήριον, ησια nomina. Sed quid vetat leve mendum tollere ex epistola Paschalis II ad Norgaudum Augustodunensem, quam luce donavit in Appendice ad Reginonem suum vir clarissimum Stephanus Balusius? Illud autem apostolica auctoritate statuimus, ut nulli

presbytero, vel viventi vel morienti seu ad aliam religionem (imo regionem) vel ad quietam vitam transiunt, liceat res quas a die ordinationis suæ in ecclesia in qua est ordinatus conquerire poterit (s. potuerit), auferre vel minuere.

(56) Moschi c. 52.

Principium litteræ Θ.

De abate Theodoro Phermensi.

A

'Αρχὴ τοῦ Θ στοιχείου.

1. (57) Abbas Theodorus Phermæ tres possidebat bonos libros; et venit ad abbatem Macarium, dixitque ei: Tres mihi sunt codices præclarci, ex quorum lectione proficio; fratres quoque ad usum accipiunt, et proficiunt pariter. Fare ergo quid debeam facere. Retinebone eos ad meam fratrumque utilitatem, aut vendam, ut dem pauperibus? Respondit senex: Bonæ quidem sunt actiones; sed majus omnibus est, nihil possidere. Quod audito, discessit, ac vendidit eos, pecuniamque pauperibus tradidit.

2. (58) Frater quidam residens in Cellis solitariae turbabatur; et abiens ad abbatem Theodorum Phermensem, retulit ei. Senex vero dixit: Vade, humilem reddre cogitationem tuam, subjice te, et cum aliis maneto. Postea reversus est ad senem, dixitque: Neque cum hominibus conquiesco. Tum senex ad eum: Si neque solus neque cum aliis quietem obtines, qua de causa egressus es ad vitam monachalem? Nonne ut tribulationes sustineres? Dicito autem mihi: A quot annis habitum gestas? Octo, inquit. Tunc senex ei: Certe in habitu hoc septuaginta annos transegi, nec vel uno die quietem nactus sum; tu vero post octo annos vis requiem possidere. Quo ille audito, confirmatus recessit.

3. (59) Frater accessit aliquando ad abbatem Theodorum, et permanxit dies tres, orans ut audiaret dictum aliquod. Sed ille nequaquam respondit. Unde frater tristis egressus est. Ait igitur discipulus ejus: Abba, quare nihil ei dixisti? et contristatus abcessit. Tum senex: Utique non locutus sum ei; negotiator enim est, vultque ex aliorum sermonibus gloriam reportare.

4. (60) Dixit iterum: Si amicitiam cum aliquo junxeris, contigerit autem eum incidere in tentationem fornicationis, si potes, porrige manum, eumque sursum trahe. Sed si inciderit in haeresim, nec a te persuadeatur ad conversionem, cito illum a te abscinde; ne si tardaveris, simul traharis ad foveam.

5. (61) Aiebant de abate Theodoro e Pherme, quod in his tribus capitibus supra multos excelleret: in paupertate, in austeritate, et in hominum fuga.

6. (62) Vacans aliquando inter eos versabatur abbas Theodorus; cumque comederent, sumebant cum reverentia calices taciti, nec dicebant illud: *Ignoscere*. Et dixit abbas Theodorus: Amiserunt monachi nobilitatem suam, dicere, *Ignoscere*.

a'. Οἱ ἀδελφοὶ Θεόδωρος δὲ τῆς Φέρμης ἐκτήσατο τρία βιβλία καλά· καὶ παρέβαλε τῷ ἀδελφῷ Μακάριῳ, καὶ λέγει αὐτῷ, ὅτι Ἐχω τρία βιβλία καλά, καὶ ὡρελοῦμαι ἐξ αὐτῶν· καὶ οἱ ἀδελφοὶ κιχρῶνται αὐτά, καὶ ὠφελοῦνται. Εἰπὲ οὖν μοι, τι ὠφειλον ποιήσαι; κατάσχω αὐτὰ εἰς τὴν ἐμήν καὶ τὴν τῶν ἀδελφῶν ὠφελειαν, ή πωλήσω αὐτά καὶ δώσω πτωχοῖς; Καὶ ἀποκριθεὶς δὲ γέρων εἶπε· Καλαὶ μὲν αἱ πρᾶξεις, ἀλλὰ μεῖζων πάντων ή ἀκτημοσύνη ἔστι. Καὶ τοῦτο ἀκούσας, ἀπελθὼν ἐπώλησεν αὐτά, καὶ διέδωκε πτωχοῖς.

β'. Ἀδελφός τις καθεξόμενος εἰς τὰ Κελλία ἐτάρασσε κρηταμόνας· καὶ ἀπελθὼν πρὸς τὸν ἀδελφὸν Θεόδωρον τὸν τῆς Φέρμης, εἶπεν αὐτῷ. Οἱ δὲ γέρων εἶπεν· Ὑπάγε, ταπείνωσον τὸν λογισμὸν σου, καὶ ὑποτάγγθι, καὶ μεῖνον μετὰ ἄλλων. Καὶ ὑποστρέψει πρὸς τὸν γέροντα, καὶ λέγει αὐτῷ· Οὐδὲ μετὰ τῶν ἀνθρώπων ἀναπαύομαι. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Εἰ μόνος οὐκ ἀναπαύῃ, οὐδὲ μετὰ τῶν ἄλλων, διατέλεσθε εἰς τὸν μοναχὸν; οὐχὶ ἵνα ὑποφέρῃς τὰς θλίψεις; εἰπὲ δὲ μοι· Πόσα ἔτη ἔχεις εἰς τὸ σχῆμα; Λέγει· Ὁκτώ. Εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ γέρων· Φύσει ἔχω ἐν τῷ σχήματι ἐδόμηκοντα ἔτη, καὶ οὐδὲ μίαν ήμέραν εὑρόν ἀνάπτασιν· καὶ σὺ εἰς ὅκτὼ ἔτη θέλεις ἀνάπτασιν ἔχειν; Καὶ τοῦτο ἀκούσας, ἐδραιωθεὶς ἀπῆλθεν.

γ'. Παρέβαλεν ἀδελφός ποτε τῷ ἀδελφῷ Θεόδωρῳ, καὶ ἐποίησε τρεῖς ἡμέρας παρακαλῶν αὐτὸν ἀκοῦσαι λόγον. Οἱ δὲ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ. Καὶ ἐξῆλθε λυπούμενος. Λέγει οὖν αὐτῷ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ· Ἀδελφὲ, πῶς οὐκ εἶπες αὐτῷ λόγον; καὶ ἀπῆλθε λυπούμενος. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Φύσει οὐκ ἔλεγον αὐτῷ πραγματευτῆς γάρ ἔστι, καὶ εἰς ἀλλοτρίους λόγους θέλει δοξάζεσθαι.

δ'. Εἶπε πάλιν· Ἐὰν ἔξεις φιλίαν μετὰ τινὸς, καὶ συμβῇ αὐτὸν εἰς πειρασμὸν πορνείας ἐμπεσεῖν, ἐὰν δύνασαι δὸς αὐτῷ χείρα, καὶ ἔλκυσσον αὐτὸν ἄνοι. Ἐὰν δὲ εἰς αἴρεσιν ἐμπέσῃ, καὶ μὴ πεισθῇ σοι ἀποστραφῆναι, ταχέως κόδφον αὐτὸν ἀπό σου· μῆποτε βραδύνων συγκατασπασθῆς αὐτῷ εἰς τὸν βθόρον⁵⁸.

ε'. "Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Θεόδωρου τοῦ τῆς Φέρμης, ὅτι τὰ τρία ταῦτα κεφάλαια εἶχεν ὑπὲρ πολλούς· τὴν ἀκτημοσύνην, τὴν δικήσιν, καὶ τὸ φεύγειν τοὺς ἀνθρώπους.

Ϛ'. Εὔκαρποσ ποτε δὲ ἀδελφὸς Θεόδωρος μετ' αὐτῶν⁵⁹· καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν, κατ' εὐλάβειαν ἐλάμβανον τὰ ποτήρια σιωπῶντες, καὶ οὐκ ἔλεγον τὸ Συγχώρησον. Καὶ εἶπεν δὲ ἀδελφὸς Θεόδωρος· Ἀπώλεσαν οἱ μοναχοὶ τὴν εὐγένειαν αὐτῶν, τὸ λέγειν¹, Συγχώρησον.

⁵⁸ Αἱ βυθόν. ⁵⁹ Αἱ μετ' ἀδελφῶν εἰς Σκῆναν. ¹ Pro τὸ λέγειν αἱ μὴ λέγοντες.

(57) *Vit. Patr.* vi, 6.

(58) *Vit. Patr.* viii, 5.

(59) *Vit. Patr.* viii, 6.

(60) *Vit. Patr.* x, 23.

(61) *Vit. Patr.* i, 7.

(62) *Vit. Patr.* xv, 20.

ζ. Ἡρώτησεν αὐτὸν ἀδελφός, λέγων Θάλεις, ἀδέδα, ^Α μικρὰς ἡμέρας μή φάγω ἄρτον; Καὶ λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Καλῶς ποιεῖς· καὶ γάρ κάγὼ ἐποίησα οὖτας. Καὶ λέγει αὐτῷ δὲ ἀδελφός· Θέλω οὖν λαβεῖν² τὰ ἑρε-
σινιά μου εἰς τὸ ἀρτοκοπεῖον, καὶ ποιήσαι αὐτὰ
ἄλευρον. Καὶ λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Εἴ πάλιν ὑπάγεις
εἰς τὸ ἀρτοκοπεῖον, ποιήσον τὸν ἄρτον σου· καὶ τίς
ἡ χρεὰ τῆς ἔξαγωγῆς ταύτης (63);

η. Ἡλθεὶς τις τῶν γερόντων πρὸς τὸν ἀδέδαν Θεόδωρον, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἰδοὺ δὲ δεῖνα δὲ ἀδελφὸς ὑπ-
έστρεψεν εἰς τὸν κόσμον. Καὶ εἶπεν αὐτῷ δὲ γέρων· Ἐπὶ τούτῳ φαυμάζεις; μή φαυμάσῃς, ἀλλὰ φαυμά-
σους μᾶλλον ἔχεις ἀκούσῃς; διτὶ διδυνήθη τις ἐκφυγεῖν
ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ ἔχθροῦ.

θ. Ἀδελφός τις ἤλθεν πρὸς τὸν ἀδέδαν Θεόδωρον,
καὶ ἤρετο λαλεῖν καὶ ἔξετάζειν πράγματα, ὃν οὕτω
τὴν ἐργασίαν ἔποιει. Καὶ λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Οὐπω
εὑρες τὸ πλοῖον, οὐδὲ τὰ σκεῦη σου ἔβαλες, καὶ πρὸ^Β
τοῦ πλεῦσαι, ἥδη εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην ἀπῆλθες.
Πρῶτον σταν ποιήσεις τὸ ἔργον, ἔρχη εἰς δὲ νῦν λαλεῖς.

ι. Ό αὐτός ποτε παρέβαλε τῷ ἀδέδα Τιαννη τῷ
ἀπὸ γεννήσεως εὔνούχῳ· καὶ λαλούντων αὐτῶν,
εἶπεν· Ὅταν ἡμῶν εἰς Σκῆτιν, τὰ ἔργα τῆς ψυχῆς
ἥν τὸ ἔργον ἡμῶν, τὸ δὲ ἔργον τοῦτον ὁ πάρεργον
εἰχομεν· νῦν δὲ γέγονε τὸ ἔργον τῆς ψυχῆς ὡς πάρ-
εργον, καὶ τὸ πάρεργον ἔργον.

ια. Ἡρώτησε δὲ αὐτὸν ἀδελφός, λέγων· Ποιόν
ἔστι τὸ ἔργον τῆς ψυχῆς, δὲ νῦν ὡς πάρεργον ἔχομεν,
καὶ ποιόν ἔστι τὸ πάρεργον, δὲ νῦν ἔργον ἔχομεν; Καὶ
λέγει δὲ γέρων· Πάντα τὰ γινόμενα διὰ τὴν ἐντολὴν
τοῦ Θεοῦ, ἔργον ψυχῆς ἔστι· τὸ δὲ εἰς λόγον ἔσωτῶν
ἐργάζεσθαι καὶ συνάγειν, τοῦτο πάρεργον ἔχειν ὀφε-
λομέν. Καὶ λέγει δὲ ἀδελφός· Σαφῆνισθον μοι τὴν ὑπό-
θεσιν ταύτην. Καὶ λέγει δὲ γέρων· Ἰδοὺ ἀκούεις περὶ
ἴκμου διτὶ ἀσθενῶν, καὶ ὀφελεῖς ἐπισκέψασθαι με, καὶ
λέγεις ἐν ἔσωτῷ· Καταλιπεῖν ἔχω τὸ ἔργον μου, καὶ
νῦν ἀπελθεῖν; ἀλλὰ πληρώσω πρῶτον, καὶ οὕτω
ἀπέρχομαι. Ἐρχεται δέ σοι καὶ ἀλλή ἀφορμή, καὶ
τάχα οὐδὲ διλοις ὑπάγει. Πάλιν διλοις ἀδελφὸς λέγει
σοι· Δές μοι χείρα, ἀδελφέ! καὶ λέγεις· Ἔχω ἀφῆσαι
τὸ ἔργον μου, καὶ ἀπελθεῖν ἔργασσασθαι μετὰ τούτου;
Ἐδών μη ἀπέλθης ἀφειεις τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ,
δὲ ἔστι τὸ ἔργον τῆς ψυχῆς, καὶ ποιεῖς τὸ πάρεργον, δὲ
ἔστι τὸ ἔργον τῶν χειρῶν.

ιβ. Εἶπεν δὲ ἀδέδας Θεόδωρος δὲ τῆς Φέρμης, διτὶ^C
Ἄνθρωπος στήκων εἰς μετάνοιαν, οὐ δέδεται εἰς ἐν-
τολήν.

ιγ. Ό αὐτός εἶπεν· Ἀλλη ἀρετὴ οὐκ ἔστιν, ὡς
τὸ μή ἔξουθενεν.

ιδ. Πάλιν εἶπεν· Ἄνθρωπος μαθὼν τὴν γλυκύ-

* Αι. βαλεῖν.

(63) Τίς η χρεὰ τῆς ἔξαγωγῆς ταύτης; Versio
antiqua: Quid opus est ista adjectio? aut quod ma-
litum, adiectio.

(64) Vit. Patr. viii, 7.

7. (64) Percontatus est eum frater: Visne, abba,
ut aliquot diebus non comedam panem? Respondit
senex: Recte facies; ego etenim ita feci. Ait
frater: Volo igitur portare cicercula mea ad pis-
trinum, ut inde farina fiat. Tum senex: Si, in-
quit, iterum ad pistrinum proficisceris, panem
tuum fac; et quæ utilitas ex ista exportatione?

8. (65) Venit aliquis e senibus ad abbatem Theodo-
rum, dixitque ei: Ecce ille frater reversus
est ad saeculum. Et ait senex: Hac de re miraris?
Admirari noli; sed mirare magis, cum audieris
potuisse quempiam effugere ex ore inimici.

9. (66) Quidam frater venit ad abbatem Theodo-
rum, et coepit loqui ac disquirere de rebus quarum
nondum experientiam per opera habebat. Dixit ei
senex: Nondum navem nactus es, nec in eam im-
posuisti supellectilem tuam: et antequam naviga-
veris, jam in civitatem pervenisti. Ergo cum prius
opus efficeris, veni ad sermones quos nunc lo-
queris.

10. (67) Idem aliquando accessit ad abbatem Joannem, illum ex nativitate eunuchum: et inter
colloquendum, dixit: Quando in Seeti versabar,
opera animæ erant opus nostrum, opera vero ma-
nuum velut operis accessionem habebamus; nunc
vero opus animæ evasit in operis accessionem,
et operis accessio in opus.

11. Interrogavit autem illum frater, sic: Quod-
nam est opus animæ quod nunc velut appendicem
habemus, et quænam appendix quam velut opus
ducimus? Respondit senex: Quæcumque flunt ex
mandato Dei, opus animæ sunt; at respectu sui
operari, et congregare, hoc pro appendice babere
debemus. Frater exceptit: Declara mihi hanc rem.
Senex: Ecce, audis me ægrotare, cumque visitare
me debeas, dicis apud te: An relicturus sum opus
meum, atque profecturus mox? Verum perficiam
prius, siveque pergam. Accidit autem tibi alia occu-
patio; et forte nequaquam vadis. Item, alias fra-
ter dicit tibi: Porridge mihi manū, frater. Tu
vero aīs: Debone dimittere opus meum, et abire
ad operandum cum isto? Si ergo non abieris, re-
linquis mandatum Dei, quod est animæ opus, et
D appendicem exsequeris, scilicet opus manuum.

12. Dixit abbas Theodorus e Pherme, hominem
qui ad pœnitentiam stat, non alligari ad præcep-
tum.

13. Idem dixit: Nulla virtus est talis, ac nequa-
quam contemnere.

14. Hunc etiam sermonem habuit: Homo qui

(65) Vit. Patr. x, 25.

(66) Vit. Patr. viii, 8.

(67) Vit. Patr. x, 24.

didicit cellæ dulcedinem, proximum suum fugit, at A τητα τοῦ κελλίου, οὐχ ὡς ἀτιμάζων τὸν πλησίον αὐτοῦ sine aspernatione.

15. Dicit iterum : Nisi memet abscidero a commiserationibus his, non sinent me esse monachum.

16. (68) Ejus quoque dictum fuit : Muli hoc tempore quietem prius sumpserunt, quam eis præberet Deus.

17. Item hoc : Noli dormire in loco ubi est mulier.

18. Frater interrogavit abbatem Theodorum, dicens : Volo mandata perficere. Retulit ei senex de abbatे Theona, quod ipse quoque dixerit aliquando : Volo adimplere cogitationem meam cum Deo. Et accepta in furno farina subacta, panes conficit ; quos potentibus pauperibus dedit. Iterum potentibus aliis, tradidit sportellas, quodque gestabat pallium ; et intravit in cellam masorte præcinctus. Post hæc tamen de se adhuc conquerebatur, quasi non adimplesset Dei mandatum.

19. Egrotavit aliquando abbas Joseph, et misit ad abbatem Theodorum, dicens : Veni, ut videam te prius quam e corpore egrediar ; erat autem media hebdomada. Ille non profectus est ; sed misit, aiens : Si vixeris usque ad diem Sabbati, adibo ; sin decesseris, in illo sæculo videbimus invicem.

20. Frater dixit abbatи Theodo : Aliquid verbi mihi profer ; nam pereo. Ac ægre respondit ei : Ego periclitor, et quid tibi habeo proloqui ?

21. Venit frater ad abbatem Theodorum, ut eum doceret contexere, attulitque plectam. Senex autem dixit ei : Abi, et mane hoc veni. Surgens ergo senex, plectam ei irrigavit, paravitque prætexturam, dicens : Ita atque ita facio ; et reliquit eum. Ingressus autem in cellam suam senex sedet ; cumque tempus advenisset, cibum apposuit, ac hominem remisit. Venit iterum mane, et ait illi senex : Tolle hinc plectam tuam, atque abi. Venisti enim, ut me in tentationem ac sollicitudinem mitteres. Nec amplius permisit eum intro manere.

22. Retulit abbatis Theodori discipulus : Ali quando venit homo vendens cepas, et implevit mihi craterem. Dicit senex : Imple frumento, et da ei. Erant autem duo acervi frumenti, unus mundus, alter non purgatus ; ac implevi ei ex immundo. Senex vero oculos in me intendit acriter et cum tristitia : unde ex timore prolapsus sum, atque craterem fregi. Tum veniam procumbens petii. Ait senex : Surge, tua non est culpa, sed ego deliqui, quod tibi mandaverim. Itaque ingressus senex, replevit sinum suum frumento purgato, deditque ei una cum cepis.

23. Abiit aliquando abbas Theodorus cum fratre, ad hauriendam aquam ; et præveniens frater ad lacum, vidi draconem. Dicit ei senex : Vade, con-

A τητα τοῦ κελλίου, οὐχ ὡς ἀτιμάζων τὸν πλησίον αὐτοῦ φεύγει.

ιε'. Πάλιν εἶπεν . Έδω μὴ ἐκκῆψω ἐμαυτὸν ἀπὸ τῶν οἰκτιρμῶν τούτων, οὐχ ἐώσι με εἶναι μοναχὸν.

ιε'. Εἶπε πάλιν . Πολλοὶ ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ εἰλοντο τὴν ἀνάπτασιν, πρὶν δὲ θεός αὐτοῖς παράσχῃ.

ιε'. Εἶπε πάλιν . Μή κοιμηθῆς εἰς τόπον δικού ἔστι γυνή.

ιη'. Αδελφὸς τρώτησε τὸν ἀδελφὸν Θεόδωρον, λέγων . Θέλω ἐπιτελέσαι τὰς ἐντολάς. Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Θεωνᾶ, διτὶ εἶπε καὶ αὐτὸς ποτε . Θέλω πληρῶσαι τὸν λογισμὸν μου μετὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ λαβὼν σιτίαν εἰς τὸ ἀρτοκοπεῖον, ἐποίησεν δέρτους· καὶ αἰτησάντων αὐτῶν πτωχῶν, ἔδωκε τοὺς δέρτους· καὶ πάλιν αἰτησάντων ἄλλων, ἔδωκε τὰ σπυρίδια καὶ τὸ ἱμάτιον δὲ φόρει, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ κελλίον, περιξωσάμενος τὸ μαφόριον. Καὶ οὗτως πάλιν ἐμέμφετο ἐαυτὸν λέγων, διτὶ οὐκ ἐπλήρωσα τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ.

ιθ'. Ησθένησε ποτε δὲ ἀδελφὸς Ἰωσῆφ, καὶ ἐπεμψε πρὸς τὸν ἀδελφὸν Θεόδωρον, λέγων . Δεῦρο, ίνα σε ἵνα πρὸ τοῦ με ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ σώματος· ἦν δὲ μέσου τῆς ἐδομάδος. Καὶ οὐκ ἀπῆλθεν· ἐπεμψε δὲ, λέγων . Έδω μείνης ἴως τοῦ σαββάτου, ἔρχομαι· εἰ δὲ ὑπάγεις, εἰς ἑκεῖνον τὸν κόσμον βλέπομεν ἀλλήλους.

ικ'. Αδελφὸς εἶπε τῷ ἀδελφῷ Θεόδωρῳ . Εἰπέ μοι δῆμα, διτὶ ἀπόδλυμα. Καὶ μετὰ κόπου εἶπεν αὐτῷ . Ήγώ κινδυνεύω, καὶ τί σοι ἔχω εἰπεῖν ;

ικ'. Αδελφὸς ἤλθε πρὸς τὸν ἀδελφὸν Θεόδωρον, ἵνα διδάξῃ αὐτὸν ῥάπτειν, ἐνέγκας καὶ τὴν σειρὰν πρὸς αὐτόν. Οὐ δὲ γέρων λέγει αὐτῷ . Υπαγε, καὶ πρῶτον δεῦρο ὄδε. Καὶ ἀναστὰς δὲ γέρων, ἔβρεκεν αὐτῷ τὴν σειρὰν, καὶ ἤτοι μάσεν αὐτῷ τὴν προκαταραφήν, λέγων . Οὗτως καὶ οὗτως ποιήσον· καὶ ἀφῆκεν αὐτὸν. Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ, ἐκάθισεν δὲ γέρων· καὶ εἰς τὴν ὥραν, ἐποίησεν αὐτὸν φαγεῖν, καὶ ἀπέπεμψεν. Ἡλθε δὲ πάλιν πρῶτον· καὶ λέγει αὐτῷ δὲ γέρων . Αρον τὴν σειρὰν σου ἔνθεν, καὶ ἀναχώρει· εἰς πειρασμὸν γάρ ἥλθες βαλεῖν με καὶ εἰς φροντίδα. Καὶ οὐκ ἔτι ἀφῆκεν αὐτὸν ἔσω.

ικ'. Εἶπεν δὲ μαθητὴς τοῦ ἀδελφοῦ Θεοδώρου, διτὶ . Ήλθέ ποτέ τις πωλῶν κρόδυμα, καὶ ἐγέμισε μοι κρατῆρα. Καὶ λέγει δὲ γέρων . Γέμισον αὐτῷ σίτον, καὶ δός αὐτῷ. Ήταν δὲ δύο βιονὸι σίτου, εἷς καθαρὸς, καὶ εἷς ἀκαθάρτος· ἐγέμισα δὲ αὐτῷ ἐκ τοῦ ἀκαθάρτου. Καὶ προσέσχε μοι δὲ γέρων μετὰ ἔξεως καὶ λύπης· καὶ ἀπὸ τοῦ φόδου ἐπεσόν, καὶ ἔκλασα τὸν κρατῆρα· καὶ ἔβαλον αὐτῷ μετάνοιαν. Καὶ λέγει δὲ γέρων . Εγείρου, οὐκ ἔχεις σὺ πρᾶγμα, ἀλλ' ἐγὼ ἡμαρτον, διτὶ εἶπόν σοι. Καὶ εἰσελθὼν δὲ γέρων ἐγέμισε τὸν κόλπον αὐτοῦ σίτον καθαρὸν, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ μετὰ τῶν κρομμύων.

ικ'. Απῆλθε ποτε δὲ ἀδελφὸς Θεόδωρος μετὰ ἀδελφοῦ γεμισταὶ διώρο· καὶ προλαβὼν δὲ ἀδελφὸς εἰς τὸ λάκκον δράκοντα. Καὶ λέγει σύντῷ δὲ γέρων

*Τοιχεία, πάτησον τὴν κεφαλήν αὐτοῦ. Καὶ φοβηθεὶς σύκη ἀπῆλθεν. Ἐλθεῖ δὲ ὁ γέρων, καὶ εἰδεν αὐτὸν τὸ θηρίον, καὶ καταισχυνθὲν ἔφυγεν εἰς τὴν ξρημον.

κδ. Ἡρώτησε τις τὸν ἀδελφὸν Θεόδωρον· Ἐάν δρυν γένηται τις πτῶσις, καὶ σὺ φοβῇς, ἀδελφό; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ἐάν κολληθῇ ὁ οὐρανὸς τῇ γῇ, Θεόδωρος οὐ φοβεῖται. Ἡν γὰρ δεθεὶς τοῦ θεοῦ, ἵνα ἄρδη ἀπ’ αὐτοῦ ἥ δειλία. Διὰ τοῦτο καὶ τρώτησεν αὐτὸν.

κε'. Ἐλέγετο περὶ αὐτοῦ, ὅτι γενόμενος διάκονος εἰς Σκῆτεν οὐκ ἤθελε καταδέξασθαι διακονεῖν, καὶ εἰς πολλοὺς τόπους ἔφυγε. Καὶ πάλιν οἱ γέροντες ἔφερον αὐτὸν, λέγοντες· Μή καταληπτῆς τὴν διακονίαν σου. Λέγει αὐτοῖς ὁ ἀδελφὸς Θεόδωρος· Ἐάσατέ με, καὶ δέομαι τοῦ θεοῦ, εἰ πληροφορήσεις με στήναις εἰς τὸν τόκον τῆς λειτουργίας μου. Καὶ δεόρενος τοῦ θεοῦ, ἐλεγεν· Εἰ θέλημά σου ἔστιν ἵνα στᾶ εἰς τὸν τόπον^{*} μου, πληροφόρησον με. Καὶ ἐδέιχθη αὐτῷ στύλος πυρὸς ἀπὸ τῆς γῆς ἦν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ φωνῇ λέγουσα· Εἰ δύνασαι γενέσθαι ὡς ὁ στύλος σύνος, ὑπαγε, διακόνησον. Ὁ δὲ ἀκούσας ἔκρινε μηράτεις καταδέξασθαι. Ἐλθόντος οὖν αὐτοῦ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἔβαλον αὐτῷ μιτάνοιαν οἱ ἀδελφοί, λέγοντες· Εἰ οὐ θέλεις διακονεῖν, κάν τὸ ποτήριον κατάσχε. Καὶ οὐκ ἤνεγκετο, λέγων· Ἐάν μή ἀφῆτε, ἀναχωρῶ ἐκ τοῦ τόπου τούτου. Καὶ οὕτως ἀφῆκαν αὐτόν.

κζ'. Ἐλεγον δὲ περὶ αὐτοῦ, ὅτι ὡς ἡρημώθη ἡ Σκῆτις, ἤλθε μεῖναι εἰς Φέρμην· καὶ γηράσας ἴσθενται. Προσέφερον οὖν αὐτῷ ἐδέσματα τίνα. Καὶ ἀέφερεν ὁ πρώτος, ἐδίδου τῷ δευτέρῳ, καὶ οὕτως κατὰ τὴν τάξιν, ἀ ἐλάμβανεν παρὰ τοῦ πρώτου, παρεῖχε τῷ ἄλλῳ· εἰς δὲ τὴν ὄρχην τοῦ γεύσασθαι, δέφερεν ὁ ἐρχόμενος, τούτο ἤσθιεν.

κζ'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Θεόδωρου, ὅτι ὅτε ἐκάθητο ἐν Σκῆτει, ἤλθε πρὸς αὐτὸν δαίμων θέλων εἰσελθεῖν· καὶ ἐδησεν[†] αὐτὸν ἔξω τῆς κέλλης. Καὶ πάλιν ἄλλος δαίμων ἤλθεν εἰσελθεῖν· καὶ τοῦτον ἔησε. Καὶ προσθεὶς ὁ τρίτος δαίμων, ἤλθε, καὶ εὗρε δεδεμένους τοὺς δύο· καὶ λέγει αὐτοῖς· Τί ἔστηκατε ὡς ἔξω; Καὶ λέγουσιν αὐτῷ, ὅτι· Ἐστι καθήμενος έστι, καὶ μή θῶν ἡμᾶς εἰσελθεῖν. Καὶ αὐτὸς τυραννήσας ἐπεγέιρεται εἰσελθεῖν. Ὁ δὲ γέρων ἐδησε καὶ τούτον. Φοβηθάντες δὲ τὰς εὐχάς τοῦ γέροντος, παρεκάλουν αὐτὸν, λέγοντες· Ἀπόλισον ἡμᾶς. Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ γέρων· Ἕπαγετε. Καὶ λοιπὸν αἰσχυνθέντες ἀνεχώρησαν.

κη'. Διηγήσαστο τις τῶν Πατέρων, περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Θεόδωρου τοῦ τῆς Φέρμης, ὅτι· Ἐλθόν ποτε δειλῆς πυρὸς αὐτὸν, καὶ εὑρόν αὐτὸν φοροῦντα κεκομμένον λεβίτωνα, καὶ τὸ στήθος αὐτοῦ γυμνόν, καὶ τὸ κονκύλιον αὐτοῦ ἐμπροσθεν. Καὶ ιδού τις Κόμης ἤλθεν θεῖν αὐτόν. Καὶ κρούσαντος αὐτοῦ, ἐξῆλθεν ὁ γέρων ἀνατέξας, καὶ ἀπαντήσας αὐτῷ ἐκάθισεν εἰς τὴν θύ-ραν λαλεῖν αὐτῷ. Καὶ ἔλαθον κόμμα μαφορίου, καὶ

^{*} Al. inser. λειτουργίας. [†] Al. inser. γέροντος.

(69) Vit. Patr. vii, 6.

A culca ipsius caput. Ille territus non perrexit. Venit autem senex; sed ubi conspexit eum serpens, quasi pudore suffusus, aufugit in solitudinem.

24. (69) Aliquis abbatem Theodorum interrogavit: Si subito ruina contigerit, et tu terreberis, abba? Responditque senex: Quamvis cœlum terræ misceatur, Theodorus non terrebitur. Deprecatus quippe Deum fuerat, ut ab eo tolleretur timiditas. Ideoque eum ille interrogaverat.

25. (70) Dicebatur de eo, quod diaconus factus in Sceti, noluit acquiescere ut diaconatus munia exercearet, sed ad varia loca profliguit. Et iterum senes adducebant eum, dicentes: Noli relinquere ministerium tuum. Ait illis abbas Theodorus: Sinite me, et orabo Deum, si certum me reddiderit ut stem in loco ministerii mei. Itaque Deum ita precatus est: Si voluntas tua est ut stem in loco meo, certiore me fac. Tum ostensa est illi columna ignis, a terra ad cœlum usque pertingens, audivitque vocem hujusmodi: Si potes fieri sicut columna hæc, vade, exerce diaconatum. Quo ille audito, decrevit nunquam acquiescere. Cum ergo venisset ad ecclesiam, fratres inclinaverunt se coram eo, dixeruntque: Si ministrare non vis, saltem calicem tene. Sed neque hoc sustinuit, profatus: Nisi dimiseritis me, ex hoc loco recedam. Quocirca reliquerunt eum.

26. Cæterum narrabant de illo, quod postquam vastata fuit Sceti, venit ut maneret in Pherme; et cum senuisset, in morbum incidit. Igitur fratres afferebant edulia. Sed quæ serebat primus, secundo dabat; atque ita ex ordine, quæ a primo capiebat, prædebat alteri. Adventante autem hora manducandi, quod primus ex accendentibus porrigitbat, eo vasebatur.

27. Aiebant de abbatे Theodoro, quod quando in Sceti residebat, venit ad ipsum dæmon, intrare volens: et ligavit eum extra cellam. Iterum accessit alius dæmon, ut ingredieretur; hunc quoque alligavit. Et adjiciens tertius dæmon, advenit, inveniensque duos priores vincitos, atque dixit eis: Cur huc extra statis? Respondent: Qui intra cellam sedet, non sinit nos intrare. Ipse vero vi facta conatus est introire. At senex hunc etiam constrinxit. Itaque veriti senis preces, rogaverunt illum, dicentes: Solve nos. Tum ad eos senex: Abite. Dein ignorinia affecti, discesserunt.

28. Narravit Patrum aliquis de abbatе Theodoro, illo e Pherme: Veni aliquando ad eum sub vesperam, et inveni indutum levitone laceru, nudeoque erat pectore, cucullam habens ante se. Tum ecce comes quidam accessit, ut videret eum. Cumque pulsasset, exivit senex ad aperiendum. Et obviam factus, sed sit in porta cum illo locuturus. Ego sumpsi segmen masfortis, contextique humeros eius.

(70) Vit. Patr. xv, 21; vii, 33, 1.

At senex extensa manu, illud projectit. Postquam autem discessisset comes, dixi ei : Abba, quare hoc egisti? Venit homo, ut proficeret : nunquid vero ut scandalum pateretur? Respondit senex : Quid ait mihi, abba? Etiamnum hominibus servimus? Fecimus quod facto opus erat; de reliquo præterit. Qui vult proficerere, proficiat; qui vult scandalum pati, patiatur. Ego vero quo in habitu fuero, ita occurram. Denuntiavit autem discipulo suo, dicens : Si quis advenierit, videre me desiderans, ne ipsi loquaris quidplam eorum quæ homines proferre solent; sed si comedero, dic, Comedit; si dormiero, Dormit.

29. Irruerunt aliquando in illum latrones tres : quorum duo tenebant eum, tertius vero supellectilem ejus auferebat. Postquam autem extulit libros, voluit levitonem quoque sumere. Tunc dixit eis : Hoc dimittite. At illi noluerunt. Motis igitur manus suis, illos duos dejecit. Quod cernentes, timore correpti sunt. Ait senex : Nihil timeatis; facite ex supellectili partes quatuor, tres accipite, relinquette unam. Atque ita fecerunt, ut sumeret partem suam, levitonem quo in synaxi utebatur.

De abate Theodoro e Nono.

4. Dicit abbas Theodorus, ille de Ennato seu Nono : Quando eram juvenis, in solitudine degbam. Abii ergo ad furnum, ut facerem duas frumentarias cocturas; inveni ibi fratrem qui volebat panes confondere, nec habebat quemquam ad dandam ei manum. Ego autem mea reliqui, et manum ei porrei. Ut vero ab illa occupatione liberatus sum, venit alius frater; iterumque ei dedi manum, ac feci panes. Tertius postea accessit; similique modo egit. Atque sic ad singulos adventantes me gerebam; et sex cocturas confeci. Tandem duas mieas cocturas-peregi, cum nemo amplius veniret.

2. (73) Memorabant de abate Theodoro et abate Lucio, Ennati incolis, quod quinquaginta annos

*** Al. λεβήτων. ** Al. λεβήτονα.**

(71) Vit. Patr. vii, 7

(72) Τὸν λεβήτων τὸν συνακτικόν. Apud Bollandum, Februarii 11, in Vita Joni monachi : Habebat vero unum lebitonem, quo induebatur tempore divinorum et intemeratorum sacramentorum corporis Domini nostri Jesu Christi : et cum primum communicasset, eum rursus exuebat et reponebat, mundum servans octoginta quinque annos. Quibus addie locum inferius posuit in abbate Phoca, num. 1. Ac nescio an facient obscura verba in Vita Guthlaci Anchoretæ, cap. 31, sæculo iii, de sanctis ordinis S. Benedicti, parte 1, p. 278 : Ac deinde cum causam rexationis suæ a primordio narraret, vir Dei Guthlacus exuens se lutero metotina in quo ille orare solebat, ipsum circumdedit. Legi enim aut intelligi potest levitorium, quod pro levitorio habetur in Papia. Scio ab auctoribus tradi, lebetonem seu levitonem et libitonarium vestem fuisse monachicam ex lino aut etiam ex pilis contextam. Sed quid impedit, quin nonnulli simile indumentum e pellibus consecerint?

(73) Τοῦ Ἐρράτου. Interpretes, De Ennato. De Nono Alexandriae, hoc est monasterio quod situm erat in Ennato seu Nono, nona regione Alexandrinæ

էտσέπασα τοὺς ὥμους αὐτοῦ. Οἱ δὲ γέρων ἔξετειν τὴν χείρα, καὶ Ἑρρίψει αὐτό. Καὶ ᾧ ἀπῆλθεν ὁ Κδμης, εἰπὼν αὐτῷ· Ἀδεῖ, τί τοῦτο ἐποίησας; ήλθεν ὁ ἄνθρωπος ὡφεληθῆναι· μή ἵνα σκανδαλισθῇ; Καὶ λέγεις μοι δὲ γέρων· Τί λέγεις μοι, ἀδεῖ; ἀχμήν τοὺς ἀνθρώπους δουλεύουμεν; ἐποίησαμεν τὴν χρείαν· παρῆλθε λοιπόν. Οἱ θέλων ὡφεληθῆναι, σκανδαλισθῇ ἐγὼ δὲ ᾧ ὁ ἄνθρωπος, οὗτως ἀπαντῶ. Παρήγγειλε δὲ τῷ μαθητῇ αὐτοῦ, λέγων· Ἐάν τις Ἐλθῇ ἰδεῖν με θέλων, μή εἰπῃς αὐτῷ τί ποτε ἀνθρώπινον· ἀλλ' ἐὰν τρώγω, εἰπὲ, Τρώγει· ἐὰν κοιμῶμαι, εἰπὲ, Κοιμάται.

xv. Ἡλθόν ποτε ἐπάγω αὐτοῦ τρεῖς λησταῖς· καὶ οἱ δύο ἐκράτους αὐτὸν, δὲ δὲ εἰς ἔκουσάλεις τὰ σκεύη αὐτοῦ. Ός δὲ ἔξηνεγκε τὰ φιδίλια, καὶ τὸν λεβίτωνα· ἡθελε λαβεῖν· τότε λέγεις αὐτοῖς· Τοῦτο ἀφίετε. Οἱ δὲ οὐκ ἡθελον. Καὶ κινήσας τὰς χείρας αὐτοῦ Ἑρρίψει τοὺς δύο. Καὶ ἴδοντες ἐφοβήθησαν. Καὶ λέγεις αὐτοῖς δὲ γέρων· Μηδὲν δειμάστε· ποιήσατε αὐτὰ εἰς τέσσαρα μέρη, καὶ λάβετε τὰ τρία, καὶ ἀφετε τὸ έν. Καὶ οὗτως ἐποίησαν· διὰ τὸ λαβεῖν τὸ μέρος αὐτοῦ τὸν λεβίτωνα⁵⁵ τὸν συνακτικόν (73).

Περὶ τοῦ ἀδεῖα Θεοδώρου τοῦ Ἐρράτου.

α'. Εἶπεν δὲ ἀδεῖας Θεοδώρος δὲ τοῦ Ἐννάτου (73), διτι· Ότι ἡμην νεώτερος, εἰς τὴν Ἑρημον ἐμενον. Ἀπῆλθον οὖν εἰς τὸ ἀρτοκοπεῖον ποιῆσαι δύο σιτίας, καὶ εὑρον ἐκεῖ ἀδελφὸν θέλοντα ποιῆσαι ἀρτους, καὶ οὐκ εἶχε τινὰ δουῦναι αὐτῷ χείρα. Ἐγὼ δὲ ἀφῆκα τὰ ἔμμα, καὶ ἔδωκα αὐτῷ χείρα. Ός δὲ ἐσχέδιασα, ἡλθεν ἄλλος ἀδελφὸς, καὶ πάλιν ἔδωκα αὐτῷ χείρα, καὶ ἐποίησα τὰ φωμία. Καὶ πάλιν τρίτος ἦλθε, καὶ ἐποίησα δύοις· καὶ οὗτως ἔκαστον τῶν ἐρχομένων ἐποίουν· καὶ ἐποίησα δέ σιτίας. Γύστερον δὲ ἐποίησα τὰς δύο σιτίας τὰς ἔμμας, ἀποσχύντων τῶν ἐρχομένων.

β'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδεῖα Θεοδώρου καὶ τοῦ ἀδεῖα Λουκίου τῶν τοῦ Ἐννάτου, διτι· ἐποίησαν πεντήκοντα

civitatis. Præter Joannen. Moschum cap. 145, 177, 184, Leontius De sectis, actione 5: Φοηθεὶς δὲ Σεβῆρος, φεύγει εἰς Ἀλεξανδρεῖαν, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ ἰουλιανὸν τινὰ ἐπισκόπον Ἀλιχαρνασοῦ· οὗτοι ἐλθόντες, ἐκάθεστοι εἰς τὸ Ἐννάτον. Severus meīus impulsus, Alexandriam profugit, Julianum quemdam Halicarnassensem, episcopum secum habens. Hi posteaquam eo venissent, sedebant ad Ennatum. Ad quem locum observari debet varietas ex Scholio Anastasiāni Hodigi, cap. 22, p. 346: Σευῆρος καὶ Γαϊανὸς δύσφρονες τὸ πολὺ ἐπύγχανον, καὶ ἐν τῷ δια (f. τὸν τῷ vocat) ἐν τῷ ὀχτοκαιδεκάτῳ Ἀλεξανδρεῖας διῆγον. Severus et Gaianus initio concordes erant, ejusdemque sententiæ; et simul in Decimo octavo Alexandriae degebant. Quid vero sibi volunt ista Liberati cap. 19: Eo tempore Alexandriæ, mortuo Diocoro iu niore, Timotheus ecclesiæ ipsius susceperebat episcopatum; a quo gratissime suscepti Severus et Julianus, sedebant ad laborem aut labrānum, labronem, labranon? Coniebant, labram hoc est lauram Nonum, vel una voce, labronum. Ceterum nolleme hoc Ennatum a viris doctis confusum fuisse cum ἐνάτῳ σημείῳ Ἀλεξανδρεῖας, infra ubi de Longino, n. 3.

ξην, χλευάζοντες τοὺς λογισμοὺς αὐτῶν, καὶ λέγοντες· Μετὰ τὸν χειμῶνα τοῦτον, μεταβαίνομεν ἐντεῦθεν. Ὄτε δὲ πάλιν ἤρχετο τὸ θέρος, Ἐλεγον, ὅτι Μετὰ τὸ θέρος τοῦτο ἀπερχόμεθα ἐντεῦθεν. Καὶ οὕτως ἐποίησαν πάντα τὸν χρόνον οἱ ἀειμνῆστοι Πατέρες.

γ. Εἶπεν δὲ ἀδελφὸς Θεόδωρος ὁ τῶν Ἐννάτου, ὅτι Ἐάν λογίστηται ἡμῖν ὁ θεός τὰς ἐν ταῖς εὐχαῖς ἀμελείας, καὶ τὰς αἰχμαλωσίας τὰς ἐν ταῖς ψαλμῳδίαις, οὐ δυνάμεθα σωθῆναι.

Περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Θεοδώρου τοῦ εἰς Σκῆτην.

Εἶπεν δὲ ἀδελφὸς Θεόδωρος ὁ εἰς Σκῆτην· Ἐρχεται δὲ λογισμὸς, καὶ ταράσσει με, καὶ ἀσχολεῖ με, καὶ τὴν πρᾶξιν οὐκ ἰσχύει ποιῆσαι, ἀλλὰ μόνον ἐμποδίζει πρᾶξιν τὴν ἀρετὴν· δὲ νηφάλιος ἄνηρ, ἐκτιναχάμενος αὐτὸν, ἐγείρεται εἰς προσευχήν.

Περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Θεοδώρου τοῦ Ἐλευθεροκολίτου.

α'. Ἡρώτησεν δὲ ἀδελφὸς Ἀβραὰμ δὲ Ἰεθρ τὸν ἀδελφὸν Θεόδωρον τὸν Ἐλευθεροκολίτην, λέγων· Πῶς καλῶς ἔστι, Πάτερ; δέξαν περιποιήσομαι ἐμαυτῷ, ή ἀτιμίαν; Ὁ δὲ γέρων λέγει· Τέως ἐγὼ θέλω περιποιήσασθαι δέξαιαν, ή ἀτιμίαν. Ἐάν γάρ ποιήσω καλὸν ἔργον, καὶ διαστῶ, δύναμαι κατακρίναι τὸν λογισμὸν μου, ὅτι οὐκ εἰμὶ δέξιος τῆς δέξης ταύτης· ή δὲ ἀτιμία ἀπὸ φαύλων πραγμάτων γίνεται. Πῶς οὖν δύναμαι παρακαλέσαι τὴν καρδίαν μου, σκανδαλισθέντων ἐν ἑμοι τῶν ἀνθρώπων; κρείσσον οὖν τὸ ἀγαθὸν ποιεῖν, καὶ διέξασθαι. Ὁ δὲ ἀδελφὸς Ἀβραὰμ εἶπε· Καλῶς εἶπας, Πάτερ.

β'. Εἶπεν δὲ ἀδελφὸς Θεόδοτος· Ἡ ἔνδεια τοῦ ἀρτου τήκει τὸ σῶμα τοῦ μοναχοῦ. Ἀλλος δὲ γέρων Ἐλεγεν, ὅτι ἡ ἀγρυπνία πλέον τήκει τὸ σῶμα.

Περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Θεωρᾶ.

Εἶπεν δὲ ἀδελφὸς Θεωρᾶς· Διὰ τὸ ἀπασχοληθῆναι τὸν νοῦν ἀπὸ τῆς εἰς θεὸν θεωρίας, αἰχμαλωτιζόμεθα ὑπὸ τῶν παθῶν τῶν σαρκικῶν.

Περὶ Θεοφίλου τοῦ ἀρχιεπισκόπου.

α. Ὁ μακάριος Θεοφίλος δὲ ἀρχιεπίσκοπος παρέβαλε ποτε εἰς τὸ δρός τῆς Νίτριας· καὶ ἤλθεν δὲ ἀδελφὸς τοῦ δρούς πρᾶξιν αὐτὸν. Καὶ λέγει αὐτῷ δὲ ἀρχιεπίσκοπος· Τί εἴνεται ἐν τῇ ὁδῷ ταύτη πλέον, Πάτερ; Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Τὸ αἰτιάσθαι καὶ μέμφεσθαι ἐναυτὸν πάντοτε. Λέγει αὐτῷ δὲ ἀδελφὸς Θεοφίλος· Ἀλλη ὁδὸς οὐκ ἔστιν, εἰ μὴ αὐτῇ.

β'. Ὁ αὐτὸς ἀδελφὸς Θεοφίλος δὲ ἀρχιεπίσκοπος παρέβαλε ποτε εἰς τὴν Σκῆτην. Συναχθέντες δὲ οἱ ἀδελφοὶ εἰπον τῷ ἀδελφῷ Παμβῷ· Εἰπὲ ἔνα λόγον τῷ Πάτερ, διπάς ὥφεληγή¹. Λέγει αὐτοῖς δὲ γέρων· Εἰ οὐκ ὥφελεῖται ἐν τῇ σιωπῇ μου, οὐδὲ ἐν τῷ λόγῳ μου ὥφεληθῆναι ἔχει.

* Al. ινσει. εἰς τὸν τόπον.

(74) Vit. Patr. xi, 11.

(75) Vit. Patr. vi, 20.

(76) Vit. Patr. iv, 18.

A egerint, cavillati cogitationes suas, cum dicerent : Post hiemeum banc, migrabimus hinc. Quando autem iterum adveniebat aestas, aiebant : Transacta hac aestate, hinc discedemus. Aique ita fecerunt omni vite tempore, sempiterna memoria digni Patres.

3. (74) Hunc sermonem habuit abbas Theodorus e Nono : Si nobis imputaverit Deus negligentias in precibus, et subreptiones in psalmodiis, salvi fieri non possumus.

De abate Theodoro Sceteos.

(75) Dixit abbas Theodorus e Sceti : Subit cogitatio, et conturbat me atque occupat, non tamen ad effectum progrederi valet, sed tantum impedit ad virtutem; vir autem vigilans seipsum excludit, et surgit ut preceatur.

De abate Theodoro Eleutheropolitano

1. Interrogavit abbas Abraham Iberus abbatem Theodorum Eleutheropolitanum, dicens : Quomodo recte habet, Pater? Gloriam nibi vindicabo, vel ignominiam? Senex respondit : Ego sane malo gloriam, quam ignominiam. Si enim bonum opus egero, et gloriam fuero asseculus, possum damnare cogitationem meam, quod non sim dignus ea gloria. At ignominia ex pravis actionibus oritur. Quo pacto igitur cor meum potero consolari, cum homines in me scandalum atque offensionem ceperint? Præstat ergo bonum facere, ac gloriam reportare. Tunc abbas Abraham pronuntiavit : Bene locutus es, Pater.

2. (76) Dixit abbas Theodorus : Indigentia panis macerat corpus monachi. Alius vero senex asserbat, a vigiliis plus corpus macerari.

De abate Theona.

(77) Dixit abbas Theonas : Quoniam avocatur mens a contemplatione Dei, ideo captivi ducimur a carnis affectibus.

De Theophilo archiepiscopo.

1. (78) Beatus Theophilus archiepiscopus profectus est aliquando in montem Nitriæ; et venit ad eum montis abbas. Dicit ei archiepiscopus : Quid invenisti in via hac auctiplus majusque, Pater? Respondit senex : Culpare se et accusare semper. Tunc abbas Theophilus : Alia via non est, præter istam.

2. (79) Idem abbas Theophilus archiepiscopus, venit aliquando in Scetim. Congregati autem fratres dixerunt abbati Pambo : Aliquid sermonis habe ad papam, ut ei prosit. Ait illis senex : Si ex silentio meo utilitatem non capit, neque ex sermone habet proficere.

(77) Vit. Patr. xi, 12.

(78) Vit. Patr. xv, 19; Doroth. Doctr. 7

(79) Vit. Patr. xv, 42.

3. (80) Venerunt aliquando Patres Alexandriam, A vocati a Theophilo archiepiscopo, ut precem faceret, ac fana everteret. Isque cibum cum illo sumentibus apposita est caro vitulina; et comedebant, nihil discernentes. Porro accipiens episcopus unum copodium seu carnis frustum, dedit seni juxta se recumbenti, dicens: Ecce, hoc est bonum carnis frustum, manduca, abba. Illi excepérunt: Nós hucusque olera edimus; si autem caro est, non manducamus. Nec amplius eorum quisquam hinc degustavit.

4. Ejusdem abbatis Theophili sermo existit: Qualem timorem, tremorem ac necessitatem visurum, quando anima e corpore separabitur! Tunc enim ad nos adveniunt contrariarum virtutum exercitus et copiae. principes tenebrarum, malitia imperatores, principatus, potestates, spiritus nequitiae; et aliquo justitiæ modo animam detinent, ad ducentes cuncta quæ prudens et insciens commisit peccata, a juventute ad ætatem qua assumpta est. Astant ergo, accusantes cuncta per eam gesta. De cætero quanto tremore putas animam in illa hora corripi, donec lata fuerit sententia, contingere ejusdem animæ liberatio? Hæc est hora necessitatibus ejus, usquequo viderit quid ipsi sit eventurum. Rursus divinas virtutes e regione contrariarum stant, ipse pariter bona animæ proferentes. Cogita ergo cujusmodi in timore ac tremore versetur media constituta anima, donec judicium ejus per iustum judicem sententia terminetur. Et si quidem digna fuerit, dæmones increpantur atque puniuntur; ipsa vero raptur ab angelis: tum deinceps sine sollicitudine es, imo habitas juxta quod scriptum est: *Sicut latitium omnium habitatio est in te*⁹. Tunc impletur illud Scripturæ: *Fugit dolor, et tristitia, et gemitus*¹⁰. Tunc liberata anima, ad illam ineffabilem latitudinem et gloriam proficitur, in qua constituetur. Quod si deprehensa fuerit vixisse negligenter, audit terribilem illam vocem: *Tollatur impius, ut non videat gloriam Domini*¹¹. Tunc ipsam apprehendit dies iræ, dies afflictionis, dies tenebrarum et caliginis. Traditi in tenebras exteriores, et ad ignem perpetuum damnata, per infinita sæcula punietur. Tunc, ubi gloriatio mundi? ubi vana gloria? ubi delicia? ubi voluptates? ubi fastus? ubi requies? ubi jactantia? ubi pecunia? ubi nobilitas? ubi pater? ubi mater? ubi frater? Quis presentibus malis eripere poterit igne flagrantem, et in amarissimis tormentis detentam? His ita se habentibus, quales esse nos oportet in sanctis actionibus et operibus piis? Quantam charitatem debemus obtinere? quantam conversationem? qualem cursum? cuiusmodi diligentiam, orationem, cautionem? Hæc enim,

⁹ Psal. lxxvii, 7. ¹⁰ Isa. xxvi, 10. ¹¹ Isa. xxvi, 10. ¹⁰ Al. πνευματικά. ¹⁰ Leg. κατοικεῖς. ¹¹ Al. add. καὶ ἀνάγκης.

(80) Vit. Patr. iv, 63.

(81) Κορδόν. Copodium. Id nominis cum variis exceptionibus explicant Meursius, Rosweydis, Ger manus et Portius, in Dictionariis suis. Adde Humel-

γ. Ἡλόν ποτε Πατέρες εἰς Ἀλεξανδρειαν, κατθεντες ὑπὸ Θεοφίλου τοῦ ἀρχιεπισκόπου, ἵνα ποιήσῃ εὐχὴν, καὶ καθέλῃ τὸ ιερά. Καὶ ἐσθιώντων αὐτῶν μετ' αὐτοῦ, παρετέθη κρέας μόσχου καὶ ἱσιον, μηδὲν διακρινόμενοι. Καὶ λαβὼν ὁ ἐπίσκοπος ἐν κοπάδιν ἔδωκε τῷ Ἑγγιστα αὐτοῦ γέροντι, λέγων· Ἰδού τοῦτο καλὸν κοπάδιν (81) ἔστι, φάγε, ἀδεῖ. Οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον· Ημεῖς ἔως δέρτι λάχανα ἡσθίομεν· εἰ δὲ κρέας ἔστι, οὐ τρώγομεν. Καὶ οὐκ ἔτι κροσέθεται οὐδὲ εἰς ἄυτῶν γεύσασθαι αὐτοῦ.

δ. Οἱ αὐτὸς ἀδεῖς Θεοφίλος ἔλεγεν· Οἶον φόδον καὶ τρόμον καὶ ἀνάγκην ἔχομεν ίδειν, σὺς ἡ ψυχὴ τοῦ σώματος χωρίζεται! Παραγίνεται γάρ πρὸς τὴν τῆς πονηρίας καὶ ἀρχαὶ καὶ ἔξουσιαι, τὰ πνεύματα¹² τῆς πονηρίας· καὶ τρόπῳ τινὶ δίκης κατέχουσι τὴν ψυχὴν, ἐπιφέροντες πάντα αὐτῆς τὰ ἐν γνώσει καὶ ἀγνοίᾳ ἀμαρτήματα, ἀπὸ νεότητος ἔως τῆς ἥλικίας ἡς κατελήφθη. Ἰστανται οὖν κατηγοροῦντες πάντα τὰ πεπραγμένα ὑπὸ αὐτῆς. Λοιπὸν ὅποιον τρόμον δοκεῖ τὴν ψυχὴν ἔχειν ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ, ἔως οὐ τὴν ἀπόφασις ἐξέλθῃ, καὶ ἐλευθερία γένηται αὐτῆς; τοῦτο ἔστιν ἡ ὥρα τῆς ἀνάγκης αὐτῆς, ἔως οὐ ἰδῃ τὸ ἀποβοησμένον αὐτῇ. Καὶ πάλιν αἱ θελαὶ δυνάμεις ιστανται κατὰ πρόσωπον τῶν ἐναντίων, καὶ αὐταὶ τὰ καλὰ αὐτῆς ἐπιφέρουσαι. Κατανέοι οὖν τὴν ψυχὴν μέσην ισταμένη ποιῶσσα φόδον καὶ τρόμον στήξει, ἔως οὐ τὴν κρίσις αὐτῆς ἀπόφασιν λάθη παρὰ τοῦ δικαίου. Χριτού. Καὶ ἐάν μὲν ἡ ἀξία, ἐκείνοι λαμβάνουσιν ἐπιτιμίαν, καὶ αὐτὴ ἀρπάζεται ἀπὸ αὐτῶν· καὶ λοιπὸν ἀμέριμνος εἰ, μᾶλλον δὲ κατοικεῖ¹³ κατὰ τὸ γεγραμμένον· Ὁς εὑραινομένων πάντων κατοικεῖ ἐν σοι. Τότε πληροῦται τὸ γεγραμμένον· Ἀσθρὰ δύνη καὶ λίπη καὶ στεγανμός· τότε ἀπαλλαγέσα πορεύεται εἰς ἐκείνην τὴν ἀνεκλάλητον χαρὰν καὶ δόξαν, εἰς ἣν καταστήσεται. Εἳν δὲ εὐρεθῇ ἐν ἀμελεἴᾳ ζήσασα, ἀκούει τὴν δεινοτάτην φωνὴν· Ἀρθήσεως στεθῆς, ἵτα μὴ θῇ τὴν δόξαν Κυρίου. Τότε αὐτὴν καταλαμένει τημέρα δργῆς, τημέρα Θλίψας¹⁴, τημέρα σκότους καὶ γνόφου. Παραδίδομένη εἰς τὸ ἑώτερον σκότος, καὶ εἰς τὸ αἰώνιον πῦρ καταχριθεῖσα, εἰς ἀπεράντους αἰώνας κολασθήσεται. D Τότε ποὺ τὴν καυχήσις τοῦ κόσμου; ποὺ τὴν κενοδοξία; ποὺ τὴν τρυφή; ποὺ τὴν ἀπόλαυσις; ποὺ τὴν φαντασία; ποὺ τὴν ἀνάπτωσις; ποὺ ὁ κόμπος; ποὺ τὰ χρήματα; ποὺ τὴν εὐγένεια; ποὺ πατήρ; ποὺ μήτηρ; ποὺ ἀσελφός; τίς δυνήσεται τούτων ἐξαλέσθαι τὴν ὑπὸ πυρὸς φλεγομένην, καὶ ὑπὸ πικρῶν βασάνων κατεχομένην; Τούτων οὐτως γινομένων, ποταποὺς δεῖ ὑπάρχειν τημέρας ἐν γάλαις ἀναστροφαῖς καὶ εὐσεβείαις; ποταπὴν ἀγάπην διεβλομεν κτήσασθαι; ποταπὴν ἀγωγὴν;

bergium ad Apicum; Casaubonum in Athenæum; Frontonem Ducænum ad Palladium; necnon Hesychium, Suidam, Glossas, de similis originis vocabulis.

ποταπήν πολιτείαν; ποταπὸν δρόμον; όποιαν ἀκρι-
βειαν; όποιαν προσευχήν; όποιαν ἀσφάλειαν; Ταῦτα
γάρ, φησι, προσδοκώντες, σπουδάσωμεν δύσκιλοι·
καὶ ἀμύητοι εὐθεῖην αὐτῷ ἐν εἰρήνῃ, ἵνα κατ-
αξιῶθωμεν αὐτοῦ ἀκούσαι λέγοντος· Δεῦτε, οἱ εὐ-
λογημένοι τοῦ Πατρός μου, κληπορομήσατε τὴν
κόσμου, εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ε'. Ο αὐτὸς ἀδελὴς Θεόφιλος δ ἀρχιεπίσκοπος, μέλλων
τελευτὴν, εἶπε· Μακάριος εἰ, ἀδελὴ Ἀρσένις, δι ταῦ-
της ὁτὲ ἐμηγμόνευες τῆς ὥρας.

Περὶ τῆς Ἀμμᾶς Θεοδώρας.

α'. Ἡρώτηζεν ἡ Ἀμμᾶς¹¹ Θεοδώρα τὴν Πάπιαν Θεό-
φιλον τὸ βρήτον τοῦ Ἀποστόλου, τὸ· Τί ἔστι τὸν καιρὸν
ἔξιστοραζόμενοι; Οὐ δὲ λέγει αὐτῇ· Ἡ ἐπωνυμία
δεικνύει τὸ κέρδος· οἶον, καιρὸς ὑδρεώς σοι πάρεστιν;
ἀγόραστον τῇ ταπεινοφροσύνῃ καὶ μακροθυμίᾳ τὸν τῆς
ὑδρεώς καιρὸν, καὶ ἐλκυσθόν κέρδος πρὸς ἕαυτόν.
Καιρὸς ἀτιμίας; τῇ ἀνεξικακίᾳ ἀγόραστον τὸν καιρὸν,
καὶ κέρδησον.¹² Καὶ πάντα τὰ ἐναντία, ἐὰν θέλωμεν,
κέρδη γίνονται ἡμῖν.

β'. Εἶπεν ἡ Ἀμμᾶς Θεοδώρα· Ἀγωνίσασθε εἰσελ-
θεῖν διὰ τῆς στενῆς πύλης. Όν τρόπον γάρ τὰ δένδρα,
ἐὰν μὴ λάβωστε χειμῶνας καὶ ὄντοὺς, καρποφορεῖν οὐ
δύνανται· οὕτως καὶ ἡμῖν, ὃ αἰών οὔτος χειμών ἔστι·
καὶ ἐὰν μὴ διὰ πολλῶν θλίψεων καὶ πειρασμῶν, οὐ
δυνητόμεθα τῆς βραστείας τῶν οὐρανῶν γενέσθαι κλη-
ρονύμοι.

γ'. Εἶπε πάλιν· Καλὸν τὸ ήσυχάζειν· ἀνήρ γάρ
φρόνιμος ήσυχίαν δίγει. Μέγα γάρ ἀληθῶς παρθένῳ
ἡ μοναχῷ, ήσυχάζειν μάλιστα δὲ τοὺς νέοις. Ἀλλὰ
γίνωσκε, ὅτι¹³ προθῆται ήσυχάσαι, εὐθέως ὁ πονη-
ρὸς ἔρχεται καὶ βαρεῖ τὴν ψυχήν, ἀν ἀκρηδίαις, ἐν
δλιγοχυτίαις, ἐν λογισμοῖς· βαρεῖ καὶ τὸ σῶμα, ἐν
ἀσθενείαις, ἐν ἀτονίᾳ, ἐν λύσει γονάτων καὶ δλων
τῶν μελῶν, καὶ λύει τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ
σώματος· καὶ ὅτι ἀσθενῶ καὶ οὐκ ἰσχύω βαλεῖν τὴν
Σύναξιν. Ἀλλ' ἐὰν νήψωμεν, πάντα ταῦτα διαλύονται.
Ἡν γάρ τις μοναχός καὶ ὡς ἥρχετο βαλεῖν τὴν Σύν-
αξιν, ἀλέμβανεν αὐτὸν ῥήγος καὶ πυρετός, καὶ ἡ κε-
φαλὴ τὸν ὥχλεῖτο· καὶ οὕτως Εἰλεγεν ἕαυτῷ, ὅτι
ἴδον ἀσθενῶ, καὶ ἐνίστη ἀποθνήσκω· ἐγερθὼ οὖν
πρὸν ἀποθάνω, καὶ βάλω τὴν σύναξιν. Καὶ τῷ λο-
γισμῷ τούτῳ ἐδιάχετο ἕαυτὸν, καὶ ἔβαλε τὴν Σύναξιν.
καὶ ὡς κατέπαυεν ἡ σύναξις, κατέπαυε καὶ ὁ πυρετός.
Καὶ πάλιν τούτῳ τῷ λογισμῷ ἀδελφὸς ἀνθέστηκε, καὶ
ἔβαλε τὴν σύναξιν, καὶ ἐνίκησε τὸν λογισμόν¹⁴.

pisset precatio, desinebat etiam febris. Iterumque pronuntiavit, vicitque cogitationem.

δ'. Εἰλεγε πάλιν ἡ αὐτὴ Ἀμμᾶς Θεοδώρα, ὅτι· Πε-
τε τις εὐλαβῆς ὑδρίζετο πάρ τινός· καὶ λέγει πρὸς
αὐτόν· Ἡδυνάμην κάγω τὰ δμοιά σοι λέγειν· ἀλλ' ὁ
νόμος τοῦ θεοῦ κλείει μου τὸ στόμα. Εἰλεγε δὲ καὶ

A inquit, expectantes, satagamus immaculati et invio-
latis ei inveniri in pace¹⁵. Ut digni efficiantur audire
Dominum dicentem: Vnde, benedicti Patris mei,
possidete paratum vobis regnum a constitutione mun-
di¹⁶: in saecula saeculorum. Amen.

5. (82) Idem abbas Theophilus archiepiscopus,
cum moriturus esset, dixit: Beatus es, abba Ar-
seni, quia hanc horam semper in memoria ha-
bebas.

De matre Theodora.

1. Interrogavit Amma sive mater Theodora pa-
pam Theophilum de Apostoli dicto, quid sit Tempus
redimentes¹⁷. Ille vero respondit ei: Dicitio lucrum
ostendit, verbi gratia, tempus seu occasio contu-
meliae tibi adest? humilitate et patientia eme con-
tumeliae tempus; et ad te lucrum trabe. Ignominiae
tempus adest? eme illud per tolerantiam, ac lu-
crare. Sicque cuncta contraria, si velimus, nobis
in lucrum cedunt.

2. Dixit mater Theodora: Contendite ingredi
per angustiam portam. Quemadmodum enim arbo-
res, nisi imbris ac hibernis tempestatibus expo-
sita fuerint, fructum ferre nequeunt: ita et nobis
saeculum hoc vicem biennis gerit; nec regni colo-
rum hæredes constitui poterimus, nisi per tribula-
tiones multas atque tentationes.

3. Dixit iterum: Bonum est quietam vitam du-
cere. Vir enim prudens, in quiete agit. Et revera
magnum quid est virginī aut monacho, quietem
habere, præcipue junioribus. Verum cognosce,
quod ubi proposita fuerit constitutio quieta, sta-
tim accedit malus, animam gravat in acediis, in
pusillanimitatibus, in cogitationibus. Prægravat
etiam corpus in infirmitatibus, in languore, in ge-
nuum cunctorumque membrorum remissione; et
vīm cum anima, tum corporis dissolvit: hicque
illa: Infirmus sum, nec valeo Officium meum re-
citatere. Attamen si invigilemus, disentientur cuncta
hæc. Erat enim aliquis monachus, qui cum ad Of-
ficii recitationem veniret, a frigore ac febre cor-
ripiebatur, et gravedine laborabat; tum ita loque-
batur secum: Ecce adversa utor valetudine, jam
morior; surgam igitur ante mortem, ac preces
meas absolvam. Atque ea cogitatione sibi vim in-
ferebat, recitabatque Officium. Et cum finem acce-
huic cogitationi restituit frater, ac preces solitas

4. Retulit præterea eadem mater Theodora: Qui-
dam vir religiosus ab aliquo conviciis impetebat-
tur; et dicit ad eum: Poteram etiam ego simi-
lia regerere; sed Dei lex mihi occcludit os. Nar-

¹¹ II Petr. III, 14. ¹² Matth. xxv, 34. ¹³ Al. Ἀμμᾶς. ¹⁴ Col. iv, 5. ¹⁵ Al. inser. φευδοκατηγορίας σοι
ἐὰν ἔλθῃ, τῇ ὑπομονῇ καὶ τῇ ἀπίδι κέρδησον. ¹⁶ Al. inser. δάν τις. ¹⁷ Al. πονηρόν.

ravit etiam hoc : Christianas quidam cum Mani-
chæo de corpore disserens, ita locutus est : Da
legem corpori, et videbis corpus ad Creatorem per-
tinere.

5. Eadem iterum dixit : Præceptor debet esse
hospes in amore dominandi, alienus ab inani glo-
ria, longe a superbia, per adulacionem non ludi-
brio habitus, non excæcatus per dona, nec devictus
a ventre, non ira detentus : sed patiens, mansue-
tus, quantum fieri potest humilis ; debet esse pro-
bus ac tolerans, sedulus et amator animarum.

6. Ita rursus locuta est : Neque monasticus ri-
gor, neque vigilæ, nec quilibet labor salutem pa-
rit ; sed sola sincera humilitas. Erat enim anacho-
reta quidam qui dæmones ejiciebat, et quæsivit ab
iis : In quonam exitis ? In jejunio ? Responderunt :
Nos neque manducamus neque bibimus. In vigi-
lliis ? Dixerunt : Nos somnum non videmus. In se-
cessione ? Nos in solitudinibus degimus. In quo
igitur egredimini ? Exceperunt : Nihil nos vincit,
nisi humilitas. Cernis ut humilitas, victoria sit ad-
versus dæmones ?

7. Narratio quoque hæc exstitit matris Theo-
doræ : Erat quidam monachus, qui multitudine
tentationum oppressus, dixit : Recedo hinc. Cum-
que sumeret sandalia sua, vidi alium hominem
suimentem etiam sua sandalia, qui ait ei : Num
propter me egredieris ? Ecce quocunque abieris,
ego te præcedam.

Principium litteræ I.

De abbe Joanne Colobo sive Curto.

1. (84) Narraverunt de abbe Joanne Curto,
quod secedens ad Thebæum senem in Sceti, sede-
bat in deserto. Sumens autem ejus abbas aridum
lignum, plantavit, ac præcepit ei : Quotidie hoc
irriga una aquæ lagenula, donec fructum produxe-
rit. Procul autem ab iis erat aqua, adeo ut vespere
pergeret ac mane reverteretur. Itaque post tres
annos vixit, viruit, protulit fructum. Quem fru-
ctum senex accipiens, portavit ad ecclesiam, dixit
que fratribus : Sunite, manducate fructum obe-
dientiae.

2. (85) Referebant de abbe Joanne Curto,
quod aliquando fratri suo majori dixerit : Cuperem
esse curis vacuus, sicut angeli sunt, nihil operan-
tes, sed absque intermissione Deo servientes. Exu-
toque pallio, egressus est in solitudinem. Post unam
autem hebdomadam rediit ad fratrem suum. Utque
fores pulsavit, agnivit eum frater antequam aperi-
ret, aitque : Tu quis es ? Respondit ille : Ego sum
Joannes frater tuus. Tum ad illum frater : Joannes

¹⁰ F. Μανιχαῖος. ¹¹ Al. φιλαργυρίας ¹² Al. ὑπὲρ

(83) Ιωάννου τοῦ Κολοβοῦ. Joannes Colobus, seu parvus, pygmæus, nanus, curtus, brevis, sta-
tura brevi, statuæ brevis. Appendix ad Vitas Pat-
rum p. 994, cap. 11 : Dicebant sancti Patres de
sancto Joanne, qui cognominabatur Colob, decuritate
pro Colobus. Apud Fulbertum :

Joannes abba parvulus statura, non virtutibus.

A τοῦτο, διτι Χριστιανός τις, μετὰ Μανιχαῖον ¹⁰ διαλε-
γόμενος περὶ τοῦ σώματος, εἶπεν οὕτως : Δέδη τὸν νό-
μον τῷ σώματι, καὶ δύει τὸ σῶμα τῷ πλάσαντι.

ε'. Εἶπε πάλιν ἡ αὐτὴ, διτι διδάσκαλος ὀφειλει εἶναι
ἕνος φιλαρχίας¹¹, καὶ διλότριος κενοδοξίας, μαχρὸν
ὑπερηφανίας, μὴ ὑπὸ κολακείας ἐμπαιζόμενος, μὴ
ὑπὸ δύων τυφλούμενος, μὴ ὑπὸ γαστρὸς νικώμενος,
μὴ ὑπὸ ὅργης κρατούμενος ; ἀλλὰ μαχρθύμος, ἐπι-
εικής, πάσῃ ¹² δυνάμει ταπεινόφρων ἔγκριτος εἶναι
καὶ ἀνεκτίδες : κτηδεμονικός καὶ φιλόψυχος.

ζ'. Ελεγει πάλιν ἡ αὐτὴ, διτι οὐκ ἀσκήσις, οὔτε
ἀγρυπνία, οὔτε παντοῖος πόνος σώζει εἰ μὴ γνησία
ταπεινοφροσύνη. Ἡν γάρ τις ἀναχωρητὴς ἀπειλαύνων
δαίμονας : καὶ ἔξιται αὐτούς. Ἐν τίνι ἔξέρχεσθε,
ἐν νηστείᾳ ; Καὶ ἐλεγον Ἡμεῖς οὐτε ἀσθομεν, οὔτε
πίνομεν. Ἐν ἀγρυπνίᾳ ; Καὶ ἐλεγον Ἡμεῖς οὐ κοι-
μώμεθα. Ἐν ἀναχωρησίᾳ ; ¹³ ; Ἡμεῖς εἰς τὰς ἐρήμους
διάγομεν. Ἐν τίνι οὖν ἔξέρχεσθε ; Καὶ ἐλεγον, διτι
Οὐδὲν ἴμᾶς νικᾷ, εἰ μὴ ταπεινοφροσύνη. Ὁρᾶς διτι ἡ
ταπεινοφροσύνη νικητήριδν ἔστι δαιμόνων ;

η'. Εἶπε πάλιν ἡ Ἀμμᾶς Θεοδώρα, διτι Ἡν τις
μοναχός καὶ ἀπὸ πλήθους τῶν πειρασμῶν λέγει :
Ὑπάγω ἐνθεν. Καὶ ως ἔναλευ ταῖς σανδάλαις,
ὅρᾳ δινθρωπον ἀλλον βάλλοντα καὶ αὐτὸν τὰ σανδάλαια
αὐτοῦ, καὶ λέγοντα αὐτῷ Οὐ δι' ἐκέρχη ; Ιδοὺ
ἔγω σε προάγω ὅπου ἔλαν ἀπέρχῃ.

Ἀρχὴ τοῦ I στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ιωάννου τοῦ Κολοβοῦ (83).

α'. Διηγῆσαντο περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ιωάννου τοῦ κολο-
βοῦ, διτι ἀναχωρήσας πρὸς Θηβαῖον γέροντα εἰς Σκῆ-
τιν, ἐκάθησον ἐν τῇ ἐρήμῳ. Λαβὼν δὲ ὁ ἀδελφός ; αὐτοῦ
ἔύλον ἤρδον, ἐφύτευσε καὶ εἶπεν αὐτῷ. Καθ' ἡμέραν
πότιζε τοῦτο λαγύνιον ὄντας, ἔως καρπὸν ποιήσει.
Ἡν δὲ μαχρὸν ἀπ' αὐτῶν τὸ ὄντωρ, ως ἀπὸ δύο ἀπελ-
θεῖν καὶ ἐλθεῖν πρωτ. Μετὰ δὲ τρία ἔτη, ἔγινε καὶ
καρπὸν ἐποίησε καὶ λαβὼν ὁ γέρων τὸν καρπὸν αὐ-
τοῦ, ἤνεγκεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, λέγων τοῖς ἀδελ-
φοῖς : Λάβετε, φάγετε καρπὸν ὑπακοῆς.

β'. Ελεγον περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ιωάννου τοῦ κολοβοῦ.
διτι εἶπε ποτε τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ τῷ μειζοτέρῳ. Ηθε-
λον ἀμέριμνος εἶναι, ως οἱ ἄγγελοι ἀμέριμνοι εἰσι, μηδὲν
ἐργαζόμενοι, ἀλλ' ἀποιλεπτικοὶ λατρεύοντες τῷ
Θεῷ. Καὶ ἀποδυσάμενος τὸ ιμάτιον, ἐζῆλθεν εἰς τὴν
ἐρημον καὶ ποιήσας ἐδδομάδα μίλαν (86), ἀνέκαμψε
πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. Καὶ ως ἔκρουσε τὴν θύραν,
ὑπῆκουσεν αὐτῷ πρὶν ἀνοίξει, λέγων. Σὺ τίς εἶ ; Ο
δὲ εἶπεν. Ἐγώ εἰμι Ιωάννης ὁ ἀδελφός σου. Καὶ ἀπο-

πάντα. ¹⁴ Al. inser. καὶ ἐλεγον.

Male in Ephræmo Vossius : ὁ Κολόδιος, Colobita,
Calybita aliis. Ad quem locum viue Nili Rossanen-
sis Vitam a Caryophilio editam, p. 78.

(84) Vit. Patr. xiv, 3.

(85) Vit. Patr. x, 27; Fulbert. f. 183.

(86) Καὶ ποιήσας ἐδδομάδα μίλα. Fulbertus : Septem dies gramineo nix (l. viii) ubi durat pabulo.

προθετές εἶπεν αὐτῷ· Ἰωάννης γέγονεν ἀγγελος, καὶ οὐκ ἐτις ἐν ἀνθρώποις ἐστίν. Ὁ δὲ παρεχάλει, λέγων· Εγώ εἰμι. Καὶ οὐκ ἤνοιξεν αὐτῷ, ἀλλ' ἀφῆκεν αὐτὸν ἑνὸς πρωτοῦ θλίβεσθαι· ὑστερον δὲ ἀνοίξας αὐτῷ, λέγει· Ἀνθρώπος εἰ, χρείαν ἔχεις πάλιν ἐργάσεσθαι· ἵνα τραχῆς. Καὶ ἔβαλε μετάνοιαν, λέγων· Συγχώρησόν μου.

γ'. Εἶπεν δὲ ἀδελφός· Ἰωάννης δὲ κολοθύς, διτὶς ἐάν θελήσῃ βασιλεὺς πόλιν παραλαβεῖν ἐχθρῶν, τὸ ὄντων πρῶτον χρατεῖ καὶ τὴν εροφήν, καὶ οὔτως οἱ ἐχθροὶ ἐκ τοῦ λιμανὸς ἀπολύμενοι ὑποτάσσονται αὐτῷ. Οὕτως καὶ τὰ πάθη τῆς σαρκός· ἐάν ἐν νηστείᾳ καὶ λιμῷ πολειτεύστηται ἀνθρώπος, οἱ ἐχθροὶ ἔξασθενοισιν ἀπὸ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ.

δ'. Εἶπε πάλιν, διτὶς δὲ χορταζόμενος καὶ λαλῶν μετὰ παιδίου, ἥπη ἐπόρευετο τῷ λογισμῷ μετ' αὐτοῦ.

ε'. Εἶπε πάλιν, διτὶς· Ἀνερχόμενός ποτε τὴν ὁδὸν τῆς Σκῆτεως μετὰ τῆς σειρᾶς, εἰδὼν τὸν καμηλίτην λαλοῦντα, καὶ κινοῦντα με εἰς δργήν· καὶ ἔσας τὰ σκεύη, ἔφυγον.

ζ'. Ἀλλοτε πάλιν εἰς τὸ θέρος, ἤκουεν ἀδελφῷν λαίσιον τοῦ πλησίου μετ' ὀργῆς, καὶ λέγοντος, Αἱ, καὶ σύ; Καὶ ἔσας τὸν θερισμὸν, ἔψυγεν.

η'. Εὐκαριτόσαν τινες γέροντες εἰς Σκῆτιν ἐσθίοντες μετ' ἄλληλων· ἦν δὲ μετ' αὐτῶν καὶ ὁ ἀδελφός Ἰωάννης. Καὶ ἀνέστη τις πρεσβύτερος μέγας δοῦναι τὸ καυκάλιον· (92) τοῦ νεροῦ· καὶ οὐδεὶς κατεδέξατο λαβεῖν αὐτὸν παρ' αὐτοῦ, εἰ μή μόνος Ἰωάννης δὲ κολοθύς. Ἐθαύμασαν οὖν, καὶ εἶπον αὐτῷ· Πῶς σὺ μικρότερος ὅλως²² ἀν, ἐτόλμησας ὑπηρετηθῆναι παρὰ τοῦ πρεσβυτέρου; Καὶ λέγει αὐτοῖς· Ἐγὼ δὲ ἔγειρομαι δοῦναι τὸ βαυκάλιον, χάριν ἐάν πάντες λάβωσιν, ἵνα ἔχω μισθόν· χάριν ὅλην διὰ τοῦτο ἐδεξάμην, ἵνα ποιήσω αὐτῷ μισθόν· μήπως λυπηθῇ, ὡς μηδενὸς δεξαμένου παρ' αὐτοῦ. Καὶ ταῦτα αὐτοῦ εἰπόντος, ἐθαύμασαν, καὶ ὠφελήθησαν ἐπὶ τῇ διακρίσει αὐτοῦ.

θ'. Καθημένου αὐτοῦ ποτε ἐμπροσθεν τῆς ἀκκλησίας, ἐκύκλωσαν αὐτὸν οἱ ἀδελφοί, καὶ ἔξτασιν αὐτὸν τοὺς λογισμοὺς αὐτῶν. Καὶ ίδων τις τῶν γερόντων, καὶ πολεμηθεὶς εἰς φθόνον, λέγει αὐτῷ· Τὸ βαυκάλιον σου, Ἰωάννην, φέρμακον²³ γέμει. Λέγει αὐτῷ δὲ ἀδελφός Ἰωάννης· Οὕτως ἐστίν, ἀδελφός· καὶ τοῦτο εἴπεις, διτὶς τὰ ἔξι βλέπεις μόνον· εἰ δὲ ἔδεπες τὰ D ἔσω, τί εἶχες εἰπεῖν;

ι'. Τέλεγον οἱ Πατέρες, διτὶς ἐσθίοντων ποτὲ τῶν ἀδελφῶν ἐν ἀγάπῃ, ἐγέλασεν εἰς ἀδελφὸς ἐπὶ τῆς τραπέζης. Καὶ ίδων αὐτὸν δὲ ἀδελφός Ἰωάννης, ἐκλαυσε, λέγων· Τί δρα ἔχεις δὲ ἀδελφὸς οὗτος ἐν τῇ καρδίᾳ

A angelus factus est, nec amplius inter homines degit. At ille orabat, proferens: Ego sum. Nec aperuit, sed reliquit eum ad posterum mane conficitari. Postea vero aperiens, insit: Homo es, necesse est ut iterum opereris, unde alas te. Itaque veniam supplex petiit, dicens: Ignosce nibi.

3. (87) Dixit abbas Joannes Curtus: Si voluerit imperator urbem hostium occupare, prius aquam et alimenta retinet, sicque inimici fame pereunte subjiciuntur ei. Ita quoque affectus carnis; si in jejunio et fame homo vixerit, inimici erga animam ejus imbecilles evadunt.

4. (88) Dixit iterum: Qui satur est, et loquitur B cum puero, jam cogitatione fornicatus est cum ipso.

5. (89) Adhuc retulit: Ascendens aliquando cum plecta per viam Sceteos, offendit camelarium, qui sermone suo me ad iram provocabat: et relicta supellecilio fugi.

6. (90) Alia vice, cum æstas esset, audivit frater trem loquentem ex ira proximo suo, ac dicentem: Hei, tu quoque? Et relicta mæsse fugit.

7. (91) Ex otio venerunt in Scetum quidam senes, et simul cibum sumebant; erat autem cum illis etiam abbas Joannes. Surrexit ergo aliquis magnæ virtutis presbyter, ut aquæ caucum daret; sed nemo voluit ab eo accipere, nisi solus Joannes Curtus. Igitur admirati sunt, dixeruntque ei: Quomodo tu cum sis omnium minimus, ausus es ministerium presbyteri admittere? Ait illis: Ego quando surgo ad dandum baucale, gaudeo si cuncti sumpserint, ut mercedem capiam; propterea ergo accepi, quo ei mercedis causa exsisterem; ne tristitia afficeretur, quod nullus ab ipso suscepisset. Quibus per illum pronuntiatis, mirati sunt, necnon prosecerunt ex ejus discretione.

8. (92) Cum sederet quodam die ante ecclesiam, fratres circumdederunt eum, exquirebantque de cogitationibus suis. Quod cernens e senibus quidam, invidia agitatus, dixit ei: Baucale tuum, Joannes, veneno plenum est. Respondit abbas Joannes: Ita habet, abba; atque sic locutus es, quoniam sola exteriora conspicis; si autem videres interiora, quid haberes eloqui?

9. (94) Narrabant Patres, quod manducantibus aliquando fratribus in agape, unus ex illis ad mensam risit. Quem intuitus abbas Joannes, ploravit, dixitque: Quidnam corde gerit frater hic, quod ri-

²² Al. πάντων. An. δὲ λαῶν? ²³ F. φαρμάκου.

(87) Vit. Patr. iv, 19.

(88) In Ephraem p. 387.

(89) Vit. Patr. iv, 20.

(90) Append. p. 1003, n. 43.

(91) Vit. Patr. x, 28.

(92) Τὸ καυκάλιον, caucus. Historia translatio-
nis S. Stremonii, in Actis Sanctorum Benedictino-
rum sæculo III, p. II, p. 192: Ubi pro reverentia

beati martyris plurima reliquit insignia, scilicet cachos crystallinos, et lapides pretiosos, et aurum pluri-
mum, de quo fieret vas, in quo corpus beati Austremoniū reconditeretur. Forte leg. caucos, noinen per-
vulgatum.

(93) Vit. Patr. xvi, 3.

(94) Vit. Patr. III, 6.

serit, cum potius debuisset flere, qui agapen co- A αύτοῦ, ὅτι ἐγέλασεν, ὁφελων μᾶλλον κλαύσας, ὅτε ἀγάπην ἔσθιε;

10. (95) Quidam e fratribus venerunt aliquando ut tentarent eum; quandoquidem non sinebat mentem suam evagari, nec de ullo saceruli hujus negotio loquebatur; et aiunt ei: Gratias agimus Deo, quod hoc anno pluerit multum, et palmae ad aquatæ sint, emittantque germina, atque inventuri sint fratres quo pro more manibus operentur. Respondit eis abbas Joannes: Ita est Spiritus sanctus: quando descenderit in corda hominum, renovantur, et germinia proferunt in timore Dei.

11. (96) De eo dicebant, quod texuerit aliquando plectram duarum sportarum, eamque una in sporta conscienda consumperit, nec adverterit mentem, donec parieti appropinquasset. Ejus quippe animus B αύτοῦ επιράσαι αύτόν

12. (97) Dicit abbas Joannes: Similis sum homini sedentii sub magna arbore, ac spectanti seras multas et serpentes venientes ad se; qui stare adversus cum nequierit, confessim ascendit in arborem, ac servatur. Ita etiam ego; sedeo in cella mea; conspicio malas cogitationes adversus me insurgentes; cunque non valuero contra illas, ad Deum per preces confugio, sicque ab inimico eripior.

13. (98) Retulit abbas Pœmen de abbatे Joanne Golobo, quod oravit Deum, et sublati ab eo sunt affectus, exstinctus sine sollicitudine. Tum abiit ad quemdam senem, cui dixit: Video me quietum, et omni impugnatione vacuum. Senex autem ait illi: Vade, roga Deum, ut tibi pugna contingat, et quoniam prius sentiebas, tribulatio atque humiliatio. Nam per certamina, anima proficit. Ita ergo precatus est. Et a偶idente prælio, non amplius rogavit id a se auferri; sed dixit: Domine, da mihi in bellis tolerantiam.

14. (99) Hoc relatione abbatis Joannis didicimus: E senibus aliquis visionem habuit in extasi seu mentis excessu: Ecce tres monachi steterunt trans mare; venitque ad eos ex adverso littore vox ejusmodi: Sumite alas ignis, et accedite ad me. Ac duo quidem ex illis accepérunt, atque ad aliud littus volando pervenerunt; tertius vero mansit; vehementerque flebat, et clamabat. Postea autem datus etiam ipsi sunt alæ, non quidem igneæ, sed infirmæ ac debiles: adeo ut interdum demersus, dein ex aquis emergens, cum labore et difficultate multa transfrètaverit. Pari modo ætas hæc; quamvis alas accipiat, non tamen igneas; sed infirmas debilesque vix accipit.

15. (1) Frater interrogavit abbatem Joannem: Quomodo anima mea vulneribus affecta, non erubescit obloqui de proximo? Dicit ei senex parabolam, de-

τι. Ἡλθόν ποτε τινες τῶν ἀδελφῶν παιράσαι αύτόν· ὅτι οὐκ ἤψις τὸν λογισμὸν αύτοῦ φεμβασθῆναι, οὐδὲ ἐλάλεις πρᾶγμα τοῦ αἰώνος τούτου· καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ, ὅτι ἔδρεξεν ἐπ' ἑτοῖς πολλά, καὶ ἐπιον οἱ φοίνικες, καὶ ἐκβάλλουσι λευκάδας, καὶ εὐρίσκουσιν οἱ ἀδελφοὶ τὸ ἐργόχειρον αὐτῶν. Λέγει αὐτοῖς ὃ ἀδβᾶτι Ἰωάννης: Οὕτως ἔστι τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον· ὅταν καταδῇ εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων²⁸, ἀνανεῦνται, καὶ ἐκβάλλουσι λευκάδας τὸν τῷ φόρῳ τοῦ Θεοῦ.

ια'. Ἔλεγον περὶ αύτοῦ, ὅτι ἐπλεξεῖ ποτε σειρὰν δύο σπυρίδων, καὶ ἔρθαψεν αὐτὴν μίαν σπυρίδα, καὶ οὐκ ἐνόρσεν, ἕως προστήγγισε τῷ τοίχῳ. Ἡν γάρ ὁ λογισμὸς αύτοῦ σχολάζων τῇ θεωρίᾳ.

ιβ'. Εἶπεν ὃ ἀδβᾶτι Ἰωάννης, ὅτι: Ὁμοιός εἰμι: ἀνθρώπῳ καθημένῳ ὑποκάτω δένδρου μεγάλου, καὶ θεωροῦντι θηρία πολλὰ καὶ ἐρπετὰ ἐρχόμενα πρὸς αὐτόν· καὶ ὅταν μὴ δυνηθῇ στῆναι κατ' αὐτῶν, τρέχει δικαίως εἰς τὸ δένδρον, καὶ σώζεται. Οὕτως κάγω· καθέξομαι ἐν τῷ κελλίῳ μου, καὶ θεωρῶ τοὺς πονηροὺς λογισμούς ἐπάνω μου· καὶ ὅτε μὴ ισχύσω πρὸς αὐτοὺς, καταφένγω πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τῆς προσευχῆς, καὶ σώζομαι ἐκ τοῦ ἔχθροῦ.

ιγ'. Εἶπεν ὃ ἀδβᾶτι Ποιμὴν περὶ τοῦ ἀδβᾶτι Ἰωάννου τοῦ κολοθοῦ, ὅτι παρεκάλεσε τὸν Θεὸν, καὶ ἡρθῃ τὰ πάθη ἀπ' αὐτοῦ, καὶ γέγονεν ἀμέριμνος. Καὶ ἀπελθὼν, εἶπε τινι γέροντι: Ὁρῶ ἐμαυτὸν ἀναπαύμενον, καὶ μηδένα πόλεμον ἔχοντα. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων: Ὑπαγε, παρακάλεσον τὸν Θεόν, ὥστε τὸν πόλεμόν σου ἀλλεῖν, καὶ ἦν εἰχες τρόπερον συγγριθῆναι καὶ ταπεινωσιν· διὰ γάρ τῶν πόλεμων προκάπτει τῇ ψυχῇ. Παρεκάλεσεν οὖν, καὶ ἐλθόντος τοῦ πολέμου, εὐχήτης εὗξατο ἀρδῆναι αὐτὸν ἀπ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἔλεγε· Δός μοι, Κύριε, ὑπομονήν ἐν τοῖς πολέμοις.

ιδ'. Εἶπεν ὃ ἀδβᾶτι Ἰωάννης, ὅτι εἰδέ τις τὸν γερόντων ἐν ἐκστάσει· Καὶ ίδον τρεῖς μοναχοὶ ἐστηκαν πέραν τῆς θαλάσσης· καὶ ἐγένετο φωνὴ πρὸς αὐτοὺς ἐκ τοῦ ἀλλοῦ πέραν²⁹, λέγουσα· Λάβετε πτερά, καὶ δεῦτε πρὸς μέ. Καὶ οἱ μὲν δύο ἔλαθον, καὶ ἐπετάσθησαν εἰς τὸ ἄλλο πέραν· δὲ δὲ ἀλλος ἔμεινε, καὶ ἔκλαιε σφόδρα καὶ ἔκραζεν. Ὑστερον δὲ ἐδόθησαν καὶ αὐτῷ πτερά, οὐ μέντοι πτερός, ἀλλ' ἀσθενῆ καὶ ἀδύναμα· καὶ μετὰ καμάτου καταποντιζόμενος καὶ ἀνιστάμενος, μετὰ θλίψεως πολλῆς ἤλθεν εἰς τὸ πέραν. Οὕτως καὶ τῇ γενεᾷ αὐτη, εἰ καὶ λαμβάνει πτερά, οὐ μέντοι πτερός, ἀλλὰ μόλις ἀσθενῆ καὶ ἀδύναμα λαμβάνει.

ιε'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδβᾶτι Ἰωάννην, λέγων· Πῶς ἡ ψυχὴ μου ἔχουσα τραύματα, εὐκ αἰσχύνεται καταλαλεῖν τοῦ πλησίον; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων παρα-

²⁸ Al. ἀγίων. ²⁹ Al. μέρους.

(95) Vit. Patr. xi, 13.

(96) Vit. Patr. xi, 14.

(97) Vit. Patr. iii, 208.

(98) Vit. Patr. vii, 8; L. Climac. Grad. 29 et Do-

roth. Doctr. 13.

(99) Vit. Patr. xviii, 8.

(1) Vit. Patr. iv, 10.

Εολήν διά τὴν καταλαίων· Ἀνθρωπός τις ἦν πτωχός, οὐκ εἶχε γυναικα· εἰδὲ δὲ καὶ ἄλλην πειθανήν, καὶ ἐλασθε ταύτην· ἤταν δὲ ἀμφότεραι γυμναῖ. Γενομένης δὲ πανηγύρεως ἐν τινὶ τόπῳ, παρεκάλεσαν αὐτὸν λέγουσας· Ὅρον ἡμᾶς μετὰ σοῦ. Καὶ λαβὼν τὰς δύο, ἔστελνεν εἰς πίθον· καὶ ἐμβὰς εἰς πλοῖον, ἥλθεν εἰς τὸν τόπον. Ὁτε δὲ γέγονε καῦμα, καὶ ἡσύχασαν οἱ δινθρωποι, ἀναβολέψασα τῇ μίᾳ, καὶ μηδένα ἰδούσα, ἐξεπήδησεν εἰς τὴν κοπρίαν, καὶ συνάξασα ταλαιά ράχη, ἐποίησεν ἑαυτῇ περίζωμα, καὶ λοιπὸν μετὰ παρθητίας περιεπάτει. Ἡ δὲ ἄλλη ἔσω καθημένη γυμνή, Ἐλεγεν· Ἰδού αὐτῇ ἡ πόρνη οὐκ αἰσχύνεται περιπατοῦσα γυμνή. Διαπονηθεῖς δὲ ὁ ἀνήρ αὐτῆς εἶπεν· Οὐ θαῦμα· αὐτῇ καν σκέπτει τὴν ἀσχημοσύνην αὐτῆς· σὺ δὲ δῆλη γυμνή εἶς, καὶ ταῦτα οὐκ αἰσχύνῃ λαλοῦσα; Οὗτως ἐστὶ καὶ τὸ τῆς καταλαίδες.

ε⁵. Ἐλεγε δὲ πάλιν τῷ ἀδελφῷ ὃ γέρων περὶ τῆς ψυχῆς τῆς θελούσης μετανοήσας· Πόρνη ἦν ὥραια ἐν τινὶ πόλει, καὶ πολλοὺς φιλοὺς εἶχεν. Ἐλθὼν δὲ πρὸς αὐτὴν εἰς δρυχον, εἶπεν αὐτῇ· Σύνθου μοι σωφρονεῖν, καὶ γάρ σε λαμβάνω εἰς γυναικα. Ἡ δὲ συνέθετο αὐτῷ. Καὶ λαβὼν αὐτὴν ἀπήγαγεν εἰς τὸν οίκον αὐτοῦ. Οἱ δὲ φίλοι αὐτῆς, ζητοῦντες αὐτήν, Ἐλεγον· Ὁ δεῖνα δὲ δρυχον Ἐλαβεν αὐτὴν εἰς τὸν οίκον αὐτῶν· ἐδὲ οὖν διέλθωμεν εἰς τὸν οίκον²⁷ αὐτοῦ, καὶ μάθη, τιμωρεῖται ἡμᾶς. Ἀλλὰ δεῦτε δόπιστα τῆς οικίας, καὶ συρίζωμεν αὐτῇ· καὶ γνωρίζουσα τὴν φωνὴν τοῦ συριγοῦ, καταβαῖνει πρὸς αὐτής, καὶ ἡμεῖς ἀναίτιοι εὐριτάχμεθα. Ἀκούσασα οὖν τοῦ συριγμοῦ, ἐσφράγισε τὰ ὕπατα αὐτῆς, καὶ εἰσεπήδησεν εἰς τὸν ἐνδότερον κοιτῶνα, καὶ ἔκλεισε τὰς θύρας. Ἐλεγε δὲ, τὴν πόρνην εἶναι τὴν ψυχήν· οἱ δὲ φίλοι αὐτῆς εἰσὶ τὰ πάθη καὶ οἱ ἀνθρωποι· δὲ δὲ δρυχον ἐστὶν ὁ Χριστός· ἡ δὲ οικία ἡ ἐσωτέρα ἐστὶν ἡ αἰώνια μονή. Οἱ δὲ συρίζοντες αὐτῇ εἰσιν οἱ πονηροὶ δαίμονες· αὐτῇ δὲ διαταντὸς φεύγει πρὸς τὸν Κύριον.

ε⁶. Ἀναβαίνοντός ποτε τοῦ ἀδελφοῦ Ἰωάννου ἀπὸ Σκῆτεως μετ' ἄλλων ἀδελφῶν, ἐπλανήθη ὁ ὀδηγῶν αὐτούς· ἦν γάρ νύξ. Καὶ λέγουσιν οἱ ἀδελφοὶ τῷ ἀδελφῷ Ἰωάννῃ· Τί ποιήσουμεν, ἀδελφε, διὰ τὸ πλανήθη ὁ ἀδελφός τὴν ὅδον, μήπως ἀποθάνωμεν πλανώμενοι; Λέγεις αὐτοῖς ὃ γέρων· Ἐάν εἴπωμεν αὐτῷ, λυπεῖται καὶ αἰσχύνεται. Ἀλλ' ίδού ποιῶ ἐμαυτὸν ἀσθενῶντα, καὶ λέγω, Οὐ δύναμαι ὀδεῦσαι, ἀλλὰ μένον ὂδες ξεῖς πρωτ. Καὶ ἐποίησεν οὕτως. Οἱ δὲ λοιποὶ εἶπον· Οὐδὲ ἡμεῖς ὑπάγομεν, ἀλλὰ καθήμεθα μετὰ σοῦ. Καὶ ἐκάθισαν ξεῖς πρωτ. καὶ τὸν ἀδελφὸν οὐκ ἐσκανθάλισαν.

ε⁷. Γέρων τις ἦν Σκῆτει, πονικός μὲν ἐν τῷ σωματικῷ, οὐκ ἀκριβής δὲ ἐν τοῖς λογισμοῖς. Ἀπῆλθεν οὖν πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννην, ἐρωτήσας αὐτὸν περὶ τῆς ληθῆς· καὶ ἀκούσας παρ' αὐτοῦ λόγον, ὑπέστρεψεν εἰς τὴν κελλαν αὐτοῦ, καὶ ἐπελάθετο. δ

²⁷ ΑΙ. τὴν θύραν.

(2) *Vit. Patr. iv, 13.*
(3) *Vit. Patr. xvii, 7.*

A tractionis ergo: Erat homo quidam pauper, et uxoratus, qui aliam mulierem speciosam intuitus, eam quoque connubio sibi copulavit; ambæ vero erant nudæ. Cum autem nundinæ celebrarentur alicubi, rogarerunt virum, dicentes: Nos tecum ducito. Quare utramque assumptam in dolio collocavit; navique consensa ad mercatus locum pervenit. Postquam autem æstus diei advenit, et homines quieti se dederunt, una earum respiciens, nec quemquam intuita, exiliit in sterquilinium, veteribusque pannis collectis, sibi subligaculum consecit, ac deinde cum fiducia ambulabat. Altera vero intus sedens nuda, dixit: Ecce meretricem hanc, non erubescit nuda incedere. At ægre ferens maritus exceptit: Rém miram! Ipsa saltem in honestas corporis sui partes obtegit; tu vero tota nuda es, nec erubescis ista proloqui? Ita habet detractionis peccatum.

B C 16. (2) Porro senex referebat adhuc fratri, de anima quæ pœnitentiam agere vult: Erat, inquit, in quadam civitate meretrix pulchra, quæ multos habebat amatores. Accedens autem ad eam unus e rectoribus provinciæ dixit ei: Promitte mihi te caste victoram, et ego te in uxorem accipio. Illa pollicita est. Unde acceptam, duxit in domum suam. At amatores ejus, quærentes eam, dixerunt: Ille præses assumpsit eam in domum suam; si igitur eo abierimus, ac intellexerit, nos supplicio afficiet. Sed venite, eamus pone domum, sibilo vocemus eam: agnito enim sibili sono descendet ad nos, erimusque noxa vacui. Itaque postquam sibilum audiit, obsignatis auribus suis, ad interius cubiculum prossiliit, foresque occlusit. Liebat autem senex meretricem esse animam; amatores, affectus atque homines; rectorem, Christum; interiorem ædem, æternam mansionem; sibilantes, malos dæmones: hanc vero animam semper ad Deum consugere.

D 17. (3) Cum aliquando abbas Joannes ascenderet e Sceti cum aliis fratribus, a via aberravit qui ducebatur eos: erat enim nox. Autem fratres abbati Joanni: Quid faciemus, abba, quod frater in via erravit, ne forte vagantes moriamur? Respondit illis senex: Si enuntiaverimus ei, tristitia ac pudore afficietur. Verum ecce, me ægrotum simulabo, dicamque: Non possum incedere, sed maneo hic, usque ad diluculum. Atque ita fecit. Cæteri vero dixerunt: Neque nos pergitus, at sedemus tecum. Et usque ad matutinum tempus resederunt; neque fratris fuerunt scandali auctores.

18. (4) Senex quidam Sceteos, in exercitationibus quidem corporalibus laboriosus, sed in cogitationibus imperitus, abiit ad abbatem Joannem, ut interrogaret eum de oblivione. Auditoque per eum sermonem, rediit in cellam suam, et oblitus est quod

(4) *Vit. Patr. xi, 45.*

Ipsum edocuerat abbas Joannes. Igitur venit adhuc ad eumdem interrogandum. Cumque simili modo audiisset sermonem, recessit. Ut autem ad cellam suam pervenit, iterum rei memoriam amisit. Atque ita frequenter profectus, in revertendo, ab obliuione capiebatur. Postea vero seni occurrens, dixit: Nostin', abba, rursus e memoria mea effluxisse quod locutus fueras? Sed ne tibi essem molestus, nolui venire. Ait illi abbas Joannes: Vade, accende lucernam. Et accendit. Rursus ad eum: Affer lucernas alias, et accende ex ea. Hoc etiam fecit. Tum abbas Joannes seni: Num aliquatenus obsuit lucernæ, quod ex illa alias accenderis? Senex: Nequaquam. Ita,cepit, neque Joannes; quamvis tota adiret me Scetis, non me averteret a gratia Christi. Quocirca quando volueris, veni, nihil habens. Atque sic per utriusque patientiam, abstulit Deus obliuionem a sene. Cæterum hæc erat Scetiorum operatio, alacritatem indere iis qui impugnabantur: ad hæc sibi vim faciebant, ut se mutuo iucarentur in bonum.

19. (5) Interrogavit frater abbatem Joannem, sic: Quid agam? sæpe venit frater, ut me ad opus assumat; ego vero miser sum ac infirmus, atque ad id satisco. Quid ergo faciam ob mandatum? Respondit senex his verbis: Chaleb dixit Jesu filio Nave: *Quadragesima annorum eram, quando Moyses servus Domini ex deserto misit me et te in terram hanc; et nunc octoginta quinque annorum sum. Sicut tunc eram, et nunc valeo ingredi et egredi ad bellum*²¹. Itaque et tu, si validus es, ut sicut egredieris, ita etiam ingrediaris, vade: quod si ita agere nequeas, in tua cella sede plorans peccata tua; et cum invenerint te lugentem, non cogent ad exeundum.

20. Quæsivit abbas Joannes: Quis vendidit Josephum? Et respondit quidam e fratribus: Ejus fratres. Ait illi senex: Nequaquam; sed eum humilitas ejus vendidit. Poterat enim allegare se fratrem eorum esse; poterat contradicere; verum tacens, per humilitatem semet vendidit; ac humilitas constituit eum Ægypti rectorem.

21. (6) Dixit abbas Joannes: Leve onus relinquentes, hoc est, ipsos se accusare, grave portandum suscepimus, quod est se justos facere.

22. (7) Idem hoc protulit: Humilitas et Dei timor supra cæteras virtutes eminet.

23. (9) Idem sedebat aliquando in ecclesia, et suspicium duxit, nesciens quempiam pone se esse.

²¹ Al. ἡλεγέαν. ²⁰ Al. βιάζεσθαι. ²⁰ Hæc, ἐκ τῆς ἑρήμου, ποη sunt in al. ²¹ Jos. xiv, 7, 10 ff.

(5) Vit. Patr. xi, 16.

(6) Vit. Patr. iii, 135.

(7) Vit. Patr. xv, 22.

(8) 'Ο αὐτὸς εἶχε. Præponitur in Pelagii interpretatione: *Dixit Joannes Brevis (cod. Fossatensis, Nanus), quia janua Dei est humilitas; et Patres nostri per multas cuniumelias acti, gaudentes intru-*

A είτεν αὐτῷ δὲ ἀδεῖς Ἰωάννης. Καὶ ἀπῆλθε πάλιν ἐρωτήσαι αὐτόν· ἀκούσας δὲ παρ' αὐτῷ ὅμοιως τὸν λόγον, ὑπέστρεψεν. Ὡς δὲ ἔφθασε τὸ ἰδιον κελλίον πάλιν ἐπελάθετο, καὶ οὕτω δὲ πλειστάκις ἀπερχόμενος, ἐν τῷ ὑποστρέφειν κατακυριεύετο ὑπὸ τῆς λίθης. Μετὰ δὲ ταῦτα ἀπαντήσας τῷ γέροντι, εἶπεν· Οἶδας, ἀδεῖ, διτὶ ἐπελαθόμην πάλιν ὁ μοι εἰρηκας; ἀλλ' Ἰωάννης ὑπῆλθε σοι, οὐκ ἥλθον λέγει αὐτῷ δὲ ἀδεῖς Ἰωάννης· Ὑπαγε, ἄψον λύχνον. Καὶ ἤψεν. Εἶπε καὶ αὐτῷ πάλιν· Φέρε δὲλλους λύχνους, καὶ ἀψον ἐξ αὐτοῦ. Ἐποίησε δὲ ὅμοιως. Καὶ εἶπεν ἀδεῖς Ἰωάννης τῷ γέροντι· Μή τι ποτε ἐβλάβῃ δὲ λύχνος, διτὶ ἀνήψας ἐξ αὐτοῦ τοὺς δέλλους λύχνους; Δέγει· Οὔχι. Εἶπε δὲ δέ γέρων· Οὗτος οὐδὲ Ἰωάννης· ἐὰν δὲ Σκῆτις ἐρχηται πρὸς μὲ δλη, οὐ μὴ με ἐμποδίσεις ἀπὸ τῆς χάριτος B τοῦ Χριστοῦ. Τοινυν, διτὶ θέλεις, ἔρχου, μηδὲν διαχρινόμενος. Καὶ οὕτω δὲ ὑπομονῆς ἀμφοτέρων, ἤρε τὴν λιθόν δ θεδ; ἀπὸ τοῦ γέροντος. Αὕτη δὲ ἡ ἐργασία τῶν Σκητιών, διδόναις προθυμίαν τοῖς πολεμουμένοις· καὶ βιαζομένους ²⁰ ἔστοις εἰς τὸ κερδῆσαι ἀλλήλους εἰς τὸ ἀγαθόν.

C ιθ'. Ἡρώτησεν ἀδελφὸς τὸν ἀδεῖς Ἰωάννην, λέγων· Τι ποιήσω; διτὶ πολλάκις ἔρχεται ἀδελφὸς λαβεῖν με εἰς ἔργον, καὶ ἐγὼ ταλαιπωρός εἰμι καὶ ἀσθενής, καὶ κοπιῶ εἰς τὸ πρᾶγμα· τι οὖν ποιήσω διὰ τὴν ἐντολὴν; Καὶ ἀποκριθεὶς δὲ γέρων εἶπε· Χάλεβ εἶπε τῷ Ἰησοῦ υἱῷ Ναυῆ· Τεσσαράκοντα ἑτῶν ἡμηρ., διτὶ ἀπέστειλε Μωϋσῆς δοῦλος Κυρίου ἐκ τῆς ἑρήμου ²¹ ἐμὲ καὶ στέλει τὴν γῆν ταῦτην· καὶ νῦν εἴμι ἑτῶν ὅρθονκοντα πάτετε. Ὅς τότε ἡμηρ., καὶ νῦν ἰσχύω εἰσελθεῖν καὶ ἐξελθεῖν εἰς τὸν πόλεμον· ὥστε οὖν καὶ σὺ, εἰ δύνασαι ἵνα ὡς ἐξέρχῃ οὕτως καὶ εἰσέρχῃ, ὑπαγε· εἰ δὲ οὐ δύνασαι οὕτως ποιῆσαι, κάθου εἰς τὸ κελλίον σου κλαίων τὰς ἀμαρτίας σου· καὶ ἐὰν εὑρῶσι σε πενθοῦντα, οὐκ ἀναγκάζουσι σε ἐξελθεῖν.

κ'. Εἶπεν δὲ ἀδεῖς Ἰωάννης· Τίς πέπρακε τὸν Ἰωσήφ; Καὶ ἀπεκρίθη τις ἀδελφὸς, λέγων· Οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ. Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Οὔχι· ἀλλ' ἡ ταπεινώσις αὐτοῦ πέπρακεν αὐτόν. Ἡδύνατο γάρ εἰπεν, διτὶ Ἀδελφὸς αὐτῶν εἴμι, καὶ ἀντιλέξαι· ἀλλὰ σιωπῶν, τῇ ταπεινώσει ἔστοι τὸν πέπρακε· καὶ ἡ ταπεινώσις κατέστησεν αὐτὸν ἡγύμενον εἰς Ἀἴγυπτον.

κα'. Εἶπεν δὲ ἀδεῖς Ἰωάννης· Τὸ ἐλαφρὸν φορτίον ἔσαντες, τουτέστι τὸ ἔστοις μέμφεσθαι, τὸ βαρὺ ἔβαστασαμεν, τουτέστι τὸ δικαιούν ἔστοις.

κβ'. Ο αὐτὸς (8) εἶπεν· Ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ δὲ φόδος τοῦ Θεοῦ, ὑπεράνω εἰσὶ πασῶν τῶν ἀρετῶν.

κγ'. Ο αὐτὸς ἐκάθιστο ποτε εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἐστέναξεν, ἀγνοῶν διτὶ ἐστὶ τις ὑπισθεν αὐτοῦ.

verunt in civitatem Dei. At Graece exhibent Colbert. mss. Εἶτεν δὲ ἀδεῖς Ἰωάννης δὲ Κολοδές, διτὶ τοῦ Θεοῦ ἔστιν ἡ ταπεινώσις, καὶ οἱ πατέρες τῆμῶν διὰ πολλῶν θρεων καὶ θλύψεων χαίροντες εἰσῆλθον διτὶ αὐτῆς εἰς τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ.

(9) Inf. in Tūhoc. n. 6.

Γνοὺς οὖν, ἔθαλε μετάνοιαν, λέγων· Συγχώρησόν μοι, Α

Quod ubi cognovit, proclinavit se coram eo, dixitque : Parce mihi, abba ; nondum quippe initiatus fui.

πδ. Ὁ αὐτὸς ἐλεγε τῷ μαθητῇ αὐτοῦ· Τιμήσω-
μεν τὸν ἄντα, καὶ πάντες τιμῶσιν ἡμᾶς· ἐὰν δὲ κα-
ταφρονήσωμεν τοῦ ἄνδρος, διὸ ἐστι Θεὸς, καταφρονοῦσιν
ἡμῶν πάντες, καὶ εἰς ἀπίλειαν ὑπάρχομεν.

κε'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀβδεῖοῦ Ἰωάννου, διτὶ ἥλθεν
εἰς τὴν ἔκκλησίαν εἰς Σκῆνιν· καὶ ἀκούσας ἀντιλο-
γίας τινῶν ἀδελφῶν, ὑπέστρεψεν εἰς τὴν κέλλαν αὐ-
τοῦ· καὶ χυκλεύσας αὐτὴν τρίτον, οὕτως εἰσῆλθεν.
Ἄδελφοι δὲ τινες ἰδόντες αὐτὸν, ἡσπάργαν διατί-
τοῦτο ἐποίησεν, καὶ ἥλθοντες τρώτων αὐτὸν. Ὁ δὲ
λέγει αὐτοῖς· Τὰ ὡτά μου εἰχον ἀπὸ τῆς ἀντιλογίας
μεστά· ἐκύκλωσα οὖν, ἵνα καθαρίσω αὐτά, καὶ οὕτως
εἰσέλθω ἐν ἡσυχίᾳ τοῦ νόσου μου εἰς τὸ κελλίον μου.

κζ'. Ἡλθέ ποτε ἀδελφὸς εἰς τὴν κέλλαν τοῦ ἀβδεῖοῦ
Ἰωάννου δψὲ, σπουδάζων ἀπελθεῖν· καὶ λαλούντων
αὐτῶν περὶ ἀρέτων, γέγονε πρωΐ, καὶ οὐκ ἔγνωσαν.
Καὶ ἐξῆλθε προπέμψαι αὐτὸν· καὶ ἔμειναν λαλούντες
ἕως ἔκτης ὥρας. Καὶ εἰσῆγεν· καὶ γευσάμενος,
οὕτως ἀπῆλθεν.

κη'. Ἐλεγεν δὲ ἀβδεῖος Ἰωάννης, διτὶ φυλακῇ ἐστι,
τὸ καθίσια ἐν τῷ κελλίῳ, καὶ μνημονεύειν τοῦ Θεοῦ
πάντοτε²². Καὶ τοῦτα ἐστι τὸ· Εἳ φυλακῇ ἡμην,
καὶ ἥλθετε πρός μέ.

κη'. Εἶπε πάλιν· Τις ἰσχυρὸς ὡς δὲ λέων; καὶ διὰ
τὴν κοιλίαν αὐτοῦ ἐμπίπτει εἰς παγίδα, καὶ δλη ἡ
ἰσχὺς αὐτοῦ ταπεινοῦται.

κθ'. Ἐλεγε πάλιν, διτὶ ἐπιθίοντες οἱ Πατέρες τῆς
Σκῆνεως δρότον καὶ δλας, ἐλεγον· Μή ἀναγκάσωμεν
ἴσαυτούς εἰς ἄλας καὶ δρότον. Καὶ οὕτως ἰσχυροὶ ἦσαν
ἄρδε τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ.

κλ'. Ἡλθεν ἀδελφὸς τις λαβεῖν σπυρίδας παρὰ τοῦ
ἀβδεῖοῦ Ἰωάννου. Καὶ ἐξελθὼν λέγει αὐτῷ· Τί θέλεις,
ἀδελφὲ; Ὁ δὲ εἶπε· Σπυρίδας, ἀβδεῖος. Εἰσελθὼν δὲ
ἐκβαλεῖν, ἐπελάθετο· καὶ ἐκάθισε ράπτων. Πάλιν
ἔκρουσε· καὶ ὡς ἐξῆλθε, λέγει αὐτῷ· Φέρε τὴν
σπυρίδα, ἀβδεῖος. Εἰσελθὼν δὲ πάλιν ἐκάθισε ράπτειν.
Καὶ πάλιν ἐκεῖνος ἔκρουσε. Καὶ ἐξελθὼν λέγει
αὐτῷ· Τί θέλεις, ἀδελφὲ; Ὁ δὲ εἶπε· Τὴν σπυ-
ρίδα, ἀβδεῖος. Καὶ κρατήσας αὐτοῦ τὴν χείρα, εἰσ-
τεγκεν αὐτὸν ἔσω, λέγων· Εἰ σπυρίδας θέλεις. λάβε
καὶ περιπάτει· ἔγώ γάρ οὐ σχολάζω.

κλ'. Ἡλθέ ποτε καμηλίτης, ἵνα λάβῃ τὰ σκεύη
αὐτοῦ, καὶ ἀπέλθῃ εἰς ἄλλον τόπον. Ὁ δὲ εἰσελθὼν
ἐνέγκαι αὐτῷ τὴν σιεράν, ἐπέλαθετο, τεταμένην ἔχων
τὴν διάνοιαν πρὸς τὸν Θεόν. Πάλιν οὖν ὅχλησεν δὲ
καμηλίτης κρούων τὴν θύραν, καὶ πάλιν δὲ ἀβδεῖος
Ἰωάννης εἰσερχόμενος, ἐπελάθετο. Τὸ δὲ τρίτον
κρούσαντος τοῦ καμηλίτου, εἰσερχόμενος ἐλεγε·
Σειρὰ κάμηλος, σειρὰ κάμηλος²³.

κλ'. Ὁ αὐτὸς γέγονε ζέων τῷ πνεύματι. Παρ-
εχάλων οὖν τις αὐτῷ, ἐπήνεσεν αὐτοῦ τὸ ἔργον· εἰρ-

²² Al. add. μετὰ νήψεως. ²³ Matth. xxv, 36. ²⁴ Al. add. καὶ τοῦτο ἐλεγεν, ἵνα μὴ ἀπιλάθηται.

(10) Lainbec. Cod. 237.

(11) Vit. Patr. III, 66.

(12) Append. p. 1002, n. 1.

24. Dixit idem discipulo suo : Unum honoremus,
et cuncti honoraturi sunt nos : quod si contempse-
rimus unum, hoc est Deum, nos cuncti contenimur,
ac peribimus.

25. Aiebant de abbate Joanne, quod in Sceti ad
ecclesiam perrexit; auditisque quoruindam fratrum
altercationibus, reversus est ad cellam suam; ter-
que circumiens eam, ita introiit. Fratres autem
quidam videntes illum, nesciebant cur id fecisset.
Venientes ergo percontati sunt. Ille ad eos· Aures,
inquit, meæ contentionē plenæ erant; circuvi ergo,
ut purgarem eas, atque sic cum menis requie in-
grederer in cellam meam.

26. Quidam frater sero venit ad cellam abbatis
Joannis, abire festinans; cumque de virtutibus lo-
querentur, dies exortus est, nec intellexerunt. Exiit
ut deduceret eum; et perseverarunt in colloquio
usque ad horam sextam. Introduxit ergo eum; ac
postquam cibum sumpsisset, ita discessit.

27. (10) Monuit abbas Joannes : Custodia est,
sedere in cella, et Dei semper meminisse. Atque ita
intelligendum est illud : In custodia eram, et veni-
stis ad me²⁴.

28. (11) Dixit iterum : Quodnam animal forte est
ut leo? et tamen propter ventrem in laqueum in-
cidit, omnisque ejus vis deprimitur.

29. (12) Et iterum : Sceteos Patres panem et sal
concedentes, aiebant : Ne imponamus nobis neces-
sitatem vescendi sale ac panc. Atque ita fortes erant
ad opus Dei.

30. Venit frater quidam ut sportas ab abbate
Joanne acciperet. Hic egressus dixit ei : Quid vis,
frater? Ille ait : Sportas, abba. Ingressus vero ut
afferret, oblitus est; sed sit, cœpitque consuere. Puls-
avit iterum frater : cumque Joannes exiisset : Affer,
inquit, sportas, abba. Intrans autem, rursus ad
scendum sedit. Ille denuo pulsavit. Egressus dicit
ei : Quid vis, frater? At ille : Sportam, abba. Tunc
apprehensa ejus manu, introduxit illum, dicens :
Si sportas vis, sume, ac recede; mihi enim non
vacat.

31. Venit aliquando camelarius, ut supellectilem
ejus sumeret, abiretque in alium locum. Ille vero
ingressus ad afferendam ei plectam, oblitus est
quod mentem in Deum intentam haberet. Rursus
igitur interturbavit camelarius, fores feriens. Et
adhuc ingressus abbas Joannes, non est recordatus.
Tertium itaque pulsante camelario, intrans dicebat.
Plecta, camelus; plecta, camelus. Id autem repe-
tebat, ne iterum res memoria excideret.

32. Idem fuit spiritu servidus. Itaque aliquis vi-
sens eum, laudavit ejus opus; plectam autem con-

siciebat. Et tacuit. Iterum ille orsus est sermonem ad eum. Et adhuc silebat. Tertio dixit invisenti: Ex quo hoc ingressus es, Deum a me ejecisti.

33. Venit aliquis senex in cellam abbatis Joannis, et invenit eum dormientem, angelum vero astantem, qui ventum ei faciebat. Cumque vidisset, recessit. Ut autem expperrectus est, ait discipulo suo: Venit ne quispiam dormientia me? Respondet: Etiam, ille senex: Cognovitque abbas Joannes quod paris secum virtutis esset senex, ac vidisset angelum.

34. (13) Hæc verba fecit abbas Joannes: Ego volo ut homo parum ex omnibus virtutibus percipiatur. Itaque singulis diebus mane exsurgens, cape principium ad omnem virtutem, mandatumque Dei, in maxima patientia, cum timore ac æquanimitate, in caritate Dei, cum omni alacritate animæ et corporis, cumque humilitate multa, in tolerantia tum afflictionis cordis, tum custodiæ, in oratione multa et deprecationibus, cum gemitu, puritate linguae, et custodia oculorum: inhonoratus, nec irascens; pacificus, nec reddens malum pro malo; non attendens ad aliorum delicta; non ticipsum metiens, sed sub omni existens creatura: per renuntiationem materiæ rerumque carnalium; in cruce, certamine, paupertate spiritus, in voluntate et exercitatione spirituali, in jejunio, pœnitentia, fletu, in agone prælii, in discretione, in animæ sanctimonia, in perceptione bona; cum quiete opus manuum exercendo: in nocturnis vigiliis, fame, siti, frigore, nuditate, laboribus: atque occludito sepulcrum tuum, quasi jam mortuus; ita ut putes mortem tuam prope esse omni hora.

35. Alebant de eodem abbatे Joanne, quod quando redibat e messe, aut e congressu cum senibus, vacabat orationi, meditationi et psalmodiæ, usque quo mens ejus in pristinum ordinem fuisse restituta.

36. De eo pronuntiavit Patrum nonnullus: Quis est Joannes, quod per humilitatem suam e parvo, dígito totam Scetim suspendit?

37. Interrogavit aliquis e Patribus abbatem Joannem Curtum, quid esset monachus. Ille dixit: Est labor. Quia monachus in omni opere laborat. Ita est monachus.

38. Commemoravit hoc abbas Joannes Curtus: Spiritualis quidam senex inclusit se; eratque in civitate insignis, plenus gloria et laude. Huic indicatum est: Sanctorum aliquis dissolvit seu mori habet; veni, saluta eum antequam obeat. Ergo reputavit apud se: Si de die exiero, accurent homines, multaque mihi erit gloria, nec in his conquiesco. Unde sero sub tenebras abibo, clam omnes.

²² Al. Ελαθερ. ²³ Al. ἀρχῆς. ²⁴ Al. στεναγμῶν. ²⁵ Al. ἐν. ²⁶ Al. add. σοῦ. ²⁷ Al. τιμέρων.

(13) *Vit. Patr. l. 8. Doroth. Doctr. 14.*

A γάζετο δὲ σειράν· καὶ ἑσώπησ. Πάλιν ἔκεινος ἐκίνητον αὐτῷ λόγον· καὶ πάλιν ἑσώπη. Τὸ τρίτον, λέγει τῷ παραβαλόντι· Ἀδ' οὐ εἰσῆλθες ἐνταῦθα, ἔθαλες ²² τὸν Θεὸν ἀπ' ἡμού.

λγ. Ἡλθέ τις γέρων εἰς τὴν κελλὰν τοῦ ἀδελφοῦ Ἰωάννου, καὶ εὑρέν αὐτὸν καθεύδοντα, καὶ ἀγγελον παριστάμενον καὶ ριπίζοντα αὐτὸν. Καὶ ἀνεχώρησεν ιδών. Ως δὲ ἀνέστη, λέγει τῷ μαθητῇ αὐτοῦ Ἡλθέ τις ὅδε κοιμαμένου μου; Λέγει· Ναι· δὲ δεῖνα δέ γέρων. Καὶ ἔγνω ὁ ἀδελφός Ἰωάννης, διτιών μέτρων αὐτοῦ ἦν ὁ γέρων, καὶ εἶδε τὸν ἀγγελον.

λδ. Εἶπεν ὁ ἀδελφός Ἰωάννης· Ἐγὼ θέλω μεταλαβεῖν τὸν ἀνθρωπὸν, μικρὸν ἐκ πασῶν τῶν ἀρετῶν. Τοίνυν ἐφ' ἔκαστης ἡμέρας, διανιστάμενος τῷ πρωῒ, ἐπιλαβοῦ ἀρχήν ²³ εἰς πάσαν ἀρετὴν, καὶ ἐντολὴν Β Θεοῦ, ἐν μεγίστῃ ὑπομονῇ, μετὰ φόβου καὶ μακροθυμίας, ἐν ἀγάπῃ Θεοῦ, μετὰ πάσης προθυμίας ψυχῆς καὶ σώματος, καὶ ταπεινώσεως πολλῆς, ἐν ὑπομονῇ θλίψεως καρδίας καὶ φυλακῆς, ἐν προσευχῇ πολλῆς καὶ πρεσβείας, μετὰ στεναγμοῦ ²⁴, ἐν ἀγνείᾳ γλώσσης, καὶ φυλακῇ ὀφθαλμῶν ἀτιμαζόμενος, καὶ μὴ ὀργιζόμενος· εἰρηνεύων, καὶ μὴ ἀνταποδίδοντος κακὸν ἀντὶ κακοῦ· μὴ προσέχων πταλμασιν ἀτέρων· μὴ ἔσυτὸν μετρῶν, ὑποκάτω πάσης τῆς κτίσεως ὅν· ἐν ἀποταξίᾳ ὄλης καὶ τῶν κατὰ σάρκα, ἐν σταυρῷ, ἐν ἀγώνι, ἐν πτωχείᾳ πνεύματος, ἐν προαιρέσει καὶ ἀσκήσει πνευματικῇ, ἐν νηστείᾳ, ἐν μετανοΐᾳ καὶ ²⁵ κλαυσθρῷ, ἐν ἀγῶνι πολέμου, ἐν διακρίσει, ἐν ἀγνείᾳ ψυχῆς, ἐν μεταλήψει χρηστῇ· ἐν ἡσυχίᾳ τὸ ἐργάζειρον ²⁶· ἐν ταῖς νυκτεριναῖς ἀγρυπνίαις, ἐν πεινῇ καὶ δίψῃ, ἐν ψύχῃ καὶ γυμνότητι, ἐν πόνοις· ἀποκλείων σου τὸν τάφον, ὡς ἡδη τελευτῆς· ὡς νομίζειν ἔνιαν σου τὸν θάνατον ἔγγὺς πᾶσαν τὴν ὥραν ²⁷.

λε'. Εἰλέγον περὶ αὐτοῦ τοῦ ἀδελφοῦ Ἰωάννου, διτιών δὲ ἡρχετο ἐκ τοῦ θέρους, ἢ παραβάλλων γέρουσιν, εἰς τὴν εὐχήν καὶ εἰς τὴν μελέτην καὶ εἰς τὴν φαλμῳδίαν ἐσχόλαζεν, ἐως οὐ ἀποκατεστάθη ὁ λογισμὸς αὐτοῦ εἰς τὴν τάξιν τὴν ἀρχαίαν.

λζ. Εἶπε τις τῶν Πατέρων περὶ αὐτοῦ, διτιών Ιωάννην τὸν κολοθόν, τι ἔστι μοναχός; Οὐ δὲ εἶπε· Κόπος. Οὐτὶ δομοναχός εἰς πᾶν ἔργον κοπιᾷ. Οὐτως δομοναχός.

λη'. Εἶπεν ὁ ἀδελφός Ἰωάννης ὁ κολοθός, διτιών τις πνευματικός, ἀπέκλεισεν ἑαυτὸν, καὶ ἦν ἐπίσημος ἐν τῇ πόλει, καὶ δόξαν πολλὴν ἔχων. Ἐδηλώθη δὲ τούτῳ, διτιών Μέλλει τις τῶν ἀγίων ἀναλύειν, δεῦρο, ἀσπασαι αὐτὸν πρὸν κοιμηθῆ. Καὶ ἐνεθυμήθη ἐν ἑαυτῷ, διτιών ἐξέλθω ἡμέρας, ἐπιτρέχουσιν οἱ ἀνθρωποι, καὶ πολλή μοι δόξα γίνεται, καὶ οὐκ ἀναπαύομαι εἰς ταῦτα. Ἀπέρχομαι οὖν ὅψε τῇ σκοτίᾳ,

καὶ λανθάνω πάντας. Ὄψει οὖν ἐξελθόν τὸ τοῦ κελλίου ὡς θέλων λαθεῖν· καὶ ίδοι ἐκ τοῦ Θεοῦ καταπέμπονται δύο ἄγγελοι μετὰ λαμπάδων, παραφαίνοντες αὐτῷ· καὶ λοιπὸν πᾶσα τὴν πόλιν κατέδραμε βλέπουσα τὴν δόξαν. Καὶ δύον ἔδοξε φεύγειν τὴν δόξαν, πλέον ἔδοξάσθη. Ἐν τούτοις πληροῦται τὸ γεγραμμένον· *Πάσι στακτιώντων έαυτόν, ψήφωθήσεται.*

λθ'. Ἐλεγον δὲ ἀδελφὸς Ἰωάννης ὁ λοιδόρος· Οὐ δυνατὸν οἰκοδομῆσαι τὸν οἰκον ἀναθεν ἐπὶ τὸ κάτω, ἀλλ' ἐκ τοῦ θεμέλιου ἐπὶ τὸ ἄνω. Λέγουσιν αὐτῷ· Τίς ἔστιν δὲ λόγος οὗτος; Δέγει αὐτοῖς· Ὁ θεμέλιος, δὲ πλησίον ἔστιν, ἵνα αὐτὸν περδάνης· καὶ ὅρειλει πρῶτον⁴⁰. Εἰς αὐτὸν γάρ κρέμανται πᾶσαι αἱ ἑντολαὶ τοῦ Χριστοῦ.

μ'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ἰωάννου, ὃς τινὲς νεωτέρας ἐτελεύτησαν οἱ γονεῖς, καὶ ὑπελείφθη ὁρθανῇ· δύνομα δὲ αὐτῇ. Παησία. Ἐλογίσατο οὖν ποιῆσις· τὸν οἰκον αὐτῆς ἑνοδοχεῖον, εἰς λόγον τῶν Πατέρων τῆς Σκήτεως. Ἐμεινεν οὖν οὐτως ἑνοδοχοῦσα ἐπὶ χρόνον ἰκανὸν, καὶ θεραπεύουσα τοὺς Πατέρας. Μετὰ δὲ χρόνον, ὡς ἀνηλώθη τὰ πράγματα, ἀρχὴν ἐποίησεν ὑστερεῖσθαι. Ἐκολήθησαν οὖν αὐτῇ διάστροφοι ἀνθρώποι, καὶ μετέστησαν αὐτῇ ἀπὸ τοῦ σκοποῦ τοῦ ἀγαθοῦ· καὶ λοιπὸν ἤρξατο διάγειν κακῶς, ὥστε φθάσαι αὐτῇ εἰς τὸ πορνεύειν. Ἡκουσαν δὲ οἱ Πατέρες, καὶ πάνω ἐλυπήθησαν, καὶ προσκαλεσάμενοι τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννην τὸν κολοσόν, λέγουσιν αὐτῷ διτι, Ἡκούσαμεν περὶ τῆς ἀδελφῆς ἑκείνης. ὅτι διάγει κακῶς καὶ αὐτῇ δέ τε ἡδύνατο, τὴν ἀγάπην αὐτῆς εἰς τὴν ἡμᾶς ἐνεδεξατο· καὶ λέγει τῇ γρατῇ· τῇ θυρωρῷ· Μήνυσόν με πρὸς τὴν κυρίαν σου. Ἡ δὲ ἀπεκόμψατο αὐτὸν λέγουσα· Ὅμεις ἐξ ἀρχῆς κατεράγετε τὰ αὐτῆς, καὶ ἦδε⁴¹ πτωχὴν ἔστι. Λέγει αὐτῇ δὲ ἀδελφὸς Ἰωάννης· Εἰτὲ αὐτῇ. Πάνυ γάρ ἔχω αὐτῇ ὀψελῆσαι. Οἱ δὲ παῖδες αὐτῆς ὑπομειώωντες λέγουσιν αὐτῷ· Τί γάρ ἔχεις δουναί αὐτῇ, ὅτι θέλεις αὐτῇ συντυχεῖν; Ὅ δὲ ἀπεκρίθη λέγων· Πέθεν γάρ οἴδατε τὸ μέλλων αὐτῇ παρασχεῖν; Ἀνελθοῦσα οὖν ἡ γραῦς, εἶπεν αὐτῇ περὶ αὐτοῦ. Καὶ λέγει αὐτῇ ἡ νεωτέρα· Οὗτοι οἱ μοναχοὶ ἀειδιακινοῦσι παρὰ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, καὶ εὑρίσκουσι μαργαρίτας. Κοσμήσασα οὖν ἐσυνθήν λέγει, Θέλησον ἀνενέγκαι πρὸς μέ. Ὅς οὖν ἀνηλθε, προλαβοῦσα ἐκαθέσθη εἰς τὴν κλίνην. Ἐλθὼν δὲ ὁ ἀδελφὸς Ἰωάννης, ἤρξατο κλαίειν προδρῶς. Λέγει αὐτῷ αὐτῇ· Ἄδελφ, τί κλαίεις; Ὅς δὲ ἀνένευσε, πάλιν ἔκλινεν ἐσυνθήν κλαίων, καὶ λέγει αὐτῇ· Βλέπω διτι δοτανᾶς παῖδες εἰς τὴν δψιν σου, καὶ οὐ μὴ κλαύσω; Ἀκούσασα δὲ λέγει αὐτῷ· Ἐνι μετάνοια, ἀδελφ; λέγει αὐτῇ· Ναι. Δέγει αὐτῷ· Λάβε

A Vesperi igitur egressus est e cella, ut qui latere vellet; atque ecce angeli duo cum lampadibus milituntur a Deo, lumen ei præbituri; tum deinde tota civitas concurrit, ut videret gloriam. Et quanto gloriam voluit effugere, tanto magis est consecutus. In his adinpletur quod scriptum est: *Omnis qui se humiliat, exaltabitur*⁴².

39. Dixit abbas Joannes Curtus: Non potest sedificari domus a sursum ad inferius, sed a fundamento ad culmen. Rogant eum: Quid sibi vult iste sermo? Respondit: Fundamentum, proximus est, uti eum lucreris: atque hinc incipiendum. Ab ea enim re pendent cuncta Christi præcepta.

B 40. Memorabant de annate joanne hunc in modum: Cujusdam adolescentulæ parentes e vivis excesserunt; reliquaque est pupilla; nomen ei Paesia. Hæc constituit e domo sua facere xenodochium, ad usum Patrum Sceteos. Sic itaque diu permanxit, hospitio suscipiens et fovens Patres. Postea consumptis facultatibus, cœpit egere. Adjuncti ergo ei sunt perversi homines, qui eam a bono proposito averterunt; indeque cœpit prave agere, adeo ut ad fornicandum perveniret. Quo auditio, Patres summa affecti sunt tristitia. Et advocantes abbatem Joannem Curtum, dicunt ei: De sorore illa accepimus, male eam vivere; illa vero cum potuit, charitatem suam erga nos exercuit; nunc vicissim nos erga illam ostendamus charitatem, succurrendo ei. Itaque id laboris suscipe, ut ad illam accedas: et iuxta sapientiam quam tibi dedit Deus, de re dispone. Venit abbas Joannes ad ipsam, dicitque aniculæ janitrici: Indica dominæ tuæ me hic esse. Illa remisit eum, dicens: Vos ab initio bona illius consumpsistis, jam inops est. Ait abbas Joannes: Significa ei. Magnum enim ipsi apporto emolumen-tum. Tum famuli ejus subridentes interrogant: Quid enim ipsi datus es, quod vis cum ea colloqui? Respondit: Unde scitis quid præbiturus sim? Ascendens igitur anus, nuntiavit dominæ de Joanne. Dicit illi puella: Hi monachi ad mare Rubrum continuo incedunt, ac inveniunt margaritas. Inde cum seipsam exornasset: Fac, inquit, hominem ad me adducas. Utique ascendit, præveniens illa se: it super lectum. Et accedens abbas Joannes iuxta illam assedit; intendensque in vultum ejus, ita locutus est: Quid in Jesu reprehendendum invenisti, ut ad hunc procederes statum? Quo audito, tota concrevit. Abbas vero Joannes inclinato capite, cœpit vehementer ftere. Tum ei illa: Abba, quare fles? Ille suspergit, iterumque inclinavit se, plorans, ac dixit: Video Satanam ludentem in vultu tuo, et non defleam? Audiens illa, Estne, inquit, abba, pœnitentiae locus? Respondit: Eliam. Illa ad eum: Duc me quocunque libuerit. Abbas: Eamus. Et surrexit ut sequeretur eum. Porro advertit Joannes quod nihil de domo sua mandasset aut suisset

⁴⁰ Luc. xiv, 41. ⁴¹ Αἱ ὡφελεῖς πρῶτος. ⁴² Al. θε.

locuta, et admiratus est. Ut ergo pervenerunt ad solitudinem, advesperavit. Fecit ei ex arena cervical parvum; crucisque signo super illam facto, ait: Hic dormi. Cumque sibi pariter ad modicum intervallum fecisset, atque absolvisset preces suas, recubuit. Circa medium vero noctem expergescitus, videt lucidam viam quae a celo ad ipsam usque prostabat: intuitus quoque est angelos Dei animam puella: sustollentes. Surgens ergo et prosector, pulasavit eam pede. Ubi vero mortuam agnoverit, recubuit in faciem, orans Deum. Tunc audivit, quod una hora paenitentiae ejus prælata fuerit paenitentia multorum diu quidem perseverantium in paenitentia, sed non tantum ardorem ostendentium.

ἅρα τῆς μετανοίας αὐτῆς, προσεδέχθη ὑπὲρ μετάνοιαν τῆς τοιαύτης μετανοίας.

De abbatie Joanne canobita.

(15) Frater erat cœnobii incola, in virtutibus monasticis plurimum exercitatus. De quo cum accepissent fratres Sceteos, venerunt ad videndum eum. Et ingressi sunt in locum in quo operabatur. Ille salutatis iis, conversus coepit operari. Tum fratres intuiti quid fecisset, dixerunt ei: Joannes, quis te habitu donavit? aut quis te fecit monachum? nec te docuit accipere a fratribus meliorarium, ac eis dicere: Precamini, vel, Sedete. Ait illis: Joannes peccator ad hæc non operam dat.

De abbatie Isidoro.

1. (16) Dictum fuit de abbatie Isidoro Sceteos presbytero, quod si quis habens fratrem languidum aut negligentem, pusillique animi, aut protatum, vellet eum ejicere, aiebat: Adduc mihi illum huc. Acceptumque, per patientiam perducebat ad salutem.

2. Frater interrogavit eum: Quare dæmones tam vehementer te timore prosequuntur? Ait illi senex: Quia ex quo factus sum monachus, in eo me execro, ut non sinam iracundiam usque ad sauces meas pervenire.

3. (17) Aiebat etiam, a quadraginta annis sentire quidem se cogitationis peccatum, nunquam tamen consensisse aut cupiditati, aut iræ.

4. (18) Iterum dixit: Ego quando juvenis sedebam in cella mea, mensuram precum non habebam; mox et dies mili erant precandi tempus.

5. Retulit abbas Pœmèn de abbatie Isidoro, quod per noctem fasciculum palmarum plecteret: quodque rogaverunt eum fratres, dicentes: Te parum-

⁴⁴ Al. ἀντίλογον καὶ. ⁴⁵ Al. φέρετε. ⁴⁶ Al. οὐν ἀδελφόν.

(14) *Prosternenda, cervical.* Simili modo *capitula* vocatur in Consuetudinibus Cluniacensibus, et alibi passim. Fragmentum de concilio Aquisgranensi, apud Joannem Mabillonum, pietate juxta et doctrina insignem monachum, *Analectorum veterum* tom. I: *In illo tempore monachus Gallicanus est indultum, ut femoraliis, laneis camisiis, pelliciis, botis, caperonis de pelliis, amuciis, cooperioris, auricularibus, et pro*

A με δου θέλεις. Λέγεις αὐτής: Ἀγωμεν. Καὶ ἀνέστη ἀκολουθῆσαι αὐτῶν. Προσέσχε δὲ ὁ ἀδελφὸς Ἰωάννης διεισέβαλε περὶ τοῦ οἰκου αὐτῆς, καὶ ἐθάυμασεν. Ήτος οὖν ἔνθασαν εἰς τὴν Ἐρημον, βράδιον ἐγένετο. Καὶ ποιήσας ἐκ τῆς ἕκμου μικρὸν προσκέφαλα (14) αὐτῆς, καὶ σφραγίσαμενος, λέγει αὐτῇ· Καθεύδησον ἐνταῦθα. Ποιήσας δὲ καὶ ἐκαύψῃ ἀπὸ μικροῦ διαστήματος, καὶ πληρώσας τὰς εὐχάριστας αὐτοῦ, ἀνεκλίθη. Περὶ δὲ τὸ μεσονύκτιον δῦπνισθεὶς, βλέπει δόδον τενα φωτεινὴν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἔως αὐτῆς ἐστηργμένην· καὶ εἶδε τοὺς ἄγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀναφέροντας τὴν φυχὴν αὐτῆς. Ἀναστὰς οὖν καὶ ἀπελθὼν, ἔνυξεν αὐτὴν τῷ ποδὶ. Ήτος δὲ εἶδεν ὅτι ἀπέθανεν, ἐρήψεν ἐκαύψην ἐπὶ πρόσωπον δεδμένος τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἤκουσεν, ὅτι ἡ μία πολλῶν χρονίζονταν, καὶ μή ἐνδειχνυμένων τὸ θερμὸν

B Περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Ἰωάννου τοῦ ἐν κοινοβίᾳ.

'Αδελφὸς δὴν οἰκῶν ἐν κοινοβίῳ, καὶ πάνυ κρατῶν δοκίμους. Ἀκούσαντες δὲ ἀδελφοὶ εἰς Σκῆτες περὶ αὐτοῦ, ἥλθον ἰδεῖν αὐτὸν. Καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν τόπον δου αὐτὸς εἰργάζετο. Καὶ ἀσπασάμενος αὐτοὺς, ἐπιστραφεῖται ἡρξατο ἐργάζεσθαι. Ἰδόντες δὲ οἱ ἀδελφοὶ δὲ ἐποίησε, λέγουσιν αὐτῷ· Ἰωάννη, τίς ἔβαλέ σοι τὸ σχῆμα; ή τίς ἐποίησε σε μοναχὸν; καὶ οὐκ ἐδίδαξε σε λαβεῖν ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν τὸ μηλωτάριον, καὶ λέγειν αὐτοῖς; Εὔξασθε, η Καθίσατε. Δέγεις αὐτοῖς· Ιωάννης ἀμαρτωλὸς οὐ σχολάζει εἰς ταῦτα.

Περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Ιωάννου.

α'. 'Ελεγον περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Ιωάννου τοῦ πρεσβύτερου τῆς Σκῆτεως, ὅτι εἰ τις εἰχεν ἀδελφὸν ἀσθενῆ⁴⁴, ή δλίγαρον, ή ὑδριστήν, καὶ ἥθελε βαλεῖν αὐτὸν ἔξω, ἔλεγε· Φέρε⁴⁵ μοι αὐτὸν ὕδε. Καὶ ἐλάμβανεν αὐτὸν, καὶ διὰ τῆς μακροθυμίας αὐτοῦ ἔσωσεν αὐτὸν.⁴⁶

β'. 'Αδελφὸς τριώτησεν αὐτὸν, λέγων· Διατέ οι δακρυόντες οὕτως σε φοδούνται σφόδρα; Λέγεις αὐτῷ δὲ γέρων· Οτι ἀφ' ής ἐγενόμην μοναχός, ἀσκῶ, μή συγχωρῶν τὴν ὀργὴν προαναβῆναι τῷ λάρυγγί μου.

γ'. 'Ελεγε πάλιν, τεσσαρακοστὸν ἵτος ἔχειν, ἀφ' οὐδὲ αἰσθάνεται τῆς κατὰ διάνοιαν ἀμαρτίας, μηδέποτε δὲ συγκαταθέσθαι, μήτε ἐπιθυμίας, μήτε θυμοῦ.

δ'. Εἶπε πάλιν· Ἐγώ δέ τε ἥμην νεώτερος, καὶ ἐκαθίμην εἰς τὸ κελλίον μου, μέτρον συνάξεως οὐκ εἴχον· ή νύξ μοι καὶ ἥμέρα, σύναξις ήν.

ε'. Εἶπεν δὲ ἀδελφός Πομήτην περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Ιωάννου, ὅτι ἐπλεκε δέμα θαλλίων κατὰ νύκτα· καὶ παρεκάλουν αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ, λέγοντες· Ἀνάπαισον

infirmis, calcitrīs uti possent. Τοῦ auriculatia, sunt per metathesim auricolaria, hoc est auricularia, Gallice des oreillers.

(15) *Append. p. 1004, n. 44.*

(16) *Vit. Patr. xvi, 5.*

(17) *Vit. Patr. iv, 25.*

(18) *Vit. Patr. xi, 17.*

εσαυτὸν διλγόν, δτι λοιπὸν ἐγήρασας. Καὶ ἔλεγεν αὐτὸν· Διά τοι, οὐδὲ μία μοι χάρις ἀκμήν, δτι δὲ οὐδὲ τοῦ Θεοῦ ὡδὸς ἤλθε δι' ἡμᾶς.

ζ'. Ὁ αὐτὸς εἶπε περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ἰσιδώρου, δτι Εἰλέγον αὐτῷ οἱ λογισμοὶ· Μέγας εἶ ἀνθρωπος. Καὶ Εἰλέγει πρὸς αὐτούς· Μή εἰμι κατὰ τὸν ἀδελφὸν Ἀντώνιον; ή ἐγενόμην δλῶς κατὰ τὸν ἀδελφὸν Παμβόν, ή ὡς οἱ λοιποὶ Πατέρες οἱ τῷ Θεῷ εὐαρεστῆσαντες! Οὐτε ταῦτα παρεισήγεκεν, ἀνεπάνετο. Οὔτε δὲ ἡ ἔχθρα ἐποιεῖ αὐτὸν διλγοφυχῆσαι, ὡς δτι μετὰ ταῦτα πάντα εἰς τὴν κόλασιν¹⁹, Εἰλέγει αὐτὸς πρὸς αὐτοὺς δτι, Καν εἰς κόλασιν ἐμβληθῶ, ὑμᾶς ὑποκάτεω εὐρέσκω.

ζ'. Εἶπεν δὲ ἀδελφὸς Ἰσιδώρος δτι, Ἀπῆλθόν ποτε ἐν τῇ ἀγορᾷ πωλῆσαι σκεύη μικρά· καὶ ίδων τὴν ὁργὴν ἐγγίζουσάν μοι, ἐάσας τὰ σκεύη ἐψυγόν.

η'. Ἀπῆλθέ ποτε δὲ ἀδελφὸς Ἰσιδώρος πρὸς τὸν ἀδελφὸν Θεόφιλον τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἀλεξανδρείας· καὶ ὡς ὅπεστρεψεν εἰς Σκητὴν, ἡρώτασαν αὐτὸν οἱ ἀδελφοί· Πῶς ἡ πόλις; Ὁ δὲ εἶπε· Φύσει, ἀδελφῷ, ἐγὼ πρόσωπον ἀνθρώπου οὐκ εἰδον, εἰ μὴ μόνον τοῦ ἀρχιεπίσκοπου. Οὐ δὲ ἀκούσαντες ἐταράχθησαν, λέγοντες· Ἄρα ἄκαθοςαν, ἀδελφό; Ὁ δὲ εἶπεν· Οὐχ οὕτως· ἀλλ' οὐχ ἐνίκησε με δι λογισμὸς τοῦ ίδεν τινα. Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν, καὶ ἐστρίχθησαν ἵγα φυλάκτωσιν ἀπὸ μετεωρισμοῦ τοὺς ὄφθαλμοὺς αὐτῶν.

θ'. Ὁ αὐτὸς ἀδελφὸς Ἰσιδώρος εἶπεν· Ἡ σύνεσις τῶν ἀγίων αὐτὴ ἐστι, τὸ ἐπιγνῶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Πάντων γάρ περιγίνεται δὲ ἀνθρωπος ἐν τῇ ὑπακοῇ τῆς ἀληθείας, δτι εἰκὸν καὶ δομολόγα τοῦ Θεοῦ ἐστι. Πάντων δὲ πνεύματων δεινόν²⁰ ἐστι τὸ ἀκολουθεῖν τῇ ἐσυτοῦ καρδίᾳ, τουτέστι τῷ ίδιῳ λογισμῷ²¹, καὶ μὴ τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ· καὶ ὑστερον γίνεται αὐτῷ εἰς πένθος, δτι οὐκ ἔγνω τὸ μαστήριον, οὐδὲ εὑρε τὴν δόδον τῶν ἀγίων ἐργάζεσθαι ἐν αὐτῇ. Νῦν οὖν καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ, δτι σωτηρία ἐν καιρῷ θλιψεως· δτι γέραπται· Ἐν τῇ ὑπομογῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν.

Περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου.

α'. Ἐλέγειν δὲ ἀδελφὸς Ἰσιδώρος δὲ Πηλουσιώτης, δτι Βίος δινει λόγου [μᾶλλον] ὥφελειν πέφυκεν, ή λόγος δινει βίον. Οὐ μὲν γάρ, καὶ σιγῶν ὥφελει· δὲ καὶ βιῶν ἐνοχλεῖ. Εἰ δὲ καὶ λόγος καὶ βίος συνδράμοι²², έν φιλοσοφίας ἀπάσης ἀποτελοῦσιν δγαλμα.

β'. Ὁ αὐτὸς Εἰλέγει· Τὰς ἀρετὰς τίμα· μὴ τὰς εὐημερίας θεράπευε· αἱ μὲν γάρ ἀθάνατον εἰσι χρῆμα· αἱ δὲ ρἀδίως σέννυνται.

γ'. Εἶπε πάλιν, δτι Πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων δρέγον-

²⁰ Al. add. ἔχεις βληθῆναι. ²¹ Al. δεινότερον. ²² Al. δεινότερον.

(19) Vit. Patr. iii, 101.

(20) Vit. Patr. xxxvii, 1.

(21) Ibid. lib. II, epist. 275.

A per quieti da, quia jam senex es. Tum ait eis: Licet combusserint Isidorum, ejusque cineres in ventum disperserint, nulla mihi etiamnum gratia et indulgentia; quoniam Filius Dei huc venit propter nos.

6. (19) Idem narravit de abbatе Isidoro, quod subirent eum ejusmodi cogitationes: Magnus homo es. Ipse vero ad eas reponeret: Nunquid sum sicut abbas Antonius? Utinam omnino essem velut abbas Pambo, aut tanquam reliqui Patres, qui Deo plauerunt! Cum haec protulisset, quietem consequebatur. Quando autem humani generis hostes dæmones efficerent nitebantur ut pusillo esset animo, quasi post haec omnia maneret illum pœna, ipse ad eos inquebat: Quamvis mittar ad supplicium, B vos tamen subitus inveniam.

7. (20) Retulit abbas Isidorus: Profectus sum aliquando in forum, ut vascula venderem; cumque intuerer iracundiam mihi appropinquare, relictis vasis fugi.

8. Perrexit aliquando abbas Isidorus ad abbatem Theophilum archiepiscopum Alexandriæ: et postquam ad Scetim reversus est, percontati sunt eum fratres quomodo haberet civitas. Respondit: Utique, fratres, ego hominis faciem non vidi, præterquam archiepiscopi. Illi audientes, turbati sunt, ac dixerunt: An ad chaos et nihil redacti sunt, abba? Is, Non ita, inquit; sed me non devicit cogitatio, ut aspicerem quemquam. Quo illi auditio, in admirationem devenerunt, et confirmati sunt ut C ab evagatione custodirent oculos suos.

9. Idem abbas Isidorus pronuntiavit: Sanctorum prudentia haec est, agnoscere voluntatem Dei. Cuncta enim superat homo in veritatis obedientia, quia Dei imago ac similitudo est. Inter omnes autem spiritus gravissimus est, sequi cor suum, hoc est propriam cogitationem, non vero legem Dei; et postea in luctum ei evadit, quoniam non cognovit mysterium, neque invenit viam sanctorum, ut in ea operaretur. Nunc ergo tempus est operari Domino, quandoquidem salus in tempore afflictionis. Scriptum quippe est: In patientia vestra possidebitis annas vestras²³.

De abbatе Isidoro Pelusiota.

1. (21) Dixit abbas Isidorus Pelusiota: Vita sine sermone magis prodest, quam sermo sine vita. Qui enim recte vivit, et tacens juvat: qui vero loquitur tantum, etiam turbat. Quod si sermo vita que concurrerint, absolvunt totius philosophiae simulacrum.

2. (22) Idem monuit: Virtutes in pretio habe, ac ne colas mundi prospera. Illæ enim res immortales sunt, haec vero facile extinguntur.

3. (23) Adhuc dixit: Inter homines multi quidem

²⁰ Al. θελήματι. ²¹ Luc. xxi, 19. ²² Al. συδρά-

(22) Lib. II, epist. 116.

(23) Lib. II, epist. 98.

virtutem appetunt, sed in via quae ad eam ducit incedere cunctantur: alii vero neque censem virtutem esse. Oportet igitur illis quidem persuadere ut segnitiam deponant; hos vero docere, virtutem revera virtutem esse.

4. (24) Hoc etiam dictum illius existit: Vitium, et homines a Deo sejunkit et inter se disjunxit. Hoc igitur concito cufsu oportet fugere, nec non consecutari virtutem, quae ad Deum dicit, nosque invicem conjungit. Virtutis autem et philosophiae modus ac definitio est: Cum prudentia simplicitas.

5. (25) Dixit iterum: Quandoquidem ingens est humilitatis fastigium, et arrogantiæ præcipitium, consilium vobis do, ut illud amplectamini, in hoc vero ne decidatis.

6. (26) Hanc quoque protulit sententiam: Gravis et cuncta audens habendi amor, satietatis nescius, animam quam occupaverit, ad extreum malorum impellit. Ergo eum maxime in principiis pellamus. Cum enim obtinuerit, erit inexpugnabilis.

De abate Isaaco presbytero Celliorum.

1. (27) Venerunt aliquando, ut abbatem Isaacum presbyterum facerent. Ille audiens fugit in Agyptum; abiitque ad agrum, ac inter senum latuit. Itaque Patres post eum subsecuti sunt: et ad eumdem agrum pervenientes, constiterunt, quo paulum ibi se resicerent: erat enim nox. Asinum quoque solverunt ad pastum. Qui abies, stetit ante senem. Quocirca mane querentes asinum, inventerunt una abbatem Isaacum: atque rem demirati sunt. Cum autem vellent eum ligare, non permisit, dicens: Non amplius fugio. Dei enim voluntas est; et quocunque sugero, ad hoc veniam.

2. Memoravit abbas Isaac: Quando eram juvenis, manebam cum abbatte Cronio; nec unquam dixit mihi quidpiam operis facere, quamvis senex esset ac tenuulus: verum sponte surgebat præbebatque cum mihi tum simili modo cæteris baucale. Item cum abbatte Theodoro Phermensi resedi; nec ipse mihi dixit quidquam agere; sed et ipsemest mensum ponebat, aiebatque: Frater, si placet, manducatum veni. Ego vero ad eum aiebam: Abba, ad te accessi, ut caperem utilitatem; quare non mihi præcipis aliquid facere? At senex omnino tacebat. Abii ergo, et nuntiavi senibus. Qui venientes ad eum ita locuti sunt: Abba, ad sanctitatem tuam venit frater, ut proficeret; cur non ait illi ut aliquid faciat? Respondit senex: Num cœnobiarcha sum, quo ei præcipiam? Ego sane, nihil proloquor; sed si voluerit, quod cernit me facientem, faciet etiam ipse. Ab eo igitur tempore, præveniebam et agebam, si quid senex esset acturus. Is autem quidquid operaretur, operabatur tacitus: atque hoc me docuit, cum silentio operari.

3. Abbas Isaac et abbas Abraham simul mane-

A ταυ μὲν ἀρετῆς, τὴν δὲ ἐπ' αὐτήν φέρουσαν εἶδον ἑκατὸν λέναι· ἄλλοι δὲ οὐδὲ ἀρετὴν εἶναι ἡγούνται. Χρή οὖν τοὺς μὲν πεῖσαι, τὸν δὲ ποθέσθαι τοὺς δὲ διδάξαι ὅτι διτως ἀρετὴ ἔστιν ἡ ἀρετὴ.

δ'. Εἴπε πάλιν, ὅτι ἡ κακία, καὶ θεοῦ τοὺς ἀνθρώπους ἀπέστησε, καὶ ἀλλήλων διέστησε. Ταῦτην οὖν προτροπάδην φεύγειν χρή, καὶ διώκειν τὴν ἀρετὴν, τὴν καὶ Θεῷ προσάγουσαν καὶ ἀλλήλοις συνάπτουσαν. Ἀρετῆς δὲ καὶ φιλοσοφίας δρος, τὸ μετὰ συνέσεως ἀπλαστον.

ε'. Ἐλέγε πάλιν· Ἐπειδὴ μέγα τῆς ταπεινοφροσύνης τὸ οὐρανός, καὶ τῆς ἀλαζονείας τὸ πτῶμα, συμβουλεύω οὐμέν, ἐκεῖνο μὲν ἀσπάσασθαι, τούτῳ δὲ μὴ περιπεσεῖν.

ζ'. Εἴπε πάλιν· Ὁ δεινὸς καὶ πάντολμος τῆς φιλοχρηματίας ἔρως, κόρον οὐκ εἰδὼς, ἐπὶ τὸ ἔσχατον τῶν κακῶν, τὴν ἀλούσαν ψυχὴν ἐλαύνει. Οὐκοῦν μάλιστα αὐτὸν ἐν προοιμίοις ἐλάστωμεν. Κρατήσεις γάρ, ἀχειρώτος ἔσται.

Περὶ τοῦ ἀδελφᾶς Ἰσαάκ τοῦ πρεσβυτέρου τῶν Κελλίων.

α'. Ἡλθόν ποτε τὸν ἀδελφὸν Ἰσαάκ πρεσβύτερον ποιῆσαι. Καὶ ἀκούσας, ἐψυγεῖν εἰς Αἴγυπτον· καὶ ἀπῆλθεν εἰς ἄγρον, καὶ ἐκρύβη ἀνὰ μέσον τοῦ χρόνου. Κατεδίωξαν οὖν οἱ Πατέρες δύσια αὐτοῦ· καὶ φθάσαντες εἰς αὐτὸν τὸν ἄγρον, κατέλυσαν ἀναπαγῆναι μιχρὸν ἔκει· ἦν γάρ νῦν· Καὶ τὸν δνον ἀπέλυσαν βροσεσθαι. Ὁ δὲ δνος ἀπέλυθών, ἐστη κατὰ τοῦ γέροντος. Καὶ πρωτὶ ζητοῦντες τὸν δνον, εὔρον καὶ τὸν ἀδελφὸν Ἰσαάκ· καὶ ἐθαύμασαν. Θέλοντες δὲ αὐτὸν δησαῖ, οὐκ ἀρῆχε, λέγων· Οὐκ ἔτι φεύγω. Θέλημα γάρ τοῦ θεοῦ ἔστι, καὶ δποι δὲν φύγω, εἰς αὐτὸν ἤρχομαι.

β'. Εἶπεν δὲ ἀδελφὸς Ἰσαάκ· Ὄτι ήμην νεώτερος, ἐκαθήμην μετὰ τοῦ ἀδελφᾶ Κρονίου· καὶ οὐδέποτε εἶπε μοι ποιῆσαι ἔργον, καίπερ γέρων ὁν καὶ τρέμων· ἀλλὰ δι' ἑαυτοῦ ἥγειρο το καὶ παρεῖχε τὸ βαυχάλιον ἐμοὶ καὶ πάσιν δμοίως. Καὶ μετὰ τοῦ ἀδελφᾶ θεοδώρου τῆς Φέρμης ἐκάθισα, καὶ οὐδὲ αὐτὸς ἐλεγέ μοι ποιῆσαι τι ποτε· ἀλλὰ καὶ τὴν τράπεζαν δι: ἑαυτοῦ ἐτίθει, καὶ ἐλέγεν· Ἄδελφὲ, ἐδν θέλης, δεῦρο σάγε. Ἔγω δὲ πρὸς αὐτὸν ἐλέγον· Ἅδελφ, ηλθον πρὸς σὲ ίνα ώφεληδόν· καὶ πῶς οὐ λέγεις μοι τι ποτε ποιῆσαι; **D Ὁ δὲ γέρων πάντα ἔσωπα. Καὶ ἀπῆλθον, καὶ ἀντγειεια τοις γέρουσι. Καὶ ἐλθόντες οἱ γέροντες πρὸς αὐτὸν, εἶπον αὐτῷ· Ἅδελφ, ηλθεν οὐ ἀδελφός πρὸς τὴν ἀγιωσύνην σου, ώφεληδῆναι, καὶ διατί οὐ λέγεις αὐτῷ ίνα ποιῆσαι τι ποτε; Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ γέρων· Μή γάρ κοινοβιάρχης είμι, ίνα διατάξω αὐτῷ; Ἔγω τέως, οὐδὲν λέγω αὐτῷ· ἀλλ' ἐαν θέλῃ, διέπει με ποιοῦντα, ποιῆσαι καὶ αὐτός. Ἀπὸ τότε οὖν, προελάμβανον καὶ ἐποίουν, εἰ τι ἐμελλεν δέ γέρων ποιεῖν. Αὐτὸς δε εἰ τι ἐποίει, σιωπῶν ἐποίει· καὶ τούτῳ με ἐδίδαξε, τὸ ποιεῖν σιωπῶντα.**

γ'. Ὁ ἀδελφὸς Ἰσαάκ, καὶ διδάσκεις ἄδραδμ, ἡσα-

(24) Lib. II, epist. 131.

(25) Lib. III, epist. 69.

(26) Lib. III, epist. 24.

(27) Vit. Patr. xxxiii, 2.

διμου οἰκουντες· καὶ εἰσελθὼν δὲ ἀνδρῶς· Ἀβραὰμ, εὗρε τὸν ἄνδραν Ἰσαὰκ κλαίοντα· καὶ λέγει αὐτῷ· Τί κλαίεις; Καὶ εἶπεν δὲ γέρων· Καὶ διατί μὴ κλαύσωμεν; Ποῦ γάρ ξυρούμεν ἀπελθεῖν; ἔχοι μήδημαν οἱ Πατέρες ἡμῶν. Οὐκέ τικεις γάρ ήμεν τὸ ἐργάζειν εἰς τὰ νεῦλα τῶν πλοίων, ἢ παρείχομεν ἀπερχόμενοι παραβαλεῖν τοὺς γέρους. Νῦν οὖν ἀπωρφανίσθημεν. Διὰ τοῦτο κάγω κλαίω.

δ'. Εἶπεν δὲ ἀνδρῶς Ἰσαὰκ· Οἶδα ἀδελφὸν Θερίζοντας ἐν ἀγρῷ, καὶ ἡμέλητε φαγεῖν στάχυν σίτου· καὶ εἴπει τῷ κυρίῳ τοῦ ἀγροῦ· Θέλεις φάγω ἔνα στάχυν σίτου; Ὁ δὲ ἀκούσας, ἐθαύμασε, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Σδές ἔστιν δὲ ἀγρός. Πάτερ, κάμε ἐρωτᾶς; Ἔως τούτου τὴκριβάζετο δὲ ἀδελφός.

ε'. Εἴπα πάλιν τοῖς ἀδελφοῖς· Μή φέρετε ὅδε παιδία. Τέτσαρες γάρ ἐκκλησίαι εἰς Σχῆτιν ἔρημος γεγόνασι διὰ τὰ παιδία.

; ζ'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀνδρὸς Ἰσαὰκ, ὅτι τὴν σποδὸν τοῦ θυμικτήρου τῆς προσφορᾶς, μετὰ τοῦ ἀρτου ἥγιεν αὐτοῦ.

η'. Εἶπεν δὲ ἀνδρῶς Ἰσαὰκ τοῖς ἀδελφοῖς, ὅτι Οἱ Πατέρες ἡμῶν, καὶ δὲ ἀνδρῶς Παμβῶν, παλαιὰ πολύρρητα ἐφόρουν καὶ σεβόνται²⁸· νῦν δὲ πολύτιμα φορεῖτε. Υπάγετε ἐνθεν, τρημάναστε τὰ ὅδε. Ότε δὲ ἔμελεν²⁹ ὑπάγειν εἰς τὸ θέρος, Ἐλεγεν αὐτοῖς· Οὐκέ τι παρέχω ὑμῖν ἐντολάς· οὐ φυλάσσετε γάρ.

η'. Διηγήσασθε τις τῶν Πατέρων, ὅτι ἥλθε ποτὲ τις τῶν ἀδελφῶν φορῶν μικρὸν κουστούλιον³⁰ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Κελλίων ἐπὶ τοῦ ἀνδρὸς Ἰσαὰκ· καὶ ἐδίωξεν αὐτὸν δὲ γέρων (31), λέγων ὅτι, Τὰ ὅδε μοντχῶν ἔστι· σὺ δὲ κοσμικὸς ὁν, οὐ δύνασαι μελνεῖσθαι.

θ'. Εἶπεν δὲ ἀνδρῶς Ἰσαὰκ ὅτι, Οὐδέποτε εἰσήγεγκε εἰς τὸ κελλίον μου λογισμὸν κατὰ ἀδελφοῦ Θλίψαντος με. Κάγω ἐπούδασα μὴ ἀφεῖναι ἀδελφὸν εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ, ἔχοντα κατ' ἐμοῦ λογισμὸν.

ι'. Ησθένησε μεγάλην ἀσθένειαν δὲ ἀνδρῶς Ἰσαὰκ, καὶ ἔχρονταις ἐν αὐτῇ· ἐποίησε δὲ αὐτῷ δὲ ἀδελφὸς μικρὸν ἀνήραν, καὶ ἐδώκει μυξάρια εἰς αὐτήν· καὶ οὐκέ τιθελεν δὲ γέρων γεύσασθαι· Καὶ παρεκάλει δὲ ἀδελφὸς λέγων· Λάθε μικρὸν, ἀνδρί, διὰ τὴν ἀσθένειαν. Καὶ λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Φύσει, ἀδελφε, ήθελον ποιῆσαι ἐν τῇ ἀσθενείᾳ ταύτη τρεάκυντα δέτη.

ια'. Ελεγον περὶ τοῦ ἀνδρὸς Ἰσαὰκ, ὅτι μέλλοντος αὐτοῦ τελευτὴν, συνῆλθον πρὸς αὐτὸν οἱ γέροντες, καὶ ἐλεγον· Τί τοι ἡσάμεν μετὰ σὲ, Πάτερ; Οὐ δὲ εἶπεν· Τοῦτε πῶς ἐπορεύην ἐνώπιον ὑμῶν· ἐὰν θέλητε καὶ ὑμεῖς ἀκολουθῆσαι, καὶ φυλάξαι τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, πέμπει τὴν χάριν αὐτοῦ, καὶ φυλάσσει τὸν τόπον τούτον. Έάν δὲ μή φυλάξῃτε, οὐ μή μείνητε ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ. Καὶ ἡμεῖς γάρ σταν ἥμελλον

A bant: et ingressus abbas Abraham invenit abbatem Isaacum lacrymantem: dixitque ei: Cur lacrymari? Tum senex: Quare, inquit, non lacrymabimur? Quo enimabituri sumus? Obdormierunt Patres nostri. Nam non sufficiebat nobis opus manuum, in navium naua, quae tradebamus proficentes ad invisendos senes. Nunc igitur pupilli facti sumus. Ideoque ego lacrymor.

4. Dicit abbas Isaac: Novi fratrem, qui in agro metens, cum voluissest frumenti spicam comedere, ita compellavit agri dominum: Permittisne ut unam frumenti spicam manducem? Ille audiens miratus est, dixitque ei: Tuus ager est, Pater, ac me interrogas? Eo usque frater erat exactus.

B 5. (28) Iterum dixit fratribus: Nolite huc pueros adducere. In Sceti enim quatuor ecclesiae propter pueros ad solitudinem sunt redactæ.

6. Referebant de abate Isaaco, quod cinerem thuribuli oblationis manducaret cum pane suo.

7. (29) Abbas Isaac fratribus dicebat: Patres nostri, et abbas Pambo gestabant veteres centones, ac vester palmeas: nunc autem pretiosa indumenta gestatis. Abite hinc; loca hæc reddidistis deserta. Cum vero ad messem profecturus esset, dixit eis: Non amplius vobis oræcepta tradiam; neque enim custoditis.

C 8. (30) Narravit quidam e Patribus, quod aliquando fratrum nonnullus gestans parvam cucullam, venerit ad ecclesiam Cellarum, sub abbate Isaaco; et expulerit eum senex, dicens: Hæc loca monachorum sunt; tu vero cum sacerdotalis sis, non potes hic manere.

9. Dicit abbas Isaac: Nunquam in meam cellam introduxi cogitationem contra fratrem qui me vexaverat. Idemque ego enīsum sum non relinquere fratrem in cella sua, qui adversus me haberet cogitationem.

D 10. Agrotavat periculo morbo abbas Isaac, quo diu vexatus est: fecit autem ei puliculam frater, misitque in eam pruna: nec voluit senex degnastare. Orabat autem frater, dicens: Sime parumper, abba, propter morbum. Respondit senex: Certe, frater, cuporem in hoc morbo versari per annos triginta.

11. Aiebant de abate Isaaco, quod eum morti appropinquaret, senes circa eum congregati sunt, dixeruntque: Quid post te faciemus, Pater? Ille: Vide, inquit, quoniam modo coram vobis inceserim: si vos etiam volueritis sequi, et mandata Dei custodiare, mutet gratiam suam, conservabitque hunc locum. Quod si non custodieritis, non permanebilis in loco hoc. Nam nos quoque, quando

²⁸ Al. σεβόνται εις σεβόντια. ²⁹ Lat. Emelion. ³⁰ Pelag. κουκούλιον.

(28) Vit. Patr. x, 32.

(29) Vit. Patr. vi, 9. Meursius in Σεβόντιον.

(30) Vit. Patr. vi, 8.

(31) Καὶ ἀδιωξεν αὐτὸν δὲ γέρων. Antiqua versio

in Vitis Patrum: et spectabat eum senex, pro expellebat aut insectabatur. Postea inveni sociabat in miss. Suessionensi et Foasatensi.

Respondit senex : Si conquiescis tum in coenobio, tum solitarius; statue cogitationes tuas velut in trutina: et ubi videris animum tuum in agis proficere, eoque propendere, id facito.

9. Accessit senum nonnullus ad sodalem suum, ut simul abbatem Josephum invaserent; et ait: Præcipe discipulo tuo, ut nobis asinum sternat. Ille: Voca eum, quod volueris exsequetur. Dicit: Quod est nomen ei? Respondit: Nescio. **Tum alter:** A quoniam, inquit, tempore tecum degit, quod nomen illius nescis? A duabus annis, infit. **Tum exceptit** alius: Si tu per duos annos non cognovisti nomen discipuli tui, ego ad unum diem quid opus habeo ut illud dicam?

10. Congregati sunt aliquando fratres apud abbatem Josephum: quibus sedentibus atque ipsum interrogantibus, gaudebat; et laetus dixit eis: Ego hodie rex sum; nam super affectus regnavi.

11. Aiebant de abbatे Josepho e Panepho, quod cum jam esset mioriturus, sedentibus senibus, intendens in ostium, aspicerit diabolum illic sedentem; vocatoque discipulo, dixerit: Affer baculum; late enim existimat, me senem factum, non amplius in eum valere. Utque baculum manu tenuit, videbunt senes quod diabolus per januam, instar canis, subduxit se, nec amplius comparuit.

De abate Jacobo.

1. Dixit abbas Jacobus: Majus est hospitem esse, quam hospitem suscipere.

2. Monuit etiam, eum qui laudatur, debere repudare peccata sua, et cogitare quod non mereatur laudes ejusmodi.

3. (41) Iterum dixit: Sicut lucerna in obscuro cubiculo collustrat: ita etiam timor Dei cum veniret in cor hominis, illuminat eum, docetque virtutes cunctas et Dei mandata.

4. Rursum hanc sententiam protulit: Non solum verbis opus est: hoc enim tempore plurimum verborum est inter homines. Sed opus est opere; id enim est quod queritur; non autem verba, quae fructum non ferunt.

De abate Hierace.

1. Frater rogavit abbatem Hieracem: Profer mihi sermonem, quoniam modo salvus siam? Respondit **D** ei senex: Sede in cella tua; si esurieris, manduca, si sitieris, bibe; ad hæc noli de quoquam male loqui, et salvus eris.

2. Idem dixit: Nunquam sacerclarem sermonem aut protuli, aut volui audire.

De abate Joanne eunucho.

1. Abbas Joannes eunuchus, cum esset juvenis, senem sic interrogavit: Quomodo vos potuistis peragere opus Dei in requie; nos vero neque cum labore possumus? **Respoudit** senex: Nos valuimus,

Αλέγει αὐτῷ ὁ γέρων. Εἰ διαπαύῃ εἰς τὸ κοινόν: καὶ καταμόνας, στῆσον τοὺς δύο λογισμούς σου ὡς ἐν ζυγῷ· καὶ διπού βλέπεις ὅτι μᾶλλον ἔκει ὥφελεῖται καὶ κατάγει δ λογισμός σου, τοῦτο ποίησον.

Θ. Παρέλαβε τις τῶν γερόντων πρὸς τὸν ἑταῖρον αὐτῷ, ἵνα ἀπελθόντες ἐπισκέψωνται τὸν ἀδελφὸν Ἰωσῆφο· καὶ λέγει· Εἰπὲ τῷ μαθητῇ σου, ἵνα στρώσῃ ἡμῖν τὸν δνον. Καὶ λέγει· Φώνησον αὐτὸν· καὶ εἰ τι θέλεις ποιεῖ. Λέγει· Τίς καλεῖται; Ὁ δὲ ἔφη· Ζύν οἶδα. Καὶ λέγει αὐτῷ· Πόσον χρόνον ἔχει μετὰ σοῦ, ὅτι οὐκ οἴδας τὸ δνομα αὐτοῦ; Καὶ εἶπεν· Ἐχει δύο ἔτη. Ὁ δὲ ἔφη· Εἰπὲ σὺ δύο ἔτη οὐκ οἴδας τὸ δνομα τοῦ μαθητοῦ σου, ἵνως εἰς μίαν ἡμέραν τὸ ἔχω χρεῖαν μαθεῖν αὐτό;

Ι. Συνήχθησαν ἀδελφοί ποτε πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ἰωσῆφο· καὶ καθημένων αὐτῶν, καὶ ἐπερωτώντων αὐτὸν, ἔχαιρε· καὶ προθυμούμενος ἐλεγεν αὐτοῖς· Ἔγὼ βασιλεὺς εἰμι σῆμερον· ἔβασιλευσα γάρ ἐπὶ τὰ πάθη.

Ια. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ἰωσῆφος τῆς Πανερψίας, ὅτι μέλλοντος αὐτοῦ τελευτῶν, καθημένων γερόντων, προσχών πρὸς τὴν θυρίδα, εἶδε⁴⁴ τὸν διάβολον καθημένον πρὸς τῇ θυρίδι· καὶ φωνήσας τῷ μαθητῇ αὐτοῦ, Ἐλέγε· Φέρε τὴν ράβδον· νομίζει γάρ οὗτος ὅτι ἔγκρασα, καὶ οὐκ ἔτι δύναμαι πρὸς αὐτόν. Καὶ ὡς κατέσχε τὴν ράβδον, εἶδον⁴⁵ οἱ τέροντες ὅτι ἔχαλασεν διπού ὡς κύων διὰ τῆς θυρίδος, καὶ ἀφανῆς ἐγένετο.

Περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ἰακώβου.

α'. Εἶπεν ὁ ἀδελφὸς Ἰάκωβος ὅτι, Μεῖζόν ἐστι τὸ δινοτεῦσα παρὰ τὸ διενοδοχεῖν.

β'. Ἐλέγε πάλιν, ὅτι ἐπαινούμενον, δεῖ λογίζεσθας τὰς ἀμαρτίας αὐτοῦ, καὶ ἐννοεῖν ὅτι οὐκ ἐστιν ἄξιος τὸν λεγομένων.

γ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι· Οὐσπερ λύχνος ἐν σκοτεινῷ κοιτῶν φωτίζει, οὐτως καὶ ὁ φόδος τοῦ Θεοῦ, διατείχη εἰς καρδίαν ἀνθρώπου, φωτίζει αὐτὸν, καὶ διδάσκει πάσας τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ.

δ'. Εἶπε πάλιν· Οὐκ ἐστι χρεία λόγων μόνον· εἰσὶ γάρ πολλοὶ λόγοι ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ· Ἀλλὰ χρεία ἐστὶν ἔργου· αὐτὸς γάρ ἐστι τὸ ζητούμενον, καὶ οὐ λόγοι, οἵτινες οὐκ ἔχουσι καρπόν.

Περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ἰέρακος.

α'. Ἄδελφος ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ἰέρακα, λέγων· Εἰπέ μοι λόγον, πῶς σωθῶ; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Κάθου εἰς τὸ κελλίον σου· ἐάν πεινᾷς, φάγε· ἐάν διψᾷς, πίε· καὶ μή κακολογήσῃς τινά· καὶ σώζη.

β'. Οἱ αὐτὸς εἶπεν, ὅτι οὐδέποτε κοσμικὸν λόγον ἔιπον, ηθούλησα ἀκούσαις.

Περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ἰωάννου τοῦ εὐνούχου.

α'. Οἱ ἀδελφὸς Ἰωάννης ὁ εὐνοῦχος, νεώτερος ὁν ἡρώτησε γέροντα, λέγων· Πῶς ὅμεις ἡδυνθήτε ποιῆσαι τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ ἐν διαπαύσει· ἥμεις δὲ οὐδὲ μετὰ κόπου ποιῆσαι δυνάμεθα· Καὶ λέγει ὁ γέρων·

⁴⁴ Al. εἰς. ⁴⁵ Al. έσε. ⁴⁶ Al. έδον.

(41) *Vit. Patr.* m. 7.

Τίμεις ἡδυνήθημεν, ἐπειδὴ κεφάλαιον ἔχομεν τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, τὴν δὲ χρείαν τὴν σωματικὴν ἐλάχιστον· ὑμεῖς δὲ κεφάλαιον ἔχετε τὴν σωματικὴν χρείαν, τὸ δὲ ἔργον τοῦ Θεοῦ οὐκ ἀναγκαιότερον. Διὰ τοῦτο κάρματε, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Σωτὴρ εἶπε τοῖς μαθηταῖς· Ὁλιγότεροι, ζῆτετε πρῶτοι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάρτα προστεθῆσεται ὑμῖν.

β'. Εἶπεν ὁ ἀδελφὸς Ἰωάννης, διὰ τὸ Πατὴρ ἡμῶν ὁ ἀδελφὸς Ἀντώνιος εἶπεν, διὰ τὸ οὐδέποτε τὸ έαυτοῦ συμφέρον προσέχειν τῆς τοῦ ἀδελφοῦ μου ὥφελειας.

γ'. Ἐλεγεν ὁ ἀδελφὸς Ἰωάννης ὁ Κιλῆς ὁ ἡγούμενος τῆς Ραιθοῦ, τοῖς ἀδελφοῖς· Τέκνα, ὡς ἐφύγομεν τὸν κόσμον, φύγωμεν καὶ τὰς ἐπιθυμίας τῆς σαρκὸς!

δ'. Εἶπε πάλιν· Μιμησάμεθα τοὺς Πατέρας ἡμῶν μετὰ ποίας σκληραγγίας καὶ ἡσυχίας ἐκάθισαν ὡδε.

ε'. Εἶπε πάλιν· Μή βυπάσωμεν, τέκνα, τὸν τόπον τούτον, διὰ οὓς Πατέρες ἡμῶν ἐκαθάρισαν ἀπὸ δαιμονίων.

ζ'. Εἶπε πάλιν· Ὁ τόπος οὗτος ἀτικητῶν ἐστιν, οὐ πραγματευτῶν.

Περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ἰωάννου τῶν Κελλίων.

α'. Διηγήσατο ὁ ἀδελφὸς Ἰωάννης τῶν Κελλίων, λέγων, διὰ Μία πόρην ἦν ἐν Αἰγύπτῳ, εὐμορφωτάτη καὶ πλουσία σφόδρα· καὶ οἱ ἀρχοντες (42) ἤρχοντο πρὸς αὐτήν. Μιᾶσα οὖν τῶν ἡμερῶν εὔκαλρησεν ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τὴν ἀπέλησεν εἰσελθεῖν ἐσον· Ὁ δὲ ὑποδιάκονος, ὁ στήκων εἰς τὰς θύρας, οὐκ εἶπεν αὐτῇν, λέγων· Οὐκ εἰ ἀξία εἰσελθεῖν εἰς οἰκον Θεοῦ, διὰ ἀκάθαρτος εἰ. Ως δὲ ἐμάχοντο, ἤκουσεν δὲ ἐπίσκοπος τοῦ θορύβου, καὶ ἐξῆλθε. Λέγει οὖν αὐτῷ ἡ πόρην· Οὐκ ἄφει με εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ λέγει αὐτῇ ὁ ἐπίσκοπος· Οὐκ ἔξεστι σοι εἰσελθεῖν, διὰ ἀκάθαρτος εἰ. Ἡ δὲ κατανυγεῖσα λέγει αὐτῷ· Οὐκ ἔτι πορνεύω. Λέγει αὐτῇ ὁ ἐπίσκοπος· Ἐὰν φέρῃς ὡς τὰ χρήματά σου, οἶδα διὰ οὓς πορνεύεις ἔτι. Ως δὲ ἤγεγκε, λαβὼν ἔκαυσεν αὐτὰ πυρί. Καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, κλαίουσα καὶ λέγουσα· Εἰ ὡς οὕτως μοι γέγονεν, ἔκει τὶ ἔχω παθεῖν; Καὶ μετενόησε, καὶ γέγονε σκεύος ἐκλογῆς.

β'. Εἶπεν ὁ ἀδελφὸς Ἰωάννης τῆς Θηβαΐδος⁷¹. Ὁρείλεις δὲ μοναχὸς πρὸ πάντων τὴν ταπεινοφροσύνην κατορθώσας. Αὗτη γάρ ἐστιν ἡ πρώτη ἐντολὴ τοῦ Σωτῆρος, λέγοντος· Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πτερύματι, διὰ αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ἰσιδώρου τοῦ πρεσβυτέρου.

α'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ἰσιδώρου τοῦ πρεσβύτερου,

⁷¹ Αἱ ὁ Θηβαῖος. ⁷² Matth. vi, 30, 33. ⁷³ Matth. v, 5.

(42) Οἱ ἀρχοντες. Principes viri, nobiles ac illustres, optimates, aulæ proceres, magistratus majores, potestates. In *Conflictu Arnobii et Serapionis*, post Irenæum p. 527: *Pone tres imperatores in uno regno, in una concordia, in una sede, in una suavitate, in uno amoris affectu, in una potestate: et quare in ipsis, qui primum locum potestatis obtineant?* Sine dubio tali toti tres Augusti sunt, tali tres primi sunt:

A quia præcipui loco habuimus opus Dei, minimi vero corporalem necessitatem: vos autem præcipuum ducitis necessitatem corporalem, opus autem Dei rem minus necessariam. Ideo laboratis: et ea propter Salvator discipulis suis dixit: Homines modicæ fidei, quare primum regnum Dei, et hæc omnia adjiciuntur vobis⁷⁴.

2. Narravit abbas Joannes, quod Pater noster abbas Antonius dixerit: Nunquam meum commendum utilitati fratris mei prætuli.

3. (43) Abbas Joannes Cilix, præpositus in Rhaiṭbu, dicebat fratribus: Filii, sicut fugimus mundum, fugiamus pariter carnis cupiditates.

4. (44) Dixit iterum: Imitemur Patres nostros: quanta cum austeritate et quiete resederunt in loco hoc.

5. (45) Ait rursus: Filii, ne sordidemus locum istum, quem Patres nostri a dæmonibus munda verunt.

6. (46) Adhuc dixit: Locus iste ascetarum est, non autem negotiatorum.

De abbatे Joanne Cellarum.

1. Ad hunc modum narravit Joannes Cellensis: Erat in Ægypto meretrix pulcherrima, admodum dives, ad quam venire solebant viri in potestate et dignitate constituti. Quodam igitur die processit ad ecclesiam, voluitque introire. At subdiaconus qui ad portam stabat, non permisit, dicens: Nequam digna es ut ingrediaria in domum Dei, quia impura es. Dum autem concertarent, murmur audivit episcopus, et egressus est. Ait ergo illi meretrix: Non sinit me intrare in ecclesiam. Tum ei episcopus: Non licet tibi introire, cuin immundis illa vero compuncta dixit ei: Non amplius fornicabor. Atque ad eam episcopus: Si attuleris huc facultates tuas, cognoscam te non amplius fornicaturam. Ubi autem attulit, episcopus acceptas igni combussit; illa ingressa est in ecclesiam, flens ac dicens: Si hic ita mecum actum est, illic quid habeo pati? Et poenitentiam egit, evasitque vas electionis.

2. (47) Dixit abbas Joannes Thebatidis: Debet monachus ante omnia humilitatis bonum obtinere. Hoc enim est primum Salvatoris mandatum, dicentis: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum⁷⁵.

De abbatе Isidoro presbytero.

1. Aiebant de abbatе Isidoro presbytero, venisse

secundum vero locum, et tertium potestatis (substitione, potestates) ab Augustis ordinatae habebunt.

(43) Vit. Patr. x, 115.

(44) Ibidem.

(45) Ibidem.

(46) Ibidem.

(47) Vit. Patr. xv 25 · L. Doroth. Doctr. 2

aliquando fratrem quemdam, ut invitaret eum ad A prandium. At senex noluit proficisci; quoniam, inquit, Adamus cibo deceptus, extra paradisum habitationem accepit. Ait illi frater: Tu omnino times egredi e cella tua? Iterum ille: Fili, timeo sane, quia *diabolus, tanquam leo rugiens, querit quem devoret*⁷⁴. Sæpe autem hunc emisit sermonem: Si quis se in vini potionem dederit, non effugiet insidias cogitationum. Etenim Lot a filiabus suis coactus, vino inebriatus est, ac per ebrietatem diabolus eum facile ad scelestam fornicationem adduxit.

2. *Dixit abbas Isidorus: Si regni celorum desiderio teneris, pecuniam contemne, ac divinam retributionem tibi vindica.*

3. *Dixit iterum: Fieri nequit ut secundum Deum vivas, si voluptatis aut argenti fueris amator.*

4. *Hæc etiam verba fecit: Si legitime jejunium exerceatis, nolite superbia inflari: quod si in eo gloriamini, potius carnem manducate. Præstat enim ut homo comedat carnes, quam superbia turget et gloria extollat se.*

5. *Adhuc dixit: Oportet ut discipuli veros præceptores tum tanquam patres ament, tum velut principes timeant; et nec propter dilectionem, timorem remittant, nec propter timorem, dilectionem obscurant.*

6. *Dixit præterea: Si salutem desideras, cuncta facio quæ te ad illam ductura sunt.*

7. (48) *Narrabant de abbe Isidoro, quod cum accessisset ad eum frater, fugeret ad interius cellæ. Itaque dixerunt ei fratres: Abba, quid est hoc quod agis? Et ait: Etiam feræ fugientes ad lustra sua, servantur. Ista autem loquebatur propter fratrum utilitatem.*

De abbe Joanne Persa.

1. (49) *Venit aliquando puer ut curaretur a dæmone; et accesserunt fratres de cœnobio Ægypti. Egressus autem senex, vidit fratrem cum puro delinquentem; nec redarguit eum, dicens: Si Deus qui formavit eos, intuitus, nequaquam incendio illos consumit, ego quis sum ut eosdem reprehendam?*

2. (50) *Narravit quidam Patrum de abbe Joanne Persa, quod ex multa gratia, ad profundissimam pervenerit innocentiam et simplicitatem. Hic manebat in Arabia Ægypti. Aliquando autem a fratre mutuatus est aureum nummum, unde emit linum,*

⁷⁴ *I Petr. v. 8.*

(48) *Joan. Geom. Parad. ep. 93.*

(49) *Vit. Patr. iv, 34.*

(50) *Vit. Patr. vi, 7.*

(51) *Xρύστρον.* Ολοχοτίνου νόμισμα et δλοχοτίνη, aut s. δλοχοτίνη pro δλοχοτίνον, ut in Theophanis Chronico p. 345 D, et Notis ad Anastasii Historiam, idem significant, et per unum solidi nomen exprimuntur a Pelagio interprete. Sic apud Theodoritum Hist. eccl. lib. 1, cap. 16, πενταχοτίνους δλοχοτίνους, Epiphanius Scholasticus vertit *quingenios solidos*: et vetus lectio χρυσίνους habet, videlicet

τέρου, ὅτι ἡλθε ποτέ τις ἀδελφός, ἵνα καλέσῃ αὐτὸν εἰς ἀριστον. Ό δὲ γέρων οὐκ ἤνεσχετο ἀπελθεῖν, λέγων, Ὅτι Ἀδάμ, τῷ βρώματι ἀπατηθεὶς, ἔξω τοῦ παραδείσου ἦλισθη. Λέγει αὐτῷ δὲ ἀδελφός· Σὺ δὲ τῶν φοβῇ ἔξελθεν τοῦ κελλού σου; Ό δὲ πάλιν εἶπε· Τέκνον, φοδοῦμαι, ὅτι δὲ διάδολος ὁς λέων ὄρυσμας ζητεῖ τίταν κατακήη. Πολλάκις δὲ ἐλεγεν, ὅτι Ἐάν τις δῷ ἑαυτὸν εἰς οἰνοποσίαν, οὐ μὴ ἐκφύγῃ τὴν τῶν λογισμῶν ἐπιδουλήν. Καὶ γάρ δὲ Λώτ, ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ, ἐμεθύσθη ἐκ τοῦ οἴνου, καὶ διὰ τῆς μέθης εὔχερίους δὲ διάδολος εἰς δινοριον πορνείαν αὐτὸν παρεσκεύασεν.

β'. *Εἶπεν δὲ ἀδελφός Ἰσιδώρος· Εἰ βασιλεῖς οὐρανῶν ἐρᾶς, χρημάτων καταφρόνει, καὶ τῆς θελας ἀμοιβῆς ἀντιποιοῦ.*

γ'. *Εἶπε πάλιν· Ζῆσαί σε κατὰ Θεὸν, διδύνατον, φιλήδυνον δντα καὶ φιλάργυρον.*

δ'. *Εἶπε πάλιν· Εἰ νομίμως ἀσκεῖται νηστεύοντες, μὴ τυφοῦσθε· εἰ δὲ ἐπὶ τοῦτο αὐχεῖτε, μᾶλλον κρεωφαγεῖτε. Συμφέρει γάρ ἀνθρώπῳ μᾶλλον κρέας ἀσθείεν, ή τυφοῦσθαι καὶ μεγαλαυχεῖν.*

ε'. *Εἶπε πάλιν· Χρή τοὺς μαθητευομένους καὶ ὡς πατέρας φιλεῖν τοὺς δντας διδασκάλους, καὶ ὡς ἀρχοντας φοβεῖσθαι· καὶ μήτε διὰ τὴν ἀγάπην ἐκλύειν τὸν φόδον, μήτε διὰ τὸν φόδον ἀμαρτῦν τὴν ἀγάπην.*

ζ'. *Εἶπε πάλιν· Εἰ σωτηρίας ἐρᾶς, πάντα ποιει τὰ εἰς αὐτὴν ἄγοντά σε.*

ζ'. *Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Ἰσιδώρου, ὅτι ὡς ὑπῆρχεν ἀδελφὸς πρὸς αὐτὸν, ἐψευγεν ἐώστερον τοῦ κελλού. Καὶ ἐλεγον αὐτῷ οἱ ἀδελφοί· Ἀδελφά, τί ἔστιν ἐ σὺ ποιεῖς; Καὶ ἐλεγεν, ὅτι· Καὶ τὰ θηρία φεύγοντα εἰς τὰς κοίτας αὐτῶν σώζονται. Ταῦτα δὲ ἐλεγε διὰ τὴν ὥφελειαν τῶν ἀδελφῶν.*

Περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Ἰωάννου τοῦ Πέρσου.

α'. *Ἡλθε ποτε παιδίον θεραπευθῆκαι ἀπὸ δαίμονος· καὶ παρέβαλον ἀδελφοὶ ἀπὸ κοινοῖς τῆς Αιγύπτου. Καὶ ἔξελθων δέ γέρων εἶδε τὸν ἀδελφὸν ἀμαρτάνοντα μετὰ τοῦ παιδίου, καὶ οὐκ ἤλεγεν αὐτὸν, λέγων· Εἰ δὲ Θεὸς ὁ πλάσας αὐτοὺς βλέπων οὐ κατειπεῖ αὐτοὺς, ἐγὼ τις εἰμι· ἵνα ἐλέγηω αὐτούς;*

β'. *Διηγήσατο τις τῶν Πατέρων περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Ιωάννου τοῦ Πέρσου, ὅτι ἐκ τῆς πολλῆς αὐτοῦ χάριτος εἰς τοῦ βαθυτάτην ἤλασσον ἀκακίαν. Οὗτος δὲ ἐμενεν ἐν Ἀραβίᾳ τῆς Αιγύπτου. Ἐχρήσατο δέ ποτε παρὰ ἀδελφοῦ ἐν χρύσινον (51), καὶ ἤγόρασε λινάρια,*

ret explicatione in locum termini expositi intrusa. Theophanis autem κατὰ δλοχοτίνην, mutatum est a Zonara in ἐφ' ἐκάστῳ νομίσματι, a Cedreno in κατὰ νόμισμα, translatum vero ab Anastasio, per singulos aureos. Et quidem Josephus Scaliger Dissertatione de re nummaria, p. 53, ait mirum verbum esse δλοχοτίνους. Henricus autem Valesius ad Theodoritum ignorare se fatur nomen Græcumne sit an barbarum. Cui vero notum, quod tanis viris incognitum? Mibi non omnino fit improbable, holocotini nomen formatum fuisse ex nonnulla allusione ad κά-

ίνα ἐργάσηται. Καὶ ἡλθεν ἀδελφὸς παρακαλῶν αὐτὸν, καὶ λέγων· Χάρισαι μοι, ἀδελφό, ὅλιγα λινάρια, ἵνα ποιήσω ἔμαυτῷ λεβίτωνα. Καὶ ἐδώκεν αὐτῷ μετὰ χαρᾶς. Ὁμοίως δὲ καὶ ἄλλος ἤλθε παρακαλῶν αὐτὸν· Δός; μοι ὅλιγα λινάρια. Ἰνα ποιήσω μου λέντιον. Ἐδώκει δὲ καὶ αὐτῷ ὁμοίως. Καὶ ἄλλων αἰτησάντων, ἐδίδου ἀπλῶς μετὰ χαρᾶς. Ὅτερον ἔρχεται ὁ κύριος τοῦ δλοκοτίνου ὅθελων αὐτό. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ἔγὼ ὑπάγω καὶ φέρω σοι αὐτό. Καὶ μὴ ἔχων πόθεν ἀποδοῦναι, ἀνέστη ἀπελθεὶν πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ἰάκωβον τὸν τῆς διακονίας, παρακαλέσαι αὐτὸν δούναι αὐτῷ τὸ νόμισμα, ἵνα ἀποδώσει τῷ ἀδελφῷ. Καὶ ὑπάγων εὗρεν δλοκοτίνην κείμενον χαραμα, καὶ οὐχ ἤθελο αὐτοῦ. Ποιήσας δὲ εὐχήν, ὑπέστρεψεν εἰς τὸ κελλίον ἔσαυτοῦ. Καὶ ἤλθεν ὁ ἀδελφὸς πάλιν ὅχλῶν αὐτῷ διὰ τὸ νόμισμα. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ἔγὼ πάντως φροντίζω. Καὶ ἀπελθὼν πάλιν, εὗρε τὸ νόμισμα χαραμα διποὺς ἥν· καὶ ποιήσας εὐχήν πάλιν, ὑπέστρεψεν εἰς τὸ κελλίον ἔσαυτοῦ. Καὶ ἤλθεν ὁ ἀδελφὸς πάλιν, ἤλθεν ἀπελθὼν αὐτῷ. Καὶ λέγει ὁ γέρων, ὅτι Πάντως τὸ πακακ τοῦτο φέρω αὐτό. Καὶ ἀναστὰς πάλιν, ἤλθε κατ' ἐκείνου τοῦ τόπου· καὶ εὗρεν αὐτὸν ἔκει κείμενον. Καὶ ποιήσας εὐχήν, ἐλαβεν αὐτό. Καὶ ἤλθε πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ἰάκωβον, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἀδελφό, ἔρχόμενος πρὸς σὲ εὔρον τὸ νόμισμα τοῦτο ἐν τῇ ὁδῷ ποιήσου οὖν ἀγάπην, καὶ κηρυξον ἐν τῇ ἐνορίᾳ (52), μήτις ἀπώλεσεν αὐτό· καὶ ἐὰν εὑρεθῇ ὁ κύριος αὐτοῦ, δός αὐτό. Ἀπειλθὼν οὖν ὁ γέρων, ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐκήρυξε· καὶ οὐδεὶς εὑρέθη ὁ ἀπώλεσας τὸ νόμισμα. Τότε λέγει ὁ γέρων τῷ ἀδελφῷ Ἰάκωβῳ· Εἰ οὖν οὐδεὶς αὐτὸν ἀπώλεσε, δός αὐτὸν τῷδε τῷ ἀδελφῷ· χρεωστῶ γάρ αὐτῷ· καὶ ἔρχόμενος λαβεῖν παρὰ σοῦ ἀγάπην καὶ ἀποδοῦναι τὸ χρέος, εὔρον αὐτό. Καὶ ἐθαύμασεν ὁ γέρων, πῶς χρεωστῶν καὶ εὐρῶν οὐκ εὐθέως ἐλαβε καὶ ἐδώκεν αὐτό. Καὶ τοῦτο δὲ ἦν αὐτοῦ τὸ θαυμαστόν, ὅτι εἰ ῥχετό τις κρήταντι παρ' αὐτοῦ τί ποτε, οὐ δι' ἔσαυτοῦ παρεῖχεν, ἀλλ' ἐλεγε τῷ ἀδελφῷ· Ὑπάγε, σαυτῷ ἀρον εἰ τι κρήτεις· καὶ εἰ ἐφερεν, ἐλεγεν αὐτῷ· Ἀπόθου αὐτὸν πάλιν εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ. Εἰ δὲ οὐδὲ ἐφερεν δ λαμβάνων, οὐδὲν ἐλεγεν αὐτῷ.

Γ'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Ἰωάννου τοῦ Πέρσου, οὗτοι κακούργων αὐτῷ ἐπιστάντων, νιπτῆρα προσέφερε, καὶ ἤξιον τοὺς πόδας αὐτούν νιπτειν· κάκεινοι αἰτεῖσθντες μετανοεῖν ἤρξαντο.

Δ'. Εἶπε τις τῷ ἀδελφῷ Ἰωάννῃ τῷ Πέρσῃ, ὅτι Τοσοῦτον κόπον ἐποιήσαμεν διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οἴρων· ἀρά κληρονομῆσαι αὐτὴν ἔχομεν; Καὶ εἰπεν ὁ γέρων· Ἔγὼ πιστεύω κληρονομῆσαι τὴν δικαίωσαλήμ τὴν ἀπογεγραμμένην ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Πιστεῖς γάρ ὁ ἐπαγγειλάμενος. Διατέλεσαν ἀπιστήσων· Φιλόξενος ὡς ὁ Ἀβραὰμ γέγονα, πρᾶπες ὡς ὁ Μωϋσῆς,

A ut operaretur. Venit frater rogans eum, ac dicens: Abba, dona parum lini, quo mihi faciam levitatem. Ille dedit cum laetitia. Similiter alius accedens postulavit ab eo parum lini ad faciendum linteum: cui pariter tradidit. Aliis quoque petentibus dabant simpliciter cum laetitia. Postea venit dominus holocotini, illudque repetit. Dicit ei senex: Ego profiscor et affero tibi. Nec habens unde reponeret, surrexit ut pergeret ad abbatem Jacobum, illum diaconia seu ministerii, rogaturus ut daret ei nummum ad reddendum fratri. Itaque in itinere invenit holocotinum positum bumi; non tamen tetigit. Sed facta oratione reversus est in cellam suam. Venit frater iterum molestiam ipsi exhibens obnummum. Ait illi senex: Mibi plane cura est. B Rursusque abiens, invenit nummum bumi ubi antea erat; factaque adhuc prece, in cellam suam rediit. Atque en pari modo accessit frater, ei molestus. Tum senex: Certe, inquit, omnino hoc ipsum jam fero. Surgensque iterum, pervenit ad illum locum, atque invenit eumdem nummum illic jacentem. Fecit igitur orationem, illumque sumpsit. Et venit ad abbatem Jacobum, cui dixit: Abba, ad te veniens, reperi in via nummum hunc. Exerce igitur charitatem, praedica per regionem, num quis amiserit eum: quod si inventus fuerit dominus, trade. Profectus ergo senex, per tres dies praedicavit, nec quisquam repertus est qui nummum perdidisset. Tunc senex ait ad abbatem Jacobum: Si itaque nemo eum perdidit, da illi fratri; debo enim ei; profectusque ut a te acciperem charitatem, ac redderem debitum, illum nactus sum. Et miratus est senex, quomodo cum deberet atque invenisset, non accepisset statim ac dedisset. Hoc quoque in ipso mirabile exstitit, quod si quis accessisset, mutuaturus quidpiam ab eo, non persepræhebat, sed dicebat fratri: Vade, tolle tibi id quo indiges: si vero retulisset, aiebat ei: Repone iterum illud in locum suum. Quod si qui acceperebat, nihil afferret, ei nihil quidquam loquebatur.

3. De abbatē Joanne Persa reserabunt, quod facinorosis hominibus in eum supervenientibus, pelvum attulit ac eorum pedes lavare voluit; illi vero pudore suffusi, atque resipentes, cœperunt inclinato corpore veniam postulare.

4. Dicit aliquis abbati Joanni Persae: Tantum laboris tulimus propter regnum cœlorum; an constituemur hæredes illius? Et senex ait: Credo ego, consecuturum me hæreditatem supernæ Hierusalem conscriptæ in cœlis. Fidelis enim est qui promisit. Quare autem disligerem? qui hospitalis extitit ut Abraham, mansuetus ut Moyses, sanctus tanquam

in illo sit tota similitas, contentio et æmulatio.

(52) Κήρυξορ ἐτ τῇ ἐροπῃ. Pelagi versio eadem valde hic depravata est. Qui enim Græcis respondent Latina, praedica jejunium? Divinabam, praedica in confinium. Editio Eugdun. praedica illum; m. Fossat, praedica in vico.

oleastrum, præmium in iudicis Olympicis, ut fuerit nummus occasione donativi alicuius ac præmii primum cusus. Id si non arrideat, audi majoris nugas Græcorum: in Etymologis ex Orione Thebano, cod. Reg. 773 et 2113, δλοκοτίνην· διὰ τὸ τὸν δλον κάτον ἐν αὐτῷ. Hoc est, ut arbitror, quod

Aaron, patiens ut Job, humilis velut David, eremita incola ut Joannes, defletor sicut Jeremias, magister ut Paulus, fidelis quasi Petrus, sapiens ut Salomon. Confido instar illius latronis, quod qui per sibi ingenitam bonitatem ista mihi gratificatus est, etiam regnum largietur.

De abbatे Joanne Thebæo.

(53) Dicebant de Joanne minore Thebæo, discipulo abbatis Ammos, quod duodecim annos transegerit in ministerio senis tunc ægrotantis : et cum eo sedebat super mattam. At senex videbatur eum parvipendere; cumque plurimum erga ipsum laborasset, nunquam ei dixit : *Salvus sis.* Quando autem ad mortis tempus venit, sedentibus senibus, apprehendit manum ejus, dixitque illi : *Salvus sis, salvus sis, salvus sis :* et tradidit eum senibus, dicens : *Iste angelus est, non homo.*

De abbatе Joanne discipulo abbatis Pauli.

(54) Aiebant de Joanne discipulo abbatis Pauli, quod magna obedientia præditus fuerit. Erant autem quodam in loco sepultra, illicque hyæna sedem fixerat. Senex vero circa eum locum vidit boum sternora; et præcepit Joanni ut abiret afferretque ea. Ille ait : *Quid faciam, abba, propter hyænam?* Tum senex jocans iussit : *Si adversum te venerit, liga eam, et adduc. Eo igitur profectus est frater vesperi.* Et ecce hyæna irruit super eum. Ipse autem iuxta sermonem senis prorupit ut comprehendenderet. Fugitque hyæna. Tum persequens dicebat : *Abbas meus jussit ut te vincirem.* Cumque eam tenuisset, ligavit. Porro senex angebatur, sedebatque exspectans illum. Ecce advenit, ducens hyænam ligatam. Quod intuitus senex, demiratus est. Sed volens humilem elicere, verberavit eum : *Stolide, inquiens, canem satuum adduxisti mihi huc? Statim porro senex solvit hyænam, et abiit permisit.*

De abbatе Isaaco Thebæo.

1. (55) Venit aliquando abbas Isaac Thebæus in cœnobium, et videns fratrem delinquentem, ipsum condemnavit. Ut autem rediit ad eremum, accessit angelus Domini, stetique ad fores cellæ ejus, dicens : *Non sinam te intrare.* At ille rogabat, quid rei esset. Respondit angelus : *Deus misit me, ita imperans : Dicito ei : Quo jubes ut mittam illum fratrem in culpam prolapsum, quem judicasti?* Et statim penitentium in morem prostratus dixit : *Peccavi, mihi ignosce.* Exceptit angelus : *Surge, Deus te venia donavit. De cætero cave ne quemquam judices, priusquam Deus de ipso tulerit iudicium.*

⁷⁵ Al. inser. ἐν αὐτῷ. ⁷⁶ Al. κακῇ. ⁷⁷ Al. inser. μεῖνον.

(55) *Vit. Patr. xvi, 4; L. Climac. Grad. 4, p. 84, ibique Schol.*

(54) *Vit. Patr. iii, 27; xiv, 4; Theodor. Stud. Catech. 125.*

(55) *Vit. Patr. ix, 3; L. Doroth. Doctr. 6.*

(56) *Sαλέ· κύρα συλδρήρηγκας μοι ὥδε. Ruti-*

^A ἄγιος ὡς δὲ Ἀαρὼν, ὑπομονητικὸς ὡς δὲ Ἰάνθ, ταπεινόφρων ὡς δὲ Δασίδ, ἐρημίτης ὡς δὲ Ἰωάννης, πενθικὸς ὡς δὲ Ἱερεμίας, διδάσκαλος ὡς δὲ Παῦλος, πιστὸς ὡς δὲ Πέτρος, σοφὸς ὡς δὲ Σολωμών. Καὶ πιστεύω ὡς δὲ ληστής, διπλῶς δὲ ταῦτα μοι χαρισμένος δι' οἰκείαν ἀγαθότητα, καὶ τὴν βασιλείαν παράσχη.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου τοῦ Θεοῦ.

"Ἐλεγον περὶ τοῦ μικροῦ Ἰωάννου τοῦ Θεοῦ, τοῦ μαθητοῦ τοῦ ἀββᾶ Ἀμμώνη, ὃς δεκαδύο ἔτη ἐπώησεν ὑπηρετῶν τῷ γέροντι ἡσθένει· καὶ μετ' αὐτοῦ ἦν εἰς τὸ χαράδριον καθήμενος. Καὶ ὁ γέρων διλγώρει ἐπάνω αὐτοῦ· καὶ πολλὰ κοπιάσαντα μετ' αὐτοῦ, οὐδέποτε εἶπεν αὐτῷ, Σωθεῖς· Ὅτε δὲ ἤμελλε τελευτὴν, καθεζομένων τῶν γερόντων, ἐκράτησε τὴν χειρανθήτην αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτῷ· Σωθεῖς, σωθεῖς· καὶ παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς γέροντι, λέγων· Οὗτος ἀγγελός ἐστι, καὶ οὐκ ἀνθρώπος.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου τοῦ μαθητοῦ τοῦ ἀββᾶ Παύλου.

"Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου τοῦ μαθητοῦ τοῦ ἀββᾶ Παύλου, ὃς εἰχε μεγάλην ὑπακοήν. Ὅτι δὲ ἐν τινι τόπῳ μνημεῖα, καὶ ὅπερι ⁷⁸ ὕστερα ἔκει ⁷⁹. Ὁ δὲ γέρων εἶδε περὶ τὸν τόπον βλόβιτα· καὶ λέγει τῷ Ἰωάννῃ ἀπελθεῖν καὶ ἐνεγκεῖν αὐτά. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Καὶ τι ποιήσω, ἀββᾶ, διὰ τὴν ὕστεραν; Ὁ δὲ γέρων χαριεντιζόμενος εἶπεν· Ἐάν Ελλην ἐπάνω σου, δῆσον αὐτήν, καὶ φέρε αὐτήν ὕδε. Ἀπῆλθεν οὖν δὲ δελφός ἔκει ὅψε. Καὶ ἰδοὺ ἤλθεν ἡ ὕστερα ἐπάνω αὐτοῦ. Ὁ δὲ, κατὰ τὸν λόγον τοῦ γέροντος, ὡριτσες κρατήσαι αὐτήν. Καὶ ἐφυγεν ἡ ὕστερα. Καὶ διώκων αὐτήν ἔλεγεν ⁸⁰. Ὁ ἀββᾶς μου εἶπεν ἵνα σε δεσμήσω. Καὶ κρατήσας αὐτήν ἔδησεν. Ἔθλιθος δὲ ὁ γέρων, καὶ ἐκάθητο περιμένων αὐτόν. Καὶ ἰδοὺ ἤλθεν ἔχων τὴν ὕστεραν δεδεμένην. Καὶ ἰδών ὁ γέρων ἐθαύμασε. Καὶ θέλων ταπεινῶσαι αὐτὸν, ἔτυψεν αὐτὸν λέγων· Σαλέ· κύνα σαλδν ἡνεγκάς μοι ὥδε (56); Ἐλυσε δὲ αὐτήν εὐθὺς ὁ γέρων, καὶ ἀπέλυσεν ἀπελθεῖν.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰσαάκ τοῦ Θεοῦ.

a'. Παρέβαλε ποτε δὲ ἀββᾶς Ἰσαάκ δὲ Θεοῖς εἰς κοινόδιον, καὶ εἶδεν ἀδελφὸν σφαλέντα, καὶ κατέκρινεν αὐτόν. Ήπει τὸ ἔξιτον εἰς τὴν Ἑρμον, ἤλθεν ἀγγελός Κυρίου, καὶ ἐστη ἐμπροσθεν τῆς θύρας τοῦ κελλίου αὐτοῦ, λέγων· Οὐκ ἀφῶ σε εἰσελθεῖν. Ὁ δὲ παρεκάλεται, λέγων· Τί ἐστι τὸ πρᾶγμα; Καὶ ἀποκριθεὶς δὲ ἀγγελός εἶπεν αὐτῷ· Ὁ Θεὸς ἀπέστειλε με, λέγων· Εἰπὲ αὐτῷ, Ποῦ κελεύεις βάλω τὸν σφαλέντα διδελφὸν δὲ ἔκρινας; Καὶ εὐθέως μετενόσης, λέγων· Ἡμάρτικα, συγχώρησό μοι. Καὶ εἶπεν ὁ ἀγγελός· Ἐγείρου, συνεχώρησέ σοι δὲ θεός. Φύλαξαι δὲ τοῦ λοιποῦ αὐτοῦ κρίνατι τινα πρὸν ἢ δὲ θεός κρίνη αὐτόν.

⁷⁸ Al. inser. ἐν αὐτῷ. ⁷⁹ Al. κακῇ. ⁸⁰ Al. inser. μεῖνον.

⁸¹ *mus : Sicut tu insensibilis es, ita etiam et istam insensibilē bestiam adduxisti. In lex. Græco-Lat. vel. ἀσύνετος, insensibilis, imprudens. Peragiūs vero : Bavose, canem satuum adduxisti mihi. Est enim salīs saliva, bave; unde bavard, lingua Gallica.*

β. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδεῖα ἄπολλώ, διτι εἶχε μαθητὴν ὃν οὐδέματι Ἰσαάκ, πεπαιδευμένον εἰς ἁκρον πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθόν· καὶ ἐκτῆστο τὴν τῆς ἀγίας προσφορᾶς ἡσυχίαν. Καὶ ὅταν ἐξήρχετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν, οὐ συνεχώρει τινάς⁷⁸ ἐλθεῖν εἰς συντυχίαν ἑαυτοῦ. Ἡν γάρ ὁ λόγος αὐτοῦ οὗτος, διτι πάντα καλὰ ἐν καιρῷ αὐτῶν· Καιρὸς γάρ τῷ πυττὶ πράγματι. Καὶ ὅταν ἀπέλυνε ἡ σύναξις, ὡς ἀπὸ πυρῆς ἦν διωκόμενος, ζητῶν καταλαβεῖν τὸ κελλίον ἑαυτοῦ. Πολλάκις δὲ ἐδίδοτο τοῖς ἀδελφοῖς ἀπὸ συνάξεως, παξαμάτης⁷⁹ καὶ ποτήριον οἶνου· αὐτὸς δὲ οὐκ ἐλάμβανεν· οὐκ ἀπωθούμενος τὴν εὐλογίαν τῶν ἀδελφῶν, ἀλλὰ τὴν τῆς συνάξεως ἐπικρατῶν ἡσυχίαν. Ἐγένετο δὲ αὐτὸν ἐν ἀρχωστικῇ κατακείσθαι· καὶ ἀκούσαντες οἱ ἀδελφοὶ ἡλθον τοῦ ἐπισκέψασθαι αὐτόν. Καθεζόμενοι δὲ οἱ ἀδελφοὶ τρώπτασαν αὐτὸν, λέγοντες· Ἀδεῖα Ἰσαάκ, διατί ἀπὸ συνάξεως φεύγεις τοὺς ἀδελφούς; Καὶ εἶπε πρὸς αὐτοὺς, ὅτι Τοὺς ἀδελφούς οὐ φεύγω, ἀλλὰ τὴν τῶν δαιμόνων κακοτεχνίαν. Καὶ γάρ ἐάν τις κατέχῃ ἵαμισάδιον φωτὸς, καὶ βραδύνῃ εἰς τὸν ἀέρα ἰστάμενος, σφέννυται ἀπὸ αὐτοῦ. Οὕτως καὶ ἡμεῖς φωτιζόμενοι, ὑπὸ⁸⁰ τῆς ἀγίας προσφορᾶς, ἐάν βραδύνωμεν ἔξω τοῦ κελλίου, σκοτίζεται ἡμῶν ὁ νοῦς. Αὕτη ἡ παλιτεῖα τοῦ δούτου ἀδεῖα Ἰσαάκ.

Περὶ τοῦ ἀδεῖα Ἰωσήφ τοῦ Θηβαίου.

Εἶπεν δὲ ἀδεῖας Ἰωσήφ δὲ Θηβαῖος, διτι τρία πράγματα⁸¹ ἔστιν ἐντιμα ἐνώπιον Κυρίου· ὅταν ἀνθρώπος ἀσθενῇ, καὶ προστίθενται αὐτῷ πειρασμοὶ, καὶ μετ' εὐχαριστείας δέχεται αὐτούς. Τὸ δὲ δεύτερὸν ἔστιν, ὅταν τις ποιῇ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ καθαρὰ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ μηδὲν ἔχοντα ἀνθρώπινον. Τὸ δὲ τρίτον, ὅταν τις ἐν ὑποταγῇ καθέηται πατρὸς πνευματικοῦ, καὶ πᾶσιν ἀποτάσσηται τοῖς ἴδοις θελήμασιν. Ἐχει δὲ οὗτος ἔνα στέφανον περισσόν. Ἐγὼ δὲ τὴν ἀσθένειαν ἥρησάμην.

Περὶ τοῦ ἀδεῖα Ἰλαρίωνος.

Παρέβαλεν δὲ ἀδεῖας Ἰλαρίων ἀπὸ Παλαιστίνης εἰς τὸ δρός, πρὸς τὸν ἀδεῖαν Ἀγιάνιον. Καὶ λέγει αὐτῷ δὲ ἀδεῖας Ἀγιάνιος· Καλῶς ἡλθες, ὁ ἀσφόρος δὲ πρωΐ ἀνατέλλων. Καὶ εἶπεν αὐτῷ δὲ ἀδεῖας Ἰλαρίων· Εἰρήνη σοι, διτούλος τοῦ φωτὸς, διτην οἰκουμένην φωτίζων⁸².

Περὶ τοῦ ἀδεῖα Ἰσχυρίωνος.

Οἱ ἀγίοι Πατέρες⁸³ προεφήτευσαν περὶ τῆς ἐσχάτης γενεᾶς. Τι εἰργασάμεθα ἡμεῖς; φαστοί. Καὶ ἀποκριθεὶς εἰς ἐξ αὐτῶν μέγας⁸⁴ ἀδεῖας Ἰσχυρίων, εἶπεν· Ἡμεῖς τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ ἐποιήσαμεν. Καὶ ἀποκριθέντες εἶπον· Οἱ δὲ μεθ' ἡμᾶς, δρα τι ποιοῦσιν; Καὶ εἶπε· Μέλλουσιν εἰς τὸ ἡμίσιο τοῦ ἔργου ἡμῶν ἔρχεσθαι. Καὶ εἶπον· Οἱ δὲ μετ' αὐτούς, τι; Εἶπεν· Οὐκ ἔχουσιν δὲλως ἔργον οἱ τῆς γενεᾶς ἐκείνης· μείλλει δὲ ἔρχεσθαι αὐτοῖς πειρασμός· καὶ οἱ

A 2. Referebant quod abbas Apollo habuerit discipulum nomine Isaac, summe eruditum in omni opere bono; qui sanctae oblationis silentium obtinuit. hic quando ad ecclesiam proscisciebatur, non sinebat quempiam accedere et congregari. Habet enim in mente hoc: Cuncta bona esse in suo tempore. Tempus enim omni rei⁸⁵. Et cum diuissa suis set collecta, quasi ab igne aufugiebat, properans ad cellam suam pertingere. Ceterum sæpe dabatur fratribus post synaxim paxamates cum vini poculo: ipse vero nequaquam accipiebat; non quod repelleret benedictionem fratrum, sed collectas retinens quietem. Contigit autem ut infirmus decumberet: quod fratres audientes, venerunt ad visitandum eum. Itaque sedentes interrogaverunt hoc pacto: Abba Isaac, quare post sacram synaxim fratres fugis? Respondit: Non fugio fratres, sed dæmonum artes malas. Etenim si quis tenuerit faciem lucentem, diuque ad aerem steterit, ab eo extinguetur. Parem in modum et nos, a sacra oblatione illuminati, si extra cellam tardaverimus, incurremus in mentis tenebras. Haec fuit sancti abbatis Isaaci vivendi ratio.

De abate Josepho Thebæo.

(57) Dixit abbas Joseph Thebæus: Tres res in conspectu Dei honorabiles sunt: Cum homo infirmus est, et adjiciuntur ei tentationes, ipse autem eas cum gratiarum actione suscipit; secunda est, cum efficerit aliquis omnia opera sua munda coram Deo, quæque nihil humani habeant; tertia, quando quis in subjectione patris spiritualis sededit, cunctisque suis renuntiaverit voluntatibus. Consequitur autem hic eximiā coronam. Ego vero infirmitatem elegi.

De abate Hilarione.

(58) Abbas Hilario venit e Palæstina in montem ad abbatem Antonium. Ait ei abbas Antonius: Bene venisti, lucifer, qui mane exoriris. Abbas autem Hilario dixit illi: Pax tibi, columna lucis, quæ illuminas orbem terrarum.

De abate Ischyrione.

(59) Sancti Patres prædixerunt de ultima ætate. Quid operati sumus nos? inquiunt. Et unus ex illis magnus abbas Ischyrio responsum dedit: Nos mandata Dei peregrimus. Exceperunt: Qui autem nos subsequentur, quid facturi sunt? Ait: Ad dimidium operis nostri pervenient. Interrogaverunt adhuc: Qui vero post illos, quidnam? Respondit: Nullo plane opere decorabuntur homines ætatis illius: at insurget in eos tentatio; quicunque probi invenien-

⁷⁸ Al. τινά. ⁷⁹ Al. πρὸς ἓν παξαμάδιον. vel παξαμάδιον. ⁸⁰ Al. τοῦ ἀγίου Πνεύματος, ἐν τῇ ἀγίᾳ προσφορᾷ. ⁸¹ Lat. τάγματα. ⁸² Al. βαστάζων. ⁸³ Al. inser. τῆς Σκήτεως. ⁸⁴ Al. inser. τῷ βίῳ καθ. ὀνόματι. ⁸⁵ Eccl. iii, 1.

(57) Vit. Patr. i, 9.

(58) Vit. Patr. xvii, 4.

(59) Vit. Patr. i, 14.

tur illo tempore, maiores et nobis et Patribus nostris esse comperientur.

Α εὐρισκόμενοι δόκιμοι ἐν τῷ καιρῷ ἑκατὸν, μεζονες καὶ ἡμῶν καὶ τῶν Πατέρων ἡμῶν εὑρεθήσονται.

Principium litteræ K.

De abbe Cassiano.

1. (60) Narravit abbas Cassianus: Venimus, ego et sanctus Germanus, in *Egyptum* ad quemdam senem. Quem, cum hospitio amanter nos exceperis, interrogavimus: Quare in tempore susceptionis fratrum peregrinorum, normam jejunii nostri, sicut in *Palæstina* accepimus, non observatis? Respondit: Jejunium semper mecum est; vos vero semper mecum retinere non possum: ac jejunium quidem, eti⁹ utilis res sit atque necessaria, attamen a nostra pendet voluntate; at charitatis adimpletionem ex necessitate exigit Dei lex. Itaque in vobis Christum suscipiens, debeo omni studio et cura prossequi. Cum autem vos dimisero, regulam jejunii possum recuperare. Neque enim possunt filii thalami jejunare, quandiu sponsus cum illis est; postquam vero sponsus ablatus fuerit, tunc cum licentia jejunabunt⁵⁵.

2. Idem retulit: Erat aliquis senex, cui sancta virgo ministrabat: homines autem dicebant: Impurii sunt. Audivit senex. Cumque esset mortii proximus, dixit Patribus: Postquam e vita migravero, plantate baculum meum in sepulcro; si germinaverit, fructumque protulerit, discite purum esse me ab illa; si vero non germinaverit, cognoscite me cum ea deliquisse. Baculus igitur plantatus fuit, ac C tertia die germen fructumque produxit. Tunc omnes glorificaverunt Deum.

3. (61) Dixit iterum: Ad alium accessimus senem; qui manducare nos fecit. Satiatos autem jam, cibum sumere hortabatur. Me vero dicente, non amplius posse, respondit: Ego sexies adventientibus fratribus mensam apposui, et singulos invitans, una comedи, adhucque esurio. Tu vero hoc semel cibo capto, satur es, adeo ut non amplius valeas edere.

4. (62) Idem narravit iterum, quod abbas Ioannes homo magni cœnobii rector, visitaverit abbatem Paesium, qui per annos quadraginta in extrema solitudine vixit; et quia erga eum multam habebat charitatem, indeque libertatem loquendi, dixerit ei: Quid boni operis designasti in tanto tempore, ita secedens, nec ab illo hominum facile conturbatus? Ille ait: Ex quo solitarius sum, nun-

α. Διηγήσατο (63) δ ἀδελδες Κασιανὸς, ὅτι Παρεβάλομεν ἐγώ τε καὶ ὁ ἄγιος Γερμανὸς εἰς Αἴγυπτον, πρὸς τινὰ γέροντα. Καὶ φιλοξενήσας ἡμᾶς ἡρωτήθη παρ' ἡμῶν· Τίνος ἔνεκεν ἐν τῷ καιρῷ τῆς ὑποδοχῆς τῶν ξένων ἀδελφῶν, τὸν κανόνα τῆς νηστείας ἡμῶν, ὃς ἐν Παλαιστίνῃ παρελάθομεν, οὐ φυλάττετε; Καὶ ἀπεκρίθη λέγων· Ἡ νηστεία πάντοτε μετ' ἔμου ἔστιν· ὑμᾶς δὲ κατέχειν πάπτοτε μεθ' ἕαυτοῦ οὐ δύναμαι· καὶ τὴν νηστείαν καὶ χρησιμόν ἔστι πρᾶγμα καὶ ἀναγκαῖον, τῆς ἡμετέρας δὲ ἔστι προαιρέσεως· τὴν δὲ τῆς ἀγάπης πλήρωσιν ἔξ ανάγκης ἀπατεῖ δ τοῦ Θεοῦ νόμος· Ἐν ύμιν οὖν δεχόμενος τὸν Χριστὸν, χρεωστῶ μέτα πάσης θεραπεῦσαι σπουδῆς· Ἐπάν δὲ ὑμᾶς προπέμψω, τὸν κανόνα τῆς νηστείας δύναμαι ἀνακτήσασθαι. Οὐ δύνανται γάρ (64) οἱ οὐλοὶ τοῦ νυμφῶν νηστεύειν, ἐφ' ὅσον χρόνον δ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἔστιν· δταν δὲ ἀρθῇ⁵⁶ δ νυμφίος, τότε μετ' ἔξουσίας νηστεύσουσιν⁵⁷.

β. Ὁ αὐτὸς εἶπεν (65), ὅτι Ἡν τις γέρων, καὶ ὑπηρετεῖτο ὑπὸ ἀγίας πτερόθεντος· καὶ οἱ ἀνθρώποι ἔλεγον· Οὐκ εἰσὶ καθαροί. Καὶ ἤκουσεν ὁ γέρων. Ὄταν δὲ ἡμελλε τελευτὴν, εἶπε τοῖς Πατράσιον· Ὅταν τελευτήσω, φυτεύσατε τὴν ράβδον μου εἰς τάφον· καὶ ἐὰν βλαστήσῃ καὶ ποιήσῃ καρπὸν, μάθετε ὅτι καθαροὶ εἰμι ἀπ' αὐτῆς· εἰ δὲ μὴ βλαστήσῃ⁵⁸, γίνώσκετε ὅτι πέπτωκα μετ' αὐτῆς. Καὶ ἐφυτεύθη ἡ ράβδος, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐβλάστησε, καὶ ἐποίησε καρπόν. Καὶ πάντες ἐδόξασαν τὸν Θεόν.

γ. Εἶπε πάλιν, ὅτι Παρεβάλομεν ἐτέρῳ γέροντι· καὶ ἐποίησεν ἡμᾶς γεύσασθαι. Προετρέπετο δὲ ἡμᾶς χορεσθέντας, ἐτὶ μεταλαβεῖν τροφῆς· Ἐμοῦ δὲ εἰρηκότος μηκέτι δύνασθαι, ἀπεκρίθη· Ἐγὼ⁵⁹ ἔξ αξίας⁶⁰ παραγενομένων ἀδελφῶν, τράπεζαν ἔθηκα, καὶ προτρεπόμενος ἔνα ἔκαστον συνήσθιον, καὶ ἀκμήν πεινῶ. Τούτο δὲ σὺ ἀπαξ φαγὼν οὐτως ἐκορέσθης, ὥστε μηκέτι φαγεῖν δύνασθαι.

δ. Διηγήσατο πάλιν δ αὐτὸς, ὅτι Παρέβαλεν δ ἀδελδες Ιωάννης ἀνθρώπος κοινοῖσιν ἡγούμενος μεγάλου, τῷ ἀδελδε Πατρὶ, ἐν ἀκροτάτῃ ἐρήμῳ διάγοντι ἐπὶ ἑτη τεσσαράκοντα, καὶ ὃς ἔχων πρὸς αὐτὸν πολλὴν ἀγάπην, καὶ τὴν ἑκ ταύτης παρθησαν εἶπεν αὐτῷ· Τί ἐν τοσούτῳ χρόνῳ οὐτως ἀναχωρῶν, καὶ ὑπὸ μηδενὸς ἀνθρώπου ταχέως ὀχλούμενος κατώρθωσας; Οὐ δέ φησιν· Ἀφ' οὐ ἐμόνασα, οὐδέ ποτε

⁵⁵ Marc. II, 19. ⁵⁶ Al. Κασσ. ⁵⁷ Al. ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν. ⁵⁸ Al. νηστεύουσιν. ⁵⁹ Al. add. καὶ ποιήσῃ καρπόν. ⁶⁰ Al. inser. λοιπόν. ⁶¹ Al. inser. διαφόρων.

(60) *Vit. Patr.* XIII, 2; *Cass. Inst.* v, 24.

(61) *Vit. Patr.* XIII, 3; *Cass. Inst.* v, 25.

(62) *Vit. Patr.* IV, 24; *Cass. Inst.* v, 27.

(63) Διηγήσατο. In Pelagio: *Dixit abbas Cassianus, quia venimus a Palæstina in Egyptum. Græci ex iuss. 2 Colbert.* : Εἶπεν δ ἀδελδες Κασιανὸς, ὅτι παρεβάλομεν ἀπὸ Παλαιστίνης εἰς Αἴγυπτον.

(64) Οὐ δύνανται γάρ, etc. *Mattb.* ix, 15; *Marc.* II, 19, 20; *Luc.* v, 34, 35. Ad quæ loca alludit synodus S. Patricii cap. 14, quod ita ediderunt: *Sta-*

tutum ut Christi adventum sponsi nullas ratas leges inveniat jejuniū. Quid aulem inter Novatianum et Christianum interest, nisi quod Novatianus indesinenter, Christianus vero per tempus abstineat; ut locus, et tempus, et persona per omnia observeatur. Ego edidisse aut emendasse: Statutum, ut Christi adventus, sponsi, nullas ratas leges inveniat jejuniū.

(65) Ο αὐτὸς εἶλεν. Consule Ruſſiūm ī *Vit. Patrum* lib. III, n. 24.

με είδεν δὲ ήλιος ἐσθίοντα. Εἶπε δὲ καὶ δὲδῆς Ιωάννης· Οὐδέτερος δὲ δργιζόμενον.

ε'. Τούτον τὸν ἀδεῖαν Ἰωάννην περὶ τὴν τελευτὴν δοτα, καὶ ἔκδημοῦντα προθύμως καὶ ἡλαρῶς πρὸς τὸν Θεόν, ἐκύλωσαν οἱ ἀδελφοί, ἀξιοῦντες λόγον τινὰ σύντομον καὶ σωτήριον ἐν κλήρου τάξει καταλιπεῖν αὐτοῖς, δι' οὐδὲν δυνήσονται ἐπιθῆναι τῆς ἐν Χριστῷ τελειώτητος. 'Ο δὲ στενάξας ἔφη· Οὐδέποτε ἐποίησα τὸ ίδιον θέλημα· οὐδέ τινα ἐδίδαξα, σπερ πρότερον οὐκ ἐποίησα.

ζ'. Διηγήσατο πάλιν περὶ ἑτέρου γέροντος ἐν ἑρήμῳ καθεζομένου, ὃτι παρεκάλεσε τὸν Θεόν χαρσασθαι αὐτῷ, ὥστε μηδέποτε νυστάξαι αὐτὸν κινουμένης ὅμιλας πνευματικῆς· εἰ δέ τις καταλαλεῖς τῇ ἀργολογίᾳ λόγους ἐπιτέφερει, εὐθὺς εἰς ὑπνον καταφέρεσθαι, ἵνα μὴ τοῦ τοιούτου γεύωνται αἱ ἄκοαι αὐτοῦ. Οὗτος δὲ ἐλεγε, τὸν διάδολον σπουδαστὴν εἶναι τῆς ἀργολογίας, πολέμιον δὲ πάστος διδασκαλίας πνευματικῆς· τοιούτῳ χρώμενος ὑποδέγματι· Λαλούντος γάρ μου, φησί, περὶ ὥφελειας πρὸς τινὰς ἀδελφούς, τοσούτῳ ὑπνῳ βαθεὶ κατεσχέθησαν, ὥστε μήτε τὰ βλέφαρα κινεῖν δύνασθαι. 'Ἐγὼ οὖν θέλων δεῖξαι τοῦ δαίμονος τὴν ἐνέργειαν, λόγον ἀργολογίας παρεισήγεχα· ἐφ' ϕ χαρέντες παραχρῆμα διένηψαν. Στενάξας δὲ εἶπον· Μέχρι τοίνυν περὶ οὐρανίων πραγμάτων διελεγόμεθα, πάντων ὑμῶν οἱ ὄφθαλμοι τῷ ὑπνῳ συνείχοντο· ἡνίκα δὲ λόγος ἀργὸς ἐβρύνει, πάντες μετὰ προθυμίας διανέστησε. Διὸ, ἀδελφοί⁶⁵, παρακαλῶ, ἐπίγνωτε τοῦ πονηροῦ δαίμονος τὴν ἐνέργειαν, καὶ ἐποτοῖς προσέχετε, φυλαττόμενοι τὸν νυσταγμὸν, ἡνίκα τι ποιεῖτε πνευματικὸν, ή ἀκούετε.

ζ'. Εἶπε πάλιν, ὃτι Συγχλητικὸς τις⁽⁶⁵⁾ ἀποταξάμενος, καὶ τὰ ἐποτοῦ ὑπάρχοντα πένησι διαδοὺς, παρακατέσχε τινὰ εἰς ίδιαν ἀπόλαυσιν, μὴ βουλόμενος τὴν ἐκ τῆς τελείας ἀποταγῆς ἀναδέξασθαι ταπεινωρροσύνην, καὶ τὴν γνησίαν ὑποταγῆν τοῦ κοινωνικοῦ κανόνος. Πρὸς δὲ ὃ ἐν ἀγίοις Βασιλείος λόγον ἀπεφθέγξατο τοιούτον· Καὶ τὸν συγχλητικὸν ἀπόλεσας, καὶ μοναχὸν οὐκ ἐποίησας.

η'. Εἶπε πάλιν, ὃτι· Ἡν τις μοναχὸς οἰκῶν ἐν απηλαίῳ ἐν ἑρήμῳ· καὶ ἐδηλώθη αὐτῷ ὑπὸ τῶν συγγενῶν κατὰ σάρκα, ὃτι· Ὁ πατήρ σου ἱσχυρῶς ἐνοχλεῖται, καὶ μέλλει τελευτὴν, ἐλθεῖ ἵνα κληρονομήσῃς αὐτὸν. 'Ο δὲ ἀπεκρίθη πρὸς αὐτούς· Ἐγὼ πρὸς ἐκείνου ἀπέθανον τῷ κόσμῳ· νεκρὸς ζῶντα οὐ κληρονομεῖ.

⁶⁵ Al. ἀγαπητοί.

(65*) Συγχλητικὸς τις, etc. Exstat eo de Apophishegmata epigrammia Joannis Geometriæ, 14 Parodisi; quod hic apponi, emendari, atque illustrari mereatur.

"Οτις ή ἀπηνοσύνη ἀγρή δὲ μοραχοῖς.
Ηλθ' ἀποταξάμενος κυδιστατὸς ἐς Σκίταν ἀριό·
Καὶ πολὺ χρῆμα διδοὺς κάλλιπερ οἱ τι μέρος.
Εἰσε δέ τις· Καὶ τὸ πρὶν ἀπώλεσας, ὁ φίλε, κυδος,
Τερπνὸν ἔδει, καὶ δὲ δοὺς (scrib. δόδον) οὐκ ἐκ-
[ἔβη]ης ἀδειων.

Poc est ex mea interpretatione ad verbum:
Quod inopia pura esse debeat in monachis.

A quam me vidit sol manducantem. Excepit vero abbas Joannes: Neque me iratum.

5. (66) Ilunc abbatem Joannem, cum sub mortem esset, et alacriter hilareque ad Deum profici- sceretur, circumdederunt fratres, postulantes ut eis- hæreditatis loco sermonem quempiam brevem ac salutarem relinqueret, per quem possent pervenire ad perfectionem in Christo. Ille vero ingemiscons dixit: Nunquam feci meam voluntatem; nee aliquem docui, quod prius non fecerim.

6. (67) Iterum narravit de alio sene qui in eremo residebat, quod Deum rogaverit, ut ei banc gratiam conferret: ne unquam moto colloquio spirituali dormitaret; si vero detractionis vel otiosi sermonis quispiam verba proferret, statim in somnum incideret, quo ejusmodi venenum non acciperent aures ejus. Idem dicebat, diabolum studiosum esse otiosi sermonis, hostem vero omnis spiritualis doctrinæ; hoc usus exemplo: Me, inquit, ad nonnullos fratres loquente de re anima utili, adeo pro fundo somno occupati sunt, ut nec palpebras moveare possent. Volens igitur ego dæmonis operacionem ostendere, sermonem supervacaneas loquelæ induxi; ad quem illi gavisi, illlico evigilarunt. Ingemiscens autem dixi: Quandiu igitur de cœlestibus rebus disseruiimus, omnium vestrum oculi detinebantur somno; postquam vero otiosus effluxit sermo, cuncti cum alacritate excitati estis. Quocirca, fratres, obsecro, agnoscite mali dæmonis instigationem, et attendite vobis ipsis, caventes dormitionem, cum aliquid spirituale vel facitis, vel auditis.

7. (68) Dixit iterum. quod senator quidam cum sæculo renuntiasset, et bona sua distribuisset in pauperes, quædam retinuit ad usum suum, nolens humilitatem e perfecta renuntiatione proficiscentem suscipere, ut nec sinceram cœnobiacæ regulæ subjectionem. Ad quem sanctus Basilius bujusmodi protulit sententiam: Et senatorem perdidisti, nec effecisti monachum.

8. Retulit præterea: Erat quidam monachus, in spelunca eremi habitans; cui qui propinquai secundum carnem erant significaverunt: Pater tuus gravi morbo laborat, estque ex eo moriturus; veni ut hæreditatem capias. At ille respondit: Ego ante eum mundo mortuus sum: mortuus viventis hæres esse non potest.

Venit Scetani cum sæculo renuntiasset vir quidam [illusterrimus; multisque opibus elargitus, sibi aliquam partem reliquit. Dicit autem nonnemo: O amice, et priorem gloriam [amisisti, quia jucunda erat; nee ingressus es in vias eorum [qui paupertatem proficiebatur.

Id est hic et alibi, monachorum; juxta Glossam in Nicetæ Acominati Indice, ἀποτοι, μοναχοι.

(66) Vit. Patr. i, 10; Cass. Inst. v, 28.

(67) Vit. Patr. xi, 18; Cass. Inst. v, 29, 31.

(68) Vit. Patr. vi, 10; Cass. Inst. vii, 19.

De abate Cronio.

A

1. Frater ab abbatte Cronio petiit, ut ei aliquod verbum proferret. Itaque ait illi : Quando Elisaeus venit ad Sunamitidem, invenit eam nihil negotii cum quoquam habentem ; concepit igitur, ac peperit, per adventum Elisaei¹³. Frater dixit : Quid hoc verbum sibi vult ? Respondit senex : Anima cum vigilarerit, et se coercuerit a distractione, reliqueritque voluntates suas, tunc Spiritus Dei venit ad eam ; ac deinde potest gignere : quandoquidem sterilis est.

2. Frater interrogavit abbatem Cronium : Quid faciam oblivioni, quæ in captivitate ducit mentem meam, nec sinit me sentire, donec adduxerit ad peccatum ? Et ait senex : Quando alienigenæ arcum propter mala opera Israelitarum cepere, traxerunt eam, donec adduxissent ad dominum Dagon dei sui¹⁴ ; tuncque ille cecidit in faciem suam. Dicit frater : Quid hoc est ? Tum senex : Si cœperint captivam ducere mentem hominis per proprios ipsius motus, hoc modo eam pertrahunt, donec duxerint super invisibilem affectum. Eo igitur in luco mens constituta, si conversa fuerit, Deum quesierit, et recordata fuerit aeterni judicii, statim cadit affectus, nec amplius comparet. Scriptum enim est : *Cum reversus ingemueris, tunc saluus eris, et scies ubi fueris*¹⁵.

3. Frater percontatus est abbatem Cronium, quoniam modo veniat homo ad humilitatem. Ait illi senex : Per timorem Dei. Tum frater exceptit : Et per quam rem venit ad timorem Dei ? Respondit senex : Mea quidem sententia, ubi coercuerit se ab omni negotio, et dederit se ad laborem corporis ; quantumque habet virium meminerit exitus e corpore ac judicii divini.

4. Dixit abbas Cronius : Nisi Moyses duxisset cœs sub montem Sina, non vidisset ignem in rubro¹⁶. Senem interrogavit frater : Pro quoniam re accipitur rubus ? Responsum dedit : Rubus significat actionem corporalem. Scripturae enim verba sunt :

¹³ IV Reg. iv. ¹⁴ I Reg. v. ¹⁵ Isa. xxx, 15. ¹⁶ Exod. iii.

Περὶ τοῦ ἀνδρὸς Κρόνου.

α'. Ἀδελφὸς ἔφη τῷ ἀνδρὶ Κρόνῳ · Εἰπὲ μοι ἡμῖν. Καὶ λέγει αὐτῷ, διτι· Ἐν τῷ ἐλθεῖν τὸν Ἑλισσαῖον πρὸς τὴν Σωμανῆτιν, εὑρεν αὐτὴν μή ἔχουσαν ποδόγμα μετά τινος · συνέλαβεν οὖν, καὶ ἔτεκε διὰ τῆς παρουσίας Ἑλισσαῖον. Λέγει δὲ αὐτῷ δὲ ἀδελφός · Τί ἔστι τὸ ἡμέρα τοῦτο ; Καὶ λέγει δὲ γέρων, διτι · Η ψυχὴ ἐὰν νῆψῃ, καὶ συστελῇ ἐστήν ἀπὸ τοῦ περισπασμοῦ, καὶ καταλείψῃ τὰ θελήματα ἐστής, τότε τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ παραβάλλει αὐτῇ · καὶ δύναται λατὸν γεννῆσαι, ἐπειδὴ στειρά ἐσται.

β'. Ἀδελφὸς τρώτησε τὸν ἀνδρὸν Κρόνον · Τι ποιῶσα τῇ λήθῃ τῇ αἰχμαλωτίουσῃ τὸν νοῦν μου, καὶ οὐκ ἔωσται με αἰσθάνεσθαι, μέχρι με ἐνέγκῃ κατ' αὐτῆς τῆς ἀμαρτίας ; Καὶ λέγει δὲ γέρων · Οὐτε Β Ήλαδον οἱ ἀλλόφυλοι τὴν κιβωτὸν διὰ τὴν κακὴν περδέντες τὸν οἴνον Ἱσαρῆλ¹⁷, ἔσυρον αὐτὴν ἔως οὗ ἤγεγκαν αὐτὴν εἰς τὸν οἴκον Δαγῶν τοῦ Θεοῦ αὐτῶν · καὶ τότε ἐπεσεν ἐπὶ προσάπου αὐτοῦ. Καὶ λέγει δὲ ἀδελφός · Τί ἔστι τοῦτο ; Οὐ δὲ γέρων εἶπεν, διτι · Ἐὰν φθάσωσιν αἰχμαλωτίαι τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῶν ίδιων αὐτοῦ ἀφορμῶν, οὕτως ὑποσύρωσιν αὐτὸν, ἔως ἂν ἐνέγκωσιν αὐτὸν ἐπάνω τοῦ ἀράτου πάθους. Ἐν ἐκείνῳ οὖν τῷ τόπῳ ἐξ οὐρανῆς δοκιμάζεται τὸν Θεὸν, καὶ μνημονεύσῃ τῆς αἰωνίου χρίσεως¹⁸, εἰθὺς τὸ πάθος πίπτει καὶ ἀφενὲς γίνεται. Γέγραπται γάρ · *Otar ἀποστραφεὶς στενάξῃς, τότε σωθήσῃς, καὶ γρώσῃ ποὺν ἥσθια* (69).

γ'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀνδρὸν Κρόνον · Ποιῶ πρότερον ἐρχεται ἀνθρωπος εἰς ταπεινοφορούντην ; Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων, διτι · διὰ τὸν φόδον τοῦ Θεοῦ. Λέγει αὐτῷ δὲ ἀδελφός · Καὶ διὰ ποίου πράγματος ἐρχεται εἰς τὸν φόδον τοῦ Θεοῦ ; Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων · Τὸ κατ' ἐμὲ, ἵνα συστελῇ ἐστήν ἀπὸ παντὸς πράγματος, καὶ δώσει ἐστήν εἰς κάποιον σωματικὸν, καὶ διτι· ήχει Ισχὺν, μνημονεύσῃ τῆς ἐκ τοῦ σώματος ἐξόδου, καὶ τῆς χρίσεως τοῦ Θεοῦ.

δ'. Εἰπεν δὲ ἄνδρας Κρόνοις, διτι · Εἰ μή ἡγαγε Μωϋσῆς τὰ πρόβατα ὑπὸ τὸ δρός Σινᾶ, οὐκ ἀν ἔβλεπε τὸ πῦρ ἐν τῇ βάτῳ. Ἡρώτησεν δὲ ἀδελφὸς τὸν γέροντα · Εἰς τί λαμβάνεται τῇ βάτῳ ; Καὶ λέγει αὐτῷ, διτι · Η βάτος λαμβάνεται εἰς τὴν σωματικὴν πρᾶξιν. Γέ-

(69) *Otar ἀποστραφεὶς στενάξῃς, τότε σωθήσῃς, καὶ γρώσῃ ποὺν ἥσθια.* Εοδει μόδο νοῦν in LXX, Is. xxx, 15. Citat Cyrillus Hierosol. Catech. 2 : *Οταν ἀποστραφεὶς στενάξῃς, τότε σωθήσῃ.* Gregorius vero Nazianzenus orat. 17 : *Ἐὰν ἀπιστραφεὶς στενάξῃς πρὸς Κύριον, τότε σωθήσῃ.* Theodoritus in Psalm. cxviii, 76; necon Liber Ascensionis Maximi n. 40 : *Οταν ἀποστραφῆς καὶ στενάξῃς, τότε σωθήσῃ.* Idem Theodoritus in Isaiam, ὅταν ἀπιστραφεὶς στενάξῃς. *Cum conversus ingemueris, tunc saluus eris.* Cœlestinus epist. 2, num. 2; Leo epist. ad Theodorum : *Cum conversus ingemueris, tunc saluus eris, et scies ubi fueris.* Apud Luciferum De regibus apostolicis paulo ante finem. In Gregorio Magno lib. vii, indict. 2, epist. 54 : *In quacunque die conversus ingemueris, tunc saluus eris.* Et inter opera S. Augustini tom. IV, libro De vera et falsa conscientia, cap. 17 : *Quacunque hora peccator ingemuerit et conversus fuerit, vita vivet; tom. IX, De conflictu vitiorum*

D et virtutum, cap. 15 : *In quacunque die peccator conversus ingemuerit, saluus erit;* epistola 3 Paciani : *Illiud Isaiae : Cum conversus ingemueris, tunc salvaberis, et scies ubi fueris.* Ruricili epistola 31, libri ii : *Peccator enim qua die conversus ingemuerit, tunc saluus erit.* Varie in homiliis Cœsarii Arelatensis, quas publico bono evulgavit v. cl. Stephanus Baluzius, hom. 2 et 13 : *In quacunque die conversus ingemueris, saluus eris.* El : *In quacunque die ingemueris, saluus eris.* Vel : *Cum conversus ingemueris, saluus eris.* Denique notabiliter Chrodebertus Turenensis in iudicio de muliere adultera, quod debebimus diligenter Paschasi Quesnelli, presbyteri pie tractare ac doctrina præstantis : *Ad hanc verba confirmanda, inquit, testis est excellentissimus propheta, qui Spiritu Dei plenus dicit : Peccator in quacunque die, in quacunque hora conversus fuerit et ingemuerit, omnia peccata sua oblivioni traduntur.*

τραπται γάρ, δι: Ὁμοία δοτείν ή βασιλεία τῶν στρατῶν θησαυρῷ κεκρυμμένῳ δὲ ἀγρῷ. Λέγει δὲ ἀδελφὸς τῷ γέροντι: Οὐκοῦν ἐκτὸς καμάτου σωματικοῦ οὐ προκόπει ἀνθρώπος εἰς τινὰ τιμῆν; Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων: Τέως γέγραπται· Ἀφοράντες εἰς τὸν τῆς κιστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ὑπονῦν, δὲ ἀπει τῆς προκειμένης αὐτῷ χαρᾶς ὑπέμενε σταυρόν. Καὶ πάλιν Δαδίδ λέγει: Εἰ δῶσω ὑπερον τοῖς ὄφεις μον, καὶ τοῖς βλεψάροις μου τυνταγμόν· καὶ τὰ ἔτης.

ε'. Εἶπεν δὲ ἀδελφὸς Κρόνιος, δι: Διεγήσαστο ἡμῖν δὲ ἀδελφὸς Ἰωσὴρ δὲ τοῦ Πηλουσίου, δι: Καθημένου μου εἰς τὸ Σινᾶ, ἦν ἐκεῖ ἀδελφὸς καλὸς καὶ ἀσκητής, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ σῶμα εὐειδῆς· καὶ ἥρχετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰς τὴν σύναξιν, φορῶν πολύρραφον καὶ μικρὸν μαφόριον παλαιόν. Καὶ θεωρῶν αὐτὸν καθάπαξ οὕτως εἰς τὴν σύναξιν ἐρχόμενον, λέγω αὐτῷ· Ἀδελφὲ, οὐδὲ βλέπεις τοὺς ἀδελφούς, πῶς εἰσιν ὡς ἄγγελοι; εἰς τὴν σύναξιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ; πῶς οὐ πάντοτε οὕτως ἔρχῃ ὡς;¹⁰; Ὁ δὲ ἔφη· Συγχώρησόν μοι, ἀδελφό, δι: οὐκ ἔχω δίλλα. Ἐλασὸν οὖν αὐτὸν ἐν τῷ κελλίῳ μου, καὶ ἐδωκα αὐτῷ λεβίτων καὶ εἰς τὸ ἄλλο ἔχρηζε· καὶ ἐφρέσι λοιπὸν ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἀδελφοί, καὶ ἦν ίδειν αὐτὸν ὡς ἄγγελον. Ἐγένετο δὲ ποτε χρεῖα τοῖς Πατράσιν, ἀποστεῖλαι δέκα ἀδελφούς πρὸς τὸν βασιλέα διὰ τινα χρείαν· καὶ ἐψήφισαντο καὶ αὐτὸν μετὰ τῶν ὑπαγόντων. Ός δὲ ἤκουσεν, ἔβαλε μετάνοιαν τοῖς Πατράσι, λέγων: Διὰ τὸν Κύριον συγχωρήσατέ μοι, δι: δοῦλός εἰμι τίνος μεγάλου τῶν ἐκεῖ· καὶ ἐὰν γνωρίσῃ με, ἀποσχηματίζει με, καὶ φέρει πάλιν εἰς τὸ δουλεύειν αὐτῷ. Μετὰ οὖν τὸ πεισθῆναι τοὺς Πατέρας, καὶ ἀφέναι αὐτὸν, ἔμαθον ὑπέρον παράτινος ἀκριβῶς ἐπισταμένου αὐτὸν, δι: ὅτε ἦν ἐν τῷ κόσμῳ, Ἐπαργος πραιτιωρῶν ὑπῆρχε· καὶ ἵνα μή γνωσθῇ, καὶ δηλασιν εὑρῇ ἐκ τῶν ἀνθρώπων, τοῦτο προεφασίσατο. Τοσαύτη ἦν σπουδὴ τοῖς Πατράσι, φεύγειν τὴν δόξαν καὶ τὴν ἀνάπτασιν τοῦ κόσμου τούτου.

Περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Καρλωνος.

α'. Εἶπεν δὲ ἀδελφὸς Καρλίων (70), δι: Πολλοὺς κόπους ἀποίησα¹¹, πλέον τεῦ οὐδὲν μου Ζαχαρίου, καὶ οὐκ ἐφθασα εἰς τὰ μέτρα αὐτοῦ, ἐν τῇ ταπεινώσει καὶ ἐν τῇ σωτηρίᾳ αὐτοῦ.

β'. Γέγονε τις ἐν τῇ Σκήτῃ μοναχὸς, ἀδελφὸς Καρλίων λεγόμενος. Οὗτος ἐσχηκὼς δύο τέκνα, ἔσσας αὐτὰ τῇ ιδίᾳ γυναικὶ, ἀνεχώρησε. Μετὰ δὲ κατέρρον, λιμοῦ γενομένου ἐν τῇ Αιγύπτῳ, στενωθείσα ἡ γυνὴ αὐτοῦ, ἤθεσε ἐν τῇ Σκήτῃ φέρουσα τὰ δύο παιδία μεθ' ἑαυτῆς (ἥν δὲ τὸ ἀρρενικὸν λεγόμενον Ζαχαρίας, καὶ τὸ ἐν θηλυκόν), καὶ καθίσασα πόρρωθεν τοῦ γέροντος ἐν τῷ ἔλει· ἔλος γάρ παράκειται ἐν τῇ Σκήτῃ, ἐνθα καὶ αἱ ἐκκλησίαι φυοδόμηνται, καὶ αἱ πηγαὶ τῶν

¹⁰ Al. add. παλαιὰ φορῶν. ¹¹ Al. inser. σωματικούς. ¹² Matth. xiii, 44. ¹³ Hebr. xii, 2. ¹⁴ Peal. στησι. 4.

(70) Ὁ ἀδελφὸς Καρλων. Corrupte apud Pelagium interpres vocatur Serapion.

A Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro¹⁵. Iterum frater seni: Ergo absque corporali labore non procedit homo ad aliquid honoris? Et senex: Utique scriptum est: Aspicientes in auctorem fideli, et consummatorem Jesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem¹⁶. Bursusque David dicit: Si dedero somnum oculis meis, et palpebris meis dormitionem¹⁷ et quæ sequuntur.

B 5. Verba abbatis Cronii. Ita narravit nobis abbas Joseph Pelusii: Cum in Sina residerem, erat illic frater præclarus et in vita ascetica excellens, præterea corpore speciosus. Is cum in ecclesiam ad synaxim veniret, gestabat parvum ac vetus maphorium plenum suturis. Quem semel intuitus hoc habitu pergentem ad collectam, dico ei: Frater, nonne vides fratres, quomodo ad synaxim in ecclesia adstant velut angeli? Qua ratione tu omnino huc accedis ad hunc modum? At ille ait: Ignosce mihi, abba, alias vestes non habeo. Assumpsi ergo eum in cellam meam, et dedi levitonem cum cæteris quibus indigebat: unde deinceps indutus erat sicut reliqui fratres; et cernere erat eum velut angelum. Contigit autem aliquando ut necesse esset Patribus decem fratres ad imperatorem mittere ob aliquod negotium; atque hunc etiam decreverunt cum aliis pergere. Quod ubi audivit, coram Patribus prostravit se, dicens: Propter Dominum, ignoscite mihi; suni enim cujusdam ex aulæ proceribus servus; qui si agnoverit me, habitu monachi spoliabit, cogetque ad iterum serviendum ei. Cum igitur Patres persuasi fuissent, ac dimisissent eum, postea per queundam cui bene nolus erat compererunt, quod quando in sæculo degebat, præfectus prætorio exstitisset; verum ne cognosceretur, atque molestiam ex hominibus caperet, id prætexuerat. Tanto Patres tenebantur studio fugiendi tum gloriam, tum hujusc mundi requiem.

De abbe Carione.

D 1. (71) Dixit abbas Cario: Multo plures in virtute labores suscepit quam filius meus Zacharias, nec ad ejus meritorum mensuram perveni, in humilitate et silentio ipsius.

2. (72) Exstitit in Sceti quidam monachus, nomine abbas Cario. Hic duos liberos cum suscepisset, relinquens eos uxori suæ, ad vitam monasticam cessavit. Postea fame per Aegyptum contingente, ad angustias redacta uxor ejus, Scetum venit cum duobus liberis: quoruī unus mas erat, Zacharias dictus, alter feminina. Et sedebat longe a sene in palude; palus enim adjacet Sceti, ubi ecclesiæ adiunctæ sunt et fontes scaturiunt. Porro

(71) Vit. Patr. xv, 16.

(72) Viridar. Raderi, iii, 6, 1.

Iac in Sceti consuetudo invaluerat, ut si accessisset mulier ad loquendum fratri vel alteri necessario suo, procul invicem sedentes colloquerentur : tunc mulier ait abbati Carioni : Ecce factus es monachus, et fames evenit. Quis ergo aet liberos tuos? Respondit abbas Cario: Illos mihi huc mitte. Dicit mulier liberis: Abite ad patrem vestrum. Itaque venerunt ad patrem suum; sed quæ semina erat ad matrem reversa est, mas vero mansit cum patre. Tunc ad uxorem: Ecce, inquit, bene actum est; accipe tu pueram, et abi, ego puerum retinebo. Nutriebat igitur eum in Sceti, cunctis scientibus quod esset illius filius. Ut autem processit aestate, ortum est de eo murmur in fraternitate. Quo auditio abbas Cario filium sic allocutus est: Zacharia, surge, abeamus hinc, quia murmurant Pates. Tum ei puer: Abba, cuncti hic' norunt me esse filium tuum; si ad alium locum perrexerimus, non habebunt dicere quod filius tuus sim. Tum senex: Surge, discedamus. Et in Thebaide profecti sunt. Ubi cum accepta cella paucos dies mansissent, illic quoque idem murmur de puero exortum est. Dicit ei tunc pater ejus: Zacharia, surge, redeamus ad Scetim. Quo illis adventantibus, post dies paucos iterum de eodem murmur factum est. Tunc Zacharias puer, profectus ad stagnum nitri, exutis vestibus, in illud descendit, immersitque se ad nares usque; et cum durasset per multum tempus, quandiu scilicet potuit, confecit abolevitque corpus suum: factus enim est tanquam leprosus. Ergo rediens gestavit vestimenta sua, abiitque ad patrem, a quo vix agnoscit potuit. Cæterum cum ad sanctam communionem de more processisset, revealatum est sancto Isidoro Sceteos presbytero, quod fecerat: quocirca intuitus eum, et admiratus insit: Zacharias puer superiori Dominica venit et communionem sumpsit velut homo; nunc vero tanquam angelus effectus est.

De abbatore Copre.

1. Dixit abbas Poemen de abbatore Copre, quod ad tantam pervenerat virtutis magnitudinem, ut quamvis agrotaret ac lecto decumberet, tamen gratias ageret, inhiberetque propriam voluntatem.

2. Dixit abbas Copre: Beatus qui cum gratiarum actione tolerat laborem.

3. (73) Congregati sunt aliquando qui in Sceti degebant, ob questionem de Melchisedece, et oblitii sunt vocare abbatem Coprem; postea autem vocato eo, ea de re interrogabant. Ille vero ter percutiens os suum, dixit: Væ tibi, Copre, vae tibi, Copre, vae tibi, Copre! quod ea reliquisti quæ tibi mandavit Deus ut faceres, et scrutaris quæ non requirit a te. Quibus auditis fratres, fugerunt in cellas suas.

A οὐδέτων εἰσί. Συνήθεια ἡ Ιαζ η γυνή, λαλῆσαι φέροντε αὐτῇ, ἀπὸ μαχράλληλων ὄμιλῶσιν ἀλλήλῳ Καρλων: Ἰδοὺ γέτονας οὖν τρέφει τὰ τέκνα σου; Καὶ ἀπόστειλόν μοι αὐτέκνοις. Ἀπέλθετε πρὸ μένων οὖν αὐτῶν πρὸς τὴν πόλεστρεψε πρὸς τὴν μητήληθε πρὸς τὸν ίδιον παταλῶς ἐγένετο· λάβε σὺ τὸ ἀρρενικόν. Ἄνετρε πάντων εἰδότων δτι τέκνας ἡ γέγονε, γογγυσμῷ περὶ αὐτοῦ. Καὶ ἀκούσει τέκνων αὐτοῦ Ζαχαρία, γογγύζουσιν οἱ Πατέρες δι, πάντες οἰδασιν ἐνταλλῆς ἀπέλθωμεν, οὐκ ἔτι λέγει αὐτῷ δέ γέρων Καὶ ἀπῆλθον ἐν τῇ Θητῇ ἐκάθισαν διλγας ἡμέρας γέγονε περὶ τοῦ παιδίος αὐτοῦ Ζαχαρία, ἔγειρε ἀλθόντων αὐτῶν ἐν τῇ παρελθουσῶν, πάλιν γά τότε Ζαχαρίας ὁ παῖς τρου, καὶ ἀποδυσάμενον ὃς αὐτοῦ καταβαπτίσα λὴγ ὥραν, διηγεὶ τὸν γέγονε γάρ ὡς λελώντας, μικρούς ανενοιων εψυχευο τὰ Ιμάτια αὐτοῦ, καὶ ἀπῆλθε πρὸς τὸν ίδιον πατέρα· καὶ μόλις ἐπέγνω αὐτὸν. Ἀπελθόντος δὲ αὐτοῦ εἰς τὴν ἀγίαν κοινωνίαν κατὰ τὸ Εἴθος, ἀπεκαλύφθη τῷ ἀγίῳ Ισιδώρῳ τῷ πρεσβυτέρῳ τῆς Σκήτεως, ὅπερ ἐποίησε· καὶ ίδων αὐτὸν καὶ θαυμάσας, εἶπε· Ζαχαρίας ὁ παῖς τῇ Κυριακῇ παρελθούσῃ ἥλθε καὶ ἐκοινώνησεν ὡς ἀνθρωπός, νῦν δὲ ὡς ἀγγελος ἐγένετο.

Περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Κόπρι.

α'. Ἐλεγεν δ ἀδελφᾶς Ηομήη διὰ τὸν ἀδελφὸν Κόπριν, δτι εἰς τοσοῦτον ἥλθε μέτρον, δτι ἡσθένει καὶ κινήηρης ἦν, καὶ εὐχαρίστει, καὶ ἐκώλυε τὸ ίδιον θέλημα.

β'. Εἶπεν δ ἀδελφᾶς Κόπρις· Μαχάριος δὲ πομένων κέπον μετ' εὐχαριστίας.

γ'. Συνήθησάν ποτε οἱ ἐν τῇ Σκήτῃ περὶ τοῦ Μελχισεδέκη, καὶ ἐπελάθοντο καλέσαι τὸν ἀδελφὸν Κόπριν· Ὁ στέρον δὲ καλέσαντες αὐτὸν, ἤρωταν περὶ τούτου. Οὐ δέ, τύκας τὸ στόμα αὐτοῦ ἐπὶ τρεῖς, εἶπεν· Οὐαὶ σοι, Κόπρι! δτι δὲ οἱ Θεοὶ ἐνετείλατο σοι ποιῆσαι ἐγκατέλειπες, καὶ δὲ οὐ ζητεῖ παρὰ σοῦ ἔρευνδες. Καὶ ἀκούσαντες οἱ ἀδελφοὶ ταῦτα, ἔφυγον εἰς τὰ κελλία αὐτῶν.

* Al. ἐν ἡλικίᾳ. * Al. inser. συζητοῦντες. * Al. Κόπρην. * Al. πρόσωπον. * Al. Κόπρη.

Περὶ τοῦ ἀδεῖα Κύρου.

Πρὸς τὸν λογισμὸν τῆς πορνείας, ἐπερωτηθεὶς ὁ ἀδεῖα Κύρος δὲ Ἀλεξανδρεὺς, ἀπεκρίνατο οὐτῶς· Ἐὰν λογισμὸν οὐκ ἔχῃς, ἐλπίδα οὐκ ἔχεις· ἐὰν λογισμὸν οὐκ ἔχῃς, πρᾶξιν ἔχεις. Τοῦτο δὲ ἐστιν, διὰ τοῦτο διάνοιαν πρὸς τὴν ἀμαρτίαν μὴ πολεμῶν, μηδὲ ἀντιλέγων, σωματικῶς πράττει αὐτήν. Οὐ γάρ ἔχων πρᾶξεις διὰ λογισμῶν οὐκ ὄχλεῖται. Ἡρώτης δὲ ὁ γέρων τὸν ἀδελφὸν, λέγων. Μή συνήθειαν ἔχεις εἰς ὅμιλαν γυναικός; Καὶ εἰπεν δὲ ἀδελφός· Οὐ· πατεῖται καὶ νέοι ζωγράφοι εἰσὶν οἱ λογισμοὶ μου· μνῆματα εἰσὶν δχλοῦσσαι μοι, καὶ γυναικῶν εἰδῶλα. Οὐ δὲ γέρων πρὸς αὐτὸν Νεκρὸς μὴ φοβοῦ· ἀλλὰ τοὺς ζῶντας φεῦγε, καὶ ἐπεκτείνου μᾶλλον εἰς προσευχήν.

Ἀρχὴ τοῦ Λ στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀδεῖα Λουκίου.

Παρέβαλόν ποτέ τινες τῷ ἀδεῖα Λουκίῳ¹⁰ εἰς τὸ Ἐνατον, οἱ λεγόμενοι· Εὔχτηται¹¹, μοναχοί· καὶ τρώτησσεν αὐτοὺς δὲ γέρων· Τί τὸ ἐργάζειρον ὑμῶν; Οἱ δὲ εἶπον· Ἡμεῖς οὐ ψηλαφῶμεν ἐργάζειρον· ἀλλὰ, καθὼς λέγει δὲ Ἀπόστολος, ἀδιαλείπτως προσευχόμεθα. Καὶ λέγει δὲ γέρων· Οὐκ ἐσθλεῖτε; Καὶ εἶπον· Ναί. Καὶ λέγει αὐτοῖς· Ότε οὖν ἐσθλεῖτε, τίς εὐχεταὶ ὑπὲρ ὑμῶν; Πάλιν οὖν εἶπεν αὐτοῖς· Οὐ κοιμάσθε; Καὶ εἶπον· Ναί. Καὶ λέγει δὲ γέρων· Ότε οὖν κοιμάσθε, τίς εὐχεταὶ περὶ¹² ὑμῶν; Καὶ οὐδὲ εἴρον πρὸς τὰς ταῦτα ἀποκρίνασθαι· αὐτῷ. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Συγχωρήσατε μοι, ίδού οὐ ποιεῖτε καθὼς λέγετε. Ἐγὼ δὲ δειχνών ὑμῖν, διὰ ἐργάζομενος τὸ ἐργάζειρόν μου ἀδιαλείπτως προσεύχομαι. Καθέζομαι σὺν Θεῷ βρέχας τὰ μικρά μου θαλλία¹³· καὶ πλέκων αὐτὰς σειρὰν, λέγω· Ἐλέησόν με, σὲ θεδς, κατὰ τὸ μέρα ἔλεε σου, καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτηρῶν σου ἐξάλειψο τὸ ἀρόμημά μου. Καὶ λέγει αὐτοῖς· Οὐκ ἐστιν εὐχὴ τοῦτο; Καὶ εἶπον· Ναί. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Όταν οὖν ἐμεινῶ διὲ δῆλης ἡμέρας ἐργάζομενος καὶ εὐχόμενος, πωῶν πλεῖστον ἦ έλαστον δεκαέξι νομίμα (73)¹⁴· καὶ παρέχω ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν θύραν δύο, καὶ τὰ λοιπὰ ἐσθίω· καὶ εὐχεταὶ ὑπὲρ ἑκοῦ δὲ λαβῶν τὰ δύο νομίμα ὅτε ἐσθίω ἦ δέ τοι κοιμῶμαι· καὶ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ πληροῦται μοι τὸ ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι.

Περὶ τοῦ ἀδεῖα Λώτ.

α'. Ἡλθε τις τῶν γερόντων πρὸς τὸν ἀδεῖα Λώτ, πρὸς¹⁵ τὸ μικρὸν ἔλος τοῦ Ἀρσενοῖτου, καὶ παρεκάλεσσεν αὐτὸν διὰ καλλίον, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ. Ἡν δὲ δὲ γέρων ἀσθενής· καὶ ἀνέπτασσεν αὐτὸν δὲ ἀδεῖα Λώτ· καὶ εἰ ἥρχοντο τινες παραβαλεῖν τῷ ἀδεῖα Λώτ, ἐπολεῖ αὐτοὺς παραβαλεῖν καὶ τῷ γέροντι τῷ ἀσθενεῖ. Καὶ ἥρχετο λαλεῖν αὐτοῖς λόγους τοῦ Ὄμριγένους· καὶ ἐθλίβετο δὲ ἀδεῖα Λώτ, λέγων· Μή καὶ νομίσωσιν οἱ

¹⁰ Al. inser. τῷ. ¹¹ Al. Εὔχηται ει Εὔχηται. ¹² Al. ὑπέρ. ¹³ Al. ἐμαυτῷ θαλλία μικρά. ¹⁴ Al. εἰς.
¹⁵ 1 Thess. v. 17. ¹⁶ Psal. L, 2, 3.

(73) Ποιῶ πλεῖστον ἦ έλαστον δεκαέξι νομίμα. Ad verbum Pelagius: *Facio plus minus sedecim nummos. Ex sensu Ruſinuſ: Cumque per complevero operę manūm mearum, et aliqua rasa aut paucos funi-*

A

De abbate Cyro.

(74) Interrogatus abbas Cyrus Alexandrinus circa fornicationis cogitationem, respondit ad hunc modum: Si cogitationem non habueris, spe cares: si cogitationibus destitutus es, actionem tenes. Hoc autem est: quod qui in mente contra peccatum non pugnat, nec ei obsistit, corpore illud perpetrat. Etenim qui operibus compleat, non patitur molestiam ex cogitationibus. Interrogavit autem senex fratrem: Num consuevisti cum muliere? Respondit frater: Non; veteres ac novi pictores sunt cogitationes meæ; recordationes sunt quæ mihi molestiam exhibent, necnon mulierum simulacra. Tum senex ad eum: Mortuos ne timeas, sed fuge vivos, magisque preces protende.

B

Principium litteræ L.

De abbate Lucio.

(75) Venerunt aliquando nonnulli ad abbatem Lucium in Enato, ex iis qui dicuntur Euctitæ, monachi; et interrogavit eos senex: Quidnam manibus operamini? Responderunt: Nos non contingimus manuum opus; sed sicut præcipit Apostolus¹⁷, oramus sine intermissione. Ait senex: Nonne manducatis? Illi: Etiam, manducamus. Senex: Quando igitur comeditis, quis pro vobis orat? Iterum ille ad eos: Non dormitis? Excederunt: Ita est, dormimus. Tum senex: Quando ergo dormitis, quis pro vobis orat? Nec invenerunt quid ad illa responsi darent. Dixit eis: Ignoscite mihi; ecce non facitis juxta sermonem vestrum. Ego vero ostendam vobis, quod opus manuum mearum dum exerceo, oro sine intermissione. Cum Deo sedeo intinguens meos ramiulos; eosque in plectam connectens, aio: *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam, et secundum multititudinem miserationum tuarum dele iniuriam meam*¹⁸. Nonne id oratio est? Responderunt: Est. Iterum: Cum ergo permansero tota die operans et orans, conficio plus minus sedecim nummos; ac ex iis duos in porta præbeo, reliquos insumo in cibum: qui autem accepit duos numinos, orat pro me, quando comedo aut dormiu: atque per Dei gratiam adimpletur mihi illud, sine intermissione orare.

C

De abbate Loto.

1. Accessit senum aliquis ad abbatem Lot, in parvam paludem Arsenoītæ, et rogavit eum per cellam, deditque illi. Ἀεροταβατ autem senex; ac refecit eum: quod si venissent aliqui congressum cum abbate Loto, efficiebat ut etiam visitarent senem infirmum. Cœpit ergo eis loqui sermones Origenis: qua de causa abbas Lot affligebatur: Ne, inquieta, Patres existiment nos quoque ita

culos emero, et secern ex eis nummos decem. Sanavi locum, qui transpositione laborabat.

(74) In Ephræm p. 387, n. 10.

(75) Vit. Patr. xii, 9.

sentire : attamen non audebat hominem e loco ejus- cere, propter mandatum Dei. Surgens itaque abbas Lot, perrexit ad abbatem Arsenium, narravitque ei de sene. Ait abbas Arsenius : Noli expellere, sed dicio ei : Ecce e bonis Dei manduca, bibe, prout volueris ; tantum hos sermones ne proloqua- ris : quod si voluerit, emendabitur ; si vero nolue- rit emendare se, sponte rogaturus est ut e loco secedat, nec tu futurus es discessus causa. Itaque reversus abbas Lot, ita fecit. Tum senex postquam audivit haec, noluit corrigi ; sed cœpit rogare, dicens : Propter Dominum, hinc me ablegate ; nec enim amplius valeo sustinere solitudinem. Atque sic exsurgens egressus est, deductus cum cha- ritate.

2. Narravit aliquis de quodam fratre in pecca- tum lapso, quod congressus cum abbe Loto, conturbaretur, ingrediens, egrediens, nec valens sedere. Dicit ei abbas Lot : Quid habes, frater ? Ille : Magnum delictum commisi, nec possum edi- cere Patribus. Et senex : Confite mihi illud, ego portabo. Tunc ita locutus est : Incidi in fornicatio- nem ; ac ut voti compos essem, maclavi. Ait illi senex : Confite quod sit pœnitentia : vade, sede in spelunca, per bidua cibo abstine, ego tecum por- tabo dimidium peccati. Itaque completis tribus hebdomadibus, plenam accepit cognitionem se- ner, quod fratris pœnitentiam Deus admisisset. Ille perseveravit in submissione senis usque ad mortem.

De abbe Longino.

1. (76) Interrogavit aliquando abbas Longinus abbatem Lucium de tribus cogitationibus, aiens : Volo peregrinari. Dicit ei senex : Nisi continueris linguam tuam, non eris peregrinus, quocunque abieris. Itaque hic contine linguam, et peregrinus es. Ait iterum Longinus : Volo jejunare. Respon- dit senex : Dictum Isaiae prophetæ est : Si incur- vareris quasi torque et circulum collum tuum, nec sic rocambitur jejunium acceptum¹⁷. Sed potius coerce pravas cogitationes. Ait tertio : Volo fugere homines. Senex responsum reddidit : Nisi prius cum hominibus recte vixeris, non potes in vita solitaria bene agere.

2. Monuit abbas Longinus : Semel morbo affec- tus, dic : Et vexare, et morere ; quod si a me pe- tieris extra tempus manducare, neque tibi quotidianum alimentum præbebo.

3. Mulier quædam, quæ in mamma morbum gerezat, qui cancer appellatur, cum de abbe Lon- gino fama accepisset, quærebat ut ei obviam fieret. Sedebat autem ille ad nonum ab Alexandria lapi- dem. Inquirente ergo muliere, accidit ut beatus ille ad mare ligna colligeret. Quem inventum, ita

A Πιστέρες, διτι καὶ ἡμεῖς οἵτως ἐσμέν· καὶ ἔκβαλεν αὐτὸν ἐκ τοῦ τόπου ἐφοεῖτο διὰ τὴν ἐντολήν. Καὶ ἀναστὰς ὁ ἀδεῖς Λώτ, ἥλθε πρὸς τὸν ἀδεῖν Ἀρσενίον, καὶ διηγήσατο αὐτῷ περὶ τοῦ γέροντος. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἀδεῖς Ἀρσενίος· Μή διώχῃς αὐτὸν, ἀλλ' εἰπὲ αὐτῷ· Ἰδού ἐκ τῶν τοῦ Θεοῦ φάγε, πίε, ὡς θέλεις, μόνον τὸν λόγον τοῦτον μὴ λαλήσῃς· καὶ ἐὰν θέλῃ, διορθοῦται· εἰ δὲ μὴ θέλῃ διορθώσασθαι, ἀφ' ἑαυτοῦ μέλλει παρακαλεῖν τοῦ ἀναχωρῆσαις ἐκ τοῦ τόπου· καὶ οὐκ ἄπο σοῦ γίνεται ἡ ἀφορμή. Ἀπέλθων οὖν ὁ ἀδεῖς Λώτ ἐποίησεν οὕτως. Καὶ ὁ γέρων ὡς ἤκουσε ταῦτα, οὐκ ἤθελε διορθώσασθαι· ἀλλ' ἔβαλε παρακα- λεῖν λέγων· Διὰ τὸν Κύριον πέμψατε¹⁸ με ἐντεῦθεν, διτι οὐκ ἔτι δύναμαι βαστάξαι τὴν ἔρημον. Καὶ οὕτως ἀναστὰς ἤξηλθε, προπεμπόμενος μετὰ ἄγα- B πτη.

β'. Διηγήσατο τις περὶ τίνος ἀδελφοῦ ἐμπεσόντος; εἰς ἀμαρτίαν, διτι παραβάλλων τῷ ἀδεῖᾳ Λώτῳ, ἐταράσ- σετο εἰσερχόμενος καὶ ἔξερχόμενος, μὴ δυνάμενος καθίσαι. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἀδεῖς Λώτ· Τί ἔχεις, ἀδελφε; Όδε εἴπεν· Ἀμαρτίαν μεγάλην ἐπιλίσας, καὶ οὐ δύναμαι ἔξεπεν τοὺς Πατράσιos. Λέγει οἱ γέρων· Ὁμολόγησόν μοι αὐτὴν, κάγὼ βαστάζω αὐτὴν. Τότε εἴπεν αὐτῷ· Εἰς πορνεῖαν ἐπεσόν, καὶ θύσα τοῦ τυ- χεῖν τοῦ πράγματος. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Θάρ- σει διτι ἔστι μετάνοια· ὑπαγε, κάθου εἰς τὸ σπήλαιον, καὶ νήστευσον δύο δύο, κάγὼ βαστάζω μετὰ σοῦ τὸ ημιτον τῆς ἀμαρτίας. Πληρωθεισῶν οὖν τῶν τριῶν ἑδομάδων, ἐπληροφορήθη ὁ γέρων διτι ἐδέξατο ὁ Θεὸς τὴν μετάνοιαν τοῦ ἀδελφοῦ. Καὶ ἔμεινεν ὑπο- τασσόμενος τῷ γέροντι ἵνα τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

C Περὶ τοῦ ἀδεῖᾳ Λογγίνου.

α'. Ἡρώτησεν διτι ἀδεῖς Λογγίνος τὸν ἀδεῖν Λούκιον ποτε τρεῖς λογισμοῖς, λέγων· Θέλω ξενιτεῦσαι. Λέ- γει αὐτῷ ὁ γέρων· Ἐὰν μὴ κρατήσῃς τῆς γλώσσης σου, οὐκ εἰ ἔνος, διποτὲ ἐὰν ἀπέλθῃς. Καὶ ὡδε οὖν κράτησον τῆς γλώσσης σου, καὶ ἔνος εἰ. Λέγει αὐτῷ πάλιν· Θέλω νηστεῦσαι. Ἀπεκρίθη ὁ γέρων· Εἴπεν Ἡσαΐας δι προφήτης· Ἐάν κάμψῃς ὡς κλοιόν καὶ κρίκον τὸν τράχηλόν σου, οὐδὲ οὔτε τοι κληθήσε- ται νηστεία δεκτή· ἀλλὰ μᾶλλον κράτησον τῶν πο- νηρῶν λογισμῶν. Λέγει αὐτῷ τὸ τρίτον· Θέλω φυγεῖν τοὺς ἀνθρώπους. Ἀπεκρίθη ὁ γέρων· Ἐάν μὴ πρῶ- τον κατορθώσῃς μετὰ τῶν ἀνθρώπων, οὐδὲ καταμό- νας δύνασαι κατορθώσαι.

β'. Εἴπεν διτι ἀδεῖς Λογγίνος· Ἀπαξ κακωθεῖς λέγε, Καὶ κακώθητη, καὶ ἀπόθανον· ἐὰν δὲ ἀπαιτήσῃς με παρὰ καιρὸν φαγεῖν, οὐδὲ τὴν καθημερινήν σοι τρο- φὴν προσφέρω

γ'. Γυνὴ τις ἔχουσα πάθος κατὰ τοῦ μασθοῦ αὐτῆς, τὸ λεγόμενον καρκίνον, ἀκούσασα περὶ τοῦ ἀδεῖᾳ Λογ- γίνου, ἐζήτησε συντυχεῖν αὐτῷ. Ἐκάθητο οὖν οὗτος ἐν τῷ ἐνάτῳ σημείῳ Ἀλεξανδρείας¹⁹. Ἐπιζητούσης δὲ τῆς γυναικός, συνέβη τὸν μαχάριον ἐκεῖνον συλλέ- γειν ἔύλα παρὰ τὴν θάλασσαν. Καὶ εὑροῦσα αὐτὸν,

¹⁷ Isa. LVIII, 5. ¹⁸ Al. πέμψον. ¹⁹ Al. add. τῷ πρὸς δυσμάς.

λέγει αὐτῷ· Ἀδεῖ, ποῦ μένεις δὲ ἀδεῖς Λογγῖνος δὲ δοῦλος τοῦ Θεοῦ; μὴ εἰδοῦσα δτὶ αὐτὸς ἔστιν. Ὁ δέ φησι· Τί θέλεις τὸν ἐπιθέτην ἑκείνον; μὴ ἀπέλθης πρὸς αὐτὸν ἐπιθέτης γάρ ἔστι. Τί δέ ἔστιν δὲ ἔχεις; Ἡ δὲ γυνὴ ἔδειξε τὸ πάθος. Ὁ δὲ σφραγίσας τὸν τόπον, ἀπέλυσεν αὐτήν, εἰπών· Ἀπελθε, καὶ δὲ Θεός σε θεραπεύει· Λογγῖνος γάρ οὐδέν σε δύναται ὡφελῆσαι. Ἀπῆλθε δὲ τῇ γυνῇ ποτεύσασα τῷ λόγῳ, καὶ ἐθεραπεύθη παραχρῆμα. Μετὰ ταῦτα διηγησαμένη τισὶ τῷ πρᾶγμα, καὶ τὰ σημεῖα εἰποῦσα τοὺς γέροντος, μανθάνει δτὶ αὐτὸς ἔστιν δὲ ἀδεῖς Λογγῖνος.

δ. Ἀλλοτε πάλιν φέρουσιν αὐτῷ τινες δαιμονιῶντα. Ὁ δέ φησιν πρὸς αὐτούς· Ἐγὼ τι ποιήσαι ύπουλον οὐκ ἔχω· ἀλλὰ μᾶλλον ἀπέλθετε πρὸς τὸν ἀδεῖδα Ζήνωνα. Εἴταν ἀδεῖδα Ζήνωνα ἡράσατο ἐπικείσθαι τῷ δαίμονι ἐκδιώκων αὐτὸν. Καὶ ἡράσατο βοῶν δὲ δαίμων. Ἄρτι νομίζεις, ἀδεῖδα Ζήνωνα, δτὶ διὰ σὲ ἔξέρχομαι· ίδούς δὲ ἀδεῖδα Λογγῖνος ἔκει προσεύχεται, κατ' ἐμοῦ ἐντυγχάνων· καὶ φοβούμενος τὰς εὐχὰς αὐτοῦ ἔξέρχομαι, επειδὲ οὐκ ἔδιδουν σοι ἀπόκρισιν.

ε'. Εἶπεν δὲ ἀδεῖδα Λογγῖνος τῷ ἀδεῖδᾳ Ἀκακίῳ· Ἡ γυνὴ τότε γινώσκει δτὶ συνέλαβεν, δταν σταλῇ τῷ αἵμα αὐτῆς. Οὗτας οὖν καὶ τῇ ψυχῇ, τότε γινώσκει δτὶ συνέλαβε Πνεῦμα δγιον, δταν σταλῇ τῷ βέοντα ἀπ' αὐτῆς κάτωθεν πάθη. Ἐν δωρῷ δὲ ἐνέχεται ἐν αὐτοῖς, πῶς δύναται κενοδοξεῖν ὡς ἀπαθής; Διὸς αἷμα, καὶ λάβε Πνεῦμα.

Άρχη τοῦ Μ στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀδεῖδα Μακάριου τοῦ Αἰγυπτίου.

α'. Διηγήσατο περὶ ἑαυτοῦ δὲ ἀδεῖδα Μακάριος, λέγων· Ὁτε ἡμην νεώτερος καὶ ἐκαθήμην εἰς κελλίον εἰς Ἀγυπτόν, ἐκράτησάν με καὶ ἐποίησαν κληρικὸν εἰς τὴν κώμην. Καὶ μὴ θέλων καταδέξασθαι, ἐψυχον εἰς ἔτερον τόπον. Καὶ ἥλθε πρὸς μὲ εὐλαβῆς κοσμικός, καὶ ἐλάμβανε τὸ ἐργόχειρον μου, καὶ διηκόνει μοι. Συνέδη δὲ ἀπὸ πειρασμοῦ²⁰ παρθένον τινὰ εἰς τὴν κώμην ἐκπεσεῖν. Καὶ λαδούσα κατὰ γαστρὸς ἡρωτάσθη τις εἰναι δὲ τοῦτο πεποιηκώς. Ὁ δὲ ἐλέγειν· Ὁ ἀναχωρητής. Καὶ ἐξελθόντες συνέλαβόν με εἰς τὴν κώμην²¹, καὶ ἐκρέμασαν ἐν τῷ τραχήλῳ μου ἡσδολαμένας χύτρας καὶ ωτία κούφων (77), καὶ περιεπόμπευσάν με ἐν τῇ κώμῃ κατὰ δμφοδον (78), τύπτοντές με, καὶ λέγοντες· Οὗτος δ μοναχὸς ἐφθειρεν ἡμῶν τὴν παρθένον, λάβετε αὐτὸν, λάβετε. Καὶ ἐτυψάν με πάρα πολὺ πολὺ τοῦ ἀποθανεῖν. Ἐλθὼν δέ τις τῶν γερόντων εἶπεν· Ἐως πότε τύπτετε τὸν ξένον μοναχόν; Ὁ δὲ διακονῶν μοι· ἡχολούθει ἀπίστω μου αἰδούμενος. Ήσαν γάρ οὐρίζοντες αὐτὸν πολλά, καὶ λέγοντες· Ἰδού δὲ ἀναχωρητής δν²² σὺ ἐμαρτύρεις, τι ἐπωίσες; Καὶ λέ-

²⁰ Al. inser. διαβολικοῦ. ²¹ Al. οἱ τῆς κώμης. ²² Al. ψ.

(77) Κούφων. Vox Græco-Barbara, ex Græca κύρως, nī fallor. Præter grammaticos, Orientalium synodica ad Theophilum imperatorem, in Originibus C.P. Combesii p. 131: Περικλείει ἑαυτὸν ἐν τοῖς τοῦ Δαχιστέως μεγάλου λουτροῦ τῶν καμίνων κούφων. In Dagisteli magni balnei caminorum cypis sece inculdit.

A compellavit, nesciens ipsum esse: Abba, ubi manet abbas Longinus servus Dei? Respondit: Quid cupis ab impostore illo? Noli ad eum proficisci; deceptor enim est. Quid vero est quod habes? At mulier morbum ostendit. Ille signo crucis super locum morbi facto, dimisit eam cum his verbis: Abi, Deus te sanabit: Longinus quippe nihil potest prodesse tibi. Discessit mulier, sermoni credens; confessimque curata est. Postea cum rem quibusdam narrasset, ac protulisset senis indicia, didicit ipsum fuisse abbatem Longinum.

B 4. Alio iterum tempore quidam adduxerunt ei dæmoniacum. Ille vero ait ad eos: Ego vobis nequeo quidquam facere; sed abite potius ad abbatem Zenonem. Postea abbas Zeno cœpit instare dæmoni ut eum expelleret. Dæmon autem incepit clamare: Modo putas, abba Zeno, me propter te egredi; ecce abbas Longinus illic orat, adversus me interpellans: et veritus illius preces, excedo: alias tibi non dedissem responsum.

5. Dixit abbas Longinus abbatι Acacio: Femina tunc cognoscit se concepisse, cum steterit sanguis ejus: ita ergo et anima, tunc novit quod conceperit Spiritum sanctum, quando steterunt qui ab ea inferius fluunt affectus (79). Quandiu autem iis obnoxia est, qua ratione potest, velut vacua perturbationibus, duci vana gloria? Da sanguinem, et accipe spiritum.

Principium litteræ M.

De abbatē Macario Ægyptio.

C 1. (80) Narravit de seipso abbas Macarius, ad hunc modum: Quando eram juvenis, et in cella residebam in Ægypto, apprehenderunt me ac fecerunt clericum in vico. Sed nolens acquiescere, fugi ad alium locum. Venit ad me sacerdos vir pius, qui accipiebat quod manibus operabar, et ministrabat mihi. Contigit autem per temptationem, ut quædam virgo vici prolapsa sit in stuprum. Ea cum uterum gereret, interrogabatur quis esset auctor criminis. Respondit itaque, anacboretam esse. Unde egressi, comprehendenterunt me adduxeruntque ad vicum; atque appenderunt collo fuligine insectas ollas cum anisis vasorum, sive circunduxerunt me in vico per compita, verberantes, ac dicentes: Iste monachus vitiavit nostram virginem; capite eum, capite. Et percusserunt me pene ad mortem. Accedens vero aliquis senum, dixit: Quousque cæditis monachum istum peregrinum? Qui autem mihi ministrabat, sequebatur post me, pudore suffusus. Multis quippe contumeliis eum

(78) Περιεκόμπενσάν με δν τῇ κώμῃ κατὰ δμφοδον. Minima mutatione corrigi debet Pelagi versione: Miserunt me circuituram in vico illo, scribendo, circuiturum. Editio Lugdun. circuire. An circuitare?

(79) Dorothcus Doctr. 10.

(80) Bolland. xv Jan. Vit. Patr. xv, 25.

afficerant, inquietus : Ecce anachoreta, cui tu testimonium perhibebas, quid fecit? Ad hæc aiunt parentes pueræ : Non dimittimus eum, donec fiduciasorem dederit quod aliter sit eam. Itaque significavi ministro illi meo; et spopondit pro me. Postea profectus ad cellam meam, dedi ei quas habui sportulas, dicens : Vendo, et affer cibum uxori meæ. Tum apud me : Macari, ecce invenisti tibi uxorem : oportet ut paulo amplius labores, quo nutrias eam. Et operabar nocte dieque, mittebamque ei. Porro cum advenit tempus miseræ ut pareret, ad multos dies in cruciatibus permansit, nec pariebat. Percontantur quid hoc esset. Illa respondit : Ego scio : quoniam anachoretam calumniata sum, prolatoque mendacio accusavi; neque enim in culpa est, sed ille juvenis. Tunc qui ministrabat mihi cœtus adveniens nuntiavit : Virgo illa non potuit parere, donec ita conteretur : Extra culpam est anachoreta, sed mentita sum adversus eum : et ecce totus vicius hue accedere vult cum honore, ut veniam a te supplex postulet. His ego auditis, ne mihi molestiam parent homines, surrexi atque hoc in Scetim fugi. Inde principium causamque habet meus hic adventus.

2. (81) Venit aliquando Macarius Ægyptius e Sceti ad montem Nitriæ in oblatione abbatis Pambo; et dicunt ei senes : Sernonem profer fratribus, Pater. Tum ille insit : Ego nondum evasi in monachum; sed monachos vidi. Mihi namque aliquando sedenti in cella apud Scetim, molestæ erant cogitationes, suggestentes : Proficiscere in solitudinem, et vide quid illuc oculis tuis occurret. Perstitti autem quinque annis, pugnans adversus cogitationem, Ne forte, inquiens, a dæmonibus sit. Utque perseveravit cogitatio, abii in eremum. Illic inveni stagnum cum insula in medio ejus : et ad illud veniebant bestiae eremi, ut biberent. Quas inter conspexi duos homines nudos : et contremuit corpus meum; existimavi enim esse spiritus. Ipsi vero postquam me viderunt trementem, ita locuti sunt : Noli timere; etiam nos homines sumus. Dixi illis : Unde estis, et quomodo venistis in solitudinem hanc? Responderunt : E cœnobio sumus : atque ex mutuo consensu egressi venimus huc; ecce quadraginta abhinc anni præteriorunt. Unus e nobis Ægyptius est, alter Libycus. Ipsi quoque interrogaverunt me, his verbis : Quomodo se habet mundus? Venitne aqua in tempore suo? Mundus obtinetne abundantiam solitam? Respondi : Etiam. Vicissim ego percontatus sum : Quanam ratione fieri potero monachus? Aiunt mihi : Nisi quis renuntiaverit omnibus mundi rebus, non potest fieri monachus. Excepit : Ego infirmus sum, nec possum sicuti vos. Excepérunt etiam illi : Si non potes quemadmodum nos, sede in cella tua, et peccata tua delle. Quæsivi ab eis : Quando hiems est, non

A γουσιν οἱ γονεῖς αὐτῆς· Οὐκ ἀπολύδημέν αὐτὸν, ἵνα δῷ ἐγγυητὴν τοῦ τρέφειν αὐτήν. Καὶ εἶπον τῷ διαικονητῇ μου· καὶ ἐνηγγυήσασθο με. Καὶ ἀπελθὼν εἰς τὸ κελλίον μου, ἔδωκα αὐτῷ δσα εἰχον σπυρίδια, λέγων· Πώλησον, καὶ δός τῇ γυναικὶ μου φαγεῖν. Καὶ ἐλεγον τῷ λογισμῷ μου· Μακάριε, ίδού εὑρες ἑαυτῷ γυναικά χρή ἐργάζεσθαι μικρὸν περισσὸν²³, ἵνα τρέφῃς αὐτήν καὶ εἰργαζόμην νύκτα καὶ ἡμέραν, καὶ ἐπεμπον αὐτῇ. Καὶ ὅτε ἤλθεν δικαιόδοξος τῇ ἀδελίᾳ τεκεν, ἐμεινεν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας βασανιζομένη, καὶ οὐκ ἔτικτε. Καὶ λέγουσιν αὐτῇ· Τί ἔστι τοῦτο; Ή δὲ εἴπεν· Ἐγὼ οἶδα· δτι τὸν ἀναχωρητὴν ἐσυκοφάντησα, καὶ φευσαμένην ἡτασάμην· καὶ οὗτος οὐκ ἔχει πρᾶγμα, ἀλλ ὁ δεῖνα δι νεωτερος. Καὶ ἐλθὼν διακονῶν μοι χάλιρων ἐλεγεν, δτι οὐκ ήδυνήθη τεκεν τὴ παρθένος ἔκεινην, ἵνα οὖν ἀμολόγησε, λέγουσα, δτι Οὐκ ἔχει πρᾶγμα δι ἀναχωρητῆς, ἀλλ ἐφευσάμην κατ' αὐτοῦ καὶ ίδον πᾶσα τὴ κώμη θέλει ἐλθεῖν ὥδε μετὰ δόθης, καὶ μετανοῆσαι σοι. Ἐγὼ δὲ ἀκούσας ταῦτα, ἵνα μή θλιψωσι με οἱ ἀνθρώποι, ἀνέστην καὶ ἐφυγον ὥδε εἰς Σκῆτιν. Αὕτη ἔστιν τὴ ἀρχὴ τῆς αἰτίας, δι τὴν ἤλθον ὥδε.

B Β. Ἡλθε ποτε Μακάριος διὸ Σκῆτεως

εἰς τὸ δρός τῆς Νιτρίας εἰς τὴν προσφορὰν τοῦ ἀδελφοῦ Παμβώ· καὶ λέγουσιν αὐτῷ οἱ γέροντες· Εἰπὲ ἡῆμα τοῖς ἀδελφοῖς, Πάτερ· Ο δὲ εἴπεν· Ἐγὼ οὐκ πάντα μοναχός, ἀλλ εἰδὸν μοναχούς. Καθημένῳ γάρ μοι ποτε ἐν τῷ κελλίῳ εἰς Σκῆτιν, ὄντησάν μοι οἱ λόγισμοι λέγοντες· Ἀπελθε εἰς τὴν Ἐρημον, καὶ ίδε τὶ βλέπεις ἔκει. Ἐμεινα δὲ πολεμῶν τῷ λογισμῷ πάντες ἔτη, λέγων, Μήπως ἀπὸ δαιμόνων ἔστιν. Καὶ ὡς ἐπέμενεν δι λογισμὸς, ἀπῆλθον εἰς τὴν Ἐρημον· καὶ τῷρον ἔκει λίμνην ὑδάτων, καὶ ὑπὸν ἐν μέσῳ αὐτῆς· καὶ ἤλθον τὰ κτήνη τῆς Ἐρημού πιεῖν ἐξ αὐτῆς. Καὶ εἶδον ἐν μέσῳ αὐτῶν δύο ἀνθρώπους γυμνούς· καὶ ἐδειλίασε τὸ σῶμά μου· ἐνύμισα γάρ δτι πνεύματά εἰσιν. Αὕτοι δὲ με ὡς εἰδόν δειλιῶντα, ἐλάλησαν τρός μέ· Μή φοβοῦ· καὶ ἡμεῖς ἀνθρώποι ἔσμεν. Καὶ εἶπον αὐτοῖς· Πόθεν ἔστε, καὶ πῶς ἤλθετε εἰς τὴν Ἐρημον ταῦτην; Καὶ εἶπον· Ἀπὸ κοινοῦσον ἔσμεν· καὶ γέγονεν τὴν μοναχούσα, καὶ ἔκῆλθομεν ὥδε ίδον τεσσαράκοντα ἔτη²⁴· καὶ δ μὲν εἰς Αἰγύπτιος, δ δὲ ἔτερος Λιβυκὸς ὑπάρχει. Καὶ ἐπερύθσαν με καὶ αὐτοί, λέγοντες· Πῶς δ κόσμος; καὶ εἰ Ἐργάτει τὸ ίδωρ κατὰ καιρὸν αὐτοῦ, καὶ εἰ ἔχει δ κόσμος τὴν εὐθηνίαν αὐτοῦ; Καὶ εἶπον αὐτοῖς· Να! Κάγω αὐτούς τὴν ἡρώτησα· Πῶς δύναμαι γενέσθαι μοναχός; Καὶ λέγουσι μοι· Εὖ μη ἀποτάξται τὶς πάτει τοῖς τοῦ κόσμου, οὐ δύναται γενέσθαι μοναχός. Καὶ εἶπον αὐτοῖς· Ἐγὼ ἀσθενής εἰμι, καὶ οὐ δύναμαι ὡς ὑμεῖς. Καὶ εἶπον μοι καὶ αὐτοί· Καὶ ἐὰν οὐ δύνασαι ὡς ἡμεῖς, κάθου εἰς τὸ κελλίον σου, καὶ κλαύσον τὰς ἀμαρτίας σου. Καὶ ἡρώτησα αὐτούς· Οταν γίνηται χειμῶν, οὐ βιγδτε; καὶ δταν γίνηται καῦμα, οὐ καίσται τὰ σώματα

²³ Al. περισσῶς. ²⁴ Al. add. ξυμεν.

δικαίων; Οἱ δὲ εἰπον· Ὁ Θεὸς ἐποίησεν ἡμῖν τὴν οἰκον· νομίλων ταύτην· καὶ οὐτε τῷ χειρῶνι βίγμεν, οὔτε τῷ θέρει τὸ καῦμα ἡμᾶς ἀδικεῖ. Διὰ τοῦτο εἴπον ὑμῖν, διὰ σύντοι γέγονα μοναχός, ἀλλ' εἶδον μοναχούς. Συγχωρήσατε μοι, ἀδελφοί.

γ. Ὁ ἄδειας Μακάριος ὅτε φκει ἐν τῇ πανερήμω· ἦν δὲ μόνος ἐν αὐτῇ ἀναχωρῶν, παρακάτω δὲ ἀλληλογραμμος ἦν πλειόνων ἀδελφοῖς. Περετήρει δὲ δέ γέρων τὴν δόνην καὶ δρόψ τὸν σατανᾶν ἀνερχόμενον ἐν σχήματι ἀνθρώπου, παρελθεῖν δι' αὐτοῦ ἐφανετο δὲ ὁς στηχάριον ϕορῶν λινοῦν τρωγλωτόν· καὶ κατέ τρυμαλίαν ἐκρέματο ληκύνθιον. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων δέ μέγας· Ποῦ πορευῃ; Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἀπέρχομαι ὑπομνῆσαι τοὺς ἀδελφούς (82). Ὁ δὲ γέρων εἶπε· Καὶ ἴνα τί σοι τὰ ληκύνθια ταῦτα; Καὶ εἶπε· Γεύματα ἀποφέρω τοὺς ἀδελφούς. Ὁ δὲ γέρων εἶπε· Καὶ ταῦτα δλα; Ἀπεκρίθη· Να· ἐὰν μὴ τὸ ἐν ἀρέστῃ τινι, φέρω δλλο· ἐὰν δὲ μὴ καὶ τοῦτο, διδοῦ ἀλλο· πάντως δὲ ἐξ αὐτῶν καν ἐν ἀρέσει αὐτῷ. Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἀπῆλθεν. Ὁ δὲ γέρων ἔμεινε παρατηρούμενος τὰς θύσις, ἔως πάλιν ἐκεῖνος ἐπανῆλθε. Καὶ ὃς εἶδεν αὐτὸν δέ γέρων, λέγει αὐτῷ· Σωθεῖνς. Ὁ δὲ ἀπεκρίθη· Ποῦ ἔνι μοι σωθῆναι; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Διατί; Ὁ δὲ λέγει· Ὅτι πάντες ἄγριοι μοι ἔγένοντο (83), καὶ οὐδεὶς μου ἀνέχεται²⁵. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Οὐδέποτε οὐδὲν φίλον ἔχει ἐκεῖ; Ὁ δὲ ἀπεκρίθη· Να·, ἔνα μοναχὸν²⁶ ἔχω ἐκεῖ φίλον²⁷, καὶ καν αὐτὸς μοι πειθεῖται· καὶ ὅτε δρόψ με, στρέφεται ὡς ἀνέμη. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Καὶ τις καλεῖται ὁ ἀδελφός; Ὁ δὲ λέγει· Θεόπεμπτος. Εἰπὼν δὲ ταῦτα ἀπῆλθε. Καὶ ἀναστὰς δὲ ἄδειας Μακάριος ἀπέρχεται ἐπὶ τὴν παραχάτω Ἑρημον. Καὶ ἀκούσαντες οἱ ἀδελφοί, λαβόντες βατα ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ (84). Καὶ λοιπὸν ἔκαστος ηὗτρεπτο, νομίζων ὅτι παρ' αὐτῷ ἔμελλε καταλύειν δέ γέρων. Ὁ δὲ ἐκήτει τις εἰη ὁ καλούμενος Θεόπεμπτος ἐν τῷ δρει. Καὶ εὑρὼν, εἰσῆλθεν εἰς τὸ κελ-

²⁵ Al. μοι πειθεῖται. ²⁶ Al. μόνον. ²⁷ Al. ἀδελφόν.

(82) Ἀπέρχομαι ὑπομνῆσαι τοὺς ἀδελφούς. In *Vitis Patrum*: Vado communere fratres, facili la- psu, vice commonere: quemadmodum recte in Paschasio. Parque erratum occurrit sub finem Apophthegmatis. Cod. Corb. communere et admonere.

(83) Πάτερες ἄγριοι μοι ἐτέροτο, et paulo infra, ἀγριοὶ εἰσὶν ὀλι, et πάντων ἀγριώτερος ἐγένετο. Ex Rufini interpretatione contrarii, et agrestes, atque omnibus amplius asperior. Ex illa vero Paschasi, contrarii, agrestes, omnibus asperior. At Pelagiou legebat ἄγριοι, ac ἀγριώτερος. Nam verit: Omnes sanctificati sunt. Toli sancti sunt. Omnibus sancitor est factus. Minus bene.

(84) Λαβόντες βατα ἐξῆλθορ σις ἀχάρηστον αὐτοῦ. Ad illustrandum morem præclarum, obviam eundi alicui, honoris causa, gestando ramos palmarum aut aliarum arborum, tria deprompsi ex adversariis meis insignia testimonia. Primum petitur ex *Itinerario Hierosolymitano Antonini*: Ibi ve- nerunt mulieres in occursum nobis cum infantibus, palmas in manibus tenentes, et ampullas cum rosaceo oleo: et prostratae pedibus nostris, plantas nostras ἤγεινται, cantabantque lingua Ἑγγριακα παστιλες Ἀνιφονα: Benedicti vos a Domino, benedictiusque aduentus uester, Osanna in excelsis. Secundum ha- belut in *Vita S. Fulgentii*, cap. 29: Per omnes pro-

A algetis? quando æstus est, non uritur corpus ve- strum? Responsum dederunt: Deus erga nos hac usus est dispensatione; nec hieme rigemus, nec estate nos æstus lædit. Propterea dixi vobis, me nondum in monachum evasisse, verum vidisse mo- nachos. Ignoscite mihi, fratres.

3.(85) Abbas Macarius cum in Paneremo, seu omnimoda solitudine habitatet; solus autem illic ana- choreticam vitam ducebat; infra vero alia erat eremus, in qua plures fratres degebant: eo, in- quam, loci aliquando per viam circumspiciens senex, vidit Satanam venientem in figura hominis, ut per locum in quo erat transiret: apparebat au- tem quasi tunicam gestans lineam perforatam, a cuius foraminibus pendebant parvæ lecythi. Dicit ei magnus senex: Quo vadis? Respondit: Profici- scor ad fratres, ut iis in memoriam suggeram. Tum senex: Et quare tibi ampullæ hæ? Ille: Astero fratribus condimenta. Senex: Et hæc omnia? Ex- cepit: Etiam: si unum alicui non placuerit, aliud porrigo; si neque hoc, do aliud: omnino autem ex illis saltem unum placitum est ei. Atque his dictis abit. At senex remansit, observans vias, donec reverteretur. Utque conspexit illum, ait: Salvus sis. Ille respondit: Quomodo contingere mihi poterit ut salvus sim? Senex: Quare? Ille: Quia cuncti mihi fuerunt immites, nec ullus susti- nuit me. Ad eum senex: Nullus ergo illic tibi ami- cus? Ad senem Satanas: Næ, unum ibi amicum habeo, qui vel ipse mihi obtemperat; cumque me conspicit, instar auræ vertitur. Tum senex: Quo- modo vocatur frater ille? Satanas ad hoc: Theo- pempli. Quo dicto, discessit. Itaque surgens abbas Macarius, perrexit ad inferiorem eremum. Eaque re comperta fratres, sumentes ramos pal- marum, ei obviam prodierunt. Cæterum unusquisque eorum præparabat se, putans quod apud ipsum

*lxxi itineris vias gaudia majora reperiens, in occursum suum populis undique tendentibus, cum lucernis et lampadibus et arborum frondibus. Tertium con- tinetur in notis Jacobi Sirmondi ad tomum tertium Conciliorum Galliæ, ex Narratione clericorum Remensis, ad Ebone: Receptus est ab episcopis sus- fraganeis suis, Rothado episcopo, Simeone episcopo, Lupo episcopo, una cum legatis omnium aliorum episcoporum Remensis diaconis, qui variis detentis in- firmitatibus illuc corporali praesentia occurtere non valentes, suam tamen per ecclesiasticos legatos, et excusatorias litteras, illi exhibuerunt praesentiam. Insuper etiam a canoniceis et monachis, atque corre- gionalibus presbytiers totius diaconesis, atque infinita multitudine utriusque sexus. Qui omnes cum ramis palmarum et cereis ardentiis, laudesque Deo inti- mis cordibus et excelsissimis vocibus proclamantes, longe ei ab ecclesia obviaverunt, et usque ad ecclesiam indesinenter psallentes eum perduxerunt. Notissimum est Christi Domini exemplum: Joan. xi. 13. Sed et ad exequias cum palinis prodibant, ut videre est apud Ammonium monachum *De Patribus Sinai- tis et Raithebus*, p. 106, 128, 129; et in *Historia Lusiaca*, cap. 39. Milto multas alias consimiles consuetudines.*

(85) *Vit. Patr. xviii, 9; Doroth. Doctr. 5.*

diversaturus esset senex. At ille requisivit quisnam A esset in monte qui Theopemptus appellaretur. Quo invento, intravit in cellam ejus. Theopemptus autem suscepit illum laetus. Utque cœpit solum secum habere senex, Quonodo, inquit, se res tuæ habent, frater? Is dicit: Recte, per preces tuas. Et senex: Num impugnant te cogitationes? ille: Interim mihi bene est. Pudebat enim cum dicere. Ait illi senex: Ecce a quo annis vitam asceticam duco, et honore afficiar ab omnibus; attamen me senem spiritus fornicationis diverxat. Theopemptus exceptit: Crede, abba, me etiam. Senex vero simulabat ab aliis etiam cogitationibus impugnari se, donec eum ad confessionem adduceret. Postea dicit ei: Quonodo jejunas? Respondit: Ad horam nonam. Tum senex: Jejuna usque ad vesperam; exerce te; meditare ac recita memoriter ex Evangelio aliisque Scripturis; cumque te subierit cogitatio, nunquam deorsum spectes, sed sursum semper; statimque tibi Dominus præbebit auxilium. Et postquam fratrem informasset senex, reversus est ad solitudinem suam. Ubi observans, iterum videt dæmonem illum, aitque ei: Quo iterum pergis? Fratres, inquit, instigatum. Atque abiit. Ut vero rursus transiit, sciscitatus est illum senex, quomodo haberent fratres. Respondit: Male. Et senex: Cur? Dæmon: Cuncti feroce sunt; quodque pejus est, ille quem habebam amicum, et obsequentem mihi, ipse etiam, unde nescio. inversus est, nec amplius a me persuadetur, sed cunctis non calcaturum, nisi post tempus. Quo pronuntiato vit in cellam suam.

4. (86) Venit abbas Macarius magnus ad abbatem Antonium in montem; cunque pulsasset ostium, egressus est, petiitque: Tu quis es? Ille autem, Ego, inquit, sum Macarius. Et ostio clauso, intravit, relinquens eum. Sed postquam agnovit patientiam ejus, aperuit. Atque cum eo urbane agens, dixit: A multo tempore videre te desiderabam, auditam tui fama. Et hospitaliter susceptum recessit; erat enim e multo labore sessus. Vespre autem factio, abbas Antonius sibi madefecit ramos palmarum. Alt ei abbas Macarius: Jube ut et ego mihi intinguam. Ille: Intingue, inquit. Confectoque magno fasciculo, intinxit. Igitur sedentes a vespera, collocuti de animarum utilitate, plectebant: plecta autem per fenestram descendebat in speluncam. Et mane ingrediens beatus Antonius, vidit plecta abbatis Macarii copiam; et inquit: Multa virtus e manibus istis egreditur.

5. (87) Abbas Macarius prædictit fratribus de vastatione Sceteos: Quando spectaveritis cellam ædificatam juxta paludem, scitote quod prope sit Sceteos desolatio: quando videritis arbores, ad fores est: cum autem pueros conspexeritis, tollite melotes vestras, atque discedite.

6. (88) Dixit iterum, volens fratres consolari:

(86) *Vit. Patr.* vii, 9.

(87) *Vit. Patr.* xviii, 2.

λιον αὐτοῦ. Ο δὲ Θεόπεμπτος ὑπεδέξατο αὐτὸν χαρων. Ής δὲ ἡράτο ιδιάζειν αὐτὸν, δέ γέρων λέγει Πῶς τὰ κατὰ σὲ, ἀδελφέ; Ο δὲ εἶπεν Εὐγαῖς σου, καλῶς. Εἶπε δὲ δέ γέρων· Μή πολεμοῦσι σε οἱ λογισμοί; Ο δὲ εἶπε· Τέως καλῶς εἰμι· ἥδετο γάρ εἰπεν. Λέγεις αὐτῷ δέ γέρων· Ιδού πόσα ἔτη ἀσκῶ, καὶ τιμῶμαι παρὰ πάντων, καὶ ἐμοὶ τῷ γέροντι ὅχλει τὸ πνεῦμα τῆς πορνείας. Ἀπεκρίθη λέγων καὶ δέ Θεόπεμπτος· Πίστευε, ἀβδᾶ, καὶ ἐμοί. Ο δέ γέρων προεφασίζετο καὶ ἐτέρους λογισμοὺς πολεμεῖν αὐτῷ, ἔως ποιήσει αὐτὸν ὄμολογῆσαι. Είτα λέγει αὐτῷ· Πῶς νηστεύεις; Ο δέ λέγει αὐτῷ· Τὴν ἐνάτην. Λέγεις αὐτῷ δέ γέρων· Νήστευε ἔως ὁψὲ, καὶ ἀσκεῖς καὶ ἀποστήθιζε τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν ἀλλων Γραφῶν· καὶ ἔταν τοι ἀναβῆ λογισμὸς, μηδέποτε πρόσχης κάτω, ἀλλὰ πάντοτε ἀνώ· καὶ εὐθέως σοι δέ Κύριος βοηθεῖ. Καὶ τυπώσας δέ γέρων τὸν ἀδελφὸν ἐξῆλθεν εἰς τὴν ιδίαν Ἐρημον. Καὶ παρατηρῶν πάλιν ὅρῃ ἐκείνον τὸν δαίμονα, καὶ λέγεις αὐτῷ· Ποῦ πάλιν ἀπέρχῃ; Ο δέ λέγει· Ὅπομνησαι τοὺς ἀδελφούς. Καὶ ἀπῆλθεν. Ής δὲ πάλιν ἐπενήλθε, λέγεις αὐτῷ δέ ἄγιος· Πῶς οἱ ἀδελφοί; Ο δέ λέγει· Κακῶς. Ο δέ γέρων λέγει· Διατέ; Ο δὲ εἶπεν· Ἄγριοι εἰσὶν δοῦλοι· καὶ τὸ μεῖζον κακὸν, ὅτι καὶ διν εἴχον φίλον ὑπακούοντα μοι, καὶ αὐτὸς οὐκ οἶδα πόθεν διεστράφη, καὶ οὐδὲ αὐτός μοι πειθεσται, ἀλλὰ πάντων ἀγριώτερος· ἐγένετο· καὶ δύοσα μηκέτι τὰ ἐκεῖ πατήσαι, εἰ μή μετὰ χρόνον. Καὶ οὕτως εἰπὼν ἀπῆλθεν, ἔσας τὸν γέροντα. Καὶ δέ ἄγιος εἰσῆλθεν εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ.

ferocior evasit: unde juravi me amplius ea loca discessit, senem relinquens. Tunc sanctus intra-

vit in cellam suam.

5. Παρέβαλεν δέ ἀβδᾶς Μακάριος δέ μέγας τῷ ἀβδῷ Ἀντωνίῳ, εἰς τὸ δρός· καὶ χρούσαντος αὐτοῦ τὴν θύραν, ἐξῆλθε πρὸς αὐτὸν, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Σὺ τίς εἶ; δέ ἔφη· Ἐγώ εἰμι Μακάριος. Καὶ κλείσας τὴν θύραν εἰσῆλθε καὶ ἀφήκεν αὐτὸν. Καὶ ίδων τὴν ὑπομονὴν αὐτοῦ, ἤγοκεν αὐτῷ, καὶ χαριεντιζόμενος μετ' αὐτοῦ, ξεγένεν· Ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἐπεδύμουν σε ίδειν, ἀκούων τὰ περὶ σοῦ. Καὶ φιλοξενήσας αὐτὸν ἀνέπαυσεν ἦν γάρ ἀπὸ καμάτου πολλοῦ. Ήδη δέ γενομένης, ἔρεξεν ἐντῷ δέ ἀβδᾶς Ἀντώνιος θαλλία. Καὶ λέγεις αὐτῷ δέ ἀβδᾶς Μακάριος· Κέλευσον ἵνα κάγω βρέξω ἐμαυτῷ. Ο δέ εἶπε· Βρέξον. Καὶ ποιήσας δεσμὸν μέταν, ἔρεξε. Καὶ καθήμενοι ἀπὸ ὅψε, λαλοῦντες περὶ σωτηρίας ψυχῶν ἐπλεκον· καὶ τῇ σειρᾳ διὰ τῆς θυρόλος εἰς τὸ σπήλαιον κατέβαινε. Καὶ εἰσελθὼν πρῶτος ὁ μακάριος Ἀντώνιος εἶδε τὸ πλήθος τῆς σειρᾶς τοῦ ἀβδᾶ Μακαρίου, καὶ ἔλεγε· Πολλὴ δύναμις ἔκ τῶν χειρῶν τούτων ἔξερχεται.

6. Ελεγεν δέ ἀβδᾶς· Μακάριος περὶ τῆς ἐρημώσεως τῆς Σκήτεως τοῖς ἀδελφοῖς· Οταν ίδητε κελλίον οικοδομούμενον ἐγγὺς τοῦ ζλους, μάθετε ὅτι ἐγγύς ἐστιν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς· οταν ίδητε δένδρα, ἐπὶ θυρῶν ἐστιν· οταν δὲ ίδητε παιδία, ἔρατε τὰ μηλωτάρια ὅμῶν, καὶ ἀναχωρήσατε.

7. Ελεγε πάλιν, παρηγορῆσαι θάλων τοὺς ἀδελ-

(88) *Vit. Patr.* xviii, 10.

φούς· Ἡλθεν ὡδε παιδὸν δαιμονιζόμενον μετὰ τῆς· Μητρὸς αὐτοῦ, καὶ ἐλεγε τῇ μητρὶ αὐτοῦ· Ἐγειρέ, γραῖα²⁸, διγωμεν Ἑνθεν. Ἡ δὲ εἶπεν· Οὐ δύναμαι πεξεῦσαι. Καὶ εἶπεν αὐτῇ ποὺ παιδὸν· Ἐγώ σε βαστάζω. Καὶ ἐθαύμασα τὴν πονηρίαν²⁹ τοῦ δαιμονος, τῶς τὴθλησεν αὐτοὺς φυγαδεῦσαι.

ζ. Ἐλεγεν ὁ ἀδεῖδες Σισόης· Ὄτε ἡμην εἰς Σκῆτιν μετὰ τοῦ Μακαρίου, ἀνέβημεν θερίσαι μετ' αὐτοῦ ἐπτὰ δύνματα (89)· καὶ ίδον μία χήρα καλαμωμένη ἦν δύσισ ήμῶν, καὶ οὐκ ἐπάνετο κλαίουσα. Ἐφώνησεν οὖν ὁ γέρων τὸν κύριον τοῦ χωρίου, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Τί ἔχεις ἡ γραῖας αὐτῇ, διτὶ πάντοτε κλαίει; Λέγεις αὐτῷ· Ὄτι ὁ ἀνήρ αὐτῆς εἶχε παραθήκην τινὸς, καὶ ἀπέθανεν δύνων, καὶ οὐκ εἶπε ποὺ ἔθηκεν αὐτὴν· καὶ θέλεις δικαίως τῆς παραθήκης λαβεῖν αὐτὴν καὶ τὰ τέκνα αὐτῆς εἰς δούλους. Λέγεις αὐτῷ· Ὁ γέρων· Εἰπὲ αὐτῇ ἵνα Ἐλθῃ πρὸς ἡμᾶς, διτὶ ἀναταυδύμεθα τὸ καῦμα. Καὶ ἐλθούσης τῆς γυναικός, εἶπεν αὐτῇ ὁ γέρων· Τί πάντα³⁰ οὗτως κλαίεις; Καὶ εἶπεν· Ὁ ἀνήρ μου ἀπέθανε λαβὼν παραθήκην τινὸς, καὶ οὐκ εἶπεν ἀποθνήσκων ποὺ ἔθηκεν αὐτὴν. Καὶ εἶπεν ὁ γέρων πρὸς αὐτήν· Δεῦρο, δεῖξον μοι ποὺ ἔθηκας αὐτὸν. Καὶ λαβὼν τοὺς ἀδελφοὺς μεθ' ἔκποτοῦ, ἐξῆλθε σὺν αὐτῇ. Καὶ ἐλθόντων ἐπὶ τὸν τόπον, εἶπεν αὐτῇ ὁ γέρων· Ἀναχώρησον εἰς τὸν οἰκόν σου. Καὶ προσευξαμένων αὐτῶν, ἐφώνησεν ὁ γέρων τὸν νεκρὸν, λέγων· Ὁ δεῖνα (90), ποὺ ἔθηκας τὴν ἀλλοτρίαν παραθήκην; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· Εἰς τὸν οἰκόν μου κέρκυπται, ὑπὸ τὸν πέδα τῆς κλίνης. Καὶ λέγεις αὐτῷ ὁ γέρων· Κοιμῶ πάλιν ἔως τῆς ἡμέρας τῆς ἀναστάσεως. Ἰδόντες δὲ οἱ ἀδελφοί, ἀπὸ τοῦ φόρου ἐπεσον εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ γέρων· Οὐ δι· ἐμὲ γέγονε τοῦτο· οὐδὲν γάρ εἰμι· ἀλλὰ διὰ τὴν χήραν καὶ τὰ δραγάνα δὲ θεὸς ἐποίησε τὸ πρᾶγμα· τοῦτο δὲ ἔστι τὸ μέγα, διτὶ δαμάρτητον θέλει δὲ θεὸς τὴν ψυχήν· καὶ εἰ τι ἀντιθήσται λαμβάνει. Ἐλθὼν δὲ, ἀνήγγειλε τῇ χήρᾳ ποὺ κεῖται ἡ παραθήκη. Ἡ δὲ λαβοῦσα αὐτὴν, ἔδωκε τῷ κυρίῳ αἴσθησι, καὶ τὴν θέρασην τὰ τέκνα αὐτῆς. Καὶ πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐδόξασαν τὸν Θεόν.

η'. Ἐλεγεν ὁ ἀδεῖδες, Πέτρος περὶ τοῦ ἀγίου Μαχα-

²⁸ Υοχ γραῖα abest ab al. ²⁹ Al. πανουργίαν. ³⁰ Al. πάντοτε.

(89) Ἐπτὰ δύνματα. Αὐτὸν Joannes interpres septem nomina. Ex sensu mis. Bodecense, referrente Bollando, et codex Corbeiensis, septem fratres. Nomina autem pro hominibus dici, a tot auctoribus probatum fuit, ut miror potuisse id viros doctos ignorare. In Chronicō Theophanis p. 363: Ἀπετείναν τοὺς κλειδούχους, δύνματα^ζ. Joannes Moschus Λειψωνιαρίου cap. 153: Μοναστήριον παρθένων vel παρθενευσοῦν ὡς δονομάτων τεσσαράκοντα· et cap. 143: Ήσαν δὲ μοναχοί ἐν τῷ μοναστηρῷ περὶ τὰς ἐνδομηχοντα δύνματα. Sub linēi tomī xix Origenis in Joannē: Οὐ γάρ ὡς ἐτυχεν ἀκούστεον τοὺς πόδας καταβολῆς κόσμου ἐπιτήδεος τοιαύτην ἐπίνοιαν πλασάντων δονομάτων ἀγίων τὸ τῆς καταβολῆς. Lex. ἐπίτηδες διὰ τοιαύτην ἐπίνοιαν. In Colbert. cod. duobus: Ἐν τῷ δρει τοῦ ἀδεῖδες Ἀντωνίου, ἐκαθέζοντο ἐπτὰ δύνματα, καὶ τῷ καιρῷ τῶν φοινίκων ἐψύλαττεν διεῖς ἐξ αὐτῶν τοὺς ἀποσοδεῖν τὰ πετεινά. Ἡν δὲ ἐκεῖ γέρων· καὶ διτὶ ἐψύλαττεν τὴν ἡμέραν αὐτοῦ, ἐκράζειν λέγων· Ὅπάγετε, οἱ ἔως πονηροὶ λογισμοὶ, καὶ

A Venit hic cum matre sua puer qui a dæmonio vexabatur; et dicebat matri: Surge, anus, abeamus hinc. Illa vero: Non possum, inquit, pedibus incedere. Tum puer ad eam: Ego te portabo. Et admiratus sum dæmonis nequitiam, quo modo eos hinc volnisset fugare.

7. (91) Referebat abbas Sisoēs: Quando eram in Sceti cum Macario, ascendimus septem nomina seu homines ut cum eo meteremus: et ecce vidua quædam pone nos spicas colligebat, nec cessabat plorare. Vocavit ergo senex dominum prædii, dixitque ei: Quid habet anus hæc, quod semper plorat? Respondit: Quia vir ejus alicuius depositum dum servat, mortuus est subito, nec enuntiavit ubi posuerit illud; vultque depositi dominus, eam et liberos ejus sibi in servos vindicare. Excepit senex: Dic ei ut veniat ad nos, ubi ob æstum conquiescimus. Cumque venisset mulier, ait illi senex: Quare omnino ita fles? Respondebat illa: Maritus meus acceptio deposito emigravit e vita, nec significavit moriens, ubi posuerit. Tunc senex ad eam: Veni, ostende mihi, ubi sepelieris eum. Itaque ductis secum fratribus, cum ea egressus est. Ut pervenerunt ad locum, dicit senex mulieri: Recede in domum tuam. Et postquam precati fuissent, vocavit senex mortuum his verbis: Ille, ubi posuisti alienum depositum? Responsionem dedit homo: Absconditum est in domo mea, sub pede lecti. Senex ad ipsum: Iterum dormi usque ad resurrectionis diem. Hoc videntes fratres, præ timore ceciderunt ad pedes ejus. Tum illis senex: Non propter me id evenit; nihil quippe sum: sed propter viduam et pupilos Deus rem fecit: hoc vero magnum est, quod Deus vult animam esse sine peccato; et quidquid petierit, accipiet. Profectus ergo, nuntiavit viduæ, ubi jaceret depositum. Quæ accipiens dediit domino, ac in libertatem asseruit liberos: omnesque qui miraculum audierunt, gloriam dederunt Deo.

8. (92) Narravit abbas Petrus de beato Macario,

D τὰ ἔξω πετεινά. At ms. reg. 1787, "Ἐλεγον ἔτι ἐν τῷ δ. τ. ἀ. ἀ. ἐκάθηντο ἐπτὰ μοναχοὶ, καὶ ἐν τῷ χ. τ. φ. ἐψύλαττον τοῦ σοβεῖν τὰ πετεινά ἐκ διαδοχῆς εἰς καθ' ἡμέραν. Εἰς δὲ ἔξ αὐτῶν γέρων, διτὶ ἡμέρα αὐτοῦ, καὶ ἐψύλαττεν, ἐκράζει λέγων, etc. Hoc est, Pelagio interprete v. xi, 50: Dicebant senes, quia in monte abbatis Antonii sedebant septem monachi (cod. Suession. et Fossal. nominalis) tempore dactylorum, et unus ex eis abigebat ab eis volucres: erat autem ibi senex, qui in die qua eum dactylos custodire continebat, clamabat, dicens: Discedite ab intro, malæ cogitationes, et de foris ares. Apud Georgium Alexandrinum n. 38. λαβὼν στρατιώτας ἔως δονομάτων πεντακοσίων. Sed quis suis similia colligentι?

(90) Λέγων· Ο δεῖνα. In Vitis Patrum: dicens illi, pro dicens, ille.

(91) Vit. Patr. ii, 8.

(92) L. Raderi Viridar.: Vit. Patr. vi, 19

quod cum advenisset aliquando ad quemdam ana- chorem, et invenisset eum ægrotantem, sciscitatus sit, quidnam cibi vellet sumere : nihil quippe erat in cella ejus. Qui postquam dixisset, Pastillum, non piguit virum fortem Alexandriam proscisci, ut ægro daret : miraque res, nemini manifesta facta est.

9. Iterum memoravit : Ad abbatem Macarium cum fratribus cunctis in simplicitate conversantem dixerunt nonnulli : Quare te talem præbes? Ille respondit : Duodecim annis servivi Domino meo, ut mihi hanc gratiam largiretur; et omnes mihi consilium datis uti eam deponam?

10. (93) Dicebant de abbatem Macario, quod si cum fratribus vacans versaretur, ita secum constituebat : Si vinum adfuerit, propter fratres bibe; et pro uno vini poculo, per unum diem aquam non bibas. Igitur fratres, reficere cupientes, dabant ei. Senex autem cum gaudio admittebat, ut seipsum torqueret. At discipulus ejus, cui res nota erat, dicebat fratribus : Per Dominum, ne pæbeatis illi; alioqui in cella conjecturus est se. Quo comperto, fratres non amplius ei porrigebant.

11. (94) Prosternens aliquando abbas Macarius a palude in cellam suam, portabat palmarum ramos; et ecce occurrit ei in via diabolus falcam gerens. Utque voluit eum ferire, non valuit. Itaque ait ei : Multa a te vis, Macari, quod adversum te nihil valeo. En enim, quidquid agis, ego quoque facio. Tu cibo abstines, et ego; vigilas, ego penitus non dormio. Unum solun est in quo vincis me. Interrogavit abbas Macarius : Quidnam est illud? Respondit : Humilitas tua. Ac propterea adversus te nihil possum.

12. (95) Interrogaverunt quidam e Patribus abbatem Macarium Ægyptium, dicentes : Qui sit ut sive comedas sive jejunes, corpus tuum pariter siccum sit? Responditque illis senex : Lignum quod versat sarmenta quæ comburuntur, omnino ab igne consumitur. Si simili modo si mentem suam homo in timore Dei mundaverit, ipse Dei timor corpus ejus consumit.

13. (96) Profectus est aliquando abbas Macarius a Sceti in Terenuthim; et ingressus est in fanum ut dormiret. Erant autem ibi vetera ethnicorum cavae: et quibus unum acceptum posuit sub capite suo, velut embrinium. Dæmones ergo intuti audaciam ejus, invidia ducti sunt; ac volentes eum terrere, velut seminam de nomine vocabant, dicentes : Illa, veni nobiscum ad balneum: respondit autem alias dæmon sub ipso lanquam e mortuis, sic : Peregrinum habeo super me, nec possum venire. At senex territus non est, sed audacter verberabat corpus, Surge, inquiens, vade in tenebras, si potes. Quo auditio dæmones clamaverunt voce

⁹¹ Al. ἐγώ οὐδὲ σλως τρώγω.

(93) Vit. Patr. iv, 26.

(94) Vit. Patr. xv, 26.

Aρίου, ὅτι παραγενόμενός ποτε πρός τινα ἀναχωρητήν, καὶ εὑρών αὐτὸν κακούμενον, ἐπυνθάνετο τὸ βούλοιτο τραφῆναι, οὐδενὸς δυτος ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ. Καὶ φίσαντος ἐκείνου, Πάστιλον, εἰς τὴν Ἀλεξανδρέων πόλιν οὐκ ὁνκησεν δ ἀνδρεῖος παραγενέσθαι, καὶ δοῦναις τῷ κάμνοντι· καὶ τὸ θαυμαστὸν μηδενὶ κατάδηλον γενόμενον.

Θ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι ἐν ἀκακίᾳ τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου πολιτευομένου πρὸς πάντας τοὺς ἀδελφούς, ἔφησαν αὐτῷ τινες· Διατί οὕτως ἔστητον ποιεῖς; Ὁ δὲ εἶπε· Δώδεκα ἔτη ἐδούλευσα τῷ Κυρίῳ μου, ἵνα μοι χαρίστηται τὸ χάρισμα τοῦτο, καὶ πάντες μοι συμβούλευτε ἀποθέσθαι αὐτός;

Ι'. "Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου, ὅτι εἰ εὔκαιρης μετὰ ἀδελφῶν, ἐτίθει ἔστω ὄρον, ὅτι· Ἐάν εὑρεθῇ οἶνος, διὰ τοὺς ἀδελφούς πίνε, καὶ ἀντὶ ἐνὸς ποτηρίου οἶνου, μίαν ἡμέραν μὴ πίῃς ὑδωρ. Οἱ οὖν ἀδελφοί, χάριν ἀναπαύσσεως ἐδίδουν αὐτῷ. Ὁ δὲ γέρων μετὰ χαρᾶς ἐλάμβανεν, ἵνα ἔστητον βασανιστής. Ὁ δὲ μαθητῆς εἰδὼς τὸ πρᾶγμα, ἔλεγε τοῖς ἀδελφοῖς· Διά τὸν Κύριον, μὴ δῶτε αὐτῷ· εἰ δὲ μὴ γε, εἰς τὸ κελλῖον μέλλει ἔστητον δαμάζειν. Καὶ μαθόντες οἱ ἀδελφοί, οὐκ ἔτι αὐτῷ παρεῖχον.

Κ'. Παρερχόμενός ποτε ἀπὸ τοῦ ἔλους εἰς τὸ κελλῖον ἔστητο ὁ ἀββᾶς Μακάριος, ἐδάσταζε θαλλα, καὶ ίδον ὑπῆντησεν αὐτῷ διάβολος κατὰ τὴν ὅδον μετὰ δρεπάνου· καὶ ὡς ἡθελήσεν αὐτὸν χροῦσαι, οὐκ ἴσχυσε, καὶ λέγει αὐτῷ· Πολλὴ βία ἀπὸ σοῦ, Μακάριε, ὅτι οὐ δύναμαι πρὸς σέ. Ἰδοὺ γάρ εἰ τι ποιεῖς, κάγω ποιῶ· σὺ νηστεύεις, κάγω⁹¹. ἀγρυπνεῖς, κάγω ὅλως οὐ κοιμᾶμαι· ἐν ἑταῖροι μόνον ἐν ᾧ νικᾶς με. Λέγει· αὐτῷ δ ἀββᾶς Μακάριος· Ποίον τοῦτο; Ὁ δὲ ἔφη· Ἡ ταπεινωσίς σου· καὶ διὰ τοῦτο οὐ δύναμαι πρὸς σέ.

Δ'. Ἡρώτησάν τινες τῶν Πατέρων τὸν ἀββᾶν Μακάριον τὸν Αἰγύπτιον, λέγοντες· Πῶς ὅτε ἐσθίεις καὶ θετεῖς νηστεύεις, τὸ σῶμά σου ξηρόν ἔστι; Καὶ λέγει αὐτοῖς δὲ γέρων· Τὸ ξύλον τὸ στρέφον τὰ καθιμενα φρύγανα, δι' ὃλου ἐσθίεται ἐκ τοῦ πυρός. Οὕτως ἐὰν καθαρεύσῃ ἀνθρώπος τὸν νοῦν αὐτοῦ ἐν τῷ φρέδῳ τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς δὲ φόδος τοῦ Θεοῦ κατεσθίει τὸ σῶμα αὐτοῦ.

Ε'. Ἀνέβη ποτὲ δ ἀββᾶς Μακάριος ἀπὸ Σκήτεως εἰς Τερενοῦθιν· καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ιερὸν κοιμηθῆναι. Ἡσαν δὲ ἐκεὶ σκηνώματα Ἑλλήνων παλαιά· καὶ λαβὼν ἔν, ὑπέθηκε τῇ ἔστητο κεφαλῇ, ὡς ἐμβρύμενον. Οἱ οὖν δαίμονες, ὀρῶντες αὐτὸν τὸ θαρσαλέον, ἐφθόνησαν· καὶ θέλοντες αὐτὸν πτοηῆσαι, ἐφώνουν ὡς γυναικὸς δνομα, λέγοντες· Ἡ θεῖνα, δεῦρο μεθ' ἡμῶν εἰς τὸ βαλανεῖον. Ὑπῆκουσε δὲ δλλος δαίμων ὑποκάτωθεν αὐτοῦ ὡς ἐκ τῶν νεκρῶν, λέγων· Ξένον ἔχω ἐπάνω μου, καὶ οὐ δύναμαι ἐλθεῖν. Ὁ δὲ γέρων οὐκ ἐποιηθῆ· ἀλλὰ θαρρῶν ἐτυπτε τὸ σκήνωμα, λέγων· Ἔγειρα, ὑπαγε εἰς τὸ σκότος, εἰ δύνανται. Καὶ τοῦτο ἀκούσαντες οἱ δαίμονες, ἐβόρεσ-

(95) Vit. Patr. iii, 8.

(96) Vit. Patr. vii, 10.

φωνῇ μεγάλῃ, λέγοντας· Ἐνίκησας ἡμᾶς. Καὶ ἔφυ-
γον καταισχυνόμενοι.

ἰδ'. Ἔλεγον περὶ τοῦ ἀδβδ Μαχαρίου τοῦ Αἰγυ-
πτίου ²², ὅτι ἀναβαίνων ἀπὸ Σκήτεως, καὶ βαστάζων
σπυρίδας, κοπιάσας ἐκαθέσθη· καὶ ηὗξατο λέγων· Ὁ
Θεός, σὺ οἶδας διτού οὐκ ²³ ισχύω. Καὶ εὐθέως εὑρέθη
ἐπὶ τὸν ποταμόν.

ἰε'. Ἡν τις ἤκαν αἰδὸν παραλυτικὸν ἐν Αἰγύπτῳ·
καὶ ἤνεγκεν αὐτὸν εἰς τὸ κελλίον τοῦ ἀδβδ Μαχαρίου·
καὶ ἀψεῖς αὐτὸν ἐπὶ τὴν θύραν κλαίοντα, ἀνεχώρησε
μακράν. Παρακύψας οὖν ὁ γέρων, εἶδε τὸ παιδίον ²⁴,
καὶ λέγει αὐτῷ· Τίς ἤνεγκε σε ὡδε; Καὶ λέγει· Ὁ
πατήρ μου ἐδρῆψε μὲν ὡδε, καὶ ἀπῆλθε. Λέγει· αὐτῷ
ὅτι γέρων· Ἀναστάς κατάλαβε αὐτὸν. Καὶ εὐθέως
ὑγίανας, ἀνέστη, καὶ κατέλαβε τὸν πατέρα αὐτοῦ·
καὶ οὕτως ἀπῆλθον εἰς τὸν οἴκον αὐτῶν.

ἰς'. Ὁ ἀδβδ Μαχάριος ὁ μέγας ἔλεγε τοῖς ἀδελ-
φοῖς ἐν τῇ Σκήτῃ, ὡς ἀπέδιε τὴν ἐκκλησίαν· Φεύ-
γετε, ἀδελφοί. Καὶ εἶπεν αὐτῷ τις τῶν γερόντων·
Ποῦ ἔχομεν φυγεῖν πλέον τῆς ἐρήμου ταύτης; Ὅτι δὲ
ἔτιθει τὸν δάκτυλον αὐτοῦ εἰς τὸ στόμα, λέγων·
Τοῦτο φεύγετε. Καὶ εἰσήρχετο εἰς τὸ κελλίον ἑαυτοῦ,
καὶ ἔκλειε τὴν θύραν, καὶ ἐκάθητο.

ἰζ'. Εἶπεν δὲ αὐτὸς ἀδβδ Μαχάριος· Τάντιν ἐπι-
τιμῶν, εἰς ὅργην κινηθῆς, θίον πάθος πληροῖς. Οὐ
γὰρ Ινα δλλοὺς σώσῃς, σεαυτὸν ἀπολέσεις.

τη'. Ὁ αὐτὸς ἀδβδ Μαχάριος, ἐν Αἰγύπτῳ ὧν, εν-
ρεν ἀνθρωπὸν ἔχοντα κτήνος καὶ συλοῦντα τὰς χρείας;
αὐτοῦ· καὶ αὐτὸς ὡς ἔνος παραστάς τῷ συλοῦντι,
συνεγέρμου τὸ κτήνος, καὶ μετὰ πολλῆς ἥσυχίας
προσέπεμπεν αὐτὸν, λέγων, ὅτι· Οὐδὲν σιστρέργαμσεν
εἰς τὸν κόσμον ²⁵, δῆλον διτού οὐδὲ ἔξεργετε τι
δινάμεθα. Ὁ Κύριος δδῶκεν ὡς αὐτὸς ὡθέλη-
σει, σύντας καὶ ἀγένετο. Εὐλογητὸς Κύριος ἐπὶ
ταῦται.

ἰθ'. Ἡρώτησάν τινες τὸν ἀδβδ Μαχάριον, λέγον-
τες· Πώς ὀρελομέν προσεύχεσθαι; Λέγει αὐτοῖς ὁ
γέρων· Οὐδεὶς ξρεία βαττολογεῖν, ἀλλ' ἔκτείνειν ²⁶
τὰς χεῖρας, καὶ λέγειν· Κύριε, ὡς θέλεις καὶ ὡς
οἶδας, ἀλέησον ²⁷. Ἐάν δὲ ἐπίκειται πόλεμος· Κύριε,
βοήθει ²⁸. Καὶ αὐτὸς οἶδε τὰ συμφέροντα, καὶ ποιεῖ
μεθ' ἡμῶν Εἰσος.

κ'. Εἶπεν δὲ ἀδβδ Μαχάριος· Εἰ γέγνεν ἐν σοὶ τῇ
ἔξουδηντις ὡς δὲ πατίνος, καὶ τῇ πεντάως δὲ πλοῦτος,
καὶ τῇ ἐνδειᾳ ὡς ἡ δακύλεια, οὐκ ἀποθνήσκεις. Ἄμη-
χανον γάρ εστι τὸν καλῶς πιστεύοντα, καὶ ἐν εὔσ-
εβειᾳ ἀργαζόμενον, ἐμπεσεῖν εἰς ἀκαθαρσίαν παθῶν
καὶ δαιμόνων πλάνην.

κα'. Ἔλεγον, διτού ἀσφάλησαν δύο ἀδελφούς Σκῆτιν·
καὶ ἐχώρισεν αὐτοὺς δὲ ἀδβδ Μαχάριος ὁ πολιτικός·

²² Al. μεγάλε. ²³ Al. οὐχέτι. ²⁴ Al. add. διτού ἔκλαιεν. ²⁵ Abest ab al. hoc comma. ²⁶ Al. inser.
πυκνά. L. Dorothei Epist. I. ²⁷ Al. add. με. ²⁸ Al. add. μοι. ²⁹ I Tim. vi, 7. ³⁰ Job I, 21.

(97) Vit. Patr. II, 6.

(98) Vit. Patr. II, 7.

(99) Vit. Patr. IV, 27.

(1) Vit. Patr. III, 87; IV, 28; Append. p. 1001,

A magna : Vicisti nos. Tum pudore suffusi ausfuge-
runt.

14. (97) Dicebant de abbat Macario *Ægyptio*,
quod ascendens e Sceti, ac sportinas portans, de-
fatigatus sedet; oravitque ad hunc modum: Deus,
tu sis nihil mihi virium superesse. Et illico iuxta
fluvium est delatus.

15. (98) Quidam in *Ægyptio* filium habebat pa-
ratylicum; et tuuit eum ad cellam abbatis Macarii;
relinquens autem ad ostium plomantem, longe abs-
cessit. Igitur senex deorsum aspiciens vidit puer-
um; et interrogavit eum: Quis te huc attulit?
Respondit: Pater meus hic me projecit, et abiit.
Dicit ei senex: Surgens assequere eum. Statimque
sanitate recuperata surrexit, et patrem consecutus
B est: aique ita reversi sunt in domum suam.

16. (99) Abbas Macarius magnus dicebat fra-
tribus in Sceti, postquam ecclesiam dimisisset:
Fugite, fratres. Ait illi seniorum quidam: Quo-
nam fugere poterimus ultra solitudinem hanc? Ipse
vero digitum suum ad os ponebat, dicens: Fugite
hoc. Tum ingrediebatur in cellam suam, et clauso
ostio sedebat.

17. (1) Dixit idem abbas Macarius: Si que-
ripiam increpando, ad iram commoveris, affectui
tuo satisfacis. Non enim ut alios salves, perdes te-
ipsum.

18. (2) Idem abbas Macarius dum esset in
Ægyptio, invenit hominem habentem jumentum, et
prædantem quæ ad usum suum possidebat: ipse
vero tanquam peregrinus astans furi, una onera-
bat jumentum, magnaque cum quiete deduxit eum,
dicens: Nihil intulimus in mundum: haud dubium
quod nec auferre quid possumus ³¹. Dominus dedit:
sicut ipse voluit, ita et factum est. Benedictus Do-
minus in omnibus ³².

19. (3) Interrogaverunt quidam abbatem Maca-
rium, dicentes: Quo modo debemus orare? Res-
pondit illis senex: Non opus est loqui multum, sed
extendendæ sunt manus, proferendumque: Domi-
ne, sicut vis et sicut nosti, miserere. Si autem in-
gruerit tentationis impugnatio, dici debet: Domi-
ne, adjuva. Ipse scit quæ expediant, et facit
nobiscum misericordiam.

20. (4) Dixit abbas Macarius: Si apud te exsti-
terit contemptus velut laus, paupertas tanquam di-
vitiae, indigentia sicut abundantia, non morieris.
Fieri enim non potest, ut qui recte credit, et in
pietate operatur, incidat in viliorum sordes, ac
dæmonum errorem.

21. Referebant: Duo fratres in Sceti deli-
querebant; quos segregavit seu excommunicavit abbas

n. 17.

(2) Vit. Patr. XVI, 6.

(3) Vit. Patr. XII, 10.

(4) Vit. Patr. XXXVIII, 2.

Macarius urbicus : et venerunt nonnulli, nuntia-
runtque abbatii Macario magno, *Ægyptio*. Qui affir-
mavit, fratres non esse segregatos, sed Macarium ;
et enim diligebat eum. Auditu accepit abbas Maca-
rius quod a sene excommunicatus fuisset. fugitque
ad paludem. Egressus itaque est abbas Macarius
magnus ; ac reperit eum a culicibus perforatum ;
dicitque ei : Tu segregasti fratres ; et ecce seces-
suri sunt in vicum. Ego vero segregavi te ; tuque
veluti pulchra virgo, in interius cubiculum fugisti
huc. At ego vocatis fratribus, ab ipsis didici, nihil
horum factum esse. Vide igitur, tu frater, ne a
dæmonibus illusus fueris. Nam nihil vidisti. Sed
veniam incurvatus pete pro delicto tuo. Ille autem
dixit : Si vis, da mihi pœnitentiam. Videns ergo
senex humilitatem illius, ait : Vade, jejuna tres
hebdomadas, semel singulis hebdomadis comedens.
Hæc scilicet erat illius perpetua operatio, hebdo-
madas jejunare.

22. **Dixit abbas Moyses abbatii Macario in Sceti** : Volo cum quiete ac silentio vivere, nec
sinunt me fratres. Ait illi abbas Macarius : Video
te indolis niollioris esse, nec posse fratrem a te
avertere ; sed si desideras quietam vitam, profici-
scere ad eremum, intro, in Petra, et illuc quiete de-
ges. Atque hoc fecit, et conquievit.

23. **Frater convenit abbatem Macarium *Ægyptium***, et dixit ei : Abba, effare mihi verbum, quo-
nam modo salvus ero. Ait senex : Vade ad sepul-
erum, et maledictis mortuos impete. Abiens
igitur frater, conviciis et lapidibus appetiit ;
reversusque annuntiavit seni. Quærerit ab eo :
Nihilne tibi locuti sunt ? Ille : Nihil. Tum senex
inquit : Iterum proficiere cras, laudibus eos
effe. Pergens itaque frater, collaudavit eos, vo-
cans : Apostoli, sancti, justi. Tum adiit senem,
dixitque : Laudavi. Ille ei : Nihil tibi responderunt ?
Frater : Nullo modo. Tunc senex insit : Nostri
quantis eos contumeliis afficeris, nec quidquam
reposuerunt tibi ; et quantis eosdem laudibus orna-
veris, nihilque ad te prolocuti sunt : ita etiam tu,
si salutem consequi desideras, mortuus sis ; nec
injurias hominum, nec laudes eorum cogites, in-
star mortuorum ; sic poteris salvus fieri.

24. **Præteriens aliquando abbas Macarius per *Ægyptum*** una cum fratribus, audivit puerum ita
matri suæ loquentem : Mater, quidam dives diligit
me, et odi eum ; pauper vero odit me, ac eum
diligo. Quo auditu sermone, admiratus est abbas
Macarius. Dicunt ei fratres : Quid hoc verbi est,
Pater, quod affectus sis admiratione ? Respondit il-
lis senex : Revera Dominus noster dives est dili-
gitque nos, nec volumus illi obtemperare ; inimi-
cicus autem noster diabolus pauper est odioque nos
prosequitur, et diligimus ejus impuritatem.

25. **Rogavit eumdem multis cum lacrymis abbas Pœmen**, dicens : Eloquere mihi verbum, quo modo
assecururus sim salutem. Senex vero ei respondit :
Quam queris rem, nunc recessit a monachis.

A καὶ ἡλθόν τινες, καὶ εἶπον τῷ ἀδεβᾶτο **Μαχάριῳ** τῷ
μεγάλῳ τῷ Αἰγυπτίῳ. 'Ο δὲ εἶπεν· Οὐκ εἰσὶν εἰ
ἀδελφοὶ κεχωρισμένοι, ἀλλὰ Μαχάριος ἐστὶ κεχωρι-
σμένος· ἦν γάρ ἀγαπῶν αὐτὸν. 'Ηκουεν δὲ ἀδεβᾶτο
Μαχάριος, ὅτι ἔχωρισθη ὑπὸ τοῦ γέροντος, καὶ ἐψυ-
γεν εἰς τὸ Ἐλος. Ἐξῆλθεν οὖν δὲ ἀδεβᾶτο **Μαχάριος** δὲ
μέγας, καὶ εύρισκει αὐτὸν τιτρωσκόμενον ὑπὸ τῶν
κωνώπων, καὶ λέγει αὐτῷ· Σὺ ἔχωρισας τοὺς ἀδελ-
φοὺς, καὶ ίδον εἶχον ἀναχωρῆσαι εἰς τὴν κώμην.
Ἐγὼ δέ σε ἔχωρισα, καὶ σὺ ὡς καλὴ παρθένος εἰς
τὸν ἐσώτερον κοιτῶνα ἐφυγεῖς ὥδε. Ἐγὼ δὲ καλέσας
τοὺς ἀδελφούς, ἔμαθον παρ' αὐτῶν, καὶ εἶπον· Οὐδὲν
τούτων γέγονε. Βλέπε οὖν καὶ σὺ, ἀδελφὲ, μή ἀπὸ
δαιμόνων ἐχλευάσθης (οὐδὲν γάρ ἐώρακας), ἀλλὰ βάλε
μετάνοιαν ὑπὲρ τοῦ σφάλματός σου. 'Ο δὲ εἶπεν·
Β Εἰ θέλεις, δός μοι μετάνοιαν. Ιδών δὲ δέ ό γέρων τὴν
ταπείνωσιν αὐτοῦ, ἐλεγεν· Υπαγε, καὶ νήστευσον
τρεῖς ἑδομάδας, κατὰ ἑδομάδα ἐσθίων. Αὕτη γάρ ἦν
ἡ ἐργασία αὐτοῦ πάντοτε, τὰς ἑδομάδας νηστεύειν.

κθ'. **Εἶπεν δὲ ἀδεβᾶτο **Μωῦσῆς** τῷ ἀδεβᾶτο **Μαχάριῳ** εἰς**
Σχῆτιν· Θέλω ἡσυχάσαι, καὶ οὐδὲ ἀφιούσι με οἱ ἀδελ-
φοί. Καὶ λέγει αὐτῷ δὲ ἀδεβᾶτο **Μαχάριος**· Θεωρῶ δὲ
ἢ φύσις σου ἀπαλῇ ἐστι, καὶ οὐ δύνασαι ἀποτρέψαι
ἀδελφόν· ἀλλ' ἐὰν θέλῃς ἡσυχάσαι, ὑπαγε εἰς τὴν
Ἐρημὸν ἔσω εἰς τὴν Πέτραν, κακεῖ ἡσυχάσεις. Καὶ
τοῦτο ἐποίησε, καὶ ἀνεπά.

κγ'. **Ἀδελφὸς παρέβαλε τῷ ἀδεβᾶτο **Μαχάριῳ** τῷ**
Αἰγυπτίῳ, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἀδεβᾶτο, εἰπέ μοι ῥῆμα
πῶς σωθῶ. Καὶ λέγει ἀυτῷ δέ ό γέρων· Υπαγε εἰς τὸ μνη-
μεῖον, καὶ ὑδρίσον τοὺς νεκρούς. Ἀπελθὼν οὖν δὲ
ἀδελφὸς, ὑδρίσει καὶ ἐλίθισει· καὶ ἐλθὼν ἀπῆγγισε
τῷ γέροντι. Καὶ λέγει αὐτῷ· Οὐδέν σοι ἐλάλησαν;
Ο δὲ ἐφη· Οὐχι. Λέγει αὐτῷ δέ ό γέρων· Υπαγε πάλιν
αὐτοῖς, καὶ δόξασον αὐτούς. Ἀπελθὼν οὖν δὲ ἀδελφὸς,
ἐδόξασεν αὐτούς, λέγων· Ἀπότολοι, ἄγιοι, καὶ δι-
καιοι. Καὶ ἤλθε πρὸς τὸν γέροντα, καὶ εἶπεν αὐτῷ·
Ἐδόξασα. Καὶ λέγει αὐτῷ· Οὐδέν σοι ἀπεκρίθησαν;
Ἐφη ὁ ἀδελφός· Οὐχι. Λέγει αὐτῷ δέ ό γέρων· Οὐδας
πόσα τημάσας αὐτούς, καὶ οὐδέν σοι ἀπεκρίθησαν,
καὶ πόσα ἐδόξασες αὐτούς, καὶ οὐδέν σοι ἐλάλησαν·
οὐτως καὶ σὺ, ἐὰν θέλῃς σωθῆναι, γενοῦ νεκρός·
μήτε τὴν ἀδειὰν τῶν ἀνθρώπων, μήτε τὴν δύξαν
αὐτῶν λογίσῃ, ὡς οἱ νεκροὶ· καὶ δύνασαι σωθῆναι.

κδ'. **Παρερχόμενός ποτε δὲ ἀδεβᾶτο **Μαχάριος** μετὰ**
ἀδελφῶν διὰ τῆς Αἰγύπτου, ἤκουε παιδίου λέγοντος
τῇ μητρὶ αὐτοῦ· Αὔμα, πλούσιός τις ἀγαπᾷ με, καὶ
μισῶ αὐτὸν· καὶ πιωχός μισεῖ με, καὶ ἀγαπᾷ αὐτόν. Καὶ ἀκούσας δὲ ἀδεβᾶτο **Μαχάριος**, ἐθάυμασε. Καὶ λέ-
γουσιν αὐτῷ οἱ ἀδελφοί· Τί ἐστι τὸ ῥῆμα τοῦτο, Πά-
τερ, ὅτι ἐθάυμασας; Καὶ λέγει αὐτοῖς· δέ ό γέρων·
Ἄληθῶς δὲ **Κύριος** ἡμῶν πλούσιός ἐστι· καὶ ἀγαπᾷ
ἡμᾶς· καὶ οὐ θέλομεν αὐτοῦ ἀκοῦσαι· δέ ό ἐχθρὸς
ἡμῶν διάβολος πιωχός· ἐστι καὶ μισεῖ ἡμᾶς, καὶ ἀγα-
πῶμεν αὐτοῦ τὴν ἀκαθαρσίαν.

κε'. **Παρεκάλεσεν δὲ ἀδεβᾶτο **Ποιμῆν** αὐτὸν μετὰ πολ-
λῶν δακρύων, λέγων· Εἰπέ μοι ῥῆμα πῶς σωθῶ.**
Ἄποκριθείς δὲ δέ ό γέρων εἶπεν αὐτῷ· Τὴν πρᾶγμα δ
ζητεῖς, ἀπῆγε νῦν ἀπὸ τῶν μοναχῶν.

χ'. Παρέβαλ ποτε δ ἀδεδάς Μαχάριος τῷ ἀδεδά· Αὐτωνίῳ· καὶ λαλήσας αὐτῷ, ὑπέστρεψεν εἰς Σκῆτιν. Καὶ ἤλθον οἱ Πατέρες εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ. Καὶ ὡς ἐλάσουν, εἶπεν αὐτοῖς δὲ γέροντος· Ἐφην τῷ ἀδεδά· Αὐτωνίῳ, ὡς οὐκ ἔχομεν προσφορὰν ἐν τῷ τόπῳ ἡμῶν. Καὶ ἤρεντο οἱ Πατέρες λαλεῖν περὶ ἄλλων, καὶ οὐκ ἡρώτησαν ἔτι μαθεῖν τὴν ἀπόχρισιν παρὰ τοῦ γέροντος, οὗτος δὲ γέρων αὐτοῖς εἶπε. Τοῦτο οὖν ἐλεγέτις τῶν Πατέρων, δις· ἐὰν ἰδωσιν οἱ Πατέρες δις· λανθάνεις τοὺς ἀδελφοὺς τῷ ^{τοῦ} ἔρωτῆσαι περὶ πράγματος ὥφελούντος αὐτούς, ἀναγκάζουσιν ἕαυτοὺς εἰπεῖν ἀρχήν τοῦ λόγου· ἐὰν δὲ μὴ ἀναγκασθῶσι παρὰ τῶν ἀδελφῶν, οὐκ ἔτι λαλοῦσι τὸν λόγον· ἵνα μὴ εὑρεθῶσιν ὡς μὴ ἐπερωτώμενοι καὶ λαλοῦντες, καὶ ἀργολογήσας εὐρίσκηται.

χ'. Ἡρώτησεν δὲ ἀδεδάς· Ήσαΐας τῷ ἀδεδάν Μαχάριον, λέγων· Εἰπέ μοι βῆμα. Καὶ λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Φεῦγε τοὺς ἀνθρώπους. Λέγει αὐτῷ δὲ ἀδεδάς· Ήσαΐας· Τί ἔστι τὸ φεύγειν τοὺς ἀνθρώπους; Οὐ δὲ γέρων εἶπεν αὐτῷ· Τὸ καθίσαι εἰς τὸ κελλίον σου, καὶ κλαῦσαι τὰς ἀμαρτίας σου.

χ'. Ἐλεγεν δὲ ἀδεδάς Παφνούτιος δὲ μαθητῆς τοῦ ἀδεδά Μαχάριον, δις· Παρεχάλεσα τὸν Πατέρα μου, λέγων· Εἰπέ μοι λόγον. Οὐ δὲ ἔφη· Μή κακοποιήσῃς τινά, μηδὲ κατακρίνῃς τινά. Ταῦτα τῆρει, καὶ σώζῃ.

χθ'. Εἶπεν δὲ ἀδεδάς Μαχάριος· Μή κοιμηθῆς εἰς κελλίον ἀδελφοῦ ἔχοντος κακήν φάμην.

λ'. Παρέβαλόν ποτε τῷ ἀδεδά Μαχάριῳ ἀδελφοὶ εἰς Σκῆτιν, καὶ οὐχ ἐνρον ἐν τῷ κελλἴῳ αὐτοῦ οὔδεν, εἰ μὴ ὑδωρ σαπρόν. Καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Ἀδεδά, δεῦρο δικαὶα εἰς τὴν κώμην, καὶ ἀναπαύομέν σε. Λέγεις αὐτοῖς δὲ γέρων· Οἴδατε, ἀδελφοί, τὸ ἀρτοκοπεῖον τοῦ δεῖνος εἰς τὴν κώμην; Καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Ναί. Ἐφη αὐτοῖς δὲ γέρων· Κάγὼ οἶδα τότε· Οἴδατε καὶ τὸ χωρίον τοῦ δεῖνος; ὅπου δὲ ποταμὸς χρούει; Λέγουσιν αὐτῷ· Ναί. Λέγεις αὐτοῖς δὲ γέρων· Κάγὼ οἶδα αὐτό. "Οτε οὖν θέλω, οὐ χρείαν ὑμῶν ἔχω, ἀλλ' ἐμαυτῷ ἀναθέω ^{τοῦ}".

λα'. Ἐλεγεν περὶ τοῦ ἀδεδά Μαχάριον, δις· εἰ προστήρχετο αὐτῷ ἀδελφός, ὃς ἀγίῳ γέροντι· καὶ μεγάλῳ μετὰ φόδου, οὐδὲν ἐλάσει αὐτῷ. Εἰ δὲ ἐλεγεν αὐτῷ τις τῶν ἀδελφῶν ὃς· ἔξουσενών αὐτὸν· Ἀδεδά, δρα διτανής· καμηλίτης καὶ ἔκλεπτες νίτρον καὶ ἐπώλεις αὐτὸν, οὐκ ἐδερόν σε οἱ τηρηταί ^{τοῦ}; Εἰ ταῦτα τις ἐλεγεν αὐτῷ, ἐλάσει αὐτῷ μετὰ χαρᾶς, εἰ τι αὐτὸν ἤρωτα.

λβ'. Ἐλεγεν περὶ τοῦ ἀδεδά Μαχάριον τοῦ μεγάλου, δις· γέγονε καθώς ἔστι γεγραμμένον θεὸς ἐπίγειος, δις· ὁσπερ ἔστιν δὲ θεὸς σκεπάζων τὸν κόσμον, οὕτως γέγονεν δὲ ἀδεδάς Μαχάριος σκεπάζων τὰ ἐλαττώματα, ἀ ἐλεπεν ὡς μὴ βλέπων, καὶ ἀ ἤκουεν ὡς μὴ ἀκούων.

λγ'. Διηγήσατο δὲ ἀδεδάς Βιτίμιος, δις· Ἐλεγεν δὲ ἀδεδάς Μαχάριος· Καθημένου μού ποτε εἰς Σκῆτιν, κατέβησαν δύο νεώτεροι ξενικοὶ ἐκεῖ· καὶ δὲ μὲν εἰς

¹¹ Αἱ τοῦ. ¹² Πρὸ ἀναβιόντων. ¹³ Αἱ κρίται.

(5) *Vit. Patr. XII, 2.*

(6) *Append. p. 1006, n. 107; Constitut. apostol.*

A 26. Aliquando abbatem Antonium convenit abbas Macarius, habitoque ad eum sermone, Scetim reversus est. Obviaim ei processerunt Patres. Et in colloquio ait illis senex: Abbatii Antonio dixi, quod in loco nostro careamus oblatione. Cœperunt Patres disserere aliis de rebus, nec requisierunt responsum discere a sene, nec senex eis prolocutus est. Hoc ergo pronuntiabat Patrum quidam: Cum viderint Patres, e fratum memoria excidere ut interrogent de re iis utili, necessitatem sibi impuniat principium orationis proferendi: quod si a fratribus non adigantur, non persequuntur sermonem, ut ne deprehendantur loculi neque interrogati, videaturque esse otiosa loqua.

B 27. Hunc in modum percontatus est abbas Isaias abbatem Macarium: Profer mihi sententiam. Et dixit ei senex: Homines fuge. Rursus abbas Isaias: Quid est fugere homines? Senex vero: Sedere in cella tua, et deflere tua peccata.

C 28. Hoc referebat abbas Paphnutius, discipulus abbatis Macarii: Rogavi Patrem meum, ut aliquid mihi diceret. Illius autem oratio fuit: Neminem læseris, neminem condemnaveris. Hæc observa, et salvus fies.

29. Dixit abbas Macarius: Noli dormire in cella fratris qui malam famam habet.

30. Accesserunt aliquando fratres ad abbatem Macarium Sceti agentem, nec quidquam invenerunt in cella ejus, nisi aquam putridam. Dicunt ei: Abba, ascende in pagum, reficiemus te. Excepit senex: Nostis, fratres, illius talis hominis pistillum in pago? Respondent: Etiam. Tum senex: Ego quoque novi. Scitis et prædium illius, ubi fluvius salit? Aiunt: Scimus. Ego quoque scio, inquit senex. Quando igitur placet, vestri opus non habeo, sed mihi apporto.

D 31. (5) Aiebant de abbatte Macario, quod si ad eum accederet frater, cum timore, tanquam ad sanctum et magnum senem, nihil ei loquebatur. Si vero fratrum quispiam tanquam nihil faciens ei diceret: Abba, quando eras camelarius, et nitrum furabar, ac vendebas, nonne verberabant te custodes? Si ita quis esset prolocutus, huic cum gaudio, si quid interrogasset, responsum dabat.

32. (6) De abbatte Macario magno asserebant, quod exstiterit, sicut scriptum est, deus terrestris. Quia quemadmodum Deus mundum legit, ita abbas Macarius delicta oblegebat; quæ viderat quasi non vidisset, quæ audierat quasi non audiisset.

E 33. (7) Narratio abbatis Vitimi exstitit, quod ita retulerit abbas Macarius: Sedente me aliquando in Sceti, descenderunt illuc duo juvenes peregrini;

quorum unus barbam gerebat, alter vero primam A emittebat lanuginem. Hi venerunt ad me, rogantes, ubi esset cella abbatis Macarii. Tum ego: Quid eum vultis? Aiunt: Audita ejus ac Sceteos fama, venimus ut videamus eum. Dico: Ego sum. Factaque corporis inclinatione, inquiunt: Hoc in loco cupimus manere. Ego vero videns eos delicatos et velut in divitiis educatos, aio: Non potestis residere hic. Tum major insit: Si non possimus remanere hic, ad alium pergemus locum. Ego intra mentem meam: Cur pello eos, et scandalum patientur? Efficiet labor, ut ipsi sponte fugiant. Itaque dico eis: Venite, construite vobis cellam, si potestis. Illi: Ostende nobis locum, construemus. Dedit autem eis senex securim, peramque plenam panibus, et sal; ostenditque petram duram, monens: Lapidem hic incidite, atque ex palude portate vobis ligna, tectoque imposito, residete. Putabam autem, inquit, illos propter laborem recessuros. Porro petierunt a me, quid eo loci operaturi essent. Respondi, plectam facerent; sumptisque e palude foliis palmarium, ostendi ipsis plectae seu funis principium, utque consuere oportet; dixique: Facite sportas, quas tradetis custodibus, ipsi vero afferent vobis panes. Deinde abscessi. At illi patienter que- cunque mandaveram executi sunt: nec venerunt ad me tribus annis. Ego vero assidue cum animo mèo colluctabar, reputans: Ecqua est eorum ope- ratio, quod non accesserint interrogaturi de cogitatione? Qui procul habitant, veniunt ad me: et isti cum propinquai sint, non accesserunt, nec ad alios profecti sunt: duntaxat pergunt ad ecclesiam, taciti, ut accipiant oblationem. Igitur oravi Domini- num, jejunans una hebdomade, ut manilestum mihi faceret, quidnam operarentur. Post hebdomadam vero surgens, ad eos abii, ut intuerer quo modo agerent. Et cum pulsasse, aperuerunt, meque salutarunt cum silentio. Feci orationem, et sedi. Major innuit minori ut egredetur; ipseque sedit, ad conficiendam plectam, nec quidquam loqueba- tur. Ad horam vero nonam strepitum edidit. Venit junior, fecit parum plectae, ac majore innuente, apposuit mensam, cumque super eam tres paximates posuisset, stetit tacens. Ego vero dixi: Surgite, comedamus. Inde consurgentes, cibum sumpsimus. Attulit bacale, ac bibimus. Ut autem advenit ve- spera, petunt a me: Recedisne? Respondi: Non, sed hic dormio. Unde posuerunt mihi stoream ex parte, et sibi ad alium angulum ex parte: tuleruntque zonas suas et succinctoria, simulque colloca- verunt se in matto ante me. Cæterum postquam composuerunt se, oravi Deum ut mihi operationem eorum revelaret. Tunc apertum est teclum, ortaque est lux, velut per diem, ipsi autem non cer- nebant lucem. Cum vero existimarerunt dormire me, major fodicat minoris latus. Consurgunt, eingunt

A είχε γένειον, δὲ ἄλλος ἀρχήι βάλλων γενεῖον. Καὶ ἡθον πρὸς μὲν λέγοντες· Ποῦ ἔστιν ἡ κέλλα τοῦ ἀβδᾶ Μακαρίου; Κάγγω εἶπον· Τί θέλετε αὐτὸν; Καὶ λέγουσιν· Ἀκούοντες τὰ περὶ αὐτοῦ καὶ τῆς Σκή- τεως, ἥθομεν ίδειν αὐτόν. Λέγω αὐτοῖς· Ἐγώ εἰμι. Καὶ ἔβαλον μετάνοιαν, λέγοντες· Ωδε θέλομεν με- ναι. Ἐγὼ δὲ βλέπων αὐτοὺς τρυφερῶν καὶ ὡς ἀπὸ πλούτου, λέγω αὐτοῖς· Οὐ δύνασθε καθίσαι ὕδε. Καὶ λέγει δὲ μειζότερος· Ἐδώ μὴ δυνάμεθα καθίσαι ὕδε, ὑπάγομεν ἀλλαχοῦ. Λέγω ἐγὼ τῷ λογισμῷ μου· Διατί διώκω αὐτούς, καὶ σκανδαλίζονται; δὲ κόπος ποιεῖ αὐτούς δι' ἑαυτῶν φυγεῖ. Καὶ λέγω αὐτοῖς· Δένετε, ποιήσατε ἔσυτοις κελλίον, εἰ δύνασθε. Καὶ λέγουσι· Αειξον ἡμῖν τόπον, καὶ ποιοῦμεν. Ἐδωκε δὲ αὐτοῖς δι' γέρων πέλεκυν⁴⁴, καὶ ἀναβολίδιν⁴⁵ μεστὸν ψωμίων, B καὶ ἄλλας. Εδειξε δὲ αὐτοῖς δι' γέρων καὶ πέτραν σκλη- ράν, λέγων· Λατομήσατε ὕδε, καὶ φέρετε αὐτοῖς ξύλα ἐκ τοῦ ἔλους, καὶ στεγάσαντες καθίσατε. Ἐνό- μιζον δὲ ἐγὼ, φησιν, ὅτι μέλλουσι διὰ τὸν κόπον ἀνα- χωρεῖν⁴⁶. Ἡρώτησαν δὲ με, τι ἐργάζωνται ὕδε. Λέγω αὐτοῖς· Τὴν σειράν· καὶ λαμβάνω βαῖλα ἐκ τοῦ ἔλους, καὶ δεικνύω αὐτοῖς τὴν ἀρχήν τῆς σειρᾶς, καὶ πῶς βάπτει δεῖ, καὶ εἴπον· Ποιεῖτε σπυρίδας, καὶ πα- ἔρχετε τοῖς φύλαξι καὶ φέρουσιν ύμιν ψωμία. Λοιπό- ουν ἐγὼ ἀνεχώρησα. Αὐτοὶ δὲ μεθ' ὑπομονῆς πάντα ἐποίησαν, διὰ εἴπον αὐτοῖς· καὶ οὐ παρέβαλον μοι ἐπὶ τρίᾳ ἑταῖροι. Καὶ ἐμεινα πολεμῶν τοῖς λογισμοῖς, λέγων· Τίς δρα ἔστιν ἡ ἐργασία αὐτῶν, ὅτι οὐκ διλ- θον ἐτραπῆσαι λογισμόν; Οἱ ἀπὸ μήκοθεν⁴⁷ ἔρχονται πρὸς μέ· καὶ οὗτοι οἱ ἐγγὺς οὐκ διλθον, οὔτε δὲ πρὸς ἄλλους ὑπῆγον· εἰ μὴ μόνον εἰς τὴν ἀκελλήσιαν σιω- πάντες, λαβεῖν τὴν προσφοράν. Καὶ ηγέραμην τῷ Θεῷ ηγετούσας τὴν ἐδομάδα, ἵνα δειξῃ μοι τὴν ἐρ- γασίαν αὐτῶν. Ἄναστάς δὲ μετὰ τὴν ἐδομάδα, ἀπῆλθον πρὸς αὐτοὺς ίδειν πῶς κάθηνται. Καὶ χρού- σαντός μου ἀνέψχαν, καὶ τιστάσαντό με σιωπῶντες· C καὶ ποιήσας εὐχήν, ἐκάθισα. Νέισας δὲ δι' μείζων τῷ μικροτέρῳ ἐξελθεῖν, ἐκάθισε πλέκειν⁴⁸ τὴν σειράν, λαλήσας μηδέν· καὶ τῇ ὥρᾳ τῆς ἐνάτης, ἐκρουσε, καὶ διλθεν δὲ νεώτερος⁴⁹, καὶ ἐποίησε μικρὸν ἔψημα, καὶ παρέθηκε τράπεζαν, νεύσαντος αὐτῷ τοῦ μειζο- τέρου· καὶ έθηκεν εἰς αὐτὴν τρεῖς παξιμάδας, καὶ έστη σιωπῶν. Ἐγὼ δὲ εἴπον· Ἐγέρεσθε, φάγωμεν. Καὶ ἀναστάντες, ἐφάγομεν· καὶ ἡγεγένετο τὸ βαυκάλιον, καὶ ἐπίστημεν. Ως δὲ ἐγένετο ἔσπερα, λέγουσι μοι· Υπάγεις; Εγὼ δὲ εἴπον· Οὐχι, ἀλλὰ ὕδη κοιμῶμαι. Καὶ θοτήκαν μοι φιάσιον παρὰ μέρος, καὶ ἔσυτοις εἰς τὴν⁵⁰ γωνίαν παρὰ μέρος· καὶ ἡραν τὰς ζώνας⁵¹ αὐ- τῶν καὶ τοὺς ἀναλάβους, καὶ θύτηκαν ἔστους· δροῦ εἰς τὸ φύλασσον ἐμπροσθέν μοι. Ως δὲ θύτηκαν ἔστους, ηγέραμην τῷ Θεῷ, ἵνα μοι ἀποκαλύψῃ τὴν ἐργασίαν αὐτῶν. Καὶ ἡγεώθη ἡ στέγη, καὶ ἐγένετο φύσις ὡς ἡμέρα⁵²· αὐτοὶ δὲ οὐκ ἐθεώρουν τὸ φῶς. Καὶ ὡς ἐνόμιζον διὰ κοιμῶμαι, νύσσει δι' μείζων τὸν μικρό- τερον εἰς τὴν πλευράν, καὶ ἐγέρονται, καὶ ζώνου- σιν⁵³ ἔστους, καὶ ἐκτείνουσι τὰς χειρας εἰς τὸν οὐ-

⁴⁴ Al. πέλυκα. ⁴⁵ Al. ἀναβολίδιον. ⁴⁶ Al. φεύγειν. ⁴⁷ Al. μακρόθεν. ⁴⁸ Al. πλέκων. ⁴⁹ Al. μικρότερος. ⁵⁰ Al. inser. ἀλλην. ⁵¹ Al. ἐν ἡμέρᾳ. ⁵² Al. ζωνάσσουσι.

ρανόν. Καὶ ἔθεώρουν αὐτούς· αὐτοὶ δὲ οὐκ ἔθεώρουν αὐτοὺς· καὶ εἰδον τοὺς δαιμόνας ἐρχομένους ὡς περ μυίας ἐπὶ τὸν μικρότερον· καὶ οἱ μὲν ἥρχοντο καθίσαι εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ, οἱ δὲ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ. Καὶ εἶδον ἄγγελον Κυρίου κατέχοντα φορμαῖαν πυρὸς, καὶ περγαρακοῦντα αὐτὸν καὶ διώχοντα τοὺς δαιμόνας ἀπ' αὐτοῦ. Τῷ δὲ μειζότερῳ οὐκ ἐδύναντο προσεγγίσαι. Καὶ ὡς περὶ τὴν πρωῖτην Ἰθήκαν ἑαυτούς· καὶ γάρ ἐποίησα ἐμαυτὸν ὅτι διῆπνισθην, καὶ αὐτὸι ὠσαύτως. Εἶπε δέ μοι ὁ μείζων τὸν λόγον τοῦτον μάρνων· Θέλεις βάλωμεν τοὺς δώδεκα Φαλμούς; Λέγω· Ναι. Καὶ φάλλει ὁ μικρότερος πέντε Φαλμούς ἀπὸ ξῆς στίχων καὶ ἐν Ἀλληλούιᾳ. Καὶ κατὰ στίχουν, ξῆς ῥηχετο λαμπτὰς πυρὸς ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἀνέβαινεν εἰς τὸν οὐρανόν. Μασάυτως καὶ ὁ μείζων, δτε ξηροὶς τὸ στόμα αὐτοῦ ψάλλων, ὡς σχοινίον πυρὸς (8) ξηροῖς, καὶ ἐφθανεν ἔως τοῦ οὐρανοῦ. Κάγγιον πέντε μικρὸν ἀπὸ στήθους. Καὶ ἐξελθὼν, λέγω· Εὗξασθε περὶ¹³ ἐμοῦ. Αὐτοὶ δὲ ἔβαλον μετάνοιαν, σωπῶντες. Τέμαθον οὖν δτι ὁ μείζων τέλειός ἐστι· τῷ δὲ μικροτέρῳ ἀκμήν ἐπολέμει ὁ ἔχθρος. Μετὰ δὲ μικρὰς τιμέρας, ἐκοιμήθη ὁ μείζων ἀδελφός, καὶ τῇ τρίτῃ τιμέρᾳ ὁ μικρότερος. Καὶ δτε παρέβαλόν τινες τῶν Πατέρων πρὸς τὸν ἀδελφὸν Μαχάριον, ἐλάμβανεν αὐτοὺς εἰς τὴν κέλλαν αὐτῶν, λέγων· Δεῦτε, θετε τὸ μαρτύριον τῶν μικρῶν ξένων.

λθ. Ἀπέστειλάν ποτε πρὸς τὸν ἀδελφὸν Μαχάριον ἐν τῇ Σκήτῃ οἱ γέροντες τοῦ ὅρους, παρακαλοῦντες αὐτὸν· καὶ φασὶ πρὸς αὐτὸν· "Ινα μὴ σκυλῆ πᾶς δι λαδὸς πρὸς σὲ, ἀξιοῦμέν σε παραγενέσθαι πρὸς ἡμᾶς, θπως θεασώμεθα πρὸ τοῦ σε ἐκδημῆσαι πρὸς Κύριον. Παραγενόμενον δὲ αὐτοῦ ἐν τῷ δρει, συνήχθη πᾶς δι λαδὸς πρὸς αὐτὸν. Καὶ παρεκάλουν αὐτὸν οἱ γέροντες εἰπεῖν λόγον τοὺς ἀδελφοὺς. Ὁ δὲ ἀκούσας ἔφη· Κλαύσωμεν, ἀδελφοί, καὶ καταγαγέτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ τημῶν δάκρυα, πρὸ τοῦ ἡμᾶς ἀπελθεῖν, δπου τὰ ἡμῶν δάκρυα κατακαύσει τὰ σώματα ἡμῶν. Καὶ ἐκλαύσαν πάντες, καὶ ἐπεσον ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν, καὶ εἰπον· Ητέρε, εὗξαι ὑπέρ τημῶν.

λε'. Ἀλλοτε πάλιν, δαιμῶν ἐπέστη τῷ ἀδελφῷ Μαχάρῳ μετὰ μαχαιρίου, θέλων τὸν πόδα αὐτοῦ κόψαι· καὶ διὰ τὴν ταπεινοφροσύνην αὐτοῦ μὴ δυνηθεῖς, λέγει αὐτῷ· Οσα ἔχετε, καὶ ἡμεῖς ἔχομεν· μόνη τῇ ταπεινοφροσύνῃ διαφέρετε ἡμῶν, καὶ κρατεῖτε.

λζ'. Εἶπεν ὁ ἀδελφὸς Μαχάριος· Ἐάν μηδῶμεν τῶν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐπαγομένων ἡμῖν κακῶν, ἀναιροῦμεν τὴν δύναμιν τῆς τοῦ Θεοῦ μνήμης. Ἐάν δὲ μηδῶμεν τῶν κακῶν τῶν δαιμόνων, ἐσόμεθα δτρωτοί.

λζ''. Εἶπεν ὁ ἀδελφὸς Παφνούτιος ὁ μαθητὴς τοῦ ἀδελφοῦ Μαχάρου, δτι Εἰλεγεν ὁ γέρων δτι, "Οτε ἡμην πα-

¹³ Al. ὑπέρ.

(8) Σχοινίον πυρὸς. *Funiculus ignis Rusino.* Proinde ad Joannis versionem in iisdem *Vitis Patrum* *fumus* irrepst, ex abbreviatione vocis *funiculus*.

A se, expandunt manus in cælum. Porro ego cernebam eos; ipsi non videbant me. Ad hæc vidi dæmones instar muscarum venientes super minorem, quorum alii accedebant ut sederent in ore ejus, alii in oculis. Simul conspexi angelum Domini cum gladio ignis præ manibus, circumvallantem eum, dæmonesque ab eo propellentem. At majori non poterant appropinquare. Circa matutinum vero tempus, recubuerunt: ego assimilavi, me mox expergesfactum; ipsique similiter. Hoc autem duntaxat mibi elocutus est verbum major: Vis recitemus duodecim psalmos? Excipio: Etiam. Tum psallit minor quinque psalmos, a sex versibus, et unum Alleluia. Atque ad unumquemque versum, exhibat ignis lampas ex ore ejus ascendebatque in cælum. Pari modo etiam major, quando aperiebat os in psallendo, tanquam funiculus ignis egrediebatur, et pertingebat usque in cælum. Etiam ego parumper ex pectore ac memoria recitavi. Post quod exiens, dixi: Orate pro me. Ipsi autem inclinaverunt se, lacentes. Comperi ergo quod major perfectus esset, minorem adhuc impugnaret inimicus. Cæterum post paucos dies, mortis somnum obdormivit major frater, ac tertia dein die minor. Cumque e Patribus nonnulli adirent abbatem Macarium, ducebat eos in istorum cellam, cum his verbis: Venite, videte martyrium minorum peregrinorum.

54. (9) Miserunt aliquando ad abbatem Macarium in Sceti consistentem senes montis, orantes eum, et aiunt: Ne universa multitudo ad te veniendo satigetur, precamur ut accedas ad nos, quo videamus antequam emigres ad Dominum. Qui ad montem cum adfuisset, congregata est omnis multitudo circa eum. Senes vero rogaverunt, ut ad fratres haberet sermonem. Ille audita rogatione, Ploremus, inquit, fratres, et oculi nostri profundant lacrymas, antequam eo abeamus, ubi lacrymæ nostræ combusturæ sunt corpora nostra. Et ploraverunt cuncti, cecideruntque super faciem suam, necon dixerunt: Pater, ora pro nobis.

55. Alia iterum vice dæmon insurrexit aduersus abbatem Macarium cum gladio, volens pedem ejus amputare; sed cum propter humilitatem ipsius non posset, dixit ei: Quæcumque habetis habemus etiam nos; sola humilitate a nobis differtis, et prævaletis.

56. (10) Dixit abbas Macarius: Si retinuerimus memoriam malorum quæ nobis inferuntur ab hominibus, abolemus vim recordationis Dei; quod si recordati fuerimus malorum quæ per dæmones contingunt, erimus invulnerati.

57. Retulit abbas Paphnutius, discipulus abbatis Macarii, verba senis: Quando eram puer, cum aliis

(9) *Vit. Patr.* iii, 9.

(10) *Vit. Patr.* x, 34. L. *Socratem* iv, 23.

Pueris pascebam buculas; et perrexerunt sura-
tum sicut. Dumque currunt, una ex iis cecidit:
quam tollens coiredi. Quoties ergo ejus rei redit
memoria, plorans sedeo.

38. (11) Narravit abbas Macarius: Iter agens au-
quando per eremum, inveni calvariam mortui ad
solum jacentem; quam eum palmo baculo quassis-
sem, locuta mihi est calvaria. Dico ei: Tu quis es?
Respondit mihi calvaria: Ego eram pontifex idolo-
rum eorumque gentilium qui hoc loco morabantur;
tu vero es Macarius qui Spiritum Dei fers: qua-
eunque hora cominus fueris misericordia erga
eos qui in tormentis versantur, et oraveris pro illis,
exiguum sentiunt solatum. Ait senex: Quodnam
est solatum, et quodnam tormentum? Quantum,
inquit, a terra distat colum, tantum est ignis in-
fra nos, a pedibus ad caput stantibus nobis in me-
dio ignis; nec licet facie ad faciem videre quem-
quam; sed euipusque facies dorso alterius adharet.
Quando igitur oras pro nobis, unus ex parte spe-
ctat faciem alterius. Hoc est solatum. Et flens se-
nex, dixit: Vae diei in qua natus est homo! Addidit:
Estne aliud gravius supplicium? Retulit cranium:
Major pena est subtus nos. Tum senex: Et quinam
illie degunt? Excepit: Nos, utpote qui ignoravimus
Deum, modice misericordiam consequimur; qui
vero cognoverunt Deum, et negaverunt eum, sub-
tus nos sunt. Tunc senex calvariam sumens, humo-
mandavit.

39. (12) Dictum est de abbe Macario *Egyptio*, C
quod aliquando e Sceti ascendebat in montem Ni-
triae, et ut prope locum exsilit, dixit discipulo
suo: Præcede paululum. Cumque ille præiret,
obvium habuit quemdam Græcorum seu gentilium
sacerdotem. Ad quem clamans frater, vocabat,
Ileu, heu, inquiens, quo curris, dæmon? Ille vero
conversus, plagas ei inflixit, reliquitque semimor-
tuum. Ac tollens quod portabat lignum, cucurrit.
Paululum progresso occurrit inter cursum abbas
Macarius, qui dixit ei: Salvus sis, salvus sis, la-
bore consecute. Ille admiratus, venit ad eum, et
ait: Quid boni vidisti in me, quod me salutaveris?
Tum senex: Quoniam conspexi te labore sessum;
ac nescis te in vanum defatigari. Sacerdos quo-
que: Ego salutatione tua compunculus sum; et co-
gnovi ex parte Dei te esse. Alius vero malus mo-
nachus, obvius factus, contumelia me affectit;
juare ego dedi ei plagas ad mortem. Agnovit au-
tem senex quod de discipulo suo loqueretur. Tunc
apprehensis senis pedibus sacerdos ita locutus est:
Non dimittam te, nisi me feceris monachum. Et
venerunt sursum, ubi erat monachus, portaverunt
que illum ad ecclesiam montis. Porro cernentes
sacerdotem cum eo, stupefacti sunt: et fecerunt

¹¹ Al. Ierœus τῶν Ἑλλήνων τῶν μ. ¹² Al. νῦντος.
¹² Al. inser. καὶ μὴ ποιήσαντες αὐτοῦ τὸ θέλημα.

A διον, μετὰ τῶν ὁλῶν παιδῶν ἔδοσκον βούδια· καὶ
ἀπῆλθον κλέψαι συκίδια. Καὶ ως τρέχουσιν, ἐπεσεν
ἐν ἐξ αὐτῶν· καὶ λαβὼν ἔφαγον αὐτό· καὶ δε μνημο-
νεύσω αὐτοῦ, κάθημαι καλών.

λῃ'. Εἶπεν δὲ ἀδεδές Μαχάριος ὅτι, Περιπατῶν ποτε
εἰς τὴν ἔρημον, εὔρον κρανῖον εἰς τὸ ἔδαφος νεκροῦ
ἔριμμένον· καὶ σπλεύσας κύτῳ τῇ βαθηὶ ράβδῳ,
ἐλάλησε μοι τὸ κρανῖον. Καὶ λέγω αὐτῷ· Σὺ τίς εἶ;
Ἄπεκριθεὶ μοι τὸ κρανῖον· Ἐγὼ δημιουρὸς τῶν
τῶν εἰδώλων, καὶ τῶν μεινάντων Ἑλλήνων ¹¹ ἐν τῷ
τόπῳ τούτῳ· σὺ δὲ εἰ Μαχάριος δὲ πνευματοφόρος·
οἷαν ὥραν σπλαγχνισθῆς τοὺς ἐν τῇ κολασεῖ, καὶ εὐχῇ
περὶ αὐτῶν, παραμυθοῦντας δίλιγον. Λέγει αὐτῷ δὲ
γέρων· Πολιά ἐστιν ἡ παραμυθία, καὶ τίς τῇ κολασεῖ;
Λέγει αὐτῷ· Οσον ἀπέκει δὲ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς,
τοσοῦτόν ἐστι τὸ πῦρ ὑποκάτωθεν ἡμῶν, ἀπὸ ποδῶν
ἔως κεφαλῆς ἐστηκότων ἡμῶν μέσον τοῦ πυρός· καὶ
οὐκ ἐστι πρόσωπον πρὸς πρόσωπον θεάσασθαι τινα
ἀλλὰ τὸ πρόσωπον ¹² ἔκαστου, πρὸς τὸν ἐπέρου νῦντον
κεκόλληται. Ός οὖν εὐχῇ ὑπὲρ ἡμῶν, ἐκ μέρους τις
θεωρεῖ τὸ πρόσωπον τοῦ ἐπέρου. Αὗτη ἐστιν ἡ παραμυ-
θία. Καὶ κλαύσας δὲ γέρων εἶπεν· Οὐαὶ τῇ ἡμέρᾳ ἐν τῇ
ἐγεννήθη δινθρωπος ¹³. Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Ἐστιν
εἴλη χείρων βάσπανος; Λέγει αὐτῷ τὸ κρανῖον· Με-
ζοτέρα βάσανός ἐστιν ὑποκάτωθεν ἡμῶν. Λέγει αὐτῷ
δὲ γέρων· Καὶ τίνες εἰσὶν ἔκει; Λέγει αὐτῷ τὸ κρα-
νῖον· Ήμεῖς ὡς μὴ εἰδότες τὸν Θεόν, καὶ διλόγον
ἔλεούμεθα οἱ δὲ ἐπιγνόντες τὸν Θεόν, καὶ δρονηδόμε-
νοι αὐτὸν ¹⁴, ὑποκάτωθεν ἡμῶν εἰσι. Καὶ λαβὼν δὲ γέ-
ρων τὸ κρανῖον, ἔχωσεν αὐτό.

λῃ'. Εἰλεγον περὶ τοῦ ἀδεδές Μαχαρίου τοῦ Αιγυ-
πτίου, δὲ ἀνέβαντε ποτε ἐκ τῆς Σκήτεως εἰς τὸ δρός
τῆς Νιτρίας· καὶ ως ἤγγισεν εἰς τὸν τόπον, εἰπε τῷ
μαθητῇ αὐτοῦ· Πρόλαβε μικρόν. Καὶ ἐν τῷ προάγειν
αὐτὸν, συναντεῖ τινι Ἱερεῖ τῶν Ἑλλήνων· καὶ κράξας
αὐτῷ δὲ ἀδελφός, ἐφώνει λέγων· Αἱ αἱ δαίμονοι, ποὺ
τρέχεις; Στραφεὶς δὲ ἔκεινος, διδοῖ αὐτῷ πληγὰς,
καὶ ἀφίει αὐτὸν ἡμιθανῆ. Καὶ δρας τὸ ξύλον ἐτρεχει.
Καὶ προβάντι διλόγον, συναντεῖ αὐτῷ δὲ ἀδεδές Μαχάριος
τρέχοντι· καὶ λέγει αὐτῷ· Σωθείς, σωθείς, καμα-
τηρέ. Καὶ θυμάστας ἤλθε πρὸς αὐτὸν, καὶ εἶπεν·
Τί καλὸν εἰδεῖς ἐν ἐμοὶ, δὲτι προστηγόρευσάς με; Λέγει
αὐτῷ δὲ γέρων· Οτι εἰδόν σε κοπιῶντα· καὶ οὐκ οἴ-
δας δὲτι εἰς κενὸν κοπιᾶς. Λέγει αὐτῷ καὶ αὐτός· Κάγω
δὲπι τῷ ἀσπασμῷ σου κατενύγην· καὶ ἔμαθον δὲτι τοῦ
μέρους τοῦ Θεοῦ εἰ. "Αλλος δὲ κακὸς μοναχὸς ἀπαν-
τήσας μοι, θῦρισέ με· κάγὼ ἔδωκα αὐτῷ πληγὰς
εἰς θάνατον. Καὶ ἤγνω δὲ γέρων δὲτι διαμονῆς αὐτοῦ
ἐστι. Καὶ κρατήσας τοὺς πόδας αὐτοῦ δὲτι τοῦ Ελε-
γεν· Οὐκ ἀρώ σε, ἐὰν μὴ ποιήσῃς μαναχόν. Καὶ
ἥλθον ἐπάνω διποὺ ἦν διαμονῆς, καὶ ἐδάσταξαν αὐ-
τὸν, καὶ ἤνεγκαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δρούς. Καὶ
ἰδόντες τὸν Ἱερέα μετ' αὐτοῦ, ἐξέστησαν· καὶ ἐποιη-
σαν αὐτὸν μοναχὸν. Καὶ πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων ἐγέ-
νοντο δι' αὐτὸν Χριστιανοί. Έλεγεν οὖν δὲ ἀδεδές Μα-

¹¹ Al. add. εἰ αὐτῇ ἐστιν ἡ παραμυθία τῆς κολασεως.

χάρος, ὅτι δὲ λόγος ὁ κακός (13), καὶ τοὺς καλούς ποιεῖ κακούς· καὶ δὲ καλὸς λόγος, καὶ τοὺς κακούς ποιεῖ καλούς.

μ'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδβᾶτος Μακαρίου, ὃτι ἀπόντας αὐτῷ, εἰσῆλθε ληστής εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ. Παραγένομένου δὲ αὐτοῦ εἰς τὸ κελλίον, εὑρε τὸν ληστήν τεμίζοντα τὴν κάμηλον τὰ σκεύη αὐτοῦ. Αὐτὸς δὲ εἰσελθὼν εἰς τὸ κελλίον, ἐλάμβανεν ἀπὸ τῶν σκευῶν, καὶ συνεγέμιζε μετ' αὐτοῦ τὴν κάμηλον. Ός οὖν ἐγέμισαν, ἤρετο δὲ ληστής τύπτειν τὴν κάμηλον, ἵνα ἀναστῇ· καὶ οὐκ ἤγειρετο. Ἰδὼν δὲ δὲ λέπτος Μακάριος ὃτι οὐκ ἔγειρεται, εἰσελθὼν ἐν τῷ κελλίῳ εὗρε μικρὸν σκαλίδιον¹⁴· καὶ ἐκβαλὼν¹⁵, ἐπέθηκε τῇ καμήλῳ, λέγων· Ἀδελφὲ, τοῦτο ζητεῖ τὴν κάμηλον. Καὶ χρούσας αὐτὴν δὲ γέρων τῷ ποδὶ, λέγει· Ἀνάστα. Καὶ εὐθέως ἀνέστη, καὶ ἀπῆλθε μικρὸν διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ. Καὶ πάλιν ἐκάθισε, καὶ οὐκ ἀνέστη, ἔως ἀπεγέμισαν δῆλα τὰ σκεύη· καὶ οὕτως ἀπῆλθεν.

μα'. Ὁ ἀδβᾶτος Ἀἰώνιος ἡρώτης τὸν ἀδβᾶτον Μακάριον, λέγων· Εἰπέ μοι βῆμα. Λέγει αὐτῷ δὲ λέπτος Μακάριος· Φεῦγε τοὺς ἀνθρώπους· κάθισον εἰς τὸ κελλίον σου, καὶ κλαύσον τὰς ἀμαρτίας σου· καὶ μή ἀγαπήσῃς λαλιάν ἀνθρώπων· καὶ σώζη.

Περὶ τοῦ ἀδβᾶτος Μωσῆ.

α'. Ἐπολεμήθη ποτὲ δὲ λέπτος Μωσῆς¹⁶ εἰς πορνεῖαν πάνυ· καὶ μηκέτι ισχύων καθίσαι εἰς τὸ κελλίον, ἀπῆλθε, καὶ ἀνήγγειλε τῷ ἀδβᾶτος Ἰσιδώρῳ. Καὶ πιρεκάλεσεν αὐτὸν δὲ γέρων, ήντα ὑποστρέψη εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ. Καὶ οὐ κατεδέξατο, λέγων δὲ, Οὐκ ισχύω, ἀδβᾶτο. Καὶ λαβὼν αὐτὸν μεθ' ἐκαυτοῦ, ἀνήγαγεν εἰς τὸ δῶμα, καὶ λέγει αὐτῷ· Πρόσοχες εἰς δυσμάς. Καὶ προσχών, εἶδε πλῆθος δαιμόνων ἀναρριθμητῶν· καὶ ἤσαν τεταργυμένοι, καὶ θυριδοῦντες τοῦ πολεμεῖν. Λέγει αὐτῷ πάλιν δὲ λέπτος Ἰσιδώρος· Βλέψον καὶ εἰς τὰς ἀνατολάς. Καὶ προσέσχε, καὶ εἰδεν ἀναρριθμητὰ πλήθη ἀγίων ἀγγέλων δεδοξασμένων. Καὶ εἰπεν δὲ λέπτος Ἰσιδώρος· Ἰδού οὗτοί εἰσιν οἱ ἀπωστελλόμενοι τοῖς ἀγίοις παρὰ τοῦ Κυρίου εἰς βοήθειαν. Οἱ δὲ εἰς δυσμάς, εἰσάγοντες τοῦ πολεμοῦντες αὐτούς¹⁷. Πλείους οὖν εἰσιν οἱ μεθ' ἡμῶν. Καὶ οὕτως εὐχαριστήσας δὲ λέπτος Μωσῆς τῷ Θεῷ, ἔλαβε θάρπασις, καὶ ὑπέστρεψε εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ.

β'. Ἀδελφός ποτε ἐσφάλη εἰς Σκῆτιν· καὶ γενομένου συνεδρίου, ἀπέστειλαν πρὸς τὸν ἀδβᾶτον Μωσῆν. Ὁ δὲ οὐκ ἤθελεν ἐλθεῖν. Ἀπέστειλεν οὖν πρὸς αὐτὸν δὲ πρεσβύτερος, λέγων· Ἐλθε, ὅτι σε δὲ λαδὸς περιμένει. Ὁ δὲ ἀναστὰς ἤθε. Καὶ λαβὼν σπυρίδα τετρημένην¹⁸, καὶ γεμίσας ἄμμου, ἐδάστασεν. Οἱ δὲ ἔξειδόντες εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ, λέγουσεν αὐτῷ· Τί ἔστι τοῦτο, Πάτερ; Εἴπε δὲ αὐτοῖς δὲ γέρων· Αἱ ἀμαρτίαι

¹⁴ Al. σκαλίδιον. ¹⁵ Al. λαβών. ¹⁶ Al. inser.

A illum monachum. Multique gentilium propter eum facti sunt Christiani. Asserebat ergo abbas Macarius, quod sermo malus, etiam bonos malos faciat, et sermo bonus, etiam malos bonos.

40. De abbate Macario memorabant, quod, absente illo, ingressus sit latro in cellam ejus. Cum autem rediisset, invenit latronem, qui camelum supellectile sua onerabat. Ipse igitur intrans in cellam, de vasis accipiebat, et una cum eo onerabat camelum. Ut ergo sarcinam immiserunt, cœpit sur verberare camelum, ut surgeret: neque surgebat. Videns porro abbas Macarius quod non exsureret, cellam ingressus, invenit parvum sarcinum; emissumque imposuit camelō, dicens: Frater, hoc quærebāt camelus. Pede vero pulsans B eum senex, ait: Surge. Confestimque surrexit, et parumper itineris consecit propter ejus sermonem. Sed iterum resedit nec exsurrexit, donec deposuissent cunctam supellectilem. Tunc enim abiit.

41. (14) Abbas Aio interrogavit abbatem Macarium, sic: Dicito mihi aliquid. Ait ei abbas Macarius: Fuge homines; sede in cella tua, et desle peccata tua; nec dilexeris loquelandum hominum; salusque tibi obtinget.

De abbe Mose.

1. (14') Quodam tempore abbas Moyses vehementissime oppugnatus est ac tentatus ad fornicationem; nec valens amplius sedere in cella, abiit, nuntiavitque abbati Isidoro. Senex bortatus est eum, ut in cellam suam reverteretur. Verum non acquievit, dicens: Non valeo, abba. Tunc assumens eum secum, adduxit in tectum, et ait: Attende ad occidentem. Atque attendens, vidit innumeram dæmonum multitudinem; erant autem turbati, et tumultuantes ad præliandum. Ait iterum abbas Isidorus: Respicce etiam ad orientem. Attendit, conspexitque innumerabilem multitudinem sanctorum angelorum gloria donatorum. Dixit autem abbas Isidorus: Ecce isti sunt qui a Deo mituntur sanctis in auxilium. Qui vero ad occasum, ii sunt qui eosdem sanctos impugnant. Multitudine ergo superant qui nobiscum sunt. Atque ita abbas Moyses gratiis Deo actis, fiduciam sumpsit, et reuersus est in cellam suam.

2. (15) In Sceti aliquando frater lapsus est; et facto consessu, miserunt ad abbatem Moysen. Is vero venire noluit. Itaque ad eum destinavit presbyter, nuntians: Veni, quia te coetus exspectat. Surgens ille profectus est. Et accipiens sportanam perforatam, implensque arena, portavit. Illi exentes in occursum ejus, rogant: Quid hoc est, Pater? Respondit senex: Peccata mea post me defluunt,

οἱ εἰς τὴν Πέτραν. ¹⁴ Al. ἥμας. ¹⁵ Al. τετρυπημένην.

(13) Ὁ λόγος ὁ κακός. In Colbert. lib. hoc regni Αρορητικόν: Εἴπεν γέρων· Ὁ λόγος ὁ σκληρός καὶ τοὺς κακούς ποιεῖ κακούς· ὁ δὲ καλὸς ὁ φελεῖ κακά.

(14) Vit. Patr. iii, 189.

(14') Vit. Patr. xviii, 12.

(15) Vit. Patr. ix, 4.

nec video illa; accessi tamen hodie judicatum aliena peccata. Quo auditio, nihil locuti sunt fratres, sed ei ignoverunt.

3. (16) Alia vice acto concessu in Sceti, Patres volentes eum probare, contempserunt illum, dicens: Cur *Aethiops* iste venit in medio nostrum? Ille vero audiens, tacuit. Postquam autem dimisus fuit conventus aiunt ei: Abba, nihil modo turbatus es? Respondit: *Turbatus sum, sed non sum locutus*¹⁶.

4. (17) Accepimus de abbe Moysse, quod factus est clericus, et imposuerunt illi superhumerales; dixique archiepiscopos: Ecce evasisti totus albus, abba Moyses. Ait illi senex: Utique exterius, domine papa, utinam et interius! Porro archiepiscopus, ut probaret eum, precepit clericis: Quando ingressurus est abbas Moyses in sacra-rium, expellite eum, et sequimini, ut audiatis quid sit dicturus. Intravit ergo senex; et increpaverunt eum ac pepulerunt, cum his verbis: Vade foras, *Aethiops*. (18) At ille exiens aiebat sibi: Recte tibi fecerunt, cinerea cute, nigre. Qui non es homo, quare inter homines venis?

5. (19) In Sceti datum est aliquando mandatum: Hac hebdomada jejunate: et tunc temporis contigit, ut fratres ab *Egypto* venirent ad abbatem Moysem. Fecit eis modicum pulmentum. Vicini autem conspecto sumo, dixerunt clericis: Ecce Moyses solvit mandatum, pulmentum consciendo apud se. Exeperunt illi: Quando accesserit, nos loquemur ei. Die igitur Sabbati, clerici agnoscentes eximiam abbatis Moysis vivendi rationem, dixerunt ei coram omni multitudine: Abbas Moyses, solvisti mandatum hominum, sed Dei observasti.

6. (20) Scetim venit frater ad abbatem Moysem, postulans ab eo sermonem. Ait illi senex: Vade, sede in cella tua; et cella tua te cuncta edocebit.

7. (21) Sententia abbatis Moysis: Homo su-

¹⁶ Psal. LXXXVI, 5. ¹⁷ Al. τὸ μέσον. ¹⁸ Al. οὐχ. ¹⁹ Alii πάπα sine δ. ²⁰ Al. ἐπίσκοπος. ²¹ Al. εἰσέρχη-
τε μέσῳ. ²² Al. φύσιδομησας. ²³ Malum legere ἀνθρώπους φεύγων, *homines fugiens*. EDIT.

(16) *Vit. Patr.* xvi, 7.

(17) *Vit. Patr.* xv, 29.

(18) *Doroth. Doctr.* 14.

(19) *Vit. Patr.* xiii, 4.

(20) *Vit. Patr.* iii, 109; II, 9.

(21) *Vit. Patr.* ii, 10.

(22) *Kyr.* Graeci recentiores quod est κύριος effe-
runt κύρος, et κύρις, κύριος, ut nemo nescit. Atque
hinc a viris doctis redarguti sunt ii qui eam vocem
pro nomine proprio accipientes, multos nobis Cyros
procuderunt. Nec contenti fuere Graeculi hac decur-
tatione: brevius autem κύρος, κύριος, dixerunt, etiam in
compositione κύρος Μάρκος, κύρος Λέων, κύρος Ιωάννης,
κύρος Θεοφάνης, κύρος Κοσμᾶς, κύρος Ιωσήφ, κύρος Θεοδόσιος.
Hincque Latinis Cyr Alexius et Kyr Alexius. Chry-
Lucus. In Villharduino Sursac, id est Kyr'Isa-
chioc, aut Συριαδίκιος (nam τούτο etiam in usu, Σύρος Ισαάκιος, Ducæ cap. 44), corrupte appellatus in
Chronico Guillelmi de Nangis Cursat, et Cursach.

Α μού είσιν όπισα μου καταβέουσαι, καὶ οὐ βλέπω αύτάς· καὶ ἡλθον ἐγὼ σῆμερον, ἀμαρτήματα ἀλλό-
τρια κρίναι. Οἱ δὲ ἀκούσαντες, οὐδὲν ἐλάλησαν τῷ
ἀδελφῷ· ἀλλὰ συνεχώρησαν αὐτῷ.

γ. "Ἄλλοτε συνεδρίου γενομένου ἐν τῇ Σκήτῃ, θε-
λοντες αὐτὸν οἱ Πατέρες δοκιμάσαι, ἔκουσένωσαν αὐ-
τὸν, λέγοντες· Τί καὶ δι Αἰθίοψ οὗτος ἔρχεται εἰς τὴν
μέσην;²² ἡμῶν; 'Ο δὲ ἀκούσας ἐσιώπησε. Μετὰ δὲ
τὸ ἀπολούθηναι αὐτοὺς, λέγουσιν αὐτῷ· 'Ἄνδα, οὐ-
δὲν²³ δρις ἐταράχθης; Λέγει αὐτοῖς· 'Ἐταράχθης,
·ἄλλ' οὐκ ἐλάλησα.

δ. "Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Μωϋσέως, ὅτι ἐγένετο
χληρικὸς, καὶ ἐπέθηκαν αὐτῷ τὴν ἐπωμίδα. Καὶ λέ-
γει αὐτῷ δ ἀρχιεπίσκοπος· 'Ιδού γέροντας ὀλόλευκος,
ἀδελφὸς Μωϋσῆς. Λέγει αὐτῷ δ γέρων· 'Ἄρα τὰ ἔξω,
B τοῦ; (22) ὁ Πάπας²⁴; ή καὶ τὰ ἔσω! Θέλων δὲ δ ἀρ-
χιεπίσκοπος²⁵ δοκιμάσαι αὐτὸν, λέγει τοῖς χληρικοῖς·
"Οταν εἰσέρχηται δ ἀδελφὸς Μωϋσῆς εἰς τὸ ιερατεῖον,
διώξατε αὐτὸν, καὶ ἀκολουθήσατε αὐτῷ, ἵνα ἀκού-
σητε τί λέγει. Εἰσῆλθεν οὖν δ γέρων· καὶ ἐπετίμη-
σαν αὐτὸν, καὶ ἐδιώξαν, λέγοντες· 'Γάπιγε ἔξω, Αἰ-
θίοψ. 'Ο δὲ ἐξελθὼν ἐλεγεν ἐαυτῷ· Καλῶς σοι ἐποίη-
σαν, σποδόδερμε (23), μελανέ. Μή δων ἀνθρωπος, τι
ἔρχη μετὰ²⁶ ἀνθρώπων;

ε. 'Εδεδη ποτὲ εἰς Σκήτην ἐντολὴ ὅτι, Νηστεύσατε.
τὴν ἑδδομάδα ταύτην· καὶ κατ' εὐκαίριαν, παρέδα-
λον ἀδελφού (24) ἀπὸ Αἰγύπτου τῷ ἀδελφῷ Μωϋσῇ· καὶ
ἐποίησεν αὐτοῖς μικρὸν ἔψημα. Καὶ ίδοντες οἱ γειτο-
νες τὸν καπνὸν, εἶπον τοῖς χληρικοῖς· 'Ιδού Μωϋσῆς
χατέλυσε τὴν ἐντολὴν, καὶ ἔψημα παρ' ἔσωτε²⁷ ἐποίη-
σαν. Οἱ δὲ εἶπον· 'Οτε ἔρχεται, ήμετε λαλοῦμεν αὐ-
τῷ. Τοῦ δὲ σαββάτου γενομένου, οἱ χληρικοὶ²⁸
ίδοντες τὴν μεγάλην πολιτείαν τοῦ ἀδελφοῦ Μωϋσέως,
Ἐλεγον αὐτῷ δ μηπροσθεν τοῦ λαοῦ· 'Ω ἀδελφὸς Μωϋσῆς,
τὴν ἐντολὴν τῶν ἀνθρώπων ἔλυσας, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ
ἔφυλαξε²⁹.

ζ. 'Ἀδελφὸς παρέδαλεν εἰς Σκήτην πρὸς τὸν ἀδελφὸν
Μωϋσῆν, αἰτούμενος παρ' αὐτοῦ λόγουν. Λέγει αὐτῷ δ γέρων·
"Γάπιγε, κάθισον εἰς τὸ κελλίον σου· καὶ
τὸ κελλίον σου διδάσκει σε πάντα.

η. Εἶπεν δ ἀδελφὸς Μωϋσῆς· 'Ανθρωπος φεύγων³⁰,

D Depravatum etiam exstat nomen κύρος Μανουὴλ in
Nomenclatore Constantini, ubi legitur: *Cyrmanoe*
Caleca lib. De Theologia, De Spiritu sancto.

(25) Σποδόδερμα. Non damno quae exhibent editiones Pelagi. Moneo duntaxat, ut in quorum manus codices scripti venerint, inspiciant num cinc-
rificate veris sit lectio. Apud Dorotheum: σποδόδερμα μελανόν. In ms. Corbeiens inveni, *cinerate et caca-
bate*. In alio B. Mariæ Suession. *cinerente et caca-
bate*; ut et in illo Fossatensi. Quorum trium codi-
cum inspectionem debeo humanitati doctissimorum
ascetarum Joannis Mabillonii et Michaelis Germani.

(26) Καὶ κατ' εὐκαίριαν, παρέδαλον ἀδελ-
φοῖ. Pro bis in duobus exemplaribus Colbertiniis
legitur: καὶ ποιήσατε πάσχα. Συνέδη δ παραβαλεῖν
ἀδελφούς. Quae Pelagio sunt: *Et secerunt Pascha.*
Contigit autem ut in ipsa hebdomada venirent fra-
tres quidam.

ἴκις σταφυλῇ δέπτῃ· ὁ δὲ ἐν ἀνθρώποις ὅν, ὡς δημ. A giens, similis est maturæ uvae; qui vero inter homines versatur, est sicut uva acerba.

η'. Ἡκουσέ ποτε ὁ ἄρχων περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Μωϋσέως, καὶ ἀπῆλθεν εἰς Σκῆτιν ἰδεῖν αὐτὸν· καὶ ἀνήγγειλάν τινες τῷ γέροντι τὸ πρᾶγμα· καὶ ἀνέστη φυγῆν εἰς τὸ ἔλος. Καὶ ὑπῆντησαν αὐτῷ λέγοντες· Εἶτα ἡμῖν, γέρον· ποῦ ἔστιν ἡ κέλλα τοῦ ἀδελφοῦ Μωϋσέως; Καὶ λέγει αὐτοῖς· Τί θέλετε παρ' αὐτοῦ; ἀνθρωπῶς σαλός ἔστι. Καὶ ἀθώων ὁ ἄρχων εἰς τὴν ἐκκλησίαν, λέγει τοῖς κληρικοῖς· Ἐγὼ ἀκούων τὰ περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Μωϋσέως, κατῆλθον ἰδεῖν αὐτὸν· καὶ ἴδοι ὑπῆντησαν ἡμῖν γέρων ὑπάγων εἰς Αἴγυπτον, καὶ εἰπομεν αὐτῷ· Ποῦ ἔστιν ἡ κέλλα τοῦ ἀδελφοῦ Μωϋσέως; καὶ λέγει ἡμῖν· Τί θέλετε ἀπ' αὐτοῦ; σαλός ἔστιν. Ἀκούσαντες δὲ οἱ κληρικοί, ἐλυπήθησαν, λέγοντες· Ποταπὸς ἦν ὁ γέρων ὁ ταῦτα λαλήσας κατὰ τοῦ ἀγίου; Οἱ δὲ εἶπον· Γέρων, παλαιὰ φορῶν, μακρὸς καὶ μελανής. Οἱ δὲ εἶπον· Αὐτὸς ἔστιν ὁ ἀδελφὸς Μωϋσῆς· καὶ διὰ τὸ μὴ ἀπαντῆσαι αὐτὸν ὑμῖν, ταῦτα εἶπεν ὑμῖν. Πολλὰ δὲ ὠφελθείς ὁ ἄρχων ἀνεῳρήσαν.

θ'. Ἐλεγεν ὁ ἀδελφὸς Μωϋσῆς ἐν Σκῆταις· Ἐὰν φυλάξωμεν τὰς ἐντολὰς τῶν Πατέρων ἡμῶν, ἐγὼ ἐγγινώμαι ὑμᾶς πρὸς τὸν Θεόν, διτὶ βάρδαροι οὐκέτι ἐργοῦνται ὕδε. Εἰ δὲ μὴ φυλάξωμεν, ἐρημωθήγεις ἔχει ὁ τόπος ὑδος.

ι'. Καθημένων δὲ ποτε τῶν ἀδελφῶν πρὸς αὐτὸν, ἔλεγεν αὐτοῖς· Ιδοὺ βάρδαροι σῆμερον εἰς Σκῆτιν ἐρχονται· ἀλλὰ ἀνάστητε καὶ φύγετε. Λέγουσιν αὐτῷ· Σὺ οὖν οὐ φεύγεις, ἀδελφός; Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Ἐγὼ ταῦτα ἔτη προσδοκῶ τὴν ἡμέραν ταῦτην· Ἰνα πληρωθῆ ὁ λόγος τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, λέγοντος· Πάρετε οἱ λαβότες μάχαιραν, θρ μαχαίρᾳ ἀποθανοῦται¹⁰. Λέγουσιν αὐτῷ· Οὐδέ τιμεῖς φεύγομεν, ἀλλὰ μετὰ σοῦ ἀποθνήσκομεν. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Ἐγὼ πρᾶγμα οὐκέτι ἔχω· ἔκαστος βλεπέτω πᾶς καθέξεται· Ήσαν δὲ ἐπτά ἀδελφοί, καὶ λέγει αὐτοῖς· Ιδοὺ οἱ βάρδαροι· ἔγγιζουσι τῇ θύρᾳ. Καὶ εἰσέλθοντες, ἐφόνευσαν αὐτούς. Εἰς δὲ ἐξ αὐτῶν¹¹ ἔφυγεν ὅπια τῆς σειρᾶς· καὶ εἶδεν ἐπτὰ στεφάνους κατελθόντας, καὶ στεφανώσαντας αὐτούς.

ια'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Μωϋσέα, λέγων· Ὁρ ἐνώπιόν μου πρᾶγμα, καὶ οὐ δύναμαι αὐτὸν κατασχεῖν. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ἐὰν μὴ γίνη νεκρὸς ὃς οἱ ταφέντες, οὐ δύνασαι αὐτὸν κατασχεῖν.

ιβ'. Εἶπεν ὁ ἀδελφὸς Ποιμῆν, διτὶ ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Μωϋσέα, ποιῶ τρόπῳ νεκροῖς ἐστὸν ἀνθρωπος ἀπὸ τοῦ πλησίου. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ γέρων ὅτι, Ἐάν μὴ θήσεις ἀνθρωπος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, ἐστὸν¹² ἡδη τριήμερον¹³ ἐν μνημείῳ, οὐ φθάνεις τὸν λόγον τούτον.

ιγ'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Μωϋσέως εἰς Σκῆταιν, ὅτι ὡς ἥμελλεν ἀλθεῖν εἰς τὴν Πέτραν, ἐκοπίασεν θεῶν· καὶ ἐλεγεν ἐν ἐστῷ· Πῶς δύναμαι τὸ ὄντωρ

8. (25) Audivit aliquando rector provincie de abbat Moyse, et Scetim ad videndum eum profectus est: quidam autem rem nuntiaverunt seni; qui surrexit ut fugeret in paludem. Occurrerunt ei, percontatique sunt: Senex, ostende nobis ubinam sit abbatis Moysis cella? Respondit eis: Quid ab eo vultis? homo stolidus est. Veniens ergo processus ad ecclesiam, ait clericis: Ego, auditis abbatis Moysis virtutibus, deveni ut viderem eum. Et ecce obvius nobis fuit senex pergens ad Aegyptum; quem interrogavimus, ubi esset cella abbatis Moysis. Deditque responsum: Quid eum vultis? Mota mente est. Quibus intellectis, tristitia affecti sunt clerici; dixeruntque: Cujusmodi erat senex ille, qui hæc protulit adversus sanctum? Illi: Senex, detrita teste, longus et niger. Tunc clerici: Is ipse est abbas Moyses; qui ne vobiscum congrederetur, ista prolocutus est. Rector cum magno animæ progressu discessit.

9. (26) Dicebat abbas Moyses in Sceti: Si eu studierimus mandata Patrum nostrorum, ego de Deo vobis spondeo, huc barbaros nequaquam venturos. Quod si non servaverimus, iste locus devastabitur.

10. (27) Sedentibus autem aliquando fratribus apud eum, significavit illis: En hodie barbari in Scetim venturi sunt; sed surgite ac fugite. Dicunt ei: Tu ergo non fugis, abba? Respondit: Ego a tot annis exspecto diem hunc, ut compleatur iste sermo Domini Christi: Omnes qui acceperint gladium gladio peribunt¹⁴. Tunc illi: Neque nos fugimus, sed tecum morimur. Excepit: Ego extra culpam sum; videat unusquisque quo modo resideat. Porro erant septem fratres. Ait illis: Ecce barbari ostio appropinquant. Qui intrantes, occiderunt eos. Unus autem fugit post plectram; vidiisque septem coronas descendentes, redimire capita eorum.

11. Frater sic interrogavit abbatem Moysen: Rem video coram me, nec possum eam occupare. Dicit ei senex: Nisi factus fueris mortuus, instar eorum qui sepulcro obleguntur, non poteris illam apprehendere.

12. (28) Referente abbate Pœmene cognovimus, quod frater abbatem Moysen interrogaverit, quali modo homo seipsum mortuum proximo suo efficiat; responderit autem senex: Nisi posuerit homo in corde suo, se jam triduanum in sepulcro jacere, non pertingit ad eum sermonem.

13. Aiebant de abbat Moyse in Sceti, quod Petram venturus, defatigatus est in itinere; dixique apud semetipsum: Qua ratione potero hic

¹⁰ Al. ἀπολαῦνται. ¹¹ Al. inser. φωθηθείς. ¹² Al. ἔχειν. ¹³ Al. τρία ἔτη. ¹⁴ Matth. xxvi, 52.

(25) Vit. Patr. viii, 10.
(26) Vit. Patr. xviii, 13.

(27) Vit. Patr. xviii, 14.

(28) Vit. Patr. x, 63, vii; xxvi, 4.

congregare aquam meam? Tunc descendit ad illum A vox hujusmodi: Intra, nec quidquam curaveris. Itaque introivit. Accesserunt ad eum Patrum nonnulli; nec habuit nisi unicam lagenam aqua: quae ubi parum lenticularum coxisset, consumpta est. Unde senex angebatur. Ergo ingrediens ac egrediens orabat Deum. Cum ecce nubes imbris venit super Petram: atque e pluvia omnia vasa sua implevit. Post haec senem compellant: Edissere nobis, quare ingrediebaris et egrediebaris. Respondet eis: Causam cum Deo disceptabam: Adduxisti me huc, atque en aqua careo, quam bibant servi tui. Propterea intrabam et exibam rogans Deum, usque quo nobis miserit.

14. (29) Dixit abbas Moyses: Debet homo mori socio suo, ut non judicet eum in ulla re.

15. (30) Iterum aixit: Debet homo mortificare se ab omni re mala, priusquam egrediatur e corpore, ut nulli homini male faciat.

16. (31) Et iterum: Nisi homo habuerit in corde suo, quod peccator est, Deus non eum exaudiet. Ait frater: Quid est: Habere in corde, quod peccator sit? Respondit senex: Si quis portet peccata sua, non intuebitur delicta proximi sui.

17. (32) Dixit adhuc: Nisi actio consenserit cum oratione, frustra laborat homo. Interrogavit frater: Quid est consensus operis cum prece? Senex respondit: Ut pro quibus precamur, non amplius faciamus ea. Postquam enim homo dimiserit voluntates suas, tunc Deus reconciliatur ei, et orationem illius admittit.

18. (33) Interrogavit frater: In omni labore hominis, quidnam est quod eum adjuvat? Respondit senex: Deus est qui adjuvat. Scriptum est enim: *Deus noster refugium et virtus; adjutor in tribulacionibus quae invenerunt nos nimis*³⁴. Excepit frater: Jejunia et vigiliae quas homo peragit, quidnam sunt? Senex ad eum: Hæc efficiunt ut anima se humiliter demittat. Namque scriptum est: *Vide humilitatem meam et laborem meum, et dimitte universa delicta mea*³⁵. Si fecerit anima fructus hos, Deus erga illam propterea misericordia commovebitur. Iterum rogavit senem frater: Quid faciet homo in omni tentatione quæ supervenerit ei, vel in omni suggestione inimici? Senex responsum dedit: Flere debet ante bonitatem Dei, ut ei succurrat; et cito quietem capiet, modo rogaverit cum scientia. Quia

μου συναγαγεῖν ὁδε; Καὶ ἡλθεν αὐτῷ φωνῇ λέγουσα· Εἰσελθε, καὶ μηδὲν φροντίσῃς. Εἰσῆλθεν οὖν. Καὶ πάρεβαλον αὐτῷ τινες τῶν Πατέρων, καὶ οὐκ εἶχεν εἰ μή ἐν μόνον λαγύνιον ὄντας· καὶ ποιοῦντος αὐτοῦ μικρὸν φακὸν, ἀνηλώθη. Οὐ δὲ γέρων ἐθαίστη. Εἰσερχόμενος οὖν καὶ ἐξερχόμενος, τὴν χεῖρα τῷ Θεῷ. Καὶ ίδοι νεφέλη βροχῆς ἤλθε κατ' αὐτῆς τῆς Πέτρας· καὶ ἐγέμισεν ὅλα τὰ ἄγγεια αὐτοῦ. Καὶ λέγουσι μετὰ ταῦτα τῷ γέροντι· Εἰπὲ τί μήλη, τί εἰσήρχου. Καὶ λέγει αὐτοῖς δὲ γέρων· Δίκην ἔποιουν μετὰ τοῦ Θεοῦ ὅτι, "Ηνεγκάς με ὡδε, καὶ ίδοις ὑπάροις οὐκ ἔχω ἵνα πίεσιν οἱ δοῦλοι σου. Διὰ τοῦτο εἰσερχόμενην καὶ ἐξερχόμενην παρακαλῶν τὸν Θεόν, ξώς οὐκ ἐπεμψέν τιμῆν.

ιδ. Εἰπεν δ ἀδελφὸς Μωϋσῆς (34), ὅτι ὁφελεῖ δινθρωπος ἀποθανεῖν ἀπὸ τοῦ ἑταίρου αὐτοῦ, τοῦ μὴ κρίνειν αὐτὸν ἐν τινι.

ιε'. Πάλιν εἶπεν ὅτι, "Οφελεῖ δινθρωπος νεκρώσαι ἐστὶν ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος, πρὸ τοῦ ἑξελθεῖν ἀπὸ τοῦ σώματος, τοῦ μὴ κακώσατε τινα δινθρωπον.

ις'. Εἶπε πάλιν· Ἐάν μὴ δινθρωπος ἔχῃ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ὅτι ἀμαρτωλός ἐστιν, ὁ Θεὸς οὐκ εἰσακούει αὐτοῦ. Καὶ εἶπεν δὲ ἀδελφός· Τί ἐστιν, ἔχειν ἐν τῇ καρδίᾳ³⁶ ὅτι ἀμαρτωλός ἐστιν; Καὶ εἶπεν ὁ γέρων ὅτι, Εἰ τις βαστάζει τὰς ἀμαρτίας αὐτοῦ, οὐ βλέπει τὰς τοῦ πλησίον αὐτοῦ.

ιζ'. Εἶπε πάλιν· Ἐάν μὴ συμφωνήσῃ ἡ πρᾶξις μετὰ τῆς εὐχῆς, εἰς μάτην κοπιᾶ³⁷. Καὶ εἶπεν δὲ ἀδελφός· Τί ἐστιν, συμφωνήσις πράξεως μετὰ εὐχῆς; Καὶ εἶπεν δὲ γέρων· Ἰνα ὑπὲρ ὅν εὐχόμεθα, μηκέτι ποιῶμεν αὐτά. Οταν γάρ δινθρωπος ἀφῇ τὰ θελήματα αὐτοῦ, τότε καταλλάσσεται αὐτῷ δὲ Θεός, καὶ δέχεται τὴν εὐχὴν αὐτοῦ.

ιη'. Ἡρώησεν δὲ ἀδελφὸς ὅτι, Ἐν παντὶ κόπῳ του ἀνθρώπου, τι ἐστι τὸ βοηθοῦν αὐτῷ; Καὶ λέγει δὲ γέρων· Οὐ Θεός ἐστιν δὲ βοηθῶν. Γέγραπται γάρ· Ο Θεὸς ἡμῶν καταφυγὴ καὶ δύναμις, βοηθὸς ἐτολμήσοις ταῖς εὑρούσαις ἡμᾶς σφόδρα. Εἴπεν δὲ ἀδελφός· Αἱ νηστεῖαι καὶ ἀγρυπνίαι· δις ποιεῖ δινθρωπος, τι γίνονται; Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Αἴται ποιοῦσι τὴν ψυχὴν ταπεινωθῆναι. Γέγραπται γάρ· Ήδε τὴν ταπεινωσίν μου καὶ τὸν κόπον μου, καὶ ἀφεῖς πάσας τὰς ἀμαρτίας μου. Εάν δὲ ψυχὴ ποιήσῃ τοὺς κακοὺς τούτους, σπλαγχνίζεται δὲ Θεός ἐπ' αὐτῇ δια τοῦν. Λέγει δὲ ἀδελφὸς τῷ γέροντι· Τί ποιήσει δινθρωπος ἐν παντὶ πειρασμῷ ἐπερχομένῳ ἐπάνω αὐτοῦ, ή ἐν παντὶ λογισμῷ τοῦ ἐχθροῦ; Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Κλαίειν ὁφελεῖ δὲνώπιον τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ, ἵνα βοηθήσῃ αὐτῷ· καὶ ἀναπαύεται ταχέως,

³⁴ Psal. xlvi, 2. ³⁵ Psal. xxiv, 18. ³⁶ Al. ἔχειν.

³⁷ Al. inser. αὐτοῦ. ³⁸ Al. add. δινθρωπος.

(29) Vit. Patr. vi, iv, 1.

(30) Vit. Patr. iv, 2.

(31) Vit. Patr. iv, 3.

(32) Vit. Patr. iv, 4.

(33) Vit. Patr. iv, 4, etc.

(34) Εἰτερ δ ἀδελφὸς Μωϋσῆς. Codice optimo viri Illustrissimi Joannis Baptiste Colberti præponitur titulus: Κεφάλαια ζ', & ἀπέστειλεν δ ἀδελφὸς Μωϋσῆς

τῷ ἀδελφῷ Ποιμάνι. In aliis dyobus non pejoris nocte bibliothecæ ejusdem: Ἐπτά κεφάλαια, & ἀπέστειλεν δ ἀδελφὸς Μωϋσῆς τῷ ἀδελφῷ Ποιμένι· καὶ δι ψυλάτων αὐτά, ρύεται ἀπὸ πάσης κολάσεως, καὶ ἀναπαύεται δους ἐὰν κάθηται, εἴτε ἐν ἑρήμῳ, εἴτε μετὰ γελ ἐν μέσῳ ἀδελφῶν. Joannes subdiaconus: Septem capitula, quæ misit abbas Moyses abbati Pæmenio: et qui custodierit ea, liberabitur a pena.

έαν παρακαλῇ ἐν γκώσει· γέγραπται γάρ· Κύριος ἔμοις βοηθός, καὶ οὐ φοβηθήσομαι τι ποιήσει μοι ἀνθρωπος· Ἡράτησεν δὲ ἀδελφὸς ὅτι, Ἰδού ἀνθρωπὸς δέρει τὸν δοῦλον αὐτοῦ δι' ἀμαρτίαν ἦν ἐπραξε. Τι ἔρει ὁ δοῦλος; Λέγει ὁ γέρων· Ἐάν ἔστι δοῦλος καλὸς, ἔρει· Ἐλέησόν με, ἡμάρτηκα. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφός· Οὐδέν δλλό λέγει; Λέγει ὁ γέρων· Οὐχι. Ἀφ' οὗ γάρ τὴν μέμψιν ἐπιτιθεῖ ἐφ' ἑαυτῷ, καὶ εἰπῇ, Ἡμάρτηκα, εὐθέως σπλαγχνίζεται ἐπ' αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ. Τέλος δὲ τούτων πάντων, τὸ μὴ κρίναι τὸν πλησίον. Ὅτε γάρ ἡ χειρ Κυρίου ἀπέκτεινε τὸν πρωτότοκον ἐν γῇ Αἴγυπτῳ, οὐκ ἦν οίκος οὐδὲ οὐκ ἦν ἐν αὐτῷ τεθηκάς. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφός· Τίς ἔστιν ὁ λόγος οὗτος; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων ὅτι, Ἐάν ἡμᾶς ἔάσωσιν³⁵ ίδειν τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, οὐ μὴ θωμεν τὰς ἀμαρτίας τοῦ πλησίον. Μωρὰ γάρ ἔστιν ἀνθρώπῳ, ἔχοντι τὸν ἑαυτοῦ νεκρὸν, ἀφεῖναι αὐτὸν καὶ ἀπελθεῖν κλαύσαι τὸν τοῦ πλησίον. Τὸ ἀποθανεῖν δὲ ἀπὸ τοῦ πλησίον σου, τούτο ἔστι τὸ βαστάσαι σου τὰς ἀμαρτίας, καὶ ἀμεριμνεῖν ἀπὸ παντὸς ἀνθρώπου, ὅτι οὔτος καλὸς ἔστιν, ή οὔτος κακός. Μὴ ποιήσῃς κακὸν μηδὲν ἀνθρώπῳ, μηδὲ λογίζου πονηρὸν ἐν τῇ καρδίᾳ σου εἰς τινα· μηδὲ ἔξουδενωσῃς τινὰ ποιούντα κακόν· μηδὲ πεισθῆς τῷ κακοποιοῦντι τὸν πλησίον αὐτοῦ, μηδὲ χαίρε μετὰ τοῦ ποιοῦντος κακὸν τῷ πλησίον αὐτοῦ· μὴ καταλαλήσῃς τινά· ἀλλὰ λέγε· Ὁ Θεὸς γινώσκει ἔκαστον· μὴ συμπεισθῆς μετὰ τοῦ καταλαλούντος, μηδὲ συγχαρής μετὰ τῆς καταλαλίδες αὐτοῦ, μηδὲ μισθοῖς τὸν καταλαλούντα τὸν πλησίον αὐτοῦ. Καὶ τούτο ἔστι τὸ μὴ κρίναι³⁶. Μὴ ἔχει ἔχθρον μετά τείνος· ἀνθρώπου, καὶ μὴ κρατήσῃς ἔχθρον ἐν τῇ καρδίᾳ σου· μὴ μισθοῖς τὸν ἔχθρανοντα μετὰ τοῦ πλησίον. Καὶ αὐτῇ ἔστιν ἡ εἰρήνη. Ἐν τούτοις ἔσταντι παραχάλει· πρὸς δὲ λίγον χρόνον ὁ κάματος, καὶ εἰς ἀεὶ τὴν ἀνάπτωσις, χάριτι τοῦ Θεοῦ Λόγου. Ἀμήν.

Περὶ τοῦ ἀδεᾶ Ματόν³⁷.

α'. Ἐλεγεν ὁ ἀδεῖς Ματόν· Θέλω ἐργασίαν ἐλαφράν καὶ ἐμμένουσαν, ή ἐπίπονον ἐξ ἀρχῆς καὶ ταχέως ἐκκοπτομένην.

β'. Εἶπε πάλιν· Ὅσον ἐγγίζει ἀνθρωπὸς τῷ Θεῷ, τοσοῦτον ἀμαρτώλων ἔστιν τὸν βλέπει. Ησαΐας γάρ ὁ προφήτης ίδων τὸν Θεὸν³⁸, τάλαν καὶ ἀκάθαρτον Ελεγεν ἔστιν.

γ'. Ἐλεγε πάλιν· Ὅτε ήμην νεώτερος, Ελεγον ἐν διαταρτῷ ὅτι, Τάχα τί ποτε ἐργάζομαι ἀγαθόν· νῦν δὲ ὡς ἐγγήρασα, βλέπω ὅτι οὐκ ἔχω ἐν ἐργον καλὸν ἐνθαυτῷ.

δ'. Εἶπε πάλιν· Οὐκ οἶδεν ὁ Σατανᾶς ποιῶ πάθεις ἥττάται τὴν ψυχήν. Σπείρει μὲν, ἀλλ' οὐκ οἶδεν εἰ θερπεῖ· τοὺς μὲν περὶ πορνείας, τοὺς δὲ περὶ καταλαλίδες λογισμούς, καὶ δύσιών τὰ λοιπὰ πάθη. Καὶ εἰς οἷον πάθος ἔθη τὴν ψυχὴν κλίνασαν, χορηγεῖς αὐτῇ.

³⁵ Al. προσχῶμεν sine ἡμᾶς. ³⁶ Al. κρίνετε καὶ οὐ μὴ κριθῆτε. ³⁷ Al. Ματών. ³⁸ Al. Κύριον. ³⁹ Psal. cxvii, 6. ⁴⁰ Isa. vi, 5.

A Scriptura dicit: *Dominus mihi adjutor; et non timebo quid faciat mihi homo*⁴¹. Adhuc sciscitatus est frater: Ecce homo verberat servum suum, delecti causa quod commisit, quid dicturus est servus? Tum senex: Si servus probus sit, dicet: Miserere mei; peccavi. Frater: Nihilne aliud proferet? Senex: Non. Ex quo enim culpam in se posuerit, et fassus fuerit peccasse se, confessim misericordia erga illum movetur dominus. Porro horum cunctorum summa est, non judicare proximum suum. Nam quando manus Domini omne primogenitum in terra Aegypti interfecit, non erat domus in qua non esset mortuus (35). Tunc frater ad eum: Quid est hoc verbi? Et senex illi: Si nobis permiserint videre peccata nostra, non cernemus peccata proximi. Stultitia quippe est homini mortuum suum habenti, relinquere ipsum, atque proficiendi ad plangendum mortuum proximi. Mori autem erga proximum tuum, illud est, portare delicta tua, nec de quoquam homine esse sollicitum, quod ille bonus sit, aut ille malus. Ne maleficeris ulli homini; nec in tuo corde cogitato malum adversus quemlibet; neque contempseris quemlibet prave agentem; aut consenseris cum eo qui proximum suum vexat; et noli gaudere cum illo qui proximum malo afficit. Ad hæc, ne ullatenus obloquaris; sed dico: Deus unumquemque cognoscit. Ne consenseris cum oblocutore, neque collateris in detractione ejus, non tamen odio habebis detractorem. Et hoc est, non judicare. Noli inimicitias suscipere cum ullo homine, nec retinueris hostilitatem in corde tuo; nou odio prosequeris eum inter quem et proximum similiates intercedunt. Atque hæc est pax. In istis te ipsum consolare. Ad breve tempus labor, in perpetuum requies; gratia Dei Verbi. Amen.

C

De abbatе Matоe.

1. (36) Dicebat abbas Matоe: Malo operacionem levem ac permanentem, quam initio laboriosam, sed cito intercisam ac desinentem.

2. (37) Dixit iterum: Quantum homo Deo appropinquat, tantum se peccatorem agnoscit. Isaías enim propheta⁴², Deum videns, miserum se affirmabat et immundum.

3. Aiebat præterea: Quando eram juvenis, reputabam apud me: Forte aliquid boni operabor; nunc vero postquam senui, video quod ne unum quidem bonum opus in me habeam.

4. (38) Rursus dixit: Nescit Sathanas, cuinam vitio succumbet anima. Seminat quidem, ac ignorat an messurus sit; serit cogitationes tum fornicationis, tum detractionis, similique modo in cæteris vitiis: et ad quem pravum affectum viderit animam propendentem, eidem animæ suppeditat.

(35) Vit. Patr. xv, 28.

(36) Vit. Patr. vii, 11.

5. Frater conuento abbate Matoe, petiit ab eo : A Quo modo Scetiotæ plus sacerent quam Scriptura præcipiat, diligendo inimicos suos plus quam se. Ait ei abbas Matoe : Ego sane eum qui me diligit, non diligo sicut meipsum.

6. Frater interrogavit abbatem Matoem : Quid agam, si venerit ad me frater, sitque dies jejunal aut diluculum? quoniam animo angor. Et ait ei senex : Si quidem angeris, et comederas cum fratre, recte facies. Quod si neminem exspectans, manducaueris, tunc est voluntas tua.

7. Adii, narravit abbas Jacob, abbatem Matoem ; et cum redditurus essem, dixit ei : Cupio proficisci ad Cellia. Ait ille : Saluta nomine meo abbatem Joannem. Veniens igitur ad abbatem Joannem, dico ei : Salutat te abbas Matoe. Tum ad me senex : Ecce abbas Matoe, vere Israelita, in quo dolut non est⁴⁶. Completo autem anno, rursus ad abbatem Matoem accessi ; eique retuli salutationem abbatis Joannis. Et senex : Non sum quidem, inquit, dignus senis elogio; cæterum id scito, quod cum audieris senem qui proximum super se prædicat, ad magnam pietatis mensuram ille pervenit. Hæc est enim perfectio, proximum suum præserre sibi.

8. (39) Referebat abbas Matoe : Venit ad me frater, qui affirmavit, detractionem pejorem esse fornicatione. Et dixi : Durus est hic sermo. Ille igitur mibi : Et quo modo vis esse hanc rem? Ego : Detractio quidem mala est, sed celerem habet curationem; sæpe enim detractor poenitentia ductus veniam petit, dicendo : Male locutus sum. At fornicatio, naturaliter mors est.

9. (40) Perrexit aliquando abbas Matoe a Rhaithu ad partes Magdolorum; erat autem cum eo frater ejus. Et episcopus senem apprehensum, presbyterum fecit. Cumque simul essent, dixit episcopus : Ignosce mibi, abba; scio te noluisse hanc rem; verum ut a te benedicerer, id ausus sum facere. Senex vero respondit ei cum humilitate : Etiam animus meus parum volebat; cæterum propterum graviter fero, quod separandus sim a fratre qui mecum est. Non enim hoc portare possum, ut preces universas faciam solus. Ait episcopus : Si nosti dignum esse, ego ipsum ordinabo. Abbas Matoe exceptit : Utrum quidem dignus sit, nescio; unum vero scio, quod me sit melior. Itaque hunc pariter ordinavit. Atque ambo mortui sunt, cum nunquam altari appropinquassent ad consecrandam

⁴⁶ Joan. i, 47. ⁴⁷ Abest. oī ab al. ⁴⁸ Al. φυσικῶς. ⁴⁹ Al. Γαβάλων εἰ. Βαθύλωνος. ⁵⁰ Al. γενσαμένων. ⁵¹ Al. Θλίβομαι. ⁵² Abest. ποιῆσαι ab al.

(39) Vit. Patr. v, 7.

(40) Vit. Patr. xv, 27.

(41) Άχδ τῆς Ραιθοῦ, ι; τὰ μέρη Μαγδολῶν. Cod. Colbert. Γαβάλων. Juxta Rußnum : de loco qui revocatur Ragitham, in partibus Gebalonis. Ex Pelagio : de Raythu in partibus Gebalon. Versio autem Pachasii : de loco qui vocatur Ragita, in partibus Gebalonis. Magua varietate : non quidem de

ε'. Άδελφος παρέβαλε τῷ ἀδελφῷ Ματῷ, καὶ λέγει αὐτῷ. Πῶς οἱ Σχητιῶται ἐποίουν περισσότερον τῆς Γραφῆς, ἀγαπῶντες τοὺς ἔχθροὺς αὐτῶν ὑπὲρ ἑαυτούς; Λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφὸς Ματώντος : Έγὼ τέως τὸν ἀγαπῶντά με οὐκ ἀγαπῶ ὡς ἐμαυτόν.

ζ'. Άδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ματώντος : Τί ποιήσω ἐὰν παραβάλῃ μοι ἀδελφὸς, καὶ ἔστι νηστεῖα ἢ πρῶ; δι τοιούτην. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων : Έὰν μὲν οὐ⁵³ θλίβῃ, καὶ φάγης μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ, καλῶς ποιεῖς. Έὰν δὲ μὴ προσδοκᾶς τινα, καὶ φάγης, τούτῳ σὸν θελημά ἔστιν.

ζ'. Εἶπεν ὁ ἀδελφὸς Ιακὼβ ὅτι, Παρέβαλον τῷ ἀδελφῷ Ματῷ· καὶ ἀνακάμψαντος μου, εἶπον αὐτῷ ὅτι, Θέλω παραβαλεῖν εἰς τὰ Κελλία. Καὶ εἶπε μοι : "Ασπασαι ἐξ ἐμοῦ τὸν ἀδελφὸν Ιωάννην. Ἐλθὼν δὲ ἐγὼ πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ιωάννην, λέγω αὐτῷ : "Ασπάσεται σε ὁ ἀδελφὸς Ματώντος. Καὶ λέγει μοι ὁ γέρων : Ιδού ὁ ἀδελφὸς Ματώντος, ἀληθῶς Χοραγὸς Ιωτῆς, ἐν ψ δόλος οὐκ ἔστι. Καὶ πληρωθέντος ἐνιαυτοῦ, πάλιν παρέβαλον τῷ ἀδελφῷ Ματῷ· καὶ εἶπον αὐτῷ τὸν ἀσπασμὸν τοῦ ἀδελφοῦ Ιωάννου. Καὶ λέγει ὁ γέρων : Οὐκ εἰμὶ μὲν ἔξιος τοῦ λόγου τοῦ γέροντος· πλὴν τοῦτο γίνωσκε, δι τοιούτου ὑπὲρ ἑαυτόν, εἰς μέτρα μεγάλα ἔφθασεν. Αὗτη γάρ ἔστιν ἡ τελειότης, ὥστε τὸν πλησίον ἑαυτοῦ δοξάζειν ὑπὲρ ἑαυτόν.

η'. Εἰλεγεν ὁ ἀδελφὸς Ματώντος δι τοιούτου πρὸς μὲν, καὶ εἶπε μοι, δι τοιούτου πατέρα λαλεῖα χειρόν ἔστι τῆς πορνείας. Καὶ εἶπον : Σκληρός ἔστιν ὁ λόγος. Λέγει οὖν μοι : Καὶ πῶς θέλεις εἶναι τὸ πρᾶγμα τούτο; Έγὼ δὲ ἐψην· Ή μὲν χαταλαία κακή ἔστιν ταχείαν δὲ ἔχει θεραπείαν· μετανοεῖ γάρ πολλάκις ἀχαταλαίησας, λέγων : Κακῶς ἐλάλησα. Ή δὲ πορνεία, φυσικὸς⁵⁴ θάνατός ἔστιν.

θ'. Απῆγλε ποτε ὁ ἀδελφὸς Ματώντος ἀπὸ τῆς Ραιθοῦ, εἰς τὰ μέρη Μαγδολῶν⁵⁵ (41). ἦν δὲ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ. Καὶ χρατήσας ὁ ἐπίσκοπος τὸν γέροντα, ἐποίησεν αὐτὸν πρεσβύτερον. Καὶ γενομένων⁵⁶ αὐτῶν ὅμοι, ἐλεγεν ὁ ἐπίσκοπος : Συγχώρησόν μοι, ἀδελφό· οἶδα δι τοιούτου πρᾶγμα τούτο· ἀλλὰ διὰ τὸ εὐλογηθῆναι με παρὰ σοῦ, ἐτόλμησα τοῦτο ποιῆσαι. Εἴπε δὲ αὐτῷ ὁ γέρων μετὰ ταπεινώσεως· Καὶ δὲ λογισμός μου μικρὸν θελεν· πλὴν εἰς τοῦτο ἐγὼ κοπιῶ⁵⁷, δι τοιούτου πρᾶγμα τούτου μετ' ἐμοῦ. Οὐ διατάξω γάρ δόλας τὰς εὑνέκτιας ποιῆσαι⁵⁸ μόνος. Καὶ λέγει ὁ ἐπίσκοπος : Εἰ οἶδας δι τοιούτου ποιῆσαι, έγὼ αὐτὸν χειροτονῶ. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφὸς Ματώντος : Εἰ μὲν δέξιος ἔστιν, οὐκ οἶδα· έν δὲ οἶδα, δι τοιούτου ποιῆσαι, έγὼ αὐτὸν. Καὶ ἐκοιμήθησαν οἱ

Rhaithu : quippe quæ intelligi possit, orta ex pronuntiacione gutturali Orientalium; sed in alia voce. Conciliatio forsitan petenda est ex his Eusebii libro De locis Hebraicis : Μαγδεῖτὴ· καὶ αὐτὴ τῶν ἡγεμόνων Ἐδὼν ἐν τῇ Γαβαληνῇ. Hoc est secundum versionem Hieronymi, Magdiel : et hrc in regione Gabalena, possessa olim a ducibus Edom.

ἀμφότεροι, μή ἐγγίσαντες θυσιαστρίων ἔνεχεν τοῦ παιδίσαι προσφοράν. Ἐλεγει δὲ ὁ γέρων· Πιστεύω εἰς τὸν Θεόν, διτὶ⁴² οὐκ ἔχω κρῖμα πολὺ διὰ τὴν χειροτονίαν, διότε οὐ ποιῶ προσφοράν. Τῶν γάρ ἀμέμπτων ἔστιν ἡ χειροτονία.

ι'. Εἶπεν ὁ ἀδελφὸς Ματόνης διτὶ· Τρεῖς γέροντες ἀπῆλθον πρὸς τὸν ἀδελφὸν Παφνυούτιον τὸν λεγόμενον Κεραδάνην, ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐτὸν λόγον. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ γέρων· Τί θέλετε εἴπων ὑμῖν; Πνευματικὸν ἢ σωματικόν; Λέγουσιν αὐτῷ· Πνευματικόν. Δέγει αὐτοῖς ὁ γέρων· Υπάγετε, ἀγαπήσατε τὴν Θελήσιν ὑπὲρ τὴν ἀνάπτωσιν, καὶ τὴν ἀτιμίαν πλέον τῆς δόξης, καὶ τὸ διδόναι μᾶλλον ἢ λαμβάνειν.

ιι'. Ἡρώτησεν ἀδελφὸς τὸν ἀδελφὸν Ματόνην, λέγων· Εἰπέ μοι βῆμα. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Ὑπαγε, παρακάλεσον τὸν Θεόν, ἵνα δώσει πένθος εἰς τὴν καρδίαν σου, καὶ ταπείνωσιν· καὶ πρόσεχε πάντοτε τὰς ἀμαρτίας σου· καὶ μὴ κρίνεις δόλους, ἀλλὰ γενοῦ ὑποκάτω πάντων· καὶ μὴ ἔχῃ φίλαν μετὰ παιδίου, μήτε γυναικός, μήτε φίλου αἱρετικόν· καὶ κόρυν τὴν παρθεσίαν ἀπὸ σοῦ· καὶ κράτει τὴν γλώσσαν καὶ τὴν κοιλίαν σου, καὶ ἀπὸ οἴνου μικρόν· καὶ ἔάν τις λαλήσῃ περὶ πράγματος οἰουδήποτε, μὴ φιλονείκει μετ' αὐτοῦ· ἀλλ' ἔάν καλῶς λέγῃ, εἰπέ· Να· ἔάν δὲ κακῶς, εἰπέ· Σὺ οἶδας πῶς λαλεῖς· καὶ μὴ ἔριζε μετ' αὐτοῦ περὶ ὅν ἐλάλησε. Καὶ αὕτη ἔστιν ἡ ταπείνωσις.

ιιι'. Ἡρώτησεν ἀδελφὸς τὸν ἀδελφὸν Ματόνην· Εἰπέ μοι βῆμα. Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Πάσαν φιλονεικίαν ἀπὸ παντὸς πράγματος κόρυν ἀπὸ σοῦ· κλαύσον δὲ καὶ πένθησον, διτὶ ὁ καρδίας ἡγγίσεν.

ιii'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ματόνην, λέγων· Τί ποιήσω; διτὶ ἡ γλώσσα μου θλίψει με· καὶ διὰν ἔρχομαι ἐν μέσῳ τῶν ἀνθρώπων, οὐ δύναμαι κατασχεῖν αὐτήν· ἀλλὰ κατακρίνεις αὐτοὺς ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ, καὶ ἐλέγχω αὐτούς. Τί οὖν ποιήσω; Καὶ ἀποκρίθεις ὁ γέρων εἶπεν· Εἰ οὐ δύνασαι κατέχειν ἔστιν, φύγε καταμόνας. Ἀσθένεια γάρ ἔστιν. Ὁ δὲ καθήμενος ἡμετά ἀδελφῶν, οὐκ ὄφελεις εἶναι τετραγωνιαῖος, ἀλλὰ στρογγύλος, ἵνα πρὸς πάντας κυλίηται. Καὶ εἶπεν ὁ γέρων· Οὐ κατὰ ἀρετὴν κάθημαι καταμόνας, ἀλλὰ κατὰ ἀσθένειαν· δυνατοί γάρ εἰσιν, οἱ ἔρχομενοι εἰς τὸ μέσον τῶν ἀνθρώπων.

Περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Μάρκου μαθητοῦ τοῦ ἀδελφοῦ Σιλουανοῦ.

α'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Σιλουανοῦ, διτὶ εἶχε μαθητὴν ἐν Σκῆται, Μάρκον ὀνόματι· ἦν δὲ ἔχων ὑπακοὴν μεγάλην, καὶ ἦν καλλιγράφus (42). Ἡγάπα δὲ εὐτὸν ὁ γέρων διὰ τὴν ὑπακοὴν αὐτοῦ. Εἶχε δὲ ἀλλούς ἔνδεκα μαθητάς, καὶ ἐθλίσσοντο, διτὶ τὴν τιμὴν αὐτὸν ὑπὲρ αὐτούς. Καὶ ἀκούσαντες οἱ γέροντες, ἐλυπήθησαν. Ἡλθον δὲ ἐν μιᾷ πρὸς αὐτὸν οἱ γέροντες, καὶ

⁴² Al. inser. τάχα.

(42) *Καλλιγράφος*. Ex veteri et noto nomine occurrit mihi recentius ac ignotius, quod legi in *Analectis veteribus Mabillonii tom. I*; p. 430, in isto versu:

Hoc quoque perfecto verborum callicinato.

Existimo autem, non improbabili, ni fallor, conje-

A oblationem. Aiebat autem senex: Confido in Deo, non magno me obnoxium esse judicio propter ordinationem, quod Eucharistiam non conficiam. Et enim inculpatorum est ordinatio.

10. Retulit abbas Mattoes: Tres senes perrexerunt ad abbatem Paphnutium qui vocabatur Cephalas, ut peterent ab eo aliquid sermonis. Et dixit eis senex: Quid vultis vobis proferam? Spirituale, vel corporale? Spirituale, inquiunt. Excepit senex: Abite, diligite afflictionem plusquam requiem, ignorominiam plusquam gloriam, et dare magis quam accipere.

11. Rogavit frater abbate Matoem, ut ei sermonem doctrinæ proferret. Ille ad eum: Deum prebare, ut det luctum in corde tuo, necnon humilitatem. Attende semper ad peccata tua. Alios ne judica, sed sub omnibus te ponito. Noli habere amicitiam cum puero, neque notitiam cum muliere; nec amicum habeas hæreticum. Abscindle a te fiduciam loquendique libertatem. Contine linguam ventremque, ac modico vino utere. Si quis locutus fuerit de qualibet re, ne contendas cum eo; sed si recte disserit, dic: Etiam; si vero male, dicio: Tu scis quo modo loquaris: neque concerta cum illo de rebus quas protulit. Atque haec est humilitas.

12. Interrogavit frater abbate Matoem: Dic mihi verbum. Responditque ei: Omnem contentiōnem ex omni negotio, a te amputa; plora autem C ac luge, quia tem̄pus prope est.

13. Frater hisct verbis percontatus est abbatem Matoem: Quid agam? quod lingua mea me vexat; et cum in medium hominum prodiero, non possum continere illam; sed ipsos in omni opere bono condemno, ipsos redarguo. Quid igitur faciam? Senex ad hunc modum respondit: Si non vales continere te ipsum, fuge in locum ubi solitarie vivas. Insírmitas enim est. Qui porro cum fratribus manet, non debet esse quadrangularis, sed rotundus, ut ad omnes volvatur. Addidit senex: Non ex virtute solitarius sedeo, sed juxta imbecillitatem; potentes quippe ac validi sunt, qui in hominum medium procedunt.

D De abbe Marco discipulo abbatis Silvani.

1. (42*) Memorabant de abbate Silvano, quod in Sceti habuerit discipulum, Marcum nomine, obedientiæ virtute præstantem, atque calligraphum seu antiquarium. Diligebatur autem a sene propter obedientiam. Sed et habuit undecim alios discipulos, qui ægre serebant quod illum plus ipsis amaret. Id porro audientes senes, contristati sunt. Et quadam

ctura, versificatorem barbarum, ad similitudinem verbi sermocinari, procudisse callicinari, et intellexisse per callicinatum, pulchrum cantum, præclarum carmen.

(42') *Vit. Patr. xiv, 5*

die accedentes, accusabant eum. At senex assumptis iis egressus est; ac per singulas cellas pulsans, dicebat: Frater ille, veni, te mihi opus est. Nec ex iis ullus illlico prodiit, secuturus eum. Ubi vero pertigit ad cellam Marci, foresque feriit, vocans: Marce; ille, audita senis voce, statim extra prosiliuit. Senexque misit eum ad ministerium. Ad senes autem ait: Patres, ubi sunt fratres reliqui? Deinde ingressus in cellam ejus, contrectavit ipsius quaternionem; invenitque quod manum misisset ad exarandam litteram ω , sed audiens senem non vertisset calatum ut compleret eam. Tunc senes ita locuti sunt: Revera quem tu diligis, abba, et nos diligimus, Deusque diligit eum.

2. De abbe Silvano commemorabant, quod aliquando in Sceti ambulans cum senibus, volensque iis discipuli sui Marci obedientiam ostendere, ac propter quid diligenter eum, conspecto parvo apro, dixit ei: Cernis, fili, parvum illum bubulum? Respondit: Etiam, abba. Et cornua ejus quam elegantia sunt? Ait: Næ, abba. Senes ergo demirati sunt responsum ejus, et adfiscati sunt instructique ob tantam obedientiam.

3. (43) Venit aliquando cum magno comitatus apparatu, mater abbatis Marci, ut videret eum: ad quam cum exiisset senex, illa dixit: Abba, jube ut filius meus egrediatur, quo videam eum. Intrans autem senex, ait Marco: Prodi, ut te conspiciat mater tua. Gestabat autem vestem e variis panni segmentis consultam, eratque fuligine coquinta tintitus. Igitur propter obedientiam exiens, clausit oculos, et dixii: Salvos vos volo, salvos vos volo, salvos vos volo; nec vidit quemquam. Mater vero non agnivit ipsum. Iterum ergo misit ad senem, petens: Abba, mitte mibi filium meum, ut eum spectem. Tum senex ad Marcus: Nonne dixi tibi: Egressere, ut te aspiciat mater tua? Respondit Marcus: Egressus sum, juxta sermonem tuum, abba. Verum rogo te, ne iterum jubeas me exire, ut ne tibi sim inobsequens. Tunc egressus senex ait mulieri: Ipse est qui venit ad vos, dixitque: Salvos vos volo. Et hortatus consolatusque eam, ita dimisit.

4. Alias contigit, ut egressus e Sceti, pergeret in montem Sina, et illic maneret. Misit mater Marci, adjurans cum lacrymis, ut exiret filius ejus, ac videret eum. Senex autem illum dimisit. Cumque composuisset melotem suam ad excendum, et venisset ut senem salutaret, illico cœpit flere; nec egressus est.

5. (44) Referebant de abbe Silvano, quod cum vellet in Syriam proficisci, dixerit ei discipulus ejus Marcus: Pater, nolo exire hinc; sed nec te patiar egredi, abba. Verum hic tres dies permainto. Et tertia die morte occubuit Marcus.

⁴⁴ Hac, καὶ ἑνεκάλουν αὐτὸν, absunt ab al. ⁴⁵ Al. τὸ οἱρᾶστο. ⁴⁶ Dcest αὐτὸν in al. ⁴⁷ Al. ins. δι. ⁴⁸ Al. ἀδελφοῦ. ⁴⁹ Al. τῷ νιῷ. ⁵⁰ Al. οὐδὲ ἡ μ. α. ἐγν. α. δι. οὗτος ἦν. ⁵¹ Abest ἄπαξ ab al. ⁵² Al. inser. διλασ. ⁵³ Al. add. ἐν εἰσιγῇ.

A ἑνεκάλουν αὐτὸν⁴⁴. Λαβὼν δὲ αὐτὸν ἐξῆλθε, καὶ ἔχρουσε κατὰ κελλίον, λέγων. Όνδεινα ἀδελφὲ, δεῦρο, δι. χρῆσα σου. Καὶ εἰς ἔξ αὐτῶν, οὐκ ἤκαλούθησεν αὐτῷ εὑθύς. Καὶ ἐλθὼν ἐπὶ τὴν κέλλαν Μάρκου, ἔχρουσε, λέγων Μάρκε. Οὐ δὲ ἀκούσας τῆς φωνῆς τοῦ γέροντος, εὐθὺς ἐπήδησεν ἕξω· καὶ ἐπεμψεν αὐτὸν εἰς διακονίαν. Καὶ λέγει τοῖς γέρουσι· Ποῦ εἰσήσθης; Λοιποὶ ἀδελφοί, Πατέρες; Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν κέλλαν αὐτοῦ, ἐψηλάφησε τὸ τετράδιον αὐτοῦ· καὶ εὑρεν δι. τινα ἔβαλε χείρα ποιεῖν⁴⁵· καὶ ἀκούσας τοῦ γέροντος, οὐκ ἔστρεψε τὸν κάλαμον πληρώσαι αὐτό. Λέγουσιν οὖν οἱ γέροντες· Όντως δν σὺ ἀγαπᾷς, ἀδελφὲ, καὶ ἡμεῖς αὐτὸν⁴⁶ ἀγαπῶμεν, καὶ⁴⁷ ὁ Θεὸς αὐτὸν ἀγαπᾷ.

B β'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Σιλουανοῦ, δι. ποτὲ περιπατῶν ἐν τῇ Σκήτῃ μετὰ τῶν γερόντων, καὶ θέλων αὐτοῖς τὴν ὑπακοὴν τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Μάρκου δεῖξαι, καὶ δι. δ ἀγαπᾶ αὐτὸν, θεωρήσας μικρὸν σύαγρον, λέγει αὐτῷ· Θεωρεῖς τὸ μικρὸν βουβάλιον ἔκεινο, τέχνον; Λέγει αὐτῷ· Ναὶ, ἀδελφὲ. Καὶ τὰ κέρατα αὐτοῦ πῶς πιθανά εἰσιν; Λέγει· Ναὶ, ἀδελφὲ. Καὶ ἔθαυμασαν οἱ γέροντες τὴν ἀπόκρισιν αὐτοῦ, καὶ ὥκοδομηθῆσαν ἐν τῇ ὑπακοῇ αὐτοῦ.

C γ'. Κατῆλθε ποτὲ ἡ μήτηρ τοῦ ἀδελφᾶ⁴⁸ Μάρκου ιδεῖν αὐτὸν· καὶ εἶχε πολλὴν φαντασίαν. Καὶ ἐξῆλθεν δι. γέρων πρὸς αὐτήν. Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἀδελφὲ, εἰπὲ τὸν υἱόν⁴⁹ μου ἐξελθεῖν, ἵνα ἴδω αὐτόν. Εἰσελθὼν δὲ δι. γέρων, εἶπεν αὐτῷ· Ἐξελθε, ἵνα σε ἰδῃ ἡ μήτηρ σου. Ἡ δὲ φορίου κεντούριον, καὶ ἱσοδωμένος ἀπὸ τοῦ μαγειρείου. Καὶ ἐξελθὼν ὀδὺ τὴν ὑπακοὴν, ἐξάμυμσε τοὺς δψθαλμοὺς αὐτοῦ, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Σωθείητε, σωθείητε, σωθείητε· καὶ οὐκ εἰδεν αὐτούς. Ἡ δὲ μήτηρ αὐτοῦ οὐκ ἐγνώρισεν αὐτόν⁵⁰. Πάλιν οὖν πέμπει πρὸς τὸν γέροντα, λέγουσα· Ἀδελφὲ, πέμψον μοι τὸν υἱόν μου, ἵνα αὐτὸν ἴδω. Καὶ εἶπε τῷ Μάρκῳ· Οὐχ εἶπόν σοι· Ἐξελθε, ἵνα σε ἰδῃ ἡ μήτηρ σου; Καὶ εἶπεν αὐτῷ δι. Μάρκος· Ἐξῆλθον κατὰ τὸν λόγον σου, ἀδελφὲ. Πλήρη παρακαλῶ σε, μή εἰπῆς μοι δόλο ἄπαξ⁵¹ ἐξελθεῖν, ἵνα μή παρακούσω σου. Καὶ ἐξελθὼν δι. γέρων εἶπεν αὐτῇ· Αὐτός ἐστιν δ ἀπαντήσας ὑμῖν, λέγων· Σωθείητε. Καὶ παρακαλέσας αὐτήν ἀπέλυσεν.

D δ'. Ἀλλοτε συνέδη αὐτὸν ἐξελθεῖν ἀπὸ Σκήτεως, καὶ ἀπελθεῖν εἰς τὸ δρός τὸ Σινά, καὶ μεῖναι ἐκεῖ. Καὶ ἐπεμψεν δι. μήτηρ τοῦ Μάρκου ἤρκιζουσα αὐτὸν μετὰ δακρύων, ἵνα ἐξελθεῖ δι. υἱὸς αὐτῆς, καὶ ἰδῃ αὐτόν. Οὐ δὲ γέρων ἀπέλυσεν αὐτόν. Καὶ ὡς ἐποίει τὴν μηλωτὴν αὐτοῦ τοῦ ἐξελθεῖν, καὶ ἤρχετο ἀσπάσασθει τὸν γέροντα, εὐθέως ἔδαλλε κλαίειν, καὶ οὐκ ἐξήρχετο.

E'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Σιλουανοῦ, δι. οὓς ήθελεν ἐξελθεῖν εἰς Συρίαν, εἶπεν αὐτῷ δ. μαθητῆς αὐτοῦ Μάρκος· Πάτερ, οὐ θέλω ἐξελθεῖν ἔθεν· ἀλλ' οὐδὲ σὲ ἀφῶ ἐξελθεῖν, ἀδελφὲ. Ἀλλὰ παράμεινον ὡδεῖς τρεῖς; ήμέρας. Καὶ τῇ τοτῇ ημέρᾳ ἐκοιμήθη⁵².

Περὶ τοῦ ἀδεῖαν Μιλησίου.

A

De abate Milesio.

α'. Παρερχόμενος δὲ ἀδεῖας Μιλήσιος διά τινος τόπου, εἶδε τίνα μοναχὸν κρατούμενον ὑπὸ τίνος, ὡς φόνον ποιήσαντα. Καὶ προσεγγίσας δὲ γέρων, ἐπερύθησε τὸν ἀδελφόν. Καὶ μαθὼν ὅτι συκοφαντεῖται, λέγει πρὸς τοὺς κατέχοντας αὐτὸν· Ποῦ ἔστιν δὲ φρονεύεις; Καὶ ἔδειξαν αὐτῷ. Καὶ προσεγγίσας τῷ φρονεύεντι, εἶπε πᾶσι προσεύξασθαι. Αὐτοῦ δὲ ἐκπετάσαντος τὰς χεῖρας πρὸς τὸν Θεόν, ἀνέστη δὲ νέκρος. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ἐπὶ πάντων· Εἰπὲ ἡμῖν τίς ἔστιν δὲ φρονεύσας σε. Ό δὲ εἶπεν, ὅτι Εἰσελθὼν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, δέδωκα χρήματα τῷ πρεσβυτέρῳ· δὲ ἀναστάς. Ἐσφαέ με· καὶ ἀπενέγκας, ἔρριψεν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ ἀδεῖαν. Ἀλλὰ παρακαλῶ ὑμᾶς, ληφθῆναι τὰ χρήματα, καὶ δοθῆναι τοῖς τέκνοις μου. Τότε εἶπε πρὸς αὐτὸν δὲ γέρων· Ἀπελθε, καὶ κοιμῶ, ἵνα δὲ θύῃ δὲ Κύριος, καὶ ἐγερῇ τε.

β'. "Ἄλλοτε οἰκοῦντος αὐτοῦ μετὰ δύο μαθητῶν ἐν τοῖς δροῖς Περτίδος, ἐξῆλθον δύο οὐλοὶ τοῦ βασιλέως ταρκινοὶ ἀδελφοί, ἀγρεύσας κατὰ τὸ θέος. Ἐθαλον δὲ λίνα ἐπὶ πολὺ διάστημα καθὼν ἐπὶ τεσσαράκοντα μίλια· ὥστε εἰ εὐρίσκεται ἵσω τῶν λίνων, ἀγρεύσωσι καὶ ἀποκτείνωσι κόντοις. Εὑρέθη δὲ δὲ γέρων μετὰ τῶν δύο μαθητῶν αὐτοῦ. Καὶ θεασάμενοι αὐτὸν τριχώδη καὶ ὡς ἄγριον, ἐξεπλάγησαν, καὶ εἶπον αὐτῷ· Ἀνθρώπος εἰ ή πνεῦμα, εἰπὲ ἡμῖν. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ἀνθρώπος εἰμι ἀμάρτωλος· καὶ ἐξῆλθον κλαύσας τὰς ἀμάρτιας μου· καὶ προσκυνῶ Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν τὸν Γίδην τοῦ Θεού τοῦ ζῶντος. Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· Οὐκ ἔστιν ἄλλος Θεός, πλὴν τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ ἥδατος· δὲ ἐσένοντο. Ἀλλὰ πρόσελθε, καὶ ἐπιθυσον αὐτοῖς. Ό δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Ταῦτα κτισματά εἰσι, καὶ πλανάσθε· ἀλλὰ παρακαλῶ ὑμᾶς ἐπιστρέψαις καὶ γνῶναι τὸν ἀληθινὸν Θεὸν τὸν κατακρίθεντα καὶ σταυρωθέντα λέγεις Θεὸν εἶναι ἀληθινόν; Καὶ λέγει δὲ γέρων· Τὸν σταυρώσαντα τὴν ἀμαρτίαν, καὶ ἀποκτείναντα τὸν θάνατον, αὐτὸν λέγω εἶναι Θεὸν ἀληθινόν. Αὐτοὶ δὲ βασανίζοντες αὐτὸν μετὰ καὶ τῶν ἀδελφῶν, ἡνάγκαζον θύειν. Καὶ πολλὰ βασανίσαντες, ἀπεκεφάλισαν τοὺς δύο ἀδελφούς· τὸν δὲ γέροντα ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐβασάνιζον· ὑστερὸν δὲ, τῇ τέχνῃ αὐτῶν ἔστησαν αὐτὸν εἰς τὸ μέσον, καὶ ἔρριψαν βέλη, δὲ εἰς ἐμπροσθεν, καὶ δὲ εἰς δηποσθεν αὐτοῦ. Αὐτὸς δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Τεπειδὴ γεγόνατε ἐν ὁμονοίᾳ, καὶ ἐκχέετε αἷμα ἀθώον, ἐν μιᾷ ῥοτῇ αἱροιν ταύτη τῇ ἡρῷ, ἀπεκνωθεὶς τῇ μήτηρ ὑμῶν ἀφ' ὑμῶν, καὶ στερηθεὶς τῆς ἀγάπης ὑμῶν, καὶ τοῖς ἰδοις βέλεσιν ἀλλήλων τὰ αἷματα ἐκχέτε. Καταφρονήσαντες δὲ τοῦ ῥήματος αὐτοῦ, ἤλθον ἐπὶ τὴν αὔριον θηρεύσας. Καὶ ἔκλισεν ἀπ' αὐτῶν μία ἔλαφος. Καὶ καθίσαντες τοῖς ἵπποις, κατέδραμον ἐπὶ τὸ καταλαβεῖν αὐτήν· καὶ φίμαντες βέλη κατ' αὐτῆς, ἐκόλλησαν ἀλλήλοις ἕτα τῆς καρδίας ἐστῶν· κατὰ τὸ ῥῆμα τοῦ γέροντος δὲ εἶπεν αὐτοῖς, καταρώμενος αὐτοῖς. Καὶ ἀπέθανον.

(45) *Vit. Patr. vii, 12.*

PATROL. GR. LXV.

1. Pertransiens abbas Milesius per quendam locum, vidit monachum ab aliquo teneri, velut homicidam. Et appropinquans senex interrogavit fratrem. Cumque didicisset, calumniam ei fieri, ad illos qui detinebant ait: Ubi est qui interfectus fuit? Et ostenderunt ei. Itaque ad interfectum proximans, indixit cunctis ut orarent. Postquam vero manus expandisset ad Deum, surrexit mortuus. Tum coram omnibus Milesius dixit ei: Effare nobis quis occiderit te. Ille narravit sic: Ingressus in Ecclesiam, dedi pecunias presbytero; qui surgens jugulavit me, asportansque projecit in abbatis monasterium. Sed rogo vos, uti pecuniae recuperentur, ac tradantur liberis meis. Tum ad illum senex: Abi, et dormi, donec advenerit Dominus atque excitaverit te.

2. (45) Alias habitante eo cum duobus discipulis in Persidia finibus, duo filii regis, fratres secundum carnem, egressi sunt ad consuetam venationem. Extenderunt autem retia ad multum spatium per quadragesima circiter miliaria, ut quidquid conclusum suisset, venarentur, contisque interficerent. Repertus autem est intra senex cum duobus discipulis. Quem intuiti pilosum ac velut agrestem, obstupuerunt, dixeruntque ei: Sisne homo, vel spiritus, nobis edissere. Respondit: Homo sum peccator, qui exii ut deflerem peccata mea; adoro autem Iesum Christum Filium Dei viventis. At illi ad eum: Non est alias Deus praeter solem, ignem et aquam; quæ scilicet ipsi adorabant. Igitur accede, iisque sacrificia. Tum ille, Hæc, inquit, creature sunt, vosque erratis: sed obsecro, convertimini, cognoscite verum Deum, omnium istorum creatorem. Exceperunt: Ain' condemnatum illum crucique affixum, esse verum Deum? (46) Senex: Eum qui cruci affixit peccatum, et occidit mortem, hunc affirmo esse verum Deum. Porro ii tormentum ipsi tum fratribus inferentes, compellebant ad sacrificandum. Ac post multos cruciatus, duos fratres capite truncarunt; semem vero per multos dies tormentis subjecerunt. Deinde ex arte sua venatoria collocaverunt illum in medio, et emiserunt sagittas, unus ante, a tergo alter. Tunc senex dixit eis: Quandoquidem uno consensu effunditis sanguinem innocentem, in momento uno eras, hac ipsa hora, mater vestra orabitur vobis liberis suis, privabiturque charitate vestra, necnon propriis jaculis mutuum sanguinem fundetis. Illi orationem ejus nihil pendentes, profecti sunt postero die ad venatum. Ecce extulit se inter ipsos cervus. Unde consensis equis, cucurrerunt, ut comprehenderent, cumque jacula emisissent, invicem perforerunt corda; secundum verbum quod protulerat senex, iis imprecatus. Atque ita mortui sunt.

(46) *Martyrium Ignatii n. 6.*

10

De abbatे Motio.

1. (47) Frater interrogavit abbatem Motium, hoc sermone: Si abierto ad manendum alicubi, quomodo vis illuc degam? Respondit senex: Si in quopiam loco habitaveris, noli tibi nomen in quoquam conciliare, dicendo: Non accedo ad collectam; vel, In agape non comedo. Hæc enim vanum nomen efficiunt, posteaque incides in turbamentum. Nam homines ubi ista reperiunt, ibi currunt. Ait iterum frater: Quid ergo faciam? Tum senex: Ubique, inquit, resederis, æquo pede cum omnibus incede; et quidquid videris fieri a viris de quorum pietate certus es, id facito, tuncque requiem conquereris. Hoc quippe humilitas est, te cum iis æquari. Et homines intuiti te cæterorum limites non transgredi, instar eorum habent; nullusque interturbat te.

2. (48) Narravit de abbate Motio discipulus ejus abbas Isaac: ambo autem fuerunt episcopi; quod primo ædificavit sibi senex monasterium ad Heraclam; quodque cum illinc recessisset, atque venisset in alium locum, iterum ædificavit. Sed ex instigatione diaboli, inventus est illuc frater quidam ei inimicus ac molestus. Unde surgens senex, secessit ad vicum suum, sibique monasterium conficit, in quo conclusit sese. Postea senes loci e quo exierat, assumentes etiam fratrem qui similitatem adversus eum habuerat, perrexerunt, rogaturi, ut reducerent in monasterium. Cumque appropinquassent loco in quo degebat abbas Sores, melotes suas et fratrem quocum dissidiun fuerat reliquerunt juxta eum. Utque pulsaverunt, senex apposuit parvam scalam, prospexit, agnivit ens, et interrogavit: Ubi sunt melotes vestræ? Responderunt: En, hoc in loco, cum illo fratre. Postquam autem senex audivit notum fratris qui causa tristitiae exsisterat, præ gaudio eduxit secum, confregit ostium, egressusque cucurrit ad locum in quo erat frater; ac prior incurvavit se supplex, amplexusque est illum, atque introduxit in cellam suam. Tum per tres dies recreavit eos, seque cum ipsis oblectavit, quod facere nequam consueverat; surgens denique, una prosector est. Cæterum postea factus est episcopus. Erat enim miraculorum effector. Sed et discipulum ejus abbatem Isaacum beatus Cyrilus episcopum creavit.

De abbatе Megethio.

1. Relatum fuit de abbatе Megethio, quod egresso eo e cella, si mentem subiisset cogitatio secedendi e loco, non regredetur in cellam suam. Nihil quippe materiæ ex hoc sæculo possidebat, nisi acum unam qua palmas suas scindebat. Consciebat enim quotidie tres sportellas, unde alebatur.

* Al. Ματόι. * F. inser. οὐκ. * F. πρώτως. * Al. Ελαεῖς.

(47) *Vit. Patr. viii, 2.*

A

Περὶ τοῦ ἀβδᾶ Μωτίου.

α'. Ἀδελφὸς ἡρώντης τὸν ἀβδᾶν Μώτιον⁴, λέγων. Ἐὰν ἀπέλθω μεῖναι εἰς τόπον, πῶς θέλεις διάξω ἑκεῖ; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων. Ἐὰν οἰκήσῃς εἰς τόπον, μὴ θελῆσῃς ἐκβαλεῖν σεαυτῷ δνομα ἐν τινι, δτι οὐκ ἔξερχομαι εἰς σύναξιν, ή εἰς ἀγάπην οὐκ ἐσθιω. Ταῦτα γάρ δνομα ποιοῦσι κενδύ, καὶ διτερον εύρισκεις ἔχλησιν. Οἱ γάρ δινθρωποι, ὅπου εὑρίσκουσι ταῦτα, ἑκεῖ τρέχουσι. Λέγει οὖν αὐτῷ ὁ ἀδελφὸς. Τί οὖν ποιήσω; Λέγει ὁ γέρων. Ὅπου ἐὰν καθίσῃς, ἵσως μετὰ πάντων ἀκολούθεις· καὶ εἰ τι βλέπεις τοὺς εὐλαβεῖς ποιοῦντας εἰς οὓς πληροφορῇ, ποίησον, καὶ ἀναπαύῃ. Τοῦτο γάρ ταπείνωσίς ἐστι, τὸ εἶναι σε ἐπίσης αὐτῶν. Καὶ οἱ δινθρωποι θεωροῦντες σε⁵ ἐκβαίνοντα, ἔχουσι σε ἐπίσης πάντων· καὶ οὐδεὶς σοι ὄχλει.

β'. Διηγήσατο περὶ τοῦ ἀβδᾶ Μώτιου ὁ μαθητὴς αὐτοῦ ἀβδᾶς Ἰσαάκ· ἀμφότεροι δὲ ἐγένοντο ἐπίσκοποι· δτι πρώτος⁶ ὥκοδόμησε μοναστήριον ὁ γέρων εἰς τὸν Ἡρακλάν· καὶ ὡς ἀνεγώρησεν ἑκεῖθεν, ἀπῆλθεν εἰς ἔτερον τόπον, καὶ ϕωδόμησεν ἑκεῖ πάλιν. Καὶ κατ' ἐνέργειαν τοῦ διαβόλου, εὔρεθη ἀδελφὸς τις ἐχθραίνων αὐτῷ, καὶ θίβων αὐτόν. Καὶ ἀναστὰς ὁ γέρων ἀνεγώρησεν εἰς τὴν ίδιαν κώμην· καὶ ἐποίησεν ἑαυτῷ μοναστήριον, καὶ ἀνέλεισεν ἑαυτόν. Καὶ μετὰ χρόνον ἥλθον οἱ γέροντες τοῦ τόπου ὅθεν ἐγήλθε, καὶ λαδόντες καὶ τὸν ἀδελφὸν ὅπου εἶχε πρὸς αὐτὸν τὴν λύπην, ἀπῆλθον παρακαλέσαι αὐτὸν, ἵνα ἐνέγκωσιν αὐτὸν εἰς τὴν μονὴν αὐτοῦ. Ήσ δὲ ἡγγισαν ὅπου ἦν ὁ ἀβδᾶς Σύρης, ἀφῆκαν τὰ μηλωτάρια αὐτῶν ἐγγὺς αὐτοῦ, καὶ τὸν ἀδελφὸν τὸν ἔχοντα τὴν λύπην. Καὶ ὡς ἐκρουσαν, βάλλει ὁ γέρων τὸ κλιμάκιον, καὶ παρακύπτει, καὶ γνωρίζει αὐτὸν, καὶ λέγει· Πού τὰ μηλωτάρια ὑμῶν; Οἱ δὲ ἐπίκοντας μετὰ τοῦδε τοῦ ἀδελφοῦ. Ήσ δὲ ἤκουσε τὸ δνομα τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ λυπήσαντος αὐτὸν, ὁ γέρων ἀπὸ χαρᾶς ἐβαλε⁷ πλέκεν, καὶ κατέστρεψε τὴν θύραν, καὶ ἐβῆλθε τρέχων ὅπου ἦν ὁ ἀδελφὸς· καὶ ἐβαλεν αὐτῷ μετάνοιαν πρώτος, καὶ ἡσπάσατο αὐτὸν· καὶ εἰσήγεγκεν αὐτὸν εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ· καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας εὑφρανεν αὐτούς· καὶ αὐτὸς μετ' αὐτῶν· ὅπερ οὐκ εἶχε συνήθειαν ποιεῖν· καὶ ἀναστὰς ἐπορεύθη μετ' αὐτῶν. Καὶ μετὰ ταῦτα ἐπίσκοπος διγένεν. Ήν γάρ σημειοφόρος. Καὶ τὸν μαθητὴν αὐτοῦ ἐποίησεν ἐπίσκοπον ὁ μακάριος Κύριλλος τὸν ἀβδᾶν Ἰσαάκ.

Περὶ τοῦ ἀβδᾶ Μεγεθίου.

α'. Ἔλεγον περὶ τοῦ ἀβδᾶ Μεγεθίου, δτι ἐξήρχετο τοῦ κελλίου· καὶ εἰ ἤρχετο αὐτῷ λογισμὸς ἀναχωρῆσαι ἐκ τοῦ τόπου, οὐκ ἀνέκαμπτεν εἰς τὴν κέλλαν αὐτοῦ. Οὐδὲ γάρ εἶχε τὸ ποτε τοῦ αἰώνος τούτου διλῆν, εἰ μὴ φαγίδα μίαν ὅπου τὰ θαλλία ἔσχιζεν· εἰργάζετο γάρ καθ' ἡμέραν τρία μαλάκια, τὸ τῆς τροφῆς αὐτοῦ.

(48) *Vit. Patr. iii, 4.*

β. Ἐλεγον περὶ τοῦ δευτέρου (49) ἀδεῖ Μεγεθίου, ὅτι ἦν ταπεινὸς σφόδρα, μαθητεύθεις πάρ' Αἰγυπτίοις, καὶ συντυχών πολλοῖς γέρουσι, καὶ τῷ ἀδεῖ Σισώῃ, καὶ τῷ ἀδεῖ Ποιμένι. Ἐμεινε δὲ καὶ εἰς ποταμὸν εἰς τὸ Σινά. Καὶ συνέδη τινὰ τῶν ἀγίων παραβαλεῖν αὐτῷ (ώς αὐτὸς διηγήσατο), καὶ λέγει αὐτῷ· Πᾶς διάγεις, ἀδελφὲ, ἐν τῇ ἡρήμῳ ταύτῃ; Ὁ δὲ εἶπε· Νητεύω δύο δύο, καὶ ἔνα δρότον ἔσθιω. Καὶ λέγει μοι· Εἰ θέλεις ἀκούσαι μου, φάγε καθ' ἡμέραν τὸ ἡμίσιον τοῦ δρότου. Καὶ ποιήσας οὕτως εὗρεν ἀνάπτωσιν.

γ. Ἡρώησάν τινες τῶν Πατέρων τὸν ἀδεῖον Μεγεθίον, λέγοντες· Ἐάν περισσεύται ἔψημα εἰς τὴν ἀλλην ἡμέραν, θέλεις ἵνα φάγωσιν οἱ ἀδελφοί; Λέγει αὐτοῖς ὁ γέρων· Ἐάν τρήμωται, οὐκ ἔστι καλὸν ἵνα ἀναγκασθῶσιν οἱ ἀδελφοί φαγεῖν αὐτὸν, καὶ ἀσθενήσωσιν, ἀλλὰ βιφῆ· ἐὰν δὲ καλὸν ἔστι, καὶ διὰ στρῆνος βιφῆ, καὶ μᾶλλο ἐψήθῃ, τοῦτο κακόν ἔστιν.

δ. Εἶπε πάλιν· Ἐν ἀρχῇ ὅτε συνηγόμεθα πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἐλαλοῦμεν περὶ ὧφελειας συγκροτούντες ἀλλήλους, ἐγινόμεθα χοροὶ χοροὶ, καὶ ἀντρούμεθα εἰς τοὺς οὐρανούς. Νῦν δὲ συναγόμεθα, καὶ εἰς τὸν ἔνα εἰς καταλαλίαν ἐρχόμενοι, κατάγομεν κάτω.

Περὶ τοῦ ἀδεῖα Μιώς.

α. Εἶπεν δὲ ἀδεῖας Μιώς δὲ τοῦ Βελέου, ὅτι τῇ ὑπακοῇ ἀντὶ ὑπακοῆς ἔστιν. Εἴ τις ὑπακούει τῷ Θεῷ, ὁ Θεὸς ὑπακούει αὐτόν.

β. Εἶπε πάλιν περὶ τίνος γέροντος, ὅτι ἦν ἐν τῇ Σκῆτει· ἦν δὲ ἀπὸ δούλων ἐγένετο δὲ διαχριτικὸς στρέδρα. Καὶ ἤρχετο κατ' ἐνιαυτὸν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, φέρων τὴν μισθοφορίαν⁹ τοῖς χωρίοις αὐτοῦ. Καὶ ὑπῆντον αὐτῷ, καὶ προτεχνύουν αὐτῷ· Ὁ δὲ γέρων ἔβαλεν ὑδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα, καὶ ἔφερεν, ἵνα νίψῃ τοὺς χωρίους¹⁰ αὐτοῦ. Οἱ δὲ πρὸς αὐτὸν Ἐλεγον· Μή, Πάτερ, μή βαρῆς ἡμᾶς. Ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς Ἐλεγεν· Ὁμολογῶ διτὶ δοῦλος ὑμῶν εἰμι· καὶ εὐχαριστῶν ὅτι δράχατέ με ἐλεύθερον δουλεύειν τῷ Θεῷ, ἀλλὰ κάγκῳ νίπτων ὑμᾶς, καὶ δέξασθε τὴν μισθοφορίαν μου ταύτην¹¹. Οἱ δὲ ἐφιλονείκουν (50) μή καταδεχόμενοι. Ἐλεγεν οὖν αὐτοῖς· Ἐάν μή θέλητε δέξασθαι, κάθηταις ὡς δουλεύων δμῖν. Καὶ φοδούμενοι¹² αὐτὸν, ηὔπιον¹³ διδούλετο ποιῆσαι· καὶ προέπεμπον αὐτὸν μετὰ πολλῶν χρειῶν, καὶ πολλῆς¹⁴ τιμῆς, ἵνα ποιῇ ὑπὲρ αὐτῶν ἀγάπατος. Καὶ διὰ τοῦτο ἐγένετο ὄνομαστὸς εἰς Σκῆτιν, καὶ ἀγαπητός¹⁵.

γ. Ἡρωτήθη δὲ ἀδεῖας Μιώς ὑπὸ στρατευμένου, εἰ δέρα δέχεται μετάνοιαν δι Θεός. Ὁ δὲ μετὰ τὸ κατηχῆσαι αὐτὸν ἐν πολλοῖς λόγοις, λέγει πρὸς αὐτὸν·

⁹ Al. inser. αὐτοῦ. ¹⁰ Al. πόδας τῶν χωρίων. ¹¹ Al. εὐλαβούμενοι. ¹² Al. παρεχώρουν αὐτῷ. ¹³ Abesi πολλῆς al. al. ¹⁴ Verba, καὶ ἀγαπητός desunt in al.

(49) Ἐλεγον περὶ τοῦ δευτέρου. Paulo aliter cod. Colbert. nimirum sic: Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδεῖα Μεγεθίου, ὅτι διὰ δύο ἐσθίων, ἔνα δρότον ἔτρωγε. Συντυχών οὖν αὐτὸς τῷ ἀδεῖ Σισώῃ καὶ τῷ ἀδεῖ Ποιμένι, ἤρωτα αὐτοὺς περὶ τούτου. Λέγουσιν αὐτῷ ἔκεινοι· Τέκνον, εἰ θέλεις ἀκούσαι ἡμῶν, φάγε, εἰς.

(50) Οἱ δὲ ἐψιλορεῖκον. Proinde in Pelagii ver-

2. Aiebant de secundo abbate Megethio, quod esset valde humilis, edoctus ab Αἴγυπτοις, et congressus cum multis senibus, cumque abbatē Sisoē et abbatē P̄emene. Mansit autem ad fluvium in Sina. Porro, quod ipse narrabat, contigit ut aliquis sanctorum conveniret eum: qui dixit ei: Vivam quomodo traducis in eremo hac, frater? Respondit: Jejuno ad bidua, unum panem comedens. Tum ille: Si audis consilium meum, quotidie comedes dimidium panis. Quod cum fecisset, inventit quietem.

3. Quidam e Patribus interrogaverunt abbatem Megethium: Si superfuerit pulmentum ad aliam diem, visne ut manducent illud fratres? Dicit eis senex: Corruptum si fuerit, non rectum est ut cogantur fratres illud comedere, unde ægrotaturi sunt, sed projiciatur. Si vero bonum est, projiciaturque per fastum, et coquatur aliud, ea res mala est.

4. Dicit iterum: Initio cum in unum conveniremus, et loqueremur de animæ utilitate, nos mutuo exhortantes, eramus chori chori, et ascendebamus in cœlos. Nunc vero congregamur, et unus cum alio ad detractionem venientes, descendimus in infernum.

De abbatē Mios.

1. Dicit abbas Mios, ille Belei: Obaudientia pro obaudientia est. Si quis Deo obaudierit, Deus obaudiet eum.

2. (51) Dicit iterum de quodam sene, quod degabat in Sceti, fuerat autem servus, exstititque admodum peritus in discernendo. Hic singulis annis Alexandriam proficiscebatur, afferens salarium dominis suis. Qui occurentes venerabundi salutabant eum. At senex mittebat aquam in pelvim, afferebatque ut lavaret dominos suos. Illi vero ad eum: Ne, Pater, ne gravaveris nos. Is autem eis: Confiteor me servum vestrum esse; et gratias agens quod permiseritis me liberum servire Deo, ego vicissim lavo vos: accipite, quæso, hoc meum salarium. Illi vero contendebant, nolentes acquiescere. Itaque dicebat eis: Nisi volueritis admittere, remanebo hic serviens vobis. Ac reveriti eum, sinebant facere quod vellet; remittebantque cum multo honore, cum multis ad vitam necessariis, ut pro ipsis daret eleemosynam. Propter quod fuit clarus et charus in Sceti.

3. Interrogatus est abbas Mios a minite, an Deus admitteret pœnitentiam. Ille vero postquam hominem longo sermone instituisset, ait: Dic mihi,

¹¹ Abest ταύτην αἱ αἱ. ¹² Al. εὐλαβούμενοι. ¹³ Al. εὐλαβούμενοι. ¹⁴ Verba, καὶ ἀγαπητός desunt in al.

sione reponi debet contendebant, cum in editionibus cernatur, Illi vero contendebant. Porro initium capitū in mss. Colbert. duobus, respondet Pelagianæ interpretationi: Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδεῖα Ολυμπίου εἰς Σκῆτιν, ὅτι ἀπὸ δούλων ἦν, καὶ ἤρχετο.

(51) Vit. Patr. xv, 31.

dilecte, si fuerit scissa tæna tua, projicisne eam foras? Respondit: Nequaquam, sed consuo, atque illa utor. Tum senex: Cum ergo tu parcas vesti, Deus creaturæ suæ non parcer?

De abbe Marco Aegyptio.

(52) Memorabant sic de abbe Marco Aegyptio: Triginta annos perseveravit, non egrediens e cella sua. Solebat autem presbyter venire, ac ei missam celebrare. At diabolus cernens præclaram viri patientiam, astute excogitavit tentare illum in condemnationis vitio. Itaque effecit ut quidam a spiritu immundo agitatus ad senem pergeret, sub prætextu orationis. Porro ille energumenus, ante omnem sermonem, clamabat seni: Presbyter tuus habet odorem peccati; non amplius sinas eum accedere ad te. At vir a Deo inspiratus infi: Fili, omnes impuritatem extra projiciunt; tu vero ad me attulisti eam. Verum Scripturæ vox est: *Nolite judicare, et non iudicabimini*¹⁶. Tamen quamvis peccator sit, Dominus salvum faciet eum. Scriptum est enim: *Orate pro invicem, ut salvemini*¹⁷. Post quem sermonem facta prece dæmonem fugavit ab homine, dimisitque eum sanum. Ut autem de more venit presbyter, senex suscepit illum cum letitia. Bonus vero Deus, cernens senis innocentiam, ostendit illi signum. Nam cum clericus jam-jam staturus esset ante sacram mensam, Vidi, dixit rem enarrans senex, angelum Domini descendenter de cœlo, qui manum suam posuit super caput clerici, factusque est clericus tanquam columna ignis. Me autem obstupesfacto in visione, audiui vocem ad me emissam: Homo, cur demiratus es super bac re? Si enim rex terrenus non permissurus est ut proceres sui ante eum stent sordidi, nec nisi cum multa gloria: quanto magis divina virtus; nonne puros efficiet ministros sanctorum mysteriorum, qui stant ante gloriam coelestem? Igitur generosus et athleta Christi Marcus Aegyptius, magnus effectus, hoc donatus est charismate, quia non judicaverat clericum.

De abbe Macario urbice.

1. Abiit aliquando abbas Macarius, ille urbicus, ad secundos palmarum ramos, erantque cum eo fratres, qui primo die dicunt ei: Veni, Pater, nobiscum comedere. Profectus ille comedit. Iterum secundo die idem rogant. At noluit, sed respondit: Vobis filii, necesse est ut cibum sumatis; adhuc enim caro estis; ego vero nunc nolo manducare.

2. Adiit abbas Macarius abbatem Pachomium Tabenesiotarum præpositum. Qui sic percontatus est eum: Quando fratres disciplinæ ordinem non servant, bonumne est corripere eos? Respondit

¹⁶ Matth. vii, 1. ¹⁷ Jac. v, 16. ¹⁸ Abest oú a Bals.

(52) Balsamon p. 1109.

A Eipé μοι, ἀγαπητέ· δὲν σχισθῇ σου τὸ χλανίδον, βάλλεις τοῦτο ἔξω; Λέγει· Οὐ· ἀλλὰ ῥάπτω αὐτό, καὶ χρῶμαι αὐτῷ. Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ γέρων· Εἰ σὺ σὺ τοῦ ἱματίου φείδῃ, δὲ Θεὸς τοῦ ἵετο πλάσματος; οὐ φείσεται;

Περὶ τοῦ ἀδεῖα Μάρκου τοῦ Αἰγυπτίου.

"Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδεῖα Μάρκου τοῦ Αἰγυπτίου, ὅτι ἔμεινε τριάκοντα ἔτη, μή ἐξερχόμενος ἐκ τοῦ κελλίου αὐτοῦ. Εἶχε δὲ ἔθος ὁ πρεσβύτερος ἔρχεσθαι, καὶ ποιεῖν αὐτῷ τὴν ἀγίαν προσφοράν. Ὁ δὲ διάβολος, θεωρήσας τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐνάρετον ὑπομονὴν, ἐπανουργεύσατο ἐν κατακρίσει πειράσαι αὐτόν· καὶ παρετεκέναστε τινα πνευματῶντα, πρὸς τὸν γέροντα προφάσει εὐχῆς ἀπελθεῖν. Ὁ δὲ πνευματῶν πρὸς παντὸς λόγου προσεφώνει τῷ γέροντι· Ὁ πρεσβύτερός σου ἔχει δομὴν ἀμαρτίας, μηκέτι αὐτὸν ἔσσες εἰσελθεῖν πρὸς σέ. Ὁ δὲ θεόπνευστος ἀνὴρ εἶπε πρὸς αὐτόν· Τέκνον, πάντες τὴν ἀκαθαρσίαν ἔξω βάλλουσι· σὺ δὲ πρὸς μὲν ἡγεμονίας αὐτήν. Ἀλλὰ γέραπται· Μή κρίνετε, Ἰησοῦ μὴ κριθῆτε. Ὁμως εἰ καὶ ἀμαρτωλός ἔστιν, δὲ Κύριος σώσει αὐτόν. Γέραπται γάρ· Ἐγχεσθε ὑπὲρ ἀλλήλων, δκως λαθῆτε. Καὶ ἐπὶ τῷ λόγῳ τούτῳ ποιήσας εὐχήν, ἐφυγάδευε τὸν δαίμονα ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἀπέλυσεν αὐτὸν ὑγιῆ. Ὅς δὲ ἤλθεν ὁ πρεσβύτερος κατὰ τὸ ειαθός, ὑπεδέξατο αὐτὸν ὁ γέρων μετὰ χαρᾶς. Ὁ δὲ ἀγαπθὸς Θεὸς, ἰδὼν τὴν ἀκακίαν τοῦ γέροντος, ἐδείξεν αὐτῷ σημεῖον. Μέλλοντος γάρ τοῦ κληρικοῦ στήναι ἐμπροσθεν, τῆς ἀγίας τραπέζης, καθὼς ὁ γέρων διηγήσατο, ὅτι Ἑδονὴ γεγελούντων Κυρίου ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατερχόμενον, καὶ ἔθηκε τὴν χείρα αὐτοῦ εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ κληρικοῦ, καὶ ἐγένετο ὁ κληρικὸς ὡς στύλος πυρός. Ἐμοῦ δὲ θαυμάσαντος ἐπὶ τῇ δράσει, ἤκουσα φωνῆς λεγούσης πρὸς μέ· Ἀνθρώπε, τί τεθαύμακας ἐπὶ τῷ πράγματι τούτῳ; Εἰ γάρ βασιλεὺς ἐπίγειος οὐ μή ἔσση τοὺς μεγιστᾶς αὐτοῦ ρυπαροὺς στήναι· ἐμπροσθεν αὐτοῦ, ἐὰν μή μετὰ δόξης πολλῆς· πότισ μᾶλλον ἡ θεία δύναμις· οὐδὲ¹⁸ καθαρίσει τοὺς λειτουργούς τῶν ἀγίων μυστηρίων, στήκοντας ἐμπροσθεν τῆς οὐρανίου δόξης; Ὁ δὲ γενναιός καὶ ἀθλητὴς τοῦ Χριστοῦ Μάρκος ὁ Αἰγύπτιος, μέγας γενόμενος, κατηγίαθη τοῦ χαρίσματος τούτου, διτὶ οὐ κατέκρινε τὸν κληρικόν.

Περὶ τοῦ ἀδεῖα Μαχάριου τοῦ πολιτικοῦ.

α'. Ἀπῆλθε ποτε ὁ ἀδεῖας Μαχάριος δι πολιτικὸς κόψαι θαλλία, καὶ οἱ ἀδελφοὶ μετ' αὐτοῦ. Καὶ λέγουσιν αὐτῷ τὴν πρώτην ἡμέραν· Δεῦρο, φάγε μεθ' ἡμῶν, Πάτερ. Ὁ δὲ ἀπῆλθε καὶ ἐφαγε. Καὶ πάλιν τῇ διλλῃ λέγουσιν αὐτῷ φαγεῖν. Ὁ δὲ οὐκ ἤθελεν, ἀλλὰ ἐλεγεν αὐτοῖς· Τίμεις χρείαν ἔχετε φαγεῖν, τέκνα· ἀκμὴν γάρ σάρξ ἔστε· ἔγώ δὲ νῦν οὐ θέλω φαγεῖν.

β'. Παρέβαλεν ὁ ἀδεῖας Μαχάριος πρὸς τὸν ἀδεῖαν Παχώμιον τῶν Ταβενησιωτῶν. Ὁ δὲ Παχώμιος τρώτικαν, λέγων· Οτε εἰσιν ἀδελφοὶ ἀτακτοί, καλόν ἔστι παιδεῦσαι αὐτούς; Λέγει αὐτῷ ὁ ἀδεῖας Μαχά-

ριος· Παιδευσον, καὶ χρίνον δικαίως τοὺς ὑπὸ σέ· Α εἶχω δὲ μὴ χρίνης τινάς. Γέγραπται γάρ· Οὐχὶ τοὺς δυστικούς κρίνετε; τοὺς δὲ εὖχως οἱ Θεοὶ κρίνεται.

γ'. Ἐποίησε ποτε ὁ ἀδελφὸς Μακάριος τετράμηνον, παραδόλλων τινὶ ἀδελφῷ ἡμερούσιον· καὶ οὐχ εὑρεν αὐτὸν εὔκαιροῦντα¹⁹ ἀπὸ τῆς προσευχῆς οὐδὲ ἄπαξ· καὶ θευμάτας ἔλεγεν· Ἰδοὺ ἐπίγειος ἀγγελος.

Ἄρχῃ τοῦ Ν στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Νείλου.

α'. Εἴπεν δὲ ἀδελφὸς Νεῖλος· Ὅσα δὲν ποιήσεις εἰς δικυναν ἀδελφοῦ ἡδικηθότος σε, ἀπαντά εἰς καρδίαν²⁰ σου γενήσεται ἐν καιρῷ προσευχῆς.

β'. Εἴπε πάλιν· Προσευχὴ ἐστι πραότητος καὶ ἀργησίας βλάστημα.

γ'. Εἴπε πάλιν· Προσευχὴ ἐστι λύπης καὶ ἀθυμίας ἀλέξημα.

δ'. Εἴπε πάλιν· Ἀπελθὼν πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δός πτωχοῖς· καὶ λαβὼν τὸν σταυρὸν, ἀπάρηνται σεαυτὸν· ἵνα δυνηθῇς ἀπερισπάστως προσεύχεσθαι.

ε'. Εἴπε πάλιν· Ὁπερ δὲν ὑπομένων φιλοσοφήσῃς, τούτου τὸν καρπὸν κατὰ τὸν καιρὸν τῆς εὐχῆς εὐρήσεις.

ζ'. Εἴπε πάλιν· Ἐπιθυμῶν προσεύξασθαι ὡς δεῖ, μὴ λυπήσῃς ψυχήν· εἰ δὲ μῆτε, εἰς μάτην τρέχεις.

η'. Εἴπε πάλιν· Μή θέλεις ὡς σοὶ δοκεῖ, ἀλλ' ὡς θεῷ δρέσκεις γίνεσθαι τὰ κατὰ σέ· καὶ ξηρὰ ἀτάραχος καὶ εὐχάριστος ἐν προσευχῇ σου.

η'. Εἴπε πάλιν· Μαχάριός ἐστι μοναχὸς, δὲ πάντων· τερψίγμα ἔαντὸν λογιζόμενος.

θ'. Εἴπε πάλιν· Ἄτρωτος διαμένει μοναχὸς ἀπὸ τῶν βελῶν τοῦ ἔχθροῦ, δὲ ἀγαπῶν τὸ συγχέαν· δὲ συναναμιγνύμενος πλήθεσι συνεχεῖς δέχεται πληγάς.

ι'. Εἴπε πάλιν· Ο δοῦλος δὲ ἀμελῶν τῶν ἔργων τοῦ κυρίου αὐτοῦ ἔτοιμαζέσθω πρὸς μάστιγας.

Περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Νιστερών.

α'. Οἱ ἀδελφοὶ Νιστερῶν²¹ δὲ μέγας περιεπάτει ἐν τῇ ἐρήμῳ μετὰ ἀδελφοῦ τινος· καὶ ιδόντες δράκοντα, ἔφυγον. Καὶ λέγει αὐτῷ δὲ ἀδελφός· Καὶ σὺ φοβῇ, Πάτερ; Καὶ λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Οὐδὲ φοδοῦμαι, τέκνον· ἀλλὰ συμφέρει στὶς ἔργων, ἐπεὶ οὐκ εἶχον ἐκφυγεῖν τὸ πνεῦμα τῆς κενοδοξίας.

β'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε γέροντα, λέγων· Ποίον καλὸν πρᾶγμα ἔστιν, ἵνα ποιήσω, καὶ ζήσωμαι ἐν αὐτῷ; Καὶ εἶπεν δὲ γέρων· Ο Θεὸς οἶδε τὸ καλόν. Ἀλλ'

¹⁹ Αι. ἀμελοῦντα. ²⁰ Αι. et ed. σκάνδαλον. ²¹ Αι. Νιστερῶν.

(53) *Nilus De oratione*, cap. 13.

(54) Ib. cap. 14.

(55) Ib. cap. 16.

(56) Ib. cap. 17.

(57) Ib. cap. 19.

(58) Ib. cap. 20.

A abbas Macarius: Castiga, et juste eos judica qui subjiciuntur tibi: extra vero neminem judicaveris: scriptum enim est: Nonne de iis qui intus sunt vos judicatis? Nam eos qui foris sunt, Deus judicat²².

3. Quodam tempore abbas Macarius per quatuor integros menses quotidie visitans nonnullum fratre, nunquam, ne semel quidem, invenit eum vacante ab oratione. Et admiratus dixit: Ecce terrestris angelus.

Principium litteræ N.

De abbe Nilo.

1. (53) Dixit abbas Nilus: Quæcumque feceris in vindictam fratris qui te læserit, cuncta in corde tuo orientur tempore orationis.

B 2. (54) Dixit iterum: Oratio, mansuetudinis et ab ira vacuitatis est germen.

3. (55) Kursus: Precatio est, tristitia et anxietatis remedium.

4. (56) Dixit adhuc: Abiens vendre quæ habes, et da pauperibus; assumptaque cruce, abnega te metipsum; quo possis absque ulla distractione orare.

5. (57) Hoc quoque pronuntiavit: In quounque tolerando te philosophum præbueris, hujus fructum tempore orationis invenies.

6. (58) Item istud: Si desideras orare sicut oportet, ne tristitia afficeris animum; alioquin in vanum curris.

C 7. (59) Necnon hoc: Ne velis res tuas ita admistrari quemadmodum tibi videtur, sed ut placuerit Deo; erisque turbarum vacuus, et gratus in precibus tuis.

8. (60) Sententia etiam illius fuit: Beatus est monachus, qui se cunctorum purgamentum existimaverit.

9. (61) Dixit pariter: Invulneratus a telis iniusti manet monachus, qui amat quietem; at ille qui miscetur cum plurimis hominibus, continuas accipit plagas.

10. Demum dixit: Servus qui negligit opera domini sui, paratus sit ad verbera²³.

De abbe Nisteroo.

1. (62) Abbas Nisterous magnus incedebat per eremum cum quodam fratre; et viso dracone. fugerunt. Dicit ei frater: Tu quoque times, Pater? Excepit senex: Non timeo, fili; sed profuit mihi, quod fugerim; alias non effugissem spiritum vanæ gloriæ.

2. (63) Frater interrogavit senem, hoc pacto: Quæ res bona est, ut faciam, et vivam in ea? Ait senex: Deus novit quid bonum sit. Verum auditu

²² I Cor. v, 12, 13. ²³ Luc. xii,

(59) Ib. cap. 89.

(60) Ib. cap. 121.

(61) Vit. Patr. ii, 11; Suar. ad Nil. p. 636.

(62) Vit. Patr. viii, 12; xii, 3; Viridarium Raderi, iii, 6, 29.

(63) Vit. Patr. i, 2.

accepi, e Patribus aliquem ab abbate Nisteroo A ήκουσα διτι τρωτησέ τις τῶν Πατέρων τὸν ἀδεδάν Νιστερών τὸν μέγαν, τὸν φίλον τοῦ ἀδεδάν Ἀντωνίου, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Πολὺν καὶ λόγον ἔστιν, ίνα παῖσι· Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ούκ εἰσι πᾶσαι αἱ ἐργασίαι Ἰσαί; ή Γραφὴ λέγει, διτι Ἀθραζὺ φιλόξενος ἦν, καὶ δὲ Θεὸς ἦν μετ' αὐτοῦ· καὶ Ἡλίας ἤγάπα τὴν ἡσυχίαν, καὶ δὲ Θεὸς ἦν μετ' αὐτοῦ· καὶ δὲ Αδαμὸν ταπεινὸν ἦν, καὶ δὲ Θεὸς ἦν μετ' αὐτοῦ· "Οὐδὲν θεωρεῖς τὴν ψυχήν σου θέλουσαν κατὰ Θεόν, τοῦτο ποίησον καὶ [φύλαξον] τὴν καρδίαν σου.

3. Abbas Joseph ait ad abbatem Nisteroum: Quid faciam linguas meas, quam continere nequeo? Dicit ei senex: Cum ergo locutus fueris, obtinene requiem? Respondit: Nequaquam. Tum senex: Si quietem non habes, quare loqueris? Sile potius; cumque contigerit colloquium, plura audi quam dicas.

4. Frater vidit abbatem Nisteroum gestantem duo colobia, atque ita interrogavit eum: Si pauper venerit, et petierit a te vestem, quamnam ei daturus es? Respondit: Meliorem. Excepit frater: Si etiam alias petierit, quid ei præbebis? Responsum dedit senex: Dimidium alterius vestis. Adhuc frater: Si alius postulaverit, quid tribues? Et senex: Scindam, inquit, quod superest, et tradam dimidium, ac reliquo cingam me. Iterum ille: Quid si hoc quoque a te quispiam requisierit, quid facis? Tum senex: Præbeo ei reliquum, et profectus alicubi sedebo, donec Deus miserit, teneatisque me; non enim quæro ab alio quoquam.

5. Dixit abbas Nisterous: Dēbent monachi quotidie, mane et vesperi, reputare: Quid eorum quæ vult Deus, fecimus? et quid eorum quæ non placent ei, non peregrimus? atque ita tractare universam vitam suam. Hoc enim modo vixit abbas Arsenius. Stude ut singulis diebus coram Deo astes sine peccato. Sic Deum precare, ut præsens præsentem. Reversa enim adest. Ne tibi leges præscriperis. Judica neminem. Alienum a monacho est, jurare, pejerare, mentiri, imprecari, facere contumeliam, ridere. Qui vero supra meritum honoratur vel effertur, multo afficitur damno.

De abbatе Nisteroo cœnobita.

1. Relatione abbatis Poemenis de abbate Nisteroo didicimus, quod quemadmodum serpens æneus, quem fabricavit Moses in populi medetam, ita erat senex, omnem vim obtinens, et silens medebatur cunctis.

2. (64) Interrogatus abbas Nisterous ab abbatе

²² Al. Νισθερῶ. ²³ Al. Νισθερῶν. ²⁴ Al. τραχτεύειν. ²⁵ Al. ἐπαινούμενος.

(64) *Vit. Patr.* xv, 50; xlvi, 5.

(65) *Ἐρωτηθεὶς.* Apponam hic totum caput, prout legitur in duobus exemplaribus iuss. Colberthinæ Bibliotheca, simulque versionem Pelagi. Tὰ περὶ τοῦ ἀδεδάν Νισθερῶν ἀκούων ὁ ἀδεδάν Ποιμὴν καθεζόμενος εἰς κοινοῖν, ἐπεθύμησεν αὐτὸν ἰδεῖν· καὶ ἐδήλωσε τῷ ἀδεδάν αὐτοῦ, ίνα ἀποστείλῃ αὐτὸν μόνον, οὐδὲν ἄποστελαι αὐτὸν μόνον, οὐδὲν ἄπελθειν. Ό δὲ μῆ βουλόμενος ἀποστεῖλαι αὐτὸν μόνον,

A ήκουσα διτι τρωτησέ τις τῶν Πατέρων τὸν ἀδεδάν Νιστερών τὸν μέγαν, τὸν φίλον τοῦ ἀδεδάν Ἀντωνίου, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Πολὺν καὶ λόγον ἔστιν, ίνα παῖσι· Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ούκ εἰσι πᾶσαι αἱ ἐργασίαι Ἰσαί; ή Γραφὴ λέγει, διτι Ἀθραζὺ φιλόξενος ἦν, καὶ δὲ Θεὸς ἦν μετ' αὐτοῦ· καὶ Ἡλίας ἤγάπα τὴν ἡσυχίαν, καὶ δὲ Θεὸς ἦν μετ' αὐτοῦ· καὶ δὲ Αδαμὸν ταπεινὸν ἦν, καὶ δὲ Θεὸς ἦν μετ' αὐτοῦ· "Οὐδὲν θεωρεῖς τὴν ψυχήν σου θέλουσαν κατὰ Θεόν, τοῦτο ποίησον καὶ [φύλαξον] τὴν καρδίαν σου.

γ. Ό ἀδεδάν Ἰωσῆφ λέγει τῷ ἀδεδάν Νισθερῷ· Τι ποιήσω τῇ γλώσσῃ μου, διτι οὐ δύναμαι κρατῆσαι αὐτῆς; Καὶ λέγει αὐτῷ δέ γέρων· Ἐάν οὖν λαλήσῃς, ἔχεις ἀνάπτασιν; Λέγει αὐτῷ· Ούχι. Καὶ εἶπεν ὁ γέρων· Εἰ οὐκ ἔχεις ἀνάπτασιν, διατί λαλεῖς; μᾶλλον σιώπα· καὶ ἐὰν συμβῇ ὅμιλία, πολλὰ ἄκουε μᾶλλον η λάλει.

δ. Ἀδελφὸς εἶδε τὸν ἀδεδάν Νισθερῶν²² φαροῦντα δύο κολόνια, καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν, λέγων· Ἐάν πτωχὸς Ἐλθῃ, καὶ αἰτήσῃ σε ἱμάτιον, ποιὸν δίδως αὐτῷ; Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπε· Τὸ κάλλιον. Καὶ λέγει ὁ ἀδελφὸς· Καὶ ἐὰν ἀλλος αἰτήσῃ σε, τί παρέχεις αὐτῷ; καὶ λέγει δέ γέρων· Τὸ ἡμίσιον τοῦ ἀλλοῦ. Καὶ λέγει δέ γέρων· Καὶ ἐὰν ἀλλος αἰτήσῃ σε, τί δίδως αὐτῷ; Ό δέ ἐφη· Κόπτω καὶ τὸ λοιπόν, καὶ δίδωμι αὐτῷ τὸ ἡμίσιον, καὶ τὸ λοιπόν ζώννυμαι. Καὶ πολὺ λέγει· Εἰ δὲ καὶ τοῦτο ζητήσῃ τὶς παρὰ σοῦ, τὶ ποιεῖς; Λέγει δέ γέρων· Παρέχω αὐτῷ τὸ λοιπόν, καὶ πορευθεὶς κάθημαι εἰς ἓν τόπον, ἔως οὐ δὲ Θεὸς πέμψῃ καὶ σκεπάσῃ με· οὐ δέ ζητῶ γάρ παρ' ἀλλού τινός.

ε'. Εἶπεν ὁ ἀδεδάν Νισθερῶς²³, διτι διφείλει δι μοναχὸς καθ' ἐσπέραν καὶ πρωΐας λόγον ποιεῖ· Τί ὡν θέλει δὲ θεός ἐποιήσαμεν, καὶ τί ὡν οὐ δέ θεός ἐποιήσαμεν; καὶ οὗτως τραχτεύοντες²⁴ ἐσυτῶν, τὴν πᾶσαν ζωὴν. Οὗτως γάρ ἔζησεν ὁ ἀδεδάν Ἀρσένιος. Σπουδάζει ἐκάστην τὴν ἡμέραν παρεστάνει τῷ θεῷ χωρὶς ἀμαρτίας. Οὕτω προσεύχον τῷ θεῷ, ὡς παρὼν παρόντι· καὶ γάρ ἀληθῶς πάρεστι. Μή νομοθέτεις ἐσυτῶν· κρίνε δὲ μηδένα. Μοναχοῦ ἀλλότριον ὑπάρχει τὸ δύμνειν, ἐπιορκεῖν, ψεύδεσθαι, καταράσθαι, ὑδρίζειν, γελᾶν. Ό δέ τλέον τῆς ἀξίας τιμώμενος η ἐπαιρούμενος²⁵, πολὺ ζητιοῦται.

Pερὶ τοῦ ἐν κοινοβίῳ Νισθερών.

D α'. Ἐλεγεν δὲ ἀδεδάν Ποιμὴν περὶ τοῦ ἀδεδάν Νισθερῶν, διτι ὡστερ δέ δι φίς δι χαλκοῦς δι ἐποίησε Μωυσῆς εἰς θεραπείαν τοῦ λαοῦ, οὗτως ἦν δέ γέρων, πατέσσαν ἀρετὴν ᔾχων, καὶ σιωπῶν πάντας ἐθεράπευεν.

β'. Ἐρωτηθεὶς (65) δὲ δι ἀδεδάν Νισθερῶς παρὰ

γ'. Ερωτηθεὶς (65) δὲ δι ἀδεδάν Νισθερῶς παρὰ

οὐκ ἀπέστελε. Μετὰ δὲ ὥλγας ἡμέρας, δι οἰκονόμος τοῦ κοινοῦ, ἔχων λογισμὸν, παρεχάλεσε τὸν ἀδεδάν αὐτὸν ἀπολύσαι αὐτὸν πρὸς τὸν ἀδεδάν Ποιμένα, λέγων ἔξειπεν αὐτῷ τὸν ἔστιν λογισμούς. Ό δὲ ἀπέλυσεν αὐτὸν, εἰπὼν· Λάβε καὶ τὸν ἀδελφὸν μετέ σου, διτι ἐδήλωσε μοι δέ γέρων περὶ αὐτοῦ· καὶ μῆ θαρρῶν ἀπολύσαι αὐτὸν μόνον, οὐκ ἀπέλυσα. Ό δὲ ἡλθε πρὸς τὸν γέροντα δι οἰκονόμος, ἐλάλησεν αὐτῷ

τῶν ἀδελφῶν Ποιμένος, πόθεν ἐκτήσατο τὴν ἀρετὴν ταύτην, ὅτι ὁ δῆποτε συνέβη θλίψις εἰς τὸ κοινόνιον, οὐχ ἐλάλει, οὐδὲ ἐμέσαξεν, ἀπεκρίνατο· Συγχώρησόν μοι, ἀδελφε· ὅτι εἰσῆλθον ἀρχὴν εἰς τὸ κοινόνιον, εἰπὼν τῷ λογισμῷ μου, ὅτι Σὺ καὶ ὁ δύος ἔν ἔστε. Ωσπερ ὁ δύος δέρεται καὶ οὐ λαλεῖ, ὑδρίζεται καὶ οὐδὲν ἀποκρίνεται, οὐτως καὶ οὐ· καθὼς ὁ φαλμὸς λέγει· Κτηνώδης ἐτερήθηρ παρὰ σοι, κατὰ διαπατέδος μετὰ σοῦ.

Περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Νίκωνος.

Ἄδελφος τῆρώτης τίνα τῶν Πατέρων, λέγων· Πῶς ὁ διάβολος τοὺς πειρασμοὺς φέρει ἐπάνω τῶν ἄγίων; Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων, ὅτι Ἡν τις τῶν Πατέρων, ὀνόματα: Νίκων, οἰκών εἰς τὸ δρός τὸ Σινᾶ. Καὶ ίδού τις ἀπελθὼν εἰς σκηνὴν²⁷ Φαρανίτου τινὸς, καὶ εὑρὼν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ μόνην, ἐπεσε μετ' αὐτῆς. Καὶ λέγει αὐτῇ· Εἰπὲ, ὅτι ὁ ἀναχωρητής ὁ ἀδελφὸς Νίκων ἐποίησε μοι οὐτως. Καὶ ἤνικα ἤλθεν ὁ πατὴρ αὐτῆς, καὶ ἔμαθε, λαβὼν τὸ ξίφος ἀπῆλθεν ἐπάνω τοῦ γέροντος. Καὶ κρούσαντος αὐτοῦ, ἐξῆλθεν ὁ γέρων. Καὶ ἐκτείναντος αὐτοῦ τὸ ξίφος τοῦ φονεύσας αὐτὸν, ἀπεκηράνθη²⁸ ἡ χεὶρ αὐτοῦ. Καὶ ἀπελθὼν ὁ Φαρανίτης²⁹, εἶπε τοῖς πρεσβυτέροις· καὶ ἐπεμψάν αἴπ' αὐτὸν· καὶ ἤλθεν ὁ γέρων· καὶ ἐπιθέντες αὐτῷ πολλὰς πληγὰς, ἤθελον διώξαι. Καὶ παρεκάλεσε, λέγων· Ἀφετέ με ὥδε διὰ τὸν Θεὸν, ἵνα μετανοήσω. Καὶ χωρίσαντες αὐτὸν τρία ἔτη, ἔδωκαν ἐντολὴν ἵνα μηδεὶς αὐτῷ παραβῇ. Καὶ ἐποίησε τρία ἔτη, ἐρχόμενος κατὰ Κυριακὴν³⁰ μετανοῶν· καὶ παρεκάλει πάντας, λέγων· Εὔξασθε ὑπὲρ ἐμοῦ. Τοτερὸν δὲ ἐδαιμονίσθη ὁ ποιῆσας τὴν ἀμαρτίαν, καὶ τὸν πειρασμὸν ἐπάνω τοῦ ἀναχωρητοῦ³¹ βαλών· καὶ ὡμολόγησεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅτι Ἐγώ ἐποίησα τὴν ἀμαρτίαν, καὶ εἰπὼν συκοφαντήσαις τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀπελθὼν πᾶς ὁ λαός, μετενόησε τῷ γέροντος, λέγοντες· Συγχώρησον ἡμῖν, ἀδελφε. Καὶ λέγει αὐτοῖς· Τὸ μὲν συγχωρῆσαι, συγκεχώρηται ὑμῖν· τὸ δὲ μεῖναι, οὐχ ἔτι μένων ὧδε μεθ' ὑμῶν, ὅτι οὐχ εὐρέθη εἰς ἔχων διάκρισιν, συμπαθῆσαι μετ' ἐμοῦ. Καὶ οὐτως ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν. Καὶ εἰπὼν ὁ γέρων³²· Θεωρεῖς πῶς ὁ διάβολος φέρει τοὺς πειρασμοὺς ἐπάνω τῶν ἄγίων.

Addidit senex: Vides quo pacto diabolus adducat tentationes super sanctos.

²⁷ Al. οἰκίαν. ²⁸ Al. ἀπεξαλύθη. ²⁹ Al. add. εἰς τὴν ἐκκλησίαν. ³⁰ Al. inser. εἰς τὴν ἐκκλησίαν.
³¹ Al. γέροντος. ³² Al. add. τῷ ἀδελφῷ. ³³ Psal. LXXII, 22, 23.

τοὺς ἑαυτοῦ λογισμούς, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτὸν. Μετὰ δὲ τούτῳ ἐρωτᾷ ὁ γέρων τὸν ἀδελφὸν, λέγων· Ἄδελφε Νίκερω, πόθεν ἐκτήσω τὴν ἀρετὴν ταύτην, καὶ ὅτι δῆποτε συμβῇ θλίψις εἰς τὸ κοινόνιον, οὐδὲν λέγεις, οὐδὲ μεσάζεις: Καὶ πολλὰ βιασθεῖς ὁ ἀδελφὸς τοῦ τοῦ γέροντος, εἰπὼν· Συγχωρησόν μοι, ἀδελφε· ὅτε εἰσῆλθον ἐν ὅρχῃ εἰς τὸ κοινόνιον, εἰπὼν τῷ λογισμῷ μου, ὅτι Σὺ καὶ ὁ δύος ἔν ἔστε. Ωσπερ ὁ δύος δέρεται καὶ οὐ λαλεῖ, ὑδρίζεται καὶ οὐκ ἀποκρίνεται, οὐτως καὶ οὐ· καθὼς ὁ Φαλμώδης λέγει· Κτηνώδης ἐγενήθηρ παρὰ σοι, καλγω διὰ παντὸς μετὰ σοῦ. *Dum abbas Pastor in congregatione esset, audiens de abbatē Nesterōne (ms. liber Parthenonis Suession. Nisterone) desiderarvit eum videre; et mandavit abbati ejus, ut mitteret eum ad ipsum. Qui cum nolle eum solam dimittere, non direxit eum. Post paucos autem dies dispensator monasterii rogavit abbatem, ut permetteret eum ire ad abbatem Pastorem, ut (vel ei)*

A Pœmene, unde virtutem hanc acquisivisset, ut quoties accidisset turbæ nonnihil in cœnobio, non loqueretur, nec se medium interponeret, respondit: Ignosce mihi, abba: initio cum intravi in cœnobium, dixi animo meo: Tu et asinus unum estis. Sicut asinus vapulat, nec loquitur, maledicta audit, et nihil respondet; ita etiam tu: juxta illud Psalmi: Ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum³³.

De abbate Nicone.

Frater quæstionem hanc proposuit cuidam e Patribus: Quomodo diabolus tentationes inducit super sanctos? Ac enarravit ei senex: Erat aliquis Patrum, nomine Nicon, qui habitabat in monte Sina. Contigit ut aliquis, profectus in territorium cujusdam Pharanitæ, inventa filia ejus sola, cum illa in peccatum laberetur. Tum ait ei: Dicite: Anachoreta abbas Nicon hoc in me commisit. Postquam venit pater ejus, re audita, sumens gladium prorupit in senem. Qui ad pulsationem ejus egressus est. Cumque protendisset gladium ut Niconem occideret, exaruit manus ejus. Itaque Pharanita discedens rem exposuit presbyteris. Illi eum arcesserunt. Perrexit senex, Imposuerunt multas plagas, volebantque expellere. Oravit inquiens: Propter Dominum, relinquite me hic, ut agam poenitentiam. Et segregantes eum seu excommunicantes ad trium annorum tempus, mandatum dederunt, ut nemo illum adiret. Consecit ergo tres annos in poenitentia, singulis Dominicis accedens ad ecclasiam, cunctisque deprecabatur uti orarent pro ipso. Postea eum qui delictum perpetraverat, ac temptationem immiserat super anachoretam, demon invasit, atque in ecclesia confessus est, a se peccatum designatum, se auctorem existisse calumnias servo Dei intentatas. Tunc universi venientes prostraverunt se coram sene, et dixerunt: Ignosce nobis, abba. Ait illis: Quod spectat ad ignoscentiam, ignotum est vobis; de mansione vero, non amplius hic vobiscum maneo, quia ne unus quidem inventus est habens discretionem, qui mecum condoleret. Atque ita illinc recessit.

addidit senex.

Diceret ei cogitationes suas. Abbas autem cum eum dimitteret, dixit ei: Tolle tecum et fratrem istum, quia mandavit mihi de ipso senex; et non præsumens eum solum dimittere, distuli usque modo. Cum ergo venisset dispensator ad senem, locutus est ei de cogitationibus suis, et ille sanavit eum responsione sua. Post haec autem interrogabat senex fratrem illum dicens: Abba Nesterō, quomodo acquisivisti virtutem hanc, ut quando emersem illi tribulatio aliqua in monasterio, non loquaris, neque te medium facias? Et cum multum cogeretur frater a sene, dicit ei: Ignosce mihi, abba; quando intravi in initio in congregatione, dixi animo meo: Tu et asinus unum esto. Sicut enim asinus vapulat et non loquitur, injuriā patitur et non respondet: sic et tu; quemadmodum in Psalmo legitur: Ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum (Psal. LXXII, 25).

De abbatie Netra.

(66) Narraverunt de abbatie Netra discipulo abbatis Silvani, quod quando in cella sua sedebat in monte Sina, moderate seipsum regebat ad corporis necessitatem. Postquam vero factus est episcopus in Pharan, multum se austeriori vita constrinxit. Quocirca dicit ei discipulus ejus : Abba, cum esses in eremo, non adeo ascetice vivebas. Excepit senex : Ilici solitudo erat, quies, silentium, paupertas; placebatque moderari corpus, ne in infirmitatem inciderem, et cogerer querere ea quibus carebam. Nunc vero adest mundus, occasiones ad sunt; quod si hic agrotavero, est qui succurrat mihi, ne monachi propositum amittam.

De abbatie Niceta.

Retulit abbas Niceta de duobus fratribus, quod convenerint cupidi simul habitare. Cogitavit autem apud se unus : Si quid placuerit fratri meo, illud faciam. Pari modo reputavit alter, se executurum fratris sui voluntatem. Vixerunt ergo ad multos annos cum ingenti charitate. Quod intuitus inimicus, perrexit ut eos ad dissidium compelleret. Igitur collucens se in vestibulo, uni apparebat in forma columbae, alteri instar cornicis. Dicit unus : Vides columbam hanc? Ait alter : Cornix est. Et cuperunt verbis alterutrinque contendere. Necnon consurgentes, commiserunt pugnam ad sanguinem usque, in summum hostis gaudium : atque separati recesserunt. Post tres vero dies resipuerunt, ad se reversi; factaque invicem humili veniae salutatione, uterque professus est qualis putata sibi fuissest vulturis conspecta. Et agnoscentes inimici impugnationem, usque in finem nusquam separati manserunt.

*Principium litteræ Σ.**De abbatie Xoio.*

1. Frater percontatus est ex abbatie Xoio : Si alii cubi consistens, comedero panes tres, num multum est? Respondit senex : In aream venistine, frater? Iterum rogavit : Si tres vini calices bibero, num multum est? Respondit : Si daemon non existit, non est multum; quod si existit, multum est. Vinum enim ad monachos non pertinet secundum Deum viventes.

2 (67) Retulit Patrum nonnullus de abbatie Xoio Thebaeo, quod intraverit aliquando in montem Sina; unde cum egrederetur, occurrit ei frater, qui ingemiscens dixit : Affligimur, abba, ob imbris peni-

³⁴ Al. Νατῆρα. ³⁵ Al. ἄλλο λέγοντες. ³⁶ Al. ἀγένηψαν.

(66) *Vit. Patr.* x, 36.

(67) *Vit. Patr.* xii, 14.

(68) "Ελεγέ τις. E Colberi. duobus codicibus : Ηλθέ ποτέ τις γέρων εἰς τὸ Σινᾶ δρός· καὶ ὡς ἐξήρχετο ἔκεινεν, συνήντησεν αὐτῷ ἀδελφός ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ στενάζων ἐλεγε τῷ γέρωντι. Θλιβόμεθα. διὰ τὴν ἀδροχίαν. Οὐ δὲ γέρων λέγει αὐτῷ· Καὶ διὰ τοῦ εὐχετεῖ καὶ παρακαλεῖτε τὸν Θεόν; "Εφη

Περὶ τοῦ ἀδβᾶ Νετρᾶ.

Διηγήσαντο περὶ τοῦ ἀδβᾶ Νετρᾶ³⁴ μαθητοῦ τοῦ ἀδβᾶ Σιλουανοῦ, ὅτι ὅτε ἐκάθητο εἰς τὸ κελλίον αἰτοῦ ἐν τῷ δρόι τῷ Σινᾷ, συμμέτρως ἐδίοικει ἕαυτον πρὸς τὴν χρείαν τοῦ σώματος· ὅτε δὲ ἐγένετο ἐπισκοπος εἰς Φαράν, πολλὰ ἐσφιγγεν ἔαυτὸν εἰς σκληραγωγίαν. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ· Ἀδεξ, ὅτι ἡμεδία εἰς τὴν Ἑρημον, οὐκ ἡσκεις ὑπτια. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ἐκεὶ Ἑρημος ἦν, καὶ ἡσυχία, καὶ πτωχεία, καὶ θιελον κυθερνήσας τὸ σῶμα, ἵνα μὴ ἀσθενήσω, καὶ ζητήσω ἀ οὐκ εἰχον. Νῦν δὲ κύρσμος ἔστι, καὶ ἀφρομάι εἰσιν· ἐδὲ δὲ καὶ ἀσθενήσω ὡδε, ἔστιν δὲ ἀντιλαμβανόμενος μου, ἵνα οὐ τὴ πολέσω τὸν μοναχόν.

Περὶ τοῦ ἀδβᾶ Νικήτα.

B "Ἐλεγεν δὲ ἀδβᾶς Νικήτας περὶ τινῶν ἀδελφῶν δύο, ὅτι συνῆλθον θέλοντες οἰκῆσαι ὅμοι. Ἐλογίσατο δὲ δὲ εἰς ἐκατῷ, ὅτι Εἴ τι θέλεις δὲ ἀδελφός μου, ἐκεῖνο ποιῶ. Ὁμοίως καὶ δὲ ἔτερος ἐλογίσατο, ὅτι Τὸ θέλημα τοῦ ἀδελφοῦ μου ποιήσω. Καὶ ἔζησαν ἐπὶ ἑτη πολλὰ μετὰ πολλῆς ἀγάπης. Ἰδών δὲ δὲ ἐχθρὸς, ἀπῆλθε θέλων χωρίσας αὐτούς· καὶ σταθεὶς εἰς τὸ πρόδυρον, ἐφανέτο τῷ ἐν λόσιοι περιστέρᾳ, καὶ τῷ ἐτέρῳ ὥστε κορώνη. Λέγει δὲ εἰς· Βλέπεις τὸ περιστέριον τοῦτο; Λέγει ἐκεῖνος· Κορώνη ἔστιν. Καὶ ἤρξαντο φιλονεικεῖν ἀλλοις ἀλλοι λέγων³⁵, καὶ ἀναστάντες, συνένδαλον μάχην μέχρις αἵματος, εἰς τελείαν χαράν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἐχωρίσθησαν. Μετὰ δὲ τρεῖς ἡμέρας ἀνένευσαν³⁶ εἰς ἔαυτοὺς ἐλθόντες· καὶ ποιήσαντες ἔαυτοῖς μετάνοιαν, ὠμολόγουν δὲ ἔκαστος αὐτῶν ἐλογίζετο τὸ δράθρον πετηνὸν· καὶ γνόντες τὸν πόλεμον τοῦ ἐχθροῦ, ἐμειναν μέχρι τέλους μὴ χωρίσθεντες.

*Ἀρχὴ τοῦ Σ στοιχείου.**Περὶ τοῦ ἀδβᾶ Σοίου.*

C α'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδβᾶν Σοίον, λέγων· Ἐάν εὐρεθῶ πούποτε, καὶ φάγω τρία ψωμά, μὴ πολύ ἔστι; Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Εἰς τὴν ἄλωνα ἤλθες, ἀδελφὲ; Εἶπε δὲ πάλιν· Ἐάν πίω τρία ποτήρια οἶνου, μὴ πολύ ἔστι; Λέγει αὐτῷ· Ἐάν οὐκ ἔστι δαίμων, οὐκ ἔνι πολύ· ἐὰν δὲ ένι, πολύ ἔστιν. Ο γάρ οἶνος ἀλλοτρίως ἔστι τῶν μοναχῶν τῶν κατὰ θεον ζῶνταν.

D β'. Ἐλεγέ τις (68) τῶν Πατέρων περὶ τοῦ ἀδβᾶ Σοίου τοῦ Θηβαίου, ὅτι εἰσῆλθε ποτε εἰς τὸ δρός τὸ Σινᾶ· καὶ ἐξερχομένου αὐτοῦ ἐκεῖθεν, συνήντησεν αὐτῷ ἀδελφός, καὶ στενάζων ἐλεγε. Θλιβόμεθα. ἀδβᾶ, διὰ τὴν ἀδροχίαν. Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Καὶ

αὐτῷ ὁ ἀδελφός· Καὶ εὐχήν ποιοῦμεν, καὶ λιτανεῖαν, ἀλλ' οὐ βρέχει. Οὐ δὲ γέρων λέγει· Πάντως οὐκ εὐχεσθεῖ ἔκτενῶς. Θέλεις δὲ γνῶνας ὅτι οὕτως ἔστιν; στῶμεν εἰς προσευχήν. Καὶ ἔκτενας τὰς χειρας εἰς τὸν οὐρανὸν, γῆξατο· καὶ εὐθέως κατέβη ἡ βροχή. Ἰδών δὲ δὲ ἀδελφός ἐφοβήθη, καὶ πεσὼν προσεκυνήσας αὐτῷ. Οὐ δὲ γέρων εὐδύς ξεψυγεν ἔκειθεν. Καὶ εἰλιαν cum Pelagiana versione configi debent.

διατί οὐκ εὔχεσθε καὶ παρακαλεῖτε τὸν Θεόν; Λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφός· Καὶ εὐχόμεθα, καὶ λιτανεύομεν, καὶ οὐ βρέχει. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Πάντως οὐκ εὔχεσθε ἔκτενῶς. Θέλεις δὲ γνῶναι ὅτι οὕτως ἐστί; Καὶ ἔξτεινε-τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν ἐν προσευχῇ, καὶ παραχρῆμα ἔβρεχεν. Ἰδών δὲ ὁ ἀδελφός ἐφοβήθη, καὶ ἐπεσεν ἐπὶ πρόσωπον, καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ. Ὁ δὲ γέρων ἔφυγεν. Ὅ δὲ ἀδελφός ἀνήγγειλε πᾶσι τῷ γεγονός. Καὶ οἱ ἀκούσαντες ἐδόξασαν τὸν Θεόν.

Περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Σανθία.

α'. Εἶπεν ὁ ἀδελφὸς Σανθίας· Ὁ ληστὴς ἐν τῷ σταυρῷ ἦν, καὶ ἀπὸ λόγου ἐνὸς ἐδικαιώθη· καὶ Ἰησὺς μετὰ τῶν ἀποστόλων συνηριθμημένος ἦν, καὶ ἐν νυκτὶ μαζὶ ἀπώλεσε πάντα τὸν κάμπτον, καὶ κατέδη ἐξ οὐρανῶν εἰς ἄδην. Διὸ μηδεὶς εὑπραγῶν καυχάσθω· πάντες γάρ οἱ πεποιθότες ἐφ' ἑαυτοῖς ἐπεσούν.

β'. Ἀνέδη ποτὲ ὁ ἀδελφὸς Σανθίας ἀπὸ Σκῆτεως εἰς Τερενοῦθιν· καὶ δποι κατέλυσε, διὰ τὸν κόπον τῆς ἀσκήσεως ἡνεγκαν αὐτῷ ὀλίγον οἶνον. Ἀκούσαντες δὲ τινες ἡνεγκαν αὐτῷ δαιμονιζόμενον. Καὶ ἤρξατο ὁ δαίμων λοιδορεῖν τὸν γέροντα· Πρὸς τὸν οἰνοπότην τούτον ἤνεγκατέ με. Καὶ ὁ μὲν γέρων οὐκ ἥθελεν αὐτὸν ἐκβαλεῖν· διὰ δὲ τὸν ὀνειδισμὸν ἔλεγε· Πιστεύων τῷ Χριστῷ, ὅτι οὐ μή τελέσω τὸ ποτήριον τούτο, ἔως οὐκ ἐξέλθῃς. Καὶ ὡς ἤρξατο ὁ γέρων πίνειν, ἔκραξεν ὁ δαίμων, λέγων· Καίσεις με, καίσεις με. Καὶ πρὸ τοῦ τελέσαι, ἐξῆλθε διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ.

γ'. Ὁ αὐτὸς εἶπεν, ὅτι Ὁ κύων χρείσσων μού ἐστι· διώτι καὶ ἀγάπην ἔχει, καὶ εἰς χρείσιν οὐκ ἔρχεται.

Ἀρχὴ τοῦ Ο στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Ὄλυμπίου.

α'. Εἶπεν ὁ ἀδελφὸς Ὄλυμπίου, ὅτι Κατέδη ποτὲ ιερεὺς τῶν Ἑλλήνων εἰς Σκῆτιν, καὶ ἤλθεν εἰς τὸ κελλῖον μου, καὶ ἐκοιμήθη· καὶ θεασάμενος τὴν διαγωγὴν τῶν μοναχῶν, λέγει μοι· Οὗτως διάγοντες, οὐδὲν θεωρεῖτε παρὰ τῷ Θεῷ ὑμῶν; Καὶ λέγω αὐτῷ· Οὐχί. Καὶ λέγει μοι δὲ Ιερεύς· Τέως ἡμῶν ιερουργούντων τῷ Θεῷ ἡμῶν, οὐδὲν κρύπτει ἀφ' ἡμῶν, ἀλλὰ ἀποκαλύπτει ἡμῖν τὰ μυστήρια αὐτοῦ· καὶ θύμεις τοσούτους κόπους ποιοῦντες, ἀγρυπνίας, ἡσυχίας καὶ ἀσκήσεως, λέγεις δὲ οὐδὲν θεωροῦμεν; Πάντως οὖν, εἰ οὐδὲν θεωρεῖτε, λογισμοὺς πονηρούς ἔχετε εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν, τοὺς χωρίζοντας ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ὑμῶν, καὶ διὰ τούτο οὐκ ἀποκαλύπτεται ὑμῖν τὰ μυστήρια αὐτοῦ. Καὶ ἀπῆλθον, καὶ ἀνήγγειλα τοῖς γέρουσι τὰ φήματα τοῦ Ιερέως. Καὶ ἐθαύμασαν, καὶ ἐπαν ὅτι οὕτως ἐστίν. Οἱ γάρ ὀκάθαρτοι λογισμοὶ χωρίζουσι τὸν Θεόν ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου.

β'. Ὁ ἀδελφὸς Ὄλυμπίου δὲ τῶν Κελλῶν ἐπολεμήθη εἰς πορνείαν. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ λογισμός· Ὑπαγε, λάβε γυναῖκα. Καὶ ἀναστὰς ἐποίησε πτηλὸν, καὶ ἐπλεσε γυναῖκα, καὶ λέγει ἑαυτῷ· Ἰδού ἡ γυνὴ σου· χρεία οὖν ἐργάζεσθαι πολλά, ἵνα θρέψεις σύντην. Καὶ ἤργάζετο κοπιῶν πολλά. Καὶ μεθ' ἡμέραν,

Ariam. Ait illi senex : Quare non funditis preces, atque a Deo poscitis? Tum frater : Et oramus, et supplicamus; nec pluit. Excepit senex : Omnino non oratis intente. Vis autem cognoscere quod ita est? Et extendit manus ad cælum in oratione. Confestimque defluxit pluvia. Quod cum vidisset frater, territus est, ac in faciem prostravit se, venerans euni. At senex fugit. Porro frater quid contigisset nuntiavit cunctis. Et qui audierunt, glorificaverunt Deum.

De abbatе Xanthia.

B 1. Dictum abbatis Xanthiæ : Latro in cruce erat, et per unum verbum justus effectus est; Judas cum apostolis recensebatur, et una nocte amisit omnem laborem, descenditque et cœlis in infernum. Proinde nemo in boni operis felicitate constitutus, gloriaretur. Oinnes enim qui considerunt in semetipsis, prolapsi sunt.

2. Ascendit aliquando abbas Xanthias e Sceti in Terrenuthim : quo vero loci diversatus est, propter exercitationis laboreν attulerunt ei modicum vini. Quidam autem auditio eum adesse, dæmoniacum adduxerunt. Cœpit dæmon opprobrire seni : Ad vini potorem hunc adduxistis me. Et senex quidem noluit eum ejicere; sed propter exprobationem dixit : Christo credo, quod antequam ebiberim poculum hoc, exhibis. Utque cœpit senex bibere, clamavit dæmon in hæc verba : Uris me, uris me. Et antequam haustum complesset, per gratiam Christi egressus est.

C 3. Idem dixit : Canis melior me est : quia et amorem habet, et in judicium non venit.

Principium litteræ O.

De abbatе Olympio.

D 1. Ex relatione abbatis Olympii. Sacerdos gentilium descendens aliquando in Scetim, venit ad cælam meam, ibique pernoctavit. Videns autem monachorum vivendi rationem, ait mihi : Ita agentes, nihilne conspicitis a Deo vestro? Dico ei : Nihil. Excipit sacerdos : Certe nobis sacrificantibus Deo nostro, nihil ille a nobis abscondit, sed sua mysteria revelat. Vos vero, post tot labores, vigilias, secessiones, et austeritates, ain', Nihil intuemur? Omnino igitur, si nihil aspicitis, cogitationes malas retinuetis in cordibus vestris, quæ vos a Deo vestro sejungunt, atque ideo non revelat vobis mysteria sua. Abii ego, nuntiavique senibus verba sacerdotis. Illi admirati sunt, afflamaruntque ita esse, quia impuræ cogitationes separant Deum ab homine.

E 2. Abbas Olympius Cellarum impugnatus est ad fornicationem. Et mēntem ejus subit cogitatio hæc : Vade, accipe uxorem. Itaque surgens lutum consecit, ac formavit mulierem. Dicitque apud se : Ecco uxor tua. Oportet igitur multum operari, quo alia eam. Unde operabatur, laborans plurimum. Paulo

post iterum facto luto, sibi finxit filiam, aitque **A** animo suo : Peperit uxor tua; necesse habes amplius operari, ut possis nutrire ac tegere prolem tuam. Atque ita faciens, maceravit se. Tum ad cogitationem : Non amplius, inquit, valeo labore sustinere. Adjecitque : Si non vales labore ferre, nec uxorem queras. Cæterum Deus, cernens vexationem ejus, sustulit ab eo temptationis bellum; sic que conquievit.

De abbe Orsilio.

1. (69) *Dixit abbas Orsilius* : Later crudus, in fundatum juxta flumen missus, non resistit unum diem; coctus vero, tanquam lapis perseverat. Sic homo qui carnalem sensum habet, nec quemadmodum Joseph ignitus est timore Dei, dissolvitur quando procedit ad imperium. Multæ enim sunt homini temptationes, inter homines degentium. Bonum autem est, ut quis cognoscens modulum suum, onus principatus refugiat. Stabiles vero in fide manent immoti. De ipso quippe sanctissimo Josepho si quispiam voluerit loqui, asseret eum non exstisset terrenum. Quantis impetus est temptationibus, et in eujusmodi regione, ubi tunc temporis non apparebat cultus divini vestigium? Sed Deus patrum ipsius cum eo erat, eripuitque illum ex omnibus angustiis; et nunc cum patribus suis degit in regno cælorum. Ergo nos quoque, agnoscentes modum nostrum, decertemus. Vix enim vel sic effugere poterimus judicium Dei.

2. (70) *Dixit iterum* : Nisi homo recte custodierit cor suum, puto quod quæcumque audivit obliviscetur ac neglegit; atque ita inimicus, locum in eo inveniens, eum dejicit. Quemadmodum enim lucerna apparata et lucens, si negligatur ut non accipiat oleum, paulatim extinguitur, ac deinceps prævalent tenebrae adversus eam; neque hoc solum; sed etiam contingit, quando mus ad lucernam accedit, quærens funiculum peredere; ante quidem quam extincta penitus sit, frigescatque oleum, non potest; quod si conspicerit, non modo abesse lumen, sed et calorem ignis, tunc extrahere volens funiculum, lucernam quoque dejicit: quæ si testacea sit, confringitur; si vero ænea, a patresfamilias iterum instruitur: parem in modum, negligente anima, sensim recedit Spiritus sanctus, donec ad plenum illa extinguitur amittantque calorem suum; et de cætero hostis devorat animæ alacritatem; corpus quoque abolet malitia. At si homo ille bonus extiterit ratione affectus erga Deum, simpliciter autem ad negligentiam raptus fuerit, Deus, utpote misericors, immittens in eum timorem suum, necnon memoriam futurarum pœnarum, parat seu efficit ut vigilet, servetque se in posterum cum cautione null'a, usque ad visitationem suam.

²⁷ Al. λόγῳ. ²⁸ Al. εἰσήν. ²⁹ Al. τοῦ ἔλαιου οὐ δύναται χρῆσαθαι. ³⁰ Al. κατὰ μῆκρον.

(69) *Vit. Patr. xv. 51.*

A πάλιν ποιήσας πηλὸν, ἐπλασεν ἑαυτῷ θυγατέρᾳ, καὶ λέγει τῷ λογισμῷ αὐτῷ· Ἐτεκεν ἡ γυνὴ σου χρείαν ἔχεις περισσότερον ἐργάσασθαι, ἵνα δυνηθῇς θρέψαι τὸ τέκνον σου, καὶ σκεπάσαι. Καὶ οὕτως ποιῶν ἔτηξεν ἑαυτὸν, καὶ λέγει τῷ λογισμῷ· Οὐκ εἴτις Ισχύω ὑποφέρειν τὸν κόπον. Καὶ εἶπεν· Εἰ οὐκ Ισχύεις ὑποφέρειν τὸν κόπον, μηδὲ γυναῖκα ζητήσῃς. Καὶ ίδων ὁ Θεὸς τὸν κόπον αὐτοῦ, ἤρεν ἀπ' αὐτοῦ τὸν πόλεμον, καὶ ἀνεπάη.

Περὶ τοῦ ἀδεᾶ ὄρσιστον.

a'. Eἶπεν ὁ ἀδεῖς ὄρσιστος· Πλίνιος ὡμῇ, βαλλομένη εἰς θεμέλιον ἐγγὺς ποταμοῦ, σὺν ὑπομένει μίαν ἡμέραν· ὅπτῃ δὲ, ὡς λίθος διαμένει. Οὕτως ἀνθρώπος σαρκικὸν φρόνημα ἔχων, καὶ μὴ πυρωθεὶς **B** κατὰ τὸν Ἱωσῆφ τῷ φόδρῳ²⁷ τοῦ Θεοῦ, λύεται προελθὼν εἰς ἀρχὴν. Πολλοὶ γάρ τῶν τοιούτων οἱ πειρασμοὶ, ἐν μέσῳ ἀνθρώπων διντῶν²⁸. Καλὸν δὲ τινα εἰδότα τὰ ίδια μέτρα, ἀποφεύγειν τὸ βάρος τῆς ἀρχῆς. Οἱ δὲ ἔδραιοι τῇ πίστει, ἀμετακίνητοι εἰσι. Περὶ αὐτοῦ γάρ τοῦ ἀγωτάτου Ἱωσῆφ ἐὰν θελήσῃ τις λαλῆσαι, λέγει, ὅτι οὐκ ἐπίγειος ἦν. Πόσα ἐπειράσθη, καὶ ἐν πολὶ χώρᾳ, διπού οὐκ ἦν τότε ἕγκος θεοσεβείας; Ἀλλ' ὁ Θεὸς τῶν πατέρων αὐτοῦ ἦν μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐξείλετο αὐτὸν ἐκ πάσης θλίψεως, καὶ νῦν ἐστι μετά τῶν πατέρων αὐτοῦ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. Καὶ ήμετος τοινυν ἐπιγύνοντες τὰ ἑαυτῶν μέτρα, ἀγωνισώμεθα· μόλις γάρ οὕτω δυνηθεῖμεθα ἐκφυγεῖν τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ.

C **b'. E**ἶπε πάλιν· Νομίζω ἐὰν μὴ ἀνθρώπος φυλάξῃ τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν καλῶς, πάντα δια ἡκουσεν ἐπιλανθάνεται καὶ ἀμελεῖ· καὶ οὕτως δὲ ἔχθρος εὐρών ἐν αὐτῷ τόπον, καταβάλλει αὐτὸν. Οὐστερ γάρ λύχνος σκευασθεὶς καὶ φαίνων, ἐὰν ἀμεληθῇ λαβεῖν ἔλαιον, καὶ διλέγον σθέννυται, καὶ λοιπὸν ἐνδυναμοῦται τὸ σκότος καὶ αὐτοῦ· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ ἐν διταν καὶ μῆς περὶ αὐτὸν ἐρχόμενος καὶ ζητῶν τὸ ἔλλογον καταφαγεῖν, πρὸ μὲν τοῦ σθένθηναι τὸ ἔλαιον, οὐ δύναται²⁹. ἐὰν δὲ ἰδῃ ὅτι οὐ μόνον φῶς οὐκ ἔχει, ἀλλὰ οὐδὲ θέρμην πυρὸς, τότε τὸ ἔλλογον διασπάσας θέλων, καταβάλλει καὶ τὸν λύχνον· καὶ ἐὰν μὲν δι στράκιον, συντρίβεται· ἐὰν δὲ χαλκοῦν εὑρεθῇ, ὑπὸ τοῦ οἰκοδεσπότου σκευάζεται δινωθεν· οὔτες ἀμελούσης φυχῆς, ὅσον δυσον³⁰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον ὑποχωρεῖ, ἔως τέλον διποσθεσθῇ τῆς θέρμης αὐτῆς· καὶ λοιπὸν δὲ ἔχθρος, καταφαγὸν τὴν προδυμίαν τῆς φυχῆς, καὶ τὸ σῶμα ἀφνιλεῖ κακία. Ἐὰν δὲ ἡ ἐκείνος καλὸς τῇ διαθέσει πρὸς τὸν Θεόν, ἀπλῶς δὲ ἡρπαγεῖ εἰς ἀμελειαν, ὁ Θεὸς ὡς οἰκτίρμων, βιλῶν εἰς αὐτὸν τὸ φόδρον αὐτοῦ, καὶ τῶν κολάσεων τὴν μνήμην, παρασκευάζει νήσειν αὐτὸν, καὶ τηρεῖν ἑαυτὸν εἰς τὰ ἐμπροσθεν μετὰ ἀσφαλείας πολλῆς, ἔως τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ.

(70) *Vit. Patr. xi. 37.*

'Αρχή τοῦ ΙΙ στοιχείου.

A

Περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ποιμένος.

α. Ἀπῆλθε ποτε δὲ ἀδελφός Ποιμὴν, στὸς ἡν νεώτερος, πρός τινα γέροντα, ἐρωτήσας αὐτῷ τρεῖς λογισμούς. Ός οὖν ἦλθε πρὸς τὸν γέροντα, ἐληθάργησεν ἔνα τῶν τριῶν· καὶ ἀνέκαμψεν εἰς τὸ κελλῖον ἑαυτοῦ· καὶ ὡς ἔθηκε τὴν χειρανθοῖς τὸν κλειδόν, ἐμνήσθη τὸν λόγον δὲ ἐληθάργησε· καὶ ἀργῆς τὸ κλειδόν, καὶ ἀνέκαμψε πρὸς τὸν γέροντα. Καὶ λέγει αὐτῷ δέ τὸ γέρων· Ἐτάχυνας τοῦ ἔθετον, ἀδελφέ. Καὶ διηγήσατο αὐτῷ, διτοῖ· "Οὐτε ἔθηκα τὴν χειρά μου λαβεῖν τὸ κλειδόν, ἐμνήσθην τὸν λόγον δὲ ἐκήσουν, καὶ οὐκ ἤνοιξα, διὰ τοῦτο ἀνέκαμψα. Ἡν δὲ τὸ μῆκος τῆς δόδον πολὺ σφόδρα. Ἐλεγε δὲ αὐτῷ δὲ γέρων· Ἀγγέλων⁴⁴ Ποιμὴν· καὶ λαληθῆσεται τοῦ τὸ δνοματὸν πάσῃ γῇ Αἰγύπτῳ.

β. Ἐσχε ποτὲ Παῆσιος δὲ ἀδελφὸς τοῦ ἀδελφοῦ Ποιμένος σχέσιν μετά τενος⁴⁵ ἔξω τοῦ κελλίου αὐτοῦ. Ὁ δὲ ἀδελφός Ποιμὴν οὐκ ἥθελε, καὶ ἀναστὰς ἔψυγε πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ἀμμωνᾶν, καὶ λέγει αὐτῷ· Παῆσιος δὲ διδελφός μου ἔχει πρὸς τινα⁴⁶ σχέσιν, καὶ οὐκ ἀναπαύομαι. Λέγει αὐτῷ δὲ ἀδελφός Ἀμμωνᾶς· Ποιμὴν, ἀκμὴν ζῆς; "Υπαγε, κάθου εἰς τὸ κελλίον σου, καὶ θές εἰς τὴν καρδίαν σου, διτοῖ ηδη ἔχεις ἐνιαυτὸν ἐν τῷ μνήματι.

γ. Πλούθον ποτε πρεσβύτεροι τῆς χώρας εἰς τὰ μοναστήρια διποιοῦν διὰ τὸν ἀδελφὸν Ποιμὴν· καὶ εἰσῆλθεν ὁ ἀδελφός Ἀνούδην, καὶ λέγει αὐτῷ· Καλέσωμεν τοὺς πρεσβύτερους ὅδε σῆμερον. Καὶ στάντος αὐτοῦ ἐπὶ πολὺ, οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ ἀπόκρισιν. Καὶ λυπηθεὶς⁴⁷ τοῦ ἔχεις· Λέγουσιν αὐτῷ οἱ καθήμενοι ἔγγυς αὐτοῦ· Ἀδελφός, διετί οὐκ ἔδωκες αὐτῷ ἀπόκρισιν; Λέγει αὐτοῖς δὲ ἀδελφός Ποιμὴν· Ἐγὼ πρᾶγμα οὐκ ἔχω· ἀπέδωνον γάρ· δὲ δὲ νεκρὸς οὐ λαλεῖ⁴⁸.

δ. Γέρων τις ἦν ἐν Αἰγύπτῳ πρὸ τοῦ ἔλθειν τοὺς περὶ τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, καὶ εἶχε γνῶσιν καὶ τιμὴν πολλὴν. Ός οὖν ἀνένθησαν οἱ περὶ τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα ἀπὸ τῆς Σκήτεως, ἀφῆκαν αὐτὸν⁴⁹ οἱ ἀνθρώποι, καὶ ἤρχοντο πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα. Καὶ ἐθλεῖτο⁵⁰, καὶ λέγει τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ· Τί ποιήσωμεν τῷ μεγάλῳ γέροντι τούτῳ, διτοῖ εἰς θλίψιν ἔβαλον τοῦτος οἱ ἀνθρώποι, καταλιπόντες τὸν γέροντα, καὶ τοῦτον μηδὲν οὐσι προσέχοντες; πῶς οὖν δυνάμεθα θεραπεῦσαι τὸν γέροντα; Λέγει δὲ αὐτοῖς· Ποιήσατε μηρὸν φρύγιατα, καὶ λάβετε σατῆν οἴγου (75)· καὶ ἀγωμέν πρὸς αὐτὸν, γευστῶμεθα δόμον· τάχα ἐν τούτῳ δινητάμεθα θεραπεῦσαι αὐτὸν. Ἐβάστασαν οὖν τὰ βρύματα, καὶ ἀπῆλθον. Καὶ ὡς ἔκρουσαν τὴν θύραν, ἐπήκουσεν⁵¹ δὲ μαθητὴς αὐτοῦ, λέγων· Τίνες ἔστε; Οἱ δὲ εἶπον· Λάλησον τῷ ἀδελφῷ, διτοῖ δὲ Ποιμὴν ἔστι θέλων εὐλογηθῆναι παρὰ σοῦ. Καὶ τοῦτο τοῦ μαθητοῦ

B

Principium litteræ II.

De abbatे Pœmene, seu Pastore.

1. (71) Profectus est aliquando abbas Pœmen, cum esset juvenis, ad senem quemdam, ut interrogaret eum de tribus cogitationibus. Ut ergo pervernit ad senem, oblitus est unam e tribus: et reversus est in cellam suam; sed ubi manum posuit quo clavis aperiret, recordatus est obliiti sermonis. Unde dimissa clavis, rediit ad senem. Qui ait illi: Properasti ut venires, frater. Ille narravit: Quando posui manum meam ad sumendum clavem, recordatus sum verbi quod quærebam, nec aperui; ideoque reversus sum. Erat autem spatium viæ plurimum. Dicit ei senex: Gregum Pœmen, id est pastor. Et nomen tuum sermone hominum celebrabitur per universam Ægypti regionem.

2. (72) Quodam tempore familiaritas intercessit inter Paesium fratrem abbatis Pœmenis et alium quemdam extra cellam suam: Abbas vero Pœmen solebat. Unde exsurgens fugit ad abbatem Ammonam, dicitque ei: Frater meus Paesius habet eum quodam familiariatem, quæ me quiete vivere non sinit. Ait illi abbas Ammonas: Pœmen, adhuc vivis? Vade, sede in cella tua; et pone in corde tuo, quasi jam ab anno jaceres in sepulcro.

3. (73) Venerunt aliquando regionis presbyteri ad monasteria, ubi erat abbas Pœmen: et ingressus est abbas Anub, dixitque ei: Invitemus hodie hic presbyteros. Cumque diu stetisset, non dedit illi responsum. Quocirca tristis exiit. Aiunt ei qui iuxta sedebant: Abba, cur non respondisti ei? Excepit abbas Pœmen: Ego causam culpamque non habeo. Mortuus enim sum. Mortuus autem non loquitur.

4. (74) Senex quidam degebat in Ægypto antequam eo venisset abbas Pœmen cum suis, eratque multum notus atque honoratus. Ut ergo e Sceti ascendit Pœmen cum sociis, homines reliquerunt senem, et veniebant ad abbatem Pœmenem; qui angelatur. Itaque dicit fratribus suis: Quid faciemus magno seni huic, quia nos ia molestias miserunt homines, derelinquendo senem, ac nobis, qui nihil sumus, attendendo? Quoniam igitur modo poterimus senis animum curare? Adjecit: Conscilite parum edulli, et accipite saitem vini; pergamusque, ac una manducemus: forte per hoc poterimus delinire eum. Portaverunt igitur cibos, et profecti sunt. Ut autem fores pulsaverunt, audiens senis discipulus, interrogavit: Quinam estis? Illi exceperunt: Refer abbatē: Pœmen est, qui vult benedici a te. Quod cum discipulus nuntiasset, ille significavit, his

⁴⁴⁻⁴⁵ Al. ἀπέις [ἀπῆσι] λαβεῖν τό. ⁴⁶ Lat. ἀγελῶν. ⁴⁷ Al. τινῶν. ⁴⁸ Al. μετά τινῶν. ⁴⁹ Al. add. μὴ οὖν λογίσονται με διτοῖ ὕδε εἰμι ἔσω μετ' αὐτῶν. ⁵⁰ Al. τὸν γέροντα. ⁵¹ Al. καὶ ἐθλεῖτο δὲ γέρων, καὶ ἐκακολύγει αὐτούς. Ἡκουσεν οὖν δὲ ἀδελφός Ποιμὴν, καὶ ἐθλεῖτο. ⁵² Al. ὑπῆκουσεν.

(71) Αδέστε σατῆν τοῦ. Sautes que mensura sit explicatur a S. Epiphanio lib. De mensuris et ponderibus, cap. 24. Sed et Palladius Hist. Laus., cap. 22, ea voce utilitur.

(72) Vit. Patr. xi, 19.

(73) Vit. Patr. xvi, 8; Append. p. 1005, n. 18.

(74) Vit. Patr. x, 58.

(75) Vit. Patr. iii, 93; xvii, 8.

verbis: Abi, non mihi vacat. At illi permanerunt ad æstum solis, aientes: Non secedemus, nisi postquam digni visi fuerimus admitti a sene. Porro senex, cernens humilitatem eorum, neconon patientiam, compunctione ductus aperuit. Et ingressi cibum sumperunt cum eo. Cum autem manducarent, ille dixit: Revera, non sunt ea sola quæ de vobis audivi, sed centuplum conspexi in opere vestro. Ex illa ergo die amicus eorum exstitit.

5. (76) Voluit aliquando præses provinciæ illius videre abbatem Pœmenem; nec admittebat senex. Igitur sumpto prætextu, quasi facinorosum comprehendens filium sororis ejus, misit in carcerem, dicens: Si venerit senex et oraverit pro eo, ego dimittam. Accessit soror ejus, deflens ad januam. Is vero non dedit responsum. Quare mulier maledictis his appetebat eum: Visceribus æneis prædite, misserere mei, quia hanc unam sobolem habeo. At ille mittens renuntiavit: Pœmen liberos non suscepit. Atque recessit in hunc modum. Iis ergo auditis, præses misit, aiens: Saltem verbo jubeat; dimittam illum. Senex vero vicissim significavit: Inquire secundum leges; et morte si dignus est, moriatur; si non est, fac ut placuerit.

6. (77) Deliquit aliquando frater in cœnobio; degebat autem iis in locis anachoreta, qui a longo tempore non processerat. Veniens ergo cœnobii abbas ad senem, nuntiavit ei de fratre qui deliquerat. Ait ille: Expellite eum. Egressus vero frater e cœnobio, intravit in speluncam, ibique flebat. Contigit opportune ut fratres nonnulli qui ad abbatem Pœmenem proficiscebantur, audirent illum flentem; qui ingressi invenerunt summo affectum dolore, hortatique sunt ut ad senem pergeret; sed noluit, dicens: Hic ego morior. Venientes porro ad abbatem Pœmenem rem ei narraverunt. Ille precibus inductos eo remisit, dicturos fratri: Abbas Pœmen vocat te. Venit frater. Quem senex intuitus afflictum, surrexit, complexus est, et cum eo comiter agens, rogavit ut cibum sumeret. Misit autem abbas Pœmen aliquem fratrum suorum ad anachoretam, qui nuntiaret: A multis annis videre te desidero, postquam de rebus tuis audivi; sed ex ambo rum pigritia, non congressi sumus. Nunc ergo, Deo volente, occasione oblata, laborem itineris suscipe, ac videbius nos. Non enim egrediebatur e cella sua. Ille audiens, apud se: Nisi Deus seni inspirasset, non misisset ad me. Quocirca surgens, accessit. Cumque se mutuo læti salutassent, sederunt. Tum ad eum abbas Pœmen hunc instituit sermonem: Duo homines in quodam loco degebant, qui ambo mortuos habebant apud se; dimisit unus mortuum suum, atque abiit ad plorandum mortuum alterius (78). Audiens porro senex, compunctus est ea oratione, recordatusque est rei quam fecerat

¹⁰ Al. add. δὲ δρχων ἀκούσας, τότε αὐτὸν ἀπέλυσεν.

(76) Vit. Patr. viii, 13; Raderi Viridar., iii, 6, 18.

Α ἀναγγειλαντος, ἐδήλωσεν, εἰπών· "Ὕπαγε, οὐ σχόλιον. Οἱ δὲ ὑπέμειναν εἰς τὸ καῦμα, λέγοντες· Οὐκ ἀναχωροῦμεν, ἐὰν μὴ καταξιωθῶμεν τοῦ γέροντος. 'Ο δὲ γέρων, ίδων τὴν ταπείνωσιν αὐτῶν καὶ τὴν ὑπομήνην, κατανυγεῖς, ἀνέψκεν αὐτοῖς. Καὶ εἰσελθόντες ἔγεισαντο μετ' αὐτοῦ. Ἐσθίωνταν δὲ αὐτῶν, Ελεγε· 'Ἐπ' ἀληθείας, οὐκ εἰσὶ μόνα ἢ ἀκήκοος περὶ ὑμῶν, ἀλλ' ἔκαποντα πλαστόνα εἶδον ἐν τῷ ἔργῳ ὑμῶν. Ἔγένετο δὲ αὐτῶν φίλος ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης. ε'. Ἡθέλησε ποτε δὲ δρχων τῆς χώρας ἐκείνης ίδειν τὸν ἄδεδαν Ποιμένα, καὶ οὐ κατεδέχετο δὲ γέρων. Προφάσει δὲ ὡς κακούργον κατέσχε τὸν οἰδόν τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ, καὶ ἔβαλεν εἰς φυλακήν, λέγων· 'Ἐὰν ἔλθῃ δὲ γέρων, καὶ παρακαλέσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ, ἐγὼ ἀπολύω αὐτόν. Καὶ ἤλθεν ἡ ἀδελφὴ! αὐτοῦ κλαίουσα πρὸς τὴν θύραν. 'Ο δὲ οὐκ ἔδωκεν αὐτῇ ἀπόχρισιν. 'Η δὲ ἐλοιδόρει αὐτὸν, λέγουσα· Χαλκοσπλαγχνε, ἐλέγον με, δοῦ μονογενῆς μοι ἔστιν. 'Ο δὲ πέμψας εἶπεν αὐτῇ· Ποιμήν τέκνα οὐκ ἔγεννης. Καὶ οὗτως ἀνεχώρησεν. Ἀκούσας δὲ δρχων, ἐπεμψέ λέγων· Καὶ λόγω χελεύσῃ, ἀπολύω αὐτόν. 'Ο δὲ γέρων ἀντεδήλωσε, λέγων· 'Ἐξέτασσον κατὰ τοὺς νόμους· καὶ εἰ ἀξίος ἔστι θανάτου, ἀποθανέτω· εἰ δὲ οὐκ ἔστιν, ὡς βούλει ποίησον'¹⁰.

ζ'. Ἐσφάλη ποτε ἀδελφὸς ἐν κοινοβίῳ· ἦν δὲ ἐν τοῖς τέποις ἐκείνοις ἀναχωρητής· καὶ πολλῷ χρόνῳ οὐ προῆλθεν. Ἐλθὼν δὲ ὁ ἄδεδαν τοῦ κυνοβίου πρὸς τὸν γέροντα, ἀνήγγειλεν αὐτῷ περὶ τοῦ σφαλέντος. 'Ο δὲ εἶπε· Διώχατε αὐτόν. Ἐξελθὼν δὲ ὁ ἀδελφὸς τοῦ κοινοβίου, εἰσῆλθεν εἰς χαράδραν, καὶ ἔκλαιεν ἐκεῖ. Ἐνκαίρησαν δὲ ἀδελφὸς ἀπερχόμενοι πρὸς τὸν ἄδεδαν Ποιμένα, καὶ ἤκουσαν αὐτοῦ κλαίοντος· καὶ εἰσελθόντες εὖρον αὐτὸν ἐν μεγάλῳ πόνῳ· καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν ἄραι πρὸς τὸν γέροντα. Καὶ οὐκ ἤθελε, λέγων· 'Ωδε ἐγὼ ἀποθνήσκω. Ἐλθόντες δὲ πρὸς τὸν ἄδεδαν Ποιμένα διηγήσαντο αὐτῷ. Καὶ παρακαλέσας αὐτοὺς, ἀπέστειλε λέγων· Εἴπατε αὐτῷ, δοῦ· 'Ο ἄδεδαν Ποιμήν φωνεῖ σε. Ἡλθε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ ἀδελφὸς· καὶ ίδων αὐτὸν δὲ γέρων τεθλιμμένον, ἀναστὰς ἥσπάσατο, καὶ χαριεντιζόμενος μετ' αὐτοῦ, παρεκάλεσε γεύσασθαι. Ἀπέστειλε δὲ ὁ ἄδεδαν Ποιμήν τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ τινα πρὸς τὸν ἀναχωρητήν, λέγων· 'Ἐκ πολλῶν ἐπειθόμενος σε ίδειν, ἀκούων τὸ περὶ σοῦ, καὶ ἀπὸ δκνηρίας ἀμφοτέρων οὐ συνετύχομεν ἀλλήλοις. Νῦν οὖν Θεοῦ θέλοντος, καὶ ἀφορμῆς γενομένης, σκύλθητι ἔως τῶν ὕδων καὶ βλέπομεν ἀλλήλους. 'Ην δὲ μὴ ἐξερχόμενος ἐκ τοῦ κελλίου αὐτοῦ· καὶ ἀκούσας Ελεγεν· Εἰ μὴ δὲ Θεὸς ἐπιληροφόρησε τὸν γέροντα, οὐκ ἄν ἐπεμψεν ἐπ' ἐμέ. Καὶ ἀναστὰς ἤλθε πρὸς αὐτόν. Καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους μετὰ χαρᾶς ἐκάθισαν. Εἶπε δὲ αὐτῷ ἄδεδαν Ποιμήν· Δύο ἀνθρώποι ήσαν ἐν τόπῳ τινὶ¹¹, καὶ ἀμφότεροι νεκροί εἰχον· ἀφῆκε δὲ δὲ εἰς τὸν νεκρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀπῆλθε κλαύσας τὸν τοῦ ἔτερου. Ἀκούσας δὲ δὲ γέρων κατενύγη ἐπὶ τῷ λόγῳ, καὶ ἐμνήσθη δὲ ἐποίησε, καὶ εἰ-

(77) Vit. Patr. ix, 7.

(78) Dorothe. Doctr. 6.

πεν· Ποιμήν, ἄνω³¹ εἰς τὸν οὐρανόν· ἐγώ δὲ κάτω^A εἰς τὴν γῆν.

ζ· Παρέβαλόν ποτε γέροντες πολλοὶ τῷ ἀδελφῷ Ποιμένι· καὶ ίδου τις τῶν τοῦ ἀδελφοῦ Ποιμένος εἶχε παιδίον, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ κατ' ἐνέργειαν ἐστράφη δύσισ. Καὶ ίδων ὁ πατὴρ αὐτοῦ τὸ πλήθος τῶν Πατέρων, λαζῶν τὸ παιδίον ἔχω τοῦ μοναστηρίου ἐκάθητο καλαίων. Εὐχαρίστησε δὲ τινὶ γέροντι ἐξελθεῖν· καὶ ίδων αὐτὸν εἶπε· Τί κλαίεις, ἀνθρώπε; ·Ο δὲ εἶπε· Συγγενής εἰμι τοῦ ἀδελφοῦ Ποιμένος· καὶ ίδου συνέδη τῷ παιδίῳ τούτῳ ὁ πειρασμὸς οὗτος· καὶ θελοντες τῷ γέροντι προστενεγχεῖν αὐτὸν, ἐφρήθητι μεγ· οὐ γάρ θέλει ίδειν τὴν ήμᾶς. Καὶ νῦν ἐὰν μάθῃ ὅτι ὕδε εἰμι, πέμψει καὶ διώκει με· ἐγὼ δὲ βλέπων τὴν παρουσίαν ὑμῶν, ἐτόλμησα ἐλθεῖν. Νοῦ θέλεις οὖν, ἀδελφός, ἐλέσθων με, καὶ λάβε τὸ παιδίον ἔσω, καὶ εἴξασθε περὶ³² αὐτοῦ. Καὶ λαζῶν αὐτὸν ὁ γέρων εἰσῆλθε, καὶ ἐχρήσατο φρονίμως, καὶ οὐ προσῆγεν αὐτὸν εὐθέως τῷ ἀδελφῷ Ποιμένι, ἀλλὰ ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν μικροτέρων ἀδελφῶν, Ἐλεγε· Σφραγίσατε τὸ παιδίον. Ποιήσας δὲ πάντας κατὰ ἀκολουθίαν σφραγίσαι αὐτὸν, ὑστερὸν ἤνεγκε τῷ ἀδελφῷ Ποιμένι. Οὐ δὲ οὐκ ἡθελει αὐτὸν ἐγγίσαι³³. Οἱ δὲ παρεκάλουν αὐτὸν, λέγοντες· Μοτερ πάντες, καὶ σὺ³⁴, Πάτερ. Καὶ στενάξας, ἀναστὰς εὐξατο, λέγων· Οὐ Θεδς, Ιασοὶ τὸ πλάσμα σου, ἵνα μὴ χυριευθῇ ὑπὸ τοῦ ἔχθρου. Καὶ σφραγίσας αὐτὸν εὐθέως ἐθεράπευσε, καὶ ἀπέθωκε τῷ πατρὶ αὐτοῦ ὑγιές.

η· Ἀπῆλθε τις ἀδελφός ποτε ἀπὸ τῶν μερῶν τοῦ ἀδελφοῦ Ποιμένος ἐπὶ ἑνῆς· καὶ κατήντησε πρός τινα ἀναχωρητὴν ἐκεῖ· ἦν γάρ ἔχων ἀγάπην, καὶ πολλοὶ ἡρχοντο πρὸς αὐτὸν. Ἀνήγγειλε δὲ αὐτῷ ὁ ἀδελφὸς τὰ περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ποιμένος. Καὶ ἀκούσας τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ ἐπεπόθησεν αὐτὸν ἰδεῖν. Ἀναχάμψαντος δὲ τοῦ ἀδελφοῦ εἰς Αἴγυπτον, μετὰ χρόνον τινὰ ἀναστὰς ὁ ἀναχωρητής, ἥλθεν ἀπὸ τῆς ἑνῆς εἰς Αἴγυπτον πρὸς τὸν ποτε παραβαλόντα αὐτῷ ἀδελφόν· ἦν γάρ εἰπών αὐτῷ ποῦ μένει. Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ἐκεῖνος ἔθαυμασε, καὶ ἔχαρη λίαν. Εἶπε δὲ ὁ ἀναχωρητής· Ποίησον ἀγάπην, ἄρον με πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα. Καὶ λαζῶν αὐτὸν ἥλθε πρὸς τὸν γέροντα, καὶ ἀνήγγειλεν αὐτῷ τὰ περὶ αὐτοῦ, λέγων, δις Μέγας ἀνθρώπος ἐστι, καὶ πολλὴν ἀγάπην ἔχων, καὶ πολλὴν τιμὴν εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ. Ἀνήγγειλα δὲ αὐτῷ περὶ σοῦ, καὶ ἐπιθυμῶν ίδειν σε ἥλθεν. Ἐδέξατο οὖν αὐτὸν μετὰ χαρᾶς, καὶ δεσπασάμενοι ἀλλήλους ἐκάθισαν. Καὶ ἤρετο ὁ ἑσυικὸς λαλεῖν ἀπὸ τῆς Γραφῆς, περὶ πνευματικῶν καὶ οὐρανίων. Ἐστρέψει δὲ διὰ ἀδελφὸς Ποιμήν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ ἀπόκρισιν. Ἰδὼν δὲ δις οὐ λαλεῖ μετ' αὐτοῦ, λυπηθεὶς ἐξῆλθε, καὶ λέγει τῷ ἀδελφῷ τῷ ἐνέγκαντι αὐτὸν· Εἰς μάτην ἐποίησα δῆλην τὴν ἀποδημίαν ταῦτην. Ἡλθον γάρ πρὸς τὸν γέροντα· καὶ ίδου οὐδὲ λαλῆσαι θέλει· μετ' ἔμου. Εἰσῆλθε δὲ διὰ ἀδελφὸς πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἀδελφός, διὰ σὲ ἥλθεν ὁ μέγας ἀνθρώπος οὗτος, ἔχων τοσούτην δόξαν

³¹ Al. inser. ἄνω. ³² Al. ὑπέρ. ³³ Al. σφραγίσατ.

(79) Vit. Patr. II, 10; XIV, 1.

et dixit: Pœmen, sursum sursum in cœlo; ego vero deorsum in terra.

7. (79) Adierunt aliquando senes multi abbatem Pœmenem; cum ecce quidam ex affinibus abbatis Pœmenis haberet filium, cuius facies diabolo esti-
ciente conversa erat retrorsum. Itaque pater intui-
tus multitudinem Patrum, assumpto filio extra mo-
nasterium sedebat plorans. Contigit autem ut qui-
dam senex exiret. Is cernens eum, ait: Quid plor-
as, homo? Respondit: Cognatus sum abbatis
Pœmenis, atque en puer huic accidit ista tentatio;
volentes autem seni offerre timuimus. Neque enim
vult videre nos. Atque nunc si compererit me adesse,
mittet ac expellet me. Ego vero ubi vidi adven-
tum vestrum, ausus sum venire. Quemadmodum
B ergo libuerit, abba, mei miserere; introducito
puerum, et orate pro illo. Senex assumens puerum
intravit. Porro usus est prudentia; nec statim ob-
tuuit abbatij Pœmeni; sed incipiens a minoribus
fratribus, dicebat: Consignate puerum. Cumque
fecisset ut a cunctis ex ordine consignaretur, de-
mum abbatij Pœmeni attulit. Is nolebat ut ad se
appropinquaret. At illi rogabant, dicentes: Sicut
cæteri, et tu, Pater. Tunc ingemiscens surrexit, at-
que ita precatus est: Deus, sana creaturam tuam,
ne ab hoste in servitutem redigatur. Et cum signas-
set eum, illlico curavit, sanumque patri restituit.

8. (80) Aliquando quidam frater, ab oris abba-
tis Pœmenis discessit in peregrinam terram; illici-
que venit ad quemadmodum anachoretam, qui charitate
præditus erat, et quem adibant multi. Frater nunti-
avit ei de abbate Pœmeni. Ille auditis hominis
virtutibus, desiderio tactus est videndi eum. Re-
verso igitur fratre in Aegyptum, paulo post exsur-
gens anachoreta, e regione extera perrexit in Aegy-
ptum, ad illum fratrem qui ipsum convenerat; nam
indicaverat ei ubi maneret. Videns autem eum ille,
demiratus est, et valde est gavisus. Dixit anacho-
reta: Exerce charitatem, duc me ad abbatem Pœ-
menem. Itaque assumens eum, pervenit ad senem. Cui nuntiavit quæ ad ipsum spectabant, his verbis:
Magnus vir est, charitate multa, ingenti honore
apud suos: de te annuntiavi ei, et cupiens videre
te, advenit. Suscepit ergo illum cum laetitia; et
postquam se mutuo salutassent, considerunt. Tunc
peregrinus cœpit loqui ex Scriptura, de rebus spi-
ritualibus et cœlestibus. At abbas Pœmen vertit
faciem, nec responsum reddidit. Unde is cernens
quod non colloqueretur, tristis egressus est. Dixit
que fratri qui eum duxerat: Frustra hanc omnem
peregrinationem suscepit. Veni nainque ad senem;
ecce vero neque mecum colloqui vult. Itaque fra-
ter ingressus ad abbatem Pœmenem: Abba, inquit,
propter te accessit magnus iste homo, tanta gloria
in loco suo resulgens; quare non disseruisti cum

³⁴ Al. inser. ποίησον.

(80) Vit. Patr. III, 184; I, 59.

eo? Excepit senex: Ille e supernis est, et cœlestia loquitur; ego vero ex inferioribus sum, et terrena loquor. Si sermonem ad me habuisset de affectibus animi, ei respondissem. Quod si agatur de cœlestibus, ego illa nescio. Egressus itaque frater retulit peregrino: Senex non facile de Scripturis loquitur; sed si quis rogaverit de animi affectibus, responsū dat. Ille compunctus senem adiit, et ait ei: Quid faciam, abba, quandoquidem dominantur mihi animi affectus? Tunc oculis in eum conjectis, latus senex infit: Modo bene venisti; nunc aperi os tuum de his, et implebo illud bonis. Ille vero plurimum animæ commodum cum cepisset, professus est: Plane hæc est vera via. Gratiisque Deo actis quod cum ejusmodi sancto meruisset convenire, reversus est in regionem suam.

9. (81) Comprehendit aliquando rector provinciæ quemdān e vico abbatis Poemenis; et venerunt cuncti, senem rogantes ut abiret, eumque e carcere emitteret. Dixit eis: Sinite me dies tres, tuncque proficiscar. Oravit ergo abbas Poemen ad Dominum, his verbis: Domine, ne dederis mihi hanc gratiam: alias non permissti sunt me sedere in hoc loco. Venit ergo senex, rogavitque judicem. Qui ad eum infit: Pro latrone rogas, abba? Senex autem gavisus est, quod gratiam ab eo non accepisset.

10. Narraverunt quidam, quod aliquando abbas Poemen et fratres ejus conficerent scolaces: nec procedebat, quod non haberent unde emerent funiculos. Et aliquis eis charus rem narravit cuidam mercatori, homini pio. Cæterum abbas Poemen nobebat quidpiam a quoquam accipere, ad vitandam nimirum turbæ vexationem. Itaque mercator, cupiens opus seni confidere, prætexuit indigere se scolacibus. Et adduxit camelum, sumpsitque. Veniens autem frater ad abbatem Poemenem, auditio quod fecerat mercator, ut qui vellet laudare eum, infit: Sane, abba, etsi non indigeret, accepit tamen, quo nobis opus ficeret. Audiens vero abbas Poemen, absque indigentia sumpsisse, dixit fratri: Surge, conduc camelum, et affer illos. Quod si non attuleris, Poemen hic non amplius residuebit vobis. Nolo namque cuiquam injuriam facere, cum non indigeat, ut dannum patiatur, capiatque lucrum meum. Abiit frater ejus, et post multum laboris attulit. Nisi enim attulisset, senex discessisset ab eis. Ut ergo vidit illos, gavisus est, tamen si invenisset magnum thesaurum.

11. Audiit aliquando presbyter Pelusii de quibusdam fratibus, quod assiduo in urbe versarentur, lavarent, negligerent se; quocirca veniens ad collectam, sustulit ab iis habitum monachalem. Sed

⁸¹ Al. ἀνοίξω μου.

(81) Vit. Patr. iv, 52.

(82) Σχολάκιον, et τῶν σχολακίων, paulo infra. Scolaces sunt funes intorti et cerati, ad usum fa-

A εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ· καὶ διατί οὐκ ἐλάλησας μετ' αὐτοῦ· Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Αὐτὸς τῶν δικῶν ἐστι· καὶ ἐπουράνια λαλεῖ, ἐγὼ δὲ τῶν κάτω εἰμι, καὶ ἐπίγεια λαλῶ. Εἰ ἐλάλησέ μοι περὶ παθῶν ψυχῆς, ἐγὼ δὲν ἀπεκρινάμην αὐτῷ· εἰ δὲ περὶ πνευματικῶν, ἐγὼ ταῦτα οὐκ οἶδα. Ἐξελθὼν οὖν δὲ ἀδελφὸς εἶπεν αὐτῷ· Ὁ γέρων οὐ ταχέως; ἀπὸ Γραφῆς λαλεῖ· ἀλλ' εἴ τις αὐτῷ λαλῇ περὶ παθῶν ψυχῆς, ἀποκρίνεται αὐτῷ· Ὁ δὲ κατανυγεῖς εἰσῆλθε πρὸς τὸν γέροντα, καὶ λέγει αὐτῷ· Τί ποιήσω ἀδελφός, οὗτοι καταχυρεύουσι μου τὰ πάθη τῆς ψυχῆς; Καὶ προσέσχεν αὐτῷ ὁ γέρων χαίρων, καὶ εἶπεν· Ἄρτι καλῶς ήθες· νῦν διοικῶν σου ⁸² τὸ στόμα περὶ τούτων, καὶ πληρώσω αὐτὸν ἀγαθῶν. Ὁ δὲ πολλὰ ὀφεληθεῖς ἔλεγεν· Ὅντως αὕτη ἐστιν ἡ ἀληθινὴ ὁδός. Καὶ εὐχαριστῶν Β τῷ Θεῷ ἀνέκαμψεν εἰς τὴν ιδίαν χώραν, οὗτοι οὐτων δικύριοι κατηγίγνονται συντυχεῖν.

Θ'. Ἐκράτησε ποτὲ δέρχων τῆς χώρας τινὰ τῆς κώμης τοῦ ἀδελφοῦ Ποιμένος· καὶ ἥθιον πάντες παρακαλοῦντες τὸν γέροντα ἀπελθεῖν καὶ ἐκβαλεῖν αὐτὸν. Ὁ δὲ εἶπεν· Ἔάστε με τρεῖς ἡμέρας, καὶ οὐτως ἔρχομαι. Εἶδατο οὖν δὲ ἀδελφὸς Ποιμήν πρὸς Κύριον, λέγων· Κύριε, μή δῆς μοι τὴν χάριν ταῦτην. Ἐπει οὐκ ἀφίοντί με καθίσαις ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ. Ἡλθεν οὖν ὁ γέρων παρακαλῶν τὸν δέρχοντα. Ὁ δὲ πρῆς αὐτὸν ἔφη· Περὶ ληστοῦ παρακαλεῖς, ἀδελφό; Ὁ δὲ γέρων ἐχάρη, οὗτοι οὐκ ἐδέξατο χάριν παρ' αὐτοῦ.

Γ Ι'. Διηγήσαντό τινες, οὗτοι ποτὲ δέρχων Ποιμήν καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἀγράζοντο σκολάκιν (82)· καὶ οὐ προεχώρει, μή ἔχοντες ἀγοράσαι λινάρια. Καὶ τις αὐτῶν ἀγαπητὸς διηγήσατο τινι πραγματευτῇ πιστῷ τῷ πρᾶγμα. Ὁ δὲ ἀδελφὸς Ποιμήν οὐκ ἤθελε λαμβάνειν παρά τινός τι ποτε, διὰ τὴν δχλητιν. Ὁ δὲ πραγματευτής θέλων ποιῆσαι ἔργον τῷ γέροντι, προεφασίζετο χρέαν ἔχειν τῶν σκολακίων, καὶ ἤνεγκε τὴν κάμηλον, καὶ ἐλαβεν αὐτά. Καὶ ἐλθὼν δὲ ἀδελφὸς πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, καὶ ἀκούσας δὲ ποιησεν δὲ πραγματευτής, ὡς θέλων ἐπαινέσαι αὐτὸν, εἶπε· Φύσει, ἀδελφό, καὶ μή χρῆσαιν αὐτά ἐλαβεν, ίνα ποιήσῃ μήποτε ἔργον. Ἀκούσας δὲ δέρχων Ποιμήν οὗτοι μή χρῆσαιν αὐτά ἐλασσον, εἶπε τῷ ἀδελφῷ· Ἄναστα, μισθωσαι κάμηλον, καὶ φέρε αὐτά· ἐὰν δὲ οὐκ ἐνέγκῃς αὐτά, Ποιμήν διδει τοι μεθ' ὑμῶν. Οὐ γάρ ἀδικῶ τινα δινθρωπον μή χρήσοντα, ίνα ζημιαν ποιήσῃ, καὶ λάθῃ τὸ κέρδος μου. Καὶ ἀπῆλθεν δὲ ἀδελφός αὐτοῦ μετὰ πολλοῦ κόσπου, καὶ ἤνεγκεν αὐτά· εἰ δὲ μή, ὁ γέρων ἀπ' αὐτῶν ἀνεχώρει. Ής οὖν εἰδεν αὐτά, ἐχάρη, ὡσεὶ μέγαν εὑρών θησαυρόν;

Δ Ια'. Ἰκουσέ ποτε δὲ πρεσβύτερος τοῦ Ηλιούσιου περὶ τινῶν ἀδελφῶν, οὗτοι συνεχῶς εἰς τὴν πόλιν εἰσι, καὶ λούνται, καὶ ἀμελούσιν ἔστων· καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν σύναξιν, ἤρεν ἀπ' αὐτῶν τὸ σχῆμα. Καὶ μετά

cis et candelæ, seu funalia et cerei funales. Observatum fuit a veteribus et recentioribus.

τοῦτο. Επιφέν αὐτὸν ἡ καρδία αὐτοῦ, καὶ μετεμελήθη, καὶ ἤθε πρὸς τὸν ἀβδᾶν Ποιμένα, μεθύων τοὺς λογισμοὺς, βαστάζων καὶ τοὺς λεβήτων τῶν ἀδελφῶν, καὶ ἀναγέλλει τὸ πρᾶγμα τῷ γέροντι. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Οὐκ ἔχεις σὺ τί ποτε τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου; ἀπεδύσω αὐτὸν; Ὁ δὲ πρεσβύτερος εἶπεν, διὰ Μετέχω τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου. Ὁ δὲ γέρων εἶπεν αὐτῷ· Ἰδοὺ οὖν καὶ σὺ ὃς οἱ ἀδελφοί. Εἰ γάρ μικρὸν μετέχεις τῆς παλαιότητος, ὅμως ὑπόκεισαι τῇ ἀμαρτίᾳ. Τότε ἀπελθὼν ὁ πρεσβύτερος ἐκάλεσε τοὺς ἀδελφούς, καὶ μετενόησε τοῖς ἔνδεσι, καὶ ἐνέδυσεν αὐτοὺς τὸ σχῆμα τοῦ μοναχοῦ, καὶ ἀπέλυσεν.

ἰ^β. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀβδᾶν Ποιμένα, λέγων· Ἐποίησα ἀμαρτίαν μεγάλην, καὶ θέλω μετανοῆσαι τοῖς ἔντη. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Πολὺ ἔστι. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἀδελφός· Ἄλλ' ἔως ἔνιαυτοῦ; Καὶ εἶπε πάλιν ὁ γέρων· Πολὺ ἔστιν. Οἱ δὲ παρόντες ἐλεγον· Ἐν τοσσαράκοντα ἡμέρων; Καὶ πάλιν εἶπε· Πολὺ ἔστιν· εἶπε δέ· Ἐγώ λέγω, διὰ ἐὰν ἐξ ὅλης καρδίας μετανοῆσῃ ἀνθρώπος, καὶ μὴ προσθῇ ἔτι ποιεῖν τὴν ἀμαρτίαν, καὶ εἰς τρεῖς ἡμέρας δέχεται αὐτὸν ὁ Θεός.

ἰ^γ. Εἶπε πάλιν, διὰ τὸ σημεῖον τοῦ μοναχοῦ ἐν τοῖς πειρασμοῖς φαίνεται.

ἰ^δ. Εἶπε πάλιν· Ὡσπερ ὁ σπαθάριος τοῦ βασιλέως παρίσταται αὐτῷ διαπαντὸς ἔτοιμος· οὕτως δεῖ τὴν ψυχὴν ἔτοιμην εἶναι πρὸς τὸν δαίμονα τῆς πορνείας.

ἰ^ε. Ἡρώτησεν ὁ ἀβδᾶς Ἀγούδ⁷⁷ τὸν ἀβδᾶν Ποιμένα περὶ τῶν ἀκαθάρτων λογισμῶν ὃν γεννᾷ ἡ καρδία τοῦ ἀνθρώπου, καὶ περὶ τῶν ματαίων ἐπιθυμῶν. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἀβδᾶς Ποιμήν· Μή δοξασθῆσται δέξιη ἀνευ τοῦ κόπτοντος ἐν αὐτῇ; καὶ σὺ, μὴ δώσεις αὐτοῖς χεῖρα⁷⁸, καὶ ἀργοῦσιν.

ἰ^Ϛ. Εἶπε πάλιν ὁ ἀβδᾶς Ποιμήν· Εἰ μὴ Ναδουζαρδᾶν ὁ ἀρχιμάγειρος ἥλθεν, οὐκ ἀν ἐνεπρήσθη ὁ ναὸς Κυρίου. Τοῦτο δέ ἔστιν. Εἰ μὴ ἡ ἀνάπτωσις ἤλθε γαστριμαργίας εἰς τὴν ψυχὴν, οὐκ ἀν ὁ νοῦς κατέπιπτεν ἐν τῷ πολέμῳ τοῦ ἔχθροῦ.

ἰ^Ϛ. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀβδᾶ Ποιμένος, διὰ ταλούμενος εἰς τὸ φαγεῖν παρὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ, ἀπήρχετο δικρύων, ἵνα μὴ παρακούσῃ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ λυπήσῃ αὐτὸν.

ἰ^Ϛ. Εἶπε πάλιν ὁ ἀβδᾶς Ποιμήν· Μή οικήσῃς εἰς τόπον, οὐ βλέπεις τινὰς ἔχοντας ζῆλον κατὰ σοῦ· εἰ δὲ μήτε, οὐ προκόπτεις.

ἰ^Ϛ. Διηγήσαντο τινες τῷ ἀβδᾶ Ποιμένι περὶ τινος μοναχοῦ, διὰ τὸ πίνεις οἶνον. Καὶ εἶπεν· Ὁ οἶνος ὅλως οὐκ ἔστι τῶν μοναχῶν.

⁷⁷ Al. Παμβῶ. ⁷⁸ Al. χώραν, μηδὲ ἡδυνθῆς ἐν αὐτοῖς ⁷⁹ Isa. x, 15. ⁸⁰ IV Reg. xxv, 8 sqq.

(83) Vit. Patr. x, 40.

(84) Vit. Patr. vii, 15; Doroth. Doctr. 15.

(85) Vit. Patr. v, 8. In Ephræm, p. 387, n. 12

(86) Vit. Patr. x, 41.

A postea corde se factum sensit, ac pœnitentia ductus est. Accessit ergo ad abbatem Pœmenem, velut cogitationibus ebrius, portans etiam œnones fratum; remque seni annuntiat. Ait illi senex: Non habes tu quidpiam veteris hominis? exsistere eum? Respondit presbyter: Particeps adhuc sum veteris hominis. Senex reposuit: Ecce igitur, etiam tu, sicut fratres. Eisi enim parum relineas velut stasis, attamen peccato subjaces. Tunc abiens presbyter vocavit fratres, ab ipsis undecim veniam supplices petiit, induit eos habitu monachi, necnon diuinit.

12. (83) Frater sic interrogavit abbatem Pœmenem: Commisi grande peccatum, et volo per trienium agere pœnitentiam. Dicit ei senex: Multum temporis est. Ait frater: Sed ad annum usque? Iterum senex: Multum est. Qui autem aderant, dixerunt: Usque ad quadraginta dies? Iterum ait: Multum est. Addiditque: Affirmo ego, quod si hominem ex toto corde pœnituerit, nec is amplius peccaverit, etiam in tribus pœnitentiae diebus Deus illum suscipiet.

13. (84) Dixit adhuc: Signum monachi in temptationibus appareret.

14. (85) Iterum dixit: Sicut spatharius imperatoris assistit ei, paratus semper: ita oportet uniam promptam esse adversus demonem fornicationis.

15. (86) Interrogavit abbas Anub abbatem Pœmenem de impuris cogitationibus quas gignit cor hominis, et de vanis cupiditatibus. Dicit ei abbas Pœmen: Nunquid gloriabitur securis sine eo qui cœdit in ipsa⁸⁰? Tu quoque ne porrigas eis manum, et otiosæ erunt.

16. (87) Dixit iterum abbas Pœmen: Nisi Nabuzardan coquorum princeps venisset, non concrematum fuisset templum Domini⁸¹. Hoc autem significat, quod nisi venisset in animam recreatio gulae, mens non corruisset in bello contra iniamicum.

17. (88) Aiebant de abbate Pœmene, quod invitatus ad comedendum contra voluntatem suam, proposito sic secedebatur cum lacrymis, ne inobsequens esset fratri suo, eumque tristitia afficeret.

18. (89) Dixit præterea abbas Pœmen: Noli habitare in loco, in quo cernis nonnullos tibi invide. Alioqui non facies progressum.

19. (90) Narraverunt quidam abbati Pœmeni de aliquo monacho, quod vinum non biberet. Et dixit: Vinum omnino ad monachos non pertinet.

(87) Vit. Patr. iv, 29; Append. p. 999, n. 20.

(88) Vit. Patr. iv, 30.

(89) Vit. Patr. x, 45.

(90) Vit. Patr. iv, 31.

20. (91) Abbas Isaías interrogavit abbatem Poemēnum de sordidis cogitationibus. Et respondit ei: Quemadmodum in capsa plena vestimentis, si quis reliquerit ea, tempore putredinē: ita in cogitationibus; si eas corpore non executi fuerimus, per tempus abolentur aut putrescent.

21. (92) Interroganti abbati Josepho de eadem quæstione, respondit abbas Poemen: Quemadmodum si quis serpentem cum scorpio miserit in vas, illudque occluserit, omnino post aliud tempus morientur: sic et pravæ cogitationes quæ ex dæmonum instinctu pullulant, per tolerantiam deficiunt.

22. (93) Frater venit ad abbatem Poemenem, et ait ei: Sero agrum meum, atque ex eo facio agapen. Respondit illi senex: Recte facis. Et abiit B cum alacritate, auxilique eleemosynam suam. Abbas autem Anub, auditō sermone, insit ad abbatem Poemenem: Non times Deum, qui ita locutus sis fratri? Senex vero tacuit. Post duos autem dies, arcessivit abbas Poemen fratrem, eique dicit audiente abbatē Anub: Quid mihi prolocutus es alio die? quoniam mens mea alibi erat. Tum frater: Dixi, a me seminari agrum meum, ex eoque dari eleemosynam. Excepit abbas Poemen: Putabam te locutum de fratre tuo, qui in sæculo vivit. Quod si tu es qui hoc opus facis, non est hoc monachi. Is vero audiens, contristatus est, atque hæc profudit verba: Nullum aliud opus novi, nisi hoc, nec possum non seminare agrum meum. Postquam ergo discessisset, incurvavit se coram Poemene Anub, aiens: Ignosce mihi. Tum abbas Poemen: Ego quoque, inquit, a principio neveram non esse opus monachi; sed secundum mentem illius pronuntiavi, dedique ipsi alacritatem, ad charitatis processum. Nunc vero tristis abiit; atque iterum hoc ipsum faciet.

23. (94) Dixit abbas Poemen: Si peccaverit homo, et negaverit se peccasse, ne redargueris eum; alias excindis studium ipsius. Quod si dixeris ei: Noli animum despondere, frater, sed cave in posterum, excitas animam illius ad pœnitentiam.

24. (95) Iterum dixit: Bona res est experientia: ipsa enim docet hominem probum.

25. (96) Dixit iterum: Homo qui docet, nec quæ docet facit, similis est fonti, quia cunctis potum dat, cunctos abluit, scipsum vero non potest mundum præstare.

26. (97) Præteriens aliquando abbas Poemen per Aegyptum, conspexit mulierem sedentem in sepulcro, et plorantem amare. Unde dixit: Etsi cuncta mundi hujus oblectamenta advenerint, non dedu-

[“] Al. κοσμικοῦ. [“] Al. ποιεῖ. [“] Al. δοκιμώτερον. [“] Al. add. ἀλλὰ πάσης ρυπαρίας πεπλήρωται, καὶ πᾶσα ἀκαθαρσία ἐν αὐτῇ κεῖται:

(91) Vit. Patr. x, 42.

(92) Vit. Patr. x, 45.

(93) Vit. Patr. x, 46.

(94) Vit. Patr. x, 48.

A κ. Ἡρώτησεν δὲ ἀδελφός Ἰσαίας τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα περὶ τῶν ρυπαρῶν λογισμῶν. Καὶ λέγει αὐτῷ δὲ ἀδελφός Ποιμῆν· Ποτερός κάμπτρα μεστή ἱματίων, καὶ ἐὰν ἀφῇ αὐτά τις, τῷ χρόνῳ σήπονται· οὕτως καὶ οἱ λογισμοὶ· ἐὰν μὴ ποιήσωμεν αὐτοὺς σωματικῶς, τῷ χρόνῳ ἀφανίζονται· ήτοι σήπονται.

κα'. Ἡρώτησεν δὲ ἀδελφός Ἰωσήφ τὸν αὐτὸν λόγον· καὶ εἶπεν αὐτῷ δὲ ἀδελφός Ποιμῆν· Ποτερός ἐὰν τις δψιν καὶ σκορπίον βάλῃ εἰς ἄγγελον, καὶ φράξῃ, πάντας τῷ χρόνῳ ἀποθνήσκουσιν· οὕτως καὶ οἱ πονηροὶ λογισμοὶ, ἀπὸ τῶν δαιμονῶν βλαστάνοντες, διὰ τῆς ὑπομονῆς ἔκλείπουσιν.

κβ'. Ἀδελφὸς ἤλθε πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, καὶ λέγει αὐτῷ· Σπείρω τὸν ἄγρον μου, καὶ ποιῶ ἐξ αὐτοῦ ἄγράπην. Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Καλῶς ποιεῖς· Καὶ ἀπῆλθε μετὰ προθυμίας, καὶ προσέθηκε τῇ ἄγράπῃ. Καὶ ἤκουσεν δὲ ἀδελφός Ἰωσήφ τὸν λόγον, καὶ λέγει τῷ ἀδελφῷ Ποιμῆν· Οὐδὲ φοβῇ τὸν Θεόν, οὕτως λαλήσας τῷ ἀδελφῷ· Καὶ ἐσώπησεν δὲ γέρων. Καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἐπεμψεν δὲ ἀδελφός Ποιμῆν ἐπὶ τὸν ἀδελφόν, καὶ λέγει αὐτῷ ἀπούσοντος τοῦ ἀδελφοῦ· Αὔονδ· Τι εἴπες μοι τῇ ἀλλῇ; οὗτοι δὲ νοῦς μου ἀλλάχουν ἦν. Λέγει αὐτῷ δὲ ἀδελφός· Εἶπον, οὗτοι σπείρω τὸν ἄγρον μου, καὶ ποιῶ ἐξ αὐτοῦ ἄγράπην. Καὶ εἶπεν αὐτῷ δὲ ἀδελφός Ποιμῆν· Ἐνόμιζον οὗτοι περὶ τοῦ ἀδελφοῦ σου τοῦ κόσμου [“] ἐλάλησας· εἰ δὲ σὺ εἰς διπλῶν τὸ ἔργον τοῦτο, οὐκ ἔστι τοῦτο μοναχοῦ· Ό δὲ ἀκούσας ἐλυπήθη, λέγων· Ἀλλο ἔργον οὐδὲν οἶδα, εἰ μὴ τοῦτο, καὶ οὐ δύναμαι μὴ σπείρειν τὸν ἄγρον μου. Ότε οὖν ἀνεγώρησεν, ἔβαλεν αὐτῷ δὲ ἀδελφός Ἰωσήφ μετάνοιαν, λέγων· Συγχώρησόν μοι. Καὶ λέγει δὲ ἀδελφός Ποιμῆν· Κάγκυ ἐξ ἀρχῆς ἔδειν οὗτοι οὐκ ἔστιν ἔργον μοναχοῦ· ἀλλὰ πρὸς τὸν λογισμὸν αὐτοῦ ἐλάλησα, καὶ ἔδωκα αὐτῷ προθυμίαν εἰς τὴν προκοπήν τῆς ἄγραπης. Νῦν δὲ ἀπῆλθε λυπούμενος, καὶ πάλιν τὸ αὐτὸν ποιεῖ.

κγ'. Εἶπεν δὲ ἀδελφός Ποιμῆν· Εάν ἀμαρτήσῃς ἀνθρώπος, καὶ ἀρνήσῃται, λέγων, Ότικα μαρτυροῦν, μὴ ἐλέγξῃς αὐτὸν· εἰ δὲ μῆγε, ἐκκόπτεις αὐτοῦ τὴν προθυμίαν. Εάν δὲ εἴπῃς αὐτῷ· Μή ἀθυμήσῃς, ἀδελφέ, ἀλλὰ φύλαξι τοῦ λοιποῦ, διεγείρεις αὐτοῦ τὴν ψυχὴν πρὸς μετάνοιαν.

κδ'. Εἶπε πάλιν· Καλὴ ἡ πεῖρα· αὐτῇ γὰρ διδάσκεις [“] τὸν ἀνθρώπον δόκιμον [“].

D κε'. Εἶπε πάλιν· Ἀνθρώπος διδάσκων, μὴ ποιῶν δὲ διδάσκει, οἷοις ἔστι χρήματα· οὗτοι πάντας ποτίζεις καὶ πλύνεις, ἐσυτήν δὲ οὐ δύναται καθαρίσας· [“].

κζ'. Παρερχόμενός ποτε δὲ ἀδελφός Ποιμῆν εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἶδε γυναικαν ἐν μνημείῳ καθεξομένην, καὶ κλαίουσαν πικρῶς. Καὶ λέγει· Εάν ἐλθωσι πάντα τὰ τερπνά τοῦ κόσμου τούτου, οὐ μὴ μεταστήσωσι

(95) Vit. Patr. x, 49.

(96) Vit. Patr. x, 50.

(97) Vit. Patr. iii, 10.

τὴν ψυχὴν τὰς τες ἀπὸ τοῦ πένθους. Οὐτῶς καὶ ὁ μναχὸς ὑφελεῖ διαπαντὸς τὸ πένθος ἔχειν ἐν θαντῷ.

κζ'. Εἶπε πάλιν, διτὶ Ἐστιν ἄνθρωπος δοκῶν σιωπῆν, καὶ ἡ πάρδια αὐτοῦ κάτακρινεις ἔλλους· ὁ τοιοῦτος πάντος λαλεῖ. Καὶ Ἐστιν ἄλλος, ἀπὸ πρωῒ ἔως ἐσπέρας λαλῶν, καὶ σωπῆν κράτεται· τοιτέστιν διτὶ ἔκτος ὥρελειας οὐδὲν λαλεῖ.

κη'. Ἄδελφός τις ἤλθε πέρδε τὸν ἀδεβᾶν Ποιμένα, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἅνδε, πολλοὺς λογισμούς ἔχω, καὶ κινδυνεύω ἀπὸ αὐτῶν. Καὶ ἐκφέρεις αὐτὸν ὁ γέρων εἰς τὸν δέρα, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἀπλωσον τὸν κόλπον σου, καὶ κράτησον τοὺς ἀνέμους. Οὐ δὲ εἶπεν· Οὐ δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Εἰ τοῦτο οὐ δύνασαι ποιῆσαι, οὐδὲ τοὺς λογισμούς δύνασαι καλύπται· ἔλθειν· ἀλλὰ σὸν ἐστι τὸ ἀντιστήναι ἀδ-

τοῖς.

κθ'. Εἶπεν ὁ ἀδεβᾶς Ποιμήν, διτὶ· Εάν εἰσι τρεῖς ἐπιοαντὸν, καὶ ὁ εἷς μὲν ἡσυχάζει καλῶς, ὁ δὲ εἷς ἀσθενῶν καὶ εὐχαριστῶν, ὁ δὲ ἄλλος ὑπηρετεῖ μετὰ καθαροῦ λογισμοῦ· οἱ τρεῖς μιᾶς ἐργασίας εἰσιν.

κι'. Εἶπε πάλιν· Γέγραπται· Ότι τρόπον ἐπικοθεῖτι ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς ἱηγάς τῶν ὑδάτων, οὐτῶς ἐπικοθεῖτι ἡ γύνη μου πρὸς σὲ, ο Θεός. Ἐπειδὴ αἱ ἔλαφοι ἐν τῇ ἐρήμῳ πολλὰ καταπίνουσιν ἐρπετά· καὶ ὡς κατακαίει αὐτὰς ὁ λός, ἐπιθυμοῦσιν ἐλθεῖν ἐπὶ τὰς ὑδάτας· πίνουσαι δὲ καταψύχουσιν ἀπὸ τοῦ λού τῶν ἐρπετῶν· οὐτῶς καὶ οἱ μναχοὶ, ἐν τῇ ἐρήμῳ καθεζόμενοι, καίονται ἀπὸ τοῦ λού τῶν πονηρῶν δαιμόνων, καὶ ἐπιποθοῦσι τὸ Σάββατον καὶ τὴν Κυριακὴν, ὅπερ ἔλθειν ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ποτεστῶν, ἐπὶ τὸ δῶμα καὶ εἶμα τοῦ Κυρίου· εἰς τὰ καθαρισθῶτιν ἀπὸ πιερότητος τοῦ πονηροῦ.

κι'. Ἡρώτησεν ὁ ἀδεβᾶς Ἰωσήφ τὸν ἀδεβᾶν Ποιμένα, πῶς χρὴ νηστεύειν. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀδεβᾶς Ποιμήν· Ἔγὼ θέλω τὸν ἐσθίοντα καθ' ἡμέραν παρὰ μικρὸν ἐσθίειν, ἵνα μή χορτάζηται. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀδεβᾶς Ἰωσήφ· Ότι ἡς νεώτερος, οὐκ ἐνήστευες δύο δύο, ἀδεβᾶ; Καὶ εἶπεν ὁ γέρων· Φύσει καὶ τρεῖς, καὶ τέσσαρας·⁴⁸ καὶ ὑδομάδα. Καὶ ταῦτα πάντα ἐδοκίμασαν οἱ Πατέρες, ὡς δυνατοί· καὶ εἴρον διτὶ·⁴⁹ καθ' ἡμέραν ἐσθίειν, παρὰ μικρὸν δέ· καὶ παρέλωσαν ἡμῖν τὴν βασιλικὴν ὁδὸν, διτὶ ἔλαφρά ἐστιν.

κη'. Ἐλεγόν περὶ τοῦ ἀδεβᾶ Ποιμένος, διτὶ ὅτεν ἡμελλεν εἰς σύναξιν ἔλθειν·⁵⁰ ἐκάθητο κατ' ἴδιαν (98), διακρίνων τοὺς λογισμοὺς αὐτοῦ, ὥστε ὧδε μίαν· καὶ οὗτος ἐκήργετο.

κη'. Ἄδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδεβᾶν Ποιμένα, λέγων·

⁴⁸ Al. add. ἡμῶν Ἱησοῦ Χριστοῦ. ⁴⁹ Deest καὶ τέσσαρας in al. ⁵⁰ Al. inser. καλὸν ἐστιν τό. ⁵¹ Al. τέξέρχεσθας. ⁵² Psal. xli, 2.

(98) Ἐκάθητο κατ' ἴδιαν. Corrigere Pelagium; sedebat prius seorsum, seu potius ex cod. Fossatensis sedebat primum seorsum.

(99) Vit. Patr. x, 51.

(1) Vit. Patr. x, 55.

A cent ejus animam a luctu. Sic etiam monachus μναχὸς ὑφελεῖ διαπαντὸς τὸ πένθος ἔχειν ἐν luctum debet semper in semelipsō habere.

27. (99) Dixit præterea: Est homo qui videtur tacere, et cor ejus condemnat alios; is semper loquitur. Est alius qui a mane ad vesperam loquitur, ac silentium tenet; hoc est, extra usum nihil pronuntiat.

28. (1) Frater venit ad abbatem Pœmenem, et ait: Abba, variis cogitationibus agitatus ex iis periclitior. Senex educit hominem; et sub dio collat, jubarque ut expanso sinu retineat ventos. At ille respondit: Non possum hoc facere. Tum senex: Si hoc facerè nequis, nec potes impedire, ne subeant cogitationes: sed officium tuum est, illis obsistere.

29. (2) Dixit abbas Pœmen: Si tres convenerint, quorum unus bene vitam quietam ducat, alter aegrotet gratiasque agat in morbo, tertius ministret cum pura cogitatione; isti tres paris ac veluti unius sunt operationis et virtutis.

30. (3) Iterum dixit: Scriptum est: Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus.⁵³ Quandoquidem cervi in solitudine multos deglutiunt serpentes; cumque comburit eos venenum, desiderant ad aquas venire; postquam vero biberint, frigent a serpentum veneno: ita et monachi, in eremo sedentes, uruntur a veneno malorum dæmonum, ac desiderant Sabatum atque Dominicam, quo accedant ad fontes aquarum, id est ad corpus et sanguinem Domini, ut purgentur a mali amaritudine.

31. (4) Abbas Joseph interrogavit abbatem Pœmenem, quonodojejunandum esset. Cui respondit sic: Ego volo ut quis quotidie comedat, sed parum; he saturetur. Ait abbas Joseph: Quando eras juvenis, nonne cibo abstinebas per duos dies, abba? Excepit senex: Revera etiam per tres et quatuor, totamque hebdomadem. Atque haec omnia probaverunt Patres, ut plentes in virtute homines; sed invenerunt praestanlius esse quotidie parum manducare; atque nobis tradiderunt viam quae regia est, quia levis.

32. (5) Aiebant de abbatे Pœmenе, quod cum ad synaxim venturus esset, sedebat seorsum, discernens cogitationes suas, hora circiter una; atque ita egrediebatur.

33. (6) Frater interrogans abbatem Pœmenem,

(2) Vit. Patr. x, 52; xxxvi, 4.

(3) Vit. Patr. xviii, 17.

(4) Vit. Patr. x, 44; Regula Solit. cap. 54.

(5) Vit. Patr. xi, 22; App. p. 1004, n. 32.

(6) Vit. Patr. x, 56.

dixit : Relicta mihi est hereditas ; quid faciam ex A senex ? Ait illi senex : Abi, et post tres dies veni, responsumque seres. Rediit igitur, sicut desinierat senex. Qui sic locutus est ei : Quid tibi dicturus sum, frater ? Si dixeris : Affer ad ecclesiam, illuc prandia faciunt et convivia. Si dixeris : Da cognato tuo ; mercede non recipies. Si autem pronuntiaveris : Distribue in pauperes ; facere negliges. Quidquid ergo placuerit, facio, ego culpae afflinis non sum.

34. (7) Interrogavit eum alius frater, quid sibi vellit illud : Ne reddas malum pro malo ¹⁰. Ait senex : Hic affectus quatuor habet modus : primum a corde ; secundum ex aspectu ; tertium de lingua ; quartum vero est, non facere malum pro malo. Si potueris mundare cor tuum, non venit ad aspectum ; quod si in conspectum venerit, cave ne loquaris ; si vero etiam locutus fueris, cito abscinde, ut non facias malum pro malo.

35. (8) Dixit abbas Poemen : Custodire, sibi attendere, et discretio, haec tres virtutes viæ duces sunt animæ.

36. (9) Dixit iterum : Projicere se coram Deo, seipsum non metiri, mittere retro propriam voluntatem, sunt instrumenta animæ.

37. (10) Dixit quoque : Omnis laboris, quicunque supervenerit tibi, victoria est, tacere.

38. Iterum dixit : Abominatio est Domino omnis corporalis requies.

39. (11) Dixit adhuc : In luctu duo sunt : operatur, et custodit.

40. (12) Iterum dixit : Si te subierit cogitatio de rebus corpori necessariis, semelque constitueris ; rursusque secundo subierit, ac tu constitueris ; si tertio subierit, noli ei attendere ; otiosa enim est.

41. (13) Iterum : Frater interrogavit abbatem Monium : Quid est nihil se facere ? Respondit senex : Esse te infra animalia ratione carentia, et nosse quod illa condemnationi obnoxia non sint.

42. Item : Si recordatus fuerit homo dicti quod in Scriptura legitur : Ex verbis tuis justificaberis, et ex verbis tuis condemnaberis ¹¹ ; eligeret potius tacere.

43. (14) Dixit præterea : Initium malorum est distractio.

44. (15) Et hoc retulit, quod abbas Isidorus Sceteos presbyter ita aliquando ad multitudinem verba fecerit : Fratres, nonne propter laborem in hunc locum venimus ? Nunc vero non amplius laborem habet. Ego igitur apparatus mea melote abeo ad locum in quo labor est, illicque inveniam regnum.

45. (16) Frater dixit abbatui Poemeni : Si video

¹⁰ I Thess. v, 15; I Petr. iii, 9. ¹¹ Matth. xii, 37.

(7) Vit. Patr. xviii, 18.
(8) Vit. Patr. i, 12.
(9) Vit. Patr. xv, 34.
(10) Vit. Patr. xvi, 9.
(11) Vit. Patr. iii, 12.

A Kατελείφθη μοι κληρονομία· τι ποιήσω αὐτήν ; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ἀπελθε, καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀλθε, καὶ λέγω σοι. Ἡλθε δὲ, καθὼς ὥρισεν αὐτῷ. Καὶ εἶπεν ὁ γέρων· Τί ἔχω σοι εἰπεῖν, ἀδελφέ; Ἐάν εἴπω σοι, Δός αὐτά εἰς ἐκκλησίαν, ἐκεῖ ἀριστοποιῶσιν. Ἐάν εἴπω σοι, Δός αὐτά συγγενεῖ σου, οὐκ ἔστι σοι μισθός. Ἐάν δὲ εἴπω σοι, Δός αὐτά πτωχοῖς, ἀμεριμνεῖς. Εἰ τούν θέλεις, ποίησον· ἔγω πρέγμα οὐκ ἔχω.

λδ. Ἡρώτησεν αὐτὸν ἄλλος ἀδελφός. ἔξιγων· Τί ἔστι, Μή ἀποδώσεις κακού ἀντὶ κακοῦ ; Αέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Τὸ πάθος τούτο τέσσαρας ἔχει τρόπους· πρῶτον ἀπὸ καρδίας, δεύτερον ἀπὸ δικεώσεως, τρίτον γλώσσης, τέταρτον ἔστι, τὸ μὴ ποιῆσαι κακὸν ἀντὶ κακοῦ. Ἐάν δύνασαι καθαρίσας τὴν καρδίαν B σου, οὐκ ἔρχεται εἰς τὴν δύναμιν· ἐάν δὲ ἐλθῃ εἰς τὴν δύναμιν, φυλάκτου τὸ μὴ λαλεῖν· ἐάν δὲ καὶ λαλήσῃ, ταχὺ κόψου τοῦ μὴ ποιῆσαι κακὸν ἀντὶ κακοῦ.

λε'. Εἶπεν ὁ ἀδελφός Ποιμῆν, ὅτι Τὸ φυλάσσειν, καὶ ἔστω προσέχειν, καὶ τὴν διάκρισιν, αἱ τρεῖς αὗται ἀπεταὶ δόησοι εἰς τῆς ψυχῆς.

λζ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι Τὸ φίψαις ἔστων ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ μὴ ἔστων μετρεῖν, καὶ τὸ βάλλειν δόσις τὸ δῖον θέλημα, ἐργαλεία εἰσι τῆς ψυχῆς.

λζ''. Εἶπε πάλιν· Πᾶς κόπος δέ ἀν ἐπέλθῃ σοι, τὴν νίκην αὐτοῦ ἔστι σιωπᾶν.

λη'. Εἶπε πάλιν· Βόδλυγμά ἔστι Κυρίω πᾶσα σωματικὴ ἀνάπτωσις.

λθ'. Εἶπε πάλιν· Τὸ πένθος διπλοῦν ἔστιν· ἐργάζεται, καὶ φυλάσσει.

μ'. Εἶπε πάλιν· Ἐάν Ελθῃ σοι λογισμὸς περὶ τῶν ἀναγκαίων τοῦ σώματος χρειῶν, καὶ διατάξης ἄπαξ, καὶ πάλιν δεύτερον Ελθῃ καὶ διατάξης· τὸ τρίτον ἐάν Ελθῃ, μὴ πρόσχης αὐτῷ· ἀργὸς γάρ ἔστι.

μα'. Εἶπε πάλιν, ὅτι Ἄδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ἀλώνιον, λέγων· Τί ἔστιν ἔξουσίνωσις ; Καὶ εἶπεν ὁ γέρων· Τὸ εἶναι σε ὑποκάτω τῶν ἀλόγων, καὶ εἰδέναι ὅτι ¹² ἀκατάχριτά εἰσιν.

μβ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι Ἐάν μνησθῇ ἀνθρώπος τοῦ γεγραμμένου φήτου, ὅτι Ἐκ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ, αἱρεῖται μᾶλλον τὸ σιωπᾶν.

μγ'. Εἶπε πάλιν· Ἀρχὴ κακῶν ἔστιν ὁ περὶ D σπασμός.

μδ. Εἶπε πάλιν, ὅτι ὁ ἀδελφός Ἰσιδωρος ὁ πρεσβύτερος τῆς Σκήτης ἐλάλησε ποτε τῷ λαῷ, λέγων· Ἄδελφοι, οὐχὶ ἔνεκεν κόπου ἡλθομεν εἰς τὸν τόπον τούτον ; Καὶ νῦν οὐκ ἔτι ἔχει κόπον. Ἐγώ οὖν σκευάσας τὴν μηλωτὴν μου ἀπέρχομα δικούς ἔστι κόπος, καὶ ἐκεῖ εὐρίσκω ἀνάπτωσιν.

με'. Ἄδελφος εἶπε τῷ ἀδελφῷ Ποιμένι· Ἐάν θέλ-

¹² Vit. Patr. x, 57.
¹³ Vit. Patr. xv, 56.
¹⁴ Vit. Patr. xi, 12.
¹⁵ Vit. Patr. vii, 14.
¹⁶ Vit. Patr. x, 58.

σωματι πρῆγμα, θέλεις εἶπω αὐτό; Λέγεις αὐτῷ δὲ οὐράνῳ· Γέγραπται· Ὅς ἐστιν ἀκούσινται λόγοι ωρίων σου, ἀφροσύνη αὐτῷ δοτε καὶ δημιοῦς. Εὖτε ἐπερωτηθῇς, εἰπέ· εἰ δὲ μή, σώπτα.

μζ'. Ἡράκλης τις ἀδελφὸς τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, λέγων· Δύναται δινθρωπος πεποιθέναι ἐπὶ τῇ μιᾷ πράξει; Καὶ εἴπεν αὐτῷ δὲ γέρων, ζει δὲ ἀδελφὸς Ἰωάννης ὁ Καλόβος εἶπεν, δτι Ἐγὼ θέλω μεταλαβεῖν μικρόν τι ἐπιπάσχειν τῶν ἀρετῶν.

μζ'. Εἶπε πάλιν δὲ γέρων, δτι ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Παμβόν, εἰ καλὸν ἐπιπάσχειν τὸν πλησίον· καὶ εἴπεν αὐτῷ· Καλὸν μᾶλλον ἔστι τὸ σιωπῆν.

μη'. Εἶπε πάλιν δὲ ἀδελφὸς Ποιμήν, δτι Ἐὰν ποιήσῃ δινθρωπος κατινδυούρανδον καὶ κατηνήγην, οὐ δύναται⁷³ διμεριμῆσαι.

μθ'. Εἶπε πάλιν, δτι Ὁ δινθρωπος δέεται τῆς ταπεινοφροσύνης⁷⁴ καὶ τοῦ φόδου τοῦ Θεοῦ, ὥστε τῆς τοῦ ἐκπορευομένης ἐκ τῆς ριψὸς αὐτοῦ.

ν. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, λέγων· Τί ποιήσω; Λέγεις αὐτῷ δὲ γέρων· Ἀβραὰμ δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὴν γῆν τῆς ἑπαγγελίας, μνημείον τηγράσσεν ἐπιτῷ, καὶ διὰ τοῦ τάφου ἐκληρονόμησε τὴν γῆν. Λέγεις δὲ ἀδελφὸς· Τί ἔστι τάφος; Λέγεις αὐτῷ δὲ γέρων· Τόπος κλαυθμοῦ καὶ πένθους.

να'. Ἀδελφὸς, εἶπε τῷ ἀδελφῷ Ποιμήνι· Ἐὰν δῶ τῷ ἀδελφῷ μου μικρὸν ἄρτον, ή ἐπερόν τι, οἱ δαίμονες μαλάνουσιν αὐτὰ⁷⁵, ὡς κατὰ ἀνθρωπαρεσκίαν γινόμενα⁷⁶. Λέγεις αὐτῷ δὲ γέρων· Εἰ καὶ κατὰ ἀνθρωπαρεσκίαν γίνεται, ἀλλ' ἡμεῖς τὴν χρεῖαν δῶσωμεν⁷⁷ τῷ ἀδελφῷ. Εἶπε δὲ αὐτῷ καὶ παραβολὴν τοιαύτην· Δῶ δινθρωποι ἡσαν γεωργοὶ ἐν πόλεις οἰκοῦντες μιᾳ· καὶ δὲ εἰς μὲν ἔκ αὐτῶν σπείρας ἐποίησε μικρὰ ἀκάθαρτα· δὲ δὲ δᾶλλος, ἀμελήσας τοὺς σπείρας, ἐποίησεν τὰς οὐδέν· λιμοὺ⁷⁸ γενομένου, τίς ἐκ τῶν δύο εὑρίσκει· ζῆσαι; ; Ἀπεκρίθη δὲ ἀδελφὸς· Ὁ ποιήσας τὰ δύλγα καὶ ἀκάθαρτα, λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Οὕτως οὖν καὶ ἡμεῖς, σπείραμεν δύλγα, εἰ καὶ ἀκάθαρτα, ινὰ μή τῷ λιμῷ ἀποθάνωμεν.

νβ'. Εἶπεν πάλιν δὲ ἀδελφὸς Ποιμήνι, δτι εἶπεν δὲ ἀδελφὸς Ἀμμωνᾶς, δτι Ποιεῖ δινθρωπος δῶν τὸν χρόνον αὐτοῦ βαστάζων ἀξίνην, καὶ οὐχ εὐρίσκεις κατενεγκεῖν τὸ δένδρον. Ἔστι δὲ δᾶλλος ἔμπειρος τοῦ κόπτειν, καὶ ἀπὸ δύλγων καταφέρει τὸ δένδρον. Ἐλεγε δὲ τὴν ἀξίνην εἶναι τὴν διάκριτιν.

νγ'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, λέγων· Πῶς ὀφείλεις· δινθρωπος πολιτεύεσσαθεῖς; Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Ὁρῶμεν τὸν Δανιήλ, δτι οὐχ εὐρέθη καὶ αὐτῷ κατηγγρία, εἰ μή ἐν ταῖς λειτουργίαις Κυρίου τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ.

νδ'. Εἶπεν δὲ ἀδελφὸς Ποιμήν, δτι Τὸ θέλημα τοῦ ἀν-

⁷³ Al. ὀφείλει. ⁷⁴ Al. inser. διὰ παντός. ⁷⁵ Al. αὐτό. ⁷⁶ Al. γινόμενον. ⁷⁷ Al. δῶσομεν ετ δῶμεν.
⁷⁸ Al. ins. δέ. ⁷⁹ Prov. xviii, 13.

(17) L. Doroth. Doctr. 7, et Ep. 8.

(18) Vit. Patr. xv, 32.

(19) Vit. Patr. iii, 13.

(20) Vit. Patr. xiii, 6.

(21) Vit. Patr. x, 59.

(22) Vit. Patr. i, 13.

(23) Vit. Patr. x, 60; Doroth. Doctr. 5; S. Ammonis n. 4.

A rem, jubes ut eam efficerem? Ait illi senex: Scriptum est: Qui responderit verbum priusquam audiat: stultitia ei est et opprobrium⁷⁹. Si ergo interrogatus fueris, profer; sin minus, tace.

46. Frater aliquis percontatus est abbatem Pœmenem: Potestne homo confidere in una actione Respondit senex, abbatis Joannis Curti sermonem exstitisse: Ego cupio ex omnibus virtutibus non nihil assumere.

47. Etiam narravit senex, quod frater interrogaverit abbatem Pambo, utrum bonum esset laudare proximum, et ille responderit: Melius est tacere.

48. (17) Dixit iterum abbas Pœmen: Licet homo produixerit novum cœlum et novam terram, non potest curis carere.

49. (18) Rursum dixit: Homo indiget humilitate ac Dei timore, quemadmodum flatu qui e naribus ejus prodit.

50. (19) Frater interrogavit abbatem Pœmenem, quid facere deberet. Ait illi senex: Quando Abraham ingressus est in terram promissionis, sibi emit monumentum, ac per sepulcrum terram accepit in hereditatem. Rogat frater: Quid est sepulcrum? Senex respondet: Locus fletus et luctus.

51. (20) Frater dixit abbatui Pœmeni: Si dedero fratri meo parum panis, aut aliud quid, daemones polluant illud, quasi ad placendum hominibus factum fuerit. Ait ei senex: Licet studio hominibus placendi fiat, nos tamen fratribus demus quæ illis necessaria sunt. Adjecit quoque hanc parabolam: Duo agricolæ in eadem civitate habitabant: unus ex iis seminavit, retulitque pauca et impura; alter cum serere neglexisset, nihil omnino collegit. Itaque si contigerit fames, quis ex duobus inveniet unde vivat? Respondit frater: Qui pauca illa et impura conficit. Tum senex: Pari igitur modo et nos, seminemus pauca, quamvis immunda, ne fame pereamus.

52. (21) Etiam retulit abbas Pœmen hunc abbatem Ammonem sermonem: Quidam per totum vitæ tempus securim portat, nec invenit modum dejiciendæ arboris. Est vero alius, secandi peritus, qui paucis ictibus prosternit arborēm. Aiebat autem, securim esse discretionem.

53. (22) Frater percontatus est abbatem Pœmenem, dicens: Quem in modum debet homo vitam instituere? Et ad eum senex: Cernimus Danielem; non potuit inveniri contra illum accusatio, nisi in cultu quem exhibebat Domino Deo suo.

54. (23) Dixit abbas Pœmen: Voluntas hominis

murus est æneus inter ipsum ac Deum, necnon A petra repercutiens. Cum igitur eam homo dereliquerit, ipse etiam dicet: *In Deo meo transgrediar murum*⁴⁰. Itaque si justitia convenerit cum voluntate, laborat homo.

55. (24) Relatio ejusdem: Sedenibus aliquando senibus et manducantibus, stabat ad ministerium abbas Alonius, quem videntes laudaverunt. Ille vero nihil penitus respondit. Igitur nonnullus seorsum dixit ei: Quare non respondisti senibus qui te laudabant? Excepit abbas Alonius: Si eis dedissem responsum, visus essem laudes admittere.

56. (25) Dixit iterum: Homines perfecti sunt in loqua, minimi in operatione.

57. (26) Abbas Poemen dixit: Sicut sumus expellit apes, tuncque opifii earum tollitur dulcedo: ita et corporalis quies timorem Dei ejicit ex anima, cunctaque ejus operationem dissolvit.

58. (27) Frater convenit abbatem Poemenem secunda Quadragesimæ hebdomada; cumque detexisset cogitata sua, et requiem invenisset, ait: Pene detinui me ne huc venirem hodie. Dixit ei senex: Cur? Et frater: Reputavi num propter Quadragesimam mihi non aperiretur. Tunc abbas Poemen: Nos, inquit, non didicimus ostium lignum claudere, sed potius lingue januam.

59. (28) Monuit etiam abbas Poemen: Fugienda sunt corporea. Quando enim homo prope est corporalem impugnationem, assimilatur viro juxta lacum profundissimum stanti, quem inimicus ejus, quacunque hora visum fuerit, facile dejiciet ac immerget. Quod si a corporeis rebus procul fuerit, similes est viro qui longe abest a lacu; ut quamvis traxerit eum hostis ad precipitum, dum trahit ac vim infert, Deus mittat ei auxilium.

60. (29) Dixit iterum: Paupertas, tribulatio, angustia, jejunium, haec sunt vitæ solitariæ instrumenta. Scriptum est enim: Si fuerint tres hi tiri, Noe, Job et Daniel, vivo ego, dicit Dominus⁴¹. Noe personam ac figuram gerit voluntariæ paupertatis; Job, laboris; Daniel, discretionis. Si ergo hi tres actus in homine extiterint, Dominus habitat in eo.

61. (30) Retulit abbas Joseph: Sedenibus nobis D cum abbatte Poemene, nomen abbatis Agathoni dedit. Dicimus ei: Junior est, quare eum vocas abbatem? Respondit abbas Poemen: Quia os ejus fecit eum abbatem appellari.

62. (31) Venit aliquando an abbatem Poemenem frater, et ait illi: Quid agam, Pater, quia a for-

⁴⁰ Psal. xviii. 30. ⁴¹ Ezech. xiv, 44, 20. ⁴² Al. ηύρισκομην. ⁴³ Al. ἀγαθήν. ⁴⁴ Al. ὑπέλασεν.

(24) Vit. Patr. xv, 39; Dorothe. Doctr. 5.

(25) Vit. Patr. viii, 44.

(26) Vit. Patr. iv, 52.

(27) Vit. Patr. xiii, 5.

(28) Vit. Patr. x, 1, 12, Miscell. Voss. p. 152.

ηρύπου τεχός: έστι χαλκοῦ ἀναμίσσον αὐτοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ πάτρα ἀντιδέρουσα. Ἐὰν οὖν καταλείψῃ αὐτὸ δινθρωπος, λέγει καὶ αὐτὸς, Ἐε τῷ Θεῷ μου ὑπερβήσομαι τεῖχος. Ἐὰν οὖν τὸ δικαίωμα συνέλθῃ τῷ θελήματι, κάμνει δινθρωπος.

νέ. Εἶπε πάλιν, διτι Καθεζομένων ποτὲ γερόντων καὶ ἐσθιόντων, ἴστατο ὑπηρετῶν διδόξας Ἀλώνιος· καὶ ίδόντες αὐτὸν ἐπήνεσαν. Ο δὲ τὸ σύνολον οὐκ ἀπεκρίθη. Δέγει οὖν αὐτῷ τις κατ' ίδιαν· Διατί οὐκ ἀπεκρίθης τοῖς γέρουσιν ἐπαιγοῦσι σε; Λέγει αὐτῷ διδόξας Ἀλώνιος· Εἰ ἀπεκρίθης αὐτοῖς, εὑρίσκομαι⁴² αὺς καταδεξάμενος τὸν ἔπαινον.

νγ'. Εἶπε πάλιν, διτι Οἱ δινθρωποι εἰν τῷ τελείῳ λα-λούσι, καὶ τῷ ἐλαχίστῳ ἐργάζονται.

νζ'. Εἴπεν διδόξας Ποιμῆν. διτι Οὐστέρ δι καπνὸς ἔκδιώκει τὰς μελίσσας, καὶ τότε αἱρεται τῆς ἐργα-σίας αὐτῶν τὴ γλυκύτης· οὐτως καὶ τὴ σωματικὴ ἀνά-παυσις ἔκδιώκει τὸν φόδον τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τῆς φυχῆς, καὶ ἀπολύει αὐτῆς πᾶσαν τὴν⁴³ ἐργασίαν

νη'. Ἀδελφὸς παρέκαλε τῷ διδόξα Ποιμένι εἰς τὰς δύο διδομάδας τῆς Τεσσαρακοστῆς, καὶ ἐξειπὼν τοὺς λογισμοὺς αὐτοῦ, καὶ τυχὸν ἀνατάσσεως, λέγει αὐ-τῷ· Παρὰ βραχὺ κατεσγέθην παραγενέσθαι ὡδε σῆ-μερον. Λέγει αὐτῷ δι γέρων· Διατί; Λέγει δι διδελ-φός· Εἴπον⁴⁴, μήποτε διὰ τὴν Τεσσαρακοστὴν οὐκ ἀντιγεταὶ μοι. Λέγει αὐτῷ διδόξας Ποιμῆν· Ήμεῖς οὐκ ἐμάδομεν κλείειν τὴν ξυλίνην θύραν, ἀλλὰ μᾶλ-λον τὴν τῆς γλώσσης θύραν.

νθ'. Εἶπε πάλιν διδόξα Ποιμῆν· Φεύγειν δεῖ τὰ σωματικά· Οταν γάρ εἰ (δι)⁴⁵ δινθρωπος ἐγγῆς τοῦ σω-ματικοῦ πολέμου, ξοκεν ἀνδρὶ στήχοντι ἐπάνω λάκ-κου βαθυτάτου· καὶ οἰσαν δὲ ἀν ωραν δόξη τῷ ἐχθρῷ αὐτοῦ, εὐκάλως αὐτὸν βίπτει κάτω. Εάν δὲ σωματι-κῶν μαχράν⁴⁶ ή, ξοκεν ἀνδρὶ μαχράν ἀπέχοντι τοῦ λάκκου, ἵνα κάνει ἐλκη αὐτὸν δι ἐχθρὸς βαλεῖν κάτω, ἐν δισφ αὐτὸν ἐλκει καὶ βιάζεται, δ Θεὸς ἀποστέλλει αὐ-τῷ βοήθειαν.

ξ'. Εἶπε πάλιν· Η πενία καὶ τὴ θλίψις καὶ τὴ στε-νοχωρία καὶ τὴ νηστεία, ταῦτα εἰσὶ τὰ ἐργαλεῖα τοῦ μονήρους βίου. Γέγραπται γάρ, διτι Εάντις ωστε οἱ τρεῖς οὐτοὶ ἀνδρες, Νῶε, Ἰώβ καὶ Δανιήλ, τῷ δὲ, λέγει Κύριος. Νῶε πρόσωπόν διστι τῆς ἀκτη-μούνης, Ἰώβ δὲ τῷ στόνου, καὶ Δανιήλ τῆς διακρί-σεως. Εάν οὖν δισιν εἰ τρεῖς αὐτοὶ πράξεις ἐν τῷ δινθρώπῳ, δ Κύριος οἰκεῖ ἐν αὐτῷ.

ξα'. Ελέγειν διδόξα Ιωσήφ, διτι Καθημένων ἡμέν μετὰ τοῦ διδόξα Ποιμένος, ὥνδιμας τὸν διδόξαν Ἀγά-θωνα. Καὶ λέγομεν αὐτῷ· Νεώτερός ἐστι, καὶ διατί καλεῖς αὐτὸν διδόξαν; Καὶ εἴπεν διδόξα Ποιμῆν· Οτι τὸ στόμα αὐτοῦ ἐποίησεν αὐτὸν καλεῖσθαι δι-δόξαν.

ξβ'. Ηλθέ ποτε ἀδελφὸς πρός τὸν διδόξαν Ποιμένα, καὶ λέγει αὐτῷ· Τί ποιήσω, Πάτερ, διτι Ελίθομας ἀπὸ

(29) Vit. Patr. i, 14.

(30) Vit. Patr. xv, 40.

(31) Vit. Patr. v, 9.

(31') Lege fi.

τῆς πορνείας· καὶ ίδου ἀπῆλθον πρὸς ἀδελφὸν Τιβ.-
στέωνα, καὶ λέγει μοι· Θύκ δρεῖεις ἐσται αὐτὴν χρο-
νίζειν ἐπὶ σὲ. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφὸς Ποιμῆν· Ἀδελφὲς
Ἰησοῦν, αἱ πράξεις αὐτοῦ ἡνῶ³² μετὰ τῶν ἀγγέ-
λων εἰσὶ, καὶ λανθάνει αὐτὸν διτοις ἔγω καὶ σὺ ἐν τῇ
πορνείᾳ ἐσμέν. Ἐάν χρατήσῃ μοναχὸς τὴν κλιλίαν
καὶ τὴν γλώσσαν, καὶ τὴν ἱενίτελαν, θάρσος, οὐδὲ ἀπο-
θήσεται.

Ἑγ. Εἶπεν ὁ ἀδελφὸς Ποιμῆν· Διδαξον τὸ στόμα σου
λαλεῖν η̄ ἔχει τὴν καρδίαν σου.

ἘΦ. Ἡρώτησεν ἀδελφὸς τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, λέγων·
Ἐάν ίδω πταῖσμα τοῦ ἀδελφοῦ μου, καλόν ἐστι σκε-
πάσαι αὐτὸν; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Οὐαν ὥραν σκεπά-
σουμεν τὸ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν πταῖσμα, καὶ ὁ Θεὸς σκε-
πάσει τὸ ἡμέτερον· καὶ ἐν ᾧ ἦρξε τὴν καρανομένην τοῦ
ἀδελφοῦ, καὶ ὁ Θεὸς ἔχραίνει τὸ ἡμέτερον.

ἝΓ. Εἶπε πάλιν ὁ ἀδελφὸς Ποιμῆν, διτοις Ἡρώτησε τὸν
ἀδελφὸν Πατερίον τις ποτε, λέγων· Τί ποιήσω τῇ ψυ-
χῇ μου, διτοις ἀναισθητει καὶ οὐ φοβεῖται τὸν Θεόν; Καὶ
λέγει αὐτῷ· Ἀπελθε, κολλήθητι ἀνθρώπῳ φοβουμένῳ
τὸν Θεόν· καὶ ἐν τῷ ἔγγειον ἔκειναι, διδάσκει καὶ
εἰς³³ φοβεῖσθαι τὸν Θεόν.

ἝΓ. Εἶπε πάλιν, διτοις Ἐάν δύο πράγματα νικήσῃ δ
μοναχὸς, δύναται εἰςέθερος γενέσθαι ἀπὸ τοῦ κόσμου.
Καὶ εἶπεν ὁ ἀδελφὸς· Ποία ταῦτα; Καὶ εἶπε· Τὴν
σαρκικὴν ἀνάπτωσιν, καὶ τὴν κενοδοξίαν.

ἝΓ. Ἡρώτησεν Ἀβραὰμ, ὁ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀγαθωνος, τὸν
ἀδελφὸν Ποιμένα, λέγων· Πῶς οἱ δαιμονες πολεμοῦσι
με; Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἀδελφὸς Ποιμῆν· Σὲ πολεμοῦσι
οἱ δαιμones; Οὐ πολεμοῦσι μεθ' ἡμῶν, ἐφ' ὅστον τὰ θε-
λήματα τῶν ἡμῶν ποιοῦμεν. Τὰ γάρ θελήματα τῶν
δαιμones γεγόνασι· καὶ αὐτοὶ εἰσιν οἱ θελίσοντες ἡμᾶς,
ἴντι πληρώσωμεν αὐτά. Εἰ δὲ θέλεις ίδειν μετὰ τίνων
ἐπολέμησαν οἱ δαιμones μετὰ Μωϋσέως, καὶ τῶν
θροίων αὐτοῦ.

ἝΓ. Εἶπεν ὁ ἀδελφὸς Ποιμῆν, διτοις Ταῦτην τὴν πολε-
τείαν έδωκεν ὁ Θεὸς τῷ Ἰσραὴλ, τὸ ἀπέχεσθαι τῶν
παρὰ φύσιν· τοιτέστι, ὄργης, καὶ θυμοῦ, καὶ ζῆλου,
καὶ μίσους, καὶ καταλαλίας κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ· καὶ τὰ
τὰ λοιπὰ τῆς παλαιότητος.

ἘΦ. Ἡρώτησεν ἀδελφὸς τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, λέγων·
Εἶπε μοι· βῆμα. Καὶ λέγει αὐτῷ, διτοις Οἱ Πατέρες τὴν
ἀρχὴν τοῦ πράγματος ἦν θεντο, πάνθος ἐστι. Λέγει
πάλιν ὁ ἀδελφὸς· Εἶπε μοι δὲλλο βῆμα. Ἀποκρίνεται
ὁ γέρων· Οσσα δύνη ἐργάζου ἐργάζειρον, ίνα ἐξ αὐ-
τοῦ ποιήσῃς θεος. Γέγραπται γάρ, διτοις εἰλεμονύη
καὶ πίστις καθείρουσιν ἀμαρτίας (37). Λέγει ὁ ἀδελ-
φὸς· Τί ἐστι πίστις; Λέγει ὁ γέρων· Πίστις ἐστι
τὸ ἐν ταπεινοφροσύνῃ διάγειν, καὶ ποιεῖν θεος.

σ. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, λέγων,
διτοις Ἐάν ίδω ἀδελφὸν πεοὶ οὐ ἤκουσα πταῖσμα, οὐ

³² Al. inser. εἰς τὸν ούρανον. ³³ Al. διδάσκῃ καὶ σὺ.

(32) Vit. Patr. iii, 183 et viii, 14.

(33) Vit. Patr. ix, 6.

(34) Vit. Patr. xi, 23; Doroth. Doct. 4.

(35) Vit. Patr. i, 15; xxvi, 5.

(36) Vit. Patr. v, 62; xxv, 3.

(37) Ἐλεημοσύνη καὶ πίστις καθαίρονται ἀμαρ-
τίας. Prov. xv, 27: Ἐλεημοσύναις καὶ πίστεσιν
ἀποκαθαίρονται ἀμαρτία. Quem locum si in iuris

A nicatione affligor; et ecce perrexi ad abbatem Ibi-
stionem, qui dixit mihi: Non debes permettere ut
in te moram faciat. Respondit abbas Poemen: Ab-
batis Ibistitutionis actiones sursum sunt cum angelis,
latetque eum, quod ego ac tu in fornicatione su-
mus. Si tenuerit monachus ventrem et lingua, et
peregrini vitam, confide, non morietur.

63. (32) Dictum est ab abbatē Poemene: Edoce
os tuum loqui quæ corde geris.

64. (33) Interrogavit frater abbatem Poemensem:
Si, inquit, videro delictum fratris mei, bonumne
est, ut oblegam illud? Respondit senex: Qnoties
texerimus fratris nostri peccatum, et Deus teget
nostrum; qua vero hora fratris lapsum manifes-
terimus, Deus nostrum manifestum faciet.

65. (34) Narratio quoque abbatis Poemensi fuit:
Aliquis interrogavit aliquando abbatem Paisium
sic: Quid faciam animæ meæ, quod sensu desti-
tuta est, nec Deum timet? Respondit: Abi, adhuc
homini timenti Deum; et inter appropinquandum
ei, docebit etiam te, ut Deum timeas.

66. (35) Dixit iterum: Si res duas monachus-
devicerit, poterit liber a mundo fieri. Interrogavit
frater: Quas illas? Respondit: Carnalem requiem,
et inanem gloriam.

67. (36) Abraham, ille abbatis Agathonis, abba-
tem Poemensem interrogavit: Qui fit ut dæmones
impugnent me? Ait illi abbas Poemen: Te impug-
nant dæmones? Non decertant nobiscum quandiu
voluntates nostras facimus. Voluntates enim no-
stræ in dæmones evaserunt; et hi sunt qui nos
premunt, ut compleamus eas. Quid si cupis scire
cum quibus præliati fuerint dæmones; cum Moyse,
ac ei similibus.

68. Dixit abbas Poemen: Hanc vivendi formam
Israëlitis præscripuit Deus, ut abstinerent ab illis
quæ contra naturam sunt; hoc est ab ira, exande-
scientia, invidia, odio, detractione erga fratrem; et
cetera quæ ad veterem legem pertinent.

69. Rogatus abbas Poemen a fratre, ut diceret
ei verbum, ita locutus est: Principium rei quod
Patres posuerunt, est luctus. Iterum frater petuit
aliud verbum. Respondit senex: Pro viribus exercet
te in opere manuum, ut ex eo facias misericordiam.
Scriptum est enim quod eleemosyna et fides pur-
gent peccata³⁴. Ait frater: Quid est fides? Tum
senex: Fides est, in humilitate vivere, et facere
misericordiam.

70. (38) Frater interrogavit abbatem Poemensem
hac oratione: Si video fratrem, de cuius lapsu

retinuissest Savilianni interpretes, non adeo se mi-
sere jactassent in istis t. VI, p. 814, l. 40: Ἐλεη-
μοσύναις καὶ πίστεις εἰσὶν ἔκκαθαιρονται ἀμαρτίας.
Scilicet statim intellexissent scribendum esse, εἰλε-
μοσύναις καὶ πίστεις.

(38) Miscellanea Patrum per Vossium, post Gre-
gorium Thaumat. p. 155; Vit. Patr. iii, 140,
xvi, 4.

audiero, nolo introducere eum in cellam meam ; sed si video bonum fratrem, cum eo laetus ago. Dicit ei senex : Si bono fratri boni parum feceris, duplum facito alteri ; est enim infirmus. Scilicet erat quidam in cœnobio nomine Timotheus anachoreta ; et audivit cœnobii præpositus famam alicujus fratris de tentatione, ac de eo percontatus est Timotheum, qui consilium dedit ut expelleret fratrem. Cum ergo ejecisset, tentatio fratris supra Timotheum posita est, adeo ut periclitaretur. Flevit ergo Timotheus coram Deo, dicens : Peccavi, ignore mihi. Et delata ad eum est ejusmodi vox : Timothee, ne existimes me ob aliam causam ista tibi fecisse, quam quia despexit fratrem tuum in tempore temptationis suæ.

71. (39) Dixit abbas Poemen : Propterea tot tantisque subjacemus temptationibus, quia nomina nostra et ordinem non servamus : quemadmodum et Scriptura docet. Nonne cernimus mulierem illam Chananæam, quæ admisit nonum suum ; et Salvator requie illam donavit ?? Rursus de Abigæa ; quia dixit David : In me est peccatum ?? ; exaudiuit eam, dilexit eam. Abigæa personam sumit animæ, David Divinitatis. Si ergo anima se accusaverit coram Domino, dilit eam Dominus.

72. (40) Transibat aliquando abbas Poemen cum abbatte Anub in partibus Diolci ; et venientes circa sepulcra, conspiciant mulierem graviter plangentem, et flentem amare ; atque stantes considerabant eam. Paulum vero progressi, cuidam occurserunt ; quem interrogavit abbas Poemen, quid haberet ea mulier, quod amare ploraret. Respondit ille : Quia mortuus est maritus ejus, et filius, et frater. Tunc excipiens abbas Poemen dixit abbati Anub : Aio tibi, nisi homo cunctas carnis voluntates mortuas reddiderit, huncque obtinuerit luctum, non potest fieri monachus. Tota enim hujus mulieris vita et mens in luctu est.

73. (41) Dixit abbas Poemen : Ne metiaris temet ipsum, sed adhære homini cuius conversatio bona est.

74. Item retulit, quod si quis frater adiisset abbatem Joannem custum, tradebat ei ille charitatem, de qua apud Apostolum legitur : Charitas patiens est, benigna est ??.

75. Retulit iterum circa abbatem Pambo, dixisse de eo abbatem Antonium : Per timorem Dei efficit ut Spiritus Dei in eo habitaret.

76. (42) Narravit e Patribus quidam de abbatे Poemene et fratribus ejus, quod in Ægypto habitabant, et mater eorum desiderans videre illos, nequaquam poterat. Observavit autem cum profiscerentur ad ecclesiam, et occurrit eis. Illi vi-

Α θέλω εἰσενεγκεῖν αὐτὸν εἰς τὸ κελλίον μου · ἐὰν δὲ ἴων καὶ δὲν, χαίρω μετ' αὐτοῦ. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων · Εἰ ποιεῖς τῷ καὶ δὲν ἀδελφῷ μικρὸν ἀγαθὸν, διπλοῦν ποιήσον μετ' ἔκεινου. Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ ἀσθενῶν.

"Ην γάρ τις ἐν κοινοβίῳ ὄνόματι Τιμόθεος ἀναχωρητής · καὶ ἤκουσεν ὁ γηρούμενος φῆμην περὶ τινος ἀδελφοῦ περὶ πειρασμοῦ, καὶ ἐπηρώτησε τὸν Τιμόθεον περὶ αὐτοῦ · καὶ συνεδούλευσεν αὐτῷ, ἐκβαλεῖν τὸν ἀδελφόν. "Οτε οὖν ἐξέβαλεν αὐτὸν, ἐτέθη ὁ πειρασμὸς τοῦ ἀδελφοῦ ἐπάνω τοῦ Τιμόθεου, ἔως ὅτι ἐκινδύνευσεν. "Ἐκλαίειν οὖν ὁ Τιμόθεος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, λέγων · Ἡμάρτηκα, συγχώρησον μοι. Καὶ ἤθιεν αὐτῷ φωνὴ λέγουσα · Τιμόθεε, μή νομίσῃς ὅτι ταῦτα ἐποίησά σοι δι' ἄλλο τι, ή ὅτι παρεῖδες τὸν ἀδελφόν σου ἐν καιρῷ τοῦ πειρασμοῦ αὐτοῦ.

οα'. Εἶπεν ὁ ἀδελφός Ποιμῆν, ὅτι Διά τοῦ ἐν τοσούτοις πειρασμοῖς κείμεθα, διτὶ τὰ ὄνόματα ἡμῶν καὶ τὴν τάξιν οὐ φυλάσσομεν, καθὼς καὶ ἡ Γραφὴ λέγει. Οὐχ ὅρωμεν τὴν γυναῖκα τὴν Χαναναίαν, τὴν ὑποδέξαμένην τὸ δόνομα αὐτῆς, διτὶ ἀνέπαυσεν αὐτὴν ὁ Σωτὴρ; Πάλιν Ἀδιγαῖαν, διτὶ εἴπε τῷ Δασιδί, διτὶ Ἐρ ἐμοὶ ἐστιν ἡ ἀμάρτια, καὶ ἤκουσεν αὐτῆς, καὶ ἤγάπησεν αὐτὴν. Ἀδιγαῖα πρόσωπον λαμβάνει τῆς ψυχῆς, καὶ Δασιδί τῆς Θεότητος. Εάν οὖν ἡ ψυχὴ ἐστιν τὴν μέμφηται ἐνώπιον Κυρίου, ἀγαπᾷ αὐτὴν ὁ Κύριος.

οβ'. Παρήρχετο ποτε ὁ ἀδελφός Ποιμῆν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀνούδ εἰς τὰ μέρη τῆς Διόλκου · καὶ ἐλθόντες περὶ τὰ μνημεῖα θεωροῦσι γυναῖκα δεινῶς κοπτομένην καὶ κλαίουσαν πικρῶς · καὶ στάντες κατενόουν αὐτὴν. Μίκρον δὲ προθύμεστες συνήνησάν τινι · καὶ ἡρύτησεν αὐτὸν ὁ ἀδελφός Ποιμῆν, λέγων · Τί ἔχει ἡ γυνὴ αὕτη, διτὶ πικρῶς κλαίει; Καὶ λέγει αὐτῷ · Οτις ἀπέθανεν αὐτῆς ὁ ἀνήρ καὶ ὁ υἱὸς καὶ ὁ ἀδελφός. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἀδελφός Ποιμῆν, λέγει τῷ ἀδελφῷ Ἀνούδ · Λέγω σοι, διτὶ ἀνθρώπος ἐὰν μὴ νεκρώσῃ τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς πάντα, καὶ κτήσηται τὸ πάνθος τοῦτο, οὐδὲν ναται γενέσθαι μοναχός. "Ολος γάρ διὸς αὐτῆς καὶ δ νοῦς εἰς τὸ πάνθος ἐστίν.

ογ'. Εἶπεν ὁ ἀδελφός Ποιμῆν · Μή μέτρει σεαυτὸν, ἀλλὰ κολλήθητι τῷ καλῶς ἀναστρεφομένῳ.

οδ'. Εἶπε πάλιν, διτὶ ἐὰν παρέβαλεν ἀδελφὸς τῷ ἀδελφῷ Ἰωάννην τῷ κολοδῷ, παρεδίδει αὐτῷ τὴν ἀγάπην τὴν ἐν τῷ Ἀπαστόλῳ · Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρη-

δ στενεῖται.

οε'. Εἶπε πάλιν διτὶ τὸν ἀδελφὸν Παμβὼ, διτὶ εἴπε περὶ αὐτοῦ ὁ ἀδελφός Ἀντώνιος. διτὶ ἐκ τοῦ φρεσιθαί τὸν Θεόν ἐποίησε τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖν ἐν αὐτῷ.

οσ'. Διηγήσατο τις τῶν Πατέρων περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ποιμένος καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, διτὶ ὥκουν ἐν Αιγύπτῳ (43) · καὶ ἐπειθυμοῦσα ἡ μήτηρ αὐτῶν ἰσεῖν αὐτοὺς οὐχ τὸ δύνατο. Παρετηρήσατο δὲ ἀπερχομένων αὐτῶν εἰς ἐκκλησίαν, καὶ ἀπήντησεν αὐτοῖς. Οἱ δι-

⁴⁰ Mauth. xv, 27. ⁴¹ I Reg. xxv, 24. ⁴² I Cor. xiii, 4.

(39) *Miscellan.* Voss. p. 143.

(40) *Vit. Patr.* iii, 44.

(41) *Vit. Patr.* xv, 35.

(42) *Vit. Patr.* iv, 35.

(43) "Οτι φκουν ἐτ Αιγύπτῳ. Βίτε Πατρών quia non qui habitarent in Ægypto. Et ita liber Fossensis.

θεατέμενοι αὐτήν, ὑπέστρεψαν, καὶ ἔκλεισαν τὴν θύ-
ραν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτῆς. Ἡ δὲ πρὸς τὴν θύραν
ἔκριτος κλαίουσα μετὰ οἰκτοῦ πολλοῦ, καὶ λέγουσα·
Τῶν ὑμάς, τέκνα μου ἡγαπημένα. Ἀκούσας δὲ αὐ-
τῆς ἀδελφός· Ἀνούδ εἰσῆλθε πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα,
λέγων· Τί ποιήσωμεν τῇ γρατὶ ταύτῃ κλαιούσῃ πρὸς
τὴν θύραν; Καὶ ἐνδοθεν στάς, ἤκουσεν αὐτῆς κλαιού-
σης μετὰ οἰκτοῦ πολλοῦ· καὶ εἶπεν αὐτῇ· Τί οὕτως
χράεις, γρατ; Ἡ δὲ τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσασα
πολλῷ μᾶλλον ἐκρύγαζε, κλαίουσα καὶ λέγουσα·
Θέλω ὑμᾶς ἰδεῖν, τέκνα μου. Τί γάρ ἐστιν ἐάν ίδω
ὑμᾶς; μὴ οὐκ εἰμι μήτηρ ὑμῶν; μὴ οὐκ ἔγων ὑμᾶς
ιθήλασσα; ήλη εἰμὶ πολιά (44). Ἀκούσασα γάρ τῆς
φωνῆς σου ἐταράχθη. Λέγει αὐτῇ δὲ γέρων· Όδε θέ-
λεις; ἦρας ἰδεῖν, η εἰς τὸν ἔκει κόσμον; Λέγει αὐτῷ·
Ἐάν μὴ ίδω ὑμᾶς ὥδε, βλέπω ὑμᾶς εἰς τὸν ἔκει κό-
σμον; Λέγει αὐτῷ· Ἐάν σεαυτὸν βιάσῃ μὴ ἰδεῖν
ημές ὥδε, δράς ἦμᾶς ἔκει. Ἀπῆλθε οὖν χαρούσα,
καὶ λέγουσα· Εἰ δῶς ὅρῳ ὑμᾶς ἔκει, οὐ θέλω ὥδε
ὑμᾶς ἰδεῖν.

οὐ. Ἀδελφὸς τρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, λέ-
γων· Τὰ ὑψηλὰ τί ἔστι; Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Τὰ
δικαιώματα.

οὐ. Ἔλθον ποτέ τινες αἱρετικοὶ πρὸς τὸν ἀδελφὸν
Ποιμένα, καὶ ἤρξαντο καταλαλεῖν τοῦ ἀρχιεπισκόπου
Ἀλεξανδρεῖας, ὡς ὅτι παρὰ πρεσβυτέρουν ἔχει τὴν
χειροτονίαν. Ὁ δὲ γέρων σιωπήσας ἐφώνησε τὸν
ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ εἶπε· Παράδεις τὴν τράπεζαν, καὶ
ποίησον αὐτοῖς;⁹¹ φαγεῖν, καὶ πέμψον αὐτοὺς μετ'
εἰρήνης.

οὐ. Εἶπεν δὲ ἀδελφός· Ποιμήν, ὅτι ἀδελφὸς συνοικῶν
ἀδειοῖς τρώτησε τὸν ἀδελφὸν Βισαρίωνα· Τί ποιήσω;
὾ δὲ γέρων εἶπεν αὐτῷ· Σιώπα, καὶ μὴ μετρήσῃς
ἴαντον.

π. Εἶπε πάλιν· Εἰς δὲ τὴν καρδία σου οὐ πληροφο-
ρίαι, μὴ πρόσοχης τούτῳ τῇ καρδίᾳ σου.

πα'. Εἶπε πάλιν, ὅτι· Ἐάν σεαυτὸν εὐτελίσῃς,
ἴξεις ἀνάπτασιν, εἰς οἷον δὲ τόπον καθίσῃς.

πα''. Εἶπε πάλιν, ὅτι· Ελεγεν δὲ ἀδελφός· Σιώπης, ὅτι
Ἐστιν αἰσχύνη, ἀφοίας ἔχουσα ἀμαρτίαν.

πγ'. Εἶπε πάλιν ὅτι τὸ θέλημα, καὶ τὴν ἀνάπτασις,
καὶ τὴν τούτων συνήθεια, καταβάλλει τὸν ἀνθρώπον.

πδ'. Εἶπε πάλιν· Ἐάν ἡς σιωπητικὸς, ἔξεις ἀνά-
πτασιν ἐν παντὶ τόπῳ οὐ ἐάν οἰκήσῃς.

πε'. Εἶπε πάλιν περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Πιωροῦ, ὅτι ἔκάστης
τομέας ἐτίθει ἀρχήν.

πτ'. Ἀδελφὸς τρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, λέγων·
Ἐάν προληφθῇ ἀνθρώπος ἐν τινὶ παραπτώματι, καὶ
ἐποτρέψῃ, συγχωρεῖται παρὰ Θεῷ· Ἐφη αὐτῷ δὲ
γέρων· Ἄλλ' δὲ ἐντειλάμενος Θεὸς τοῖς ἀνθρώποις
τοῦτο ποιεῖν, οὐχὶ μᾶλλον αὐτῆς ποιήσεις; Ἐνετείλατο
γάρ τῷ Πέτρῳ λέγων· Ἔως ἐδόμηκοτάκις ἐπτά⁹².

⁹¹ Αἱ. αὐτούς. ⁹² Αἱ. add. ἄφες τῷ ἀδελφῷ σου.

{44} Οἱη εἰμὶ πολιά. Clare Pelagius: *Tota sum iam canis plena. Sed quid sint ista Rutilii, Jam omni morarum contractione repleta sum, plane nescio,*

A dentes eam, reversi sunt, clauseruntque januam ad os ejus. At ipsa ad ostium clamabat, miserabiliter plorans, ac dicens: Videam vos, filii mei dilecti. Quia audita, intravit abbas Anub ad abbatem Pœmenem, aitque: Quid faciemus anui huic ad fores lacrymanti? Igitur stans intus, audivit eam misere ejulantem, dixitque: Quare ita clamatis, mulier? Illa, agnita ipsius voce, multo magis vociferabatur, flens ac inquiens: Volo videre vos, filii mei. Quid enim est si conspexero? Nonne sum mater vestra? Nonne ego lactavi vos? Tota sum cana. Cumque percepit vocem tuam, conturbata sum. Excepit senex: Hic videre nos vis, an in illo saeculo? Respondit: Si non video vos hic, aspiciamne in illo saeculo? Si tibi vim intuleris, ut nos hic non cernas, illuc intueberis. Discessit ergo laeta, cum his verbis: Si omnino illuc conspectura sum, nol hic videre vos.

77. Frater percontatus est abbatem Pœmenem: Per alta quid intelligitur? Respondit ei senex: Justitia.

78. (45) Venerunt aliquando heretici quidam ad abbatem Pœmenem, coepéruntque loqui contra archiepiscopum Alexandriæ, quasi a presbyteris accepisset ordinationem. Senex vero cum ad ista taceret, vocavit fratrem suum et dixit: Appone mensam, et fac ut manducent, sicque dimittite illos cum pace.

C 79. Retulit abbas Pœmen, quod frater cum fratribus habitans, interrogaverit abbatem Besarionem, quid faciendum sibi esset; senex autem dixerit ei: Tace, ac ne metiaris te ipsum.

80. Dixit iterum: De quo cor tuum plene sibi non persuadet, ne ei attendas corde tuo.

81. Rursus dixit: Si te ipsum vilipenderis, habebis requiem, quounque in loco sedeas.

82. Retulit adhuc abbatis Sisois dictum hoc: Est pudor, qui habet peccatum illius confidentia, qua caremus timore.

83. Iterum dixit, quod voluntas, et requies, atque in iis consuetudinibus, dejiciant hominem.

84. Hanc quoque protulit sententiam: Si tenebris silentium, habebis requiem, quounque in loco habitaveris.

85. Etiam narravit de abbatे Pior, quod ad unumquemque diem poneret principium.

86. Frater interrogavit abbatem Pœmenem, his verbis: Si homo præoccupatus fuerit in quadam peccato, et converterit se, veniane donabitur a Deo? Ait illi senex: Enimvero Deus qui hoc facere præcepit hominibus, nonne magis ipse faciet? Edixit enim Petro: Usque septuages septies⁹³.

⁹³ Matth. xviii, 22.

nisi loco morarum permittatur mihi reponere rugas, quanquam codex Corbeiensis nihil mutat.

{45} Append. p. 1003, n. 10.

87. Frater sciscitatus est abbatem Poemenem, A dicens : Bonumne est orare ? Retulitque ei senex sententiam istam abbatis Antonii : Hæc vox ex persona Domini prodiit : *Exhortamini populum meum, dicit Dominus, exhortamini*³⁴.

88. Frater sic interrogavit abbatem Poemenem : Potestne homo retinere seu custodire universa cogitata, nec ullum ex iis tradere inimico ? Respondit senex : Est qui accipiat decem, ac unum det.

89. Idem frater eamdem quæstionem detulit ad abbatem Sisoem. Et ait illi : Certe est, qui nihil hosti præbeat.

90. (46) Degebat in monte Athlibeos magnæ virtutis quidam eremita, in quem irruerunt latrones : senex vero clamavit, et audientes vicini ejus comprehenderunt fures, miseruntque præsidi, qui in carcерem eos conjecit. At fratres tristitia affecti sunt, dixeruntque : Propter nos traditi fuerunt. Surgentes igitur perrexerunt ad abbatem Poemensem, remque ei nuntiarunt. Itaque scripsit ad senum, in hæc verba : Recogita primam proditionem, unde contigerit, tuncque carnes secundam. Nisi enim prius proditus fuisses intra te, non secundam proditionem commississes. Ille, percepta abbatis Poemensis epistola, (erat autem in tota regione celebris, nec exhibat e cella sua) exsurgens venit in urbem, latrones eduxit e carcere, eosque proplam liberavit.

91. (47) Dixit abbas Poemen : Monachus non est querulus, monachus non facit retributionem in malo ; monachus non est iracundus.

92. Senum nonnulli ad abbatem Poemensem profecti dixerunt ei : Præcipisme, ut si viderimus fratres in sacro Officio dormitantes, vellicemus eos, quo excitentur ad vigiliam ? Ille vero ait ipsis : Ego profecto cum fratrem dormitantem conspicio, caput ejus pono super genua mea, eique concilio requiem.

93. (48) Narrabant de quodam fratre, quod tentationem blasphemias pateretur, ac erubesceret dicere : ubi vero audisset magni meriti senes esse, accederet ad eos, ut manifestaret ; sed cum perverniasset, non auderet præ pudore confiteri. Sæpe igitur et abbatem Poemensem adiit. Senex autem animadvertebat eum cogitationibus vexari, et affligeretur quod frater nequaquam declararet. Itaque quodam die dñducens illum, Ecce, inquit, a tanto tempore huc pergis indicaturus mihi cogitata tua, et cum ades, non vis effari, sed quemadmodum antea recedis cum iis, anxius. Eloquere mihi, fili, quidnam tibi sit. Respondit ille : In blasphemiam pravamque de Deo opinionem impellit me dæmon, et rubore suffusus hucusque tacui. Cumque rem ei narrasset, illico sensit levamentum. Ait illi

³⁴ Isa. xl, 1.

(46) Vit. Patr. iii, 83; Viridar. Raderi iii, 6, 8.

(47) Append. p. 1005 n. 82.

(48) Vit. Patr. iii, 67.

πζ'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, λέγων. Καλὸν τὸ προσεύχεσθαι ; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων, διπέπειν ὁ ἀδελφὸς Ἀγριάνιος, διπέπειν ὁ φωνὴ αὐτῆς ἐκπορεύεται : ἐκ προσώπου Κυρίου, λέγουσα· Παρακαλεῖτε τὸν λαὸν μου, λέγει Κύριος, παρακαλεῖτε.

πη'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, λέγων. Διναταῖς δινθρωπος κατασχεῖ δῶλος τοὺς λογισμούς, καὶ μηδένα ἔξι αὐτῶν διδόναι τῷ ἔχθρῳ ; Καὶ εἰπεν ὁ γέρων · Εστιν ὁ λαμβάνων φέκα, καὶ διδῶν ἔνα.

πθ'. Οὐ αὐτὸς ἀδελφὸς τὸν αὐτὸν λόγον ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Σισῆν. Καὶ λέγει αὐτῷ · Φύσεις διπέπειν, διδῶν παρέχει τῷ ἔχθρῳ.

κι'. Ἡν τις μέγας ἡσυχαστής ἐν τῷ ὅρει τῆς Ἀθηναῖς καὶ ἥλθον ἐπάνω αὐτοῦ λησταῖς καὶ ἔκραξεν ὁ γέρων καὶ ἀκούσαντες οἱ γείτονες αὐτοῦ ἐπίτισαν τοὺς ληστὰς, καὶ ἐπεμψάντες αὐτοὺς τῷ ἔχεμόνι, καὶ ἔβαλεν εἰς φυλακήν. Καὶ ἐλυπήθησαν οἱ ἀδελφοί, λέγοντες, διπέπειν οἱ λησταὶ ταρεδόθησαν. Καὶ ἀναστάντες ἀπῆλθον πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, καὶ ἀνήγγειλαν αὐτῷ τὸ πρᾶγμα. Καὶ ἔγραψε πρὸς τὸν γέροντα, λέγων · Ἐννόησον τὴν πρώτην προδοσίαν πάθεν γέγονε, καὶ τότε βλέπεις τὴν δευτέραν. Εἰ μὴ γάρ προεδόθης πρότερον ἐκ τῶν ἑσθεν, οὐκ ἀν τὴν δευτέραν προδοσίαν ἐποίησας. Ἀκούσας δὲ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἀδελφοῦ Ποιμένος (ἥν δὲ ὄνομαστὸς εἰς ὅλην τὴν χώραν, καὶ μὴ ἔξερχομενος ἐκ τοῦ κελλοῦ αὐτοῦ), ἀναστὰς ἤθινε εἰς τὴν τάλιν, καὶ ἐξέβαλε τοὺς ληστὰς ἐκ τῆς φυλακῆς, καὶ δημοσίᾳ ἐλευθέρωσεν αὐτούς.

κι'. Εἶπεν δὲ ἀδελφός Ποιμήν · Οὐκ ἔστι μοναχὸς μεμψίμοιρος · οὐκ ἔστι μοναχὸς ποιῶν ἀνταπόδομα · οὐκ ἔστι μοναχὸς ὄργηλος.

κιβ'. Παρέβαλόν τινες τῶν γερόντων πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, καὶ εἶπον αὐτῷ · Θέλεις, ἐὰν ἰδωμεν τοὺς ἀδελφούς νυστάζοντας εἰς τὴν σύναξιν, νύξωμεν αὐτούς, ἵνα γηρυορῶσιν εἰς τὴν ἀγρυπνίαν ; Οὐ δὲ λέγεις αὐτοῖς · Ἐγὼ τέως ἐὰν ἴδω τὸν ἀδελφὸν νυστάζοντα, τιθῶ τὴν χεφαλὴν αὐτοῦ ἐπὶ τὰ γόνατά μου, καὶ ἀναπτάω αὐτόν.

κιγ'. Ἐλεγον (49) περὶ τεος ἀδελφοῦ, διπέπειν, εἰς βλασφημίαν, καὶ ἥσχύνετο εἰπεῖν καὶ ὅπου ἤκουε μεγάλους γέροντας, παρέβαλε αὐτοῖς. Ὅστε ἀναγγεῖλαι : καὶ ὡς ἔφθανεν, ἥσχύνετο ὀμολογῆσαι. Πολλάκις οὖν παρέβαλε καὶ τῷ ἀδελφῷ Ποιμένι. Καὶ ἔβλεπεν αὐτὸν ὁ γέρων ἔχοντα λογισμούς, καὶ ἐλυπήσας, τοῦ ἀδελφοῦ μη ἀναγγέλλοντος. Ἐν μιᾷ δύν τῶν ἡμέρων, προτέμπτων αὐτὸν ἐλεγεν αὐτῷ · Ἰδού τοσοῦτον χρόνον ἔρχῃ ὡδε ἔχων λογισμούς τοῦ ἀναγγεῖλαι μοι, καὶ δταν ἔρχῃ οὐ θέλεις αὐτούς εἰπεῖν, ἀλλὰ κατὰ διπάξ διπάξεις θλιβόμενος ἔχων αὐτούς. Εἰπε μοι οὖν, τέκνον, τί ἔστιν δ ἔχεις. Οὐ δὲ εἶπεν αὐτῷ · Οτι εἰς βλασφημίαν Θεού πολέμει με δαιμόνων, καὶ ἥσχυνδην εἰπεῖν. Καὶ διηγησάμενος αὐτῷ τὸ πρᾶγμα, εὐθέως ἐλαφρύνθη. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ γέρων · Μή θλίψου, τέκνον ἀλλ' ὅταν ἔρχηται δ λο-

(49) Ἐλεγον. Ήστιν Ἀποφθέγμα, ut et alia nonnulla, velut paraphrasitice enarratum videre est in Colbert. cod.

γησμὸς φύσεις, λέγει· Ἐγὼ πρᾶγμα οὐκ ἔχω· τὴν βλαστὴν τῆς φημία σου ἐπάνω σου, Σατανᾶ. Τοῦτο γὰρ τὸ πρᾶγμα οὐ θέλει τὴν φύσην μου. Πᾶν δὲ πρᾶγμα οὐ θέλει τὴν φύσην, διλιγοχρόνιν ἐστι. Καὶ θεραπευθεὶς ὁ ἀδελφὸς ἀπῆλθεν.

ἴ. Ἡρώτησεν ἀδελφὸς τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, λέγων· Ὁρῶ ἐμαυτὸν, διτοι διποι διπέλθω, εὐρίσκων ἀντεῖληψίν. Δέγει αὐτῷ δι γέρων, διτοι Καὶ οἱ μετὰ χειρας ἔχοντες τὸ ἔιρος ἔχουσι τὸν θεόν ἐλεούντα αὐτοὺς ἐν τῷ παρόντι καιρῷ. Ἐάν οὖν ὥμεν ἀνθρώποι, ποιει μεθ' ἡμῶν τὸ θεός αὐτοῦ.

ἴ. Ἐπει τὸ ἀδελφὸν Ποιμήν, διτοι Ἐάν ἀνθρωπὸς ἐαυτὸν μέμψηται, καρτερεῖ πανταχοῦ.

ἴ. Ἐπει πάλιν, διτοι ἔλεγεν τὸ ἀδελφὸν Ἀμμωνᾶς, διτοι Ἐστιν ἀνθρωπὸς δι ποιει ἐκατὸν ἑτη ἐν τῷ κελλίῳ, καὶ οὐ μανθάνει πῶς δεῖ ἐν κελλίῳ καθίσαι.

ἴ. Ἐπει τὸ ἀδελφὸν Ποιμήν, διτοι Ἐάν φθάσῃ ἀνθρωπὸς εἰς τὸ βῆτὸν τοῦ Ἀποστολοῦ, τὸ, Πάντα καθαρὰ τοῖς καθαροῦσι· δρᾶ ἐκατὸν ἐλάττονα πάσης τῆς κτίσεως. Δέγει δι ἀδελφὸς· Πῶς δύναμαι ἐμαυτὸν ἐλάττονα τοῦ φονέως ἡγείσθαι; Δέγει δι γέρων, διτοι Ἐάν φθάσῃ ἀνθρωπὸς εἰς τὸ βῆτη τοῦτο, καὶ ἕτη ἀνθρωπὸν φονεύοντα, λέγει, διτοι Ταῦτη τὴν ἀμαρτίαν ἐποίησε μόνην οὗτος, ἐγὼ δὲ φονεύω καθ' ἔκάστην ἡμέραν.

ἴ. Ἡρώτησεν τὸ ἀδελφὸς τὸ αὐτὸν δῆμα τὸν ἀδελφὸν Ἀνούσι, ὡς διτοι εἰπει τὸ ἀδελφὸν Ποιμήν. Καὶ λέγει αὐτῷ δι ἀδελφὸν Ἀνούσι, διτοι Ἐάν φθάσῃ ἀνθρωπὸς εἰς τὸ βῆμα τοῦτο, καὶ ἕτη τὰ δύτερηματα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ποιει τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ καταπιεῖν αὐτά. Δέγει αὐτῷ δι ἀδελφὸς· Ποία ἔστιν τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ; Ἀπεκρίθη δι γέρων· Ἄντα πάντοτε καταμέμφεται ἐκατόν.

ἴ. Ἀδελφὸς τρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ποιμένι, διτοι Ἐάν παραπέσω ἐν οἰκετῷ παραπτώματι, κατεσθίει με δι λογισμὸς μου, καὶ κατηγορεῖ, Διατί παρέπεσες; Δέγει αὐτῷ δι γέρων· Ἐν διώρᾳ ὑποπλίπτει ἀνθρωπὸς σφάλματι, καὶ εἰπῇ, Ἄμαρτον, παραυτὲν πέπαυται.

ἴ. Ἀδελφὸς τρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, λέγων· Διατί πείθουσι τὴν φύσην μου οἱ δαίμονες, εἶναι μετὰ τοῦ ὑπερβανοντός με, καὶ ποιοῦσι με ἐξουδενώσας τὸν ἐλάττονά μου; Δέγει αὐτῷ δι γέρων· Διὰ τοῦτο εἰπει δι Ἀπόστολος, διτοι Ἐγ μεγάλη οἰκεῖα οὐκ ἔστει μόνον σκεῦη χρυσᾶ καὶ δρυπᾶ, ἀλλὰ καὶ ἔνδυτα καὶ δεσπάκια. Ἐάρ οὖν ἐκκαθάροι τις τινάτορ D ἀπὸ πάντων τούτων, θοται σκεῦος εἰς τιμήν, εἴτε χρηστοῖς τῷ δεσπάτῃ, ητοι μασμένος εἰς πᾶν ἔργον ἀτασθό.

ἴ. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, λέγων· Πῶς οὐκ ἀφίειμαι ἐλεύθερος γενέσθαι μετὰ τῶν γερόντων ἐν τοῖς λογισμοῖς μου; Δέγει αὐτῷ δι γέρων, διτοι εἰπει δι ἀδελφὸν Ἰωάννης δι Κολοδές, διτοι Οὐδὲ χειρὶς ἐπ' οὖδεν οὐτως διχθρός, ως ἐπὶ τοῖς μῆτραν οὐασι τοὺς λογισμοὺς αὐτῶν.

⁴⁸ Tit. i, 15, ⁴⁹ II Tim. ii, 20, 21.

(50) Vit. Patr. iii, 118; Doroth. Doct. 7.

(51) Vit. Patr. iii, 151.

(52) App. p. 1000, n. 5.

A senex : Fili, ne te affligas; sed quoties subierit ea cogitatio, dic : Ego in causa sive culpa non sum; blasphemia tua super te sit, Satana. Hanc enim rem non vult anima mea. Quidquid porro non vult anima, breve tempus durat. Atque medela animi suscepta frater discessit.

94. Interrogavit frater abbatem Pœmenem, oratione hac : Video quod quocunque perrexero, inventam subsidium. Ait illi senex : Qui præ manibus gladium tenent, Deum sentiunt misericorditer adjuvantem eos in praesenti tempore. Si ergo fortis extiterimus, nobis misericordiam suam exhibebit.

95. (50) Dixit abbas Pœmen, quod si homo se ipsum culpaverit, ubique perduraturus est.

B 96. Retulit iterum dictum hoc abbatis Ammonæ : Est homo qui centum annos in cella perseverat, nec discit quo pacto in cella residendum sit.

97. (51) Dixit abbas Pœmen : Si homo pertigerit ad Apostoli effatum hoc : Omnia munda mundis⁵⁰; deprehendet se omni creatura minorem esse. Ait frater : Quomodo possum ine pejorem hominem ida existimare? Et senex : Si, inquit, perverterit homo ad præfatum verbum, et conspererit hominem cædem facere, dicet : Hoc solum peccatum iste commisit; ego vero quotidie mortem infero.

C 98. Interrogavit frater abbatem Anub de eodem dicto Apostoli, referens quid abbas Pœmen pronuntiasset. Is vero : Si attigerit, inquit, homo ad sermonem illum, et viderit culpas fratris sui, efficit ut justitia sua eas devoret. Rogavit frater : Qualis est justitia illius? Respondit senex : Ut semper reprehendat se.

99. (52) Frater dixit abbati Pœmeni : Si cecidero in miserabile peccatum, me mens reuinordet, et accusat, quare prolapsus fuerim. Ait illi senex : Qua hora homo qui delicto succubuit, pronuntiarit : Peccavi, confessim finem habet peccatum.

100. Frater ex abbate Pœmene percontatus est : Quare dæmones persuadent animæ meæ, ut cum eo qui me supergreditur converser, efficiuntque ut vilipendam eum qui me est inferior? Respondit senex : Ideo dixit Apostolus : In magna domo non solum sunt vasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia. Si quis ergo emundaverit se ab omnibus istis, erit vas in honorem utile Domino, paratum ad omne opus bonum⁵¹.

101. (53) Frater percontatus est abbatem Pœmene hoc modo : Quare non permittor libere loqui cum senibus de cogitationibus meis? Et senex retulit ei sententiam abbatis Joannis Curti : In nullo ita gaudere inimicum, ac in iis qui nolunt manifestare cogitatione sua.

(53) Miscellan. Voss. p. 433, 153; Vit. Patr. iii, 177.

102. (54) *Frater dixit abbatи Pœmeni : Cor A meum languidum redditur, si mihi contigerit vel parva vexatio. Ait illi senex : Non admiramur Jo-sephum, adolescentem annorum decem et septem, quomodo sustinuerit tentationem usque in finem* [”] *et Deus gloriosum eum effecit. Nonne videmus et Jobum, quo pacto ad finem usque non succubuerit, retinens patientiam ? nec potuerunt tentationes eum dimovere a spe in Deum.*

103. *Dixit abbas Pœmen : Ad cœnobium tres actus requiruntur; unus humilitatis, alter obedientiae, tertius qui motum ac stimulum contineat, ob cœnobii opus.*

104. *Frater interrogavit abbatem Pœmenem, dicens : In tempore necessitatis meae nonnihil inveniatus sum a quadam sanctorum, deditque mihi ex charitate, velut eleemosynam. Si ergo Deus ita tecum dispensaverit, ut habeam, dabone illud et ego aliis in eleemosynam, aut potius ei qui mihi commodavit ? Respondit senex : Äquum est apud Deum, ut illi reddatur ; ad ipsum enim pertinet. Ad-didit frater : Si igitur attulero, et noluerit accipere, sed dixerit mihi : Abi, pro libito da illud eleemosynam ; quid facere debeo ? Excepit senex : Utique ipsius res est. Si vero quis tibi sponte sua præbuerit, te non postulante, hoc tuum est. Quoniam si tu petieris sive a monacho sive a sacerdote, nec voluerit illud recipere, hoc est temperamentum, ut cum notitia ejus exhibeas pro eo ratione charitatis et eleemosynæ.*

105. (55) *Memorabant de abbate Pœmene, quod nunquam voluerit dare consilium suum post alterius sensis responsum; sed magis laudibus illud prouersus extulerit.*

106. *Dixit abbas Pœmen : Multi e Patribus nostris fortes exstiterunt in vita austerritate; at in subtilitate discretionis, unus, unus.*

107. *Sedente aliquando abbate Isaac apud abbatem Pœmenem, audita est galli vox. Dicit ergo ei : Hæcce hic sunt, abba ? Respondit : Isaac, quid cogis me loqui ? Tu ac tui similes, auditis ejusmodi ; at homini vigilanti non est curæ de istis rebus.*

108. *Aiebant, quod si accessissent nonnulli ad abbatem Pœmenem, prius mittebat eos ad abbatem Anub, quod is major natu esset. Abbas vero Anub dicebat iis : Ite ad fratrem meum Pœmenem ; ipse enim habet sermonis donum. At si illic sedisset abbas Anub juxta abbatem Pœmenem, nullatenus loquebatur Pœmen præsente illo.*

109. *Erat sacerdos quidam, homo in vita summe*

[”] *Gen. xxvii, 2, in LXX. [”] Al. δι. [”] Al. inser. βῆματος. [”] Al. inser. τῶν λογισμῶν, διὰ προσευχῆς.*

(54) *Miscell.* Voss. p. 133.

(55) *Vit. Patr.* xv, 41.

(56) *Hr τις κοσμικός.* Magna cum diversitate profertur *Apophthegma* in duobus illis mss. optimis Bibliothecæ Colberlinæ. Ad hunc quippe modum : *”Hr τις κοσμικός πάνυ εὐλαβής.* καὶ ἔλθε πρὸς τὸν

ρῆ. Ἀδελφὸς εἶπε τῷ ἀδελφῷ Ποιμένι; διτι. Ἡ καρδία μου παρειμένη ἐστιν, ἐὰν καταλάβῃ με καρεντικόν. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων. Οὐ θαυμάζομεν τὸν Ἰωσὴφ μειράκιον ὃντα ἐτῶν δεκαεπτά, πῶς ὑπέμεινες τὸν πειρασμὸν εἰς τέλος ; καὶ ὁ Θεὸς ἐδόξασεν αὐτὸν. Οὐχ ὅρωμεν καὶ τὸν Ἰὼν, πῶς οὐκ ἐνέδωκεν ἔως τέλους κατέχων τὴν ὑπομονὴν ; καὶ οὐκ ἴσχυσαν αἱ πειρασμοὶ παρασαλεῦσαι αὐτὸν τῆς ἐλπίδος, τοῦ Θεοῦ.

ρῆ. Εἴπεν δὲ ἀδελφὸς Ποιμέν. Χρῆσις τὸ κοινόδιον. ἔχειν τρεῖς πράξεις, μιαν ταπεινήν, καὶ μίαν εἰς ὑπακοήν, καὶ μίαν κεκινημένην καὶ ἔχουσαν τὸ κέντρον, διὰ τὸ ἔργον τοῦ κοινοδίου.

ρῆ. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, λέγων. Ἐν καρῷ θαλψέως μου ἐζήτησα παρὰ τινός τῶν ἀγίων πρᾶγμα ἐν χρήσει· καὶ ἐδωκέ μοι αὐτὸν ἀγάπην. Εἴπεν οὖν ὁ Θεὸς κάμει οἰκονομήσῃ, δώσω αὐτὸν κάγω ἀγάπην ἀλλοις, η μᾶλλον τῷ δεκαεπτῷ μοις αὐτός ; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων. Οὐ τὸ δίκαιον παρὰ τῷ Θεῷ ἐστιν, ἵνα αὐτῷ δοθῇ· αὐτοῦ γάρ ἐστι. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφός. Εὰν ἀπενέγκω οὖν, καὶ μή θελήσῃ λαβεῖν, ἀλλ’ εἰπῇ μοι, Ὅπαγε, ως ὁ θέλεις δὲς αὐτὸν ἀγάπην, τι ποιήσω ; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων. Τέως αὐτοῦ ἐστι τὸ πρᾶγμα. Εἴπεν δέ τις σοι παράσχῃ ἀρχήν τουτοῦ, σοῦ μή αιτήσαντος αὐτὸν, τούτῳ σὸν ἐστιν. Εἴπεν δὲ σὺ αιτήσῃς η παρὰ μοναχοῦ η παρὰ κοσμικοῦ, καὶ μή θελήσῃ δέξασθαι αὐτὸν, τοῦτο ἐστι τὸ σύγκριμα, ἵνα εἰδότος αὐτοῦ παράσχῃς αὐτὸν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀγάπην.

C ρῆ. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφὸν Ποιμένος, διτι. οὐδέποτε ήθελε δοῦναι τὸν λόγον αὐτοῦ ἐπάνω [”] ἀλλοι γέροντος· ἀλλὰ μᾶλλον κατὰ πάντα ἐπῆγεις αὐτόν.

ρῆ. Ἐπεν δὲ ἀδελφὸς Ποιμέν. Πολλοὶ τῶν Πατέρων ἡμῶν ἐγένοντο ἀνδρεῖοι εἰς τὴν ζωκησιν· εἰς δὲ τὴν λεπτότητα [”], εἰς, εἰς.

ρῆ. Καθημένου ποτὲ τοῦ ἀδελφὸν Ισαάκ πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, ἥκουσθη φωνὴ ἀλέκτορος. Καὶ λέγει αὐτῷ. Ἔνι ταῦτα ὅδε, ἀδελφός ; Οὐ δὲ ἀποκριθεὶς εἴπεν αὐτῷ. Ισαάκ, τι ἀναγκάζεις με λαλῆσαι ; σὺ καὶ οἱ δομοισι σου ἀκούετε τούτων· τῷ δὲ νήφωντι οὐ μέλει περὶ τούτων.

ρῆ. Ἐλεγον, διτι. εἰ ἡρχοντό τινες πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, ἀπέστελλεν αὐτοὺς πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ἀνοϊκον πρῶτον, διτι. αὐτὸς μείζων τοις ἔτεσιν. Οὐ δὲ ἀδελφὸς Ἀνοϊκον ἐλεγεν αὐτοῖς. Πρὸς τὸν ἀδελφόν μου Ποιμένα ὑπάγετε, διτι. αὐτὸς ἔχει τοῦ λόγου τὸ χάρισμα. Εἰ δὲ ἐκάθητο ἐκεὶ ὁ ἀδελφὸς Ἀνοϊκον ἐγγὺς τοῦ ἀδελφὸν Ποιμένος, οὐκ ἐλάλει δλως δὲ ἀδελφὸς Ποιμήν παρόντος αὐτοῦ.

ρῆ. Ἡν τις κοσμικός πάνυ ἐν τῷ βίῳ

ἀδελφὸν Ποιμένα· καὶ πολλοὶ ἀλλοι ἀδελφοὶ αἰτοῦντες λόγον ὀφειλεῖας παρὰ τοῦ γέροντος. Καὶ εἴπεν ὁ ἀδελφὸς Ποιμήν τῷ κοσμικῷ. Εἰπὸν τοις ἀδελφοῖς λόγου. Λέγει δὲ κοσμικός. Ἐγὼ τι ἔχω εἰπεῖν ὁ ταλαιπωρος; Ἀναγκασθεὶς δὲ πολλά, εἰπεν. Ἐγὼ οὐκ οἰδα τι ποτε· ἤκουσα δὲ παραδολὴν μεγάλου γέροντος· διτι. τοῖς

αὐτοῦ, καὶ παρέβαλε τῷ ἀδεβάτῳ Ποιμένι· εὐκαρησταν
δὲ πρὸς τὸν τέροντα καὶ ἄλλοι ἀδελφοί, αἰτοῦντες
αὐτὸν ἀκοῦσαι βῆμα. Καὶ λέγει ὁ γέρων τῷ πιστῷ
κοσμικῷ· Δάλλησον τοῖς ἀδελφοῖς λόγον. Ὁ δὲ παρ-
εκάλει, λέγων· Συγχώρησόν μοι, ἀδεβάτη· ἐγὼ μαθεῖν
βήθον. Καὶ βιασθεὶς ὑπὸ τοῦ γέροντος, εἶπεν· Ἐγὼ
κοσμικὸς εἰμι λάχανος πωλῶν καὶ πραγματευόμενος,
λύω τὰ δεμάτια, καὶ ποιῶ μικρά, ἀγοράζω ὀλίγους καὶ
πωλῶ πολλού. Πλὴν οὐκ οἶδα ἀπὸ Γραφῆς εἰπεῖν· πα-
ραβολὴν δὲ λέγω. Ἀνθρωπός τις εἶπε τῷ φίλῳ αὐτοῦ·
Ἐπειδὴ ἐπιθυμίαν ἔχω λέσσεν τὸν βασιλέα, δεῦρο μετ'-
έμοι. Λέγει δὲ αὐτῷ ὁ φίλος· Ἐρχομαι μετὰ σου
μέχρι μέσου τῆς ὁδοῦ. Καὶ λέγει· Άλλω φίλῳ αὐτοῦ·
Δεῦρο σὺ ἀδρόν με πρὸς τὸν βασιλέα. Καὶ λέγει αὐτῷ·
Δίρω σε ἔως τοῦ παλατίου τοῦ βασιλέως· λέγει δὲ
καὶ τῷ τρίτῳ· Δεῦρο μετ' ἐμοῦ πρὸς τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ
εἶπεν· Ἐγὼ ἔρχομαι, καὶ ἀπάγω εἰς τὸ παλάτιον,
καὶ στήκω καὶ λαλῶ καὶ εἰσάγω σε πρὸς τὸν βασι-
λέα. Ἡρώτων δὲ αὐτὸν, τίς ἡ δύναμις τῆς παραβο-
λῆς. Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· Ὁ πρῶτος φίλος
ἔστιν ἡ ἀσκησις, ἡ ὁδηγοῦσα ἔως τῆς ὁδοῦ· ὁ δεύτερός
ἔστιν ἡ ἀγνεία, ἡ φθάνουσα ἔως τοῦ οὐρανοῦ· ὁ δὲ
τρίτος ἔστιν ἡ ἐλεημοσύνη, ἡ εἰσάγουσα ἔως τοῦ βα-
σιλέως θεοῦ μετὰ παρθησίας. Καὶ οἰκοδομηθέντες
ἀνεγράψαν οἱ ἀδελφοί.

οὐ. Ἀδελφὸς ἔκάθητο ἔξω τῆς κώμης ἑαυτοῦ, καὶ
ἐπὶ πολλὰ ἔτη οὐκ ἀνέβη εἰς τὴν κώμην, καὶ ἔλεγε
τοις ἀδελφοῖς· Ἰδού πόσα ἔτη ἔχω, καὶ οὐκ ἀνέβην
εἰς τὴν κώμην· ὑμεῖς δὲ καθάπατε ἀναβαίνετε. Εἶπον
δὲ τῷ ἀδεβάτῳ Ποιμένι περὶ αὐτοῦ· καὶ λέγει ὁ γέρων·
Ἐγὼ ἡμην ἀναβαίνων τὴν νύκτα καὶ χυκλῶν τὴν
κώμην, ἵνα μὴ καυχήσαιται ὁ λογιζόμενος μου ὃς μὴ ἀνα-
βαίνοντάς μου.

ρια. Ἀδελφὸς ἦρώτησε τὸν ἀδεβάτον Ποιμένα, λέ-
γων· Εἰπέ μοι βῆμα. Καὶ λέγει αὐτῷ· Ὄτε καίσται
ὑποκάτω ὁ λένης, οὐ δύναται μυτὰ ἀψασθαι αὐτοῦ, ἢ
τι τῶν ἀλλων ἐρπετῶν· διαν δὲ φυχρὸς ἡ, τότε ἐπι-
κάθηται αὐτῷ. Οὗτω καὶ ὁ μοναχός· δισον ἐπιμένει
ταῖς πνευματικαῖς πράξεσιν, οὐχ εὐρίσκει ὁ ἔχθρος
κατενεγκείν αὐτόν.

ριβ. Ἔλεγεν ὁ ἀδεβάτης Ἰωσήφ περὶ τοῦ ἀδεβάτου Ποι-
μένος, διτε εἶπεν, διτε Οὐτός ἔστιν ὁ λόγος ὁ γεγραμ-
μένος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ζτι Τὸ δχωριμάτιον πωλη-

ποτε παρεκάλεσε φίλον, λέγων· Ἐπειδὴ ἐπιθυμίαν
ἔχω λεῖπεν τὸν βασιλέα, ἀπένεγκε με πρὸς αὐτόν. Ὁ δὲ
λέγει αὐτῷ· Ἐρχομαι μετὰ σου ἔως ἡμίσους τῆς
ὁδοῦ. Καὶ εἶπεν ἀλλω φίλω· Ἀπένεγκε με εἰς τὸν
βασιλέαν· Οὐ δὲ λέγει αὐτῷ· Ἐρχομαι μετὰ σου ἔως
τοῦ παλατίου. Καὶ εἶπεν ἀλλω φίλω. Καὶ λέγει· Ἐγὼ
εἰσάγω σε εἰς τὸν βασιλέα, καὶ λαλῶ ὑπὲρ σου μετὰ
παρθησίας. Καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Φράσον ἡμῖν τὴν
παραβολὴν ταύτην. Οὐ δὲ εἶπεν· Ὁ πρῶτος φίλος;
ἔστιν ἡ ἀσκησις, ἡ ὁδηγοῦσα ἔως ἡμίσους τῆς βασι-
λείας, ὁ δεύτερος, ἡ ἀγνεία, ἡ φθάνουσα ἔως τοῦ
οὐρανοῦ· ὁ τρίτος, ἡ ὑπακοή, ἡ φθάνουσα καὶ εἰσ-
έργουσα μετὰ παρθησίας πρὸς τὸν βασιλέα, ἥγουν πρὸς
τὸν Θεόν. Ιδεῖτο· Εραὶ σεcularis quidam adūnoum
religiosus, qui accessit ad abbatem Pœmenem, ubi
aderant alii multi fratres, postulaturi a sene utilem
testimonem. Ait abbas Pœmen sacerduli· Eloquentia
fratribus verbum. Dicit homo sacerdulus· Ego miser,

A religiosus. Is abbatem Pœmenem invisit; venerant
quoque alii fratres, qui a sene postulabant audire
aliquid verbi. Ait senex fideli sacerduli· Profer ad
fratres sermonem. Ille vero rogabat, dicens· Ignor-
sce mihi, abba; ego accessi, ut discerem. Verum
coactus a sene, insit· Saceruli homo sum, vendens
olera, et negotians, solvo fasciculos, ac minores
facio; emo parvi, et multi vendo. Cæterum nescio
ex Scriptura loqui; parabolam autem proferam:
Homo quidam dixit amico suo· Quandoquidem de-
siderio flagro videndi imperatorem, veni mecum.
Ait illi amicus· Proficiscar tecum usque ad me-
dium iter. Dicit alteri amico suo· Age tu, duc me
ad imperatorem. Excipit ille· Duco te usque ad
imperatoris palatium. Petuit pariter a tertio, ut se-
B cum accederet ad imperatorem. Ille respondit:
Ego venio, deduco ad palatium, sto, loquor, intro-
duco te ad imperatorem. Interrogaverunt eum,
quinam esset parabolæ sensus. Et responsum dedit
in hæc verba· Primus amicus exercitatio est, quæ
deducit usque ad viam; secundus est castitas,
quæ ad cælum usque pertingit; tertius vero, elec-
mosyna; nam introducit ad imperatorem Deum
cum fiducia. Itaque fratres ædificati ac instructi
discesserunt.

110. Frater residuebat extra vicum suum, nec per
multos annos ad eum profectus est, dicebatque
fratribus· Ecce a quo annis hic sum, et non veni
in vicum; vos vero toties itis. De eo autem retu-
lerunt abbatι Pœmeni. Ait senex· Ego noctu
accessissem, et circuissem pagum, ne animus mens
gloriaretur quod non perrexissem.

111. (57) Frater rogavit abbatem Pœmenem ut tra-
deret ei aliquod documentum. Et ait illi· Quandiu
olla igne subiecto calebit, non potest musca, nec
ullum aliud reptile, eam tangere: sed cum frigida
fuerit, tunc incident ei. Pari modo monachus;
quandiu in spiritualibus actionibus permanet, non
reperit inimicis quo eum dejiciat.

112. (58) Retulit abbas Joseph de abbatē Pœ-
meni, dixisse eum· Hæc est sententia scripta in
Evangelio· Qui habet tunicam, vendat eam, et emat

D quid habeo effari? Multum tamen adactus, insit· Ego
nihil quidquam scio: verum magni sensi audivi para-
bolam: quoδ scilicet nonnullus aliquando rogaverit
amicum, dicens· Quandoquidem imperatorem videre
cupio, ducito me ad eum. Respondit ille· Pergam tecum
usque ad itineris dimidium. Tum ad alium amicum,
I uicio me, inquit, ad imperatorem. Excipit is· Venio
tecum usque in palatium. Alterum amicum rogat.
Qui ait· Ego introduco te ad imperatorem, et pro te
cum fiducia loquar. Dicunt sacerduli· Expone nobis
hanc parabolam. Ille· Primus amicus est exercitatio,
quæ ducit usque ad dimidium regni; secundus, ca-
stitas, quæ ad cælum usque attingit; tercius est obe-
dientia, quæ pertingit et introducit cum fiducia ad
imperatorem, sive ad Deum.

(57) Vit. Patr. xxxix, 3.
(58) Vit. Patr. iv, 14.

gladium ³. Id est : Qui habet requiem, dimittat eam viaque angustam teneat.

113. (59) *Patrum quidam interrogaverunt abbatem Poemenem : Si conspexerimus fratrem peccatum, jubes ut arguamus illum ? Respondit senex : Ego sane si necesse habuero transire per illa loca, et videro eum delinquentem, praeferbo, nec redargam.*

114. (60) *Dixit abbas Poemen : Scriptum est : Quos viderunt oculi tuoi, de his testimonium perhibe* ⁴. *Ego autem dice vobis : Licet manibus vestris contrectaveritis, nolite attestari. Frater enim quidam illusionem hujusmodi passus est ; videre sibi visus est fratrem cum muliere peccantem ; cumque multum tentatione vexatus fuisse, abiens pulsavit pede, existimans eos esse, ac insit : Cesate jam ; quousque tandem ? Cum ecce reperit esse manipulos frumenti. Propterea edixi vobis, quod quamvis manibus vestris apprehenderitis, non debetis arguere.*

115. (61) *Frater sciscitatus est abbatem Poemenem, quid faciendum sibi esset, quod temptationibus impelleretur ad fornicationem et iram. Respondit senex : Eam ob causam David dixit : Leonem quidem percutiebam, ursum vero præfocabam* ⁵. *Hoc autem significat : Iram quidem amputabam, fornicationem vero per labores opprimebam.*

116. (62) *Dixit iterum : Non licet invenire maiorem hac charitate, ut quis ponat animam suam pro proximo suo* ⁶. *Quod si aliquis audierit sermonem malum, hoc est tristissimum, cumque possit ipse etiam parem referre, se devicerit ut non dicat ; aut si circumventus fuerit, et toleraverit, nec retribuerit fraudatori ; talis homo ponit animam suam pro proximo.*

117. *Frater interrogavit abbatem Poemenem, dicens : Quid est hypocrita ? Ait illi senex : Hypocrita est, qui docet proximum suum rem ad quam ipse non pertigit. Scriptum est enim : Quid vides festucam in oculo fratris tui, et ecce trabs est in oculo tuo* ⁷ ? *et quae sequuntur.*

118. (63) *Frater interrogavit abbatem Poemenem, quid esset, irasci temere fratri suo* ⁸. *Et respondit : Quacunque injuria te afficerit frater tuus, si ira adversus eum communotus fueris, irasceris temere. Licet dextrum tibi oculum effoderit, et*

³ Luc. xii, 36. ⁴ Prov. xxv, 8. ⁵ I Reg. xvii, 35. ⁶ Joan. xv, 13. ⁷ Matth. vii, 3, 4. ⁸ Matth. v, 22. ⁹ Al. θαλλα. ¹⁰ Al. inser. δρπάζομαι.

(59) *Vit. Patr. iv, 36.*

(60) *Ib.*

(61) *Vit. Patr. iii, 16, in Ephraem, p. 387, n. 13.*

(62) *Vit. Patr. xvii, 10.*

(63) *Vit. Patr. x, 47.*

(64) *Meliora ταῦτης τῆς ἀγάπης. Me quamvis non inveniente, nemo erit qui non emendabit locum Luciferi lib. ii pro S. Athanasio p. 142 : Majorem hac charitatem nemo habet, ut animam suam ponat pro amicis suis. Ediderunt, Majorem hanc (Joan.*

A σάτω αὐτὸν, καὶ ἀγρασάτω μάχαιραν τουτέστιν δέκαν ἀνάπαυσιν ἀφήσει αὐτὴν, καὶ κρατήσει τὴν στήνην ὅδον.

ριγ'. Ἡρώηςάν τινες τῶν Πατέρων τὸν ἀδεβάν Ποιμένα, λέγοντες Ἐδύν οἱ δρθαλμοὶ σου, ταῦτα διαμαρτύρουν ἐτῶ δὲ λέγω ὑμῖν, διτις Ἐδύν καὶ ψηλαφήστε ταῖς χερσὶν ὑμῶν, μὴ μαρτυρήσητε. Ἀδελφὸς γάρ τις ἔχειν αἴτιοι τοιούτω, καὶ εἰδεν ὡς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μετὰ γυναικὸς ἀμαρτάνοντα, καὶ πολλὰ παλεμηθεῖς, ἀπέτιλῶν ἐνυξεν αὐτοὺς, ὡς νομίζων αὐτοὺς εἶναι, τῷ ποδὶ αὐτοῦ, λέγων Παύσασθε λοιπὸν, ἔως πότε ; Καὶ ίδοις εὑρέθησαν θαλλοὶ ⁹ σίτου. Άκα τοῦτο εἶπον ὑμῖν, διτις Καὶ ἐὰν ψηλαφήστε ταῖς χερσὶν ὑμῶν, μὴ ἐλέγχετε.

ριθ'. Ἀδελφὸς ἡρώης τὸν ἀδεβάν Ποιμένα, λέγων Τί ποιήσω, διτις παλεμοῦμαι εἰς τὴν πορνεῖαν καὶ ¹⁰ εἰς τὸν θυμόν ; Λέγει δὲ γέρων Διὰ τοῦτο δὲ οὐδεὶς θεαγέν, διτις Τὸν μὲν λεόντα ἐπέτασσον, τὴν δὲ ἀρκοτὸν ἀπέκτινεν τούτῳ δέ ἐστιν, διτις τὸν μὲν θυμὸν ἀπέκοπτον, τὴν δὲ πορνεῖαν ἐν πόνοις ἔθλιδον.

ρις'. Ἑπει πάλιν Μείζονα ταῦτης τῆς ἀγάπης (64) οὐκ ἔστιν εὐρεῖν τίνα, τοῦ θεῖναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ πλησίον αὐτοῦ. Εἰ γάρ τις ἀκούσει λόγου πονηρὸν, τουτέστι λυπηρὸν, δυνάμενος καὶ αὐτὸς τὸν δημοιὸν εἰπεῖν, καὶ ἀγωνίσται μὴ εἰπεῖν. Η̄ ἐὰν πλεονεκτηθῇ, καὶ βαστάζῃ, καὶ μὴ ἀνταποδούσει αὐτῷ δὲ τοιούτος τίθησι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ πλησίον.

ριζ'. Ἀδελφὸς ἡρώης τὸν ἀδεβάν Ποιμένα, λέγων Τί ἔστι τὸ δργισθῆναι εἰκῇ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ; Καὶ εἴπει Πάσαν πλεονεκτεῖται η̄ πλεονεκτήσει σε δὲ ἀδελφός σου, καὶ δργισθῆσαι αὐτῷ, εἰκῇ δργίζῃ. Καὶ έχορυζῇ τὸν δεξιὸν δρθαλμὸν σου, καὶ ἐκκάψῃ τὴν

xv, 13). Cæterum in mss. duobus Colbert. sic efficiuntur *Apophthegmia* hoc : Εἴπειν πάλιν Μείζον ταῦτης τῆς ἀγάπης οὐκ ἔνι, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ υπὲρ τοῦ πλησίον. Εἴην γάρ τις ἀκούσῃ λυπηρὸν, καὶ δυνάμενος καὶ αὐτὸς τὸν δημοιὸν εἰπεῖν, καὶ ἀγωνίσται βαστάξαι τὸν κόπον, καὶ μηδὲν λαλήσῃ αὐτοῦ λαλῆσαι. Η̄ καὶ πλεονεκτεῖται τὸς εἰς πρᾶγμα. βαστάσει τὴν βίαν, μὴ ἀποδούναι τῷ λυπησαντι. δὲ τοιούτος τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν υπὲρ τοῦ πλησίον.

εεξία, σου γείρα, καὶ δργισθήσ αὐτῷ, εἰκῇ ὄρ- γιζῃ· έπει τὸ δὲ χωρίζῃ σε ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, τότε δργί- σθητι¹⁰.

ρχ'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, λέγων· Τί ποιήσω ταῖς ἀμαρτίαις μου; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων, δις· Ο θέλων λυτρώσασθαι ἀμαρτίας, κλαυθμῷ λυ- τροῦται αὐτάς· καὶ ὁ θέλων κτήσασθαι ἀρετᾶς, κλαυ- θμῷ κταται αὐτάς. Τὸ γάρ κλαίειν ἔστιν ή δόδος ήν παρέδωκεν ἡμῖν ἡ Γραφή, καὶ οἱ Πατέρες ἡμῶν, λέ- γοντες· Κλαύσατε. "Αλλη γάρ δόδος οὐκ ἔστιν, εἰ μὴ αὕτη.

ρχ'. Ἡρώτησεν ἀδελφὸς τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα· Τί ἔστι μετάνοια τῆς ἀμαρτίας; Καὶ εἶπεν ὁ γέρων· Τὸ μὴ τοῦ λοιποῦ ποιεῖν αὐτὴν. Διὰ τοῦτο γάρ ἐκλιθρ- σαν διμωμοι οἱ δίκαιοι, δις κατέλιπον τὰς ἀμαρτίας, καὶ δίκαιοι ἐγένοντο.

ρχα'. Εἶπε πάλιν, δις· ή πονηρία τῶν ἀνθρώπων δπισθέν ἔστιν αὐτῶν κεχρυμμένη.

ρχβ'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα· Τί ποιήσω ταῖς ταραχαῖς ταύταις ταῖς ταραττούσαις με; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Κλαύσαμεν ἐνώπιον τῆς ἀγαθό- τητος τοῦ Θεοῦ ἐν παντὶ κόπῳ ἡμῶν, ἵνας ποιήσει μεθ' ἡμῶν τὸ έλεος αὐτοῦ.

ρχγ'. Πάλιν ἡρώτησεν αὐτὸν ὁ ἀδελφὸς· Τί ποιήσω ταῖς ἀκερδέσις μου φιλίαις ἀς Ἑχω; 'Ο δὲ εἶπεν· Ἐστιν ἀνθρωπὸς βέργων εἰς τὸ ἀποθανεῖν, καὶ προτ- ἔχων φιλίαις τοῦ κόσμου τούτου. Μή ἐγγίσῃς, μηδὲ διψή αὐτῶν· καὶ ἀφ' ἑκατῶν ἀλλοτριούνται.

ρχδ'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, λέ- γων· Δύναται ἀνθρώπος εἶναι νεκρός; Λέγει αὐτῷ, δις· Ήν τοῦ φάσης εἰς τὴν ἀμαρτίαν, γίνεται ἀποθανόν· έπει τὸ δὲ φάσης εἰς τὸ ἀγαθόν, ζήσεται καὶ ποιήσει αὐτό.

ρχε'. Εἶπεν δὲ ἀδελφὸς Ποιμήν, δις· εἰς τὰ ερ- γαταὶ δὲ λόγος δὲ γεγραμμένος, δις· Μή φροντίσῃς περὶ τῆς αὔριον. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Πρὸς ἀνθρώ- πον δύται ἐν πειρασμῷ καὶ διλγωροῦντα ἐρήθη, ἵνα μὴ φροντίσῃ. λέγων, Πόσον χρόνον ἔχω ἐν τῷ πειρα- σμῷ τούτῳ; ἀλλὰ μᾶλλον λογίσηται, λέγων καθ' ἑκά- στην, τὸ σήμερον.

ρχζ'. Εἶπε πάλιν, δις· Τὸ διδάξαι τὸν πλησίον ὑγιαίνοντός ἔστι καὶ ἀπαθοῦς· ἐπεὶ τίς χρεία οἰκοδο- μῆσαι τίνα ἀλλού οἰκεῖν, καὶ τὴν ἰδίαν καταστρέ- φαι¹¹;

ρχζ'. Πάλιν εἶπεν, δις· Τίς χρεία ἀπελθεῖν τίνα εἰς τέχνην, καὶ μὴ μαθεῖν αὐτὴν;

ρχζ'. Εἶπε πάλιν, δις· Τὰ ὑπέρμετρα πάντα τῶν δαιμόνων εἰσίν.

ρζ'. Εἶπε πάλιν, "Οτι δταν μέλλη ἀνθρώπος οἰκοδ-

A dextram manum amputaverit; tamen si ira in eum concitatus fueris, temere irasceris. Sed ubi te a Deo separare voluerit, tunc irascere.

· 119. (65) Frater questionem propositum abbati P̄omeni, quid saceret peccatis suis. Senex ita locutus est ei: Qui vult redimere peccata, fletu redimet; et qui vult acquirere virtutes, fletu acquiret. Nam fletu via est quam tradidit nobis Scriptura, necnon Patres nostri, dicendo: Flete. Alia quippe via non est, præter istam.

120. (66) Percontatus est frater ex abbate P̄omeno: Quid est poenitentia de peccato? Senex ait: Non amplius illud perpetrare. Propterea enim qui justi fuerunt vocati sunt immaculati, quia relique- B runt peccata, justique effecti sunt.

121. Dixit iterum, hominum malitiam a tergo eorum esse absconditam.

122. (67) Frater interrogavit abbatem P̄omenem: Quid faciam perturbationibus his quæ me vexant? Ait illi senex: Ploremus coram bonitate Dei in omni labore nostro, donec erga nos ostenderit misericordiam suam.

123. Iterum ab ev percontatus est frater: Quid facturus sum inutilibus desideriis quibus teneor? Dixit: Est homo, qui rhonchissat ad mortem, attenditque hujus saeculi desideriis. Ne appropinqua veris ad ea, ne tetigeris; et secedent sponte.

124. Frater interrogavit abbatem P̄omenem, hoc sermone: Potestne homo esse mortuus? Ait illi: Si devenerit ad peccatum, moritur; si vero perverterit ad bonum, vivet, illudque operabitur.

125. (68) Retulit abbas P̄omen, dictum suisse & beato abbatे Antonio, quod magna hominis potestas sit, ut super se mittat peccatum suum coram Domino, exspectetque tentationem usque ad ultimum halitum.

126. (69) Interrogatus est abbas P̄omen, in quem conveniret verbum Scripturæ: Nolite esse solliciti de crastino¹². Respondit senex: Competit homini in tentatione posito, ac deficiente, ne sollicitus sit, dicens: Quanto tempore hac tentatione vexandus sum? sed potius existimet, singulis diebus dicat, hodie.

127. (70) Dixit iterum: Docere proximum, res est hominis sani ac perturbatione carentis. Alioquin quæ utilitas, si quis edificet alterius domum, suam vero evertat?

128. Rursus dixit: Quæ utilitas ire quemdam ad artem, nec eam discere?

129. Dixit præterea: Cuncta quæ modum exce- dunt, dæmonum sunt.

150. Hoc etiam prolocutus est: Homo domum

¹⁰ Al. add. σφοδρῶς. ¹¹ Al. καταλύσαι. ¹² Matth. vi, 34; Doroth. epist. i, 7.

(65) Miscell. Voss. p. 132.

(66) Vit. Patr. xxii, 4; Miscell. Voss. Ib.

(67) Miscell. Voss. Ib.

(68) S. in Anton. n. 4.

(69) Vit. Patr. iv, 9.

(70) L. Dorothei Institut. 47.

advertisaturus, multa necessaria colligit, quo pos-
sit eam erigere; ac varias rerum species con-
gregat. Ita et nos, parum sumamus e cunctis virtu-
tibus.

131. Rogaverunt quidam e Patribus abbatem
Pömenem, dicentes: Qua ratione abbas Nisterous
adeo toleravit discipulum suum? Respondit eis
abbas Pömen: Si ego fuissem, etiam cervical
posuissent sub ejus caput. Ait illi abbas Anub: Et quid dixisses Deo? Excepit abbas Pömen: Utique dicerem: Tua vox est: Ejice primum trabem de oculo tuo, et tunc videbis ejicere fistulam de oculo fratris tui.¹³

132. Dictum sicut ab abbe Pömen: Esurie
et dormitatio non siverunt nos videre minuta haec.

133. Dixit iterum: Multi potentes fuerunt, pauci
vero provocantes.¹⁴

134. (71) Rursus dixit, editis gemitibus: Uni-
versæ virtutes in domum hanc ingressæ sunt, præ-
ter unam, sine qua tamen ægre stabit homo. Pe-
tierunt igitur ab eo, quænam illa esset. Et insit: Ut
homo seipsum reprehendat.

135. Dixit sæpe abbas Pömen, quod alia re non
indigenus, nisi mente vigilanti.

136. Aliquis e Patribus interrogavit abbatem
Pömenem: Quisnam est qui dicit: Particeps ego
sum omnium timentium te?¹⁵ Et respondit senex,
esse Spiritum sanctum.

137. Abbas Pömen memoravit, quod siater sic
interrogaverit abbatem Simonem: Si e cella mea
egressus fuero, ac invenero fratrem meum distra-
ctum, ego quoque cum eo distrabor; et ridentem
si invenero, etiam cum illo rideo; cumque intra-
vero in cellam meam, non sinor in quiete agere.
Et dixerit ei senex: Vis, cum egressus e cella tua
repereris ridentes, tu etiam ridere; et loquentes,
tu pariter loqui; cumque intraveris in cellam tuam,
te talem invenire qualis eras? Ait frater: Sed
quid? Respondit senex: Intus serva custodiā;
extra serva custodiā.

138. Ex ore abbatis Danielis: Venimus aliquando
ad abbatem Pömenem, simulque cibum sumpsimus.
Postea ait nobis: Ite, fratres, parum quietis capite. D
Igitur fratres abierunt cubitum ad modicum tem-
pus; ego autem permanisi, ut seorsim colloquer-
er. Dein exsurgens veni in cellam ejus. Ut ergo
animadvertisit me ad ipsum accedere, collocavit se
quasi dormiret. Haec enim erat sensus operatio,
cuncta in occulto facere.

139. Monitum abbatis Pömenis: Si videris spe-

¹³ Matth. vii, 5. ¹⁴ Hebr. x, 24. ¹⁵ Psal. cxviii, 63.

A μῆσαι οἶκον, πολλὰς¹⁶ χρείας συνάγει, δπως δυνηθῇ
στήσαι τὸν οἶκον, καὶ διάφορα δὲ εἰδή συνάγει. Οὐ-
τῶς καὶ ἡμεῖς, λάβωμεν πρὸς μικρὸν ἀπὸ πασῶν
τῶν ἀρετῶν.

ρλα'. Ἡρώτησάν τινες τῶν Πατέρων τὸν ἀδελφὸν
Ποιμένα, λέγοντες: Πῶς οὕτως ἡνέσχετο ὁ ἀδελφός
Νισθερῶς τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ; Λέγει αὐτοῖς ὁ ἀδελφός:
Ποιμήν: Εἰ ἦγε ἡμῖν, καὶ τὸ κερδικάριον ἔτιθουν
πρὸς κεφαλὴν αὐτοῦ. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφός Ανούσ·
Καὶ τὶ Ελεγεις τῷ Θεῷ; Λέγει ὁ ἀδελφός Ποιμήν: Τέρῳ
οὖν, δι τὸ Σὺ εἴπας: Ἐκβαλε χρώτο τὴρ δοκὸν ἐκ
τοῦ ὄφθαλμοῦ σου, καὶ τότε διαβλέψεις ἐκβαλεῖται
τὸ κάρφος ἐκ τοῦ ὄφθαλμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου.

ρλβ'. Εἶπεν ὁ ἀδελφός Ποιμήν: Η πείνα καὶ ὁ
νυσταγμὸς οὐκ ἀφῆκεν ἡμᾶς ιδεῖν ταῦτα τὰ εὐ-
τελή.

ρλγ'. Εἶπε πάλιν· Πολλοὶ ἐγένοντο δυνατοί, δλίγοι
δὲ¹⁷ παροξύναντες.

ρλδ'. Εἶπε πάλιν, μετὰ στεναγμῶν (72). Πίσται αἱ
ἀρεταὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦτον εἰσῆλθον, παρὰ μὲν ἀρε-
τὴν· καὶ ἐκτὸς αὐτῆς κόπῳ ἴσταται ἀνθρωπος. Ἡρώ-
τησαν οὖν αὐτὸν τὶς ἔστι. Καὶ εἶπεν· Ινα δ ἀνθρωπος
μεμψήται ἔστων.

ρλε'. Ελέγει πολλάκις ὁ ἀδελφός Ποιμήν, δι τὸ οὐ δεδ-
μεθά τινος, εἰ μὴ νηφούσης διανοίας.

ρλσ'. Ἡρώτησε τὶς τῶν Πατέρων τὸν ἀδελφὸν Ποι-
μένα, λέγων: Τὶς ἔστιν ὁ λέγων, Μέτοχος ἐπώ είγε
πάντων τῶν φοβουμένων σε; Καὶ εἶπεν ὁ γέρων: Τὸ
Πνεῦμα τὸ ἄγιον ἔστιν ὁ λέγων.

ρλζ'. Εἶπεν ὁ ἀδελφός Ποιμήν, δι τὸ ἥρωτησεν ἀδελφὸς
τὸν ἀδελφὸν Σίμωνα, λέγων, δι τὸ ἔξελθω ἐκ τοῦ
κελλίου μου, καὶ εὑρὼ τὸν ἀδελφόν μου περισπώμε-
νον, κάγω περισπῶμαι μετ' αὐτοῦ· καὶ ἐὰν εὑρω
αὐτὸν γελῶντα, κάγω γελῶ μετ' αὐτοῦ· ἐὰν οὖν
εἰσέλθω εἰς τὸ κελλίον μου, οὐκ ἀφίεμαι ἀνάπαυσιν
ἔχειν. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων: Θέλεις, ἐὰν ἔξελθῃς ἐκ τοῦ
κελλίου σου, καὶ εὑρήσῃς τοὺς γελῶντας, καὶ σὺ γελά-
σαι· καὶ τοὺς λαλοῦντας, καὶ σὺ λαλῆσαι· καὶ εἰσέλ-
θῃς εἰς τὸ κελλίον σου, καὶ εὑρήσῃς ἔστων ὡς ἡς;
Λέγει ὁ ἀδελφός: Ἀλλὰ τί; Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ γέ-
ρων εἶπεν: Εσώ τῆρει φυλακὴν, ἔξω τῆρει φυλα-
κήν.

ρλη'. Ελέγειν ὁ ἀδελφός Δανιὴλ, δι τὸ Παρεβάλομέν
ποτε τῷ ἀδελφῷ Ποιμένι, καὶ ἐγευσάμεθα δόμοῦ. Καὶ
μετὰ τὸ γεύσασθαι δόμοῦ, λέγει ἡμῖν: Υπάγετε, ἀν-
ταπάσθε μικρὸν, ἀδελφοί. Απῆλθον οὖν οἱ ἀδελφοὶ
μικρὸν ἀναταῦνται, κάγω παρέμεινα λαλῆσαι αὐτῷ
κατὰ μόνας, καὶ ἀναστὰς ἥθον εἰς τὴν κέλλαιν αὐτοῦ.
Ὦς οὖν εἶδε με ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν, θέλησεν ἔστων
ὡς κοιμώμενον. Αὐτὴ γάρ ἦν ἡ ἐργασία τοῦ γέρον-
τος, πάντα ἐν κρυπτῷ ποιεῖν.

ρλθ'. Εἶπεν ὁ ἀδελφός Ποιμήν: Εὰν θῆῃς θεάματα,

(71) Vit. Patr. xxxii, 2; Dorothe. Doctr. 7.

(72) Εἰλέχε καλίτε, μετὰ στεναγμῶν. Duo libri
Colbert. ὁ ἀδελφός Ποιμήν, ποτὲ καθήμενος μετὰ
ἀδελφῶν, ἐστέναξε μέτα· καὶ αὐτῶν πυθομένων τὴν

αιτίαν, Πίσται, φησὶν, αἱ ἀρεταὶ συνήθησαν ἐν τῇ
κέλλῃ ταῦτη χωρὶς μισθ., ἢς χωρὶς οὐδεὶς ἔφεται τὸν
Κύριον. Ελέγει δὲ ταῦτην εἰναι, τὸ ἔστων μέμφε-
σθαι.

καὶ ἀκούς ἀκούστης, μή διηγεῦ αὐτὰ τῷ πλησίον σου· Α

ctacula, et audieris sermones, noli enarrare proximo tuo. Est enim bellica subversio.

ρμ'. Εἴπε πάλιν· Τὸ πρῶτον φύγε ἀπαξ, τὸ δεύτερον φύγε, τὸ τρίτον, γενοῦ ρομφαῖα.

140. (73) Dixit etiam: Primo fuge aemel, secundo fuge, tertio efficere velut rhomphæa.

ρμ'. Εἴπε πάλιν ὃ ἀβδᾶς· Ποιμὴν τῷ ἀβδᾶ Ἰσαάχ· Κούψισον μέρος τῆς δικαιοσύνης σου, καὶ ἔξεις ἀνάπονοις εἰς ὅλης της ἡμέρας σου.

141. Dixit iterum abbas Pœmen ad abbatem Isaacum: Levem redde justitiæ tuæ partem, et habebis requiem in paucis diebus tuis.

ρμβ'. Ἀδελφὸς παρέβαλ τῷ ἀβδᾶ Ποιμένι· καὶ πυχαθεζομένων τινῶν, ἐπήγειρε τινα ἀδελφὸν, ὃς ὅτι μωσηνόρδος ἔστι. Λέγει ὃ ἀβδᾶς Ποιμὴν τῷ λαλήσαντι· Καὶ τί ἔστι μισοπονηρία; Ἐξέστη δὲ ὁ ἀδελφὸς, καὶ οὐχ εὑρεν ἀποκριθῆναι· ἀναστὰς δὲ μετενόρθε τῷ γέροντι, λέγων· Εἰπέ μοι τί ἔστι μισοπονηρία; Ἐρη ὁ γέρων· Μισοπονηρία αὕτη ἔστιν, εἰ τις τὰς ἄμαρτιας αὐτοῦ ἐμίσσης, καὶ τὸν πλησίον αὐτοῦ ἐδικάσασεν.

142. (74) Frater visitavit abbatem Pœmenem, atque una sedentibus nonnullis, laudavit quemdam fratrem, quasi qui esset malorum osor. Dicit abbas Pœmen ei qui id locutus fuerat: Et quid est malorum odium? At frater obstupuit, nec invenit quid responderet: unde surgens seni se inclinavit, petens doceret eum quid esset odium malorum. Excepit senex: Hoc est malorum odium, si quis peccata sua oderit, proximumque suum justum putaverit.

ρμγ'. Ἀδελφὸς παραβαλὼν τῷ ἀβδᾶ Ποιμένι, λέγει αὐτῷ· Τί ποιήσω; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ὑπαγε, πιπίσασον μετά τοῦ λέγοντος, Τί θέλω ἔγώ; καὶ ἔξεις ἀνάπονοις.

143. Frater qui accesserat ad abbatem Pœmenem, ait illi: Quid faciam? Senex ad eum: Vade, adjunge te homini dicenti: Quid ego volo? et requiem conquereris.

ρμδ'. Διηγήσατο ὃ ἀβδᾶς Ἰωσῆφ, διτε εἶπεν ὃ ἀβδᾶς Ἰσαάχ, διτε· Ἐκαθήμην ποτὲ πρὸς τὸν ἀβδᾶν Ποιμένα· καὶ εἶδον αὐτὸν ἐν ἐκστάσει· γενόμενον καὶ ἐπιδῆ εἶχον πρὸς αὐτὸν πολλὴν παρῆσταν, ἔβαλον εἰς τῷ μετάνοιαν, καὶ παρεχάλεσσα αὐτὸν, λέγων· Εἰπέ μοι, ποῦ ἦς; Ὁ δὲ ἀναγκασθεὶς εἶπεν· Ὁ ἐμὸς λογισμὸς, ὃπου ἦ ἄγια Μαρία ἡ Θεοτόκος ἐστρέψε, καὶ ἐκλαύεις ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ Σωτῆρος· καὶ ἔγώ ἥθειον πάντοτε οὔτως κλαίειν.

C

ρμε'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀβδᾶν Ποιμένα, λέγων· Τί ποιήσω τῷ βάρει· τούτῳ τῷ συνέχοντί με; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων, διτε· Τὰ μικρὰ πλοῖα καὶ τὰ μεγάλα ἔχουσι· ζώνας, ἵνα δὲν μή ἦ εὐφορος ἀνεμος, βάλωσι τὸ παρδάκιον καὶ τὰς ζώνας εἰς τὰ στήθη αὐτῶν, καὶ κατέ· δόλιγον ἔλκωσι τὸ πλοῖον ἔως οὗ ὁ Θεὸς πέμψῃ τὸν ἀνεμον· ἐδὲ δὲ μάθωσεν διτε ἀνέστη γνόφος, τότε δὲ ὅρμωσι καὶ βάλλουσι πάσταλον, ἵνα μή ῥέμδηται.¹⁶

144. Narravit abbas Joseph, dixisse abbatem Isaac: Sedebam aliquando apud abbatem Pœmenem, et conspexi in exstasim raptum; quodque multa uter erga illum loquendi libertate, incurvavi me coram ipso, ac deprecatus sum his verbis: Effare mihi, ubi eras? Ille vero coactus respondit: Mens mea in eo loco versabatur, in quo sancta Maria Dei genitrix stetit, plorans juxta crucem Salvatoris; atque ego cuperem semper eo modo flere.

ρμζ'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀβδᾶν Ποιμένα, λέγων· Βέλτιόν ἔστι τὸ λαλῆσαι· ή σιωπῆσαι; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων, διτε· Ὁ λαλῶν διὰ τὸν Θεόν καλῶς ποιεῖ, καὶ διὰ σιωπῶν διὰ τὸν Θεόν, δύοισι.

145. Frater rogavit abbatem Pœmenem: Quid faciam oneri huic quod me comprimit? Respondit ei senex: Parvæ naves et magnæ zonis instructæ sunt, ut si ventus secundus defuerit, nautæ militant funem cum cingulis in pectora sua, et paulatim navem trahant, donec Deus ventum miserit: quod si compererint exsurrexisse caliginem, tunc appellant, et paxillum ligunt, ne navis vagetur.

ρμζ'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀβδᾶν Ποιμένα, λέγων· Βέλτιόν ἔστι τὸ λαλῆσαι· ή σιωπῆσαι; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων, διτε· Ὅταν δύναται ἀνθρωπος ἐκφυγεῖν τῷ¹⁷ κακῷ εἰτεν τῷ πλησίον; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ήμεῖς καὶ εἰ ἀδελφοὶ ἡμῶν, δύο εἰκόνες ἐσμέν· ἢν δὲ ἀν ὥραν δ

146. (75) Frater percontatus est abbatem Pœmenem de cogitationum infestationibus. Ait illi senex: Haec res similis est homini qui habet ignem a sinistris, et craterem aquæ a dextris. Si ergo accensus fuerit ignis, accipiet e cratera aquam, ac extinguet illum. Ignis est sementis inimici; aqua vero, prostrare se in conspectu Dei.

ρμζ'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀβδᾶν Ποιμένα, λέγων· Πῶς δύναται ἀνθρωπος ἐκφυγεῖν τῷ¹⁸ κακῷ εἰτεν τῷ πλησίον;

147. (76) Frater sciscitatus est abbatem Pœmenem, præstaretne loqui quam tacere. Et senex respondit: Qui propter Deum loquitur, recte facit; pari modo etiam qui tacet propter Deum.

ρμζ'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀβδᾶν Ποιμένα, λέγων· Πῶς δύναται ἀνθρωπος ἐκφυγεῖν τῷ¹⁹ κακῷ εἰτεν τῷ πλησίον;

148. (77) Frater quæsivit ab abbatē Pœmene: Quonodo potest homo effugere ne male loquatur de proximo? Dicit ei senex: Nos et fratres nostri duæ imagines sumus; quacunque vero hora homo

¹⁶ Al. add. πάσταλος δέ ἔστι τὸ ἀστρον μέμφεσθαι.

¹⁷ Al. τό.

(73) App. p. 1004 n. 42.

(76) Miscell. Voss. p. 134.

(74) Vit. Patr. iii, 132.

(77) Vit. Patr. iii, 133. Miscell. Voss. Ib.

(75) Vit. Patr. iii, 209.

sibi attenderit, ac redarguerit se, invenietur apud A eum frater ejus honorabilis; at quando sibi videtur præclarus, invenit fratrem suum pravum in conspectu suo.

149. Frater percontatus est ex abbatte Poemene de segnitie. Et dixit illi senex: Segnities stat super omni principio, nec pejus illa est vitium; sed si agnoverit eam homo, quod ipsa sit, obtinebit requiem.

150. Dixit abbas Poemene: Tres corporeas actiones reprehendimus in abbatte Pambo: jejunium quotidianum usque ad vesperam, silentium et magnam manuum operationem.

151. Etiam retulit sententiam abbatis Theonæ: Licet quis virtutem acquisierit, Deus non ipsi soli præbet gratiam. Novit enim quod non foret fidelis in suo labore. Sed si perrexerit ad sodalem suum, tunc permanet apud eum.

152. Frater interrogavit abbatem Poemenum sic: Volo intrare in cœnobium, illicque remanere. Dicit ei senex: Si desideras vivere in cœnobia, nisi abjeceris curam omnis colloquii, omnisque rei, non poteris ut cœnobitam decet operari. Non enim vel unius tantum baucalis dominus es.

153. (78) Frater sciscitus est ex abbatte Poemene, quid facere deberet. Respondit: Scriptum est: Quoniam iniuriam meam ego annuntiabo, et cogitabo pro peccato meo⁷⁰.

154. (79) Abbas Poemen dixit: Quod spectat ad fornicationem et detractionem, non oportet ut homo ultiatenus vel loquatur de duabus istis tentationibus, nec omnino intra se cogitet. Nam si eas voluerit aliquatenus discernere in corde suo, emolumenntum non capiet, sed ubi erga illas ferociter se gesserit, habebit requiem.

155. Abbatis Poemenis fratres dixerunt ei: Abeamus e loco isto; nos enim interturbant monasteria quæ hic sunt, et perdimus animas nostras. Ad hæc, ecce infantes vagientes, non sinunt nos quiete agere. Reposuit eis abbas Poemen: Propter voces angelorum vultis hinc recedere.

156. Interrogavit abbas Bitimius abbatem Poemenum, hoc dicto: Si quis habuerit adversus me similitatem, et ab eo veniam supplex petiero, ille vero flecti noluerit, quid acturus sum? Respondit senex: Sume tecum alios duos fratres, ac ei te humiliiter submitem. Quod si non fuerit persuasus, assume alios quinque. Si vero sic quoque renuerit, duc presbyterum. Atque si tunc etiam restiterit, tu deinceps secure ora Deum, ut ipsi in animum inducat, tunc caret sollicitudine.

157. Dixit abbas Poemien: Docere proximum, et arguere, similja sunt.

158. Dixit iterum: Ne ad effectum perduxeris

⁷⁰ Psal. xxxvii, 19. ⁷¹ Al. τὰ τοῦ κοινοβίου.

(78) Append. p. 1004, n. 45.

ανθρωπος ἐντῷ προσέχῃ καὶ μέμψεται, εὑρίσκεται ξυτιμος παρ' αὐτῷ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ· ὅτε δὲ ἐντῷ φαίνεται καλὸς, εύρισκεται τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ κακὸν ἐνώπιον αὐτοῦ.

ρμδ'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα διὰ τὴν ἀκηδίαν. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων, ὅτι Ἡ ἀκηδία στήκει ἐπὶ πάσῃ ἀρχῇ, καὶ οὐκ ἔστι χείρον αὐτῆς πάθος· ἀλλ' ἐὰν γνωρίσῃ αὐτὴν ὁ ἀνθρωπός, ὅτι αὐτῇ ἐστιν, ἀναπαύεται.

ρνγ'. Εἶπεν δὲ ἀδελφὸς Ποιμήν, ὅτι Τρεῖς σωματικὲς πράξεις ἴδομεν τοῦ ἀδελφοῦ Παμβῶ ἀστιλαν ἑως ὥρᾳ καθ' ἐκάστην ἡμέραν, καὶ σιωπὴν, καὶ μέγα ἐργάζεται.

ρνά'. Εἶπε πάλιν, ὅτι Εἰλεγεν δὲ ἀδελφᾶς Θεωνᾶς. ὅτι Κἀντι κερδήσῃ τις ἀρετὴν, δὲ Θεὸς οὐ παρέχει μόνῳ αὐτῷ τὴν χάριν· οὐδὲ γάρ ὅτι οὐκ ἔνι πιστός τοῦ ἰδίου καμάτου· ἀλλ' ἐὰν ἀπέλθῃ πρὸς τὸν ἐπαίρον αὐτοῦ, τότε παραμένει αὐτῷ.

ρνβ'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, λέγων· Θέλω εἰς κοινόδιον εἰσελθεῖν, καὶ οἰκήσαι. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Εἰ θέλεις εἰς κοινόδιον εἰσελθεῖν, εἰ μὴ ἀμεριμνήσῃς ἀπὸ πάσης συντυχίας καὶ παντὸς πράγματος, οὐ δύνασαι κοινόδιον ⁷¹ ἐργάζασθαι· τοῦ γάρ τινακαλίου μόνου μόνον οὐκ ἔχεις ἔξουσίαν.

ρνγ'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, λέγων· Τί ποιήσω; Καὶ εἶπεν· Γέγραπται, ὅτι Τὴν ἀρματαρ μου ἐγὼ ἀναγγελῶ, καὶ μεριμνήσω ὑπὲρ τῆς ἀμαρτίας μου.

ρνδ'. Εἶπεν δὲ ἀδελφὸς Ποιμήν· Τῆς πορνείας καὶ τῆς καταλαλίας οὐ δύον ἐστιν ἀνθρωπον τὸ σύνολον οὐδὲ λαλῆσαι τοὺς δύο λογισμούς τούτους, οὐδὲ διλως ἐνονήσαι τῇ καρδίᾳ. Ἐάν τε γάρ θέλῃ διλως διακρίναι αὐτὰ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ὀφελεῖται· ἀλλ' ἀγριανθεὶς ἀπ' αὐτῶν ἔξει ἀνάπτυσιν.

ρνε'. "Εἰλεγον οἱ ἀδελφοὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ποιμένος αὐτῷ· Ἀπέλθωμεν ἐκ τοῦ τόπου τούτου· ὄχλοισι γάρ τὰ μοναστήρια τοῦ τόπου τούτου ἡμῖν, καὶ ἀπόλλυμεν τὰς ψυχὰς τημῶν· ίδού καὶ τὰ παιδία κλαίοντα οὐκ ἀφίουσαν τημῆς ἡσυχάσαι. Λέγει αὐτοῖς δὲ ἀδελφὸν Ποιμήν· Αἰδὲ τὰς φωνάς τῶν ἀγγέλων θέλετε ἀναχωρῆσαι· ἔνθεν.

ρνζ'. Ἡρώτησεν δὲ ἀδελφὸς Βιτίμιος τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, λέγων· Ἐάν τις ἔχῃ πρὸς ἡμὲν λύπην, καὶ μετανοήσω αὐτῷ, καὶ μὴ πεισθῇ, τί ποιήσω; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Λάβε μετὰ σοῦ διλους δύο ἀδελφούς, καὶ μετανόσουν αὐτῷ. Καὶ ἐὰν μὴ πεισθῇ, λάβε διλους πάντας. Ἐάν δὲ καὶ τούτοις μὴ πεισθῇ, λάβε πρεσβύτερον. Ἐάν δὲ καὶ οὕτως μὴ πεισθῇ, ἀταράχως λοιπὸν εὐκαιρίαν τῷ Θεῷ, ἵνα αὖτος πληροφορήσῃ αὐτὸν, καὶ ἀμεριμνήσῃς.

ρνζ'. Εἶπεν δὲ ἀδελφὸς Ποιμήν, ὅτι Τὸ δαδάξαι τὸν πληρωτὸν, δυοιόν ἔστι τοῦ ἐλέγχαι.

ρνη'. Εἶπε πάλιν· Μή πληρώσῃς τὸ θύλημά του,

(79) App. p. 1002, n. 3; In Ephraem, p. 387.

'Αναγκαῖον δέ ἐστι μᾶλλον ταπεινῶσαι ἔαυτὸν τῷ Α voluntatem tuam : necessarium potius est, ut humilem te exhibeas erga fratrem tuum.

ρῆθ'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, λέγων· Εἴρον τόπον ἔχοντα πάσσον ἀνάπτουσιν τῶν ἀδελφῶν· Θέλεις οἰκήσω ἐκεῖ; καὶ εἶπεν ὁ γέρων· "Οπου οὐ βλάπτεις τὸν ἀδελφόν σου, ἐκεῖ μείνον.

ρῆθ'. Εἶπεν ὁ ἀδελφὸς Ποιμήν· Τὰ τρία ταῦτα κεφάλιά ἔστι χρήσιμα· τὸ φοβερότατον τὸν Κύριον, καὶ τὸ εἶνασθαι¹, καὶ τὸ ποιῆσαι ἀγαθὸν τῷ πλησίον.

ρῆθ'. Ἀδελφὸς εἶπε τῷ ἀδελφῷ Ποιμένι· Τὸ σῶμά μου ἔγινε θενήσε, καὶ τὰ πάθη μου οὐκ ἔξασθενοῦσι. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ἀκανθώδεις ρουσίδες εἰσὶ τὰ κάθη.

ρῆθ'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, λέγων· Τί ποιήσω; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· "Οταν ὁ Θεὸς ἐπισκέπτηται τὴν ἡμῖν, τίνος ἔχομεν φροντίσαι; Λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφός· Τὸν ἀμαρτιῶν ἡμῶν. Λέγει οὖν ὁ γέρων· Εἰσελθωμεν εἰς τὸ κελλίον ἡμῶν, καὶ καθίσαντες μηνήσομεν τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, καὶ ὁ Κύριος συνέρχεται ἡμῖν ἐν πᾶσι.

ρῆθ'. Ἀδελφὸς ὑπάρχων εἰς τὴν ἀγοράν ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ποιμήνα· Τί θέλεις ποιήσω; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Γενοῦ φίλος τοῦ ἔαυτον βιαζομένου, καὶ μετὰ ἀνταύσεως πωλεῖς τὰ σκεύη σου.

ρῆθ'. Εἶπεν ὁ ἀδελφὸς Ποιμήν· Διδαξον τὸ στόμα σου λιλεῖν & ἔχει τὴν καρδία σου.

ρῆθ'. Ἡρωτήθη ὁ ἀδελφὸς Ποιμήν περὶ μολυσμῶν· καὶ ἀπεκρίθη, ὅτι· Ἔάν στήσωμεν τὸ πρακτικὸν², καὶ νήψωμεν ἐπιμελῶς, οὐκ εὑρήσομεν ἐν ἑαυτοῖς μολυσμόν.

ρῆθ'. Εἶπεν ὁ ἀδελφὸς Ποιμήν, ὅτι· ἀπὸ τρίτης γενεᾶς τῆς Σκητεῶς, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ Μωάσέως, οὐκ ἥλθον εἰς οἱ ἀδελφοὶ εἰς προκοπήν.

ρῆθ'. Εἶπε πάλιν· Ἄνθρωπος· ἔάν την τάξιν αὐτοῦ φύλασσεται.

ρῆθ'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, λέγων· Πῶς δεῖ με καθίσαι ἐν τῷ κελλἴῳ; Λέγει αὐτῷ· Τὸ ἐν τῷ κελλἴῳ καθίσαι, τὸ φανερὸν, τοῦτο ἐστι τὸ ἐργάσιερον, καὶ τὸ μονοσιτῖσαι⁽⁸⁰⁾, καὶ τὸ σιωπᾶν, καὶ ἡ μελέτη· τὸ δὲ ἐν χρυστῷ προκόπτειν εἰς τὸ κελλίον ἐστι, τὸ βασανίζειν⁽⁸¹⁾ τὴν ἔαυτον μέμψιν τὸ παντὶ τόπῳ ὅπου ἔλαβε ἀπέργη, καὶ τῶν συνάξεων τὰς ὥρας καὶ τῶν χρυστῶν μή ἀμελεῖν. Ἐάν δὲ καὶ συμβῇ καιρὸν ἀργῆσαι τοῦ ἐργασίερον σου, εἰσελθὼν εἰς τὴν σύναξιν ἀτεράχως ἐπιτέλεσον. Τὸ δὲ τέλος τούτων, συνεδίλιαν καλήν κτῆσαι, ἀπόσχου δὲ ἀπὸ κακῆς συνοδίας⁽⁸²⁾.

B

B. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφός· Τὸν ἀμαρτιῶν ἡμῶν. Λέγει οὖν ὁ γέρων· Εἰσελθωμεν εἰς τὸ κελλίον ἡμῶν, καὶ καθίσαντες μηνήσομεν τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, καὶ ὁ Κύριος συνέρχεται ἡμῖν ἐν πᾶσι.

159. Frater requisivit ex abbatte Poemene, dicens: Inveni locum omni fratribus quiete præditum; visne ut illuc habitem? Et dixit senex: Ubi non nocueris fratri tuo, ibi mane.

160. (83) Dixit abbas Poemene: Tria hæc capita, utilia sunt; timere Dominum, precari, benefacere proximo.

161. Frater dixit abbatui Poemensi: Corpus meum evasit debile, et affectus mei non debilitantur. Ait illi senex: Affectus sunt spineæ rugæ.

C

162. Frater quæsivit de abbatte Poemene: Quid faciam? Ait illi senex: Cum Deus visitaverit nos, de quoniam cure nobis esse debet? Respondit frater: De peccatis nostris. Itaque senex: Ingrediamur, inquit, in cellam nostram, et sedentes meminerimus peccatorum nostrorum, tuncque Dominus in cunctis concurret nobiscum.

163. (84) Frater pergens ad mercatum, interrogavit abbatem Poemensem, quid ipsi consilii daret. Senex autem respondit ei: Esto amicus illius qui tibi vim intulerit; et cum quiete vendes vasa tua.

164. Dixit abbas Poemene: Doce os tuum loqui quæ sentis in corde tuo.

C

165. (85) Interrogatus de inquinamentis abbas Poemene, respondit: Si nos activos constituerimus, et diligenter vigilaverimus, non reperiemus inquit namentum in nobis.

166. Dixit abbas Poemene: A tercia ætate Scetæos, et post abbatem Moysem, non amplius fratres progressum fecerunt.

167. (86) Rursus dixit: Si homo ordinem suum custodierit, nequaquam conturbabitur.

D

168. (87) Frater sic interrogavit abbatem Poemensem: Quo modo oportet me sedere in cella? Dicit ei: Sedere in cella, quod spectat ad apparens, hoc est, operari manibus, semel in die comedere, latere, meditari; at occultus processus in cella, est, extorquere querelam tui in quocunque loco ad quem perrexis; non negligere horas officii, nec quæ abscondita sunt. Quod si contigerit ut tempus otiosum habeas ab opere manuum, ingressus in collectam, sine perturbatione perage. Horum autem summa: comitatum fraternitatis bonum obtineo, abstine vero a malo congressu.

169. (88) *Frater quæsivit ex abbatे Poemene : A Si frater habuerit parum pecunia mea, visne repetam? Ait illi senex : Pete ab eo semel. Excepit frater : Quid ergo faciam? Non enim cogitationis meæ dominus sum. Senex respondit : Sine cogitationem tuam stagnare; tantum fratri tuo ne sis inoletus.*

170. (89) *Contigit ut quidam Patrum, quos inter erat abbas Poemen, venirent in donum cuiusdam religiosi hominis; cumque comederent, apposite sunt carnes; cuncti autem manducabant, præter abbatem Poemensem : quam ob abstinentiam admirabantur senes, cognoscentes discretionem ejus. Ut ergo e mensa surrexerunt, aiunt ei : Tu es Poemen, et sic fecisti? Respondit illis senex : Ignoscite mihi, Patres; vos comedistis, et nemo scandalum passus est; ego vero si edisset, quoniam fratres multi juxta me veniunt, illi damno fuissent affecti, et dixissent : Poemen carnem manducavit, nos vero non edimus? Tunc demirati sunt ejus discretionem.*

171. *Dixit abbas Poemen : Ego dico : In locum in quem projicitur Satanas, illic projicior.*

172. *Idem suasit abbati Anub : Averte oculos tuos ne videant vanitatem²². Nam libertas animas interficit.*

173. (90) *Pugnam inierunt aliquando Paisius et frater ejus, usque ad effusionem sanguinis e capitibus suis, spectante abbate Poemene; et nihil omnino eis locutus est senex. Itaque ingressus abbas Anub, cernensque illos, dicit abbati Poemensi : Quare sis viata fratres inter se pugnare, nihil locutus? Respondit abbas Poemen : Fratres sunt, redibunt ad pacem. Tum abbas Anub : Quid hoc est? vidisti ita agentes, et ais: Redibunt in gratiam? Excepit abbas Poemen : Pone in corde tuo, me hic intro non existisse.*

174. *Frater sciscitatus est de abbatе Poemene : Habitant mecum fratres : suadesne ut iis jubeam? Ait illi senex : Non; sed tu prius facito opus, et si vivere desideraverint, ipsi per se videbunt. Subdidit frater : Cupiunt etiam ipsi, Pater, ut eis præcipiam. Respondit senex : Nequaquam; sed esto illis exemplar, non autem legislator.*

175. *Dixit abbas Poemen : Cum accesserit ad te frater, et conspexeris te adventu illius non esse adjutum, require in mente tua, atque reputa, quam cogitationem volveres animo ante ejus introitum: tuncque cognosces causam non captæ utilitatis. Quod si hoc cum humilitate et attentione feceris, eris inculpatus cum proximo, portans defectus tuos. Si enim cum cautione fecerit homo sessionem suam, non offendet. Deus quippe coram illo est. Ut autem ego video, ex hac sede possidet homo timorem Dei.*

²² Psal. cxviii, 57.

(88) *Vit. Patr. iii, 170.*

(89) *Jean. Geom. Parad. 32.*

(90) *Append. l003, n. 19.*

ρξθ'. 'Άδελφος, τιρωτης τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα· Ἐὰν ἀδελφὸς; Ἔχῃ μου μικρὰ νουμία, θέλεις αὐτὸν ἔρωτη σω; Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· 'Ἐρωτησον αὐτὸν διπάξ. Λέγει αὐτῷ δὲ ἀδελφός· Τί οὖν ποιήσω; οὐ γάρ περιγίνομαι τοῦ λογισμοῦ μου. Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· 'Ἄφες τὸν λογισμὸν σου λακκῆν (91), μόνον τὸν ἀδελφὸν σου μὴ θλίψῃς.

ρο'. Συνέδη τινάς τῶν Πατέρων παραβαλεῖν εἰς οικίαν φιλοχρίστου τινός, ἐν οἷς ἦν καὶ δὲ ἀδελφὸς Ποιμήν· καὶ ἐν τῷ ἑσθίειν αὐτοὺς, παρεστέθη χρέα· ἔφαγον δὲ πάντες χωρὶς τοῦ ἀδελφοῦ Ποιμένος· καὶ ἐθαύμαζον οἱ γέροντες διτὶ οὐκ ἡσίειν, εἰδότες τὴν διάκρισιν αὐτοῦ. 'Ως δὲ ἀνέστησαν, λέγουσιν αὐτῷ· Σὺ εἶ Ποιμήν, καὶ οὐτως ἐποίησας; 'Ἀπεκρίθη αὐτοῖς δὲ γέρων· Συγχωρήσατε μοι, Πατέρες· ὑμεῖς ἔφάγετε, καὶ οὐδεὶς ἐσκανδαλίσθη· ἐγὼ δὲ εἰ ἔφαγον, ἐπειδὴ πολλοὶ ἀδελφοὶ ἔρχονται· Ἑγγιστά μου, εἴχον βλαβῆναι, λέγοντες· Ποιμήν ἔφαγε χρέα, καὶ ἡμεῖς οὐκ ἐτίθομεν; Καὶ ἐθάυμασαν τὴν διάκρισιν αὐτοῦ.

ροα'. Εἰπεν δὲ ἀδελφὸς Ποιμήν· 'Ἐγώ λέγω, διτὶ εἰς τὸν τόπον δικου ράλλεται δὲ Σατανᾶς, ἐκεὶ βάλλομαι.

ροβ'. Οἱ αὐτὸς εἰπει τῷ ἀδελφῷ Ἀνούδ· 'Απόστρεψο τὸν δρθαλμούς σου τοῦ μὴ θεῖν ματαιώηται· τῇ γὰρ ἐλευθερίᾳ ψυχὴς ἀναιρεῖ.

ρογ'. 'Εμαχήσατο ποτε Πατέριος μετὰ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καθεζόμενον τοῦ ἀδελφοῦ Ποιμένος, μέχρις αἴμα ἐκ τῶν κεφαλῶν αὐτῶν καταρρύνησε· καὶ οὐδὲν τὸ σύγονον ἐλάλησεν αὐτοῖς δὲ γέρων. Εἰσῆλθεν οὖν δὲ ἀδελφὸς Ἀνούδ· καὶ ίδων αὐτοὺς, λέγει τῷ ἀδελφῷ Ποιμένι· Διατι ἀφῆκας τοὺς δὲ ἀδελφοὺς μαχημένους, μηδὲν λαλήσας αὐτοῖς; Λέγει δὲ ἀδελφὸς Ποιμήν· 'Ἄδελφοι εἰσι, πάλιν εἰρηνεύουσι. Λέγει δὲ ἀδελφὸς Ἀνούδ· Τί ἐστι τοῦτο; εἰδες διτὶ οὐτως ἐποίησαν.. καὶ λέγεις· Πάλιν εἰρηνεύουσι; Λέγει αὐτῷ δὲ ἀδελφὸς Ποιμήν· Θέει εἰς τὴν καρδίαν σου, διτὶ οὐκ ἡμην ὥδε ἵσω.

ροδ'. 'Άδελφὸς τιρωτης τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, λέγων· 'Άδελφοι οἰκουσι μετ' ἐμοῦ· θέλεις κελεύσω αὐτοῖς; Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Οὐχί· ἀλλὰ ποίησον πρῶτον τὸ ἔργον, καὶ ἐδὲ θέλωσι· ζῆν, έσωτοις βιλέπουσι. Λέγει αὐτῷ δὲ ἀδελφός· Θέλουσι καὶ αὐτοί, Πάτερ, ίνα κελεύσω αὐτοῖς. Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Μή ἀλλὰ γενοῦ αὐτοῖς τύπος, καὶ μὴ νομοθέτης.

ροε'. Εἰπεν δὲ ἀδελφὸς Ποιμήν· 'Ἐὰν παραβάλῃ σας ἀδελφούς, καὶ ἔδης ἔστων μὴ ὧψελούμενον ἐν τῇ εἰσόδῳ αὐτοῦ, ζήτησον ἐν τῇ διανοίᾳ σου, καὶ μάθε ποίος ἦν δὲ λογισμὸς δινεῖσθαι πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτοῦ· καὶ τότε γνώσῃ τις ἡ αἰτία τῆς ἀνωρείας. Έὰν δὲ τοῦτο ποιήσῃς μετὰ ταπεινοφροσύνης καὶ ἐννοίας, ἐσῃ ἀμεμπτός μετὰ τοῦ πλησίον σου, βαστάζων τὰ ἔστων ἐλαττώματα. Έὰν γάρ μετὰ εὐλαβείας ποιήσῃς δινθρωπος τὸ κάθισμα αὐτοῦ, οὐ μὴ πτασθήτῃ δὲ γάρ Θεὸς ἐνώπιον αὐτοῦ ἐστιν. Ήση δὲ ἐγὼ δρῶ, ἐκ ταύτης τῆς καθέδρας κτῖσται δινθρωπος τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ.

(91) *Δακκῆρ, Δάκκης, Δακκῆρ. Verbū interpretibus non intellectū, ideoque ab uno pretermisso, ab altero mutatū in λακκῆν, crepare.*

ρος'. Εἶπε πάλιν· Ἀνθρωπος ἔχω παιδίον συνοι- A κοῦν, καὶ ἐνεργούμενός εἰς αὐτὸν εἰς οἷον δὲ πάδος τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου, καὶ πάλιν κατέχει αὐτὸν μεθ' εαυτοῦ, ὅμοιός ἐστιν δὲ τοιοῦτος ἀνθρώπῳ, ἔχοντι ἄγρον ὑπὸ σκωλήκων βιβρωσκόμενον.

ροῦ'. Εἶπε πάλιν· Ἡ πονηρία τὴν πονηρίαν οὐδα- μός ἀναρτεῖ· ἀλλ' ἐὰν τις σε κακοποιήσῃ, εὐποίησον εὐτῷ, ἵνα διὰ τῆς ἀγεθοποίας ἀνέλῃς τὴν πονηρίαν.

ροῦ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι Δασδὶ ὅτε μετὰ τοῦ λέοντος ευνέβαλε, τοῦ λαρυγγίου αὐτοῦ κατέσχεν αὐτὸν, καὶ εὐθέως ἀπέκτενεν αὐτὸν. Ἐάν οὖν καὶ ἡμεῖς κατά- σχωμεν τοῦ λαρυγγίου καὶ τῆς κοιλίας ἑαυτῶν, νι- κῶμεν διὰ τοῦ Θεοῦ τὸν ἀδρατὸν λέοντα.

ροῦ'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ποιμένον, λέγων· Τί ποτε, ὅτι ἔρχεται μοι θλίψις, καὶ κινοῦμαι; Καὶ εἴπεν ὁ γέρων, ὅτι ἡ βία ποιεῖ καὶ τοὺς μαχρός καὶ τοὺς μεγάλους κινηθῆναι.

ροῦ'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ποιμένος, ὅτι ἐκάθητε εἰς Σκῆναν μετὰ δύο ἀδελφῶν αὐτοῦ· καὶ ὁ μικρότερος ἦλθεν αὐτούς. Καὶ λέγει τῷ ἀλλῷ ἀδελφῷ· Παρκά- λιει ἡμᾶς ὁ μικρότερος αὐτος· ἐγέρου, δηγωμεν ἐν- θεν. Καὶ ἐξελθόντες ἀφῆκαν αὐτὸν. Όμης οὖν εἶδεν ὅτι ἔχρονισαν, εἰδεν αὐτοὺς μαχράν ἀπέχοντας, καὶ ἡρ- ἔστι τρέχειν ὅπισαν αὐτῶν, κράζων. Λέγει ὁ ἀδελφὸς Ποιμῆν Μείνωμεν τὸν ἀδελφὸν, ὅτι κοπιά. Όμης οὖν ἤλθε πρὸς αὐτούς, ἔβαλε μετάνοιαν, λέγων· Ποῦ ὑπάγετε, καὶ ἀπίστε με μόνον; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· "Οτι θλί- βεις ἡμᾶς, διὰ τοῦτο τομεῖς ἀναχωροῦμεν. Λέγει αὐ- τοῖς· (91)· Ναί, ναί, διου θέλετε, δηγωμεν δημοῦ. Καὶ ήλιον δὲ γέρων τὴν ἀκακίαν αὐτοῦ, λέγει τῷ ἀδελφῷ αὐτῷ· Ἀναστρέψωμεν, ἀδελφέ· οὐ γάρ θελων ταῦτα ποιεῖ, ἀλλ' ὁ διάβολος ἐστιν δὲ ταῦτα ποιῶν αὐτῷ. Καὶ ἀναστρέψαντες ἤλθον εἰς τὸν τόπον αὐτῶν.

ροῦ'. Ἡρώτησεν ἥγονόμενος; (92) κοινοῖσιν τὸν ἀδ- ελφὸν Ποιμένα, λέγων· Πῶς δύναμαι κτήσασθαι τὸν φόδον τοῦ Θεοῦ; Λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφὸς Ποιμῆν· Πῶς δυνάμεσθαι κτήσασθαι φόδον Θεοῦ, ἐκωθεν ἔχοντες γα- στρίς τυρίων, καὶ κεράμια ταρίχων;

ροῦ'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Ποιμένα, λέγων· Ἀδελφό, δύο ἀνθρώπων ἡσαν, εἰς μοναχὸς καὶ εἰς κο- σμικός· Ὁ μοναχὸς ἐλογίσαστο δύει ἵνα τὸ²⁴ πρωτὸν δίψῃ τῇ σχῆμα, καὶ δὲ κοσμικὸς ἐλογίσαστο²⁵ ἵνα γένηται μοναχός· ἀμφότεροι δὲ ἀπέθανον τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ· τῇ δέρα λογίζεται αὐτοῖς; Καὶ εἴπεν ὁ γέρων· Ὁ μοναχὸς ἀπέθανε μοναχός, καὶ δὲ κοσμικὸς ἀπέθανε κοσμικός· νῷ γάρ εὑρέθησαν, ἀπῆλθόν.

ροῦ'. Ἐλεγεν ὁ ἀδελφὸς Ἰωάννης²⁶, ὅτι Παρεβάλο- ςιν ποτε ἀπὸ Συρίας τῷ ἀδελφῷ Ποιμένι, καὶ θέλομεν αὐτὸν ἐρωτῆσαι περὶ τῆς σκληρότητος τῆς καρδίας· δὲ γέρων οὐκέ τίδει· Ἐλληνιστή, οὐδὲ δὲ ἐρμηνεὺς εὐ- κρήτης²⁷. Ἰδὼν δὲ ἡμᾶς θλιβομένους ὁ γέρων,

²⁴ Al. τῷ. ²⁵ Al. πρωτ. δύει. ²⁶ Al. add. δὲ ἔξορισθεις; ὑπὸ Μαρκιανοῦ τοῦ βασιλέως. ²⁷ Al. ἐρμηνέας ζητοῦν εἰς ἐνραμεν.

(91) Λέγει αὐτοῖς. *Sequentia usque ad n. 92. Q. n. 8 τῷ Θεῷ διαπαντός, contulii cum codice Colber- tino optimis nota.*

(92) Ἡρώτησεν ἥγονόμενος. Aberat hoc *Apoththo- gma a ms. Regio 2466. Itaque appositum fuit ex*

176. *Dixit iterum: Hōmo qui hábet puerum con- tuberale, a quo inducitur ad quemlibet affectum veteris hominis, nec mihius eum retinet secum, is homo similis est possidenti agrum quem vermes devorant.*

177. (93) *Etiā dixit: Malitia nequaquam ma- litiam tollit; sed si quis tibi male fecerit, bene facito ei, ut per bonum faciat destruas malitiam.*

178. *Dixit adhuc: David quando cum leone pu- gnam commisit, ex guttula tenuit eum, statimqne occidit²⁸. Si ergo nos quoque tenuerimus guttur et ventrem nostrum, auxiliante Deo, invisibilem leo- nem vincemus.*

179. *Frater poposcit ab abbe Pœmenē: Quid faciam, quia mihi contingit molestia, et commo- veor? Respondit senex: Vis efficit, ut cum parvū tuum magni moveantur.*

180. *Referebant hoc de abbe Pœmenē: Resi- dente eo in Sceti cum duobus fratribus suis, junior affligebat eos. Quocirca Pœmen ita allocutus est alterum fratrem: Euervat avertitque nos iste na- tu minor; surge, abeamus hinc. Igitur egressi re- liquerunt eum. Ut autem vidit quod tardarent, conspergitque postea longe dissitos, cœpit currere post illos cum clamore. Dicit abbas Pœmen: Ex- spectenmus frātrem, quia desfatigatur. Postquam ergo eos attigit, submissus salutavit: Quo abitis, inquiens, ac me relinquitis solum? Respondit ei se- nex: Quoniam vexas nos, ideo recedimus. Tum ille ad eos: Næ, næ, quocunque volueritis, eamus simul. Et senex, conspecta ejus simplicitate, fratri suo ait: Revertamur, frater: non enim sponte sua facit hæc, sed diabulus est qui illi suggerit. Rever- si ergo venerunt in locum suum:*

181. *Interrogavit cœnobii præpositus abbatem Pœmenem: Quomodo possum obtinere timorem Dei? Respondit abbas Pœmen: Qua ratione possidimus possidere timorem Dei, qui intus habemus ventres caseorum, et dolia salsa mentorum?*

182. *Frater quæstionem proposuit abbati Pœmeni, dicens: Abba, duo homines erant, unus mona- chus, alter sacerdalis. Monachus vespere decrevit, habitum proximè manū abhicere; sacerdalis consti- tuit, fieri monachus: ambo autem nocte illa mor- tui sunt. Quid reputabitur eis? Respondit senex (94): Monachus mortuus est monachus, et sacerdalis obiit sacerdalis. In quo enim inventi sunt, abiecti sunt.*

183. (95) *Retulit abbas Joannes: Aliquando e Syria perrexisimus ad abbatem Pœmenem, volentes inter- rogare eum de duritia cordis: senex vero Graecus nesciebat, nec interpres inventus est. Itaque videns nos afflictos, cœpit lingua Graeca loqui, dixitque:*

Colbertini codice et Regio 1787.

²⁸ Vit. Patr. x, 53; Deroth. Doctr. 10.

(94) *Infra in Sisoē n. 38.*

(95) *Vit. Patr. xviii, 16; vii, επίκ, 1.*

Aquæ natura mollis est, lapidis autem dura : verum **baucale** quod **suspensum est supra lapidem, stil-**lando paulatim eum forat. Ita etiam Dei sermo **mollis est, cor vero nostrum, durum ; tamen cum** homo frequenter audierit sermonem Dei, aperitur cor ejus ut Deum timeat.

184. (96) Abbas Isaac convenit abbate in Poemenem ; quem cernens parum aquæ mittere in pedes suos, quod haberet erga eum loquendi libertatem, dixit : Quo modo quidam usi sunt severitate, dure tractantes corpus suum ? Et ait illi abbas Poemen : Nos non edociti sumus corporis intersectores esse, sed affectuum.

185. (97) Dixit iterum : Tria hæc non possum amovere, escam, vestem, somnum : attinens ex parte amovere possumus.

186. Frater interrogavit abbatem Poemenem his verbis : Multa olera manduco. Ait senex : Non prodest tibi ; sed comedere panem tuum, cum paucis oleribus ; et ne propter necessitates abieris ad paternam domum.

187. Referebant de abbe Poemene, quod si sciderent senes coram eo, et loquerentur de senibus ; si nominarent abbatem Sisoem, dicere soleret : Missa facite quæ ad abbatem Sisoem spectant ; non enim ad mensuram narrationis venire possunt res ejus.

De abbe Pambo.

1. Quidam erat nomine abbas Pambus ; de quo fertur, per tres annos integros illum orationem susdisse ad Deum, ac dixisse : Ne mihi gloria deridetur in terra. At Deus sic cum gloria affecit, ut nemo posset in faciem ejus intueri, præ gloria quam ore præferebat.

2. (98) Venerunt aliquando duo fratres ad abbatem Pambum ; et interrogavit eum unus sic : Abba, ego per bidua jejuno, et duos panes comedo ; servone animam meam, an seducor ? Alter quoque dixit : Abba, ego de opere manuum mearum excipio duas siliquas quotidie, ac retineo pauca ad alimentum, reliqua in eleemosynam do ; salvusne ero, vel peribo ? Cuinque plurimum orassent eum, respondsum non dedit. Post quatuor autem dies discessuri cum essent, hortabantur eos clerici, hoc sermone : Nolite contristari, fratres ; Deus vobis præbebit mercedem : hæc est sensis consuetudo ; non facile loquitur, nisi Deus ei inspiraverit. Intraverunt ergo ad senem, dixeruntque ei : Abba, ora pro nobis. Ait : Abire vultis ? Respondent : Etiam. Et assumens opera eorum in seipso, scribensque in terra, dixit : Pambus per bidua jejunat, et duos panes comedit ; estne in hoc monachus ? Non. Item Pambus

⁹⁶ Al. καὶ ὡς. ⁹⁷ F. τρία ταῦτα. ⁹⁸ Al. inser. δύο.

(96) Vit. Patr. p. 1000, n. 4.

(97) L. Joan. Geom. Parad. 20.

(98) Vit. Patr. x. 65.

(99) Έχονταρε τῇ ἀποτομῇ. In antiqua versione, usi sunt discretione. Sed legendum videtur

Α ἤρξατο λαλεῖν τῇ Ἐλληνὶ φωνῇ, λέγων. Ή φύσις τοῦ ὑδατος ἀπαλή ἐστιν, ἡ δὲ τοῦ λίθου σκληρά τὸ δὲ βαυκάλιον ἐπάνω χρεμάμενον τοῦ λίθου, στάζον στάζον, τιτρῷ τὸν λίθον. Οὐτως καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἀπαλὸς ἐστιν, ἡ δὲ καρδία ἡμῶν σκληρά ἀκούων δὲ ὁ ἀνθρωπὸς πολλάκις τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀνοίγεται ἡ καρδία αὐτοῦ τοῦ φοβεῖσθαι τὸν Θεόν.

ρπδ. Παρέβαλλεν δὲ ἄβδες : Ἰσαὰκ τῷ ἄβδῳ Ποιμένι καὶ ιδίων αὐτὸν βάλλοντα μικρὸν ὑδωρ εἰς τοὺς πέδας αὐτοῦ ὡς ⁹⁹ ἔχων πρὸς αὐτὸν παρθέσιαν, εἰπεν αὐτῷ. Πῶς τινες ἐγρήγαντο τῇ ἀποτομῇ (99), σκληραγγήσαντες τὸ σῶμα αὐτῶν ; Καὶ λέγει αὐτῷ δὲ ἄβδες Ποιμῆν. Ήμεῖς οὐκ ἐδιδάχθημεν (!) σωματοκόποι, ἀλλὰ παθοκόποι.

ρπδ'. Εἶπεν πάλιν : Τὰ τραύματα ¹⁰⁰ οὐ δύναμαι κόψαι, τὴν βρώσιν, τὸ ἔνδυμα, καὶ τὸν ὑπνον ἀλλ' ἐκ μέρους δυνάμεθα κόψαι.

ρπδ''. Ἡρώτησεν ἀδελφὸς τὸν ἄβδον Ποιμένα, λέγων, ὅτι Πολλὰ λάχανα ἔσθιων. Ἔφη δὲ γέρων. Ήντο συμφέρει σοι ἀλλὰ φάγε τὸν ἄρτον σου, καὶ μικρὰ λάχανα, καὶ μή ἀπέλθῃς εἰς τὰ πατρικά σου ἔνεκεν χρεῶν.

ρπδ''. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἄβδου Ποιμένος. ὅτι εἰ ἔκάθηντο τινες γέροντες ἐμπροσθεν αὐτοῦ, καὶ ἀλάσουν περὶ γερόντων, καὶ εἰ ὄντας ἄβδον Σιστόν, Ελεγεν. Ἄφετε τὰ περὶ τοῦ ἄβδου Σιστόν οὐ γάρ ἐρχεται εἰς μέτρου διηγήματος τὰ περὶ αὐτοῦ.

Περὶ τοῦ ἄβδου Παμβώ.

α'. Ἡντις λεγόμενος ἄβδες Παμβώ, καὶ περὶ τούς του λέγεται, ὅτι τρία ἔτη ἐμεινεν αἰτούμενος τὸν Θεὸν, καὶ λέγων. Μή δοξάσῃς με ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ οὗτως ἐδόξασεν αὐτὸν ὁ Θεὸς, ὃστε μή δύνασθαι τινὰ ἀτενίσαι εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἐκ τῆς δόξης τῆς εἰ-χεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ.

β'. Ἡλθόν ποτε ἀδελφοὶ ¹⁰¹ πρὸς τὸν ἄβδον Παμβώ, καὶ ἡρώτησεν αὐτὸν ὁ εἷς, λέγων. Ἅειδε, ἐγὼ δύο δύο νηστεύω, καὶ ζεῦγος ψωμάτων ἔσθιων ἄρτα σώκω τὴν ψυχήν μου, ή πλανώμαι ; Εἴπεν δὲ καὶ ἀλλος : Ἅειδε, ἐγὼ καταλύω ἐκ τοῦ ἐργοσείρου μου δύο κεράτια καθ' ἡμέραν, καὶ κρατῶ μικρὰ διὰ τὴν τροφὴν, τὰ δὲ ἀλλα εἰ ; ἀγάπητην δίδωμι ἀραι σῶζομαι ή ἀπόλωμαι ; Πολλὰ δὲ παρακαλούντων αὐτῶν, οὐκ ἔσω-κεν ἀπόκρισιν. Μετὰ δὲ τέσσαρας ἡμέρας ἔχουσαν ἀναχωρήσαι, καὶ παρεχάλουν αὐτοὺς οἱ κληρικοὶ, λέγοντες : Μή θιδητε, ἀδελφοί ! ὁ Θεὸς παρέχει ὑμῖν τὸν μισθὸν οὗτως ἔστιν ἡ συνήθεια τοῦ γέροντος οὐ ταχέως λαλεῖ, ἐὰν μή πληροφορήσῃ αὐτὸν ὁ Θεός. Εἰσῆλθον οὖν πρὸς τὸν γέροντα, καὶ εἴπον αὐτῷ. Ἅειδε, εὔξας ὑπὲρ ἡμῶν. Λέγει αὐτοῖς. Ἀπελθεῖν θέλετε ; Λέγουσι. Ναί. Καὶ ἀναλαβὼν τὰς πράξεις αὐτῶν ἐν ἑαυτῷ, γράψων ἐπὶ τὴν γῆν, Ελεγεν Παμβώ δύο δύο νηστεύων, καὶ ζεῦγος ἔσθιων ψωμάτων

indiscretione, aut districione.

(101) Ἐδιδάχθημεν. Magnam lacunam Regii endicis hic laceri complevi per Colbertinum, nimisrum usque ad initium cap. 11, *De Pambō*, verbo ὄφελοντι.

δρα τν τούτῳ· γ' νεται μοναχός; Οὐχί. Καὶ Παμβώ ἐργάζεται δύο κεραῖων²², καὶ δίδωσιν αὐτὸν ἀγάπην· δρα τν τούτῳ γίνεται μοναχός; οὐ πω. Εἶπεν δὲ καὶ εὐτοῖς· Καλαὶ μὲν αἱ πράξεις· ἐὰν δὲ φυλάκης τὴν συνειδήσιν ἀπὸ τοῦ πλησίου σου, οὕτως σώζῃ. Καὶ πληροφορθέντες ἀπῆλθον μετὰ χαρᾶς.

γ'. Παρέβαλόν ποτε τέσσαρες Σκητιῶται τῷ μεγάλῳ Παμβῷ, φοροῦντες δέρματα, καὶ ἀνήγγειλεν ἔκαστος τὴν ἀρετὴν τοῦ ἑταίρου αὐτοῦ²³. 'Ο μὲν εἰς ἐνήστενεν πολλά· δὲ δεύτερος ἀκτήμων ἦν καὶ δ τρίτος ἐκτῆσατο πολλὴν ἀγάπην· λέγουσι καὶ²⁴ περὶ τοῦ τετάρτου, δτι εἴκοσι δύο ἔτη ἔχει ἐν ὑπακοῇ γέροντος. Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ ἀδελφὸς Παμβὼ· Λέγω ὑμῖν, ἡ ἀρετὴ τούτου μετάνω ἐστίν. Ἐκαστος γάρ ὑμῶν ἦν ἀρετὴν ἐκτῆσατο, θελήματα αὐτοῦ ἐκράτησεν· οὗτος δὲ τὸ θέλημα αὐτοῦ κόδις, ἀλλου ποιεῖ θέλημα. Τοιούτοις γάρ δινδρες, ὅμολογηταί εἰσιν, ἐὰν εἰς τὸ τέλος φυλάξωσιν.

δ'. Όσιας μνήμης Ἀθανάσιος ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας παρεχάλεσεν τὸν ἀδελφὸν Παμβῷ⁽²⁾ κατελθεῖν ἐκ τῆς ἐρήμου ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Κατελθὼν δὲ, καὶ ίδων ἔκειται γυναικαὶ θεατρικήν, σύνδικρυς ἐγένετο. Τῶν δὲ συνόντων πυθομένων, διατί ἐδάκρυσεν· Δύο με, ἔφη, κακίνηκεν· ἐν μὲν, ἡ ἔκεινης ἀπώλειᾳ· ἔτερον δὲ, δτι οὐ τοιαύτην σπουδὴν ἔχω πρὸς τὸ ἀρέσαι τῷ Θεῷ, δσον αὐτὴν ἵνα ἀρέσῃ ἀνθρώποις αἰσχροῖς.

ε'. Εἶπεν ὁ ἀδελφὸς Παμβὼ, δτι Διὰ τὸν Θεὸν, ἀφ' οὐ ἀπεταξάμην, οὐ μετεμελήθην ἐπὶ λόγῳ φ' ἐλάλησα.

Ϛ'. Εἶπεν πάλιν, δτι τοιοῦτον δ μοναχὸς ὁ φειδεῖς φορεῖν ιμάτιον, ὥστε βάλλειν αὐτὸν ἔξω τοῦ κελλίου εὐτοῦ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, καὶ μηδεὶς λάθῃ αὐτό..

Ϛ'. Ἐγένετο πότε τὸν ἀδελφὸν Παμβῷ δδεύειν μετὰ ἀδελφῶν εἰς τὰ μέρη τῆς Αἰγύπτου· καὶ ίδων κοσμικῶν καθημένους, λέγει αὐτοῖς· Ἀναστάντες ἀσπάσασθε τοὺς μοναχούς, ἵνα εὐλογήθητε· συνεχώς γάρ τῷ Θεῷ λαλοῦσι, καὶ τὰ στόματα αὐτῶν ὅγιά ἔστιν.

η'. Διηγήσαντο περὶ τοῦ ἀδελφὸν Παμβῷ, δτι τελευτῶν, κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν τοῦ θανάτου, εἶπεν τοῖς παρεστῶσιν αὐτῷ ἀγίοις ἀνδράσιν, δτι Ἀφ' οὐ ἥλθον εἰς τὸν τόπον τούτον τῆς ἐρήμου, καὶ φύκοδρμησά μου τὴν κέλλαν, καὶ οἰκησα ἐν αὐτῇ, ἐκτὸς τῶν χειρῶν μου οὐ μέμνημαι· δρότον φαγῶν, οὐδὲ· μεταμεμέλημαι· ἐπὶ λόγῳ φ' ἐλάλησα, ἔως τῆς δρει τῶρας. Καὶ οὕτως ἀπέρχομαι πρὸς τὸν Θεόν, ὡς μηδὲ ἀρέμανος θεῷ δουλεύειν.

Ϛ'. Τοῦτο δὲ εἶχεν ὑπὲρ πολλοὺς, δτι εἰ τηρωτήθη λόγον γραφικὸν ἢ πνευματικὸν, οὐκ ἀπεκρίνατο εὑθύνε-

²² Αἱ κεράτια. ²³ Αἱ τοῦ ἑτέρου πολιτείαν, μὴ παρόντος αὐτοῦ. ²⁴ Αἱ δέ.

(2) *Tὸν ἀδελφὸν Παμβῷ.* Simile habet Joannes Geometra de Carinone; aut ut corrigit Meursius ad Palladium, Cronione; seu quod minore mutatione constaret, Carione.

(3) *Vit. Patr. xiv.* 7.

(4) *Vit. Patr. iii.* 14; *Joan. Geom. Parad.* 51;

A operatur in die ad duas siliquas, easque dat in elemosynam; an in hoc monachus sit? Nondum. Adjecit: Bona quidem sunt ea opera; sed si custodieris conscientiam erga proximum, ita servaberis. Illi, utpote quibus factum esset satis, discesserunt cum gaudio.

3. (3) Accesserunt quatuor Scetiotæ ad magnum Pambo, induiti pellibus; et indicavit unusquisque virtutem socii sui. Unus quidem jejunabat plurimum; secundus nihil possidebat; tertius multa charitate erat praeditus. Aiunt autem de quarto, ab annis viginti duobus in obedientia senis persistere. Respondit eis abbas Pambo: Dico vobis, postremi hujus virtus major est. Vestrum enim quisque, quam virtutem oblinet, voluntate sua consecutus est; hic vero abscissa propria voluntate, alterius voluntati obtemperat. Tales quippe viri, confessores sunt, si usque ad finem hujusmodi observantiam tenuerint.

4. (4) Sanctæ memorie Athanasius Alexandrinus archiepiscopus rogavit abbatem Pambo, ut de extremo descendere Alexandriam. Is cum descendisset, intuitus illic mulierem theatricam, collacrymavit. Cumque interrogassent qui aderant, cur lacrymatuſ fuisseſ: Duo, inquit, me adegerunt; unum, perditio mulieris; alterum, quia tantum non habeo studium placendi Deo, quantum bæc ut hominibus turpibus placeat..

5. Professus est abbas Pambo: Gratia Dei, ex quo renuntiavi sæculo, non paenituit me sermonis quem protulerim.

6. (5) Dixit iterum: Eiusmodi vestem gestare debet monachus, ut si projecerit eam extra cellam, per tres dies, nemo tollat.

7. (6) Contigit aliquando, ut abbas Pambo cum fratribus iter saceret in partibus Ægypti; cumque vidisset sæculares viros sedentes, dixit eis: Surge, monachos salutate, ut benedicamini: assidue enim cum Deo loquuntur, atque ora eorum sancta sunt.

8. (7) Narraverunt de abbatे Pambo, quod mortiens ipsa mortis hora dixerit adstantibus sanctis viris: Ex quo tempore venit in hunc solitudinis locum, meamque cellam extruxi, ac habitavi in ea, non memini me comedere panem nisi labore manuum mearum partum; nec me paenituit sermonis quem locutus fuerim, usque in hanc horam. Sic tamen proficiscor ad Deum, quomodo qui nec initium fecerim Deo serviendi.

9. (8) Hoc autem habuit supra multos, quod si interrogatus suisset sermonem ex Scriptura vel

Socrates iv. 23.

(5) *Supra Isaaci Cell. Apoph. ult.*

(6) *Vit. Patr. xvii.* 11; *Joan. Geom. Parad.* 83.

(7) *Vit. Patr. i.* 16; *viii.* 10.

(8) *Vit. Patr. viii.* 10.

spiritatem, non responderet illico, sed profiteretur A ἀλλ' ἐλεγεν μή εἰδέναι τὸν λόγον· καὶ ἐπ[ερωτηθεῖς] a se id iugorari. Quod si ulteriore interrogatione πλεῖον, οὐκ ἐδίδου ἀπόχρισιν.
urgetur, non dabant responsum.

40. *Dixit abbas Pambo: Si cor habes, potes salvus fieri.*

41. *Interrogavit presbyter Nitriæ: Quomodo debent fratres degere? Illi vero dixerunt: In magna exercitatione, et servantes conscientiam suam a proximo.*

42. *Dicebant de abbatे Pambo: Sicut moyses accepit imaginem glorie in Adamo, resplendentis, quando facies ejus gloriosa reddita est ³³: ita et abbatis Pambo facies velut fulgor relucebat, eratque tanquam rex sedens super thronum suum. Ejusdem operationis exstitit abbas Silvanus, necnon abbas Sisoës.*

43. *Aiebant de abbate Pambo, quod nunquam vultus ejus subrisum ostenderet. Quadam ergo die, cum vellent dæmones efficere ut rideret, ligaverunt alam ad lignum, portabantque, facientes tumultum, ac dicentes: Alle, alle. Quos cernens abbas Pambo, risit. Dæmones vero cœperunt tripudiare: Vah, vah, inquietantes, Pambo risit. At ille respondit eis: Non risi, sed derisi imbecillitatem vestram, qui unam alam tot numero portetis.*

44. *Rogavit abbas Theodorus Phermensis abbatem Pambo: Profer mihi verbum. Ac s̄c̄re dixit Illi: Theodore, abi; misericordiam exerce erga omnes. Misericordia enim invenit fiduciam coram Deo.*

De abbate Pista.

(9) *Narratio Pisti, in hæc verba: Adiimus septem anachoretæ abbatem Sisoem habitantem in Clysmate, et rogavimus eum ut nobis aliquod verbum proficeret. Dixitque: Ignoscite mihi; homo sum idiota, sed veni aliquando ad abbatem Or et abbatem Athre; infirmus autem erat abbas Or ab octodecim annis; supplexque ab iis petii ut mibi aliquid dicerent. Tum ait abbas Or: Quid tibi proloqui habeo? Abi, quod cernis facito. Deus illius est, qui sibimet injuriam aut vim in omnibus facit. Porro abbas Or et abbas Athre non erant ex eadem regione; sed magna inter utrumque exstitit concordia, donec e corpore recederent. Erat enim tum magna obedientia abbatis Athre, tum multa humilitas abbatis Or. Paucos vero dies mansi illic, investigans eos. Et vidi grande miraculum quod fecit abbas Athre. Altulit eis nonnullus parvum pisces, voluitque illum pro seue apparare abbas Athre; tenebat autem cultrum, et incidebat pisces, cum vocavit eum abbas Or: is reliquit cultrum in medio pisces, nec reliquum abscedit. Miratus ego magnam hominis obedientiam, quod non dixerit: Exspecta donec incidet pisces, interrogavi: Ubi nactus*

³³ Exod. xxxiv, 29. ³⁴ Al. ἀδελφός. ³⁵ Al. τῇ νήσῳ τοῦ Κλύσματος. ³⁶ Al. εἰ τι. ³⁷ Al. add. λέγων, Αθρὲ, Αθρέ.

(9) *Vit. Patr. xv. 43.*

(10) *Αἰ. Λινή· ἀλλή. Si mutaveris accentum, ac legas ἀλλή· ἄλλη, pro incondita voce, erit Alio; alio.*

5. *Εἶπεν δὲ ἀδελφός Παμβὼν: Εἰ ἔχεις χαρᾶιαν δύνασαι σωθῆναι.*

6. *Ἡρώτησεν ὁ πρεσβύτερος τῆς Νιτρίας, ὅπως ὀφελουσιν εἰ ἀδελφοὶ διάγειν. Οἱ δὲ εἶπαν: Ἐν μεγάλῃ ἀστήσει, καὶ τηροῦντες τὴν συνείδησιν ἀπὸ τοῦ πλησίου.*

7. *Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Παμβῶν, ὅτι ὡς Ἐλαῖος Μωϋσῆς τὴν εἰκόνα τῆς δόξης Ἀδὰμ, ὅτε ἀδοκάσθη τὸ πέρσαπον αὐτοῦ· οὗτος καὶ τοῦ ἀδελφοῦ Παμβῶν ὡς ἀστραπὴ Ελαμπεῖ τὸ πρόσωπον, καὶ ἦν ὡς βασιλεὺς καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ. Τῆς αὐτῆς ἐργασίας ἦν καὶ ὁ ἀδελφός Σιλουανός, καὶ ὁ ἀδελφός Σισθῆς.*

B

8. *Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Παμβῶν, ὅτι οὐδέποτε ἄμειδια τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. Μιδές οὖν τῶν τμηρῶν θύλογες οἱ δαίμονες ποιῆσαι αὐτὸν γελάσαι. Ἐδησαν εἰς ἔγχον πτερόν, καὶ ἐβάσταζον, θύρων ποιοῦντες, καὶ λέγοντες: Ἀλλή, ἄλλή (10). Ἰδών δὲ αὐτοὺς ὁ ἀδελφός Παμβὼν ἐγέλασεν. Οἱ δὲ δαίμονες ἤρξαντο χορεύειν, λέγοντες: Οὐά, οὐά, Παμβὼν γεγέλακεν· δέ ἀποκριθεῖσι εἰπεν αὐτοῖς· Οὐά ἐγέλασα, ἀλλὰ κατεγέλασα τὴν ἀδυναμίαν ὑμῶν, διτι τοσοῦτοι τὸ πτερόν βαστάζετε.*

9. *Ἡρώτησεν ὁ ἀδελφός Θεόδωρος (11) ὁ τῆς Φερμῆς τὸν ἀδελφὸν Παμβὼν. Εἶπε μοι φῆμα. Καὶ μετὰ πολλοῦ κόπου εἶπεν αὐτῷ· Θεόδωρε, οὐαγε, τὸ θεός σου ἔχε ἐπὶ πάντας· τὸ γάρ Ελεος εὑρεν παρθησίαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.*

C

Περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Πιστοῦ.

Διηγήσατα δὲ ἀδελφός ³⁸ Πιστὸς, λέγων, διτι Ἀπήλθομεν ἐπὶ τὰ ἀναχωρήτα πρὸς τὸν ἀδελφὸν Σισθόν οἰκοῦντα ἐν τῷ Κλύσματι ³⁹, παρακαλοῦντες αὐτὸν εἰπεῖν τμηλὸν λόγον. Καὶ εἶπε· Συγχωρήσατε μοι, ιδιώτης ἀνθρωπός εἰμι· ἀλλὰ παρέβαλον πρὸς τὸν ἀδελφὸν Πρ., καὶ τὸν ἀδελφὸν Αθρέ· ἦν δὲ ἐν ἀσθενείᾳ ὁ ἀδελφός Πρ. δέκα καὶ ὅκτω ἔτη· καὶ ἐνδιλον αὐτοῖς μετάνοιαν, εἰπεῖν μοι λόγον. Καὶ εἶπεν δὲ ἀδελφός Πρ. Τί έχω εἰπεῖν σοι; διπλεῖθε, καὶ δὲ ⁴⁰ βλέπεις ποίσον. Οὐ θεός ἔκεινον ἐστί, τοῦ πλεονεκτούντος, ητοι βιαζομένου. ἐσυντὸν εἰς πάντα. Οὐκ ήσαν δὲ ἀπὸ μιᾶς ἔνορας ὁ ἀδελφός Πρ., καὶ δὲ ἀδελφός Αθρέ· ἐγένετο δὲ μεγάλη εἰρήνη μεταξὺ αὐτῶν, ἔως ἐγέλθον ἀπὸ τοῦ σώματος. Ἡν δὲ γάρ μεγάλη ἡ ὑπακοὴ τοῦ ἀδελφοῦ Αθρέ, καὶ πολλὴ ἡ ταπεινοφροσύνη τοῦ ἀδελφοῦ Πρ. Εποίησα δὲ μικρὰς τμηρὰς πρὸς αὐτοὺς, ἀνυγνώμαν αὐτούς· καὶ εἶδον μέγα θαῦμα δὲ ἐποίησεν δὲ ἀδελφός Αθρέ. Ἡνεγκεν αὐτοῖς τις μικρὸν ὄψιάριον, καὶ ἥδουληθη αὐτὸν ποιῆσαι δὲ ἀδελφός Αθρέ τῷ γέροντι· εἶχε δὲ τὴν μάχαιραν κόπτων τὸ ὄψιάριον· καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸν δὲ ἀδελφός Πρ. ⁴¹, καὶ ἀφῆκε τὴν μάχαιραν μέσον τοῦ ὄψιάριου, καὶ οὐκ ἔκοψε τὸ ἐπιλοιπόν. Καὶ ἐθαύμασα τὴν μεγάλην ὑπακοὴν αὐτοῦ, διότι ούχ εἶπε· Μακροθύμησον ἔως καλύ

D

(11) *Ἡρώτησεν ὁ ἀδελφός Θεόδωρος. Ήσος φωνης capite auctior est regio Colbertinus codex.*

τὸν ὄψιμον. Εἴπον δὲ τῷ ἀδελφῷ Ἀθρέ· Ποῦ εὑρες τὴν ὑπακοήν ταύτην; Καὶ εἶπε μοι· Οὐχί ἔστιν ἐμῇ. ἀλλὰ τοῦ γέροντός ἔστι. Καὶ Ἐλαβέ με λέγων· Δεῦρο. βλέπε τὴν ὑπακοήν αὐτοῦ. Καὶ ἤψησε τὸν ὄψιμον, καὶ ἡφάνισεν αὐτὸν θέλων, καὶ παρέθηκε τῷ γέροντι. Καὶ ἐφαγε μηδὲν λαλήσας. Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Καλόν ἔστι, γέρον; Καὶ ἀπεκρίθη· Καλόν ἔστι πάνυ. Μετὰ ταῦτα ἤνεγκεν αὐτῷ μικρὸν καλὸν σφρόδρα, καὶ εἶπεν· Ἡμάνια ταῦτα γέρον. Καὶ ἀπεκρίθη, λέγων· Ναῖ, ἡφάνισες αὐτὸν μικρόν. Καὶ εἶπε μοι δὲ ἀδελφός Ἀθρέ· Εἰδες δι· ἡ ὑπακοή τοῦ γέροντός ἔστι; Καὶ ἐξῆλθον ἀπ' αὐτῶν, καὶ εἶ τι εἶδον, ἐποίησα⁴¹ τὴν δύναμιν μου φυλάξῃ· Ταῦτα εἶπε τοῖς ἀδελφοῖς δὲ ἀδελφός Σισάρης. Εἰς δὲ ἐξ ἡμῶν παρεκάλεσεν αὐτὸν, λέγων· Ποίησον ἀγάπην, εἶπε ἡμῖν καὶ αὐτῷς Ἑνα λόγον. Καὶ εἶπεν· Οἱ κατέχοντος τὸν ἀψήφιοντον ἐν γνώσει, ἐπιτελεῖ πᾶσαν τὴν ἁρισμήν. Πάλιν ἔτερος ἐξ ἡμῶν εἶπεν αὐτῷ· Τί ἔστι ἔννοια (12). Πάτερ; Καὶ εἶπε· Σιώπα, καὶ εἶπε· Οὐχί ἔχω πρᾶγμα, ἐν παντὶ τόπῳ δου οὖν ἀπέρχῃ· καὶ αὐτῇ ἔστιν ἡ ἔννοια.

Περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Πίωρ.

α'. Οἱ μακάριοις Πίωρ ἐργασάμενος εἰς τὸ θέρος παρά τινι, ψημέλιμησκε λαβεῖν τὸν μισθὸν· τοῦ δὲ ὑπερθεμένου, εἰς τὴν μονὴν ἐπανῆλθε. Πάλιν ταῦτα κατέρου καλέσαντος, θερίσας παρ' αὐτῷ, καὶ μετὰ προθυμίας ἐργασάμενος, οὐδὲν ἐκείνου παρασχόντος, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν μονὴν αὐτοῦ. Τοῦ δὲ τρίτου συμπληρωθέντος ἔτους, τὴν συνήθη ἐργασίαν τελέσας δὲ γέρων, ἀνεγώρησε μηδὲν εἰληφώς. Καὶ τοῦ Κυρίου ἔταστος· τὸν ἐκείνου οἶκον, ἐπιφερόμενος τὸν μισθὸν, εἰς τὰ μοναστήρια περιήγηζε τῶν ἀγίων. Καὶ μόλις εὐρὺν αὐτὸν, προσέπεσε τοῖς ποσὶν αὐτῷ· καὶ ἀποδιδοὺς ἐφασκεν, διτι· Ἐμοὶ δὲ Κύριος ἀπένικεν. Οὐ δὲ ἐπέτρεψεν αὐτῷ παρασχεῖν αὐτὰ τοῖς ἀγίοις.

β'. Οἱ ἀδελφοί Πίωρ περιπατῶν ἤσθιε. Πιθαμένου δὲ τινος, Διατί οὕτως ἔσθιεις; Οὐ βούλομαι, ἔφη, ὡς ἐργὴ τῷ βρώματι χρήσασθαι, ἀλλὰ ὡς παρέργω. Πρὸς δὲ τοὺς διερόν δὲ περὶ τούτου ἐρωτήσαντα ἀπεκρίνατο· Ἰνα μήδε ἐν τῷ ἔσθιειν, φησίν, τὴν ὥνης σωματικῆς αἰσθάνηται· ἡ ψυχὴ μου.

γ'. Ἐγένετο ποτε συνέδριον ἐν Σκήτει· περὶ σφαίρας διδελφοῦ· καὶ ἐλάδουν οἱ Πατέρες· δὲ ἀδελφὸς Πίωρ ἔστιν· οὐ στερον δὲ ἀναστάς ἐξῆλθε, καὶ λαβὼν σάκκον, ἐπλήρωτες ψάμμου, καὶ ἐβάστασεν εἰς τὸν διώματον αὐτοῦ· καὶ λαβὼν⁴² εἰς μαλάκιν⁴³ μικρὸν τῆς ψάμμου, ἐβάστασεν ἐμπροσθεν. Ἐπερωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν Πατέρων, τί ἔνι τοῦτο, λέγει· Οὐτος δὲ σάκκος δέχεται τὴν πολλὴν ψάμμου τὰ ἐμά ἔστι· πλημμελήματα, διτι· πολλὰ ἔστι· καὶ ἀφῆκα αὐτὰ ὀπίσω μου, τοῦ μη πονῆσαι· περὶ αὐτῶν καὶ κλαῦσαι· καὶ ίδοι ταῦτα τὰ μικρὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου ἐμπροσθέν μού εἰσι, καὶ εἰς αὐτὰ ἀδολεσχῶ χρίνων αὐτόν. Οὐ χρή δέ

⁴¹ Al. inser. μικρόν. ⁴² Al. inser. κατά. ⁴³ Al. βαλών.

⁴⁴ γματι· καὶ αὐτῇ ἔστιν ἡ ἀληθῆς ἔννοια.

(12) Τί ἔστι ἔννοια. Sic effertur Apophythegma in ms. Regis 932: Ἡμωτήθη γέρων· Τί ἔστι ἔννοια; καὶ εἶπεν· Σιώπα· καὶ εἶπε· Οὐχί ἔχω πρᾶγμα· καὶ τοῦτο ποτε ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ καὶ πρά-

(13) Vit. Patr. iv, 54; Joan. Geom. Parad. 50; Socrates iv, 25.

(14) Vit. Patr. ix, 9; Joan. Geom. Parad. 66.

A es tantam obedientiam? Ait mihi: Non est mea, senis est. Assumpsitque me, Veni, inquiens, vide obedientiam illius. Coxit itaque pisces, ac dedita opera vitavit, apposuitque seni. Qui comedit, locutus nihil. Dixit ei: Bonus est, senex³ Respondit: Optimus. Postea ei attulit modicum cibi scite preparati, dixitque: Corrupi hoc, senex. Respondit: Etiam, parumper corrupti. Tunc ad me abbas Athre: Vidisti, obedientiam senis esse? Et exivi ab iis, quæque videram, pro virili mea custodivi. Hæc prolocutus est fratribus abbas Sisoës. Unus autem e nobis rogavit eum, ut saceret opus charitatis, ipse etiam aliquod verbum nobis proferret. Unde sic locutus est: Qui plurimum scientiae obtinet, omnem perficit Scripturam. Rursus nostrum alius percontatus est: Quid est peregrinatio, l'ater? Responsum dedit: Tace, et in omni loco, in quem adveneris, dicio: Nihil babeo negotii; atque hæc est peregrinatio.

De abate Pior.

f. Beatus Pior ubi apud aliquem in messe operari navasset, commonefecit de accipienda mercede: atque illo differente, rediit in monasterium. Rursus tempore advocante, messuit apud eundem, et alacriter in opus incubuit, cumque is nihil præberet, reversus est in monasterium suum. Tertio pariter completo anno, solitum opus postquam perfecit, recessit, cum nihil accepisset. At Dominus prosperavit domum hominis. Unde afferens mercedem, per monasteria circuibat, quærendo sanctum. Quo vix invento, procidit ad pedes ejus, mercedem solvit, dixitque: Mihi Dominus largitus est. Ille vero mandavit ut traderet presbytero in ecclesia.

2. (15) Abbas Pior ambulando comedebat. Et interrogante quodam quare sic manducaret: Nolo, inquit, tanquam opere cibo uti, sed tanquam operis corollario. Ad alium vero eadem de re percontantem, respondit: Ut ne quidem in comedendo corpoream voluptatem sentiat anima mea.

3. (14) Factus est aliquando conventus in Sceti ob fratrem qui peccaverat: et loquebantur Patres: abbas autem Pior tacebat; postea vero surgens egressus est, sumpsit saccum, arena implevit, portabatque super bumerum suum: mittens quoque in sportellam parum arenæ, gerebat ante se. Interrogatus autem a Patribus, quid hoc esset, dixit: Saccus iste qui continet arenam multam, mea sunt peccata, quoniam multa sunt, et dimisi ea a tergo meo, ne doleam de illis ac plorem; en vero parva hæc fratris mei, ante me sunt, atque in iis me exerceo, judicans eum. Non oportet porro.

ita facere, sed potius mea ante me gestare, ac de A
ipsis curare, necnon Deum precari ut mihi igno-
scat. Tunc surgentes Patres, dixerunt: Vere hæc
est via salutis.

De abbatu Pityrone.

(15) *Dixit abbas Pityrio discipulus abbatis Antonii, quod qui vult expellere dæmones, prius animi morbos subjiciet. Quodcumque enim vitium superaverit quis, hujus et dæmonem expellit. Iræ, inquit, adjunctus est dæmon: si iram coercueris, ejectus est illius dæmon. Similiter de singulis aliis perturbationibus.*

De abbatu Pistamone.

(16) *Interrogavit quidam frater abbatem Pistamone: Quid agam, quia angustiæ urgeor in vendendo opere manuum mearum? Respondit senex: Etiam abbas Sisoës et reliqui vendebant quæ ipsi confecerant. In hoc noxia non est. Sed cum vendis, semel profer vasis pretium; deinde si volueris aliquid pretii minuere, in tua potestate est. Ita sane invenies requiem. Iterum rogavit frater: Si habuero undecunque, quod mihi sufficiat, suadesne ut de labore manuum mihi curæ sit? Excepit senex: Quantumvis habeas, ne dereliqueris opus tuum: pro viribus fac; duntaxat absque conturbatione.*

De abbatu Petro Pionita.

¶. (17) *Dicebant de abbatu Petro Pionita in Celiis, quod vinum non biberet. Postquam ergo seruit, C fratres miscebant parum viini cum aqua, rogabantque ut eum sumeret. Ille dicebat: Credite mihi, velut conditum duco. Atque judicavit se in vino diluto.*

¶. (18) *Frater dixit abbatu Petro, illi abbatis Lot discipulo: Quando sum in cella, mea anima cum pace agit; si autem ad me accesserit frater, et protulerit sermones de externis rebus, turbatur anima mea. Et abbas Petrus retulit ei dictum hoc abbatie Lot: Clavis tua aperit januam meam. Ait seni frater: Quid sibi vult hæc vox? Respondit senex: Si quis venerit ad te, dicis ei: Quomodo tibi est? Unde venis? Quomodo habent fratres? Suscepserunt te, vel non? Et tunc aperis ostium fratris, atque audis quæ non placent. Dicit ei: Ita est. Quid ergo faciet homo, cum frater convenerit eum? Senex exceptit: Luctus omnino doctrina est: ubi vero non est luctus, fieri non potest uti caveamus. Tum frater: Cum, inquit, in cella mea fueris, tecum est luctus; sed si aliquis me adierit, aut si oxiero e cella, luctum non invenio. Tum senex: Nondum tibi mancipio est, sed veluti usu. Scriptum enim est in lege: Quando acquisieris servum*

⁴⁴ Ab. ἀκούσαντες. ⁴⁵ Al. συγχερασμόν. ⁴⁶ Al. τὸν συγχερασμόν.

(15) *Vit. Patr. ii. 13; Joan. Geom. Parad. 17.*

(16) *Vit. Patr. vi. 11.*

(17) *Vit. Patr. iv. 35.*

(18) *Vit. Patr. xi. 26.*

οὗτως ποιεῖν, ἀλλὰ μᾶλλον τὰ ἔρατα ἐμπροσθέν μου ἐνεγκείν, καὶ αὐτῶν φρονίσαι, καὶ παρακαλεῖν τὸν Θεὸν συγχωρῆσαι μα. Καὶ ἀναστάντες ⁴⁴ οἱ Πατέρες εἶπον: Ὁντως οὗτη ἐστιν τῇ ὁδῷ τῆς σωτηρίας.

Περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Πιτυρίωνος.

"Ελεγεν δὲ ἀδελφὸς Πιτυρίων διαθήτης τοῦ ἀδελφοῦ Ἀντωνίου, ὃς δὲ βουλόμενος ἀπελαύνειν δαιμόνας πρότερον τὰ πάθη δουλώστει· οὗτος γάρ ἂν πάθους περιγένηται τις, τούτου καὶ τὸν δαιμόνα ἀπελαύνει. "Ἐπεται, φησι, δαιμὼν τῇ ὄργῃ· ἐὰν τῆς ὄργης κρατήσῃς, ἀπελήλαται ταῦτας δὲ δαιμῶν. Οὐκούσως καὶ περὶ ἐκάστου πάθους.

Περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Πιστάμωρος.

"Ηρώτησέ τις ἀδελφὸς τὸν ἀδελφὸν Πιστάμωρα, λέγων· Τί ποιήσω, ὅτι θλιβούμαι εἰς τὸ πωλῆσαι τὸ ἐργάζειρόν μου; Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ γέρων, εἶπεν, ὅτι· Καὶ ὁ ἀδελφὸς Σισώνς καὶ οἱ λοιποὶ ἐπώλουν τὸ ἐργάζειρον αὐτῶν· τοῦτο οὐκ ἐστιν βλάβης· ἀλλ' ὅταν πωλήσῃς, εἰπὲ ἀπαξ τὴν τιμὴν τοῦ σκεύους· λοιπὸν ἐὰν θέλῃς μικρὸν ἀφῆσαι τῆς τιμῆς, ἐν τοῖς ἐστιν. Οὗτως δὲ εὐρήσεις ἀνάπτασιν. Πάλιν εἶπεν αὐτῷ δὲ ἀδελφὸς· "Ἐὰν ἔχω τὴν χρεῖαν μου διθεν δῆποτε, θέλεις ἵνα φροντείω τὸ ἐργάζειρον; Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ γέρων εἶπεν· "Ἐὰν ἔχῃς ὅσον δῆποτε, μή καταλείψῃς τὸ ἐργάζειρόν σου· δισην δύνασαι ποίησον, μόνον μή μετὰ ταραχῆς.

Περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Πέτρου τοῦ Πιονίτου.

α'. "Ελεγεν περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Πέτρου τοῦ Πιονίτου εἰς τὰ Κελλία, ὅτι οἶνον οὐκ ἔπινεν. "Οτε οὖν ἐγήρασεν, ἐποίουν οἱ ἀδελφοὶ μικρὸν συγχεραστὸν ⁴⁵, καὶ παρεκάλουν αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ δέξασθαι. Καὶ Ελεγεν Θαρετεῖ μα, ὅτι ὡς κονδίτον αὐτὸν ἔχω. Καὶ ἔκρινεν ἔκπτον εἰς τὸ συγχεραστὸν ⁴⁶.

β'. "Ἀδελφὸς εἶπε τῷ ἀδελφῷ Πέτρῳ τῷ τοῦ ἀδελφοῦ Λώτῳ, ὅτι· "Οταν εἰμι ἐν τῷ κελλίῳ μου, ἐν εἰρήνῃ ἐστιν τῇ ψυχῇ μου· ἐὰν δὲ ἀδελφὸς παραβάλῃ μοι, καὶ τοὺς λόγους τῶν ἔχωντος μοι, ταράσσεται τῇ ψυχῇ μου. Λέγει δὲ ἀδελφὸς Πέτρος, ὅτι Ελεγεν δὲ ἀδελφὸς Λώτος· Τὸ κλειδίον σου ἀνοίγει τὴν θύραν μου. Λέγει δὲ ἀδελφὸς τῷ γέροντι· Τί ἐστι τὸ ρῆμα τοῦτο; Λέγει δὲ γέρων· Ἐάν τις σοι παραβάλῃ, λέγεις αὐτῷ· Πῶς ἔχεις; Πόθεν ἥλθες; Ήῶς ἔχουσιν οἱ ἀδελφοί; Προσελάβοντὸς σε, ή οὖν; Καὶ τότε ἀνοίγεις τὴν θύραν τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ ἀκούεις οὐ θέλεις. Λέγει αὐτῷ· Οὕτως ἔχει. Τί οὖν ποιήσεις ἀνθρωπός, ἐὰν ἐλθῇ πρὸς αὐτὸν ἀδελφὸς; Λέγει δὲ γέρων· Τὸ πένθος δόλον διδαχή ἐστιν (19)· διόπου δὲ οὐκ ἐστι πένθος, οὐδὲ δυνατὸν φυλάξασθαι. Λέγει δὲ ἀδελφός· "Οταν ἐν τῷ κελλίῳ ὡς μετ' ἐμοῦ ἐστι τὸ πένθος· ἐὰν δὲ ἐλθῇ τις πρὸς μὲν, ή ἐξέλθω ἐκ τοῦ κελλίου, οὐχ εὐρίσκων αὐτόν. Λέγει δὲ γέρων· Οὐδέποτε σοι ὑπετάγῃ, ἀλλ' ὡς ἐν χρήσεις ἐστι. Γέγραπται γάρ ἐν τῷ νόμῳ, ὅτι· "Οταν κτήσῃς παι-

(19) *Tὸ πένθος δόλον διδαχή ἐστιν. Interpretatio Pelagii, In luctu omnino doctrina est. At Martinus Dumensis, quia δόλων scriptum invenerat, redidit, Omnia doctrina luctus est.*

δα Έβραιος, δεξιη δουλεύσει σοι· τῷ δὲ ἐθέλμῳ
τοι εξαποστελεῖς αὐτὸν ἀλεύθερον· Εἳν δὲ δῶς
αὐτῷ γυναῖκα, καὶ γεννήσῃ παιδία ἐτῇ οἰκίᾳ
τοῦ, καὶ μὴ θελήσῃ ἀποιδράσκειν διὰ τὴν γυ-
ναικαν καὶ τὰ παιδία, προσάξεις αὐτὸν πρὸς τὴν
θύραν τοῦ οἴκου, καὶ τρυπήσεις αὐτοῦ τὸ ὀπίστη-
το φάστητο, καὶ ἔσται σοι δούλος εἰς τὸν αἰώνα.
Δέγει δὲ ἀδελφός· Τι ἔστι τὸ βῆμα τοῦτο; Λέγει δὲ γέ-
ρων· Καὶν κάμη ἀνθρώπος εἰς πρόδημα κατὰ δύναμιν,
οἷς ὥραν ζητήσει αὐτὸν εἰς χρείαν⁴⁴, εὑρήσει αὐτὸν.
Δέγει αὐτῷ· Ποιήσον ἄγαπτον· εἰπέ μοι τὸ βῆμα τοῦ-
το. Λέγει δὲ γέρων· Οὐδὲ νόθος οὐδὲ παραχρέει τινὶ
δουλεύων, ἀλλὰ δὲ γεννώμενος οὐδὲ οὐκ ἐξ τὸν πατέρα
αὐτοῦ.

γ'. "Ελεγον περὶ τοῦ ἀδεβᾶ Πέτρου καὶ τοῦ ἀδεβᾶ
Ἐπιμάχου, διτὶ συμφωνηταὶ ἡσαν εἰς Ραΐθοι. Ηὔθιντων δὲ αὐτῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐδιάσαντο αὐ-
τοὺς ἐλθεῖν εἰς τὴν τράπεζαν τῶν γερόντων. Καὶ με-
τὰ πολλοῦ κόπου ἀπῆλθεν δὲ ἀδεβᾶς Πέτρος μόνος. Καὶ
ὡς ἀνέστησαν, λέγει αὐτῷ δὲ ἀδεβᾶς Ἐπιμάχος· Πῶς
ἴτιλμης αὐτελθεῖν εἰς τὴν τράπεζαν τῶν γερόντων;
Οὐ δὲ ἀπεκρίθη· Εἰ ἐκάθισα μεθ' ὑμῶν, ως γέροντα
οἱ ἀδελφοὶ ἡμελλον προτρέπεσθαι με εὐλογεῖν πρῶ-
τον, καὶ ὡς μείζων ὑμῶν εἶχον εἶναι· νῦν οὖν ἀπελ-
θὼν ἐγγὺς τῶν Πατέρων, μικρότερος πάντων ἡμην,
καὶ ταπεινότερος τῷ λογισμῷ.

δ'. Εἶπεν δὲ ἀδεβᾶς Πέτρος, διτὶ Οὐ δει ἐπαίρεσθαι
δουλοῦ Κύριος ποιήσῃ τι δι' ἡμῶν, ἀλλὰ μᾶλλον εὐ-
χαριστεῖν διτὶ κατηξιώθημεν προσκληθῆναι ὑπ' αὐ-
τοῦ. Τοῦτο δὲ ἐπὶ πάσης ἀρετῆς ἐλεγει συμφέρειν λο-
γίζεσθαι.

Περὶ τοῦ ἀδεβᾶ Παφρούτιου.

α'. Εἶπεν δὲ ἀδεβᾶς Παφρούτιος, διτὶ θιοδεύων ἐν τῇ
δέου, γέγονέ με ἀποπλανηθῆναι ἀπὸ δρόσου, καὶ εὐ-
ρεθῆναι πλησίον κώμης. Καὶ εἰδόν τινας διμιούν-
τας⁴⁵ ἀλλήλοις· καὶ ἐστάθην δεδμένος περὶ τῶν ἀμαρ-
τιῶν μου. Καὶ ίδον ἀγγελος ἤλθεν ἔχων δρυμφαίαν,
καὶ λέγει μοι· Παφρούτιε, πάντες οἱ χρίνοντες τοὺς
ἀδελφοὺς αὐτῶν, ἐν ταύτῃ τῇ δρυμφαίᾳ ἀπολούνται·
οὐ δὲ διτὶ οὐκ ἔκρινας, ἀλλὰ ἐταπείνωντας ἔσυπτον
ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὡς σὺ τὴν ἀμαρτίαν ποιήσας, διὰ
τοῦτο τὸ δινομά σου ἐγγέρασται ἐν βίδιῳ ζώντων.

β'. "Ελεγον περὶ τοῦ ἀδεβᾶ Παφρούτιου, διτὶ οὐ τα-
χέως ἐπινειν οἶνον. Θιοδεύων δὲ ποτε εὐρέθη ἐπάνω κο-
ληγίου⁴⁶ ληστῶν, καὶ εὑρεν αὐτοὺς πίνοντας οἶνον⁴⁷. Εγνώριζε δὲ αὐτῶν δὲ ἀρχιληγῆτης, καὶ ἦδε διτὶ οὐ
πίνει οἶνον. Καὶ θεωρῶν αὐτὸν ἀπὸ μεγάλου⁴⁸ κόπου,
ἴγμιπε ποτήριον οἶνον, καὶ⁴⁹ τὸ ἔιρος ἐν τῇ χειρὶ⁵⁰
αὐτοῦ, καὶ λέγει τῷ γέροντι· Εἳν μὴ πήξις, φονεύω
σε. Γνὼς δὲ δὲ δέ γέρων διτὶ ἐντολὴν Θεοῦ θέλει ποιῆσαι,
θιοδεύων αὐτὸν χερδῆσαι, ἔλασε καὶ ἐπιειν. Οὐ δὲ
ἀρχιληγῆτης μετενόησεν αὐτῷ, λέγων· Συγχώρησον
μοι, ἀδεβᾶ, διτὶ Εθιλιψά σε. Καὶ λέγει δὲ γέρων· Πι-
τεύω τῷ Θεῷ, διτὶ διὰ τὸ ποτήριον τοῦτο ποιεῖ μετά
σου ἔλεος καὶ ἐν τῷ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰώνι.

⁴⁴ Al. add. ξαντοῦ. ⁴⁵ Al. inser. αἰσχρῶς. ⁴⁶ Al.
Al. inser. λαβῶν. ⁴⁷ Exod. xi. 2, 4, 5, 6.

(20) Vit. Patr. xvii, 12.

A Hebreum, sex annos serriet tibi; septimo autem
anno dimittes eum liberum. Si rero dederis ei uxo-
rem, et generit liberos in domo tua, nec voluerit
abire propter uxorem et liberos, adduces eum ad os-
tium domus, et perforabis ejus auriculum subula, et
erit tibi servus in sæculum⁵¹. Rogat frater: Quid
est hoc verbi? Responsum dedit senex: Si labora-
verit homo pro viribus in re aliqua, quoties requi-
sierit eam ad usum, inveniet. Subjecit frater: Fac
charitatem, enarrā mihi sermonem hunc. Et senex:
Neque spurius filius permanet in servitute; sed si-
lius verus non relinquit patrem suum.

3. Reserbat de abbe Petro et abbe Epi-
macho, quod essent sodales in Rhaithu. Comeden-
tibus autem illis in ecclesia, compulerunt eos ut
venirent ad mensam senum. Aegreque adductus ab-
bas Petrus ivit solus. Ut autem surrexerunt, dicit
ei abbas Epimachus: Qua ratione ausus es abire ad
mensam senum? Respondit ille: Si vobiscum se-
dissem, velut seneum fratres hortati me essent ut
primus benedicerem, et tanquam major vobis ha-
bitus fuisse: jam vero profectus juxta Patres,
omnium sui minimus. ac mente humilior factus
sum.

4. Dixit abbas Petrus: Non oportet extolli, cum
Deus aliquid per nos fecerit, sed potius gratias
agere quod digni facti fuerimus qui vocaremur ab
eo. Adiebat, expedire ut in omni virtute illud re-
putemus.

De abbe Paphnutio.

4. Narravit abbas Paphnutius: Per viam trans-
iens, contigit ut aberrarem ob rorem, ac prope
vicum essem. Illic vidi quosdam turpiter agentes; et
steti oravique pro peccatis meis. Ecce angelus de-
scendit tenens frameam, aitque mihi: Paphnuti,
omnes qui judicant fratres suos, hac framea per-
ibunt; quia vero non judicasti, sed humilem te ex-
hibuisti coram Deo, quasi ipse delictum commi-
ssisses, ideo nomen tuum inscriptum est in libro
viventium.

2. (20) Aiebant de abbe Paphnutio, quod non
facile biberet vinum. Aliquando autem in via ince-
dens, incidit in latronum manipulum, invenitque
eos vinum bibentes. Porro cognoscet eum latro-
num dux, sciebatque quod non biberet vinum. Vi-
dens ergo valde fessum, calicem vino implevit,
sumptioque in manum ense, ait seni: Nisi biberis,
occido te. At senex, qui nosset, ex mandato Dei
velle eum facere, cupiens lucrari hominem, ac-
cepit et biberit. Tunc latronum princeps inclinavit se
humiliter, dicens: Ignosce mihi, abba, si te mole-
stia affecerim. Ait senex: Consido in Deum, quod
propter calicem hunc facturus sit tibi misericor-

κολληγίου. ⁵¹ Abest οὐνον ab al. ⁵² Al. πολλοῦ.

diam et in hoc et in futuro saeculo. Dicit latronum **A** primus: Consi do in Deo, quod ab isto tempore nemini malum facturus sim. Et lucratus est senex totum latronum collegium, dimittendo propter Dominum voluntatem suam.

3. Retulit abbas Pæmen, dixisse abbatem Paphnutium: Cunctis diebus vita senum, bis singulis monsibus adii eos, dissitus spatio duodecim inilliarum, et quidquid cogitaveram aperiebam eis, nec quidquam aliud respondebant, praeter hoc: Ad quemque locum perrexeris, ne metaris te; ac in quiete deges.

4. In Sceti degebatur cum abbatem Paphnutio quidam frater, qui impugnabatur ad fornicationem, et dicebat: Quamvis decem uxores accepero, non explebo cupiditatem meam. Senex vero hortabatur **B** his verbis: Nequaquam, fili; impugnatio est demonum. At ille noluit obtemperare, sed profectus est in Aegyptum, ubi duxit uxorem. Post aliquod tempus contigit ut senex in Aegyptum ascenderet: illuc offendit eum portantem sportulas testarum, nec agnoscit, sed ipse ait seni: Ego sum ille discipulus tuus. Senex autem intuitus eum in illa dejectione, slevit dixique: Quomodo dimisisti honorem illum, et venisti ad dehonestamentum hoc? Verum accepistine decem uxores? Ille ingemiscens, respondit: Sane unicam duxi, et aeternis conficior, quo pane illam pascam. Tunc ad eum **C** senex: Revertere nobiscum. Excepit: Estne paupertatiæ locus, abba? Est, inquit. Relictis ergo omnibus seculis est eum; et Scetum ingressus, ab experimento evasit probus monachus.

5. Fratrem in solitudine Thebaidis commorantem subiit ista cogitatio: Quid sedes infructuosus? Surge, abi ad monasterium, ibi fructum seres. Ilaque surgens, venit ad abbatem Paphnutium, et declaravit ei cogitationem. Monuit senex: Redi, sede in cella tua; fac unam orationem mane, unam vesperi, unam noctu; cum esurieris, manduca; cum sitiueris, bibe; cum somno tentatus fueris, dormi; ac remane in eremo; nec cogitationi illi obsequaris. Accessit etiam ad abbatem Joannem, renuntiavitque ei verba abbatis Paphnutii. Dicit abbas Joannes: Ne omnino orationem feceris; duntaxat sede in cella tua. Tum surgens adiit abbatem Arsenium; cui cuncta denuntiavit. Ait illi senex: Tene, sicut Patres docuerunt te. Nihil enim amplius tibi possum dicere. Ille plene persuasus abscessit.

De abate Paulo.

(21) Narravit aliquis e Patribus de quadam abbatे Paulo, quod esset ex inferioribus Aegypti partibus, habitaret vero in Thebaide; quodque manibus apprehenderet corastas, scorpions, serpentes, mediosque diffinderet. Igitur fratres humili

²² Al. κολλήγιον. ²³ Al. Θεόν. ²⁴ Al. σπυρίδα. ²⁵ Al. τρύ. ²⁶ Al. ἐν ταῖς εἰ μέρεσι. ²⁷ Al. ins. καὶ τοὺς σκορπίους.

(21) *Vit. Patr.* n. 11.

Α Λέγει δὲ ἀρχιμηστῆς· Πιστεύω τῷ Θεῷ, διεὶς ἀπὸ τοῦ νῦν οὐ μὴ κακοποιήσω τινά. Καὶ ἐκέρδησεν δὲ γέρων ἔλιν τὸν κολλήγιον²², ἀφεῖς τὸ θελήμα αὐτοῦ διὰ τὸν Κύριον²³.

γ'. Εἶπεν δὲ ἀδελφὸς εἰς Σκῆτιν μετὰ τοῦ ἀδελφᾶ Παφνούτιον, καὶ ἐπολεμεῖτο εἰς πορνελαν, καὶ ἐλεγεν· Ἐάν λάδῳ δέκα γυναικας, οὐ πληρῷ τὴν ἐπιθυμίαν μου. Ό δὲ γέρων παρεχάλει λέγων· Μή, τέκνον· πόλεμός ἐστι τῶν δαιμόνων. Καὶ οὐκ ἐπεισθῇ ἀλλὰ ἀπῆλθεν εἰς Αιγυπτον, καὶ ἐλαβε γυναικα. Μετὰ δὲ χρόνον ἐγένετο ἀναδῆναι τὸν γέροντα εἰς Αιγυπτον, καὶ ἀπαντῆσαι αὐτὸν βαστάζοντα σπυρίδα²⁴ ὥστε ράκων· δὲ γέρων οὐκ ἐγνώρισεν αὐτὸν· ἀλλ' αὐτὸς λέγει αὐτῷ· Ἐγώ εἰμι δεῖνα δι μαθητής σου. Καὶ ίδων αὐτὸν δὲ γέρων ἐν τῇ ἀτιμίᾳ ἐκείνῃ, ἐκλαυσε, καὶ εἶπε· Φύσει μίαν ἔλασον, καὶ ταλαιπωρῶ πᾶς αὐτὴν χορτάσω ἄρτον. Καὶ λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Δεῦρο πάλιν μεθ' ἡμῶν. Καὶ εἶπεν· Ἐνι μετάνοια, ἀδελφό; Ό δὲ εἶπεν· Ἐνι. Καὶ καταλεκίψας πάντα, ἤκαλούθησεν αὐτὸν· καὶ εἰσελθὼν εἰς Σκῆτιν, ἀπὸ τῆς πειρᾶς γέγονε δόκιμος μοναχός.

ε'. Ἀδελφῷ ἐν τῇ ἑρήμῳ καθημένῳ τῆς Θηραΐδος, ἤλθεν αὐτῷ λογισμὸς, λέγων· Τί κάθῃ ἀκαρπός; ἀνάστα, ὑπαγε εἰς κοινόνιον, καὶ ἐκεῖ ποιεῖς καρπόν. Καὶ ἀναστὰς ἤλθε πρὸς τὸν ἀδελφὸν Παφνούτιον, καὶ ἀνήγγειλεν αὐτῷ τὸν λογισμὸν. Καὶ λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Ὑπαγε, κάθου εἰς τὸ κελλίον σου· καὶ ποιεῖ μίαν εὐχὴν πρῶτην, καὶ μίαν ἐσπέρας, καὶ μίαν τὴν νύκτα· καὶ διπάν πεινάς, φάγε, καὶ διπάν διψάς, πίε, καὶ διπάν νυστάζης, κοιμῶ· καὶ μένε εἰς γῆν²⁵ ἔρημον· καὶ μὴ πεισθῆς αὐτῷ. Ἦλθε δὲ καὶ πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννην, καὶ ἀνήγγειλε τὰ φήματα τοῦ ἀδελφοῦ Παφνούτιον. Καὶ λέγει δὲ ἀδελφός Ἰωάννης· Μή ποτέ σης διλας εὐχήν, μόνον κάθου εἰς τὸ κελλίον σου. Καὶ ἀναστὰς ἤλθε πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ἀρσένιον, καὶ ἀνήγγειλεν αὐτῷ πάντα. Καὶ λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Κράτει ὡς οἱ Πατέρες σοι εἴπαν· πλειον γάρ τούτων, οὐκ ἔχω σοι τι εἰπεῖν. Καὶ πληροφορηθεὶς ἀπῆλθεν.

Περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Παύλου.

Διηγήσατο τις τῶν Πατέρων περὶ τίνος ἀδελφοῦ Παύλου, διεὶς δὲ ἦν τῶν κάτω μερῶν²⁶ τῆς Αιγυπτου, οικῶν δὲ ἐν Θηραΐδῃ· διεὶς οὖτος ἐκράτει ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τοὺς κεράστας²⁷ καὶ τοὺς δρεις, καὶ ἐσχιζεν αὐτοὺς μέσους. Καὶ ἔβαλον αὐτῷ οἱ ἀδελφοὶ μετάνοιαν,

λέγοντες· Εἰπὲ ἡμῖν ποιαν ἔργασιαν ἐποίησας, ἵνα λάθῃς τὴν χάριν ταύτην. 'Ο δὲ Ἐφῆ· Συγχωρήσατε μοι, Πατέρες· ἐάν τις κτήσησται καθαρότητα, πάντα ὑποτάσσεται αὐτῷ, ὡς τῷ Ἀδάμ τῷ ἡνὸν παραδεῖσι, τῷν δὲ παραδῆναι τὴν ἐντολήν.

Περὶ τοῦ ἀδεᾶ Παύλου τοῦ κοσμίτου.

α. 'Ο ἀδεῖς Παῦλος δὲ κοσμίτης καὶ Τιμόθεος δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐκαθέδεοντο ἐν τῇ Σκήτῃ· καὶ πολλαχῶς¹⁰ ἐγίνετο μεταξὺ αὐτῶν ἀντίλογα. Λέγει δὲ ἀδεῖς Παῦλος· 'Εως πότε μένομεν οὕτως; Λέγει αὐτῷ δὲ ἀδεῖς Τιμόθεος· Ποίησον ἀγάπην· σταν ἐρχωματίενα σου, βάσταξόν με· καὶ σταν ἐρχῇ καὶ σὺ ἐπάνω μου, βαστάξω σε κάγω. Καὶ ποιήσαντες οὕτως ἐπεπάσαντας τὰς ἐπιλοίπους αὐτῶν ἡμέρας.

β. 'Ο αὐτὸς ἀδεῖς Παῦλος καὶ Τιμόθεος κοσμίται¹¹ ἦσαν ἐν τῇ Σκήτῃ, καὶ ὠχλοῦντο ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν. Καὶ λέγει δὲ Τιμόθεος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ· Τί θέλομεν τὴν τέχνην ταύτην; οὐκ ἀφίσμεθα ἡσυχάσαι δὲη τὴν τιμέραν. Καὶ ἀποχριθεὶς δὲ ἀδεῖς Παῦλος εἶπεν αὐτῷ· Ἄρκει ἡμῖν τῇ ἡσυχίᾳ τῆς νυκτὸς, ἐὰν νῆφη ἡμῶν τῇ διάνοιᾳ.

Περὶ τοῦ ἀδεᾶ Παύλου τοῦ μεγάλου.

α. Εἶπεν δὲ ἀδεῖς Παῦλος δὲ μέγας δὲ Γαλάτης, διτὶ Μοναχὸς ἔχων μικρὰς χρείας ἐν τῇ κελλῇ αὐτοῦ, καὶ διερχόμενος φροντίσαι, ἀπὸ δαιμόνων χλευάζεται· καὶ γάρ κάγω αὐτὸς ἐπαθον.

γ. Εἶπεν δὲ ἀδεῖς Παῦλος· Εἰς βόρδοράν εἰμι⁽²²⁾ καταποντιζόμενος ἔως τραχῆλου, καὶ κλαίω ἐμπροσθεν τοῦ Θεοῦ, λέγων· Ἐλέέσθω με.

γ. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδεᾶ Παύλου, διτὶ ἐποίησε τὴν Τεσσαρακοστὴν εἰς ματὶν φακοῦ καὶ λαγύνιον ὅδατος· καὶ εἰς ἓν μαλάκιον, αὐτὸς πλέκων καὶ ἀγαλύνων, ἔως τῆς ἑρτῆς ἐγκεκλεισμένος.

Περὶ τοῦ ἀδεᾶ Παύλου τοῦ ἀπλοῦ.

Οἱ μακάριοις ἀδεῖς Παῦλος δὲ ἀπλοῦς δὲ τοῦ ἀγίου Ἀντωνίου μαθητής, διηγήσατο τοῖς Πατράσι τράχημα τιοῦτον· διτὶ ποτὲ παραγενόμενος ἐν μοναστηρίῳ ἐπιστέψεως ἐνεκεν καὶ ὠφελεῖται χάριν ἀδελφῶν, μετὰ τὴν πρὸς ἀλλήλους αὐτῶν συνήθη διάλεκτον, εἰσειτιν ἐν τῇ ἀγίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ τὴν συνήθη σύναξιν ἐπιτελέσαι. 'Ο δὲ μακάριος Παῦλος, φησι, προσέσχεν ἐκάστη τῶν εἰσιντων εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅποις δρα ψυχῇ εἰσίσταιν εἰς τὴν σύναξιν· εἴχε γάρ καὶ ταύτην τὴν χάριν παρὰ Κυρίου¹² διθεῖσαν αὐτῷ, ὡς τὸ δρῦν ἔκαστον διοιός ἐστι τῇ ψυχῇ, ὡς περ ἡμεῖς βίπομεν ἀλλήλους τὰ πρόσωπα. Πάντων δὲ εἰσιντων λαμπρῷ τῇ δικῇ καὶ φαιδρῷ τῷ προσώπῳ, τὸν τε ἔκάστου μαγγελον χαίροντα ἐπ' αὐτῷ¹³· ἔνα, φησιν, ὃρι μέλανα καὶ ζοφῶδη δλον τὸ σῶμα, δαιμονας δὲ παρ' ἐκατέρᾳ¹⁴ τούτον συνέχοντας καὶ ἔλκοντας αὐτὸν

¹⁰ Al. διαφέρως. ¹¹ Al. κοσμῆται. ¹² Al. τοῦ Θεοῦ.

⁽²²⁾ Εἰς βόρδοράν εἰμι, εἰτε. Hoc Apophthegma Colberthinus liber assignat Paulo Aegyptio, qui hic Paulorum primus ponitur.

⁽²³⁾ Vit. Patr. III, 72.

A facta salutatione, oraverunt, diceret iis quam operationem fecisset, ut ejusmodi gratiam consequeretur. Ille respondit: Ignoscite mihi, Patres; si quis obtinuerit puritatem, cuncta ei subjicientur; quemadmodum Adamo cum esset in paradyso, priusquam transgrederetur mandatum.

De abbe Paulo cosmeto.

1. Abbas Paulus cosmeto, et Timotheus frater ejus, residencebat in Sceti. Ac sæpe inter eos orientabatur contentio. Dicit abbas Paulus: Quousque ita perseverabimus? Ait illi abbas Timotheus: Fac opus charitatis; cum tibi molestus fuero, persevere; vicissimque quando tu mihi fueris molestus, etiam te sustinebo. Atque sic agentes, quiete pergerunt reliquos dies suos.

2. Idem abbas Paulus, et Timotheus cosmetæ erant in Sceti, et a fratribus turbabantur. Ait Timotheus fratri suo: Cur hanc artem retinemus? Per totum diem non sinimur in quiete agere. Respondit ei abbas Paulus: Sufficit nobis noctis requies, modo mens nostra vigilet.

De abbe Paulo magno.

1. (23) Dixit abbas Paulus, magnus ille et Galata: Monachus qui in cella sua habet parva quædam commoda, atque egreditur, ut eorum curam gerat, illuditur a dæmonibus. Id enim mihi etiam contigit.

2. Dixit abbas Paulus: In luto immersus sum ad collum usque, et ploro coram Deo, dicens: Misere mei.

3. (24) Aiebant de abbe Paulo, quod peregisset quadragesimam cum sextario lentis et lagenula aquæ, necnon cum una sportula, quam plectebat et dissolvebat, usque ad festum inclusus.

De abbe Paulo simplex.

(25) Beatus abbas Paulus simplex, sancti Antonii discipulus, Patribus narravit hujusmodi rem: Ad monasterium cum perrexisset aliquando, ad visitandos et emolumento afficiendos fratres: post consuetum colloquium, ingressi sunt in sanctam Dei ecclesiam, ut solitam synaxim celebrarent. Beatus vero Paulus unicuique intrantium in ecclesiam attendebat, quali scilicet anima ingredierentur ad collectam: habuit enim hanc gratiam a Deo sibi concessam, ut cerneret qualis quisque esset anima, sicut nos conspicimus alter alterius faciem. Cum ergo cuncti introirent splendidis oculis, necnon clara facie, comitante unumquemque angelo suo, eoque super illum lato: unum, inquit, vidit nigrum, toto corpore tenebrosum, dæmones vero ad uitrumque latum, tenentes eum, trahentes ad se,

¹² Al. ἐν αὐτοῖς. ¹³ Al. ἐκατέρου εἰ ἐκάτερα μέρη.

⁽²⁴⁾ Vit. Patr. III, 72; Moschus c. 161.

⁽²⁵⁾ Vit. Patr. xviii, 20; Andreas in Apocal. c. 48.

capistrum in nasum ejus mittentes; sanctum autem ipsius angelum a longe sequentem, tristem, demissum vultu. Unde Paulus in lacrymas prorupit, manu pectus tutudit, sedebatque ante ecclesiam, vehementer deslens eum qui in isto statu ipsi visus fuerat. Illi vero intui hominis inopinatam actionem, subitam mutationem, conversionem ad lacrymas et luctum, interrogabant, orabantque ut eloqueretur quare ploraret, veriti nimisne quamquam in cunctis culpam agnoscens, ita ageret. Horabantur etiam ut ad congregationem cum iis ingredieretur. Paulus autem iis repulsi, sedebat extra, summis lamentis prosequens eum qui sic ipsi apparuerat. Non multo post, dimisso conuentu, cunctis exeuntibus, iterum unumquemque considerabat Paulus, qui cuperet cognoscere quales egredierentur; et videt illum virum, cuius totum corpus prius nigrum fuerat atque tenebrosum, exire ab ecclesia claro vultu, corpore candido, dæmones vero procul sequi, at sanctum angelum juxta comitari, et gaudere plurimum super eo. Tunc Paulus prælætitia exsiliit, clamabatque benedicens Deum, in hæc verba: O ineffabilem Dei bonitatem atque erga homines amorem! Currens porro ascendensque super altum gradum, magna voce pronuntiavit: Venite ac videte opera Dei, quam terribilia sint, et omni admiratione digna¹¹. Venite, videamus qui vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire¹². Venite, adoremus, et procidamus ei¹³ ac dicamus: Tu solus potes auferre peccata. Itaque concurrerunt cuncti propere, volentes audire quæ proferret. Congregatusque omnibus, narravit Paulus quæ viderat antequam ingredieretur in ecclesiam, et quæ postea iterum. Necnon postulavit ab illo viro, ut causam esseret, propter quam ei tantam conversionem derepente Deus largitus fuisse. Ille vero manifestatus a Paulo, audacter coram omnibus enarravit cuncta ad se spectantia. Ego, inquit, homo peccator sum, a multo tempore hucusque in fornicationibus voluntatus; verum nunc ingressus in sanctam Dei ecclesiam, audiui lectionem sancti prophetae Isaiae, imo magis loquela Dei per ipsum: *Luvamini, mundi estote, auferite malitias vestras ex cordibus vestris, ab oculis meis; discite facere bonum.* Et si fuerint peccata vestra quasi phœnicium, sicut nivem dealabo. Et si volueritis et audieritis me, bona terra comedetis¹⁴. Ego vero, scortator, ad sermonem prophetæ compunctus anima, ingemiscens intra mentem meam, dixi ad Deum: Tu Deus, qui venisti in mundum, peccatores salvos facere¹⁵, quæ modo per prophetam tuum promisisti, ea in me etiam comple, peccatore ac indigno. Ecce enim, a præsenti tempore uidem meam oblico, constituo, ex corde profiteor

πρὸς ἑαυτούς, φορειάν ἐπὶ τὴν φένα αὐτοῦ βάλλοντες· τόν τε ἄγιον ἀγγελον σύτοῦ ἀπὸ μακρόθεν ἀκολουθοῦντα σκυθρωπὸν καὶ κατηφῆ. Οὐ δὲ Παῦλος δακρύσας, καὶ τῇ χειρὶ τὸ στῆθος πλήξας¹⁶, ἐκαθέζετο πρὸ τῆς ἐκκλησίας, ἀποκλαιόμενος σφύρα τὸν σύτως ὅφθεντα αὐτῷ. Οἱ δὲ θεασάμενοι τὸ παράδοξον τοῦ ἀνδρὸς, τὴν τε ὁρέαν αὐτοῦ μεταβολὴν, πρὸς δάκρυα καὶ πένθος κινήσαντα, τριώντων αὐτὸν παρακαλοῦντες τὸ διατί κλαίει εἰπεῖν, νομίζοντες μήτι¹⁷ καταγοὺς ἀπάντων τοῦτο ποιεῖ· παρεκάλουν τε αὐτὸν καὶ εἰς τὴν σύναξιν σὺν αὐτοῖς εἰσιεναι. Οὐ δὲ Παῦλος ἀποτεσμάνενος αὐτοὺς¹⁸ ἐκαθέζετο ἔξω, ἀποδυρμένος πάνυ τὸν σύτως ὅφθεντα αὐτῷ. Μετ' οὐ πολὺ δὲ τῆς συνάξεως ἀπολυθείσης, καὶ πάντων ἔξιντων, πάλιν κατευμάθανεν δὲ Παῦλος ἐκκατοντα, βευλόμενος¹⁹ γνῶναι οἵτι εξέρχονται· καὶ δρῦπον ἀνδρα ἔκεινον, τὸν μέλαν καὶ ζοφῶδες ἔχοντα τὸ πρὸν ἀλον τὸ σῶμα, ἐξερχόμενον ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας λαμπρὸν τῷ προσώπῳ, λευκὸν τῷ σώματι, καὶ τὸν δαίμονας μακράν που²⁰ ἀκολουθοῦντας, τὸν τε ἄγιον ἀγγελον ἐγγὺς αὐτοῦ παρεπόμενον²¹ καὶ χαίροντα ἐπὶ αὐτῷ σφύρα. Οὐ δὲ Παῦλος ἀναπτηδήσας μετὰ χαρᾶς, ἐθέσα εὐλογῶν τὸν Θεὸν, καὶ λέγων· Ω τῆς ἀράτου τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθότητος²²! Δραμάντων δὲ καὶ ἀναβὰς ἐπὶ βαθμοῦ ὑψηλοῦ, μεγάλῃ τῇ φωνῇ ἐλεγε· Δεῦτε καὶ ἰδετε τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ὡς φονερά καὶ πάσης ἐκπλήξεως δῖξια. Δεῦτε καὶ ἰδετε τὸν θέλοντα πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν. Δεῦτε προσκυνήσαμεν καὶ προσπέσωμεν αὐτῷ, καὶ εἰπωμεν· Σὺ μόνος δύνασαι ἀφαιρεῖν²³ ἀμαρτίας. Συνέτρεχον δὲ πάντες μετὰ σπουδῆς, τῶν λεγομένων ἀκοῦσαι βουλόμενοι. Καὶ συνελθόντων πάντων, διηγείτο δὲ Παῦλος τὰ δραθέντα αὐτῷ πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς ἐκκλησίας, καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν, καὶ τῇσι τὸν ἀνδρα ἔκεινον λέγειν τὴν αἰτίαν, δι' ἣν αὐτῷ τὴν τοσαύτην μεταβολὴν αἰτινίδιας δὲ Θεὸς ἐχαρίσατο. Οὐ δὲ ἀνθρωπὸς ἐλεγχθεὶς ὑπὸ τοῦ Παύλου, ἐνώπιον πάντων ἀνυποτόλως διηγείτο τὰ καθ' ἐπαυτὸν, λέγων· Ἐγὼ ἀνθρωπός εἰμι ἀμαρτωλός, φησί, καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦ χρόνου πορνείας συνέζων μέχρι τοῦ νῦν· εἰσελθὼν δὲ νῦν ἐν τῇ ἀγᾳθῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ, ἤκουσα τοῦ ἀγίου προφήτου Ἡσαίου ἀναγινεσκομένου, μᾶλλον δὲ τοῦ Θεοῦ λαλούντος δι' αὐτοῦ²⁴. Λούσασθε, κυθαροὶ γένεσθε, ἀφέστε τὰς ποιητὰς ὑμῶν ἀπὸ²⁵ τῶν καρδιῶν²⁶ ὑμῶν ἀπέτραντις τῶν ὄψιαλμῶν μου, μάθετε καλὸν ποιεῖν. Καὶ ἐάτιςτοι αἱ ἀμαρτίαι²⁷ ὑμῶν ὡς φοιτικοῦρ, ὡς χιόνα λευκαρῶ. Καὶ ἐάτιςτο θέλητε καὶ εἰσακούσητε μου, τὰ δέρατὰ τῆς γῆς γάρεσθε. Ἐγὼ δὲ, φησίν, δὲ πόρνος, ἐπὶ τῷ λόγῳ τοῦ προφήτου κατανυγεῖς τὴν ψυχήν, καὶ στενάξας ἐν τῇ διανοίᾳ μου, εἶπον πρὸς τὸν Θεὸν, διτι· Σὺ δὲ Θεός, δὲ ἐλόδων εἰς τὸν κόσμον ἀμαρτωλὸς σῶσαι, ἀντὶ νῦν διὰ τοῦ προφήτου σου ἐπιγγείλω, ταῦτα²⁸ καὶ εἰς ἐμὲ πλήρωσον τὸν

¹¹ Psal. xlvi. 9. ¹² I Tim. ii. 4. ¹³ Psal. xciv. 6. ¹⁴ Isa. 1. 16-19. ¹⁵ I Tim. i. 15. ¹⁶ Al. τούτης πολλά. ¹⁷ Al. εἰπαίν τὸ δραθέν δεδούτες μή. ¹⁸ Al. add. καὶ ἀπαγορεύσας τούτο. ¹⁹ Al. ins. σωπῶν κατ. ²⁰ Al. εἰδὼς μὲν οἵτι εἰσῆλθον, βουλ δέ. ²¹ Al. πολύ. ²² Al. ins. ἱλαρὸν τε καὶ πρόθυμον. ²³ Al. add. ὡς τὸν θελων αὐτοῦ οἰκτιρμῶν, καὶ τῆς ἀμέτρου αὐτοῦ χρηστήτητος. ²⁴ Al. ἀφίεναι. ²⁵ Al. ἐν αὐτῷ τῷ απέναντι. ²⁶ Al. ψυχῶν. ²⁷ Al. inscri. ἔργοις εἰς ἔργω.

²⁸ Al. ἀπέναντι. ²⁹ Al. ψυχῶν. ³⁰ Al. inscri. ἔργοις εἰς ἔργω.

ἀμαρτωλὸν καὶ ἀνάξιον. Ιδοὺ γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν δεῖ-
δωμεὶς σοι λόγον, συντάσσομαι δὲ, καὶ ἐκ καρδίας
ἔξομολογούμαι σοι, διεὶς οὐ μή πράξω ἔτι τι τῶν κα-
κῶν ¹¹. ἀλλὰ ἀποτάσσομαι πᾶσαν παρανομίαν ¹²,
καὶ δουλεύσω σοι ἀπὸ τοῦ νῦν ἐν καθαρῷ συνειδήσει.
Σήμερον, ὁ Δέσποτα, καὶ ἐκ τῆς ὥρας ταῦτης, δέξαι
με μετανοοῦντα, καὶ προσπίπτοντά σοι, καὶ ἀπεχθ-
μενον τοῦ λοιποῦ πάσης ἀμαρτίας. Ἐπὶ ταῦταις,
φησι, ταῖς συνθήκαις ἐξῆλθον ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας,
κρίνεις ἐν τῇ ἐμαυτοῦ ψυχῇ, μηχετί μηδὲν φαῦλον
τράξαι ἡπέναντι ¹³ τοῦ Θεοῦ. Ἀκούσαντες δὲ πάντες
ἐνεδόνων μιᾶς φωνῆς πρὸς τὸν Θεόν· Ὡς ἐμεγαλύνθη
τὰ ἔργα σου, Κύριε! πάντα ἐτοσφίᾳ ἐποίησας.
Γενώσκοντες τοίνυν, ὁ Χριστιανὸς, ἐκ τῶν θείων
Γραφῶν, καὶ ἐκ τῶν ἀγίων ἀποκαλύψεων, διηγεῖται
ὅτι οὐδὲν ἀγαθόν τε περὶ ¹⁴ τοὺς εἰς αὐτὸν γνησίως
καταρεύοντας, καὶ διὰ μετανοίας τὰ πρότερον αὐτοῖς
ἐπιτικεμένα διορθουμένους (26), καὶ διεὶς ἀποδίδωσι
πάλιν τὰ ἐπιγγελμένα ἀγαθά, οὐκ εἰσπραττόμενος
δίκαιας ὑπὲρ τῶν προτέρων ἀμαρτιῶν, μὴ ἀπελπίσω-
μεν τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας. Ήστερον γάρ διὰ Ἡσαΐου
τοῦ προφήτου ἐπαγγελματοῦ, τοὺς ἐν ἀμαρτίᾳς βεβορ-
βορωμένους πλύνειν, καὶ ὡς ἔριον καὶ ὡς χιόνα λευ-
κανεῖν, καὶ τῶν ἀγαθῶν τῆς ἀπουραντοῦ Ἱερουσα-
λήμ ἀξιοῦν· οὗτοις αὐθις διὰ τοῦ ἀγίου προφήτου
Ιεζεκιήλ, μεθ' ὅρκου ἡρᾶς πληροφορεῖ μὴ ἀπολλύειν·
Ζῶ γάρ, φησι, ἀλλεῖς Κέριος, δει τὸν βούλομαι τὸν
θεάτορα τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ
ἥγεται αὐτόρ.

Περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Πέτρου τοῦ τῶν Διον.

Πέτρος δὲ τῶν Διον πρεσβύτερος, εἴποτε ηὔχετο
μετά τινων, ἐπειδὴ διὰ τὴν ἱερωτύνην ἔμπροσθεν
Ισταοθεὶς ἡναγκάζεται, τῇ ταπεινωφροσύνῃ ἑαυτὸν
διέσω ἵστα ἔξομολογούμενος· ὡς εἰς τὸν βίον τοῦ ἀδελφοῦ
Ἀντωνίου γέγραπται. Τοῦτο ἐποίει, μπδένα λυπῶν.

Ἄρχῃ τοῦ Ρ στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ῥωμαίου.

α. ⁽¹¹⁾ Λοῦποτε μοναχός τις Ῥωμαῖος ¹⁵, καὶ ὥκη-
τον ἐν Σκήτει ἔγγυτερον τῆς ἐκκλησίας· εἶχε δὲ καὶ
ἴων διὰ τὸ πρεσβύτερον τὴν ἀσθένειαν αὐτῷ. Ιδὼν δὲ ὁ πρεσβύτερος
τὴν ἀσθένειαν αὐτῷ, καὶ μαθὼν ἐκ τοίς ἀνα-
ταύτους ἐστιν, εἴ τι ¹⁶ ὕκονόμει καὶ ἡρχετο εἰς τὴν
ἐκκλησίαν, ἐπεμπειν αὐτῷ. Καὶ ποιήσας εἰκοσιπέντε
ῃ ἐν Σκήτει, γέγονε διορατικός καὶ ὄνομαστός.
Ἀκούεται δέ τις τῶν μεγάλων Ἀλγυπτίων περὶ αὐτοῦ,
ἥθεν λεῖπεν αὐτὸν, προσδοκῶν σωματικήν τινα πολι-
τείαν περιστοτέραν εὑρεῖν ἐν αὐτῷ. Εἰσελθὼν δὲ
ἡσπάσατο αὐτὸν· καὶ ποιήσαντες εύχην ἐκάθισαν.
Θέλει δὲ αὐτὸν ὁ Ἀλγυπτίος φοροῦντα ἴματια τρυ-
φερά, καὶ χαράδριον (28) καὶ δέρμα ὑποκάτω αὐτοῦ,

¹¹ Pro, τι τῶν κακῶν, αἱ τοιοῦτον κακόν. ¹² Al. πάσην παρανομίαν. ¹³ Al. inser. τῶν δοθαλμῶν.
¹⁴ Al. πρᾶς. ¹⁵ Al. inser. μέγας γενήμενος τοῦ παλατίου. ¹⁶ Al. ins. ὁ Θεός. ¹⁷ Psal. ciii 24. ¹⁸ Isa.
xviii, 19. ¹⁹ Ezech. xviii, 52, 23; xxxiii, 11.

(26) Τοὺς διὰ μετανοίας τὰ πρότερον αὐτοῖς
ἐπιταυμέτρα διορθουμένους. Ήστιν, Pelagio inter-
pretante, eos qui per paenitentiam emendant priora
affecta. Proclive fuit emendant vertere in emundant.

(27) Vit. Patr. x. 76.

A et promitto tibi, quod posthac nihil mali perpetra-
turus sum; sed renuntio omni iniuriali; serviam
tibi jam inde cum pura conscientia. Hodie, Domine,
atque ex hac hora, suscipe me paenitentem, pro-
stratum coram te, qui deinceps abstinenturus sim ab
omni delicto. Cum his, inquit, promissis egressus
sum ab ecclesia, decernens animo meo, non am-
plius quidquam mali committere in conspectu Dei.
Quæ cum audiissent cuncti, una voce exclamaver-
rent ad Deum: Quam magnificata sunt opera tua,
Domine! Omnia in sapientia fecisti ²⁷. Igitur, o
Christiani, cognoscentes e divinis Scripturis sacris-
que revelationibus, quantam Deus habeat bonita-
tem erga eos qui ad ipsum sincere consurgunt, et
a prioribus peccatis suis emendant se per paen-
tentiam; quodque reddat iterum bona re promissa,
nec exigat paenas pro superioribus delictis; ne de-
speremus de nostra salute. Sicut enim per Isaiam
prophetam pollicitus est, lavaturum se peccatorum
luto immersos, et velut lanam ac nivem dealbatu-
rum, itemque bonis cœlestis Hierusalem donatu-
rum: ita rursus per sanctum prophetam Eze-
chielem, cum jurejurando nobis plenam fidem facit,
se non perditum eos. Ait quippe: Vivo ego, dicit
Dominus, quia nolo mortem peccatoris, quam converti
ipsam, et vivere ²⁸.

De abbe Petro Dii.

C Petrus Dii presbyter, si quando inter alios pre-
cabatur, cum ob sacerdotium ante eos stare com-
pelleretur, per humilitatem seipsum retro consti-
tuebat, confessionem faciens; quemadmodum in
vita abbatis Antonii scriptum est. Hoc faciebat,
contristans neminem.

Principium litteræ P.

De abbe patri Romano.

D I. (27) Venit aliquando monachus quidam Ro-
manus, et habitavit in Sceti juxta ecclesiam; ha-
buit quoque servum qui ei ministrabat. Videns
autem presbyter infirmitatem ejus, cum didicisset
quam splendide vixisset olim, quidquid conquisi-
rat, aut ad ecclesiam delatum fuerat, mittebat ei.
Is per annos viginti quinque mansit in Sceti, exstitit
que dignoscendi gratia prædictus, necnon nomine
celebris. Porro nonnullus magnorum Ægyptiorum,
audiens de illo, accessit ut videret, arbitratus in-
venturum se in homine corpoream aliquam vivendi
rationem extraordinariam. Itaque ingressus, salu-
tavit eum, factaque prece, conserderunt. Cernit

(28) Χαρδδριον. Verit Pelagius in libris impres-
sis hic, mattam vel budam de papyro. Sed antiquus
codex monasterii Corbeiensis habet, byrsam de pa-
pyro. Suessionensis autem, budam de papyro.

*Ægyptius illum delicatis vestibus induitum, atque mattam ac pelle sub eo, item parvum pulvinar; ad hæc nitidos habere pedes cum sandaliis. His visis, scandalum passus est, quod eo leci non talis esset agendi ratio, sed potius vitæ durities. Senex autem, utpote perspicacia donatus, intellexit ipsum offendum, aitque ministro suo: Fac nobis hunc diem festum, propter abbatem. Erat porro illi parum oleris; et coxit, cunctique tempus venisset, surgentes, comederunt. Habuit etiam senex parum vini propter infirmitatem suam; quod biberunt. Utque vespera advenit, recitarunt duodecim psalmos, postea ierunt cubitum. Pari modo noctu. Mane vero surgens *Ægyptius*, dicit ei: Ora pro me. Atque exiit, nulla percepta utilitate. Cæterum paucō post illius discessum tempore, senex qui vellet ei esse utilis, mittens revocavit eum. Et postquam rediisset, iterum suscepit illum lætus; tum interrogavit, hoc pacto: Cujus regionis es? Respondit: *Ægyptius* sum. Cujus vero urbis? Ille: Ego plane ex urbe non sum. Rogavit: Quodnam erat opus tuum in tuo vico? Excepit: Eram custos. Ait: Ubinam dormiebas? Ille: In agro. Habuisti, inquit, stratum sub te? Responsum dedit: Scilicet, ruri stragulum poenisse sub me? Sed quomodo? Humi. Iterum Romanus interrogavit: Et quo uteharis cibo in agro, aut quod vinum bibebas? *Ægyptius* rursus respondit: Estne cibus vel potus in agro? Romanus: Sed quomodo vivebas? *Ægyptius*: Manducabam paneum siccum, cumque poteram salamenti parum, bibebam autem aquam. Senex Romanus: Magnus labor. Estne vero in pago balneum, ut lavearni? *Ægyptius*: Nequaquam, sed in fluvio, quando libet. Postquam ergo exceperit ex eo senex hæc omnia, didicitque prioris vitæ ipsius ærumnas, cupiens ei prodesse, narravit prioris vitæ suæ in sæculo statum: referens: Me vides, nihil hominem; magnam urbem Romam patriam habeo, tum magnus exstisti in palatio imperatoris. Ut autem audivit *Ægyptius* sermonis initium, compunctione tactus est, auscultabatque sedulo quæ diceret. Iterum ait ei: Relicta ergo Urbe, veni in solitudinem hanc. Me rursus quem vides, magnas domos possedi, opes multas: contemptisque illis, subii parvam cellam hanc. Ego adhuc, quem cernis, lectos habui ex auro solido, pretiosis stragulis ornatos; pro quibus Deus dedit istam mattam cum ista pelle. Ad hæc, vestimenta mea magni pretii erant; et pro illis, gesto hæc vilia. Item, ad prandium meum, auri multum impendebatur: cuius vice tribuit mihi Deus hoc oluscum atque hunc parvum vini calicem. Erant præterea ministrantes pueri multi; et ecce illorum loco, inspiravit Deus huic seni ut ministret mihi. Insuper vice balnei, parum aquæ mitto in pedes meos; sandalia etiam gero ob debilitatem. Itidem, in locum musices et organorum, profero duodecim psalmos. Similiter*

A καὶ προσκεφάλαιον μικρόν· ἔχοντα δὲ καὶ τοὺς πόδας; καθαρούς μετὰ σανδαλίων· καὶ ταῦτα λόγων ἐσκανδαλίσθη, ὅτι ἐν τῷ τόπῳ οὐχ ὑπῆρχε τοιαύτη διαγωγή, ἀλλὰ μᾶλλον σκληραγγία. Καὶ διορατικὸς ὁν δὲ τέρων ἐνόησεν ὅτι ἐσκανδαλίσθη, καὶ λέγει τῷ ὑπηρετοῦντι αὐτῷ^{20.21}. Ποίησον ἡμῖν ἕορτὴν διὰ τὸν ἀβδὸν σῆμερον. Εὔκαιρης δὲ μικρὸν λάχανον, καὶ ἡψής· καὶ τῇ ὥρᾳ ἀναστὰντες ἔρχαντον. Εἶχε δὲ καὶ μικρὸν οἶνον διὰ τὴν ἀσθένειαν αὐτοῦ δέ γέρων· καὶ ἐπιον. Καὶ ὡς ἐγένετο δψὲ, ἔβαλον τοὺς δώδεκα φαλμούς, καὶ ἐκοιμήθησαν· δόμοις δὲ καὶ τὴν νύκτα. Ἀναστὰς δὲ τὸ²² πρῶτον δὲ Ἀλγύπτιος, λέγει αὐτῷ· Εὖξαι ὑπὲρ ἐμοῦ. Καὶ ἐξῆλθε μὴ ὧφεληθείς. Καὶ ὡς ἀπῆλθε μικρὸν, θέλων δέ γέρων ὧφελῆσαι αὐτὸν, πέμψας μετεκάλεσατο αὐτόν· καὶ ὡς ἤλθε, μετὰ χαρᾶς πάλιν ἐδέξατο αὐτὸν, καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν. λέγων· Ποίας χώρας εἰ; Καὶ λέγει· Αλγύπτιος. Ποίας δὲ πόλεως; Οἱ δὲ ἔφη· Ἐγὼ δλῶς οὐκ εἰμὶ πολίτης. Καὶ λέγει· Τί δὲ ἔργον σου εἰς τὴν κώμην σου; Καὶ λέγει· Τηρητής. Καὶ λέγει· Ποῦ ἐκοιμῶ; Οἱ δὲ εἶπεν· Εἰς τὸν ἄγρον. Εἶχε, φησι, στρωμνήν ὑποκάτω σου; Καὶ λέγει· Ναί, εἰς ἄγρον εἰχον θεῖναι στρῶμα ὑποκάτω μου; Ἀλλὰ πῶς; Εἶπε δέ· Χαμαι. Λέγεις αὐτῷ πάλιν· Καὶ τί εἰχες βρῶμα εἰς τὸν ἄγρον; Ηὶ ποιὸν οἶνον ἐπίνεις; Ἀποκριθῆ πάλιν· Ενι βρῶμα ηὶ πόμα εἰς ἄγρον; Ἀλλὰ πῶς ξέζες; φησι. Λέγει· Ήσθιον ξέρδον ἄρτον, καὶ εἰς εὑρισκον μικρὸν ταρίχειν, καὶ ὅδωρ. Ἀποκριθεὶς δὲ δέ γέρων εἶπε· Μέγας κόπος. Ενι δὲ καὶ βαλανεῖον εἰς τὴν κώμην, ἵνα λούησθε; Οἱ δὲ εἶπεν· Οὐχί· ἀλλὰ εἰς τὸν ποταμὸν δὲ θέλομεν. Ής οὖν εἰέλασεν²³ αὐτὸν δέ γέρων εἰς ταῦτα πάντα, καὶ ἔμαθε τοῦ προτέρου βίου αὐτοῦ τὴν θλίψιν, θέλων αὐτὸν ὧφελῆσαι, δηγήσατο αὐτῷ τὴν προτέραν αὐτοῦ διαγωγὴν τὴν ἐν τῷ κόδιμφ. λέγων· Εμὲ τὸν ταπεινὸν δὲ βλέπεις, ἐκ τῆς μεγάλης πόλεως· Ρώμης εἰμὶ, καὶ μέγας γέρονα εἰς τὸ παλάτιον τοῦ βασιλέως. Καὶ ὡς ἤκουε δέ Ἀλγύπτιος τὴν ἀφρήν τοῦ λόγου, κατενύγη, καὶ ἤκουεν ἀκριβῶς τὰ λεγόμενα παρ' αὐτοῦ. Πάλιν δὲ λέγει αὐτῷ· Κατέλιπον οὖν τὴν πόλιν, καὶ ἤλθον εἰς τὴν ἔρημον ταύτην· καὶ πάλιν ἐμὲ δὲν βλέπεις, οἴκους μεγάλους εἰγον καὶ χρήματα²⁴ πολλά· καὶ καταφρονήσας αὐτῶν, ἤλθον εἰς τὸ μικρὸν κελλίον τοῦτο· καὶ πάλιν ἐμὲ δὲν βλέπεις, κραβδάτους εἰχον δλοχρύσους, ἔχοντας πολυτίμους στρωμνάς· καὶ ἀντί αὐτῶν, δέδωκε μοι δὲ θεδες τὸ χαράδριον τοῦτο καὶ τὸ δέρμα· πάλιν τὰ ἐνδύματα μου πολλῆς τιμῆς ἀξια ἦν· καὶ ἀντὶ ἐκείνων, φορῶ τὰ εὐτελῆ ταῦτα ἴματα· πάλιν εἰς τὸ δριστόν μου πολὺ χρυσὸν ἀνηλίσκετο· καὶ ἀντὶ ἐκείνου, δέδωκε μοι δὲ θεδες τὸ μικρὸν λάχανον τοῦτο, καὶ τὸ μικρὸν ποτήριον τοῦ οἴνου. Ήσαν δὲ οἱ ὑπηρετοῦντες μοι παιδεῖς πολλοί· καὶ ιδοὺ ἀντί ἐκείνων, κατένυξεν δὲ θεδες τὸν γέρωντα τοῦτον ὑπηρετῆσαι μοι· ἀντὶ δὲ βαλανεῖου, βάλλω τὸ μικρὸν ὅδωρ εἰς τοὺς πόδας μου, καὶ τὰ σανδάλια διὰ τὴν ἀσθένειάν μου· πάλιν ἀντὶ μουσικῶν καὶ κιθαρῶν, λέγω τοὺς δώδεκα φαλμούς· δόμοις καὶ τὴν νύκτα, ἀντὶ τῶν ἀμαρτιῶν

^{20.21} Al. αὐτῷ. ²² Al. τῷ. ²³ Al. ξέβαλεν. ²⁴ Al. πράγματα.

ῶν ἐποίουν, δρτὶ μετὰ ἀναπαύσεως ποιῶ μικράν μου λειτουργίαν. Παραχαλῶ οὖν σε, ἀδελφὲ, μή σκανδαλίσῃς εἰς τὴν ἀσθένειάν μου. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Αἴγυπτος, εἰς ἔσυνθην ἐλθὼν, εἶπε· Οὐαὶ μοι, ὅτι ἀπὸ πολλῆς θλίψεως τοῦ κόσμου εἰς ἀναπαύσιν ἥλθον, καὶ ἡ οὐκ εἰχον τότε, νῦν ἔχω· σὺ δὲ ἀπὸ πολλῆς ἀναπαύσεως εἰς θλίψιν ἥλθες, καὶ ἀπὸ πολλῆς δόξης καὶ πλούτου ἥλθες εἰς ταπείνωσιν καὶ πτωχείαν. Πολλὰ δὲ ὡφεληθεῖς ἀπῆλθες, καὶ ἐγένετο αὐτοῦ φόνος, καὶ παρέβαλσεν αὐτῷ συγκόνως δι' ὑφέλειαν· ἦν γάρ ἀνὴρ διαχριτικός, καὶ πλήρης εὐωδίας τοῦ ἄγιου Πνεύματος.

β. Ὁ αὐτὸς εἶπεν, ὅτι ἡν τις γέρων ἔχων καλὸν μαθῆτην· καὶ ἀπὸ διηγωρίας ἔβαλεν αὐτὸν ἔξω²⁵ μετὰ τῆς μηλωτῆς αὐτοῦ. Ὁ δὲ ἀδελφὸς ὑπέμεινεν ἔξω καθῆμενος. Καὶ ἀνοίξας ὁ γέρων, εὗρεν αὐτὸν καθήμενον, καὶ ἔβαλεν αὐτῷ μετάνοιαν, λέγων· Ὡ πάτερ, ἡ ταπείνωσις τῆς μαχροθυμίας σου ἐνίκησε τὴν ἐρήμην διηγωρίαν. Δεῦρο ἔσω· ἀπὸ τοῦ νῦν σὺ γέρων εἶ καὶ Πατήρ, ἐγώ δὲ νεώτερος καὶ μαθῆτης.

Περὶ τοῦ ἀδελφᾶ 'Ρούφου.

α'. Ἀδελφὸς ἡρώτης τὸν ἀδελφὸν 'Ρούφον· Τί ἐστιν τρυχία, καὶ τις ἡ ὡφέλεια αὐτῆς; Ὁ δὲ γέρων λέγει αὐτῷ· Ἡσυχία ἐστί, τὸ καθεσθῆναι ἐν τῷ κελλίῳ μετὰ φόδου καὶ γνώσεως Θεοῦ, ἀπεκόμενος μνησικάκις καὶ ὑψηλοφροσύνης. Ἡ τοιαύτη ἡσυχία γεννήτρια οὖτα πασῶν τῶν ἀρετῶν, φυλάσσει τὸν μοναχὸν ἀπὸ τῶν πεπυρωμένων βελῶν τοῦ ἔχθροῦ, μή ἔωσα εὐτὸν τιτρώσκεσθαι ὑπὸ αὐτῶν. Ναὶ, ἀδελφὲ, ταύτην κτήσαι, μνημονεύων τῆς ἔξθου τοῦ θανάτου σου, ὅτι οὐκ οἰδας ποιός ὥρας δὲ κλέπτης ἔρχεται. Λοιπὸν οὐν, νῆφες περὶ τῆς ἰδίας ψυχῆς.

β'. Εἶπεν ὁ ἀδελφὸς 'Ρούφος, ὅτι ὁ καθῆμενος ἐν ὑποταγῇ πατέρος πνευματικοῦ, πλείονα μισθῶν ἔχει τοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ καθ' ἔσυνθην ἀναχωροῦντος. Ἐλέγε δὲ οὔτος, ὅτι διηγήσατό τις τοὺς Πατέρων, λέγων, ὅτι Εἴδον τέσσαρα τάγματα ἐν τῷ οὐρανῷ· τὸ πρῶτον τάγμα, ἀνθρωπος ἀσθενῶν καὶ εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ· τὸ δεύτερον τάγμα, διὰ τὴν φιλοξενίαν διώκων καὶ εἰς τοῦτο ἴσταμενος, καὶ διακονῶν· τὸ τρίτον τάγμα, διὰ τὴν ἐρημον οἰωκῶν καὶ μή βλέπων ἀνθρώπουν· τὸ τέταρτον τάγμα, διὰ τὴν ὑποταγῇ καθῆμενος πατέρος καὶ ὑποτασσόμενος αὐτῷ διὰ τὸν Κύριον. Ἐφόρει δὲ διὰ τὴν ὑπακοὴν μανιάκην χρυσοῦν καὶ γοργόνα, καὶ πλείονα τῶν ἀλλων δόξαν εἰχεν (29). Ἐγὼ δὲ, φησι, εἶπον τῷ δημητροῦ με, ὅτι Πώς οὗτος δι μικρότερος παρὰ τοὺς ἀλλούς πλείονα δόξαν ἔχει; Ὁ δὲ ἀποκρίθεις εἶπε μοι· Ἐπειδὴ δι τὴν φιλοξενίαν διώκων ιδίᾳ θελήματι ποιεῖ· καὶ δι εἰς τὴν ἐρημον ὃν ιδίῳ θελήματι ἀνεχίρησεν· οὕτος δὲ δι τὴν ὑπακοὴν ἔχων.

²⁹ Αἱ. ins. τῆς Θύρας. ²⁸ Ephes. vi. 16. ²⁷ Luc. xii. 39.

(29) Ἐφέρει δὲ διὰ τὴν ὑπακοὴν μανιάκην χρυσοῦν καὶ γοργόνα, καὶ πλείονα τῶν ἀλλων δόξαν εἰχεν. Joannes Meursius voce Γοργώρ cited ex libro i Collectaneorum Pauli monachi, γοργώρ, eteturque de significatione sibi non liquere. Ego

A noctu, pro peccatis quae committebam, modo cum quiete parvum meum officium recito. Itaque obseruo te, abba, ne offendaris mea imbecillitate. His auditis, Αἴγυπτιος, ad se rediens, dixit: Væ mihi quod a multa saeculi calamitate, in statum comindum veni; quæque tunc non habebam, nunc habeo: tu vero a multa commoditate, venisti ad vexationem; a multa gloria et divitiis ad dejectionem et paupertatem. Itaque ingenti cum animæ emolumento discessit, factusque est illius amicus, et frequenter ad eum proficiscebatur, utilitatis causa. Erat enim vir in discernendo eximius, plenus fragrantia Spiritus sancti.

B 2. Is ipse retulit: Erat quidam senex, qui præclarum discipulum habebat; quem ex pusilli animi vitio ejecit cum melote sua. At frater permansit foras sedens. Postea senex aperiens, invenit illum sedentem. Itaque inclinato in portentis modum corpore, dixit ei: Pater, humilitas patientie tuæ vicit pusillanimitatem meam atque despicationem. Veni intro: ex hoc tempore, tu senex eris et Pater, ego vero junior ac discipulus.

De abbate Rufe.

C 1. Frater interrogavit abbatem Rufum, quid esset quies, et quænam illius utilitas. Senex autem dixit ei: Quies est, sedere in cella cum timore ac notitia Dei, abstinendo ab injuriarum memoria et elatione animi. Hæc quies, cum omnium virtutum sit genitrix, conservat monachum ab igneis telis inimici²⁶, nec sinit per ea vulnerari. Utique, frater, illam posside, memor exitus mortis tuæ; quia nescis qua hora sur veniet²⁷. Deinceps igitur, vigila pro anima tua.

D 2. Dixit abbas Rufus: Qui manet in obedientia patris spiritualis, majorem mercedem repositam habet quam qui in eremum secessit proprio nutu. Addidit idem narrationem cuiusdam e Patribus, hancē: Vidi quatuor ordines in cœlo. Primus ordo, homo qui ægrotat gratiasque agit Deo; secundus ordo, qui hospitalitatem sectatur, atque eo in negotio stat et ministrat; tertius ordo, qui solitudinem sequitur, nec quemquam videt; quartus denique, homo in Patris obedientia sedens, eique subjectus propter Dominum. Porro obedientia ejusmodi præditus, gestabat torquem aureum, cum clypeo, majorique præ ceteris gloria fulgebat. Ego vero, inquit, dixi ei qui me ducebat: Quare iste minor super alios gloriam consecutus est? Ille respondit: Quoniam qui hospitalitatem sectatur, sponte sua id agit; qui pariter commoratur in eremo, recessit ex voluntate sua; hic autem qui

vero γοργόνα quod inveni retineo, ac interpretor clypeum, ob decantatissimam Gorgonia fabulam, et propter verba Hesychii: Γοργόνες αἰγίδες οἱ δὲ τὰ ἐπὶ τῶν αἰγίδων πρόσωπα.

obedientiam obtinet, cunctis suis voluntatibus reglatis, pendet a Deo, atque a suo Patre. Hujus rei gratia plus gloria quam ceteri accepit. Propterea, filii, bona est obedientia, cum propter Dominum suscipitur. Ex parte perceptis, filii, virtutis istius parvum vestigium. O obedientia, cunctorum fidelium salus! o obedientia, mater omnium virtutum! o obedientia, regni inventrix! o obedientia, quae caelos aperis, ac homines e terra elevas! o obedientia, omnium sanctorum nutrix, cuius lac suixerunt, et per quam evaserunt perfecti! o obedientia, contubernialis angelorum!

De abbe Romano.

Cum abbas Romanus moriturus esset, congregati circa illum discipuli ejus, postulaverunt: Quomodo oportet regi nos? Senex vero respondit: Non memini me unquam dicere alicui vestrum ut quidpiam ficeret, quin prius animo statuisse, non irasci, si non fecisset quod fieri aiebam: atque sic per totum nostrum tempus, cum pace habitavimus.

Principium litteræ Σ.

De abbate Siso.

1. (30) Frater injuria affectus ab alio fratre, venit ad abbatem Sisoem, et dixit ei: Injuriam passus sum ab aliquo fratre, ac volo nescipsum ulcisci. Senex vero horabatur, his verbis: Nequaquam, fili; sed potius Deo relinquere ultionis partes. Excepit ille: Non cessabo, donec vindicavero me. Tum senex, Oremus, inquit, frater. Surgensque ait: Deus, nou amplius egemus ut nostri curam suscipias; nos enim acceptæ injuriae poenas exigimus. Hoc igitur audito, frater procidit ad pedes senis, dicens: Non amplius contendeo cum fratre. Ignosce mihi, abba.

2. (31) Frater ita interrogavit abbatem Sisoem: Quid faciam? quia ad ecclesiam occurro, ubi saepe agape celebratur, et retinent me. Ait illi senex: Res est laboriosa. Igitur Abraham discipulus ejus percontatus est: Si fiat occursus in Sabbato vel Dominica, et frater biberit tres calices, num multum est? Respondit senex: Si non sit Satanás, multum non est.

3. (32) Discipulus abbatis Sisois dicebat ei: D Pater, senuisti, abeamus jam prope terras habitatas. Ait senex: Ubi non est mulier, illic pergamus. Tum discipulus: Et quis locus est non habens mulierem, nisi eremus? Senex: In eremum ducito me.

4. (33) Frequenter discipulus abbatis Sisois aiebat: Abba, surge, manducemus. Ille ad eum: Non comedimus, illi? Respondebat: Non, Pater. Tum seuer: Si non comedimus, affe, et cibum capiemus.

³⁰ Al. Σισώτι. ³¹ Al. Σισόνι. ³² Al. Σισώνην τὸν Θηραῖον. ³³ Al. τοῦ ὁ δεῖνα. ³⁴ Al. ὑπέρ. ³⁵ Al. ισθίωμεν.

(30) *Vit. Patr. xvi, 10.*

(31) *Vit. Patr. iv, 27.*

Α πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ καταλείψας, χρέωται: τῷ Θεῷ καὶ τῷ Ιδίῳ Πατρὶ· ἐνεκα τούτου πλείστα δίξεν Εἰας παρὰ τοὺς δάλους. Διὰ τοῦτο, ὡς τέκνα, καὶ ἡ ὑπακοὴ ἡ διὰ τὸν Κύριον γινομένη. Ἡκούσατε, τέκνα, ἐκ μέρους, τοῦ κατορθώματος τούτου ὀλίγον τι Γιγαντοῦ. Οὐ ὑπακοὴ σωτηρία πάντων τῶν πιστῶν! ὡς ὑπακοὴ βασιλείας εὑρέτις! ὡς ὑπακοὴ οὐρανούς ἀνοίγουσα, καὶ ἀνθρώπους ἀπὸ γῆς ἀνάγουσα! ὡς ὑπακοὴ πάντων τῶν ἀγίων τροφὲ, ἐξ ἧς ἐθήλασαν, καὶ διὰ σοῦ ἐτελειώθησαν! ὡς ὑπακοὴ σύνοικε ἀγγέλων!

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Ῥωμανοῦ.

Μέλλοντος τοῦ ἀββᾶ Ῥωμανοῦ τελευτὴν, συνήχθησαν πρὸς αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες αὐτῷ· Πῶς ὁ φειδομενὸς διοικηθήναι; Οὐ δὲ γέρων εἰπεν· Οὐδέποτε οἰδα εἰπόντινι οὐδὲν ποιήσας τῇ ποτε, εἰ μὴ πρότερον ἐποίησα τὸν λογισμὸν, μὴ δργισθῆναι ἐπειδὴ μὴ ποιήσῃ δὲ εἰπον γενέσθαι· καὶ οὕτως δίλον τὸν χρόνον ήμῶν ὡχησάμεν μετ' εἰρήνης.

'Αρχὴ τοῦ Στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ ³⁶ Σισόνη.

α'. Ἀδελφὸς ἀδικηθεὶς ὑπὸ ἑτέρου ἀδελφοῦ, ἤλθε πρὸς τὸν ἀββᾶν Σισόνην³⁶, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἡδικήθην παρὰ τίνος; ἀδελφοῦ, κάγὼ θέλω ἐμπιπόντον ἐκδικήσας· Οὐ δὲ γέρων παρεκάλει αὐτὸν, λέγων· Μή, τέκνον, καταλέιψον δὲ μᾶλλον τῷ Θεῷ τὰ τῆς ἐκδικήσεως. Οὐ δὲ Ελεγεν· Οὐ παύσομαι· ἔως οὐδὲ καταδικήσω ἐμαυτὸν. Εἰπε δὲ δὲ γέρων· Εὔχωμεθα, ἀδελφέ. Καὶ ἀναστὰς εἰπεν δὲ γέρων· Οὐ Θεός, οὐκ ἔτι σοι ἔχομεν χρειαν φροντίζειν περὶ³⁷ ήμῶν· ήμεις γάρ τὴν ἐκδίκησιν ἐσυτῶν ποιοῦμεν. Τούτο οὖν ἀκούσας δὲ ἀδελφὸς, ἐπεισ παρὰ τοὺς πόδας τοῦ γέροντος, εἰπών· Οὐκ ἔτι δικάζομαι μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ, συγχώρεσθον μοι, ἀδελφό.

β'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀββᾶν Σισόνην, λέγων· Τί ποιήσω; στὶς ἀπαντῶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πὸ λάκις γίνεται ἀγάπτη, καὶ χρητοῦσί με. Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Κόπον ἔχει τὸ πρᾶγμα. Λέγει οὖν Ἀβραὰμ δι μαθητῆς αὐτοῦ· Ἐδεν γένηται ἀπάντησις ἐν σαββάτῳ ἡ ἐν Κυριακῇ, καὶ πήγη ἀδελφὸς τρία ποτήρια, μὴ πολλά ἔστι; Λέγει δὲ γέρων· Ἐὰν οὐκ ἔστι Σατανᾶς, πολλὰ οὐκ ἔστιν.

γ'. Ἐλεγεν δὲ μαθητῆς τοῦ ἀββᾶ Σισόνη πρὸς αὐτὸν· Πάτερ, ἐγγράσας, ἀπέλθωμεν ἐγγῆς τῆς οἰκουμένης, λοιπόν. Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Οἶποι οὐκ ἔνι γυνὴ, ἐκεῖ ἀπέλθωμεν. Λέγει αὐτῷ δὲ μαθητῆς αὐτοῦ· Καὶ ποῦ ἔστι τόπος δὲ μὴ ἔχων γυναῖκα, εἰ μὴ ἔρημος; Λέγει οὖν δὲ γέρων· Εἰς τὴν ἔρημον ἔρον με.

δ'. Πολλάκις Ἐλεγεν δὲ μαθητῆς τοῦ ἀββᾶ Σισόνη· Ἄβδε, ἀνάστα, φάγωμεν. Οὐ δὲ πρὸς αὐτὸν Ελεγεν· Οὐκ ἐφάγομεν, τέκνον; Οὐ δέ· Οὐχι, Πάτερ. Καὶ Ελεγεν δὲ γέρων· Εἰ οὐκ ἐφάγομεν, φέρε, καὶ ἐσθίομεν³⁸.

(32) *Vit. Patr. ii, 13.*

(33) *Vit. Patr. iv, 38.*

ε'. Εἶπε ποτε ὁ ἀδελφὸς Σισόης μετὰ παρῆσίας· Αἴδου τριάκοντα ἔτη ἔχω, μηχετὶ δέδμενος τοῦ θεοῦ περὶ ἀμαρτίας· ἀλλὰ τοῦτο εὐχομαι, λέγων· Κύριε Ἰησοῦ, σκέπασόν με ἀπὸ τῆς γλώσσης μου· καὶ ἦν· νῦν καθ' ἡμέραν πίπτω δι' αὐτῆς καὶ ἀμαρτάνω.

ζ'. Ἀδελφὸς εἶπε τῷ ἀδελφῷ Σισόῃ· Πῶς οὐκ ἀναχωροῦσι τὰ πάθη ἀπ' ἐμοῦ; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Τὰ σκέψη αὐτῶν ἐνδοθέν σου εἰσιν· δὸς αὐτοῖς τὸν ἄρρεναν αὐτῶν, καὶ ὑπάγουσιν.

η'. Ἐκάθητο ποτε ὁ ἀδελφὸς Σισόης εἰς τὸ δρός τοῦ ἀδελφοῦ Ἀντωνίου³⁴· καὶ χρονίσαντος τοῦ διακονητοῦ αὐτοῦ ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν, ἦνς μηνῶν δέκα οὐκ εἰδεν ἀνθρώπον. Περιπτῶν δὲ ἐν τῷ ὅρε, εὑρίσκει Φαρανίτην ἀγρεύοντα³⁵· διγρια ζῶα· καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Πόθεν ἔρχῃ; καὶ πάσον χρόνον ἔχεις ὧδε; Οὐ δὲ ἔφη· Φύσει, ἀδελφό, ἔχω ἐνδεκα μῆνας ἐν τῷ ὅρε τούτῳ, καὶ οὐκ εἰδον δινθρώπον εἰ μὴ σέ. Ἀκούσας δὲ ὁ γέρων ταῦτα, εἰσελθὼν εἰς τὸ κελλίον, ἔτυπεν ἐαυτὸν, λέγων· Ἰδού, Σισόη, ἐνόμισας τίποτε πεποιήκας· καὶ οὐδὲ ὡς ὁ κοσμικὸς οὗτος ἀκμήν πεποιήκας.

η'. Ἐγένετο προσφορὰ εἰς τὸ δρός τοῦ ἀδελφοῦ Ἀντωνίου, καὶ εὑρέθη ἐκεῖ κνίδιον οἴνου³⁶· καὶ λαβὼν εἰς τῶν γερόντων μικρὸν ἀγγεῖον καὶ ποτήριον, ἀπήνεγκε πρὸς τὸν ἀδελφὸν Σισόην, καὶ ἐδωκεν αὐτῷ, καὶ ἔπιεν. Ὁμοίως καὶ δεύτερον, καὶ ἐδέξατο. Παρέσχεν αὐτῷ καὶ τρίτον, καὶ οὐκ ἐλασσεν, εἰπών· Παύσαι, ἀδελφὲ, η οὐκ οἰδας διε έστι Σατανᾶς;

η'. Παρέβαλε τις τῶν ἀδελφῶν πρὸς τὸν ἀδελφὸν Σισόντα, εἰς τὸ δρός τοῦ ἀδελφοῦ Ἀντωνίου· καὶ λαλούντων αὐτῶν, ἔλεγε τῷ ἀδελφῷ Σισόῃ· Αρτὶ οὐκ ἔφθασας εἰς τὰ μέτρα τοῦ ἀδελφοῦ Ἀντωνίου, Πάτερ; Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Εἰ είχον ἔνα τῶν λογισμῶν τοῦ ἀδελφοῦ Ἀντωνίου, ἐγινόμην διος ὡς πῦρ· πλὴν οἰδα δινθρώπον, διε μετὰ καμάτου δύναται βαστάσαι τὸν λογισμὸν αὐτοῦ.

η'. Ἡλθέ ποτε τις τῶν Θηβαίων πρὸς τὸν ἀδελφὸν Σισόντα³⁷, θέλων γενέσθαι μοναχός. Καὶ ἥρωτησεν αὐτὸν ὁ γέρων, εἰ ἔχει τινὰ³⁸ ἐν τῷ κόσμῳ. Οὐ δὲ ἔφη· Ἐγώ ἔνα οἰδίον. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ὑπαγε, βέβην αὐτὸν εἰς τὸν ποταμὸν, καὶ τότε γίνη μοναχός. Μηδ οὖν ἀπῆλθε³⁹ βέβηι αὐτὸν, ἐπεμφεν ὁ γέρων ἀδελφὸν τοῦ κωλύσαι αὐτὸν⁴⁰. Λέγει δὲ ὁ ἀδελφὸς· Παύσαι, τί ποιεῖς; Οὐ δὲ εἶπεν· Οἱ ἀδελφοὶ μοι εἶπε βέβηι αὐτὸν.

³⁴ Al. ins. τοῦ. ³⁵ Al. adid. μόνος. ³⁶ Al. θηρεύοντα. ³⁷ Al. τις πρὸς τὸν ἀδελφὸν Σισόντη τὸν Θηβαῖον.
³⁸ Al. τι ποτε. ³⁹ Al. inser. τοῦ. ⁴⁰ Al. præp. ως δὲ ἐπῆρεν βέβηι αὐτὸν.

(34) *Kyriōr olrou.* Quamvis nec alibi repertum vocem κνίδιον, nec difficile sit emendare δύλεῖον, quod est diminutivum ex δύος, id est *asellus*, *vas vinarium*, ut observatum fuit a viris doctis; non ausus tamē sum quidquam sine scripti aliquibus auctoritate mutare, quia innumera existere nominata vasorum et mensurarum, atque in iis plurima partium auctoribus non memorata, partim a me aut non lecta, aut non adnotata. Pelagius ex sensu transtulit: *modicum vini*. Sed scribendum *cnidium vini*, ex ms. *Fossatensi*, in quo legitur, *cnidium vini*. Addo nunc ista relegens, suspicionem meam ad locum qui in Appendix ad *Vitas Patrum* legitur

A 5. (35) Pronuntiavit aliquando cum fiducia abbas Sisoës: Considē; ecce a triginta annis non amplius deprecor Deum propter delictum, sed ad hunc modum precor: Domine Jesu, protege me a lingua mea: atque hucusque prolabor quotidie per eam, et pecco.

6. (36) Frater dixit abbatī Sisoī: Quare non rediunt a me affectus? Ait illi senex: Vasa eorum intra te sunt. Da eis pignus suum, et discedent.

7. (37) Residebat aliquando abbas Sisoës in monte abbatis Antonii; et moram faciente ministro ejus, nec veniente ad eum, non vidit hominem ad menses decem. Ambulans autem in monte, reperit Pharanitem venantem feras. Qui senex: Unde, inquit, venis? et a quanto tempore versaris hic? Ille respondit: Vere, abba, a mensibus undecim in hoc monte dego, nec vidi hominem praeter te. Quibus auditis, senex ingressus in cellam, percutiebat se, En Sisoës, inquiens, existimasti te aliquid fecisse; atqui nec sicut iste saecularis ɔdhuc fecisti.

8. (38) Celebrata est oblatio in monte abbatis Antonii, illicique inventum est doliolum vini; unus vero e senibus accipiens parvum vas cum calice, detulit ad abbatem Sisoem, deditque ei, qui bibit. Similiter fecit secundo, et suscepit. Praebuit eidem tertia vice, nec accipere voluit, dicens: Desine, frater; an nescis quod Satanás sit?

9. (39) Convenit aliquis fratrum abbatem Sisoem in montem abbatis Antonii, et inter loquendum dixit: Nondumne pervenisti, Pater, ad mensuram abbatis Antonii? Ait illi senex: Si vel unam cogitationem abbatis Antonii haberem, totus evaderem instar ignis: verum tamen novi hominem, qui licet cum labore, potest ferre cogitationem suam.

10. (40) Venit aliquando Thebæorum quidam ad abbatem Sisoem, desiderans monachum prositri. Interrogavit eum senex, utrum aliquem ad se pertinentem haberet in sæculo. Respondit ille: Habeo filium. Tum senex: Wade, projice eum in flumen, tuncque fies monachus. Cum igitur discessisset, ut proiceret, misit senex fratrem, qui prohiberet illum. Dicit frater: Desine; quid agis? Ille exce-

D p. 1000, n. 3: *Accipe tecum unum vasculum chindii vini*, et da ricino, scilicet in margine ad vocem *vasculum positum* fuisse aliquando ex Græcis nomen κνίδιον, illud postea mutatum in κνίδου, hincque processisse *cnidii*, ac deinde *Chnidii* et *Chindii*. Hoc cui non placuerit, habet Rosweydi hominis docti emendationem, *Chydæi*.

(35) *Vit. Patr.* iv, 59.

(36) *Vit. Patr.* x, 68; *Doroth. Doctr.* 45.

(37) *Vit. Patr.* iii, 5.

(38) *Vit. Patr.* iv, 56.

(39) *Vit. Patr.* xv, 44.

(40) *Vit. Patr.* xiv, 8; *Cass. Coll.* 4, c. 27.

pit : Abbas jussit ut projicerem. Itaque ei frater : Sed modo vetuit projicerem. Et relicto eo, accessit ad senem, factusque est probus monachus propter ubedientiam suam.

11. (41) Frater interrogavit abbatem Sisoem, an pari modo veteres persecutus fuerit Satanás. Et ait illi senex : Nunc magis, quia tempus ejus appropinquit, atque conturbatur.

12. (42) Tentatus est aliquando a dæmone Abraham discipulus abbatis Sisois ; et vidit senex quod cecidisset. Itaque surgens expandit manus in colum, dixitque : Deus, velis nolis, non dimitto te, nisi curaveris eum. Statimque medelam consecutus est.

13. (43) Percontatus est frater de abbatе Sisoе, hunc in modum : Agnosco memoriaи Dei permanere apud me. Ait illi senex : Non magna res est, cogitationem tuam cum Deo esse; sed magnum est, conspicere se tanquam omni creatura inferiorem. Id enim corporeo labore junctum, dedit ad habitum humilitatis.

14. (44) Referebant de abbate Sisoе, quod quando morti proximus fuit, sedentibus circa eum Patribus, vultus ejus resplenduit tanquam sol ; dixitque illis : Ecce abbas Antonius venit. Paulo post : En, inquit, venit prophetarum chorus. Iterumque facies ejus majorem in modum resulsiit. Et ait : En, chorus apostolorum accessit. Adhucque os ejus duplo fulgentius evasit. Ecce autem ipsum, quasi cum quibusdam loquentem. Itaque rogaverunt eum senes, dicentes : Cuius quo disseris, Pater ? Respondit : Angeli venerunt, ut me assumant; et obsecro, ut permittat paululum agere pœnitentiam. Excipiunt senes : Non eges pœnitentia, Pater. Tum senex ad ipsos : Revera, non mihi conscious sum, quod pœnitentia initium posuerim. Intellekerunt vero omnes, eum esse perfectum. Iterum facies illius subito facta est velut sol : ex quo territi sunt cuncti. Ait illis : Videte, Dominus venit, dicens : Afferte mihi electionis vas eremi. Statimque tradidit spiritum. Ac evasit tanquam fulgor, nec non repletus est totus locus bono odore.

15. (45) Profectus est abbas Adelphius episcopus Nilopoleos ad abbatem Sisoem in montem abbatis Antonii. Cumque discessuri essent, antequam iter aggredierentur, curavit ut a mane comederent : erat autem jejunii dies. Postquam ergo posuerunt mensam, ecce fratres pulsant. Dixit discipulo suo : Tradite illis parvam pullem, quia defatigati sunt. Ait ei abbas Adelphius : Sine utique, ne dicant,

¹¹ Al. δοκιμάτας. ¹² Al. μου τῷ Θεῷ παραμένει. ¹³ Al. τόπος.

A Λέγει οὖν ὁ ἀδελφός· Ἀλλὰ πάλιν εἶπε, μὴ διῆται αὐτὸν. Καὶ καταλιπὼν αὐτὸν, ἤλθε πρὸς τὸν γέροντα· καὶ γέγονε δόκιμος¹¹ μοναχὸς διὰ τὴν ὑπακοὴν αὐτοῦ.

ια'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Σισόνην, λέγων· Ἄρα οὗτος ἐδίωκεν ὁ Σατανᾶς τοὺς ἄρχαίους; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ἀρτὶ πλέον, στὶς ὁ καιρὸς αὐτοῦ ἤγγισε, καὶ ταράσσεται.

ιβ'. Ἐπειράσθη ποτὲ Ἀδραὰμ ὁ μαθητὴς τοῦ ἀδελφοῦ Σισόνη ἀπὸ δαιμονοῦ· καὶ εἰδεν δέ γέρων στὶς πέπτωκεν, καὶ ἀναστὰς ἐξέτεινε τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν, λέγων· Θεὸς, θελεῖς, οὐ θελεῖς, οὐκ ἀφῶ σε, ἐάν μὴ αὐτὸν θεραπεύσῃς. Καὶ εὐθέως ἐθεραπεύθη.

ιγ'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Σισόνην, λέγων· Οὐρῶ ἔμαυτὸν, στὶς ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ παραμένει μοι¹². Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Οὐκ ἔστι μέγα, τὸ εἶναι τὸν λογισμὸν σου μετὰ τοῦ Θεοῦ· μέγα δὲ ἔστι, τὸ ἔμαυτὸν ὄρχην ὑποκάτω πάστης τῆς κτίσεως. Τοῦτο γάρ καὶ ὁ σωματικὸς κόπος ὅδηγει εἰς τὸν τῆς ταπεινοφροσύνης τρόπον (46).

ιδ'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Σισόνη, στὶς δτε ἔμελλε τελευτὴν, καθημένων τῶν Πατέρων πρὸς αὐτὸν ἔλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος· καὶ λέγει αὐτοῖς· Ἰδοὺ ὁ ἀδελφὸς Ἀντωνίος ἤλθε. Καὶ μετὰ μικρὸν λέγει· Ἰδοὺ ὁ χορὸς τῶν προφητῶν ἤλθε. Καὶ πάλιν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ περισσῶς¹³ ἔλαμψε· καὶ εἶπεν· Ἰδοὺ ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων ἤλθε. Καὶ ἐδιπλασίασε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πάλιν· καὶ ίδού αὐτὸς ὡς μετά τινων λαλῶν. Καὶ ἐδεήθησαν αὐτοῦ οἱ γέροντες, λέγοντες· Μετὰ τίνος ὀμιλεῖς, Πάτερ; Οὐ δέ ἔφη· Ἰδοὺ ἄγγελοι ἤλθον λαβεῖν με, καὶ παρακαλῶ ἵνα ἀφεθῶ μετανοῆσαι μικρόν. Καὶ λέγουσιν αὐτῷ οἱ γέροντες· Οὐ χρείαν ἔχεις μετανοῆσαι, Πάτερ. Εἶπε δὲ αὐτοῖς ὁ γέρων· Φύσει οὐκ ὄδα ἔμαυτὸν στὶς ἔβαλον ἀρχῆν. Καὶ ἔμαθον πάντες στὶς τέλειος ἔστι. Καὶ πάλιν ἄτυχων ἐγένετο τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος· καὶ ἐφοδήθησαν πάντες. Καὶ λέγει αὐτοῖς· Βλέπετε, ὁ Κύριος ἤλθε, καὶ λέγει· Φέρετε μοι τὸ σκεύος¹⁴ τῆς ἐρήμου. Καὶ εὐθέως παρέδωκε¹⁵ τὸ πνεῦμα. Καὶ ἐγένετο ὡς ἀστραπή· καὶ ἐπλήσθη ὅλος ὁ οίκος¹⁶ εὐωδίας.

ιε'. Παρέβαλεν ὁ ἀδελφὸς Ἀδέλφιος ἐπίσκοπος Νειλουπόλεως πρὸς τὸν ἀδελφὸν Σισόνην, εἰς τὸ δρός τοῦ ἀδελφοῦ Ἀντωνίου. Καὶ ὡς ἔμελλον ἐξελθεῖν, πρὶν αὐτοὺς δέδευσται, ἐποίησεν αὐτοὺς γένεσαθαι ἀπὸ πρωτῆς δὲ νηστείας. Καὶ ὡς ἔθηκαν τράπεζαν, ίδου ἀδελφοὶ κρούουσιν. Εἶπε δὲ τῷ μαθητῇ αὐτοῦ· Διδος αὐτοῖς μικρὸν ἀθήραν, στὶς ἀπὸ κάπου εἰσὶ. Λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφὸς Ἀδέλφιος· Αφες τέως, ἵνα μὴ εἰπαστον στὶς δ

¹¹ Al. περισσότερον. ¹² Al. ins. τῆς ἐκλογῆς. ¹³ Al. απέδωκε.

(41) Vit. Patr. xv, 454; Joan. Geom. Parad. 33.

(42) Vit. Patr. ii, 44.

(43) Vit. Patr. xv, 47; Doroth. Doctr. 2.

(44) Vit. Patr. iii, 6.

(45) Vit. Patr. viii, 15.

(46) Ὁδηγεῖ εἰς τὸν τῆς τακτευοφροσύνης τρόπον. Eadem versio : Corrigit et ducit ad humilitatis

τιαν, nisi si melius tecum putas, dirigit. Quod spectat ad Αρορθεγμα, ita reperi in end. Colberti: Ἀδελφὸς εἶπεν τῷ ἄδελφῳ Ποιμένι· Οὐρῶ ἔμαυτον διαπαντὸς μετὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ ἀφιστάμενον δλως. μέγαν ἔστι, Πάτερ; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Οὐχί· ἀλλα στὸν ιδῆς ἔμαυτὸν ἐλάττονα πάντων, τότε εἰς τὸ μέγα έφθασας.

λεέδες Σισόης ἀπὸ πρωῒ ἐσθίει. Καὶ προσέσχεν αὐτῷ ὁ γέρων, καὶ λέγει τῷ ἀδελφῷ: "Τπαγε, δῆς αὐτοῖς." Ή; οὖν εἶδον τὴν ἀδήραν, εἶπον· Μή ξένους ἔχετε; μὴ ἄρα καὶ ὁ γέρων μεθ' ὑμῶν ἐσθίει; Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὃ ἀδελφός· Ναι. "Ηρέζαντο οὖν θλίβεσθαι, καὶ λέγειν· Συγχωρήσῃ ὑμῖν ὁ Θεός, ὅτι τὸν γέροντα ἀφίκατε φαγεῖν ἄρτοι. "Η οὐκ οἰδατε διὶς ἐπὶ τολλάς τιμέρας ἔχει;¹⁶ κοπιάσαι; Καὶ ἤκουσεν αὐτῶν ὁ ἀπίκτος, καὶ ἔβαλε μετάνοιαν τῷ γέροντι, λέγων· Συγχωρήσον μοι, ἀδελφὲ, ὅτι ἀνθρώπων τις ἐλογισάμην· σὺ δὲ τὸ τοῦ Θεοῦ ἐποίησας. Καὶ λέγει αὐτῷ ὃ ἀδελφὸς Σισόης· Ἐάν μὴ ὁ Θεὸς θεᾶσσαν ἀνθρώπον, ἡ δύξα τῶν αὐτρώπων οὐδέν εστιν.

ἰ^η. Παρέβαλόν τινες¹⁷ πρὸς τὸν ἀδελφὸν Σισόνην ἀκούσαι: παρ'¹⁸ αὐτοῦ λόγον, καὶ οὐδὲν αὐτοῖς ἐλάλησε· πάντα¹⁹ δὲ ἔλεγε· Συγχωρήσατε μοι. Ἰδόντες δὲ αὐτοῦ τὰ σπυρίδια, εἶπον τῷ μαθητῇ αὐτοῦ Ἀδραάμ· Τί ποιεῖς τὰ σπυρίδια ταῦτα; Οὐ δὲ εἶπεν· Ωδε κάκει ἐναλίσκομεν αὐτά. Ἀκούσας δὲ ὁ γέρων, εἶπε· Καὶ Σισόης ἔνθεν κάκειθεν ἐσθίει. Οἱ δὲ ἀκούσαντες, πάνυ ἀρετήθησαν· καὶ ἀπῆλθον μετὰ χαρᾶς, οἰκοδομηθέντες εἰς τὴν ταπεινωσιν αὐτοῦ.

ἰ^η. Ηρώτησεν δὲ ἀδελφὸς Ἀμμιλὸν δὲ τῆς Ῥαιθοῦ τὸν ἀδελφὸν Σισόνην· "Οταν ἀναγινώσκω Γραφὴν, θέλει ὁ λογισμός μου φιλοκαλῆσαι λόγον, ίνα ἔχω εἰς ἐπερώτημα. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Οὐκ ἔστι χρεία· ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ τῆς καθαρότητος τοῦ νοὸς κτῆσας σεαυτῷ καὶ τὸ ἀμεριμνεῖν καὶ τὸ λέγειν.

ἰ^η. Παρέβαλέ ποτε κοσμικὸς ἔχων τὸν υἱὸν αὐτοῦ πάλι τὸν ἀδελφὸν Σισόνη, εἰς τὸ δρός; τοῦ ἀδελφὸς Ἀντωνίου· καὶ κατὰ τὴν ὁδὸν συνέδη ἀποθανεῖν τὸν υἱὸν αὐτοῦ· καὶ οὐκ ἐταράχθη, ἀλλ' ἐλασεν αὐτὸν πρὸς τὸν γέροντα πίστει, καὶ προσέπεσε μετὰ τοῦ υἱοῦ ὡς μετάνοιαν ποιῶν, ὥστε εὐλογηθῆναι παρὰ τοῦ γέροντος. Καὶ ἀναστὰς δὲ πατήρ κατέλιπε τὸ παιδίον πρὸς τοὺς πάντας τοῦ γέροντος, καὶ ἐξῆλθεν ἔξω.²⁰ Οὐ δὲ γέρων, νομίζων ὅτι μετάνοιαν αὐτῷ βάλλει, λέγει αὐτῷ· Ἄναστα, ἐξελθε ἔξω· οὐ γάρ ἔδει διὶς ἀπέθανε. Καὶ παραχρῆμα ἀνέστη καὶ ἐξῆλθε. Καὶ ίδων αὐτὸν διπάτηρ αὐτοῦ, ἐξέστη· καὶ εἰσελθὼν προσεκύνησε τῷ γέροντι, καὶ ἀνήγγειλεν αὐτῷ τὸ πρόδημα. Ἀκούσας δὲ ὁ γέρων, ἐλυπήθη· οὐ γάρ ἔθελε τοῦτο γενέσθαι. Παρήγγειλε δὲ αὐτῷ δὲ μαθητῆς αὐτοῦ, μηδὲν εἰπεῖν, ἵνα τῆς τελευτῆς τοῦ γέροντος.

ἰ^η. Τρεῖς γέροντες παρέβαλον τῷ ἀδελφῷ Σισόνη, ἀκούσαντες τὰ περὶ χώτου. Καὶ λέγει αὐτῷ δὲ πρῶτος· Πάτερ, πῶς δύναμαι σωθῆναι ἀπὸ τοῦ πυρίνου ποταμοῦ; Οὐ δὲ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ. Λέγει αὐτῷ δὲ εὔτερος· Πάτερ, πῶς δύναμαι σωθῆναι ἀπὸ τοῦ βρυγμοῦ τῶν δδόντων, καὶ ἐκ τοῦ σκώληκος τοῦ ἀκοιμήσου; Λέγει αὐτῷ δὲ τρίτος· Πάτερ, τί ποιήσω, ὅτι ἡ μάτημα τοῦ ἔξωτέρου σκότους φονεύει με; Ἀποκρίνει· δὲ δὲ γέρων εἶπεν αὐτοῖς· Ἐγὼ οὐδενὸς τούτων μέμνημαι· φιλεύστηλαγχνος γάρ ὁν δὲ Θεός, ἐλπίζω

A abbatem Sisoem de mane manducare. Et intendit in eum senex, mandavitque fratri: Vade, da illis. Ut ergo conspicerunt pullem, ita locuti sunt: Num hospites habetis? Num et senex vobiscum comedit? Respondit frater: Etiam. Quocirca cœperunt affligi, ac dicere: Ignoscat vobis Deus, quod sene mitem siveritis modo cibum sumere. Nonne scitis, per multos dies maceraturum esse se? Quos cum audiisset episcopus, inclinavit se coram sene, inquiens: Ignosc me mihi, abba, quia humanum quid reputavi; tu vero quod Dei est fecisti. Tum ei abbas Sisoës: Nisi Deus glorificaverit hominem, hominum gloria nihil est.

16. (47) Venerunt quidam ad abbatem Sisoem, ut audirent ab eo sermonem; nec quidquam locutus est eis, sed semper aiebat: Ignoscite mihi. Cernentes autem sportulas ejus, dixerunt illius discipulo Abraham: Quid facitis de sportulis his? Respondit: Huc et illuc impendimus cas. Quo auditio senex ait: Etiam Sisoës hic et inde manducat. Illi vero audientes, multum animæ lucrum fecere; atque abierunt cum gaudio, ædificati in humilitate ipsius.

17. (48) Sciscitatus est abbas Ammon Rhaithensis abbatem Sisoem: Quando lego Scripturam sacram, vult animus apparare sermonem, ut habeam, ad interrogationem. Ait illi senex: Non est operæ premium: sed potius et puritate mentis acquire tibi tum sollicitudine carere, tum loqui.

18. (49) Accessit aliquando seculi vir cum filio suo ad abbatem Sisoem, in montem abbatis Antonii; atque in via contigit mori filium; nec turbatus est pater, sed fidei plenus portavit eum ad senem. Et cum filio prostravit se, quasi humiliiter salutans, ad accipiendam a sene benedictionem. Deinde surgens, reliquit puerum ad pedes senis, ac egreditus est. At senex, qui existimabat quod ad salutationem prosterneret se, ait illi: Surge, exi ex hoc loco; nesciebat enim mortuum esse. Et contestium surrexit, atque abiit. Quem cernens pater, obstupuit: proinde intrans, cum veneratione salutavit senem, reineque ei nuntiavit. Senex vero audiens, tristitia affectus est; non enim voluissest id accidisse. Denuntiavit autem homini discipulus Sisois, ne cuiquam diceret, usque ad mortem senis.

19. Tres senes adierunt abbatem Sisoem, auditis quæ ad eum pertinebant. Et ait illi primus: Pater, quo modo possum evadere igneum flumen? Ille vero non respondit. Dicit ei secundus: Pater, qua ratione effugere potero stridorem dentium et vermem qui nunquam dormit? Tertius pariter interrogat: Pater, quid faciam? memoria exteriorum tenebrarum enecat me. Respondens autem senex dixit eis: Ego horum nullius recordor. Cum enim Deus misericors sit, spero quod inecum facturus

¹⁶ Al. ξένετε. ¹⁷ Al. ins. ἄλλοι. ¹⁸ Al. πάντοτε.

¹⁹ Al. τοῦ κελλίου.

(47) Vit. Patr. xv, 46.

(48) Vit. Patr. viii, 16.

sit misericordiam. Eo auditio sermone, senes tristes abierunt. Nolens autem senex sinere ipsos cum tristitia discedere, reverti fecit, et dixit: Beati estis, fratres; atque vobis invidi felicitatem vestram. Primus enim vestrum locutus est de igneo flumine, secundus de Tartaro, tertius de tenebris. Si ergo mens vestra recordationis hujusmodi tenet dominium, fieri nequit ut peccatis. Quid vero acturus sum ego, duri cordis homo, cui non est concessum scire quod vel maneat homines supplicium: unde singulis horis pecco? Tunc illi, venia ab eo suppli- citer petita, professi sunt: Sicut audivimus, ita etiam vidimus.

20. Percontati sunt nonnulli ex abbate Sisoë: Si lapsus fuerit frater, nonne debet ad annum poenitentiam agere? Respondit: Durum est hoc verbum. Aiunt: Verum sex menses? Iterum respondit: Multum est. Excipiunt: Usque ad quadraginta dies? Ait adhuc: Multum est. Illi: Quid ergo? Si prolapsus fuerit frater, et statim agape celebretur, ipsene veniet ad agapen? Dicit illis senex: Nequam; sed necessaria est paucorum dierum poenitentia. Confido enim in Deum, quod si is homo ex tota anima egerit poenitentiam, vel intra tres dies illum admissurus sit Deus.

21. Cum aliquando abbas Sisoë venisset ad Clyisma, accesserunt ad eum videndum sacerdotes viri. Ii multa loquebantur; nec quidquam ipsis respondit. Postea illorum unus dixit: Quid molesti estis seni? non manducat; ideo neque potest loqui. Exceptit senex: Ego, ubi necessitas postulat, comedo.

22. (50) Abbas Joseph requisivit ab abbatore Sisoë, quanto in tempore debeat homo affectus rescindere. Ait illi senex: Tempora vis discere? Et abbas Joseph: Etiam, inquit. Dicit ergo senex: Qua hora affectus venerit, illico abscinde eum.

23. (51) Abbatem Sisoëm illum Petras, frater interrogavit de moribus. Et respondit senex: Dixit Daniel: Panem desideriorum non comedi¹⁰.

24. (52) Aiebant de abbatore Sisoë, quod sedens in cella, semper ostium clauderet.

25. Venerunt aliquando Ariani ad abbatem Sisoëm in montem abbatis Antonii, et cœperunt contra orthodoxos garris. Senex vero nihil quidquam respondit eis. Sed vocato discipulo suo, dixit: Abraham, affer mihi sancti Athanasii librum, ac legito. Tum tacentibus illis, agnita est eorum hæresis. Dimisitque ipsos cum pace.

26. Venit aliquando abbas Amun e Rhaitu in Clyisma, ut inviseret abbatem Sisoëm. Et cernens ipsum afflictum, quod reliquisset eremum, ait: Cur doles, abba? Quid enim jam inde poteras in

A διτι ποιεῖ μετ' ἐμοῦ Ἐλεος. Ἀκούσαντες δὲ τὸν λόγον τοῦτον οἱ γέρωντες ἀπῆλθον λυπούμενοι. Μή θέλων δὲ διέρωνται αὐτοὺς λυπουμένους ἀπελθεῖν, ὑποστρέψας αὐτοῖς εἶπε· Μακάριοι ἔστε, ἀδελφοί! ἐξῆλωσα γὰρ ὑμᾶς. Οἱ πρῶτος γὰρ ὑμῶν εἶπε περὶ τοῦ πυρίνου ποταμοῦ, καὶ διεντερος περὶ τοῦ Ταρτάρου, καὶ δι τρίτος περὶ τοῦ σκήτους. Εἰ οὖν τοις αὐτης μνήμῃς χυρεύει δι νοῦς ὑμῶν, ἀδύνατον ὑμᾶς ἀμαρτῆσαι. Τι δὲ ποιήσω ἐγὼ δι σκληροκάρδιος, μή συγχωρούμενος εἰδέναι διτι καὶ οὐκ εἰσι κόλασις τοῖς ἀνθρώποις· καὶ ἐκ τούτου, ἐν πάσῃ ὥρᾳ ἀμαρτάνω; Καὶ μετανοήσαντες αὐτῷ εἴπον· Καθάπερ ἡκούσαμεν, οὕτως καὶ εἴδομεν.

κ'. Ἡρώτησαν τινες τὸν ἀδελφὸν Σισῆν, λέγοντες· Ἐάν πέσῃ ἀδελφός, οὐ χρείαν ἔχει μετανοήσαι ἐνιαυτόν; Οἱ δὲ εἶπον· Σκληρόν ἔστι τὸ φῆμα. Οἱ δὲ φασιν· Ἄλλα δὲ μῆνας; Καὶ πάλιν εἶπε· Πολύ ἔστιν. Οἱ δὲ φασκον· Ἔως τεσσαράκοντα ἡμέρων· Πάλιν ἐφη· Πολύ ἔστι. Λέγουσιν αὐτῷ· Τι οὖν; Εἰδὲν δὲλφός, καὶ εὐρεθῇ εὐδίς ἀγάπη γνομένη, καὶ αὐτῷ; εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἀγάπην; Λέγει αὐτοῖς δι γέρων· Οὐχί· Ἄλλα χρείαν ἔχει μετανοήσαι διλγας διμέρας. Πιστεύω γὰρ τῷ Θεῷ, διτι δολοφύχως ἐὰν μετανοήσῃ τοιοῦτος, καὶ εἰς τρεῖς ἡμέρας δέχεται αὐτὸν Θεός.

κα'. Ἐλθόντος ποτὲ τοῦ ἀδελφὸν Σισῆν εἰς τὸ Κλύσμα, παρέβαλον αὐτῷ κοσμικὸν ἱδεῖν αὐτόν. Καὶ πολλὰ λαλησάντων αὐτῶν, οὐκ ἀπεκρίθη αὐτοῖς λόγον. Ὅτερον δὲ εἰς αὐτῶν εἶπε· Τι θλίβετε τὸν γέροντα; οὐκ εἰσθει· διὰ τοῦτο οὐδὲ λαλεῖν δύναται. C Καὶ ἀπεκρίθη δι γέρων· Ἐγὼ δὲ γένηται μη χρεία, εἰσθιω.

κβ'. Ἡρώτησεν δι ἀδελφὸς Ἰωσῆφ τὸν ἀδελφὸν Σισῆν, λέγων· Διὰ πόσου χρόνου¹¹ ὁφείλεις ἀνθρώπος ἐκκόπτειν τὰ πάθη; Λέγει αὐτῷ δι γέρων· Τοὺς χρόνους; Θέλεις μαθεῖν; Λέγει δι ἀδελφὸς Ἰωσῆφ· Ναί. Λέγει οὖν δι γέρων· Οἶλαν ὥραν ἔρχεται τὸ πάθος, εὐθέως καθένον αὐτό.

κγ'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Σισῆν τὸν τῆς Πέτρας περὶ πολιτειας. Καὶ λέγει αὐτῷ δι γέρων· Εἶπε Δανιήλ· Ἀρτορ ἐπιθυμιῶν οὐκέ διφαρογ.

κδ. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφὸν Σισῆν, διτι καθήμενος εἰς τὸ κελλῖον πάντοτε τὴν θύραν ἐκλειειν.

κε'. Ἡλθόν ποτε Ἀρειανὸν πρὸς τὸν ἀδελφὸν Σισῆν εἰς τὸ δρός τοῦ ἀδελφὸς Ἀντωνίου, καὶ ἤρξαντο καταλαλεῖν τῶν ὀρθοδόξων. Οἱ δὲ γέρων οὐκέ ἀπεκρίθη αὐτοῖς οὐδέν· καὶ φωνήσας τὸν ἐαυτοῦ μαθητὴν, εἶπεν· Ἀθραδάμ, φέρε μοι τὸ βιβλίον τοῦ ἀγίου¹² Ἀθανασίου, καὶ ἀνάγνωθι αὐτόν. Καὶ σιωπῶντων αὐτῶν, ἐγνώσθη ἡ αἰλρεσίς αὐτῶν. Καὶ ἀπέλυσεν αὐτοὺς; μετ' εἰρήνης.

κζ'. Ἡλθέ ποτε δι ἀδελφὸς Ἀμμοῦ¹³ ἀπὸ Ραΐθου εἰς τὸ Κλύσμα, παραβαλεῖν τῷ ἀδελφῷ Σισῆν· καὶ βλέπων αὐτὸν θλιβόμενον, διτι ἀφῆκε τὴν ἔρημον, λέγει αὐτῷ· Τι θλίβῃ, ἀδελφό; τι γὰρ ηδύνω ἀπάρτι ποιεῖσαι

¹⁰ Dan. x., 5. ¹¹ Αἱ πόσων χρόνων. ¹² Αἱ ἀδελφ. ¹³ Αἱ μαρτυρ.

(50) Vit. Patr. xxxix, 4.
(51) Vit. Patr. vii, 2.

(52) Vit. Patr. iii, 6.

εἰς τὴν Ἐρημον, ούτως γηράσας; Ὁ δὲ γέρων προσ-

A solitudine facere, qui ad tantam perverseris sene-
ctutem? At senex oculos in eum intendit cum tri-
stitia, dixitque: Quid mihi profers, Amun? Nonne
enim mihi sufficiebat sola mentis meæ libertas in
eremo?

κχ'. Ἐκάθητο ποτε ὁ ἀδελφὸς Σισόνης ἐν τῷ κελλἴῳ
ἀντοῦ· καὶ χρούσαντος τοῦ μαθητοῦ ἀντοῦ, ἔκραξεν
ὁ γέρων, λέγων· Φύγε¹¹, Ἀβραὰμ, μή εἰσδέθῃς, ἅρτι
οὐ σχαλέζει τὰ ὕδατα.

κη'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Σισόνην, λέγων·
Πῶς κατέλειπες τὴν Σκῆπτιν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ ὑπὸ ὄντος,
καὶ ἤλθες καὶ ἐκάθισας ὕδατα; Λέγεις αὐτῷ δὲ γέρων·
Ἐν τῷ δρέπανος πληθυνεσθαι τὴν Σκῆπτιν, καὶ ἀκού-
σας ἐγὼ διτεῖς ἐκοιμήθη δὲ ἀδελφὸς Ἀντώνιος, ἀνέστην
καὶ ἤλθον ὕδατα εἰς τὸ δρός· καὶ εὑρὼν τὰ ὕδατα ἡσυχά-
ζοντα, μικρὸν ἐκάθισα χρόνον. Λέγεις αὐτῷ δὲ ἀδελφός·
Πόσον χρόνον ἔχεις ὕδατα; Λέγεις αὐτῷ δὲ γέρων· Εἰς τὸν
ἴδομηκονταδύ¹².

κθ'. Εἶπεν ὁ ἀδελφὸς Σισόνης· Ὅταν δὲ ἄνθρωπος τὴν
φροντίδα σου ποιούμενος, οὐ δεῖ σε διατάξαι.

κι'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Σισόνην λέγων· Ἐδὺ¹³
πειρατῶμεν ἐν ὅδῳ, καὶ πλανήθη δὲ ὁ ὁδηγῶν ἡμᾶς,
χρεία εἰς πεντέ αὐτῷ; Λέγεις αὐτῷ δὲ γέρων Οὐχί. Λέγεις
οὖν δὲ ἀδελφός· Ἄλλ' ἀφῶμεν αὐτὸν πλανῆσαι τὴν ἡμᾶς;
Λέγεις αὐτῷ δὲ γέρων· Τί οὖν; λαβεῖν ἔχεις φάδδον δεῖ-
ραι αὐτὸν; Ἔγὼ οἶδα ἀδελφοὺς διτεῖς πειρεπάτουν, καὶ
ὅ ὁδηγῶν αὐτοὺς ἐπλανήθη τὴν νύκτα· ἥσαν δὲ δώ-
δεκα, καὶ πάντες ἤδεισαν διτεῖς ἐπλανῶντο· καὶ τὴν γενι-
στοῦ Ἑκαστος τοῦ μη εἰπεν. Ἡμέρας δὲ γενομένης,
μαθὼν δὲ ὁδηγῶν αὐτοὺς διτεῖς ἐπλανήθησαν τὴν ὁδὸν, C
λέγεις αὐτοῖς· Συγχωρήσατε μοι, διτεῖς ἐπλανήθην. Καὶ
εἰπον πάντες· Καὶ ἡμεῖς ἤδειμεν, ἀλλ' ἐσωπήσαμεν.
Οὐ δὲ ἀκούσας ἔθαυμασε, λέγων, διτεῖς· Εἴς τανάτου
ἐγκρατεύοντας οἱ ἀδελφοὶ τοῦ μη λαλεῖν. Καὶ ἀδέξας
τὸν θεόν. Τὸ δὲ μῆκος τῆς ὁδοῦ διτεῖς ἐπλανήθησαν,
μῆλα δάνδεκα.

κα'. Ἡλθὼν ποτε Σαρακηνοί, καὶ ἐξέδυσαν τὸν γέ-
ροντα καὶ τὸν ἀδελφόν αὐτοῦ. Καὶ ἐκελθόντων αὐτῶν
εἰς τὴν Ἐρημον ἵνα εὑρωσι τι βρώσιμον, εὗρεν δὲ γέρ-
ων βόλιντα καμῆλων, καὶ κλάσας εὑρε κοκκία κρι-
θῶν· ἐτρωγε δὲ ἐν κοκκίνιν, καὶ τὸ ἐν εἰς τὴν χείρα
αὐτοῦ ἐτίθει. Ἐλθὼν δὲ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, εὗρεν αὐ-
τὸν ἐσθίοντα, καὶ λέγεις αὐτῷ· Αὕτη ἐστίν τι ἀγάπη,
διτεῖς εὔρετε βρώσιμον, καὶ μόνος ἐσθίεις, καὶ οὐκ ἐφώ-
ντης με; Λέγεις αὐτῷ δὲ ἀδελφὸς Σισόνης· Οὐκ ἡδίκησά
σε, ἀδελφέ· Ιδού τὸ μέρος σου ἐν τῇ χειρὶ μου ἐτή-
ριζα.

κβ'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Σισόνη τοῦ Θηβαίου, διτεῖς
ἔμεινεν εἰς τὸν Καλαμῶνα τοῦ Ἀρσενεῖτον· καὶ
ἄλλος γέρων ἤσθνεν εἰς τὴν διλῆν λαύραν. Καὶ ὃς
ἡκουσεν, ἐθλίσθη. Ἐπειδὴ δὲ δύο δύο ἐνήστευε, καὶ
ἥν τι ἡμέρα ἐν διτεῖς ὥρᾳ ἤσθνε· καὶ διτεῖς ἤκουσεν, λέγεις
τῷ λογισμῷ· Τί τωις; ἐδὲ ἀπέλθω, μήπως ἀναγ-
κάσωσι με οἱ ἀδελφοὶ φαγεῖν· καὶ ἐδὲ παραμείνω εἰς
τὴν εὔριον, μήποτε τελευτήσῃ. Πλὴν τούτο ποιῶ,

27. Sedebat aliquando abbas Sisoës in cella sua:
cumque pulsasset discipulus ejus, clamavit senex:
Fuge, Abraham, ne ingrediaris; jam quæ hic sunt,
otio carent.

28. Frater abbatem Sisoëm interrogavit hac ora-
tione: Quomodo Scetim reliquisti, cum abbatore Or-
consistens, et venisti ut sederes hic? Respondit ei
senex: Cum inciperet Scetis frequentari, cumque
audiisset mortuum esse abbatem Antonium, sur-
rei, et profectus sum huc in montem; atque in-
veniens ista loca quieta, ad paucum tempus resedi.
Ait illi frater: Quot annos hic transegisti? Senex:
Septuaginta duos.

29. Dixit abbas Sisoës: Quando adest homo tui
curam habens, non oportet ut præcipias.

30. Frater sciscitatus est abbatem Sisoëm: Si in
via ambulaverimus, et itineris dux aberraverit,
oportetne ei declarare? Respondit senex: Non.
Subiunxit frater: Sed sinemus ut nos a via aver-
tat? Tum ei senex: Quid igitur, accipiesne bacu-
lum quo illum verberes? Ego novi fratres, quibus
iter agentibus, noctu aberravite eorum dux; erant
autem duodecim, omnesque sciebant evagari se;
et unusquisque secum contendit ne diceret. Die
autem exorto, comperiens viæ dux quod deerrasse-
sent, ait illis: Iguoscite mihi, deflexi de via. Cun-
ctique exceperunt: Nos quoque neveramus, sed
reticuimus. Quo ille audito, demiratus est, dixi-
que: Ad mortem usque fratres abstinent a ser-
mone. Ac Deum laudibus celebravit. Distantia au-
tem viæ a qua abducti fuerant, duodecim erat
milliarium.

31. Venerunt quodam tempore Saraceni, et spo-
lliaverunt senem ipsiusque fratrem. Cumque hi
exiissent in solitudinem, ut aliquid esculentum
invenirent, reperit senex sterco camelorum;
quibus fractis nactus est grana hordei. Manducavit
autem unum granum, et alterum in manu sua po-
suit. Veniens vero frater ipsius, offendit eum come-
D dentem, et ait: Hæcce est charitas, quod in-
vento esculento, solus vesceris, nec vocasti me?
Respondit abbas Sisoës: Non tibi feci injuriam,
frater: ecce, partem tuam in manu mea ser-
vavi.

32. Narrabant de abbatे Sisoë Thebæo, quod
maneret in Calamone Arsenoïtæ; et alias senex
agrotabat in alia laura. Utque audivit, graviter
tulit. Quia vero per singulos duos dies solebat semel
tantum comedere, eratque dies quo abstinebat a
cibo; ubi rem didicit, dixit in animo suo: Quid
faciam? Si abiero, ne forte cogant me fratres ci-
bum sumere; si exspectavero ad crastinam lucem,

¹¹ Al. φεῦγε. ¹² Al. add. ἐτη.

ne forte moriatur. Verum hoc facio : vado, nec manduco. Atque ita profectus est, mansitusque jejunus, impleto mandato Dei ; neque solvit quam propter Deum suscepserat vivendi rationem.

33. (55) Retulit aliquis e Patribus de abbate Sisoë Calamonis, quod volens aliquando somnum vincere, suspenderit se a præcipito Petræ : veniens autem angelus liberaverit eum, simulque denuntiarerit, ne amplius id ficeret, neve aliis ejusmodi traderet documentum.

34. (54) E Patribus quidam interrogavit abbatem Sisoëm : Si dum sedeo in eremo, venerit barbarus occidere me volens, et prævaluero ei, interficiamne ? Respondit senex : Nequaquam ; sed illum Deo committit. Qualisunque enim tentatio evenerit homini, oportet dicat : Propter peccata mea hoc contigit. Quod si bonum acciderit, dicat : Ex Dei dispensatione est.

35. Frater postulavit ex abbatे Sisoë Thebaon nonnihil sermonis. Et ait : Quid tibi haheo effari ? Novam Scripturam lego, atque ad Veterem deflecto.

36. Idem frater percontatus est abbatem Sisoëm Petræ, de verbo quod dixerat abbas Sisoës Thebaeus. Ait senex : Ego in peccato dormio, et in peccato suscitor.

37. Relatione accepimus de abbatе Sisoë Thebaon, quod cum ecclesiæ conventus dimitteretur, fugeret in cellam suam. Unde aiebant : Dæmonem habet. Ipse vero faciebat Dei opus.

38. (55) Frater interrogavit abbatem Sisoëm, dicens : Quid faciam, abba, quia cecidi ? Respondit senex : Iterum surge. Frater ait : Surrexi, rursusque cecidi. Excepit senex : Exsurge iterum atque iterum. Rogavit ergo frater : Quousque ? Responsum dedit senex : Usquequo assumptus fueris, sive in bono, sive in delicto. In quo enim invenitur homo, in eo et profisciscitur.

(53) *Vit. Synclet. c. 53.*

(54) *Vit. Patr. iii. 82; viii. 1; Doroth. Doctr. 7.*

(55) *Vit. Patr. iii. 103; Joan. Geom. Parad. 58; Doroth. Doctr. 43; S. in Pæmene n. 480.*

(56) 'Ερ φά γάρ εὐπολεσται ἀνθρωπος, ἐτ αὐτῷ καὶ πορεύεται. In *Vitis Patrum* : In quo enim opere homo deprehensus fuerit, in eo judicabitur. Joannes Geometra :

'Er̄ta σ' ἔλω, κεῖθι σε χριρέω.

Ubi te cepero, et illic judicabo te.

Allusio est ad celebrem locum, qui aut ex apocrypho quodam desumptus fuit, aut ex Ezech. vii, 5, 8; xviii, 30; xxiv, 14; xxxiii, 20, detortus; ideoque varie a sanctis Patribus citatur. Nam primus omnium Justinus Martyr *Dialogo cum Tryphonē*, p. 267, Christo attribuit. Atque, inquit, καὶ ὁ ἡμέτερος Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἶπεν : 'Ἐν οἷς ἀν ὑμᾶς καταλέω, ἐν τούτοις καὶ χρινῶ. Quocirca et noster Dominus Jesus Christus dixit : In quibus vos deprehendero, in eis etiam judicabo. Deinde Clemens Alexandrinus libro, *Quisnam dives ille sit qui salvetur*, cap. 40 de Deo Patre loquens, ait : 'Ἐφ' οἷς γάρ ἀν εὑρὼν ὑμᾶς, φησίν, ἐπ τούτοις καὶ χρινῶ. In quibus enim, inquit, vos invenero, in eis et judicabo. Qui locus Clementis, ut id obiter moneam, citatur in *Parallelis Joannis Damasceni lib. 1, cap. 14*, et

λγ. Διηγήσατό τις τῶν Πατέρων περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Σισόνη τοῦ Καλαμώνος, διτι θέλων ποτὲ νικήσαι τὸν ὑπνον, ἐκρέμασεν ἕαυτὸν ἀπὸ τοῦ χρημανοῦ τῆς Πέτρας· καὶ ἐλθὼν ἄγγελος ἐλυσε αὐτὸν, καὶ παρῆγειλεν αὐτὸν μηκέτι τοῦτο ποιήσαι, μήτε ἄλλοις παραδοῦναι τὴν τοιαύτην παράδοσιν.

λδ. Ηρώντης τις τῶν Πατέρων τὸν ἀδελφὸν Σισόνην, λέγων· Ἐάν καθθημαὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἐλθῃ βάρος-ρος, φονεύσας με θέλων, καὶ δυνηθῶ πρὸς αὐτὸν, φονεύσω αὐτὸν ; Καὶ εἶπεν ὁ γέρων· Οὐχί· ἀλλὰ παράδος αὐτὸν τῷ Θεῷ. Οὗσος γάρ ἀν πειρασμὸς ἐλθῇ ἀνθρώπῳ.. Λεγέτω, διτι διὰ τὰς ἀμαρτίας μου τοῦτο συνέδη· ἐάν δὲ ἀγαθὸν, Θίκονομοίς Θεοῦ.

λε'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Σισόνην τὸν Θεοῖσιν, λέγων· Εἰπέ μοι βῆμα. Καὶ λέγει· Τί σοι ἔχει εἰπεῖν ; διτι εἰς τὴν Καινὴν Γραφὴν ἀναγινώσκω, καὶ εἰς τὴν Παλαιὴν ἀνακάμπτω.

λζ'. Οἱ αὐτὸς ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Σισόνην τὸν Θηβαίον, λέγων· Εἰπέ μοι βῆμα. Καὶ λέγει· Τί σοι ἔχει εἰπεῖν ; διτι εἰς τὴν Καινὴν Γραφὴν ἀναγινώσκω, καὶ εἰς τὴν Παλαιὴν ἀνακάμπτω.

λζ'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Σισόνη τοῦ Θηβαίου, διτι ὡς ἀπέλινεν ἡ ἐκκλησία, ἐφευγεν εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ. Καὶ ἐλεγον· Δαίμονα ἔχει. Αὐτὸς δὲ τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ ἐποίει.

λη'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Σισόνην, λέγων· Τί ποιήσω, ἀδελφά, διτι πέπτωκα ; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ἄναστα πάλιν. Λέγει ὁ ἀδελφός· Ἄναστην, καὶ πάλιν πέπτωκα. Καὶ λέγει ὁ γέρων· Ἄναστα πάλιν καὶ πάλιν. Εἶπεν οὖν ὁ ἀδελφός· Ἔως πότε ; Λέγει ὁ γέρων· Ἔως ἀν καταληφθῆσαι εἴτε ἐν τῷ ἀγαθῷ, εἴτε ἐν τῷ πτώματι· ἐν φύγαντι εύρισκεται ἀνθρωπος, ἐν αὐτῷ καὶ πορεύεται (56).

lib. II, cap. 86. Jam vero sic prosferunt per S. Basiliūm *Epistola ad Chilonem* : Οὐον γάρ εὑρω σε, φησι. τοιοῦτον τε χρινῶ. *Qualem enim te invenero, oīl Scriptura, talem te iudicabo.* In *Anastasias Quæstiōnib⁹*, p. 34 : Οὐον γάρ εὑρω σε, τοιοῦτον τε χρινῶ. φησι ὁ Κύριος. *Joannicus Climacus Gradu 7*, p. 159. dicit Ezechielis vocem esse : Ἐν φύγω σε, ἐν αὐτῷ καὶ χρινῶ σε, εἶπεν ὁ Θεός. At in *Jure Greco-Romanō* p. 337, Elias Cretensis ait dictum esse Dri per aliquem prophetarum : Ἐν φύγω σε, ἐν τούτῳ δή καὶ χρινῶ σε. *Inter Amphilochii Opera, orationē De pænitentia*, p. 106, Ἐν φύγω, ἐν τούτῳ καὶ χρινῶ. Gennadii autem Scholarii *De prædestinatione*. citatio hoc modo habet, Ἐν φύγω σε, ἐξει καὶ χρινῶ σε. Denique a Balsamone ad Canonem Neocæsariensem 12, vox divina esse affirmatur, Ἐν φύ σε εὑρω, χρινῶ σε. Venio ad Latinos. Verba Hieronymi eo alludentis sunt epistola 46, ad Rusticum, cap. 4 : *Unumquemque iudicatur, sicut invenerit. Vita B. Antonii*, cap. 45, in *Vitis Patrum*, p. 41 : *Scientes quod aqua illæ retributor, in quo quemque invenierit, in eo sit iudicaturus : quod prophetica per Ezechielem voce testatur. Libro II Consultationum Zachari et Apollonii*, cap. 48, Spicileg. Acher. I. X : *Nolo dubites : præsentia semper, non præterita Deus censet. Hoc enim ait : In qua ria te invenero, in ea te iudicabo, dicit Dominus. Et capite ultimu*

λθ'. Ἀδελφὸς τὴρώτης γέροντα, λέγων· Τί ποιήσω; Αὐτοὶ θύλωμαι διὰ τὸ ἐργόχειρον. Ἀγαπῶ γάρ τὴν σειρὰν, καὶ οὐ δύναμαι αὐτὴν ἐργάσασθαι. Λέγει ὁ γέρων, ὅτι ὁ ἀδελφὸς Σισόντος ἔλεγεν, ὡς οὐ χρή τὸ ἀναπῖνον ἡμᾶς ἐργάξεσθαι.

μ'. Εἶπεν ὁ ἀδελφὸς Σισόντος· Ζήτει τὸν Θεόν, καὶ μή ζῆτε ποῦ κατοικεῖ.

μα'. Εἴπει πάλιν, ὅτι αἰδὼς καὶ ἀφοβία πολλάκις γέρει τὴν ἀμαρτίαν.

μβ'. Ἀδελφὸς τὴρώτης τὸν ἀδελφὸν Σισόντον, λέγων· Τί ποιήσω; Λέγει αὐτῷ· Τὸ πρᾶγμα δὲ ζητεῖς, τὸ σύδρα σωπᾶν, καὶ ταπείνωσις. Γέγραπται γάρ· Μυκάριοι οἱ ἐμμέτροτες ἐτὸν αὐτῷ. Οὗτοι δύνασαι στῆγαι.

μγ'. Εἶπεν ὁ ἀδελφὸς Σισόντος· Γενοῦ ἐξουδενωμένος, καὶ τὸ θέλημά σου ὅπεισι βάλε, καὶ γενοῦ ἀμέριμνος· καὶ ἔξεις ἀνάπτασιν.

μδ'. Ἀδελφὸς τὴρώτης τὸν ἀδελφὸν Σισόντον, λέγων· Τί ποιήσω διὰ τὰ πάθη; Καὶ λέγει ὁ γέρων· Ἐκαστος ἡμῶν πειράζεται ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας.

με'. Ἀδελφὸς τὴρώτης τὸν ἀδελφὸν Σισόντον, λέγων· Εἴπει μοι βῆμα. Ό δὲ ἔφη· Τί με ἀναγκάζεις λαλῆσαι ἀργῶς; Ἰδού δὲ βλέπεις ποίησον.

μζ'. Ἀπῆλθε ποτε ὁ ἀδελφὸς Ἀθραδὺς ὁ μαθητὴς τοῦ ἀδελφοῦ Σισόντος εἰς διακονίαν, καὶ ἐπὶ τὴν ἡμέραν οὐκ διθελεῖ διακονηθῆναι ὑπὸ ἄλλου τινὸς, λέγων· Ἐχω ἀφεῖναι ἀνθρωπον ἄλλον ποιῆσαι συνήθειαν μετ' ἐμοῦ, ἐκτὸς τοῦ ἀδελφοῦ μου; Καὶ οὐ κατεδέξατο ἡώς οὐκ ἤθεν διαθητὴς αὐτοῦ, ὑπομείνας τὸν κόπον.

μζ'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Σισόντος, διτι καθημένου αὐτοῦ, ἔκραξε μεγάλῃ τῇ φωνῇ· Ω ταλαιπωρίᾳ! λέγει αὐτῷ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ· Τί ἔχεις, Πάτερ; λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ἔνα ἀνθρώπον ζητῶ λαλῆσαι, καὶ οὐχ εὑρίσκω.

μη'. Ἐπῆλθε ποτε ὁ ἀδελφὸς Σισόντος ἐκ τοῦ δρους τοῦ ἀδελφοῦ Ἀντωνίου, εἰς τὸ ἐξώτερον δρος τῆς Θηβαΐδος, καὶ δύκησεν ἐκεῖ. Ήσαν δὲ ἐκεῖ Μελιτιανοί⁴⁶, οικούντες ἐν τῷ Καλαμῶνι τοῦ Ἀρσενοῖτου. Τινὲς δὲ ἀκούειντες διτι ἐξῆλθεν εἰς τὸ ἐξώτερον δρος, ἐπεθύμησαν αὐτὸν θεάσασθαι· Ἐλεγον δὲ· Τί ποιήσομεν; εἰς τὸ δρος γάρ εἰσι Μελιτιανοί. Οὖδαμεν δὲ διτι ὁ γέρων οὐ βλάπτεται ἐξ αὐτῶν· ἡμεῖς δὲ μήποτε θελοντες συντυχεῖν τῷ γέροντι, ἐμπέσωμεν εἰς πειρασμὸν τῶν αἰρετικῶν. Καὶ ἐνεκεν τοῦ μητρὸς συναντήσας τοῖς αἱρετικίσι, οὐκ ἀπῆλθον ἴδειν τὸν γέροντα.

μθ'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Σισόντος, διτι ἡθένησε·

⁴⁶ ΑΙ. Μελιτιανοί. ⁴⁷ Isa. xxx, 18. ⁴⁸ Jac. 1, 14.

Regulae solitiorum: Dicente Domino per prophetam: Qualem te invenero, talem te judicabo. Hæc ex adversariis meis. Alii plura addent, qui plura legerint ac notarint. Omisi locum Theodori Studiti calechesi 56: Ubi te inveniam, illuc te judicabo, quia Græcis careo. Sed omittere non debui quæ leguntur in Testamento sanctorum Quadraginta Martyrum apud eruditissimum Lambecium Commentar. De biblioth. Cœsar. lib. iv. col. 144, p. 99: Ἐν γὰρ εὐων σε, φησιν, ἐν τούτῳ καὶ χρήσω σε. Observari etiam velim, Evagrium interpretem Vitæ S. Antonii. loco citato ex Vitis Patrum. alio traduxisse

59. Frater de sene sciscitatus est hunc in modum: Quid faciam? quia vexor propter opus manuum. Amo enim plectram, nec eam possum confidere. Respondit senex, ex dicto abbatis Sisois, non faciendum esse opus quod nos delectet.

40. Dixit abbas Sisois: Quære Deum, nec quæras ubi habitet.

41. Dixit iterum, quod pudor et timoris vacuitas sæpe peccatum producant.

42. Frater petiit ab abbatе Sisois, quid ficeret. Dixit ei: Res quam quæris est, tacere multum, et humilitas. Scriptum enim est: Beati qui immanent in eo⁴⁹. Sic poteris stare.

43. (57) Dixit abbas Sisois: Ajuictus esto; voluntatem tuam post tergum projicito; curis te liberato, et habebis requiem.

44. Frater abbatem Sisoem interrogavit: Quid agam propter affectus? Et ait senex: Unusquisque tentatur a concupiscentia sua⁵⁰.

45. Frater rogavit abbatem Sisoem, ut aliquid ei verbum doctrinæ proferret. Ille vero insit: Quid me cogis loqui otiose? Ecce quod cernis factio.

46. Abiit aliquando ad ministerium abbas Abraham discipulus abbatis Sisois; et ad multos dies noluit ab alio quoquam ministrari, dicens: Sinamne alium hominem mecum assuescere, præter fratrem meum? Nec admisit, donec rediisset ejus discipulus, sed labore pertulit.

47. Referebant de abbatе Sisois, quod cum sedaret, clamavit magna voce: O calamitas! Interrogatus discipulus ipsius: Quid babes, Pater? Respondet senex: Unum hominem quæro quocum loquar, ne invenio.

48. Perrexit aliquando abbas Sisois a monte abbatis Antonii ad exteriorem Thebaidis montem, atque ibi habitavit; erant porro eo loci Meletiani, incolentes Calamonem Arsenoitæ. Quidam igitur cognito quod exiisset in exteriorem montem, desideraverunt eum videre. Dixerunt autem: Quid agemus? Nam in monte degunt Meletiani. Et scimus quidem senem per illos non laudi; nobis vero timendum, ne forte volentes congregri cum sene, D incidamus in temptationem hæreticorum. Quocirca ne occurserent hæreticis, non inviserunt senem.

49. Narraverunt de abbatе Sisois, quod in mor-

verba R. Athanasii auctoris sui, edit. Paris. p. 463: Εἰδότες διτι ἐὰν μίαν τήμερα ἀμελήσωμεν, οὐ διὰ τὸν παρελθόντα χρόνον τήμην συγχωρήσει; ἀλλὰ διὰ τὴν ἀμέλειαν ἀγανακτήσεις καθ' τημῶν. Οὗτοι καὶ ἐν τῷ λεξειτῷ τηκούσαμεν. Ad verbum: Scientes, quod si per unum diem negligentes fuerimus, non propter præteritum tempus condonabit nobis; sed ob negligenciam irascetur adversus nos. Sic etiam in Ezechiele audivimus. Aperte enim respectum ab Athanasio ad Ezech. xxxiii, 12, 15.

(57) Vit. Patr. I, 7.

būm inciderit; sedentibus autem circa eum senibus, loquebatur cum quibusdam. Ait ei: Quid vides, abba? Dicit illis: Cerno quosdam venientes super me, quos rogo, ut sinant me paululum pœnitentiam agere. Tunc ad eum quidam e senibus: Si permiserint, modo potesne utiliter vacare pœnitentiae? Respondit senex: Quamvis nequeam, tamen parumper ingemisco super anima mea, idque sufficit mihi.

50. De abbate Sisoē commemoRabant, quod quando venit in Clysmā, ægrotavit; et sedente eo in cella cum discipulo suo, ecce audita est januæ pulsatio: quam percipiens senex, ait discipulo suo Abrahamo: Dic ei qui pulsat: Ego Sisoē in monte, ego Sisoē in matta. Ille vero audiens, evanuit.

51. Dixit abbas Sisoē Thebæus discipulo suo: Eloquere mihi quid in me agnoscas, et ego vici-sim tibi proferam quod in te agnosco. Ait illi discipulus: Tu bonus animo, sed paulo durior. Et senex: Tu vero, inquit, bonus es, sed animo mollior.

52. Relatum est de abbatē Sisoē Thebæo, quod panem non comedēret. Et in festo Paschæ, fratres rogaverunt eum supplices, ut cum ipsis sumeret cibum. Respondit: Alterutrum facturus sum, vel panem sumam, vel quæ consecistis edulia. Ilii dixerunt: Solum panem manduca. Atque ita fecit.

De abbatē Silvano.

1. (58) Accesserunt aliquando abbas Silvanus et Zacharias discipulus ejus ad quoddam monasterium, ubi adacti sunt ad parum cibi sumendum antequam profiscisceruptur. Cum autem egressi fuissent, discipulus ejus in via aquam reperit, volebatque bibere. Ait illi senex: Zacharia, hodie jejuniū est. Ille exceptit: Nonne comedimus, Pater? Respondit senex: Illa comestio charitatis fuit; nos autem jejuniū nostrum teneamus, filii.

2. (59) Idem, sedens aliquando cum fratribus, in exstasis abreptus, cecidit in faciem; et multo post surgens plorabat. Rogaverunt eum fratres, dicentes: Quid habes, Pater? Ille vero tacebat et plorabat. Cuinque cogerent eum loqui: Ego, inquit, ad judicium raptus sum; conspexique multis de genere nostro euntes ad supplicium, multis autem e sacerdibus euntes ad regnum. Et lugebat senex, ac nolebat exire e cella sua. Quod si exire cogeretur, operiebat cuculla faciem suam, dicebatque: Quid cupiam videre lumen hoc temporale, quod ad nihil utile est?

⁵⁸ Al. Πατέριν. ⁵⁹ Al. φαγεῖν. ⁶⁰ Al. add. ἐκ τοῦ κελλίου αὐτοῦ.

(58) Vit. Patr. iii, 46.

(59) Vit. Patr. iii, 45.

(60) Ἡσέλε πιεῖ... ρητεῖσα σῆμερος. Si post somnum nocti evigilaverit, oret; si sicut coperit, jejuniū autem instat dies, bibere non audebit. Pachomii Regula capitulo 87.

(61) Ἔσκεπε τῷ κουκουλῷ. Enimvero quidam sanctorum Patrum, ubi cella prodiret, legumentum

A καὶ καθημένων γερόντων⁶⁰ πρὸς αὐτὸν ἐλάλησε τοῖς. Λέγουσιν αὐτῷ· Τί βλέπεις, ἀδελφὲ; Καὶ λέγει αὐτοῖς· Ὁρῶ τινας ἐλθόντας ἐπ' ἐμὲ, καὶ παρακαλῶ αὐτοὺς ἵνα ἔσσωται με μικρὸν μετανοῆσαι. Λέγει αὐτῷ εἰς τῶν γερόντων· Καὶ ἐὰν ἔσσωις σε, ἀπάρτι δύνασαι χρησιμεύσαι εἰς μετάνοιαν; Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Εἴ δὲ οὐ δύναμαι ποιῆσαι, ἀλλὰ στενάζω ἐπάνω τῆς φυγῆς μου μικρὸν, καὶ ἀρχεῖ μοι.

v. "Ελεγον περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Σισόη, διτοι διθένεις· καὶ καθημένου αὐτοῦ μετὰ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν κέλλαν, ίδού χροῦσμα γέγονεν εἰς τὴν θύραν. Καὶ νοήσας δὲ γέρων, λέγει τῷ μαθητῇ αὐτοῦ Ἀβραάμ· Εἰπὲ τῷ χρούσαντι· Ἐγώ Σισόης εἰς τὸ δρόσον, ἐγώ Σισόης εἰς τὸ χαράδριον. Οὐ δὲ ἀκούσας ἀφανῆς ἐγένετο.

να· Εἶπεν δὲ ἀδελφᾶς Σισόης δὲ Θηβαῖος τῷ μαθητῇ αὐτοῦ· Εἰπέ μοι τι βλέπεις εἰς ἐμὲ, κάγὼ σοι λέγω τι διέπω εἰς σέ. Λέγει αὐτῷ δὲ μαθητῆς αὐτοῦ· Σὺ καλὸς τῷ νῷ, καὶ σκληρὸς μικρὸν. Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Σὺ καλὸς εἶ, ἀλλὰ χαῦνος τῷ νῷ.

νθ· "Ελεγον περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Σισόη τοῦ Θηβαίου, διτοι οὐκ διθένεις δρόσον. Καὶ εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα Εβαλον αὐτῷ μετάνοιαν οἱ ἀδελφοί, ίδον φάγη μετ' αὐτῶν. Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· Ἐν ᾧ ποιῆσαι· ή δρότον ἔχω μεταλαβεῖν, ή ὅσα ἐποιήσατε φαγία. Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· Ἀρτον μόνον φάγε. Οὐ δὲ ἐποίησεν οὐτως.

Περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Σιλουανοῦ.

α'. Παρέβαλέ ποτε δὲ ἀδελφᾶς Σιλουανὸς καὶ δὲ μαθητῆς αὐτοῦ Ζαχαρίας εἰς μοναστηριον· καὶ ἐποίησαν αὐτοὺς γεύσασθαι μικρὸν πρὸ τοῦ ὀδεῦσας. Καὶ ἐξέλθοντας αὐτῶν, εὑρεν δὲ μαθητῆς αὐτοῦ ὄντων ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ ἤθελε πιεῖν. Καὶ λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Ζαχαρία, νηστεῖα σήμερον (60). Οὐ δέ λέγει· Οὐκ ἐφάγομεν, Πάτερ; Λέγει δὲ γέρων· Ἐκείνο τοῦ, ἐφάγομεν⁶¹, τῆς ἀγάπης ἡν· ἡμεῖς δὲ τὴν ἐστῶν νηστείαν χρήσαμεν, τέκνον.

β'. Οὐ αὐτὸς καθεξόμενός ποτε μετὰ ἀδελφῶν, ἐγένετο ἐν ἑστάσαις, καὶ πίπτει ἐπὶ πρόσωπον· καὶ μετὰ τολὺν ἀναστάς ἔκλαε. Καὶ παρεχάλεσαν αὐτὸν οἱ ἀδελφοί, λέγοντες· Τί ἔχεις, Πάτερ; Οὐ δέ ἐσώπα καὶ ἔκλαειν. Ἀναγκαζόντων δὲ αὐτῶν εἰπεῖν, εἶπεν· Ἐγώ εἰς τὴν κρίσιν ἥρπαγην· καὶ εἰδὼν πολλοὺς τοῦ γένους ἡμῶν ἀπερχομένους εἰς κόλασιν, καὶ πολλοὺς τῶν κοσμικῶν ἀπερχομένους εἰς βασιλείαν. Καὶ ἐπένθεις δὲ γέρων, καὶ οὐκ ἤθελεν ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ κελλίου αὐτοῦ. Εἰ δὲ καὶ ἦναγκάζετο ἐξελθεῖν⁶², ἐσκεπε τῷ κουκουλίῳ (61) τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, λέγων· Τί θέλεις ιδεῖν τὸ φῶς τοῦτο τὸ πρόσκαιρον, καὶ οὐδὲν ἔχον δρελος;

capiti imponebat, ne aciem in solis jubat intenderet: causamque rugatus respondit: Ecquid est cur temporarium lumen videre relim? Græce ex mss.: Κατέτις τινας ἀγίων Πατέρων, ἡνίκα τῆς κέλλης προφει. καλύμμα ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἐπίθει, πρὸς τὸ μή ἀτείσαι (Al. ἀνατείσαι) τὴν αὐγὴν τοῦ τήλου. Καὶ ἐπιστρώμενος τὴν αἰτίαν ἀπεκρίνατο· Τί θέλω τούτα τὸ φῶς τὸ πρόσκαιρον ιδεῖν; Theod. Studita cat. 18.

γ'. Άλλοτε εἰσῆλθεν δὲ μαθητής αὐτοῦ Ζαχαρίας, καὶ εἶρεν αὐτὸν ἐν ἐκστάσει, καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν ἥπλωμέναι. Καὶ κλείσας τὴν θύραν ἔξηθε. Καὶ ἐλθὼν περὶ ὧραν ἐκτηνὸν καὶ ἐννάτην, εἴρεν αὐτὸν οὐτως. Καὶ περὶ ὧραν δεκάτην ἐκρουσε· καὶ εἰσελθὼν, εἴρεν αὐτὸν ἡσυχάζοντα, καὶ λέγει αὐτῷ· Τί ἔχεις σήμερον, Πάτερ; Οὐ δὲ εἶπεν· Ἡσθένησα σήμερον, τέκνον. Οὐ δὲ κρατήσας τοὺς πόδας αὐτοῦ, θεγέν. Οὐ μή σε ἔάσω, ἐὰν μή εἰπῃς μοι τί εἶδες. Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Ἐγώ εἰς τὸν οὐρανὸν ἡρπάγην, καὶ εἰδὼν τὴν δέξαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκεῖ ιστάμην ἔως ἀρτί, καὶ νῦν ἀπελύθην.

δ. Καθεζομένου ποτὲ τοῦ ἀδελφοῦ Σιλουανοῦ εἰς τὸ δρός τὸ Σινά, ἀπῆλθεν δὲ μαθητής αὐτοῦ Ζαχαρίας εἰς διακονίαν, καὶ λέγει τῷ γέροντι· Ἀπόλυσον τὸ ὄντος. καὶ πότιστον τὸν κῆπον. Οὐ δὲ ἐξελθὼν ἐσκεπε τὴν διὰν αὐτοῦ τῷ κουκουλῷ, καὶ μόνον τὰ γυνη αὐτοῦ ἔθλεπε. Παρέβαλε δὲ ἀδελφὸς ²³ αὐτῇ τῇ ὧρᾳ· καὶ ίδων αὐτὸν ἀπὸ μακρόθεν, κατενόει τι ἐποίησεν. Εἰσελθὼν δὲ δὲ ἀδελφὸς πρὸς αὐτὸν, εἶπεν· Εἰπέ μοι, ἀδελφός, τι τὸ πρόσωπόν σου κατεσκέπασας τῷ κουκουλῷ, καὶ οὗτως τὸν κῆπον ἐπότιξες; Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Τέκνον, ίνα μή ίδωσιν οἱ ὀφθαλμοὶ μου τὰ δένδρα, καὶ ἀπασχοληθῇ δ νοῦς μου ἀπὸ τῆς ἐργασίας αὐτοῦ εἰς αὐτά.

ε. Παρέβαλε τις ἀδελφὸς τῷ ἀδελφῷ Σιλουανῷ εἰς τὸ δρός τὸ Σινά· καὶ ίδων τοὺς ἀδελφοὺς ἐργαζομένους, εἶπε τῷ γέροντι· Μή ἐργάζεσθε τὴν βρώσιν τὴν ἀπολυμένην. Μαρία γάρ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἔξειλετο. Λέγει· δὲ γέρων τῷ μαθητῇ αὐτοῦ· Ζαχαρία, διὰ τῷ ἀδελφῷ βισιλίον, καὶ βάλε αὐτὸν εἰς κελλίον μηδὲν ἔχον. Ότις οὖν ἔγένετο ἡ ὥρα τῆς ἐννάτης, προσείχε τῇ θύρᾳ, εἰ ἄρα πέμπουσι καλέσαι αὐτὸν εἰς τὸ φαγεῖν. Ότις δὲ οὐδεὶς ἐκάλεσεν αὐτὸν, ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν γέροντα, καὶ λέγει αὐτῷ· Οὐκ ἔφαγον οἱ ἀδελφοὶ σήμερον, ἀδελφός; Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Ναί. Εἶπε δέ· Διατί οὐκ ἐκαλέσατέ με; Λέγει· αὐτῷ δὲ γέρων· Τεπειδὴ δινθρωπος πνευματικὸς εἰ, καὶ οὐ χρείαν ἔχεις τῆς βρώσεως ταῦτης· τῆμαίς δὲ σαρκικοὶ θνήτοι θέλομεν φαγεῖν, καὶ διὰ τοῦτο ἐργάζομεθα· οὐ δὲ τὴν καλὴν μερίδαν ἔξειλέναι, ἀναγινώσκων δῆλην τὴν ἡμέραν, καὶ οὐ θέλεις φαγεῖν σαρκικὴν βρώσιν. Καὶ ως ἔχουσε ταῦτα, ἔβαλε μετάνοιαν, λέγων· Συγχώρησον μοι, ἀδελφός. Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Πάντως χρείαν ἔχει καὶ ἡ Μαρία τῆς Μάρθας· διὰ γάρ τῆς Μάρθας καὶ ἡ Μαρία ἐγκωμιάζεται.

ϛ. Ἡρώτησάν ποτε τὸν ἀδελφὸν Σιλουανὸν, λέγοντες· Ποίαν πολεῖτελαν εἰργάσω, Πάτερ ²⁴, ίνα λάβῃς τὴν ψρόνησιν ταῦτην; Καὶ ἀπεκρίθη· Οὐδέποτε ἀφῆκα εἰς τὴν καρδίαν μου λογισμὸν παροργίζοντα τὸν Θεόν.

γ. (62) Alio tempore ingressus est discipulus ejus Zacharias, et invenit eum in extasi, manusque ejus in cœlum extensæ erant. Claudens ergo januam, exiit. Postea veniens circa horam sextam et nonam, reperit illum in eodem statu. Circa decimam vero horam pulsavit, ac intrans nactus est quiescentem, atque illi: Quid hodie tibi est, Pater? Respondit: Hodie infirmus sum, fili. At ille apprehensis pedibus ejus, dixit: Non te dimittam, nisi mihi indicaveris quidnam conspexisti. Tunc senex ad eum: Ego in cœlum raptus, vidi gloriam Dei, illicque steti hactenus, atque modo dimissus sum.

B 4. (63) Residente aliquando abbate Silvano in monte Sina, abiit discipulus ejus Zacharias ad ministerium, et ait seni: Dimitte aquam, atque riga hortum. Ille autem exiens, tegebat faciem suam cuculla, tantumque videbat ad pedes suos. Accessit eadem hora quidam frater; qui intuitus a longe, attendebat quid ficeret. Is frater ad illum ingressus, dixit: Abba, effare mihi, cur faciem tuam cucullia obtexisti, atque ita irrigabas hortum? Respondit senex: Fili, ne oculi mei viderent arbores, mensque avocaretur ab operatione sua, occupata in illis.

C 5. (64) Quidam frater ad abbatem Silvanum venit in montem Sina; et videns fratres operantes, dixit seni: Ne operenini cibum qui perit ²⁵. Maria enim optimam partem elegit ²⁶. Ait senex discipulo suo: Zacharia, da librum fratri, et ducito eum in cellam in qua nihil sit. Cum ergo advenit hora nona, respiciebat per ostium, an mitterent qui vocaret eum ad manducandum. Utque nemo vocavit, surgens proiectus est ad senem. Quem interrogat sic: Abba, non comedenter hodie fratres? Respondit senex: Eliam, comedenter. Et quare, inquit, non arcessivitis me? Tum senex: Quia homo spiritualis es, nec eges cibo hoc; nos autem utpote carnales, manducare volumus, atque ideo operamur; tu vero optimam partem elegisti, qui legis per totum diem, nec vis sumere cibuni carnalem. His auditis, frater, penitentiae inclinatione facta, dixit: Ignosce mihi, abba. Excepit senex: Plane et Mariae necessaria est Martha. Ex Martha enim etiam Maria prædicatur.

D 6. (65) Interrogaverunt aliquando abbatem Silvanum sic: In cujusmodi bona actione exeruisti te, Pater, ut hanc qua prædictus es, conquerereris prudentiam? Et respondit: Nunquam permisi manere in corde meo cogitationem quæ Deum ad iram provocaret.

²³ Al. inscr. αὐτῷ. ²⁴ Abest Πάτερ ab al. ²⁵ Joan. vi, 27. ²⁶ Luc. x, 42.

7. Commemorabant de abbatे Silvano, quod se-
derit in cella clam, habens cicercula pauca, et dum
iis ad cibum utitur, conficerit centum cribra.
Ecce venit homo ex Aegypto, ducens asinum onu-
stum panibus : quos posnit ad cellam ejus, cum
pulsasset. Sumens ergo senex cribra, oneravit asi-
num, atque hominem dimisit.

8. (66) Aiebant de abbatе Silvano, quod exierit
absque ipso discipulus ejus Zacharias, assumptis-
que fratribus, sepem horti inverterit, majoremque
eum reddiderit. Quod postquam senex agnoverit, ac-
cepit meloten suam, et egressus est ; aitque fratribus :
Orate pro me. Illi cernentes quid ageret, pro-
ciderunt ad pedes ejus, ac dixerunt : Nobis eloquere,
Pater, quid habeas. Respondit : Non regredior
in cellam, non exuo meloten, donec sepem reduxe-
ritis ad priorem locum. Illi rursus sepem mutave-
runt, et constituerunt uti erat. Quo peracto, senex
reversus est in cellam suam.

9. Dictum est ab abbatе Silvano : Ego servus
sum, et dominus natus dixit mihi : Fac opus meum,
atque ego te nutririam ; unde autem, noli querere ;
sive habeam, sive fuerit, sive foenerer, tu ne quæ-
sieris : operare dūtaxat, et nutrio te. Ipse igitur,
si operatus fuero, ex mercede mea comedo ; si au-
tem non fuero operatus, agapen manduco.

10. Dixit iterum : Vnde homini illi, qui nomen
operatione majus consecutus est.

11. (67) Interrogavit abbas Moyses abbatem Sil-
vanum, dicens : Potestne homo quotidie initium
statuere ? Respondit senex : Si est operarius, po-
test et singulis horis.

12. Memoravit e Patribus aliquis, quod quidam
congressus aliquando cum abbatе Silvano, ac in-
tuitus vultum ejus corporisque velut angeli fulgere,
ceciderit in faciem. Addebat alios quoque nonnulli
los obtinuisse hoc donum.

De abbatе Simone.

1. (68) Venit aliquando præses ut videret abba-
tem Simonem. Quo ille comperto, sumpsit cingulum,
profectusque ascendit in palmam, ut purgaret
eam. Illi vero accedentes, clamaverunt : Senex,
ubinam degit anachoreta ? Respondit : Nullus hic
anachoreta. Et audientes, discesserunt.

2. (69) Alia iterum vice, præses alias venit ad
videndum eum. Et præcedentes clerici signisca-
verunt : Abba, paratus es, quia præses accepta tui
fama, accedit ut benedicatur a te. Ait : Etiam, pa-
rabo me. Igitur gestans centonem suum, et acci-
piens in manus panem cum caseo, surgens, sedit

⁶⁶ Al. ὑπέρ. ⁶⁷ Al. σου. ⁶⁸ Al. αὐδ. ἀνθρωπος.

(66) Vit. Patr. v, 4.

(67) Vit. Patr. xi, 29.

(68) Vit. Patr. viii, 17.

(69) Vit. Patr. viii, 18.

(70) Καὶ ἀπῆλθεν. In Vitis Patrum : et ascendit,
ἀπῆλθεν, forte rectius. Ms. Corb. subit in arborem.

(71) Λαβὼν ἀρτον καὶ τυρὸν ἐρ ταῖς χερσὶν

A. Ζ'. "Ελεγον περὶ τῶν ἀδελφῶν Σιλουανοῦ, ὅτι ἐκάθισεν
εἰς κελλίον κρυφή, ἔχων μικρὰ ἑρεβίνθια, καὶ ἐποίη-
σεν εἰς αὐτὰ Ἐργον ἔκατον κόσκινα. Καὶ ιδοὺ ἀν-
θρωπος ἤλθεν ἀπὸ Αἰγύπτου, ἔχων δνον μεστὸν δρ-
τῶν· καὶ χρούσας εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ ἔθηκε. Λα-
βών οὖν ὁ γέρων τὰ κόσκινα, ἐγέμισε τὸν δνον, καὶ
ἀπέλυσεν αὐτὸν.

η'. "Ελεγον περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Σιλουανοῦ, ὅτι ἐξῆλθεν
δι μαθητῆς αὐτοῦ Ζαχαρίας χωρὶς αὐτοῦ· καὶ λαβών
τοὺς ἀδελφοὺς, ἐστρεψε τὸν φραγμὸν τοῦ κήπου, καὶ
μείζονα αὐτὸν ἐποίησε. Μαθὼν οὖν ὁ γέρων, Ἐλαβε
τὸ μηλωτάριον αὐτοῦ, καὶ ἐξῆλθε, καὶ λέγει τοῖς
ἀδελφοῖς· Εὔξασθε περὶ ⁶⁶ ἐμοῦ. Οἱ δὲ ιδόντες αὐ-
τὸν, ἐπεσον εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ, λέγοντες· Εἴπε
τοῦτο τὸ ἔστιν ὁ ἔχεις, Πάτερ. Οὐ δὲ πρὸς αὐτοὺς
Ἐφη· Οὐκ εἰσέρχομαι ἔσω, οὐ καταβαίνει τὸ μηλω-
τάριον ἀπ' ἐμοῦ, ἔως οὐκ ἐνέγκητε τὸν φραγμὸν εἰς
τὸν πρῶτον αὐτοῦ τόπον. Οἱ δὲ πάλιν ἐστρεψαν τὸν
φραγμὸν, καὶ ἐποίησαν αὐτὸν ὡς ἦν. Καὶ οὕτως ὁ
γέρων ὑπέστρεψε εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ.

θ'. Εἴπεν ὁ ἀδελφᾶς Σιλουανός· Ἐγώ δοῦλος εἰμι,
καὶ δι κύριος μου εἰπέ μοι· Ἐργάζου τὸ Ἐργον μου ⁶⁷,
κάγω σε τρέφω· πόθεν δὲ, μή ζήτει· εἴτε ἔχω, εἴτε
κλέπτω, εἴτε δανείσομαι, σὺ μή ζήτει· Ἐργάζου μό-
νον, καὶ τρέφω σε. Ἐγώ οὖν ἔδω ἐργάζωμαι, ἐκ τοῦ
μισθοῦ μου ἔσθιω· ἔδω δὲ μή ἐργάζωμαι, ἀγάπτι
ἔσθιω.

ι'. Εἴπε· πάλιν· Οὐατ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δις ἔχει
τὸ δυναμα τοῦ μείζον τῆς ἐργασίας αὐτοῦ.

ια'. Ἡρώτησεν δι ἀδελφᾶς Μωάντης τὸν ἀδελφὸν Σι-
λουανὸν, λέγων· Δύναται ἀνθρωπος καθ' ἡμέραν
βάλλειν ἀρχήν; Καὶ εἴπεν ὁ γέρων· Εάν ἔστιν ἐρ-
γάτης ⁶⁸, δύνεται ⁶⁹ καὶ καθ' ὥραν βάλλειν ἀρχήν.

ιβ'. Εἴπε τις τῶν Πατέρων, δι τοῦ συνέτυχε ποτε τις
τῷ ἀδελφῷ Σιλουανῷ, καὶ ἐωρακώς αὐτοῦ τὸ πρόσ-
ωπον καὶ τὸ σῶμα ὡς ἀγγέλου λάμψαν, ἐπεσεν ἐπι-
πρόσωπον. Ἐλεγε γὰρ δὲ καὶ διλούς τινάς ἐσχήκεναι
τοῦτο τὸ χάρισμα.

Περὶ τοῦ ἀδελφᾶ Σίμωνος.

α'. Ἡλθε ποτε ἄρχων ἰδεῖν τὸν ἀδελφὸν Σίμωνα. Οὐ
δὲ ἀκούσας; Ἐλαβε τὴν ζώνην, καὶ ἀπῆλθεν (70) εἰ;
φοίνικα καθαρίσαις αὐτὸν. Οἱ δὲ ἐλθόντες, ἔκραζαν·
Γέρον, ποῦ ἔστιν δι ἀναχωρητής; Οὐ δὲ εἴπεν· Οὐκ
ἔστιν ὃδε ἀναχωρητής. Καὶ ἀκούσαντες ἀνέχωρη-
ταν.

β'. "Ἄλλοτε πάλιν ἤλθεν διλούς ἄρχων ἰδεῖν αὐτὸν.
Καὶ προκαύσας οἱ κληρικοὶ εἶπον αὐτῷ· Αδελφά,
ἐτοίμασον, δι τοῦ ἄρχου μετὰ κείσας εἰληφώς, Gradu 25.
Εἰ μοὶ δὲ αλιό· Οὐ τὴν ξαντοῦ ἐσθῆτα ἐκδύσαμενος,
etc. Ubi duo scholia, 23 et 24, priora verba expo-
nunt de Serapione, posteriora de Simone : cum hoc
nostrum caput, etiam in *Vitis Patrum*, ad Simoniem
perlineat. Quocirca transpositionem factam fuisse

⁶⁶ Al. inser. καὶ καθ' ἡμέραν.

ώντας εἰς τὸν πυλῶνα ἐκάθισεν ἑσθίων. Καὶ ἐλθὼν ἀργῶν μετὰ τῆς τάξεως αὐτού, καὶ ιδόντες αὐτὸν, ἔζουθένθησαν αὐτὸν, λέγοντες· Οὗτός ἐστιν ὁ ἀναχωρητής περὶ οὐ τὴν Ταχιάνην; Καὶ εὑθέως ἀνέσαμψαν.

Περὶ τοῦ ἀβδᾶ Σωκάτρου.

Ἡρώτηρες τις τὸν ἀβδᾶν Σώκατρον⁴⁰, λέγων· Δές μοι ἐντολὴν, ἀβδᾶ, καὶ φυλάξω αὐτήν. Οὐ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Μή εἰσέλθῃ γυνὴ εἰς τὸ κελλίον σου, καὶ μὴ ἀναγνώσῃς ἀπόχρυφα· καὶ μὴ ἐκζητήσῃς περὶ τῆς εἰκόνος· τοῦτο γάρ οὐκ ἐστιν αἰρεσίς, ἀλλ' ιδιωτελα καὶ φύλονεικία ἀμφοτέρων τῶν μερῶν· ἀδύνατον γάρ καταληφθῆναι τὸ πρᾶγμα τοῦτο ὑπὸ πάσης τῆς κτίσεως.

Περὶ τοῦ ἀβδᾶ Σαρματᾶ.

B

α'. Εἶπεν ὁ ἀβδᾶς Σαρματᾶς⁴¹. Θέλω δινθρωπὸν ἀμαρτήσαντα, εἰ οἶδεν ὅτι ἡμαρτεῖ, καὶ μετανοεῖ, εἰπέ δινθρωπὸν μὴ ἀμαρτήσοντα, καὶ ἔχοντα ἑαυτὸν ὃς δικαιούσην ποιοῦντα.

β'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀβδᾶ Σαρματᾶ, ὅτι πολλάκις ἐλάμβανε τεσσαράκοντα ἡμέρας τῇ βουλῇ τοῦ ἀβδᾶ Ποιμένος· καὶ ὡς οὐδὲν ἐπληρούντο αἱ ἡμέραι ἐνώπιον αὐτοῦ. Ἡλθεν οὖν ὁ ἀβδᾶς Ποιμῆν πρὸς αὐτὸν, καὶ λέγει αὐτῷ· Εἰπέ μοι, τί ἐώρακας ποιῶν τὴν τοσοῦτον ἀσπόν; Οὐ δὲ πρὸς αὐτὸν ἔλεγεν· Οὐδὲν πίλεον. Λέγει αὐτῷ δὲ ἀβδᾶς Ποιμῆν· Οὐκ ἀφῶ σε, ἐὰν μὴ μοι εἰπῃς· Οὐ δὲ εἶπεν· Εἴ μόνον εὔρον, ὅτι ἐὰν εἴτια τῷ ὄπινῳ, "Ὑπαγε, ὑπάγει, καὶ ἐὰν εἴπω, Ἐλθε, ἔρχεται.

γ'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀβδᾶν Σαρματᾶν, λέγων· Οἱ λογισμοὶ λέγουσι μοι· Μή ἐργάσῃς, ἀλλὰ φάγε, πίε, κοιμᾶ. Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· "Οτε πεινᾷς, φάγε· ὅτε δικῆς, πίε· ὅτε νυστάζεις, κοιμᾶ. Ἄλλος δὲ γέρων κατέεύκαιραν ἥλθε πρὸς τὸν ἀδελφὸν· καὶ εἶπεν αὐτῷ δὲ ἀδελφὸς· Αὶ εἶπεν δὲ ἀβδᾶς Σαρματᾶς· Λέγει αὖν αὐτῷ δὲ γέρων· Τοῦτο ἐστιν δὲ εἶπε σοι δὲ ἀβδᾶς Σαρματᾶς· "Οταν πεινᾶς τόνεψ, καὶ διψήσῃς ἔως μηκέτε δυνηθῆς, φάγε τότε καὶ πίε· καὶ ὅταν ἀγρυπνήσῃς πάνυ πολὺ καὶ νυστάξῃς, κοιμᾶ. Τοῦτο ἐστιν δὲ ἔλεγέ σοι γέρων.

δ'. Ἡρώτησε πάλιν δὲ αὐτὸς ἀδελφὸς τὸν ἀβδᾶν Σαρματᾶν, λέγων· Οἱ λογισμοὶ λέγουσι μοι· "Ὑπαγε ἔξι, καὶ παράβαλε τοῖς ἀδελφοῖς. Καὶ λέγει δὲ γέρων· Τοῦτο μὴ ἀκούσῃς αὐτῶν, ἀλλ' εἰπέ· Ἰδού ήκουσά σου τὸ πρῶτον, τοῦτο δὲ οὐ δύναμαι σου ἀκοῦσαι.

Περὶ τοῦ ἀβδᾶ Σεραπίωρος.

ε'. Ἡλθέ ποτε δὲ ἀβδᾶς Σεραπίων παρερχόμενος διὰ κώμης τινὸς τῆς Αἰγύπτου· καὶ εἶδε τινα πόρνην ἔστωσαν εἰς τὸ κελλίον αὐτῆς· καὶ εἶπεν αὐτῇ γέρων· Προσδόκησόν με δύψε· Θέλω γάρ ἐλθεῖν

⁴⁰ Al. Σωσίπατρον. ⁴¹ Al. Σαρματᾶς.

credere, nisi in *Elucidationibus Gallicis ad hunc gradum*, adduceretur testimonium Eliæ Cretensis, quo receptus ordo confirmatur. Dici itaque debet,

ad vestibulum, atque manducabat. Advenit præses cum officio suo. Sed ubi conspexerunt hominem, aspernati sunt, dixeruntque: Iste est solitarius de quo accepimus? Et reversi sunt statim.

De abbatे Sopatro.

Percontatus est aliquis de abbate Sopatro, sic: Da mihi mandatum, abba, et servabo illud. Ita vero dixit ei: Non intret mulier in cellam tuam; nec legeris apocrypha. Ad hæc ne disquisieris de imagine Dei in homine. Hoc enim non est heres, sed imperitia, ambarumque partium contentio; nam fieri nequit ut res hæc a creatura comprehendantur.

De abbatе Sarmata.

1. Dicit abbas Sarmatas: Malo hominem qui peccaverit, modo agnoscat peccatum suum et penitentia ducatur, quam hominem qui non peccaverit, ac se putat justum.

2. Aiebant de abbatе Sarmata, quod saepe de consilio abbatis Pœmenis sibi sumeret quadraginta dies; qui quasi nihil temporis ab eo compiebantur. Venit ergo ad ipsum abbas Pœmen, aitque: Dic mihi quid conspexeris, dum tantum laboris sustines? Respondit ille: Nihil magis. Excepit abbas Pœmen: Non dimittam te, quin protuleris. Tunc ille: Unum duntaxat reperi; quod si dixeris somno: Recede, recedit; si: Veni, venit.

C

3. Frater sic interrogavit abbatem Sarmatam: Cogitationes mihi suggestur: Ne opereris, sed manduca, bibe, dormi. Respondit senex: Quando esurieris, comede, cum sitieris, bibe, quoties caperis sopore, dormi. Alius vero senex opportune ex occasione accessit ad fratrem. Cui retulit frater sermonem abbatis Sarmatæ. Senex igitur ad eum: Quod tibi abbas Sarmatas pronuntiavit, hoc est: Quando vehementer esurieris, atque in tantum sitieris ut non amplius sustinere valeas, comedo tunc et bibe: cumque quamplurimum vigilaveris, ac tentaris somno, dormi. Hoc est quod tibi locutus est senex.

4. Iterum sciscitatus est idem frater abbatem Sarmatam: Subeunt me cogitationes istæ: Vade foras, et fratres invise. Respondit senex: In hoc me illis obtemperes, sed dicio: Ecce mens, auctoritati tibi prius; ad hanc vero rem non possum audire te.

De abbatе Serapione

1. Veniens aliquando abbas Serapio et pertransiens per quemdam Ægypti vicum, vidit meretrices stantem in cella sua; et dixit ei senex: Expecta me vesperi: volo enim venire ad te, atque

idem a duobus anachoretis editum suisse humilitatis specimen.

hanc noctem juxta te transigere. Illa vero responsum reddidit : Bene est, abba. Paravit ergo se, stravitque lectum. Vespere autem facto, accessit senex, atque ingressus in cellam, ait : Præparastine lectum? Illa, Etiam, inquit, abba. Itaque clausit januam, et inquit : Exspecta parumper; quandoquidem consuetudinem habemus, donec secundum eam fecerim. Tum inchoavit senex Officium suum; ac incipiens librum Psalterii, ad singulos psalmos orationem dicebat, Deum pro illa precans, ut penitentiam ageret et consequeretur salutem. Porro exaudivit eum Deus. Nam mulier stetit tremens oransque prope senem. Utque totum Psalterium senex complevit, cecidit in mulier in terram. Senex vero inchoans Apostolum, multum ex ipso recitavit; atque sic finem imposuit precibus suis. Com-puncta igitur mulier, atque intelligens non propter peccatum venisse ad eam, sed ut ipsius animam salvaret, procidit ei, sicut locuta est : Charitatem fac, abba; in locum me ducito, in quo possim Deo placentia facere. Tunc senex deduxit illam in monasterium virginum, et tradidit Matri; cui dixit : Accipe sororem hanc; neque imposueris ei jugum aut mandatum ut aliis sororibus, sed quidquid voluerit, da illi, et prout voluerit, sine ipsam agere. Post paucos ergo dies, illa secum : Ego peccatrix sum, volo per bidua semel comedere. Pausisque post diebus : Ego multa habeo peccata, volo per quatridua manducare. Item interjectis aliis paucis diebus, oravit Matrem hoc sermone : Quandoquidem plurimum contristavi Deum iniiquitatibus meis, fac charitatem, conjice me in cellam, atque eam obstrue, ac per foramen da paululum panis, necnon unde manibus operer. Quod factum a Matre. Et accepta fuit Deo ad reliquum vitæ tempus.

2. (72) Frater rogavit abbatem Serapionem, ut ei diceret verbum. Ait illi senex : Quid tibi habeo dicere? quod sumpsisti quæ erant viduarum ac pupillorum, et posuisti in hac aula; viderat enim eam librī plenaria.

3. (73) Dixit abbas Serapio : Quemadmodum milites imperatoris non possunt, dum astant, dextrorum vel sinistrorum aspicere: ita etiam homo, si steterit coram Deo, et in conspectu ejus intentus fuerit cum timore hora omni, nihil inimici potest eum terrere.

4. (74) Adiit frater abbatem Serapionem; hortabatur autem eum senex, ut ex more ficeret orationem. Ille vero se peccatorem vocans, ipsoque monachi habitu indignum, non acquiescebat. Voluit etiam pedes ejus lavare, sed iisdem iterum verbis usus, non tulit. Apposuit quoque ei mensam; cœpitque senex una manducare. Porro admonebat illum his verbis : Fili, si cupis proficere, permane

A πρὸς σὲ, καὶ ποιῆσαι τὴν νύκτα ταύτην Ἑγγιστά σου. Ἡ δὲ ἀποκριθεῖσα, εἶπε· Καλῶς, ἀδεῖδ. Καὶ ἡτομάσθη, καὶ ἔστρωσε τὴν κλίνην⁴³. Ὁψίας δὲ γενομένης, ἥδεν δὲ γέρων πρὸς αὐτὴν⁴⁴, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ κελλίον, λέγει αὐτῇ· Ἡτομασας τὴν κλίνην; Ἡ δὲ εἶπε· Ναὶ, ἀδεῖδ. Καὶ ἔκλεισε τὴν θύραν, καὶ λέγει αὐτῇ· Μείνον δόλιον, ἐπειδὴ νόμον ἔχομεν, οὐς οὐ ποιήσω αὐτόν. Καὶ ἤρξατο δὲ γέρων τῆς συνάξεως αὐτοῦ· καὶ ἀρξάμενος τὸ ψαλτήριον, κατὰ ψαλμὸν ἐποιεὶ εὐχήν, δεόμενος τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ αὐτῆς. Διὰς μετανοήσῃ καὶ σωθῇ. Καὶ εἰσήκουσεν αὐτοῦ ὁ Θεός. Καὶ ἔστηκεν ἡ γυνὴ τρέμουσα καὶ εὐχομένη Ἑγγὺς τοῦ γέρωντος. Καὶ ὡς ἐτέλεσεν δὲ γέρων δόλον τὸ ψαλτήριον, ἐπειδὲν ἡ γυνὴ χαμαὶ. Ὁ δὲ γέρων ἀρξάμενος τοῦ Ἀποστόλου, εἶπε πολὺ ἐξ αὐτοῦ· καὶ οὕτως ἐπλήρωσε τὴν σύναξιν. Κατανυγεῖσα οὖν ἡ γυνὴ, καὶ νοήσασα δὲ οὐ δὲ ἀμαρτίαν ἥδε πρὸς αὐτὴν, ἀλλ᾽ ἵνα σώσῃ αὐτῆς τὴν ψυχὴν, προσέπεσεν αὐτῷ, λέγουσα· Ποιήσουν ἀγάπην, ἀδεῖδ, καὶ ὅποι δύναμαι εὐαρεστῆσαι τῷ Θεῷ, ὅδηγησον με. Τότε δὲ γέρων ὡδῆγησεν αὐτὴν εἰς μοναστήριον παρθένων, καὶ παρέδωκεν αὐτὴν τῇ Ἀμμαζ, καὶ εἶπε· Λάβε τὴν ἀδελφὴν ταύτην, καὶ μή θήσεις αὐτῇ ζυγὸν ἢ ἐντολὴν ὡς ταῖς⁴⁵ ἀδελφαῖς· ἀλλ᾽ εἰ τι θέλει, δός αὐτῇ· καὶ ὡς θέλει, συγχώρησον αὐτῇ πορεύεσθαι. Καὶ ὡς ἐποίησεν δλίγας ἡμέρας, εἶπεν· Ἐγὼ ἀμαρτωλός εἰμι, θέλω διὰ δύο⁴⁶ ἐσθίειν. Καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἶπεν· Ἐγὼ πολλὰς ἀμαρτίας ἔχω, θέλω διὰ τεσσάρων ἡμερῶν ἐσθίειν. Καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας παρεκάλεσε τὴν Ἀμμαζ⁴⁷, λέγουσα· Ἐπειδὴ πολλὰ ἐλύπησα τὸν Θεὸν ἐν ταῖς ἀνομίαις μου, ποιήσουν ἀγάπην, καὶ βάλε με εἰς κελλίον, καὶ ἀνάρρεξον αὐτὸν, καὶ δὲ ὅπῆς δίδου μοι μικρὸν ἄρτον καὶ τὸ ἔργοντον. Καὶ ἐποίησεν αὐτῇ ἡ Ἀμμαζ ὡτας. Καὶ εὐηρέστησε τῷ Θεῷ τὸν ἐπιλοιπον χρόνου τῆς ζωῆς αὐτῆς.

B β'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδεῖδον Σαραπίωνα, λέγων· Εἰπέ μοι λόγον. Λέγει αὐτῷ δὲ γέρων· Τί σοι ἔχω εἰπεῖν; δις· Ἐλασες τὰ τῶν χηρῶν καὶ δραπῶν, καὶ θήηκας εἰς τὴν θυρίδα ταύτην· εἰδε γὰρ αὐτὴν μεστήν βιβλίων.

C γ'. Εἶπεν δὲ ἀδεῖδος Σαραπίων, δις· Ποτέροις στρατῶται τοῦ βασιλέως οὐ δύνανται⁴⁸ ιστάμενοι⁴⁹ δεξιῇ ἢ ἀριστερά προσέχειν· οὗτως καὶ δινθρωπος, ἐὰν ισταται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ προσέχῃ ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν φόδῳ πάτῃ ὥρᾳ, οὐδὲν τοῦ ἔχθροῦ δύναται αὐτὸν ἐκφοβῆσαι.

D δ'. Παρέβαλεν ἀδελφὸς τῷ ἀδεῖδον Σαραπίωνι· προετρέπετο δὲ αὐτὸν δὲ γέρων εὐχήν ποιῆσαι κατὰ τὴν συνήθειαν. Ὁ δὲ ἀμαρτιώδης ἐσαύτον λέγων, καὶ αὐτοῦ τοῦ μοναχικοῦ σχῆματος ἀνάξιον, οὐκ ἐπειθετο. Ἡθέλησε δὲ καὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ νίκαις· καὶ τοῖς αὐτοῖς πάλιν χρώμενος λόγοις, οὐκ ἡνέσχετο. Ἐποίησε δὲ αὐτὸν γεύσασθαι· ἐσθίειν δὲ ἤρξατο καὶ δὲ γέρων. Καὶ ἐνουθέτεις αὐτὸν, λέγων· Τέκνον, εἰ

⁴³ Al. add. καὶ προσεδόκησε τὸν γέροντα μετὰ χρειῶν. ⁴⁴ Al. add. μηδὲν ἐνέγκας. ⁴⁵ Al. inser. ἀλλαῖς. ⁴⁶ Al. μιᾶς ἡμέρας. ⁴⁷ Al. add. τοῦ μοναστηρίου.

θελεις ὥφεληθῆναι, καρτέρησον ἐν τῷ κελλίῳ σου, καὶ πρόσεχε σεαυτῷ καὶ τῷ ἐργοχείρῳ σου· εὐ γάρ φέρεις σοι τὸ προέρχεσθαι τοιαύτην ὥφελειαν, δον τὸ καθέξεσθαι. Ὁ δὲ ταῦτα ἀκούσας, ἐπικράνθη, καὶ ἡλοιώθη τῇ μορφῇ, ὡστε μηδὲ δυνηθῆναι λαθεῖν τὸν γέροντα. Εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Σαραπίων· Μέχρι τοῦ νῦν ἔλεγες, Ἀμαρτωλός εἰμι, καὶ κατηγρεῖς ἔχυτον καὶ τοῦ ζῆν ἀνάξιον εἶναι· καὶ ἐπειδὴ μετὰ ἀγάπης ὑπέμνησά σε, τοσοῦτον ἐθηριώθης; Ἐάν οὖν θέλῃς ταπεινός εἶναι, τὰ παρ' ἄλλων ἐπαγγέμενά σου μάθε φέρειν γενναῖως, καὶ μή ῥήματα ἀργά κάτεσχε σεαυτῷ (75). Ταῦτα ἀκούσας ὁ ἀδελφὸς μετενόησε τῷ γέροντι, καὶ πολλὰ ὥφεληθεις ἀνεγάρησεν.

Περὶ τοῦ ἀββᾶ Σερίνου⁴⁰.

α'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Σερίνου, ὅτι πολλὰ εἰργάζετο, καὶ δύο παξαμάτια⁴¹ ἥσθιε διαπαντός. Καὶ ἐλθὼν πρὸς αὐτὸν ὁ ἀββᾶς Ἰών⁴², ὁ συμφωνητής αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς δὲ μέγας ἀσκητής, εἶπεν αὐτῷ, ὅτι Εἰς τὸ κελλίον μου φυλάττω τὴν πρᾶξιν μου· ἐὰν δὲ ἐξέλθω, συγκαταβαίνω τοῖς ἀδελφοῖς. Καὶ λέγει· αὐτῷ δὲ ἀββᾶς Σερίνος· Ούκ ἔστιν αὕτη μεγάλη ἀρετή, ὅταν ἐν τῷ κελλίῳ σου φυλάττῃς τὴν τάξιν σου, ἀλλ' ὅταν ἐκ τοῦ κελλίου σου μᾶλλον ἐξέλθῃς.

β'. Εἶπεν δὲ ἀββᾶς Σερίνος, ὅτι Ἐποίησα τὸν χρόνον μου, θερίων, καταρράπιων, πλέκων· καὶ ἐν τούτοις πάσιν, εἰ μή τι χειρ τοῦ Θεοῦ ἔχροτασέ με, οὐκ ἦνθην χορτασθῆναι.

Ηερὶ τοῦ ἀββᾶ Σπυρίδωρος.

α'. Περὶ δὲ Σπυρίδωνος, τοσαύτη τῷ ποιεινι προσῆγην διστητής, ὡς ἀξιωθῆναι αὐτὸν καὶ ἀνθρώπων τοιμένα γενέσθαι. Μιδές γάρ τῶν ἐν Κύπρῳ πόλεων, ὀνόματι Τριμιθούντων, οὗτος τὴν ἐπισκοπήν ἐκεκλήρωτο· διὸ δὲ ἀτυφίαν πολλήν, ἐχόμενος τῆς ἐπισκοπῆς, ἐποίμανε καὶ τὰ πρόστατα. Μεσούσης δὲ τῆς νυκτὸς, κλέπται τῇ μάνδρᾳ τῶν προβάτων λαθραίως ἐπελθόντες, κλέψαι τῶν προβάτων ἐσπούδαζον. Ὁ δὲ Θεὸς δὲ τὸν ποιμένα τώραν, καὶ τὰ πρόστατα ἔσωζεν· οἱ γάρ κλέπται ἀυράτῳ δυνάμει⁴³ παρὰ τὴν μάνδραν ἐδέσθηντο. Ὁρθρος δὲ ἦν· καὶ ἤκει δὲ ποιμήν πρὸς τὰ πρόστατα. Ὅς δὲ εὔρεν ὀπίσω τὰς χειρας ἔχοντας, ἔγνω τὸ γεγονός· καὶ εὐέξαμενος λύει τοὺς κλέπτας. Πολλὰ δὲ νουθετήσας καὶ παραινέσας αὐτοῖς, ἐκ δικαίων πόνων σπουδάζειν μᾶλλον καὶ μή ἐξ ἀδικίας ζῆν, ἔνα χρόνον αὐτοῖς χαρισάμενος ἀπέλυσεν, καὶ χαριέντως ἐπιφθεγγάμινος εἶπεν· Ἰνα μή μάτην τήγρυπνηκότες φανῆτε.

β'. Ἐλεγον πάλιν, ὅτι θυγάτριον ἦν αὐτὸν παρθένος, τῆς τοῦ πατρὸς εὐλαβεῖς μετέχουσα, τοῦνομα Εἰρήνη. Ταῦτη γνώριμός τις πολύτιμον παρέθετο κόσμιον. Ἡ δὲ ἀσφαλέστερον ποιοῦσα, γῇ τὴν παραθήκην ἔκρυψε· μετὰ δὲ τὸν βίον ἀπέλιπεν.

⁴⁰ Α!. Σερίνου. ⁴¹ Α!. παξαμάδια. ⁴² Α!. Ἰωάννη.

(75) Καὶ μή ῥήματα ἀργά κάτεσχε σεαυτῷ. *Vitae Patrum*: *Ei non odiosa rerba effundere tibi ipsi. Seu mulius*: *Ei non otiosa rerba effunde tibi ipsi. Ut le-*

A in cella tua, attendens tibi ipsi, et labori manuum. Neque enim tantum afferet utilitatis prodire, quantum sedere. His ille auditis, exacerbatus est, et forma mutatus, adeo ut nec senem latere posset. Itaque dixit ei abbas Serapio: Hucusque aiebas: Peccator sum; item accusabas te quasi etiam vita indignum; quia vero commonefeci te cum charitate, usque adeo esseratus es? Si ergo desideras humilis esse, quae ab aliis tibi inferuntur, disce fortiter ferre, nec verba otiosa apud te retine. Ille audiens frater, veniam supplex petiit a sene, et multo cum anima lucro discessit.

De abbate Sereno.

B 1. Aiebant de abbatē Sereno, quod multum operaretur, et duos paxamates semper comedebat. Veniens autem ad eum abbas Job, sodalis ejus, ipse etiam magnus asceta, dixit: In cella mea servo actionem meam; sed si exiero, condescendo fratribus. Ait illi abbas Serenus: Non est hæc magna virtus, quando in cella tua custodieris ordinem tuum, sed potius cum e cella tua egressus.

2. Dixit abbas Serenus: Tempus meum peregit metendo, consuendo, plectendo; atque in his omnibus, nisi manus Dei cibasset me, non potuissem nutriri.

De abbate Spyridone.

C 1. (75⁴) De Spyridone vero, tanta in eo ovium pastore inerat sanctitas, ut dignus habitus sit qui hominum quoque pastor fieret. Unius enim e Cypri uribus, nomine Trimithuntis, episcopatum sortitus est. Verum ob plurimam modestiam, episcopatum obtinens, adhuc pascebatur oves. Contigit autem ut fures media nocte clam in caulam ejus ingressi, oves tentarent avertire. At Deus qui pastorem conservabat, oves etiam servavit. Fures quippe invisi bili virtute ad ovile ligati tenebantur. Jam diluculum erat, cum venit pastor ad oves suas. Ut autem invenit fures manibus post tergum revinctis, agnoverit quid accidisset, et prece facta solvit illos. Cumque multum admonuisset atque exhortatus fuisset, ut justis laboribus, non iniquis actibus victum sibi comparare niterentur, ariete donatos dimisit eos, atque hoc verbi urbane adjecit: Ne frustra vigilasse videamini.

D 2. (76) Aiebant iterum, quod οὐιολαμ babuerit virginem paternæ pietatis participem, nomine Irene. Huic familiaris quidam pretiosum ornamen tum commendaverat. Illa, ut depositum magis in tuto esset, in terram abdidit; paulo post autem

⁴³ Al. inser. χρατούμενοι.

gerit Pelagius interpres, κατάγεται.

(75⁴) Socrat., lib. 1, cap. 12.

(76) Socrat., ibid.

migravit e vita. Venit postea qui deposuerat; et A virgine non inventa, inhæsit patri ejus abbatii Spyridoni; nunc quidem trahens, deinde vero orans. Quia autem senex e damno ejus qui rem deposuerat suum ipsius faciebat detrimentum, accessit ad sepulcrum filiae, Deumque precatus est, ut ante tempus sibi ostenderet promissam resurrectionem. Nec spe falsus est. Statim namque virgo rediviva apparuit patri. Cumque locum indicasset in quo ornamentum positum erat, rursum decessit. At senex sumptum depositum reddidit.

De abbe Saio.

Referebant de abbate Saio et abbatie Mue, quod simul mauerent. Obedientia autem præstabat abbas Saio, erat vero admodum durus. Dixit ei senex, tentandi gratia: Abi, prædare. Igitur abiit, et fratres diripiebat, propter obedientiam, in omnibus gratias agens Domino. At senex quæ suratus fuerat tollebat, reddebatque clanculum. Porro quodam die cum iter agerent, consumptis viribus defecit, et reliquit eum abbas consecutum; veniensque dixit fratribus: Pergite, adducite Saio, quia confactus jacet. Illi abeuntes, duxerunt eum.

De matre Sara.

1. (77) Narraverunt de matre Sara, quod per tredecim annos continuos vehementer impugnata fuerit a dæmona fornicationis, nec unquam oraverit ut bellum desisteret, sed potius dixerit: Deus, da mihi vires.

2. (78) Aliquando vehementius abortus eam fuerat idem spiritus fornicationis, suggestens sæculi vanas res. Illa vero per Dei timorem et vitæ austerioris exercitationem nequaquam cedens, ascendit quodam die super teclum suum, ut oraret. Tunc apparuit ei in specie corporeæ spiritus fornicationis, dixique: Tu me vici, Sara. Respondit illa: Nor. ego te vici, sed Dominus meus Christus.

3. (79) Retulerunt de eadem, quod juxta flumen annos sexaginta totos habitaverit, nec oculos deflexerit ut videret eum.

4. (80) Alia vice duo senes, anachoretæ magni, venerunt ad eam e partibus Pelusii. Et inter incedendum, ita colloquebantur: Deprimamus vetulam hanc. Aiunt ergo ei: Cave ne extollatur mens tua, et dicas: Ecce solitarii ad me mulierem accedunt. Respondit illis mater Sara: Sexu quidem mulier suum, at non animo.

5. (81) Dixit mater Sara: Si Deum oravero, ut omnes homines de meis moribus contenti sint, ad uniuscujusque januam accessura suum, suppliciter prosternens me. Sed potius precabor, ut cor meum erga omnes purum sit.

⁸⁸ Al. ἐνεκέχρυπτο.

(77) *Vit. Patr. v, 10, in Ephraem*, p. 387, n. 15; Theodor. Stud., *Catech.* 91.

(78) *Vit. Patr. v, 11, in Ephraem*, p. 387, n. 16.

A Ἡλθε δὲ μετὰ χρόνον ὁ παραθέμενος· καὶ μὴ εὑρών τὴν παρθένον, ἔπλεκε τῷ πατρὶ αὐτῆς τῷ ἀδεδέπτῳ Σπυρίδωνι, νῦν μὲν ἔλκων, πάλιν δὲ παρακαλῶν. Ἐπειδὴ δὲ συμφορὰν ἤποιετο τὴν τοῦ παραθέμενου ζημίαν ὁ γέρων, ἐλθὼν ἐπὶ τὸ μνήμειον τῆς θυγατρὸς, ἐπεκαλεῖτο τὸν Θεὸν, πρὸ καιροῦ δεξῖαι αὐτῷ τὴν ἐπηγγελμένην ἀνάστασιν· καὶ δὴ τῆς ἐλπίδος οὐχ ἡμαρτε. Ζώσα γάρ αὐτὶς ἡ παρθένος φαίνεται τῷ πατρὶ· καὶ τόπον σημάνασα ἔνθα τὸ κόσμιον ἔκειτο⁸⁸, αὐθὶς ἀπεκύρωτε. Καὶ λαβὼν τὴν παρθήκην ὁ γέρων ἐδωκεν αὐτῇ.

Περὶ τοῦ ἀδεδέπτου Σαΐω.

B Ελεγον περὶ τοῦ ἀδεδέπτου Σαΐω, καὶ τοῦ ἀδεδέπτου Μούτ, διτὶ ἔμειναν μετ' ἀλλήλων. Εἶχε δὲ πολλὴν ὑπακοὴν ὁ ἀδεδέπτος Σαΐω, σκληρὸς δὲ ἦν πάνυ. Καὶ ἐλεγεν αὐτῷ ὁ γέρων πειράζων· "Ὕπαγε, σύλησον. Καὶ ὑπῆρξε, καὶ ἐσύλα τοὺς ἀδελφούς διὰ τὴν ὑπακοὴν, εὐχαριστῶν τῷ Κυρίῳ ἐπὶ πᾶσιν. Οὐ δὲ γέρων ἤρεν αὐτά, καὶ παρεῖχε χρυσίως. Ποτὲ οὖν ὀδευόντων αὐτῶν, ἥτοι νησε, καὶ ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ ἀδεδέπτος συντετριμμένον· καὶ ἐλθὼν, εἰπε τοῖς ἀδελφοῖς· 'Ὕπάγετε, φέρετε τὸν Σαΐω, διτὶ κεκλασμένος κείται. Καὶ ἀπελθόντες, ἤγαγον αὐτόν.

Περὶ τῆς ἀμμᾶς Σάρρας.

C α'. Διηγήσαντο περὶ τῆς ἀμμᾶς Σάρρας, διτὶ ἔμεινε δεκατρία ἔτη πολεμούμενή κραταιῶς ὑπὸ τοῦ δαμανούσας τῆς πορνείας, καὶ οὐδέποτε τῆς ἀποστῆνας τὸν πόλεμον, ἀλλὰ μᾶλλον ἐλεγεν· 'Ο Θεὸς, δές μοι τιχύν.

C β'. Ἐπέθετο αὐτῇ ποτε σφοδρότερον τὸ αὐτὸν πνεῦμα τῆς πορνείας, ὑποδόλλον αὐτῇ τὰ τοῦ κάρματος μάταια. Ή δὲ μὴ ἐνδοῦσσα τῷ τοῦ Θεοῦ φόβῳ καὶ τῇ ἀσκήσει, ἀνῆλθεν ἐν μιᾷ εἰς τὸ δωμάτιον αὐτῆς προσευχασθεντα. Καὶ ὥσθη αὐτῇ σωματικῶς τὸ πνεῦμα τῆς πορνείας, καὶ εἶπεν αὐτῇ· Σύ με ἐνίκησας, Σάρρα. Ή δὲ εἶπεν· Οὐκ ἐνίκησά σε ἐγώ, ἀλλὰ ὁ Δεσπότης μου Χριστός.

γ'. Ἐλεγον περὶ αὐτῆς, διτὶ ἐπάνω τοῦ ποταμοῦ ἔμεινεν ἐξήκοντα ἔτη οἰκοῦσα, καὶ οὐ παρέκυψεν ήσειν αὐτόν.

D δ'. Άλλοτε ἤλθον δύο γέροντες ἀναχωρηταὶ μεγάλοι ἀπὸ τῶν μερῶν τοῦ Πηλουσίου πρὸς αὐτήν· καὶ ἀπερχόμενοι ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους· Ταπειώσωμεν τὴν γραῖδα ταῦτην. Καὶ λέγουσιν αὐτῇ· Βλέπε μὴ ἐπαρθῇ ὁ λογισμός σου, καὶ εἶπες, διτὶ· Ιδού οἱ ἀναχωρηταὶ πρὸς μὲ ἐρχονται γυναῖκα οὐεσν. Λέγει αὐτοῖς ἡ ἀμμᾶς Σάρρα· Τῇ μὲν φύσει γυνὴ εἰμι, ἀλλ' οὐ τῷ λογισμῷ.

ε'. Εἶπεν ἡ ἀμμᾶς Σάρρα· 'Ἐὰν εἴδωμαι τῷ Θεῷ, ίνα πάντες οἱ ἀνθρώποι πληροφορῶνται εἰς ἐμὲ, εὔρεθησομαι εἰς τὴν θύραν ἐκάστου μετανοοῦσα· ἀλλὰ μᾶλλον εὑξομαι τὴν καρδίαν μου ἀγνήν εἰναι μετὰ πάντων.

(79) *Vit. Patr. vii, 19.*

(80) *Vit. Patr. x, 75.*

(81) *Vit. Patr. x, 74.*

ζ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι Βάλλω τὸν πόδα μου ἐπὶ τὴν Αὐγούστην, καὶ τιθῶ τὸν θάνατον πρὸ δρφαλμῶν μου πρὸ τοῦ ἀναβῆναι με εἰς αὐτήν⁸¹.

ζ'. Εἶπε πάλιν, ὅτι καλὸν ἔστι καὶ δι' ἀνθρώπους ποιεῖν ἀνελημοσύνην. Εἰ γάρ καὶ δι' ἀνθρώπων παρεσκείαν, ἀλλὰ ἔρχεται πάλιν εἰς Θεοῦ ἀρέσκειαν⁸².

η'. Παρέβαλόν ποτε Σκητιώται τῇ ἀμμῷ Σάρρᾳ. Ἡ δὲ παρέθηκεν αὐτοῖς κανίσκιον⁸³. Οἱ δὲ ἀφέντες τὰ καλά, ἔφαγον τὰ σαπρά. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ὁντας Σκητιώται ἔστε.

Περὶ τῆς ἀμμᾶς Συγχλητικῆς.

α'. Εἶπεν τῇ ἀμμᾷ Συγχλητικῇ· Ἀγῶν ἔστι καὶ κόπος πολὺς τοῖς προσερχομένοις τῷ Θεῷ, τὰ πρώτα· ἐπειτα δὲ, χαρὰ ἀνεκλάλητος· Οὐστέρ γάρ οἱ πῦρ ἔξ- ἀψι φυσίδενοι, πρώτον καπτίζονται καὶ δακρύουσι, καὶ οὕτως τοῦ ζητουμένου ἐπιτυγχάνουσι (καὶ γάρ φησιν, Ὁ Θεὸς ἡμῶν κῦρος καταραλλοκορ ἔστιν)· οὕτως δεὶ καὶ ἡμᾶς εἰς ἐαυτοὺς τὸ θεῖον ἔξαψι τοῦρ μετὰ δακρύων καὶ πόνων⁸⁴.

β'. Εἶπε πάλιν, ὅτι Δεῖ ἡμᾶς τοὺς τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο ἐπανηρημένους, σωφροσύνην τὴν εἰς ἄκρον κατέχειν. Καὶ γάρ παρὰ τοῖς κοσμικοῖς σωφροσύνῃ δοκεῖ πολιτεύεσθαι, ἀλλὰ ευμάρεστιν αὐτῇ καὶ ἀφροσύνῃ, διὰ τὸ ταῖς ἀλλαῖς πάσαις αἰσθήσεσιν ἀμαρτάνειν. Καὶ γάρ δρῶσιν ἀπρεπῶς, καὶ γελῶσιν ἀτάκτως.

γ'. Εἶπε πάλιν· Οὐστέρ τὰ ιοδόλα θηριά⁸⁵ τὰ δρι- μύτερα τῶν φαρμάκων ἀπελαύνει· οὕτως καὶ λογι- σμὸν πονηρὸν⁸⁶ εὐχὴ μετὰ νηστείας ἀπελαύνει⁸⁷.

δ'. Εἶπε πάλιν· Μή σε δειλάσσῃ τῶν κοσμικῶν⁸⁸ πλούσιων τρυφῆ, ὡς χρήσιμον τι ἔχουσα, ἥδονῆς κενῆς⁸⁹ ἐνεχεν. Ἐκεῖνοι τὴν ὁμαρτυρικήν (82) τι- μῶσι τέχνην· νηστείᾳ καὶ αὐτὸς διὰ τῶν εὐτελῶν τὴν ἔκεινων εὐπορίαν τῶν τροφῶν (83) ὑπερβάλλει⁹⁰. Φησὶ γάρ· Ψυχὴ ἐν τρυφῇ⁹¹ οὐσα κηροῖς δμαζαίτει. Μή κορεσθῆς δρτου, καὶ οὐκ ἐπιθυμήσεις οἶνον.

ε'. Ἡρωτήθη ἡ μακαρία Συγχλητικῇ, εἰ τέλειον ἀγαθὸν ἡ ἀνελημοσύνη. Ἡ δὲ εἶπε· Πάντα τέλειον τοῖς δυναμένοις⁹². Οἱ γάρ ὑπομένοντες τοῦτο, θλίψιν μὲν ἔχουσι τῇ σαρκὶ, τῇ δὲ ψυχῇ ἀνάπαυσιν. Οὐστέρ γάρ τὰ στερεὰ ίμάτια, πατούμενα καὶ βιαίως στρε- φόμενα, πλύνεται· οὕτως καὶ ψυχὴ ισχυρὰ, διὰ τῆς ἔκουσιον πενίας, ἐπὶ πλείον χρατύνεται.

ζ'. Εἶπε πάλιν· Ἐὰν ἐν κοινοβίῳ τυγχάνῃς, μή μεταλλάξῃς τὸν τόπον· βλαβήσῃ γάρ μεγάλως.

⁸¹ Al. ἀνελθεῖν με ἔκει. ⁸² Al. θεαρεσκείαν. ⁸³ Al. κανίσκιον. ⁸⁴ Al. δύσπαρον. ⁸⁵ Al. ἔκδικει. ⁸⁶ Al. τὴν κατὰ κόσμον. ⁸⁷ Al. πάγματον τροφῶν. ⁸⁸ Al. ὑπομένουσιν. ⁸⁹ Hebr. xii, 29. ⁹⁰ Prov. xxvii, 7.

(82) Τὴν ὁμαρτυρικήν. Codex regius habebat ὁμαρτικήν. Colbertinus vero ὁμαρτικήν. Recte in alio Colbert. et in Vita Syncletice, ὁμαρτυρικήν. Alibi ὁμάριον, piscis, pisciculus. Scilicet in condiendis piscibus præcipue eluet coquorum ars. Quo allusionem a Commodoiano Instruktione 7, per hunc obscurum versiculum de Zodiaco:

Et denique radunt in piscibus; coque, probabis.

6. Dixit iterum: Mitto pedem meum super sca- lam, ascensura; et mortem ob oculos pono, an- tequam concessionem faciam.

7. Hoc etiam protulit: Bonum est, etiam propter homines facere eleemosynam. Licit enim studio placandi hominibus fiat, postea tamen procedit ad studium placandi Deo.

8. Aliquando Scetiotæ convenerunt matrem Sarai. Quae apposuit eis canistrum. Illi vero bona pomaria relinquentes, viliosa comedebant. Et dixit eis: Revera Scetiotæ estis.

De matre Syncletica.

1. (84) Dixit mater Syncletica: Agon est et labor magnus iis qui accedunt ad Deum, in principio; sed succedit gaudium ineffabile. Quemadmodum enim qui ignem accendere cupiunt, prius fumo im- buuntur, ac lacrymas mittunt, postea autem optatio potiuntur (ait enim Scriptura: *Deus noster ignis consumens est*)⁹³: ita oportet ut nos divinum ignem in nobis cum lacrymis et laboribus accendamus.

2. (85) Dixit iterum: Oportet nos qui hanc profes- sionem suscepimus, summam temperantiam obtinere. Etenim apud sæculares videtur temperantia versari, sed ei cohæret animi intemperies, propterā quod aliis omnibus sensibus peccent. Nam vident indecenter, ac rident inordinate.

3. (86) Et præterea: Sicut venenatas bestias acriora pharmaca expellunt, ita cogitationem ma- C lignam ejicit oratio cum jejunio.

4. (87) Ita adhuc locuta est: Non te inescens sæ- cularium divitium deliciæ, quasi utile quid conti- neant, ob vanam voluptatem. Illi artem coquinariam in pretio habent; tu vero per Jejunium viles- que cibos, ipsorum in edulii abundantiam super- gredieris. Ait quippe: *Anima in deliciis existens, satis illudit*⁹⁴. Neli pane satiari, nec desiderabis vinum.

5. (88) Interrogata est beata Syncletica, an per- fectum bonum esset, nihil possidere. Et dixit: Plane perfectum iis qui ferre possunt. Nam qui id tolerant, afflictionem quidem carne habent, at anima requiem. Sicut enim solidæ vestes, calcatae, et violenter versatae abluuntur: ita anima fortis, per voluntariam paupertatem firmatur magis.

6. (89) Monuit rursus: Si cœnobium incolas, noli mutare sedem, quia valde nocebit tibi. Nam

⁹¹ Al. κόπων. ⁹² Al. ζῶα. ⁹³ Al. δύσπαρον. ⁹⁴ Al. κενῆς ab al. ⁹⁵ Al. ὑπερβάλοι. ⁹⁶ Al. πάγματον τροφῶν.

(85) Εὐποριαὶ τῶν τροφῶν. In Patrum vitiis: abundantiam deliciarum, τροφῶν.

(84) Vit. Patr. iii, 16; Sup. Vit. Synclet., n. 60.

(85) Vit. Patr. iv, 41; Vit. Synclet., n. 24.

(86) Vit. Patr. iv, 42; Vit. cap. 80.

(87) Vit. Patr. iv, 45; Vit. 95.

(88) Vit. Patr. vi, 15.

(89) Vit. Patr. vii, 45; Vit. 94; Scholium 73 ad Grad. 4 Joan. Clinac.

quemadmodum avis ab ovis demigrans, ea efficit A urina et infecunda : ita etiam monachus vel virgo frigescit ac mortificatur in fide, quando de loco in locum vagatur.

7. (90) Iterum dixit : Multæ sunt diaboli insidiæ. Per paupertatem non dimovit animam ? divitias escam adhibet. Per contumelias et opprobria non prævaluunt ? laudes et gloriæ proponit. Per sanitatem devictus, corpus morbidum reddit. Cum enim non potuerit voluptatibus decipere, ex involuntariis laboribus subversionem efficeret conatur. Scilicet morbos gravissimos permissione accepta admovet, ut hominum per eos ad pusillum animum et negligentiam adductorum charitatem in Deum valeat infuscare. Ad hæc conciditur corpus validissimis febris, necnon intolerabili siti cruciatur. Si peccati quidem reus hæc pateris, recordare futurorum pœnaru[m], æterni ignis, judicialium suppliciorum, nec animum ad præsentia remitte ac demitte. Lætare, quod visitaverit te Deus, piunque illud dictum in ore habe : *Castigans castigavit me Dominus, et morti non tradidit me*⁴⁸. Ferrum eras; sed per ignem abjecisti ferruginem. Quod si justitia ornatus, in morbum incidiisti, a magnis ad majora progrederis. Aurum es? at per ignem probatior evadis. Datus est angelus carni tuæ⁴⁹? exulta; aspice cui similis factus fueris : dignus habitus es Pauli parte. Febre probaris? rigore eruditiris? Verum Scriptura ait : *Transivimus per ignem et aquam, et eduxisti nos in refrigerium*⁵⁰. Primum sortitus es? expecta secundum. Ex virtute operatus, magna voce profer sancti verba. Ait enim : *Pauper et dolens sum ego*⁵¹. Perfectus fles per hoc ærumnarum par. Nam dicit : *In tribulatione dilatasti me*⁵². Igitur hisce potius exercitiis animæ nostræ instruantur. Quandoquidem præ oculis habemus adversarium.

8. (91) Dixit rursum : Quando infirmitas modesta nobis fuerit, ne contristemur, quod propter morbum et corporis plagam non possimus voce psallere. Hæc enim omnia nobis expediebant, ad cupiditatum destructionem. Scilicet jejunium atque humi cubatio, ob voluptates nobis præcipiuntur. Quoties ergo morbus has retuderit, superflua illorum ratio. Hæc quippe magna est exercitatio, in morbis patienter ferre, et gratiarum actionis hymnos emittere ad Deum.

9. (92) Iterum elocuta est : In jejunando, ne prætexas morbum. Qui enim non jejunant, in easdem saepe incident ægrotationes. Bonum inchoasti?

⁴⁸ Psal. cxvii, 18. ⁴⁹ II Cor. xii, 7. ⁵⁰ Psal. lxv, 12. ⁵¹ Psal. lxxviii, 30. ⁵² Psal. iv, 2. ⁵³ In al.

(90) Vit. Patr. vii, 16. Vit. 98.
(91) Vit. Patr. vii, 17; Vitæ 99.

(92) Vit. Patr. vii, 18; Vit. 102.

(93) Διὰ τῆς ὑγείας ἡττηθεὶς, νοσοχοῖσι τὸ σῶμα. Valde imperfecta est Pelagii versio. Sin autem, inquit, salutem corporis immittit. Suppleri potest : *Sin autem per sanitatem virtus fuerit, mor-*

boi corporis immittit. Ms. Corb. : Si per salutem corporis vincitur, ægritudinem mittit. Suessior. : Sin autem per salutem corporis vincitur, ægritudinem mittit. Fossat. : Si per salutem corporis non vincetur, in ægritudinem mittit.

(94) Elysse πάλιν. Decimum istud *Apophthegma* accepi a codice ms. Colbertinæ bibliothecæ.

ζ. Εἶπε πάλιν. Πολλὰ τοῦ διαβόλου τὰ ἔνεδρα. Διὰ πενίας οὐ μετεκίνησε ψυχὴν; πλοῦτον προσάγει δέλεαρ. Δι' ὑπερων καὶ ὀνειδισμῶν οὐκ ἰσχυσεν; ἐπείνους καὶ δόξαν προσβάλλεται.⁵⁴ Διὰ τῆς ὑγείας ἡττηθεὶς, νοσοῦσι τὸ σῶμα (93). Ταῦς γάρ θεονται; μή δυνηθεὶς ἀπατῆσαι, διὰ τῶν ἀκουσίων τὸν παρατρόπην ποιῆσαι πειρᾶται. Νόσους γέρε τινας βαρυτάτας ἔχειταις, πρὸς τὸ διὰ τούτων ὀλιγωρίσαντας επιθολῶσαι αὐτῶν τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην, προσάγει. Ἀλλὰ καὶ κατατέμνεται τὸ σῶμα πυρετοῖς σφοδροτάτοις, καὶ δίψει ἀσχέτῳ ἀνιᾶται. Εἰ μὲν ἀμαρτωλὸς ὁν ταῦτα υφίστασαι, ὑπομήσθητι καὶ τῆς μελλούσης κολάσεως, καὶ τοῦ αἰώνιου πυρὸς, καὶ τῶν δικαστικῶν τιμωριῶν, καὶ οὐ μή διλεγωρήσῃς πρὸς τὰ παρόντα. Λαΐρε διτὶς ἐπεσκόπησε σε ὁ Θεός· καὶ τὸ εὐηφημον δὲ ἔκεινο ῥῆτὸν ἐπὶ τῆς γλώττης ἔχει, ὡς Παιδεύωντος ἐπαίδευσις με στοῦντος. Στόμηρος ἐπύγχανες· ἀλλὰ διὰ τοῦ πυρὸς τὸν ἴδν ἀποβάλλεις. Εἰ δὲ καὶ δίκαιος ὁν ἀρρωστεῖς, ἀπὸ τῶν μεγάλων ἐπὶ τὰ μείζονα προκόπτεις. Χρυσὸς εἰ; ἀλλὰ διὰ τοῦ πυρὸς δοκιμώτερος γίνη. Ἐδόθη σοι ἄγγελος τῇ σαρκὶ; ἀγαλλιῶ· βλέπε τίνι δομοῖς γέγονας· τῆς γάρ Παύλου μερίδος τξιώθης. Διὰ τοῦ πυρετοῦ δοκιμάζῃ; διὰ φίγους παιδεύῃ; ἀλλὰ φρονεῖς τῇ Γραφῇ. Διηδόμενος διὰ πυρὸς καὶ σδατος, καὶ ἐξήγαγες ημᾶς εἰς ἀναγνωρισμὸν. Ἔτεχε τοῦ πρώτου; προσδόκα τὸ δεύτερον. Πρέπτων τὴν ἀρετὴν, βάσα τὰ τοῦ ἀγίου ῥήματα· φησί γάρ· Πτωχὸς καὶ ἀλιτώρι εἰμι ἀτρώ. Τέλειος γενήσῃ διὰ ταῦτα τῶν θλίψεων τῆς δυάδος· φησί γάρ· Ἐρθίγεις ἐπιλατυρᾶς με. Ἐν τούτοις μᾶλλον τοῖς γυμνασίοις τὰς ψυχὰς ἀσκηθῶμεν· ἐπ’ ὀφθαλμῶν γάρ δρῶμεν τὸν ἀντίταλον.

η. Εἶπε πάλιν· Ἐάν ἀσθένεια δχλῆι ημῖν, μή λυπηθῶμεν, ὡς διὰ τὴν ἀσθένειαν καὶ τὴν πλαγὴν τοῦ σώματος μή δυνάμενοι ψάλλειν μετὰ φωνῆς· ταῦτα γάρ πάντα ημῖν ἡνύετο, πρὸς καθύπερσιν ἐπιθυμιῶν. Καὶ γάρ ή νηστεῖα καὶ ή χαμενία διὰ τὰς ἡδονὰς· ημῖν νενομοθέτηται. Εἴ οὖν ή νόσος ταῦτα ήμελυνε, περιττός δ λόγος. Αὗτη γάρ ἐστιν ή μεγάλη ἀσκησις, διὰ τὸν τοὺς νόσους ἐγκαρπερεῖν, καὶ εὐχαριστηρέως ὕμνους ἀναπέμπειν τῷ Θεῷ.

θ. Εἶπε πάλιν (94)· Νηστεύων μή προφασίση νόσον· καὶ γάρ οἱ μή νηστεύοντες τοῖς αὐτοῖς πολλάκις περιέπεσον νοσήμασιν. Ἡρέω τοῦ καλοῦ; μή·

bos corporis immittit. Ms. Corb. : Si per salutem corporis vincitur, ægritudinem mittit. Suessior. : Sin autem per salutem corporis vincitur, ægritudinem mittit. Fossat. : Si per salutem corporis non vincetur, in ægritudinem mittit.
(94) Elysse πάλιν. Decimum istud *Apophthegma* accepi a codice ms. Colbertinæ bibliothecæ.

διναρχείσης τοῦ ἔχθροῦ σε ἀποδίκαιος· αὐτὸς γάρ τῇ ὑπομονῇ σου καταργεῖται. Καὶ γάρ οἱ πλεῖν ἄρχομενοι πρώτον μὲν δεξιοῦ πνεύματος τυγχάνουσιν· ἀπλώσαντες δὲ τὰ Ιστία, αὖθις ἐναντικά ἀπαντώσιν ἀνέμῳ, ἀλλ' οἱ ναῦται διὰ τὸ παρεμπεσὸν πνεῦμα οὐκ ἀποσκεύαζουσι τὴν ναῦν· μικρὸν δὲ ἡσυχάσαντες ἢ καὶ ἀπομαχησάμενοι τῇ ζάλῃ, πάλιν τὸν πλοῦν παιοῦνται. Οὕτω καὶ ἡμεῖς, ἐναντίου πνεύματος προσπεσόντος, τὸν σταυρὸν ἀντὶ Ιστίου ταυγύσαντες, ἀδεῶς τὸν πλοῦν ἔκτελέσωμεν.

ι'. Εἶπε πάλιν· Οἱ μὲν τὸν αἰσθητὸν πλοῦτον ἐκ κόπων καὶ κινδύνων θαλάσσης συνάγοντες, πολλὰ κερδήσαντες, τῶν πλειόνων ἐφίενται· καὶ τὰ μὲν παρόντα ὡς οὐδὲν ἥγουνται· τέρδος δὲ τὰ μὴ παρόντα ἐπεκτείνονται. Ἡμεῖς δὲ καὶ τῶν ζητουμένων μηδὲν ἔχοντες, οὐδὲν θελούμενοι κτήσασθαι διὰ τὸν φόδον τοῦ Θεοῦ.

ια'. Εἶπε πάλιν· Μίμησαι τὸν Τελώνην (95), ίνα μὴ τῷ Φαρισαϊῷ συγκατακριθῆς· καὶ Μωσέως τὸ πρᾶόν ἐπίλεξαι, ίνα τὴν καρδίαν σου ἀκρότομον οὐσαν εἰς πηγὰς ὀδάτων μεταβάλῃς.

ιβ'. Εἶπε πάλιν· Ἐπικίνδυνον, τὸν μὴ διὰ τοῦ πρακτικοῦ βίου ἀναχθέντα διδάσκειν. "Οστερ γάρ ἐάν ἔτι οἰκιαν ἔχων σαθράν, ξένους ὑποδεξάμενος, βλάψει τῇ πιώσει τοῦ οἰκήματος, οὕτως καὶ οὗτοι, μὴ πρότερον ἐστούσι οἰκοδομήσαντες, καὶ τοὺς προσελθόντας αὐτοῖς ἀπώλεσαν· τοῖς μὲν γάρ λόγοις συνεάλεσαντο εἰς σωτηρίαν, τῇ δὲ τοῦ τρόπου κακίᾳ τούς ἀδητάς¹⁴ μᾶλλον ἡδίκησαν.

ιγ'. Εἶπε πάλιν· Καλὸν τὸ μὴ δργίζεσθαι· εἰ δὲ καὶ γένηται, οὐδὲ μέτρον σοι ἡμέρας πρὸς τὸ πάθος συνεχώρησεν, εἰπών· Μή ἐπιδυστέα δηλιοις. Σὺ οὖν ἐκδέῃ ἔως πᾶς δὲ χρόνος σου δύῃ. Τί μισεῖς τὸν λυτήσαντα ἀνθρώπον; οὐκ αὐτός ἐστιν δὲ ἀδικήσας, ἀλλὰ διάβολος. Μίσησον τὴν νόσον, καὶ μὴ τὸν νοεῦντα.

ιδ'. Εἶπε πάλιν· Οσον προχόπτουσιν οἱ ἀδηταί, τοσοῦτον συνάπτουσι ἀνταγωνιστῇ μεζονοι.

ιε'. Εἶπε πάλιν· Εστι καὶ ἐκ τοῦ ἔχθροῦ ἐπιτεταμένη ἀσκησίς· καὶ γάρ οἱ αὐτοῦ μαθηταὶ τοῦτο ποιοῦσι. Πῶς οὖν διακρίνωμεν τὴν θελαν καὶ βασιλικὴν ἀσκησιν, τῆς τυραννικῆς καὶ δαιμονιώδους; δῆλον ὡς ἀπὸ τῆς συμμετρίας (96). "Ἄπας σοι δὲ χρόνος εἰς κανὼν νηστείας ὑπαρχέτω. Μή τέσσαρας ἢ πέντε νηστεύσῃς, καὶ τὴν ἀλλήν ἐν πλήθει τροφῶν καταλύσῃς· παντεχοῦ γάρ ἡ ἀμετρία φθοροποιὸς τυγχάνει. Νέος δὲν καὶ ὑγιής νηστεύσον· ξῆσε γάρ τὸ γῆρας μετὰ διαθενείας. Ής δύνη οὖν θησαύρισον τρόφας, ίνα δταν μὴ δύνη εὑρῆς ἀνάπτωσιν.

ιζ'. Εἶπε πάλιν· Ἐν κοινοβίῳ δητες, τὴν ὑπακοήν

ια'. Δικολουθήσαντας. ¹⁵ Luc. xviii, 10 seqq.

(95) Μίμησαι τὸν Τελώνην. Ήος Αροφίθεγμα ετερού αβεστα *Vita Synecletica*: quemadmodum et quae tribuuntur ei sententiae in Scholiis ad Joannem Climacum, 76, *Gradus* 4; et 62, *Gradus* 26.

(96) Δῆλος ὡς ἀπὸ τῆς συμμετρίας. Pelagius: *Manifestum est quia mediocritate. Ia quippe legi in eo debet.*

(97) *Vit. Patr. x, 70; vi, 24. Vit. n. 57.*

A ne revoceris, inimico cohibente te. Ipse siquidem patientia tua destruetur. Scilicet qui navigare cœperint, initio quidem secundo feruntur vento; velis autem expansis, postea in adversum ventum incurront; verum nautæ propter incidentem flatum, non deonerant navim; sed ubi paululum quieti manserunt, vel etiam tempestati reluctati sunt, navigationem persequuntur. Ita et nos, contrario spiritu illapso, crucem pro velo tendentes, secure cursum perficiamus.

B 10. (97) Dixit iterum: Qui sub sensum cadentes divitias de laboribus et periculis maris colligunt, cum multa lucratī fuerint, plura appetunt: et ea quidem quæ habent, ut nihilum reputant: ad ea vero quæ non habent intendunt animum. Nos vero, iis quæ requiruntur destituti penitus, nihil eorum volumus acquirere propter timorem Dei.

11. (98) Effata est adhuc: Imitare Publicanum, ne una cum Pharisæo condemnēris¹⁶. Et Mosis manus-tudinem delige, ut cor tuum, quod rupes est, in fontes aquarum convertas¹⁷.

12. (99) Hoc quoque protulit: Periculosum est, ut qui per activam vitam non est eductus, doceat. Quemadmodum enim si quis domum habitans caducam, hospites exceperit, nocebit per aedificiū ruinam, sic et isti, cum prius se non instruxerint, etiam accedentes ad eos perdiderunt. Siquidem verbis convocarunt ad salutem, morum autem improbitate pugiles magis injuria affecerunt.

C 13. (1) Item istud: Bonum est nequaquam irasci. Si vero contigerit, neque tibi spatium diei ad affectum concessit, qui dixit: Non occidat sol¹⁸. Tu ergo exspectes, donec omne tempus tuum occiderit. Quare odio habes hominem qui te contristavit? Non ille injuria affecit; sed diabolus. Odio prosequere morbum, non morbo laborantem.

14. (2) Dixit adhuc: Quo magis proficiunt athletæ, eo fortioribus adversariis eos committunt.

D 15. (3) Dixit iterum: Ab inimico etiam procedit intenta exercitatio. Etenim ipsius discipuli hoc faciunt. Quo modo ergo divinam regalemque ascesim discernemus a tyrannica et dæmonica? Manifestum est quod ex mediocritate. Omne tuum tempus, una sit jejuniū regula. Noli quatuor aut quinque dies non manducare, die vero sequenti in ciborum multitudine solvere jejuniū. Ubique immoderatio exitiosa est. Dum juvenis es et sanus, jejuna. Veniet senectus cum insurmitate. Quandiu ergo potes, thesauriza de cibis, ut quando non potueris, invenias requiem.

16. (4) Sententia quoque ipsius exstitit: In coe-

¹⁴ Psal. cxiii, 8. ¹⁵ Ephes. iv, 26.

(98) *Vit. Patr. xv, 50.*

(99) *Vitæ cap. 79.*

(1) *Vitæ cap. 64.*

(2) *Vitæ n. 26.*

(3) *Vit. Patr. x, 72; Vit. 100.*

(4) *Vit. Patr. xiv, 9; Vit. c. 100. Scholium 97 ad Grad. 4 Clim.*

nobis viventes, obedientiam austeriori praeponamus; haec enim superbiam docet, illa humilitatem.

17. (5) Rursus ab ea dictum suit: Oportet ut cum discretione animam gubernemus; utique in cœnobio manentes nostra non queremus; nec etiam propriae serviamus voluntati; sed ei qui secundum fidem pater est obtemperemus.

18. (6) Insuper dixit: Scriptum est: *Estate prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbae*⁷⁴. Illud quidem, sicut serpentes, dictum est, ut non ignoremus impetus artesque diaboli. Simile enim ex simili citissime dignoscitur. Columbae vero simplicitas ostendit actionis puritatem.

Principium litteræ T.

De abbatе Tithoe.

1. (7) Referebant de abbatе Tithoe, quod nisi cito demisisset manus suas, quoties stabat ad orationem, sursum raperetur mens ejus. Si ergo evenisset, ut fratres cum eo precarentur, curæ habebat manus confessim demittere, ne abriperetur mens ejus, et tardaret.

2. (8) Dixit abbas Tithoes: Peregrinatio est, ab homine coerceri os suum.

3. (9) Frater interrogavit abbatem Tithoem: Quo modo servabo cor meum? Respondit senex: Qua ratione custodiemus cor nostrum, aperta lingua nostra, nec non ventre?

4. Abbas Matoes de abbatе Tithoe hoc testimonium dixit: Nemo potest invenire unde os suum ulla in re aperiat adversus eum; sed sicut auium purum stat in trutina, ita et abbas Tithoes.

5. Residens aliquando abbas Tithoes in Clysmate, sciens ac prudens ait discipulo suo: Dimitte aquam in palmas, fili. Ille dixit: Sunus in Clysmate, abba. Excepit senex: In Clysmate quid facio? Me iterum duc ad montem.

6. (10) Sedente aliquando abbatе Tithoe, erat frater juxta ipsum. Quod nesciens, duxit susprium; nec animadvertis prope adesse fratrem: erat namque in ecstasi. Itaque facta pœnitentiæ inclinatione, dixit: Ignosce mihi, frater; quia nondum monachus factus sum, qui coram te ingemuerim.

7. Frater percontatus est de abbatе Tithoe, quæ-

⁷⁴ Matth. x, 16. ⁷⁵ Al. add. ἐπαγγέλλεται. ⁷⁶ Al. Τιθόνι et Τιθώη. ⁷⁷ Al. inser. ἡμῶν. ⁷⁸ Al. Ματτίωνις.

(5) Vit. Patr. xiv, 10; Vit. 401.

(6) Vit. Patr. vi, 1, 2; Vit. 28.

(7) Vit. Patr. xii, 11; Joan. Geom. Parad. 24; Climac. Grad. 29.

(8) Vit. Patr. iv, 44.

(9) Vit. Patr. xi, 27.

(10) Supra in Joan. Colobo n. 22; Vit. Patr. p. 1001, n. 19.

(11) Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Τιθόνην. Ex Patrum Vitis: Frater interrogavit abbatem Sisoī, dicens: Desidero custodire cor meum. Dicit ei senex:

ἰ⁵. Εἶπε πάλιν· Δεῖ ἡμᾶς τῇ διακρίσει χαρερνᾶν τὴν ψυχήν· καὶ ἐν κοινοῖς δινατας, μὴ τὰ ἑαυτῶν ζητεῖν, μήτε μήν οἰκεῖδ δουλεύειν γνῶμη, ἀλλὰ τῷ κατὰ πίστιν πατρὶ πειθαρχεῖν.

ἰ⁶. Εἶπε πάλιν· Γέγραπται, ὅτι Γίγεσθε φρόνιμοι ὡς οἱ δρεις καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί. Τὸ μὲν γάρ γίνεσθαι ὡς οἱ δρεις εἰρηται, πρὸς τὸ μῆ λανθάνεν ἡμᾶς τὰς ὄρμας καὶ τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου· τὸ γάρ δμοιον ἐκ τοῦ ὁμοίου ταχίστην ἔχει τὴν διάγνωσιν· τὸ δὲ ἀκέραιον τῆς περιστερᾶς δείχνυσι τὸ καθαρὸν τῆς πράξεως.

B

Ἄρχη τοῦ Τ στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Τιθόνη ⁷⁹.

α'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Τιθόνη, ὅτι εἰ μὴ ταχέως κατέφερε τὰς χεῖρας αὐτοῦ διε τὸ στατό εἰς προσευχὴν, ἡράκετο ὁ νοῦς αὐτοῦ ἐνω. Εἰ οὖν συνέβη ἀδελφούς συνεύχεσθαι αὐτῷ, ἐπούδακε ταχέως καταφέρειν τὰς χεῖρας, ἵνα μὴ ἀρπαγῇ ὁ νοῦς αὐτοῦ καὶ χρονίσῃ.

β'. Εἶπεν δὲ ἀδελφὸς Τιθόνης, ὅτι ξενητεία ⁸⁰ ἔστι τὸ κρατῆσαι ἀνθρώπον τὸ ἑαυτοῦ στόμα.

γ'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Τιθόνην (11), ὅτι Πῶς φυλάξω τὴν καρδίαν μου; Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Πῶς φυλάξομεν τὴν καρδίαν ἡμῶν, ἀνεψημένης τῆς γλώσσης ἡμῶν καὶ τῆς κοιλίας;

C

δ'. Ἐλεγεν δὲ ἀδελφὸς Ματθῆς ⁸¹ περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Τιθόνη, ὅτι Οὐχ εὑρίσκει ἀνθρώπος ἀνοίξαι τὸ στόμα αὐτοῦ ἐν τινὶ πράγματι εἰς αὐτὸν· ἀλλὰ διπερ τὸ καθαρὸν χρυσίον ἴσταται ἐν ζυγῷ, οὐτως καὶ ὁ ἀδελφὸς Τιθόνης.

ε'. Καθῆμεν δὲ ποτὲ δὲ ἀδελφὸς Τιθόνης εἰς τὸ Κλύσμα, νοῶν καὶ φρονῶν λέγει τῷ μαθητῇ αὐτοῦ· Ἀπόλυτον τὸ διάδωρ εἰς τοὺς φοίνικας. τέκνον. Ὁ δὲ εἶπεν· Εἰς τὸ Κλύσμα ἔσμεν, ἀδελφός. Λέγει ὁ γέρων· Εἰς τὸ Κλύσμα τί ποιῶ; ἀδρὸν με πάλιν εἰς τὸ δρόσος.

ζ'. Καθημένου ποτὲ τοῦ ἀδελφοῦ Τιθόνη, ἦν ἀδελφὸς ἐγγὺς αὐτοῦ· καὶ μὴ εἰδὼς ἐστέναξε· καὶ οὐκ ἐνόρθωσεν δι; ἦν ἀδελφὸς ἐγγὺς αὐτοῦ· ἦν γάρ ἐν ἐκστάσει. Καὶ ποιήσας μετάνοιαν, ἐλέγει· Συγχώρησόν μοι, ἀδελφὲ, δι; οὐπω γέγονα μοναχὸς, δι; ἐστέναξα ἐμπροσθέν σου.

D

η'. Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Τιθόνη ⁸², λέγων·

Τιθόνι et Τιθώη. ⁸³ Al. inser. ἡμῶν. ⁸⁴ Al. Ματτίωνις.

Et quo modo possumus custodire cor nostrum, si lingua nostra januam apertam habuerit? Quorum Graeca nactus sum in ms. Regio 932, et in cod. Colbert. duobus; sunt autem hæc: Ἀδελφὸς ἡρώτησε τὸν ἀδελφὸν Σισώην, λέγων· Θέλω τὴν καρδίαν μου τηρῆσαι, καὶ οὐ δύναμαι. Λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Πῶς τὴν καρδίαν τηρήσαιμεν, τῆς γλώσσης ἡμῶν τῆς θύρας ἀνεψημένης; Εἰ αὖτοι μόνοι τηρήσαιτε. Καὶ λέγει ὁ γέρων· Θέλω τὴν ψυχήν μου τηρῆσαι. Καὶ τὴν ψυχήν τηρήσωμεν, τῆς γλώσσης ἡμῶν τὴν θύραν ἀνεψημένην ἔχουστης:

Ποιά ζοτίν ή ὅδος ή ἀπάγουσα εἰς τὴν ταπείνωσιν; Α ναν via ad humilitatem adduceret. Ac respondit
λέγει ὁ γέρων· Ἡ ὅδος τῆς ταπείνωσεως αὐτῇ ἐστίν,
ἐγκράτεια, καὶ εὐχὴ, καὶ τὸ ἔχειν ἔσυνδὲν ὑποκάτω
πάσσης τῆς κτήσεως.

Περὶ τοῦ ἀδεᾶτοῦ Τιμοθέου.

Ὕμράτησεν ὁ ἀδεῖτος Τιμόθεος ὁ πρεσβύτερος τὸν
ἀδεῖτον Παιμένα, λέγων· Ἐστι γυνὴ τις ἐν Αἰγύπτῳ,
ἥτις πορνεύει, καὶ τὸν μισθὸν αὐτῆς διδεῖ ἐλεημοσύ-
νην. Καὶ εἶπεν ὁ ἀδεῖτος Παιμήν· Οὐ μενὶ ἐν τῇ πορ-
νείᾳ· φαίνεται γὰρ ἐν αὐτῇ καρπὸς πίστεως. Ἐγέ-
νετο δὲ ἐλθεῖν τὴν μητέρα τοῦ πρεσβυτέρου Τιμόθεου
πρὸς αὐτὸν. Καὶ ἡμάρτησεν αὐτὴν, λέγων· Ἐκείνη
ἡ γυνὴ ἔμεινε πορνεύουσα; Ἡ δὲ λέγει· Ναὶ· καὶ
προσέθηκε τοὺς ἔραστὰς αὐτῆς· πλὴν καὶ εἰς τὴν
ἐλεημοσύνην. Καὶ ἀνήγγειλεν ὁ ἀδεῖτος Τιμόθεος τῷ
ἀδεῖτον Παιμένι. Ὁ δὲ εἶπεν· Οὐ μενὶ ἐν τῇ πορνείᾳ.
Ἐλθοῦσα δὲ πάλιν ἡ μητήρ τοῦ ἀδεῖτοῦ Τιμόθεου, εἰ-
πεν αὐτῷ· Οἴδας διτις ἡ πόρνη ἔκεινη ἔζητε· ἐλθεῖν
μετ' ἐμοῦ, ἵνα εὐᾶγῃ ὑπὲρ αὐτῆς^α; Ὁ δὲ ἀκούσας
ἀνήγγειλε τῷ ἀδεῖτον Παιμένι. Λέγει αὐτῷ· Μᾶλλον σὺ
ἀπελθε, καὶ σύντυχε αὐτῇ. Καὶ ἀπῆλθεν ὁ ἀδεῖτος Τι-
μόθεος, καὶ συνέτυχεν αὐτῇ. Ἡ δὲ ἰδοῦσα αὐτὸν,
καὶ ἀκούσασα παρ' αὐτοῦ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, κατ-
ενύγη, καὶ ἔκλαυσε, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἐγὼ ἀπὸ τῆς
σήμερον προσκολλῶμαι τῷ Θεῷ, καὶ οὐ προσθήσω
ἔτι τοῦ πορνεύειν. Καὶ εὐθέως εἰσελθούσα εἰς μονα-
στήριον εὐηρέστησε τῷ Θεῷ.

Ἄρχῃ τοῦ γε στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀδεᾶτοῦ Ὑπερέχιου.

α'. Εἶπεν ὁ ἀδεῖτος Ὑπερέχιος (42)· Πατέρερ ὁ λέων
φοδερός ἐστι τοῖς ὄνταροις, οὗτως δὲ δόκιμος μοναχὸς
λογισμοῖς ἐπιθυμίας^β.

β'. Εἶπε πάλιν· Ἡ νηστεία χαλινός ἐστι τῷ μο-
ναχῷ μετὰ τῆς ἀμαρτίας. Οἱ βίτιων αὐτὴν, ἵππος,
θηλυμανής εὑρίσκεται.

γ'. Εἶπε πάλιν· Ὁ μὴ χρατῶν^γ γλώσσης αὐτοῦ ἐν
ταῖρῷ δργῆς, οὐδὲ παθῶν χρατήσει ὁ τοιοῦτος.

δ'. Εἶπε πάλιν· Καλὸν φαγεῖν χρέα καὶ πιεῖν
εἶνον, καὶ μὴ φαγεῖν ἐν καταλαλίᾳ^δ σάρκας
ἀδελφῶν.

ε'. Εἶπε πάλιν· Ψιθυρίσας δὲ δρῖς τὴν Εβαν τοῦ
παραδείσου ἔξενθαλε. Τούτου οὖν δημοιος ἐσται^ε καὶ
τὸ καταλαλῶν τοῦ πλησίον· τὴν γὰρ ψυχὴν τοῦ ἀκούον-
τος ἀπολλύει, καὶ τὴν ἔστων οὐ διασώζει.

ζ'. Εἶπε πάλιν· Θησαυρός ἐστι μοναχὸς ἡ ἔκού-
σις ἀκτημοσύνη. Θησαύρισον, ἀδελφὲ, ἐν οὐρανῷ·
ἀπέραντοι γὰρ τῆς ἀναπαύσεως οἱ αἰώνες.

ζ'. Εἶπε πάλιν· Ἡ ἐνύμησίς σου διαπαντεῖς ἐστω

^α Al. add. καὶ οὐ κατεδεξάμην. ^β Al. ἡδυπαθείας.
^γ Eccl. xiii, 23. ^δ Jer. v, 8.

(12) Ὑπερέχιος. Hyperechii hujus capitula pa-
renthetica ascetica 159 publicavit Fr. Combescius,
vir eruditissimus, Auctario ultimo. In iis Apoph-
thegmata ista seu sententiae continentur, numeris
quos infra notamus.

(13) Vit. Patr. iv, 45; Hyperech. n. 66.

A nam via ad humilitatem adduceret. Ac respondit
senex: Hæc est via humilitatis; abstinentia, et
oratio, et censere se infra omnem creaturam.

De abate Timotheo.

Interrogavit abbatem Pœmenem abbas Timo-
theus presbyter, dicens: Est mulier quædam in
Ægyptio, quæ scortatur, mercedem vero suam in
eleemosynam tradit. Respondit abbas Pœmen: Non
perseverabit in fornicatione; conspicitur enim in
ea fructus fidei. Contigit autem ut mater Timothei
presbyteri veniret ad illum. Et sciscitatus est eam
bis verbis: Mulier illa, mansitne fornicans? Excep-
pit illa: Etiam; auxitque amatores suos: verum
ad eleemosynam semper. Tum renuntiavit abbas
B Timotheus abbati Pœmeni. Is asseruit, non per-
mansuram in scortatione. Iterum accedens mater
abbatis Timothei, dixit illi: Scisne quod mereurix
illa volebat mecum proficiisci, ut orares pro ea? Ille
audiens, significavit abbati Pœmeni. Qui ait:
Tu potius abi, conveni eam. Perrexit abbas Ti-
motheus, mulierem adiit. Quæ viso eo, auditoque
per illum verbo Dei, compuncta est et flevit, dixit-
que ei: Ego ad hodierna die Deo adhæreo, nec
amplius scortabor. Atque illico ingressa in mona-
sterium, Deo acceptam vitam duxit.

Principium litteræ Y.

De abate Hyperechio.

C 1. (13) Dicit abbas Hyperechius: Sicut leo for-
midabilis est onagris^α, ita probus monachus co-
gitationibus cupiditatis.

2. (14) Dicit iterum: Jejunium, frenum est mona-
cho adversus peccatum. Qui illud abjicit, equus in
seminas furens esse deprehenditur^β.

3. (15) Rursus dixit: Qui linguam suam in tem-
pore iræ non continuerit, is neque affectus retine-
bit.

4. (16) Dixit adhuc: Bonum est, comedere car-
nem et bibere vinum, nec manducare per obloquia
carnes fratrum.

5. (17) Ab eo etiam dictum sicut: Per susurra-
tionem serpens Evaris e paradiso expulit. Illi ergo si-
milis erit qui de proximo detrahatur. Nam et audien-
tis animam perdit, et suam non conservat.

6. (18) Hoc quoque dictum protulit: Thesaurus
monachii est voluntaria paupertas. Thesaurum con-
gere, frater, in cœlo. Illic enim infinita quietis et
beatitudinis sæcula.

7. (19) Hæc pariter ipsius sententia existit:

^α Al. præp. μοναχός. ^β Al. καταλαλίᾳ. ^γ Al.

(14) Vit. Patr. iv, 46; Hyperech. n. 80.

(15) Vit. Patr. iv, 49; Hyperech. n. 97.

(16) Vit. Patr. iii, 134; Hyperech. n. 144.

(17) Vit. Patr. iv, 52; Hyperech. n. 155.

(18) Vit. Patr. vi, 14; Hyperech. n. 40, 41.

(19) Vit. Patr. xi, 35; Hyperech. n. 24.

Attenta semper sit cogitatio tua ad regnum cælo- **A** ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· καὶ ἐν τάχει κληρονομήσεις αὐτῆν.

8. (20) Dixit præterea : Pretiosum ornamentum monachi, est obedientia. Qui possidet illam, a Deo exaudiatur; et cum fiducia Crucifixo astabit. Nam qui cruci afflitus fuit Dominus, factus est obediens usque ad mortem [¶].

Principium litteræ Φ.

De abate Phoca.

4. Ita retulit abbas Phocas, ille e cœnobio abbatis Theognii primi Hierosolymitæ : Residente me in Sceti, quidam abbas Jacobus junior mansit in Cellis, qui habebat patrem eundem carnalem simul et spiritualem. Porro in Cellis duæ sunt ecclesiæ; una orthodoxorum, ubi communicabat; altera aposchistarum. Quia ergo abbas Jacobus gratia humilitatis pollebat, diligebatur ab omnibus, tum ecclesiasticis seu catholicis, tum aposchistis. Quocirca monebant eum orthodxi : Cave, abba Jacobe, ne te deceptum aposchistæ altrahant in communionem suam. Pari modo aposchistæ aiebant : Ut scias, abba Jacobe, cum diphysitis communicaans perdis animam tuam; sunt enim Nestoriani, et calumniam inferunt veritati. Jacobus vero abbas, utpote simplex vir, ad angustias per ea quæ ex utraque parte proferebantur redactus, atque anxietatis plenus, eo deductus est, uti Deum obsecraret. Itaque abdidit se in cellam quæ extra lauram in loco quieto erat, induens sepulcrales suas vestes, tanquam moriturus. Solent quippe Ægyptii Patres, levitonem in quo sanctum habitum sumpserunt, necnon cucullam ad mortem usque reservare, et cum illis sepeliri; gestantes solummodo die Dominicæ ad sanctam communionem, statimque post contrahentes. Cum ergo abiisset in illam cellam, Deum precatus esset, jejuno confecisset se, in solum cecidit, mansitque jaccens. Aiebat porro multa se per illos dies a daemonibus passum fuisse, præsertim in mente. Quadragesima vero diebus peractis, videt puerum qui ad se ingrediebatur admodum letus. Is ait : Abba Jacobe, quid hic agis? Et confessim illustratus, sumptisque ex ejus aspectu viribus, dixit : Domine, tu scis quid habeam. Illi sic loquuntur mihi : Ne dereliqueris Ecclesiam; alii autem hoc modo : Seducunt te diphysitæ. Unde ego ambigens, nec sciens quid agere debeam, veni ad id quod cernis. Responde ei Dominus : Ubi es, bene es. Atque illico simul ac id

[¶] Philipp. ii, 8. [¶] Abest πρότου ab al. [¶] Al. ἀπολεῖς. [¶] Al. Ιμάτια. [¶] Al. Διφυσίτα.

(20) *Vit. Patr.* xiv, 11; *Hyperech.* 59, 139.

(21) Εἶπε πάλιν· Κειμήλιον. Addidi hanc sententiam ex codice Colbertino. Desiderabatur enim in Regio.

(22) Αποσχισται. Cum generaliter omnes schismatici sint etiam aposchistæ; unde in concilio Ephesino ita appellavit Joannis Antiocheni sectatores; peculiari tamen ratione nonnulli hoc nomen ferunt. V. G. illi descripti a Joanne Damasco bæresi 103, seu ultima: et famosi isti, synodi

η'. Εἶπε πάλιν· Κειμήλιον (21) ἐστι τοῦ μοναχοῦ ἡ ὑπακοή. Οἱ κεκτημένοι αὐτὴν εἰσακουσθήσεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ μετὰ παρῆστας τῷ σταυρῷ θέντες παραστήσεται· δὲ γάρ σταυρωθεῖς Κύριος ὑπῆκοος γέγονε μέχρι θανάτου.

Ἀρχὴ τοῦ Φ στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀσβᾶ Φωκᾶ.

a'. Ἐλέγεν δὲ ἀδελᾶς Φωκᾶς ὃ τοῦ κοινοῦσι τοῦ ἀδελῆ Θεογνίου τοῦ πρώτου [¶]. Ιεροσολυμίτου, ὅτι Καθημένου μου ἐν Σκῆται, γέγονέ τις ἀδελᾶς Ἱάκωβος νεώτερος ἐν τοῖς Κελλίοις, ἔχων καὶ πατέρα τὸν αὐτὸν σαρκικὸν ἄμα καὶ πνευματικόν. Ἔχει δὲ τὰ Κελλία ἐκκλησίας δύο· μίαν τῶν ὁρθοδόξων, ἵνα καὶ ἔκονταί, καὶ μίαν τῶν ἀποσχιστῶν. Ἐπει τὸν εἶχεν δὲ ἀδελᾶς Ἱάκωβος τὴν χάριν τῆς ταπεινοφροσύνης, ἤγαπτο παρὰ πάντων, καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν, καὶ τῶν ἀποσχιστῶν. Ἐλέγον οὖν αὐτῷ οἱ ὁρθοδόξοι· Βλέπε, ἀδελᾶ Ἱάκωβε, μὴ ἀπατήσωι σε οἱ ἀποσχισταί (22), καὶ ἀλκύσωσι σε εἰς τὴν κοινωνίαν αὐτῶν. Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἀποσχισταί ἔλεγον αὐτῷ· Ἰνα οίδας, ἀδελᾶ Ἱάκωβε, ὅτι μετὰ τῶν Διφυσιτῶν κοινωνῶν, ἀπόλεις [¶] τὴν ψυχήν σου· Νεστοριανὸς γάρ εἰσι, καὶ συκοφαντοῦσι τὴν ἀλήθειαν. Οἱ δὲ ἀδελᾶς Ἱάκωβος ἀκέραιος ὅν, καὶ στενωθεὶς ἐκ τῶν λεγομένων αὐτῷ ἐξ ἀμφοτέρων, καὶ ἀπορηθεὶς, ἤλθεν ἐπὶ τὸ παρακαλέσαι τὸν Θεόν. Καὶ δὴ ἀπέκρυψεν ἐκεῖτὸν ἐν κελλἴῳ ἔξω τῆς λαύρας ἡσυχάζοντι, ἐνδυσάμενος τὰ ἐντάφια [¶] αὐτοῦ, ὡς μέλλων ἀποβιντεῖν. Ἐχουσι γάρ έδος οἱ Ἀλγύπτιοι Πατέρες, τὸν λεβίτωνα εἰς δν λαμβάνουσι τὸ ἄγιον σχῆμα, καὶ τὸ χουκούλιον, φυλάττειν ἔως θανάτου, καὶ ἐν αὐτοῖς ἐνταφιάζεσθαι, κατὰ Κυριακὴν μόνον εἰς τὴν ἄγιαν κοινωνίαν φοροῦντες αὐτά, καὶ εὐθέως συστέλλοντες. Απελθὼν οὖν ἐν τῷ κελλίῳ ἐκείνῳ, παρακαλῶν τὸν Θεὸν, καὶ ἐξαπονήσας τῇ νηστείᾳ, ἔπεισεν εἰς τὸ ἑδαφός, καὶ ἔμεινε κείμενος. Πολλὰ δὲ ἐλέγει πεπονθένται ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ὑπὸ τῶν δαιμόνων, μάλιστα κατὰ διάνοιαν. Τεσταράκοντα δὲ ἡμερῶν διελθουσῶν, ὅρδε παιδίον εἰσελθὸν πρὸς αὐτὸν περγαρὲς, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἀδελᾶ Ἱάκωβε, τι ποιεῖς ὡδε; Παραγρῆμα δὲ φωτισθεὶς, καὶ λαβὼν δύναμιν ἐκ τῆς αὐτοῦ θέας, εἶπεν αὐτῷ· Δέσποτα, σὺ γινώσκεις τὶ ἔχω. Ἐκεῖνοι λέγουσι μοι, Μή ἀφῆς τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ οἱ δόλοι λέγουσι μοι, Πλανῶσι σε οἱ Διφυσῖται [¶]; καὶ γάρ ἀπορούμενος, καὶ μὴ εἰδὼς τὰ δράσω, ἤλθον εἰς τὸ πρᾶγμα τοῦτο. Ἀποκρίνεται αὐτῷ δὲ Κύριος·

Chalcedonensis hostes, Eutychiani ac Monophysitæ: de quibus Theodorus Lector lib. ii, p. 562; ibique præstantissimus Valesius: prætereaque Joannes Vicenæus epistola *De Natali Domini*, *Auctarii Combeftiani* 2, col. 303; necnon Cyrillus monachus *De vita Euthymii* n. 113, 114, 123, apud Bollandum ad Januar. 20. Quoties enim iis in locis vox schismatistarum legitur, toties in Græco codices manu exarati habent Ἀποσχιστῶν nomen.

"Οπου εί, καλῶς εί. Καὶ εὐθέως σὺν τῷ λόγῳ, εὐρέθη πρὸ τῶν θυρῶν τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας τῶν ὁρθοδόξων τῶν συνοδικῶν (23).

β. Εἶτε πάλιν δὲ ἀδεῖς Φωκᾶς, διὰ Μετελθὸν εἰς Σάκτην δὲ ἀδεῖς Ἰάκωβος, ἐπολεμήθη κρυπταῖς ὑπὸ τοῦ δαιμονος τῆς πορνείας· καὶ ἐγγὺς ὡν τοῦ κινδυνεύσαται, ἥλθε πρὸς μὲν, καὶ ἀνέθετο τὰ καθ' ἔχυτὸν, καὶ λέγει μοι· Εἰς τόδε τὸ στῆλαιον ἀπέρχομαι ἀπὸ τῆς δευτέρας· παρακαλῶ δέ σε διὰ τὸν Κύριον, μηδὲν εἰπεῖν, μηδὲ τῷ πατέρι μου· ἀλλὰ μέτρησον τεσταράκοντα ἡμέρας, καὶ σταν πληρωθώσι, ποίησον ἀγάπην, καὶ δεύτερο πρὸς μὲν βαστάζων τὴν ἀγίαν κοινωνίαν. Καὶ εἰ μὲν εὑρῆς με θανόντα, θάψον με· εἰ δὲ εἰς ζώντα, Ινα μεταλάβω τῆς ἀγίας κοινωνίας. Ταῦτα οὖν ἀκούσας ἐγὼ παρ' αὐτοῦ, πληρωθεὶστης τῆς τεσταράκοστης, λαβὼν τὴν ἀγίαν κοινωνίαν, καὶ διῆτην κοινὸν καθαρὸν μετὰ δλίγου οἰνου, ἀπῆλθον πρὸς αὐτὸν· καὶ ὡς μόνον ἐπλησίασα τῷ σπηλαίῳ, δυσωπίας πολλῆς ὠσφράνθη, ἥτις ἐγένετο ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. Καὶ εἰπον ἐν ἑαυτῷ, διὰ Ἀνεπάνη διακάριος. Εἰσελθὼν δὲ πρὸς αὐτὸν, εὗρον αὐτὸν ἡμιθανῆ. Καὶ ὡς εἴδε με, κινήσας τὴν δεξιὰν κείρα δλίγον, διὸν ἡδύνατο, ἐσῆμαν διὰ τοῦ σχήματος τῆς χειρὸς περὶ τῆς ἀγίας κοινωνίας. Ἐγὼ δὲ εἰπον· Ἐχο. Ἡθέλησα οὖν ἀνοίξαι· τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ εὐρέθη σφηνωθέν· καὶ ἀπορῶν τὶ ποιῆσαι, ἐξῆλθον εἰς τὴν ἔρημον, καὶ εὗρον ἔνδιον παντούς· καὶ πολλὰ κοπιάσας, μόλις ἡδυνήθη ἀνοίξαι τὸ στόμα αὐτοῦ μικρὸν. Καὶ ἐνέχει τοῦ τιμίου σώματος καὶ αἷματος, διὸν ἐνδέχεται καταλεπτύνας αὐτό. Καὶ Ελασ δύναμιν ἐκ τῆς μεταλήψεως τῆς ἀγίας κοινωνίας. Καὶ μετ' δλίγον βρέξας δλίγα φιχία²⁴ ἐκ τοῦ κοινοῦ ἄπτου, προσήνεγκα αὐτῷ· καὶ μετ' δλίγον πάλιν δλλα, καθ' ὅτι δηδύνατο λαβεῖν. Καὶ οὕτως διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ μετὰ μίαν ἡμέραν σὺν ἡμοὶ ἥλθεν, δδεύσαν ἐπὶ τὸ δίοιν κελλίον, ἀπαλλαγεῖς σὺν Θεῷ τοῦ δλεθρίου πάθους τῆς πορνείας.

Περὶ τοῦ ἀδεῖου Φιλίκα²⁵.

Παρέβαλον ἀδελφοὶ πρὸς τὸν ἀδεῖον Φιλίκα, ἔχοντες μεθ' ἔστων κοσμικούς· καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν, ἵνα εἰπῇ αὐτοῖς λόγον. Ὁ δὲ γέρων ἐσιώπα. Ἐπὶ πολὺ δὲ παρακαλούντων αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς· Λόγον θέλετε ἀκούσαις; Λέγουσιν αὐτῷ· Ναὶ, ἀδεῖ. Εἶπεν οὖν δὲ γέρων· Ἀρτὶ οὐκ ἔνι λόγος. Οτε τριώτων οἱ ἀδελφοὶ τοὺς γέροντας, καὶ ἐποιουν & ἔλεγον αὐτοῖς, δὲ θεδες ἐπεχορήγητε τὸ πῶς λαλῆσαι. Νῦν δὲ, ἐπειδὴ ἔρωτας μὲν, οὐ ποιοῦσι δὲ ἀκούσουσιν, ἥρεν δὲ θεδες τὴν χάριν τοῦ λόγου ἀπὸ τῶν γερόντων· καὶ οὐκ εὑρίσκουσι τι λαλῆσαι, ἐπειδὴ οὐκ ἔστιν δὲ γραζόμενος. Καὶ ἀκούσαντες οἱ ἀδελφοὶ ταῦτα, ἐστέναξαν, λέγοντες· Εὔξαι ὑπὲρ ἡμῶν, ἀδεῖ.

²⁴ Αἱ. Φιχίδια. ²⁵ Αἱ. Φιλίκος.

(23) Τῶν ὁρθοδόξων τῶν συνοδικῶν. Synodici et synoditæ dicebantur Catholici, qui videlicet recipiebant synodum Chalcedonensem. Leontius *De seculis*, actione 5, "Ιουστινιανοῦ βασιλεύσαντος, καὶ τῶν συνοδικῶν δντος. Et non paucis interpositis: Υφεδων ή πείσαι γενέσθαι συνοδίην, η καθελεῖν

A verbi proferretur, delatum se deprehendit ante sorores sanctæ Ecclesiæ orthodoxorum synodi Chalcedonensis defensorum.

2. Memoravit iterum abbas Phocas: Transiens aliquando per Scetim abbas Jacobus, valide impugnatus est a dæmonе fornicationis; cumque periculo lapsus proximus esset, venit ad me, exposuit quid pateretur, et ait: Post biduum proficiscar ad speluncam hanc; rogo te propter Dominum, ne cuiquam indicaveris, neque etiam patri meo: sed recense quadraginta dies; post quos completos, sicut charitatem, veni ad me, portans sanctam communionem. Et si quidem inveneris mortuum, sepulturæ manda; sin vero adhuc viventem, sancta communione me imperti. His itaque ab eo auditis, B necnon quadraginta diebus peractis, ego accipiens sacram communionem, et panem communem mundum, cum vino modico, ad eum perrexi; utque duotaxat appropinquavi speluncæ, setorem multum olfeci, qui ex ore ejus prodibat. Tum dixi apud me: Vivere desiit. beatus ille. Porro ingressus, inveni semi-mortuum. Cumque vidit me, mota parumper quod poterat dextra, per habitum manus significavit de sancta communione. Ego vero dixi: Habeo. Volui ergo aperire os ejus; sed inveni obtutatum; hærensque quid sacerdem, exi in solitudinem; illi nactus sum parvum lignum e frutice; ac post multum laborem, vix potui pavulum aprire os ejus. Deinde immisi pretiosum corpus et sanguinem, minutatim concidens quantum fieri potest. Ille ex sacra communionis sumptione vires recuperavit. Paulo post, communis panis micas aliquot madefactas intuli ei, iterumque mox alias, prout suspicere valebat. Atque ita per gratianam post unum diem profectus est mecum, perrexitque ad cellam suam; liberatus, favente Deo, ab existioso vito fornicationis.

De abbatē Felice.

(24) Accesserunt fratres ad abbatem Felicem, sacerdularibus eomitati; et rogaverunt eum ut ad ipsos proferret sermonem. At senex tacebat. Cum autem diu rogassent, dixit: Sermonem vultis audire? Aiunt: Etiam, abba. Tunc senex, Jam, inquit, non est sermo. Quando fratres percontabantur de senibus, et faciebant quæ pronuntiabant iis, Deus præbebat loquendi modum. Nunc vero, quia sciscitantur quidem, sed non exsequuntur quæ audiunt, Deus gratiam sermonis abstulit a senibus; nec inveniunt quid loquantur, quandoquidem qui operetur non est. His auditis fratres ingenuerunt, dixeruntque: Ora pro nobis, abba.

aὐτὸν. Ac infra, necnon actione 7, συνοδίαται, οἱ ἀπὸ τῆς συνόδου. Apud Anastasii *Hodegum*, οἱ Χαλκηδονῖται. In *Chronico Orientali*, *Justinus Chalcedonensis*. *Justinianus Chalcedonensis*; de orthodoxis imperatoribus.

(25) *Vit. Patr.* liii, 48.

De abbatе Philagrio.

(25) Erat sanctorum quidam nomine Philagrius, incola eremi Hierosolymitanæ, qui in opus valde incumbebat, ut sibi panem compararet. Is cum aliquando in foro staret ad vendendum quod manibus operabatur, en elabitur cuiusdam marsupium in quo erant mille nummi. Quod nactus senex, stetit inhibi, dicens : Veniet proculdubio qui amisit. Et ecce advenit, plorans. Senex vero assumens hominem seorsum, reddidit ei. Illeprehendit ipsum, ut qui vellet aliquam pecuniam partem dare. Sed senex noluit. Tunc cœpit clamare : Venite, videte hominem Dei, quid fecerit. Senex vero clam fugit, egressusque est e civitate, ne laudes et gloriam conqueretur.

De abbatе Phorta.

Dixit abbas Phorta : Si Deus vivere me vult, novit quomodo de me disponat. Quod si non vult, ad quid mibi vita? Non enim a cunctis accipiebat, etsi lecto afflatus. Aiebat quippe : Si quis ad me quidlibet attulerit, et non propter Deum; nec ego habeo quod dem illi, nec a Deo mercedem accipiet; quia non propter Deum obtulit, et injuria afficitur qui apportavit. Oportet etiam, Deo devotos, atque ad ipsum solum respicientes, tanta pietate affectos esse, ut ne injuriam quidem ullam censeant, licet nullies contumeliani patientur.

*Principium litteræ X.**De abbatе Chome.*

(26) Referebant de abbatе Chome, quod jam moriturus, dixerit filius suis : Nolite habitare cum hereticis; neque habeatis familiaritatem cum viris in dignitate constitutis; neque sint manus vestras extensis ad colligendum, sed magis ad dandum.

De abbatе Chæremone.

Narrabant de abbatе Chæremone in Sceti, quod spelunca ejus distaret ab ecclesia quadraginta millaria, a palude vero et aqua duodecim; atque sic inferret in speluncam suam quod manibus operaretur; portaretque lagenas duas unam ex adverso alterius; ac sedaret, quietam vitam ducens.

*Principium litteræ Ψ.**De abbatе Psenthaisio.*

(27) Dixerunt abbas Psenthaisius et abbas Surus et Psiou : Dum audiremus sermones Patris nostri abbatis Pachomii, admodum proficiebamus; ad æmulationem bonorum operum excitati. Cernentes autem ejus etiam tacentis actionem, quæ ipsa sermo erat, admirabamur, dicentes alter alteri : Existimabamus, omnes sanctos ex utero matris sua factos esse a Deo, sanctos ac immutabiles, non autem liberos; peccatores vero non posse pie vi-

Al. Φορτᾶ. ¹⁵ Al. Χαμαί. ¹ Al. Ψαντζίου. ²⁵ Al. Ψευθαήσιος.

(25) *Vit. Patr.* vi, 15
(26) *Vit. Patr.* i, 18.

Περὶ τοῦ ἀδβᾶ Φιλαγρίου.

Φιλάγριος ἦν τις τῶν ἄγιων λεγόμενος, οἰκανὸς δὲ τῇ ἐρήμῳ Ἱεροσολύμων, καὶ ἐργαζόμενος κόπῳ ἵνα ποιήσῃ τὸν ἔδιον ἅρπαν. Καὶ ὡς ἰστατο ἐν τῇ ἀγορᾷ παλῶν τὸ ἐργόχειρον αὐτοῦ, ἵση ἔξαφει τις βαλάντιον χειλῶν νομισμάτων· καὶ εὑρὼν αὐτὸν ὁ γέρων ἔστη ἐπὶ τοῦ τόπου, λέγων· Διῖ τὸν ἀπολέσαντα ἐλθεῖν· καὶ ἴδον ἔρχεται κλαίων. Καὶ λαβὼν αὐτὸν κατ’ ἴδιαν ὁ γέρων ἔδωκεν αὐτῷ. Καὶ ἐκράτει αὐτὸν ἐκεῖνος, θέλων αὐτῷ παρασχεῖν μέρος τι. Καὶ ὁ γέρων οὐκ ἤθελησεν. Καὶ ἔβαλε κράζειν· Δεῦτε διθρωπὸν τοῦ Θεοῦ, τι ἐποιήσεν. Οὐ δὲ γέρων λάθρῳ φυγὼν ἐξῆλθεν ἐκ τῆς πόλεως, ἵνα μὴ δοξασθῇ.

Περὶ τοῦ ἀδβᾶ Φορτᾶς ¹⁶.

Εἶπεν δὲ ἀδβᾶς Φορτᾶς· Εἰ θέλει με δὲ Θεός ζῆν, οἴδεν πῶς οἰκονομήσει με· εἰ δὲ οὐ θέλει, ἵνα τι μοι τὸ ζῆν; Οὐ γάρ παρὰ πάντων ἐδέχοτο τι, κατίτοι κλινήρης δινενέγκει· Εἰλεγε γάρ· Ἐὰν προσφέρῃ μοι τις τι ποτε, καὶ οὐχὶ διὰ τὸν Θεόν, οὗτε ἐγὼ ἔχω τι δουναίς αὐτῷ, οὗτε παρὰ τοῦ Θεοῦ λαμβάνει μισθόν· οὐ γάρ διὰ τὸν Θεόν προσήνεγκε· καὶ διδικεῖται δὲ προσενέγκας. Δεῖ γάρ τοὺς ἀνακειμένους τῷ Θεῷ, καὶ πρὸς αὐτὸν βλέποντας μόνον, οὕτως εὐλαβῶς διακινήσθαι, ὡς μήτε ὑδρίει τινὰ ἡγείσθαι, καὶ μυριάκις διδικούμενοι τύχοιεν.

Ἀρχὴ τοῦ Χ στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀδβᾶ Χομαί ¹⁷.

Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδβᾶ Χομαί, ὅτι μέλλων τελευτὴν εἰπε τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ· Μή οἰκήσῃς μετὰ αἰρετικῶν, μηδὲ σχῆτε γνῶσιν μετὰ ἀφρόντων, μηδὲ ἔστωσαν αἱ χειρεῖς ὑμῶν ἥπλωμέναι εἰς τὸ συνάγειν, ἀλλ᾽ ἔστωσαν μᾶλλον ἥπλωμέναι εἰς τὸ διδόναι.

Περὶ τοῦ ἀδβᾶ Χαιρέμωνος.

Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδβᾶ Χαιρέμωνος εἰς Σκῆτιν, ὅτι ἀπεῖχε τὸ σπήλαιον αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας μᾶλια τεσσαράκοντα, ἀπὸ δὲ τοῦ ἔλους καὶ τοῦ ὄντας μᾶλια δώδεκα· καὶ οὕτως εἰσέφερε τὸ ἐργόχειρον αὐτοῦ εἰς τὸ σπήλαιον αὐτοῦ, καὶ δύο λαγύνια ἐν παρ' ἐν βαστάζων, καὶ ἐκαθίζετο, καὶ ἤσυχαζεν.

Ἀρχὴ τοῦ Ψ στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀδβᾶ Ψευθαήσιου ¹⁸.

Εἶπεν δὲ ἀδβᾶς Ψευθαήσιος καὶ δὲ ἀδβᾶς Σοῦρος καὶ Ψώνος, ὅτι Ἀκούοντες τῶν λόγων τοῦ Πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἀδβᾶ Παχαμώνιου μεγάλως ὀψελούμεθα, εἰς ζῆλον ἀγαθῶν ἔργων διεγειρόμενοι. Ὁρῶντες δὲ αὐτοῦ καὶ σιωπῶντος τὴν πρᾶξιν λόγον οὖσαν, ἐθαυμάζομεν, πρὸς ἀλλήλους λέγοντες, ὅτι· Ἐνομίζομεν πάντας τοὺς ἀγίους οὕτως πεποιεῖσθαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτῶν ἀγίους καὶ ἀτρέπτους, καὶ οὐχὶ αὐτεξουσίους· καὶ τοὺς ἀμαρτωλοὺς μὴ ὅντες-

(27) *Vit. Patr.* i, p. 121, c. 25.

νους ζῆν εὐεσθῶς, διὰ τὸ οὕτως κατεσθῆναι αὐτούς. Αρτὶ δὲ βλέπομεν τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ φανερῶς ἐπὶ τοῦ Πατρὸς ἡμῶν τούτου· ὅτι ἐξ Ἑλλήνων γνώνων ὁν, τοσοῦτον θεοσεβῆς γάτον, καὶ πάσας τὰς ἀντολὰς τοῦ Θεοῦ ἐνδεδυμένος ἔστιν. Οὐκοῦν καὶ ἡμεῖς δυνάμεθα καὶ πάντες ἀκολουθῆσαι αὐτῷ, ἀνθ' ὃν ἀκολουθεῖ τοῖς ἀγίοις. Ἀρα τὸ γεγραμμένον τοῦτο ἔστι· Δεῦτε πρὸς μὲν, πάντες οἱ κυπιῶτες καὶ περιφρισμένοι, κάρη ἀναπαύσω ὑμᾶς. Συναποθάνωμεν οὖν καὶ συζήσωμεν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ, ὅτι δρῆσις δόδηγει ἡμᾶς πρὸς τὸν Θεόν.

Ἄρχῃ τοῦ Ω στοιχείου.

Περὶ τοῦ ἀδεβᾶ Ωρ.

α'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδεβᾶ Ωρ καὶ τοῦ ἀδεβᾶ Θεόδωρου, ὅτι ἡσαν βάλλοντες πηλὸν εἰς κελλίον (28), καὶ εἴπον πρὸς ἄλληλους, ὅτι Ἐάν ἐπισκέψηται ἡμᾶς ἀρτὶς ὁ Θεός, τί ποιοῦμεν; Καὶ κλαύσαντες ἀφῆκαν τὸν πηλὸν, καὶ ἀνεχώρησεν³ ἔκαστος εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ.

β'. Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀδεβᾶ Ωρ, ὅτι οὔτε ἐψεύσατο ποτε, οὔτε διμοσσεν, οὔτε κατηράσατο δινθρωπον, οὔτε ἐκτὸς ἀνάγκης ἐλάλησεν.

γ'. Ἐλεγεν δ ἀδεβᾶς Ωρ τῷ μαθητῇ αὐτοῦ Παύλῳ⁴. Βλέπε, μηδέποτε ἀλλοτριον λόγον ἐνέγκης εἰς τὸ κελλίον τοῦτο.

δ'. Ἀπῆλθε ποτε Παῦλος δ μαθητῆς τοῦ ἀδεβᾶ Ωρ ἀγορίσας θαλλία, καὶ ἐνρεύ ὅτι ἄλλοι προσέλαβον, καὶ ἔωκαν ἀρβαδῶνα. Οὐδέποτε γάρ ἀρβαδῶνα ἐδίδου. δ ἀδεβᾶς Ωρ εἰς τὶ ποτε, ἀλλὰ τῷ καιρῷ ἀπέστελλε τὸ τίμημα, καὶ ἡγόραζεν. Ἀπῆλθεν οὖν δ μαθητῆς αὐτοῦ καὶ εἰς ἄλλον τόπον διὰ βαίσα· καὶ λέγει αὐτῷ δ ἀγημαρός· Τίς ποτε ἐδωκέ μοι ἀρβαδῶνα, καὶ οὐκ ἔτι ἥλθε· λάβε οὖν τὰ βαῖσα σύ. Καὶ λαβὼν αὐτὰ τῇλθε πρὸς τὸν γέροντα, καὶ ἀνήγγειλεν αὐτῷ ταῦτα. Καὶ ὡς ἤκουσεν ὁ γέρων, ἔκρουσεν εἰς τὰς χεῖρος αὐτοῦ, λέγων· Ο Ωρ οὐκ ἐργάζεται ἐφ' ἔτος (29). Καὶ οὐκ ἀφῆκε τὰ βαῖσα έσω, ἔως ἀπήνεγκεν αὐτὰ εἰς τὸν τόπον αὐτῶν.

ε'. Εἴπεν δ ἀδεβᾶς Ωρ· Εἰ δρᾶς με λογισμὸν ἔχοντα κατὰ τινὸς, γίνωσκε ὅτι καὶ αὐτὸς τὸν αὐτὸν ἔχει εἰς ἐμέ.

Ϛ'. Ἡν τις κώμης ἐν τοῖς μέρεσι τοῦ ἀδεβᾶ Ωρ, Λογγίνος καλούμενος, καὶ πολλὰς ἐλεημοσύνας ἐποίει· καὶ παραβαλόντι τινὶ τῶν Πατέρων, παρεκάλεσεν αὐτὸν ἵνα ἀρῇ αὐτὸν πρὸς τὸν ἀδεβᾶν Ωρ. Ἀπελθὼν οὖν πρὸς τὸν γέροντα ὁ μοναχὸς ἐνεκώμιαζε τὸν κώμητα, ὅτι καλός ἔστι, καὶ πολλὰς ἐλεημοσύνας ποιεῖ. Καὶ νοήσας ὁ γέρων, λέγει· Ναὶ καλός ἔστιν. Ἡρέσατο οὖν ὁ μοναχὸς παρακαλεῖν αὐ-

³ Αἱ ἀνεχώρησαν. ⁴ Abest Παύλῳ ab al. ⁵ Math. xi, 28.

(28) Οτι ησαν βάλλοντες πηλὸν εἰς κελλίον. Εἰδόηκαν τὸν πηλὸν Dissonat multum Pelagii versio. Quia misissent, inquit, caprinam pellem in cellam suam. Et reliquerunt locum ex lateribus. Legebantne priori loco πλον, aut μῆλον seu μηλωτὴν, posteriori vero τὸ πλινθεῖον?

(29) Ἐφ' ἔτος. Glossæ: ἐφ' ἔτος. Hoc anno. Itaque ex vetustis mss. bibliothecæ Colbertinæ repono in Joanne Moscho, cap. 85 Prati spiritualis: Κύριε

A vere, utpote sic a Deo creatos. Sed nunc bonitatem Dei manifeste conspicimus in Patre hoc nostro; quod ex parentibus gentilibus natus, adeo erga Deum pius evasit, atque in universis Dei mandatis est exornatus. Igitur etiam nos cuncti possumus sequi eum, prout ipse sequitur sanctos. Certe id ipsum est, quod Scriptura pronuntiavit: Venite ad me, qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos⁶. Commoriamur ergo et convivamus homini huic, quia recte dicit nos ad Deum.

Principium litteræ Ω.

De abbatē Or.

1. (30) Memorabānt de abbatē Or et abbatē Theodoro, quod dum mitterent lutum in cellam, dixerint mutuo: Si Deus nos modo visitaverit, quid facturi sumus? Et flentes reliquerunt lutum, ac uterque recessit in cellam suam.

2. (31) Aiebant de abbatē Or quod nunquam mentitus fuerit, nec juraverit, nec imprecatus sit homini, neque sit locutus citra necessitatem.

3. (32) Dixit abbas Or discipulo suo Paulo: Cave, ne unquam alienum verbum attuleris in cellam banc.

4. Abiit aliquando Paulus discipulus abbatis Or, ut emeret ramos palmarum, invenitque alios anticipasse ac dedisse pignus. Nunquam autem abbas Or ad quamlibet rem dabat pignus, sed in tempore mitterebat pretium, et emebat. Perrexit ergo discipulus ejus ad alium locum propter palmeos ramos. Ait ei hortulanus: Nescio quis dedit mihi pignus nec rediit; accipe igitur tu ramos. Quibus sumptis, venit ad senem, gestumque enarravit. Utique audiret senex, complosis manibus, dixit: Or non operatur hoc anno. Nec reliquit palmas intra quousque retulit eas in locum suum.

5. Dixit abbas Or: Si agnoveris me habere cogitationem in aliquem, scito quod et ipse eamdem erga me habet.

6. Erat quidam comes in tractu abbatis Or, Longinus nomine, qui multis faciebat eleemosynas. Ad quem cum accessisset aliquis e Patribus, ille rogavit hunc, ut duceret se ad abbatem Or. Monachus igitur ad senem profectus, laudibus extulit comitem, quod bonus esset vir, multaque largiretur pauperibus. Re intellecta, ait senex: Etiam, præclarus est. Itaque cœpit monachus orare eum bis verbis: Per-

ἀδεβᾶ, ἐφ' ἔτος μὴ παράσχῃς τὴν κατὰ καιρὸν συνήθειαν τοῖς πτωχοῖς, ἵνα μὴ στενωθῇ τὸ μοναστήριον. Ubi ediderunt: Κύριε ἀδεβᾶ, ἐφετῷ μη, etc., ac in interpretata sunt: Noli, domine Pater, secundum consuetudinem dare pauperibus triticum, transulti quoq; non intelligebant.

(30) Vit. Patr. iii, 19.

(31) Vit. Patr. viii, 9· iii, 7.

(32) Vit. Patr. iii, 8.

mitte, abba, ut veniat ac videat te. At senex respondit : Certe non trajiciet convalem hanc neque me conspecturus est.

7. Abbas Sisoes sermonem percontatus est de abbate Or. Et dixit ei : Mibine fidem habes ? Ait ille : Etiam. Itaque ad eum : Vade, quod me vidisti facientem, tu quoque fac. Excepit : Quidnam in te conspicio, Pater ? Respondit senex : Quod mens mea infra cunctos homines se submittit.

8. Referebant de abbate Or et abbate Theodoro, quod exordia bona instituerent, ac Deo gratias agerent semper.

9. Dixit abbas Or : Corona monachi est humilitas.

10. Dixit iterum : Qui supra meritum honoratur vel laudatur, multo afflicitur damno : qui autem nullatenus in pretio est apud homines, gloriam supernam delatam consequetur.

11. Iterum monuit : Quoties te subierit cogitatio elationis et superbiae, scrutare conscientiam tuam ; utrum omnia mandata servaveris ; an diligas inimicos tuos, ac de eorum infortunio modestus sis ; tene servum inutilem ducas, necnon supra cunctos peccatores. His apud te deprehensis, noli adhuc altum sapere, quasi recta omnia peregeris ; sed scito, per ejusmodi cogitationem universa destrui.

12. Praecepit etiam : In omni tentatione, de homine quoquam ne conqueraris, sed de te solummodo, dicens : Propter peccata mea, haec mihi contingunt.

13. Hoc quoque effatum illius fertur : Noli in corde tuo contra fratrem tuum dicere : Majoris sobrietatis ac vite austerioris homo sum : sed gratiae Christi subjice te, in spiritu paupertatis, et charitatis non flecte ; ne forte gloriationis spiritu probaris, amittasque labores tuos. Scriptum enim est : *Qui se existimat stare, videat ne cadat*¹. Sale autem conditus sis in Domino².

14. Et hanc sententiam protulit : Vel fugiens fugie homines ; vel mundo et hominibus illude, stultum te in multis rebus faciens.

15. Rursus istam : Si male locutus fueris de fratre tuo, atque conscientiae aculeo pungaris, abi, te ipsi penitenter inclina, et dicio : Detraxi de te ; ad haec securitatem presta quod non amplius illuderis. Mors enim animae est detractio.

Finis ordinis alphabetici.

¹ I Cor. x, 12. ² Col. iv, 6. ³ Al. αὐτῷ.

A τὸν, λέγων. Συγχώρησον αὐτὸν⁴, φεύγε, ήνα Ελθη καὶ ξένη σε. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ γέρων εἶπε· Φύσει οὐ περιβή τὴν φάραγγα ταῦτην, καὶ βλέπει με.

ζ'. Ἡρώησον ὁ ἀδελφός Σισίνης τὸν ἀδελφὸν Ὀρ, λέγων· Εἶπέ μοι λόγον. Καὶ εἶπεν ωντῷ· Τέχεις πίστιν εἰς ἐμέ ; Καὶ εἶπε· Ναί. Εἶπεν οὖν αὐτῷ· Ὑπάγε, καὶ ὁ ὄντας με ποιῶντα, ποίησον καὶ σύ. Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Τί ὄρῳ, Πάτερ, εἰς σέ ; Εἴη δὲ αὐτῷ ὁ γέρων, διὰ Οὐλογισμὸς μου κατέτερός εστι πάντων ἀνθρώπων.

η'. Ελέγον περὶ τοῦ ἀδελφὸν Ὀρ καὶ τοῦ ἀδελφὸν Θεοδόρου, διὰ ήσαν βάλλοντες ἀρχὰς ἀγαθὰς, καὶ εὐχαριστοῦντες τῷ θεῷ διαπαντές.

θ'. Εἶπεν ὁ ἀδελφός Ὀρ· Στέφανός εστι μοναχοῦ τῆς ταπεινοφροσύνης.

ι'. Εἶπε πάλιν· Ο πλέον τῆς ἀξίας τιμώμενος ἡ ἀπαινούμενος πολὺ ζημιούται· ὁ δὲ μηδὲ διώξ τιμώμενος ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων δικασθήσεται.

ια'. Πάλιν εἶπεν· Οταν λογισμὸς ὑψηλοφροσύντες ἢ ὑπερηφανίας ὑπεισέλθοι σοι, ἔρευνα σου τὸ συνειδός, εἰ πάσας τὰς ἐντολὰς ἐρύλαξας, εἰ ἀγαπᾶς τοὺς ἔθνορούς σου, καὶ λυπῇ ἐπὶ τῇ ἐλαττώσει αὐτῶν, καὶ ἔχεις ἑαυτὸν δοῦλον ἀχρείον, καὶ πάντων ἀμαρτωλότερον· καὶ τότε μηδὲ οὐτως μέγα φρονήσῃς, ὡς πάντα κατορθώσας· εἰδὼς διὰ οὗτος ὁ λογισμὸς πάντα καταλύει.

ιβ'. Εἶπε πάλιν· Εν παντὶ πειρασμῷ μὴ μέμφου ἀνθρώπουν, ἀλλὰ σεαυτὸν μόνον, λέγων, διὰ τὰς ἀμαρτίας μου ταῦτα συμβαίγει μοι.

ιγ'. Πάλιν εἶπε· Μή εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου, λέγων, διὰ Νηγαλιώτερός ειμι· καὶ ἀσκητικώτερος· ἀλλ' ὑποτάσσου τῇ χάριτι τοῦ Χριστοῦ ἐν πνεύματι πτωχείας καὶ ἀγάπης ἀνυποκρίτου, ήνα μὴ πνεύματι καυχήσεως περιπέσης, καὶ ἀπολέσεις σου τὸν κόπον. Γέγραπται γάρ· Ο δοκῶτεςτέταραι, βλεπέτω μὴ πέσῃ. Άλατι δὲ τρυμάνος ἔστι ἐν Κυρίῳ.

ιδ'. Εἶπε πάλιν· Η φεύγων φεῦγε τοὺς ἀνθρώπους, ἢ ἐμπαιχον τὸν κόσμον καὶ τοὺς ἀνθρώπους, μαρδὸν σεαυτὸν εἰς τὰ πολλὰ ποιῶν.

ιε'. Πάλιν εἶπεν· Εὖτε καταλαλήσῃς τοῦ ἀδελφοῦ σου, καὶ πλήξῃ σε τὸ συνειδός σου, ἀπελθε, βλέψε αὐτῷ μετάνοιαν, καὶ εἶπε, διὰ Κατελάλητά σου, καὶ ἀσφάλισαι μηκέτε έμπαιχθῆναι. Θάνατος γάρ εστι τῆς ψυχῆς τῇ καταλαλίᾳ.

Τέλος τὸ κατὰ στοιχεῖον.

MONITUM.

(COTERELIUS, Eccles. Grac. Monum., III, 171.)

Sequentem historiam, *Paradisum dictam*, in tribus codicibus Regiis, et uno Colbertino nactus sum. Ei codex quidem Regius num. 139. titulum habet : Τούτῳ τὸ βιβλίον λέγεται παράδεισος. Φίλη δὲ τῇ ἀληθείᾳ καὶ ἔστι τοῖς συνέστοι πνευματικῇ ἀντιγράφουσιν αὐτῇ. Βίος τοῦ ἀδελφοῦ Ιωάννου τοῦ Θηραλοῦ τὸν ἐν Αυξανῇ Πρώτην οὖν Θεοῦ θέλοντος, etc. Sequitur etiam de Ammone, Be., Oxyrynchi urbe, Theone, Elias, Apollo,

Copre, Evagrio, Patermuthio, Suro, Isaia, Paulo, Hellene, Apelle, Joanne, Paphnutio, Pityrione, Eulogio, Serapione, Apollonio, Diocoro, Nitriensis, Ammonio, Didymo, Cornelio, Macario discipulo Antonii, Amoun, Paulo simplice, et Joanne Diolci. In illo autem Regio, qui est 773, titulus ponitur, 'Η κατά Αἴγυπτον τῶν μοναχῶν ἱστορία. Initium, Εὐλογητὸς ὁ Θεός, etc., ac in margine scriptum est: *Vidi hunc librum in bibliotheca electoris Palatini, et præferebat auctorem Joannem Cassianum. Joannes Meursius.* Sunque capita huic ms. de Joanne in Lyco, de Or, de Ammone, de Be, de Oxyryncho, de Theone, de Elia, de Apollo, de Amoun, de Copre, de Suro, de Hellene, de Apelle, de Paphnutio, de Pityrione, de Eulogio, de Isidoro, de Serapione, de Apollonio, de Diocoro, de Macario, de Amoun, de Macario, de Paulo, de Joanne in Diolco. Tertii vero Regii libri 2623 inscriptio ista: 'Η κατά Αἴγυπτον ἱστορία· ἦν καὶ παράδεισον ἀλλον ὁ συγγραφεὺς ὄνομά τι, διὰ τὸ τερπνότατον τοῦ κατά Θεὸν βίου τῶν ἀγίων καὶ ἀξιάστων. Principium, Πρώτην Θεὸν θελούτος, etc. Inde narrationes de Joanne in Lyco, Or, Ammone, Be, Theona, Elia, Apollo, Copre, Patermuthio, Suro, Isaia, Paulo, Hellene, Apelle, Paphnutio, Pityrione, Eulogio, Isidoro, Serapione, Apollonio, Diocoro, Oxyryncho, Nitria, Ammonio, Cronidio, Macario, Ammoni, Macario, Paulo Simplice, et Joanne in Diolco Denique exemplari 1213 bibliothecæ Colbertinæ, post Palladii Lausiacum librum legitur: 'Εξέρα ἱστορία εἰς τοὺς βίους τῶν ἀγίων Πατέρων τῶν Αἴγυπτων, συγγραφεῖς πάρα περιεργίων μοναχοῦ καὶ πρεσβύτεροῦ τοῦ ἀπὸ Δαμασκίας. Εὐλογητὸς ὁ Θεός, etc., et postea cap. 25, hoc ordine: De Joanne in Lyco, de Or, de Ammone, de Be, de Oxyryncho, de Theone, de Elia, de Apollo, de Amoun, de Copre, de Suro, de Isaia, de Paulo, de Hellene, de Apelle, de Paphnutio, de Pityrione, de Eulogio, de Isidoro, de Serapione, de Apollonio, de Diocoro, de Macario, de Amoun, de Macario, de Paulo Simplice; ubi codex desinit, mancus videlicet; hanc vero habet ante titulum notam: Δεῖ γνώσκετε δὲ τοὺς τοῦ Ηερονύμου ἐν μεγάλῃ υπόληψει οἱ Πώμαιοι έχουσι, διὰ τὸ καταλελογίσθαι αὐτοῖς διάροπα τῆς οἰκείας γλώσσης συγγράψαμεν. *Sciendum est, hunc Hieronymum in magna existimatione haberit a Latinis, quod ipsius variis suis linguis reliquerit libros.* Accedit his alia superscriptio codicis Meursiani, teste ipsomet Meursio ad Palladii Lausiacam, Διήγησις περὶ τῶν κατ' Αἴγυπτον διαλαμψάντων ἀγίων Πατέρων. Ex hoc ergo opere, sive Palladii, sive Heraclidis aut alterius ex Palladii Historia Lausiaca, nequaquam vero Hieronymi (circa quæ legendus est Rosweydis ad Vitæ Patrum), quod etiam interpretatus est Rulinus, excerptis Prologum, a Rulino quoque versum, et quæ in Palladio non habentur hæc publicamus cum variis codicibus scriptorum lectionibus. De reliquo, si id annotari meretus, per verba Hieronymi in adversarium commotioris, ideoque non omni ex parte credendi, Epist. ad Ctesiphontem cap. 2: Qui Rulinus librum quoque scripsit, quasi de monachis; multosque in eo enumerat, qui nunquam fuerunt, et quos suisse scribit (rectius ad sensu esset scimus), Origenistas, et ab episcopis damnatos esse non dubium est, Ammonium videlicet, et Eusebium, et Euthynium, et ipsum Evagrium, Or quoque et Isidorum, et multis aliis, quos enumerare tedium est; et juxta illud Lucreti:

*Ac veluti pueris absinthia tetra medentes
Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt dulci mellis flavoque liquore :*

ita ille unum Joannem in ipsius libri posuit principio, quem et catholicum et sanctum suisse non dubium est, ut per illius occasionem cæteros, quos posuerat, hereticos Ecclesiae introduceret, intelligi datur, magnum doctorem, aut nesciisse, aut saltu dissimulasse, Rulinum non suisse libri auctorem, sed tantum interpretem.

Η ΚΑΤΑ ΑΙΓΥΠΤΟΝ ΤΩΝ ΜΟΝΑΧΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑ,

HTOI ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΣ.

ÆGYPTIORUM MONACHORUM HISTORIA, SIVE PARADISUS (1).

Εὐλογητὸς ὁ Θεός, ὁ θέλων πάντας ἀνθράκους σωθῆναι, καὶ εἰς ἔπιγρασιν (2) ἀληθεῖας ἀλθεῖν· διὰ τοῦτο καθοδηγήσας ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον, καὶ δεξιὰς τοῦτον μεγάλα καὶ θαυμαστὰ, καὶ μνήμης καὶ γραφῆς ἔξια· διὸν ὑπόθεσιν τοῦτον σωτηρίας, καὶ γνώσιν τοῖς ἐθέλουσιν σωθῆναι, ὑπόδειγμα ἡνῆς ἀγαθῆς, καὶ ὑφῆγησιν ἀγαθὴν¹, διεγέραι ψυχὴν πρὸς εὐτέλειαν δυναμένην, καὶ ἐναρέτου πολιτείας καλὸν ὑπόμνημα. Κάγὼ μὲν ἀνάξιος ὥν τῆς τοιαύτης ὑφῆ-

Benedictus Deus, qui vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire²; qui etiam nos deduxit in Ægyptum, ostenditque nobis magna et mirabilia, memoratu ac scriptu digna; qui nobis dedit occasionem salutis, et cognitionem salutem cupientibus consequi, bonæ vitæ exemplum, neccnon præclaram narrationem, quæ animam ad pietatem excitare valeat, denique vitæ et conversationis virtutibus ornata monumentum. Ego vero indignus

¹ Al. ἰκανήν. ² 1 Tim. ii, 4.

(1) *Vitæ Patrum* lib. II, init.

(2) *Ἐπιγρασία.* Inter varias columnias iuuenissimo præsuli Joanni Chrysostomo a pseudosynodo Quercetana inustas, hæc quoque fuit, "Οτι οὐραῖς τοὺς ἐπισκόπους, καὶ ἐπιγγάτους αίτιον ἐπιγγάτους κελένεις ἐποληθήναι τῆς οἰκείας αὐτοῦ, apud Photium cod. 59, et Juris Greco-Romani, p. 526. Ubi vocem ἐπιγγάτους vel ἐπιγάτους adeo omnes censuere deploratam, ut nemo, quod sciām, ausus sit eam tentare. Ego vero suspicor scriptum

suisse primitus, ἐπιγάτους vel ἐπιγάτους, sensu claro, nec lectione multum remota, si mss. exempliarium ratio habeatur, in quibus γ et ν, α et ω, σερε admodum assimilantur. Quod contumelias episcopos afficiat, et notos ac familiares ejici domo sua jubeat. Occurrat aliis scrupulis; qui quadrent inter se epist. 7 Martini papæ per lapidem angularem et διὰ λίθου aut λίθου ἐπιγάτωσσων. An legendum ἐπιγάτωσσων, an legebat agnusculum vel augurium, cogitent eruditæ.

qui hujusmodi narrationem aggrediar; quia non decet, ut parvi magna attingant argumenta, cum non possint condigne veritatem edisserere, maximeque rem scriptis consignare, per mediocrem sermonem efflatu difficultia effari audendo: id quod valde nimiumque audax est ac periculosum, nobis qui viliores sumus, primo ad hanc celsissimam materiam per scripta accedere. Verumtamen quoniam s^ep^e s^epius rogatus fui a religiosa fraternitate, quae in monte sancto Oliveti commoratur, ut iis describerem *Ægyptiorum monachorum vivendis rationes*, quas conspexi, magnam eorum charitatem, et multam exercitationem pietatis; illorum precibus confidens, hanc relationem suscipere ausus sum; quo et mihi nonnihil lucri accedat ex eo emolumento, dum ipsorum imitatus fuero vitam, atque absolutam a mundo secessionem, itemque quietem, per tolerantiam virtutum, quam ad finem usque retinent. Vere enim intuitus sum Dei thesaurum, multorum utilitatem. Verum in usum communem lucrum produxi, ratus præclaram mibi fore hujusmodi negotiationem, si commodi fratres participes facerem, ut pro mea precentur salute. Primo itaque hanc conscriptionem instituam, assistente S^rrvatore nostro Jesu Christo; quandoquidem juxta ipsius doctrinam, hoc pacto vitam suam *Ægyptii* monachi moderantur. Vidi quippe illic multis Patres, angelicam vitam agentes, ac in Servatoris nostri Jesu imitatione incidentes, novos quosdam aliosque prophetas, ex ista divina et admirabili vita conversatione, virtutibus referta, vim et efficaciam adeptos plane divinam; revera Dei famulos, qui nihil terrenum saperent, nihil ex ipsis temporibus aestimarent. Qui profecto dum sic in terra vivunt, in cœlis conversantur. Scilicet eorum nonnulli ne quidem quod sit in terra mundus alias norunt, neque quod malitia in urbibus versetur ac exerceatur; sed vere *Pax multa diligentibus legem*, dicit Dominus omnipotens³.

Multi autem ex eorum numero etiam stupent, cum res saeculi audiunt, prorsus obliti terrestrialium curarum. Cernere licet eos, in desertis dispersos, tanquam germanos liberos patrem suum Christum præstolanentes; aut instar exercitus, regem, vel familiae recte compositæ, dominum suum et liberatorem, exspectantes. Nulla apud eos sollicitude, non vestimenti, non de cibis cura, sed unica inter hymnos exspectatio adventus Christi. Quocirca quoties aliquis ex ipsis rebus ad usum necessariis indiguerit, non civitatem requirit, non vicum, non fratrem, amicum, cognatum, parentes, liberos, famulos, ut inde ea comparet quibus opus habet; sed sola sufficit voluntas, quae extendens manus ad gratias Deo agendas aperiens, cuncta hæc ei stupendo modo exhibeat. Et vero quid

A γῆσεως κατάρξασθαι, διὰ τὸ μὴ ἔκαννν εἶναι, τους μικροὺς τῶν μεγάλων ἐφάπτεσθαι ὑπόθεσεων, μὴ ἐπαξίως⁴ δυναμένους τὰ ἀληθῆ ἔξειπεν, καὶ μάλιστα γραφῇ παραδοῦναι τὸ πρᾶγμα, καὶ μετριῷ λόγῳ τὰ δύστραστα φράζειν κατατομῶντας· διπερ καὶ τολμηρότερον ἄγαν καὶ ἐπικίνδυνον, εὐτελεστέροις οὖσιν ἡμῖν, πρώτως ἐπὶ τὴν ὑψηλοτάτην ταύτην ὑπόθεσιν, διὰ γραμμάτων χωρεῖν. Ὁμῶς παρακληθεὶς συνεχῶς ὑπὸ τῆς εὐλαβοῦς ἀδελφότητος, τῆς ἐν τῷ ἀγίῳ δρει τῶν Ἐλαῶν πολιτευμένης, γράμματις αὐτοῖς τὰς τῶν ἐν Αἰγύπτῳ μοναχῶν πολιτείας, διὰ θέμεσάμην, τὴν πολλὴν ἀγάπην αὐτῶν, καὶ πολλὴν δοκήσειν· ταῖς αὐτῶν εὐχαῖς καταπιστεύσας, ἀπελμησα πρὸς τὴν διήγησιν ταύτην τραπῆναι· ἵνα κάμοι τι κέρδος γένηται τῆς αὐτῆς ὥφελειας, μιμησαμένην αὐτῶν τὴν πολιτείαν, καὶ τὴν παντελῆ τούς κόσμου ἀναχώρησιν καὶ τὴν διηγήσαντας, διὰ τῆς ὑπομονῆς τῶν ἀρετῶν⁵, μέχρι τέλους κατέχουσιν. "Ιδον γάρ ἀληθῶς τὸν τοῦ Θεοῦ θησαυρὸν, τὴν τῶν πολλῶν ὥφελειαν, ἀλλ' εἰς κοινὸν τὸ κέρδος ἤγαγον, ἡγησάμενος ἕσεσθαι μοι καὶ τὴν ταύτην ἐμπορίαν, τὸ μεταδοῦναι τοῖς ἀδελφοῖς τῆς ὥφελειας, ἵνα εἴκωνται ὑπὲρ τῆς ἐμῆς σωτηρίας. Πρῶτον μὲν πειθόμαται τὴν γραφὴν ταύτην, τῇ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίᾳ· καὶ ὅτι κατὰ τὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν οἱ ἐν Αἰγύπτῳ μοισαῖοι ἀγουσιν αὐτὴν ἔσωτῶν πολιτείαν. "Ιδον γάρ ἐκεῖ πολλοὺς Πατέρες, ἀγγελικὸν βίον βιοῦντας, καὶ κατὰ μίμησιν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ ἐρχομένους, καὶ νέους τινάς καὶ ἄλλους προφήτας, κατὰ τὴν πολιτείαν ἔνθεον αὐτὴν καὶ θαυμαστὴν καὶ ἐνάρετον ἔχοντας ἐνέργειαν θεοεσθή· ὡς ἀληθῶς Θεοῦ θεράποντας. οὐδὲν γῆινον φρονοῦντας, οὐδέ τι τῶν προσκαίρων τούτων λογιζομένους. 'Αλλ' ὑπτιώς οὐτως ἐπὶ γῆν ζῶντες, ἐν οὐρανοῖς πολιτεύονται. Οἱ μὲν γάρ αὐτῶν οὐδ' οἵτι κόσμος ἐστιν ἔτερος ἐπὶ γῆς ἐπίστανται, οὐδὲ οἵτι κακία ἐν πόλεσιν ἐμπολιτεύεται· ἀλλ' ὑπτιώς Εἰρήνη πολλὴ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν νόμον (3), λέγει: Κύριος παντοκράτωρ.

D Πολλοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν καὶ ξενίζονται, τὰ ἐν τῷ κόσμῳ ἀκούοντες, λήθην παντελῶς τῶν γηγενῶν φροντίδων ἔχοντες. "Εστι γάρ αὐτοὺς ἰδεῖν ἐν ταῖς ἐρήμοις εποράδην, οἰά τε οὐλοὺς γνησίους, τὸν ἔσωτῶν πετέρα, τὸν Χριστὸν περιμένοντας· ἢ στρατιάν τινα, τὸν ἔσωτῶν βασιλέα· ἢ οἰκετίαν σεμνήν, τὸν ἔσωτῶν δεσπότην καὶ ἐλευθερωτὴν ἀναμένοντας. Οὐ φροντὶς ὑπάρχει παρ' αὐτοῖς, οὐκ ἐσθῆτος, οὐ βρωμάτων μέριμνα, ἀλλὰ προσδοκία μόνη ἐν ὑμνοῖς τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας. Τοιγαροῦν ὅταν τις αὐτῶν ἐν ταῖς ἀναγκαῖαις χρείαις ἀλλεπίγηται, οὐ πόλιν ἐπιζητεῖ, οὐ κώμην, οὐκ ἀδελφὸν, οὐ φίλον, εἰς συγγενῆ, οὐ γονεῖς, οὐ τέκνα, οὐκ εἰκετίαν, ἵνα ἔχειθεν τὰς χρείας πορίσηται· ἀλλ' ἡ βούλησις ἡρκεσσε μόνη, πρὸς ίκεσταν τὰς χειρας ἔκτείνασα, καὶ λόγους εὐχαριστίας θεῷ ἐκ χειλέων προφέρουσα, ταῦτα

³ Psal. cxviii, 165. ⁴ Αβετ ἐπαξίως ab al. ⁵ Al. Inser. ής.

(3) *Tὸν νόμον*. Rusinus, *nomen*, οὐ βασταῖ, ut habeat codex Alexandrinus, necnon Hilarius, et interius Origenes. Vide quoque Theodorum in Catena.

ἢ ἀμηχάνων αὐτῷ πάντα παραστῆσαι. Καὶ τί δεῖ Α πλura dicamus de fide illorum erga Christum, quæ possit etiam montes transferre?¹ Nam ipsorum complures fluviorum irrumptentes undas retinuerunt, Nilum pedibus transierunt, feras peremerunt, atque morborum curationes, miracula, maximæ potentiae opera ediderunt, qualia sancti faciebat prophetæ atque apostoli: consimili modo per ipsos mirabilia operatur Servator; cunctisque illius regionis hominibus clarum est, per eos mundum consistere, per eos stare apud Deum et honore affici vitam humanam. Vidi quoque aliam immensam multitudinem monachorum, quæque sub numerum cadere nequit, constantem omniꝫ ætate, in desertis, in regionibus, tantam, ut non possit terrenus imperator adeo ingentem sibi exercitum cogere. Non

B est enim villa neque urbs in Ægypto ac Thebaide, quæ non monasteriis, sicut muris, cincta sit; eorumque precibus populi, tanquam in Deo innuntur. Atque alii in speluncis, per eremos, alii in locis remotissimis, omnes ubique, inter se maxime contendendo, mirabilem suam ostendunt exercitationem, qui sunt de longinquæ commituntur ne quis aliis ipsos in recte factis superet; cæteri de proximo, ne malitia eos undique premente, minus quam remotissimi comprobentur. Unde plurimum emolumenti cum ex ipsis cepisset, in hanc deveni enarrationem; ad æmulationem et commonitionem perfectorum, ædificationem vero ac utilitatem eorum qui in sanctitate exercere se incipiunt.

Παράδεισος.

C

Πρώτην οὖν Θεοῦ θέλοντας ἀρχὴν ποιησωμαι;² θύγησες, τὴν τῶν ἀγίων καὶ μεγάλων Πατέρων ταλιτεῖαν ἐκδιηγούμενος, ὡς δὲ καὶ νῦν τὰ αὐτὰ³ ὁ Σωτὴρ δὲ⁴ αὐτῶν ἐνεργεῖ, ἀπερ διὰ τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων ἐνήργησεν. Ὁ γάρ αὐτὸς Κύριός εἰσι, καὶ τότε καὶ νῦν καὶ εἰς ἔπειτα, ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. Ἐθεασάμην οὖν ἐγὼ ἐν τοῖς ὅροις τῆς Λύκων⁵ τῆς Θηβαΐδος, τὸν μέγαν καὶ μακάριον Ιωάννην (5).

Περὶ τῆς Ὀξυρύγχου πόλεως.

Παρεγενέθεα δὲ καὶ εἰς Ὀξυρύγχον (6) τινα πᾶσιν τῆς Θηβαΐδος, ἵς οὐχ ἔστιν εἰπεῖν κατ' ἀξίαν τὸ θαύματα. Γέμει γάρ ἐνδοθεὶς οὐτως μοναστηρίων, ὡς τὰ τελχὴν ὑπ' αὐτῶν ἐξωθεῖσθαι⁶ τῶν μοναχῶν· περέχεται δὲ ἔξωθεν ἐτέροις μοναστηρίοις, ὡς δλῆγην εἴναι παρὰ ταύτην τὴν ἕξω πόλιν. Ἔγεμον δὲ τῆς πόλεως οἱ ναοὶ καὶ τὰ καπετάλια τῶν μοναχῶν, καὶ κατὰ πᾶν μέρος τῆς πόλεως ὥσκουν οἱ μοναχοί. Δεκαένιον γάρ εἰσιν ἐν αὐτῇ ἐκκλησίαι, μεγίστης οὐσης τῆς πόλεως, ἐν αἷς οἱ δχλοὶ συνάγονται. Τὰ γὰρ τῶν μο-

¹ Al. ἀπωτάτοις. ² Al. ποιήσω. ³ Al. ἐαυτοῦ.

(4) Ποταμῶν ρέματα. Bonifacius martyr epist. 4 (nunc 4, Patrol. Latinæ t. LXXXIX, col. 695 B): *Universi aurilegi Ambrones apoton grammation agris frastraitis afficti. Ex Serario, ἀπὸ τῶν χυμάτων. Proprius esset. ἀπὸ τῶν ρέμάτων. Sed et ἀπὸ τῶν γραμμάτων tueri quis possit; ex litteris ac eruditione, iuxta ea quæ scriptis tradita sunt.*

C

Paradisus.

(7) Initium itaque narrationis, Deo volente, faciam, sanctorum magnorumque Patrum vitam et gesta enarraturus; quod nunc etiam Servator eadem per illos operetur, quæ per prophetas et apostolos edidit. Idem quippe est Dominus, et tunc, et nunc, et in posterum, cuncta in cunctis efficiens. Vidi ergo ego in finibus Lyco quæ urbs Thebaidis est, magnum beatumque Joanneum.

De Oxyryncho civitate.

(8) Venimus autem et ad Oxyryncum civitatem quædam Thebaidis, cujus mirabilia pro dignitate narrare non licet. Adeo enim repleta est intus monasteriis, ut muri ex ipsis personent monachis: circumdatur autem extrinsecus aliis monasteriis, instar alterius exterioris civitatis. Referta quoque erant urbis templo et capitolia monachis, perque omnes urbis regiones habitabant monachi. Nam duodecim in ea sunt ecclesiae, utpote maxima civitate, in quibus plebs congregatur. Etenim mona-

⁶ Al. Λυκῶ. ¹⁰ Al. ἐξηγεῖσθαι. ¹¹ Matth. xvii, 19.

(5) In Historia Lausiaca Palladii, cap. 43.
(6) Ὁξύρυγχον. Præter geographos et notitias, Libellus precum Marcelli et Faustini a clarissimo Sirmondo editus p. 76; Theodoritus Hist. eccl. iv, 16; Niceph. xi, 22.

(7) VII. Patr. II, 1.

(8) Vit. Patr. II, 5.

steriorum oratoria, per unumquodque monasterium sunt; denique sere monachi numero superant cives sacerdotes, ad omnes introitus urbis et in portarum turribus positi. Certe intro dicebantur esse monachi quinques mille, totidemque extra per ambitum; neque hora erat diurna vel nocturna, in qua Deo sacram cultum non exhiberent. Sed nec ullus erat incola haereticus aut paganus, immo omnes pariter cives, fideles et catechumiensi; ita ut possit episcopus in platea pacem dare populo. Porro magistratus eorum ac principes viri, qui munera populis erogant, ad portas et ad ingressus speculatorum collocant, ut siue peregrinus aliquis pauper apparuerit, ad eos ducatur, accepturus in solarium sumptus necessarios. Jam quo modo retulerit quispiam pietatem populorum, cum nos hospites viderunt, per forum transeuntes, atque ad nos velut ad angelos accesserunt? Quo modo enarraverit multititudinem monachorum et virginum, numerum excedentium? Altamen quod a sancto loci episcopo compertum habuimus, indicabimus, habuisse illum sub sua potestate decem millia monachorum, viginti millia virginum. Ceterum hospitalitatem eorum, et charitatis magnitudinem edicere non valeo. Discindebant enim pallia nostra, dum singuli nos ad se pertraherent. Atque illuc vidimus multos magnosque Patres, diversis charismatum donis ornatos, alios in vita institutis, alios in prodigiis, virtutibus et signis.

De abate Evagrio.

(9) Vidimus pariter Evagrium virum sapientem et doctum, qui cogitationum discernendiarum vi valde praeditus fuit, per experientiam id rei consecutus, qui saepe in Alexandriam descendens, Graecorum ethnicorumque philosophos obturabat. Is admovuit fratres qui nobiscum erant, ne aquam ad satietatem biberent. Dæmones enim, inquietabat, loca quæ aquas fundunt, assidue incursant. Sed et multis alias de sancta exercitatione nobis protulit sermones, quibus animas nostras confirmabat.

De abate Patermuthio.

(10) Erat enim ante nos quidam Pater, nomine Patermutius, qui primus illius loci monachorum existit, et monachicam hanc vestem primus ipsis adinvenit. Is cum principio esset princeps latronum, ac vespillo gentilium, famosusque in nequitia, hanc nactus est occasionem salutis. Advenit nocte aliquando ad virginem aliquam, ipsius monasterium deprædarī animo meditatus; cumque quadam machina in tecta concendisset, nec inveniret qua in

¹¹ Absunt ab al. verba οἱ τὰς... παρέχοντες. ¹² Al. ἔχοντος. ¹³ Al. inser. te. ¹⁴ Al. αὐτόν. ¹⁵ Al. τοῖς δροκέλλοις τόποις. ¹⁶ Al. τοὺς ὑδροτελεῖς. ¹⁷ Al. Πατερμούθιος. ¹⁸ Al. Μούθιος. ¹⁹ Al. πρώην.

(9) *Vit. Patr.* II, 27.

(10) *Vit. Patr.* II, 9.

(11) *Περὶ ἀδβᾶ Πατερμούθιου.* Exstat quoque hoc caput in *Historia Lausinica Palladii*, codice

A ναγῶν εὐκτήρια καθ' ἐκαστον ἦν μοναστήριον· καὶ σχεδὸν πλείους ἤσαν οἱ μοναχοί, ὑπὲρ τοὺς κοσμικοὺς πολίτας, κατὰ πάσας τὰς εἰσόδους τῆς πόλεως, καὶ ἐν τοῖς πύργοις τῶν πυλῶν καταμένοντες. Πεντακισχιλίοι μὲν γάρ μοναχοὶ ἐλέγοντο εἶναι ἐνδοθεν, τοσοῦτοι δὲ αὐτὴν ἔξωθεν περιέχοντες· καὶ οὐκ ἦν ὅρι τῆς μερινῆς οὐδὲ νυκτερινῆς, ἐν ᾧ τὰς λατρείας οὐκ ἐπετέλουν τῷ θεῷ. 'Αλλ' οὐδὲ εἰς ἦν οικήτωρ αἱρετικὸς οὐδὲ ἐθνικὸς ἐν τῇ πόλει, ἀλλὰ πάντες ὅμοιοι σι πολίταις καὶ κατηχούμενοι, ὡς δύνασθαι δούναι τὸν ἐπίσκοπον ἐν τῇ πλατείᾳ εἰρήνην τῷ λαῷ. Οἱ δὲ στρατηγοὶ αὐτῶν καὶ οἱ ἄρχοντες, οἱ τὰς φιλοτιμίας τοῖς δῆμοις παρέχοντες¹¹, κατὰ τὰς εἰσόδους σκοπούς έστησαν, πρὸς τὸ εἰ ξένος τις πενθύμενος που φανεῖ ἀχθῆναι πρὸς αὐτοὺς. ληφθέμενον πρὸς B παραμυθίαν ἀναλόγματα. Καὶ τι ἂν τις εἴποι τὴν εὐλάβειαν τῶν δῆμων ὁρώντων ἡμᾶς τοὺς ξένους. διὸ τῆς ἀγορᾶς παριόντας, καὶ ὕστεροι ἀγγέλοις τῆμιν προσιόντων; τί δὲ τὸ πλῆθος ἔξειποι τις τῶν μοναχῶν καὶ παρθένων, ἀναριθμήτων ὄντων; Πλὴν δοσον παρὰ τοῦ ἐκεῖ ἀγίου ἐπισκόπου τηριβισάμεθα, δηλωσαμεν, μυρίους μὲν μοναχῶν ὅφ' αὐτῶν¹², δισμυρίας δὲ παρθένους ἔχοντες¹³. Τὴν δὲ φιλοξενίαν αὐτῶν καὶ τὴν ἀγάπην οἷαν είχον, ἐμὲ οὐχ οἰον¹⁴ ἔξειπεν. Διεσπέρτοι γάρ ήμῶν τὰ παλλία, ἐκ τῶν¹⁵ ἡμᾶς πρὸς ἔκποτούς ἀνθεκόντων. Καὶ ἰδομεν ἐκεῖ πολλοὺς καὶ μεγάλους Πατέρας, διάφορα χαρίσματα ἔχοντας, τοὺς μὲν ἐν λόγῳ, τοὺς δὲ ἐν πολιτείᾳ, τοὺς δὲ ἐν δυνάμεσι καὶ σημείοις.

C

Περὶ ἀδβᾶ Εὐαγρίου.

Ίδομεν δὲ καὶ Εὐάγριον διηρόντα σοφὸν καὶ λόγιον, διὸ τῶν λογισμῶν ἴκανήν εἴχεν διάκρισιν, ἐκ πείρας τὸ πρᾶγμα παρειληφὼς, διὸ πολλάκις κατελθῶν εἰς Ἀλεξανδρείαν, τοὺς τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφους ἀπεστόμιζεν. Οὗτος παρήγγειλε τοῖς μεθ' ἡμῶν ἀδελφοῖς, ὑδατος μή, κορεννυσθαι. Οἱ γάρ δαιμονες, Ἐφη. τοὺς ὑδροχοεὶς τόπους¹⁶ συνεχῶς ἐπιβαίνουσιν. Ἀλλοις τε πολλούς πρὸς ἡμᾶς περὶ ἀσκήσεως ἐποιήσατο λόγους, ἐπιστηρίξας ἡμῶν τὰς ψυχάς.

Περὶ ἀδβᾶ Πατερμούθιου (11).

Τοῦ γάρ τις Πατήρ πρὸς ἡμῶν ὀνόματι Πατερμούθιος¹⁷, πρῶτος τῶν ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ μοναχῶν αὐτὸς γενόμενος, διὸ καὶ τὸ μοναχικὸν. Ἐνδυμα τούτο πρῶτος αὐτοῖς ἐψεύρων· αὐτὸς ἀρχιληπτῆς πρῶτος¹⁸ καὶ νεκροτάφος Ἑλλήνων ὑπάρχων, καὶ διαδότος ἐπὶ κακίᾳ γενόμενος, πρόφασιν τηρούσας τοιαύτην. Ἐπέστη ποτὲ νυκτός τινι παρθενεύοντο, συλληπταὶ τὸ μοναστήριον αὐτῆς προθυμηθεῖς· ηὑρέθη δὲ μηχανῇ τινι ἐπὶ τὰ δώματα· μὴ εὐ-

Colbertino 4474, sed cum plurimis varietatibus; quarum paucas visum est ascribere. Continet idem ina duo sequentia capita, non adeo tamen ampla.

ρὺν δὲ πολεῖς²⁰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ταμεῖον, ἢ πάλιν ῥώπαλος²¹ ὑποκωρήσῃ, ἔμεινε λογιζόμενος ἐπὶ τοῦ δῶματος ἀχρίς ἡμέρας· καὶ μικρὸν ἀφυπνώσας, δρᾶς ὁς βασιλέως τινὸς, λέγοντος²² αὐτῷ κατὰ τοὺς ἵππους, μὴ περὶ τοὺς φόνους²³ ἔτι, καὶ τῶν μικρῶν τούτων κλεμμάτων²⁴ τὴν σπουδὴν ἔχειν, ἐπαγρυπνῶντας, ἀλλὰ εἰ βούλοιτο μεταβάλλειν τὸν τρόπον ἐπ' ἀρετὴν, καὶ στρατηγίαν²⁵ ἀγγειλικὴν στρατηγεῖν²⁶, λαβεῖν πάρ' αὐτῷ ταῦτην τὴν ἔξουσίαν. 'Ο δὲ ὡς ἀσμένος ὑπεδέξατο, καὶ ἀδή τάγμα μοναχῶν ἄγηρον²⁷ ὑπδείκνυσιν, καὶ δρχειν αὐτῶν παρεκελεύετο. 'Ἐξυπνος δὲ γενέμενος ὁ ἀνήρ ὅρεῖ τὴν παρθένον αὐτῷ παρεστῶσαν, καὶ λέγουσαν· Πόθεν σὺ παραγέγονας ὡς, ὡς δινθρωπε, ἢ τίς ὑπάρχεις τὴν τύχην²⁸? 'Ο δὲ, μηδὲν εἰδένας²⁹ φῆσας αὐτῇ, τὴν ἐκκλησίαν ὑπολείκνυσθαι αὐτῷ παρεχάλει. Καὶ δὴ ὡς ἐπέδειξεν, προπεπάνω τοῖς τῶν πρεσβυτέρων γόνασιν³⁰, ἡξίου Χριστιανὸς γενέσθαι, καὶ μετανοίας χώρων εὑρεῖν. Σπιγνώντες δὲ αὐτὸν οἱ πρεσβύτεροι, καὶ θαυμάσαντες, ἐνοθέτουν λοιπὸν καὶ ἐδίδασκον, τοῦ μηχετί εἶναι ἀνδροφόνον. 'Ηξιος δὲ αὐτὸν, τῶν ψαλμῶν ἐπακούειν, καὶ τριῶν στίχων ἐπακούσας μόνον τοῦ κρύπτου ψαλμοῦ, ἀρκεῖν ἐαυτῷ τέως ἔφη ταῦτα πρὸς μάθηταν. Καὶ ἐπιμείνας πρὸς αὐτὸν τρεῖς ἡμέρας, ἤξιλιν εὐθέος ἐπὶ τὴν ἐρημὸν ὀρμησαν, καὶ τριετῆ δάχνων χρόνον κατὰ τὴν ἐρημὸν, ἐν εὐχαῖς καὶ δάχρυσιν διημερεύων, πρὸς τροφὴν ταῖς ἀγριαις βοτάναις ἡρκεῖτο, καὶ ταῦταις ἐνέμετο. 'Ἐπανῆλθεν δὲ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐμπρακτὸν ἀπαγγέλλων τὸ μάθημα· χάριν δὲ αὐτῷ δεδόθαις θεόθεν Ἐλεγεν, ἀποστολίζειν ἕκωθεν τὰς Γραφάς³¹. 'Ἐθαύμαζον δὲ αὐτὸν πάλιν οἱ πρεσβύτεροι, ἀκροτάτην μετελθόντα τὴν ἐπιχειρίαν.

Καὶ φωτίσαντες αὐτὸν παρεκάλουν συνδιατρίβειν. 'Ο δὲ ἐπιμείνας πρὸς αὐτὸν ἐπέτεκτης ἡμέρας, ἐπὶ τὴν ἐρημὸν πάλιν ἐξῆσει, καὶ δὴ ἐν ἐπτά ἑτεσιν ἀλλοις ἐν τῇ πανερήμῳ διατελέσας, πολλῆς χάριτος ὁ ἀνήρ ἦκαθη. 'Αρτος μὲν γάρ αὐτῷ τῇ Κυριακῇ μόνη, πρὸς κεφαλὴν τὴν τριάδα τοῦ Ιησοῦ Χριστοῦ, οὐδὲ μεταλαμβάνων ἔως τῆς δλλῆς Κυριακῆς ἡρκεῖτο. 'Ἐπανῆλθεν δὲ πάλιν ἐκ τῆς ἐρήμου, τὴν δασκησιν ἐνδεικνύμενος, καὶ τινας πρὸς τὴν αὐτοῦ πολιτείαν ἐλθεῖται. Προσῆλθε δὲ αὐτῷ τις νεανίας, μαθητευθῆναι βουλόμενος. 'Ο δὲ εὐθὺς ἐνδύσας αὐτὸν λειτόνα³², καὶ κουκούλιον τῇ κεφαλῇ περιθεῖς, ἐπὶ τὴν δασκησιν προσεβίβαζεν³³, τὴν μηλουκὴν περὶ τοὺς ὄμους αὐτοῦ περιθέμενος, καὶ λέντιον αὐτὸν περιτωάμενος. Καὶ δὴ εἰπου τις τῶν Χριστιανῶν ἐτελέντα, προσκαρτερῶν αὐτοῦ ταῖς ἀγρυπνίαις, καθερίως ἐκθεύειν. 'Ιδὼν δὲ αὐτὸν ὁ μαθητὴς θαυμασίως τοὺς τεθνεῖτας κηδεύοντα, εἰπεν πρὸς αὐτὸν· Εἰ καμὲ θανόντα οὕτως κηδεύσεις, διδάσκαλε; 'Ο δὲ πρὸς αὐτὸν ἔφη· Οὐτῷ κηδεύσω σε, ἀχρίς ἀν εἴπης, Ἀρκε. Μετ' οὐ πολὺ δὲ χρόνου τέθνηκεν ὁ νεανίας, καὶ δὲ λόγος³⁴ ἔργον ἐγίνετο. Κηδεύσας γάρ αὐτὸν εἰσεβάς, λέγει πρὸς αὐτὸν ἐπὶ πάντων· Καλῶς ἐκη-

A conclave ingrederebatur, et qua rursus recederet, remansit in tecto cogitabundus usque ad ortum diel; parumque obdormiens, videt quasi regem quemdam qui dicebat ipsi in somnis, ne amplius circa sepulcra, homicidia, parvaque haec fulta vacaret, invigilando; sed si vellet mores mutare ad virtutem, et angelicam militiam suscipere, accepturum ab ipso ejusmodi potestatem. Ubi autem libenter conditionem admisisset, ostendit ei immortale monachorum agmen, quibus jussus est imperare. Igitur expergesfactus vir cernit virginem ipsi astare ac dicere: Unde tu hic advenisti, o homo; aut cujus conditionis es? Ille vero nihil scire aut esse respondens, ecclesiam sibi ostendi poposcit. Utque illa monstravit; ad genua pedesque presbyterorum procumbens, postulabat ut Christianus fieret, ac paenitentiae locum nanciseretur. Presbyteri autem, qui cognoscerent eum, admirati, commonebant deinceps atque edocebant, ne amplius esset homicida. Rogavit porro eos, ut psalmos audiret. Cumque tres solummodo versus audiisset primi psalmi, sibi interim eos sufficere dixit ad disciplinam. Tum apud illos tribus diebus transactis, egressus statim, ad eremum properat. Ubi per tres annos commoratus, in precibus et lacrymis perseverans, pro cibo agrestibus herbis contentus erat, quibus pascebatur. Postea regressus est in ecclesiam, doctrinam referens operibus firmatam; dicebatque sibi divinitus datum fuisse gratiam, expectorandi memoriterque recitandi sacras Scripturas. Iterum autem demirabantur illum presbyteri, quod ad summam pervenisset exercitationem.

B C Et baptismō postquam ipsum illuminassent, horabantur ut cum illis maneret. Qui apud eos demoratus septem dies, iterum in solitudinem secessit. Atque aliis septem annis in vasta eremo peractis ingenti gratia donatus est. Ac panis quidem ab ipso post orationem inveniebatur juxta caput, die Dominico solo; qui sumptus, usque ad aliam Dominicā sufficiebat. Iterum autem rediit ex solitudine, virtutis exercitationem prae se ferens, et nonnullos ad idem vivendi institutum amplectendum excitavit. Accessit igitur quidam adolescens, desiderans ejus esse discipulus. Quem ille statim lebitone indutum, cuculla capiti circumposita, ac melleole ad humeros, cinctumque linteo, ad monachale institutum exercitumque promovit. Ad hæc, sicubique Christianis quis obilisset, perseverabat in ipsius vigiliis, et nitide sepeliebat. Quem cernens discipulus, admirabiliter defunctos curare, dixit ei: Mene mortuum ita funerabis, magister? Respondit: Sic parentabo, donec dixeris: Satis est. Non multo post tempore, migravit e vita adolescens, ac sermo effectum sortitus est. Cum enim pie eum accurasset ad sepulturam, ait ipsi coram omnibus: O fili,

²⁰ Al. πῶς. ²¹ Al. πῶς. ²² Al. βασιλέα τινὰ λέγοντα. ²³ Al. τάφους. ²⁴ Al. τὰ κλέμματα. ²⁵ Al. εἰς. ²⁶ Al. παρασκλεῖν. ²⁷ Al. ἐπιναλαβεῖν. ²⁸ Al. ἀγιον, διεστ in aliis. ²⁹ Al. ψυχήν. ³⁰ Al. εἶναι. ³¹ Al. προεῖδεν. ³² Al. inser. εἰς.

num bene curatus es, an adhuc deest quidpiam? Tunc vocem emisit adolescens, quamplurimis audientibus: Bene habet, Pater; implesti quod promiseras. Obstupueruntque qui præsentes aderant, atque super ea re Deum demirati sunt et gloriosaverunt. Ille statim in desertum secessit, gloria laudesque vitans. Postea descendit quodam tempore de eremo ad visitandos fratres, quos instituerat, morbo correptos; cumque unus ex eis mox moriturus esset, ac Deus ei hoc revelasset, vespera autem appropinquaret, tum vicus procul loco esset, nolens noctu ingredi, vitansque intempestivitatem, necnon meditatus Servatoris salutarem admonitionem: *Ambulate dum lucem in robis habetis*⁴⁵; et: *Qui ambulat in luce, non offendet*⁴⁶; sole jam occidente, hanc ad eum vocem emisit: In nomine Domini Iesu Christi, mihi paulisper sta in hoc itineris tui puncto, donec ad vicum perveniam. Sol vero media circuli parte jam conditus restitit, nec prius occupuit, quam ille ad locum venisset; adeo ut hoc hominibus regionis illius innoverit, qui ad solem spectandum facto concursu mirabantur quod pluribus horis cernerent eum non mergi. Tum intuiti Paternitum de solitudine venientem, ab eo sciscitabantur, quid hoc esset signi in sole. Respondit vero eis: Non recordamini Servatoris vocem illam: *Si habueritis fidem sicut granum sinapis*⁴⁷, et majora horum signa facietis⁴⁸?

ρος φωνὴν λέγουσαν, Εὰν ἔχητε πλοτιρίῳ ὡς κόκκον σητεῖ⁴⁹;

At illos confestim subiit timor; atque manserunt cum eo nonnulli ex ipsis in discipulos. Porro ingressus domum unius ex fratribus ægrotantibus, nactusque illum jam mortuum, accessit ad lectum, fusisque precibus, cum osculum dedisset, interrogavit, malletne migrare ad Deum, vel adhuc degere in carne. Qui postquam resedit ait illi: Melius est dissolvi et esse cum Christo; vivere autem in carne, mihi necessarium non est⁵⁰. Itaque, exceptit, dormi in pace, fili, ac intercede pro me apud Deum. Ille statim post hunc sermonem accubuit atque obdormivit; qui astabant vero cuncti obstupuerunt, dixeruntque: Vere Dei homo est hic. Tunc munditer sepelivit eum, totamque noctem in hymnis transegit. Alium quoque fratrem laborantem visitavit, utque vidit de morte anxium esse, ut qui graviter conscientiae stimulis premeretur, dixit ei: Tanquam imparatus vadis ad Deum, instar accusatorum deferens rationes segnis vitæ. Ille autem orabat eum et obsecrabat, ut pro ipso apud Deum intercederet, quo vitam ipsi tantillum prorogaret, qui aliquantulum se esset emendaturus. Tunc ait ad eum: Nunc tempus pœnitentiae queris, quando vita tua complementum accepit. Quid faciebas omni vitæ tempore? Nonne poteras vulnera tua curare? quin-

δεύθης, ὡς τέκνον, η̄ εἶ μικρὸν λείπεται; Φωνὴν δὲ ἀφήκεν ὁ τεθνήκως νεανὸς, εἰς ἐπῆκον τῶν πολλῶν⁵¹. Ἐχει καλῶς, ὡς Πάτερ· τὴν γάρ ἐπαγγελίαν ἔπληρωσας. Θεῦμα δὲ τοὺς παρόντας ἔσχε ἔξαστον, καὶ ἐθαύμαζον⁵² ἐπ’ αὐτῷ τὸν Θεόν. Οὐ δὲ ἐπὶ τὴν ἑρημὸν ἐνθὺς ἀνεχώρει, τὴν εὐδοξίαν ἐκκλινεῖν. Καὶ δῆποτε ἐκ τῆς ἑρήμου κατεῖ⁵³ εἰς ἐπισκέψιν ἀδελφῶν, τῶν παρ’ αὐτοῦ μαθητευόντων νόσῳ κατεἰλημμένων· καὶ μέλλοντος τοῦ ἑνὸς αὐτῶν τιλευτὴν, τοῦτο τοῦ Θεοῦ αὐτῷ ἀποκαλύψαντος ἐσπέρα δὲ ἡδη προσῆγεν⁵⁴, καὶ ἡ κύμη πόρος ἐπύγχανεν· μηδὲ βουλομένου δὲ αὐτοῦ νυκτὸς εἰσελθεῖν, τὴν ἀκαρίαν ἐκκλίνοντος, καὶ τὸ σωτήριο παράγειλα μελετῶντος· Περιπατεῖτε, ἔως τὸ φῶς ἡμέρας⁵⁵ ἔχετε· καὶ, Ο πορευόμενος ἐιρήνην σαρτὸν οὐ μη προσκόψῃ. Διαμένουν οὖν λοιποὶ τοὶ τὴλοι, φωνὴν⁵⁶ ἐφθέγξατο πρὸς αὐτὸν λέγων· Ἐ ὄνδρας τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, στῆθί μοι μὲν χρόνον ἐπ’ αὐτῷ⁵⁷ τῆς ὅδου σου, διχρις ἀνειλέσθαι τὴν κύμην ἀφίκωμαι. Οὐ δὲ ὡς ἡμικύλλιον δύομένον περιέστη, καὶ οὐ πρὶν ἐδύνατο διχρισθεῖν εἰς πρὸς τὸ χωρίον· ὡς φανερὸν τοῦτο τοῖς ἐγχωρίοις γενέσθαι, οἱ πρὸς τὴν τοῦ τὴλού θέαν συνδροῦντο ποιησάμενοι, ἐθαύμαζον ἐπὶ πολλαῖς; ὥραις θεωρούντες αὐτὸν μηδύσμενον. Ἰδόντες δὲ τὸν Πατερμούτιον⁵⁸ ἐκ τῆς ἑρήμου ἐρχόμενον, ἐπινθάνοντο πάρα αὐτοῦ, τι τὸ σημεῖον τοῦτο ἄρα εἴη τὸ τοῦ τὴλού. Οὐ δέ φησι πρὸς αὐτούς· Οὐ μέμνησθε τὴν τοῦ Σωτῆρος σιράπεως, καὶ μείζονα τούτων σημεῖα πατεῖ-

Τοὺς δὲ εὐθὺς εἰσῆλθεν φόδος· παρέμεινάν τοι αὐτῷ τινες ἐξ αὐτῶν μαθητεύοντες. Εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν οἰκίαν ἑνὸς τῶν ἀδελφῶν τῶν νοσούντων, καὶ εὔρων αὐτὸν ἡδη θανόντα, προσελθὼν τῇ κλίνῃ καὶ προσευξάμενος, καὶ καταφιλήσας αὐτὸν, τρύπαντος τὸν βούλοιτο ἀπιέναι μᾶλλον, η̄ Εἰτε ζῆν εἰς ταρκί. Οὐ δέ ἀνακαθίσας εἰπεν αὐτῷ· Κρείττον δὲ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἰναι· τὸ δὲ ζῆν ἐν σαρκὶ οὐκέτι ἀναγκαῖον ἔμοι. Οὐκοῦν κάθευδε, φῆσιν, ἐειρήνη, ὡς τέκνον, πρεσβειῶν ὑπὲρ ἡμοῦ πρὸς τὸν Θεόν. Οὐ δέ ὡς εἰπεν⁵⁹, εὐθὺς ἀναπεσῶν ἐκοιμήθησαν, οἱ δέ παρόντες πάντες ἐξεπλάγησαν, λέγοντες· Ἀλληλος Θεοῦ διηθρωπός ἐστιν οὗτος. Κηδεύσας δὲ αὐτὸν καθαρίων⁶⁰, ἐν ὑμνοῖς πᾶσαν τὴν νύκτα διετέλεσεν. Τὸν ἔτερον δὲ ἀδελφὸν κάμνοντα ἐπιστεύει⁶¹ μενος, ὡς ἔδει αὐτὸν δυσφοροῦντα πρὸς τὴν τιλευτὴν δειγμὸν ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἐλεγχόμενον. Εἰειτο πρὸς αὐτὸν· Ως⁶² ἀνέτοιμος ὑπάγεις πρὸς τὸν Θεόν, κατηγόρους ἀποφέρων τοὺς λογισμοὺς τῆς βρχύμου πολιτείας. Οὐ δέ ἐδέστο αὐτοῦ καὶ ικετεύει πρεσβεύειν ὑπὲρ αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεόν, χρόνον ἐνδοῦνται αὐτῷ μικρὸν τῇ ζωῇ⁶³, μέλλοντει τι διορθοῦσθαι⁶⁴. Οὐ δέ φησιν πρὸς αὐτὸν· Νῦν γαρ μετανοίας ζητεῖς, ὅτε τῇ ζωῇ σου πεπλήρωται. Τι ἐπιστείς πάντα τὴν χρόνον⁶⁵; οὐκέτι ἐδύνου τὰ σὰ τρε-

⁴⁵ Joan. xii, 35. ⁴⁶ Joan. xi, 9. ⁴⁷ Matth. xvii, 19. ⁴⁸ Joan. xiv, 12. ⁴⁹ Philipp. i, 23, 24. ⁵⁰ Al. πάντων. ⁵¹ Al. ἐδόξαζον. ⁵² Al. κατήστη. ⁵³ Al. προσῆγεις εἰς προσῆγμα. ⁵⁴ Αἱεστὴν ὑμῖν αὐτὸν εἰς τὴν ἑρήμην. ⁵⁵ Dees φωνὴν in al. ⁵⁶ Abest ἐπ’ αὐτῷ αὐτὸν εἰς τὴν ἑρήμην. ⁵⁷ Al. Πατερμούτιον. ⁵⁸ Al. ποντεῖα. ⁵⁹ Al. εἶχεν εἰς ἥκουσεν. ⁶⁰ Al. καλῶς. ⁶¹ Al. πῶς. ⁶² Al. διωρθώσηται. ⁶³ Al. πάντα αὐτανορθοῦσθαι. ⁶⁴ Al. σου τὸν βίον.

ματα θεραπευσαι; ἀλλα και ἔτερα προσετίθεις. Ὁ πρὸς αὐτὸν ἄγριον εἶχεται τοῦ θεοῦ ἀκερίνατο πρὸς αὐτὸν ὁ γέρων· Μήτη ἔτερα τῇ ζωῇ σου προσθήσεις κακά· εἰς τὴν κατὰ ἀλήθειαν μετανοεῖς, δεόμεθα ὑπὲρ σου τοῦ θεοῦ· ἀγαθὸς γάρ εστιν καὶ μακρόμυρος, καὶ χαρίζεται σοι ἐτι μικρὰν ζωὴν, ἵνα τὸ πᾶν ἀποδώσῃς. Καὶ εὐέξαμενος εἶπεν αὐτῷ· Ἰδού τρία ἔτη σοι γαρίζεται· ὁ θεὸς τῇ ζωῇ ταύτη· μόνον ἐκ ψυχῆς μετανόσιον. Καὶ λαβόμενος αὐτοῦ τῆς χειρὸς, ἀνέστησεν παραχρῆμα, καὶ ἀπήγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν ἔρημον. Καὶ πληρωθέντων ἑτῶν τριῶν, πάλιν ἤγαγεν ἐπὶ τὸν τόπον, οὐκ ἀνθρώπον, ἀλλ' ἄγγελον (12) τῷ θεῷ παριστῶν, ὃς θαυμάσας πάντας ἐπὶ τῇ αὐτοῦ πολιτείᾳ· Καὶ συνελθόντων πρὸς αὐτὸν τῶν ἀδελφῶν, τίθησιν αὐτὸν ἐν μέσῳ ὑγιῆ, καὶ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς λόγον διδασκαλίας αὐτοῖς παρεδίδου. Ός δὲ ἀπενύστακεν ὁ ἀδελφὸς, καὶ δὴ εἰς ὕπνον γενόμενος· παντελῶς ἐκοιμήθη· Ἐπευξάμενος δὲ αὐτῷ, ἐκῆδεσεν κατὰ τρόπον· προπέμψας πρὸς τὴν ταφήν. Πολλάκις δὲ αὐτὸν φασιν καὶ τῶν ποταμιαίων ὑδάτων ἐπιβάντα, τὸν Νεῖλον, ἔχρι γονάτων διαπορθμένας· διλοτε δὲ δι' ἀρέως πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς, ἐπὶ τοῦ δώματος ηὔρησθαι, τὸν θυρῶν κεκλεισμένων. Πολλάκις δὲ ὅπουπερ ήθελεν, παραχρῆμα ηύρισκετο. Διηγείτο δέ ποτε τοῖς ἀδελφοῖς, ἐκ τῆς ἐρήμου ἐπανελθὼν, ἀνειληφένται· αὐτὸν ἐν ὄράματι εἰς οὐρανὸν, καὶ τεθεσθαι δσα μένει ἀγαθὸς τοὺς κατὰ ἀλήθειαν μοναχούς, ἀπέρ οὐδεὶς ἴξειπεν λόγος δύναται· καὶ ἀπῆχθαις δὲ αὐτὸν ἐν ταρκὶ ἔφη εἰς τὸν παράδεισον, καὶ ἐωρακέναι πλήθος ἀγίων· μετειληφέναι δὲ αὐτὸν ἐλέγενον ἐκ τῶν καρπῶν τοῦ παραδείσου· καὶ μάρτυρα τὸ πρᾶγμα ἐδείκνυεν. Σῦκον γάρ μέγα καὶ ἔξαιρετον· καὶ εὐώδιας πολλῆς μεστὸν, πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς ἀπεκάμισεν, ἐπιδεικνύών αὐτοῖς ὅτι ἀληθῆ εἰσιν τὰ περ' αὐτοῦ λεγόμενα. Ὁπερ σύκον, ὁ διηγούμενος ἦτιν ταῦτα Κόπρης πρεσβύτερος, νεανίας τότε ὑπάρχων, ἐν ταῖς χεροῖς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐθεάστο, καὶ κατεφίλησεν, καὶ τὴν πνοήν ἐθαύμασεν. Πολλοὶς γάρ ἔτεσιν, φησὶν, ἔμεινεν παρὰ τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς, εἰς ἐπίδεξιν φυλαττόμενον· ἦν γάρ παμμεγεθές· μόνον γάρ δισφρήσατο αὐτοῦ τις τῶν νοσούντων· εὐθέως τῆς νόσου ἀπῆλλάττετο. Κατὰ δὲ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ αὐτοῦ ἀναγωρήσεως, ἐπὶ πέντε ἔδομάδας αὐτὸν μὴ βεβρωκέναι· ἀνθρωπον, φασιν, αὐτὸν εὑρηκέναι κατὰ τὴν ἔρημον, ἔρτον ἐπιφερόμενον καὶ ὄνδωρ· δεις πείσας αὐτὸν μεταλαβεῖν, ἀπηλάγη· διλοτε δὲ τὸν διάλογον θησαυροὺς αὐτῷ ἐπιδείξαι τοῦ Φαραὼ, χρυσίου καθαροῦ

¹² Deesi πρὸς αὐτὸν in al. ¹³ Al. εἰ μή. ¹⁴ Al. ἀλλά. ¹⁵ Al. κεχάρισται. ¹⁶ Al. ἐν τῇ. ¹⁷ Al. αὐτόν. ¹⁸ Al. inser. μεθ' ἔστιν τοῦ. ¹⁹ Al. ἔξουσίᾳ. ²⁰ Al. ἰστησιν. ²¹ Al. τραπεῖς. ²² Al. λόγον εἰ τύπον. ²³ Al. ποταμίων. ²⁴ Al. ἀνειληφθαί. ²⁵ Al. τοῦ πράγματος. ²⁶ Al. ἔξαισιον. ²⁷ Al. κακουμένων εἰ τσούστων. ²⁸ Al. βεβρωκάτα. ²⁹ Act. viii. 20.

(12) Οὐκ ἀνθρωπος, ἀλλ' ἄγγελος. Proscenium Catenae in Joannem, ex Chrysostomo, "Α τοὺς λα-
ωτας οὐκ ἔνι λοιπὸν ἀνθρώπους είναι, οὗτοι ἐπὶ τῆς
τῆς μένειν, ἀλλ' ἀνωτέρω πάντων ἐστάντων τῶν βιωτι-
κῶν, καὶ πρὸς τὴν ἀτελεικὴν μεθορμίσασθαι λῆξιν,
καὶ καθάπερ τὸν οὐρανὸν, οὗτα τὴν γῆν οἰκεῖν. Quo
li o vox ἀτελεικήν, Interpreti sempiternam, nauci

A iū addebas alia. Cumque perseveraret in suppli-
catione, ait senex: Si alia additur non es vitæ
tuæ mala, sed vere pœnitentiam acturus, Deum
pro te orabimus: bonus est, patiens, æquanimis,
ac indulget tibi adhuc parum vitæ, ut cuncta re-
tribuas. Et oratione facta dixit ei: Ecce tres annos
vitæ hujus tibi concedit Deus; tantum ex animo
pœnitentiam age. Tum manu ejus apprehensa, illico
erexit, dein abduxit in solitudinem: completisque
tribus annis, iterum reduxit ad locum, non homi-
nem, sed angelum Deo exhibens, adeo ut omnes
admiratio caperet de ipsius vita et conversatione.
Congregatis ergo circa ipsum fratribus, collocat
hominem in medio sanum, ac per totam noctem ser-
monem doctrinæ ipsis tradidit. Tum frater ē sopore
in somnum incidens, omnino obdormivit. Inde ora-
tione super eum facta, pro more funus curavit,
præmisitque ad sepulturam. Aiunt etiam quod sæpe
fluviales aquas supergressus Nilum pertransierit,
ad genua duntaxat pertingentem; quodque alio
tempore per aerem vectus, inter fratres in solario
inventus sit, januis clausis. Frequenter quoque
ubicunque vellet, confestim aderat. Porro fratribus
narravit aliquando, ex solitudine rediens, assump-
tum se suis in visione ad cœlum, ac vidisse quæ
bona veros monachos manent, quæ nullus sermo
assequi potest; dixitque se in carne abductum
suisse in paradisum, atque spectasse sanctorum
multitudinem; ad hæc participasse de fructibus
paradi. Atque in testimonium rem ipsam exhibe-
bat. Nam sicut prægrandem ac eximiam, pluri-
mæque fragrantiae, ad fratres suos detulit, ad de-
monstrandum illis vera esse quæ diceret. Quam si-
cum, qui hæc nobis retulit Copres presbyter, tunc
juvenis, in manibus discipulorum ejus consperxit, et
deosculatus est, odoremque suscepit. Per multos
enim annos, inquit, perseveravit inter discipulos
ejus, quæ servaretur ad ostentum; eratque crassis-
sima: et ubi duntaxat odoratus fuerat eam ægrotou-
rum quis, morbo statim liberabatur. Referunt præ-
ter hæc, initio secessionis ipsius in solitudinem,
postquam per quinque hebdomadas non comedit,
occurrisse ei hominem in deserto, qui panem et
aqua afferebat, persuasitque sumere, atque ita
abiit: alio tempore a dæmone ostensos ipsi Pha-
raonis thesauros, puro auro redundantes, ad quem
dixit vir: Pecunia tua tecum sit in perditionem²⁸.
Hæc, inquit, et alia plura magnaque præclare per-
petravit Pater noster Paternutius, faciens signa et

non est, legitime veram Chrysostomi initio Com-
mentorii in Joannem, πρὸς τὴν ἀγγελικὴν μεθορ-
μίσασθαι λῆξιν. Quæ bona qui acceperunt, non jam
amplius homines sunt, nec in terra commorantur;
sed super omnes hujus sacculi res eminent, et ad au-
gelicum transeunt statum, atque terrani non aliter
ac cœlum incolunt.

prodigia. Alii quoque nonnulli consimiles existit. A γέμυντας πρὸς δὲ φησιν δὲ ἀνηρ· Τὸν ἀργύριον σὺν σὺν σοὶ εἰς ἀκάλεισαν. Ταῦτα δὲ καὶ ἄλλα πλειόνα καὶ μεγάλα, φησιν, κατώρθωσεν δὲ Πατὴρ ἡμῶν Πατερμούθιος ¹³, ποιῶν σημεῖα καὶ τέρατα. Καὶ ἄλλοι τοιοῦτοί τινες πρὸ ἡμῶν γεγόνασιν, ὃν οὐκ ἦν ἀξιος δικαιοσύνης. Τι δὲ θαυμαστὸν, εἰ ἡμεῖς οἱ μικροὶ τὰ μικρά ταῦτα πράττομεν, χωλοὺς καὶ τυφλοὺς ¹⁴ θεραπεύοντες, ἀπέρ καὶ ἐκ τέχνης οἱ λατροὶ ἐνεργοῦσιν ¹⁵;

De abate Didymo.

(13) **Vidimus illic virum nomine Didymum, ætate senem, aspectu honestum, qui scorpions et cerastas aspidesque pedibus suis interimebat, cum aliis nullus id aggredi auderet, imo complures alii ex conspicuis, per eos serpentes intersecti fuissent, ubi duntaxat teligissent.**

De Cronidio.

(14) **Sed et vidimus alium Patrem monachorum, nomine Cronidum, in senectute bona proiectum, unum ex viris antiquis, qui cum Antonio vixerat, centum et decem annos natum. Is pluribus nos adhortatus, admonens, interrogans, seipsum floccificiebat; tantam humilitatem ad senectutem usque fuerat adeptus. Vidimus pariter tres fratres, eruditione summa et virtute præditos, qui propter vitæ sanctitatem, ad episcopatum arrepti, præ multa pietate, aures sibi præciderunt; re audaci quidem suscepta, ex proposito tamen rationi consentaneo, ne quis in posterum eis molestiam pareret.**

¹³ Hebr. xi, 38. ¹⁴ Al. Πατερμούθιος. ¹⁵ Al. λεπρούς. ¹⁶ Al. δύνανται ἐνεργῆσαι. ¹⁷ Abesi οἰκεῖοις ab al. ¹⁸ Al. Κρονίδου. ¹⁹ Al. Κρονίδην. ²⁰ Al. inser. τῷ μεγάλῳ. ²¹ Al. ἐρωτήσας.

(13) *Vit. Patr.* II, 21.

(14) *Vit. Patr.* ibid. 25

(15) *Eἰς ἐπισκοπὴν κρατηθέρτες.* Hoc cæteri rectius de uno Ammonio, παρώτῃ εἰ παρώτῳ εἴη

B

Περὶ ἀδεῖα Διδύμου.

Ἴδομεν δὲ ἐκεῖ ἄνδρα δύναματι Διδύμου, πρεσβύτερη τῇ ἡλικίᾳ, ἀστείον τῇ δράσαι, δες τοὺς σκορπίους καὶ κεραστὰς καὶ τὰς ἀσπίδας ποσὶν οἰχεῖοις ¹⁶ ἀπέκτεινεν, μηδενὸς ἔτερου τολμῶντος τοῦτο ποιεῖν. ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἔτεροι τῶν δοκούντων, ὑπ' αὐτῶν ἀνηρρέθησαν, τῶν θηρίων μόνον ἀψάμενοι.

Περὶ Κορητίου ¹⁷.

Ἴδομεν δὲ καὶ ἔτερον Πατέρα μοναχῶν, δύναματι Κορητίου ¹⁸, ἐν γῆραις καλῷ προσθέσαντα, ἵνα τῶν ἀρχαίων ἄνδρῶν, σὺν Ἀντωνίῳ ¹⁹ γενόμενον, ἔκατον δέκα ἑτῶν ὑπάρχοντα· δες πολλὰ παρακελέσας τῷ μὲν καὶ νουθετήσας ²⁰ ἔστηδε ἐξητάζειν· τοσαύτην ταπεινοφροσύνην μέχρι τῆς γῆρας ἤν κεκτημένος. Ἰδομεν δὲ καὶ τινας τρεῖς ἀδελφούς, λογίους πάνυ καὶ ἐναρέτους, οἱ διὰ τὴν ἐνάρετον αὐτῶν πολιτείαν, εἰς ἐπισκοπὴν κρατηθέντες (15), διὰ πολλὴν εὐλάβειαν, τὰ ἔστηδε τῶν ἀπέτεμον· τολμηρῶς μὲν διγαν ποιήσαντες, δρμῶς κατὰ εὐλογὸν τίνα σκοπὸν, ἵνα τοῦ λοιποῦ μηδεὶς αὐτοῖς ἐνοχλῇ.

ob causam dicto, referunt. Mirum porro satis est, quod cum Palladius Ammonium narrat sibi aurem sinistram amputasse, Socrates dextram dicat.

ANNO DOMINI CDXXV.

PHILOSTORGII

NOTITIA

(FABRIC. *Bibliotheca Graeca*, ed. HARLES, tom. VIII, p. 420.)

Philostorgius, ex Borissi pago Cappadoce, Carterii Eunomiani (a), et Eulampiæ (cujus pater Anysius presbyter erat) filius. Eunomianus et ipse, atque tum, cum Eunomius Cæsareæ a. Chr. 588 pelleretur,

(a) **Philostorgius ipse ix, 9, qui testatur, Eulampiam matrem persuasionibus suis patrem Anysium fratresque et alios propinquos ab homousii professione ad Eunomii sectam deduxisse. Alius Philostorgius ἀριστος λατρῶν sub Valentiniano et Valente, de quo noster VIII, 10. Alius, cuius meminit Arrianus III, 17, Epictetearum dissertat. FABR. — De Philostorgio v. Cavei Hist. litt. SS. eccl. tom. I, p. 410 : Du Pin Nouv. Biblioth. tom. IV, p. 76, OUDIN.**

Comment. SS. eccl. I, pag. 995 sq.; R. Ceillier Hist. grec. des A. E. tom. XIII, p. 659; Hamberger zurverl. Nachr. III, p. 92, qui diem ejus natale refert ad a. 364; sed Jac. Gothofred, in prolegom. docte eruditaque scriptis, pag. 5 sq., rationibus ex ipsius Philostorgii narratione subductis, docet, eum natum fuisse circ. a. Chr. 358, a. autem 425 Historia sua coronidem imposuisse, quinquagesimum septimum ferme annum ætatis agentem. HARL.

viginti annos (a) natus. Hic semi-Arianos non minus quam catholicos graviter passim perstringit. Arianos vero et Eunomianos defendit, celebratque libenter, et effert laudibus : unde diu est, quod historiam ejus non historiam, sed *encomium hæretorum et criminacionem atque viluperationem orthodoxorum inscribendam esse monuit Photius* (b), cod. XL. Atheum vero dictum fuisse Philostorgium, male colligunt viri docti ex hoc epigrammate, perperam accepto, quo Eunomianus quidam laudare utique, non proscindere opus Eunomiani hominis voluit :

Ἴστορίης ἐτέλεσσα, Θεοῦ (c) χαριτεσσοι σοφῆσσι,
Πράγματ' ἀληθεῖς ποικιλής ὑψηλάμενος.

Historia tam bene Numine dante peregi,
Contexens opere plurima vera meo.

Serpsit Historiæ ecclesiastice (d) ab controversie Arianæ initiis sive ab a. C. 300, usque ad a. 425, quo Valentinianus Junior Honorio successit, volumina duo, quorum singula in tòmouς, λόγους sive libros sex distincti erant, ut adeo in universum libri essent duodecim. Horum primæ litteræ si conjungerentur, nomen auctoris referebant, cuiusmodi ἀχροτιχίδας (e) operibus suis intexuere olim Epicharmus et Heraclides, Ponticus, atque Philostorgii exemplo Nicephorus Callistus, e latinis Ennius, Comodianus, Damasus aliisque. Opus ipsum Philostorgii, diu est, quod intercidit ; sed præter brevem de eo notitiam judiciumque ac censuram, in Photii Bibliotheca cod. XL obviam, ejusdem Photii ampla ex singulis duodecim libris excerpta servata sunt, quæ habuit Venetiis Diegus Hurtadus, Gesnero teste, et primus ex codice Bongarsiano Græce edidit, et capitibus distincta cum versione sua et uberrimis doctisque annotationibus et prolegomenis indiceque locupletissimo in lucem protulit Jacobus Godofredus, Genev. (f) 1645, 4. Eadem excerpta mss. editis longe emendatiiora habere se testatus est Bochartus tom. I, lib. II. Hierozoi cap. 55. Atque Bocharti codicem Valesio a se communicatum referit Stephanus le Moyne notis ad *Varia sacra* pag. 379. Itaque ad eum et Scoriacensis codicis lectiones passim provocat Henr. Valesius. nec minus ad emendationes, quas codici suo Lucas Holstenius ascripsit. Edidit laudatus Valesius Philostorgii excerpta emendatioria cum meliore versione sua notisque ad calcem *Historiæ Theodoriti*, Evagrii et Theodori, lectoris, Paris. 1673, fol., quæ editio recusa est Moguntiæ, ut habet titulus, sive potius Francosurti 1679 ; nam quæ Amstelodamum a. 1695, in fronte præfert, illa ipsa Moguntina est, novo titulo ornata, et Reading cum Valesii et variorum notis, in tom. III SS. eccl. cum Theodorito et Evagrio, pag. 475 sqq., Cantab. 1720, fol. Vide supra ad Eusebii *Histor. eccl.* — Florentiæ in cod. Mediceo V, nr. 9, plut. 70, sunt duo excerpta ex Philost. H. E. epitome ; prius est pars cap. 40, libri XII, posterius est cap. nonum libri III (v. Bandin. cat. codd. Gr. II, p. 661.) — Venetiis in cod. CCCXXXVII, Marciano epitome ex XII, libris II. E. Philostorgii, ex Photio. — Oxon. in cod. Bodlei. CXLI, nr. 7, Philostorgii H. E. epitome ἀπὸ φωνῆς Photii CCXLII, quæ (secundum auctorem codd. Angliæ, etc. I, pag. 18) ab ea, quæ exstat apud Photium, multum diversa est, et amplior multo : ibid. p. 271, inter adversaria Gerardi Langbæni, Philostorgii Hist. ab ore Photii relata, Gr. — inter codd. Mendozæ, etc. apud Iriart. cat. codd. Gr. Matri. p. 277. HARL. — Præter fragmента Philostorgii ex Nicete lib. V, thesauri, ex Joanne Antiocheno (eius locum primus attulit Salmasius p. 407, ad Solin.), Suida et Photio a Jac. Godofredo producta, nova etiam ex Suida a se observata Valesius editioni sue subjunxit. In notis Valesii Godofredus frequentissime reprehenditur, interdum etiam satis acerbe, ut pag. 130, ubi imperitiam ejus in legendis Græcis exemplaribus et pag. 136, ubi Græcae linguae in illo imperitiam castigat. Verum audiendus sane erat Godofredus, vir bene doctus et multis nominibus præclare de litteris meritus, qui in prolegomenis pag. 57 seq. veniam a lectore æquo sibi pollicetur his verbis : *Nori ipse, quam in multis contextus ipse inemendatus exeat, quam multa quoque desiderari possint in prima hac interpretatione, quot denique mendæ ubique irreperirent. Verum et mihi et typographo veniam sperare licet, non una ratione; ipsa primum*

(a) Idem X, 6.

(b) Photius : 'Η δὲ ἴστορία, τῶν αἰρετιζόντων ἐπὶ τούς ἑτκώμιον αὐτῷ, ὡστερ καὶ τῶν ὅρθοδξῶν διαβολὴν καὶ φόρος μᾶλλον ἡ ἴστορία. Λιγειτε iteruin : ἴστορεὶ δὲ τάναντία σχεδὸν ἀπασι τοῖς ἔκχλησιαστικοῖς. Ἐξαρίστε τοὺς Ἀρειανίζοντας ἀπαντας, λοιδορίαις πλύνει τοὺς ὄρθοδξους, ὡς εἶναι τὴν ἴστορίαν αὐτοῦ μὴ ἴστορίαν μᾶλλον, ἀλλ' ἐγκώμιον μὲν τῶν αἰρετιῶν, φόρον δὲ γυμνὸν καὶ κατηγορίαν τῶν ὄρθοδξῶν.

(c) Jacobus Godofredus, qui in prolegomenis ad Philostorgium fuse atque eruditus de illo scriptore, et de ejus eruditione in omni genere litterarum disserit, legit ἐτέλεσσα ἀθέου, putatque, esse epigramma hominis catholicæ, cui Eunomiano proprium nomen. Sed Godofredum refellit Jo. Pearsonius notis ad symbolum apostolicum pag. 509, edit. Latinæ.

(d) Hinc Nicephoro audit ὁ Ἐκκλησιαστικὸς lib. XII, 29. Hist. quem aliqui tanquam hæreticum solet vocare θεομιστὴ, invisum Deo, lib. I, p. 35, et lib. VII, cap. 19.

(e) Vide Mureti *Varias lect.* IX ; ult. Menagium ad Laert. p. 227 ; Vossium *Hist. Græc.* II, 20. Velut epigramma apud Jac. Godofredum, p. 17 :

Γράμματα δώδεκα ἔχει Φιλοστόριος, οὐρομα
χαλδ,

Τούτη δὴ κατὰ γράμμα λόγους φεγγάριο τούτους,

Ἀρξάμενος πρώτου ἀπὸ γράμματος, εἰτὲ ἐπεξῆς
Καὶ διὰ τῆς αὐτῶν ἀρχῆς ἐδήν οὐρομα γράμμα.

(f) Male 1634, excusum in Eliæ du Pin *Bibl. scriptorum eccl.* tom. IV, p. 77. Godofredi Dissertationes in Philostorgium thesaurum sinceratotius historiæ ecclesiastice vocat Claudio Sarrius epist. 45.

scripti hujusce ratio id sperare jubet. Notum iis, qui in manuscriptis versantur, quam inemendatis his uti plerumque contingat, cuiusmodi certe fuit is, quo nos usi sumus ex illustrissima Bernatum-Bongarsiana bibliotheca, humanitate viri doctissimi clarissimique D. Luithardi mihi concesso. Notum deinde, quantus labor in hujusmodi eclogis, fragmentis, ἀποτασμάτοις, quorum series interrupta, probe statim in capia dissecandis, inque Latinum vertendis versetur: quando multa sœpe aliunde assumi oportet ad eorum sensum probe assequendum, nullum certe manu animoque versanda illa, priusquam de fine et scopo cuiusque, sensu liquido constare possit. Adde, quod Photii censuram judiciumque a Philostorgianis distinguere sœpe operosum erat. Altera excursionis ratio est, ipsa editionis festinatio, quam impatiens rei litterariæ juvazæ studium nobis extorsit. Nam ut in studiis illud volupe, cum ex abdito quid eruere primum datur, ita illud ipsum illico in publicum sine ulla comperendinatione depromere in summa voluptatis meæ parte ipse ponere soleo. Hinc igitur festinatio illa, non sine vicio aliquo: sed quam, opinor, prætulerit optimus quisque tam tenuis nominibus hominibusque, qui longa expectatione alios torquere solent, adque scientia suæ auctoritatem pertinere putant, si repertis a se soli quam diutissime incubent. Quare pro scuto mihi illud:

Da veniam subitis; non displicuisse meretur,
Festinat, Cæsar, qui placuisse tibi.

*Postrema excursionis nostræ ratio est, quod Philostorgii sive mavis Photii contextus una cum versione, a me subito effusa, absente me legationibusque assidue fungente, vel consolare munus obeunte, typis mandata sunt: quæ alioquin sub oculis meis constituta prelo saltem currente emendare accuratis, subque limam revocare attentius potuisse. Etiam a Stephano Clerico Philostorgium recensitum, et in eo non pauca, quæ et Godofredum et Valesium præteriorunt observata, notat filius, Joannes Clericus, præfat. ad parentis sui patruique, Davidis Clerici, *Quæstiones sacras*, Amst. 1685, 8.*

ΕΚ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΦΙΛΟΣΤΟΡΓΙΟΥ

ΕΠΙΤΟΜΗ, ΑΠΟ ΦΩΝΗΣ ΦΩΤΙΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ.

EX ECCLESIASTICIS HISTORIIS PHILOSTORGII

EPITOME, CONFECTA A PHOTIO PATRIARCHA.

(Ex editione Henrici VALESII, quam postea recensuit et plurium eruditorum observationibus locupletavit Gulielmus Reading, cleri Londinensis bibliothecarius. — Cantabrigiæ, typis Academicis, 1720. Splendida hæc editio, tribus voluminibus constans formæ in folio maximo, historicos ecclesiasticos complectitur quos jam cum interpretatione sua ediderat Henricus Valesius.)

*Compendium Historiæ ecclesiasticæ Philostorgii, quod Δ' Ἐπιτομὴ ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν Ἰστοριῶν
dictavit Photius patriarcha.*

Hujus scriptoris historia duodecim libris comprehenditur. Primæ autem litteræ uniuscujusque libri simul junctæ, nomen auctoris efficiunt. Porro historiam suam orditum ab Arii Alexandrini, ut quidem ipse vocat, rixa et contentione adversus Alexandrum: quam quidem causam dicit hæreticos. Progreditur vero usque ad nuncupationem augustam Valentiniiani Junioris, qui filius fuit Placidie et Constantii; et usque ad cædem Joannis tyranni. Cæterum hæc historia encomium quidem est hæreticorum: orthodoxorum autem criminatio ac vituperatio potius quam historia.

"Οτι: ἐν δώδεκα λόγοις αὐτοῦ ἡ Ιστορία περαίνεται, ἀπαρτιζόντων αὐτοῦ τονομα τῶν ἔχαστου λόγου ἀρχομένων γραμμάτων ἐν τάξει συντιθεμένων." Αρχεται μὲν ἀπὸ τῆς Ἀρείου πρὸς Ἀλέξανδρον, ὡς οὗτος λέγει, Ἐρίδος· ἣν καὶ τῆς αἰρέσεως αἰτίαν ἀναγράφει· κάτεισι δὲ μέχρι τῆς Οὐαλεντινιανοῦ, δες ἣν ταῖς Πλακιδίας καὶ Κωνσταντίου, εἰς βασιλέα ἀναρρήσεως, καὶ τῆς Ἰωάννου τοῦ τυράννου ἀναιρέσεως. Ή δὲ Ιστορία τῶν αἱρετιζόντων ἐστὶν ἐγκώμιον αὐτῷ· ὃς περ καὶ τῶν ὅρθοδοξῶν διαβολὴ καὶ ψόγος μᾶλλον ἡ ιστορία.

ΕΚ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

A

ε. "Ὅτι τῶν Μακκαβαϊκῶν φησὶ τὸν συγγραφέα ἔτις ποτὲ ἐστὶν ἀγνοεῖν. Πλὴν τὸ μὲν πρῶτον βι-
ώλιον ἀποδοχῆς ἀξιοῦ, συνάδοντα διηγούμενον ταῖς τοῦ
Δανιήλ προφητείαις (α). Καὶ ὅτι λιαν προμηθῶς διέξ-
ειν, ὅπως τε ἀνδρῶν μοχθηρία τὰ Ίουδαιῶν ἡλα-
σσεν ἐπ’ ἵσχατων κακῶν, ὅπως τε πάλιν ἀνδρῶν ἀν-
ήνερχεν ἀρετῇ. Καὶ τότε κατὰ τῶν πολεμίων ἐπανελ-
ιούτο κράτος, καὶ δὲ νεώς τῶν Ἑλληνικῶν ἀνεκαθάρ-
θη μολυσμάτων. Τὸ δεύτερον δὲ μή τὸν αὐτὸν μέν
φησιν ἐνδείκνυσθαι συγγραφέα· σύνοψιν δὲ εἰναὶ τῶν
ὑπὸ Ἰάσονος τοῦ Κυρηναίου ἐν πέντε λόγοις ἀναγε-
γραμμένων, ἢ τὸν πόλεμον ἀπαγγέλλει (1), ὃν Ἰού-
δας ὁ Μακκαβαῖος πρὸς Ἀντίοχόν τε τὸν Ἐπιφανῆ,
καὶ τὸν αὐτὸν παῖδα τὸν ἐπίκλητην Εὐπάτορα, διεπολέ-
μησε. Τὸ δὲ τρίτον ἀποδοκιμάζει, τερατῶδες καλῶν,
καὶ οὐδὲν δύοισιν τῷ πρώτῳ διεξερχόμενον. Τὸ μέν-
τοι γε τέταρτον ὑπὸ Ἰωσήπου γεγράφθαι καὶ αὐτὸς
συνεμοιῶν, οὐχ ἱστορίαν μᾶλλον ἢ ἐγχώμιον εἶναι
φησι, τὸ περὶ τὸν Ἐλεάζαρον καὶ τοὺς ἐπτά παῖδας
τῶν Μακκαβαϊκῶν διηγούμενον.

τέρτιον librum a Josepho conscriptum esse dicit ipse quem historiam.

β. "Οτι τά τε ἄλλα, καὶ δσα πρὸς Ἰστορίας ἔχει
λίγον, δ Φιλοστόργιος τὸν Παμφίλου Ἐνσέδιον ἐπαι-
νέσας (2), περὶ τὴν εὐσέδειαν διαμαρτάνειν φησι. Καὶ
τὸ ἀμάρτημα ὁ δυσσεβῆς διηγούμενος, δίστι ἀγνωστον
ἡ Θεῖον καὶ ἀκατάληπτον ἥγοιτο. Ἀλλὰ καὶ ἄλλα
ταῦτα φησιν αὐτὸν πλημμελεῖν· καταπαύσαι δὲ αὐ-
τὸν τὰς οἰκεῖας τῆς Ἰστορίας μνήμας, μέχρι τῆς
τῶν παιδῶν διαδοχῆς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου
συνεπιμαρτύρεται.

γ. "Οτι οὗτος δ δυσσεβῆς φησι τὰς ψήφους τῆς ἀρ-
χιερασύνης ἐπ' Ἀρειον φερομένας, αὐτὸν μᾶλλον
Ἀλέξανδρον προτιμήσαντα ἐστοῦν, περιελθείν αὐτῷ
ταύτας κατεπράξει (3).

δ. "Οτι: Ἀλέξανδρον (b) τινα πρεεδύτερον Βαύκα-
λιν. ἐπονομαζόμενον, διὰ τὸν σαρκὸς ὑπερτραφοῦς
τῆκον ὑπὸ τῶν μεταφρένων αὐτοῦ σεσωρευμένον (4). D

(1) *H τὸν πόλεμον ἀπαγγέλλει.* Scribendum
est accentu mutato ἢ, subauditur enim σύνοψις.
Certe in codice manuscripto Samuelis Bocharti le-
gitur τὸν πόλεμον. Paulo post, ubi legitur τὸ περὶ
τὴν Ἐλεάζαρον, etc., mallem scribere, τὰ περὶ
τῶν, etc.

(2) *Ἐπειδιον ἐπαιρῶν.* In manuscripto codice
Samuelis Bocharti legitur ἐπαινήσας, quod scriptum

VALENTII ANNOTATIONES.

esse opinor pro ἐπαινέσας.

•(3) *Κατεπράξατο.* Leges grammaticæ postulant
ut scribamus κατεπράξασθαι. Alioqui si vulgariter
lectionem relineamus, dicendum esset αὐτὸς μᾶλλον
Ἀλέξανδρον προτιμήσας, etc.

(4) *Αντί ἐστωσυμένορ.* Hunc locum facile erat
restituere ex Nicephori libro viii, cap. 5, in quo
ita legitur, ὑπὸ τῶν μεταφρένων αὐτοῦ σεσωρευμέ-

VARIORUM.

(a) *Συράδορτα ταῖς τοῦ Δανιήλ προφητείαις.*
Ullissimus quippe hic liber ad ea explicanda quæ
habentur in prophetia Danielis, cap. vii, viii, xi, de-
corum illo a quo sanctuarium profanatum est: nam
decorum illud fuit Antiochus, cuius flagitia omnia sic
explicantur primo hoc et secundo libro Machabœo-
rum, quæ memorantur a Daniele propheta, ut etiam
tempus ipsum et dierum numerus, quem Daniel
significat, aperiissime rei veritati respondisse do-

ceatur. Hæc igitur causa est, cur historiam istam
tanti fecerint Patres. Jacobus Gothofredus Dissert.
in locum, pag. 5.

(b) *Ἀλέξανδρον Βαύκαλιν.* Observat Jac. Go-
thofredus ex Epiphanio hær. 68 et 69, Arium Ale-
xandrinæ cujusdam ecclesiae, quæ Baucalis dice-
batur, presbyterum fuisse. Verum de hoc Alexan-
drino Baucali altum apud alios silentium.

EX LIBRO PRIMO.

4. *De libris Machabœorum.* — Ait Philostorgius
ignorare se, quisnam sit auctor librorum qui Ma-
chabaici vocantur. Ac primum quidem eorum li-
brum magnopere probat, utpote qui ea narret quæ
cum Danielis vaticiniis egregie consentiunt. Et pro-
pterea quod prudenter exponit, quoniam modo vi-
rorum quidem malitia res Judeorum ad ultimum
exitium perduxerit; aliorum autem virorum forti-
tudo eas restituerit. Quo tempore et Judæi adver-
sus hostes pristinas vires recuperarunt, et templum
Græcanicæ superstitionis inquinamentis purgatum
est. Secundus autem liber, ut ait Philostorgius, non
eiusdem videtur auctoris ac primus; sed breviarium
est eorum quæ ab Jasone Cyrenæo quinque libris
conscripta fuerant. In quo refertur id bellum quod
Judas Machabæus gessit cum Antiocho Epiphane,
et cum eiusdem filio qui Eupator cognominatus
est. Tertium autem Machabœorum librum improbat
Philostorgius, monstrorum eum appellans, et qui
nihil narret quod simile sit libro primo. Quartum
quoque, et Eleazari ac septem ejus filiorum Macha-

5. *Eusebii Pamphili errores.* — Etsi aliis in rebus,
et præcipue ob Ecclesiasticæ historiae scriptionem,
Eusebium Pamphili laudat Philostorgius, eumdem
tamen errare dicit in iis quæ ad religionem perti-
nent. Errorem autem illius hunc esse ait, quod
Deum nec cognosci, nec comprehendendi posse exi-
stimaverit. Aliis quoque eiusdem modi erroribus
implicatum eum fuisse dicit. Porro testatur, illum
Historiam suam ad ea usque tempora perduxisse,
quibus liberi Constantini Magni in patris imperium
successerunt.

3. *Arius et Alexander.* — Ait impius Philostor-
gius Arium, cum suffragia pro archiepiscopatu
Alexandrinu in ipsum inclinarent, Alexandrum
tamen sibi prætolisse, et suffragia in eum trans-
tulisse.

4. *Alexander Baucalis.* — Ait Alexandrum quem-
dam presbyterum, cognomento Baucalim, ob co-
acervatam carnis superflua molem, quæ in dorso

eius excreverat instar vasis testacei; cujusmodi vasa Alexandrini patrio sermone Bancalas vocant. Hunc igitur Alexandrum, cum secundum ab Ario locum inter presbyteros obtineret, ait simultatis inter Alexandrum episcopum et Arium causam præbuisse, et consubstantialis prædicationem ab eo tempore excogitata suisse.

5. Constantius Chlorus. — Constantius, Magni Constantini pater, ob eximiam fortitudinem, ut ait Philostorgius, superioris Galatiae in qua sunt Alpes, imperator renuntiatus est. Haec autem loca accessu difficultia sunt et impervia. Porro haec superior Galatia nunc a Romanis Gallia vocatur. Mors autem Constantii contigit in Britania, quæ Albionis insula olim dicebatur. Illic Constantinus post vitas feliciter Diocletiani insidias, cum patrem ægrotantem reperisset, eum brevi post mortuum sepulturæ mandavit, ac mox imperii successor faciuit est.

6. Constantino Magno crux ostensa. — Causam cur Constantinus Magnus a gentilium superstitione ad Christianam religionem transierit, Philostorgius perinde ac reliqui omnes ait suisse victoriam de Maxentio. In qua crucis signum visum est in Oriente, longissime protensum, luce quadam admirabili cam depingente, et stellis undique circa eam currentibus instar coelestis arcus, et litterarum formam experimentibus. Porro litteræ Latino sermone haec verba designabant: *In hoc vince.*

7. Contra Arium gesta. — Ait Philostorgius, ante synodum Nicænam, Alexandrum Alexandriae episcopum, cum venisset Nicomediam, et collocutus esset cum Osio Cordubensi, aliisque episcopis qui una cum illo erant, perfecisse ut synodali sententia Filiū Patri consubstantiale esse profliterentur, et Arium a communione removerent.

8. Nec multo post congregatam esse synodum apud Nicæam; cui præter reliquos antistites Basileus Amasiæ episcopus, et Meletius Sebastopoleos interfuerunt.

9. Fatetur etiam Philostorgius, cunctos episcopos expositioni fidei quæ Nicæa facta est, consensisse,

A ἄγγους διτραχίου ἐκμιμῆσθαι σχῆμα, ἀπερ ἀν Βαυάλας ἐπιχωρίως Ἀλεξανδρεῖ εἰώθασιν ἴνομά-
ζειν. Τούτον φησι τὴν δευτέραν τάξιν μετ' Ἀρειον
ἔχοντα, ἀρέαι τῆς αἰτίας, ἐξ οὗ ἡ διαφορά Ἀλεξαν-
δρῳ τῷ ἐπισκόπῳ καὶ Ἀρείῳ συνερράγῃ, καὶ τὴν
τοῦ ὁμοουσίου ἀνακήρυξιν ἐκεῖθεν ἐπιτεχνασθῆναι.

ε'. "Οτι, φησι, Κωνστάντιος ὁ τοῦ μεγάλου Κων-
σταντίου πατὴρ κατ' ἀνδραγαθίαν τῶν ἀνι Γαλα-
τῶν, ἐν αἷς καὶ αἱ καλούμεναι Ἀπεις, βασιλεὺς
ἀπεδειχθῇ. Διασέμβολα δὲ τὰ χωρία ταῦτα καὶ δισ-
πρόσοδα· τὰς δὲ Γαλατίας οἱ νῦν Γαλλίας ἐπονομά-
ζουσιν. Ή δὲ τελευτὴ Κωνσταντίου κατὰ Βρετανίαν
γέγονε, τὴν Ἀλουνίωνος καλούμενην. Ἐν οὐ καὶ νο-
σοῦντα καταλαβάνων αὐτὸν Κωνσταντίος ὁ πατέρ, φυ-
γὼν παραδόξως τὴν ἐπιδουλήν Διοχλητιανού, τελευ-
τῶντα ἐκήδευσε, καὶ τῆς βασιλείας κατέστη διάδο-
χος.

ζ'. "Οτι τὴν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίου μεταδο-
λήν ἐκ τῆς Ἐλληνίδος θρησκείας εἰς τὸν Χριστιανι-
σμὸν καὶ οὔτος τοὺς ἀλλοις (5) φθεγγόμενος, αἰτιαν
γενέσθαις ἀναγράφει τὴν κατὰ Μαζεντίου νίκην. Καὶ
ἥν καὶ τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον κατὰ ἀνατολὰς ἐπὶ
μήκιστον ὅφθη διῆκον, αἴγλης αὐτὸν καταπληττού-
σης διατυπουμένης (6), καὶ ἀστέρων αὐτὸν κύκλῳ
περιθεόντων, ἥριδος τρόπῳ, καὶ πρὸς γραμμάτων
χαραχτῆρα ρύθμικομένων· τὰ δὲ δρα 'Ρωμαίων Ελεγε
φωνῇ. Ἐν τούτῳ νίκα.

ζ'. "Οτι καὶ πρὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, οὔτος τὸν
Ἀλεξανδρεῖας φησιν Ἀλεξανδρὸν καταλαβόντα τὴν
Νικομήδειαν, καὶ Οὐίψ τε τῷ Κουδρούντης ἐντυχόντα
καὶ τοὺς σὸν αὐτῷ ἐπισκόπους, συνοδικαῖς, ψήφοις
ἀνομολογῆσαι παρασκευάσται διομούσιον τῷ Πατρὶ τὸν
Ὕπην, καὶ τὸν Ἀρείον ἀποκηρύξασθαι.

η'. Μετ' οὐ πολὺν δὲ χρόνον καὶ τὴν ἐν Νικαίᾳ συ-
στῆναι σύνοδον, ἐν οὐ μετὰ τῶν δλων ἀρχιερέων Θεοῦ,
καὶ Βασιλέα τὸν Ἀμασείας ἐπίσκοπον (7) παρεῖναι,
καὶ Μελέτιον τὸν Σεβαστουπόλεως (8).

θ'. "Οτι καὶ αὐτὸς συνομολογεῖ πάντας διοφρονῆ-
σαι τῷ ἐν Νικαίᾳ τῆς πίστεως δρῳ, πλὴν Σεκούνδου

VALESII ANNOTATIONES.

vov. Certe in codice Scoriacensi scriptum est αὐτοῦ. In manuscripto autem exemplari Samuels Bocharti scribitur αὐτῆς ἑσωρευμένον, manifesto veræ lectio-
nis vestigio. Porro his verbis indicat Philostorgius, hunc Alexandrum habuisse in dorso quamdam car-
nis exuberantium, quam Gallico sermone lupam
vocamus, ex quorumdam perspicillorum similitu-
dine, quæ figura convexa fabricantur e vitro, ad
hoc ut litteræ majores et evidenter conspiciantur. Quare in hoc loco mallem scribere ὑπὲρ τῶν
μεταφρέτων.

(5) Καὶ οὔτος τοῖς ἀλλοις. Supplendum est ad-
verbium hoc modo καὶ οὔτος διοιως τοῖς ἀλλοις
φθεγγόμενος. Interpres hoc loco suam Græce lin-
guæ imperitium satis prodidit, tum in versione,
tum in Annotationibus.

(6) Καταπληττούσης διατυπουμένης. Inepta est
horum duorum participiorum conjunctio. Proinde
aut prius illud participium delendum est, aut certo

D scribendum καταπληττικῶς.

(7) Βασιλέα τὸν Ἀμασείας ἐπίσκοπον. Hujus
meminit Constantinus Porphyrogenitus in libro
primo *De thematibus*, capite secundo, his verbis :
Φαῖδημός τε ὁ Ἀμασείας, καὶ Βασιλεὺς ὁ ἀστόριμος, ὁ
ἐπὶ Δικινύῳ μαρτυρήσας, etc. Ubique interpres regem
vertit gravi errore: Basileus enim dicitur erat,
sicut dicitur in *Chronico Eusebii*: Philostorgius
quidem hunc Basileum interfuisse scribit synodo
Nicææ. Verum reliqui omnes illum persecutione
Licini extinctum esse consentiunt, quorum senten-
tiae libens accedo.

(8) Καὶ Μελέτιον τὸν Σεβαστουπόλεως. De hoc
Meletio vide quae notavi ad librum vii *Ecclesiasticas
historias* Eusebii Pamphili cap. 52: interpres enim
Philostorgii, quis esset hic Meletius ignoravit, eum
que cum Meletio Sebasteno qui postea Antiochen-
sis episcopus fuit, confudit.

τοῦ Πτολεμαῖδος, ὃ καὶ Θέων ὁ τῆς Μαρμαρικῆς ἡ καλούθησεν. Τὸ δὲ ἄλλο στήφος τῶν Ἀρετανῶν ἐφόρων, Εὔσεβίος τε, φημὶ, ὁ Νικομηδεῖας, διὸ οὗτος ἀποθεάει μέγαν, καὶ Θεόγνις ὁ Νικαίας, καὶ Μάρις ὁ Καλχηδόνος, καὶ ἡ ἀλλή φάλαγξ, πρὸς τὴν σύνοδον μετετάξατο· δόλῳ μὲν, καὶ οὕτος φησι, καὶ τὸ δμούσιον (α) ἐν τῇ τοῦ δμούσιου φωνῇ ὑποκλέψαντες· τὰλιν γε συμφροσεῖν τοῖς συνοδικοῖς φησίσμασιν ἀναδεξάμενοι, Κωνσταντίνας τῆς τοῦ Κωνσταντίνου βασιλέως ἀδελφῆς εἰσηγησαμένης αὐτοῖς τὴν εἰς τοῦτο παρατίνειν.

ι'. Λέγει δὲ καὶ Σεκοῦνδον ὑπεροριζόμενον εἰπεῖν πρὸς Εὔσεβιον· Εὔσεβις, ὑπέγραψες, ἵνα μὴ ἔξορισθῆται. Πιστεύω τῷ θεῷ, δι' ἐνιαυτοῦ σε δεῖ ἀχθησθαι ἀπαγόμενον. Καὶ γεγονέναι· τῷ Εὔσεβιῷ τὸν ἔξοτρακισμὸν μετὰ μῆνας ἀπὸ τῆς συνόδου τρεῖς, καθὼς καὶ Σεκοῦνδος προεῖπε, πρὸς τὴν Ιδίαν κατὰ τὸ προφανὲς ἀσένειαν ἀνά[σ]τρέψαντι.

ΕΚ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. "Οτι δι φιλοκευθῆς ούτος Κακοστόργιος, μετὰ τὴν οἰκουμενικὴν σύνοδον, καὶ τὴν ἐκ προδήλου τῶν περὶ τὸν Εὔσεβιον πρὸς τὴν εὐσέβειαν (9) παλινψδιαν, τὸν βασιλέα φησι Κωνσταντίνον τούτους μὲν δίκτην εἰσπράξθαι, ἀνθ' ὧν ἀλλὰ φρονούντες τῷ δμούσιῳ ὑπεστήμηντο· τοὺς δὲ περὶ Σεκοῦνδον ἀνακαλέσθαι· καὶ γράμματα πανταχοῦ διαπέμψαι, τὸ μὲν δμούσιον διασύροντα, χρατύνοντα δὲ τὸ ἐπερούσιον. Ήτος γράμματι καὶ τὸν Ἀλέξανδρον Ἀλέξανδρειας ὑπογράψαι, καὶ διὰ τοῦτο συνελθεῖν αὐτὸν (10) καὶ τοὺς περὶ Ἀρειον· τοῦ δὲ ἐκ βασιλέως τρεμήσαντος φόνου, τὸν μὲν Ἀλέξανδρον ἐπὶ τὴν οἰκείαν ἀναδραμένην τρωμήν. Τὸν δὲ Ἀρειον πάλιν αὐτοῦ τε καὶ τῆς Ἐκκλησίας σὺν τοῖς δμόφροσιν ἀποστῆναι.

β'. "Οτι τὸν Ἀρειον ἀποπεδήσαντα τῆς Ἐκκλησίας φησι δι φυματά τε ναυτικά καὶ ἐπιμύλια (b) καὶ ὀδοιπορικὰ γράψαι, καὶ τοιαῦθ' ἔτερα συντιθέντα, εἰς μελαψίας ἔντείναι, ἢς ἐνόμιζεν ἔκαστοις ἀρμόζειν, διὰ τῆς ἐν ταῖς μελαψίαις ἥδονῆς ἐκκλέπτων πρὸς τὴν οἰκείαν ἀσένειαν τοὺς ἀμάθεστους τῶν ἀνθρώπων.

γ'. "Οτι τὸν Ἀρειον ἐν τῷ θεομαχεῖν (11) κατὰ D

A excepto Secundo Ptolemaidis episcopo, quem secutus est Theon episcopus Marmaricæ. Reliqua autem catterva Arianorum antistitum, Eusebius, inquam, Nicomediensis, quem Philostorgius Magnum cognominat, Theognis Nicænus, et Maris Chalcedonensis episcopus, et cæteri omnes, sententiam synodi ampleti sunt: dolose quidem ac fraudulenter, ut testatur etiam Pilostorgius, cum sub voce homousii τὸ δμούσιον collide occultarent. Sed tamen synodi decretis consentire non recusarunt, cum Constantina soror imperatoris Constantini hoc consilium eis suggestisset.

10. Addit Philostorgius, Secundum, cum in exsilium proficeretur, Eusebio dixisse: Eusebi, subscriptisti, ne in exsilium mittereris. Ego vero Deo id mihi reverenti confido, te intra annum in exsilium abductum iri. Sane Eusebius tribus mensibus post synodum exactis relegatus est, quemadmodum Secundus prædixerat, cum ad pristinam impietatem palam reversus esset.

EX LIBRO SECUNDO.

1. *Constantinus cur Arianis insensus.* — Ait mendacissimus Philostorgius, post universalem synodum et post Eusebianorum palinodiam adversus religionem, imperatorem Constantinum eos quidem poena affecisse, propterea quod cum aliter sentirent, homousio nihilominus subscripterant; Secundum vero cum sociis ab exilio revocasse; litteras etiam quaquaversum misisse, quibus consubstantia quidem vocem explodebat, dissimilis autem substantiae fidem confirmabat. Quibus litteris Alexandrum quoque episcopum Alexandriæ subscriptuisse dicit, et ob hanc causam Arium etiam ei communicasse; sed cum metus ab imperatore deinceps cessaret, Alexander quidem ad priorem sententiam rediit. Arius vero una cum ejusdem opinionis assertoribus ab Alexandro et ab Ecclesia secessit.

2. *Arii cantica.* — Ait Arium, cum ab Ecclesia recessisset, cantica nautica et molendinaria ac viatoria conscripsisse, aliaque ejusmodi composuisse, quæ certis modulationibus aptavit, prout unicuique cantico convenire existimabat; atque ita imperitorum animos suavitate cantus ad impietatem suam sensum abduxisse.

3. *Arii doctrina.* — Etsi Arium divinis laudibus

VALESII ANNOTATIONES.

(9) Πρὸς τὴν εὐσέβιαν. Rectius in manuscripto codice Samuelis Bocharti scriptum est ἀσένειαν. Eusebius enim Nicomediensis, cum formulæ Nicænae fidei primum subscriptisset, paulo post ad pristinam impietatem reddit, ut testantur Socrates, Sozomenus ac Theodoritus.

(10) Συνελθεῖν αὐτοῦ. In manuscripto codice Samuelis Bocharti ad marginem emendatum est αὐτῷ, quod quidem magis probro. De hac porro

narratione idem sentio quod Photius, mera mendacia hæc esse ab impudenti homine conflicta.

(11) Ἐν τῷ θεομαχεῖν. Totum hoc caput prodigiosis erroribus scatet, non tam vitio codicis manuscripti quo usus est Gothofredus, quam ob ejus imperitiam in legendis Graeci exemplaribus. Ego ope mss. codicum, Scoriæcensis scilicet et Bochariani, errores illos emendavi.

VARIORUM.

(a) Τὸ δμούσιον (ita enim legendum) ἐτῷ δμούσιῳ ὑποκλέψαντες. Ad hujus loci explicacionem consulte Fragmentum Philostorgii ex Niceta de sumptum, et infra citatum.

(b) Ἐπιμύλια. Cantica in pistrinis inter molendinum cantari solita. Nullam hic Thalia mentionem facit Philostorgius: a qua et Athanasius hæc cantica distinguunt, in lib:o *De Fidei Nicæna decretis*.

effusat Philostorgius in eo quod divinitatem Filii oppugnat, absurdis tamen erroribus eum implicari dicit, eo quod passim afflmet Deum nec cognosci, nec comprehendendi, nec mente concipi posse; idque non ab hominibus solum, quod malum tolerabilius esset, sed ne ab ipso quidem unigenito Dei Filio. Et ad hujus erroris absurditatem, non Arium modo, verum etiam plorosque alios ea tempestate simul cum illo abreptos esse. Excepto enim Secundo ac Theona, et discipulis Luciani martyris, Leontio scilicet, Antonio, et Eusebio Nicomediensi, reliqua impiorum cohors hanc sententiam amplexa est.

4. Crispus et Faustæcædes.—Ait Philostorgius Constantiū nōvercæ calumniis circumventum, Crispum filium interemisse. Eam vero postea, cum in adulterio reprehensa fuisse cum quodam ex Cursoribus, calore balnei suffocari jussisse. Nec multo post Constantiū, dum Nicomedias moraretur, poenas cædis filio persolventem, a fratribus suis veneno necatum esse.

5. Gothi Christiani facti. — Ait Philostorgius, Ut illam ex Transistrianis Scythis, qui ab antiquis quidem Getæ, nunc vero Gothi appellantur, maximam hominum multitudinem in Romanum solum traduxisse, qui pietatis causa ex patriis sedibus ejecti fuerant. Eam autem gentem ad Christi fidem olim transiisse hoc modo: Cum Valerianus et Gallienus imperium administrarent, ingens multitudo Scytharum trans Istrum degentium in Romanorum ditionem trajecit. Et Europe quidem magnam partem excursionibus infestarunt. Deinde vero cum in Asiam trajecissent, Galatiam et Cappadociam invaserunt. Cumque plurimos captivos fecissent, inter quos non pauci erant clerici, cum ingenti præda in patriam suam reversi sunt. Captivi igitur ac pii homines isti, barbaris permitti, non paucos eorum ad veram pietatem traduxerunt, utque pro gentiliu superstitione Christianam religionem amplecterentur, iis persuaserunt. Ex horum captivorum numero fuerunt etiam majores Ursilæ, natione quidem Cappadociæ, orti juxta urbem Parnassum, ex vico qui Sadagolthina vocatur. Hic igitur Ursila dux fuit piorum hominum qui ex Gothia egressi sunt, primusque eorum episcopus fuit, constitutus hoc modo: Cum a rege qui tunc Gothis prærerat,

A τοῦ Υἱοῦ ὑπερθειάζων, ἀτόποις ἐνέχεσθαι φῆται, διότι ἀγνῶστον τε τὸν Θεὸν καὶ ἀκατάληπτον πανταχοῦ καὶ ἀνενόητον ἐστηγεῖται· καὶ οὐκ ἀνθρώποις μόνοις, δικαῖον μετριώτερον Ιωάς, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ μονογενεῖ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ. Καὶ πρὸς ταύτην φησί τὴν ἀποπίλαν κατ' ἔκεινο καιροῦ μήτ' Ἀρειον μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς πλείους αὐτῶν συναπενεχθῆναι (12). Πλὴν γάρ Σεκούδουν καὶ Θεωνᾶ, καὶ τῶν Λουκιανῶν τοῦ μάρτυρος μαθητῶν, Λεοντίου τε καὶ Ἀντωνίου, καὶ τοῦ Νικομηδείας Εὔσεβίου, τὸ ἄλλο τῆς ἀσενείας, σύνταγμα πρὸς ταύτην ἀπορθύηναι τὴν δόξαν.

B δ'. "Οτι φησι τὸν Κωνσταντίνον ἀνελεῖν τὸν ίδιον παιδία Κρίσπον (a), διαβολαῖς τῆς μητριαῖς συναπασθέντα· κάκεινην δὲ πάλιν φωραθείσαν τινας τῶν

C Κουροώρων μοιχαμένην, τῇ τοῦ λουτροῦ ἀλέα ἐναπονηγῆναι προστάξαι. Καὶ τῷ παιδίᾳ τοῦ ξίφους; διδοῦντα Κωνσταντίνον τὴν δίκην, μετ' οὐ ποιὸν χρόνον ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν φαρμάκους κατὰ τὴν Νικομηδείαν διατρίβοντα ἀναρρεθῆναι.

D ε'. "Οτι Οὐρφίλαν (b) φησι κατὰ τούτους τοὺς χρόνους ἐκ τῶν πέραν Ἰστρου Σκυθῶν (οὓς οἱ μὲν πάλαι Γέτας, οἱ δὲ νῦν Γότθους καλοῦσι) πολὺν εἰς τὴν Ῥωμαίων διαβιβάσαι λαὸν, δι' εὐσενειαν ἐκ τῶν οἰκείων ήδην ἐλαθέντας. Χριστιανίσαι δὲ τὸ έθνος τρόπῳ τοιῷδε· Βασιλεύοντος Οὐαλεριανοῦ καὶ Γαλλιήνου, μοῖρα Σκυθῶν βαρεῖα τῶν πέραν τοῦ Ἰστρου, διένθησαν εἰς τὴν Ῥωμαίων, καὶ πολλήν μὲν κατέρραμον τῆς Εὐρώπης. Διαβάντες δὲ καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν (13), τὴν τε Γαλατίαν, καὶ τὴν Καππαδοκίεν ἐπῆλθον, καὶ πολλοὺς Ελαθον αἰχμαλώτους, ἀλλούς τε καὶ τῶν κατειλεγμένων τῷ κλήρῳ, καὶ μετὰ πολλῆς λειτας ἀπεκομίσθησαν οἰκαδε. Ό δὲ αἰχμαλώτος καὶ εὐσεβής διμίος, συναναστραφέντες τοις βαρύστοις, οὐκ ὀλίγους τε αὐτῶν εἰς τὸ εὐσεβεῖς μετεποίησαν, καὶ τὰ Χριστιανῶν φρονεύεν ἀντὶ τῆς Ἑλληνίδος δόξης παρεσκεύασαν. Ταύτης τῆς αἰχμαλωτίας γεγόνεσαν καὶ οἱ Οὐρφίλαι πρόγονοι, Καππαδόκαι μὲν γένος, πόλεως δὲ πλησίον Παρνασσοῦ, ἐκ κώμης δὲ Σαδαγολθίνα καλουμένης. Ό τοινυν Οὐρφίλας οὐτος καθηγήσατο τῆς ἔξδου τῶν εὐσεβῶν, ἐπίτικοπος αὐτῶν πρώτος καταστάς· κατέστη δὲ ὡδε· Παρὰ τοῦ τὴν ἀρχὴν διγονοτος (14) τοῦ έθνους ἐπὶ τῶν Κωνσταντίνου χρόνων εἰς πρεσβείαν σὺν ἀλλοις ἀποσταλεῖς (καὶ γάρ καὶ τὰ τῇδε βάρβαρα ἔθνη ὑποκέκλιτο

VALESI ANNOTATIONES.

(12) Καὶ τοὺς πλείους αὐτῶν συναπτεχθῆται.
Scribendum puto αὐτῷ, supple τῷ Ἀρειῳ.

(13) Διαβάντες δὲ καὶ τὴν Ἀσίαν. Hunc locum vīnendavi ex ms. codice Samuelis Bocharti, in quo

ita legitur, διαβάντες δὲ καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν, etc.

(14) Παρὰ τοῦ τὴν ἀρχὴν δροτος. Magis placet scriptura codicis Bocharti, ἀρχὴν ἔχοντος.

VARIORUM.

(a) Ἀρελεῖν Κρίσπον. Crispum et Faustum a Constantino necatos asserunt Sextus Aurelius Victor cap. xli, Ann. Marcellinus lib. xiv: Zosimus lib. ii; Eutropius lib. x, Artemius apud Metaphrastem, et Surius xx. Octobr.; Hieronymus in Chronicis, Orosius lib. vii, cap. 29. Sidonius Apollinaris lib. v. epist. 8; Idacius, Zonaras, Suidas, aliquique qui eos secuti sunt. Quam tamen historiam Euseb. in Vit. Const. et Socrates non habent: imo eam velut falsam jam olim ejerunt Sozomenus lib. i, cap. v, et

Evagrius lib. iii, c. xl, xli, et post Sozomenum Nicephorus lib. vii, cap. lv, et forte etiam Photius, qui ideo haec ex Philostorgio dum exciperet, notare ea velut falsa voluerit. Jac. Gothofred. Dissert. in Philostorg. pag. 50.

(b) Οὐρφίλας. De Ulphila (ut alii hunc Gothorum episcopum vocant) deque Gothis, quando quave occasione Christiani facti fuerint, vid. Soer. l. iv, cap. 36, Soz. lib. ii, c. 6, lib. vi, cap. 27; Theod. l. iv, cap. ult.

τῷ βασιλεῖ], ὑπὸ Εὐσέβιου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἐπισκόπων χριστονεῖται τῶν ἐν τῇ Γετικῇ Χριστιανίζοντων, καὶ τά τε δόλα αὐτῶν ἐπεμελεῖτο, καὶ γραμμάτων αὐτοῖς οἰκείων εὑρετῆς καταστάξ, μετέφρασεν εἰς τὴν αὐτῶν φωνὴν τὰς Γραφὰς ἀπάσας, πλήν γε δῆ τῶν Βασιλεῶν, ἀπὸ τῶν μὲν πολέμων ἴστορίαν ἔχουσῶν, τοῦ δὲ ἔθνους δύνας φιλοπολέμου, καὶ δεομένου μᾶλλον χαλινοῦ τῆς ἐπὶ τὰς μάχας ὅρμης, ἀλλ' οὐχὶ τοῦ πρόπτεων παροξύνοντος. Ὁπερ ἵσχυν ἔχει ταῦτα ποιεῖν, σεβάσμιά τε μάλιστα νομίζουμενα, καὶ πρὸς τὴν τοῦ Θείου θεραπείαν τοὺς πειθομένους καταρυθμίζοντα. Ἰδρύσατο δὲ ὁ βασιλεὺς τὸν αὐτόμολον τοῦτον λαὸν περὶ τὰ τῆς Μυσίας χωρία, ὡς ἐκάστηφ φίλοιν ἦν· καὶ τὸν Οὐρφίλαν διὰ πλειστῆς ἥγε τιμῆς, ὡς καὶ πολλάκις. Ὁ ἐφ τῷ μῶν Μωσῆς, λέγειν περὶ αὐτοῦ. Λίαν δὲ ὄντος τὸν ἀνδρα θειάσει, καὶ τῆς αἱρετικῆς αὐτοῦ δόξης ἐραστήγει αὐτὸν τε καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἀναγράφει.

sum magno in honore habuit, adeo ut de illo loquens, etiam Phyllostorgius hunc Ursilam miris laudibus extollit, ejusdem cum ipso hæreseos sectatores fuisse.

ζ'. Ὄτι τὸν ἰνδοτάτῳ Ἰνδὸν, διοι Χριστὸν ἔμαθον τιμῆν ἐκ τῆς Βαρθολομαίου τοῦ ἀποστόλου διδασκαλίας, τὸ ἐπερούσιον πρεσβεύειν δὲ δυστεθῆς φησι. Καὶ τὸν Θεόφιλον εἰσάγει τὸν Ἰνδὸν (16) τὸ τοιούτον ἀσταζόμενον φρόνημα, παραγενέσθαι τε εἰς αὐτοὺς καὶ τὴν αὐτῶν ἐκδηγεῖσθαι δόξαν. Τὸ δὲ τὸν Ἰνδὸν ἔθνος ταῦτο, Σάβα μὲν πάλαι (17), ἀπὸ τῆς Σάβα μητραπόλεως, τὰ νῦν δὲ Ομηρίτας καλεῖσθαι.

ζ'. Ὄτι μετὰ τρεῖς ὅλας ἐνιαυτούς φρονι Εὐσέβιον καὶ Μάριν καὶ Θεόγνιν, ψήφῳ βασιλέως τοῦ Κωνσταντίνου ἐπανόδου τυχόντας, πίστεώς τε σύμβολον αἱρετικῆς ἐκθείνει, καὶ πανταχόσ διαπέμψαι, ἐπ' ἀνατροπῇ τῆς ἐν Νίκαιᾳ συνόδου· καὶ τὸν Ἀλέξανδρειας Ἀλέξανδρον καθελεῖν (a) τε καὶ ἀποκηρύξασθαι, ἀνθ' ὧν ἐπὶ τὸ δύοούσιον παλιντροπέλως ἐπανεστρεφεν. Ἀλλὰ καὶ Εὐστάθιον τὸν Ἀντιοχείας, παιδίσκης μίξιν καὶ αἰσχρᾶς ἡδονῆς ἀπόλαυσιν αἰτίαν ἐπιγραφαμένους. ωγήν αὐτῷ βασιλέως ἐτιμήσα-

A legatus una cum aliis ad imperatorem Constantiū missus esset (nam et barbaræ gentes illic posita Constantiū obsequebantur), ab Eusebio aliisque qui cum illo erant episcopis, ordinatus est episcopus Christianorum qui apud Gothos degebant. Eorum itaque tum aliis in rebus maximam curam ges- sit: tum proprias ipsis litteras excogitavit, et universos sacræ Scripturæ libros patrio ipsorum sermone interpretatus est, exceptis libris Regnorum, eo quod illi res bello gestas contineant, gens autem illa bellis maxime delectetur, et freno potius opus habeat ad bellicos impetus comprimendos, quam calcari quo ad prælia incitentur. Maximam porro incitandi vim habent libri illi, utpote qui venerabiles maxime existimentur, et credentium animos ad Dei cultum informent. Hanc igitur trans-sugaram multitudinem imperator in locis Mœsiæ, prout cuique visum est, collocavit; et Ursilam ipsæ eum nostri temporis Mosem appellaret. Cælestum

B mos ad Dei cultum informent. Hanc igitur trans-sugaram multitudinem imperator in locis Mœsiæ, prout cuique visum est, collocavit; et Ursilam ipsæ eum nostri temporis Mosem appellaret. Cælestum

C totius gentis; nunc vero Homeritas vocari.

7. *Arianorum synodus, et Eustathii depositio.* — Ait Philostorgius, interiores Indos qui Bartholomæi apostoli prædicatione ad Christi cultum conversi sunt, dissimilem Filii substantiam profiteri. (15) Narratque Theophilum Indum, qui hanc sententiam amplectebatur, ad illos venisse, et suam illis opinionem tradidisse. Illos autem Indos olim quidem Sabæos ait esse dictos ab urbe Saba, quæ caput est

D Blemmyas perinde ac Æthiopas vicinos, a veteribus Indos esse appellatos. Sane Blemmyes Mauri etiam dicti sunt, uti discimus ex Ammonio in lib. *De cæde Patrum in monte Sina.*

(17) Σάβα μὲν καθελεῖται. In ms. codice Samuelis Bocharti scribitur Σάβατ. Quam lectionem confirmat Stephanus Byzantius, qui metropolim ipsam ita dictam esse testatur in voce Σάβατ. Arrianus vero in periplus mariis Erythraei, urbem ipsam Σάβην nominat, populos vero Sabaitas, qui eidem regi parebant cui Homeritus. Proinde Sabæos ab Homeritis distinguit Arrianus. Uranius quoque in lib. i *Arabicorum*. Sabæos ab Homeritis separat, ut videre est apud Stephanum in voce χατραμώτα.

(18) Theodorit. l. i. c. 21.

VALESII ANNOTATIONES.

(15) Theodorit. lib. i. c. 25.

(16). Θεοφιλον εἰσάγει τὸν Ἰνδόν. Hunc Theophilum Philostorgius perpetuo Indum vocat, ut videare est in excerptis ex lib. iii et iv. Sic autem dictus est Theophilus, seu quod oriundus esset ex India, seu quia legatus ad Indos, sive Æthiopes missus fuerat a Constantio, quemadmodum docet Philostorgius. Certe Gregorius Nyssenus in lib. primo contra Eusevium, Theophilum hunc Blemmyn vocat, siquicunque familiarem illum sive Cæsaris Galli: quod quidem testatur etiam Philostorgius in libro iv. Lucas Gregorii Nysseni sic habet: Γιγάντες τὴν καινοφωνίαν ταῦτην καὶ διάλεκτον θεοφίλος, ψευδηθεῖας τοὺς περὶ τὸν Γάλλον προταρχούσας. δ' Αἴτιος εἰς τὰ βασιλεῖα δι' αὐτοῦ παρεδύετο. Nisi forte dicamus

VARIORUM.

(a) Καὶ τὸν Ἀλέξανδρειας Ἀλέξανδρον καθελεῖται. Hoc falsissimum est: inter omnes enim historicos constat, Alexandrum brevi temporis spatio

concilio Niceno supervisisse. Quinto post mense obiit juxta Athanasiū, Apol. ii, pag. 565, ed. W. Lowth.

cujsdam stuprum ac fœdæ libidinis crimen ei ob-
jeccissent. Imperator vero eum exilio multavit, et
in Occidentis partes relegavit. Cæterum in hoc ille-
gitimo consilio episcopos numero ducentos et quin-
quaginta sedisse scribit, et malorum omnium offi-
cinani illis suisse Nicomediam.

8. *Agapeti miracula.* — De Agapeto, ejusdem cum
ipso haereses sectatore, qui ex milite primum qui-
dem presbyter sectæ sua, postea vero episcopus
Synadensis factus est, multa prodigiosa narrat;
mortuos ab illo suscitatos esse dicens, multasque
agritudines expulsas et sanatas. Alia quoque mira-
cula ab eodem patrata esse dicit, et multos genti-
lium ad Christianam religionem ejus opera con-
versos.

9. *Cpolis condita.* — Ait Constantinum octavo
et vicesimo imperii sui anno ex Byzantio Constan-
tinopolim condidisse. Et cum ambitum urbis illius
delinearet, pedibus incidentem circumiisse, hastam
manu gestantem. (21) Cumque iis qui ipsum se-
quebantur, magis quam oportebat spatium metiri
videretur, quemdam ex illis ad eum accessisse di-
cit, ita percontantem: Quousque, Domine? Ei vero
imperatorem his verbis respondisse: Donec sistat
is qui me præcedit. Quo responso aperte declara-
vit, cœlestem quamdam virtutem ipsum manu du-
cere, docentem ea quæ facienda essent. Addit Philo-
storgius, Constantinum, postea quam urbem ædi-
ficasset, eam appellasse aliam Romam, quod Latine
illustrem significat; senatum præterea ibi consti-
tuisse, et copiosum annona modum civibus distri-
buisse, et reliquum omnem civitatis ornatum ma-
gnifice adjecisse, ita ut honore et gloria cum seniore
Roma contuleret.

10. *Eusebius ep. CP.* — Mortuo autem hujus ci-
vitis episcopo Alexandro, ait Eusebium episcopum
Nicomediæ ad episcopalem sedem urbis recens
conditæ translatum fuisse.

(19) *Φυγὴ αὐτῷ βασιλεὺς ἀπίμησατο.* Post
vocem ἐπιγραψαμένους apponenda est finalis dis-
tingatio, deinde scribendum est φυγὴ δὲ αὐτῷ, etc.
In ms. codice Samuels Bocharti pro ἐπιγραψαμέ-
νου scriptum inventi ἐπιγραψάμενος.

(20) *Οὐτὶ περὶ Ἀγαπητοῦ.* De hoc Agapeto plura
habet Suidas in voce Ἀγαπητός ex Philostorgio.
Quanquam apud Suidam Eusebius Pamphili ponitur
pro Philostorgio. Atqui Eusebius Pamphili in *Ec-
clesiastica historia* nusquam mentionem fecit Aga-
peti. Proinde memoriae vitio lapsus Suidas.
Eusebium posuit pro Philostorgio. Nam ea quæ de Aga-
peto referuntur a Suida, prorsus convenienter cum
iis quæ ex eodem Philostorgio refert Photius.

(21) *Socr. lib. 1, cap. 16.*

(22) *Τῆς πολιτείας πολυτελῶς κόσμος.* Hujus
loci sensum non est asssecutus interpres, ut ex ver-
sione ejus appareret. Sic enim vertit: *Omnemque
alium absolutissimæ dispositionis ornatum in ea cou-*

A to (19), εἰς τὴν Ἐσπέραν μεθόριον ποιησάμενος.
Πεντήκοντα δὲ καὶ διακοσίους φησὶν εἶναι τὸ πλή-
ρωμα τοῦ παραγόμου τούτου συνεδρίου, καὶ τὴν
Νικομηδεῖαν αὐτοῖς τῶν παρανομηθέντων ποιησά-
σθαι ἔργαστηριον.

B ή'. *Οὐτὶ περὶ Ἀγαπητοῦ (20)* τοῦ συναρρεστών,
δες καὶ ἔκ καταλόγου στρατιωτικοῦ, πρεσβύτερος τε
κατέστη παρὰ τῶν διοφρόνων, καὶ Συνάδων ἐπίτκο-
πος ὑστερον· περὶ γοῦν τούτου πολλὰ τερατολογῶν,
νεκρούς τε αὐτὸν ἀναστῆναι λέγει, καὶ πολλῶν ἀλλων
παθῶν φυγαδευτὴν γενέσθαι καὶ ἐλατῆρα· οὐ μὴν
ἀλλὰ καὶ παραδέξων ἀλλων ἔργων δημιουργῶν, καὶ
πολλοὺς ἔξ Ελλήνων εἰς τὸν Χριστιανούμενον μετα-
τάξασθαι παρασκευάσαι.

C θ'. *Οὐτὶ Κωνσταντῖνον φησὶν δοκτῷ καὶ εἰκόστῳ (a)* ἔτει
τῆς βασιλείας αὐτοῦ, τὸ Βυζάντιον εἰς Κωνσταντίνου
πόλιν μετασκευάσαι, καὶ τὸν περιβόλον δριζόμενον,
βάθην τε περιέναι, τὸ δόρυ τῇ χειρὶ φέροντα. Ἐπει
δὲ τοῖς ἐπομένοις ἔδοκει μεῖζον ἢ προσῆκε τὸ μέ-
τρον ἔχετενεν, προσελθεν τε αὐτῷ τινα καὶ δια-
πυνθάγεσθαι· "Εῶς ποῦ, δέσποτα; τὸν δὲ ἀποκρινά-
μενον διαρρήγην φάναι· "Εῶς ἂν δὲ ἐμπροσθέν μου
στῇ, ἐπιδηλὸν ποιοῦντα, ως δύναμις αὐτοῦ τις οὐρα-
νία προηγεῖτο, τοῦ πραττομένου διδάσκαλος. Ἄρου-
σάμενον δὲ τὴν πόλιν ἀλλα Ρώμην ὄνομάσαι, δ
ηλοῖ τῇ Ρώμαδῖ γλώττῃ τὴν ἔνδοξον· καὶ βουλήν
τε σύγκλητον τάξασθαι, καὶ σιτηρεσίου διαπάνην αὐτ-
αρκεστάτην διανείμαι τοῖς οἰκήτορσι, καὶ τὸν ἀλλον
ἐν αὐτῇ τῆς πολιτείας πολυτελῶς κόσμον (22) κατα-
στήσασθαι, ως ἀρκεῖν εἰς ἀντίπαλον κλέος τῇ προ-
τέρᾳ Ρώμῃ.

D ι'. *Τελευτήσαντος δὲ (23) τοῦ ταύτης τῆς πόλεως
ἀρχιερέως Ἀλεξάνδρου, τὸν Νικομηδεῖας φησὶν Εὐ-
σένιον, εἰς τὸν τῆς νεοκτίστου πόλεως ἀρχιερατικὸν
μεταστῆσαι: θρόνον.*

VALESII ANNOTATIONES.

(19) *Φυγὴ αὐτῷ βασιλεὺς ἀπίμησατο.* Post
vocem ἐπιγραψαμένους apponenda est finalis dis-
tingatio, deinde scribendum est φυγὴ δὲ αὐτῷ, etc.
In ms. codice Samuels Bocharti pro ἐπιγραψαμέ-
νou scriptum inventi ἐπιγραψάμενος.

stituisse. Non hoc dicit Philostorgius, sed ait Con-
stantinum civitatis Constantiopolitanæ honorem
mirum in modum auxisse, adeo ut par esset honori
civitatis Romanae: privilegia scilicet concessit civi-
bus Constantiopolitanis aequalia privilegiis quibus
fruebantur cives Romani. Tale fuit jus Italicum,

quod Constantiopolitanis postea concessum est
lege Valentis Augusti, ut legitur in codice Theodo-
siano.

(23) *Τελευτήσαντος δέ Alexandri Constantino-
politanii episcopi obitum recte Philostorgius refert
principatu Constantini Maximi. Sed quod Eusebius
Nicomediensem in ejus locum subrogatum esse
scribit, in eo fallitur, licet Theodoritus in libro
primo *Ecclesiastica historia* idem quoque scribat.
Qua de re vide quæ notavi in libro secundo *Obser-
vationum ecclesiasticarum* ad Socratem atque So-
zomenum, capite primo.*

VARIORUM.

(a) *Οὐτερῷ καὶ εἰκόστῳ.* Annus vicesimus octavus
Constantini, anno Chr. 334, mense Julio absolutus

est, ideoque et Constantinopolis perfecta. Anz. Fugt
ad ann. 324, n. 19.

ια'. Ότις τὸ δυσσεβὲς οὗτος τοῦ φεύδους δργάνων, Ἀλεξανδρὸν τοῦ Ἀλεξανδρείας τελευτήσαντος, καὶ ψῆφων ἀλλων ἐπὶ ἀλλοὺς φερομένων, καὶ χρόνος τεῦς ἐπὶ τοῦτο παρατεινομένου (24), τὸν θεῖον Ἀθανάσιον φησι περὶ δεῖλην ὄψιαν εἰς τὴν Διονυσίου καλουμένην ἐκκλησίαν ἐσπεῦθεσαντα (25), καὶ δύο τινὰς τῶν Αἴγυπτιών ἐπισκόπων εὐρόντα, τὰς πύλας τε κατὰ δχυρώτατον μετὰ τῶν συστασιωτῶν ἐπικλεισάμενον, οὗτα τὴν χειροτονίαν ὑπελθεῖν (α), τῶν χειροτονούντων πολλὰ μὲν ἀνανευδόντων. Τῆς δὲ προσαγρούμηνης αὐτοῖς βίας, μείζονος τῆς βουλῆς καὶ τῆς δυνάμεως γεγενημένης, τὸ δοκοῦν Ἀθανασίῳ ἐπιτελεσθῆναι. Καὶ ὡς δὲ παρὼν τῶν ἐπισκόπων ἀλλος; ἔμειλος, διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν τῷ ἀναθῆματι τοῦτον παρεπέμψαντο. Τὸν δὲ Ἀθανάσιον κρατυνάμενον τὰ καθ' ἐαυτὸν, ὡς ἀπὸ τοῦ κοινοῦ τῆς πόλεως πρᾶδες βασιλέα γράψαι τὴν εἰς τὴν ἀρχιερεωτάνην ἀνάρρηστην αὐτοῦ. Τὸν δὲ, νομίσαντα κοινῆς βουλῆς εἶναι τὸ γράμμα, ἐπιψήφισας τὴν κατοχήν τοῦ θρόνου. Υπερον δὲ μαθόντα τὰ πεπραγμένα, εἰς Τύρον τῆς Φοινίκης αὐτὸν ἐξαποστεῖλαι, τῷ ἐκείσες συνεδρίᾳ λόγον ὃν ἔδρασε δώσοντα. Καὶ μόλις μὲν οὖν εἰξεις τοῖς βασιλείοις ἀπειλαῖς τὸν Ἀθανάσιον. Εἰξειται δὲ οὖν καὶ καραγενόμενον εἰς Τύρον, τοὺς μὲν δίκην οὐχ εἰς ῥχεσθαι (26). γύναιον δὲ τι μισθωσάμενον ἐτατιρικὸν, ἥδη τῷ τῆς γαστρὸς δγκυρ τῇ ἀκολασίᾳ στηλίτευον, ἐπαφένται διαμηχανδσθαι τῷ Λύσεδιῳ, δε τοῦ ἐκείσες συνεδρίου κορυφαῖσις ἐνομίζετο. τῷ διὰ τὴν συκοφαντίαν, ὡς εἰκός, ἐμπεσόντι θορύβῳ καὶ ταράχῃ, τὴν τε δίκην ὅποκλεψαι καὶ τὴν χρίσιν ἐκφυγεῖν διανοούμενος (27). φωραθῆναι δὲ τὴν συσκευὴν ὁ τοῦ φεύδους φίλος ἀναγράφει, δι' οὓς μεθῶδου φασίν οἱ εὔσεβεις τὸ κατὰ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου μισθωθὲν παρὰ τῶν δυσσεβῶν πορνίδιον διελεγθῆναι. Τὸν μὲν γάρ Εὐσέβιον διαπυνθάνεσθαι τῆς ἐταιρίδος, εἰ γινώσκει αὐτῆς τὸν φθορέα· τῆς δὲ καὶ μάλια διατεινομένης, προσαναπτυθέσθαι, εἰ δρά γε τῷτον δὲ παρὼν χρόνος ἔχει (28). τὴν δὲ φάναι, Εὔφρημει, ὡς δέσποτα· οὐ γάρ ἔγωγ' ἀν ματονίμην, ἀνδρῶν τοιούτων αἰσχρᾶς ἥδονῆς δουλειαν. Πόστε καταγνῶναι εἰτ' ἐντεῦθεν ἀρξαμένης παραγυμνούσθαι τῆς ἀληθείας, τὴν δλητην συσκευὴν ἀνακαλυφθῆναι. Καὶ τὸν μὲν Εὐσέβιον χρείτων συκοφαντίας πάτησης δρθῆναι· τὸν δὲ Ἀθανάσιον, ἀντὶ τοῦ φυγεῖν

VALESU ANNOTATIONES.

(24) Χρόνον τινός ἐτι τοῦτο παρατεινομένου. Malum scribere ἐπὶ τούτῳ.

(25) Ἐκκηδῆσατα. Rectius in ms. codice Samuelis Bocharti scriptum est, ἐσπεῦθεσαντα. Et paulo post ubi antea legebatur, τῶν μὲν χειροτονηθέντων, τι εἰδενδιμονούντων.

(26) Τοὺς μὲν δικηρούσι εἰσέρχεθαι. Non dubito quin scribendum sit, εἰς μὲν δίκην οὐκ εἰσέρχεσθαι, vel potius αὐτὸν μὲν δίκην οὐκ εἰσέρχεσθαι.

(27) Ἐκπυτεῖν διανοούμενος. Leges grammaticæ postulant ut scribamus διανοούμενον. Interpretetur in hujus loci versione lapsum esse mirum non est,

A 11. Athanasius ep. Alex. — Ait impius hic men-
daciōrum artifex, post mortem Alexandri episcopi
Alexandriæ, cum variantibus episcoporum suffra-
giis, plures designarentur episcopi, et aliquantum
temporis in hac altercatione tereretur, divinum
Athanasium sub vesperam in ecclesiam quæ Diony-
sii dicitur, advolasse : cumque ibi duos quosdam
episcopos Ægypti reperisset, januas una cum suæ
factionis hominibus firmissime occlusisse, atque
ita ordinatum esse, multum licet reclamantibus
ordinatoribus. Sed cum vis illis inferretur ejus-
modi, quæ voluntatem ipsorum potentiamque su-
perabat, consecutum esse id quod volebat Athanasius.
Addit Philostorgius reliquam episcoporum qui tum
aderant multitudinem, Athanasium hujus rei causa
B anathemati subjecisse. Hunc vero, cum res suas
prius confirmasset, totius civitatis nomine litteras
ad imperatorem de ordinatione sua scripsisse. Qui
cum eas litteras ab Alexandrinorum curia scriptas
esse existimaret, electionem illam suo suffragio
comprobavit. Postea vero de iis quæ acta fuerant
certior factus, Athanasium misit Tyrum, quæ urbs
est Phœnices, ut synodo quæ ibi collecta erat, ratio-
nen gestorum redderet. Et Athanasium quidem
imperatoris minis cessisse scribit Philostorgius.
Tandem vero cum venisset Tyrum, ipsum quidem
sistere se in judicio noluisse ; sed meretricem quam-
dam, quæ ipso ventris tumore intemperantiam suam
prodebat, mercede conduxisse, et adversus Euse-
biūm, qui synodi illius princeps atque antesignanus
habebatur, per fraudem submisse; tumultu illo
ac motu qui ex hujusmodi calumnia, ut verisimile
est, excitandus erat, elusurum se judicium, et dam-
nationem subterfugiturum esse, arbitrantem. Sed
fraudem detectam esse scribit philopseudes noster
eodem plane modo, quo orthodoxi scortum illud
quod adversus magnum Athanasium ab hereticis
conductum fuerat, convictum esse scribunt. Euse-
biūm enim ait quæsivisse ex meretrice, utrum
stupratorem suum nosset. Quæ cum affirmasset
illum sibi probe notum esse, rursus Euse-
biūm quæsivisse, num ille in præsenti episco-
porum consensu versaretur. Eam vero respon-
disse : Bona verba, domine ; neque enim ego tan-

D quippe qui Græcas linguas prorsus fuerit ignarus.

(28) Ὁ παρὼν χρόνος έχει. Assentior doctissimo viro Lucæ Holstenio, qui ad latus sui codicis emen-
davit χρόνος, quam emendationem confirmingat se-
quentia. Ad hanc enim interrogationem Eusebii
mulier illa sic respondet : Εὔφρημει, ὡς δέσποτα οὐ
γάρ ἔγωγε ἀν ματονίμην, ὥστε ἀνδρῶν τοιούτων αἰ-
σχρᾶς ἥδονῆς δουλειαν : id est, *Bona verba,
domine. Non enim tantopere insanio, ut cuiquam ex
consensu tantorum virorum crimen fædæ libidinis ob-
jicere ausim.*

VARIORUM.

tamen falsitas abunde demonstratur ex epistola
synodi Alexandrinæ apud Athanas. *Apol. 3, pag. 165.*
W. Lowth.

(a) Οὐτω τὴν χειροτονίαν ψεύσθε. Haec quidem
calumnia de Athanasio clausum ordinato, Philo-
storgio cum reliquis Ariani communis est : ejus

topere insanio, ut tales viros fœdæ libidinis insimus A θη δίκην, διπλῆς ἁνοχὸν ἀπελεγχθῆναι, προσλαβού-
της τῆς οὐκ εὐαγῆς χειροτονίας τὴν ἐναγεστάτην
συκοφαντίαν. Διδ καὶ τὴν καθαιρετικὴν ψῆφον ὅμο-
φωνον κατ' αὐτοῦ ἔκενεγθῆναι, ἐκεῖνον μέντος γε
προσαναγκυντεῖν· καὶ λέγειν, ἀπεγθείσ τὴν καθαι-
ρεσιν τοὺς συνεδρεύσαντας διαπράξασθαι, ὥστερ καὶ
τὰς συκοφαντίας, διότι μὴ παρ' αὐτῶν ἀνάσχοιτο τὴν
ἀρχερατικὴν χειροθεσίαν ὑποστῆναι. Διδ καὶ τὸν
βασιλέα ἐπιτρέψαι πάλιν ἐτέρῳ συνόδῳ τὸν κατὰ τὸν
'Αθανάσιον ἐτασθῆναι. Τοὺς δὲ καὶ ἐτερα τῶν ἐγκλη-
μάτων ἐπισυναθροῖσαι· Καλλίνικὸν τε τῷρ τὸν ὄμο-
λογητὴν, ἐπίσκοπον τοῦ Πηλουσίου, πέδαις σιδηρᾶς
ἐνδυσάμενον (29), εἰρκτῇ καταθέσθαι, καὶ μὴ δια-
λιπεῖν προπηλακίζωντα, ἔως ἂν αὐτὸν τοῦ ζῆν ἀπ-
ελάστοι, προσετίθεσαν ταῖς κατηγορίαις. Καὶ δὴ καὶ
B η Ἀρσενίου χειρ τηνικαῦτα προεκομίσθη, καὶ ὁ Μα-
ρεώτης, καὶ ὁ Ἰσχύρας, καὶ τὸ μυστικὸν ποτήριον,
καὶ τὰ παραπλήσια τούτοις, ἐφ' οἷς αὐτὸν καὶ ἐκ-
κηρύξαι τὸ συνέδριον, καὶ ἀντ' αὐτοῦ προχειρίσασθαι
τὸν ἐκ Καππαδοκίας Γρηγόριον (a). Ταῦτα μὲν οὖν
δι φιλοφευδῆς Κακοστόργιας περὶ τοῦ ἀγίου τερα-
τεύεται Ἀθανασίου.

12. Helenopolis. — Ait Helenam imperatoris matrem, ad sauces sinus Nicomediae, urbem ædificasse quam Helenopolim cognominavit. Porro Helenam eo loco delectatam esse ob id unum, quod cadaver Luciani martyris post coronam martyrii eo deportatum fuisset a delphino.

13. Lucianus Martyr. — Ait Lucianum martyrem, cum jam moriturus esset, et tyrannica vis nec Ecclesiæ, nec altaris copiam faceret, cumque vincula et plagæ ne quidem ut se commoveret, ei permetterent, supinum jacentem, supra proprium pectus tremendum sacrilicium peregisse, et tum ipsum participasse, tum aliis ut de immaculato sacrilicio participarent, copiam fecisse. Peractum autem est hoc sacrilicium in carcere, cum sacer Christianorum chorus qui illum utpote morientem undique cingebat, Ecclesiæ speciem referret ac simul monumentum præstaret, nè ab impiis spectari possent ca quaerebantur.

14. Luciani discipuli. — Hujus martyris Luciani

C ιδ. "Οτι, φησὶν, ή τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου μῆτηρ Ἐλένη, ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ τῆς Νικομηδεῖας κόλπου πόλιν ἐδείματο, Ἐλενόπολιν (b) αὐτὴν ἐπονομάσασα· ἀσπάσασθαι δὲ τὸ χωρίον κατ' θόλο μὲν οὐδὲν, διτ' οὐδὲ Λουκιανὸς δι μάρτυρος ἔκειται τύχοι μετὰ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον ὑπὸ δελφίνος ἐκκομισθεὶς.

D ιγ. "Οτι τὸν μάρτυρα Λουκιανὸν φησι μέλλοντα τελευτὴν, καὶ μήτε ναὸν μήτε θυσιαστήριον τῆς τυ-
ραννικῆς βίας παρεχούσης. ἀλλὰ μηδὲ ἀντικινεῖ-
σθαι (30) τῶν δεσμῶν καὶ πληγῶν συγχωρούντων, ἐν τῷ οἰκείῳ στέρων ἀνακείμενον τὴν φρικτὴν θυσίαν τελεσάμενον, οὕτω τε αὐτὸν μετασχέν, καὶ τοὺς δλ-
λους μεταλαβεῖν τοῦ ἀχράντου θύματος ἐπιτρέψαι.
Ἐτελέσθη δὲ ἡ ιερουργία ἐν τῇ εἰρκτῇ, τοῦ κυκλώ-
σαντος αὐτὸν ιεροῦ χοροῦ ὡς ἥδη ἀποδιούντα, ἐκ-
κλησίας σχῆμα καὶ ἀσφάλειαν τοῦ μὴ καθορδῆσθαι τὶς
δρώμενα παρὰ τῶν εὑσεβούντων (31) ἀναπληροῦντος.

VALESII ANNOTATIONES.

(20) Πέδαις σιδηρᾶς ἐρδυσάμενον. *Lego ἐνδη-
εύμενον.*

(30) Αλλὰ μηδὲ ἀττικιεῖσθαι. In ms. codice Samuelis Bocharti scriptum inveni, ἀλλὰ μηδὲ αὐ-
τῆς κτινεῖσθαι. Quæ licet corrupta sit lectio, viam tamen ad veram scripturam nobis ostendit. Scribo
igitur, ἀλλὰ μηδὲ αὐτῆς κτινεῖσθαι τῶν δεσμῶν καὶ

πληγῶν συγχωρούντων, etc.

(31) Παρὰ τῷρ εὐσεβούντων. Sic etiam legit Nice-
phorus, ut videre est in libro octavo capite 31. Ma-
gis tamen placet conjectura Lucæ Holstenii, qui ad
latus sui codicis annotavit legendum sibi videri
ἀειδεούντων.

VARIORUM.

(a) 'Αρτ' αὐτοῦ προχειρίσασθαι Γρηγόριον.
Postea, cap. 18, ait, Gregorium mortuum fuisse ante-
quam Athanasius de exilio, statim post mortem
Constantini, rediret. E contra inter omnes constat,
Gregorium istum a synodo demum Antiochena,

anno 341, ordinatum fuisse. *W. Lowth.*

(b) Ἐλενόπολις. Drepanum in Bithynia Heleno-
polim vocari jussit Constantinus Magnus anno cir-
citer imperii sui ξxi, in honorem Helenæ matris ibi
natae. Vid. Soz. lib. II, c. 2, not.

ἄλλους μαθητὰς ἀναγράφει, οἵς καὶ Εὐσέδιον τὸν Α₁ Νικομηδεῖας, καὶ Μάριν τὸν Χαλχιδόνος, καὶ τὸν Νίκαιας Θεογνιν συντάττει, καὶ Λεόντιον, τὸν ὑστερὸν γεγονότα τῆς Ἀγιοχείας ἐπίσκοπον, καὶ Ἀντώνιον τὸν Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας, καὶ Μηνόφαντον, καὶ Νεομήνιον, καὶ Εύδόξιον· οὓς μήτρα δὲ καὶ Ἀλέξανδρον καὶ Ἀστέριον τὸν Καππαδόκην· οὓς καὶ Ἐλληνίσται φησι ἐνδόντας τῇ τῶν τυράννων βίᾳ· θιτερὸν δὲ ἀνακαλέσασθαι τὴν ἡταν, συμβαλλόμενον αὐτοῖς πρὸς τὴν μετάνοιαν τοῦ διδασκάλου.

ἰε' "Οτι τῶν εἰρημένων Ἀντώνιον μὲν καὶ Λεόντιον, ἀπαράτωτον τὴν εὐσέδειαν (32) διασώσασθαι λέγει· Εὐσέδιον δὲ καὶ Μάριν καὶ Θεογνιν, συναπαχθῆναι μὲν τῇ κατὰ Νίκαιαν συνόδῳ, ἀνενεχθῆναι δὲ τῆς μεταβολῆς. Τὸν δὲ Μάριν ἔκειθεν ἀνενεχθέντα, εἰς ἑτέραν αὐτίς κατολισθῆσαι ἀποτίαν, καὶ δὴ καὶ τὸν Θεογνιν· δὲς τὸν Θεὸν καὶ πρὸ τοῦ γεννῆσαι τὸν Γίδην Πατέρα οἰεται, ἀτε δὴ τὴν δύναμιν ἔχοντα τοῦ γεννῆσαι. Ἀλλὰ δὴ καὶ τὸν Ἀστέριον παρατρέψαι τὸ φρόνημα, ἀπαράλακτον εἰκόνα (a) τῆς τοῦ Πατέρδες οὐσίας εἶναι τὸν Γίδην ἐν τοῖς αὐτοῦ λόγοις καὶ γράμμασι διαμαρτυρόμενον (33).

ἰε'. "Οτι τὸ τριακοστὸν δεύτερον ἔτος ἐπιβαίνοντος τῆς βασιλείας αὐτοῦ Κωνσταντίνου, ἐν Νικομηδεῖᾳ φαρμάκοις ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν τεθνάναι· (b) γράψει· ἄγγεις δὲ τοῦ τέλους γεγονότα καὶ αἰσθόμενον τῆς ἐπιβούλης, διαθήκας τε γράψαι, τιμωρίαν ἀπαιτούσας τοὺς ἀνελόντας, καὶ ταύτην εἰσπράξασθαι τὸν προκατελαθόντα τῶν παιδῶν κελεῦσαι, δέει τοῦ μὴ τι κάκελνους (34) ὑπ' αὐτῶν δημοιον ὑποστῆναι· δούναι τε τὰς διαθήκας Εὐσέδιω τῷ Νικομηδεῖᾳ. Τὸν δὲ ὑφορώμενον τοὺς τοῦ βασιλέως ἀδελφούς, μή ποτε ζητήσειαν αὐτάς, καὶ ἀναμαθεῖν τὰ γεγραμμένα βουληθεῖεν, ἐνθείναι τῇ χειρὶ τοῦ νεκροῦ τὸ βιβλίον, καὶ παραβύται τοῖς Ιματίοις. Ἐπιζητησάντων δ', ὡς ὑπενθέεις (35), λαβεῖν μὲν φάναι, ἀντιπαραδοῦναι δὲ πάλιν εἰς χεῖρας δομολογῆσαι. Εἴτα μετὰ ταῦτα ἀνέλόμενον, Κωνσταντίῳ τῷ αὐτοῦ παιδὶ ἔγχειρίσαι τὸ γράμμα προφθάσαντι τοὺς ἄλλους· τὸν δὲ μετ' οὐ

cum multis aliis discipulos recenset Philostorgius, tum præcipue Eusebium episcopum Nicomediæ, Marim Chalcedonis, Theognim Nicææ; Leontium præterea qui postmodum episcopus Antiochiae factus est, et Antonium Tarsi Ciliciæ; Menophantum item et Numenium atque Eudoxium; Alexandrum quoque et Asterium Cappadoceum: quos etiam ait tyrannorum cedentes violentiæ, diis gentilium sacrificasse; postea tamen lapsum suum emendasse, magistro ipsis ad pœnitentiam opitulante.

45. Ex supradictis autem, Antonium quidem ac Leontium integrum atque illibetam pietatem servasse dicit; Eusebium vero et Theognim ac Marim a Nicæa quidem synodo in transversum abreptos esse, postea vero ad pristinam sententiam rediisse. B Marim tamen qui ad sanam doctrinam reversus fuerat, in alium denuo errorem prolapsum esse. Pari modo etiam Theognim, qui Deum etiam antequam genuisset filium, Patrem fuisse existimavit, ut ipse qui gignendi vim haberet. Sed et Asterium Luviani doctrinam interpolasse scribit, quippe qui in scriptis et orationibus suis affirmet, Filium substantia Patris imaginem esse nulla in re differunt.

16. Constantini M. obitus et testamentum. — Ait Constantinus, cum tricesimum ac secundum annum imperii sui ingressus esset, veneno a fratribus suis necatum esse Nicomediæ. Cumque exitus vitæ jam instaret, compertis insidiis testamentum scripsisse, quo mandabat, ut in auctores cædis animadverteretur; jussisseque ut et liberis suis is qui primus advenisset, pœnas de illis sumeret, ne forte ipsi quoque simili fraude ab illis extinguerentur. Porro testamenti tabulas a Constantino traditas esse Eusebio Nicomediensi episcopo. Hunc vero mentuentem ne imperatoris fratres eas requirent, et quid in illis scriptum esset cognoscere cuperent, tabulas in mortui manu reposuisse, et in vestibus ejus occultasse. Cum igitur illi, sicut suspicatus fuerat Eusebius, testamenti tabulas requisiissent, Eusebium respondisse: se quidem eas accepisse,

VALESI ANNOTATIONES.

(32) Ἀπαράτωτον τὴν δοξειαν. Procul dubio scilicet bendum est εὐσέδειαν, ut legitur in ms. codice Bocharti.

(33) Διαμαρτυρούμενης. Quis non videt scriendum hic esse διαμαρτυρόμενον? Certe in ms. codice Bocharti legitur διαμαρτυρόμενος.

(34) Κελεῦσαι δὲ εἰ τον μή τι κάκελνους. Hujus loci emendatio debetur codici Bochartiano, in quo ita scribitur: Καὶ ταύτην εἰσπράξασθαι τὸν προκαταλαθόντα τῶν παιδῶν κελεῦσαι, δέει μή τι κάκελνους

D ὑπ' αὐτῶν δημοιον ὑποστῆναι. Sic etiam Lucas Hes-tenius ad latus sui codicis emendarat, retento tamē articulo τοῦ. Verum si articulus iste retineatur, expungendum erit adverbium μή, et locus ita legendum: δέει τοῦ κάκελνους τι ὑπ' αὐτῶν δημοιον ὑποστῆναι.

(35) Οἱ ἔκστροι. Dudum conjecteram scriendum esse, ὡς ὑπενόει. Conjecturam meam postea confirmavit codex Bocharti, in quo ita diserte scriptum inveni.

VARIORUM.

(a) Ἀπαράλακτον εἰκόνα. Hæc Asterius ex Luciani symbolo totidem verbis mutuatus est, ut ex collatione apparet, inquit cl. G. Bullius *Defens. fid. Nic. sect. 2, cap. 13, n. 6*; quem de Luciano ejusque Symbolo vid. apud Soz. lib. iii, cap. 5, not. a. Baronius etiam Lucianum bæresi liberare conatur, notis in *Martyrologium*, et Annalibus ad ann. 511 et 518.

(b) Φαρμάκοις ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν τεθρύβαι. Idem quod Philostorgius, produnt Zonaras et Cedrenus. Zonaras verba sunt: Φάρμακάν τι πιεῖ δηλητήριον λέγεται παρὰ τῶν ἀτεροβαλῶν αὐτῷ κερασθεῖν ἀδελφῶν toxicum a fratribus patre dunitaxat eodem natiss temperatum haussisse fertur. At nihil tale ab aliis historicis, sive ethnicis sive Christianis, memoratum reperimus.

sed statim eas in manus Constantini ipsius reddi- A πολὺ κατὰ τὰ προστάγματα τοῦ πατρὸς διαπέραι-
disse. Postea vero eumdem Eusebium, cum testa- σθαι.
menti tabulas rursus abstulisset, eas tradidisse Constantio Constantini filio, qui fratrum suorum
adventum præverterat. Hunc vero non multo post, ea quæ Pater testamento mandaverat, exsecutum
esse.

17. Constantini imago. — Hic etiam impius Dei hostis Christianos accusat, quod imaginem Constantini in porphyreatica columna stantem sacrificiis placarent, et lucernis accensis ac sufflibus hono-
rarent, vota etiam facerent ut Deo, et supplicatio-
nes ad depellendas calamitates peragerent.

18. Athanasii redditus. — Post mortem Constantini Magni, cum omnes ubique qui exsulabant, redeundi licentiam nacti essent, Athanasium quoque ex Gallis Alexandriam reversum esse scribit. B Cumque Gregorium mortuum esse didicisset, ex nave egressum, protinus ita ut erat, in Ecclesiam venisse ac sedem recepisse, nulla ratione habita eorum qui ipsum deposuerant.

EX LIBRO TERTIO.

1. Constantini junioris cædes. — Ait Philostorgius, Constantinum, qui filiorum Constantini erat maximus natu, Constanti fratri insidias struxisse, et cum ducibus ejus conferto prælio imperfectum esse, et portionem imperii illius, Constantis imperio adjunctam fuisse.

2. Constantius ecclesiam condit, et reliquias in-

ιζ. Οὗτος ὁ θεομάχος, καὶ τὴν Κωνσταντίνου εἰ-
κόνα τὴν ἐπὶ τοῦ πορφυροῦ κίονος ισταμένην, θυ-
σίαις τε ἵλασκεσθαι (36), καὶ λυχνοκαταις καὶ θυ-
μάμαστι τεμῆν, καὶ εὐχὰς προσάγειν ὡς Θεῷ, καὶ
ἀποτροπαῖς ἱετηρίας τῶν δεινῶν ἐπιτελεῖν τοὺς
Χριστιανοὺς κατηγορεῖ.

ιη'. Ότι τελευτήσαντος τοῦ μεγάλου Κωνσταντί-
νου φησι, καὶ τῶν πανταχόθεν μεθορίαις ταλαιπω-
ρουμένων ἀνακλήσεως εἰληφότων, καὶ Ἀδα-
νάσιον φησι ἐκ τῶν Γαλλιῶν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν
παραγενότα, ἐπειΓρηγόριον ἐμεμαθήκει τετελευτή-
κότα, ὡς εἶχεν εὐθὺς ἀπὸ τῆς νεώς εἰς τὴν ἐκκλη-
σίαν χωρῆσαι, καὶ τὸν θρόνον ἀναλαβεῖν, μηδένα
λόγον τῶν ἀποκηρυξάντων αὐτὸν πεποιηκότα.

ΕΚ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. Ότι Κώνσταντινός φησιν (a), δις ἢ πρεσβύτερος
τῶν Κωνσταντίνου παιδῶν, ἐπιβούλευσαι τῷ ἀδελφῷ
Κωνσταντίνῳ, καὶ μάχῃ τοῖς στρατηγοῖς αὐτοῦ συρ-
βαγέντα διαφθαρῆναι τε καὶ τὴν μοῖραν τῆς ὅπ' αὐ-
τῶν ἀρχῆς εἰς τὴν Κώνσταντος ἀνακοινωθῆναι.

β'. Ότι Κωνστάντιον δι' ἐπαίνων ἔγει, καὶ τὴν

VALESI ANNOTATIONES.

(36) Θυσίαις τε ἵλασκεσθαι. Non immerito Pho- C manu gestantibus : utque currus quo statua rehabeatur circum iret superiorē campū, et ad Scamma procederet ex adverso imperialis soli : utque imperator qui temporibus illis regnaret, e solo assurgens adoraret statuam ejusdem imperatoria Constantini, et fortunæ urbis Constantinopolitanæ. In Graeco textu emendavi, καμπτηγίων pro γρυπαγίων. Præ-
terea correxi ἐπεγείρεσθαι τὸν κατὰ καιρὸν βασιλέα. Quam emendationem confirmat Hesychius in libro De originibus urbis Constantinopolitanæ sub finem. Verum dubitare quis non immerito possit, utrum hanc Constantini statuam intelligat Philostorgius hoc loco, an alteram potius ex ære radiatam, quam idem Constantinus in foro urbis Constantinopolitanæ sibi erexerat supra columnam porphyreaticam, de qua loquitur auctor Chronicus Alexandrinus, Januarius et Justus coss. Hanc igitur statuam, quam posteriore loco nominavī, potius intelligi puto a Philostorgio, duas ob causas : primum, quia Philostorgius eam statuam porphyreicæ columnæ impositam fuisse dicit : quod quidem verum est de posteriore statua Constantini, non autem de priore ; secundo, quia Philostorgius ad illam Constantini statuam crebros ac pene quotidianos populi conuentus fuisse scribit : quod quidem statuæ illi, quæ erat in foro Constantini supra columnam porphyreaticam, melius convenit. Statua autem illa, ἀπὸ ξάνθου, quæ fortunam urbis dextra manu gestabat, semel tantum quotannis ab imperatore et populo adorabatur in Circo, ut testatur Hesychius De originibus Constantinopolitanis, et auctor Chronicus Alexandrinus.

VARIORUM

(a) Κώνσταντινός φησιν. Ait hic Philostorgius Constantiem fratri Constantino insidias struxisse ; etum contra prodant alii Constantinum de Africa nominatum fratri Constanti controversiam move-

tem adversus eum bellum movisse. Et hunc sensum secutus est Valesius in sua interpretatione. Vid. Socr. lib. II, cap. 5; Soz. lib. III, cap. 2.

ἐκαλησίαν φησιν αὐτὸν δομήσασθαι τὴν ἐν Κωνσταντίνου πόλει, καὶ οὖσαν καὶ καλουμένην μεγάλην. Καὶ δὴ καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀπόστολον ἐκ τῆς Ἀχαΐας μετακομίσαι ἐπὶ τὸν ναὸν δὸν οὗτος ἑξιψκοδομήσατο, τὸ κοινὸν τῶν Ἀποστόλων (α) ἐπιφερόμενον δυνομα, οὐ πλησίον καὶ τὸν πατρῷον τάφον ιδρύσασθαι· ναὶ δὴ καὶ Λουκᾶν τὸν εὐαγγελιστὴν ἐκ τῆς αὐτῆς Ἀχαΐας εἰς τὸ αὐτὸν μετενεγκεῖν τέμενος· ἀλλὰ καὶ Τιμόθεον τὸν ἀπόστολον ὡσεύτως ἐξ Ἐφέσου τῆς Ἰωνίας εἰς τὸν αὐτὸν ἀνακομίσαι περιώνυμον καὶ σεβάσμιον οἶκον.

γ. "Οτι φησὶ ως δὲ Κωνστάντιος γνοὺς Ἀθανάσιον τὸν Ἀλεξανδρείας θρόνον ἀναλαβεῖν, ἔκεινον μὲν ἐλαύνει τῆς Ἀλεξανδρείας, ἀντιχειροτονηθῆναις δὲ γνώμην ἀποφανεῖ· Γεώργιον τὸν ἐκ Καππαδοκίας. Οὐ δὲ Ἀθανάσιος δεῖταις καὶ τὰς ἀπειλὰς καὶ τὸν ἐξ ἐπιβουλῆς θάνατον, πρὸς τὸν ἐσπέριον ἀφικνεῖται τάλιν βασιλέα.

δ. "Οτι Κωνστάντιον φησι διαπρεσβεύσασθαι πρὸς τοὺς πάλαι μὲν Σαβαίους (δ), νῦν δὲ Ὀμηρίτας καλουμένους. Ἔστι δὲ τὸ ἔθνος τῶν ἐκ Χεττούρας τῷ Ἀβραάμ γενομένων. Τὴν δὲ χώραν μεγάλην τε Ἀραβίαν καλείσθαι· καὶ εὐδαίμονα πρὸς τῶν Ἐλλήνων· καθήκειν δὲ ἐπὶ τὸν ἑξώτατον ὠκεανὸν· ἡς μητρόπολις ἡ Σάδα· ἐξ ἡς καὶ ἡ βασιλὶς καὶ τὸν Σολομῶντα παραγεγόνει (37). Ἐμπερίτομον δὲ τὸ ἔθνος (38), κατὰ τὴν ὅγδοην περιτεμνόμενον ἡμέραν· καὶ θύουσιν ἥλιῳ καὶ σελήνῃ καὶ δαιμονιν ἐπικυρίοις. Οὐκ ὅλιγον δὲ κλήθος καὶ Ἰουδαίων αὐτοῖς ἀναπέφυρται. Πρὸς τούτους οὖν διαπρεσβεύεται (39) Κωνστάντιος, ἐπὶ τὴν εὐσέβειαν σκοπὸν ποιούμενος αὐτοῖς μεταθέσθαι· δώροις τε αὐνὴ μεγαλοπρεπέστεροι, καὶ πλῆθει (40), τὸν καθηγούμενον τοῦ ἔθνους ολκείωτας διενοεῖτο· κάκείθεν αὐτὶ καὶ τὰ (41) τῆς εὐσέβειας σπέρματα χώραν εὑρεῖν ἐναποθέσθαι. Ἄξιος δὲ καὶ παρασχεῖν ἐκκλησίας τοῖς ἔκειστοις τῶν Ῥωμαίων ἀφικνουμένοις ἀνοικοδομήσασθαι, καὶ εἰ τι ἀλλο τῶν αὐτοχθόνων ἐπὶ τὴν εὐσέβειαν ἀποκλίνειν. Εδίδου δὲ καὶ φέρειν φιλοτίμως τοὺς πρίστεις καὶ

A fert. — Multis laudibus Constantium effert Philostorgius, aitque eum Constantinopoli ecclesiam ædificasse, quæ revera et est et dicitur magna. Reliquias etiam Andreæ apostoli ex Achæia eum trans tulisse scribit in ecclesiam quam ipse absolverat, quæ Apostolorum vocatur. Et juxta eam ecclesiam patris sui tumulum collocasse; Lucam præterea evan gelistam ex eadem Achæia ab eo translatum esse in supradictam ecclesiam; Timotheum denique apostolum ab urbe Ionie Epheso in celebrem illam ac venerabilem basilicam jussu ejusdem Constantii deportatum suis.

B 3. Athanasius fugit. — Ait Philostorgius Constantium, cum Athanasium Alexandrinam sedem postliminio recuperasse didicisset, eum quidem expulisse Alexandria, mandasse vero ut Georgius Cappadocia ejus loco ordinaretur. Athanasium itaque, cum imperatoris minas et inimicorum insidias reformidaret, ad imperatorem qui tum in Occidentis partibus regnabat, denuo se contulisse.

C 4. Ad Homeritas legatio. Theophilus Indus. — Ait Philostorgius, Constantium legatos misisse ad eos qui olim quidem Sabæi, nunc autem Homeritæ vocantur. Est hæc gens eorum qui ex Chettura nati sunt Abrahæ. Regionem autem quam incolunt, Arabiam magnam et felicem a Græcis appellari scribit, et ad extimum Oceanum pertingere; ejusque metropolim esse Saham, ex qua urbe olim regina ad Salomonem visendum profecta est. Est autem ea gens ex circumcisione, et octavo die circumciditur; sacrificant etiam soli et luna et diis indigenis. Ju dæorum quoque non exigua multitudo iis permista est. Ad hos igitur legationem misit Constantius, eo consilio ut ad veram pietatem illos traduceret; proinde magnificis muneribus et blanda verborum persuasione regem illius gentis sibi conciliare statuit, atque ex eo statim opportunitatem nactus, religionis semina ibi spargere. Postulavit etiam, ut Romanis illuc navigantibus, et regionis incolis qui ad Christi fidem converti vellent, ecclesiæ ædificare liceret. Dedit etiam legis magnam vim pecunia, quam

VALENTII ANNOTATIONES.

(37) Καὶ τὸν Σολομῶντα παραγεγόνει. Nicephorus in libro octavo capite 35, hunc Philostorgii locum describens, ita legit: Ἐξ ἡς Σολομῶντι παραγενέναι λόγος; ἔχει τὴν τοῦ Νότου βασιλίσσαν. Ego Philium scripsisse puto πρὸς τὸν Σολομῶντα.

(38) Ἐκκερπτομον δὲ τὸ ἔθνος. Scribendum est procul dubio ἐκκερπτομον, quemadmodum præferrunt scripti codices, Scoriacensis scilicet et Bochartianus. Quam scripturam confirmat etiam Nicephorus in libro viii, capite citato.

(39) Πρὸς τοὺς οὐν διαπρεσβεύεται. Scribe

(a) Τῶν Ἀπόστολων. SS. Apostolorum templem, omnium post Sophianum celebrissimum ac pulcherrimum, exstruxit Constantinus Magnus ut in eo imperatores Christiani post obitum humarentur. Theophanes pag. 21; Eusebius Vit. Const. lib. iv, cap. 38; Soz. lib. i, cap. 16. Vide multa de hoc templo apud Ducangium in Constantinopoli Christiana, lib. iv, cap. 5.

D meo periculo, πρὸς τούτους· sic enim postulant leges grammaticæ.

(40) Καὶ κλήθει. Scribendum mihi videtur καὶ πιθοῖ, quam scripturam in interpretatione mea expressi. Certe vulgata lectione ferri non potest.

(41) Κάκείθερ αὐτὶ καὶ τὰ. In ms. codice Bocharti scriptum inveni, κάκείθεν αὐτῆς per compendium. Quod cum non intelligeret Gothofredus, edidit αὐτὶ, quæ vox nihil est. Sed procul dubio legendum est αὐτοῖς, supple Ὀμηρίτας. Scribendum etiam videtur χώραν εὑράν.

VARIORUM.

(b) Πρὸς τοὺς πάλαι μὲν Σαβαίους. Peracta est hæc legatio anno 356, ut existimat Gothofredus in Comment. Leg. 2 cod. Theod. De Legatis data xviii Kal. Feb. Constantio Aug. VIII et Juliano Cæs. coss., in qua dicit imperator: Nullus ad gentem Axumitarum et Homeritarum ire præceptus, etc. Id est, legatione fungi jussus, ut explicat Gothofredus.

adificandis ecclesiis impenderent. Hujus porro legationis princeps erat Theophilus Indus. Qui olim quidem Constantino imperium administrante admodum juvenis, obsecratus a Divis missus fuerat ad Romanos: horum regio Divus insula est. Incolae vero ipsi quoque Indi cognominantur. Porro hunc Theophilum, cum diu inter Romanos vixisset, mores suos ad summam virtutis perfectionem forruasse, et veram de Deo opinionem amplexum esse scribit; sed et monasticam vitam eum elegisse, et ad gradum diaconi promotum esse testatur. Eusebio sacras ei manus imponente. Sed haec quidem prius. Postea vero cum legationem hanc obeundam suscepisset, a suæ communionis hominibus episcopali dignitate eum ornatum esse. Cæterum Constantius, cum legationem magnificam et valde gratiosam esse vellet, ducentos equos ex Cappadocia generosissimos navibus impositos, multaque alia dona, partim ad conciliandam admirationem, partim ad alliciendos animos misit. Theophilus igitur cuin ad Sabæos venisset, gentis principi persuadere conatus est, ut Christum coleret, et a gentilium errore recedaret. Et Iudeorum quidem solita fraus ac malitia in profundissimum silentium sese abdere coacta est, cum Theophilus admirandis operibus editis fidem Christi invictam esse semel atque iterum ostendisset. Legatio vero felicem exitum sortita est, cum princeps gentis illius sincero animo ad veram pietatem transiisset, et tres ecclesias in ea regione ædificasset, non tamen ex ea pecunia quam legali ab imperatore secum attulerant, verum ex iis sumptibus quos ipse alacri animo ex privata pecunia suppeditavit, admirandis Theophili operibus æqualem animi sui magnitudinem exhibere contendens. Ex illis autem ecclesiis unam quidem in metropoli totius

A τῆς οἰκουμενῆς τὸ ἀνάλωμα. Ταύτης δὲ τῆς πρεσβείας ἐν τοῖς πρώτοις ἦν καὶ Θεόφιλος ὁ Ἰνδός. "Ος πάλαι μὲν Κωνσταντίνου τοῦ πάλαι βασιλεύοντος, ἔτι τὴν ἡλικίαν νεώτερος, καθ' ὅμηρον παρὰ τῶν Διεγνῶν καλουμένων (42) εἰς Ῥωμαίους ἐστάλη· Διεδούς γ' ἐστιν αὐτοῖς ἡ νῆσος χώρα. Τῶν Ἰνδῶν δὲ καὶ οὗτοι φέρουσι τὸ ἐπώνυμον· τὸν μέντοι Θεόφιλον, οὐχ ὅλιγον Ῥωμαίους ἐνδιατρίψαντα χρόνον, τά τε ἄλιτρα εἰς τὸ ἀρχράταν πρὸς ἀρέτην ρυθμίσαι, καὶ τὴν ἑξῆν πρὸς εὐσέβειαν, καὶ τὸν μοναύλιον ἀνέλεσθαι βίον· καὶ δὴ καὶ εἰς βαθὺδὸν διακόνων παραγγελται. Εὔτεσθιον τὰς Ιερουργοὺς αὐτῷ χειράς ἐπιθεμένου (ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρότερον), τὴν δὲ πρεσβείαν ὑπελθόντα καὶ ἐφόρου λαβεῖν παρὰ τῶν ὁμοδέξιων ἀξιώμα (43). Οἱ μέντοι Κωνσταντίος μεγαλοπρεπῶς καὶ εἰς τὸ μάλιστα (44) χειραρισμένον τὴν πρεσβείαν στέλλων, καὶ ἱππους εἰς διακοσίους τῶν ἐκ Καππαδοκίας εὐγενεστάτων Ιππαγωγοῖς πλοίοις κομιζομένους, καὶ τοιλάς δίλας δωρεᾶς εἰς τὸ πολυτελέστατον θαῦμα παρασχεῖν, καὶ θελκτηρίους συνεχέπεμψε. Καταλαβὼν δὲ τοὺς Σαβαίους ὁ Θεόφιλος, πεθείνει ἐπεχειρεῖ τὸν θενάρηχην, Χριστὸν τε σέβειν εἰδέναι, καὶ τῆς Ἐλληνικῆς τιλάνης ἀποστῆναι. Ἡ δὲ τῶν Ιουδαίων οἰκεῖα ἐπίνοια, τοῦ Θεοφίλου παραδόξου ἔργοις καὶ δπακ καὶ δις τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἀμαχον ἐπιδειχμένου, εἰς στήγην μὲν βαθείαν, καὶ δικὸν τὸ ἀντιπνέον (45) κατέδυ. Τὰ δὲ τῆς πρεσβείας τὸ πέρας ἐδέχετο, καθαρότητι γνώμης τοῦ τὴν ἀρχὴν ἔχοντος τοῦ θεοῦ πρὸς τὴν εὐσέβειαν ἀποκλίναντος, καὶ τρεῖς οὐ μίαν ἔκκλησίας ἀνά τὴν χώραν ἀναστήσαντος, οὐκ ἐξ ὧν οἱ πρέσβεις ἐφερον βασιλικῶν ἀναλωμάτων, ἀλλ' ἐξ ὧν αὐτὸς ἐκεῖνος προθύμως οἰκοθεν ἐχορτήγει· καὶ τῷ θαύματι τῶν Θεοφίλου ἔργων, ἐνάμιλλον παρέχειν ἐφιλοτιμεῖτο τὸ πρόθυμον. Τῶν δὲ ἔκκλησιῶν μίαν μὲν ἐν αὐτῇ τῇ μητροπόλει τοῦ παντὸς θεοῦ

VALESII ANNOTATIONES.

(42) Πρὸς τοὺς Διεγνῶν καλουμένους. Assentior Lucæ Holstenio, qui ad latus sui cod. adnotavit legendum sibi videtur, παρὰ τῶν Διεγνῶν καλουμένων. Quanquam πρὸς retineri etiam potest eodem sensu. Porro ab his Divis ait Philostorgius obsidem missum esse ad Constantinum Magnum, Theophilum Indum, dum adhuc esset adolescens. Erat igitur hic Theophilus Divæus, ortus ex Diva insula mariæ Indici. Hujus nationis Indicæ meminit Ammianus Marcellinus, in libro xxi, pag. 214, editionis nostræ. *Hinc nationibus Indicis certatim cum donis optimates mittentibus ante tempus abusque Divis et Serindivis.* Quo in loco Divi quideni sunt, quos Divenos vocat Philostorgius, qui Divu, vel Devu insulam incolunt. Hæc est fortasse insula qua Diu vulgo vocatur, ad ostium Indi fluminis sita, Regi Cambaiæ obnoxia: quam describit Hieronymus Osorius in libro ix *De rebus Emanuelis*. Quod spectat ad Serindivos, assentior viro doctissimo Samueli Bocharto, qui Serindivos ait esse incolas insulæ Seilan, quæ et Serandib Arabice dicitur. Quam eamdem esse cum Taprobane, multis argumentis probat Bochartus in libro primo *De coloniis Phœnicum*, capite ultimo.

(43) Ἐγόρον λαβεῖν παρὰ τῷρ ὁμοδέξων ἀξιωμα. Id per invidiam atque æmulationem ab Arianis factum esse opinor; nam cuius Athanasius paulo ante hæc tempora Frumentium catholicum episcopum ad Axumitas misisset, ut ex Rustico refert So-

crates atque Sozomenus, Ariani, Athanasii gloriæ invidentes, ut suum dogma in illis regionibus disseminarent, Theophilum Indum eo multendum curarunt: quem episcopi dignitate decorarunt, ut illum opponerent Frumentio. Quin etiam suaserunt Constantio imperatori, ut ad tyrannos Axumitarum (sic enim regulos earum nationum appellare consueverant, ut docet Arrianus in *Periplo maris Erythræi*) litteras scriberet, quibus poscebat ut Frumentius ex illis regionibus ejiceretur, ut testatur D Athanasius in *Apologetico*.

(44) Εἰς τὸ κάλιστα. Rectius in codice Bocharti legitur εἰς τὸ μάλιστα χειραρισμένον, quemadmodum etiam scriptum est apud Nicephorom in lib. ix.

(45) Καὶ ἀντὶ πλάνων. In ms. codice Samuelis Bocharti scriptum inveni, καὶ ἀντὸν τὸ ἀντιπνέον κατέδυ. Quæ lectio procul dubio vulgata præferenda est. Neque enim ἀντιπλάνων Græce dicitur; aut si dicitur ἀντιπλάνων, non convenit tamen huic loco. Posset etiam legi καὶ ἀπὸ τὸ ἀντιπνέον. Porro de Iudeorum malitia, qui Theophilii predicationi obsistebant, testatur etiam Metaphrastes in *Martyrio S. Areithæ et sociorum*: cuius loquuntur jam protulit Gothofredus in Annotationibus. Nec quidquam causæ erat, cur Gothofredus dubitaret utrum e Philostorgio, an ex Nicephoro narrationem illam hausisset Metaphrastes, cum Nicephorus longo posterior sit Symone Metaphraste.

Τάφαρον δυομαζομένη καθιδρύσατο· ἐπέραν δὲ ἐν τῷ Αἰγαίῳ πόλεσι τὸν ωκεανὸν τετραμένον. Καλοῦσι δὲ τὸ χωρίον Ἀδάνην, Ἐνθα καὶ τοὺς ἐκ Ρωμαίων ἀφικνουμένους θύος ἦν καθορμίζεσθαι. Τὴν δὲ τρίτην ἐπὶ θάτερον τῆς χώρας μέρος, ἐν τῷ Περσικὸν ἐμπόριον γνωρίζεται ἐπὶ τῷ στόματι τῆς ἔκεισε Περσικῆς κείμενον θαλάσσης.

ε. Ὁ μέντοι Θεόφιλος τὰ ἐν τοῖς Ὀμηρίταις, ὡς ἔκειστα δυνατὸν ἦν καὶ ὁ καιρὸς ἐδίδου, διαθεὶς, καὶ τὰς ἐκκλησίας λεψασθέντος, καὶ κόσμοις οἵς ἔνην δυνατὸν διακοσμήσας, ἐπὶ τὴν Διβοῦ νῆσον (ἥν αὐτοῦ πατρίδα προεδίδαξεν ὁ λόγος) ἀπέπλευσε. Κάκελον εἰς τὴν ἀλλην ἀφίκετο Ἰνδικήν, καὶ πολλὰ τῶν παρ' αὐτοῖς οὐκεν εὐαγγάρειν δρωμένων ἐπανωρθώσατο. Καὶ γάρ καθεδόμενοι (46) τῶν εὐαγγελικῶν ἀναγνωσμάτων ἐποιοῦντο τὴν ἀκρόσιν, καὶ ἀλλὰ τινὰ ὅν μη θεῖος θεσμός ἐπεστάτει διεπράττοντο. Ἀλλὰ ταῦθ' ἔκειστα πρὸς τὸ σεβάσμιον αὐτοῖς καὶ θεοφιλές μεταρυθμίσας, καὶ τὸ τῆς ἐκκλησίας δόγμα ἐκράτυντο. Οὐ γάρ ἐδέσσοντο, φησὶν ὁ δυσσεβῆς οὗτος, τῆς τὸ θεῖον σέβας διερθρούσης ὑφηγήσεως, ἐξ ἀρχῆς ἀπαρατρώτως (47) τὸ ἐτερούσιον πρεσβευόμενον.

ζ. Έκ δὲ ταύτης τῆς μεγάλης Ἀραβίας, εἰς τοὺς Αὔξουμέντας (α) καλουμένους ἀπάλτει Αἴθιοπας, οἱ κατάτας πρώτας δύθας κατώκηνται τῆς Ἐρυθρᾶς

A gentis quam Tapharon vocant, ædificavit; alias vero in eo loco in quo Romanum erat emporium, ad exteriorem Oceanum vergens. Vocatur autem hic locus Adane, quo cuncti qui ex Romanorum ditione veniunt, appellere solent. Tertiam denique ecclesiam in altera regionis parte extruxit, ubi Persicum est emporium celebre, in ostio maris Persici quod inibi est, situm.

5. At Theophilus, cum apud Homeritas singula, prout poterat et prout temporis ratio sinebat, ordinasset, et ecclesiæ dedicavisset, et ornamenti quibus poterat exornasset, ad insulam Divu, quam ipsi patriam fuisse superius indicavimus, navigavit.

B Atque inde ad alias Indiæ regiones perrexit, multaque quæ apud illos non rite habebant, emendavit. Nam et lectiones Evangelii audiebant sedentes, et alia quædam peragebant quibus divina lex repugnabat. Verum Theophilus, cum singula apud eos juxta sanctiorem ritum Deoque magis acceptum corressisset, Ecclesiæ quoque dogma confirmavit. Neque enim circa divini numinis cultum, ut ait impius iste, ulla egebant emendatione, utpote qui ab ultima antiquitate constantissime Filium alterius a Patre substantiæ prosterentur.

6. Auxumitæ. — Ex hac autem magna Arabia profectus est Theophilus ad Aethiopias qui Auxumitæ vocantur. Habitant isti ad primum litus ma-

VALESII ANNOTATIONES.

(46) Καὶ γάρ καθεδόμενοι. Moris suit ut Christiani qui missarum solemnibus intererant, stantes, reteco capite, et baculis humi depositis, Evangelii lectionem audirent. Ac de capite quidem nudo, et de baculis, diserte testatur ordo Romanus. De statione vero, versus sunt elegantes Hildeberti Genomanensis episcopi, in libro *De expositione Missæ*, quos ex veteri codice Claromontani Collegii descripsis hic apponam :

DE EVANGELIO.

Inde sinistrorum Domini sacra verba leguntur.
Plebs baculos ponit, stat, retegitque caput.
Neve superveniens zizania seminet hostis,
Frontibus imprimitur mystica forma crucis.
Rejiciente fidem Iudea, grata Christi
Transit ad gentes, Israel errat adhuc.
Transitus hic, quoties Evangelium recitatur,
Mentibus occurrit, exprimiturque loco.
Ad laevam legitur, quia quo transiit aberrans,
Et velut ad laevam gens idolatra fuit.
Ut sis attentus, patiens, erectus in hostem,
Et caput, et baculus, et status ipse docent.
Quippe caput retegens attente audire moneris.
Parcere, cum baculum projicis, instrueris.
Stans discis, quoniam stantes pugnare solemus,
Quod te pugna gravis sub vigili hoste manet.

Ejusdem moris illustre exstat exemplum in Vita sancti Anselmi Licensis episcopi, ubi de Mathilde comitissa hæc leguntur : *Præscripta domina multis diebus febris niniuum laboraverat, et capitis dolor vehemens ipsum fatigaverat. Cum vero die quadam*

C ex more Missarum solemnibus adesset, enitens, dum legebatur Evangelium, erecta esse in pedibus, satigata mox infirmitate decidit. Item in Vita ms. sancti Willelmi abbatii monasterii Eskilensis in Dania, scripta ante annos quingentos ab Eskilensi monacho, Petri Roskildensis episcopi æquali : In Vigilia Pentecostes, expeditis prophetiis et glorificatinibus, diacono Evangelium pronuntiante audivit vocem (inulier contracta) dicentem sibi : Mulier, surge; non decet Christianos ad Evangelium sedere, sed cum reverentia stare, et auscultare quod legitur. Quem locum debeo indicio viri doctissimi et veterum monumentorum studiosissimi, Adriani Valesii fratris mei. Eumdeinde morem fuisse in Africa docet Augustinus in libro *L Homiliarum*, sermone 26. [Idem quoque in Gallia observatum fuisse docet Cæsarius Arelatensis in homilia 13.] Ex eadem consuetudine et illud profluxit, ut populus in ecclesia stans sacras conciones audiret, quippe quæ nihil aliud essent quam Evangelii expositio. Testatur hoc Eusebius noster in lib. iv *De vita Constantini*, c. 33, et Augustinus in sermone 2 *De SS. martyribus* : item in Tractatu 112 in *Evangelium Ioannis*; et in sermone *De communii vita clericorum* suorum ad populum Ilipponensem; et in sermone 192 habito in Basilica Fausti. Vide Ferrarium in lib. II *De sacris concionibus*, cap. 21.

(47) Ἀπαρατρώτως. Existimavi aliquando scribendum esse ἀπαρατρώτως. Nunc tamen vulgatam lectionem retineo; eadem enim voce uititur Philostorgius in libro II, c. 16.

VARIORUM.

(a) Εἰς τὸν Αὔξουμέντα. Tradit hic Philostorgius Auxumitas a Theophilo Ariano converso tempore Constantii; cum populi istius conversio revera tribuenda sit Frumentio orthodoxo, ordinato ab

Athanasio in principio episcopatus ejus, circa ann. 327. Vide epistolam Constantii *Ad tyrannos Auxumitarum* apud Baronium ad ann. 356, n. 23, et Pag. ad ann. 327, n. 12, 20. W. Lowth.

ris Rubri, quod Oceanus illic sese insinuans efficit. **A** Ac Rubrum quidem mare, in maximam extensum longitudinem, in duos sinus dividitur; et alter quidem eorum versus *Ægyptum* tendit, Clysma, ubi desinit, cognominatus. Per hunc sinum Israelitæ quondam fugientes *Ægyptios*, siccœ pede transgressi sunt. Altera vero pars in Palæstinam fertur, iuxta urbem quæ jam inde a priscis temporibus Aila vocatur. Ad hujus igitur maris Rubri exteriorem sinum, in sinistro latere degunt Auxumitæ, ex vocabulo metropolis ita appellati. Urbium enim caput Auxumis dicitur. Ante hos autem Auxumitas, orientem versus, ad extimum pertingentes Oceanum, accolunt Syri, ab earum quoque regionum incolis ita dicti. Etenim Alexander Mæcedo eos ex Syria abductos illic collocavit: qui quidem patria Syrorum lingua etiamnum utuntur. Porro hi omnes colore sunt admodum nigro, acutis scilicet solis radiis eos perstringentibus. Apud hos xylocassia præcipue nascitur, et cassia; cassamum item et cinnamomum. Plurimi etiam ibidem sunt elephanti. Et Theophilus quidem ad hos usque minime penetravit; sed cum ad Auxumitas venisset, et cuncta illiç negotia probe ordinasset, inde ad Romanorum

B (48) θαλάσσης, ἣν ὁ ταῦτη ὠκεανὸς εἰσοκατέχμενος ἐργάζεται πάσαν· ἡ μέντοι Ἐρυθρὰ ἐπὶ πλείστου μηκυνομένη (49), εἰς δύο τινάς ἀπομερίζεται κάλπους· καὶ τὸ μὲν αὐτῆς ἐπ' Αἴγυπτου χωρεῖ Κλύσμα (50), καθ' ὅ τελευτὴ τὸ ἐπώνυμον φέρον (51). Δι' οὐ πάλαι καὶ τὸ Ἰσραηλιτικὸν (52) φεύγοντες τοὺς Αἴγυπτους, ἀδρόχῳ τὸ βεῖθρον διεπεραιώθησαν ποδὶ. Τὸ δὲ ἔπερον μέρος ἐπὶ Παλαιστίνης ἔρχεται κατὰ πόλιν Ἀειλὰ ἐκ παλαιοῦ καλουμένην. Ἀλλὰ γὰρ ταῦτης τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἐν δριστερῷ τῆς ἔξωθεν (53) Αὔξουμιται κατέχουσιν, ἀπὸ τῆς μητροπόλεως οὗτω κατήθεντες. Αὔξουμις γάρ αὐτοῖς ἡ μητρόπολις. Πρότεροι δὲ τούτων τῶν Αὔξουμιτῶν ἐπὶ τὸν ἔξωτάτω πρὸς ἀνατολὰς καθήκοντες ὠκεανὸν παροικοῦσιν οἱ Σύροι, ταῦτην τὴν κλήσιν καὶ παρὰ τοῖς ἐκεῖσε φέροντες. Ἀλέξανδρος δὲ παρὰ τούτοις (54) ὁ Μαχεδὼν ἐκ τῆς Συρίας ἀναστήσας, ἐνταῦθοι κατώκισεν· οἱ καὶ νῦν ἔτι τῇ πατρῷ φωνῇ κέχρηνται. Μέλανες οὖν εἰσὶ δεινῶς ἄπαντες, δέξιας αὐτοῖς τῆς ἀκτίνος τοῦ ἥλιου καθαπτομένης. Παρὰ τούτοις ἡ τε ξυλοκασσεῖα μάλιστα γίνεται, καὶ ἡ κασσία, καὶ τὸ κάσσεμον, καὶ τὸ κιννάμωμον, καὶ δὴ καὶ ἐλεφάντων πήθης. Πρὸς μὲν τούτους δὲ Θεόφιλος οὐκ ἀφίκετο· τοῖς Αὔξουμιταις δὲ παραγεγονώς, καὶ τὰ

VALESII ANNOTATIONES.

(48) Κατάκυρται τῆς Ἐρυθρᾶς. Rectius in ms. codice Bocharti scriptum est, κατώκηνται, quomodo etiam legit Nicephorus.

(49) Ἐπὶ πλείστον μὴ κυρουμένη. Scribendum est procul dubio μηκυνομένη una voce, ut habent mss. codices. Atque ita etiam legit Nicephorus in libro nono capite 48.

(50) Καὶ τὸ μὲν αὐτῆς ἐπ' Αἴγυπτου χωρεῖ Κλύσμα. Assentior doctissimo viro Luca Holstenio, qui ad latus sui codicis hunc locum ita interpretatus est, *Et unus quidem usque ad Clysma Ægypti tendit.* Scribendum est igitur καὶ ὁ μὲν, etc. Nicephorus tamen in hoc Philostorgii loco legit τὸ μὲν, articulum hunc jungens cum vocabulo κλύσμα. Sic enim locum expressit in capite 18 libri noni: Ὁν τὸ μὲν ἐν κλύσμα ταῦτης, ἐπ' Αἴγυπτου χωρεῖ. Ενθα δὴ τελευτὴ τὸ τὴν ἐπώνυμον φέρον αὐτῆς. Sed procul dubio falsus est Nicephorus: quippe qui non animadvertisit Clysma esse civitatem Ægypti, ad Arabicum sinum sitam. De qua Bochartus multa notavit in libro *De sacra geographia*, pag. 122, eruditio omnino. Sed non probo quod eamdem vult esse Arsinoem, contra Ptolemai auctoritatem, qui eam a Clysma distinguit. Nec probo quod idem Bochartus scribendum esse dicit Κλεψα, quæ vox Græca non est. Κλύσμα enim Græci omnes eam vocant, πάρα τὸ κλύσειν, eo quod maris Erythræi fluxus eam urbem adluit. Ex eo autem portu solabant qui ab Ægyptio in Indiam navigabant, ut docet Lucianus in *Pseudomonst.*

(51) Καθ' ὅ τελευτὴ τὸ ἐπώνυμον σέρων. Hunc Philostorgii locum Nicephorus non intellexit, ut ex verbis ejus supra citatis colligere licet. Sed neque Gothofredus, neque Holstenius verba Philostorgii intellexerunt. Sic enim vertit Gothofredus: *Ubi nomen suum retinens occidit.* Holstenius vero ad oram sui codicis pro verbo *occidit*, emendat *desinit*. Atqui non hoc dicit Philostorgius, sed ait sinum illum maris Erythræi, qui ad Ægyptum tendit, nomen accipere a loco in quo desinit: id est, sinum illum vocari Clysma ex nomine urbis in qua terminatur. Eodem modo quo alter sinus maris

Erythræi qui in Palæstinam fertur, Elaniticus cognominatur ab urbe Elana, quæ eadem est cum Aila, ut notavit Bochartus in libro *De coloniis Phænicum*, capite 44. Totum igitur hunc locum ita distinguendū puto: ἐπ' Αἴγυπτου χωρεῖ Κλύσμα, καθ' ὅ τελευτὴ τὸ ἐπώνυμον φέρον, ubi ἐπ' Αἴγυπτου ponitur pro ἐπ' Αἴγυπτον. Sic paulo post Philostorgius dicit ἐπὶ Παλαιστίνης ἔρχεται.

(52) Δι' οὐ κάλαι καὶ τὸ Ὑσραηλιτικόν. Idem testatur auctor *Itinerarii Antonii martyris* pag. 51: *Et transcendentes venimus in locum ubi intraverimus mare. Ibiique est oratorium Moysi, et cireitas parva quæ dicitur Disma, ad quam naves de India veniunt. In loco vero ubi transierunt, exit mare de majore pelago, et extenditur in multis millibus, quia habet accessa et recessa. Recedente autem mari appetat omnis submersio Pharaonis.* Ita legitur hic locus in manuscriptis codicibus, sed pro *Disma* procul dubio scribendum est *Clysmæ*. Ejusdem urbis iterum meminit pag. 52, *Deinde exuenies, venimus in circitatem quæ dicitur Disma.* Verum hoc loco manuscripti codices *Clysmæ* diserte scriptum habent.

(53) Ἐρ ἀριστερῷ τῆς ἔξωθεν. In codice Samuelis Bocharti scriptum inveni τοῖς έξωθεν. Quam scripturam magis probo, ut hic sit sensus: *Ad sinistrum partem maris Erythræi externis illac navigantibus habitant Auxumitæ.* Singula enim maria et sinus habent dextrum et sinistrum latus, respectu scilicet eorum qui sinus illos ingrediuntur. Ita dextrum ac sinistrum latus Ponti Euxini distinguunt geographi. Nicephorus quoque in hoc Philostorgii loco legit τοῖς έξωθεν, sed locum aliter interpolavit. Sic enim habet, ταῦτης τοίνου τῆς Ἐρυθρᾶς τοῖς έξωθεν μέρεσιν ἐν ἀριστερᾷ. Αὔξουμιται εἰσιν. Id est, ut veritut Languis: *In Kubri istius maris partibus exterioribus, ad sinistrum Auxumitæ sunt.* In quibus verbis nulus est sensus.

(54) Ἀλέξανδρος δὲ παρὰ τούτοις. Scribendum puto Ἀλέξανδρος γὰρ τούτους δὲ Μαχεδῶν ἐκ τῆς Συρίας ἀναστήσας, etc. Atque ita legit Nicephorus.

ἐκεῖσες καταστησάμενος, τῆς ἐπὶ Ρωμαίους ἀναχο-
μάδης είχετο. Πολλῆς δὲ τῆς τιμῆς παρὰ τῷ βασι-
λέως μετά τὴν ἐπάνοδον ἀξιωθεὶς, πόλιν μὲν ἴδιαν
ἔφορῶν οὐκ ἐκληρώσατο· κοινὸν δ' ὥσπερ ἄγαλμα δι'
ἀρέτην τοις δύοδάξοις ἐβλέπετο.

ζ. "Οτι ἐπὶ τῷ στόματι τῆς Περσικῆς θαλάσσης,
ἢν δ ταῦτη ὠκεανὸς εἰσέχων ἀποτελεῖ, μεγίστην τε
οὔσαν, καὶ θυη κύκλῳ πολλὰ περιβαλλομένην, δλλοι
τε μέγιστοι ποταμοί, καὶ δ Τίγρις τοῖς ρεῖθροις ἐμ-
βούλει, δς πρὸς Ἀπηλιώτην καὶ κάτωθεν τῆς Υρκα-
νίας θαλάσσης, ἐν Κορδιάίοις μὲν τάς ἐμφανεῖς ἀναδό-
σις λαμβάνει παρὰ τῇ Συρίᾳ ἀλκόμενος. Ἐπειδ' δ
ἄν γένοιτο κατὰ τὴν Σουσίδα γῆν, ἐνταῦθα τοῦ Εὐ-
φράτου τὸ ρεῖθρον αὐτῷ μιγνύντος, μέγας ἡδη τοῖς
κεύμασι χωρήσας πρόδεις παφλάζων· διθεν αὐτὸν
ῥᾶσι καὶ τοῦ θηρίου τοῦ τίγρητος λαβεῖν τὸ ἐπάνυ-
μον (α). Πρὶν δὲ ἐπὶ θάλατταν καταβαίνει, σχίζεται
εἰς δύο μεγάλους ποταμούς· ἐπειτα δισὶ τοῖς ἑσχά-
τοις στόμασιν ἀλλήλων διειργομένοις, εἰς τὴν Περ-
σικὴν θάλατταν ποιεῖται τάς ἐκθόλας, γῆν ἐν μέσῳ
πλείστην πέριτεμνόμενος, καὶ νῆσον αὐτὴν ποιῶν,
ποταμίαν τε ἅμα καὶ θαλατταν, τὴν ἔνθος ἐνοικεῖ
τῶν Μεσηνῶν ἐπικαλούμενον.

η. 'Ο δὲ Εὐφράτης ποταμὸς ἐξ Ἀρμενίων κατὰ
τὸ προτανὸς ἀνατέλλει, ἔνθα τὸ δρός· ἐστι τὸ Ἀρα-
ράτ, ἐτι καὶ πρὸς Ἀρμενίων οὖτα καλούμενον, ἐφ'
οὐ καὶ τὴν κιβωτὸν ἰδρυθῆναι φησιν ἡ Γραφή· ἡς
ἄχρι καὶ νῦν εἰναι φασιν οὐ μικρὰ λείψαντα τῶν τε
ξίλων καὶ τῶν ἥλων ἐκεῖσες σωζόμενα. Ἐντεῦθεν
καὶ δ Εὐφράτης δίλιγος τὰ πρώτα ρύεις, προβαίνων
ἀεὶ γίνεται μελίων, πλείστους ἐμβάλλοντας αὐτῷ
ποταμοὺς εἰς τὴν ἑαυτοῦ προσηγορίαν συνεφελκόμε-
νος. Τὴν Ἀρμενίαν δὲ, τὴν τε μεγάλην καὶ τὴν μι-
κρὰν διελθῶν, ἐπειτα πρόδεις, τέμνων μὲν πρότερον
τὴν Συρίαν τὴν ἴδιαν Εὐφρατησίαν καλουμένην·
ἐπειτα μέντοι καὶ τὴν ἀλλην (55) διαμειψάμενος,
καὶ Ἐλικα διαστῶν (56), ὃν διεισι ποικιλωτάτην
κλασθεὶς, διπηνίκα τῇ Ἀραβίᾳ πελάσει, ἐνταῦθα δὴ
κυκλοτερῶν κατ' ἀντικρὺ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης
παρενεχθεὶς, καὶ χώραν οὐκ ὀλίγην ἐγχολπωσάμενος,
ἐπειτα πρὸς Καικελαν ἀνεμον ἐπιστρέψει τὸ ρεῖθρον,
ὅπερ οὖν βορέου τε καὶ ἀπηλιώτου μέσος ἔστηκε. Καὶ
πρὸς Τίγρητα ποταμὸν δρμήσας, οὐχ οἵσι τέ ἐστιν
αὐτῷ δλως συμμίξαι, ἀλλὰ μοιραὶ τοισιν ἐν τῷ διά
μέσου παραναλούμενος, τῇ δπολειπομένῃ μεγίστῃ τε
οὔσῃ, καὶ ναυτῶν ἀνασχέσθαι (57) δυνατωτάτη, τῷ

A ditionem redire cœpit. Multis deinde honoribus ab
imperatore post redditum affectus, nullius quidem
urbis peculiarem sortitus est episcopatum; verum
ab hominibus suæ sectæ, velut publicum quoddam
virtutis simulacrum suspectus fuit.

B 7. *Tigris fluvius.* — Ait Philostorgius, ad ostium
maris Persici quod Oceanus illuc influens efficit,
quodque maximum est, et a plurimis gentibus cir-
cumcisit accolitur, tum alios maximos amnes in-
fluere, tum præcipue Tigrim, qui ad Apeliotem, et
infra mare Hyrcanum in Corduenis conspicuo fonte
ortus, per Syriam labitur. Ubi vero ad Susianam
regionem pervenit, aquis Euphratis ei committis,
magnus deinceps fluens et rapidus, ingenti sonitu
in ulteriora progredivit. Unde et vocabulum ti-
gridis ferat ei impositum esse perhibent. Priusquam
autem in mare sese immittat, in duos magnos am-
nes dividitur. Deinde duobus extremis ostiis longe
a se invicem dissitis in Persicum mare evolvitur,
maximum terrarum ambitum aquarum divertit
complexus, et insulam efficiens fluvialem simul ac
marinam, quam incolit gens Mesenorum.

C 8. *Euphrates.* — Euphrates vero ex Armeniis
conspicuo fonte oritur: quo loco mons est Ararat,
qui etiam ab Armeniis ita nominatur, super
quo monte arcam positam fuisse sacri libri testan-
tut; multaque adhuc fragmenta lignorum et clav-
orum eiusdem arcæ superessc aiunt, quæ illic
servantur. Hinc igitur Euphrates ortus principio
quidem exiguis fluit, deinde in ulteriora progre-
diens subinde augetur, plurimos amnes qui in
alveum ejus influunt, in nomen suum asciscens.
Postquam autem per Armeniam majorem ac mino-
rem lapsus est, ulterius procedit, ac primum qui-
dem Syriam secat, eam quæ proprie Euphratensis
vocatur; postea vero aliam quoque Syriam perme-
sus, et per regiones quas permeat, in variam ac
multiplicem helicem fractus; ubi proxime ad Ara-
biam accessit, tum in orbem ex adverso maris
Erythræi prætergressus, regionemque haud exiguam
sinu suo complexus, ad Cœciam deinceps, qui in-
ter boream et subsolanum ventos medius est,
aquarum cursum convertit. Cumque ad fluvium
Tigrim pervenerit, totus ei misceri non potest, sed
quibusdam sui partibus antea assumptis, reliqua

VALESII ANNOTATIONES.

(55) Ἐκεῖτα μόντοι καὶ τὴν ἀλλην, καὶ ταύτην
δὲ καὶ τὴν ἀλλην. Sic etiam seribitur hic locus in
codice Bocharti et apud Nicephorus. Verum in
codice Scoriacensi ita legitur, Ἐκεῖτα δὲ καὶ τὴν
Ἀλλην διαμειψάμενος, etc., expunetis quinque
illis vocibus, quæ pro rorsus inutiles sunt ac super-
fluiæ.

(56) Καὶ Ἐλικα διασπῶν. Vetusissima est hujus

loci depravatio, quam retinuit etiam Nicephorus.
Non dubito tamen quin hic locus ita scribendus
sit, καὶ εἰς Ἐλικα διὰ τόπων ὃν δίεισι ποικιλωτάτην
κλασθεὶς, etc.

(57) Καὶ ναυτῶν ἀρασχέσθαι. In manuscripto
codice Samuelis Bocharti legitur καὶ ναῦν ἀν-
ασχέσθαι. Sed melius scribitur in Nicephoro
ναυς.

VARIORUM.

(a) Τοῦ θηρίου τοῦ τίγρητος λαβεῖν τὸ ἐπάνυ-
μον. At Curtius lib. vi, Strabo lib. viii, Plinius
lib. vi, cap. 27, Tigrin fluvium a celeritate sagittarum
instar dictum volunt, quia tigrin Medi sagittam

appellant.... Syriam supra pro Assyria dixit Phi-
lostorgius, errore cum aliis scriptoribus com-
muni.

tandem parte, quæ et maxima est et navigabilis, circa urbem potissimum Susa Tigridi sociatur. Jamque amissio proprio nomine, una cum illo in Persicum evolvitur sinum. Porro quæ inter hæc duo flumina, Tigrim scilicet atque Euphratem, sita est regio, Mesopotamia vocatur.

9. Euphratis et Tigridis in paradiiso origo. — Et Euphratis quidem ac Tigridis fontes, prout nobis apparent, supra relati sunt. Sacri vero libri nostri, in quibus scriptum est eos ex paradiiso oriri, verissime dicunt. Ex eo namque aquarum ducentes initium aliquatenus quidem procedunt, supra terram fortasse labentes, postea vero vasta et arenosa solitudine eos excipiente, illic in profundum demersi, ad inferiora ferri non prius desinunt, quam ad stabile ac petrosum solum regionis illius pervenerint. Postquam autem crepido illa cursum illorum ad inferiora tendentem represserit, tum demum singuli, aquis suis collectis, ulterius progrediuntur, præ vi ac multitudine undarum perpetuo affluentium recta ferri contendentes. Cæterum subterranei meantes hi fluvii, utpote terra quæ interjacet partem eorum haud exiguum absorbente, minores atque infirmiores ad locum eruptionis ipsorum accedunt. Nou est autem adeo incredibile, hos amnes per tanta terrarum spatia subterraneos labi. Multa enim ubique sunt maximorum et rapidissimorum amnium fluentia, quæ sub terram feruntur. Idque ex eo manifestum fit, quod ingens eorum sonitus auditur, cum magno strepitu et fragore fluentium. Sed et nonnulli cum supra eos amnes puteos fodere aggressi essent, et petrosum solum quod ipsi occurrerat, paulatim pertudissent, sub quo perstrepens unda sursum versus erumpere nitebatur, difficile adiuvodum retracti sunt ab iis qui sursum stabant in crepidine putei. Et aqua subsecuta in rivum processit, qui nulla deinceps siccitate interceptus est, ob perennis aquæ affluentiam. Quippe arcana Dei sapientia fluminum meatus, tanquam venas quasdam necessaria suppeditantes, alias quidem occultos, alias autem conspicuos effecit. Unde et propheta David cecinit: *Ipsæ super maria fundavit eam, et super flumina præparavit eam. Maria quidem maximis terræ sinibus quasi thesauros respondens, basimque eis firmam constituens ad tan-*

A Τίγρητι κατὰ Σούσας μάλιστα συμπίπτει. Καὶ δὴ τῆς ἑαυτοῦ προσηγορίας ἀποπαυσάμενος, σὺν ἐκείνῳ πρὸς τὸν Περσικὸν κατατύρεται κόλπον. Καὶ τὸ μεταξὺ τῶν δύο ποταμῶν τούτων, τοῦ τε Τίγρητος καὶ τοῦ Εὐφράτου, Μέσοποταμία τυγχάνει προσαγορευθεντον.

B Θ. Οὐτὶ δὲ Τίγρης καὶ δὲ Εὐφράτης, κατὰ μὲν τὸ ἐμφανές, δθεν ἀναδύονται, εἰρηνται. Ή δὲ λερὸς ἡμῶν Γραφῆ, ἐκ τοῦ Παραδείσου τούτους λέγουσα ὁρμῆσθαι, τὸ ἀληθέστατον ἴστορεῖ. Καὶ γάρ ἐξ αὐτοῦ τὰς πρώτας ἀρχὰς τῶν φείθων φέροντες, ἔχρι μὲν τινος προβασίας, ἵσως ὑπὲρ γῆς ρέοντες· ἐπειτα δὲ τῆς μεγάλης ἐρήμου καὶ ἀμμωδεστάτης αὐτοὺς ἐκδεξαμένης, πρὸς τὸ βάθος ἐνταῦθα καταπινόμενοι, οὐ πρότερον ἴστανται τῆς ἐπὶ τὰ κάτω φορᾶς, πρὶν ἐπ’ αὐτῷ δὴ τὸ στεγανὸν καὶ πετρώδες τῆς αὐτόθι καταντήσωσι γῆς. Στάσιν δὲ αὐτοῖς τῆς ἐπὶ τὰ κάτω προχωρήσεως τῆς αὐτόθι κρηπτῆδος παρασχομένης, ἐνταῦθα ἡδη τῶν φευμάτων αὐτοῖς συναγειρομένων ὑπὸ πλήθους καὶ ἴσχυος τοῦ ἀεὶ ἐπιφερομένου τε πρόσω (58) χωροῦσιν ἐπ’ εὐθὺν φιαζόμενοι. Άλλ’ οὗτοι μὲν οἱ ποταμοὶ καταρύχοι πορευόμενοι, μοίραν αὐτῶν οὐκ διλύγην τῆς ἐν μέσῳ γῆς ὑπεξαιρομένης, ἐλάττους ἀπαντῶσιν ἡδη καὶ ἀσθενέστεροι: ἐπὶ τοὺς τόπους τῶν ἀναδσσεων. Καὶ τὸ γε μυχίους αὐτοὺς πλείστην ἐπιέναι γῆν, οὐκ εἰκὸς ἀπιστεῖν. Πολλὰ γάρ ἔστι καὶ ἀλλα φεύματα πανταχοῦ καὶ τῶν σφόδρα μεγίστων τε καὶ ἴσχυροτάτων, ὑπὸ γῆς ἀφικνούμενα. Άλλον δὲ ἡχὸς τε γάρ ἀπ’ αὐτῶν ἀκούεται μέγας, σὺν ταράχῃ καὶ φοίβῳ πολλῷ φερομένων. Άλλα καὶ C τινες ὑπὲρ αὐτῶν φρέατα ὀρυσσόμενοι, καὶ τῆς ἀπτητικούς αὐτοῖς πλακὸς κάτωθεν ἐπ’ διλγον τρύπαντες, ὅφ’ ἦν τὸ φείθον ἡδη καχλάζον τὴν ἐπὶ τὸ δικνωφόρῳ φορᾷ φιαζόμενον, μοίρις γ’ ἀνελήφθησαν (59) ὑπὸ τῶν ἐπὶ τοῦ χελούς τῆς φρεωρυχίας ἐστάτων ἀναρπασθέντες. Καὶ τὸ φείθον ἐφομαρτῆσαν (60) εἰς δχετὸν προύχωρησεν, ὑπ’ οὐδεμιᾶς ἀνομβρίας ἔτι παραλυπούμενον, διὰ τὸ τῆς χορηγίας δένναν. Η γάρ τοῦ θεοῦ ἀπόρρητος σοφία, οἵνοι φλέδας χορηγούς τῶν ἀναγκαίων τὰς τῶν φείθων διεκδρομάς, τὰς μὲν ἀφανεῖς, τὰς δὲ προδήλους εἰργάσατο. Ταῦτη δρὰ καὶ δὲ προφήτης ἐμελώδης Δαουΐδ, Αὔτοὶ ἐπὶ θαλασσῶν ἐθεμελώσαν αὐτήρ, καὶ ἐπὶ ποταμῶν ἡτομασεν αὐτήρ· ὡς τὰς μὲν θαλάσσας τοῖς μεγίστοις αὐτοῖς κολπώμασιν (61) οἷον ἀποθη-

VALESII ANNOTATIONES.

(58) *Toū δει ἐπιφερομένου τε πρόσω.* In codice Bocharti, et apud Nicephorūm in lib. ix legitur τὸ πρόσω. Ego vero mallem scribere τῷ πρόσῳ. Id est: *Ob copiam ac vim undarum, quæ identidem aliae super alias affluent.* Joannes quidem Langus, qui Nicephorūm Latine interpretatus est, totum hunc locum ita verit: *Ubi undæ eorum continue et confessim confluentes, vi et magnitudine sua directum eos deinde cursum tenere cogunt.* In margine codicis Bochartiani adnotatum est, scriendum esse ἐπὶ τὸ πρόσω χωροῦσιν.

(59) *Μόλις δὲ ἀνελήφθησαν.* Codex Bocharti habet μοίρις γ’ ἀνελήφθησαν. Et paulo post, ubi legitur ὑπὸ τῶν ἐπὶ τοῦ τείχους, idem codex scriptum habet ἐπὶ τοῦ χελούς. Quomodo etiam legitur in

D Nicēphoro. Quam quidem scripturam vulgata lectione longe antepono.

(60) *Kai τὸ φείθον ἐφομαρτῆσαι.* Hunc locum emendavi ex manu scripto codice Bocharti, in quo diserte legitur ἐφομαρτῆσαι, quemadmodum etiam scribitur apud Nicephorūm. Μοχ ubi antea legebatur διὰ τῆς χορηγίας δένναν, ex iisdem codicibus restitui τῆς χορηγίας, qua emendatione nihil certius.

(61) *Τοῖς μεγίστοις αὐτοῖς κολπώμασιν.* Procul dubio scriendum est αὐτῆς, supple τῆς γῆς, quemadmodum legitur in codice Bocharti, et apud Nicephorūm. Cæterum non assentior Philostorgio, qui versum hunc Davidis ex psalmo xxii, 2, *Ipsæ super maria fundavit eam, etc., de aquis subter-*

σαυρίσας, καὶ τὴν βάσιν αὐτοῖς κρατυνάμενος (62) Α πρὸς τὸ ἀνέχεσθαι τοσοῦτον δηγον καὶ πλῆθος τῶν ἐν αὐτῇ φερομένων· τοῖς δὲ ποταμοῖς τὴν διέξοδον ἀπόλυτον ταῖς εὐμηχάνοις αὐτῆς διαθέσεστο δούς ἀεὶ, ταῖς τῶν χωρίων ὑπαγωγαῖς τε καὶ ταπεινότησιν ἀπὸ τῶν ὑψηλοτέρων ἐπὶ τὰ χθαμαλώτερα, τόπον τῇ φορῇ τοῦ βριθοντος ὄντας παρασχών.

Ι. Οτι κείσθαι τὸν Παράδεισον ὅντος εἰκασίας χρώμενος λέγει, κατὰ τὰς Ισημερίας τῆς· ήσαν, πρῶτον μὲν ἡξ ὧν τὰ πρὸς μεσημέριαν δῆλα ἔστι πάντα οἰκούμενα σχεδὸν μέχρι· τῆς ἕξ θαλάσσης, ἥν θάλατταν δὲ ήλιος ἡδη ἔυφρατές καθέτως ἐπ’ αὐτῇ (63) τὰς ἀκτίνας ἑρεδῶν· καὶ ἡ διὰ μέσου λεγομένη ζώνη τοῦτο ἔστιν. Ἐτι δὲ καὶ διότι ὁ νῦν Τραπεζούντας καλούμενος ποταμὸς, δην ἡ Γραφή Φεισῶν (α) ὄνομάζει, καὶ αὐτὸς τοῦ παραδείσου ἀναβλύζων, ἐκ τῶν ἀρκτιών μᾶλλον τῆς ἀνατολῆς μερῶν ἐπὶ τὴν μεσημέριαν φαίνεται ὁρέων, καὶ εἰς τὸν ταύτην ὕκειν τὸ δεῖθρον εἰσερευγόμενος, ἀντικρὺ τῆς νήσου Ταπροβάνης. Οὐ παρὰ τὰς δυχαῖς τοῦ ποταμοῦ εὑρίσκεται τὸ λεγόμενον Καρύσφυλλον, εἴτε καρπὸς, εἴτε δὲ καὶ ἄνθος τυγχάνεται. Καὶ πεπιστεύκασιν οἱ ἔκεινη, τῶν ἐκ τοῦ Παραδείσου τοῦτο δένδρον εἶναι. Καὶ γάρ καὶ ἡ ὑπὲρ αὐτοὺς γῆ, ἔρημός τε ἔστι δεινῶς ἄπαντα καὶ ἀκαρποτάτη. Ἐξ δὲ τοῦ φέρειν τὸν ποταμὸν τὸ διάνθος, ἐπέδηλον δὲν εἴη ὡς ὅντος δὲ ποταμὸς ὑπὸ γῆς ἄπας φεῖ (64), μηδαμόθι καταδυόμενος· οὐ γάρ δὲν τὸ ἔκειθεν φυσμένον ἡδύνατο φέρειν. Ἐχει δὲ τι καὶ ἄλλο σύμβολον τῆς παρὰ τὸν Παράδεισον γενηρᾶς ἐπιμιξίας· φαστὶ γάρ ὡς ἔαν τις τύχοι πυρετῷ λαύρῳ φλεγόμενος, εἰς τὸν ποταμὸν βαπτισάμενος, παραυτίκα τοῦ νοσήματος ἀπαλλάττεται. Ό δὲ Τίγρης καὶ Εὐφράτης, διότι καταδύουσι καὶ πάλιν ἀνισχουσιν, οὐδὲν ἔκειθεν δύνανται κομίζειν ὡς δὲ Τραπεζούντας. Οὐδέ γε δὲ Νεῖλος· καὶ γάρ καὶ τοῦτον ἔκειθεν φεῖν ἡ Μωάτεως ἐπίπνοια λέγει, Γήῶν αὐτὸν ὄνομάζουσα· δὲν οἱ παρ’ Ἐλλησιν Αἰγύπτιον ἐκάλουν. Οὐτος, ὡς ἔστι συμβαλεῖν, ἔξορμῶν τοῦ Παραδείσου, πρὶν ἐπὶ τὸ οἰκούμενον φθάσαι, καταδύόμενος, ἐπειτα τὴν Ἰνδίαν θάλατταν ὑπελθὼν ἔτι, καὶ κύκλῳ γε αὐτὴν περιειλιχθεῖς, ὡς εἰκάσαι (65), (τίς γάρ ἀνθρώπων ἀκριβώσει τοῦτο;) καὶ ὑπὸ πᾶσαν τὴν ἐν μέσῳ γῆν ἐνεκθεῖς μέχρι τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, καὶ ταῦτην ὑποδραμῶν, ἐπὶ θάτερον αὐτῆς ἐκδίδοται μέρος,

D

quæ in medio est, usque ad Rubrum mare occultus

VALENT ANNOTATIONES.

rancis intellexit. Explicandus potius est versus ille juxta sententiam veterum, qui terram Oceano velut fundamento superstare crediderunt. Idem certe repetitur in psalmo cxxxv, 6.

(62) Καὶ τὴν βάσιν αὐτοῖς κρατυνάμενος. Etiam hoc loco scribendum est αὐτῆς. Quoisi vulgariter scripturam retinere voluerimus, vox αὐτοῖς referenda erit ad vocabulum κολπώμασι, quæ nihil aliud quam sinum seu gremium terræ significat.

A tam aquarum quæ in ea feruntur vim ac multitudinem sustinendam; fluminibus vero liberum cursum perpetuo præbens dispositione solerti: locorum depressionibus ac declivitate a sublimioribus ad inferiora vergente, iter faciens impetui currentis undæ.

10. *Paradisi situs, ejusque fluvii.* — Paradisum ad æquinoctium orientis situm esse scribit Philostorgius, conjecturam capiens, primum ex eo quod cuncta sere loca ad meridiem sita constat esse habitabiliæ, usque ad Oceanum, quem deinde sol adurit, radios suos perpendiculari in eum immittens. Atque hæc est quæ media dicitur zona. Deinde ex eo quod fluvius qui nunc Hyphasis dicitur, in sacris autem libris Phison nominatur, ortus et ipse ex paradi, ex arctois magis orientis partibus meridiem versus fluere videtur, et in Oceanum qui illic est aquas suas evolvere, ex adverso insulae Taprobanae. Ubi ad ripas fluvii invenitur Caryophyllum, sive is fructus, sive flos est. Creduntque incalæ ejus loci, hanc arborem unam esse ex iis quæ erant in paradi. Etenim universa quæ supra illos est regio, admodum deserta, prorsusque infertuosa est. Ex eo vero quod fluvius iste florem gignit, manifestum sit eum supra terram totum fluere, neque uspiam sub terra cuniculos agere; alioqui florem illuc natum perferre nullo modo posset. Porro hic fluvius aliud quoque indicium præfert terreni cum paradi commercii; aiunt enim, si quis ardentissima febre correptus, in hoc fluvio mergatur, eum confestim morbo liberari. Tigris contra et Euphrates, propterea quod terrain subeunt ac rursus emergunt, nihil inde deserre possunt perinde ac Hyphasis. Sed neque Nilus; nam hunc quoque ex paradi fluere testantur Moysis oracula, quæ illum Gion appellant; Græci vero Ægyptium olim nominarunt. Hic, ut conjicere licet, ex paradi erumpens, priusquam ad regionem habitabilem perveniat, terra absorptus, deinde Indicum mare subiens, et circa illud in orbem, ut credibile est, circumvolutus, (quis enim hominum id exacte cognoverit?) posthac sub universa tellure

D

quæ in medio est, usque ad Rubrum mare occultus

(63) Καὶ ἔτος ἐπ’ αὐτῇ. Assentior Lucae Holstenio, qui ad latus sui codicis adnotavit scribendum esse καθέτως, id est, perpendiculariter.

(64) Υπὸ γῆς ἄπας φεῖ. Scribendum est procul dubio, ὑπὲρ γῆς, quemadmodum legitur apud Nicephorūm. Idque ex sequentibus manifeste convincitur.

(65) Ως εἰκάσαι. Deesse videtur vernum. Quod suppleri potest hoc modo: ως ἔστιν εἰκάσαι.

VARIORUM.

(a) Φεισών. Acacius Cæsariensis in Catena Græcorum Patrum sic de quatuor fluminibus paradisi: Τὰ τῶν τεσσάρων ποταμῶν ὄνδματα καὶ τὰ μὲν Ἐρετραῖς οὖτα καλεῖται· δὲ μὲν πρῶτος Φεισών, δὲ

δεύτερος Γεῶν, δὲ τρίτος Φαρρᾶδος, δὲ τέταρτος Ἐδδεῖμον· παρὰ δὲ Ἐλλησι Γάγγης, Νεῖλος, Εὐφράτης Τίγρης.

fluens ac sub ipso etiam mari Rubro subterlapsus, ad alterum ejus latus erumpit, sub eo monte qui Lunæ vocatur. Ibi duos fontes maximos efficere dicitur, non modico intervallo a se invicem distantes, qui ex imo violenter in sublime prorumpunt. Hinc per Aethiopiam lapsus in Aegyptum fertur, per abruptos scopulos precipitatus.

11. *Animalia orientalia*. — Ait universam regionem quæ ad solis ortum et circa meridiem sita est, quamvis immodico æstu torreatur, cuncta tamen quæ terra marique gignuntur, longe optima et maxima producere. Nam et balænas incredibilis magnitudinis eo in mari inesse, quæ sæpenumero per Oceanum illum navigantibus visæ sunt e pelago emergentes. Terra quoque illa maximos habet elephantos ac vastissimos. Eos item qui taurelephantì dicuntur : quod belluarum genus, cætera quidem bos est maximus, corio autem et colore cutis et magnitudine ferme elephas. Hoc enim animal ipse vidi, cum ad Romanos delatum esset : idque quod vidi scribo. Sunt præterea apud illos dracones, crassitudine quidem trahibus æquales : longitudine vero ad quindecim usque orgyias protensi ; nam et horum pelles ad Romanorum ditionem perlatas vidi. Monoceros item animal apud eos nascitur, caput quidem draconis habens, nisi quod cornu flexuosum, non ita magnum ei innascitur ; inentum ejus integrum barba vestitur. Cervix longa in sublime protensa, ad draconis tractus similitudinem proxime accedens. Reliquum corpus cervi potius similitudinem refert : pedes vero leonis habet ; ejus effigiem Constantinopoli depictam licet cernere. Sed et camelopardalis in eadem regione nascitur. Quæ cætera quidem cervus est maximus ; proceritate vero cameli corpus videtur imitari ; collum quidem longissimum, nec reliqui corporis proportioni respondens, in sublime erectum gestat ; pellis autem tota a summo vertice usque ad imos pedes, varietate si-millima est pardo ; pedes anteriores, posterioribus altiores habet. Est etiam apud illos ægopithecus, simiæ genus quoddam : plurima enim sunt genera simiarum. Nam et arcopitheci sunt et leontopitheci et cynocephali, aliis atque aliis animalium formis permiscente se simiarum figura. Idque appareat ex multis hujusmodi bestiis quæ ad nos comportantur : cujusmodi etiam est is qui pan vocatur, capite, vultu, et cornibus capram referens, ab ilibus deorsum versus caprinis cruribus insistens ; ventre

ια'. Οτι φησιν ἀπαν τὸ πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον καὶ περὶ τὴν μεσημβρίαν χλίμα, καίτοι πέρα τοῦ μέτρου θαλπόμενον, δῆμως τὰ κράτιστα καὶ μέγιστα φέρειν τῶν δσα γῆ καὶ θάλαττα δυνατή τρέφειν. Τά τε γάρ κήτη τὰ ὑπερμεγέθη ταύτη ἐνεῖναι τῇ θαλάττῃ· καὶ δῆμος ὡφθη πολλάκις ἐπιπολάσαντα τοῖς τὸν ὄγκεανὸν ἔκεινον ναυτιλλομένοις. "Η τε γῆ τὸν ἐλέφαντας ἔχει τοὺς μέγιστους καὶ ὑπερφυεστάτους. Καὶ δῆ καὶ τοὺς ταυρελέφαντας λεγομένους· ὃν τὸ μὲν γένος τὰ μὲν δόλλα πάντα βοῦς ἔστι μέγιστος· τὴν δὲ βύρσαν καὶ τὸ χρῶμα ἐλέφας καὶ σχεδὸν εἰπεῖν καὶ τὸ μέγεθος. Καὶ γάρ εἰς Ῥωμαίους κομισθὲν τὸ ζῶν ἐθεσάμην· καὶ τὸ θέαμα τράφω. 'Αλλὰ καὶ δράκοντες ἐν τούτοις εἰσι, πάχος μὲν δοκῶν οὐκ ἐλάττους· τὸ δὲ μῆκος εἰς δεκαπέντε περατεινόμενον ὀργυιάς (a)· καὶ γάρ καὶ τούτων τὰς δοράς εἰς Ῥωμαίους ἀποκομισθείσας εἶδον. "Ο τε μονόχερως τὸ ζῶν παρ' αὐτοῖς ἔστι, τὴν μὲν κεφαλὴν δράκοντος φέρων, κέρας δὲ σκολιὸν αὐτῷ πέφυκεν, οὗτι σφόδρα μέγα· δὲ ἀνθερεών αὐτῷ πάγωνος ὑποπίμπλαται ἀπας. Μακρὸς δὲ ὁ τράχηλος εἰς ὅψος ἀνατεινόμενος, δλκῷ δράκοντος ἐγγύτατα παραπλήσιος. Τὸ δὲ δόλλο σῶμα ἐλάφῳ προσεικεῖ μᾶλλον· τοὺς δὲ πόδας λέοντος ἔχει· καὶ ἔστι γε αὐτοῦ τὸ ἐκτύπωμα ὀρθὸν ἐν Κωνσταντίνου πόλει. Καὶ δῆ καὶ ἡ καμηλοπάρδαλις τῆς ἐκείνης γέννημα χώρας. "Η τὰ μὲν δόλλα ελαφός ἔστι μέγιστη· καμῆλος δὲ ὅψος ἐνέδωκε τὸ σῶμα μιμεῖσθαι· τὸν μέντοι αὐχένα μήκιστον, καὶ ὑπὲρ τὴν ἀναλογίαν τοῦ λοιποῦ σώματος φέρει εἰς ὅψος ἀνορθούμενον· ἀλλὰ καὶ τὴν δορὰν ἀπασαν ἀπὸ κεφαλῆς δικράς έως ἐσχάτων ποδῶν παρδάλει μάλιστα τὴν ποικιλίαν (66) προσφερεστάτην ἔχει· καὶ τὸν ἕμπροσθεν πόδας ὑψηλοτάτους τῶν ὄπισω. Παρ' αὐτοῖς δέ ἔστι καὶ διεγόμενος αἰγοπίθηκος, πιθήκος τις ὃν· μυρίς γάρ ἔστι γένη πιθήκων. 'Αρκοπίθηκοι γάρ εἰσιν ἐν αὐτοῖς, καὶ λεοντοπίθηκοι, καὶ κυνοχέφαλοι· καὶ δόλαις πολλῶν ζώων εἰδέσαις (67) τῆς πιθηκειας μορφῆς ἐπιμιγνύμενης. Καὶ δῆλον ταῦτά ἔστι, πολλῶν εἰς ἡμᾶς κομιζομένων· οἷος δῆ καὶ δὲ πάντας πιτιληθεῖς ὑπάρχει, δις τὴν κεφαλὴν αἰγοπρόσωπάς ἔστι καὶ αἰγόχερως, καὶ ἐκ λαγόνων τὰ κάτω αἰγοσκελῆς, τὴν δὲ κοιλίαν καὶ τὸ στέρνον καὶ τὰς χειρας

VALESH ANNOTATIONS

(66) *Tὴν κοικιλιαν*. Mallem scribere τῇ ποικιλίᾳ. Paulo post etiam ὑψηλοτέρους lego pro ὑψηλοτάτους.

(a) *Ὀργυιάς*. Orgyia mensuræ genus est, sex continens pedes : ultimam Latini appellant. Pollux exponit spatiū quantum protensa hominis utrinque brachia, ab altero summō medio dīgito ad al-

terum trajecta per pertus longitudine patent. Et sic ferre scholiastes in Oppianum : 'Ὀργυιά, ἀπὸ τοῦ ὁρούν τὸ δρυμῶ, καὶ τοῦ γυνοῦ ἡ χειρ· ἡ τῶν χειρῶν ἔκτασις καὶ ὀρεξίς.

VARIORUM.

terum trajecta per pertus longitudine patent. Et sic ferre scholiastes in Oppianum : 'Ὀργυιά, ἀπὸ τοῦ ὁρούν τὸ δρυμῶ, καὶ τοῦ γυνοῦ ἡ χειρ· ἡ τῶν χειρῶν ἔκτασις καὶ ὀρεξίς.

καθαρὸς πίθηκος. Ὄν καὶ δὲ τῶν Ἰνδῶν βασιλεὺς οὐκέτι τάχιστα λέγεται. Τοῦτο δὲ τὸ ζῶον ἔξη μὲν φερόμενον ἀχρι τινᾶς, ἐν τινι πλέγματι διὰ τὸ θηριώδες εἰργμένον. Ἐπειδὲ δὲ ἀπέθανε, ταριχεύσαντες αὐτὸν οἱ κομίζοντες, θεάματος παρασχεῖν ἀσυνήθους εἰκόνα, μέχρι τῆς Κωνσταντίνου διεσώσαντο πόλεως. Καὶ μοι δοκοῦσι τὸ ζῶον τοῦτο Ἑλληνες πάλαι ιδεῖν, καὶ ἐκπλαγέντες τῷ ἔνεψῳ τῆς θέας, θεὸν σφίσιν νομίσαι, εἰθισμένον αὐτοῖς τὰ παράδοξα θεόποιεν, ὥστε ποτὲ καὶ τὸν σάτυρον· ἐστι δὲ καὶ τοῦτο πίθηκος, ἐρυθρὸς τὸ πρόσωπον, καὶ γοργὸς τὴν κίνησιν, καὶ οὐράνιον ἔχων. Καὶ μήν καὶ τῇ σφιγγὶ γένος ἐστι πίθηκων· αὐτὸν γάρ θεασάμενος γράφω. Ἡς τὸ μὲν ἄλλο σῶμα λάσιὸν ἐστι· ὡς τοῖς λοιποῖς πιθήκοις· τὸ δὲ στέρνον ἔχει γε αὐτοῦ τοῦ τραχῆλου ἐψήλωται· μαζούς δὲ γυναικὸς ἔχει, ἐρυθροῦ τίνος βραχέος τεγχροειδοῦς ἐπαναστήματος ἀπαντάνει, καὶ οὐκέτι γεγυμωμένον τοῦ σώματος περιθένοντος, καὶ εἰς πολλὴν τινὰ εὐπρέπειαν ἀνθρωποφανεῖ δντι τῷ ἐν μέσῳ χρώματι, συναρμοδομένου· τότε πρόσωπον ἐνετρογγύλωται μᾶλλον, καὶ εἰς γυναικείαν ἔλλει μορφὴν· τῇ τε φωνῇ ἐπιεικῶς ἀνθρωπείᾳ· πλὴν ὅσον οὐκ εἰς ἄρθρα διαιρουμένη, ἀλλὰ τινι ταχέως, καὶ οὖν μετά τινος δργῆς τε καὶ ἀχθηδόνος ἀσημα ὑποφθεγγομένη προσεοικιστα (68). Βαρυτέρα τε μᾶλλον ἐστιν ὁξυομένη. Ἀγρύν τέ ἐστι δεινῶς τὸ θηρίον καὶ πανοργύτατον, καὶ οὐδὲ βρδίως τιθεται σύμενον. Ταύτης εἰς Θήβας μοι δοκῶ τὰς Βοιωτίας πάλαι κομισθείσης, καὶ τισιν ἵσως τῶν ἐπιθέριον συνεργότατων ἐφαλλομένης, καὶ τοῖς προσώποις λυμηναμένης, δεινὸν ποιησάμενος δὲ Οἰδίπους τὰς τῶν ὄμοφύλων λάβας, καταφονεῦσαι τὸ ζῶον, καὶ δνομα λαμπρὸν ἐκείθεν λαβεῖν. Καὶ αὐτὸν δὲ μῆθος εἰς ἀνθρείαν κοσμῶν, ὑπόπτερον μὲν τὸ θηρίον ἀντιπλάττει, διὰ τὸ ὁξέως ἐπιπτῆδην· στέρνον δὲ γυναικὸς ἐφαρμόττει, καὶ τὸ σῶμα λέοντος· γυναικὸς μὲν, διὰ τὸ πρόσχειρον τῆς γυμώσεως, καὶ πρὸς τὸ γυναικείον εἶδος ὄμοιώσεως· λέοντος δὲ, διὰ τὸ θηριώδες, καὶ διὰ κατὰ τὸ πλεῖστον τοῖς τέτταρες τυγχάνει ποιὸν ἐρειδόμενον. Λόγου δὲ τὸ θηρίον μετέβηκε τὸ πλάσμα, διὰ τὸ τῆς φωνῆς ἀνθρωπωτίδες· αἰνιγματώδους δὲ, διὰ τὸ ἀσημα φθέγγεσθαι. Καὶ θαυμαστὸν οὐδὲν· πολλὰ γάρ καὶ ἄλλα σύνηθες τοῖς Ἑλλησι πρός τὸ μυθῶδες διαπλάττειν. Καὶ αὐτὴ δὲ χώρα καὶ δνους ἀγρίους μεγίστους τε τῷ μεγέθει δέρει, καὶ τὴν δρόμον κατὰ τὸ ξενίζον πεποικιλμένους, λευκοῦ σφίσι καὶ μέλανος χρώματος οὐ κατὰ μικρὸν συμποικιλομένου, ἀλλὰ ζωναὶ τινές εἰσιν ἀπὸ τῆς ράχεως ἐπὶ τὰς πλευρὰς καὶ τὴν κοιλίαν καθηκουσαι· καὶ ἐνταῦθα ἐπισχιζόμεναι, καὶ κατά τινας περιφερείας ἀλλήλαις ἐνελιττόμεναι, θαυμαστὴν τινα καὶ ξένην ἀπεργάζονται πλοκὴν καὶ ποικίλιαν. Ἀλλά γε δὴ καὶ δι φοίνικας τὸ πολυθρύλλητον πτηνὸν, παρ' αὐτοῖς τυγχάνει γινόμενος. Καὶ μὲν δὴ

A vero et pectorē ac manibus, merus simius. Hoc animal rex Indorum dono misit ad imperatorem Constantium. Vixit autem aliquandiu, cum in cavae quadam inclusum ob ferocitatem ferretur. Postquam autem mortuum est, hi qui illud afferebant, sale condierunt, insoliti spectaculi ostentandi causa, et Constantinopolim usque integrum servarunt. Ac mihi quidem videntur Græci istud animal olim vidisse, et spectaculi novitate obstupesfacti, deum sibi sinuisse, cum solemne eis esset, ex rebus stupendis atque admirandis deos facere, quemadmodum etiam fecerunt in satyro; nam et hic simius est, facie ruber, motu concitus, et caudam habens. Sed et sphinx simiæ genus est; id enim testor quod ipse vidi. Cujus reliquum quidem corpus hirsutum est, sicut cæteris simiis; pectus vero ad cervicem usque glabrum est; mamaras vero habet mulieris, totumque corpus qua nudum est, rubra quædam milii speciem referens eminentia, in orbem circuit, et humano colori cutis quæ in medio est, plurimum gratiæ et decoris afferit. Facies fere rotunda est, et ad muliebrem formam accedit; vox humanæ ferme similis, nisi quod minime est articulata, sed velut mulieris cuiusdam, celeriter et cum ira ac dolore quodam verba minime distincta proferentis. Gravis porro est magis quam acuta. Cæterum hoc animal ferum admodum est et vafrum, nec facile mansuescit. Quod cum Thebas urbem Boeotiae olim deportatum fuisset, et in quosdam eorum qui ad spectaculum ejus confluxerant, insiluissest, vultusque eorum lacerasset, OEdipus ci-vium suorum mutilationes moleste ferens, bestiam interfecit: atque ex ea re, ut mihi quidem videtur, maximam gloriam est consecutus. Cæterum fabula, ut fortitudinis laudem conciliet OEdipo, ipsum quidem animal alatum finxit, propterea quod velociter insiliret; eidem vero pectus mulieris et corpus leonis aptavit. Illud quidem ob expositam nuditatem, et ob inuliebris formæ similitudinem: hoc vero propter feritatem, et quod ut plurimum quatuor pedibus insisteret. Rationis quoque particeps illud fabulæ finxere, ob similitudinem vocis humanae; ænigmata vero ab eodem proponi dixerunt, eo quod ignotas voces ac minime distinctas ederet. Neque vero id magnopere mirandum est, cum Græci multa quoque alia in fabulas soleant detorquere. Cæteruni eadem regio fert etiam asinos agrestes, statura maximos, et pelle mirum in modum variegata, albo ac nigro colore sibi invicem valde permisto: quippe zonas quasdam habent, a spina dorsi ad latera et ad ventrem usque demissas, ibique divisas, quæ per circulos quosdam sibi invicem innexæ, mirabilem quasdam texturam efficiunt ac varietatem. Phœnix item, avis multorum

VALESII ANNOTATIONES

(68) Υποφθεγγομένης προσεοικιστα. Scriben-
juin ruto ὑποφθεγγομένη. Refertur enim ad vocem
quæ præcessit, τινι scilicet. Mox legendum existi-

mo Βαρυτέρα τε μᾶλλον ἐστιν τῇ ὁξυομένῃ, addito
vocabulo τῇ id est, Vox sphingis gravis magis est
quam acuta.

sermone celebrata, apud eos nascitur. Psittacum quoque inde allatum vidi, quod genus avis est loquacissimum, et ad vocis humanæ similitudinem proxime accedens; variegatas præterea ac punctis distinctas aves, quas vulgo garamantidas vocant, nomine cis indito ex gente, ex qua plurimæ ad nos deportantur. Alia denique complura animalia citra controversiam eximia ibi proveniunt, quorum multitudinem recensere præsens narratio reformidat. Sed et auram purissimum illic gignitur, aureis quasi fibris sponte ex ea terra surgentibus, aliisque super alias jacentibus, et auri illius productionem apertam ac manifestam præbentibus. Quin et fructus apud illos pulcherrimi sunt et maximi, ex quibus notissimæ sunt nuces. Universa denique Homeritarum regio usque ad Rubrum mare, duplum quotannis fructuum proventum reddit. Unde etiam Arabia felix cognominata est; sed et generaliter, omnis ea regio quæ ad orientem solem vergit, reliquis regionibus omni ex parte multum præstat. Paradisus vero, cum totius Orientis præstantissimus ac purissimus sit tractus, et cœlum habeat nitidissimum ac pulcherrimum, aquis denique limpidissimis irrigetur, procul dubio totius terrarum orbis cunctis in rebus longe præstantissimus est locus, qui ad solis ortum Oceani fluctibus

12. Athanasius Constantis gratia restitutus. — Ait Philostorgius Athanasium, cum ad occidentalium partium imperatorem venisset, ejusque palatii proceres, ac præcipue Eustathium comitem rerum privatuarum, qui auctoritate plurimum valebat apud principem, donis ac muneribus sibi conciliasset, litteras a Constante ad Constantium attulisse, quarum hæc erant verba: Athanasius ad nos veniens, episcopatum Alexandriæ ad ipsum pertinere manifestis probationibus ostendit. Quare illum per te consequatur, aut certe meis armis eumdem recuperabit. Porro his litteris accepitis, ait Constantium episcopos convocasse, ut una cum illis quid facto opus esset deliberaret; eos vero id consilium dedisse Constantio. satius esse ut Alexandria Athanasii jugo minime liberaretur, quam ut bellum adversus fratrem susciperet. Constantium itaque permisisse Athanasio, ut episcopatum recipere, Georgium vero per epistolam ad se evocasse. Ac Georgius quidem in Cappadociam, ex qua oriundus erat, reversus est, ibique degens privata negotia administravit. Athanasius vero, majore deinceps

A καὶ τὴν σιτάκην ἔκειθεν ίσμεν κομιζομένην, δὲ τῶν δρενών εἰστι λαλίστατον, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης γλυκετῆς μιμητικώτατον· καὶ τοὺς ποικίλους δὲ καὶ καταστιγεῖς δρυεῖς, οὓς γαράμαντας ἐπικαλοῦσι τίνες, ἀπὸ τοῦ ἔθνους οὗ μάλιστα πλεῖστοι κομίζονται, τὴν ἐπωνυμίαν θέμενοι. Καὶ δὲ διὰ τὸ πλεῖστα διαφανῶς ὑπερφρέστατα φύεται, ὃν τὸ πλήθος ἡ διῆγησις ὑποστέλλεται. Ἀλλὰ καὶ ὁ χρυσὸς ἐνταῦθα γεννᾶται καθαρότατος, χρυσιτίδων οἰονεὶ τριχῶν αὐτοφυῶν τῆς ἔκεινης γῆς ἀναδιδομένων, καὶ ἐπ' ἄλληλος κειμένων, καὶ ἐπιδηλον αὐτοῦ τὴν γένεσιν παρεχομένων. Καὶ καρποὶ δὲ κάλλιστοι τέ καὶ μέγιστοι, ὃν γνώριμα καὶ τὰ κάρυα. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ ἐπὶ τοὺς Ὁμηρίτας κλίμα πᾶν μέχρι τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης διὰ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀναδιδώσται τοὺς καρπούς. Ἐξ οὗ καὶ B τὴν χώραν Ἀραβίαν εύδαιμον προσηγόρευσαν· καὶ δὲ διὰ τὸ πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον ἀπασα γῇ μακρῷ τῆς ἀλληλῆς ἐν πάσι διαφέρει. Ὁ δὲ Παράδεισος, ἀπάστις τῆς ἕως τὸ κράτιστό τε καὶ καθαρότατον ὑπάρχων, καὶ τοὺς ἀέρας ἀκριψινεστάτους καὶ καλλίστους ἔχων, καὶ τοὺς διαφανεστάτους ὑδασι καταρδόμενος, δῆλον ὡς ἀπαραβλήτως ὑπεροχῇ τῆς ὑφῆς ἥλιῳ πάσῃς ἐν πάσῃ τὸ κρείττον φέρει· τῆς ἔξιθεν θαλάσσης κατ' ἀνίσχοντα τὸν ἥλιον αὐτῷ παρακλιζομένης.

i^β. "Οὐτί, φησὶν, Ἀθανάσιος πρὸς τὸν ἐσπέριον ἀπεικόμενος βασιλέα, καὶ δώρων τοὺς αὐτῷ παραδύναστεύοντας ὑπαγαγών ἀφθονίᾳ, μάλιστα δὲ Εὐστάθιον, διὰ κόμης ἣν τῶν λεγομένων πριουσάτων, καὶ τῷ βασιλεῖ πιθανότατος, ἐπιστολὴν πρὸς Κωνστάντιον (α) κομίζεται, λέγουσαν ὅδε· Ἀθανάσιος ἤκειν ὡς τῆς ἡμᾶς, ἐαυτῷ προσήκειν τὴν ἐπισκοπὴν τῆς Ἀλεξανδρείας ἀποδεικνύει. Τυγχανέτω τοίνυν διὰ σοῦ ταῦτης, ἐπεὶ τοῖς ἔμοις γε αὐτὴν ἀνακτήσεται δόπλοις. Δεξάμενον δὲ τὴν ἐπιστολὴν τὸν Κωνστάντιον, καὶ τοὺς ἐπισκόπους ἐπὶ κοινωνίᾳ βουλῆς συγκαλέσαντα, γνώμην παρ' αὐτῶν λαβεῖν, διμειον εἶναι μὴ πόλεμον ἀναρρήξαι τῷ ἀδελφῷ, ἢ τῆς Ἀθανασίου βαρύτητος τὴν Ἀλεξανδρείαν ἀπαλλάξαι. Διὸ καὶ ἐριέναι αὐτῷ τὴν ἐπισκοπὴν (69) ἀναλαβεῖν, καὶ τὸν Γεώργιον μετ' ἐπιστολῆς εἰς ἐαυτὸν μεταπέμψασθαι. Ἀλλ' ὁ μὲν εἰς τὴν ἐαυτοῦ πατρίδα τὴν Καππαδοκίαν ἀφίκετο, κάκει διῆγε τὰ καθ' ἐαυτὸν ἐπισκόπουμενος. Οἱ δὲ Ἀθανάσιος, μετὰ μείζονος ἥδη φρονήματος διιών τὰς πόλεις, καθ' οὓς γίνοιτο τῶν ἐπισκόπων, λόγοις αὐτοὺς ἐξεκαλείτο πρὸς τὸ δόμοσύτον· καὶ τοὺς μὲν ἀλλους μὴ προσδέχεσθαι (70). Αὔτιον δὲ τὸν ἐφορον

VALESHI ANNOTATIONES.

(69) Ἔριέραι αὐτῷ τὴν ἐπισκοπήν. Hunc locum emendavi ex codice Samuelis Bocharti, in quo diserte scriptum habetur ἐφιέναι, optime.

(70) Καὶ τοὺς μὲν ἀλλους μὴ προσδέχε-

σθαι. Hunc locum non intellexit Gothofredus, sicut ex versione et notis ejus apparent. Putavit enim Philostorgium id dicere, Athanasium, dum per Pæstinam transiret, cunctos episcopos ad consub-

VARIORUM.

(a) Ἐπιστολὴ πρὸς Κωνστάντιον. De Constantiis ad fratrem Constantium minacibus litteris vid. Socr. lib. II, cap. 22, 23; Soz. lib. III, cap. 20. De Actio quod hic dicit Philostorgius, procul dubio calumniosum esse, eumque hoc tempore orthodoxum

suisse, quanquam olim Ariana labe infectum, docet Jacobus Gothofredus, dissert. p. 144. De Maximo Hierosol. ep., quomodo se gessit versus Athanasium, vid. Socr. lib. II, cap. 24, not. c.

τῆς Παλαιστίνης ἐπὶ πορνείᾳ καταγγελλόμενον, καὶ βουληθέντα τῇ πρὸς Ἀθανάσιον ἐπιχωρίσει τὸ αἰσχος ἐπικαλύψασθαι, πρὸς τὴν ἑκείνου δόξαν αὐτομάλησαι· δοῦναι δὲ οὖν ὅμως (71) ὁξύτατα τὴν δίκην, τοῦ αἰδοίου διασπαντος καὶ σκώληκας βρύσαντος, καὶ οὕτω τοῦ ζῆν ἐλαθέντα. Ἀλλὰ καὶ Μάξιμον τῶν Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπον, πρὸς τὴν Ἀθανασίου δόξαν ἀποκλίναι, καίπερ ὁ κατὰ Μαξιμιανὸν διωγμὸς (72) μάρτυρα τοῦτον ἐδίκινον, καὶ τὸν ἔπειρον τῶν ὄφθαλμῶν ὑπὲρ τῆς εὐεσθείας φέροντα διορωματένον. Καὶ πολλοὺς ἄλλους μετὰ μικρὸν εἰς τὴν ἑαυτοῦ δόξαν τὸν Ἀθανάσιον ὑποσύρασθαι.

τι. Maximiani confessionis gloria illustris fuisse, Athanasium paulatim multos alios ad opinionem

ιγ. "Οτι φησὶ τὸν Ἀντιοχείας Φλαβιανὸν, πλήθος μοναχῶν συναγείραντα, πρῶτον ἀναδοῖσαι· Δόξα Πατρὸς καὶ Υἱῷ καὶ ἀγίῳ Πνεύματι. Τῶν γὰρ πρὸ αὐτοῦ, τοὺς μὲν, Δόξα Πατρὸς δι' Υἱοῦ ἢ ἀγίῳ Πνεύματι λέγειν, καὶ ταύτην μᾶλλον τὴν ἐκφώνησιν ἐπιπολάζειν τοὺς δὲ, Δόξα Πατρὸς ἢ Υἱῷ καὶ ἀγίῳ Πνεύματι.

ιδ. "Οτι, φησὶν, εἰ καὶ διεφέροντο κατὰ τὰς δόξας τοῖς τὸ δόμοις οινοπειάσιν οἱ ἐξ Ἀρείου, ὅμως καὶ εὐχῶν, καὶ δυνων, καὶ βουλευμάτων, καὶ τῶν ἄλλων σχεδὸν ἀπάντων, πλὴν τῆς μυστικῆς ἐκοινωνίου θυσίας. Ἐπιγενομένου δὲ τοῦ Ἀετίου, καὶ τῆς ἐν τούτοις διαστάσεως ἀρξαντος, τὴν δύμοδοκον συναγωγὴν (73), πάντας δεσμοὺς καὶ φίλias καὶ συντριθείας, οἵς τοῖς ἑτεροδόξοις συνήπτοντο, διαρρήξαντας, εἰς ἀντίπαλον τούτοις μάλιστα παρασκευάσαι καταστῆσαι τὴν μοῖραν.

ιε'. "Οτι πατρὸς Ἀετίῳ ἡ ἐν κοιλῇ γέγονε Συρίᾳ (74) τοῦ δὲ πατρὸς αὐτοῦ τῶν ἐν στρατείᾳ δυσπραγέστερον ἐνηνεγμένων (75). Καὶ τὸν βίον ἐν

A confidentialia per urbes transiens, singulos episcopos ad quos accesserat, ad consubstantialis fidem sermonibus suis excitabat, et alios quidem episcopos verbis Athanasii non obtinuerat scribit; Aetium vero episcopum Palæstinæ, qui fornicationis reus delatus fuerat, cum per communionem Athanasii id probrum occultare vellet, ad ejus sententiam se transtulisse; eumdem tamen brevi pœnas dedisse, tabefactis genitalibus, ac vermis scaturientem, atque ita ex hac luce sublatum. Maximum quoque Hierosolymorum episcopum ad sententiam Athanasii declinasse scribit, tametsi hic, in persecutio et alterum oculum effossum haberet. Addit præterea suam pertraxisse.

B 13. *Flaviani doxologia.* — Ait Flavianum Antiochenum, collecta monachorum multitudine, primum omnium acclamassem : *Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto* (76). Nam ex iis qui ætate illum antecesserant, alios quidem dixisse : *Gloria Patri per Filium in sancto Spiritu*, atque hanc acclamacionem usu magis receptam esse; alios vero dicere solitos : *Gloria Patri in Filio et Spiritu sancto*.

14. *Ariani a Catholicis penitus recedunt.* — Ait Arianos, quamvis in fidei doctrina dissidentire ab iis qui consubstantiale Filium prædicabant, in preicationibus tamen atque hymnis et consultationibus, aliisque fere omnibus, præterquam in mystico sacrificio, cum iisdem communicasse. Postquam vero advenit Aetius, et dissensionis circa hæc C quoque auctor fuit, persuasit cœtu eorum qui idem cum ipso sentiebant, ut, ruptis omnibus amicitiæ et consuetudinis vinculis, quibus antea cum homousianis conjuncti erant, illis maxime adversam factionem constituerent.

15. *Aetius hereticus.* — Ait Aetium ortum fuisse ex Coele-Syria; pater vero ejus, eum in præsidiali officio militasset, male rem gessit. Cumque in ejus-

VALESII ANNOTATIONES.

D stantialis fidem prædicationibus suis traduxisse. Atqui contrarium dicit Philostorgius : Athanasium scilicet cunctos Palæstinæ episcopos ad quos accesserat, hortatum esse, ut consubstantialis fidem amplectenterentur, sed nonum monitis ejus obtinuerat præter Aetium. Et hæc quidem falsa esse testatur synodus episcoporum Palæstinæ, quæ eo tempore a Maximo Hierosolymorum episcopo collecta est, ut scribit Athanasius in *Apologeticō*.

(71) Δοῦνται δοκεῖν ὅμως. Hunc locum præclare restituì ex ms. codice Samuels Bocharti, in quo diserte ita scribitur, δοῦναι δὲ οὖν ὅμως ὁξύτατην δίκην, etc. Porro interpres suam Græcae linguae imperitiam in hoc præcipue loco patefecit, dum Aetium ob adulterii crimen in crucem sublatum, fractis cruribus interisse censem. Mox pro σκώληκας βρύσαντα, in Bocharti codice ms. scriptum inveni βρύσαντος, quod magis probo.

(72) Ο κατὰ Μαξιμιανὸν διωγμός. Maximianum pro Maximino posuit Philostorgius.

(73) Τὸν δύμοδοκον συναγωγὴν. Non assentior Gothofredo, qui τὴν δύμοδοκον συναγωγὴν, orthodoxos sive homoousianos esse creditit. Rectius Lucas Holstenius hæc verba de Ariani intellexit, quibus auctor fuit Aetius, ut ruptis omnibus amicitiæ et concordia vinculis, quibus hactenus juncti fuerant

cum orthodoxis, peculiarem ac propriam factioñem constituerent. Certe Holstenius ad oram sui codicis hunc locum ita interpretatur : *In eadem fide consentienti sibi conventui, ruptis omnibus, quibus cum aliter sentientibus conjugebantur, amicitiæ et consuetudinis vinculis, contrariam hisce factionem ut constitueret, auctor fuit*.

(74) Ή ἐρ κοιλὴ τέρος Συρίᾳ. Articulus ἡ satis indicat nomen civitatis hic desiderari, ex qua oriundus erat Aetius. Certe Suidas in voce Αἴτιος, Philostorgii locum hunc describens, Antiochiam Aetio patriam assignat : Niceph. vero in lib. iv, hunc Philostorgii locum ita expressit : πατρὸς δὲ αὐτῷ ἡ κοιλὴ Συρίᾳ ἦν. Quem secutus Gothofredus hæc Philostorgii verba ita interpretatus est : *Ait Aetio patriam fuisse Καλενή Συρίαν*. Verum hæc locutio impropria est; patria enim cuiusque dicitur, non provincia ex qua oriundus est, sed civitas aut vicus eius provinciæ. Observavi tamen patriam vocari soletere a Philostorgio provinciam, ex qua quis ortus est. Sic in cap. 8, lib. iv, Philostorgii, et in cap. 3, lib. vi.

(75) Τὸν ἐρ οπατελὸν δυσπραγέστερον ἡγεμονεύειν. Rectius apud Suidam hic locus referitur hoc modo : δὲ πατήρ αὐτῷ τῶν ἐν στρατείᾳ δυσπραγέστερον.

(76) Theodorit. lib. ii, c. 24.

modi statu mortuus esset, is qui tunc rector erat A provinciae, facultates ejus fisco addixit. Ita Aetius adhuc admodum adolescens una cum matre ad summam egestatem redactus est: qua de causa aurilicinam exercere aggressus est, quo tum sibi, tum matri victimum compararet. Cumque hanc artem satis diu exercisset, ob indolis praestantiam ad philosophicas disciplinas animum applicuit. Ac primum quidem auditor fuit Paulini, qui ex episcopatu Tyri ad sedem Antiochenam translatus fuerat. Postea vero cum mater ipius extremum diem obiisset, cuius polissimum causa aurilicinæ artem excellebat, totum se deinceps Aetius ad logicæ studia convertit, ac brevi in disputando plerisque superior visus est: ex quo etiam non mediocris invidia adversus illum exarsit. Verum Paulino quidem superstite, vires suas compressit invidia. Ubi vero Paulinus post sextum episcopatus sui niensem

VALESI ANNOTATIONES.

πραγέστερον ἐνειλεγμένων γενόμενος ἐτεθήκει. Ac primum quidem ἐν στρατί libentius lego cum Suida, quam ἐν στρατείᾳ, ut habent nostri codices. Neque enim pater Aetii armatam militiam secutus est. Sed officialis fuit, sive apparitor praesidis provinciæ: quæ militia cohortalis dicebatur; eratque longe vilior eastrensi militia. Στρατάν certe pro officio et apparitione sumi, jampridem observavi in Annotationibus ad Ammianum Marcellinum. Porro patrem Aetii non militem fuisse, sed officialem praesidis, hinc conjicere licet. Primo, quia Philostorgius subdit bona ejus fisco addicta esse a praeside provinciæ: quod procul dubio factum nonquam esset, si pater ille Aetii armatam militiam secutus fuisse. Milites enim in alio foro judicabantur, in foro scilicet judicum militarium. Praeterea Suidas ex Philostorgio diserte scribit, parentes Aetii fuisse viles ac pauperes: quod utique non diceret, si Aetius militari genere ortus fuisse. Ἐπειδηγμένων quoque, quomodo legitur apud Suidam, libentius amplectior, quam ἐνηγμένων, vel ἐπηγμένων, ut legitur in codice Bocharti. Dicitur autem ἐνειλεγμένων pro ἔγκατειλεγμένων.

(77) *Δημοσιεύσατε.* In ms. codice Bocharti, et apud Nicephorus in libro nono scriptum inveni δημοσιώσατε, quod rectius mihi videtur. Alii dicerent δημευσατε.

(78) *Kai Pauliōnū mēr.* De hoc Paulino, qui ab episcopatu Tyri ad Antiochenam sedem (a) translatus est, vide quæ notavi in Annotationibus ad librum decimum *Historiæ ecclesiasticæ* Eusebii. Gothofredus enim graviter hic lapsus est, qui Paulinum hunc anno Christi 324 mortuum esse exstimavit. Ab hoc Paulon distingendum est alter Paulinus, qui post mortem Philogoni Antiochenis episcopi, paulo ante synodum Nicænam, eamdem Ecclesiam rexit: de quo multa observavi in Annotationibus ad Sozomeum, pag. 107, not. 4. Hujus Paulini præter Hieronymum meninat Ni-

τούτους ἀπελιπόντος, τὴν μὲν οὐσίαν τὸν τηγικάδε δρχοντά φησι δημοσιεύσαι (77). Νέον δὲ τὸν Ἀέτιον δυτα εἰς ἔσχατον σὺν τῇ μητρὶ πεντα ἑλάσαι· καὶ διὰ τοῦτο ἐπὶ τὸ χρυσοχοῖν δρμῆσαι, ὡς ἀν ἀμωσγίπως αὐτός τε καὶ ἡ γεννησαμένη διαβιφ. Ἀποχρώντως δὲ τῇ τέχνῃ κεχρημένον, διὰ δώμην φύσεως ἐπὶ τὰς λογικὰς ἐπιστραφῆναι μαθῆσις. Καὶ Παυλίνου μὲν (78) ἀκρόσασθαι πρότερον, δὲ ἐκ τῆς ἐφορείας Τύρου εἰς τὴν τῆς Ἀντιοχείας μετέστη. Τῆς δὲ μητρὸς τὸν βίον λειπούσης, δε' ἦν μᾶλλον καὶ ἡ ποικίλαις εἰδέσαι τὸν χρυσὸν ἐπειμορφοῦσα τέχνη μετεχειρίζετο τῷ Ἀετίῳ, ἐκείθεν αὐτὸν ὅλον εἰς τὴν τῶν λογικῶν μαθημάτων μετατάξασθαι θεωρίαν· καὶ θάττον ἐπὶ λόγων ἀμύλαις (79) τῶν πλειόνων δρᾶσθαι κρατοῦντα· καὶ φθόνον ἐκ τούτου οὐ μεκρὸν ἀνάπτειν. Ἀλλὰ μέχρι μὲν δὲ Παυλίνος ἔζη, τὴν Ιεράνδην ὁ φθόνος παρηρείτο. Ἐπειδὲ ἐκείνος μετὰ μῆνας ἔξι ἀπεβίω, ἀντ' αὐτοῦ δὲ Εὐλαλίου (80) τὸν θρό-

ceph. patriarcha in *Chronogr.*, Zonaras in tom. II Ann., et Nicetas in *Thesauρo orthodoxæ fidei*: qui tamen eum cum Paulino Tyriorum episcopo, qui post Eustathium ad Antiochenam sedem translatus est, perperam confuderunt.

(79) *Ἐπὶ λόγων ἀμύλαις.* In codice Samuelis Bocharti scriptum erat ἀμύλαις, sed per compendium. Quæ scriptura videtur etiam suisse in codice Gothofredi: quam illæ, utpote in Græcis exemplaribus legendis parum exercitatus, minime intellectus. Nicephorus quoque ita videtur legisse: sic enim hunc Philostorgii locum expressit: ἀμύλαις Ιεράνδην.

(80) *Ἄρτ' αὐτὸν δὲ Εὐλαλίος.* Hic locus Philostorgii integror extat apud Suidam in Ἀέτιος, hoc modo: Ἐπειδὲ Παυλίνος ἐτεθήκει, Εὐλαλίου τρίτου καὶ εἰκοστοῦ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἔχοντος τὸν θρόνον, etc. (b). In Chron. B. Hieronymi, et in *Chronographia* Nicephori patriarchæ, Eulalius xxv numeratur episcopus Antiochiae post apostolos; qui tamen potius xxvi dicendus erat. Nam Paulinus Tyriorum episcopus, qui ab illis omissus est, inter Antiochenenses episcopos quintum ac vicesimum locum obtinuit. Porro quod Philostorgius dicit, Eulalius vicesimum tertium suisse post apostolos, id non ita intelligendum est, quasi omnes apostoli Antiochenam sedem obtinuerint; solus enim Petrus Antiochenam cathedram tenuit, ut inter omnes constat. Sed quod ab uno apostolo gestum est, id ab omnibus simul apostolis gestum esse dicitur, ob collegium et consortium apostolatus. Quemadmodum in edicto unius praefecti prætorio jubere dicebantur etiam cæteri, propter auctoritatem ejusdem potestatis, ut scribit auctor *Quæstionum Veteris et Novi Testamenti*, capite 97. Ecclesia itaque ab uno apostolo fundata, ab omnibus simul apostolis recte dicitur constituta. Certe Eusebius in libris *Historiæ ecclesiasticæ*, apostolicarum sediū successiones enumerans, episcopos illarum semper vocat apostolorum successores: verbi gratia, Alexandrinæ Ec-

VARIORUM.

exsculpi potest, quam Paulinum episcopatum Tyri tanta cum laude administrasse, ut Antiochensis Ecclesia in eo tanquam proprio bono (fuerat enim ejusdem Ecclesiæ presbyter) gloriari solita sit. Guil. Cave in *Eusebio*, vol. I, pag. 431.

(b) Vide Hieronymi locum a Valesio adductum in not. 1 ad Sozom., pag. 107, ubi Paulinus numeratur vicesimus secundus Antiochiae episcopus, et Eulalius vicesimus quartus.

(a) Valesii auctoritate motus in ea opinione aliquando fui, Paulinum ē sede Tyriensi ad Antiochenam translatum suisse. Verum re melius perpensa, etsi libens concedo Paulinum synodo Nicænae aliquot annis supersuisse, Ecclesiæ tamen Antiochenæ præsedisse nego. Neque ulli veterum, unico excepto Philostorgio, id affirmant; nec ipsius Eusebii locus quem ex lib. 1 cont. *Marcell.*, cap. 4. pro se adducit Valesius (Euseb. *Hist.* lib. 2, cap. 4, not. 1), rite intellectus id suadet; ex quo nil aliud

σον εἶχεν, εἰς τὴν αὐτοῦ δύναμιν ἐπανελθόν δ φθόνος, καὶ νεῖ τὸν Εὐλάλιον τῆς Ἀντιοχείας τὸν Ἀέτιον ἀπελάστα. Ὁ δὲ, εἰς τὴν τῆς Κιλικίας Ἀνάζαρδὸν ἀπειόμενος, τῇ τέχνῃ πάλιν πρὸς τὸ ζῆν ἀπεχρήτο, οὐδὲ τῆς ἐν λόγοις ἀφιστάμενος πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας ἀμιλλῆς. Γραμματικοῦ δέ τινος τὴν φύσιν αὐτοῦ ἀγαμένου, καὶ μεταδούνται τῆς τέχνης ὅρμημένου, δ Ἀέτιος παρ' αὐτὸν εἰσοικισθεῖς ἐθῆταις, τὰς οἰκετικὰς αὐτῷ τελῶν λειτουργίας. Καὶ ὁ μὲν τὴν γραμματικὴν προθύμως αὐτὸν ἐδιδάσκατο. Ὁ δὲ, τοῦ διδασκάλου δημοσίᾳ (81) ποτὲ καταστὰς εἰς Ἐλεγχον, ὃς μὴ τῶν θειῶν λογίων ὅρθη ἐποίετο τὴν διήγησιν, καὶ πολλὴν αὐτοῦ τὴν ἐπ' ἀμαθείᾳ τοιούτων αἰσχύνην καταχεάμενος, ἀντιμισθίαν εὑρε τὴν ἀποκήρυξιν τῆς εὐεργετούσης αὐτὸν οἰκίας. Ἐκεῖνος δὲ ἐλαθεῖς Ἀθανασίῳ συγγίνεται, ὃς τῶν μὲν Λουκιανοῦ τοῦ μάρτυρος ὀμιλητῶν εἰς ἔγεγόνει, τὴν Ἀναζαρδὸν διεσκόπει (82). παρ' ὧν τοὺς εὐαγγελιστὰς ἀναγνοῦς, καὶ τοῖς καθ' ἔκαστον αὐτὸν ἐπιστήσας, ἐπὶ τὴν Ταρσὸν παρὰ Ἀντώνιον ἀφίκεται. Τῶν Λουκιανοῦ δὲ καὶ οὗτος ἡ γνωρίμων. Ὅφει οὖτε τοῦ Ἀποστόλου ἀναδιδαχθεὶς Ἔπιστολάς, ικανὸν αὐτῷ συνδιέτριβε χρόνον, τὴν τοῦ πρεσβυτέρου τάξιν πληροῦντι. Ἐπειδὲ δ Ἀντώνιος ἔφορος ἐγεγνεῖ, καὶ οὐχ οἴδε τε ἡγεμονεῖσθαι τῇ σοφίᾳ οὐσῃ τὸν Ἀέτιον διδασκαλίᾳ, εἰς τὴν Ἀντιόχου πάλιν δ Ἀέτιος ἐπάνεισιν, ἀκροασθμένος Λεοντίου (83). πρεσβύτερος δὲ ἡγεμονεῖσθαι τὸν μαθητῶν Λουκιανοῦ χρηματίσας· δε αὐτῷ καὶ τοὺς προφήτας ἑξῆγεστο, καὶ μάλιστα τὸν Ἱεζεκίηλα. Ἀλλὰ κάκεῖσθαι αὐτὸν δ φθόνος αὐθίς, ὡς Φιλοστρίγιος ληρεῖ, ὡς δὲν τις ἀληθεύων εἶποι, τῆς γλώσσης τῇ ἀκρασίᾳ, καὶ τὸν φρονήματος δυσσεβεῖς ἀπετελάνει. Ἐκεῖνος οὖν τὴν Κιλικίαν καταλαμβάνει· καὶ τις τῶν Βορδοριανῶν (α) λόγοις αὐτῷ ὑπὸ τῆς Ιδίας δόξης συμπλακεῖ (84), εἰς ἐσχάτην κατέστησεν ήτταν. Ὅφει δέ θυμοί τα εὐτὸν κατεῖχε, καὶ τὸ ζῆν οὐκ ἀνέκτον ἥγειτο, δρῶν τὸ φεῦδος τῆς ἀλη-

A mortuus, et Eulalius in ejus locum substitutus est, tum vero invidiae livor, pristinum robur recuperans, Eulaliūm incitavit, ut Aetium Antiochia expelleret. Igitur Aetius Anazarbum, quæ Cilicia urbs est, proiectus, artem suam denuo exercuit ad victimū sibi comparandum; nec tamen a disputationibus adversus eos qui cum ipso congregari vellent, penitus abstinuit. Porro cum grammaticus quidam, ingenii ejus admiratione captus, artem ei suam tradere aggressus esset, Aetius in domum ejus admissus ei ministravit, serviles operas praestans. Et ille quidem libenti animo Aetium artis grammaticæ præceptis instituit. Aetius vero, cum aliquando magistrum suum publice coarguisset, tanquam divina oracula minus recte explicantem, magnoque B eum pudore ob ejusmodi imperitiam affecisset, hanc mercedem retulit, ut ex domo bene de ipso merita ejiceretur. Inde igitur expulsus cum Athanasio versatus est, Luciani martyris discipulo, qui tunc Anazarbi episcopatum regebat. Apud quem cum evangelistas legisset, et singula quæ in illis occurserunt accurate observasset, Tarsum inde perrexit, visurus Antonium, qui et ipse unus erat ex discipulis Luciani. A quo cum Epistolarum Pauli explanationem didicisset, satis diu cum eo vixit, in presbyterorum ordine adhuc constituto. Ubi vero Antonius ad episcopatum evectus est, nec erudiendo Aetio vacare amplius poterat, iterum Aetius Antiochiam revertitur, Leontium auditurus, qui tunc temporis presbyter erat Antiochiae, et unus fuerat ex auditoribus Luciani: hic prophetas, ac præcipue Ezechielem exposuit Aetio. Sed rursus invidia, ut somniant Philostorgius, sed ut verius aliquis dixerit, linguae intemperantia et dogmatum impietas inde eum ejecit. Illinc igitur Aetius in Ciliciam proiectus est: ubi quidam ex hæresi Borborianorum, pro defensione dogmati sui cum eo congressus, penitus eum vicit atque oppressit. Quam ob

VALENTINUS ANNOTATIONES.

clesiæ episcopos enumerans, non solius Marci, sed generaliter apostolorum successores nominat; idem quoque observat in episcopis Antiochiae. Ita etiam Irenæus in libro primo, de Hygino loquens Romanæ urbis episcopo, eum nonum locum episcopalis successionis tenuisse dicit post apostolos; sed et Latinus eodem modo locutos invenimus. Certe Rufinus De adulteratione lib. Origenis ita dicit: Clemens apostolorum discipulus, qui Romanæ Ecclesiæ post apostolos episcopus et martyr præfuit.

(81) Τοῦ διδασκάλου δημοσίου. Hunc locum emendavi ex codice Bocharti, in quo δημοσίᾳ diserte scribitur: et paulo post, ἐπ' ἀμαθείᾳ, optime prout dubio.

(82) Τῇρ Ἀραβαρδὸν διεσκόπει. Lucas Holsteinius ad latus sui codicis emendavit, δὲ ἐσκόπει. In

Bocharti autem codice nescio quis adnotavit, forte scribendum esse δὲ διεσκόπει. Ego mallem legere, τὴν Ἀνάζαρδον δὲ ἐπεσκόπει.

(83) Ἀκροασθμόν τοιοντος. Procul dubio scribendum est ἀκροασθμένος, quemadmodum legitur in ms. codice Bocharti.

(84) Λόγοις αὐτῷ ἵπτο τῆς Ιδίας δόξης συμπλακεῖ. Assentior viro doctio, qui ad latus codicis Bochartiani ad vocem ὑπό, adnotavit scribendum videri ὑπέρ· qua quidem emendatione nihil certius. Interpres quidem Gothofredus in hujus loci versione turpiter hallucinatus est, cuius versionem Lucas Holstenius in suo codice ita emendavit: Et Borborianorum aliquis rationibus propriam opinionem propugnans, cum eo congressus penitus ipsum confutavit.

VARIORUM.

(a) Τις τῶν Βορδοριανῶν. Borboriani, seu Borborite, hæretici exorti temporibus Adriani imp. circa an. Chr. 129, qui, ut ait Philastrius in Catal. Hæretic., vitiis implicati sæculi, et malis concupiscentiis servientes, judicium non sperarunt futurum, sed potius carnalem sæculi concupiscentiam lauda-

runt. Sic dicti ex Græco βόρδορος, cænum. Sic enim idem: *Hic itaque in cænum euntes, et inde obliti de cæno facies et membra sua deformantes, eadem re cunctis velut culpandam Dei creaturam demonstrabunt.* Vide Theodorit. Hæret. fab. lib. 1, cap. 13, et Epiph. hæres. Gnosticorum 26, n. 3.

causam despondere animum coepit, nec sibi amplius vivendum esse existimabat, cum mendacium veritate potentius esse cerneret. Dum sic animo affectus esset Aetius, visio quædam, ut flogit Philostorgius, ei oblata est, quæ animum ejus erexit ac confirmavit, signis quibusdam exhibens invictam vim sapientiæ, quæ illi deinceps ad futura esset. Ex eo tempore id datum est divinitus Aetio, ut a nomine in disputationibus vinceretur. Nec multo post Aphthonius quidam Manichæorum insanum præpositus, et tum sapientiæ, tum eloquentiæ causa magnam apud multos gloriam conseculatus, in urbe Alexandria cum eo congressus est. Etenim Aetius ex urbe Antiochia ad eum veneratus, fama hominis excitus. Ubi vero ad certamen ventum est, non valde prolixa disputatione habita Aetius Aphthonium ad sermonis inopiam redactum, ex magna gloria in summum dedecus atque ignominiam depresso. Quare Aphthonius præter expectationem victum se ægre ferens, in gravissimum morbum incidit, quem mors brevi subsecuta est, cum ultra septem dies post hanc acceptam cladem supervivere minime potuisse. Aetius vero adversarios suis sermonibus ubique superabat, et illustrem victoriam reportabat. Per idem tempus medicinæ quoque operam dedit, quo non solum animorum, verum etiam corporum morbos curare posset. Habuit autem in ea disciplina magistrum Sopolim, virum in hac arte nulli secundum. Porro Aetius cum in hac arte medica excelleret, gratuitam indigentibus operam prestabat. Quod si forte ipse rebus ad vitam necessariis opus haberet, ad aliquem ejusdem artis opificem noctu accedens, ne interduci a gravioribus negotiis avocaretur, quodcumque aurum peritioris artificis indigebat manu, illud celeriter elaborans, mercedem ab aurifice referebat, cipatu Constantii acciderunt, eodem tempore quo

16. Ait Aetium, eum adversus Basilium Aneyræ, et Eustathium Sebastiæ episcopum de consubstantiali disputans, omnium hominum infantissimos eos ostendisset, ut quidem iste confingit, implacabili odio ab illis deinceps exagitatum fuisse.

17. Leontius ep. Antioch. — Leontius is, quem presbyterum ac præceptorem Aetii fuisse supra retulimus, cum ad episcopatum urbis Antiochiae

A theias èπικρατέστερον. Οὗτω δὲ τῷ Ἀετίῳ διαχειμένῳ δύταις τις, ὡς οὗτος τερατολογεῖ, ἐφίσταται λύουσα τὴν ἀθυμίαν, συμβόλοις παρεχομένη τὸ ἀνασταγώνιστον τῆς ἡδη παρεχομένης αὐτοῦ σοφίας (85). Κάκεθεν παραγενούσι τῷ Ἀετίῳ τὸ μηδενὸς ἐν συμπλοκαῖς ἡττᾶσθαι λόγων. Μετ' οὐ πολὺ γοῦν Ἀφθονίος τις τῆς Μανιχαίων λύσης προστάτης, καὶ μεγάλην παρὰ πολλοῖς ἐπὶ σοφίᾳ καὶ δεινότητι λόγων φέρων τὴν δόξαν, ἐν τῇ κατ' Αἴγυπτον αὐτῷ Ἀλεξανδρείᾳ συμπλέκεται. Καὶ γάρ ἡκε πρὸς αὐτὸν ἔξι Ἀντιοχείας δὲ Ἀετίος, ὃντὸς τῷ φήμης ἐλκόμενος. 'Ος δὲ εἰς διμιύλλων διλλήδοις κατέστησαν, οὐδὲ πολλοῖς καταγαλωθείσης διαλέξεως, εἰς ἀφονίαν συνελάσσας δὲ Ἀετίος τὸν Ἀφθονίον, ἐκ μεγάλης δόξης εἰς μεγάλην αἰσχύνην κατήνεγκε. Διὸ καὶ τῷ ἀπροσδοκήψι βαρυθυμήσας τῆς ἡττῆς, νόσον τε ἐπεσπάσαστο χαλεπήν, καὶ τῇ νόσῳ πέρας δ θάνατος ἦν, οὐδὲ περιτέρω τῶν ἐπὶ τὰ ἡμερῶν διαρκέσαντος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς πληγῆς. Ἀετίος δὲ διὰ πάντων ἔχοντες, τοῖς λόγοις τοὺς ἀντιπάλους κατὰ κράτος βάλλων, καὶ τὴν νίκην λαμπρὰν ἀναδούμενος. Τότε δὲ καὶ τῆς Ιατρικῆς ἔξηπτο (86), ὡς ἀν μή μονον φυχῶν, διλλήδοις καὶ σωμάτων ἔχοι τὰς γόνους ἴσθιαι. Σύπολις δὲ ἦν αὐτῷ τοῦ μαθήματος διδάσκαλος, ἀνήρ ἐν τῇ τέχνῃ μηδενὸς ἔχων τὰ δεύτερα. ἀριστεύων δὲ ἐν Ιατρικῇ δὲ Ἀετίος, διμιύλον παρεῖχε τοῖς δεομένοις τὴν θεραπείαν. Εἰ δέ ποτε ἐδέξεν αὐτῷ τῶν ἀναγκαῖων, παρὰ τοὺς διμοτέχνους τὸν μισθὸν ἐκομίζετο, καὶ τὸν ἁντοῦ βίον συνείγε. Ταῦτα δὲ κατ' ἐκείνους καιρούς τοῦ Κωνσταντίου ἦν, καθ' οὓς καὶ δ Θεόφιλος ἐκ τῶν Ἰνδῶν ἐπανελθὼν διῆγει ἐν Ἀντιοχείᾳ.

C eoque modo vitam sustentabat. Hæc vero prius Theophilus ex India reversus Antiochiae morabatur.

15. "Οτι Ἀετίος, φησί, τοῖς περὶ βασιλείων τῷ Ἀγκύρας, καὶ Εύσταθίον τὸν Σεβαστείας, εἰς τοὺς περὶ τοῦ διμοσιού λόγους καταστάτες, καὶ πάντων ἀνθρώπων αὐτοὺς διέλέγεις ἀφωνιάτους, ὡς οὗτοι τερατολογεῖ, εἰς μίσος αὐτοῖς δισπονδον κατέστη.

16. "Οτι Λεόντιος, φησίν, δν δ μηπροσθεν λόγος πρεσβύτερόν τε καὶ διδάσκαλον Ἀετίου ὑπέδειξεν, ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας καταστάτες, εἰς διακονίαν τὸν

VALENTIANUS ANNOTATIONES.

(85) Παρεχομένης αὐτοῦ σοφίας. Rectius in codice Bocharti scribitur αὐτῷ. Nec displicet conjectura Holstenii, qui in margine sui codicis annotavit scribendum sibi videri παρεσομένης.

(86) Καὶ τῆς Ιατρικῆς ἔξηπτο. Aetium medicinæ artem leviter attigisse testatur etiam Gregorius Nyssenus in libro primo *contra Eunomium*, pag. 293. Cujus libros si legisset Jacobus Gothofredus, plurimum ex eo utilitatis percipere potuisse; multa enim de Aetio, ejusque studiis atque institutis illic refert Gregorius, quæ non leguntur in Philostorgio: cujusmodi illud est, Aetium primo quidem Amphilidis cuiusdam servum fuisse, deinde vero nescio qua arte manumissionum fabrum æxarium exstitisse.

D Verba Gregorii Nysseni sic habent: Ἐκδύντα γάρ αὐτὸν ἡδη τὴν δουλείαν Ἀμπελίδος — τῆς κεκτημένης αὐτὸν· τὸ δὲ διτῶν οὐδὲν δέοματι λέγειν, ὡς ἀν μηδόξαιμι κακοηθέστερον τοῦ διηγήματος ἀπτεσθαι· εἶναι μὲν καμινευτήν, etc. Quem locum prorsus infeliciter veritati Greiserus hoc modo: *Quippe illum, relicta cultura vineæ quam possidebat (at quam justæ, tacebo, ne videar odiosius narrationem auspicari), principio quidem factum esse fabrum caminarium, etc.* Hunc Gregorii Nysseni locum citat etiam Nicetas in *Thesaurus orthodoxæ fidei*, lib. v. cap. 50.

(87) Τοῦτο δὲ ἄρα ἐξεργαζόμενος, in codice Bocharti scribitur simpliciter ἐργαζόμενος.

καυστήν προχειρίζεται, καὶ διδάσκειν ἐν ἐκκλησίᾳ τὰς τῆς Ἐκκλησίας ἐπιτέρπει δόγματα. Οὐ δὲ πρὸς μὲν τὸ τῆς διακονίας ἔργον ὑπεστάλη· διδάσκειν δὲ ἀνεδέξατο. Χρόνον δὲ διατρίψας, δεῖ ἐνθυμίζεν αὐτῷ (88) εἰς τὴν τῶν θείων μαθημάτων ἔξαρχούσειν παράδοσιν, ἐπὶ τὴν Ἀλεξανδρειαν αῦθις παραγίνεται. Ἡδη γάρ ἐν αὐτῇ δὲ Ἀθανάσιος πολὺς ἦν ἐπὶ τοῦ δμοούσιου (89) βέρων, καὶ ἔχρην εἶναι τὸν ἀντιπινέοντα.

Athanasius, et τὸ δμοούσιον magnis viribus defendebat, prorsusque necesse erat ut aliquis ei resisteret.

ιη'. "Οτι φησὶ Φλαβιανὸν καὶ Παυλίνον, οἱ καὶ μετὰ ταῦτα τὸν Ἀντιοχείας θρόνον είχον διανεμάμενοι, τούτους τὸν εἰρημένον Δεόντιον ἀπε δὴ μὴ δύοδος ξοῦνται καθελεῖν. Οὔτοι δὲ ήσαν Εὐσταθίῳ συνακολουθήσαντες, ἐξ τὴν μεθόριον ἀπαγορένῳ. Ὁς τῶν ιερῶν τῆς Ἀντιοχείας φροντίδων (90), μᾶλλον δὲ τῆς ὅλης εὐσεβείας, οὐδὲν τὸντο τοῖς κατιροῖς συγκαπηλεύσασθαι.

ιθ'. "Οτι Σεκούνδου καὶ Σέρρα (α) εἰς ἐπισκοπὴν τὸν Ἀέτιον προχειρίζομένων, αὐτὸς, φησὶν, οὐκ ἡρέτητο, μὴ καθαρῶς αὐτοὺς ιεράσθαι, διὰ τὴν ἐπιμέζιαν τῶν τὸ δμοούσιον (91) θρησκευόντων ἀποφεύγομένος.

κ. "Οτι, φησὶν, Εὐνόμιος κατὰ πύστιν τῆς Ἀετίου σποφίας εἰς Ἀντιοχειαν ἐκ Καππαδοκίας ἀφικόμενος, τῷ Σεκούνδῳ συνέμιξεν. Οὐ δὲ αὐτὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τότε τῷ Ἀετίῳ διατρίβοντι συνέστηκε· καὶ συνέστητην διμφω, δὲ μὲν διδάσκων, δὲ τοῖς ιεροῖς (β) μαθήμασι συναποκούμενος.

κα'. "Οτι Εὐνομίου φησὶν οὗτος δὲ δυσσεδής, οὐκ αἰσχυνόμενος, ἐγκώμιον ἀνατάξασθαι (92).

κβ'. "Οτι φησὶ τὸν Κώνσταντα, διὰ τὴν ὑπὲρ Ἀθανασίου σπουδὴν ὑπὸ τυραννίδος τῇ Μαγγεντίου τὴν ζωὴν καταστρέψασθαι. Τελευτήσαντος δὲ αὐτοῦ, καὶ τοῦ μὲν Κώνσταντίου κατὰ τὴν Ἑδεσαν τῆς Μεσοποταμίας διατρίβοντος (τοῦτο γάρ δὲ Περσικὸς ἀπῆται πόλεμος), ἡ πρεσβυτάτη τούτων ἀδελφὴ Κων-

A promotus fuisse, discipulum suum ad diaconatus gradum evexit, eique permisit ut ecclesiastica dogmata publice in Ecclesia doceret (93). Verum Aetius diaconi quidem functionem detrectavit, docendi vero munus libenter amplexus est. Cumque illic tandiū mansisset, quantum sibi sufficere iudicabat ad sacrarum disciplinarum traditionem, rurus Alexandriam perrexit. Jam enim illic agebat 18. *Flavianus et Paulinus a Leontio depositi.* — Ait Philostorgius Flavianum ac Paulinum, qui Antiochenum episcopatum inter se postea diviserunt, a supradicto Leontio, utpote contraria ipsi sentientes, depositos esse. Hi vero Eustathium sequi fuerant, cum is in exsilium abduceretur. Qui quidem ex sacerdotali munere Antiochensis Ecclesiae, seu potius ex universa religione, nihil omnino temporum vicissitudine passus est interpolari.

19. *Aetius episcopatum recusat.* — Ait Philostorgius Aetium, cum Secundus et Serras ad episcopatum gerendum eum elegissent, assentiri noluisse, cum diceret eos non pure nec sancte divina celebrare mysteria, utpote qui Homousianis permisi essent.

20. *Eunomius.* — Eunomius, cum fama ad ipsum perlati esset de Aetii sapientia, ex Cappadocia Antiochiam profectus, in colloquium venit cum Secundo. Hic vero Aetio, qui tum Alexandriæ degehat, Eunomium commendavit. Ambo igitur simul habitarunt : Aetius quidem docens, Eunomius vero sacras disciplinas percipiens.

21. Ait impius Philostorgius se encomium Eunomii conscripsisse, nec erubescit id profiteri

22. *Constans, Magnentius et Veteranio tyranni.* — Ait Constantem, ob studium erga Athanasium, a Magnentio tyranno extinctum fuisse. Post cujus obitum, cum Constantius Edessa in Mesopotamia moraretur : id enim exigebat bellum Persicum (94); eorum soror natu maxima Constantina, quæ vidua

VALESI ANNOTATIONES.

(88) Ὅς ἐνθύμιζεν αὐτῷ. Non dubito quin scribendum sit δօσον ἐνθύμιζεν αὐτῷ εἰς τὴν τῶν θείων μαθημάτων ἔξαρχούσειν παράδοσιν, etc.

(89) Πολὺς ἦν ἐπὶ τοῦ δμοούσιου. In codice Bocharti scriptum inveni, ὑπὸ τοῦ δμοούσιου. Quare non dubito quin scribendum sit hoc loco, ὑπὲρ τοῦ δμοούσιου. Eumdem errorem paulo antea observavi.

(90) Ὅς τῷ ιερῷ τῷ τῆς Ἀντιοχείας φροντίδων. Assentior Gothofredo, qui hæc de Leontio, non autem de Eustathio dici recte observavit. Ejusdem Leontii Antiochensis episcopi elogium exstat in Chronico Alexандriano, p. 672.

(91) Διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῷ τὸ δμοούσιον, etc. In manuscriptis codicibus Scoriacensi et Bochartiano scriptum est τῶν πρὸς τὸ δμοούσιον, etc. Proinde

malim legere, διὰ τὴν ἐπιμέλειαν πρὸς τοὺς τὸ δμοούσιον θρησκεύοντας· quanquam pro vocabulo δμοούσιον, libentius hoc loco legerem δμοιούσιον. Ariani enim, quorum antesignani erant Secundus et Serras, non communicabant Homousianis, sed iis tantum qui τὸ δμοιούσιον prosliebantur. Verum, re attentius exominata, nihil hic mutandum censeo. Ariani enī Homousianis eo quidem tempore in Oriente communicabant, ut docet Socrates in lib. II, cap. 22.

(92) Ἐγκώμιον διατάξασθαι. Scribendum est συντάξασθαι, vel certe ἀναγράψασθαι.

(93) Theodorit. I. II, c. 24.

(94) Soz. lib. IV, cap. 4.

VARIORUM.

(a) Σεκούνδου καὶ Σέρρα. Erant hi Ariani episcopi, Secundus quidem Ptolemaidis in Aegypto, Serras vero Parætonii in Libya.

(b) Ο δὲ τοῖς ιεροῖς. Eunomius Aetii non modo discipulus fuit, verum etiam amanuensis, ut habet Soz. lib. II, cap. 35, in fin.

erat Hanniballiani, timens ne Magnentius tyrannus A universum imperium sub potestatem suam redigeret, Veteranionem, unum ex magistris militiae, Casarem renuntiavit. Videbatur autem illa id suo iure facere, propterea quod communis eorum pater, dum viveret, diademate eam coronaverat, et Augustam nuncupaverat. Constantius vero, his cognitis, statim diadema misit ad Veteranionem, imperatoriam ei dignitatem suffragio suo confirmans; postea vero adversus Magnentium in Occidentis partes cum exercitu profectus, sub obtenu colloquii quod cum Veteranione amice inire voluerat, eo quod is defectionis suspicionem præbuisset, eum comprehendit, et imperatoria ueste exuit. Nullo tamen alio affectum incommodo, imo vero mensæ suæ adhibitum, Prusam Bithyniæ amandavit, am- plos ac magnificos sumptus ei constituens, provi- densque ne quidquam eorum quibus privatorum hominum vita beate transigitur, ei decesset.

23. Jacobus Nisibenus (95). — Ait Philostorgius, Saporem Persarum regem Romanis bellum intulisse, et Nisibin urbem oppugnasse; verum re infecta, præter omnium opinionem pudore affectum recessisse, cum Jacobus, urbis illius episcopus, civibus quid faciendum esset commonstrasset, et firma in Deum spe ac fiducia pro salute urbis admirabiliter propugnasset.

24. Alpes Succi et Juliae (96). — Alpes, ut ait Philostorgius, tam Succi, quam hæc quæ Juliae vo- cantur, transitus sunt angusti, maximis utrinque montibus unum in locum, ita ut fere sibi mutuo jungantur, coeuntibus. Porro transitus similes quodammodo sunt angustiis Thermopylarum. Sed Juliae quidem Alpes Gallias atque Italiam dividunt; Succi vero inter Daciam siti sunt et Thraciam: quorum angustias cum occupare tentasset Veterano, defectionis suspicionem Constantio præbuit.

25. Gallus Cæs. — Dum Constantius adversus Magnentium tyrannum expeditionem pararet, nuntius ad eum perlatus est, Persas cum ingentibus copiis adversus Orientis provincias moveri. Quare necesse habuit Gallum Cæsarem nuncupare, et contra Persas in Orientem mitttere. Erat autem Gallus frater ejus patruelis; etenim Galli pater Constantius frater fuit Constantini Magni: ex quo orti erant Constantius et fratres ejus.

26. Crux Hierosolymis in celo visa (97). — Et Constantius quidem victoriam de tyranno reportavit, cum signum crucis illic quoque visum esset, ad longissimum spatium protensum, et diurnam lu-

B ταντίνα (98) ('Αναβιλλιανοῦ δὲ ήγνηχηρωμένη γυνή), δεῖτασα μὴ φθάσσειν ὁ τυραννήσας Μαγνέντιος τὸ πάντων ἀναρτῆσασθαι κράτος, Οὐετερανίωνά τινα τῶν στρατηγούντων ἔνα καθίστησι Καίσαρα. Ἐδίκει: δὲ δύνασθαι τὴν πρᾶξιν, διότι ζήνων (99) δὲ κοινῆς αὐτῶν πατὴρ διαδήματι τε αὐτὴν ἐταίνιωσε, καὶ Λύγοῦσταν ἐπωνύμασεν. Ὁ δὲ Κωνστάντιος ταῦτα μαθὼν παραυτίκα μὲν Οὐετερανίων: τὸ διάδημα πέμπει, συνεπικυρῶν αὐτῷ καὶ τὸ τῆς βασιλείας ἀξιωμα· ἐπειτα' δὲ πρὸς ἑσπερίους κατὰ Μαγνεντίου στρατεύμενος, καὶ συμβίξαι φίλιων τῷ Οὐετερανίωνι βουληθεῖς, ἐπειπέρ ἑκεῖνος παρέσχεν ὑποβίζειν ἐπαναστάσεως, χειροῦται μὲν τὸν Οὐετερανίωνα, καὶ τῆς βασιλικῆς ἀποδύει στολῆς· μηδὲν δὲ κακὸν ἐπεργασάμενος ἄλλο, ἀλλὰ καὶ τραπέζῃς αὐτῷ κοινωνήσας, εἰς Προύσαν τῆς Βιθυνίας ἐκπέμπει, λαμπρὰς καὶ μεγαλοπρεπεῖς ἀφορίσας; αὐτῷ τὰς χορηγίας, μηδενὸς ὑστερήσθαι, ὃν ἀνθρώπου βίος ὡς ἐν ιδιώταις εὑδαιμονεῖ, προνοησάμενος.

κγ. "Οτι Σαπώρην τὸν βασιλέα Περσῶν ἀναγράφει στρατεύσας κατὰ τῆς Νισίδιος, καὶ εἰς πολιορκίαν αὐτῆς καταστῆναι· ἀπρακτὸν δὲ καὶ παρὰ δόξαν κατηγαχυμένον ὑποστρέψαι, 'Ιακώbowν τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου τό τε πρακτέον τοῖς πολίταις εἰτηγουμένου, καὶ τῇ πρὸς θεὸν πάρδησίᾳ, κατὰ τὸ ἀνυπέρβλητον τῆς πόλεως ὑπερμαχεσαμένου.

κδ. "Οτι αἱ Ἀλπεῖς, αἱ τε Σούκεις καλούμεναι, καὶ αἱ Ἰούλιαι, διδοῦσι εἰσι στεναὶ μεγίστων ὁρῶν ἐκατέρωθεν, καὶ ὑφ' ἐν χωροῦν ἐγγὺς τοῦ συμπτίσσεσθαι συγχλειομένων. Εοίκασι δὲ αἱ διδοῦσι αὖται τοῖς ἐν Θερμοπύλαις στενοῖς. Ἀλλ' αἱ μὲν Ἰούλιαι Ἀλπεῖς τὰς Γαλλίας καὶ Ἰταλίας διορίζουσι (1) τῶν Ἰταλῶν· αἱ δὲ Σούκεις μεταξὺ τῆς Δακίας εἰσὶ καὶ τῆς Θράκης, δὲς καὶ καταλαβεῖν ἐπιτύχομενος Οὐετερανίων τὴν ὑπόνοιαν τῆς ἐπαναστάσεως πάρεσχε Κωνσταντίῳ.

κε'. "Οτι ἐν φ Κωνστάντιος κατὰ Μαγνεντίου παρεσκευάστο τοῦ τυράννου, τὸ Περσικὸν ἀκούσας κατὰ τῆς ἑφας βαρυτέρα χειρὶ κινεῖσθαι, εἰς ἀνάγκην ἤκει Ιάλλον Καίσαρα χειροτονῆσαι, καὶ ἐπ' αὐτοὺς ἐκπέμψαι. Ἀνεψιδες δὲ ἦν ὁ Γάλλος· καὶ γὰρ ὁ Γάλλου πατὴρ Κωνστάντιος ἀδελφὸς ἦν Κωνστάντιον τοῦ μεγάλου, δὲς ἐγένετο Κωνστάντιον καὶ τοὺς αὐτοὺς ἀδελφούς.

κζ'. "Οτι ἐν φ Κωνστάντιος ἐγκρατής τοῦ τυράννου γίνεται, κάνταῦθα τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ ἐπὶ μέριστον τε προφανέστος, καὶ καταπληκτικωτάταις αἴγλαις ὑπεραστράψαντος τὸ τῆς ἡμέρας φῶς. Ωὕθη

VALESII ANNOTATIONES.

(95) Theodorit. I. II, c. 30.

(96) Soer. pag. 108, n. 1.

(97) Soz. pag. 134, 137.

(98) Κωνσταντία. In codice Bocharti Κωνσταντία scribitur. Sed verum ejus nomen est Κωνστάντια, ut in Annotationibus ad Aimianum Marcellini observavi.

(99) Διότι ζήρων. Nemo non videt scribendum esse ζῶν, quamvis manuscripti codices repugnant.

(1) Τὰς Γαλλίας καὶ Ἰταλίας διορίζουσι. In manuscriptis codicibus nostris hunc locum ita scriptum inveni: Τὰς Γαλλίας καὶ Ἰταλίας διορίζουσι τῶν Ἰταλῶν. Verum hæc voces καὶ Ἰταλίας prorsus expungendæ sunt, ut superfluae. Certe Nicephorus in libro nono capitæ tricesimo secundo, hunc Philostorgii locum describens, duo haec vocabula prætermisit.

Ἐκ ἐπὶ τῶν Ἱεροσολύμων περὶ τὴν τρίτην ὡραν μά-
λιστα τῆς ἡμέρας, ἑορτῆς τῆς λεγομένης Πεντηκοστῆς
ἐνεσταμένης. Ὁ δὲ θεόγραφος τύπος ἔκεινος ἀπὸ
τοῦ λεγομένου Κρανίου μέχρι καὶ τοῦ τῶν Ἑλαιῶν
δρυς διήκων ὡράτο, ἱρίδος μεγάλης στεφάνου τρό-
πον πανταχόθεν αὐτὸν περιειπτούσης. Ἐδήλου δὲ
ἄρα τῇ μὲν Ἱρις τὴν τοῦ σταυρωθέντος καὶ ἀναλη-
φθέντος εὐμένειαν· δὲ στέφανος τὴν τοῦ βασιλέως
νίκην. Τὸ δὲ σελασφόρον ἔκεινο καὶ σεβάσμιον θέαμα
οὐδὲ τοῖς ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου ἀδέατον ἦν, ἀλλ' ἐπι-
ζῆλως δρώμενον, Μαγνέντιον μὲν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ
ἄτε τῇ τῶν δαιμόνων θεραπείᾳ προσανακειμένους,
εἰς ἀμήχανον δέος κατέστησε· Κωνστάντιον δὲ καὶ
τοὺς περὶ αὐτὸν εἰς θάρσος ἄμαχον ἀνεκήσατο. Ἡ-
ττῆθις δὲ τὰ πρῶτα Μαγνέντιος, εἴτα κατὰ μικρὸν
ἀναλαβὼν ἐσυτὸν, καὶ συμπλακεὶς ἐκ δευτέρου τῷ
πολέμῳ, καὶ κατὰ τὸ κραταιώτατον καταπολεμῆσε, καὶ
τοὺς σὺν αὐτῷ μικροῦ πάντας ἀποβαλὼν, πρὸς
τὴν Λουγδούνων ἀποδιδράσκει τὸλμην. Καὶ τὰ μὲν
πρῶτα κατ' εὐνοιαν δῆθεν τὸν οἰκεῖον ἀδελφὸν ἀπο-
στάττει, πολεμίας προαρπάζων ὑδρεως καὶ χειρός.
Ἐπειτα καὶ εἰ τις ἀλλος παρῆν τῶν οἰκειοτάτων. Τε-
λευταῖον δὲ, τὸ ξύρος ὑποστήσας ἐσυτῷ, ἐπηράχθη
τε καὶ διελαθεὶς κατὰ τὸ μετάφρενον ἐξέψυξεν, οὐδὲ
ὅλη τέσσαρα τυραννήσας ἐτῇ.

καὶ. "Οτι φησὶ τοὺς περὶ Βασιλείου καὶ Εὐστάθιου
δι' ἔχθρας γεγονότας τῷ Ἀετίῳ, διαβόλας ἀτόπους
συρράμαι, καὶ τὸν Γάλλον ἐπὶ ταυτὸν παροξύναι; (2)"
Ἔιστε ἔκεινον ὡς ἐπισκόπους πιστεύαντα καὶ πρὸς
Ἄργην ἐκταραχθέντα, κελεῦσαι τὸν Ἀετίον ἀνάζητη-
θῆναι, καὶ ἀμφοῖν τοῖν σκελοῖν κατεαγγῆσαι. Λεοντίου
δὲ τοῦ ἐπισκόπου Ἀντιοχείας τάναντία τούτοις τὸν
Καίσαρα διδαξαμένου, ἢ τε καταδικάσουσα ψῆφος
ἀνεβλήθη, καὶ εἰς θέαν διὰ τὸν Ἀγάλλος μετ' οὐ πολὺ τοῦ
Ἀετίου κατέστη, καὶ φίλος ἐκρίθη. Καὶ πολλάκις
πρὸς Ἰουλιανὸν ἀπεστάλη, καὶ μάλιστα ἡνίκα δι-
επινθάνετο πρὸς τὸν Ἐλληνισμὸν διὰδελφὸς ἔκεινον
ἀποκλίνειν· ἐστέλλετο δὲ, τῆς ἀσεβείας κατὰ τὸ δυ-
νατὸν αὐτὸν ἀνασώσασθαι. Οὐ μήν ἀλλὰ καὶ τῶν
θείων μαθημάτων διὰ τὸν Ἀγάλλος διδάσκαλον τὸν Ἀετίον
ἐποιείτο.

καὶ. "Οτι Γάλλου κατὰ Περσῶν εἰς τὸ κράτειστον
Διδραγαθήσαντος, εἰς φύδνους οἱ ταῖς διαβολαῖς χαί-
ροντες ἀναφλέγουσι τὸν βασιλέα. Καὶ τοῦ Περσικοῦ
πολέμου ταῖς τοῦ Καίσαρος ἀριστείαις πεπανύμένου,
ἀποστέλλεις Δομετιανὸν ἐπαρχὸν τῶν καλουμένων
πραιτιώρων διὰ Κωνστάντιος, ἐντειλάμενος αὐτῷ κατὰ
τὸ ἀρναὲς, τὰς τοῦ Γάλλου περικόπτειν ἀπὸ τῆς Ἀν-
τιοχείας ἔξοδους, τὴν ἐπ' ἀνδρείᾳ καὶ τῇ τῶν κοινῶν
ἐπιμαλεὶᾳ δόξαν αὐτοῦ κατεσμικρύνειν ταύτῃ δια-
κούμενως. Ὁ δὲ Δομετιανὸς οὐδὲν τῶν προσταχθέν-

A cem splendidissimis ad stuporem usque radiis
longe superans. Apparuit autem Hierosolymis, circa
horam tertiam ejus diei quæ vulgo dicitur Pen-
tecoste. Porro hoc signum divinitus pictum a Cal-
variae monte usque ad montem Olivæ pertingero
videbatur, magna iride instar coronæ illud undique
ambiente. Et iris quidem Christi crucifixi et in
cœlum assumpti clementiam designabat; corona
vero, imperatoris victoriam. Porro splendidum istud
ac venerandum signum ne militum quidem oculos
effugit, sed ab utroque exercitu clare conspectum.
Magnentius cum a Constantio primum victus fuisset,
postea viribus paulatim resumptis, secundo pœlio
congressus, penitus debellatus est, amissaque prope-
modum omni exercitu suo, ad urbem Lodionum
profugit. Ac primo quidem benevolentia specie
fratrem suum interfecit, ut hostium manibus et in-
juriis eum eriperet. Deiude vero ex propinquiori-
bus quemcumque adesse viderat, eodem sustulit
modo. Postremo ipse in gladium quem pectori suo
supposuerat, incubuit, transfixoque dorso animam
extalavit, cum per annos ferme quatuor tyrannidem
exercuisse.

27. *Aetium Gallus in amicitiam recipit.* — Ait
Philostorgius, Basilium et Eustathium, susceptis
adversus Aetium inimiciis, absurdas quasdam ca-
lumnias confinxisse, et Gallum contra eum incitasse:
aden ut Gallus tanquam episcopis fidem habens, et
ira excandescens, Aetium perquiri jusserit, et fra-
ctis cruribus occidi. Sed cum Leontius episcopus
Antiochiae contraria iis quæ contra Aetium delata
fuerant Cæsari retulisset, damnationis sententia re-
vocata est, et Aetius non multo post in conspectum
Galli venit, et inter amicos ejus habitus est. Missus
est etiam sæpius ad Julianum, ac præcipue eo tem-
pore quo Gallus fratrem suum ad superstitionem
gentilium declinare didicerat; mittebatur autem eo
consilio, ut Julianum ab impietate revocaret. Sed
et Gallus Aetium sacrarum disciplinarum magistrum
sibi adscivit.

28. *Gallus calumniis appetitus.* — Cum Gallus in
bello adversus Persas admodum strenue se gessis-
set, calumniatores Constantium ad invidiam conci-
tarunt. Constantius igitur, bello Persico virtute ac
fortitudine Cæsaris Galli jam sopito, Domitianum
præfectum prætorio misit, hoc ei dans occulte in
mandatis, ut egressus Galli ex urbe Antiochia com-
primeret. Hac enim ratione gloriam Galli ex forti-
tudine reique publicæ cura imminuere cogitabat.
Domitanus vero, non modo non moderatus iis

VALESII ANNOTATIONES.

(2) Ἐπὶ τὸν παροξύναι. Mallem scribere
καὶ τὸν παροξύναι. In manuscripto codice Samuelis Bo-
charti legitur, ἐπὶ ταυτόν. Post ubi legitur τὸν Κα-

σαρα διαδεξαμένου, scribendum est διδαξαμένου,
ut in codice Bocharti scriptum inveni.

quæ ipsi imperata fuerant, verum eliam audacius agens ac sentiens, cum venisset Antiochiam, in qua Gallus morabatur, ne in conspectum quidem ejus venire sustinuit. Quam ob causam, et ob alia quædam quæ inciderant, Gallus præfectum, ut insolentem et contumacem, extremo supplicio afficeret decretit, et Montium ad hujus judicij societatem assessorem sibi assumpsit. Hic vero, immoderata usus confidentia, Gallum his verbis compellavit: Ne curatorem quidem urbis tibi creare licet. Quoniam igitur modo præfectum prætorii posses occidere? Quibus verbis exasperata Constantia uxor Galli, quod Gallus, qui et Cæsar et Augustæ maritus erat (hanc enim dignitatem a patre ipsa acceperebat), ojusmodi contumelia afficeretur, ipsa suis manibus Montium ex tribunali detractum protectoribus tradidit. Qui confessim eum abripentes ad Domitiani prætoriorum deportarunt. Cumque illum etiam ex tribunali detraxissent, ambos funibus ad utriusque pedes adnexit, miserandum in modum interemerunt. Idque celeriter factum est, consentiente etiam Gallo.

EX LIBRO QUARTO.

4. *Galli cædes.* — Constantius, cum ea quæ Montio ac Domitiano acciderant, compresisset, ira excedens Gallum ad se evocavit. Hic vero, etsi nihil boni de hac evocatione suspicaretur, tamen metuens ne, si recusasset, bellum civile commoveretur, mandatis obtinererat. Antegressa autem est Constantia, prior fratrem convenire studens, et pro marito eum exorare. Sed cum Bithyniam venisset, viæ simul ac vitæ ejus cursum repentina mors interrupit. Quo casu Gallus, in graviorem metum conjectus, priorem tamet sententiam non mutavit. Profectus est autem una cum illo etiam Theophilus Indus. Porro cum Gallus in Noricum venisset, ex urbe Mediolano in qua tum degebat Constantius, missus est Barbatio magister militum, qui et Gal-

A των μετριώτερον, ἀλλὰ καὶ θρασύτερον καὶ φρονῶν καὶ πράττων, οὐδὲ παραγενόμενος εἰς Ἀντιόχειαν, ἔνθα διέτριβεν δ Γάλλος, οὐδὲ εἰς δύιν αὐτοῦ ἐλθεῖν κατεδέξατο. Ἐξ ἡς αἰτίας καὶ ἑτέρων συνεπιφρύνετων, θανάτῳ τὸν ὄντριστὴν μετελθεῖν ἐδουλεύεστο. καὶ τὸν Μόντιον (3) κοινωνὸν γενέσθαι τῆς χριστεῶς παρελάμβανεν. Ὁ δὲ θράσους ἀμετρητὸς χρησάμενος Οὐδὲ λογισθῆν, ἀντεῖπεν, ἔξεστι σοι προχειρίσασθαι (4), καὶ πῶς δὲ πραιτωρίων ἐπαρχον ἀνελεῖν δύνατο; Ἐφ' οὓς δὲ Γάλλου γυνὴ Κωνσταντία (a) περιαλγής γενομένη, εἰ οὕτως δὲ Γάλλος Καΐσάρε τε ὃν καὶ Αὐγούστης ἀνήρ (καὶ γάρ αὕτη πατρόθεν ἦν δεδεγμένη τῷ δξιῶμα) προπτηλαίζοιτο. αὕτη δὲ ἐκατῆς ἐπισπασμένη τὸν Μόντιον τοῖς δορυφόροις ἐκδίδωσιν. Πάστε τὴν ταχίστην ἀφραμένους πρός τὸν Δομετιανὸν ἀποκομίσαι. Κάκεινον κατασπάσαντας τοῦ θρόνου, ἀμφω σχοίνοις τῶν ποδῶν ἔξαψαμένους, κακοὺς κακῶς ἀπολέσαι. Καὶ τοῦτο θάττον ἐπράχθη, συνεπιψηφίζοντος καὶ τοῦ Γάλλου.

ΕΚ ΤΗΣ ΤΕΤΑΡΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. "Οτι ὁ Κωνσταντίος μαθὼν τὰ περὶ Μόντιον καὶ Δομετιανὸν συνενεχθέντα, καὶ ὅργης ἀναπλησθεὶς, μετεκαλείτο τὸν Γάλλον. Ὁ δὲ, τὴν μὲν κλῆσιν οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ συλλαβὼν (5), εὐλαβόμενος δὲ μὴ πολεμος ἀπειθήσαντος συρράγη, τοῦ προστάγματος γίνεται (6). Προεξώρμα δὲ καὶ ἡ Κωνσταντία, προεντυχεῖν σπεύδουσα τῷ ἀδελφῷ, καὶ αἰδέσασθαι αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ ἀνδρός. Ἄλλ' αὕτη μὲν, κατὰ Βιθυνίαν γενομένη, ἐπεσχέθη τῷ θανάτῳ καὶ τῆς δόσου καὶ τοῦ βίου. Ἐξ οὗ καὶ δ Γάλλος μᾶλλον τοῦ δέους γενόμενος, τὴν ἐξ ἀρχῆς γνωμὴν δύως οὐ μεθίστει. Συναπήσει δὲ αὕτη καὶ Θεόριος δ Ἰνδός. Ἐπει δὲ τοὺς Νωρικοὺς κατέλαβεν, ἐνταῦθα δὴ ἐκ Μεδιολάνου, ἔνθα δῆγεν δ Κωνσταντίος, καταπέμπεται Βαρβατίων, ἀντὶ τὴν στρατηγικῆς ἔχων ἀρχὴν, ἐφ' ϕ τὸν Γάλλον ἀφέλε-

VALENTI ANNOTATIONES.

(3) *Kai τὸν Μόντιον.* Fallitur vir doctus, qui in margine codicis Bocharti annotavit forte scribendum esse Λεόντιον. Hic enim est Montius quæstor sacri Palatii, de quo Ammianus Marcellinus loquitur in libro decimo quarto. Ejusdem meminit Gregorius Nyssenus in libro primo *contra Eunomium*, pag. 294: Τοῦ δὲ περὶ τὸν ὄντρον Δομετιανὸν καὶ Μόντιον ἄγους τηνικάτα τολμηθέντος, etc.

(4) *Oὐδὲκ λογιστὴρ ἔξεστι σοι προχειρίσασθαι.* Hunc locum non intellexit Gothosredus. Nam logistam quidem, rationarium præfecti prætorio intellexit: προχειρίσασθαι vero accepit pro διαχρήσασθαι, id est, *interficere*. Nos jam pridein in Annotationibus ad librum xiv Ammiani Marcellini, pag. 36, et in Annotationibus ad *Historiam ecclesiasticam Euzebii*, observavimus logistas esse curatores civitatum. Præcheirίσασθαι vero idem esse quod *promovere*, vel *creare*, nemo est in Græcis litteris medio-criter versatus qui nesciat. Montius ergo quæstor

D Gallum Cæsarem ita admonebat: *Non licet tibi ne curatorem quidem urbis promovere, quanto minus licet præfectum occidere?* Sciendum porro est, curatores civitatum ab ipsis imperatoribus promoveri solitos, ut notavi ad Amm. Marcellin. Proinde Gal-

lus, quippe qui imperator non esset, sed Cæsar duntascat, id est, imperatoris minister, curatoris

creandi potestatem non habebat.

(5) *Oὐκ ἐπ' ἀγαθῷ συλλαβὼν.* Scribendum puto συμβάλλων, id est, *conjectans*.

(6) *Tοῦ προστάγματος γίνεται.* In margine codicis Bochartiani adnotatum est eadem manu, deesse hic aliquid: statimque alia manu adjectum est forte πληρωθεῖς. Quam tamen conjecturam non probro. Neque enim hæc locutio satis elegans mihi videtur. Existimo igitur nihil deesse. Est enim locutio familiaris Philostorgio. Sic infra in hoc capite de eodem Gallo dicit: Ἐξ οὗ καὶ δ Γάλλος μᾶλλον τοῦ δέους γενόμενος.

VARIORUM.

(a) *Γάλλον γυνὴ Κωνσταντία.* Constantini filia, ideoque, ut videtur, Augusta hic appellata; Anniballiano prius nupta. Hauc alteram Megæram vo-

cat Ammianus Marcellinus lib. xiv initio: quem vide. W. Lowth.

σθα: μὲν τῆς ἀλουργίδος, ὑπερόριον δὲ κατά τινα νῆ-
 σον (α) τῆς Δαλματίας ποιήσασθαι. Ὁ δὲ Θεόφιλος
 παρὼν οὐκ εἰς προελθεῖν τὴν πρᾶξιν. Καὶ γὰρ καθ'
 δην κατέρθινος Καίσαρ ὁ Γάλλος κεχειροτόνηται, τῶν με-
 ταξὶν αὐτοῦ καὶ Κωνσταντίου προελθόντων ὅρκων,
 οὐ τὴν ἐν ἀμφοῖν φιλίαν καὶ τὸ παρ' ἔκατέρου ἀνεπι-
 δουλευτὸν ἔκατέρῳ διετίθεντο, αὐτὸς δὲ μεσίτης ἦν,
 καὶ δι συνέχων αὐτῶν τὴν ὁμονίαν. Πλὴν ἀλλὰ γε
 μαθὼν ὁ Κωνσταντίος ιψην τοῦ Θεοφίλου ἀποκώλυσιν,
 ἐκεῖνον μὲν ὑπερόριον ἀγεσθαι κελεύει, τὸν Γάλλον
 εἰς Ἰδιώτην (7) ἀπογυμνωθέντα, φρουρησθέντον ἐκ-
 πέμπεσθαι κατά τὴν νῆσον. Εὐσέβιος δὲ δι εὐνοῦχος,
 δι εἰς τὴν τοῦ πραιποσίου τιμὴν ἐκβεβήκει (8), καὶ
 οἱ σὺν αὐτῷ, τὸν Κωνσταντίου ἔτι συνανέφλεγον κατά^B
 τοῦ Γάλλου, δεδιότες μὴ, τῶν ὅρκων εἰς ἐπιστροφὴν
 ἔλθων, ή τὸ τοῦ αἴματος ὅμδηνιον αἰδεσθεῖς, ἀνήσει τὸν
 Καίσαρα τῆς ὑπερορίας, καὶ σφᾶς ἐκεῖνος τὸν κίνδυ-
 νον διαφυγὸν κακοὺς κακῶς ἀπολέσει. Στέλλονται τοι-
 νυν τῇ τούτων παραδρομῇ (9) οἱ τὸν Γάλλον ἀναίρη-
 σοντες· οὕτω δὲ τοῦ πάθους προελθόντος, εἰς μετά-
 νοιαν ἐπιστραφεῖς ὁ Κωνσταντίος ἐπέρους ἐκπέμπει
 τὸν φόνον κωλύσοντας· τοὺς δὲ οἱ περὶ Εὐσέβιον ὑπο-
 ποιοῦνται, μὴ πρὶν παραγενέσθαι τῇ νῆσῳ, μηδὲ ἐμ-
 φανται τινὶ τὰς ἀνακαλούσας ὡν θάνατον Φήφους,
 πρὶν δὲν δι κατακριθεῖς τῷ ἔιρει τὴν ζωὴν ἀπορρέξῃ.
 Καὶ γέγονεν ὡς ἐπούδασαν. Διὰ τοῦτο καὶ Ἰουλιανὸς,
 ὑπερον τὸ τῆς βασιλείας περιζωσάμενος χράτος, Εὐ-
 σέβιον τε καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ τῆς πεσοῦ τὸν ἀδελφὸν
 παρανομίας δίκην εἰσεπράξατο.

β'. Τὸ δέ μέντοι γε βάρος τῆς ἀρχῆς ὑπολογιζόμενος
 ὁ Κωνσταντίος, καὶ ὡς οὐδὲ οἶδε τε εἴη μόνος φέρειν,
 Ἰουλιανὸν τὸν ἀδελφὸν Γάλλον τῆς Ἰωνίας μεταπεμ-
 ψάμενος, χειροτονεῖ Καίσαρα, Ἐλένην αὐτῷ τὴν
 ἴσιαν ἀδελφὴν εἰς γυναικα κατεγγυησάμενος. Καὶ
 τὸν μὲν τὰς Γαλλίας φυλάττειν ἐκπέμπει· καὶ γὰρ
 λίαν ἐτετάραχτο τὰ τῆδε.

γ'. Αὐτὸς δὲ ἐν Σιρμίῳ παραγενόμενος, διῆγεν· ἐν
 φ καὶ τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον Λιβέριον, ὃποιος Ῥωμαίων
 ἐπιζητούμενον σφόδρα, τῆς φυγῆς κατάγει καὶ ἀπο-
 δίδωσι τοῖς αἰτησαμένοις. Τηνικαῦτα δὲ οὗτος φησι,
 καὶ Λιβέριον κατά τοῦ ὁμοιούσου (10) καὶ μήν καὶ
 κατά γε τοῦ Ἀθανασίου ὑπογράψαι· διμοίως δὲ καὶ

A lum purpurea veste exueret, et in quamdam Dalmatiæ
 insulam relegaret. Verum Theophilus, qui aderat,
 rem ad exitum perduci haudquaquam passus est:
 Nam quo tempore Gallus Cæsar factus est, ipse
 jurisjurandi quod inter Gallum et Constantium in-
 tercesserat, quo mutuam inter se amicitiam, nec
 alterum alteri unquam insidiaturum esse spopon-
 derant, interpres fuerat, et mutuam inter eos con-
 cordiam continebat. Constantius igitur, de Theophilii
 intercessione certior factus, eum quidem in exsilium
 mitti præcepit, Gallum vero purpura nudatum, pri-
 vati habitu in insulam deportari, illic a militibus
 custodiendum. Porro Eusebius eunuchus qui ad
 præpositi dignitatem evectus fuerat, et ii qui cum
 illo erant, Constantii animum adhuc magis incita-
 runt adversus Gallum: metuentes scilicet, ne Con-
 stantius aut jusjurandum in memoriam revocans,
 aut propinquitatē sanguinis reveritus, Cæsarem ab
 exilio revocaret, neve Gallus ex eo discrimine elas-
 pus, ipsos malos male perderet. Ilorum igitur fran-
 dibus atque insidiis, missi sunt qui Gallum interficerent. Cæde tamen nondum perpetrata, pœnitentia
 ductus Constantius alios misit qui cædem prohi-
 berent. Verum Eusebius istis persuasit ne ad insu-
 lam accederent, neve principis rescriptum quo cæ-
 des Galli inhibebatur, cuiquam evulgarent prius,
 quam Gallus gladio viam finisset. Idque ita gestum
 est ut ipsi moliti fuerant. Quamobrem Julianus
 postea imperium adeptus, Eusebium ac socios ob-
 C injustum Galli cædem capitali supplicio affecit.

2. *Julianus Cæsar in Gallias missus.* — Porro
 Constantius molem totius imperii considerans, et
 quod solus ipse ei sustentandæ haudquaquam su-
 ficeret, Julianum Galli fratrem, ex Ionia accitum,
 Cæsarem constituit, Helena sorore sua ei in conju-
 gium data. At Julianum quidem ad custodiam Gal-
 liarum protinus misit; nam in illis partibus res ad-
 modum perturbata erant.

3. *Liberii Ostique lapsus.* — Ipse vero Sirmium
 prosector illuc consedit: quo quidem tempore etiam
 Liberium episcopum urbis Romæ, quem Romani
 summo studio flagitabant, ab exilio revocatum civi-
 bus suis reddidit (11). Tunc etiam eumdem Libe-
 riū, et una cum illo Osium episcopum, contra

VALENT ANNOTATIONES.

(7) *Tὸν Γάλλον εἰς Ἰδιώτην.* Procul dubio scri-
 bendum est, τὸν δὲ Γάλλον, ut in margine codicis
 Bochartiani adnotatur.

(8) *Εἰς τὴν τοῦ πραιποσίου τιμὴν ἐκβεβήκει.*
 Codex Bocharti habet ἐβεβήκει.

(9) *Τὴν τούτων παραδρομῇ.* Scribendum est pro-
 cul dubio περιδρομῇ. Est autem περιδρομῇ circum-
 cursatio, vel ambitus. Glossa veteres, περιδρομεύς
 ambitiosus, περιδρομή, ambitus. Recte igitur Lu-

cas Holstenius Gothofredi interpretationem emen-
 dans, pro *velocitate* reposuerat *instantia*. Sumitur
 etiam hoc verbum pro *fraude* et *insidiis* ac *circum-
 ventione*.

(10) *Λιβέριος κατὰ τοῦ ὁμοιούσου.* De Liberii
 subscriptione in synodo Sirmensi, vide, si placet,
 quæ notavi ad caput 15 libri iv Historiæ ecclesi-
 sticæ Sozomeni.

(11) Soz. l. iv, c. 15.

VARIORUM.

(a) *Κατά την νῆσον.* Flanoneum vocant Socr.
 l. ii, c. 54, et Soz. lib. iv, cap. 7. Porro Eusebium
 eunuchum in causa fuisse, ut Gallus interliceretur,
 scribit Julianus imp. in Epistola ad senatum vnu-

lumque Atheniensem, pag. 501, cum ait, Gallum oc-
 cisum in unius spadonis et cubicularii gratiā, εἰς
 χάριν ἐνδοχρογόνων καὶ κατακομαστοῦ, καὶ προστά-
 του τῶν μαγείρων ἐπιτρόπου.

consubstantialis vocabulum et contra Athanasium subscriptississe ait Philostorgius, cum synodus quendam illic collecta esset, et supra memoratos in sententiam suam pertraxisset (12). Postquam vero subscriptississent, Osium quidem ad sedem suam Cordubam scilicet Hispaniae reversum, Ecclesiam ejus loci guhernasse, Liberum vero Romanae Ecclesiae præfuisse. At Felix, qui absente Liberio episcopus fuerat ordinatus, ad sua se recepit, episcopi quidem dignitatem retinens, nulli tamen praesidens Ecclesiae.

4. *Eudoxius ep. Antioch.* — (13) Mortuo Leontio Antiochenæ urbis episcopo, Eudoxium ex urbe Germanicia translatum, hi qui ejusdem cum illo opinionis erant, ut ait Philostorgius, in sede Antiochenæ collocarunt. Porro Eudoxius Arianorum quidem sententiam sequebatur, nisi quod ex libris Asterii, ad sententiam eorum qui Filium similem secundum substantiam profliebantur, abductus fuerat. Sed Ariani, eum ab hoc dogmate retrahentes, ad dissimilis substantiæ assertionem revocarunt. Cæterum Philostorgius ait, Eudoxium moribus mitem fuisse ac modestum, nec mediocri solertia ac dexteritate præditum; ob ignaviam tamen ac timiditatem magnopere traducit; patrem ejus Cæsarium nomine ait ortum fuisse ex Arabiso minoris Arzeniæ oppido; eumque licet in amores mulierum quod et maculas ejus absterrit, et coronas athleticas emulsiōnēs, vitam tamen consummasse mariyrio, insuper ei contulit.

5. *Eunomius.* — Eudoxius, ut ait Philostorgius, Eunomium ad diaconatus gradum promovit. Verum Eunomius, priusquam universam eorum doctrinam accuratissime didicisset, munus illud suscipere recusavit.

6. *Basilius Ancyra ep. Eudoxio invidet.* — Cum Antiochenensis ecclesie administratio tradita esset Eudoxio, ait Philostorgius Basilium Ancyranum ægre admodum id tulisse. Ipse enim ad eam sedem cupiditatis oculos adjeccerat, ejusque amorem penitus in animo defixum circumferebat.

7. *Theophilus Indus Augustam sanat.* — Constantius, cum uxor ipsius, quam quidem summopere amabat, suroribus uteri laboraret, necesse habuit

A τὸν ἐπίσκοπον "Οσιον, συνδόνυ τινδες ἐνταῦθα συστάσης, καὶ εἰς δύμοφωναν αὐτοὺς ὑποστασαμένης." Επειδὲ ὑπέρ ραψίαν, τὸν μὲν "Οσιον εἰς τὴν ἑαυτοῦ παροχίαν τὴν Κουδρούσην τῆς Ἰσπανίας ἐπανελθεῖν, καὶ τοῦ θρόνου δρχεῖν· Λιβέριον δὲ τῆς Ἱωακίμων Ἐκκλησίας. Φίληξ δὲ, δὲ τῷ μεταξὺ χρόνῳ τῆς Ἱωακίμης ἐπίσκοπος καταστὰς, εἰς ἑαυτὸν ἀπῆλει, τὸ μὲν ἀξιώμα τῆς ἐπισκοπῆς φέρων, οὐ μή γέ τινος Ἐκκλησίας προΐσταμενος.

B δ. "Οτι Λεοντίου τοῦ Ἀντιοχείας ἐπισκόπου τελευτήσαντος, Εύδοξιον, φησὶν, ἐκ Γερμανικείας μεταστησάμενοι (13') οἱ δύδοξοι ἐπιβιδάζουσι τῷ θρόνῳ. Ο δὲ τῆς Ἀρειανῆς μὲν δόξης ἦν, πλὴν ἐκ τῶν Ἀστερίου γραμμάτων εἰς τὸ κατ' οὐσίαν δμοῖον ὑπενήνεκτο. Οἱ δὲ συναιρεσιώται τοῦτον ἀναφέροντες πρὸς τὸ ἐπερούσιον ἀνήγον. Ἐπιεικῆ δὲ τὸν Εύδοξιον ὁ Φιλοστρόγιος καὶ κόσμιον τὰ ἡδῖα, καὶ τὰ ἄλλα δεξιῶν ἀναγράφων, εἰς δειλίαν ἔκτόπιας διαβάλλει· καὶ Ἀραβισσὸν μὲν τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας πόλιν πατρίδα λαχεῖν τὸν αὐτοῦ πατέρα (Καισάριος δνομα (14) αὐτῷ), μαρτυρικὸν δὲ, καίτοι τῶν εἰς γυναικας ἡττώμενον ἡδονῶν, δημως θάγατον διαθλήσαι, καθάρσιν τε τῶν μολυσμάτων, καὶ πρὸς γε στεφάνους ἀθλητικοὺς ἐπιφέροντα.

C ευσιον δησισει, vitam tamen consummasse mariyrio, insuper ei contulit.

D δ. "Οτι Εύδοξιος μὲν, φησὶν, εἰς διακονίαν Εύνδημον προχειρίζεται, δὲ, πρὶν εἰς τὸ ἀκριβέστατον ἔκεινον τῆς δόξης ἀνελθεῖν (15), τὴν λειτουργίαν οὐ δέχεται.

E δ. "Οτι, φησὶν, Εύδοξιον τὴν Ἀντιοχείαν ἐγχειρισθέντος, δ Ἀγκύρας Βασιλείου ἐδυσχέραινεν· αὐτὸς γάρ ἐπ' αὐτὴν εἶχε τὸ βλέμμα τῇ γυνώμῃ στηριζόμενον.

F δ. "Οτι, φησὶ, τῆς Κωνσταντίου γυναικὸς (α) τῷ τῆς μητρομανίας ἀλούστης πάθει, ἐξεκρέματο δὲ τοὺς ιμέρους αὐτῆς δ Κωνστάντιος, εἰς ἀνάγκην ἦκε τὸν

VALESII ANNOTATIONES.

(12) *Theodorit.* lib. II, c. 47.

(13) *Theodor.* lib. II, c. 25.

(13') Ἐκ Γερμανικείας μεταστησάμενοι. Ex codice Bocharti emendavi μεταστησάμενοι. Et paulo post, pro ὑπηρέγκατο, ex eodem codice restituū ὑπενήνεκτο. Porro fallitur hic Philostorgius, et qui eum secutus est Gothofredus, qui translationem Eudoxii ex episcopatu Germaniciensi ad sedem Antiochenam contigisse putant post lapsum ac restitutionem Liberii pontificis Romani. Etenim Eudoxius Antiochiam translatus est anno Christi trecentesimo sexagesimo septimo. Liberius vero anno sequenti in propriam sedem est restitutus ut ostendi-

in Annotationibus ad librum quartum Sozomeni.

(14) *Kaiσάριος.* De hoc Cæsario Eudoxii patre, deque ejus martyrio multa habet Suidas, ex Philo-

D storgio procul dubio desumpta.

(15) Πρὶν εἰς τὸ ἀκριβέστατον ἔκειτο τῆς δόξης ἀνελθεῖν. Hunc Philostorgii locum levι multatione restituendum esse existimo, in hunc modum: πρὶν εἰς τὸ ἀκριβέστατον τῆς ἔκεινον δόξης ἀνελθεῖν, id est: *Eunomius diaconatum sibi oblatum suscipere recusavit, priusquam universam eorum doctrinam, Eudoxii scilicet atque Aetii, accuratissime percepisset.*

VARIORUM.

(a) *Tῆς Κωνσταντίου τυραινός.* Eusebia hac est: quia sterilem, quoad vixit, fuisse testantur Δι. Marcellinus lib. XVI, cap. 41, Zonaras et Ceprenus p. 249. Nec Theophilus curationi (qualiscun-

que ea fuit) diu supervixit: quippe Constantius Faustinam, aliam conjugem, duxerat anno Chr. 360, amissa jampridem Eusebia, inquit Marcellinus, lib. xxi, cap. 6.

Θεόφιλον τῆς ὑπερορίας ἀνακαλέσασθαι (εὐφημίζετο *A Theophilum ab exilio revocare. Hunc enim divina virtute morbos curare, celebris fama erat. Postquam vero advenit Theophilus, Constantius eorum quæ aduersus ipsum peccaverat, veniam petuit, utque uxorem suam curaret, multis precibus rogavit; nec irrita fuit ejus postulatio, ut testatur Philostorgius.* Nam cum Theophilus manus placatrices imposueret, mulier morbo liberata est.

η'. "Οτι, φησι, Βασιλειος συλλαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ τὸν τε τῆς Σεβροτελεῖας Εὐστάθιου, καὶ ἐτέρους Ἐκκλησιῶν προεστῶτας, τὸν τε Ἀέτιον μάλιστα, εἴτα δὲ καὶ τὸν Εὐδόξιον πρὸς τὸν βασιλέα διασύρει, ἔλα τε πλέοντων περὶ αὐτῶν, καὶ ὡς εἰλησαν μύσται καὶ κοινωνοὶ τῆς κατὰ Γάλλον ἐπαναστάσεως, συμπεριλαβὸν ταῖς κατ' ἑκείνων διαβολαῖς καὶ τὸν Θεόφιλον. 'Ο δὲ πεισθεῖς, μάλιστα δὲ διὰ τῶν γυναικῶν (ταύτας γάρ οἱ περὶ Βασιλειον πρὸς τὴν ἑαυτοῦ γνώμην προκατειργάσαντο), τῷ μὲν Θεοφίλῳ ζημιὰν ἐπικάλλει, τὴν δὲ τῷ Πόντῳ Ἡράκλειαν οἰκεῖν ὑπερόριον, τὸν δὲ Εὐδόξιον τῆς Ἀντιοχείας ἀποστάτα διαμένειν οἷον, Ἀέτιον δὲ καὶ ἐτέρους τινάς τῶν σὺν αὐτοῖς εἰς τὴν τῶν διαβαλλόντων διδώσαντας ἔχουσαν. 'Επύγχανον δὲ οἱ περὶ Βασιλειον καὶ κατὰ πρόσωπον τοῦ βασιλέως περὶ τῆς πίστεως διειλεγμένοι, ἐν οἷς τὸ μὲν δμοῖον τῷ Πατρὶ λέγειν κατὰ πάντα (α) τὸν Υἱὸν διετραυοῦτο, οὐσίας δὲ δλας οὐδὲ δύναμις μνήμης (β) τοὺς δλλοὶς λόγοις συνεισήγετο. Ταῦτην δὲ τὴν δόξαν καὶ συνόδου κρίσιει, καὶ ὑπογραφαῖς βεβαῖωσας διεπούντασιν. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ Εὐνόμιος, τῆς φῆμης τῶν ὑπὸ Βασιλείου πραγθέντων καταλαβούσης τὴν Ἀντιοχείαν, τὴν τε χειροτονίαν τοῦ διακόνου διοδέχεται, καὶ πρέσβυτος ἀποσταλεῖς πρὸς Κωνσταντίνου διαλῦσαι τὰ ἐψηφισμένα, ἀλίσκεται κατὰ τὴν δόθην ὑπὸ τῶν ἀμφὶ Βασιλείου, καὶ εἰς Μιδαίον φυγαδεύεται, πόλιν τῆς Φρυγίας· τὸν δὲ Ἀέτιον, ὑπὸ τὴν ἔχουσαν πεσόντα τῶν ἀμφὶ τὸν Βασιλείου, ὑπέροριον τῇ Πέποντα τῆς Φρυγίας (16) εἰχεν· Εὐδόξιος δὲ εἰς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα ὑπεκάρησε τὴν Ἀρρενίαν. Ἄλλα καὶ ἔτεροι ταῖς ὑπερορίαις ἀδόθησαν, ταῖς περὶ τὸν Βασιλείου ὑπαγόμνην φήμοις, ὃν δ ἀριθμὸς εἰς ἑδδομήχοντα σύμπας ἐκφαλαοῦτο.

θ'. "Οτι οἱ ἀμφὶ Βασιλείου ταῦτα διακραξάμενοι πάντα, πανταχοῦ φοιτῶντες (17), τὸ δμούσιον συν-

D fecissent Basiliani, universa loca peragranter, δμοιού-

VALESI ANNOTATIONES.

(16) Πέποντα τῆς Φρυγίας. Assentior Lucas Holstenio, qui ad latus sui codicis adnotavit scribendam esse Πέποντα. Sic certe in codice ms. Samuelis Bocharti diserte exaratum iuveni. Pepusa oppidum fuit Phrygiae, quod Montanus novam Hierusalem cognominarat, ut docet Eusebius in libro quinto Ecclesiasticæ hist. capite 18. Ex cuius oppidi nomine, Montanistæ Pepuziani vocati sunt.

VARIORVM.

(a) "Ομοιον τῷ Πατρὶ κατὰ κάρτα. Hæc non sunt desumpta e formula fidei a synodo Sirmensi tertia composita, et consulum nominibus præfixis famosa, ut existimat Gothofredus in notis ad locum. Quæ enim his describuntur, anno superiori gesta sunt, quam synodus ista coacta fuerit. Itaque potius e formula synodi Ancyranæ desumpta

sunt, cui Liberius episcopus Roma subscripta. Vid. Soz. lib. iv, cap. 15, et ibi Valesium. Certe Basilius Ancyranus erat Semi-Arianorum antesignanus. W. Lowth.

(b) Μνήμης. Recilius legi videtur μνήμη. W. Lowth.

etōv, id est similis substantiæ vocabulum confir- A εκρότουν· καὶ πολλῶν πειθομένων, καὶ τὸν Κωνσταν-
τινουπόλεως Μακεδόνιον, καίτοι τοῖς περὶ Εὐνόμιον
προσποκελιμένον (20), εἰς τὴν ἑαυτῶν ὅμως ἐπ-
επάσαντο δέξαν· ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἔτερους τῶν
ἐπισκόπων, τοὺς μὲν ὑπάγοντες λόγοις, τοὺς δὲ, τὴν
πειθώ συνεπικερανύντες τῇ βίᾳ.

10. Patrophilus et Narcissus Basiliū ap. Imp. accusant. Synodus Arimini. Clades Nicomediæ. — Ait Patrophilum Scythopoleos et Narcissum Irenopoleos episcopum, una cum aliquot aliis Singidunum Mœsie urbem adventantes, retulisse Constantio ea quæ per fraudem patrata fuerant à Basilio. Constantium vero obstupesfactum et dolore commotum, eos quidem qui damnati fuerant ab exilio revocasse; duas vero synodos celebrari jussisse: alteram Arimini, ad quam Occidentalium partium episcopil convenienter; alteram Nicomediæ, quæ episcopos ex Oriente et Libya ac Thracia esse habitura; ut in his synodis ea quæ ab utraque parte dicebantur, diligenter examine discuterentur. Sed Nicomediensem quidem synodum, ut impius iste calumniantur, eo quod plerique eorum in consubstantiali fidem propensi erant, terræ motus repressit, qui episcopos quindecim numero qui ante alios advenerant, una cum Cecropio ejusdem urbis episcopo extinxit, concussa ecclesia in qua erant congregati. Ariminensis autem synodus, ad quam trecenti convenerunt episcopi, substantiæ quidem vocabulum penitus rejicit. Filium vero Patri similem secundum Scripturas prædicans, additis singulorū subscriptionibus firmavit.

11. Synodus Seleuciæ. — Nicomedia hunc in C modum terræ motu et incendio ac maris inundatione, ut iste ait, eversa, multisque hominibus extinctis, synodus Seleuciæ tandem congregata est, cum Basilius quidem Nicæam recusasset, Eudoxius vero et Aetius Tarsum admittere noluissent (19). At Basiliani, cum synodum quibusdam machinationibus in duas factiones divisissent, et seorsum convenissent, similem quidem secundum substantiam confirmarunt; eos vero qui contra sentiret depo- suerunt, dissimilis substantiæ dogmate condemnato. Ipsi per se Annianum Antiochiae episcopum ordinarunt. Eudoxius autem et Aetius, cum dissimilis substantiæ dogma scriptio confirmassent, litteras suas quaquaversum miserunt.

12. Synodus Constantinopoli. — Verum imperator his de rebus certior factus, universos Constan-

τινουπόλεως Μακεδόνιον, καίτοι τοῖς περὶ Εὐνόμιον προσποκελιμένον (20), εἰς τὴν ἑαυτῶν ὅμως ἐπεπάσαντο δέξαν· ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἔτερους τῶν ἐπισκόπων, τοὺς μὲν ὑπάγοντες λόγοις, τοὺς δὲ, τὴν πειθώ συνεπικερανύντες τῇ βίᾳ.

ι'. "Οτι Πατρόφιλον τὸν Σκυθοπόλεως, καὶ Νάρκιζον τὸν Ελρηνοπόλεως, καὶ ἔτερους σὺν αὐτοῖς, ἐν Σεγγιδόνι τῆς Μυσίας παραγενομένους, τὸν Κωνσταντίον φησιν ἀναδιάξαι τὰ παρὰ τοῦ Βασιλείου δεδραματουργημένα. Καὶ τὸν καταπλαγέντα καὶ ὑπεραλγήσαντα, τῶν μὲν μεθορίων τοὺς κατεψηφισμένους ἀνείναι, συνδόους δὲ γενέσθαι προστάξαι δύο, τὴν μὲν ἐν Ἀριμίνῳ τοὺς ἀπὸ δύσεως συναλίξουσαν, τὴν δὲ τοὺς ἔκας καὶ Λιδίνης καὶ Θράκης ἐν Νικομηδείᾳ· αἱ τὰ παρ' ἐκατέρου μέρους λεγόμενα, δοκιμασίαις ἐμελλον παραβάλλειν. Ἀλλὰ τὴν μὲν ἐν Νικομηδείᾳ, ὡς οὗτος δὲ δυσσεθῆς δυσφημεῖ, τῶν πλειόνων πρὸς τὸ δύμούσιον νενευχότων, σεισμὸς ἀναστέλλει, δε τοῖς προκαταλαβοῦσιν εἰς δεκαπέντε τὸν ἀριθμὸν ἀντεγμένοις (ε) ἄμα τοῦ ταύτης ἐπισκόπου Κερκοπίου, ἐπικατασείσας τὸν ναὸν ἐν ψυνεδρίαζον, διαφθείρει. Ή δὲ ἐν Ἀριμίνῳ, εἰς τριακοσίους ἀνδράς συελθοῦσα, τὸ μὲν τῆς οὐσίας δυνομα εἰς τὸ παντελές διώσατο, δυμοιον δὲ τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ κατὰ τὰς Γραφὰς ἀνακηρύξασα, ὑπογραφαῖς ἴδιαις κατησφαλάσαντο.

vocabulum penitus rejicit. Filium vero Patri similem secundum Scripturas prædicans, additis singulorū subscriptionibus firmavit.

ια'. "Οτι τῆς Νικομηδείας σεισμῷ καὶ πυρὶ καὶ θαλάσσῃς ἐπικλύσεις κατερειπωθεῖσης, ὡς οὗτος λέγει, καὶ πολλῶν ἀνθρώπων διαφθερέντων, ἡ σύνοδος ἐν Σελευκείᾳ τὴν σύστασιν λαμδάνει· τῶν μὲν περὶ Βασιλείου τὴν Νικαίαν παρατησαμένων, τῶν δὲ ἀμφὶ τὸν Εύδεξίον καὶ Ἀέτιον τὴν Ταρόδον οὐ προσηκαμένων. Οἱ δὲ περὶ Βασιλείου μηχαναῖς τὴν σύνοδον διαστήσαντες, καὶ καθ' ἑαυτοὺς συνεδρίασαντες, χροῦσι μὲν τὸ καθ' οὐσίαν δυμοιον, τοὺς δὲ ἀντιφερομένους καθαριοῦσιν, ἀποκηρύξαντες τὸ ἐπερούσιον, καὶ χειροτονοῦσιν αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐπίσκοπον τῆς Ἀντιοχείας Ἀνιανόν. Πλὴν γε καὶ οἱ περὶ Εύδεξίον καὶ Ἀέτιον, τὸ ἐπερούσιον ἐγγράφως κρατούμανενοι, πανταχοῦ τὸν τόμον διαπέμπουσιν.

ιβ'. "Ο δὲ βασιλεὺς ταῦτα μαθὼν, προσέταξεν παντας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπαντάν. Καὶ

VALESII ANNOTATIONES.

ex sequenti vocaliulo perperam geminata. Paulo post pro δύμούσιον, procul dubio scribendum est δυμοιον. Quod confirmat Philostorgius in capite 12, infra.

(18) Theodorit., l. II, c. 6.

(19) Theodorit., l. II, c. 26.

(20) *Προσποκελιμένοι.* Hunc locum restitui ex ms. codice Samuelis Bocharti, cui consentit etiam Scoriacensis. Interpretationem autem Gothofredi, Holstenius ad latus sui codicis ita correxerat: *Inter alios Macedonium Constantinopolitanum, quamvis ante in Eunomii partes inclinatum, in suam nihilominus sententiam pertraxerunt.*

VARIORUM.

(ε) *Τοῖς προκαταλαβοῦσιτ—ἀνηρεγμένοις.* Videtur legendum τοὺς προκαταλαβοῦντας—ἀνηρεγμένους. W. Lowth.

δὴ συναθροίζονται ἔχ. τε τῶν ἐσπερίων καὶ τῆς ἑώρας καὶ Λιβύης μικροῦ σύμπαντες. Προειστήκεισαν δὲ τῶν μὲν καὶ οὐσίαν δημοιον πρεσβευόντων, Βασιλεῖς τε καὶ Εὐστάθιος· οἵς δὲ λόγοι τε καὶ Βασιλεῖος ἔτερος παρῆν συναπέιζων, διακόνων ἔτι τάξιν ἔχων, δυνάμεις μὲν τοῦ λέγειν πολλῶν προφέρων, τῷ δὲ τῆς γνώμης ἀθαρσεῖ (21) πρὸς τοὺς κοινοὺς ὑποτελόβριμενος ἀγῶνας. Τῶν δὲ τὸ ἔτερον στοιχεῖον, Ἀέτιος μὲν καὶ Εὐνόμιος ὑπῆρχον, οἱ τὴν δύναμιν δικροι, διακόνων ἔκάτερος βαθμὸν ἔχων. Ἐπίσκοποι δὲ δευτεραγωνιστῶν χορὸν ἐκπληροῦντες, Μάρκης τε καὶ Εὐδόξιος, ὁ τότε τῆς Ἀντιοχείας ἐπίσκοπος, διτερον δὲ καὶ τὸν Κιονιστανιουπόλεως ὑπελθὼν θρόνον. Καὶ δὴ καὶ Ἀκάκιος δὴ τῆς Παλαιστίνης Καισαρίας, τὴν πρὸς ἑκείνους ὑποκρινόμενος διμοδοκίαν, ἐφ' ὧ τοὺς περὶ Βασιλείον ἀντιλυπῆσαι, διδύτι κάκενοι Κύριλλον τῶν Ἱεροσολύμων ὡς' αὐτοῦ παυθέντα τοῦ ἱερόθετοι, διὰ τιμῆς ἔφερον. Ἡν δὲ ὁ Ἀκάκιος θαρσαλέος μὲν ἐν τοῖς ἀγῶσι, διανοθῆναι τε πράγματος φύσιν ὄχις, καὶ λόγῳ δηλώσαι τὸ γνωθὲν ίκανός. Ἐξ οὗ καὶ τὰ ταῦτα τῆς συνδουτοῦ γράμματα (22), πολλὰ δὲ ἔστιν, οὗτος ἦν μόνος διατιθέμενος. Εἰς δὲ μικρὰν οὖν δογμάτων ἐκάτερας μοίρας καταστάσης, δὲ μὲν Βασιλεῖος τῶν τὸ δμοσιύστων δοξαζόντων προηγήσει, οἱ δὲ τοῦ ἔτερον στοιχείου ὑπὲρ ἀπάντων λέγειν τὸν Αέτιον προστίθεσαν, συναπτίζοντος αὐτῷ καὶ Εὐνόμιον. Ήτος δὲ εἰδον οἱ ἀμφὶ τὸν Βασιλεῖον προβεβλημένον αὐτοῖς εἰς ἀντιλογίειν τὸν Αέτιον, δείσαντες αὐτοῦ τὴν δύναμιν τῶν λόγων, οὐκ ἔφασαν δεῖν ἐπίσκοπούς δητας διακόνῳ περὶ δογμάτων εἰς λόγους καθίστασθαι. Ἀντειπόντων δὲ τῶν διαφερομένων, ὡς οὐκ ἀξίας νῦν ἔστι κρίσις, δὲλλ' ἀληθείας ἐπιζήτησις, δέχονται μὲν καὶ δικούτες οἱ περὶ Βασιλείον (α) τὸν ἀγῶνα· καὶ ὡς οὔτος λέγει, κατὰ κράτος τῇ τοῦ Αετίου γλώσσῃ ἡττήθησαν, ὡς μὴ μόνον δύμολογῆσαι, παρηλάχθαι τὴν τοῦ γεννηθέντος οὐσίαν πρὸς τὴν τοῦ γειναμένου, καὶ κατὰ μηδὲν κοινωνεῖν, ἀλλὰ καὶ χειρὶ οἰκείᾳ τὴν δυμολογίαν, Αετίου τοῦτο προσαπατητήσαντος, βεβαιώσασθαι. Μαθόντα δὲ ταῦτα τὸν Βασιλέα, καὶ ἦν πάλαι Βασιλεῖος κατὰ Αετίου διαβολήν συνετεύκατε, κατὰ μέσης τῆς καρδίας ἀκμάζουσαν φέροντα, τὸ συνενεχθὲν ἀρπάσαι πρὸς τὴν τῆς ὀργῆς ἐκπλήρωσιν. Διόπερ ἀμφω μὲν εἰς θέαν παρίστησι, διαπινθάνεται δὲ τοῦ Βασιλείου, τίνα δὲν εἶη, οἵς ἐπαιτιάται: τὸν Αέτιον. Ὁ δὲ, Ήτος ἀνόμοιον, Ἐφη, τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν εἰσηγεῖται. Ἀμείψασθαι δὲ πρὸς ταῦτα τὸν Αέτιον· τοσοῦτον ἔνειν τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν ἀνόμοιον

VALENTI ANNOTATIONES.

(21) Τῷ δὲ τῆς γράμμης ἀθαρσεῖ. Ignaviam ac timiditatem Basilio Magno objicit Philostorgius Eunomianus. In hoc Eunomium ducem suum secutus, qui idem vitium Basilio exprobaverat, ut testatur Gregorius Nyssenus in libro primo *adversus Eunomium*, pag. 318. Verum Nyssenus eam accusatiōnem eleganter ac luculente refutat in sequentibus.

(22) Ταῦτας τῆς συνόδου γράμματα. Suspi-

A tinopolim convenire jussit. Conveniunt itaque, tum ex Occidentis partibus, tum ex Oriente ac Libya fere universi (23). Et eorum quidem qui Filium similem secundum substantiam profitebantur, antesignani erant Basilius et Eustathius. Quibus tum alii aderant suppeditas ferentes, tum Basilius alter, intra diaconi gradum etiam tum subsistens; dicendi quidem facultate multis superior, verum ob timiditatem ac pusillum animum publicas disputationes detrectans. Eorum vero qui dissimilem substantiam prædicabant, Aetius quidem et Eunomius, quantum ad vim ac potentiam attinet, præcipui erant, uterque diaconi duntaxat obtinens gradum. Secundas autem ab his partes implebant episcopi, Maris et Eudoxius, qui tum quidem episcopatum gesserat Antiochiae, postea vero ad Constantinopolitanam sedem promotus est, itemque Acacius episcopus Cæsareæ Palaestinæ qui se cum illis consentire simulabat, ut Basilium vicissim dolore afficeret, propterea quod Basilius Cyrrillum Hierosolymorum episcopum ab ipso depositum, nihilominus honore afficiebat. Erat porro Acacius audax in disputationibus, idem in dignoscendis negotiis acutissimus, et ad exponentibus animi sui sensus satis disertus. Unde etiam acta hujus synodi, quæ non pauca sunt, ab hoc uno digesta ac disposita fuere. Cum igitur ambæ partes in certamen de dogmatibus suis venissent, eorum quidem qui Filium similem secundum substantiam profitebantur, patronus erat Basilius. Qui vero dissimilem substantiam asserebant, Aetium causæ suæ patronum constituērunt, adjuncto ei Eunomio. Porro Basilius et qui cum illo erant, cum Aetium adversarium sibi oppositum vidissent, ejus dicendi vim formidantes, indecorum esse dixerunt ut episcopi de dogmatibus fidei cum diacono certarent. Sed cum adversæ partis antistites reclamassent, non de dignitate præsens judicium, sed veritatis inquirende causa institutum esse dicentes, Basilius licet invitus in certamen descendit; et quemadmodum iste scribit, ab Aetii lingua penitus devictus est, adeo ut non solum confessus fuerit, substantiam geniti differre a substantia genitoris, nec ulla in re convenire, verum etiam propriæ manus subscriptione, sicut Aetius postulaverat, confessionem suam firmaverit. Quæ cum didicisset imperator, et calumniam quam Basilius in Aetium confinxerat, adhuc vigen-

catus sum aliquando scribendum hic esse πράγματα. Ferri tamen potest vulgata scriptura, quippe quæ eundem sensum habet. Γράμματα enim hoc loco non epistolas duntaxat, verum etiam acta τοιτιοῦ synodi designant. Certe verbum διατιθέμενος quod sequitur, non convenit solis epistolis.

(23) Theodorit., l. II, c. 27.

VARIORUM.

(a) Οἱ περὶ Βασιλείον. Duo Basili in hoc capite memorantur; scil. Magnus ille qui postea Cæsareæ in Cappadocia antistes fuit, nunc vero diaco-

nus: et Basilius Ancyræ episcopus. De hoc posteriori hic sermo est.

tem in animo suo circumferret, eventus illius occasione ad explendam iram suam arripuit. Ambobus igitur in conspectum suum venire jussis, Basiliūm interrogavit quānam esset illa de quibus Aetium incusaret. Respondit Basilīus, quod is dissimilem Patri Filium assereret. Ad hæc Aetius: Tantum abest, inquit, ut Filium Patri dissimilem dicam aut sentiam, qui potius absque ullo discrimine similem profiteor. At Constantius vocabulum illud ἀπαράλλακτος insimulans, nec discere omnino sustinens quoniam sensu eam vocem usurpatet Aetius, eum palatio expelli jussit. Postea vero Acacii opera perfecit, ut idem Aetius episcopali jurisdictione deponeretur, subscriptentibus ejus depositioni non solum orthodoxis, verum etiam iis ipsis qui ejusdem cum illo opinionis erant: quorum alii priorem sententiam mutaverant, alii id quod inviti fecerant, dispensationis nomine prætexebant. Porro Constantius Occidentalium epistolam in medium proferens, presentium episcoporum subscriptionibus epistola, Filium Patri similem esse secundum Scripturas. Tum vero opera etiam ejusdem Acacii, qui quidem aliud in pectore reconditum, aliud in lingua promptum habebat, universi qui aderant, et illi quoque ipsi qui dissimilem substantiam antea professi fuerant, subscripserunt.

EX LIBRO QUINTO HISTORIÆ.

1. *Acacius Basilianos et Aetianos pellit. Homousiani ordinati. Meletius episc. Antioch. — Post hæc Acacius, cum imperatorem in suam sententiam pertraxisset, Basiliūm et Eustathium aliosque plures variis criminacionibus appetitos, ex suis sedibus depositus (24). Ipsum quoque Macedonium Constantinopolis episcopum sacerdotio exuit. Porro deposito Macedonio, Eudoxius ex Antiocheni episcopo, annuente Constantio, in ejus locum subrogatus est. Ii vero qui depositi fuerant, in exsilium missi sunt, Basiliūs quidem in Illyricum: reliqui autem, alii alio dispersi: qui cum in exsilium ducerentur, subscriptiones suas quibus Ariminensis concilii fidem confirmaverant, revocarunt; atque hi quidem consubstantialem, illi vero similis substantiae Filium iterum prædicarunt. Aetius autem depositus, propterea quod ἀπαράλλακτον invexerat, quod reliquis ejus sermonibus ac scriptis manifester repugnabat, Mopsuestiam Ciliciam relegatur, cum omnes prope modum ejus fautores ac sectatores, non ipsum modo, verum etiam fidem quam prædicabat, subscriptione sua damnassent: alii quidem opinionem quam prius amplexi fuerant abſcientes; alii vero tempori servientes, et imperatoris voluntatem veritate ipsa potiorem judicantes. Porro Acacius, cum Basiliūm quidem ob privatas inimicitias, Aetium vero ob dogmatum discrepaniam deposuisse, et in exsilium traxisset, Cæsaream rediens, in*

A. "Οτι, φησι, μετὰ ταῦτα Ἀκάχιος τοὺς περὶ Βασίλειον καὶ Εὐστάθιον, βασιλέα πείσας καὶ αἰτίᾳ ἄλλαις ἀλλαις ὑποβαλών, καθαιρεῖ τῶν θρόνων. Καθαιρεῖ δὲ καὶ Μακεδόνιον τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον. Παυθέντος δὲ τοῦ Μακεδονίου, Εὐδόξιος οἱ Ἀντιοχείας Κωνσταντίου γνώμῃ ἀντικαθιδρύεται: τῷ θρόνῳ. Ὑπερορίζονται δὲ καὶ οἱ καθαιρεθέντες. Βασίλειος μὲν εἰς Ἰλλυρίους, οἱ δὲ λοιποὶ ἀλλοὶ ἄλλοισι· οἱ πρὸς τὴν ὑπερόριον στελλόμενοι, ἀθεναῖοι μὲν τὰς οἰκείας ὑπογραφάς, αἷς τὴν ἐν Ἀρμένῳ πόστιν ὑπεσημήναντο· ἀνακρήρυττοισι δὲ πάλιν οἱ μὲν τὸ δμοούσιον, οἱ δὲ τὸ δμοιούσιον. Καὶ δὲ Αέτιος δὲ, καθαιρεθεὶς διώτι τὸ ἀπαράλλακτον εἰσηγήσαστο, ὑπὲρ αὐτοῦ ταῖς ἀλλαις δημιούσις καὶ συγγραφαῖς διαρρήδην ἀπεράχθετο, ὑπερόριος εἰς Μαφουεστίαν τῆς Κιλικίας ἐκπέμπεται, ὑπογραψάντων κατ' αὐτοῦ, οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς πίστεως ἢν ἐκήρυξε, μικροῦ πάντων αὐτοῦ τῶν ἔραστῶν καὶ δημοφράνων· τῶν μὲν ἐκ μεταβολῆς τῶν πάλαι δεδογμένων, τῶν δὲ τοῖς κατιροῖς ἐνδόντων, καὶ τὴν τοῦ βασιλέως γνώμην κρίταις τῆς παρὰ σφίσιν ἀληθείας ποιησαμένων. Οἱ δὲ Ἀκάχιος τοὺς περὶ Βασίλειον δι' ιδίαν ἔχθραν, καὶ τὸν Αέτιον διὰ τὸ ἐπεροδοῦσεν καθελών, καὶ ὑπερορίους ποιησάμενος, ἀνατρέχων ἐπὶ τὴν Κασιάρειαν, ταῖς χρησούσαις Ἐκκλησίαις ἀρχιερεῖς καθίστη, τὸ δμοούσιον θρησκεύοντας· καὶ καθίστησι μὲν ἐν Νικομηδεῖᾳ ἀντὶ Κεκροπίου, Ὁνήσιον· ἀντὶ δὲ Βασιλίου τῇ Ἀγκύρᾳ, Ἀθανάσιον (25). Ἀκάχιον δὲ ξε-

VALESII ANNOTATIONES.

(24) Theodorit. l. II, c. 26.

(25) Τῇ Ἀτκύρᾳ Ἀβαρδούσιον. De hoc Athanasio Ancyra episcopo, præter Socratem et Basiliūm a Gothofredo citatos, niemini Gregorius Nyssenus in libro primo contra Eunomium, p. 292: Τὰ γὰρ κατὰ τὸν Αέτιον τούτον Ἀθανασίου ποτὲ τοῦ Γάλατῶν

ἐπισκόπου λέγοντος ἡκουσα, ἀνδρὸς οὐχ ἀν τι πρὸ τῆς ἀληθείας προτιμήσαντος, εἰτ. Id est, Nam quis ei qualis fuerit hic Aetius, audiri quondam narratum Athanasium episcopum Galatæ, virum cui nihil unquam veritate fuit antiquius.

ρων ἀντὶ Σιλβανοῦ, τῇ Ταρσῷ. Ἐν δὲ τῇ Ἀντιοχείᾳ, οἱ μέν ποτε τῶν ἐν τῷ κλῆρῳ συνέπραξαν Βασιλεῖς καὶ τοῖς κατὰ τοῦ Ἀετίου καὶ Εὐδόξιου τολμηθεῖσιν, ἔργημην ἡλαύνοντο. Μελέτιον δὲ τῆς Σεβαστεῖας τῶν Ἀρμενίων μετακεψύμφανος, ἀντὶ Εὐδόξιου τῷ Θρόνῳ ἐγκαθιδρύει· ἢδη γάρ Εὐδόξιος Κωνσταντινουπόλεως ἐπέβαινεν. Οὐ δὲ Μελέτιος, τὰ μὲν πρώτα, τῇ τοῦ βασιλέως ροπῇ, θεραπεύων τὸ ἑτερούσιον ὑπερχίνετο (26), καὶ τῷ τόμῳ τῶν ἐσπερίων ὑπέγραψε, τοῦ δε τῆς Ἀντιοχείας ἐπάρξας θρόνον, θερμὸς ἦν τοῦ δρμούσιου ὑπέρμαχος. Χειροτονεῖ δὲ καὶ Πελάγιον δ' Ἀκάκιος ἐν Λαοδικείᾳ· καὶ ἀπώλεις ἔνθα δὲ ἡ δύναμις εἰπετο (27), τὴν βουλήν ἐδίδου, κατὰ τὸ κράτιστον ἀντὶ τῶν ἐξελαθέντων τοὺς τὸ δρμούσιον εἰς τὸ ἀπροτάστον τιμῶντας ἐγκαθιστάνα.

Sed postquam ad Antiochenam sedem promotus est, consubstantialis propugnator acerrimus existit. Laodiceæ vero idem Acacius Pelagium ordinavit episcopum. Atque, ut breviter dicam, ubique vis ac potentia ei consilium dabant, in eorum locum qui expulsi fuerant, eos qui consubstantiale apertissime proflerentur, sunimo studio collocauit.

β. "Οτι, φησὶν, διὰ βασιλέως παρὰ Ἀκακίου (28) μαθὼν, ὡς δὲ Ἀέτιος ὑπὸ Αὐξέντιου τοῦ Μακούεστρας ἐπισκόπου ἐς τὰ μάλιστα φιλοφροσύνης ἀξιοῦται, εἰς Ἀμβλαδα (α) (29) τούτον μεθορισθῆναι παραχειμένεται, ἐκεῖ κακῶς ἀπορθῆσαι τὸν βίον, διὰ τὸ βάροντον καὶ μισάνθρωπον τῶν ἐνοικούντων. Αὐχμοῦ δὲ καὶ λοιμοῦ τὴν χώραν ἔχοντος ἀνυπόστου, ὡς οὗτος δὲ δυσσεβῆς ψευδολογεῖ, τὸν Ἀέτιον ἐξιλεωσάμενον τὸ Θεῖον λῦσαι μὲν τὰ δεινά, παμπόλλης δὲ τυχεῖν ὑπὸ τῶν ἐνοικούντων εὐνοίας τε καὶ σεβασμότητος.

γ. "Οτι τῶν περὶ Εὐστάθιον καὶ Εὐσέδιον καὶ Ἐλεύσιον καθαιρεθέντων, οἱ ἀμφὶ τὸν Μάριν καὶ Εὐδόξιον γνώμῃ Κωνσταντίου, τῆς Κυζίκου τὸν Εὐνόμιον (β) ἐπίσκοπον χειροτονοῦσιν, οὐκ ἀλλως ἐκείνου τὴν χειροτονίαν ἀνασχομένου, εἰ μὴ παρ' αὐτῶν ὑποσχέσεις λάβοι, τὴν Ἀέτιον καὶ τῆς ὑπερορίας, καὶ τῆς καθαρέσσας ἀθωωθῆναι· καὶ χρόνος ἦν δὲ τῆς προθεσμίας εἰς τρεῖς ἀπαρτιζόμενος μῆνας.

VALESII ANNOTATIONES.

(26) Ὅπεριτετο. Scribendum puto ὑπεκλίνετο. Eodem verbo uittit Philostorgius in libro iv, cap. 9, καίτοι τοῖς περὶ Εὐνόμιον προσποκελιμένον. Gothofredus vero hunc locum aliter interpunctit, ut ex versione ejus appetat. Sic enim interpretatur: *At Meletius, initio quidem imperatoris nutui serviens, ἑτερούσιον simulauit.* Verum Graeci sermonis proprietas hoc loquendi genus non admittit, τῇ τοῦ βασιλέως ροπῇ θεραπεύων. Dicerent enim δουλεύων, aut quid simile. Recte igitur emendavi, ὑπεκλίνετο τῇ τοῦ βασιλέως ροπῇ. Quæ elegans est metaphora a momento trutinæ desumpta. Jam vero θεραπεύων τὸ ἑτερούσιον eleganter dicitur pro τιμῶν, ut paulo post loquitur Philostorgius.

(27) Ἔρθα ἀν δη δύναμις εἰπετο. Suspiciatus sum aliquando hunc locum ita restituendum esse: ἔνθα δὲ ἡ δύναμις αὐτῷ τὴν βουλήν ἐδέου, etc. Et in fine

A Ecclesiis quæ pastore suo viduata erant, eos episcopos constituit, qui consubstantialis fidei profiterentur. Ac Nicomedæ quidem in locum Cecropi, Onesimum ordinavit; Ancyra vero in locum Basilii Athanasiū substituit. Tarsensis autem Silvani loco Acaciū alterum præfecit. Antiochiae vero clerici omnes, qui cum Basilio olim consenserant in his quæ contra Aetium et Eudoxium teutata fuerant, iudicata causa, expulsi sunt. Et Meletius ex urbe Armeniæ Sebastia accitus, in Antiochena sede ab eodem Acacio collatus est, vice Eudoxii; jam enim Eudoxius Constantinopolitanam ad sedem concenderat. At Meletius, prius quidem dissimilis substantiæ Filium professus, ad imperatoris arbitrium sese accommodabat, et Occidentalium epistolæ subscriperat.

B 2. *Aetii exsilium.* — Cum imperator ex Acacio didicisset, Aetium ab Auxentio Mopsuestiæ episcopo omni humanitate ac benevolentia soveri, eum Amblaða deportari jussit, ut vitam illic misere finiret, ob barbariem atque inhumanitatem incolarum. Cumque æstus ac pestilentia intolerabilis eum locum infestarent, impius iste inendaciorum scriptor ait Aetium placato divino Numine has calamitates depulisse, et summa benevolentia atque observantia ab incolis exceptum esse.

C 3. *Eunomius ep. Cyzici.* — Post Eustathii, Eusebii et Eleusii depositionem, Maris atque Eudoxius, annuente Constantio, Eunomium Cyzici episcopum ordinarunt. Qui tamen hanc ordinationem suscipere recusavit, nisi prius sponsonem ab iis accepisset, Aetium et exsilio et depositionis sententia absolutum iri. Eique rei periliendæ intervallum trium mensium definiuitum est.

ἐγκαθίστησι. Sed nunc re attentius examinata, nihil mutandum censeo.

(28) Ο βασιλέως παρὰ Ἀκακίου. In apographo Samuelis Bocharti, post has voces, in margine annotantur hæc verba: *Addē μαθὼν ex margine manuscripsi exemplaris.*

D (29) Εἰς Ἀμβλαδα. In manuscripto codice Samuelis Bocharti legitur, Ἀμβλασα. Et paulo post pro ἀνυπόστου idem codex habet ἀνυποστάτου, ὡς οὗτος δὲ δυσσεβῆς ψευδολογεῖ. Porro cum hoc capite jungendus est locus Suidæ in voce Αὐξέντιος, qui absque ulla dubitatione descriptus est ex hoc Philostorgii libro. Nam et Aetii et Eunomii elogium quod illic legitur, id manifeste declarat, et stylus ipse Philostorgium auctorem indicat. Εὔφοροι enim ibi dicuntur episcopi: quæ locutio peculiaris est Philostorgius.

VARIORUM.

(a) Ἀμβλαδα. Pisidiæ civitas dicitur Artemidoro, et ex eo Straboni; Tauro monti subjecta, Isauriæ otium vicina, et forte pars ejus hoc ævo, quo Isauri latrocinii dediti, ad gravia bella proruperant, ut scribit Marcellinus lib. xiv, in gestis anni 353. J. Gothofred. in loc.

(b) Τῆς Κυζίκου τὸν Εὐνόμιον. Socr. lib. iv, cap. 7, et Soz. lib. vi, cap. 8, Eunomium faciunt Cyzici episcopum sub Valente imp.; sub Constantio melius Theodoritus, lib. ii, cap. 27. et hic Philostorgius.

4. Constantius Persis bello inferior. — Cum Constantius de hostibus victoriam reportare antea solitus esset, postquam proximorum cruento dextram suam contaminavit, et Basiliū calumniis impulsus, Theophilum et Aetium ac Serram exilio multavit, commisso cum Persis proelio vixit recessit.

5. Meletio pulso subrogatus Euzoios (30). — Ait impius Philostorgius, Meletium Antiochensem episcopum a Constantio, qui tunc Antiochiae degebat, Melitiam, quae patria ejusdem erat, relegatum esse, tanquam perjurii convictum, et propterea quod cum tō δόμοιστον ardentissime prædicaret, idem tamen tō ἐπερούστον amplecti se fingebat. Posthac Constantius Euzoium hæresecos Arii consortem, ex urbe Alexandria evocavit, jussisque episcopis ei manus imponere, episcopum Antiochiae eum constituit. B

EX LIBRO SEXTO HISTORIÆ.

1. Eunomii accusati defensio (31). — Quidam ex clero urbis Cyzicenæ Eunomium criminati sunt apud Eudoxium, quasi is dissimilem Patri Filium asserret, ex eo quod similem secundum substantiam negabat, argumentum ducentes dissimilitudinis Patris cum Filio. Eumdem præterea accusabant, quod vetustos ritus mutaret, et eos qui cum ipso impie agere nollent, ejiceret. Hanc ob causam tumultus in Ecclesia Constantinopolitana excitatus est, Hesychio quodam ejus Ecclesiæ presbytero eam de industria comminovente. Proinde Eudoxius Eunomium ad se accersit. Qui cum advenisset, Eudoxium insimulavit tarditatis ac negligenter in persicendiis iis quæ promiserat. Eudoxius vero, se haudquaque ea neglexisse respondit, sed prius componendum esse tumultum qui ipsius causa excitatus fuerat. Eunomius igitur apud clerum Constantinopolitanum defensionem suam exorsus, eos qui prius tumultuabantur, ita sibi conciliavit, ut non modo in contrariam sententiam transierint, verum etiam Eunomio deinceps testimonium pietatis ultra perhibuerint. Non enim solum in his quas

δ. "Οτι, φησὶν, εἰωθὼς Κωνστάντιος τῶν πολεμίων χρατεῖν, ἐπειδὴ διμογνίων λύθρων (α) τὴν δεξιὰν ἔχειμι-
ανε, καὶ τοὺς ἀμφὶ Θεόφιλον καὶ Ἀέτιον καὶ Δέρβαν, διαβολαῖς ἀναπεισθεὶς Βασιλείου, ὑπερορίους ἐποιή-
σατο, πρὸς Πέρσας συμπλακεῖς τὸ ἥπτον ἤγεγκεν.

ε. "Οτι φησὶν οὗτος ὁ δυσσεβῆς, τὸν Ἀντιοχεῖας Μελέτιον ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίου καὶ αὐτοῦ ἐν Ἀντιο-
χείᾳ διατρίβοντος, ὑπερόριον ἐξ τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα
τὴν Μελιτινὴν ἐκπέμψαι, ὡς ἐπιορχαῖς ἀλόντα, καὶ
δι τοῦ δόμοιστον πρεσβεύων ἐκτόπως, τὸ ἐπερούσιον
κατεσγηματίζετο. Μεταπέμπται δὲ ἐξ Ἀλεξανδρείας
τὸν συνατερεσώτην Ἀρελού Εὐζώιον· καὶ τούτῳ χει-
ρῶς ἐπιθεῖναι τοὺς ἐπισκόπους κελεύστας, ἐπισκόπον
Ἀντιοχείας ἀποκαθίστησιν.

ΕΚ ΤΗΣ ΕΚΤΠΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. "Οτι τὸν Εύνόμιον τινες τῶν ἐν τῷ κλήρῳ Κυζίκου Εύδοξιῷ διαβάλλουσιν, ὡς ἀνδριοιν τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν εἰστηγούμενον, τὸ μὴ κατ' οὐσίαν δμοιον εἰς κατ-
ηγορίαν ἀνομοιότητος Πατρὸς πρὸς Υἱὸν μετασκευά-
ζοντες· καὶ τὰ παλαιὰ δὲ μεταχινεῖν ἔθη, καὶ τοὺς
μὴ συνασθεῖν ἐθέλοντας διασκευάζειν. Ἐπὶ τούτοις
Οὐρύδος τὴν Κωνσταντινουπόλεων Ἐκκλησίαν εἶχεν,
ἀνακινούντος αὐτὴν ἐπίτηδες τίνος τῶν ἐν αὐτῇ πρε-
σβυτέρου, Ἡσυχίου τεῦνομα. Διὸ μετάπεμπτον δὲ Εύ-
δοξιος τὸν Εύνόμιον ποιεῖται. Παραγεγονὼς δὲ διὰ
τῆς βραδυτῆτος καὶ διλγωρίας τῶν ὑπεσχημένων τὸν
Εύδοξιον ἤτιστο· δὲ περὶ τούτων μὲν ὑπεκρί-
νατο (32) μὴ ἀν ἀμελῆσαι· δεῖν δὲ πρὶν τὴν περὶ
αὐτοῦ γεγενημένην διαλῦσαι στάσιν. Ἐντεῦθεν εἰς
ἀπολογίαν δὲ Εύνόμιος τῷ Κωνσταντινουπόλεως κλήρῳ
καταστάς, οὕτω τοὺς πρὶν θορυβοῦντας εἰλεν, ὡς
μὴ μόνον εἰς τὴν ἐναντίαν μεταστῆσαι δέξαν, ἀλλὰ
μάρτυρας αὐτοῦ θερμοὺς τῆς εὐσεβείας γενέσθαι.
Καὶ γὰρ ἀνδριοιν τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν οὐ μόνον οὐ-
δικῶς ἐν τοῖς ἀδημιούργησ (33) δογματίζειν ἐψωράθη,
ἀλλὰ γε καὶ δμοιον κατὰ τὰς Γραφὰς ἀναχρύστειν
ἐπαρρήσιαζετο. Τὸ μέντοι δμοιον (34) κατὰ τὴν οὐ-

VALESI ANNOTATIONES.

(30) Theodorit. l. II, c. 31.

(31) Theodorit. l. II, c. 29.

(32) Ο δὲ περὶ τούτων μὲν ὑπεκρίθη. Non dubito quin scribendum sit ὑπεκρίνατο, licet manu-
scripti codices nihil mutent.

(33) Ἐν τοῖς ἀδημιούργησ. Scribendum est, ni fallor, ἀδημηγόρησ, id est, in concionibus quas Eunomius habuit ad clerum Constantinopolitanum, ut se ab hæresecos crimine apud illos purgaret. Certe Philostorgius paulo ante testatus est, Eunomium apologeticum sive defensionem suæ fidei ac doctrinae coram clero urbis regiæ instituisse, εἰς ἀπολογίαν δὲ Εύνόμιος τῷ Κωνσταντινουπόλεως κλήρῳ καταστάς, etc. Et hec est fortasse apologia quæ tantopere gloriabatur Eunomius, ut referat Gregorius Nyssenus in libro primo *contra Eunomium*.

(34) Τὸ μέντοι δμοιον. Hunc locum mutilum esse asteriscus ipse satis indicat. Nos vero ex manuscripto codice Samuelis Bocharti hanc lacunam sup-
plevimus hoc modo: Τὸ μέντοι δμοιον κατὰ τὴν οὐσίαν
οὐ προστέστη· οὖν εἰς βιαστηματαν λέγων εἴναι. δμοιον
κατ' οὐσίαν λέγεται τῷ Πατρὶ, etc. Id est, Similem
autem secundum substantiam nequitiam admittere,
ejusdem impietatem esse affirmans, similem secundum
substantiam dicere Filium Patri, et non similium
profiteri iuxta rationes unigenito Filio convenientes
ad Patrem qui sine passione genuit. Quæ si cui for-
tasse obscura esse videbuntur, is legat expositionem
fidei Eunomii, quam nuper edidi in Annotationibus
ad librum v. *Historiæ ecclesiasticæ Socratis* pag.
274, etc. Sed verba ipsa Eunomii præstat hic asci-
bere, prout illa interpretati sumus; quippe quæ non

VARIORUM.

(a) Ὁμοτρίῳ λύθρῳ. Cede scilicet Constantii, Dalmatii, et Annibaliani, patruorum et patruelium:
præcipue vero Galli Cæsarisi; de cuius nece pœnitentem Constantium inducit Julianus, Epist. ad se-

natum populumque Athen.: Ἀπαιδίαν τε ἐντεῦθεν η-
μίζει δυστυχεῖν, τά τε έξ τούτων πολεμίους Πέρσας οὐχ
εύτυχως πράττειν ἐκ τούτων ὑπολαμβάνει.

σίαν οὐ προσέτετο· Ιεναν εἰς βλασφημίαν λέγων εἶναι, καὶ μή δύοιόταν φρονεῖν κατὰ τοὺς μονογενεῖς Θεῷ πρὸς τὸν ἀπαθῶν γεγεννηκότα Πατέρα προσήκοντας (35) λόγους. Οὐ μόνον δὲ τὸν κλῆρον οὕτω διέθηκεν, ἀλλὰ καὶ πάνθημον δῆλην Ἐκκλησίαν, τὰ αὐτὰ διαλεχθεῖς, εἰς μέγα καὶ γλυκὺν θαῦμα καὶ σοφίας καὶ εὐσεβείας εἰλκύσατο. Ἔξ οὐ καὶ τὸν Εὐδόξιον ὑπεραγασθέντα ἀναδοθῆσαι, Ἡ ἡμὴ ἀπολογία τοῖς ἐμὲς ἀνακρίνουσιν (36) αὗτῇ ἔστιν· καὶ χρόνον ἀγείραι τῷ πλήθει, ὡς εὖ καὶ κατὰ καιρὸν τὴν ἱεράν ἀνειπόντος χρῆσιν. sapientiæ, tum pietatis suæ perculit. Quamobrem et populus apud eos qui me interrogant, hæc est; opportune sacre Scripturæ verba pronuntiasset.

ρ'. "Οτι διστεθῆς οὐτοις Εὐνόμιον τὸν θεοστυγῆ κατ' ἐπιτροπὴν Εὐδόξιου δημηγορῆσαι τῷ πλήθει λέγει, τῆς τῶν θεοφανείων ἑορτῆς ἐνισταμένης, ἐν ᾧ τὸ διστεθὲς αὐτῶν καὶ διενον μάλιστα ἀπογυμνύται. Τὸν τε γάρ Ἰωσῆφο οἱ κατάρατοι, μετὰ τὴν ἀφράστον κυοφορίαν, συνάπτειν οὐ πεφρίκασι τῇ Παρθένῳ, καὶ τὸν Υἱὸν ἀναιδέστερον τοῦ Πατρὸς δοῦλον καὶ ὑπῆρχτην, καὶ δὴ καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ, φοβερὸν οὐδὲν ἡγούντο λέγειν (37). Ἔστι δὲ καὶ αὐτοῖς τῇ φράσις ἐν τούτοις πανηγυρικῆς χάριτος ἀπηλλοτριώμενη. Διστερέψει δὲ καὶ περιττολογίᾳ, καὶ ῥημάτων οὐ καθαρῶν παραχρήσει εἰς τὸ ἀπερόπεταν καὶ καταγέλαστον καὶ τεταραγμένον εἶδος ἀνοιδουμένη, καὶ τὸν τῆς ψυχῆς γνόφον καὶ σάλον καὶ τὸ θεοβλαδές ἐνδεικνυμένη.

γ'. "Οτι μετὰ τοὺς πολλοὺς ἐπαίνους Εὐνομίου, οὐ μόνον οὐδὲν ὃν ὑπέσχετο διενοήθη περαίνειν Εὐδόξιος, ἀλλὰ κακεῖνον ἐπεχείρει πειθεῖν, Γραψῇ τὴν τε καθαρεσιν Ἀετοῦ, καὶ τὴν ἐν Ἀριμήνῳ ἔκθεσιν ὑποσημήνασθαι, εἰς τὸ τῆς οἰκονομίας πρόσχημα (38) τὸ ἔκ-

A habuit concionibus, nunquam deprehensus est dissimilem Patri Filium asserere, imo vero similem secundum Scripturas, prædicare se libere professus est. Similem quidem secundum substantiam neutram admittebat: ejusdem impietatis esse dicens, similem secundum substantiam dicere Filium Patri, et non simillimum profiteri juxta rationes unigenito Filio convenientes ad Patrem qui sine passione genuit. Neque vero clerum duntaxat ita affectit, verum etiam universum Ecclesie populum, cum haec disseruissest, ingenti admiratione tum Eudoxius supra modum gavisus exclamavit: De et populus applausit Eudoxio, quod bene atque

2. *Eunomii de Filio impia dicta.* — Ait impius Philostorgius, Deo invisum Eunomium festo Theophaniarum die, jussu Eudoxii, sermonem ad populum habuisse, in quo impia eorum doctrina apertissime detecta est. Nam et Josephum detestandi illi, post ineffabilem partum coivisse cum Virgine ausi sunt dicere, et multo adhuc impudentius, Filium Patris servum ac ministrum, Spiritum item Filii, pronuntiare non dubitarunt. Porro genus dicens illi tunc usi sunt, a panegyrica venustate alienum fuit, et obscuritate ac superfluitate verborum, et vocabulorum impurorum usu tumidum, ad ingratum ac ridiculum et confusum characterem pertinens, mentis eorum caliginem ac perturbationem, inflictamque ipsis a Deo pœnam perspicue declarans.

3. *Eudoxius et Eunomius dissident.* — Eudoxius post multas laudes in Eunomium congestas, non modo nihil eorum quæ promiserat, perficere in animum induxit, imo vero persuadere illi conatus est, ut depositioni Aetii, et Ariminensis fidei expositioni

VALESI ANNOTATIONES.

mediocrem lucem allatura sint huic loco. *Hunc Filium Dei et unicenum Deum agnoscimus; solum similem Patri ob præcipuum similitudinem et propriam ac peculiarem significationem, non ut Patrem Patri;* neque enim duo sunt Patres: non ut *Filium Filio:* quippe cum non sint duo Filii; neque ut *ingenitum ingenito:* unus enim *ingenitus est,* Deus scilicet omnipotens, et unus *Filius, unicenus scilicet: sed similem, ut Filium Patri,* quippe qui *imago sit et sigillum omnis operationis ac virtutis paternæ, sigillum omnium operum ac sermonum et consiliorum Patris.*

(35) *Προσήκοντας.* In editione Genevensi a librariis, ut opinor, omissa erat vox λόγους, quam nos ex manuscriptis exemplaribus nostris hic supplivimus.

(36) *Τοῖς ἐμὲς ἀποκρίνοντας.* Scribendum est ἀνακρίνονταν, ut legitur in manuscripto codice Samuelis Bucharci. Verba sunt Pauli apostoli ex Epistola prima ad Corinthios cap. ix, quibus usus erat Eudoxius Constantinopolitanus episcopus, cum apologetiam Eunomii in ecclesia audiisset. Quo auditio, universus populus qui aderat, plaudens acclamavit, bene et commode dictum illud Apostoli ab Eudoxio prolatum esse significans. Sic enim interpretanda sunt verba illa Philostorgii, τὴν ἱεράν ἀνειπόντος χρῆσιν, quemadmodum Lucas Holstenius ad latus sui codicis adnotavit.

(37) *Καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ φοβερὸν ἡγούντο*

λέγειν. Veram hujus loci emendationem nobis indicavit codex Samuelis Bucharci, in quo ita scribitur: *Καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ, φοβερὸν οὐδὲν ἡγούντο λέγειν.* Optime, si vocem unam addideris hoc modo: *Καὶ τὸ Πνεῦμα ἄργον τοῦ Υἱοῦ, φοβερὸν οὐδὲν ἡγούντο λέγειν, id est, Sed et Spiritum sanctum Filii opus dicere nequaquam reformidarunt.* Certe hoc fuisse dogma Eunomii docet ejusdem expositio iam a nobis citata. Sed nihil addendum est. Supplendum duntaxat ἀπὸ κοινοῦ vocabulum quod præcessit, ὑπῆρχτην καὶ δούλον.

(38) *Εἰς τὸ τῆς οἰκονομίας πρόσχημα.* Hunc locum Gothofredus non intellexit. Cuius interpretationem Lucas Holstenius in margine sui codicis ita emendavit. *Conniventia titulo nefarium ipsorum et involutarium factum obtengens vel cohonestans.* Verum hanc interpretationem probare non possum. Nam conniventia vitio verti solet; quippe quæ argumentum sit negligenter. Contra vero οἰκονομία semper in laude ponitur, et quidem jure merito, cum sit conjuncta prudentia. Quamobrem Philostorgius ait hoc loco, Eudoxium, qui non sincere neque ex animo, sed per fraudem ac simulationem, Ariminensis fidei formulæ et Aetii condemnationi subscriperat, id factum οἰκονομίας specie prætexuisse. Quod quidem Philostorgius supra quoque notavit in libro iv, sub finem, ubi de Aetii depositione loquitur: *Οὐ τῶν ὁρθοδοξούντων μόνων ὑποστη-*

subscriberset, dispensationis specie illegitimum atque involuntarium facinus eis excusans. Quibus Eunomias graviter commotus, neutrum præstare voluit, sed et Cyzicum ipsi dimisit, primo quidem verbis, postea vero etiam per litteras, et ad patriam suam Cappadociam se recepit.

4. *Acacius Eunomium insectatur.* — Acacius adversus Eunomium commotus, eo quod episcopus Cyzici constitutus fuisset, Eudoxium quoque simul cum eo criminatus est, quod absque communis consensu discipulum Aetii episcopum ordinavisset: virum qui ferventissimo in haeresim zelo magistrum suum superare contuleret, tantumque perfecit calumnias, ut Constantius aures ei accommodans, Eunomium Antiochiam evocaret. Qui cum eo venisset, jussit eum Constantius in synodali judicio examinatum causam dicere. Sed cum synodus accusatorem requireret, nullus uspiam apparuit. Acacius enim metu percusus; quippe qui existimaverat sola apud imperatorem calumnia inimicorum a se penitus oppressum iri, in altissimo silentio permanuit; quæcum didicisset Constantius, Acacium suspectum habuit, utpote qui per similitatem potius, quam ex morum probitate accusationem instituisset. Eumque confessim ad ecclesiam suam reverti jussit, præsentis negotii disquisitionem majori synodo reservans.

5. (39) *Constantius Julianum repressurus obit.* — Hæc dum Constantius animo voveret, fama ad eum perfertur de Juliani rebellione. Statim ergo iter arripuit Constantinopolim. Simul synodum in urbe Nicæa indixit, ad examinandum tò èterposústionem. Sed cum Mopsucrenas venisset, morbo corruptus, ibidemque ab Euzoio baptizatus, Imperium pariter ac vitam, et synodos ad stabiendum impietatem, dereliquit.

VALESHI ANNOTATIONES.

μηναμένων τῇ καθαιρέσει, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν εἰς τὰ μάλιστα τῷ φρονήματι κοινωνούντων, τῶν μὲν καὶ τὴν γνώμην μεταβλητῶν, τῶν δὲ τὴν ἀκούσιον πρᾶξιν οἰκονομίας φήματι καταχρηματίζοντων. Idein diu postea fecerunt Acephali. Qui cum duas in seclæs divisi essent Alexandriae, in Gaianas et Theodosianos, postea inter se reconciliati unitatem fecere, quam speciosi οἰκονομίας titulo prætexerant. Verum adversus hanc Acephalorum unitatem egredium librum scripsit Eulogius episcopus Alexandrinus, in quo quænam esset œconomia seu dispensatio ecclesiastica, et quot ejus species essent, accurate observavit, ut videre est in *Bibliotheca Phœnici* cap. 227. Primum igitur notat Eulogius, non omnibus promiscue licere οἰκονομία seu dispensatione uti, sed iis duntaxat qui ministri sunt ac dispensatores mysteriorum Dei, præsidibus scilicet Ecclesiæ. Deinde notat, nunquam locum esse œconomia seu dispensationi, nisi salva prorsus atque illibata permanente fidei doctrina. His positis, Eulogius triplex distinguit genus œconomia ecclesiastica. Primum consistit in rebus, secundum in nominibus ac ver-

A θεσμον αὐτοῖς καταρυθμίζων καὶ ἀθέλητον. Ἐφ' οἷς δὲ Εὐνόμιος βαρέως ἐνεγκών οὐδέπερ μὲν ὑπέστη· προσαπολιμπάνει δὲ αὐτοῖς, καὶ τὴν Κύζικον (a), πρῶτα μὲν λόγοις, εἶτα δὲ γράμμασι, καὶ πρὸς τὴν ἔκυτον πατρίδα τὴν Καππαδοκίαν ἀφικνεῖται.

δ'. Ὄτι καὶ Εὐνόμιοι κινηθεὶς δὲ Ἀκάκιος ἐφ' ὁ Κυζίκου κατέστη ἐπίσκοπος, συνδιαβάλλει καὶ τοὺς περὶ Εὔδεξιον, ὡς χωρὶς κοινῆς γνώμης τὸν μαθητὴν Ἀετίου χειριστονηκότας ἐπίσκοπον, ἀνδρα τὸν οἰκεῖον διδάσκαλον τῶν πρὸς τὴν αἱρεσίν δένυρθε πεστάτων ζήλων ὑπερβάλλεσθαι: (40) φιλονεικήσαντα, καὶ πεινεῖς ταῖς διαβολαῖς τὸν Κωνστάντιον, μετάπεμπτον ἐν Ἀντιοχείᾳ ποιήσασθαι τὸν Εὐνόμιον. Καὶ παραγενόντα εἰς ἀπόλογίαν κελεύεις καταστῆναι συνδιεκτῆς διατῇ λογοθετούμενον. Ἐπεὶ δὲ ἡ σύνοδος τὸν κατήγορον ἐξήτει, δὲ δὲ ἦν οὐδαμοῦ (δὲ γάρ Ἀκάκιος ἀποδειλιάσας, καὶ γάρ ἐνόμιζεν ἐκ μόνης τῆς πρὸς βασιλέα διαβολῆς τὸν ἔχθρὸν αἰρήσειν κατὰ κράτος, εἰς ἦν τῶν εἰς τὸ βαθύτατον σ:γῶντων), διδ καὶ δὲ Κωνστάντιος ταῦτα μαθὼν, δι' ὑπονοίας τε τὸν Ἀκάκιον ἔσχεν, ὡς ἀπεχθημοσύνη μᾶλλον ἢ τρόπων εὐθύτης τὴν κατήγοραν ἐνστησάμενον, καὶ θάττον αὐτὸν εἰς τὴν ίδιαν ἐπαναδραμένην ἐκέλευσε παροικίν, μείζονι συνδρο ταμιευόμενος τὴν τῶν προκειμένων διάγνωσιν.

ε'. Ταῦτα δὲ Κωνστάντιῳ διανουσμένῳ, ἡ τοῦ Ιουλιανοῦ ἐπανάστατις ταῖς φῆμαις αὐτῷ διακομίζεται. Οὐ δὲ αὐτίκα τε τὴν ἐπὶ Κωνστάντιού πολὺν ἐδάδε, καὶ σύνοδον δῆμα διώριζεν ὑπὲρ τοῦ ἐτερούσιον κατὰ Νίκαιαν ἴστασθαι. Φθάσας δὲ παρὰ τὰς Μάχου καλουμένας κρήνας, καὶ νόσῳ βληθεὶς, εἴτα καὶ βαπτισάμενος παρὰ Εύζωνον, τὴν τε βασιλείαν αὐτῷ δίδυ, καὶ τὰς ἐπ' ἀσεβεῖς συνδόους ἀπολείπει.

bis, tertium in personis. Hæc Eulogius in supradicto libro fusius perseguitur. Verum interpres, vir aliquo doctus et de litteris optime meritus, pulcherrimum et utilissimum tractatum interpretatione sua penitus obscuravit, οἰκονομίαν enim incarnationem ubique fere interpretatus est: quo nihil singi potest absurdius. Quod cum ego ante annos triginta et amplius Francisco Florenti, docto imprimiti jurisconsulto indicassem, id ille in suos juris canonici commentarios retulit, et Præfationem integrum de dispensationibus ecclesiasticis ex illo Eulogii loco concinnavit, me a quo illud acceperat, ne nominato quidem.

(39) Theodorit. I. ii, c. ult.

(40) Ζήλων ὑπερβάλλεσθαι. In manuscripto codice Bocharti scribitur ὑπερβαλέσθαι. Sed parum refert utro modo scribatur hoc verbum. Vox autem ζήλων procul dubio corrigenda est hoc modo: τῷ ὅρυψε πεστάτω ζήλω. Similis error sapientis occurrit in his libris, qui ex eo produxit, quod veteres i. ascribere solebant ad latus litteræ non autem subscribere, ut nunc facimus.

VARIORUM.

(a) *Προσαπολιμπάνει δὲ αὐτοῖς καὶ τὴν Κύζικον.* Male Valesius vocem αὐτοῖς de Eudoxio intellexit; cum enim sit numeri pluralis, de clero Cyzi-

ceno exponenda est, qui inimicitias cum Eudoxio exercuerunt, ut narratur cap. I hujus libri. W. Lowth.

σ'. "Οτι κομιζοι ἐνου πρδις ταφην Κωνσταντιου δι Ιουλιανὸς καταλαβὼν, τῆς τε σοροῦ προεπόμπευε, τῆς χεφαλῆς ἀφελόμενος τὸ διάδημα, καὶ τιμῶν τὸν νεκρὸν, οὐ τὴν ζωὴν ἀφελεῖν ἐπεστράτευσεν.

ζ'. "Οτι τὴν βασιλείου ἀρχὴν ἀρπάσας δι Ιουλιανὸς, διτε δὴ Ἀέτιον (41) διὰ Γάλλον δῆθεν κινδυνεύεινται, τῆς φυγῆς ἀνακαλεῖται· οὐκ αὐτὸν δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους, διτε δογμάτων ἐκκλησιαστικῶν ὑπερορίαν ὑπέστησαν.

ΕΚ ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. "Οτι τὴν βασιλείαν Ιουλιανὸς ἀρπασάμενος, καὶ τοὺς Ἐλλησ: διὰ προγραμμάτων πᾶσαν ἀδιαίαν εἰσενεγκών, μηδὲν τῶν μελετωμένων (42) ἀπράκτον ἔψει, εἰς ἀδρήτα τε καὶ ἀδήγητα πάθη κατέστησε τοὺς Χριστιανοὺς, πανταχοῦ τῶν Ἐλληνιστῶν πάσας αἰκίας καὶ καινὸς βασάνους καὶ πικροτάτους θανάτους ἐπαγόντων αὐτοῖς.

β'. "Οτι Γεώργιον τὸν Ἀλεξανδρίας (43) συνεδρίου, φησι, προκαθεζόμενον, καὶ τὸν κατὰ Ἀετίου τόμον ὑποστημήσαθι τοὺς ὁμοδόξους βιαζόμενον, εἰσπηδήσαντες τὸ Ἐλληνικὸν καὶ συλλαβόντες αὐτὸν, πολλὰ τε εἰς τὸ σῶμα ἐνυβρίσαντες, εἴτα πυρὶ παρέδοσαν. Φησι δὲ δυτικῆς συγγραφεὺς οὗτος, καὶ τὴν Ἀθανασίου γνώμην στρατηγῆσαι τῆς πράξεως (α). Ἄλλα γάρ Γεωργίου διαφθαρέντος, τὸν οἰκεῖον θρόνον δι' ἀθανάσιος, τῶν Ἀλεξανδρέων αὐτὸν ἀσμένως ὑπεξαμένων, ἀναλαμβάνεται.

γ'. "Οτι περὶ τῆς εἰκόνος (β) τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, ἢν τὴν τῆς αἰμόρδου πίστις ἀμειβομένη τὸν εὐεργέτην ἀνέστησεν, Ιστορῶν φησιν, ἀνεστηλώσαθι μὲν ταῦτην κατὰ τὴν πηγὴν τὴν ἐνδὸν τῆς πόλεως, μετὰ καὶ ἐπέρων ἀγαλμάτων, τερπνότητός τι παρέχειν (44) τοῖς φοιτῶσι θέαμα. Τῆς δὲ τοῦ Σωτῆρος εἰκόνος θοτάνης

δ. Constantii funus. — Cum Constantius ad sepulturam ferretur, Julianus Constantinopolim ingressus, ante feretrum processit absque diadema, honorem exhibens mortuo, cui paulo ante vitam adimere properabat.

7. (45) Julianus exsules episcopos revocat. — Julianus, cum imperium per vim sibi vindicasset, Aetium, utpote qui Galli causa in discrimen venisset, ab exilio revocavit: nec eum solum, sed et reliquos omnes qui ob ecclesiastica dogmata relegati fuerant, in suas sedes restituit.

EX LIBRO SEPTIMO HISTORIÆ.

1. Gentiles in Christianos insurgunt. — Julianus cum imperium per vim arripiisset, et gentilibus per edicta licentiam omnem concessisset, ut nihil eorum quæ didicerant, omittentes, Christianos in gravissimas et inexplicabiles ærumnas conjecit, gentilibus ubique locorum, omnis generis tormenta, novosque cruciatus, et acerbissima mortis genera eis infligentibus.

2. Georgii ep. Alex. cædes. — Cum Georgius Alexandriae episcopus concilio presideret, et eos qui idem cum Aetio sentiebant, epistole adversus Aetium subscribere cogeret, gentiles repente insilientes eum comprehendenterunt, et post multas corpori ejus illatas contumelias, ad extremum igni tradiderunt. Porro impius iste scriptor ait, Athanasii consilio eos ad hoc facinus incitatos fuisse. Quippe, interfecto Georgio, Athanasius propriam C sedem recuperavit, Alexandrinis libenti aucto eum excipientibus.

3. De statua Christi Paneade. — De statua Servatoris nostri, quam siles mulieris quæ sanguinis profluvio laborabat, bene de se merito gratiam referens erexit, scribit Philostorgius eam collocatam fuisse juxta fontem qui est in urbe, una cum aliis statuis, et jucundum atque amoenum spectaculum

VALENTII ANNOTATIONES.

(41) Άτε δὴ Ἀέτιον. Scribendum est transpositus vocabulis, 'Aetion' ἀτε δη, etc.

(42) Μηδὲν τὸν μελετωμένων. Codex Bocharti scriptum habet μεμελετωμένων. Leges tamen grammaticæ μεμελετημένων dici jubent.

(43) Γεώργιον τὸν Ἀλεξανδρίας. Lucas Holstenius in margine sui codicis ad hæc verba id scholium annotavit. *De presbyterorum Alexandrinorum collegio et prima inter ipsos episcopi cathedra, ex sancti Hieronymi et Hilarii diaconi Romani sententia loquitur.* Sed hanc Holstenii interpretationem probare non possum. Nam sunēdρion hoc loco non collegium presbyterorum significat, sed synodus episcoporum Ægypti, quos Georgius Alexandriae collegerat. Nam cum episcopi synodi Constantinopolitanae epistolam ad eum scripsissent, qua Aetium quidem anathemate damnaverant, reliquos

vero Aetii sectatores, qui plurimi erant in Ægypto, a communione Ecclesiæ submoverant, indulto eis sex mensium spatio ad resipiscendum. Georgius acceptis his litteris concilium episcoporum Ægypti congregavit, in quo cunctos Aetii sectatores damnationi ejusdem subscribere compulit, ut hoc loco docet Philostorgius. Ὁμοδόξους igitur hic intelligere debemus Aetianos, Serram videlicet, Stephanum et Heliodorum, episcopos Libyæ, de quibus paulo post loquitur Philostorgius. Τόμον vero τὸν κατὰ Ἀέτιον vocat epistolam synodi Constantinopolitanæ, quam refert Theodoritus in capite 28, lib. II Historiæ ecclesiasticæ.

(44) Τερπτότητός τι παρέχειν. Scribe meo peculiū τερπνότητός τε παρέχειν τοῖς φοιτῶσι θέαμα.

(45) Soz. I. v. c. 5.

VARIORUM.

(a) Τὴν Ἀθανασίου τρώμην στρατηγῆσαι τῆς πράξεως. Manifesta Arianorum in Athanasium columnæ. Verum ne ipse quidem Julianus Georgii cædem in Christianos rejecit, in epistola 10, hac de re ad Alexandrinos scripta: quæ exstat item apud Socratem lib. III, cap. 3. Vid. etiam Sozom. lib. V, cap. 7. W. Lowth.

(b) Περὶ τῆς εἰκόνος. De hac statua seu imagine Christi videantur Eusebius Hist. lib. VII, cap. 18; Rusin. lib. VII, cap. 14; Asterii homilia 10 apud Photium in Bibliotheca, num. 271; Sozom. lib. V, cap. 21; Artemii Act. 20 Octobr. cap. 58; Cedrenus pag. 251; Niceph. lib. X, cap. 50.

præbuisse spectantibus. Cumque herba ad pedes Servatoris enata, adversus morbos oinnes, præcipue vero adversus tabem efficacissimum esset remedium, causa hujus rei inquire coepit. Temporis enim lapsu memoria exciderat, et cujusnam ea effigies esset, et quam ob causam fuerat collocata. Quippe Servator sub dio stans nudusque, haud exigua corporis parte obrutus fuerat, terra continue ex superioribus locis, maxime vero pluviarum tempore ad statuam aggesia, quæ litterarum quibus singula narrabantur notitiam oblitteraverat. Cum igitur diligens fieret inquisitio, pars quidem statuæ quæ humo obruta erat, effossa est, litteræ vero reperta sunt, quæ totam rei gestæ seriem indicabant. Ac planta quidem ex eo tempore non amplius visa est, nec ibi, nec alio in loco; statuam vero in diaconico ecclesiæ collocarunt, competentem ei curam atque observantiam deferentes, nequaquam tamen eam colentes aut adorantes. Neque enim fas erat æneam aut aliam quamlibet materiam adorare, sed hoc uno, quod eam honoratiore in loco collocaverant, et quod spectandi causa ad cum locum cupide adventarent, amorem ipsius archetypi declarantes. Hanc igitur statuam, regnante Juliano, gentiles qui Panæadem incolebant, ad impietatem incitati, a basi sua revulsam, funibus ad pedes circumligatis, per medium plateam traxerunt; post hæc reliquum quidem corpus distrahentes confregerunt; caput vero inter trahendum a cervice disjunclum, nonnulli id quod siebat sègre ferentes, clanculo abripuerunt, et quoad fieri potuit conservarunt. Idque a se visum suisse testatur Philostorgius. Cæterum Panæas olim Dan vocabatur, ex nomine Dan filii Jacob, qui prin-

A κατὰ τοὺς πόδας ἀναφυεῖσῃς, νοσημάτων μὲν ἀπάντων, μάλιστα δὲ τῆς φθινάδος, λάμα, καὶ ζητούντων τὴν αἰτίαν (ἐλελήθει γάρ τῷ χρόνῳ καὶ οὔτινος ἔφερε μορφὴν, καὶ ἡ πρᾶξις δι' ἣν ἀνεστήλωτο. Ἐν ὑπαλθρῷ γάρ γυμνὸς ἐστώς, ἐπ' οὐκ ὀλίγον συνεχώρῃ τοῦ σώματος. γῆς ἐπ' αὐτὴν ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων ἀετόπων ἐν τοῖς τῶν ὄμβρων μάλιστα καιροὶ ἐπιφερομένης, ὅφει ἡ τῶν γραμμάτων τῶν ἕκαστα δηλούντων τὴν τράνιστο γνῶσις· τῆς οὖν ζητήσεως ταύτης ἐπιστάσης, ἀνωρύχθη μὲν τὸ συγχεκωσμένον, εὐρέθη δὲ γράμματα τὴν ἴστοριαν πᾶσαν ἀναδιάσκοντα. Καὶ ἡ πόλι μὲν οὐκ ἔτι μετ' ἔκεινον ὄφει τὸν χρόνον, οὔτε ἔκει, οὔτε ἀλλαχόθι· τὸν δὲ ἀνδριάντα μεταστησάμενοι ἐν τῷ τῆς ἐκκλησίας διακονικῷ (46), τὸ πρέποντα ἐθεράπευον, σέδνοντες μὲν ἡ προστυνοῦντες οὐδαμῶς (οὐ γάρ ἡ θέμις χαλκῆν ἢ ἀλλην ὑπῆρχε προστυνεῖν), αὐτὸν δὲ τοῦτο (47), στάσει τε σεμνοτέρᾳ, καὶ τὸ μεθ' ἡδονῆς ἐπιφοιτῶν τῷ τόπῳ τὸ εἶδος θεραπευσόμενους (48), τὸν περὶ τὸ ἀρχέτυπον πόθον ἐπιδεικνύμενοι. Τοῦτο τὸ ἄγαλμα κατὰ τοὺς Ἰουλιανούς γρόνους, τὸ Ἑλληνικόν (49) εἰς ἀσέβειαν ἀναφλέχθεντες οἱ τὴν Πανεάδα οικούντες, τῶν βάθρων ἀνασπάσμενοι, καὶ τῶν ποδῶν ἐκδησάμενοι, διεῖ μέσης ἔσυρον τῆς λεωφόρου· ἐφ' ὅ (50) τὸ μὲν ἄλλο σῶμα διαπτώμενοι κατέκλασαν, τὴν δὲ κεφαλὴν ἐν τῷ σύριζθαι, τοῦ αὐχένος διαζυγεῖσαν, τινὲς λαθόντες τῶν ἀπαλγούντων τοὺς δρωμένους, ἀνελάσοντο τε καὶ ὡς ἡδύναντο διεσύσαντο. Καὶ φῆσι ταύτην καὶ αὐτὸς θέάσασθαι. Ἡ μέντοι γε Πανεάς Δάκη ἐπωνομάζετο τὸ παλαιότατον, τὴν προστηρίαν ἀπὸ τοῦ παιδὸς τοῦ Ἰακὼβ Δάκη ἐλκυσταμένη. τοῦ φυλάρχου τῶν ταύτης οικούντων (51) τότε. Εἴτα δὲ Καισάρεια ἡ Φιλίππου (α) ἐπεκέκλητο. Τῶν δὲ Ἑλληνιστῶν Πανὸς

VALESII ANNOTATIONES.

(46) Καταστησάμενοι ἐν τῷ τῆς ἐκκλησίας διακονικῷ. Magis probò scripturam codicis Bochartiani, in quo ita legitur, τὸν δὲ ἀνδριάντα μεταστησάμενοι, etc. Atque ita quoque scribitur apud Nicephorum in libro x, cap. 30. De Ecclesiæ diaconico multa hic eruditæ observat Jacobus Gothofredus, id esse, quod Latini olim secretarium vocabant, nos sacrificiam dicimus, ubi vasa ac vestimenta sacra asservantur. Sed quod negat diaconicum esse partem ecclesiæ, in eo graviter fallitur. Verebatur scilicet Gothofredus, ne si diaconicum pars ecclesiæ esset, Christiani statuas atque imagines Christi olim in ecclesiæ habuisse viderentur. De diaconico loquitur Iohannes Moschus in Prae, capite 25, Εἰσῆλθεν ἐν τῷ διακονικῷ κλαῖσιν καὶ βίπτων ἐκυρῶν πρόσωπον. Interpres vertit: *Ingressus est sacramentum plorans, corrugique in faciem suam.*

(47) Αὐτὸν δὲ τούτο. Scribendum est αὐτῷ δὲ τοιτῷ, supple τιμῶντες. Paulo post etiam scribendum καὶ τῷ μεθ' ἡδονῆς, etc.

(48) Θεασαμένους. Scribendum est procul dubio θεασομένους. Verum in codice Bocharti longe aliter scribitur hic locus, hoc scilicet in modo: Καὶ τὸ μεθ' ἡδονῆς ἐπιφοιτῶν τῷ τόπῳ τὸ εἶδος θεραπευσόμενους, τὸν περὶ τὸ ἀρχέτυπον πόθον ἐπιδεικνύμενοι. Quam quidem lectionem veri-simam esse existim. Tὸ εἰ-

δος θεραπευσόμενοι, οὐκ εἰ, *imaginem illam observaluri*. Certe Philostorgius σεβασμὸν quidem et προστυνητὸν statuus et imaginibus nequaquam adhibendam esse affirmat, θεραπευτὴν vero, id est, *observantiam* non denegat. Nam paulo ante dixit de hac statua, τὸν δὲ ἀνδριάντα μεταστησάμενον ἐν τῷ διακονικῷ τὰ πρέποντα ἐθεράπευον. Hæc porro *observantia* in eo consistebat, ut statua quam maxime niteret, nec pulvere aut sordibus aut rubigine impletetur. In manuscripto quoque Scoriacensi legitur ἐπιδεικνύμενοι, noui ut Gothofredus edidit ἐπιδεικνύμενους.

(49) Τοὺς ἐκκλησιαστικούς. Scribendum est procul dubio τὸ Ἑλληνικόν, ut legitur in codice Bochartiano, et apud Nicephorum. Phrasis est Philostorgii, qua usus est paulo ante in cap. 2 hujus libri. Paulo post ex iisdem codicibus emendavi ἐπιδημεύοντο.

(50) Ἐφ' ὁ. In manuscripto codice Samuelis Bocharti scriptum inveni ἐφ' ὁ. Et statim pro verbo μάσσασθαι quod nauci est, idem codex scriptum habet θέάσασθαι, optimè procul dubio, quemadmodum etiam conjeceram, antequam codicem illum nactus essem.

(51) Τὸν ταύτην οικούντων. Codex Bocharti scriptum habet τῶν ταύτην οικούντων.

VARIORUM.

(a) Καισάρεια ἡ Φιλίππου. Idem scribit Josephus De bello Iud. lib. ii, c. 13, Φιλίππος (sc. Herodis

M. filius) Πανεάδα τὴν πόδις ταῖς πηγαῖς τοῦ Ἱεράνου κατασκεύασας διομάζει: Καισάρεια Unde et

ξένων αὐτῇ καθιδρυσάντων, εἰς τὴν τῆς Παναδέος Αρεψος *suit unius tribus, quæ in his locis tunc sedes habebat, id cognomentum trahens. Secutis autem temporibus Cæsarea Philippi cognominata est. Sed cum gentiles Panis simulacrum in ea collocassent, in Ἀνεαδίς vocabulum transiit.*

δ. "Οτι τῶν Ἑλληνιστῶν τὰ ἀποτάτα κατὰ τῶν Χριστιανῶν πανταχοῦ παλαιωμένων, καὶ τοῦτο τοῖς ἀστεβέσι κατὰ Παλαιστίνην δεδραματούργηται. Τὰ τοῦ προφήτου Ἐλισσαίου ὅστι καὶ τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου (α) (ἐκεῖ γάρ ἀμφώ ἐτέθαπτο) τῶν θηριῶν ἔξελόμενοι, καὶ ζώων ὅστοις ἀλόγων συγκαταμίζοντες. δομοῦ πρὸς οὓντιν κατέκαυσαν, καὶ εἰς τὸν ἄέρα δισπείραντο. Καὶ τοὺς Χριστιανίζοντας δὲ συλλαμβάνοντες, ἔστιν δὲ τοῖς βωμοῖς ἀναπομένοις ὡς ιερεῖς ἐπειθεσαν· καὶ εἰς πολλὴν ἀλλην ἀρθρητούργιαν ἔκειναχεύθησαν. "Απερ Ἰουλιανὸς ἐπιστάμενος οὐχ ὅπως ἥχθετο, ἀλλὰ καὶ διαφερόντως ἔχαιρεν, καὶ τῆς μὲν (52) ἐπὶ τοῖς δρωμένοις δυσκλείας εἰς ἔτερους ἀνιούσῃς, τῆς δὲ αὐτοῦ γνώμης τοῖς ἔκεινων ἔργοις περχομένης. Συνιδὼν δὲ, διὰ τῆς τοσαύτης μανίας οὐδὲν ὃν ἔδούλετο περαινόμενον μᾶλλον γάρ τὸ Χριστιανῶν πολιορκούμενον ἐπερρώνυτο φρόνημα· μηχανᾶται τοὺς ἐν αἰτίαις ἔκειναχτιμένους (53) τῶν ἐπισκόπων, καὶ τοὺς ἀντ' ἔκεινων ἔχοντας τοὺς θρόνους, εἰς πόλεμον συρράξαι. Καὶ δὴ πάστος ἔξουσίας ἐκατέρᾳ μοίρᾳ μετεδίδου, πράττοιν δασ καὶ δυνατὰ αὐτοῖς εἴη εἰς τὴν οἰκείαν σύστασιν τε καὶ ἀσφάλειαν. Ἔξ ὧν ἔκεινοι πρὸς ἀλλήλους συρρήγνυμένοι (b), πολλὴν ἀσχημοσύνην καὶ μέμψιν, ὅπερ ἦν τῷ ἀποστάτῃ στούδασμα, προσετρίβοντο τῇ εὐσεβείᾳ. Καὶ ἀλλὰ δὲ τῆς αὐτῆς κακοτεχνίας συνεπήγε· τούς τε γάρ ἐν κλήρῳ κατειλεγμένους εἰς τὴν τῶν βουλευτῶν ἀνέστρεφε λειτουργίαν, καὶ τῶν Ἐκκλησῶν τὰ σιτηρέσια τοῖς τῶν δαιμονίων θεραπευταῖς μετεδίδου, καὶ πάντα πράττειν οὐκ ἐνεδίδου· ἐξ ὧν τὰ μὲν ἀκμάσῃ τὰ τῶν δαιμονίων, τὰ δὲ τῆς εὐσεβείας, ὡς ἐνδιμίεν, εἰς ἀφανισμὸν εἰλιθείη.

ε. "Οτι, φησι, τῶν πραγμάτων οὕτω φερομένων, εἰς μημηνὴν Εὐδόξιος ἀνελθὼν τῶν δρκῶν καὶ τῶν ὑπωτρέχεσσων δ; Ὕπερ Ἀετίου πρὸς Εὐνόμιον ἀνεδέξατο, σύνδον ἐπιστέλλει τῷ Ἀγιοχείᾳ Ἑύζωιν συνυπορίσαι, δι' ἣς ἔδει τὸν Ἀετίου τῆς καταδικα-

4. Gentiles in sanctos mortuos vivosque sacerdientes. Julianus episcopos inter se committit.—Cum multa atrocia gentiles adversus Christianos ubique perpetrarunt, tum istud facinus ab iisdem admissum est in Palæstina. Elisæi prophætæ et Joannis Baptistæ ossa, e loculis suis extracta: illuc enim uterque eorum sepultus fuerat: brutorum animalium ossibus permisceentes, igni tradiderunt. et in cinerem redacta sparserunt in ventum. Nonnullis etiam in locis Christianos cum comprehendissent, aris incensis tanquam victimas imposuerunt; multa quoque alia dictu horrenda, velut furore perciti commiserunt. Quæ cum Julianus probe nosset, non modo indignatus non est, verum etiam gaudio exultavit, cum infamia quidem atrocium facinorum penes alios esset; ipsius autem voluntas factis eorum adimpleretur. Sed cum animadverteret, hujusmodi atrocitate nihil eorum quæ cupiebat, ad extum perduci: quippe Christianorum quos oppugnabat, animus magis ac magis confirmabatur, id commentus est, ut episcopos qui ob varias causas expulsi fuerant, eosque qui in illorum locum substituti erant, inter se committeret. Utique igitur parti licentiam dedit faciendi quæcumque possent ad restitutionem suam ac defensionem. Quam ob causam illi inter se collisi, ingens dedecus aliquæ opprobrium, quemadmodum apostolæ in votis erat, religioni nostræ intulerunt. Alia quoque his adiecit non dissimilis malignitatis; eos enim qui clero ascripti erant, ad publicas decurionum functiones retraxit, et Ecclesiæ annonas mihi stris dæmonum tradidit. Denique omnia facere ac moliri non destituit, ut dæmonum quidem superstitione floreret; nostra autem religio, sicuti sperabat, penitus extingueretur.

5. Eudoxii et Euzoii de Aetio rixa. — Dum res hoc in statu essent, Eudoxius in memoriam revocans jusjurandum et sponsiones quibus sese apud Eunomium obstrinxerat in gratiam Aetii, litteras D scriptis ad Euzoium Antiochensem episcopum, mak-

VALESII ANNOTATIONES.

(52) "Ἐγαρψ καὶ τῆς μέρ. Quod in Annotationibus ad Evagrium observavi, in veteribus libris sere καὶ positum esse pro ᾧ, idem quoque in Philostorgii libris erratum deprehendi. Lugo igitur hoc lucu ἔχαιρεν ᾧ τῆς μὲν ἐπὶ τοῖς δρωμένοις

δυσκλείας, etc. Paulo post scribendum est Χριστιανῶν πολιορκούμενων, quod miror a Gothofredo animadversum non fuisse.

(53) Τοὺς ἐν αἰτίαις ἔκειναχτιμένοντος. Scribendum est procul dubio ἐπ' αἰτίαις.

VARIORUM.

Plinios lib. v. cap. 45. Jordanes annis oritur e fonte Paneade, qui cognomen dedit Cæsareæ. Quod autem Paneas a Panis simulacro olim ibi posito cognominata fuerit, nemo veterum præter unum Philostorgium prodidit, ut observat Jac. Gothofredus in hunc locum.

(a) Βασιλιστοῦ Ἰωάννου. De hujus ossibus disjectis Philostorgio consentiunt Rufinus l. xi, cap. 28; Theodorit. lib. iii, cap. 7, et Chronicon Alexandri-

num. De Elisæo tacent.

(b) Εξ ὧν ἔκεινοι πρὸς ἀλλήλους συρρήγνυσον. Am. Marcellinus ait, Julianum dissidentes Christianorum antistites monuisse, ut quisque nullo velante religioni sua serviret intrepidus. Quod, inquit, agebat ideo obstinate, ut dissensiones augente licentia, non timeret unanimantem posteræ plebem. Lib. xvii, cap. 1. Vid. Soz. lib. v, cap. 5.

dans ut synodum colligeret, qua Aetius a damnationis sententia in ipsum olim prolatam absolveretur. Verum Euzoios nullam hujus petitionis rationem habuit; Eudoxium praeципue incusans, quod non ipse prior ea facere cœpisset, quæ alii injungebat. Sed cum Eudoxius idem flagitare perseverasset, Euzoios id se facturum promisit.

6. *Aetius restitutus.* — Dum Aetius et Eunomius Constantinopoli morarentur, accesserunt ad eos Leontius Tripoleos et Thendulus Charetaporum episcopus; Serras item ac Theophilus et Heliodus ex ultraque Libya, et quicunque alii eamdem sententiam amplectebantur, qui nec damnationi Aetii nec Occidentalium epistolæ subscribere sustinuerant. Hi igitur in unum collecti Aetium ordinavunt episcopum; omniaque apud illos erant Aetius et Eunomius. Sed et alios episcopos ordinavunt, Eudoxio tum quidem pon modo non indignante, verum etiam suffragium suum pro iis qui ordinandi erant ad Aetium deferente. Per idem tempus Euzoios quoque, cum novem episcoporum synodum collegisset, ea quæ contra Aetium olim gesta fuerant infirmavit (54). Infirmitavit etiam sex mensium inducias, quibus elapsis sacerdotii privatio pœnæ loco irrogata fuerat Serræ, nisi Aetii depositioni et Occidentalium tomo subscriptisset. Porro cum utrumque negotium eorum quos supra nominavi, in hunc modum processisset, Euzoios epistolæ ad Eudoxium transmittere cogitabat. Verum persecutio Christianorum quæ tunc erat intolerabilis, impenitum ejus repressit.

7. *Valentinianus Thebas relegatus.* — Julianus Apostata Valentinianum numeri cuiusdam militaris rectorem (erat enim comes eorum qui Cornuti dicuntur) cum omnibus frustra tentatis a pietate num-

ta ζούσης φήφου ἀπολυθῆναι. Οὐ δὲ Εὐζώνιος οὐδὲν πρὸς τὴν ἀξίωσιν ἐπετράφη, αἰτιασάμενος μάλιστε τὸν Εὐδόξιον, διτὶ μὴ αὐτὸς προκατήραστο πράτειν, ἀπέρ όποιοι εἰσέποισαν ἐπέροις. Ἐπιμένοντος δὲ τοῦ Εὐδόξιου τῇ ἀξίωσι, ὑπισχνεῖται καὶ ὁ Εὐζώνιος τὴν πρᾶξιν.

ζ'. "Οτι ἐν Κωνσταντινουπόλεις διατρίβοντος τοῦ Ἀετίου καὶ Εύνομίου, παραγίνεται Λεόντιος ὁ τῆς Τριπόλεως πρὸς αὐτοὺς, καὶ Θεόδοντος ἀπὸ Χαρατόπων (55), οἵ τε ἀμφὶ τὸν Σέρραν καὶ Θεόφιλον καὶ Ἡλιόδωρον ἐξ ἔκατέρας Λιβύης (56), καὶ δοσις ἀλλοιος γε ἡ αὐτὴ συνήρσοσε δόξα, οἱ μῆτρες τῇ τοῦ Ἀετίου καταδίκῃ, μῆτρες τῷ τόμῳ τῶν ἀστερίων (α) ὑπογράψαι τὴν συνθήκην. Καὶ συναθροισθέντες χειροτονεῖσθαι τὸν Ἀετίον (57)· καὶ ἦν αὐτοὶς αὐτὸς τε καὶ Εύνομιος ἀπαντα. Ἐχειροτόνουν δὲ καὶ ἐπέροις ἐπισκόπους, οὐδὲν τέως τοῦ Εὐδόξιου διυχεραίνοντος, ἀλλὰ καὶ φήφους πολλάκις ὑπὸ τῶν μελλόντων χειροτονεῖσθαι (58) τοῖς περὶ Ἀετίου προκομίζοντος. Εὐτούτῳ δὲ καὶ Εὐζώνιος εἰς ἐννέα τὸν ἀριθμὸν ἀθροισάμενος αὐνοδὸν, τὰς κατὰ Ἀετίου γεγενημένας πάλαι πράξεις διελύσατο. Ἔλυσε δὲ καὶ τὴν τοῦ ἐξεμήνου προθεσμίαν, μεθ' ἣν τοῖς περὶ Σέρραν (59), εἰ μὴ τῇ τοῦ Ἀετίου καθαιρέσει καὶ τῷ ἐσπερίῳ τόμῳ ὑπογράψαιεν, τῆς ιερωσύνης ἀφαιρέσεις ἡ ζημία διωρίζετο. Ἐκατέρας δὲ τῶν εἰρημένων προελθούστης πράξεως, τοὺς τόμους ἀποστέλλειν (60) τοῖς περὶ Εὐδόξιον παρεσκευάζοντο· ἀλλ' ὁ κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἀνυπόστατος διωγμὸς τὴν ὅρμην περιέκοιτεν.

C

ζ''. "Οτι τὸν Οὐαλεντινιανὸν ὁ ἀποστάτης τάγματος ἐπάρχονται στρατιωτικοῦ (χόμης γάρ ἐχρημάτις τῶν λεγομένων Κουρνούτων), ἐπει πάντα πράττων οὐδαμῶς αὐτὸν ξυχεῖται εὐτεθείας μεταστῆσαι.

VALESI ANNOTATIONES.

(54) *Theodorit. I. II. c. 28.*

(55) Ἀπὸ Χαρατόπων. De hac urbe Holstenius ad oram sui codicis hæc annotavit: *Scribo Χερετάπων*. Hoc enim verum nomen in nummis ipsorum aliquis melioribus libris legitur. Idem ante Holstenium notaverat Ortelius in *Thesauro*.

(56) Ἐξ ἔκατέρας Λιβύης. Duæ erant Libyae in Αἴγυπτῳ: altera Pentapolis, altera sicciior Libya appellata, ut docet Ammianus Marcellinus in libro xxii. Et Serras quidem episcopus fuit Paratonii siccioris Libya. Heliodus vero episcopus Sozoupolis Pentapolis Libya, ut legitur in subscriptione synodi Selencensis apud Epiphanius in hæresi 73.

(57) *Xειροτονούσι τὸν Ἀετίον.* De Aetii episcopatu illustre extat testimonium in epistola 31 imperatoris Juliani, quæ inscripta est ad Aetium episcopum. Nondum tamen Aetius ad episcopatum promotus fuerat tunc cum Julianus epistolam illam ad eum scripsit. Factus est enim episcopus, post-

eaquam ab exilio revocatus fuisset, ut testatur Philostorgius, et Epiphanius in hæresi Anomœorum. Porro cujusnam urbis episcopus factus fuerit Aetius, obscurum est, nec ab uilo proditum quod sciam.

(58) Ὅποδ τῷ μελλόντῳ χειροτονεῖσθαι. Non dubito quin scribendum sit ὑπὲρ τῶν, etc. Libentius etiam legerim προσκομίζοντο. Neque enim audiendus est Gothofredus qui hunc locum ita verit: *Eudoxio calculum iūs qui ordinandi erant sèpius Aetianis prævenire*.

(59) Μεθ' ἣν τοῖς περὶ Σέρραν. Assentior Holstenio, qui ad marginem sui codicis adnotavit legendum sibi vidéri τοῖς περὶ Σέρραν, etc. Ia certe flagitant leges grammaticæ. Paulo post ubi legitur καὶ τῷ ἐσπερίῳ τόμῳ ὑπογράψαιεν, melius scribereτ τῷ ἐσπερίῳ τόμῳ.

(60) Τοὺς τόμους ἀποστέλλειν. In manuscripto codice Bochari legitur τὸν τόμον, rectius ut opinor.

VARIORUM.

(a) *Tόμῳ τῶν ἐσχεπλων.* Intelligit Formulam fidei cui episcopi in synodo Ariminensi subscripterunt. Quam enim idem Socrates ait Ariminum editam, lib. iv. cap. 4, eamdem fidei formulam ab occidentalibus episcopis promulgatam appellat Sozoum. lib. iv,

cap. 18. Idem etiam episcopos synodi Ariminensis occidentales vocat, cap. 23 ejusdem libri. Alia longe res erat tomus Occidentalium, in canone quinto concilii generalis secundi memoratus. W. Lowth.

παραλύντας τοῦ ἀξιώματος, εἰς Θήσας τὰς Αγυπτίους φυγαδεύει. Τούτον φασιν, ἵνα καὶ Κωνστάντιος ἐβασίλευσεν, ἵδεν τινα τῶν λεγομένων Σιλεντιαρίων, πυρὸς φλόγα τοῦ στόματος ἀφίέντα· ἵδεν δὲ κατὰ τὸ δεῖπλον (61), τίνικα μετὰ τροφὴν τὸν δπνον αἰρούμεθα· καὶ ταῦτα σημηνῶν (62) Κωνσταντίῳ. Καὶ γὰρ ἔκεινον πέμψαντος αὐτὸν διά τινα χρείαν μετακαλέσασθαι τὸν Οὐαλεντινανδόν, περιτυχεῖν τῷ θέαματι. Ὁ δὲ Κωνστάντιος τῇ φτυγελᾳ εἰς ὑπόνοιαν μὲν καὶ δέος κατέστη· οὐδέν γέ τι παρελύπησε τὸν δινδρα· παραμυθούμενος δὲ τὸ οἰκεῖον δέος, περὶ τὰ φρούρια τῆς Μεσοποταμίας ἐκπέμπει, φύλακα τῶν ἔκεισε τόπων ἐσόμενον, καὶ τὰς τῶν Περσῶν ἐπιδρόμας ἄναστέλλοντα.

γ'. "Οτι τὰ περὶ τοῦ μάρτυρος Βαβύλα (a), δσα τε Ιουλιανὸς εἰς τὸ μαρτυρικὸν ἔκεινο σῶμα παρώντον, δσα τε εἰπεῖν ἔκεινασθη τὰ δαιμόνια, καὶ δπως κεραυνῷ τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος αἴντῳ καθιδρύματι (63) ἀπετεφρώθη τέμενος, καὶ δσα ἄλλα κατὰ ἀνθρώπους τε καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπους παρεδοκούμηθη, οὐκ ἐπὶ μέγα παραλάττοντα τοῖς ἀλλοις οὐτοῖς ιστορεῖ. Λέγει δὲ μαρτυρῆσαι τὸν Ιερὸν Βαβύλωνα σὺν τρισὶ παισι, κομιδῇ μὲν νέοις, τὸ γένος δὲ ἀδελφοῖς· τὸ δὲ μαρτύριον ἀπ' ἀρχῆς τοιαύτης προσθῆναι· Ἐπίσκοπος ἦν τῆς Ἀντιοχείας ὁ Βαβύλας. Νομεριανῷ δὲ τῷ Ρωμαίων βασιλεῖ, ἥ ὡς ἔνιοι Δεκίων φασι, κατὰ δὴ τινα δαιμόνια γνώμην ἐμπεσοῦν, πληθυούστης τῆς ἐκκλησίας εἰσελθεῖν ἐν αὐτῇ. Τὸν δὲ γε τοῦ Θεοῦ ἀρχιερέα κατὰ τὰ προτύλαια στάντα τοῦ νεώ, τὴν εἰσόδον ἀποτεγχίζειν, φάσκοντα, δσα γε δυνατὸς εἶη, μὴ περιδιεσθαι λύκον τῷ ποιμνῷ παρεισθύμενον. Καὶ τὸν μὲν αὐτίκα τῆς ὅρμῆς ἀνακρουσθῆναι, εἰτε στάσιν ὑπειδόμενον, εἰτε καὶ ἄλλως μεταδουλευσάμενον τὸν ἐπίσκοπον πρώτα μὲν (64) τῆς τολμῆς αἰτιᾶσθαι, ἐπειτα δὲ κελεύειν τὸν δσιον τοῖς δαιμοῖς θύειν· μόνην γὰρ εἶναι τὴν ἰδούσασιν ταύτην, λύσιν τε ἐγχάρημάτος, καὶ τῆς μετὰ ταῦτα τιμῆς τε καὶ δόξης πρόξενον. Τὸν δὲ, γενναίως πρὸς ἔκστατα τῶν προτεινούμενον ἀντετατόμενον, τὸν μαρτυρικὸν ἀνεδήσασθαι στέφανον.

riam comparare posset. Episcopus vero, cum iis quæ ipso proponebantur, forti ac generoso animo restitisset, martyri coronam adeptus est.

θ'. "Οτι τοὺς τοῦ Σωτῆρος χρησμούς, οἱ τὴν Τερουσαλήμ ἀνατετράφθαι λέγουσιν, ὅστε μηδὲ λίθον

(61) Κατὰ τὸ δεῖπλον. Circa vesperam, vertit D Gothosredus, secutus interpretationem Joannis Langi, qui in libro undecimo Nicephori, ubi hic Philostorgii locus describitur, ita verterat. Ego vero circa meridiem vertere malui. Id enim significat Graeca vox, ut testatur Suidas in δεῖπλῃ, quæ utrumque tempus denotat, tam meridianum quam vespertinum. Verum ex iis quæ subjicit Philostorgius, satis appareat meridianum tempus hic intelligi.

(62) Σημηνῶν. Sic etiam in codice Bochartiano scriptum inventi. Lex tamen grammatica scribi ju-

A quam dimovere potuisse, dignitate privatum Therasias Ägyptias relegavit (65). Hunc olim, dum Constantius imperio potiretur, quidam ex schola Silentiorum, flammam ex ore vomentem vidisse fertur; erat autem meridianum tempus, quando somnum capere solemus post cibum; idque Constantio remuntrasse. Ab eo enim missus ad accersendum Valentiniandum cuiusdam negotii causa, huic spectaculo interfluerat. At Constantius, ea re ipsi nuntiata, in suspicionem ac metum conjectus est; nulla tamen molestia Valentiniandum affectit. Verum ut timorem suum sedaret, ad castella Mesopotamiæ eum misit, ut iis locis praesidio esset, et Persarum excusiones comprimeret.

8. *Babylas.* — De Babyla martyre, quot et quantis contumeliis sacrum ejus corpus afficerit Julianus, quæ item dicere coacti fuerint dæmones, et quemadmodum Apollinis templum una cum simulacro, fulmine letum conflagraverit, reliqua denique admiranda, quæ partim humano more, partim supra humanas vires tunc gesta sunt, non multum ab aliis diversa narrat Philostorgius (66). Ait porro sanctum Babylam martyrio perfundum esse una cum tribus pueris fratribus, admodum adolescentibus; martyrium vero ex hujusmodi causa provenisse. Erat Babylas episcopus Antiochiae. Quodam igitur tempore Numerianum Rom. imperatorem, sive, ut alii dicunt, Decium, a dæmoni invepta cupiditas incessit ingrediendi in ecclesiam Christianorum, cum populus ad eam frequentissimus convenisset. Verum sacerdos Dei ad ecclesiæ vestibulum statu, aditum ei interclusit, asserens non passurum se, quantum quidem in ipso erat, ut lupus in ovile irrepereret. Imperator vero, statim quidem ab incepto destituit, seu quod seditionem reformidaret, seu ob atiam quampiam causam mutata sententia; episcopum vero, primum quidem temeritatis accusavit, deinde dæmonibus sacrificare jussit: unum enim id sacrificium esse, quo et crimen suum diluere, et in posterum honorem sibi ac gloriam comparare posset. Episcopus vero, cum iis quæ ipso proponebantur, forti ac generoso animo restitisset, martyri coronam adeptus est.

9. *Hierosolymorum instauratio frustra suscepta.* — Apostata Julianus, Servatoris nostri oracula, qui-

VALENTI ANNOTATIONES.

(63) Αὐτῷ καθιδρύματι. Hunc locum restituī ex manuscripto codice Samuelis Bocharti, in quo ita scribitur: αὐτῷ καθιδρύματι. In eodem codice scriptum inventum γνώμην ἐμπεσοῦν, non ἐκπεσοῦν, pte didicit Gothosredus.

(64) Τὸν ἐπίσκοπον χρώτα μέτρ. Ante haec verba ponenda est finalis distinctio. Deinde suppleada est conjunctio hoc modo, τὸν δὲ ἐπίσκοπον, etc., ut haec respondeant superioribus.

(65) Theodorit. l. iii, c. 16.

(66) Euseb. pag. 294, n. a.

VARIORUM.

(a) Περὶ τοῦ μάρτυρος Βαβύλα. De insigni hoc martyre, quem passum esse sub Decio imp. non sub Numeriano constat. Vid. Chrysost. orat. De

Babyla, tom. V, edit. Savilianæ, et Suidam in voce Βαβύλα. W. Lowth.

bus Hierosolyma ita eversum iri prædixerat, ut ne A ἐπὶ λιθῳ μεῖναι, τούτοις δὲ ἀποστάτης εἰς φεῦδος ἐλέγχειν διανοθείει, οὐ μόνον οὐδὲν ἤνυσεν ὃν ἔσπούδασεν, ἀλλὰ τὸ ἐν τοῖς χρημασίοις, εἰ καὶ ἄκων, ἐβεβαίωσεν ἀμετάπτωτον. Οὐ μὲν γάρ τοὺς πανταχῆ συναγέρας Ἰουδαίους, καὶ οἰκοθεν χρήματα καὶ δύναμιν ἀλλην παρασχών, ἀνακαυΐζειν ἐπέτρεπε τὸ ιερόν. Δείματα δὲ θετήλατα γεγονότα διήγησιν ὑπερβαίνοντα, οὐ μόνον ἔσβεσεν αὐτῶν τὴν προθυμίαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς Ἰουδαίους εἰς ἐσχάτην ἀμηχανίαν καὶ αἰσχύνην κατεστρέψαντο. Τοῦτο μὲν γάρ, πῦρ ἐπενέμετο τοὺς ἑργάζεσθαι τολμῶντας· τοῦτο δὲ, σεισμὸς ἐχώνυνεν· καὶ δόλους δόλα πάθη κατεμερίζειν, καὶ ἡ καταστροφήν τὰς δεσποτικὰ λόγια μελετήσασα τόλμα, τὸ ἐκείνων ἀκατασχυντον καὶ σεβασμιώτατον λέληθεν ἐαυτὴν ἀνακηρύττουσα.

10. Juliani comitis, Felicis, Elpidii horrendi exitus (68).— Cum multi ex iis qui adversus Christianos et contra religionem debacchati fuerant, merita poenas dederunt, tum manifestissime et sub omnium conspectu præsentes solverunt poenas, Julianus comes Orientis, avunculus Apostatae Juliani, et Felix comes largitionum, et Elpidius præpositus domus regiae, quos Romani vocare solent comites rerum privatuarum. Hi porro tres erant ex numero eorum qui in imperatoris gratiam a religione nostra desciverant. Ac Felix quidem, cum nulla alia præcessisset causa, una ex interioribus venis quae omnium maxima est, subito rupta, sanguinis rivum ex ore effudit, et horrendum cunctis qui aderant spectaculum præbens, ne diem quidem totum superfuit, sed sub vesperam, deficiente sanguine, animam simul efflavit. Julianus vero diffcili et ignoto correptus morbo, totos quadraginta dies supinus jacuit, nec loquens quidquam, nec sensu ullo præditus; postea vero cum paulo commodius se habeat cœpisset, impium facinus quod admiserat, identidem damnavit, eamque ob causam id supplicium sibi irrogatum esse confessus est; et hactenus morbo levatus, quoad usque suæ ipsius impietatis testis extilisset, omni ulcerum genere ventrem ejus dilacerante, animam inter cruciatu exhalavit. Elpidius denique, licet serius quam reliqui, tamen cum

τ'. "Οτι πολλοὶ μὲν τῶν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς καὶ τὴν εὐσέβειαν ἱκμαντεῖν, δίκαιας ἔτισαν οὐ μεμπτάς· εἰς τὸ περιφανέστατον δὲ καὶ ἐπιφανεῖς, Ἰουλιανὸς τε ὁ τῆς ἄκρων, θείος ὅν κατὰ τὸ μητρῷον γένος τοῦ ἀποστάτου Ἰουλιανοῦ, καὶ Φήλιξ ὁ τοὺς θησαυροὺς ἐπιτετραμένος, καὶ Ἐλπίδος τῆς βασιλικῆς οἰκλας προεστώς· καὶ μητραὶ πριουσάτων ἡ Ἀμαλιών γλώττα καλεῖ. Οὗτοι δὲ οἱ τρεῖς τῶν ἔξαρνησμένων τὴν εὐσέβειαν εἰς τῷ βασιλεῖ κεχαρισμένον ξασαν. Οὐ μὲν οὖν Φήλιξ ἐξ οὐδεμιᾶς ἐμφανούς αἰτίας, τῶν ἐν βάθει φλεβῶν μιᾶς τῆς μεγίστης ἀναρρέαγετης, αἷματός τε αὐλόν ἐξέπεμψεν ἐκ τοῦ στόματος, καὶ θέαμα τοῖς ὄρωσι γενόμενος φοβερόν, οὐδὲ δι' ὅλης ἡμέρας ἤρκεσεν· ἀλλὰ περὶ δεῖλην δύσιν τοῦ αἵματος ἐπιλείποντος (69), καὶ τὴν ψυχὴν συναπτόσαλε. Οὐ δέ γε Ἰουλιανὸς ἀργαλέᾳ καὶ δυστεχμάρτῳ βληθεὶς νόσῳ, ἐπὶ τεσσαράκοντα τάς διὰς ἡμέρας ἀποτάδην ἔκειτο (70), μήτε τινὲς συναίσθησιν ἔχων· μικρὸν δὲ πας ὑπορρίπτασας (71), πολλὰ μὲν κατεγίνωσκεν ἐαυτὸν τῆς ἀθεμίτου τολμῆς, καὶ τὴν δίκην ἐκεῖθεν αὐτῷ συναίσθησιν Ἑλαδοκαταρράγην· καὶ μέχρι τοῦ μάρτυρα αὐτὸν ἐαυτοῦ τῆς ἀνοσιουργίας γενέσθαι ἀνενεγκών, παντοῖς ἔλκεστι τὴν γαστέρα σπασθεὶς, συνδιερράγη καὶ τὴν ψυχὴν. Καὶ δὲ Ἐλπίδος δὲ, εἰ καὶ τῶν δόλων βραδύτερον, ἀλλ' οὖν τῇ τοῦ Προκοπίου τυραννίδι συμπράττων φωραθεὶς, δε ἐπανέστη τῷ Οὐάλεντι,

VALESII ANNOTATIONES.

(67) Theodorit. I. iii. c. 20.

(68) Theod. lib. iii. cap. 12, 13.

(69) Τοῦ ἀλματος ἐπιδείποτος. In codice Samuelis Bocharti legitur ἐπιλείψαντος καὶ τὴν ψυχὴν ἀπέβαλε.

(70) Ξομάδην ἔκειτο. Hunc locum correcxi ex manuscripto codice Samuelis Bocharti, et ex libro decimo Nicophori capite 29, qui diserte scriptum habent ἀποτάδην. Repudianda est igitur conjectura Lucæ Holstenni, qui ad oram sui codicis annotavit scribendum omnino esse ἐπωμάδην, quæ lectio ferri nullo modo potest.

(71) Μικρὸν δὲ υπορρίπτασα. Pessime Gothofredus hunc locum veritatem hoc modo: *Paulatim vero difficiens*. Longe melius Joannes Langus haec verba

D

interpretatus est in capite 29 libri x *Historia Nicophori*, ubi eadem verba leguntur ex Philostorgio desumpta: μικρὸν δὲ τάς ὑπορρίπτας, et valesundine paululum recuperata, etc. Harpocratio in Lexico, ράτσας, inquit, ἀντὶ τοῦ ράτσων ἔχων τῆς νόσου Δημοσθένης Φιλαππικοί. Locus Demosthenis, quem indicat Harpocratio, exstat in prima *Olynthiaca*, ubi de Philippo Macedone ita scribit, ήσανθέσεις τάλιν ράτσας οὐδὲ τὸ ράθυμαν ἀπέχειν. Ad quem locum Ulpianus nota verbum ράτσας non significare ύγιανας, sed idem esse quod κουφότερον ἔχων, id est, *commodius se habens*. Eustathius ad librum iv *Odyssæas* pag. 1509, λέγεται δὲ, inquit, καὶ ράτσων δὲ ἐν νόσου ὑγιῆς, καὶ ράτσειν τὸ ἀπὸ νόσου ἀναστάλειν.

τῶν τε χρημάτων χυμνωθεῖς, καὶ εἰρχταῖς κατα-
βιοὺς, ἀλλεῶς καταστρέψει τὸν βίον, ἐπάρατος πᾶσι
γεγονώς, καὶ δὲ θύτης Ἐλπίδος ἐπονομαζόμενος.
“Ἄλλος δέ τις συνεισελθὼν τοῖς εἰρημένοις ἐν τῇ ἐκ-
κλησίᾳ, ἢν ἐπέρθουν καὶ ἀπεσύλων τὰ ἀναθήματα,
καὶ τὰ κειμῆλια λαφυραγωγοῦντες, τὸν ἐν αὐτοῖς
θεραπεύμενον ἔξυθριζον· οὗτος δὴ προσανασυρά-
μενος τὴν ἑσθῆτα, τῷ θυσιαστηρὶώ ἐνασελγαίνων
ἐναπούρησε, καὶ παραντίκα ποιηνὴ χαλεπήν καὶ
δεξεῖν ἀπέτισε. Δι' ὧν γάρ οὐρισε μορίων, ταῦτα
μέχρι τῶν ἐντέρων διασπαῖς, καὶ σκωλήκων ἀδι-
γητον χρῆμα τεκνώσας, οἰκτρῶς ἄγαν καὶ οὐδὲ ἀφ-
γητσεως ἀξίως, καταστρέψει τὸν βίον. Καὶ μὲν δὴ
καὶ ἕτεροι παραπλήσια τετολμηκότες ἐφαμίλλους τὰς
τιμωρίας δεδώκασιν.

ια'. “Οτι· Ὁμαιλων δ βασιλεὺς Ἀδριανὸς, δς Αἰ-
λιος ἐπωνύμαστο, τὰ Ἱεροσόλυμα Αἴλαν ἐξ ἑαυτοῦ
μετεκαλέσατο· ὡς ἀν παντάπαι τὸ Ιουδαίων αὐτῆς
Ἐθνος ἀποστήσῃ καὶ ἀπορρήσῃ, καὶ μηδὲ ἐκ τῆς κλή-
σεως ὡς πατρίδος αὐτῆς ἀντιποιεῖσθαι πρόφασιν
ἔχούσης (72). Ἐδεδίει γάρ αὐτῶν τὸ θερμουργὸν καὶ
ριψοκένδυνον, μή, συναγειρόμενοι κατὰ πρόφασιν ἐν
τῇ πόλει λατρείας, πράγματα Ῥωμαίοις παρέξωσιν.

ιβ'. “Οτι· φησι· Βαδύλα τοῦ μάρτυρος τῶν λειψά-
νων μετατεθέντων, τὰ τῶν Ἐλλήνων χρηστήρια, τοῦ
κατὰ Δάφνην ἀρχαιμένου, χρησμοὺς ἀνεδίδου καὶ λό-
για, τῆς θείας Προνοίας φθέγγεσθαι μὲν αὐτοῖς ἐν-
δυόμενοις, τρεπούστης δὲ τὴν ἐξ τιμὴν (α) αὐτοῖς
ὅρῶν σπουδὴν εἰς αἰσχύνην ἀφατον. Καὶ γάρ ἐξ ὧν
ἐσπουδάζετο τὸ Ἐλληνικὸν κιχρᾶν τὰ δαιμόνια, ἵν
ἔχοιεν ἐπὶ μᾶλλον θειάζειν αὐτά, ἐκ τούτων τὸ ἀσθε-
νὲς αὐτῶν καὶ πεπλανμένον διελέγχειν τῇ θείᾳ Προ-
νοίᾳ συνηλαύνοντο. Ψευδεῖς γάρ καὶ ἀτέλεστοι κατά-
γε τὸ περιφανέστατον οἱ ἐκεῖνεν χρησμοὶ ἐγνωρί-
ζοντο· διεν καὶ προθεσπιάντων ἅμα πάντων καθ'
ἔκαστον τῶν μαντείων, ὡς Ἰουλιανὸς δὲ τοῦ βασιλέως
θεῖος νοσῶν οὐ τεθνήσεται, ἐν αὐταῖς τῶν χρησμῶν
ἀναγνώσσειν, οἰκτρῶς ἐκεῖνος καὶ ἐλεεινῶς τὸν βίον
ἀπέρρηξεν.

ιγ'. “Οτι· φησὶν, “Ηρωνά τινα ἐκ Θηδῶν τῶν Αι-
γυπτίων ὄρμωμένον, καὶ εἰς ἐπισκόπους τελέσαντα,
εἴτα πρὸς Ἐλληνισμὸν μεταβαλόντα, παραχρῆμα
νόσος σηπεδονώδης ἀπέλαβε, καὶ πᾶν καταδοσική-
θείσα τὸ σῶμα, βδέλυγμα πᾶσιν ὑπέδειξεν. Ὁ δὲ
πανταχθέν ἀπορούμενος ἐν τοῖς ἀμφόδοις κατέκειτο,
μηδὲ δητίνα οὖν μηδαμόθεν ἔλκων Ελεον· τῶν μὲν
Χριστιανῶν παντελῶς αὐτὸν ἐκτρεπομένων, τῶν Ἐλ-

(72) *Πρόδρασιν ἔχούσης.* Leges grammaticæ po-
stulant ut scribamus πρόδρασιν ἔχον, vel ἔξον. Sub-
auditur enim Ιουδαίων ἐθνος. Potest etiam scribi,
πρόδρασιν ἔχωσι, eamque scripturam magis probo.

(a) Τιμὴν. Εντιμὴν legit Gothofredus. W. Lowth.

A Procopii qui aduersus Valentem rebellaverat, tyran-
nidi fuisse deprehensus fuisset, bonis spoliatus, et
in carcerebus perpetuo degens, cum summa igno-
minia vitam finivit, omnibus eum detestantibus, et
sacrificatoreni Elpidium coguominantibus. Alius
præterea quidam una cum supradictis ingressus in
ecclesiam, quam illi vastabant ac spoliabant, sacra
vasa ac donaria deprædantes, Deumque qui per hæc
colebat, contumelia afflentes: hic, inquam, le-
vata veste petulanter in altare imminxit; statimque
acerbissimas ac præsentes poenas persolvit. Iisdem
enim membris quibus ad contumeliam abusus fuerat,
ad interiora usque viscera putrefactis, et immensam
vermium multitudinem gignentibus, prorsus miserabiliter exiit, et qui ne referri quidem meretur, inter-
B iit. Sed et alii plures qui ejusmodi facinora per-
petrare ausi fuerant, non minores poenas dederunt.

11. (73) *Bierosolyma Ἀλια dicta.* — Adrianus im-
perator Romanorum, qui Ἀλιος dicebatur, urbem
Hierosolymam ex suo nomine Ἀλιam appellavit, eo
consilio ut Judæorum gentem ab ea penitus arceret
atque excluderet, ne vel ex ipsa appellatione præ-
textum haberent Judæi, eam tanquam patriam sit*i*
vindicandi. Quippe Adrianus servidum illorum ac
temerarium ingenium reformatabat, ne forte sacri-
ficiandi specie in ea urbe congregati, negotium Ro-
manis facesserent.

C 12. *Oracula falsidica.* — Post translationem reli-
quiarum martyris Babylæ, gentilium oracula, initio
facto ab eo quod erat apud Daphnen, responsa ac
vaticinia ediderunt, cuin divina Providentia eis ut
loquerentur quidem permisisset, studium vero et
cultum ipsis eorum cultoribus in summum dedecus
convertisset (74). Quanto enim ardentiore studio
gentiles studuerunt ut dæmones oracula redderent,
quo justiore causam haberent eos divinis hono-
ribus afficiendi, eo magis infirmitatem eorum ac
fallaciam deprehendere compulsi sunt a divina Pro-
videntia. Quippe oracula quæ inde profluxerunt,
falsa atque imperfecta apparuere: certe cum omnia
singillatim oracula respondissent, Julianum impe-
ratoris avunculum, qui tum morbo laborabat, ne-
quaquam esse moriturum, dum ea ipsa legerentur
oracula, animam miserabiliter exhalavit.

D 13. (75) *Apostatae duo misere pereunt.* — Heron
quidam ex urbe Ἀgypti Thebis oriundus, et qui
episcopatum gesserat, cum postea ad superstitionem
gentilium descivisset, repente putredinis morbo
correptus est: quæ totum illius corpus depasta,
abominabilem illum præstít. Undique igitur ad
summam redactus inopiam, in plateis jacebat, cum
nemo illum misericordia ulla prosequeretur; nam

VALESII ANNOTATIONES.

(73) Euseb. Hist. l. iv, cap. 6.

(74) Theodorit. l. iii, c. 10.

(75) Theophanes in Chronico, pag. 3.

VARIORUM.

Christiani quidem eum penitus aversabantur, gentiles vero eum hactenus norant, quatenus in erroris societatem eum traduxerant. Et Heron quidem ita acerbo atque infelici exitu perii. Sed et Theotecnus quidam ad gentilium superstitionem transgressus, repente toto corpore putrefacto, vermium receptaculum factus est. Qui cum oculos ei effodissent, ad extremum insania correptus est, et sua ipsius lingua concisa et comesa, ex acerbissimis tormentis atque multo graviora supplicia est transmissus. Multa hujusmodi prodigia Deus tunc edidit, ab iis qui impudenter a pietate desciverant, meritas eorum sceleri respondentes exigens poenas.

44. (76) *B. Joannis Evangelium Hierosolymis repertum.* — Julianus, cum urbem Hierosolymam instaurari jussisset, eo consilio ut Domini nostri de illa predictione irritas esse convinceret, prorsus contrarium iis quae moliebatur effecit. Nam et multa alia prodigia cœlitus immissa opus represserunt; et cum fundamenta pararentur, unus ex lapidibus qui in ima basi collocabatur, suo loco demotus, ostium antri cuiusdam aperuit, quod in rupe excavatum erat. Sed cum ob profunditatem ea quæ intus erant cernere difficile esset, curatores operum rei cognoscendæ cupidi, quemdam ex operariis prolixo funi astrictum demiserunt. Hic demissus, aquam in antro residem ad media usque crura reperit, et eum undique locum circuisset, et parietes contrectadset, antrum quadratum esse deprehendit. Reversus deinde, cum in medio constitisset, columnam quamdam offendit quæ paululum supra aquam exstebat. Quam cum manu apprehendisset, librum ei impositum reperit, tenuissimo ac purissimo linteo involutum. Cumque eum ut invenerat sustulisset, signum dedit ut ipsum retraherent. Retractus igitur ostendit librum, et universos admiratione perculit, ob id maxime quod recens adhuc atque intactus videbatur, et quod in eu loco repertus fuisset. Hic igitur liber, quod gentilibus ac Iudeis majori adhuc admirationi fuit, confessim aperitus, in capite, hoc habebat scriptum grandioribus litteris: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.* Prorsusque hic liber integrum illud continebat Evangelium, quod sacra discipuli virginisque lingua annuntiaverat. Porro hoc miraculum una cum aliis prodigiis quæ tunc cœlitus ostensa sunt, perspicue indicabat, nunquam in irritum casuram esse sententiam Domini, quæ templi vastationem perpetuo mansuram prædixerat. Liber enim ille, eum qui ista multo

λήγων δὲ μέχρι τοῦ καθυποβαλεῖν αὐτὸν τῇ πλάνη μόνον αὐτὸν ἐγνωκότων. Ἀλλ' οὐ μὲν Ἱρων πικρῶς οὕτω καὶ παναθλίως τῆς ζωῆς ἀπελήλαται. Καὶ Θεοτεκνος δέ τις πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν ἀπορρίψεις, πᾶσαν ἀθρώσ τὴν σάρκα διασπατεῖς καὶ σκωλήκων ὑλὴ γεγονὼς, καὶ δὴ καὶ τοὺς ὄφθαλμοὺς ὑπ' αὐτῶν ἔσφρυχθεῖς, τελευτῶν εἰς μανίαν ἐτράπη, καὶ τὴν ἐκυτοῦ γλῶτταν καταφαγῶν, ἐκ πικρῶν βασάνων εἰς πολὺ χαλεπώτερα παρεπέμφθη κολαστήρια. Καὶ πολλὰ τοιαῦτα τὸ θεόν τετεραύργει, ἀντιρίζουσι τὰς τοιαῦτας παρὰ τῶν ἀναλδην ἀσεβούντων εἰσπραττόμενον.

ιδ. "Οὐτι προστάξας, φησὶν, Ἰουλιανὸς τὰ Ἱεροσόλυμα ἀνοικοδομεῖσθαι, ὡς ἂν τὰς περὶ αὐτῶν δεσποτικὰς προρήσεις ἀκύρους ἐλέγῃ, τούναντίον ἀπαντῶν ἐσπούδασεν, ἔξειργάσατο. "Αλλὰ τε γάρ τέρατα ὑπερφυῆ τὸ ἔργον κατασκήψαντα ἐπέσχε· καὶ δὴ καὶ τῶν θεμελίων εὐτερποῦσμένων, εἰς τῶν λιθῶν, εἰς τὴν ἐσχάτην κρηπίδα τεταγμένων κινηθεῖς, στόμιον ἀντρού τινὸς παρέδειξεν, ἐνειργασμένου τῇ πέτρᾳ. Ὅς δὲ ἀπορος ἦν (77) διὰ τὸ βάθος ἰδεῖν τὰ ἔνδον, βουλόμενοι γνῶναι τὸ σαφὲς οἱ τοῖς ἔργοις ἐφεστώτες, καθιώσι τινα τῶν ἐργατῶν σχοίνου μακρὰς ἐκδησάμενοι. Ὁ δὲ καθιμηθεῖς, ὅνδρος μὲν εὑρεν εἰς μέσας κνήμας κατὰ τὸ ἀντρον συνεστήκος· πανταχοὶ δὲ περιελθὼν καὶ τῶν τοίχων ἐφαψάμενος, τετράγωνον μὲν τὸ ἀντρον ἔγω. Ἀναστρέψων δὲ καὶ κατὰ τὸ μέσον γεγονὼς, ἐντυγχάνει στήλῃ τινὶ, βραχὺ διεγούσῃ τοῦ ὄντας· ἢ τὴν χείρα ἐπιβαλῶν εὐρίσκει βιβλίον αὐτῇ ἐπικιέμενον, λεπτοτάτῳ καὶ καθαροτάτῳ περιειλημένον ἡμιτυδίῳ (α). ἀνέλθμενος δὲ ὡς εἴρε τὸ βιβλίον, σημαίνει δὲν αὐτὸν ἀνακοινίζειν. Ἄνακομισθεῖς δὴ ἐπιδείκνυει τὸ βιβλίον, καὶ εἰς θάμbos ἀπαντάς ἀγει, μάλιστα δὲ τοις καὶ νεουργὸν καὶ ἀθιγῇ (78) παρεῖχε τὴν θέαν, καὶ ὡς ἐν ἐκείνῳ δὲν εὐρεθὲν τῷ χωρὶ. Τὸ δὲ ὅρα τὸ βιβλίον, δὲ πλέον Ἐλληνιστάς καὶ Ἰουδαιοὺς κατέπληξεν, εὐθὺς κατ' ἀρχὰς ἀναπτυχθὲν, μεγάλοις ἐλεγε γράμμασιν, Ἐερ ἀρχῆ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν κρός τὸν Θεὸν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Καὶ ἀπλῶς ὀλόχληρον ἡ γραφὴ τὰ Εὐαγγέλιον ἐδείκνυ, διπερ τὴν θεολόγος τοῦ μαθητοῦ καὶ παρθένου εὐηγγελίσασα γλῶσσα. Ἐδήλου δὲ ὅρα μετά τῶν ἀλλων παραδόξων ἔργων δὲ κατ' ἐκείνῳ καιροῦ οὐρανόθεν ἐπεδείχθη, μή δι ποτε διαπεσεῖν δεσποτικὴν ἀπόφασιν, ήτις τὴν εἰς τέλος ἐρήμωσιν τοῦ νεώ προσανέπε. Καὶ γάρ θεόν τε ἐθεολόγει τὸ βιβλίον τὸν ταῦτα προτεθεσπικά καὶ δημιουργὸν ἀπάντων· καὶ ἐλεγχος ἦν τοῦ μάτην ἐκείνους περὶ τὴν οἰκοδομὴν τοιεῖσθαι (79), τῆς θείας

VALÉSHI ANNOTATIONES.

(76) Supra, c. 9.

(77) Απορος ἦν. Scribendum est procul dubio διποτον τὸν.

(78) Νεουργὸν καὶ ἀθιγή. Ex codice Bocharti

emendavi, καὶ ἀθιγή.

(79) Μάτην ἐκείνους κερι τὴν οἰκοδομὴν κοινοῖσθαι. Scribendum videtur πονεῖσθαι.

VARIORUM.

(a) Ἡμιτύδιος. Ηæc vox occurrit infra, lib. II, cap. I. Est autem ἡμιτύδιον linteum, sudarium, fascia, sindon. Hac voce jam olim usi sunt Aristote-

phanes, Hippocrates, Plutarchus, Jac. Gothfred. in luc.

καὶ ἀμεταθέτου φήσου τὸν εἰς τέλος τοῦ νεώ ἀφα-
νισμὸν καταψήφισαμένης. Τὰ μέντοι Ἱεροσόλυμα,
Ἰερούς πρότερον ἐκαλεῖτο, τῶν τῆς Βενιαμίτιδος
φυλῆς ταύτην ἐνοικουντῶν, πρὶν ἡ Δασδὶ διατιλεύει-
ντο σχέσεις στρατηγίας ἐλῶν αὐτὴν διὰ τοῦ Ἰοάδου.
Ἐκείνῳ τε τὴν ὑπόσχεσιν ὡς ὑπεδέξατο δέδωσι, καὶ
αὐτὸς πόλιν ἐν αὐτῇ δειμάμενος, μητρόπολιν τοῦ
παντὸς ἔθνους τῶν Ἐβραιῶν ἀπειράσατο.

si ea urbe potiretur, urbe capta, id quod ei promiserat tradidit. Ipse in eodem loco urbem aedificans, universæ gentis Hebreorum metropolim eam esse voluit.

ιε'. "Οτι τοις πανταχθέν χρησμοὶς τῶν Ἑλλήνων
δι Παραβάτης ἀναπεισθεὶς ὡς ἀμαχὸν ἔξει τὸ χράτος,
κατὰ Περσῶν ἐκστρατεύει. Γέρων δὲ τις τῶν παρὰ
Πέρσαις τῆς στρατείας ἀφειμένων ἥδη ἀπέστη (80)
μετέρχεται τὸν Παραβάτην τὸν Περσίδι στρατεύδε-
νον· καὶ ἐρημίας ἐν τόποις καὶ ἀμηχάνοις συγχλείσας
ἀπορίας, ἐν οἷς τὸ πλεῖστον τοῦ λαοῦ διεφθάρη, ἔτοι-
μον θήραμα τοὺς πολεμίους τοὺς ὁμορύλοις παρέχε-
ται. Τὸ δὲ Περσικὸν ἐπελαύνει (81) κατ' αὐτῶν, συ-
επατόμενον καὶ τοὺς ὑποσπόνδους κοντοφόρους Σαρα-
κηνούς· ὃν εἰς ἐπὶ τὸν Ἰουλιανὸν τὸ δόρυ ἐκτείνας,
πλήττει μὲν αὐτὸν ἐν Ισχύῃ κατὰ τὸ περιτόναιον.
Ἄμα δὲ τῇ αἰχμῇ ἔξελκομένῃ, καὶ κόπρος τις ἐπ-
τηκολούθησε συνεπισπωμένη τῷ αἰματι. Εἴτα τὸν μὲν
βαλόντα Σαρακηνὸν εἰς τῶν δυρυφόρων ἐπελθὼν, τῆς
κεφαλῆς ἀποτέμνει. Τρωθέντα δὲ καιρὸν τὸν Ἰου-
λιανὸν, οἱ οἰκεῖοι διὰ τάχους ἀναλαβόντες ἐπὶ ἀσπίδος,
εἰς τὴν σκηνὴν ἀνεχώρουν. Καὶ τοῖς πολλοῖς διὰ τὸ
ἀθρόον καὶ δι' ἀλίγους συμβῆναι τὴν πληγὴν, καὶ μηδ
ὅτεν θεῖεν ἡνέχθη, παρὰ τῶν οἰκείων ἐνομίσθη τὸ
πάθος προελθεῖν. 'Αλλ' δὲ δεῖλαιος Ἰουλιανὸς, τοῦ
τραύματος ταῖς χεροῖς ὑποδεχόμενος τὸ αἷμα, πρὸς
τὸν ἥλιον ἀπέρριψε, διαρρήξην πρὸς αὐτὸν λέγων·
Κορεσθητί. Ναὶ δῆ καὶ τοὺς ἀλλούς θεοὺς κακούς τε
καὶ δλετῆρας ἐκάλει. Ιατρῶν μέντοι γε δριστοῖς δ
Λυδοῖς Ὀριβάσιος αὐτῷ συνῆν δὲ ἔκ Σάρδεων· ἀλλ'
ἡ πληγὴ πᾶσαν χλευάζουσα θεραπείαν, διὰ τριῶν
ἡμερῶν τὸν Ἰουλιανὸν ἀπαλλάσσει τοῦ βίου, ἐν μὲν
τῷ τοῦ Καίσαρος σχήματι πέντε ἐνιαυτούς, ἐν δὲ τῷ
διαδήματι μετὰ τὸν Κωνσταντίου θάνατον, δύο καὶ
ἡμίσυ διαγύσσαντα ἔτη. Καὶ οὗτος μὲν εἰς τὸν ἥλιον
ἀπορρίψαντες τὸ αἷμα, καὶ τοὺς αὐτοῦ θεοὺς κακολο-
γεῖν· οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν ἴστορούντων εἰς τὸν Κύριον
ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν ἀληθινὸν Θεόν, ἐκάτερον
γράφουσιν ἐναπορέψιαι.

conviciatum esse. Plerique tamen historiæ scriptores
adversus Dominum nostrum ac Deum verum Jesum Christum.

ΕΚ ΤΗΣ ΟΓΔΟΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. "Οτι τῇ ἐπαύριον τοῦ διαφθαρῆναι τὸν Ἀκοστά-

VALESI ANNOTATIONES.

(80) Ἡδη ἀπέστη. In codice manuscripto Sa-
muelis Bocharti ad vocem ἀπέστη asteriscus no-
tatus est, et ad marginem ascripta sunt hæc verba :
locus non sanus. Deinde emendationes aliquæ ap-
ponuntur adeo infelices, ut eas conjector ipse de-
leverit. Ego vero antequam codicem illum nactus
essem, hunc locum ita emendaveram : Γέρων δὲ τις
τῶν παρὰ Πέρσαις τῆς στρατείας ἀφειμένων ἥδη,
ἀπιστίᾳ μετέρχεται τὸν Παραβάτην.

(81) Τὸ δὲ Περσικὸν ἀπελαύνει. Rectius in co-

PATROL. GR. LXV.

A ante pronuntiaverat, D. um et universi conditorem
esse prædicabat. Certissimumque erat indicium,
frustra eos in ædificando laborare, cum immutabili-
lis Dei sententia templum perpetua subversione
damnasset. Ipsa quidein urbs Hierosolyma antea Je-
bus vocabatur, tribulibus Benjamiticæ tribus eam
incolentibus, priusquam rex David, opera Joabi, eam
cepisset. Cui cum exercitus imperium promisisset,
ceperat. Cui cum exercitus imperium promisisset,

15. Julianus imp. Persidem invadens perit. —
Apostata Julianus cunctis undique gentilium oracu-
lis confisus, quod invictam vim esset habiturus,
adversus Persas expeditionem suscepit. Senex vero
quidam qui jampridem missione donatus fuerat
apud Persas, dolo ac perfidia circumvenit Apostata-
tam in Perside bellum gerentem (82). Qui cum Ro-
manos in inviam quamdam solitudinem, et in maxi-
mas difficultates conjecisset, in quibus maxima pars
exercitus periit, hostes velut prælam venaticam
popularibus suis tradidit. Persæ enim in Romanos
irruerunt, adjectis sibi fœderatis equitibus Sarace-
nis qui contos gestabant. Quorum unus cum hastam
in Julianum intorsisset, eum in femore circa peri-
tonæum percussit. Et cum cuspis extraheretur, ster-
cus quoque una cum sanguine secutum profluxit.
Ac percussori quidem Saraceno, unus ex impera-
toris protectoribus in eum irruens, caput abscidit.
Julianum vero letali vulnere percussum, Romani
confestim scuto impositum in tabernaculum aspor-
tarunt. Multiisque a Romanis id facinus admissum
esse existimarent, eo quod repente ac momento
temporis id vulnus inflictum fuerat, nec unde infli-
ctum erait quisquam sciebat. At vero miser Julianus
cruorem ex vulnere manibus suis excipiens, ad so-
lem projecit, elata voce dicens : Satiare. Sed et
alios deos malos atque exitiales appellavit. Erat in
ejus comitatu præstantissimus medicorum Oribasius,
oriundus ex Sardibus Lydiæ. Sed vulnus omni
medicinae arte superius, Juliano intra triduum vi-
tam ademit, cum Cæsaris quidem dignitatem quin-
quennio, Augustum autem imperium post mortem
Constantii duobus annis ac dimidio gessisset. Et
Philostorgius quidem hoc loco scribit, Julianum
D haustum sanguinem in solem projecisse, et diis suis
utrumque horum a Juliano factum esse tradent

EX LIBRO OCTAVO HISTORIE.

1. Jovianus imp. — Post obitum Juliani, exer-

dice Samuelis Bocharti scribitur hic locus in hunc
modum : τὸ δὲ Περσικὸν ἀπελαύνει κατ' αὐτῶν, etc.,
quod quidem miror ab Holstenio animadversum non
fuisse. Paulo post ubi legitur, πλήττει μὲν αὐτὸν τὸν
ἰσχὺν, idem codex scriptum habet ἐν τοχῇ. Atque
ita fere codex Scoriacensis. Ego tamen scribendum
puto τοχὴν, id est, in lumbis. Ita glossæ veteres
exponunt τοχὴν, lumbi.

(82) Theodorit. l. iii c. 21, 25.

citus postero die Jovianum imperatorem renuntiavit. At ille (neque enim alia ratio expedienda salutis supererat, cum universus exercitus ad decimam partem redactus esset) tricennales inducias pactus est cum Persis, Nisibi ipsa eis tradita, et castellis, quæcumque propugnaculi instar adversus Persas a Romanis objecta erant ad Armeniam usque. Porro cadaver Juliani, Merobaudes et qui cum illo erant, cum in Ciliciam deportassent, non consulto, sed casu quodam e regione sepulcri in quo Maximini ossa erant condita, deposuerunt, via publica duntaxat loculos eorum a se invicem separante.

2. Euzoios et qui cum illo erant episcopi, libellum quidem pro Actio (83) ejusque doctrina conscriperunt: operam tamen non dederunt ut res ad exitum perduceretur. Proinde Aetius et Eunomius qui Constantinopoli morabantur, sua negotia per se ipsi administrarunt. Et cum alia pro arbitrio suo constituerant prout ipsis commodissimum videbatur, tum episcopos sibi ordinarunt: ex quorum numero, Candidus quidem et Arrianus Ecclesiis Lydie et Ioniæ præpositi sunt. Palæstinæ vero episcopus factus est Theodulus ex episcopo Chæretaporum. Jam vero Constantinopoli (multi enim in ea urbe ab Eudoxio aliisque sanctis deficientes, Aetii atque Eunomii adauxerant partem) primum Ecclesiæ sue episcopum ordinarunt Pœmenium. Quod quidem factum, Eudoxium qui unitatis cum illis ineundæ spem hactenus foverat, prorsus ipsis adversarium reddidit. Pœmenio autem non multo post mortuo, Florentium in ejus locum substituerunt. Lesbi præterea, cum ejus loci episcopus mortuus esset, an-

A την, ἀνίστησιν δ στρατὸς Ἰωνίαν διασιλέα. Ὁ δι (οὐ γάρ ἦν δὲλως διασωθῆναι, εἰς δέκατον μέρος τῆς δηλητοῦ στρατεῖς ἀπολεπτυνθείσης) τριακοντούτες; τίθεται πρὸς τὸν Πέρσην στονδάς, τῆς τε Νισίδεως αὐτῆς ὑπεκοτάς, καὶ τῶν φρουρίων δια Πρωματοῖς ἐπί Πέρσας διχός τῆς Ἀρμενίας οἰονεὶ τείχος προύβλητο. Τὸν δὲ νεκρὸν Ἰουλιανοῦ Μεροβαύδης (α) καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἐν Κιλικίᾳ κομίσαντες, οὐ κατὰ πρόνοιαν, κατὰ δὲ τινὰ περιφρόνη, ἀντικερὺ τοῦ τάφου δὲ τὰ Μαξιμίνου συνείχεν διτέλε, κατέθεντο, λεωφόρου μόνης ἀπ' ἀλλήλων τὰς θήκας αὐτῶν διατειχιζούσης.

B β'. Ὅτι Εὐζώνιος, φησί, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, τὸν μὲν ὑπὲρ Αἴτιου καὶ τοῦ δύγματος τόμον ἔκβεσταν· οὐ μή γε περάνειν ταῦτα διανέστησαν (84). Διὸ αἱ περὶ Αἴτιον καὶ Εὐνόμιον ἐν Κωνσταντινουπόλει διατρίβοντες, καθ' ἑαυτοὺς ἥδη τῶν πραγμάτων προτατό. Τά τε ἄλλα ὡς αὐτοῖς ἔδοξει πρὸς τὸ δικιστον τιθέμενοι· καὶ δὴ καὶ ἐπισκόπους καθίστασαν· ἐν Κάνδιδος (β) μὲν καὶ Ἀρβιανὸς ταῖς κατὰ Λυδίαν καὶ Ιωνίαν Ἐκκλησίας ἐψίστανται· Παλαιστίνης δὲ ὁ ἀπὸ Χαιρατόπον Θεόδουλος ἐπεσκόπησεν. Ἐν δὲ Κωνσταντινουπόλει (καὶ γάρ Εὐδόξιον καὶ τινας ὄλλων αἰρέσεων ἀπορθύσεν οὐκ ὅλιγον πλῆθος τὴν περὶ Αἴτιον καὶ Εὐνόμιον μοίραν ἐπηγένσε) χειροτονοῦσι πρώτον τῆς καθ' ἑαυτούς Ἐκκλησίας, Ποιμενίου δὲ διαβαίως ἀντίπαλον μετεστήσατο. Ποιμενίου δὲ μετ' οὐ πολὺν ἀποδιώσαντος χρόνον, ἀντικαθιστώσι Φλωρέντιον. Εἰς δὲ τὴν Λέσβον, τοῦ ταῦτης ἀποιχομένου ποιμένος, χειροτονοῦσι (86) Θάλλον. Τῇ δὲ πρὸς τῷ

VALESII ANNOTATIONES.

(83) De Actio supr. l. vii, c. 5, 6.

(84) Οὐ μήτε τε παρατείνειν ταῦτα διαρέστησαν. Pessime hunc locum vertit Gothofredus hoc modo: Non ideo tamen suadere hæc, seu ad hæc hortari sustinuisse. Quasi παρατείνειν legeretur. Atqui tum in textu, tum in annotationibus suis, Gothofredus παρατείνειν constanter posuit. Quare non dubito, quin in ms. codice quo usus est, scriptum sit παρατείνειν, quomodo habent nostri codices, Scoriacensis videbatur et Bochartianus. Est autem hic hujus loci sensus. Cum Euzoios et Antiochena synodus, regnante Juliano collecta, epistolam synodicam de restitutione Actii et consortium ejus scripsisset; ob persecutionem Christianorum quæ tunc maxime flagrabat, eum ad Eudoxium et reliquos episcopos mittere supersedit, ut scribit Philostorgius in lib. vii. Post mortem vero Juliani, redditæ jam Ecclesiis pace, epistolam quidem illam synodicam ad Eudoxium et ad alios episcopos transmisit, operam tamen non dedit ut res ad exitum perducatur. Quare Aetius et Eunomius qui tum Constantinopoli morabantur, cum segnitiem Euzoii animad-

verterent, Theophilum Indum miserunt Antiochiam: præcipue quidem eo consilio ut Euzoium urget, atque excitaret, quo rem illam ad exitum perducere, et synodi suæ sententiam executioni mandare vellet; sin minus, ut Aetianis illic degentibus praesentem. Sic enim scribit Philostorgius infra: Αρινεῖται Θεόφιλος δὲ Ἰωδᾶς, ἐφ' ὃ τὸν Εὐζώνιον μὲν κατὰ τὸ προτηρύμενον ἀναστῆσαι, εἰς τέλος ἀγαγεῖν τὰ ὑπὲρ Αἴτιου ἐγνωμένα. Περάνενται igitur idem ταῦτα quod εἰς τέλος ἀγαγεῖν.

D (85) Τῆς ἐρώσεως ἀπότιδας ὑποστρέφοτα. Longe rectius in ms. codice Samuelis Bocharti scribitur ὑποτρέφοντα. Eudoxius enim CP. episcopus, ad id usque temporis spem fecerat Actio et Eunomio, societas atque unitatis cum illis ineundæ. Sed postquam vidit Eudoxius, Aetium eo temeritatis erupisse, ut episcopum sectæ suæ Constantinopoli ordinaret, sese ab Aetii partibus penitus abruptit.

(86) Χειροτονοῦσι. Post verbum χειροτονοῦ παστερίscus appositus, quidpiam hic deesse significat. Desideratur autem nomen episcopi quem Aetiani seu Anomoei in insula Lesbo constituerunt. Ejus

VARIORUM.

(a) Τὸν δὲ τεκτὸν Ἰουλιανοῦ Μεροβαύδης. At Am. Marcellinus id à Procopio factum scribit, lib. xxv, cap. 9: Cum Juliani supremis Procopius mittitur, ea, ut superstes ille mandaverat, humaturus in sub-urbanu Tarsensi in Cilicia. Hoc cæstori omnes historici testantur. Tarsi etiam Maximinus imperator et sævus Christianorum persecutor extinctus est. Eutrop. l. x, Zos. l. ii, p. 677, et Lactant. De mortibus

persecut. cap. 49, quem vid. ap. Euseb. p. 458, not. 2.

(b) Κάνδιδος. De Candido et Arriano mox cap. 4, 6, 7, et lib. ix, cap. 1. Hic est ille Candidus qui scripsit ad Marium Victorinum librum De generatione divina. De Theodulo supra, lib. vii, c. 6, et infra lib. ix, cap. 18. De reliquis item lib. ix, cap. 1, et 18.

Μοντίκη Γαλατίᾳ (87) καὶ Καππαδοκίᾳ Ἐύφρατινοι (88) προχειρίζονται· τὴν δὲ Κιλικίαν Ἰουλιανὸς ἔχειριζεται. Πρὸς δὲ τὴν ἐν τῇ κοιλῇ Συρίᾳ Ἀντιόχειαν μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἐθελοντῆς ἀφικνεῖται Θεόφιλος δὲ Ἰωάννης· ἐφ' ὧ τὸν Ἐγύπτιον μὲν, κατὰ τὸ προηγούμενον, ἀναστῆσαι εἰς τέλος ἀγαγέσιν τὰ ὑπὲρ Ἀστίου ἐγνωμένα· εἰ δὲ μή, αὐτὸς γε καθηγήσεσθαι τοῦ ἐκεῖνος πλήθους, ὅσον τὴν ἐκείνου γνώμην ἡσπάστο. Ἐκατέρας δὲ Λιβύης καὶ δοσον ἐν τῇ Αιγύπτῳ τὸ αὐτῶν διέσωζε φρόνημα, τοῖς ἀμφὶ Σέρβαν τε καὶ Στέφανον καὶ Ἡλιόδωρον ἔμελεν (89). Τούτους μὲν οὖν ἀπαντας δὲ Φιλοστόργιος ἐπανίστησε οὐκ ἔχει κόρον διακομεῖν, τὴν τε δύναμιν τῶν λόγων ἀνυμνῶν, καὶ τὸν βίον ἀποθειάζων.

γ. Ὄτι θεοδόσιον (α) τινα τῶν ἐπισκόπων, θερμὸν ἐραστὴν τῆς αὐτοῦ αἱρέσεως εἰσάγει, καὶ τὰς διὰ τῶν γυναικῶν ἡδονὰς ἀποκλίναι (90), καὶ ἄλλα τε δυσσεβῆ τῇ ἀρχαὶ δόξῃ συνάψαι, καὶ δὴ ὡς ὁ Χριστὸς τρεπτὸς μὲν τῇ γε φύσει τῇ οἰκείᾳ, ἐπιμελεῖται δὲ τῶν ἀρετῶν ἀνυπερβλήτω εἰς τὸ ἀτρεπτὸν ἀνυψωθῆναι· καὶ διὰ μηδὲ φθέγγοτο μηδὲ ἀκούοιτο τὸ Θεῖον, ἐπειδὴ χείρες ἀν αὐτῷ καὶ ἀκοὰ συμπλασθῆσονται· καὶ ἄλλα δὲ τοιουτότροπά φησι αὐτὸν δυσσεβῆσα.

δ. Ὄτι δὲ Ἀέτιος μὲν πρὸς τὴν Λυδίαν ἀφίκετο, τὸν Κάνδιδον καὶ Ἀρριανὸν ταῖς ἐκκλησίαις ἐνιδρύσαται· δὲ προειρημένος θεοδόσιος τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τὸν βίον Ελεγχον τοῦ οἰκείου ὑπειδόμενος, δι’ ἔχθρας καθίσταται τῷ Ἀετίῳ, καίτοι γε μὴ ἀνασχόμενος πρὸν εἰς τὸν κατ’ αὐτοῦ τόμον χειρογραφῆσαι (91). Ἀλλὰ

A istitem ordinarunt Thallum. Galatice item quæ est iuxta Pontum, et Cappadociæ episcopum præsegerunt Euphronium, et Cilicie Julianum. Antiochiam vero Cœlesyriæ haud multo post sua sponte se constituit Theophilus Indus: præcipue quidem ut Eu-zoum excitaret ad ea quæ pro Aetio decreta fuerant, adimplenda; sin minus, ut plebi quæ illuc doctrinam ipsius amplectebatur, præcesset. Utriusque autem Libyæ, et quotquot per universam Aegyptum dogmati ipsorum adhærebant, cura penes Serram et Stephanum atque Heliodorum stetit. In his omnibus prædicandis nullum modum servat Philostorgius, tum eloquentiam eorum, tum vitæ sanctitatem miris laudibus efferens.

B 3. *Theodosius ep. Eunomianus.* Theodosium quemdam episcopum memorat Philostorgius, ardentissimum amatorem dogmatis Eunomianorum; qui tamen ad lascivos mulierum amores descivit, et cum alia quædam impia prisco dogmati adjecit, tum illud, Christum suapte quidem natura esse mutabilem, sed eximio quadam studio virtutum ad immutabilem statum evectum fuisse; et quod Deus neque loquatur neque audiat: alioqui manus ei auresque affligerentur. Alia quoque ejusdem modi ab illo impie asserta esse dicit.

4. *Theodosii episcopi uersus Candidum, etc., gesta.* Aetius quidem in Lydiam perrexit, ut Candidum et Arrianum Ecclesiæ ejus provinciæ præsiceret. Prædictus autem Theodosius vitam hominum illorum suæ ipsius reprehensionem fore veritus, adversus Aetium inimicitias suscepit, tametsi antea

VALESII ANNOTATIONES.

nomen nobis servavit optimus codex Samuelis Bocharti in quo diserte scriptum invenimus χειροτονοῦσι Θάλλον· τῇ δὲ, etc. In authentico quidem exemplari Bochari scriptum erat χειροτονοῦσι Θάλλον. Unde vir doctus ad oram codicis Bochartiani annotavit; legendum esse Θάλλον potius quam Γάλλον.

(87) Τῇ δε πρὸς τῷ Ποττίῳ Γαλατίᾳ. Lucas Holstenius in margine sui codicis hæc adnotavit. *Lego* Ηλύτῳ. Intelligit Ponticam regionem, in duas provincias divisam, Helenopontum, et Pontum Polemoniacum. Idem fere annotarat vir doctus ad latus manuscripti codicis Bocharti: vel scilicet scribendum esse πρὸς τῷ Πόντῳ, vel unica voce προσποντίῳ. Sed prior emendatio magis placet.

(88) Ἔρράνιον. Codex Scoriaciensis scriptum habet Εύφρατον. Bochartianus vero Εύφρατινοι. Sed non dubito quin scribendum sit Εύφρατον. Sic enim nominatur a Philostorgio in libro ix, cap. 18.

(89) Εμελλεν. Procul dubio scribendum est Εμελλεν. Quam quidem conjecturam in margine codicis Bocharti ascriptam inveni.

(90) Ἡδονὰς ἀποκλίται. Non probbo interpretationem Gothosredi, qui hunc locum ita vertit: *Et malibres voluptates abhorruisse.* Ego vero ita verendum esse existimo: *Ad lascivos mulierum amores descivisse.* Primum quia Philostorgius semper hoc sensu usurpat vocem ἀποκλίναι, ut superius

observare memini. Deinde eo quod Philostorgius hoc loco vituperat Theodosium. Nullum autem esset probrum, si dicaret episcopum concubitus mulierum aversatum esse. Quare scribendum puto πρὸς τὰς διὰ τῶν γυναικῶν ἡδονὰς ἀποκλίναι. Postremo Philostorgius ipse interpretationem nostram confirmat. Sribit enim in sequenti capite, cum Aetius in Lydiam venisset, ut Candidum et Arrianum episcopos illic constitueret. Theodosium istum de quo nunc loquitur, veritum ne vivendi ratio illorum, sua reprobatio atque objurgatio esset, adversus Aetium inimicitias suscepisse. Theodosii igitur vita dissoluta erat ac flagitiosa. Illi enim, Arrianus scilicet et Candidus, ob vitæ sanctitatem a cunctis suspiciebantur, si Philostorgio ereditum. Adde quod Philostorgius τὴν ἔκθετον πολιτείαν tribuit Theodosio, id est, irregularē conversationem.

D (91) Εἰς τὸν κατ’ αὐτοῦ τόμον χειρογραφῆσαι. Jam pridem conjecteram scribendum esse τὸν κατ’ αὐτοῦ τόμον. Postea vero codex Samuelis Bocharti, quem absoluta interpretatione mea hactenus sum, conjecturam meam confirmavi. In eo enim diserte scribitur τόμον, sicuti legendum conjecteram. Per tomum vero intelligit Philostorgius epistolam synodicam concilii CP. de damnatione ac depositione Aetii, quam referit Theodorites in lib. ii Historia ecclesiasticæ. Ejusdem mentionem facit Philostorgius supra in lib. iv, et in lib. vii cap. 2 ubi τὸν

VARIORUM.

(a) Θεοδόσιος. Hujus Theodosii, Philadelphiae in Lydia episcopi, meminerunt etiam Socrates lib. II, cap. 40; Athanasius De synodis, pag. 679 edit.

Commelin.; Epiphanius heresi 73, num. 26. Iac. Gothosred. in loc.

epistola synodica contra Aetium subscribere recusasset; sed tunc communicato consilio cum Phœbo, qui et ipse unus erat ex numero eorum qui Aetium condemnare noluerant; amicum vero illum Theodosii effecerat, tum vetus consuetudo, tum similitudo vitæ flagitiæ: ambo igitur adjuncto sibi Auxidiano, qui et ipse episcopus erat perinde ac illi; adversus Aetium et Candidum insidias struunt. Aliisque præterea sex episcopis in unum congregatis, facta synodo, litteras communis consilio ad Eudoxium et Marim direxerunt. In quibus ordinationem Actii velut illegitime factam incusabant, et præcipue quod ille post depositionem a diaconatu, cum illi qui eum deposuerant, sententiam suam minime revocassent, ex eo gradu exturbatus, ad superiorem nihilominus gradum prosiliuisset. Sed et Candidi atque Arriani ordinationes improbabant, utpote quæ citra communem consensum temere præsumptæ fuissent; alias item quas Actius celebraverat. Eudoxius vero cum hanc epistolam libentissime accepisset, sacramenta quidem quibus Eunomio sese obstrinxerat, et litteras quas ad Euzoium scripserat, multasque et varias pollicitationes quibus fidem suam obligaverat, nullatenus in memoriam suam revocavit. Ad Theodosium autem eosque qui cum illo erant rescriptis, incitans illos ad rem strenue ordinationes fecerant, quam in illos qui suscepserant.

5. Jovianus imp. ecclesiæ restituit. — Imperator Jovianus pristinum cultum restituit ecclesiis, omniæ veratione liberans quam Apostata Julianus ipsi intulerat. Revocavit etiam ab exilio quoscunque ille relegaverat, præterea quod pietatem prodere noluisserunt: quorum ex numero fuit Valentianus, qui tum a Thebis Ægyptiis reversus est.

VALENTIANUS ANNOTATIONES.

κατὰ Ἀετίου τόμον nominat; perinde ac in hoc loco. Tóμον enim vocare solebant epistolam. Sic in concilio Chalcedonensi epistola Leonis papæ passim tomus appellatur. Et in canonibus synodi primæ CP. tomus Occidentalium nihil aliud est quam epistola Damasi papæ, ut jam monui in Annotationibus ad Theodoritum.

(92) Φόδωρ κοινωδημέρος. Assentior Gothofredo, qui Φόδωρ emendavit, et Phœbūm hunc episcopum fuisse Polichalandi urbis Lydiæ monuit ex Epiphaniō. Sed quod idem Gothofredus addit in Annotationibus, Phœbūm hunc amicum fuisse Aetii, errat D totto cœlo. Neque enim Aetii, sed Theodosii amicum illam fuisse dicit Philostorgius, tum ob veterem consuetudinem, tum ob vitæ ac morum similitudinem. Id enim significant hæc verba, καὶ τῆς ἐπιθέσεων πολιτείας τὸ ἀπαράλλακτον. Quæ Philostorgii verba Gothofredus in prodigiosum quemdam sensum detorsit, ut videre est in ejus Annotationibus.

(93) Καὶ δὴ καὶ ἑτέρους δέ. Hunc locum ex manuscriptis codicibus, Scoriacensi et Bochartiano hic locus ita scribitur: δὲ καθελκόμενος, etc., magis tamen probo vultum scripturam, quam sic interpretor. Episcopi Lydiæ ordinationem Aetii incusabant, tum quod contra canones facta esset, tum præcipue eo quod Actius post depositionis sententiam in ipsum prolatam, antequam episcopi qui eum diaconatu exuerant, ipsum restituissent, sicuti fieri oportebat, nibil minus ad majorem gradum promotus fuisse.

Οὐδέ τοι γένεται τοῦτο, φίλε, διότι τὸν οὐρανὸν οὐδὲν οὐδὲν καταψήσασθαι Ἀετίου· φίλον δ' αὐτὸν παλαιά τε συνήθεια ἔποιεται, καὶ τῆς ἐκθέσεων πολιτείας τὸ ἀπαράλλακτον, σύντοι δὴ καὶ Λύκιανδὸν ἐταῖροςάμενοι (ἐπίσκοπος δὲ ἡνὶ καὶ οὗτος ὥσπερ κάκενον), κατὰ δὴ τοῦ Ἀετίου καὶ τῶν πέρι Κάνδιδον συγκευάζονται. Καὶ δὴ καὶ ἑτέρους (93) ἐξ τῶν ἐπισκόπων συναγειράμενοι, καὶ συνέδριον παθίσαντες, κοινῇ ψήφῳ γράμμα τοῖς περὶ Εὐδόξιον καὶ Μάριν διαπέμπονται. Τὸ δὲ γράμμα τὴν τε χειροτονίαν Ἀετίῳ ἐπεκάλει ὥσπερ θεσμὸν γεγενημένην (94), μάλιστα γε καὶ διτὶ μετὰ τὴν καθαίρεσιν τῆς διακονίας. τῶν καθελόντων οὐ λυσαμένων τὴν ψῆφον, δὲ καθελκόμενος (95) ἐκεῖνον δύμας καὶ πρὸς βαθὺν ἀνεπήδησε μείζονα. Καὶ μήν καὶ τὰς περὶ Κάνδιδον Β χειροτονίας ἀπεδοκίμαξεν, ὡς παρὰ τὴν κοινὴν (96) νεωτερισθείσας γνώμην ἀλλὰ γάρ καὶ τὰς δλλας ἃς οἱ περὶ Ἀετίου ἐτελέσαντο. Δεξάμενος δὲ τὴν ἐπιστολὴν ἀσμένος δὲ Εὐδόξιος, τῶν μὲν δρκων οὓς Εὐνομίῳ δύμωστο, καὶ τῶν πρὸς Εὐζώλων γραμμάτων, καὶ τῶν πολλῶν αὐτοῦ καὶ ποικιλῶν ὑποσχέσεων, τούτων οὐδὲν ἐπὶ νοῦν ἐλάμβανεν, ἀντιγράφει δὲ πρὸς τὰς περὶ Θεοδόσιον, ἐποτρύνων αὐτοὺς εἰς τὴν πρᾶξιν, μᾶλλον δὲ οὐτοιδέμενος χωρεῖν κατὰ τῶν παρασχόντων, ή τῶν δεξαμένων τὰς χειροτονίας.

ε'. Οὐτὶ δὲ βασιλεὺς Ἰωνίανδος τὸν ἀρχαῖον κόσμον (α) ἀποκαθίστησε ταῖς Ἐκκλησίαις, πάσῃς αὐτὰς ἀπαλλάξας ἐπηρείας, διηγησάς δὲ τὴν ἀποστάτης ἐπίγνεκεν. Ἀνακαλεῖται δὲ καὶ οὓς ἐκεῖνος τῆς εὐσεβείας οὐ μεθιεμένους ἐφυγάδευσε τούτων καὶ Οὐαλεντινανδὸν ἦν, ἀπὸ Θηρῶν τῶν Αἰγυπτίων ἀνακομιζόμενος.

C

igitur hæc synodus episcoporum novem provincias Lydiæ. Nam Theodosius una cum Phœbo et Auxidiano sex alios episcopos ex Lydia, aut ex finitimiis provinciis in unum colegerant.

(94) Οὐσπερ θεσμὸν γεγενημένην. Scribendum est procul dubio ὡς παρὰ θεσμὸν γεγενημένην. Ita Philostorgius loquitur paulo post de ordinationibus Candidi et Arriani: ὡς παρὰ τὴν κοινὴν νεωτερισθείσας γνώμην.

(95) Οὐ δέοντος καθελκόμενος. In manuscriptis codicibus Scoriacensi et Bochartiano hic locus ita scribitur: δὲ καθελκόμενος, etc., magis tamen probo vultum scripturam, quam sic interpretor. Episcopi Lydiæ ordinationem Aetii incusabant, tum quod contra canones facta esset, tum præcipue eo quod Actius post depositionis sententiam in ipsum prolatam, antequam episcopi qui eum diaconatu exuerant, ipsum restituissent, sicuti fieri oportebat, nibil minus ad majorem gradum promotus fuisse. Οὐ δέοντος idem valet ac, διπερ τοι.

(96) Οὐς περὶ τὴν κοινήν. In manuscripto codice Samuels Bocharti ad marginem notantur hæc verba, οὐσιας παρά. Quæ quidem emendatio priorsus necessaria est.

VARIORUM.

(a) Τὸν ἀρχαῖον κόσμον. Intelligit non modo vestimenta ornata in Ecclesiæ collatum; sed et annona præbitionem et immunitates; quæ omnia Julianus

ab Ecclesiis abstulerat. Vid. Zoz. lib. vi, cap. 3. De Valentiniā supra, lib. vii, cap. 7, et Soz. lib. vi, cap. 6. Jac. Gothofred. in loc.

ζ'. "Οτι, φησιν, οι περὶ Κάνδιδον καὶ Ἀρβιανὸν προσγενεῖς δύτες τῷ βασιλεῖ, πρὸς αὐτὸν ἐν Ἐδέσῃ παραγίνονται, καὶ τῷ Ἀθανασίῳ ἔξοχειώσασθαι τὸν βασιλέα σπουδάζοντες ἐμπόδιον ἴστανται. Πλὴν δὲ γε βασιλεὺς, εἰς δίκιαν κοινῇ τὰ παρ' ἔκατέρου μέρους λεγόμενα ἀναθέμενος, ροπήν οὐδετέροις τέως παρέτσχεν ἐπιδηλον.

ζ'. "Οτι: Εὐδόξιος κατὰ Κανδίδου καὶ Ἀρβιανοῦ πρὸς Εὐκόλων γράφει. 'Ο δὲ ἡχθέσθη μὲν, συμπαραλαβὼν δὲ καὶ Ἐλπίδοις ἀντιγράφει, μεμφόμενός τε τὴν συμβουλὴν, ἀποσχέσθαι δὲ κάκελον μᾶλλον ἀντιπαραιῶν τῆς τοιαύτης γνώμης· ἐν ταυτῷ δὲ ἡρέμα πως ἀπηγέιτο τὴν μαχράν ἀναβολὴν τῶν διομολογηθέντων ὑπὲρ Ἀστίου Εὐνομίου.

η'. "Οτι: Ιωνιανὸς δὲ βασιλεὺς πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπαίρων, καὶ γεγονὼς ἐν Ἀγκύρᾳ, θάτερον τῶν ἑαυτοῦ πατέρων Οὐαρονιανὸν, κομιδῇ νέον δύτα, ἀπιφανέστατον, δὲ παρὰ Ῥωμαῖοις τὸν ιωβελίσιμον δύναται, ἀναγορεύει. Ἐκεῖθεν δὲ σφροδράτου χειμῶνος ἐπικειμένου, σὺν τῷ στρατῷ χωρεῖ ἐπὶ τὰ πέρσα. Καὶ πολλοὶ μὲν κατὰ τὴν ὁδὸν διαφθίρονται. Αὐτὸς δὲ μετὰ τοὺς ὑπολειφθέντας (98) καταλαμβάνει τὰ Δαδάστανα. Ἔν τινι δὲ καταλύσας σταθμῷ, καὶ τροφῆς μετασχών, ἐν οἰκήματι τινὶ δρτὶ κεκονιαμένῳ καταλίνεται πρὸς ὄπον. Πυρὸς δὲ ἀναφθέντος, ὥστε ἀλλαντὶ γεγενέσθαι τῷ οἰκήματι, νοτὶς μὲν τῶν νεοχρήστων τοίχων ἀνεβότο: ἥρεμα δὲ διὰ τῶν βιών παραδομένη, καὶ τοὺς ἀναπνευστικοὺς πόρους ἐπιφράττουσα καὶ ἀποπνήγουσα, διαφθίρει τὸν βασιλέα, διανύσαντα ἐν τῇ βασιλείᾳ μῆνας ἑγγὺς δέκα. Ἄλλ' ὁ μὲν τούτου νεκρὸς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν δέγεται· ὁ δὲ στρατὸς κατὰ Νίκαιαν γεγονὼς, ἡμερῶν διαγενομένων δύναται, τὸν Οὐαλεντινιανὸν ἀναγορεύει βασιλέα. Δατιενοῦ μὲν τοῦ πατρικοῦ ἐκ Γαλατίας τὴν βουλὴν γράμματιν εἰσηγησάμενον (ἐν αὐτῇ γάρ διὰ τε γῆρας καὶ τὸ τοῦ χειμῶνος ὑπελέλειπτο μέγεθος), συνεφαμάμενον δὲ τῇ πράξει Σεκούνδου τοῦ ἐπάρχου (99) καὶ Ἀρινθαίου τοῦ στρατηγοῦ, καὶ Γλαζφού, τῷν δομεστίκων οὗτος ἤγειτο. Τοῦ δὲ στρατοῦ κατ' αὐτὴν τὴν ἀνατρέψιν, ἐπὶ τῆς ἀσπίδος ἐποχούμενον (α') τὸν βασιλέα προσλαβεῖν κοινωνὸν εἰς τὴν βασιλείαν ἀξιοῦντος, τῇ

A 6. *Candidus et Arrianus Athanasio obserunt.* — Candidus et Arrianus, qui propinquū erant imperatoris Joviani, eum Edessæ morantem adierunt, et Athanasio imperatoris benevolentiam sibi conciliare studenti obseruerunt. Imperator vero, ea quæ ab ultraque parte dicta fuerant, ad commune judicium rejecit, nullo manifesto indicio interim dato, utram, in partem propenderet.

7. *Adversus hos Eudoxius scribit.* — Eudoxius adversus Candidum et Arrianum litteras scripsit ad Euzoium. Euzoius vero id quidem graviter tulit, et adjuncto sibi Elpidio, rescripsit. Eudoxio, partim reprehendens ejus consilium, partim eum contra exhortans, ut ipse potius ad ejusmodi sententia recederet; simul etiam leniter eum incusabat. B ob nimis diuturnam dilationem eorum quæ in gratiam Actii Eunomio jamdudum promiserat.

8. *Joviani obitus.* — Valentinianus imp. Valens imp. — Imperator Jovianus Constantinopolim proficiens, cum Ancyram venisset, alterum ex filiis suis, Varronianum nomine, admodum puerum, nobilissimum designavit. Exinde asperrimo hiemis tempore ulterius cum exercitu profectus est, multis in itinere amissis. (97) Ipse vero una cum iis qui superuerant, venit Dadastana. Cumque in statione quadam diversaretur, sumpto cibo, in cubiculo quodam recens calce illito decubuit, somni capiendo causa. Porro cum ignis accensus esset, ut tepor per cubiculum dispergeretur, humor quidam ex parietibus recens illius exspirare cepit. Qui sensim per naras subingressus, respirandi meatus obstruens ac praefocans, imperatorem extinxit, post exactos in imperio menses circiter decem. Et hujus quidem cadaver Constantinopolim delatum est. Exercitus vero cum Nicæam venisset, duodecim diebus elapsis Valentinianum imperatorem renuntiavit. Cum Dativianus quidem patricius id consilium per litteras suggestisset ex Galatia; illic enim, partim ob senectutem, partim ob hiemis asperitatem relictus fuerat, Secundus vero praefectus praetorio, et Arinthæus magister militum, cum Dagalaiso comite domesticorum operam suam ad id perficiendum constituerunt; cumque exercitus statim post nuncupationem Augustam rogasset imperatorem scuto im-

VALESI ANNOTATIONES.

(97) Theodorit. lib. iv, c. 5.

(98) Μετὰ τοὺς ὑπολειφθέντας. Sic etiam legitur in scriptis codicibus. Leges tamen grammaticæ postulant ut scribamus μετὰ τῶν ὑπολειφθέντων.

(99) Σεκούνδου τε τοῦ ἐπάρχου. Gothofredus in Annotationibus ad hunc locum, notat hunc Secundum praefectum praetorio eundem esse cum Salustio. Et olim quidem illa senseram in Annotationibus ad librum xxii Ammiani Marcellini pag. 266, meamque opinionem secutus est Gothofredus in dicto

D loco. Verum postea re attentius examinata, hunc Secundum praefectum praetorio deprehendi alium esse a Salustio, ut ostendi in Annotationibus ad lib. vi Sozomeni, pag. 222. Hujus Secundi praefecti praetorio mentionem facit Libanius in epistola 122, lib. iv, quæ scripta est ad Jovinum de Petronio quodam, qui primum advocatus fuerat, postea praeses Euphratensis provincie: εἶδε μὲν ὁ κράτιστος Σεκούνδος.

VARIORUM.

(α) Ἐπὶ τῆς ἀσπίδος ἐποχούμενον. Mos erat solemnis tunc temporis, ut is quem milites imperatorem renuntiarent, protinus scuto impositus circumferretur. Unde et passim in Fastis Idacianis legas imperatorem levatum pro renuntiato, etiam Valentiniānum hoc ipso anno 364. Gothofr. in loc.

Quod mox ait Philostorgius, Gratianum adhuc adolescentem, a patre ad imperium non multo post evectum, id anno 367 consignant chronologi, dum Gratianus adhuc puer esset, octo aut novem annos natus.

positum, ut consortem imperii sibi adjungeret, A imperator, sublata manu, silere eos jussit, nec ulla- tenus conterritus, imperiali constantia sic eos allo- cutus est : Vestri quidem arbitrii ac suffragii fuit, ut me ex privato imperatorem crearetis ; deinceps vero quid faciendum sit dispicere ac disponere, non eorum qui imperio subjecti sunt, sed imperatoris officium est. Ingressus autem Constantinopolim, fratrem suum Valentem in consortium imperii ascivit, assumptioque eo Sirmium usque, in Occidentis partes perexit. Sirmii vero omnibus ornamentis imperii, et quæcunque ad reliquum cultum ac sà- tellitum spectant, cum fratre divisis, eum quidem Constantinopolim remisit, Orientis partem ei tradens quæcunque sub ditione fuerat Constantii ; ipse vero reliquas duas ad occasum sitas sortitus, totius Occidentis imperium obtinuit. Nec multo post

Gratianum filium suum, adhuc adolescentem, cum

ad imperium promovisset, ad morum suorum similitudinem formavit.

9. *Hypatia philosopha* (1). — Hypatiam Theonis filiam sit Philostorgius in mathematicis disciplinis a patre institutam fuisse, sed longe præstantiorem magistro suo exstitisse, præsertim in astronomia, et multis mathematicas disciplinas tradidisse. Eeamdem tamen principatu Theodosii Junioris ab homousianis disceptam esse impius iste affirmat.

10. *Philostorgius et filii, medici*. — Valentis ac Valentiniani temporibus Philostorgium vixisse refert hic scriptor, qui medicorum omnium præstantissimus fuit ; filios autem habuit Philagrium et Posidonium : ex quibus Posidouium ab se visum esse testatur, in arte medica excellentem. Hic tamen Posidonius falso asserebat, homines non dæmonum impulsu bacchari ; sed malorum quorumdam humorum redundantia id steri ; neque enim dæmonum vim ullam esse, quæ hominum genus vexaret. Flo- ruit etiam iisdem temporibus Alexandriæ Magnus, qui eamdem artem proslitebatur.

11. *Basil. Greg. Naz. Apollinaris*. — Impius iste scriptor, licet invitus, Basilium Magnum et Gregorium Theologum sapientiae causa admiratur. Nazianum vero patriam Gregorii, Nadiandum etiam nominat. Apollinarem tamen Laodicenum, quod qui-

VALENTII ANNOTATIONES.

(1) Ιδι τῆς βασιλείας πρὸς αὐτὸν διατεμά- μενος. Hunc locum non intellexit Gothofreidus, ut ex interpretatione eius apparet. Sic enim vertit. Sirmii vero iis quæ ad imperium pertinebant, dispositis, quæcunque scilicet ad ornatum et reliquum ministerium spectabant. Ego vero de officiis palatii et de comitiis hunc locum accipendum esse aio, quos Valentinianus cum fratre suo Valente partitus est. Idque testatur Ammianus Marcellinus in lib. xxvi, pag. 315. Neasum advenierunt, ubi in suburbano quod appellatur Mediana, a civitate tertio lapide disparateum, quasi mox separandi, partiti sunt comites. Et paulo post : Quibus ita digestis, et militares partiti numeri. Et post hæc cum ambo fratres Sirmium introissent, divisio palatio, ut potiori placuerat ; Valentinianus Mediolanum, Constantinopolim Valens discessit. Ubi vides triplicem divisionem inter Valentinianum ac Valentem imperatores factam esse : prima est divisio comitum, quæ facta est Naisi, quod est oppidum Daciæ ; secunda fuit divisio legionum

χειρὶ μὲν σιγᾶν αὐτὸς ἐπιτρέπει, ἀτρέμα δὲ καὶ βι- σιλεψῷ τῷ φρονήματι ἔφη· Βασιλέα μὲν ἐμὲ ποιεῖν ἡ ιδιώτου ἡ ὑμετέρα ψῆφος τὸ κύρος ἐπείχεν ἔκει- θεν δὲ τὸ πραχτέον σκοτεῖν καὶ διευθετεῖν, οὐχὶ τῶν βασιλευομένων, τοῦ δὲ βασιλεύοντος ἡ κρίσις ὑπάρχει. Ἐπιδάς δὲ τῇ Κωνσταντινουπόλει, κοινωνὸν μὲν τῆς βασιλείας τῶν ἀδελφὸν Οὐάλεντα ποιεῖται· συμπαρα- λαβῶν δ' αὐτὸν μέχρι Σερμίου ἐπὶ τὴν Ἐσπέραν ἀπαι- ρει. Ἐν δὲ τῷ Σερμίῳ τὰ τῆς βασιλείας πρὸς αὐτὸν διανειμάμενος (1), δόπσα εἰς κόσμον καὶ τὴν ἀλλήν ἐτέλει θεραπείαν, τὸν μὲν εἰς Κωνσταντίνου πόλιν ἀποπέμπει, τῆς ἔφας μοίραν ἐγχειρίσας δῆσης δὲ Κων- σταντίος ἐπῆρχεν· αὐτὸς δὲ τὰς λοιπὰς δύο τὰς κατὰ δύσιν ἀποκληρωσάμενος τῆς Ἐσπέρας ἰδασμένες πά- σης. Μετ' οὐ πολὺ δὲ παῖδα Γρατιανὸν ἔτι μειράχιον

B ἐπιβιβάσας τῇ βασιλείᾳ εἰς τὸν ἑαυτοῦ συνήσκει τρόπον.

9. Ὄτι οὗτος Υπατίαν τὴν Θέωνος θυγατέρα παρὰ μὲν τοῦ πατρὸς ἔξασκῆσαι λέγει τὰ μαθήματα· πολλῷ δὲ κρείττω γενέσθαι τοῦ διδασκάλου, καὶ μάλι- στα γε περὶ τὴν ἀστροθεάμονα τέχνην, καὶ καθηγή- σασθαι δὲ πολλῶν ἐν τοῖς μαθήμασι. Λέγει δ' ὁ διασ- δῆς, Θεοδοσίου τοῦ Νέου βασιλεύοντος, διασπασθῆναι τὸ γύναιον ὑπὸ τῶν τὸ δρμούσιον πρεσεβούντων.

10. Ὄτι κατὰ Οὐάλεντα καὶ Οὐάλεντινιανὸν ιστορεῖ τὸν Φιλοστόργιον γενέσθαι, δεῖ δριστὸς Ιατρῶν ὑπῆρχε, καὶ παῖδας φύσαι Φιλάγριον τε καὶ Ποσειδώνιον θεάσα- σθαι δὲ τὸν Ποσειδώνιον ἐν Ιατρικῇ διαπρέποντα. Λέ- γειν δὲ αὐτὸν δῆμας οὐκ δρθῶς, οὐχὶ δαιμόνων ἐπιτέστει τοὺς ἀνθρώπους ἐκβακχεύεσθαι, ὑγρῶν δὲ τινῶν κακο- χυμάτων τὸ πάθος ἐργάζεσθαι : μηδὲ γάρ εἶναι τὸ παρά- παν ισχὺν δαιμόνων, ἀνθρώπων φύσιν ἐπηρεάζουσαν. Εὔδοκιμεν δὲ καὶ Μάγον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τὴν αὐ- τὴν τέχνην μεταχειρίζόμενον.

11. Ὄτι καὶ ἄκων ὁ δυσσεβῆς, Βασιλεύον τε τὸν μέγαν, καὶ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον, ἐπὶ σφράγιδαν μάζει. Ναδιανὸν δὲ καὶ Ναζιανὸν ἔξονομάζει. Τὸν μέντοι γε Λαοδικείας Ἀπολλινάριον, δσα γε εἰς τὴν Ιεράνην μάθησιν (2) ἐκατέρου προτάττει. Φησὶ δὲ ὡς

D ei auxiliorum : postrema fuit divisio palatii facta in urbe Sirmio. Per palatum vero intelligi officia pa- latina quæ erant sub dispositione magistri officiorum, et sub Castrensi sacri palatii : quod confirmat Philostorgius his verbis : δόπσα εἰς κόσμον, καὶ τὴν ἀλλήν ἐτέλει θεραπείαν.

(1) Socrat. vii, 15.

(2) Οσα γε τὴν εἰς τὴν ιεράνην μάθησιν. Prius τῇ deest in ms. codice Samuclis Bœcharti. In Scro- riæ censit autem codice scriptum habetur, δσα γε τοῖς εἰς τὴν ιεράνην, εtc. Quare scribendum videtur, δσα γε τοῖς εἰς τὴν ιεράνην μάθησιν. Id est, quantum quidem ad sacræ Scripturæ intelligentiam pertinet, Apollinarem utroque præstantiorem fuisse ait Philostorgius. Verba ipsa Philostorgii exstant apud Suidam in voce Ἀπολ- λινάριος. Ex quibus discimus cur Philostorgius dixerit, in Apollinare majorem fuisse scientiam Scripturarum quam in Basilio ac in Gregorio, eo quod videlicet Apollinari Hebraicam linguam cal- lebat.

Βασιλείως μὲν Ἀπολλιναρίου λαμπρότερος (3) ἦν. Τῷ A dem ad sacras litteras pertinet; utrique anteponit. δὲ Γρηγορίῳ, καὶ παρ' ἀμφοτέροις ἔξεταζομένῳ, μεῖζῳ βάσιν εἰς συγγραφὰς (4) εἶχεν ὁ λόγος· καὶ ἦν εἰπεῖν Ἀπολλιναρίου μὲν ἀδρότερος, Βασιλείου δὲ σταθερότερος.

Ac Basiliū quidem Apollinare splendidiorem fuisse dicit in panegyricis. Gregorii vero, si cum utroque comparetur, magis fundata ad scribendum fuit oratio; et Apollinare quidem uberior fuit in descendendo; Basilio autem firior.

[Placet aliud Philostorgii fragmentum Græce hic collocare, quod Morellius in quinto Nicetæ libro fol. 309 Latine tantummodo posuit, Græce autem non nisi carptim apud Suidam voc. Ἀπολινάριος, et i: excerptis Photianis libri octavi legitur. Sic igitur se habet Philostorgii locus a Niceta nobis exhibitus in co:l. Vat. pag. 133 b: Ὁ δυσσεβέστατος Φιλοστόργιος ἐν τῷ ὅγδῳ τῆς Ιστορίας λόγῳ τὸν δυσσεβέστατον τοῦτον Εὐνόμιον ἐπαινῶν φησιν, ὡς ὁ Ἀπολλινάριος τὸν ὑπομνηματικὸν εἶδος τῆς λέξεως ἀριστα εἴχε. Βασιλείος δὲ πανηγυρίσαι μόνον λαμπρότατος ἦν· τῷ δὲ Γρηγορίῳ ἐκάτερα παρ' ἀμφοτέροις ἔξεταζομένῳ μεῖζω βάσιν εἰς συγγραφὴν εἶχεν ὁ λόγος· καὶ ἦν εἰπεῖν Ἀπολλιναρίου μὲν ἀδρότερος, Βασιλείου δὲ σταθερότερος· ὁ μὲν οὖν Ἀπολλινάριος καὶ ὁ Βασιλεὺς κατὰ τῆς ἀπολογίας τῆς Εὐνόμιος ἔχειν γέγονεν, ἐγράψατην· τοῦ δὲ Γρηγορίου (καὶ τοῦτο τις εἰς συνέσεως ἀπόδειξιν οὐχ ἤκιστα λάδοις) διαγνόντος ὄπόσον αὐτῷ πρὸς ἐκεῖνον ἦν τὸ τῆς δυνάμεως μέσον, καὶ τὴν ἡσυχίαν ἀσπασμένου, μόνον δέ τινα τῶν Εὐνόμιον κεφαλαιῶν ἐν τῷ Περὶ Υἱοῦ λόγῳ ἀνατρέψαντος, ὡς ἐν εἴδει τοῦ πρὸς Ἀνομοίους ἀντιρρήσεως· δὲ Εὐνόμιος Ἀπολλινάριον μὲν οὐδὲ ἀντιρρήσεως τίσιστε· καὶ γάρ τῷ δυτὶ πλαδαρὸς εἰς ταῦτα ἀπῆγεται καὶ ἀσυτρεψής· Βασιλεὺρ δὲ ἀντεῖπεν ἐν πάντες λόγοις, ὃν τοὺς προεκδόθητας δεξάμενος ξαστίειος, ὑπὸ τῆς δυσθυμίας τὸν βίον ἀπέλιπε. — Mai, Spicileg. Rom., tom. IV, p. 424.]

ι^ρ. "Οτι ού μόνον τὸν μέγαν Βασιλείου, ἀλλὰ καὶ τὸν Ἀπολλινάριον λέγει πρὸς τὴν Ἀπολογίαν Εὐνόμιου ἀντιγράφατο. Είται πάλιν Εὐνομίου ἐν πάντες λόγοις συμπλακέντος Βασιλείου, ἐντυχεῖν ἐκεῖνον τῷ πρώτῳ, καὶ βαρυθυμήσαντα λιπεῖν τὸν βίον. Οὗτας αὐτῷ τὸ ψεῦδος (α) ἐπὶ πολλῷ τῆς ἀληθείας τετίμηται.

ι^γ. "Οτι τῶν εἰρημένων ἀγίων ἀνδρῶν, Βασιλείου καὶ Γρηγορίου, περιφρανῶς καὶ ἀναίσθηται· μή γάρ λέγειν αὐτοὺς ἀνθρώπους γεγενῆσθαι τὸν Γίδων, ἀλλὰ ἔνοικῆσαι ἀνθρώπων, καὶ ταύτῃ διαζυγῆσαι τὸν Ἀπολλινάριον τῆς μοίρας αὐτῶν. Αἰτιᾶται δὲ κάκεινον, οὐκ ἐφ' οἵς τοῖς εὐεσθέσι παρέσχεν αἰτίαν, ἀλλ' εἰς ἑτέραν αὐτὸν κατασύρειν εἰπάγει επουδῆν. Λέγει δὲ μετὰ τῶν ἀλλων, διὶ τὴν τῶν σωμάτων ἀνάστασιν ἀπεκήρυξεν (β).

ι^δ. "Οτι, φησι, Ἀπολλινάριος κατὰ Πορφυρίου γράμμας ἐπὶ πολὺ κρατεῖ τῶν ἡγωνισμένων Εὐεσθῶν

B 12. Eorum scripta in Eunomii Apologeticum. — Ait Philostorgius, non solum Basilium Magnum, verum etiam Apollinarem, scripsisse aduersus Apologeticum Eunomii; postea vero Eunomium quinque libris aduersus Basilium decertasse; hunc vero, cum primum duntaxat librum legisset, gravi dolore perculsum ex hac vita migrasse. Adeo hinc scriptor mendacium pluris facit quam veritatem.

13. In eosdem calumniis. Eosdem sanctissimos viros, Basilium scilicet et Gregorium, aperite et impudenter calumniatur: neque enim eos dicere Filium hominem factum esse, sed in homine inabitasse; eamque ob causam Apollinarem ab eorum partibus sese abjunxisse. Istum vero etiam accusat, non ob ea quorum causa a piis omnibus merito reprehensus est, sed in aliud quoddam studium abreptum esse tradit. Inter alia autem dicit, eum-resurrectionem corporum negavisse.

14. Apollinaris in Porphyrium scripta. — Apollinaris in libris quos contra Porphyrium scripsit,

VALESHI ANNOTATIONES.

(3) Ἀπολλιναρίου λαμπρότερος. Apud Suidam additur verbum πανηγυρίσαι, quod nescio cur Photius prætermisit, cum in eo pene tota vis consistat sententiae. Ait enim Philostorgius hos quidem tres, Apollinarem scilicet, Basilium atque Gregorium, omnium sui temporis disertissimos fuisse. Singulos tamen proprium ac peculiarem dicendi characterem habuisse. Nam Apollinaris quidem stylum fuisse ad

D scribenlos commentarios aptissimum. Basilium vero in panegyrico dicendi genere excelluisse. Gregorii vero orationem magis fundatam fuisse, id est, ut vulgo loqui solemus, magis periodicam.

(4) Μείζων εἰς συγγραφὰς. Hunc locum emendavi ex codice Samuelis Bocharti, in quo ita legitur, μεῖζων βάσιν εἰς συγγραφὰς εἶχεν ὁ λόγος. Quam scripturam confirmat Suidas in voce Ἀπολλινάριος.

VARIORUM.

(a) Οὗτως αὐτῷ τὸ ψεῦδος. Jure hoc epiphōnēta narrationi isti subiunxit Photius. Eunomius enim libros istos non nisi post obitum Basiliū in lucem edidit, teste eodem Photio, cod. 136. W. Lowth.

(b) Τὴν τῶν σωμάτων ἀνάστασιν ἀπεκήρυξεν. Apollinaris resurrectionem non negavit, verum

circa resurrectionem ineptivit; mortuos enim reversuros dixit ad legem et circumcisionem, ritus, sacrificia, templum per mille annos; ut testantur Basilius epist. 74; Epiphanius hæresi 77; Hieronymus in cap. xxxvi Ezechielis. De peculiari ejus hæresi vid. Socr. lib. II, cap. ult., not. a.

ea quæ ab Eusebio adversus eumdem Porphyrium scripta sunt, longo intervallo superavit: Methodio quoque libros ejusdem argumenti infra se reliquit.

15. Alt præterea, quod quidem nescio unde hau-
serit, Apollinarem episcopum fuisse, et Novatum ex Phrygum gente originem duxisse.

16. Scribit Philostorgius, Valentiniāno ac Valenti patriam fuisse Cibalim.

17. *Ομοιουσίου πρεσβετέρων.* — Inter eos qui simili-
lem secundum substantiam Filium asseruerunt, celeberrimum ait fuisse Theodorum, episcopum Heraclæa quæ est in Thracia, et Georgium episcopum Laodiceæ in Syria, Alexandrinum genere, qui prius philosophiæ operam dederat. Ab his secundi fuerunt et ætate posteriores, Eustathius senex, apud vulgus venerabilis et ad persuadendum idoneus. Basilius item et Macedonius Constantinopolis episco-
pus, et Eleusius Cyzici. Cumque his Marathonius et Maximinus, Constantinopolitanæ Ecclesiæ pre-
sbyteri.

18. *Eunomius Aetio collatus.* — Eunomium cum Aetio comparans Philostorgius, quod quidem spe-
ctat ad vim demonstrationum et ad singula respon-
dendi promptiam facultatem, Aetium anteponit. Prorsus enim in primore ejus lingua cuncta simul
conserta jacere videbantur. Quantum vero ad per-
spicuitatem in docendo et ad concinnitatem, et ad dicendi genus dissentibus aplissimum, Eunomium
præsert.

EX LIBRO NONO HISTORIÆ.

1. *Hæretici θαυματοκοιοι.* — Nonus historiæ liber stupenda quædam Aetii et Eunomii ac Leontii miracula continet, a Philostorgio conficta; Can-
didi item et Evagrii et Arriani atque Florentii, præ-
cipue vero Theophili Indi, et aliorum quorundam,
quos ejusdem impietatis furor servidores cæteris ostentabat. Atque haec cum fingeret Philostorgius,
nullus eum sensus subiit absurditatis qui ipsum repremeret.

2. *Jannes et Jambres.* — Moses, ut ait Philostor-
gius, cum Jannem et Jambrem ulceribus divinitus innectis puniisset, matrem quoque alterius eorum morti tradidit.

3. *Eudoxius et Euzoios Eunomio adversantur.* — Valens, ut scribit Philostorgius, cum ex Illyrico Constantinopolim reversus esset, Eudoxium præci-
pue honore coluit. Cumque Eudoxius ea quæ Euno-
mio promiserat, facile posset implere, voluntas ta-

ue'. Λέγει δ' οὐν, οὐχ οἰδ' θεν λαδών, τὸν Ἀπολλη-
νάριον ἐπίσκοπον (6) εἶναι, καὶ τὸν Οὐάτον ἐκ φυλῆς
δρμαδοῖς τῶν Φρυγῶν.

ιε'. "Οτι Ούαλεντινιανὸν καὶ Ούαλεντα τὴν Κιβα-
λιν λαχεῖν ἀναγράφει πατρῖθα.

ιε'. "Οτι τῶν τὸ δόμοιούσιον (a) δοξαζόντων Θεόδωρος μὲν, φησὶν, ἐκδηλότατος ἐγεγόνει, τῆς ἐν Θράκῃ ἑφορεύων Ἡρακλείας, καὶ Γεώργιος δὲ, Ἀλεξαν-
δρεὺς μὲν τὸ γένος, καὶ τῶν ἐκ φιλοσοφίας δρμαμέ-
νων, τῆς δὲ κατὰ Συρίαν Λαοδικείας ἐπιστατῶν.

B Δεύτερος μετ' αὐτοὺς τῷ χρόνῳ Εὐστάθιος γηραιὸς ἀνήρ, καὶ τῷ πλήθει αἰδοῖός τε καὶ πιθανὸς, καὶ δὴ
καὶ Βασίλειος, ἀλλὰ γάρ καὶ Μακεδόνιος ὁ Κωνστα-
τινουπόλεως, καὶ δὴ Κυζίκου ἐπίσκοπος Ἐλεύσιος·
μεθ' ὧν Μαραθώνιος καὶ Μαξιμίνιος τῆς ἐν Κωνστα-
τινουπόλει Ἐκκλησίας πρεσβύτεροι.

ιη'. "Οτι παραβάλλων τὸν Εὐνόμιον Ἀετίῳ, εἰς μὲν Ισχὺν ἀποδεῖξεν καὶ ἐτοιμάστητα τῶν πρὸς ἔκστατα ἀπαντήσεων, προτάττει Ἀετίον· ἀτεχνῶς τάρ φησιν ἐπὶ τῆς γλώττης μέκρας αὐτοῦ ἀπαντά δοκεῖν ἀθρόα κείσθαι· σαφηνείᾳ δὲ διδασκαλίας καὶ συμμετρίᾳ, καὶ τῷ πρὸς τοὺς μαθησομένους μάλιστα δρμοδιωτάτῳ τὸν Εὐνόμιον.

ΕΚ ΤΗΣ ΕΝΝΑΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

C α'. "Οτι τῷ Φιλοστοργίῳ ὁ Εννατος λόγος Ἀετίου χειρῶν ὑπερφυῇ ἔργα, Εὐνομίου τε καὶ Λεοντίου διαπλάττει· καὶ δὴ καὶ Κανδίδου καὶ Εὐαγρίου καὶ Ἀρβιανοῦ καὶ Φλωρεντίου, καὶ μάλιστα γε Θεοφίλου τοῦ Ἰνδοῦ, καὶ τινῶν ἀλλών, οὓς ἡ αὐτὴ τῆς διαδείξεως λύσσα θερμοτέρους ἐπεδείκνυν. Καὶ ταῦτα κατὰ τὸ ἀπιθανώτατον ἀναπλάττοντει οὐδεμίᾳ παρῆν αἰσθησις τῆς ἀποταλας ἀνακουφίζουσα.

β'. "Οτι Μωσῆς, φησὶν, τοὺς περὶ Ιαννῆν καὶ Ιαμβρήν ἐν ἔλκεσι κολασμένος, καὶ τὴν θατέρου τούτων μητέρα τῷ θεατήτῳ περεπέμψατο.

D γ'. "Οτι Ούάλης, φησὶν, ἐκ τῶν Πλλυριῶν ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀφικόμενος, διὰ τιμῆς εἶχεν Εὐδόξιον· καὶ δυνάμενος μάλιστα ταὶς πρὸς Εὐνόμιον ὑποσχέσεσι πέρας ἐπιθεῖναι, τὴν γνώμην οὐχ εἶχε συντρέχουσαν ὁ Εὐδόξιος (b)· ἀλλὰ καὶ Εὐζωΐῳ παρῆν

VALESI ANNOTATIONES.

(6) Ἀπολληνάριος ἐπίσκοπος. Gothsfredus in Annotationibus unicum profert testimonium beati Hieronymi, qui Apollinarem Laodicenum episcopum vocat. Verum ante Hieronymum Athanasius in Epि-

stola synodica ad Eusebium et Luciferum, diserte Apollinarem episcopum appellat pag. 580: Παρ-
ῆσσαν δὲ καὶ τινὲς Ἀπολληνάριον τοῦ ἐπίσκοπου μονά-
χοντες, παρ' αὐτοῦ εἰς τοῦτο πεμψάντες.

VARIORUM.

(a) Τὸ δόμοιούσιον. Legendum δόμοιούσιον. Ita le-
gendum infra, lib. I, cap. 3, ubi in impressis δόμ-
οιούσιον legitur, ut observavit Valesius. W. Lowth.

(b) Τὴν γνώμην οὐχ εἶχε συντρέχουσαν ὁ Εὐ-
δόξιος. De Eudoxii et Euzoli dictis factisque in
Aetium et Eunomium tolles tamque operose agit

διάτος καιρός (8), διδειαν διδούς πράττειν ἀπέρ
ἐν Ἀντιοχείᾳ ὑπὲρ τῶν αὐτῶν συνοδικῶς διεπράξατο.
Τοσοῦτον δὲ αὐτῶν ἐκάτερος ἐδέησε μνήμην ἔχειν
ἐκεῖνων· ὅστε δὲ μὲν Εὐζώιος εἰς τὸ κακολογεῖν τοὺς
θύρας ὥν ὑπερήσπισεν, ἀπετρέπετο, οὐρανοβά-
στας (9) ἐπ' ἐκκλησίας εἰρωνευδόμενος τοὺς ἀμφὶ^{τὸν} Ἀέτιον, Αἰθίοπά τε τὸν Θεόφιλον (10) ἐξυδρίζειν,
ὅπερ οὐκ εὔσεβείας καὶ πίστεως τῶν ἀγώνων δι-
των, ἀλλὰ χρωμάτων ἐκλογῆς καὶ γένους. 'Ο δὲ Εὐ-
δέξιος διλα τε κατ' αὐτῶν ἀπερθίπτει, καὶ ἐπ' ἐκ-
κλησίας· Ἀσεβεῖς μὲν αὐτοὺς, φησιν, οὐ λέγω, ὅπερ
θελουσιν ἀκούειν, ἵνα μὴ δόξῃ εὑπρόσωπος αὐτῶν ἡ
ἀπόστασις εἶναι· λοιμοὺς μέντοι αὐτοὺς λέγω.

δ'. Ὄτι κατὰ τὸ καρτερὸν οἱ περὶ Ἀέτιον καὶ
Εὐνόμιον, τῶν περὶ Εὐδέξιον διαστάντες καὶ Εὐζώιον,
τὴν μὲν Κωνσταντίνου πόλιν Φλωρεντίῳ (α) ἐφίσαν.
Αὐτῶν δὲ δὲ μὲν Ἀέτιος ἐπὶ τὴν Λέσβον ἀποπλεῖ,
κάκει περὶ Μιτιλήνην ἐν ἀγρῷ τινι διέτριβε, τοὺς
ἀφικνουμένους λήγοις δεξιούμενος· δῶρον δὲ ἦν δὲ
ἄγρος Ἰουλιανοῦ τοῦ βασιλέως τῆς πόρς αὐτὸν δια-
θέσεως σύμβολον. 'Ο δὲ Εὐνόμιος ἐπὶ τὴν Καλχηδόνα
διάρας, ἐν αὐτῇ κατά τινα κῆπον, οἰκεῖον κτήμα,
πλησιάζον τοῖς ἐπιθαλαττίοις τεχεσιν, ἐποιεῖτο τὴν
διαιταν, οὐδὲ αὐτὸς τῶν προσιόντων τὴν πρόνοιαν
ἐλάττων συνεισάγον (11). Οὐδὲ ἔτερος δὲ αὐτῶν ἐκ-
κλησίας ἤρχεν ἀποτεταγμένης (12), ἀλλὰ κοινῶν αὐ-
τοὺς οἱ δύοδοις πατέρας ἤγον καὶ ἡγεμόνας. 'Ο δέ
γε Εὐνόμιος οὐδὲ λεπουργίας ἔξ οὐ τῆς Κυζίκου
μετέστη (13), οὐ μὲν οὖν εἰς ὅσον ἐνεβίᾳ χρό-

A men ei defuit (7). Sed et Euzoio opportunum simi-
liter tempus aderat, quo exsecutioni mandaret ea
quaæ in synodo Antiochiae pro iisdem gesserat. Ve-
rum uterque illorum tantum absuit ut memor esset
pollicitationum: quin potius Euzoios quidem con-
viciari cœperit iis quorum patrocinium suscepere,
οὐρανοβάτας in ecclesia per ludibrium appellans
sectatores Aetii, et Theophilum Ἀθηοπεμ, prorsus
quasi non de religione ac fide ageretur, sed de co-
lorum ac generis delecta. Eudoxius vero, tum alia
in eos convicia intorsit, tum hæc nominativum in ec-
clesia dixit: Equidein illos impios non voco, quod
tamen illi cupiunt audire, ne eorum defectio spe-
ciosum prætextum nacta esse videatur, sed pestes
eos appello.

B 4. Ab Eudoxio et Euzoio Aetius et Eunomius dis-
cedunt. — Aetius et Eunomius ab Eudoxio atque
Euzoio penitus secesserunt, Constantinopolim
Florentio commiserunt. Et Aetius quidem relicta
Constantinopoli in Lesbuni navigavit: ubi in agro
quodam circa Mitylenem urbem vixit, eos qui ipsum
adibant blandis sermonibus excipiens. Hunc autem
agrum Julianus imperator Actio douavera, suæ
erga illum benevolentia monumētum. Eunomius
vero Chalcedonem trajiciens, illic in horto quodam
maritimis proximo, quaæ propria ipsius erat
possessio, vitam egit, corum qui ad ipsum acces-
sissent, perinde ac Aetius, curam gerens. Neuter
porro eorum peculiarem Ecclesiam rexit, verum hi
qui ejusdem sectæ erant, eos velut communes pa-
C tres atque antistites ducebant. Eunomius certe ex

VALENTI ANNOTATIONES.

(7) Supra. l. vii, cap. 6.

(8) Παρῆν δὲ αὐτὸς καιρός. Non dubito quin scri-
bendum sit αὐτῶν καιρός. Paulo post pro ὑπερήσπιζεν,
emendavi ὑπερήσπισεν, ut legitur in codice Bocharti.

(9) Οὐρανοβάτας. In manuscriptis codicibus οὐ-
ρανοβάτας scriptum habetur. Quare suspicor legen-
dum esse οὐρανοβάτας. Sic autem Euzoios Aetium
et Eunomium per ludibrium appellabat ob audaciam
ac dementiam, quod instar gigantum in cœlum con-
scendere tentarent, et de Divinitate temere garris-
præsserent.

(10) Αἰθίοπά τε τὸν Θεόφιλον. Codex Bocharti ha-
bet Αἴθιοτόν τε, etc., sed omnino scribendum est Αἰ-
θίοπα. Hoc autem cognomenum Euzoios idecirco
tribuebat Theophilo, quod esset oriundus ex Ἀθηο-
πειᾳ. Erat enim Blemmys, ut ex Gregorio Nysseno
superius observavi.

(11) Πρόνοιαν ἐλάττων συνεισάγων. Nemo non
videt scribendum esse ἐλάττων. Sic in superiori
libro μείζων βάσιν legebatur pro μείζω. In margine
codicis Bochartiani scriptum erat eadem manu:
Lego πρόνοιαν ἐλάττων.

(12) ἐκκλησίας ἤρχεν ἀποτεταγμένος. Rectius

in codice Scoriacensi et Bochartiano, legitur ἀποτε-
ταγμένης. Idque miror a Gothofredo animadversum
non fuisse, cum sequentia Philostorgii verba hanc
emendationem confirment. Itaque Holstenius inter-
pretationem Gothofredi correxit hoc modo: Neuter
vero eorum Ecclesiam sibi peculiariter destinatam
rexit.

(13) Εξὸν τῆς Κυζίκου μετέστη. Hunc locum
emendavi ex manuscripto codice Bocharti, in quo
scribitur ἐξ οὐ τῆς Κυζίκου. Valeat itaque conje-
cta Lucae Holstenni, qui in margine sui codicis ad
hunc locum hæc annotat: Lego ἐξ οὐ, et versionem
Gothofredi ita emendaverat. Imo Eunomius ne sa-
crum quidem ministerium ex quo Cyzico demigravit,
quoniam nec reliquo tempore quoad vivit, contigit. Verum
in hac emendatione, multa sunt quaæ probare non
possum. Primum enim ἐξ οὐ Græcum non est pro
ex quo tempore. Nam Græci semper dicunt ἐξ οὐ.
Deinde non placet quod verba illa Philostorgii τῆς
λεπουργίας ἥψατο, cum Gothofredo interpretatur,
sacrū ministerium contigit. Quasi Philostorgius de
sacris vasis hic loquatur. Atqui λεπουργία est sacri-
ficiū missæ; a quo Eunomium, ex quo Cyzicū

VARIORUM.

Philostorgius, eo fine ut perfidiam corum magis
magisque arguat, et schismatis culpam penes illos
collocet, quaæ revera penes hos ab aliis collocata
est, nempe quod ideò ab Eudoxio Eunomius seces-
serit, quod Eudoxius magistrum suum Aetium non
reciperet, ut notavit Jac. Gothofredus. De Aetio vid.
Socr, lib. ii, c. 33, Soz. lib. iv, cap. 13, Theodorit.
Hist. lib. ii, cap. 27. Mox idem Gothofredus de voce

Οὐρανοβάτας (quemadmodum in mss. depictam repre-
rit) agens, hæc habet: Putet quis legendum Οὐρα-
νοβάτας. Verum alia mihi stat sententia, nempe Οὐ-
ρανοβάτας hic legendum putem; allusione videlicet
ad Aetianorum Ecclesias facta, quasi pascua celestia
incolerent haberentque: pari ironia qua μετεωρο-
λέσχατ, infra lib. x, cap. 1.

(a) Φλωρεντίῳ. Vide lib. viii, cap. 2. W. Lowth.

quo ab urbe Cyzico migraverat, toto deinceps vite sue tempore, ne sacra quidem mysteria unquam celebravit, quamvis episcoporum ejusdem sectae nullus esset, qui absque ejus sententia quidquam ex rebus ecclesiasticis perageret.

5. Procopius tyranus. — Valens tertium imperii sui annum ingressus, expeditionem adversus Persas suscepit; quo quidem tempore Procopius quoque Constantinopoli tyrannidem arripuit. Porro hic Procopius propinquitate generis conjunctus erat Juliano, multaque hominum judicia de illo silebant, quibus imperium ei deferebatur. Quæ quidem judicia crebris sermonibus evulgabantur. Quam ob rem Joviano ad imperium uestito, Procopius arrepta fuga Mesopotamiam reliquit, et una cum uxore sese occultans, variisque subinde commutatis locis non sine ingenti difficultate ac miseria, errorum ac latenterarum pertæsus, tandem extremam, ut aiunt, aleam jecit. Chalcedonem igitur profectus, in Eunomii agro qui extra urbem situs erat, absente tunc domino, delituit. Unde cum trajecisset Constantinopolim, absque ulla cæde imperium occupavit. Nec multo post prælio cum Valente congresus, ducum suorum, Gomarii et Agilonis, prodigio superatus est: arrepta fuga Nicæam se recepit. Postridie vero cum inde discedere meditaretur, a Florentio, cui urbis illius custodiam commiserat, comprehenditur, vincitusque ad Valentem perducitur. Et Procopius quidem mox capite truncatus est, cum sex mensium spatio tyrannidem exercuisset; Florentio vero, ne ad vitam quidem ipsius servandam sufficit proditio, sed milites eum incendio tradiderunt, ob veterem similitatem ei insensi, propterea quod missus a Proculo ad custodiam Nicæam, multis ipsorum male multasset, utpote qui Valentis partibus faverent.

6. Aetii obitus. — Quo tempore Procopius adhuc tyrannidem exercebat, Eunomius ad eum Cyzicium degentem venit. Porro adventus Eunomii, liberationem postulabat eorum qui a Proculo in vinculis detinebantur; conjecti autem erant in vincula eo quod Valentis partes amplexi essent; horum propinqui Eunomium coegerant, ut hanc legationem

A νον (14), ἡφατο· καί τοις των δμοδόξων ἐπισκόπων οὐδεὶς ἦν, δες τῆς ἑκένου γνώμης χωρὶς οὐδὲν τῶν ἔκχλησα- στικῶν διεπράττετο.

ε'. "Οτι τρίτου τῆς βασιλείας ἔτους Οὐάλτης ἐπί-
βας, ἐπὶ Πέρσας ἐστράτευσε· καὶ δν καιρὸν (α) καὶ
Προκόπιος τὴν τυραννίδα κατὰ Κωνσταντινούπολιν
ἐσκευάσατο. Ο δὲ Προκόπιος οὗτος εἰς τὸ τοῦ Ἰου-
λιανοῦ γένος ἀνεψέρετο· καὶ πολλοὶ ἀνεκινοῦντο λο-
γισμοὶ, τὴν βασιλείαν αὐτῷ περιάπτοντες. Καὶ τοὺς
λογισμοὺς καὶ λόγοι διέφερον. Διὰ τοῦτο Ἰωδιανοῦ
βασιλεύσαντος τῆς Μεσοποταμίας οὗτος ἀπόδρας,
καὶ πολλοὺς ἐν ταλαιπωρίᾳ τόπους ἀμείψας, φεύγων
τε μετὰ τῆς γυναικός καὶ κρυπτόμενος, ὡς ἀπέλριχε
πλανώμενος, τὸν Ἐχατόν, φησίν, ἀναρρίπτει κύβον.
Καὶ τὴν Καλχηδόνα καταλαβὼν, ἐν τῷ τοῦ Εὐνομίου
ἀγρῷ, τῆς πόλεως ἔξωθεν διακειμένῳ, οὐδὲ ἐπιδη-
μούντος τοῦ δεσπότου, ἐσυντὸν κατακρύπτει· ἔχειθεν
δὲ εἰς τὸν πόλιν διάρας, ἐγκρατής μναῖμων τῇ, βι-
σιλείας γίνεται. Εἴτα μετ' οὐ πολὺν χρόνον πολέμῳ
συρράγεις Οὐάλεντι, προδοσίᾳ τῶν αὐτοῦ στρατηγῶν
Γομαρίου καὶ Ἀγελίου, ἥτταται· καὶ φεύγων κατα-
λαμβάνει τὴν Νίκαιαν. Τῇ δὲ ἐπαύριον διανοθεῖς
ἔκειθεν ἀπάρειν, ὑπὸ Φλωρεντίου, οὓς φρούραρχος
ὑπ' αὐτοῦ τῆς πόλεως κατέστη, συλλαμβάνεται, καὶ
δεσμώτην αὐτὸν δ συλλαβὼν πρὸς Οὐάλην δίει. Καὶ
Προκόπιος μὲν τῆς κεφαλῆς ἀποτέμνεται, ἐπὶ μῆνας
ἕξ μετεωρισθεὶς; τῇ τυραννίδι· Φλωρεντίῳ δὲ οὐδὲ
ἥρκεσεν ἡ σωτήριος προδοσία (15), ἀλλὰ πυρὶ διδό-
σιν αὐτὸν δ στρατὸς κατ' ὅργην παλαίστην, διέτι φρου-
ρῶν ἔκεινος ὑπὸ Προκοπίου τὴν Νίκαιαν πολλοὺς
αὐτῶν ἐκάκωσεν αἰρουμένους τὰ Οὐάλεντος.

C

ζ'. "Οτι Προκοπίφ ἔτι τῆς τυραννίδος ἐποχουμενῷ,
Εὐνόμιος πρὸς αὐτὸν ἐν Κυζίκῳ διάγοντα παραγί-
νεται. Η δὲ ἀφίξις λύσιν ἐπραττε τῶν ἐν δεσμοῖς
ὑπ' αὐτοῦ κατεχομένων· δε δεσμὸς δὲ τούτους ἐπί-
ζεν, διτεπερ ἐστεργον τὰ Οὐάλεντος· καὶ οἱ τῶν δε-
σμίων συγγενεῖς ἐξενίασαντο τὸν Εὐνάμιον τὴν πρε-
σβείαν ὑπελθεῖν. Ο δὲ, ὑπελθὼν καὶ τοὺς ἄνδρας

VALESI ANNOTATIONES.

reliquerat, perpetuo abstinuisse testatur Philostorgius. Sic Eusebius noster eam vocem usurpat in libro tv De vita Constantini cap. 45, θυσίας δναιμοῖς καὶ μυστικαῖς, λεπρογρίαις τὸ Θεῖον Ιάσκοντο. Verum sacrificii nomen potuit fortasse displicere Gothofredo, quippe qui Calvini hæresim sectarebatur. Holstenius vero, utpote catholicus, retinere illud debuit. Fatendum tamen est λεπρογρίαιν generaliter sumi posse pro officio sacerdotali. Sic enim Philostorgius in cap. 10, eam vocem usurpat pro ordinatione.

(14) Οὐσορ ἐπεῖδω χρόνον. Olim quidem existimavi scribendum hic esse ἐπεῖδω, quomodo etiam hunc locum intellexit Gothofredus. Potest tamen

D alius quoque afferri sensus horum verborum, quasi dicat Eunomium non modo post abdicationem episcopatus Cyziceni, verum etiam ante tota vita sue tempore, sacra mysteria nunquam celebrasse. Qui quidem sensus verbis Philostorgii aptius convenit. Certe Holstenius hunc locum ita videtur iutellexisse.

(15) Η σωτήριος προδοσία. Jam pridem conjectaram scribendum esse Φλωρεντίῳ δὲ οὐδὲ ἥρκεσεν εἰς σωτῆρας ἡ προδοσία. Postea vero nactus codicem manuscriptum Samuelis Borcharti, eam emendationem in margine ascriptam inveni. In textu vero ita scriptum habet idem codex, ἡ σωτηρία προδοσία,

VARIORUM.

(a) Καθ' ὅτι καιρόν. Contra hanc Philostorgii chronologiam statuunt Pagius et Gothofredus Procopianam tyrannidem contigisse anno 365. De Pro-

copio vñl. Socr. lib. iv, cap. 3; et Soz. lib. vi, cap. 8.

λόντας, θάττον ἐπανῆκεν. Ὅπο δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους καὶ Ἀέτιον ὁ τῆς νήσου (α) παρὰ τοῦ Προκοπίου σταλεῖς δρχειν, διαβληθέντα παρὰ τῶν ἐπιχωρίων τὰ Οὐάλεντος αἰρεῖνθαι, εἰς κρίσιν εἶλκε· καὶ θάνατος ἀν βλαιος διεδέκατο τὴν διαβολήν, εἰ μή τις ἀφικόμενος κατ' ἔκεινο καιροῦ τῶν παραδυναστεύσαντων Προκοπίῳ, τὸν Ἀέτιον τοῦ ξιφους ἀρπάζει. Καὶ γάρ πρὸς γένους ὃν ὁ κατατεμψφεις ἐκ Προκοπίου Ἐρδενιανοῦ καὶ Γερδεσιανοῦ ἀδελφοὶ δὲ ἡστην οὗτοι, καὶ τῷ Εὐνομίῳ συνῆσάν τε καὶ συνδιεθέληντο. Οὖτως (16) κατὰ πολλήν ἔξουσίαν καὶ τὸν καταδικασμένον αὐτοὺς ἀπειλήσας, καὶ τὴν ἐπ' αὐτοὺς θανατηφόρον ἀνασωσάμενος ψῆφον, καθαροὺς ἀπολύει τῶν ἐπικληθέντων. Ὁ δὲ Ἀέτιος, τοὺς (17) μεθ' ἔκπτου συναντασθέντων, ἐπὶ τὴν Κωνσταντίνου πόλιν ἀπατεῖ, κάκει συνῆν Εὐνομίῳ τε καὶ Φλωρεντίῳ. Καὶ μετ' οὐ πολὺν χρόνον τελευτὴν, Εὐνομίου τὸ τε στόμα συνελόντος (18), καὶ τοὺς ὄφραλμοὺς τοῖς δακτύλοις περιστελλαντος, καὶ γε καὶ τὴν δλῆην κρεμεῖν μετὰ τῶν δμοφρόνων τελεσαμένου πρὸς τὸ λαμπρότατον.

ζ. "Οτι κατὰ Μαρκιανούπολιν Εύδοξίου συνδιατρίβοντος τῷ Οὐάλεντι, ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει κλῆρος φηγίζονται ταύτης ἀπελαύνεσθαι τὸν Ἀέτιον (β). Ὁ δὲ τὴν Καλχηδόνα καταλαβὼν, γράφει τὸ συνεγένθεν Εύδοξίῳ. Ὁ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἀπεστράψῃ τοῖς γεγραμμένοις (19), ἀλλ' ὅτι μη καὶ μείζω πάθοι δυσχερείνων ἐπεδείχνυτο (20).

η'. "Οτι συκοφαντοῦσι, φησὶν, Εὐνόμιον, ἐν τῷ οἰκείῳ ἀγρῷ κατακρύψαι τὸν Προκόπιον τὴν τυραννίδα παλαιώμενον. Καὶ μόλις αὐτὸς τὰς διαβολὰς καὶ τὸν ἔκειθεν διεκρούσατο θάνατον. Ὅπερόριος δ' οὖν εἰς τὴν Μαυρουσίδα γῆν ἐκπέμπεται, Αὔξοντος τῶν πραιτωρίων ἐπάρχου τὴν φυγὴν αὐτῷ ἐπιβαλόντος. Ἄλλ' ὁ μὲν χειμῶνος δντος ἐπῆγετο (21)·

A obiret. Eunomius igitur hac legatione suscepta, cum viro illos custodia liberasset, statim reversus est. Sub idem tempus is qui a Procopio missus fuerat ut insulam administraret, Aetium quoque in judicium traxit, accusatum ab incolis quod Valentis partibus faveret; et violenta mors calumniam haud dubie subsecuta esset, nisi quidam ex iis qui in aula Procopii plurimum poterant, eo ipso tempore superveniens, Aetium gladio subtraxisset. Et enim is qui missus fuerat a Procopio, cognatus erat Herenniani et Gerresiani: hi autem fratres erant, et cum Eunomio versati fuerant, et una cum illo accusati. Hic igitur pro ea qua præditus erat potestate, cum et judici qui eos condemnaverat minatus esset, et capitalem sententiam quæ in illos lata fuerat rescindisset, eos a criminibus objectis puros atque integros dimisit. Aetius vero istis secum assumptis, Constantinopolim navigavit, atque ibi cum Eunomio ac Florentio vixit. Nec multo post discessit e vita, Eunomio os ei occidente, et oculos digitis suis comprimente, et reliqua quæ ad funus pertinent, una cum ejusdem opinionis sectatoribus splendissime procurante.

B 7. *Eunomius Constantinopoli pulsus.* — Dum Eudoxius Marcianopoli moraretur una cum Valente, cleru Ecclesie Constantinopolitanæ Eunomium ex urbe regia pellendum esse decrevit. Eunomius igitur Chalcedonem profectus, Eudoxio id quod acciderat, per litteras significavit. Illic vero iis quæ scripta fuerant non modo commotus non est, verum etiam palam ostendit, ægre ferre se quod graviora persussus non fuisset.

C 8. *Eunomii exsiliū. Eudoxius moritur.* — Quidam, ut ait Philostorgius, Eunomium calumniati sunt, quod in agro suo Procopium occultasset, tyrannidem arripere meditantem. Quam caluniam, mortemque ob id intentatam, ægre adinodum effugit Eunomius. Exsul tamen missus est in Mauritaniam, Auxonio præfecto prætorii hanc ei pœnam irrogante. Et Eunomius

VALESI ANNOTATIONES.

(16) Οὖτως δὲ οὗτος. Scribendum puto oītoς δὲ οὖν κατὰ πολλήν ἔξουσίαν. Sed et paulo ante ubi legitur καὶ τῷ Εὐνομίῳ συνῆσάν τε καὶ συνδιεθέληντο, melius, ut opinor, scriberetur τῷ Ἀέτῳ. Accusatus enim, licet falso, apud Procopium fuerat Aetius, quod partes Valentis fueret, ut paulo ante retulit Philostorgius. Eunomio vero id crimen objectum non fuerat. Quo enim modo id objici potuissest Eunomio, qui Procopium in agro suo Chalcedonensi occultaverat, et qui Cyzicum profectus fuerat ad Procopium, pro captiuis intercessurus.

(17) Ὁ δὲ Ἀέτιος, τούς. Scribendum procul dubio τούτους, id est, Herrenianum et Gerresianum, qui una cum ipso accusati fuerant Aetio.

(18) Τὸ τε στόμα συνελθόντος. Rectius in manuscripto codice Samuelis Bocharti scribitur συν-

D ελόντος.

(19). Οὐκ ἀπεστράψῃ τοῖς γεγραμμένοις. Non dubito quin scribendum sit οὐκ ἐπεστράψῃ. Id est, Eudoxius vero ea quæ ab Aetio ad ipsum scripta fuerant, non modo non attendit, vel non curavit. Id enim significat verbum ἐπιστρέψεσθαι, ut docet Suidas.

(20) Μείζω πάθος δυσχεραινωρ ἀπεδείχνυτο. Hujus loci emendatio debetur codici Samuelis Bocharti. Quem ego antequam nactus essem, πάθοι emendaveram. Ita enim legendum esse ipsa syntaxis docet.

(21) Χειμῶνος δντος ἐπῆγετο, Scribendum procul dubio est ἀπῆγετο, id est, in exsiliū abducatur.

VARIORUM.

(a) Τῆς νήσου. Insula hæc erat Lesbos, quo Aetius, relicta Constantinopoli, navigasset, ut supra narratur cap. 4.

(b) Τὸν Ἀέτιον. Non video cur Valesius hic in

sua interpretatione Eunomium pro Aetio posuerit, de quo nihil monuit in notis, imo illic de Aetio (æque ac Gothofredus) hæc accepit.

quidem, dum hiemis tempestas s̄aviret, abductus est in exsilium; sed cum Mursam Illyrici urbem venisset, cuius urbis episcopus erat Valens quidam, humaniter admodum exceptus est, et ab exilio revocatus, cum Valens imperatorem adiisset una cum Dominino Maricianopoli episcopi, et Eunomii causam multo cum affectu exposuerint. Cæterum imperator post revocationem Eunomii eum in conspectum suum admittere cupiebat: verum Eudoxius quibusdam artibus hunc congressum inhibuit. Post hæc vero Nicæam profectus ut episcopum illuc ordinaret (mortuus enim erat Eugenius urbis illius episcopus): priusquam huic negotio finem impo- suisset, abiit e vita. Demophilus vero a Berœa translatus est Constantinopolim, imperatore sententiam synodi comprobante.

B

9. *Philostorgii parentes.* — Ait Philostorgius Borissi, qui vicus est secundæ Cappadociae, Anysium queundam presbyterum vixisse, qui quatuor habebat filios, filiam vero unicam quæ Eulampia dicebatur, ex qua natus est Philostorgius hujus *Historiæ* scrip- tor. Ejus autem vir Carterius nomine, Eunomii sectam sequebatur. Is uxori sue persuasit, ut ad opinionem suam descisceret; illa enim tam ex paterno, quam materno genere, consubstantiale Patri Filiū profitebatur. Mulier vero mariti per- suasionibus inducta, fratres primum, exinde patrem ac reliquos paulatim propinquos suos in eamdem sententiam pertraxit.

10. *Demophilus episc. C P.* — Demophilum, ut ait Philostorgius, in sede Constantinopolitana præcipue collocavit Theodorus episcopus Heracleæ. Hic enim præ cæteris consecrationis hujus privilegium habere videbatur. Porro dum Demophilus in episcopalni sede collocaretur, multi ex populo qui tum aderant, non *dignus* acclamarunt, sed *indignus*.

C

VALESII ANNOTATIONES.

(22) Δαινοπαδῶς ἀραιδαῖς τῷν. In codice Samuels Bocharti scriptum inveni ἀναδειχάντων. Vulgata tamen scripturam magis probo.

(23) Ὑποκριταμένον ψῆφον. Scribendo puto ἐπικριναμένου, id est, *comprobante*, et *confirmante*. Id enim significat vox ἐπικρίνειν, ut testantur grammatici. Porro notandum est electionem episcoporum, præcipue patriarchalium sedium, ab imperatoribus confirmatam fuisse. Cujus rei illustre exemplum est in libro primo *Historiæ* Philostorgii, D

ubi agit de electione Athanasii: συνοδικὴν autem φῆφον ideo vocat, quod in synodo facta fuisset hæc electio. Certe patriarchas in synodo episcoporum electos et ordinatos fuisse, ostendit in libro iii Observationum ecclesiasticarum, capite ultimo.

(24) Ἡς Εὐλάμπιος μὲν η ὄρομαστα. Non dubito quin scribendum sit Eulámpio. Nam seminarium nomina neutro interdum genere efferebantur. Sic Eustochium, et similia prope infinita.

VARIORUM.

(a) Καὶ Μοῦρον τῆς Ἰλλυρίδος. Sive Pan- nonia, quæ Illyrici provincia erat, urbs illustris profligatione Magnentii tyranni, Sozom. l. iv, cap. 7, n. a, et Valente hoc episcopo Mursensi Ariano, insensissimo Athanasi hoste: de quo cum multa occurrant passim sub Constantio, illud de eo modo notandum est: eum codem hoc tempore, anno Chr. 369, in Occidente dominatum, Damaso episcopatum Romanum gerente, ut discere licet ex Athanasio ad Epictetum episcopum Corinthium. Gothsred. in loc. De Eugenio ep. Nic. Vid. Soz. pag. 139, not. 1. De tempore obitus Eudoxii, Socr. pag. 250, not. 2.

(b) Παραγεγούρως. Legendum παραγεγούτος. W. Lowth.

(c) Πρεσβύτερος... νιοὺς... δχων. Nempe hac ad-

huc temestate alicubi, et quidem in Cappadocia, presbyteri uxorati fuere, liberosque suscepere; quod etiam testatur Epiphanius hæresi Catharorum 50, n. 4 (etsi id ipse improbat), et Hieronymus Epist. ad Demetriadem; et lib. i adversus Jovinianum. Gothofred. in locum. Poterat tamen Anysius uxori rem morte amisisse ante ordines susceptos, quod sacerdos factum.

(d) Ἄντι τοῦ ἀξιος. Solemnis acclamatio in electione episcopi. Vid. Eusebium lib. vi, cap. 29, de electione Fabiani in episcopum Romanum. W. Lowth.

(e) Ἀνεβών τὸ ἀράξιος. Ita milites de Galba in imperatorem electo, clamaverunt οὐκ ἀξιος. Plutarchus in Vita Galbae. W. Lowth.

ια'. "Οτι μετὰ Αὐξέντιον Μόδεστος (α) ἐπαρχος κα-
εστάς, καὶ ἀπεχώως, φησιν, ἔχων πρὸς Εὔνομιον,
ἴριμην αὐτοῦ κατεδικάσατο, ὡς τὰς Ἐκκλησίας καὶ
τὰς πόλεις ἐκταράσσοντος, καὶ εἰς Ἀξίαν αὐτὸν φυ-
γαδέει: τὴν νῆσον (25).

ιβ'. "Οτι Μάζακα τὸ πρῶτον (26) ἐκαλεῖτο ἡ Και-
σάρεια, ἀπὸ Μοσοχ τοῦ Καππαδοκῶν γενάρχου ἐλκυ-
σαμένη τὸ δνομα· τοῦ χρόνου δὲ πορευομένου, κατὰ
παρέγκλισιν ἤδη Μάζακα προσωνόμασται.

ιγ'. "Οτι περ Εὐνομίου, φησι, λιπόντος τὴν Κύζι-
χον, οδεὶς τέως ἀντικατέστη ἐπίσκοπος. Δημόφιλος
δὲ, σὺν Δωροθέῳ (27) καὶ τισιν ἀλλοις ἀριθκόμενος
ἐγκαταστῆσαι, οὐδὲν περαίνειν ἦδύνατο, διὰ τὸ τοὺς
ἐν αὐτῇ, τὸ κατ' οὐσίαν ὅμοιον ἐκ τῶν Ἐλευσίου δι-
δυγμάτων, τὴν δόξαν κρατούντας (28), πρεσβεύειν
εἰς τὸ ἀμετάθετον. Δημοφίλου δὲ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ
τὴν Κυζικηνῶν ἀναδεξαμένων πρόκλησιν (29),
καὶ τὸν Ἀέτιον καὶ Εὐνόμιον ἀναθεματισάντων (τοῦτο
γάρ η πρόκλησις), ἀνόμοιόν τε τὸν Εὐνόμιον (30) δη-
μοσίος καὶ λόγοις καὶ γράμμασιν ἀναχρησάντων,
καὶ τὴν πιστὸν αὐτῶν, καὶ δῆ καὶ τοὺς παραδεχομέ-

A 11. *Eunomius Naxum relegatus*. — Post Auxo-
niū Modestus promotus praefectus prætorii, cum
Eunomio infensus esset, ut ait Philostorgius, indi-
cta causa eum damnavit, ut qui Ecclesias ac civi-
tates perturbaret; et in insulam Naxum eum re-
legavit.

12. *Cæsarea olim Mazaca dicta*. — Cæsarea prius
Mazoca nominata est, a Mosoch gentis Cappadocum
principē id nomen trahens; progressu vero tem-
poris per inflexionem Mazaca appellata est.

13. *Cyzicenorum episcopus komousiates*. — Ex
quo Eunomius Cyzicum reliquerat, nullus adhuc
episcopus, ut scribit Philostorgius, in ejus locum
fuerat subrogatus. Demophilus vero, cum episcopi
ordinandi causa, una cum Dorotheo aliisque Cy-
zicū venisset, nihil persistere potuit, propterea
quod incolæ illius urbis similem secundum sub-
stantiam constantissime prosterentur, ex doctrina
atque institutione Eleusii, qui hanc opinionem con-
firmaverat. Sed cum Demophilus et qui cum illo
erant, Cyzicenorum protestationem admisiissent, et
Aetium Eunomiūmque anathemate damnassent:

VALESII ANNOTATIONES.

(25) *Εἰς Ἀξίαν... τὴν νῆσον*. In manuscripto co-
dice Samuelis Bocharti scriptum inveni eiς Ναξίαν,
corrupte pro Ναζίαν. Sic recentiores videntur
nominasse insulam maris Αἴγει, quæ prius Naxus
vocabatur.

(26) *Οτι Μάζα κατὰ πρώτον*. Rectius in manus-
cripto codice Samuelis Bocharti scriptum est Μά-
ζακα τὸ πρῶτον ἐκαλεῖτο ἡ Καισάρεια. Idem error
occurrit apud Sozomenum in libro v, cap. 4. Apud
Hieronymum quoque in libro *De scriptoribus ecclesiasticis*
Mάζα dicitur. Sic enim habet vetus Lugduni-
ensis editio, quæ penes me est. *Basilius Cæsareæ Cappadociæ quæ prius Maza vocabatur, episcopus*,
etc. Videbat tamen in Philostorgio scribendum esse
Μάζοκα τὸ πρῶτον, etc.

(27) *Σὺν Δωροθέῳ*. Hic Dorotheus episcopus erat
Heracleæ in Thracia, qui Demophilum Constantinopolitanum
episcopum consecraret, ut supra retulit
Philostorgius in cap. 10 hujus libri, ubi Theodo-
rus perperam nominatur. Qui locus Gothosredum
in gravissimum errorem induxit. Putavit enim
Theodorus hunc a quo Demophilus est ordinatus,
et qui postea Antiochenus et Constantinopolitanus
episcopus fuit, eundem esse cum Theodoro illo
Heracleota, Arianorum principe, qui in synodo
Sardicensi condemnatus est, et cuius mentionem
facit Hieronymus inter scriptores ecclesiasticos.
Atqui Theodorus Heracleotes, cuius meminit Hieronymus,
et qui synodi Sardicensis sententia dam-
natus est, obiit regnante Constantio, circa annum
Christi 358, eique in episcopatu successit Hypatianus,
ut notavi ad librum secundum *Historie Socra-
tis Scholastici* cap. 29. Mortuo demum Hypati-
ano, principatu Valentii Augusti, successit Doro-
theus, is qui Demophilum Constantinopolitanum
episcopum consecravit. Sic enī eum appellat So-
crates et Sozomenus et Philostorgius infra, in hoc
libro. Sed et ipse Philostorgius, quod non animad-
vertit Gothosredus, Theodorum Heracleotem per-
spicue distinguit a Dorotheo Heracleote; nam in
libro octavo capite 17, enumerans episcopos qui in-

ter Homeusianos celeberrimi extiterant, primo
quidem loco nominat Theodorum episcopum Hera-
cleæ, et Georgium Laodiceæ. Altos deinde recenset,
qui post illos vixerunt, Eustathium Sebastenum,
Basilium Ancyranum, Mæcedonium Constantinopolitanum,
et Eleusium Cyzicum. Vides Theodorum
hoc loco longe differre a Dorotheo; neque enim Do-
rotheus Eustathium, et Mædonium, atque Eleusium
estate antecessit.

(28) *Τὴν δόξαν κρατούντας*. In manuscripto
codice Samuelis Bocharti scriptum inveni κρατού-
ντας. Posset etiam scribi κρατούντος, supple
'Ελευσον. Quam scripturam in interpretatione mea
sum servitus.

(29) *Κυζικηνῶν... πρόκλησιν*. Hunc locum non
intellexit Gothosredus, ut ex interpretatione, et
Annotationib. ejus appareret. Cuius interpretationem
recte Lucas Holstenius correxit, hoc modo:
Cum igitur Cyzicenorum prorocationem Demophilus,
tique qui cu n eo erant, admisiissent, et Aetium Eu-
nomiumque anathemate perculissent, etc. Πρόκλη-
σις est provocatio, ut exponitur in glossis Greco-
Latinis. Malim tamen hoc loco vertere, protestatio-
nen. Neque enim Cyziceni appellationem tunc ullam
interposuerunt, sed p̄ ius obstiterunt Demophilο,
qui episcopum ipsis ordinaturus advenerat, prote-
statiq; sunt nunquam se passuros, ut episcopum
ipsis ordinaret, nisi prius Aetium ei Eunomiū sub
anathemate damnasset. Quam conditionem cum ad-
misisset Demophilus, et Aetius atque Eunomio ana-
thema dixisset, postea episcopum Cyzicenis conse-
cravit eum, quem Cyziceni suffragio suo nomina-
verant.

(30) *Αρδομοίος τε τὸν Εὐρόπον*. Ferri quidem
potest vulgata scriptura, cum Eunomius ἀνόμοιον,
id est, dissimilem Patri Filium palam asseruerit,
ejusque sectatores Anomœi sint appellati. Non dis-
plicebat tamen conjectura, quam in margine codicis
Bochartiani eadem manu ascriptam inveni ad vocem
ἀνόμοιον, ἵσως ἀνόμιον: est enim elegans parono-
mia, ut Anomius dicatur pro Eunomio.

VARIORUM.

(a) *Μόδεστος*. De hoc Modesto vid. Socr. p. 231, not. a.

id enim erat protestatio; et Eunomium tum orationibus, tum scriptis publice Anomœum appellassent, fidemque eorum et cunctos qui eorum doctrinam amplecterentur, eidem anathemati subjecissent, tandem Cyziceni ordinationem admiserunt, neminem alium ad episcopatum promoveri passi, nisi quem ipsorum suffragia praetulissent. Ceterum is qui ordinatus est, illico consubstantiam Filium palam prædicavit.

14. Dorotheus ep. Antioch. — Mortuo Euzoio Antiocheni episcopo, Dorotheus ex Heraclea Thraciae in ejus sedem translatus est. Utrumque porro, tam Demophilum, quam Dorotheum perstringit Philostorgius, hunc quidem vanissimum appellans, Demophilum vero miscere omnia et confundere solitum, ac præcipue ecclesiastica dogmata: adeo ut quodam tempore, dum sermonem haberet ad populum Constantinopolis, dixerit corpus Christi permixtum divinitati penitus evanuisse, eo modo quo lactis sextarius in universum maris elementum conjectus evanescit. Ceterum Demophilus ortus sicut ex urbe Thessalonica, genere haud ignobili. Idem Eunomianis admodum infensus gravissimis malis eos affecit.

15. De Valentis successore oracula. — Valentis temporibus, gentilium oracula iis qui ipsa consuluerant, calculos quosdam dederunt certis litteris insignitos. Litterae inter se junctæ, aliis Theodosium, aliis Theodulum aut Theodorum, sive alium quempiam designare videbantur (33). Nam figuræ litterarum ad δ usque progrediebantur, dæmonibus obliqua, ut solent, responsa dantibus, in perniciem eorum qui fidem illis habent, et ad effugium mali eventus. Unde et Theodorus quidam apud Syros in fraudem inductus, cum tyrannidem invadere cœpisset, statim cum iis qui ipsum secuti fuerant, extinctus est; cum illis vero multos quoque innocentes Valens supplicio affecit, eo quod ipsorum nomina ab his litteris incipiebant.

16. Valentinianus Sen. obiit, Junior ei succedit. — Valentinianus imperator moritur, cum annos duodecim imperasset, et Gratianum filium hæredem imperii reliquit. Reliquit etiam duos alios liberos, Gallam scilicet filiam, et Valentinianum Juniores

(31) Οὐχ ἔτερό τινα ταύτην ἐλθεῖν. Deesse videtur præpositio, quæ suppleri potest hoc modo: Οὐχ ἔτερό τινα πρὸς ταύτην ἐλθεῖν ἀνασχόμενον.

(32) Λαμπρῶς ἐκηρύττετο. Codex Bocharti auctor hic est et emendator. Sic enim habet, εὐθὺς ἐκήρυττε τὸ δόμοιον.

(33) Socr. lib. iv, cap. 19; Soz. lib. vi, cap. 35.

(34) Καὶ τῷ ἑράρτῳ οὐχ ὅλτον. Non dubito quin scriendum sit hoc loco, τῶν ἀνατίτων. Id est, Una cum illis multos quoque innocentes Valens supplicio affecit. Emendationem nostram confirmat missus codex Bocharti, in quo scriptum est τῶν ἀνατίτων, prout legendum esse concerat.

Α νους αὐτῶν τὰ μαθήματα, ὃποι τὴν αὐτὴν ἀρέτην ποιησαμένων, ὑφίστανται τὴν χειροτονίαν· οὐγέ ξερέρν τινα ταύτην ἐλθεῖν (31) ἀνασχόμενοι, ἀλλ' ὃν αὐτῶν αἱ φῆφοι προσέταττον. Οὐ δέ γε χειροτονηθεῖς, εὐθὺς λαμπρῶς ἐκήρυττε τὸ (32) δόμοιον.

16. Dorotheus ep. Antioch. — Mortuo Euzoio Antiocheni episcopo, Dorotheus ex Heraclea Thraciae in ejus sedem translatus est. Utrumque porro, tam Demophilum, quam Dorotheum perstringit Philostorgius, hunc quidem vanissimum appellans, Demophilum vero miscere omnia et confundere solitum, ac præcipue ecclesiastica dogmata: adeo ut quodam tempore, dum sermonem haberet ad populum Constantinopolis, dixerit corpus Christi permixtum divinitati penitus evanuisse, eo modo quo lactis sextarius in universum maris elementum conjectus evanescit. Ceterum Demophilus ortus sicut ex urbe Thessalonica, genere haud ignobili. Idem Eunomianis admodum infensus gravissimis malis eos affecit.

17. De Valentis successor oracula. — Valentis temporibus, gentilium oracula iis qui ipsa consuluerant, calculos quosdam dederunt certis litteris insignitos. Litterae inter se junctæ, aliis Theodosium, aliis Theodulum aut Theodorum, sive alium quempiam designare videbantur (33). Nam figuræ litterarum ad δ usque progrediebantur, dæmonibus obliqua, ut solent, responsa dantibus, in perniciem eorum qui fidem illis habent, et ad effugium mali eventus. Unde et Theodorus quidam apud Syros in fraudem inductus, cum tyrannidem invadere cœpisset, statim cum iis qui ipsum secuti fuerant, extinctus est; cum illis vero multos quoque innocentes Valens supplicio affecit, eo quod ipsorum nomina ab his litteris incipiebant.

18. Valentinianus Sen. obiit, Junior ei succedit. — Valentinianus imperator moritur, cum annos duodecim imperasset, et Gratianum filium hæredem imperii reliquit. Reliquit etiam duos alios liberos, Gallam scilicet filiam, et Valentinianum Juniores

19. Téttaró πον... ἔτη. In ms. codice Samuelis Bocharti scriptum inveni, téttaró πω ἔτη, quod licet exiguum sit, haud quamquam tamē negligendum putavi. Ceterum de ætate Valentiniani Juniores, consentit etiam Ammianus Marcellinus in libro trigesimo, sub finem; et Victoris Epitome, et Zosimus ac Zonaras. Natus est igitur Valentinianus Junior anno Christi 371. Ceterum ab hoc Valentiniano Juniore, qui filius fuit majoris Valentiniani, distinguedust Valentinianus alter, filius Valentinus Augusti, ut jam pridem observavi, tum in Annotationibus ad Ammianum Marcellinum, tum in Annotationibus ad Socratem.

VALENTIANUS ANNOTATIONES.

D (35) Τέτταρό πον... ἔτη. In ms. codice Samuelis Bocharti scriptum inveni, téttaró πω ἔτη, quod licet exiguum sit, haud quamquam tamē negligendum putavi. Ceterum de ætate Valentiniani Juniores, consentit etiam Ammianus Marcellinus in libro trigesimo, sub finem; et Victoris Epitome, et Zosimus ac Zonaras. Natus est igitur Valentinianus Junior anno Christi 371. Ceterum ab hoc Valentiniano Juniore, qui filius fuit majoris Valentiniani, distinguedust Valentinianus alter, filius Valentinus Augusti, ut jam pridem observavi, tum in Annotationibus ad Ammianum Marcellinum, tum in Annotationibus ad Socratem.

VARIORUM.

(a) Ο Δωρόθεος. Idem qui Theodorus, inverso nomine promiscue, ut supra, cap. 10, et 13 hujus lib. et apud Socr. lib. iv, cap. 35, et Sozom. lib. vi, cap. 37, in fin., et lib. vii, cap. 14. Mortem Euzoii recent Socrates loc. cit. ann. Chr. 577. Gothofred.

(b) Πατρίς δὲ ἡντὴ Θεσσαλονίκη τῷ Δημοσίᾳ. Berrœa prope Thessalonicam locus erat aut nativitatis, aut saltem episcopatus Demophili, ut patet ex capp. 8 et 19 hujus lib. De Demophilo vid. plura mox in Fragmento e Suida.

Ιουστίνα, καὶ ὁ κατὰ Παιονίαν στρατὸς βασιλέα ποιεῖ. Γρατιανὸς μέντοι γε τὴν ἀναγόρευσιν μαθὼν, ὅτι μὴ διέξ γνώμης αὐτοῦ γέγονεν, οὐκ ἐπήγεσαν. Ἀλλὰ καὶ τινες τῶν αὐτοῦ νεωτερισάντων (35*) ἐκολάσατο (a). Ὅμως ἔστερες τὸν ἀδελφὸν ἔχειν βασιλεύοντα (36), καὶ πατρὸς αὐτῷ τάξιν ἀποτέληρούν.

ιζ*. Ὄτι οἱ πέραν τοῦ Ἰστρου Σκύθαι (b), τῶν Οὔννων αὐτοῖς ἐπιστρατεύσαντων, ἀνάστατοι γεγόνασι, καὶ πρὸς τὴν Ῥωμαίων γῆν πρὸς φιλίαν ἐπερχιώθησαν. Εἰεν δὲ οἱ Οὔννοι, οὓς οἱ παλαιοὶ Νεδροὺς ἐπωνόμαζον, καὶ παρὰ τὰ Ῥιπαῖα κατεψηκμένοι δρῆ, ἐξ ὧν ὁ Τάναϊς εἰς τὴν Μαίατιδα λίμνην κατασυρόμενος τὸ φειδὸν ἐκδίδωσιν. Οἱ δέ γε Σκύθαι μεταναστάντες, ἀπὸ τοῦ μέτριοι τὰ πρῶτα εἶναι τοῖς Ῥωμαίοις, εἰς τὸ ληστεύειν ἐτράποντο· εἴτα καὶ πόλεμον ἀκήρυκτον εἰλοντο. Οὐάλης δὲ ταῦτα πεπυσμένος, ἐξ Ἀντιοχείας ἀπαλεῖ. Καὶ κατὰ Κωνσταντινούπολιν γεγονός ἐπὶ Θράκην ἐλαύνει. Καὶ μάχῃ συμπλακεῖς τοῖς βαρβάροις, καὶ πολλοὺς ἀποβαλών, ἀνὰ κράτος φεύγει. Καὶ πάσῃ συσχεθεὶς ἀμηχανίᾳ καὶ ἀπορίᾳ, ἐν τινι τῶν κατὰ ἄγρους οἰκημάτων χόροτον φέροντι, σὺν δλίγοις τοῖς ἐπομένοις κατακρύπτει ἑαυτόν. Οἱ δὲ βάρβαροι καταδιώκοντες, ὥστερ τὰ δόλλα τῶν ἐν ποιστιν, οὗτως καὶ τὸ οἰκημα πυρὸς δαπάνηγε ἐτίθεντο, οὐδεμίᾳν παρὰ τοῦ βασιλέως (37) λαβόντες ὑπόνοιαν. Ἀλλ᾽ δὲ μὲν οὕτως τριφάνισται, τὸ πλειστόν τε καὶ κράτιστον τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς συναποκειράμενος· οἱ δὲ βάρβαροι πᾶσαν ἀδεῶς τὴν Θράκην ἐλήζοντο, Φριτυγέρους αὐτοὺς ἄγοντος. Ὁ δὲ Γρατιανὸς ἐκφατεῖ μὲν τὸν θείον, ἐθρήνησε δὲ τὴν Ῥωμαίων συμφοράν· θεοδότιον δὲ βασιλέα χειροτονήσας, εἰς τὴν τοῦ θείου βασιλείαν ἀναπέμπει. Ὁ δὲ θεοδότιος τὰς Ἰσπανίας μὲν εἰχε πατρίδα, δεῖς νῦν Ἰσηρίας καλοῦσι, τοῦ δὲ αὐτῶν ἔοντος Ἰσηρος παταμοῦ, τὴν προτέραν ἐκνικήσαστος ἔνομασταν.

ad regendum patrui imperium misit. Hic Theodosius patriam habuit Hispaniam, quæ nunc Iberia appellatur; Ibero scilicet fluvio qui per eam fluit, priorem appellationem abolente.

ιη*. Ὄτι, τελευτήσαντος Θεοδούλου τοῦ ἀπὸ Χαρετάπων (τῆς Παλαιστίνης δ' οὗτος ἐπεσκόπει), οἱ ἀμφὶ τὸν Εὐνόμιον Καρτέριον αὐτοῦ χειροτονοῦσι. Τοῦ δὲ θάττου τελειωθέντος, Ἰωάννην ἀντικαθιστῶσι· καὶ σὺν αὐτῷ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως αὐτός τε Εὐνόμιος καὶ Ἀρβιανὸς καὶ Εὐφρόνιος ἐπὶ τὴν ἐφάνησιν γονούνται, ὡς ἐκεῖσε τὸν τε Ιουλιανὸν ἐκ τῆς

VALESI ANNOTATIONES.

(35*) *Tirac* τῶν αὐτοῦ *γεωτερισάντων*. *Gothos* fredus legisse videtur, τῶν τοῦτο νεωτερισάντων· sic enim vertit: *Sed et quosdam, qui id aggressi fuerant, punivit.* Videlicet aliquod mendum hic latere, ac fortasse scribendum est, κατ' αὐτοῦ νεωτερισάντων, etc., nisi αὐτοῦ sumatur adverbialiter pro-

(a) *Tirac* — *ἐκολάσατο*. Hoc unus Philostorgius habet. Quare haec inter alias ejus in Gratianum calumnia censenda est; in quem certe quoquin iniurior fuit ob rationes dictas lib. viii cap. 8, et lib. x, cap. 5. *Gothos*fred. De obitu Valentiniiani Senioris vid. Socr. lib. iv, cap. 31, et Soz. lib. vi, cap. 36.

(b) *Σκύθαι*. De Scythis seu Gothis ab Hunnis de-

quatuor circiter annos natum. Quem illico tum mater Justina, tum exercitus qui in Pannonia erat, imperatorem crearunt. Et Gratianus quidem hanc nuncupationem cum didicisset, eo quod absque consensu ipsius facta fuerat, non probavit. Quosdam etiam qui id tentare ausi fuerant, supplicio affecit. Fratrem nihilominus consortem imperii habere non renuit, et patris erga eum vicem implevit.

17. *Valens bello Scythico perit. Theodosius imp.* — Scytha qui trans Istrum positi sunt, ab Hunnis bello appetiti, et sedibus suis expulsi, in Romanorum ditionem specie amicitiae trajecerunt. Porro Hunni iidem videntur esse qui ab antiquis Neuri vocabantur, ad Ripaeos montes siti, ex quibus ortus Tanais fluvius, in Maeotidem paludem aquas suas B evolvit. Scytha vero in Romanorum solum transgressi, cum initio moderate se gessissent erga Romanos, tandem ad latrocinandum conversi sunt, ac deinde bellum iis intulerunt, nullo prius missō qui bellum indiceret. Quæ cum accepisset Valens, statim Antiochia digressus est. Cumque venisset Constantinopolim, in Thraciam perrexit. Ubi prælio congressus cum barbaris, multisque suorum amissis, contento cursu fugam arripuit. Ultima tandem necessitate oppressus, et ad inopiam consiliī redactus, in agresti quadam casa qua semina conditum erat, una cum paucis qui ipsum sequentibantur, sese occultavit. At barbari qui eum persequebantur, tum obvia quæque, tum tugurium illud incenderunt, nihil penitus de imperatore suscipiati. Et Valens quidem hunc in modum sublatus est, numerosissima ac fortissima Romani imperii parte simul amissa; barbari vero universam Thraciam absque ullo deinceps metu pervastarunt, duce Fritigerno. Porro Gratianus patrum quidem suum luxit, et Romanorum calamitatem deflevit; Theodosium vero cum imperatorem renuntiasset

patriam habuit Hispaniam, quæ nunc Iberia appellatur;

appellationem abolente.

18. *Eunomiani episcopi*. — Mortuo Theodulo Chæretapensi, qui Palestinae erat episcopus, Eunomius Carterium in ejus locum ordinavit. Qui cum brevi postea ex hac luce migrasset, Joannes in ejus locum subrogatus est. Cum hoc Joanne idem Eunomius et Arrianus atque Euphronius, relicta Constantinopoli, in Orientem profecti sunt, ut et Julianum ex Cilicia

B illic, id est, in Pannonia.

(36*) *Ἐξειτ βασιλεύοντα.* Melius scriberetur Εξειτ συμβασιλεύοντα.

(37) Οὐδεμίαν παρὰ τοῦ βασιλέως. Scribendum est procul dubio οὐδεμίᾳν περὶ τοῦ βασιλέως λα-

βόντες ὑπόνοιαν.

Victis, et ad Romanos confugientibus vid. Socr. lib. iv, cap. 33, 34, Soz. lib. vi, cap. 37; de Valentis aduersus eos profectione et interitu, Socr. lib. iv, c. 38; Soz. lib. vi, cap. 39, 40; de Theodosio in consortium imperii a Gratiano ascito Socr. lib. v, cap. 2, Soz. lib. vii, cap. 2.

illuc adducerent, et Theophilum Indum Antiochiae A convenirent, et totius Orientis statum ordinarent.

18. Theodosius, vicis barbaris, Homousianos restituit. — Theodosius imperator juxta urbem Sirmium congressus, cum barbaris : eo enim simul atque imperium accepisset, utilitate publica id exigente, prefectus fuerat : viciis praetorio barbaris exinde Constantinopolitanam urbem cum ingenti pompa ingressus est. Et Homousianis quidem Ecclesiarum curam commisit; Arianus vero et Eunomianos urbe expulit. Ex quorum numero fuit etiam Demophilus : qui cum ejectus fuisset, ad civitatem suam Berœam se contulit. Hypatius quoque Nicœa expulsus, Cyrum Syriæ ex qua erat oriundus se recepit. Sed et Dorotheus Antiochia ejectus, in B Thraciam unde originem ducebat, demigravit. Alii denique in alia dispersi sunt loca.

EX LIBRO DECIMO HISTORIÆ.

1. Cleri Antiocheni ad Eunomium legatio. — Dorotheus quidem, ut supra dictum est, Antiochia est expulsus ; presbyteri vero ejusdem urbis Asterius et Crispinus, et reliquus clerus, collecto concilio, cui nonnulli etiam ex vicinis episcopis interfuerunt, ad Eunomium eosque qui cum illo erant miserunt, communionem eorum postulantes. Hi vero per litteras responderunt, non alia conditione sese illos suscepturos esse, quam si damnationis sententiam in Aetium ejusque scripta olim latam rescidissent, sed et vita eorum emendationem requirebant ; qui busdam enim haud puris actibus erant contaminati. At illi, tum quidem conditionem oblatam non admiserunt ; postea vero eo usque progressi sunt, ut et Eunomium et eos qui cum illo erant, in Ecclesia proscinderent, meteworoléσχας eos vocantes, plerosque desperationis ac vesanīæ, eo quod scilicet hujusmodi conditionem ipsis ferre ausi fuissent.

2. Arii dogmata. — Arium impietatis ipsorum antesignanum accusat Philostorgius, quod hujus universi Deum ex multis partibus compositum esse dixerit. Ait enim Arium asseruisse, eum non quantus est comprehendendi posse, sed in quantum uniuscujusque vis comprehendere valet ; eundem quoque sensisse, Deum neque substantiam esse, neque hypostasin, neque aliud quidquam eorum quæ de illo dicuntur (40) ; sed et Ariminensem synodum et Constantinopolitanam

A Kιλικίας ἔχοντες, καὶ Θεόφιλον τὸν Ἰνδὸν ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ καταληψόμενοι, καὶ τὰ τῆς ἀλλης ἑώρας καταστησόμενοι.

ιθ'. "Οτι Θεόδοσιος δι βασιλεὺς κατά Σίρμιον τοὺς βαρβάρους συμβαλὼν (α) (ἐκεὶ γὰρ αὐτίκα τοῦ λαβεῖν τὴν ἀρχὴν, τῆς χρεας ἀπαιτούσης, παρεγένετο), καὶ νικήσας μάχῃ, ἐκεῖθεν λαμπρῶς ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν διεισι. Καὶ τοῖς μὲν τῷ ὁμοσύνιον φρονοῦσι τῶν ἐκκλησιῶν ἐπιτρέπει τὴν ἐπιμέλειαν. Ἀρειανὸς δὲ καὶ Εὐνομιανὸς ἀπελαύνει τῆς πολεως. Ὡν εἰς δὲ καὶ δημόφιλος ἀπελαύνεις δὲ, τὴν ἐπιτού πόλιν καταλαμβάνει τὴν Νέρβριαν. Καὶ Υπάτιος δὲ τῆς Νικαίας ἀποικιώθεις, πρὸς τὴν γεννησαμένην Κύρρη τὴν ἐν Συρίᾳ παραγίνεται. Ἄλλα καὶ Δωρόθεος τῆς Ἀντιοχείας ἀπελαύνεις, τὴν Θράκην, διενεγέρνει, κατέλαβεν. Καὶ ἀλλοι δὲ ἀλλαγόθι διεσπάρησαν.

ΕΚ ΤΗΣ ΔΕΚΑΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α'. "Οτι Δωρόθεος μὲν, ὡς ἐξήρθη, τῆς Ἀντιοχείας τὴν ἀπόληθην· οἱ δὲ ταύτης πρεσβύτεροι Ἀστέριος καὶ Κρισπῖνος, καὶ τὸ ἄλλο πλήρωμα συνεδριάσαντες, συμπορόντων αὐτοῖς καὶ τινῶν τῶν πέριξ πόλεων ἐπισκόπων, πέμπουσι πρὸς τοὺς ἀμφὶ τὸν Εὔνομιον, τὴν κοινωνίαν αὐτῶν ἐπιζητοῦντες. Οἱ δὲ ἀντεπιστέλλουσι, μὴ ἀλλως αὐτοὺς παραδέξασθαι, εἰ μή τὴν ἐπ' Ἀετίῳ καὶ τοῖς αὐτοῦ συγγράμμασι καταχειροτονίαν ἀπόληγμασινται· ἔτι δὲ καὶ διακάθαρσιν (38) ἀπῆγον τοῦ βίου· συνεψύροντο γὰρ καὶ τισιν οὐ καθαροῖς διαιτήμασιν. Οἱ δὲ τότε μὲν τὴν πρόκλησιν οὐ προσήκαντο (39)· χρόνῳ δὲ ὅστερον καὶ εἰς τὸ κακίζειν ἐπ' ἐκκλησίας τὸν τε Εὔνομιον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ προεληύθεισαν, μετεωρολέσχας αὐτοὺς καλοῦντες, καὶ πλήρεις ἀπονοίας καὶ σκαύτητος, ἀνθ' ὧν αὐτοῖς τοιαῦτα προτείνειν ἔγνωσαν.

β'. "Οτι τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν τῆς ἀσεβείας Ἀρειον δι συγγραφέων διαβάλλει, ὡς πολυμερῆ καὶ πολυσύνθετον λέγοντα τὸν Θεὸν τῶν ὀλων. Ήν γὰρ δον διτὸν δ Θεὸς καταλαμβάνεσθαι, κηρύσσειν, ἀλλ' δον ἡ ἐκάστου δύναμις πρὸς κατάληψιν ἔρθεται· καὶ μῆτε δὲ οὐσίαν αὐτὸν εἶναι δογματίζειν, μῆτε ὑπόστασιν, μῆτε ἄλλο μῆδεν ὧν ὄνομαζεται· καὶ τὴν ἐν Ἀριμίνῳ δὲ σύνοδον καὶ τὴν ἐν Κωνσταντινούπολει τὰ αὐτὰ δοξάζειν, ήτις τὴν τοῦ Μονογενοῦς γένησαν

VALESII ANNOTATIONES.

(38) Διακάθαρσιν. In manuscripto codice Bocharti legitur distinctis vocibus, διὰ κάθαρσιν. Unde quis suspicari possit scribendum esse, ιδίᾳ κάθαρσιν ἀπῆγον τοῦ βίου.

(39) Τὴν πρόκλησιν οὐ προσήκατο. Laudo

versionem Gothosredi, qui sic interpretatur hunc locum : Conditionem non admiserunt. Vide, si placet, quæ de hac voce notavi ad librum nonum hujus Historiæ.

(40) Soz. lib. iv, cap. 24.

VARIORUM.

(a) Κατὰ Σίρμιον τοῖς βαρβάροις συμβαλὼν. Errat hic Philostorgius. Nam Theodosius Srmii quidem imperator factus fuit, at idem in Macedonia constitutus Thessalonicae Gothos devicit. Illud recte Philostorgius cum ceteris, quod Theodosii de Gothis victoriam ad tempus referit, quo iam imperator

renuntiatus erat. Male enim Theodoritus, qui lib. v, cap. 5, ante ejus imperium id factum memorat. Profligatis barbaris venit Theodosius Constantinopolini, statimque Ecclesiæ restituit Homousianis, sub linem anni 380, inquit Jac. Gothosredus in locum.

ἀνωνοτετάρην πᾶσιν ἀπόφρυνε, τῶν γινομένων μόνην Α eadem asserere, quæ unigeniti generationem omnibus ignotissimam esse definivit, ei soli qui generavit, cognitionem ejus generationis attribuens. Hæc est autem ipsa synodus quæ Aetium condemnavit.

γ. "Οτι οι ἔξ Ἀρείου τὴν πρὸς τὸν Πατέρα τοῦ Μονογενοῦς δύοιστητα εἰς πολλὰς αἱρέσεις διεσχίσαντο. Οἱ μὲν γὰρ κατὰ τὸ προγινώσκειν ἐκάτερον ἔφασαν· οἱ δὲ τὴν φύσιν Θεός· ἀλλοὶ δὲ διότι ἔχονται ἐκάτερος αὐτῶν πέφυκε δημιουργεῖν. Ἀλλὰ ταῦτα, φησι, κανὸν διαφέρειν δοκεῖ, εἰς ἐν καταλήγει, τὸ δοξάζειν ὄμοούσιον(42) τὸν Γάδων τῷ Πατρὶ. Τούτους δέ φησι μετὰ τὸ κατατηθῆναι ταῖς δόξαις, καὶ εἰς πολλὴν ἀλληγοριστήντας· ἐκδιατηθῆναν φησι· χρημάτων τε τὰς λερωσύνας (ε) καὶ διδόντας καὶ λαμβάνοντας, καὶ τὰς ὑπευθύνους καὶ σωματικάς ἡδονάς μεταδιώκοντας.

δ. "Οτι, φησὶν, οἱ περὶ Εὐνόμιον τεσσοῦτον τῶν εἰρημένων αἱρέσεων ἀπεκρίθησαν, ὡς μήτε βάπτισμα αὐτῶν, μήτε χειροτονίαν προσέσθαι. Ἐδάπτιζον δὲ οἱ περὶ Εὐνόμιον οὐκ εἰς τρεῖς καταδύσεις, ἀλλ' εἰς μίαν, εἰς τὸν Θάνατον, ὡς ἔφασκον, τοῦ Κυρίου βαπτίζοντες· ὃν ἀπαξ μὲν, ἀλλ' οὐχὶ διεῖ τῇ τρὶς ὑπὲρ ἡμῶν ἀνεδέξατο.

ε. "Οτι, φησὶν, δὲ βασιλεὺς Θεοδόσιος Ἀρχάδιον τὸν υἱὸν, νέον ἥντα κομιῆτῇ, τὸ τῆς βασιλείας ἀξιώματα περιτίθεται (43). Καὶ μετ' οὐ πολὺ Γρατιανὸς (θ) δὲ βροτελεῖς περὶ τὰς ἀνων Γαλατίας τῇ τοῦ τυράννου Μαξίμου συσκευῇ ἀναρεῖται. Πολλὰς δὲ καὶ διαδολὰς δι συγγραφεὺς κατὰ Γρατιανοῦ ἀνατάλλει, ὡς καὶ τῷ Νέρωνι παρεικάζειν αὐτόν· οὐ γὰρ ἔρεσεν (44) αὐτῷ, ὡς έοικε, τῆς ἐκείνου πίστεως τὸ ὄρθodoξον.

ζ. "Οτι Θεοδόσιος δὲ βασιλεὺς, εὐρών τινας τῶν ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ τὰ Εὐνομίου στέργοντας, τούτους μὲν τοῦ παλατίου ἐλαύνει· τὸν δὲ Εὐνόμιον ἐκ τῆς Καλχιδόνος τὴν ταχίστην τοὺς ἀρπασμένους ἐκπέμπει (45), καὶ πρὸς τὴν Ἀλμυρίδα (46) φυγάδα

VALESI ANNOTATIONES.

(41) Τὸν τιμοφέρων μόνην. Ad hæc verba Lucas Holstenius in suo codice hæc annotarat: legendum τῷ γεννήσαντι μόνῳ. Sic enim formula Ariminensis apud Theodoretum in *Hist. eccles.* lib. II, cap. 21: Οὐ τὴν γέννησιν οὐδεὶς οἶδε, εἰ μή μόνος ὁ γεννήσας αὐτὸν Πατὴρ. Et apud Hieronymum *Contra Luciferianos*: Cuius natiratatem nullus novit, nisi solus qui eum genuit Pater. Sed scripturæ huic inhærendo legendum est, τῷ γενναμένῳ μόνῳ. In ms. Scoriacensi, non τῶν, sed τῷ expresse legitur, cuius docissimi viri sententia libens subscrībo.

(42) Τὸ δοξάζειν ὄμοούσιον. Non dubito quin Philostorgius scripserit ὄμοούσιον· neque enim Ariani consubstantiale unquam adiiserunt. Porro in hoc capite Gothosredum nihil vidisse, ex ejus annotationibus perspicue apparet.

(43) Ἀξιώματα παρατίθεται. Scribendum est procul

dubio περιτίθεται. Quo modo etiam in margine codicis Bochartiani scriptum inveni eadem manu: Λοιπός περιτίθεται.

(44) Οὐ γὰρ ἔρεστον. Holstenius ad latus sui codicis adnotavit: lego ἔρεστον. In manuscripto autem codice Samuels Bocharti ita scriptum est in margine; malim ἔρεσκεν.

(45) Τὸδες ἀρπασμένους ἐκπέμψει. Scribendum est procul dubio ἀρπασμένους. Sed hic solemnis est error librariorum, ut sciunt qui mss. evoluerunt.

(46) Πόρδης τὴν Ἀλμυρίδα. Hujus urbis meminit Hierocles in sunēchōmā, quem olim manuscriptum vidi in *Bibliotheca docissimi viri Jacobi Sirmondi*. Ἐπαρχία Σκυθίας ὑφ' ἡγεμόνα πόλεις ιδ. Τόμις, etc. Ultima urbs nominatur Ἀλμυρίς. Citatur hic Hieroclis

(47) Soz. pag. 252, n. a.

VARIORUM.

(a) Χρημάτων τε τὰς λερωσύνας. Quod ordinatioūnum būndinationem attinet, iam alii quoque Athanasius id de Ariani prædicavit. *Epistola ad Orthodoxos*; et *Epistola ad solitariam vitam agentes*.

(b) Αρχάδιος — Γρατιαρός. Arcadius renuntiatus est Augustus anno Chr. 383. Soz. pag. 272, n. b. Occidens est Gratianus eodem anno. Soz. pag. 277, n. b.

relegari jussit. (48) Est autem Halmyris locus in Mœsia, ad Danubium situs. Verum Halmyris quidem a barbaris Danubium glacie constrictum transgressis, brevi post capti est; Eunomius vero inde Cæsaream Cappadocia relegateatur. Sed cum invitus esset Cæsariensibus, eo quod adversus Basilium ipsorum episcopum libros olim conscripserat, permisum est ei ut in agris suis degeret; qui Dacoreni vocabantur. Cæterum hoc loco Philostorgius scribit, se viginti annos natum cum venisset Constantinopolim, Eunomium vidisse; eum vero divinis laudibus extollit, et prudentiam ejus et virtutem incomparabilem fuisse affirmans. Sed et oris formam et reliqua corporis membra plena decoris ac venustatis describit; sermones quoque qui ex ejus ore profluabant, margaritis comparat; quamvis paulo post halbum illum fuisse vel invitatus fateatur. Nec illum pudet, balbutiem ad summam gratiam atque elegantiam extollere. Ad hæc vitiliginem quæ faciem ejus quasi notis quibusdam ac vibicibus distinxerat, ornamentum quoddam corpori attulisse asserit. Porro, etsi libros ejus omnes divinis efficerat laudibus, epistolas tamen reliquis ejusdem operibus multum præstare affirmat.

7. *Galla Aug.* — Mortua Placidia conjugi, Theodosius imperator uxorem duxit Gallam, sororem quidem Valentiniani junioris, filiam vero magni Valentini et Justinae Augustæ(49). Porro hæc Justina Arianam heresim sequebatur. Ex Galla Theodosius filiam suscepit, nomine Placidam.

VALESII ANNOTATIONES.

roclis locus a Constantino Porphyrogenito, in libro *De thematibus*; sed corrupte; nam provincia Mœsia pro Scythia illuc scribitur. Ejusdem urbis mentionem facit Stephanus Byzantius: Κορκυρίς, inquit, πόλις Ἀγύπτου· ὡς Ἀργυρίς, Ἀλμυρίς. Cæterum assentior Morello, qui in Annotationibus ad dictum locum Constantini Porphyrogeniti, Ἀλμυρίδα eamdem esse dicit cum Salmuride, cuius mention fit in *Itinerario Antonini*. Certe ut Latini Scantapristin dicunt, quam Græci Ἐξανταπρίστιν, et Salmydessum pro Ἀλμυρέσφω· sic etiam Salmuridem dixerat, quam Græci Ἀλμυρίδα. Solent enim Latinis ponere pro aspiratione in nominibus quæ sunt Græca: originis, quod multis exemplis demonstrari potest. Neinim porro turbare debet, quod Philostorgius Salmuridem Mœsiæ attribuit, quam Hierocles ponit in Scythia. Id enim factum est ob viciniam harum provinciarum.

(48) *Socr. lib. v, cap. 20; Soz. vii, cap. 47.*

(49) *Theodorit. lib. v, c. 19.*

(50) Δακοροηνοι. In manuscripto exemplari Samuelis Bocharti scriptum est Δακορονοι. Apud Nicēphorūm vero Δακοροηνοι. Cæterum non assentior Gothofredo, qui in Annotationibus ad hunc locum scribit Philostorgium, dum Constantinopolim prolixisceretur, vidisse Eunomium in agro Dacoreno, iuxta Cæsaream Cappadociæ. Atqui non hoc dicit Philostorgius; sed se annum agentem vicesimum, cum venisset Constantinopolim, vidisse Eunomium, in supra dicta scilicet urbe Constantinopoli; nam cum Salmuridem urbem cepissent barbari, illinc extractus Eunomius, per Constantinopolim transit, ut Cæsaream in exsilium duceretur. Ilic ergo Eunomius dum transiret, videri potuit a Philostorgio.

(51) Οὐδὲ τὴν τραυλότητα ἀπαισχυνθεὶς.

A ποιεῖν ἐγκελεῦεται. Τὸ δὲ χωρίον τῆς ἐν Εὐρώπῃ Μυσίας ἔστιν, ἐν χώρᾳ τοῦ Ἰστρου διακελμένον. Ἄλλη μὲν Ἀλμυρίς, χρυσταλλωθέντος τοῦ Ἰστρου, ὑπὸ τῶν διαβάντων αὐτὸν βαρβάρων ἀλισκεται· δὲ δὲ Εὐνόμιος ἐκεῖθεν εἰς Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας ὑπερορᾶται. Μιστρὸς δῶν τοῖς ἐκεῖσε, διότι λόγους κατὰ Βασιλεῖον τοῦ ταῦτης ἐπιτεκπόντου συνετάξαο. Ἐκεῖθεν δὲ εἰς τοὺς ἐκατοῦ διάγειν ἀγροὺς ἀφείθη· Δακοροηνοι (50) δὲ τοῖς ἀγροῖς τὸ δνομα. Ἐνταῦθα δὲ αὐτὸν φησι καὶ Φιλοστόργιος; εἰκοστὸν ἔτος διγων, ἐν Κωνσταντινουπόλει παραγεγονὼς, θεάσασθαι, ὑπερθειάζων τὸν Εὐνόμιον· τὴν τε σύνεσιν λέγων αὐτὸν εἶναι καὶ τὴν ἀρετὴν ἀπαράδητον. Ἀλλὰ καὶ τοῦ προσώπου τὸ σχῆμα καὶ τὰ μέρη εἰς τὸ εὐπρεπέστατον τοῖς λόγοις ἐξωραΐζει· καὶ τοὺς ἐκ τοῦ στόματος λόγους μαργαρίσιν ἐσικέναι· καίτοι πρῶν τραυλὴν αὐτοῦ τὴν γλωτταν καὶ μήθελων συνυπολογεῖ. Οὐδὲ τὴν τραυλότητα ἀπαισχυνθεὶς (51) εἰ; πολλὴν ἀποτεμνύεν γλαφυρότητα. Ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀλφούς (52) οἱ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ κατεμάστιζόν τε καὶ κατέστιζον, κόσμον ἐμποιεῖν τῷ σώματι διατείνεται. Τοὺς δὲ λόγους αὐτοῦ πάντας ἀποθειάζων, διαφέρειν τῶν ἄλλων ἐπὶ μᾶλλον λέγει τὰς ἐπιστολάς.

ζ. Ὁτι Πλακιδίας (53) ἀποδιούστης, δι βασιλεὺς Θεοδόσιος δι ταῦτης ἀνήρ Γάλλαν ἀγεται γυναικα, ἀδελφήν μὲν τοῦ νεωτέρου Οὐαλεντίνιαν τοῦ βασιλέως, θυγατέρα δὲ τοῦ μεγάλου, ἥν αὐτῷ Ιουστίνα ἐγείνατο. Αὕτη δὲ τὰ Ἀρείου ἐστεργεν. Ἐξ αὐτῆς δὲ τῷ Θεοδοσίῳ καὶ ἡ θυγάτηρ Πλακιδία τίκτεται.

C ms. codice Samuelis Bocharti scriptum inveni, ἐπαισχυνθεὶς, longe rectius, meo quidem judicio. Porro interpretationem Gothofredi Holstenius in suo codice ita correxit: *Neque balbutiem eam sermonis eleganza cohonestare eum pudeat.*

(52) Ἀλλὰ καὶ τὸν ἀλφούς. Eunomium leprosum fuisse, his verbis indicat Philostorgius. Άλφος enim lepram significat, ut docet Auctor Etymologici, in voce ἀλφός. Certe Rufinus Eunomium leprosum fuisse diserte testatur in libro decimo cap. 25: *Vir corpore et anima leprosus, et interius exteriusque morbo regio corruptus.* Idem quoque de Eunomio scribit Gregorius Nyssenus in libro 1, contra Eunomium, pagina 307 his verbis: *Οι εἰσδύκων εἰς τὰς οἰκλας αὐτόκλητος, οὐδὲ τὴν ἐκ τοῦ πάθους ἀηδίαν τῇ καθ' ἐαυτὴν διαγωγῇ περιστέλλων, οὐδὲ τὴν φυσικὴν τῶν ὄγκιανόντων πρὸς τοὺς τοιούτους ἀποστροφὴν λογιζόμενος.* Et hæc quidem de Eunomii lepra jam-dudum a me observata sunt in Annotationibus Eusebianis. Nunc ad vocem ἀλφούς redeamus, quam Latini sere vitiliginem interpretantur. Glossæ veteres vitiliginem vocant: sic enim habent. Vituligo ἀλφός, ἀλωτεία. Inquirendum itaque est, utrum vituligo rectius scribatur, quam vituligo. Neque enim vituligo fumari potest a vitio. An igitur vituligo dicta esse videtur a vitulis, eo quod leprarum vitulinæ carnis albedine referant? Certe ut Ophiasis, Alopecia, et Elephantiasis, que sunt leprarum species, ab animalibus nominatae sunt, ita et vituligo nominari potuit a vitulis.

D (53) Ὁτι Πλακιδίας. Scribendum est procul dubio, Πλακιδίας, vel potius Φλακιδίας. Sic enim dicta est uxor Theodosii, ut docent nummi veteres, et Greg. Nyssenus.

η. "Οτι Θεοδόσιος κατὰ θεσσαλονίκην τῷ Οὐαλεγ-
τινιανῷ συναρθέτις, στρατεύει κατὰ Μάξιμου τοῦ τυ-
ράννου. Καὶ γάρ δὲ τύραννος, τὴν Γρατιανοῦ κατέχων
ἀρχήν, διενοεῖτο προσλαβεῖν καὶ τὴν Οὐαλεντινιανοῦ.
Ἐκπέμπουσι δὲ οἱ βασιλεῖς κατ' αὐτοῦ Τιμάσιον, καὶ
Ρυζόμητριν, καὶ Πρόμοτον, καὶ Ἀρβογάστην, τοὺς
στρατηγούς. Οἱ δὲ παραστάντες κύτον ἔξαπιναίως (54)
τοῦ τε θρόνου κατασπῶσι, καὶ τῶν τῆς βασιλείας
ἴπιστμων ἀποδύουσι, καὶ τοῖς βασιλεῦσι κατὰ ίδιω-
την προσάγουσι· κάνταῦθα Μάξιμος τῆς κεφαλῆς
ἀποτέμνεται, τυραννήσας πέντε τὰ σύμπαντα ἔτη.

θ. "Οτι μετὰ τὴν κατὰ Μάξιμου νίκην, καὶ τὴν ἐπὶ^B
Τύρων ἐπάνοδον (a), ἐκελαύνειν αὐτῆς μέλλοντος
τοῦ βασιλέως, ἀστήρ κατὰ τὸν οὐρανὸν δῆθη παράδο-
ξος καὶ ἀτῆμος· μεγάλων δὲ ἄρα κακῶν ἀγγελος τῇ
νίκου μὲν ἡ γενήσεσθαι ἐμέλεν. Ἐξέλαμψε δὲ πρώτον
κατὰ μέσας νύκτας πλησίον τοῦ ἑωσφόρου, καὶ τοῦ
ἢ τὸν καλούμενον Ζωδιακὸν κύκλον, μέγας δὲ καὶ
ἐκφεγγής ταῖς μαρμαρυγαῖς, οὐ πολλῷ τοῦ ἑωσφόρου
λεπόμενος. Ἐπειτα συνδρομῇ πανταχθὲν ἀστέρων
ἐπὶ αὐτὸν ἀθροιζομένων ἐγίνετο εἰκάσιας ἀν σμήνῃ (55)
μελιττῶν παρὰ τὸν ἥγουμενον σφαιρουσμένων τὸ θέαμα·
κάντεῦθεν οἰονεὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους συνελίψεως (56)
βιασαμένης, τὸ τῶν ἀπάντων φῶς εἰς μίαν τινὰ
συγκραθὲν ἀνέλαμπε φλόγα. Καὶ μαχαίρας ἀντικρὺς
ἀμφήκους (57) μεγάλης καὶ φοβερᾶς ἀπετέλεσαν εἴ-
δος, πλήκτικῆς ἐξαυγαζομένης, τῶν μὲν ἀλλῶν ἀπάν-
των ἀστέρων εἰς τοῦτο μεταπεσθῶν, τῆς θέας·
ἐνὸς δὲ καὶ μόνου τοῦ πρώτου θεωρηθέντος, ἐν τάξει
φίξης τινὸς ἢ λαβῖς (b) τῷ παντὶ σχήματι ὑποφαινο-
μένου, καὶ οἰον τὸ πᾶν τοῦ δειχθέντος ἀστέρος ἀπο-
τίκτονος σέλας· ὡς ἂν ἐκ λύχνου τινὸς ὑρυαλλίδος
τῆς φλογὸς πρὸς ὑψός ἐξαιρομένης· τὸ μὲν φανὲν
οὐτῷ παράδοξον παρέτιχε τὴν θέαν. Καὶ ἡ κίνησις δὲ
πρὸς πάντα παρῆλλαττεν ἀστέρος ἀρόμον· τὴν γάρ
ἀρχήν θέντον εἴρηται φανῆναι, καὶ τῆς κινήσεως ποιη-
σάμενος, συναντάχετο μὲν τὰ πρώτα τῷ ἑωσφόρῳ,
καὶ συγκατεδύετο. Ἐπειτα δὲ, κατὰ ὅλην διατά-
μενος, ἐπὶ τὰς ἀρκτοὺς ἀνήσει σχολῇ τε καὶ βάδην
κινούμενος, καὶ ἀγκαριστώς, ὡς ἐπ’ ἀριστερᾶς πρὸς

8. *Maximus tyrannus.* — Theodosius apud Thes-
salonicam copiis suis cum Valentiniiano conjunctis,
contra Maximum tyrannum profectus est. Maximus
enim cum Gratiani imperium occupasset, Valenti-
niani quoque ditionem sibi adjungere conabatur. (58)
Mittunt igitur imperatores contra tyrannum, magi-
stros militum Timasium et Richomerem; Promotum
item et Arbogastem. Qui cum ex improviso
supervenisset, eum repente ex solio deturbant, et
imperii insignibus exiunt, ac privato habitu in-
dutum imperatoribus obtulerunt; tunc Maximus
capite truncatus est, cum per anaos quinque tyra-
nidem exercuisse.

9. *Sidus novum.* — Post victoriam de Maximo
relatam, et post adventum Theodosii in urbem Ro-
mam, cum imperator illinc digressurus esset, sidus
quoddam novum atque inusitatum in caelo visum
est: quod quidem maximas calamitates orbi terra-
rum nuntiabat. Apparuit vero primum media nocte,
juxta luciferum, in ipso circulo qui Zodiactus dici-
tur; magnum porro erat ac splendidum id sidus,
nec multo inferius lucifero. Postea vero concursus
astrorum undique ad illud factus est: instar apum
examinis quæ circa regem suum in orbem densantur;
exinde, veluti mutua collisione cogente, omnium
astrorum lux in unam flammatum commissa effulsit,
et ancipitis gladii, magui ac terribilis figuram ex-
pressit. Et ex aliis quidem sideribus quæ in illud
astrum conflata erant, lux emicans, ensis speciem
præferebat; unus vero ille qui primus apparuerat,
instar capuli supradicte figuræ videbatur, aut instar
radicis cuiusdam quæ universam apparentis astri
lucem ex se gignebat; flamma, velut ex ellychuo
cujusdam lucernæ, sursum provolante: et astrum
quidem quod tunc apparuit, adeo novum atque ad-
mirabile spectaculum præbuit. Motus vero a reliquo
stellarum cursu longe diversus fuit; nam cum inde
unde diximus, apparere ac moveri coepisset, initio
quidem oriebatur et occidebat una cum lucifero.
Postea vero paulatim recedens, ad septentrionem
ascendebat, sensim ac lente progrediens, et oblique
tanquam ad levam, respectu quidem intuentium,

VALENTINIANUS ANNOTATIONES.

(54) *Παραστάντες αὐτὸν ἔξαπινασταρ.* Rectius in manuscriptis codicibus scribitur ἔξαπιναίως. Sed præterea corrigendum videtur locus hoc modo, οἱ δὲ ἐπιστάντες αὐτῷ ἔξαπιναίως, etc. Καὶ τῶν τῆς βασι-
λείας παραστήμων ἀποδύουσι.

(55) *Εἰκάσιας ἀν σμήνῃ.* Rectius in manuscriptis codicibus Scoriacensi et Bochartiano scribitur, εἰκά-
σιας, sed et σμήνει scribendum est pro σμήνῃ, et
περὶ τὸν ἥγουμενον, non παρά, ut edidit Gotho-
fredus.

(56) *Συνθλίψεως.* Holstenius ad latus sui cod.
annotavit legendum esse συνθλίψεως, quomodo

D etiam in margine codicis Bochartiani adnotatum
inveni.

(57) *Καὶ μαχαίρας ἀντικρὺς ἀμφήκας.* Jam pri-
dem conjecteram scribendum esse ἀμφήκους. Postea
vero manuscriptum Bocharti codice in natus, ita
prorsus in eo scriptum inveni, ut conjecteram. Est
autem ἀμφήκης μαχαίρα, ἡ ἀστέρωθεν ἤκοντα μένη,
id est, *utrinque acuta*, ut exposuit Suidas in voce
ἀμφήκης. At Lucas Holstenius ad latus sui codicis
emendat ἀμφήκος ex codice Scoriacensi, ut opinor.
Verum hæc scriptura tolerari non potest.

(58) Theodorit. lib. v, cap. 12, 15.

VARIORUM.

(a) *Τὴν ἐπὶ Τύρων ἐπάνοδον.* De hoc Theodosii
adventu in urbem Romam vid. Socr. lib. v, cap. 14;
Suz. lib. vii, cap. 14. De sidere novo, Philostorg.
infra, cap. 11, et lib. ii, cap. 7. Id ad consulatum
Timasi et Promoti (qui fuit annus Chr. 589) refe-

runt Marcellinus in *Chronico*, *Fasti Idaciani*, et
Chronicon Alexandrinum. Gothofred.

(b) *Ἡ λαβῖς.* Legendum videtur ἡ λαβῖδος.
W. Lowth.

proprium cursum instituens; communem vero circuicionem eamdem habuit quam reliqua stellae juxta quas ambulabat. Cæterum cum proprium cursum quadraginta dierum spatio complevisset, in medianam majorem ursam se conjectit; et in ipso ejus meditullio postremum visum, ibidem extinctum est. Neque vero hoc solum, sed multa quoque alia admiranda de hoc sidere gladii speciem referente scribit Philostorgius.

10. Ait Philostorgius, se quoque contra Porphyrium scripsisse pro Christianis.

11. *Homines portentosi.* — Eodem tempore quo sidus illud ensiferum apparuit, visa sunt etiam duo corpora humana, alterum quidem in Syria, humanae statuæ proceritatem multum excedens; alterum vero in Ægypto incredibilis brevitatis. Syrus quidem statuta erat quinque cubitorum altitudinis, adjecto insuper palmo, quamvis pedes reliqua totius corporis proceritati minime responderent; sed introrsum retorti varique essent: nomen huic erat Antonio. Ægyptius vero in tantam contractus erat brevitatem, ut inclusas in caveis perditas non inventare imitaretur, utque perditas cum illo ad rixam usque colluderent. Quod vero admirabilius est, inerat ei prudentia, brevitate corporis nullatenus imminuta; nam neque voce erat rudi, et sermones vim intelligendi qua præstat, satis declarabant. Uterque porro eorum hominum vixit temporibus Philostorgii, nec ita cito ex hac luce migravit. Nam procerus quidem ille, post annum ætatis quintum ac vicesimum abit in vita, minimus alter, ab hoc vitæ spatio non multum absuit. Multa quoque alia prodigia hoc loco refert Philostorgius, quæ vel iisdein temporibus quibus supra memorata prodigia, vel superiori memoria acciderant.

12. *Eudoxius jejunator.* — (59) Jejunium quartæ et sextæ feriæ, non in sola carnium abstinentia positum esse ait Philostorgius, sed canonibus desinitum esse, ne quidquam omnino cibi ad vesperam usque sumatur. Nam de Eudoxio quodam ejusdem hæresis seculatore, qui gradu quidem presbyter era, orbatus autem genitalibus, ita scribit: adeo Autem jejunandi studiosus fuit, ut tote vitæ tempore non modo eos dies qui ex præcepto memoriam passionis Dominicæ servant. . . .

VALENTI ANNOTATIONES.

(59) Socr. pag. 295, n. b.

(60) Παρὰ τοῦ ἐιφειδοῦς δίεισιν δοτέρος. Scriptum est procul dubio περὶ τοῦ, quod miror ab Holstenio animadversum non fuisse. Δίεισιν positum est pro διέξεισιν.

(61) Άλλ' εἰσω καὶ πρὸς τὸ βλ. Hunc locum ex manuscriptis codicibus Scoriacensi et Bochartiano supplevimus hoc modo: πρὸς τὸ βλαισὸν ὑποχαμπτομένων. Glossæ veteres Graeco-Latinæ hanc vocem ita interpretantur, βλαισῆπον, scaurus. In aliis glossis Latino-Graecis valgus exponitur βλαισός.

(62) Μηδὲ ἀχαρίστους. In manuscripto codice Samuelis Bocharti, ad marginem ascriptum est eadem manu, ἵσως ἀχαρίστως. Ita quoque Holstenuis legendum esse adnotavit ad latus sui codicis.

A τοὺς θεωμένους εἰπεῖν, τὴν ίδιαν πορείαν ποιούμενος τὴν μέντοι γε κοινὴν περίοδον τὴν αὐτὴν εἶχε τοῖς ἄλλοις καθ' οὓς ἂν γένοιτο πορεύμενος. Ἐπὶ τεσσαράκοντα δὲ τημέρας τῆς ίδιας αὐτοῦ πορείας ἐπιτελουμένης, εἰς μέσην τὴν μεγάλην ἔρχτον ἐνέβαλε, καὶ τῷ μεσαιτάψι αὐτῆς τὰ τελευταῖα φανεῖς αὐτοῦ ποιῶν ἀπέσβη. Οὐ ταῦτα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ διλλὰ παράδοξα περὶ τοῦ ἕιφειδοῦς τούτου δίεισιν ἀστέρος (60).

ι'. "Οτι κατὰ Πορφύρου φησι καὶ οὗτος δι συγγραφεὺς ὑπὲρ Χριστιανῶν ἀγῶνας καταθέσθαι.

ια'. "Οτι καθ' οὓς χρόνους δι μαχαιροφόρος δοσῆρε ἐφάνη, καὶ σώματα ἀνθρώπων ὁφθῇ δύο. ἐν μὲν ἐν τῇ Συρίᾳ, τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν εἰς μέγεθος ἐκβαίνον· θάτερον δὲ ἐν Αἴγυπτῳ, εἰς ἀπίστον βραχύτητα καταληγον. Ό μὲν οὖν Σύρος πεντάπηχος ἦν τὸ μέγεθος καὶ σπιθαμήν ἔφερε προσθήκην, καίτοι τῶν ποδῶν αὐτοῦ πρὸς τὸ ἄλλο τοῦ σώματος μῆτραν μολογούντων τὸ ὄφος· ἀλλ' εἰσὼ καὶ πρὸς τὸ βλαισὸν (61) ὑποχαμπτομένων. Ἀντώνιος ἦν τῷ ἀνθρώπῳ τὸ δνομα. Ό δὲ Αἴγυπτος οὕτω κατεβραχύνετο, ὡστε μῆτραν ἀχαρίστως (62) τούς ἐν τοῖς κλουδοῖς πέρδικα; ἐκμιεῖσθαι, καὶ συναδύρειν αὐτῷ πρὸς ἔριν ἐκείνους. Τὸ δὲ παραδοξότερον, διτι καὶ ἡ φρόντισις ἐνήν τῷ ἀνθρώπῳ, οὐδὲν ὑπὸ τῆς βραχύτητος καταβλαπτομένη· καὶ γάρ καὶ τὸ φθεγμάτιον οὐκέ δικούσθαις ἦν, καὶ οἱ λόγοι τοῦ νοῦ παρείχον δρᾶσθαι τὴν γενναίστητα. Ἐκάτερο, δὲ τῶν εἰρημένων τοῖς τοῦ συγγραφέως χρόνοις ἐνήκμασε, καὶ οὐ θάττον μετῆλθε τὸν βίον. Ό μὲν γάρ μεγίστος τὰ εἰκοσι πέντε διεξιῶν ἦτη ἀπεκίνι· δὲ ἐλάχιστος οὐκ διλγυφ καὶ τούτων λειπομένος. Πολλὰ δὲ καὶ ἔτερα τέρατα, τὰ μὲν τοῖς εἰρημένοις διμόρφα, τὰ δὲ καὶ προγεγενημένα, ταῖς ιστορίαις αὐτοῦ καταστρώννυσιν.

ιβ'. "Οτι τῆς τετράδος καὶ παρασκευῆς τὴν νηστείαν δι Φιλοστόργιος φησιν οὐκ ἐν μόνῃ τῶν κρεῶν ἀποχῇ περιορίζεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ μῆδε τροφῆς ὅλως ἀπτεοθαι μέχρι τῆς ἐπιπέρας, κανονιζεσθαι. Λέγει γάρ περὶ τινος Εὐδόκιου, συναιρεσιώτου μὲν, προσβοτέρου δὲ τὴν τάξιν, ἐψιλωμένου δὲ τῶν διών (63) ἡ διαδοχὴ τοῦ γένους, τοιάδε· Νηστευτικά τε οὕτως ἦν, ὡς καὶ παρ' οὐλον μὲν τὸν χρόνον μῆτρον τὰς κατὰ διάταξιν τὴν μνήμην τοῦ Κυριακοῦ πάθους φερούσας (64). . . .

D (63) Ἐψιλωμένου δὲ τῶν διών. Hunc locum ex manuscriptis codicibus emendavi, hoc modo: Τὸν δὲ ὃν ἡ διαδοχὴ τοῦ γένους· id est, qui *orbatus erat* iis corporis partibus, quibus liberi procreantur. Quibus verbis spadon, sive eunuchus designatur. Miror tamen Lucrum Holstenium hæc verba non intellexisse. Sic enim ille hunc locum interpretatus est: *Orbatus cognatis, et successione generis.*

(64) Τὸν Κυριακὸν πάθους φερούσας. Post hæc verba in ms. col. Scoriacensi lacuna est, et nota: ur deesse quatuor folia, λείπει τέτταρα φύλλα, ut testatur Lucas Holstenius. In exemplari autem Samuelis Bocharti notatur ad marginem, deesse hic ultra dimidiam paginam, quæ nostri codicis tres fere pagellas continet, in qua erat undeciū libri principium.

ΕΚ ΤΗΣ ΕΝΔΕΚΑΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

Λειτουργία ή ἀρχή.

A

EX LIBRO UNDECIMO HISTORIÆ..

Deest initium.

ἔρκτων καὶ λεόντων χρήσασθαι. Αὐτοῦ τε τοῦ ζῆν καὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῶν ἐπὶ τοῖς θηρίοις δύλων, εἰκοστὸν ἀπὸ γενέσεως διανύων ἔτος, ἀπεφθάρη. Ἡν δὲ καὶ τὸν θυμὸν ἀκράτωρ, δὲ καὶ μάλιστα τοῦ ζῆν αὐτὸν ἔξεδισκεν. Διαλεγόμενος γάρ ποτε κατὰ τὸ παλάτιον τῷ Ἀρβαγάστῃ, ἐπεικέρι αὐτὸν οἱ λόγοι πρὸς ὄργην ἀνέστιον, ἔιρος ὡρμῆσσε κατὰ στρατηγοῦ σπάσασθαι· κωλυθεὶς δὲ (διὸ γάρ δορυφόρος ἐπέσχεν, εἴ τὸ ἔιρος ἔλκειν ἐπεβάλλετο [65]), κατὰ τὸ παρὸν λόγοις μὲν ἐπειράτο τῆς ὑπόνοιας τὸν Ἀρβαγάστην ἀπάντειν. Ὁ δὲ διὰ τῶν λόγων τὴν ὑπόνοιαν αὐτοῦ μᾶλλον εὗρεν εἰς ἀκρίβειαν μεθισταμένην γνώσεως. Καὶ γάρ ἐπερωτήσαντι τῆς τοσαύτης ὁρμῆς τὴν αἰτίαν, ἔαυτὸν διαχρήσασθαι Οὐαλεντινιανὸς ὑπεκρίνατο (66), διότι βισιλεύων οὐδὲν ἀνὴρ φύλοιο πράττει. Ὁ δὲ Ἀρβαγάστης οὐδὲν πλέον τότε πολυπραγμονήσας. Ὅτερον ἐν Βιέννῃ τῆς Γαλλίας ἡριστηκότα τὸν βασιλέα, καὶ μεσούσης ἡμέρας κατὰ τὰ ἔρημα τῶν βασιλεών, ἐπὶ τὸν ποταμὸν τὸ χεῖλος (67) οἵς ἐματαιοστούδει καλινδούμενον θεασάμενος, πέμπει τινὰς κατ' αὐτοῦ τῶν ὑπασπιστῶν. Οἱ δὲ τὸν δελματὸν χειρῶν ἴσχυτι καὶ γνώμης ἀποπνήγουσιν ἀγριότησιν, οὐδὲ τῶν ὑπηρετουμένων τῷ βασιλεῖ τινος παρόντος. Οὐ γάρ καὶ ρές αὐτοὺς ἀριστήν μετεπέμπετο. Οἱ μέντοι γε τοῦτον ἀπονίξαντες, ἵνα μή τὸ παραντίκα πρὸς ζήτησιν τινες χωρήσωσι τῶν ἐργασαμένων, τὸ ἡμιτύδιον αὐτοῦ τῷ τραχήλῳ βρόχου τρόπον περιελέξαντες ἀναρτῶσιν, ὡς δι' αὐτοῦ γε τῇ οἰκείᾳ γνώμῃ ἀπαγκάμενού.

β. Οὐτι Ἀρβαγάστης τὸν Οὐαλεντινιανὸν ἀνελὼν, ἐπει τὸ γένος αὐτὸν βασιλεύειν ἀπεκάλυσε (68) (βάρδαρος γάρ ἦν αὐτὸν ὁ φυσάμενος), Εὐγένιον τινα, μάγιστρον τὴν ἀξίαν, Ἐλληνα δὲ τὸ σέδας, βασιλέα Ριουμαλων καθίστησι. Μαθὼν δὲ ταῦτα θεόδοσιος θατέρῳ μὲν τῶν παιδῶν Ὄνωρίῳ τὸν βασιλείον παρατίθησι στέφανον (69)· ἐν δλῷ δὲ τῷ χειμῶνι τὰ

VALENTINIANI ANNOTATIONES.

(65) Τὸ ἔιρος ἔλκειν ἐπεβάλλετο. Rectius in Nicēphoro scribitur ἐπεβάλλετο. Paulo post, ubi legitur, τῆς ἐπινοιας τὸν Ἀρβαγάστην ἀπάγειν, in ms. codice Bocharti ascriptum est ad marginem, Ιωάννης ὑπόνοιας.

(66) Οὐαλεντινιανὸς ὑπεκρίνατο. Procul dubio scribendum est ἀπεκρίνατο. ut legitur apud Nicēphorum in lib. XII. Et paulo post, ubi excusum erat, διότι βασιλεύς, etc., emendavi διότι βασιλεύων, etc., ut scriptum est in codice Bochartiano, et apud Nicēphorum.

(67) Τὸ χεῖλος. Hujus loci sensus admodum obscurus est. Nicēphorus quidem in libro XII, cap. 2°, hunc Philostorgii locum ita interpolavit, περὶ τὸ τοῦ ποταμοῦ χεῖλος μεσούσης ἡμέρας πατριγοίοις τοῖς σχολάζοντα, etc. Id est, ut verit Langus. Cum eum prauum in abditiōre regis loco ad fluminis ripam meridianō tempore ludicro cuidam vacante vidisset, etc. Verum Philostorgii verba aliud sonant. Non enim dicit Philostorgius, περὶ τὸ τοῦ ποταμοῦ χεῖ-

λος, sed ἐπὶ τὸν ποταμὸν τὸ χεῖλος καλινδούμενον. Quae Latino sermone interpretata significant, *Labra in fluvio mergentem*. Sic igitur hunc locum intellige, Valentianum Juniores post prandium oblectamenti causa, una cum paucis quos secum habebat scurris, ad fluvium se contulisse, qui Viennense palatiū affuebat, et in eo labra mersisse ac volutasse, ad bullas in aqua excitandas. Legi igitur, σὺν οἷς ἐματαιοστούδει, id est, una cum iis, quibuscum hujusmodi ludicris vacare consueverat.

(68) Βασιλέων ἀπεκάλυσε. Holstenius ad oram sui codicis emendavit βασιλεύειν, ex codice Scoriacensi, ut opinari licet. Nullam enim notam adjecit, qua significaret emendationem hanc ex ipsius conjectura profectam esse.

(69) Βασιλεων παρατίθησι στέφανον. Non dubito quin scribendum sit περιτίθησι. Eudem errorrem jam supra observare memini.

(70) Socr. lib. V, cap. 25. Soz. lib. VII, cap. 22.

(71) Theodorit. lib. V, cap. 24, 25

coronam imposuit. Ipse vero ea quæ ad bellum erant necessaria, tota hyeme præparavit. Appetente autem vere, adversus tyrannum expeditionem suscepit. Cumque ad Alpes venisset, eas pruditione occupavit, et congressus cum tyranno juxta fluvium qui Frigidus cognominatur, acri prælio commisso, et quamplurimis utrinque cæsis, tandem victoria tyrannum aversata, legitimum imperatorem coronavit. Captus igitur tyrannus et capite truncatus est. Arbogastes vero omni spe abjecta, gladio suo incumbens, mortem sibi concivit. Posthac imperator Mediolanum ingressus, Honorium filium suum evocavit, eique totius Occidentis imperium tradidit. Post relatam autem de tyranno victoriam Theodosius aquæ intercitus morbo corruptus, vitam finivit, eum regnasset annis sexdecim. Porro quandiu imperavit, ad summum humanæ felicitatis pervenit fastigium. Nam et ob victorias illustris, et totius imperii Romani monarchiam obtinens, et duorum imperatorum sese videns patrem, et imperium illis firmum ac seditionis expers relinquens, in suo denique lecto felicissima morte sublatus est; zeli sui quo adversus simulacrorum cultum exarsit, hanc mercedem, ut mihi quidem videtur, referens. Hæc cum de Theodosio dicat impius Philostorgius, ipsum tamen non pudet, ob intemperantiam vite et ob immodicas delicias eumdem traducere, eaque ex causa morbum aquæ intercitus contraxisse illius dicit.

3. Arcadius et Honorius imp. Rufinus et Stilicho. — In Orientis quidem partibus Rufinus apud Arcadium summam potestatem obtinebat; in Occidente autem Stilicho apud Honorium eundem obtinebat locum. Uterque enim istorum, imperi nomen ac speciem penes utrumque filiorum Theodosii remanere facile passus, robur imperii penes se retinuit, alter sub magistri militum, alter sub præfecti appellatione imperatori suo imperans. Neuter porro illorum eo loco quem apud principes suos obtinebat, contentus fuit. Nam Rufinus qui-

A πρὸς τὸν πόλεμον αὐτὸς ἔξαρτύεται. Ἡρος δὲ ὑποφύλοντος ἐκστρατεύει κατὰ τοῦ τυράννου. Καὶ ταῖς "Αλπεσι προσβαλὼν ἐκράτησεν αὐτῶν προδοσίᾳ. Συμπλακέντος δὲ τῷ τυράννῳ κατὰ τὸν ποταμὸν (Τυχρὸν ὄνδρῳ αὐτῷ σὴν ἐπωνυμίαν ποιοῦντας), καὶ μάχῃς καρτερᾶς γενομένης, καὶ πολλῶν ἐκατέρωθεν ἀπολυμένων, διμώς ἡ νέκη, τὸν τύραννον μυσαχθεῖσα, τὴν ἁννομον βασιλείαν συνδιεκόσμει. Συλλαμβάνεται τοινύν δὲ τύραννος καὶ τῆς κεφαλῆς ἀποτέμνεται. Ο μέντοι Ἀρβαγάστης ἀπογονὸς, ἐπιπεσῶν ἀναιρεῖται τὸν τῷ ξίφει. Μετὰ δὲ ταῦτα παραγεγονὼς δι βασιλεὺς ἐν Μεδιολάνῳ μεταπέμπεται τὸν ἑαυτοῦ παῖδα Ὄνωριον, καὶ τὴν Ἐσπέραν ἐγχειρίζει πᾶσαν. Μετὰ δὲ τὴν κατὰ τοῦ τυράννου νίκην, τῇ τοῦ ὄνδρου νόσῳ κρατηθεῖς, τελευτὴ τὸν βίον, βασιλεύσας δέκα καὶ ἔξ έτη· ἐν διοις δὴ βασιλεύων (72) εἰς ὄντηλον τοῦ βίου καταλήξας τέρμονας. Ἐπὶ τε γὰρ νίκαις λαμπρᾶς, καὶ μοναρχῆσας Ῥωμαίων, καὶ δυοῖν βασιλέων πατέρᾳ ἑαυτὸν ἐπιδῶν, καὶ τούτοις ἀστασίαστον παραπέμψας τὴν βασιλείαν, καὶ πλὴν τῆς ἑαυτοῦ κλίνης εἰδαμονέστατα προλείπει τὸν βίον, τοῦ θερμοῦ ως δοκῶ κατὰ τῶν εἰδώλων ζῆλου τοῦτο γέρας ἔχεντες καὶ τέλος. Ταῦτα λέγων διδοσεθῆς περὶ τοῦ εὐσεβεστάτου Θεοδοσίου, οὐν αἰσχύνεται κωμῳδεῖν αὐτὸν ἐπ' ἀκρασίᾳ βίου καὶ τρυφῆς ἀμετρίᾳ, δι' ἣν αὐτὸν ἀλλοι γράφει καὶ τῷ τοῦ ὄνδρου νοσήματι.

C γ. "Οτι Ἀρκαδίῳ μὲν ἐπ' Ἀνατολῆς Ρουφίνος παρεδύναστευε· κατὰ δὲ τὴν Δύσιν τῷ Ὄνωρίῳ τὴν αὐτὴν δι Στελίχων τάξιν διέσωζεν. Ἐκάτερος γὰρ αὐτῶν, ἐκατέρῳ τῶν Θεοδοσίου παῖδων τὸ τῆς βασιλείας σχῆμα καὶ τὸ δυνομα νέμειν οὐ παραιτούμενος (73), τὸ κράτος τῆς ἀρχῆς διὰ χειρὸς καὶ γλώσσης εἶχεν (74). ἐν ὑπάρχου προσηγορίᾳ βασιλεύων τοῦ βασιλεύοντος. Οὐδέτερος δὲ αὐτῶν οἵς ὑπῆρχε τῶν βασιλέων Εστεργεν. Οὐ μὲν γὰρ Ρουφίνος καὶ τὸ τῆς βασιλείας δυνομα εἰς ἑαυτὸν μεθέλκειν ἐτέχναζεν· δι Στελίχων δὲ (75) τῷ ἑαυτοῦ παιδὶ Εὔχεριψ περι-

VALESII ANNOTATIONES.

(72) Ἐρ δλοις δὴ βασιλεύων. Corrupta sunt hæc verba; nec quomodo restituunt possint equidem video. Certe Nicēphorus hunc Philostorgii locum describens, ea prætermisit. Incipit enim ab his verbis: Εἰς ὄντηλον τοῦ βίου καταλήξας τέρμονας. Quæ verba Joannes Langus perperam interpretatus est hoc modo: *Cum ad finem ritæ satis longum perverisset.* Atqui non hoc dicit Philost. aut Nicēph., sed Theodosium imperatorem, illustriss. ac beatissimum vitæ finem adeptum esse: quippe qui post tot victorias de tyrannis relatæ, duobus filiis imperatoribus relictis, in suo lecto exspiravit.

(73) Νέμειν οὐ παραιτούμενος. Scribendum existimo pœnitentem οὐ παραιτούμενος: quam scripturam in versione mea sum secutus. In ms. codice Samuelis Bocharti scriptum inveni, νέμειν ἐπαραιτούμενος, et in margine scriptum est eadem manu, τοις παραιτούμενος. Quam lectionem si sequamur, sensus erit, Rufinum et Stilichonem nomen quidem atque habitum imperii recusasse, nec voluisse illud tanquam hæreditatem cum imperatoribus suis sortito dividere; vim tamen ejus ac potestatem penes

D se retinuisse. Sed verba Graeca, meo quidem judicio, hunc sensum non admittunt. Ait enim Philostorgius, ἐκάτερῳ τῶν βασιλέων νέμειν, quod significare non potest: *partiri cum utroque imperatore.* Dicendum enim esset νέμειν σὺν ἐκάτερῳ. Quare prior interpretatio magis placet: quam confirmat etiam Nicēphorus in libro xiii., cap. 1, ubi pro verbis illis, νέμειν οὐ παραιτούμενος, ponit simpliciter χαρούμενος.

(74) Διὰ χειρὸς καὶ γλώσσης εἶχεν. In ms. codice Samuelis Bocharti desunt verba illa, καὶ γλώσσης. Quæ quidem otiosa proorsus mihi videntur ac superflua. Sed post verba illa, διὰ χειρὸς εἶχεν, desideratur integra pericope, quam nos ex conjectura restituimus hoc modo: Ο μὲν Στελίχων ἐν στρατηγοῦ, δὲ Ρουφίνος ἐν ὑπάρχου προσηγορίᾳ, etc. Quæ quidem conjectura nihil certius esse existimo. De ambobus enim simul loquitur Philostorgius. Nicēphorus tamen vulgatam scripturam secutus est in cap. 1. lib xiii.

(75) Ο Στελίχων δέ. Ante hæc verba deersit integra pericope, quam nos ex optimo codice Sa-

ἀπτειν τὴν ἡγωνίζετο. Ἄλλα τὸν μὲν Ὦουφίνον δὲ ἀπὸ Τρώμης ἀνακοινωθεὶς στρατὸς, οἱ τῷ Θεοδοσίῳ κατὰ τοῦ τυράννου συνεστρατεύσαντο, ἐν τῷ λεγομένῳ τριβουναλίῳ (76), πρὸς αὐτοὺς τοῖς τοῦ βασιλέως ποσι, ταῖς μαχαιρίαις κατεκόψατο· τοῦτο μὲν ἔχοντες ἐντολὰς παρὰ Στελίχωνος ἐξεργάσασθαι, τοῦτο δὲ καὶ διάτητος μυκτηρίζων αὐτοὺς ἐτεφώρατο. Καὶ κατ’ ἑκσήνην ἀπερφάγη τὴν ἡμέραν τῆς ζωῆς, καθ’ ἣν οἱ στρατολόγοι (77) μονονυχὶ τὴν ἀλουργίδα αὐτῷ περιεβάλοντο. Εὔμήχης δὲ, φησι, ὁ Ὦουφίνος ἦν καὶ ἀνδρώδης· καὶ τὴν σύνεσιν αἱ τῶν ὄφθαλμῶν κινήσεις ἐδήλουν, καὶ τῶν λόγων ἡ ἐπομότης. Οὐ δὲ Ἀρχάδιος, βραγγὺς τῷ μαργέθει, καὶ λεπτὸς τὴν ἔξιν, καὶ ἀδρανῆς τὴν ισχὺν, καὶ τὸ χρῶμα μέλας· καὶ τὴν τῆς ψυχῆς νωθείαν οἱ τε λόγοι διήγειλον, καὶ τῶν ὄφθαλμῶν ἡ φύσις, ὑπνηλῶς τε καὶ δυσαναφρόρις αὐτοὺς δεικνύουσα καθελκομένους. Αἱ καὶ τὸν Ὦουφίνον τητάτα, ὡς ἔξι αὐτῆς μόνης τῆς δύσεως δὲ στρατὸς αὐτὸν μὲν αἰρήσεται χαίρων βασιλέα, ἀποσκευάσεται δὲ τὸν Ἀρχάδιον. Τὴν μέντοι κεφαλὴν Ὦουφίνου τεμόντες τῷ στόματι λίθον ἐνέθεσαν, ἐπὶ καμάκου δὲ ἀναρτήσαντες πανταχοῦ περιέθεον· καὶ τὴν δεξιὰν ὠσαύτως τεμόντες ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις τῆς πόλεως περιῆγον. Δότε τῷ ἀπλήστῳ, λέγοντες. Καὶ πολὺ χρυσὸν ἡ αἰτησίς ἡρανίσατο· οὐαὶ γάρ ἐπὶ καταθυμίᾳ θεάματι, προθύμως τὸ χρυσὸν οἱ ὄρωντες ἀντεδίδοσαν. Ἄλλ’ δὲ μὲν Ὦουφίνου τῆς βασιλείας ἔρως εἰς τοῦτο περιέκοψε (78). Καὶ τὸν Στελίχινα δὲ, ὡς οὗτος λέγει, ἐπιθουλήν κατὰ τοῦ Ὀνωρίου συστησάμενον, αὐτὸν τε καὶ τοὺς συστασιώτας δὲ σύνθημα παρὰ τοῦ βασιλέως δεξιάμενος στρατὸς ἀπόστρετουσιν.

C sortita est. Stilichonem quoque ob insidias Honorio structas, ut ait Philostorgius, exercitus, accepta ab imperatore tessera, una cum conjurationis sociis interfecit.

δ. Οτι Εὐτρόπιος, φησι, μετὰ Ὦουφίνον, ἐκ δούλων εὐνοῦχος εἰς τὰ βασιλεία παρεισόντις, καὶ τὴν τοῦ πραιτοσίτου τιμὴν ἀναβάς (79), τοῖς παροῦσιν οὐκ ἡγάπησεν. Ἄλλ’ ἐπειδὴ περ αὐτὸν ἡ ἐκτομὴ τῆς ἀλουργίδος ἀπεστέρει, πείθει βασιλέα, πατρίκιον τε αὐτὸν καὶ ὑπατον ἀναγράφειν. Καὶ ἦν λοιπὸν πατήρ δὲ εὐνοῦχος βασιλέως, δὲ μηδὲ τὸν τυχόντα παῖδα φύναι (79') δυνάμενος

4. *Eutropius eunuchus.* — Post cædem Rusini Eutropius eunuchus, servili genere ortus, cum in palatium irrepisset, et ad dignitatem præpositi evectus esset, præsenti tamen fortuna minime contentus fuit. Sed quoniam genitalium abscissio cum imperio submovebat, persuasit imperatori, ut ipsum Patricium et consulem renuntiaret. Itaque eunuchus, qui ne vilem quidem filium gignere poterat, pater deinceps imperatoris fuit.

VALENTII ANNOTATIONES.

muelis Bocharti adjecimus in hunc modum: 'Ο μὲν γάρ Ὦουφίνος καὶ τὸ τῆς βασιλείας δνομα εἰς ἑαυτὸν μερέλκειν ἐτέχαζεν. Quam scripturam confirmat Nicophorus in capite primo libri xiii.

(76) Εἴ τῷ λεγομένῳ τριβουναλίῳ. De hoc tribunali quod erat in Septimo, multa notavi in Commentariis ad Ammianum Marcellinum pag. 346, quæ Jacobus Gothofredus in Annotationibus ad hunc Philostorgii locum magna ex parte descripsit.

(77) Οἱ στρατολόγοι. Quinā sint isti qui ad electus militum agendos missi erant, non satis expressit Philostorgius. Videtur tamen fuisse principales milites, quorum maxima erat auctoritas in exercitu: quos Rusinus pecunia corruperat ut imperatorem ipsum proclamarent. Hæc vox tamen mihi valde suspecta est, nec video quomodo convenire possit, huic loco; nam Philostorgius paulo ante dixit, universos milites infensos suisse Rusino.

D Cur ergo nunc στρατολόγοι isti Rusinum purpura induere conantur? omnino ἀστρολόγοι scribendum hic mihi videtur, non στρατολόγοι. Astrologi enim seu Mathematici Rusino imperium prædixerant. Occisus est autem Rusinus eo ipso die, quo Astrologi illum imperatorem fore pronuntiaverant.

(78) Εἰς τούτο περιέκοψε. Melius, ni fallor, scriberetur προέκοψεν. In manuscripto codice Bocharti scriptum inveni παρέκοψεν. Sed Nicophorus emendationem nostram confirmat: προέβη επιμεστοῦσεν; quod idem est ac προέκοψε.

(79) Καὶ τὴν τοῦ πραιτοσίτου τιμὴν ἀναβάς. Addenda videtur præpositio hoc modo, καὶ ἐς τὴν τοῦ πραιτοσίτου, etc.

(79') Φύναι. F. φύσαι. Edid.

(80) Socr. lib. vi, cap. 1. Soz. lib. viii, cap. 4.

(81) Soz. lib. ix, cap. 4.

5. Eunomii corpus sepulcro motum, librique usci. — Eutropius, ut ait Philostorgius, Cæsario qui post Rusnum præfecturam prætorii administrabat, mandavit, ut Eunomium ex agro Dacoroeno Tyana transferret, a monachis qui illic erant servandum. Invidens quippe Eunomii gloriae, ne cadaver quidem ejus commune cum magistro sepulcrum sortiri permisit, idque licet plurimi id enixe flagitassent. Sed et libros ejusdem Eunomii, publicis edictis jussit aboleri.

6. Arcadii imp. uxor. Eutropius capite plexus. — Arcadius imperator, post patris obitum, filiam Bantonis duxit uxorem. Erat autem Bauto natione barbarus, et magisterio militum in Occidentis partibus perfunctus fuerat. Porro mulier longe a viri desidia ac socordia distabat; inerat enim ei nonnihil barbaricæ audaciae. Suscepserat jam ex ea Arcadius alias duas, Pulcheriam et Arcadiam; postmodum vero Marinam quoque et Theodosium filium ex ea sustulit. Tunc igitur cum duorum tantum liberorum parens esset, ab Eutropio contumelia affecta, minatus enim ei fuerat Eutropius, se palatio eam propediem ejecturum esse, liberos suos ambabus ulnis complexa, sicut erat, ad maritum accessit, et lamentans simul ac liberos prætendens, lacrymarum imbre profluit. Alia item adjecit, quæ mulieres iratae muliebri arte facere solent, quibus marii animum ad miserationem vehementius concitent. Tum vero Arcadius, et miseratione infantium commotus est, qui naturali quodam impulsu una cum matre ejulabant, et ira exarsit. Ac tum demum Arcadius, ira eum inflammante et verborum vigorem ei suggestente, imperator apparuit. (82) Statim igitur Eutropium omni dignitate exxit, opesque ei ademit, et in Cyprum insulam eum relegavit. Nec multo post, cum nonnulli eum aecusassent, quod consul factus ornamentis iis usus esset, quibus nemini præter imperatorem uti licebat, ex Cypro revocatus

A ε'. "Οτι, φησιν, Εύτροπιος προστάττει Καισαρίων τὴν Τουφίνου διαδεξαμένῳ ἀρχήν. Εὐνόμιον ἐκ τῶν Δακοροηνῶν ἐπὶ Τύανα μετασῆσαι, ὃπο τὸν ἔκει μωαστῶν τηρησάμενον. Βασιλίνων γάρ αὐτῷ τοῦ κλέους, οὐδὲ τὸν νεκρὸν αὐτοῦ ταφῆς τυχεῖν τῆς μετὰ τοῦ διδασκάλου συνεχώρει, καίτοι πολλὰ πολλῶν δεηθέντων· ἀλλὰ καὶ τὰς βίβλους αὐτοῦ δημοσίους γράμμασιν ἀφανίζεσθαι διετάξατο (α).

ς'. "Οτι, φησιν, Ἀρκάδιος ὁ βασιλεὺς, μετὰ θάνατον τοῦ πατρὸς, θυγατέρα Βαύδωνος ἀγεται γυναικα· ο δὲ βάρβαρος μὲν ἦν τὸ γένος, στρατηγὶς δὲ κατὰ τὴν ἐσπερίαν διαπρέψας. Τὸ δὲ γύναιον οὐ κατὰ τὴν ἀνδρὸς διέκειτο νεθεῖν, ἀλλ' ἐνην αὐτῇ τοῦ βαρβαρικοῦ θράσους οὐκ ὀλίγον. Αὕτη δὲ θυγατέρας ἡδη τῷ Ἀρκαδίῳ δύο, Πουληέραν καὶ Ἀρκαδίαν ἐγενέτο· ὑστερὸν δὲ καὶ Μαρίναν, καὶ εἰδὼν ἐπέτεκε Θεοδόσιον. Τότε δ' οὖν τῶν δύο παιδῶν μήτηρ οὔσα, παρὰ Εύτροπίου περιυδρισθείσα, ὡς καὶ ἀπειλήν αὐτῇ ἐπενεγκείν, τῶν βασιλεῶν θάττον ἀποπέμψασθαι· ὡς εἰχεν, ἀγκαλισαμένη τὰ παιδία διὰ χειρὸς ἐκατέρας, προσέρχεται τῷ ἀνδρὶ· καὶ κωκύουσά τε ἔμα, καὶ τὰ βρέφη προτεινομένη, δακρύων ἥψει λιβάδας, καὶ τἄλλα ἐποίει δσα γυνῇ φλεγμαίνουσα, γυναικείᾳ τέχνῃ πρὸς τὸ παθητικότερον ἐφελκύσαστο τὸν δινδρα. Τῷ δὲ Ἀρκαδίῳ οίκτος τε τῶν παιδῶν εἰσήγει, ἐκ τῆς πρὸς τὴν μητέρα συμπαθείας βραυκανομένων (83), καὶ δργή ἀνήφθη. Καὶ δὴ τότε τοῖς τε θυμοῖς καὶ τῇ δι' αὐτῶν ἐμβριθείτε τῶν λόγων ὁ Ἀρκάδιος βασιλεὺς ἦν. "Οθεν αὐτίκα τὸν Εύτροπιον τιμῇς τε ἀπάστης περιδύει, καὶ τὸν πλούτον ἀφαιρεῖται, καὶ εἰς Κύπρον τὴν νῆσον φυγαδεύει. Μετ' οὐ πολὺ δὲ τινῶν ἀπενεγκάντων κατ' αὐτοῦ γραφήν, ὡς διπάταν ὄπατος ἐγεγόνει, βασικήμασιν ἀπεχρήσατο (84), οἵς οὐδενὶ τῶν ἀλλων ἔξην, μηδ ὅτι γε μόνῳ βασιλεῖ, μετάπεμπτος ἀπὸ Κύπρου γίνεται. Καὶ συνεδρίου κατὰ τὸ καλούμενον Παντίχιον (85) καθεισθέντος ·

VALESI ANNOTATIONES.

(82) Socr. lib. vi, cap. 5; Soz. lib. viii, cap. 7.

(83) *Brauñarouμενων*. In manuscripto codice Samuelis Bocharti legitur βραυκανομένων cum diphthongo. Et ad marginem ascriptum est eadem manu, σως χρανταζομένων. Sed nihil opus est hac emendatione, cum βραυκανομένων Græca vox sit, ut testatur Hesychius his verbis: Βραυκανδσθαι, ἐπὶ τῶν κλαϊδῶν παιδίων λέγεται, ὡς μίμημα φωνῆς.

(84) *Boozēmāstir ἀπεχρήσατο*. Longe melius in codice Samuelis Bocharti scribitur κοσμήμασιν. Quam scripturam confirmat Nicephorus in cap. 4, libri xiii. ubi hunc Philostorgii locum ita expressit: Κόσμοις ταρ' ἀξιαν ἐχρήσατο, οὓς μόνω ἔξεστι βασιλεῖς ἀμφιεννυθατ. *Purpuram* igitur intelligo, qua Eutropius Kalendis Januarii, dum consul procede-

ret, usus fuerat.

(85) *Kατὰ τὸ καλούμενον Παντίχιον*. Rectius in codice Bocharti scriptum est Παντίχιον, et ad marginem adnotatum eadem manu: vel Παντίχιον. Nam prior quidem scriptura erat cum τ; sed posterū medium inter τ ει i insertum est longiusculum. Ει quo conjicere licet, scriptum fuisse in hoc codice Παντίχιον cum diphthongo, quemadmodum scribitur apud Sozomenum in libro vii, cap. 21. Dicta est autem ea statio Pantichium, eo quod nihil aliud habaret quam murum. Ab eadem causa Panormus olim nominata est, urbs Siciliae. Ceterum non assentior Goihofredo, qui συνέδριον hoc loco interpretatur consistorium. Atqui συνέδριον nunquam consistorium significat, nisi aliquid amplius addi-

VARIORUM.

(a) *Tὰς βίβλους αὐτοῦ δημοσίους γράμμασιν ἀφανίζεσθαι διετάξατο*. Hoc ipsum constitutione sua Arcadius ad Eutychianum Cæsari successorem inissa anno Chr. 398 sancivit, lib. xxxiv, cod. Theod. *De hereticis. Codices sane eorum (Eunomianorum, scic.) scelerum omnium doctrinam ac materiam continentis summa sagacitate mox queri*

ac prodi exerta auctoritate mandamus, sub aspectibus eorum judicantium incendio mox cremandos. Ex quibus si quis forte aliquid qualibet occasione vel fraude occultasse nec prodidisse convincetur, sciat se velut noxiorum codicum et maleficii criminis conscriptorum occultatorem capite esse plectendum.

(Αύρηλιανὸς δὲ ὁ ὑπάρχος καὶ ἔτερος τῶν ἐν ταῖς ἀρχαῖς ἐπιφανῶν ἀρχόντων διεσκόπουν τὰ κατηγορούμενα), αἰτίας δὲ Εὐτρόπιος ἀλούς τὴν κεφαλὴν ἀφτιρεῖται. Ἀλλ᾽ ὁ μὲν Φιλοστόργιος ταῦτα περὶ Εὐτροπίου λέγει. "Ἔτεροι δὲ ἄλλας αἰτίας, καὶ τοῦ παραλυθῆναι τῆς ἀρχῆς, καὶ τῆς ὑπερορίας, καὶ δὴ καὶ τοῦ θανάτου ἀνιστοροῦσιν.

ζ. "Οτι, φησὶ, καὶ τοὺς ἐπ' ἐμὲ γεγενημένους χρόνους τοσαύτη φθορὰ γέγονεν ἀνθρώπων, διτην εὑδεις χρόνος ἐξ αἰώνος ἔγνω· καὶ ταῦτην ἅρα καὶ τὸν ξιφίαν σημαίνειν ἀστέρα. Οὐ γάρ μόνον τὸ μάχιμον, ὥσπερ πάλαι κατὰ τοὺς ἐμπροσθεν πολέμους, ἀπαντηλώθη, οὐδὲ ἐν μέρει γῆς τὰ πάθη συνέστη· ἀλλὰ πάντα μὲν διεφεύρετο γένη, πᾶσα δὲ ἀπόλωλεν ἡ Εὐρώπη, καὶ τῆς Ἀσίας οὐκ ὀλίγη μοίρα συνδιεθάρη. Ἀλλὰ καὶ τῆς Λιβύης ἡ πολλή, καὶ μάλιστά γε ὅση Ἄρματος ὑποτελεῖ. Βαρβαρικὴ μὲν γάρ τὸ τῆς φθορᾶς πλῆθος εἰργάστο μάχαιρα· λιμὸς δὲ καὶ λοιμὸς, καὶ θηρίων ἀγρίων ἀγέλαι συνεπειθεντο. Σεισμοὶ τε ἔξαισιοι, πόλεις καὶ οἰκίαι ἀνασπῶντες ἐκ βάθρων, εἰς τὸ ἀφυκτότερον τὸν θλεθρὸν ἐναφίεσσιν. Καὶ χάσματα δὲ γῆς ἐνιαχόθι τοῖς οἰκήτορσιν ὑπορρήγνυμένης τάφος ἡν αὔτοσχέδιος· ἐπικλυσμοὶ τε τῶν ἐξ ἀρέως ὑδάτων, καὶ κατὰ ἀλλούς αὐχμοὶ φλογώδεις, πρηστῆρες τε ἔστιν οἵς ἐμβαλλόμενοι, ποικιλον τε τὸ δεινὸν ἐποιουν καὶ ἀφόρητον. Καὶ δὴ καὶ χάλαζα μειζῶν ἡ κατὰ χερμάδα πολλαχοῦ γῆς κατερέρετο· ἄχρι γάρ καὶ δύτω τῶν λεγμάνων λιτρῶν ἔλκουσα βάρος ὥφθη κατασκήψασα. Χιόνος δὲ πλῆθος καὶ κρυμῶν ὑπερβολαί, οὓς ἀλλη πληγὴ οὐ προσανήρπασε, τούτους καταλαμβάνουσας τοῦ βίου ἔξιλανον, καὶ σαφῶς τὴν θείαν ἀνεκήρυττον ἀγανάκτησιν. Οὖν καθ' ἔκαστον ἐπεξελθεῖν (86), ὑπὲρ πᾶσαν ἀνθρωπίνην ἀν εἰη δύναμιν.

η. "Οτι τῶν Οὐννων, φησὶν, οἱ μὲν, τῆς ἐντὸς Ιστρου Σκυθίας τὴν πολλήν χειρωάμενοι καὶ διαφειράντες πρότερον, ἐπειτα παγέντα τὸν ποταμὸν διαβάντες, ἀθρώας εἰς τὴν Ἄρμην εισῆλασαν· καὶ κατὰ πᾶσαν ἀταχθέντες τὴν Θράκην, ὅλην τὴν Εὐρώπην ἐλτίσαντο. Οἱ δὲ πρὸς ἡλιον ἀνίσχοντα, τὸν Τάναν ποταμὸν διαβάντες, καὶ τῇ ἐψφειρούντες, διδόταις τοις Αρμενίας μεγάλῃς εἰς τὴν καλουμένην Μελιτινὴν κατερράγγεσαν. Ἐκ ταύτης δὲ Εὐφρατησσαν τε ἐπέβησαν (87), καὶ μέχρι τῆς κοιλίης Συρίας ἤλασαν, καὶ τὴν Κιλικίαν καταδραμόντες φόνον ἀνθρώπων

A est. Cumque judices in Pantichio consedissent, Aurelianus vero praefectus praetorio, et alii qui praecipuos. magistratus gerebant, ad exercendam quæstionem constituti essent, Eutropius convictus criminis cuius accusabatur, capite poenas dedit. Et Philostorgius quidem de Eutropio ista scribit. Alii vero alias causas referunt, ob quas Eutropius dignitate nudatus ac relegatus, et postremo capite multatus est.

7. *Calamitates publicæ*.— Ait Philostorgius, sua adhuc ætate tantam hominum lucem extitisse, quanta nunquam superiori memoria extiterat.

B Atque hoc ait portendisse stellam quæ instar gladii apparuerat. Neque enim militares copiæ tantum, ut superioribus bellis, consumptæ sunt, neque in parte aliqua orbis terrarum calamitates substiterunt; verum cujuscunque conditionis homines interierunt, et tum universa Europa, tum Asia non minima pars funditus periit; Africæ præterea magna pars, ac præcipue ea quæ Romanis parebat. Nam et barbaricus ensis maximam hominum multitudinem delevit; et pestilentia ac famæ, et agrestium ferarum greges simul incubuerunt. Ad hæc terræmotus gravissimi, urbes ac domos a fundamentis ipsis evertentes, in exitium inevitabile proiecserunt. Hiatus quoque terræ in quibusdam locis ruptæ ac delhiscentis, subitaneum sepulcrum incolis præbuit. Aquarum item e cœlo cadentium diluvia quibusdam in locis: alibi vero siccitates flammæ, et ignis turbines cœlitus immissi, multiplicem atque intolerabilem intulerunt calamitatem. Sed et grando, lapide manum implente major, multis in locis decidit; deprehensa enim est alicubi, quæ octo libra rum, ut vocant, pondus æquaret. Nivium præterea vis et frigoris immanitas, eos quos alia calamitas non præripuerat, corripiens, vita privavit, Iei indignationem manifeste denuntians. Verum singula commemorare, humanis viribus majus videtur.

8. *Barbarorum motus. Tribigildus. Gaine. Fravita*.

— (88) Hunni qui Scythiam quæ trans Istrum sita est occupaverant prius ac devastarant, postea, amnem gelu constrictum trajicientes, in Romanorum dititionem irruperunt; et per universam Thraciam diffusi, totam Europam depopulati sunt. Hunni autem orientales, trajecto amne Tanai, in Orientis provincias effusi, per majorēm Armeniam in regionem quæ Melitine dicitur, irruerunt. Exiude Euphratensem aggressi, ad Cœlesyriam usque penetrarunt, et percursa Cilicia, increlibilem hominum cædem

VALENTII ANNOTATIONES:

deris. Sic in Hesychii Lexico legitur κονσιστόριον, θεῖον συνέδριον. Consistorium porro dici non potest, nisi in quo princeps judicat, assidentibus judicibus consistorianis, ut alibi notavi.

(86) Οὖν καθ' ἔκαστον ὑπεξελθεῖν. Scribendum puio, ὃν τὸ καθ' ἔκαστον ἐπεξελθεῖν. Quam lectio nō confirmat Nicēphorus in cap. 36, libri xiii, ubi nūmis Philostorgii locum ita expressit: Περὶ ὃν καθ' ἔκαστον ἐπεξελθεῖν, ὑπὲρ πᾶσαν ἀνθρωπίνην ἀν εἰη δύναμιν. Potest etiam scribi, & καθ' ἔκαστον ἐπεξελ-

θεῖν, etc. In ms. codice Bocharti καθέκαστον scribitur una voce, non male.

(87) Εὐφρατησσαν τε ἐπέβησαν. Scribendum est procul dubio Εὐφρατησσα, quemadmodum in ms. exemplari Sainuelis Bocharti ad marginem emendatum inveni. De hac Hunnorum irruptione in orientales provincias imperii Romani, præter scriptores a Gothofredo laudatos, loquitur etiam Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ.

(88) Soz. lib. viii, cap. 1.

perpetrarunt. Mazices præterea et Ausoriani, qui inter Africam ac Libyam sedes habent, ab orientali quidem ipsorum plaga Libyam devastarunt, et Ægypti haud exigua partem simul oppresserunt. Ab occidentali autem plaga Afros aggressi, simili clade affecerunt. (89) Præter hos omnes barbaros, Tribigildus quoque, vir natione Scytha, ex iis qui nunc Goti nominantur; horum enim Scytharum gentes sunt numero plurimæ ac discrepantes: hic igitur cum barbarorum copias circa se haberet, et Nacoliae in Phrygia resideret, comitis dignitate decoratus, ex amico repente hostis Romanorum efficitur. Et ab ipsa exorsus Nacolia, plurimas Phrygiæ urbes occupavit, magnamque hominum stragem fecit. Contra hunc missus Gaina magister militum, ipse quoque natione barbarus, victoriam prodidit, cum et ipse paria adversus Romanos moliretur. Exinde Tribigildus, quasi Gainam fugiens, in Pisidiæ ac Pamphyliam invasit, easque depopulatus est; dein variis locorum difficultatibus et Isauricis præliis attritus, tandem in Helleponium evasit. Unde cum in Thraciam trajecisset, non multo post extinctus est. At Gaina post præditionem cum magistri militum dignitate reversus Constantinopolim, eam occupare conatus est. Verum cœlestis quidam exercitus, conspectus ab iis qui rem exsecutioni mandare aggressi erant, cum eos perterrituissent, urbem quidem expugnationis periculo liberavit; illos vero reprehensos, hominum vindictæ tradidit. Ingens itaque eorum cædes perpetrata est. Gaina vero tanto metu percusus fuit, ut statim nocte superveniente, cum iis quos colligere potuit, portarum custodes vi facta perrumpens, ex urbe egressus sit. Quoniam vero Thracia penitus vastata erat, ac neque necessariorum quidquam præbere, neque aliam deprædationem sustinere jam poterat, Gaina in Chersonesum trajecit, ratibus inde in Asiam transfretare cogitans. Quod quidem ejus consilium cum imperator didicisset, missus est contra illum Fravita magister militæ, Gothus quidem natione, sed religione paganus, fidelis autem Romanis, et rei militaris peritissimus. Hic igitur, dum Gaina exercitum suum in oppositam continentem ratibus trajiceret, navibus armatis in eas invectus, levè negotio cunctos qui illis vehebantur confecit. Quare Gaina nullam sibi spem relictam videns, in superiora Thraciæ loca aufugit. Nec multo post Hunni quidam impetu facto eum interfecerunt, caputque ejus sale conditum Constantinopolim perlatum est. Præter has calamitates, Isaurorum gens varias clades intulit Romanis. Nam ad solis quidem ortum Ciliciam percursarunt, et finitimam Syriam, non eam solum quæ cœle dici-

A ειργάσαντο ἀνιστέρητον. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ Μάζικες καὶ Αὔξωριανοί (μεταξὺ δὲ Λιδύης καὶ "Αφρων οὗτοι νέμονται"), κατὰ μὲν τὸ ἐῳδινὸν αὐτῶν κλίμα τὴν Λιδύην ἔξηρχμωσαν, καὶ τῆς Αἰγύπτου μοῖραν οὐκ ἐλαχίστην συνδιώλεσαν, "Αφροίς τε ἐμβαλόντες κατὰ δύμενον ἥλιον τὰ παρατήσια ἔδρασαν. 'Ἄλλ' ἐπὶ τούτοις πᾶσι καὶ Τριγιβίλδος, ἀντρὶ Σκύθης μὲν γένος, τῶν νῦν ἐπικαλουμένων Γότθων· πλείστα τῷ καὶ διάφορα τούτων ἐστὶ Σκυθῶν γένη· οὗτος δὴ δύναμιν βαρδαρικὴν ἔχων, καὶ τῆς Φρυγίας ἐν τῇ Νακωλεὶ καθεξόμενος, καὶ κόμητος ἔχων τιμὴν, ἐκ φιλας εἰς ἔχθραν Ρωμαίων ἀπορράγεις. 'Ἀπ' αὐτῆς Νακωλείας ἀρξάμενος, πλείστας τε πόλεις τῆς Φρυγίας εἶλε, καὶ πολὺν φόνον ἀνθρώπων εἰργάσατο. 'Ἐφ' δὲ Γαϊνᾶς ὁ στρατηγὸς ἐκπεμφθεὶς, βάρδαρος δὲ οὖν καὶ αὐτὸς, προδώκει τὴν νίκην, τὰ ἵσα καὶ αὐτὸς 'Ρωμαίοις δράσαι διανοούμενος. 'Ἐκεῖνεν δὲ Τριγιβίλδος, ὃς δῆθεν τὸν Γαϊνᾶν διαφυγών, τὴν τε Πισιδίαν καὶ τὴν Παμφυλίαν ἐπίων κατελυμήνατο· εἴτα πολλαῖς καὶ αὐτὸς πρότερον δυσχωρίας τε καὶ Ισαυρικαὶς μάχαις περιθραυσθεὶς τὴν Ισχὺν ἐπὶ τὸν Ἐλλήσποντον διασώζεται· καὶ περιαθεὶς ἐπὶ τὴν Θράκην οὐ μετὰ πολὺν διαφθείρεται. Γαϊνᾶς δὲ μετὰ τὴν προδοσίαν, ἐν τῷ τοῦ στρατηγοῦ σχῆματι πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπανελθὼν, εἰς μελέτην ἤκει ταύτην παραστήσασθαι. Οὐρανία δέ τις ἔνοπλος ἐπιφανεῖσα δύναμις, καὶ τοὺς ἐπιθαλεῖν ὄρμηθέντας τῇ πράξῃ δειματώσασα, τὴν μὲν πόλιν τῆς ἀλώσεως ῥύεται, ἐκείνους δὲ φωραθέντας ταῖς ἀνθρωπίναις δίκαιοις ἔκδιώσαι, καὶ φύοις αὐτῶν ἐρρύηται πολύς. 'Ο δὲ Γαϊνᾶς εἰς τοσοῦτον κατέστη δέους, ὃς αὐτίκα νυκτὸς ἐπεχούστη, μεθ' ὅσων ἡδύνατο τοὺς ἐπὶ τῶν πυλῶν βισσάμενος, ἐξελαύνει τῆς πόλεως. 'Ἐπει δὲ ἡ Θράκη ἐηρχμώτῳ, καὶ οὗτε παρέχειν τι τῶν ἐπιτηδείων ἦν δυνατή, οὗτε φθορὰν ἀλλην ἐνεγκείν, ἐπὶ Χερβόνησον δὲ Γαϊνᾶς στέλλεται, σχεδίασις διανοούμενος ἐπὶ τὴν 'Ασιαν διαπεραιούσθαι. Διαγνωσθεὶς δὲ τῷ βασιλεῖ τῆς αὐτοῦ διανοίσις, πέμπεται στρατηγὸς κατ' αὐτοῦ Φραυτας, Γάρθος μὲν τὸ γένος, "Ἐλλην δὲ τὴν δόξαν, πιστὸς δὲ οὖν 'Ρωμαίοις, καὶ τὰ πολέμια κράτιστος. Οὗτος, ἐν τῷ Γαϊνᾶς προέπεμπτε τὸν ὑπ' αὐτῷ στρατὸν ταῖς σχεδίαις διαπεραιοῦσθαι, νῆστη στῦντης συμπλέκεται ταύτας, καὶ ἐκ τοῦ βάστου πάντας τοὺς συμπλέοντας ταῖς σχεδίαις διαφθείρει. 'Εξ οὐ Γαϊνᾶς τὰ καθ' ἐαυτὸν ἀπογούν, εἰς τὰ τῆς Θράκης ἀνωτέρω φεύγει, καὶ τινες τῶν Οὐννων οὐ πολλοῦ διαρρύεντος χρόνου ἐπελθόντες αὐτὸν ἀναιροῦσι· καὶ τὴν κεφαλὴ ταριχευθεῖσα εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκομισθη. Χωρὶς δὲ τῶν εἰργαζέντων κακῶν καὶ τὸ Ισαύρων γένος παντοδαποὺς ἐπίγνεγκεν δλέθρους. Πρὸς μὲν γάρ οἵλιον ἀνίσχοντα τὴν τε Κιλικίαν κατέραμον, καὶ τὴν δύμορον Συρίαν, οὐ τὴν κοῖλην μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀλληλην μέχρι: Περσῶν αὐτῶν ἀφεικομένην (90).

VALESII ANNOTATIONES.

(89) Soz. lib. viii, cap. 4.

(90) Μέχρι Περσῶν αὐτῶν ἀφικομένην. Non dubito quin scribendum sit, ἀφικόμενοι, supple Isauri. Certe in ms. codice quo usus est Bochartus, scrip-

tum erat ἀφικόμε, accentu in antepenultiima, & supra ultimam litteram apponitur η, quæ nota indicare mihi videtur syllabam voi.

Κατὰ δὲ Ἰάπυγα ἀνεμον καὶ (91) Θρασκίαν, Παρ-
φυλίαν τε ἐπῆλθον, καὶ Λυκίους διέφειρον· Κύπρον
τε τὴν νῆσον κατατρέψαμενοι· Λυχάνας τε καὶ
Πιεσίδας ἤχμαλώτισαν. Καὶ Καππαδόκας τὸ πλεῖστον
ἀναστήσαντες (92), ἀχρι καὶ ἐπὶ τὸν πόντον διεκιν-
δύευσαν· καὶ τῶν ἀλλων βαρβάρων τὰ χείριστα τοὺς
ἄλισκομένους οὗτοι διέθευτο.

ΕΚ ΤΗΣ ΔΩΔΕΚΑΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

α. Ὄτι Φιλοστόργιος, καὶ ἐν ἀλλοις πολλοῖς Στε-
λίχωνος κατατρέχων, καὶ τυραννίδος ἔνοχον γράφει.
Καὶ ὡς Ὀλύμπιός τις τῶν μαγίστρων, φερόμενον
κατὰ τοῦ βασιλέως ἐν τῷ παλατίῳ τὸ ἔιρος ἀντιλαβὼν
τῇ χειρὶ, ἐαυτὸν μὲν ἐλυμήνατο, τὸν βασιλέα δὲ δι-
έτωτε, καὶ συνεργὸς αὐτῷ κατέστη πρὸς τὴν ἀναρρέ-
σιν Στελίχωνος, κατὰ τὴν Ἀράβωναν διατρίβοντος.
"Ἄλλοι δὲ οὐκ Ὀλύμπιον, ἀλλ' Ὀλυμπιώδωρόν φασιν·
οὐδὲ ἐπαμῦναι τῷ βασιλέῃ, ἀλλ' ἐπιβούλευσαι τῷ
εὑεργέτῃ Στελίχωνι, καὶ εἰς τυραννίδα συκοφαντῆ-
σαι αὐτὸν. Καὶ οὐδὲ μάγιστρον τηνικαῦτα εἶναι,
ἀλλ' ὑστερον, μετὰ τὸν ἄδικον τοῦ Στελίχωνος φόνον,
Ἐπαθλὸν τὴν ἀξίαν λαβεῖν. Ἀλλ' οὐκ εἰς μακρὰν καὶ
αὐτὸν ῥοπάλοις ἀναιρεθέντα τῆς μιαυφονίας τὴν δι-
χρην ἀποτίσαι τῷ Στελίχωνι.
πισσε. Eumdem tamen haud multo post sustibus intersectum, nefariæ cœdis poenas peperidisse Stili-
choni.

β. Ὄτι κατὰ τοὺς προειρημένους χρόνους Ἀλά-
ριχος Γότθος τὸ γένος, περὶ τὰ τῆς Θράκης ἀνω-
μέρη δύναμιν ἀδροίσας, ἐπῆλθε τῇ Ἑλλάδι, καὶ τὰς
Ἀθήνας εἴλε, καὶ Μακεδόνας καὶ τοὺς προτεχεῖς
Δαλμάτας ἐλήσατο. Ἐπῆλθε δὲ καὶ τὴν Ἰλλυρίδα,
καὶ τὰς Ἀλπεις διαβάς ταῖς Ἰταλίαις ἐνέβα· Στε-
λίχων δὲ, ὡς οὗτος λέγει, ζῆντι μετάπεμπτος (93)
ἡν. Ὄς αὐτῷ καὶ τὰς τῶν Ἀλπεων πύλας διήνοιξε.
Καὶ γὰρ ἐπιβούλας πάσας Στελίχωνα κατὰ βασιλέως
πελαμίσθαι, καὶ μηδὲ διτι γαμβρὸν αὐτὸν εἶχεν (α)
ἐπὶ θυγατρὶ δυσωπεῖσθαι; (94) ἐλελήθει δὲ δρά έκατον,
ἐν τῷ σπουδάζειν τὸν οὐδὲν Εὐχέριον ἀνακηρύξειν πα-

A tur, sed et eam quæ ad Persas usque pertingit. Ad
lapygem autem et Thrasciam ventos, Pamphyliam
invaserunt, et Lyciam populati sunt. Cyprum que-
que insulam vastarunt; Lycaonas item ac Pisidas
in servitutem abduxerunt. Cumque Cappadocas
sedibus suis expulissent et captivos egissent, ad
Pontum usque progressi sunt, et atrocis quam
reliqui barbari in captivos sacerdierunt.

EX LIBRO DUODECIMO HISTORIÆ.

1. *Stilichonis cœdes.* — Philostorgius cum ob alia
multa Stilichonem graviter perstringit, tum affectatæ
tyrannidis reum fuisse scribit. Refert etiam quo-
modo Olympius quidam magister, gladium qui ad-
versus imperatorem strictus erat in palatio, manu
B sua corripiens, seipsum quidem læserit, imperato-
rem vero servarit, eique ad occidendum Stilichonem
qui tunc Ravennæ morabatur, operam ac ministe-
rium suum commodaverit. Alii hunc non Olympi-
um, sed Olympiodorum nominant; nec impera-
tori suppetias eum tulisse dicunt, sed Stilichoni bene
de se merito insidias struxisse, eumque affectatæ
tyrannidis falso accusasse. Nec magistrum eo tem-
pore adhuc fuisse scribunt, sed post injustum Stili-
chonis cœdem, eam dignitatem præmii loco acce-
pisse. Eumdem tamen haud multo post sustibus interfectum, nefariæ cœdis poenas peperidisse Stili-
choni.

2. *Alaricus in Romanum orbem irrumpit.* — Iis-
dem temporibus Alaricus, natione Gothus, circa
superiores Thraciæ partes collecto exercitu, in
Achaiam irrupit, et Athenas cepit; Macedonas quo-
que et finitimos Dalmatas populatus est: (95) Illy-
ricum præterea invasit, et Alpes transgressus in
Italiā intravit, a Stilichone qui tunc adhuc super-
stes erat, evocatus, ut ait Philostorgius. Qui quidem
Alpium etiam claustra ei reseravit. Omne enim
insidiarum genus adversus imperatorem struxisse
ait Stilichonem, nec ob id saltem reveritur esse
quod generum illum haberet, data illi in matri-
monium filia; sed potionem ei præbuisse, qua pro-

VALESH ANNOTATIONES.

(91) Κατὰ δὲ ἀκυτα ἀντὶ ἐκεῖ. Longe rectius in ms. codice Samuelis Bocharti legitur hoc modo :
Κατὰ δὲ Ἰάπυγα ἀνεμον καὶ Θρασκίαν. Sic etiam in
Scoriacensi codice scriptum suisse testatur Holste-
nius, qui Latinam Gothofredi interpretationem ita
correxit : *Ad lapygem autem et Thrasciam ventum :* hoc est, *ad occasum aquinoctialem, et septentrio-*
nem versus. Inde enim corus et cæcias spirant.

(92) Καὶ Καππαδόκας δρυστίσαντες. In ms.
codice Samuelis Bocharti hic locus auctior habetur.
Sic enim codex ille : καὶ Καππαδόκας τὸ πλεῖστον
ἀναστήσαντες, etc. Id est, *Et Cappadociis magna*
ex parte in servitutem abductis, ad Pontum usque
progressi sunt. Αναστήσαντες enim idem est quod
ἀναστάτους ποιήσαντες. Quoi cuim non intelligeret
Gothofredus, hunc locum pessime interpretatus est.
Cujus versionem Holstenius ad latus sui codicis

D emendavit hoc modo : *Et Cappadociis vastatis, ad*
Pontum usque progressi sunt : modisque pessimis, præ
alii barbaris captivos ipsi afficerunt.

(93) Ζόρτι μετάπεμπτος. In ms. codice Samue-
lis Bocharti verbum additur hoc modo : μετάπεμπτος
ἡν. Quod idcirco monui, ne quis forte existinaret,
nisi ex conjectura quidquam supplevisse.

(94) Φάρμακον αὐτῷ ἀγωνίας ἐγκεράσασθαι.
Hunc locum correxi ex manuscriptis codicibus Scro-
riacensi et Bochartiano, in quibus ἀγωνίας diserte
scriptum habetur. Quare Holstenius interpreta-
tionem Gothofredi correxit hoc modo : *Sed et venu-*
num quod proles procreandæ facultatem extingueret,
potandum exhibuisse. Melius medicamentum ver-
tisset.

(95) Soz. lib. viii, cap. 25, et lib. ix, cap. 4.

VARIORUM.

(a) "Ὅτι γαμβρὸν αὐτὸν εἶχεν. Post Eudoxiam
quippe defunctam, duxerat Honorius primo Mariam,

deinde Thermantiam, Stilichonis filias. *Jac. Gothe-*
fred.

creandis sobolis facultas adimeretur : neque illud animadverterit, se, dum Eucherium filium imperatorem contra jus fasque renuntiare studeret, nepotem cui successoris jure imperium debebatur, ante ad ultum florem succidere ac perdere. Porro Stilichonem adeo manifeste ac sine ullo metu tyrannidem exercuisse scribit, ut etiam numinos perculeret, in quibus præter ipsius effigiem nihil deerat.

3. Barbari Romanum petunt.—Eucherius. Alaricus. Attalus. Alaricus obit. Interfecto Stilichone, barbari qui una cum illo erant, assumpto ejus filio statim abscesserunt. Cumque Romani appropinquassent, huic quidem permiserunt ut in templum quoddam quod jure asyli fruebatur, consugeret. Ipsi vero cuncta quæ circa urbem erant vastarent, tum ut Stilichonem ulciscerentur, tunc quod fame pressi erant. Ubi vero litteræ ab Honorio missæ jure asyli potentiores, Eucherium morte multarunt, post hæc barbari Alarico juncti, eum ad expugnandam urbem Romæ, tribus portubus constans, et in parvæ urbis magnitudinem extensem. Illic etiam annona publica iuxta veterem consuetudinem erat reconducta. Cum igitur Alaricus portum levi negotio occupasset, urbem Romam tum annonæ penuria, tum reliquis machinamentis expugnavit. Et Romanis decernentibus (id enim illis Alaricus permisera), Attalum imperatorem renuntiavit. Ortus hic erat ex minore Asia : religione quidem paganus, dignitate vero præfectorus urbis Romæ. Post nuncupationem imperatoris Attali, Alaricus permisit deinceps reliquis populi Romani, his scilicet quos famæ et humanorum corporum comes ficerat, ut annonam sibi ex portu conveherent. Assumpto deinde Attalo, magistri militum munere eidem fungens, Ravennam adversus Honorium cum exercitu profligavit. Inter hæc Attalus mandavit Honorio, ut privatam potius vitam eligeret, et extremorum membrorum abscissione totius corporis salutem

A rauis omnis basilea (a), τὸν ἀπόγονον τῇ; κατὰ διαδοχὴν καὶ θεσμὸν βασιλεῖας προεκθερῆσαν καὶ ζημιούμενος. Οὗτος δὲ κατάφωρον καὶ ἀδεῖ τὴν τυραννίαν προενεγκεν (96) τὸν Στελίχωνα λέγει, ὡς καὶ νόμισμα, μορφῆς λειπούσας μόνης, κόψασθαι.

γ. "Οτι Στελίχωνος ἀνηρημένου, οι συνόντες βάρεσσοι, τὸν ἐκείνου πάθα λαβόντες, τὴν ταχίστην φύοντο. Καὶ τῇ Ῥώμῃ πλησιάσαντες, τὸν μὲν ἔτεισαν (b) εἰς τινὰ τῶν ἀσύλων ἵερὸν καταφυγεῖν. Οἱ δὲ τὰ τῆς πόλεως πέριξ ἐπόρθουν, τῶν μὲν τῷ Στελίχωνι τιμωροῦντες (97), τῶν δὲ λιμῷ πιεζόμενοι. Ἐπεὶ δὲ παρὰ Ὀντωρίου γράμμα, κρείττον τῆς ἀσυλίας γενούμενον, ἀναιρεῖ τὸν Εὐχέριον, διὰ ταῦτα συμμίχαντες οἱ βάρεσσοι Ἀλαρίχῳ εἰς τὸν πρὸς Ῥώμαίους αὐτὸν ἔξορμωσι πόλεμον. Οἱ δὲ θάττον καταλαμβάνει τὸν πόρτον· μέγιστον δὲ οὗτος νεώριον Ῥώμης, λιμέσι τρισι περιγραφόμενος, καὶ εἰς πόλεως μικρὸς παρατεινόμενος μέγεθος. Ἐν τούτῳ δὲ δημόσιος ἄπας σίτος κατὰ παλαιὸν ἔθος ἐταμεύετο. Ἐλών δὲ βάθον τὸν πόρτον, καὶ τῇ εισόδεᾳ, ἢ ταῖς ἀλλαῖς μηχαναῖς (98) πολιορκήσας τὴν Ῥώμην κατέχρατο αἰρεῖ· καὶ ψηφισαμένων τῶν Ῥώμαίων (τοῦτο γάρ αὐτοῖς Ἀλαρίχος ἐνεδίσου) "Ἄτταλον αὐτοῖς ἀναγορεύει βασιλέα. Οὗτος δὲ Ἰων μὲν ἦν τὸ γένος, Ἐλλήν δὲ τὴν δέξαν, τῆς αὐτῆς δὲ πόλεως ἐπαρχος. Οὗτος δὲ λοιπὸν μετὰ τὴν ἀναγόρευσιν τὸ λεῖψαν τῶν Ῥώμαίων, ὅπερ δὲ λιμὸς αὐτὸς καὶ ἡ ἀλληλογαγία ὑπελείπετο, τροφὴν αὐτοῖς κομίζειν ἀπὸ τοῦ πόρτου ἐφίσιν. Εἴτα τὸν Ἄτταλον λαβὼν, καὶ στρατηγοῦ σχῆμα πληρῶν αὐτῷ, ἐπὶ τὴν Ῥέβενναν καθ' Ὀντωρίου στρατεύει. Καὶ κελεύει "Ἄτταλος τὸν Ὀντωρίου, τὸν διώτην ἀνθελέσθαι βίον, καὶ τῶν τοῦ σωματος ἀκρωτηριῶν τῇ περιτομῇ τὴν τοῦ δλου σωτηρίαν ὠνήσασθαι. Σάρος δὲ, δς μετὰ Στελίχωνα τὴν στρατηγικὴν ἀρχὴν (99) Ὀντωρίου δεδωκότος εἶχε, συμβαλὼν Ἀλαρίχῳ, κρατεῖ τῇ μάχῃ, καὶ τὴς Ῥέβεννης ἀποδιώκει. Οἱ δὲ τὸν πόρτον καταλαβὼν (1-71),

VALESII ANNOTATIONES.

(96) Τυπαρρίδα προσενεγκεῖται. In codice Bocharti ad marginem adscriptum inveni, τις προσενεγκεῖται. Quæ conjectura certe non dispicit. In textu autem scriptum erat προενέγκειν.

(97) Τὸν μὲν τὸν Στελίχωνα τιμωροῦντων. In manuscriptis codicibus legitur τιμωροῦντες. Quare non dubito quin totus locus ita restituendus sit, τὸ μὲν τῷ Στελίχωνι τιμωροῦντες, τὸ δὲ, etc. Id est, Tum ui Stilichonem ulciscerentur, tum quod fame oppressi erant. Potest etiam scribi : τοῦτο μὲν, etc. τοῦτο δὲ, etc.

(98) Σιτοδεῖλα, ἢ ταῖς ἀλλαῖς μηχαναῖς. In ms. codice Samuelis Bocharti, ad vocem ἢ tria puncta notata sunt; et in margine leguntur hæc verba, τις καὶ, quæ corrupcio τοῦ κατ, in ἢ occurrit. In

M. Aurel. Anto. libris : id est in Marci Aurelii Antonini libris de vita sua.

(99) Τὴν στρατιωτὴν ἀρχὴν. Longe relictus in manuscripto Samuelis Bocharti legitur τὴν στρατηγικὴν ἀρχὴν, id est, Magistri militum dignitatem. Atque ita legit Nicephorus in capite xxxv libri decimi tertii.

(1-71) Οἱ δὲ τὸν κήρυξαν καταλαβὼν. Non possum assentiri Jacobo Gothofredo, qui portum hic intelligi censet, non urbis Romæ, sed Ravennæ, qui classis vocabatur; nam cum Philostorgius portum simpliciter dixerit, portum urbis Romæ intelligimus necesse est: sic enim paulo ante portum urbis Romæ absolute vocavit. Quod si portum urbis Ravennæ nunc intelligeret, procul dubio nomen urbis

VARIORUM.

(a) Εὐχέριος δραχηνύξειν βασιλέα. Zosimus modestiam Stilichonis commendans ait, eum, cum unius filii pater esset, hanc ei dignitatis metam statuisse, ut ad officium tribuni notariorum proiecto nullam aliam potestatem tribueret, lib. v.

(b) Τὸν μὲν ἔφεσταν. De hac Eucherii fuga in ecclesiam quamdam urbis Romæ, consentit quoque Zosimus lib. v. De Alarico et Attalo vid. Soz. lib. vii, cap. 10, Soz. lib. ix, cap. 6, 7, etc.

ἀποδύει μὲν τῆς βασιλείας τὸν Ἀτταλὸν· οἱ μὲν φάσοι, μὴ εὖνον εἶναι διαβληθέντα· οἱ δὲ, διότι σπονδᾶς διενοεῖτο (72) πρὸς Ὀνώριον θέσθαι, καὶ τὸ δοκοῦν δημοπλὸν ἐστάναι, δέοντα γέγεντο προσποσκευάσσασθαι. Μετὰ τοῦτο πρὸς Ῥάβενναν ὁ Ἀλάριχος ἐπανελθὼν, καὶ σπονδᾶς προτείνων, ὑπὸ τοῦ προειρημένου διεκρούσθη Σάρου, φαμένου τὸν δίκας ὀφείλοντα τῶν τολμηθέντων, μηδὲν δέξιον (73) εἶναι φίλοις συντάττεσθαι. Ἐκεῖνον Ἀλάριχος ὀργισθεὶς μετὰ ἔνιαντὸν τῆς προτέρας ἐπὶ τὸν πόρτον ἐφόδου, ὡς πολέμιον ἐπελαύνει (74) τῇ Ῥώμῃ. Καὶ τὸ ἐντεῦθεν τῆς τοσάυτης δόξης τὸ μέγεθος, καὶ τὸ τῆς δυνάμεως περιώνυμον, ἀλλοφύλον πύρ καὶ ἔιρος πολέμιον, καὶ αἰχμαλωσία κατεμερίζετο βάρβαρος. Ἐν ἀριποῖς δὲ τῆς πολεως κειμένης, Ἀλάριχος τὰ κατὰ Καμπανίαν ἐληγέτο, κακεῖ νόσῳ φθείρεται.

versus contendit. Exinde vero tanta gloria magnitudinem ac potentiam famam externus ignis, et hostilis gladius, et barbarica captivitas, quasi sortito inter se divisorunt. Dum urbs Roma in ruderibus esset, Alaricus Campaniam deprudatus est, atque illic morbo corruptus occubuit.

δ. Ο δὲ τῆς αὐτοῦ γυναικὸς ἀδελφός (75). . . .

Desunt hic duas lineas.

βαρβαρικοῦ γὰρ γένους τοῦ Σαυροματῶν (76) χρηματίζειν αὐτὴν, καὶ συναφθῆναι τότε τῷ δοτραχίνῳ γένει (77) τὸν ἐκ αἰδήρου τὴν γένεσιν ἔλχοντα. Οὐ τοῦτο

A redimeret. Sarus vero, cui post Stilichonis necem Honoriūs magisterium rei militaris contulerat, initio adversus Alaricum proelio, cum superavit, et ab urbe Ravenna longius fugavit. Tum vero Alaricus, occupato portu, Attalum imperio exiit; sive quod accusatus fuerat quasi malevolo animo esset erga Alaricum, sive, ut alii dicunt, eo quod Alaricus in mente babebat fœdus cum Honorio inire, ac prius e medio tollendum esse ducebat eum qui impedimento esse videbatur. Post hæc Alaricus Ravennam reversus, cum fœdus obtulisset Honorio, a supra memorato Saro repulsius est, eum qui audaciæ suæ pœnas dare debuisse, indignum esse affirmante qui inter amicos numeraretur. Iratus ob hæc Alaricus, anno post primam irruptionem in portum B urbis Romæ, tanquam hostis infestis signis Romam

B. in ruderibus

VALENTIANUS ANNOTATIONES.

Ravennæ adjecisset. Sed et ipsa rerum gestarum series quæ hic a Philostorgio narrantur, satis ostendit portum urbis Romæ hic intelligi, non autem portum Ravennæ. Alaricus enim post Attalum imperio exutum, Ravennam venisse dicitur: quod quidem confirmant etiam Sozomenus ac Zosimus. Certe Sozomenus diserte scribit, Alaricum portum Ravennæ qui Classis dicitur, occupasse post exauctoriationem Attali (a).

(72) Σπονδᾶς διενοεῖτο. Fallitur hic Gothofredus, qui hæc Philostorgii verba de Attalo accepit, cum de Alarico intelligenda sint. Alaricus enim cum in animo haberet pacem inire cum Honorio imperatore, Attalum qui huius consilio impedimentum allaturus videbatur, e medio tollendum esse statuit. Neque enim pacem unquam initurus erat cum Alarico Honorus, nisi Attalo prius exauctorato.

(73) Μὴ δράξιον. In manuscripto codice Samuelis Bocharti, ad marginem ascriptum est eadem manu; lego μὴ ἀν δέξιον, vel μὴ δέξιον. Prior quidem emendatio placuit Lucas Holstenio. Eam enim ad latus sui codicis apposuit. Posteriorem tamen magis probabo.

(74) Ήσ πολέμιος ἐπελαύνει. In ms. codice Bocharti scribitur ὑπολέμης ἐπελαύνει τῇ Ῥώμῃ. Forte scribendum est ὡς πολέμιος. Nec dubito quin Philostorgius ita scriptum reliquerit.

(75) Ο δὲ τῆς αὐτοῦ γυναικὸς ἀδελφός. Post hæc verba in ms. quidem codice Jacobi Gothofredi deerant novem lineas, ut ipse Gothofredus testatur. Lucas tamen Holstenius in margine sui codicis notavit, in manuscripto codice Scoriacensi hic lacunam esse. Verum ex verbis quæ proxime sequuntur, satis apparei, multa hic desiderari. Certe in

manuscripto codice Samuelis Bocharti vacuum spatiū hic relictum est novem linearum, perinde atque in codice Gothofredi. Eam lacunam supplice conati sumus ex conjectura: de qua velim judicent eruditii.

(76) Βαρβαρικοῦ γὰρ γένους τοῦ Σαυροματῶν. Hæc de priore Adaulfī uxore intelligenda esse arbitror, quam Adaulfus repudiavit, ut Placidam uxorem diceret. Causa autem repudii hic affertur a Philostorgio, quod ex barbara gente Sarmatarum oriunda esset. Porro ex hac priore conjugi Adaulfus liberos suscepit, quos Sigerichus postea ad regnum Gothorum evectus crudeliter interfecit, ut narrat Olympiodorus. Non dissimilabulo tamen in manuscripto exemplari Bocharti scriptum esse χρηματίζειν αὐτούς. Quam lectionem si sequamur, non de uxore Adaulfī hæc erunt intelligenda, sed de ipso Adaulfo et de Gothis, quos origine Sarmatas fuisse scribit Philostorgius.

(77) Καὶ συναφθῆναι τότε τῷ δοτραχίῳ γένει. Alludit Philostorgius ad somnium illud regis Nabuchodonosor, quod referunt in capite secundo Danielis, ubi pedes statue illius quam in somnis videt Nabuchodonosor, partium ex testa, partim ex ferro confusi suis dicuntur. Hanc igitur prophetiam Philostorgius Honori temporibus his completam esse dicit. Et primo quidem, quando completa fuerat, relatum erat in superiore lacuna. Iterum vero adimplerat esse subdit, tunc cum Adaulfus Gothorum rex Placidam Honori sororem matrimonio sibi sociavit. Jam igitur divinandum nobis est, quando primum completam esse hanc Danielis prophetiam scriperit Philostorgius. Olim quidem conjecteram, Philostorgium censuisse hanc prophetiam primuni impletam esse, tunc cum Adaul-

VARIORUM.

(a) Gothofredo astipulatur Pagi ad ann. Chr. 410, n. 4, 5. Idem locus qui apud Sozomenum p. 375, Κλάσσαι appellatur, ut locum feliciter emen-davit Cluverius, Ital. Antiq. lib. 1, c. 28, ubi vulgo

τὰς Ἀλπαῖς legitur, nullo sensu. Classis nimirum est oppidum in portu Ravennæ situm. In eodem Sozomeni loco pro ἔχοντα στάδια, idem legit εἴκοσι καὶ τρία στάδια. W. Lowth.

copulatum esse ait Philostorgius eum qui ex ferrea stirpe erat oriundus. Neque tunc solum, sed et rursus tunc cum Adaulfus matrimonii jure Placidam sibi sociavit; tunc enim testacea natura conjuncta est ferreæ. Sed quoniam Scriptura dicit non diu permansuram esse eam conjunctionem, idcirco Constantius qui Placidam adainabat, hauc spem animo conceperat, se, si Adaulfum bello superasset, Placidam sibi sponsam accepturum esse. Nec multo post Adaulfus, cum multa gravia facinora iracundia ipsum impellente perpetrasset, a quodam domestico suo interficitur. Exinde barbari foedus cum Honorio percosserunt, et Placidam sororem atque Attalum imperatori Honorio tradiderunt, cum prius ipsi annonas ab imperatore, et partem Galliæ ad agros excoledos accepissent.

5. *Roma instaurata.* — *Attali pæna.* Post hæc autem Roma a gravissimis malis paululum respirans, incolis frequentari cœpit. Et imperator cum eo advenisset, manu simul et lingua ædificationem urbis comprobavit. Cumque supra tribunal ascen-

VALESI ANNOTATIONES.

sus Placidam sibi despondit uxorem. Sed nunc, re attentius examinata, hæc conjectura non placet: nam sponsalia et nuptiæ, cum ad unam eamdemque rem spectent, pro duabus diversis unius propheticæ complementis accipi non possunt. Aliud igitur inquiramus necesse est. Proinde existimo Philostorgium in priore illa lacuna scripsisse, prophetiam Danielis primum adimplerat esse, tunc cum Adaulfus Gothorum rex pacem fecit cum Honorio, et reliqua Italia in Gallias se recipit. Quod quidem anno Christi, 412, factum esse censem Signiorum in libro xi *De imperio occidentali*.

(78) Τῷ Πλακιδᾳ συνήπετο. Scribendum videatur συνήπετο. In manuscripto codice Samuelis Bocharti ad marginem ascriptum est, τῶς συνῆπτο. In textu autem scriptum est συνῆπτο. Porro de nuptiis Placiæ et Adaulfi dissentunt scriptores. Signiorus quidem scribit Adaulfum, cum in locum Alarici, rex Gothorum creatus esset, ante omnia Placidam sibi despondisse, anno Christi 411; deinde subexitum ejusdem anni, apud forum Cornelii Ämiliae civitatem nuptias cum Placidia celebrasse. In quo Jordanis sententiam sequitur, qui in rebus Geticis idem scribit. Sed Olympiodorus in libro undecimo *Historiæ*, et Idatius in *Chronico*, eas nuptias Narbone in Gallia celebratas esse tradunt, anno Christi quadragesimo duodecimo. Quo quidem tempore alteram Danielis prophetiam impletam esse ait Idatius, qua prædictum erat, filiam regis austri sociandam esse regi aquilonis.

(79) Τῇ γὰρ διτραχίνην φύσιν. Post hæc verba duas lineas desiderari in suo codice monuit Gothofredus. Verum in nostris exemplaribus, Scoriacensi videlicet et Bochartiano, desunt octo circiter vel novem lineæ; quas quidem ita commode suppleri posse existimo, τὴν γὰρ διτραχίνην φύσιν εἶναι τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν, τὴν οὐ ἐκ σιδήρου τὸ τῶν Γότθων γένος, μετὰ δὲ ταῦτα Ἀδαούλφου τὰς πρὸς Ῥωμαῖους σπονδάς διατύσαντος, Κωνσταντίος στρατηγὸς

Α δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡνίκα πάλιν Ἀδαούλφος γαμικαὶ διμείλαις τῇ Πλακιδᾳ συνείπετο (78). τὴν γὰρ διτραχίνην φύσιν (79)

Desunt hic novem lineas.

ἐλπίδας τρέψων, ὡς αὐτὸς καταπολεμήσας Ἀδαούλφον (80-90), τὴν Πλακιδᾳν συμφεύσαστο. Οὐ πολὺ δὲ τὸ μέσον, καὶ πολλὰ δραματουργήσας, ἐξ ὅρτης Ἀδαούλφος ὑπὸ τινος τῶν οἰκείων ἀποσφάττεται. Ἐκ τούτου τὸ βάρβαρον πρὸς Ὀνώριον επένθεται, καὶ τὴν οἰκείων ἀδελφὴν, καὶ τὸν "Ἀτταλον τῷ βασιλεῖ παρατίθενται αὐτοῖς, σιτήσεσθαι τε δεξιωθέντες, καὶ μοιράν τινα τῆς τῶν Γαλατῶν χώρας εἰς γεωργίαν ἀποκληρώσαμενοι.

B

ε'. Μετὰ ταῦτα δὲ καὶ ἡ Ῥώμη τῶν πολλῶν κακῶν ἀνασχοῦσα συνοικίζεται (a)· καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτῇ παραγεγονὼς, χειρὶ καὶ γλώττῃ (91) τὸν συνοικισμὸν ἐπεκρότει. Ὑπὲρ δὲ τοῦ βήματος ἀναβάς, δὴ τὴν πρώτην αὐτῷ βαθμίδα (92) τὸν "Ἀτταλον δια-

C

ἐπέμφθη κατ' αὐτοῦ ἐλπίδας τρέψων, etc. Si νῦν eadem verba, hic saltem sensus fuit Philostorgii, quæ Latine redditæ ita sonant: *Testam enim Philostorgius ait esse imperium Romanum; ferrum ostem esse Gothorum nationem. Post hæc cum Adaulfus pacem quam cum Romanis pepigerat, violasset, Constantius magister militum adversus eum missus est cum exercitu: hauc spem tacite animo sovantes, etc.* Ex his patet quantopere falsus fuerit Gothofredus, qui paulo ante pro διτραχίνῃ γένει emendavit διτραχίνῳ. Quia emendatione nihil singi potest inepius, cum testa illa, ut supra vidiimus, non Gothos designet, sed potius Romanos, eo quod in bellis tunc essent atque infirmi. Adde quod Graece dici non potest διτρογοτοθίνῳ· dicendum enim erat, διτρογοτοθίῳ.

(80-90) Κατὰ πελέμον Ἀδαούλφον. Hunc locum emendavi ex manuscripto codice Scoriacensi, qui diserte scriptum habet καταπολεμήσας. In manusc. codice Samuelis Bocharti legitur κατὰ πολεμίς, et in margine ascriptum est eadem manu, *Lego καταπολεμήσας.*

(91) Χειρὶ καὶ γλώττῃ. Quæri merito potest quid significet quod a Philostorgius, Honorium imperatorem Romanum ingressum, manu et lingua instaurationem urbis comprobasse: an per manum intellegit signum ab Honorio datum protenta manu; an potius constitutionem Honori intelligit, ejus manu subscriptam, qua cives Romanos ad instauranda D urbis mœnia incitabant.

(92) Ο τὴν πρώτην αὐτῷ βαθμίδα. Holstenius in suo codice notavit, pro δ forte scribendum esse ὄν. Et corruptissimam Gothofredi interpretationem restituit hoc modo: *Tribunal vero consensurus, primi gradus loco Attalum consendendum supposuit. Ego vero articulū δ expungendū censeo, utpote superfluum. Illud quoque in Holstenii versione reprehendi potest, quod verbum ἀναβάς interpretatus est Tribunal consensurus, cum iamen Graeca vox*

VARIORUM.

(a) Ἡ Ῥώμη συνοικίζεται. Ita etiam Olympiodorus: *Post Romanam a Gothis captam, Albinus urbis praefectus, quod jam eadem ad pristinum rediret statum, scripsit non sufficere præbitam populo partem (sc. Iumenti publici quod virilium populo Romano distribuebatur), multiitudine jam aucta civitate, aditque uno die numerum initum esse civium qua*

tuordecim millium. Albinus autem hoc anno (414) praefectus urbis fuit, ut siquid ex leg. ult. cod. Theod. *De naviculariis*, qua annonæ urbis Romæ Honorius consuluit, idque occasione suorum Vicençianum. Attali supplicium et exsilium refert Prosper in *Chronico* ad ann. Chr. 418, qui nobis est 416.

σαλνειν ὑπεῖθει (93). . . .

Desunt hic duæ lineæ.

δεξιᾶς χειρὸς ἀπέτεμε τοὺς δύο δαχτύλους, δων δὲ μὲν (94) ἀντίχειρ.

δὲ δε λιχανὸς ἔχει τὴν κλῆσιν· καὶ εἰς Λίπαρα τὴν νῆσον τοῦτον φυγαδεύει (95), μηδενὸς ἄλλου κακοῦ πρὸς πεζὸν καταστήσας, ἀλλὰ καὶ τὰς εἰς τὸν βίον χρείας παρασχόμενος.

Σ'. Κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους (a) Ἰωβιανός τε ἐπανέστη, εἰς φθορὰν ἀπέσθη (96). Καὶ Σεβαστιανὸς ἀδελφὸς αὐτοῦ τοῖς Ισοις ἐπορθαλμήσας, τὴν Ισηνήδωκε δίκην (97). Ο δὲ Ἡρακλειανὸς, μιμησάμενος τούτους, καὶ πλέω τῷ τῆς τύχης γέλῳ (98) ἐπιβάς, εὐκλεεστέραν ἔσχε τὴν καταστροφήν, τῆς θείας ἐμφανῶς ἐπικηρυττούσης (99). Οὐδὲ ἀδόσμητον ἐξ-

adisset, ad primum ejus gradum transire Attalum jussit. Post hæc dextræ manus duos digitos ei absidit, quorum alter quidem pollex, alter vero index vocatur; eumque in insulam Liparam relegavit, nullo alio supplicio eum afficiens, imo cuncta ad vitam necessaria ei subministrans.

VALESII ANNOTATIONES.

non futurum tempus designet, sed præteritum. Denique verbum διαβαίνειν simpliciter positum, significare non potest, *Ad transeundum*, nisi addideris πρὸς τό. Porro ingressus Honorii in urbem Romanam, et triumphus iste de Attalo contigit, Honorio undecimum, et Theodosio iterum coss. anno Christi quadragesimo decimo septimo, ut scribit Prosper in *Chronico*.

(93) Διαβαίνειν ἐπεῖθει. Holstenius in margine sui codicis annotavit, forte scribendum esse ὑπεῖθει. Quam Holstenii emendationem laudo equidem ac probo; sed totum hunc locum longe aliter interpretor quam ille: sic enim verto: *Cumque tribunal concendiisset, ad primum ejus gradum transire Attalum jussit.* Honorius enim cum Romanum ingressus esset, præente currum ipsis Attalo, recta in forum contendit: ubi cum tribunal purpureis gradibus structum concendiisset, Attalum ad primum tribunalis gradum adduci jussit. Illic duos dextræ manus digitos ei jussit abscindiri. Lego igitur: Εἰς πρώτην αὐτὸν βαθμίδα τὸν Ἀτταλὸν διαβαίνειν ὑπεῖθει. Nicephorus in capite tricesimo quinto libri decimi tertii, hunc Philostorgii locum ita expressit: *Ἀτταλὸς δὲ ὑπὸ πόδας βῆματος προταθέντος γεγονὼς Ὀνυρίν τοὺς δύο τῶν δαχτύλων μόνους ἀφαίρεται.* Quæ Nicephori verba male Langus interpretatus est hoc modo: *Attalus ad infima tribunalia subsellia positus, ubi se Honorii potestati permisit; postea duobus tantum digitis ei amputatis, etc.* Ego vero ita interpretor: *Exstructo tribunali, Attalus pedibus Honor. i advolutus, duobus duntaractat digitis amputatis, etc.* Βαθμίδες sunt subsellia, ut docet Simeon Thessalonicensis. Primum igitur subsellium Honorius Attalo posuerat juxta tribunal suum.

(94) Οὐ δέ μέν. Post hæc verba lineam hic deesse monet Gothofredus. Sed Lucas Holstenius in suo codice hæc ad marginem ascripsit: *In manuscripto Scoriacensi unum ianum vel alterum verbum deesse puto, ἀντίχειρ. Ita quoque in manuscripto exemplari Samuelis Bocharti.*

(95) Τούτον φυγαδεύει. Holstenius in suo codice ad marginem hæc notavit: *Tούτον ex Nicephoro legendum appareat. De solo enim Attalo hic loquitur.*

(96) Ἐπανέστη, εἰς φθορὰν ἀπέσθη. In manuscripto codice Samuelis Bocharti, hic locus ad marginem suppletur hoc modo: *Ἐπανέστη τῷ βασιλεῖ,*

B καὶ ταῦτα εἰς φθορὰν ἀπέσθη.

(97) Ἐδωκε δίκην. Post hæc verba duæ circiter voces deerant in manuscriptis codicibus Scoriacensi et Bochartiano. Et in codice quidem Bocharti hic locus ad marginem ita suppletur: *Ο δὲ..... μιμησάμενος τούτους, etc.* Holstenius vero ita supplet hunc locum: *Ο δὲ Ἡρακλειανὸς μιμησάμενος, etc.* Quæ fuit etiam conjectura Gothofre ii, cui nos libenter accedimus. Hi enim tres tyranni uno eodemque anno aboliti sunt, Lucio solo consule, qui fuit annus Christi 413, ut scribunt Idatius in *Fastis*, et Prosper in *Chronico*. Heraclianus quidem initio ejus anni, consul processerat; sed postea hostis publicus declaratus, ejusque nomen e *Fastis* expunctum est, ut testatur Prosper. De Heracliani tyrannie loquitur Hieronymus in libro tertio *Adversus Pelagianos*. *Scriptis dudum vir sanctus — eloquens episcopus Augustinus ad Marcellinum, qui postea sub inridia tyrannidis Heracliana, ab hereticis innocens caesus est, etc.* De eodem Heracliano intelligenda sunt ejusdem Hieronymi verba in epistola ad Demetriadis matre loquuntur: *Quæ de medio mari sumantem viderat patriam, et frigili cymbæ salutem suam suorumque commiserat, crudeliora invenit Africæ littora. Excipitur enim ab eo quem nescias utrum avarior an crudelior fuerit: cui nihil dulce præter vinum et pretium: et qui sub occasione partium clementissimi principis, sævissimus omnium existit tyrannorum, etc.* Et paulo post: *Et mirantur aemuli: virtus enim semper patet, cur tantarum secum pudicitiam tacita proscriptione mercata sit, cum et ille partem dignatus sit accipere, qui totum potuit auferre, et hæc quasi comiti negare non ausa sit, quæ se intelligebat sub nomine privatæ dignitatis tyranno servientem.* Heraclianum intelligit coenitem rei militaris per Africam, qui sub nomine comitis diu tyrannidem in Africa exercuit.

(98) Καὶ πλέω τῷ τῆς τύχης γέλῳ. Non placet hæc scriptura. Mallem omnino scribere, καὶ πλέων, id est, *Longius quam illi, Jovinus scilicet ac Sebastianus, progressus.* Vel, si mavis, *alius subtletas.*

(99) Τῆς θείας ἐμφανῶς ἐπικηρυττούσης. Non assentior Jacobo Gothofredo, qui Philostorgium hic loqui censem de divina Scriptura. Atqui fatetur ipse met Gothicus, nusquam legi in sacris libris id quod hic dicitur a Philostorgio. Ego vero de divina

VARIORUM.

(a) Κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους. Oppressi sunt hi tres tyranni anno Chr. 413, ut Pagius asserit: *Jovinus et Sebastianus ab Honorii ducibus Narbonæ. Heraclianus movens exercitum de Africa adversus Honorium. Utricule in Italia in confictu superatus*

effugit in Africam, cæsis in loco supradicto quinquaginta millibus armatorum, Ipse post Carthaginem in æde Memoriae per Honorium percussoribus missis occiditur, inquit Idacius in Fastis.

videntia aperte proclaimante, nihil se inordinatum relinquere, nec tyrannis delectari; sed qui legitimum imperatorem defendunt, iis se quoque auxiliū præbere.

7. (1) *Theodosius jun. et Pulcheria.* — Mortuo Arcadio, Theodosius ejus filius, admodum puer, orientalis imperii successor declaratur. Degebant cum eo in palatio Pulcheria ejus soror, imperiales subscriptiones administrans ac dirigens.

8. *Sol defecit. Siccitas. Fulgor.* — Cum Theodosius adolescentiæ annos jam ingressus esset, die xix mensis Julii, circa octavam diei horam, sol tanto-pere defecit, ut stellæ quoque visæ fuerint, tanta-que siccitas hunc solis defectum secuta est, ut multorum hominum ac brutorum animalium insueta mortalitas ubique terrarum grassata sit. Porro eo tempore quo sol defecit, fulgor quidam in celo apparuit, coni similitudinem referens: quem nonnulli præ imperitia cometam vocarunt. In iis enim quæ fulgor ille nobis ostendit, nihil erat simile cometæ; nam neque in comam desinebat lux illa, neque ullam omnino stellæ speciem præferebat; sed velut lampadis cuiusdam ingens flamma per se ipsam subsistens videbatur, nulla subtus stella ellychnii speciem præferente. Sed et motus ejus longe diversus fuit a motu cometarum; motu enim primum ab ortu solis æquinoctiali, inde ultimam stellam in

A (2), οὐδὲ χαίρει τοῖς τυραννοῦσιν· ἀλλ' οἵς δὲ καὶ θεούσιν βασιλεὺς ἀρμόζει, τούτῳ καὶ αὐτῇ συμπα-ρατάττεται (3).

ζ. "Οτι τελευτήσαντος Ἀρχαδίου, διάδοχος τῆς ἑώρας ἀρχῆς κομιδῇ νέος ὁν Θεοδόσιος δὲ παῖς, ἀνα-δείκνυται. Συνην δὲ αὐτῷ καὶ Πουλχερία ἡ ἀδελφή, τὰς βασιλικὰς σημειώσεις (4) ὑπηρετουμένη καὶ διευθύνουσα.

η. "Οτι Θεοδόσιου τῆς τῶν μειρακίων ἡλικίας (5) ἐπιβεβηκότος, καὶ τοῦ μηδὲς Ἰουλίου εἰς ἐννέα ἑπτὸν δεκάτη διαβαίνοντος, περὶ δγδόνην τῆς ἡμέρας ὥραν, ὁ ἡλιος οὐτω βαθέως ἔκλείπει, ὡς καὶ ἀστέρας ἀνα-λάμψαι· καὶ αὐχμὸς οὖτω τῷ πάθει (6) συνείπετο, ὡς πολλῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἄλλων ζώων ἀσυντίθη φθορὴν πανταχοῦ φέρεται. Ἐκλείποντι δὲ τῷ ἡλιῳ, φέγγος τι κατὰ τὸν οὐρανὸν συνανεγέρνη, κώνου σχῆμα παραδύμενον (6), δὲ τινες ἐξ ἀμαθίας ἀστέρα κομήτην ἔκάλουν. Καὶ γάρ ὁν ἐκεῖνος ἐδείκνυν, οὐδὲν ἦν κομήτας παράσημον (7). οὐτε γάρ τὸ φέγγος εἰς κόμην ἀπέβαινεν, οὐτε ἀστέρος διλως ἐώκει· ἀλλ' οἷον λύχνου τις μεγάλη φλέξ ὑπῆρχε καθ' ἐαύτην ὄρω-μένη, μηδὲνδὲ ἀστέρος θρυαλλίδος αὐτῷ τινος μορ-φὴν (8) ὑποτρέχοντος. Ἀλλὰ γάρ καὶ τῇ κινήσει παρῆλαττε· καὶ γάρ κινηθεὶς διεν ὁ ἡλιος κατὰ Ισ-τηρίαν ἀνίσχει, ἔκειθεν τὸν κατὰ τῆς οὐρᾶς ἀρκτοῦ τεταγμένον ἔσχατον ἀστέρα ὑπερενεγκῶν τρέμε-

VALENTINUS ANNOTATIONES.

justitia ac providentia hunc locum intelligendum esse affirmo, ut ex sequentibus manifeste colligitur. Itaque post vocein ἐπιχρυστουσιν, addendum est omnino προνοίας, vel potius δίκης.

(1) Soz. I. ix. c. 1.

(2) Οὐδὲν ἀδόμητον ἔστι. In manuscripto codice Samuelis Bocharti, ad marginem ascriptum est eadem manu: *Deest ὅτι τὴν ἔννοιον βασιλεῶν οὐδὲν, ετε.* Id est, *Divina providentia clare pronuntiante, se legitimum imperium, ne quidem male ordinatum, deserere.* Quæ conjectura, sive Bocharti sive alterius cuiuspiam, prolecto non displicet. Posset etiam emendari ac suppleri locus hoc modo: "Οτι οὐδὲν ἀδόμητον ἔστι.

(3) Τούτῳ καὶ αὐτῇ συμχρατάττεται. Scribendum est τούτοις, ut patet ex præcedentibus. Atque ita in margine codicis Bochartiani ex conjectura emendatum inveni.

(4) Τὰς βασιλικὰς σημειώσεις. Jacobus Gothofredus *imperiales dispositiones* interpretatur. Ego vero *annotationes* malim vertere. Nam σημειώσεις proprie annotationem significat, ut jampridem monui in annotationibus Eusebianis. Porro Annotationes dicebantur olim rescripta principum et jussiones. Interdum etiam a sacris pragmaticis et edictis distinguuntur, ut docet Brissonius in Lexico. Sic in Notitia imperii Romani, ubi officium Consularis Palæstinæ describitur: *Exceptores, inquit, habet et cæteros cohortalinos, quibus non licet ad aliam transire militiam, sine annotatione clementie principalis.* Ita quoque in officio presidis Thebaïdos, in actione prima Chalcedonensis concilii, pag. 98, hæc leguntur: *Idem devotissimus exceptor dixit: Est in*

C *recitata prece etiam divina adnotatio sacratissimi et piissimi imperatoris.* In Graeco θεῖα ὑποσημειώσις. Post hæc recitatur adnotatio principis, quæ subje-cta erait libello precum Eutychis his verbis: *Dепо-нант апуд reverendissimos епископос, etc.*; in pag. autem 116 actionis primæ ejusdem concilii, sacra subnotatio dicitur η θεῖα ὑποσημειώσις.

(5) Αὐχμὸς οὐτω τῷ πάθει. Legō αὐχμὸς το-σούτος τῷ πάθει συνείπετο, ut scribitur apud Nicēphorum, in cap. 36 libri xiii.

(6) Κάρον σχῆμα παραδύμενον. Sic etiam scribitur apud Nicēphorum in loco supra citato, ubi Langus interpretatur, *coni seu metæ similitudi- nem gerens.* Certe hoc verbum raro admodum legere memini. Vide Suidam in παραδύμαται.

(7) Οὐδὲν ἡρ κομήτας παρόσημον. In manuscripto Scoriensi legitur κομήτης, quemadmodum etiam legitur in Nicēphoro. Melius tamen scribetur οὐδὲν ἡρ κομήτας παραπλήσιον.

(8) Θρυαλλίδος αὐτῷ τινος μορφὴν. Malie hunc locum Langus interpretatus est hoc modo: *Nec radii ejus aliqui stellæ cuiusquam formam subiere.* Interpretationem Langi compilavit, ut solet, Jacobus Gothofredus. Atqui non id dicit Philostorgius. Sed ait flamman illam instar cuiusdam magnæ lampas per se solam apparuisse, nullo subtus astro, instar ellychnii, subsidente. Quid sit θρυαλλίς do- cent glossæ Graeco-Latinæ: Θρυαλλίς, flumus. Ubi flumus, idem est quod Graeco φλῶμας. Suidas φλῶμας, inquit, βοτάνη η καὶ αὐτὴ ἐλλυχνίου χρῶνται. Eadem sere habet Hesychius: Φλῶμας, αἱ, πόλις τις η καὶ αὐτὴ ἐλλυχνίου χρῶνται. Η αὐτὴ δὲ καὶ θρυαλλίς.

VARIORUM.

(a) Θεοδοσίου τῆς τῶν μειρακίων ἡλικίας. Omnes consentiunt solis eclipsin mox memoratam con-tigisse, Honorio XII et Theodosio VIII coss. qui

fuit annus Domini 418. Ergo Theodosius, qui natus fuit a. D. 401, ingressus est annum ætatis decimum octavum. Gothofred.

προῦδειν πορευάμενος ἐπὶ δυσμάς. Ἐπεὶ δὲ διεμέτρει τὸν οὐρανὸν, ἀφανῆς ἦν, πλείους τεσσάρων μηνῶν ἔξανυσθείσης αὐτῷ τῆς πορείας. Ἡ δὲ κορυφὴ τοῦ φέγγους, νῦν μὲν εἰς μῆκος μέγα ὡξύνετο, ὡς ἐκβαίνειν τοὺς τοῦ κάνου λόγους· νῦν δὲ πρὸς τὸ ἐκείνου μέτρον συνεστέλλετο. Καὶ ἀλλὰ δὲ παρεῖχε τερατώδη θεάματα, δι’ ᾧ τῆς τῶν συνήθων φασμάτιν ἔξηλλάττετο φύσεως. Ἡρξατο δὲ ἀπὸ μέσου θερους σχεδόν τε μέχρι τῆς τοῦ μετοπώρου τελευτῆς. Γέγονε δὲ δῆρα καὶ τοῦτο σημεῖον πολέμων μεγάλων, καὶ φθορᾶς ἀνθρώπων οὐ φήτης. Τῷ δὲ ἔξης ἦτει ἥρξαντο σεισμοὶ, οὐ δάκρυσις δύτες τοῖς προλαβοῦσι παραβαλεῖν. Τοῖς δὲ σεισμοῖς καὶ πῦρ οὐρανούθεν συγκατέρρηγνύμενον, πάσαν ἐλπίδα σωτηρίας περιέκοπτε πλὴν γε φθορὴν ἀνθρώπων οὐκ ἐνειράσατο. Ἀλλ' ἡ θεία εὐμένεια πνεῦμα σφοδρὸν καθίεσται, καὶ τὸ πῦρ πανταχόθεν περιελάσσασα, κατὰ τῆς θαλάσσης ἀπέρριψε. Καὶ ἦν ίδειν ἔνην θέαν, τῶν κυμάτων ἐπὶ πλείστον (9) ὥστε τινῶν λασίων χωρίων τῷ πυρὶ καταφλεγομένων, δῆρι τελείως τὸ φλέγον ἐναπέσθη τῷ πελάγει.

Θ'. "Οτι κατὰ πολλοὺς τόπους τῶν σεισμῶν γενομένων, διρθησαν δροφαὶ οἰκιῶν ἀπὸ ἀλλήλων μετὰ μεγάλων πατάγων καὶ ἀρραγμῶν (10-1) διαστέσαι, ὡς καὶ τοὺς ἔνδον παρατυχόντας καθαρῶς τῇ δύσι τὸν οὐρανὸν ὑποδάλλειν. Καὶ μετὰ τὴν τοσαύτην διάστασιν, εὗτα πάλιν ἀρμοθεῖσαι τε καὶ συναφθεῖσαι, ὡς μηδεμίᾳν αἰσθήσιν τοῦ νεωτερισθέντος μηδενὶ παρασχεῖν. Τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο πάθος, καὶ περὶ τὰ ἐδάφη πολλαχοῦ συνηγένθη. Καὶ γὰρ σιτοβόλων (2) τοὺς κάτωθεν οἰκοῦντας ἀπέπνιξαν, τὸν εἰτον αὐτοῖς ἀθρόον ἐπιχείμενοι διὰ τῶν πάλων (3)· καὶ πάλιν οὕτω παρέσχον τὸ ἔδαφος ἡρμοσμένον, ὡς ἔκπορειν ἀπαντας πόθεν ὁ φονεὺς ἀπέρριψε σῖτος (4). Καὶ ἀλλὰ δὲ τοιουτότροπα πάθη τηνικαῦτα ἐνεωχμώθη, δεικνύντα μὴ φυσικῇ τινι ταῦτα προελθεῖν ἀκολουθίῃ, ὡς Ἑλλήνων παῖδες ληρουσιν, ἀλλὰ θείας ἀγανακτήσεως μάστιγας ἐπαφεύηνται.

VALESII ANNOTATIONES.

(9) Ἐκ πλεῖστον. Non probò interpretationem Langi, qui totum hunc locum ita vertit: *Et videre erat spectaculum novum, flutus ipsos perinde ac regiones quasdam marinas plurimum igni ardere. Gothofredus vero interpretationem Langi ita interpolavit: Et videre erat mirum spectaculum, procellas ut plurimum velut regiones quasdam marinas igni ardentes.* Atqui ἐπὶ πλείστον significat diuturno tempore, vel certe, per longissimum spatium. Aut enim subauditur χρόνον, aut τόπον. Præterea verba illa ὡς περ λασίων χωρίων, non sunt regiones marinæ, ut Langus interpretatus est; sed potius loca frumentosa, ut Holstenius ad latus sui codicis adnotavit.

(10-1) Καὶ ἀρραγμῶν. Sic etiam excusum est apud Nicēphorūm: magis tamen placet scriptura codicis Bochartianī, ἀρραγμῶν, per simplex p.

(2) Καὶ γάρ σιτοβόλῶν. Scribe meo periculo σιτοβόλωνες, id est, horrea. Hesychius: Σιτοβολῶνες τρία. Ubi δρις vox est Latina horrea. Σιτοβόλωνες leguntur etiam apud Suidam in voce σιτοβολοῖς: ubi Suidas nota utrumque dici, σιτοβόλα scilicet et σιτοβόλωνες de horreis seu apothecis. Certe in Glossis Graeco-Latinis legitur: Σιτοβόλιον, granarium.

A cœnā Ursæ sitam transgressa, paulatim ad occasum processit. Postquam vero universum cœlum permensa est, tandem disparuit, cum cursus ejus plus quam quatuor menses durasset. Porro ejus vertex, nunc quidem in magnam longitudinem acuebatur, adeo ut coni modum ac mensuram excederet; nunc vero ad coni mensuram redibat. Alias præterea prodigiosas species oculis subiecit, quæ a vulgarium signorum natura illam distinse ostendebant. Coepit autem a media aestate, et ad exitum ferme autumni perseveravit. Fuitque signum gravium bellorum et mortalitatis hominum incredibilis. Insequenti anno terræ motus cœpere, qui cum superioribus haud facile conferri possint. Simul autem cum terræ motibus ignis quoque e celo demissus, omnem salutis spem pœclusit; nullam tamen hominibus cladem intulit. Divina enim benignitas, immisso vehementi vento cum ignem undique fugasset, in mare tandem projecit. Et videre erat novum quoddam spectaculum, maris videlicet fluctus quasi saltus quosdam ac silvas, diuturno tempore conflagrare, donec flamma penitus in mari extincta esset.

B 9. Porro multis in locis cum terra movisset, visa sunt ædium culmina magno cum fragore ac sonitu disrumpi, adeo ut ii qui intra domos erant, cœlum ipsum oculis suis cernerent. Post hujusmodi autem divulsionem ita rursus juncta et compaginata sunt, ut nullum ejus rei quæ acciderat, indicium relinqueretur. Idem quoque pavimenti ædium accidit diversis in locis. Nam et horrea eos qui sub ipsis habitabant oppresserunt, frumenti acervum ipsis superfundentia per subitos hiatus: ac rursus solum ita coaluit, ut cuncti ambigerent undenam frumentum illud letale defluxisset. Alii præterea hujusmodi casus novi atque insueti eo tempore contigerunt, qui quidem manifestissime ostendebant, non naturali modo atque ordine ista evenire, ut gentiles falso opinantur; sed divinæ indignationis flagella in homines immissa esse.

D Male igitur in Nicēphoro excusum est καὶ τινες τῶν σιτοβόλων pro σιτοβόλων. Auctor Vitæ B. Athanasiī δημοσίους σιτοβόλωνας vocat publica horrea. Utile etiam hoc nomine Palladius in *Lausiacæ*, ubi de Severiano. Et Philo, in libro v *Mechanicorum*, ubi docet quomodo construendi sint σιτοβόλωνες, si materia copia desit.

(3) Διὰ τῶν πάλων. In Nicēphoro legitur διὰ τῶν πάτων. Ubi Langus interpretatur per *rimas patentes*. Langi interpretationem seculis est suo more Gothofredus. Ego vero pabulata malim vertere, πάτος enim *pavimentum* significat, ut docent *Glossæ Graeco-Latinæ*. Πάτοι igitur hoc loco sunt tabulata, que nos *plancaria* Gallice appellamus: quæ cum terra motu divisa fuissent, per ea frumentum quod erat in horreis, effundebatur in eos qui subiugabantur. Certe quod Philostorgius hoc loco πάλων seu πάτων dixit, statim appellat ἔδαφος.

(4) Ἀπερρήνη σῖτου. In manuscrito codice Samuelis Bocharti legitur ἀπερρήνη, et ad marginem hæc notata sunt: *In manuscrito oblitteratum est τὸ ξεῖτον.*

10. Unde factum quod terra moveatur. — Idem Philostorgius variis argumentis ostendere conatur, terrae motus neque ex inundatione aquarum fieri, neque ventorum vi intra sinus terrae inclusorum, nec rursus ex aliqua terrae inclinatione, sed sola Dei voluntate accidere ad conversionem et emendationem peccatorum. Autem ista se constanter asseverare, propterea quod neutrum ex supradictis elementis ejusmodi casus vi naturali perfidere potest. Quod si Deus ita voluerit, vel minima gutta e caelo delapsa, vel nix levissima Olympum Macedoniam, aut alium quemplam ex altissimis montibus, facillime movere possit: quando quidem videmus, Deum sumpnumero his rebus usum esse ad emendationem generis humani. Nam et Rubrum mare cum facile posset subito discindere, austro violento prius illud verberans atque impellens, ita demum divisit: non quod ulla hujusmodi virtus in austro insita sit a natura: sed quod divina vis ad voluntatem suam exsequendam eo usa fuerit. Sed et virga percutiens, fontes aquarum elicuit ex petra. Et Jordanis fluenta lepram sanarunt: non quod eorum natura ista operari valeat, sed quia Creator singulas creaturas ad eum quem voluerit usum transmutandi, plenam atque omnimodam habeat potestatem.

11. Lucianus Constantinopoli novae sectae auctor. — Post mortem Eudoxii, qui Constantinopoli Eunomianorum sectae praefuerat, Lucianus sororis Eunomii filius in ejus locum substitutus. Hunc porro aiunt, cum in avaritiam et cognata vitia prolapsus esset, pœnamque ob id metueret, a reliquorum quidem Eunomianorum secte sese abrupuisse; propriæ vero factionis principem extitisse, nec contemnendæ multitudini præfuisse, cum improbi omnes et diversis vitiis implicati ad eum confluxissent.

12. Constantii breve imperium (5). — Honorius imperator Constantium magistrum militum ob affinitatis honorem ad consortium imperii ascivit, cum Placidia Valentinianum ei filium jam pœperisset: cui quidem Valentiniano Honorius nobilissimi dignitatem tribuit. Constantii igitur imagines, ut moris erat eorum qui recens ad imperium promoti erant, missæ sunt in Orientem. Sed Theodosius, cum nuncupationem augustam Constantii improbaret, imagines ejus non admisit. Cumque Constantius ob hanc contumeliam sese ad bellum pararet, mors supervenientis, vita simul et curis eum liberavit, cum imperasset mensibus sex.

13. Honorii obitus. Joannes tyrannus. Ardaburius. Aspar (6). — Consulatu imperatoris Theodosii decimo et Honorii tertiodecimo, idein Honorius

A' "Uti διαφόροις ἐπιχειρήμασι κατασκευάζειν πειρᾶται, τοὺς σεισμούς μήτε διὰ πλημμύραν ὑδάτων συνίστασθαι, μήτε πνευμάτων ἐνπολαμβανομένων τοῖς κόλποις τῆς γῆς· ἀλλὰ μηδὲ γῆς τινος ὅλως παρεγκλίσει· μόνη δὲ τῇ θεῖᾳ γνώμῃ, πρὸς ἐπιστροφὴν καὶ διόρθωσιν τῶν ἀμαρτανομένων. Καὶ ταῦτα φησιν ἰσχυριζόμενον λέγειν, διότι τὰ τηλικαῦτα πάθη μὴ δύναται μηδέτερον τῶν εἰρημένων στοιχείων κατὰ φυσικὴν ἀποτελεῖν δύναμιν. Ἐπει τεοῦ γε βουληθέντος, καὶ φεύξες ἡ σμικροτέρη προσπεσοῦσα καὶ νεφές ἡ κουφοτάτη, τὸν Ὀλυμπὸν τῆς Μακεδονίας, ἥ τι ἀλλο τῶν μεγίστων ὀρῶν κινήσειν ἀν ριδίως. Ἐπει καὶ φαίνεται πολλάκις τὸ Θεῖον ἐπὶ παιδείᾳ τὸν ἀνθρώπων, τούτοις χρώμενον. Τὴν τε γάρ Ἑρυθρὰν θάλασσαν, ῥᾶσιν δὲ ἀθρόον διαστῆσαι, νότῳ βιασθεὶ πρότερον μαστιγώσας καὶ συνωθίσας, οὐτω διέτησεν, τῇ τοῦ νότου φύσει μηδεμιᾶς δυνάμεως τοιαύτης ἐγκαθιδρυμένης, ἀλλὰ τῇς ἀνωθεν ῥοπῆς ὑπερφωνῶς αὐτῷ χρησαμένης πρὸς τὸ οἰκεῖον βούλημα. Καὶ ῥάδος δὲ πηγὴς ἐκ πέτρας ναμάτων πλήττουσα προχέει· καὶ ἱορδάνου φεύθρα καθαίρουσι λέπραν, οὐ τῇς φύσεως αὐτῶν ταῦτα δρῖψιν ἐνδυναμούσης, τοῦ δὲ πλάστου μεταπλάττειν ἔκαστον τῶν δημιουργημάτων πρὸς ἥν ἀνθέλοι χρείαν, πολλὴν καὶ ἀκώλυτον ἔχοντος τὴν ἔξουσίαν.

B C D "Οτι μετὰ θάνατον Εὐδοξίου (a), δε τῆς ἐν Κωνσταντίνου πόλει: Εὔνοριανῆς συναγωγῆς ὑπῆρχε (b), λουκιανὸν τικαθίσταται, παῖς ἦν ἀδελφῆς Εὐνομίου. Τούτον δή φασιν εἰς φιλαργυρίαν τε καὶ τὰ συγγενῆ κατοικήσαντα πάθη, καὶ τὴν ἐπ' αὐτῆς υφορώμενον δίκην, ἀποσχίσαι μὲν τῇς ἀλλης Εὔνομιανων μοίρας· Ιδίας δὲ συμμορίας ἀρχηγὸν ἔκαπεν ἀναδείξαι, καὶ συντάγματος οὐκεν εὐκαταφρονήσου ἀρχαί· πάντων τῶν ἐπιφρήτων τε καὶ ποικίλοις πάθεσι καθηπλισμένων πρὸς αὐτὸν ἀπερθηκότων.

E' "Οτι Ὄνωριος ὁ βασιλεὺς Κωνσταντίου τὸν στρατήγον κατὰ τιμὴν τοῦ κήδους εἰς τὸ τῆς βασιλείας προσλαμβάνεται σκῆπτρον· ἄδη καὶ ταῦτα Οὐαλεντινὸν τῆς Πλακιδίας αὐτῷ τειναμένη· οὐ καὶ τὴν τοῦ ἐπιφανεστάτου περιῆψεν δὲ οὐκέτι οὐαλεντινὸν τῆς Πλακιδίας αἴτιαν. Αἱ δὲ τοῦ Κωνσταντίου εἰκόνες, ὡς θεος ἦν τοῖς ἀρτει παρελθοῦσιν εἰς βασιλείαν πράττειν, ἀναπέμπονται πρὸς τὴν ἔων. Ἀλλ' οὐ γε Θεοδόσιος οὐκ ἀρεσκόμενος τῇ ἀναρρήσει, οὐ προσέστη ταῦτα. Καὶ δὴ Κωνσταντίῳ παρασκευαζόμενῷ διὰ τὴν ὑδρεύειν ἀπαλλαγὴν παρέχει, βασιλεύσαντι μῆνας ἔξ.

F "Οτι ἐν διάποτειᾳ τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου τὸ δέκατον, καὶ Ὄνωριον τὸ τρισκαδέκατον, αὐτὸς Ὄνωριος ὑδέρω τελευτᾷ. Καὶ Ἰωάννης τυραννίδι ἐπιθ-

VALENTINIANUS ANNOTATIONES.

(5) Socr. lib. vii, cap. 24.

(6) Socr. lib. vii, cap. 23.

VARIORUM.

(a) Μετὰ θάρατορ Εὐδοξίου. Hæc resert Gothfredus anno 420, quando Eunomiani procul Constantinopoli abiecti sunt. Anno quippe 415, convenitus eorum in urbe inhibuerat Theodosius sub poena

deportationis domusque proscriptionis. d. lib. LVI, Cod. Theod. de hæreticis: quod observavit idem Gothfredus.

(b) Υπῆρχε. Legendum ἐπῆρχε. W. Lowth.

κενος. διεκπερεσθενται πρὸς Θεοδόσιον· ἀπράκτου δὲ τῆς πρεσβείας γεγενημένης, καὶ οἱ πρέσβεις ὑδρισθέντες, ἄλλος ἀλλαχῆ κατὰ τὴν Προποντίδα φυγῇ προειμήθησαν. Τὴν μέντοι Πλακιδίαν καὶ τὸν τρίτον (Θαλεντινιανὸν (μετὰ γὰρ Κωνσταντίνου θάνατον, πρὸς τὸ Βυζάντιον ἀνεκομίσθησαν) ἀποστέλλει πρὸς Θεοσαλονίκην Θεοδόσιος. Κάκε! τὴν τοῦ Καίσαρος ἀξίαν τῷ ἀνεψιῷ παρατίθεσιν (7), Ἀρδαβούριῳ τῷ στρατηγῷ, καὶ τῷ τούτου νιῷ "Ασπαρ! ἐγεν κατὰ τοῦ τυράννου στρατηγίᾳν ἐγχειρίσας. Οὐ δὴ καὶ συνεπαγόμενοι Πλακιδίαν τε καὶ Θαλεντινιανὸν, καὶ τοὺς τε Παλονας καὶ τοὺς Τάλαριοὺς διελάσαντες, τὰς Σάλωνας, πολὺν τῆς Δαλματίας, ἀναροῦσι κατὰ πράτος (8). Ἐντεῦθεν δὲ ἀρδαβούριος νῆστη στόλῳ κατὰ τοῦ τυράννου χωρεῖ. Οὐ δὲ "Ασπαρ τὴν ἵππικὴν δύναμιν συλλαβὼν, καὶ τῷ τάχει τῆς ἔφοδου κλέψας τὰς αἰσθήσεις, τῆς Ἀκυλητας μεγάλης πόλεως ἐγκρατῆς γίνεται, συνόντων αὐτῷ Θαλεντινιανοῦ καὶ Πλακιδίας. Ἄλλ' δὲ μὲν οὕτω τὴν μεγάλην ἀπάλαιτώρων παρεστήσατο. Τὸν δὲ Ἀρδαβούριον βίαιον ἀπόλασθν πνεῦμα, σὺν δυσὶν ἐτέραις τριήρεσιν εἰς χεῖρας ἀγειτεῖ τοῦ τυράννου. Οὐ δὲ πρᾶς σπονδάς ἀφορῶν, φιλανθρώπως ἐκέρχητο τῷ Ἀρδαβούριῳ. Καὶ πολλῆς οὗτος ἀπόλαυσιν τῆς ἀδείας, τοὺς ἀποστρατήγους (9) τοῦ τυράννου (9), ἡδη καὶ αὐτοὺς ὑποκεινυμένους, τὴν ἐπιθυμήν τοῦ τυράννου κατὰ τοῦ τυράννου· καὶ σημαίνει: "Ασπαρι τῷ παιδὶ παραγενέσθαι, ὡς ἐφ' ἐτοιμῷ τῷ κατορθώματι. Τοῦ δὲ θάττον σὺν τῷ ἱππότῃ στρατῷ παραγεγονότος, καὶ μάχης τινὸς συρράγεστης, συλλαμβάνεται· δὲ Ἱωάννης τῇ τῶν ἀμφ' αὐτὸν προδοσίᾳ, καὶ πρὸς Πλακιδίαν καὶ Θαλεντινιανὸν εἰς Ἀκυλητανὸν ἐκτέμπεται· κακέτη τὴν δεξιὰν προδιατημθεῖς (10), εἴτα καὶ τῆς κεφαλῆς ἀποτέμνεται, ἔνα τυφλήσας, ἐπὶ τῷ ἥμισος ἐνιαυτόν. Τότε καὶ βρατιέα δ Θεοδόσιος τὸν Θαλεντινιανὸν ἀποστείλας ἀναγορεύει.

ισθ. "Οτι· Ἀέτιος δ ὑποστράτηγος Ἱωάννου τοῦ τυράννου, μετὰ τρεῖς ἡμέρας τῆς ἐκενού τελευτῆς, βαρβάρους ἄγων μισθωτούς εἰς ἕχιλιάδας παραγίνεται· καὶ συμπλοκῆς αὐτοῦ τε καὶ τῶν περὶ τὸν "Ασπαρα γεγενημένης, φόνος ἐκατέρωθεν ἐρήμη πολύς. Ἐπειτα σπονδάς δ Ἀέτιος τίθεται πρὸς Πλακιδίαν καὶ Θαλεντινιανὸν, καὶ τὴν τοῦ κόμητος ἀξίαν λαμβάνει· καὶ οἱ βάρβαροι χρυσίῳ καταθέμενοι τὴν

A aquæ intercutis morbo interiit. Joannes vero cum tyrannidem arripuisse, legationem misit ad Theodosium; sed re infecta, legati insuper contumelia affecti, alias alio per Propontidem relegati sunt. Placidam vero et Valentinianum tertium, qui post obitum Honorii Byzantium profugerant, Theodosius Thessalonicam misit. Illic patruclu suo Cæsaris dignitatem concessit, et Ardaburio magistro militum ejusque filio Aspari, belli adversus tyrannum administrationem commisit. Hi Placidam et Valentinianum secum ducentes, cum Pannoniam et Illyricum pertransiissent, Salonas urbem Dalmatiae vi cœperunt. Post hæc Ardaburius quidem cum navalibus copiis contra tyrannum profectus est. Aspar vero, assumptis secum equestribus copiis, et impressionis inopinæ celeritate suspicionem præveniens, Aquileiam urbem maximam occupavit, Placidia et Valentiniano ipsum comitantibus. Et hic quidem maximam civitatem absque ullo negotio cepit. Ardaburium vero violentus quidam ventus excipiens, una cum duabus triremibus in manus tyranni detulit. Ille de foedere ineundo cogitans, Ardaburium humaniter exceptit. Qui cum maxima libertate frueretur, ductores tyraanni, qui jam ad defectionem propensi erant, contra tyranum animavit. Simil Aspari filio per litteras significavit, ut tanquam ad paratam victoriam adasset. Qui cum celeriter adventasset una cum equestribus copiis, conseruo levipælio captus est Joannes, proditione eorum qui circa ipsum erant, et Aquileiam ad Placidam et Valentinianum deducitur. Illic dextra manu prius amputata, postea etiam capite truncatus est, cum per unum ac dimidium annum tyrannidem exeruisse. Tum vero Theodosius Valentinianum Romanum missum, imperatorem renuntiavit.

14. Aetius comes factus. — Aetius unus ex ducibus Joannis tyraanni, tertio post ejus obitum die supervenit, barbaros adducens inercede conductos, ad sexaginta fere hominum millia; commissaque inter ipsum et Asparis exercitum pælio, multi ex ultra parte ceciderunt. Posthac Aetius foedus iniit cum Placidia et Valentiniano, et comitis dignitatem accepit; barbari vero auro accepto, iram atque ar-

VALESII ANNOTATIONES.

(7) Τῷ ἀνεψιῷ παρατίθεσιν. Scribendum est περιτίθεσιν. Quem errorem jam supra non semel castigavi.

(8) Σάλωνας...ἀπροῦσι κατὰ πράτος. Manuscripti quidem codices nihil variant. Nihilominus tamen scribendum est αἰροῦσι, quemadmodum legitur apud Nicephorum in lib. xiv, c. 7.

(9) Τοὺς ἀποστράτηρους τοῦ τυράννου. Gothofredus interpretatur exauktoratos a tyrranno. Quod nullo modo probare possum. Neque enim Philostorius hic loquitur de iis quos tyrranus exauktorave-

rat; sed de ducibus qui sub illo militabant. Addo quod ἀποστράτηρος Graece non dicitur. Proinde non dubito quin scribendum sit hoc loco ὑποστράτηγος. In manuscripto codice Bocharti legitur ἀποστράτηγος accentu in ultima. Et in margine ascriptum est eadem manu, τῶς ὑποστράτηγος.

(10) Τὴν... προδιατημθεῖς. Apud Nicephorum hic locus ita legitur, τὴν χεῖρα πρώτον διατηθεῖς, etc. In ms. codice Samuelis Bocharti ad marginem ita ascriptum inveni: *Deest vocabulum, sorte γλώτταν.*

VARIORUM.

(a) Υποστράτηγος. Deest vox ad scensum perficiendum. W. Lowth.

ma deposuerunt, et obsidibus datis siveque vicissim A ὁργὴν καὶ τὰ δπλα, δμήρους τε δόντες, καὶ τὰ πιστὰ accepta in proprias sedes reversi sunt.

Finis excerptorum Ecclesiastice Historiae Philo-
storgit.

Τέλος τῶν ἐκλογῶν τοῦ παρότος βιβλίου τῆς
Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας Φιλοστοργίου.

(a) Εἰς τὰ οἰκεῖα ἡθη. Videlur legendum Ιθνη. W. Lowth.

SUPPLEMENTA PHILOSTORGIANA.

De Josepho, Phlegonte et Dione, ex Suida in voce Φλέγων.

Philostorgius ait ea, quae circa Iudeos acciderunt, pluribus et copiosius executum esse Justum; Phlegontem vero et Dionem breviter meminisse, eaque velut obiter Historiae suæ indidisse. Cæterum eorum quæ ad pietatem aliasque virtutes ducunt, neque ille curam ullo modo gessisse dignoscitur, quemadmodum neque hi. Contra vero Josephus et reformidanti similis est carentique, ne Graecos offendat.

De Eusebio Nicomediensi, et Theophilo Indo. Ex uno e sex prioribus libris, referente Photio in Biblioth. n. 40.

Quod vero ad miracula attinet vitamque, Eusebium Nicomediæ (quem et Magnum appellat) et Theophilum Indum, aliosque plures extollit.

De his qui ab Ario steterunt in synodo Nicæna, ex Niceta in Thesauro orthodoxæ fidei, lib. v, cap. 7 in fin.

Cæterum (ut Philostorgius primo Historie suæ libro auctor est) ab Ario in synodo Nicæna steterunt hi, quorum nomina subsequuntur episcopi: ex superiore quidem Libya Sentianus Borei, Dachius Beronices, Secundus Theuchiorum, Zopyrus Barces, Secundus alias Ptolemaidis, Theon Marmaricæ; ex Thebis Ægyptiis Melitius; ex Palæstina Patrophilus Scythopoleos, Eusebius Cæsariensis, qui Pamphili dictus est; ex Phœnicia Paulinus Tyri, Ampibion Sigedonis; ex Cilicia Narcissus Irenopoleos, Athanasius Anazarbi, Tarcodimatus Ægon; ex Cappadocia Leontius, Longianus et Eulalius; ex Ponto, Basilius Amasiaz, Melitius Sebastopoleos; ex Bithynia, Theognis Nicææ, Maris Chalcedonis, Eusebius Nicomediæ, Magnus quidem cognomine, qui Luciano martyri familiaris fuerat, miraculisque clarus, ut qui vel maxime: ex quo etiam Magni cognomen adeptus erat.

De subscriptionum varietate in concilio Nicæno, ex Niceta in Thesauro orthodoxæ fidei, lib. v, c. 8.

Philostorgius, sub finem libri primi, auctor est, eorum qui Nicæna fidei subscripterant, alios quidem e chirographorum suorum regione δμοουστου dictionem ascripsisse, alios vero ab Eusebio instructos blasphemam δμοουστου vocem loco δμοουστου supposuisse, præter Secundum et Theonam, qui etiam una cum Ario ejusque presbyteris in Illyricum relegati sunt.

De Pœnitentia quorundam Arianorum, quod concilio Nicæno subscriptissent: quod refert Nicetas in Thesauro orthodoxæ fidei, lib. v, c. 8.

Philostorgius initio libri secundi, scribit Eusebium, Theognin et Marin, eorum quæ subscripterant pœnitidine ductos ad imperatorem venisse, hisque apud eum verbis usos: *Iniqui, imperator, in eo fuimus,*

VALENTII ANNOTATIONES.

(11) *Iovotor.* Ita correxi ex conjectura. Nam in Lexico Suidæ, ex quo hic Philostorgii locus descriptus est, hodie legitur δσον. Certe scriptoris historici nomen prorsus hic desideratur. Aut igitur Justi nomen hic substitendum est, aut Josepi. Quæ sequuntur Philostorgii verba, id potius suadere nobis videntur, ut Josepi nomen substituamus. Sequitur enim, Τονωτούμενον δὲ Ιώσηπος, etc. Ex quibus verbis colligitur, paulo ante sermone fuisse de

C Josepo. Eligat itaque studiosus lector utrum voluerit. Porro hoc fraginentum Philostorgii depromptum est ex proœmio ejus *Historiarum.* Quo in loco Philostorgii scriptores omnes historiæ sacrae commemorabat. Ac primo quidem Mosem, deinde scriptorem historiæ Machabæorum recensebat: postremo loco Justum ac Josepum rerum Judaiçarum scriptores referebat.

quod tuī metu percusi impietati subscripterimus. Ex quo factum sit, ut imperator excedens eos in Galatias seu Gallias occidua relegarit, et Arianos sua quemque patria excedere jussent.

De Paulino ep. Antiocheno facto : quod refert Nicetas in Thesauro orthod. fid., lib. v. c. 9.

Solus Philostorgius libro *Historiarum* secundo, Paulinum Tyro Antiochiam translatum (in locum Eu-stathii) auctor est.

De Aetio et Eunomio, ex uno e sex prioribus ejus libris, referentis Photio in Biblioth. n. 40.

'Εξαρεις δὲ ἐν μὲν λόγοις μάλιστα Ἀέτιον καὶ Εὐ-

Ανόμιον, μόνους ἀνακαθάραι τὰ τῆς εὐσεβείας δόγμα-

τα τῷ χρόνῳ συγχεωσάμενα τερατεύμανος.

Extollit vero in sermonibus maxime Aetium et

Eunomium, falso asserens, eos solos repurgasse

pietatis dogmata tempore contaminata.

De Acacio Cesareo Pal. ep., apud Photium in Biblioth. n. 40.

Κατηγορεῖ δὲ Ἀκαχίου μάλιστα τοῦ Καισαρείας τῆς κατὰ Παλαιστίνην ἐπιτυπήσαντος δεινότητά τε ἀντιρρόληπτον καὶ κακουργὸν δμαχον, μεθ' ὧν καὶ πάντων φησὶ κατισχύσαι τῶν τε δμοφρόνων δοκούντων, εἰς ἔχθραν δέ τινα καταστάντων, καὶ τῶν τάναγ-

τια θρησκευόντων. Reprehendit vero Acacii maxime Cæsareæ Palestiniæ episcopi vim dicendi intolerabilem et versutiam inexpugnabilem, quibus eum artibus oppressisse ait præ omnibus tam eos qui idem sentire viderentur, odio tamen quoddam divisos, quam contraria in religione sentientes.

De Aetio, ex Photii Biblioth. n. 40.

Τιτορεῖ δὲ ἀπὸ τῆς Ἀρείου περὶ τὴν αἱρεσιν σπουδῆς τε καὶ κατάρξεως, μέχρι τῆς Ἀέτιου τοῦ δυσσεβεστάτου ἀνακλήσεως. Οὗτος δὲ ὁ Ἀέτιος παρ' αὐτῶν μὲν τῶν συναιρεσιών, διὰ τὸ κάκείνους ὑπερβάλλεσθαι τῇ δυσσεβείᾳ, ὡς αὐτὸς οὗτος καὶ μὴ βουλόμενος Ιστορεῖ, τῆς διακονίας καθηγέθη ὑπὸ δὲ τοῦ δυσσεβεστάτου Ἰουλιανοῦ ἀνεκλήθη τε καὶ φιλοφρόνως ἑδεῖται.

Narrandi porro initium fecit ab Arii in hæresia studio et initio, ad Aetii impiissimi revocationem usque. Hic vero Aetius a cohæreticis ipsis, quod ipsos impietate superaret, ut hic ipsem etiam invitatus narrat, diaconatu submotus; ab impiissimo vero Juliano revocatus et humanissime exceptus fuit.

De Basilio, ex Photii Biblioth. n. 40.

Βασιλείου δὲ τοῦ μεγάλου ἐπεχειρησεν ὑφίσαι μῶμον, δι' οὐ λαμπρότερον ἔδειξε. Τὴν μὲν γὰρ ἰσχὺν καὶ τὸ κάλλος τῆς ἐν τοῖς πανηγύρεσιν δμιλίας ὃντες τῆς τῶν πραγμάτων ἐνεργείας ἐνιάσθη συμφέγγεσθαι· θρασὺν δὲ αὐτὸν ὁ δεῖλαιος ἀποκαλεῖ, καὶ ἀντιλογικῶν λόγων ἀπειρον, διτι, φησὶν, ἀπετόλημην Εὐνομίου ταῖς συγγραφαῖς ἀντιτάξθαι.

Basilio vero Magno calumniam texere ausus est qua illustriorem eum reddidit. Vim enim et venustratem sermonis in concionibus, ipsa rei evidenter fateri coactus est. Temerarium tamen ipsum homo utilis appellat, nec in refutando exercitatum, eo quod, ut ait, Eunomii libris respondere ausus est.

De Leontio ep. Tripolis, apud Suidam in Λεύτιος.

Τὸν τοιοῦτον Λεύτιον προσεταιρίζεται δὲ κακόφρων Φιλοστόργιος ἐν τῇ βίβλῳ ἀντὶ τοῦ, ὡς δμόφρονα τῆς Ἀρειανικῆς αὐτοῦ κακοφροσύνης.

Hunc vero Leontium sibi vindicat improbus Philostorgius in libro . . . velut consentientem Ariam suæ improbitati.

De Jordane, et de Paneade, quod habet Joannes Antiochenensis. Περὶ ἀρχαιολογίας ἀπὸ τῆς Ιστορίας Φιλοστοργίου.

Ἐπ' ἐσχάτους τῆς Παλαιστίνης τέρμασι, μεθ' ἣν τὴν Φοινίκων ἐκδέχεται, κεῖται πάλις Δάν ὄνομα- σθεῖσα πρότερον ἐκ τῆς τοῦ Δάν φυλῆς, ὅπηντα καρδιῶν ἐπ' οὐκ διάλυτον οὔτοι δῆ μόνοι τοῦ παντὸς ἔθνους πλανώμενοι, τελευταῖον τὰ ταύτη κατασχόντες χωρία, μάργις ἰδρύνθησαν, καὶ πόλιν ἐπὶ τοῖς ἄκροις αὐτῶν δρεσι δειμάμενοι, τὴν τοῦ Φυλάρχου σφῶν ἐπέθηκαν κλῆσιν. Καὶ τοῦτο ἣν τῆς Ἰουδαίας δὲ ἐσχατος πρὸς Φοινίκην ὅρος. Ταύτην χρόνῳ ἔστερον Ἡρώδης δὲ μέγας οἰκοδομήσας, Καισάρειαν Φιλίππου μετωνόμασε· νῦν δὲ Πανεάς ἐστι καλούμενη. Τὸ γὰρ Πανεῖς ἐν ταύτῃ βρέτας στησάμενοι, εἰς τοῦτο τὴν τῆς πόλεως ἐτρεψαν προστηγορίαν. Ἐν ταύτῃ τῇ Πανεάδι τῶν τοῦ Ταρδάνου τηγῶν ἡ ἐτέρα τίκτεται, δυοὶ οὖτις τῶν, Δάν ἐκ τοῦ παλαιοῦ ὄνόματος ἐτί καὶ νῦν ὄνομαζομένη· τὴν γὰρ ἐτέραν, τῇς Ταρδανίτης πόλι-

Ad extremos Palestiniæ fines, postquam Phœnicia excipit, sita est urbs quæ Dan prius vocabatur de tribu Dan: quo tempore eoque laud parvo hi soli totius gentis errantes, tandem locis illis occupatis vix et ægre considerunt, urbemque ad extremos eorum fines ædificantes, Phylarchi ipsorum nomen indiderunt. Hieque ultimus erat Judææ Phœniciam versus terminus. Hanc cum Herodes Magnus posterioribus temporibus ædificasset, mutato nomine Cæsaream Philippi vocavit; nunc vero Paneas vocatur. Cum enim Panis in ea simulacrum positum fuisset, nomen istud urbs illa accepit. In hac Paneade alter e duobus Jordanis fontibus oritur (duo enim fontes sunt) qui Dan etiamnum ex veteri nomine vocatur; alterum vero qui Jor nominatur, procul ab illo stadiis circiter 160, collis quidam ex

enem monte profundit. Ex utroque horum effunditur fluvius hic quidem Jorates, sicut ille Danites vocatur. Qui per montem delati, ubi in plana descenderint, inde jam confluent, maximumque fluminum efficiunt Jordanem. Qui exinde et aquas ei nomen utriusque in unum commiscens, per lacum Tiberiadis transit, medium eum secans, perque totum eum proprio alveo fluens, quoad usque ad oppositam continentem perveniat; sibi ipsi aequalis semper aequalis. Inde jam per Palæstinam labens, totus in mare quod Mortuum dicitur illapsus extinguitur. Θεν ἡδη διὰ τῆς Παλαιστίνης ἐνεχθεὶς, ἀπας εἰς τὴν Νεκράν καλουμένην εἰσπεσών ἀφανίζεται θάλασσαν.

De Apollinario, Basilio, et Gregorio Nazianzeno, quod ipsissimis Philostorgii verbis recitatis habet Suidas tribus locis, in v. Ἀπολλινάριος, Βασίλειος, Γρηγόριος.

Apollinaris enim illis temporibus floruit Laodiceæ Syriæ, et Basilius Cæsareæ Cappadociæ, et Gregorius Nazianzi: est vero locus hic statio ejusdem Cappadociae. Tres vero viri isti tunc homousion propugnabant, adversus heterousion, longe superantes omnes qui prius, quique deinceps ad meam sententiam usque illi hæresi præfuerunt; adeo ut præ iis Athanasius puer judicaretur: nam et in eo doctrinæ genere quod externum (seu profanum) dicitur, plurimum hi profecerant: et sacrarum Scripturarum, quæcunque ad lectionem et promptam memoriam conferabant, magnam notitiam habebant, et inter eos maxime Apollinaris: hic enim Hebraicam etiam linguam intelligere poterat. Quin et unusquisque eorum in suo singuli genere plurimum stylo valebat: Apollinaris scilicet dicendi genere quod commentarybus est aptissimum, longe præstabat; Basilius vero in genere panegyrico splendidissimus erat. At Gregorii cum utroque comparati oratio, sublimiorem in scriptione locum obtinuit. Enim Apollinario erat uberior in dicendo, Basilio vero gravior. Cum autem isti tanta dicendi et scribendi et facultate prædicti essent, non minus etiam mores præ se tulerunt ad alliciendam ad sui spectaculum multitudinem aptos: adeo ut eos a quibus conspicerentur, et apud quos verba facerent, et quæcunque scripta ederent, omnino pertraherent in sui communionem, quotquot quavis istarum rationum facile capi poterant.

A ρωθεν αὐτῆς ὡς ἀπὸ σταδίων ρυ' κολωνός τις τοῦ αὐτοῦ προτητιν δρους.¹²⁾ Οὐ δέ ἔκατέρας (12) προχεῖται ποταμὸς, δὲ μὲν Ἱοράτης, δὲ Δανίτης ἐπικαλούμενος· οἱ διὰ τοῦ ἥρους ἐνεχθέντες ἐπειδὴ καταβαλεν εἰς τὸ πεδίον, ἐνταῦθα ἡδη ἔνυλασιν, καὶ ἔνα μέγιστον ἀποτελοῦσι ποταμὸν, τὸν Ἱορδάνην. Ἐν ταυτῷ ἡδη τὸ τε ρέμα καὶ τὴν προστιγορίαν κιρνάμενος, τὴν τῆς Τιβεριάδος διέξειται λίμνην, μέσην τέκμιν αὐτήν, καὶ δι' ὅλης αὐτῆς ἐν τῷ οἰκείῳ ὀλχῷ ρέόμενος (13) μέχρις ἀν ἐπὶ τὴν κατέναντι ἐκπεράσεις γῆν, Ιασος αὐτὸς ἐντῷ καὶ παραπλήσιος ὡν· κάντευσαν.

'Απολλινάριος γάρ ἤκμαζε κατ' ἑκείνους τοὺς χρόνους ἐν τῇ Λαοδικείᾳ τῆς Συρίας, καὶ Βασίλειος ἐν Καισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας, καὶ Γρηγόριος ἐν τῇ Ναζαρᾶ· σταθμὸς δὲ οὗτος ὁ τόπος ἐστὶ τῆς αὐτῆς Καππαδοκίας. Τρεῖς δὲ οὗτοι ἄνδρες τότε τοῦ δόμουσιν προύμαχον κατὰ τοῦ ἐτερουσίου, μακρῷ πάντας παρενεγκόντες τοὺς πρόστερον καὶ νιστερον ἄχρις ἐμοῦ τῆς αἱρέσεως προστάντας· ὡς παῖδα παρ' αὐτοῖς κριθῆναι τὸν Ἀθανάσιον. Τῆς τε γὰρ ἔκθεν καλουμένης παιδεύσεως ἐπὶ πλείστον οὗτοι προεληύθεισαν, καὶ τῶν ιερῶν Γραφῶν ὀπόσα εἰς ἀνάγνωσιν καὶ τὴν πρόχειρον μνήμην ἐτέλει, πολλὴν εἰχον τὴν ἐμπειρίαν· καὶ μάλιστά γε αὐτῶν ὁ Ἀπολλινάριος· οὗτος γάρ δὴ καὶ τῆς Ἐβραϊδος διαλέκτου ἐπατείν οἴδε τε ἦν. Καὶ μήν καὶ συγγράψειν ἔκαστος ἐς τὸν αὐτοῦ τρόπον ἦν ἰκανώτατος· τῷ μέν γε Ἀπολλινάριῳ τὸ ὑπομνηματικὸν εἶδος τῆς λέξεως, μακρῷ ἔριστα εἶχε· Βασίλειος δὲ πανηγυρίσαι λαμπρότατος ἦν. Τῷ δέ γε Γρηγορίῳ, καὶ παρ' ἀμφοτέροις ἐκεταζομένῳ, μείζω βάσιν εἰς συγγραφὴν εἶχεν ὁ λόγος. Καὶ ἦν εἰπεῖν Ἀπολλιναρίου μὲν ἀδρότερος, Βασίλειου δὲ σταθερότερος. Τοσαύτης δὲ αὐτοῖς ἐν τῷ λέγειν καὶ γράφειν δυνάμεως οὖσας, καὶ τὸ ἥρδος οὐδὲν ἥτονοι ἄνδρες παρείχοντο πρὸς τὴν τῶν πολλῶν θέαν ἐπαγωγάτατον· ὥστε καὶ οἰς ὠρῶντο, καὶ οἰς Ἐλεγον, καὶ ὀπόσα γράφοντες διεδίδοσαν, διὰ πάντων ἥρουν εἰς τὴν ἐαυτῶν κοινωνίαν τοὺς καθ' ὅτιον αὐτῶν εὔχρεστον ἀλίσκεσθαι δυναμένους.

VALESII ANNOTATIONES.

(12) Ὡς ἔξι ἔκατέρας. Pessime hunc locum Joannis Antiocheni verterat Jacobus Gothofredus: cuius nos versionem hoc loco emendavimus. Sic enim interpretatus est: *E quo utrinque effunditur fluvius; cum vertendum esset, ex utroque horum fontium profluit annis: alter Jorates, alter Danites dictus.* Non animadvertisit scilicet Gothofredus subaudiens-

D dum hic esse nomen πηγῶν.

(13) Εγτῷ... ὅρκωσεδμενος. Unius littere mutatione locum hunc sanavi hoc modo: τῷ οἰκείῳ ὀλχῷ. Emendationem nostram confirmant Suidas et Hesychius, qui ὀλχόν viam et tractum seu impetum fluminis significare scribunt. Facesat igitur conjectura Gothofredi.

FRAGMENTA PHILOSTORGII.

Ex Suida in voce Ἀγαπητός.

Ἄγαπητός ἐπίσκοπος Συνάδων, δν ἐν ἐπαίνῳ πολλῷ Α τίθεται. Εὐσέβιος δὲ Παμφίλου (14), καὶ θαυμάτων αὐτοῦ ἔξαισιών μνήμην ποιεῖται, ὅρῶν μεταστάσεις καὶ ποταμῶν, καὶ νεκρῶν ἐγέρσεις· καὶ διὰ στρατιώτην δυτα ἐδουλήθη Μαξιμίνος ὡς Χριστιανὸν ἀποκτεῖναι, διὰ τὸ πυνθάνεσθαι πολλοὺς τὰ παρ' αὐτοῦ τελούμενα ὑπερχαμένους.

Agapetus Synadorum episcopus, quem multis laudibus exornat Eusebius Pamphili, et miracula ejus inuisitata commemorat atque insolita; montes ac fluvios alium in locum translatos, mortuos ad vitam suscitatos. Ait etiam imperatorem Maximinum, eum adhuc militem, utpote Christianum, interficere voluisse, propterea quod comperisset multos, operum quae ab Agapeto siebant admiratione captos, relicto gentilium cultu ad Christianam fidem transire (15).

Ex Suida in voce Ἄετιος.

Ἄετιος ἐξ Ἀντιοχείας τῆς Συρίας, διδάσκαλος Εὐνομίου, ἀπὸ πενιχρῶν καὶ εὔτελῶν γονέων τυγχάνων. Οὐ δὲ πατήρ αὐτῷ τῶν ἐν στρατιᾷ δυσπραγέστερος ἐνειλεγμένων γενόμενος, ἐτεθνήκει κομιδῇ παῖδα τοῦτον ἀφείς. Αὐτὸς δὲ εἰς Ἐσχατον ἀπορίας ἤκαν, ἐπὶ χρυσοχοίᾳ ἐχώρησεν, ἀκρότατός τε ἐγένετο. Τέπει δὲ τὴν φύσις αὐτῷ μειζόνων ὥρετο μαθημάτων, πρὸς λογικὰς θεωρίας ἐτράπετο. Καὶ δῆτα συγγίνεται Παυλίνῳ, ἀρτίως ἀπὸ Τύρου εἰς Ἀντιοχείαν ἀφικομένῳ ἔτι κατὰ τοὺς Κωνσταντίνου χρόνους. Τούτου ἡκροδίτο, πολλὴν ἐπιεικῶς φαίνων τῆς ἀσεβίας τὴν φύμην (a) εἰς τὰς πρὸς τοὺς διαφορούμενους ζητήσεις· καὶ οὐχ ὑπόστατος ἦδη τοῖς πολλοῖς ἦν. Ἐπει τὸ δὲ Παυλίνος ἐτεθνήκει, Ἐβελαίου τρίτου καὶ εἰκοστοῦ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἔχοντος τὸν θρόνον, ποιῶν τῶν ὑπὸ τοῦ Ἄετίου ἐλεγχομένων, δεινῶν ποιησάμενοι πρὸς ἀνδρὸς δημιουργοῦ καὶ νέου κατὰ κράτος ἐλαύνεσθαι, συστάντες ἐξῆλασαν αὐτὸν τῆς Ἀντιοχείας. Ἐξελαθεὶς δὲ εἰς Ἀνάξαρβον ἀφικεῖται. Ὁ δὲ, ἕδη τάχιστα δυνάμεως πάσης πιπλάμενος, μείζους ἀεὶ τῶν διδομένων ἀφορμῶν εἰσέφερε τοὺς καρπούς. Οὐ δὲ οὐδὲν ἐπαύετο, τοὺς μὲν διελγχων, φαύλω; δὲ ἀμπισχόμενος, καὶ ὡς ἔτυχε ζῶν.

menta atque institutiones quas ab aliis accepérat. ipse vili pallio tectus, et tenui ac paupertino utens victu (16).

Ex Suida in voce Αὐξέντιος.

Αὐξέντιος Μαρκουστίας ἐπίσκοπος· δεὶς ἦν τῶν διολογητῶν δινομαζομένων. Ἡν δὲ ἐκ τῶν ἐπιφανῶς τῷ βασιλεῖ Λικίνῳ στρατευσαμένων, τῶν ὑπογραφέων τούτου γενόμενος, οὓς δὴ Νοταρίους Τρωματοί κα-

Auxentius episcopus Mopsuestiæ, unus ex confessoribus. Fuit hic ex numero eorum qui in palatio imperatoris Licinii splendide militabant, ejus scilicet exceptor quos Romani notarios vocant.

VALESII ANNOTATIONES.

(14) Εὐσέβιος δὲ Παμφίλον. Illic memoriae virtus lapsus est Suidas, qui Eusebium posuit pro Philostorgio. Agapeti enim Synadorum episcopi in *História ecclesiastica* nusquam meminit Eusebium Cæsariensis. Ejus autem mentionem facit Philostor-

gius in libro II, capite 2, ubi eadem fere leguntur quæ apud Suidam.

(15) Vide Philost. lib. II, in cap. 2.

(16) Vide Philost. lib. III, cap. 15.

VARIORUM.

(a) Πολλὴν — τῆς ἀσεβίας τὴν φύμην. Vertendum, non mediocrem impietatis vim. W. Lowth.

Porro ejus confessio hujusmodi fuit. In quodam atrio Imperialis palatii erat fons, et supra fontem Bacchi statua, et magna circumquaque vitis quæ universum illum locum tectum atque opacum efficiebat. Eo cum Licinius avocandi animi causa venisset, tum Auxentio ipso, tum aliis pluribus ex ejus palatio ipsum sectantibus; in vitem oculos conjiciens, uvam quamdam conspergit inusitatæ magnitudinis ac venustatis, ex palmitibus dependentem. Hanc Auxentio jussit ut abscederet. Ille statim arrepto cultro quem seminalibus appensum gestabat, uvam execuit nihil suspicatus. Tunc Licinius ad eum conversus: Pone, inquit, hanc uvam ad pedes Bacchi. Ad hæc Auxentius: Nequaquam, o imperator, respondit; Christianus enim sum. Quo auditu, Licinius dixit: Abi igitur solutus militia; duorum enim alterum abs te fieri necesse est. Tum vero Auxentius nihil cunctatus balteum depositus, atque ut erat discinctus, libenti animo e palatio excessit. Nec multo post episcopi eum Mopsuestia antistitem ordinarunt. Hujus frater natu minor fuit Theodorus, vir qui Athenis rhetoricam didicerat. Qui quidem et ipse postea episcopatum Tar-sensem sortitus est. Etenim Actius cum antea ipse per se, et Eunomium ipsum et alios qui majoris meriti erant, docere solitus esset, postquam Eunomium ad docendi munus promovit, eum deinceps magistrum pro se ac doctorem esse voluit, tum aliorum, tum eorum præcipue qui perfectiore doctrina et institutione indigebant; nam ipse quidem ad principia atque elementa aliis tradenda præstantissimus erat. Eunomius vero ad elementa quæ tradita fuerant, excolenda ac promovenda, et ad interpretandum perspicue simul atque magnifice, longe illo præstantior habebatur (17).

Ex Suida in voce Εὐδόξιος

Eudoxius episcopus Antiochizæ, ex Arabisso minoris Armeniæ oppido oriundus. Pater ejus Cæsarius, Maximino imperium administrante, martyrii coronam reportaverat, licet prius voluptatibus adictior visus fuisset. Verum prioris vita maculas martyrii sui cruento studuit eluere. Nam cum utrumque ei pedem sex maximis clavis carnifices transfixissent, eum in rogum congererunt; sed quoniam ad ignem properans confessim exspiraverat, cadaver ejus semiustum adhuc et integrum propinquum cum e rogo sustulissent, in agro quodam qui Subel dicitur deposuerunt (18).

VALESHI ANNOTATIONES.

(17) Vide Philost. in lib. v. cap. 2.

(18) Vid. Philost. lib. iv. c. 4.

(19) *Kai autòr ol ἔφοροι.* Hoc insigne fragmentum, ex Philostorgii *Historia* descriptum esse, multis argumentis convinci potest. Nam et locutio plane Philostorgium redoleat: verbi gratia, ἔφοροι hoc loco dicuntur episcopi. Quod quidem alibi quam apud Philostorgium difficile reperias. Præterea quæ sub finem adduntur de Actio et de Eunomio, perspicue indicant fragmenti hujus auctorem esse Philostorgium. Quis enim alias hæreticorum illorum dotes ac laudes tam ambitiose commemoraret?

(20) *Tōr τε Εὐδόξιος αἰτοῦ.* Procul dubio scri-

λουσι. Tὸ δὲ τῆς δμολογίας τοιῶν γέγονεν εἶδος. Ἡν ἐν τινὶ τῆς βασιλικῆς ἑστίας αὐλῇ κρήνῃ τε ὄντος, καὶ ἐπ’ αὐτῇ Διονύσου δγαλμα, καὶ ἀμπελος μεγάλη περικειμένη, καὶ σκιερὸν ἐπιεικῶς καὶ συνηρεφῆ τὸν ἀπαντά τόπον ἐργαζομένην. Ἐνταῦθι δὲ Λιχίνιος κατὰ πρόφασιν ἀπαγωγῆς ἀφικόμενος, τού τε Αὔξεντιον αὐτῷ καὶ ἄλλων πολλῶν ἐκ τῆς θεραπείας περεπομένων, εἰς τὴν ἀμπελὸν ἀνιδῶν, ἐθεάσατο βότρυν ὡραῖον τινα καὶ μέγαν, τῶν κλημάτων ἀπαρούμενον. Τούτον προσέταξε τῷ Αὔξεντιῳ τεμεῖν. Ὁ δὲ αὐτίκα, τὸ προστρημένον τοις ἀναξυρίσιν αὐτοῦ μαχαρίον ἀφέλομενος, ἔτεμε μηδὲν ὑπειδόμενος. Ὁ οὖν Λιχίνιος πρὸς αὐτὸν, θές τοιν τὸν βότρυν, ἔφη, πρὸς τοὺς τοῦ Διονύσου ποσίν. Ὁ δὲ, Μῆ, ὡς βασιλεὺς, ἀπεκρίνατο. Χριστιανὸς γάρ ειμι. Κάκεινος. Οὐκοῦν ἐκποδῶν οἰχηση τῆς στρατείας ἀποπαυσάμενος. Θάτερον γάρ τοιν δυοῖν ἀνάγκη ποιεῖν. Ὁ δὲ μηδὲν μελλήσας τὴν τε ζώνην ἔστωτο λύεται, καὶ ἀσμενος ἔξεχώρησεν ὡς εἴχε τῶν βασιλείων. Καὶ αὐτὸν οἱ ἔφοροι (19) μετά τινα χρόνον ὑστερον ἐπισκοπὴν τῆς Ταρσοῦ ἐκκλησίας ἔτυχε κληρωσάμενος. Ὁ γάρ δὴ ἀδετος τὰ πρότερα δὲ ἔστωτο τὸν Εὐδόξιον αὐτὸν (20) καὶ ἀλλους τοὺς πλεῖστου λόγου ἀξίους διδάσκων, ἐπειδὴ τὸν Εὐνόμιον εἰς τὸ τῆς διδασκαλίας προύσιβασεν ἔργον, τούτῳ δὴ διδάσκαλον ἀνθ’ ἔστωτο διδασκαλῷ ἔχρητο πρὸς τοὺς ἀλλους· καὶ τοὺς μάλιστα τελεωτέρας μαθήσεως δεομένους. Καὶ γάρ ἐκεῖνος μὲν ἦν ἀρχὰς παρασχεῖν ἀριστος, οὗτος δὲ τὰς δοθεῖσας ἐργάσασθαι, καὶ σαφῶς τε ἄμα καὶ μεγαλοπρεπῶς ἐμρηνεῦσαι παραπολὺ δυνατοτερος.

Εὐδόξιος ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας ἐξ Ἀραβισσοῦ τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας. Ὁ δὲ πατήρ αὐτοῦ Καισάριος, ἐπὶ Μαξιμιανοῦ τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀνεθήσατο, καίτοι πρότερον ἥδονῶν ἤττων φανεῖς. Ἀλλ’ ἐδουλήθη τὰς πρώτας κηλίδας διὰ τοῦ μαρτυρίου τοῦ αἰματος ἀπορρύψασθαι. Ἡλους γάρ μεγάλους ἐκατέρου τῶν ποδῶν ἐξ τὸν ἀριθμὸν αὐτοῦ διαπερονήσαντες πυρὶ παρέδοσαν· καὶ ἐπειδὴ αὐτίκα πρὸς τὴν φλόγα χωρῶν ἀπέθανεν, ἡμίφελετον. Ετι καὶ σῶν οἱ προστήκοντες τὸν νεκρὸν ἀνελόμενοι, ἐν τινὶ ἀγρῷ Σουσὲλ λεγομένῳ κατέθεσαν.

bendum est, τὸν τε Εὐνόμιον. Neque enim Eudoxius magister fuit Actius, sed Eunomii. Eudoxius quidem Antiochenensis episcopus in divinis Litteris magistrum habuit Lucianum martyrem, ut tradit Philostorgius in libro ii. cap. 15. Ego tamen Eudoxium discipulorum Luciani auditorem potius fuisse crediderim: nam cum Eudoxius Valentini principatu extremum diem obierit, quomodo Luciani martyris, qui regnante Maximino passus est, auditor esse potuerit, equidem non video. Asterium quidem Cappadocien, qui unus fuit ex discipulis Luciani, magistrum habuisse videtur Eudoxius, ut indicat Philostorgius in lib. iv. cap. 4.

Ex eodem Suida in voce Θεόφιλος.

Θεόφιλος οὗτος ἀπὸ Τυδῶν ἐπανελθὼν ἐν Ἀντιοχείᾳ διῆγεν· ἐκκλησίαν μὲν ἀφωρισμένων οὐδεμίαν ἔχων αὐτός· κοινὸς δέ τις ὁν, ὡς πάσαις αὐτῷ μετ' ἀδείας ἐπιφορέψῃ ὡς ἰδαις ἔξδν, βασιλέως αὐτὸν ἐς τὴν μάλιστα διὰ τιμῆς τε πάσης καὶ αἰδοῦς ἀγοντος· καὶ τῶν ἀλλών ἀπάντων, ὅποσις ἐπισταή, μετὰ πάσης προθυμίας αὐτὸν ὑποδεχομένων, καὶ τὸ τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ μέγεθος καταπλητομένων. Ἡν γάρ ὁ ἀνὴρ κρείσσων ἥ ὡς ἐν τις δηλώσεις λόγῳ· ὡς ἂν τις τῶν ἀποστόλων εἰκών. Λέγεται γέ τοι ποτε καὶ νεκρὸν ἀναστῆσαι ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἰουδαῖας τινός. Θαλάσσιος δὲ τοῦτο φησι, τῶν ἐπ' οὐκ ὀλίγον τάνδρη συγγενομένων χρόνον, καὶ ἡκιστα δῆ εἰς τὰ τοιαῦτα φεύγεσθαι ὑποπτος ὅν· ἀλλως τε καὶ ἔχων οὐκ ὀλίγους τῶν κατὰ τὸν αὐτὸν αὐτῷ γενομένων χρόνον τοὺς ἐπιμαρτυροῦντας.

A ¹ Theophilus ex India reversus, Antiochiæ domicilium fixit: propriam quidem ac peculiarem ecclesiam nullam habens; communis vero omnium antistes, adeo ut cunctas libere pro arbitratu suo tanquam proprias adire ei liceret, cum et imperator maximum ei honorem ac reverentiam exhiberet, ei reliqui omnes ad quos accesserat, summa alacritate eum exciperent, virtutisque ejus præstantiam admirarentur. Quæ quidem talis ac tanta in eo fuit, ut eam nemo verbis explicare possit: quippe qui imago quædam fuerit apostolorum. Aiunt etiam eum aliquando Antiochiæ Iudeam quamdam ex mortuis suscitasse. Id autem affirmat Thalassius, qui cum illo diutissime versatus est, et in hujusmodi rebus extra suspicionem est mendacii: et qui alioqui haud paucos habet hujus rei testes qui eodem tempore vixerunt.

Item ex Suida in voce Λεόντιος.

Λεόντιος Τριπόλεως τῆς Αυδίας ἐπίσκοπος, Μυσδές τὸ γένος τῶν πρὸς τῷ Ἰστρῷ κατωχημένων, οὓς ἀγχιμάχους Ὄμηρος καλεῖ. Τὸν τοιούτον Λεόντιον προσεταρίζεται ὁ κακόφρων Φιλοστόργιος ἐν τῇ βίβλῳ ἀντὶ τοῦ (21), ὡς ὁμόφρονα τῆς Ἀρειανικῆς αὐτοῦ κακοφροσύνης. Ήτος οὗτος; παῖδα ἔνα ἐσχηκών, ἐπειδὴ μὴ χρηστάς ἐλπίδας αὐτὸν ὑποφαίνοντα πρὸς ἀρετὴν εἶδε, εὐξάμενος, ὡς φασιν, ἐτι μειράκιον δυντα, ἐποίησεν ἀποθανεῖν κάλλιστον ἡγησάμενος, τὸ πρὸς αἰσχροῦ τινος καταλύσασθαι τὸν βίον, τῶν σφαλερῶν κατὰ τὸν βίον διλασθων ἔξω γενόμενον. Κανόνα δὲ αὐτὸν ἐκάλουν τῆς Ἐκκλησίας. Ἡν δὲ ἐλεύθερος τὴν γνώμην ἐπιστῆσε εἰς πάντας καὶ παρῆσταιστικός. Καὶ ποτε συνέδω γενομένης, Εὐσεβίας τῆς Κωνσταντίου γυναικὸς; εἰς οἰδημα ἀρθείσης φρονήματος, καὶ ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων προσκυνουμένης, μόνος οὗτος παρὰ φαῦλον αὐτὴν τιθέμενος, οἷκοι ἐμενεν. Ἡ δὲ διὰ τοῦτο ὑποθερμανθεῖσα τοῖς θυμοῖς, καὶ τὴν γνώμην φλεγμήνασσα, πέμπει πρὸς αὐτὸν αἰτιωμένην, καὶ ὑποσχέσεσαι κολακεύουσα, ὡς Ἐκκλησίαν σοι μεγίστην ἐγερῶ, καὶ χρήματα ἐπιδιψιλεύσομαι, εἰ ἀφίκοι πρὸς μέ. Ὁ δὲ ἀντεῖδηλωσε· Τούτων μὲν εἴ τι βιοληθεῖς τελέσασθαι, Ὅ βασιλεια, οὐκ ἐμοὶ μᾶλλον, ἥ τῇ σῇ ψυχῇ Ἱσθι: χαρισμένη. Εἰ δὲ θελήσεις; ἀφικέσθαι πρὸς σὲ, ὡς τῆς τοῖς ἐπισκόποις πρεπούσῃς φυλαχθησομένης αἰδοῦς· Ίν' εἰσέλθοιμι μὲν ἐγώ, σὺ δὲ αὐτίκα τοῦ θρόνου τοῦ ὑψηλοῦ καταβάσα, μετ' αἰδοῦς ὑπαντήσεις ἐμοί, καὶ τὴν κεφαλὴν ὑπόσχῃς ταῖς ἐμαῖς χεροῖν, εὐλογιῶν ἀξιούμενή· καπεῖτα καθεοθείην μὲν ἀν ἐγώ, σὺ δὲ ἀν ἐστήκοις αἰδουμένη, ὅποταν δὲ κελεύσαιμι, καθεδουμένη, ἥνικα δοίην τὸ σύνθημα. Εἰ οὖτας αἱρήσῃ, ἀφικούμην παρὰ σέ· εἰ δὲ ἔτερον τρόπον, οὐχ οὖτα πολλὰ δώσεις, οὐδὲ οὖτω μεγάλα δυνήσῃ, ὡς ἡμᾶς τῆς προσηκούσης τιμῆς τοῖς ἐπισκόποις καθηψιεμένους, εἰς τὸν θείον ἐξυθρίσαι τῆς ἱερωσύνης

B D ² Leontius episcopus Tripolis urbis Lydiæ, ortus ex Mosis qui Istrum accolunt, quos Homerus ἀγχιμάχους appellat, id est, *cominus pugnantes*. Hunc Leontium suis partibus adjungit impius Philostorgius in lib. *Historiæ suæ septimo*, tanquam Arianæ sectæ quam ipse profitebatur, *addictum*. Hic cum unicum haberet filium, nec ullam in eo bonæ indolis notam animadverteret, orationibus a Deo impetravit, ut adhuc adolescens ex hac vita discederet, satius esse judicans ut ante ullum probrum ac flagitium admissum, mortem oppeteret, ex incertis ac periculis hujus vitæ casibus subductus. Porro eum Ecclesiæ normam vulgo appellabant. Idem summa libertate, tam in sentiendo, quam in loquendo, erga omnes ex æquo utebatur. Cumque aliquando synodus episcoporum convenisset, et Eusebia Augusta uxor imp. Constantii fastu elata ab universis episcopis salutaretur, solus hic Augustam parvi pendens, domi mansit. Id factum Augusta ægre ferens, et ira excandescens, quemdam ex ministris suis ad eum misit, partim conquerens, partim blanditiis et pollicitationibus cum demererit studens. Maximam tibi, aiebat, ecclesiam adfiscabo, et pecunias insuper largiar, si ad me visendam accesseris. Quibus Leontius ita respondit: Horum quæ mihi promittis, Augusta, si quidpiam perficere volueris, scias velim quod animæ tuæ potius quam mihi gratificaberis. Quod si me ad te salutandam cupis accedere, accedam quidem, dummodo ea quæ episcopis debetur, servetur reverentia, ita ut ingrediar quidem ego, tu vero statim e sublimi solio descendens, verecunde mihi occurras, et manibus meis caput tuum submittas, benedictionem a me postulans. Deinde ut sedeam quidem ego; tu vero stes cum reverentia; postquam jussero sessura,

VALESII ANNOTATIONES.

(21) Ἐτ τῇ βίβλῳ ἀρτῃ τοῦ. Scribendum videtur τὸ τῇ ζ' βίβλῳ αὐτοῦ, etc. Nam Philostorgius hujus Leontii mentionem facit in lib. vii, cap. 6.

ubi signum tibi dedero. Si quidem id elegeris, ad te accedam. Sin aliter, nunquam tot ac tanta mihi donare poteris, ut ego de honore qui episcopis debetur, aliquid remittens, divinas sacerdotii leges violare unquam velim. Hæc ubi nuntiata sunt, regina mirum in modum excanduit, hujusmodi responsum sibi a Leontio afferri haudquaquam patienter sustinens. Cumque multum intumuisset, et magnopere commota esset animo, et pro levitate atque impatientia muliebri minas intentasset, rem ad maritum retulit, ultiōrem flagitans. Hic vero laudandam potius esse duxit in Leontio animi libertatem, et uxoris iram sedavit, eamque ad cubiculum suum remisit. Quodam item tempore dum Constantius episcoporum cœtui præsideret, et Ecclesiæ pro arbitratu suo regere vellet: cunctis verba imperatoris cum plausu et admiratione excipientibus; et recte cuncta ab eo dicta esse affirmantibus, solus Leontius conticuit. Et cum imperator eum interrogasset, quam ob causam solus ex omnibus sileret, respondit Leontius: Miror, inquit, te regendas suscipere: et cum militarium ac civilium negotiorum tibi mandata sit cura, episcopis tamen præcipere de rebus quæ ad solos episcopos pertinent. Quibus auditis, Constantius verecundia ac pudore suffusus, in ejusmodi negotiis deinceps pro imperio agere ac jubere destitut. Tanta in loquendo libertate prædictus fuit Leontius (22).

Item ex Suida in voce Δημόφιλος.

Demophilus Constantinopolitanus episcopus, vir insano quodam impetu cuncta simul miscere solitus: et qui instar rapidi vagique torrentis, plurimum luti ac sordium in sermonibus suis convolveret, ut quivis facile deprehenderet ex prima concione quam habuit Constantinopoli. Qua quidem in concione verisimile est eum accuratiorem ac diligentiores fuisse: quippe cum hujusmodi sermones excipi soleant a notariis. Certe in ejus Commentariis qui etiamnum supersunt, multa disserit confusa atque indistincta, et de Patre ac Filio loquens, disertis verbis ita pronuntiat. Filius solius Patris voluntate genitus est, sine tempore ac sine medio, ut jussorum Patris minister sit et famulus. Nam cum prævideret Deus, ea quæ facturus erat, non posse consistere, quippe quæ puri atque imperfici ordinis futura essent, perinde ac Deus qui ipsa fecerat. Nam prorsus necesse erat, ut vel omnia dii essent juxta dignitatem ejus qui illa condiderat: ex quo eventurum erat ut plures dii essent. Vel certe necesse erat, ut postquam facta fuerant, statim dissoluerentur, perinde ac cera ardentissimo igni admota. Idcirco Filius medius existit inter creaturas quæ condendæ erant, et inter Patrem ex quo genitus est, ut is sese demittens, seque adjun-

A θεσμὸν. Ταῦτα ὡς ἀπηγγέλθη, ἀναπίμπραται τὴν γνώμην, οὐκ ἀνασχετὸν ἡγουμένη πρὸς Λεοντίου τούτους δέξασθαι λόγους. Καὶ πολλὰ διοιδῆσασα καὶ παθητικά, καὶ πολλὰ ἐκ γυναικείας ἀκροχολου καὶ κούφης ἀπειλήσασα διανοίας, καὶ τάνδρι διηγησμένη, πρὸς τιμωρίαν ἔξωρμα. Ὁ δὲ μᾶλλον ἐπίνεες τὴν ἐλευθερίαν τῆς γνώμης, καὶ τὴν γυναικεία παρήγεκε τῆς ὁργῆς, καὶ ἀποτέμπε: εἰς τὴν γυναικείαν· τινας. Καὶ ποτε μεταξὺ προκειθμένου τοῦ βασιλέως Κωνσταντίου τῶν ἐπισκόπων, καὶ ἀρχειν τῶν ἐκκλησιῶν θέλοντος, οἱ μὲν πολλοὶ, πᾶν δὲ τι φήσειν, ἐκρέπουν καὶ ἔθαυμάζον, ἀριστα εἰρῆσθαι διοριζόμενοι· δὲ δὲ ἐσώπα. Ὡς δὲ ἥρετο αὐτὸν δὲ βασιλέυεις, Τί σωπᾶς μόνος τῶν ἄπαντων; Θαυμάζω, Ἐφη, δπως ἔτερα διέπειν ταχθεῖς, ἑτέροις ἐπιχειρεῖς, στρατιωτικῶν μὲν B καὶ πολειτικῶν πραγμάτων προεστηκὼς, ἐπισκόποις δὲ περὶ τῶν εἰς μόνους ἐπισκόπους ἱκνῶν διατάσσομενος. Τὸν δὲ βασιλέα καταδεσθέντα πάντας τῆς ἐν τοῖς τοιούτοις ἡδη διακελεύσεως. Τοιοῦτος ἦν δὲ Λεόντιος ἐλευθέριος.

qui aliis rebus administrandis præpositus sis, alias regendas suscipere: et cum militarium ac civilium negotiorum tibi mandata sit cura, episcopis tamen præcipere de rebus quæ ad solos episcopos pertinent. Quibus auditis, Constantius verecundia ac pudore suffusus, in ejusmodi negotiis deinceps pro imperio agere ac jubere destitut. Tanta in loquendo libertate prædictus fuit Leontius (22).

Item ex Suida in voce Δημόφιλος.

Δημόφιλος ἐπίσκοπος Κωνσταντίνου Κωνσταντίνου Κωνσταντίνου, οὗ δὲ ἐμπεσὸν δόμοῦ σύμπαντα φύρειν (23) ἀκόσμῳ φορῷ, C καθέπερ διταχος χειμάρρους, δῶν ἐν τοῖς λόγοις τὸν συρρετὸν ἄγων, ὡς εἰσεταὶ τις ἐκ πρώτης ἐν γοῦν τοῖς ἐτι: σωζομένοις ὑπομνήμασιν αὐτοῦ γεγονούταις δημηγορίας, ἔνθα καὶ μᾶλλον εἰκὸς ἦν ἀσφαλείας αὐτὸν φροντῖσα θέσθαι· τινὰ, ὡς ἐγγράφοις ἀναλαμβανομένων τῶν λεγομένων. Ἐν τούτοις γοῦν ἀλλὰ τε πολλὰ διειλεκταὶ ἀναρθρα, διαρρήθησαν τε ἐν τοῖς περὶ Πατρὸς καὶ Γεων λόγοις. Φησὶ γάρ, Γεώς μὲν Πατρὸς θελήσει γεγέννηται μόνου, ἀχρόνως, ἀμεσοτεύτως· ἵνα διάκονος γένηται καὶ ὑπηρέτης βουλημάτων τοῦ Πατρός. Ἐπειδὴ γάρ δὲ προγινώσκων Θεὸς ὅτι: δὲ ἐμέλλε πράττειν, ἀδύνατα ἦν τῆς ἀκρατήτου τάξεως τοῦ μέλλοντος αὐτὰ ποιεῖν Θεοῦ ἐν τῷ γενέσθαι: μέλλοντα· ή γάρ ἔδει αὐτὰ πάντα θεοὺς γενέσθαι πρὸς ἀξίαν τοῦ ποιοῦντος, καὶ ἐκ τούτων ἐμελλον εἰνὶ: D Θεοί· ή ἔδει αὐτὰ γενέσθαι (24) λύεσθαι, ὕστερον πυρὶ θερμῷ προσαγρύμενον. Γέγονε μὲν οὖν μεσίτης τῶν τε ἐσομένων, καὶ τοῦ γεγενηκότος αὐτὸν Θεοῦ, δὲ Γεώς, ἵνα συντάξας ἑαυτὸν καὶ συγκαταβάνων τοῖς γινομένοις, ἀποτελέσει τὸ βούλημα τοῦ Πατρός, καὶ μεσίτης γένηται τοῦ Θεοῦ καὶ ἡμῶν τῶν δι' αὐτοῦ γενομένων. Ἐλάνθανε δὲ διὰ τούτων τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων ἀσθένειαν καὶ βασκανίαν καταψευδό-

VALESII ANNOTATIONES.

(22) Vide Philostorgium, lib. vii.

(23) Ὁμοῦ σύμπαντα φύρειν. Hic Philostorgii locus de Demophilo episcopo Constantinopolitano, descriptus est ex lib. ix ejus Historiæ. Certe in excerptis ejusdem libri capite 14, eadem sere verba leguntur de Demophilo, τὸν δὲ Δημόφιλον φύρειν τε

πάντα καὶ συγχεῖν ἀκρατέστατον, καὶ μάλιστά γε τὰ ἐκκλησιαστικὰ δόγματα, etc.

(24) Ηδὲ αὐτὰ γενέσθαι. Primam vocem supplevi ex conjectura. Deest enim in vulgaris Suidæ editionibus.

μενος, καὶ τὸν Υἱὸν πάντων τῶν κτισμάτων ἀποφαίνων καταδέστερον. Ὁ μὲν γὰρ ἀσθενής ἐν ᾧ, κατὰ Δημόφιλον, εἰ βουληθεῖς, ἔπειτα ἀπόρως εἰχε τοὺς πάτερα εἶναι δωρήσασθαι· φθόνου δὲ οὐκ ἀπῆλαχτο ἄν, εἰ ἐδόνει αὐτῷ θεοὺς τὰ τάντα ποιεῖν, δὲ ἐφαίνετο μηχανώμενος δπα; μὴ ταύτης αὐτῷ τύχη τὰ γενησόμενα τῆς ἀξίας. Τοῦ δὲ γ' αὖ Παιδὸς οὐκ ἦν τῶν κτισμάτων οὐδὲν, δὲ μὴ διμεινον ὑπάρχειν ἐδειχθῆ ἄν, εἴπερ γε μὴ δι' ἐκυτὸν ἐκείνος ἔτυχε γεγονώς. ἀλλὰ διὰ σκοπὸν καὶ χρείαν τῆς τούτων γενέσεως. "Απαν γάρ τοι τὸ δι' ἑτέρων γινόμενον χρέαν, Ἐλαττὸν ὑπάρχειν ἐκείνων ἀνάγκη, δι' & τοῦ εἶναι τυγχάνει. Καὶ

τατις essent. Jam vero Filio, nulla est creatura quae non potior ac beatior jure merito esse videatur: si quidem ille non propter senet ipsum, sed ob contemplationem atque usum creaturarum factus est. Quidquid enim ob aliorum utilitatem sit, inferius sit necesse est iis quorum causa factum est. Multa quoque alia hujusmodi profert deliria (25).

VALESII ANNOTATIONES.

(25) Vide Philostorg. in lib. ix, cap. 14.

ANNO DOMINI CDXXXV.

S. ATTICUS

CONSTANTINOPOLITANUS EPISCOPUS

NOTITIA

(Acta SS. Bolland., Aug. tom. I, pag. 32°.)

1. Sozomenus, lib. viii cap. 27, tempus ordinationis S. Attici ita definit: « Sed et Arsacius cum Ecclesiam Constantinopolitanam brevi temporis spatio administrasset, ex hac luce migravit; cuius successione cum multi essent qui ambirent, quarto post obitum illius mense ordinatus est Atticus, presbyter cleri Constantinopolitani, qui unus fuerat ex Joannis insidiatoribus. » Si Arsacius anno 405, die xi Novembris obiit, ut superius ex Socrate retulimus, et juxta Sozomenum « quarto post obitum illius mense ordinatus est Atticus, » debuit circa mensem Martium anni sequentis Arsacio Atticus successisse. Verum cum Socrates sedecim, et Palladius tantummodo quatuordecim gubernationis mensis Arsacio tribuant, de determinato electionis illius mense aut die nihil certi statui potest: sed solum sequitur, Atticum ineunte anno 406 cathedram Constantinopolitanam occupasse, ut ex supra dictis eruitur, et testimonio Socratis confirmatur, qui lib. vi cap. 20 annum ordinationis istius ita diserte exprimit: « Cum autem multi episcopatum

C illum ambirent, eamque ob causam multum jam temporis elapsum esset, altero post anno, Arcadio sextum et Probo consulibus, » horum consulatus in annum 406 incidit? « ad episcopatum promotus est Atticus vir religiosus. »

2. Etsi Atticus a Socrate vir religiosus appellatur, non ideo inficiamur, religionem aliasque ipsius virtutes nævis quibusdam contaminatas fuisse: nam non modo Joannem Chrysostomum in conciliabulo ad Quercum accusavit, verum etiam sedem Constantinopolitanam illegitime invasit, sancto præsule adhuc vivente, et ipsius fautores indiscreti zelo persecutus est, ita ut a Palladio pag. 95 « omnium adversus Joannem molitionum artifex » vocetur. Sed videtur hanc culpam pœnitentiam et revocatione eluisse, ut paulo post contra Tillemonium ostendere conabimur. Certe Atticus postea nomen S. Joannis Chrysostomi sacris tabulis inseruit, ut in Historia tripartita, lib. xii, cap. 2, traditur his verbis: « Atticus porro episcopus cau-

sas Ecclesiæ sapientia mirabiliter disponebat, A doctrinisque populum ad virtutis studium provocabat: cumque videret divisam Ecclesiam, cum Joannitæ seorsum apud se ipsos sacra solemnia celebrarent, jussit, ut in orationibus memoria Joannis haberetur, sicut aliorum dormientium episcoporum fieri consuevit, per hoc sperans, plurimos ad Ecclesiam revocari. » Cæterum auctor *Historiarum tripartitæ* et alii antiqui scriptores pastoralem Attici vigilantium, ferventem catholicæ fidei zelum, munificam erga pauperes misericordiam, aliasque illius virtutes magnis laudibus extollunt, ut videri potest in Opere nostro ad diem VIII Januarii, ubi Bollandus Acta ipsius illustravit.

3. Nos memores propositi nostri, quo chronologicam episcoporum Constantinopolitanorum seriem præcipue texendam suscepimus, omissis aliis Attici gestis, pergitus ad ejus mortem, quam Socrates lib. vii, cap. 25, ita refert: « Cæterum Atticus etiam tempus obitus sui præscivit; nam cum Nicæa discessurus esset, Calliope illius loci presbytero ita dixit: Cura, ut ante autumnum Constantinopolim venias, si me adhuc vivum videre cupis. Quod cum dixisset, a veritate non aberravit: anno quippe episcopatus sui primo et vicesimo, die sexto Idus Octobris, abiit e vita, consulatu Theodosii undecimo, et Valentiniani Cæsaris primo. » Hæc denotant annum Christi 425, et diem x Octobris. Ex his corrigere errorem chronologicum Papebrochii nostri, qui tomo III Junii, pag. 307, mortem S. Attici obiter anno 428 consignavit. Haud dubie Socrates computando vicesimum primum episcopatus annum, hallucinatus est, aut error in ejus numerum irrepsit: cum enim Atticus primis mensibus anni 406 cathedram Constantinopolitanam ascenderit, ut supra dictum est, ab ineunte anno 406 usque ad mensem Octobrem anni 425 non nisi novemdecim anni effluxerant, et Atticus ante mortem nondum vicesimum episcopatus annum absolverat, ut Baronius, Pagius, aliquique viri eruditæ ante me observarunt. Quare in variis præsulum Constantinopolitanorum catalogis apud Bandurum tom. I *Imperii Orientalis* a pag. 188 melius viginti anni Attico rotunde tribuuntur.

4. Bollandus noster religioni sibi duxit, Atticum Constantinopolitanum episcopum, cuius nomen quibusdam Græcorum Latinorumque Menologis inscriptum legerat, ex immemorabili cultus sui possessione deturbare. Hinc ad diem VIII Januarii Acta illius ex variis antiquis scriptoribus operose collegit, et Commentarium suum ita inchoavit: « Multi sanctum Chrysostomum acri studio impugnarunt, qui tamen errorem deinde suum agnoverunt, atque omni sanctitatis laude floruerunt. In his S. Atticus episcopus Constantinopolitanus fuit, qui zelo immoderato et nequaquam secundum scientiam abreptus, non adversatus tantum est sancto Chrysostomo, sed post Arsacium in ejus, etiamnum superstitis, cathedralm successit: quod

A crimen poenitentia deinde ac recte facilis egregie expiavit, et scriptis litteris auctor sancto Cyrillo Alexandrino fuit, ut Chrysostomi nomen diptychis inscriberet. »

5. Deinde Bollandus numero sequente exhibet honorisca quædam veterum scriptorum de S. Attico testimonia, quæ Actis ejus præmittenda censuit, « ne asperiore aliquorum in sanctum Atticum stylo, » inquit, « ejus fortassis in dubium sanctitas revocetur. » Præter alia, quæ Bollandus non vidit, aut videre non potuit, ad comprobandum hujus Attici sanctitatem, allegari potest fragmentum epistolare beati Attici Constantinopolitanus episcopi, » quod in concilio Chalcedonensi apud Harduinum nostrum tomo II *Conciliorum* col. 654 citator inter variis testimonia sautorum Patrum, qui et duas naturas in Christo confessi sunt, et consubstantialem Patri Deum Verbum, etiam nobis secundum carnem ex Maria consubstantialem factum, veraciter assertae sunt, » ut ibidem col. 651 legitur. His adde antiqua S. Dalmati Acta, quæ ad diem III Augusti illustranda sunt, et in quibus apud Anselmum Bandurum tomo II *Imperii Orientalis* pag. 699 præsul illo Constantinopolitanus merito sancti titulo ita decoratur: « Nec diu postea obiit sanctus episcopus Atticus, in cuius locum Sisinnius sufficitus est, vir pius ac religiosus. »

6. Tillemontius tomo XII *Monument. eccles.* pag. 416 hisce omnibus non acquiescit; sed contra, citato ad marginem Bollandi, famam Attici libere proscindit, et audacter pronuntiat, nulla ipsum poenitentiae signa unquam dedisse, et nihil fecisse, ut illegitimam suam ordinationem repararet. C hno plane laudabiles S. Attici actiones, puta misericordiam erga pauperes, in deteriorem partem interpretatur, et post explosa aut maligne explicata illius elogia tandem pag. 419 concludit, haud immerito timendum esse, ne desiderium sese extollendi ac in alios dominandi (sive per auctoritatem benevolentiamque, sive saltem per terrorem id posset assenti) in Attico fuerit præcipua animi propensio, aut cupiditas cordis ejus dominatrix, » ut Gallicam Tillemontii phrasim fidelius Latine exprimam.

7. Non video, quo jure Tillemontius de internis S. Attici affectionibus tale tulerit judicium, quod soli Deo convenit, quodque supremo cordium scrutatori prudentius reliquisset. Nolo hic Tillemontio objicere vulgarem juris regulam, qua tandem quispiam præsumitur bonus, donec probetur malus. Nolo ipsi opponere notissimam Christianæ charitatis legem, qua jubemur actiones proximi benignè explicare, quandiu manifestæ malitiae non convincentur. Nolo denique hic proferre varias S. Attici virtutes, quæ in Actis ejus ad diem VIII Januarii inveniri possunt. Hoc unice contendō, Atticum in immoderato suo contra S. Chrysostomum zelo atque in illegitima episcopatus possessione usque ad mortem non perseverasse. Id autem ostendere conabor dupli argumento, quorum unum erit a pos-

teriori, et aliud ad hominem, ut in scholis vulgo lo-
quantur. Nunc rem ipsam aggredior.

8. Theodoretus lib. v *Hist. eccles.*, cap. 35, primum opinionis nostræ fundamentum ita ponit : « Sed et defuncto orbis terrarum magistro, episcopi Occidentales non prius episcoporum Ægypti, Orientisque, et Bosphori ac Thraciae communionem admisere, quam divini viri » (nempe sancti Joannis Chrysostomi) « nomen inter defunctos episcopos retulissent. Et Arsacium quidem, qui ei suffectus fuerat, nec salutatione dignati sunt : Atticum vero Arsacii successorem post multas legationes et pacis petitiones, tandem receperunt, cum tabulis nomen inscripsisset. » Audisne, hic « multas legationes et pacis petitiones » commemorari? Qua igitur fronte Tillemontius asserere potuit, Atticum nihil unquam fecisse, ut illegitimam suam ordinationem repararet? An nihil fecisse dicendus est, qui saepè pacem petit ab illis, quos iniqua episcopatus Constantopolitanæ occupatione offenderat, et multas mittit legationes, ut Ecclesiæ Romanæ reconcilietur? Equidem fatebor, tempore Innocentii I pontificis inutili fuisse Maximiani episcopi intercessionem pro Attico, quia propositas ab Innocentio conditions nondum impleverat. At ex hoc ipso colligo, postmodum omnia illa, quæ Innocentius exegerat, ab Attico fuisse facta, antequam in communionem Romanæ Ecclesiæ sit receptus.

9. Juverit de hac re audire epistolam ipsius Innocentii ad Maximianum, quæ apud Labbeum tomo II *Conciliorum* col. 4266 et sequente sic sonat : « Mirramur, prudentiam tuam scripta ad Atticum, episcopum Constantopolitanæ urbis, a nobis et prosecutione propria et dato libello, qui subter annexus est, postulare, a quo nec missas ullam saltem epistles ad nos vel ad vestram synodus utique per tulisti; idque non petenti tribuendum existimes, quod vides deprecantibus discussa ratione, concessionem; communio enim suspensa restituitur demonstranti, causas, quibus id acciderat, jam esse deteras, et probentienti conditions pacis impletas. Quod neque apud vos, neque apud nos (ut praedixi) Atticus, missis aliquibus suorum, vel dicere voluit vel demonstrare completum, quemadmodum Antiochenæ Ecclesiæ frater et coepiscopus noster Alexander digna legatione et prosecutus est et probavit. Quibus omnibus utique interesse dignatus cognovisti, quemadmodum singulatim omnia scriptorum nostrorum antehac [al. anteriorum] de causa beatissimi Joannis quondam episcopi nostri discuserim, ut quæ illis in omnib[us] satis evidenter ostenderint, universa, quæ apud Antiochiam fieri debuerint, fuisse completa. Quorum amplexati pacem, utique fidem fecimus, et magno tramite omnibus eandem postulaturis [al. quæ præstolaris] ostendimus; si modo, quæ discussa sunt atque completa, etiam ipsi se pro suo loco fecisse vel complesse, aliquando monstraverint, communionemque, ut isti, legatione solemniter destinata, sibi rogaverint redhiberi.

A 10. « Exspectamus ergo et professionem membrati de completis omnibus conditionibus, quas diversis temporibus prædiximus, et petitionem communionis, ut recte et petenti, et probanti se eamdem mereri, reddamus. » Quas vero conditions Innocentius requisiverit, et quomodo eas exsecutioni mandari voluerit, ipse satis declarat in epistola, quam in eadem causa dedit ad Acacium Berœæ episcopum, ubi apud Labbeum, tomo proxime citato col. 1270, post alia sic scribit : « Unde has ad præstantissimum fratrem et coepiscopum nostrum Alexandrum reddendas tuæ transmisimus unanimitate; videlicet ut, si omnes inimicitæ, omnis simulatio, tam de nomine sancti Joannis mirandi episcopi, quam de omnibus ejusdem communionis participibus, a tua animositate discessit, has nostræ societatis recipias litteras, frater charissime, modo, ut omnia quæ his [al. hic vel de his] actis firmata sunt, apud mediatorem nostrum amabilem Alexandrum ore proprio, ut communicantem convenit, fatearis. » Ex his Innocentii litteris infero sequentia : primo, Atticum neendum quidquam fecisse anno 415, quo videtur fuisse scripta prior epistola, ut communionem Ecclesiæ Romanæ obtineret; secundo, nullam hujus communionis spem Attico relictam fuisse, nisi propositas ab Innocentio conditions impleret; tertio, Innocentium ab adversariis Chrysostomi non postulasse duntaxat, ut nomen sancti istius præsulis sacris tabulis inscriberent, sed etiam contra ejus fautores omnem inimicitiam ac emulationem deponerent, atque hæc apud Alexandrum, aut alium a pontifice Romano designandum, ore proprio faterentur, ut communionis cupidos et errori suo renuntiantes decebat.

C 11. Cum igitur Atticus, teste Theodoreto, « post multas legationes et pacis petitiones, » tandem in communionem Romanæ Ecclesiæ receptus fuerit, probabilissime concludo, ipsum antea oblatis ab Innocentio conditions omnino implevisse, adeoque sufficientia pœnitentiae indicia dedisse; nam eminentissimus Baronius in *Annalibus* anno Christi 408, num. 41, ad priorem Innocentii epistolam recte observat, « non solere Romanum pontificem reddere communicationem, nisi propositis ante impletis conditionibus, et emendatis erroribus illis, quorum causa communicatione interdici meruerant. » Si itaque Atticus ob injustam S. Chrysostomi persecutionem et illegitimam cathedræ Constantinopolitanæ occupationem communione Ecclesiæ privatus fuerit, debuit prius exequi omnia illa, quæ ad hos errores emendandos a Romanis pontificibus præscribabantur.

D 12. Neque multum refert, utrum Atticus sub ipso Innocentio, ut aliqui volunt, an sub egregiis illius successoribus Zosimo vel Bonifacio nomen S. Chrysostomi diptychis inseruerit: non enim mihi facile persuaderi patiar, strenuos hosce auctoritatis apostolicæ defensores in ea re moliores fuisse, præsertim cum Bonifacius in epistola ad

quosdam Macedonie episcopos apud Labbeum, tomo IV *Conciliorum*, col. 4708, innuat, Innocentium in admittendis ad communionem adversaris S. Chrysostomi non difficilem fuisse, atque ad propositum nostrum post alia sic loquatur : « Ante breve tempus, id est, sub praedecessore meo beata recordationis Innocentio, Orientalium Ecclesiarum pontifices dolentes, se a beati Petri communione sejunctos, per legatos pacem, sicut charitas vestra retinet, poposcerunt : quo tempore apostolica sedes omnia non difficulter indulxit. » Nunc adversarium propriis suis armis aggrediamur, et, ut vulgo dici solet, ad hominem argumentemur.

13. Tillemontius tomo XIV *Monum. eccles.* pag. 280 fatetur, S. Cyrillum Alexandrinum in suo immoderato contra S. Joannem Chrysostomum zelo diutius quam alios omnes perseverasse, ipsumque maluisse ab Ecclesia Romana et forte pluribus aliis separatum manere, quam nomen ejus diptychis inscribere. Sed deinde citans in margine Nicephirorum *Callistum* lib. xiv *Hist. eccles.* cap. 28, erroneam S. Cyrilli persuasionem his Nicophori verbis excusat : « Quoniam vero dissidium hoc quidem ex emulatione, quamvis non secundum scientiam, non autem ex invidia, neque diabolica contentione manavit, non oportere virum et doctrina et virtute præstantem, hac una in re claudicare, quo minus ad summam perfectionem perveniret, Deo visum est. Homines enim illi erant, et humanis affectionibus obnoxii. » Hæc excusatio etiam pro Attico affiri potest.

14. Denique Tillemontius ibidem pag. 281 ex eodem Nicophoro Callisto narrat, quomodo tandem S. Cyrillus nomen S. Chrysostomi sacris tabulis inseruerit, ut nos ad diem xxviii Januarii in Actis S. Cyrilli § 6 retulimus. Sed Tillemontius ibidem de suo addit, Cyrillum haud difficulter obtinuisse communionem Ecclesiae Romanae, cui tunc prærerat Zosimus, missa haud dubie Romam legatione. Sed nullos hujus legationis testes aut tabulas allegat, sicut tamen in aliis *Historiæ suæ ecclesiasticae monumentis* ubique sedulo facere consuevit. Hoc silentio indicavit, sese Romanam Cyrilli legationem nusquam apud veteres scriptores invenisse, eamque duntaxat intulisse a posteriori, quia videlicet inter communionis et pacis conditiones a Romanis pontificibus requirebatur. Adversarius igitur non ægre ferat nos superius eodem argumenti genere usos esse, atque a posteriori collegisse, quod S. Atticus (cujus saltem Romanas legationes testatur Theodoreetus) satisficerit omnibus conditionibus, quæ ab Innocentio pontifice exigebantur.

15. Si Tillemontius in causa S. Cyrilli tantam auctoritatem tribuat Nicophoro Callisto, nobis etiam licet eumdem auctorem allegare, qui lib. xiv, cap. 24, Atticum ita laudat : « Atticus autem episcopus Constantinopolitanus, ut Ecclesia incrementa sua cuperet, mirifice operam dedit: sumpta enim prudenter ea administrans, continua doctrina popu-

lum ad studium virtutis excitavit; et ad misericordiam atque largitionem tam proclivis fuit, ut non modo eis, qui in parœciis ejus erant, egenis providendum duceret, sed etiam vicinis Constantiniopolis Ecclesiis pecuniam multam ad pauperum consolationem mitteret. » Eadem S. Attici virtutes lib. vii, cap. 25, memorat Socrates, quem tamen Tillemontius expludit. Porro idem Nicephorus lib. xiv, cap. 25, innuit, Atticum vere cuia S. Chrysostomo mortuo in gratiam rediisse, talemque fuisse illius emendationem ac pœnitentiam, « ut reprehensionem eam, qua expeditus est, quod Joannis sectatores male accepit, a se amolitus, alii obvelaverit bonis. » Quid ergo peccavit Hollandus, dum initio Commentarii sui dixit, S. Atticum criminis injustæ suæ persecutionis ac illegitimæ invasionis pœnitentia et recte factis expiasse?

16. Nicephorus denique citatum caput 25 ita concludit : « Cæterum cum Atticus quoque episcopus propter Joannitas Ecclesiam esse scissam videret, de principum sententia ipse quoque mentionem illius fieri in precationibus jussit, quemadmodum id et in aliis episcopis, qui vita excessissent, fieri solitum erat. Atque ex eo tempore pax exstitit, donec postea quoque reliquiæ ejus urbi imperanti illatae sunt. Atticus invidiam, in quam propter divinum Joannem deciderat, hoc modo magnifice abolevit. Nec ille modo id fecit; sed aliis quoque Joannis memoriae precibus inserere recusantibus, et Cyrillo maxime Alexandriæ præsuli, qui hostiliter Joannem oderat, quod ille a Theophilo patruo suo disensisset, persuasit. » Tum Nicephorus sequentibus capitibus recitat litteras Attici et Cyrilli, ultro citroque in hac causa scriptas, ex quibus Tillemontius tomo XII *Monument. eccles.* pag. 416 infert, Atticum reliquis suis peccatis addidisse hypocrismi, si in animo habuerit sensa, quæ in istis litteris expressit. Durum enimvero judicium!

17. Ingenuus fateor, ex duabus S. Attici epistolis nonnullam difficultatem moveri posse, cum in iis significet, se timore et necessitate potius quam amore aut pœnitentia inductum fuisse, ut memoriam S. Joannis Chrysostomi in diptychis celebraret. Præterea Atticus, in *Epistola ad Petrum et Aedem diaconos* scripta, innuere videtur, depositum Chrysostomi in pseudo-synodo Quercetana legitimam fuisse. Sed cum scripta et gesta illustrum aut sanctorum virorum semper in meliorem partem explicanda sint, imprimis suspicari possemus, Atticum initio existimasse, quod ad suam reconciliationem et Ecclesiarum pacem sufficeret, si nomen Chrysostomi quomodounque sacris tabulis inserret. Sic potuit S. Cyrillo, quem Joanni Chrysostomo maxime adversari noverat, hanc molliorem pacis conditionem proponere, ut eam facilius amplectentur. At quis asseret, illam Attici hypothesis ab Ecclesia Ronna probatam fuisse? Forte hæc fuit prima pacis conditio, quam Atticus sedi Romanae obtulit, et præter quam Ecclesia Romana ab ipso

alias exegit, quæ implendæ erant, antequam suæ communioni restitueretur: dum enim Theodoretus scribit, Atticum & post multas legationes ac pacis petitiones tandem, ab Occidentalibus ad communionem admissum fuisse, satis indicat, plures utrinque propositas fuisse conditiones, antequam inter Atticum et Romanam Ecclesiam conveniret.

18. Adde, quod ipsi Orientales Atticum exhortati fuerint, ut defensoribus Joannis Chrysostomi sese reconciliaret. Id manifeste colligimus ex Sy-nesio, episcopo Cyrenæo et auctore synchroño, qui occasione cuiusdam Alexandri, quem S. Joannes Chrysostomus Basinopolitanum episcopum consecraverat, epist. 66 ad Theotimum, post alia sic scribit: « Cum Joanne defuncto familiaritate conjunctus est; honoretur enim a nobis memoria mortui, quia omnis malevolentia cum hac vita una deponitur. Cum eo familiaritate conjunctus, antequam Ecclesiæ seditione conflictarentur, ab illius manibus episcopus declaratus est Bithynorum Basinopolis. Posteaquam autem orta est dissensio, permansit ei, a quo designatus fuerat, amicus, et fuit ex illis qui in seditione ejus partes secuti sunt. Posteaquam autem concilii sententia vicit, aliquandiu quidem permansit seditio. Quid vero narrem scienti, imo ipsi, qui administravit conciliationem factam? Præsertim cum quedam libellum legerim doctum, quem ad beatum, ni fallor, Atticum scribebas, hortans illum ad receptionem illorum virorum, » qui videlicet partes Chrysostomi sequebantur. Forte Atticus, his aliisque Orientalium amicorum exhortationibus motus, postea sinceram cum fautoribus Chrysostomi amicitiam init, et plene satisfecit conditionibus, quas Romana Ecclesia ab ipso exigebat. Si hæc conjectura nostra non placet, alteram responsonem offero.

19. Atticus ex una parte per erroneam opinionem verebatur, ut colendo memoriam Joannis Chrysostomi ecclesiasticos canones satis exacte observaret; ex altera vero videbat se a sede Romana separatum, et Ecclesiam magnis perturbationibus agitatum, eo quod memoriam Chrysostomi celebrare recusaret. Cum in hoc perplexo rerum statu diu dubitasset, quid sibi potius faciendum esset, tandem scrupulose canonum observationi obedientiam et communem Ecclesiæ pacem prætulit, ut ipsem in *Epistola ad Cyrillum* his verbis declarat: « Con-gitationibus nostris ad populi concordiam inclinati, canonibus quidem Patrum detrimentum nullum af-ferimus; exactæ autem verborum observationi uni-versi orbis pacem præferimus. » Deinde quibusdam exemplis probat, aliquando ob charitatem aut pu-blicam utilitatem, de severitate ecclesiasticarum constitutionum aliquid remittendum esse.

20. Tota igitur S. Attici culpa in eo consistit, quod post restitutam S. Chrysostomi memoriam (si tamen hæc fuerit perfecta et ultima memorie Chrysostomianæ restitutio, de qua re paulo superius dux. 17 disputavimus) nondum omnino convictus fuerit de injusta S. Chrysostomi depositione, et

A adhuc errore putaverit canones ecclesiasticos pos-sessioni suæ favere. At eo tempore S. Cyrilus in eodem errore versabatur, ut patet ex responsoria illius ad Atticum Epistola, quæ apud Nicephorum Callistum lib. xiv, cap. 27, sic incipit: « Lectis, quæ a pietate tua ad me missæ sunt, litteris, Joannis nomen sacris inscriptum esse tabulis intellexi. Ubi vero eos, qui inde ad nos venere, interrogavi, non in laicorum sed episcoporum catalogo ascriptum esse audivi. Porro despiciens mihi, atque in animo reputanti, an qui hoc fecere, Nicænorum Patrum decreta sequantur, et aliquantulum mentis luminibus in magnam illam synodus intendent, universum sanctorum illorum Patrum collegium quibus-dam veluti oculis renuere, et viribus omnibus, quo minus ad rem eam comprobandum accurram, obser-vantur. Quomodo namque inter sacerdotes Dei censebitur, illorumve feret sortem, cui sacerdo-talis dignitas abrogata est? Quomodo vero in ca-talogo sacrorum ministrorum erit, qui ecclesiasti-cis munib[us] ejectus est? » Omitto reliquam S. Cy-riilli epistolam, quæ durissimis contra S. Chrysostomum expressionibus ac odiosis comparationibus plena est, ut etiam Facundus Hermianensis pro *Defensione trium capitulorum concilii Chalcidonensis* lib. iv, cap. 1, post allatum ejusdem epistolæ frag-mentum, conqueritur.

B 21. Non est ullo modo verisimile, S. Atticum in ea opinione perseverasse, cum Ecclesia Romana plures ab ipso exegerit pacis conditiones, ut supra diximus. Imo etiamsi gratis concederem, illum in-caute in eo errore permansisse, an properea statim ex albo sanctorum expungendus erit? Ut hic alia prætermittant, quomodo in sanctorum catalogo relinquatur S. Cyrilus, qui anno 431 vel 432, post-quam jam diu nomen S. Chrysostomi diptychis in-seruerat, tamen in *Epistola ad Acacium Berensem*. ita scribit: « Volo autem tuam sanctitatem utile [Lupus ut ille] aliquid commemorare, quod ad præ-sens pertinet tempus: quando enim in magna Con-stantinopoli sancta vestra synodus congregata est, tunc quando Joannes est accusatus, deinde gesta sunt super eo a multis in scripto commentaria, cum futurum esset, ut contra eum definitio pro-ferretur, et essem ego unus astantium, scio, me audiisse sanctitatem tuam sanctæ synodo sic dicen-tem: Quia si scirem, quod nunc, si Joanni ve-niam largirem, melior fieret semetipso, et recede-ret a duritia et asperitate, quæ in eo est, omnes vos rugassēm pro eo. Admirabilis ergo etiam circa hoc iterum judicata est sanctitas tua, quippe ut quæ dixerit veritatem. Quid igitur oportebat sanctam synodus facere, quæ impœnitentem et sic pertinacem reperit illum, qui rectæ fidei repugna-vit? » Hanc S. Cyrilli epistolam inter alias variorum Patrum, ad concilium Ephesinum spectantes, Christianus Lupus Lovanii anno 1682, cap. 56, a pag. 129 edidit, et Stephanus Baluzius in *Nova Conciliorum collectione*, seu *Supplemento ad collec-*

tionem Philippi Labbei, Parisiis anno 1707, a col. 758, A recudit, ubi utrolibet loco integra legi potest.

22. Ex toto hujus epistola contextu apparet, quod *Cyrillus Acacio persuadere cupiat*, Nestorium hæresiarcham jure merito condemnatum fuisse. Ut autem id clarius probet, inter alia allegat exemplum *Joannis Chrysostomi*, atque a simili argumentatur in hunc fere modum : *Joannes Chrysostomus in sancta synodo ad Quercum ab episcopatu depositus est ob duritiam et asperitatem (sic adversantes sancto præsuli invictam ejus constantiam perperam appellabant) a qua ipsum nunquam recessurum Acadie vere prædixerat. Cur igitur sancta synodus Ephesina non deposuisset Nestorium ob hæresim, quam pertinaciter propugnabat ? At videtur S. Cyrilus hoc ratiocinio innuere, quod tunc nondum de injustitia Chrysostomianæ depositionis convictus esset ; si enim innocentiam S. Chrysostomi eo tempore agnovisset, quam vim haberet ejus argumentatio ? Quomodo invidiosam inter Nestorium hæreticum et S. Joannem Chrysostomum comparationem institueret ? Quomodo denique iniquissimum conciliabulum ad Quercum, in quo S. Chrysostomus falso accusatus ac damnatus fuerat, hic a Cyrillo « sancta synodus » vocaretur, et cum sancto concilio Ephesino compararetur ?*

23. Ex his secundum sententiam Tillemontianam inferre possem, nomen *Cyrihi*, æque ac Attici, ex ecclesiasticis tabulis delendum esse, cum *Cyrillus* in hac epistola nondum agnoscat injuriam, qua S. Joannem Chrysostomum affecerat, nec ullum hic præbeat pœnitentia indicium, ob quam causam Tillemontius tomo XII *Monument. eccles.* pag. 416 et 425 Atticum præcipue reprehendit, eumque e catalogo sanctorum expungit. Si igitur propterea Atticum albo sanctorum erat, cur in eo *Cyrillum* relinquit ? Ne his diutius immorer, unicum Tillemontio dilemma propono. *Cyrillus* erroneam suam de depositione S. Chrysostomi opinionem post datas ad *Acacium* litteras vel retractavit, vel in ea usque ad mortem permansit. Si velit primum, proferat auctores sive dignos, aut ipsa *Cyrilli scripta* in quibus ea retractatio expresse legatur. Saltem in *Actis S. Cyrilli*, quæ tomo XIV *Monument. eccles.* a pag. 267 usque ad 676 ex veteribus scriptoribus copiose illustravit, nullum hujus retractacionis testimoniū hactenus produxit. Si secundam dilemmatis partem eligat, sequitur, hunc innocuum *Cyrilli* errorem sanctitati ejus non officere.

24. Sed forte Tillemontius hoc dilemma declinare conabitur recurriendo ad regulam criticæ, quam tomo XIV *Monument. eccles.* pag. 798 sic tradit : « Historici tam frequenter omittunt res verissimas et aliquando maxime membrorables, ut periculosum sit, ex eorum silentio certas conclusiones deducere. » Hinc inferet, S. *Cyrillum* postea verosimiliter errorem suum agnovisse ac retractasse, etiamsi apud ipsum S. *Cyrillum* aut alios antiquos scriptores id non legamus. Totum istud probe intelligo, atque

A etiam libenter admitto, ut S. *Cyrillum* de pertinacia erronei et iniqui sui judicii excusem. At vicissim exigo, ut eadem regula in S. Attico locum habeat. Si igitur Atticus nondum satis noverat in justitiam Chrysostomianæ exauctorationis, quando ad S. *Cyrillum* scribebat, dicatur secundum hanc Tillemontii regulam, quam probo et amplector, iniquitatem istius judicii postea agnovisse, quamvis antiqui scriptores eam notitiam clare ad posteros non transmiserint. Secundum ea, quæ superius diximus, forte eo tempore Atticus nondum sese omnino cum Romana Ecclesia reconciliaverat, quod tamen postmodum effecit, etsi perfectam illius reconciliationem antiquitas diserte non expresserit. Haud dubie prima aut præcipua pacis conditio fuit, ut nomen S. Chrysostomi diptychis inscriberetur, præter quam secundum supra dicta Atticus adhuc alias implere debuit, de quibus ab ipso impletis veteres historici non meminerunt. Cæterum duntaxat rogo, ut S. *Cyrillus* et S. Atticus juxta hanc Tillemontianam regulam æqualiter judicentur.

25. Non video, quomodo hinc evadere possit adversarius, nisi confugiat ad alteram regulam, quam tomo X *Monument. eccles.* pag. 541 sibi aliisque prescrubet, et qua dubiam Flavianum Antiocheni sanctitatem ita vindicat : « Igitur dicendum est, quod Ecclesia Graeca antiquam traditionem secuta sit, quando illum » (scilicet Flavianum, de quo ibi agit) « publico cultu veneratur. Quod si in ejus gestis occurrant aliqua, que ægre videntur conciliari posse cum spiritu charitatis, qui solus sanctos efficit, meminisse oportet, nos esse homines, nimis debili ac tenui lumine illustratos, ut de humanis actionibus earumque circumstantiis recte judicemus. » At nunquid hoc axioma æque saret Attico, quam Flaviane ? Nonne etiam hic dici potest, quod Graeci (addo quoque Latinos quosdam Martyrologos) antiquam traditionem secuti sint, dum Atticum sacris suis Fastis inseruerunt ? Verbo uno, quidquid adversarius hic dixerit, nos eodem de Attico affirmabimus. Certe si Tillemontius traditas a se regulas observasset, tam durum ac temerarium judicium non tulisset de præclaro viro, quem antiquitas magnis exornavit laudibus, quarum hic nonnullas in gratiam adversarii breviter congeremus.

26. Imprimis S. *Cyrillus Alexandrinus* in *Epistola ad clericos Constantinopolitanos*, apud Labbeum tomo III *Conciliorum*, col. 383, de Nestorio ita interrogat : « Nunquid æqualis vel sapientior est beato Attico ? » Coelestinus papa, in litteris *ad Nestorium*, vigilantium S. Attici contra Pelagianos ibidem, col. 353, sic laudat : « Denique sanctæ recordationis Atticus, catholicæ magister ille, et vere beati Joannis etiam ad ista successor, eos ita persecutus est pro Rege communi, ut iis ne standi quidem illic copia præstaretur. Mansit nos post ejus exitum sollicitudo vel maxima, cum successor ipsius utrum etiam in ejus sive succederet, quæreremus, quia difficile est continuari, quæ bona sunt ; nam sibi sæpe alternis vici-

bus aduersa succedunt. » An Romanus pontifex Atticum appellaret verum S. Joannis Chrysostomi successorem, si Atticus nihil unquam fecisset ad reparandam illegitiman sedis Constantinopolitanæ invasionem, ut Tillemontius nimis temere affirmat? **Addo**, Cœlestinus papam in eadem *Epiſtola ad Nestorium* satis indicare, quod Atticus cum Romanis pontificibus amicitiam coluerit, dum ibidem col. 361 de nimia Nestorii erga Pelagianos indulgentia sic conqueritur: « Ejicerentur denique, si tibi quoque similiter displicerent. Cur tamen ea, quæ in hos tunc sunt acta, queruntur, cum certum sit, illinc ad nos a catholico tunc antistite Attico gesta directa? Cur non sanctæ memoriae Sisinnius ista quæsivit? Quia utique sub decessore suo præbaverat eos jure damnatos. » Hinc satis liquet, S. Atticum amicam litterarum communionem cum Ecclesia Romana conservasse.

27. Idem pontifex in *Epiſtola ad clerum et populum Constantinopolitanum* tomo Labbei proxime citato, col. 365, post celebratas S. Chrysostomi laudes, de illius successore ita loquitur: « Rexit enim sanctæ memoriae episcopus Atticus Christianum populum decessoris exemplo, et sacrilegos persecutus est hæreticorum furores. » Præterea Cœlestinus eodem tomo, col. 1073, S. Maximianum episcopum Constantinopolitanum, quia cum S. Attico conjunctissime vixerat, hoc elogio ornat: « Ita enim reverendissimæ memoriae viro Attico, catholicæ fidei propugnatori fortissimo, mente pariter et officio cohærebat, ut jam tunc futuri in eodem episcopatus insignia prælucerent. » At ex hac ipsa S. Maximiani cum Attico conjunctione confirmatur opinio nostra:

A cum enim, juxta vulgare effatum, amor aut pares inveniat aut faciat, quis facile credit sanctissimum Maximianum tam firmo amicitiae vinculo conjunctum suisse huic præsuli, si Atticus manserit injustus cathedralæ Constantinopolitanæ possessor, ac talis fuerit, qualem Tillemontius depinxit? Denique idem pontifex Romanus, columnæ sequente, hunc S. Maximianum ita bortatur: « Sequere priorum, a quibus eruditus es et nutritus, exempla pontificum; beatissimi Joannis in prædicando scientiam, sancti Attici in repurgandis hæresibus vigilantiam, decessoris tui Sisinnii, cuius te successorem credimus, simplicem puritatem. »

B 28. Sanctus Prosper in carmine *De ingratis*, quod novissime Parisiis, anno 1711, inter ejus Opera a col. 415 editum est, zelum Attici contra Pelagianos ibidem col. 421 prædictat his versibus :

Quid loquar et curam, magna quam gessit in urbe
Constantinopoli, docto bonus ore sacerdos
Atticus, antiqua legatos hæreticorum
Confutando fidei? De qua tunc impia corda,
Quamvis se obducta tegerent velamine forma
Judicii, et tacita tulerant tormenta repulsæ.

Præterea hic quædam Orientis concilia, quæ anti-stitem illum tanti fecerunt, ut inter alios sanctos Patres scripta beati Attici adversus hæreticos citari. Omitto etiam Theodoretum, Socratem, Leonem Magnum papam, qui omnes Atticum magnis laudibus extulerunt; nam hæc pauca sanctorum virorum testimonia, quæ de ipso produximus, omnibus Tillemontii conjecturis et cavillationibus longe præferenda censemus. Nunc tempus est, ut post hanc velitationem rursus filium historiæ nostre ar-repturi, finiamus vindicias S. Attici, cui successit S. Sisinnius I.

S. ATTICI CP. EPISCOPI

EPISTOLA AD PATRES CONCILII AFRICANI.

Authentica concilii Nicæni per Marcellum subdiaconum transmittit.

(*LAPP. Concil., II, 1675.*)

Dominis sanctis, merito beatissimis fratribus coepiscopis, Aurelio, Valentino, vel cæteris charissimis, in synodo apud Carthaginem habita constitutis, Atticus episcopus.

Per alium nostrum Marcellum subdiaconum vestrum scripta vestrae dilectionis cum omni gratiarum actione suscepit, Domino gratias agens, quod memori tantorum fratrum benedictione perfri, domini beatissimi fratres. Scribitis sane ut verissimos canones, quod Nicæam civitatem metropolim

D Bithyniæ a Patribus constitutos, sub fidei astipulatione dirigam. Et quis est, qui communem fidem, vel statuta a Patribus firmata, suis fratribus deneget? Qua de re, per eundem filium meum Marcellum subdiaconum vestrum, nimium festinante, sicut statuti sunt in Nicæa civitate a Patribus canones in integro, ut jussistis, direxi; petens, ut pro me plurimum vestra sancta congregatio orare jubeat. *Et alia manus*: Deus noster sanctitatem vestram custodiat, quod optamus, sancti fratres.

S. ATTICI EPISTOLA AD S. CYRILLUM

ALEXANDRINUM EPISCOPUM

De S. Joannis Chrysostomi nomine diptychis inserendo.

Vide inter S. Cyrilli epistolas, Opp. tom. V, parte II, p 204-203.

EJUSDEM EPISTOLA AD PETRUM ET AEDESIUM.

Exstat apud Nicephorum, *Hist. eccles.* lib. XIV, c. 27.

EJUSDEM EPISTOLA AD CALLIOPEN

Socrat. *Hist. eccles.* VII, 25.

ANNO DOMINI CDXLVI.

S. PROCLUS

CONSTANTINOPOLITANUS EPISCOPUS.

NOTITIA.

(GALLAND., *Vet. Patr. Biblioth.* IX, Proleg., p. xxxix.)

1. Proclum a primæva ætate litteris ac disciplinis excolendis sedulo incumbentem, ad lectoris gradum suisse promotum, ex Socrate intelligimus (a). Deinde Attico episcopo Constantinopolitano operam dedit, cuius etiam notarius exstitit; atque ab eo diaconus et presbyter ordinatus suisse prohibetur. Interea mortuo Cyzicenorum præsule, ut scribit idem Socrates (b), Sisinnius Attici successor, ad illam regendam Ecclesiam episcopum ordinavit. At eum prævertentes Cyziceni, alium, Dalmatium nomine, sibi episcopum constituendum curarunt. Constantinopolim itaque rediens Proclus, ibi frequenter concionando magnam sui nominis celebritatem consecutus est (c). Vir fuit, si quisquam alius, optimis moribus præditus. Quo no-

mine iterum, atque iterum ad sedem Constantinopolitanam occupandam populi votis expetitus, sive post mortem Attici et Sisinnii, sive post abdicationem Nestorii, ut auctor est subinde laudatus historicus (d); tandem, eodem teste (e), post Maximianum fato functum Areobindo et Aspare coss., pridie Idus Aprilis, id est anno Christi 434, in illius Ecclesiæ pontificali throno est collocatus. Qui postquam multa pro fide catholica propugnanda præclare gessisset, exactis in Byzantina sede annis XIII, et aliquot mensibus, e vivis demum excessit anno 447 desidente. De hac tamen temporis notatiope in annum et diem Procli emortualem, haud concors exstat virorum eruditorum sententia, ut videre est apud Pagi (f) ac Tillemontium (g), quos consulas velim.

(a) Socrat. *Hist. eccl.* lib. VII, cap. 41.

(b) Id. ibid. cap. 28.

(c) Id. ibid. cap. 41.

(d) Id. ibid. capp. 26, 29, 35.

B (e) Id. ibid. cap. 40.

(f) Pagi. ad ann. 446, §§ 8 seqq.

(g) Tillem. tom. XVI. pagg. 717 et 799, not. 2 sur S. Procle

II. Doctrina et eloquentia plurimum valuisse sanctum Proclum, id vero ex veterum testimoniis quae illius operibus præmisimus, plane compertum habemus. Complura scripsit beatus presul, quæ tamen ad nos usque haud omnia pervenere. Quidquid autem ex ejus litterarum monumentis detegere licuit, homilias, epistolas, fragmenta, etc., ea post Elmenborstium diligenter satis collegit Vincentius Riccardus, ac Latine redditæ et uberrimis animadversionibus adornata anno 1630, Romanis typis commisit. Postmodum Procli Homilias sive Orationes xx ad mss. codices recensuit, denuo Latine vertit ac brevibus notis instruxit Franciscus Combesius (a), de hujusmodi suo consilio lectorem ita monitum reddens (b) : *Visum est sancti Procli Orationes, Vincentio Riccardo Romæ editas, atius nostris quibus maxime Deipara Virgo hoc tomo celebratur, adjungere; multisque partibus nostras,*

(a) *Combef. Auctar. nov. ad Biblioth. PP., tom. I, pagg. 501-496. Paris 1648.*

(b) *Id. ibid. pag. 467.*

A codicum aliqua collatione ac nova versione (meliores), luci iterum publicæ dare : valere jussis spissis illis, nec raro parergis, aut etiam minus quandoque aptis Riccardi notis : uti nec instituti nostri ratio nostra hic plura præscribi sinit. — Quæ textui elucidando necessaria videbuntur, in singulis brevi orationibus expediam. Hæc ille : cuius propterea editionem, ad homilias quod attinet, utpote præstantiorem, Riccardianæ, anteferendam censuimus; et breves annotationes quas editor ad calcem rejecit, lectoris commodo consulentes, ad oras paginarum subjiciendas duximus. Reliqua porro ex Riccardo desumpsimus. Quid autem operæ studio nostro, in Procli epistolis potissimum excudendis, præstitum sit, notulæ produnt quas ubique subdidimus. Cæterum haud fuerit otiosum, judicium perlegere quod de scriptis sancto Proculo tributis tulit cl. Tillemontius (c).

(c) *Tillem. tom. XVI, pagg. 718 et 800 seq., not. 3 sur S. Procle.*

NOTITIA ALTERA.

(FESSLER, *Institutiones Patrologicae* tomii duo, Oeniponte 1851. — Tom. II, pag. 577.)

S. Proclus, adhuc adolescens S. Joanni Chrysostomo imprimis charus, per sacri ministerii gradus in Ecclesia Constantinopolitana ad presbyteri dignitatem ascendit. Is cum a. 426 a Sisinnio episcopo Constantinopolitano Cyzici episcopus ordinatus esset, cives ejus oppidi, priusquam Proclus illuc se conserret, alium sibi episcopum elegerunt. Quo comperto, Proclus pacis amans Constantino-poli permansit, ibique concionibus ad populum habitis plurimum inclinavit (d).

Postmodum ubi Nestorius errores suos Constantinopoli disseminare cœpit, Proclus adhucdum ibi degens, celeberrima oratione publice in ecclesia habita, strenue eos impugnavit. Vir fuit eximiae benignitatis et mansuetudinis, nec minoris industriae, qua, licet vim externam contra haereticos adhiberi nollet, errantes tamen assidue pro veritate decertans victoriæque assuetus in viam veritatis reducere satagebat (e). Quapropter iterum atque iterum, ut sedem Constantinopolitanam occuparet, populi votis expeditus, tandem post Maximiani ob-

itum (a. 434) in illius Ecclesiæ pontificali throno collocatus est (f); statimque synodicam ad *Cyrillum Alexandrinum, Joannem Antiochenum, aliasque Orientis episcopos* misit, qua de sua confirmatione eos certiores redderet (g). Biennio post (a. 436) exortæ sunt lites de Theodoro, Mopsuestiæ in Cilicia olim episcopo, ante plures jam annos defuncto, qui in libris suis longe lateque celebratis Nestorio faciem prætulerat. Doctrinam ex istis libris excerptam Nestoriani, præsertim in Armenia et Persia, sub commendatione tanti nominis propagare conati sunt. Verum Acacius Melitensis et Rabulas Edessenus episcopus, re cognita, Armenos monuerunt de cavendo errore magnis se nominibus tegente; Ciliciæ autem episcopi, patrocinio Theodori suscepto, litteris in Armeniam directis Acacii et Rabulæ monita nonnisi ex studio contentionis profecta asseverabant. Itaque oppositis utrinque vocibus in anceps redacti Armeniæ episcopi in concilio statuerunt, Proclum ea de re consulere, ad quem duos presbyteros legatos miserunt cum

(d) *Socrat. Histor. eccles. lib. vii, c. 28, 41, 43; Nicephori Histor. eccles. lib. xiv, c. 38; Ephræmii Byzantini Catalogus patriarcharum Constantinopol., v. 9714-19 in A.; Maii Nova collect. veterum script., t. III, p. 1 p. 229. Cf. Tillemont l. c., p. 604-6.*

(e) *Socrat. Histor. eccles. lib. vii, c. 41, 42; S. Leo M. epist. 135, c. 4; S. Cyrill. Alexandr. ep. 51 (Opp. t. V, p. ii, p. 495); Synodicon Casin. c. 137. Cf. Tillemont l. c. p. 706-9.*

(f) *Socrat. Hist. eccles. lib. vii, c. 26, 29, 35, 40; Synodicon Casin., c. 123.*

(g) *Proœmium hujus synodice, de qua haud infrequens apud veteres est mentio, exstat in Synodico Casinensi, c. 150 (ed. Schulze ep. 129), et in Opp. Procli ed. Galland., ep. 17; Vid. Synodicon Casin. c. 144, 145, 148, 149, 158. Cf. Tillemont t. XIV, S. Cyrille, art. 121 (p. 572, 573). — Alia quædam S. Procli synodica, cuius mentio habetur in Theodoreti epist. 86, posteriori tempore scripta videtur, Cf. P. Constant in epistolis pontiff. Roman., Monitum in S. Xysti III ep. 10.*

libellis rei statum exhibentibus (a) adjuncto volume, continent excerpta ex Theodori libris, quæ in Armenia et Persia circumferebantur. Proclus, re in synodo diligenter examinata, celeberrimum illum solum ad episcopos Armeniæ direxit, quo luculentum veræ fidei testimonium perhibuit. Eundem to-
mum ad Joannem quoque Antiochenum misit, ex-
petens ab eo pro communi fide servanda, ut cum suo concilio eum susciperet atque subscriberet. Quod revera Joannes et synodus Orientis apud ipsum congregata lubenter præstítit (b). Insuper Proclus consilio prudenti usus, tomo suo capitula hæresin Nestorianam continentia, quæ in Armenia circum-
ferebantur, absque tamen auctoris Theodori no-
mine damnanda subjecerat, ut et Theodori nomini
propter Orientalium offensionem parceretur, et
prava ejus dogmata damnata excluderentur (c). Verum sapiens ejusmodi consilium imprudens mo-
nachorum quorundam zelus sefelliit, qui excerpta
ista capitula cum ipso auctore Theodoro damnanda
per omnem Orientem clamabant, sique magnas
turbas excitabant. Qua de re Joanni multum querenti (d) Proclus temperatam suam agendi rationem
candide exposuit, legatis autem suis in arduo isto

(a) Reperitur in concil. Constantinopolit. II (a. 553) collat. v (Mansi t. IX, col. 240-42) fragmentum ex libellis porrectis a presbyteris et diaconis, qui transmissi sunt ab episcopis, etc., magna Ar-
meniæ, Persidis et aliis gentibus ad Proclum Con-
stantinopolitanum (idein legitur in Opp. Procli ed. Riccardi tanquam epist. I). Quod si tamen Facun-
dus op. cit., lib. VIII, c. 2, Liberati Breviar., c. 10, et
ipsa tomi ad Armenios inscriptio cum isto frag-
mento conferantur, propius ad veritatem accedere
videtur, si istos libellos vel serius ad Proclum
scriptos credamus, vel saltem in isto fragmento
quedam præsertim ab initio ex libellis Basili diaconi ferventioris (vid. Liberati Breviar., c. 10) ad-
mista contineri. Cf. Tillemont t. XIV, S. Cyrille,
zrt. 142 (p. 633), cum nota 88 (p. 791).

(b) Fragmentum epistolæ Procli ad Joannem et responsi Joannis ad Proclum, servatum a Facundo Hermianu, in *Defens. trium Capitul.*, lib. I, c. 4 (Galland, t. XI, pag. 666), habetur tanquam Procli, ep. 4 et 5. Aliud fortasse fragmentum epistolæ Procli ad Joannem ejusque synodus exhibent verba in S. Cyrilli Alex., ep. 47 (I. V, p. II, p. 189) ex Proclo allegata.

(c) S. Cyrilli Alex. Epist. ad Acacium in concil. Constantinopolit. II (a. 553), collat. v. (Mansi, t. IX, D col. 245).

(d) Querelas Joannis Antiocheni exhibet epist. 6, in Opp. Procli ed. Riccardi, quæ revera non est nisi pars alia responsi Joannis ad Proclum (seu epistola 5), ut satis patet ex Facundi op. cit., lib. II, c. 2, et lib. VIII, c. 4 (Galland, t. XI, p. 680, et pag. 745-46), unde accepta est ep. 6 inter Procli epistles.

(e) Fragmentum hujus epistolæ Procli ad Joannem, et aliud ejusdem Procli epist. ad Maximum diaconum suum, desumpta ex Facundi op. cit., lib. VIII, c. 2 et 5 (Galland, t. XI, p. 746-47, et p. 752), existant in Opp. Procli ed. Riccardi tanquam ep. 10 et 11. Tota hæc causa accurate narratur in Liberati Breviario, c. 10 (Galland, t. XII, p. 433-35), quem refert et in nonnullis corrigit C. Baron., Annot., ad a. 455, n. 31-4. Vid. etiam supra § 397, p. 528. Cf. Tillemont t. XIV, S. Procle, p. 709-10.

A negotio summam denuo moderationem injunxit (e). Inter cæteros Orientis episcopos, qui cum catholi-
cis communicabant, Rabulæ Edesseni mediis hisce litibus immortui successor Ibas ob animum Nesto-
rianis erroribus propensiorem maximè infamabatur; quam ob rem Proclus, conservandæ puræ fidei pacisque genuinæ æque studiosus, egregiis litteris plurimum institit, ut Joannes eum ad tomum subscribendum subjectaque capitula damnanda per-
moveret (f). — Aliquot annis post (a. 444), Atha-
nasio, extorri Perrheuorum episcopo, suffragatus, omni charitate et modestia Domnum, Antiochiae episcopum, datis litteris rogavit, ut ejus causam denuo examinaret (g). Obiit Proclus sanctitatis fama ubique conspicuus a. 446 (h).

S. Procli hodie supersunt *Orationes* et *Epistole*.

I. *Orationes* viginti septem ejus nomine circum-
feruntur (i), quarum tamen nonnullæ citra dubium
spuriaz, aliæ saltem suspectæ sunt (j).

Huc pertinent :

1. *Sermones in festis Domini* (k), seu de mysteriis
vitæ Christi, scil. *De nativitate Domini* (A. Mai I.
c., pp. 92, 93), *De incarnatione Domini nostri
Iesu Christi*, altero post Christi natalem die (oral.

(f) *Epistola* hæc Procli ad Joannem, quæ in Opp. Procli ed. Riccardi est ep. 3, transsumpta est ex concilio Constantinopolit. II, collat. VI et V (Mansi t. IX, col. 301-4, 270-71). Cf. Tillemont t. XIV, S. Cyrille, art. 142 (p. 631-32), et S. Procle (ibid., p. 709).

(g) *Epistola* hæc Procli ad Dominum, ex concil. Chalcedon. act. xiv (Mansi t. VII, col. 521-26) ac-
cepta in Opp. Procli ed. Riccardi, est ep. 13. Cf. Tillemont, t. XIV, S. Cyrille, art. 148 (p. 647-49).

(h) Insignia laudum præconia, quibus veteres
sanctum hunc episcopum extulerunt. Vid. ap. Til-
lemon t. XIV, S. Procle, p. 717-18, et in fronte
Opp. S. Procli (Galland, t. IX, p. 603-13).

(i) Harum viginti duæ in edit. Gallandii ceteris
meliore deprehenduntur, quinque nuper ab A. Maior
in *Spicileg. Roman.* t. IV (Rouenæ 1840) p. 77,
98 e codd. antiquis eruta fuere.

(j) Dubia sunt hæc orationes : *Be incarnatione D.
N. Iesu Christi et de infusionis* (oral. II), item *In
natalem diem D. N. Iesu Christi* (oral. IV), quæ idem
plane initium habet cum oratione i Theodoti An-
cyrani lecta in concilio Ephesino; et oratio altera
in S. Stephanum (oral. XVIII). — Spuriae sunt : *Laudatio Dei Genitricis Mariae* (oral. VI), absurdia quæ
dām continens; et oratio prior in S. Stephanum
(oral. XVII), quæ Asterium Amasenum auctorem
habet. — *Oratio* hæc in S. Stephanum apud Gallan-
dium inter scripta S. Procli prætermissa est; hinc
Oratio altera in S. Stephanum, quæ in edit. Riccardi,
oral. XVIII numeratur, ap. Galland. locum oral. XVII
obtinuit, et sic deinceps numerus *Orationum* ap.
Riccardi et Galland. una semper discrepat, ut oratio
XIX ed. Riccardi sit oral. XVIII ap. Galland., etc.
— Cf. de singulis Procli orationibus tam genuinis,
quam dubiis et spuriosis Riccardi et Combetisii no-
tas; Tillemont t. XIV, S. Procle, note 3 (p. 800-
801); Ceillier I. c., n. 12-25, (p. 484-91); J. A. Fa-
bricii *Biblioth. Græc.* vol. IX, p. 505-510. De style
et caractere harum *Orationum* vid. Dupin t. IV,
p. 73, et Tillemont I. c., p. 718-19.

(k) Festæ Domini, quæ tempore S. Procli in Ec-
clesiæ usu erant, ipse enumerat oral. III n. 2.

(*m*), et de ejusdem *circumcisione* octavo post nativitatem die (A. Mai l. c. p. LXXXIV—VII), in s. theophania sive in epiphania Domini (orat. VII); sermo *De incarnatione*, dictus in Sabbato ante Quadragesimum (A. Mai l. c. p. LXXXVIII—XCII); *In transfigurationem* (orat. VIII); *In ramos Palmarum* (orat. IX); in feriam quintam *De cena Domini* (orat. X); in Parasceve *De passione Dominica* (orat. XI); unus *De resurrectione Domini* dictus in nocte paschali (orat. XII); tres in S. Pascha (orat. XIII, XIV et XV); unus *De ascensione Domini* (A. Mai l. c. p. LXXVII—LXXXIII); denique unus *In S. Pentecosten* (orat. XVI).

2. *Laudes sanctorum*. Haec inter emines celeberrima illa *laudatio in SS. Dei Genitricem Mariam*, Nestorius presente habita, ab eoque frequenter impugnata (orat. I); et altera similis argumenti (orat. V). Accedunt laudatio S. Pauli apostoli servidior (orat. XIX), S. Andreæ apostoli (orat. XX), et S. Joannis Chrysostomi (orat. XXI). His adjungendus venit sermo *De S. Clemente martyre*, Ancyrae in Galatia episcopo (A. Mai l. c. p. XCIV—VIII).

3. *Tractatus de traditione divinæ Missæ* (seu orat. XXII), alioquin nonnisi fragmentum, quo præcipui liturgiarum apud Græcos recensentur auctores, ac præsertim liturgiæ S. Basili et Joannis Chrysostomi origo exponitur, a quibusdam in dubium vocatur (*a*).

II. *Epistolæ S. Procli septem* hodie extant, quarum longe celeberrima est: *Tomus* (seu *Epistola de fide ad Armenios*, quo mysterium Incarnationis Domini per quam accurate exponitur, aëdo ut episcopi catholici per totum Orientem eidem subseruent tanquam normæ rectæ fidei, ipsique Romani

(*a*) Cf. Tillemont l. c. p. 801; Ceillier l. c., n. 26 (p. 491—93), et l. I, cap. 2, art. n. 8, (p. 510—11); Eus. Renaudot *Liturg. Oriental. Collect.*, t. I, p. 22, et 26—7, J. A. Fabricii *Biblioth. Græc.* vol. IX, p. 510—11. Card. Bona *Rerum liturg. lib. I*, c. 9, n. 9, etiam liturgiam S. Procli memorat.

(*b*) De nomine *Tomi* vid. supra t. I, § 415, p. 403. — De *Tomi* hujus auctoritate cf. Tillemont

A pontifices summis laudibus illum extollerent (*b*). Cæteræ epistolæ vel epistolarum fragmenta (scil. ep. 3, 4, 10, 11, 13, 17) ubique insignem ejus charitatem produnt, nec minus fidei zelum, quam pacis atque justitiae amorem spirant (*c*).

Ex doctrina S. Procli illud maxime notatum dignum, quod sèpius in *Tomo ad Armenios*, et in celeberrima illa *Laudatione SS. Dei Genitricis* (orat. I) illibatam S. Mariæ virginitatem etiam post partum disertis verbis astruit.

Editiones: S. Procli *Opuscula Gr. et Lat. ed. G. Elmenhorst*, Lugduni Batav. 1617 in 8°. (Hæc editio continet tantum quatuor orationes et tres epistolæ atque *Tractatum de traditione divinæ liturgiæ*, pleraque Gr. et Lat.; vid. de singulis Hoffmann *Lectione con bibliograph. t. III, s. v. Proclus p. 473—74.*) — S. Procli *analecta* (seu *Opera collecta*) a Vincentio Riccardo Gr. et Lat. cum commentar., Romæ 1630 in 4°. — P. Combefisius in *Auctario novo Bibliothecæ Patrum*, Paris. 1648, t. I, p. 302—496, homiliae seu orationes viginti S. Procli (omissa tantum oratione Asterii Amasenii) iterum recensitas Gr. et Lat. cum notis edidit. — Denique omnia S. Procli opera, quæ hucusque reperta sunt, ex edit. Riccardi et Combesfisii collecta optime exhibentur Gr. et Lat. in Galland *Biblioth. Patrum* t. IX, p. 601—704, ubi etiam (p. 703—4) fragmenta quedam ex orationibus deperditis et ex epistolis nonnullis Procli reperiuntur. Quibus nunc addere oportet sermones ab A. Mai repertos, quorum primus Gr. et Lat., reliqui Latine tantum exhibentur.

t. XIV, S. Cyrille, art. 141 (p. 630—31); J. A. Fabricii *Biblioth. Græc.* vol. IX, p. 511—12.

(*c*) Riccardi editio sedecim septimam adjectit; sed pars major illustrandis rebus gestis S. Procli inservit, ac nonnisi *septem* de quibus supra in *Vita S. Procli* singillatim actum est, *Proclum ipsum auctorem* habent.

VETERUM TESTIMONIA DE S. PROCLO

EPISCOPO CONSTANTINOPOLITANO.

I.

CYRILLUS ALEX. in Exposit. Symboli. *Ex part. III, Conc. Ephes. cap. 43, sub fin. — Conc. edit. Ven. Labb., tom. III, pag. 1721.*

Ταῦτα φρονεῖ μεθ' ἡμῶν ὁ φιλόχριστος τῶν ἀγίων Πατέρων χορὸς, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ νυνὶ τὸν τῆς ἀγίας Κωνσταντινουπόλιτον Ἐκκλησίας καταχορμήσας θρόνον, διτάτατος καὶ θεοσεβέστατος ἀδελφὸς, καὶ συνεπίσκοπος Πρόκλος.

IDEEM *ibid.*, pag. 1727, ad Joannem Antioch. et synod.

*Ἐν τῇ πρὸς Ἀρμενίους Ἐπιστολῇ, τὸν τῆς ἀληθείας λόγον δρθεοτομῶν, διεκήρυξε σαφῶς ὁ διιώτατος καὶ θεοσεβέστατος ἀδελφὸς ἡμῶν, καὶ συνεπίσκοπος

Hæc sentit nobiscum amantissimus Christi sanctorum Patrum chorus, et ipse qui nunc sanctæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ thronum exornat, religiosissimus et sapientissimus frater et coepiscopus Proclus

In *Epistola ad Armenios*, cum sermonem veritatis recte tractaret, diserte prædicavit sanctissimus et religiosissimus frater noster et coepiscopus Pro-

clus, vir pius, et ad certamen adversus eos qui quæ recta sunt, pervertunt, exercitatus, et ex veritatis assertione victoriam reportare assuetus.

II.

SOCRATES Hist. eccl. lib. vii, cap. 26.

Orta est autem post obitum Attici multa circa ordinationem episcopi contentio, dum alii alios quærebant: nam quidam Philippum presbyterum, nonnulli vero Proclum ordinari cupiebant: erat autem et is presbyter. Communiter vero cunctus populus Sisinnium ordinari optabat.

Α Πρόχλος, ἀνὴρ εὐσεβῆς, καὶ τοῖς τὰ δρῦτὰ διατέρφωσιν ἀνταποδύεσθαι μεμελετηκώς, δὲς καὶ νικᾷ ἔθος αὐτῷ πρεσβεύοντι τὴν ἀλήθειαν.

IDEM ibid., cap. 28.

Mortuo Cyzicenorum episcopo, Sisinnius Proclum Cyzici ordinavit episcopum. Cum itaque Proclus B Cyzicum esset prosectorus, prævenerunt eum Cyzici, ac virum religiosum, nomine Dalmatium, ordinaverunt. Et hoc fecerunt neglecta lege quæ jubet, ne præter sententiam Constantinopolitani episcopi, ulla fiat episcopi ordinatio. Legem autem istam ideo neglexerunt, quod ea ad solius Attici personam lata pertineret. Mansit itaque Proclus Constantinopoli, et licet Ecclesiæ suæ non præset, in ecclesiis tamen Constantinopolitanis docendo floruit.

Τοῦ Κυζικηνῶν ἐπισκόπου τελευτήσαντος, δὲ Σισίνιος Πρόχλον ἔχειροτόνης πρὸς ἐπισκοπὴν τῆς Κυζίκου. Μέλλοντος σύν διάγειν ἐπ' αὐτῷ, φθάνωσιν οἱ Κυζικηνοὶ καὶ χειροτονοῦσιν ἀνδρας ἀσκητικὸν, ψυχομάτιος. Καὶ τοῦτ' ἐποίησαν, ἀμελήσαντες τοῦ νόμου τοῦ κελεύοντος, παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, χειροτονίαν ἐπισκόπου μὴ γίνεσθαι. Ἡμέλησαν δὲ τοῦ νόμου τούτου, ως Ἀττικῷ μόνῳ εἰς πρόσωπον παρασχεθέντος. Ἐμενεν σύν δὲ Πρόχλος, οἰκείας μὲν Ἐκκλησίας μὴ προεστώς, ἐν δὲ ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τὰς διδασκαλίας ἀνθύν.

IDEM ibid., cap. 35.

Post depositionem vero Nestorii, rursus disceptatio erat de eligendo episcopo. Et multi quidem Philippum, plures vero Proclum eligebant; et obtinuisse set sane Procli electio, nisi potentum nonnulli obstitissent, canone ecclesiastico prohiberi dicentes: Ne quisquam episcopus uni addictus ecclesiæ ad aliam civitatem transferatur. Hoc dicto ac credito, coactus est populus acquiescere.

Μετὰ δὲ τὴν Νεστορίου καθαίρεσιν, πάλιν περὶ ἐπιλογῆς ἐπισκόπου ζήτησις ἦν. Καὶ πολλοὶ μὲν Φιλίπποι, πλείους δὲ τὸν Πρόχλον ἐπελέγοντο· καὶ ἐκράτησον δὲν τῇ Πρόχλοι γνώμη, εἰ μὴ τινὲς τῶν μεγάλα δυναμένων ἐκώλυσαν, φήσαντες, κανόνα ἐκκλησιαστικὸν κωλύειν, τὸν δυομασθέντα τινὸς πόλεως ἐπισκόπου εἰς ἑτέραν μεταφέρεσθαι πόλιν. Τοῦτο λεχθὲν καὶ πιστεύθην, τὸν λαὸν ἡσυχάζειν τραγούχεζεν.

IDEM ibid., cap. 36.

Qui tunc ista dicere conati sunt, vel invidia fuerunt erga Proclum infecti, vel et canones, quæve sæpenumero utiliter in ecclesiis gesta fuere, ignorabant.

Οι τότε ταῦτα λέγειν ἐπιχειρήσαγτες, ἀλλ' τῇ κατασκευάσασθαι φθόνῳ τῷ πρὸς τὸν Πρόχλον, ἢ ἀγνοεῖν καὶ τοὺς κανόνας, καὶ τὰ πολλάκις χρειῶδες ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις γενόμενα.

IDEM ibid., cap. 40.

Maximianus vero cum biennium ac menses quinque Ecclesiæ pacate præfuisse, mortuus est, consulibus Areobindo et Aspare, duodecima die Aprilis. Accidit autem, ut hebdomada esset jejuniorum, Paschatis festo vicina: erat autem dies illa quinta vocata. Tunc autem et Theodosius imperator causæ huic sapienter providit: etenim ne denuo in electione episcopi disceptatio oriretur, et Ecclesia perturbaretur, incunctanter, nondum humato Maximiani corpore, præsentibus episcopis præcepit, ut Proclum ordinarent: nam ad eam rem et Cœlestini episcopi Romani litteræ quæ allatæ fuerant, consentiebant, quas ille et Cyrillo Alexandrino, et Joanni Antiochiori, et Ruso Thessalonicensi miserat, nihil impedire docens, eum qui alii esset Ecclesiæ nuncupatus, vel etiam episcopus esset, ad aliam trans-

μαξιμιανὸς δὲ δύο ἐνιαυτοὺς προς τοῖς πέντε μηδὶ σὺν ἡσύχῳ τῆς Ἐκκλησίας προστάς, ἐτελεύτησεν ἐν ὑπατεἴᾳ Ἀρεοβίνου καὶ Ἀσπαρος, τῇ ὀωδεκάτῃ τοῦ Ἀπριλλίου μηνός. Συνέδη δὲ ἐν αὐτῇ τὴν ἁδομάκα εἰναι τῶν νηστειῶν, τὴν γειτνιάζουσαν τῇ τοῦ Πάτρα ς ἕποτῇ· ἡμέρα δὲ ἦν καλούμενη πέμπτη. Τότε δὲ καὶ δι βασιλεὺς Θεοδόσιος σοφῶς τοῦ πράγματος προενόησεν· ἵνα γάρ πάλιν περὶ ἐπιλογῆς ἐπισκόπου ζήτησις ἦ, καὶ ταραχὴ τῇ Ἐκκλησίᾳ κινήσῃ. μὴ μελήσας, ἀλλ' ἔτι κειμένου τοῦ σώματος Μαξιμιανοῦ τοῖς πάροῦσιν ἐπισκόποις ἐνθρονίσαις τὸν Πρόχλον ἐπέτρεψεν· τοῦτο γάρ καὶ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Ρωμαϊών Κελεστίνου ἐπιστολαὶ παροῦσαι ἐγένοντο σύμφωνοι, δις ἐκεῖνος ἀπεστάλκεις Κυριλλῷ τῷ Ἀλεξανδρείας, καὶ Ἰωάννῃ τῷ Ἀντιοχείας, καὶ Ρουφῷ τῷ Θεσσαλονίκῃς, διδάσκων ως οὐδὲν κωλύει, τὸν τε

καὶ τέρας πόλεως δνομασθέντα, ἢ καὶ δυτὰ ἐπίσκοπον, A ferri Ecclesiam. Ordinatus itaque Proclus, funus εἰς ἄλλην μετατίθεσθαι. Ἐνθρονισθεὶς οὖν ὁ Πρόκλος corporis Maximiani procuravit.

τὴν ἐκκομιδὴν τοῦ Μαξιμιανοῦ σώματος ἐποιήσατο.

IDE^M ibid., cap. 41.

Πρόκλος ἐκ πρώτης ἡλικίας ἀναγνώστης ἐτύγχανεν ἄν, ἤροιτα τε εἰς διδασκάλους, καὶ ἡγετορικῆς ἐγίνετο ζηλωτῆς. Τελέσας δὲ εἰς ἄνδρα, τὰ πολλὰ παρῆν τῷ ἐπίσκοπῳ Ἀττικῷ, ὑπογραφεὺς αὐτοῦ τῶν λόγων γενόμενος. Προκόψαντα δὲ αὐτὸν καὶ ἐν τῇ τάξι τῆς διακονίας Ἀττικὸς προηγάγετο· ἀξιωθεὶς δὲ καὶ πρεσβυτερεῖου, ὡς προεπον, ὅποι Σισινίου πρὸς τὴν Κυζίκου ἐπισκοπὴν προεβλήθη. Τότε δὴ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας τὸν θρόνον ἐκληρώθη. Ἡν δὲ ἀνήρ ἀγαθὸς τὸ δῆμος, εἰ καὶ τις δόλος· ὅποι γάρ τῷ Ἀττικῷ παιδεύθεις, πάντα αὐτοῦ τὰ χρηστὰ ἐμμηδίσατο· τὴν δὲ ἀνεξικαίαν, πλέον ἣν ἔκεινος εἶχεν, ἐξήσκησεν. Οὐ μὲν γάρ τοις αἱρεσιώτας φοβερὸν ἐν καιρῷ ἐστιν ἐπεδείχνυσεν· οὗτος δὲ προστῆντος τοῖς πάσιν ἐγίνετο· τούτῳ δὲ μᾶλλον αὐτοὺς, ἢ βίᾳ προσάγεσθαι προνοῶν· αἱρεσιν γάρ οὐδεμίαν σχύλειν αἰρούμενος, τὸ ἀξίωμα τῆς πρατήτος τῇ Ἐκκλησίᾳ ψυλάξας ἀπέδωκε· κατὰ τούτο τὸ μέρος τὸν βασιλέα μιμούμενος Θεοδόσιον.

IDE^M ibid., cap. 42.

Ἐπὶ τούτοις μὲν οὖν καὶ διασιλεὺς αὐτὸν ἀπέ-
έχετο· καὶ γάρ τοις ἀλλήλως ἱερωμένοις ἐφάμιλλος,
καὶ οὐδαμοῦ τοὺς διώκειν ἐθέλοντας ἀπεδέχετο.

IDE^M ibid., cap. 43.

Θησκεις μὲν Βαρβάρων ὁ Ἑπαρχος, ὁ δνομα ήν C
"Ρούγας, βληθεὶς κεραυνῷ· λοιμός τε ἐπιλαβόμενος
τὸ πλειστον τῶν ὑπ' αὐτῷ ἀνθρώπων διέφθειρεν. Καὶ
οὐ τοῦτο μόνον ἐξήρκεσεν· ἀλλὰ γάρ καὶ πῦρ τῇ
οὐρανοῦ κατελθόν, πολλοὺς τῶν ὑπολειφθέντων ἀνά-
λωσεν. Τότε δὴ καὶ ὁ ἐπίσκοπος Πρόκλος, ἐκ τοῦ
"Ιεζεχιὴλ προφητείαν ἐπ' ἐκκλησίας διδάσκων, τῇ γε-
νομένῃ ἐκ Θεοῦ σωτηρίᾳ προσαρμόσας, ἵκανως θεαυ-
μάσθη. Ή δὲ προφητεία ἐστὶν αὐτῇ· Καὶ σὺ, νὺς
ἀνθρώπου, προφήτευσος ἐπὶ Γάγρα Δρυχοτα, Ρώς,
Μισχός καὶ Θοβέλ· κριτῶ γάρ αὐτὸν θαράτω, καὶ
αἷματι, καὶ ὑετῷ κατακλύσοται, καὶ λιθοῖς χαλ-
ζηῖς· καὶ κύρος, καὶ θεῖος βρέξω ἐπ' αὐτὸν, καὶ
ἐκλιπάτας τοὺς μετ' αὐτοῦ, καὶ εἰς έθνη πολλὰ
μετ' αὐτοῦ. Καὶ μετανυθήσομαι, καὶ ἀνδοξασθή-
σομαι, καὶ γνωσθήσομαι ἀντιτορούς τοις τὸν θόρων.
καὶ γνώσομαι διτὶ ἑταῖροι εἰμι δι Κύριος. Σφόδρα μὲν
οὖν, ὡς ἔφην, θεαυμάσθη ἐπὶ τούτοις ἐ Πρόκλος.

III.

*Ex concilio Antiocheno sub Domno, intextio actioni xiij concilii Chalced., edit. Ven. Labb. tom. IV,
pagg. 1659, 1662, 1663.*

Δόμνος ἐπίσκοπος τῆς Ἀντιοχείας εἶπεν· Οἴδα κα-
τὴν ἐκδεδημητέναι τὸν ἐπίσκοπον Ἀθανασίον· καὶ
γάρ ἐκόμισε μοι γράμματα τῶν θεοφιλεστάτων καὶ
ἀγωτάτων ἐπισκόπων, τοῦ κυρίου Πρόκλου, φημι, καὶ
τοῦ κυρίου Κυρίλλου.

Domnus episcopus Antiochiae dixit: Novi et ego
formidasse reverendissimum episcopum Athana-
siū: nam detulit mihi litteras Dei amantissimorum
et sanctissimorum episcoporum, domini Procli sci-
licet et domni Cyrilli.

¹ Ezech. xxxviii, 22 seq.

Theodorus episcopus dixit: Divinæ litteræ per A Dei amantissimum episcopum Athanasium prolatæ sunt sanctorum archiepiscoporum. Jubeat tua sanctitas has relegi coram sancto concilio.

Theoctistus episcopus Berrhoeæ dixit: Hæc ipsa et ego perspexi, quia falsa docuerit sanctissimos et venerabilissimos episcopos, Proclum videlicet et Cyrilum, reverendissimus episcopus Athanasius.

Sabbas episcopus dixit: Si quietem diligenter reverendissimus episcopus Athanasius, non eum opertuerat post repudium et jusjurandum, importunum exsistere sanctissimis Patribus et archiepiscopis Proculo et Cyrillo.

Θεόδωρος ἐπίτκοπος εἶπεν· "Οσα γράμματα διὰ τοῦ θεοφίλεστάτου ἐπισκόπου Ἀθανασίου κεκόμισται τῶν ἀγιωτάτων καὶ θεοφίλεστάτων ἐπισκόπων. Κελευσάτω σου ἡ ἀγιότης, ταῦτα ἀναγνωσθῆναι ἐπὶ τῆς ἀγίας συνόδου.

Θεόκτιστος ἐπίτκοπος Βερροῖας εἶπε· Τὰ αὐτά συνεῖδον κατὰς ὡς ψευδὴ δύδιαζε τοὺς ἀγιωτάτους καὶ δυσιστάτους ἀρχιεπισκόπους, Πρόκλον φημὶ καὶ Κύριλλον ὁ εὐλαβέστατος ἐπίτκοπος Ἀθανάσιος.

Σάνδρας ἐπίτκοπος εἶπεν· Εἰ τὴν ἡσυχίαν ἡγάπα ὁ εὐλαβέστατος ἐπίτκοπος Ἀθανάσιος, οὐκ ἔδει αὐτὸν μετὰ παρατήσιν καὶ δρκους ἐνοχλῆσαι τοῖς ἀγίοις Πατέρεσι καὶ ἀρχιεπισκόποις Πρόκλῳ καὶ Κυρίλλῳ.

IV.

THEODORITUS epist. LXXXVI, ad Flavianum, Opp. tom. III, pag. 964.

Scito, domine, quod demisso erga nos animo suit, B ex quo in urbe vestra, tempore beatæ memorie Procli, synodica acta composuimus, sequentes canones sanctorum Patrum.

"Ισθι, δέσποτα, ὡς τὴν πρὸς ἡμῶν ἔσχε μικροψυχίαν, ἵκι οὖς τοὺς παρ' ὑμῖν γεγενημένους συνοδικοὺς, ἐπὶ τοῦ τῆς μακαρίας μνήμης Πρόκλου, συνεθέμεθα, τοῖς τῶν ἀγίων Πατέρων κανότιν ἀκολουθήσαντες.

Idem epist. cx, ad Dominum, ibid. pag. 980.

Consuetudinem itaque secuti sumus, et homines insignes, tum doctrina, tum vita celebres. Multa etiam alia hujusmodi beatæ memorie Proclus Constantinopolitanus episcopus edocetus, et ipse ordinationem suscepit et laudavit, litterisque approbadit.

"Ἐθει τοίνυν ἡκολουθήσαμεν, καὶ ἀνδράσιν ἐπισῆμοις, καὶ ἐπὶ γνώσεις καὶ βίᾳ πολλυθρυλλήτοις. Παλλὰ δὲ καὶ ἄλλα τοιαῦτα δεδίδαγμένος ὁ τῆς μακαρίας μνήμης Πρόκλος δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεων ἐπίτκοπος, καὶ αὐτὸς τὴν χειροτονίαν ἐδέξατο, καὶ ἔγραψεν ἐπαινῶν καὶ θαυμάζων.

V.

Ex libello Eusebii episcopi Dorylæi in act. i conc. Chalced., edit. Ven. Labb. tom. IV, pag. 931.

In fine sanctorum Patrum trecentorum decem et octo in Nicæa congregatorum, et in his quæ sapuit et exposuit beatissimus Cyrilus Alexandrinæ magnæ civitatis quondam episcopus, et magnus Athanasius, et Gregorius, et Proclus, sancti episcopi.

"Τῇ πίστει τῶν ἀγίων Πατέρων, τῶν τριακοσίων δέκα καὶ δικτὼ, τῶν ἐν Νικαίᾳ συναγεγερμένων, καὶ τοῖς φρονθεῖσι καὶ ἐκτεθεῖσι παρὰ τοῦ μακαρίου Κυρίλλου τοῦ τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως γεγονότος ἐπίτκοπου, καὶ Ἀθανασίου τοῦ μεγάλου, καὶ Γρηγορίου, καὶ Πρόκλου τῶν ἀγίων ἐπισκόπων.

Ex act. xi ejusdem conc. Chalced., ibid. 1611 et 1614.

Lucianus reverendissimus episcopus Byzæ dixit: Suscepit eum beatissimæ memorie Proclus. Gloriosissimi iudices dixerunt: Si Proelus sanctæ memorie, qui fuit archiepiscopus regiæ Constantinopolis, suscepit Bassianum reverendissimum episcopum, et communicavit ei tanquam episcopo Ephesiorum metropolis reverendissimus cleris sanctæ Constantopolitanæ Ecclesiæ nos edoceat. **Theophilus reverendissimus presbyter Constantinopolis sanctæ Ecclesiæ dixit:** Ut coram Deo, et suscepit eum sanctæ memorie Proclus communicantem, et synodalibus litteris honorans, dimisit eum ad Ephesum; et in diptychis posuit ejus nomen, et recitabatur usque ad modicum abhinc tempus. **Omnes reverendissimi clerici sanctissimæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ dixerunt:** Et nos hæc ipsa didicimus. Suscepit enim eum, et communicavit ei beatæ memorie Proclus, et fecit synodicas litteras, et in diptychis eum posuit.

Λουκιανὸς ὁ εὐλαβέστατος ἐπίτκοπος Βύζης, εἶπεν· "Ἐδέξατο αὐτὸν δὲ μακαρίτης Πρόκλος. Οἱ ἐνδοξάτοις ἀρχοντες εἶπον· Εἰ Πρόκλος δὲ τῆς δοσίας μνήμης, δὲ γεγονός ἀρχιεπίτκοπος Κωνσταντινουπόλεως, ἐδέξατο αὐτὸν Βασιλιανὸν τὸν εὐλαβέστατον ἐπίτκοπον, καὶ ἐκοινώσαν αὐτῷ ὡς ἐπισκόπῳ τῆς ἀγίας Κωνσταντινουπόλεως, δὲ εὐλαβέστατος κλήρος τῆς ἀγίας Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησίας διδασκέτωσαν. Θεόφιλος δὲ εὐλαβέστατος πρεσβύτερος τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας εἶπεν· "Ως ἐπὶ Θεοῦ, καὶ ἐδέξατο αὐτὸν δὲ ἐν ἀγίοις Πρόκλος κοινωνίκοντα, καὶ συνοδικοὺς γράμματα τιμῆσας αὐτὸν, ἀπέλυσεν ἐπὶ τὴν Ἐφεσον· καὶ ἐν τοῖς διπτύχοις ἐταξεν αὐτὸν τὸ διοικητικόν, καὶ ἐλέγετο ἕως περὶ ὅλην καιροῦ. Πάντες οἱ εὐλαβέστατοι κληρικοὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεων ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας εἶπον· Καὶ ἡμεῖς; τὰ αὐτὰ λέγομεν. Ἐδέξατο γάρ αὐτὸν, καὶ ἐκοινώνησεν αὐτῷ δὲ μακάριος Πρόκλος, καὶ ἐποίησε σύνοδοικὰ γράμματα, καὶ εἰς τὰ διπτύχα αὐτὸν ἐταξεν.

Ex act. xiv ejusdem concilii Chalced., ibid. pag. 1646.

'Αθανάσιος δὲ εὐλαβεστατος ἐπίσκοπος εἶπε· Τὸ δέ μόν πρᾶγμα ἀπὸ μαχροῦ χρόνου κατήρχεται· καὶ τούτου ἡκουσαν οἱ τῆς μακαρίας μνήμης Κύριλλος τε καὶ Πρόκλος, καὶ φανεροὺς τύπους ἔγραψαν τῷ Ἀντιοχείᾳ γενομένῳ ἐπισκόπῳ Δόμνῳ· συνέθετο ἐκεῖνος πληροῦν ταῦτα. Ἄξιω, εἰ παρίσταται τῇ ὑμετέρᾳ ἐξουσίᾳ, τὰ γράμματα τῶν ἀρχιεπισκόπων διαγνωσθῆναι. Οἱ ἐνδεξάτοις ἀρχοντες εἶπον· Τὰ γράμματα Πρόκλου καὶ Κυρίλλου τῶν τῆς εὐλαβοῦς μνήμης ἀναγνωσκέσθωσαν.

VI.

Ex epistola Quintiani episcopi Asculani ad Petrum Fullonem episcopum Antiochiae, ex tom. V Concil. edit. Ven. Labb., pag. 226.

Ταύτας τὰς δώδεκα καθαιρέσεις ἀπέστειλα σοι, εἰδὼς δι τοῦ χρήξακολουθεν τῇ ἀποκαλύψει τοῦ διωτάτου τῆς Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησίας ἐπισκόπου Πρόκλου· πῶς ἐν τῷ κάμπῳ καταδραμῶν σὺν παντὶ τῷ λαῷ, κυματιζομένῃς ὑπὸ σεισμῶν τῆς αὐτῆς πόλεως· καὶ θρήνους ὑπὸ πάντων διαπεμπομένου, ἀφνω πιάδες εἰς τὸν οὐρανὸν ἀρθῆναι ὑπὸ τίνος δυνάμεως, καὶ τούτῳ φένθεσθαι τοῦ λιτανεύειν τὸ Τρισάγιον καὶ λέγειν· Ἀγιος ὁ Θεός· ἄγιος ἴσχυρος, ἄγιος ἀθανάτος, ἀλέησος ἥμας. Καὶ ταῦτα τοῦ ἐπαγγειλαὶ τῷ ἐπισκόπῳ προσετάχθη. Ος καὶ μετὰ τρίωρον ἐστη ἐν τῷ τριβουναλῷ παρὰ τοὺς πόδας τοῦ αὐτοῦ [τοῦ] ἐπισκόπου, καὶ ταῦτα διηγήσατο. Καὶ οὕτως λιτανεύαντων, ἐστησαν οἱ σεισμοί.

VII.

Ex epistola Acacii episcopi CP. ad eundem Petrum Fullonem, ibid. pag. 231.

Οὐ μόνον γάρ τὸν χερουβικὸν ὅμονον ἐνόθευσας, δι' οὗ καὶ ἡ ἡμετέρα πόλις ἐστερεώθη σαλευομένη ποτὲ ὑπὸ ἀνενδότων σεισμῶν, παιδὸς νηπίου περὶ τὸν αἰθέρα ἀρπαγέντος ἐπ' ὕψεσι πάστης τῆς πόλεως ὡς ἔως τρίτου οὐρανοῦ κατὰ τὸν θεσπέσιον Παῦλον. Κάκει ἀκτηστος τὴν ἀρρήγητον ταύτην ὑμονολγίαν· καθ' ἣν ὥραν ἐν τῷ κάμπῳ τὰ πλήθη μετὰ δακρύων ἀνεβόντα, Κύριε, ἀλέησος, πρὸς τὸν Θεόν, ἀμα τοῦ ἐν ἀγίοις Πρόκλου τοῦ γεγονότος Πατρὸς ἥμῶν, καὶ ἀρχιεπισκόπου ταῦτης τῆς βασιλίδος καὶ φιλοχρίστου πόλεως.

VIII.

Ex epistola Justini episcopi in Sicilia ad eundem Petrum Fullonem, ibid. pag. 227.

Δέξαι σὺν ὡς ἀδελφοῦ σου παραίνεσιν· καὶ γενοῦ ποιητὴν τῶν προβάτων, καὶ σὺν λύκος· καὶ τῷ μαχαρίῳ Πρόκλῳ ἀκόλουθος γενοῦ, καὶ τῇ αὐτοῦ ἐν τῷ κάμπῳ ἀποκαλύψει.

D

IX

Ex Hist. eccl. Tripartita, lib. xii, cap. 3, apud Cassiodorum, Opp. tom. I, pag. 348.

Sisinnius Proclum in Cyzico consecravit; qui antequam proscisceretur ad Cyzicum, cives præcedentes Dalmatium monachum episcopum sibi met ordinaverunt, parvi pendentes regulam qua jubetur, præter Constantinopolitanum episcopum ordinatio-

ac in ibi fieri non debere. Quod ideo Cyziceni neglexerunt, quia Attico soli hæc lex personaliter præstata videbatur. Mansit ergo Proclus non habens Ecclesiam propriam: qui tamen in doctrina ecclesiastarum Constantinopolos valde florebat.

Ibid. cap. 10, pag. 351.

Maximianus cum duos annos et sex menses Ecclesiam gubernasset, defunctus est consulatu Aribindae et Asparis, die XII mensis Aprilis, in septima majora jejuniorum, feria V. Tunc igitur Theodosius imperator sapienter causam prospexit, ne rursus de episcopatu seditionis questio aut tumultus in Ecclesia nascetur. Cum adhuc ergo corpus Maximiani jaceret, presentibus episcopis pra-

A cepit inthronizare Proclum. Quod etiam Romani episcopi Celestini litteræ firmaverunt, quas ad Cyriillum Alexandriæ destinavit episcopum et ad Joannem Antiochenum et Rufum Thessalonicensem, dicens quia nihil prohiberet alterius civitatis existentem episcopum in aliam demigrari. Inthronizatus igitur Proclus exequias Maximiani corporis celebravit.

Ibid. cap. 11, pag. 352.

Proclus ab ætate prima lector fuit, apud doctores tamen observans zelator quoque in rhetorica: qui dum ad perfectam venisset ætatem, plerumque cum Attico erat episcopo exceptor sermonum ejus. Et dum proficeret, ab Attico diaconus ordinatur, B postea presbyter. A Sisinnio vero Cyzici ordinatur episcopus. Hæc equidem ei primitus provenierunt; postea thronum Constantinopolitanæ sortitur Ecclesiæ. Erat enim vir moribus optimis; et ab Attico, utiliter eruditus, omnia ejus imitabatur. Sed in isto patientia potior apparebat. Et ille quidem haereticis

se terribilem opportune monstrabat; iste vero omnibus mitis erat; et sic eos potius quam violenter flectere nitebatur, nullam haeresim fatigare volens: in hac parte Theodosium imitatus imperatorem. Ille namque judicabat, contra culpabiles imperiali non uti potestate: hic autem parvi penderbat, si quis de Deo non ita saperet, sicut ipse. In his igitur etiam imperator laudabat eum; cum et ipse veros sacerdotes imitaretur, et nequaquam persequi volentes admitteret.

X.

Ex Confessione fidei Joannis Maxentii, in Biblioth. PP. Paris. tom. IV, part. I, pag. 437.

Sed his paulo manifestius beatus Proclus hujus urbis episcopus, quem etiam veneranda recepit syndicus Chalcedonensis, ad Armenios: cum contra Theodori blasphemias, qui quaternitatem pro Trinitate impie dogmatizavit, peteretur ab ipsa gente, ut scriberet, ejusdemque blasphemias refutaret, de

bac sententia est locutus, dicens, etc. Quapropter si quis hanc hujus beatissimi Patris super splendorem solis lucentem sententiam reprehendere audet, unam totius Trinitatis subsistentiam, id est, Patris et Filii et Spiritus sancti, manifeste cum Sabellio credere deprehenditur.

XI.

Ex libro IV. Ephraemii episcopi Theopolitani ad orientales monachos, apud Photium Bibl. cod. ccixix, pag. 827.

Et sane Proclus Constantinopolitanus, et Cyriacus Paphi episcopus, unus e trecentis decem et octo Patribus, hæc eadem habent. Ille quidem in Pulcherianis post Natalem; et hic in Epiphaniæ oratione: qui etiam in oratione *De Incarnatione* eadem habet.

Kai μήν καὶ Πρόκλος ὁ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Κυριακὸς ὁ τῆς Πάρου ἐπίσκοπος, εἰς ὧν τῶν τινῶν ἀγίων Πατέρων, τὰ αὐτά φησιν. Ὁ μὲν ἐν Πουλχειαναῖς μετὰ τὸ Γενέθλιον· ὁ δὲ ἐν τῷ Εἰς τὰ Θεοφάνια λόγῳ· ὁ αὐτὸς δὲ καὶ ἐν τῷ Περὶ ἑταρθρωτήσεως λόγῳ τὰ αὐτά λέγει.

Ex oratione III ejusdem ad Domnum et Joannem monachos, ibid. pagg. 806, 807.

Ad hæc Hierosolymitanus Cyrillus, Iconii Amphilius, Proclus Constantinopoleos episcopi; qui in Quadragesima sic habet: *Divina natura increata, et nostra carnis legitima assumptio, et unus est Filius* Sed et Petrus martyr Alexandriæ præsul similia testatur. Proclus quoque Constantinopolitanus episcopus in sermone *De nativitate Domini*.

Ἐπὶ τούτοις καὶ ὁ τῶν Ἱεροσολύμων Κύριλλος, καὶ Ἀμφιλόχιος ὁ τοῦ Ἰκονίου, καὶ Πρόκλος ὁ Κωνσταντινουπόλεως· δὲς καὶ φησιν ἐν τῇ Τεσσαρακοστῇ· Ἡ θελα φύσις ἀκτιστος, η ἐξ ἐμου χρόσιληνς ἀνθέντος· καὶ ἔστιν εἰς Υἱός . . . Ἄλλα καὶ Πέτρος· ὁ Ἀλέξανδρειας καὶ μάρτυς, τὰ δομοια μαρτυρει, καὶ Πρόκλος ὁ Κωνσταντινουπόλεως, ἐν τε τῷ Εἰς τὸ Γενέθλιον λόγῳ.

Ex libro I ejusdem Ephraemii De verbis Cyriilli, ibid. pag. 794

Magnus quoque Basilius Cappadocæ, cuius fama universum pervagatur orbem, formam et essentiam idem esse docet. Proclus quoque Constantinopolitanus episcopus similiter: modo siquidem essentiam appellavit formam, modo vero naturam.

Οὐ θαυμάσιος δὲ Βασίλειος ὁ ἐκ Καππαδοκίας, πᾶσαν φωτίας τὴν οἰκουμένην, τὴν μορφὴν καὶ τὴν οὐσίαν ταυτὸν δογματίζει. Καὶ Πρόκλος δὲ ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπος, ὡςαύτως· δὲ μὲν τὴν μορφὴν οὐσίαν ὡγόμασεν· δὲ γένοιν.

XII.

Ex Constituto Vigili papæ apud Baronium ad annum 553, § 174 et seq.

Beatum Proclum hujus regiae civitatis antistitem ita memorati Joannis Antiocheni episcopi similiter constat respondisse rescriptis, etc. Perpendat ergo pietatis vestre sapientia singularis quia Proclus

A eruditissimus sacerdotum, et non longe a Theodori Mopsuesteni vita repertus, mala quæ libenter damnaverat, cuius essent, se jam tunc professus est ignorare.

XIII.

Ex conc. Constantinopolitano II, gener. V, collat. III, edit. Ven. Labb. tom. VI, pag. 42.

Sequimur per omnia et sanctos Patres et doctores Ecclesie, Athanasium, Hilarium, etc., Leonem,

Proclum; et suscipimus omnia quæ de recta fide, et condemnatione haereticorum exposuerunt (a).

Ex eodem concilio CP., collat. VI, ibid. pag. 136.

Sancta synodus dixit: Omnibus manifestum esse putamus ex epistola a Proculo religiosæ memorie scripta, quod non libera est ab accusatione apud eum proposita ad Marinum Persam epistola; nam

Nestorium vindicat, et impii Theodori scripta per omnia comprobant, quæ sanctæ memorie Proclus præcepit eum anathematizare.

Ex eodem concilio CP., collat. V, Cyrilli epist. ad Acacium, ibid. pag. 79

Non oportebat latere sanctitatem tuam: aut forsitan et cognovit, quod omnes Orientales religiosissimi episcopi in Antiochia convenerunt, cum transmisisset eis locum dominus meus sanctissimus episcopus Proclus, honorum plenum intellectuum et rectorum dogmatum; erat enim ratio multa et

B longa de dispensatione Domini nostri Iesu Christi. Supposuit etiam capitula quædam collecta a Theodori codicibus, quæ consonantem Nestorii persidiis intellectum habent, et adhortatus est etiam illa anathematizare.

XIV.

Anastasius Sinaita lib. 'Oδηγοῦ, cap. 3, ex edit. Opp. Gretseri 1740, tom. XIV, pag. 39.

Πολλῷ πλέον δὲ πάντων, καὶ πρὸ πάντων χρή ἀναθεματίζειν τὸν κηρύκτοντα, ή ἔχοντα νέαν πίστιν, ή νέον δόγμα, παρηλαγμένον τῆς πίστεως τῶν ἐν Νικαΐᾳ την' Πατέρων. Ήσαύτως καὶ τὸν εὐρόντα, ή παραλαβόντα ἐκ τῆς συνόδου Χαλκηδόνος νέαν πίστιν παρεκτέδες τοῦ φρονήματος τῶν ἀγίων Πατέρων Διονυσίου, Εἰρηναίου, Ἀθανασίου, Βασιλείου, Γρηγορίου, Ἰωάννου, Πρόδικου· καὶ τῶν λοιπῶν ἀγίων Πατέρων τῶν διοιφρόνων αὐτῶν. Τοὺς γάρ μη ἀκολουθοῦντας τούτοις τοῖς ἀγίοις διδασκάλοις, καταχρίτους ἥγουμενα καὶ ἀλλοτρίους τοῦ Χριστοῦ.

C Præ omnibus vero et ante omnia execrandus est, qui novam fidem aut sententiam prædicat vel tenet diversam a trecentis decem et octo Nicææ Patribus. Similiter et qui invenerit aut suscepit ex concilio Chalcedonensi novam præter sanctorum Patrum mentem, Dionysii, Irenæi, Athanasii, Basili, Gregorii, Joannis, Procli reliquorumque sanctorum Patrum cum his concordium. Nam qui sanctos hos doctores non sequuntur, damnatos ducimus a Christoque alienos.

IDEM ibid. cap. 6, pag. 46.

"Οσας δὲ πάλιν χρήσεις λεγούσας τὰς δύο φύσεις εὗρε Γρηγορίου τε καὶ Ἰωάννου, καὶ Κυρίλλου, καὶ Ἀθανασίου, καὶ Πρόδικου, καὶ τῶν λοιπῶν περιφανῶν διδασκάλων, ὃν αἱ βίβλοι καὶ αἱ χρήσεις ἀπαραίτητοι εἰσι, διὸ τὸ κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην αὐτὰς προκείθων.

Rursus quæ testimonia offendit duas asserentia naturas in Gregorio, Joanne, Cyrillo, Athanasio, Ambrosio, Proclo ceterisque præclaris doctoribus, quorum libris et sententiis refragari nequiret, postquam toto terrarum orbi constat duas ipsos in Christo naturas affirmare.

IDEM ibid. cap. 7, pagg. 52, 53.

Εἶτα μετὰ τὸν Ἀρτέμωνα, Παῦλος δὲ Σαμοσατεὺς, καὶ Διδώρως δὲ καὶ Θεόδωρος δὲ Ἀντιοχεὺς γεγόνασιν, ἐξ ὧν τὰ μυρία δόγματα τῆς διαιρέσεως ἡγιლησε Νεστόριος, καθὼς μαρτυρεῖ καὶ δὲ ἀγιος Πρόδικος, καὶ δὲ μαχάριος Κύριλλος.

D Post Artemonem exorti sunt Paulus Samosatensis, Diodorus et Theodorus Antiochenus, a quibus innumera de divisione cognata Nestorius hausit, ut testantur sanctus Proclus et beatus Cyrillus.

Μεγάλως δὲ Κύριλλος ἐπανεῖ Πρόδικον τὸν σύγχρονον αὐτοῦ. Λέγει γάρ ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Συμβόλου αὐτῶν. Ταῦτα ψηροεῖ μεθ' ἡμῶν ὁ φιλόχριστος τῶν ἀγίων Πατέρων χορδές· καὶ αὐτὸς δὲ δὲ τὸν τῆς ἀγίας Κωνσταντινουπόλεων κοσμήσας

Magnis laudibus effert Cyrus Proclum sibi contemporaneum. Nam in explicatione Symboli ita scribit: *Hæc nobiscum sentit Christi amantissimus sanctorum Patrum chorus; et ille ipse qui nunc sanctæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ thronum tenet,*

(a) Hæc eadem etiam habentur in concil. Lateranen. sub Martino I, cons. 5.

*sanc*tissimus et religiosissimus frater et coepiscopus Proclus.**

Proclum ipsa Nestorii aetate hæc docentem, appellat divinus Cyrilus, ejusdem secum sententia, et *Sanc*tissimi ac Pii** appellatione honestat, et laudat eum, clare duas in Christo naturas asserentem.

θρόνος, δοκίματος, καὶ θεοσέβετατος ἀδελφὸς συνεπίσκοπος Πρόκλος.

Ταῦτα Πρόκλου κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ Νεστορίου διάσκοντος, δ θεῖος Κύριλλος σύμφρων, καὶ Ἀγιώτατον αὐτὸν, καὶ "Οσιον εἶναι ὅμολογον, καὶ ἐπινεῖ δύο φύσεις προφανῶς ἐπὶ Χριστοῦ λέγοντα.

XV.

FACUNDUS episcopus Hermianensis lib. viii, cap. 2, pagg. 645, 646.

Quod si hæc ratio non mea, sed viri prudentis atque sanctissimi Procli, modo contemnitur... Nonnullisque interjectis : Hao ita perspicua cum-

etis ratione ducebatur vir bonus et sapiens Proclus, etc.

XVI.

LEONTIUS De sectis, act. iii, ex Biblioth. PP. Paris., tom. XI, pag. 505.

Ab imperii Constantini principio usque ad collectionem synodi Chalcedonensis, hi doctores et Patres vixerunt : Silvester episcopus Romanus, Alexander, etc., Joannes, Proclus et Flavianus Constantinopolitanus.

Ἄπο τῆς ἀρχῆς τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου ὅχρι τοῦ κινήματος τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνάδου, ἐγένοντα διδάσκαλοι καὶ Πατέρες οἵδε· Σιλεστρος Ῥώμης, Ἀλέξανδρος, Ἰωάννης, Πρόκλος καὶ Φλαβιανὸς Κωνσταντινουπόλεως.

XVII.

GEORGIUS ALEXANDRINUS ex libro De vita Chrysostomi, apud Saracuum tom. VIII.

Princeps expromptus ad se accersit Proclum, quem ad hoc ipsum munus obeundum constituerat : virum utique eximiae pietatis erga Deum, omnibusque virtutum ornamenti redimitum.

"Ἐτοιμον οὖν ὑπάρχων καλεῖ τὸν Πρόκλον, εἰς αὐτὸ τοῦτο ἀφωρισμένον, ἄνδρα θεοσέβη, καὶ τὸ πάσῃ ἀρετῇ κεκοσμημένον.

XVIII.

JOANNES DAMASCENUS in Epistola de Trisagio, § 6, Opp. tom. I, pag. 487.

Tempore beatissimi Procli ex divina revelatione trisagium hymnum cecinerunt : *Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nobis :* nempe cum puerum quemdam e media supplicantium turba sublime raptum fuisse aiunt, atque virtute quadam angelica in aerem enectum, hunc hymnum didicisse; quantumque in hoc hymno divinitatis inesset, calamitatis quæ tunc grassabatur levationem, testimonio fuisse.

Ἐπὶ Πρόκλου τοῦ τρισμακαρίου ἔξ ἀποκαλύψεως θείας, τὸν τρισάγιον ὑμησαν ὑμνον. Ἄγιος δ Θεὸς, ἄγιος ἴσχυρὸς, ἄγιος ἀδόνατος, ἐλέηστρος ὑμᾶς· δὲ τὸ παιδίον ἐκ μέσης τῆς πληθύος τῶν λιτανεύοντων ἡρπάχθαι φάσι καὶ μεμνήσθαι τὸν ὑμνον, ἐν ἀρι γενθμενον ἔχ τινος ἀγγελικῆς δυνάμεως, καὶ μαρτυρίαν τῆς τοῦ ὑμνου θειότητος γεγενῆσθαι, τῆς ἐπαγωγῆς τὴν λώφησιν.

XIX.

Ex concilio Nicæno II, gener. vii, act. 1, Cyrill. ad Gennad., ex edit. Ven. Labb., tom. VIII, pag. 719.

Hæc autem scribo, quod inaudierim pietatem tuam sege affectam esse adversus sanctissimum et Dei cultorem fratrem et coministrum nostrum Proclum episcopum. Itaque nequaquam velim tuam pietatem fugere communionem cum sanctissimo et Dei amantissimo Proclo episcopo : siquidem eadem fuit illius sanctitati, mihique sententia; neque hujus dispensationis modus cuiquam prudentium displicuit.

Καὶ ταῦτα γράφω μαθὼν, διτοι ή σῇ θεοσέβεια λελύπηται εἰς τὸν δοσιώτατον καὶ θεοφιλέστατον ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ συλλειτουργὸν ἐπίσκοπον Πρόκλον· μῆτα προφευγέτω τοῖνυν ή σῇ θεοσέβεια τὴν πρὸς τὸν δοσιώτατον καὶ θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Πρόκλον κοινωνίαν· μία γάρ γέγονεν ή φροντὶς ἐμοὶ τε καὶ τῷ δοσιώτηι αὐτῷ· καὶ δ τῆς οἰκονομίας ἀρόπος οὐδενὶ τῶν συνετῶν ἀπήρεσεν.

XX.

THEOPHANES in Chronographia, pag. 80, edit. Paris.

Sub sanctæ memorie Proclo, terræ motus factus est magnus Constantinoli per qualuor menses, ita ut timentes Byzantini extra civitatem, in loco qui dicitur Campus, essent perseverantes cum epi-

τοῦ τοῦ ἐν ἀγίοις Πρόκλου σεισμὸς γέγονεν τὸν Κωνσταντινουπόλει, ἐπὶ δ μῆνας, ὡστε φοβηθέντες οἱ Βυζάντιοι ἐφυγον ἐξω τῆς πόλεως, ἐν τῷ λεγομένῳ Κάμπῳ, καὶ ἤσαν διημερεύοντες μετὰ τοῦ ἐπι-

σικόπου ἐν ταῖς δεήσεσι λιτανεύοντες· Ἐν μιᾷ οὖν κυματινηρέντης τῆς γῆς, καὶ πάντες τοῦ λαοῦ κράζοντος τὸ, Κύριε, ἐλέσσορ, ἑκτενῶς, περὶ ὥραν γ' ἄφνον, πάντων δρώντων, συνέδη ὑπὸ θείας δυνάμεως ἀρθῆνται τινὰ νεανίσκον εἰς τὸν ἀέρα, καὶ ἀκοῦσαις θείας φωνῆς παρεγγυούσης αὐτὸν, ἀναγγεῖλαι τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τῷ λαῷ λιτανεύειν οὕτω καὶ λέγειν· Ἀγιος ὁ Θεός, ἀγιος ἰσχυρός, ἀγιος ἀδέλφατος, ἐλέσσορ ἡμᾶς· μηδὲν ἔτερον προστιέντας. Ὁ δὲ ἐν ἀγίοις Πρόκλος ταύτην δεξάμενος τὴν ἀπόφασιν, ἐπέτρεψεν τῷ λαῷ ψάλμειν οὕτω· καὶ εὐθέως ἀπέστη δ σεισμός. Ἡ δὲ μακαρία Πουλχερία, καὶ ὁ ταύτης ἀδελφὸς ὑπερχασθέντες τῷ θαύματι, ἐθέσπισαν κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, τὸν θεῖον τοῦτον ψάλλεσθαι ὑμνον. Καὶ ἀπὸ τότε παρέλαβον πᾶσαι αἱ Ἑκκλησίαι καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἅδειν αὐτὸν τῷ Θεῷ.

A scopo supplicationibus ac processionibus intenti. Quadam ergo die fluctuante terra, et omni plebe attenitus exclamante: *Kyrie, eleison;* circa horam tertiam, omnibus videntibus, contigit a divina virtute sustollī quendam adolescentulum in aerem, et audiri divinam vocem ei præcipientem, episcopo ac populo nuntiare, ut litanias sic ficerent, et dicebant: *Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nobis;* nihil aliud apponentes. Sanctus autem Proclus, hac suscepta sententia, præcepit populo sic psallere; et statim terrae motus cessavit. Porro beata Pulcheria de miraculo cum ejus fratre supra modum admirata, sanxit per universum orbem terrarum divinum decantari hunc hymnum. Et tunc receperunt omnes Ecclesiae per singulos dies hunc canere Deo.

XXI.

Photius Biblioth. cod. LIII, pag. 43.

Ἐγραψε δὲ τὴν κατ' αὐτοῦ φῆφον, πρὸς Οὐόλοσιανν (οὗτος ἦν θεῖος τῆς ἀγίας Μελένης Ἑλληνόφρων: ἐν δὲ τῷ ἀποθνήσκειν, μεταθέμενος πρὸς τὸ ἀρθρόδιον, καὶ φωτισθεὶς παρὰ τοῦ ἀγίου Πρόκλου Κωνσταντινουπόλεως· αὐτοῦ γάρ εὑρέθη πρέσβυς ἀποσταλεῖς· δὲ καὶ τῇ ἀγίᾳ ἐνέτυχεν ἐξ Ἱεροσολύμων καταλαβούσῃ τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων ἐπαρχῶν πόλεων.

Scripsit autem (Constantius) contra ipsum (Coelestium) decretum ad Volusianum urbis præfatum: qui quidem Volusianus erat sanctæ Melanis patruus e gentilium secta. At dum eum Constantiopolis legationis officio fungentem mors invaderet, ad orthodoxam fidem transiit, baptizatusque est a sancto Proculo Constantinopolitano episcopo. Quo item tempore sancta illa mulier e Hierosolymis in regiam urbem advenit.

XXII.

GEORGIUS CEDRENUS Hist. Compend. tom. I, pag. 270, 271.

Τῷ κη' ἔτει τελευτήσαντος Μαξιμιανοῦ, C Πρόκλος ὁ ἀγιώτατος ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως προχειρίζεται, δις τὸ τοῦ Χρυσοστόμου λείψανον ἀνακομίζει· τῷ λ' ἔτει τῆς βασιλείας Θεοδοσίου, καὶ εἰς τῶν ἀγίων Ἀποστόλων ἀποτίθησι ναὸν, κ. τ. λ.

Τῷ λθ' ἔτει Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, καὶ Πρόκλος Κωνσταντινουπόλεως, εὐσεβῶς ἐκοιμήθησαν.

Anno xxviii Maximiano vita functo, sanctissimus Proclus episcopus Constantinopolitanus deligitur, et ordinatur: isque reliquias Chrysostomi reportavit anno xxx imperatoris Theodosii, inque templo Apostolorum depositus, etc.

Anno xxxix Cyrillus Alexandriæ et Proclus Constantinopolis episcopi, pie vita defuncti sunt.

XXIII.

JOANNES ZONARAS Annal. tom. II, pag. 53.

Μετὰ τὸν Μαξιμιανὸν ἐπὶ διετίαν ἀρχιερατεύσαντα, Πρόκλος, ὁ τοῦ Χρυσοστόμου μαθητής, πατριάρχης προεχειρίσθη· ὑπὸ Σισιννού πατριάρχου ἐπίσκοπος Κυζίκου πρώην χειροτονθεὶς, μή δεχθεὶς δὲ παρὰ τῶν ἐκεῖ ἔτερον ἐλομένων ἀρχιερέα, καὶ τὸν μεταξὺ χρόνον σχολάζων. Οὗτος τὸντυν τῷ θρόνῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐνθρονισθεὶς, ἀξιοὶ τὸν βασιλέα, τὸ ιερώτατον τοῦ Χρυσοστόμου σῶμα ἐξ Πιτιοῦντος ἀνακομισθῆναι, καὶ μή μένειν καὶ θανόντα τὸν ἀγίον ὑπερόρθιον. Ηείθεται τούτῳ δὲ βασιλεὺς, καὶ ἀνακομίζεται δ τοῦ ἀγίου νεκρός· καὶ ὑποδέχεται τῶν ὑπερβαλλούσης τιμῆς, καὶ κατατίθεται ἐντὸς τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ τῶν ἀγίων Ἀποστόλων περιωνύμου ναοῦ.

D Post Maximianum, pontificatu biennio functum, Proclus Chrysostomi discipulus patriarcha creatur; qui pridem a Sisinnio patriarcha, Cyzici episcopus designatus, sed a Cyzicenis, qui alium elegerant, non receptus, tempore interjecto otium egerat. Hic igitur in sede Constantinopitana receptus, petit ab imperatore, ut corpus sancti Chrysostomi Pityunte referatur, ne vir sanctus post obitum etiam exsularet. Paret imperator, relatumque sancti cadaver et insigni cum honore susceptum, intra sacrarium templi cuius nomen est sanctorum Apostolorum, conditur.

XXIV.

NICEPHORUS CALLIST. Hist. eccl. lib. xiv, cap. 29, tom. II, pag. 501.

Σισίννιος τοῦ Κυζίκηνον προδότου θανόντος, τὸν θεῖον Πρόκλον τῇ Κυζίκῳ ἐχειροτόνει. Καὶ δὴ Πρό-

Cyziceno episcopo mortuo, Sisinnius divinum Proclum Ecclesiae Cyzici episcopum ordinat. Sed

enim cum Proclus, ut eo transiret, in procinctu A esset, homines ibi episcopum prævenientes ordinariunt Dalmatium quemdam, virum venerandum et in monasticis laboribus exercitatum. Id illi fecerunt, sanctione illa contempta quæ præter sententiam episcopi Constantinopolitani ordinationem fieri vetat. Hoc ubi ita factum est, Proclus non oppugnavit; et Ecclesiæ quidem nulli præfuit, in Constantinopolitanis autem ecclesiis docendo flouruit.

IDEA *ibid. cap. 38, pag. 522.*

Proclus a primo capillo præceptoribus usus, in arte dicendi potissimum elaboravit. Et post adolescentiam exactam, in juvenili admodum ætate, in lectorum ordinem cooptatus, primum divi Joannis Chrysostomi Constantinopolitanam Ecclesiam administrantis sectator, librisque scribendis adjutor, et corporis ejus curator fuit. Hic Paulum Joanni magno in aurem dictitantem, atque arcaniorem epistolarum suarum sensum revelantem, per rimas prospectans vidit. Atque ubi ille in exilio vixit, ab illius affectione non desciscens, cum ejus successore Attico episcopo fuit, orationum ipsius scriba. Quem ille in divino vitæ instituto progredientem, in diaconatus gradum sustulit. Deinde vero cum in presbyterorum cathedra Dominum laudaret, a Sisinnio Ecclesiæ Cyzicenæ designatus est antistes. Longo vero tempore post Constantinopolitanæ Ecclesiæ episcopatus ei cùmmissus est. Et quod moribus atque institutis placidus maxime vir esset, quæcumque in Joanne et Attico eximia erant, expressit. Malorum tolerantia illis etiam superior fuit. Atticus namque sèpius etiam iis qui in fide a se non dissentirent, terribilis esse visus est. Hic vero et erga illos, et in alios omnes placidus et lenis admodum fuit, benevolentia potius quam vi eos ad se pertrahere in animo habens. Et quoniam nemini turbarum causam præbuit, Ecclesiæ dignitatem in humanitate et mansuetudine consistentem, integrum conservavit. . . Iste autem minus curavit si quis de Deo itidem ut ipse sentiret. Sed doctrinæ jugiter incumbens, placide, non violenter, plebem sibi devinxit.

A καὶ ἐν παρασκευῇ θντι περὶ αὐτὴν χωρεῖν, φθάνουσιν ἑκείνοις καὶ χειροτονοῦσιν δινδρὰ σεμνὸν τίνα, Δαλμάτιον δνομα, ἀσκητικοὺς πόνους ἐγγυμνασμένον. Καὶ τούτο δέρων, ἐν δευτέρῳ τὸν νόμον θέμενοι, δὲ ἑκέλευε παρὰ τρώμην τοῦ ἐπισκόπου τῆς Κωνσταντίνου, χειροτονίαν μή γίνεσθαι. Ὁ μὲν οὖν Πρόκλος, τούτου γενομένου, καθ' ἐαυτὸν συνεστέλλετο, Ἐκκλησίας μὲν μηδεμιᾶς προστάμενος, ταῖς δὲ τῆς Κωνσταντίνου ἐκκλησίαις τῷ διδάσκειν ἀνθῶν.

Πρόκλος ἐκ πρώτης τριχὸς εἰς διδασκάλους φοιτῶν, ἡγετορικῆς ἐπὶ πλεῖστον ἐπεμελήθη. Εἰς ἀναγνώστου δὲ τελέσας βαθμὸν, ἐν νέᾳ πάντι τῇ ἡλικίᾳ· καὶ ἡδη παραμείψας τὸν μείρακα, πρῶτα μὲν τῷ θείῳ Ἰωάννῃ τῷ Χρυσοστόμῳ ἵεραρχοῦντι τῆς Κωνσταντίνου παρείπετο, ὑπουργὸς αὐτῷ καὶ συνεργὸς τῶν λόγων γινόμενος, καὶ δῆτα χρείας τοῦ σώματος ἑκείνῳ γινόμενος. Οὗτος δὲ καὶ Παύλῳ πρὸς οὓς τῷ μεγάλῳ Ἰωάννῃ διαλεγομένῳ, καὶ τὸν νοῦν τῶν ἑκείνου ἐπιστολῶν ἐκκαλύπτοντι μιστικώτερον ἐνέτυχε, τῇ τῆς θυρίδος παραχύπιτων δῆπ. Ἐπεὶ δὲ ἑκείνος ὑπεράριος ἦν, μὴ τῆς ἑκείνου σχέσεως ἀποστάς, τῷ μετ' ἑκείνον ἐπισκόπῳ Ἀττικῷ συνῆν, ὑπογραφεὺς τῶν ἑκείνου λόγων καθεστηκὼς. "Οὐ δῆ τῇ κατὰ θεὸν προσβανούσας ἀγωγῇ, καὶ τοῦ τῆς διακονίας τξίου βαθμοῦ. Ἐπειτα δὲ καὶ ἐν καθέδρᾳ πρεσβυτέρων αινέστας τὸν Κύριον, ὅπδ Σισιννίου τῆς κατὰ Κύζικου Ἐκκλησίας προεβλήθη ἐπισκοπῆ. Πολλῷ δὲ ὑστερον καὶ τῆς Κωνσταντίνου Ἐκκλησίας τὴν ἐπισκοπήν ἐπετράπη. Χρηστὸς δὲ ὁν ἀντῆρ μάλιστα κατά τε θόρος καὶ τρόπον, δσα δὲ Ἰωάννῃ καὶ Ἀττικῷ προσῆσαν χρηστά, ἀνεμάχατο. Ἀνεξίχαος δὲ καὶ πλέον ἥπερ ἑκείνοις ἐγένετο. Ἀττικὸς μὲν γάρ πολλάκις καὶ τοῖς διαφοροῖς τῆς πιστεως φοβερὸς μάλα ἐδόκει. Οὗτος δὲ κάκείνοις καὶ πᾶσιν ἥπιος καὶ προσηνής μάλα ἦν, τούτοις μᾶλλον ἡ βίᾳ ἔλκειν ἑκείνους διανοούμενος. Μηδενὶ γάρ ταραχῆς αἴτιος καταστάς, τὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀξίωμα, τὸ ἐπιεικές φημι καὶ πρόδον, ἀθιγές διετήρησεν. . . Οὗτος δὲ ἐλαττὸν ἐφρόντιζεν, ἦν μὴ τις περὶ θεοῦ ἡ αὐτῷ ἐδόκει ἐφρόνει. Διδασκαλίᾳ δὲ συνεχεῖ χρώμενος, ἡρέμα, καὶ οὐ βίᾳ, τὰ πλήθη προσήγετο.

XXV.

Ex lib. iv Juris Græco-Rom. in Syllabo episcoporum Byzantii.

Proclus a Sisinnio Cyzici episcopus ordinatus, et non admissus, vacavit. A morte vero Maximiani factus est antistes Constantinopolis, cum illius cadaver in diaconio jaceret; præfuit sacerdotio primo annis XII.

Ibid. § De translationibus episcoporum.

Anno XIII imperatoris Theodosii Junioris Arcadii, magnus ille Proclus ordinatus episcopus Cyzici a Sisinnio patriarcha, non admissus in otio vixit. Post depositionem vero Nestorii, decretus ei quidem episcopatus Constantinopolitanus, sed in solio non est collocatus ob invidiam pontificum qui po-

Πρόκλος ὑπὸ Σισιννίου χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος Κύζικου, καὶ μὴ δεχθεὶς, ἐσχόλασε. Μετὰ δὲ θανάτου Μαζιμιανοῦ γέγονε Κωνσταντινουπόλεως, καὶ μένον τοῦ λειψάνου αὐτοῦ ἐν τῷ διακονικῷ ἀρχιερείας ἐτῇ ι^β.

"Ἐν τῷ ι^γ ἐτῇ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ Μηχροῦ, τοῦ Υἱοῦ Ἀρκαδίου, δέκατος Πρόκλος ἐπίσκοπος Κύζικου χειροτονηθεὶς ἐπὶ Σισιννίου πατριάρχου, ἐσχόλασε, μὴ δεχθεὶς. Μετὰ δὲ τὴν καθαίρεσιν Νεστορίου, ἐψηφισθεὶς μὲν Κωνσταντινουπόλεως, οὐχ ἐνθρονίσθη δὲ διὰ φθόνον τῶν παραδονισταίων

τότε ἀρχιερέων. Μετὰ δὲ τοῦτο, τοῦ χειροτονηθέντος Μαξιμιανοῦ τελευτήσαντος, ἦτι κειμένου τοῦ λειψάνου αὐτοῦ, προσεκλήθη, καὶ ἐνεθρονίσθη Κωνσταντινουπόλεως, συναινέσει καὶ τοῦ Κελεστίνου πάπα Τύμης, συμψήφων γενομένων καὶ τοῦ μεγάλου Κυρίλλου καὶ Ιωάννου Ἀντιοχείας.

XXVI.

Ex Menologio Græcorum Basilii imper. part. I, pag. 140.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ καὶ Ὀκτωβ. μνήμῃ τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Πρόκλου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ ἐν ἀγίοις Πατήρ ἡμῶν Πρόκλος, εὐλαβῆς ὃν καὶ σοφὸς, καὶ ἐνάρτος, ἔχειρον ηθή παρὰ τοῦ ἀγίου Σισιννου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπος Κυζίκου. Ἀπελώνι, καὶ μή δεχθεὶς παρὰ τῶν ἔκει κληρικῶν αἰρετικῶν δυτῶν, ὑπέστρεψεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὸν μεταξὺ σχολάζων χρόνον, καὶ προσδύχων ἐαυτῷ τε καὶ τῇ ἀναγνώσει. Τελευτὴν δὲ Μαξιμιανοῦ τοῦ πατριάρχου, ἦτι τοῦ λειψάνου αὐτοῦ κειμένου ἐν τῷ Ιερατείῳ τῆς ἀγιατάτης τοῦ Θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, προχειρίζεται πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ἐνθρονίζεται καὶ αὐτὴν τὴν μεγάλην ἐκδομάδα ἐν τῇ ἀγίᾳ Πέμπτῃ τοῦ οἰκτηρίου πάθους τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ καλῶς πολιτευσάμενος καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν, καὶ πολλοὺς διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ὀφελήσας, ἐπεσκόπησεν ἑτη δώδεκα καὶ μῆνας τρεῖς, καὶ τελειώθεις ἀνεπαύσατο.

A tentia sua nunc abutebantur. Postea vero quam ordinatus isthic Maximianus diem obiisset, necdum sepulto ipsius cadavere, accersitus est, et in solio collocatus, etiam Cœlestino papa Romano assente, ac episcopatum ei decernentibus magno illo Cyrillo et Joanne Antiocheno.

XXVI.

Ex Menologio Græcorum Basilii imper. part. I, pag. 140.

Eadem die ix Kal. Nov. commemoratio sancti Patris nostri Procli patriarchæ Constantinopolitanæ. Sanctus Pater noster Proclus cum pietate, sapientia ac virtute esset insignis, a sancto Sisinnio patriarcha Constantinopolitano Cyzici episcopus creatus est. Illuc proficisciens, cum a clericis Cyzicenis, quippe qui hæretici essent, non recipereatur, Constantinopolim rediit, ubi per aliquod tempus ab administratione vacans, sibi litterisque operam dedit, quoad Maximiano patriarcha defuncto, cum adhuc cadaver ejus in sanctissimæ et magnæ ecclesiæ Dei sacrario jaceret, creatur patriarcha Constantinopolitanus. Et in throno eadem ipsa magnæ hebdomadæ sancta quinta die salutaris passionis Domini nostri Jesu Christi collocatur. Et qui episcopi munus optime functus, tam in manus impositione, quam in multorum auxilio sua ipsius doctrina, cum sedisset in episcopatu annos duodecim et menses tres, ex hac vita migrans, in pace quievit.

XXVII.

Ex Menologio Græc. card. Sirleti, sub die xxiv Octobr. Apud Canisium in Thesaur. tom. III, part. I, pag. 486.

Eodem die commemoratio sancti Patris nostri Procli patriarchæ Constantinopolitanæ: qui sacra-
rum Litterarum peritia et probitate morum insi-

Cgnis, cum annos duodecim et meuses tres episcopatum bene rexisset, in pace migravit ad Domi-
num

XXVIII.

Ex Menologio Horologii Græc., edit. Venet. 1532.

Νοεμδρ. i, προεόρτια τῆς ἐν τῷ ναῷ εἰσόδου τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου· καὶ τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Πρόκλου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐπαξιώς σήμερον πανηγυρίζει ἡ πασῶν τῶν πολεων τιμιωτέρα ἀληθῶς ἐν τῇ σεπτή μεταστάσει σου, Πάτερ Πατέρων Πρόκλεις σοφέ.

Die x Novembri, profestum ingressus sacro-sanctæ Dei Genitricis in templum, et sancti Patris nostri Procli archiepiscopi Constantinopolitanæ.

Merito hodie celebrem conventum agit in tuo venerabili transitu, hæc quæ vere cæteris præstat urbibus, o Pater Patrum sapientissime Procle.

XXIX.

Ex Menologio Græc., edit. Venet. 1551.

Τῇ καὶ ἡμέρᾳ Σεπτεμβ. ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοδο-
σίου τοῦ Νίου, πρὸ τῆς Ἀναστάσεως τὴν ἡμέραν τέλοντας σεισμὸς φοβερὸς· καὶ διὰ τοῦτο τοῦ λαοῦ παντὸς σὺν τῷ βασιλεῖ Θεοδοσίῳ καὶ Πρόκλῳ τῷ πατριάρχῃ, μετὰ παντὸς τοῦ τῆς Ἐκκλησίας πληρώματος, καὶ πάσης τῆς πόλεως ἔξω λιτανεύοντων διὰ τὸν φόβον ἐν τῷ Κάμπῳ· ἥδη τῆς τῶν Θεοπασχιτῶν αἱρέσεως ἐξ ἐπηρείας τοῦ διαβόλου ἀρχῆν λαμβανούστης, καὶ τῷ Τρισαγίῳ τῷ, 'Ο σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, βλασφημούντων· ἐξαίρεντης παιδίον ἀρπαγὴν εἰς τὸν ἄρα ἀνεφέρετο πάντων ἐν ἐκπλήξει καὶ φόβῳ κρα-

D Die xxv Septembri, imperante Theodosio Ju-niore, ante diem Resurrectionis, accidit horribilis terra motus: quo factum est ut totus populus cum imperatore Theodosio et patriarcha Proculo, ac universæ Ecclesiæ clero totaque urbe exierit extra civitatem, in locum qui dicitur Campus, ad orandum præ timore. Jam improba Theopaschitarum diabolica hæresis initium sumebat, et Trisagio blasphemantes addebat: Qui crucifixus est pro nobis. Extemplo puerulus in aerem raptus volitabat, clamantibus cunctis præ stupore et timore,

per multas horas: *Domine, miserere*: repente descendit puer, perinde ac in nube insidens, et magna voce admonebat ab archangelorum chorus trisagium illum hymnum Deo concini, sine illo additamento, *Qui crucifixus est*: sed ita: *Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nobis.* Et illico cum his vocibus animam Deo redidit et illa terrae motus agitatio quievit.

Α ζόντων ἐπὶ πολλάς ὥρας τὸ, Κύριος, ἐλέησον· αὐθίς κατηγέθη τὰ παιδίον ὡς ἐπὶ νεφέλης καθήμενον· καὶ φωνῇ μεγάλῃ παρεκελεύσατο ὅτι οἱ τῶν ἀρχαγγέλων χροὶ ἀκεῖ τῆς προσθήκης τοῦ, Ὁ σταυρωθεὶς, τὸν τρισάγιον ὑμνὸν ἀναπέμπουσι τῷ Θεῷ· Ἀγιος δὲ Θεὸς, ἀγιος Ἰσχυρὸς, ἀγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς. Καὶ εὐθέως ταῖς τοιαύταις φωναῖς, ἀπέδωκε τὴν ψυχὴν τῷ Θεῷ· καὶ ὁ τοῦ σεισμοῦ κλόνος ἐπέσατο.

XXX.

Ex Anthologia Græc. impressa Romæ 1598, mense Novembr. die xx.

In Ecclesiæ fastigio, quasi pellucidum antem psallentes illuminantem, vere te posuit Dominus, o Paterum omnium decus, celeberrime Procle.

Ἐν τῷ ὄψει Κύριος τῆς Ἐκκλησίας ἀλτηθῶς εἴθετο ὕστερ ἀστέρα φασινὸν, φωταγωγοῦντα τὸν; φάλλοντας, Πρόκλε, τὸ κλέος Πατέρων ἀστέριμε.

XXXI.

Ex Menologio Græc. ms. sancti Andreæ.

Ode 9.

B

Ἄρ. η'.

Hymnis celebremus fulgentes spirantesque sa- cces . . . Eusebium et Proclum.

Ὑμνήσωμεν τοὺς ζωολαμπτῆρας . . . Εὐσεβίῳ καὶ Πρόκλῳ.

XXXII.

Ex Martyrologio Romano die xxiv Octobris.

Constantinopoli sancti Procli episcopi.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΠΡΟΚΛΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΛΟΓΟΙ.

SANCTI PATRIS NOSTRI PROCLI

ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI

ORATIONES.

(1) ORATIO I.

Laudatio in sanctissimam Dei genitricem
Mariam.

I. Virginalis solemnitas lingua nostram hodie, fratres, ad laudis præconium provocat; præsensque festivitas collecto nunc cœtui utilitatem conciliat; atque id jure quidem optimo. Continet enim celebritas hæc castimonia argumentum, totiusque feminæ sexus gloriacionem habet ac mulierum gloriam, ejus ergo quæ in tempore Mater

ΛΟΓΟΣ Α'.

Ἐγκώμιον εἰς τὴν παραριαν (2) Θεοτόκον
Mariar.

A'. Παρθενικὴ πανήγυρις σῆμερον τὴν γλώσσαν ἡμῶν, ἀδελφοί, πρὸς εὐφημίαν καλεῖ· καὶ ἡ παροῦσα ἔστι τοῖς συνελθοῦσιν ὡφελεῖας γίνεται πρᾶξεν, καὶ μάλιστα (3) εἰκότως. Ἀγνείας γάρ ἔχει ὑπάθεσιν, καὶ τοῦ κοινοῦ τῶν γυναικῶν καύμημα τὸ τελούμενον· καὶ δόξα τοῦ θήλεως, διὰ τὴν ἐν καιρῷ μητέρᾳ καὶ παρθένεν. Ἐστέραστος εἶναι καὶ ἀξέστος ἡ σύνοδος.

qualem sere habuit antiquus interpres, quem Ricardus existimat Dionysium Exiguum, subjectis variis aliorum lectionibus. Accessit novissimus cardinalis Mazarini codex, qui ipse emendatissimus videri potest, ex quo subinde aliqua doxis intertulit.

(2) Ms. codex Mazar. ὀπεραγίαν.

(3) Id. cod. μάλα.

(1) Hæc illa celebris oratio est, in qua sanctus Proclus adhuc episcopus Cyzici de Nestorio revexit triumphum. Prima ipsa verba indicant habitum celebri pro Mariæ solemnitiatis conventu; nec alio, quam τοῦ εὐαγγελισμοῦ, sacratissimæ ejus Annunciationis, quando Emmanuelē concipiens, vere effecta est Deipara. Sequor maxime per antiquum Regium codicem, quo textus videtur prior, ac

Ίδου γάρ γῆ καὶ θάλαττα δωροφορεῖ (4) τῇ παρθένῳ· ἡ μὲν τὰ νῶτα αὐτῆς, ταῖς ὀλκαῖς γαληνῶς ὑφαπλώσασα (5)· ἡ δὲ τὰ ἱγνη τῶν βαδιζόντων ἀκαλύπτως παραπέμπουσα. Σκιρτάτη ἡ φύσις, καὶ ἀγαλλιάσθω τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ὅτι καὶ γυναικες τιμῶνται· χορευέτω τὴν ἀνθρωπότης, ὅτι καὶ παρθένοι δοξάζονται. "Οπου γάρ ἐπιλέσθεσσεν ἡ ἀμαρτία, ὑπερεπερίστευσεν ἡ χάρις. Συνεκάλεσε γάρ τημάς νῦν ἐνταῦθα τὴν ἀγία Θεοτόκος Παρθένος Μαρία· τὸ ἀμόλυντον τῆς παρθενίας κειμήλιον, δὲ λογικός τοῦ δευτέρου Ἀδάμ παράδεισος· τὸ ἐργαστήριον τῆς ἐνώσεως τῶν φύσεων· ἡ πανήγυρις τοῦ σωτῆρού συναλλάγματος, ἡ παστάς, ἐν δὲ Λόγῳ ἐνυμφεύσαστο τὴν σάρκα· ἡ ἔμψυχος τῆς φύσεως βάτος, ἥν τὸ τῆς θείας ὀδίνος πῦρ οὐ κατέκαυσεν· ἡ δυτική κούφη νεφέλη, ἡ τὸν ἐπὶ τῶν χερουδιμῶν μετὰ σώματος βαστάσασα· δὲ τοῦ ἐξ οὐρανοῦ ὑετοῦ καθαρώτατος πόκος, ἐξ οὐδὲ ποιμήν τὸ πρόδοτον ἐνεδύσαστο. Μαρία τῇ δούλῃ καὶ μήτρᾳ, ἡ παρθένος, καὶ οὐρανὸς, ἡ μόνη θεοῦ πρᾶς ἀνθρώπους γέφυρα· δὲ φρικτὸς τῆς οἰκονομίας ιστός, ἐνῷ ἀρρήτης ὑφάνθη δὲ τῆς ἐνώσεως χιτῶν· οὐπέρι ιστουργὸς μὲν, τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον· ἔριθος δὲ. ἡ ἐξ ὑψους ἐπισκάσασα δύναμις· ἔριον δὲ, τὸ ἀρχαῖον τοῦ Ἀδάμ κώδιον· κρόκη δὲ, ἡ τῆς Παρθένου (6) ἀμόλυντος σάρκης· κερκίς δὲ, ἡ ἀμέτρητος τοῦ φορέσαντος χάρις· τεχνίτης δὲ, δὲ δὲ ἀκοής εἰσπιθήσας Λόγος. Τίς εἶδε, τίς ξήουσεν, ὅτι μήτραν δὲ θεός ἀπεριγράπτως φησε, καὶ διὸ οὐρανὸς οὐκ ἔχωτεν, τὴν γαστήρα οὐκ ἐστενοχώρησεν.

B'. 'Αλλ' ἐγεννήθη ἐκ γυναικὸς θεός οὐ γυμνός· καὶ ἀνθρωπος οὐ φιλός· καὶ πύλην σωτῆρας διτεχθεὶς, τὴν πάλαι τῆς ἀμαρτίας ἔδειξε θύραν. "Οπου γάρ δὲ φις διὰ τῆς παρακοῆς τὸν ίδον ἐξέχεεν, ἐκεῖθεν δὲ Λόγος (7) διὰ τῆς ὑπακοῆς εἰσελθὼν, τὸν ναὸν ἐζωπολάστησεν. "Οθεν δὲ πρῶτος τῆς ἀμαρτίας Κάτιν προέκυψεν (8), ἐκεῖθεν δὲ τοῦ γένους λυτρωτῆς Χριστὸς ἀσπόρως ἐβλαστησεν. Οὐκ ἐπηρχόνθη δὲ φιλάνθρωπος τὴν ἐκ γυναικὸς ὡδῖνα· ζωὴ γάρ δὲ τὸ πραγματεύμενον οὐκ ἐμολύνθη οἰκήσας μήτραν, ήτιπερ

(4) Rom. v, 20. (5) Exod. iii, 2. (6) Isa. xix, 1.

(7) Judic. vi, 37. (8) Gen. iii, 6. (9) Gen. iv, 1.

(10) Leg. cum aliis, δοροφορεῖ.

(11) Al. ἐφαπλώσασα.

(12) Al. ἡ ἐκ τῆς παρθένου.

(13) Al. ἐνέγειν, ἐκεῖ δὲ λόγος.

(14) Ms. cod. Mazar. προεκοφεν.

(15) Corporatum portavit. Μετὰ σώματος βαστάσασα. Sic et vetus ille Vaticanus: *cum corpore portavit*: non ut male interpres concilii Ephesini, et post eum Riccardus: *In corpore suo gestavit*. Tameisi enim hoc maximum est, ut Maria utero et in suo corpore gestaverit Dominum; hic tamen Proclus modum præcipue respicit, quo eum qui super Cherubim incorporeus sedet, cum corpore ac eo induitum ipsa portavit.

(16) Textorium jugum. Lquiet satis non accipi hic vocem τοτός pro ipsa tela, sub cuius metaphora Proclus unionem ipsam naturarum describit factam in Maria, quam paulo superiorius ejus ἐργαστήριον dixit, velut opificinam: hic pressius, τοτόν textorium ipsius instrumentum, in quo mirabilis illa tela ac

A ac Virgo est. Amabilis plane ac mirabilis hæc coitio. Enim terra et mare pariter obsequium sovent: hoc quidem obsequio, placidum navigantibus dorsum substernens, illa vero viatorum vestigia expedite deferens. Saliat natura, humanae exsultet genus, quippe cum mulieres quoque bonarentur. Chorus ducat hominum natura, quod et virginē honoris habeantur: *Ubi enim abutavit delictum, superabundarit et gratia*⁸. Hic nos quippe modo, sancta Dei Genitrix ac Virgo Maria in unum coagit: impollutus ille virginitatis thesaurus, spiritalis secundi Adami paradisus, unionis naturarum officina, salutaris commercii nundinæ, thalamus, in quo sibi Verbum carnem sponsavit, animatus naturæ rubus⁹, quem divini partus ignis non combussit; vere levis illa nubes¹⁰, quæ sedentem super Cherubim, corporatum portavit (9); mundissimum vellus¹¹ imbris colestis, ex quo Pastor ovem induit. Maria, inquam, ancilla et mater, virgo, ac cœlum, Dei ad homines unicus pons, horrendum incarnationis textorum jugum (10), in quo ineffabili quadam ratione unionis illius tunica confecta est: cuius quidem textor exstitit Spiritus sanctus; matrem, virtus obumbrans ex alto; lana, antiquum Adami vellus; trama, impolluta caro ex virgine (11); textorius radius, immensa gestantis gratia; artifex tandem, Verbum per auditum illabens. Quis vidit, quis audivit, inhabitasse Deum in utero incircumscrip¹²te (12); ac eum quem cœli capere non poterant, nullis arctatum angustiis, ventrem Virginis comprehendisse?

C II. Natus porro ex muliere est, Deus non nudus, at nec homo purus; natusque eam quæ olim peccati porta fuerat, salutis januam effecit. Nam ubi serpens per inobedientiam ingressum virus effuderat¹³, ibi Verbum per obedientiam ingressum, vivum sibi exædificavit templum. Unde peccati ille principium tenens Cain emerserat¹⁴, inde Redemptor generis Christus sine semine prodit. Non erubuit Clemens Deus nasci ex muliere. Nam vita erat quod ita moliebatur: nullam contraxit labem vulvæ

D consertio naturarum facta sit divina virtute ac arte. Vide Riccardum.

(15) Impolluta caro ex virgine. Placuit hæc lectio; ut ipsa significetur Christi caro, ac quia ipse gestavit; cuius unione ac mirabili textura cum deitate, facta est economia illa tela ac tunica.

(16) Incircumscrip¹⁵te. Habent constanter codices ἀπεριγράπτως: quæ vox in subjecta materia admidum communis est; nec video ut debuerint interpres adjectivo reddere, tanquam esset ἀπεριγράπτως vel adverbium minus quadraret, quod unum tamen maxime quadrat, ut et paulo inferius τὸ ἀφθάρτως ex quo male Gajanitæ, teste Anastasio lib. Odηγ. cap. 10 sibi ἀφθάρτος fecerant, ut eo probarent Christi etiam corporis incorruptionem, cum Proclus solum designet modum nativitatis. Quod ejus loco habent modo codices, ἀφράστως, per imperitiam irrepsit antiquariorum, et quia proxime præcedebat τὸ ἀφράστον.

hospitio, quam nullo ipse condiderat suo dedecore. Nisi enim mater virgo perseveravit, utique purus homo est qui est natus, nec est partus mirabilis. At si etiam post partum virgo permanxit, quomodo non etiam erit Deus, ac mysterium quale nemo effari potest? Nulla is corruptione natus est, qui nullo prohibente clausis januis ingressus est; cuius Thomas conjunctas naturas videns, exclamavit dixitque: *Dominus meus, et Deus meus*⁹.

III. O homo, ne partum hunc erubescendum putes: quippe qui salutis nobis causa effectus sit. Nam si ex muliere natus non esset, non utique mortem oppetiisset: quod si carne mortem non oppetiisset, neque illum quoque per mortem destruxisset, qui *habet mortis imperium, id est diabolum*¹⁰. Haudquaque architecto dedecori est, ut eam incolat domum quam ipse exstruxerit; neque lutum figurum inficit, cum ille vasculum quod finxerat, refingit: ita ne quicquam Deum purissimum polluit, quod ex virginali utero prodierit. Quam enim citra omnem sui labem formaverat, ex ea nulla contracta macula processit. O uterum, in quo communis hominum libertatis libellus compositus est! O ventrem, in quo adversus diabolum fabrefacta sunt arma! O arvum, in quo naturae ipse colonus sine semine spicam edidit (13)! O templum, in quo Deus sacerdos effectus est; non naturam demutans, sed eum per misericordiam induens, qui est secundum ordinem Melchisedech¹¹! *Verbum caro factum est*¹², quanquam Judæi dicenti Domino non credant. Vere Deus formam hominis induit, tametsi gentiles miraculum subsannent. Oh id enim clamabat Paulus: *Judæis quidem scandalum, gentibus vero stultitiam*¹³. Nam neque mysterii vim cognoverunt, eo quod miraculum captum supererat ac rationem: *Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent*¹⁴. Nisi enim Verbum uterum inhabitasset, neque caro consedisset in throno sancto. Si Deo ignominiae esset, in uterum illabi quem ipse formarat, esset quoque probro hominibus ministrare. Quod si Deo esset probro ministrare hominibus, haudquaque cum dives esset, pro nobis egenus factus esset¹⁵.

IV. Qui per naturam impassibilis erat, is propter suam misericordiam multis se passionibus obnoxium fecit. Haudquaque Christus ex profectu in Deum

⁹ Joan. xx, 28. ¹⁰ Hebr. ii, 14. ¹¹ Psal. cix,

¹² II Cor. viii, 9.

(13) *Spicam edidit, τὸν ἀσταχυν ἐβλάστησε.* Palam active, sive colonum illum Proclus intelligat Spiritum sanctum, sive ipsum Verbum; nam utrique tribuitur formatio Dominicæ corporis, et ea, ut spicam Christum ac hominem sine semine ediderunt; nec video ut interpretes ab ea ejus phrasim abhorrere debuerint, ac neutro reddere. Paulo inferius in verbis illis, ἔρα καὶ τὸ τοῖς ἀνθρώποις διαχονεῖν, sic secutus Vat. codicem, ut nolim non monere, aliam esse aliorum omnium codicum, tunc quos profert Riccardus, tunc quos ego vidi duos regios ac unum card. Mazar. sic nimiriun, ἔρα καὶ τοῖς ἀγγέλοις ὑδρίεις ἀνθρώποις διαχονεῖν.

(14) Leg. ἀφθάρτως ex S. Anastasii *Hodego*, (cap. 10, pag. 74) et quia series ipsa petit. - Hunc

A αὐτὸς ἀνυδρίστως ἐδημιουργησεν. Εἰ μὴ γάρ παρέθνος ἔμεινε τὴ μήτηρ, φιλός ἀνθρώπως ὁ τεχθεὶς, καὶ οὐ παράδοξος ὁ τόκος· εἰ δὲ καὶ μετὰ τόκου ἔμεινε παρέθνος, πῶς οὐχὶ καὶ Θεός, καὶ τὸ μυστήριον ἀφράστον; Ἔκεῖνος ἀφράστως (14) ἐγεννήθη, ὁ καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων εἰσελθὼν ἀκαλύτως· οὐ τὴν συζυγίαν τῶν φύσεων ἰδὼν ὁ Θωμᾶς, ἀνεκεράγεις λέγων· Ὁ Κύριός μου, καὶ σὺ Θεός μου.

Γ'. Μή ἀπαισχυνθῆς τὴν ὡδῖνα, ὡς ἀνθρώπε· αὕτη γάρ ἡμῖν γέγονε σωτηρίας ἀφορμή. Εἰ μὴ γάρ ἐκ γυναικὸς ἐγεννήθη, οὐκ ἄν ἀπέθανεν· εἰ μὴ ἀπέθανεν, οὐκ ἄν διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ κατήγησε τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ Θαράτου, τουτέστι τὸν διάδολον. Οὐχὶ ὑδρίς, ἀρχιτέκτονι μείναι, ἐν οἷς αὐτὸς ὥκοδος μησεν· οὐ μιαλνει πηλὸς τὸν κεραμέα, ἀνακαίνιζοντα διπερ ἐπλαστε σκεῦος· οὗτος οὐδὲ μιαλνει τὸν ἀρχρυτον Θεὸν, τὸ ἐκ παρεννικῆς γαστρὸς προελθεῖν. Ἡν γάρ πλάττων οὐκ ἐμολύνθη, διὰ ταύτης προελθὼν, οὐκ ἐμιάνθη. Ὁ γαστήρ, ἐν ᾧ τὸ τῆς ἐλευθερίας ἡμῶν γραμματεῖον πυντάγῃ! ὡς κοιλία, ἐν ᾧ τὸ κατὰ τοῦ διαβόλου ὅπλον ἐχαλκεύθη! ὡς ἀρουρα, ἐν ᾧ ὁ τῆς φύσεως γεωργὸς τὸν ἀσταχυν ἀσπόρως ἐβλάστησεν! ὡς ναός, ἐν ᾧ Θεὸς γέγονεν ιερεύς· οὐ τὴν φύσιν μεταβαλὼν, ἀλλὰ τὸν κατὰ τὴν τάξιν τοῦ Μελχισεδέκ δι' οἰκτον ἐνδυσάμενος! Ὁ Λόγος σὰρξ ἐτέρετο, καὶ Ἰουδαῖος ἀπιστῶσιν. Ὁ Θεὸς μορφὴν ἀνθρώπου ἐφόρεσεν ἀληθῶς, καὶ Ἐλλῆνες κωμῳδῶσι τὸ θαῦμα. Διὰ γάρ τοῦτο· Ἰουδαῖοις μὲν σκάνδαλοι, Ἐλλῆσι δὲ μωρᾶρ, δὲ Παῦλος ἐδός. Τοῦ γάρ μυστηρίου τὴν δύναμιν οὐκ ἔγνωσαν, ἐπειδὴ ὑπὲρ λόγον τὸ θαῦμα. Εἰ γάρ ἐγγρασαρ, οὐκ ἀρ τὸν Κύριον τῆς δέξης ἐσταύρωσαν. Εἰ μὴ γάρ δὲ Λόγος φήσεις γαστέρα, οὐκ ἄν ἐκαθέσθη ἡ σὰρξ ἐπὶ τοῦ ἄγρου θρόνου. Εἰ τῷ Θεῷ ὑδρίς εἰς μήτραν ἦν ἐπλασεν ἐλθεῖν, ἔρα καὶ τὸ τοῖς ἀνθρώποις διαχονεῖν. Καὶ εἰ τῷ Θεῷ ὑδρίς ἀνθρώποις διαχονεῖν, οὐκ ἄν δι' ἡμᾶς ἐπτάχευες τλούσιος ὅν.

Δ'. Ὡν κατὰ φύσιν ἀπαθής, γέγονε δι' οἰκτον πολυπάθης. Οὐκ ἐκ προκοπῆς γέγονε Θεὸς δὲ Χριστός· Μή γένοιτο! ἀλλὰ Θεὸς ὁν, δι' οἰκτον γέγονεν ἀνθρω-

D in locum Anastasii vide sis Germonium *De veter. hæret. eccl. dogm. corrupt.* pag. 336. Cæterum et Leontius Byzantinus lib. i contra Nestor. et Eutych. (Bibl. PP. Paris. tom. IV. part. i, pag. 979) legit ἀφθάρτως· vertit enim Turrianus incorrupte. Sed mirum, inquit Riccardus, (in not. ad hanc orat. pag. 86) ita legisse Anastasium et Leontium, cum omnes quos viderim codices habeant ἀφράστως, arcano modo; et etiam Lat. interpres Val. sic legit, quia verit. ineffabiliter. Ex quibus optime probat sanctus Proclus, Christum natum ex virgine, suis etiam et Deum, cum illum ipsum S. Thomas et Dominum et Deum appellat. Hæc ille. Legimus etiam ἀφράστως in collect. Conc. Labb. tom. III, p. 579. edit. Ven. Labb.

πος, ὡς πιστεύομεν. Οὐκ ἀνθρωπὸν ἀποθεώθεντα κηρύττομεν, ἀλλὰ Θεὸν σαρκωθέντα δομολογοῦμεν. Τὴν οἰκείαν δούλην ἐπεγράψατο μητέρα, δικαῖον ἀμήτωρ, καὶ κατ' οἰκονομίαν ἐπὶ τῆς ἀπάτωρ· ἐπεὶ τῶν δὲ αὐτὸς κατέ Παῦλον, ἀμήτωρ καὶ ἀπάτωρ; Εἰ φίλδος ἀνθρωπός, οὐκ ἀμήτωρ. ἔχει γάρ μητέρα· εἰ γυμνὸς Θεός, οὐκ ἀπάτωρ· ἔχει γάρ πατέρα· νῦν δὲ δικαῖος, ἀμήτωρ μὲν, ὡς πλάστης, ἀπάτωρ δὲ, ὡς ἀνθρωπός.

Deus, non est sine patre: habet enim patrem. At noster; sine patre vero, ut plasma.

E'. Αἰδέσθητι, ὁ ἀνθρωπε, καὶ τὴν τοῦ ἀρχαγγέλου προστηρίαν· ὁ γάρ τὴν Μαρίαν εὐαγγελισάμενος, Γαβριὴλ ἐλέγετο· τί δὲ ἐρμηνεύεται Γαβριὴλ; Μάθε ἀκούσας, διτὶ Θεός καὶ ἀνθρώπος. Ἐπεὶ γάρ διπάτερον τοῦ εὐαγγελιζόμενος Θεός ἐστι καὶ ἀνθρωπός, προξίλαβεν ἡ προστηρία τὸ θαύμα, ἵνα πιστώσῃ τὴν οἰκονομίαν. Μάθε πρῶτον τὴν οἰκονομίαν καὶ τὴν αἵτιαν τῆς παρουσίας, καὶ τότε δέξασθαι τὴν δύναμιν τοῦ σαρκωθέντος, ἐπειδὴ πολλὰ διφειλεν τέξ ἀμαρτιῶν ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις, καὶ ἡ πόρει πρὸς τὸ χρέος. Διὰ γάρ τοῦ Ἀδάμ πάντες τῇ ἀμαρτίᾳ ἐχειρογραφήσαμεν· δούλους ἡμᾶς κατείχεν ὁ διάδολος· τὰς ἀνάς ἡμῶν περιέφερε (15), χάρτη τεχερημένος τῷ πολυπάθει· ἡμῶν σώματι· εἰστήκει ὁ κακὸς τῶν παθῶν πλαστογάρφος, ἐπισείων ἡμῶν τὸ χρέος, καὶ ἀπαιτῶν ἡμᾶς τὴν δίκην. Ἐδει τοινυν δυοῖν θάτερον· ἡ πάσιν ἐπαχθῆναι τὸν ἐκ τῆς καταδίκης θάνατον, ἐπειδὴ καὶ πάντες ἡμαρτον· ἡ τοιοῦτον δοθῆναι πρὸς ἀντίδοσιν τίμημα, διὰ τὸν χρέος ὑπῆρχε δικαίωμα πρὸς παραιτησιν. Ἀνθρώπος μὲν οὖν οὐσας οὐκ ἡδύνατο· ὑπέκειτο γάρ χρέοις τῆς ἀμαρτίας· ἀγγελος δὲ ἐξαγοράσσας τὴν ἀνθρωπότητα οὐκ ἰσχειν· ἡ πόρει γάρ τοῦ τοιούτου λύτρου· λοιπὸν οὖν δὲ ἀναμάρτητος Θεός ὑπὲρ τῶν ἡμαρτηκότων ἀποθανεῖν διφειλεν. Αὕτη γάρ ἐλείπετο τοῦ κακοῦ λύσις (16).

gens adeo redemptionis pretium suppeditabat; reliquum ergo erat, ut in quem peccatum non cadit, Deus pro peccatoribus moreretur. Hæc enim mali

C'. Τί οὖν; αὐτὸς δὲ πᾶσαν φύσιν ἐκ μὴ δυτῶν εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν, δι μηδὲν πρὸς παροχὴν ἀπορῶν (17), ἐξεῦρε τοῖς κατακρίτοις ζωὴν ἀσφαλεστάτην, καὶ τῷ θανάτῳ λύσιν εὐτερεπεστάτην. Καὶ γίνεται ἀνθρωπὸς ἐκ Παρθένου, ὡς οἴδεν αὐτὸς· λόγος γάρ ἐρμηνεύει τὸ θαύμα εὐ δύναται· καὶ ἀποθηνήσκει δὲ ἐγένετο· καὶ λυτρῷται δὲ ὑπῆρχε, κατὰ τὸν λέγοντα Παῦλον· Ἐν φέρετε τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ ἀμαρτίου αὐτοῦ, τὴν ἀφεσίν τῶν παραπλάνων. Ω τῶν μεγάλων πραγμάτων! δλοις ἐπραγματεύσατο τὸ ἀδίνατον· αὐτὸς γάρ ὑπῆρχε ἀθάνατος (18). Τοιοῦτος γάρ δλοις κατ' οἰκονομίαν οὗτε γέγονεν, οὗτε ἦν, οὗτε ἔσται ποτὲ, ἡ μόνος δὲ ἐκ Παρθένου τεθεὶς Θεός καὶ ἀνθρώπος· οὐκ ἀντιταλαντεύουσαν

A evasit. Absit. Sed Deus cum esset, ut docet fidès, misericordia motus, factus est homo. Non prædicamus hominem deficatum, sed Deum incarnatum confitemur. Ancillam suam in matrem ascivit, is qui per naturam matrem nescit, quique nihilominus secundum œconomiam in terra sine patre exsistit. Alioqui quomodo idem ipse doctore Paulo, sine patre, et sine matre¹⁶? Si est purus homo, non est sine matre, matrem enim habet: si est nudus nunc, unus idemque sine matre quidem est, ut plastes; sine patre vero, ut plasma.

V. Reverere saltem, o homo, archangeli appellationem. Is namque qui latum illum nuntium Mariæ detulit, Gabriel vocabatur. Quid vero Gabriel interpreteris? Arrige aures et disce: *Deus et homo* (19). Quia itaque ille quem annuntiabat, Deus erat ac homo; quo facilius dispensationem persuadeat, rei miraculum nominis notatione anticipat. Disce primum œconomiam ac causam adventus, tumque ejus qui est incarnatus, potentiam laudibus evēhe, quoniam humanum genus gravi ex peccatis debito obstrictum erat, nullaque debitum ratione dependere poterat. Per Adamum enim omnes peccati subscripseramus chirographo: servos nos diabolus tenebat; multis obnoxio passionibus nostro corpore ceu charta usus, emptionis titulos circumferebat: stans malus ille falsarius vitiorum commentariensis, debitum ob oculos ponebat, nosque ad suppliū depositebat. Duorum itaque alterum necesse erat, aut mortem damnatione decretam universis inferri, quando etiam omnes peccaverant: aut premium ejusmodi in poenæ repensionem pendi, quod universo debito juste ad amissim responderet. At qui homo quidem, quod peccati debito subjaceret, salvare utique non poterat. Angelus vero humanum ipsum genus non valebat redimere: non enim in unica restabat solutio.

VI. Quid ergo? Ille ipse qui naturam universam ex nihilo, ut esset, efficerat, cuique nulla ad ergandum deerat facultas, morti ac condemnationi addictis, tutissimam vitam adinvenit, mortisque solutionem decentissimam. Fit nimurum homo ex D Virgine, modo ei pernoto; nulla enim oratio miraculum hoc assequi valeat; moriturque, quod factus erat; redimit vero, quod erat, juxta quod ait Paulus: *In quo habemus redemptionem per sanguinem ipsius, remissionem peccatorum*¹⁷. O miram, magnamque rem! Immortalitatem aliis conciliavit, atque peperit: quippe qui ipse immortalis erat. Nemo enim quisquam talis ratione incarnationis, vel fuit, vel erat, vel est unquam futurus, præter

¹⁶ Hebr. vii, 3. ¹⁷ Ephes. i, 7.

(15) Al. προέφερε.

(16) Al. λύτρωσις.

(17) Al. φ. μ. ἀπορον.

(18) Maz. αὐτὸς μόνος ὑπάρχων.

(19) *Deus et homo*. Alii aliud etymum illius vocis affirme solent, ac præcipue, ut Gabriel *Fortitudo*

Dei dicatur; vel etiam *fortis Deus*: ea phrasι, qua psal. 1, 1, dicitur, *Beatus vir*; ubi *Hebreæ simili* fere forma habent atque in nomine Gabriel, rediunctique *Hebraizantes*, *Beatitudines viri*. Nomen *τύ* virum potentem significat, ac *fortitudinem*.

enim solum, qui ex Virgine Deus ac homo natus est; non eo solum merito pollens, quod reorum multititudini redimendae par esset, sed et quod multis partibus excelleret. Nam qua Filius est, eamdem cum Patre naturam incommutabiliter servat: qua vero rerum opifex, nullius virtutis est indigens: qua autem misericors, immensa inexhaustaque misericordia pollet: qua denique pontifex, idoneus intercessor assistit: quorum omnium, nihil unquam simile, nihil aequale in alio quopiam reperi re quis poterit. Nam vide ejus clementiam. Sponte morti addictus ac condemnatus, mortem quam crucifixigenibus ipsum debebat, destruxit; intersectorumque iniquitatem, in eorum qui inique egissent, salutem convertit.

VII. Posse itaque salvare, majus erat quam pro facultate puri hominis: siquidem ipse quoque salvantem necessarium habebat, juxta quod Paulus ait: *Omnes peccaverunt, et egerit gloria Dei*¹⁸, etc. Quia ergo peccatum ejusdem reum diabolo obstrinxerat, ipsum diabolus in mortem præcipitem agerat. Quocirca res nostræ in maximum discrimen adductæ erant, nec spes ulla liberationis a morte reliqua videbatur. Qui destinati erant medici, deploratos prædicabant. Quid ergo? Videntes prophetæ humana majus industria vulnus inflictum, coelestem medicum inclamabant. Ac unus quidem aiebat: *Inclina celos, et descendere*¹⁹. Alius vero: *Sana me, Domine, et sanabor*²⁰. Unus: *Excita potentiam tuam, et veni, ut salvos facias nos*²¹. Alius: *Si vere Deus habitat in hominibus*²²? Unus: *Cito anticipent nos misericordia tua, Domine, quia pauperes facti sumus nimis*²³. Alius: *Heu mihi, periit reverens a terra, et qui ex virtute ac recte vival, in hominibus non est*²⁴. Unus: *Deus, in adjutorium meum intende; Domine, ad adjuvandum me festina*²⁵. Alius: *Adhuc modicum, et qui venturus est, veniet, et non tardabit*²⁶. Unus: *Erravi sicut ovis quæ periit: quæ servum tuum (sperantem in te)*²⁷. Alius: *Deus manifeste veniet, Deus noster, et non silebit*²⁸. Is igitur qui natura rex est, non despexit humanum genus multis jam annis tyrannide oppressum. Non permisit, sua, Deus, misericordia, perpetuo obstrictum teneri diabolo; sed venit ipse qui semper et ubique adest, ac proprium sanguinem nostri causa in redemptionis pretium profudit; carnemque quam ex Virgine suscepserat, commutationem pro ejusdem salute, morti tradidit; ac mundum a legis redemit maledicto, mortem destruens morte: unde etiam clamat Paulus: *Christus nos redemit de maledicto legis*²⁹.

VIII. Qui nos ergo redemit, o Judæe, non est purus homo: universa enim hominum natura peccati servitute oppressa tenebatur: at neque Deus tantum, humana destitutus natura; corpus namque habebat, o Manichæe. Nisi enim me induisset, haud

A μόνον ἔχων τὴν ἀξίαν τῷ πλήθει τῶν ὑποδίκων, ἀλλὰ καὶ πάσαις ψήφοις ὑπερέχουσαν. Ἐν μὲν τῷ Υἱὸς εἰναι, τὸ ἀπαράλλακτον σώζων πρὸς τὸν Πατέρα· ἐν δὲ τῷ δημιουργὸς, τὸ τῆς δυνάμεως ἀπροσδέξιον ἔχων· ἐν δὲ τῷ φιλοικτήριμων, τὸ εἰς συμπάθειαν ἀνυπέρβλητον ἐδημοσίευσεν· ἐν δὲ τῷ ἀρχιερεὺς, τὸ εἰς παράστασιν ἀξιόπιστον φέρων, οἵς οὐδὲν εὔροι τις ἢν ἐπ' οὐδενὶ ἴσον ἢ παραπλήσιον πώποτε. Ὁρα γὰρ αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίαν. Ἐκὼν καταχριθεὶς, τὸν κατὰ τῶν σταυρωσάντων αὐτὸν Ἐλύτην θάνατον, καὶ ἀπέστρεψε τὴν τῶν ἀποκτεινάντων ἀνομίαν, εἰς τὴν τῶν ἀνομησάντων σωτηρίαν.

B. Ανθρώπου τοῖνυν φιλοῦ, σῶσαιον ἤν· καὶ γάρ καὶ αὐτὸς ἐδεῖτο τοῦ σώζοντος, κατὰ Παῦλον τὸν λέγοντα, διὶς Πάρτες ἡμαρτον, καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ ἔξις. Ἐπειδὴ οὖν ἡ ἡμαρτία τῷ διαβόλῳ, προσῆγε τὸν αὐτῆς ὑπεύθυνον, διάδολος τῷ θανάτῳ τούτον προσέπεμπε· τοιγάρτοι ἐν μεγίστῳ κινδύνῳ τὰ καθ' ἡμᾶς προῆγε, καὶ ἐν ἀπόροις ἡν λύσις τοῦ θανάτου· οἱ πεμφθέντες λατροὶ κατηγόρουν. Τί οὖν; Ής εἶδον οἱ προσῆρται μεῖζον τέχνης ἀνθρωπίνης τὸ τραῦμα, τὸν ἐξ οὐρανοῦ ἐπεύθων λατρόν. Καὶ δὲ μὲν Ἐλεγε· Κλῖροι οὐρανοὺς, καὶ κατάδηθοι. "Ἄλλος· Ἰασοί με, Κύριε, καὶ λαβήσομαι. "Ἔτερος, Ἐξέτειρο τὴν διναστελαν σου, καὶ ἐλθὲ εἰς τὸ σῶσαι ἡμᾶς. "Άλλος· Εἰ δητῶς οἰκεῖσθαι Θεὸς μετὰ ἀνθρώπων; "Άλλος, Ταχὺ προκαταλαβέτωσαν ἡμᾶς οἱ οἰκτιρμοὶ σου, Κύριε, δτε ἐπειτα κεύσαμεστοι σφόδρα. "Ἔτερος· Οἱ μοι διὶς διπλῶιστον εὐλαβῆς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ δι κατορθῶν ἐν ἀνθρώποις οὐχ ὑπάρχει. "Άλλος· Ο Θεὸς εἰς τὴν βοήθειά μου πρόσσχεις, καὶ εἰς βοηθῆσαι μοι σπεῦσον. "Άλλος· Οσορ, δοσορ δι ἀρχόμενος ἡξει, καὶ οὐ χρονιεῖ. "Άλλος· Ἐπιλανθήθηρ ὡς πρόσδατον ἀπολαύεις, ζητησορ τὸν δούλων σου τὸν ἀλπιζούτα ἐπὶ σέ· "Άλλος· Ο Θεὸς ἐμφανῶς ἡξει, δι Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐ παρασιωπήσεται. Οὐ παρεῖδε τοῖνυν τὴν φύσιν τὴν ἀνθρωπίνην ἐπὶ πολὺ τυραννούμενην, δ φύσει βασιλεὺς ὑπέρχων· οὐκ ἀργήκειν εἰς τέλος εἰναι τῷ διαβόλῳ ὑπεύθυνον, δ φιλοικτήριμων θεός· ἀλλ' ἥθεν διει παρών, καὶ κατέβαλε λύτρον ὑπὲρ ἡμῶν τὸ ίδιον αἷμα· καὶ ἐδωκεν ὑπὲρ τοῦ γένους ἀνταλλαγμα τῷ θανάτῳ, ἦν ἐκ Παρθένου ἐχόρεσε σάρκα· καὶ ἐξηγοράσατο τὸν κόσμον ἐκ τῆς τοῦ νόμου κατάρας, θανάτῳ τὸν θάνατον καταργήσας· καὶ βοᾷ Παῦλος· Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ τόμου.

C. Η'. Ο τοῖνυν ἀγοράσας ἡμᾶς, οὐ ψυδες ἀνθρωπος, ὁ Ιουδαῖος· ἡ γὰρ τῶν ἀνθρώπων ἀπασα φύσις τῇ ἡμαρτίᾳ δεδουλωτο· ἀλλ' οὗτε μὴν γυμνὸς ἀνθρωπητητος Θεός· οῶμα γάρ εἰχεν, δι Μανιχαῖος. Εἰ μὴ γάρ ἐνεδύσατο ἐμὲ, οὐκ ἂν ἐσωσεν ἐμέ· ἀλλ' ἐν τῇ γαστρὶ

¹⁸ Rom. iii. 23. ¹⁹ Psal. cxliii, 5. ²⁰ Jerem. xvii, 14. ²¹ Psal. lxxix, 3. ²² Ill. heg. viii, 27.

²³ Psal. lxxviii, 8. ²⁴ Mich. vii, 2. ²⁵ Psal. lxxix, 2. ²⁶ Habac. ii, 5. ²⁷ Psal. cxviii, 176.

²⁸ Psal. xlxi, 3. ²⁹ Galat. iii, 13.

τῆς Παρθένου δὲ ἀποφηγάμενος, τὸν κατάδικον ἐν-
εδύσατο. Καὶ ἐκεῖ τὸ φρικτὸν γέγονε συνάλλαγμα·
δοὺς γὰρ πνεῦμα, Ἐλαβε σάρκα. Ὁ αὐτὸς μετὰ τῆς
Παρθένου, καὶ ἐκ τῆς Παρθένου. Ὁ μὲν γὰρ ἐπεσκία-
σεν αὐτὴν· δὲ δὲ ἐσαρκώθη ἐξ αὐτῆς. Εἰ δὲ τοῦ Χρι-
στοῦ καὶ δῆλος δὲ θεός Λόγος, οὐκ ἔστι τριάς ἡ ἀγία
Τριάς· ἀλλὰ κατὰ σὲ, αἱρετικὲ, τετράς. Μή σχίσῃς
τὸν τῆς οἰκονομίας χιτῶνα τὸν ἀνωθεν ὑφαντόν·
μή μαθητεύσῃς Ἀρείῳ. Ἐκεῖνος γὰρ ἀσεβῶν τὴν
οὐσίαν τέμνει· σὺ τὴν συνάφειαν μή μέριζε, ἵνα μή
μερισθῇς ἀπὸ Θεοῦ. Τίς ἐπέφανεν, εἰπέ μοι, τοῖς ἐν
σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις; Ἀνθρώπος; Καὶ
πῶς ἥδυνατο ἐν σκότει διάγων κατὰ Παῦλον τὸν λέ-
γοντα· Ὅς ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἀξουσίας τοῦ
σκότους; Ἡμερ γάρ ποτε σκότος, κατὰ τὸ γεγραμ-
μένον· νῦν δὲ φῶς ἐτούτῳ Κυρίῳ. Τίς οὖν ἐπέφανεν
ἡμῖν; Δαΐδης σε διδάσκει, λέγων· Εὐλογημένος ὁ
ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου. Τίς οὗτος; εἰπὲ φα-
νερώς, ὁ Δαΐδης· Ἀραβόντος τῇ Ισχύτῃ, καὶ μὴ
φεισησῃ· Ός σάλπιγγα ὑψώσος τὴν φωνὴν σου·
εἰπὲ τίς οὗτος· Κύριος, φησίν, ὁ θεός τῶν δυνά-
μεων· θεός Κύριος, καὶ ἐπέφανερ ἡμῖν. Ὁ γὰρ
Δόγος σάρξ ἐτένετο. Συνῆλθον αἱ φύσεις, καὶ ἀσύγ-
χυτος ἐμεινεν ἡ ἑνωσίς.
εστι ²⁷. Coierunt in unum naturæ, mansitque unio

Θ. Ἡλθε σῶσαι, ἀλλ' ἔχοντις καὶ παθεῖν· πῶς οὖν
ἡν δυνατὸν ἐκάτερα γενέσθαι; Ἀνθρώπος φιλὸς σῶ-
σαι: οὐκ Ἰσχὺς· θεός γυμνὸς παθεῖν οὐκ ἥδυνατο.
Τί οὖν; Αὐτὸς ὁν θεός δὲ Ἐμμανουὴλ, γέγονεν δι-
θρωπος· καὶ δὲ μὲν ἦν, ἐσωσεν· δὲ γέγονεν, ἐπαθεν.
Διὰ τοῦτο ὡς εἶδεν ἡ Ἐκκλησία στεφανώσασαν αὐτὸν
τὴν συναγωγὴν ταῖς ἀκάνθαις, θρηνοῦσα τὴν τόλ-
μαν, Ἐλεγε· Θυγατέρες Ἱερουσαλήμ, ἐξέλθετε, καὶ
ἰδετε τὸν στέφρηνον, φῶστεφάρωσεν αὐτὸν ἡ μῆ-
τηρ αὐτοῦ. Αὐτὸς γὰρ καὶ τὸν ἀκάνθινον ἐφόρεσε
στέφρανον, καὶ τὴν τῶν ἀκανθῶν ἐλυσεν ἀπόφασιν·
δὲ αὐτὸς ὁν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρός, καὶ ἐν γαστρὶ
Παρθένου· δὲ αὐτὸς ἐν ἀγκάλαις μητρὸς, καὶ ἐπὶ
πτερύγων ἀνέμων· δὲ αὐτὸς δινῶν ὑπὸ ἀγγέλων προσ-
εκυνεῖτο, καὶ κάτω τελώναις συνανεκλίνετο· τὰ
σεραφιμού προσέκλεπε, καὶ Πιλάτος ἡρώτα· δὲ δοῦ-
λος ἐρήπτιζε, καὶ ἡ κτίσις ἐφριστεν· ἐπὶ σταυροῦ δὲ
αὐτὸς ἐπήγυντο, καὶ δὲ θρόνος τῆς δόξης αὐτοῦ οὐκ
ἔγεγύμνωτο ἐν τάφῳ κατεχελεύετο, καὶ τὸν οὐρανὸν
ἔξετενεν ὥστε δέρριν· ἐν νεκροῖς ἐλογίζετο, καὶ τὸν
φόνον ἐσκύλευσεν· ὡδὲ πλάνος ἐσυκοφαντεῖτο, καὶ
ἐκεῖ διγιος ἐδοξολογεῖτο.

hic, seductor calunnia vocabatur ²⁷, illicque sanctus

²⁸ Luc. i, 79. ²⁹ Coloss. i, 13. ³⁰ Ephes. v, 8. ³¹ Psal. cxvii, 26. ³² Isa. lviii, 4. ³³ Psal. lviii.
³⁴ Psal. cxvii, 27. ³⁵ Joan. i, 14. ³⁶ Cant. iii, 11. ³⁷ Joan. xix, 2. ³⁸ Gen. iii, 18. ³⁹ Joan. i, 18.
⁴⁰ Psal. ciii, 3. ⁴¹ Matth. ix, 10. ⁴² Joan. xviii, 33. ⁴³ Psal. ciii, 2. ⁴⁴ Matth. xxvii, 52. ⁴⁵ ibid. 63.
⁴⁶ Isa. vi, 3.

(20) *Illud quidem obumbravit ei; hoc ex ea car-
nem assumpsit.* Ὁ μὲν γὰρ ἐπεσκίασεν αὐτὴν· δὲ
ἐσαρκώθη ἐξ αὐτῆς. Affert Riccardus variantes mul-
tatas lectiones; sed ego hanc Regii codicis vice om-
niaū arbitror ac probatissimam: cui simile est,
quod superius posuit, ἀποθνήσκει δὲ γένετο, καὶ
λύτροῦται δὲ ὑπῆρχε. Ut ubique quod est Dei ac
quod hominis, in eodem Domino Iesu ac Filio di-
stinguat, ac cuique rationi, quæ sunt propria, tri-

A mihi salutem contulisset: sed ipse in Virginis utero
editus, reum induit. Mira quædam ac stupenda illuc-
facta est commutatio: dans enim spiritum, accepit
carnem. Idem ipse cum Virgine, et ex Virgine.
Nam illud quidem obumbravit ei; hoc ex ea car-
nem assumpsit (20). Si est alius Christus, alius Deus
Verbum jam non erit trinitas sancta Trinitas;
sed sententia tua, o hæretice, quaternitas. Noli di-
scindere incarnationis tunicam desuper contextam,
noli esse discipulus Arii. Ille enim deitatis substi-
tiam impie secat; tu ne conjunctione dividas, ut
ne a Deo dividaris. Quisnam obsecro iis illuxit,
qui in tenebris et unbra mortis sedebeant ²⁸? Homo-
ne? At quomodo poterat, qui et ipse in tenebris
versaretur, juxta quod divinus Apostolus Paulus
B ait: Qui eripuit nos de potestate tenebrarum ²⁹? Era-
mus enim aliquando tenebrae, sicut scriptum est,
nunc autem lux in Domino ³⁰. Ecquis tandem illuxit
nobis? Docet te David, dicens: Benedictus qui venit
in nomine Domini ³¹. Ecquisnam est iste? Dicito
clarior, o David ³² [Isaias], Clama fortiter, ei ne par-
cas; quasi tuba exalta vocem tuam ³³: edicito quis
iste sit: Dominus, inquit, Deus virtutum: Deus Do-
minus, et illuxit nobis ³⁴. Nam, Verbum caro factum
absque ulla confusione.

IX. Ad salvandum venerat; sed mori quoque il-
lum oportebat. At utraque hæc, quoniam pacto fieri
poterant? Purus homo salvare non poterat: Deus
C solus mori nequibat. Quid igitur? Ipse Deus exsi-
stens, nempe Emmanuel, homo factus est; et id
quidem quod erat, salutem contulit: quod vero
factum est, passiones ac mortem subiit. Quocirca
cum ecclesia synagogam cerneret spinis illum coro-
nasse, lugens tantum facinus, aiebat: Filiæ Hieru-
salem, egredimini, et videte coronam qua coronavit
eum mater sua ³⁵. Ipse namque spineam coronam
gestavit ³⁶, spinarumque dissolvit sententiam ³⁷.
Ipse in sinu Patris ³⁸, atque in utero matris. Ipse
in ulnis matris, et supra ventorum pennas ince-
dens ³⁹. Ipse in celis ab angelis adorabatur, atque
in terris communī cum publicanis mensa discum-
bebat ⁴⁰. Ipsum in quem nec seraphim audebant
aspicere, Pilatus interrogabat, servus colaphis cæ-
debat ⁴¹, et creatura horrebat: cruci affligebatur,
nec thronum glorie deserebat; sepulcro claudeba-
tur, et cœlum pellis instar extendebat ⁴²: inter
mortuos reputabatur, et despoliabat infernum ⁴³:

⁴⁴ gloriose prædicabatur (21).

buat. Quia Deus, erat cum Maria iuxta angeli ver-
bum, Dominus tecum, antequam etiam incarnare-
tur; ipseque ei obumbravit, ut sine ardore concu-
piscentiæ conciperet ipsum; ut homo, carnem ex ea
sumpsit. Sic paulo inferius: δὲ μὲν ἦν, ἐσωσεν· δὲ
γέγονεν, ἐπαθεν. Quod erat, id est, Deus, salutem
contulit; quod factum est, id est, homo, mortem
subiit.

(21) *Illi sanctus gloriose prædicabatur. Ilunc lo-*

X. O mysterium! Miracula video, et Divinitatem A prædico: passiones cerno, nec humanitatem inscior. Ceterum Emmanuel, naturæ quidem portas aperuit ut homo (22); virginitatis autem claustra non violavit neque perrupit, ut Deus: quin ita ex utero est egressus, sicut per aurem est ingressus: ita natus, sicut conceptus. Ingressus est sine passione; egressus est absque ulla corruptione, juxta quod ait propheta Ezechiel: Convertit me, inquit, Dominus ad viam portæ sanctuarii exterioris quæ respiciebat ad orientem; et hac clausa erat. Et dixit ad me Dominus: Fili hominis, portu hæc clausa erit, et non aperietur; et nullus transiet per eam; sed solus Dominus Deus Israel: ipse ingredietur et egredietur, et erit porta clausa⁴⁹. En aperie declarata sanctam Dei genitricem Mariam. Dirimatur ergo omnis contradictionis, ac Scripturarum doctrina illustremur; quo et cœlorum consequamur regnum in Christo, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

(23) ORATIO II.

De incarnatione Domini nostri Iesu Christi, et de infusoriis.

I. Pulchra quidem est psalmorum lyra; divinitus inspirata Spiritus cithara; jucundum pariter ac terrible est prophetæ canticum; salubre semper psalmorum melos, melleo concentu suo perturbatos affectus sedans. Uti enim fala ad spinas habet, sic et psalmus habet ad tristitiam. Psalmus namque canore modulatus, animi ægritudines amputat; in corpore radicitus excindit; perturbationes abstergit; luctus sedat; sollicitudines curat; dolore fatigatos recreat; peccatores ad compunctionem extimulat; ad pietatem excitat; deserta, urbium frequenta auger; urbes componit; monasteria conflat; virginitatem documento tradit; mansuetudinem edocet; charitatem sancit; paupertatis studium beatum prædicat; ad patientiam comparat; in cœlum sublimes tollit; Ecclesiam frequenti hominum conuentu opplet; sacerdotem sanctum efficit; fugat dæmones; futura prophetat; mysteria prænuntiat; Trinitatem promulgat, dicens: *Dixit Dominus Domino meo, Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*⁵⁰. Confessorem Filium prædicavit: non ignominioso ministri nomine Unigenitum notavit. Quam sane ob causam nuper beatus David, indefatigabilem decantans na-

I. Ω τοῦ μυστηρίου! βλέπω τὰ θαύματα, καὶ ἐνακρύττω τὴν Θεότητα· ὅρω τὰ πάθη, καὶ οὐκ ἀπαρνοῦμαι τὴν ἀνθρωπότητα. Ἀλλ' ὁ Ἐμμανουὴλ, φύσεως μὲν πύλας ἀνέψειν ὡς ἀνθρωπος· παρθενίς δὲ κλεῖθρα οὐ διέρρηξεν ὡς Θεός· ἀλλ' οὔτως ἐκ μητρὸς προῆλθεν, ὡς δι' ἀκοῆς εἰσῆλθεν· οὔτως ἐτέχθη, ὡς συνελήφθη. Ἀπαθός εἰσῆλθεν, ἀφράστως (24) ἤζηλθε, κατὰ τὸν προφῆτην Ἱεζεκίηλ τὸν λέγοντα· Ἐπέστρεψη με, φησί, Κύριος κατὰ τὴν ὁδὸν τῆς κύλης τῶν ἀγίων τῆς ἔκωτέρας, τῆς βλεπούσης κατὰ ἀρατολὰς, καὶ αὐτῇ ἦρ νεκρεισμένη. Καὶ εἶπε Κύριος πρός με· Υἱὲ ἀνθρώπου, η κύλη αὗτη νεκρεισμένη ἔσται· οὐκ ἀνοιχθήσεται· οὐδεὶς οὐ μὴ διέλθῃ δι' αὐτῆς. ἀλλ' ἡ Κύριος ὁ Θεός Ἰησοῦς, μόρος· αὐτὸς εἰσελεύσεται καὶ ἔκβλεψεται, καὶ ἔσται ἡ κύλη νεκρεισμένη. Ἰδοὺ ἀπόδειξις ἐντρέπτης τῆς ἀγίας θεοτόκου Μαρίας. Λυεσθεν τοίνυν ἀντιλογία πᾶσα, καὶ τῇ τον Γραφῶν καταφωτίζωμεθα γνώσει, ίνα καὶ βασιλείας οὐρανῶν τύχωμεν ἐν Χριστῷ. Φήδης εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΔΟΓΩΣ Β'.

Εἰς τὴν ἀναθρώπησιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστού, καὶ εἰς τὰς ἐκάρυστριδας.

A'. Καλὴ μὲν ἡ τῶν ψαλμῶν λύρα· θεόπνευστος ἡ τοῦ Πνεύματος κιθάρα· τερπνὸν καὶ φοβερὸν τὸ τῆς προφητείας δόσμα· σωτήριος δέ τις ἡ ψαλμῳδία, τὰ πάθη κοιμίζουσα τῇ μελῳδίᾳ. Ὁπερ γάρ ἔστιν ἀκάνθαις δρεπάνη, τοῦτο γίνεται καὶ λύπη ὁ φαλμός. Ψαλμὸς γάρ μελῳδούμενος ἐκτέμεις ἀθυμίας· φίζοτομετά τὰς λύπας· ἀποσπογγίζει τὰ πάθη· κοιμίζει τοὺς θρήνους· χειρουργεῖ τὰς φροντίδας· ψυχαγωγεῖ τοὺς ἐν δύναις· ἀμαρτωλὸς κατανυγεῖ· ἔκπνιζει τρόδος εὐσθετιαν· ἐρημίας πολίζει· τὰς πόλεις σωφρονίζει· συγκροτεῖ μοναστήρια· παρθενίας ὑπαγορεύει· πραΐτητα ἐκδιδάσκει· νομοθετεῖ ἀγάπην· μακαρίζει φιλοπτωχίαν· πρόδος ὑπομονὴν ἀλεφεῖ· εἰς οὐρανοὺς μετεωρίζει· στενοχωρεῖ Ἐκκλησίαν· ἀγιάζει λεπέα· δαίμονας φυγαδεύει· προρητεύει τι μέλλοντα· μυστήρια προκηρύττει· νομοθετεῖ τὴν Τριάδα, λέγων· Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· κάθον ἐκ δεξῶν μου, ἐώς ἂν θῶ τοὺς ἔχθρους· σου ὑποπόδιοι τῶν ποδῶν σου. Σύνθρονον τὸ Σίδην ἐκήρυξεν, οὐ λειτουργὸν τὸν ὄμοούσιον ἐστηλίτευσε. Διὰ τοῦτο γάρ ἀρτίως ὁ μακάριος Δαβὶδ τὴν ἀκάματον φύσιν, τὴν παντοδύναμον οὐσίαν, τὴν ἀγήτητον βούλησιν, τὴν μὴ βραδύνουσαν χάριν, τὸν αὐθέντην δημιουργὸν, τὸν αὐτεξούσιον Σίδην, τὸν ὑπο-

⁴⁹ Ezech. xliv, 1, 2. ⁵⁰ Psal. cxix, 5.

cum affert Damascenus epistola *De trisagio*, quem Theopaschitæ objicerent, aliter legentes ac habeant modo codices: nempe ter repetitam vocem ἄγιος· ut neque illa littera improbanda sit, sed duntaxat hereticorum malus usus, ac quod vellent, ita in Filium referri hoc canticum, ut non etiam referatur in Patrem et Spiritum sanctum; quod falsum liquet ex aliis aliisque locis Scripturæ, quibus alia aliqua persona apparuisse dicitur.

(22) *Aperiū, ut homo.* Sic ipse exposuerim: ut spectata quidem naturæ humanae conditione, Do-

minus vulvam aperturus esset; at non tamen aperuerit potentia deitatis, ad quam claustra ipsa periinde habent ac si aperta essent: quæ est etiam expositio Amphilochii.

(23) Edidit Riccardus ex antiquo Cryptæferratensi codice, stilo scommatico ac polemico in Judeo, sive etiam Iudeorum nomine in assectas Nestorianos: totum Procli, ut patet ex crebro usu vocis μορφὴ et σχῆμα, ἀντὶ φύσιος quem sanctus Ephremius apud Photium ipsi tribuit.

(24) Leg. cum aliis ἀποθάρτως.

ταρῆς ἐλεύθερον Θεὸν, τὸν μὴ κελευόμενον Δεσπότην, ἀνυμῶν ἔδικτον· Ὅς ἐμετραλύθη τὰ ἔργα σου, Κύριε! πάρτα ἐτ σοφίᾳ ἐποίησας. Αἰσχυνέσθωσαν Ἀρειος, καὶ Εὐνόμιος, Μακεδόνιος τε καὶ Νεστόριος, τὸ τετράπλον τοῦ διαβόλου δρμα· οἱ τῶν αἰρέσεων σκόπελοι· αἱ τῆς βλασφημίας σπιλάδες· τὰ τῶν ψυχῶν ναιάγια· αἱ τῆς δυσσεβείας ὑφαλοί πέτραι· οἱ πονηροὶ τῆς Τριάδος ζυγοστάται· ἀκουσάτωσαν τοῦ Δασιδί λέγοντος· Ὅς ἐμετραλύθη τὰ ἔργα σου, Κύριε! πάρτα ἐτ σοφίᾳ ἐποίησας. Ὁ Δασιδί τὰ ἔργα μεγαλύνει, καὶ οἱ βλάσφημοι τὸν κτίστην σμικρύνουσι. Πάντα γάρ θαυμαστὰ καὶ παράδοξα, τὰ τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ· Θεοῦ γάρ ἔστι Λόγου τεράστια, καὶ γλωττῆς τάχος νικῶντα· Ισχὺν δὲ τοῦ δημιουργήσαντος παριστῶντα.

εἰquidem Dei Verbi sunt prodigia; eaque, ut et linguam quantumcunque expeditam superent, et conditoris potentiam exprimant.

Ε. Πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησεν ὁ Δεσπότης. Ἀγγέλους ἐκ μηδὲν των παρήγαγεν· ξενεστε, καὶ τὴ κίστης οὐκ ἐδράδυνεν· ἐκέλευσε, καὶ τὸ φῶς ἐκ σκότους ἀνέτειλε, τὸν οὐρανὸν ὥσει καμέραν ἐστέρεωσε· τὴν δὲ γῆν ἐπ τοῦ βάθους διαλευμένην ἀνέσπασε, τὸν ήλιον ὡς νυμφίον ἐκόσμησε· τὴν δὲ σελήνην, διὰ τὴν χρείαν ποικιλίας ἐσχημάτισε, δῆμους ἀστέρων ἐκ φωτὸς ἐχάλκευσε· καὶ τὴν συμφωνίαν τῶν μαχομένων στοιχείων ἐχαρίσατο· [πῦρ, ὄνταρ] τὴ γῆν ποταμοὺς ἀναβλύζει, καὶ ὁ ἀτρη μετεωρίζει τὰ βάρη· καὶ τὴν ἐναντιότητα, τὴ τέχνην αὐτοῦ εἰς φιλίαν ἐκέρασεν. Εἴπω τὸ μυστήριον. Θεὸς ὁν, ἐπὶ τῆς γῆς ὄφθη, καὶ διὰ Παρθένου ἔνθα παρῆν ἐπεδήμησε· καὶ ὁ τόχος αὐτὸν οὐκ ἡλάττωσε, καὶ τὴν ἀδελφήν την ἀκτιστὸν φύσιν οὐκ ἡλιώσωσεν· ἀλλὰ κτιστὴ μορφὴ τὸν κτίστην ἐσχημάτισε, καὶ τὸν ἀχώρητον σαρκωλέντα ὁ κόσμος ἐχώρησε. Γενέμενος ἀνθρώπος χωρὶς ἀμαρτίας, διὰ ξύλου τὴν φύσιν ἡμῶν ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας ἡλευθερώσε· διὰ τάφου θάνατον ἐνέκρωσε· διὰ ὄντρεως δόξαν ἐγεώργησεν· ἐν ποταμῷ τὸ τῆς κολυμβήθρας μυστήριον ἐσκιογράψησε. Καὶ διτε Θεὸς ἡν ὁ Χριστὸς, ἐμαρτύρησεν ἀρτίως τὴ θάλασσα, καὶ οἱ ἀνεμοί, καὶ οἱ δαίμονες. Τῆς μὲν γάρ τὴ ζάλη κατηνάκεστο· τῶν δὲ ἀνέμων ἡ βία ἐκοιμέστο· οἱ δὲ δαίμονες ἀφάτως ἐμαρτίζοντο. Καὶ ἐμαρτύρει τὰ στοιχεῖα τῇ δυνάμει τοῦ παρόντος, διτε τούτον ἐφοδήθησαν, περὶ οὐδὲ προφήτης ἐν φαλμοῖς; ἔνδα· Εἰδοσάν σε τὰ ὄντα, οἱ Θεοὶ, καὶ ἐφοδήθησαν.

Γ. "Οντις πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησεν ὁ Δεσπότης· κακφευούσῃ γάρ τῇ κτίσει, γλωτταν ἐχαρίσατο, τὸν

^{εἰ} Psal. ciii, 34. ^{εἰ} Isa. xl, 22. ^{εἰ} Psal. xviii, 6. ^{εἰ} Bar. iii, 38. ^{εἰ} Hebr. iv, 15. ^{εἰ} Matth. viii, 23; Luc. viii, 23. ^{εἰ} Psal. lxxvi, 17.

(25) *Ignem temperat aqua.* Haud dubium desiderari vocem aliquam; nec enim duae illae voices, πῦρ, ὄνταρ sic absolute coherent; nec quis facile possit sanare locum absque novo codice.

(26) *Suo modo testimonio,* ἀρτίως ἐμαρτύρησεν. Bene Riccardus futurum μαρτυρήσει, mutavit præterito. Porro indicat Proclus, paulo ante lectum suisse Evangelium Matth. viii, 23, sive Luc. viii, 23, de sedata maris tempestate ac expulsis dæmonibus: ut hoc indicio haberi possit certum tempus

A turam, omnipotentem substantiam, insuperabilem voluntatem, celere gratiam, suapte auctoritate conditorem, sui juris Filium, Deum nullius dictioni subjectum, Dominum nullius imperio mancipatum, claro præponio dicebat: *Quam magnifica sunt opera tua, Domine! omnia in sapientia fecisti*^{εἰ}. Confundantur Arius et Eunomius, Macedoniusque et Nestorius, quadrijugis diaboli currus, bæresum scopuli, blasphemiarum cautes, animarum naufragia, impietatis subdola saxa, Trinitatis mali pensitatores: audiant Davidem dicentem: *Quam magnifica sunt opera tua, Domine! omnia in sapientia fecisti*. David opera magnificat; blasphemique, creatoris gloriæ detrahunt. Omnia namque Christi Domini opera, mira plane sunt ac nova: siquidem Dei Verbi sunt prodigia; eaque, ut et linguam quantumcunque expeditam superent, et conditoris potentiam exprimant.

B II. *Omnia in sapientia fecit Dominus.* Ex nihilo angelos produxit: annuit, et creatura nihil morata adfuit; jussit, et lux e tenebris eluxit. Cœlum sicut cameram firmavit^{εἰ}; terram autem ab alto direptam gurgite extraxit. Solem tanquam sponsum exornavit^{εἰ}; lunam vero utilitatis ergo variata mutatione efformavit. Stellarum multitudinem ex luce fabricavit; pugnaciumque elementorum concordiam donavit. Ignem temperat aqua (25); terræ visceribus scaturiunt flumina: aer gravia elevat; contrariaque ac pugnantia, ejus ars mutuo amicitiae fodere copulavit. Pandam mysterium. Deus cū esset, in terris visus est^{εἰ}; ac per Virginem eo advenit, ubi jam aderat; nihil partu diminutus est; nec editio increalam naturam quidquam immutavit, sed creata forma creatorem formavit, ac cum qui capi non potest, mundus indutum carne cepit ac comprehendit. Factus homo sine peccato^{εἰ}, per lignum humanam naturam a peccato liberavit; per sepulcrum interemit mortem; per contumeliam gloriam captavit: in flumine, lavaci sacramentum adumbavit. Christum porro Deum esse, suo modo testimonio (26), mare et venti dæmonesque comprobaverunt. Nam maris quidem procella sopiebatur; ventorum impetus sedabatur, dæmonesque invisi bili ratione excruciantur^{εἰ}. Elementa ejus qui aderat potentiam contestatam reddebat, quod eum timuerint, de quo propheta in Psalmis clara voce dicebat: *Viderunt te aquæ, Deus, et timuerunt*^{εἰ}.

C III. *Vere omnia in sapientia fecit Dominus.* Mutata siquidem cum esset creatura, linguam ei largitus est, D habitæ hujus orationis; nona scilicet dominica ab inductione, qua etiam exstat Ceramei homilia. Liguat vero ex his et similibus, ut non esset unius Ecclesiæ Hierosolymitanæ traditio, ut post lectum Evangelium inter Missarum solemnia haberetur concio; quo Wastelius argumento hinc inde monumenta Chrysostomo inscripta, Joanni suo ac Hierosolymitano minus solida veritate nisi sit serere.

^{εἰ} Bar. iii, 38. ^{εἰ} Hebr. iv, 15. ^{εἰ} Matth. viii, 23;

nempe hominem; protoplasti uterum, terrae virginis pulvereum effecit. Quemadmodum enim in utero demittitur semen; effingitur corpus; informatur lumen; animatur caro; constituitur animal; exsilit qui est ad imaginem⁽²⁷⁾; paritur ratio; manetque nihil minus testis expers efformatio, ac generatio inexplicabilis: sic in protoplasto Adam, pro matrice, divinae fuerunt manus; pro semine, terrenus pulvis; pro mensibus, conditoris aeternitas; pro doloribus, factoris impatibilitas; pro partu, divina insuffratio; pro lacte, paradisi fons; pro alimento, mensa nullo labore comparata; pro forma, principis exemplaris imago; pro dignitate, immortalitas per gratiam; pro subditis, una cum eo factum animal. Ac partus quidem, qualis erat formatio, existit; eumque molestia nulla violavit aut infecit. Erubescant Judei, qui virginalem partum insectantur ac irrident, dicentes: Si virgo peperit, nequam virgo permanxit. Miser ac infelix: Adam in mundum productus est, nec ulla molestia aut labes efformatum infecit: Deoque carne nato, partus corruptionem sustinere debuerit? Idcirco enim Christus Dominus secundus Adam secundum carnem dictus est quoniam is qui præcessit, primus Adam Christi Domini figura fuit. Nimirum lutum adumbravit sigillum. Adamum autem Christi figuram gessisse, audi ex beato Paulo dicente: Regnavit mors ab Adam usque ad Moysen, etiam in eos qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ; qui est forma futuri^{**}. Quemadmodum vero Adamus, Christi Domini figura fuerit secundum carnem, accipe. Servus, naturæ principium⁽²⁸⁾; Dominus interminabilis principium vitæ. Efformarunt illum divinae manus; hic, qua novit ipse ratione, carnem sibi adjunxit. Ille ad imaginem factus est; hic ipsa est increata imago. Ille per insufflationem animatus est; hic in servi forma visus est. Illius domus est paradiſus; hujus, cœlum seiles est. Ille lingua est creaturæ; hic, caput Ecclesiæ. Ille manum in arborem extendit, mortemque decerpit^{***}; hic manus in cruce expandit, mundumque in ulnas accepit: ac clamat in Evangelii: Cum exaltatus fuero, omnia traham ad me ipsum¹⁻¹⁰. Ille mulierem habuit insidiaticem; hic in thalamum habuit Virginem. Adamo dormienti adempta fuit costa¹¹, atque ex ea ædificata mulier, nec quidquam Adamo desuit; Christo carne crucifixio atque

^{**} Roun. v, 14. ^{***} Gen. iii, 6. ¹⁻¹⁰ Ioan. xii,

(27) *Exsilit qui est ad imaginem, σκιρτῷ δὲ κατ’ εἰκόνα.* Ipse nimurum animus; quod sequenti membro magis explicat, τίχτεται δὲ λόγος· *ratio partitur.* Fuit forte in ea opinione, ut anima rationalis ac λόγος, vere exiret ac educeretur e materia sic disposita, a qua nec alii quidam æquales abhorreverunt: quanquam fuit tandem ab Ecclesia proscripta. Non licet, aut libet alias opiniones quas subinde Proclus indicat, adnotare, in quibus præsertim nihil est periculi, tametsi est aliquid novi, ac a nostrorum ac modernorum philosophia abhorrentis, ut paulo ante, de formatione stellarum ex lumine.

A ἀνθρωπὸν λέγω· καὶ μῆτραν τοῦ πρωτοπλάστου, τὸν χοῦν ἐποίησεν ἐκ γῆς ἀγεωργῆτου. Οὐατέρ γὰρ ἐν μήτρᾳ καταβάλλεται σπέρμα· διαπλάττεται σῶμα· μορφοῦται δὲ πηλός· ψυχοῦται δὲ σάρξ· ἀποτελεῖται τὸ ζῶν· σκιρτῷ δὲ κατ’ εἰκόνα· τίχτεται δὲ λόγος, καὶ ἀμάρτυρος μένει δὲ διάπλασις, ἀνερμῆνευτος δὲ δὲ γέννησις· οὐτως καὶ ἐπὶ τοῦ πρωτοπλάστου Ἄδαμ· ἀντὶ μήτρας, αἱ θεῖαι γεγόνασι χεῖρες· ἀντὶ σπέρματος, δὲ γῆνος χοῦς· ἀντὶ μηρῶν, τὸ δάχρεν τοῦ ποιήσαντος· ἀντὶ ὀδίνων, τὸ ἀπαθὲς τοῦ πλάσαντος· ἀντὶ τόκου, τὸ θεῖον ἐμφύσημα· ἀντὶ γάλακτος, δὲ πηγὴ τοῦ παραδείσου· ἀντὶ τροφῆς, δὲ διμοχθὸς τράπεζα· ἀντὶ μορφῆς, δὲ εἰκὼν τοῦ ἀρχετύπου· ἀντὶ ἀξιώματος, τὸ κατὰ χάριν ἀθάνατον· ἀντὶ ὑπτικῶν, τὸ συμπλασθὲν ζῶον. Καὶ γέγονε μὲν δὲ κατὰ διάπλασιν τόκος· κάματος δὲ, τὸν τόκον οὐχ ὅμοιον. Αἰτινεύσθωσαν Ἰουδαῖων πατέρες, οἱ τὴν παρθενικὴν ὡδίναν διασύροντες, οἱ λέγοντες· Εἰ ἔτεκε παρθένος, οὐκ ἔμεινε παρθένος. Ἀθλίς καὶ ταλαιπωρε, δὲ Ἄδαμ εἰς τὸν κόσμον παρήθη, καὶ κάματος τὴν διάπλασιν οὐχ ὅμοιον. δὲ Θεὸς κατὰ σάρκα ἐγεννήθη, καὶ φθορὰν δὲ τόκος ὑπέμεινε; Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ δεύτερος Ἄδαμ κατὰ σάρκα δὲ δεσπότης Χριστοῦ· ἐπειδὴ δὲ προλαβὼν Ἄδαμ τύπος τοῦ δεσπότου Χριστοῦ. Ἐσκιογράφησεν δὲ πηλὸς τὸν κεραμέα. Οὐτὶ δὲ τύπος ἦν, ἄκουε τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος· Ἐβαστενεγ δὲ θάρατος ἀπὸ τοῦ Ἄδαμ μέχρι Μωϋσέως, καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἀμαρτησατας ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι τῆς παραβάσεως Ἄδαμ, δὲ ἐστὶ τύπος τοῦ μέλλοντος. Καὶ ὅπως τύπος ἦν δὲ Ἄδαμ τοῦ δεσπότου Χριστοῦ κατὰ σάρκα, ἄκουε· Ο δοῦλος, φύσεως ἀρχή· δεσπότης, ἀρχὴ ζωῆς τέλος μὴ ἔχουστης. Ἐκείνον αἱ θεῖαι χεῖρες ἐπλασαν· οὗτος, ὃς οἰδεν, ἐαυτὸν ἐσάρκωσεν. Ἐκείνος γέγονε κατ’ εἰκόνα· οὗτος, εἰκὼν δικτιστος. Ἐκείνος δὲ ἐμψυχήματος ἐψυχώθη· οὗτος ἐν δούλου μορφῇ ὥψθη. Ἐκείνου δὲ παράδεισος οἶκος· τούτου δὲ οὐρανὸς θρόνος. Ἐκείνος γλῶττα τῆς κτίσεως· οὗτος, κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκείνος τὴν χεῖρα εἰς δένδρον ἐξέτεινε, καὶ θάνατον ἐτρύγγησεν· οὗτος τὰς χεῖρας ἥπλωσεν ἐν τῷ σταυρῷ, καὶ τὸν κόσμον ἐντραχαλίσατο· καὶ βοᾶ ἐν Εὐαγγελίοις· Οταν ὑψωθῶ, κάτας ἐλκύσω πρὸς ἐμαυτόν. Ἐκείνος γυναῖκα ἔσχεν ἐπίθυμον· οὗτος Παρθένον ἔσχε θάλαμον. Τοῦ Ἄδαμ καθεύδοντος δὲ πλευρὴ ἀφρεθή, καὶ ψικοδομθή, δὲ γυνὴ, καὶ τῷ Ἄδαμ οὐδὲν ἔλειψε· τοῦ δεσπότου λοροῦ κατὰ σάρκα σταυρωθέντος καὶ ταφέντος, τῷ

34. ¹¹ Gen. ii, 21.

(28) *Naturæ principium, φύσεως ἀρχή.* Nihil hic Procli clariss. Prosequitur enim, quibus convenit Adamum inter et Christum, ut ille hujus figura fuit: quare valde ridicula Riccardi conjectura, ut loco φύσεως, sit legendum φύσεως· pro naturæ corruptionis; atque ab eo auctor Christi ac Adami comparationem inchoaverit, in quo illi maxime vindicent contrarii. Adamus ergo naturæ principium, ut caput generis; eoque figura Christi, qui principium est ac auctor vitæ aeternæ, caput ipse predestinatorum.

είματι αὐτοῦ ἡ Ἐκκλησία ἐξηγοράσθη, καὶ τῆς Θεός τητος αὐτοῦ πάθος οὐχ ἤφατο.

A. Ἀλλὰ ζητούμενόν ἐστι, τίνος ἔνεκεν μὴ ἐγρηγορότος τοῦ Ἀδεμ, ἀλλὰ καθεύδοντος ἀφηρέθη ἡ πλευρά, καὶ ἀνψικοδομήθη ἡ γυνή. Οὐκ ἐχρήν μᾶλλον ἐγρηγορηκότος, ὅστε μαρτυρεῖν τῇ διαπλάσει, καὶ ἐκπλήττεσθαι τὴν τέχνην, καὶ δοξολογεῖν τὴν σοφίαν τοῦ ποιήσαντος· πῶς ἐκ πτηλοῦ ἐγένοντο νεῦρα καὶ σάρκες, διτέων ἀρμολογία καὶ λεπτότης τριχῶν; Ἀλλ' οὐ συνεχώρησεν ὁ Θεὸς ταῦτα διὰ δύο πράγματα· πρῶτον μὲν, ἵνα μὴ ἀφαιρούμενος ἀλγήσῃ, καὶ ἀλγήσας μισήσῃ τὴν γυναῖκα· καὶ γένηται αὐτῷ δυσμενής ἡ δύμψιλος· δεύτερον δὲ, δ μεῖζόν ἐστι καὶ θειότερον· ήδες ὁ Θεὸς διὰ φιλονείκων ζῶντος ὁ ἀνθρώπος, καὶ ὅτε διαπλασθεῖς αὐτεξούσιος ἐστίν· ἵνα μὴ οὖν ἀρρένται καὶ Θεοῦ τόκον πολυπραγμονεύν, ἐπιβάλλει αὐτῷ ὑπνον, χαλινῶν τὴν τέλμαν, μονονοχή λέγων πρός αὐτόν· Εἰ τῆς δύμψιλου τὴν ἀνάπλασιν ἰδεῖν οὐ συνεχωρήθη, τὴν ἀρρέντον τοῦ Θεοῦ δύναμιν, καὶ τὴν ἀκατάληπτον γένησιν μὴ τολμήσῃς πολυπραγμονεύν. Πῶς μὲν ἀνθρώπος γεννᾶται, νοῆσαι οὐ δύναται, Θεοῦ δὲ οἰκονομίαν ζητᾶσιν δύνη;

B incomprehensibilemque generationem curiose investigatione generetur: divinæque incarnationis mysterium rimari poteris ac intelligere?

E. Ἀλλ' ὅρῳ ὑμᾶς στενοχωρουμένους, καὶ βέλτιον ἐνθάδε κατευνάσαι τὸν λόγον· εἰ δὲ βιασταὶ ἐστε, τῶν βιαζομένων δὲ ἐστιν ἡ βασιλεία, προσθήσω τοῖς εἰρημένοις. Εἰκὼν τῶν Ἰουδαίων τινὰ παρεῖναι ἐνταῦθα, καὶ ἐν τῷ ἀμπελῶνι τοῦ Χριστοῦ λανθάνειν τὴν ἀλώπεκα τῆς Ἰουδαίας, καὶ μετὰ τὸ ἀπολυθῆναι τὴν ἐκκλησίαν, στήκειν ἔξω καὶ σκώπτειν τοὺς λόγους, καὶ λέγειν τοιαῦτα· Διὰ τοῦ Χριστιανοῦ, καινοτομεῖτε ταῦτα, καὶ κομπάζετε ἐπὶ πράγμασιν ἀναποδείκτοις· Θεὸς ἐπὶ γῆς ὥφθη ποτέ; οὐδέποτε ἀλλοτε, εἰ μὴ μόνον ἐπὶ Μωϋσέως. Ἀλλὰ τότε οὐδὲ ὥφθη, ὡς Ἰουδαῖος· καὶ τούτου μάρτυς αὐτὸς ὁ Μωϋσῆς λέγων οὕτως· Πρόστεχε σαντῷ, καὶ συμβιδάσεις εἰς τὴν καρδιὰν σου· καὶ διδάξεις τοὺς νιούς σου, καὶ τοὺς νιούς τῷν νιῶν σου· μητίσθητι τὴν ἡμέραν Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, τὴν ἡμέραν τῆς ἐκκλησίας, δτε ἀλάλησης Κύριος πρός με, λέγων· Ἐκκλησίαστον πρός με τὸν λαὸν, καὶ ἀκούσωσι τὰ φίματα μου, καὶ διδάξουσιν αὐτὰ τοὺς νιούς αὐτῶν. Καὶ προσῆλθετε, καὶ ἐστητε ὑπὸ τὸ δρός τὸ Σινά· καὶ τὸ δρός ἐκάλεστο πυρὶ ἀνατοῦσαι τοῦ οὐρανοῦ· καὶ ἡκούσατε τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ ὑμῶν ἐκ μέσου τοῦ πυρός· φωνὴν ἥμηραν ἡκούσατε, καὶ δομολωμα οὐκ ἴδετε. Ἄ τοινον οὐκ εἶδες, τί κομπάζεις ἐκραχέναι; Τί οὖν μοι, φησι. προσφέρεις, δτε ἡδύνατο γυνὴ γεννῆσαι Θεόν; Εἰς τοῦτο γάρ σοι λέγω· δτε οὐ λέγω οὐ: ἐτε τηδύνατο γυνὴ Θεόν γεννῆσαι, ἀλλ' δτε ἡδύνατο Θεός σαρκωθεὶς γεννηθῆναι ὑπὸ γυναικός· πάντα γάρ αὐτῷ δυνατά. Ὁμως εἰ ἀπιστεῖς, ὡς Ἰουδαῖοι, τοις ἐμοῖς λόγοις, ἐντρέπου τὰς τῶν προφητῶν βίοις· ἔγκυον ἐν αὐταῖς, καὶ βλέπε δὲν τὸ μυστή-

A sepulto, ejus sanguine redempta fuit Ecclesia; passio tamen haudquaquam ejus Divinitatem tetigit.
B IV. Verum investigandum est, cur non vigilante Adamo, sed dormiente, costa ei abiata sit, ac ex ea sedificata mulier? Nonne satius erat ac commodius, eo pervigile fieri, ut formationis testis foret, artisque admiratione defixus, conditoris sapientiam summis laudibus celebraret: ut nimis ex luto facti essent nervi carnesque, ac apta illa ossium compago pilorumque tenuitas? Verum non permisit Deus ita fieri dupli ex causa: primo, ne cui costa adimebatur incholesceret, atque incholescens mulierem odio haberet, fieretque ei invisa, quæ gentilis ac agnata esset. Tum vero, quod sublimius est ac divinius: Noverat Deus hominem esse animal pugnacis contentionis acerrime cupidum, ac statim formatum, sui juris ac potestatis futurum: quo circa, ne Dei ipsum partum curiose nimis perscurtari inciperet, immixtū ei somnum, quo quasi freno audaciam compesceret; vix non talia ad eum dicens: Si agnatæ formationem minime licuit conspexisse, ne presumas ineffabilem Dei potentiam. Non potes perspicere animo, qua homo ratione generetur: divinæque incarnationis mysterium rimari poteris ac intelligere?
C V. Cæterum coarctari vos video: proinde satius foret hic sermonem abrumpere. At si vim facitis, cum cœlorum regnum eorum sit qui vim faciunt⁴², dictis aliquid addam. Verisimile plane est adesse hic aliquem Judæum, atque in vinea Christi, Judæam delitescere vulpem; atque adeo dimissa concione foris constituum, cœpturum sermones joco cavillari, taliaque effutire: Ut quid, o Christiani, nova hæc designatis, quæ demonstrari ac probari haudquaquam possunt, tumide temereque jactatis? Deusne in terris aliquando visus est? Nunquam sane, nisi tempore duntaxat Moysis. Atqui ne tunc quidem, o Judæe, visus est: hujusque rei testis est idem ipse Moses, qui sic ait: Attende tibi ipsi, et colligendo conferes in corde tuo omnia verba quæ viderunt oculi tui: et ea docebis filios tuos, et filios filiorum tuorum. Recordare diei Domini Dei tui, diei concionis, quando locutus est Dominus ad me dicens: Convoca ad me populum, et audiant vocem meam, et docebunt filios suos. Et accessistis, et stetistis sub monte Sinai: et mons conflagrabat igni usque ad cœlum: et audistis vocem Domini Dei vestri de medio ignis. Vocem verborum audistis, et similitudinem non vidistis⁴³. Quid ergo te vidisse jactas, quæ non aspectasti? Quid hoc igitur, inquit, milii ingens potuisse scilicet mulierem Deum generare? Ad id plane respondeo, me quidem nequaquam dixisse, Mulherem generare potuisse Deum, sed utique Deum incarnatum a muliere generari; siquidem omnia ei possibilia sunt⁴⁴. At certe, o Judæe, si meis verbis fidem non habes, reverere libros prophetarum: illis incumbere, totumque divinum mysterium in eis exaratum vide: universum illic Virgi-

⁴² Matth. xi, 12. ⁴³ Deut. iv, 9-12. ⁴⁴ Matth. ix, 26.

nis miraculum adumbratum cerne. Ait namque propheta : *In die illa dicit Dominus omnipotens (prophetiam prius referam : deinde vero interpretationem addam) : In die illa dicit Dominus omnipotens, advocabit homo proximum suum subter vitam suam, et subter sicut suam*⁴⁴. *Et convertit me* (29), inquit, angelus qui loquebatur in me : et suscitavit me, sicut suscitar solet homo de somno suo, et dixit ad me : *Quid tu vides?* *Et dixi : Vidi, et ecce candelabrum aureum totum, et lampas super ipsum, et septem lucernae, et septem infusoria, et duæ olivas desuper.* *Et interrogavi angelum, et dixi : Quid sunt haec, Domine?* *Et dixit mihi : Non cognoscis quid sunt haec?* *Et dixi : Non, Domine.* *Et respondit angelus qui loquebatur in me, et dixit : Hic est Sermo Domini*⁴⁵. *O altitudo divitiarum cum sapientia tum scientia Dei*⁴⁶! Legimus prophetiam, interpretationem adiungamus.

Δόγος Κυρίου. *Ω βάθονς [καὶ] πλούτον, καὶ σοφίας, καὶ ἀπαγάγωμεν τὴν ἐρμηνείαν.*

VI. *In die illa dicit Dominus omnipotens. In qua die, o propheta? In die incarnationis, quando Virgo cœli quamdam speciem prætulit: quando ex utero prosilierunt radii: quando sol incarnatus e matrice prorupit: quando lux humanam figuram induit: quando partus ejus qui nascebatur, non initium, sed ortus fuit. Et convertit me, inquit, angelus qui loquebatur in me: et suscitavit me, sicut quando homo excitatur a somno suo. Quisnam angelus? Is qui læta fausta que annuntiavit Mariæ. Quis somnus? Legis tempus. Quandoquidem ut in somno palpebræ pupulas obtiegunt, ita legis tempore velamen cor obtexerat. Et dixit ad me: Quid tu vides? Et dixi: Vidi, et ecce candelabrum aureum totum. Quid est ergo illud candelabrum? Sancta Maria. Cur autem candelabrum? Quia immateriale lumen, nempe Deum incarnatum, portavit. Ut quid vero aureum totum? Quia etiam post partum virgo permanuit. Ait namque: Porta hæc clausa erit. Non aperietur, et nullus transibit per eam, quoniam Dominus Deus Israel solus transibit per eam: et erit clausa, quoniam princeps et egredietur, et fores post se claudet*⁴⁷. Uterum autem portam vocari, testatur Job dicens: *Cur non conclusit portas uteri mei?*⁴⁸ Et sicut candelabrum non est lucis causa, sed lucis vehiculum: ita etiam virgo non est ipsa Deus, sed Dei templum. *Et lampas*, inquit, *super ipsum. Quidnam est lampas?* Deus Verbum incarnatum, lumen orbis terræ, is qui dicit: *Ego sum lux mundi*⁴⁹. Sicut autem in lampade materia flammam excipit, ita in mysterio ac incarnatione Deus servi formam suscepit. Et quemadmodum lampas splendorem ex alto demittit, ita Dominus e cœlis in terram ve-

⁴⁴ Zach. iii, 10. ⁴⁵ Zach. iv, 1-6. ⁴⁶ Rom. xi, 33. ⁴⁷ Ezech. xliv, 2, 3. ⁴⁸ Job iii, 10. ⁴⁹ Joan. viii, 12.

(29) *Et convertit me*, ἐπέστρεψέ με. Veint stitit, traxitque ad spectaculum ac visionem. Deest illud pronomen in LXX ubi redditur, *Et reversus est*,

πιον θεολογούμενον. Βλέπε δλον τὸ παρθενικὸν θαῦμα σκιαγραφούμενον. Καὶ γὰρ λέγει ὁ προφήτης: Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ λέγει Κύριος παντοκράτωρ πρῶτον ἀναγινώσκω τὴν προφητείαν, καὶ τότε λέγω τὴν ἐρμηνείαν. Ἐρ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, λέγει Κύριος παντοκράτωρ, προσκαλέστεται ἀνθρωπος τὸν πλησίον αὐτοῦ ὑποκάθω ἀμπέλου αὐτοῦ καὶ ὑποκάθω συκῆς αὐτοῦ. Καὶ ἐπέστρεψέ με, φησίν, διγγελος δι λαλῶ ἐν ἐμοί, καὶ ἐξήγειρέ με, δι τρόπον ἐξηγέρθη ἀνθρωπος ἐκ τοῦ ὄπρου αὐτοῦ. καὶ εἶπε πρός με: Τι σὺ βλέπεις; καὶ εἰχος· Ἔώρακι, καὶ ιδού λυχνία χρυσῆ ὅλη, καὶ τὸ λαμπάδιον ἐπάρω αὐτῆς, καὶ ἐπτὰ λύχνοι, καὶ ἐπτὰ ἔκαρποτελέος, καὶ δύο ἐλαῖαι ἐπίτω. Καὶ ἐκηρύχθησα τὸν ἀγρελον, καὶ εἰχος· Τι ἔστι ταῦτα, Κύριος; καὶ εἶπε μοι: Οὐ γιγνώσκεις τι ἔστι ταῦτα; καὶ εἰχος· Οὐχι, Κύριος καὶ ἀπεκρίθη δι ἀγρελος δι λαλῶ ἐν ἐμοί, καὶ εἰχος· Οὗτος δι ταῦτα, Κύριος; καὶ εἶπε μοι: Οὐ γιγνώσκεις τι ἔστι ταῦτα; καὶ εἰχος· Οὐχι, Κύριος καὶ ἀπεκρίθη δι ἀγρελος δι λαλῶ ἐν ἐμοί, καὶ εἰχος· Οὗτος δι ταῦτα, Κύριος;

Γ'. Ἐρ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ λέγει Κύριος παντοκράτωρ. Ἐν πολλῷ ἡμέρᾳ, ὡ προφῆτα; Τῇ τῆς ἐνανθρωπήσεως, ὅτε Παρθένος οὐρανὸν ἐμιμήσατο· ὅτε ἐκ γαστρὸς ἐξεπήδησαν ἀκτίνες· ὅτε ἐκ μήτρας προέκυπτε σαρκωθεῖς ἥλιος· ὅτε τὸ φῶς ἐσχηματίσθη ἀνθρωπεῖς μορφῇ· ὅτε δὲ τόκος τοῦ τεχθέντος, οὐκ ἀρχῇ, ἀλλ' ἀνατολῇ. Καὶ ἐπέστρεψέ με, φησίν, διγγελος δι λαλῶ ἐν ἐμοί, καὶ ἤγειρέ με, δι τρόπον διαταρ ἐξηγέρθη ἀνθρωπος ἐκ τοῦ ὄπρου αὐτοῦ. Τίς δι ἀγγελος; δι τὴν Μαριὰμ εὐαγγελισάμενος. Τίς δι ὑπνος; δι τοῦ νόμου καιρός. Άστερ γὰρ ἐν τῷ ὄπρῳ τὸ βλέφαρον τὴν κόρην καλύπτει, οὕτως ἐν τῷ νόμῳ τὸ κάλυμμα τὴν καρδίαν ἐσκέπασε. Καὶ εἰχε πρός με· Τι σὺ βλέπεις; καὶ εἰχος· Ἔώρακι, καὶ ιδού λυχνία χρυσῆ ὅλη. Τίς οὖν ἔστιν τὸ λυχνία; ή ἀγλα Μαρία. Διὰ τί δὲ λυχνία; ἐπειδὴ τὸ δύλον φῶς Θεὸν σαρκωθεντα ἐβάστασε. Διὰ τί δὲ χρυσῆ ὅλη; ἐπειδὴ καὶ μετὰ τόκον παρθένος ἔμεινε. Φησὶ γάρ· Ἡ πύλη αὐτῆς κεκλεισμένη ἔσται· οὐκ ἀποικήσεται, καὶ οὐδεὶς οὐ μὴ διελθῃ δι' αὐτῆς, δι τοῦ Κύριος δι Θεὸς Ἰσραὴλ μορφος διελεύσεται δι' αὐτῆς· καὶ ἔσται κεκλεισμένη, διότι δι τοῦ θύματος καὶ ἐξελεύσεται καὶ κλείσει τὰς θύματος δικισθεν αὐτοῦ. Ότι δὲ ἡ γαστὴρ πύλη λέγεται, μάρτυς ἴων λέγων· Διὰ τί τὸ σύντελον τῶν πολέμων; Καὶ ὥσπερ ἡ λυχνία οὐκ αὐτῇ φωτεῖς αἰτία, ἀλλὰ φωτεῖς δημητρία, οὕτως καὶ ἡ Παρθένος, οὐκ αὐτῇ Θεὸς, ἀλλὰ Θεοῦ ναός. Καὶ τὸ λαμπάδιον, φησίν, ἐπάρω αὐτῆς. Τί τὸ λαμπάδιον; δι σαρκωθεῖς Θεὸς Ἀργός, τὸ φῶς τῆς οἰκουμένης, δι λέγων· Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου. Καὶ ὥσπερ ἐν τῷ λαμπαδίῳ τὴν ὄλην φλόγα δέχεται, οὕτως ἐν τῷ μυστήριῳ δι Θεὸς μορφὴν δούλου ἔλαβε. Καὶ ὥσπερ τὸ λα-

etc. Posset redi: *et accurrit angelus*, etc. Gentianus Hervetus etiam reddit, *et convertit me*, in Questionibus Anastasii Nicenii.

πάδιον ἐξ ὑψους τὴν αὐγὴν καταλάμπει, οὗτως δὲ πεσπότης ἐξ οὐρανῶν ἐπεδήμησε τῇ γῇ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφῆτης ἔβα· Διὰ σπλάγχνα ἐλέους Θεοῦ ημῶν, ἐν οἷς ἐπεσκέψατο ημᾶς Ἀρατολῆ ἐξ ὑψους.

Z'. Καὶ τὸ λαμπάδιον, φησίν, ἐπάνω, καὶ ἐπτὰ λύχνοι. Τίνες οὖτε ἐπτὰ λύχνοι; οἱ κατὰ μέρος νόμοι. Πέθεν τοῦτο δῆλον; λέγει γάρ ὁ Δαβὶδ· Λύχνος τοῖς κοστὶ μου δὲ τόμος σου, καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μουν. Καὶ Σαλομών· Ὄτι λύχνος ἐτεολὴ τόμος (30), καὶ φῶς. Ἐνταῦθα οὖν λέγει τοὺς ἐπτὰ νόμους. Ὄτι δὲ ἐπτὰ νόμοι ήσαν, δικούς. Πρώτος νόμος δὲ Ἑμφυτος, περὶ οὐ φησιν δὲ Παῦλος· Οσαρ γάρ θεητὴ τὰ μὴ τόμοιν ἔχοντα, φύσεται τοῦ τόμου ποιεῖ, οὗτοι τόμοι μὴ ἔχοντες, έσυντος εἰσι τόμοις. Δεύτερος νόμος, δὲ διὰ τῆς δύσεως· διὸ γάρ δὲ νόμος κηρύττει δημιουρούς γδὲν, τοῦτον ή δύσις διὰ τῶν κτισμάτων πιστοῦται. Ἐκ τέρατος μετέθεντος, καὶ καλλογῆς κτισμάτων, ἀναλήτως δὲ τερεσιουργός αὐτῶν θεωρεῖται. Τρίτος νόμος, ή ἐπὶ τοῦ ἕνδον ἐντολὴ· καὶ βοδὶ δὲ ἀπόστολος Παῦλος· Ποτε δὲ μὲρ τόμος ἄγιος, καὶ ἡ ἐτεολὴ ἀγία, καὶ δικαία, καὶ ἀπαθή. Τέταρτος νόμος, δὲ ἐπὶ τοῦ Νῶε, ἐν τῇ νεφέλῃ. Πέμπτος νόμος, δὲ ἐπὶ τοῦ Ἀβραὰμ, δὲ τῆς περιτομῆς. Ἐκτος, δὲ τοῦ γράμματος. Ἐβδόμος, δὲ τῆς χάριτος· καὶ διὰ δὲ τῆς χάρις νόμον ἔχει, ἄκουε πάλιν Παύλου λέγοντος· Ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε, καὶ οὐτως ἀναληπτώσετε τὸν τόμον τοῦ Χριστοῦ. Λέγει δὲ Ἡσαΐας· Ἐκ Σιών ἐξελεύσεται τόμος, καὶ ἀρός Κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ. Ἐνταῦθα οὖν λέγει ἐπτὰ λύχνους τοὺς ἐπτὰ νόμους. Ἐπειδὴ γάρ ἦλθεν δὲ Χριστὸς δῆλος τοὺς νόμους πληρώσαι κατὰ τὸν μακάριον Παύλον, τὸν λέγοντα· Πλήρωμα τόμου Χριστὸς εἰς δικαιοσύνην· διὰ τοῦτο εἰπε τοὺς ἐπτὰ λύχνους, ἐπτὰ νόμους. Καὶ ἐπτὰ ἀπαρυτρίδες τίνες εἰσι; τὰ ἐπτὰ τοῦ Πνεύματος χαρίσματα. Πέθεν τοῦτο δῆλον; λέγει μὲν Ἡσαΐας· Ἐξελεύσεται φάσδος ἐκ τῆς φίλης ιεσσατο, [καὶ ἀνθος ἐκ φίλης] ἀραβίσσεται, καὶ ἀπανύσσεται ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα Κυρίου, πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως· πνεῦμα βουλῆς καὶ ισχύος· πνεῦμα γνώσεως καὶ σύνεσεις. Καὶ πνεῦμα φόδου Θεοῦ ἐμπλήσει αὐτόν· καὶ δύο ἀπαρυτρίδες, καὶ δύο διλαῖαι ἐπάνω. Τίνες αἱ δύο διλαῖαι; αἱ δύο διαθῆκαι. Καὶ διὰ τοῦτος εἰπεν διλαῖαι; εἰπειδὴ ὥστερ ἡ διλαία δειθαλὲς ἔχει τὸ φύλλον, οὗτως καὶ αἱ δύο διαθῆκαι ἀπαύστους τὰς περὶ Χριστοῦ ἔχουσι μαρτυρίας.

H'. Καὶ ἀπηρώτησα τὸν ἄγγελον, καὶ εἶπον· Τί ἔστι ταῦτα; καὶ εἶπεν δὲ ἄγγελος· Οὐ γνώσκεις τὶ ἔστι ταῦτα; καὶ εἶπον· Θύλι, Κύριε. Τί λέγεις, οὐ προφῆτα; σὺ λέγεις, διὰ Εἰδὼν λυχνίας, καὶ λαμπάδιον, καὶ λύχνους, καὶ ἀπαρυτρίδας. Πῶς οὖν ἔρωτές & εἰδεῖς; Ναὶ· εἰκόνα γάρ ἐβλεπον, καὶ θαύμα ἡρεύνων, φησίν. Πατέρες γάρ οἱ πλέοντες ἐν τῇ

A nit. Quocirea etiam clamabat propheta: Per viscera misericordia Dei nostri, in quibus visitavit nos Oriens ex alto³¹.

VII. Et lampas, inquit, desuper, et septem lucernæ. Ecquid septem lucernæ? Peculiares totidem leges. Unde id constat? Nimurum quia ait David: Lucerna pedibus meis, lex tua, et lumen semitis meis³². Salomon item: Lucerna mandatum legis, et lux³³. Hic itaque septem leges signat propheta. Quod autem fuerint septem leges, audi. Prima lex, est naturalis insita, de qua ait Paulus: Cum enim gentes quae legem non habent, naturaliter ea quae legis sunt faciunt ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex³⁴. Secunda lex, est aspectabilis: quem enim lex prædicat conditorem, hunc aspectus per creaturas astruit ac probat. A magnitudine enim et specie creaturarum, per proportionem, earum creator conspicitur³⁵. Tertia lex, est mandatum de ligno: ac Paulus apostolus alta voce prædicat: Itaque lex quidem sancta, et mandatum sanctum, et justum, et bonum³⁶. Quarta lex est tempore Noe, in nube (31). Quinta tempore Abrahami, de circumcisione. Sexta, lex scripta. Septima, gratiæ. Quod autem etiam gratia legem habeat, audi rursum Paulum dicentem: Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi³⁷. Isaias etiam ait: De Sion exhibet lex, et Verbum Domini de Hierusalem³⁸. Cum itaque hic septem lucernas dicit, C septem intelligit leges. Nam quia Christus venit, ut adimpleret universas leges, juxta quod ait beatus Paulus: Plenitudo legis Christus ad justitiam³⁹: idcirco septem leges, septem vocavit lucernas. Quidnam vero sunt septem infusoria? Septem spiritus dona. Unde id liquet? Quia dicit Isaias: Ereditetur virga de radice Jesse, et flos de radice ascendet: et requiescat super eum Spiritus Domini; spiritus sapientiae et intellectus; spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiae et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini⁴⁰. Et septem infusoria; et duæ olive desuper. Ecquænam duæ olivæ? Duo testamentoa. Quam ob causam vero haec vocavit olivas? Quia sicut oliva semper virentia servat folia: ita et duo testamentoa sempiterna preferunt de Christo testimonia.

VIII. Et interrogavi angelum, et dixi: Quid sunt haec? Et dixit angelus: Non cognoscis quid sunt haec? Et dixi: Minime, Domine. Quid ait, o propheta? Tu dicas: Vidi candelabrum, et lampadem, et lucernas, et infusoria. Ut quid ergo ipsa quæ vidisti, interrogas? Utique: Imaginem enim videbam, inquit, et miraculum perscrutabar. Ut enim ille qui

³¹ Iuc. i. 78. ³² Psal. cxviii, 105. ³³ Prov. vi, 23. ³⁴ Rom. ii, 14. ³⁵ Sap. xiii, 5. ³⁶ Rom. vii, 12. ³⁷ Galat. vi, 2. ³⁸ Isa. ii, 3. ³⁹ Rom. i, 4. ⁴⁰ Isa. xi, 1-3.

(30) Leg. νόμου, juxta LXX.

(31) In nube. In qua uiuimus Deus positum vo-

luit symbolum clementiæ, et ut deinceps mundus non esset peritus siuili aquarum diluvio.

mare navigant, quamvis ipsum pelagus intueantur, A haud tamen ad ima delitescentem margaritam cernunt : ita etiam propheta extimam quidem imaginem cernebat, arcanum vero exquirerebat mysterium. Idecirco ait : *Et interrogavi angelum, et dixi : Quid sunt hæc ? Eequid tandem angelus ? Non ait vidisse candelabrum, et lampadem, lucernasque, et infusoria : sed missò ænigmate, aperit miraculum, edicitque : Hic est Sermo Domini. Fitque angelus evangelista : jubens enim valere symbola visui proposita, miraculum prædicat, aitque : Hic est Sermo Domini. Quid ait, o angele ? Ostendisti vasa, et Verbum evangelizas ? Utique ; nam ænigma est quod spectatur, gratiaque mysterium. Quia enim Dominus Deus de Virgine nasciturus erat secundum carnem ac humanam formam accepturus, proque sua incarnandus voluntate : criminaturi vero erant Judæi miraculum, ac dicturi : Quonam pacto Dei Verbum, Verbum quod erat in principio, Verbum quod erat apud Deum⁶¹, potuit in humana forma nasci, et ex suo figura carnum sumere ? ut ergo Judæorum ora obstrueret, ostendit prophetæ, pro Virgine, candelabrum; infusoria pro donis; pro testamenti olivas, pro Salvatore lampadem. Quod autem prophetæ lampadem appellaverint Dominum Christum, incarnatum, inquit, Verbum, Deum non mutatum, ex Isaia accipe, cum ait : *Exsultet anima mea in Domino; induit enim me vestimento salutis et tunica lætitiae : sicut sponsio circumposuit mihi mitram, et sicut sponsam ornavit me mundo; et sicut terram efferentem florem suum, et sicut hortus semina sua, sic germinare faciet Dominus justitiam et exultationem coram universis gentibus*⁶². Propter Sion non tacebo, et propter Hierusalem non relinquam, donec egrediar ut lumen justitia mea; salutare autem meum ut lampas accendetur⁶³. Ipsi gloria et imperium et honor, una cum Patre, simulque Spiritu sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.*

ORATIO III (32).

De Incarnatione Domini nostri Jesu Christi.

I. Crebra eaque diversa celebritatum solemnia humanam exhilarant vitam, duni festorum dierum recursu, tristem ærumnosæ hujus vitae molestiam in voluptatem convertunt. Ut enim adversis tempestatis acti, trajecto infesti maris æstu, portibus gaudent tanquam fidissimo vita sinu : sic post multas negotiorum molestias cum feriat homo, celebritate tanquam curarum requie ac securitatis matre gaudet. Festus namque dies, molestiarum et oblivio; curarum somnus; gaudii

⁶¹ Joan. i, 4. ⁶² Isa. lxi, 10, 11, sec. LXX. ⁶³ Isa. lxii, 1.

(32) Hanc quoque habuit idem Riccardus ex eadem Cryptæferratensi bibliotheca : opus sane, quanquam breve, Procli vena ac ingenio dignum. Indicat habuisse illam altero die a Christi natali- torum festo die : quæ forte ratio fuit, ut potius

A thalassos τὸ μὲν πέλαγος βλέπουσι, τὸν δὲ κρυπτόμενον κάτω μαργαρίτην οὐχ ὄρῶσιν οὔτω καὶ διαφήτης εἰκόνα μὲν ἔδειπτε, καὶ μυστήριον ἡρεύνα. Διδ φησιν· Καὶ ηρώτησα τὸν ἀγρελον, καὶ εἶπον· Τί ἐστι ταῦτα ; Τι οὖν δὲ γγελος ; οὐδὲ λέγει οὗτος εἰδέν λυχνίαν, καὶ λαμπάδιον, καὶ λύχνους καὶ ἐπαρυστρίδας· ἀλλ’ ἀφεὶς τὸ αἰνιγμα, κηρύξτει τὸ θαῦμα, καὶ λέγει· Οὗτος δὲ Λόγος Κυρίου. Τι λέγεις, ὁ γγελος ; Σκεύη ἑδεῖξας, καὶ Λόγον εὐαγγελίζεις ; Ναι· αἰνιγμα γάρ τὸ θέαμα, καὶ μυστήριον ἡ χάρις. Ἐπειδὴ γάρ ήμελλεν διασπότης Κύριος ἐκ Παρθένου τίκτεσθαι κατὰ σάρκα, καὶ σχηματίζεσθαι ὡς ἄνθρωπος, καὶ σαρκοῦσθαι ὡς ἥθελεν ήμελλον δὲ Ίουδαῖοι διατύρειν τὸ θαῦμα, καὶ λέγειν· Πώς τιδύνατο δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγος, δὲ ἀρχὴ Λόγος, δὲ πρός τὸν Θεόν Λόγος, ἐν σχήματι ἀνθρώπου γεννᾶσθαι, καὶ ἐκ τοῦ οἰκείου πλάσματος σαρκοῦσθαι ; βιολόμενος οὖν ἀποφράξαι τῶν Ίουδαίων τὰ στόματα, ἐδεῖξε τῷ προφῆτῃ ἀντὶ τῆς Παρθένου, τὴν λυχνίαν· ἀντὶ τῶν χαρισμάτων, τὰς ἐπαρυστρίδας· ἀντὶ τῶν διαθηκῶν, τὰς ἔλαις· ἀντὶ τοῦ Σωτῆρος, τὸ λαμπάδιον. Καὶ διτὶ λαμπάδιον λέγουσιν οἱ προφῆται τὸν διεσπότην Χριστὸν, τὸν σαρκωθέντα Λόγον, τὸν μὴ τραπέντα Θεὸν, ἅκουε Ήσαίου λέγοντος· Ἀγαλλιάσθω η γυνὴ μου ἐπὶ τῷ Κυριῳ· ἐρέθιστε γάρ με λιμάσιον οὐτερόιον, καὶ χιτῶνα σύνφροστήντης· ὡς τυμφίψ περιέθηκε μοι μίτραν· καὶ ὡς τύμφην κατεκέσμησέ με κεύσιμον· καὶ ὡς γῆραν αἴξουσαν τὸ ἀνθος αὐτῆς· καὶ ὡς αῆπος τὰ σκέρματα αὐτοῦ· οὐτως ἀτατελεῖ Κύριος δικαιοσύνην, καὶ ἀγαλλιάμα ἐνώπιον πάτερων τὸν ἔθνων. Διὰ Σιών οὐ σωπήσομαι, καὶ διὰ Ἱερονσαλήμ οὐκ ἀγήσω, ὃντις ἀξέλλῃ ὡς φῶς η δικαιοσύνη μου· τὸ δὲ σωτήριόν μου ὡς λαμπάς κανθήσεται. Αὐτῷ η δόξα καὶ τὸ κράτος καὶ τὴ τιμὴ σὺν τῷ Πατρὶ ἀμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ δει, καὶ εἰς τὸν αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Γ.

Εἰς τὴν ἐναρθρώπησιν τοῦ Κυρίου ήμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (33).

Α'. Πολλαὶ καὶ διάφοροι πανηγύρεις τὸν ἄνθρωπινον φιδιδύνουσι βίον, τῷ κύκλῳ τῶν ἐορτῶν τῆς ἐπιμόχθου ζωῆς τὸ λυτηρὸν εἰς ἡδονὴν μεταβάλλουσι. Ποτέρο γάρ οἱ μετὰ ζάλης ἐκ πελάγους καταβάντες χαρούσι τοῖς λιμέσιν, ὡς ζωῆς ἀγκάλαις· οὕτως μετὰ πολλὰς πραγμάτων πειριστάσιες ἐορτάζων διαθρύπος, χαρεῖ τῇ πανηγύρει ὡς ἀμεριμνίας μητρί. Εορτὴ γάρ ἐστι λύπης λήθη· φροντίδων ὑπνος, χρᾶς γεωργίδες, φαιδρότητος πρόξενος, προζευχῆς καρδιῶν, πενήτων θέρος, ἐκκλησιῶν κόσμος,

inscripta sit *De Incarnatione*, quam *In festum natalis Domini*.

(33) Colum. codex, εἰς τὰ γενέθλια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

πόλεων πανήγυρις, ἔχθρας ναυάγιον, φιλίας ἀνατολή. Ηπειρὸν δὲ τῶν ἑορτῶν τὰ κέρδη. Αἱ μὲν γὰρ παρὰ Θεοῦ ἐνομοθετήθησαν, αἱ δὲ παρὰ διαβόλου εἰσέφρησαν. Διόπερ καὶ αἱ μὲν, ψυχῶν ἀπειλεῖσι ζημίαι· αἱ δὲ γαστρὶ λειτουργοῦσι κόρον· αἱ δὲ τῆς ἀνθρώπινῆς φύσεως ἐμπορεύονται τὴν σωτηρίαν. Οἱ Ἑλληνες ἑορτάζουσιν· ἀλλ' αἰσχρῶς τὰ πάθη θεοποιήσαντες, ἐντεῦθεν ἀναμάττονται τῆς αἰσχύνης τὸν βρόδορον. Ἰουδαῖοι πάλιν ἑορτάζουσιν· ἀλλὰ θεὸν τὴν κοιλίαν περιφέρουσι, καιροὺς ἀμαρτημάτων μετὰ κόρον τὰς ἑορτὰς ποιοῦντες. Ἐν ἐρήμῳ ἑορτάζοντες, τῇ εἰκόνι τῇ χρυσῇ προσεκύνησαν· εἰς κρίσεις καὶ μάχας ἐνήστευον· ἐν Ἱεροσολύμοις ἑορτάζοντες, σταυρὸν κατὰ τοῦ Δεσπότου συνέπηξαν. Ω! Ἰουδαῖοι ἑορταῖ, ὃν καὶ τὴ φιερότης πλάνος, καὶ τὴ τρυφὴ φόνος. Αἱ δὲ τῶν Χριστιανῶν πανήγυρεις θεῖαι καὶ παράδοξοι, καὶ δυντας πηγαὶ καὶ θησαυροὶ σωτηρίας. Ἡ μὲν γὰρ πρώτη, ἡμῶν πανήγυρις, Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἐπιδημίαν κηρύσσει. Ἡ δὲ μετ' ἑκείνην, ὑδάτων ἀγιασμὸν καὶ βαπτίσματος εἰκονογραφεῖ μήτραν. Ἡ τρίτη κατάδυσιν θανάτου, καὶ σταυροῦ τρόπαιον, καὶ ἀναστάσεως δῶρον, καὶ πατεράσιν ἐλευθεροτοινὸν εὐαγγελίζεται. Ἡ τετάρτη, τῆς ἡμετέρας ἀπαρχῆς τὴν εἰς εὐρανοὺς ἀνοδον, καὶ τὴν ἐκ δεξιῶν κέρχαργε καθέδραν. Ἡ πέμπτη Πνεύματος ἀγίου κάθοδον, καὶ μυρίων χαρισμάτων διδρούσας σαλπίζει. Αὔταις εἰσιν αἱ ἑορταὶ ἃς ἐποίησεν ὁ Κύριος· ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐθρανθῶμεν ἐν αὐταῖς.

ceu tubæ præconio alte intonat. Hæc solemnia sunt eis⁴⁴.

Γ'. Τι γὰρ οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς (33) θαυμαστὸν καὶ παράδοξον, ἢν χθὲς ἐπετελέσαμεν, οὗτοι μετὰ φρίκης καὶ δόξης; Τι γὰρ ἢν χθεσινῆς ἑορτῆς τὸ θαῦμα; ἀλλὰ παρακαλῶ, μετὰ συγγνώμης ἀκούσατε, Πηλίνη, γὰρ γλώσσα Θεοῦ μυστήρια διαπορθμένας ἐπιχειρεῖ. Τι οὖν τῆς χθεσινῆς ἑορτῆς τὸ θαῦμα; Θεότης; καὶ ἀνθρωπότητος ἴνερμήνευτον μυστήριον· ὡδὶν ἀλήσευτος· σάρκωσις ἀπαθῶς τὸν ἀσχημάτιστον μορφῶσασ· τόκος παράδοξος· ἀρχή, καὶ οὐκ ἀρχὴ τοῦ τεχθέντος· τῆς μὲν γὰρ ἀνθρωπότητος γέγονεν ἀρχή, ἡ δὲ θεότης ἐμεινεν ἀναρχὸς· μορφὴ μορφὴν προσλαβοῦσα, καὶ τὴ Τρίας οὐκ ἐπλέοντεν εἰς τε-

A seges; lætitiae conciliatio; precationis tempus; pauperum messis; ecclesiarum ornatus; urbium celebris conventus; inimicitiae exitium; amicitiae ortus; in terra cœlum. Quid vero multa prosequor? Est festus dies resurrectionis fructus, juxta quod ait propheta: *Celebra, Iuda, festivitates tuas: Ascendit enim e terra, insufflans in faciem tuam*⁴⁵ (35).

B II. At sane multæ quidem sunt, ut dicebam, solemnies celebritates; non tamen æqualia sunt feriarum lucra.. Aliæ quippe a Deo sunt constitutæ: aliæ a diabolo illatae: proinde etiam, harum quidem aliæ in animarum jacturam vertuntur; aliæ ventris satietatem ministrant; aliæ denique, humano generi salutem negotiantur. Puta, gentes sua festa colunt; verum turpiter affectus deiscant ac vitia, turpitudinis inde cœnum hauriunt ac sibi asciscunt. Judæi quoque dies festos agunt; sed ventrem deum circumferunt, feriasque post satiætatem peccatorum causas reddunt. In deserto festum acitantes dieni, auream imaginem adorant⁴⁶: ad lites et contentiones jejunabant⁴⁷: Hierosolymis festum diem celebrantes, crucem adversus Dominum compegerunt. O Judaica festa! quorum et hilaritas error, et deliciae cædes. At Christianorum solemnia (36) divina sunt et admirabilia, vereque fontes ac thesauri salutis. Nam prima nostra celebritas, Dei ad homines adventum prædicat. Quæ vero hanc sequitur, aquarum sanctificationem ac baptismatis vulvam graphicè exprimit. Tertia, mortis interitum ac tropæum crucis, resurrectionisque donum, ac quo patribus parta est libertas, læto faustoque nuntio indicat. Quarta, primitiarum nostrarum in cœlos ascensum, earumque a dextris concessum clamat. Quinta, Spiritus sancti descensum ac sexcentos gratiarum imbras quæ fecit Dominus: Exsultemus, et lætemur in

D III. Quid enim utique, in ea quam hesterna die peregrimus solemnitate, non admirabile ac novum, honoreque ac gloria plenum? quod namque illud hesternæ festivitatis miraculum? Verum, obsecro, cum indulgentia audite. Lutea enim lingua est quæ Dei mysteria traducere audet ac aggreditur explicare. Quodnam illud itaque hesternæ solemnitatis est miraculum? Nimirum divinitatis et humanitatis inexplicabile mysterium; nullis partus sordibus inquinata proles; incarnatio, nulla eum passione informans, qui nullam formam aut figuram admittat: partus admirabilis (37): Nati principium,

⁴⁴ Nah. i, 15; ii, 1. ⁴⁵ Exod. xxxii, 1 sqq. ⁴⁶ Isa. lviii, 4. ⁴⁷ Psal. cxvii, 24.

(34) Leg. αὐτῇ.

(35) *Insufflans in faciem tuam*. Allusio est ad insufflationem qua Deus homini animam indidit: vel etiam ad dominicam illam in discipulos (*Joan. xx, 22*). Idem enim et naturæ primum, et gratia postea insufflavit Spiritum; ipse qui e terra ascendit, ac resurrexit, nostræ primitiæ ac auctor resurrectionis. Etiam *Cyrilus in Nahum* ii, explicat de resurrectione: et *Chrysostomus hom. ii ex decem Rōmæ editiæ*.

(36) *Christianorum solemnia*. Eodem sere modo Asterius festum Kalendarum traducens, Christianorum perrenset festa, ac eorum rationes. Videntur item Chrysostomus in *Philogonium*, ac homil. de Pentecost. apud *Ducænum*.

(37) *Partus admirabilis*, τόκος παράδοξος. Habentur hæc ac sequentia, usque ad illa verba, καὶ ἀνθρωπὸς ξεῖ έμον, in codice *Columnensi Procli nouine*, inter *Patrum testimonia de duabus naturis*, ut refert *Riccardus*.

nec principium : humanitas quippe principium habuit, divinitas vero æterna est et sine principio. Forma formam assumpsit, nec Trinitas in quaternitatem excrevit. Duarum naturarum unio, ac unius Filii partus. Verbi ac carnis inconsusa unio, quique heri carne natus est, quod ex Patre, Deus; quod ex me, homo est. O plenum horrore ac miraculo sacramentum! Quis regem unquam vidit rei habitu indutum? Vel quis oculus universum comprehendit solem? Quandonam vero caro secundum substantiam Deo immutabiliter unita est, præterquam heri? quando sancta quidem Virgo suum uterum comodavit (38): Verbum autem per aumen insiliit; ac Spiritus sanctus vivum efformavit templum; Altissimus in servi se formam exinanivit⁴⁰; ac denum divinæ istud dispensationis mysterium, uterus virginalis portavit. O uterum cœlo latiore! O prolem salutis sarcinam! O alvum lutu ac figuli thalamum! O fetum, mundi peccati redemptionis pretium! O mysterium, cuius modum explicare nequeo! O partum, non qui initium existentiaæ divinæ, aut naturæ mutationem, vel diminutionem potentiaæ, aut denique separationem ab æterno genitore, sed qui Dei ac carnis substantialem unionem; nativitatis benedictionem; Dei adventum; miraculum a sæculo in Deo absconditum; maledictionis solutionem; condemnationis eversiōnem; unius ejusdemque Filii æternam existentiam; ac denum adorationem quam omnis impendit creatura, populo universo donavit, laetitia ac fausto gaudio annuntiavit. Ipsi gloria et imperium, in sæcula sæculorum. Amen.

(39) ORATIO IV.

C

ΛΟΓΟΣ Δ'.

In natalem diem Domini nostri Jesu Christi.

El τὸ γενέθλιον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

I. Præclarum ac admirabile præsentis solemnini-

Α'. Λαμπρὰ καὶ παράδοξος τῆς παρούσης ἑορτῆς

• • • Philipp. II, 7.

(38) *Commodavit*, ἔκιγχρα. Communius scribitur hoc verbum per i., quod Dorica dialecto passim mutatur in η. Putem tamen nihil hic Proclum Dorici affectasse, sed totum antiquarii esse, quod paulo insolentius videtur. Liquet enim ut plerique scribendo litteras sono affines, ac nec modo satis distinctas, confundant.

(39) Jam edita fuerat Lugduni Batavorum ex mendoso satis codice. Riccardus ex triplici Romano conatus est restituere. Exstat Theodoti Ancyranī *Oratio In Act. synodi Ephesinæ*, pag. 3, cap. 9, simili arguento, et eodem fere initio, ut vel ejusdem oporteat esse, vel alterum alterum imitatum, ac pene alterius exordium orationis exscriptisse. Conjicit Riccardus non esse eam orationem Theodoti, sed solum sequentem, tum ex styli diversitate, tum quia desideratur illa in codice Bavaroicu; tum denique quia Epiphanius diaconus in viii synodo percensens hujus Theodoti opuscula, singulariter nominat, καὶ τὸν λόγον εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Κυρίου. Verum argumentum hoc leve admodum est; nam iisdem ipsis *Actis*, c. 42, habetur ejusdem Theodoti oratio alia, *De dominica Incarnatione* habita in die sancti Joannis evangelistæ, cuius nihil Epiphanius meminit. Sanctus quoque Nicephorus *adversus Iiconomachos*, tanquam ejus indubitalium monumentum assert *Orationem in sanctam Mariam et Symeonem*, opponiitque aliis incertiis, quæ iudicem, Theodoti Ancyranī nomine opponebant: quam ipsam Epiphanius omisit: nisi forte, et melius,

• • • eas omnes orationes comprehendit inter scriptas ad *Lausum adversus Nestorium* tomis sex: ex quibus verisimile est acceptas esse tres illas in synodo recitatas, quæ vere totæ *adversus Nestorium* militant; ut et quam citat sanctus Nicephorus in *Mariam et Symeonem*, quod relatum ab eo excerptum indicat. Putemque sex illos tomos illustre fuisse Theodoti opus, ac apprime notum; reliquas vero quas percenset Epiphanius orationes, singulares ituisse tractatus, alia aliaque occasione habitos, ut doctis ejusmodi episcopis moris erat. Quia vero in Marianis sumis, libuit hoc loco illud in *Mariam excerptum* Theodoti producere, ex quo forte integræ ipsa oratio aliquando agnoscí poterit, ac quan- diu lotus ipse Nicephorus non prodit. 'Ex τούεις τὴν πανύμνησον Θεοτόκον καὶ τὸν Συμέωνα συνεθείμενον λόγον Θεοδότῳ τῇ Ἀγκύρᾳ.' Χαῖροις χώρημα ἐλάχιστον, χωρίσαν τὸν τοῖς πάσιν ἀγώρητον. Καὶ τίς τὴν γένεαν τοῦ ἀρχαιοτέρου τῆς γεννήσεως διηγήσεται; Τί θαυμάσομεν τὸν θεῖον καὶ ἀνέχεραστον τόκον, ή τὴν ἀνερμήνευτον λοχεῖαν; Οὐ περιώρατεται τῷ λόγῳ τὰ ὑπὲρ λόγον· οὐ περιγράφεται νῦν τὰ ὑπὲρ ἔνοιαν. Εἰ γάρ καὶ γράψεις γραψεῖς τὴν μητέρα τῆς οἰκονομίας, ἀλλ' οὐκ ἐρμηνεύει λόγος τὸν τρόπον τῆς χωφορίας. 'Αρχὴν ἐπιθωμεν τῷ τόκῳ; ἀλλ' οὐχ ὑφέστηκεν ἀτερ τοῦ ἀνάρχου. Βρέφος ἐνομάσομεν τὸν τεχθέντα; ἀλλὰ τὸν παλαιὸν τῶν ἡμέρων κέκτηται προκαταρκτικὸν καὶ σίτιον. Νικᾶ τὴν ὄφεσιν ἡ ἐπίτασις, καὶ ὑπερίπταται τῆς περιγραφῆς (40) Leg. τὴν αὐτῆς.

ἡ ὑπέδεσις· λαμπρὰ μὲν, διὶ τὸν ἔνεγκον ἀνθρώπους σω· τηρίαν ἐπανήγαγεν· παράδοξος δὲ, διὶ τὸν τῆς φύσεως νόμον ἐνίκησεν δι τόκος. Φύσις μὲν γάρ ἐννοεῖται τὴν τεκοῦσαν μητέρα· ἡ δὲ χάρις καὶ τεκοῦσαν ἐδιεῖ, καὶ παρθένον ἐφύλαξε, καὶ μητέρα ἐποίησε, καὶ τὴν ἀφθαρτίαν οὐκ ἐδλαψεν. Ὡς γῆς ἀστέρου καρπὸν βλαστησάσης οὐράνιον! Ὡς Παρθένος ἀνοίξασα τῷ Ἀδάμ τὸν παράδεισον, μᾶλλον δὲ τοῦ παραδείσου ἐνδοκότερα ὑπάρχουσα! Ὡς μὲν γάρ Θεοῦ γεώργιον γέγονεν, ἡ δὲ κατὰ σάρκα Θεὸν αὐτὸν ἐγεώργησε. Δεῦτε οὖν πάντες, τῆς τοῦ Δεσπότου μητρὸς μήπως καὶ τοὺς γάμους χορεύσωμεν· παρθένος γάρ ἐστι γάμων ἀμύντος, καὶ γάμων ἀδόντος· ἀλλὰ τὰς ἀνυμφεύτους αὐτῆς ὄδηνας τιμήσωμεν. Μήτηρ γάρ καὶ δινευ γάμων ἐγένετο· καὶ ἀνδρὸς πελέρων οὐκ ἐλαβε· καὶ ὅρφανὸς ὁ παῖς οὐκ ἐνύρσεται. Δεῦτε ίδωμεν γαστέρα Παρθένου πλατυτέραν τῆς κτίσεως. Ὁ γάρ ἐκεῖ μήτηρ χωρούμενος, ἐνταῦθα ἀστενοχωρήτως ἐχώρησε, καὶ ὁ ἐν τῇ χειρὶ καὶ αὐτὴν τὴν τεκοῦσαν βαστάζεται. Δεῦτε ίδωμεν τὴν ἀλατόμητον πέτραν ἐν τῇ παρθενικῇ ἕρχῃ ὑπερφυῶς φερομένην, καὶ τὴν φύσιν μήτηρ βλάπτουσαν, καὶ τὸν κόσμον ἐδράζουσαν. Δεῦτε ίδωμεν τὴν ποντοπορούσης ἀνεῳγόρητον πορείαν, τῆς βυθισάσης μὲν τὸν ἀρχέκακον, ἀλιευσάσης δὲ τὸν πρωτόπλαστον· ἡς καὶ ἡ εἰσόδος ἀνιστόρητος, καὶ ἡ ἔξοδος ἀνερμήνευτος. Δεῦτε ίδωμεν τὸν νοητὸν δφίν, τὸν τῇ θυγατρὶ τῆς Εὐας προσομιλούντα, καὶ τὸ γραμμάτιον τῆς παρακοῆς ἀκυρούντα. Δεῦτε ίδωμεν καὶ τὸ φῶς τῆς θεότητος, ὃς διαφανοῦς τοῦ σώματος, τὰς ἀκτίνας ἐκπέμπον τῆς χάριτος.

Clemens serpentem sermones cum Evae filia miscentem ipsam contueamur divinitatis lucem, quasi e pellucido

B. Γυναῖκες τρεχέτωσαν, διὶ τοῦντος οὐ θανάτου δεικνύει φυτὸν, ἀλλὰ ζωῆς τίχει καρπὸν. Παρθένοι συντρέχετωσαν, διὶ παρθένος ἐπεκεν, οὐχὶ τὴν παρ-

¹⁰ Dan. ii, 34. ¹⁰ Prov. xxx, 19. ¹¹ Gen. iii, 1.

τὸ ἀπεργράπτον. Τοιαῦτα ἡμῖν ἡ ἀγία μητροπάρθενος ἐν ἀγλαῖς αὐτῆς ἐπιλάμψει προκομίζει τὰ ἀγαθά· διὶ παρ' αὐτῇ σπηγῇ ζωῆς. *Ex oratione, quam Theodotus Ancyra episcopus composuit in sanctam Dei Genitricem et Symeonem, apud sanctum Nicēphorūm adversum Iconomach. lib. II:* *Gaude minimum loci spatiū, ejus factū capaz, qui a nullo potest capi. Quis vero ejus nativitatē enarrare possit, qui ipsa antiquior generationē exsistit? Quid prosequemur admirationē, divinū ac ineffabilem futū, an inexplicabilem futurā? Nequeunt ea sermone comprehendendi, que vim totam rationis supellant. Non possunt intellectus ei circumscribi ac definiri, quæ excedunt intelligentiam. Tametsi enim pictor matrem incarnationis pingit, non tamen sermo conceptionis modum interpretari possit. Principium proli imponemus? at non consistit absque aeterno. Infantem eum qui natus est, dicemus? at antiquum illum dierum auctorem ac causam habet. Vincit intentio quod demissionis est; quodque incircumscripsum, circumscriptiōnēm transcendit. Ejusmodi nobis bona, Virgo mater sacris suis illustrationibus praesert, ut apud quam sit fons vita.*

(41) *Quod novam, ξέρητε. A qua longe erat genus humanum. Theodotus habet κοινήν, communem: quo etiam titulo illustris admodum sit dies Christi Natalis: malimque ego τὸ κοινήν.*

A tatis argumentum · præclarum quidem quod novam (41) hominibus revexerit salutem; admirabile autem, quod partus naturæ leges evicerit. Nam natura (42) quidem agnoscit pueroram; at gratia, pueroram pariter efficit, ac custodivit virginem: exhibuitque matrem, nec quidquam integritatem lœsit. O terram non satam, quæ cœlestem fructum protulit! O Virginem, quæ Adamo paradisum reservavit! imo, quæ ipso paradiſo gloriōsior exstīt. Nam paradiſus quidem Dei cultura fuit; hæc autem Dennis ipsum carnis ratione excoluit. Agite huc itaque omnes, non quidem matris Domini nuptias choreis ac tripudio celebraturi: virgo enim est nuptiarum expers (43) ac omnino nuptiarum execors: sed ejus innuptæ partum honoribus prosecuturi. Tametsi enim innupta, mater effecta est, nec tamen est experta virum: ac neque puer orphanus inventitur, ac orbus patre. Agite, intueamur Virginis uterum mundo ipso ampliorem: quem enim ille capere non poterat, hunc iste capiens non arctatur: atque is qui et ipsam genitricem cum universis aliis manu portat, idem ipse in utero ab ea portatur. Agite, videamus non excisum lapidem ¹⁰, in virginali gestatum uteri tunica ac ventris aranea, nec quidquam lœdenter naturam, sed mundum fulcientem. Agite, navis mare pervagantis ¹⁰ viam oculos fugientem conspiciamus; quæ nimirum auctorem mali profundo merserit; prium vero formatum hominem expiscata, ex imo gurgite extraxerit: cuius et ingressus admirabilis

C sit, et egressus ineffabilis. Agite, spiritalem aspergim, ac contumaciæ libellum abrogantem. Agite corpore gratiæ radios emittentem.

II. Accurrant mulieres, quod mulier non mortis arborem ostendat, sed pariat fructum vitæ. Concurrent virgines, quod Virgo pepererit, nedum non

(42) *Nam na'ura. Sequor sancti Andreæ codicem, ex quo restituta littera, plana est ac facilis: nullo modo adduci possim, ut Riccardi lectio-nem probem, putemque scripsisse Proclum, loco τεκοῦσαν, στεκούραν. Tametsi enim κούρα possit accipi pro κόρῃ, et κόρην loco παρθένος, nusquam tamē Proclus sic Atticam dialectum Ionicā com-mutavit in voce κόρῃ, nihilque impeditius littera, quam sibi ille ex Heidelbergensi composuit: qui plane emendandus est, ut pro ἀγνοεῖ, sit ἐνοεῖ· quod unum series tota petit, qua doceat Proclus, quid gratia supra humani rationem partus ac puer-perii in Maria præstiterit.*

(43) *Nuptiarum expers, γῆμων ἀμύντος. Valde displicet quod reddit Riccardus: a profanis nuptiis aliena. Sunt namque nuptiæ nihil profanæ, tametsi sanctior est ac sacratori virginitas. Verbum illud ἀμύντος sonat non initiali, sacrorum meta-phora, quibus initiari dicebantur qui eorum siebant participes, eaque docebantur. Quod sequitur, καὶ γάμων ἀδόντος· ac velut explicatio præcedentium ponitur, non male possit exponi, quæ ne audisset quidem de nuptiis: ut quæ se Deo volo obstrinxi-set, nec aliter suisset tradita Josepho, quam ut custodi, non ut marito; ut plures Patres tradunt, ipseque adeo Proclus oral. vi; qua de re adi Georgium Nicomed.*

violata virginitate, sed et obsignata integritate. **A** Prodiit enim infans, et integras uteri tunicas reliquit, ac naturæ opificinam, quo repererat modo, dimisit, nugen gratia crementio. Accurrant matres eo quod Virgo mater, inobedientiae arborem vita arbore emendavit. Concurrant filiae, quod inobedientiae maternæ injuria, filiae obedientiae vindicari. Accurrant patres, propter eum qui novissimis sæculis natus est Pater. Concurrant infantes, ejus causa qui infans in praesepio pannis involvitur. Accurrant pastores, proprie ortum ex agna virginali pastorem. Pastor namque, novum compactam induit corporis pellem; vidensque lupus agni speciem, in eum hians undequaque incurrit. Veri dentes quidem acut; carnes tamen Agni immaculati nec delibare potuit; nam ejus caro non videt corruptionem⁷¹. Etenim Agnus ipse lupum occidit, ac quos ille a sæculo tenebat, ventrem edacis feræ evomere compulit; sic humanum extrahens genus velut olim Iouam e ventre ceti⁷². Concurrant reges, quod Rex gloria pro regali trabea fasciis involutus sit. Accurrant principes, quod Princeps ille pacis⁷³ in virginali opificina, corporis arma cudent, eaque incontaminata deitate durans, iisdem diabolum hostem interemerit. Concurrant consules, quod coelestis terrestrem assumpserit consulem, pulchram habens ac decoram sellam curulem, sanctam Dei genitricem Virginem Mariam: consularem vero togam, nullo carnem satam semine, pretiosis illam intextam ac ornatam lapillis, nempe sanctorum vitis ac eorum rebus gestis; inestimabilibus margaritis, præclaris nempe prophetarum vaticiniis; non qui aurum dispergat pravitatis auctorem, sed qui misericordiam salutis conciliatricem præmio donet. Accurrat plebs, quoniam Judex plebeio amictu induitus est, ut eo latitante capiat furem diabolum, armatuque exspoliat. Mirmum sane, ac perquam novum indumentum (44); texturaque admirabilis, utpote absque humanæ artis ope. O Virgo, puella innupta, ac sine puerperio sordibusque mater, undenam accepta lana vestem hanc contexisti, quam mundi Dominus hodie induit? Ecquodnam textrinum uteri jugum invenisti in quo inconsutilem tunicam illam intexeres? Audieram, loco Virginis (45), naturam suadeo: ordine enim ac ratione, virginali partui sermonem servabit. Ego, inquit, haudquaque carnis vestimentum absque viri consuetudine intexere novi. Mea textura immunda facil indumenta. Induit

θειλαν αἰσχύνουσα, ἀλλὰ τὴν ἀφθαρσίαν σφραγίσασα. Ἐξῆλθε γάρ τὸ βρέφος, καὶ ἀκεραίους τοὺς χιτῶνας τῆς γαστρὸς ἀπέλιπε, τοιοῦτον ἀφεῖς ἐν προσθήκῃ τῆς χάριτος, οἵς εἶνε τὸ τῆς φύσεως ἔργαστηριον. Μητέρες τρεχέτωσαν, διτι μήτηρ παρθένος τὸ ἔνδον τῆς παρακοῆς διὰ τοῦ ἔνδον τῆς ζωῆς διαρθρώσατο. Θυγατέρες συντρεχέτωσαν, διτι μητρικῆς παρακοῆς ὑδρίου, θυγατρὶς ὑπακοὴ ἔξεδίκησε. Πατέρες τρεχέτωσαν, διὰ τὸν ἐπ' ἐσχάτων τῶν αἰώνων τεχθέντα Πατέρα. Βρέφη συντρεχέτωσαν, διὰ τὸν φάνη σπαργανούμενον βρέφος. Ποιμένες τρεχέτωσαν, διὰ τὸν ἐπ' τῆς παρθενικῆς ἀμνάδος προελθόντα ποιμένα. Ὁ γάρ ποιμὴν τὴν ἑνοπαγῆ τοῦ σώματος περιέθετο δοράν· καὶ δὲ λύκος ὡς ἀμνὸν ἴδων περιέτρεχεν κεχηνώς· ἀλλὰ τοὺς μὲν δόδηντας τιχόνησε, τῶν δὲ ταρκῶν τοῦ ἀμώμου οὐκ ἰτχυσε γεύσασθαι. Ἡ γάρ σάρκει αὐτοῦ οὐκ εἰδε τὴν διαρροήν. Ὁ γάρ ἀμνὸς τὸν λύκον ἀπέκτεινε, καὶ τοὺς ἀπ' αἰώνος ἔκεμέσαι τινάγκασεν ἐξ αὐτῆς τῆς γαστρὸς τοῦ παμφάγου θηρίου, ὡς τὸν Ἰωάννην ἔξελκύσας ἐκ τοῦ κήπους τὸν διθρωπὸν. Βασιλεῖς συντρεχέτωσαν, διτι δὲ βασιλεὺς τῆς δόξης ἀνθρώπιδος τὰ σπάργανα περιέθετο. Ἀρχοντες τρεχέτωσαν, διτι δὲ βρῶν τῆς ειρήνης ἐν τῷ παρθενικῷ ἔργαστηρικῷ χαλκεύσας τὸ δηλὸν τοῦ σώματος, καὶ στομάσας αὐτὸν τῇ διχράντῳ θεότητι, τὸν πολέμιον διάβολον δι' αὐτοῦ ἔθνατισαν. Ὅπατοι συντρεχέτωσαν, διτι δὲ ἐπουράνιος τὸν ἐπίγειον κατέλαβεν ὑπέτον δίφρον ἔχων καλλιπετῆ τὴν Θεοτόκου παρθένον Μαρίαν· τόγαν ὑπατικὴν, τὴν ἀσπορὸν σάρκα, λίθους ἔχουσαν τιμίους τῶν ἀγίων τοὺς βίους· μαργαρίτας ἀτιμήτους, τῶν προφητῶν τὰς πολυτιμήτους προρρήσεις· οὐ χρυσὸν σκορπίζων τῆς ἀταξίας τὸν αἴτιον, ἀλλὰ εὐσπλαγχνίαν βραβεύων τῆς σωτηρίας τὴν πρόξενον. Ἰδιωτες τρεχέτωσαν, διτι δὲ κριτῆς ιδιωτικὸν ἴματιον περιέθετο, ἵνα τὸν κλέπτην διάδολον δι' αὐτοῦ θηράσῃ κρυπτόμενον, καὶ ἐκθωρακίῃ διλούμενον. Ἐένον τὸ ἔνδυμα, καὶ καινώσατο τὸ ἴματιον· καὶ δὲ πῆξις περάδοξος, ὡς ἀνθρωπίνης τέχνης ἀμέτοχος. Ὁ παρθένε, κόρη ἀπειράχαμε, καὶ μήτηρ διλέχειτε· πόθεν λαδοῦσα τὸ ἔριον κατεσκεύασας ἴματιον, δ σῆμερον δεσπότης τῆς κτίσεως ἐνεδύσατο; ποιὸν δὲ ὑπέρεις ιστῶνα γαστρὸς, ἵνα τὸν διδόφαρον χιτῶνα ἔξυφανας; Ἀκούειν τῆς φύσεως ἀντὶ τῆς παρθένου εἴπον· φυλάττεις γάρ τάξιν τῷ παρθενικῷ τόκῳ τὸν λόγον. Ἰμάτιον σαρκὸς δίχα κοινωνίας ἀνδρὸς οἶδα ποιεῖν. Ὁ ἐμὸς ιστὸς ρυπαρὸς ποιεῖ τὸ ἔνδυματα. Ἐνεδύσατο δὲ Ἄδαμ, καὶ ἐγνυμνώθη, καὶ φύλλα συκῆς μετ' αἰσχύνης περιεβάλετο. Ὅθεν εἰς διόρθωσιν τοῦ φθαρέντος χιτῶνος, ἡ σοφία ἐσυτῇ τὸν

⁷¹ Act. ii, 31; Psal. xv, 10. ⁷² Jon. ii, 14. ⁷³ Isa. ix, 6.

(44) *Ac perquam novum indumentum, καὶ καινότατον.* Præfero eam lectionem Palat. impress. cui aethnis Heidelberg. καὶ καινότερον Riccardus vietandæ causa cacophonizæ legit καὶ νοερόν· quæ sane lectio nihil apta est; nec enim indumentum illud in sacrae Virginis utero factum, ac quo Verbum induit, νοερόν est, prout νοερόν contra corpus distinguuntur: sed ipsum corpus anima intelligenti preditionem; cuius duntaxat editionis modum vere novum et admirabilem urget Proclus: quia ne ipse

quidem Riccardus reddit τὸ νοερόν.

(45) *Audiendum loco Virginis.* Inurcat Riccardus adjuncta voce εἰτῶ, ex Heidelberg. ut ait. Planam ego litteram ex Palat. impress. ac sancti Andreas existimo, ipsam quam reddo; non quan illa a contextu remotissimam communiscitur. Inducit Proclus naturam, sua primum edicentem, tum desinentem in virginalem partum, ac denique inducit ipsam Virginem suam adversus Judæos propagantem virginitatem.

χιτῶνα τοῦ σώματος ἐν τῷ παρθενικῷ ἔργαστηριψ. Αἱ Adam, atque nudatus, sicut se solis pudore operuit¹⁸. Idcirco ad corruptam vitiatainque instaurandam tunicam, ipsa Sapientia corporis tunicam in virginali opificina divinæ operationis radio contextam assumpserit.

Γ'. Θέλω δὲ διὰ τῶν ἀπίστους Ιουδαίους, καὶ τὴν Παρθένον ἐρωτῆσαι. Εἰπέ μοι, Παρθένε, τίς σε μητέρα πρὸ τῶν γάμων ἐποίησε; πᾶς μήτηρ ἐγένετο, καὶ παρθένος διέμεινας; πληροφόρησον τοὺς Ἰουδαίους, διὰ παρθένος ἐγένησαν. Ἐμφράξω τῶν ἀπίστων τὰ στόματα. Ἡ δὲ τῇ δυνάμει μοι ἀποκρίνεται: Πῶς ἔστινται οἱ Ιουδαῖοι, διὰ παρθένος ἐνένυσεν; καὶ οὐ ἔστινται πῶς βάθειος ἡγρά παρὰ φυσιν ἐθλάστησε; Βλέπουσιν ἀρρεῖον βακτηρίαν ὑπὸ στέγην βλαστήσασαν, καὶ οὐκ ἐρωτῶις πόθιν, ἢ πῶς· καὶ περὶ ἐμοῦ μελετῶσιν δεῖ; Ἰδού η παρθένος ἐν γαστρὶ λίγυσται, καὶ τέξεται υἱόν. Βλέπουσι τὸ βρέφος, καὶ πράγματα βάπτουσι τῇ τεκούσῃ· καὶ πατέρα ζητοῦσιν, οὐ τὴν μητέρα παρθένον ἀναγνώσκουσιν. Ἡ πατέρα ζητεῖς, ὡς Ἰουδαίες, τοῦ σῆμερον γεννηθέντος υἱοῦ; ἀκουε τοῦ βωῶντος; Κύριος εἶπεν περός με: Υἱός μου εἰ σύ· ἐγὼ σήμερον γενέννηκα σε. Οὐκ ἐγώ σοι πρὸ αἰώνων γεννήτωρ, καὶ ἄλλος δέ σου σήμερον τεχθέντος πατήρ. Εἴτε ἀπάτωρ λεγέσθω ὁ σήμερον τεχθεὶς, ὀστερός οὖν καὶ ἔστιν· εἴτε ἐμδὲς ἀνομαζέσθω υἱός. Εἰς γάρ οὐδὲς ἀπὸ δύο πατέρων γεννᾶσθαι οὐ πέψυκεν. Ἐγώ σήμερον γενέννηκα σε. Σήμερον γάρ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος ἐκ τῆς παρθενικῆς νεφέλης ἀνέτειλεν. Ὁ λαὸς γάρ ὁ καθήμενος ἐτοποῖσιν τὴν ἀπάτορι βρέφει προσφέρει τὰ ἔστια· ἡ γῆ τὴν φάτνην· αἱ πέτραι τὰς λιθίνας ὑδρίας· τὰ δρηὶ τὸ σπήλαιον· αἱ πόλεις τὴν Βηθλέεμ· οἱ δινεροὶ τὴν ὑπακοήν· ἡ θάλασσα τὴν ὑποταγήν· τὰ κύματα τὴν γαλήνην· δι βυθὸς τοὺς ἰχθύας· οἱ ἰχθύες τὸν στατῆρα· τὰ ὄντα τὸν Ἱορδάνην· αἱ πηγαὶ τὴν Σαμαρείτιν· ἡ ἔρημος σὸν Ἰωάννην· τὰ κτήνη τὸν πῶλον· τὰ πετεινὰ τὴν περιτεράν· οἱ μάγοι τὰ δῶρα· αἱ γυναῖκες τὴν Μάρθαν· αἱ χῆραι τὴν Ἀνναν· αἱ στεῖραι τὴν Ἐλισάβετ· αἱ παρθένοι τὴν Θεοτόκον Μαρίαν· οἱ ποιμένες τὴν ὑμνωδίαν· οἱ λεπεῖς τὸν Συμεὼνα· οἱ παιδεῖς τὰ βαῖτα· οἱ διώχται τὸν Παῦλον· οἱ ἀμαρτωλοὶ τὸν τελώνην· τὰ ἔθνη τὴν Χαναναῖαν· ἡ αἰμορρόσυσσα τὴν πίστιν· ἡ πόρην τὸ μύρον· τὰ δένδρα τὸν Ζαχαρίαν· τὰ ἔκλα τὸν σταυρόν· ὁ σταυρὸς τὸν ληστήν· ἡ ἀνατολὴ τὸν ἀστέρα· ὁ ἀήρ τὴν νεφέλην· ὁ οὐρανὸς τοὺς ἀγγέλους· ὁ Γαβριὴλ τὸν ἀσταρμόν, τὸν Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετά σοῦ, καὶ ἐκ σοῦ, καὶ πρὸ σοῦ· ἐν σοὶ εἰσελθών, ὡς τὸ δέκτησε· καὶ ἐκ σοῦ ἐξελθών, ὡς ἡθέλησε· πρὸ σοῦ,

¹⁸ Gen. iii, 7. ¹⁹ Num. xvii, 8. ²⁰ Isa. vii, 14.
²¹ Isa. ix, 2. ²² Luc. i, 28.

(46) Ex natura, ἀμυητῶς. Retineo eam vocem ex Heidelberg., pro qua Riccardus suspicatur legendum ἀμυητῶς· quo etiam modo habet in textu, sive ita ex suo emendavit, sive ex aliquo codice. Verum existimo τὸ ἀμυητῶς, aptius esse; cum praecepsue duabus aliis vocibus explicetur vis tota vocis ἀμυθῆτως, nempe τῷ, ἀρρήτως et ἀφράστως, τῷ

III. Verum ipsam quoque Virginem infidelium Judæorum causa percontari libet. Dicito mihi. ο Virgin, quis te ante nuptias matrem fecit? Quonam pacto mater evasisti, et virgo permansisti? Fidem Judæis astrue, peperisse Virginem: obstruito infidelium ora. Porro illa in hæc mihi verba velut respondet. Quid rei novitate stupent Judæi, quod Virgo peperit? nec virgam aridam præter naturam germinasse stupent²³? Virgam vident sub tecto nulla radice producentem germen, nec unde, vel quomodo percontantur: de me vero jugiter meditantur? Ecce virgo in utero concipiet, et pariet filium²⁴. Insantem vident, ac dolos genitrici neclunt: ejusque exquirunt patrem, cujus matrem Virginem legunt. Patremne quæreris, o Judæe, ejus Filii qui bodie natus est? Audi in hæc verba clamantem: Dominus dixit ad me: Filius meus es tu; ego hodie genui te²⁵. Non ego te ante sæcula genui; ac alius tui hodie nati existit pater. Vel sine patre²⁶ dicatur qui hodie natus est, uti revera est; vel meus Filius appelletur. Unus quippe Filius, duplii patre nasci non potest. Ego hodie genui te. Hodie namque justitiæ Sol e virginæ nube ortus est²⁷: Populus enim qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam²⁸. Hodie granum illud non satum ex inculta campestri terra germinavit; mundusque famelicus lætatur ac gaudet. Nulla hodie misticone effloruit partus ex impolluto utero, omnisque natura infanti sine patre offert munera: terra, præsepe, petræ, lapideas hydrias, montes, speluncam; civitates, Bethlehem; venti, obedientiam; mare, subjectionem; fluctus, tranquillitatem; profundum, pisces; pisces, staterem; aquæ, Jordanem; fontes, Samaritanam; desertum, Joannem; jumenta, pullum; volucres, columbam; Magi, munera; mulieres, Martham; viduæ, Annam; steriles, Elisabeth; virgines, Mariam Dei genitricem; pastores, laudationis canticum; sacerdotes, Simeonem; pueri, palmarum ramos; persecutores, Paulum; peccatores, publicanum; gentes, Chananæam; haemorrhioissa, fidem; meretrix, unguentum; arbores, Zacheum: ligna, crucem; crux, latronem; oriens, stellam; aer, nubem; cælum, angelos; Gabriel, salutationem, nempe, Ave, gratia plena, Dominus tecum²⁹; et ex te, ac ante te. In te ut ei placuit, illapsus: ex te ut voluit, egressus: ante te, ut ante omnem animi cogitatum, ineffabili ratione, incorrupte, mirabiliter, ex natura (46) impollute, impati-

²³ Psal. ii, 7. ²⁴ Hebr. vii, 3. ²⁵ Malach. iv, 2.

ἀμυητῶς autem pro subjecta materia congruentissime exponitur, ut sit velut non comparabiliter, ut loquitur sanctus Leo serm. De transfigurat. id est, non aliunde ac voluntate, in eorum morem quæ μετοῖσθαι ac doceri dicimus. Idem itaque sit Proclo, γεννηθεὶς ἀμυητῶς· atque Leoni non aliunde factus comparabilis, sed a natura ac per naturam natus æqualis.

biliter, sine teste, sine medio, nulla alteratione, inefabiliter, ac ea quae Deum deceat, ratione, ex Deo et Patre genitus: qui in celis sine matre, in terra sine patre est. *Gloria namque in altissimis Deo, et in terra pax; in hominibus bona voluntas*⁴⁸; nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.

Α ώς πρὸ πάσης ἐπινοίας (47), ἀρδήτως, ἀρρένεστες, ἀγαστῶς, ἀμυήτως, ἀμιάντως, ἀπαθῶς, ἀμαρτύρως, ἀμεστεύτως, ἀνεπισάτως, ἀφράστως, καὶ θεοπρεπῆς γεννηθεὶς ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός: ἐν οὐρανοῖς, ἀμῆτωρ· ἐπὶ γῆς, ἀπάτωρ. Δόξα γὰρ ἐτὸν ψύστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνῃ· ἐτὸν ἀνθρώποις εὐδοκίᾳ· νῦν καὶ ἄστι, καὶ εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ORATIO V (48).

ΛΟΓΟΣ Ε'.

Laudatio in S. Virginem ac Dei genitricem Mariam.

I. Omnes quidem sanctorum memoria celebres conventus (50) ac dies festi mirabiles sunt, eaque plane stellarum splendore imitantur. Quemadmodum enim stellæ, certa quadam positione in cœlo fixæ, cum plures dignoscuntur, tum universum circumquaque orbem illustrant, ac una eademque apud Indos conspicua est, nec apud Scythas latet, coruscat in continenti, mareque illuminat, ac gubernat dirigitque navigantes; quarum omnium etsi ob multitudinem ignoramus nomina, splendorem tamen ob pulchritudinem admiramur: ita plane et sanctus quisque babet. Quanquam enim etiam reliquiis sepulcrorum anibitu conclusis, virtutem tamē ne ipsa quidem terra circumscribit. Utque verum habeat, quod dictum est ex ipsis rebus diceris. Palæstina Abrahæ reliquias habet, ejusque tugurium cum paradiſo contendit. Qui enim illuc Deus adversus Adamum sententiam tulit, hic a patriarcha hospitio exceptus fuit. Josephi ossa unius sepulcri angustiæ complectuntur, ejusque cum Ægyptia pugnauit, totius orbis terræ limes stupore admirantur. Moysis ne monumentum quidem inventur, postque mortem eum prædicat, qui mare Rubrum virga discidit. Quo in loco Isaías sepultus sit, nescimus; universaque Ecclesia ejus prophetiae vocibus clamat: *Ecce virgo in utero habebit, et pariet filium*⁴⁹. Tumulatus est Daniel Babylone, ac per universum orbem clamat: *Ecce in nubibus cœli quasi Filius hominis veniens*⁵⁰. Ananias ac socii pueri obdormierunt et ipsi Babylone, eorumque nihilominus vocibus orbis universus quotidie concrepat, dicens: *Benedicite, omnia opera Domini,*

'Εγκάμιοι εἰς τὴν ἀγίαν Παρθένον καὶ Θεοτόκον Μαρίαν.

A'. Πᾶσαι μὲν αἱ μαρτυρικαὶ πανηγύρεις (49) θαυμασταὶ, αἱ μιμοῦνται τὴν λαμπρότητα τῶν ἀστέρων τὴν μνήμην. Καθάπερ γὰρ οἱ ἀστέρες ἐν οὐρανῷ τῇ θέσει πεπήγασι· καὶ τῇ διαστάσῃ: ἀλλήλων, πλείσια γνωρίζονται, καὶ πάντα τὸν τῆς γῆς καταλάμπουσι κύκλῳ· καὶ ὁ αὐτὸς παρὰ Ἰνδοῖς ὀρᾶται· παρὰ Σκύθαις οὐ κρύπτεται· ἐν τῷ πειριψθεῖσται, καὶ θάλασσαν φωτίζει, καὶ κυνεργῷ τοὺς πλέοντας, ὃν πάντων, εἰ καὶ διὰ τὸ πλήθος, τὰ ὄνδρατα ἀγνοοῦμεν, ἀλλὰ διὰ τὸ κάλλος, τὴν λαμπρότητα θαυμάζομεν· οὕτω καὶ τῶν ἀγίων ἔκαστος. Εἴ γάρ καὶ τάφοις τὰ λειψάνα περιχέλευσται, ἀλλὰ τὴν δύναμιν αὐτῶν τὸ οὐρανὸν οὐ περιέγραψε. Καὶ διὰς ἀληθεῖς τὸ εἰρημένον, ἔξεστι σοι μαθεῖν ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν. 'Η Παλαιστίνη τὸ λειψάνον τοῦ Ἀβραὰμ ἔχει, καὶ τῇ καλύβῃ αὐτοῦ τῷ παραδεῖσῳ ἐρίζει. 'Ο γάρ ἔκει κατὰ τοῦ Ἀδὰμ ἀποφηνάμενος Θεὸς, ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ πατριάρχου ἔκενοδοχήθη. Τοῦ Ἰωσήφ τὰ ὄστα εἰς περιπτύσσεται τάφος, καὶ τὸν κατὰ τῆς Αιγυπτίας πόλεμον, τὰ τῆς οἰκουμένης ἔκπλήττεται πέρατα. Μωύσεως, οὐδὲ τὸ μνῆμα εύροισκεται, καὶ μετὰ θάνατον κηρύγγει τὸν διὰ φάδου σχίσαντα τὴν Τερυθρὸν θάλασσαν. 'Ησαῖας δὲ ποὺ τέθακται οὐκέτισμεν, καὶ πᾶσα τὴν Ἑκκλησία διὰ τῆς προφητείας αὐτοῦ κέκραγεν· 'Ιδού η παρθένος ἐτὸν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται νιόν. Δανιήλ ἐν Βαβυλῶνι ἐτάφη, καὶ διὰ πάσης τῆς γῆς ἐκέρχαγεν· 'Ιδού ἐπὶ τῶν τεγελῶν τοῦ οὐρανοῦ, ὡς Γίλος ἀνθρώπου ἀρχόμενος. Οἱ περὶ Ἀνανίαν παῖδες καὶ αὐτὸς ἐν Βαβυλῶνι ἔκοιμηθησαν, καὶ διὰ αὐτῶν πᾶσα η οἰκουμένη καθ' ἔκαστην ἡμέραν βοᾷ· Εὐλογεῖτε, πάρτα τὰ δραγα Κυρίου, τὸν Κύριον. Ιεζεχήλ παρὰ Πέρσαις ἐχώσθη, καὶ μετὰ τῶν

⁴⁷ *Luc. II, 14.* ⁴⁸ *Iea. viii, 14.* ⁴⁹ *Dan. vii, 13.*

(47) Heidelb. et Palat. ἐννοίας.

(48) Habetur duplici regio codice, quorum alter ἀνεπιγραφος· altero ascripta sancto Joanni Chrysostomo, ex quo Savilius eidem inscriptam edidit, sed inter ejus ἀμφιβολόμενα. Joannes Damascenus Epistola *De trisagio* citat Procli nomine: cuius etiam nomine olim redditam, ac in duas lectiones distributam pro festo Assumptionis sanctæ Mariæ, Riccardus e Vaticana edidit. Congruit stylo reliquis Procli.

(49) Damasc. et Rom. μαρτυρίᾳ καὶ πανηγ.

(50) *Sanctorum memoria celebres conventus.* Relineo lectionem Regii cod. μαρτυρικαὶ πανηγύρεις, codemque sensu explico ac Riccardus alteram Rom. cod. et S. Damasc. μαρτυρίᾳ καὶ πανηγύρεις· ut

D τὸ μαρτυρικαὶ, οἷα πατεῖται ac nomen μαρτυρίᾳ· siquique adjunctum νοεῖ πανηγύρεις, ad designandos sacros conventus, ac monimenta ergo institutos: cum aliqui vox πανηγύρεις signifīcet etiam nundinas, ac ejusmodi profana. Μαρτυρικαὶ ergo πανηγύρεις· ipsæ sunt μαρτυρίαι, et testimonia: seu festa in memoriam beneficiorum Dei, ac virtutis sanctorum instituta: ipsumque quod postea ipse auctor τῶν ἀγίων μνήματα appellat: *memorias sanctorum*: id est, festa eis monumento posita. Nam non loqui de solis martyribus, liquet ex exemplis quæ afferit sanctorum Veteris Testamenti, quorū plures non fuerunt martyres, ut stricte dicitur martyr, qui pro Christo aut virtute, agone deluncens est.

Χερουθιμ κέχραγεν· Εὐλογημένη δέξα Κυρίου ἐκ τούς τάκους αὐτοῦ. Οὗτως οὐδὲν ὡφέλησεν ὁ διάβολος ἐν παραδείσῳ τὸν Ἀδὰν θανατώσας· ἀνέψεν γάρ δὲ Θεός τοις δικαιοῖς διὰ θανάτου παρέργητας θύραν.

B. Ἀλλὰ πᾶσαι μὲν τῶν ἄγιων αἱ μνῆμαι θαυμασταὶ· οὐδὲν δὲ τοσῦτον εἰς δόξαν, οἷα ἡ παροῦσα πανήγυρις. Ὁ Ἀδελ διὰ θυσίαν ὀνομάζεται· ὁ Ἔνωχ δὲ· εὐαρέστητον μνημονεύεται· ὁ Μελχισεδέκ ώς εἰκὼν Θεοῦ (51) κηρύσσεται· ὁ Ἀβραὰμ διὰ πίστεων ἐγχωμάζεται· ὁ Ἰσαὰκ διὰ τύπου ἐπιανείται· ὁ Ἰακὼβ διὰ πάλην μακαρίζεται· ὁ Ἰωσὴφ διὰ σωφροσύνην τιμᾶται· ὁ Ἰών δὲ· ὑπομονὴν μακαρίζεται. Μωυσῆς ὡς νομοθέτης εὑρημεῖται· Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναοῦ ὡς στρατηγὸς μνημονεύεται· Σαμψὼν ὡς συνάρμιλος Θεοῦ μακαρίζεται· Ἡλίας ὡς ἡλωτῆς μαρτυρεῖται· Ἡσαΐας ὡς θεολόγος ἀναγράφεται· Δανιήλ ὡς συνέτος κηρυγμάτων θαυμάζεται· Δασδὶς ὡς πατήρ τοῦ κατὰ σάρκα μυστηρίου λαλεῖται· Σαλομὼν ὡς σοφὸς θαυμάζεται. Ἀλλ’ οὐδὲν τοιούτον, οἷον ἡ Θεοτόκος Μαρία. Ὅν γάρ ἐκεῖνοι πάντες ἐν αἰνίγμασιν εἶδον, αὐτῇ ἐν γαστρὶ σαρκωθέντα ἐβάστασε· καὶ οὐδὲν ἐνεπόδισε τῇ ἀρρήτῳ οἰκονομίᾳ τοῦ Θεοῦ Λόγου. Ὅγκος; ἀλλ’ ὑλικὸν πάθος· ἀλλ’ ὅγκου καὶ πάθους ὁ Λόγος ἀλλότριος. Ἐλαττώματος τοιούτου μέργεθος; ἀλλ’ ἡ Θεότης οὐ περιγράφεται. Μύσος; ἀλλ’ ἦν ἀναπλάττων οὐκ ἔμοιλύνθη (52), ἐν αὐτῇ σαρκωθεὶς, καὶ ἐξ αὐτῆς γεννηθεὶς, οὐκ ἐμιάνθη· ἀλλὰ καὶ μᾶλλον δόξιν φέρει τῷ βασιλεῖ τὸ φιλάνθρωπον. Τόκος; ἀλλ’ οὐκ ἐλάττωσε τόκος τὸ ἀναρχον. Ἡ ἐνανθρώπητις; ἀλλὰ μεταδολὴν ἡ θεῖα φύσις οὐχ ὑπέμεινεν. Ἐχειν κατὰ σάρκα μητέρα· ἀλλ’ οὐκ ἀπώλεσε τὸ εἶναι κατὰ θεότητα ἀμήτωρ. Φάτνη; ἀλλὰ τὸν τοῦ πατρὸς οὐκ ἐγύμνωσε κόλπον. Σπήλαιον; ἀλλ’ οὐδέποτε τῷ θρόνῳ ἡ Τριάς ἐνέλειψεν. Οὐδὲν τοινύν ἐν βίῳ, οἷον ἡ Θεοτόκος Μαρία. Περιέλθει δῆ, ὡς ἀνθρώπος, τὴν κτίσιν τῷ λογισμῷ, καὶ βλέπε εἰ ἔστιν ίσον ἡ μετέξον τῆς ἀγίας καὶ Θεοτόκου Παρθένου. Περιώδηστον τὴν γῆν· περιβλεψαι τὴν θάλασσαν· πολυτεραγμόνησον τὸν ἀέρα· τοὺς οὐρανοὺς τῇ δικαιοΐᾳ ἐρεύνησον· τὰς ἀօράτους πάσας δυνάμεις ἐνθυμήθητι, καὶ βλέπε εἰ ἔστιν ἄλλο τοιούτον θαῦμα ἐν πάσῃ τῇ κτίσει. Οὐρανὸς μὲν γάρ δέξαται δημορνταί Θεοῦ· ἄγγελοι δὲ λειτουργοῦσι μετὰ φόδου· ἀρχάγγελοι πρωτευοῦσι μετὰ τρόμου· τὰ χερουθιμ μή φέροντα φρίττει· τὰ σεραφῖμ οὐ πλησιάζουσι περιστάμενα· κεκράγαιοι δὲ τρόμῳ, Ἀγιος, ἀγιος, ἀγιος Κύριος σαβανθ· πληρητικὸς δὲ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς αἰνέστως αὐτοῦ. Η-

Domino⁵³. Ezechiel apud Persas est humatus, ipseque cum cherubim contenta voce clamat: *Benedicta gloria Domini de loco suo*⁵⁴. Proinde nihil diabolo prosuit, quod Adamo in paradiſo mortem inflixerit; nam Deus per mortem sūlucī portam justis aperuit.

II. At quamvis omnium sanctorum memorie mirabiles sint, nihil tamen diei hujus solemnii sequale ad gloriam. Abel, sacrificii causa nomen habet⁵⁵; Enoch, quod Deo placuerit celebri memoria commendatur⁵⁶; Melchisedech, ut Christi imago⁵⁷ illustri præconio celebratur⁵⁸: Abraham, propter fidem præclaris laudibus cumulatur; Isaac a typō laudatur; Jacob, ob luctam beatus prædicatur; Joseph, ob castitatem honori habetur; Job, patientiæ laude beatus celebratur; Moyses, legislatoris nomine honestatur; Jesus Nave, ducis exercitus titulo posteris commendatur; Samson, ut Dei familiaris beatus prædicatur; Elias æmulator celebratur; Isaias, theologi nomine commendatur; Daniel, ut perspicax ad intelligendum prædicatur; Ezechiel tanquam arcanorum spectator admirationem habet; David, ut pater mysterii in carne celebri laude habetur; Salomon, sapientiæ titulo admirationem habet. Verum nihil ejusmodi est, ut cum Dei genitricē Maria comparari possit. Ipsa enim, quem illi in ænigmate viderunt, incarnatum in utero portavit, nihilque huic Dei Verbi dispensationi obstitit. Quid enim? Molesne? At hæc materialis affectio est: Verbum autem, tum molis, tum affectionis expers est. Tanta minorationis magnitudo? At divinitas non definitur. Sordesne? At qui eam formans nullas contraxit sordes, neque in ea incarnatus et ex ea genitus, contraxerit: quin potius humanitas illa ac clementia, Regi gloriæ existit. Partusne editio? At principi expertem non iniminuit partus. Incarnatio? At natura divina mutationem non pertulit. Nun matrem habere ratione carnis? At non amisit, ut ne sine matre sit ratione delatis. Præsepe? At non denudavit paternum sinum. Spelunca? At nunquam Trinitas throno defuit. Nihil itaque in mundo ejusmodi est, qualis Dei genitrix Maria. Cunctas res creatas, o homo, cogitatione percurre, ac perspice, num quidquam sanctæ Virginis ac Dei genitricis Mariæ æquale sit, aut ipsa fortasse manus. Terram undique lustra; circumspicito mare; sedulo perscrutare aereum; cœlos mente excute: invisibiles omnes virtutes animo expende, ac vide, num aliud ejusmodi miraculum in universis creatis invenire sit. Nam Cœli quidem enarrant gloriam

⁵¹ Dan. iii, 57. ⁵² Ezech. iii, 12. ⁵³ Gen. iv, 4.

⁵⁴ Eccl. xliv, 16. ⁵⁵ Hebr. vii, 3.

(51) Leg. Χριστοῦ.

(52) Ut Christi imago. Sic lego, ὡς Χριστοῦ εἰκὼν, pro Θεῷ vel certe excidit vox Υἱοῦ. Palam enim alludit auctor ad verba Pauli Hebr. vii, 3, ἀφωμοιωμένος δὲ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ assimilatus Filio Dei; ut ejus scilicet figura, ac ceu expressa quædam imago anterioribus temporibus symbolo exhibita. Non ita proprie Riccardus, Dei exemplar; nam exemplar, est ipsum prototypum ac forma

principalis, cui aliud assimiletur: quod non habet Melchisedech Dei Filio comparatus, sed contra, ut ipsa Pauli verba sonant: quanquam exemplaris vox eo etiam sensu, ac pro imagine ac figura, cum alibi, tum in ipsa Epistola ad Hebreos ab interprete usurpatur.

(53) Erat ἐμδύνατο in Reg., nec est in eo γνηθεῖς.

*Dei*⁹¹: *angeli metu inserviunt; archangeli tremore adorant; cherubini non ferentes gloriam, contremiscunt; seraphini circumvolantes propins accedere non audent; verum cum tremore clamant: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus sabaoth; pleni sunt caeli et terra gloria ejus*⁹². Stagnum vocem non tulit⁹³: nubes, ejus tremore ascensui vehiculum fuerunt⁹⁴; sol, non ferens injuriam, inhorruit⁹⁵; infernus mortuos timore evomuit⁹⁶; janitores inferni, aspectu consternati sunt; mons descensum excipiens, sumigavit⁹⁷; rubus visionem non ferens, ardebat⁹⁸; *Jordanis horrore conversus est retrorsum*⁹⁹; mare, virgam extinxens, divisum est, ob Domini in ea figuram, cicutatum¹; *virga Aaron, ob imaginis quam præferebat rationem, præter naturam effluit*²; ignis in Babylone, Trinitatis numerum reveritus est³. Recense itaque si qua nova ac mirabilia, Virginisque victoriani admirare; quod nimurum, quem omnis creatura cum timore atque tremore laudibus celebrat: eum sola hæc inexplicabili ratione thalamo exceperit.

III. Beatae per eam omnes mulieres. Non erit *maledictus ultra, neque execrandus semineus sexus*; obtinuit enim quo etiam angelos gloria supereret. Jam Eva curata est; suppressa silentio *Ægyptia*; tumulata Dalida; obliuione perpetua obruta Jezabel; excidit et Herodias memoria: nuncque seminarum catalogus admirationi habetur. Læto plausu laudatur Sarra, quasi ferax populorum arvum; honoratur Rebecca, ut callida benedictionum conciliatrix; Lia quoque, tanquam progenitoris secundum carnem mater, admirationi habetur; laudibus celebratur Debora⁴, ut quæ duxtricis partibus supra naturam ac sexum bello defuncta sit; Elisabeth quoque beata prædicatur, quæ præcursum gentientem utero gestaverit, ac gentientem persentire meruerit. Adoratur et Maria, tanquam quæ mater ancillaque, et nubes thalamusque, ac arca Domini effecta sit; mater, eum namque peperit, qui voluit nasci; ancilla, quippe naturam consiteor, et prædicto gratiam; nubes, concepit enim de Spiritu sancto, quem illæsa integritate peperit; thalamus, in ea etenim ut nuptiali thalamo Deus Verbum habuitavit; arca, non quæ legem portaverit, sed quæ legislatorem pepererit. Quapropter dicamus ei: *Benedicta tu in mulieribus*⁵, quæ sola Evæ moerori medelam attulisti, sola ingemiscantis absterseris lacrymas; sola redemptionis mundi pretium portaveris; sola creditum marginati thesaurum acceperis; sola sine voluptate gravidæ effecta sis, ac sine dolore pepereris; sola Emanuolem, qua ipse voluit ratione, partu edideris. *Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui*⁶; fructus, inquam, non sementis; flos, non passio; spendor, non creatura; coæqualis Patri, non servus; sol, non arena; qui adoratur, non qui creaturæ; redemptionis pretium, non æris debitor. *Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui*.

A λίμνη τὸ ἥχος οὐκ ἤνεγκεν· αἱ νεφέλαι τῆς ἀναστάσεως τρόμῳ γεγόνασιν δχῆμα· ὁ ἡλιος, τὴν ὕδριν μή φέρων, ἐφρίξεν· ὁ ἄδης τοὺς νεκροὺς ἐν φόβῳ ἔξεσε· πυλωροὶ ἔδου ἰδόντες ἐπτηξαν· τὸ δρός τὴν ἐπίβασιν δεξάμενον, ἐκπνισθη· ἡ βάτος, μή ἐνέκασσα τὴν ὀπτασίαν, ἐφλέγετο· Ὁ Ιορδάνης φρίξας ἐστράψῃ εἰς τὰ ὄπλω· ἡ θάλασσα, φοβηθεῖσα τὴν ράδιον, ἐσχίσθη, διὰ τὸν Δεσποτικὸν τύπον ἡμερώθεισα· ἡ ράδος Ἀαρὼν διὰ τὴν εἰκόνα παρὰ φύσιν ἤθησε· τὸ πῦρ ἐν Βαβυλῶνι Τριάδος ἀριθμὸν ἔδεσθη· Ἀριθμησον τοῖνυν τὰ παράδοξα, καὶ θαύμασον τῆς Παρθένου τὴν νίκην· διτὶ δὲ πᾶσα ἡ κτίσις φόβῳ καὶ τρόμῳ ὑμνησεν, αὕτη μόνη ἀνερμηνεύτως ἐθαλάμευσε.

B Γ. Μακάριαι δ' αὐτὴν πᾶσαι αἱ γυναῖκες. Οὐκ ἔστιν διτὶ τὸ θῆλυ ἐν κατάρᾳ· ἔσχε γάρ τὸ γένος, ἀφ' οὐ καὶ ἀγέλους; νικήσει εἰς δόξαν. Τεθεράπευται ἡ Ενα· σεστήγηται ἡ Αιγυπτία· τέθαπται ἡ Δαλιδά· λεληθέργηται ἡ Ιεζανέλ· ἀμνημονεῖται καὶ Ἡρωδίας, καὶ νῦν θαυμάζεται τῶν γυναικῶν ὁ κατάλογος. Εὑφημεῖται Σάρρα, ὡς λαῶν δρουρα· τιμᾶται Ρεβέκκα, ὡς εὐλογιῶν πανοῦργος πρόδηνος θαυμάζεται καὶ ἡ Λία, ὡς μήτηρ τοῦ κατὰ σάρκα προγόνου· ἔπαινεται Δεεδῶρα, ὡς ὑπὲρ φύσιν στρατηγήσασα· μαχαρίζεται καὶ ἡ Ἐλισάβετ, ὡς σκιρτήματα κυοφρήσασα τοῦ προδρόμου, καὶ διατεθεῖσα τῆς χάριτος· προσκυνεῖται καὶ ἡ Μαρία, διτὶ γέγονε μήτηρ, καὶ δουλὴ, καὶ νεφέλη, καὶ θάλαμος, καὶ κιβωτὸς τοῦ Δεσπότου. Μήτηρ, ἔτεκε γάρ τὸν βουληθέντα τεχθῆναι. Δ οὐλὴ, (54) ὅμολογῶν γάρ φύσιν, καὶ κηρύγτω τὴν χάριν. Νεφέλη, ἐκ Πνεύματος γάρ ἀγίου συνέλαβεν, ἐν ἀπανθῶς ἔτεκε. Θάλαμος, ὡς ἐν νυμφῶνι γάρ ὁ θεὸς Λόγος ἐν αὐτῇ κατεσκήνωσε. Κιβωτὸς, οὐ τὸν νόμον βαστάσασα, ἀλλὰ τὸν νομοθέτην κυοφρήσασα. Δι' ὅπερ εἴπωμεν πρὸς; αὐτὴν Εὐλογημένη σὺν ἐτῷ γυναικὶ, ἡ μόνη τῆς Ενας θεραπεύσασα τὴν λύπην· ἡ μόνη τὰ τῆς στεναζούσης ἀπομάζασα δάκρυα· ἡ μόνη τὸ κοσμικὸν βαστάσασα λύτρον· ἡ μόνη τὸν θησαυρὸν τοῦ μαργαρίτου πιστευθεῖσα· ἡ μόνη ἀνευ ἡδονῆς δύκωθείσα, καὶ ἀνευ πάθους τεκοῦσα· ἡ μόνη τὸν Ἐμμανουὴλ, ὡς τὸ θέλησεν αὐτὸς, γεννήσασα. Εὐλογημένη σὺν ἐτῷ γυναικὶ, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλασίας σου· ὁ καρπὸς, οὐχ ὁ στόρος· τὸ ἄνθος, οὐ τὸ πάθος· ἡ ἀπαύγασμα, οὐ τὸ κτίσμα· ὁ σύνθρονος, οὐχ ὁ δοῦλος· ὁ ἡλιος, οὐχ ἡ φάμιμος· ὁ προσκυνούμενος, οὐ τὸ κτίσμα· τὸ λύτρον, οὐχ ὑπόχρεος. Εὐλογημένη σὺν ἐτῷ γυναικὶ, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλασίας σου.

D

⁹¹ Psal. xviii, 4. ⁹² Isa. vi, 6. ⁹³ Luc. viii, 24. ⁹⁴ Isa. ix, 4. ⁹⁵ Matth. xxvii, 45. ⁹⁶ ibid. 52. ⁹⁷ Exod. xix, 18. ⁹⁸ Exod. iii, 2. ⁹⁹ Psal. cxxxii, 3. ¹ Exod. xiv, 16. ² Num. xvii, 8. ³ Dan. iii, 50. ⁴ Judic. iv, 14. ⁵ Luc. i, 28. ⁶ ibid. 42.

A. Ἀντὶ πάντων εἰς εὐφημίαν ἀρκεῖ σος δὲ προφήτης, βῶν· Υἱὸν ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ δέξι. Εἶπε τὸ θαύμα, καὶ τὸν τρόπον ἐλέγει. Καὶ τέξεται νίστρον· Ἐκήρυξε τὴν ὄβηνα, καὶ τὴν σχέσιν οὐκ ἔνθευσε· Καὶ καλέσουσι τὸ δυρμα αὐτοῦ Ἐμμαρονῆλ· εἶπε τὸ μυστήριον, καὶ τὴν κλῆσιν ἔβρόντησεν· Ὁ ἐστι μεθερμητευόμενος, Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός. Τὸν τεχθέντα θελν ἐκήρυξε, καὶ Ιουδαιῶν ἐψήμασε στόματα. Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός, καὶ ἐσθέσθη ἡ πλάνη· Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός, καὶ περιτομῇ κατηργήθη· Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός, καὶ οἱ δαίμονες φυγαδεύονται· Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός, καὶ ὁ διάδολος κατηργηταί· Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός, καὶ ἡ κολυμβήθρα τίκτουσα οὐ κάμνει· Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός, καὶ βασιλεῖς εὔσεδουσι· Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός, καὶ ἐκκλησίαι στενοχωροῦνται· Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός, καὶ ὁ θάνατος γέγονεν ὅπνος· Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός, καὶ οἱ νεκροὶ τὴν ἐλευθερίαν σκιρτῶντες βοῶσιν· Οὐκ ἀγρελος, οὐ πρόσθινς· ἀλλὰ αὐτὸς ὁ Θεός ἡλθε, καὶ ἐσωσετ τὴν ἡμᾶς· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Γ.

(56) Ἐγκάμιοι εἰς τὴν Θεοτόκον Μαριάμ.

A. Κλέπτει τοὺς πόνους τῶν ἐμπόρων ἡ συνεχῆς προσδοκία τῶν πόρων· καὶ τῶν ἀγρίων κατασκευάζει καταθαρέντα χυμάτων, [δό] διακαής πόθος τῶν χρημάτων. Ἐπει τοῦ μέλλομεν καὶ ἡμεῖς σήμερον ἐκ τῶν στομάτων ἐκπέμπειν τῆς προθυμίας, τὴν μικρὰν καὶ εὐτελῆ σκάψην τῆς διδασκαλίας, εἰς τὸν εῦδιον καὶ ἀτάραχον πλοῦν τῆς παρθενικῆς ἴστορίας [(57) ἀναδράμαμεν]. Δεῦρο δὴ οὖν τοῦ βάθους γηγειώτερον τοῦ Δεσποτικοῦ κατατολμήσωμεν τῆς πνευματικῆς ὀφελείας· τὸν δεκανόν (58) ἀποτριψάμενοι τῆς σωματικῆς ἀσθενείας· καὶ τῶν μὲν βιωτικῶν πραγμάτων περιέλωμεν τὰ σχοινία· τῶν δὲ πανηγυρικῶν κρεμάσωμεν ὀφλημάτων τὰ ιστια· ἵνα οὐτῶς τῇ πραεἰᾳ τοῦ πνεύματος αὔρα παραπεμπόμενοι, τὴν χρυσοφρόν [τῶν] Εὐπλέων πόλιν εὐρεθῶμεν καταληψόμενοι. Καὶ τίς ἐστιν Εὐπλάτ, καὶ ἡ γῆ, καὶ τὸ χρυσόν; οὐχὶ ἡ ἀγία Παρθένος, καὶ ἡ [τεύτης] καθαρὰ καὶ ἀσπιλος ψυχὴ; Τίς δὲ ὁ ἀνθραξ; οὐχὶ ὁ Κύριος [δό] λέγων· Πύρ ηλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν; Τίς δὲ λίθος ὁ πράσινος; οὐχὶ ἡ ἑκούσιος τῆς σωματικῆς αὐτοῦ νεκρώσεως ὥχρότης; δεὶς διὰ τῆς καυστικῆς τοῦ τοιούτου πράσου φύσεως, τὸν καταπίδντα αὐτὸν ἐδρίμυσε θάνατον (61); Παρακαλῶ τοίνυν τοὺς συ-

A. IV. Omnia vice, quae tui praeconio duci queunt unus tibi propheta abunde sit ad laudis cumulum, qua clamat: Ecce virgo habebit in utero⁷. Miraculum dixit, sed modum reticuit. Et pariet filium. Prædicavit partum, nec relationem adulteravit. Et vocabunt nomen ejus Emmanuel. Mysterium protulit, altaque velut tonitruo voce appellationem edidit. Quod interpretaris, Nobiscum Deus⁸. Natam prolem claro præconio Deum dixit, ac Judæorum ora obstruxit. Nobiscum Deus, ac error extinctus est: Nobiscum Deus, estque abrogata circumcisio: Nobiscum Deus, fuganturque dæmones: Nobiscum Deus, cassaque ac inutilis cessit diaboli opera; Nobiscum Deus, nec piscina ac fons sacer baptismio parere desinit; Nobiscum Deus, regesque pietatem colunt; Nobiscum Deus, et ecclesiæ mire frequentantur; Nobiscum Deus, morsque somnus redditia est; Nobiscum Deus, mortuique vindicatam libertatem exultabundi celebrant, ac clamore dicunt: Non angelus, non legatus, sed ipsemet Deus venit, et salvavit nos⁹. Ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen.

(55) ORATIO VI.

Laudatio sanctæ Dei genitricis Mariæ.

I. Mercatorum labores fallit ac sensim levat iugis exspectatio quæstuum; ardensque pecuniarum amor audaces adversus feroces undas facit. Quapropter cuvi nos etiam hodie ex alacris animi ostiolis tenuem vilemque doctrinæ lintrem simus emissuri, in tranquillum imperturbatumque virginalis historiae mare excurrainus. Agite ergo, Dominicum spiritualis utilitatis altum gurgitem, segneni corporeæ imbecillitatis ignaviam propulsantes, sinceriori affectu securi aedamus; rudentesque temporalium negotiorum contrahentes, officiosæ laudationis debitorum vela pandamus: quo leni sic spiritus aura delati, auriferam civitatem Eviat oceupasse inveniamur. Quænam vero est Eviat, et terra, et aurum¹⁰? nonne sacra Virgo, puraque ac intemperata ejus anima? Quis porro carbo (59)? Nonne Dominus, qui ait: Ignem reni mittere in terram¹¹? Quis denique lapis prasinus? Nonne ultraneus corporeæ mortificationis ejus pallor? qui caustica porri ejusmodi (60) ac acri natura, mortem quæ ipsum deglutisset, mordaci sua acrimonia torsit. Obsecro itaque omnes qui in hac nobis profectiones comites adjungi habent, ut ne legitimam remigatio-

⁷ Isa. viii, 14. ⁸ Matth. i, 23. ⁹ Isa. lxiii, 9, sec. LXX. ¹⁰ Gen. ii, 11. ¹¹ Luc. xii, 49.

(55) Ad Romanum unum codicem, ex quo singulare Riccardus ediderat, accessit alter Regius, ex quo, multa emendata sunt. Plures Riccardi nævosi in notis indicō: a quibus indicandis liberum me sere in aliis existimavi, ob novam quam cudi versionem, et ut ne viri labores sugillare ultero videar.

(56) Emendatur collatione Reg. cod., num. 488.

(57) Clausa ex Reg. cod.

(58) Reg. δγχον.

(59) Quis porro carbo? ἀνθραξ; Accipit Proclus pro carbone, alioqui non quadraret auctoritas subiuncta: Ignem veni mittere. Vox Hebraica עֲנָתָה non aliud significat quam lapidem pretiosum. Vulg. Bdelium. Isaiae autem vi, ubi etiam LXX habent ἀν-

θραχα, alia vox est, quæ pruinam ardentem ac carbonem significet.

(60) Perri ejusmodi. τοῦ τοιούτου πράσου. A quo lapis prasinus, velut porracens, ac porraceo virore, ut a lapide scite divertat ad porri qualitatem, a quo lapis ita dictus est. Sic forte in superiori voce ἀνθραξ, luserit. Riccardus obscurat, cum ita reddit: Qui caustica prasini ejusmodi pallentis natura: ac male mutat τὸ πράσον, in πράσινον· ex quo non fiat amarcans illa comedio, sed ex illo.

(61) Reg. desiderat usque θεον γάρ· ac reliqua postmodum usque μάθωμεν ποιαν, ubi incipiet enarrari locus Matthæi, qui est argumentum hujus orationis.

nem negligant. Ita enim doctrinæ via ac ratio faustum navigationis cursum obtinebit, fraternumque vicissim collatum auxilium benevolentiam ostendet. Attamen velini vos, fratres, ab ipso tum monitos exordio, non vacare periculo virgineum hoc mare concendere, ut quis maxime in ejusmodi freto ruidis ac hospes sit. Nam quamvis multi pelagus hoc adire præsumperint, pauci tamen nulla inde a tempestate jactura, ad tranquillum nullisque obiectum fluctibus divinæ voluntatis portum (63) salvi evaserunt¹².

II. Quippe divinum revera ac splendidum, eminentiorisque ac beati incorporeorum ordinis est (64), impollutum virginitatis indumentum; quando et universorum Rex quam maxime decoram eam vestem non est designatus induere. Dominus enim, inquit, regnavit, decorem induit¹³. Induit vero, non modo illibatam sacerdotalis castimoniae tunicam, verum etiam pretiosa se regalis ornatus stola cooperuit. Quia in re, duo aperte significantur ordines, principum scilicet ac subjectorum (65), veræ virginitati ac religiosæ castitati studentium. Erat siquidem ipse rex et sacerdos secundum ordinem Melchisedech¹⁴. Quemadmodum enim Aaron olim purpura et byssu amiciebatur (byssus enim signum est irreprehensæ ac illibatae sacerdotum virtutæ: purpura autem bellicis infecta sudoribus operosæ regum conversationis, ac virtutis ergo commendabilis, indicium est; ut ex amictu, dignitatis utriusque pietas (67), viriliisque animi robur ostendatur): sic et Dominus, in utroque constitutus gradu; ut quidem sacerdos, omnes Patri reconciliavit; ut rex vero, diabolum adversus omnes armatum profligavit.

III. Vere favus mellis, boni sunt virginitatis sermones¹⁵; qui a vera quidem fide suavitatem tra-

A εφάπτεσθαι θέλοντας τὴν τῆς παρούσης ἀποδημίας, τῆς νεομισμένης μή κατολιγωρῆσαι κανηλασίας οὐτώ γάρ ή διδασκαλική πορία τὴν εὐπλοιαν κτίσται (62), καὶ τὸ ἀδελφικὴ συμμαχία τὴν εὐνοιαν ἐπιδεξεται. Ομως δὲ ἐξ αὐτοῦ βούλομαι ὑμᾶς ὑπομησαί, ἀδελφοί, τοῦ προοιμίου, ὡς οὐκ ἔστιν ἀκίνδυνον τῆς παρθενικῆς ἐπιβῆναι θαλάσσης· καὶ μάλιστα τοὺς ἀδίθεις καὶ ἔνοντος τῆς τοιωτῆς πορείας. Εἰ γάρ καὶ πολλοὶ τοῦ τοιούτου πελάγους κατετόμησαν· ἀλλ' ἀγειμάστως ὅλοι διεσώθησαν ἐντεῦθεν, εἰς τὸν ἀκύμονα καὶ εὔδιον λιμένα τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ.

B. Θείον γάρ ὡς ἀληθῶς καὶ λαμπρὸν, καὶ τῆς ὑπερκειμένης καὶ μακαρίας τῶν ἀσωμάτων τάξεως, τὸ ἀμδλυντον τῆς παρθενίας ἔνδυμα· ἐπειὶ καὶ ὁ τῶν διῶν βασιλεὺς ταύτην περιβαλέσθαι κατεδέξατο τὴν εὐπρεπεστάτην στολὴν. Ο Κύριος γάρ, φησὶν, ἀστίλευσθε· εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο. Οὐ μόνον δὲ τὸν διθικτὸν τῆς ἱερατικῆς ἀγνείας ἐνεδύσατο χιτῶν, ἀλλὰ γάρ καὶ τὴν ἔντιμον τῆς βασιλεῖς εὐκοσμίας ἡμιφιάστων στολὴν. Ἐν οἷς δηλοῦται τὰ δύο τάγματα· τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἀρχομένων, τῆς ἀληθοῦς παρθενίας, καὶ τῆς εὐεσθῆνης σωφροσύνης. Ἡν γάρ δὲ αὐτὸς καὶ βασιλεὺς καὶ ἵερεὺς κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. Οὐ τρόπον (66) καὶ Ἀαρὼν ἐν τοῖς ἐμπροσθεν χρόνοις περιεβάλλετο πορφύραν καὶ βύσσον· σημείον μὲν γάρ τῆς ἀμέμπτου καὶ καθαρῆς τῶν ἱερέων πολιτείας ἡ βύσσος· τεκμήριον δὲ τῆς ἐμπόνου καὶ ἐναρέτου τῶν βασιλέων διαγωγῆς ἡ πορφύρα, ὅπλιτοις ἰδρῶσι φοινισσομένη· ὡς διὰ τοῦ ἐνδύματος, ἐκάστου δηλοῦσθαι ἀξιώματος τὸ εὐσεβές, καὶ ἀνδρεῖον τοῦ φρονήματος· οὕτα καὶ Κύριος ἐν ἀμφοτέροις γενόμενος· ὡς μὲν ἵερεὺς, τὸν Πατέρα ὑπὲρ πάντων ἐξιέλωσατο· ὡς δὲ βασιλεὺς, τὸν κατὰ πάντων ὅπλιζόμενον διάδολον ἐτροπώσατο.

C. Γ. "Οντας κηρίον μέλιτος οἱ καλοὶ τῆς παρθενίας λόγοι· ἐκ μὲν τῆς ἀληθοῦς πίστεως ἔχοντες

¹² Psal. cxi, 30. ¹³ Psal. xcii, 1. ¹⁴ Hebr. v, 10. ¹⁵ Prov. xvi, 24.

(62) Γρ. κτήστας.

(63) *Divina voluntatis portum*. Juxta quod multi codices Graci, et Suniae habent. Τοῦ θελήματος αὐτοῦ· *Deduxit eos in portum voluntatis suæ*; nempe Deus, pro quo alii αὐτῶν· quod et Hieronymus magis probat ad prefatam Suniam.

(64) Eminentiorisque, ac beati incorporeorum ordinis. Id est, angelici, angelicam enim virtutem ubique deprædicant sancti, ac in iis, Cyprianus, Fulgentius et Amphiloctius, quos Riccardus refert: nulli autem absolute dicunt superioris ordinis quam angelici; quod is male reddit, eminentioris felicitatis ordinis, quam sint angelii ipsi. Υπερχριστινοί. Supra humanam utique virtutem, ac per hoc, μακαρίας τάξεως τῶν ἀσωμάτων· *beati incorporeorum mentium ordinis*. Hoc tantum in nobis parte aliqua superior nonnunquam dicta sit, quod angelis cùm patrōtōs, ut Amphiloctius vocat, cognata et a natura, nobis sit πρόστητος, ac multo labore comparabilis.

(65) *Duo ordines, principum ac subjectorum*. Locus pro laconica brevitate Procli obscurior. Præsidēs istos ac subditos exponit deinde ipsem; Deo dicatos homines, et sacerdotes: ecclesiasticos, et laicos: putemque deesse, τὸ ἀντεχόμενον quod in-

fra repetens, habet; expressique in versione. Non video satis, ut sic clare duros hos ordines ex ante dictis auctor colligat: nisi forte quia Christus, cum sit sacerdos et rex excellenti utrumque ratione, sacerdosque ad sacerdotes ac sacri ordinis ministros habeat per se, uti rex ad sacerdales ac laicos; ideo utraque parte constantem habeat Christianam rempublicam, ac utroque jure subjectam. Parum differat divisio hæc ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων, ab illa Dionysii in *Hierarchiam duplicitem*, quarum altera activa purget, illæminet, consummet, vere illa ἀρχόντων ac præsidum; passiva altera, hæc ipsa ab illa recipiat, eoque ἀρχομένον ac subditorum, qui que vel si reges sint, vel si angelicis exculti in omnibus, summoque gradu ascetæ ac Nazarei (nisi aliud, ac clericatus ordoque sacer, ut fere in nostris, accedit), præsidentiam ejusmodi agentis hierarchia sub summio hierarcha Christo agnoscent, ac se ea perfici gaudeant.

(66) Γρ. γάρ.

(67) *Dignitatis utriusque pietas, ἐκδοστὸν δηλοῦσθαι ἀξιώματος*. Riccardus, τὸ, ἐκάστου refert ad ἐνδύματος· lique tamen referendum ad ἀξιώματος, satisque intelligi in priori illa voce, nisi Proclus geminatum posuit, ac alterum excidit.

τὴν ἡδύτητα· ἐκ δὲ τῆς ἀκριβοῦς; πράξεως κεχτημένοι τὴν γλυκύτητα. Αὕτη ὁ λογικὸς τοῦ Θεοῦ παράδεισος, ἐνῷ πᾶν ξύλον ὠραίον εἰς ὄρασιν, τουτέστιν πνευματικὴν θεωρίαν· καὶ καλὸν εἰς βρῶσιν, τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν· καὶ τὸ τῆς ζωῆς πεφύτευται διδύνον, ἡ σωτήριος τοῦ Θεοῦ οἰκονομία· μεθ' ὧν ἔστι καὶ τὸ ξύλον τοῦ εἰδένει καλοῦ γνωστὸν καὶ πονηροῦ· ἡ παρθενικὴ εὐμορφία, ἐν τῇ προαιρετικῇ γυμνάζουσα τὴν φυσικὴν ἐπιθυμίαν. Αὕτη τῆς ἀληθινῆς ἐπαγγελίας ἡ χώρα, ἐνῇ λογικὸν καὶ ἀδαλον γάλα, καὶ τὸ πνευματικὸν καὶ ἀρθρικὸν πηγάζουσα μέλι. Εἰσάδω γάρ, φησὶν, ὅματις εἰς τὴν φέουσαν τάλας καὶ μέλι· ἵνα οἱ μὲν ἀρχόμενοι, καὶ τῷ κόσμῳ τούτῳ ἀναστρεψόμενοι, τῆς σωφροσύνης ἐπιμελῶνται· οἱ δὲ δρχοντες καὶ τῷ Θῷ ἀνακείμενοι, τῆς ἀγνείας ἀντέχωνται. Διπλοῦς γάρ δὲ τῆς Ἐκκλησίας χαρακτήρος ἐν κροσσωτοῖς χρυσοῖς περιβελλημένη, πεποικιλμένη, πᾶσαν δὲ τὴν τοῦ καλλίους δόξαν, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἔσωθεν ἐπιφερομένην· ἐν μὲν τοῖς βιωτικοῖς ἐκφέρουσα κατὰ τὸν Σολομώντα, ὡς συκῆ, τῆς σεμνότητος τοὺς δλύνθους· ἐν δὲ τοῖς ιερατικοῖς, κατὰ τὸν αὐτὸν Σολομῶντα, προβάλλουσα ὡς διπελος τῆς χρηστότητος τῶν κυπρίζοντας βότρυας. Άλι μάκελοι γάρ ήμων, φησὶ, κυπρίζουσι, καὶ η συκῆ ἐξήγετε τοὺς δλύνθους αὐτῆς. Κατὰ ταύτην, ὡς οἶμαι, τὴν τάξιν προσήνεγκαν οἱ ἀπόστολοι μετὰ τὴν ἀνάστασιν τῷ Δεσπότῃ, Ἰχθύος διποῦ μέρος, καὶ ἀπὸ μελισσοῦ κηρύξον· σημανούσες ἐν τῷ ἰχθύι τοὺς ἐκ τῆς ἀλμυρᾶς τῶν κακῶν θαλάσσης, τῷ ἀγκιστρῷ τῆς πίστεως συλληφθέντας λογικοὺς Ἰχθύας, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν Πέτρον· Ἀπὸ τοῦ νῦν ἀνθρώπους ἐσηξωγάρων· ἐν δὲ τῷ κηρύῳ, τοὺς ἐκ τῶν ἐναρέτων τῆς δικαιοσύνης ἀνθέων, εἰς τὸ ἐνδότατον τῆς καρδίας ἀποθησαυρίζοντας ταμιεύον, τὸν ὡφέλιμον καὶ προσηγῆ τῆς εὐσεβείας καρπὸν, διὸ βασιλεῖς ὅμοι καὶ ιδιώται πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς προσφέρονται ὑγίειαν. Οὕτω Βούτυρος καὶ μέλι γέργεται· ἐκ τῆς τῶν δύο ταγμάτων ἐπιστροφῆς ἐσθίειν (70) τὸ τιτόμενον παιδίον ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου, διὰ τοὺς νηπιάζοντας τῇ κακίᾳ μετὰ τὸν μυστικὸν τῆς κολυμβήθρας τόκον.

Δ'. Ἐκ ταύτης τοιγαροῦν δὲ Ἰωάννης μεταλαμβάνων τῆς τροφῆς, τῆς ἀχράντου κατηξώθη ἀφασθαί κορυφῆς Κυρίου· ταύτης ἀπολαύσων τῆς βρώσεως,

¹⁰ Gen. ii, 9. ¹¹ ibid. 19. ¹² ibid. 20. ¹³ I Petr. ii, 2. ¹⁴ Exod. xxviii, 3. ¹⁵ Psal. xliv, 14.
¹⁶ Cant. ii, 13. ¹⁷ Luc. xxiv, 42. ¹⁸ Luc. v, 10. ¹⁹ Isa. viii, 15. ²⁰ I Cor. xiv, 20.

(68) *In parte animi volente.* Significare videtur, pulchra virginum specie sollicitari humanam cupiditatem ac exerceri, uti per lignum scientiae boni et mali, cupiditas Adæ in paradiso sollicitata ac exercita fuit; seu esse eadem ratione occasionem peccati, ut quis ea se incautius demulceri permitat. Riccardus: *Virgineus decor effrenem coercens naturæ cupiditatem.* At ubi ea cum ligno scientiae analogia? Num vero illud Adæ cupiditatē coercuit? Possit quoque naturalis cupiditas in bonum sumi, idque magis velit Proclus, quam exerceat ac provocet virginitatis species ac decor. Nam neque ipse lignum scientiae boni et mali appetitus maius erat, ut ordinatus fuisset, et pro tempore statuto a Deo, uti

hant, ab accurata vero actione dulcedinem habeant. Spiritalis Dei paradisus est virginitas, in quo est omne lignum pulchrum ad videndum ¹⁶: hoc est, ad spiritalem contemplationem; et bonum ad esum ¹⁷, ad spiritalem scilicet doctrinam: in quo et arbor vitae plantata est; Dei nempe salutaris dispensatio: cum quibus pariter adest et lignum sciendi scientiam boni et mali ¹⁸; virginalis scilicet decor, in parte animi volente (68), naturalem cupiditatem exercens ac provocans.) Hæc illa est veræ promissionis terra, in qua lac rationale et sine dolo ¹⁹, melque spiritale ac incorruptibile scaturiat. Ait enim: *Introducam vos in terram fluentem lacie et melle* ²⁰: Ut subditi et qui in sæculo conversantur, pudicitia ac honestati studeant: B præsides autem et Deo dicati homines, castimonie ac puritati sedulam operam ponant. Nam duplex est Ecclesiæ figura; quæ in simbriis aureis circumamicta, variegata, omnem pulchritudinis gloriam, iuxta quod scriptum est ²¹, ab intus inferat. Quæ, inquam, iuxta Salomonem, in sæcularibus quidem, ceu sicut, honestatis grossos proferat; in ecclesiastici autem ordinis hominibus juxta eundem Salomonem, tanquam vitis, florentes botros producat. *Vineæ enim nostræ, inquit, florent; et ficus protulit grossos suos* ²². Juxta hanc puto formam, obtulerunt apostoli Domino, postquam is resurrexisset, partem piscis assi et favum mellis ²³: in pisce quidem signantes, comprehensos fidei hamo ex saldo vitiorum salo rationales pisces, iuxta quod C Dominus ait Petro: *Ex hoc jam eris homines capiens* ²⁴; in favo autem, eos qui ex præclaris justitiae floribus perutilem illum suavemque pietatis fructum in penitissimo cordis penu recondunt; quem reges pariter ac privati homines ad animi salutem traditum in cibum accipiunt. Hoc modo, *Butyrum et mel comedet* ²⁵ (69), qui ex utriusque ordinis conversione manducat sacræ Filium Virginis, propter nimirum parvulos malitia ²⁶ post mysticum lavacri partum.

IV. Hoc itaque cibo pastus Joannes tangere moruit sacrosanctum Domini verticem. Hac fruens esca, angelorum ordini ascriptus est: *Esca siqui-*

D Gregorius Nyssenus et alii. (69) *Butyrum et mel comedet.* Verba sunt Isa. vii, 15, in virginis dicta filium: qui quidem πρωτόπους est ipse Christus: ex eo autem, omnes malitia parvuli a mystici lavaci parti, qui et ipsi sanctæ virginis Ecclesiæ filii sunt, butyrumque et mel comedunt in signum innocentia. Sic plana Procli allegoria, non qualiter Riccardus representat. Nec ille quidquam alludit ad sanctissimum mōrem impertionandi Eucharistiā recens baptizatos, ut ipse vult, sed ad illum alium quem diximus, dandis in cibum butyrum et mel.

(70) Ισ. έσθιον.

dem ejus erat, summi fructices (71) *et mel silvestre*²⁷. A τῆς ἀγγελικῆς γέροντος τάξεως. Ἡρ νάρ η τροφὴ αὐτοῦ ἀχρίδες, καὶ μέλι ἀρριον· τὸ ἀκρότατον τῆς ἀμέμπτου πολιτείας, καὶ τὸ καθαρώτατον τῆς ἀσπιλού ἀγνείας. Καὶ καλῶς ἀρριαν τὴν τοιαύτην δὲ εὐαγγελίστης ἐκάλεσε μετάληψιν· δυσθήταν γάρ τῆς παρθενίας τὸ εῖδος, καὶ πολὺ τῆς κοσμικῆς ἀπόκτισται χώρας τοῦτο τὸ φυτόν· καὶ τάχα δλίγοι ἰσχυσσεν καταμαθεῖν τὴν τούτου ποιότητα. Νοεῖσθαι δὲ καὶ ἔτέρως τὸ ἑσθειν ἄγριον μέλι τὸν προφήτην· πρώτον μὲν, ὅτι τὸν τῆς διανοίας ὀφθαλμὸν καθαρὸν ἐφύλαττεν ἐκ τῆς εὐριπίστου τῶν σαρκικῶν δρέπεων ἀναθυμιάσεως. Κατὰ γάρ Ιατρικὸν λόγον, ἀπαράδατον τῷ τεθολωμένῳ ὀφθαλμῷ τὸ ἀκάπνιστον μέλι. Μετὰ δὲ ταῦτα, ὅτι μηδέπω πιστεύσας ἐπὶ τὸν Κύριον, μηδὲ τὸν αὐχένα ὑποβαλὼν τῆς ψυχῆς ὑπὸ τὸν εὐαγγελικὸν ζυγόν, μεθ' ἡδονῆς τὸν ἀπέκενωμένον, καὶ Ιατρὸν μετήρχετο βίον, τῷ γλυκεῖ τῆς νομικῆς κυήσεως τρεφόμενος φρονήματι. Οὐ γάρ οἰκεῖ γνώμῃ. ἀλλὰ κελευσθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τὸν Ἰορδάνην κατέλαβε. Κάτω γάρ, φησιν, οὐκ ἥδειται αὐτόν· ἀλλ' ὁ αέρας με βαπτίζειν ἐρ ὑδατι, ἐκεῖνός μοι εἰπεν· 'Ἐφ' ὁρ ἀρ Ιδης τὸ Πτεῦμα καταβαῖτορ ὥσει περιστερά, καὶ ἐρχόμενος (75) ἐπ' αὐτόν, οὐτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐρ Πτεῦματι ἀγίῳ. Διὰ ταῦτην ἐστιν εἰπεῖν τὴν αἰτίαν, [ὅτι ἡ τροφὴ αὐτοῦ ἦν μέλι ἄγριον] ἄγριον γάρ ἐστι τὸ μέλι τῆς ἀγνείας. Πληρῶμα γάρ ρομόν Χριστός, εἰς δικαιοσύνην παρτι τῷ πιστεύοντι χωρὶς δὲ πιστεῶς, δόντος εὐαρστήσαι. Καὶ, 'Ο μὴ πιστεύων εἰς τὸν Σιδόν, οὐκ δύεται ζωὴν αλώριον.'

V. Quolquidem itaque virginitatis lapidem inestimabilem servaverint, immarcescibilem perceperunt coronam immortalitatis. Quotquot inestimabilem castitatis tunicam comparaverint, ad mysticum justitiae thalamum assumentur. Quotquot angelico propriores extiterint gradui, majori ingenuitate ac perfectione, Dominica persuertent beatitudine. Quapropter quotquot Dominicam gustaverunt dulcedinem, evangelicam apprehenderunt celsitatem. Quotquot

²⁷ Matth. iii, 4. ²⁸ Joan. i, 33. ²⁹ Rom. x, 4.

(71) *Summi fructices*, ἀχρίδες. Vulg. *Locusta*: æquivoca voce Græca ad utrumque. Multi Patres eam Procli expositionem sequuntur, ac in iis, præceptor ejus Chrysostomus, cum aliis locis, cum homilia de Pœnitentia, et in Dæcollationem ejusdem Joannis, quam ex Reg. ms. integrum nuper edidi. Male Riccardus, et contra fidem interpretis, sensu alio exponit, quam Proclus velit: *Esa ejus erat, locusta*.

(72) *Quam procul a sæculi agro, πολὺ τῆς κομικῆς ἀπόκτισται χώρας*. Nihil clarius; at non clarum satis Riccardo ita reddenti: *alte in hujus mundi campo condita residet*: nemo certe eum sensu dederit τοῦ, ἀποτίξεσθαι.

(73) *Perflatili vaporatione, εὑρισκόστον ἀραθυόστως*. Ut constans in allegoria, fumum sumo declarerit, ac sic habere Joannis animum ad carnarium cupiditatum sumos, ut mel silvestre ad fumum naturalem, et quo domesticæ apes sollicitari solent. Parerga hic notata de Eripi, nec ab eo sumus sive vapor diciunt εὑρισκόστος, sed a βιπτίῳ, cuius nota significatio.

(74) *Necdum credens in Dominum. Fide nimirum*

C E. "Οσοι οὖν τὴν λαμπτάδα τῆς ἀγνείας διστον διετήρησαν, τὸν ἀμφαράντινον ἀνέδησαντο στέφανον τῆς ἀφθαρτίας· δοι τὸν τῆς σωφροσύνης ἀτέμητον περιεποιήσαντο χιτῶνα, εἰς τὸν μυστικὸν τῆς δικαιοσύνης παραληφθήσονται: νυμφῶνα. "Οσοι τοῦ ἀγγελικοῦ πλησιέστερον γεγόνασι βαθμοῦ, γνησιώτεροι τοῦ Δεσποτικοῦ κατατρυφήσουσι μακαρισμοῦ. Διὰ τούτο, δοι τῆς Δεσποτικῆς ἐγένεσαντο γλυκύτητος, τῆς εὐαγγελικῆς ἐπελάδοντο ἀκρότητος. "Οσοι τοῦ οἴνου καὶ

³⁰ Hebr. xi, 6. ³¹ Joan. iii, 36.

D explicatori, ac credens venisse, quod ejus illata verba plane declarant; facitque hoc ad testimonium de Christo certitudinem, ad quod perhibendum solo divino instinctu ac afflato inductus sit. Non potuit a parentibus discere, qui defuncti sunt brevi post ejus nativitatem: at nec ab aliis, cum extra omnem humanam consuetudinem ageret in deserto, usque ad tempus ostensionis suæ, quando Spiritus illic Domini super eum factus est. Quæ adduntur, velut *non placaret non esset visurus Deum*, etc., ampliatione quadam expoundenda sunt, ut intelligentur pro eo tempore quo fides sufficienter proposita foret; ac quando jam explicator quereretur: quo etiam modo potest exponi sententia Chrysostomi hom. *De fide et lege naturæ tom. VI* Ducæi, cum videtur docere, non fuisse Cornelium vere justum, ante quam a Petro doceretur. Non fuisse ejus in utero exultationem motum liberum, et quo Deum vere agnoverit, tenet sanctus doctor in part. quest. 17, art. 3 et 6, in quod etiam inclinat Augustinus epist. lvi Ad Dardanum.

(75) Apud Joan. μένον.

τῶν οικέρων ἀπόχονται τῆς ἡδυπαθείας, ἐκ τοῦ κατανούγεννήματος εὐφρανθήσονται τῆς ζωηφόρου φυτείας.
 Ὁσοι τὸν σωματικὸν ρώγα ἄφθαρτον ἔκτησαντο, τὸν πνευματικὸν καρπὸν τῆς εὐλογίας ἄφθονον ἐδρέψαντο.
 Ὡρέρπορ, φησίν, (76) εὑρέθη δὲώξ ἐν τῷ βότρῳ,
 καὶ ἔροισι· Μή λυμαλεσθε αὐτὸν, διτε εὐλογία
 Κυροῦ ἔστι. Λέγει δὲ τὸν μακάριον Ιωάννην τὸν εὐαγγελιστὴν, μόνον διαφυλαχθέντα καὶ σώματι καὶ πνεύματι ἀσπιλον ἐν τῷ ἀποστολικῷ βότρῳ μέχρι σταφιδώσεως, τουτέστι, μέχρι βαθυτάτου γήρας. Τοῦτο τὸ πρῶτον τῷ Θεῷ καὶ ἑξαρετον δῶρον· τοῦτο τὸ φωτιστικὸν ἔλασιον τῆς διανοίας· τοῦτο τὸ καθαρὸν τῆς ενδοίας θυμιάμα· τοῦτο τὸ πολύτιμον τῆς καρδίας μύρον· τοῦτο τὸ δόκιμον τῆς ψυχῆς δῶρα· τοῦτο τὸ ἀπαθέστατον τοῦ εὐώδους σώματος ἀνθος. Διὰ τοῦτο τὸ δῶρον ἀποθανὼν Ἄδελ ἔτι λαλεῖ. Ὡν γάρ τὴ λαμπάς μή σθέννυται τῆς παρθενίας, τούτων ἀθάνατον μένει τὸ κλέος τῆς ἀγνείας. Διὰ τοῦτο τὸ δῶρον μένει λερεὺς δὲ Μελχισεδὲκ εἰς τὸν αἰώνα. Διὰ τοῦτο τὸ δῶρον τὸν Δεσποτικοῦ πάθους γίνεται τύπος δὲ Ἰησαάκ. Διὰ τοῦτο τὸ δῶρον Θεός τοῦ Φαραὼ χειροτονεῖται δὲ Μωϋσῆς. Διὰ τοῦτο τὸ δῶρον τὰς δευτερευόμενας τῆς βασιλεικῆς ἀξίας ἡνίας παραλαμβάνει δὲ Ιωασῆφ. Διὰ τοῦτο τὸ δῶρον τοὺς σωματικοὺς πεζεύει ποσὶν δὲ Ἦλιας τὸν αἰθέρα. Διὰ τοῦτο τὸ δῶρον ἐκρίζουν καὶ κατασκάπτειν τὰς βασιλείας ἐγγειρίζεται δὲ Ιερεμίας. Διὰ τοῦτο τὸ δῶρον τῶν ἀνήμερων θηρίων ἐμφράττει τὸ στόμα δὲ Δανιήλ. Διὰ τοῦτο τὸ δῶρον φυλάττονται ἐν τῇ φοβερῷ καμίνῳ οἱ τρεῖς παῖδες ἀδλαβεῖς. Διὰ τοῦτο τὸ δῶρον υἱοὶ βροντῆς προσαγορεύονται οἱ δύο τοῦ Ζεβεδαίου υἱοί. Διὰ τοῦτο τὸ δῶρον πιστὸς καθίσταται καὶ φίλος τοῦ οὐρανίου νυμφίου δὲ Ιωάννης. Καὶ συντόμως εἰπεῖν· διὰ τοῦτο τὸ δῶρον μήτηρ γίνεται τὸν Δεσπότου τῶν ἀγγέλων, ἡ ἐκ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων καταγομένη, καὶ ἐκ τοῦ γοτθοῦ διηρημένη φυράματος. Ἐγκύμωτη ηὔρεθη γενομένη ἐκ Πρεύματος ἀγίου.

Γ'. Ἐπειδὴ τοίνυν τρέχων δὲ λόγος τὸ δεύτερον κατέλαβε καταπέτασμα, ἐνῷ ἔντες ὑποδείχνυται δόδον τὸ Ἅγνος· ἀφενοῦς καινοτομεῖται πορείας τὸ τρίβος· τῆς δευτέρας ἀνοίγεται σκηνῆς τὰ προπύλαια· σύντοις ἀναφαίνεται τὰ ἀπρόσιτα· ἀναλάμπεται τῶν ἀθεάτων τὸ πρόσωπον· φανεροῦται τὸ ὑπὸ τῶν κερουσθητικῶν σκιαζόμενον Ιαστήριον. Χριστὸς γάρ, φησι, παρατετόμενος ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, διὰ τῆς μελέτος καὶ τελειοτέρας σκηνῆς, οὐ χειροποιήτου· τονέστων, οὐ ταύτης τῆς κτισμῶν· εἰσῆλθεν ἐφάκας εἰς τὰ Ἀγία. Ἀρα καὶ μετὰ τὴν ἀποστολικὴν μαρτυρίαν τολμῶσι τινες κατὰ

A a vitiosas voluptatis vino et sicera sese abstinent, novo vivisca plantationis genimine delectabuntur. Quotquot corporale acinum incorruptum oblinuerunt, spirituale ubertim benedictionis colegerunt fructum. Quomodo, inquit, invenietur acinum in botro, et dicent: Ne perdatis illud, quia benedictio Domini est³³. Porro indicat divinus sermo beatum Joannem evangelistam, qui solus in apostolico botro, donec cessit in uvam passam, id est, ad extreman usque senectutem, corpore pariter ac spiritu incontaminatus servatus est. Hoc præcipuum eximumque Dei donum est; hoc oleum quod mentem illuminat; hoc purum suavis odoris thymiam; hoc cordis unguentum pretiosissimum; hoc probatissimum animi aroma; suaveolentis hoc corporis flos quam maxime immarcescibilis. Propter hoc donum defunctus Abel, adhuc loquitur³⁴. Quorum enim virginitatis lampas non extinguitur; eorum immortalis permanet gloria castitatis. Ob hoc donum, Melchisedech sacerdos manet in perpetuum³⁵. Ob hoc donum, Isaac Dominicus passionis typus efficitur³⁶ (77). Ob hoc donum, Moyses deus Pharaonis constitutur³⁷. Ob hoc donum, Joseph primus a rege, regiae dignitatis habenas suscipit³⁸. Ob hoc donum, Elias corporeis pedibus incedit per aethera³⁹. Ob hoc donum, praeficitur Jeremias, ut regna evellet ac funditus evertat⁴⁰. Ob hoc donum, immunitum ferarum ora obstruit Daniel⁴¹. Ob hoc donum, tres pueri illæsi in camino illo horribili servantur⁴². Ob hoc donum, filii Zebedæi, tonitrui filii nuncupantur⁴³. Ob hoc donum Joannes ille, fidelis et amicus sponsi cœlestis constituitur⁴⁴. Atque, ut verbo dicam, ob hoc donum, quæ genus ducebat ab hominibus, atque a terrena pendebat massa, Domini angelorum mater efficitur: Invenientaque est in utero habens de Sancto⁴⁵.

C VI. Quia ergo currens oratio secundum obduxit velum, in quo novæ viæ ac mirabilis submonstratur vestigium, obscuri itineris novo schemate semita designatur; secundi tabernaculi aperitur vestibulum: sic inaccessi panduntur adytus, resulget invisibilium aspectus, propitiatorium a cherubinis obumbratum propalatur. Christus enim, inquit, assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius et perfectius tabernaculum, non manu factum: id est, non hujus creationis, introiū semel in Sancta⁴⁶. Ulline ergo, post etiam Apostoli illustre adeo testimonium, cum insipientibus audeant dicere, non

³³ Isa. lxxv, 8. ³⁴ Hebr. xi, 4. ³⁵ Hebr. vii, 3.
³⁶ IV Reg. ii, 11. ³⁷ Jer. i, 10. ³⁸ Dan. vi, 22.
³⁹ Matth. i, 18. ⁴⁰ Hebr. ix, 11, 12.

(76) Vat. εὐρεθῆσται.
 (77) Isaac Dominicus passionis typus. Qui adhuc virgo sit jussus offerri, quanquam postea dederit conjugio operam; ut et Moyses prius dederat, post tantam illam Domino assiduitatem deinceps continens, ut sanctus Epiphanius explicat hær. lxxxviii, ut non solum παρθενίαν et omnimodam ἀγνείαν, virginitatem ac perfectam castimoniam, qualis fuit

esse Deum, eum qui natus est, ex quo ampliori ac perfectiori tabernaculo processit? Quonam autem modo, communis homo existimetur nobis similis; qui lapis sine manibus e virginali monte praecisus fuit⁴⁴? quem qui conculcaverit, hoc est, cum terra segmentis connumeraverit, nulla venia tormentis addicitur, dicente Paulo: *Quanto magis deteriora merebitur supplicia, qui Dei Filium conculcaverit, et sanguinem testamenti pollutum duxerit*⁴⁵? Adeamus itaque cum fiducia, si lubet, ad sanctificatum hujus secundi tabernaculi locum, soluto mortali calceo irrelata consuetudinis. Neque enim sacerdos penetrat intra adytum, nisi a se prius absonas omnes cogitationes abjecerit: nec Moyses visionem illam magnam divinæ dispensationis videre potest⁴⁶, præterquam ubi humana omnia negotia transmisit. Sic enim spinosam hominum naturam cum divinitatis natura, quæ non comburat, sed illuminet, commercium habituram didicit. Rubus quippe, igni per id tempus commissus, Virginis gessit symbolum, quæ verum illud lumen concepit sine semine: Solem, inquam, illum justitiae, ex impolluto illo oriturum thalamo, ut juxta Scripturam gentilium aquas (80) excalefaceret⁴⁷; ut bonitatis calore, diabolice pravitatis glaciem solveret; ut divinitatis splendore, ignorantiae noctem fugaret; ut coruscantibus radiis, creaturam illustraret quam condidisset: ut ne quis deinceps in virginalem gratiam diem offendere, in rectæ opinione luce ambulans, juxta certo definitam fidem in apostolico duodecim jugerum agro, dicente Scriptura: *Nonne duodecim sunt horæ diei? Si quis in luce ambulat, non offendit*⁴⁸.

VII. Etenim multi sunt, qui non solum os suum in cœlum ponant, ut David ait, sed et linguam ferant super terram⁴⁹; Virginisque integritatem continuo impugnant. Ut ne igitur cum voluptuosis terrenisque hominibus nos quoque dilabamur, audiētes evangelistam in hac verba loquentem: *Ante quam ipsi convenientire, inventa est in utero habens de Spiritu sancto*⁵⁰: *et non cognoscebat eam donec peperit Filium suum primogenitum*⁵¹; ne quando ex illis verbis existimaverimus, amisisse quidem beatam Virginem post divinum partum, virginitatem; Josephum vero nuptiale habuisse consortium. Obsecro itaque spirituales viros, ut spiritualiter spiritualia suscipiant, neve non percipient-

⁴⁴ Dan. ii, 34. ⁴⁵ Hebr. x, 29. ⁴⁶ Exod. iii, 5.
⁴⁷ Matth. i, 18. ⁴⁸ ibid. 25.

(78) Γρ. ἑαυτόν.

(79) Ιο. τὴν ἀκανθώδη φύσιν.

(80) Gentilium aquas, τὰ ἔθνικά ὄντα θερμάνη. Subiuncta verba, κατὰ τὸ γεγραμμένον παλαὶ indicant alludi ad Scripturam locum aliquem; nec alias occurrit quam qui exstat (Isa. Lxix, 2) quo Dominicus adventus instar ignis significatur, faciens ebullire ac effervescere aquas. וְאַתָּה תִּמְבֹּרֶת פָּגָנִים: Sicut aquam bullire facit ignis. Vulg.

A τοὺς ἀφρόνας λέγειν· Οὐχ ἔστι Θεός, δικαίωσεις, καὶ προελθὼν ἐκ τῆς μείζονος καὶ τελειωτέρας σκηνῆς; Πῶς δὲ καθ' ἡμᾶς ἡ κοινὸς ἀνθρώπος, δικαίωσεις συναριθμήσας, ἀσυγώστοις ἐκδίδοται τιμωρίαις· Πῶσα γάρ, φησι Παῦλος, γείρος ἀξιότεστα τιμωρίας, δικαίωσεις τοῦ Θεού κατακατηστατικαίς, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγησάμενος; Καζανθάρβησαμεν, εἰ δοκεῖ, τοῦ ἡγιασμένου τῆς δευτέρας σκηνῆς τόπου, λυθέντος τοῦ νεκροῦ ὑπόδηματος τοῦ συμπεποιημένου τρόπου/οὗτε γάρ διερεύεται τὸ ἀδυτον εἰσέρχεται, ἐὰν μὴ κάπτεις ἑαυτοῦ (78) χωρίστη λογισμῶν ἀτοπίας· οὐτε δικαίωσης, τὸ μέγα τῆς Δεσποτικῆς οἰκουμένας δύναται B διεσθαι δράμα, ἐὰν μὴ πάντα παρέλθῃ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα. Οὐτων γάρ ἔμαθεν ἡ ἀκανθώδης τῶν ἀνθρώπων φύσις (79), τῇ φωτιστικῇ, οὐ τῇ καυτικῇ θεότητος κοινωνεῖν φύσει. Σύμβολον γάρ ἔφερεν ἡ προσομοιόστατη βάτος τότε τῷ πυρι, τῆς ἀσπόδρως συλλαβούσης Παρθένου τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν· τὸν δικιον τῆς δικαιοσύνης, τὸν ἐκ τούτου ἀνατέλλοντα τοῦ ἀκολύντου παστοῦ, ἵνα τὰ ἔθνικά ὄντα θερμάνη, κατὰ τὸ γεγραμμένον ἵνα τῇ θερμάτηται τῆς ἀγαθότητος, τὸν χρυμὸν διαδύσῃ τῆς διαβολικῆς δεινότητος· ἵνα τῇ λαμπρότητῃ τῆς θεότητος, τὴν νύκτα ἐκδιώξῃ τῆς ἀγνωσίας· ἵνα ταῖς φωτιστικαῖς ἀκτῖσι, τὴν ὑπ' αὐτοῦ γεναμένην καταυγάσῃ κτίσειν· ἵνα μητέπι μηδὲν προσκόπτῃ εἰς τὴν παρθενικὴν τῆς χάριτος ἡμέραν, ἐν τῷ φωτὶ τῆς ὁρθοδοξίας περιπατῶν κατὰ τὴν ὁροθετήσαν δεσφαλή πίστιν, ἐν τῇ δικαιοκράτειρ φωτὶ τῶν ἀποστόλων, κατὰ τὸ εἰρημένον· Οὐχὶ δώδεκα ὥραι εἰσοι τῆς ἡμέρας; ἐάν τις ἐπιτίθηται, οὐ προσκόπτει.

Z. Πόλλοι γάρ εἰσον, οὐ μόνον εἰς τὸν οὐρανὸν, κατὰ τὸν Δαΐδον, τὸ στόμα τιθέντες, ἀλλὰ καὶ τὴν γλῶσσαν ἐπὶ τῆς γῆς φέροντες, καὶ τὴν καθαρότητα τῆς Παρθένου ἐγγύθεν πολεμοῦντες. Ινα οὖν μὴ κατὰ τὸν ἡδυπαθεῖς καὶ γεώδεις ἀνθρώπους, καὶ ἡμεῖς καταπίπτωμεν, ἀκούοντες τοῦ εὐαγγελιστοῦ λέγοντος· Πρινὴ συνελθεῖτε αὐτὸν, εἰρέθη ἐν γαστρὶ ἔχοντα ἐκ Πτενύματος ἀρίου· καὶ οὐκ ἐγκρωτοκείτε αὐτὴν, ἵνα οὐδὲ τὸν οὐλὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον· μήπως ἐντεῦθεν μετὰ τὸν θεῖον τόκον νομίζεσθαι, τὴν μὲν Παρθένον πεπαύσθαι τῆς ἀγνείας, τὸν δὲ Ἰωάηλον ἔχεσθαι τῆς γαμικῆς συναρτείας. Ηπαρακαλῶ οὖν τοὺς πνευματικοὺς πνευματικῶς δέχεσθαι τὰ πνευματικά, καὶ μὴ καταφέρεσθαι εἰς τὸ

⁴⁹ Isa. lxiv, 2. ⁵⁰ Joan. xi, 9. ⁵¹ Psal. lxxii, 9.

aqua ardenter igni. Significatur effectus divini adventus ad vindictam, tametsi Proclus allegoriam transfert ad adventum Domini ad salutem, quo vere effuberunt aquæ gentilium divino ejus igne, LXX: Καὶ κατακάψει τῷ τὸν ὑπεναντίους. Et comburet ignis adversarios: quod ipsum potuit respicere Proclus, ac tum ex eo, tum ex aliis, ac Hebraica veritate, habere τὰ ἔθνικά ὄντα. Siquidem, Aquæ multæ; populi multi (Apoc. xvii, 15).

τῆς σαρκὸς πάθος, διγνοοῦντας τὸ τῆς Γραφῆς βάθος. Εἰ γὰρ πιστεύουμεν κατὰ τὴν ἐπ̄ Χριστῷ καιρήν αὐτοῖς, μὴ εἶναι ἀδρένα καὶ θῆλυ, μηδὲ τὸ κλέδηλον προχωρεῖν νόμισμα τῆς σωματικῆς ἀμαρτίας ἐν τῇ πνευματικῇ πολιτείᾳ, μηκέτι τοῦ παλαιοῦ πολὺ πραγματῶμεν ἀνθρώπου τὸ γῆινον ἔχον, μηδὲ τοῦ καρποῦ πάλιν ὀρεγώμεθα τῆς ἑηρανθείσης συκῆς ἐκ φίζῶν διὰ τῆς Δεσποτικῆς φωνῆς. Οὐ δυνάμεθα γάρ δύο κατὰ τὸ αὐτὸν φέρεσθαι χιτῶνας οὐκ ἔχωμεν ἐπὶ τὸ τῆς ἀφθαρτίας ἱμάτιον, δερμάτινον ἐπενδύσασθαι χιτῶνα. Τίς γάρ, φηστ, κωινωνία φωνὴ πρὸς οὐκοτος; μηδὲ τὴν εὐαγγελικὴν γνῶσιν, εἰς τὴν σωματικὴν ἀπαγάγωμεν μίξιν· μὴ τὴν μυστικὴν ἑξῆγησιν, εἰς τὴν γαμικὴν ἐκλάζωμεν σύναψιν. Τί ζητοῦμεν φυσικὴν ἀκολούθιαν, εἰς τὴν ὑπὲρ φύσιν οἰκονομίαν;

Η'. Μάθωμεν ποιαν ἔχει ἔννοιαν τοῦ Ἰωσῆφ ἡ δύνοια. Τὸ τελούμενον ἐν τῇ Παρθένῳ μυστήριον οὐκ ἔγνωριζε· ποιὸν διάκονος ὑπῆρχε θαύματος. Οὐκ ἔγνωσκεν διὰ δὲ προφητευόμενος Χριστὸς, ἐκ τῆς μεμνηστευμένης αὐτῷ ἐτίκτετο γυναικός. Οὐκ ἔδει διὰ κατὰ Μωϋσέα Προφήτης, ἐκ τῆς ἀπειρογάμου προτήρχετο κύρης. Οὐκ ἔμνήσκετο διὰ ναὸς ἡδύνατο γενέσθαι Θεοῦ, ἡ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ (83) πεπλασμένη πηλοῦ. Οὐκ ἔγνωσκεν διὰ ταῖς ἀχράντοις τοῦ Δεσπότου χεροῦ, ἐκ τοῦ παρθενικοῦ πάλιν πλάτεται παραδεῖσου δεύτερος Ἄδαμ. Οὐκ ἔδει διὰ ὁ ἄρχων τῆς ἑηρᾶς δημιουργεῖται ἀνευ σπορᾶς. Οὐκ ἔγνωσκεν διὰ τὴν Ἱεραπλιτικὴν ποτε γῆ τὸν ζωποιὸν δώσει καρπὸν. [Καὶ η̄ γῆ ημῶν, φησι, δώσει τὸν καρπὸν C

" Gal. vi, 15. " Marc. xi, 14; Mauth. xxi, 19.
III, 22. " Psal. LXXXIV, 13.

(81) *Adulterinum corporalis peccati numisma.* Nulta Riccardus in vocem νόμισμα, sed quibus duntaxat declaret vocem; ne verbum quidem quo explicet mentem Procli, quam nec reddidit, mutato antecedenti in consequens, ac liberius commutatis aliis, ut collata versio docebit. Numisma illud peccati, haud aliud est, quam quod precedenti colo dixerat, ut alterum altero explicet; ipsa nimirum sexuum discretio, occasione peccati inducta, et ex illius prævisione, ut nimirum crasso illo ac brutalī modo mutua conjunctionis propagaretur humanum genus futurum mortale a peccato, diviniori ac altiori modo propagandum, ut immune a peccato immortale mansisset: estque ea opinio trita Græcis Patribus, ac in iis Amphilochio in *Pecatrat.* et Gregorio Nysseno lib. *De opificio hominis,* de qua dicta sufficiant ad præfatum Amphilochium.

(82) *Prophetam illum Moysi similem*. Ὅ κατὰ Μωϋσέα προφήτης κατ' ἐμὲ (Deut. xviii, 15, 18), repetitum a Stephano (Act. III, 22) nec bene satis Riccardus: *Prophetam a Moysē signatum;* aliud certe, ὃ καθ' ἡμᾶς ἀνθρώπος· quam *homo nobis nobis designatus:* nempe *homo nobis similis:* quod passim Christum vocant theologi. Quod porro spectat ad expositionem, quam sic multis dialogisino hoc Proclus prosecutur, ut Joseph non cognoverit Mariam, donec illa peperisset, id est, nesciverit divinum in ea mysterium ante Domini nativitatem; videri illa possit minus favere tantæ illi Josephi sanctitati, quanta decebat sponsum Virginis. Ut tamen gratiae in apostolis œconomiam attenderimus, utique ea toto Domini incolatus tempore rudes

A te altum sacræ Scripturæ sensum, in affectum carnalem precipites ferantur. Nam si credimus non esse masculum neque feminam, pro novæ in *Christo creaturæ*⁴⁴ ratione, nec adulterinum corporalis peccati numisma (81) progrederi in vita spirituali; ne jam amplius curiose exquiramus veteris hominis terrestre vestigium; neve iterum fructum appetamus fucus illius, quam sua Dominus voce radicitus arefecit⁴⁵. Non enim duas similes possumus gestare tunicas; nec fieri potest, ut incorruptionis veste amicti, pelliceam tunicam superinduamus. Quæ enim, inquit, *societas luci ad tenebras*⁴⁶? Ne cognitionem quam dicit Evangelium, ad corporalem misionem revocemus: neve mysticam narrationem, in nuplialem assumamus conjunctio nem. Utquid in sacramento quod naturam superat dispensatione, naturalem exquirimus consecrationis rationem?

VIII. Discamus quem Josephi ignoratio sensum habeat. Nimirum nesciebat mysterium quod in Virgine peragebatur; cuius, inquam, miraculi foret minister. Nesciebat prophetarum oraculis prænuntiatum Christum ex despontata sibi uxore nascitum. Non noverat Prophetam illum Moysi similem (82)⁴⁷ ex puella innupta processurum. Non meminerat potuisse eam effici Dei templum, quæ ex mundo erat formata luto. Latebat eum, ex virginali rursus paradiso intemeratis Domini manibus plasmari secundum Adam. Non cognoscebat terræ principem sine semine procreari. Non intelligebat Israelicam quandoque terram, fructum daturam vivificum: *Et terra, inquit, nostra dabit fructum suum*⁴⁸.

" II Cor. vi, 14. " Deut. xviii, 15, 18; Act.

adeo permiserit, hand ita absurdum videatur, ut et Joseph haud absimili modo, post etiam oraculum, nonnihil dubius ac animi anceps, pro tanta sacramenti sublimitate ac novitate, permanserit. In Zcharia cui tantum prædictus esset partus sterilis, toties iam in aliis exhibitus, incredulitas gravior fuit, cum præsertim ille sacerdos esset, quem sacra historia non lateret: in Josepho autem qui faber esset, et cui majus omnibus sacramentum conceputis virginalis revelatum esset, longe excusabilius sit, ut non statim integrum omnino fidem adhibuerit angelο, nec plene cognoverit quod Spiritus sanctus in sponsa operatus esset, donec ab edita deum prole amplior gratia affulisset. Fuerit itaque ab oraculo persuasus ut ne dimitteret sponsam; non tamen ut omnem prorsus dubietatem abjeceret. Nihil certe videtur obstare, ut ne æstus ejusmodi cogitationum qualem describit Proclus, ad probacionem viri sancti toto illo tempore permissus sit: taunetsi Hieronymi ac aliorum expositio videtur germanior, ut serinq sit de cognitione per copulam carnalem, quam neget evangelista præcessisse Christi nativitatem, nec dicat secutam esse. Idem cum Proclo sentiunt alii, in quibus Athanasius hom. in *descriptionem sanctæ Mariae.* Ipsa porro sancta Maria, quam ipsam Proclus in sequentibus ob mysterii incomprehensibilitatem, dubitante inducit, citius persuasa fuit, ad cujus, uti et sponsi in ejusmodi dubitatione defensionem, satis videantur, quæ Proclus idem scripsit.

(83) Reg. τοῦ καθαροῦ.

Iatumuit Mariae uterus, et Josephi cor sauciatum est. Ventris tumorem vedit, ac castitatis mysterium deploratum omnino habuit. Inspexit gravidam, et in maximam incidit agitationem. Attendit onustam prole, venitque in mentem suisse viliatam. Non est cognitionis defectus (84), suspectus concubitus, sed incredulitatis contentio. Habet res criminatem, non longanimitatem. Audivit dicentem angelum: *Ne timeas accipere Mariam conjugem tuam*⁸⁵, amplioreunque dubietatem meditatur. Non credam, inquit, conceptionem, nisi videro nativitatem. Nisi lumen aspexero, ignorantiae nebulam minime dispellam. Nisi primogenitum oculis ipse cernam, nimis absurdam cogitationem nunquam executiam. Nisi spiritalem solem elevatum spectavero, haud unquam spiritalem lunam in virginitatis ordine permanere credam. Quid vero? Hanc animo cogitationem soveam, nec ad separationem procedam? Procedam utique. Sic enim, cum ego hominum declinabo convicia, tum ipsa, sancta lege effugiet supplicia. Nam rogo, audiamus, quibus eam verbis affari coepit cum divino incredulus esset oraculo.

IX. «Procul abi a Judaica cognitione, quæ sis effecta particeps gentilitiæ impuritatis.» Tuū sacra Virgo, lene respondens gravi adeo increpatione lacessenti: «Vitiata me cogitas, eo quod tumentem ventre intueris.» Ad hæc Joseph: «Non est honestæ mulieris, ut ea sapiat quæ sunt aliena a lege pietatis.» Cui sancta: «Qui judices mores fornicarios, locum purgationis non præbes?» At Joseph: «Perstas negans, quæ sis ita effecta prægnans?» Cui sancta: «Exquire fideliter propheticæ oraculi veritatem⁸⁶, exque eo liquido scies conceptionis Dominicæ præclaram novitatem.» At Joseph: «Nullam pii connubii babuisti rationem? cum non pütaveris, ad districtum ratiocinium (92) ventura es.» Cui sancta: «Ergone ex mera damnandam censes suspicione eam, quæ nullo vitiata concubitu est?» Joseph autem: «Videar forte probatæ vitæ: qui te ergo possim in eorum manus qui sic judicant, tradere?» Cui sancta: «De hoc me peccato Dominus judicabit, qui ut novit ipse, in meum uterum penetravit.» At Joseph: «Tene turbat indeprecabile hoc convictum? Proba ergo illæsam castitatem.» Sancta ad eum: «Expecta statum infantis in utero tempus, et sanctificatum spectabis partum Dominicum.» At Joseph: «Putasne tumido isto

⁸⁴ Matth. i, 20. ⁸⁵ Isa. vii, 14.

(84) *Non est cognitionis defectus*, etc. Sensus est: Nedum jam ignorantis esse, quod sic Joseph suspectam habeat conjugem, sed et impensioris incredulitatis: post nimirum angeli responsum.

(85) Male edit. μαχαριοτέραν.

(86) Reg. φῶς.

(87) Reg. deest, uīdōn.

(88) Edit. τι δὲ τοῦτο περιπτύσσομαι.

(89) Male edit. εὐνομὸν.

(90) Edit. τόχον.

(91) Reg. μεταλαβοῦσα.

A αὐτῆς]. Ήγκώθη τῆς Παρθένου ἡ κοιλία, καὶ ἐτρώθη τοῦ Ἰωσήφ ἡ καρδία· εἰδε τὴν ἔπαρσιν τῆς γαστρὸς, καὶ ἀπέγνω τῆς ἀγνείας τὸ μυστήριον παντελῶς· ἐθειώρησεν ἐγκύμονα, καὶ εἰς μέγιστον κατέπεσε κλύδωνα· προσέσχε πεφορτωμένην, καὶ ὑπενόησε πεφαρμένην. Οὐκ ἔστιν ἡ τῆς γνώσεως ἀποστέρησις, συνουσίας ὑπόπτευσις, ἀλλ' ἐπίτασις ἀπιστίας· κατηγορίας, καὶ οὐ μαχροθυμίας τὸ πρᾶγμα. Ἐκουε τοῦ λέγοντος ἄγγελου· Μή φοβηθῆς παραλαβεῖται τὴν γυναικά σου· καὶ μαχροτέραν (85) ποιεῖ τοῦ δισταγμοῦ τὴν μελέτην. Οὐ πιστεύων, φησι, τὴν σύλληψιν, ἐὰν μὴ κατίδω τὴν γέννησιν· ἐὰν μὴ θεάσωμαι τὸ βρέφος (86), οὐκ ἀπελαύνω τῆς ἀγνωσίας τὸ νέφος· ἐὰν μὴ δύσμαι τὸν πρωτότοκον υἱὸν (87), οὐκ ἀποφορτίζομαι τὸν ἀποτύπωτον λογισμὸν· ἐὰν μὴ ἔρχομαι εἰς τὸν χωρισμὸν; Ἐρχομαι· οὐτω γάρ τῶν ἀνθρώπων κάμε ἐκκλίναι τὸν ὄντειδισμὸν, καὶ ταύτην τὸν ἔννομον (89) διαφυγεῖν σωφρονισμόν. Ὄποιων γάρ ἀπῆρξατο πρὸς αὐτὴν λόγων, ἀπιστῶν εἰς τὸν θεῖον λόγον (90) ἀκούσωμεν.

Θ. «Απιθι μακρὰν τῆς Ἰουδαϊκῆς συγγενείας, τῆς ἐθνικῆς ἀπολαβοῦσα (91) ἀκαθαρσίας.» Είτα καὶ ἡ ἀγία Παρθένος πρὸς τὴν βαρεῖαν ἐπιτίμησιν πραξίαν ἐδίδου ἀπόκρισιν, λέγουσα· «Βεβηλωμένην ἔννοεις, δι τοῦ ὡγκώμενην με θεωρεῖς;» Πρὸς τοῦτο [δι] Ἰωσήφ· «Γυναικὸς οὐκ ἔστι κοσμίας, ἀλλότρια φρονεῖν εὐσέβειας.» Ἡ ἀγία λέγει· «Διχάζων τρόπου πορνείας, οὐ δίδως τόπον ἀπολογίας;» Καὶ ὁ Ἰωσήφ· «Ἐπιμένεις γάρ ἀρνουμένην [οὐτως ἐγκύμων γενομένην];» Καὶ ἡ ἀγία· «Ζήτησον τὸ ἀψευδές πιστῶς τῆς προφητικῆς προφήσεως, καὶ μαθήσῃ αφῶς ἐξ αὐτῆς τὸ κατινορετές τῆς Δεσποτικῆς συλλήψεως.» Καὶ ὁ Ἰωσήφ· «Ηθέτησας τὸ εὔσεβες συνοικέσιον; τίξεις, δι τοῦ ἀλπίζεις, εἰς τὸ ἀχριδές λογοθέσιον.» Καὶ ἡ ἀγία· «Θέλεις οὖν ἐξ ὑπονοίας καταδικασθῆναι τὴν ἐκ συνουσίας μὴ καθυβρισμένην;» Καὶ ὁ Ἰωσήφ· «Ἔισος εἰμι τῶν καλῶν βιούντων, καὶ πῶς σε δύναμαι δοῦναι εἰς χειράς τῶν ταύτας κρινόντων;» Καὶ ἡ ἀγία· «Κρινεῖ μοι Κύριος ταύτην τὴν ἀμαρτίαν, δι χωρῆσας, ὡς οἶδεν, εἰς τὴν ἐμήν κοιλίαν.» Καὶ ὁ Ἰωσήφ· «Αυτεῖ σε τὸ ἀπαραμύθητον τῆς λοιδορίας; δεῖξον οὖν τὸ ἀνεπιθύμευτον τῆς ἀγνείας.» Καὶ ἡ ἀγία εἰπεν· «Μετίνω τὸν νενομισμένον τοῦ ἐμδρύου χρόνον, καὶ δύει τὸν ἥγιασμένον τοῦ Κυρίου τόχον.» Καὶ ὁ Ἰωσήφ· «Νο-

(92) *Ad districtum ratiocinium*, εἰς τὸ ἀχριδές λογοθέσιον. Quo probanti Deo per aquas redargutionis reddenda sit ratio, uti præscribitur (*Nam.* v, 18 seqq. Ita etiam Riccardus. Liber apocryphus Jacobi nomine, nedum Mariam, sed et Josephum habet vocatum ad illud ratiocinium, ac divino iudicio probatum; cuius eadem esset atque Maria suscipio criminis; rei nimirum male cum Marta habita, quam Deo dicatam Virginem in custodiā, ac ceu depositum accepisset.

μίζεις δι' ὑπερόγκων ρήμάτων τὴν φρόντισιν παραχρούσασθαι τῆς ἐμῆς πολιάδες; » Καὶ ἡ ἀγία· « Ξένοις φαίνεται, [οἰδα,] τὰ ρήματα, ἵνας ἀντίης τὰ παράδοξα πράγματα. » Καὶ ὁ Ἰωσῆφ· « Οὐ βούλομαι σου διαίευθῆναι διὰ τὴν ἰουδαϊκὴν (93) συγγένειαν· καὶ οὐ δύναμαι πάλιν παραδηγαῖς τὴν νομικήν ἀκριβεῖαν. » Καὶ ἡ ἀγία· « Πείσθητε διτεῖς ἡ ῥίζα αὐτομάτη ἐδιάστησε τοῦ ἱεροῦ, τὸ ἀμάραντον ἀνθίσει τῆς ζωῆς. » Καὶ ὁ Ἰωσῆφ· « Πίπτω τῶν ἀτόπων λογισμῶν τὴν ἐπανάστασιν, διτεῖς Δεσπότου τῶν ὅλων κατίσθι τὴν γέννησιν. » Καὶ ἡ ἀγία· « Στέργω μέν σε ἀπάθως (94) διὰ τὸν νόμον ὡς μηνηστῆρα· οὐ θέλω δέ σε προσκροῦσαι προπετῶς διὰ τὸν τόκον εἰς τὸν Σωτῆρα (95). » Καὶ ὁ Ἰωσῆφ· « Τοῦτο γὰρ κάχω εὐλαβούμενος, ὑπομένω σου τέως μὴ χωριζόμενος. » Καὶ ἡ ἀγία· « Υπομνήσθητε καὶ τὴν ἐπαγγελμένην (96) παρουσίαν τοῦ Κυρίου, καὶ ἔκχλινης τὴν προσγενομένην σοι ἐκ τοῦ Πονηροῦ ἀπιστίαν. » Καὶ ὁ Ἰωσῆφ· « Φοβηθεὶς τὴν ὑπερβάλλουσαν τοῦ σώματος εὐμορφίαν, ἀδεξάμην εὐχερῶς τὴν μὴ πρέπουσαν τοῦ πράγματος ὑποψίαν. » Καὶ ἡ ἀγία· « Χρῆσον οὖν τὸ δόξιμον τῆς μακροθυμίας; δηγάριον, ἵνα κτήσῃ τὸ αἰώνιον τῆς βασιλείας καταγώγιον. » Καὶ ὁ Ἰωσῆφ· « Ψηφίζω τὴν εὐαρθριμητὸν ἀπαρτὶ τοῦ χρόνου συμπλήρωσιν, ἵνα θεωρήσω τὴν ἀδιήγητον τοῦ Δεσπότου ἐνανθρώπησιν. » Καὶ ἡ ἀγία· « Ω Ἰωσῆφ (98), τότε παρὰ πάντων μακαρισθῶμεν, διτεῖς τοῦ πάντων Δημιουργοῦ γονεῖς κληθῶμεν. »

I'. Τότε λοιπὸν τίς ἡνὶς ὁ Παρθένος ὁ Ἰωσῆφ ἐπληροφορήθη, διτεῖς καὶ τίς ἡνὶς ὁ γεννηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου ἐδιδάχθη. Ἐγερθεὶς γὰρ, φτιστή, παράλαβε τὸ παιδίον, καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ. Οὐκέτι λέγει, *Tὴν γυναικά σου*. Ὁ δυνάμερος χωρεῖν, χωρείτω. Τότε τὴν τῆς ψυχῆς ἀπέθετο δειλίαν, διτεῖς τὴν ἀγγελικὴν ἐθεάσατο χροστασίαν· τότε τὴν γαστέρα ἐμακάρισεν, διτεῖς τὸν ἀστέρα κατενόησε· τότε τοὺς λογισμοὺς τῶν σαρκικῶν ἀπέθετο γάμων, διτεῖς τοὺς θησαυροὺς τῶν ἀνατολικῶν ἐδέξατο μάγων· τότε ἔκυπον ἐταλάνιζεν, διτεῖς Συμεὼν τὸ βρέφος ἐδάσταζε, καὶ ὡς Θεὸν ἐδέξαζε· καὶ ἡνὶς πρότερον ἀπεστρέφετο ὡς ἀκρατή, ὑστερὸν ἀπεδέχετο ὡς ἀγνήν· ἡνὶς ἐλειδρεῖ ὡς ἄχραμον (1), ὑμνολόγει ὡς ἄμεμπτον· ἡνὶς ἀπήλαυνεν ὡς βέβηλον, ἵκέτευεν ὡς ἄσπιλον· ἡνὶς ἀπωθεῖτο (2) ὡς ἀναδῆ, περιεποιείτο ὡς θεοφιλή· ἡνὶς ἔκάλεσε δημοσίᾳ μανάδα, παρεκάλει ὡς ἀγίαν ἀμνάδα. Οὗτως ὁ Ἰωσῆφ, ἕνας οὖν ἐτεκεν ἡ Παρθένος τὸν Κύριον, οὐκ ἐγίνωσκε τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον· ἕνας οὖν ἐδιάστησε τὸν καρπὸν τῆς σωτηρίας, ἀμφένταλεν εἰς τὸ διφθαρτὸν δένδρον τῆς ἀγνείας· ἕνας οὖν ἐτελεσφορήθη τὸ δράγμα τῆς χαρᾶς, οὐκ ἐηράνθη τῇ ὑποψίᾳ τῆς φθορᾶς. Οὐκ ἔστιν ἡ τοιαύτη

A verborum fastu, μετεῖ canitie sensum circumvenire posse? » Cui sancta: « Nova et incredibilia videntur, scio, isthacē verba, quoad perspicias admirabilia illa et inopina facta. » Joseph autem: « Nolim propter Davidicam cognitionem divertium facere, nec rursum vel latum unguem possim a legis accurate ratione discedere. » At sancta: « Crede iam radicem Jesse (1) ultro germinasse immarcescibilem florem vitæ. » Ad quam Joseph: « Acres absurdarum cogitationum impetus propulsabo, cum Domini universorum nativitatem videbo. » Sancta vero: « Te quidem vere uti sponsum propter legem amo; nolim vero ut partus causa temere offendas in Salvatorem. » Cui Joseph: « Illoc namque veritus ego, huc usque distuli a te recedere. » At sancta: « Condicti memento adventus Domini, ascitam quo tibi caveris a maligno incredulitatem. » Joseph autem: « Tuam illam veritus immensam corporis venustatem, sinistram facile admisi rei suspicionem. » Sancta porro: « Probatum ergo commoda patientia denarium (2), (97) quo æternum regni comparaveris stabulum. » Cui Joseph: « Computo facile numerabiles complendi temporis dies, qua Dominum ineffabiliter videam factum hominem. » At sancta: « Tunc, o Joseph, omnium ore beati prædicabimur, cum universorum Conditoris parentes nominabimur. »

X. Tunc demum Joseph, quænam esset Virgo certo comperit, cum etiam quisnam esset qui natus erat, ab angelo didicit. Surgens enim, inquit, accipe puerum, et matrem ejus (3). Non jam amplius dicit, Conjugem tuam. Qui potest capere capiat (4). Tunc animi timiditatem excussit, cum angelici chori tripudium vidit. Tunc beatum edixit uterum, cum stellam consideravit (5). Tunc carnalium κυπτιαριν cogitationes abjecit, cum Magorum orientis thesauros accepit. Tunc se ipse deplorabat (99), cum Simeon infantem gestabat (6), atque ut Deum glorificabat: quamque prius quasi incontinentem versabatur, eam postea ut pudicam et castam complectebatur: cui ut impudicæ conviciaatur, huic ut irreprehensæ ac inculpatæ habebat laudem: quam ut profanam repellebat, supplex ut illibatam observabat: quam ut impudentem protrudebat, ut piam ac religiosam sibi vindicabat: quam publice mænadam vocitaverat, ut agnam sanctam obsecrabat. Ita plane Joseph: Non cognoscebat dispensationis mysterium, donec Virgo peperisset Dominum. Hæsitavit ances de incorrupta castitatis arbore, donec illa fructum salutis germinasset.

(1) Isa. xi, 1. (2) Luc. x, 35. (3) Matth. ii, 13. (4) Matth. xix, 12. (5) Matth. ii, 12. (6) Luc. ii, 25 sqq.

(98) Reg. ὡς πρεσβύτα.

(99) Se ipse deploravat, ἐταλάνιζεν. Ut solent quos bonum aliquod latuit; sive etiam qui peccaverunt aliquid ignorantia. Riccardus non bene sua pro probatis Procli substituit.

(1) Edit. male ἄχραμον.

(2) Edit. male ἀπωχεῖτο.

(93) Reg. Δαυτῖκην.
(94) Edit. στέργομαι τε ἀληθῶς.
(95) Reg. εἰς τὸν Θεόν.
(96) Edit. ἐπαγγελλομένην.
(97) *Probatum commoda denarium.* Plana allusio ad parabolam Samaritani (*Luc. x, 35*). Riccardus obscurat: *Probato utere denario*, etc.

Non exaruit in eo corruptionis suspicio, donec latet a segetis manipulus ad maturitatem venisset. Nihil ignoratio ejusmodi viro justo crimini est; nec ullo modo est reus, quod ignorans divinam incusaverit conceptionem. Cujus enim Deus justitiam testimonio approbat, ei quis insipientiae crimen inferat? Adeo enim erat humana mente incomprehensibile sacramentum, adeoque mirabile arcani partus miraculum; quando et sancta ipsa Virgo Deum gestabat Verbum, ancepsque animi erat de angeli verbo: gaudebat intus de incarnato ex ipsa; eique qui foris alloquebatur, contradicebat: completebatur thesaurum vitæ, vocemque salutationis animo volvebat.

XI. « Quomodo, inquit, erit mihi istud, quoniam virum non cognosco? » Nescio quid verbum aperie velit; et qui divinam rei majestatem scire possim? » Cui archangelus. « Exposcis ergo angelicos ordines arcana evulgare verba? » Sancta vero ad eum: « Quidquam ne noceat interrogatio, ut fuerit manifestata conceptio? » At angelus: « Gabrielem vides fausta nuntiantem; deque Emmanuele dubitas, quem is fauste annuntiat? » Ad quem Virgo: « Ergo muliebris sit naturæ, ut Dominum ipsum natura gignat? » Cui archangelus: « Quia terrexum habeas sensum, qui possis capere cœlestes consilia? » At sancta: « Nulla ergo hæsitatione accipiam verbum tuum, nec quidquam amplius ullo modo sollicitius exquiram partum? Ergone potest capi in utero, qui non potest a Patre divelli? » Cui archangelus: « Tunc mysterium disces, quoad fieri potest, cum Dominum manu comprehendes. » At sancta: « Vidistine campum proferentem segetes ante susceptam sementem? » Ad quam archangelus: « Accepisti gaudium quod superat naturam; ne ultra pro naturæ legibus corruptionem cogites. » Cui Sancta: « Viri jugum nunquam portavi, quo ergo modo valeam filii mater effici? » At archangelus: « Ergo copulam quæreris maritalis actus, ubi Dominicae est virtutis illapsus? » Sancta vero: « Vellem liquido rei hujus fieri fidem, quo omni anxietate liberari possem. » Ad quam archangelus: « Veni ut universorum Creatori visa tibi annuntiarem: num vero ut quæ ab omnium notitia remota sunt explicem? » At sancta: « Fidelis es nuntius Dei, nec plene nosti quæ in Dei sunt potestate? » Cui archangelus: « Ergo cupis nosse quæ supra te sunt? In eum crede, qui tui similis fieri voluit. » Sancta vero: « Nequit forte fieri ut ejus mihi enunties formam, qui est incomprehensibilis: aliquod saltem vestigium ultiunque indica desiderati. » At archangelus: Spiritualiter suscipe delata verba, videbisque, ut in iis quæ arcano peraguntur mysterio, sis prædicanda beata. » Cui sancta: « Ergone credam unigenitum Dei Filium meum fieri cognata-

A ἀγνωσίᾳ τοῦ δικαίου κατηγορίᾳ· ούδε ἔστιν ὑπὸ κατάγωσιν, ὅτι τῇ θείᾳ συλλήψει ἐξ ἀγνοίας ἐπήνεγκε μέμψιν.⁷ Φαίρε δὲ Θεὸς μαρτυρεῖ δικαιοσύνῃ, τὶς τοιτῷ δύναται ἐπαγαγεῖν ἀφροσύνην; Οὐδέ τοι δέ τοι μαστήριον ἀκατάληπτον ἀνθρωπίνῃ διανοίᾳ, καὶ τοσοῦτον τοῦ μυστικοῦ ἐτύγχανε τόκου τὸ περίδοξον, ὅπου γε καὶ αὐτῇ ἡ ἀγία Παρθένος τὸν θεὸν λόγον ἐδίσταξε, καὶ εἰς τὸν τοῦ ἀρχαγγέλου λόγον ἐδίσταξε· τῷ σαρκομένῳ ἐξ αὐτῆς ἐσωθεν ἔχειρε, καὶ τῷ διαλεγομένῳ ἐξωθεν πρὸς αὐτὴν ἀντέλεγε· τὸν θησαυρὸν τῆς ζωῆς περιεπύνσετο, καὶ τὸν ἀσπασμὸν τῆς φωνῆς διελογίζετο.

ΙΑ'. Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, φῆσιν, ἐπειδὴ ποὺ γινώσκω; Ἀγνῶ τοῦ βρέματος τὸ σαφὲς, καὶ πῶς γνώσομαι τοῦ πράγματος τὸ θεοπρέπες; » Καὶ ἀρχάγγελος πρὸς αὐτήν· « Ἀπαιτεῖς οὖν τὰ ἀγγεικά τάγματα, ἔρχομεν δημοσιεύειν βρέματα; » Καὶ ἡ ἄγις πρὸς τὸν ἀγγελὸν· Βλάβην⁽²⁾ ἔχει τὰ τῆς ἐπερωτήσεως, ἐὰν φανερωθῇ τὰ τῆς συλλήψεως; » Καὶ ὁ ἄγγελος· « Βλέπεις τὸν εὐαγγελιζόμενον Γαβριὴλ, καὶ ἐνδοιάζεις τὸν μηνύμενον Εμμανουὴλ; » Καὶ ἡ Παρθένος· « Γνωικείας οὖν φύσεώς ἔστι, τὸν Δεσπότην γεννῆσαι τῆς κτίσεως;⁽³⁾ » Καὶ ὁ ἀρχάγγελος· « Γένιον ἔχουσα φρόνημα, πῶς δύνη μαθεῖν τὸ οὐράνιον βούλευμα; » Καὶ ἡ ἀγία· « Δέξομαι⁽⁴⁾ οὖν τὸν λόγον τοῦ ἀναμφίβολον, καὶ μὴ περιεργάσομαι τὸν τόκον τὸ σύνολον; καὶ δύναται ἐν κοιλίᾳ χωρηθῆναι, δὲ τὸν Πατρὸς μὴ δυνάμενος χωρισθῆναι; » Καὶ ὁ ἀρχάγγελος· « Διδοχθῆσῃ, ὡς ἐγχωρεῖ, τὸ μυστήριον, ὃν περιλήψῃ χειρὶ τὸν Κύριον. » Καὶ ἡ ἀγία· « Τέθεσαι χώραν βλαστήσασαν δράγμα, μὴ πρότερον δεξιμένην σπέρμα; » Καὶ ὁ ἀρχάγγελος· « Ἐδέξω⁽⁵⁾ τὴν ὑπὲρ φύσιν χαράν, μὴ ἔτι λογίζου τὴν κατὰ φύσειν φθοράν. » Καὶ ἡ ἀγία· « Ζυγὸν οὐδέποτε ἐδάστασα ἀνδρὸς, καὶ πῶς ἔχω γενέσθαι μήτηρ παιδός; » Καὶ ὁ ἀρχάγγελος· « Ζητεῖς γάρ γαμικῆς πράξεως σύνοδον, ὅπου Δεσποτικῆς δυνάμεως γίνεται κάτοδος; » Καὶ ἡ ἀγία· « Ήθελον ἐντελοῦς τυχεῖν πληροφορίας, ἵνα Ισχύων παντελοῦς ἀπορυγεῖν ἀδημονίας. » Καὶ ὁ ἀρχάγγελος· « Ἡλθον ἀναγγεῖλαι σοι τὰ δεδογμένα τῷ κτίστῃ τῶν ἀπάντων μὴ γάρ ἐρμηνεῦσαί σοι τὰ κεκρυμμένα ἀπὸ πάντων; » Καὶ ἡ ἀγία· « Θεοῦ ἀγγελος πιστὸς ὑπάρχεις, καὶ τὰ [τοῦ] θεοῦ δυνατὰ ἀκριβῶς οὐκ ἐπίστασαι; » Καὶ ὁ ἀρχάγγελος· « Θέλεις μαθεῖν τὸ ὑπὲρ σέ; πιστεύουν εἰς τὸν θελήσαντα γενέσθαι καὶ σέ. » Καὶ ἡ ἀγία· « Ἰσως τὸ εἶδος οὐχ ἐγχωρεῖ ἐξαγγεῖλαι μοι τοῦ μὴ περιγραφομένου, καὶ τὸ ἕνος μοι μόνον ὑπόδειξον τοῦ ποθουμένου. » Καὶ ὁ ἀρχάγγελος· « Ἰσθι δεχομένη τὰ λεγόμενά σοι πνευματικῶς, καὶ δύει πῶς εὐρίσκῃ μακαρίζομένη εἰς τὰ τελούμενα μυστικῶς. » Καὶ ἡ ἀγία· « Καὶ πιστεύουν διτὶ δ μονογενῆς Υἱὸς τοῦ θεοῦ, συγγενῆς γίνεται ἐμός; δ σύνθρονος τοῦ Πατρὸς, σύσωμος γυναικός; » Καὶ

⁽²⁾ Luc. 1, 34.

⁽³⁾ Edit. λαθήν.

⁽⁴⁾ Edit. φύσεως.

⁽⁴⁾ Edit. λέξομας.

⁽⁵⁾ Edit. δέξου.

ὁ ἀρχάγγελος· « Καρπὸς τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ μεγαλοπρεπής ἔξουσία, ὁμοοπαθής τῇ πτωχείᾳ. » Καὶ ἡ ἄγια· « Λίαν θαυμάζω, πῶς τὸ ἀπαύγασμα τοῦ Πατρὸς γίνεται γέννημα γυναικός. » Καὶ ὁ ἀρχάγγελος· « Λαθεῖν βούλομενος τὸν ἔχθρον, διὰ σύνθρονος τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως, γίνεται σύμμορφος τῆς δουλικῆς τάξεως. » Καὶ ἡ ἄγια· « Μαθεῖν θέβεον, πῶς ἡ μεγαλοπρεπής ἔξουσία, ὅμοιοπαθής τῇ πτωχείᾳ. » Καὶ ὁ ἀρχάγγελος· « Μή γάρ τῆς θυητῆς περιβαλλόμενος φύσεως τὸ ἐνδυμα, ἀποβάλλεται τῆς ἀθανάτου δυνάμεως τὸ διάδημα; μὴ γάρ ἐν τῇ κοινῇ ἐρχόμενος εὐτελεῖ, τὴν βασιλικὴν ἀποτίθεται δυναστείαν; μὴ γάρ τὴν εἰκόνα λαμβάνων τῆς ἀνθρωπότητος, τὴν ἀξίαν ἐλαττοῦ τῆς θεότητος; μὴ γάρ ἡ συγκατάδεσις τῆς εὐπλαγχύνας, τῆς οὐσίας γίνεται ἀλλοιώσεις; μὴ γάρ τοῦ ὑψίστου Πατρὸς χωρίζεται, ἐὰν ὑπὸ σοῦ τῆς μητρὸς βαστάζεται; μὴ γάρ τὸν χερουδικὸν θρόνον κατελιμπάνει, ἐὰν τὸν κοσμικὸν τόπον καταλάβῃ; μὴ γάρ ἐκπίπτει τῆς μεγαλοσύνης, ἐὰν καταλιθῇ ἐπὶ τῆς φάσμης; μὴ γάρ οὐκ ἔστιν ἀναρχος, ἐὰν γένηται πρόσφατος; μὴ γάρ ὑπὸ ἀργέλων οὐκ ἀνυμνεῖται ὡς ἔξουσιαστής, ἐὰν ὑπὸ ἀνθρώπων θεωρεῖται ὡς εὔτελης; μὴ γάρ ἀνωνύμων κάθηται, ἐὰν κάτω πολιτεύεται; μὴ γάρ πάντων οὐ προνοεῖ, ἐὰν μετὰ πάντων περιπατεῖ; μὴ γάρ πάντων οὐκ ἐπικουρεῖ, ἐὰν γνωία τοῦτον φρουρεῖ; μὴ γάρ οὐκ ἔστι Θεός, ἐὰν προέλθῃ ἐκ γαστρός; μὴ γάρ οὐκ ἔστι ἀπροσδεής, ἐὰν μεταλάβῃ τροφῆς; μὴ γάρ οὐκ ἔστι Κύριος πάσης πνοῆς, ἐὰν γένηται τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς;

οmnibus non auxiliatur? Nunquid non exsistit Deus esse desinet, ut factus fuerit cibi particeps? Num Dominus non erit omnis spiritus, si humanam formam assumpserit?

I B'. « Ἀποβαλοῦσα οὖν τὸν δισταγμὸν, δέξον προθύμως τὸν ἀσπασμὸν ἀπόθου τὴν γυναικείαν ταπεινῶσιν [καὶ περίθου τὴν ἀνδρείαν φρόνησιν]. Οὐκ οἶδας διτὶ διὰ τὴν τοῦ πράγματος οἰκονομίαν, τὴν τοῦ ὀνματος ἔλασθον ἀπ' ἀρχῆς προσηγορίαν; Γαβριήλ [γάρ] ἐρμηνεύεται, ἀνθρώπος Θεός. Ἐπειδὴ γάρ ἡμεῖλεν διτρεπτὸς Θεός ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φανερούσαι τοῖς ἀνθρώποις μορφῇ, ἐν τῇ ἀγγελικῇ προλαβάνων διακονίᾳ, ἐμήνυσε τὴν ἐαυτοῦ ἔνδοξον παρουσίαν· ἵνα τοῖς μὲν ἀπίστοις νομισθῇ ὡς [θυητὸς] ἀνθρώπος, τοῖς δὲ πιστοῖς φανερωθῇ ὡς Θεός [ἀθάνατος]. » Όν τρόπον γάρ, καὶ ἡ ἐμὴ ἐπιστασία ἡδη δεύτερον ἡπιστήθη περὶ τὰ θεῖα. Τοῖς γάρ ὑπὸ ἐμοῦ εἰρημένοις οὐκ αὐτὴ μόνη ἡ πείτησας, ἀλλὰ καὶ Ζαχαρίας. Καὶ σὲ μὲν ὡς νηπιάζουσαν περὶ τὰ μαστικώτερα ἐπιστάμενος, μᾶλλον δὲ, ὡς μητέρα τοῦ Κυρίου αἰδούμενος, οὐ τολμῶ σωφρονῆσαι ἀπίστοιμενος· ἐκείνῳ δὲ ὡς ἐπισταμένῳ τὸν νόμον, καὶ μὴ δέξαμενῷ τὸν λόγον, ἐπιτηγκα τοῦ ἐπιτιμίου τὸν τρόπον, καὶ προστίμῳ ὑπέβαλον κωφώσεως· καὶ τοῦ μὲν ἀνδρὸς τὸ τῆς γλώττης δργανον ἐδέσμευσε· τῆς δὲ τούτου γυναικός, τὸ τῆς στειρώσεως ἐργαστήριον ἤνοιξε. Πάντως γάρ ἡλθεν εἰς τὴν σηνηρθιμητας ταῖς μητράσιν. Ἀγνοεῖς ποιῶν (6) σώζεται ἐν ἀμφοτέραις εἰκόσιν ὑπόστασις; οὐ γινώσκεις δει: ἐν σοὶ μὲν ἡ ἔθνική ἐκκλησία, ἐν ἐκείνῃ δὲ ἡ

(6) Reg. ποια.

A tum? ut is, inquam, qui eodem cum Patre throno sublimis sedet, seminas fiat concorporalis? » Ad quam archangelū: « Humanæ naturæ fructus, summa illa ac magnifica est potentia, egestati humanae similis passione effecta. » Sancta iterum: « Vehementer admiror ut splendor ille Patris, proles efficiatur mulieris. » Archangelus autem: « Volens latere inimicum, qui sede eadem sublimis cum Patris persona residet, ejusdem fit cum servo formæ ac conditionis. » At sancta: « Velle nosse quemadmodum summa illa et magnifica potestas, nostra illi mendicitati similis passione fiat. » Cui archangelus: « Num vero quia mortalis naturæ vestem induit, idcirco immortalis virtutis diadema abiecit? Num quia in terrena abjectione venit, regalem principatum deponit? Num quia humanitatis suscipit formam, dignitatem minuit divinitatis? Num summæ benicitatis demissio, substantię fuerit transmutatio? Num ab altissimo Patre separatur, ut tu mater portaveris? Num cherubicum relinquit thronum, ut mundanum occupaverit locum? Nunquid e majestate deturbatur, quia in præsepio collocetur? Num principii expers æternusque non erit, quia nuper in tempore exhibetur natus? Num ab angelis non hymnis celebretur tanquam Dominus potens, quod vilis ab hominibus aspectandus sit? Nunquid non sedet in cœlis, quia in terris vitam degit? Num cunctis sua providentia non consulit, quod factus homo ambulet cum universis? Num

C XII. « Deponens itaque dubitationem, lubens suscipere salutationem. Excute muliebrem humilitatem, et virilem sensum induere. An nescis ob hujus mysterii dispensationem, nominis istius hanc ab initio accepisse nuncupationem? Nam Gabrielem interpreteris, homo Deus. Quia enim immutabilis Deus humana forma inter homines appariturus erat in angelico prævie ministerio gloriosum suum præsignavit adventum: quo infidelibus quidem putaretur ut mortalis homo; fidelibus autem innotesceret ut Deus immortalis. Sic enim nunc iterum quoque mea de divinis legatio fidem non invenit. Si quidem non modo tu sola fidem non dedisti verbis meis; at neque prior Zacharias dedit. Ac te quidem, quam velut infantem, quod spectat ad sacra-tiora divinorum, noverim; seu potius, quam uti Domini matrem reverear; etiam fide non impetrata, castigare non audeam: illi vero ut juris perito, ubi non suscepisset sermonem, inflxi pœna modum, amissione eloquii animadversioni subjeci. ac mariti quidem linguæ organum ligavi; ejus autem uxoris, sterilitatis officinam aperui. Omnino enim ad tuam notitiam pervenit, quemadmodum senex jam Elisabeth, inter matres, mater ipsa computata sit. Nescis quarum rerum in ambabus figura contineatur? Non agnoscis, in te Ecclesiam gen-

tium; in illa, Judæorum synagogam designari? A Num te fugit, ex te quidem quæ libera sis, nasciturum esse dilectum Isaac¹⁰; ex illa autem quæ sit ancilla, eum nasci quo completa servitutis lege, instantis partus Dominici fausta sit annuntiatio futura? Perge ad eam, ut noveris cujusnam mater sis. Licet enim adversus mea dicta obverso persistas animo; ubi tamen Joannis latet saltus spectaveris¹¹, intelliges ut brevi post exsultans, beata sis prædicanda in omnibus finibus. Sterilis illius asceticus ac vitæ religiosæ ramus⁽⁷⁾, viviscentum in te Virgine præsignabit fructum. Lucerna in ligneo illo posita modio¹², orientem in aureo candelabro indicabit solem. Solitarium illud par tururum⁽⁸⁾, simplicem ostendet columbarium binarium. A Joanne educta Joannis mater, Domini te Matrem gaudii plena salutabit. Hirundo illa fausto nuntio ver prænuntiat animorum. Deprædicat enim terrestris angelus cœlestem Deum, atque ex utero hominem; lex, gratiam; propheta, Dominum; servus, herum; lutum, sigillum; argentum, aurilicem; miles, imperatorem; mortalism, immortalem; qui in terra est, eum qui in cœlis; infirmus, medicum; ovis, pastorem; temporaneus, æternum; is qui est ex nihil, eum qui semper est; minister, opificem; creatura, creatorum; baptista, conditorem; delator, judicem; qui ex matre natus in tempore est, eum qui ante luciferum ex Patre fuit genitus¹³. Quando enim naturalis officina fuit otiosa, tunc major naturalis virtus, in Elisabetha mysterium exhibuit. Quando senectutis vulnus⁽⁹⁾ fuit, tunc infantis editio exstitit. Cum exspectationis spes obsolevit, tunc nuntii confirmatio fuit. Quando vulva fuit emorta, tunc vis procreandi instaurari cœpit. Ubi tempus fuissest maturum, tunc fructus præcox fuit. Cum spes omnes abjectæ essent, tunc infans productus est. Ubi palmes exaruisset, tunc ematuruit botrus. Posquam radix elanguisset, tunc ramus ef-

¹⁰ Gal. iv, 23. ¹¹ Luc. i, 47. ¹² Matth. v, 15.

¹³ Psal. cix, 3.

(7) *Asceticus ac vitæ religiosæ ramus, ἀσκητικὸς κλάδος.* Præclare id in Joannem vitæ ascetice ac monachalis præcipuum post Eliam, et ducem. Male Riccardus: *excultus surculus*: quo sere modo erravit Sisanus in Amphiliocchii orat. in *Hypapantem* ad illa verba, ἀσκητικὸν ἐγκαλλώπισμα: dum reddit, *virtutis studii et mentis exercitationis ornamentum*: pro, *exercitatorum, ac ascetici ordinis.* Loquitur de virginitate, quæ re ipsa sic habet ad ascetas ac monachos.

(8) *Solitarium par tururum.* De Joanne liquet ratio, cuius est abunde nota solitudo ac eremi incolatus: de Elisabetha non item. Putem ipsam quoque sic vocatam, quia tandem vitans Herodis persecutionem, ac cavens puer Joanni, in eremum secesserit, ubi etiam mortua sit. Cuius rei narratio habetur in apocrypho nomine Jacobi fratris Domini; quando etiam refertur Zacharias Joannis pater in templo necatus, quod rogatus, sic fuga matris elapsum puerum non repræsentaverit.

(9) Edit. πληρουμένην.

(10) Reg. πλαστουργόν.

(11) Γρ. χρυσοχόν.

(12) Male edit. ληστής.

A ιουδαικὴ συναγωγὴ ἵστρηται; λανθάνει σε, διτ εἰ σοῦ μὲν τῆς ἐλευθέρας τίκτεται ὁ ἡγαπημένος Ἰσαὰκ, ἐξ ἑκείνης δὲ τῆς δούλης τίκτεται υἱός, εἰς συμπλήρωσιν μὲν τοῦ τῆς δούλειας νόμου, εὐαγγελισμὸν δὲ τοῦ τῆς παρουσίας τόκου τοῦ Κυρίου; Πορεύθητι πρὸς αὐτὴν, ἵνα γνῶς τίνος εἰ μήτηρ. Αὐτὴ γάρ, εἰ δὲ πρὸς τὰ ἔματα ἔναντιώς ἐπιμένης διαχειμένη ῥήματα ἀλλὰ θεασαμένη τὰ Ἰωάννου σκιρτήματα, γνῶση πῶς μετ' ὀλίγον ἀγαλλιωμένη, εἰς πάντα τὰ πέρατα εὑρεθῆσῃ μακαριούμενη. Ὁ τῆς στέρας ἀσκητικὸς κλάδος τὸν ἐν σοὶ τῇ Παρθένῳ μηνύει καρπὸν. Ὁ ἐν ἑκείνῳ τῷ ἔυλιγῳ μοδίῳ κείμενος λύχνος τὸν ἐν τῇ χρυσῇ λυχνίᾳ ἀνατέλλοντα υποδεῖξει τῇλιον. Ἐκείνο τὸ ἐρημικὸν ζεῦγος τῶν τρυγῶν φανερώσει δυάδα τῶν ἀκεραίων περιστερῶν. Πλαρ ἑκείνου μήτηρ διδασκομένη μητέρα σε τοῦ Κυρίου προσείποι χαρᾶς πληρουμένη⁽⁹⁾. Ἐκείνη ἡ χειδῶν τὸ ξαρ εὐαγγείλεται τῶν ψυχῶν. Κηρύξεις γάρ δὲ πειγείος ἀγγέλος τὸν οὐρανὸν Θεόν, καὶ ἐκ μητρας ἀνθρωπον δόνος τὴν χάριν· δὲ προφήτης τὸν Δεσπότην· δὲ δοῦλος τὸν Κύριον· δὲ πηλὸς τὸν πλάστην⁽¹⁰⁾· δὲ ἀργυρὸς τὸν χρυσὸν⁽¹¹⁾· δὲ στρατιώτης τὸν βασιλέα· δὲ θυητὸς τὸν ἀθάνατον· δὲ κάτω τὸν ἄνω· δὲ ἀσθενής τὸν Ιατρόν· τὸ πρόβατον τὸν ποιμένα· δὲ πρόσκαιρος τὸν ἀλόιον· δὲ ἐκ μηδινῶν τὸν ἀει δυνατόν· δὲ λειτουργὸς τὸν δημιουργόν· τὸ κτίσμα τὸν κτίστην· δὲ βαπτιστὴς τὸν ποιητὴν· δὲ μηνυτῆς⁽¹²⁾ τὸν κριτήν· δὲ ἐκ μητρὸς τεχθεὶς ἐν χρόνῳ, τὸν ἐκ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ ἑωσφόρου. Γέτε γάρ τὸ κατὰ φύσιν ἡργησεν ἐργαστήριον, τότε τὸ παρὰ φύσιν ἐνήργησε τῇ Ἐλισάβετ τὸ μυστήριον· διτε τοῦ γήρως ἡ τομή,⁽¹³⁾ τότε τοῦ βρέφους ἡ φυὴ⁽¹⁴⁾. διτε ἡ ἀπόγνωσις τῆς προσδοκίας, τότε ἡ βεβαίωσις τῆς ἀγγελίας· διτε τῆς κοιλίας ἡ νέκρωσις, τότε τῆς παιδόποιίας ἡ ἀνάστασις· διτε τοῦ χρόνου τὸ ὥριμον, τότε τοῦ καρποῦ [τὸ] πρώτον· διτε τῶν ἐλπίδων ἡ πάροδος, τότε τοῦ νηπίου⁽¹⁵⁾ ἡ πρόδοσ· διτε τὸ κλῆμα ἐκηράνθη, τότε δὲ βότρυς ἐπεπάνθη· διτε ἡ βίξις τὸν γάρ τοῦ

(13) *Senectutis vulnus, τοῦ γήρως ἡ τομή.* Riccardus in notis legit et exponit τοῦ γήρως: ἀπὸ τοῦ γήρους: quod est vox. Id vero contra codicum fidem, quibus est γήρως ἀπὸ τοῦ, γῆρας, a quo etiam legi γήρους, cum in ms. tum apud Salivium. Nec illia oppositio quam Proculo tribuit, quadrat. Non enim infants Joannes locutus est, quando Zachariae loquela excisa fuit, sed longe post. Restituendum ergo ex nostro φυὴ pro φωνῇ et retinendum τὸ γήρως: ut idem eo significet, quod antecedentibus et consequentibus omnibus, natum Joannem divino miraculo ex effets parentibus; etoque etiam posse divino miraculo nasci Dominum ex Virgine; quo tota angelī ratiocinatio refertur. Longe ineptior erat illa conjugatio: δὲ ληστής, τὸν κριτήν. Alia Joannis ad Dominum persona, quam furis ad judicem, a quo ut tali, nihil nisi poenam exspectare. Non ergo Joannes ληστής, sed ληστῶν μηνυτῆς, *delator furum*: cum peccatores ad Domini provocat tribunal, cuius toties comminatione terret. Devoraverat hoc Riccardus, qui tot locis culicem coiat.

(14) Edit. ἡ φωνή.

(15) Edit. τῶν νηπίων.

δούλεσθαι κέκτηται τὸ δύνασθαι. Ἀρα σῦν ἡ νομικὴ Α ἔξινες συκῆ τὸν πρώτον, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καρπόν· καὶ ἡ εὐαγγελικὴ οὐ προβάλλει δικτελος τὸν ἀκρέστον σωτηρίας βότρυν; Τί σῦν ἔτι ἀμφιβάλλεις, καὶ μή καθ' ἡμᾶς· τοὺς ἄγγελους μανθάνεις δέχεσθαι ἀπλάστως τοῦ Θεοῦ τοὺς λόγους; "Οτε περὶ μυστηρίων ἀκούεις, θαυμάζειν, οὐκ ἐξιχνιάζειν ἀφείεις· ἵκετεύειν, οὐ τραχτεύειν· εὐσεβεῖν, οὐ φιλονικεῖν· ὑμνολογεῖν (16), οὐ πολυπραγμονεῖν· μελετᾶν, οὐκ ἀφευνᾶν· ζητεῖν τὰ δέοντα, οὐ πολυπραγμονεῖν τὰ ἀπέραντα· διδάσκεσθαι τὰ συμφέροντα, οὐ περιεργάζεσθαι τὰ ἀκατάληπτα. »

Β ΙΓ'. Οὗτως ἡ Παρθένος τῷ μὲν λόγῳ τοῦ ἄγγελου ἐτείχιζετο, τὸν δὲ τόκον τοῦ Δεσπότου διελογίζετο· καὶ τῇ μὲν βεβαιώσει τοῦ Γαβριήλ ὥχυροῦτο, τὴν δὲ σύλληψιν τοῦ Ἐμμανουὴλ διενοεῖτο. Ἐντεῦθεν εἰς χαρὰν καὶ λύπην διαμεριζομένη, εἰς ἄνισαλογισμῶν περιετύγχανε σταύλια· ποτὲ μὲν εἰς τὸ ίδιον τῆς Θεότητος ἀναγόμην, ποτὲ δὲ εἰς τὸ ταπεινὸν τῆς ἀνθρωπότητος καταγομένη. Οὕτω τῆς διανοητικῆς πλάστιγγος ἐφ' ἐκατέρας φερομένης, τῆς ἡχριδωμένης τοῦ Θεοῦ ἀξιούταις φοτῆς. Οἱ γάρ τὸ καθαρότατον τῆς παρθενίας ἐργαστήριον φυλάζας ἀβλαβές, καὶ τὸ μεσαίτατον καὶ ἐξύρρετον τῆς καρδίας διακριτήριον πεποιηκεν ἀκλινές· καταστήσας δὲ τῆς ψυχικῆς κιθάρας τὰ κεχαλασμένα νεῦρα, ταῖς φωτιστικαῖς τοῦ ἀγίου Πνεύματος χερσὶ, τὴν ἀπὸ τῆς ὀνειδιστικῆς πληγῆς ἐνήχει μελῳδίαν, λέγων· « Ἀκμήν διστάζεις; τὸν κυβερνήτην ἔχουσα πάντων, χειριμάῃ πλέον ἀπάντων; τὸν ιατρὸν φέρουσα τῶν ψυχῶν, οὐκ ἀποδάλισις τὴν ἀρέωστίαν τῶν λογισμῶν; οὐκ ἔγως ὅτι ἐκ σοῦ κάτω σαρκοῦμει, καὶ ὑπὸ ἄγγελων ἀνω προσκυνοῦμαι; οὐ θέλεις τὸν φιλάνθρωπον, διὰ τὸν ἀνθρώπων γενέσθαι κάτω ἀνθρώπων; οὐ θέλεις διὰ τῆς σῆς πληρωθῆναι κοιλίας τὰς τῶν πατέρων σου ἐπαγγελίας; οὐ θέλεις τὴν παρακοὴν τῆς γυναικός, δι' ὑπακοῆς πάλιν λυθῆναι γυναικός; ἐπειδὴ ἐσφράγισται ἡ παρθενία, διὰ τοῦτο ἀμφιβάλλεται ἡ οἰκονομία; ἐπειδὴ ἀμδύνων τὸ τῆς φύσεως ἐργαστήριον, διὰ τοῦτο ἀπιστον τῆς γεννήσεως τὸ μυστήριον; ἐπειδὴ διπορος ἡ χώρα, διὰ τοῦτο ἀπαράδεκτος ἡ χαρά; ἀπιστον σοι φαίνεται, εἰ δὲ ἀδάνατος θεός εἰς σκεῦος χωρεῖται θυντόν; εἰ ἔνοιται σώματι, καὶ οὐκ ἀλλοιούται πνεύματι; [εἰ] γίνεται σάρξ, καὶ οὐ τρέπεται ὡς πάσα σάρξ; εἰ δὲ ἀγγέλων καὶ προφητῶν κηρυττόμενος ἀδύος ἐκ τῶν σῶν εὑρίσκεται προερχόμενος σπλάγχνων ὡς βρέφος; εἰ δὲ ναρ-χος δρχεται; εἰ δὲ ἀδρατος δράται; εἰ δὲ πλούσιος πτωχεύει; εἰ δὲ τρέφων τρέφεται; εἰ δὲ Δεσπότης πάντων τέλος ἀπαιτεῖται μετὰ πάντων; εἰ δὲ καθήμενος ἐπὶ τῶν χερουσιμῶν οὐκ ἔχει ποῦ κλίνῃ τὴν κεφαλήν;

¹⁶ Cant. II, 43.

(16) Edīt. ὁμολογεῖν.

(17) Nec sicut nos angelis, μή καθ' ἡμᾶς τοὺς ἄγγελους. Male Riccardus: per nos angelos. Proponit in exemplum modum quo ipsi divina accipiunt ἀπλάστως, simpliciter; abjectis nimis rūti terrenorum rationibus ac imaginibus, Deoque mentem his liberam

A floruit. Ipsa namque voluntate, facultas promptior est. Ergone legalis fles, sicut scriptum est ¹⁷; precocem protulit fructum; vitisque evangelica salutis botrum fastidium non habentem non proferet? Utquid igitur adhuc ambigis, nec sicut nos angelis (17), divinos sermones simpliciter suscipere discis? Cum sermo est de mysteriis, admirari debes, non investigare; supplex obtestari, non perserutari; venerari, non pervicaciter rixari; canticles celebrare, non curiosa contentione inquirere; meditari, non sciscitari; quæ deceant querere, non anxiæ nimis et curiose interminata inquirere (18); utilia discere, non incomprehensa sollicitius vestigare.»

B XIII. Sic Virgo angelico quidem sermone muniebatur, Domini vero partum commentabatur: ac Gabrielis quidem adstipulatione confirmabatur. conceptionem autem Emmanuelis expendens, animo hærebat. Hinc in gaudium mœrore inque divisa, ab inæqualibus cogitationum momentis rapiebatur; nunc quidem in divinitatis altitudinem provecta, nunc vero in humanitatia humilitatem dejecita. Sic cum disceptantis animi lanx in utramque ferretur partem, sedulo Dei impulsu dignatur. Is enim purissimam virginitatis officinam illibatam servans, cordis arbitrium in medio æquo libramine pendens, facileque in partem utramvis vergens, immobile inflexibileque continuuit. At ubi laxatas citharae animi flides, illustrantibus Spiritus sancti digitis composuisset, velut exprobrationis ictu percutiens, dulce hoc modulamen insonabat, dicens: « Adhuc animi pendas? Ergone quæ habetas universorum gubernatorem, majori præ universi æstui jactaris? Quæ feras animorum medicum, cogitationum infirmitatem non deponis? Nescis me in terris ex te carnem sumere, ac ab angelis in cœlis adorari? Non vis ut impensis in humanum genus affectu habens, homo in terris hominum causiam? Non vis, ut per uterum tuum patrum tuorum præmissa impleantur? Non vis, inobedientiam mulieris, mulieris vicissim obedientia compensari? An quod obsignata sit virginitas, carnis dispensatio in dubium vocatur? Num quia incontaminata sit naturæ officina, fidem non habet generationis mysterium? Quia seminis expers sit arvum, ob id fortasse non recipitur gaudium? Fidemne superare videtur, ut immortalis Deus intra vasculum mortale capiatur? ut corpori uniat, nec spiritu mutetur? ut caro fiat, nec tamen ut caro omnis, mutationi subjaceat? ut angelorum ac prophetarum præconio celebratum Verbum, visceribus tuis cen infans egressum inveniatur? ut expers ille

devote accommodando: seu etiam sincere, ingenuus.

(18) Interminata inquirere, πολυπραγμονεῖται τὰ ἀπέραντα. Alludit plane ad illud 1 Tim. I, 4, γενεalogίας ἀπεράντοις, quod ego cum Estio lubens explicem, infiniti laboris et operæ, et in quibus frustra quis insudet.

initii aeternusque, initium sumat? ut invisibilis, oculis subjiciatur? ut dives, efficiatur pauper? ut aliorum nutritor, ab aliis nutriatur? ut ab universorum Domino, pari cum universis conditione tributum exigatur¹⁹? ut qui sedet super cherubim non habeat ubi caput reclinet²⁰?

XIV. Ceterum nequit fieri, ut nisi terrestre ego assumam corpus, vos quoque Spiritum sanctum accipiatis. Nisi mortalis naturae efficiar particeps, neque vos immortalis virtutis participes efficiemini. Nisi imaginem terreni gestavero, nunquam vos formam cœlestis obtinebitis. Nisi faciem servi quæ evacuatur (19), subiero, impossibile est, ut ad Domini glorificatam figuram perveniatia. Nisi ad terrestrem locum corpore descendero, mysticum non percipietis Abrahæ sinum. Renuis ejus partui inservire qui est immortalis, ut mortis destruatur imperium? Recusas eum in utero suscipere, qui tollit peccatum mundi²¹? Non vis virginalem præbere maminam, quo diabolicum exsugam, venenum? Nisi ego temporaneum humanitatis capessam principatum, non poteritis vos ascendere ad divinitatis antiquum principatum. Nisi in ulnis maternis sedero, nec vos a dextris Patris estis sessuri. Nisi in peccati constitutus sim corpore, eoque tanquam mortuus in novo recliner monumento; neque testamentum confirmari poteris, neque vos regni cœlestis heredes institui. Sic enim etiam omnes ab Adam ad hanc usque generationem exhæredes feci, quod ego testator, (20) non potuisse gustare mortem, ut neque mortalem hactenus carnem vestram induceram. Non itaque, ut putaveris, regium polluam calceum, ut in terrenis creaturis ambulem. Nulla iuria mereatam majestatem suum affecturus, ut in habitaculo quod a me creatum fuit habitare vix. Nam neque cœnosa lutæ congeries, solis quidquam radios lœdat; neque itidem morbosa vulnera medici infecerint manus. Disce, Deum esse qui ex te egreditur, haud tamen a te incipiat esse. In te Verbum existere, nec quidquam a Patre distare: nasci parvulum²² tanquam non esset (21); ac dari Filium, tanquam qui est, ut inquit Scriptura. Comprehendi, et non comprehendendi; spectari, nec aspicere; capi, et non capi; nasci, nec mensurari; apparere omnibus, nec omnibus declarari; fieri quod non est, nempe hominem, ac manere quod est, Deum scilicet. Age itaque, excute pulverem carnaли cognitionis²³, ac induere vestimentum mystice cognitionis. Procul ab animo segnitiam abjice, et vitam aeternam tene. Sic namque cum pura et im-

1A. « Άλλα ἐὰν μὴ λάδω γῆινον σῶμα, ἀμήχανον καὶ ὑμᾶς λαβεῖν ἄγον Πνεῦμα. Ἐὰν μὴ μετασχῶ τῆς θυητῆς φύσεως, οὐ γίνοσθε μέτοχοι τῆς ἀθανάτου δυνάμεως. Ἐὰν μὴ φορέω τὴν εἰκόνα τοῦ χεῖκου, οὐ δύνασθε κοινωνῆσαι τῇ μορφῇ τοῦ ἐπουρανίου. Ἐὰν μὴ τὸ καταργούμενον τοῦ δούλου ὑπὲλθω πρόσωπον, ἀμήχανον ἔστιν ὑμᾶς εἰς τὸν δεδοξασμένον τοῦ Δεσπότου φθάσαι χαρακτῆρα. Ἐὰν μὴ τοῦ ἐπιγείου τόπου ἐπιδέσωμαι (22) σωματικῶς, οὐ περιλήφθησεσθε (23) τοῦ Ἀδραμαίου κόλπου μυστικῶς. Οὐ θέλεις ὑπουργῆσαι εἰς τὸν τόκον τοῦ ἀθανάτου, ἵνα τὸ κράτος λυθῇ τοῦ θανάτου; οὐ θέλεις ὑπεδέξασθαι ἐν κοιλᾳ τὸν αἴροντα τοῦ κόσμου τὴν ἀμαρτίαν; οὐ θέλεις δούνασι μοι παρθενεύοντα μαζῶν, ἵνα ἐκμυζήσω τὸν διαβολεύοντα ίόν; Ἐὰν μὴ τὴν πρόσκαιρον ἀρχὴν περιβάλλωμαι τῆς ἀνθρωπότητος, οὐ δυνήσεσθε ἀνέλθειν εἰς τὴν ἀρχαίαν (24) ἀρχὴν τῆς θεότητος. Ἐὰν μὴ ἐπὶ τῶν ἀγκαλῶν καθήσω τῆς μητρὸς, οὐ καθήσεσθε ἐκ δεξιῶν τοῦ ἐμοῦ Πατρός. Ἐὰν μὴ ἐν τῷ ἀμαρτωλῷ γένωμαι σώματι, καὶ δι' αὐτοῦ ὡς νεκρὸς κατακλύσω ἐν τῷ καινῷ μνήματι (25), οὐ δυνήσεται οὔτε ἡ διαθήκη κυρωθῆναι, οὔτε ὑμεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν κληρονόμοι ἀναδειχθῆναι. Οὕτω γάρ δὴ καὶ πάντας τοὺς ἀπὸ Ἀδάμ μέχρι ταῦτης τῆς γενεᾶς ἀποκληρονόμους πεποίηκα, ἐμοῦ διατιθεμένου θανάτου γεύσασθαι μὴ δυναμένου (26) [ὡς μήδε τὴν ὑμετέραν σάρκα ἐνδυσαμένου]. Οὐ μολυνῶ οὖν, ὡς νομίζεις, τὸ βασιλικὸν ὑπόδημα, ἐὰν πατήσω εἰς τὸ γοῖκὸν ποίημα. Οὐ καθυδρίσω τὸ ἀκτιστὸν ἀξίωμα, εἰ ἐνοικήσω εἰς τὸ κτισθὲν ὑπὲρ ἐμοῦ οἰκημα. Οὔτε γάρ τοῦ τῇσι τὰς ἀκτῖνας τὰ βορεορόδη βλάπτουσι συστήματα· οὔδὲ πάλιν τοῦ λατρεῦ τὰς χεῖρας τὰ νοσύδη σπλανύσαι τραύματα. Μάθε διτοί οὐδὲ πρόεργατα ἐκ σοῦ, οὐκ ἀρχεται· ἀπὸ σοῦ. Ἐν τοιούτῳ οὐδὲ Λόγῳ; ἐψίστατοι, τοῦ δὲ Πατρός οὐδὲ δλῶς ἀψίστατο· καὶ τίκτεται, ὡς μὴ ὁν, παιδίον· καὶ δίδοται, ὡς ὁν, νιδός, κατὰ τὴν Γραφήν. Καὶ περιλαμβάνεται, καὶ οὐ καταλαμβάνεται· καὶ θεωρεῖται, καὶ οὐχ ὁρᾶται· χωρεῖται, καὶ οὐ χωρεῖται· καὶ γεννᾶται, καὶ οὐ μετρεῖται· καὶ φαίνεται· πᾶσι, καὶ οὐ φανεροῦται· πᾶσι· καὶ γίνεται, δημήτησι, δηθρωπος· καὶ μένει δέστι, Θεός. Ἐκτίναξαι τοίνυν τὸν κονιορτὸν τῆς σαρκικῆς ἐνθυμήσεως, καὶ περιβαλοῦ ἡδικάτιον τῆς μυστικῆς γνώσως· ἀπόρριψον τὴν ἥραχμίαν τῆς ψυχῆς, καὶ κράτει [τῆς] αἰώνιου ζωῆς.

¹⁹ Matth. xvi, 26. ²⁰ Luc. ix, 58. ²¹ Joan. 1, 29. ²² Isa. ix, 6. ²³ Isa. lii, 1, 2.

(19) Quæ evacuatur, τὸ καταργούμενον. Verba sunt Pauli II Cor. iii, 7, pie a Proculo detorta ad summum propositum: sed Riccardo obscurata.

(20) Quod ego testator, ἐμοῦ διατιθεμένον. Alludit ad Apostolum (Hebr. ix, 15): Ubi enim testamentum est, mors intercedat necesse est testatoris. Romanus codex multius erat et vitiösus, unde non mirum ut nihil ex eo sani Riccardus reddiderit.

(21) Nasci parvulum tanquam non esset, καὶ τίκτεται, ὡς μὴ ὁν, πα:δὸν. Sic ipsemēt bene distinguunt Riccardus, at perperam reddit, aut certe obscurius: Nasci eum, cui parvulus non est. Clare

Proclus, ut et Patres alii, illis vocibus (Isa. ix, 6): Natus parvulus; et, datus Filius: declaratas vult ambas Christi rationes; quarum altera, cum non esset, nascitur in tempore, pro communi ratione creaturæ: altera ab æterno existens, per effectum temporalem datur.

(22) Reg. ἐπιῶν.

(23) Reg. περιλήψεσθαι.

(24) Edit. διαρχον.

(25) Reg. μνήμειων.

(26) Edit. male δυναμένους, reliquis multius.

Οὐτε γέρω δυνήσῃ καὶ παρθένος φυλαχθῆναι ἀγνή· καὶ μῆτρι γενηθῆναι πιστή· καὶ τὸν μὲν ἀγάμων μῆχαρισθῆναι, ταῖς δὲ ὑπάνδροις συναριθμηθῆναι· καὶ τὸν μὲν προφητεύόμενον Χριστὸν βαστάσαι, τὸν δὲ ἐναντιούμενον ἔχθρὸν πατῆσαι· καὶ τοῦ μὲν ὑμνῆσαι τὴν φωτιστικὴν (27) τῆς παρουσίας Ἐλλαμψίν, τοῦ δὲ σύζεσαι τὴν πειραστικὴν τῆς μανίας ἔκκαυσιν. >

IE'. Οὐ γάρ μικρῶς αὐτὸς ἡνίαμη, ἀφ' οὐ μάλιστα ἡ Παρθένος εὐηγγελίσθη. 'Ο κόσμος ἐν εὐθυμίᾳ, καὶ διάδοσος ἐν ἀνθυμίᾳ. 'Ο βασιλεὺς ἐσώθεν ἐν τῷ παλατικῷ τὰς δωρεὰς τῆς εἰρήνης ὑπέγραψε, καὶ διόρανος ἔξωθεν τῷ βίῳ τοῦ πολέμου τὰ διπλα ἔχαλκευσεν. 'Ο Δεσπότης τὸν λιμένα τῆς σωτηρίας κατήρτιε, καὶ διόπιραστης τὸν χειμῶνα τῆς ἀγνωσίας τύπρεπικεν. 'Ο Κύριος τὴν ἡμέραν τῆς θεογνωσίας ἔρρυθμιε, καὶ διόδιος τὴν νύκτα τῆς δυσσεβείας ἔτειχικεν. 'Ο κτίστης τοὺς κτίσματα συνανεστρέψεται, καὶ διόληστης τοὺς δαιμόνους συνεσκέπτεται· «Ἀνεπράτη, » λέγων διάδοσος, « ή θανατικῇ βασιλείᾳ, ἐὰν διόπιραστη γεννήσῃ κοιλία. 'Εὰν διρθορος συλλάβῃ φύσις, τέθηκε τῶν δαιμόνων ἡ φύσις· ἐὰν ἀγνεία πολιτεύσηται, ἀκολασία φυγαδεύεται· ἐὰν ἀπάνθεια κρατήσῃ, ἀνειπάθεια δραπετεύεται· ἐὰν ἀφθαρτία πάρθησισται, ἡ ἀμαρτία ἐγκαλύψεται. Μή τὴν παιαίνων τῆς ἐπιθυμίας ἀπολέσωμεν νομῆν· μή δεξώμεθα τὴν νεαράν (28) τῆς παρθενίας καινοτομίαν· μή ἐκπέσωμεν διὰ δρθυμίας τοῦ δικαίου (29) τῆς ἀδικίας· μή ἀργήσῃ τῆς φιληδονίας ἡ ἐμπορία· μή σοβεσθῇ τῆς ἡδονῆς διπινθήρ· μή ἀποβληθῇ τῆς πλεονεξίας τὸ χάραγμα· μή κλεισθῇ τῆς πονηρίας τὸ ἔργαστηριον· μή παραποιηθῇ τῆς ὑπερηφανείας ἡ σφραγίς· μή διπράκτων (30) μείνῃ τῆς κακίας τὸ ὄφωνιον. 'Αντιταξώμεθα (31) πρὸς τὸν αὐχένα τῆς παρθενίας τὸν χειμῶνα τῆς ἡδυπαθείας· πρὸς τὴν στεφρότητα τῆς ἔγχρατείας, τὴν ἡδύτητα τῆς γαστριμαργίας· πρὸς τὴν ἀληθείας λαμπτηδόνα, τὸν τοῦ φεύδους σπινθῆρα· πρὸς τὴν κρηπῆνα τῆς εὐσεβείας, τὴν τυραννίδα τῆς ἀσεβείας. Μεγάλη κατέχει συμφορὰ τῶν δαιμόνων τὴν φοράν· εἰς βαρυτάτην κείμεθα τιμωρίαν (32), εἰ μή σφροδροτάτην ἐνδυσώμεθα πανοπλίαν. Καταμάθωμεν τὸ παράδοξον τῆς Παρθένου πρόδγμα, καὶ ἰδωμεν (33) τὸ φοδερὸν καὶ ἔξαστον τοῦ ἐξ αὐτῆς σαρκουμένου θαυμά· πῶς κόρη γυνὴ κυνοφορεῖ, μή πληστάσσει τὸ σύνολον μηδενὶ ἀνδρὶ· πῶς τὴν ἀγνείαν οὐκ ἀπέθετο, καὶ τὴν παιδοποίαν ἐνεπορεύεστο (34)· πῶς τὴν ὕδραν οὐκ ἐτρυγήθη τῆς εύμορφίας, καὶ ἡ χώρα (35) ἐγεωργήθη τῆς καλλιτεχνίας· πῶς ἡ διμπελὸς οὐκ ἐσκάρη, καὶ διότερος ἐπέπάνθη· πῶς καὶ ἡ σφραγίς τῆς παρθενίας μένει ἀπαρεγγείρητος, καὶ διόχωρηθεῖς ἐν τῇ κοιλίᾳ, ἀνερμήνευτος· πῶς καὶ τὴν σύλληψίν ἀγνεῖ τοῦ ἀνδρὸς, καὶ τὴν κύνταν προσκυνεῖ τοῦ παιδός.

ΙΓ'. «Τίς εἰδε κλάδον τῆς βίζης προγενέστερον, Εμδρυον δημιουργήσαν τὴν φύσιν, βρέρος τὴν

(27) Male edit. τῆς φωτιστικῆς.

(28) Edit. male νοερόν.

(29) Male edit. οὐ δικαίου.

(30) Edit. διπράτων.

(31) Reg. ἀντιτάξωμεν.

A ποιητα διάβατος, τοῦ μητρὸς φιλεῖς εὐθυμίας; ποσὶσκε, οὐδὲ αἱ νύνεις διανοῦσι διανοῦσι; Τομήσας τοῦ μαρτυρίου συναριθμηθῆναι; Χριστὸν γεστατοῦ προδιηρύντες προφήται, σιμοῦς αὐτοῦ προστατεύεται; Ημέραν τῆς παρουσίας Ἐλλαμψίν, τοῦ δὲ σύζεσαι τὴν πειραστικὴν τῆς μανίας ἔκκαυσιν. >

XV. Non enim parum ille indoluit, ex quo maxime Virgo faustum nuntium accepit. Mundus in lætitia agebat; diabolus autem in morore ac tristitia erat. Rex intra palatium pacis munera designabat, tyrannusque foris arma bellica mundo procedebat. Dominus salutis portum aptabat, tentatorque ignorantiae procellam apparabat. Dominus scientiae divinae diem concinnabat, versutusque hic impietatis noctem obtendebat. Creator cum creatis versabatur, et latro cum dæmonibus tractabat. « Eversum est, » aiebat diabolus, « mortis imperium, ut virginis genuerit uterus. Ut incorrupta natura conceperit, periret dæmonum natura. Ut castitas obtinuerit, fugatur luxuria. Ut tranquilla animorum sedatio ac affectionum vacuitas dominata fuerit, contrarii perturbationum affectus proutridentur. Ut incorruptio libere ac palam habuerit, peccatum utique præ pudore non amplius conspicabatur. Ne antiquam cupiditatis consuetudinem perdamus; ne recentem virginitatis novationem admittamus; ne per ignaviam ab iniquitatis iure excidamus; a voluptuarii amoris negotiatione ne desistatur; voluptatis scintilla ne extinguitur. C avaritiae ac injustae fraudationis insculpta nota ne ahijiciatur; ne malitia officina claudatur; ne superbiae sigillum pervertatur; ne otiosum manserit malitia stipendum. Opponamus cervici Virginis, voluptatis procellam; temperantiae firmitati, gulæ delicias; veritatis splendori, scintillam falsitatis; basi pietatis, tyrannide inpietatis. Ingens et acerba calamitas nostris dæmonum negotiis imminent. Gravissimis poenis objecti sumus, nisi validissima arma induerimus. Perdiscamus novam hanc Virginis rem: videamus formidandum eximiunique incarnati ex ea miraolum: ut puella mulier sine ullo plane viri congressu feta effecta sit; ut non amiserit castitatem, et secunditatem comparaverit; ut eximie venustatis forma non fuerit decerpita, probæque ac ampliæ prolis gaudium messuerit; ut vitis non fuerit fossa, botrusque nihilominus maturuerit; ut inviolatum maneat virginitatis sigillum, existetque quem uterus capit, ineffabilis; ut viri conceptionem ignoret, ac pueri partum adoret.

D XVI. « Quis unquam ramum vidit, sua radice majorem natu? Clausum utero fetum, qui naturam considerit? Infantem ejus creatorem, quæ creatum

(32) Edit. πονηραν.

(33) Edit. ίδωμεν καὶ.

(34) Edit. ἐπιράτων.

(35) Reg. χαρά.

edidit? Quem ut bonum paritura est, ei jam ut Deo procumbit. Quem ut infantem alere habet, bunc ut Dominum tota reverentia laudat. Quid ergo? Ab instruendis insidiis (36) desitterimus, quod ea magna vigilius custodia servetur? A naturali ad eam affectionum contrarietate recesserimus, quod coeleste eam praesidium tutetur? Nun enim nescio, tunc summo cum discrimine armari forte, cum thesaurus tuto vigilius praesidio servatur? Frustra latronem insidias struere, cum paterfamilias non dormierit? Enimvero, iterumne cum secunda Eva nobis instat certaine? Instruendapae-
cias adversus imponit mulierem? Rursumne cogimur adorare secundum Adam? Iterumne post nos formato jubemur parere? Rursumne prae-
cipit regiam imaginem procumbentes adorare? At certe mulier illa terreni ⁷⁰ (37) oculorum spec-
taculo capta ⁷¹, levi manu prostrata jacuit: haec autem in manibus colestis suscepit, eum fortis vallo munita consistit. Illa in ligni cupiditate exarsit; huic ne quid ejusmodi etiam in mentem venit. Illa consilium facilissime probavit; ista aures etiam quam eito obseravit. Illa sciscitantis eloquia est amplexa; ista etiam narrationis verba abhorruit. Illa, fructus arboris amore capta, deam se fore comminiscebat; ista, Domini unione dignata, ad Dei se laudes componebat. Illa, cum corruptionem adiret (38), eminentem-
se dignitatem capessere cogitabat; in divinum haec gaudium intrans, humanae non obliviscitur imbecillitas. Quoniam itaque modo naviculam ejusmodi tempestate jactabimus? ut stertentem in ea gubernatoarem invenerimus. Quoniam modo discerpemus ovem? ut pastorem negligentem existiraverimus. Quoniam modo diripiemus civitatem? ut regem torpescensem ac desiderem intellexerimus. Ergone satanicus cuneus virginalem hanc non subvertet murum? Num spe frustrabimur, ut a laboris mole nequaquam desistamus? Nunquid ab expectatione decidemus, ut a vincendi contentione pertinacique studio non recesserimus? Ceterum cum neque virginali officiæ insidiari licenit, nec mentis agrum valuerimus obturbare, ac neque proli quæ utero gestatur, potuerimus resistere; tunc illibatam Virginis conceptionem calumnias jaculis impeteamus. Obrectemus mysterio, quo in judicium traxeri-

⁷⁰ I Cor. xv, 49. ⁷¹ Gen. iii, 6.

(36) *Ab instruendis insidiis desitterimus, ἀποτῶμεν τῆς ἐπιδουλῆς.* Restituenda interrogatio ex ms. reg. ut sint verba cobortantis, ut et sequentia, male a Riccardo detorta.

(37) *Mulier illa terreni, τοῦ γοῖκοῦ.* Quem opponit τῷ, τοῦ ἐπουρανίου· mutuatus verba Pauli I Cor. xv, 49. Nonnihil luxata verba Rom. codicis Riccardum deceperunt, ut aliter redderet. Quod sequitur, αὐτη καὶ τὴν διηγησιν ἐδελέγετο· dissimilans molit, reddendo: *Ista etiam ad nuntiantis verba commota.* Significat Proclus, repudiasset Mariam, animoque abominata fuisse angelicam salutationem, nec ei facilem aures accommodasse, insidias veritam Evæ similes, usque dum plene instructa fuit, ac vere Del nuntium agnoverit; quod ipsum Andreas Cretensis magnæ in semina virtutis tradit, *Orat. in Annuntiat.*, ac est re-

A xtiisaménnη xtiisav; "Ον μέλλει ὡς ἀνθρωπὸν τίχεαν, τούτῳ ἀπάρτι ὡς Θεῷ ὑποκύπτει· δν ἔχει διατρέφειν ὡς νήπιον, τοῦτον μετὰ εἰδῶν δοξάζει ὡς Κύριον. Τι δύν; ἀποστόμεν τῆς ἐπιδουλῆς, ὅτε μεγάλης ἡξιώται αὐτὴ φυλακῆς; ἀναγωρήσωμεν τῆς ἀντιπαθείας, δτε ὑπὸ τῆς δινω σκέπτεται συμμαχίας; μή γάρ οὐ γινώσκω κάγιώ, δτε ἐπισφαλῶς ὀπλίζεται ὁ ἴσχυρός, δτε ἀσφαλῶς φυλάττεται ὁ θησαυρός; Εἰς μάτην ὁ κλέπτης ἐφεδρεύει, δτε ὁ οικοδεσπότης μή καθεύδῃ; Ἀλλά πάλιν ἡμὲν ἔστι πρὸς δευτέρων [Εἴνα] ὁ πόλεμος; πρὸς διφθορὸν γυναῖκα τὴν παράταξιν; πάλιν τὸν δεύτερον ἀναγκαζόμεθα προσκυνεῖν Ἀδάμ; πάλιν ὑπὸ τοῦ μεθ' ἡμᾶς πλαστομένου δρεσθεῖαι κελευσμέθα (39); πάλιν τῇ βασιλικῇ προστεπτόμεθο εἰκόνι ἐγκύπτειν; Ἀλλ' ἐκείνη μὲν ἡ γυνὴ τοῦ χαλκοῦ (40), ὑπὸ τῶν ὄφων μεταβαλμῶν εὐχερώς καταβέβληται· αὐτη δὲ ὑπὸ τῶν χειρῶν παρειλημμένη τοῦ ἐπουρανίου, ἰσχυρῶς τετείχισται. Ἐκείνη τοῦ ἔλου ἀμφορῆθηκει ἐπεθύμησεν· αὐτη τούτου οὐδὲν ἐνθυμηθῆναι: ἐπένευσεν. Ἐκείνη τὴν συμβουλίαν τὸ δέναυ; ἐδέξατο· αὐτη καὶ τὴν ἀκοήν ταχέως ἡσφαλίσατο. Ἐκείνη τὴν πεῦσιν περιπτύξετο· αὐτη καὶ τὴν διήγησιν ἐδελέγετο. Ἐκείνη τῆς βρύσεως τοῦ δένδρου ἐρεθίσται θεοποιίαν ἐφαντάζετο· αὐτη τῆς ἐνώσεως τοῦ δεσπότου ἀκινθεῖσα εἰς δοξολογίαν ηγήτεροί ετο. Ἐκείνη, τῆς φθορᾶς (41) μεταλαβούσα, τῆς ὑπερκειμένης ἀξίας λαβέσθαι διενοίστο· αὐτη, τῆς θείας χαρᾶς ἐντὸς γενηθεῖσα, τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας οὐκ ἐπιλανθάνεται. Πώς οὖν τὴν τοιάτην σκάφην κειμάσωμεν; ἐὰν τὸν ἐν αὐτῇ ὑπονούντα κυθερήτην καταλάβωμεν (42). Πώς τὸ πρόβατον σταράζωμεν; ἐὰν τὸν ποιμένα ἀμελοῦντα ὑποπτεύσωμεν. Πώς τὴν πόλιν διαρπάσωμεν; ἐὰν τὸν βασιλέα φρεσκοῦντα ὑπονοήσωμεν. Ἄρα τὸ σατανικὸν στίφος οὐ κατασείσει τὸ παρθενικὸν τείχος; Ἄρα τῶν ἐπιπέδων ἀποτυγχάνωμεν, ἐὰν τῶν πόνων μή κατεληγωρήσωμεν; Ἄρα τῆς προσδοκίας διαμαρτάνωμεν, ἐὰν τῆς φιλονεικίας μή ἀναγωρήσωμεν; "Οτε δὲ καὶ τῷ ἐργαστηρῷ τῆς παρθενίας μή δυνηθῶμεν ἐπιθυμεύεσται, καὶ τῷ χωρίῳ τῆς διανοίας μή ἰσχύσωμεν παρενοχήσαι, καὶ τῷ ἐμβρύῳ τῆς κοιλίας μή δυνηθῶμεν ἐντοφθαλμῆσαι· τότε τοῖς συκοφαντικοῖς πλήξομεν (43) θέλεσι τὴν ἀφθορὸν τῆς Παρθένου οὐλήηιν. Διεβάλλωμεν τὸ μυστήριον [ἴνα ἐλκύσωμεν εἰς κριτήριον].

D vera, sexu ad fidem leviori.

(38) *Cum corruptionem adiret,* μεταλαβοῦσα τῆς φθορᾶς. Cum sumeret quod ad interitum erat, nemipē fructum ligni retinet; ut ubique currant quasitæ illæ Procli antitheses, restituto textu, ubi mēndā obscurabant. Quod statim sequitur, αὐτη τῆς θείας χαρᾶς ἐντὸς γενηθεῖσα, verba illa respicit (Matth. xxv, 21, 23): *Intra in gaudium Domini tui.* Ut velit significare immensum quoddam Maris gaudium ab illapsu Domini in eam, quale fere erit beatorum. Riccardus nihil exprimit

(39) Male edit. ἀρχύμεθα κελεύειν.

(40) Male edit. γυνὴ τῶν ὄφων μεταβαλμῶν τοῦ χοῖκου.

(41) Male edit. τῆς οὐδὲμιᾶς φθορᾶς.

(42) Edit. ὑπολάβωμεν.

(43) Edit. πλήξωμεν.

Διαδορήσωμεν τὴν ἀγνείαν, ἵνα ἐπάγωμεν τιμωρίαν. Αἱ διασύρωμεν τὴν μυστικὴν κυνοφορίαν, ἵνα προσενέγκωμεν εἰς Ἰουδαικὴν ἀποτομίαν. Χρηῶμεθα τούτῳ τῷ γένει, συνηγοροῦντες (44) τῷ ἡμετέρῳ φεύδεις. Υποθώμεθα διαβολικὴν πονηρίαν τοῖς ἀσυγγνώστοις καὶ τὰ μικρὰ [τῶν ἀλλῶν] ἔχετάζουσι πταίσματα· τοῖς παντελῶς ἀγνοοῦσι τῆς συμπαθείας τὰ ἀροθέσια· τοῖς πρὸ τῆς ἀληθείας τὴν μάχαιραν ὁξύνουσι τῆς ἀπανθρωπίας· τοῖς πρὸ τῆς ἔχετάσεως τὴν χάρτην ὑπογράψουσι τῆς ἀποφάσεως· τοῖς τὴν ἀδίκον κρίσιν τοῖς κρινομένοις κρίνειν ἐπειγομένοις. Τὸ διστελὸν διατρεπεῖ ἀφανισθῆ, ἵνα μὴ διπολύτιμος ἐν αὐτῷ μαργαρίτης τελεσφορηθῇ. Εἴ δὲ καὶ τὸ δόρυ τῆς ἡμετέρας πονηρίας μή τρύπῃ τῆς Παρθένου τὴν στολὴψιν, [ἀλλὰ] τὸ τοῦ Ἡρώδου τῆς βασικανίας ἔφος τοῦ τικτομένου βρέφους πλήξει τὴν γέννησιν. Αὐτὸς γάρ ὑπὲρ ἡμῶν τὸν καθ' ἡμῶν πολεμήσει Χριστόν.

I^o. Ποίοις οὖν ἐγκωμίων χρώμασι τὴν παρθενικὴν διαγράψω εἰκόνα; ποίοις ἐπαίνων ῥήμασι τὸν διστελὸν τῆς ἀγνείας φαιδρύνω χαρακτῆρα; Αὗτη τὸ διδυτὸν τῆς ἀναμαρτησίας ἱερὸν· αὕτη δὲ ἡ γένεσις τοῦ Θεοῦ ναός· αὕτη τὸ χρυσοῦν τῶν ὀλοκυντωμάτων θυσιαστήριον· αὕτη τὸ θεῖον τῆς συνθέσεως θυμίαμα· αὕτη τὸ ἀγνοὸν τῆς χρίσεως ἔλαιον· αὕτη τὸ πολύτιμον τῆς πιστικῆς νάρδου ἀλάβαστρον· αὕτη τὸ ἱερατικὸν ἔφοδον, τὴν τοῦ Θεοῦ μηνύσασα βουλήν· αὕτη ἡ τὸν ἐπτάμυζον λύχνον βαστάζουσα χρυσῆ λυχνία· αὕτη ἡ κεχρυσωμένη ἑσωθεν καὶ ἔξωθεν κιβωτός, σώματι καὶ πνεύματι ἡγιασμένη, ἐν ᾧ τὸ

“Joan. xii, 3. “ I Cor. vii, 34.

(44) Edit. συνηγοροῦντες.

(45) *Injustum iudicium judicare festinant.* Ad hæc verba Riccardus: *Mire premit Nestorianos, quos a diabolo excitato inducit. Nihil tamen Proclus hoc loco adversus Nestorianos disputat, sed Judæos tantum perstringit, quorum etiam in terminis meminit, et in quos tota hæc quadrigat diabolica peroratio, ne minimum vero in Nestorianos: atque ut quis attentius perspiciat, viderit omnino respicere inductam Mariæ accusationem, quam habet liber apocryphus Jacobi fratris Domini nomine, qua molitus sit diabolus Mariam perdere, atque in ea conceptum cœlesti margaritum, antequam maturum tempore in lucem prodiret. Sic ergo agebat diabolus per Judæos, τὸ ἀφανισθῆ τὸ διστελὸν διτρεπον· non quod frigide et indigne Procli interprete reddit Riccardus, ut delitescat incontaminata ostrea, quod nihil impediret margariti in ea τελεσφορηστιν· velut, maturo partu editionem: sed, ut deliceretur ac exterminio daretur; prout delebantur, qui rei criminis redargutionis aquas illas potassent. Nunquid vero Nestoriani de delenda sic Maria ac fetu in ea perdendo, post quadragesitos annos ab ejus editione ac partu, cogitaverunt? Nunquid priores Herode in Mariam ac prolem ii debaccharunt, eujus Proclus conatum a diabolo provocatum subiungit, ubi prior ille non successisset, et ut editus in lucem Dominus Jesus per eum periret, qui in utero existungi nequivisset? Faccissent rogo ista κτενία, sibique ipsos patres sinamus. Et ut synopsi proponam quid τοι dialogismis agat Proclus, noveris esse quatuor: primo enarrat quid inter Mariam ac Joseph intercedere potuit sermons, in ea hypothesi, ut vir beatustoto conceptionis tempore animi anxius fuerit, nec satis rei sacramentum noverit. Secundo explicat, quid inter eam-*

mus: proscindamus convicis pudicitiam, quo ei supplicium inferamus: incusemus arcum uteri partum, quo ad Judaicum deferamus severum tribunal. Hac utamur gente, nostro patrona mendacio. Suggeramus diabolicam malitiam iis qui, seculorum gravitate indigni venia, levia aliorum delicta inquirant; qui omnino nesciant commiserationis leges; qui necdum cognita veritate, gladium acuant inhumanitatis; qui ante examen sententia libellum subscriptant; qui iis qui rei aguntur, injustum iudicium judicare festinant (46). Deleatur ac pereat immaculatum ostreum, ne pretiosum in eo existens margaritum perfectum prodeat. Si autem nostræ nequitia hasta virginalem conceptionem vulnerare nequierit; at certe Herodiani livoris gladius infantis partu editi nativitatem scribet. Ipse namque pro nobis adversus hostem nostrum Christum bellabit.

XVII. Quibus ergo encomiorum coloribus virginalem depingam imaginem? Quibus laudum praeconiis incontaminatum exornabo. castimoniæ characterem? Est hæc penetrale innocentiae sacramentum; est sanctificatum Dei templum; aureum altare holocaustum (46); divinum compositionis thymiam; sacrum unctionis oleum; pretiosum nardi pistici alabastrum⁴⁰. Hæc, sacerdotale ephod: divinam signans voluntatem; hæc, aureum candelabrum (47) septem ellychniorum lucernam portans; hæc, arca intrinsecus et extrinsecus deaurata, corpore scilicet et spiritu sanctificata⁴¹, in qua erat.

Cdem Mariam et angelum nuntiantem, cum necdum omnino persuasa crederet; non quidem ullo modo dubia de Dei potentia, sed de nun:io an esset a Deo, deque modo implendæ rei, non violato voto. Tertio, quid specie increpatiōnis intus animo Dominus insonaret inter eas moras, et dum prudens Virgo post verba Gabrieli assensum libraret. Quarto denique edisserit diaboli querelas post divinam Virginis conceptionem, ejusque in eam ac prolem machinationa, cum per se subiectosque dæmonum populos, tum per Judæos primum ac ante partum, postmodumque ac brevi a partu, per Herodem: nihil ad alios Christi ac Mariae hostes progressus, vel Nestorianos, vel Helvidianos, a quibus tamen videri possit cavere, expositione loci Matthæi, quo perpetua Mariæ virginitas videri possit impeti. Similem prosopopœiam Mariae et Joseph habet Athanasius boni. in censu sanctæ Mariæ: nec ea displicet, quidquid in eam loquatur Hostem.

D(46) *Aureum altare holocaustum.* Videtur Proclus confundere altare incensi quod erat aereum, in quo solum adolebatur thymiam, cum altari quod erat ante portam tabernaculi, in quo victimæ et ὀλοκυντωματα offerebantur ac cremabantur, quod ex terra et impolitis lapidibus exterratum, non laminis aureis vestitum erat, sed æneis; quo circa potem scripsisse χάλκου, ex quo antiquarii exscriptisperint χρυσοῦν, nisi pro ὀλοκυντωματων, scriperat θυμιαμάτων, quod magis probo.

(47) Aureum candelabrum. Riccardus candelabrum in lucernam mutat: sed piget plura ejus notare: tu, lector, ex paucis istis, alia toto opere, ubi nihil moneo, cautum nova versione putare, conjice.

tiburibulum aureum, et urna aurea habens manna ⁴⁴, ac reliqua complectens, de quibus supra. Hæc, primogenita illa iugis expers ac rufa vitula, cuius enim ⁴⁵, Domini scilicet corpus ex ea assumptum, inquinatos ab impura peccatorum lue emundat. Hæc, porta ad orientem respiciens ⁴⁶, propter Dominum per eam ingressum egressumque in perpetuum clausa. Hæc, novus Novi Testamenti tonus ⁴⁷, per quam festine spoliatum est imperium demum, citoque humana dirempta captivitas. Hæc, trina humani generis mensura ⁴⁸, Græcorum scilicet, Romanorum ac Judæorum; in qua ineffabilis Dei sapientia fermentum bonitatis suæ abscondit. Hæc, paternæ benedictionis ager ⁴⁹, in qua Dominicæ dispensationis thesaurus repositus fuit. Hæc, navis regia quæ de Tharsis divitias portat ⁵⁰; quæ, inquam, celestis Regi Hierusalem ex gentilium regione gentium conversionem afferat. Hæc, pulchra Canticorum Sponsa ⁵¹, quæ veterem exuit tunicam, levitque legales pedes, ac Sponsum immortalem in suo ipsius thalamo reverenter suscepit. Hæc, tabernaculum fidelium, quæ animatam œconomiam portaverit arcum, ac per primiparas juvencas ⁵², utrumque, inquam, Testamentum, in rectam salutis viam directa sit. Hæc, tabernaculum testimonii, ex qua verus Jesus cum Deus esset, post statum embryonis novem menses tempus, egressus est. Hæc, fissella intrinsecus ac extrinsecus bitumine illata, nimirum prudentia ac pietate exornata, in qua spiritualis Moyses e mysterio salvatur Pharaone ⁵³: cuius filia, gentilis nempe Ecclesia, in virginibus ulnis nutrita, matri ipsi lactanti (48) æternæ vitæ mercedem duram promittit. Hæc, quintus puteus veri juris-jurandi ⁵⁴, in qua immortalitatis aqua (49), per adventum Domini in carne, in plenitudine quinti fœderis effluxit. Primum enim fœdus scriptum est tempore Adami; secundum tempore Noe; tertium tempore Abrahæ; quartum tempore Moysis; quintum denique tempore Domini: nam etiam quinque exiit, ut piros operarios in justitiae vineam conduceat; nempe, circa horam primam, circa tertiam, circa sextam, circa nonam, circa undecimam ⁵⁵. Hæc, incontaminatum vellus in mundi area positum, in quam salutis pluvia e celo descendens ⁵⁶, terram universam ab immensa malorum illuvie siccat; rursumque vellus ipsum, a subsidente affectio- num humore exsiccans, copioso bonorum munere terram replevit. Hæc, oliva fructifera plantata in

χρυσοῦν ἐκείto θυμιατήριον, καὶ ἡ στάμνος ἡ χρυσῆ ἡ ἔχουσα τὸ μάννα, καὶ τὰ λοιπὰ [περιέχουσαν], περὶ ὧν ἐμπροσθεν εἰρηται. Αὕτη ἡ πρωτότοκος δῖνε, καὶ πυρὰ δάμαλις, ἡς ἡ στοῦδε, τὸ ἐξ αὐτῆς ληφθὲν τοῦ Κυρίου σῶμα, τοὺς κεκοινωνημένους ὑπὸ τοῦ μολυσμοῦ τῆς ἀμαρτίας καθαρίζει. Αὕτη ἡ βλέπουσα κατὰ ἀνατολὰς, πύλη, ἡ διὰ τῆς Λεσποτεικῆς εἰσόδου καὶ ἔδυσσον κλεισμένη εἰς τὸν εἰλῶνα. Αὕτη ὁ καὶνος τῆς Κανῆς Διαβήκης τόμος, δι’ ἣς τῶν δαιμόνων δῖνεται ἡ δυναστεία ἐκουλεύθη, καὶ τῶν ἀνθρώπων ταχέως ἡ αἰχμαλωσία προενομεύθη (50). Αὕτη τὰ τρία μέτρα τῆς ἀνθρωπωτητος· Ἐλλήνων, Πρωταρίων, Ἰουδαίων, ἐν ᾧ [ἥ] ἀρβητος τοῦ Θεοῦ σοφία τὴν ζύμην τῆς οἰκείας ἐκρύψεν ἀγαθότητος. Αὕτη τῆς πατρικῆς (51) εὐλογίας ὁ ἄγρος, ἐν ᾧ ὁ τῆς Λεσποτεικῆς οἰκονομίας ἐκείto θησαυρός. Αὕτη ἡ βασιλικὴ ναῦς, ἡ τὸν πλοῦτον ἐκ Θάρσους εἰσκομίζουσα, ἐκ τῆς ἐθνικῆς προσφέρουσα χώρας τῶν ἐθνῶν τὴν ἐπιστροφὴν τῷ βασιλεῖ τῆς ἀνω Ἱερουσαλήμ. Αὕτη ἡ καλὴ τῶν Ἀσμάτων νύμφη, ἡ τὸν παλαιὸν χιτῶνα ἀποδεσμένη, καὶ τοὺς νομίμους πόδας ἀποπλυναμένη, καὶ μετὰ αἰδοῦς τὸν διφθαρτὸν νυμφῶνα ἐν τῷ αὐτῆς ταμείῳ ὑποδεχομένη. Αὕτη ἡ σκηνὴ τῶν πιστῶν, ἡ τὴν ἔμψυχον τῆς οἰκονομίας κιβωτὸν βαστάσασα, καὶ διὰ τῶν πρωτοτοκουσῶν δαμάλεων, τῶν δύο Διαβήκων, ἐπὶ τὴν ἀπλανή τῆς σωτηρίας δόδινον κατεύθυνομένη. Αὕτη ἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου, ἀφ’ ἣς Θεὸς ὅν (52) διὰ θινὸς Ἰησοῦς μετὰ τὸν ἐνναμηναῖον τοῦ ἐμδρύου χρόνον ἐξεπορεύετο. Αὕτη ἡ ἐσθίειν καὶ ἔξαθειν ἡσφαλτωμένη θίση, συνέσει καὶ εὐλαβείᾳ κεκοινωνημένη, ἐν ᾧ ὁ πνευματικὸς Μωϋσῆς ἐκ τοῦ νοητοῦ διασώζεται Φαραὼ· ὁ διηγάτηρ, τουτέστιν ἡ ἐθνικὴ Ἐκκλησία, ἐν ταῖς παρθενικαῖς ἐκτρέφουσα ἀγκάλαις, ὑπισχνεῖται δώσειν αὐτῇ (53) τῆς αἰώνιου ζωῆς τὸν μισθόν. Αὕτη τὸ πέμπτον τοῦ ἀψευδοῦς φρέαρ δρκου, ἐν ᾧ τὸ ίδιωτες τῆς ἀθανασίας διὰ τῆς ἐνσάρκου τοῦ Κυρίου παρουσίας, ἐν τῇ συμπληρώσει τῆς πέμπτης διαβήκης. Πρώτη γάρ ἐγράφη ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ· δευτέρᾳ ἐπὶ τοῦ Νῶτρίτη ἐπὶ τοῦ Ἀθραάμ· τετάρτῃ ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως· καὶ πέμπτῃ ἐπὶ τοῦ Κυρίου· ἐπειδὴ καὶ πεντάκις ἐξῆλε τοὺς εὐεσθεῖς μισθούμενος ἐργάτας εἰς τὸν τῆς δικαιοσύνης ἀμπελῶνα· περὶ πρώτην ὥραν, περὶ τρίτην, περὶ ἔκτην, περὶ ἑννάτην, περὶ ἑνδεκάτην. Αὕτη δι τιθέμενος ἐν τῇ κοσμικῇ ἀλωνὶ δισπιλοῖς τόκος, ἐν ᾧ ὁ σωτήριος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατελθὼν ὑετὸς πάσαν ἐξήρανε τὴν γῆν ἐκ τῆς ἀμέτρου φορᾶς τῶν κακῶν· καὶ πάλιν τὸν πόκον ἐξήρανεν ἐκ τῆς

⁴⁴ Isa. viii, 1. ⁴⁵ Malth. xiii, 33. ⁴⁶ Gen. xxvii, 27.

⁴⁷ Exod. ii, 5. ⁴⁸ Gen. xxv, 32. ⁴⁹ Malth. x, 1.

(48) *Matri ipsi lactanti. Deesse particulas quas hic descripsi, suadet tum series, et quia aliqui vitiosus est textus, tum Moysis historia, in qua filia Pharaonis matri ipsi Moysis vocata ad alienum ac lactandum puerum, mercedem promittit. Velix forte Proclus allegoria, esse hanc Moysis matrem, Synagogam, sive Iudaicum populum, cui gentium Ecclesia, ut velit Moyses lactare, id est, ad Christum converti, vitam æternam prouidat.*

(49) *Immortalitatis aqua effuxit, ἔβρυσεν ἀθανασίας ίδιωτας. Palam approbat Proclus, quam Hieronymus probat lectionem, et habent Vulg. ac Hebr. (Gen. xxv, 33): Invenimus aquam: cum Graeca habeant negativam: Non inventimus aquam.*

(50) *Male edit. πνευματικὴ.*

(51) *Edit. πνευματικὴ.*

(52) *Reg. νέος ὄν.*

(53) *Ισ. τῇ τεκούσῃ καὶ θηλαζούσῃ.*

ὑπονοστούσης Ικανάδως τῶν παθῶν. καὶ τὴν γῆν ἀπλήρωσε τῆς ἀφθόνου δωρεᾶς τῶν ἀγαθῶν. Αὕτη ἡ ἐν τῷ αἷκῳ τοῦ Θεοῦ περιφεύμενη κατάκαρπος ἐλαῖα, ἐξ ἣς τὸ ἄγιον Πνεῦμα τὸ σωματικὸν τοῦ Κυρίου λαδὸν κάρφος, τῇ χειμαζομένῃ τῶν ἀνθρώπων θεικόμεστε φύσει, τὴν ἀνωθεν εὐαγγελιούσαμενος εἰρήνην. Αὕτη ἡ εὐθάλης καὶ ἀφθαρτος παράδεισος, ἐν τῷ τῆς ζωῆς ἔμulos φυτευθὲν πάσιν ἀχαλύτως χορηγεῖ τῆς ἀθανασίας τὸν καρπόν. Αὕτη τῆς καινῆς κτίσεως ἡ οὐράνιος σφαῖρα, ἐν ᾧ ὁ ἀειφανῆς τῆς δικαιοσύνης ἡγίας πᾶσαν ἀπὸ πάσης ἀπῆλαστε φυχῆς τῶν ἀμαρτῶν τὴν νύκταν. Αὕτη τῶν παρθένων τὸ καύχημα· τῶν μητέρων τὸ ἀγαλλιαμα· τῶν πιστῶν τὸ στήριγμα· τῆς Ἐκκλησίας τὸ διάδημα· τῆς ὁρθοδοξίας τὸ χάρογμα· τῆς εὐσεβείας τὸ σφράγισμα· τῆς ἀληθείας τὸ νόμισμα· τῆς ἐγκρατείας τὸ ἔνδυμα· τῆς ἀρετῆς τὸ φέρημα· τῆς δικαιοσύνης τὸ ὀχύρωμα· τῆς ἀγίας Τριάδος τὸ κατάλυμα, κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν διήγημα· Πνεῦμα ἀγίον, φησιν, ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ, καὶ δύραμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· διὸ καὶ τὸ γενέμενον ἐκ σοῦ ἀγίον κληθήσεται Υἱὸς Θεοῦ. Αὕτη δέξα, νῦν καλάει, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας· τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΑΟΓΟΣ Ζ'.

Εἰς τὰ ἀγία Θεοφάγα.

Α'. Ξριστὸς τῷ κόσμῳ ἐπαφάνη, καὶ τὸν ἄκοσμον κόσμον κοσμήσας, ἐφαίδρυνε· τὴν τοῦ κόσμου ἀμαρτίαν ἀνέλαβε, καὶ τὸν τοῦ κόσμου ἔχθρον κατέβαλεν· τίγλασεν ὅδάτων πηγάδας, καὶ ἐφώτισε τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχάς· θαύματα συνεπλάκη μείζοις θαύμασι. Σήμερον γάρ η γῆ καὶ ἡ θάλασσα τὴν τοῦ Σωτῆρος χάριν ἐμερίσαντο, καὶ πᾶς κόσμος εὐθροσύνης πεπλήρωται· καὶ τῆς προλαβούσης ἐօρτῆς ἡ σήμερον ἐօρτῇ μείζονα δείχνυσι τῶν θαυμάτων τὴν αἴξησιν. Καὶ γάρ ἐν τῇ προλαβούσῃ ἐօρτῇ τῶν γενεθλίων τοῦ Σωτῆρος [ἥ] γῆ ἔχαιρεν, ἐν τῇ φάτνῃ τῶν ἀπάντων Δεσπότην βαστάζουσα· ἐν δὲ τῇ σήμερον ἐօρτῇ τῶν Θεοφαγῶν ἡ θάλασσα λιαν εὐφραίνεται· εὐφραίνεται δὲ, ὡς διὰ Ἱορδάνου τὰς τοῦ ἀγίασμοῦ εὐλογίας μεταλαμβάνουσα. Ἐπὶ τῇ προλαβούσῃ ἐօρτῇ ἀτελές· θρέφος ἐδείχνυτο, τὴν ἡμετέραν ἀτελείστητα δείκνυμενον· ἐν δὲ τῇ σήμερον ἐօρτῇ τέλειος ὁρᾶται, τὸν ἐκ τελείου τέλειον αινιτέσμενος. Ἐκεὶ τὸν τεγχέντα ἐμήνυσεν ὁ ἐν τῇ ἀνατολῇ προκύψας ἀστὴρ· ἐνταῦθα δὲ τῷ βαπτιζομένῳ μαρτυρεῖ ἀνωθεν ὁ γεννήσας Πατήρ. Ἐκεὶ μάγοι ἐξ ἀνατολῶν πεζοπορήσαντες ὡς βασιλεῖς δῶρα προσέφερον· ἐνταῦθα δὲ ἀγγελοις ἐξ οὐρανῶν παραγενόμενοι, ὡς Θεῷ τὴν πρέπουσαν διακονίαν προσήνεγκαν. Ἐκεὶ ἐδεσμετο ἀπαργάνων δεσμοῖς· ἐνταῦθα λύει τὰς τῶν ἀμαρτημάτων σειράς. Ἐκεὶ δὲ βασιλεὺς τὴν ἀλουργίαν τοῦ αώματος ἐνεδύετο· ἐνταῦθα ἡ πηγὴ τὸν ποταμὸν ἀμφιένυται.

** Psal. li, 10. ** Gen. ii, 9. ** Luc. i, 55. ** Matth. ii, 2. ** Matth. iii, 7.

(54) Theophaniorum dies nonnullis ipse est dies natalitiorum Christi, quod in eo Christus se in carne mundo exhibuerit: communiori tamen usu significat diem Epiphaniorum ac Luminum, nempe diem Christi baptismō sacrum, quomodo accipit Proclus sua hac oratione, quam iterum paucis quibusdam auctam ac emendatam ex Regio codice datus.

domo Domini^{**}, ex qua Spiritus sanctus Dominici corporis ramum accipiens, tempestate jactato humano generi detulit, fauste de cœlo annuntians pacem. Ipsa, floridus ac inmarcescibilis hortus, in qua lignum vitæ plantatum^{**} universis libere fructum immortalitatis præbet. Ipsa, novæ creature celestis globus, in qua Sol justitiae nunquam occidens, omnem ab anima omni peccatorum noctem fugavit. Ipsa virginum gloriatio; matrum exultatio; fidelium sustentatio; Ecclesiæ diadema; rectæ fidei expressa forma; pietatis signaculum; veritatis norma; indumentum temperantia; vestis virtutis; justitiae munitio; sanctæ Trinitatis domicilium, iuxta quod habet evangelica narratio: *Spiritus sanctus, inquit, superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideoque et quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei*^{**}. Cui gloria, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

(54) ORATIO VII:

In sancta Theophania.

I. Christus mundo apparuit, mundumque incompositum ornans, præclarum lætumque reddidit. Mundi peccatum suscepit. (55), ac mundi hostem dejecit. Aquarum fontes sanctificavit, hominumque animas illuminavit. Miracula miraculis intexit majoribus. Hodie namque terra et mare Salvatoris gratiam inter se partita sunt, mundusque universus lætitia persus est; ac hodiernus dies majora præcedenti solemnitate miraculorum clementia ostendit. Nam in superiori natalitiorum Salvatoris solemnni die adgaudebat terra, quod Dominum portaret in præsepio; at in præsenti hoc Theophaniorum die mare summo gudio exsilit ac gestit; gestit autem, eo quod sanctificationis benedictionem medio Jordane receperit. In antecedenti solemnitate imperfectus infans exhibebatur, nostram attestans imperfectionem: at in præsenti die festo perfectus conspicitur, eum subobscure designans, qui perfectus ex perfecto procedit. Natum illuc puerum indicavit stella in Oriente emicans^{**}; hic autem baptizato, Pater generans de cœlo. testimoniū desert^{**}. Magi illic, ex Oriente pedestri itinere prolecti, munera ei tanquam Regi obtulerunt: at hic angeli e cœlis adventantes, quod par erat ministeriuin tanquam Deo ei impenderunt. Illuc fasciarum devinciebatur vinculis; hic peccatorum catenas solvit. Illuc Rex corporis purpuram induit, hic fons flumen circumdat ac velut amicit

(55) Mundi peccatum suscepit, ἀνέλαβε. Sic infra ait: ἀνέλαβε τὴν τοῦ δούλου μορφὴν susceptum servum. Sed cum de peccato agitur, exponenda potius quam extendenda est propositio, ut peccatum intelligat, poenas peccatis nostris debitas: iuxta quod dicitur (*Isa. lvi, 4*): *Ipse iniquitates nostra portat*.

II. Agite igitur, novaque ac stupenda videte misericordia. Nempe justitiae Solem in Jordane lavantem, ignem aqua mersum, Deumque ministro homine sanctificatum. Hodie omnis creatura hymnis personans clamat: *Benedictus qui venit in nomine Domini*¹. Benedictus qui omni tempore venit: non enim nunc primum advenit. Benedictus qui venit in nomine Domini: qui et sua qua creaturis consulit providentia, venit; cum cœli quidem fastigium firmum stabileque servat; solis cursum sunima moderatur arte; stellarum multitudinem absque ulla confusione quasi centuriarum ordines componit; aerem ad respirandum apte moderateque temperat; terræ sinus ad fructuum feracitatem justa item temperatione sovet; furentem commoti ac fluctuantis maris ferociam exilissima arena frenat et comprimit; fontes ex abyssis occulte protrudens prorumpere facit; fluminum fluentia nullo errore dicit. Haec ergo omnia videntes, dicamus: *Benedictus qui venit in nomine Domini*. Ecquisnam iste est? dic clarius, oro te, beate David: *Deus Dominus, et illuxit nobis*². Nec David solum id propheta dicit, verum etiam Paulus apostolus suo ei astupulans testimonio, in haec verba ait: *Apparuit gratia Dei, salutaris omnibus hominibus, erudiens nos*³. Non aliquibus, sed omnibus: omnibus namque baptismum elargitur, commune universis beneficium proponebat.

III. Agite, spectate mirum novumque diluvium, magis præstantiusque diluvio quod Noe temporibus fuit. Illic enim diluvii aqua humanum interemit genus; at hic baptismi aqua, ejus potentia qui est baptizatus, mortuos revocavit ad vitam. Illic Noe ex lignis incorruptilibus arcum compedit; at Christus hic, spiritualis Noe, ex Maria incorrupta corporis sibi arcum composuit. Illic Noe bitumine ac pice extrinsecus arcum obliteravit; ac hic Christus firmo fidei præsidio corporis arcum obstrinavit. Columba illic olivæ ramum ore ferens, Christi Domini odoris designavit fragrantiam; hic autem Spiritus sanctus in columba specie adveniens Dominum misericordem ostendit. Verum me in stuporem vertit Domini illa excellens humilitas: quod non satis fuerit ei qui perfectus ex perfecto erat, infantem ex muliere nasci; nec is qui Patri coæqualis erat, satis duxerit formam servi accipere⁴; nisi abunde tanquam ipse peccator foret, ad baptismum accederet. Ne vero commune hoc beneficium in auditorum vertatur scandalum. Baptizatur enim Christus omnium Dominus, non ipse expiationem necessariam habens, sed quo sic bifariam nostræ utilitati consuleret: tum nimirum, ut aquis vim sanctificandi impertiret; tum ut cunctos homines ad suscipiendum baptismum alliceret.

IV. Venit enim, inquit, Jesus a Galilaea ad Jordanem, ad Joannem, ut baptizaretur ab eo⁵. Ea, fratres, quæ tunc peragebantur, nemo intellectu posse videntur. Erant enim humano majora aspectu,

A. Δεῦτε οὖν, θετε παράδοξα θαύματα· τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον ἐν Ἱορδάνῃ λουθμενον, καὶ τῷτο ἐν ὑδατι βαπτιζόμενον, καὶ ὑπὸ ἀνθρώπου τὸν Θεὸν ἀγιαζόμενον. Σήμερον πάσα τῇ κτίσις ἀνυμνούτα φοῖ· Εὐλογημένος ὁ ἀρχόμενος ἐν στόματι Κυρίου. Εὐλογημένος ὁ πάντοτε ἀρχόμενος· οὐ γάρ ἐκ πρώτου νῦν παρεγένετο. Εὐλογημένος ὁ ἀρχόμενος ἐν στόματι Κυρίου· διὸ καὶ διὰ τῶν κτισμάτων προνοητικῶς ἀρχόμενος, οὐρανοῦ μὲν ὑψος ἀπτιώτων συντηρῶν, ἥλιον δὲ δρόμους εἰτε χνῶν τὴν ικανότην· ἀστέρων πλῆθος ἀσυγχύτως τεξιαρχῶν· ἀέρα εἰς ἀναπνοήν εὐκράτως κιρνῶν· γῆς λαγόντας εἰς καρποφορίαν εὐκράτως πάλιν διαθάλπων· θάλασσαν τὴν πολυκύματον βραχυτέρη ψάμμῳ χαλινῶν· πηγὰς ἐκ βυθῶν ἀρότας ὡθῶν· ποταμῶν φελθραὶ ἀπλανῶς ὀδηγῶν. Ταῦτα οὖν πάντα δρῶντες, λέγωμεν· Εὐλογημένος ὁ ἀρχόμενος ἐν στόματι Κυρίου. Τίς οὖν τος; εἰπὲ φανερῶς, ὁ μακάριος Δαβὶδ· Θεὸς Κύριος, καὶ ἔξερετε τίμιον. Οὐ μόνον δὲ προφήτης λέγει Δαβὶδ, ἀλλὰ καὶ Παῦλος ὁ ἀπόστολος προσμαρτυρῶν αὐτῷ, φθέγγεται· Ἐπεφάνη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτηρίας πᾶσιν ἀνθρώποις, παιδεύοντα τῆμας· οὐ τίσιν, ἀλλὰ πάσιν. Πᾶσι γάρ Ιουδαίοις τε καὶ Ἕλλησι διὰ τοῦ βαπτισμάτος τὴν σωτηρίαν χαρίζεται, κοινὸν εὐεργέτημα τὸ βάπτισμα προσβαλλόμενος.

C. Εὐτέ, θέτε ξένον κατακλυσμὸν, πολὺ βελτίω καὶ κρείττονα τοῦ ἐπὶ Νῷ θεωρούμενον. Ἐκεὶ τὸ ὄντωρ τοῦ κατακλυσμοῦ τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν ἐθανάτωσεν· ἐνταῦθα δὲ τὸ ὄντωρ τοῦ βαπτισμάτος, διὰ τοῦ βαπτισθέντος, τὸν θανάτοντας ἐξωποιήσεν. Ἐκεὶ δὲ Νῷ ἐκ δύλων ἀσήπτων κιβωτὸν συνεπήκατο· ἐνταῦθα δὲ διὰ Χριστὸς, διὸ νοητὸς Νῷ, ἐκ τῆς ἀφθόρου Μαρίας τὴν τοῦ σώματος κιβωτὸν κατεσκεύασεν. Ἐκεὶ δὲ Νῷ τὴν κιβωτὸν τῇ ἀσφαλτῷ πίστῃ ἔξαθεν κατέχρισεν· ἐνταῦθα δὲ διὰ Χριστὸς τῇ ἀσφαλεῖᾳ τῆς πίστεως τὴν τοῦ σώματος κιβωτὸν ἐκραταίσεν. Ἐκεὶ περιστερὸς κάρφος ἐλαίας βαστάζουσα, τὴν τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ εὐωδίαν ἐμήνυσεν· ἐνταῦθα δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν εἴδει περιστερᾶς παραγενόμενον, τὸν ἐλείμονα ὑποδείκνυσι Κύριον. Ἄλλ' ἐκπλήσσει με τῆς τοῦ Κυρίου ταπεινοφροσύνης ἡ ὑπερβολή· διτὶ οὐκ ἡρκεστε τὸν ἐκ τελείου τέλειον, βρέφος τεχθῆναι ἐκ γυναικός· οὐκ ἡρκεστε τὸν σύνθρονον τοῦ Πατρὸς ἀναλαβεῖν τὴν τοῦ δούλου μορφήν· ἀλλὰ καὶ ὡς ἀμαρτωλὸς προσέρχεται τῷ βαπτισμάτι. Ἄλλα μὴ γενέσθω τὸ κοινὸν εὐεργέτημα τῶν ἀκούντων σκάνδαλον. Βαπτίζεται γάρ διὰ πάντων Δεσπότης Χριστὸς, οὐ καθαρούσιν δεσμένος, ἀλλὰ κατὰ διὸ τρόπους τὸ συμφέρον τῆς οἰκουμένης· ἵνα καὶ τοῖς θασιστοῖς ἀγιαστικήν χάριν δωρήσηται, καὶ πάντα ἀνθρώπον βαπτισθῆναι προτρέψηται.

D. Ἔρχεται γάρ, φησίν, ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐπὶ τὸν Ἱορδάνην κρόνος ἡμέραν τοῦ βαπτισθῆναι τὸν ἀντρόν. Τί δὴ τὰ τέλοντα, ἀδελφοί; ἐνδυματίζεται ἀδύνατον· ὄφθαλμῶν γάρ ἐν-

¹ Psal. cxvii, 26. ² ibid. 27. ³ Tit. ii, 11. ⁴ Philipp. ii, 7. ⁵ Matth. iii, 13.

Θρωπίνων ἀνώτερα ἦν τὰ βλεπόμενα. Τρέμει ὁ νοῦς· ή γλῶσσα φεύγει στόματος, μή τολμῶσα φράσαι τὰ ἀνέκφραστα. "Οθεν ἰδών ὁ Ἰωάννης τὸν Δεσπότην ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν, ἀγῶνι πολλῷ τὴν καρδίαν συνεχόμενος, προσπίπτων καὶ ὑποκατακλινόμενος, καὶ τῶν ποδῶν αὐτοῦ ἐφαπτόμενος, ἵκετεύων ἐφθέγγετο· Τί βιάζῃ, δ παντούναμος, ἐμὲ τὸν ἀδύνατον, ποιῆσαι τὰ ὑπὲρ δύναμιν; ποιῆσαι ταῦτα οὐ δύναμαι. Πώς τολμήσω βαπτίσαι σε; πότε πῦρ ὅπερ χρότου καθαίρεται; πότε πηλὸς πλύνει πηγήν (56); τῶς βαπτίσω τὸν κριτήν ὁ ὑπεύθυνος; πῶς βαπτίσω σε, Δέσποτα; Μῶμον οὐ βλέπω ἐν σοι. Τῇ κατάρρῃ τοῦ Ἀδάμ οὐχ ὑπέπεσας· ἀμαρτίαν οὐκ ἐποίησας. Εἰ γάρ καὶ κατέβης, ἀλλ' οὐ τι παρέβης. Τί ποιεῖς, Δέσποτα, πρᾶξαι με τὸ ὑπὲρ δύναμιν βιαζόμενος; οὐδέποτε οὐδὲν πρὸς σὴν ἀγανάκτησιν ποιῆσαι ἐτόλμησα. Ως δοῦλος φιλοδέσποτος προλιθὼν τὴν σὴν παρουσίαν ἐγνώρισα· ἔτι ὡν ἐν τῇ γαστρὶ, τὴν γλῶτταν τῆς μητρὸς μισθωσάμενος, Θεὸν σε τοῦ κύρου ἐκήρυξα· πάντας πρὸς τὴν σὴν ἀπάντησιν παρετείνατα.

Ε'. Εἰπὲ γάρ μοι, Δέσποτα· πῶς ἐνέγκει ὁ ἥλιος, βλέπων τὸν πάνταν Δεσπότην ὅπερ δούλου τολμηροῦ ὑπερίζομενον, καὶ οὐκ εὐθὺς ὡς τοὺς Σοδομίτας ταῖς ἐκπτύσεις αὐτοῦ μαρμαρυγαῖς καταφλέγηται; πῶς βαπτάσεις ἡ γῆ, ὁρῶσα τὸν τοὺς ἀγγέλους ἀγιάζοντα ὑπὸ ἀνθρώπου ἀμαρτωλοῦ βαπτιζόμενον, καὶ οὐ παραχρῆμα τὸ ἐαυτῆς στόμα ἀνοίξας, ὡς τὸν Δαθὸν καὶ Ἀνθρὸν καταπιεῖ με; πῶς δὲ βαπτίσω σε, Δέσποτα, τοῖς ἐκ γενέσεως μολυσμοῖς οὐ προσομιλήσαντα; ἐξ ἀλογεύτου (57) γαστρὸς ἀσπόρως προῆλθες καρπός. Πώς οὖν ἐγώ δὲ κατέβυντος ἀνθρωτὸς ἀγνῶν Θεὸν, Θεὸν ἀναμάρτητον; Ἐγὼ χρειαζόμενος δικῆς σου βαπτισθήραι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρός με; Βαπτίστην με ἀπέστειλας, Δέσποτα· οὐ παρήκουσα τοῦ σοῦ προστάγματος. Πάντας γάρ προτρεπόμενος εἰς τὸ βάπτισμα, ἔφασκον· Κέξομολορεῖσθε τῷ Κυρίῳ, διτι ἀγαθός. Οὐκ ἔστι γάρ διπαραγενόμενος αὐτηρός· ἀγαθὸς καὶ ἐξ ἀγαθοῦ γεγένηται Ήλός. Οὐ πρὸς δλίγον τὸ ἀγαθὸν ἐπιδεικνύμενος, καὶ εὐθὺς μεταβαλλόμενος ἀλλ' Εἰς τὸν αἰώνα τὸ διελος αὐτοῦ. Καὶ ἐπειδὴ ἀμέτρητον ἔστι τὸ διελος αὐτοῦ, διὰ τοῦτο αἱ τῶν οὐρανῶν δυνάμεις ἀνυμνοῦσαι αὐτὸν ἔφασκον· Εὐλογημένος δὲ ἐρχόμενος ἐτὸ δύρματι Κύριον· Θεὸς Κύριος, καὶ ἐπέρχεται ἡμῖν. Ἐπεφάνη τῆς δικαιοσύνης ὁ ἥλιος, καὶ τὸ σκότος τῆς ἀγνωστας δεεσκέδασεν. Ἐπεφάνη δὲ ποιμῆν ὁ οὐράνιος, καὶ τοῦ διαβόλου τοὺς λύκους τῆς καλῆς ποιμῆνης ἀπήλασεν. Ἐπεφάνη δὲ μονογενῆς Ήλὸς τοῦ Πατρὸς, καὶ διὰ τοῦ βαπτίσματος τοῖς πιστοῖς τὴν υιοθεσίαν ἔχαρισετο. Ἐπεφάνη ἡ πάντων ζωῆ, καὶ τὸν θάνατον διὰ θανάτου θανατώσας, ὡς ἀθάνατος ζωῆς τοὺς θανάτης τέξωσεν.

⁶ I Petr. ii, 22. ⁷ Luc. i, 44. ⁸ Gen. xix, 24. ⁹ Num. xvi, 31. ¹⁰ Matth. iii, 14. ¹¹ Psal. cv, 1.
¹² ibid. ¹³ Psal. cxvii, 26.

(56) Edit. γῆν.

(57) Edit. ἀσπόρου.

(58) Quae meam virtutem excedunt, τὰ ὑπὲρ δύ-

A quæ ceruebantur. Obtemeriscait animus; lingua ab ore refugit, sari non audens quæ sunt ineffabilia. Quocirca Joannes videns Dominum venientem ad se, ingenti cordis angore arctatus procumbens, ac provolutus succumbens, ejusque se obvolvens pedibus, supplicabundus eum alloquebatur ac dicebat: Quid me, Omnipotens, imbecille ac impotentem præstare cogis, quæ meam virtutem excedunt (58)? Haudquaquam possuit hæc facere. Quo enim auso te baptizare præsumam? Quandonam a feno purgatur ignis? Quandonam luto fons eluitur? Quoniam pacto reus ipse baptizem judicem? Quo te modo, Domine, baptizabo? Nihil in te video quod reprehensionem habeat. In Adami diras non incidisti: peccatum non fecisti⁶. Quanquam descendisti, ne vel latumi tamen unguem a lege discessisti. Quid agis, o Domine, id me facere cogens, quod meas superat vires? Nihil unquam præsumpsi, quod tu ægre ferres. Ut servus domini amans, tuum prius adventum declaravi. Cum adhuc in utero positus essem, maternam conducens linguam, mundi te Deum prædicavi⁷; omnes ad occursum tuum aptavi.

C B V Nam dic, obsecro, Domine, quæmodo spectare poterit sol, universorum Dominum ab audaculo servo injurya affici, quin illico ignitos suos radios vibrans, haud secus ac Sodomitas illos me exurat⁸? Qui seret terra cernens eum qui sanctificat angelos, a peccatore baptizari, nec continuo os suum aperiens, perinde ac Dathan Abironque deglutiet⁹? Quo vero te modo, Domine, baptizatus sim, qui nihil sordium originis contraxeris? Ex impolluto nankue uero, fructus nullo satus semine prædiisti. Quonodo ergo impurus ego homo Deum purisicabo, Deum, inquit, in quem peccatum non cadit? Ego necesse habeo a te baptizari, et tu venis ad me¹⁰? Baptistam me misisti, Domine; maudato tuo semper obsequens fui. Omnes enim ad baptismum exhortans dicebam: Confitemini Domino, quoniam bonus¹¹. Non is qui venit, austerus est ac morosus, sed bonus ex bono progenitus Filius. Nec ad breve temporis spatium bonitatem demonstrat, et illico mutatur; sed In æternum misericordia ejus¹². Et quoniam immensa est misericordia ejus, ob id cœlestes virtutes, hymnis eum celebrantes, dicunt: Benedictus qui venit in nomine Domini; Deus Dominus, et apparuit nobis¹³. Apparuit Sol justitia, et ignorantiae tenebras dissipavit. Apparuit cœlestis Pastor, et diaboli lupos a præclaro grege fugavit. Apparuit unigenitus Patris Filius, et fidelibus adoptionem filiorum per baptismum donavit. Apparuit universorum vita, ac mortem morte perimens, tanquam immortalis, immortalis vita mortuos dignatus est.

nam. Addidi necessaria hæc ex Reg. cod. in quo vicissim aberant illa, ταῦτα οὐ δύναμαι· quibus utrisque integra est littera.

VI. Verum cum hæc ita peragerentur, Pater e **A** cœlis de Filii exsuperanti humilitate exultans, extempio cœlorum portas pandit; inque tonitru modum vocem demittit, paterno referat affectu, dicens: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui*¹⁴. Neve dubia mens audientium oberraret in baptista et baptizato, descendit Spiritus sanctus in columba specie, baptizatum ipsum in digitans, ac eum esse quem vox paterna afficeret, indicans. Ipsi gloria et imperium, in sæcula sacerdotiorum. Amen

(59) ORATIO VIII.

In Transfigurationem Domini ac Dei et Salvatoris nostri Iesu Christi.

1. Huc agite, charissimi: nunc quoque prompti ac alaces in evangelicos thesauros invadamus, ut hinc pro more divitias hauriamus, quæ tametsi abunde omnibus inperiantur, nihil tamen unquam absumantur. Huc agite, et iterum singulari sapientia prædictum Lucam, viam quam optime communstrantem, sequamur, ut Christum in montem excelsum ascendentem, ac Petrum et Jacobum et Joannem divinæ transfigurationis testes assumenter spectemus¹⁵. Assumens enim, inquit, Dominus Petrum et socios, ascendit in montem excelsum (60). Montem excelsum, in quo Moyses et Elias cum Christo loquebantur; montem excelsum, in quo lex et prophetæ cum gratia sermones miscerant; montem excelsum, in quo erat Moyses qui paschalem agnum mactavit¹⁶, ejusque sanguine Hebræorum postes aspersit; montem excelsum, in quo Elias erat, qui apud eosdem bovem membra tim concidit, et sacrificium aqua perfusum igne consumpsit¹⁷; montem excelsum, in quo Moyses erat, qui maris Rubri gurgites reseravat et clausit¹⁸; montem excelsum, in quo Elias erat, qui pluviarum imbres cohibus effuditique¹⁹; montem excelsum, ut Petrus, Jacobus et Joannes (61) ipsum esse disserent, cui omne genu flebitur, caelestium, terrestrium et infernorum²⁰. Tres vero solos assumens Dominus in montem ascendit. Non omnes assumpserit; nec reliquit omnes. Non cæteris invidens gloriam; nec eis contemptibiles reputans; aut novem contristans. Justus enim cum sit, iuste omnia gerit: velut unum universos æstimat, ac quos pariter inter se devinxerat, a mutua cha-

¹⁴ Matth. iii, 17. ¹⁵ Matth. xviii, 4; Luc. ix, 48. ¹⁶ Exod. xii, 3.

¹⁷ III Reg. xvii, 1. ¹⁸ Philipp. ii, 10.

(59) Exstat in Reg. cod. inscripta Chrysostomo, ex quo mihi exscripsoram. Edidit Savilius inter ejus vobisomina, ac ei falso ascripta. Codices alii vindicant Proclo, e quibus Romana editio, ac Lugduno-Batava. — Vide Montfauconum in indice Chrysost. tom. XIII, v. Δεῦτε.

(60) In montem excelsum. Non habet Lucæ Evangelium vocem excelsum, ex quo tamet auctor citat: sed Matthæus et Marcus, ut forte lapsus sit memoria. Nec enim propositum ad fidem, ut ea vox ex Lucæ codice exciderit.

(61) Ut Petrus, Jacobus, etc., iuxta oī περὶ Πέτρον,

G'. Ἀλλὰ τούτων οὕτω τελουμένων, δι Πατῆρα ἀνωθεν ἀγαλλόμενος ἐπὶ τῇ τῆς ταπεινοφροσύνης ὑπερβολῇ τοῦ Γίου, ἀθρόον διεσπει τὰς πύλας τοῦ οὐρανοῦ· βροντηδόν ἐπαφήσι φινήν πεπληρωμένην διάθεσες πατρικῆς. Οὗτος ἔστιν δὲ Ιερός μου δικαιατηδες, διὸ φησιν οὐδεποτε. Καὶ ίνα μὴ πλάνης τῶν ἀκούοντων ἡ διάνοια εἰς τε τὸν βαπτιστὴν καὶ τὸν βαπτιζόμενον, ἔρχεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγεντον εὐθεῖς περιστερᾶς δακτυλοδεκτοῦν τὸν βαπτιζόμενον, καὶ μαρτυρούμενον· διτὶ αὐτῷ δέδη καὶ τὸ χράτος εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΑΟΓΟΣ Η'.

Εἰς τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

B' Αἵτε, φίλοι, καὶ σήμερον τῶν εὐαγγελικῶν ἀόκνως ἐφαύκωμεθα θησαυρῶν, ἵν' ἐκεῖθεν συνήθιας ἀριστόμεθα πλοῦς ἀφθόνως μεριζόμενον, καὶ οὐδαμῶς οὐδέποτε δαπανώμενον. Δεῦτε τῷ πανσόφῳ καλῶς ὅδηγοῦντε, καὶ πάλιν ἀκολουθήσωμεν Λουκᾶ, ἵν' θῶμεν τὸν Χριστὸν εἰς δρός ὑψηλὸν ἀναβαίνοντα, καὶ Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, τῆς θείας μεταμορφώσεως λαμβάνοντα μάρτυρας. Παραλαβὼν γάρ, φησι, τοὺς περὶ Πέτρον, εἰς δρός ὑψηλὸν ἀνῆλθεν δὲ Δεσπότης. "Ορος ὑψηλὸν, ἐν φῶ Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας διελέγοντο τῷ Χριστῷ· δρός ὑψηλὸν, ἐν φῶ νόμος καὶ προφῆται συνωμίλουν τῇ χάριτι· δρός ὑψηλὸν, ἐν φῶ Μωϋσῆς, δὲ τοῦ πάσχα τὸν ἀμνὸν σφεγγάσας, καὶ τῷ αἰματι τὰς φλιάς τῶν Ἐβραιών ἔκτισας· δρός ὑψηλὸν, ἐν φῶ Ἡλίας, δὲ παρ' ἐκείνοις τὸν βοῦν μελίσας, καὶ τὴν δι' ὑδατος θυσίαν ἐν πυρὶ δαπανήσας· δρός ὑψηλὸν, ἐν φῶ Μωϋσῆς, δὲ ἀνοίξας καὶ κλείσας τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης τὰ συστήματα· δρός ὑψηλὸν, ἐν φῶ Ἡλίας, δὲ ἀνοίξας καὶ κλείσας τὸν ὑδάτων τὰ δύμηρατα· ἔρος ὑψηλὸν, ίνα μάθωσιν οἱ περὶ Πέτρον καὶ Ἰωάννην καὶ Ἰάκωβον, διτὶ αὐτός ἐστιν, φῶ πάντα κάμψει ἐπονταριῶν καὶ ἐπιγειεών καὶ καταχθοριῶν. Τρεῖς γάρ μόνους παραλαβὼν εἰς δρός ἀνῆλθεν δὲ Δεσπότης· οὐ πάντας παραλαβὼν· οὐ πάντας καταλιπόν· οὐ φθονήσας τοῖς ἀλλοῖς τῆς δόξης· οὐκ εὐτελεστέρους κρίνας· οὐ τοὺς ἐννέα λυπήσας. Δίκαιος γάρ ὁν δικαίως τὰ πάντα διέπει, ἔνα λογιζόμενος πάντας, καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης οὐ χωρίζων, οὐδὲ ἥνωσεν. Ἄλλ᾽ ἐπειδὴ ἀνάδεις ἦν τῆς θείας δύεως, καὶ τῆς φονερᾶς ἐκείνης διπτασίας, δὲ μέλλων γενέσθαι προδότης Ίούδας, τούτου χάριν καὶ τοὺς ἀλλούς καταλιμπάνει, ίνα κάκειν

¹⁶ Exod. xii, 3. ¹⁷ III Reg. viii, 33. ¹⁸ Exod. xiv, 11.

καὶ Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην μάθωσι. Præfert Ricardus lectionem Vat. codicis ίνα μάθωμεν, ut nos qui, etc., valde id frivola ratione, quia scilicet nulli erant in monte præter istos tres, qui discere haberent eam Christi excellentiam: quasi ea verba non eosdem ipsos significant, idque admodum trita phrasι, sacris pariter ac profanis scriptoribus. Joan. xi, 19: Ἐλελύθεσαν πρὸς τὰς περὶ τὴν Μάρθαν καὶ Μαρταν· venerant ad Μαρθαν et Μariam. Vertisset Ricardus, ad Marthæ et Marie ancillas, vel quid simile: quod longe absurdum est.

μὴ μόνῳ καταλειφθέντι πᾶσαν ἀπολογίαν ὑστερον ἀποκλείσῃ· καὶ τῆς μεταμορφώσεως τοὺς τρεῖς αὐτόρκεις κατὰ τὸν νόμον, ἐπιστάσηται: μάρτυρας, τὸν αὐτοὺς κατὰ ψυχὴν καὶ τοὺς λοιποὺς περιφέροντας. Αὕτης γάρ φησι· Φύλαξον αὐτοὺς. Πάτερ δίκαιος, Ἱρα καὶ αὐτοὶ ἔτι ὄσι, καθὼς καὶ ἡμεῖς ἔτι ἐσμεν. Ὁρῶν γάρ ὁ Ἰούδας περὶ τὸ δρός: Ἀνδρέαν, Θωμᾶν, Φλιππὸν, καὶ τοὺς λοιποὺς διατρίβοντας μετ' αὐτοῦ, καὶ οὐδὲ γογγύζοντας, οὐκ ἀγανακτοῦντας, οὐ λουδοροῦντας, ἀλλὰ χαίροντας, καὶ κοινῇ τὴν ἀνωθεν χάριν ἔσαντοις, καὶ τοῖς ἀποῦσι φηψίζοντας, ἀναπολύγητος παντελῶς ὑπῆρχεν, εἰς οὐδέποτε τῶν θαυμάτων παρορθεῖς· ἀλλὰ καὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχε, καὶ τὴν τοῦ μύρου τιμὴν ἀλειφάση ἀνατιτιώς βασκαίνων, καὶ τὸν διδάσκαλον τολμηρῶς τοῖς ἔχθροῖς προδίδων.

cum absentibus participes existimantes; nullum plane defensionis locum reliquum habebat, qui in nullo unquam miraculo spretus fuisse. Is nihilominus loculos habens, pro unguenti pretio inundanti seminæ sine causa indignatur, ac Magistrum nefario plane ausu hostibus prodit.

B. Καὶ τὶ φησι; Καὶ μετεμορφώθη ἐμπροσθετεῖς αὐτῷ· καὶ ὥσθησαν αὐτοῖς Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας συλλαλοῦντες αὐτῷ. Ἄλλ' ὁ Πέτρος, ὡς ἀεὶ πάντα θερμὸς, δημαρτινοῖς, οὐδὲ οὐκ ἴσε ποτὲ, θεωρήσας, συλλαλοῦντας αὐτῷ, οὐ τὸ πολὺ μετριάσας τοῦ θαύματος, οὐ τὸ παράδοξον σκοπήσας τῆς θείας ἐλλάμψεως, καλὸν ἐκάλει τὸν Ἑρήμον τόπον, καὶ σκηνοποιὸς ἐξ ἀλιέων προέκοπτε, τῷ Σωτῆρι λέγων· Ποιήσωμεν ὡς τρεῖς σκηνάς· μίαν σοι, καὶ μίαν Ἡλία, καὶ μίαν Μωϋσῆ· οὐκ εἰδὼς δὲ λέγει. Καλῶς δὲ πάνσοφος ἀπολογεῖται Λουκᾶς· Οὐκ εἰδὼς, φησιν, δὲ λέγει. Ἄλλ', ὃ τῶν μαθητῶν κορυφαῖς, καὶ πρωτοστάται τῶν ἀποστόλων, Πέτρε, τὶ ταπεινᾶς ἐννοεῖς προπετεύεσθαι θελεῖς, καὶ λογισμοῖς ἀνθρωπίνοις καθυσθῆσις τὰ θεῖα, καὶ τρεῖς σκηνάς ἐγείρειν ἐν ἑρήμῳ λέγεις, δύματικον τοῖς δούλοις; δρίζων τὸν Διεσπότην, καὶ τῷ Χριστῷ μιαν σκηνήν, καὶ τοῖς δυσὶ ἐξίσης οἰκοδομεῖν ἐπείγῃ; Μή γάρ ἐξ ἀγίου Πνεύματος, ὡς οὗτος, συνελήφθη Μωϋσῆς; μή γάρ παρθένος μήτηρ ἐτεκε τὸν Ἡλίαν, ὡς τοῦτον ἡ παναγία παρθένος Μαρία; μή γάρ ἐμβρύουν ἐκ μήτρας ἐπέγνων Μωϋσέα, καθάπερ τοῦτον δὲ πρόδρομος; μή γάρ οὐρανὸς ἐμήνυσεν Ἡλίου τὴν γέννησαν; ή μάγοις προσεκύνησαν Μωϋσέων; τὰ σπάργανα; μή γάρ Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας ειργάσαντο τοσαῦτα θαύματα; ή λεγεωνας δαιμόνων ἐξ ἀνθρώπων ἀπῆλασαν; ή σπηλαίων ἀνθρωπίνων ἀπῆλασαν πνεύματα; Μωϋσῆς γάρ ὡργίσθη ποτὲ, καὶ βάθει πατάξας δῆλος (62) τὸ πέλαγος· δὲ σὸς διδάσκαλος Ἰησοῦς ἐν θαλάσσῃ πεζεύσας, σοι τῷ Πέτρῳ βατὸν ἐποίησε τὸ βυθόν. Οὐ Ἡλίας ἐκετεύσας ἐπλήθυνε τῆς χήρας τὸ διλευρον, καὶ τὸν ταύτης υἱὸν ἀνέστησε ἐκ νεκρῶν· δὲ σὲ μαθητὴν ἐξ ἀλιέων λαβὼν, ἐπ' ὀλιγοῖς ἀρτοῖς, χιλιάδας ἐκάρεσε, καὶ τὸν δόην ἀπήντησε καὶ ἐσκύλευσε, καὶ ἀνήρπασε τοὺς ἀπ' αἰώνος ἐκτίσταις καθεύδοντας. Μή τοινυν λέγε, Πέτρε· Ποιήσωμεν ὡς τρεῖς σκηνάς· μήδε, Καλὸν ἡμᾶς τὸ

A ritate minime distrahit. Sed cum Judas, is qui eum proditus erat, indignus foret qui divinam intueretur speciem, venerandaque illam spectaret visionem; id causæ fuit, ut etiam alios cum ipso relinquere, quo et Judæ qui non solus relictus esset, omnem deinceps excusationem præcluderet, suæque transfigurationis tres hosce testes, iuxta legem locupletes, qui et reliquos in se ipsis animatus circumferrent, attraheret. Ipse namque ait: Pater juste, serva eos, ut ipsi unum sint, sicut et nos unum sumus²¹. Videns enim Judas Andream, Thomam, Philippum ac reliquos pariter condiscipulos a monte exclusos, nec tamen murmurantes illos, non ægre ferentes, non conviciantes, imo gaudentes, ejusdemque supernæ gratiæ factos se cum absenteis participes existimantes; nullum plane defensionis locum reliquum habebat, qui in nullo unquam miraculo spretus fuisse. Is nihilominus loculos habens, pro unguenti pretio inundanti seminæ sine causa indignatur, ac Magistrum nefario plane ausu hostibus prodit.

B. II. Quid porro ait: Et transfiguratus est ante eos: et apparuerunt illis Moyses et Elias loquentes cum eo²². At Petrus, ut suo more semper servens ac ad omnia concitus, eos quos ne viderat unquam, contuens mentis obtutu cum eo colloquentes, ingenus miraculi pondus non satis expendens, nec admirabilem illum divinitatis splendorem considerans, bonum dicebat desertum illum locum, ac tabernaculorum opifex ex piscatore effectus, in hæc verba Salvatorem affabatur: Faciamus hic tria tabernacula: tibi unum, Moysi unum et Eliæ unum; nesciens quid diceret²³. Præclare excusat sapientissimus Lucas: Nesciens, inquit, quid diceret. Enimvero, o princeps discipulorum ac apostolorum præses, Petre, utquid humiliibus abjectisque cogitationibus præproperantius agi te sinis, humanisque rationibus res divinas ignominia afflisis; aisque in deserto erigenda tria tabernacula, pari cum servis honore Dominum definiens; ac unum Christo tabernaculum, perindeque aliud et aliud cuique duorum ædificare contendis? Num forte ut iste, sic Moyses de Spiritu sancto conceptus fuit? Num sane virgo mater Eliam peperit, ut hunc sacrosancta Virgo Maria? Num forte infans quispiam ex utero Moysen agnovit, ut hunc præcursor? Num sane cœlum signo aliquo ortum nascentis indicavit Eliæ? Vel Magi fascias adoravere Moysis? Num Moyses et Elias talia ac tanta edidere miracula? Vel forte legiones dæmonum ab hominibus abegere runt; aut ab humanis speluncis spiritus expulerunt? Nam Moyses quidem olim iratus, cum mare virga percussisset, illud divisit trajecitque²⁴: at Jesus tuus præceptor supra mare ambulans, tibi Petro profundum pervium fecit²⁵. Elias supplex orans, viduæ farinam et oleum multiplicavit²⁶, ejusque filium a mortuis suscitavit: is autem qui ex piscatore in discipulum te assumpsit, paucis

²¹ Ioan. xvii, 21. ²² Mauth. xxvii, 2, 3. ²³ Luc. ix, 33. ²⁴ Exod. xiv, 21. ²⁵ Matth. xiv, 25.

²⁶ III Reg. xvii, 14.

panibus hominum nullia exsaturavit²⁷, infernumque penetrans despoliavit, ac illic a seculo dormientes praedabundus extraxit. Ne ergo dicas, Petre : *Fatuus hic tria tabernacula* : neque : *Bonum est nos hic esse*. Nihil humanum, nihil humile, terrenum nihil, nihil abjectum ac humi repens volvas animo. Quae sursum sunt saepe; quae sursum sunt quare, ut Paulus admonuit²⁸, non quae super terram. Quo enim modo bonum est nos hic esse, ubi injuriosus serpens cum primo formatum hominem lexit²⁹, tum paradisum occlusit, ubi in sudore vultus comedendum panem audivimus; ubi gemere ac tremere super terram a Cain didicimus³⁰; ubi nihil firmum ac constans est; ubi cuncta sunt umbrae; ubi in momento præteribunt omnia? Qui ergo bonum sit nos hic esse? Si nos hic Christus relicturus erat, ut quid inclinasset caelos et descendisset³¹? Si nos Christus erat hic relicturus, quorsum carni ac sanguini nobiscum communicasset³²? Si nos Christus hic relicturus erat, cuiusnam gratia ei se inclinasset qui ceciderat, ac jacentem erexisset? Si quidem bonum est ut in terra simus, frustra sane colorum appellatus es claviger. Quid enim tibi deinceps caeli claves deservient? Si quidem montem istum desideras, caelis posthac renuntia. Si tabernacula construere cupis, noli esse ac vocari fundamentum Ecclesie. Nec enim Christus Dominus temere ac nulla causa transfiguratus est, sed ut futuram nobis naturam adventum in nubibus cum angelis in lumine. Ipse namque est, qui amictus est lumine sicut vestimento³³, vivorum judex existens atque mortuorum³⁴. Quocirca Moysen et Eliam in medium produxit, antiquarum visionum representans signacula.

III. Quid porro magnus ille Evangeliorum scriptor? Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos. Et ecce vox de nube dicens : *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui : ipsum audite*³⁵. Adhuc, inquit, loquente Petro, redarguit eum de caelo Pater, dicens : Quidnam ista sunt, Petre? Quid nutas ac labas? Quid in supervacanea hæc temerarie ferri pateris, ac locum istum bonum dicis? Tuine ipsius oblitus es? An genti invides, nesciens quid dicas? Necdum eruditus es? Necdum veram solidamque Filii rationem didicisti? Nonne ipse es qui dicebas : *Tu es Christus Filius Dei vivi*³⁶? Tot tantaque miracula conspexisti, tu Bar Jona (63), et adhuc Simon existis? Cœlorum te clavigerum præfecit, neandumque vilis nauticæ vestem deposuisti? En jam tertio Salvatoris resistis voluntati, nesciens quid dicas. Dixit enim : Oportet

A ὁδε εἰται. Μηδὲν ἀνθρώπινον, μηδὲν ταπεινὸν, μηδὲν γῆνον, μηδὲν χαμερέψ. Τὰ διω φρόντει, τὰ διω ζῆτει, ὡς δὲ Παῦλος ἐμήνυσε, μή τὰ δεῖ τῆς. Πῶς γάρ καλὸν ἡμᾶς τὸ ὄδε εἶναι, διπού δὲ φύσις ὑδρίσας (64) τὸν πρωτόπλαστον, καὶ ἔβλαψε, καὶ τὸν παράδεισον ἔκλεισεν· διπού τὸν ἄρτον ἐν ἴδωπι τοῦ προσώπου ἔσθιεν ἡκούσαμεν· διπού στένειν καὶ τρέμειν ἐπ’ τῆς γῆς διὰ Κάτιν ἐμάθομεν (65)· διπού πάγων οὐδέν· διπού πάντα σκιαῖ· διπού πάντα παρελεύσεται φοτῆ; πῶς οὖν ἡμᾶς ὄδε εἶναι καλόν; Εἰ ἐνταῦθα Χριστὸς κατελίμπανεν ἡμᾶς, τίνος χάριν ἔκλινεν οὐρανοῖς καὶ κατέβη; εἰ ἐνταῦθα Χριστὸς κατελίμπανεν ἡμῖς, τίνος χάριν ἔκοινώντας ἡμῖν αἷματος καὶ σαρκός; εἰ ἐνταῦθα Χριστὸς κατελίμπανεν ἡμᾶς, τίνος χάριν συγκατέβη τῷ πεσόντι, καὶ τὸν κείμενον ἥγειρεν; Εἰ καλόν ἐστι τὴν ἡμᾶς εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς, εἰς μάτην ἐκλήθης τὸν οὐρανῶν κλειδοῦχος. Πῶς γάρ σοι λοιπὸν χρήσιμοι τῶν οὐρανῶν αἱ κλεῖς; Ἐπει τὸ δρός τούτο ποθεῖς, ἀποτάττου λοιπὸν οὐρανοὺς· εἰ συκηνάς ἔγειραι θέλεις, παραίτησαι τὸ εἶναι καὶ καλεῖσθαι τὰς Ἐκκλησίας θεμέλιος. Μετεμφρόνη γάρ δὲ Κύρος Χριστὸς, οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ’ ἵνα ἡμῖν δείξῃ τὴν μέλλουσαν τῆς φύσεως μεταμόρφωσιν, καὶ τὴν ἐσομένην ἐπὶ τὸν νεφελῶν ἐν φωτὶ (66) μετ’ ἄγγέλων δευτέραν Ελευσιν. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ τὸ φῶς ὡς ἱμάτιον περιβαλλόμενος, κριτής ὑπάρχων ζώντων καὶ νεκρῶν· οὗθεν Μωϋσῆν καὶ Ἡλίαν εἰς μέσον παρῆγατ, τῶν ἀρχαίων δύεων παραστήσας τὰ σήματα.

transfigurationem designaret, ac alterum illum

C Γ. Καὶ τί φησιν ὁ μέγας τῶν Εὐαγγελίων γραφεὺς; *Ἐτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ίδον νεφέλη φεγγεῖται ἐπισκήλασεν αὐτούς· καὶ ίδον φωτὴ ἐκ τῆς νεφέλης ἀέροντο*. Οὐτέδεις ἐστιν δὲ Υἱὸς μου ὁ ἀπακητός, ἐτρ φησκήσα· αὐτοῦ ἀκούετε. Ἦτι, φησι, τοῦ Πέτρου λαλοῦντος, οὐρανόθεν ἀντελεῖσην ὁ Πατήρ· Τί δῆτα ταῦτα, Πέτρε; τί διστάζεις; τί δῆτα περιττὰ προκεπταύῃ, καὶ καλὸν εἶναι λέγεις τὸν τόπον τούτον; ἀπελάθου σαυτοῦ; ἀλλὰ τῷ γάνει φθονεῖς, μή εἰδὼς δὲ λέγεις; οὐπω παιδαγώγησας; οὐ πω τὴν ἀσφαλῆ γνῶσιν τῆς οὐρανοῦ ἐμάθεις; οὐ σὺ ξύσθα δὲ λέγων· Σὺ εἰ δὲ Χριστὸς δὲ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζωτος; τοσαῦτα θαύματα κατείδες σὺ, Βλρ Ιωνᾶ, καὶ ἐτι Σίμων οὐ πάρχεις; οὐρανῶν σε κλειδοῦχον κατέστησε, καὶ τῆς ναυτιλίας ἐτι τὸ ιμάτιον οὐκ δ ἀπέθου; ίδού τὸ τρίτον ἀνθίστασαι τῇ τοῦ Σωτῆρος βουλῇ, μή εἰδὼς δὲ λέγεις. Εἴπε γάρ σοι· Δεῖ με

²⁷ Matth. xiv, 15. ²⁸ Coloss. iii, 2. ²⁹ Gen. iii, 8. ³⁰ Psal. cxii, 2. ³¹ Act. x, 42. ³² Matth. xvii, 5. ³³ Matth. xvi, 16.

³⁴ Gen. iv, 12. ³⁵ Psal. xvii, 10. ³⁶ Heb. ii, 14.

(63) *Tu Bar-Jona*. Sic fuit cognominatus Petrus a Domino, cum eum Dei Filius confessus esset (Matth. xvi, 16), sonatque ea vox *filius columba*; sc̄ sublimi ejus sensum designat cognoscenda deitate Christi. Simon autem est Hebr. γεννητος, quod est, *audire*, velut dicat, esse adhuc auditorem ac discipulum, quem divina scientissimum ac magi-

strum esse oporteret. Simili phrasi Asterius exhortatoria ad penitentiam in excerptis Photianis τὸν ἀπόστολον, contraponit Simoni.

(64) Αἱ συρίσας.

(65) Ρεγ. παραχοήν.

(66) Reg. φωνῇ.

παθεῖν· καὶ λέγεις, Οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο. Εἰπε πάλιν· Πάντες σκαρδαλισθήσεσθε, καὶ λέγεις· Εἰ πάντες, ἄγω δὲ οὐ σκαρδαλισθήσομαι. Ἰδοὺ καὶ νῦν σκηνὴν ἐγείρω τόποις Χριστῷ, δύοταν Μωϋσεῖς καὶ Ἡλίους; σκηνὴν τῷ Χριστῷ, τῷ ἄμα ἐμοὶ ἔκτεινοντι τὸν οὐρανὸν; σκηνὴν, τῷ ἄμα ἐμοὶ θεμελιώσαντι τὴν γῆν; σκηνὴν, τῷ ἄμα ἐμοὶ συστήσαντι τὴν θάλασσαν, καὶ στερέωμα πήξαντι; σκηνὴν, τῷ φωστήρας ἀνάφαντι· αἰθέρα πυρώσαντι, καὶ τὰ πάντα σὺν ἐμοὶ πρὸ αἰώνων δημιουργήσαντι; σκηνὴν τῷ ἐξ ἐμοῦ, καὶ ἐξ ὑμῶν; σκηνὴν, τῷ ἐν ἐμοὶ, καὶ μεθ' ὑμῶν; σκηνὴν, τῷ ἀπάτορι Ἀδάμ; σκηνὴν, τῷ ἀμήτορι Θεῷ; σκηνὴν, τῷ λαβόντι σκηνὴν, ἣν ἔρετοστο γαστέρα παρθενικήν; Οὐκοῦν ἐπειδὴ σὺ τρεῖς σκηνὰς ἐτείρως βούλει, μή εἰδὼς ὅπερ λέγεις, ἐγὼ νεφέλῃ φωτεινῇ χρησάμενος σκηνὴν, καὶ τοὺς παρόντας καλύψας, ἐκ τῶν οὐρανῶν, οὐδεὶς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ σὺ τοῦ οὐρανοῦ καταδές. Εἰκῇ τοίνυν κατῆλθεν ἐπὶ τῆς γῆς, εἰ μένη διηνεκῶς ἐπὶ τῆς γῆς. Εἰκῇ ἔστην ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λεζών, εἰ μὴ μεντός δὴ, γέροντες ὅπερ ἔστε ὑμεῖς. Εἴ μὴ σταυρὸν καθ' ὑμᾶς δί' ὑμᾶς ὑπομείνας, τῷ οἰκείῳ αἷματι τὸν κόσμον ἐξηγόρασεν, ἀργεὶ οἰκονομία, καὶ μένει τὰ παλαιὰ τῶν προφητῶν ἀδέναια ρήματα. Ἀλλὰ παῦσαι, Πέτρε, καὶ μὴ τὰ τῶν ἀνθρώπων φρόνει, ἀλλὰ τὰ τοῦ Θεοῦ. Οὐδεὶς γάρ ἔστειρ σὺν Υἱός μον σὸν ἀραχητός, ἐτῷ φύδοκησα· αὐτοῦ ἀκούετε. Διτῇ γάρ τῇ περὶ αὐτὸν τοιάντη κέγρηματι φωνῇ· ἐπὶ μὲν ὑμῶν, ἐν τῷ δρει τούτῳ· ἐπὶ δὲ Ἰωάννου, ἐν τῷ Ἱορδάνῃ ποταμῷ, ἐν δὲ πάλαι προφήτης ἀληθεύσῃ βοήσας· Θαῦρος καὶ Ἐρμονιελὺ ἐτῷ ὀνόματι σὸν ἀραλλισσοτα. Ποιὼν ὄντωνται; Οὐδεὶς ἔστειρ σὺν Υἱός μον σὸν ἀραχητός. Ἐχαρίσασθαι γάρ τῷ δρομα, τὸ ωπέρ καὶ τὸ δρομα, ὡς φησὶ Παῦλος. Ἀλλ' ἐρεῖς πάντως, ἀγαπητή· Τί ἔστι, Θαῦρος καὶ Ἐρμονιελὺ ἐτῷ ὀνόματι σὸν ἀραλλισσοτα; Μάνθανε τοίνυν συνετῶς. Τὸ Θαῦρον, τούτο ἔστι τὸ δρος, Ἑνθα διέλθας μετεμορφώθη Χριστός, καὶ Υἱός παρὰ Πατρὸς ἐμαρτυρήθη, ὡς ἀρτίως ἤκουόσατε. Τὸ δὲ Ἐρμονιελὺ (67) δρος ἔστι μικρὸν ἐγγὺς τοῦ Ἱορδάνου, ὅθεν ἀνελθόθη Ἡλίας· καὶ οὕτων πλησίον ἐν τοῖς βεβθοῖς τοῦ Ἱορδάνου

A patiar: aisque: *Non erit tibi hoc*³⁷. Altera vice dixit: *Omnes scandalum patiemini in me*: dicisque: *Et si omnes scandalizati fuerint, ego tamen non scandalizabor*³⁸. Ecce nunc quoque tabernaculum vis Christo erigere, quale Moysi et Eliiae? Christo, inquam, tabernaculum, qui una mecum extendit cœlum³⁹? Tabernaculum ei, qui mecum pariter fundavit terram? Tabernaculum ei, qui una mecum congregavit mare, ac fixit firmamentum? Tabernaculum ei, qui luminaria accendit; qui incendit ætherea, ac mecum omnia ante sæcula condidit (68)? Tabernaculum ei, qui tum ex me, tum ex vobis est? Tabernaculum ei, qui in me, et vobiscum est? Tabernaculum ei, qui homo est sine patre? Ei tabernaculum, qui est Deus sine matre? Tabernaculum ei, qui quod elegit tabernaculum, virginalem nimirum uterum accepit? Quia ergo tria ipse tabernacula vis erigere, nesciens quid dicas, nube ego lucida pro tabernaculo utens, præsentesque obtegens, clara de excelsis voce pronuntio: *Hic est Filius meus dilectus*. Non Moyses, non Elias: sed hic. Non alias aliasque, sed hic: unus ipse ac idem, in quo mihi complacui: ipsum audite.

IV. Moysen justificavi; sed in hoc mihi complacui. Eliam assumpsi: sed hunc in Virginem tanquam in cœlum misi; sursumque e Virgine, ad ipsum emisi cœlum: *Nemo enim, inquit, ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo*⁴⁰. Frustra itaque descendisset in terram, si perpetuo in terra mansurus esset. Frustra se ipsum exinanisset, formam servi accipiens⁴¹, nisi manens quod erat, factus esset quod vos estis. Nisi crucem vobis similis ac mortalis vestri causa sustinens, proprio mundum redemit sanguine; futile plane ac inane est incarnationis mysterium, irritaque ac vana manent vetera prophetarum oracula. Verum desine, Petre, nec ea sapias quæ sunt hominum, sed ea quæ sunt Dei⁴². *Hic namque est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui: ipsum audite*. Semel quippe ac iterum ejusmodi in eum vocem usurpavi: semel quidem astantibus vobis in monte hoc: altera autem vice coram Joanne in Jordane sumime⁴³, quo propheta verax inveniretur, qui clara olim voce dixerat: *Thabor et Hermonium in nomine tuo exsultabunt*⁴⁴. In quonam nomine? Hoc nimirum: *Hic est Filius meus dilectus*. Nam, ut Paulus ait: *Donavit ei nomen, quod est super omne nomen*⁴⁵. At percontaberis utique, charissime, quid sibi velit: *Thabor et Hermonium in nomine tuo exsultabunt?* Proinde accipe, probeque tene. Thabor, hic ipse mons est, in quo Christus volens transfiguratus est: ac in quo dilectus Filius Patris

D

³⁷ Matth. xxvi, 28. ³⁸ Matth. xxvi, 31, 33. ³⁹ Isa. xliv, 24. ⁴⁰ Joan. iii, 43. ⁴¹ Philipp. ii, 7.

⁴² Matth. xvi, 23. ⁴³ Matth. iii, 17. ⁴⁴ Psal. lxxxviii, 13. ⁴⁵ Philipp. ii, 8.

(67) Ἐρμόν.

{68} *Mecum omnia ante sæcula condidit*, πάντα σὺν ἐμοὶ πρὸ αἰώνων δημιουργήσαντι. Videtur locutio durior. Non enim omnia creata sunt πρὸ αἰώνων, sed potius ἐπ' αἰώνων· videturque Deo proprium, ut

πρὸ αἰώνων existat, ac προαιώνιος, *ante sæcula et præeternus*, ut auctor ipse sacerdorum. Videtur Proclus condita accipere in decreto ac divina prælimitione: quæ et ipsa suo modo creatio est, ac est præterna: tametsi terminus est in tempore.

testimoniū est renuntiatus, sicut modo audistis. Hermoniū autem mons est modicus prope Jordānem, ex quo assumptus fuit Elias; ac juxta quem sua Christus voluntate baptizatus est, ac dilectus item Filius Patris testimonio est renuntiatus. In duabus hisce montibus intactus ac mundissimus Pater, Filii nomen ac rationem adstruens, et tunc, et nunc iterum clamat: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui: ipsum audite.* Qui enim eum audit, me quoque audit⁴⁶: et qui ipsum erubuerit et ejus sermones, erubescam et ego eum in maiestate mea et sanctorum angelorum. *Ipsum audite*, sine fallacia et falso; sine malitia et fraude; nullo discrimine, ac nihil restrictive; omni semota curiositate: siue quærentes, non vero lingua metientes: siue suscipientes, non verbis Verbum ex-pendentes. Sufficit enim modo magnus ille orator Paulus, curiosum refrenans ac cohicens, universaque docens, ac sine ulla hæsitatione clamans: *Sicut in die honeste ambulemus*⁴⁷. Lam-pades fidei accendamus: misericordia in pauperes oleo, perinde ac quinque prudentes virgines⁴⁸ (70), redundemus: Christum vigiles suscipiamus⁴⁹: justitiae palmam cantis prosequamur: Mariæ unguentum amplectamur⁵⁰: resurrectionis vocem excipiamus: divinæ congruas majestati voces emit-tamus: cum turbis, quos turbæ clausores edunt personem: *Hosanna in excelsis: Benedictus qui venit in nomine Domini, Rex Israel*⁵¹. Bene (71), qui venit: semper enim venit, et nunquam deest. Prope est enim omnibus invocantibus eum in veritate⁵².

(69) ORATIO IX.

In ramos Palmarum.

I. Præsentis hæc temporis ratio, dilectissimi, impensis oris aliquid sedulitatis habet. Seduliores, inquam, expeditioresque ac vegetiores in occursum cœlestis Regis nos exigit. Id enim etiam Paulus felici nuntio dicebat: *Dominus prope est: nihil solliciti sitis*⁵³. Prope autem reperitur Dominus non pedum velocitate, sed bonorum largitate. Quapropter operæ pretium sit, ut et ipsi iterum illa Pauli clamemus: *Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis. Sicut in die honeste ambulemus*⁵⁴. Lampades fidei accendamus: misericordia in pauperes oleo, perinde ac quinque prudentes virgines⁵⁵ (70), redundemus: Christum vigiles suscipiamus⁵⁶: justitiae palmam cantis prosequamur: Mariæ unguentum amplectamur⁵⁷: resurrectionis vocem excipiamus: divinæ congruas majestati voces emit-tamus: cum turbis, quos turbæ clausores edunt personem: *Hosanna in excelsis: Benedictus qui venit in nomine Domini, Rex Israel*⁵⁸. Bene (71), qui venit: semper enim venit, et nunquam deest. Prope est enim omnibus invocantibus eum in veritate⁵⁹.

⁴⁶ Luc. ix, 26. ⁴⁷ Rom. xi, 35. ⁴⁸ Philipp. iv, 5. ⁴⁹ Rom. xiii, 12, 13. ⁵⁰ Matth. xxv, 1. ⁵¹ Luc. xii, 35. ⁵² Joan. xii, 3. ⁵³ ibid. 13. ⁵⁴ Psal. cxliv, 48.

(69) Edidit Riccardus ex uno codice Cryptæferr. Visum est pauca subinde emendare, eaque hic notare.

(70) Perinde ac quinque prudentes virgines. Mutavi interpunctionem, ut ista de virginibus ad oleum spectent, quod præcipue commendatur in earum parabola, quo nimis sapientes ac fatus discretæ habentur: non quia sine aliqua dormitione expectaverint sponsum. Ait enim evangelista (Matth. xxv, 5) expectando, ac dum moram faceret, dormitasse omnes ac dormiisse. Potius ergo sequens colon aliam parabolam respicit, fidelicis servi ex-

A βουληθεὶς ἐβαπτίσθη Χριστὸς, καὶ Ήδὲ πάρ τοις ἀμαρτυρήθη. Ἐν τούτοις τοῖς δυσιν δρεσιν διχραντος Πατήρ βεβαιῶν τὴν οἰκτητα, καὶ τότε, καὶ νῦν ἐκ δευτέρου βοᾷ. Οὗτος ἐστιν δὲ Ήδὲ μου διγαπητὸς, ἐτὸν δὲ ηὐδόκησα· αὐτοῦ ἀκεύετε. Ὁ γάρ αὐτοῦ ἀκούων καὶ ἡμοῦ ἀκούει· καὶ δὲ ἀπαισχυνθῆ ἀντὸν καὶ τοὺς αὐτοῦ λόγους, κάγὼ αὐτὸν ἀπαισχυνθῆσομαι ἐν τῇ δόξῃ μου καὶ τῶν ἀγίων ἀγγέλων. Αὐτοῦ ἀκούετε· ἀπλάστως, ἀκάκως, ἀπεριγράπτως, ἀπεριέργως, πίστει ζητοῦντες, ἀλλ' οὐ γιώττη μετροῦντες· πίστει παραλαμβάνοντες, ἀλλ' οὐ λόγοις τῶν Λόγων σταθμίζοντες. Ἀρχεῖ γάρ ἄρτι Παῦλος ὁ ῥήτωρ χαλινῶν τῶν περιέργων, καὶ πάντας διδάσκων, ἀνενδοίαστως βοῶν· Ω βάθος πλεύστου καὶ σοφίας καὶ γνώστως Θεοῦ! οὓς ἀνεξερεύηται τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνιαστοι αἱ δόσι αὐτοῦ! Αὕτη ή δόξα εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

B Sufficit enim modo magnus ille orator Paulus, curiosum refrenans ac cohicens, universaque docens, ac sine ulla hæsitatione clamans:

*Ο altitude divitiarum sapientie ac scientie Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia ejus*⁶⁰! Ipsi gloria in secula secu-lorum. Amen.

ΑΟΓΟΣ Θ.

Eis τὰ Βαῖα.

C Α'. Σπουδαιότερος δὲ παρῶν, ὁ φίλοι, καὶρός· καὶ σπουδαιότερος, καὶ ἔτοιμότερος, καὶ πρὸς ἀπάντησιν τοῦ ἐπουρανίου βασιλέως γοργότερος. Τοῦτο γάρ καὶ Παῦλος ἐναγγελίζομενος ἔφασκεν· Ὁ Κύριος ἐτρύνει μηδὲν μεριμνάτε. Ἔγγυς δὲ δὲ Κύριος εδρίσκεται, οὐ τῇ τῶν ποδῶν δύντητι, ἀλλὰ τῇ τῶν ἀγαθῶν παροχῇ. Διὸ καὶ πάλιν καθήκει βοῶν ἡμᾶς τὰ τοῦ Παύλου· Ἡ τούξ προβοκήσει· η δὲ ημέρα ἡγιεῖται. Ἀποθώμεια οὖρ τὰ ἔργα τοῦ σκότους, καὶ ἐποντάμεθα τὰ δύλα τοῦ φωτός. Ής δὲ ημέρα εὐ-σχημάτων περιπατήσωμεν. Τὰς λαμπάδας τῆς πίστεως ἀνάψωμεν· τὸ Ελαιον τῆς φιλοπαχείας πλεονάσωμεν καθ' ὅμοιότητα τῶν πέντε φρονίμων παρθένων· ἀνυστάκτων· τὸν Χριστὸν ὑποδέξωμεν· τὸν φοίνικα τῆς δικαιοσύνης ὑμνήσωμεν· τὸ Μαρίας μύρον περιπτεύμεθα· τὴν φωνὴν τῆς ἀναστάσεως ἀκούσωμεν· τὰς θεοπρεπεῖς φωνὰς ἀναπέμψωμεν· μετὰ τοῦ δικλού τὰ τοῦ δικλού βοήσωμεν· Ωστρά ἐτ τοῖς ὑψίστοις· εὐλογημένος δὲ ἔρχομενος ἐτ δύσματι Κυρίου, βασιλεὺς τοῦ Ιοραῆ. Καλῶς δὲ, δὲ ἔρχομενος· πάντοτε γάρ ἔρχεται, καὶ οὐδέποτε ἀπολιμπάνεται. Ἐγγὺς γάρ καὶσι

spectantis dominum, ac exspectatione vigilis (Luc. xii, 35).

(71) Bene. Mutavi τὸ, καλός, in καλῶς. Lique enīm ut nihil in istis accurati sint antiquarii, ut quo hoc unum aptum sit, nec illud quidquam congruat. Perstringit, quod pluribus declaravit *Orat. in sancta Theophania*, ut Christus veniat semper, vel in se, vel in creatura, in qua per providentiam nobis predicit; ut vel hoc indicio idem utriusque auctor elueat. Notas fusiōres si desideres, require in Riccardo: ego plerumque minus necessarias autumo.

τοῖς ἐπικαλουμένοις αἰτὸν ὁν οὐδηθεὶται. Εὐ-
λογημένος ὁ ἑρχόμενος ἐν ὄντος τοῦ Ισραὴλ. Πάντα σύμβολα τὰ παρόντα·
σύμβολα καὶ γνωρίσματα, καὶ τῆς βασιλικῆς ὅδου
τεκμήρια. Ἐν κοσμικοῖς πολίταις, δε προσκαΐρου
βασιλέων εἴσοδον περιμένουσι, τὴν ὁδὸν ὀμαλίζουσι,
τὰ προπύλαια στεφανοῦσι, τὴν πόλιν ἔξαλλάτουσι,
τὰς βασιλικὰς αὐλὰς πανταχθὲν καθαίρουσι, χοροὺς
ἔγχωμάων κατὰ τόπους συνυφαίνουσιν· ἐν τούτοις
γάρ ἡ τοῦ προσκαΐρου βασιλέως εἰς τινὰ πόλιν εἰσ-
ῶσις γνωρίζεται. Τὰ παραπλήσια τούτων καὶ ἡμεῖς
μετέλθωμεν, μᾶλλον δὲ τὰ ἐνδόστερα καὶ τιμώτερα.
Οσον γάρ η δυναστεία τοῦ ἐπουρανίου βασιλέως
ὑπέρκειται, τοσοῦτον η λειτουργία τῆς ἡμετέρας
πολιτείας ὑπεραστράπτει.

Β'. Ἐπὶ θύραν πάρεστιν ὁ πρόδος καὶ ἡμέριος Βα-
σιλέως· ὁ δικαὶος μὲν ἐπὶ τῶν χερουβιμ ἐποχούμενος,
κάτω δὲ ἐπὶ πάλου θνου καθεζόμενος. Ἔτοιμάζω-
μεν τοὺς ψυχικοὺς ἡμῶν οἰκους· διασπάσωμεν πά-
σης μισαδελφίας ἀράχνην· μή εὐρεθῇ ἐν ἡμῖν κο-
κορτῆς βλασφημίας· δαψιλῶς τὸ τῆς ἀγάπης ρά-
νωμεν ὄντωρ· πάντα κόνδυλον ἔχθρας ὀμαλίσωμεν·
τὰ προπύλαια τῶν χειλέων ἡμῶν στεφανώσωμεν τοῖς
δινθεσι τῆς εὐτεβείας· μετὰ τοῦ δχλου τὰ τοῦ δχλου
βοήσωμεν. Ἐύλογημένος ὁ ἑρχόμενος ἐν ὄντος τοῦ Ισραὴλ.
Τίς μη λαλήσῃ;
τίς μη θαυμάσῃ τοὺς δχλους τούτους, τοὺς τῶν Ιου-
δαίων ἔχθρούς, καὶ τῶν Χριστιανῶν φίλους;
Βασι-
λέας τῶν Κύριον προστηγόρευσαν, μηδὲν βασιλείας
δῖξιν θεωρήσαντες τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς. Οὐκ
εἶδον δρματα χρυσοκαλλῆτα· οὐδὲν ἡμίνοντος ἔξαπτρους·
οὐ τὴν λοιπὴν φαντασίαν ἢν εἰώθασιν οἱ πρόσκαι-
ροι βασιλεῖς ἐν τοῖς πρόσδοις ἐπιδείκνυσθαι· οὐχ
δῆλα, οὐ θυρεός, οὐ σίγνα, οὐχ ἀλουργίας, οὐ
τριγούκουμος μεγαλοσώμους παριττάζοντας ἀνδρας,
οὐκ ἐλεφάντων φαντασίαν, οὐ σύγκλητον προηγου-
μένην· οὐδὲν τῶν τοιούτων ἐθεάσαντο, τούναντίον δὲ
ῆπαν. Όναριον έδον εὔτελες, μικρόν, ἀλλοτριον, γυ-
μνόν, χρησιμεύον, ἔνδεκα μαθητὰς παρεπομένους
μόνον· ἥδη γάρ ὁ Ιούδας εἰς τὴν πρόσδοιαν ἤσχο-
λεῖτο. Καὶ τοσαύτην πτωχείαν οἱ δχλοὶ θεωρήσαντες,
ῶς ἐν οὐρανῷ ἀρπαγέντες, καὶ τὰ δικαία κατανοοῦντες,
καὶ ἀγγέλοις συγχορεύοντες, οἱ τῶν σεραφίμ τὰ στό-
ματα δανεισάμενοι, τὰς ὄμοιοφθόγγους ἔκεινας ἔβαλ-
ιον φωνάς, λέγοντες· Ἐύλογημένος ὁ ἑρχόμενος ἐν
ὄντος τοῦ Ισραὴλ.
Γ'. Ἐδρίμυττε τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ Φαρισαίους
ἀκούειν ἐκ τῶν δχλῶν· Βασιλεύς τοῦ Ισραὴλ. "Ο
οὐκ ἔθελον, ἔχουσον. Ἐκεῖνοι δαιμονιῶντα προσεφώ-
νουν, καὶ οὗτοι βασιλέα ἐκήρυξαν. Ἐύλογημένος
ὁ ἑρχόμενος ἐν ὄντος τοῦ Ισραὴλ.
Τίς δὲ ὑποθέμενος τοῖς δχλοῖς τὴν φωνὴν ταύ-
την; τίς δὲ βαλὼν αὐτῶν τῇ διανοῇ τὸν αἷνον τοῦτον;
τίς δὲ πιστεύσας αὐτοῖς τὰ τῶν φαινόντων βαῖται; τίς δὲ
ἄλρον ὑφ' ἐνι συνθήματι πάντας στρατοπέδωρχήσας;

A Benedictus qui venit in nomine Domini, Rex Israel.
Quæcumque hodierna geruntur die, symbola sunt;
symbola, inquam, ac indicia, regisque profectionis
argumenta. Hujus mundi cives cum temporalis re-
gis ingressum præstolantur, viam complanant, ve-
stibula coronant, civitatis ornamenta commutant,
aulas regias undequaque mundant, laudationum
modos locis singulis contexunt. Quibus profecto
notis temporalis regis ad urbem aliquam accessus
dignoscitur. His similia nos item agere studeamus,
imo et alia magis illustria ac longe præclariora.
Quo enim amplius eminent cœlestis Regis impe-
rium, eo municipatus nostri obsequium splendidius
fulget.

B II. Adest in januis Rex ille mansuetus et pla-
cidus ¹¹: qui cœlis quidem vehatur super Cheru-
bitim, in terris autem sedeat super pullum asinæ. Animorum nostrorum domos adornemus; fraterni
odii araneam omnem dissipemus; non inveniatur in
nobis blasphemiae pulvis; dilectionis aquam abunde
effundamus; omnem simultatis tumorem compla-
nemus; nostrorum vestibula labiorum pietatis flo-
ribus coronemus; cum turba pariter ipsos turbæ
clamores tollamus, atque dicamus: Benedictus qui
venit in nomine Domini, Rex Israel. Quis non lau-
dibus esserat? Quis non mirifice prædicet hasce
turbas: illas nimirum Judæorum inimicas, ac Chri-
stianorum amicas? Dominum appellarunt Regem,
nihil dignum regno corporalibus suis oculis con-
spicatae. Non viderunt deauratos currus; non albas
ac candentes mulas; non reliquam illam ostentationis
pompam, quam reges temporales proce-
dendo ostentare solent; non arma; non scuta; non
signa; non trabes; non comatos, prægrandi sta-
tura corporis obequitantes viros; non elephantum
ambitiosum apparatum; non præeuentem senatum.
Nihil ejusmodi viderunt, imo cuncta his repugna-
tia. Nimirum vidérunt vilem asellum, pusillum,
alienum, nudum, ad usum comparatum. Ad hæc
undecim duntaxat discipulos eum comitantes; jam
enim Judas in prodictionis negotio occupatus erat.
Talem nihilominus ac tantam turbæ contuentes
paupertatem, velut in cœlum raptæ cœlestiaque in-
telligentes, ac cum angelis pariter choros ducen-
tes, a seraphinis ora mutuatae, illas eis perquam
simillimas emittebant voces, ac dicebant: Benedi-
ctus qui venit in nomine Domini, Rex Israel.

C III. Acerbe ferebant sacerdotum principes ac
Pharisei, ut ab acclamantibus turbis audirent, Rex
Israel. Audiebant quod dictum nolebant. Illi dæ-
moniacum Dominum appellabant; hæc autem Regem
eum prædicabant: Benedictus qui venit in nomine
Domini, Rex Israel. Quis hanc turbis vocem sug-
gessit? quis eis in animum hanc laudem immisit?
quis ramos palmarum in manus dedit? quis sub
uno consertim signo eos omnes coegit ac duxit?

¹¹ Zach. ix, 9.

Quis ea vocum concordia resonare docuit? *Gratia A* sane coelestis: revelatio Spiritus sancti. Quamobrem etiam magna libertate clamabant: *Benedictus qui venit in nomine Domini, Rex Israel.* Milites, inquam, illi terrestres, et coelestes angeli: mortales, immortales: super terram ineedentes, et in celo chorus ducentes: *Benedictus qui venit in nomine Domini, Rex Israel;* aversati sunt Pharisaeos, execrati sunt principes sacerdotum; Deo dignas decantabant voces; gaudio ac laetitia assecerunt creaturam; sanctificarunt aethera; mortuos praesultare fecerunt; cœcum reserarunt; conserverunt paradisum; mortales pariter ad suam ipsorum emulacionem provocaverunt. Quocirca etiam gentiles quidam tunc temporis, divina illa voce in divinum impulsi zelum, ac conversioni animum adhibentes, accesserunt, ut audisti modo, ad unum apostolorum Philippum nomine, dicentes ad eum: *Domine, volumus Jesum videre*⁵⁶. Vide prædicationem turbæ, utque illa gentiles ad conversionem provocaverit. Protinus ad discipulos Domini: *Volumus Jesum videre.* Bene gentiles Zachæi discipuli effecti sunt, non in sycomorum ascendentibus⁵⁷, sed in Dei scientia iter maturantes. *Volumus Jesum videre:* non tam ut viderent faciem, quam ut crucem portarent. Unde etiam Jesus eorum animi propositum videns, clara voce ad eos edixit qui aderant: *Venit hora ut clarificetur Filius hominis*⁵⁸; claritatem ac gloriam appellans, gentilium conversionem, quam Judæi respuerunt, gentes vero ornamento asciverunt. Idcirco etiam Judæis exprobrans Jesus per prophetam dicebat: *Si pater ego sum, ubi est gloria mea?* Et si Dominus ego sum, ubi est timor meus⁵⁹? Propterea dicebat de gentibus: *Venit hora ut clarificetur Filius hominis:* appellans gloriam, crucem. Hinc quippe Dei potestas innotuit, quod nimis ignominiam in gloriam commutarit; contumeliam in honorem; execrationem in benedictionem; fel in dulcedinem; acetum in lac; alapam in libertatem; mortem in vitam. *Venit hora ut clarificetur Filius hominis:* gloriam, crucem appellans. Exinde enim hactenusque celebri crux gloria colitur. Nam ipsa crux adhuc etiam ac modo reges clarificat; sacerdotium exornat; virginitatem servat; vitam religiosam confirmat; conjugia obstringit; viduitatem murit; orbitatem protegit; auget secunditatem; multa Ecclesiam prole donat; illuminat populum; erenum custodit; paradisum reserat; latroni viam commonstrat; simultates eliminat; odium extinguit; dæmones exterminat; diabolum propulsat.

IV. Sed et nos quoque virentes palmarum ramulos sumentes, egrediamur in occursum Domini nostri, dicamusque ad principes sacerdotum: Nonne

⁵⁶ Joan. XII, 21. ⁵⁷ Luc. XIX, 3. ⁵⁸ Joan. XII, 23. ⁵⁹ Malach. I, 6.

(72) Ἰσ. τῇδε δόδον ἐπειγ.

A τις δην δμοφωνίαν διδάξας: "Ανωθεν ή χάρις· τούς ἄγιους Πνεύματος η ἀποκάλυψις. Διδ καὶ μετὰ παρθέσιας ἔδων· Εὐλογημένος ὁ ἑρόδηστος ἐν ἑράματι Κυρίου, βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ· οἱ κοσμικοὶ στρατιῶται, οἱ οὐράνιοι δγγελοὶ· οἱ θυητοὶ, ἀθάνατοι· οἱ ἐπὶ γῆς βαδίζοντες, καὶ ἐν οὐρανῷ χοροβατοῦντες· Εὐλογημένος ὁ ἑρόδηστος Κυρίου, βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ. Ἀπεστράφησαν τοὺς Φαρισαίους· ἐδέλυξαντο τοὺς ἀρχιερεῖς· τὰς θεοπρεπεῖς ἀνέμελπον φωνάς· τὴν κτίσιν ἐχαροποίησαν· τὸν αἰθέρα τγίασαν· τὸν νεκροὺς προεσάλευσαν· τὸν οὐρανὸν τηνέψαν· τὸν πτεράδεις τὸν ἐφυτούργησαν· τοὺς θυητοὺς εἰς τὸν δμοιον ζῆτον ἡρθίσαν. Οθεν καὶ τινες τῶν Ἐλλήνων κατ' ἐκεῖνον κατεροῦ, ἐκ της θεοπρεποῦς φωνῆς εἰς τὸν θεοπρεπῆ ζῆτον ἐναχθέντες, καὶ εἰς ἐπιστροφὴν χωρῆσαντες, προσῆθον, καθὼς ἀρτίως ἤκουες, ἐν τῷν ἀποστολῶν τηνόμα Φιλίππων, λέγοντες πρὸς αὐτόν· Κύριε, θέλομερ τὸν Ἰησοῦντον ἰδεῖν. Βλέπε τὴν τοῦ δχλου κηρυκελαν, καὶ πῶς τοὺς Ἐλλήνας εἰς ἐπιστροφὴν ἐκίνησαν. Εὐθέως πρὸς τοὺς μαθητὰς τοῦ Κυρίου· Θέλομερ τὸν Ἰησοῦντον ἰδεῖν. Καλῶς οἱ ἐθνικοὶ ἐμαθήσαν τῷ Ζαχαρίῳ, οὐκ ἐν τῇ συκομορίᾳ τῷ δινοδον ποιούμενοι, ἀλλ' ἐν τῇ θεογνωσίᾳ τὴν ἐπειγόμενοι (72). Θέλομερ τὸν Ἰησοῦντον ἰδεῖν· οὐ τοσούτον ἵνα τὸ πρόσωπον θεωρήσασιν, δοσον ἵνα τὸν σταυρὸν βαστάσωσιν. Οθεν καὶ δ Ἰησοῦς τὴν πρόθεσιν αὐτῶν θεασάμενος, ἀναφανδόντος πρὸς τοὺς παρόντας, λέγων· Ἐλήλυθεν η ὥρα, Ιτα δοξασθῇ δ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου· δέξαν, τὴν τῶν Ἐλλήνων ἐπιστροφὴν λέγων, ἦν ιουδαίων παιδεῖς ἀπεδόσαντο, καὶ τὰ ἔθνη αὐτὴν ἐνεκομβώσαντο. Διδ καὶ δνεδίζων τοὺς ιουδαίους δ Ἰησοῦς. Ελεγε διὰ τοῦ προφήτου· Εἰ κατήρ θῶν εἰμι, ποῦ ἐστιν η δόξα μου; καὶ εἰ Κύριος θῶν εἰμι, ποῦ ἐστιν δρόσος μου; Διὰ τοῦ περὶ τῶν ἔθνῶν ἐλεγεν· Ἐλήλυθεν η ὥρα Ιτα δοξασθῇ δ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου· δέξαν, τὸν σταυρὸν βαλών (73). "Ενθεν γάρ ἐγνώσθη ἡ τοῦ Κυρίου δυνατεῖα, δτι τὴν αἰσχύνην εἰς δέξαν μετήνεγκεν· τὴν δρινην εἰς τιμήν· τὴν κατάραν εἰς εὐλογίαν· τὴν χολὴν εἰς γλυκασμόν· τὸ δέξος εἰς γάλα· τὸ ράπτισμα εἰς ἐλευθερίαν· τὸν θάνατον εἰς ζωήν. Ἐλήλυθεν η ὥρα, Ιτα δοξασθῇ δ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου· δέξαν, τὸν σταυρὸν καλών. Εξ ἐκείνου γάρ καὶ νῦν δοξάζεται δ σταυρός. Αὐτὸς γάρ δ σταυρὸς ἐτο· καὶ καὶ βασιλεὺς δοξάζει, καὶ ερωσύνην φαιδρύνει, καὶ περθενίαν φυλάττει, καὶ δσκησιν ἐδράζει, καὶ συζυγίαν σφίγγει, καὶ χηροσύνην τειχίζει, καὶ δρφανίαν ὑπερασπίζει, καὶ εύτεκνίαν αὔξει, καὶ Ἐκκλησίαν πληθύνει, καὶ λαὸν φυτίζει, καὶ ληστὴν ὀδηγεῖ, καὶ ἔχθραν ἐξορίζει, καὶ μίσος σδρνύει, καὶ δαίμονας φυγαδεύει, καὶ διάσοιον ἀπελαύνει.

Δ'. Καὶ ἡμεῖς δὲ λαδόντες τῶν φοινίκων τὰ θαλλία, ἐξέλθωμεν εἰς ὑπάντησιν τοῦ Κυρίου ημῶν, πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς λέγοντες· Οὐχ ὑμεῖς ἔστε οἱ λάγρυντες,

(73) Λεγ. καλῶν.

ὅτι Οὐδέτος ἔστιν δ τοῦ τέκτονος υἱός; Θεὸς ἔστιν **Χριστὸς, ισχυρός.** Δράμετε, σπεύσατε· μετὰ πάντων βοησατε τῷ ἑγεραντὶ τὸν Λάζαρον· **Ἐνλογιμέτρος δ ἐρχόμενος ἐτὸνδιματι Κυρίου.** Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΑΟΓΟΣ Ι' (74).

Εἰς τὴν ἀγίαν Πέμπτην.

Α'. Ἐκέστη τῶν λεπών μυστηρίων ἡ πανήγυρις· ἐπέλαμψεν ἡ ἐσπέρα ἡ πάσης ἡμέρας φωτεινοτέρα· τί γάρ ἐν παρούσῃ ἐσπέρᾳ οὐ γέγονε φριξτὸν καὶ παράδοξον; Ὁ Δεσπότης συνεδεῖπνησε τοῖς δούλοις· μυστηρίων αὐτοῖς ήνοιξε παράδεισον· δέδωκε βρῶμα τὴν ἀναμάρτητον σάρκα· ἀμαρτημάτων σπόγγον ἔχαρισατο πόμα· ἐν ὑπήρετον σχῆματι ἐνιψε τῶν μαθητῶν τοὺς πόδας, δέξιων πρὸς δρόμον· ἐδωκε ωμὸν (75) στηλιτεύων τὸν προδότην· κατεφίλησε τὸν ἀνάξιον, ἀνακαλούμενος τὴν χάριν ἀπὸ τοῦ βεβήλου· ἤλθεν ἐπὶ τὸ πάθος, δεικνύμενος ὅτι οὐ βίᾳ τὸ πάθος ὑπέμεινε. Τίς γάρ ἀν τὸν ἡδυνήθη κρατῆσαι μὴ θέλοντα, τὸν λόγῳ κρατήσαντα θάλασσαν; τὸν ἐπιτάγμασιν ἀνέμους χαλινώσαντα; τὸν νεκροὺς δῶνδες ἐκ τάφων ἐκλύσαντα; τὸν καὶ παρὰ δαιμόνων Δεσπότην περοσκυνούμενον, εἰ μὴ αὐτὸς, ὡς φιλάνθρωπος. Θέλων ἐπιδεινεν, οὐ καθὸ δῆν, ἀλλὰ καθὸ γέγονεν; Ἄλλ' ὅμως ἔκρατετο καὶ τηνίχετο· οὐ γάρ ἤλθε κρίναι τὸν κόσμον, ἀλλὰ σῶσαι τὸν κόσμον. Καὶ φίλημα γέγονε τῆς αὐτῆς τόλμης μήνυμα. Τοιγαροῦν προσελύντι τῷ προδότῃ φησιν· **Ἴούδα (ιοῦ γάρ γέμεις), Ίούδα, φιλήματι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου προδίδως;** κρούει τῷ ὄνδρι τῇ δύραν τῆς αὐτοῦ συνεδήσεως, ἔκυπνησαι τὸν κεκαρωμένον τῇ φιλαργυρίᾳ βουλόμενος, ὡς ἀν εἰ λέγων πρὸς αὐτόν· **Ἴούδα, εἰς ἀποστολὴν σε ἐξελέξαμην, πῶς ἐστράφης εἰς προδότην;** **Ἴούδα, χρημάτων ἔρξας;** πάντων βασιλέων ὑπάρχεις πλουσιώτερος. Βασιλέας οὐκ αἰδούνται δαίμονες· σοῦ δὲ τὴν γλώσσαν φρίτουσιν ὡς δραπέται. Τοὺς πλουσιούντας ἀναλίσκουσι νόσοι· σοῦ δὲ καὶ αἱ σκιαὶ φυγαδεύουσι πάθη. Τοῖς φιλαργύροις χρυσὸς ἡ θησαυρὸς· ὑμῖν δὲ τὸν οὐράνιον ηὐτρέπισται κλήρον (76). Εἴ χρημάτων ἔρξας, ἀπόδυσαι τὴν κατὰ τῶν πειθῶν δυναστελλεῖν· οὐ χωρεῖ γάρ ψυχὴ βόρδορον φιλαργυρίας, καὶ μύρον φιλανθρωπίας.

potestatem abjice. Nequit enim in anima cum esse.

Β'. Οὐδὲν χείρον, ἀδελφοί, φιλαργυρίας· συγγένειαν καθοπλίζει, τὴν φύσιν θερίζει, πρὸς τυραννίδα ἐκμαίνει, τελέην ὑπερορύττει, πόλεις ιδαρίζει,

“ Matth. xiii, 55. “ Psal. xxiiii, 8. “ Joan. xiii,

(74) Exstant Chrysostomi, Cyrilli et. aliorum in dieis hanc sacratissimam tractatus egregii, quibus præcipue mysteriorum traditionem celebrant, id est, sacra Eucharistia sacramenti institutionem: qua de causa Proclus ipso statim initio appellat iussticriōnē πανήγυριν, mysteriorum celebritatem.

(75) Ἰσ. ψωμόν, ut ubique in sei, et apud Joan.

(76) Leg. ὁ οὐράνιος κλῆρος. Ἰσ. ηὐτρέπισται.

(77) Ab impuro gratiam revocaret. Velut nimisrum eam purissimis suis labiis exsugendo. Sic Chrys. Orat. in descensum ad inferos: ἀσπάζουσας, Ίούδα,

vos estis qui dicitis: *Nunquid hic est fabri filius?* [“] Imo Deus est fortis et potens [“]. Currite; festinate: cum omnibus pariter ad eum qui Lazarum suscitavit, clamate: *Benedictus qui venit in nomine Domini.* Ipsi gloria in secula seculorum. Amen.

ORATIO X.

In sanctam Quintam Feriam.

I. Sacrorum mysteriorum solemnis advenit dies. Vespa illuxit, die quo vis illustrior. Quid enim in praesenti vespera, non horrore plenum ac admiratione? Ipse Dominus cum servis pariter cœnauit; mysteriorum paradisum eis reseravit; innoxiam carnem in cibum tradidit; poculum quo ceu sponsalia peccata eluerentur, largitus est; servi habitu pedes lavit discipulorum [“], quo expeditos promptosque ad cursum redderet; dedit buccellam [“], proditorem notans; deosculatus est indignum, ut ab impuro gratiam revocaret (77); ad patiendum venit, ut ostenderet se non vi aliqua adactum perferre passionem. Quis enim, modo noluisset, eum unquam tenere potuisse? eum, inquam, qui verbo dominatur mari; ventos imperio frenat; fetentes mortuos extrahit e sepulcris; atque ab ipsis demonibus ut Dominus adoratur; nisi ipse, quæ sua benignitas est, sponte volensque passus esset; non ejus ratione quod erat, sed ejus quod factus est. Tenebatur nibilominus, ac sustinebat: quippe qui, non judicare mundum, sed salvare venerat [“]. Porro osculum hujs ipsius præsumpti facinoris indicium fuit. Quapropter accedenti proditori, ait: *Juda (veneno namque refertus es), Juda, osculo Filium hominis tradis* [“]? Ispo nomine pulsat ejus conscientiae foras, quo gravi avaritiæ sopore tentum expergescat; ac si ad eum diceret: *Juda, in apostolum elegi; quomodo in proditorem versus es?* *Juda, divitiarum amore captus es?* Atqui regibus universis dittior es. Dæmones haudquaquam reverentur reges; at linguam tuam velut servi fugitivi perhorrescant ac timent. Divites consumunt morbi; at ipsa tua umbra morbos fugat. Aurum thesaurus est avaris; at vobis, cœlestis parata hæreditas est. Si pecunia amator es, concessam adversus morbos avaritiæ cœno, pariter et humanitatis unguentum

D. II. Nihil est, fratres, avaritia deterius; cognatos armat in invicem; naturam demetit; tyrannorum inore facit furere; mœnia funditus subruit; solo

5. [“] ibid. 27, 30. [“] Joan. iii, 19. [“] Luc. xxii, 48.

οὐχ ἡνα ἀγάπην δωρήσωμεν, ἢν ἀπεβάλου· ἀλλὰ ἡνα κενώσω τὴν χάριν, ἢν δέδωκά σοι. *Oscular te, Juda, non ut charitatem tribuam quam amisisti; sed ut exhaustam gratiam quam tibi tribueram.* Sic et Paulinus epist. xxx ad Severum. Paulo post male Riccardus exponit vocem τόλμαν, ut sit tolerantia. Esto enim eo sensu alibi exponi possit: at hic nihil ille congruit: sed quo communiter, facinus, atrocum factum, ac similia redditur: μήνυμα αὐτῆς τῆς τόλμης signum ipsius facinoris ac proditionis, osculum. Nolim otium terere notandis aliis.

exæquat urbes; naturæ jura oblitterat. Dicam quod est rei caput: apostolicum invasit chorūm; venalem eum impio exposuit ausu, qui major pretio est. Omnim ergo malorum causa est avaritia. Ob id Christus ac Deus in prophetis criminabundus aiebat, ovem in pastorem furore actam esse. Vere malorum omnium radix est cupiditas⁶⁶. Quocirca dicebat Zacharias propheta, quasi ex Domini persona: *Et dicam ad eos: hoc est ad ingratos de populo: Si bonum est in conspectu vestro, date statuentes mercedem meam, aut rennire*⁶⁷. Quænam vero ejus merces constitui poterit, qui major est quam ut vendi possit? Quodnuam ejus pretium, qui pretium omne superat? Quæ ejus venditio, qui summam omnem excedit? *Et statuerunt, inquit, mercedem meam triginta argenteos.* O exquisitum vaticinium, ac modi declaratio, quo in insatiabilem ejusmodi cupiditatem, o Juda, furore abactus es! Nam et cum casta illa ac religiosa mulier unguentum in cœna effunderet, ab avaritia intus animo latitante, dicebas: *Poteral unguentum istud venumdari trecentis denariis, et dari pauperibus*⁶⁸. Verum ille tonitruī filius Joannes, tuum arguens omni nequitia et improbitate refertum avaritiæ sensum, apertissime ait: *Hoc autem dixit, non quia de egenis pertinebat ad eum; sed quia sur erat, et loculos habens, ea quæ mittebantur portabat*⁶⁹. Dominus itaque Jesus Christus, qui, ut Deus, erat omnium præscius, Judam sciens nequissimo avaritiæ affectu tentum, ut nimiam illam inexhaustæ cupiditatis intemperantium vinceret, humanæ illud mercedis ac præmii (78) illi concredidit. At ille, nedum non sicut expletus, cum boni Domini dona perciperet, nec divinis ullis charismatibus destitutus esset, ut etiam triginta argenteos, trecentorum illorum denariorum vice commutarit. O perversum Judæ consilium! O Judæ deimentiam, ut qui auctore vita ac præceptore Christo audisset: *Quid proficit homo si universum mundum lucretur, animam autem perdat, et detrimentum sui faciat*⁷⁰? triginta tamen argenteis ad breve delectatus tempus, datorein vita Christum inquis tradiderit, suamque ipsius animam suppliciæ æternis addixerit! Idcirco etiam Dominus noster Jesus Christus aiebat: *Væ homini illi per quem Filius hominis tradetur: bonum illi erat, si natus non fuisset homo illi*⁷¹.

III. Dicebat autem hæc Dominus noster Jesus Christus, volens eum revocare ad sensum, ut in se reversus, a perverso illo scelestissimoque proditio-nis studio animum abstineret, rediretque ad pœni-

⁶⁶ I Tim. vi, 10. ⁶⁷ Zach. xi, 12. ⁶⁸ Marc. xiv, xxvi, 24.

(78) *Humanæ illud mercedis et præmii, τὸ κατὰ ἀνθρώπους ἐπιτίμιον.* Velut salarium, ut eo haberet, quo suæ avaritiæ ficeret satis, concreditis Domini qualibuscunque pecuniis, quibus ad libitum uti posset. Riccardus: *ἐπιτίμιον, quod maximi honoris, maximæque estimationis est; nihil id ad propositionem: nec enim ferre loculos, ac temporalem oce-*

A φύσεως ἀμαυροῦ δίκαια· εἴτα τὸ κεφάλαιον· εἰς ἀποστόλων χρόνον εἰσεπιδησεν, ὧντὴν ἐτέλμησε κατὰ τοῦ ἀπράτου. Αἰτίᾳ σὺν πάντων τῶν κακῶν ἡ φιλαργυρία. Διὰ τοῦτο δὲ Χριστὸς καὶ Θεὸς κατηγορῶν ἐν προφήταις, ἔλεγε· Πρόβατον κατὰ πομένος ἔξεμεν (79). *Οὐτως; Ρίζα τῶν κακῶν ἡ φιλαργυρία.* Ἐλέγεν οὖν δὲ προφήτης Ζαχαρίας, ὡς ἐκ προσώπου Κυρίου· *Kai ἐρῶ πρὸς αὐτούς· τοιτέστι τοὺς ἀγνόμονας τοῦ λαοῦ· Εἰ καλόν ἐστιν ἐνώπιον ὑμῶν, δότε στήσαρτες τὴν μισθὸν μου, η ἀπειπασθε.* Καὶ τίς ἄρα γένοιτο μισθὸς τοῦ ἀπράτου; τοις τοι τιμὴ τοῦ ὑπὲρ τιμήν; ποια δὲ πράσις τοῦ ὑπὲρ λόγον; *Kai ἐστησαρ, φρον, τὸν μισθὸν μου τράκοντα ἀργύρια.* *Ω ἀκριβοῦς προβούτσεως! ποιὸν τι τρόπον εἰς τοιαύτην ἑξεδάκχευσας ἀπληστιαν.* Ὁ Ιούδα! Καὶ γάρ ὅτε τὸ μύρον ἐν τῷ δεῖπνῳ κατέχεν, τὸ σεμνὸν ἐκεῖνο καὶ φιλόθεον γύνατον, ἐπὶ τῇ ἐνδον μυχούσης (80) ἐν σοὶ φιλαργυρίας ἔφασκες· *Ἡδύνατο τοῦτο τὸ μύρον πρωθῆναι τριακοσιῶν δηραριῶν, καὶ δοθῆναι πτωχοῖς.* Ἀλλ' ὁ τῆς βροτῆς θύδος ἱώντης, ἐλέγχων σου τὴν παγκάκιστον τῆς φιλαργυρίας ἴννοιαν, φανερωτάτως φησί· *Τοῦτο ἐσείπερ, οὐχ ὅτι περὶ τῶν πτωχῶν ἔμελεν αὐτῷ, ἀλλ' ὅτι κιλέπτης ἦρ, καὶ τὸ γιωσσόκομον ἔχει τὸ βαλιδόμερον ἐβάστασεν.* Οὐ μὲν οὖν Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς προγνωστής ὥν ὡς Θεὸς, καὶ γνοὺς τοῦ πονηρῶν πάθει τῆς φιλαργυρίας ἡττώμενον, νικῆσαι θέλων τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀπλήστου καρδίας· τὸ κατὰ ἀνθρώπους ἐπιτίμιον αὐτῷ κατεπίστευσεν. Οὐ ἐσ, οὐ μόνον ἐπιλήσθη (81), τῶν τοῦ ἀγαθοῦ Δεσπότου διηρεῶν ἐν ἀπολαύσει τυγχάνων, καὶ τῶν θεοδωρήτων χαρισμάτων μηδενὸς ὑστερούμενος· ἀλλὰ τριάκοντα ἀργύρια τῶν τριακοσίων ἀντικατηλάξατο δηναρίων. Ω τῆς τοῦ Ιούδα κακοδουλίας! Ὁ τῆς τοῦ Ιούδα παρφροσύνης, οὗτοι ἀκούσας παρὰ τοῦ ζωαποιοῦν ἀδασκάλου Χριστοῦ· *Tι ὡφελεῖται ἀθρωπός τὸν κόσμον διορ κερδήσας, καὶ τὴν γυνὴν ἀκε-στασας, καὶ ἡμιωθεῖς;* Τριάκοντα ἀργυρίοις πρὸς ἀλιγον τερψθεῖς, τὸν ζωαδήτην Χριστὸν ταῖς ἀνόμοις παρέδωκε, τὴν δὲ ἑαυτοῦ γυνὴν αἰωνίᾳ τιμωρίᾳ κατέδικασε. Διὸ καὶ δὲ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἔλεγεν· *Οὐαλ τῷ ἀθρωπῷ ἐκεντρῷ, δι' οὐδὲ τοῦ ἀθρώπου παραδίσοται· καλὸν ἦρ αὐτῷ, εἰ οὐκ ἐγερρήθῃ δ ἀθρωπος ἐκείρος.*

D

Γ'. Ο μὲν γάρ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ταῦτα έλεγε, θέλων αὐτὸν εἰς αἰσθητὸν ἀγαγεῖν· ὥστε ἀναστάλαντα ἀποστῆναι τοῦ πονηρούτου ἐκείνου ἐπιτρέπειν μάτος, τῆς προδοσίας, καὶ εἰς μετάνοιαν χωρῆσαι.

nomum agere, eximium aliquid erat ac maximus honoris in collegio apostolico; nec honoribus, sed luero ac pecuniis, avarus animus satiandus erat.

(79) Leg. ἔξεμπνε.

(80) Erat μοχγούσης.

(81) Leg. οὐ μόνον οὐκ.

καὶ σωτηρίας τυχεῖν. Ὁ δὲ τὴν παρακοήν προτιμήσας τῆς ὑπακοῆς, γέγονε τοῦ ἀρχεκάου δφεως οἰκητηρίου. Διδ καὶ δύ Κύριος ἐπιμένοντας δρῶν αὐτὸν τῇ εἰκασιοδουλίᾳ τῆς προδοσίας, ἔκδοτον παρέδωκε τῷ ὑποθεμένῳ αὐτὸν (82) τὸ τῆς φιλαργυρίας πάθος. Ἐρωτώμενος γάρ ὑπὸ τῶν γνησίων μαθητῶν ἐν τῷ δείπνῳ, τίς εἶη δὲ τὴν προδοσίαν ἐπιτηδεύων, ἀπεκρίνατο αὐτοῖς λέγων· Ὡ δέ τρι βάγας τὸ φωμίον ἐπιδώσω, ἐκεῖνός ἐστιν, δὲ παραδίδούς με. Καὶ κατὰ τὸ λαβεῖν τὸ φωμίον, φησιν, εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν δὲ Σατανᾶς. Ὁ δὲ Κύριος πρὸς αὐτὸν· Ὅ ποιεῖς, ποίησορ τάχιστ. Ἰδετε πᾶς ἔκουσις ἔσπευδεν ὑπὲρ σωτηρίας τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, ἐπὶ τὸ πάθος ἀλθεῖν, δὲ φύει Σωτήρ; Διδ τὰ ἐν ἀνθρώποις ἔξαρτα καλά, τὰ δὲ αὐτοῦ γενήμενα, φῶς εστι καὶ ζωὴ. Ταῦτα καὶ αὐτὸς καλεῖσθαι ηὔδοκησε. φῶς γάρ ἐστιν, ὡς Θεὸς, καὶ ζωὴ, ὡς ἀθάνατος, καὶ ἐγένεστο πάθους σαρκὶ, οὐ θεότητι.

Δ'. Φύγωμεν οὖν πάντες τὴν πλεονεξίαν· ἐξεμέσωμεν μετὰ φιλαργυρίας καὶ τὴν ὑπόκρισιν· ἀσπαζόμεθα ἀλλήλους ἀπὸ καρδίας, μέλλοντες προσιέναι τοῖς θείοις μυστηρίοις· πᾶσαν δργήν ἀποθρίψωμεν· πάσις μνησικακίας καθαρεύσωμεν· ἵνα εἰσελθὼν δὲ δεσπότης ἐν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς, μηδένα εἴρη κατὰ τὸν ἰούδαν ὑποκρίσεως γέμοντα· ἀλλὰ πάντας καθαροὺς, κατὰ τὸν Ἰωάννην, τοὺς πατρικοὺς καθηπούς μετὰ πίστεως θεολογοῦντας· κατὰ Παῦλον, τῷ κότημῷ ἐσταυρωμένους· κατὰ τὸν Πέτρον, εὐσεβῶς κτηρύτοντας καὶ λέγοντας· Σὺ εἶ δὲ Χριστὸς δὲ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζωτος· διπος τοῦ δεσποτικοῦ τύχωμεν μακαρισμοῦ· Μακάριος γάρ, φησιν, ἀνὴρ, φού μὴ λογίσηται Κύριος ἀμαρτλού, οὐδὲ δέ εστιν ἐτῷ στρόματι αὐτοῦ δόλος. Ἐπὶ τίτρῳ γάρ ἐπιβλέψω, διὰ τοῦ προφήτου λέγει, ἀλλ᾽ η ἐπὶ τὸν πράον καὶ ησυχίον, καὶ τρέμοντά μον τοὺς λόγους; καὶ ἐν Εὐαγγελίοις ἐλέγεν δὲ Σωτήρ διδάσκων τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς· Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πτερύματι, διτι αὐτῶν ἐστιν η βασιλεία τῶν οὐρανῶν· ής γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἄξιους καὶ ἐν ἀπολαύσει γενέσθαι, διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἔκουσις ὑπὲρ τοῦ πραθῆναι· καὶ παραδοθῆναι καταδεξαμένου, διπος ἡμᾶς ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἀοράτου ἐχθροῦ ἐλευθερώσθαι. Αὐτῷ δέ δέξα ἀμα τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ ἀγίῳ καὶ ζωτοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΑΟΓΟΣ ιω' (83).

Εἰς τὸ πάθος τοῦ Κυρίου, τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ Παρασκευῇ.

Δ'. Φοβερὰ τῆς σημειωτῆς παρατάξεως τὰ μυστή-

⁷² Joan. xiii., 26, 27. ⁷³ Joan. 1, 18. ⁷⁴ Galat. vi., 14. ⁷⁵ Matth. xvi., 16. ⁷⁶ Psal. xxxi., 2. ⁷⁷ Isa. Lxxvi., 2.

(82) Ιο. αὐτῷ.

(83) Habuit Riccardus ex Vaticano, contulitque cum uno Cryptafer. codice, et altero Sirleti. nihil Proeli aliis charactere ac doctrina deterior est. Non male Riccardus distinguit a sequenti, tametsi codex Sirleti ex quo edidit, hæc illaque continua

A tentiam, ac salutem nancisceretur. At ipse inobedientiam obedientiae præferens, se ipsum domiciliū serpentis malorum auctoris effecit. Idcirco etiam Dominus, ut vidit pervicaciter in perditissimo proditionis consilio persistere, in ditionem potestatemque illius tradidit qui avaritiæ affectio-ne ei suggesterat. Percontantibus namque veris sincerisque discipulis in cœna, quisnam esset qui proditionem moliretur, respondit eis, aitque: *Cui ego buccellam intinctam porrexero, ille est qui me tradet. Et post acceptam buccellam, inquit, introiit in eum Satanas.* Et dixit illi Dominus: *Quod facis, fac cito.*⁷⁸ *Videtis quam sponte, is qui natura erat Salvator, pro humani salute generis, ad mortem venire salageret? Quapropter eximia ac præcipua in humanis bona, ab eo condita, lux sunt et vita: quæ et ipse appellari voluit. Quippe lux est, qua Deus ratione; vita autem, qua immortalis est. Quanquam vero carne gustavit mortem, non deitate.*

B IV. Fugiamus itaque omnes inexplebilem plus habendi cupiditatem: cum avaritia foras pariter hypocrisim mittamus. Ad divina accessuri mysteria, invicem ex corde amplexenur ac osculemur: iram omnem projiciamus; ab omni similitate mundum habeamus, ut ingrediens Dominus in nostras animas, neminem Iudæ instar inveniat plenum simulatione; sed mundos omnes, Joannis instar divinum Patris sinu⁷⁹ cum fide explicantes; Pauli instar mundo crucifixos⁷⁴: more Petri pie prædicantes, atque dicentes: *Tu es Christus Filius Dei vivi*⁷⁸: ut ita dominicam consequamur beatitudinem. *Beatus enim, inquit, vir, cui non imputaverit Dominus peccatum; nec est in ore ejus dolor*⁷⁶. Super quem enim respiciam, ait per prophetam, nisi super mitem et quietum, et trementem sermones meos?⁷⁷ In Evangelii quoque dicebat Salvator, cum suos ipsius doceret discipulos: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum*⁷⁸: quo utinam omnes nos digni ac participes efficiamur, per Dominum nostrum Jesum Christum, qui ultra pro nobis vendi ac tradi sustinuit, ut nos ab hosti invisibilis servitute liberaret: Ipsi gloria, una cum Patre sanctoque ac vivifico ejus Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO XI (85).

In Dominicam passionem, in sancta ac magna Parasceve.

I. Terribilia sunt hodierni prælii mysteria.

habebat. Palam enim spectant ad alium aliumque diem; némpē Paracleses, et Paschæ, sive etiam Sabbati sancti. Videtur tamen in secunda aliquid desiderari pro exordio, nisi ita ex abrupto incepit ad exhibendam magnitudinem effectus.

*Horrenda infernalis pugnae tropæa : inenarrabilis subita hæc antiqui tyranni profligatio : cogitatu omni major victoria, quam pro nobis retulit is qui carnem assumpsit nostri causa. Cum morte congressus est tanquam mortuus : infernumque devastavit ut Deus fortis et potens. Dominus enim, fortis et potens ; Dominus potens in prælio⁷⁹. Quænam ergo copia fandi pro rei dignitate, huic poterit deservire miraculo ? Quænam vero lingua terribilem hunc eloquetur ac enarrabit conflictum ? Hodie namque impleta sunt prophetica obsignata oracula. Hodie infernus nesciens lethale epotavit venenum. Hodie mors eum suscepit mortuum, qui semper est vivens. Hodie soluta sunt vincula, quæ serpens in paradiso fabricaverat⁸⁰. Hodie illi qui a sæculo servi fuerant, in libertatem vindicati sunt. Hodie latro, quinque millium ac quingentorum annorum spatio flammæ gladii præsidio munitum clausumque paradiseum, perfodit. Hodie lux in tenebris lucens⁸¹, universum mortis thesaurum exhausit. Hodie Regis in carcerem novus ingressus designatus est. Hodie contrit portas ærgas, ac vectes ferreos confregit⁸² ; is qui ut simplex mortuus absorptus est, utque Deus Verbum infernum vastavit. Hodie summangularis lapis Christus, jactum illud primigenium mortis fundamentum concussit : revulsit Adam, ac Abel in columem revocavit, universumque inferni ædificium evertit. Hodie et qui olim lugebant, quos prævalens mors devoraverat⁸³, magna et elata voce clamant : *Ubi est, mors, victoria tua ? Ubi est, inferne, stimulus tuus ?**

II. Quid ad hæc, o Judæe, dicas ? Crucem sugillas ? subsannas passionem ? irrides mortem ? se-pulcrum obtrectas ? At sige in victoria obtutum, ejusque reverere passionem, qui Deus Verbum impatibilis existens, voluntate sua passus est carne. Justos omnes ex potestate et imperio absorbuit mors, nec ullus sanctorum ejus Victor fuit. Admiraris Abel ? at mors eum deglutiit. Mihi Noe dicas ? sed præceps, etiam ipse in interitum corruit. Enoch mihi profers⁸⁴ ? verum hic quoque declinavit (84) quidem, minime tamen legem abrogavit. Abraham inibi jactabunde quidem effers ? at hunc quoque ipsum mors interenuit. Isaac mentionem facis⁸⁵ ? at ubi cecidisset, non resurrexit. Jacob adducis ? verum patriarcha pulvis existit. De Joseph gloriaris ? at in nudis aridisque ossibus memoria ejus posita est. Moysen divine extollis (85) ? at ne sepulcrum

⁷⁹ Psal. xxiii, 8. ⁸⁰ Gen. iii, 24. ⁸¹ Joan. i, 5. ⁸² Gen. v, 24. ⁸³ Gen. xxv, 8.

(84) *Hic quoque declinavit*, etc. Sirleti et Crypt. habent negativam, oꝑx ἔργε, sed melius abest a Vaticano. Reversa enim effugit, sive vitavit mortem ac declinavit, juxta illud Hebr. xi, 5 : *Fide Enoch translatus est, ne videret mortem* : haud tamen congresione cum ea Victor fuit, ejusve abrogavit legem, sicut Dominus, cum etiam in fine sæculorum maneat mortuus.

(85) *Divine extollis*, ἐκθεάζεις. Existimat Ricardus dictum hoc in superstitiosos Judæos, qui

A ria φρικτὰ τοῦ καταχθονίου πολέμου τὰ τρόπαια ἀδιήγητος τοῦ παλαιοῦ τυράννου ἡ ἀθρόα καθαίρεσις πάσης ἐνθυμήσεως κρείττων, ἡ τοῦ δι' ἡμᾶς σαρκωθέντος ὑπὲρ ἡμῶν νίκη. Συνεπλάκη μὲν γὰρ τῷ θανάτῳ, ὡς νεκρός· ἐξεκύλευσε δὲ τὸν ἄδην ὡς Θεὸς ισχυρὸς καὶ δυνατός. Κύριος γὰρ κρατεῖς καὶ δυνατός. Κύριος δυνατός ἐν πολέμῳ. Ποίος οὖν ἀδύος ἐπαξίας δυνατός, ὑπουργήσεις τῷ θαύματι; ποία δὲ γλώσσα λαλήσει καὶ διηγήσεται τὴν φοβερὸν παράταξιν; Σῆμερον γὰρ προφητικῶν φωνῶν πεπλήρωται σφραγῖς. Σήμερον ὁ ἄδης ἀγνῶν κατέπιε δηλητήριον. Σήμερον ὁ θάνατος ἐδέσπιτο τὸν ἀεὶ ζῶντα νεκρόν. Σήμερον ἐλύθη δεσμά, διπερ ὁ ἅφις ἐν παραδεσίων ἔχαλκευσε. Σήμερον οἱ ἐξ αἰώνος ἡλευθερώθησαν δοῦλοι. Σήμερον ὁ λῃστῆς ἐτυμοδούχησε, τὸν πεντακισχίλιοις καὶ πεντακοσίοις ἔτεσιν ὑπὸ φλογίνης ρομφαῖς φρουρούμενον παράδεισον. Σήμερον τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ γαλεῖ, καὶ ἐλον τοῦ θανάτου τὸν θησαυρὸν ἐκένωσε. Σήμερον βασιλικὴ εἰς τὸ δεσμωτήριον ἐκαινοτομήθη εἰσόδος. Σήμερον, κύιλας χαλκᾶς συντετρίψε, καὶ μοχλοὺς σιδηροῦς συρθίλασε, ὁ καταποθεὶς ὡς ψυλδες νεκρός, καὶ πυρολησας ὡς Θεὸς Λόγος. Σήμερον ὁ ἀπρογνωταῖς λίθος Χριστὸς, τὸ τοῦ θανάτου προγονικὸν θεμέλιον γενόμενον συνετάραξε, τὸν Ἀδάμ ἀνέσπασε, καὶ τὸν Ἀδελ διέσωσε. καὶ πάσαν τοῦ ἄδου τὴν οἰκαδομὴν κατέστρεψε. Σήμερον καὶ οἱ πρώην θρηνοῦντες, εὐς κατέπιεν ὁ θάνατος ισχύσας, μετὰ μεγάλης φωνῆς κράζουσι. Ποῦ σου, θάρατε, τὸ τίκος; Ποῦ σου, ἄδη, τὸ κέντρο;

B'. Τί λέγεις πρὸς ταῦτα, ὁ Ιουδαῖος; κωμῳδεῖς τὸν σταύρον; χλευάζεις τὸ πάθος; γελᾶς τὸν θάνατον; διασύρεις τὸν τάφον; ἀλλὰ βλέπε τὴν νίκην, καὶ φρίξον τὸ πάθος τοῦ ἔκουσιν παθόντος σαρκὶ, ἀπαθοῦντος θεοῦ Λόγου. Πάντας τοὺς δικαίους μετ' ἔζουσιας κατέπιε, καὶ οὐδεὶς τῶν δισίων περιεγένετο θανάτου. Τὸν Ἀδελ θυμαζεῖς; ἀλλὰ θάνατος ἐρρήφησεν αὐτὸν. Τὸν Νώε μοι λέγεις; ἀλλὰ καὶ αὐτὸς εἰς φυορὸν ἐγκυβίστησε. Τὸν Ἐνώχ μοι προσέρεις; ἀλλὰ καὶ οὗτος ἐρυγε, καὶ οὐ τὸν νόμον κατέβρυξε. Τὸν Ἀβραάμ μοι κομπάζεις; ἀλλὰ καὶ τοῦτον διέλυσεν ὁ θάνατος. Τὸν Ἰσαὰκ μνημονεύεις; ἀλλὰ πεσὼν οὐκ ἀνέστη. Τὸν Ἰακὼβ προφέρεις; ἀλλὰ κόντις δ πατριάρχης. Τὸν Ἰωσήφ ἐγκαυχάσαις; ἀλλ' ἐν γυμνοῖς δ καὶ ἕτοιος διέσπιες ἡ μνήμη αὐτοῦ. Τὸν Μουσέα ἐκθεάζεις; ἀλλ' οὐδὲ τὸν τάφον αὐτοῦ εὑρίσκεις. Πάντας τοὺς προφήτας μοι λέγεις; ἀλλ' ἐννόεις τοὺς

⁸⁴ Psal. cxvi, 16. ⁸⁵ Isa. xxv, 28. ⁸⁶ I Cor. xv, 55.

Moysen ut deum colerent, ejusque adorarent imáginem : eos nimirum quos Epiphanius refert lib. II Panar. hec. iv. Verum ii pauci admodum erant in Arabia Petraea, ac valde obscuri : ut non debuerit Proclus, ita universum scelus hoc Judæis impropereare, ob paucorum illorum culpam. Milius ergo accipio τὸ ἐκθεάζειν : ut in homines quoque sacros, quin et res alias, quadrare potest. Sic Orat. in S. Stephanum, τὸν κάλαρον ἐκθεάζων ἀρνηδινεμ διvine extollens ; quod bene ibi Riccardus reddit

τάφους, καὶ μὴ κόμπαζε τοῖς λόγοις. Τοσούτους Ἐλα-
βεν ὁ θάνατος, καὶ πάντας ἐρήθρησεν· ἔνα δὲ κατ-
έπιε, καὶ κόσμον διὸν ἀδυνατήτως ἔξεμεστε. Βλέπε γάρ
σημερον τοῦ διαβόλου τὴν κατὰ τοῦ ἀνευθύνου τοῦ
θανάτου πονηρίαν. Ὅπηρέτας πρὸς σύλληψιν ὠπλῆσε·
τὸν Ἰούδαν εἰς προδοσίαν ἤγρασε· τὸν Πέτρον εἰς
δρυητινὸν ὑπεσκέλισε· τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως πρὸς
ῥάπτισμα ἔξεμηνε· τοὺς στρατιώτας πρὸς χλεύην
ἔξεβάχευε· τὸν Πιλάτον πρὸς ἐρώτησιν διήγειρε·
δῆμον πρὸς στασιασμὸν ἐκίνησε, βουλόμενος μαθεῖν
τίς ἦν ὁ δεσπότης. Ἀλλ᾽ εἰσήκει ὁ μακρόθυμος φέ-
ρων τὴν τολμαν, ἵνα λύσῃ τὴν κατάραν.

πρὶν rei more exciavit; turbam ad seditionem concitatavit;

sicut ille longanimenter sustinens audax illud facinus,

I'. Διὰ τοῦτο ὥσπερ ἐπὶ βασιλικοῦ θανάτου, πᾶσα ή
ἡ τῶν πόλεων φαιδρότης φυγαδεύεται· οὐτως σήμε-
ρον πᾶσα ἡ κτίσις τὴν ἑαυτῆς ἡρήσατο λαμπρότητα.
Οὐρανὸς ἐμπλανημένοις τὸ σκήτος; ὁ ἥλιος ὥσπερ
δοῦλος φιλοδέσποτος ἔφυγε, τὰς ἀκτίνας συστείλας·
τὰ διστρα τὴν φυσικὴν συνετάραπτε τάξιν· ὁ ναὸς πε-
ριετχίζετο διὰ τὸ πένθος· ἡ γῆ θρηνοῦσα ὡς βρα-
χίνας ἔτυπτεν, ἀλλὰ πέτρας ἔσχιζεν· οἱ προφῆται
πάντες προσιόντες, τρήπτων τὸν δεσπότην, καὶ Ελεγον·
Τί αἱ ψηλῆται αἴται αἱ ἀναμέσοις τῶν χειρῶν σου;
πῶς σοῦ τὸ πάθος ἀψεύθαι ἐτόλμησε; θεότητι; ἀλλ᾽
ἀνάλατος ἡ θεότης. Ὁ οὖν πάσχει, σαρκὶ πέπονθε.
Καὶ πῶς οὐκ ἢδεσθησάν σου οἱ σταυρώσαντες, καὶ
οὐκ ἐμνήσθησαν τῆς εὐεργεσίας σου; Τί οὖν πρὸς
αὐτοὺς δεσπότης; αἴται αἱ πληγαὶ δὲ ἐκῶν ἐπιτή-
γην ἐτῷ οἴκῳ τοῦ ἀμαρτητοῦ μου. Ἐξ Ἀγρύπτου
μετῆρα δημπελον· ἥρδενσα τῇ παρδῷ τῆς θαλδο-
σης· περιέσκαψα τοῖς φοβητροῖς· ἐκλάδενσα κε-
ριτομῆδαράκωσα προφήτας· περιέφραξα τόψῳ.
Καὶ ἐμειρά τὸν ποιῆσαι σταυρότηταν· ἐποίησε δὲ
ἀκάθιδας, καὶ οὐ δικαιοσύνην, ἀλλὰ κραυγὴν.
Καὶ, Ἐγερόμην ὡς ἀνθρώπος ἀδοκῆθητος, ἐτρεποτεῖς ἐλεύθερος.

Δ'. Ὡς πάθος κόσμου καθάρσιον! ὡς θάνατος ἀθανα-
σίας ἀφρομῆδας ἡώην ἀνατέλλουσα! ὡς κάθοδος ἐν ἔδου,
τῶν ἐξ αἰώνος νεκρωθέντων γέφυρα πρὸς ἀναβίω-
σιν! ὡς μεσημβρία τῆς δειλινῆς ἐν παραδείᾳ κατα-
δίκης ἀνάκλησις! ὡς σταυρὸς δένδρου Ιατρός! ὡς ἥλιος
τὸν κόσμον τῇ θεογνωσίᾳ προστήλωσαντες, καὶ θανά-
του (86) καταπείραντες! ὡς ἀκανθαῖ, τοῦ Ἰουδαϊκοῦ
ἀμπελῶνος οἱ βιτρεοί! ὡς χολή, τοῦ τῆς πίστεως
μέλιτος πρόξενος, καὶ τῆς Ἰουδαίων πονηρίας κατ-
ήγορος! ὡς σπόργυς τὴν κοσμικὴν ἀμαρτίαν ἀποσπογ-
γίσας καὶ ἀποσμήξας! ὡς κάλαμος ἐν οὐρανοῖς τοὺς
πιστοὺς πολιτογραφήσας, καὶ ἀργεκάχου δφεως τὴν
τυραννίδα συντρίψας! ὡς μυστήριον παρὰ ἀπίστοις
ἀπιστούμενον, ὑπὸ δὲ πάντων πιστῶν προσκυνούμε-
νον ἀκαταπαύστως! ὡς σημεῖον παρὰ ἀπίστων ἀντι-
λεγόμενον, καὶ παρὰ πιστῶν δοξαζόμενον! ὡς μυστή-
ριον, Ἰουδαιοῖς μὲν σκάνδαλον, θθρεσὶ δὲ μωρα-

A quidem ejus reperire vales ⁸⁷. Universos mihi re-
censes prophetas? verum ipsorum recole sepulera,
magnoque te verborum fastu jactare desine. Tot
tantosque mors decerpserit, universosque exsorbuit:
absorbuit autem unum, ac nolens volens mundum
universum evomuit. Vide enim diaboli hodierna die
adversus eum nequitiam, qui nihil mortis reus erat.
Ministros armavit ut comprehendenderent; Judæum ut
proderet, redemit; Petrum ad negandum supplant-
avit; servum principis sacerdotum, ut alapa in
eum sæviret comparavit; milites ut illuderent,
cæco furore exagitavit: Pilatum ad interrogandum
pri rei more exciavit; turbam ad seditionem concitatavit,
scire volens quisnam esset Dominus. Verum
solvit ille longanimenter sustinens audax illud facinus,
quo solveret maledictionem.

B III. Idcirco, sicut in regis alienus morte, omnis
ab urbibus festivus lepor abscedit; ita hodie crea-
tura universa splendorem suum respuit ac abdica-
vit. Cœlum pulchritas sibi tenebrarum sumebat ve-
stes; sol uti servus domini sui amantissimus, ra-
dios contrahens, aufugiebat; astra naturalem in-
vertebant ordinem; templum undique a luctu
scindebatur; terra lugens ac moerens, non brachia
contundebat, sed petras scindebat; prophetæ omnes
accedentes, Dominum interrogabant, dicebantque:
Quid sunt plagæ istæ in medio manum tuarum ⁸⁸?
Quonam modo te passio ausa est attingere? Num
deitate? Atqui deitas nihil perpeti potest. Quod ita-
que passus est, carne passus est. Qui vero, qui te
egerunt in crucem, non te sunt reveriti, neo tuorum
C beneficiorum memores extiterunt? Quid ergo ad
ipsos Dominus? Istæ sunt plagæ, quibus volens
ipse plagatus sum in domo dilecti mei ⁸⁹. Ex
Ægypto vineam transtuli ⁹⁰; maris transitu irri-
gavi; circumfodi terriculamentis; circumcisione
putavi, circumvallavi prophetis; lege circumsepsi;
Et expectavi ut saceret uvas: fecit autem spinas; se-
cūt, non iustitiam, sed clamorem ⁹¹. Et: Factus sum.
sic ut homo sine adjutorio, inter mortuos liber ⁹².

D IV. O passionem, mundi expiationem! O mor-
tem, immortalitatis causam vitæque originem!
O descensum ad inferos, iis qui a sæculo mortui
erant, ascensionis pontem ad vitam redivivam! O
meridiem, pomeridianæ in paradiso damnationis
revocationem! O crucem, arboris medelam! O cla-
vos, cognitionis Dei mundum affigentes, mortemque
transfigentes! O spinas, Judaicæ vineæ botros! O
fel, quod fidei dulcorem conciliet, ac Judæorum
accusat nequitiam! O spongiam, quæ peccatum
mundi deterget abstergatque! O arundinem, quæ
fideles coelestium civium albo inscribat, malorum-
que auctoris serpentis tyrannidem conterat! O my-
sterium cui ab infidelibus fides negatur: quodque
jugiter fidelium omnium studio adoratur! O signum,
cui ab infidelibus contradicitur, quodque fidelibus
clarum habetur! O mysterium, Judæis quidem scan-

⁸⁷ Deut. xxix, 6. ⁸⁸ Zach. xiii, 6. ⁸⁹ ibid. ⁹⁰ Psal. lxxix, 9. ⁹¹ Isa. v, 4, 7. ⁹² Psal. lxxxvii, 6.

*datum, gentibus autem stultitia: nobis autem, Christus Dei virtus, et Dei sapientia, uti Paulus apostolus ait, quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus*³³; ita ut destruxerit mortem, spoliaverit infernum, ac mortuos qui a saeculo erant, vivificaverit: gratia Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

(87) ORATIO XII.

In Domini nostri Jesu Christi resurrectionem.

I. Pulchri itaque triduanæ sepulturæ flores; micaniti fulgore coruscant lavacri lilia; ortæ sunt stelke ex aqua. Ac merito: sol enim iis illuxit qui in tenebris positi sedebant in lacu inferiori et in umbra mortis³⁴. Gloriosa est crucifixi captivitas. Specta tropæa, nec dubius sis de victoria. Admirare reginæ magnificientiam (88), omnibus fontis instar spiritales benedictiones effundentem. Olim quidem Judæi lapides in Stephanum intorquebant, animo obruendi primarium militis crucifixi, principemque athletam ac invictum oratorem: hæc autem virgo, Christo se consecrans, religionis ergo divitiarum thesauros ergando exhausit. Mortificavit furentes motus suæ carnis; crucifixum, in animo suo ceu thalamo collocavit: terrestre cœlum, templum nempe istud quod oculis aspectamus, eleganter exornavit. Constitetur salutis thesaurus esse sepulcrum; gloriatur cruce, per quam vetus discessum est chirographum; affusa amplexatur mortem, antiquæ maceræ dissolutionem; magnum crucifixi donum, resurrectio- nem prædicat; admiratur baptismi fontem, qui tantosque parit, virgoque nihilominus permanet; per quem exorta sunt lumina: mysterium stupet, in quo diabolus mirabili ratione naufragium fecit. Sunt hæc crucifixi munera; hæc sepulcri tropæa; hæc communis Domini præclara facinora. In die Adam lethale venenum in paradiſo sumpsit; nocte hac, eum infernus quem non agnoscens absorbuerat, evomuit. Quis unquam talia vidit? Quis rem ejusmodi audivit? Sepulcrum factum est medela paradiſi; crux, arboris maledictionem solvit; quem Judas vendidit, ei creatura tremore venerationem habuit.

II. Quid ais, o Juſlæ? Ambo hæc insaniam tuam publico dedecore notant: verba nimirum prophetarum, et naturæ elementa. Si ad verba non erubescis, vel naturæ saltem horreesce tremorem. Quippe luxerunt servi, injuriam Domini ferre non valentes. Cœlum tenebras induit, sol ad mysterii stuporem

³³ I Cor. 1, 23-25. ³⁴ Psal. LXXXVII, 7.

(87) Vix adduci possum, ut ne hoc totum ἀπάνθισμα, seu partem plenioris orationis accipiam. Vox illa τοιγαῖον, aliquid jam expositum respicit. Dicta videtur in Sabbato Paschæ, et in recens baptizatos; seu occasione baptismi, cujus ea die ritus celebris est.

(88) Admirare reginæ magnificientiam. Obscurum quid hic velit auctor, ac eo nomine intelligat. Ricardus existimat notare Pulcheriam augustam, quæ ei βροτλί; et virgo, tunc clara in urbe esset: in

ἡμῖν δὲ, Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία, καθά φησιν ὁ ἀπόστολος Παῦλος, Ὄτι τὸ μαρτύριον τοῦ Θεοῦ, σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν· ὡς θάνατον καταγῆσαι, καὶ τὸν ἔδην σκυλεῦσαι, καὶ τοὺς ἀπ' αἰώνων νεκροὺς ζωποιῆσαι· χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ψή τη δόξα καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΙΒ'.

Eἰς τὴν ἀράστασιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

A. Φαιδρὰ τοιγαροῦν τοῦ τριημέρου πάθους τὰ ἐνθητικά ἀστράπτει τῆς κολυμβήθρας τὰ κρίνα· ἀστέρες ἔχοντες ἀνέτειλαν. Καὶ εἰκότως· ὁ ίηλος γάρ ἐπεφάνε τοῖς ἐν σκότει ἐν λάκκῳ κατατάψι καθημένοις, βα καὶ ἐν σκήτῃ θανάτου. Ἔνδοξος τοῦ σταυρωθέντος ἡ αἰχμαλωσία. Βλέπε τὰ τρόπαια, καὶ μὴ ἀμφιβάλλε περὶ τῆς νίκης. Θαύμασον τὴν τῆς βασιλίδος μεγαλοφύλαν, πᾶσι τὰς πνευματικὰς εὐλογίας πηγάδουσαν. Πάλαι μὲν γάρ οἱ Ἰουδαῖοι λίθους κατὰ Στεφάνου τὸν ἱερότειλον, καταχῶσαι βουλόμενοι τὸν τοῦ σταυρωθέντος πρώταρχον ἀλλητὴν καὶ διμάχον ρήτορα· ἡ δὲ ἐαυτὴν τῷ Χριστῷ ἀναθεῖσα παρθένος, πλούτον δι' εὐλάβειαν ἐκένωσε τε καὶ ἀνάλασεν. Τὴν οἰκείαν σάρκα τοῖς πάθεσιν ἐνέκρωσε· τὸν σταυρωθέντα ἐν ψυχῇ ἐθαλάμευσεν· τὸν ἐπίγειον οὐρανὸν τὸν ὄρμενον ἐκαλλώπισεν. Ομολογεῖ τάφον τὸν θησαυρὸν τῆς σωτηρίας· ἐγκαυχᾶται σταυρῷ, δι' οὐ τὸ παλαιὸν ἐσχίσθη· χειρόγραφον· περιπτύσσεται θανατὸν τοῦ ἀρχαίου φραγμοῦ λυτήριον· κηρύττει ἀνάστασιν τὸ μέγα τοῦ σταυρωθέντος δῶρον· θαυμάζει κολυμβήθραν τὴν τοσούτους τεκοῦσαν καὶ μείνασαν παρθένον, δι' ἡς ψωστήρες ἀνέτειλαν· ἐκπλήττεται μυστήριον, ἐν φίδιαδος παραδόξως ἐναυάγγει. Ταῦτα τοῦ σταυρωθέντος τὰ δῶρα· ταῦτα τοῦ τάχου τὰ τρόπαια· ταῦτα τοῦ κοινοῦ Δεσπότου τὰ κατορθώματα. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ δ' Ἀδάμῳ ἐν παραδείσῳ τὸ δηλτήριον ἐπιειν· ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ δ' Ἀδης ἡμέσεν, ἐν ἀγνοῶν κατέπιε. Τίς ίδε τοιεῦτα; τίς ήκουσεν ὑπώρειας; Τάφος παραδείσου γέγονεν λαμα· σταυρὸς δένδρου κατάραν ἔλυσεν· ἡ κτίσις ἐφρίξεν, διν Ἰουδαῖα; ἐπώλησε.

B'. Τί λέγεις, ὃ Ἰουδαῖε; δύο ταῦτα στηλίτευες: σου τὴν μανίαν· προφητῶν λόγοι, καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως. Εἰ οὐκ ἐρυθρὰς τοὺς λόγους, φρίξον καὶ τὸν τῆς φύσεως τρόμον. Ἰδού γάρ οἱ δοῦλοι ἐπενθήσαν, τὴν δεσποτικὴν ὄντριν οὐ φέροντες. Οἱ οὐρανὸς ἐνεδυστο σκότος· ὁ ίηλος ἐδραπέτευσε τὸ μυστήριον· ἡ γῆ

quam quadrent omnia illa pietatis opera, quæ ille commeinorat. Ac sane ut unam aliquam personam hac respiciant, vis aliam respexerint. Quod sic autem statim tria in Neophytiōtis verba prolocutus, ad imperatricem sermonem convertat; ea videtur ratio, quod forte ipsa adesset, ac interfuisset baptismo, inque baptizandos aliquid contulisset, ut ea Proclus occasione paucis laudans, velut ad exemplum novis Christianis proponat, atque in ea, Christi crucis tropæa prædicet.

ἐτρόμαξες τὴν τολμαν· ὁ ναὸς ἐθρήνησε τοὺς χριστο-
κτόνους· ὁ φῶς πρεσβευτάς τοὺς νεκροὺς προέπεμ-
ψεν· ἡ γῆ τρέμουσα, ἀνευ φωνῆς ἐδόξεν Ἰουδαίοις·
Ἐώς πότε βαρυκάρδιοι, καὶ σκληροκάρδιοι διαιμένετε
πάντες οἱ νεκροὶ θαυμάζοντες τὸ πάθος, εὐαγγελίζον-
ται λέγοντες· Τῷ μάλιστι αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες λά-
θημεν, καθήμενοι ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου ἐν τυ-
ραννίδι· [ἀλλὰ] Διὰ σπλάγχνα ἐλέονς ἐποίησε
κράτος ἐν βραχίονι αἰτοῦ· ὁ δὲ ἡμᾶς πτωχεύ-
σας, πλούσιος ὁν, ὁ Γιδὸς τοῦ Θεοῦ, τοῦ ζῶντος
Χριστὸς Ἰησοῦς ὁ Κύριος ἡμῶν, καὶ διασκορπί-
σας τοὺς ὑπερηφάνους, ἀνύψωστοις τοὺς ταπεινούς·
πατέρας τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θαράτου·
τοντέστι τὸν διάβολον τὸν ἀρέχακον δριψι, καὶ
σκολιὸν δράκοντα, καθὼς προείρηκεν ὁ τῶν προφητῶν
ἔριχώντας Ἡσαΐας. Διὰ τοῦτο πᾶσα ἡ γῆ μετ' εὐ-
φροσύνῃς τῆς τοῦ Δεσπότου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ ἀνάστατον μεγαλοφύνως ἀνυμνεῖ, ὅτι
ἐν αὐτῇ τοῖς ἀπ' αἰώνος αἰχμαλώτοις γέγονεν ἀφεσίς,
καὶ τυφλοῖς ἀνάδειψις. Τὸ γάρ, φῶς τῇ ἀληθινότῃ,
τὸ φωτίζον πάντα ἀνθρώπον ἐρχόμενον εἰς τὸν
κόσμον, ἐκ τῆς ἀγίας; Παρθένου ἀτέρπιτας, ἀσυγχύ-
τως, καὶ διδιαιρέτως ἐνανθρωπήσαν, διὰ τοῦ σταυροῦ
τὸν ἀντίδικον ἡμῶν κατέβαλεν, τὸν φθονήσαντα τῷ γέ-
νει τῶν ἀνθρώπων εἰς στέρησιν τῶν αἰώνων ἀγα-
θῶν, καὶ δι' αὐτῶν τὸν Θεὸν ὀνειδίζειν βουλόμενον·
ὅτι καταφρονήσαντες τῶν σῶν ἐντολῶν, ταῖς τοῦ βίου
ἡδοναῖς κατασύρονται· αὐτὸς οὖν ὁ Κύριος καὶ Θεὸς
ἡμῶν ζωὴν αἰώνιον ἡμῖν ἐδωρήσατο διὰ τῆς τριη-
μέρου ἐκ νεκρῶν παραδόξου καὶ προσκυνητῆς αὐ-
τοῦ ἀναστάσεως. Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, ἅμα
τῷ ἀχράντῳ Πατρὶ, καὶ τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ
ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ιγ'.

Εἰς τὸ ἄγιον Πάσχα.

Α'. Νικάτω καὶ λόγων εὑροιαν τῆς σωτηρίου πα-
νηγύρεως τὸ θαῦμα. Ἡττάσθω πάσσης γλώττης με-
γαληγορία, μὴ φθάσασα ἐπαξίως κηρύξαι τὴν τοῦ
σταυρωθέντος εὐεγρεσιαν. Τί γάρ τοιοῦτον ἐξ αἰώνος
γέγονεν, οἷον νῦν τῇ πίστει δρῶμεν; πότε νοῦς ἐφαν-
τασθή, ἡ καρδία ἐνεθυμήθη, ἡ ἀνέπλαστε διάνοια,
ἡ λόγος διηγήσατο, ἡ δρθαλμὸς ἐθεάσατο, ἡ ἀκοή
ἐδέξατο πρᾶγμα τοιοῦτον, οἵς νῦν σαρκωθεῖς Χρι-
στὸς τῷ κόσμῳ ἐδωρήσατο; Οὐδέποτε ἥλιος ἐπίδειν
ἐπὶ ἕρου στηλίτευθέντα διάβολον· οὐδέποτε σταυρὸς
ἀπὸ κατάρας ἡγέρασε φύσιν· οὐδέποτε τριάκοντα
ἀργυρίων κοσμικὸν λύτρον ἐπέραθη· οὐδέποτε πάθος
ἀναμάρτου ἀμαρτίας γέγονε χωνευτήριον· οὐδέποτε
ἐπὶ ἔρου ἐκρεμάσθη ζωὴ, ἐν ἀπάτορι σφράξη τὸν τύ-
ραννον θριαμβεύσας· οὐδέποτε μνῆμα, θανάτου
πορθητὴν ἐδέξατο· οὐδέποτε ούρανδς ἐν ἡμέρᾳ μεσῆ
σκότος ἐνεδύσατο, ἵνα μὴ ἔῃ τὸ δρῦμα κατὰ Θεοῦ

²⁵ Psal. iv, 3. ²⁶ Isa. lxxii, 5. ²⁷ Luc. i, 78.
²⁸ Hebr. ii, 14. ²⁹ Isa. xxvii, 1. ³⁰ Joan. i, 9.

(89) Descripsit Riccardus ex vetustissimo codice
Vaticano, et contulit cum altero Columnensi. Nicet-
tas in Catena in Lucam, cap. xxiii, testimonium
affert ex ista Oratione, ab illis verbis: ἀλλ' ὁ Ἰου-

A aufugit; tremuit terra ad tam audax facinus; tem-
plum Christi occisores luxit; infernus legatione
mortuos præmisit; terra tremens muta voce Judæis.
inclamavit: Usquequo gravi permanetis ac duro
corde?³¹ Mortui omnes demirantes passionem, fau-
sta acclamat, ac aiunt: Ejus nos livore sanati su-
mus³², qui in tenebris et umbra mortis tyrannide
presi sedebamus. Per viscera misericordie suæ³³,
fecit potentiam in brachio suo³⁴. Qui cum dives esset,
propter nos egenus factus est³⁵, Filius Dei vivi Chri-
stus Jesus Dominus noster, superbosque dispersit
ac exaltavit humiles³⁶; percutiens eum, qui habebat
mortis imperium, hoc est diabolum³⁷, auctorē
malorum serpentem ac tortuosum draconem, sicut
eximius ille Isaías propheta prædictit³⁸. Idecirco uni-
versa terra letitia exsultans, Domini ac Salvatoris
nostrī Jesu Christi resurrectionem magnifice canti-
cis celebrat: quod in ea in libertatem vindicati sint,
qui a sæculo detinebantur captivi: ac cæcis visus
restitutus sit. Siquidem lux illa rera, quæ illuminat
omnem hominem venientem in mundum³⁹, ex saucta
Virgine immutabiliter, inconsuete ac indivise homi-
num induens, per crucem adversarium nostrum
prostravit, humano invidenter generi, ut ipsum
æternis bonis exsoliaret, eoque, Deum probro af-
flicere molientem, ut nimis ejus præcepta sper-
nentes, voluptibus sæculi abducerentur. Ipse ita-
que Dominus ac Deus noster, æternam nobis vitam
elargitus est per triduanam suam a mortuis admirabilem
illam ac adorandam resurrectionem. Ipsi
gloria et imperium, una cum immaculato Patre et
Spiritu sancto, nunc et semper, et in sæcula sæcu-
lorum. Amen.

(89) ORATIO XIII.

In sanctum Pascha.

I. Vincat etiam uberem dicendi copiam ingens
salutaris hujus celebritatis miraculum. Superata
cedat cuiusvis linguae magniloquentia, ac se impa-
rem ad Crucifixi beneficentiam pro rei dignitate
prædicandam agnoscat. Quid nōmque ejusmodi a
sæculo gestum est, atque nunc fidei oculis cerni-
mus? Quandonam mens sibi effinxit, aut concepit
animus, efformavit sensus, expressit oratio, ins-
pexit oculus, vel ipsa exceptit auris par quidquam
ei, quod nunc Christus in carne mundo donavit?
Nunquam sol in ligno, ceu in cippo proscriptum
diabolum spectavit: nunquam crux a maledicto
naturali redemit; nunquam redemptionis mundi
premium ipsum trinita argenteis veniit: nunquam
inoxii passio ac a peccato immunis, peccati con-
flatorium exstigit; nunquam in ligno vita pependit,
atque in carne nullo sata patre de tyranno trium-

³¹ ibid. 51. ³² II Cor. viii, 9. ³³ Luc. i, 51, 52.

bat, a quibus auctor, Judæos, sive etiam Judaizan-
tes Nestorianos, ac alios purum hominem Christum
docentes, a creatura nova immutatione ipso pa-
tiente, egregie premit.

phant egit; nunquam monumentum mortis depularem suscepit; nunquam eorum ipso meridie tenebras induit, ne atrox aspiceret facinus, contra Deum quidem presumptum; quod tamen carnem solam afficeret; nunquam terra, sepulcro quod vitæ receptaculum esset, ornata fuit: quin ne sepulcro quidem, sed nuptiali thalamo. Neque enim qui sepultus fuit, vidi corruptionem; sed descendens nuptias celebravit. Nunquam tribus diebus tribusque noctibus natura enixa est resurrectionis partum. Idem enim ipse, qui in Virginis utero suum ipsius corpus, modo quem ipse novit, sibi meti ipsi efformaverat: idem quoque diebus tribus, animam suam a proprio se junetam corpore, ei rursum uniens, semet ipsum a mortuis excitavit. Illic quidem tempus partui fidem astruit: quod sit homo; hic vero sepulcrum potestatem confirmat, quod sit Deus. Nunquam agnus qui mundi peccata tolleret¹ accepit; atque is qui formaverat pulverem, ipsum quem quidem caro, vita est: sanguis, redemptionis pretium; spiritus, signaculum; divina vero natura, principium non habens.

II. Pulchre ait beatus Paulus: *Vetera transierunt: ecce nova facta sunt omnia*². Novum factum est cælum, quod is qui descendit, suo consecravit ascensu. Terra nova, quam is qui in præsepio secundum carnem natus est, sanctificavit. Mare novum, vestigia suspensa tenens atque sustinens, quæ nec seminasset caro, nec peccatum gravasset. Mundus novus, quem a bello liberavit et tranquillitate replevit. Humanitas nova, quam aqua abluit, ac Spiritus sancti igne conflagavit. Novus Dei cultus; nec enim iam sacrificiorum nidor et circumcisio, sed fides splendorem habet, quæ in una substantia tres personas dilaudans adorat.

III. Fausta hæc nuntians Isaías propheta dicebat: *In die illa illucesceret Deus in consilio super terram*³. In quanam die, o propheta? In qua nempe, omnia supra naturam Deus, prout ipse novit, carnem suum est operaturus; cum Virgo sine viro mysterii parens fuerit; clemens ille, ac in humanum propensior genus factus homo, nihil tamen ipse mutatus; cum mors evomiet, quem non agnoscens absorbuerat; sepulcrum vitæ erit, ac resurrectionis thesaurus; captivitas, mater libertatis. Quid autem plura loquor? Cum Deus Verbum factus homo crucifigeretur, erat quidem carnis passio, deitatis autem potestas ac imperium. Verum nobis edissere, propheta, quonam modo habeat Deus illucescere iis qui sunt super terram? Num humanæ exors naturæ? Num absque carne? Minime gentium. Nequit oculus ferre divinitatis radium; nec diabolus ad luctam descendisset. Perhorrescit enim mors creatorem, nec naturam non obnoxiam interitui absorbere audet. Tremit infernus Deum carnè nudatum. Quem enim cherubim obtueri non audent, hunc quoque infernus perhorrescit. Quocirca tegumento opus fuit divinæ naturæ; non quo se ipsam integreret, sed quo nostram injuriam occuleret.

A μὲν τοιμῶμενον, σαρκὸς δὲ ἀπόμενον· οὐδέποτε φῦσις ἔφριξεν δι κατίπιεν· οὐδέποτε ἡ γῆ ἐκαλωπίσατο ζωδόχῳ μνήματι, μᾶλλον δὲ, οὐ μνήματι, ἀλλὰ νυμφῶν. Οὐ γάρ ἐν τῇ γαστρὶ τῆς Παρθένου τὸ ίδιον αὐτοῦ σῶμα, ὡς οἶδεν, ἔσυντο διαπλάσας, αὐτὸς καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις τὴν λύσιν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ίδιου σώματος πάλιν ἐνώπιας, τὴν ἔσυντο ἀνάστασιν ἔδειξεν. Ἐκεῖ μὲν δὲ χρόνος πιστοῦται τὸν τόκον, δι τὸν θνητοποιὸν· ἐνταῦθα δὲ ὁ τάφος πιστοῦται τὸ χράτος, δι τὸ θεός. Οὐδέποτε ἀμνὸς αἴρων ἀμαρτίας κοσμικὰς ἐπετέθη θυσιαστηρίῳ, εἰ μὴ ἵτε δὲ θεός διούλου μορφὴν ἀνέλαβεν· καὶ δι πλάσας τὸν χοῦν, ἀνερμηγεύτως δι πλασεν ἐνεδύσατο· οὐδὲ μὲν σάρξ ζωῆς τὸ δὲ αἷμα λύτρον· τὸ δὲ πνεῦμα σφραγίς· η δὲ θεῖα φύσις, ἀναρχος.

altari imp̄isitus, nisi cum Deus servi formam ac formaverat, inexplicabili ratione induit; cuius quidem caro, vita est: sanguis, redemptionis pretium; spiritus, signaculum; divina vero natura, principium non habens.

B'. Καλῶς Ἐλεγεν δι μακάριος Παῦλος· τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν· Ιδού τέτοια τὰ κάρτα καιρού. Οὐρανὸς καινὸς, δι δὲ καταβάς τῇ ἀνδρῷ ηὐλόγησε· γῆ καινὴ, ἢν δὲ ὑπάνη κατὰ σάρκα τεχθεὶς τῇασσεν· θάλασσα καινὴ, ἢ μετεωρίσασα ἔχον; διπέρ σάρξ αὐτὸς ἀστειρεν, οὐτὲ ἀμαρτία ἐβάρησε· βίος καινὸς, δι πολέμου ἀπῆλαξε, καὶ γαλήνης ἐπαλήρωσεν· ἀνθρωπότης καινὴ, ἢν δι' ὅδοτος ἀπέπλυνε, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ πνεύματος ἐχώνευσε· θρησκεία καινὴ· οὐκέτι γάρ κνίσα καὶ περιτομή, ἀλλὰ πίστις λαμπρύνεται, η ἐν μιᾷ οὐσίᾳ τρεις ὑποστάσεις διξιλογοῦσα λατρεύεται.

C'. Ταῦτα εὐαγγελιζόμενος δι προφήτης Ἰεσαῖας, Ελεγεν· Ἐρ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐπιλάμψει δι θεός ἐτεθουλῇ μετὰ δόξης ἐπὶ τῆς γῆς· Ἐν ποιῷ ἡμέρᾳ, ὡς προφῆτα; ἐν δὲ φησι, πάντα ὑπὲρ φύσιν δι θεός, ὡς οἶδεν, ἐργάζεται ἐκ γυναικεὺς σαρκούμενος. Παρθένος δινευ ἀνδρὸς τίτουσα μιστήριον· ἀνθρωπότης δι φιλάνθρωπος γενόμενος, καὶ μὴ τρεπόμενος· θάψατος ἐμῶν, δι ἀγνῶν κατέπιε· τάφος θησαυρὸς ζωῆς καὶ ἀναστάσεως· αἰχμαλωσία, μήτηρ ἐλευθερίας. Καὶ τι πολλὰ λέγω; ἡνίκα δι θεός Λόγος ἀνθρωπός δι γενόμενος ἐσταυρώτω, σαρκὸς μὲν τὸ πάθος, θεότητος δὲ τὸ χράτος. Ἄλλ' εἰπὲ ἡμῖν, ὡς προφῆτα, πῶς ἐπιλάμψῃ δι θεός τοῖς ἐπὶ γῆς; ἀρά ἐκτὸς ἀνθρωπότητος; ἀρά δινευ σαρκὸς; διπάγε. Οὐ φέρει τὴν τῇ θεότητος ἀκτίνα η δόξης· οὐ προσέρχεται διάβολος πρὸς πάλην. Φρίττει γάρ τὸν κτίστην δι θάνατος, οὐ τοιμῶν καταπίνειν φύτιν ἀνδεθρον. Τρέμει δι φόβον θεόν σαρκὸς γεγυμνωμένον· δι γάρ οὐ προσθέπεται τὰ χερουβίμ, τοῦτον τρέμει καὶ φῦσις. Ἄλλα χρεῖαν καλύμματος τῇ θεῖᾳ φύσει, οὐκ ἐκείνην κακοποντος, ἀλλὰ ἡμετέραν θύριν κατακρύπτοντος· οἱ Μωσαῖκοι καλύμματος· ἀγνωστα γάρ καὶ διμήλι· οὐ ποικίλου καταπετάσματος· χρωμάτων γάρ τὸ ἀνθός· οὐχ ἱλαστηρίου κεχρυσωμένου· ὅλης γάρ της

¹ Joan. i, 29. ² II Cor. v, 17. ³ Isa. iv, 9, sec. LXX.

κάλλος· οὐ χειροποίητον (90) χερουνίμι· τέχνης γάρ τὸ θαύμα· ἀλλὰ χρεῖα μωρῷης προσθάτου, ἵνα δὲ λεάσῃ τὸν ἀνθρωποδόρον λύκον.

πιλατοὶ αυτοῦ; materiæ siquidem pulchritudo est; sed ovina opus pelle, ut hominum voracem lupum esca illiceret atque falleret.

Δ'. Ἀλλ' εὐθὺς ἐπιπηδᾷ τοῖς λόγοις ἰουδαῖος, καὶ κωμῳδεῖ τὴν τοῦ προφήτου μεγαληγορίαν, ἀλλὰ τὸ Ιησοῦν ματὶ τῷ ἀγίῳ μαχόμενος. Καὶ τί φασιν; Ἐγὼ οὐ πιστεύω ὅτι ὁ Θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς ἐπεφάνη, ἢ ἀνθρώπου ὃντις ἐμόρφωτες τὸν ἀσχημάτιστον. Ἀλλ', ὡς ἰουδαῖος, εἰ καὶ νόμου περακούνεις, καὶ προφήτας περακούνεις, καὶ εὐαγγελίος διαποτένεις, καὶ ἀποστόλους περαβλέπεις· ἐρωτήσωμεν τὰ στοιχεῖα, καὶ ἴῶμα τίνα ὄμολογει τὸν σαρκὶ παθόντα δεσπότην. Καὶ ὡς δεῖ πρῶτον ἐρωτήσωμεν τὸν ἥλιον. Εἰπὲ οὖν ἡμῖν, ἦλιε, διὰ τί συνέστειλας τὰς ἀκτῖνας σταυρούμενού τοῦ Δεσπότου; ψιλὸς ἀνθρώπος ὁ σταυρούμενος; οὐκοῦν ὅποιεις τοῦτο ποιῆσαι καὶ ἐπὶ τοῦ δικαίου Ἀβελ ἀνατροπήν. ἐρωτήσωμεν καὶ τὸν οὐρανόν. Εἰπὲ ἡμῖν, ὡς οὐρανός, διὰ τί σκότος ἐνέδυσας ἐν σταυρῷ μετημετρίᾳ, διὰ τὸν ἰουδαῖον τὴν δεσποτικὴν πλευρὰν ἐξεκέντησαν; διὰ τὸν ἀνθρώπος ὁ σταυρούμενος; διὰ τὸν μὴ ἔθρηνησας καὶ ἐπὶ τοῦ δικαίου Νεσοῦτε λαθαζομένου. ἐρωτήσωμεν καὶ τὴν γῆν. Εἰπὲ ἡμῖν, γῆ, διὰ τί ἐτρόμασας, διὰ τὸν θεομάχοι ταῦτα ἐτύλμαν; διὰ τὸν ψιλὸς ἀνθρώπος ὁ σταυρούμενος; πῶς οὖν οὐκ ἐτρόμασας βλέπουσα τὸν Ἡσαΐαν ὑπὸ τοῦ Μανασσῆ ἐξαίνει πρίνοι πριεῖμενον; Ἀλλ' ἐρωτήσωμεν καὶ τὸν ναὸν. Εἰπὲ ἡμῖν, ὡς ναὸς, διὰ τί ἐτρόμασας τὸ καταπέτασμα τοῦ Χριστοῦ σταυρούμενον; διὰ τὸν ψιλὸς ἀνθρώπος ὁ σταυρούμενος; πῶς οὖν οὐκ περιέσχισας, διὰ τὸν αἴμα Ζαχαρίου ἐν μέσῳ σου ἐξεχείσθη. Ἀποκρίνεται ἀνευ φωνῆς πᾶσα ἡ κτίσις λέγουσα· Ἐκηρύξαμεν τῷ πένθε τὸν Δεσπότην. Οὐκ ὅμοδούλου πάθος ἐθρηνήσαμεν, ἀλλὰ δεσπότου ὑπρεψίαν ἐφρύξαμεν. Ήντος δὲ οὐρανός· θεὸς γῆν ὁ ἀνανθρωπήσας, καὶ σαρκὶ σταυρωθεὶς, ἐκεῖ ὡς θεὸς ἔκλινε καὶ κατῆλθε. Ηντος δὲ ήλιος· Δεσπότης μου γῆν ὁ σαρκὶ σταυρωθεὶς· ἐγὼ γάρ τὸ φῶς τῆς Θεότητος αὐτοῦ φοβοῦθεις, συνέτειλα τὰς ἀκτῖνας. Βορᾶς ἡ γῆ· Δημιουργὸς γῆν σαρκοφορῶν ὁ σαρκὶ σταυρωθεὶς· εἰ γάρ καὶ τὴν σάρκα ἐν φάτνῃ ἤγκαλισάμην, ἀλλὰ τῷ κράτει (91) τῆς Θεότητος αὐτοῦ οὐ περιέγραψα. Βορᾶς καὶ ἡ θάλασσα· Οὐκ γῆν ὅμοδούλος μου δὲ σαρκὶ σταυρωθεὶς· ἔχος μὲν γάρ τοῦ ὅμοδούλου Πέτρου βαρεῖ μου τὰ νῶτα, πόδες δὲ Δεσπότου ἀγιάζουσι μου τὴν φύσιν. Βορᾶς καὶ δὲ ναός· Ὁ πάλαι ἐν ἐμοὶ θρησκεύμενος θεὸς, οὗτος νῦν δὲ σαρκὶ ὑβριζόμενος· διόπερ μὴ φέρων τὴν τολμαν, διέρρηξα τὴν ἐσθῆτα. Βορᾶς καὶ ἄδης· Οὐκ γῆν ψιλὸς ἀνθρώπος δὲ δύναται· οὐδα τί πέπονθα· δύναται ἐδεξάμην ὡς αἰχμάλωτον, εὑρον ὡς θεὸν παν-

A Illebat opus, non Mosaico velamine; quippe ignorantia est atque nebula; non velo opere pluvio intexto; est enim colorum flos; non proprietas manufactis; totum enim artis miraculum est; sed ovina opus pelle, ut hominum voracem lupum esca illiceret atque falleret.

IV. At illico, qui semper Spiritui sancto pugnaci contentione repugnat, insilicūt Judæus, mordacibus que dicteris prophetæ magniloquentiam carpit. Quid vero effutit? Non credo Deum in terris apparuisse; vel eum qui nulla forma specieve effingi potest, humanam speciem ac formam assumpsisse. Atqui, o Judæe, quanquam legi morem non geris; fallaciter cavillaris prophetas; evangelia rejicis; apostolos limis oculis aspicis despiciasque; interrogamus elementa, ac videamus quemnam confiteantur Dominum carne passum. Atque ut par est, primo sole interrogamus. Age ergo tu nobis, sol, dico, cur contraxeris radios, crucifixo Domino? num quia purus homo esset is qui crucisligebatur? Ergo id quoque præstandum fuit, cum Abel justus occidebatur.⁸ Interrogamus et cœlum: Dix nobis cœlum, quid est cur ipso meridie tenebras induisti; cum Dominicum Judæi latus transfigerent? Num quia purus homo esset is qui crucisligebatur? Quidni vero etiam egisti luctum, cum Naboth justus lapidaret?⁹ Interrogamus et terram: Edicito, terra, cur intremueris, cum Dei hostes ausu nefario hac presumerent? An quia purus homo erat is qui cruci afigebatur? Cur ergo minime intremasti, cum Iamiam cerneret serra lignea a Manasse secari (92)? Sed et templum interrogamus: Edicito nobis, o templum; cur Christo crucifixo velum considiisti? Num quod purus homo esset, qui agebatur in crucem? Ut quid ergo non itidem velum discidiisti, cum Zachariae sanguis in medio tui effunderetur?¹⁰ Sine voce respondet omnis creatura, aitque: Ipso quem exhibuimus, luctu Dominum prædicavimus. Non conservi passionem luximus, sed ad Domini atrocem adeo injuriam horruimus. Clamat cœlum: Deus erat is qui naturam humanam assumpsit, ac carne in crucem actus est; qui me ut Deus inclinavit et descendit.¹¹ Clamat sol: Dominus natus erat is qui carne fuit crucifixus. Eius enim ego splendorem Divinitatis pertimescens, radios subduxī. Clamat et terra: Creator erat carnem gerens qui carne fuit crucifixus. Quanquam enim carnem in praesepio fuerim complexa, haud tamen ejus potentiam Divinitatis circumscripti. Clamat et mare: Non erat meus conservus, is qui carne fuit crucifixus. Nam Petri quidem qui conservus sit, gressus mea gravant ac premunt dorsa¹² (93); Dominici autem

⁸ Gen. iv, 8. ⁹ III Reg. xi, 14. ¹⁰ Matth. xxiii,

55. ¹¹ Psal. xvii, 10. ¹² Matth. xiv, 30.

(90) Leg. χειροποίητων.

(91) Leg. τὸ κράτος.

(92) A Manasse, ὑπὸ τοῦ Μανασσῆ. Sic passim alii; ut certa traditio sit, secatum fuisse a Manasse. Quod serra lignea, habent præter Proclum, Justinus in Dialog. cum Tryphone; auctor imperf. Homil. xxxiii, in c. xix Matth. Male Riccardus exponit τὸ

A Manasse, hoc est, inquit, sub ejus imperio. Imo ab ipso, seu ejus iussu: cum quo stat, ut a populo sectus fuerit, quod ait Origenes in cap. xiii Matth. sive regis impii mandatum exequente, sive ad idem conspirante scelus.

(93) Gravant ac premunt, βαρεῖ. Respicit evangelicum illud: Et cum cœpisset mergi, etc., velut

pedes naturam meam sanctificant. Clamat et templum : Is qui in me olim colebatur Deus, ipse item nunc gravi in carne injuria afficitur : quocirca non ferens audax adeo facinus, discidi vestem. Denique clamat infelix : Non erat purus homo qui hoc descendit ; novi quid sim passus : quem enim ut captivum suscepseram, ut Deum omnipotentem inventi. At ne elementis quidem ipsis credis ? Ipsas interrogemus celestes virtutes. Dicite nobis angeli et archangeli virtutesque cœlorum omnes, quisnam is sit qui in terris visus est ¹² carne crucifixus ? Respondebuntque omnes per prophetam David, exulta voce dicentes : Dominus Deus virtutum, ipse est Rex gloriae¹³. Ipsi gloria in sœcula sœculorum. Amen.

(94) ORATIO XIV.

In sanctum Pascha.

I. Praecella quidem Paschalis solemnitas; præclarus etiam præsens iste conventus. Tum vetera, tum nova complectitur mysteria. Tantam vero hebdomadæ hujus festivitas (95), seu magis lætitia, frequentiam habet, ut nedum in terra homines exsultent ac gestiant; verum etiam supernæ virtutes ob Christi resurrectionem, nobiscum pariter diem festum agant, parique lætitia conventum celebrent. Nunc enim angeli ac archangelorum turmæ diem festum agunt, cœlorum Regem Christum Deum nostrum, e terra præstolantes ceu victorem excepturos in cœlum. Sed et sanctorum cœtus pariter festum agit, Christum ante inciserum¹⁴ ortum prædicans. Agit et terra, divino abluta sanguine. Mare quoque agitat, Christi ipsius vestigiorum dignatum honore. Porro etiam agat, quisquis universi renatus est ex aqua et Spiritu sancto. Agat et primus homo Adam, liber jam a veteri exsecratione effectus.

II. Tanta nos autem lætitiae gratia, sua nos Christus resurrectione perfudit, ut non modo festum nos diem agere faciat, verum etiam præstet nobis ex passione salutem; ex morte immortalitatem; ex plaga medelam; ex ruina ac casu resurrectionem. Ac olim quidem, dilectissimi, ex legis præscriptio paschale hoc sacramentum mystice in Aegypto peragebat, quod nimis agni victimam (96) symbolice significaretur; nunc vero ex Evangelii lege resurrectionis diem solemnitatem paschalem spiritaliter celebremus. Illic namque gregarius agnus ex

A toδύναμον. Άλλα ἀπίστεις τοῖς στοιχείοις ; Έρωτησικέν καὶ τὰς ἐπουρανίας δυνάμεις. Εἰστε ήμιν, ἀγγελοι, ἀρχάγγελοι καὶ πᾶσαι τῶν οὐρανῶν αἱ δυνάμεις· τίς ἔστιν δὲ ἐπὶ γῆς φανεῖς, καὶ σαρκὶ σταυρωθεῖς ; καὶ ἀποκριθήσονται πάσαι διὰ τοῦ προφήτου Δαΐδι βοῶσαι· κύριος δὲ Θεός τῶν δυνάμεων, αὐτός ἐστιν δὲ βασιλεὺς τῆς δόξης· αὐτῷ δὲ δόξα καὶ τὸ χράτος εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Αμήν.

X

is sit qui in terris visus est ¹² carne crucifixus ? Respondebuntque omnes per prophetam David, exulta voce dicentes : Dominus Deus virtutum, ipse est Rex gloriae¹³. Ipsi gloria in sœcula sœculorum. Amen.

ΑΟΓΟΣ ΙΔ'.

Eἰς τὸ ἄγιον Πάσχα.

B Α'. Λαμπρὰ μὲν ἡ τοῦ Πάσχα πανήγυρις - λαμπρὸς δὲ καὶ διὰ παρὸν σύλλογος. Καὶ παλαιὰ καὶ καινὰ περιέχει μυστήρια. Τοσούτον δὲ ἔχει πλήθος ἢ τῆς ἐδομάδος ἐορτὴ, μᾶλλον δὲ εὐφροσύνη, ὡς μὴ μόνον ἐπὶ γῆς ἀνθρώπους ἀγάλλεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὰς δικὰς δυνάμεις συνεορτάζειν καὶ συμπανήγυρίζειν ήμέν διὰ τὸν ἀναστάτων Χριστὸν. Νῦν γάρ ἐορτάζουσιν ἀγγελοι, καὶ ἀρχαγγέλων στρατιαὶ τὸν βασιλέα τῶν οὐρανῶν, Χριστὸν Θεὸν ἡμῶν, ἀπὸ τῆς γῆς εἰς οὐρανοὺς προσδεχόμεναί ὡς νικητὴν· ἐορτάζουσι δὲ καὶ τῶν ἀγίων χοροί, τὸν πρὸ ἐωσφόρου ἀνατείλαντα κηρύκτοντες Χριστὸν· ἐορτάζει καὶ ἡ θάλασσα, τοῖς ἔγειραις αὐτοῦ Χριστοῦ τετιμημένην. Ἔορταζέτω καὶ πᾶς C ἀνθρωπος, δι' ὑπερτοστούσους ἀγίου ἀναγεννώμενος· ἐορταζέτω καὶ πρῶτος ἀνθρωπος Ἄδαμ, τῆς πάλαι κατάρας ἐλευθερωθεῖς.

B'. Τοσαύτην δὲ χάριν εὐφροσύνης ἐνέπλησεν ἡμᾶς διὰ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ ὁ Χριστὸς, ὡς μὴ μόνον ἐορτάζειν ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ παρέχειν ἡμῖν ἐκ πάθους σωτηρίαν, ἐκ θανάτου θανασίαν, ἐκ πληγῆς ζωσιν, ἐκ πτώσεως ἀναστάσιν. Καὶ πάλαι μὲν, ἀγαπητοῖς, διὰ τοῦ νόμου μυστικῶς τὸ τοῦ Πάσχα μυστήριον ἐπετελεῖτο ἐν Αἴγυπτῳ, συμβολικῶς δὲ διὰ τῆς τοῦ ἀμνοῦ σφαγῆς ἐδηλοῦτο· νῦν δὲ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου πνευματικῶς ἐπετελοῦμεν τὴν ἀναστάσιμον ἐορτὴν τοῦ Πάσχα. Έκεῖ μὲν γάρ ἀμνὸς ἐξ ἀγέλης ἐθύετο Χατά τὸν νόμον· ἐνταῦθα δὲ αὐτὸς ὁ Χριστὸς διὰ τοῦ

¹² Baruch iii, 38. ¹³ Psal. xxviii, 10. ¹⁴ Psal. cxix, 3.

nimirum non ferente aqua ejus corporis pondus. Minus ergo apte Riccardus, calcant; nam etiam Dominicæ calcarunt pedes, at non ea ratione, qua Petri, ita ut mare velut gravi pressum onere debiceret, sed ut Dominicis vestigis quibus sanctificaretur, velut gestiret.

(94) Exscriptis Riccardus ex codice Vaticano, et contulit cum Columensi. Notat passim dialectos, quæ sunt vitia scriptioris.

(95) *Hebdomadæ hujus festivitas.* Tota festive olim agebatur, cuius vestigium aliquod in officiis divini ritu nobis remansit, qua sic paschales peragimus ferias, ut sola in eis recolamus Dominicæ resurrectionis sacramenta. Quod ait, habere illius festivitatem hebdomadæ, toσούτον πλῆθος· tantam

multitudinem ac frequentiam; celebrantium accipit, quibus revera fiat illustris ac præclarus conventus : non rerum, quod reddit Riccardus, ut præcedentia verba, ad festi splendorem spectent; nempe complecti nova et vetera; alia ad splendorem conventus, quo simul festum diem agant angeli atque homines, ipsaque adeo elementa.

(96) *Agni victimā,* διὰ τῆς τοῦ ἀμροῦ σφαγῆς. Sic corrigo, pro φαγῆς quæ vox neque Graeca est, nec satis apta. Immolatione enim agni, ejusque sanguinis aspersione liberati sunt Israelitæ, non comeditione præcise, quæ velut consequenter habuit, et quasi ad vires confirmandas pro itinere quod erant festinato auspicaturi, urgentibus ad profactionem Aegyptiis.

θεοῦ ἀμνὸς προσάγεται. Ἐκεῖ πρόβατον ἀκούειν τοιμίνου· Αἱ τιθέσις τὴν φυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν προβάτων. Ἐκεῖ σημεῖον αἴματος διλόγου ραντίζομένου, παντὸς τοῦ λαοῦ ἐγένετο φυλακτήριον· ἐνταῦθα δὲ τίμιον αἷμα Χριστοῦ ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας ἐκχέεται, ἵνα τῶν ἀμαρτημάτων τὴν ἀφεσιν λάθωμεν. Ἐκεῖ τὰ πρωτόκα τῶν Αἰγυπτίων ἐθανάτωτεν· ἐνταῦθα δὲ τὰ πολύτοκα τῶν ἀμαρτημάτων γεννήματα διὰ τῆς ἔξιομαλογήσεως καθαίρονται. Ἐκεῖ Φαραὼ μετὰ τῆς φοβερᾶς αὐτοῦ στρατιᾶς κατεποντίζετο· ἐνταῦθα δὲ νοῆτος Φαραὼ σὺν πάσῃ τῇ δυνάμει αὐτοῦ διὰ τοῦ βαπτίσματος θυβίζεται. Ἐκεῖ Ἐβραίων παῖδες, μετὰ τὸ διαβῆναι τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, τὸν ἐπινίκιον ὑμνον τῷ εὐεργέτῃ ἀνέμισπον, λέγοντες· Ἀσωμεν τῷ Κυρὶῳ· ἐνδόξως ἡ ἄρα δεδόξασται· ἐνταῦθα οἱ τοῦ βαπτίσματος ἀξιωθέντες ἅδουσι τὸν ἐπινίκιον ὑμνον μυστικῶς λέγοντες· Εἰς ἄτοις· εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός. Ἀμήν. Ο δὲ προφήτης ἀναβοᾷ λέγων· Ο Κύριος (97), ἐβασιλεύεσσεν· εὐπρέπειαν ἐτεδύσατο. Οἱ Ἐβραῖοι, μετὰ τὸ διαβῆναι τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, ἐν τῇ ἑρήμῳ τῷ μάννα ἥσθιον· νυνὶ δὲ οἱ ἐκ τῆς κολυμβῆθρας ἐσθίουσι τὸν ἄρτον τὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάντα. Αὐτοῦ γάρ ἐστιν ἡ φωνή ἡ λέγουσα· Ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς.

Γ. Καλῶς οὖν μακάριος Παῦλος ἔδρα· Ταῦτα δὲ τυπικῶς συνέβαινον ἐκείνοις· ἐγράψῃ δὲ εἰς τούθοις τὴν ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήγησε. Ιουδαίων παῖδες φανερῶς ἐσφάλησαν, ἀγνοήσαντες τὴν ἀλήθειαν· Εἰ γάρ ἐγγρωσαρ, οὐκ ἀπὸ τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαρ. Οὐ συνῆκαν οἱ δεῖλαιοι, οἵτινες μέχρις τότε οἱ τυπικοὶ χρησμοί, ἐνώς φανῇ ἡ ἀλήθεια. Καὶ γάρ ἀνδριαντοποίες ἀνδριάντα βασιλέως ἀναστῆναι βουλόμενος ἀπὸ χρυσοῦ, ἢ ἀργύρου, ἢ χαλκοῦ, πρῶτον ἀπὸ πηλοῦ ἀναπλάττει τὸ ἀκτύπωμα τοῦ ἀνδριάντος, καὶ μέχρις τὸν ἀλτηθινὸν ἀνδριάντα ἀποπληρώσῃ, ἢ ἀπὸ χρυσοῦ, ἢ τοῦ ἀργύρου, ἢ τοῦ χαλκοῦ, φυλάττεται ἀχριθῶς ὁ τυπικὸς καὶ πήλινος, δι' ἀναγκαίαν χρείαν τῷ τεχνίτῃ. Ἐπάν τὸν πρὸς ἀλήθειαν ἀνδριάντα ἀποπληρώσῃ, λύεται λοιπὸν ὁ τυπικὸς καὶ πήλινος, ὥστεντες ἔχρηστος ὁν, καὶ εἰς οὐδὲν ἐπιτίθειος τῷ τεχνίτῃ. Οὕτως καὶ οἱ Ιουδαῖοι· πρὸν μὲν φανερωθῆναι τοῖς ἀνθρώποις τὴν ἀλήθειαν, καλῶς τοὺς τύπους ἐψύλαττον, μετὰ δὲ τὸ φανῆναι τὸν Κυρίον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν εἰπόντα· Ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου, καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωὴ, καὶ ἀγάστασις· μάτην τοὺς τύπους κρατοῦσιν, ὅπερ οὐδὲ τοῦτο φυλάττουσι. Παυσάσασθαν λοιπὸν οἱ θεομάχοι Ιουδαῖοι, οἱ τὸ ἄλογον πρόβατον σφάζοντες ὑπὲρ τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ

A legis constituto sacrificabatur¹⁶; hic vero, Christus ipse Agnus Dei offertur. Illic ovis de ovili; hic autem vice ovis ipse est Pastor bonus, qui animam suam posuit pro ovibus suis¹⁷. Illic signum aspersi sanguinis bruta animalis, salubre universi populi amuleum fuit; hic autem pretiosus Christi sanguis pro mundi salute effunditur, ut remissionem consequantur peccatorum. Illic primigenia Aegyptiorum interempta fuerunt; hic multigena peccatorum genimina per confessionem expiantur. Illic Pharaon cum terribili exercitu suo submersus est¹⁸: hic spiritualis Pharaon cum omni sua virtute, per baptismum profundo mergitur. Illic Hebrei a transitu maris Rubri, latum victoriae carmen benemerenti modulantes, dixerunt: Cantemus Domino; gloriose enim magnificatus est¹⁹: hic baptismate initiati, mystice canunt victoriale canticum, dicentes: (98) Unus sanctus; unus Dominus Jesus Christus, in gloria Dei Patris. Amen. Propheta quoque exserita resonat voce: Dominus regnavit, decorem induit²⁰. Hebrei ut mare jam Rubrum transmisiserent, in deserto manna comedenterunt: nunc autem illi qui e sacro baptismatis alveo exierunt, panem comedunt qui de caelo descendit. Ejus namque illa vox est, quæ dicit: Ego sum panis vivus, qui de caelo descendit²¹.

C III. Merito itaque beatus Paulus clamabat: Hæc autem in figura contingebant illis: scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum devenerunt²². Erraverunt plane Judæi, non agnoscentes veritatem: Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent²³. Non intellexerunt miseri, typica oracula eatenus permansura, quoad ipsa elucesceret veritas. Statuarius namque qui regis statuam ex auro argenteo aut ære vult erigere, prius statuæ formam quam intendit, efformat e luto; ac quoad ipsam veram perfecerit statuam ex auro argenteo vel ære, typicum illud luteumque simulacrum diligenter ab opifice servatur, velut maxime ipsi artifici necessarium. At vero adamassim peracta statua, tunc tandem typica illa luteaque diliguntur, utpote supervacanea, nulloque amplius usui artifici futura. Sic etiam Judæi: ante quam hominibus inclaresceret veritas, jure optimo D typos servabant: at postquam Dominus noster Jesus Christus apparuit, ipse nimirum qui ait: Ego sum lux mundi²⁴; et veritas, et vita²⁵ et resurreccio²⁶; frustra retinent typos, qui ne ipsum quidem hoc servent (99), ut typi ac figuræ sint. Jam itaque desinant pugnaces Dei hostes Judæi, pro populi redemptione irrationalabilem macilare ovem; cum

¹⁶ Exod. XII, 3 sqq. ¹⁷ Joan. x, 11. ¹⁸ Exod. XIV, 27. ¹⁹ Psal. XCII, 4. ²⁰ Joan. vi, 31. ²¹ I Cor. x, 11. ²² I Cor. II, 8. ²³ Joan. VIII, 12. ²⁴ Joan. XIX, 6. ²⁵ Joan. XI, 25.

(97) Κύριος. Ita rescripti. Sic enim mox iterum citatur hic locus Davidicus, infra sub finem § 3, Riccardus et Combesius, Χριστός.

(98) Hæc chorus in Chrysostomi liturgia.

(99) Qui ne ipsum hoc servent. Levi mutatione restituo, sequorque Culuunensis lectionem, οὗτε,

loco ὅπερ. Quod ait hoc est; typos ac figuræ frustra servari, qui ne quidem jam typi sint et figuræ, evanescere ea veritate. Erant enim signa rei futuræ, quæ jam desiit futura esse; eoque desierunt ipsa esse quod erant.

spiritualis Agnus, Dei Filius, qui tollit peccatum mundi ¹⁷, iactatus fuerit, nosque ab exterminatore redemerit. Vale dicant fermento veteri, novamque accipient veritatis massam. Cessent manducare lactucas agrestes; siquidem Christus nostri causa fel ehibit, quo vicissim suarum nobis medlarum fontes, dulcem potum misceret. Nobiscum ergo epulentur, non in fermento veteri, neque in fermento malitia et nequitia; sed in azymis sinceritatis et veritatis ¹⁸, ut et post hujus vitæ exitum, unanimes cum angelis gloriae Dominum laudantes dicamus: *Dominus regnavit: decorum induit* ¹⁹. Ipsi gloria et honor, et adoratio in secula saeculorum. Amen.

(I) ORATIO XV.

In sanctum Pascha et in illud, In principio erat Verbum.

I. Cæteri quidem evangelistæ genealogiam Domini ac Dei nostri Jesu Christi, qua carne natus est, enarrarunt; Joannes vero evangelistarum præstans, theologiæ illa lyra, Dei Verbi divinam æternamque substantiam exposuit, generationemque Filii a Patre (2) saeculis anteriorem testisque expertem edisseruit, dicens: *In principio erat Verbum: et Verbum erat apud Deum: et Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum: omnia per ipsum facta sunt* ²⁰. Satis habent quinque hilapides, ad munimen Ecclesiæ. *In principio erat Verbum. Non dixit, In principio factum est Verbum; sed, In principio erat Verbum.* Ostendit principii expertem atque æternam Filii personam, ac ejus ad Patrem relationem: firmissimumque constituit nostra fidei fundamentum. *Et Verbum erat apud Deum. Ostendit substantiam individuum: grandique Evangelista voce tonat adversus gentiles. Et Deus erat Verbum. Summam ostendit naturæ identitatem: magnaque est Judæorum plaga. Hoc erat in principio apud Deum. Coæternitate ejus cum Patre declarat: gravisque est Manichæorum ruina* (5). *Omnia per ipsum facta sunt. Liberam absolutamque ostendit creandi potestatem; omniumque hereticorum obstruxit ora. Plane enim omnia per ipsum sunt facta. Cœlum, ipsius est creatura: terra, factura ejus: mare, opus. Productus fuit aer: lux, ex nihilo facta: Angeli, servi: Virtutes, ministræ:*

¹⁷ Joan. i, 29. ¹⁸ I Cor. v, 8. ¹⁹ Psal. xcii, 1.

A λαοῦ· ἐσφάγη γάρ ὁ νοῆς ἀμνός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἀκαρπίαν τοῦ κόσμου, καὶ λυτρωσάμενος ἡμᾶς τοῦ ἀλοθρευτοῦ. Ἐάσωσι τὰς παλαιὰς ζύμας, καὶ τὸ νέον φύραμα τῆς ἀληθείας λαμβανέτωσαν. Παισάσθωσαν τὰς πικρίδας ἑσθίοντες· ἐξέπια γάρ ὁ Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν τὴν χολήν, ἵνα γλυκεῖς ήμιν ἀντικεράσῃ παρ' αὐτῷ πηγὰς τῶν Ιεμάτων. Ἐρταζέτωσαν τοίνυν μεθ' ἡμῶν, μὴ ἐτίμημεν κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀέριοις ελλιπριελας καὶ ἀληθείας· ἵνα καὶ μετὰ τὴν τοῦ βίου ἔξοδον διοθυμαδὸν δοξάσωμεν τὸν Κύριον τῆς δόξης μετὰ τῶν ἀγγέλων, λέγοντες· Ὁ Κύριος ἐβασιλεύει· εὐπρέπειαν ἐτελεῖσθατο. Αὕτη ἡ δόξα, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ προσκύνησις, εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΑΥΓΟΣ ΙΕ'.

B Εἰς τὸ ἀγιον Πάσχα, καὶ εἰς τὸ, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος.

A'. Οἱ μὲν ἄλλοι εὐαγγελισταὶ τὴν κατὰ τάρχα γενεalogίαν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκηγήσαντο· Ἰωάννης δὲ τῶν εὐαγγελιστῶν ὁ ἀξιότερος, ἡ θεολόγος λύρα, τὴν ἀναρχὸν ὑπαρξίαν τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐθεολόγησε, καὶ τὴν προσωπίνων, καὶ ἀμάρτυρον τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱὸν γέννησιν ἐξηγήσατο, εἰπὼν· Ἐν ἀρχῇ ήτος ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ήτος πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ήτος ὁ Λόγος. Οὗτος ήτος ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν· πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο. Ἀρκοῦσιν οὗτοι οἱ πάντες λίθοι τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰς τεῖχος. Εἶπε γάρ, Ἐν ἀρχῇ ήτος ὁ Λόγος· οὐκ εἰπεν, Ἐν ἀρχῇ ἐγένετο ὁ Λόγος· ἀλλ', Ἐν ἀρχῇ ήτος ὁ Λόγος. Ἐδειξε τὸ ἀναρχὸν τῆς ὑποστάσεως τοῦ Υἱοῦ, καὶ πρὸς τὸν Πατέρα τὴν σχέσιν· καὶ Εστιν Ιεχυρότερος τῆς ἡμῶν πίστεως ὁ θεμέλιος. Καὶ ὁ Λόγος ήτος πρὸς τὸν Θεόν. Ἐδειξε τῆς οὐσίας τὸ ἀδιαίρετον· καὶ Εστι μεγάλη ἡ τοῦ εὐαγγελιστοῦ κατὰ Ἐλλήνων βροντή. Καὶ Θεὸς ήτος ὁ Λόγος. Ἐδειξε τὸ τῆς φύσεως ἀπαράλλακτον· καὶ Εστι μεγάλη κατὰ Ἰουδαίων ἡ πληγή. Οὗτος ήτος ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν. Ἐδειξε τὸ πρὸς τὸν Πατέρα συναδίον· καὶ Εστι μέγα τῶν Μανιχαίων τὸ πτῶμα. Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο. Ἐδειξε τῆς δημιουργίας τὸ αὐτεξουσίον, καὶ ἀπέφραξε τῶν πάντων αἰρετικῶν τὰ σύμματα. Πάντα γάρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο. Ὁ οὐρανὸς αὐτοῦ κτίσμα· ἡ γῆ ποίημα· ἡ θάλασσα Ἐργον· ὁ ἄτροπος ἀπρήχθη· τὸ φῶς ἐξ οὐκ δυνών οἱ ἄγγελοι, δοῦλοι· D αἱ δυνάμεις, λειτουργοὶ (4)· τὰ Χρυσοῦμι, θρόνος.

²¹ Joan. i, 1-3.

(4) Retinui titulum quem codex Columnensis praefert, rejecta illa parte quasi ex aliis Vaticanicis addiderat Riccardus, καὶ εἰς τὸν ἄγιον Ἰωάννην τὸν θεολόγον, ἀπόστολὸν τε καὶ εὐαγγελιστὴν. Non enim dicta est in sancti Joannis evangelistæ festo, vel in ejus peculiariter laudem. Ma spectat ad diem Paschæ, ut viz Proclus magis immetetur in Dominicæ resurrectionis mysteriis, quam in aliis. Legunt Graeci illud Evangelium ipso die Paschæ, ut bene Riccardus colligit ex Chrysostomi hom. vii *De resurrect. t. III.*, habentque etiamnam Græcum libri ecclesiastici, quibus evangelia digesta sunt in usum totius anni: tota vero hebdomada legunt evangelia quæ vocant matutina, quibus continetur

D Dominicæ resurrectionis historia.

(2) Generationem Filiū a Patre. Quod hic ssep̄ius repetitur, Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱὸν γέννησιν, durius est ad verbum: *Generatio qua Pater ad Filiū habet.*

(3) Gravisque est Manichæorum ruina. Difficilior illelio, ut Verbi cum Patre asserta coæternitas, sit Manichæorum ruina. Quia tamen illi pluribus erroribus erant implicati, hec quoque potuerunt laborare, ut Christum creaturam existimarent, eoque non coæternum Patri. Sane, cum ipse Manes se Christum jactaret, haud ita insanus erat, ut se Deo coæternum ac ab æterno existentem putaret.

(4) Α.Ι. λειτουργοῦσι· Δ.Ι. αἰνοῦσι.

Ο Πατήρ, Θεός· δὲ Υἱός. Λόγος καὶ Θεός· ἀλλὰ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, Θεός· καὶ ἀριθμὸς τῆς ὑποστάσεως τὴν φύσιν οὐκ ἡμῖνυνεν, οὐδὲ τὴν Τριάδα τὴν οὐσίαν ἐμερίσατο· ἀλλὰ ξεῖται Τριάδα δύοσύστοις ἐν δυνάμει, ἐν θεότητι, ἐν ἀγαθότητι, τὴν ἡμῶν πίστιν θεμελίωσα καὶ τηρήσασα· τὴν Ἐκκλησίαν τειχίσασα, τὴν οἰκουμένην ἀγιάσασα, τὸ διάδολον καταρρίσασα, τοὺς δαιμόνας μαστίζουσα καὶ τῆξασα, Τούδιλων περιτομὴν νεκρώσασα, Ἐλλήνων πλάνην διώξασα, καὶ αἰρετικῶν στόματα ἀποφράξασα.

B'. Ἐθεολόγησε δὲ δὲ εὐαγγελιστὴς τὴν προαιώνιον καὶ διάρτυρον τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱὸν γέννησιν, εἰπὼν ἐν Εὐαγγελίοις· Ὁ μορογενὴς Υἱός, ὁ ὅμηρος τοῖς υἱόσιοις τοῦ Πατρὸς, Ἐκεῖνος ἐξηγήσατο. Καὶ πάλιν· Ιδού φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσσα· Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀριστερός, ἐρ ψήφισμα· Αὐτόρυφος οὖν ἡ δικαιοποίηση πρὸς πάντας γέννησις, διτὶ μόνος ἐκ μόνου ἐγεννήθη. Καὶ οὐδεὶς οὐδὲ τὸ πῶς ἐγέννησεν, εἰ μή ὁ Πατήρ· καὶ ὁ Υἱὸς πῶς ἐγεννήθη. Χρόνος γάρ οὐκ ἤν· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ τῶν αἰώνων δημιουργός. Ἀγγελοι οὐ παρῆχαν· αὐτὸς γάρ ἐστιν Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πτερύγια. Οὐρανὸς οὐκ ἤν· Τῷ γάρ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερέωθησαν. Ὁ Φίλιος οὐκ ἤν· αὐτὸς γάρ ἐθετο τὸν φωστήρον τὸν μέγαν εἰς φωστήρα τῆς ημέρας. Σελήνη οὐκ ἤν, οὐδὲ ἀστέρες· Σελήνη γάρ καὶ τοὺς ἀστέρας αὐτὸς ἐθεμελίωσεν. Ἡ γῆ οὐκ ἤν· αὐτὸς γάρ εἶπε· Συνυγθήτω τὰ ὄντα, καὶ δρθήτω ἡ έχορα. Θαυμαστῶς τοινύν δὲ Εὐαγγελιστὴς ἐστραφήσεται τὴν ἀναρχὸν τοῦ Λόγου ὑπαρξίν, καὶ τὴν προαιώνιον καὶ διάρτυρον τοῦ Υἱοῦ γέννησιν.

G'. Τίς σε ταῦτα ἐπαίδευσεν εἰπεῖν, ὡς μακάρις Ιωάννης; Ἡ λίμνη Γενησαρέτη; Ἄλλοι οὐδεματίζει. Ἡ ἀλεία; Ἄλλοι οὐδεολογεῖ. Ζεβεδαῖος; Ἄλλος ίδιωτης. Ἡ πατρίς; Ἄλλοι εὐτελής. Ἡ κώμη; Ἄλλοι ἀγροίκοι, οὐ πολίται. Οι Τιουδαιοί; Ἄλλα παραβάται νόμου. Νόμος; Ἄλλα σκιάν εἰχε. Μωυσῆς; Ἄλλοι ισχνόφωνος ἤν καὶ βραδύγλωσσος. Δαβίδ; Ἄλλα σκώληξ καὶ οὐκ ἀνθρωπος. Πῶς οὖν εἴπας τὸ, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος; Τίς σε πρὸς τοσοῦτον ὑψός ἐμετεώρισε; Τίς τῷ νοὶ σου τοικύτα ἔχαριστο πτερά; Ἀφῆκας γάρ τῇ πίστει τὴν γῆν, καὶ ἐγένουν ὑπὲρ τὸν ἀέρα· ὑπερέδησεν αὐθέρα· τὰ ὑπερκένσιμα οὐρανοῦ ὑψη ὑπερπέτησες (5)· τὰ δικαιοποίησες· ἀρχαγγέλους παρῆθες· τῶν σεραφιμένων ἔκινον· τῷ τοῦ Δεσπότου χερουδικῷ θρόνῳ παρέστης. Ἐπεπερποτιήθης τῇ πίστει· ἀπερινότον ἐβρόντησες γέννησιν· ἀκατάληπτον ἐκτροῦσες ὑπαρξίν· ἀναρχὸν ἐθεολόγησας τὸν Λόγον· εἴπας γάρ· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεός ἦν ὁ Λόγος.

⁵¹ Joan. i, 18. ⁵² Matth. iii, 17. ⁵³ Matth. xi, 27. ⁵⁴ Psal. xxxii, 6. ⁵⁵ Gen. i, 16. ⁵⁶ Psal. viii, 4. ⁵⁷ Psal. xxi, 7.

(5) Vatic. ὑπερψήφητέσσας.

(6) Vicus, ἡ κώμη. Bethsaidam intelligit, qua natus Joannem habet Chrysostomus homi. I in Joanne. Facta est ex vico postea civitas ac πόλις,

A Cherubim, sedes. Pater Deus est: Filius, Verbum ac Deus: sed et Spiritus sanctus, Deus: nec personarum numerus naturam infringit; vel Trinitas in partes secat substantiam. Sed est Trinitas consubstantialis in potentia, in deitate, in bonitate, fidem nostram fundans tuensque ac servans: Ecclesiam muniens; orbem terrarum sanctificans; diaboli vires enervans; exericias dæmones atque macerans; Judæorum circumisionem extingueens; gentilium errorem eliminans; hæreticorumque obstruens ora.

II. Divinam porro, quæ ex Patre Filius natus est, præxternam ac sine teste generationem, Evangelista fauste nuntiavit dicens in Evangelio: *Unigenitus Filius qui est in sinu Patris, ipse enarravit* ⁵⁸. Et iterum: *Facta est vox de celis, dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui* ⁵⁹. Caret itaque teste, superna antiquior omnibus generatio, eo quod salus ex solo genitus sit. Et neino nisi Pater novit ⁶⁰ quemadmodum generavit; neque alius quam Filius ⁶¹, quemadmodum ipse genitus sit. Nam non erat tempus: quippe cum ipse sæculorum conditor sit ⁶². Angeli non aderant; cum ipse sit, qui facit angelos suos spiritus ⁶³. Cœlum non erat: nam, *Verbo Domini cœli firmati sunt* ⁶⁴. Sol non erat: ipse enim luminare majus posuit ut luceret in die ⁶⁵. Non erat luna, neque stellæ: nam lunam et stellas ipse fundavit ⁶⁶. Non erat terra: ipse enim dixit: *Congregentur aquæ, et appareat arida* ⁶⁷. Miro itaque modo Evangelista æternam Verbi expressit substantiam, generationemque Filii antevertentem sæcula ac testis expertem

III. Ecquisnam, o beate Joannes, hæc edicere docuit? Stagnumne Genesarethi? At illud dogmata non tradit. Num piscatio? At illa non tractat divina. Zebedæus? At vir est idiota. Patria? Sed viles erat (6) vicus? At ibi rusticani, non cives aderant. Judæi? At erant legis prævaricatores ⁶⁸. Lex? Sed umbram habebat. Moyses? Verum impeditioris ac tardioris lingua erat ⁶⁹. Davidne? At vermis est, et non homo ⁷⁰. Quomodo igitur dixisti: *In principio erat Verbum?* Quis ad tantam te provexit celitatem? Quis tuæ menti tales præbuit alas? Fide enim relinquens terram, supra aerem constitisti; supergressus es æthera; supermundana coeli transvolasti culmina; transilisti supra; Archangelorum præteriisti choros; Seraphinis par effectus es; Cherubico Domini adstitisti throno. Fide volucris ac sublimis ales factus es: generationem cogitatū majorem tuæ vocis tonitruo explicasti: incomprehensam prædicasti substantiam: Verbum

⁵⁸ ibid. ⁵⁹ Hebr. i, 2. ⁶⁰ Psal. ciii, 4; Hebr. i, 7.

⁶¹ Gen. i, 9. ⁶² Rom. ii, 27; Hebr. x, 1. ⁶³ Exod.

quod eam Joannes vocat cap. i, vers. 44. Sic Josephus narrat lib. xviii. Antiquit. cap. 3, quantum etiam majores vici, urbes etiam appellarentur. Plura nota Riccardus

Dei principii expers aeternumque docuisti: nam dixisti: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.*

IV. Ingens gratia, dilectissimi. Tricubitalis homo, mente ac cogitatibus, una in cælum Verbum consecutatus ascendit. Fide contuitus est e paterno nulla passione egredientem sinu; Deumque ex Deo genitum. Vedit Spiritum sanctum cum Patre et Filio adoratum; Trinitatem in unitate laudibus celebratam, eamdemque in tribus discretam personis, atque natura unitam. Atque adeo Evangelista, ipsis Seraphim inventus est sublimior: quippe cum illi corusco fulgore concussi facies velent suas⁴⁴; hic autem praesidiis fretus gratiae, divinam cum generationem, tum substantiam enarraverit.

V. Tum inde rursum, operum consecutione e cœlis in terram descendens, ait: *Verbum caro factum est*⁴⁵. Vedit Dei mysterium conversionis immune ac mutationis. Vedit Verbum in terris incarnatum, et a cœlis minime divulsum. Vedit puerperam Virginem, nihilque corruptam virginitatem. Vedit uterum cœlo latiorem. Vedit matrem sine viri commissione, partumque dolorum expertem. Vedit... natum ut hominem. Vedit infantem, eum qui ante sæcula perfectus erat. Vedit fasciis involutum, eum qui suo imperio solvit Lazari fascias⁴⁶. Creaturam vedit, indicantem creatorem. Vedit speluncam, mundi faciem propitiatorium. Vedit creaturem, portantem creatorem. Vedit nutrimento utentem, ipsum nutricantem nutricem. Vedit materno in sinu eum, qui a paterno nunquam sejunctus est sinu. Vedit a Magis adorari eum⁴⁷, qui laudatur ab angelis. Vedit carne fugientem in Ægyptum, ipsum terram pugillo comprehendentem⁴⁸. Vedit eum aqua baptizari, qui aquarum fontes e terra emittit. Vedit Magistrum a discipulo proditum. Eum vedit ligatum qui non solvit matris virginitatem. Vedit sisti Pilato eum, qui e limo Pilatum finxit. Vedit spinis coronatum eum, qui floribus redimisset terram. Vedit in terra crucifixum eum qui sublimis erat in cœlis. Vedit in sepulcro mortuum eum, qui mortuos excitasset e sepulcro. Vedit resurgentem eum, qui resurrectionem prenuntiasset. Vedit eum descendenter ad inferos, qui ascendit in cœlos. glutierat.

VI. At quisnam tandem est, quem vedit? Quis, inquam? Is utique, qui inclinavit cœlos, nulloque strepitu descendit⁴⁹: qui superas ipsas latet Virtutes: qui incarnatione ex Virgine, non nudavit paternum sinum: qui in cœlis sine matre, Deus ex Deo, in terris ex matre Virginis filius, amans hominum, hominum causa factus est homo; qui impollutum hospitio suo uterum sanctificavit; ejusque sinus puros integrosque reliquit; naturæ sacravit partes; virgineos obsignavit partus. Is, quem cœlorum non capiunt spatia, quemque non arcte

A. Δ'. Μεγάλη τὸ χάρις, ἀγαπητοί. "Ανθρωπος τριπήχυος ὁν, εἰς τὸν οὐρανὸν τῷ νῷ καὶ τοῖς λογισμοῖς, δῆμα καὶ τῷ Λόγῳ μετῆλθεν. Ἐθεάσατο τῇ πίστει ἐκ πατρικῶν κόλπων ἀπαθῶς ἐξελθόντα, καὶ Θεὸν ἐκ Θεοῦ γεννηθέντα. "Ιδε τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον σὺν Πατρὶ καὶ Σῷῳ προσκυνούμενον· τὴν Τριάδα ἐν μονάδι δοξαζομένην, καὶ ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι διαιρουμένην, καὶ φύσει ἡνωμένην. Καὶ τῶν σεραφιμ δὲ Εὐαγγελιστῆς εὑρέθη ἀνάτερος, διετί ἐκεῖνα διὰ τὴν ἀστραπὴν καλύπτει τὰ πρόσωπα, οὗτος δὲ διὰ τὴν χάριν, καὶ τὴν γέννησιν καὶ τὴν ὑπαρκείαν ἐθεοδόγησε.

B. Ε'. Πάλιν δὲ τοῖς ἔργοις ἐξ οὐρανῶν, ἐπὶ τὴν γῆν καταβὰς, εἶπεν· Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο. "Ιδε μυστήριον Θεοῦ, τροπῆς καὶ ἀλλοιώσεως χωρίς· τὸ τὸν Λόγον ἐπὶ γῆς σαρκωθέντα, καὶ τῶν οὐρανῶν μὴ ἀποστάντα, ἵδε τὴν Παρθένον τεκούσαν, καὶ τὴν παρθενίαν μὴ φθαρεῖσαν· ἵδε γαστέρα, οὐρανοῦ πλατυτέραν· ἵδε μητέρα ἀλόχευτον, καὶ τόκον ἀνώδυνον· ἵδε τικτόμενον ὡς ἀνθρώπον· ἵδε βρέφος, τὸν πρὸ αἰώνων τέλειον· ἵδε σπαργανωθέντα, τὸν προστάξει λύσαντα Λαζάρου τὰ σπάργανα· ἵδε κτίσιν γνωρίσαντα (7) τὸν κτίσαντα· ἵδε σπιλαίον, τὸ τοῦ κόσμου ίλαστήριον· ἵδε τὸ κτίσμα βαστάζον τὸν κτίστην· ἵδε τρέφομενον, τὸν τρέφοντα τὴν τρέφουσαν· ἵδε μητρικῷ κόλπῳ, τὸν μὴ χωρισθέντα τοῦ πατρώου κόλπου. "Ιδε προσκυνούμενον ὑπὸ γάμων, τὸν αἰνούμενον ὑπὸ ἀγγέλων· ἵδεν εἰς Αἴγυπτον φυγόντα σαρκὶ, τὸν κατέχοντα τὴν γῆν δρακὶ· ἵδεν δῦνατι βαπτιζόμενον, τὸν τὰ δύνατα ἀπὸ γῆς πηγάσαντα· ἵδε προδοθέντα ὑπὸ μαθητῶν διδάσκαλον· ἵδε δεθέντα, τὸν τὴν παρθενίαν τῆς μητρὸς μὴ λύσαντα· ἵδε παρεστῶτα Πιλάτῳ, τὸν ἐκ πηλοῦ Πιλάτον πλαστουργήσαντα. "Ιδεν ἐξ ἀκανθῶν στεφανωθέντα, τὸν τὴν γῆν τοῖς δύνεσι στέφαντα· ἵδε σταυρωθέντα ἐπὶ γῆς, τὸν ὑψωθέντα ἐν οὐρανοῖς· ἵδε ἐν τάφῳ νεκρὸν, τὸν ἐκ τάφου τοὺς νεκροὺς ἐγέραντα· ἵδεν ἀναστάντα, τὸν τὴν ἀνάστασιν προμηνύσαντα· ἵδεν εἰς ἅδην κατελθόντα, τὸν εἰς οὐρανοὺς ἀνελθόντα. "Ἄδης γάρ ἐξέμεσεν, διὰ ἀγνοῶν κατέπιεν. **C.** Infernus namque evomuit, quem ignorans de-glutierat.

D. Γ'. Καὶ τίς ἐστιν ἄρα δν ἴδεν; Τίς; Ὁ καίτιας τοὺς οὐρανοὺς, καὶ κατελθὼν ἀμφορτὶ· δὲ λαθὼν τὰς ἄνω δυνάμεις· δὲ μὴ γυμνώσας τὸν πατρικὸν θρόνον, σαρκωθεὶς ἐκ Παρθένου· ἐν οὐρανοῖς ἀμπτωρ, ἐκ Θεοῦ Θεὸς, καὶ ἐπὶ γῆς ἐκ μητρὸς, Παρθένου υἱὸς, δὲ φιλάνθρωπος δι' ἀνθρώπους ἐνανθρωπήσας· δὲ τὴν ἀμδυνωτὸν γαστέρα τῇ οἰκήσαις ἀγιάσας· δὲ τὰς λαγόνας ἐλευθερώσας· δὲ τὰς τῆς φύσεως γονὰς εὐ λογήσας· δὲ τὰς παρθενικὰς ὀδηνὰς σφραγίσας· δὲ τόπους οὐρανῶν μὴ χωρήσας, καὶ μήτραν οὐ στενωχωρήσας· δὲ πρὸ αἰώνων τοὺς αἰώνας δημιουργήσας.

⁴⁴ Isa. vi, 6. ⁴⁵ Joan. i, 14. ⁴⁶ Joan. xi, 44. ⁴⁷ Matth. ii, 12. ⁴⁸ Isa. xl, 12. ⁴⁹ Psal. xvii, 10

(7) Ιερ. γνωρίσασαν.

δό λόγῳ τὸν κόσμον μετ' ἑκουσίας ἔκτελέσας· δὸ τοῦ Πατρὸς ἀρρήτος Λόγος· δὸ τοῦ γεννήσαντος ὁμούσιος Γεός· δὸ ἀναρχος, καὶ ἀρχὴ μὴ δεχόμενος, καὶ ἀρχὴν τοῦ εἶναι λαβὼν. Παράδοξα τὰ θαύματα, ἀγαπητοὶ· δὲ δὲν οὐρανῷ θρόνος οὐκ ἐκενώθη, καὶ δὲν γῆς κόσμος ἐσώθη. Ταῦτα πάντα περιέχουσιν οἱ πέντε λόγοι τοῦ μεγάλου βροντολόγου εὐαγγελιστοῦ Ιωάννου. Διὰ τοῦτο θανατωθήσανταν Ἐλληνες, κατεργηθήσανταν Ίουδαιοι· αἰσχυνέσθωσαν Σαμαρεῖται, διασκορπισθήσανταν Μανιχαῖοι· ἀπολέσθωσαν αἱρετικοὶ, καὶ πάντες οἱ ἔχθροι τῆς ἀμώμητου καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας· δὲ πάντων ἐκείνων ἡ ἐλπὶς εἰς πτῶσιν καὶ ἀπώλειαν, ἡ δὲ ἡμετέρα ἐλπὶς εἰς ἄναστασιν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον· διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἀγίῳ Πνεύματι ἡ δόξα, καὶ τιμὴ, καὶ τὸ χράτος, εἰς τὸν αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΙΓ' (8).

Ἐις τὴν ἀγίαν Πεντηκοστήν.

A. Σήμερον, ἀγαπητοὶ, ἐπεφοίτησε τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἡ χάρις, ἀρξαμένη μὲν ἀπὸ τῆς στήμερον ἡμέρας· αὐξανομένη δὲ μέχρι τῆς σήμερον ἡμέρας μεγαλύνεται. Ἐλαμψεν ἡ τοῦ ἀγίου Πνεύματος χάρις, καὶ ἐξαίφνης εὐλαλα τῶν ἀλάλων τὰ στόματα· καὶ τῶν ἀπαίδευτων αἱ γλώτται ἐστομώθησαν· καὶ τῶν ἀλιέων αἱ καρδίαι πρὸς θάρσος μετεβλήθησαν. Διὸ καὶ τὴν πτωχεύσασάν μου διάνοιαν ἐξαρπάζει δειλίας ἡ σήμερον ἐπιφοίτησασα τοῦ οὐρανοῦ χάρις. Οὔτως γάρ πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Πνεύματος δειλιῶν δὲ Πέτρος, ἐπὶ παιδίσκης ἡρήσατο τὸν Δεσπότην· μετὰ δὲ τὴν κάθοδον τοῦ Πνεύματος, ἐπὶ δήμων καὶ βασιλέων μετὰ τοῦ θάρσους ἀμολόγει χράζων· Οὐ δυνάμεθα ήμεῖς δὲ τηνόσταμεν καὶ εἰδομεν μὴ λαλεῖν. Ὁθεν καὶ μέθην τὴν τοῦ ἀγίου Πνεύματος εὐγλωττίαν Ίουδαιοι ἐνύρισαν, λέγοντες· Ὅτι γλεύχους μεμεστώμενοι εἰσίν. Ἀντερητόρευσε δὲ πρὸς αὐτοὺς δὲ Πέτρος, δὲ καὶ τῆς ὥρας τῶν δοκίμων διὰ Τριάδος βεβαιουμένων (9). Ἐπειδὴ γάρ τῇ τρίτῃ ὥρᾳ δὲ σταυρὸς ἀρρήτωθη, καὶ τρίτῃ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον ἐν εἴσει πυρὸς ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους ἐκάθησε, μηγύνον δὲ τὸ θεός τὸ Πνεῦμα. Ὅταν δὲ θεός ημῶν πῦρ καταραίσκον ἐστι. Καὶ ἡ μὲν παρουσία τοῦ Πνεύματος (10), ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόδον ἐγένετο, ἐπειδὴ οἰκονομίας ἦν σύμβολον. Ἐπὶ δὲ τοῦ Πνεύματος, ἵνα δειχθῇ δὲ τὸ Πνεῦμα ὑπάρχει, Ἡχος ἐκ τοῦ

A complexus est uteus. Qui ante sæcula, sæculorum existit conditor; qui verbo mundum cum potestate perfecit; Patris ineffabile Verbum; Filius Genitori consubstantialis; æternus ille, nec principium admissens; quique tamen principium acceperit essendi. Mira sane, et admirabilia, dilectissimi, sunt ista; ut in cœlo minime vacuata sit sedes, mundusque hic terrenus salutem consecutus sit. Cuncta hæc complectunt tonitru voce loquentis magni Evangelistæ, quinque illa verba. Quocirca pereant tandem gentiles; tollantur Judæi; pudore suffundantur Samaritani; dispergantur Manichæi; disperant hæretici, sanctæque catholicae ac apostolicæ Ecclesiæ hostes universi. Eorum namque omnium spes, in ruinam ac interitum cedit; nostra autem, in resurrectionem et vitam æternam. Per Dominum nostrum Iesum Christum, cum quo Patri et Spiritui sancto, gloria, honor atque potestas, in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO XVI.

In sanctam Pentecosten.

B. Hodie, dilectissimi, advenit Spiritus sancti gratia: quæ quidem, cum ab ipsa hac die coepit, ad usque eamdem hanc ipsam diem adulta auctaque, magnifice colitur ac celebratur. Affulxit Spiritus sancti gratia, illicoque facunda evaserunt mutorum ora; ineruditorum linguae disertæ eruditæque redditæ sunt; piscatorum corda in erectos audentesque animos commutata. Proinde a mea etiam animi imbecillitate mentisque inopia, timiditatem ignaviamque discutiet illa ipsa, quæ cœlitus hodie advenit gratia. Sic quippe ante Spiritus sancti adventum, Petrus pavore confessus coram ancilla negavit Dominum¹⁰: post vero ejusdem descensem, coram populis et regibus magna animi securitate eum confessus, exsulta extulit voce: *Non possumus quæ audivimus et vidimus, non loqui vobis*¹¹. Quocirca Judæi quoque Spiritus sancti eloquentiam illam, temulentiam rati, musto eos plenos dixerunt¹². Scite autem eos resellit Petrus, a quo etiam probatum tempus¹³ aptumque mysterio a ternario confirmatum fuit. Quia enim hora tertia crux fixa fuerat, hora quoque tertia Spiritus sanctus in apostolos ignis specie descendit, indicans Deum esse Spiritum. *Deus enim noster ignis consumens est*¹⁴. Ac quidem Salvatoris adventus, sicut pluvia in vellus fuit¹⁵ (12); eo quod dispensa-

¹⁰ Matth. xxvi, 69. ¹¹ Act. iv, 20. ¹² Act. ii, 13. ¹³ Hebr. xi, 29. ¹⁴ Psal. lxxi, 6.

(8) Exscripta est ex vetusto codice Cryptæ seratae. Tota adversus Macedonianos ac Eunomianos decurrit, variis Scripturæ locis Spiritus sancti divinitatem probans. Id enim illi contendebant, non haberi ex Scriptura, eum Deum esse.

(9) Leg. ϕ τὸ δόκιμον βεβαιούμενον.

(10) Leg. Σωτῆρος.

(11) A quo etiam probatum tempus, etc. Mera barbaries est, quod habet textus, levi, quain feci, mutatione sanandus. Ex hora itaque tertia, quæ hora fuit crucis iuxta Marcum xv, 25, congruum ostendit tempus adventus Spiritus sancti, exclu-

ditque ab eo Judæorum calumniam de ebrietate, cum Judæis, non nisi hora sexta, sabbatis ac festis diebus prandere moris esset, uti Josephus in Vita sua.

(12) *Salvatoris adventus.* Cogor aliquid presumere, ac mutare nomen Spiritus, Πνεύματος· in quo palam videatur errasse antiquarius. Sequentia enim ἐπὶ δὲ τοῦ Πνεύματος aperte indicant comparare auctorem adventum Spiritus, alterius adventi; nempe Filii ac Verbi, qui ita quietus fuerit, eo quod ad œconomiam veniret, id est, ad sumendum carnem, inque ea suaviter ac mirabiliter incli-

tionis symbolum esset. In Spiritus autem adventu, quo significaretur Deum esse Spiritum, *Factus est repente de cælo sonus tanquam ruentis impetu flatus vehementis*¹⁰. Spiritum porro Deum esse accipe. Isaías namque ait: *Vidi Dominum sedentem super thronum excelsum et elevatum. Et seraphim stabant in circuitu ejus. Et dixit ad me: quis ibit ad populum istum, et quem mittam ad eum?*¹¹ *Incrassatum enim est cor populi hujus, et auribus suis graviter audierunt, et oculos suos compresserunt, ne forte videant oculis, et auribus suis audiant, et corde intelligent, et convertantur, et sanem eos?*¹² Vis ergo tu qui Spiritum sanctum oppugnas, nosse fuisse Spiritum sanctum, qui supra thronum excelsum ac elevatum sedet? Paulum apostolum audi, et crede. Adductus ille Romam ad Neroneum, Iudeorum illuc multitudinem invenit, eisque verbum salutis exposuit. *Quidam autem credebant; quidam vero non credebant. Cumque invicem non essent consenserentes, discedebant, dicente Paulo unum verbum: Quia bene Spiritus sanctus locutus est de vobis per Isaiam prophetam*¹³. *Aure audietis, et non intelligetis. Vides Spiritum sanctum, Dominum ac Deum esse? Usquam ne enim in lege non glorificatum in Trinitate Spiritum sanctum inveneris? Audi prophetam dicentem: Verbo Domini cœli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum*¹⁴.

II. Sed et gratiae tempore, cum Salvator ad salutare baptismum accessit, Patre e cœlis testimonium perhibente Filio¹⁵, Spiritus sanctus in columba specie advenit. Hic hodierna die Spiritus, in ignis specie supra singulos apostolos sedet¹⁶. Vides, apostolos quoque sedes esse? Deus enim, inquit, *sedet super sedem sanctam suam*¹⁷. Hic Spiritus mentitum Ananiam morte muletavit¹⁸. Hic Spiritus charismatum distribuit dona, dividens singulis privatim prout erit¹⁹. Hoc Spiritu plenus apostolus Paulus, Elymæ mago tenebras ac caliginem effudit²⁰. Hunc Gabriel Spiritum fausto nuntio Mariæ promisit, dicens: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi*²¹. Qui idem nunc quoque super nos adveniat, ac nos benedicat. Ipse enim se aquæ commiscet, atque in modum ignis peccata confitat absummitque: ac nuper illuminatos, lucis instar fulgoribus illustrat; nostrique miseratur ut Deus. Quoniam eum decet gloria ac potestas, in sœcula sœculorum: Amen.

¹⁰ Act. ii, 2. ¹¹ Isa. vi, 1, 2, 8-10. ¹² Matth. xiii, 15; Act. xxviii, 27. ¹³ Act. xxviii, 24-26. ¹⁴ Psal. xxxii, 6. ¹⁵ Luc. iii, 22. ¹⁶ Act. ii, 3. ¹⁷ Psal. lxxvi, 9. ¹⁸ Act. v, 4. ¹⁹ I Cor. xii, 11. ²⁰ Act. xiii, 11. ²¹ Luc. i, 35.

natione operandam nostram salutem: cum adventus Spiritus fuerit in ostensione deitatis; eoque in ignis specie, qui ejus symbolum est. Præterea verba psalmi, *Descendet sicut pluvia in vellus: non de Spiritu sancto, sed de Verbo, qua carnem in Maria sumit, Ecclesie usus exponit in officio diei sacræ Circumcisio[n]is. Misericor[um] est ut singularis unius depravati codicis fidei astringaris; nec aquæ conjecturæ dare aliquid possis. Non potest dici, quod auctor acceperit nomen illud *Πνεύματος*, quo*

A οὐρανοῦ ἐγένετο ὄσπερ φερεμένης πι οὐρὶ βιαλαῖ· Καὶ ὅτι Θεὸς τὸ πνεῦμα, διδάχθητι. Ποστας γάρ φησιν· Εἰδὼς τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρρέον· καὶ τὰ σεραφίμ εἰστηκεισαρ κύκλῳ αὐτοῦ. Καὶ εἶπε πρὸς μέ· Τίς πορεύεται πρὸς τὸν λαὸν τούτον, καὶ τὰ διαστελῶ πρὸς αὐτόν; ἐπαχύνθη γάρ ἡ παρδα τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὀντὸς αὐτῶν βαρέως ἥκουσαρ, καὶ τὸν διφθαλμὸν αὐτῶν ἐκάμυνσαρ, μῆποτε Ιδωτοὶ τοῖς διφθαλμοῖς αὐτῶν, καὶ τοῖς ὀντὸς αὐτῶν ἀκούσωσι, καὶ τῇ παρδᾳ συντῷσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ λάσωμαι αὐτούς. Θέλεις οὖν γνῶναι; πνευματομάχε, ὅτι Πνεῦμα ἔδρευσεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρρέον; Ἀκούσον Παύλου τοῦ ἀποστόλου, καὶ πεισθήτι. Παρεπέμφθη τῷ Νέρωνι ἐπὶ τὴν Ῥώμην· κατέλαβε τὰ ἐκεῖ πλήθη τῶν ἰουδαίων· ἐδίδασκεν αὐτοὺς τὸν λόγον τῆς σωτηρίας. Οἱ μὲν ἐκείθορτο, οἱ δὲ ἡπιστούντο. Ἀσύμφωνοι δὲ ὅτες πρὸς ἀλιζλούς, ἀκελύοντο· εἰπόντος τοῦ Παύλου ρῆμα ἦν· Καλῶς εἶπε τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον περὶ ὑμῶν διὰ Ποσταλού τοῦ προφήτη· Ἀκοῦ ἀκούστε, καὶ οὐ μὴ συνητε. Ὁρᾶς δὲι Κύριος καὶ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον; ποῦ γάρ οὐχ εὑρήσεις τὸ Πνεῦμα ἐν τῇ Τριάδι πανταχοῦ δοξαζόμενον ἐν τῷ νόμῳ; Ἀκούσον τοῦ προφήτου λέγοντος· Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα η δύναμις αὐτῶν.

B'. Άλλ' ἐν τῇ χάριτι, ἡνίκα ἐπὶ τὸ σωτήριον βάπτισμα ὁ Σωτὴρ παρεγένετο, ὁ Πατὴρ ἀκαθεν τῷ Γύψῳ ἐμαρτύρει, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον ἐδειπεριστερᾶς παρεγένετο. Τοῦτο τὸ Πνεῦμα σήμερον ἐν εἴδει πυρὸς ἐκάθησεν ἐφ' ἔκαστον τῶν ἀποστόλων. Ὁρᾶς δὲι καὶ θρόνοι οἱ ἀπόστολοι; Οὐ Θεὸς γάρ, φησι, καθήτηαι ἐπὶ θρόνου ἀγίου αὐτοῦ. Τοῦτο τὸ Πνεῦμα Ἀνατλαν φευσάμενον ἐθανάτωσε. Τοῦτο τὸ Πνεῦμα διανέμει τῶν ἀγαθῶν τὰ χαρίσματα, Διαιροῦντος ιδιᾳ καθὼς βούλεται. Τούτου τοῦ Πνεύματος πλησθεὶς Παῦλος ὁ ἀπόστολος. Ἐλύμαν τὸν μάγον ἐσκότισε. Τοῦτο τὸ Πνεῦμα Γαβριὴλ τῇ Μαρίᾳ εὐηγγέλισατο, λέγων· Πνεῦμα ἄγιον ἀκελύστει ἐπὶ σὲ, καὶ δύναμις Γύπτου ἀποκινδύνει σοι. Αὐτὸς καὶ νῦν ἐπέλθῃ ἐφ' ἡμᾶς καὶ εὐλογήσῃ. Τοῦτο γάρ συναναμίγνυται τῷ θάσται, καὶ χωνεύει τὰς ἀμαρτίας ἡς πῦρ, καὶ τοὺς νεωρωτίστους λαμπρύνει ὡς φῶς, καὶ ἡμᾶς ἔλει ὡς Θεός· δὲι αὐτῷ πρέπει δῆκα καὶ χράτος, εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Αμήν.

sensu auctor *Imperfecti*, pro ipso Filio; tum quia valde obscure locutus esset; tum quia ipse brevi post exponit de Spiritu sancto in persona propria. Citoth ille, clare distinguit Spiritum sanctum apud Lucam, ac in negotio Dominicâ incarnationis, a Paracleto, ut valde frigidi sint, qui ex illa ejus expositione, Sabellianismi notam aspersam volunt. Utinam æquæ facile contraria Arianismi depelli posset. Evidem haud video ut omnino possit, vel in aliquo differat auctor ille ab Eusebianis.

(13) ΛΟΓΟΣ ΙΖ'.

A

'Εγκάμωσεις τον ἄγιον πρωτομάρτυρα Στέφανον.

A. Ό μὲν αἰσθήτης ἡλιος ὑπὲρ γῆν ἀνατέλλων, ἀρχούρον, καὶ ὥρινα, καὶ πλειάδα, ἢ καὶ ἔντον τὸν ἐωσφόρον παρανατέλλοντα (14) ἔχει· ὁ δὲ τῆς δικαιοσύνης ἡλιος ἐκ κελπῶν παρθενικῶν ἀναλάμψει, τὰς μὲν ἀστέρων χορείας, εἰς συνδρομὴν φωτεῖς οὐκ ἐπιδέχεται, Στέφανον δὲ τὸν πρωτομάρτυρα συνανατολέα τῶν ἀθανάτων ἀκτίνων πεποίηται. Ἐκεῖνος μὲν τὴν ἀρκτώφαν εἰς τὴν νοτιαλαντρίδον ἐλαύνων, ποτὲ μὲν συστέλλει, ποτὲ δὲ πλατύνει τῆς ἡμέρας τὰ μέτρα· οὗτος δὲ, τῇ πρὸς ἡμᾶς ἐξ οὐρανῶν ἐπιδημίᾳ τὴν δικαιοσύνην αὐξήσας, ἀμιλαντον καὶ ἀμειωτον τὸ ταύτης ἐπήρησε φέγγος· ἐκεῖνος νυκτὸς διάδοχος, οὗτος θανάτου ἀντίπαλος· ἐκεῖνος σκότους φυγαδευτής, οὗτος ἀμαρτίας ἀνατροπεύς· ἐκεῖνος διδοκέαρων φέγγει, οὗτος δὲ αἰώνων ἀστράπτει. Ἐκεῖνος δὲ ἀστέρων ὀδεύει, οὗτος δὲ ἀποστόλων ἐκλάμπει· ἐκεῖνος διὰ καιρῶν καὶ χρόνων περιέρχεται, οὗτος διὰ προφητῶν καὶ εὐαγγελιστῶν κηρύττεται· ἐκεῖνος τὰς ὥρας τῷ δρόμῳ ὑφαίνει, οὗτος τῷ λόγῳ τὰς ἐκκλησίας μεγαλύνει. Ἐκεῖνον ἐπὶ ἀρματος οἱ ζωγράφοι· ἐπιβεβηκότα γράφουσι, τοῦτον οἱ θεολόγοι ἐπὶ φάτνης ἀναπαυόμενον διαγγέλλουσι· φάτνης, τὸν οὐρανὸν μιμουμένης· φάτνης τοῦ χρυσοῦντι περισουμένης· φάτνης, τῷ ἀρρέτῳ θρόνῳ συγκρινομένης· φάτνης, τὴν λογικήν τροφὴν περιεχούσης· φάτνης, τὴν τοῦ παντὸς ζωὴν ὑποδεξαμένης· φάτνης, τὸν τὰ πάντα βαστάζοντα βασταζόμενης· φάτνης, πάστης ὅμοι τῆς κτίσεως πλατυτέρας· (δι γάρ ἡ κτίσις οὐ χωρεῖ, τοῦτον ἡ φάτνη διὰ τὴν χάριν ἐχώρησε)· φάτνης, ὑπὸ ἀστέρος ἡμεροδρόμου μηνυομένης· φάτνης, ἐν ἑαυτῇ τὸ θυσιαστήριον προδιαγραφούσης· φάτνης, Ἐκκλησίαν τὸ σπήλαιον ἀποτελεσάσης.

B. Δεῦτε τοίνυν, καὶ τημεῖς τοὺς εὐσεβεῖς μάγους ζηλώσωμεν, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἀντὶ τῆς Βηθλέεμ κατανοήσωμεν· ἀντὶ τοῦ σπηλαίου τὸ Ἱερατικὸν ἀσπασώμεθα βῆμα· ἀντὶ τῆς φάτνης τὸ θυσιαστήριον προσκυνήσωμεν· ἀντὶ τοῦ βρέφους εὐλογούμενον δρότον· ἐφ' ἀπασι δὲ τούτοις τὸν ὑπὸ τοῦ Στέφανου σῆμερον καταγγελλόμενον Βασιλέα δοξάσωμεν. Ωἶνου Βασιλέως παράδοξα πράγματα. Χθὲς ἐτέθη, καὶ σήμερον αὐτῷ Στέφανος προστηνέθη· Στέφανος, ὁ φερύνυμος μάρτυς· Στέφανος, ὁ ἐμψύχος στέφανος· Στέφανος, τὸ αὐτόχθονον διάδημα· Στέφανος, τὸ αὐτοχάλκευτον περίθεμα· Στέφανος, τὸ αὐτοφυὲς τῆς Ιδίας κορυφῆς

^{α'} Hebr. 1, 3. ^{β'} Malth. II, 9.

(13) Præter alios codices quos citat Riccardus, etiam Seguierianus Procli hanc orationem habet. Stylus universus ac compositione Proclum loquitur; cuius nihil preferebat, quam ei in Stephanum alteram abrogavi, ac legitimo auctori restitui. — Malui scilicet eam Asterii orationem seorsim edere, ac reliquis ejusdem sancti Patris jam editis adjicere, quam confundere cum Procli orationibus, quibuscum nihil commune habet. Adverterat ipse Riccardus (pag. 496) nullos habere Procli characteres; nullas antitheses, Proclu satis familiares, nullam parono-

ORATIO XVII.

Laudatio sancti protomartyris Stephanii.

I. Sensibilis quidem sol supra terram exoriens, Arcturum et Orionem et Pleiades, aut ipsum etiam Luciferum pariter coorientem habet; Sol autem justitiae et virginali affulgens sinu, nisi astorum choros quo coacervata luce coruscet, non recipiat, ut tamen immortalibus radiis protoinmorti Stephanus cooriretur, efficit. Ille a septentrionali plaga ad australem excurrens, nunc quidem diei contrahit spatia, nunc protrahit; at hic suo ad nos et eis adventu justitiam augens, purum integrumque ejus servavit lumen. Ille nocti succedit; hic mortis adversarius est. Ille tenebras fugat; hic peccatum eliminat. Ille per horas duodecim lucet; hic per saecula splendet. Ille per astra incedit; hic per apostolos effulget. Ille per tempora et annos oberrat; hic prophetarum et evangelistarum præconiu celebratur. Suo ille cursu anni tempestates conficit; hic Ecclesias claras magnificasque sermonem reddit. Illum pictores currui insidentem depingunt; hunc theologi in præsepio recumbentem astruunt; præsepio, inquam, cœlorum æmulo; præsepio, cherubinis coæquato; præsepio, ineffabili illi throno comparatio; præsepio, rationalem cibum complectente; præsepio, quod universi suscepit vitam; præsepio, eum portante qui portat omnia ^{α'}; præsepio, omni simul creatura latiori; quem enim creatura non capit, eum præsepe per gratiam capere potuit; præsepio, cuius stella interdiu lucens index est ^{β'}; præsepio, quod in se sacri altaris formam designaret; præsepio, quod speluncam in Ecclesiam vertit.

C II. Agite ergo, nos quoque pios ac religiosos magos æmulemur, ac Ecclesiam loco Bethelem spiritualiter accipiamus; pro spelunca, sacrarium passis avidisque ulnis tenemus; præsepis vice, altare veneremur; pro insante, panem per infantem benedictum complectamur: atque ad hæc omnia, Regem hodie a Stephano annuntiatum, gloria ac laude prosequamur. O novi Regis res admirandas! Heli natus est, eique hodie Stephanus oblatus est. Stephanus, inquam, pro nominis ratione martyri corona laureatus; Stephanus, animata corona; Stephanus, a se contextum diadema; Stephanus suæ coronationis artifex; Stephanus, genuinum

masiam, non pressas sententias, nec sacra Scriptura flosculos inspersus: ut sola codicum antiquitate persusas ei ascriperit. . . . Photius ergo in sua Bibliotheca (cod. CCLXXI) sermonem hunc ut Asterii defloravit; totusque Asterii reliquis stylῳ ac omnibus consentit. — Ille Combeſius in Auctar. nov. tom. I. pag. 299, ubi exstat laudata *Oratio in sanctum Stephanum* Asterio asserta, quæ in editione Riccardi sub nomine sancti Procli habetur pagg. 485-495; estque num. xvii.

(14) Vat. cod. προανατ.

proprii verticis coronamentum; Stephanus, floriferum fidei germen; Stephanus, fragrantissima charitatis rosa; Stephanus, spei immarcescibilis flos; Stephanus, uberrima gratiae spica; Stephanus, feracissimus illius vitis sempiternae vitae palmae; Stephanus, mellifluus aeternitatis botrus; Stephanus, in cœlum usque sublimis Crucifixi propago; Stephanus, totius boni operis ac sermonis plenitudo; Stephanus, inexpugnabilis confessionis turris; Stephanus, inconcessus tolerantiae scopulus; Stephanus, continentiae cruciarius armiger; Stephanus, invictus religionis miles; Stephanus, animosus bellici agminis dux; Stephanus, adversus interfectorum Christi orator intrepidus et acer. Defeci, defeci Stephano coronam nectens, etsi necdum nectere cœperim. Sinamus itaque divinam ipsam scripturam Stephano coronam intexere.

III. Stephanus enim, inquit, plenus gratia et fortitudine, faciebat prodigia et signa magna in populo¹⁰. Quanam laudem ratione, quam suis gratia digitis coronam intexit? Quid Stephano tribuam, cum omne martyrum caput ipse coronet? Quid plexæ gratia coronæ possim adjungere? Quanam sermonis vi eum exornem, qui mundo omni splendidior est? Quibus verbis mirabilem eum prædicem, qui innumerabilibus cumulatus est complusque miraculis? Stephanus enim, inquit, plenus gratia et fortitudine, faciebat signa et prodigia magna in populo. Gratia et fortitudo coronam Stephano intexebant; utriusque manu ad bonum illud certamen componebatur. Illa quidem ad fidem; hæc ad martyrium eum aptabat. Illa ad ministerium; hæc ad sermonem dux erat. Altera ad securitatem dicendi que libertatem; altera ad tolerantiam componebat. Altera ad miracula; altera ad præclara facinora informabat. Gratia et fortitudo, ejusdem dignitatis planta; gratia et fortitudo, coquum germen; gratia et fortitudo, ejusdem radicis caudex; gratia et fortitudo, contubernialis conjugatio; gratia et fortitudo, congerminatus fidei stolo; gratia et fortitudo, consonus concentus; gratia et fortitudo, pulchra palpebrarum venustate honestata rectæ fidei lumina; gratia et fortitudo, gemina Ecclesiæ ubera; gratia et fortitudo, contubernalis Christi milites; gratia et fortitudo, vigiles Stephani custodes. Stephanus enim, inquit, plenus gratia et fortitudine.

IV. Erat Stephanus gratiae thuribulum, sanctitatis sufflumen spirans. Erat fons gratiae, perennibus virtutum laticibus redundanter exundans. Erat gratiae Nilus, erumpente pietatis fluxu omnia undique irrigans. Erat pugil gratiae, qui se adversariorum potentiae omni opponeret. Miles erat gratiae, qui in omnem hostium machinam, universaque turbarum ac incursionum genera irrueret: telis occursans; persecutions fortis animo tolerans;

A stephanoma. Στέφανος, τὸ πολυχύδες τῆς πίστεως βλάστημα. Στέφανος, τὸ τῆς ἀγάπης εὐωδέστατον ὅδον. Στέφανος, τὸ τῆς ἐλπίδος ἀμάραντον δινος. Στέφανος, δὲ τῆς χάριτος εὐθαλέστατος στάχυς. Στέφανος δὲ τῆς δειξών ἀμπέλου τὸ πολυφέρον κάλημα. Στέφανος, τῆς ἀθανασίας δὲ μελίστακος βότρυς. Στέφανος, ἡ τοῦ σταυρωθέντος οὐρανομήκης παραφύς. Στέφανος, παντὸς ἀγαθοῦ ἔργου καὶ λόγου τὸ πλήρωμα. Στέφανος, δὲ τῆς ὁμολογίας ἀκαθαιρετος πύργος. Στέφανος, δὲ τῆς ὑπομονῆς ἀσάλευτος πρόδολος. Στέφανος, δὲ τῆς ἐγκρατείας σταυροφόρος διπλῆτος. Στέφανος, δὲ τῆς εὐσεβείας ἀἵτητος στρατιώτης. Στέφανος, δὲ ἐμψυχος στρατηλάτης. Στέφανος, δὲ κατὰ τῶν χριστοτόνων θαρσαλαῖος βήτωρ. Ἐκαμόν, ἔκαμον πλέκων τῷ Στεφάνῳ τὸν στέφανον, καὶ οὐδὲ πατῆς πλοκῆς ἐφτηάμην. Τῇ θείᾳ τοίνυν Γραφῇ τὸν Στέφανον στεφανῶσαι παραχωρήσωμεν.

Γ'. Στέφανος γάρ, φησι, πλήρης χάριτος καὶ δινάμεως ἐποιεὶ σημεῖα καὶ τέρατα μεγάλα ἐτῷ λαῷ. Πῶς ἐπαινέσω τὸν Στέφανον, διὸ τὴς τοῖς οἰκείοις δακτύλοις ἐπλέξατο; τἱ χάρισματα τῷ Στεφάνῳ, πᾶσαν κεφαλὴν μαρτύρων στεφανοῦντι; τὶ δύναμαι προσθῆναι τῷ τῇ χάριτι πεπλεγμένῳ στεφάνῳ; ποιῷ λόγῳ κοσμήσω τὸν παντὸς φαιδρότερον κόσμου; ποιοὶ βήμαστο θαυμάσω τὸν μυρίοις κομῶντα τοῖς θαύμασι; Στέφαρος γάρ, φησι, πλήρης χάριτος καὶ δινάμεως, ἐποιεὶ σημεῖα καὶ τέρατα μεγάλα ἐτῷ λαῷ. Χάρις καὶ δύναμις τῷ Στεφάνῳ τὸν στέφανον ἐπλεκον· ἐξ ἐκατέρας χειρὸς πρὸς τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν συνετίθετο. Ἡ μὲν πρὸς τὴν πίστιν αὐτὸν, ἡ δὲ πρὸς τὸ μαρτύριον ἡμράζεν. Ἡ μὲν πρὸς τὴν διακονίαν, ἡ δὲ πρὸς τὸν λόγον ὀδηγήσεν. Ἡ μὲν πρὸς παρθησίαν, ἡ δὲ πρὸς ὑπομονὴν διερρύθμιζεν. Ἡ μὲν πρὸς θαύματα, ἡ δὲ πρὸς κατορθώματα παρεσκεύαζεν. Χάρις καὶ δύναμις, διμέτιμον φύτευμα· χάρις καὶ δύναμις, διμέχρονον βλάστημα· χάρις καὶ δύναμις, διμόρφιζον κλάδευμα· χάρις καὶ δύναμις, διμοδίαιτος συζυγία· χάρις καὶ δύναμις, τὸ διττὸν τῆς πίστεως μόσχευμα· χάρις καὶ δύναμις, διμόρχος συμφωνία· χάρις καὶ δύναμις, οἱ καλλιδιψαροὶ τῆς ὀρθοδοξίας ὄφελοι· χάρις καὶ δύναμις, οἱ διδυμοὶ τῆς Ἐκκλησίας μασθοί· χάρις καὶ δύναμις, αἱ διμόσηνοι τοῦ Χριστοῦ στρατιώτες· χάρις καὶ δύναμις, οἱ τοῦ Στεφάνου διγυρυποὶ φύλακες. Στέφαρος γάρ, φησι, πλήρης χάριτος καὶ δινάμεως.

Δ'. Θυμιατήριον τῆς χάριτος ἦν δὲ Στέφανος, τὸ τῆς ἀγιωσύνης περιπνέον θυμαλμα. Πηγὴ δὲ τῆς χάριτος, ἀενάοις ἀρετῆς πλημμυρῶν τοῖς νάμασι. Νεῖλος δὲ τῆς χάριτος, τῷ τῆς εὐσεβείας περιβολύζων βεύματι. Ἀθλητὴς δὲ τῆς χάριτος, πρὸς πᾶσαν ἀνταγωνιστῶν ἀντιφερόμενος δύναμιν. Στρατιώτης δὲ τῆς χάριτος, πρὸς πᾶσαν τῶν ἐναντίων μηχανὴν, τῶν τε θερόβων τὰ παντοῦ, καὶ τὴν ἐπανάστασιν ἐπιφερόμενος· ἀπαντῶν τοῖς τοξεύμασι· τοῖς διωγμοῖς ἐγκαρπερῶν.

¹⁰ Act. vi, 8.

τοῖς θαύμασιν ἐγχορεύων· τὰ πάθη διώκων· τὰς νόσους τὸ miraculis triumphans; ægritudines depellens (15); φυγαδεύων· τοὺς δαίμονας ἀπελαύνων· τοῖς πτωχοῖς ὑπηρετῶν· τοὺς ἀρρώστους παραμυθούμενος· ταῖς χήραις ἐπακμύνων· ὁρφανῶν προϊστάμενος· ἀδικουμένων προασπίζων· τὸ κήρυγμα πλατύνων· τὴν πίστιν διαγέλλων· τὸν σταυρὸν θεολογῶν· τοῖς ἡλοὶς ἐγκαυχούμενος· τὸν κάλαμον ἐκθειάζων· τὰ δεσμὰ μεγαλύνων· τὴν λόγχην διακηρύττων· τὴν ὑπὲρ τοῦ κόσμου πληγεῖσαν πλευρὰν εὐφημῶν· τὸ θανατοκτόνον πάθος προσκυνῶν· τὴν φάτνην προβαλλόμενος· τοῖς σπαργάνοις ἐγγαυρούμενος· τῷ φατίσματι σεμνυνόμενος· τὸ Πιλάτου δικαστῆριον οὐκ ἐπαισχυνόμενος· τὸν τάφον οὐκ ἐπικρυπτόμενος· τὴν ἀνάστασιν μεγαλαυχούμενος· Ἰουδαῖος ἐλέγχων· Φαρισαίους ἐντρέπων· Σαδδουκαίους διειδίζων· γραμματεῖς ἐπιστομίζων· τὸν νόμον ἔρμηνεύων· τοὺς προφήτας διερευνῶμενος· τὰς Γραφὰς διανοίγων· λάμποντα τὸν Χριστὸν ἐν αὐταῖς ἐκκαλύπτων· τοῖς σταυρώσασιν ἐπεμβαίνων· τοῖς παρανόμοις ἐπιτιμῶν· τοῖς ἀσεβέσιν ἐναλλόμενος· τοῖς ἀπίστους τῇ πίστει καταγωνίζομενος· τοῖς πανταχθέν ἐπιδημούσιν Ἰουδαίοις περὶ τοῦ κηρύγματος συμπλεκόμενος. Ἀρέστησαν γάρ τινες τῷ ἐκ τῆς συναγωγῆς τῆς λεγομένης Διερετιών, καὶ Κυρηναῖον, καὶ Ἀλεξανδρέων, καὶ τῷ ἀπὸ Κιλικίας καὶ Ἀστακοῦ, συζητούντες τῷ Στεφάνῳ, καὶ οὐκ ἰσχυροὶ ἀπειπτοὶ τῇ σοφίᾳ καὶ τῷ πνεύματι φέλατε. Πολλὰ τὰ κύματα· ἀλλ' ἐπουράνιος ὁ κυβερνήτης. Πυκναῖς αἱ θύελλαι· ἀλλὰ σταυροφόρον τὸ πλοῖον. Ἐπάλληλαι αἱ καταιγίδες· ἀλλ' ἡ τρόπις ἀνωθεν ἐσφριγμένη. Οὐ δύναται τὰ κύματα πρὸς οὐρανὸν ἀντεγέρεσθαι· οὐ δύναται πνεῦμα πονηρὸν τῷ ἀνωθεν Πνεύματι μάχεσθαι· οὐ δύναται λυθῆναι σκάφος τῇ ζωῇ κυβερνώμενον.

Ε'. Ἀρέστησαν δέ τινες τῷ ἐκ τῆς συναγωγῆς τῆς λεγομένης Διερετιών, καὶ Κυρηναῖον, καὶ Ἀλεξανδρέων, καὶ τῷ ἀπὸ Κιλικίας, καὶ Ἀστακοῦ συζητούντες τῷ Στεφάνῳ· καὶ οὐκ ἰσχυροὶ ἀπειπτοὶ τῇ σοφίᾳ καὶ τῷ πνεύματι φέλατε. Καὶ περὶ τίνος ἡ ζήτησις; περὶ τοῦ ἀρρήτως κυνοφρογθέντος· περὶ τοῦ παρὰ φύσιν τεχθέντος· περὶ τοῦ ὑπὲρ λόγου θηλάσαντος. Πῶς δίχα μίξεως ἡ Παρθένος μῆτηρ ἐγένετο· πῶς μετὰ ὡδίνας πάλιν περθένος ηγέρισκετο· πῶς ἡ φύσις τῷ θαύματι παρεχώρησε· πῶς ἐπὶ τῆς Μαρίας τοὺς ἰδίους οὓς ἔξεζήτησεν δροῦσι· πῶς ὁ ἀκύρωτος εἰς βρέφος συνεστέλλετο· πῶς ἔμβρυον ἦν, καὶ τὰ πανταχοῦ διέπλαττεν ἔμβρυα· πῶς ἐτίκτετο, καὶ πᾶσι παρεῖχε τὸ τίκτεσθαι· πῶς ἐθλαζε, καὶ πᾶσι τοῖς θηλάζουσι τὰς πηγὰς ἐχορῆγει τοῦ γάλακτος. Πόση τοῦ νόμου καὶ τῆς χάριτος ἡ διαφορά· πῶς ὁ μὲν κατακρίνει, ἡ δὲ διασώζει· ὁ μὲν ὑπηρετεῖ, ἡ δὲ

¹⁰ Act. vi, 9, 10.

(15) *Ægritudines depellens*, τὰ πάθη διώκων ἐγχορεύειν, quo et sequentibus miracula declarat, quibus dixerat Stephanum ἐγχορεύειν· eis relut tripludiare: quo circā non probò quod Riccardus reddit: perturbatos animi motus sedans.

morbos fugans; dæmones abigens; pauperibus inserviens; ægris solatia præbens; viduas ab injuria defendens; orphanos tutans; eos qui injuria afficerentur, propugnans; prædicationem dilatans; fidem divulgans; divina crucis mysteria enarrans; clavis glorians; arundinem divine extollens; vincula commendans; lanceam celebri præconio prosequens; latus mundi causa vulnere confossum summis laudibus evehens; passionem mortis enertricem (16) veneratione colens; præsepe prætendens; fascias ostentans; alapam honestamento deputans; non erubescens tribunal Pilati; sepulcrum non occulens; resurrectione magnifice glorians; Judæos arguens; Phariseos pudore confundens; Sadducais exprobans; scribarum ora obstruens; legem interpretans; scrutans prophetas; Scripturas aperiens; Christum in illis lucentem detegens; crucifixoribus insultans; iniquos incusans; contra impios insurgens; fide iniudeles expugnans; cum Judæis ubique gentium degentibus, de prædicatione ac evangelio congrediens atque disputans. Surrexerunt enim quidam de synagoga quæ appellabatur Libertinorum et Cyrenensium et Alexandrinorum, et eorum qui erant a Cilicia et Asia, disputantes cum Stephano: et non poterant resistere sapientiae et Spiritui qui loquebatur ¹⁰. Multi sunt fluctus; at caelitis est gubernator. Crebrae sunt procellæ; at crucem desert navigium. Turbinis sese mutuo excipiunt; sed adstricta est desuper carina. Non valent fluctus contra cœlum insurgere. Nequit spiritus nequam cum cœlesti Spiritu bellare. Interire scapha non potest, quæ ab ipsa vita gubernatur.

V. Surrexerunt autem quidam de synagoga quæ appellabatur Libertinorum et Cyrenensium et Alexandrinorum, et eorum qui erant a Cilicia et Asia, disputantes cum Stephano; et non poterant resistere sapientiae et Spiritui qui loquebatur. De quoniam vero movebatur quæstio? De eo qui ineffabili ratione conceptus fuisset; præter naturæ natus ordinem; supra rationem lactatus. Quomodo nimis Virgo sine concubitu mater effecta sit: quomodo rursum a partu virgo sit inventa: quomodo natura miraculo cesserit: quomodo in Maria suas ipsa leges non exquisierit: quomodo qui capi nequit, sese in infantem contrarerit: quomodo gestatus in utero fetus esset, qui cunctos in utero efformabat fetus: quomodo gigneretur, omnibusque gignendi vim præberet: quomodo lac sugeret, ac lactis fontes lactantibus omnibus suggereret. Quæ quantave foret legis et gratiæ differentia: quemadmodum

(16) *Passionem mortis enertricem*, τὸ θανατοκτόνον πάθος. Quippe mortem nostram Dominus moriendo destruxit. Male Riccardus passionem mortem inferentem; nisi omissum est aliquid, aut male typis expressum.

illa quidem damnet; hæc vero indulget: mulctet illa; hæc salvet: illa ancilletur; hæc dominetur: illa peccatum inferat; hæc peccatum auferat: illa gladium intentet; hæc misericordiam agitet: illa lictoris oblineat locum, hæc regia auctoritate decernat: illa reo restim innectat; hæc autem benigna ac clementi dextera mortis symbolum tollat.

VI. Porro Stephano talia tantaque adversum Judæos divinæ gratiæ nomine edisserente: invadentes, inquit, Dei hostes, ac corripientes eum, adduxerunt in concilium⁷¹. Ubi raptus, illuc Judæorum concursus: ubi tumultus, illuc Christi osor populus: ubi iniqua struitur cædes, illuc adest scribarum concilium. Quid Moysis cathedralm scelestie sedas? Quid sedem deturpas quam lux decoravit? Moysis lex ait: Non occides; non falsum testimoniū dices⁷². Vel ergo legem servato, vel locum deserito. Statuerunt autem falsos testes, qui dicerent: Homo iste non cessat loqui verba blasphemias adversus locum sanctum istum et legem. Audivimus enim eum dicentem: Quoniam Jesus Nazarenus hic destruet locum istum, et mutabit traditiones quas tradidit nobis Moyses⁷³. Rursum itaque: Sumiserunt falsos viros qui dicerent, se audivisse eum dicentem verba blasphemias in Moysen et in Deum⁷⁴. Nunc, o sycophanta, Moysen admiraris? Nunc tanquam legislatorem honoras, quem viventem execrabis? Nunc uti legis æmulator incalescis? Nunc pro Deo indignaris? Nunc tanquam blasphemia erpetatur, ulcisceris? Nonne in primis lapides in Moysen jactasti? Nonne lapides lignaque ac simulacra Deo semper præposuisti? Nunc vero ut cædem perpetras, religionis cultum prætexis? Ut insontem effundas sanguinem, Dei pietatem assimulas? Tu, inquam, tunc pariter, nuncque veritatis perturbator: tunc perinde audacter injurius, nuncque nefastus ac impius cultor; studiosus improbusque saeculum quos fundas, negotiator, qui falsorum semper testium cogas officinam. Statuerunt enim, inquit, falsos testes, qui dicerent: Homo iste non cessat loqui verba blasphemias in Moysen et in Deum, et adversum locum sanctum istum et legem. Quænam verba? Audivimus enim eum dicentem, Quoniam Jesus Nazarenus hic destruet locum istum⁷⁵. Quid ergo? Num si Stephanum occides, locus forsitan non destruetur? Inio multo magis destruetur, eo maxime quod et dominum et servum occideris: quod et pastorem et ovem mactaveris: quod Regem simul et militem trucidaveris. Non potest civitas, jugulato in ea rege, stare. Nullus amplius honor templo habetur, ubi Domini cædes fuerit perpetrata. Num enim Stephanus pronuntiavit: Ecce relinquetur domus vestra deserta⁷⁶? Nunquid Stephanus dixit: Non relinquetur in templo lapis super lapidem⁷⁷? O nova miracula! Proh per-

A αύθεντει· δι μὲν τὴν ἀμαρτίαν ἐπιτίθει, ή δι τὴν ἀμαρτίαν ἔχαφαν⁷⁸· δι μὲν τὸ ξίφος ἐπιτείνεται, ή δι τὸ ἔλεος μεταχειρίζεται· δι μὲν θημίου τάξιν ἐπέχει, ή δι βασιλικῶν ἔχουσάζει· δι μὲν τῷ κατεδίκῳ τὸ σπαριτὸν περιτίθησιν, ή δι φιλανθρώπων δεξιᾳ τὸ τοῦ θανάτου σύμβολον ἀφαιρεῖται.

C. Τοσαῦτα τὰ (17) τοῦ Στέφανου περὶ τῆς χάριτος θεολογοῦντος πρὸς τοὺς Ἰουδαίους· ἐπιστάτες, φησίν, οἱ θεομάχοι, καὶ συναρπάσαστες αὐτὸν, ἡραγορ εἰς τὸ συνέδριον. Ὄπου ἀρπαγῇ, ἔκει Ἰουδαϊκὴ συνδρομή· διποταραχῇ, ἔκει ὁ μισόχριστος δῆμος· διποταραχῇ, ἔκει φόνος δᾶδικος μελετᾶται· ἔκει γραμματέων συνέδριον. Τί μιανεῖς τὴν καθέδραν Μωϋσέως, παράνομε; τί μολύνεις θρόνον, δι διόμοιο ἔκδομτης; δι νόμοιο Μωϋσέως εἶπεν· Οὐ φορεύσεις· οὐ φευδομαρτυρήσεις. Ἡ τοίνυν τῆρησον τὸν νόμον, ή τοῦ τόπου ἀπόστηθι. Ἐστησαν δὲ μάρτυρας φευδεῖς λέγοντας· Ὁ ἀνθρώπος εὗτος οὐ παύεται λαλῶν φήμιτα βλάσφημα κατὰ τοῦ τόπου τοῦ ἀγρίου τούτου καὶ τοῦ τόπου· Ἀκηρδαμερ γάρ αὐτοῦ λέγοντος, δι τοῦ Ιησοῦς δι Ναζωραῖος οὗτος καταλύσει τὸν τόπον τούτον, καὶ ἀλλάξει τὰ ἔθη δι παρέδωκεν ήμūρ Μωϋσῆς. Πάλιν οὖν ὑπέβαλον ἀνθράκας φευδεῖς λέγοντας· δι τοῦ ακηρδαμερ αὐτοῦ λαλοῦντος φήμιτα βλάσφημα εἰς Μωϋσῆν καὶ τὸν Θεόν. Νῦν Μωϋσέα θαυμάζεις, ὃ συκοφάντα; νῦν ὡς νομοθέτην τιμᾶς, διν ζῶντα διέπτεις; νῦν ὡς ζηλωτῆς τοῦ νόμου διαθερμανεῖς; νῦν ὑπὲρ Θεοῦ ἀγανακτεῖς; νῦν ὡς βλασφημούμενον ἔκδικεις; οὐ πρὸ πάντων κατὰ Μωϋσέως λίθους ἔβαλες; οὐ τοῦ Θεοῦ λίθους, καὶ ξύλα, καὶ ἔστατα προστίμησας πάντοτε; καὶ νῦν ίνα ποιῆσῃς φόνον, εὐλάβεται ἐπαγγέλλῃς; ίνα ἐκχύσῃς αἷμα ἀθώον. Θεοσέβειαν σχηματίζῃς; δι καὶ τότε, καὶ νῦν τὴν ἀλήθειαν συνταράσσων· δι καὶ τότε τολμηρῶν ἐνυδρίζων, καὶ νῦν ἀνοσίων τιμῶν· δι κακῶς ἀγοράζειν αἵματα μελετᾶς· δι πάντοτε φευδομαρτύρων ἐργαστήριον συγκροτῶν. Ἐστησαν γάρ, φησί, μάρτυρας φευδεῖς λαλοῦντας· δι ἀνθρώπος οὗτος οὐ παύεται λαλῶν φήμιτα εἰς Μωϋσῆν καὶ εἰς τὸν Θεόν, καὶ κατὰ τοῦ τόπου τοῦ ἀγρίου τούτου καὶ τοῦ τόπου. Ποία φήμιτα; Ἀκηρδαμερ γάρ αὐτοῦ λέγοντος, δι τοῦ Ιησοῦς δι Ναζωραῖος οὗτος καταλύει τοῦ τόπου τούτον. Τί οὖν; ἐὰν φορεύσῃς τὸν Στέφανον, δι τόπος οὐ καταλυθήσεται; μᾶλλον οὖν καταλυθήσεται, δι τοῦ δεσπότην καὶ δουλοῦν ἐξόνευσας· δι τοῦ ποιμένι τὸ πρόβατον συγκατέθυσας· δι τοῦ βασιλεῖ τὸν στρατιώτην συγκατέσφαξας. Οὐ δύναται πόλις ἀστάναι, ἕνθα δι βασιλεὺς κατεσφάγῃ. Οὐκέτι τιμᾶται ναὸς, ἕνθα δεσποτικὸς φόνος ἐπελέσθη. Μή γάρ Στέφανος ἀπεφήνατο· Υδον ἀψιλεται δ οἰκος ίνμῶν ἔρημος; Μή γάρ Στέφανος εἶπεν· Οὐ μή μείνῃ ἐτ τῷ ναῷ λίθος ἐπὶ λίθον; Ή τοῦ παραδόξου θαύματος! Ὅτον παρελόγου πράγματος:

⁷¹ Act. vi, 12. ⁷² Exod. xx, 13, 16. ⁷³ Act. vi, 13, 14. ⁷⁴ ibid. 11. ⁷⁵ ibid. 13, 14. ⁷⁶ Matt. xxiii, 53. ⁷⁷ Matt. xxiv, 2.

Θεὸς ἀπειρήνατο, καὶ ἄνθρωπος χρίνεται. Χριστὸς κατεψηφίσατο, καὶ Στέφανος δίδωστ δίκας. Ὁ βασιλεὺς τὴν τάλιθεισε, καὶ ὁ στρατιώτης εὐθύνεται. Σὺ τῆς τοιαύτης ἀποφάσεως αἴτιος εἶ, ὁ Ἰουδαῖος. Ἐπῆξες σταυρὸν, καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀνεμόχλευσας· εἰπας, Τὸν αἷμα αὐτοῦ ὁφέλη μᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα μῶρον. Δέχου τοίνυν τὴν καταδίκην, ἵνα αὐτὸς διώρισας.

Z'. Ὑκάρχων δὲ, φησι, Στέφαρος πλινῆρος Πτερυματος ἀριου, ἀτερίσας εἰς τὸν οὐπαρὸν, εἶδε δοξαν Θεοῦ, καὶ Ἰησοῦν ἑταῖτα ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ. Καὶ μὲν πῶς ἡ Παῦλος καθεζόμενον αὐτὸν λέγει; Ἐκάθιστος γάρ, φησιν, ὅτι δεξιὰ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλουσύνης τοῦ Θεοῦ ἦτορ ὑψηλοῖς. Τί οὖν τὸ αἴτιον τοῦ νῦν αὐτὸν ἔσταντα; ποία σπουδὴ ἡ καὶ τῶν πατρικῶν αὐτὸν ἐγείρεσθαι θρόνων; Εἶδε τὸν ἀθλητὴν ἀγωνιζόμενον, καὶ βραβεύσας αὐτῷ τὴν νίκην, ἀνέστη. Εἶδε τὸν ἀστροπόδον ναύτην ἐπειγόμενον ἀνων, καὶ τοὺς οὐρανοὺς αὐτῷ ἀντὶ λιμένος τίνεψε. Μή φοβηθῆς, φησιν, ὁ Στέφανος. Οὐδέτες σου τὴν πάλην παραβραβεύσει. Δεξιάν σοι βουλόμενος δοῦναι, ἐκ τῶν θρόνων ἀνέστην. Εἰς ἡμέραν τὸν σταυρωθέντα βλέπων, τῆς συμπλοκῆς κατατόλμησον. Ἐκείνης εἰμι διὸ εἶδες ἐν τῷ ξύλῳ κρεμάμενον σφράτῃ προστηλάσσει ἐν αὐτῇ σὲ βραβεύσω. Ἀγωνιζότης εἰμι· ἀλλὰ γάρ καὶ ἀθλητὴς μαρτυρίου γεγένημαι. Ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ὡς ἐπὶ παλαίστρας ἐπάλαισα. Ἐν τῷ με συλλαβεῖσθαι, τὸν ἀντίπαλον διάβολον ἐρήξα. Μή φοβηθῆς τοὺς λιθάνοντας· ἀκοντές σοι κλίμακα πρὸς οὐρανὸν προστιθέσαι· μή φοβηθῆς τοὺς λιθάνοντας, βαθμοὺς σοι πρὸς οὐρανὸν οἱ λίθοι γενήσονται· μή φοβηθῆς τοὺς λίθους, τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον ἐνδοθεν περιφέρων Ἱησοῦν Χριστὸν Θεόν· ὅτι δέξα καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΑΟΓΟΣ ΙΗ'.

Ἐγκάμιον εἰς τὸν ἄγιον Παῦλον τὸν ἀπόστολον.

A'. Οὐδέτες ἀσθενεῖ Παῦλον ἀθλοῦντος· μετὰ γάρ τῶν σουδαρίων αὐτοῦ, καὶ αἱ μνῆμαι τὰς νόσους θερίζουσι. Οὐδέτες οὖν ἀσθενεῖ Παῦλον ἀθλοῦντος. Ἰσχυρὸν ἀρρώστημάτων φάρμακον, ὁ ἀθλος τοῦ σκηνοφρόνου. Διὰ τοῦτο λαμπρὸν τοῦ Παύλου ἡ πανήγυρις· θαυμαστὰ τὰ τοῦ Ταρσέως θέατρα. Πάντα σκιρτά ἀγωνίωμάν τοῦ Παύλου, τοῦ τῆς εὐσεβείας πύκτου· παράδεισος δὲν φύγεσσεν· οὐρανὸς δὲν ἥρπασεν· κάσμος δὲν ἐσόφισεν· ἀδύσσος δὲν ἡγίασεν· ἡλιος φυγιέδραμεν· ἡ σπυρὶς δὲν ἐλάμπυρυνεν· κτίσις δὲν ἐνίκησεν· ἡ Ἐκκλησία δὲν ἐπελάγισε· τὸ δεσμωτήριον δὲ φράτισεν· ὁ τάφος δὲν ἐκόσμησεν. Πάντα βλέπει τοῦ Παύλου τοὺς ἀθλους· τοῦ σκηνοφράγου τοὺς δρόμους· τοῦ ἀθλητοῦ τὰς πάλας· τοῦ πύκτου τὰ στίγματα· τοῦ στρατιώτου τὰ τρόπαια· τοῦ κυβερνήτου τὸν φόρτον· τοῦ γεωργοῦ τὸν ἀμπελῶνα· τοῦ λατροῦ

A versum turbatumque judicium! Deus sententiam tulit, homoque judicio sistitur. Christus damnavit, pœnasque Stephanus luit. Rex verum edixit, et miles multatur. Tu ejusmodi sententiæ auctor es, o Judæe. Fixisti crucem, ac Hierusalem subruisti. Dixisti: *Sanguis ejus super nos, et super filios nostros*⁷⁸. Pendito nunc, quod tu tibi supplicium indixisti.

VII. Cum esset autem, inquit, Stephanus plenus Spiritu sancto, intendens in calum vidit gloriam Dei, et Iesum stantem a dextris Dei⁷⁹. At quomodo Paulus eum sedere dixit? Sedet enim, inquit, ad dexteram throni majestatis Dei in excelcis⁸⁰. Quæ ergo ratio ut sit modo? Quænam sollicitudo tam sedula eum e paterno solio surgere fecit? Vedit B pugilem in stadio certantem, et ut victori bravium daret, assurrexit. Vedit alta petentem nautam in sublime actum, eique portus loco aperuit cœlos. Ne, inquit, Stephane, timeas; nullus te tuo luctaminis bravio fraudabit. Ut tibi dexteram porrigerem e throno surrexi. In me cruci affixum oculos conjiciens, audacter congregere. Ille ipse sum, quem in ligno vidisti carre suspensum; ea clavorum in carne fixione, certaminis tibi præmium tradam. Præses sum certaminis; qui tamen ipse martyrii athleta existiterim. In cruce namque velut palæstra, lucta defunctus sum. Dum interim comprehensus essem, obluctatorem diabolum magno impetu illisum profligavi. Ne timeas eos qui lapidibus impetunt; inscii nolentesque scalas tibi in cœlum applicant. Ne timeas lapidantes; lapides gradus tibi erunt in cœlum. Ne lapides timeas, qui Iesum Christum Deum summuangularem lapidem intus ac repositum animo circumferas: cui gloria ac potestas in sœcula sœculorum. Amen.

(18) ORATIO XVIII.

Laudatio sancti Pauli apostoli.

I. Nullus Paulo certante languet. Una enim cum ejus sudariis, etiam memoriam languores amputant. Nullus ergo Paulo certante languet. Forte languorum medicamen, pellionis existit certamen. Quocirca præclara est solemnis Pauli celebritas; admiranda Tarsensis illius spectacula. Gestunt cuncta de certante Paulo pietatis pugili; paradisus, quem ipse incoluit; cœlum, quod rapuit; mundus, quem sapientia imbuit; maris profunda, quæ sanctificavit; sol, cum quo æmulo contendebat cursu; sporta, quam illustrem fecit; creatura, quam vicit; Ecclesia, quam uberioribus fluentis inundavit; carcer, quem illuminavit; sepulcrum, quod exornavit. Spectant universa Pauli certamina; pellionis nimirum cursus; athletæ luctam; pugilis stigmata; militis tropæa; gubernatoris onus ac merces; agricultæ vi-

⁷⁸ Matth. xxvii, 25. ⁷⁹ Act. vii, 55. ⁸⁰ Hebr. xii, 2.

(18) Hæc Procli Oratio, sequenti in *Andream apóstolum* valde affinis est, ut etiam eadem verba ex altera in alteram ab auctore derivata sint. Adeo

autem effuse in Pauli rapitur laudes, ut pene mirifica amoris vi velut se excessisse significet. Exscripta est e codice antiquo Vatic.

neam; medici medicamentorum nartecium; aquilæ volatum; dæmonum casum; diaboli confusionem; synagogarum desolationem; idolorum demolitio nem; crucis potestatem ac victoram; vocis frenum; fulguris prædam; furoris audaciam; vocationis benignitatem; rectam respondentis sententiam; cæcitatibus medelam; piscinæ partum; prædicationis libertatem; legis obliterationem; verbi declamationem. Vicit namque bellans, et simplici veraciique oratione velut tonitruo perculit. Ubique gentium Paulus invictus miles. Mundus intorquet tela, et fides lorica eum armabat. Tarsus protulit; sed paradise rapuit. Damascus regeneravit; sed mundus beatum prædicavit. Roma tumulavit; sed cœlum corronavit. Stigmatis corpus compunctum est; omnisque lingua præclaris certamen laudibus celebravit. Ut mox solemnitatum radii erumpunt, Pauli res omnes maximam quamdam habent admirationem. Epistolæ, salutis sunt retia; sudaria, morborum falces; lingua, crucifixi tuba; casus, orbis terrarum resurrectio; cæcitas, dilucida fidei perspicacitas; sporta, evangelii sagena; plagæ, orbis medæ; cursus, braviorum comparatio; naufragium, ecclesiæ clavus; catenæ, vinculum dilectionis; sanguis, libamen clementiae; sepulcrum, ingenuitas Romanorum; memoria, orthodoxorum gloriatio.

II. Nihil revera ejusmodi in mundo est, ac apostolica gratia. Nam lex quoque ipsa plurima admiraenda habuit: verum oriente sole, lucerna extincta est. Nihil sane apostolis æquale reperi est in mundo. Ministrarunt verbo⁸¹; eum incarnatum contrectaverunt⁸², qui figuræ omnis expers est; securi sunt ambulantem eum, qui ubique præsens est. Vocem audierunt vocantis ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt⁸³; linguæ verriculo universum traxerunt mundum; circuerunt, velut aquilæ, terræ fines; eradicarunt errorem velut zizania; aras, ut spinas combusserunt (19); idola, ut bestias perdidèrent; dæmones sugarunt, ut lupos; collegerunt ut pastores Ecclesianū; orthodoxos coacervarunt, ut spicas; hæreses rejecerunt, ut paleas; Judaismum, ut seminum arescere fecerunt; gentilium sectam, ut silvam concremarunt(20); crucis aratro mundum excoluerunt; verbum, ut frumentum disseminarunt; ut astra malutina, suo cuncta fulgore illustrarunt. Idcirco Dominus modo claimabat ad Paulum: *Suffici tibi gratia mea*⁸⁴. O Paule, solis instar omnia prædicatione illustrasti; tanquam luna ignorantia tenebras fugasti; in cœlum ut aquila evolasti; tanquam margarita, in profundo refusisti. *Sufficit*

A τὴν φαρμακοθήκην· τοῦ δετοῦ τὴν πτῆσιν· τῶν δαμάνων τὴν πτῶσιν· τοῦ διαβόλου τὴν αἰσχύνην· τῶν συναγωγῶν τὴν ἐργαῖαν· τῶν εἰδώλων τὴν καθαίρεσιν· τοῦ σταυροῦ τὸ κράτος· τῆς φωνῆς τῶν χαλινῶν· τῆς ἀστραπῆς τὸ θήραμα· τῆς μανίας τὴν τόλμαν· τῆς κλήσεως; τὸ φιλάνθρωπον· τῆς ἀποκρίσεως τὸ ὄρθιδδον· τῆς τυφλότητος τὴν χειρουργίαν· τῆς κολυμβήθρας τὴν ὡδῖνα· τοῦ κηρύγματος τὴν παρβροτονίαν· τοῦ νόμου τὴν λήθην· τοῦ λόγου τὴν μελέτην. Ἐνίκησε γὰρ πολεμῶν, καὶ ἐδρόντησε κυριολογῶν πανταχοῦ ὁ Παῦλος ἀήττητος στρατώτης, Ἡ κτῖσις ἐτέξει, καὶ ἡ πίστις ἐθωράκισεν. Ταρσός ἡνεγκεν· ἀλλὰ παράδεισος ἡρπασεν. Δαμασκὸς ἀνεγέννησεν· ἀλλ’ ὁ κόσμος ἐμακάρισεν. Ῥώμη ἔθαψεν· ἀλλ’ οὐρανὸς ἐτερέψασεν. Τὰ εἰγματα τῷ σώματι ἐνύγησαν· ἀλλὰ πᾶσα γλῶσσα τὸν ἀγῶνα εὐφῆμησεν. Εὐθὺς ἐποτῶν ἀνατέλλουσιν ἀκτίνες, καὶ πάντα θαύματος γέμει τοῦ Παύλου. Αἱ ἐπιστολαὶ, σωτηρίας δίκτυα· τὰ σουδάρια, παθῶν δρέπανα· ἡ γλῶσσα, αὐλὸς τοῦ σταυρωθέντος· τὸ πτῶμα, οἰκουμένης ἔγερμα· ἡ τυφλότης, πίστεως δέκυδροκία· ἡ ταργάνη, εὐαγγελίου σαργήν· αἱ πληγαὶ, οἰκουμένης λάματα· οἱ δρόμοι, βραβείων πρόξενοι· τὸ ναυάγιον, Ἐκκλησίας πηδάλιον· αἱ ἀλύσιες, ἀγάπης σύνδεσμος· τὸ αἷμα, σπωδῇ φιλανθρωπίας· ὁ τάφος, Ῥωμαίων εὐγένεια· ἡ μνήμη, ὄρθιδδον καύχημα.

B. Οὐτως οὐδὲν τοιοῦτον ἐν βίῳ, οἷον ἀποστολὴ καὶ χάρις. Ποιλὰ μὲν γὰρ εἶχε καὶ ὁ νόμος θαύματα· ἀλλὰ ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, ἐκομήθη ὁ λύχνος. Οὐδὲν δὲ τοιοῦτον ἐν βίῳ, οἷον ἀπόστολοι. Ὅππρετησαν τῷ λόγῳ· ἐψηλάφησαν σαρκωθέντα τὸν ἀσχηματιστὸν· ἡκολούθησαν βαδίζοντι, τῷ πανταχού παρόντι· ἡκουσαν φωνῆς καλοῦντος τὰ μῆντα, ὡς ὅντα· ἐπεγήνεσαν διὰ γάτης τὸν κόσμον· περιῆλθον ὡς ἀετοὶ τὰ πέρατα· ἐξερήζεισαν τὴν πλάνην, ὡς ζεύσιν· αἱ ἐνέπορησαν τιὺς βιωμοὺς, ὡς ἀκάνθας· ἐνέκρωσαν τὰ εῖδωλα, ὡς θηρία· ἐψυγέδεισαν τοὺς δαίμονας, ὡς λύκους· συνήγαγον τὴν Ἔγκησίαν, ὡς ποιμένες· ἐπωρευσαν τοὺς ἐρθρόδειους, ὡς στάχυας· ἀπεσκυράλησαν τὰς αἰρέσεις, ὡς ἄχυρα· ἐξήραν τὸν Ἰουδαῖσμὸν, ὡς γύρτον· κατέπειραν τὸν Ἐλληνισμὸν, ὡς ὑλην· ἡρωτίσαν τῷ σταυρῷ τὸν κόσμον· κατέσπειραν τὸν λόγον ὡς οἴτον· κατήστραψαν τὰ πάντα ὡς ἐωσφόροι. Διὰ τοῦτο Κύριος βοᾷ ἀρτίως πρὸς τὸν Παῦλον. Ἀρκεῖ σοι η χάρις μου. Οἱ Παῦλε, ὡς ἥλιος τῷ κηρύγματι τὰ πάντα κατέλαμψα· ὡς σελήνη τὸ σκότος τῆς ἀγνωσίας ἀπήλασε· ὡς ἀετὸς εἰς οὐρανοὺς ἀνέδραμες· ὡς μαργαρίτης ἐν βυθῷ ἡστράψας. Ἀρκεῖ σοι η χάρις μου. Βλέπε σου τὰς νίκας, καὶ κήρυττε μου τὸ κράτος. Ἀρκεῖ σοι η χάρις μου.

⁸¹ Luc. i, 2. ⁸² I Joan. i, 4. ⁸³ Rom. iv, 17.

⁸⁴ II Cor. xii, 5.

(19) *Combusserunt*, ἐνέπορησαν. Prima est hec significatio ejus vocis: eoque sensu quadrat optime in spinas: non item in altaria, quæ solent alterius esse materiæ, quam ut comburi possint. Apud Paulum (Rom. xi, 3) de altariis dicitur, κατέσκαψαν, suffoderunt. Sequenti Orat. qua hec omnia repetuntur, loco ἐνέπορησαν est ἐθέρισαν, velut messuerunt et amputarunt: quæ dictio propinquius videatur notare metaphoram.

(20) *Ut silvam concremarunt*. Lectionem quam sequor modo adscriptam, ut sit κατέπτρωσαν a verbo καταπορτζοῦ, confirmat quod in sequenti verbum repetitur, κατέψεξαν ὡς ὑλην· ubi etiam bene Ricardus, tanquam silvam combusserunt. Illic autem legendo κατέπτρωσαν velut a πτῶι nihil aptum reddit: *Dissecuerunt gentilium sectam*, ut *serra segetem*. Nimiris certe durum hoc ad metaphoram.

Ἐμανοντοι οι δρχοντες· ἐφίσταντο δῆμοι· βασιλεῖς κατεψήφισαντο· ἑταράττοντο πόλεις· ἐφέδρευον Ἰουδαῖοι· διεπρίοντο Ἐλληνες· ἤκονθτο ἔιφη· δεσμά εὐτερεπίζετο, καὶ εἰστήκει Παῦλος ἡ τῶν θλιψεων πέτρα, βῶν· Τις ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; Ω κεφαλὴ οὐ θριξίν, ἀλλὰ νίκαις κομώσασθαι!

A *tibi gratia mea. Respice victorias tuas, meamque prædica potentiam. Sufficit tibi gratia mea. Furore acti principes sacerdierunt; invaserunt populi: condemnarunt reges; concitatæ sunt urbes; Judæi insidias struxerunt: gentiles dissecabantur: acuebantur gladii; vincula apparabantur; stabatque nihilominus Paulus, afflictionum illa petra, clamans: Quis nos separabit a charitate Christi?*⁵⁵ Ο caput non capillis sed victoriis gloriosum!

Γ'. Ἔννοησον γάρ μοι τοῦ Παύλου τοὺς δόθους, καὶ ναρκήσεις πρές τοὺς στεφάνους. Ὦ ρωμαίους δί· ἐπιστολῆς ὑπηγάγετο· Κορινθίους διὰ σταυροῦ ἐσαγήνευσεν· Γαλάτας δί· ἐπιτιμήσεως ἐπέστρεψεν· Ὦ φεσίων τὴν Ἀρτεμινήν ἐδάφησεν· Ἀθηναίους διὰ βαμοῦ ἐσαργήνευσεν· ἐν Φιλίπποις τὸν δεσμοφύλακα ἐκέρδησεν· ἐν Ἀντιοχείᾳ σφοδρῶς ἐδημηγόρησεν· ἐν Ἱκονίῳ ταῖς νιφάσι τῶν λιθών συνεχώσθη· ἐν Λύστροις τῷ χωλῷ ἡρεύετο πόδας· ἐν Τρωάδι τὸν Εὔτυχον ἐξωποίησεν· ἐν τῇ νήσῳ τὴν ἔχιδναν ἔθριάμβευσεν· ἐν Κύπρῳ τὸν μάγον ἐτύφλωσεν· ἐν Ἱεροσολύμοις τῷ σταυρῷ συνηγόρησεν· Ἐπέληψε τόπος, καὶ οὐκ ἐνάρκησεν δρόμος. Πανταχόθεν αὐτῷ ὡς ἐκ πηγῶν ἐπέρρεον κίνδυνοι. *Kιρδυοι ποταμών*, καὶ τὴν θημονίαν τῶν ἀρετῶν οὐ παρέτυραν. *Kιρδυοι ληστῶν*, καὶ τὸν θησαυρὸν τῆς πίστεως οὐκ ἐσύλησαν. *Kιρδυοι ἐκ γένους*· ἀλλ' ὁ ἐπίγειος ὡς οὐράνιος θαρρεῖ. *Kιρδυοι ἐξ θερῶν*· ἀλλὰ τὸ εὐαγγελικὸν οὐκ ἐπόρθησαν τεῖχος. *Kιρδυοι ἐν πόλεις*· ἀλλὰ τὸν τῆς οἰκουμένης οὐκ ἐσκέλησαν στεφανίτην. *Kιρδυοι ἐν ἐρεμίαις*· ἀλλὰ τὸ τῶν εὐαγγελίων θεάτρον ἐθεώρει τὴν νίκην. *Kιρδυοι ἐν θαλασσῇ*· ἀλλὰ τὸ σκάφος τῆς ὑπομονῆς οὐκ ἐδύνησαν. *Kιρδυοι ἐν γενεδέλφοις*· ἀλλ' ἄγγελους ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἀνελάβετο. Ὅντως ἔλειψε τῷ διαβόλῳ πειρασμός, καὶ οὐκ ἔλειψε τῷ Παύλῳ στέφανος.

Δ'. Πάντα τούς τὰ μέλη Παύλου θαυμάσωμεν. Ω κεφαλὴ ἀρετῶν ἀκρόπολις! ὡς ὅφθαλμος ἐσοπτερισάμενοι τὴν ἀγίαν Τριάδα! ὡς γλῶσσας θεολογίας βροντὴ! ὡς στήγματα ἀστέρων λαμπρότερα! ὡς χειρὸς μελῶν πλαστουργὸι! ὡς πόδες εὐαγγελικοῦ δρόμου πέρας! ὡς λόγοι φυγῶν Ιατροί! ὡς ἐπιστολαί, σωτηρίας σαγήνη! ὡς στήθη μεριμνῶν πελάγη! ὡς ίδρωτες Ἐκκλησίαν ἀρδεύοντες! ὡς ἀνθρωπος πίστεως στύλος! ὡς θησαυρὸς τὸν κόσμον πλουτήσας! ὡς Ιατρὸς τὴν πλάνην χειρουργήσας! ὡς νεκρὸς μηδέποτε ἀποθησκων! ὡς ἀπόστολος ἐν τάφῳ σωπῶν, καὶ ἐξ οὐρανοῦ βων. Ἐμοὶ τὸ ζῆν Χριστὸς, καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος. Αὐτῷ η δόξα, καὶ τὸ χράτος, σὺν τῷ Ιατρῷ, καὶ τῷ ἄγιῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

ΛΟΓΟΣ ΙΩ'.

Ἐγκάλμιοι εἰς τὸν ἄγιον Ἀρδελαρτὸν ἀπόστολον.

Α'. Ἰσχυρὸν τῆς ἀποστολικῆς ἀλείας τὸ δίκτυον·

⁵⁵ Rom. viii, 35. ⁵⁶ Act. ix, 28. ⁵⁷ Act. xvii, 22. ⁵⁸ Act. xviii, 8. ⁵⁹ Act. xiii, 16. ⁶⁰ Act. xiv, 18. ⁶¹ ibid. 9. ⁶² Act. xii, 10. ⁶³ Act. xxviii, 5. ⁶⁴ Act. xii, 11. ⁶⁵ Act. xii, 1 seqq. ⁶⁶ II Cor. xi, 26.

(21) Exstat apud Lipomanum ac deinde Surium, Interprete cardinali Sirleto, inscripta Chrysostomo.

Verum codices alii melius vindicant Proculo: e quibus edidit Riccardus. Erat Andreas summae ve-

B III. Recole namque mihi Pauli certamina, et de coronis obstupesces. Romanos per epistolam pellit: Corinthios per crucem attraxit; Galatas inereundo convertit; Ephesiorum Dianam prostravit⁵⁶; Athenienses per aram in retia velut conjecit cepit⁵⁷; Philippis carceris custodem lucrificet⁵⁸; Antiochiae acrem concionem habuit⁵⁹; Iconii lapidibus instar nivis acervatim incidentibus obrutus est⁶⁰; Lystris clando pedes eructavit ac verbo dedid⁶¹; Troade Eutychum ad vitam revocavit⁶²; in insula de vipera triumphavit⁶³; magum in Cypro excaecavit⁶⁴; Hierosolymis crucis causam egit⁶⁵. Stadium nactus, non defuit ei cursus. Effusæ ei undique fontis instar pericula erumpebant. Pericula fluminum⁶⁶, nec congestum virtutum cumulum distracterunt. Pericula latronum, nec fidei thesaurum dimicuerunt. Pericula ex genere; terrestris tamen ipse, ac si coelestis foret, obfirmato perstat animo. Pericula ex gentibus; sed nihil evangelicum murum dissiparunt. Pericula in civitate; sed orbis victorem non supplanterunt. Pericula in solitudine; at theatrum evangelicum victoriae triumphum spectavit. Pericula in mari; haud tamen patientiæ scapham in profundum merserunt. Pericula in falsis fratribus; verum e Judæis angelos recepit. Defuit revera diabolo tentandi ars; sed Paulum corona non defecit.

C IV. Admiremur itaque omnia Pauli membra, ac dicamus: Ο caput virtutum arcem! Ο oculos sanctissimæ Trinitatis speculatores! Ο linguam theologicæ ionitruum! Ο stigmata lucidiora astris! Ο manus membrorum compositrices! Ο pedes, evangelici cursus metas! Ο verba, animis medentia! Ο epistolas, salutis sagenas! Ο pectus, sollicitudinum pelagus! Ο sudores, ecclesiam irrigantes! Ο hominem, fidei columnam! Ο thesaurum, mundum locunditantem! Ο medicum, errorem manu ipsum sua rescantem! Ο mortuum, nunquam morientem! Ο apostolum in sepulcro conticescentem, ac e collo clamantem: *Miki vivere Christus est, ei mori luxurum*⁶⁷. Ipsi gloria et imperium cum Patre et Spiritu sancto, nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

(21) ORATIO XIX.

Laudatio S. Andreæ apostoli.

I. Vigens est ac validum apostolice prædicatio-

nis rete; admirabile memorie Andreæ verriculum; nihil immortalium mortuorum disrupta est sagena atque diffissa. Nullo enim temporis tractu vetustate conficiuntur retia, a gratia, non ab arte intexta. Licit enim piscaores ipsi e vita excesserint, nunquam tamen rationalium piscatorum antiquantur instrumenta; nec sagena illa qua venantur orbem. Nusquam trahentes videntur, nihiloque minus implentur retia; non habuerunt arundinem, quam corrumpit tempus; non submisere linum, quod vetustate diffunditur; non ære fabricarunt hamum, qui rubigine consumitur; non escam apposuerunt, qua pisces caperent; non considerunt in petra, quæ undarum jactatur æstu; non considerunt scapham, quam tempestas dissolvit; non pisces, hoc est naturam rationis expertem, expiscati sunt. Sed quemadmodum ars illa qua usi sunt, admirabilis; ita et illorum instrumenta nova atque inusitata extulerunt. Nam arundinis loco, prædicationem tendunt; pro funculo, memoriam laxant; pro hamo, demittunt virtutem; escæ loco, adhibent miracula; e celo piscantur, non e terra; pro scapha, altare acceperunt; piscium loco, reges capiunt; pro sagena, evangelium expandunt; vice artis, utuntur gratia; pro mari, mundum perambulant; retium loco, crucem adhibent tanquam sagenam. Quis unquam vidit, a demortuis piscatoribus viventes homines instar piscium capi? O ingentem Crucifixi potentiam! O divinæ dignitatem! Nihil plane in mundo cum apostolica gratia

H. Multa sane vidit mundus valde mira novaque. Vedit namque clamantem ab effusione sanguinem¹⁰, ac sine voce cædem vociferantem; naturam invidie stimulis contra se divisam; terram impio facinore sedatam; fratricidam, germano fratri mortem inferentem, ac invidiæ livore mortis patefactam portam. Vedit in naufragio arcam naturæ matricem¹¹. Vedit senem contra suamet viscera fide armatum¹². Vedit sacrificantem, et non mancantem: victimam offerentem, et minime interimentem. Vedit celo ipso latius tugurium¹³, ipsum quo Deum capiens tabernaculum. Vedit furtum benedictionum parentem¹⁴, creatorisque cum servo luctam¹⁵. Vedit invidiam inter fratres grassantem¹⁶, ac servitatem, regni factam conciliatricem. Vedit somniis apparatum solium¹⁷, famemque insidiatoribus inventam. Vedit ignem rubum irrorantem¹⁸, ac virgam miraculorum effectricem¹⁹. Vedit solidatas firmatasque undas²⁰, inarisque profunda nudata. Vedit stratas repente vias, eolumnamque nubis in die, ac ignis per noctem²¹, inclytam populi multitudinem ducentem. Vedit virgam siue humo germinantem²², cœlumque panis instar manna formantem atque pluentem²³. Vedit legislatorem elemen-

A θαυμαστὸν τῆς Ἀνδρέου μνήμης τὸ ἀμφιβληστρον· ἀδιάκοπος τῶν ἀθανάτων νεκρῶν ἡ σαγήνη. Οὐ γάρ παλαιοῦται τῷ χρόνῳ τὰ θήρατρα, ἀπερ ἐνέπλεξεν οὐ τέχνη, ἀλλὰ χάρις. Οἱ μὲν γάρ ἀλιεῖς εἰ καὶ ἀπῆλθον, ἀλλ' οὐ παλαιοῦται τῷ χρόνῳ τὰ τῶν λογικῶν ἀλιέων ἔργαλεῖα, καὶ ἡ σαγήνη ἐν ἣ τὸν κόσμον θηρεύουσιν. Οἱ ἔλκοντες οὐκ ὄρῶνται, καὶ τὰ δίκτυα πεπλήρωται· οὐκ ἔκτησαν κάλαμον, διαφθεῖρει χρόνος· οὐκ ἔχαλκευσαν ἀγκιστρον, διακόπτει παλαιότης· οὐκ ἔχαλκευσαν ἀγκιστρον, διπερ ἤδη ἀναλίσκει· οὐκ περιέθηκαν δέλεαρ τὴν τῶν ἰχθύων παγίδα· οὐκ ἔκάθησαν ἐπὶ πέτραν, ἥπερ τινάσσει τὰ κύματα· οὐκ ἀνέβησαν εἰς σκάφος, διπερ διαλύεις ζάλη· οὐκ ἔθρευσαν ἰχθύας, τὴν ἀλογίαν τῆς φύσεως. Ἀλλ' ἀσπερ ἡ τέχνη παράδοξος, οὕτως καὶ τὰ ἔργαλεῖα παράδοξα B καὶ καινότερα. Ἀντὶ μὲν γάρ καλάμου, τείνουσι τὸ κήρυγμα· ἀντὶ δὲ σπαρτίου, καλώσι τὴν μνήμην· ἀντὶ ἀγκιστρου, καθιδίσι τὴν δύναμιν· ἀντὶ δελέατος, περιτίθεσται τὸ θαύματα· ἀντὶ πέτρας, ἐξ οὐρανῶν ἀλιεύουσιν· ἀντὶ σκάφους, τὸ θυσιαστήριον κατέλαβον· ἀντὶ ἰχθύων, βασιλέας θυρεύουσιν· ἀντὶ σαγήνης, τὸ εὐαγγέλιον ἔξετεναν· ἀντὶ τέχνης, κέχρηνται τῇ χάριτι· ἀντὶ θαλάσσης, τὸν βίον τελούσιν· ἀντὶ δὲ διεκτύων, τῷ σταυρῷ σαγηνεύουσι. Τίς οὖτε ποτὲ νεκροὺς ἀλιεύοντας, καὶ ζῶντας ἀλιευομένους; Ω τῆς τοῦ Σταυρωθέντος δυνάμεως! ὧ τῆς θεῖκῆς ἀξίας! ὧ τῆς ἀποστολικῆς εὐεργεσίας! Οὐδὲν γάρ ἐν βίῳ τοιούτον, οἷον ἡ ἀποστολικὴ χάρις.

præstantiam! Οἱ ἁμιματιναὶ αρρενοφύλακες comparandum.

C. Πολλὰ μὲν γάρ οὖτε διὰ βίος θαυμαστὰ, καὶ ταράδοξα. Ιδε γάρ αἴμα μετὰ ἔκχυσιν κράζον, καὶ φόνον διευ γλώττης βοῶντα· καὶ φύσιν διὰ φθόνου σχισθεῖσαν· καὶ γῆν διὰ τόλμαν μιανθεῖσαν· καὶ ἀδελφοτόνον προσπέμποντα τῷ θανάτῳ τὸν διμοτήτριον, καὶ τὴν θύραν τοῦ θανάτου ἀπὸ βασκανίας ἀνεψυχθεῖσαν. Ιδε κιβωτὸν ἐν ναυαγίῳ φύσεως μήτραν. Ιδε γέροντα διὰ πίστιν διλαζόμενον κατὰ σπλάγχνων. Ιδε θυσιάζοντα τὸν μὴ σφαγέντα, καὶ προσφερόμενον τὸν μὴ νεκρούμενον. Ιδε καλύην οὐρανοῦ πλατυτέραν, καὶ θεόν ὑπὸ σκηνὴν χωρούμενον. Ιδε κλοπὴν εὐλογῶν μητέρα, καὶ πάλην πλάστου καὶ δούλου. Ιδε φθόνον ἐν ἀδελφοῖς χωρήσαντα, καὶ δουλείαν βασιλείας πρόξενον. Ιδεν δινέρατα θρόνον εὐτρεπίσαντα, καὶ λιμὸν τοῖς ὑποδούλοις ἐκκύσαντα. Ιδε πύρ δροσίζον θάτον, καὶ ράδον θαυμάτων μητέρα. Ιδε κύματα στερούμενα, καὶ βιθὸν φωτιζόμενον. Ιδεν διδύνους σχεδιαζομένας, καὶ στύλον νεφέλης δόδηγοῦντα τὸ ἀστέριον τῶν δῆμων πλῆθος. Ιδεν διευ γῆς βλαστήσασαν ράδον, καὶ οὐρανὸν δρόν ποιήσαντα μάννα. Ιδε νομοθέτην στοιχείοις ἐπιτάξαντα, καὶ γράμμα βρύον κατάραν. Ιδεν δινέραπον λόγῳ χαλικώσαντα ἥλιον, καὶ στείρου δι' εὐχῆς χυοφορήσασαν προφήτην. Ιδεν ἀλεύρου

¹⁰ Gen. iv. 10. ¹¹ Gen. vii. 11. ¹² Gen. xxii. 2. ¹³ Gen. xviii. 5. ¹⁴ Gen. xxvii. 28. ¹⁵ Gen. xxvii. 24. ¹⁶ Gen. xxxvii. 19. ¹⁷ Gen. xl. 15. ¹⁸ Exod. iii. 4. ¹⁹ Exod. ix. 2. ²⁰ Exod. xiv. 21. ²¹ Exod. xiii. 21. ²² Num. xvii. 8. ²³ Exod. xvi. 13.

enerationi Constantinopoli, quod ab eo fundatam Byzantinam Ecclesiam, Thraciæ ac Græciæ populi traditio esset.

δράκα, βαθυλητῶν πλουσιωτέραν, καὶ καμψάκην ἀλεῖσιν, πηγῶν ἀφθονώτερον. Ἰδεν ἐν ἀλλῷ ἀρματὶ ἀναλαμβανόμενον προφήτην, καὶ διπέτα νεκρῶν ζωῆς φάρμακα. Ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ θαυμαστὰ ἔδειν δίδιος, ἀλλ' ἐκεῖνα ωσπερ σκιά καὶ χλόη παρῆλθεν, καὶ ὡς λύχνος ἐκοιμήθη. Ἀνατείλαντος γάρ τοῦ ἥλιου, ἡ σκιὰ παρέδραμεν· διτὶ οὐδὲν τοιοῦτον, οἷον οἱ ἀπόστολοι.

τραque alia, eaque admiranda vidit mundus: verum illa secus ac lampas extincta sunt. Sole namque exoriente, omnis illico umbra fugit. Nihil enim ejusmodi exsistat, alique apostoli.

Γ'. Υπηρέτησαν τῷ Θεῷ λόγῳ· ἐψήλαψησαν σαρκαθέντα τὸν ἀσχημάτιστον· ἱκολούθησαν βαδίζοντι τῷ πανταχοῦ διτι· συνανέκεισαν τῷ ἀπειργάπτῳ· ἤκουσαν φωνῆς τοῦ ποιήσαντος λόγῳ τὰ πάντα· ἐσαγήνευσαν διὰ γλώττης τὸν κόσμον· περιῆλθον τῷ λόγῳ (23) πάντα τὰ πέρατα· ἐξερθίζωσαν τὴν πλάνην ὡς ζζάνια· ἐθέρισαν τοὺς βαμοὺς ὡς ἀκάνθας· ἐνέκρωσαν τὰ εἰδῶλα ὡς θηρία· ἐξυγάδευσαν τοὺς δαίμονας ὡς λύκους· συνήγαγον τὴν Ἐκκλησίαν ὡς ποίμνιον· ἐσώρευσαν τοὺς δρθιδόξους ὡς σῖτον· ἀπεσκυνάσαν τὰς αἱρέσεις ὡς ἅχυρα· ἐξήρανταν τὸν Ἰουδαισμὸν ὡς χόρτον· κατέφλεξαν τὸν Ἑλληνισμὸν ὡς ὄλην· ἡροτρίασαν τῷ σταυρῷ τὴν φύσιν· κατέσπειραν τὸν λόγον ὡς σῖτον· κατήστραψαν τὰ πάντα ὡς ἑωσφόροι. Διὰ τοῦτο πρὸς αὐτοὺς ἐδός δεσπότης· Ὅμεις ἔστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου. Ἀνατολὴν ἔχετε τὴν παρθενικὴν ὁδίνα· δρθρον, τὴν τοῦ βαπτίσματος μήτραν· λαμπρότητα, τὴν τοῦ Σταυροθέντος χάριν· ἀκτίνας, τὰς παραδόξους γλώττας· ἡμέραν τὸν μέλλοντα αἰώνα· μεσημβρίαν, τὴν τοῦ σταυροῦ ὥραν· δύσιν, τὴν τοῦ τάφου οἰκησιν· ἐσπέραν, τὸν πρόσκαιρον θάνατον· Ἐλλαμψιν, τὴν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν. Τμεῖς ἔστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου. Βλέπετε τὰ διστρα, καὶ ἐκπλάγητε τὴν φαιδρότητα. πορανεαν mortem; fulgorem ac micatum, resurrectionem a mortuis. Vos estis lux mundi. Videite sidera, eorumque illustri splendore obstupescite.

Δ'. Διὰ τοῦτο σῆμερον δ' Ἀνδρέας καθάπτερ θησαυρὸν φωτὸς εὐρηκὼς τὸν κοινὸν Δεσπότην, ἐδός πρὸς τὸν Πέτρον τὸν ἕαυτον ἀδελφὸν· Ἔρηκαμεν, φησι, τὸν Μεσσίαν. Οὐ φιλαδελφίας ὑπερβολῇ. Ὡς τάξεως ἀντιστροφῇ! Δευτέρον τοῦ Πέτρου εἰς τὸν βίον ἐξεπήδησεν δ' Ἀνδρέας, καὶ πρώτος τοῦ Πέτρου (24) εἰς τὸ Εὐαγγέλιον ἐθήρευσεν. Ἔρηκαμεν, φησι, τὸν Μεσσίαν. Ἐκ περιχαρείας δὲ λόγῳ· φαιδρὰ τῆς εὐρέσσεως τὰ εὐαγγέλια. Εύρηκαμεν, φησι, τὸν θησαυρὸν· φεῦγε, Πέτρε, τὴν τῆς περιτομῆς πενίαν· ἀπόδυσας τὰ τοῦ νόμου ράκια· ἀπόρριψον τὸν τοῦ γράμματος ζυγόν· ὡς μικρὰ δρνησαι ταῦτα πάντα, καὶ ὡς ἐνύπνιατα παρόντα· τὴν Βηθανίαν ὡς εὐτελὲς χωρίον· τὸ ἀμφιεληστρον, ὡς πενίας ἐργαλείον· τὸ σκάφος,

¹⁸ Jos. x. 13. ¹⁹ I Reg. 1. 20. ²⁰ III Reg. xvii. 16. ²¹ I, 2. ²² I Joan. 1. 1. ²³ Matth. v. 14. ²⁴ Joan 1. 41.

A tis imperantem, litteramque maledictionibus scatentem. Vedit hominem verbi freno sistentem solem¹⁸; sterilemque, precum merito prophetam effectam esse¹⁹. Vedit farinæ pugillum, feraci quovis segetum agro opulentiores, ac lecythum olei ipsius fontibus uberiorem (22). Vedit immateriali curru²⁰ assumptum prophetam²¹; ossaque demortui, vitæ remedium effecta²². Ilæc inapumera que illa tanquam umbra ac fenum præterierunt, ac non modo exsistat, alique apostoli.

B III. Dei verbi ministri fuerunt²³: concrebrunt eum carne indutum²⁴, qui formæ omnis expers est: eum qui ubique præsens adest, ambulantem secuti sunt. Discubuerunt cum illo, qui nullo loco circumscribitur; ejus vocem audierunt, qui omnia verbo fecit; mundum ipsum lingua, velut sagena quadam concluserunt; omnes fines terræ cursu circuierunt: errorem tanquam zizania eradicarunt; aras, ut spinas quasdam amputarunt; idola perinde ac bestias peremerunt; dæmones sugarunt ut lupos; Ecclesiam in unum quasi gemmam compulerunt; acervatim orthodoxos, quasi frumentum collegerunt; hæreses quasi paleas dispulerunt; Judaismum, tanquam fenum aresecerunt; gentilium sectam, tanquam silvam combusserunt; crucis aratro naturam excoluerunt; Dei verbum tanquam frumentum disseminarunt; quasi matutina sidera, suo fulgore illustrarunt universa. Idcirco Dominus ad eos clamabat: Vos estis lux mundi²⁵: orientem habetis, virginalem partum; diluculum, baptismatis uterum; splendorem, Crucifixi gratiam; radios, novas ac insolitas linguas; diem, futurum sæculum; meridiem, crucis horam; occasum, sepulcri habitationem; vesperam, temporaneam mortem; fulgorem ac micatum, resurrectionem a mortuis. Vos estis lux mundi. Videite sidera, eorumque illustri splendore obstupescite.

C IV. Idcirco hodie Andreas, cum communem Dominum velut lucis thesaurum invenisset, Simoni fratri clamore ait: Invenimus Messiam²⁶. O fraternali amoris exsuperantiam! O inversum ordinem! Posterior Petro in vitam ingressus est Andreas, priorque Petrum in Evangelium allexis ac velut venatus est. Invenimus, inquit, Messiam. Exuberantis sane lætitiae verbū; lætus faustusque inventionis nuntius. Invenimus, inquit, thesaurum; fuge, Petre, circumcisionis inopiam; exue te laceris pannis legis; abjice jugum litteræ; universa hæc ut minutias respue; cuncta præsentia ut insomnia despice; Bethsaidam, ut vilem ac abjectum pagum; verriculum, ut paupertatis instrumentum;

Item ἄλιον Græci ipsum corpus, quod hisce sublunaribus subtilius est, ut liquet ex Gregor. II. De Theologia.

(23) Leg. δρόμῳ ex Vat.

(24) Leg. τὸν Πέτρον, cum Sirl.

22) Immateriali curru, ἀλλῷ ἀρματι. Non male annoiat Riccardus, intelligi posse angelos, quos perinde πνεῦμα καὶ πῦρ appellari, auctor est Basilius in Calena psal. ciii, apud Agellium. Haud sane alio, quam angelorum ministerio propheta translatus sit, qui ita in specie ignis apparuerint. Vocant

naviculam, ut naufragii thalamum; piscandi artem, ut fluctuationi expositam (25); pisces, ut edacis gulæ mercaturam; terram, ut turbationis pelagus; genus, ut corruptionis palmitem; mundum, ut emporium ventris; templum, ut speluncam latronum²³; Hierusalem, ut multorum prophetarum sepulcrum²⁴; gentem, ut contra Deum rabide insanientem; Caiphan, ut maligni concilii patrem. *Invenimus Messiam*, quem prænuntiarunt prophetæ: quem lex olim alto præconio designavit. *Invenimus legis thesaurum*: devita, Petre, litteræ penuriam. *Invenimus Messiam*, quem olim adumbrarunt signa: quem Michæas super solium gloriæ vidit²⁵: quem super seraphim Isaias conspexit²⁶: quem Ezechiel contutus est super cherubim²⁷: quem super nubes spectavit Daniel²⁸: quem Nabuchodonosor in fornace aspexit²⁹: quem Abraham in lugorio exceptit³⁰: quem Jacob dimittere noluit nisi percepta benedictione³¹: cuius Moyses posteriora supra petram vidit³². Hunc invenimus, ab æterno quidem genitum; novissimis vero temporibus declaratum; thesaurum, cuius copia exhaustiri nequit; cuius opes nullus prædo suretur; cuius existentia æterna, ac recens inventio. *Invenimus Messiam*, quod est interpretatum Christus. Multi fuerunt christi (27), sed omnes morti servierunt. Abraham christus utique fuit, sed in sepulcro resolutus est; Isaac christus; sed ejus in ossibus memoria jacet; Jacob christus; sed et ipse, mortis auctarium, appositus est: Moyses christus; at ne vocum quidem scimus in quo sepultus est³³: David christus; verum omnes mortis fuerunt spolia: christi omnes, sed omnes fuerunt mortis captivi. Unus autem eximie ac articuli adjectione Christus ille est, Deus natura, ac misericordia homo, qui Virginis uterum suo partu obsignavit, et piscatores medelarum fontes effecit. cum immaculato et consubstantiali, ejusdemque potentia Patre ejus, et sanctissimo Spiritu, nunc et semper et in secula seculorum. Amen.

A ὡς ναυαγίου θάλασσον· τὴν τέχνην ὡς βωμοῦ (26) μητέρα· τὸν ἰχθύας, ὡς γαστριμαργίας ἐμπορίαν· τὴν γῆν, ὡς θορύβου πέλαγος: τὸ γένος, ὡς φθορᾶς κλήματα· τὸν κόσμον, ὡς γαστρὸς ἐμπόριον· τὸν ναὸν, ὡς ληστῶν σπῆλαιον· τὴν Ἱερουσαλήμ, ὡς προφητῶν πολυάνδριον· τὸ ξύνος, ὡς κατὰ Θεὸν λυσῶν· τὸν Κατάφαν, ὡς πονηροῦ συνεδρίου πατέρα. Εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν, δύν προεκήρυξαν οἱ προφῆται· δύν προεσάλπισεν δύν νόμος. Εὔρηκαμεν τὸν τοῦ νόμου θησαυρὸν φεύγε, Πέτρε, τὸν τοῦ γράμματος: Ιερού. Εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν, δύν προεστιαγράψησε τὰ σημεῖα· δύν ίσεν Μηχαῖας ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς δόξης· δύν Ἡσαΐας ἐθεάσατο ἐπὶ τῶν σεραφίμ· δύν Ἐζεκιὴλ ίσεν ἐπὶ τῶν χερουδίμ· δύν Δανιήλ ἐθεάσατο ἐπὶ τῶν νεφελῶν· δύν Νεβουχοδονόσωρ ίσεν ἐν τῇ καμίῳ· δύν Ἀβραὰμ ἐδέσατο ἐν τῇ καλύνῃ· δύν Ιακὼβ οὐκ ἀρήκεν εἰ μή εὐλογήθη· οὐκ Μωϋσῆς τὰ ὄπισθια ἴσεν ἐπὶ τῆς πέτρας. Τοῦτον εὐρήκαμεν, ἀνάρχως γεννηθέντα, καὶ ἐπ' ἐσχάτων φανερωθέντα· τὸν θησαυρὸν, οὐ δὲ εὐπορίᾳ ἀκένωτος, καὶ διπλούτος δισυλος, καὶ ἡ ἐπαρξίας ἀναρχος, καὶ ἡ εὑρεσις πρόσφατος. Εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν, δέ ἐστι μεθερμηνεύμενος Χριστός. Πολλοὶ χριστοί γεγόνασιν, ἀλλὰ θανάτῳ πάντες ἐδούλευσαν. Ἀβραὰμ χριστός, ἀλλ' ἐν τάφῳ διελύθη· Ισαὰκ χριστός· ἀλλ' ἐν δοτέοις ἡ μνήμη αὐτοῦ· Ιακὼβ χριστός, ἀλλὰ θανάτου πάρεργον γέγονε· Μωϋσῆς χριστός, ἀλλ' οὐδὲ διποὺς ἐπέφη ίσμεν· Δανιὴλ χριστός, ἀλλὰ πάντες λάφυρα. Πάντες χριστοί, ἀλλὰ θανάτου αἰχμάλωτοι. Εἰς δὲ δὲ Χριστὸς δὲ τῇ φύσει Θεός, καὶ δὲ εὐσπλαγχνίαν διδρώπος· δὲ Παρθένου γαστέρα τῷ τόκῳ σφραγίσας, καὶ πηγὰς λαμπάντοις ἀλιεῖς ἀναδείξας· αὐτῷ τὸ χράτος, καὶ τὸ βασιλεῖα καὶ ἡ δόξα, καὶ ἡ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀγράντῳ καὶ ὅμοουσιῳ, καὶ ὅμοδυνάμῳ αὐτοῦ Πατρί, καὶ τῷ παναγίῳ Ήνεύματι, νῦν καὶ δεῖ, καὶ εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ipsi potestas, regnumque et gloria, et adoratio,

ORATIO XX (28).

Laudatio S. Joannis Chrysostomi, incerto interprete.

I. Certe gratias Deo, fratres charissimi, quod

modo inenarrabili in domo ejus in qua sacra ins-

²³ Matth. xxi, 45. ²⁴ Matth. xxiii, 57. ²⁵ III Reg. xxii, 19. ²⁶ Isa. vi, 6. ²⁷ Ezech. x, 4. ²⁸ Dan. viii, 13. ²⁹ Dan. ii, 92. ³⁰ Gen. xviii, 5. ³¹ Gen. xxxii, 29. ³² Exod. xxxiii, 22. ³³ Deut. xxxiv, 6.

(25) *Ut fluctuationi expositam.* Non potui acquiescere Riccardo, ut legerem βωμοῦ· quid enim aris, et piscibus? maxime Christi et apostolorum, seu etiam Judæorum, qui Christi Domini ætate erant alieno animo ab idolis? Aliud ergo melius legit Sirletus, quem sequor.

(26) Leg. σάλου, vel quid simile, cum Sirl.

(27) *Multi fuerunt christi.* Vix facit in articulo, τὸν Χριστόν· quo Christus ille, ac eximie denotetur, ac distinguatur ab iis qui dicuntur christi communiter: quo modo sanctus Joannes Chrysostomus philosophat in voce Λόγος Joan. 1. Nullus interpretum auctoris mentein satis expresserat. Eadem fere hic repetit, quæ Orat. xi, ubi Christum majorem omnibus veteribus sanctis ostendit.

D (28) Orationem xx primus edidit Baronius tom. V Annalium ad ann. 438, § 5, et seqq. e Vallicelliana bibliotheca; ac post eum Riccardus. Dicta videtur cum adhuc reliquia Joannis essent Comane in Ponto; ob illa verba: *in Ponto jacet, et in orbe, etc.*, quas ejus reliquias lique postmodum relatas Constantinopolium Procli opera: de qua translatione, tum Georgius Alexandrinus, tum auctor anonymous vita ejusdem; tum denique Cosmas Vestitor (sic enim inscribitur) luculenta oratione in eam Joannis reliquiarum translationem, in eminentissimi cardinalis Mazarini codice: ex quo fere animus erat ut ederem: verum absterruit, quod præter verborum ornatum ac orationis compositionem, vix aliquid habeat, quam quæ a præfatis Georgio, ac

mitt tuba (29), pacifice agitur sine præliis; in qua A rēplebatur spectaculum, in qua evangelica cantavit suavissime modulaute lyra audientium spirituale hirundo, et floribus orthodoxie portum adimple-

præcipue anonymo, mutuatus sit. Tantum hic aliqua deflorabo, quæ videantur magis spectare ad Proclum. Misso itaque longo exordio, in hac verba narratione ne ordinatur: « Πρόχλου τοῦ ἀδιδίκου τὸν πτερισματικὸν διεθύνοντος θρόνον, μετά τέσσαρας τοῦ διωγμοῦ τοῦ ἄγιου κατασταθέντας τῆς Ἐκκλησίας προέδρους, τοῦ λαοῦ μηκέτι τὴν ὁδυρμὸν ὑποφέροντος ἀπούσιν, διὰ τὸ μή τὴν Χρυσόστομον τῇ τῶν διπτύχων ἀνάφερεται μνῆμη, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν εἰς σχίσμα περιελθοῦσαν ὅρδιν ἀδελφοχύνοντας· εὐθέτους δραξάμενος καιροῦ, δηλα ταῦτα πεποίηκε τῷ βασιλεῖ Θεοδοσίῳ τῷ νέῳ· ἦν δὲ λέγειν οὐτως· Εὐδοξίας μὲν εαρκινῶς, καὶ εἰς θελήματος ἀνδρὸς τέκνον· πνευματικῶς δὲ, καὶ ἀπὸ κολυμβήθρας, τέκνον τοῦ Χρυσόστομου πατρός. Ἔνεκεν δὴ τούτου πρὸς τὴν παράκλησιν διχυρωθεὶς ὁ θεοφόρος Πρόχλος, παρθέσις τὸ συμφέρον τῇ βασιλείᾳ, καὶ τὴν πόλιν συνιστάνον, καὶ τὸν κόσμον εὐεργετούν, προσανατίθεται Θεοδοσίῳ, ταῦτα πρὸς αὐτὸν μεσιτεύσας· Ζῆτησος· βασιλεὺν, τὸν σὴ διὰ πυρὸς καὶ θάλατος, διὰρ ἀρεκαντίου διὰ τὸν Εὐαγγελίου, γερενηρότα· καὶ ταῖς λεπρικαῖς ἀγκάλαις καθάπερ Συμεὼν ὁ πρεσβύτης ἐρ τῷ οὐρῷ Κυρίου μετὰ τὸ βάπτισμα ἀναδειγμένον πατρικῶς· Ἡ Ἐκκλησία βοᾷ σοι· Ἡ στολὴ μου δικαιοχίσται· τὸ στόμα συγκρατεῖσται· τὸ καλλος ημαρτωται· ἐλυμητρο μοιώς ἀπριως τὸ ποιμέρα τῶν προβάτων μον Χρυσόστομορ, καὶ νέες φύσιοποι τοὺς χαροπὸν τῶν χειλέων μον' ἐδεβήλωσε φθόρος τὸ ἀγλασμα τοῦ λειτουργοῦ μον· ὡς ἐτρομψ ἔνδικας ἀλέκτρας ἐκένοψεν αὐτὸν δὲ· ἐμοῦ· ἐπει τουτὸν ἐν μηματι καὶ μετοικεσὶ ἔργη κατέρρεικαν αὐτὸν. Ἐλετοι αὶ συγτέρεια τῶν αἱρετικῶν ἐπιτακτού. Κατεπαύσαμεν στόμα τὸ λαζαρον πολλὰ καθ' ἡμῶν· ητιμάσαμεν τὸν χρυσόν αὐτὸν· οὐκ ἔστιν ἐπι ο διδάσκων, καὶ ἡμᾶς οὐ συστομήσει λοιπότ. Ἔως ποτε, ὡς βασιλεὺν, διὰ τὸν Χρυσόστομον ὀτειδιεῖ ὁ ἔχθρος; ἀπόδος μοι τὸν ἀτικρόσωπον τὸν ρυμφοῦν μον Χριστού. Ἀποκατάστησόν μοι τὴν μητρὶ σου τὸν πνευματικὸν σου πατέρα. Καὶ ἡ σαρκικὴ σου μητρὶ Εὐδοξεια τοῦτον με ἐξημιλάνει δοπλάγχως, σαρκὸς οὐ ζηλώσης προαιρεσιν· ἀλλ᾽ ἡ ἀριστὸν π πνεύματος, ἡ οὐν χωρὶς οὐδεὶς δύεται τὸν Κύριον· Παρηῆθεν Εὐδοξία· μέρες διηγκῶς ἡ Ἐκκλησία· Ἐγώ σου μητρὶ αἰωνίζουσα· χαροποιήσόν μον τὰ πρός τὸν Χρυσόστομον σπλάγχνα, διως καμψ μεστεύουσά σοι τὰ πρός τὸν Θεόν σχῆμα, καὶ τὸν Χρυσόστομον τὴν γυνὴν πρεσβεύουσαν κατησην περὶ σου. Ἀλλὰ τρεον δικαιοσύνην εἰδει, καὶ πατρὸν εὐχῇ σπηλικομενον. »

« Τοιαύτα παρὰ τοῦ πατρὸς Πρόχλου ὡς ἐκ προσώπου τῆς Ἐκκλησίας τῷ βασιλεῖ Θεοδοσίῳ βεβοηκότος· Καὶ εἰ πρὸς θρόνον, φησι, τὸν ἰδίον τὸ σῶμα τοῦ Χρυσόστομου κελεύσοντος μετακομισθῆναι συντέμως, οὐν μορον τὰς ἐκκλησίας ἑτοίσις, ἀλλὰ καὶ τὴν πλειστην κρατιώσεις, καὶ τὸν λαὸν δὲ εἰσηγησεις, καὶ παρευθύνων τινὰς τῶν ἐπ εὐλαβεῖαν γνωρίσαντον καὶ συγκλήτου τάξις, καλεύσεις [τὰ] τούτοις ἐγχειρίσασι, ἀπολεῖτον τοὺς ἀνδράς τὸν Κωμάνη σὺν καὶ γλωσσικῷ πάντοθεν περιγρυρωμένῳ· προστάξας διατάχους γενέσθαι κατὰ τὴν λεχθεῖσαν πόλιν, καὶ τιμῇ πολλῇ τὸ λειτουργὸν διατάξας τοῦ ἄγιου, τῇ ἐκ χώρας εἰς χώραν, καὶ ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν, ὑπαλλακτικῇ φωταγωγίῃ, καὶ φαλμοδίας διαδοχῇ, καὶ τῇ λοιπῇ κατὰ τὴν ὁδὸν χρειώδει δορυφορίᾳ, ἀνακομίσαι τοῦτο πρὸς αὐτόν. »

« Cum inclitus ille ac celebris Proclus patriarchale urbis regia sedem gubernaret, ubi iam quartuor a sancti persecutione, antistites Ecclesiæ præfuerint: populi gemitum, quod Chrysostomi memoria in sacris diptychis non haberetur, ultra au-

dire non ferens, molesteque habens videre Ecclesiā in schismata adactam: opportunum captans tempus, rem ejusmodi imperatori Theodosio Juniori notam fecit, eratque ut dicerem, carne quidem ac ex voluntate viri, Eudoxia filium: spiritu autem ac a sacro baptisi fonte, Chrysostomi patris natum. Ea sane re firmis ad imperandum praesidiis munitus, libere quod e re publica esset; urbemque esset constabiliurum, ac mundo profuturum, Theodosio proponit, in hac verba ad eum intercessor orans· Quere, imperator, eum qui te per ignem et aquam, cum iniciareris, per Evangelium regeneravit; ac eum qui sacerdotialibus te uinis, instar Simonis, in lege Domini post baptismum paterne suscepit. Clamat ad te Ecclesia: Scissa est mea stola; os meum oculatum; decor meus extinctus est: singularis serus (Psal. LXXIX, 14) ovium meorum pastorem Chrysostomum devastavit, ac apri depascentes ac abumentes fructus labiorum meorum. Polluit inuidiae litor mei ministri sanctificationem: sicut in silva lignorum securibus eum a me exciderunt (Psal. LXXXIII, 5). Dixerunt cognationes haereticorum simul: Cessure secimus os illud, quod multa in nos prolocutum erat: ejus aurum probro afficimus. Non est amplius qui deceat, nec nostra deinceps obstructurus ora. Usquequo, imperator, Chrysostomi causa improprietabil inimicus? Redde mihi gerentem personam sponsi mei Christi. Restitue mihi matrem tuam sp̄italem patrem tuum. Quanquam carnalis mater tua Eudoxia, ejus mihi jacurte aeuu crudeli auctrix fuit; tu ne carnis emulatore existas; sed emulare spiritus sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum (Hebr. xi, 4). Transit Eudoxia, perpetuo manet Ecclesia. Sum ego semper tua mater, reple gaudio mea ad Chrysostomum viscera, ut me quoque tuam ad Deum medicatrix habeas, ac Chrysostomi animam tibi patrocinantem obtineas. Enim vero sis iustitia proles, quique patris fulcias precebus.

« Cum hæc Proclus patriarcha velut ex persona Ecclesiæ, exserta apud imperatorem Theodosium voce orasset, dixissetque: Modo brevi Chrysostomi corpus ad sedem ipsius transferri jussis, nemus Ecclesiæ unies, verum etiam fidem roborabis, populumque in pace ac concordia constitues: imperator admonitioni: us animum adhibeb; confessimque viros quosdam pietate spectabiles ac senatorii ordinis statuens, eisque tradens mandata. Comannam misit cum loculo omni parte circum argenti crustis obducto: jubens quam cito ad eam prollisci urbem; atque honore multo tollentes sancti reliquias, vicariaque e loco in locum, ac provincia in provinciam lumen alternatione ac psalmodiæ successione; necnon reliquo per viam necessario apparatu ac obsequio, ad ipsum deferre. »

Prosequitur multis, quæ alii, ut sacram corpus moveri nequierit, donec supplex imperator velut ad viventem scripsit: ut navis ad viduæ vineam, quæ occasio fuerat tragedia illius in Chrysostomum, appulsa sit: ut Theodosii precibus matris Eudoxiae corporis concessio, induigente Chrysostomo, quieverit; tum iterum revertitur ad Proclum: « Τί δὲ καὶ ὁ πατριάρχης Πρόχλος; Ἀπατάμενος καὶ αὐτὸν ἐν φιλήματι ἄγιῳ τὸν δικαιον· Χάροις, δέσμοι, Χριστοφυλή πάτερ, διδακτὰ γλυκύτατε· σὸς ἔγω, καὶ τὸν γάλακτος τῶν σῶν επιτών ἀγρειων ἀνατροψῃ, καὶ τὸν ποιμήρ. Σὰ γὰρ τὰ ἐμὰ πρόσωπα, ἐκ σοῦ γὰρ αἱ τούτων τε ἀρέλαι καὶ οἱ μετὰ σὲ ποιμέρες, τινὲς σὴν ἐμπορεύονται τῶν προβάτων ἐνθήκην. Διὸ καὶ σὲ ποθοῦντα, ἀλλιψ μετὰ σὲ κατακολουθήσαι προθύμως οὐν ἡρείγοτο, διθερ κακεῖθεν τοῖς ἔξαρ-

vit (30). Est facta Joannis memoria omni civi. A tati (31) rete, sic ut rectos fidei trahat : non enim sic pisces trahit piscatorum rete, sicut rectos fidei trahit Joannis solemnitas. O gratiam, finem et locum et tempus vincentem ! Tempus enim superavit amor : finem autem invictis invicta fecit memoria ; locus quidem non clausit sacerdotia miracula : sed in Ponto jacet, et in orbe terrarum laudatur ; et longa manu ostentans vos (32), clamat : *Opus meum vos estis in Domino*³³. Iterum Joannes in verbis pretiosa predicationis margarita ; Scriptura a Deo inspiratae impolluta bibliotheca ; divinus thesaurus intelligentiae, studiosus manibus, adversus imperiale avaritiam acutissima falx (33) ; vehementis diluvium haereticorum : qui non blanditem prae timore potentiam, vel odio ex aviditate B debacchantem pertinuit (sicut Joseph) *Egyptiam*.

II. Sed pavo ne minorem audibus navem magnas res gestantem mergam altonitus (34). Nullus etenim digne laudabit Joannem, dum non sit alias Joannes. Sicut enim in undarum frequentia innumerabilis est undantium multitudo : sic et in hujus ardus industriae multitudine, ubi magisteria pia inundant atque concursant, inibi libertatis splendescunt radii. Ab altero radietas solis conclarebit ; ex altero emundatio fit erroris. Ab altero idolorum perditio innescit ; ex altero orthodoxorum fit emendatio. Ab altero synagogae nuditas lingua deprehenditur ; ab altero ædificia splendescunt ; ex altero morum conversiones verborum vi sunt. Ab altero tentatio invalescit in terra ; ex al-

tero e celo corona fulgescit gratiae. O sacerdos cuius tantum industriae lucrum, quantum veris suavissimi flores ! O nomen non negans acta ! O cognomen reddens speciem anteactæ vite ! O lingua coelis ipsis altior ! O magisteria evangelica tonitrua temperantia ! Joannes ille, Joannes iste : ille predictor, iste tuba : ille impensus, iste sine servitute ; ille sine sectis, iste singularis : ille virgo, iste castitatis defensor : ille in eremo baptizans, iste in civitate retia mittens : ille correpiet adulterantem, iste improperabat raptore : ille capite amputatus est, iste eamdem constantiam præ se ferre non dubitavit : ille in carcere inclusus est, iste in exilio deportatus. Congesta sunt certamina, propter hoc et multæ coronæ.

III. Ob id Joannes cum beatissimo Paulo nunc clamat : *Chrisi bonus odor sumus*³⁴. Omnem enim locum ab errore liberavit. In Epheso, artem Midæ nudavit : in Phrygia, Matrem quæ dicebatur deorum, sine filiis fecit : in Cæsarea, publicana meretricia honoris vacua despoliavit : in Syria, Deum impugnantes synagogas evacuavit : in Perside verbum pietatis seminavit : ubique orthodoxæ fidei radices posuit : lingua mundum Dei notitia replevit : libros conscripsit : retia salutis expandit : cum Joanne de paterno Verbo theologizavit : cum Petro piam confessionem fundavit : cum Paulo propter fidem sudores effudit : cum piscatoribus propter orthodoxiam rete concussit (35). O Joannes, tua quidem vita anxia ; mors autem gloria ; C sepulcrum vero beatum ; merces autem copiosa (36).

³³ I Cor. ix, 1. ³⁴ II Cor. ii, 14.

λιγροῖς ἀποκλίνοτα. Δεῖξον αὐτοῖς τὴν δύνασιν, καὶ ἀπούσιον αὐτοῖς τὴν φωνὴν σου· καὶ τερπόνται πάλιν μὲν πολὺν τῆς σῆς ποιμηταρχαῖας. — Εἰ Quid vero etiam patriarcha Proclus? Osculans et ipse virum justum in osculo sancto, in hæc verba exclamare coepit : Ave sis, Dei amans pater, præceptor dulcissime. Tuus ego sum, ac lactis poculenterum vasorum tuorum alumnus, nuncque etiam pastor. Tuæ enim meæ sunt oves : ex te enim eorum primiliarum greges, quique te sequuntur pastores, tuam ovium vecturam mercatura habent expositum. Idcirco etiam tui illæ desiderio, alium post te sequi, haud aequo animo serentes, huc illucque a yre exerrabant ac declinabant. Ostende eis faciem tuam ; tuam eis fac auditam vocem : fientque rursus tui gregis ovile unum.

Prosequitur auctor de populi in Patrem studio, atque postridie induxisse in sanctissimum ecclesiam : ipsam nimirum Sanctæ Sophiæ ac majorem ecclesiam, ac collocasse ἐπὶ τὸν ὑψηλὸν τοῦ κηρύγματος αὐτοῦ θρόνον in sublimi suæ prædicationis sede : nempe patriarchali solio, a quo malis invidorum artibus deturbatus fuisset. Male Riccardus, Orationes Andriantas dictas, habitas ait in illo sanctæ Sophiæ templo, ac contra imperatricem. Nusquam certe alias Chrysostomi Andriantas dictas, vel legas vel audias, quam Antiochiae habitas, dum ibi ille sub Flaviano ecclesiastem ageret, occasione male a civibus habitæ statuæ Theodosii Senioris. Ait denique auctor fuisse Joannis corpus, post alterum integrum diem et vigilias in magna ecclesia, illatum in templum sanctorum apostolorum, ibique sepultum. *Coxeris.*

(30) Baron. *involutus arundo, et floribus orthodoxie portus impletur.* At Combesius : *Hirundo, inquit, hic sane emendandum, ut alludat ad vernum tempus, quo hirundines prata, non portus, floribus replete.*

(31) Baron. *omnibus civibus.*

(32) *Ostentans vos*, cl. Sic recte Baronius. Sed Combesius post Riccardum, osculans, *vobis clamat.*

(33) Baron. *studiosis manibus adversus imperiale avaritiam acutissima falx.* *Adversus imperial. avarit. etc.* Hæc Procli dicta non minimum roboris addere iis videntur, que alibi ad confirmandam Joannis Chrysostomi Epistolæ ad imperatricem *Exodoxiam* sinceritatem, ex Marco Gazensi protulimus. Vide sis Prolegom. ad superiorum tomum VIII, cap. 9, § 3, pag. 2.

(34) Baron. *omissa negatione, Sed pavo minorem laudibus navem mergendam altonitus.*

(35) Baron. *orthodoxia rete deduxit.*

D (36) Baron. *merces autem copiosa.* Huc usque Proclo perducere licuit orationem fine carentem, acclamationum jugibus tonitruis interruptam populi adstantis, et instantis, sibi Joannem reddi : cum Proclus ex more illa tantum apponens verba, *Gratia et misericordia*, etc., fine imposuit orationi clamoribus populis interceptæ. Hæc Baronius.

Basnagio in suis *Annalibus politico-ecclesiasticis* ad ann. 438, § 3, haud probatur Baronii sententia, existimantis hunc Procli sermonem prius fuisse recitatum, quam ipse de revocando Chrysostomi corpore Theodosium adiret. Verum præter ea quæ infra refert Combesius ex Cosma Vestitore, ipsem Proclum Baronianam sententiam confirmat, dum ait sub initium Orationis : *In ponto jaces (Chry-*

Gratia et misericordia Domini nostri Iesu Christi :
(c.ii) cum Deo Patre et Spiritu sancto, gloria, et

sostomus) . . . et longa manus ostentans vos, clama! etc. Sic enim legendus hic locus, prout illum

potestas, atque magnificentia, in saecula saeculorum. Amen.

restituimus ex eodem Baronio, qui eum ex codice manu exarato descriptis.

MONITUM IN HOMILIAS SEQUENTES.

(Angelo Mai, *Spicilegium Romanum*, tom. IV, pag. xlvi et lxxviii seqq.)

Homiliarum istarum primam suppeditavit codex Vaticanus saeculi decimi. Alteram *De circumcisione Domini nactus sum in palimpsesto*, sub Chrysostomi homilia quadam latenter : placuit enim nescio cui amanuensi, deleto discipulo magistrum scribere. *Agere* hanc orationem ex posterioris scripturæ involucris extricavi, res tamen prospere demum cessit. Tres alias Procli homilias, Graece apud nos desperitas, sed a Syris interpretibus conservatas, jamdiu nuntiaveram in Syrorum Vati. codicum catalogo (*Script. vet. t. V, part. II, p. 42-44*) nempe in duobus extantes codicibus 368 et 389. Nunc vero ut ejus catalogi a me editi fructum (quod et alias feci) ostendam, tres illas homilias, *De dogmate incarnationis*, *De nativitate Domini* (quarum utraque ab Ephræmio Antiocheno, ut infra dicam, memoratur), et *De sancto Clemente Ancyra* in Galatia celebri episcopo ac martyre, Latine saltem ex Syriaca lingua ad Occidentalis Ecclesiæ notitiam perferendas curavi. Haec nimur quinque Procli homiliæ in nullis hactenus editionibus apparuerant.

A.

Πρόδιου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντίου πρόλεως εἰς τὴν ἀράληψιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν.

A'. Εὐλογητὸς θεός ! Εἰς οὐρανὸν μὲν καὶ γῆν ἡ τῆς κτίσεως διανέμεται φύσις, οὐκ ἐξ δέ με τὴν διαιρεσιν βλέπειν ἡ συνάκαστα σήμερον χάρις τὴν τούτων διαιρεσιν. Τίς γάρ ἀν εἰποι λοιπὸν οὐρανὸν τῶν ἐν γῇ διαιρεῖσθαι, καὶ κάτω τῆς ἐμῆς εἰκόνος καὶ ἀνω τῆς ἐμῆς βασιλεύουσῆς; Ἄλλα καὶ κάτω μὲν ἔτι ὑπὸ τῆς φθορᾶς τυραννούμεθα, καὶ διδάμεν τῷ διαβόλῳ χαράν ἀναλισκόμενοι τάροις· δέτ' ἀν δὲ εἰς οὐρανοὺς ἀκατέλεπτοι, τὴν χαρὰν ἀποτίθεται, βλέπων ἀνω τὴν τῶν κάτω νεκρῶν ἀναστάσιμον βίζαν· βλέπει τὸν κάτω παρ' αὐτοῦ παραδοθέντα σταυρῷ, εἰς οὐρανοὺς τὸ τιμέτερον σῶμα περικείμενον καὶ τρόμῳ συνέχεται, μὴ συντὸν τὴν δύναμιν. Ω κέρδους ἐκ ζημιας ἡμῖν τεγχέντος! Σκερδάναμεν οὐρανὸν, ζημιώθηντες παράδεισον· κατενεγχέντες (37)... ὠτεροι διὰ πεώματος ἔστημεν· ὠσθέντες, εἰς οὐρανὸν ἀνηγένθημεν· ἐν τοῦ παραδείσου πληγέντες, ἐξα τοῦ ιστεροῦ τὴν θεραπείαν ἐνέρχαμεν· παρὰ τῷ ἔβλω τῆς ζωῆς νεκρωθέντες, παρὰ τῷ τῆς χριστοκονίας ὑγιάναμεν ξύλι· ἐν τῷ λιμένι βυθισθέντες, ἐν τοῖς τῆς θαλάσσῃς ἀνέζησαμεν κύμασιν.

B. Ποῦ του, καταπονεῖστά, τὸ κακούργημα; Τον ἐπηξας τῷ κυνερνήτῃ σταυρὸν, γέγονεν τῇ ναυαγούσῃ φύσις βοήθεια, καὶ πρὸς λιμένας οὐρανοῦ παρέπεμψεν, λύσας τὴν θρηνφδίαν τῇ γῇ, ήν πρὸ τῆς ἀναλήψεως ἔσχεν τοῖς πράγμασιν τὸν ὁδυρυδὸν ποιουμένη. Ήσπερ γάρ οἱ οὐρανοὶ τὴν θελαν δηγοῦνται δέξαν, συνθέσεις τὴν τέχνην φθεγγόμενοι, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τῇ τοῖς πάθεσιν ὡς φωναῖς ἐθρηψδει·

* Psal. xviii, 1.

(37) Desunt duo brevissimi versiculi, il est sex circiter verba, quia furunculus toto ex codice icu-

A

Procli archiepiscopi Constantinopolitani sermo de Domini nostri ascensione.

I.

I. Benedictus Deus ! Quanquam haec mundi structura in cœlum terramque dividitur, attamen hanc distinctionem mihi cernere jam non concedit praesentis diei gratia, quæ res diversas copulavit. Quis enim abhinc dicat cœlum a terra differre, quando quidem imago mea tum in terra regnat, tum etiam in cœlo? Et inferne quidem corruptionis tyrannidem patimur, atque in sepulcris tabescentes diabolum gaudio afficiimus; sed tamen hic idem, converso ad cœlum aspectu, gaudio exsultur, dum illic resurrectionis mortuorum principium causamque miratur. Videt enim superne, quem ipse cruci sufficerat, corpore nostro indutum cœlum incolere. Ea propter terrore corripitur, vim sacra dispensationis minime intelligens. O lucrum ex detimento nobis enatum! Paradiso terrestri amisso, cœlum lucratum sumus; usque ad inferni barathrum dejecti, sublimiores post casum evasimus; præcipites autem, in cœlum revoluti sumus; intra paradisum vulnerati, extra illum medici operam salutarem invenimus; apud vitæ lignum morti dediti, apud ferale Chriati lignum convaluimus; in portu naufragi, in mediis pelagi undis reviximus.

II. Ubi tuum, pirata, maleficium? Quam cruelem gubernatori navis fixisti, ea naufragæ hominum naturæ salus extitit, eamque ad cœlestem portum perduxit; orbem terrarum luctu liberans, in quo ante Domini ascensionem jacebat, dum suas vices planetibus deploraret. Namque ut cœli gloriam Dei enarrant, structura sua artificem celebrantes^{**}, sic terra doloribus suis tanquam vocibus lamentaba-

culas sive ornatus abscondit, uti hic, ubi in postica icuncula parte hæc Procli amissa particula fuit.

tur. Neque ulla calamitatum requies erat, sed per- A οὐ γάρ ἐπαύσατο συμφοραῖς περιβαλλομένη. ὑπὸ petuum molestiarum pondus ingruebat. Primum hominem nacta Adamum, mox a serpente ictum seplivit ²⁰. Dum adhuc enim defleret, ecce Abelis incidit luctus ²¹; quem dum peragit, aliam filiorum suorum a Lamecho experta est cædem ²². Interim dum hos luget, commune orbi supervenit diluvium ²³: quo nondum finito, Sodomitās amisit ²⁴: deinceps in calamitatibus aliis consenuit. Initium solatii haluit Deum ex Virgine natum, quo per incarnationem apparente terrarum orbis desolatione liberatus ²⁵, hilaritatem oculis hausit, exspectatum sanatorem conspexit, ad cunabula ejus hymnos angelī cecinerunt ²⁶; imperavit orco mortuorum resurrectionē seu potius restitutionē ²⁷, eumque morigerum habuit; Patris testimonium per Spiritū gratiam sub columbā specie cælo advenientem altraxit, eratque novum spectaculum, Dominus in carne apud Jordanem a servo baptizatus ²⁸. Sed in luctum conversum est gaudium; vidi benefactorem suum crucifixum, vidi lætitiam suam morti traditam, vidi suæ hilaritatis auctorem in sepulcro depositum ²⁹. Sol terrenis malis compassus est, contristatum est cœlum, et sui splendoris veste deposita, sacci instar tenebris induitum est ³⁰.

III. Igitur his calamitatibus obrutus terrarum orbis, atque omni bona spe viduatus, intolerando denique luctu oppressus, repente videt firmissimi semper iernique gaudii auctorem, secundum ex inferis Adam, infinita gloria luce vestitum reverti; videt tabulas immortalitatis scribentem quisque discipulis annuntiantem, adoratum ut Dominum, supra montes nube elatum, per aerem splendide vectum, comitantibus angelorum agminibus. Alii enim cito volatu præcedebant, celestibus janitoribus summi regis Christi adventum nuntiantes; alii tatus cum reverenti timore stipabant, alii coram cum hymnis saltabant, alii aliis eum canticis celebrabant. Ille interim ætheream aulam tranabat, cœlum tanquam aerem penetrabat, ipse cœlorum opifex a singulis angelorum ordinibus adoratus, venerandas cohortes prætergrediebatur: dum eum discipuli propriis oculis cernerent elatum in cœlum, haud utique tanquam in cœlum, sed reapse in cœlum. Atque ut oculi discipulorum in cœlum erant intenti ³¹ dum Christi caro in altum paulatim sublevaretur, ita etiam celestes spirituum virtutes, de cœlo in cœlum stupefactæ inhiciabant, corpore illo in sublime coram se ipsis elato, donec Christus in Patris sinum receptus est, a quo nunquam discesserat.

IV. Cane igitur, o terra, canticum denuo pro planctu. Ecce illa, ob quam doluisti, natura in cœlum translata fuit; cognatio tua in cœlos migravit; specta aerem Adami pedibus supposi-

B ού γάρ ἐπαύσατο συμφοραῖς περιβαλλομένη, τὸ δρεως δῆγχέντα κατέθαψεν· ἔτι τούτον θρηνοῦσῃ, τὸ κατὰ τὸν "Ἄβελ συμβέβηκεν πένθος· ὡς ἐθρηψεῖς τὸν "Ἄβελ, ἀλλήν τῶν αὐτῆς τέκνων ὑπὸ Λάμεχ ἀνδροφονίᾳ ἐώρα· ὡς ἀπωδύρετο τούτους, τὸ κοινὸν τοῖς πᾶσιν συμβέβηκεν ναυάγιον· μήπω τούτου συσθένεος, Σοδομιτῶν ἡτεκνοῦτο· ἐφεξῆς ἐπ' ἄλλοις ἐπαλαιοῦτο κακοῖς Ἀρχὴν ἀνέσεως; Ἐσχεν θεὸν τεχθέντα ἐκ Παρθένου, οὐ φανέντος κατ' οἰκονομίαν ἐλευθεροῦτο τῆς γυμνήσεως ἡ γῆ· Ἐλαρίας ἐλάμβανεν βλέμμα· ἐπίδοξος ἐψυχίας ἐωράτῳ φάτνην αὐτῆς πάντες ἀγγελοι περιστάντες ἀνύμνουν· προσέταττεν δόῃ περὶ νεκρῶν ἀναστάσεως, μᾶλλον δὲ ἀποδσεως, καὶ πειθόμενον ίσεν· εἰλκεν διὰ τοῦ Πνεύματος χάριν ἐν εἰδει περιστερᾶς ἐξ οὐρανοῦ κατιοῦσαν τοῦ Πατρὸς τὴν μαρτυρίαν· καὶ ἦδεν ἔνον θαῦμα, Δεσπότην ὑπὸ δούλου ἐν Ιορδάνῃ σαρκὶ βαπτίζομενον. Ἄλλ' ἐστράφη πρὸς πένθος τὸ καύχημα· ίσεν γάρ τὸν εὐεργέτην σταυρούμενον, ίσεν τὴν εὐφροσύνην νεκρωθεῖσαν, ίσεν ἐν τάφῳ κειμένην τῆς χαρᾶς ἀφορμήν· συνέπαθεν ἡλιος τοῖς ἐπιγείοις κακοῖς· συνήληγεν οὐρανὸς, καὶ τὸ τῆς λαμπρότητος ἐκδυσάμενος ἰνδυμα καθάπερ τινὰ σάκχον μεμφιάσατο σκότος.

C Γ. Τοσαύταις τοίνυν συμφοραῖς ἡ γῆ κρατουμένη, καὶ πάστις ἐπίδος χρηστῆς ἀπομείνασα χήρα, καὶ τοῖς ὑπὲρ τῆς φύσεως ἀπαγομένῃ λοιπὸν ὅμιροις. Βλέπει θέαν ἀφνω ἀναφαιρέτου καὶ ἀνεκλαλήτου χαρᾶς ἐξ ἁδου τὸν δεύτερον Ἀδάμ ἀποτίλαντο τῆς δέξιης τὸ διμετρὸν φῶς· βλέπει δέλτοντας ἀθανασίας διαπεμόμενον, καὶ τοῖς μαθηταῖς εὐαγγελίζομενον, καὶ προσκυνούμενον ὡς Δεσπότην, ἐπ' δρος ἐξ δρος ἐπὶ νέφους αἱρόμενον, ὀδεύοντα δι' ἀέρος ἐνδέξιας, ἀγγελικοῖς παραπεμόμενον τάγμασιν· οἱ μὲν γάρ Επευδον ἔμπροσθεν τοῖς οὐρανοῖς πυλωροῖς προμηνύοντες τοῦ παμβασιλέως Χριστοῦ τὴν εἰσόδον· οἱ δὲ παρ' ἐκάτερα σὺν φόδῳ παρέτρεχον· οἱ δὲ κατόπιν ὑμιοῦντες ἐσκίρτων· ἀλλοι δὲ ἀλλοις αὐτὸν ἐδικαλόγουν φιλαστιν· ὡς δι' ἐκκλησίας τοῦ ἀέρος διετῇ, ὡς ἀέρα τὸν οὐρανὸν διεπέρα δὲ τῶν οὐρανῶν ποιητῆς, καθ' ἐκατον δικαίων προσκυνούσας συμμορίας ὑπερβαίνων, ὥστ' αὐτὸν τοῖς μαθηταῖς αὐταῖς ὑψεσιν ὄρδοισι ἀνιόντα εἰς τὸν οὐρανὸν· οὐχὶ ὡς εἰς τὸν οὐρανὸν, ἀλλ' εἰς τὸν οὐρανόν. Ής γάρ τῶν μαθητῶν ἐκ τῆς γῆς ἀντρισθησαν αἱ ὑψεις πρὸς τὸν οὐρανὸν τῆς σαρκὸς κατὰ μικρὸν ὑψουμένης, οὕτως καὶ αἱ τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀστέρων δυνάμεις ἐξ οὐρανοῦ πρὸς οὐρανὸν ἐκεχήγουν. τῆς τοῦ οὐρανοῦ φύσεως ἐπέκεινα κατ' αὐτῶν ἀνιώσης, ὡς ἐν κόλποις τοῦ Πατρὸς ὑπεδέχθη δὲ μὴ χωρισθεῖς τοῦ Πατρός ποτε.

D Δ'. Ἀσον οὖν ὑδήν ἀντὶ τῆς θρηψίας πάλιν, ἡ γῆ· ὑπὲρ δὲ ἡ λαγητας φύσεως, εἰς οὐρανὸν μετεπέμφη· ἡ τῶν σῶν συγγένεια ἐν οὐρανοῖς μετεπεύθη. Ἀνάδειπον εἰς ἀέρα τὸν σῆμερον παρὰ Ἀδάμ

²⁰ Gen. iii, 1 seqq. ²¹ Gen. iv, 8 seqq. ²² ibid. 23. ²³ Gen. vii, 17. ²⁴ Gen. xix, 24. ²⁵ Luc. ii, 14. ²⁶ Luc. vii, 14; viii, 51; Joan. xi, 45. ²⁷ Matth. iii, 16, 17. ²⁸ Matth. xxvii, 60. ²⁹ Luc. xiii, 45. ³⁰ Act. i, 10.

δευτερούμενον· ἐνατένισον οὐρανῷ δεξιούμενῷ τὰ σά· εἰ μὴ χωρῇ σου τὸ βλέμμα θεωρῆσαι τὴν εἰσόδον, τῶν ἀγγέλων ἄκουσον μητυπότων τὴν ἀνοδὸν· Οὗτος, φησίν, ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀπειληθεὶς ἀφ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανόν· καὶ τί τῆς ἀναλήψεως τοῦ Ἰησοῦ τοῖς ἀνθρώποις τὸ κέρδος, τῆς τούτου θεωρείας οὐκ οὖσης λοιπὸν δρθαλμοῖς ἀπολαύσαι; Ναὶ φησιν· Οὕτως γάρ ἐλεύσεται ὁ τρόπος ἀθερόστος αὐτὸν πορευόμενος εἰς τὸν οὐρανόν· ἀστραλεῖς αἱ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων εὐέλπιδες, ἐν οὐρανῷ βασιλέα συγγενῆ κεκτημένοις, καὶ πάλιν αὐτοῖς φανησόμενον ἐνδέξως.

E'. Εὐχάριστα τοινυν τῆς οὐρανίας ἐλπίδος εὐέλπιδες Χριστῷ πιστεύοντες· τῷ τῆς εἰρήνης ἐνεχύρῳ θερῷμεν· δσα φίλα Θεῷ ἔργασώμεθα, σεσωσμένων εὐχαριστίαν ἐπιδεικνύμενοι. Φιλανθρωπεύθντων ἐπανόρθωσιν ἔχομεν ἀποτῶμεν σπρκιῶν ἐπιθυμιῶν ὡς απωμάτων πωλεῖται· ἀγιωσύνην τελῶμεν ὡς ναὸς Θεοῦ καὶ ἀγίας ἀνθρωπότητος μέλην· εἰρήνευόμεν πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἀντὶ τοῦ κολασεώς βασιλείων ἡμῖν χαρισάμενον, καὶ διπλασιάσαντα τὴν τοῦ προφήτου φωνήν· πρότερον μὲν γάρ ὁ προφήτης ἐδέσα· Ὁ οὐρανός τοῦ οὐρανοῦ τῷ Κυρίῳ, τὴν δὲ τὴν ἔδωκεν τοῖς ἀνθρώποις· νῦν δὲ καὶ τὴν γῆν ἔδωκεν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ τῷ ἀνθρώπῳ. Διὸ λέγει τὸ ἄγιον Πνεῦμα διὰ τοῦ προφήτου· Πάρτα τὰ θερη, κροτήσατε χεῖρα· διὰ τοῦ· Οτι Κέριος ὑψιστος φωσφέρος, βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσσαν τὴν τῆν. Καὶ πάλιν· Ἀρέθη δ Θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ, Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγρος· αἱ τῶν οὐρανῶν δυνάμεις αἰτινες ἰερῶν. Ἀγιος, ἀγιος, ἀγιος. τρισὶν δοξολογίαις μίαν κυριότητα δμολογοῦσαι· αὐτῷ γάρ δέξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποῷ Πνεύματι, νῦν καὶ δεῖ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

B'.

Τοῦ αὐτοῦ Πρόδρομον ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντίου προκόπεως ἀδρὸς εἰς τὴν ὅπτωμερον περιτομὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

A'. Κοινὸς μὲν ὁ λόγος τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, διδάσκει δὲ μέγα καὶ βαθὺ μυστήριον εἰς δὲπιθυμοῦσιν ἀγγελοι παρακύψαι, κατὰ τὸ γεγραμένον. Ἐλλήνων μὲν γάρ οἱ δοκοῦντες εἶναι σοφοὶ λαλοῦσιν μὲν τῶν χρησίμων καὶ ἀναγκαίων οὐδὲν, κατακέρχηνται δὲ τῷ κάλλει τῆς λέξεως. ἀπατῶντες διὰ τούτου τοὺς ἀκρωταρίους· ἡμεῖς δὲ οὐράνιον θησαυρὸν ἐν ἴστρακίνοις σκέψεσιν ἔχοντες, τουτέστιν τῇ τῆς λέξεως εὑτελείᾳ καὶ κοινότητι, μακαρίους ἔαυτοὺς εἶναι πιστεύομεν διὰ τὸ ἀρεστὰ Κυρίου γνωστὰ ἡμῖν ἐστιν· νει τοινυν τοῦ κατὰ Χριστοῦ μυστηρίου τὴν ἀρρήτον οἰκονομίαν· ἐφ' ἣ καὶ ὁ μακάριος προφήτης Ἡσαΐας κατεπλήττετο λέγων· Κύριε ὁ Θεός μου, δοξάσω σε καὶ ἐμήσω τὸ ἐνομάσου, διτι ἐποίησας θαυμαστὰ τέρατα, βουλήη ἀρχαλαρ ἀληθειήν. Προώριστο μὲν γάρ καὶ προέγνωστο πρὸ καταβολῆς κόσμου Χριστὸς, περινέρεται δὲ καὶ ἐν ἐσχάτοις καριοῖς τοῦ αἰῶνος·

[“] Act. i, 11. [“] II Cor. vi, 16. [“] Psal. cxiii, 16. [“] Psal. xlvi, 2. [“] ibid. 6. [“] Isa vi, 3.
“ I Petr. i, 12. [“] II Cor. iv, 7. [“] Isa. xxv, 1.

A tum: cerne cœlum generi tuo patefactum. Quod si oculus tuus Christi ingressum spectare non vallet, audi angelos qui regressurum prædicunt. *Hic, inquiunt, Jesus qui assumptus est a vobis incelum,* (sane quid prodesset hominibus Jesu ascensio, si forte eum nunquam postea fuissent visuri?) *hic utique sic reversurus est, ut eum vidistis eum in celum.*⁴⁷ Firma est itaque humani generis spes, quae regem sibi conformem in cœlo habet, qui deuino se conspiciendum dabit.

V. Quam ob rem gloriemur hac cœlestium rerum spe freti, Christo credentes; in hac pacis arrula confidamus, et quidquid Deo placitum est opere- mur, ut gratios nos saluti datæ præstemos. Clem- **B**enitiæ beneficio usi, vitam emendemus; carnalibus cupiditatibus, ceu angelorum sodales, abstineamus; sanctitatem sectemur, qui templum Dei ⁴⁸, et sancti- ficatione humanitatis membra sumus; pacem cum Deo conservemus, qui pro poena nobis regnum largitus est, et prophetæ dictum duplicavit. Olim quippe propheta exclamaverat: *Cœlum cœli Domino, terram autem dedit hominibus*⁴⁹. Nunc vero et terram hominibus dedit, et cœlum cœli homini. Quapropter sanctus Spiritus per prophetam dicit: *Omnes gentes, plaudite manibus. Cur? Quia Dominus al- liissimus terribilis, rex magnus super omnem ter- ram*⁵⁰. Et rursus: *Ascendit Deus in jubilo, Domi- nus in voce tubæ*⁵¹; quæ nimur erant cœlorum virtutes clamantes: *Sanctus, sanctus, sanctius*⁵², trina laude dominationem unicam conseruentes. Ipsi gloria et potentia, cum sanctissimo et bono vivi- coque Spiritu, nunc et semper et per saecula.

II.

Eiusdem Procli archiepiscopi Constantinopolitanī sermo de Christi Iesu Domini nostri circumcisione, octava post nativitatem die.

I. Vulgaris quidem est divinæ Scripturæ elocutio, sed tamen magnum profundumque mysterium docet, in quod desiderant angeli prospicere, ut scrip- tum est⁵³. Etenim ethnici qui videntur sapientes, nihil reapse utile aut necessarium loquuntur, sed dictionis abutuntur elegantia, ut hujus lenocinio audientes decipient. Nos vero cœlestem thesauros in lictilibus vasis habentes⁵⁴, hoc est in dictionis rusticitate ac vilitate, beatos nos nibilominus existi- mamus. Cogita igitur Christi ineffabilem mysterii dispensationem; quam admirans beatus quoque propheta Isaías aiebat: *Domine Deus mi, laudabo te, hymnum dicam nomini tuo, quia portenta mirabilia effecisti, consilium antiquum verax*⁵⁵. Prævi- sus est enim et præcognitus ante mundum conditum Christus, postremis autem saeculi temporibus manifestatus est: natus est de Virgine, eratque in

sinu matris tanquam modo genitus puer, caro sa-
ctus qui erat Verbum aeternum.

II. O rem magnam et admirabilem! Puer erat in terra secundum carnem; idemque rursus cœlum implebat; circumcisionem recepit, sicutque sub lege, is qui parem cum Patre thronum habebat; Moysis dominus, præceptum Moysis observavit. Hoc vide-licet aiunt beati Pauli verba: *Cum venit plenitudo legis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege*⁴⁴. Non enim sub lege erat ante incarnationem, sed postquam ex muliere factus fuit, tunc legis factus est observator: decretus est autem illi dispensationis in carne modus, nempe ut sub lege esse oportet eum, qui utpote Deus supra legem erat. Quippe erat æquum, ut qui homo factus esset, humanitatis conditionem non aspernaretur. Reapse tamen humile prorsus et indignum magestate ejus fuisse, legi subjici, ego quoque affirmo. Sed quanquam humile quid esse fateor participare sanguini et carni, attamen necessarium erat, vel potius convenientius, servari ab eo mundum, mortem evacuari, peccatum destrui conversandoque inter homines, universum mundum Patri Deo ab eodem reconciliari.

III. Hujus rei gratia semen Abrahæ apprehendit⁴⁵, et æque ac nos carni et sanguini communicavit; formam servi assumpsit⁴⁶, ut legi esset obnoxius; servi enim officium est legi subesse. Sumpsit igitur servi formam, qui sua natura liber erat; circumcisionis est ex legis præscriptio; attulit etiam pro se par tuturum et duos pullos columbarum⁴⁷. Mirare et hæc; etenim in umbra et typo siebant sub Moyse, sed rei veritas erat Christus. En sacrificium obtulit, typos implevit, sed veritas, ut dixi, Christus erat, qui tenui hac re, cuiusmodi est turtur et columba, antiquis præsignatus fuit. Mitissima enim columba est, pulcherrima vero et canora turtur. Talis est Christus: mitissimus quidem ut Deus, canorus autem ut turtur; etenim universum mundum delectat evangelicis prædictionibus. Igitur prout innuunt legales typi, uti religiosissimus, turtur est; uti mitissimus, columba est. Servator noster immolatus est, ut nos redimeret pretioso sanguine, et in Spiritu sancto sanctificaret. Ipsum decet gloria et potentia, honor et magnificencia, nunc et semper et per sæculorum. Amen.

A ἐγεννήθη ἐκ γυναικὸς καὶ ἦν ἐν μὲν παιδίος ἀρτιγενές, ἐν σαρκὶ γεγονὼς δὲ προσώπων· Λόγος.

B' Ω μεγάλου καὶ θαυμαστοῦ πράγματος! Βρέφος ἐπὶ γῆς κατὰ σάρκα, καὶ πάλιν ἐπλήρου τὸν οὐρανὸν· κατεδέξατο τὴν περιτομὴν, ὑπὸ νόμου γέγονεν δὲ σύνθρονος τῷ Πατρὶ· τὴν Μωϋσέως τετῆρηκεν ἐντολὴν δὲ Μωϋσέως Δεσπότης· τοῦτο ἦν δῆτα τὸ διά φωνῆς τοῦ μακαρίου Παύλου, "Οτε δὲ ἥλθεν τὸ πλήρωμα τοῦ νόμου, ἔκαπεστειλερ δὲ Θεός τὸν Κύρον αἵτον γενέμενον ἐκ γυναικὸς, τερόμενον ὑπὸ τοῦ μονοῦ. Οὐ γάρ πρὸ τῆς σαρκώσεως ὑπὸ νέον τὸν ἤνθινον ἦν· ἀλλ' ὅτε γέγονεν ἐκ γυναικὸς, τότε γέγονεν τὸν νόμον φυλάξας· νενόμικεν μὲν τοῖν τούτῳ μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας δὲ τρόπος τὸ χρῆγαις ὑπὸ νόμον γενέσθαι τὸν ὑπὲρ νόμον ὡς Θεόν. Ἐδει· γάρ ἁνθρωπὸν γεγονότα, τὸ τῆς ἀνθρωπότητος μὴ ἀτιμάσαι μέτρον· διτι μικρὸν καὶ ἀνάξιον παντελῶς τῆς ἐνούσης αὐτῷ μεγαλοπρεπείας τὸ ὑποκείσθαι νόμῳ, ἐρῶ σοι κακῶν εἰ γάρ μικρὸν ἀλλ' ὡσάντως τὸ μετασχεῖν αἰματος καὶ σαρκὸς μικρὸν ὅμοιογύμνενος· ἀλλ' ἦν ἀναγκαῖον, μᾶλλον δὲ πρεπωδέστερον αὐτῷ διασώσαις τῇ υπὲρ οὐρανῶν, καταργῆσαι θάνατον, ἀφανίσαι τὴν ἀμαρτίαν, καὶ στοιχῶν (38) τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει, εἰς τὸ ἀπ' ἀρχῆς κατακτήσασθαι τὴν ὑπὲρ οὐρανῶν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ.

C Γ'. Ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπελάβετο, καὶ παραπλησίως ἡμῖν μετέσχεν αἴματος; καὶ σαρκὸς· Ἐλαβεν δούλου μορφὴν, εἰ μὴ καὶ ἐν τῷ ὑποτάσσεσθαι· τῷ νόρῳ· δούλου γάρ τὸ ὑπὸ νόμον εἶναι· Ἐλαβεν τοῖν δούλου μορφὴν ὃ κατὰ φύσιν ίδιαν ἐλεύθερος· περιετμήθη κατὰ τὸν νόμον· προσεκόμισεν δὲ καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ζεῦγος τρυγόνων καὶ δύο, φησιν, νεοσσοὺς περιστερῶν. Θαύμαζε καὶ τοιτῶν· ἐν σκιαῖς μὲν γάρ καὶ τύποις ἡν ταῦτα διὰ Μωϋσέως· ἀλήθεια δὲ ἐστιν δὲ Χριστός. Ἀλλ' ίδιον προκεκόμισεν θυσίαν, τοὺς τύπους τε πλήρωκεν, η ἀλήθεια αὐτὸς ἦν δὲ Χριστὸς διὰ τοῦ μικροῦ πράγματος ὡς ἐν τρυγόνι· καὶ περιστερῷ τοῖς ἀρχαῖοις ὑποδηλούμενος· πραστάτη μὲν γάρ ἡ περιστερά, καλλιστάτη δὲ καὶ εὐφωνος ἡ τρυγών. Εστιν δὲ τοιτὸς δὲ Χριστές· πραστάτος μὲν γάρ ἐστιν ὡς Θεός, εὐφωνέστατος δὲ ὡς τρυγών· κατατέρπει γάρ τὴν ὑπὲρ οὐρανῶν τοῖς εὐαγγελικοῖς διδάγμασιν. Οὐκοῦν ὡς ἐν τύποις τοῖς κατὰ τὸν νόμον, ὡς εὐλαβέστατος, τρυγών, ὡς πραστάτος, περιστερά. Οἱ Σωτῆροι ἡμῶν ἐσφαγίζετο, ἵνα ἡμᾶς ἀγοράσῃ τῷ ίδιῳ αἷματι, καὶ ἀγίασῃ, ἐν Πνεύματι ἀγίῳ· αὐτῷ γάρ πρέπει δόξα καὶ κράτος, τιμὴ καὶ μεγαλοπρέπεια νῦν καὶ δει εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Αμήν.

⁴⁴ Gal. iv, 4. ⁴⁵ Hebr. ii, 16. ⁴⁶ Philipp. ii, 7. ⁴⁷ Luc. ii, 24.

(38) Sic legere malui obscuratum locum.

III.

EJUSDEM PROCLI ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI

SERMO DE DOGMATE INCARNATIONIS, DICTUS IN SABBATO ANTE QUADRAGESIMAM,

Græce amissus, sed ex veteri interpretatione Syriaca nunc recuperatus.

I. Copiosa sunt divinæ gratiæ dona, innumeræ concionum spiritualium utilitates, laudabile nundinarum ecclesiasticarum commercium, gratus honor festoru[m] coram altaribus, gloriæ merces crucis, salutaris vindemiæ copia ineffabilis, copiosus et sine pare supernorum munerum thesaurus. Nescit paupertatem charitas, neque aliunde Christus divitias sibi conciliat. Inspice, si lubet, dilectissime, divinos libros, ut divitarum amplitudinem et donatoris munificentiam apprime cognoscas: hinc enim passim doceberis, quomodo Dominus noster Jesus Christus jam inde a rerum initio nunquam destiterit ab humano genere multisariam juvando. Nam primo quidem Adamum illum paradiso pulsum⁶⁰ damnatumque revocavit, secumque in cœlis voluit considere. Abelem sacrificii sibi oblatis causa vidit interfectum⁶¹, sed eum post necem fecit homicidii accusatorem. Noachum pene naufragum aspergit, in eoque humani generis conservavit scintillam⁶². Servum deprehendit Abramum, patremque gentium fecit⁶³. Captivum nactus Josephum, castitatis eum exemplar orbi constituit⁶⁴. Fugitivum ex Ægypto offendit Moysen, atque in numero populo ducem præfecit⁶⁵. Iosuæ Palæstinæ exploratori cohibendi solis lunæque cursum potestatem attribuit⁶⁶. Exiguo de grege sumptum Davidem, fecit eum regum satorem⁶⁷, radicem generationum, unde tremendum dispensationis mysterium manaturum erat. Balaami bruto jumento loquela concessit⁶⁸: navarchum utilem ad Erythræi transitum dedit; Aaronis virgam aridam floribus præter naturam ornavit⁶⁹: æneum serpente[m] in deserto erexit admirabilem⁷⁰; Eliam simulacrum in orbe extorrem, igneo curru sedentem ostendit⁷¹; Babylonice fornacis flammam in trium puerorum nutricem convertit⁷²; leones in puteo coram Daniele tanquam reverentes ante librum discipulos statuit⁷³: marinum cetum hospitium prophetæ exhibuit⁷⁴: Rachabæ lupanar in amicum

A diversorum transmutavit⁷⁵. Sed jam lingua narrando deficit.

II. Nunc ad divitias transeat oratio. Ecclesiastica solemnitas omnigena salutis merce redundat: hic terrestria dona, et cœlestia lucra; hic virtuum abal[en]tatio, et virtutum acquisitio; hic substantiarum oblatio, et tempus remunerationis, hic nubes pluviam parturiens, et sanatio evangelica; hic increata Trinitas, et tubæ apostolicæ; hic loco brutalium libidinum, gloriosi hymni cantantur; hic Adam terrestris dimittitur, et Dominus de cœlo resplendet; hic antiquus rebellis exploditur, et virginicum adoratur mysterium; hic scelerum chirographum scinditur, et concessæ libertatis libellus prescribitur; hic cupidinum interitus, et animorum lœtitia. O solemnitas, quæ hic quidem laborem, in cœlis autem mercedem paris! Hic enim elata voce pœnitentia prædicatur, utile Quadragesimæ remedium, abstinentiæ præmium, virginitas regia, grata Deo eleemosyna, mansuetudinis beatitas, summa longanimitatis prudentia, patientia quæ a naufragio liberat, fidei secunditas, incarnationis Dominicæ incomprehensibile arcanum. Prorsus quo diutius de his cogitabis, eo miranda magis et supra omnem vestigationem intelliges.

III. Revera enim infirmior est intellectus ad scrutandum, quomodo Deus invertibiliter factus sit homo; quomodo Verbum sine confusione limo copulatum fuerit, ac Deus impassibiliter ac sine mutatione semet in carnem figuraverit. Quatenus a Patre est, caret principio: quatenus vero factus est, phantasma reputari nequit; idem quippe verusque Deus est, et absque ulla falsitate homo. Qui Patri consubstantialis erat, idem mihi nativitate humana æqualis, excepto tamen peccato⁷⁶, factus est. Increata est natura divina, humanitatis autem assumptio non est imaginaria, unusque est Filius, neque in duas personas (39) dividitur; etenim cum veneranda œconomia duas sub una

⁶⁰ Gen. iii, 24. ⁶¹ Gen. iv, 8. ⁶² Gen. viii, 1 seqq. ⁶³ Gen. xvii, 5. ⁶⁴ Gen. xxxix, 12. ⁶⁵ Exod. iii, 4 seqq. ⁶⁶ Jos. x, 13. ⁶⁷ I Reg. xvi, 12. ⁶⁸ Num. xxii, 23 seqq. ⁶⁹ Num. xvii, 8. ⁷⁰ Num. xxi, 9. ⁷¹ IV Reg. ii, 11, 12. ⁷² Dan. iii, 21 seqq. ⁷³ Dan. vi, 16 seqq. ⁷⁴ Jon. ii, 1. ⁷⁵ Jos. ii, 1. ⁷⁶ Hebr. iv, 15.

(39) Insignem hoc loco deprehendimus (ut jam premonui *Script. ret. t. X, præf. p. 23*) in Syriaco codice sycophantiam alicujus monophysitæ. Etenim cum priscus Procli interpres scripsisset hic vocabulum CNUME, personas, cuius vocabuli vestigia adhuc visuntur in codice, monophysita Syrus, ut dixi, nescio quis, orthodoxo abraso vocabulo, substituit hereticam dictiōnem CHIONE, naturas. Cumulatur hujus criminis veritas, quia in alio Syro Vat. codice, in quo haec eadem Procli oratio

D legitur, deest hoc loco folium, detractum fortasse manu hominis heterodoxi, cui orthodoxy Procli locutio displicebat. Certe Proclum ab eo errore longe affuisse, tum cognita illius scripta satis demonstrant, tum desertius ejusdem alii loci, quos *Script. ret. t. VII, pp. 39, 134, 205*, nos protulimus. Mirum autem est quod hic Procli genuinus locus Græce superest, citante Ephraim Antiocheno, apud Photium cod. 229, p. 805: Πρόχλος δ Κωνσταντινουπόλεως φησιν ἐν τῇ Τεσσερακοστῇ.

persona naturas adunaverit, unicus conflatur Filius; quamvis id hæretici irrideant, Judei insatiam putent, ethnici animo aversentur. Haud semet a Patre separavit, et tamen inter homines versatus est⁷⁷; caro factus⁷⁸ sine mutatione; homo, nec tamen in duos divisus: totus in cœlo, totusque in terra, et ubique, quia divisionem divina natura non patitur; passus est in eo quod assumpsit, impassibilis mansit in eo quod erat. Dicimus eum Filium, non tanquam deificatum per gratiam, etenim Verbum natura propria Deus est. Ipse est indivisibilis in propria natura, tanquam Patris Filius; sapientia est, ut rerum divinarum economus; potentia, ut universæ creaturæ conservator; veritas, ut verus Patris typus; imago, utpote Patri suo consubstantialis absque mutatione; lumen, ut sol animarum; vita, quia in ipso vivimus, movemur, et sumus⁷⁹; justitia, tanquam singulorum pro ratione operum remunerator; sanctitas, tanquam peccati abrogator; salus, utpote mundi per sanguinem suum redemptor; resurrectio, tanquam ejus, qui in sepulcro depositus fuerat, renovator.

IV. Pergin' vero dicere plura? Pergo enimvero, o Judæe, nec pudet, magna voce proclamo, quod venerandum œconomiae mysterium, salutem libis negotiatum sit. Aio Christum, quod ad se attinet, esse qui erat; quod ad me autem, eum esse qui factus est. Miracula uti Dens patravit, dolores uti homo sustinuit; mansit is qui erat, et tamen amore hominum ductus, homo factus est per formæ fermentum, quia reapse corpore de semina sumpto natus est⁸⁰. Idem porro et via est⁸¹, quia dicit ad Patrem; janua est⁸², quia intra paradisum recipit; pastor⁸³, quia eum qui deerraverat querit; ovis⁸⁴, quia propter homines jugulatus est: agnus⁸⁵, quia mundi immunditiam purgat. Denique multifarium est œconomiae mysterium;

A essentia autem est immutabilis. Summus est penterifex, prout in tempore factus fuit; Deus est, prout erat; matre caret, quatenus superior nobis est; patre autem caret, quatenus similis nobis est. Generatio ejus nunquam enarrabitur⁸⁶: superne est ineffabilis, inferne item inenarrabilis, ubique inexplicabilis. Corpus ejus animam intellectumque assumpsit; ut in cunctis similis nobis evaderet.

V. Ob hæc omnia, et quia insuper te servaverit, erubesce, o Judæe, neconon ob eos quos tui causa passus est cruciatus, denique etiam ob miracula. Quænam, aïs, sunt hæc miracula? Imo, inquam, quænam vos, o Dei hostes, miracula habetis nostris potiora? Majusne sit miraculum, panem de cœlo pluere, an Deum carne vestiri? Mare transeuntium gratia divisum, an virgo post partum incorrupta? Virga quæ petram fecit aquarum gurgitem, an crux quæ servatum orbem sanctificavit? Hæc te miracula pudore afficiant, eumque demum adora qui incarnatus est. Sed quænam sunt hæc quæ dico miracula? Generatio absque semine, conceptus sine virili commercio, virgo incorrupta facta mater, et adhuc deinceps virgo: stellæ cursus, angelorum laudatio, pastorum timor, oblatio munera a magis, mare obediens, fuga spirituum, incessus in aquis, tempestatum sedatio, paralyticorum exsultatio, lux cæcis redditæ, dæmonum expulsio, mortui suscitati, creature terræ, coeli mæstitia, sol obscuratus, petrae conftractæ, templi dissensio, destructio inferorum, sepulcrum vacuum inventum, latronis conversio, suffixio chiographi, Synagogæ eversio, Ecclesiæ exaltatio, divinæ religionis propagatio, crucis adoratio. Cum ergo insidelitatis tuæ memineris, fatere cum Moyse: *Hic est Deus meus, hunc laudo*⁸⁷, cui sit gloria et honor per secula seculorum. Amen.

IV.

EJUSDEM PROCLI SERMO DE NATIVITATE DOMINI

Grace amissus, sed in interpretatione Syriaca conservatus.

I. Jam tempus est ut Isaïæ prophetæ verba repeatantur: *Lætentur cœli desuper, et nubes depluant justitiam, quia misertus est Dominus populi sui*⁸⁸. *Lætentur cœli desuper*, quia cum ipsi ab initio crearentur, Adam pariter a Creatore de virginè terra formatus fuit, Deique amicus et familiaris apparuit. *Lætentur cœli desuper*, quia nunc per Domini nostri in carne dispensationem sanctificata

⁷⁷ Baruch iii, 38. ⁷⁸ Joan. i, 14. ⁷⁹ Act. xvii, 28. ⁸⁰ Luc. ii, 7. ⁸¹ Joan. xi, 6. ⁸² Joan. x, 9. ⁸³ ibid. 14. ⁸⁴ Isa. lv, 7. ⁸⁵ Joan. i, 29. ⁸⁶ Isa. liii, 8. ⁸⁷ Exod. xv, 2. ⁸⁸ Isa. xlvi, 8.

(Sermone dicto in Quadragesima, sive initio jejuniti quadragesimalis): Ή θεια φύσις ἀκτινος. ή ἐξ ἑμού πρόσδηψις ἀνθέντος· καὶ έστιν εἰς Γίον, οὐ τῶν φύσεων εἰς δύο ὑποστάσεις διαιρουμένων, ἀλλὰ τῆς φρικτῆς οἰκονομίας τὰς δύο φύσεις εἰς μίαν

D terra est, atque humanum genus de idolatriæ sacrificiis liberatum fuit. Nubes autem depluant justitiam, quia hodie Eve error ablatus fuit ei condonatus per Virginis Mariæ puritatem, perque Deum simul et hominem ex ipsa natum. Hodie Adam, post veterem damnationem, ex horrenda illa mortis sententia liberatus fuit; fraudis autem auctor (40) Deum enim nemo vidit unquam, quem

ὑπόστασιν ἔνωσάσης. Imo idem locus est in opere Leontii apud me Spicil. t. IX, p. 35. Non unum igitur habemus de genuina hac homilia testimonium.

(40) Hic unum saltem folium ex codice excidit.

admodum ipse dixit : *Nemo vidit faciem meam, et sicut erit*⁴⁰. Natus est igitur ex Virgine Christus, a qua carnem per economia rationem sumpsit, ut ipsi est libitum : *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis*⁴¹; atque idcirco Virgo Dei mater ovasit. Quomodo virgo post partum manserit verbis explicari nequit, neque item nativitas ejus, propter incomprehensibilem divini Verbi erga suam visibilem humanitatem mysterium. Nam secundum suam carnis dispensationem divinum Verbum visibile est; invisibile autem, quia manens quod erat, factum est quod non fuerat. Idem passibile est, et impassibile (41); passibile quidem in eo quod certatur, impassibile vero, quatenus ejus divinitatem de eadem Patris substantia esse cognoscimus. Porro est de substantia nostra, quia eadem humilitate praeditum, praeter peccatum. Jam vero Virgo, mater est, quia Verbum incarnatum sine semine edidit; sic tamen ut virginitatem retineat, propter mirabilem illius, qui sic voluit nativitatem. Ipsa mater est secundum substantiam naturae humanae divini Verbi, quod in ipsa incarnatum est, et apparuit, atque unitum est, juxta sapientiam ac voluntatem ejus, qui prodigia operatur. *Ex ipsis Christus in carne*, ut ait Paulus beatus⁴².

II. Cave enim putes, eum qui natus est, simpli-
cem esse hominem, vel tantummodo esse Deum.
Nam si Christus tantummodo homo esset, qui fieri poterat, ut sancta Virgo, post partum etiam virgo maneret? Igitur dicamus hinc confieri, Christum in duabus naturis subsistere divinitatis atque humanitatis, unum esse Jesum Christum, unicum Filium Dominum Jesum Christum. Etenim duarum naturarum unio, in unica filiatione peracta est, unio fuit non confusio, unio noua immutatio, unio, inquam, non permisio: nam manens quod erat, factus quod non fuerat. Etenim ipse fuit, qualis nunc est, qualisque erit et permanebit; homo tamen nostri gratia factus est; amator hominis factus est homo, id quod antea non erat; sed homo factus est, Deus simul manens absque ulla immutatione. Factus est igitur similis mihi propter me, factus est quod non erat, retinens tamen id quod fuerat. Denique factus est homo, ut proprias efficiens passiones nostras, idoneos nos adoptioni in filios reddat, concedatque illud regnum, cuius utinam nos dignos efficiat gratia et misericordia Domini Iesu Christi, cui cum Patre et Spiritu sancto gloria est, honor, et potestas nunc et omni tempore et per saecula saeculorum. Amen.

V.

EJUSDEM PROCLI DE SANCTO CLEMENTE MARTYRE SERMO (42).

Grace amissus, sed apud Syros supersitus.

I. Duplex, fratres mei, festum hodierna die agitur ob sacerdotis atletæ commemorationem; fuit enim sacerdos simul et martyr: ideoque duplē fore curam necesse est illorum qui huic contexere panegyricam orationem volent; etenim inter sacerdotium atque martyrium laudes oratorem partiri opus erit. Atqui difficile mihi videtur utramque rem verbis dignis exæquare, cum singulæ verborum modulum eximie superent. Sed enim sancti homines nihil a nobis præter studiosam voluntatem postulant, non ut ipsorum meritis celebrandis pares simus: quippe qui sine ullo verborum meorum admíniculo, suis tantum certaminibus coronam obtinuerunt. Quidnam igitur satis mirabimur in beato martyre ac sacerdote Clemente? Num ejus in sacerdotio puritatem, an inclytum martyrii certamen? ejus erga pauperes misericordiam, an quas fundebat pro peccatoribus lacrymas? ejus pro Ecclesia sollicitudines, an contra errores strenuitatem? singularēm ejus mansuetudinem, an tempore omni

fiduciam? verborum facundiam, an continuam operum exsecutionem? Mentis cum Deo conjunctiōnem, an corporis a puero virginitatem? Sacrorum librorum scientiam, an divinarum minarum prædicationem? ejus ultra temporarias res elationem, an in utroque rerum ordine felicitatem? Miremurne illum magis, tanquam patriæ suæ decus, an illius testem qui orbem tuerit? tanquam florem Gafatarum, an ut vas ministerii angelorum? Utrum ut sal Christianæ pietatis, an ut aduersus ethnicos gladiam? Lumenne mundi, an Judaicæ sectæ persecutorem? Trinitatis prædicatorem, an tubam æqualitatis quæ in ejusdem Trinitatis essentia est? Dicamne heresum dissipatorem, an Ecclesiam congregatorem?

II. His quippe dotibus cunctis, quas etiam Paulus tanquam virtutis subsidia episcopique imaginem pinxit, sanctus hic Clemens præditus erat: quatenus enim sacerdos Deum hominibus conciliabat, quatenus martyr bellum pro iisdem contra er-

⁴⁰ Exod. xxxiii, 20. ⁴¹ Joan. 1, 14. ⁴² Rom. ix, 5.

(41) Hunc locum ex Procli nominatim sermone εἰς τὰ Θεοφάνια, *De nativitate Domini*, citat Ephraemius apud Phot. cod. 229, p. 828 (quæ res veritatem inventi nostri luculentiter demonstrat), his verbis: *Ἐντὸν δέ τοι φύσεων, παθητῆς τε καὶ ἀπαθοῦς.*

(42) Agitur non de Clemente papa Romano, sed

de Clemente episcopo Ancyra in Galatia, qui celebre martyrum fecit sub Diocletiano an. 283. De hoc martyre Ancyra Baronius in Martyrol. die 23 Januar, et copiose Surius, Bollandiani, ac Monza Graeca.

rores gerebat. O anima, quæ per duos hos honoratissimos veluti fratres, sacerdotium atque martyrium, purificata es! Quid enim est martyr? pro cruce victor per sanguinem; pugnator pro dogmate resurrectionis post triduum peractæ; servidus pro fide athleta; quia Dei timor vocem ejus adiebat, violentam, inquam, pro mysteriorum veritate vocem. Turris fuit aite fundata, quæ minimè decidit, fidelis rei mandatæ executor, corporis sui consummator, errorum messor, vitæ nuntius his qui vitam implorant, planta laboribus irrigata, arbor quæ cæsa fructum germinat, patiens athleta, vulnera non exhorrens. Hic ignominiam hosti intulit, seque virum omni laude majorem præbuit; hic morte sua paradisum sibi præripuit. Medicus fuit virtutis remediorum conscius, negotiator qui suo sanguine cœlestè regnum comparavit, gladius rutilans contra inimicum, crudelitatem plagarum non renuens a dæmonibus perpeti, sanorum terror laudabilis, idolorum molendinum, sedulus sacrificiorum purgator, sacrorum coctuum lux inexstincta, sapiens Ecclesiæ architectus, abditus altaris thesaurus; atque, ut uno verbo dicam, vera stabilisque virtutis columna. Talis est martyr.

III. Quid vero sacerdos est? lux Ecclesiæ, fons in civitate, sedis ecclesiasticæ sol, altaris corona, mœrentium portus, luna discurrens, justitiae regula, virginitatis imago, exemplar mansuetudinis, fiduciae argumentum, provisor pauperum, improborum hostis, gratuitus viduarum lugentium defensor, miserorum autem pupillorum imploratus tutor, inquam vim retundens, rapinas impediens, alieni doloris particeps, pro aliis sponte sollicitus, fida adversus mortem salus, pauperum thesaurus, memoriale veluti ac liber sacræ Scripturæ, tonans fidei orthodoxæ lingua, populi monitor, rationalis hæresum laqueus. Prorsus nihil aliud sacerdos est, quam Deus quidam in orbe visibilis. Talis, inquam, fuit Dei sacerdos beatus Clemons. Sacerdos quidem major Aarone fuit, martyr autem Stephanon par.

IV. Quæ enim est comparatio ministerii sub lege, cum illo regnantis gratiæ? Nomina utique paria sunt, verum actus longe diversi. En illic, o Judæi, sacerdotium legis, hic autem incruentum ministerium; illuc altare lapideum, hic suavitas de conscientia pura procedens. Caput illius sacerdotii fuit Aaron, nobis holocaustum est Christus. Quantum inter famulum et herum, tantum prorsus inter duo sacerdotia interest. Aaron in eremo vitulum conflavit, Christus in cruce semet veluti ignominiam Patri obtulit; illuc arca tabulas virgam urnamque continens, hic Virgo Verbum incarnatum concipiens et formidandi mysterii ministra; illuc stola sacerdotalis, hyacintho, purpura, byssو, crocoque intexta, hic gratiæ tunica de aqua, spiritu, fideque baptismi composita; illuc ephod cum gemmis, hic suave jugum et pondus leve; illuc lami-

A na cum signaculo, hic frontibus nostris impressa crux; illic aurea tiara, hic justitiae unctio; illic tympana reboantia, hic laudantium linguæ; illic malorum splendor Punicorum, hic virtutum lumina; illic gemmæ duodecim rationale ornantes, hic duodecim evangelizantes apostoli; illic crux et aqua cum hyssopo et lana coccinea aspergitur populus, hic baptismus aqua scilicet cum spiritu unctionis populum sanctificat; illic una in familia sacerdotium consistebat, hic potestas operibus impeccatur; sacerdotium illud tanquam fenum mane preteriit, nostrum autem ceu luna in æternum manebit.

V. Ne nimium gloriere sacrificiis, o Hebræe; umbra erant, ideoque disparuerunt. Cur mihi sacrificiorum multitudinem enumeras, qui Abrahæ fidem [contemni]? Converte cogitationem tuam ad rei initium, ut inscitiam tuam recognoscas. Nam sacrificia quidem perficit sacerdotium; stirps vero ad sacerdotium provehit; stirpis origo Abraham, verumtamen Abrahæ non stirps, sed fides, laudata fuit. Cur ergo cum fide careas, indictis a lege sacrificiis contentus es? Si tu quidem filius es Abrahæ, cur eum crucifixisti, cuius Abraham figura fuit? Illic juvenes comitantur, hic angeli laudant; illic mons excelsus, hic lancea; illic ignea flamma, hic Judæus exclamans; illic angelus cœlitus vocat, hic sol in cœlo tristatur; illic aries pro liberato primogenito immolatur, hic templum dissolvitur, Verbumque æternam redemptionem peragit. Vide ut umbra in rem veram transiit?

VI. Cæterum maligni homines contradicendi voluntate non parent. Jam impudenter Judæus responsum concinnavit hujusmodi: Cur vos, inquit, nobis illuditis, qui majore quam vos gloria ornamus? Res quidem nostræ commendabiles, vestræ contra detestabiles sunt. Propter nos aquæ in sanguinem versæ sunt. Propter nos panis de cœlo pluit; propter nos mare divisum fuit; propter nos denique virga floruit. Porro nihil hujusmodi apud vos est: vobis antrum, præsepe, panniculi sunt, quæ sunt extremæ necessitatis atque ignobilis indicia. O Judaicam impudentiam! Tu passionem memoras, et prodigia retices? Paupertatem irrides, nec gloriam prædictas? Jesum de Maria ortum affirmas, eumque priorem esse Maria dissimulas? Vociferaris filium esse Mariæ quod ad carnem attinet, creatorem autem illius esse, quatenus Deus est, non profiteris? Antrum appellas, et astrum non respicias? Clamitas eum in præsepe positum, cantus angelicos silentio premis? Panniculos vituperas, magorum adorationem non commoraras?

VII. Ego, o Judæe, unum Filium profiteor; credo increatam Trinitatem, nec Filii unitatem confusione aliqua aut permistione confusatam judico. Idem Deus homoque est; quatenus Deus, miracula'operabatur; quatenus homo, [passionem] perpetiebatur. Unde nam hoc? Audi, o Judæe, Isaiam prophetam utramque rem prædicantem ²²: Parvulus natus est

²² Isa. ix. 6.

nobis (43); hic illius dispensationem in carne nar-
rat. *Filius datus est nobis*; nunc de ejus aeterna
natura loquitur. Dic jam aliquid, o propheta, de
duarum naturarum unione, deque unica Filii per-
sona. *Et facta est potestas illius super humerum*
ipsum; ipsius, inquam, non ipsorum. *Et vocabitur*
nomen ejus Angelus magni consilii; unius, inquam,

(43) Ex Procli sermone deperdito in hac Isaiae
verba, Παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, καὶ υἱὸς ἐδόθη ἡμῖν,

A non duorum. Postremo dic, o propheta, quis hic
qui advenit, homone an Deus incarnatus? Deus est,
qui hominis gratia corpus est factus: Vocabitur
enim *nomen ejus Angelus magni consilii*, *Deus, for-*
tis, dominator, princeps pacis, pater futuri sacerdoti;
per quem et cum quo gloria sit Patri, nunc et in
omne tempus, et saecula. Amen.

citatur fragmentum ex concil. Chalced. et ex Ana-
stasi Hodego apud Galland. Bib. PP. t. IX, p. 705.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΡΟΚΛΟΥ

ΔΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΣ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

EJUSDEM S. PROCLI

TRACTATUS DE TRADITIONE DIVINÆ MISSÆ.

Interprete Vincentio Riccardo, cler. regul.

Πολλοὶ μέν τινες καὶ δόκιμοι τῶν τοὺς ιεροὺς ἀπο-
στόλους διαδεξαμένων θεοὶ ποιμένες καὶ διδάσκαλοι
τῆς Ἐκκλησίας, τὴν τῆς μυστικῆς λειτουργίας ἔχ-
θεσιν ἐγγράφως καταλιπόντες, τῇ Ἐκκλησίᾳ παρα-
δεδώκασιν. Ἐξ ὧν δὲ πρώτοι οὗτοι καὶ διαπρύσιες
τυγχάνουσιν· δὲ μακάριος Κλήμης, δὲ τοῦ χορυ-
φαίου τῶν ἀποστόλων μαθητής καὶ διάδοχος, αὐτῷ
τῶν ιερῶν ἀποστόλων ὑπαγορευσάντων· καὶ δὲ θεος
Ἴακωνος, δὴ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν Ἐκκλησίας τὸν ἀκλῆ-
ρον λαζάρῳ, καὶ ταῦτης πρώτος ἐπίσκοπος ὑπὸ τοῦ
πρώτου καὶ μεγάλου ἀρχιερέως Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ
ἡμῶν κατασταθεὶς. Ὁ δὲ μέγας Βασιλεὺς μετὰ
ταῦτα τὸ φράσθυμον καὶ κατωφερές τῶν ἀνθρώπων
θεωρῶν, καὶ διὰ τοῦτο τὸ τῆς λειτουργίας μῆκος
δικούντων, ταῦτην οὐ περιττήν καὶ μακράν εἶναι
νομίζων, δόκιμά τὸν συνευχομένων τε καὶ ἀκρωμέ-
νων φράσθυμον διὰ τὸ πολὺ τοῦ χρόνου παρανάλωμα
ἐκκόπτων, ἐπιτομώτερον παρέδωκε λέγεσθαι· μετὰ
τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, οἱ ἀπό-
στολοι, πρὸ τοῦ εἰς τὴν οἰκουμένην πάσαν διαστα-
ρήνται, δρμοβιμαδὸν εὐρισκόμενοι, εἰς προσευχὰς παν-
τημερίους ἐτέρποντο, καὶ τὴν τοῦ Δεσποτικοῦ σώμα-
τος μυστικὴν λειτουργίαν παραμύθιον εὐρήκατες,
διεξόδικά ταταὶ αὐτὴν ἥδον· τούτο γάρ καὶ τὸ διδά-
σκειν πάντων προύργιατερον ἥγοντο. Πολλῷ δὲ
μᾶλλον μετ' εὐφροσύνης καὶ πλείστης χαρᾶς ἡσαν
προσκαρτεροῦντες τῇ τοιαύτῃ θελῇ τελετῇ, ἀεὶ τοῦ
Κυριακοῦ μεμνημένοι λόγου, Τοῦτο ἔστι τὸ σῶμά
μου, λέγοντος· καὶ, Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν
ἀράμετστον· καὶ, Ὁ τρώγων μου τὴν σόρκα, καὶ
πίνων μου τὸ αἷμα ἐτὸν μένει, κάρων ἐτὸν αὐτῷ.
Διὸ καὶ πνεύματι συντετριμένω πολλάς εὐχάς ἔμελ-

B Multi quidem et alii divinæ Ecclesie pastores et
doctores, qui sacris successerunt apostolis, sacro-
sanctæ missæ editionem scriptis demandantes tra-
diderunt Ecclesie. Quorum primi, iisque præclarissimi
eensentur: beatus nimis Clemens summi
illius apostolorum principis discipulus et successor,
qui sacris apostolis ei dictantibus, illam edidit; et
divus Jacobus, qui Hierosolymitanam Ecclesiam
nactus est in sortem, ejusque primus a primo ma-
gnoque illo summo pontifice Christo Deo nostro
suit constitutus episcopus. Tum inde magnus Basili-
lius hominum socordiam et in deterius prolapsio-
nen conspicatus, ac proinde longinquitate produc-
ctæ missæ pertæsus: non quod ipse supervacaneum
quidquam vel nimis longius productum in ea foro
arbitraretur; sed ut pariter tum simul orantium,
tum audientium ignaviam ex longo illo temporis
intervallo præcideret, breviorem recitandam tra-
didit. Salvatore nostro in celos assumpto, apostoli
antequam per omnem terrarum orbem disperge-
rentur, conspirantibus animis convenientes, ad inte-
gram orandum diem convertebantur; et cum multa
consolationem in mystico illo Dominici corpo-
ris sacrificio positam reperissent, fusissime longo-
que verborum ambitu missam decantabant: id enim
pariter ac docendi institutum, ceteris rebus omni-
bus tanquam præstantius anteponendum existima-
bant. Maxima sane cum alacritate plurimoque gau-
dio huic divino sacrificio tempus insumentes insta-
bant impense; jugiter memores illorum verborum
Domini dicentis: *Hoc est corpus meum*¹³. Et: *Hoc*
facite in meam commemorationem¹⁴. Et: *Qui man-*

¹³ Lyc. xxii, 19. ¹⁴ 1 Cor. xi, 24.

ducat meam carnem et dabit meum sanguinem, in nomine manet et ego in eo ¹¹. Quocirca et contrito spiritu multas preces decantabant, impease divinum implorantes Numen. Quin etiam eos qui ex Judaeis ac gentibus recenter baptizati erant, his gratiae mysteriis assuesfaciebant: et ea quæ ante gratiae tempus erant, utpote quæ gratiae forent umbra, relinquere docentes, pie religioseque instituebant. Eiusmodi itaque precibus Spiritus sancti aecessum præstolabantur, ut divina ejus præsentia propositum in sacrificium panem et vinum permistum aqua, ipsum illud corpus, ipsumque sanguinem Salvatoris nostri Jesu Christi palam faciat, consecratumque demonstret. Qui plane religiosus ritus hoc usque servatur, et ad finem usque sæculi servabitur. Ac posteri fidei firmitatem servoremque abjicientes, negotiis hujuscemodi sæculi et mundi curis mancipati, longinquitate productæ missæ, ut superius dixeram, pertæsi, vix ad divinam audiendam recitationem Dominicorum conveniebant verborum. Quamobrem et divus Basilius medica quadam ratione usus, brevioram eam concisioremque reddidit. Hausti vero multo post Pater ille noster, aurea prædictus lingua Joannes, de oviū salute, ut pastorem decet, strenua cura sollicitus, naturæ humanae socordiam ignaviamque respiciens, fibras omnes ac radices satanici prætextus hujus prorsus voluit evellere. Et idecirco multa præcidit, et concisiōri pressiorique oratione sacrum conscientium statuit, ne sensim homines qui libertatem quamdam et inertiam quam maxime complectuntur, fallacibus bac et divina absterriti traditione, eam omitterent; quemadmodum hoc ipsum multis, variis saepe in locis accidisse, ad hunc usque diem deprehendimus.

¹¹ Joan. vi, 57.

A πον, τὸ θεῖον ἐκλιπαροῦντες· οὐ μὴν ὅλῃ καὶ τοὺς ἔξ ιουδαίων καὶ ἑθνῶν νεοφυτίστους τοῖς τῆς χάριτος ἐθίζοντες, καὶ τὰ πρὸ τῆς χάριτος παραλείπειν διδάσκοντες, σκιά τῆς χάριτος ὑπάρχοντες, εὖσεβοὶ ἐπαιδαγώγουν. Διὰ τοιούτων τοινύν εὐχῶν τὴν ἐπιφέτησιν τοῦ ἀγίου Πνευμάτος προσεδόκων, διπάς τῇ αὐτοῦ θείᾳ παρουσίᾳ τὸν προκείμενον εἰς ἱερουργίαν δρον, καὶ οἶνον ὄντα μεμιγμένον, αὐτὸν ἐκεῖνο τὸ σῶμα, καὶ αἷμα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀποφήνῃ τε καὶ ἀναδείξῃ· διπάς οὐκ Ἐλατον καὶ μέχρι τοῦ νῦν γίνεται. καὶ μέχρι συντελείας τοῦ αἰώνος γενήσεται. 'Ἄλλ' οἱ μετέπειτα τὸ στερβόν καὶ θερμὸν τῆς πίστεως ἀποδαλόντες, ἐν ταῖς τοῦ κόσμου πράξεις καὶ φροντίσι καταγεννούντοι, τὸ μῆκος, ὡς ἔφθην εἰπών, τῆς λειτουργίας ὄχνούντες, μᾶλις ἔφοτων εἰς τὴν θελαν ἀκρόασιν τῶν Δεσποτικῶν βημάτων. Διὸ καὶ ὁ θεῖος Βασιλεὺς θεραπευτικῆς τινος μεθόδῳ χρώμενος, ἐπιτομώτερον ταύτην ἀπαγγέλλει. Μετ' οὐ πολὺ δὲ πάλιν ὁ ἡμέτερος Πατὴρ ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς Ἰωάννης τῆς τῶν προβάτων σωτηρίας οἴα ποιμὴν προθύμως κηδόμενος, εἰς τε τὴν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ῥαθυμίαν ἐφορῶν, πρόδρομον πάσαν σατανικὴν πρόδρασιν ἰδουλήθη ἀποσπάσασθαι· διὸ καὶ τὰ πολλὰ ἐπέτεμε, καὶ συντομώτερον τελεσθαι διετάξατο, ἵνα μὴ κατὰ μικρὸν οἱ ἀνθρώποι ἐλευθεροὶ τινὰ καὶ σχολὴν τὰ μάλιστα φιλοῦντες, τοῖς τοῦ ἀντιπάλου διαλογισμοῖς ἐξαπατώμενοι, τῆς τοιαύτης ἀποστολικῆς καὶ θείκης παραδόσεως ἀφιενται, ὡς πολλοὶ πολλάκις πολλαχός τούτο διαπραττόμενοι καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἐφωράθησαν.

EPISTOLÆ SANCTI PROCLI

ARCHIEPISCOPI CP.

ET VARIO RUM AD IPSUM ET ALIOS.

(44) EPISTOLA I.

Ex libellis porrectis a presbyteris et diaconis, qui transmissi sunt ab episcopis et clericis et monachis, et ceteris Magnæ Armeniæ et Persidis et aliis gentibus.

Proculo sanctissimo episcopo Constantinopolitanæ civitatis.

Fuit aliquis pestifer (45) homo, magis autem C habuit, in angulo et ignobili loco orbis terrarum latitans, in Mopsuesteno secundæ Ciliciæ vili opido, vere quidem et principaliter a Paulo Samo-

epistola tertia Pelagii II *Ad episcopos Istriæ*. Mox vero iidem libri, *sera hominis, habens*. Sic etiam in codice epistolarum ejusdem Pelagii II.

(45) Pestifer. Veteres libri, *pestis*. Ita etiam in

sateno descendens, licet Photino et cæteris hæresiarchis in libro *De incarnatione Domini nostri Iesu Christi*, in toto suo proposito ipsis verbis inventatur usus, et si quid pejus. Iste per machinationem et audaciam et errorem diaboli, volebat omnes homines acuta sua, sicut colubri (46), lingua, et veneno quod sub lingua aspidis est, deperire. Et interim quidem retinebatur suo latibulo, timens potestatem eorum qui a magno Deo et Salvatore nostro Iesu Christo acceperant calcare supra colubros et scorpios (47), et omnes vires inimici: dico autem sanctos apostolos, et qui consequenter ab his suscepserunt, martyres et confessores et episcopos, et cæteros sanctos. Invento autem, nescio quomodo, tempore, coepit reperere et extra fines suos, fiduciam gerens, et in parœcia (48) ad eum non pertinentem, tanquam eruditus sermocinator, et in Antiochia Syriæ in ecclesia alloquens, sic dixit: « Homo Jesus. Quid est enim homo, quod menor es ejus »? Apostolus autem (49) de Jesu dictum suisse hoc dixit: *Eum enim qui paulo minus ab angelis minoratus est, videmus, inquit* (50), *Jesum. Quid ergo? Homo Jesus* (49) similiter omnibus hominibus, nullam habens differentiam ad homines ejusdem generis præter ea quæ gratia ei dedit: gratia autem data naturam non immitat. Sed post mortis destructionem donavit ei Deus nomen super omne nomen ». Qui donavit, Deus est: cui donavit, homo Jesus Christus, primitiæ resurgentium; est enim primogenitus ex mortuis ». Ascendit ergo et ad dexteram Patris sedet, et est supra omnia. O gratia, quæ super omnia data est Jesu! O gratia, quæ superavit omnium naturam! Qui est ejusdem mibi naturæ, super cœlum demonstratus est, in dextera Patris sedet, et dico ad eum: Non una natura mea et tua? et tu quidem in cœlo, ego autem in passionibus (50): et tu quidem supra omnem principatum et potestatem, ego autem in cœno. Sed audiam ad ea, quod bene complacuit in me Patri. Nunquid dicit figuramentum ei qui se finxit: *Quare sic me fecisti?* Nihil habeo ad hoc quod dicam; sed mei fratres, qui ejusdem mibi matris filii sunt, dicunt mihi: Ne disjungas hominem et Deum, sed unum eumdemque dic hominem. Dico connaturalem mihi, dico Deum. Si dixerim connaturalem Deo, dico: Quomodo homo et Deus unum? Nunquid una natura hominis et Dei, domini et servi, factoris et facturæ? Homo homini consub-

A stantialis, Deus autem Deo consubstantialis. Quomodo ergo Deus et homo unum per unitatem esse possunt? Salvans, et qui salvatur? qui ante sæcula, et qui ex Maria apparuit? Sed vehementer doleo, quia mei fratres hæc mihi dicunt, ut loquar in Ecclesia, quæ non est possibile dicere bene sapientes. » Hæc (51) ab impio Theodoro dicta posuerunt, et inferunt sic: Non qualemcumque autem tumultum ex impiissimis suis verbis Ecclesiæ movens, cognitus est hoc atque illuc a rectitudine dogmatum declinans. Nec enim recta via ejus, qui perversus est. Unde multi clericorū fiduciam (52) habuerunt eum convincentes; et miserum autem Nestorium moveri, et tædiosæ quæ ab eo dicta sunt, suscipisse; et alia multa perturbatio a populo facta est ex dissonantibus Christianorum Ecclesiæ verbis ejus, sicut continet epistola Joannis Antiochiae ad Nestorium. Multo autem tempore scilicet perseverans Theodorus, persuasit multis et Nestorio, quod Christus Filius Dei vivi, qui de sancta Virgine Maria natus est, non est qui ex Patre natus est Deus Verbum, consubstantialis Genitori; sed homo pro quantitate sive voluntatis ex Deo Verbo cooperacionem suscipiens, et non prius meritus conjunctio nem Dei Verbi, antequam immaculatus fieret, ut particeps fiat inmaculationis, solius nominis filiationis et dominationis. « Quomodo enim, inquit, homo et Deus unum (53) per unitatem esse potest? qui salvat et qui salvatur? qui ante sæcula, et qui ex Maria apparuit? dominus et servus, factor et factura? » Ita et talia (54) ipse Christi impugnator Theodorus ausus est dicere, et in suis conscriptis inseri fecit, singens quasi contradicere Ario et Eunomio et Apollinariorum, et non penitus Deo Verbo de substantia Dei Patris genito dans, aut secundum carnem de sancta Virgine Maria nativitatem, aut aliud aliquid de incarnatione et humanatione; sed Jesu Christo, qui et unctionis est et participatur honorem, cuius particeps est propter ex Deo Verbo et consubstantiali Filio præparationem sibi factam, ut conversetur bene. Persuaso (55) autem impio Nestorio una cum aliis, gaudebat jam diabolus, quod per filium suum Theodororum persuasit multis et Nestorio, errori servire. Non est autem contentus quorundam in locis Syriæ perditione, sed volebat multo amplius terram comprehendere. Contigit autem istam Ecclesiam viduam fieri, et nescimus ex quibus peccatis aut quomodo obtinuit episcopatum

⁴⁶ Luc. x, 49. ⁴⁷ Psal. viii, 5. ⁴⁸ Hebr. ii, 9. ⁴⁹ Isa. xlvi, 9; Rom. ix, 20.

9. ⁵⁰ Philipp. ii, 9. ⁵¹ Coloss. i, 48; Apoc. i, 5.

(46) *Colubri*. Veteres libri, *colubræ*. Sic etiam in epistola Pelagi.

(47) *Parœciae*. Paris. liber, *parochiam ad eum non pertinentem*. Epistola Pelagi, *parœchiam ad eum non pertinentem*.

(48) *Antem*. Vox hæc deest in libro Parisiensi.

(49) *Homo Jesus*. Paris., *homo est Jesus Christus*.

(50) *Et tu quidem... in passionibus*. Supplendum hic locus in codice Parisiensi, in quo sic habetur.

Et tu quidem in cœlo, ego autem in terra. Et tu quidem in dextera Patris, ego autem in passionibus.

(51) *Hæc.... inferunt sic*. Ista omittit Riccardus.

(52) *Fiduciam*. Veteres libri, *tunc fiduciam*.

(53) *Unum*. Deest hæc vox apud Riccardum: improvise; paulo enim ante repetitur.

(54) *Ita et talia*. Paris., *ista et alia*.

(55) *Persuaso*. Idem codex, *persuasit*.

Nestorius quorundam circumventione, non habentium nec ex Deo aceipientium gratiam : et potestate abutens (56), exultabat sua impietate superare auctorem suum Theodorum. Misericors autem Deus Ecclesias, suscitavit multa (57) contra eum ; in quibus et humiles constituti, nihil praetermisimus usque ad mortem pro veritate certantes, sicuti et in nostris contra Theodorum et scripta ejus, libellis ad Alexandrinum religiosissimum episcopum Cyrrillum diximus (58), et in his quæ ad vestram dicimus beatitudinem. Et petimus postquam isti præ-

A lecti (59) fuerint, et illos periegere, quatenus sit unitas vestra contra Theodorum, et sacrilega capitula, et dogmata ejus et eorum qui similia sapiunt vel docent. Et sicut Domino placuit condemnari manifeste et nominatum in Epheso ab universalis synodo sacrilegum Nestorium, si per vos etiam antea condemnatum sine nomine, sacrilegiorem in varia impietate Theodori nominatum condemnari, et eos qui secundum impiissimum ejus expositionem hactenus in Syria et Cilicia sapiunt et docent.

EPISTOLA II.

Procli episcopi Constantinopolitani ad Armenios, de fide (60).

Dei amantissimis ac religiosissimis episcopis et presbyteris et archimandritis, per universam Armeniam orthodoxæ sanctæ Ecclesie, Proclus in Domino gaudere.

I. Non mediocriter, fratres, animum rationemque nostram violento mœrore confudit ac sauciat rumor novellorum ac fallacium zizaniorum, quæ nuper in vestra regione communis ille nostræ naturæ inimicus callide superseminavit. Solet enim tristrium rumor intolerabili vulnere animum percutere, nondum ejusmodi exercitationibus assuetum ; tantoque acerbius ferit, talaque altius infigit, quanto periculum non in concreta corporis natura sistit, sed glisceente fama subtiliorem animi statum obsidet, sermone dispergens pretiosam illam fidei vestem aut discessam esse, aut prorsus depradatione sublatam. Omnem etenim virtutem ii expetendam putant, in quibus rationis vis non fuerit culpa naturæ materialis obscurata : omne quoque vitium a prudentibus viris jure fugiendum censemur ; quippe cum ex adverso pugnet cum ipsa natura, eo ipso quod est contra naturam. Sicut enim id quod utile est diligentibus, necessario tuendum est : ita quod ejusmodi non est ac potius contrarium, aut præsens repellendum est, aut si metuitur, ne eveniat sollicitate præcavendum. Virtutis igitur multæ sunt species : hanc autem varie desinierunt, sive gentiles qui errore ducentur, et quorum discernendi subtilitatem ignoratio Divinitatis obscurat ; seu Christiani, qui fidei luce mentis oculos illuminatos habentes, solem justitiae clarius per confessionem insuentur.

II. Ihi namque in suis cogitationibus velut in tenebris offendentes, et propter anticipatam opinionem animum habentes duce ac rectore desilitum, ratiocinationum ductu periculosum iter ingrediuntur ; nihil in iis quæ decernunt, præter fluxam et instabilem visibilium rerum naturam attrahentes ; cum veræ contemplationis aciem aut vi temporis habeant, aut erroris vitio obsecratam am-

(56) *Et pot. abut.* Idem codex, ut potestate obvientes.

(57) *Multa.* Melius in Paris., multos.

(58) *Diximus.* Idem codex, direximus.

(59) *Prælecti.* Edit. Conc. Labb., perfecti : quod

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β'

Πρόκλου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, πρὸς Ἀρμενίους, περὶ πίστεως.

Toὺς θεοφιλεστάτους καὶ θεοσεβεστάτους ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους, καὶ ἀρχιμανδρίτας τοῖς οὖσι κατὰ πᾶσαν τὴν Ἀρμενίαν τῆς ὁρθοδόξου ἀγίας Ἐκκλησίας, Πρόκλος ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

A'. Οὐ μετρίως, ἀδελφοί, συνέχεεν ἡμῶν τὴν φύχην καὶ τὸν λογισμὸν τῇ τυράννῳ ἀπῆ, καὶ ἔτρωσεν ἡ φῆμη τῶν νεαρῶν τῆς ἀπάτης ζεζανίων, ἀπερ ἑναγχος τῇ ὑμετέρᾳ πανούργως ἐπέστρεψε χώρα δικοιὸς τῆς φύσεως ἔχθρος. Πλήττειν γάρ ἀφορήτας ἡ τῶν ἀπευχῶν εἰωθεν ἀκοή τὴν μήτη προγυμνασθεῖσαν ἐν τῇ τοιαύτῃ μέλετῃ φυχήν· καὶ τοσούτῳ πλέον χαλεπώτερον τοξεύει, κατὰ βάθους εἰσαθοῦσα τὰ βέλη, δῶσ τὸν κίνδυνον οὐ περὶ τὴν τοῦ οώματος Ιστησι παχύτετα, ἀλλὰ τὸν ἀνδρὸν πολιορκεῖ ταῖς φήμαις, τὸ ἐντιμόν τῆς πίστεως διαθρυλοῦσα, ἢ ἐλεεῖνος διερήθηται, ἢ παντελῶς σεσυλησθεῖ ἴματιον. Πᾶσα μὲν γάρ ἀρετὴ, περιστούσας ὑπάρχει τοῖς τὸ λογικὸν μὴ ἀμαρυθεῖσιν ὑπὸ τῆς ὄλης· πᾶσα δὲ κακία βδελυκτὴ οὐκ ἀπεικόνιται τοῖς εὐφρονοῦσι κρίνεται, οὐλα δὴ κατ' ἐναντιότητα πολεμοῦσα τῇ φύσει τῷ παρὰ φύσιν. Ποτερ γάρ τὸ συμφέρον τοῖς αἰρουμένοις ἀναγκαῖον, περιμάχητον, οὗτο τὸ μὴ τοιούτον, ἀλλὰ ἀντικείμενον, ἢ παρὸν ἀποβολῆς ἀξιον, ἢ προσδοκῶμενον τὸ μὴ συμβῆναι, φροντίδος οὐκέτις ἀλλοτριον. Ἀρετῆς μὲν οὖν εἰδὴ πολλά· διαφόρως δὲ ἀρίσταντο περὶ ταύτης οἵ τε ὑπὸ πλάνης ἀγχόμενοι (61) Ἐλλήνες, καὶ τὸ ἀκριβές τῆς διακρίσεως ὑπὸ τῆς περὶ τὸ Θεῖον ἀγνοίας ἐπισκοτούμενοι· καὶ οἱ διὰ πίστεως τοὺς ὅφθαλμους τῆς διανοίας πεφωτισμένοι Χριστιανοί, καὶ πρὸς τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον τρέων διὰ τῆς ὀμολογίας ἀτενίζειν δυνάμενοι.

B'. Οἱ μὲν γάρ τοις οἰκείοις λογισμοῖς ὕστερον ἐν σπέται προσπαταλούτες, καὶ ἀνηγμόνευτον ἔχοντες ὑπὸ προλήψεως τὸν νοῦν, ἐπισφαλῶς θεούσαται τοῖς λογισμοῖς, μόνην ἐν οἷς δογματίζουσι ψηλαφῶντες τὴν ἔρευσαν καὶ ἀστατον τῶν ὀρωμένων· τὸ δὲ τῆς ἀληθούς θεωρίας δυμα, ἢ ἀμβλυώτοντες ὑπὸ χρόνου, ἢ πηρωθέντες ὑπὸ πλάνης ἀπώλεσαν. Καὶ φασιν ἀρετῆς τέτταρα εἰδὴ εἶναι, δικαιοσύνην φημι, καὶ τρόπον minus placet.

(60) Exstat in edit. Conc. Ven. Labb. tom. III, pag. 1737 seqq.

(61) Forte, σγόμενοι.

νησιν, σωφροσύνην τε καὶ ἀνδρείαν· ἄπερ εἰκατέλειαν, καὶ δοκεῖ τυγχάνειν, χθαμαλά τε ἔριται, καὶ περὶ γῆν νήχεται, καὶ κατώτερα τῆς τοῦ οὐρανοῦ τυγχάνειν δικίδος· Ἀνδρείαν γάρ φησαντες τὴν πρὸς τὴν ὑλὴν πάλην, καὶ σωφροσύνην τὸ κατὰ τῶν παθῶν χράτος, καὶ φρόνησιν τὴν ἐν ταῖς πολεῖς τελαῖς ἀριστοκράτειαν, καὶ δικαιοσύνην τὴν ἀριστην τοῦ λουσίου μερίδα· τῷ βίῳ, ὡς γε ἐνόμισταιν, τάξιν ἐνομοθέτησαν, χαλινώταντες τῷ ὕδρῳ, τὴν ἐφ' ἐκάτερα τοῦ πλείονος ἀμετρίαν. Ὅγηλὸν δὲ καὶ τῆς παρούσης λέξεως (62) κρείττον, οὐδὲ νοῆσαι οὐδὲ ἐκθέσθαι τις ἡδυνθήσαν· ἀλλὰ τῷ ἀσυνέτῳ τῆς πεπωρωμένης χαρδίας βιασάμενοι, τό γε ἐπ' αὐτοῖς τὴν ἀρετὴν τοῖς ὅρωμένοις αὐτὴν περιέκλεισαν μόνον, μηδὲν συγχωρήσαντες ἔχειν ὑψηλὸν τε καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν εὐκοσμίας ἐφάμιλλον.

σιπιεντιαν, quantum in ipsis fuit, virtuti vim afferentes, nihilque illi sublime et cœlesti conversationi persimile concesserunt.

G. Οὐ δέ γε πεφωτισμένοι διὰ πίστεως τοὺς ὁφθαλ-
μοὺς τῆς χαρδίας, ὃν καθηγητῆς καὶ διδάσκαλος ὁ μακάριος ὑπάρχει Παῦλος, ἀρετὴν ὥρίσαντο τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀναπτεροῦσαν, καὶ τὰ περὶ γῆν ἐν τάξει πηδαλιουχοῦσαν. Τοιγαροῦν αὐτὸς οὗτος δὲ ἐν πᾶσιν δοῦλοις πολλὰ μὲν ἀπτερίθμησεν ἀρετῆς εἰδῆ· τρία δὲ ταῦτα ἔξαρτα ἀνεβάσας, πίστιν, ἐλπίδα καὶ ἀγάπην· ὃν τὴν ἡ μὲν πίστις χαρίζεται τοῖς ἀνθρώποις τὸ ὑπὲρ φύσιν, τοῖς νοητοῖς ἡδη καταμιγνύσα[σ] τὸν ἔτι φοροῦντα τὸ πολυπαθὲς τῆς ὑλῆς ἱμάτιον. **A** Γάρ τι τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν λοιπῶν ἀσάρκων δυνάμεων ἡγούνησε διὰ μέγεθος φύσις, τούτων τοῖς χαμαλ βαδίζουσι καὶ ἐπὶ γῆς κυλινδουμένοις ἀνθρώποις τὴν ἀπιστήμην χαρίζεται· τὴν πίστις, προσάγουσά τε τῷ βασιλικῷ καὶ ἀσηχηματιστῷ ὅρον, καὶ ἀκριβῆ τὴν Ἑλλασφιν ἐνιεῖσα τῆς ἀνάρχου καὶ ἀκτίστου φύσεως, τῇ τε οἰκείᾳ ἀστραπῇ καὶ τὴν ἀχλὺν τῶν αἰσθήσεων ἀπελαύνοντα, καὶ εἰ τι παχὺ καὶ νιφῶδες τῶν τῆδε, τοῦ νοῦ ἀποστήσασα· ποιεῖ γάρ τραῦς ἔκεινα ὁρῶν δὲ τῷ μὴ φθάνεσθαι ὁρᾶται, καὶ τῷ ἀπροστέῳ καταλαμβάνεται. **B** Ή δὲ ἐλπὶς οὐκ ὀνειρωταλεῖ ἀξίως, ὡς ἐν τις εἴποι, ἀλλὰ γενναῖως χρατεῖν ἐν τοῖς παροῦσι παρασκευάσει τὰ μέλλοντα· τῆς ἀγαμφιδόλου πληροφορίας τὸ μῆπω παρὸν τῷ χρόνῳ, ὡς ἐνστός ἡδη τῷ λογισμῷ ἐγχειρίζουσης, καὶ σχέδιον τὰ προσδοκώμενα ὑπὲρ ὄψιν ἀγούστης. Ὅπερδέσσα γάρ τι ἐλπὶς τὰ ἐμποδὼν κυλούματα, συνάπτει τὸ ποθεῦν πρὸς τὸ ἐρύμενον, τὸ παραρέον τοῦ χρόνου τῇ τοῦ μέλλοντος σχέσει νικῶσα. **C** Ή δὲ ἀγάπη τοῦ καθ' ἡμᾶς μυστηρίου ἐστὶ τὸ κεφάλαιον· αὐτὴ γάρ τὸν Θεὸν Λόγον ἐπὶ γῆς ἀεὶ παρόντα, ἐλθεῖν διὰ σαρκὸς ἐδυσώπησεν. Ἐκατέρα τοίνυν ἀλλήλαις συμβαίνει· ἡ μὲν γάρ πίστις ἐσοπτρόν ἐστιν ἀγάπης· ἡ δὲ ἀγάπη βεβαίωσις ὑπάρχει πίστεως. Πιστεύομεν διτοῖς δὲ τοῖς θεοῖς Λόγος ἀπανθῶς ἐσαρκώθη, καὶ εὑσεβῶς πιστεύομεν· αὕτη γάρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἡ κρηπίς· ἀλλὰ καὶ ἀγαπῶμεν τὸν διτοῖς θεοῖς τὴν τοῦ δούλου μορφὴν λαβόντα, καὶ μήτε φύσεως τροπήν ὑπομείναντα, μήτε προσθήκην τῇ Τριάδι ἐργατάμενον. Πάδες τοίνυν Χριστιανῶς δι μῆτραν πίστει, καὶ ἐλπίδι, καὶ ἀγάπῃ,

D A serint. **E** Aiunt enim quatuor esse species virtutis, id est, justitiam, prudentiam, temperantiam ac fortitudinem: quæ licet honestæ esse videantur, humi tamen repunt et circa terram innatant, et longe inferiora sunt cœlesti fastigio. Cum enim fortitudinem dixerint quæ adversus materiam luctatur, ac temperantiam quæ vitia passionesque superat, et prudentiam quæ in gubernatione reipublicæ plurimum pollet, justitiam præterea optimam illam æqualitatis distributionem: huic quidem vita, ut ipsi putabant, ordinem constituerunt, cum hac definitione illam in utramque partem excessus immoderantiam repressissent; sed sublimius aliquid et præsenti vita præstantius neque cogitare, neque exprimere potuerunt; sed per obscurati cordis insipientiam, quantum in ipsis fuit, virtuti vim afferentes, eam in his tantum quæ videntur, incluserunt, nihilque illi sublime et cœlesti conversationi persimile concesserunt.

F III. Qui vero per fidem illuminatos habent oculos cordis, quorum instrutor ac magister est beatus Paulus, virtutem definierunt esse quæ nos ad Deum evehit, et ea quæ in terris sunt, ordinate moderatur. Itaque hic ipse vir in omnibus celebrandus, multas enumeravit species virtutis; sed tria hæc præcipua prædicavit, fidem, spem, charitatem; ex quibus fides, quæ super naturam sunt largitur hominibus, rebus intelligibilibus admiscens eum qui adhuc materiale indumentum gestat multis passionibus obnoxium. Nam quæ angelorum reliquarumque incorporearum virtutum natura propter excellentiam ignorat, eorum scientiam hominibus qui humi repunt et in terra voluntur, largitur fides; cum ad regalem thronum, quem nullæ claudunt figuræ, perducat, et illius principio parentis et increatae naturæ clarum splendorem immittat, suoque fulgore non modo sensuum caliginem expellat, verum etiam quidquid hic crassum et nubilum est, a nostro intellectu discutiat; facit enim ut ea clare conspiciat, quæ eo ipso quod ad ea pertingi non potest, conspicuntur, et eo ipso quod sunt inaccessa, comprehenduntur. Spes autem efficit non ut belle somniemus, ut ita dicam, sed ut strenue in præsentibus futura teneamus; cum firma illa certitudo id quod tempore nondum est præsens, cogitationi perinde ac si jam adisset, exhibeat, et quæ expectantur, pene sub aspectum perducat. Spes enim objecta impedimenta transgrediens, desiderantem cum desiderato connectit, fluxamque temporis naturam futurarum rerum comprehensione superat. Charitas vero sanctæ religionis nostræ caput est. Hæc namque Deum Verbum cum præsens jugiter esset in terris, ad nos per carnem venire persuasit. Ambæ igitur inter se convenient; nam fides speculum est charitatis, et charitas confirmatio fidei. Credimus Deum Verbum citra passionem incarnationem, et pie credimus; hæc namque salutis nostræ fundamentum est: quin etiam diligimus eum qui propter nos formam servi suscepit, ita ut nec mu-

tationem ullam sue naturae subiret, neque Trinitati accessionem ficeret. Omnis itaque Christianus qui non est fide et spe et charitate dives, id non est quod dicitur; atque etiam si corpus suum in servitatem redigere videatur et ab animi passionibus esse liber, cum virtutem tantummodo moralem persererit, victoriae coronam haud consequetur: quippe qui ad illum per agnitionem divinitatis minime per venerit, qui coronarum est distributor.

IV. Fides igitur quae omnium, sicut praedixi, virtutum est caput, sincera servetur, nihil ex humanis ratiocinationibus adulteratum admittens, neque profanis vocum novitatibus inquinata, sed intra evangelicos et apostolicos terminos consistens: ita ut nemo praeter eam aliquid audiat, per quam salvati sumus, et quam in baptismate lingua ministerio scripsimus. Nam sublimitas fidei omnem audaciæ impetum conatumque repellit, non modo humanum, verum etiam ab incorporeâ natura sublimiter admotum. beato Paulo dicente: *Si nos autem angelus de celo evangelizaverit vobis praeter id quod accepistis, anathema sit*⁸. In ministrandi namque ordine locatus est angelus, non dogmata prescribendi; et periculoso sane est non in eo quinque ordine consistere in quo collocatus est, sed ea quæ supra naturam suam sunt aggredi. Itaque etiam si ausus naturæ sue afferat auctoritatem, prædicationis novitas non recipiatur.

V. Igitur quæ accepimus, vigilantissime servemus, delixam semper in fidei thesauro animi aciem habentes. Quid autem a Scripturis accepimus, nisi hoc prorsus, quod Deus verbo mundum condidit, et creaturam, quæ prius non erat, produxit; quod lege naturali rationale animal honestavit; quod ejus libero arbitrio mandatum dedit, indicans quid expediret, ut optima electione quod erat noxiū vitaret; quod ille etiam voluntarius hominis ad deteriora motus, contumacem expulit a paradiſo; quod præterea per Patres ac patriarchas, per legem et judices et prophetas ille Formator naturam erudit ut peccata respueret, justis actionibus studeret; quod postremo cum volentibus nobis peccatum dominaretur, diabolus vero in personam delinquendi commune naturæ totius exitium exigeret, quippe cum lex naturalis obscurata esset, et scripta contemnerentur, et quamvis prophetæ monerent utpote homines quæ facienda essent, non tamen a vitio ac pernicie liberarent: tum denique Deus ipse figura carens, sine initio, incircumscrip̄tus, et omnipotens Verbum adveniens incarnatum est: aderat enim illi posse cum vellet, et formam servi accipiens caro factum est, et natum ex Virgine, ubique volens ostendere vere se hominem factum: ipsam enim naturali necessario et initia et habitus et passiones consequuntur. Neque enim dicit evangelista in hominem iam perfectum introisse, sed carnem factum esse, ad ipsa nostræ

A οὐκ ἔστιν δὲ λέγεται· ἀλλ' εἰκαὶ δοκεῖ πολλάκις δουλαγεῖν τὸ σῶμα, καὶ τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν ἐλεύθεριάειν, τὴν θεικὴν μόνην ἀρετὴν κατορθώσας, τῶν τῆς νίκης στεφάνων οὐκ ἀξιοῦται, οὐδὲ δὴ ἐκεῖνον τῇ θεολογίᾳ μή φιλάσσας τὸν βραβευτὴν ἔντε τῶν στεφάνων.

B Δ'. Πίστις τοῖνυν, καθὰ προέφην, πασῶν τῶν ἀρετῶν ὑπάρχουσα κεφάλαιον, φυλαττέσθω ἀνθρώπος, μηδὲν κιβδηλὸν ἐπαγομένην ἐκ λογισμῶν ἀνθρωπίων· μήτε μὴν βεβήλοις κενοφωνίαις (63) ἐπιθολουμένην, ἀλλ' εἰσα τῶν εὐαγγελικῶν τε καὶ ἀποστολικῶν μένουσα δρῶν· μηδὲνδες τολμῶντος παρεγγειρεῖν τῇ δι' ἡς ἐπώθημεν, καὶ τὴν ἐν τῷ βαπτίσματι τῇ γλώττῃ ἔχειρογραφήσαμεν· ἀποπέμπεται γάρ τὸ ὄντος τῆς πίστεως πᾶσαν ἔφοδον θράσους καὶ τολμαν, οὐδὲν ἀνθρωπίνην, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ φύσεως ἀσάρκου κορυφωμένην, τοῦ μακαρίου Παῦλου βοῶντος· Εάν δὲ μεῖς η ἀγγελος ἐξ οὐρανῶν εὐαγγελίσηται ὑμᾶς παρὸν παρειλάθετε, ἀράθεμα δοτῶ. Λειτουργεῖν γάρ διγελος ἐτάχθη, οὐ δογματίζειν· καὶ ἐπισφαλές τυγχάνει τὸ μὴ ἔκαστον ἐν οἷς ἐτάχθη ἐμμένειν, ἀλλ' ἐπιχειρεῖν τοῖς ὑπὲρ φύσιν· ὥστε εἰκαὶ τὸ τῆς φύσεως δι τολμῶν ἐπάγοιτο ἀξιόπιστον, ἀπαράδεκτος ἔστω τῇ καινοτομίᾳ τοῦ κηρύγματος.

C E'. Φυλάξωμεν τοῖνυν ἀνυστάκτως ἀ παρελάθομεν, ἀμετώριστον δεῖ ἐπὶ τῷ θησαυρῷ τῆς πίστεως τὸ τῆς ψυχῆς διανοίγοντες δρμα. Τί δὴ ἐκ τῶν Γραφῶν παρελάθομεν, ή πάντως τοῦτο, ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε λόγῳ τὸν κόσμον, καὶ παρήγαγεν οὐ πρότερον οὖσαν τὴν κτίσιν· διτὶ νόμῳ φυσικῷ τὸ λογικὸν ἐτίμησε ζῶν· διτὶ δέδωκεν ἐντολὴν τῷ αὐτεξουσίῳ, ὑποδεικνὺς τὸ συμφέρον. Ινα φύγῃ τῇ καλλιστῇ αἱρέσεις: τὸ βλάπτον· καὶ διτὶ ἡ ἐθελούσιος πρὸς τὸ χείρων τοῦ ἀνθρώπου δρμὴ ἐξεριστὸν ἐποίησε τὸν ἀπειθῆ τοῦ παραδείσου· διτὶ διὲ Πατέρων, καὶ πατριαρχῶν, καὶ νόμου, καὶ χριτῶν, καὶ προφητῶν ἐπαίδευσεν ὁ Πλάστης τὴν φύσιν, κατεφρονεῖν μὲν τοῦ ἀμαρτάνειν, φροντίζειν δὲ τοῦ δικαιουπραγεῖν· διτὶ τέλος ὧς ἐπεχράτει βούλομένων τὴν ἡ ἀμαρτία, δὲ διάβολος δίκην τοῦ πλημμελεῖν ἀπῆται τὴν τῆς φύσεως παναλεθρίαν, οὐδὲ καὶ τοῦ φυσικοῦ νόμου ἀμαρτωθέντος, καὶ τοῦ γραπτοῦ φυλασσόντος, καὶ τῶν προφητῶν ὡς ἀνθρώπων ὑπομνησάντων τοῦ πρακτέου, ἀλλ' οὐκ ἐκαρπασάντων τοῦ χειρόνος· αὐτὸς ὁ Θεὸς ὁ ἀσχημάτιστος, καὶ ἀναρχος, καὶ ἀπεργιαρπτος, καὶ παντοδύναμος Λόγος ἐλθὼν ἐσερχώθη· τὸ γάρ δυνατόν παρῆν αὐτῷ βουλομένῳ. Καὶ λαβὼν τὴν τοῦ δούλου μορφὴν, ἐγένετο σλῆξ, καὶ ἐτέχθη ἐπὶ Παρθένου, παντοχοῦ βουλόμενος διξιαί, διτὶ κατ' ἀλήθειαν γέγονεν ἀνθρωπος· ἀναγκαῖς γάρ τὴν φύσει παρέπονται αἱ ἀρχαὶ καὶ τὰ σχήματα, καὶ τὰ πάθη. Οὐδὲ γάρ λέγει ὁ εὐαγγελιστὴς διτὶ εἰσῆλθεν εἰς τέλειον ἀνθρωπον, ἀλλ'

⁸ Galat. 1, 8.

(63) Κενοφωνίαις. Καινοφωνίαις.

ἴγνετο σάρξ, ἐπ' αὐτὴν τὴν καταβολὴν τῆς φύσεως, καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς γενέσεως ἀναδραμών.

Μιστερόν γάρ δικτύμενος κατὰ φύσιν ἀνθρωπὸς οὐκ εὑθὺς τέλειος ταῖς ἑνεργείαις πρόσεισιν, ἀλλ' αὐτὴ ή καταβολὴ τῆς φύσεως πρῶτον γίνεται σάρξ, εἶτα τῷ χρόνῳ καταμικρὸν προσλαμβάνει τὰς πρὸς ἀπαρτισμὸν τῶν αἰσθήσεών τε καὶ ἑνεργειῶν συντελουσάς δυνάμεις· οὕτως δὲ Θεὸς Λόγος ἐπ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν καὶ βίζαν τῆς ἀνθρωπείας γενέσεως ἀναδραμὼν, πρῶτον γέγονε σάρξ, οὐ τραπεῖς εἰς σάρκα, μη γένοιτο μένει γάρ η θεότης ἀλλοιώσεως ἀνωτέρᾳ· ἐπειτέρῳ τῷ τρέπετον, παραρθεούστης φύσεως πάθος· τῆς δὲ ἀλδίου καὶ δεῖ ὡσαύτως ἔχοντος τὸ διτρεπτὸν ίδιον,

C. Φαμὲν οὖν ἑκατέραις κεχρημένοις ταῖς γραφικαῖς φωναῖς, διτε καὶ ἔγνετο σάρξ, καὶ ἐλαβε τὴν τοῦ δούλου μορφὴν· καὶ ἑκάτερα εὐσεβῶς νοούμενα, σωτηρίας ήμίν τυγχάνει απέρματα. Διὸ μὲν γάρ τοῦ, Ἐγένετο, τὸ ἀδιαίρετον τῆς ἄκρας ἐνώσεως διεγγειλατῆς ὑπαίνεται. Μιστερόν γάρ η μονάς οὐκ διατηθεῖει εἰς μονάδας δύο· ή γάρ εἰς ταῦτα διαιρουμένη οὐκ ἂν εἴη μονάς, ἀλλὰ δύας· οὕτω τὸ ἐν κατὰ τὴν ἄκραν ἐνωσιν οὐκ ἀν διαιρεθεῖει εἰς δύο· τὸ δὲ Ἐλαβε, βοζ τὸ διτρεπτὸν τῆς φύσεως. Ἐπειδὴ γάρ τὰ διατηθεῖαν τὸ γενόμενον ή ἔξ οὐκ ὅντος γίνεται, ὡς δὲ οὐρανὸς μήτε πρότερον ὁν· ή ἔκ τοῦ ὑπάρχοντος ἀλλοιούται, ὡς τὸ Νειλὸν διέθηρον ἔξ ὅντος εἰς αἷμα μετεσβλήθη· ἑκάτερα δὲ ἐπὶ τῆς θελας φύσεως ἀνάρμοστα· οὕτε γάρ ἔξ οὐκ ὅντων παρτήθη ὁ ἀστ ἀναρχος, οὕτε ἔξ ὅντων ἐπέρπη ὁ ἀναλλοιώτος Λόγος· διὸ τοῦτο δὲ ἑκατέρων καὶ τὸ διτρεπτὸν τῆς θεότητος, καὶ τὸ ἀδιαίρετον τοῦ μυστηρίου, η θεία ὑπεμφαίνουσα Γραφή, τὸ, Ἐγένετο, εἴπε· καὶ τὸ, Ἐλαβε, ἑκήρυξεν, ἵνα διὰ μὲν τοῦ προτέρου τὸ ἐνικὸν τοῦ προσώπου παραστήσῃ, διὰ δὲ τοῦ ἐπέρου τὸ ἀναλλοιώτον τῆς φύσεως ἐκδοήσῃ.

Z. Ἐγένετο τοῖνυν δὲ Θεὸς Λόγος, τελεῖος ἀνθρωπός, οὐ κολοσσάντος τὴν διτρεπτὸν φύσιν τοῦ ὑπὲρ ξυνοιαν θαύματος· ἀλλὰ πίστει τὸ τοιοῦτο μεμαθήκαμεν. Καὶ γενόμενος ἀνθρωπὸς οὐχεὶς τῷ διμοιοπαθεῖ τὸ κατὰ σάρκα διμόρθυλον γένος, ἐκτίσας μὲν τῆς ἀμαρτίας τὸ χρέος τῷ ὑπὲρ ἀπάντων ἀποθανεῖν ὡς ἀνθρωπός, καταργήσας δὲ τὸ τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τοῦτ' ἔστι, τὸ διδεύολον, ὡς μισθωτὸν θεός. Τοῦτο νόμου τὸ δυνατὸν (64) ὑπέδειξε διὰ τοῦ πληρῶσαι πᾶσαν δικαστήν· καὶ τῇ φύσει τὴν προτέραν εὐγένειαν ἀπέδωκεν, διὰ τοῦ τιμῆσαι τῷ ἐνανθρωπῆσαι τὴν ἐκ γῆς παρ' αὐτοῦ διαπλασθεῖσαν φύσιν. Εἰς τοῖνυν ἔστιν Υἱός (65). Τριάδα γάρ διμούσιον προσκυνοῦντες, τέταρτον τῷ ἀριθμῷ οὐκ ἐπεισφέρομεν· ἀλλ' ἔστιν εἰς Υἱὸς δὲ ἀνάρχως ἐκ Πατρὸς γεννηθεὶς, δι' οὗ τοὺς αἰώνας πιστεύομεν γεγενῆσθαι· δὲ συν-

• Joan. i, 14. * Philipp. ii, 7. * Exod. vii, 20.

(64) Τοῦτο νόμου τὸ δυνατόν. Leg. cum Riccardo: τού τε νόμου τὸ ἀδύνατον δυνατὸν ὑπέδ. et quod impossibile erat legi (Rom. viii, 3), possibile esse

A naturæ primordia perveniens, et ad ipsa generationis initia recurrens. Sicut enim qui naturæ ordine gignitur homo, non statim perfectus ad operandum prædit, sed ipsa naturæ initia primū caro fiunt, deinde tempore progreudente paulatim vires accipiunt quæ ad integratam sensum et operationum conferant: sic Deus Verbum ad ipsa initia radicemque generationis humanæ recurrens, primū caro factum est, non quod in carnem sit versum, absit: manet namque divinitatis omni mutabilitate superior: mutatio enim, naturæ fluentis est passio: sed perennis illius ac semper eodem se habentis modo naturæ, incommutabilitas est prætrahens.

V. Fatemur igitur utrisque Scripturæ vocibus B utentes, et carnem factum esse *, et servi formam accepisse *, et ultraque pie intellectæ salutis nobis sunt semina. Nam per id quod dixit, *Factum est*, individuam summiæ unionis vim evangelista subindicit. Ut enim unitas dividit in duas unitates non potest; nam si dividatur, jami non erit unitas, sed dualitas: sic quod per summam unionem est unum, nunquam in duo dividetur. Porro verbum, *Accipit*, naturæ immobilitatem declarat. Nam quia omne quod fit, aut ex non existente fit, ut cœlum, quod ante non erat; aut ex aliquo exstante in aliud convertitur, ut Nili fluentia ex aquis in sanguinem sunt mutata #: neutrum tamen divinæ naturæ congruit. Neque enim ex nullis exstantibus productus est, qui nunquam initium habuit, neque ex aliquibus exstantibus immutatum illud incommutabile Verbum. Itēo divina Scriptura ut per utrumque verbum et immutabilitatem deitatis et mysterii individuam unitatem indicaret, *Factum est*, dixit; et verbum *Accipit* pronuntiavit, ut priore verbo unitatem personæ commendaret, altero autem immutabilitatem naturæ prædicaret.

VII. Deus igitur Verbum factus est homo perfectus; sed ita ut miraculum quod intelligentiam superat, immutabilem naturam non imminuerit; sed id sibi didicimus, non inquisitione comprehendimus. Ac factus homo, cognato secundum carnem generi, per id quod erat similiter passibile, salutem tribuit; cum peccati quidem debitum, tanquam homo pro omnibus mortuus, persolvisset: destruxisset autem lanquam exsecrator mali Deus, illum qui habebat mortis imperium, id est, diabolum #: et legem esse possibile ostendit, omnem implendo justitiam; naturæque nostræ pristinam nobilitatem restituit, in eo quod homo factus, naturam a se de terra formatam honoravit. Unus igitur est Filius; nam Trinitatem consubstantialiter cum adoremus, quarto numero non adjiciamus; sed unus est Filius sine inicio de Patre natus, per quem

* Hebr. ii, 14.

(65) Υἱός. Addit Riccardus, εἰς Κύριος, οὐπος Dominus : quod redundare videtur ex contextu.

cœcila fasta ⁸ esse credimus: ramus radici cose-ternus, ille ex Patre citra fluxum exortus, Verbum ex illa mente inseparabiliter (66) et procedens et manens; nam etiam si *in terris visus est* ⁹, non tam est a generante sejunctus. Hic voluit salvare quem formavit, et quidem salvavit, uterum inhabitans communem naturæ januam; quem cum sua inhabitatione benedixisset, et generatione ob-signasset, partu qui supra naturam fuit, ostendit se supra rationem fuisse hominem factum.

VIII. Ergo Deus Verbum non alter est Christus, et alter Deus: duos namque filios natura divina non novit. Ille solus unigenitum genuit: ubi enim non est conjunctio generantium, ibi dualitas generatorum non invenitur. *In nomine Iesu Christi omne genu flectitur, cœlestium, terrestrium et infernorum* ¹⁰. Quod si alius est Christus præter Deum Verbum, necesse est purum hominem esse Christum, ut stupidi homines dicunt. Si autem purus homo est Christus, quomodo illum supra ejus naturæ conditionem cœlestia venerantur, et ad inferioris nomen genu flectunt? quomodo etiam accepturi sumus prophetica oracula clamantia: *Deus noster in terris visus est, et cum hominibus conversatus* ¹¹? Nam visionem dicit hoc ipsum, quod est in carne manifestatum; et conversationem appellat illam ipsam ad tempus cum hominibus commorationem, in qua ille minime invidus, ut omnipotentiam suam declararet, ostendit quod tanquam omnipotens, et id quod erat mansit propter se, et quod voluit, factus est propter nos.

IX. Quod si nonnullis occasionem scandali praebent fasciae, et illa in præsepi reclinatio, et illud in tempore secundum carnem augmentum, et quod in navi dormierit, et ex itinere sit fatigatus, et esurierit in tempore, et quæcunque facto secundum veritatem homini convenient: noverint se dum passiones irrident, negare naturam; dumque naturam negant, non credere dispensationem; non credentes vero dispensationem, damnum facere salutis. Nam si ex quo conditus est mundus, quisquam in hanc vitam lapsus est, aliam præter hanc naturæ viam ingressus, id ostendant qui contentiose adversantur, et tunc demum sua deliramenta contexant. Sed si haec sunt naturæ communis initia, et Deus Verbum revera factus est homo; cur qui naturam confitentur, passiones irrident? Alterum igitur ex duobus eligant: aut erubescentes de passionibus naturam negent, et cum Manichæis consentientes, inter impios censeantur: aut, si lucrum ex incarnatione proveniens admittunt, de passionibus non erubescant, quæ naturæ convenient. Miror autem hominum amentiam novum erroris iter ingredientium. Ego namque cum unum Filium esse sciām ac pie didicerim, unam incarnati Dei confiteor hy-

A αἰδίος τῇ φίῃ κλάδος, δ ἀρεύστως ἐκ Πατρὸς ἐκλάμψας δ ἀχωρίστως τοῦ νοῦ προῖών τε καὶ μένων Λόγος. Εἰ γάρ καὶ ἐπὶ τῆς ὁφθη, ἀλλὰ τοῦ γεννήσαντος οὐκ ἔχωρίσθη. Οὗτος τὴλη σῶσαι δινέπλαστρος, καὶ εἴσωστε γε, μήτραν οἰκήσας τὴν κοινὴν τῆς φύσεως πύλην· ἦν καὶ τῇ οἰκήσει εὐλογήσας, καὶ τῇ γεννήσει σφραγίσας, ἐδεῖξε τῷ ὑπὲρ φύσιν τόκῳ. Εαυτὸν ὑπὲρ λόγον ἐγναθρωπήσαντα.

H'. Οὐκ δέλλος οὖν δ Χριστὸς, καὶ δέλλος Θεός, δ Θεός Λόγος· δύο γάρ υἱοὺς δι θεῖα φύσις οὐκ οἶδεν. Ό μόνος Μονογενῆ ἐγέννησεν. Ἐνθα γάρ οὐκ ἔστι συζυγία τῶν τικτόντων, ἐκεὶ οὐχ εὑρίσκεται δυάς τῶν τικτομένων. Εγ τῷ ὄντοματι Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶντας καταχθορίων, καὶ ἐπιγελῶν, καὶ καταχθορίων. Εἰ δὲ δέλλος ἐστιν δ Χριστὸς παρὰ τὸν Θεὸν Λόγον, ἀναγκαῖος φιλός δινθρωπός δ Χριστὸς, κατὰ τὸν τῶν ἐμπλήκτων λόγον. Εἰ δὲ φιλός δινθρωπός δ Χριστὸς, πῶς τοῦ κατὰ φύσιν αὐτὸν προτιμᾶται οὐράνια, καὶ γονυπετεῖ τὴν ἐπανωμέναν τοῦ ήτανος; πῶς δὲ ἀν δεξιώμεθα τὰς προφητικὰς φωνὰς βοώσας: 'Ο Θεός ήμῶν ἐπὶ τῆς ὁφθη, καὶ τοῖς ἀρθρώποις συναντορέψῃ'; 'Οππασίαν γάρ φησι τὴν κατὰ σάρκα φανέρωσιν· καὶ συναναπορήσῃ δινομάζει τὴν ἐπὶ καιρῷ μετὰ ἀνθρώπων πολιτείαν, ἐν δημοσιεύνων δ ἀφθονος τὸ παντοδύναμον ἐδεῖξεν, δὲ ὡς παντοχράτωρ, καὶ δ ἦν ἔμεινε δι' ἐαυτὸν, καὶ διθέλησε, γέγονε δι' ἡμᾶς.

C. Εἰ δέ τισι σκανδάλου παραίτια γίνεται τὰ σπάργανα, καὶ δ ἐν φάνη ἀνάκλισις, καὶ δ ἐν χρόνοις κατὰ σάρκα αἰλῆσις, καὶ τὸ καθευδῆσαι ἐν πλοιῷ, καὶ τὸ κοπιάσαι ὀδοιπορήσαντα, καὶ τὸ πεινῆσαι ἐν καιρῷ, καὶ δσα τῷ κατὰ ἀλήθειαν γεγονότι συμβαίνει ἀνθρώπῳ. Ιστωσαν ὡς κωμῳδοῦντες τὰ πάθη, ἀρνοῦνται τὴν φύσιν ἀρνούμενοι δὲ τὴν φύσιν, οὐ πιστεύοντες τῇ οἰκονομίᾳ· μή πιστεύοντες δὲ τῇ οἰκονομίᾳ, ζημιούνται τὴν σωτηρίαν. Εἰ γάρ ἐξωλίσθησεν ἀπὸ γενέσεως κόσμου εἰς τὸν βίον δινθρωπός, ἐτέραν παρὰ ταύτην φύσεως βαδίσας ὅδον, δεικνύτωσαν οἱ φιλόνεικοι, καὶ τότε τοὺς οἰκείους ὑφαινέτωσαν λήρους. Εἰ δὲ αὕτη τῆς κοινῆς φύσεως δ ἀρχή, δ δ Θεός Λόγος κατὰ ἀλήθειαν γέγονεν δινθρωπός, τοῦ χάριν, συνομολογοῦντες τὴν φύσιν, σκύπτουσι τὰ πάθη; Θάτερον οὖν ἐκατέρων ἐπιλεξάσθωσαν· δ ἐπαισχυνόμενοι τὰ πάθη, ἀρνείσθωσαν τὴν φύσιν, καὶ τὰ Μανιχαῖων φρονοῦντες τοῖς ἀσεβέσι συντετάχθωσαν· δ εἰ προσίενται τὸ ἐκ τῆς ἐνανθρωπίσεως κέρδος, ἐμολογοῦντες τὴν φύσιν, μή αἰσχυνόμενοι τὰ τῇ φύσει συμβαίνοντα πάθη. Θαυμάζω δὲ καὶ τὴν φρενοθλάβειαν τῶν κενάς (67) ὅδονς ἀπάτης ἀνατεμνόντων. Έγὼ γάρ ξένη εἰδώς τε καὶ διαχθεῖς εὐσεβῶς Υἱὸν, μίαν ὁμοιογῶ τὴν τοῦ σαρκω-

⁸ Hebr. 1, 2. ⁹ Baruch iii, 38. ¹⁰ Philipp. ii, 10.

¹¹ Baruch iii, 38.

(66) Dionysius Exiguus ineffabiliter, legit ἀρρήγως.

(67) Κεράς. Dionysius, καινάς.

Θέντος Θεοῦ Λόγου ὑπόστασιν· ἐνδός τε δυντος τοῦ τε τὰ πάθη ὑπομείναντος, καὶ τοῦ τὰ θαύματα τελεσιουργῆσαντος, τοῦ χάριν, τὰ θειότερα σιωπῶντες, τὰ ἥττανα καμψόδυσιν; Ἰνα γάρ πιστώσεται διτὶ Θεὸς ὅν καὶ Λόγος ὑπάρχων, καὶ μείνας δὴν, γέγονε σάρξ, καὶ βρέφος, καὶ ἀνθρώπος, μηδεμιᾶς τροπῆς τὸ μυστήριον ὑδριζόμενος. δὲν αὐτὸς καὶ θαυματουργεῖ, καὶ πάσχει, διὰ μὲν τῶν σημείων τὸ εἶναι δὴν αἰνιττόμενος, διὰ δὲ τῶν παθῶν τὸ γενέσθαι δὲν ἐμπλασε πιστούμενος. Ἔνα τοίνυν καὶ τὸν αὐτὸν ἀιδίως τε καὶ ἐπ' ἐσχάτων σαρκωθέντα δόμολογοῦμεν Γίδην, μηδὲν ἐπεισάγοντες τῇ φύσει νέθον· οὐδὲν γάρ περιττὸν ἐν τῷ θρόνῳ.

Γ'. Ἀλλὰ πάντως ἔκεινο τὸ πολυθρύλλητὸν μοι ἔροῦσι, πλέκοντες συλλογισμοὺς ἀράχνης ἀσθενεστέρους. Εἰ τὴ Τριάς, φησιν, ὁμοούσιος, ἡ Τριάς ἀπαθῆς· δὲ δὲ Θεὸς Λόγος ἐν τῇ Τριάδι ὄραται· καὶ δὲ Λόγος ἄρα ἀπαθῆς. Εἰ δὲ δὲ Θεὸς Λόγος ἀπαθῆς, εὑρεθῆσται δὲ σταυρωθεὶς ἔτερος παρὰ τὸν Θεὸν Λόγον τὸν ἀπαθῆ. Οὐτως (68) Ιστὸν ἀράχνης ὑφαίνουσιν οἱ ταῦτα λέγοντες, καὶ καθ' ὑδάτων γράφουσιν οἱ τὰ κενά ταῦτα μελετῶντες προβλήματα. Φάσκοτες τῷρει σογοὶ δμωράτησσαν, καὶ δοκοτίσθη ἡ ασύνετος αὐτῶν καρδία. Λημῶν γάρ δρθαλμὸς ἥλιου ἀκτίνας καθαρῶς οὐ δέχεται, καὶ ἀσθενοῦσα διάνοια πίστεως εὐ προσέτειται θύφος. Τί τοίνυν φαμὲν ἡμεῖς; ζει κατὰ τὸν λόγον τῆς θεότητος ἡ Τριάς ὁμοούσιος ἐστι καὶ ἀπαθῆς. Οὐδὲν γάρ φάσκοντες αὐτὸν πεπονθέναι, τῷρει λόγῳ τῆς θεότητός φαμεν αὐτὸν πεπονθέναι· ἀνεπίδεκτος γάρ δὲ θεῖα φύσις παντὸς πάθους· ἀλλ' ὁμολογοῦντες τὸν Θεὸν Λόγον τὸν ἐν τῇ Τριάδος σεσαρκώσθαι, διδάσκαντες τὴν αἰτίαν τοῦ νοεῖν τοῖς μετὰ πίστεως ἐρωτῶν δι' ὃ ἐσαρκώθη. Ἐπειδὴ γάρ τινούλετο Θεὸς Λόγος καταργῆσαι τὰ πάθη, ὃν πέρας δὲν δούλατος, προσίσθαι δὲ πάλιν τὰ πάθη δὲν ἀνδεθροῖς φύσις οὐχ οἴα τε δὴν· εἰ γάρ πᾶν πάθος στάσις ἐστι καὶ μάχη τῶν συνθέτων, περὶ δὲ τὸ δῦλον καὶ μόνον οὐδεμία σύνθεσις· οὐχ ἄρα ἔκει ἔφθανε πάθες, ἔνθα οὐδὲ σύνθεσις τυγχάνει. Βουληθεὶς τοιγαροῦν τὰ τυραννοῦντα τὴν λογικὴν σάρκα πάθη καταργῆσαι, καθὼς προέρημεν, ὃν ἀκρόπολις ὑπῆρχεν δούλατος, σαρκοῦται ἐκ Παρθένου, ὡς οἶδεν δὲ Θεὸς Λόγος, καὶ σχηματίζεται ὡς ἀνθρώπος· τούτο γάρ ηδόκησε· καὶ κενοὶ ἔαυτὸν ἐν δούλῳ μορφῇ, μηδεμίαν τῆς θεότητος περιγραφῆν ὑπομείνας· καὶ οὕτω σώζει πᾶν τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἐν τῇ σαρκὶ μὲν αὐτοῦ καταργήσας τὰ πάθη, φυλάξας δὲ αὐτοῦ ἀπαθῆ τὴν θεότητα.

universo hominum generi tribuit; in sua quidem servans impassibilem.

ΙΑ'. Διὸ τοῦτο καὶ δὲ Γαβριὴλ εὐαγγελιζόμενος τὴν τοῦ τεχθέντος αὐθεντίαν καὶ δύναμιν, ἐδός πρὸς τὴν Μαριάμ· Αὐτὸς γάρ, φησι, σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀτρομῶν αὐτῶν. Λαὸς δὲ οὐκ ἀνεὶδεν-

A postasin (68). Itaque cum unus sit qui passiones pertulit et qui miracula perfecit, cur diviniora recitentes, humiliora per jocum irrident? Ut enim si idem sacerdet, se, cum Deus esset, ac Verbum exsisteret, permanendo quod erat, factum esse carnem, et infantem, et hominem, tanto sacramento nulla mutatione violato; idem ipse perficiebat miracula, et sustinebat passiones, per signa quidem se mansisse quod erat significans, per passiones autem id se factum esse quod formaverat, confirmans. Unum igitur et eundem Filium constitemur, et sempiternum, et in novissimis temporibus incarnatum, divinæ naturæ nihil adulterinum adjicentes; nihil enim supervacuum est in illo throno.

X. Sed illud prorsus multorum sermone vulgarium dicent, et syllogismos aranearum telis infirmiores texent: Si Trinitas est ejusdem essentiæ, profecto Trinitas est impassibilis; sed Deus Verbum in Trinitate spectatur: Verbum igitur est impassibile. Quod si Deus Verbum est impassibile, colligitur ergo crucifixum alium esse præter Deum Verbum quod est impassibile. Vere telam araneæ texunt¹¹ qui hæc dicunt, et scribunt in aquis, qui has inane propositiones meditantur: Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt, et obscuratum est insipiens cor eorum¹². Nam lippus oculus solis radios non recipit, et mens infirma sublimitatem fidei non admittit. Quid igitur nos ad ista dicimus? Nimirum quod ad rationem attinet divinitatis, consubstantiale et impassibile esse Trinitatem; neque enim cum Verbum dicimus passum fuisse, ratione divinitatis passum dicimus: natura namque divina nullam recipit passionem. Sed confitentes Deum Verbum unam Trinitatis personam incarnationi, iis qui cum fide sciscitantur, causam afferimus intelligendi quare sit incarnatus. Nam quia Deus Verbum passiones destruere volebat quarum finis mors erat, et immortalis illa natura passiones in se admittere non poterat: si enim omnis passio compositarum rerum pugna est atque seditio, in immateriali autem et singulari substantia nulla est compositio: non igitur eo pertingit passio, ubi non est compositio. Volens igitur, ut prædictimus, destruere passiones que rationalem carnem opprimebant, quarum summa arx erat interitus, incarnatur ex Virgine, ut novit ipse Deus Verbum, et habitu formatur ut homo¹³: id enim ipsi placuit: et exinanit semelipsum in forma servi; nullam suæ deitatis circumscriptiōnē admittens: et hoc modo salutem carne passiones destruens, sed suam deitatem ser-

XI. Hanc ob causam cum Gabriel nascentis auctoritatem ac potentiam annuntiaret, dixit ad Mariam: Ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum¹⁴. Populus autem non hominis, sed Dei

¹¹ Isa. LIX, 5 sec. LXX. ¹² Rom. 1, 21, 22. ¹³ Philipp. II, 7. ¹⁴ Matth. 1, 21.

(68) Οὐτως. Οὐτως.

(69) Quod Cyrilius dicit, Una naturæ Dei Verbi

incarnata, et item Athanasius, hoc iste dicit, Una hypostasis.

est : neque mundum a peccatis liberare potest quisquis in banc vitam per corruptionem intraverit, et non habuerit expers culpæ nativitatis exordium. Sed necessario idem cum Deus et homo esset, non in duo divisus, sed unus permanens ; per id quod ex muliere natus est, se hominem esse demonstravit ; per id autem quod sine conjugione natus et quod Matrem virginem servavit, quod Deus esset, declaratus est. Salvavit mundum Jesus Christus, ubi venit in terras, et cum hominibus conversatus est¹⁶. Quod si Christus purus homo est, et non ipse Deus Verbum ; quomodo in principio creavit omnia, qui tunc, ut ipsi dicunt, non erat ? Nam si postremus in creaturis homo fuit, liquet, iis quæ ante illum fuerant, creationem largiri non potuisse Christum, quippe qui ut purus homo posterius productus fuit. Quomodo igitur Paulus ait : *Unus Dominus Jesus Christus per quem omnia*¹⁷ ? Nam si per Christum omnia, liquet Christum Deum esse Verbum, evangelista testante : *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt*¹⁸. Si igitur evangelista dicit, omnia esse per Verbum facta, et hoc ipsum beatus Paulus interpretans ait, *Unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, liquet Christum esse Deum Verbum.*

XII. Quod si voces proferunt ex divinis Litteris, in quibus homo est appellatus, cum dicat Petrus : *Iesum a Nazareth, virum approbatum a Deo*¹⁹ ; et Paulus asserat : *In vîro in quo statuit, fidem præbens omnibus*²⁰ ; et ipse Dominus de se fateatur : *Quid me queritis interficere hominem*²¹ ? noverint se aut per segnitiam non assequi Scripturæ intelligentiam, aut per malitiam quæ bene scripta sunt, ad suam improbitatem pervertere. Nam et homo est revera Christus ; sed hoc factus est, cum prius non esset nisi tantummodo Deus. Sicut enim Deus est non creatus, sic idem quoque homo est non imaginatione fictus ; et quemadmodum Patri secundum divinitatem consubstantialis, sic idem ipse matri secundum carnem cognatus ; ita ut ubique veritas mysterii præfulgeat, omnique deceptionis fraus remota sit. Quod si Virgo non Deum genuit, nec magno digna erit illa inviolata miraculo : multæ siquidem et aliae mulieres justos homines huic saeculo protulerunt. Si autem prophetarum voces mysterium adeo ineffabile præcipientes clamant : *Ecce virgo in utero habebit, et pariet filium; et vocabunt nomen ejus Emmanuel*²² : quod interpretatus est Gabriel, dicens, *Nobiscum Deus*²³ : cur propter nascentis inclinationem, gloriam parentis amputant ? Sed prorsus illud opponent ac dicent : Omne quod nascitur, ejusdem generis est cum generante :

¹⁶ Baruch iii, 38. ¹⁷ I Cor. viii, 6. ¹⁸ Joan. i, 1-3. ¹⁹ Act. ii, 22. ²⁰ Act. xvii, 31. ²¹ Joan. viii, 40. ²² Isa. vii, 14. ²³ Matth. i, 23.

(70) "Εσωσε, χ. τ. λ. Dionysius legit, έσωσε τὸν λαὸν αὐτοῦ· τις; Ἰησοῦς. Βεριτ enim : *Salvum fecit populum suum : quis? Jesus Christus qui renit in*

A θρόπου, ἀλλὰ Θεοῦ· οὐδὲ ἀνταπλάξει τὸν κόσμον ἀμαρτημάτων ὁ μετὰ φθορᾶς εἰσπρήδησας εἰς τὸν βίον, καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς γενέσεως οὐκ ἐπηγκάνως ἀκατηγόρητον, ἀλλὰ ἀναγκαῖος ὁ αὐτὸς Θεός τε ὁν καὶ ἀνθρώπος, οὐδὲ διαιρούμενος εἰς δύο, ἀλλὰ μένων εἰς, διὰ μὲν τοῦ ἔχοντος γεννηθῆναι, δεικνὺς ὅτι ἀνθρώπος, διὰ δὲ τοῦ ἀσυνδιάστως, καὶ φυλάξει τὴν τεκούσαν Παρθένον, μαρτυρούμενος, ὃς ἔστι Θεός. "Εσωσε τὸν κόσμον (70) Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ἐνίων ἐπὶ γῆς καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφεῖς. Εἰ δὲ ὁ Χριστὸς ψεύτης ἐστιν ἀνθρώπος, καὶ οὐκ αὐτὸς ὁ Θεός Λόγος, πῶς ἔκτισε τὰ πάντα ἐν ἀρχῇ τότε οὐκ ὅν; Εἰ γάρ μεταγενέστερος τῆς δημιουργίας ὁ ἀνθρώπος, εὐδηλὸν ὡς τοῖς πρὸ αὐτοῦ τὴν γένεσιν οὐκ ἔχειστο ὁ Χριστὸς, οἷα δὴ μεταγενέστερος προράχθεις ὡς ψεύτης ἀνθρώπος. Πῶς οὖν Παῦλος ἔδοιτο· Εἰς Κύριος Ἰησοῦς ὁ Χριστός, δι' οὐδὲ τὰ πάντα; Εἰ γάρ διὰ Χριστὸν τὰ πάντα, εὐδηλὸν ὅτι Χριστὸς Θεός ἐστι Λόγος, τοῦ εὐαγγελιστοῦ βοῶντος· Ἐν ἀρχῇ ήν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεός ἦν ὁ Λόγος. Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν. Πάντα δι' αὐτοῦ ἐτέρεστο. Εἰ τοινύν δὲ εὐαγγελιστῆς βοᾷ, ὅτι διὰ τοῦ Λόγου τὰ πάντα ἐγένετο, καὶ ὁ Παῦλος τοῦτο ἐρμηνεύων λέγει, Εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὐδὲ τὰ πάντα· εὐδηλὸν ὅτι Χριστὸς Θεός ἐστι Λόγος.

C IB'. Εἰ δὲ προφέροιεν τὰς ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς φωνάς, ἐν αἷς κέχληται ἀνθρώπος, τοῦ Πέτρου λέγοντος· Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρὲτ ἄνθρα (71)· καὶ τοῦ Παύλου λέγοντος, Ἐν ἀρχῇ ὁ ὄντος. κιτινοὶ καρασχών· καὶ αὐτοῦ τοῦ Δεσπότου περὶ ἑαυτοῦ λέγοντος· Τί με ἤτελτε ἀποκτεῖναι ἀνθρώπον; Ἰστασαν ὡς ἢ διὰ νοθείαν ἀπελειφθῆσαν τῆς Γραφῶντος ἐννοίας, ἢ διὰ πονηρίαν πρὸς τὴν ἑαυτῶν μοχθηρίαν διαστρέφουσι τὰ καλῶς γραφέντα. Καὶ ἀνθρώπος γάρ ἐστι κατὰ ἀλήθειαν ὁ Χριστός· ἀλλὰ τοῦτο γέγονεν, οὐ πρότερον ὃν εἰ μὴ μόνον Θεός. Πάστερ γάρ Θεός οὐ κτιστός, οὔτες δὲ αὐτὸς καὶ ἀνθρώπος οὐ φανταστός· καὶ ὥσπερ τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα δύοούσιος, οὔτες δὲ αὐτὸς καὶ τῇ Παρθένῳ κατὰ τὴν σάρκα δύμφυλος, παντοχοῦ τῆς ἀληθείας τοῦ μυστηρίου προλαμπούσης, καὶ πάσης ἀπάτης σχολαζούσης. Εἰ δὲ μὴ ἔτεκε θεὸν ἡ Παρθένος, οὐδὲ πολλοῦ θαύματος ἀξία ἡ ἀρθρος· πολλαὶ γάρ καὶ ἀλλαὶ γυναῖκες ἐκαρποφύρησαν τῷ βίῳ δικαίους. Εἰ δὲ προφῆτῶν γλῶσσαι τὸ ἀρρένον προσαυλίζουσαι μυστήριον, βοῶσιν· Ἰδού η παρθένος ἐν γαστρὶ δέει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ δρόμα αὐτοῦ· Ἐμμαρούνη· δὲ ἐρμηνεύων δὲ Γαβριὴλ, φάσκει, Μεθῆμων ὁ Θεός· τοῦ χάριν, διὰ τὴν τοῦ τεχθέντος συγκατάβασιν, τὴν δόξαν τῆς τεκούσης περικόπτουσι; Ἀλλ' ἀντιτίθεσται πάντως τοῦτο· Πᾶν τὸ τικτόμενον, φασιν, δύμφυλον ὑπάρχει τῇ τικτουσῃ· εἰ τοινύν ἀν-

terrás. Et sic edidit Riccardus.

(71) "Ἄνθρα. Addit Riccardus, ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ δεδειγμένου εἰς δύμας, quæ reliqui adiūti omittuntur.

Θρωπος τι τεκουσα, ἀνθρωπος ἀναγκαιως καὶ ὁ τε-
χθεις. Εὐλόγως φατὲ, ω ούτοι· ἀλλὰ τὸ δύστυλον
τίκτει ἡ ὥδιονοσα, δταν κατὰ φύσιν προβαλη ὁ τόκος·
φυτικὸν δὲ τόκου τὸ προσήμιον φθορὴ, ἐπειδὴ καὶ
μῆις προηγεῖται τῆς φθορᾶς· ἐνθάδε δὲ τῆς ὑδρεως
ταῦτης, οὐδὲ ἔννοια, ἀλλὰ ἐσχεδιάσθη ὑπὲρ λόγον τὸ
θαῦμα· διοι ὑπὲρ φύσιν ὁ τόκος, ἐκεὶ ὁ τεχθεις,
Θεός. Ὁμοίογονμεν τοίνυν τὸν αὐτὸν, καὶ τὸν κόσμον
παραγάγοντα, καὶ τὸν νόμον δεδωκότα, καὶ ἐν προ-
φήταις ἐμπνεύσαντα, καὶ ἐπ' ἐσχάτων σαρκωθέντα,
καὶ τοὺς ἀποστόλους εἰς σωτηρίαν ἔθνῶν τε καὶ λαῶν
ἀλιεύσαντα.

ΙΓ'. Φύγωμεν οὖν τοὺς θολεροὺς καὶ βορδορώδεις
τῆς ἀπάτης φύακας, τὰς θεομάχους λέγω αἰρέσσις·
τὴν Ἀρείου μανίαν διαιροῦσαν τὴν ἀμέριστον Τριάδα·
τὴν Εὐνομίου τόλμαν, περικλείουσαν τῇ γνώσει τὴν
ἀκατάληπτον φύσιν· τὴν Μακεδονίου λύσαν, χω-
ρίζουσαν τῇ θερίτησ τὸ ἀχωρίστως ἐκπορευόμενον
Πλεῦνα· καὶ τὴν νεότευκτον ταύτην καὶ καινὴν βλασ-
φημίαν, τὴν τὸν Ιουδαῖσμὸν κατὰ πολὺ εἰς βλασφη-
μίαν νεκώσαν. Οἱ μὲν γάρ τὸν δυτὰ Υἱὸν ἀθετοῦσι,
ζητοῦντες τὴν φίξαν τοῦ κλάδου· οἱ δὲ τῷ δυτὶ καὶ
ἔτερον ἐπειτάχουσι, στηλίτευοντες ὡς πολύγονον τὴν
ἀκήρατον φύσιν. Εἰπωμεν οὖν μετὰ Παύλου· Χρι-
στός ἐστιν ἡ εἰρήνη ημῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφό-
τερα ἄν. Ιουδαῖον γάρ καὶ Ἐλληνα διὰ τοῦ βαπτι-
σματος εἰς ἔνα καινὸν ἔκτισεν ἀνθρωπον, ἐνώσας τῇ
δυνάμει τὰ τῆς πολιτείας διεστῶτα. Φριτέτεωσαν τὴν
κατάχριστον οἱ γεννετεροποιοι εἰς ἀσένειαν· εἰ γε τὰ
μὲν διεστῶτα εἰς συμφωνίαν ἤνωθη, δὲ ἐνώσας εἰς
δυάδα, τὸ γε ἐπ' αὐτοῖς, διηρέθη.

ΙΔ'. Ἀλλὰ λοιπὸν τὸ μῆκος τῶν λόγων παρεῖς, ἐπὶ
τὴν συντομίαν ἐλεύσομαι τοῦ δρθοῦ δόγματος. Εἰ τοις
Θελει γρῦναι κατὰ ἀλήθειαν διτι αὐτός ἐστιν δε εἰς καὶ
μόνως Γίδες, δ πρὶν τὸν Ἀβραὰμ γενέσθαι ἄν, καὶ
ἐπ' ἐσχάτων προκόψας σοφίᾳ καὶ ἡδικᾳ κατὰ
σάρκα (ἴχει γάρ αεὶ τὴ θεότης αὐτοῦ τὸ τέλειον) ἐρω-
τάτω Παῦλον, καὶ αὐτὸς βροντήσει τὴν εὐσέβειαν,
δεικνὺς διτι καὶ ἔξι Ιουδαίων προελθὼν τὸ κατὰ σάρκα
Θεός ὑπάρχει προαιώνιος. Φάσκων γάρ περὶ τῶν
Ιουδαίων, καὶ σεμνύνων τὸ ἀχάριστον καὶ θεομάχον
Εθνος διὰ τὴν φίξαν τὸν Ἀβραὰμ καὶ τὸ ἀπέρμα τὸν
Δεσπότην Χριστὸν, οὐτως λέγει· Ὡν, φησὶν, η νιοθε-
στια. Ἐέδος γάρ Θεὸς ἐπροφήταις· Γίδες πρωτό-
κος μου Ἰσραὴλ· καὶ ἡ δέξια [μου] διμετρὸν γάρ
προσώδειν δέξαντος τοὺς τροφοφορουμένοις τὰ ἐπάλληλα
θαύματα· καὶ αἱ διαθῆκαι, αἱ πρὸς τὸν Ἀβραὰμ τὸ
πλῆθος καὶ τὴν εὐλογίαν παρεγγυῶσαι· καὶ ἡ νομο-
θεσία, τὴν δρει δακτύλῳ Θεοῦ γραφεῖσα· καὶ αἱ
ἰκαγγελίαι, ἡ τε γῆ τῆς Παλαιοτίνης, καὶ τὸ διὰ

A si igitur homo est quæ genuit, necesse est hominem
quoque esse qui ex ea natus est. Recte quidem di-
citis; sed tunc pariens ejusdem generis partum
edit, cum secundum naturam progrederitur partus :
naturalis autem partus exordium corruptio est,
quia commissio quoque corruptionem precedit : hic
vero cum hujus injuria ne cogitatio quidem fuerit,
sed miraculum supra rationis captum effectum sit :
ubi supra naturam est partus, ibi qui nascitur,
Deus est. Consitemur igitur eumdem et mundum
condidisse, et legem dedisse, prophetas quoque
inspirasse, et in novissimis temporibus incarna-
tum, et apostolos ad salutem gentium et populorum
expiscatum fuisse.

XIII. Fugiamus (72) igitur turbidos et cœnosos
B deceptionum rivos, hæreses, inquam, cuin Deo
pugnantes : Arii insaniam dividentem indivisam
Trinitatem ; Eunomii audaciam, quæ intra cogni-
tionis nostræ ternarios naturam incomprehensibili-
lem includit ; Macedonii rabiem, quæ Spiritum
inseparabiliter procedentem a deitate sejungit ;
hanc quoque nuper fabricatam novamque blasphemiam,
quæ Judaismum, quod ad blasphemias ma-
gnitudinem, longe superat. Illi namque, dum eum
qui Filius est, reprobant, ramo radicem privant :
hi vero ultra hunc qui est Filius, alium adjicientes,
intemerabilem naturam tanquam multigenam de-
notant. Dicamus ergo cum Paulo : Christus est pax
nostra, qui fecit utraque unum ²⁴. Nam Ἰudeum et
Græcum per baptismum in unum novum hominem
condidit, uniens potentia que conversatione dissidi-
abant. Horreant damnationem novæ impietatis
auctores : siquidem cum dissidentia in una concordiam unita sint, is qui univit, quantum in illis
fuit, in duo est divisus.

XIV. Sed jam omissa sermonis longitudine, ad
compendium veri dogmati veniam. Si quis cupit
vere cognoscere illum esse unum ac solum Filium,
qui est antequam Abraham fieret ²⁵, et in novissimi-
mis proficiebat astate ac sapientia ²⁶ secundum car-
nem ; nam ejus divinitas semper est perfecta; in-
terroget Paulum qui pietatem personabit, ostendens eum etiam postquam ex Iudeis secundum
carnem exstitit ²⁷, Deum esse ante secula. Cum
enim de Iudeis loqueretur, et ingratam illam
D Deoque rebellem gentem, propter Abraham gentis
radicem et ejus sennen Christum Dominum, collau-
daret, sic dixit : Quorum est adoptio filiorum ²⁸ :
(clamabat enim Deus per prophetas : Filius meus
primogenitus Israel ²⁹,) et gloria (nam iis quos
Deus tanquam nutrix gestabat, immensam gloriam
assidua miracula conferebant,) et testamenta, per
quæ ipai Abraham multiplicatio et benedictio est
promissa : et legislatio, illa in monte digito Dei

²⁴ Ephes. ii, 14. ²⁵ Joan. viii, 58. ²⁶ Luc. ii, 52. ²⁷ Rom. ix, 5. ²⁸ ibid. 4. ²⁹ Exod. iv, 22.

(72) Fugiamus, etc. Hæc et sequentia recitantur in collatione 5 concilii Constantinopolitani II, edid.
Vou Labb. tom. VI, pag. 78.

scripta; et obsequium (73), quo divino cultui ser-viebant; et promissa, tum illa terra Palæstinæ, tum omnes gentes per semen Abrahæ benedicendæ: quorum patres, qui in erroris nocte tanquam fidei luminaria sunt exorti: et ex quibus Christus. Neque vero hucusque stetit beatus Paulus: non enim ex quo fuit ille ex Maria partus, ex eo cœperit Verbi principio parentis initium; sed mox intulit, secundum carnem, ut manifestationem illam factam in carne, non generationem secundum divinitatem indicaret. Quisnam igitur Christus hic sit ex Virgine natus, hic in spelunca, ut ipse novit, collocatus, hic in præsepi reclinatus, hic tempore secundum carnem auctus, hic qui usque ad infimas partes terre descendit, hic qui omnia quæ carnis sunt, subiit, ut fidem ficeret vere se hominem factum fuisse; hic qui non alius est ab eo qui descendit, sed qui descendit, ipse est et qui ascendit²⁰: non enim prius ascendit, sed descendit; utpote qui non secundum progressionem Deus est, absit, sed propter suam misericordiam homo; nam hac re indigebamus: hic, inquam, quinam sit, noli a me aut ab alio aliquo discere, sed a beato Paulo, qui Filium ab ipso Pætre per revelationem didicit, ac dixit: Cum autem placuit Deo, qui segregavit me ex utero matris meæ et vocavit per gratiam suam, ut revelaret Filium suum in me²¹. Is namque quinam sit Jesus Christus, vere te docebit, clamans: Ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula²². Quem aditum calumniæ hæc beati Pauli verba iis qui conviciari student, non obstruant? Dixit eum Christum, ut ostenderet, vere hominem factum; dixit eum ex Iu-^Dassis secundum carnem, ut indicaret non ex quo incarnatus est, ex eo esse cœpisse; dixit, qui est, ut initium non habere declararet; dixit eum super omnia, ut creaturæ totius esse Dominum prædicaret; dixit ipsum Deum, ne illius passionibus et habitu decepti, immortalem ejus naturam negemus; dixit benedictum, ut eum tanquam omnipotentem adoremus, non tanquam conservum calumniemur: verbo condidit, perpetuo in ipsis ut Deum prædicari.

XV. Cum igitur habeamus Christum et Deum esse, et benedictum, ipsum adoremus; dicamusque adversus eos qui aliter sentiunt: Si quis spiritum Christi non habet, hic non est ejus²³. Nos autem sensum Christi habemus²⁴: adeoque expectamus gloriam magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi²⁵, qui reddet his quidem qui pie sentiunt, suæ fidei præmia²⁶; iis autem qui eum reprobant, suæ audaciæ mercedem. Hæc vestræ charitati direximus, vestris permoti libellis quos ad nos misistis, significantes, pestiferos quosdam homines ac

²⁰ Rom. viii, 5. ²¹ Ephes. iv, 10. ²² Gal. i, 15.
²⁰ Tit. ii, 13. ²¹ Rom. ii, 6-8.

(73) Et obsequium quo — serviebant. Hoc non est in Græco, sed in Dionysio: et certe requiritur Kalætræta, δι' ἣς Θεῷ διάτρευον· quæ in lectum intulit Riccardus.

A σπέρματος τοῦ Ἀβραὰμ εὐλογηθῆναι πάντα τὰ Εθνή: ὡς οἱ πατέρες, οἱ ἐν τῇ νυκτὶ τῆς πλάνης ἀνατείλαντες, ὡς πίστεως φωτῆρες καὶ ἔξ ὥρ ὁ Χριστὸς Καὶ οὐκ ἔστη μέχρι τούτων Παῦλος· οὐδὲ γάρ ἀφ' οὗ ὁ ἐκ Μαρίας τόκος, ἔκτοτε τοῦ ἀνάρχου Λόγου ἡ Νπαρξίς, ἀλλ' εὐθὺς ἐπῆγαγε τὸ, κατὰ σάρκα, ἵνα ὑποσημαίνηται τὴν κατὰ σάρκα φανέρωσιν, ἀλλ' οὐ κατὰ τὴν θεότητα (74) γέννησιν. Τίς μὲν οὖν ἔστιν οὗτος ὁ Χριστὸς ὁ ἐκ Παρθένου γεννηθεὶς, ὁ ἐν σπηλαίῳ χωρηθεὶς, ὡς οἰδεν, ὁ ἐν φάτνῃ ἀνακληθεὶς (75), ὁ τῷ χρόνῳ κατὰ σάρκα αὐξῆσας ὁ μέχρι τῶν κατωτάτων τῆς γῆς καταβὰς, ὁ πάντα τὰ τῆς σαρκὸς ὑπομείνας, ἵνα πιστώσηται, διτι κατὰ ἀλήθειαν γέγονεν ἀνθρωπος, ὁ οὐκ ἄλλος ὃν παρὰ τὸν καταβάττα, ἀλλ' αὐτὸς ὥρ καὶ σ. καταβὰς, καὶ ἀραβάς· οὐ γάρ ἀνέβη πρότερον, ἀλλὰ κατέβη, οἷα δὴ οὐκ ἐκ προκοπῆς Θεὸς, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ δι' εὐσπλαγχνίαν ἀνθρωπος· τούτου γάρ ἐδεσμεθα· μητὶ παρ' ἐμοῦ μαθῆς; τὶ παρ' ἄλλου τινὸς, ἀλλὰ παρὰ Παῦλου τοῦ παρὰ Πατρὸς ἐν ἀποκαλύψει μαθόντος τὸν Ιἱόν, καὶ φάσκοντος, Ὄτε δὲ εὐδόκησεν ὁ Θεὸς ὁ ἀφορίσας με τὰ κοιλίας μητρός μου, καὶ καλέσας διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἀποκαλύψας τὸν Ιἱόν αὐτοῦ ἐν ἐμοι. Οὕτος γάρ σε διδάξει ἀληθῶς, τίς ἔστιν ὁ Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, βοῶν· Ἐξ ὥρ ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, σ. ὥρ ἐξι πάντων Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰώνας. Ποίαν παρεῖσδυσιν συκοφαντίας οὐκ ἀποτείχεις τὰ Παῦλου ῥήματα τοῖς φιλοιοδόροις; Εἴπεν αὐτὸν Χριστὸν, ἵνα δεῖξῃ διτι κατὰ ἀλήθειαν γέγονεν ἀνθρωπος· εἴπεν αὐτὸν ἐξ Ιουδαίων τὸ κατὰ σάρκα, ἵνα δεῖξῃ διτι οὐκ ἄφ' οὐκ ἐσαρκώθη ἔκτοτε μόνον ὑπάρχει· εἴπεν αὐτὸν διτα, ἵνα ἀναρχον βροντήσῃ· εἴπεν αὐτὸν ἀπὸ πάντων, ἵνα τῆς κτίσεως Δεσπότην κηρύξῃ· εἴπεν αὐτὸν Θεόν, ἵνα μητὶ πρὸς τὰ πάθη καὶ τὸ σχῆμα δεσλεασθέντες, τὴν ἀγνώλεθρον αὐτοῦ ἀρνησώμεθα φύσιν· εἴπεν αὐτὸν εὐλογητὸν, ἵνα ως παντοκράτορα προσκυνήσωμεν, ἀλλ' οὐχ ως σύνδουλον συκοφαντῶμεν· εἴπεν αὐτὸν εἰς τοὺς αἰώνας, ἵνα δεῖξῃ διτιπερ ὁ λόγῳ τούτους δημιουργῆσας, ἀπόιας ἐν αὐτοῖς θεολογεῖται.

dixit eum in sæcula, ut ostendat, qui ea sæcula

IE'. Ἐχοντες οὖν τὸν Χριστὸν καὶ δυτα Θεὸν, καὶ εὐλογητὸν, αὐτῷ προσκυνήσωμεν λέγοντες πρὸς τοὺς ἐπεροδέξους· Εἰ τις Πτεῦνα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ. Ἡμεῖς δὲ τοῦ Χριστοῦ ἔχομεν· διὸ καὶ προσδεχμέθα τὴν δόξαν τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· δες ἀποδώσει τοῖς μὲν εὐεσθοῦσι τὰ τῆς δόξης ἐπαθλα, τοῖς δὲ ἀθετοῦσι τὰ τῆς τολμῆς ἐπίχειρα. Ταῦτα δὲ πρὸς τὴν ὑμετέραν ἐπεστελλαμεν ἀγάπην, ἐκ τῶν ὑμετέρων προτραπέντες λιβέλλων, ὃν πρὸς ἡμᾶς διεπέμψασθε, φήσαντες λυμεώνάς τινας καὶ τε-

²⁰ Rom. ix, 5. ²¹ Rom. viii, 9. ²² I Cor. ii, 16.

(74) Κατὰ τὴν θεότητα. Forte τὴν κατὰ θεότητα. Et sic Riccard.

(75) Ἀρακληθεὶς. Forte ἀνακληθεὶς.

ρατολόγους ἀνθρώπους ἐαντοὺς ἐπεισφέροισα τῇ ὑμετέρῃ χώρᾳ βουλομένους διὰ πονηρῶν γραμμάτων καὶ τῷ ἀντιθέσεως τῆς ψευδωργύμου γνώσεως διαστρέψειν τὸ ἀπλοῦν καὶ ἀμαγγάνευσον τῆς ὁρθοδόξου πίστεως κάλλος· ἀλλὰ τὴν τοῦ μαχαρίου Παῦλου καὶ πάλιν φημὶ πρὸς ὅμας· Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς δοται συνλαγωτῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπότης⁽⁷⁶⁾, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν εἰκασιῶν ἀνθρώπων, καὶ οὐ κατὰ Χριστόν. Θεμέλιοι τὸν ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι εὐσεβοῦς πίστεως παρὰ τὸν κελμερον, ὃς ἔστιν Ἰησοῦς Χριστός. Στήκετε τοῖνυν ἐν τῷ πνεύματι, μιᾷ ψυχῇ συναθλοῦντες τῇ πίστει τοῦ Ἐναγγελίου· καὶ μὴ πνεύμονες ἐν μηδενὶ ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων, ἀλλὰ ψυλάττοντες τὰς παραδόσεις διὰ παρελάνετε τῶν ἄγιων καὶ μαχαρίων Πρετέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ τὴν ὁρθόδοξον πίστιν ἐκθεμένων, καὶ τῶν περὶ τὸν ἄγιον καὶ μαχαρίον Βασιλείου καὶ Γρηγόριον, καὶ τῶν λοιπῶν τῶν αὐτοῖς ὁμοφρόνων, ὡς τὰ ἀνθρώπα ἐγ διδικτονής⁽⁷⁷⁾.

(77) EPISTOLA III.

Proclus episcopus Constantinopolitanus ad Joannem episcopum Antiochiae.

I. Arbitror te cognoscere, religiosissime, magis vero (78) certe scio, non quamlibet a Deo colligere mercedem eos, qui indormitabili mentis oculo ecclesiasticis invigilant necessitatibus, nocte dieque procurare et consulere, quatenus bene quidem regatur omne quantum populi familiariter conjunctum est, et a reprobis zizaniis pura sit orthodoxa fides: providentiam vero mereatur hoc, quod secundum presumptionem interim adversariorum, habet morbum, ut in eundem (79) sensum et obedientiam transfratetur, maxime divina clamante Scriptura: *Qui eduxit dignum ab indigno, sicut os pieum erit*⁽⁸⁰⁾. Si enim negligere proximos labentes ad deteriora, et socordia præpositi rapinam factos faucibus (80) lupi voracis hominum irrecusabilis damnationis experimentum minitatur dormitanti, mercenarium, non pastorem, desidiosum et dissolutum Scriptura vocante: quomodo non per omnia justum est, studiosum quidem in talibus persecuti, desidiosum vero in urgentibus effugitare? In eodem enim ultraque similia ad vituperationem existunt, et irrecusabilia ad condemnationem, et hoc quod ex quibus aliquis ipse negligenter vivit, videntes adhortatur in simulationem deteriorum: et quod peccantes in fidem et delinquentes in vitam, non statim corrigit, licet despiciens, extra tale suppli-

⁽⁷⁶⁾ I Tim. vi, 20. ⁽⁷⁷⁾ Coloss. ii, 8. ⁽⁷⁸⁾ I Cor. iii, 11. ⁽⁷⁹⁾ Philipp. iv, 3. ⁽⁸⁰⁾ Jer. xv, 9. ⁽⁸¹⁾ I Reg. ii, 2 sqq. ⁽⁸²⁾ Rom. i, 32. ⁽⁸³⁾ I Reg. iv, 10 sqq.

(76) Καὶ κερῆς ἀπάτη. Videsis Cotelerium Monum. eccl. Græc. tom. III, pag. 655, et Millium in N. Test. Gr. ad Coloss. ii, 8.

(77) Exstat inter acta concilii Constantinopolitani II, collat. 6, pag. 133 seq., tom. VI Concil. edit. Ven.-Lab. cum notis Baluzii.

(78) Magis vero. Veteres libri, magis autem.

ciūm non est constitutus. Ejusmodi vero exemplum non ex me resingo, sed ex divinis Scripturis eruditus scribo. Heli ille (81) aetate fatigatus, et in Silo pertinentia ad legem sacrificans, ipse quidem non operabatur quæ pueri audebant⁽⁸²⁾; cooperabatur vero illis, postquam non prohibebat peccantes; quoniam secundum veram rationem, non prohibere flagitia, agenti cognatum est⁽⁸³⁾. Et iterum pueri actionibus gradum injuriantes, indignos se per quæ peccabant sacerdotio demonstrantes, non solum eis quibus operabantur, cadebant; sed enim et ad peccandum alios evocabant, imaginem peccati sese æmulantibus proponentes. Propter quod pariter illatum est supplicium et eis qui impia fecerunt, et ei qui non prohibuit⁽⁸⁴⁾. Patri enim ad virtutem nocuit socordia; filiis autem perniciem intulit inemendatio; et senex in juvenum tempestate naufragium passus est, pro quibus affectum non gubernavit increpatione.

II. Ita oportet, religiosissime, eum qui sortitus est praesesse populo et tenere habenas sacerdotii, non solum procurare quomodo ipse probus appareat; sed ut et hoc quod ab ipso dicitur, sit purum ab omni vituperatione. Hoc enim quod prius est etsi mirandum, sed non tale quale est hoc, quod post illud dictum: quanto illud quidem in unum solum (82) persicentem ea quæ ad virtutem pertinent, concludit: hoc vero multis providentia salvos faciens, per singulos pietatis induitur confiden-

(79) Ut et in eundem. Cod. Par. ut et id in eundem.

(80) Faucibus. Veteres libri, faucis.

(81) Heli ille, etc. Hic locus usque ad ea verba,

Hoc enim quod prius est, exstat Græce in biblioteca regis Christianissimi cod. Jol. 39. HARDUIN.

(82) In unum solum. Codex Paris. in unum locum.

tiam. Ad quid vero dico? Quod multi inclamant (83) A hinc religiosissimum Edessenorum episcopum Ibas, non solum clerci quidam Edesseni et monachi, sed enim etiam primates et clari militia, quibus recte fidei calidus zelus accenditur, quod tantum diligit Nestorii insaniam, ut et quædam capitula quæ supposui scripto a nobis ad Armenios tomo, et direxi tua reverentia, quæ sunt stulta et profana et omni plena impietate, transferret voce Syrorum, et transmitteret ubique; ut multis simpliciorum incosiderato auditu læsionem perniciosorum suscipientibus, persuaderet ita sapere sicut abdicatum est Dei Ecclesiæ. Quæ quando per lectionem cognoveris, festinare digneris cum omni alacritate eum compellere tomo quidem scripto ad Armenios subscribere; vaniloquium vero, magis vere monstriloquium, vel quod est verius dicere, Judaicam impietatem capitulorum illorum condemnantem viva voce, et salva manu (84) anathematizare dementiam. Flagitium enim est, virum non manifeste ostendi, qualis est. Si quidem enim capitulorum illorum, quod non credo, morbum habeat, defendat; si adest instabilibus cogitationibus fidei vel verborum (85) tenor, quomodo duos dicit filios, unum quidem ante saccula, alterum vero in ultimis? Vel quomodo Christus alter præter Deum Verbum? Vel quomodo super terram visum, et hominibus conversatum (86) calumniatur purum aliquem, sicut unum ex coitu natis, sed non ipsu[m] qui est sine principio et increabilis, ad quem non aestimabitur alter, secundum prophetam (87)? Si enim et visus est carne; sed ille erat incarnatus, qui omni quidem principio superior, omni vero passione liber, omni vero translatione et immutatione alienus; qui ex Patre splenduit super sensum, et ex Virgine ortus est super rationem; qui hoc quod est creabile, in deitate non admittit; et hoc quod est phantasiæ, in carne rejicit: qui secundum veritatem et Deus est, et factus est homo: et illud quidem quod erat, permanens; hoc vero quod factum est, salvum fecit. Hic igitur est unus Filius unigenitus (88).

III. Sed non ita quidam perversa mente et cogitationis dementia capitulorum istorum genitos facti, impiorum abortivorum et sibi perniciosorum patres apparuerunt. Deinde si memoratus minister Ibas cognoscit ea quæ ad destructionem legantium et audientium evomita sunt capita, sicut et arbitror eum prudentem constitutum, et a pueritia divinis Scripturis nutritum; abominari ea et

⁸⁶ Baruch iii, 38. ⁸⁷ ibid. 36. ⁸⁸ Matth. xviii,

(83) *Multi inclam.* Hæc recitantur in collat. 5 ejusdem concilii CP. l. c. pag. 104.

(84) *Salva manu.* Codex Paris. sua manu. Al. *sana m.*

(85) *Vel verborum.* Idem codex non habet *vel*.

(86) *Hic igitur*, etc. Hic item locus recitat in modo laudata collat. 5, l. c. HARDUIN.

(87) Ilujus epistolæ fragmentum exstat apud Fa-

A rejicere; confidenti voce et non erubescenti fronte, quod in anima sapit, ostendat, omnia subjecta ad Armenios epistolæ capitulo abjiciens et calcans, utpote diabolicae insanæ inventiones et constituta, et omnia anathemate digna esse judicans: ut de viro hoc verum scientes qui hic sunt omnes, jam indiscretam confidenter cogitationem ad illum habeant. Nec enim oportet, religiosissime, sicut et ipse nobis consenties, eos despicer qui sine causa laudentur, ad deteriora impetum habentes; sed plurimam facere rationem eorum qui scandalizantur, ut indiscretio extendatur in omnes cum concordia horrescentes maxime terribilissimam illam in Evangelii condemnationem, quæ pro uno humilio scandalizato (89) insertur audentibus vel desipientibus. Si enim beatus Paulus exempla bonorum operum sacerdotes esse legitime statuit (90); quomodo non magis fidei auctores et doctores, sine qua placere impossibile est (91)? Nam aliae quædam virtutes, utpote ex moribus perfectionem accipientes, naturam habent ad emendationem doctrinæ; fides vero sola quæ est natura et ratione superior, utpote huic propinquans quod semper est natura intelligibile et inoccupabile, deprehensione et omni virtute melior est, per hoc solum cedens charitati, quod qui creditur Deus, propter solam charitatem homo factus est. Rogo igitur studium adsit effectum. Cognosce enim, religiosissime, quod non alii cuidam gratificabunt memoratus episcopas Ibas, obsecundans presenti epistolæ, quantum sibi ipsi. Habet enim non solum eos qui nunc de ipso dubitant, mirantes eum, sed enim etiam sanctissimum nostrum patrem presbyterum et archiparochum Dalmatium nimium honorantem et mirantem; si videat sapientem ea quæ pia fidei sunt. Modo enim, utpote super aliis eo vulgato, memoratus sanctissimus propter charitatem non mediocriter laceratur, quod ii qui debent in divinioribus prædicare, in adversis accusantur, sive zelo dicentium, sive invidia criminantur. Propter quod et Theodotum reverendissimum nostræ Ecclesiæ diaconum, ad tuam cum chartis reverentiam direxi, ut cognoscas, religiosissime, quod non contemplabilem, sed studiosam existimo causæ perfectionem.

(87) EPISTOLA IV.

D Proclus episcopus Constantinopolitanus, Joanni Antiocheno.

..... Dicentes autem iterum passibilem (88) Deum, id est, Christum, constitemur eum non esse passum eo quod est (89), sed eo quod factum est,

6. ⁹⁰ Tit. ii, 7. ⁹¹ Hebr. xi, 7.

cundum Hermianensem lib. i, cap. i, pag. 403, b. edit. Paris., et apud Liberatum diaconum in Breverio cap. 40, p. 46, edit. Garner.

(88) *Passibilem* D. Ita Facundus et Liberatus. At Riccardus legit *impassibilem*.

(89) *Eum non esse*, etc. Hunc locum ita effert Liberatus. Facundus vero, *eum non eo passum quod erat, sed quod factum est*. Quem in locum visus

Id est, propria carne. Et ita prædicatorum nullo modo fallimur : quoniam quidem et unum ex Trinitate secundum carnem crucifixum fatemur, et divinitatem (90) passibilem minime blasphemamus.

(91) EPISTOLA V.

Joannes Antiochenus episcopus Proclo.

Tomum qui ad Armenios factus est, a reverentissimo nostro filio diacono Theodosio (92) qui dignus est tuis dispositionibus ministrare, ob eam quæ inest ei super ætatem diligentiam, et petivimus (93), et cum omni delectatione ejus fecimus mentionem. Faciebat autem nobis delectationem non pulchritudo compositionis sola, neque argumentorum multitudo contra utramque partem adversantium pertractata, quantum ipsa sacrorum dogmatum cautela simul et pietas. Pietas quidem, quia regalem (94) divinarum Scripturarum viam in his quæ dicebantur, verbum veritatis recte confitens, pergebas, nec sine testimonio Scripturarum præsumens aliquid ex potestate propria prædicare : cautela vero, quia cum divinis Scripturis etiam Patrum dicta, ad probandum quæ dicebantur, proponerbas.

(95) EPISTOLA VI.

Joannes Antiochenus episcopus et Orientis synodus, Proclo Constantinopolitano.

Nimis animæ nostræ vulneratæ sunt, quia non solum nos viventes tales calumnias ab his qui conturharet volunt Ecclesiæ, continue sustinemus : sed et qui bene de vita profectus est B. Theodorus, et qui quinque et quadraginta annis clare in doctrina præfulsit, et omnem hæresim expugnavit, et nullam alicubi detractionem (96) ab orthodoxis in vita suscipiens, post longi temporis hinc discessum, et post multa certamina, et post decem millia libros adversus errores (97) scriptos, et postea quan in conspectu sacerdotum et imperatorum et populorum probatus est, periclitatur quæ hæreticorum sunt (98) sustinere, et illis proximus prædictari. Hæc nos confusione et turbis compleverunt :

Garnierum pag. 56. Edidit Riccardus, *cum non esse passum quod est, sed quod factum est.* Mox Liberatus, fallemur : quod minus placet.

(90) *Divinitatem.* Ita Liberatus. Sed Facundus, *deitatem.*

(91) Hujus item epistolæ fragmentum servavit nobis Facundus lib. 1, cap. 1, pag. 405, c.

(92) *Theodosio.* Riccardus ex cod. Vat. *Theodo.* Et mox, ejus dispos. Sed Veneta Facundi editio ad vetustissimum codicem Veronensem exacta consona est Sirmondianæ.

(93) *Et petivimus, et cum omni delectatione.* Ita Sirmondus, consentiente codice Veronensi. At Riccardus, *expetivimus et cum omni dilectione :* apud quem paulo post, *quanta ipsa.* Minus recte omnia, ut videtur.

(94) *Regalem — viam.* Sic recte codex Veron. : quam quidem lectionem confirmat sequens verbum *pergebas.* In editione Sirmond. deest *viam* : et Riccardus mendose, *regulam — pergebas.*

(95) *Exstat apud Facundum lib. viii, cap. 1, pag. 639, c.*

(96) *Detractionem.* Ita Riccardus ex cod. Vat. At Sirmondus, *detractionem.* Paulo ante Riccard.

A non autem nos solum, sed etiam Christianos populos, qui hæc cognoscentes nullatenus sine turba ecclesiasticas celebrationes impleri permittunt : sed adversum nos seditiones faciunt, nec usque ad auditum passi suspicere quod adversus dormientes patres meditantur anathema, et decem millia mala adversum nos minantur, si quid ab aliquo fuerit tale præsumptum. Sciat autem et hoc tua sanctitas, quia scripturas antiquorum doctorum Ecclesiæ requirentes, decem millia talia et his similia invenimus, qualia quidam malo more ex libris Theodori (99) colligentes, et corpus reliquum abscedentes, tuæ obtulere sanctitati. Etenim apud magni martyrem Ignatium, qui secundus post Petrum apostolorum primum, Antiochenæ (!) sedis ordinavit Ecclesiam ; et apud beatissimum Eustathium, qui sanctorum Patrum qui apud Nicæam congregati sunt, primus existens fidem orthodoxam confirmavit ; et apud sanctissimum et beatissimum Athanasium, qui millia millium certamina pro evangelicis dogmatibus passus est ; ad hæc autem et apud Basilium et utrumque Gregorium qui ejusdem sententiae fuerunt ; et apud beatissimum Flavianum, Diodorum et Joannem, qui clara luminâ Orientis fuerunt totius : rursum autem et apud beatissimum Ambrosium qui omnes partes Hesperias illustravit ; et apud beatissimum Amphiliocrium probatissimum doctorem (2) : nec non et apud beatum Atticum turcum patrem, et apud probatissimos alios decem millia, ne singulos percurramus, consona deceptis his capitulis invenimus : quibus anathematizatis, necesse est et ea quæ a predictis Patribus sunt dicta, complecti. Et quis de cætero ejusmodi nominis (3) adsit doctrinis, sic admirabilibus et famosissimis viris post mortem damnatis ? Non nostrum ergo est, gloriosis corum qui præcesserunt opinionibus insultare, neque judicare eos qui honorare defuncti sunt, sed solius judicis vivorum et mortuorum.

sed etiam hæc, qui — Theod.

(97) *Errores.* Riccardus, *hereses.*

(98) *Hæreticorum sunt — et illis proximus.* Riccardi lectionem retinemus. Vox item proximus legitur in cod. Veron. Sed Sirmondus omittit sunt, et habet primus. Non bene. Mox vero cum Riccardo legimus : *Hæc nos — compleverunt.* Neque aliter codex Veron. At Sirmondus, *Hac.*

(99) *Theodori.* Sirmondus, B. *Theodori :* qui mox habet *reliquum*, prout edidimus. Riccardus vero, aliquid.

(1) *Antiochenæ.* Ita rescripsimus cum Sirmondo, pro *Antiochæ* apud Riccardum.

(2) *Probatisimum.* Ille vocem præterit Riccardus, quam sumpsimus ex Sirmondo.

(3) *Ejusmodi nominis.* Ista omittit Sirmondus, a Riccardo ex cod. Vat. exhibita. Hæc vero et quæ sequuntur usque ad finem, refert denuo Facundus lib. viii, cap. 5, pag. 602, his verbis : *Et quid de cætero nominis adsit doctrinis, sic admirabilibus et famosissimis viris post mortem damnatis ? Non meum ergo est, etc.* Hinc reformatus prior locus apud Sirmondum, ubi habetur, IN sic admirab., quam præpositionem recte omittit Riccardus.

EPISTOLA VII.

Joannes Antiochenus et synodus, Cyrillo Alexandrino.

(Vide inter Epistolas S. Cyrilli Alex.)

EPISTOLA IX.

S. Patris nostri Cyrilli episcopi Alexandrini epistola ad Proclum episcopum Constantinopolitanum : de Theodoro Mopsuesteno, ubi petit ab eo ut non permittat anathematizari Theodorum, ne id tumultuosa causa fiat.

(Vide ibid.)

(4) EPISTOLA X.

Proclus archiepiscopus Constantinopolitanus, Joanni Antiocheno episcopo.

..... Quando enim ego scripsi tuae sanctitati oportere aut Theodorum, aut alios quosdam qui pridem defuncti sunt, anathemati subdi, aut nominatim alicujus feci mentionem (5) sed puto, sicut et ipsae litterae ad tuam sanctitatem directae clament, nihil difficile vel pravum epistola continet. Sed quia oportet omni suspicione liberari et detrahentium ora consuere; ex hoc quod in tomo directo subscripti, et illa capitula quae subjecta sunt repuli, utpote subtilitatem non habentia pietatis. Neque autem de Theodoro, neque de alio quoquam qui jam defuncti sunt, scripsi tibi, amantissime, aut ut anathematizetur (6), aut ut abdicetur. Sed neque charissimus Theodotus, qui a nobis directus est, diaconus, talia mandata percepit.

(7) EPISTOLA XI.

Proclus archiepiscopus Constantinopolitanus, Maximo diacono.

Memor est tua reverentia, quando ad sanctissimum Antiochenum episcopum (8) tibi litteras injungebam, quia omnia cum ejus admonui voluntate fieri oportere, et nihil ad confusionem vel tumultum Ecclesiarum pacem habentium agi : sed tommum quidem subscribi; capitula autem subdita sine nomine, haec tanquam non habentia subtilitatem pietatis averti et abdicari. Quonodo ergo per litteras didici nunc, quia Theodori Mopsuesteni et aliorum quorumdam nomina praeposita sunt capitulis ad anathematizandum, cum illi ad Deum jam migraverint : et eos qui jani vitam reliquerunt,

(4) Exstat hujus epistolæ fragmentum apud Facundum lib. viii, cap. 2 et 5, pag. 643, 662.

(5) Feci ment. Ita recte Riccardus : cui lectioni suffragatur codex Veron. Sirmondus, fieri ment.

(6) Anathematizetur. Sic Sirmondus, qui mox habet, aut abdic. omisso ut. Atque ita utrobique : nimurum pag. 643 et 662, ut modo innuimus. Riccardus, anathematizaretur.

(7) Hanc recitat Facundus lib. viii, cap. 2, ejusdemque fragmentum mox rescribit cap. 5, pag. 644, 662. Hujus epistolæ meminit Liberatus cap. 10.

(8) Episcopum. Codex Veron. archiepiscopum.

(9) Festina — exquirere. Illic locum antea multum ita restitnimus ex codice Veron. Nam apud Riccardum et Sirmondum legitur : Festina (seu festines) sicut filius exquirere. Mox Riccardus, exquirere. Sed omnia permitte.

A

EPISTOLA VIII.

S. Cyrilli epistola ad Acacium episcopum Melitina. Scripsit vero eamdem ad Theodotum Ancyra, et ad Firmum Cæsareæ Cappadociae.

(Vide ibid.)

ΕΠΙΤΣΟΔΗ Θ'.

Toū ἐτ ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Κυρίλλου ἐπισκόπου τῆς Ἀλεξανδρείας Πρόκλῳ ἐπισκόπῳ Κωνσταντίνουπόλεως περὶ Θεοδώρου τοῦ Μούχουεστιας αἰτοῦντος αὐτὸν ὅστε μὴ συγχρῆσαι ἀνθεματισθῆται αὐτὸν ὡς αἰτον τοντο ταραχῆς τινό μενον.

(Vide ibid.)

supervacuum est injuriari post mortem, quos nec vivos aliquando culpavimus? Rogo ergo, festina sicut filius patri obediens nihil amplius exquirere (9), sed omnia permittere auctoritati eidem reverentissimi consacerdotis Joannis. Post subscriptionem autem tomī et post abjectionem capitulo rum, quae cujus sint ignoramus, continuo præpara diaconum Theodotum venire ad regiam civitatem, quatenus tempestate ei tumultu non impleantur Ecclesiæ ubique (10) sanctissimæ, et donetis aliquid desiderio impii Nestorii, qui se putat multos habere similia sapientes.

(11) EPISTOLA XII

Theodosius et Valentianus imperatores, Joanni Antiocheno et synodo.

Imperatores Cæsares Theodosius et Valentianus, victores, triunphatores, piissimi, semper C Augg., Deo amatori Joanni archiepiscopo et synodo cum eo congregatæ.

Turbam atque tumultum (12) qui evenit in Oriente, nostrum cognovit imperium per religiosissimum et sanctissimum Patrem nostrum et episcopum Proclum. Quoniam ergo pro quiete et pace omnium providemus, præcipue autem pro fide catholica quæ nostrum quoque custodit imperium, vestræ scribimus sanctitati, quatenus pacem obtineatis, et nullum verbum intendatis eorum, qui volunt contra salutem propriam religionem sanctam conturbare. Intentio etenim nostræ divinitatis illa est, ut omnes homines cum quiete degant, præcipue autem sancte Dei ecclesiæ, per quas et nos salvamur, et nostrum pollet imperium. Hac itaque (13) voce quieti Ecclesiæ providentes, nos aliquid de vobis utilius

(10) Utique. Ita Riccardus. At Sirmondus, urbis, haud repugnante codice Veron.

(11) Haec refert Facundus lib. viii, cap. 3, pag. 649. Sacre hujus meminit Liberatus cap. 10.

(12) Turbam atque tumultum. Turbat Orientales, ut est in epistola Cyrilli ad Proclum, quod vir nobilis et defunctus in communione Ecclesiarum anathematizaretur. Hoc itaque est quod rescripto suo nunc vetat Theodosius, ne quis eos lassent qui in Ecclesiæ pace defuncti sunt. Quo sit, ut suspectum sit Theodori nomen quod in Theodosii edicto de damnatione Nestorii adjectum legitur act. 5 synodi v, cum in Ephesina et in codicibus non legitur. SIRMOND.

(13) Hac itaque — præsumat. Hæc ad finem usque desiderantur apud Riccardum, quæ legiuntur apud Sirmondum.

exspectamus (14). *Est autem bac utilius, nisi ut A* *adversus eos qui in ejus pace defuncti sunt, quid-*
hoc quoque cum omni statuatis Ecclesia, ne quis *quam de cætero tale præsumat?*

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΙ^η.

'Αρτιεγραφον συνοδικον γράμματος.

Πρόκλος Αδμυνωπέπισκόπω τῆς Ἀρτιοχείας.

Τῷ δισιτάτῳ, καὶ θεοφιλεστάτῳ, καὶ συλλειτουργῷ
Δόμνῳ, Πρόκλος, ἐν Κυρίῳ χαιρεῖν.

Τὸ φιλάλληλον, θεοφιλέστατε, μέγιστον ἐν τούτῳ
τυγχάνεις [ν] δῶρον: συνδεσμῶν γάρ εἰς δμογνωμοσύ-
νην ὁ ἀριστοτέχνης Θεός, ἦν ἐδημιούργητε φύσιν,
τῇ διαβέσει τοὺς λόγῳ διοικουμένους συνέσφιγξεν, ἵν
οἰκειούμενοι τὰ ἀλλήλων πάθη, καὶ ἔκαστος ἐφ' ἑαυ-
τοῦ τὸ τοῦ ἐτέρου μετρῶν, εἰς ἄλιτον συμπαθείας
δμοφροσύνην συμπλέκοιτο τὰ δμοφυῆ. Τὰ μὲν γάρ
ἀφεστῶτα κατὰ σχέσιν, πρὸς τὴν ἀλλήλων ἀναγκαίων
ἐπείγεται φθοράν· τὰ δὲ ἡνωμένα κατὰ γνώμην, οὐ
ρχδίως ἀπολισθανεῖ τοῦ οἰκείου ἀσφαλοῦς. Διὸ καὶ ὁ
μακάριος Παῦλος τὸ πλήθος τῶν πιστῶν, καὶ τὸ συγ-
χρότημα τῆς Ἐκκλησίας, σώματι ἀπεκάσε, λέγων·
‘Ὑμεῖς ἔστε σῶμα Χριστοῦ, καὶ μέλη ἐκ μέλους,
πάντως διαγορεύων τὴν τοῦ πλήθους σύμπνοιαν, καὶ
ἀπαγορεύων νοσεῖν τὴν φιλοπόλεμον ἀντίστασιν, ἐκ
τῆς τῶν μελῶν συμφωνίας. Πρὸς τί δὲ ταῦτα γράφω,
θεοφιλέστατε, μικρὸν ἀνάσχον μαθεῖν. ‘Ο θεοφιλέ-
στατος ἐπίσκοπος τῆς Περθηνῶν Ἐκκλησίας Ἀθα-
νάσιος ἀπίστον δμοῦ καὶ πλήτεουσαν οὐ μετρίως τοὺς
ἀκούοντας ἀπεθρήνησε τραχωδίαν, φῆσας· τοὺς αὐ-
τοῦ κληρικούς, ὡσπερ ἀποδυσαμένους τὸν λογισμὸν
τῆς ὑποχειρότητος, καὶ νομίσαντας ἀρχεῖν αὐτοῖς ἐκ
τοῦ βούλεσθαι, καὶ εἶναι ἴεροτυράννους, ἀπώσασθαι
μὲν αὐτὸν τῆς Ἐκκλησίας σὺν οὐδενὶ δικαιῳ λόγῳ,
καὶ τό γε ἐπ' αὐτοῖς, καὶ δοσον. ἥκεν εἰς μανίας ὑπερ-
βολὴν, καθελεῖν, καὶ τοῖς ἔργοις πεῖσαι, ὅτι ἐν τῇ
γνώμῃ τῶν προπετευμένων, ἀλλὰ μὴ ἐν τῇ ψήφῳ
τῶν κανόνων, ἡ τῶν Ἱερῶν κρατύνεται τάξις· οἰκο-
νόμους τε καὶ φροντιστὰς κατ' οἰκεῖαν αὐθεντίαν
ἐπιστῆναι τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ τῶν Ἱερῶν δέλτων πε-
ριελεῖν τὸ δνομικ τοῦ ἐπισκοπεύοντος· καὶ συντόμως
εἰπεῖν, ἀναφανὸν ἐξορχήσασθαι τὴν ἐκκλησιαστικὴν
εὐτοξίαν· προσθεῖται, ὡς ἔτρεψεν αὐτῶν τὴν περὶ τὰ
τοιαῦτα τόλμαν ἡ τῶν πάλαι παρ' αὐτῶν ἀνοικουργη-
θέντων οὐκ εὐλογος συγγνώμη· τοῖς γάρ πρὸ αὐτῶν
τὰ δμοια πεποιηκότες, ὁδῷ τὴν δρμήν ἐπὶ τὸ χείρον
ἐκορύφωσαν, ἐφ' οἷς μὴ πάλαι ἀξίαν δεδώκασι δίκην,
τοῦ μηδὲ αὐθις σωφρονῆσαι ἐσχηκότες ἐφόδιον. ‘Ἀλλ'
αὐτὸς, θεοφιλέστατε, καταξίωσον, παρ' ἡμῶν δυσ-
απούμενος (δύνασαί γάρ), οἰκειώσασθαι τοῦ συνιερέως
τὰς ἀσθενείας, μάλιστα πειθόμενος τῷ μακαρῷ
Παύλῳ, βοῶντι· *Ἐτ πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει*
πάντα τὰ μέλη. Καὶ εἰ μακρὰν τῶν Ἀντιοχέων
μεγαλοπόλεως ἡ πόλις, ἐν ἣ ταῦτα ἐδραματουργήθη,

¹¹ I Cor. xii, 27; Ephes. v, 30.

(14) *Exspectamus — utilius.* Hæc addidimus ex codice Veronensi, quæ ob repetitam vocem *utilius* exciderunt e Sirmondiano exemplari.

(15) Interprete Vincentio Riccardo clero regu-
lari. Exstat hæc epistola G. L. Act. 14 concilii
Chalcedonensis, tom. IV Concil. edit. Ven.-Labb.,

(15) EPISTOLA XIII.

Rescriptum synodicarum litterarum.

Proclus Domno episcopo Antiocheno.

Sanctissimo et Dei amantissimo fratri et consa-
cerdoti Domno, Proclus, in Domino gaudere.

Charitas mutua, Deo dilectissime, maximam ut
invicem complectamur est donum. Vinciens enim
ad concordiam præclarus artifex Deus naturam
quam condidit, benevolentia eos qui ratione regun-
tur conjunxit, ut cum alii aliorum casus proprios
ducerent, ac unusquisque ex se ipso res alterius
metiretur inenodabili conjunctionis naturæ vinculo,

B una consentientique voluntate ea connecterentur
quæ ejusdem naturæ sunt. Ea euim quæ affectu
disjuncta sunt, necessario in mutuum exitium sunt:
quæ vero ex animo unita sunt, non facile a firmitate
sua dilabuntur. Quapropter et beatus Paulus
multitudinem fidelium et conjunctionem Ecclesiæ
corpori comparavit, dicens: *Vos estis corpus Christi, et membra ex membro*¹¹; omnino prædictas
multitudinis conspirationem, et ex concordia mem-
brorum prohibens, ne contentionis morbo cui bella
sunt amica, laboremus. Cur autem hæc ipsa scri-
bam, Dei amantissime Pater, parumper ne graveris
agnoscere. Dei amantissimus Ecclesiæ Perrhenorum
episcopus Athanasius incredibilem simul et audienc-
tibus non mediocriter molestam tragœdiam desle-
vit, dicens: clericos suos velut abjecta cogitatione
subjectio, et putantes sibi sufficere voluntatem,
ut essent sacrorum tyranni, expulisse eum ab Ec-
clesia, cum justa ratio nulla subsisteret: et quan-
tum ad eos attinet, in tam inumanem vesaniam ex-
silisse, ut etiam damnarint eum, et operibus sibi
persuaserint in effreni voluntate procacium, et non
in decreto canonum, sacrorum ordinem consistere;
œconomos autem et curatores propria auctoritate
constituisse Ecclesiæ Dei, et ipsius qui tunc Ecclesiam
regebat episcopi nomen e sacris diptychis
abstulisse; et, ut breviter dixerim, palam eccle-
siasticum omnem expulisse ordinem; adjiciens,
nutriviisse hanc ipsam istorum temerariam proca-
ciam veteribus et impiis eorum sceleribus, veniam
rationi minime congruentem datam. Nam cum præ-
cessores ejus similia facerent, inde gradu facto,
redintegrarunt impetum suum ad illis pejora, quo-
rum promeritas olim poenas non sustinuerent; adi-
tum hinc aperientes ne in posterum etiam sibi tem-
perarent. Sed tu, Dei amantissime, dignare a nobis
rogatus (potes enim) consacerdotis infirmitates tuas

pag. 1647. Recusa est a Baluzio ex Dionysii Exiguī
versione, ibidem pag. 2039, qui tamen interpretem
ignorasse videtur. Eamdem quoque ante Riccar-
dum ediderat Elmenhorstius pag. 117. Habetur item
ex duplixi versione in *Bibliotheca Patrum Parisiensi*
ann. 1644, tom. XV, pag. 648 et 658.

proprias efficere, obsequens præcipue beato Paulo A ἀπόκυσται, τινάς τῶν ἀστυγειτόνων καὶ ἀπροσωπ-
λήπτων θεοφιλεστάτων ἐπίσκοπων ἀκούσαι τῆς ὑπο-
θέσεως· ὑφορᾶται γάρ τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον
τῆς μητροπόλεως, ὡς τῇ τῆς μανίας τῶν ἀντιπόλεων
φλογὶ τὴν ἐκ δυσμενίας κατ' αὐτὸν παρασχόντα δύ-
ναμίν τε καὶ ὅλην. Καὶ εἰ ἐλεγχθείεν ἐφ' οὓς ἡτιάθη-
σαν οἱ παρ' αὐτοῦ καταβούμενοι, καὶ εἰς ἀπόνοιαν
τὸν Ἀδεσσαλῷ ἐκείνον μιμησάμενοι, ἐπίσης ἐκείνῳ
δέξασθαι καὶ τὴν ἐκ τοῦ παραδείγματος τιμωρίαν.
Οὕτω γάρ μισεῖ ὁ Θεὸς τοὺς κατὰ πατέρους ἐπλιζομέ-
νους, ὡς ἐν πάσῃ τῇ κτίσει στηλιτεύειν τοὺς πατρα-
λοίας. Οἶδα δὲ, θεοφιλέστατε, ὡς πάντας περιπτυ-
σόμενος ἐν σπλάγχνοις Χριστοῦ, καὶ γέμων συμπα-
θείας, οἰκείωση τὸν πρεσβύτην, καὶ ἀπομάζεις αὐτοῦ
τὸ τῆς θλίψεως δάκρυον, καὶ χαρῆι αὐτῷ τὸ μισοπ-
νηρον, καὶ τοὺς τῆς λερωσύνης ἐπιθυμοῦλους, καὶ μετὰ
τοὺς ἐλέγχους ὅργῃ δικαίᾳ χρησάμενος, καὶ ἀμύνῃ
τὸ πρέπον ἐχούσῃ, παρασκευάστεις ἐκποδῶν γενέσθαι,
πονηρὸν νομῆν, τὸ κοινὸν τῆς λερωσύνης καταβλά-
πτουσαν, ἐπιστημόνως ἔκτείμων. Εἰ γάρ δοίη τις,
τοὺς τολμῶντας, διὰ μὴ δεῖ, καὶ εἰς τοσούτον φθάνον-
τας θράσους, ὡς καὶ τοιούτων κατατολμάν, δι' ὃν
λερωσύνην καθυδρίζουσιν, οἰκτέρειν ἀκρίτως, ἀρ-
ών τὸν ἔλεον περὶ ἀνομίας θηρῶνται, καὶ παρακα-
λεῖν· λείπεται οὐδὲν, η̄ πάντας τοὺς τῶν Ἐκκλησῶν
προεστῶτας παγίνιον είναι καὶ τῶν διαβολικῶν ὅργά-
νων. 'Αλλ' ὁ Θεὸς ἐπὶ τούτῳ καὶ τὴν σὴν θεοσέβειαν
προεχειρίσατο, ἐπὶ τῷ καὶ παύειν ἀδικίας, καὶ τῶν
ἀναστέλλειν, καὶ λερωσύνη καρμούσῃ βοηθεῖν,
καὶ ταῦς οἰκείας λοιδορίας χώραν μὴ παρέχειν. ἀλλὰ
μετὰ διάγνωσιν, τῷ μὲν συκοφαντουμένῳ, εἴγε συ-
κοφαντεῖται, βοηθεῖν· τὸν δὲ συκοφαντούντα, εἰ γε
ἀληθῶς συκοφαντεῖ, ἔκτείμενιν. Μή τοινυν νομίσῃ
σου τὴν θεοσέβεια, ὡς ἐφ' ὅνδρει τοῦ θρόνου τῆς μεγί-
στης Ἀντιοχέων πόλεως κατέλαβε τὰ τῆδε ὁ μητρο-
νευθεὶς θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος· ἀλλ' ὑφορώμενς
τινας, ὡς φησι, τοὺς ταραχαῖς χαίροντας, καὶ οἰκείω
πλήνει στρατευμένους, δέδωκε πρὸς κατέρδυν τόπον τῇ
ὅργῃ· ἐπει τὸ τε ἀνεξίκακον καὶ ἥμερον καὶ φιλοδ-
καιον τῆς θεοσέβειας κηρύττων οὐ παύεται· καὶ
ἀλλως οὐκ αἰτιώμενος, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ δυσωπῶν
αἰδεσιμωτέραν γενέσθαι τὴν ἐπ' αὐτῷ μεσιτείαν. Διὸ
καὶ τοῖς παρούσιν αὐτὸν ἐφοδιάσαντες γράμματι,
θαρρέειν εἰπομέν, ἐγὼ τε καὶ ὁ δσώτατος ἐπίσκοπος
καὶ συλλειτουργὸς ἡμῶν Κύριλλος. Πός διὰ τὴν κρα-
τοῦσαν ἐν ἡμῖν ἀγάπην αἰδεσθεὶς τοὺς ἐπιστελλα-
τας, βοηθεῖσις πάντως τῷ κομίσαντι. Πάσσαν τὴν σὺν
σοὶ ἀδελφότητα πλείστα προσαγορεύω.

** I Cor. xii, 26. ** Rom. xii, 19.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΑ'.

Τοῦ ἐρ ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Κυρίλλου ἐπισκόπου τῆς Ἀλεξανδρείας Γερραδίῳ πρεσβύτερῷ καὶ ἀρχιμαρτύρῃ περὶ τοῦ, Δεῖ παρορᾶ τι τῆς ἀκριβείας μαζίορος ἔτενα κατορθώματος.

(Vide inter S. Cyrilli Alex. Epistolas.)

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΕ'.

Θεοδώρητος Πρόκλῳ ἐπισκόπῳ Κωνσταντίου· πάλαιως.

(Exstat inter Opera Thodoreti.)

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΓ'.

Θεοδώρητος Φλαβιανῷ ἐπισκόπῳ Κωνσταντίου· πάλαιως.

(Exstat ibid.)

(*) EPISTOLA XVII.

PROCL SYNODICA.

Initium Synodicæ Ecclesiæ de Proclo factæ.

Non minus, quam quandolibet, etiam nunc opportune ostendit gratia Dei suam manifestissime bonitatem, contra malitiæ magnitudinem Ecclesiæque ægritudinem virtute clementi resistens; et dum grave profundum metueretur, veloci efficacique medicamine curans, et futurum periculum admirabili et insperato quodam salvationis modo præveniens. Quoniā quidem multa medio tempore tempestas tenuit seditiones, qui ex corruptis se-minibus doctrinæ Nestorii surrexerunt, et insiste-

(*) Hujusmodi Synodicæ Procli fragmentum Riccardo incomptum primus edidit Christianus Luppus inter *Epistolas Ephesinas*, cap. 150, ejus opp.

Sancti Patris nostri Cyrilli episcopi Alexandriæ epistola ad Cennadium presbyterum et archimandritam. Quod connivendum sit in aliquo a juris rigore, majoris emolumenti causa.

A EPISTOLA XIV.

Theodoreto Proclo episcopo Constantinopolitanæ urbis.

EPISTOLA XV.

Theodoreto Flaviano episcopo Constantinopolitanæ urbis.

EPISTOLA XVI.

(Exstat ibid.)

B bant; dum pro sanctissima Ecclesia in medium staret sanctæ memorie Maximianus, qui omni quidem diligentia usus est ad hujus mali pereemptionem; nec tamen sufficit hanc malam plantationem eradicare. Igitur dum subito idem beatissimus a præsenti vita migrasset; tanquam facultatem præsumptionis susciperent qui hanc parturiebant seditionem; neque in occulto habere, neque absconditam nequitiam suam continere dignati sunt, sed coarcervatæ multitudines in multis partibus civitatis Nestorium publico clamore reposcebant, et urbi pericula Ecclesiæque minabantur incendium. Et certe ista etiam sub illo beatæ memorie, huio repugnante languori.

tom. VII, pag. 313, et post ipsum Joannes Garne-
cius in Auctario Theodoreti, pag. 653.

FRAGMENTA OPERUM S. PROCLI.

I.

'Ἐν τῇ Τεσσαρακοστῇ.

'Ἡ θεῖα φύσις ἀκτιστος, ἡ ἐκ ἑμοῦ πρόσληψις ἀνθενοτος· καὶ ἔστιν εἰς Γίδας, οὐ τῶν φύσεων εἰς δύο ὑποτάσσεις διαιρουμένων, ἀλλὰ τῆς φρικτῆς οἰκονομίας· τὰς δύο φύσεις εἰς μίαν ὑπόστασιν ἐνωσάστης.

Hæc refert Ephræmius in *Oratione III*, ad Domnum, apud Photium in *Biblioth.*, cod. cccxxix; et Anastasius Sinaita lib. 'Οδηγοῦ cap. 7, fol. 410; et cap. 10, fol. 166; Leont. Byzant. lib. i contr. Nestor. et Eutych. in tom. IV *Antiq. lect. Canis*. Sed inscriptio est: *Proclus in illud, Puer natus est nobis. Ipse vere Deus et vere homo, Patri quatenus erat consubstantialis; et mihi quatenus factus est sine peccato, ejusdem naturæ. Divina natura increata, etc.* Ex quibus constat superiorem Orationem unam eamdemque cum proxima sequenti esse.

II.

'Ἐξ ὅμιλας, τῆς εἰς τὸ Παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, οὐδὲς καὶ ἐδόθη ἡμῖν.

Kαὶ τὰς φύσεις τῷ λόγῳ δίελε, καὶ τὴν ἐνωσιν τοῦ μυστηρίου θεολόγησον.

Habentur hæc verba in concilio Chalcedon. in testimoniosis sanctorum Patrum, et apud Anastasium Sinaitam lib. 'Οδηγοῦ cap. 7, et cap. 10, et Leontium apud Canisium tom. IV *Antiq. lect. fol. 33.*

III.

'Ἔστι γὰρ εἰς καὶ μόνος μονογενῆς Γίδας καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, οὐ τῶν φύσεων αὐτοῦ εἰς δυάδα ὑπόστασεων τεμνομένων, ἀλλὰ τοῦ ἀρρήτου λόγου εἰς μίαν ὑπόστασιν ἐνώσαντος. Ἐνδοθεν κοσμουμένου τοῦ

Homilia in Quadragesima.

Divina natura increata, et nostræ carnis legitima assumptio; et unus est Filius, naturis in duas hypostases non divisus, sed mirabili quadam dispensatione duas naturas in unam hypostasim conjungendo.

II.

Ex homilia in illud, Puer natus est nobis, et filius datus est nobis.

Et naturas ratione divide, et unionem mysterii divinis extolle præconiis.

Est enim unus et unigenitus Filius et Verbum Dei; naturis ejus non in duplicem hypostasim divisus, sed ineffabili ratione in unam hypostasim conjunctis: intus sanctissimo ejus corpore per

Verbum exornato; foris autem Spiritus sancti protectione eustodito; ut ex ultissime claritas naturarum emineat ac elucescat. Sic enim ipsum etiam comedisse dicimus, non modo ante passionem, sed et post resurrectionem, ut naturam corporis sui comprobaret.

Testimonium hoc profert Flavianus episcopus Constantinopolitanus, successor sancti Procli, in suo tomo, quod etiam recenset Anastasius Sinaita in lib. *Ωδηγον* cap. 10, fol. 196.

Egit etiam S. Proclus aliam Orationem post victoriā de barbaris a Theodosio imperatore relatam, explicans verba illa Ezech. xxviii, 2: *Et tu fili hominis, vaticinare contra Gog*, etc. De qua Socrates lib. vii *Histor.* cap. 43. Quae non absimilis est illi, quae de eadem re eodem fere tempore scribit S. Ambrosius lib. ii *De fide* cap. ult. in fine tom. IV, et videntur assuta ex alia quadam Oratione: nam inquit: *Neque vero te, imperator, pluribus tenere debeo bello intentum*, etc. Et tamen tres alios scribit deinde libros ad eundem de eadem re, licet non eodem anno, ut apud Baronium tom. IV. Et ea fortasse ex Procli Oratione illa desumpta sunt. Fragmenta haec sic tradidi, cum integras Orationes habere non licuit. RICCIABD.

FRAGMENTA EPISTOLÆ SANCTI PROCLI AD ARMENIOS.

I.

Ex Joannis Maxentii De Christo professione. In tom. IV. part. i, Bibliothecæ Patrum Paris. ann. 1644, pag. 437 C.

Sed sciscitaris inē fortassis illum hovitum vanumque sensum seu vaniloquium, dicens: Quia qui constitetur eum qui crucifixus est, Christum Deum, et Patrem et Spiritum sanctum crucifixum confitetur, si una est Trinitatis natura. Ego autem ē contrario objicio tibi, et quero: Unus ex Trinitate est qui crucifixus est, an aliquis allus extra Trinitatem? Et si quidem unus, solutum est iurium; si autem alias aliquis præter Trinitatem, Quartus est sine dubio gloriæ Dominus, et ab illa glorificatione qua seraphim glorificant^{us}, existit extraneus. Illa autem animalia Trinitatem laudent, et unitatem confitentur. Hoc autem si non mendaciter docet vox illa, quomodo Quartus quos non plasmavit, salvavit? aut chirographum peccatorum destruxit in cruce^{us}; qui non habet potestatem peccata dimittere, si non est secundum te Deus?

Et iterum post pauca: Si autem proferas mihi, dicens: Quia qui constitetur crucifixum Deum Filium, et Patrem et Spiritum sanctum confitetur; super aquam scribis, et super arenam ædificas. Attende igitur catholicæ fidei nervos, et ablue imprudentiam tuam. Quid enim est quod nos sapimus atque sentimus? Quia in hac ipsa essentia et divina natura, qua constat et qua conjunctus et unitus est

Filius Patri sanctoque Spiritu, non dicimus eum deitate passum fuisse, sed carne quam pro nobis assumpsit, et quæ et nobis et pro nobis est factus. Non autem aliis est factus, nisi unus de Trinitate, et crucifixus est carnē qua factus est; et non est passus divinitate qua unitus est Patri et Spiritui sancto, ne et ipsos crucifixos pariter dicamus. Si autem diceremus eum divinitate crucifixum, revera in Trinitatem passionem induceremus. Si autem dicimus quod in carnesua passionē Verbum suscepit, consitemur, quia et unus est de Trinitate qui passus est, et Trinitatis natura impassibilis mansit.

Et iterum: Si autem incarnatus non esset passus, haberet fortassis rationem versutissima objectio. Si autem incarnatus passus est; evidenter, quoniam causa incarnationis est crux, hoc crucifixum est quod incarnatum est. Si autem quod incarnatum est, crucifixum est; Pater autem et Spiritus non est crucifixus: unus ergo de Trinitate est crucifixus. Divinitatem vero qua communicat Patri et Spiritui servavit impassibilem. Carne autem, quia ipse solus est factus; ipsa, et solus idem ipse est passus.

II.

Fragmentum ejusdem epistolæ ex epistola 3 B. Joannis pape II, tom. V Epist. decretalium.

Ex evistola ad Occidentales. Super hæc etiam confitemor unam ex Trinitate increata atque ineffabilis Deum Verbum factum hominem.

III.

Fragmentum ex S. Cyrillo in Symbol. apud concil. Ephesinum part. iii, cap. 43.

Scripsit enī et ipse Proclus ad Orientales piissimos episcopos in hæc verba: *Et incarnatur qui dem absque conversione is qui speciei est expers; nascitur dulcem secundum carnem, qui principio caret; proficit vero per illam secundum corpus ætatem, qui natura perfectissimus est; et passiones sustinet qui passionibus est superior; non in eo quod erat sustinens contumelias, sed in eo quod factus est suscipiens corporis passiones.*

[“] Isa. vi, 3; Apoc. iv, 8. [“] Coloss. ii, 14

Géyrapε γέρε καὶ αὐτὸς πρὸς τὸν τῆς ἑώρας θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους αὐταῖς λέξεσιν ὠδεῖ. Καὶ σαρκοῦται μὲν ἀπρέπεως δ ἀνείδεος τίκτεται δὲ καὶ κατὰ σάρκα δ ἀπρυχος· προκόπτει δὲ τῇ κατὰ τὸ σῶμα ἡλικίᾳ δ φύσει παρτέλειος· καὶ παθῶν ἀρέχεται δ πάθων ἀρώτρος, οὐχ ώ δη ὑπομείρας τὰς ὑπερις, διλλῶ γέρος καταδεξάμενος τὰ τοῦ σώματος πάθη.

ANNO DOMINI CCCCCC

S. FLAVIANUS

CONSTANTINOPOLITANUS EPISCOPUS

NOTITIA

(*Oriens Christianus*, tom. I, pag. 216.)

Anno Theodosii junioris Aug. 40, secundum Theophanem, Christi 447, Constantinopolitanam sedem Flavianus capessivit, quo anno, Flavio Zenone et Posthumiano coss., v Idus Nov., synodum habuit episcoporum trigesita, vel, ut Theophanes scribit, quadraginta. In ea Ensebus Dorilai in Phrygia episcopus Eutychem archimandritam accusavit, negare Christum assumpia carne, nobis consubstantiam esse. Vocatus Eutyches impietatem confessus est, quam quia retractare noluit, a Patribus proscribi meruit. Per amicos, quorum maxima apud Imperatorem auctoritas erat, obtinuit ut Judiciu[m] contr[ar]a se latum in conventu altero eorum Thalassio Cæsariensi, Flaviano quoque preside, ad examen revocaretur: palam vero errorem iterum suum affirmavit, nec ejurare prorsus voluit, Romanum papam appellans. Cumeta Flavianus quæ gesta erant litteris duabus retulit Leoni papæ, qui illam ei rescripsit quæ rectæ deinceps de Verbo carne facto fidei tessera habitâ est, data Id. Jan., Astorio et Protogene coss., anno 449, quo Ephesina synodus secunda convenit, vi Id Aug. In quo profano conventu, Diocorus Alexandrinus nihil non prædatorio more gerens, Eutychem absoluto, Flaviano sacerdotium abrogavit, effectique ut Hyp[p]apam in Lydiæ oppidum amandaretur, ubi statim, seu superveniente, seu ingesta morte, ut scribit auctor *Brevicilli historia Eutychianistarum*, fato functus est.

S. FLAVIANI EPISTOLÆ.

I.

AD LEONEM PAPAM, CONTRA EUTYCHETIS HERESIN.

(*Exstat Graecæ et Latine inter epistolas S. Leonis; vide Patrologiæ Latinæ tom. LIV, col. 723.*)

II.

AD EUMDEM. ITEM CONTRA EUTYCHIANOS.

(*Vide ibid., col. 743.*)

III.

AB THEODOSIUM AUGUSTUM.

(*Mansi, VI, 539.*)

'Αγιῆς τῆς ιδιοχείρου πλότεως Φλαβιανοῦ επισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ἐπιδοθεῖσης παρ' αὐτοῦ αἰτήσαστι τῷ βιοτάξῃ.
Φλαβιανὸς ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως τῷ εὐ-

Exemplum fidei Flaviani episcopi Constantinopolitani, manu propria ab ipso scriptæ, et imperatori poscenti exhibite.

Flavianus episcopus Constantinopolitanus, p[ro]i-

simo et amatori Christi imperatori nostro Theodo- A σεβεστάτῳ καὶ φιλοχρίστῳ ἡμῶν βασιλέῃ Θεοδοσίῳ, salutem.

Nihil ita convenit sacerdoti Dei, et dogmatibus eruditio divinis, quam paratum esse ad satisfactionem omni poscenti eum rationem de spe quæ in nobis est, et gratia¹. Non enim erubesco Evangelium Dei. Virtus enim Dei est ad salutem omni credenti². Quia igitur nos misericordia regis omnium Christi Dei, sacerdotium Evangelii⁽¹⁾ sortiti sumus, sapimus recte atque inculpabiliter, semper Scripturas divinas sequentes, et expositiones sanctorum Patrum, qui in Nicæa convenerunt, et centum quinquaginta qui hic [Constantinopolis] congregati sunt, et qui in Epheso subsanctæ memorie Cyrillo, qui fuit Alexandrinus episcopus; et prædicamus unum Dominum nostrum Jesum Christum, ante sæcula quidem ex Deo Patre sine principio natum secundum divinitatem, in novissimis autem diebus eumdem propter nos et propter nostram salutem ex Maria Virgine secundum humanitatem, Deum perfectum, et hominem perfectum eumdem in assumptione animæ rationalis et corporis, consubstantiale Patri secundum divinitatem, et consubstantiale matri eumdem secundum humanitatem. In duabus utique naturis⁽²⁾ consistentes Christum, post incarnationem ex sancta Virgine, et inhumanationem, in una subsistens et una persona⁽³⁾ unum Christum, unum Filium, unum Dominum constitutum. Et unam quidem Verbi Dei⁽⁴⁾ naturam, incarnatam tamen et inhumanatam, dicere non negamus, eo quod ex ambabus unus atque idem sit Dominus noster Jesus Christus. Eos vero qui aut duos filios, aut duas subsistentias, aut duas personas annuntiant, et non unum et⁽⁵⁾ eumdem Dominum Jesum Christum Filium Dei vivi prædicant, anathematizamus, et alienos esse ab Ecclesia judicamus; et ante omnes Nestorium impium anathematizamus, et sapientes quæ eū sunt, ac loquentes ea: et abscondantur⁽⁶⁾ hujusmodi a filiorum adoptione, promissa recte creditibus. Et post hæc adjecit, et in annotationibus scriptis⁽⁷⁾: Domine Christe, adjuva nos, Deus. Et iterum: Hæc scripsi mea manu ad satisfactionem vestræ potestatis, et ut confundantur calumniam facientes⁽⁸⁾ nostræ bonæ et simplici in Christo conversationi.

¹ I Petr. iii. 15. ² Rom. i. 16.

(1) Vetera omnia exemplaria synodi Chalcedonensis et omnes editiones ante Romanam habent, sacerdotium tale Evangelii. Sic etiam apud Liberatum, qui hanc epistolam referit.

(2) Veteres libri et editiones Romania antiquiores. Ex duabus utique naturis. Sic etiam Liberatus.

(3) Idem libri et editiones, inhumanatum in una substantia et in una persona. Ita etiam apud Liberatum.

(4) Legendum Dei Verbi, ut in veteribus codicibus et editionibus, et apud Liberatum.

(5) Libri nostri et antiquæ editiones non habent voculam et: Liberatus legebat ut est in libris nostris.

(6) Vetera exemplaria et Liberatus legunt, sa-

χαίρειν.

Οὐδὲν οὕτω πρέπει λεπεῖ Θεοῦ, καὶ τῷ τὰ θελα παιδεύεντι: δόγματα, ὡς ἔτοιμον εἶναι πρὸς ἀπολογίαν παντὶ τῷ αἰτοῦντι: αὐτὸν λόγον περὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἔλειδος καὶ χάριτος. Οὐ γάρ ἐπαισχύνομες τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ. Αύταμις γάρ Θεοῦ ἐστιν εἰς σωτηρίαν κατὰ τῷ κιντεύοντα. Ἔπει οὖν καὶ ἡμεῖς ἐλέεις τοῦ παμβατιλέως ἡμῶν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, λεπουργοὶ τοῦ Εὐαγγελίου ἐκληρώθημεν, φρονοῦμεν ὅρθως καὶ ἀνεπιλήπτως, πάντοτε ταῖς θείαις Γραφαῖς ἐπόμενοι, καὶ ταῖς ἐκθέσεσι τῶν ἀγίων Πατέρων, τῶν ἐν Νικαίᾳ καὶ ἐν Κωνσταντινούπολει συνελθόντιων, καὶ τῶν ἐν Ἐφέσῳ ἐπὶ τοῦ τῆς δοίας μηνῆς Κυριλλου, τοῦ γενομένου ἐπισκόπου τῆς:

B 'Αλεξανδρέων' καὶ κηρύζομεν τὸν Ἑνα Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, πρὸς αἰώνων μὲν ἐκ Θεοῦ Πατέρος ἀνάρχως γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτὸν δὶς ἡμᾶς, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, ἐκ Μαρίας τῆς Παρθένου κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, θεὸν τέλειον, καὶ ἀνθρώπων τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν προσλήψει ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος, δόμοούσιον τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ δόμοούσιον τῇ μητρὶ τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Καὶ γάρ ἐν δύο φύσεσιν δόμολογοῦντες τὸν Χριστὸν μετὰ τὴν σάρκωσιν τὴν ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου, καὶ ἐνανθρώπωσιν, ἐν αἱρέσεις, καὶ ἐν τῷ προσώπῳ, ἐνα Χριστὸν, ἐνα Γίδην, ἐνα Κύριον δόμολογούμεν· καὶ μίαν μὲν τοῦ Θεοῦ Λόγου φύσιν, σεσαρκωμένην μέντοι, καὶ ἐνανθρωπήσασαν, λέγειν οὐκ ἀρνούμεθα, διὰ τὸ ἐξ ἀμφοῖν ἐνα καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν. Τοὺς δὲ δύο νιόυς, ἢ δύο ὑποστάσεις, ἢ δύο πρόσωπα καταγγέλλοντας, ἀλλ' οὐχὶ ἐνα καὶ τὸν αὐτὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν Γίδην τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος κηρύζοντες, ἀναθεματίζομεν, καὶ ἀλλοτρίους εἶναι τῆς Ἐκκλησίας χρίνομεν. Καὶ πρῶτον πάντων Νεστορίου τὸν δυστενῆ ἀναθεματίζομεν, καὶ τοὺς τὰ αὐτὸν φρονοῦντας, ἢ λέγοντας· καὶ ἐκπέσωσιν οἱ τοιοῦτοι τῆς υἱοθεσίας, τῆς ἐπιγγελμένης τοῖς ὅρθως πιστεύοντες. Καὶ μετὰ ταῦτα προσέθηκε, καὶ σημείους ὑπεσημήνατο· Δέσποτα Κύριε, βοήθησον ἡμῖν, δ Θεός. Καὶ πάλιν· Ταῦτα ἔγραψα τῇ ἐμαυτοῦ χειρὶ, εἰς πληροφορίαν τοῦ ὑμετέρου κράτους, καὶ εἰς τὸ κατασχυθῆναι τοὺς

D Dιπτεράζοντας ἡμῶν τὴν ἀγαθὴν καὶ ἀπλῆν ἐν Χριστῷ ἀναστροφήν.

pientes quæ ejus, ac loquentes ea, et abscondantur.

(7) Codices Corbeiensis et Divonensis, et annotationibus scripti, omissa etiam conjunctione. Annotatio ergo significat subscriptionem, ut infra in libello precum quem Eutyches obtulit imperatori Theodosio. Et Act. i Synod. Chalced., et has ejus pietas subnotavit, ubi vide annotationem Rustici. Vide etiam Act. iv et xi. Vide Synodicon adversus Tragædium Irenei cap. 179. Unde apud Liberatum pro his verbis legitur, Et subscriptio.

(8) Omissa vetera exemplaria habent, confundantur qui calumniam facientes. Sed Liberatus non habet vocem qui.

CIRCA ENITUM SÆCULI V, ET ANTE ANNUM CDL.

SANCTUS MARCUS

EREMITA

B. MARCUS DIADOCHUS

ET

MARCUS DIACONUS

NOTITIA IN MARCUM EREMITAM.

(GALLAND. *Vet. Patr. Biblioth.*, VIII, Proleg. III.)

I. Inter celeberrimos Ægypti monachos, sæculo IV desinente, floruisse comperitur Marcus, Ἀσκητής sive *Exercitator* κατ' ἔξοχὴν appellatus, quem annos prope centum agentem se adiisse testatur Palladius (a). De eo item Sozomenus (b) et Nicephorus (c). Utrum vero hic idem fuerit cum Marco eremita, cuius nomine aliquot circumseruntur opuscula ascetica in *Bibliothècis Patrum*, quæ hic primum sistimus, haud satis compertum existimant viri eruditæ (d). I. i. quidem in Basiliæ *Menologio* manifesto astrui videtur (e), ubi sanctus Marcus sive doctrina, sive miraculorum gratia præstans fuisse traditur; inter quæ illud enarratur quod in catulo hyenæ patravit. Atqui prodigium idem memorie prodens Palladius (f), illud Marco monacho ascribit, si Græca respicias; ab re namque ad Macarium Alexandrinum refert interpres; quo: probe advertit Tillemontius (g): ut propterea unus et idem esse censeatur Marcus, de quo Palladius et *Menologium*; adeoque sub finem sæculi IV floruerit opusculorum auctor de quo hic sermo.

II. Atque in hanc sane sententiam aliquando descendimus: nunc vero demum, re penitus inspecta, in aliam abeundum existimamus. Primum enim antiquiores, Palladius inquam et Sozomenus, Marcum Macariis coævum ab ineunte quidem adolescentia sacrae Scripturæ libros memoria tenuisse perhibent: at ipsum in libellis consribendis ope-

A ram posuisse, aut aliqua litteris consignata post se reliquisse nuspam produnt. Præterea, ut apposite vir doctus (h), Epiphanium quemdam nominat auctor (i) quem appellat *religiosissimum filium*; neque enim Marcus Palladianus, monachus in Celliis ut videtur degens (j), eo nomine compellasset Epiphanium Eleutheropolitanum, qui primum monastice vitam in Palæstina professus, magno Hilarione magistro usus, deinceps anno 368 Salaminæ in Cypro episcopatum sortitus est (k). Longe alias igitur a Constantiensi episcopo fuerit Epiphanius eo loci ab auctore memoratus; quem niimirum cum Ancyrae adiisset Nicolaus quidam, ut ibidem narratur, e sanctis locis Constantinopolim rediens, ab eo in disciplinam susceptus fuit atque in viam salutis duxerit. Monachum enimvero agebat circa sæculi V medium Epiphanius nescio quis, cui sancti Nili epistolam inscriptam habemus (l): quem tamen eumdem esse cum eo cuius meminit noster auctor, affirmare non ausim. Ulcunque autem se res habeat, cum laudato viro erudito existimaverim equidem, sub initium sæculi V scriptorem de quo loquimur claruisse, si fides habenda Nicephoro (m); qui eum et sancti Joannis Chrysostomi discipulum fuisse, et eadem tempestate qua Isidorus Pelusiota, Nilus ac Theodoritus, floruisse tradit.

III. Multa porro sanctum Patrem nostrum litté-

- (a) Pallad. *Hist. Laus.*, cap. 21.
(b) Sozom. *Hist. eccl.* lib. vi, cap. 29.
(c) Niceph. *Hist. eccl.* lib. xi, cap. 35.
(d) Tillem. *Mem. eccl.* tom. X, pag. 457-801.
(e) Menol. *Basil.* part. iii, pag. 5.
(f) Pallad. l. c. cap. 20, pag. 931.
(g) Tillem. l. c., tom. VIII, pag. 811.

- (h) Remond. *prefat.* ad S. Marc. mon. Serm.
(i) Marc. opusc. v, § vi.
(j) Tillem. l. c., tom. X, pag. 457.
(k) Lequien. *Or. Christ.*, tom. II, pag. 1045.
(l) Nil. Epist. LIII, lib. vi, pag. 487 edit. Allat.
(m) Niceph. *Hist. eccl.* lib. XIV, capp. 30, 54.

ris consignasse, memoriae proditum. Octo ejus libri bellos asceticos se legisse testatur Photius (a) : quibus accesserat nonus *adversus Melchisedecitas*. Plura memorat Nicephorus (b) : quorum tamen pars maxima etiam non tulit. Et priora quidem octo ascetica opuscula Photio perfecta, quamvis alio ac in editis ordine digesta, jamdudum ex interpretatione Joannis Pici Parisii in vulgus exierunt ; quae postea ibidem Graece simul et Latine in *Auctario Ducano* prodiere. At vero haud ita pridem fuerunt evulgata, quae antea in editis desiderabantur : nimirum pars posterior opusculi vi, ubi auctor agit *De jejunio* ; cuius tamen versionem jam ab anno 1574, Venetiis ediderat Petrus Franciscus Zinus cum aliis sanctorum Ephremi, Nili et Isaiae ascetæ scriptis, ut auctor est Fabricius (c), nec non sermo *De Melchisedech*, Photio laudatus. Hæc autem ex ms. codice Graeco papyraceo qui omnia sancti Marci monachi opera Photio recensita complectitur, anno demum 1748 Romæ in lucem protulit notisque illustravit V. C. Balthasar Maria Remondini, Zacynthi ac Cephalenæ episcopus : quæ quidem omnia opusculis asceticis jam pridem vulgatis, in varias tamen sectiones pro more nostro distincta, subjicienda curavimus. — Præter sancti Patris nostri scripta hactenus memorata, circumfertur adhuc in Bibliothecis Patrum ejusdem nomine inscriptæ *Epistole II fragmentum*.

IV. Nostri demum officii esse ducimus, nonnulla hoc loci advertere, quæ indubia sancti Patris scripta recipiunt. Et primum quidem, in vulgatis codicibus præmittitur auctoris nostri operibus, ipsius nomine inscripta homilia *De paradiſo et lege spirituali*, quam constat sancto Macario Ægyptio esse tributam, estque inter Macarianas xxxvii, ut post viros doctos admonuimus in Prolegg. ad t. VII *Biblioth. Patr.*, cap. 1, § 5. Præterea ab optimo ac eruditissimo sodali nostro Joanne Baptista Gallioli accepimus, sancti Patris nostri opusculis varia ex modo laudatis homiliis Macariana suis extexta ; neque enim ex Marci monachi opusculorum laciniis illas Macarii homilias suis consultas, fas fuerit existimare. Sed, ut ut est, inde illud commodi accessit, ut collatione instituta lacunæ aliquot quæ in antea editis comparent, expletæ fuerint, locaque mutila sanitati restituta. Quod quidem ut compertum fiat ex homilia VIII sancti Macarii §§ 2 et 6, desumpta sunt κατὰ λέξιν quæ occurruunt §§ 26 et 27 opusculi vi sancti Marci *De temperantia*, ubi duo loca suppleta : alterum in *Interrogatione*, sic : Εἰπὲ ἡμῖν, ἐν πολοῖς εἰ μέτρωις ; alterum in *Responsione*, in qua hæc fuerant omissa, ἀλλῇ ὥρᾳ υἱὸς βασιλέως, οὗτῳ θαρρεῖ τῷ γίγῳ τοῦ Θεοῦ ὡς πατρί, ob voces nimirum ὡς πατρί repe-

A titas. In eodem quoque opusculo vi sancti Marci, quæ habentur § 21 ab his verbis : Τὰ δὲ πράγματα οὐτῶς ἔστιν, *Res autem sic se habet*, exstant in sancti Macarii opusculo vi *De charitate*, § 12. Confer item, si lubet, quæ leguntur § 28 laudati opusculi vi sancti Marci, cum iis quæ docet sanctus Macarius in eodem opusculo vi, § 30. Cætera omittimus.

V. Antequam vero manum de tabula, superest admonendum cum viris doctis, Joanne Maria Brasicellano in *Romano indice* anni 1607, Bellarmino, Labbeo et Combesilio in suis recensis *Auctoribus* (d), *Marci monachi opuscula complures continere sententias a recta fidei regula exorbitantes, heretica manus fortasse corrupta*; adeoque caute semper et acri iudicio legenda, propter sentes et repres errorum, in quos nonnunquam offendit possit, ut alicubi notandum curavimus. Photius enimvero *Quædam in auctore nostro notat obscura* (e), quo ferme vito laborant qui ascetica ejusmodi scribunt, ipsa magis operibus quam verbis condiscenda. Quin et de opusculo nuper edito *Elç τὸν Μελχισεδέκην*, hæc habet : Ο δὲ θ' (λόγος) κατὰ Μελχισεδεκτῶν ἀγωνιζόμενος, οὐδὲν ἔλατον τὸν γεννησάμενον αὔτὸν αἰρέσως ἔνοχον οὐ μετριώτερως στηλιτεύει. Quæ quidem verba ita reddenda censem apud Fabricium (f) Mathur. Weiss. la Croze : *Liber nonus decertans adversus Melchisedecitas, non minus ipsum libri parentem haud levioris hereseos reum peragi*. Aliter tamen visum viris doctis, qui Photiana verba modo recitata eo sensu passim acceperunt, quo Marcus monachus eo in sermone adversus Melchisedecitas depugnans, in sui ipsius parentem heresimos hujus labe contaminatum invectus suisse perhibetur. Ita sane Labbeus (g), Tillmontius (h) et Caveus (i), ut Schottum Photii interpretem aliosque omittamus. Quibus addere libet eruditissimum ejusdem sermonis editorem, qui hujusmodi verba expendens § 11, διδάσκαλον, ὃ ἀνθρώπε, hæc habet (j) : *Nullus dubito quin hic sanctus Pater aggrediatū alloqui genitorem suum, in quem cum Melchisedecitis sentientem nihil minus quam in illos stylum acuisse sanctum Marcum, Photius memoriae traditum reliquit. Profecto illud ὃ ἀνθρώπε, o homo, videtur esse compellantis hominem notum, et tantum non de nomine inclamantis*. Hactenus V. C. Qui et in Praefatione, hujusmodi eodem de sermone judicium tulit : *Sermo de Melchisedech, inquit, cum amplissimum illud de regno iustitiae et pacis et de sacerdotio Christi vaticinum, in persona Melchisedech editum, difficilis, ut ait D. Paulus, interpretationis, luculente explicat; tum vero etiam convellendiz, si qui adhuc uspiam sunt, Melchisedecitarum argumentis usui esse potest.*

D

(a) Phot. *Bibl. cod. cc*, pag. 519.
 (b) Niceph. *Hist. eccl. lib. xiv*, cap. 54.
 (c) Fabric. *Bibl. Gr.* tom. VIII, pag. 350, num. 6.
 (d) Labb. *Dissert. de script. eccl.*, tom. II, pag. 50.
 (e) Phot. *Bibl. cod. cc*, pag. 521.
 (f) Fabric. *Bibl. Gr.*, tom. IX, pag. 445.
 (g) Labb. *Dissert. de script. eccl.*, tom. II, p. 51.
 (h) Tillem. *Mem. eccl.*, tom. X, pag. 801.
 (i) Cav. *Hist. litt.*, tom. I, pag. 373.
 (j) Not. 15 ad opusculum *De Melchisedech*.

NOTITIA ALTERA.

De S. Marco Eremita et Marco Diadocho.(Jos. FESSLER, *Institutiones Patrol.*, II, 631.)

Marcus eremita, **S. Chrysostomi discipulus** cœ-
teroquin ignotus, ineunte saeculo v floruit (a).

Eiusdem *Opuscula ascetica* & hodie supersunt (b),
scilicet :

1. *Tractatus de lege spirituali* (qui 201 sententiis constat), explanans quo sensu *Lex spiritualis* dicitur, tum quæ sit cognitio, quæ actio eorum, qui legem spiritualem observare volunt.

2. *Tractatus de his qui putant se ex operibus justificari* (qui 211 sententiis constat), ostendens gratia diuinæ necessitatem fideique præstantiam (c), et redarguens nimiam in vires proprias fiduciam B animique de bonis operibus elationem.

3. *Tractatus de paenitentia* (*μετάροια*), quam cunctis Christianis semper necessariam nec unquam dimittendam esse demonstrat, atque tribus præcipue contineri asserit, extirpandis malis cogitationibus, orando sine intermissione ac obvientibus afflictiones perferendo.

4. *Responsio ad eos, qui de divino baptismate dubitant*, exponit necessitatem et efficaciam baptismi, relationem agonis Christiani ad gratiam baptismi perfectam, nec non peccati originalis (quod ipse vocat mortem, scil. animæ) ad baptismum, ad certamen spirituale et peccatum personale.

5. *Præcepta animæ salutaria* Nicolaum monachum egregie prudenterque instruunt, qua ratione,

A quibus mediis in pugna spirituali victor existere ac perniciose affectiones superare queat, potissimum evandas monens ignorantiam, oblivionem et socordiam, n. 42 cf. op. 7, n. 24 (d).

6. *Capitula de temperantia* (*νεργάταια νηπτική*) plerumque allegoriis e S. Scriptura petitis describunt status varios eorum, qui in via perfectionis ambulare incipiunt magisque profligunt; eadem summum perfectionis scopum et quasi culmen (e) ob oculos ponunt, simul ad studium perfectionis incitant atque informant.

B 7. *Diaputatio cum quodam Causidico* duplice resellit accusationem, tum quod monachi dicentes, non esse in jus vocando eos, qui injuriā infierunt, *justitiam præter leges*, tum quod abstinentes ab operibus corporis otium *præter naturam* sectari videantur; hinc digressus valde commendat veram orationem ad Deum atque humilitatem, discrimen monachorum et hominum saecularium scite explicat, denique commoda ex rebus adversis hominibus obvenientia exhibet.

8. *Consultatio intellectus cum sua ipsius anima* est allocutio rationis ad animam, qua veros peccati fontes, studium vanæ gloriæ laudisque humanæ et corporis voluptatem illi proponit, eosque rejectis quibusvis aliis prætextis causis peccati obstruendos C gravissime urget.

^a Rom. vii, 14.

(a) Unus hujus rei testis est Nicephorus Callistus in *Hist. eccles.* lib. xiv. c. 53 et 54. Ab hoc Marco distinguendus est abbas Marcus, dictus Exercitator, paulo antiquior, de quo Palladius in *Hist. Laus.* c. 21, et Sozomenus *Hist. eccles.* lib. vi, c. 29. Cf. Tillemont. t. X, Silvain (p. 457). Nota (p. 801) et Galland. *Bibliot. Patrum* t. VIII, Prolegom. c. 1, n. 1, 2.

(b) Nicephorus Callistus l. c. c. 54, longe plura hujus Marci scripta commenmorat, quorum argumenta paucis perstringit. Eiusdem Marci scripta ascetica generatim laudant Joannes Antiochenus patriarcha (sæc. XII) in Cotelerii *Monum. eccles. Græca* t. I, p. 167, et poeta anonymus Græcus, qui scripsit iambos in tractatus asceticos SS. Patrum (Amadunii *Anecdota litterar.* Romæ 1773, vol. II, p. 28) Marcius Opuscula vocavit τοῦ Μάρκου πρωτικῶν ἀδόγου. Dudum vero ante Photius cod. 200. (p. 288-69) opuscula Marci, quæ hodie ejus nomine circumferuntur, uno excepto, legit ac descripsit, alio tamen ordine. His Marci Opusculis, quæ proximo sequuntur, præmittitur aliquando Proemii loco ejusdem nomine inscripta *Homilia de paradiſo et lege spirituali*, quæ etiam inter homilias S. Macarii Ægyptii reperitur tanquam homilia 37, atque huic communis eruditorum calculo attribuitur.

(c) Quo sensu autem fides ab eo accipiatur, ne cesset est propriis ipsius verbis declarare, ne vox ista minus recte intellecta falsis opinionibus ansam præheat. Sic autem ipse : *Fides est, ut non solum in Christum baptizemur, sed etiam ejus mandata opere compleamus* (Opusc. IV, resp. 2, 14, 17). Huius itaque fidei opera quæ absque fide perpetrantur ideoque non justificant, opponi

(d) Ex hoc opusculo nomine *Marci sapientissimi inter ascetas* jam olim S. Joannes Damascenus in lib. *De virtutibus et vitiis* (opp. t. I, p. 510) locum quemdam laudavit, scilicet n. 12, 13, cf. n. 3, 4, item opusc. I, n. 62, 79, 98, 102, 103, 107; opusc. II, n. 80, 97, 114. Eadem opusculo in editionibus opp. Marci subiungitur *Nicola* hujus rescriptum ad *Marcum*, quo illi gratias agit ob præcepta haec salutaria sibi tradita.

(e) Hic vero notatu dignum, culmen istud ab auctore nostro in ea ἀξιοδέλα seu affectuum carensia reponi, quam nonnulli veterum (ut S. Nilus et S. Joannes Climacus) bene, alii (ut Evagrius) minus recte intellexerunt. Opusculum hocce Photius non memorat, unde dubitatio quedam de ejus authenticia suboritur. Cf. Renondini not. in Marci opusc. *De jejunio* (Galland. t. VIII, p. 101), qui argumentis sat validis authentiam horum de *temporantia capitulorum* impugnat.

9. Tractatus de jejunio, in quo non solum jejunii utilitatem spiritualem, verum etiam humilitatem disertis verbis extollit.

10. Tractatus de Melchisedech, cum amplissimam illam de regno justitiae et pacis et de sacerdotio Christi prophetiam, in persona Melchisedechi dictam, interpretatu difficilem, luculente explicat, tum vero etiam convellendis Melchisedechitarum (de quibus vid. S. Epiphanius *haeres. xxv*) argumentis incumbit (a).

Observarunt viri eruditi, in homiliis S. Macarii *Egyptii* et in opusculis Marci complures locos iisdem verbis conceptos deprehendi, adeo ut ex uno auctore in alterum translati videantur (b). Nec illud prætereundum, Marci bujus opuscula ob ipsius argumenti naturam, quæ vel sagaciiori intellectu, vel continua mandatorum executione indigeat aliquando paululum obscuriora esse ; imo *cautissime semper et acri judicio legenda esse* propter errores,

(a) His Marci scriptis addere oportet *Fragmentum ex S. Marci epistola II in Bibliothecis Patrum obvium* et ap. Galland. t. VIII, Prolegom. c. 1, n. 4 recusum.

(b) Cf. Galland. t. VIII, Prolegom. c. 1, n. 5.

(c) Vid. Photii Cod. 200 (p. 269), J. M. Braschiellani Index librorum expurgandorum Romæ 1607, t. I, p. 173-79. e. Beltrami et Labbe *De scriptor. eccles. ed. cit. p. 316*. Galland. I. c. n. 6. — Editio præstantissima Gr. et Lat. exstat in Galland. *Biblioth. Patrum* t. VIII, p. 1-104. De aliis prioribus editionibus, nec non de opusculis hujus Marci cf. J. A. Fabricii *Biblioth. Græc.* vol. IX, p. 266-69, edit. nov. et vol. XIII, p. 753, edit. vet. G. Cave vol. 1, p. 373 et Cas. Oudin. I. I, p. 903-8.

(d) Ejus dignitatem episcopalem et sedem codd. C mss. jam sic indicabant Photii ætate, vid. Photii cod. 201 (p. 269-70). Hunc eundem Diadochum esse putant, quem Victor Vitensis in Prologo *Histor. persecut. Vandal.* magna cum laude menorat : cf. Ruinart. Not. 3 in *Victoris Vit. histor. cit.* Nemeque improbable est, *Didacum episcopum Phocæ* (al. *Fotica*), qui in *Epistola episcoporum veteris Epiri ad Leonem imp.* (concil. Chalcedon. p. III,

* Haec post Fabricium Jos. Fessler, et Fabricius post Oudinum ; sed editio Græca, si unquam existit, iam nullum comparet. EDIT. PATR.

A in quos incidisse nonnullis, verba quædam duriora interpretationis Latinæ attendantibus visus est eo tempore, quo textus Græcus nondum fuerat editus (c).

Huic Marco adjungi solet *Diadochus*, Photices in veteri Epiro sive Illyrico episcopus, qui, vel ex eunte saeculo IV, vel potius juxta alios circa medium saeculi V floruisse creditur (d). Is reliquit *centum capita ascetica de spirituali perfectione*, quibus *definitiones decem* præcedunt (e). In his virtutes principales Christiani hominis exponuntur, variis gradus in via perfectionis describuntur, pericula salutis ac subidia virtutum indicantur, supremus denique finis, in quem omnibus viribus conniti decet, monstratur. Præterea ipsius nomine exstat *Homilia adversus Arianos* (f), quam tamen vetustioris cuiusdam Marci Diadochi fetum esse alii autmant, et *Sermo de ascensione D. N. Jesu Christi* (g), ubi etiam de Verbi incarnatione doctrina catholica sat bene exponitur.

c. 58, ap. Mansi t. VII, col. 619) subscriptus legitur, illum ipsum esse Diadochum episcopum Photices, corruptis per librarios (quod haud raro contigit) nominibus propriis. Cf. Ceillier t. VIII, cap. 13, n. 1 (p. 531-32) et J. A. Fabricii *Biblioth. Græc.* vol. IX, p. 265-66.

(e) Capita hæc, de quibus vid. Photius cod. 201 (p. 269-70), item S. Maximus confessor in *Disputacum Pyrrho* (opp. S. Maximi ed. Combesis, Paris. 1675, t. II, p. 168, cf. ibid. p. 153) ; item inter ejusdem quæstiones et dubia interrogat. x (ibid. t. I, p. 505), edita sunt Latine ex Fr. Turriani versione Florentiae 1570 in 8°, iterumque Antwerpia 1575, Ingolstadii 1585, Lugduni 1627, et in *Bibliothecis Patrum*, tum etiam Græce Florentiae 1578 in 8°. Cf. J. A. Fabricii *Biblioth. Græc.* vol. IX, p. 266-68. Ceillier I. c. n. 2-17 (p. 532-52).

(f) *Homilia aduersus Arianos* Græca et Latine edita est a R. Wetstenio ad calcem Origenis, *De oratione*, Basileæ 1694, p. 152 ; recusa in *Bibliotheca* Gallandii, tom. V.

(g) Primus edidit Angelo Mai *Spicil. Rom.* IV, xcvi-cvi.

NOTITIA IN MARCUM DIACONUM.

(GALLAND., Vet. Patr. Biblioth., t. IX, Proleg. p. xviii.)

I. Marcus, in Asia ortus ut videtur (a), primum quidem calligraphus (b), deinde a beato Porphyrio episcopo Gazensis Ecclesiæ diaconus ordinatus (c), ejusdem sancti præsulis laborum atque itinerum comes individuus ad supremum usque vitæ ipsius diem suisse perhiletur (d). Qui proinde rerum ab eo gestarum historiam omni sive testamat, haud pro-

cul ab illius obitu, id est, circa annum Christi 422 memoriaræ tradidit; simplici quidem stylo conscriptam, sed præclaro veritatis candore, ut inquit magnus Baronius (e) : ubi et multa scitu digna narrantur, quæ alibi frustra quæras. In eamdem sententiam de hoc ingenuo scriptore doctus Henschenius (f) : *Est is*, ait, *diligens et veritatis cultor et*

(a) Marc. Vit. S. Porph. § 5.

(b) Id. ibid.

(c) Id. ibid. § 25.

(d) Id. ibid. § 3.

(e) Baron. ad ann. 398, § 98.

(f) Hensch. ad Act. SS. Febr. tom. III, pag. 644 num. 7.

ūlorum temporum gnarus historicus; vir, inquam, eādēmodum eruditus, ut ex tota Vitā hujus (sancti Porphyrii) serie accurate deducta conspicitur. Neque aliter de nostro diacono censuere viri doctrina et eruditione præstantes quos inter, ut alios prætereamus (a), eminent Norisius (b), Tillemontius (c) atque in primis Mazochius (d); quorum postremus Marci opus quantivis pretii monumentum neque sine maximo fructu legendum, appellare non dubitat.

II. Hanc porro sancti Porphyrii Vitam a Marco diacono litteris consignatam, ex interpretatione Gentiani Herveti minus quidem expolita ediderunt Lipomanus et Surius nec non socii Bollandiani ad diem 26 Februarii. Dolendum sane nondum in lucem erutum textum Marci Græcum, quem inter mss. codices bibliothecæ Vindobonensis extare nos edocet Lambecius (e). Verum, ut cum Mazochio loquar (f), quo interim requiore animo hujusmodi seramus incommodum, ea ipsa interpretis rudis simplicitas efficit; qui cum fidissime verbum verbo appendat, ubicunque demum adire fontem usus poscerit, haud difficile fore auguror ex Latinis Hervetianis Græca Marci scriptoris restituere, ut propterea iniquum plane fuerit de hujuscemodi monumenti sinceritate vel tantillum dubitare: tanta est hujus historiæ bonitas, gravitas, simplicitas atque in oculos incurrens eluxireta. Hæc autem eapropter adnotasse libuit, ut iis occurramus quibus Dn. abbas de Longuerue et Claudio Castellanus, viri cælera eruditissimi, opusculi quo de agimus, integratatem elevare sunt agressi.

III. Et ille quidem lectores admonendos existimavit (g) acta illa sancti Porphyrii quæ circumferuntur, non esse genuinum Marci diaconi opus, sicut hactenus ea tanti fecerint viri maximi, quos ideo miratur. Nam hæc acta, inquit, non habenuis jam nisi a Simeone Metaphraste, qui quam plurima et absurdia in Marci opusculo inurusit. Non omnia itaque, subdit, in hac metaphrasi seu potius paraphasi, recipienda; sed ad examen singula sunt revocanda. Hæc aliaque ille, Baronii videlicet auctoritate ductus, ut ipsem ait, qui hæc acta descriptisse testatur Metaphrastem (h), a quo sua Lipomanus et Surius hauserunt. Haud equidem insicias ierim id loco citato testari Baronium. Verum ipsem quod ibi minus pensiculate pronuntiavit, curis posterioribus doctior factus sententiam suam diligentius exposuit. Verba enim faciens in Annalibus de Marci opusculo, præter superius alata, hæc iterum habet (i): *Multa scitu digna omnique fide testata (Marcus diaconus) posteris commen-*

(a) Mallincrot. *Paralip. de hist. Gr.*, pag. 40. G. J. Voss. *De hist. Gr.* lib. II, cap. 20, pag. 253. Longuer. *De var. epoch. vet. Orient.*, pagg. 13, 107, 148 sub fin.

(b) Noris. *De epoch. Syromac.* Dissert. V, capp., 2, 3.

(c) Tillem. *Mem. eccl.* tom. X, pagg. 703 et 848, § 9.

(d) Mazoch. *Comment. in vet. marm. eccl.* Neapol. Etat. vol. I, pag. 71.

A davit, licet rudiori stylo et versione scrupulosa ad verbum redditâ, appareant minus compta. Sed ad ornatum satis ipsa sibi veritas est, cuius fulgore obscura quæque nitescunt. Hæc Baronius: ubi videas unius interpretationis Hervetianæ mentionem injici, neutiquam ad Metaphrastæ paraphrasim, sed ad textum auctoris primigenium exactæ ac totidem verbis expresse. Quæ cum ita sint, haud erat sane quod' V. C. ad hujusmodi opusculi sinceritatem oppugnandam, Baronii judicium ex ejus notationibus in Martyrologium Romanum proferret; in primis vero postquam vir ille maximus prescripsit, ut si quid in iisdem notationibus legenti occurreret quod ab Annalibus differret, ex his in posterum emendarentur illæ. Quod autem, inquit (j), in nostris notis ad Martyrologium Romanum negatum est, Lucium esse passum sub Volusiano, ex Annalibus errorem corrigere: sicque semper cum videris discrepare ab iisdem notis Annales, eas ex his emenda. Nunquam hactenus concessum doleo, ut easdem singulas recognoscere, licet lucri cupidus typographus, eas ab auctore posuerit esse recognitas in pagina ligninari. Huc usque Baronius.

IV. Claudio quoque Castellanus, eruditissimi abbatis de Longuerue vestigiis insistens, de monumenti hujus integratitate dubitare animum induxit, illudque a Metaphraste fuisse interpolatum censuit (k). At ejus dubitationem diluit cl. Mazochius his verbis (l): *Incudit Castellanus, inquit, in Vitæ Porphyrii Græcum compendium manu exaratum in Regia bibliotheca num. 2010. Id vero volumen non intus, sed in dorso Metaphrasti nomen inscriptum habebat, de quo vide eundem Castellani (m).* Estne vero id satis, ut fusori alteri Vitæ ab Herveto Latine redditæ, quæ veritatis characteres ad miraculum omnes signatos habet, ex Metaphrastica manus fuci aliquid aut alienæ incrustationis accesserit? Quid enim, obsecro, in tota hac Vita usquam Metaphrastici occurrit? cuius stylum potius anti-Metaphrasticum vere licebit appellare. Mitto quod externæ librorum inscriptiones, quas non ipsi librarii, sed ineptissimus quisque glutinator aut quivis alias e trivio solebat dorso illinere, plerumque fallunt, nec quidquam fidei merentur. Hæc vir doctissimus: qui præterea illas inter difficultates ex historia perditas quibus hæc Vita intricatur, eam potissimum enodandam sibi sumpsit, quæ maxima planeque insuperabilis vulgo habetur: quo pacto scilicet Praylli qui sanctum Porphyrium presbyterum ordinavit, episcopatus Hierosolymitanus cum Joannis item Hierosolymitani temporibus componatur. Cæ-

(e) Lambec. *Comment. lib. viii*, pag. 92.

(f) Mazoch. l. c.

(g) Longuer. l. c., pag. 145.

(h) Baron. in not. ad Martyrol. Rom. sub die xxvi Febr.

(i) Id. ann. 401, § 16.

(j) Id. ad ann. 257, § 3.

(k) Chatelain, *Martyrol. Romain*, pag. 777 seq.

(l) Mazoch. l. c. pagg. 79 et 72.

(m) Chatelain l. c. pag. 790.

teras enim copiose complexus est Tillemontius (a). A

Ad hanc idem V. C. subiuncto laudatus sumptum huiuscem opusculi pretium perpendens, atque incredibile dictu reputans (b), quantu antiqui moris penus ex hac Vita depromatur; in eam aliquot Animaðversiones, missis aliorum observationibus, clucubravit, dignus enimvero quæ ab eruditis viris perlegantur; quasque præterea editioni Bollandiane (c) nobis hic descriptæ, jure optimo duximus subjiciendas.

V. Hactenus dictis illud quoque adjicere fortasse juverit, Marcum diaconum in hac sancti Porphyrii Vita conscribenda Gazensium æra suisse usum. Mensium enim Gazensium semel iterumque mentionem injicit. Et primum quidem (d): *Cuius autem, inquit, pergeret Deus non pluere primo mense, qui ab eis (Gazensibus) vocatur Dros; deinde aliam secundum, qui dicitur Epileios [leg. Apellæus], etc.* Et infra (e): *Est autem apud eos Lydenæus [leg. Audianus] apud Romanos Januarius. Præcedunt autem quinque diebus eorum menses, Romanos. Undecimo vero die peregrimus diem Theophaniorum Domini Iesu Christi: id est, die vi Januarii, stylo Romano. Præterea subdit auctor (f): Navigavimus Gazam vicezimo tertio XANTICI, qui est aquid Romanos octavus decimus Aprilis. Denique ait (g): *Beatissimus autem Porphyrius... in pace dormiuit cum sanctis, secundo (die) mensis Dystri, anno, ut est Gazeorum computatio, quadragintesimo octogesimo. Quapropter ut scriptoris nostri sententia clarus pateat, Gazensianus menses cum Romanis compositos hic subiiciendos existimamus.**

I. Διος,	Dios.	November.
II. Ἀπελλαγίος,	Apellæus.	December.
III. Αὐδυνατος.	Audynatus.	Januarius.
IV. Περίτος,	Peritus.	Februarius.
V. Δύστρος,	Dystrus.	Martius.

VI. Ξανθίκος,	Xanthicus.	Aprilis.
VII. Ἀρτεμίσιος,	Artemisius.	Maius.
VIII. Δαστιος.	Dæstius.	Junius.
IX. Πάνεμος.	Panemus.	Julius.
X. Δῶς,	Lous.	Augustus.
XI. Γορπταῖος,	Gorpæus.	September.
XII. Υπερβερεταῖος, Hyperberætæus.	Hyperberætæus.	October.

Porro de his Gazensium mensibus quoque singuli quinque diebus Romanos præcedunt, ut ex ipso Marco modo didicimus (h), Fabricium consulere operæ pretium fuerit (i). Cæterum de Gazensium æra initio, cuius postremo loco nobis modo recitato meminit auctor, variaz circumferuntur eruditorum opiniones, quas excutit evertitque cardinalis Norisius (j); statuens proinde cum ex Marco diacono aliisque scriptoribus, tum ex numismatibus in Christianissimi regis cimeliarchio asservatis, Gazenses æram suam inchoasse apno periodi Julianæ 4655 urbis Romæ 693, Olympiadis 479, anno iv, ante æram Christianam lxi, cyclo solis v Junæ xvii M. Pupio Pisonem et M. Valerio Messalla coss. Cum vero scribat Marcus supremum diem obiisse sanctum Porphyrium die secundo Dystri anno Gazensium 480 episcopatus ab eo gesti xxiv, mense xi, inde concludit eminentissimus scriptor, anno Gazensium 455 vere circiter incute, Porphyrii ordinationem contigisse; adeoque ejusdem beati præsulis obitum in die xxvi Februario incidisse anno Christi 420. V. C. 4473, imp. Theodosio IV, et Constantio III coss. In eamdem ferme sententiam Pagius (k) et Dn. abbas de Longuerue (l); quorum tamen posterior in aliis nonnullis a placitis Norisianis dissentit. Verum haec de re præterea Tillemontium præstat adire (m); qui plura non contemnenda cum de anno quo fuit ordinatus sanctus Porphyrius, tum vero de illius anno emortuali, diligenter pro more suo animadvergit.

EX S. P. N. MARCI EPISTOLA II.

(Fragmentum.)

Auscultantium verbum Dei et fructum bonum producentium signa sunt hæc: gemitus, fletus, attentio, silentium, demissio, perseverantia, quies, capitis motus, gravis luctus, dolor cordis ex pio affectu procedens. Ópera vero, vigilia, continentia, jejunium, mansuetudo, magnanimitas, assidua oratio, sacrarum litterarum cura, fides, humilitatio, fraterna dilectio, labor, adversitatibus perpessio, charitas, subjectio, probitas, morum aptitudine et universorum lumen, qui est Dominus. Contra, eorum qui æternæ vita fructum non faciunt, indicia sunt ejusmodi: acedia, elatio, despiciens, mentis evagatio, murmur, levitas. Opera autem, edacitas, prodigalitas, ira, furor, detractio, fastus, arrogantia, incredulitas, importunitas loquendi, seditio, oblivio, turbatio, turpis quæstus, avaritia, invidia, rixa, fastidium, blateratio, risus, gloria libido, omnisque ebriositas, qui Satanas est (1).

(a) Tillem. Mem. eccl. tom. X, pag. 843 seqq.

(b) Mazoch. l. c. pag. 74.

(c) Act. SS. Fehr. tom. III, pagg. 645-661.

(d) Marc. Vit. S. Porphyr., § 49.

(e) Id. ibid. § 21.

(f) Id. ibid. § 54.

(g) Id. ibid. § 105.

(h) Id. ibid. § 21.

(i) Fabric. Menol. § 33, pag. 44 seq.

(j) Noris. De evoch. Syromaced. Dissert. V, cap. 5.

(k) Pag. ad aun. 398, § 24, et in Appar. ad Annal. Baron. § 56.

(l) Longuer. l. c. De mens. et epoch. Gazens. cap. 5, § 2.

(m) Tillem. Mem. eccl. tom. X, pag. 849, not. 2.

(1) Huc usque fragmentum. Cæterum an istud auctorem nostrum parentem agnoscat, ut censit Fabricius (Bibl. Gr. VII, 350), an vero ex aliquo ejusdem opusculorum quæ superant, excerptum fuerit, aliis dijudicandum relinquimus.

S. MARCI MONACHI ET EREMITÆ

OPUSCULA.

OPUSCULUM I.

Περὶ νόμου πνευματικοῦ.

Ἐπειδὴ πολλάκις ἐδουλήθητε γνῶναι, πῶς ὁ νόμος πνευματικὸς ἔστι, κατὰ τὸν θεόν Ἀπόστολον· καὶ τίς ἡ γνῶσις, καὶ ἡ ἐνέργεια τῶν φυλάττειν αὐτὸν βουλαρμένων, τούτου χάριν κατὰ δύναμιν εἰρήκημεν.

Α'. Πρῶτον, ὅτι Θεὸν οἴδαμεν παντὸς ἀγαθοῦ εἶναι αἰτιον, καὶ ἀρχὴν, καὶ μεστητα, καὶ τέλος· τὸ δὲ ἀγαθὸν, ἀμήχανον ἐνεργεῖν ἡ πιστεύεσθαι, εἰ μὴ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ καὶ ἄγιῳ Πνεύματι.

Β'. Πᾶν ἀγαθὸν παρὰ Κυρίου δεδώρηται· καὶ ὁ οὕτω πιστεύων, οὐκ ἀπολέσει αὐτὸν. Ἡ δὲ βεβαία πίστις, πύργος ἔστιν ἴσχυρὸς· Χριστὸς δὲ τὰ πάντα τῷ πιστεύοντι γίνεται.

Γ'. Καταρχέτω σου πάστης προθέσεως, δὲ κατάρχων παντὸς ἀγαθοῦ, διπλῶς κατὰ Θεὸν γένοιτο τὸ προκείμενον.

Δ'. Οἱ ταπεινόφρων καὶ ἔργον ἔχων πνευματικὸν, ἀναγινώσκων τὰς θειὰς Γραφὰς, πάντα εἰς ἑαυτὸν νοήσεις, καὶ οὐκ εἰς ἕτερον.

Ε'. Ἐπικαλοῦ τὸν Κύριον, ἵνα ἀνοίξῃ τοὺς δρυθαλμοὺς τῆς καρδίας σου, καὶ ἰδῆς τὴν ὥφελειαν τῆς προσευχῆς καὶ ἀναγινώσεως.

Ϛ'. Οἱ ἔχων τι χάρισμα, καὶ συμπάσχων τοῖς μὴ ἔχουσι, διὰ τῆς συμπαθείας φυλάσσου τὸ δώρημα. Οἱ δὲ ἀλαζών ἀπολεῖται αὐτὸν, τοῖς τῆς ἀλαζονείας περισσοῖς περικρουόμενος.

Ζ'. Στόμα ταπεινόφρονος λαλήσει ἀλήθειαν· δὲ δὲ ἀντιλέγων αὐτῇ, δομοίς ἔστι τῷ ὑπηρέτῃ ἐκείνῳ, τῷ ἐπὶ σιαγόνα τὸν Κύριον φαπίσαντι.

Η'. Μή γίνου μαθητὴς τοῦ ἐπαίροντος ἑαυτὸν, ἵνα μὴ ἀντεῖ ταπεινοφροσύνης ὑπεργάνειαν μάθῃς.

Θ'. Μή ἐπαρθῆς ἐν τῇ καρδίᾳ σου ἐπὶ νοήμασι γραφικοῖς, μήποτε τῷ πνεύματι τῆς βλασφημίας περιπέσῃς.

Ι'. Μή πειρῶ πρᾶγμα σκολιὸν ἐπιλῦσαι διὰ φιλονεικίας, ἀλλὰ δι' ὃν ὁ πνευματικὸς παρακελεύεται νόμος, δι' ὑπομονῆς, καὶ προσευχῆς, καὶ μονολογίστου ἀλπίδος.

A

De lege spirituali.

Gum etenim numero scire desideraveritis, quinam lex spiritualis se haberet, secundum divinum Apostolum³; tum quomodo cognoscenda, et opere implenda sit iis qui eamdem servare decrevissent animo, ejus rei gratia pro virili nostra disseruimus.

I. Primum igitur omnium certo scimus, Deum totius boni esse auctorem, cum principium, tum medium, tum finem; porro impossibile esse, nos quidquam boni facere aut credere, nisi per Christum Jesum et Spiritum sanctum.

II. Omne bonum a Domino gratuitō nobis datum est. Ad hunc ergo modum credens, illud neutiquam amissurus est. Cæterum firma et constans fides, turris est fortissima; Christus autem credeuti fit omnia.

B III. Incipiat ille promovendo omne animi tui propositum, qui omnis boni consuevit esse principium, ut secundum Deum fiat, quidquid faciendum statueris.

IV. Homo humilis, et opus habens spirituale, sacras Scripturas perlegendo, omnia in seipsum, et non in alium dicta intelligere debet.

V. Invoca Dominum, ut aperiat oculos cordis tui, et videoas ac reipsa intelligas utilitatem orationis et lectionis.

VI. Qui habuerit aliquod donum seu gratiam, et compatitur non habentibus, hac ipsa compassionē conservat munus a Deo acceptum. Cæterum homo jactabundus et arrogans amittit illud, dum arrogantiæ temptationibus decipitur.

VII. Os humilia sentientis loquetur veritatem; at qui veritati contradicit, similis est servo illi qui Domino in maxillam incussit alapam.

VIII. Ne sias discipulus hominis semetipsum extollentis, ne humiliatis loco discas superbiam.

IX. Ne extollaris unquam in corde tuo propter Scripturæ intelligentiam, ne quando in spiritum blasphemias incidas.

X. Cave ne unquam tentes rem difficultem per contentionem dissolvere, sed per ea quæ lex spiritualis facienda mandat, nempe, per patientiam et precationem et spem unicam.

XI. Cæcus est clamans et dicens : *Fili David, A miserere mei*³. Præcabatur autem corporaliter, non dum instructus cognitione spirituali. Idem, receptis oculis ac viso Domino, non amplius eumdem, filii David, sed Filii Dei appellatione confessus adoravit.

XII. Ne extollaris, si inter orandum profuderis lacrymas : Christus enim oculos cordis tui tetigit, et jam visum intellectuali recepisti.

XIII. Qui cæcum imitans, abjectis vestimentis Domino appropinquaverit, eumdem sequitur, ac perfectiorum doctrinarum præco sit.

XIV. Malitia animi cogitationibus meditata cor indurat; dum autem per temperantiam et spem tollitur, emollit illud.

XV. Quædam est contritio cordis recta et utilis, tendens ad ejus illustrationem; est et altera perversa et noxia, tendens ad perturbationem ipsius.

XVI. Vigilia et precatio, et earum rerum quæ nobis objiciuntur tolerantia, contritio est inoffensa et cordi utilis, nisi alicujus lucri gratia eumdem commisionem abscederimus. Etenim in hisce constanter perdurans, et in reliquis sentiet auxilium; at ista negligens et effundens temere, in exitu difficultiles dolores sentiet.

XVII. Cor voluptatis amans, carcer et catena est animæ in tempore egressionis; at idem laboris studiosum, janua est aperta.

XVIII. Ferrea porta ducens ad civitatem, cor durum est. Cæterum ei qui malis affligitur et tribulationibus jactatur, sua sponte, quemadmodum beato Petro, aperitur.

XIX. Multæ sunt precationis faciendæ rationes; altera tamen est altera præstantior. Verumtamen nulla exsistit noxia, nisi non fuerit precatio, sed operatio quædam diabolica.

XX. Homo malum facinus perpetrare volens, primum pro more precatus est; at divina dispensatione præpeditus ne male ageret, postea gratias egit.

XXI. David cum apud animum suum decrevisset neci dare Nabal Carmelitam, cum ejus mentem subliisset divina retributio, abstractus a proposito, magnas Deo egit gratias.

XXII. Neque rursus ignoramus, quid fecerit Dei oblitus; neque ejus rei prius fñem fecit, quam eidem Nathan propheta Deum vindicem in memoria revocari.

XXIII. Quo tempore memoria Dei in mentem tibi venerit, omnibus medis precationi vacandum censes, ut si ejus forte tibi venerit oblivio, ille te sui commonefaciat.

XXIV. Sacram Scripturam perlegens, mysteriorum rationem habe. Quæcumque enim præscripta sunt, ad nostram doctrinam præscripta sunt⁴.

XXV. Fidem vocat Scriptura, rerum sperandarum substantiam⁵; et eos qui nullam habent habitacionis Christi in nobis cognitionem, reprobos esse dixit⁶.

XXVI. Quemadmodum operibus et sermonibus

IA'. Τυφλὸς ἐστι κράζων καὶ λέγων· Υἱὲ Δασδ⁷, δέλησόν με, δὲ προσευχόμενος σωματικῶς, καὶ μὴ παῦξιν γνῶσιν πνευματικήν. Οὐ ποτὲ τυφλὸς ἐναβλέψας καὶ ίδων τὸν Κύριον, οὐκέτι· οὐδὲν Δασδός, ἀλλ' Υἱὸν Θεοῦ διμολογήσας προσεκύνησε.

IB'. Μὴ ἐπαρθῆς ἐκχέων δάκρυον ἐν προσευχῇ σου· Χριστὸς γὰρ ἤψατο τῶν ὄφθαλμῶν τῆς καρδίας σου, καὶ νερῶρας ἀνέβλεψας.

ΙΓ'. Οὐ κατὰ μίμησιν τοῦ τυφλοῦ ἀποβαλὼν τὸ ιμάτιον, καὶ ἐγγίσας τῷ Κυρίῳ, ἀκολουθεῖ αὐτῷ, καὶ κήρυξ γίνεται τῶν τελειοτέρων δογμάτων.

ΙΔ'. Κακία ἐν λογισμοῖς μελετωμένη, θρασύνει καρδίαν· ἀναιρουμένη δὲ ἐγκρατεῖας καὶ ἐλπίδος, συντρίbeις αὐτήν.

ΙΕ'. Ἐστι συντριμμὸς καρδίας διμαλὸς καὶ ἐπωφελῆς, εἰς κατάνυξιν αὐτῆς· καὶ ἔστιν ἕτερος ἀνώμαλος καὶ ἐπιβλαστῆς, εἰς πλῆξιν αὐτῆς.

ΙΖ'. Ἀγρυπνία, καὶ προσευχὴ, καὶ τῶν ἐπερχομένων ὑπομονὴ, συντριμμός ἔστιν ἀνεπηρέστος, καὶ ἐπωφελῆς τῇ καρδίᾳ, μόνον εἰ μή διὰ τινος πλεονεξίας ἐγκάλυμεν αὐτῶν τὴν σύγκρασιν. Οὐ γάρ ἐν τούτοις ὑπομένων, καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς βοηθήσεται· δὲ διμελῶν καὶ δισχεδμενος, ἐν ἔξαδῷ ἀφορήτως δύσηνθήσεται.

ΙΖ'. Φιλήδονος καρδία, εἰρητή καὶ ἀλισσὲς τῇ ψυχῇ ἐν καιρῷ ἔξδου· ἡ δὲ φιλόπονος, θύρα ἔστιν ἀνεψηγμένη.

ΙΗ'. Σιδηρᾶ πύλη ἐπὶ τὴν πόλιν ἀπάγουσα, ἔστι σκληρὰ καρδία. Τῷ δὲ κακοπαθοῦντι καὶ τεθλιμμένῳ αὐτομάτῃ ἀνοιχθήσεται, καθὼς καὶ τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ.

ΙΘ'. Πολλοὶ μὲν εἰσὶ προσευχῆς τρόποι, ἕτερος ἐτέρου διαφορώτερος. Οὓμως οὐδὲ εἰς τρόπος εὐχῆς ἐπιβλαστῆς τυγχάνει· εἰ μή τι· διὸ οὐκ ἔστιν εὐχή, ἀλλ' ἔργασια σατανική.

Κ'. Ἀνθρωπὸς κακοποιῆσαι θέλων, πρῶτον τῆς ξεποιησαν· καὶ οἰκονομικῶς ἐμποδισθεὶς, ὑστερον εὐχαρίστησεν.

ΚΑ'. Οἱ Δασδοὶ φονεῦσαι βουληθεὶς Ναβᾶλ τὸν Καρμήλιον, ὑπόμνησιν λαβὼν περὶ θείας ἀνταποδίσεως, ἐγκοπεῖς τῆς προθέσεως, πολλὰ εὐχαρίστησεν.

ΚΒ'. Οἴδαμεν δὲ πάλιν δι πεπιθήκεν ἐπιλαθόμενος τοῦ Θεοῦ· καὶ οὐκ ἐπαύετο, ἵως δὲ Νάθαν αὐτὸν εἰς μνήμην κατέστησεν.

ΚΓ'. Ἐν καιρῷ μνήμης Θεοῦ πολυπλασίασον δέησιν, ἵνα ὅταν ἐπιλάθῃς, δὲ Κύριος ὑπομνήσῃ σε.

ΚΔ'. Οἱ ἀναγινώσκων τὰς θείας Γραφὰς, νόησον τὰ κεχρυμμένα. Οσα γάρ προεγράψη, φησὶν, εἰς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν προεγράψῃ.

ΚΕ'. Τὴν πίστιν δὲ Γραφὴ λέγει, ἐλπιζομένων ὑπόστασιν· καὶ τοὺς μὴ ἐπιγινώσκοντας τὴν εἰσίνειν τοῦ Χριστοῦ, τούτους ἀδοκίμους είρηκεν.

ΚΖ'. Ωσπέρ δὲ ἔργων καὶ λόγων φανεροῦται· έν-

³ Luc. xviii, 38. ⁴ Rom. xv, 4. ⁵ Hebr. xi, 1. ⁶ II Cor. xiii, 5.

νοια, οιτω δια των καρδιακων ἐνεργημάτων ἡ μέλ-
λουσα ἀνταπόδοσις.

KZ. Οἰκτίρμων καρδία δῆλον ὅτι οἰκτειρήσεται·
καὶ ἐλεηθήσεται δομοίως ἐλεήμων. Τὰ δὲ ἐναντία, ἡ
ἀκολουθία ἀντιπεφώνηκεν.

KH. Ὁ νόμος τῆς ἐλευθερίας διδάσκει πᾶσαν ἀλή-
θειαν· καὶ οἱ μὲν πολλοὶ τοῦτον κατὰ γνῶσιν ἀνα-
γινώσκουσιν· ὅλιγοι δὲ νοοῦσιν αὐτὸν κατὰ ἀναλογίαν
τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν.

KΘ. Μή ζήτεις αὐτοῦ τὴν τελειότητα ἐν ἀρεταῖς
ἀνθρώπιναις· τέλειος γάρ ἐν αὐταῖς; οὐχ εὔρίσκεται.
Ἡ γάρ τελειότης αὐτοῦ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ
ἐγκέχρυπται.

A'. Ὁ νόμος τῆς ἐλευθερίας διὰ μὲν γνώσεως
ἀληθοῦς ἀναγινώσκεται· διὰ δὲ ἐργασίας τῶν ἐντολῶν
νοεῖται· πληροῦται δὲ διὰ τῶν οἰκτίρμων τοῦ Κυρίου
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

ΑΔ'. "Οταν πρὸς πάσας τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ διὰ
συνειδήσεως κατορθοῦσθαι βιαζόμεθα, τότε νοήσο-
μεν τὸν νόμον τοῦ Κυρίου ἀμωμόν, ἐν τοῖς ἡμετέροις
μὲν καλοῖς ἐπιτηδευόμενον· χωρὶς δὲ οἰκτίρμων τοῦ
Θεοῦ, ἐν ἀνθρώποις τελειωθῆναι μή δυνάμενον.

ΑΒ'. "Οσοι πάστοις ἐντολῆς Χριστοῦ ἔσαντος ὁρε-
λέτας οὐκ ἐλογίσαντο, οἵτοι τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον σω-
ματικῶς ἀναγινώσκουσι, μὴ τοοῦτες μήτε ἀ λέ-
γονται, μήτε περὶ τίνος διαβεβαιοῦνται· διὸ καὶ
πληροῦν αὐτὸν ἐξ ἕργων νομίζουσιν.

ΑΓ'. Ἐστι πρᾶγμα προφανῶς ἐπιτελούμενον, ὡς
καλὸν, καὶ δικοπὸς τοῦ ἐπιτελοῦντος αὐτὸν, εἰς πο-
νηρὸν· καὶ ἔστιν ἔτερον ὡς πονηρὸν, καὶ δικοπὸς
τοῦ ἐπιτελοῦντος αὐτὸν, εἰς ἄγαθον.

ΑΔ'. Οὐ μόνον δὲ ἕργα ποιοῦσι τινες, ἀλλὰ καὶ
λόγους λαλοῦσι τῷ τρόπῳ προειρήκαμεν. Οἱ μὲν
γάρ ἐναλλάσσουσι πράγματα κατὰ ἀπειρίαν ἢ
ἄγνοιαν· οἱ δὲ ἐναλλάσσουσι κατὰ πρόθεσιν πονη-
ρίας· ἔτεροι δὲ κατὰ σκοπὸν εὐσεβείας.

ΑΕ'. Ὁ ἐν προβολῇ ἐπαίνου ἐγκρύπτων διαβολὴν,
δυσεύρετος ἐστι τοὺς ἀπλουστέροις· δόμοις δὲ τούτῳ
ἴστιν δὲ κενοδοξῶν ἐν ταπεινῷ σχήματι.

ΑΖ'. Οἰτινες ἐπὶ πολὺ κατασφισάμενοι τὴν ἀλή-
θειαν ἐν τῷ φεύδει, παραχωρηθέντες ὑστερον, διὰ
τῶν πραγμάτων ἐξελέγχονται.

ΑΖ'. Ἐστι ποιῶν τις προφανές ὡς καλὸν τῷ πλη-
σίον ἀμυνόμενος· καὶ ἔστιν ἐν τῷ μή ποιῆσαι αὐτὸν
ἀφεληθεῖς κατὰ διάνοιαν.

ΑΗ'. Ἐστιν Ἐλεγχος κατὰ κακίαν, καὶ δι' ἀμυ-
νῶν· καὶ ἔστιν ἔτερος κατὰ φόδον Θεοῦ καὶ ἀλή-
θειαν.

ΑΘ'. Τὸν παυσάμενον καὶ μετανοοῦντα μηχέτι

A manifestatur animi cogitatio, sic cordis operationi-
bus futura retributio.

XXVII. Cor clemens et benignum clementiam
videlicet consequitur; pari quoque ratione, miscre-
scens, misericordiae sit particeps. Cæterum ab his
virtutibus alieno et averso consimilis etiam respon-
debit consequentia.

XXVIII. Lex libertatis omnem veritatem perdo-
ceit; atque non pauci quidem illam juxta cognitio-
nem legunt; porro autem perpauci eamdem juxta
proportionem operationis mandatorum cognoscunt.

XXIX. Ne quæras legis illius perfectionem in
humanis virtutibus; perfectus enim nullus in illis
invenitur. Siquidem perfectio illius legis in cruce
abscondita est.

B **XXX.** Lex libertatis, veritatis quidem cognitione
legitur; operatione autem mandatorum intelligitur;
completur autem per miserations Domini nostri
Iesu Christi.

XXXI. Quando ad omnia mandata Dei conscientia
nostra emendari cogemur, tunc primum intelligi-
gemus legem Domini esse irreprehensibilem: quæ
nostris quidem bonis operibus exercetur, verum
citra Dei miserations ab hominibus compleri nou-
potest.

C **XXXII.** Quicunque totius legis Christi debitores
seipso non reputaverunt, illi legem divinam tan-
tum legunt corporaliter, non intelligentes quæ di-
cant, neque de quibus certo affirment⁷. Propterea
eamdem semet operibus quoque completere posse
existimant.

XXXIII. Est res, quæ manifeste perficitur ut
bona, neque tamen scopus perficientis illam, bonus
est; est rursum alia velut mala, scopus tamen il-
lam perficientis tendit ad bonum.

D **XXXIV.** Non solum autem opera quidam fa-
ciunt, verum sermones etiam loquuntur, ad eum
modum quem prædictimus. Alii enim immutant
opera juxta imperitiam aut ignorantiam; alii vero
immutant proposito malitiæ; partim autem juxta
scopum pietatis.

XXXV. Qui laudis prætextu celat calumniam,
comprehensu diuīcīlis est simplicioribus; similis
autem illi est, qui vestitu sordido amictus, ambi-
tiose arrogans est.

XXXVI. Qui aliquandiu veritatem mendaciis
fraudulenter obscurarunt, tandem ubi secesserint,
ipsis operibus mendaces redarguuntur.

XXXVII. Est qui aperte bonum opus facit, et
nocet per hoc proximo; est rursum, qui illud non
facit, et proximo utilis est secundum animi cogi-
tationem.

XXXVIII. Est reprehensio, quæ fit impulsu ma-
litiae et propter vindictam; et rursum alia, quæ fit
in timore Dei et secundum veritatem.

XXXIX. Eum qui delinquendi finem fecit, et

⁷ I Timothi. 1, 7.

resipiscit, non amplus coargue. Si autem dixeris, secundum Deum te illum redarguere, primum tua vitia palam facito.

XL. Omnis virtutis initium et auctor Deus est, quemadmodum sol quotidiani luminis.

XLI. Quoties aliquid virtutis feceris, fac memor sis ejus, qui dixit : *Sine me nihil potestis facere*⁸.

XLII. Per tribulationes et afflictiones bona parantur hominibus, quemadmodum mala per vanam gloriam et voluptatis studium.

XLIII. Peccata solet effugere quicunque ab hominibus injuriose afficitur, ac æquale tribulationi invenit subsidium.

XLIV. Qui non credit Christo de retributione, omnem injustitiam sussert, juxta proportionem fidei.

XLV. Qui pro hominibus injuriam inferentibus precatur, maledicit demonibus; qui vero primis resistit, a secundis vulnus accipit.

XLVI. Melior est injuria ab hominibus illata, quam a demonibus; cæterum qui Domino placuerit, utrosque superavit.

XLVII. Omne bonum proficiscitur a Deo, prout dispensante; qui secreto judicio repellere solet stupidos, ingratos et ignavos.

XLVIII. Omne vitium in desperantem voluptatem desinit, et omnis virtus in consolationem spiritualem. Ac illud quidem prædominans, provocat domestica seu propria, hæc vero similiter cognata.

XLIX. Probrum objectum ab hominibus, cordi tribulationem exhibit; sanctimoniaz autem et puritatis causa est pertoleranti.

I. Ignorantia occasio fit contradicendi iis quæ sunt utilia; quæ si audacia animatur, auget vitiorum propositum.

II. Nullam inferens injuriam, molesta et afflictientia te suscipe: et tanquam rationem redditurus, abjice a te avaritiam.

III. Si quid occule aut clanculum peccaveris, ne coneris celare aut clam habere, *Omnia enim nuda et aperta sunt oculis illius, ad quom nobis sermo*⁹.

IV. Etiam quod ad animum et cogitationes attinget, Domino Deo temet ostende, *Homines enim faciem, Deus autem intuetur cor*¹⁰.

LIV. Nihil cogites aut facias citra scopum Deo gratum. Etenim qui sine scopo iter facit, nequidquam laborat.

V. Qui nulla necessitate coactus peccat, hunc difficulter subit pœnitentia: propterea falli non potest divina justitia.

VI. Casus molestus ac dolorem afferens, Dei memoriam homini intelligentia exculto exhibet; pari modo affigit eum qui Domini obliviaicitur.

VII. Omnis labor quem invitus feceris, Dei reminiscendi tibi magister sit: ita sicut ut nunquam tibi dehis occasio resipiscentiae.

VIII. Oblivio per se nullius est virtutis, sed

A Ελεγχε. Ει δὲ λέγεις κατα Θεὸν ἐλέγχειν, πρῶτον τὰ σὰ κακὰ φανεροποίησον.

M'. Πάσσης ἀρετῆς κατάρχει Θεός, καὶ τοῦ μεθημερινοῦ φωτὸς δὲ ήλιος.

ΜΑ'. Ποιήσας ἀρετὴν, μνήσθητι τοῦ εἰρηκότος, διει Χωρὶς δύο οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέτερ.

ΜΒ'. Διει θλίψεως τὰ ἀγαθὰ τοῖς ἀνθρώποις ήτοι μασται· δμοίως καὶ τὰ κακὰ διὰ κενθοδξίας καὶ ήδονῆς.

ΜΓ'. Ἔνθεψύγεις ἀπὸ ἀμαρτίας δὲ παρὰ ἀνθρώπων ἀδικούμενος, καὶ δμοίων τῆς θλίψεως εὐρίσκει τὴν ἀντιληψίν.

ΜΑ'. 'Ο μὴ πιστεύων τῷ Χριστῷ περὶ ἀνταποδοσίας, πᾶσαν ἀδικίαν ὑπομένει κατὰ ἀνκυλογίαν τῆς B πίστεως.

ΜΕ'. Οἱ ἀδικούντων ἀνθρώπων ὑπερευχόμενος καταράσσει τοὺς δαίμονας· δὲ τοῖς πρώτοις ἀντιτασσόμενος, ὑπὸ τῶν δευτέρων τιτρώσκεται.

ΜΖ'. Κρείσων πλημμέλεια ἀνθρώπων, καὶ μὴ δαιμόνων· δὲ εὐαρεστῶν τῷ Κυρίῳ, ἀμφοτέρους ἐνίκησε.

ΜΖ'. Πᾶν ἀγαθὸν παρὰ Θεοῦ οἰκονομικῶς παραγίνεται· διαφεύγει δὲ μυστικῶς τοὺς ἀγνώμονες καὶ ἀχαρίστους καὶ δεργούς..

ΜΗ'. Πᾶσα κακία εἰς τὴν ἀπήγορευμένην ἡδονὴν καταλήγει, καὶ πᾶσα ἀρετὴ εἰς παράκλησιν πνευματικήν. Καὶ ἡ μὲν προτέρα κρατοῦσα, προσερεθίζει τὰ οἰκεῖα· καὶ ἡ δευτέρα δὲ, δμοίως τὰ συγγενῆ.

ΜΘ'. Ὁνειδισμὸς ἀνθρώπων θλίψιν παρέχει τῇ καρδίᾳ· ἀγνείας δὲ γίνεται αἰτία τῷ ὑπομένοντι.

N'. Ἀγνοία ἀντιλέγειν πρὸς τὰ ὠφέλιμα παρασκεύαζε· καὶ θραυσομένη αὗξει τὰς κακίας.

ΝΑ'. Τὰ προεγκείμενα μηδὲν ζημιούμενος, τὰ θλιβερὰ προσδέχου· καὶ ώς ἀποδώσων λόγον, τίλεοντες αἴτιαν ἀπόβαλε.

ΝΒ'. Ἀμαρτήσας λαθραίως, μὴ πειρῶ λανθάνειν. Πάντα γάρ τυμρὰ τετραχηλισμέρα τοῖς δρθαλμοῖς αὐτοῦ, πρὸς δὲ ημέραν δέργος.

ΝΓ'. Κατὰ διάνοιαν σεαυτὸν ἐπιδείκνυε τῷ Δεσπότῃ· Ἄνθρωπος γάρ εἰς πρόσωπον, δὲ δὲ Θεός εἰς καρδίαν ἔργο.

ΝΔ'. Μηδὲν λογίζου ἡ πρᾶττες ἀνευ σκοποῦ. Οὐ γάρ ἀσκόπως ὀδοιπορῶν, ματαιοπονήσει.

ΝΕ'. Τῷ ἐκτὸς ἀνάγκης ἀμαρτάνοντι δυσμετανόητα γίνεται· διότι ἀλάθητος ἡ τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνη.

ΝΖ'. Σύμβασις δύνηρὰ μνήμην Θεοῦ παρέχει τῷ συνετῷ· θλίουσα κατὰ ἀναλογίαν τὸν ἐπιλανθανόμενον τοῦ Κυρίου.

ΝΖ'. Πᾶς ἀκούσιος πόνος γινέσθω σοι μνήμης Θεοῦ διδάσκαλος· καὶ οὐκ ἐπιλείψει σοι ἀφορμὴ πρὸς μετάνοιαν.

ΝΗ'. Λήθη καθ' ἐαυτὴν οὐδεμίαν ἔχει δύναμιν,

⁸ Joan. xv, 5. ⁹ Hebr. iv, 13: ¹⁰ I Reg. xvi, 7.

ΔΩλ' ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀμελειῶν κατ' ἀναλογίαν κρα- A per nostra scelera viribus roborata dominatur. τύνεται.

ΝΘ'. Μή λέγε· Τί ποιήσω, δις οὐκ ἔθέλω, καὶ ἔρχεται; Διότι μημονεύων παρελογίσω τὸ δρει- λόμενον.

Ξ'. "Ο γάρ μημονεύεις, ποίησον· καὶ δ ἀμημο- νεῖς, ἀποκαλύπτεται σοι· καὶ οὐ μὴ παραδῆς ἀκρίτως τὴν ἔνοιαν λήθῃς.

ΞΑ'. "Η Γραφή φησιν· "Ἄδης, καὶ ἀπώλεια φαρερά παρὰ Κυρίῳ. Ταῦτα δὲ περὶ καρδιακῆς ἀγνοίας καὶ λήθης λέγει.

ΞΒ'. "Ἄδης ἐστὶν ἄγνοια· ἀπώλεια δὲ ἐστὶ λήθη. Ἀμφότερα δὲ ἐστὶν ἀφάνερα· διότι ἐξ ὑπερχόντων ἀπώλοντο.

ΞΓ'. Τὰ σὰ περιεργάζουν κακά, καὶ μὴ τὰ τοῦ πλη- σίον· καὶ οὐ μὴ συλλυθῇ σου τὸ νοερὸν ἔργαστήριον.

ΞΔ'. Πάντων τῶν κατὰ δύναμιν καλῶν, δυσχώρητος ἡ ἀμέλεια· ἐλετημοσύνη δὲ καὶ προσευχὴ ἀνακαλεῖ- ται τοὺς ἀμελήσαντας.

ΞΕ'. Πᾶσα θλίψις κατὰ Θεὸν, ἔργον ἐστὶν εὔσε- δειας ἐνυπόστατον· ἡ γάρ ἀληθινὴ ἀγάπη δι' ἐναν- τίων δοκιμάζεται.

ΞΖ'. Μή λέγε κεκτῆσθαι ἀρετὴν ἐκτὸς θλίψεως· ἀδόκιμος γάρ ἐστι διὰ τὴν ἁνεσιν.

ΞΖ'. Πάσης ἔκουσιου θλίψεως ἀναλογίζου τὴν ἔκ- βασιν, καὶ εὐρήσεις ἐν αὐτῇ ἀμαρτίας ἀναίρεσιν.

ΞΗ'. Πολλαὶ συμβουλαὶ τοῦ πέλας πρὸς τὸ συμ- φέρον· ἐκάστῳ δὲ τῆς ίδιας γνώμης οὐδὲν ἀρμο- διώτερον.

ΞΘ'. Ζητῶν θεραπείαν, ἐπιμέλησαι τῆς συνειδή- σεως· καὶ διὰ λέγει, ποίησον· καὶ εὐρήσεις τὴν ὀφ- λειαν.

ΞΥ'. Τὰ κρυπτὰ ἐκάστου δὲ Θεὸς οἰδέ, καὶ ἡ συ- ειδῆσης· καὶ διὰ τούτων αὐτῶν λαμβανέτω διόρ- θωσιν.

ΞΔ'. "Ο ἀδουλήτως κοπιῶν, καθιοικῶς πτωχεύει. Οὐ δὲ μετ' ἐλπίδος τρέχων, δίπλουτός ἐστιν.

ΞΒ'. "Ἀνθρώπος δσα δύναται ἐπιτεθεύει, κατὰ τὸ θέλημα· δὲ Θεὸς τὰς τούτων ἐκβάσεις ποιεῖ, κατὰ τὸ δίκαιον.

ΞΓ'. "Ἐὰν θέλῃς ἀκατακρίτως παρὰ ἀνθρώπων ἐπιτινον λαβεῖν· πρῶτον ὑπὲρ ἀμαρτιῶν σου ἀγά- πησον Ελεγχον.

ΞΔ'. "Οὐτην δια τις ὑπὲρ ἀληθείας Χριστοῦ καταδέ- ἔρται ἐντραπήν, ἐκατονταπλασίων ὑπὸ πλήθους δο- ξασθήσεται.

ΞΕ'. Κρείσσον δὲ πᾶν ἀγαθὸν ἐργάζεσθαι διὰ τὰ μέλλοντα.

ΞΖ'. "Οταν ἀνθρώπος ἀνθρώπων ὠφελήσῃ ἐν λδ- γοις ἡ ἐν πράγμασιν, Θεοῦ εἰναι τὴν χάριν νοεῖτω- σαν ἀμφότεροι. Οὐ δὲ μὴ συνιών τοῦτο, παρὰ τοῦ συνιέντος ἔξουσιασθήσεται.

ΞΩ'. "Ο ἐπιτινὸν τὸν πλησίον κατά τινα ὑπόκρι- σιν, δνειδίσει αὐτὸν ἐν καιρῷ, καὶ αὐτὸς ἐντραπή- σεται.

ΞΗ'. "Ο ἀγνοῶν ἐνέδραν πολεμίων, σφάζεται εὐ-

LIX. Ne dicas: Quid faciam, quoniam quod non volo, mihi evenit? Proterea deliberans statue quod factu sit optimum.

LX. Quorum memor es, facito; et quorum non memor es, ea revelantur; et ne citra judicium et temere prodas tuam cogitationem.

LXI. Scriptura dicit: *Infernus et perditio mani- festa sunt apud Dominum*¹¹. Hac autem de cordis ignorantia et oblitione dicta sunt.

LXII. Infernus est ignorantia; perditio autem, oblitio. Utraque vero obscura est; propterea quo- que noxia.

B LXIII. De tui ipsius malis natage, et non de proximi; ne una mentis tuæ sedulitas intereat.

LXIV. Nihil magis distrahit ab omni genere bo- ni, quam socordia; misericordia autem et precatio adhortantur negligentes.

LXV. Omnis afflictio secundum Deum, opus pie- tatis est certissimum; siquidem vera charitas in adversis probatur.

LXVI. Ne dicas te virtutis possessorem esse ci- tra afflictionem; neque enim probari potest propter requiem et tranquillitatis otium.

LXVII. Omnis voluntariæ afflictionis exitum con- sidera, et invenies in illa peccati interitum.

LXVIII. Multa consilia proximi ad utilitatem; unicuique autem propria sententia nihil convenien- tius.

C LXIX. Quærens remedium, curam habe conscientiæ; et quæcunque loquitur, facito; et ita utilita- tem invenies.

LXX. Cujusque hominis arcana Deus comperta habet, et conscientia; et propter hæc ipsa semet emendat et corrigit.

LXXI. Inconsulto labore semet conficiens, pror- sus mendicum agit. Cæterum qui spe proposita currit, locuples est admodum.

LXXII. Quæcunque potest homo, pro voluntate sua facit; verum Deus horum exitum, prout justum est, dispensat.

LXXIII. Quod si animus est, nullius iudicio lau- dem obnoxiam ab hominibus consequi: primum de peccatis tuis redargutionem amans boni consule.

D LXXIV. Quantamcunque pro veritate Christi ignominiam quis pertulerit, tantum in centuplo ma- gis a multitudine gloriæ consequetur.

LXXV. Satius autem est omne bonum operari propter futura.

LXXVI. Quoties homo homini verbis profuerit aut operibus, Dei uterque gratiam esse agnoscet. Cæterum hoc non intelligens, ab intelligenti po- testate superabitur.

LXXVII. Laudans proximum simulata quadam et figurata laude, temporis progressu illum probro afficiet, et ipse rursum pudore suffundetur.

LXXVIII. Ignorans hostium insidias, haud diffi-

cultus jugulatur; et cui affectionum causæ non sunt perspectæ, facile labitur.

LXXIX. A voluptatis amore et studio, negligencia; a negligentia proficiscitur oblivio. Rerum enim utilium cognitionem Deus omnibus largitus est.

LXXX. Homo dat consilium homini, quemadmodum novit; Deus autem operatur in audiente, secundum quod credit.

LXXXI. Vidi homines idiotas opere humilia sagientes, et facti sunt sapientiores sapientibus. Alter idiota cum audisset illum extolli laudibus, humilitatem non est imitatus; sed in privata sua conditione ambitiose et arroganter semet efferens, superbiā arripuit.

LXXXII. Respusens intellectus prudentiam, et ad imperitiam semet convertens, non solum est idiota sermone, sed etiam cognitione.

LXXXIII. Quemadmodum aliud est sapientia sermonis, et aliud intellectus: sic aliud sermonis imperitia, aliud insipientia.

LXXXIV. Quemadmodum viro pio non nocet imperitia dicendi: sic neque eloquentia nocet humili.

LXXXV. Ne dixeris: Nescio quid mihi sit agendum, et ob id sum extra culpam, si illud non egero. Si enim facis quæcunque scis esse bona, cætera deinceps tibi revelabuntur, et unum ex uno peculiari modo intelliges.

LXXXVI. Nihil tibi conducit nosse posteriora, antequam priora peregeris: siquidem scientia inflat, nullum opus producendo, charitas vero adficit¹², omnia perferendo.

LXXXVII. Legens verba Scripturæ sanctæ, opere ipso exsequere; et ne verba fundas temere, glorians de nuda ejus cognitione.

LXXXVIII. Qui relicto operandi studio, solam cognitionem amplectitur, pro gladio bis acuto baculum arundineum tenet; qui tempore belli, ut ait Scriptura¹³, perforabit atque ingredietur manum ejus, atque in conspectu hostium naturale venenum immittet.

LXXXIX. Metitur Deus et trutinat omnem intellectum. Licit enim eamdem rem animo graviter affecto cogitare, et temperato.

XC. Qui facit mandatum, pro eo sufficeret tentationem non dubitet; quia dilectio erga Christum per contraria probatur.

XCI. Curam cogitationum tuarum nunquam negligas; quoniam Deum nulla conceptio latere potest.

XCI. Cum animadverteris, cogitationem polliceri tibi gloriam humanam, probe noveris, quod ignominiam tibi præparat.

XCI. Cognoscit inimicus justitiam legis spiritualis, ac tantum nititur occupare dispositionem intellectus. Hoc enim modo vel pœnitentem sibi captivum reddet, aut non resipiscentem gravibus calamitatibus afficiet.

XCI. Quandoque ad resistendum afflictionibus provocabit, ut ita dolores multiplicet; et

καίρως καὶ διηδώς τὰς αἰτίας τῶν παθῶν, κατιπέπτει φράδιως.

ΟΘ'. Ἀπὸ φιληδονίας ἀμέλεια, καὶ ἀπὸ ἀμελείας λήθη προσγίνεται. Τῶν συμφερόντων γάρ τὴν γνῶσιν δὲ θεός πᾶσι δεδώρηται.

ΙΙ'. Ἀνθρωπος ὑποτίθεται τῷ πλησίον, καθὼς ἐπίσταται. Θεός δὲ ἐνεργεῖ τῷ ἀκούοντι, καθὼς ἐπίστευσεν.

ΠΑ'. Εἴδον Ιδιώτας ἔργῳ ταπεινοφρονήσαντας, καὶ ἐγένοντο τῶν σοφῶν σοφώτεροι. Ἐτερος Ιδιώτης δικούσας ἔκεινου ἐπιαρομένου, τὴν ταπείνωσιν οὐχ ἐμιμήσατο· ἀλλ' ἐπὶ τῇ Ιδιώτει φενοδοξῶν, ὑπερηφάνειαν προσελάβετο.

ΠΒ'. Όσυνεσιν ἔξουσιεν, καὶ εἰς ἀκραθίαν ἐγκαυχώμενος, οὐκ ἔστιν Ιδιώτης μόνον τῷ λόγῳ, ἀλλὰ καὶ τῇ γνώσει.

ΠΓ'. Ποτερὲς ἐστὶν ἄλλο σοφίᾳ λόγου, καὶ θελὶς φρόνησις· οὕτως ἔτερον Ιδιώτει λόγου, καὶ ἔτερον ἀφροσύνης.

ΠΔ'. Οὐδὲν βλάψεις ἀμαθία λέξεων τὸν εὐλαβέστατον, οὓς οὐδὲ σοφίᾳ λόγων τὸν ταπεινόφρονα.

ΠΕ'. Μή λέγε. Οὐκ ἐπίσταμαι τὸ δέον, καὶ ἀναιτίος εἰμι μὴ ποιῶν αὐτό. Εἰ γάρ ἐποίεις καλὰ διὰ ἐπίστασαι, καὶ τὰ λοιπά σοι ἀκολούθως ἀπεκαλύπτετο, οἰκείῳ τρόπῳ ἐν δι’ ἐνδεικτανοσύμενα.

ΠΖ'. Όσοι συμφέρεις σοι πρὸ τῆς ἐργασίας τῶν πρώτων, εἰδέναι τὰ δεύτερα. Ή γάρ γνῶσις φυσιοῖ διὰ τὴν ἀργίαν, ή δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ, διὰ τὰ πάντα ὑπομένειν.

ΠΗ'. Τῆς Γραφῆς τὰ φήματα διὰ πράξεων ἀναγνωσκε· καὶ μὴ πλατυλόγει, ἐπὶ ψιλοῖς τοῖς νοήμασι εἰκῇ φυσιούμενος.

ΠΗ'. Όσα φέρεις τὴν πρᾶξιν, καὶ γυμνῇ τῇ γνώσει ἐπεριεδμένος. ἀντὶ διστόμου μαχαίρας καλαμίντη, φάρδον χρατεῖ, ἥτις ἐν καιρῷ πολέμου, κατὰ τὴν Γραφὴν, τρήσει τὴν χείρα αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὴν εἰσελεύσεται, τὸν ἴον τῆς φύσεως πρὸ τῶν πολεμίων ἐμβάλλουσσα.

ΠΘ'. Μέτρον ἔχει καὶ σταθμὸν παρὰ θεῷ πᾶσα έννοια. Ἐστι: γάρ τὸ αὐτὸν ή ἐμπαθῶς ή μεσοτρόπως λογίσασθατ.

Κ'. Όσοι κοιτάζουσι ἐντολὴν, ἐκδεχέσθω τὸν ὑπὲρ αὐτῆς πειρασμὸν· ή γάρ εἰς Χριστὸν ἀγάπην, δι’ ἐναντίων δοκιμάζεται.

ΚΑ'. Μή καταφρονήσῃς ποτὲ ἐν λογισμῷ ἀμελεῖς· ἀλλάθητος γάρ ἐστιν δὲ θεός ἐπὶ πάσῃς ἐννοίας.

ΚΒ'. Όταν ἔργος λογισμὸν ἀνθρωπίνην σοι σέξειν ὑπαγορεύοντα, γίνωσκε σαφῶς, οἵτις αἰσχύνην σοι κατασκευάζει.

ΚΓ'. Ἐπίσταται δὲ ἔχθρος, τοῦ πνεύματικοῦ νόμου τὸ δίκαιον, καὶ ζητεῖ μόνον τὴν νοερὰν συγκατάθεσιν. Οὕτω γάρ ἀν τῇ τῆς μετανοίας ὑπεύθυνον ποιήσῃ τὸν ὑποχείριον, ή μὴ μετανοῦντα, ἀκουστίους ἐπιφοραὶς δύσνησης αὐτόν.

ΚΔ'. Ἐστι δὲ ὅτε καὶ πρὸς τὰς ἐπιφορὰς ἀντιμάχεσθαι παρασκευάσει, ὅπως καὶ ὡδὲ τὰς ὁδύνας πο-

¹² I Cor. viii, 1. ¹³ Isa. xxxvi, 6.

λυπλασιάσῃ, καὶ ἐν ἑξόδῳ διὰ τὴν ἀνυπομηνησαν ἀπο- A tandem per oblivionem perfidum demonstrabit. δεξῆ ἀπιστον.

ΛΕ'. Πρὸς τὰ ἐπερχόμενα πολλοὶ πολλὰ ἀντετά- ξεντο· ἀλλ' ἔκτος προσευχῆς καὶ μετανοίας οὐδεὶς τὸ δεινὸν διέφυγεν.

ΛΓ'. Ἐν δι' ἐνδέ τὰ κακά λαμβάνει τὴν δύναμιν, ὅμοιας καὶ τὰ ἀγαθά δι' ἀλλήλων αὐξάνεται· καὶ τὸν ἑαυτῶν μέτοχον ἐπὶ τὰ πρόσω μεῖζον προτρέ- πονται.

ΛΖ'. Τὰ μικρὰ ἀμαρτήματα ἔξευτελίζει διάδο- λος· ἀλλως γάρ ἐπὶ μεῖζον κακὸν ἀγαγεῖν οὐ δύ- ναται.

ΛΗ'. Ρίζα αἰσχρᾶς ἐπιθυμίας, ἀνθρώπινος ἐπιτα- νος· ὥσπερ καὶ σωφροσύνης, διεπειρούμενος, διατητοῦ κακίας ἔλεγ- χος, οὐχ δταν ἀκούωμεν, ἀλλ' δταν αὐτὸν καταδε- χώμεθα.

ΛΘ'. Οὐδὲν ὡφελήθη διαποταξάμενος καὶ ἡδυπα- θῶν· διὰ τοὺς ἀγνοούντων αὐτοῦ τὸν σκοπὸν, δοξάζεται. Τάχα δὲ καὶ ἑαυτὸν ἀγνοεῖ κοπιῶν ἀν- θητα.

ΠΑ'. Πάλιν δὲ ὁ ἐγκρατῆς ἐὰν κτῖται χρήματα, ἀδελφός· ἔστι τοῦ προτέρου κατὰ διάνοιαν· μητρὸς μὲν τῆς αὐτῆς διὰ τὴν νοερὸν ἡδονὴν· πατρὸς δὲ ἀπέρου διὰ τὴν τοῦ πάθους ἐναλλαγὴν.

ΠΒ'. Ἐστιν διὰ πεικόπτων πάθος διὰ μεῖζονα ἡδυ- πάθειαν· καὶ ὑπὸ τῶν ἀγνοούντων αὐτοῦ τὸν σκοπὸν, δοξάζεται. Τάχα δὲ καὶ ἑαυτὸν ἀγνοεῖ κοπιῶν ἀν- θητα.

ΠΓ'. Ρίζα πάντων τῶν κακῶν εἴρηται ή φιλαρ- γία· ἀλλὰ καὶ αὕτη σαφῶς δι' ἔκεινων συνίσταται. Ἐκτυφλοῦται διὸ νοῦς διὰ τῶν τριῶν τούτων παθῶν, φιλαργυρίας λέγω, κενοδοξίας, καὶ ἡδονῆς.

ΠΔ'. Τρεῖς θυγατέρας λέγω βδέλλης· αὗται εἰσὶ, κατὰ τὴν θείαν Γραφήν, ὑπὸ μητρὸς ἀφροσύνης ἀγαπήσεις ἀγαπώμεναι.

ΠΕ'. Γνῶσις καὶ πίστις, αἱ τῆς φύσεως ἡμῶν σύν- τροφοι, δι' οὐδὲν ἔτερον ή δι' ἔκεινας ἡμιλύνθησαν.

ΠΖ'. Θυμὸς καὶ ὀργὴ, καὶ πόλεμος καὶ φόνοι, καὶ πᾶς διοικητής κατάλογος τῶν κακῶν, δι' ἔκεινας ἐν ἀνθρώποις σφόδρα ἐκραταιώθησαν.

ΠΖ'. Οὐτω μισῆσαι δεῖ φιλαργυρίαν καὶ κενοδο- ξίαν καὶ ἡδονὴν, ὡς μητέρας τῶν κακῶν, καὶ μη- τριαὶς τῶν ἀρετῶν.

ΠΗ'. Διὰ ταῦτα μή ἀγαπᾶν τὸν κόσμον, μηδὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ προσετάχθημεν· τούτῳ δὲ εἴρηται, οὐχ ἵνα τὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ ἀκρίτως μιτήσωμεν, ἀλλ' διὰ τῶν τριῶν ἔκεινων παθῶν τὰς ἀφορμὰς περι- κόψωμεν.

ΠΘ'. Οὐδεὶς, φησι, στρατεύμενος τῷ Θεῷ, ἐμ- πλέκεται ταῖς τοῦ Θεοῦ πραγματείαις· διὰ τοὺς μετὰ τῆς ἐμπλοκῆς τὰ πάθη νικῆσαι θέλων, δομοίς ἔστι τῷ μετὰ ἀχύρων σπεννυνότι ἐμπυρισμόν.

ΠΙ'. Ο διὰ χρήματα, η δόξαν, η ἡδονὴν ὀργιζόμε-

XCV. Adversus imminens infortunium multi multa opposuerunt; sed circa orationem et resipi- scientiam nullus fatum effugere potuit.

XCVI. Quæ mala sunt, gradatim ac sensim in- crementum accipiunt: similiter etiam quæ bona sunt, mutuo augmento multiplicantur, suique par- ticipem subinde porro ad majora cohortantur et im- bellunt.

XCVII. Modica delicta admodum elevat et ex- tenuat diabolus; alioqui enim ad majus malum aut vitium hominem adducere non posset.

XCVIII. Turpis concupiscentiae radix est laus hu- mana: quemadmodum etiam molestiae, vitiorum B reprehensio, non quando illam audimus, sed quando illam non gravatim suscipimus.

XCIX. Nihil utilitatis consecutus est, qui bonis suis renuntiavit, et indulget deliciis: quod enim faciebat opes possidens, illud etiam nihil habens operatur.

C. Rursus homo temperans, si opum dives fue- rit, frater est prioris, quoad animum; matris qui- dem ejusdem propter spiritualem delectationem; pa- tris vero alterius propter affectuum mutationem.

CI. Est qui affectus resecat, majoris voluptatis consequendæ gratia; atque ita ab ignorantibus scopum ejus, gloriam consequitur. Fortasse autem seipsum quoque ignorat, quod inutili labore semet conturbet.

CII. Omnis vitiositatis causa, est inanis gloriæ cupiditas et voluptas: quas qui non odio habuerit, nunquam affectus abjicit.

CIII. Radix omnium malorum dicta est avaritia¹⁴; verum etiam hæc per illa manifesta consistit. Ex- cæcatur autem mens tribus hisce affectionibus, avari- tia videlicet, et gloriæ cupidine, ac voluptate.

CIV. Tres hirudinis seu sanguisugæ illas esse afflirmo, quæ divinæ Scripturæ testimonio¹⁵, a matre immodestia summo amore diliguntur.

CV. Cognitio et fides naturæ nostræ co-alumnæ, nulla alia re quam per illas habebitæ sunt.

CVI. Furor et iracundia, et bellum et cædes, et reliquæ universi vitiorum catalogus, propter illas inter homines vehementer invaluerunt.

D. CVII. Ita odio habenda est avarilia et vana glori- ria et voluptas, ut vitiorum matres, et virtutum noveræ.

CVIII. Propter hæc ne diligamus mundum, neque ea quæ in mundo sunt¹⁶ nobis colenda propona- mus. Quod dictum est, non ut ea quæ a Deo creata sunt, sine judicio prosequamur odio, verum ut horum trium affectuum occasiones præcidamus.

CIX. Nemo, inquit Apostolus¹⁷, militans Deo, hujus vitæ negotiis implicatur. Etenim qui bisce implicitus, affectiones superare voluerit, similis est ei qui paleis conatur incendium restinguere.

CX. Qui propter opes aut gloriam aut voluptatem

¹⁴ I Tim. vi, 10. ¹⁵ Prov. xxx, 15. ¹⁶ I Joan. ii, 15. ¹⁷ II Tim. ii, 4.

proximo irascitur, nondum cognovit Deum justitia. **A** νος τῷ πλησίον, οὐπω ἐγνώκεν διτι εἰδικαίουσύνη διαι-

CXI. Quando audieris Dominum dicentem: *Nisi quis renuntiaverit omnibus substantiis suis, non est me dignus*¹⁸: non tantum de relinquendis divitiis hoc dictum accipias, sed etiam de omnibus vi-

tiis ac improbitatis actionibus.

PIA'. Ὄταν ἀκούσῃς τοῦ Κυρίου λέγοντος, διτι

EI' τις οὐκ ἀκοτάσσεται πᾶσι τοῖς ύπαρχοισιν

αὐτῷ, οὐκ διτι μου δέξιος, μή μόνον περὶ χρήματα

νεί τὸ εἰρημένον, ἀλλὰ καὶ περὶ πάντων τῶν τῆς

κακίας πραγμάτων.

PIB'. Ὁ μὴ γνώσκων τὴν ἀλήθειαν, οὗτος ἀληθῶς

πιστεύειν δύναται. Ἡ γάρ γνῶσις κατὰ φύσιν προ-

ηγεῖται τῆς πίστεως.

PIΓ'. Ὅστερ ἔκαστη τῶν ὀρωμένων τὸ προσφυές

ἀπένειμεν διθέές οὐτα καὶ τοῖς ἀνθρωπίνοις λογι-

σμοῖς, καὶ θέλωμεν, καὶ μή.

CXII. Qui non cognoscit veritatem, nequaquam vere potest credere. Siquidem cognitione secundum naturam praecedit fidem.

CXIII. Quemadmodum unicuique rerum quæ vi-

B νοῶν, οὐδὲν ἐπαθεν ἔως ἑξόδου, τούτου νόμιμε ἀν-

δεῖται; Deus quod naturale est; tribuit: sic hu-

manis quoque cogitationibus, sive velimus, sive

nolimus.

PIΔ'. Εἰ τις προφανῶς ἀμαρτάνων καὶ μὴ μετα-

CXIV. Si quis aperte et obstinate peccans, et

non poenitens, nihil passus fuerit usque ad vita

exitum; in hunc judicium sine misericordia¹⁹ fu-

eturum ne dubites.

PIΕ'. Οἱ εὐφρόνως προσευχόμενος, διομένει τὰ

CXV. Qui cordate orat, suffert ea quæ illi obji-

κιούνται. Κατερυν-qui acceptarum injuriarum memor

est, nondum p̄p̄e precatus est.

PIΓ'. Ζημιωθεὶς, ή δινειδισθεὶς, ή διωχθεὶς περί

CXVI. Damno affectus, aut probro et contumelia

laccassitus, aut persecutionem passus a quopiam,

fac ne animo tecum cogites, quod præsens est, sed

quod futurum est, suscipe; atque ita certo invenies,

eum multorum bonorum tibi suisce auctorem, non

tantum in præsenti, sed etiam in futuro sæculo.

CXVII. Quemadmodum iis qui crudo et indigesto

sunt stomacho, amarum prodest absinthium: sic

male moratis mala tolerare utile est. Illos enim ad

bonam valetudinem consequendam, hos vero ad re-

sipiscentiam amplectendam inducunt pharmaca.

PIΖ'. Ήστερ τοὺς κακοσίους ἀψύνθιον ὥφελεῖ τὸ

CXVIII. Quod si nolueris mala pati, neque ma-

τικρόν· οὐτα τοῖς κακοτρόποις κακὰ πάσχειν συμ-

μέρει. Siquidem illud huic indivisis co-

μέρει. Τοὺς μὲν γάρ εὔχετεν, τοὺς δὲ μετανοεῖν πα-

ρασκευάζει τὰ φάρμακα.

PIΗ'. Εἰ μὴ θέλεις κακοπαθεῖν, μηδὲ κακοποιεῖν

θέλει· διότι τοῦτο ἔκεινος ἀπαραβάτως ἀκολουθεῖ. Ὁ

γάρ σπείρει ἔκαστος, τοῦτο καὶ θερίσει.

CXIX. Volente animo mala seminantes, et invito

θερίζοντες, τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ θαυμάζειν ὅρε-

τομεῖν. Επειδὴ δὲ καὶ θέρους καὶ ἀνά μέσον σπόρου

καιρός τις διώρισται, τούτου χάριν ἀπιστοῦμεν περὶ

τὴν ἀνταπόδοσιν.

PK'. Ἀμαρτήσας, μὴ αἰτιῶ τὴν πρᾶξιν, ἀλλὰ τὴν

CXXI. Aperte peccantibus multo improbior est

ἐννοιαν. Εἰ μὴ γάρ δι νοῦς προδέρμαν, οὐκ δι τὸ

in occulto admittens flagitia: propriea ille quo-

στομα ἐπηκολούθησε.

CXXII. Qui necit et conatur dolos per fallaciam,

PKΑ'. Τῶν προφανῶς ἀδικούντων πονηρότερός εστιν

et occule malis afficit proximum, ille serpens est,

διότι ἀκοτάσσεται πάλαις, οὗτος κενοδόξει καὶ φθόνῳ κε-

κράτηται· καὶ διὰ μὲν τῶν ἐπαίνων, κρύπτειν πειρά-

ται τὸν φόνον, διὰ δὲ τῶν φόγων, διαυτὸν εὑδοκιμά-

τερον ἔκεινου συνίστησεν.

PKΒ'. Οἱ δόλους συμπλέκων, καὶ κεκρυμμένως κα-

CXXIII. Qui eadem de causa apud hunc quidem

κακοποιεῖται· καὶ διὰ μὲν τῶν ἐπαίνων, εἰς τινὰ

laudat, apud alium vero vituperat proximum, illum

φέγων τὸν φόνον, διὰ δὲ τῶν φόγων, διαυτὸν εὑδοκιμά-

τερον ἔκεινου συνίστησεν.

PKΓ'. Οἱ ἐν τῷ αὐτῷ εἰς τινὰ μὲν ἐπαίνων, εἰς τινὰ

¹⁸ Luc. xiv, 33. ¹⁹ Jac. ii, 33. ²⁰ Galat. vi, 8. ²¹ Gen. xlvi, 17.

PKΔ'. Όσπερ οὐκ ἔστιν ἐπὶ τὸ αὐτὸν καὶ πρόβατα βόσκειν καὶ λύκους· οὕτως ἀδύνατον ἀλέους τυχεῖν τὸν δολοποιοῦντα τὸν πλησίον.

PKE'. Ο τῇ ἐπιταγῇ ἀπιμίσγων λάθρᾳ τὸ βίον θέλημα, μοῖχός ἔστι, καθὼς ἐν τῇ Σοφίᾳ δεδήλωται, καὶ δι' ἔνδειαν φρενῶν, ὀδύνας καὶ ἀτιμίας ὑποφέρει.

PKΓ'. Όσπερ ὄντας καὶ πυρὸς ἐναντία ἡ σύνοδος, οὕτως ἐναντιοῦται ἀλλήλοις δικαιολογία καὶ ταπεινωσία.

PKΖ'. Ο ζητῶν ἀφεσιν ἀμαρτιῶν, ἀγαπάτῳ ταπεινοφροσύνῃ· δὲ καταχρήνων τὸν ἔτερον, σφραγίζει τὰ ἐντοῦ κακά.

PKΗ'. Μή ἀφῆς ἀνεξάλειπτον ἀμαρτίαν, καὶ βραχυτάτῃ τυγχάνῃ, ἵνα μὴ ὄντερον ἐπὶ μετ' ον κακὸν κατασύρῃ σε.

PKΘ'. Εὖθις σωθῆναι, ἀληθῆ λόγον ἀγάπησον, καὶ μηδέποτε ἀκρίτως ἐλεγχον ἀποστραφῆς.

PKΛ'. Λόγος ἀληθῆς μετέβαλε γεννήματα ἔχιδνῶν, καὶ ὑπέδειξεν αὐτοῖς φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὁργῆς.

PKΑ'. Ο δεχόμενος λόγους ἀληθείας, ὑποδέεται τὸν Θεὸν Λόγον· φησι γάρ ὁ Κύριος· Ο δεχόμενος ὑμᾶς, ἔμιθ δέχεται.

PKΒ'. Παραλυτικός ἔστι χαλασθεὶς διὰ τοῦ δώματος, ἀμαρτωλὸς παρὰ πιστῶν κατὰ Θεὸν ἐλεγχόμενος, καὶ διὰ τὴν ἐκείνων πίστιν λαμβάνων τὴν ἀφεσίν.

PKΓ'. Κρείσσον μετ' εὐλαβείας ὑπερεύχεσθαι τοῦ πλήσιον, η ἐλέγχειν αὐτὸν ἐν παντὶ πράγματι.

PKΔ'. Ο ὄρθως μετανοῶν, ὑπὸ ἀφρόνων γλευάζεται. Τοῦτο δὲ αὐτῷ ἔστι τεκμήριον εὑαρεστήσεως.

PKΕ'. Ο ἀγωνίζομενος, πάντα ἀγκρατεύεται, καὶ οὐ παύεται, ἔως ἂν ἐξολοθρεύῃ Κύριος σπέρμα ἐκ Βασιλῶνος.

PKΖ'. Λόγισαι μοι ἔνδεκα εἶναι τὰ πάθη τῆς ἀμαρτίας· ἐὰν ἐν ἐκ τῶν ἀγαπήσῃς θελήματι, ἐκείνῳ ἀναπληρώσει τὸν τόπον τῶν ἔνδεκα.

PKΗ'. Πύρ ἔστι καιδέμενον ἡ ἀμαρτία. "Οσον δὲ περικόψῃς τὴν ὑλὴν, τοσούτον σβεσθήσεται· καὶ καθὸς ἐν ἐπιθῆς (1), ἀναλόγως ἐκκαυθήσεται."

PKΑ'. Ἐπαρθεὶς ἐν ἐπανοίς, ἐκδέχου ἀτιμίαν. Φησι γάρ· Ο ύγιον ἔαντο, ταπεινωθήσεται.

PKΘ'. Οταν πᾶσαν ἐκούσιον κακίαν ἀποβάλωμεν τῆς διανοίας, τότε ἂν πολεμήσωμεν πάθεσι τοῖς κατὰ πρότηψιν.

PKΜ'. Πρόδηλψις ἔστι τῶν προτέρων κακῶν μνεῖα ἀκούσιος, παρὰ μὲν τῷ ἀγωνιστῇ προθῆναι εἰς πάθος κωλυσμένη· παρὰ δὲ τῷ νικητῇ ἔως προσβολῆς ἀνατρεπομένη.

PKΔ'. Προσβολὴ ἔστιν ἀνείδωλον κίνημα καρδίας, κλεισούρας δίκην, ὑπὸ τῶν ἐμπειρῶν κατεχομένη.

PMB'. Οπου εἰκόνες λογισμῶν (2), ἐκεὶ γέγονε συγ-

(2) Prov. vi, 32, 33. (2) Matth. iii, 7. (2) Matth. x, 40. (2) Luc v, 19. (2) I Cor. ix, 25. (2) Luc. xiv, 41.

(1) Ε ἐπιθῆς, vel ἂν ἐπιθῆς. EDIT.

A CXXIV. Quemadmodum non licet simul et oves et lupos pascere: ita nullo modo fieri potest, ut is misericordiam consequatur, qui dolose agit cum proximo.

CXXV. Qui mandato sibi injuncto propriam voluntatem subimmisset, moechus est, quemadmodum in Sapientia manifestatum est²¹, et propter mentis inopiam, dolorem sustinet et ignominiam.

CXXVI. Quemadmodum aquæ et ignis contraria est societas, sic quoque contraria sunt inter se iustificatio sui et humiliatio.

CXXVII. Quærens peccatorum condonationem et veniam, humiliatorem diligat. Cæterum qui condemnat proximum, obsignat sua ipsius mala.

B CXXVIII. Ne dimittas peccatum indeletum, tametsi sit valde modicum, ne te postea ad maius malum et vitium pertrahat.

CXXIX. Quodsi animus est salvari, veracem sermonem dilige, neque unquam præcipitanter et temere reprehensionem averseris.

CXXX. Sermo verus mutavit viperarum progenies, illisqne ostendit, ut fugerent a futura ira²².

CXXXI. Qui suscipit sermones veritatis, suscipiet Deum Verbum: dicit enim Dominus: Qui recipit vos, me recipit²³.

CXXXII. Paralyticus²⁴ per tectum demissus²⁵, est peccator, qui a Iudicibus secundum Deum redargitur, et propter illorum fidem remissionem consequitur.

CXXXIII. Satius est cum timore orare pro proximo, quam eumdem in omni opere redarguere.

CXXXIV. Qui vere resipiscit, emenda in melius vita, ab hominibus fatuis subsannatur: hoc autem illius probitatis argumentum est.

CXXXV. Qui certat, ab omnibus se temperat²⁶, nec prius finem facit, quam Dominus omne semen Babylonis profligatum exterminaverit.

CXXXVI. Considera, undecim esse peccati affectiones: quarum si unam ultro amaveris, ea omnium undecim Iudeum occupabit.

CXXXVII. Ignis ardens est peccatum. Jam quantum peccandi materiam susculetis, tantum extinguitur; quantumque adjeceris, tantum accendetur.

CXXXVIII. Si laudatus, animo sublatō superbiris, ignominiam amplectitor. Ait enim: Qui se exaltat, humiliabitur²⁷.

CXXXIX. Quando nostra sponte omnem iniquitatem ex animo ejecerimus, tunc adversus affectiones quæ mentem præoccupant, dimicabimus.

CXL. Mentis præoccupatio, est priorum malorum aut vitiorum memoria non voluntaria, quæ a certatore, ne in affectum erumpat, prohibetur; a victore vero usque ad impetum violentiorem subvertitur.

CXLI. Impetus vero violentior, est motus cordis carens imaginationibus, occultum judicium in expertis detinens.

CXLII. Ubi cogitationum imagines, ibi facta est

(2) Οπου, κ. τ. λ. Caute lege.

assensio; motus enim est ab imaginationibus alienis, extra noxam impetus. Est autem, qui etiam ex iis ausigit, veluti ex igne stipes aut tilio; est rursus, qui non revertitur, donec flamma concremata subsederit.

CXLIII. Ne dicas: Quod nolo, accidit. Omnino enim etsi illud nequaquam volueris, tamen rei quae contigit, causas amare te verisimile est.

CXLIV. Qui laudem venatur, in affectus incidit, et tribulationem venientem deplorans, amat requiem.

CXLV. Tanquam in statera voluptates sectantis fluctuat cogitatio; nonnunquam plorat et deflet peccata; mox pugnat et contradicit proximo, excusans atque defendens voluptates.

CXLVI. Omnia probans, et bonum retinens, consequenter ab omni quoque malitia semet abstinet.

CXLVII. Homo longanimitis multa sapientia praeditus est; similiter, qui verbis sapientiae suam aum accommodat.

CXLVIII. Citra Dei recordationem aut memoriam, vera cognitio non potest subsistere. Etenim sine priore, illud posterius spurium et illegitimum est.

CXLIX. Hominem gravi corde præditum, nihil juvat subtilioris et argutioris cognitionis oratio, propterea quod præ superbia pœnitentia laborem subire nequeat.

CL. Homini miti consert credulitas, quatenus Dei longanimitatem non tentat, neque crebra transgressione percutitur.

CLI. Hominem potentem ne coarguas ambitionis et inanis gloriæ, sed potius futuræ damnationis ignoraminiam illi ostende: hoc enim modo homo intelligens et cordatus haud difficulter coarguitur.

CLII. Qui odio habet redargutionem, secundum propositum adhuc subjectus est affectibus. Cæterum qui amat eam, videlicet secundum mentis præoccupationem rapitur.

CLIII. Ne velis cupidus esse audiendi aliena flagitia: hac enim audiendi voluptate flagitorum quoque characteres nutriuntur.

CLIV. Maledicas orationes inaudiens, tibi ipse, non ei qui locutus est, irascere: pravarum enim rerum auditor, pravus evadit nuntius.

CLV. Si quis in vaniloquos homines inciderit, reum seipsum putet talium verborum, quamquam non ex recenti colloquio, sed ex antiquo debito.

CLVI. Si quem videris simulanter et hypocritice laudantem, ab eodem suo tempore vituperationem quoque exspecta.

CLVII. Præsentes tribulationes cum futuris bonis commuta, et ita nulla unquam difficultas tuum certamen eludet.

CLVIII. Quando propter externam aliquam, hoc est corporalem largitionem, hominem ut virum bonum extra Deum laudaveris, postea ille tibi improbus apparebit.

CLIX. Omne bonum a Domino pro sua dispense-

A κατάθεσις· κίνημα γάρ ἐστιν ἀνεῖδωλον, ἀνατίος προσβολή. Ἔστι δὲ καὶ ὁ ἐκ τούτων ἐκφεύγων, ὡς δαλὸς ἐκ πυρός· καὶ ἔστιν ὁ μὴ ἀναστρέψων, ἵως ἢ ἔκκαυση φλόγα.

PMΓ'. Μή λέγε· "Ο τι οὐ θέλω, καὶ ἔρχεται. Πάντως γάρ καν μὴ αὐτὸς ἀγνοεῖς, τὰς δὲ αἰτίας ἀγαπᾶς τοῦ πράγματος.

PMΔ'. Ό ζητῶν ἑπαινον, ἔγκειται πάθει· καὶ οἱ ιψιν ἐπελθοῦσαν ἀποδύρμενος, ἀγαπᾷ τὴν ἄνεσιν.

PMΕ'. Ός ἐπὶ ζυγοῦ ἀστατεῖ τοῦ ἡδυπαθοῦντος ὁ λογισμὸς, καὶ ποτὲ μὲν κἀλεῖ καὶ ἀποδύρεται δι' ἀμαρτίας· ποτὲ δὲ πολεμεῖ καὶ ἀντιλέγει τῷ πλησίον, ἔκδικῶν τὰς ἤδονάς.

B PMΖ'. Ό πάντας δοκιμάζων καὶ τὸ καλὸν κατέχων, ἀκολούθως ἀπὸ παντὸς πονηροῦ ἀφέεται.

PMΖ'. Μακρόθυμος ἀνήρ, πολὺς ἐν φρονήσει· δύοις καὶ δ λόγοις σοφίας παρεβάλλων τὸ οὖς αὐτοῦ.

PMΗ'. Χωρὶς μνήμης Θεοῦ, γνῶσις ἀληθῆς εἶναι οὐ δύναται· ἐκτὸς γάρ τῆς προτέρας, ἡ δευτέρα νόθος ὑπάρχει.

PMΘ'. Τὸν σκληροκάρδιον οὐκ ὥφελει λεπτοτέρας γνῶσεως λόγος, διότι ἐκτὸς φόνου, μετανοίας πόνους οὐ καταδέχεται.

C PN'. Τῷ πραεῖ ἀνθρώπῳ πιεστολογίᾳ συμβάλλεται, καθότι οὐ πειράζει Θεοῦ μακροθυμίαν, καὶ οὐ τύπεται ἐν πυκνῇ παραβάσει.

PNΑ'. "Ανδρα δυνατὸν μὴ ἐλέγητος ἐπὶ κενοδοξίᾳ, ἀλλὰ τὴν ἐπιφορὰν τῆς μελλουσῆς ἀτιμίας ὑπόδειξον· τούτῳ γάρ τῷ τρόπῳ ὁ συνετὸς ἥδως ἐλέγεται.

PNΒ'. Ό μισῶν Ἐλεγχον, κατὰ πρόθεσιν ἔγκειται τῷ πάθει. Ό δὲ ἀγαπῶν, δηλανότι κατὰ πρόληψιν παραφέρεται.

PNΓ'. Μή θέλε ἀκούειν ἀλλότρια πονηρεύματα· τῷ γάρ τοιούτῳ θελήματι καὶ οἱ χαρακτῆρες τῶν πονηρευμάτων διατρέφονται.

PNΔ'. Ό κακοῖς λόγοις ἐνηγηθείς, σεαυτῷ δργίζου, καὶ μὴ τῷ λαῆσαντι· πονηρᾶς γάρ ἀκοῆς, πονηρᾶς καὶ δ ἀποκρισιάριος.

D PNΕ'. Εἴ τις ματαῳδόγοις ἀνθρώποις περιτύχοι, ὑπεύθυνον ἔστω τὸ γείσθω τῶν τοιούτων φημάτων, καὶ μὴ προσφάτως, ἀλλ᾽ ἐκ παλαιοῦ χρεωστήματος.

PNΖ'. Εἳν θῆς τινὰ καθ' ὑπόχρισιν ἑπαινοῦντας, ἐν λίψι καιρῷ παρ' ἔκεινου ψήγαν ἔκδέχουν.

PNΖ'. Τὰ παρόντα θλιβερὰ προσσυνάλλασσες τοῖς μέλλουσιν ἀγαθοῖς, καὶ οὐδέποτε σου τὸν ἀγῶνα χανῶσει πλημμέλεια.

PNΗ'. "Οταν διὰ σωματικὴν παροχὴν ἀνθρωπὸν ὡς ἀγαθὸν ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ ἑπαινέσῃς, ὑστερὸν δὲ αὐτὸς πονηρὸς κατεφανήσεται.

PNΘ'. Πᾶν ἀγαθὸν παρὰ Κυρίου οἰκονομικῶς ἐ-

ἀρχεται· καὶ οἱ φέροντες αὐτὸν, εἰσὶν ἀγαθοῦ διάκονοι.

ΡΞΑ'. Ἀγαθῶν καὶ κακῶν τὰς μετεμπλοκὰς ὅμολῷ λογισμῷ ὑποδέχουν· καὶ οὕτως ἀνατρέπει ὁ Θεὸς τῆς ἀνωμαλίας τὰ πρόγματα.

ΡΞΒ'. Ἡ ἀνιστήτης τῶν λογισμῶν, τὰς τοῦ Ιδικῶν ἀνιδίως μεταβολὰς ἐπιφέρει· ὁ Θεὸς γάρ τὰ ἀκούσια τοῖς ἔκουσίοις προσφυῶς ἀπένειμε.

ΡΞΓ'. Τὰ αἰσθητὰ, τῶν νοερῶν ἔστιν ἔκγενα, τὸ δέον φέροντα ψήφῳ Θεοῦ.

ΡΞΓ'. Καρδίας ἡδυπαθούσης, λογισμοὶ λοιμοὶ ἀναφύονται· καὶ ἐν τῷ καπνῷ τὴν ἐγκειμένην ὅλην ἐπιγνώσκομεν.

ΡΞΔ'. Παράμενε τῇ διανοίᾳ, καὶ οὐ κοπιάσεις ἐν πειρασμοῖς· ἐκεῖθεν δὲ ἀναχωρῶν, ὑπόμενε τὰ ἐπερχόμενα.

ΡΞΕ'. Εἴνουν μὴ ἐλθεῖν σοι πειρασμόν· ἐλθόντα δὲ, κατάδεξαι ὡς σὸν, καὶ οὐκ ἀλλότριον.

ΡΞΖ'. Ἄρον τὴν ἐννοιαν ἀπὸ πάσης πλεονεξίας, καὶ τότε δυνήσει ἰδεῖν τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου.

ΡΞΖ'. Οἱ λέγων πάσας εἰδέναι τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου, οὐκ οἶδεν ἐστὸν τελείον εἰσφέρεν.

ΡΞΗ'. Οταν ἐξέλθῃ δὲ νοῦς τῶν σωματικῶν φροντίδων, βλέπει κατ' ἀναλογίαν τὰς τῶν ἔχθρῶν πανουργίας.

ΡΞΘ'. Οἱ λογισμοὶ συναπαγόμενος, ἐκτυφλοῦται ὅπ' αὐτῶν· καὶ τὰς μὲν ἐργασίας τῆς ἀμαρτίας βλέπει, τὰς δὲ αἰτίας αὐτῶν οὐ δύναται ἰδεῖν.

ΡΟΥ'. Εστιν δὲ ποιῶν προφανῶς ἐντολὴν, δουλεύων πάθει, καὶ διὰ λογισμῶν πονηρῶν ἀγαθὴν πρᾶξιν ἐξαφανίζων.

ΡΟΑ'. Ἐμφερδίμενος ἐν ἀρχῇ κακοῦ, μὴ λέγε· Οὐ μὴ νικήσῃ με. Καθὸ γάρ ἀν ἐμφέρῃ, κατὰ τοσοῦτον ἥδη νενίκησαι.

ΡΟΒ'. Ἐκαστον τῶν γενομένων, ἀπὸ μικροῦ ἀρχεται· καὶ κατὰ μέρος τρεφόμενον, λαμβάνει τὴν αὐτησιν.

ΡΟΓ'. Δίκτυόν ἔστι πολύπλοκον, ἡ τῆς κακίας μέθοδος· φερικῶς ἐμπλακεῖς, ἐὰν ἀμελήσῃ, περιεκτικῶς σφίγγεται.

ΡΟΔ'. Μή θέλεις ἀκούειν δυστυχίας ἔχθρῶν ἀνθρώπων. Οἱ γάρ τὸν ἀκούοντες τῶν τοιούτων ῥημάτων, καρποὺς τρυγῶσι τῆς ἴδιας προθέσεως.

ΡΟΕ'. Μή πλέσαι θλίψιν ἐπέρχεσθαι τοῖς ἀνθρώποις δι' ἀμαρτίαν νόμιζε· εἰσὶ γάρ τινες εὐαρεστοῦντες καὶ πειραζόμενοι. Γέγραπται γάρ· Ἀτεβεῖς καὶ δινομοὶ ἐκδιωχθήσονται. Ομοίως καὶ οἱ εὐσεβῶς θελούστες ζῆτε ἐν Χριστῷ, διωχθήσονται.

ΡΟΖ'. Ἐν καιρῷ θλίψεως, βλέπε τὴν προσβολὴν τῆς θλίψεως· ἐπειδὴ γάρ ἡ προσβολὴ παραμυθεῖται τὴν θλίψιν, εὐπαράδεκτος γίνεται.

ΡΟΖ'. Τινὲς φρονίμους λέγουσι, τοὺς διακριτικοὺς

A satione venire solet: cæterum illud deferentes, boni illius ministri sunt.

CLX. Bonarum et malarum rerum communes implicationes æqua ratione suscipio; atque ita Deus avertit inæqualitatis occasiones.

CLXI. Cogitationum inæqualitas, propriorum impudiciorum mutationes infert; nam Deus invita voluntariis prompte distribuit.

CLXII. Opera externa promanant ex intelligibilius, atque ex sententia divina suppeditant quod necessarium est.

CLXIII. Cœrdi deliciis indulgenti, pestilentes suecrescent cogitationes; et in fumo materiam subjacentem cognoscimus.

B CLXIV. Permane constans in animo, et nullam senties in temptationibus molestiam: illinc autem discedens, suffer contingentia.

CLXV. Precare Deum, ne tibi veniat tentatio; cæterum veniente suscipito, ut tuam, non ut alienam.

CLXVI. Tolle cogitationem tuam ab omni avaritia, ac tum conspicere poteris omnes diaboli insidias.

CLXVII. Qui dixerit se nosse omnes diaboli insidias, non novit se ipsum perfectum gerere.

CLXVIII. Mens egressa de corporalibus curis, videt secundum proportionem inimicorum versutias.

C CLXIX. Qui cogitationibus ducitur, excæcatur ab illis; et peccatorum quidem operationes videt, C porro illorum causas videre non potest.

CLXX. Est qui facit propalam mandatum, affectibus serviens, et per cogitationes pravas bonum opus obscurans.

CLXXI. Dum versaris in mali seu peccati principio, ne dicas: Non vincet me. Quatenus enim in eo versaris, tantum jam quoque victus es.

CLXXII. Unumquodque eorum quod sit, a parvis incipitur initisi; atque ita, dum particulatum nutritur, lenti incrementis augmentum consequitur.

CLXXIII. Vitiorum methodus rete est multiplex: qui particulatum implicatus est, si neglexerit, tandem omnibus membris constringitur.

D CLXXIV. Ne velis cupidus esse audiendi inimicorum hominum infortunia. Libenter enim audientes verba hujusmodi, proprii propositi fructus vindemiant.

CLXXV. Ne omnem afflictionem aut tribulationem hominibus propter peccata contingere existimes; sunt enim nonnulli qui Deo placent, et tamen probantur temptationibus. Scriptum est enim: Impii et iniqui persecutionem patientur. Similiter scriptum est: Volentes in Christo pie vivere, persecutionem patientur²⁰.

CLXXVI. In tempore tribulationis, accessum tribulationis intuere; si enim adjectio tribulationem consolatur, dulcis sit tribulatio et facilis.

CLXXVII. Quidam prudentes vocant eos qui

multo usu exulti, res sensibiles dijudicare possunt. Verum illi demum prudentes perhibendi sunt, qui propriæ voluntati dominantur.

CLXXVIII. Ante vitorum sublationem cave cordi tuo obtemperes. Quales enim impositiones habet, tales etiam appositiones requirit.

CLXXIX. Quemadmodum sunt serpentes occurrentes in nemoribus, sunt item alii in ædibus latenter excubantes : sic affectus sunt in mente formati, sunt item alii latentes in operibus, tametsi ex aliis in alias formas subinde transmutentur.

CLXXX. Cum videris concupiscentias certo moveri, et ad affectum mentem quiescentem iisdem provocari, tum scias, quod harum antehac mensdux extiterit, inque opus duxerit, cordique eas ipsas imposuerit.

CLXXXI. Non conflatur nubes citra venti spiritum, neque ullus generatur affectus citra cogitationem.

CLXXXII. Si non amplius carnis voluntates fecerimus, secundum Scripturam, facile in Domino desinent concupiscentiae conceptæ in animo.

CLXXXIII. Substantia mentis simulacula, pejora sunt et fortiora. Cæterum rationalia, horum causæ sunt et ducens.

CLXXXIV. Est vitium, quo cor prorsus tenetur propter diurnam mentis præoccupationem. Rursus est aliud mentem impugnans per quotidianas actiones.

CLXXXV. Deus actiones secundum propositum aestimat. *Tribuat enim, inquit*¹⁹, *tibi Dominus, secundum cor tuum.*

CLXXXVI. Qui in contemplatione conscientiae constanter non perdurat, neque labores corporales pro pietate ferendos suscipit.

CLXXXVII. Naturalis liber est conscientia. Hanc quicunque strenue et graviter legerit, ille divini auxiliū non dubiam sumet experientiam.

CLXXXVIII. Quicunque pro veritate tuenda labores sua sponte non suscepere, a multo gravioribus et acerbioribus etiam invitus castigabitur.

CLXXXIX. Qui voluntatem Dei perspectam habet, eamdemque pro virili fecerit, modicis laboribus maximas difficultates effugiet.

CXC. Qui citra orationem et patientiam tentationes vincere voluerit, nequaquam eas a se propulsabit, sed multo magis illis implicabitur.

CXCI. Dominus in suis ipsis mandatis delitescit absconditus ; qui hactenus invenitur a quærentibus, quatenus inquiritur ab aliis.

CXCII. Ne dicas : Mandatis satisfeci, neque tamen Dominum reperi. Etenim cognitionem cum justitia non raro invenisti. Cæterum qui recte quærent illum, pacem invenient.

CXCIII. Porro pax est affectum liberatio. Hæc autem, ut beatus inquit Apostolus²⁰, citra Spiritus sancti cooperationem non invenitur.

CXCIV. Aliud est mandati executio, aliud virtus,

A τῶν αισθητῶν πραγμάτων. Φρόνεμος δέ εἰσιν, οἱ ἐπιχρηστοῦντες τῶν ιδίων θελημάτων.

ΡΟΗ'. Πρὸς ἀναιρέσεως τῶν κακῶν, μὴ υπακούσῃς τῇ καρδίᾳ σου. Ολας γάρ ἐνθήκας ἔχει, τοιαύτας καὶ προσθήκας ἐπιζητεῖ.

ΡΟΨ'. Όποιερ εἰσὶν δρεις συναντῶντες ἐν νάπαις, καὶ εἰσὶν ἔτεροι φωλεύοντες ἐν οικίαις· οὕτως εἰσὶ πάθη, λογιστικῶς μορφούμενα, καὶ εἰσὶν ἔτερα, πρακτικῶς ἐγκείμενα, εἰ καὶ ἐξ ἀλλών εἰς ἄλλας εἰσκόνας μετεμορφώθησαν.

ΡΙΠ'. Ὄταν ίδῃς τὰ ἐγκείμενα ὑποστατικῶς κινούμενα, καὶ εἰς πάθος προκαλούμενα τὸν νοῦν τησχάζοντα, γίνωσκε ὅτι ὁ νοῦς ποτε κατ τούτων προηγήσατο, καὶ εἰς πρᾶξιν ἤγαγε, καὶ τῇ καρδίᾳ ἐνθήκεν.

ΡΠΑ'. Οὐ συνίσταται νέφος ἐκτὸς αἵρας καὶ ἀνέμου, καὶ οὐ γεννᾶται πάθος ἐκτὸς ἐννοίας.

ΡΠΒ'. Ἐάν μηκέτι ποιῶμεν τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς κατὰ τὴν Γραφὴν, ῥᾳδίως ἐν Κυρίῳ ὑπολήξεται τὰ προεγκέιμενα.

ΡΠΓ'. Τὰ μὲν ὑποστατικὰ τοῦ νοὸς εἰδῶλα, πονηρότερά ἔστι καὶ ἐπικρατέστερα. Τὰ δὲ λογιστικά, τούτων αἵτια καὶ προηγητικά..

ΡΠΔ'. Ἐστι κακία καρδιακῶς κατέχουσα διὰ τὴν χρονίαν πρόληψιν. Καὶ ἔστι κακία λογιστικῶς παλευούσα διὰ τῶν καθημερινῶν πραγμάτων.

ΡΠΕ'. Οὐ θεδς τὰς πράξεις κατὰ τὰς προθέσεις λογίζεται. Διφῆ γάρ σοι, φησι, Κύριος κατὰ τὴν παρδίαν σου.

ΡΠΖ'. Οὐ ἐν θεωρίᾳ συνειδήσεως μὴ ἐγκαρπῶν, οὐδὲ τοὺς σωματικοὺς πόνους ὑπὲρ εὐσεβείας καταδέχεται.

ΡΠΖ'. Φυσικὴ βίβλος ἔστι συνειδήσεις. Οὐ διπάκτως ἀναγινώσκων αὐτὴν, λαμδάνει πεῖραν θειας ἀντιλήψεως.

ΡΠΗ'. Οὐ μὴ αἰρούμενος τοὺς ὑπὲρ δληθείας πόνους ἔκουσίως, ὑπὸ τῶν ἀκουσίων χαλεπωτέρως παδεύεται.

ΡΠΘ'. Οὐ γνοὺς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ κατὰ δύναμιν ποιῶν αὐτὸν, διὰ μικρῶν πόνων τοὺς μεγάλους ἐκφεύγεται.

ΡΗΔ'. Οὐ ἐκτὸς προσευχῆς καὶ ὑπομονῆς πειρασμοὺς γινήσαι θέλων, οὐκ ἀπώστεται αὐτούς, ἀλλὰ πλέον ἐμπλαχήσεται.

ΡΗΑ'. Κύριος εἰς τὰς ίδιας ἐγκέρυπται ἐντολῆς, καὶ τοῖς ζητοῦσιν αὐτὸν κατ' ἀναλογίαν εὑρίσκεται.

ΡΗΒ'. Μὴ εἰπῆς· Ἐποίησα ἐντολάς, καὶ οὐκ εἴρον τὸν Κύριον. Γνῶσιν γάρ μετὰ δικαιοσύνης πολλάκις εὔρηκας. Οἱ δὲ δρθῶς ζητοῦντες αὐτὸν, εὐρήσουσιν εἰρήνην.

ΡΗΓ'. Εἰρήνη ἔστι τῶν παθῶν ἀπαλλαγῆ· αὐτὴ δὲ, ὡς λέγει ὁ ἄγιος Ἀπόστολος, ἐκτὸς ἐνεργείας τοῦ ἀγίου Πνεύματος οὐχ εὑρίσκεται.

ΡΗΔ'. Ἀλλο πρᾶξις ἐντολῆς, καὶ ἀλλο ἀρετῇ, καν-

¹⁹ Psal. xix, 5. ²⁰ I Cor. xii, 11.

εξ ἀλλήλων τὰς τῶν ἀγαθῶν ἀφορμάς λαμβάνωσι παντά.

PE'. Πρᾶξις ἐντολῆς λέγεται, ἐν τῷ πρᾶξαι τῷ προστεταγμένῳ ἀρετῇ δὲ, ἐν τῷ ἀρέσκειν τῇ ἀληθείᾳ τῷ γεγενημένῳ.

PEΓ'. Μπορεῖ εἰς μὲν ἔστιν ὁ αἰσθητὸς πλοῦτος, κατὰ δὲ κτήσιν πολυμερῆς· οὕτω μὲν ἔστιν ἡ ἀρετὴ, πολυτρόπους ἔχουσα τὰς ἐργασίας.

PEΖ'. Οὐ ἕκτος ἐργού σοφιζόμενος καὶ λαλῶν λόγους, πλούτει ἐξ ἀδικίας· καὶ οἱ πόνοι αὐτοῦ, κατὰ τὴν Γραφὴν, εἰς οἶκους ἀλλοτρίους ἔρχονται.

PEΗ'. Πάντα ὑπακούσεται τῷ χρυσίῳ, φησί· καὶ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ τὰ νοητὰ διοικηθήσεται.

PEΘ'. Συνειδήσις ἀγαθὴ διὰ προσευχῆς εὑρίσκεται, καὶ προσευχὴ καθαρὰ διὰ συνειδήσεως· θάτερον γάρ θατέρου κατὰ φύσιν προσδέεται.

Σ'. Οὐ Ιακὼβ ὁ Ἰωσήφ χιτῶνα προκίλον ἐποίησε, καὶ ὁ Κύριος τῷ πραεῖ γνῶσιν ἀληθείας χαρίζεται, καθὰ γέγραπται, ὅτι Αἰδάξει πραεῖς ὅδονς αὐτοῦ.

ΣΑ'. Πάντοτε ἐργάζου τὸ ἀγαθὸν κατὰ δύναμιν, καὶ ἐν καιρῷ τοῦ μείζονος μὴ στρέψου ἐπὶ τὸ ἔλαττον· Οὐ γάρ στραφεῖς εἰς τὰ ὄπλα, φησίν, οὐκ ἔστιν εὐθετος ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

²¹ Prov. v, 10. ²² Eccle. x, 19. ²³ Gen. xxxvi, 3. ²⁴ Psal. xxiv, 9. ²⁵ Luc. ix, 62.

▲ tametsi ex se mutuo omnia hæc bonorum occasio-
nes accipient.

CXCV. Exsecutio mandati dicitur id quod ipso opere in mandato faciendum ordinatum est. Virtus autem in hoc sita est, ut placeat veritati id quod actum est.

CXCVI. Quemadmodum unæ sunt divitiæ sensi-
biles, juxta possessionem autem multiplices: sic
una virtus est, diversimodas habens actiones quibus
perficitur.

CXCVII. Qui citra laborem, alios decipiendo et
verba fundendo, ditescit ex iniuitate; etiam labores
ejus, secundum Scripturam ²¹, in alienas ædes mi-
grabunt.

CXCVIII. Auro obedient omnia, inquit ²², et gratia
Dei res conceptæ geruntur.

CXCIX. Conscientia bona per orationem inve-
nitur, et pura oratio per conscientiam; alterum
enim secundum naturam egens est alterius.

CC. Jacob filio suo Joseph variegatam paravit
tunicam ²³; et Dominus mansuelo veritatis largitur
notitiam, quemadmodum scriptum est: Docebit
mites vias suas ²⁴.

CCI. Semper pro virili operare bonum, et in tem-
pore majoris, ne convertas te ad id quod minus
est. Qui enim se vertit retro, inquit Christus ²⁵, non
apius est regno cœlorum.

OPUSCULUM II.

Περὶ τῶν οἰομένων ἐξ ἐργῶν δικαιουόντων.

A'. Η τῶν ἔξιθεν κακοποιεῖται ἐν τοῖς ὑπογεγρα-
μένοις, ἐλέγχεται ὑπὸ τῶν βεβαιοπίστων, καὶ ἐπ-
εγνωκότων τὴν ἀληθείαν.

B'. Οὐ Κύριος πᾶσαν ἐντολὴν διεῖξει
θέλων, τὴν δὲ υιοθεσίαν ίδιῳ αἵματι δεδωρημένην
τοῖς ἀνθρώποις, φησίν. "Οταν πάρτα ποιήσῃς
προστεταγμένα ὑμῖν, τότε εἰπατε· Δοῦλοι ἀγρεῖοι
ἐσμεν, καὶ δὲ ὥφειλομεν ποιῆσαι, πεποιήκαμεν·
διὰ τοῦτο οὐκ ἔστι μισθὸς ἐργῶν ἡ βασιλεία τῶν
οὐρανῶν, ἀλλὰ χάρις Δεσπότου, πιστοῖς δούλοις ἤτοι
μασμένη.

Γ'. Οὐκ ἀπαιτεῖ δοῦλος ὡς μισθὸν, τὴν ἐλευθερίαν,
ἀλλὰ εὐαρεστεῖν ὡς διειλέτης, καὶ κατὰ χάριν ἐκδέ-
χεται.

Δ'. Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν ημῶν,
κατὰ τὰς Γραφὰς, καὶ τοῖς εὖ δουλεύουσιν αὐτῷ, τὴν
ἐλευθερίαν χαρίζεται· φησί γάρ· Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ
καὶ κιστὲ, δεῖ δὲλ γὰρ ἐτέρου πιστὸς, ἐπὶ πολλῶν
τοις παταστήσω· εἰσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυ-
ρίου.

C De his qui putant se ex operibus justificari.

I. In rebus externis male collocata fides, his quæ
infra scripta sunt, consultatur a firmiter credenti-
bus, et veritatem cognoscentibus.

II. Dominus, totius legis debitores nos esse in-
dicare volens, et filiorum adoptionem proprio san-
guine hominibus gratuito datam, inquit: Cum om-
nia feceritis quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi
inutiles sumus; et quod debuimus facere, fecimus ²⁶.
Propterea regnum cœlorum non est merces ope-
rum, sed gratia Domini fidelibus servis præpa-
rata.

III. Servus non postulat libertatem, tanquam de-
bitam sibi mercedem; sed acquiescit tanquam de-
bitor benignitatem heri sentiens, et ex gratia suscipit.

D IV. Qui pro peccatis nostris mortuus est, secun-
dum Scripturas, etiam fideleret et probe ipsi ser-
vientibus libertatem largitur gratuito. Ait enim;
Euge, serve bone et fidelis; super panca fuisti fi-
delis, super multa te constituam: intra in gaudium
Domini tui ²⁷.

²⁶ Luc. xvii, 10. ²⁷ Matth. xxv, 21-23.

V. Nondum vero servus fidelis perhibendus est, qui nuda solum cognitioni innititur; sed qui per obedientiam præcipienti Christo fide adhærescit.

VI. Qui dominum honore afficit, jussa domini sui capessit. Cæterum qui errat, aut hero suo dicto non est audiens, tanquam propria fert quæ sibi obveniunt.

VII. Discendi studiosus existens, fac etiam laboris amans evadas: siquidem nuda cognitione inflare solet hominem.

VIII. Tentationes ex improviso nobis contingentes, dispensatione quadam laboris studiosos nos erudiant, atque etiam invitos ad pœnitentiam pertrahunt.

IX. Tribulationes hominibus contingentes, ex propriis nascentur vitiis; eas vero si per orationem toleraverimus, iterum bonarum rerum additamentum inveniemus.

X. Quidam ob virtutis claritatem atque præstantiam laudati, gestierunt lætitia, ac suæ ipsius ambitionis voluptatem, cohortationem esse existimaverunt. Alii propter peccata reprehensi, doluerunt seu laboraverunt, et utilem dolorem seu laborem efficacem vitiorum operationem reputaverunt.

XI. Quicunque occasione certaminum adversus vilioris conditionis homines insolenter extolluntur, illi ex operibus corporeis et externis justificationem semet consecuturos existimant. Quotquot autem nudæ tantum cognitioni innitentes, ignorantes aspernantur, ii prioribus longe dementiores habendi sunt.

XII. Citra virtutis opera nondum firma est cognitione, tametsi vera existat. Quamobrem cuique rei stabilitas opus est.

XIII. Non raro per negligentiam quæ circa aliquius rei operationem committitur, etiam cognitione obscuratur. Etenim quarum rerum operationes prorsus neglectæ sunt, harum etiam memoria sensim et particulatim abolescit. Scriptura ideo suggerit, ut Deum cognoscamus atque sciamus, quo recte illi per opera serviamus.

XIV. Quando aperte præceptis satisfacimus, peculiaria quidem a Domino, pro sua dispensatione, recipimus; adjuvamur autem secundum scopum propositi.

XV. Cui animus est aliquid faciendi, nec potest, perinde est apud Deum cordis cognitorem, ac si fecisset. Hoc de bonis et malis rebus intelligendum est.

XVI. Animus hominis sine corpore bona et mala multa perficit; cæterum corpus, sine animo, horum nihil potest perficere. Quapropter lex libertatis ante opus cognoscitur.

XVII. Quidam non facientes præcepta, se tamen recte et sane credere existimant. Rursum sunt non-nulli facientes, qui tanquam debitam mercedem regnum cœlorum se suscepturos sperant: horum utriusque a regni cœlestis possessione frustrati exident.

A E'. Οὐπω δοῦλός ἐστι πιστὸς, ὁ φύλη τῇ γνώσει ἐπεριέδμενος, ἀλλ' ὁ δι' ὑπακοῆς τῷ ἐντειλαμένῳ Χριστῷ πιστεύων.

Γ'. Ὁ τὸν δεσπότην τιμῶν, ποιεῖ τὰ κελευόμενα. Σφαλεὶς δὲ ἡ παρακούσας, ὑπομένει ὡς ἔστι τὰ ἐπερχόμενα.

Ζ'. Φιλομάθης διν, γίνου καὶ φιλόπονος· ἡ γὰρ φύλη γνῶσις, φυσικὴ τὸν ἀνθρώπων.

Η'. Οἱ ἀπροσδοκήτως ἡμῖν συμβαίνοντες πειρασμοὶ, οἰκονομικῶς ἡμᾶς φιλοπόνους διδάσκουσι, καὶ μὴ βουλομένους εἰς μετάνοιαν ἐλκουσιν.

B Θ'. Αἱ ἐπερχόμεναι θλίψεις ἀνθρώποις, τῶν ιδίων κακῶν εἰσιν ἔκγονα· ἐάν δὲ αὐτάς διὰ προσευχῆς ὑπομείνωμεν, εὐρήσομεν πάλιν ἀγαθῶν πραγμάτων ἐπιφοράν.

Ι'. Τινὲς ἐπ' ἀρετῇ ἐπαινεθέντες, ἡδύνθησαν, καὶ τὴν τῆς κενοδοξίας αὐτῶν ἡδονὴν, ἔδοξαν εἰναὶ παράλησιν. Ἔτεροι ἐφ' ἀμαρτίαις ἐλεγχθέντες, ἐπενεσαν, καὶ τὸν ἐπωφελῆ πόνον ἐλογίσαντο εἶναι κακίας ἐνέργεταν.

ΙΑ'. "Οσοι προφάσει ἀγώνων ἀμελεστέρων κατεπιάρονται, οὗτοι ἐξ Ἑργῶν σωματικῶν δικαιεῦσθαι νομίζουσιν. "Οσοι δὲ ἐπεριέδμενοι φύλη τῇ γνώσει τοὺς ἀγνοοῦντας εὐτελίζουσιν, οὗτοι ἔκείνων πάλιν ἀφρονέστεροι τυγχάνουσιν.

C ΙΒ'. Ἐκτὸς τῶν κατ' ἀρετὴν Ἑργῶν, οὕτω βεβαία ἡ γνῶσις, καὶ ἀληθῆς τυγχάνῃ. Διότι παντὶ πράγματι τὸ Ἑργὸν ἐστὶ βεβαίωσις.

ΙΓ'. Πολλάκις ἐκ τῆς περὶ τὴν πρᾶξιν ἀμελείας, καὶ ἡ γνῶσις σκοτίζεται. Ὡν γὰρ αἱ Ἑργασίαι καθόλου παρελογίσθησαν, τούτων καὶ αἱ μνῆμαι κατὰ μέρος οἰχήσονται· ἡ Γραφὴ διὰ τοῦτο κατὰ γνῶσιν εἰδεῖν τὸν Θεὸν ὑποτίθεται, ἵνα δρθῶς αὐτῷ ποτε διὰ τῶν Ἑργῶν δουλεύσωμεν.

ΙΔ'. "Οταν προφανῶς ἐπιτελῶμεν ἐντολὰς, τὰ μὲν ίδια παρὰ Κυρίου ἀναλόγως λαμβάνομεν· ὥφελού· μεθα δὲ, κατὰ τὸν σκοπὸν τῆς προθέσεως.

D ΙΕ'. 'Ο θέλων τι πρᾶξαι καὶ μὴ δυνάμενος, ὡς παιήσας ἐστὶ παρὰ τῷ καρδιογνῶστη Θεῷ. Τοῦτο καὶ ἐπὶ ἀγαθοῖς, καὶ ἐπὶ κακοῖς νοητέον.

ΙΖ'. Όνος ἐκτὸς τοῦ σώματος, ἀγαθὰ καὶ κακὰ ἐκτελεῖ πολλά· τὸ δὲ σῶμα ἐκτὸς τοῦ νοὸς, οὐδὲν τούτων ἐπιτελέσαι δύναται. Διότι δὲ νόμος τῆς ἀλευθερίας, πρὸ τῆς πράξεως ἀναγινώσκεται.

ΙΖ'. Τινὲς μὴ ποιοῦντες τὰς ἐντολὰς (!), πιστεύειν δρθῶς νομίζουσι. Τινὲς δὲ ποιοῦντες, ὡς μισθὸν ὀφελόμενον, τὴν βασιλείαν ἐκδέχονται· ἀμφότεροι δὲ τῆς βασιλείας ἀπεσφάλησαν.

(1) *Tirèc, x. τ. λ. Caute legendus hic locus.*

IH^r. Παρὰ δεσπότου μισθὸς δούλοις οὐ κεχρεώστη-
ται· οὐδὲ αὐτὸν εἰ μὴ δουλεύσαντες ὅρθῶς ἐλευθε-
ροὶ τυγχάνουσιν.

ΙΘ^r. Εἰ Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε, κατὰ τὰς
Γραφὰς, καὶ οὐ ζῷμεν ἐστοῖς, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ ἡμῶν
ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι, δηλονότι δουλεύειν αὐτῷ
Ἐκς θανάτου κεχρεωστήκαμεν. Πῶς οὖν ὁφειλομένην
τὴν υἱοθεσίαν λογισθεῖται;

Κ^r. Χριστὸς, Δεσπότης κατ' οὐσίαν, καὶ Δεσπότης
κατ' οἰκονομίαν, δις· καὶ μὴ δητας ἐποίησε, καὶ τῇ
διμαρτὶᾳ θανάτας, διὰ τοῦ ίδιου αἰματος ἐξηγόρασε,
καὶ τοῖς οὕτῳ πιστεύουσι, τὴν χάριν ἐδωρήσατο.

ΚΑ^r. "Οταν ἀκούσῃς τῆς Γραφῆς λεγούσης, δις
ἀποδώσει ἔκαστον κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, οὐκέτι ἔργα λέ-
γει τεέννης ἢ βασιλείας ἀντέξαι· ἀλλ' ἔργα τῆς ἐσα-
τοῦ ἀπιστίας ἢ πίστεως, ἢ Χριστὸς ἀποδίδωσιν ἔκά-
στῳ, οὐχ ὡς συναλλάκτης πραγμάτων, ἀλλ' ὡς Θεὸς
κτίστης καὶ ἀγωραστῆς ἡμῶν.

ΚΒ^r. "Οσοι τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας ἡξιώ-
θημεν, τὰ ἀγαθὰ ἔργα, οὐ δι' ἀνταπόδοσιν προσφέ-
ρομεν, ἀλλὰ διὰ φυλακῆν τῆς δοθείσης ἡμῖν καθα-
ρότητος.

ΚΓ^r. Πᾶν ἔργον ἀγαθὸν διὰ τῆς ἡμετέρας ἔργα-
ζόμενα φύσεως, ἀπέχεσθαι μὲν ποιεῖ τοῦ ἐναντίου
κακοῦ. Προσθήκην δὲ ἀγιασμοῦ ἔκτος χάριτος ποιη-
σαι οὐ δύναται.

ΚΔ^r. Ὁ ἐγκρατῆς, ἀπέχεται γαστριμαργίας· ὁ
ἀκτήμων, πλεονεξίας· ὁ ἡσυχός, πολυλογίας· ὁ
ἀγρυπνός, φιληδονίας· ὁ σεμνός, πορνείας· ὁ αὐτάρ-
χης, φιλαργυρίας· ὁ πρᾶπος, ταραχῆς· ὁ ταπεινό-
φρων, κενοδοξίας· ὁ ὑποτακτικός, φιλονεικίας· ὁ
ἐλεγχτικός, ὑποχρίσεως. Ὅμοιως ὁ εὐχέμενος, ἀπ-
έχεται ἀνελπιστίας· ὁ πτωχὸς, φιλοχρηματίας· ὁ
δημολογητής, ἀρνήσεως· ὁ μάρτυς, εἰδωλολατρείας.
Βλέπεις (3) τῶν πᾶσας ἡ ἡώς θανάτου ἐπιτελουμένη
ἀρετῆς, οὐδὲν ἔτερον ἢ ἀμαρτίας ἔστιν ἀποκή; ἀμαρ-
τίας δὲ ἀποκή, φύσεώς ἔστιν ἔργον, οὐ βασιλείας ἀντ-
ձιλλαγμα· ἀνθρωπος μόλις φυλάσσει τὰ τῆς ἐσατοῦ
φύσεως· Χριστὸς δὲ, διὰ σταυροῦ τὴν υἱοθεσίαν χα-
ρίζεται.

ΚΕ^r. Ἔστιν ἐντολὴ μερική, καὶ ἔστιν ἐτέρα πε-
ριεκτική. Πή μὲν γὰρ μερικῶς, κελεύει μετακόνυναι
τῷ μὴ ἔχοντι; πή δὲ ἐντέλλεται, πᾶσιν ἀποτάξασθαι
τοῖς ὑπάρχουσιν.

ΚΖ^r. Ἔστιν ἐνέργεια χάριτος, τῷ νηπίῳ ἀγνοο-
μένη. Καὶ ἔστι τῆς κακίας ἐτέρα, τῇ ἀληθείᾳ ἐξ-
ομοιουμένη. Καλὸν δὲ τὰ τοιαῦτα μὴ ἐνοπτρίζεσθαι
διὰ τὴν πλάνην· μήτε μὴν ἀναθεματίζειν, διὰ τὴν
ἀληθείαν· ἀλλὰ πάντα δι' ἐλπίδος προσφέρειν τῷ
Θεῷ. Αὐτὸς γὰρ οἶδε τῶν ἀμφοτέρων τὸ χρήσιμον.

³⁰ II Cor. v, 15. ³¹ Psal. lxi, 13.

(3) Βλέπεις. Cautē lege.

A XVIII. Ab heris nulla merces servis debetur;
neque rursum, nisi recte servientes, libertatem et
manumissionem consequuntur.

XIX. Si Christus pro nobis mortuus est, secun-
dum Scripturas, non vivamus nobis ipsi: sed ei
qui pro nobis mortuus est et resurrexit ³², pro
officio servire debemus usque ad mortem. Quomodo
igitur filiorum adoptionem nobis deberi putabimus?

XX. Christus, Dominus noster est et secundum
essentiam, et Dominus secundum gubernationem
sive familiæ administrationem, quoniam cum non
essemus, nos fecit et condidit, et peccato mortuos
proprio sanguine suo nos mercatus est, et iis qui ita
credunt, gratiam suam gratuito largitus est.

B XXI. Quando audieris Scripturam dicentem, quod
redditur sit unicuique secundum opera sua ³³,
non dicit opera gehenna aut regno digna: verum
unicuique suæ incredulitatis aut fidei opera reddi-
tur sit, non tanquam circa res contrahens, sed
veluti Deus conditor et mercator noster.

XXII. Quicunque regenerationis lavacro dignati
sumus, bona opera non propter retributionem fa-
cimus, sed propter custodiam concessæ nobis puri-
tatis et munditiæ.

C XXIII. Omne opus bonum quod per nostram
naturam operamur, tantum quidem efficit, ut a
contrario malo aut vitio abstineamus. Ceterum ex-
tra gratiam, sanctificationis accessionem nobis fa-
cere non potest.

D XXIV. Qui temperantis est animi, a crapula et
gastrimargia abstinet; opum negligens, ab avari-
tia; quietus, a garrulitate; purus et castus, a vo-
luptatibus; pudicus, a scortationibus; contentus, a
studio congerendæ pecuniae; mitis et mansuetus, a
tumultu et turbis; humilis animi, ab ambitione et
vana gloria; qui præest, a contentione; redarguens,
a simulatione. Similiter qui vacat precationibus, ab
incredulitate et dissidentia alienus est; pauper, ab
avaritia; confessor, a negatione; martyr ab idolola-
tria. Vides ergo quemadmodum omnis virtus quæ
ad mortem usque perficitur, nullum aliud opus,
quam peccati abstinentia sit. Porro autem peccati
abstinentiam naturæ opus esse, certum est: quod
regni permutatione nequaquam pensandum est.

Homo vix quæ naturæ sunt opera servat; Christus
autem per crucem adoptionem filiorum largitur.

XXV. Est præceptum particulare, et est alterum
generale. Illa particulariter præcipit, non habenti
impertiendum; hoc mandat omnibus bonis renun-
tiandum.

XXVI. Est actio gratiæ stulto incognita. Est rur-
sum altera vitii seu malitiæ, quæ veritati assimili-
atur. Porro bonum est, ne talia approbeamus, pro-
pter errorem; neque reprobemus, propter verita-
tem; sed omnia in spe Deo offerenda sunt. Ipse
enim novit utrorumque utilitatem.

XXVII. Trajicere volens mare intellectuale, longanimitas est, humilis est, vigilat, temperans est. Absque his quatuor si conatur ingredi, cor quidem conturbat, trajicere vero non poterit.

XXVIII. Quies prodest, qua et viuis agitat otium. Cæterum si hasce quatuor virtutes in precationibus in auxilium asciverit, ad affectuum abjectio-nem nihil habere potest compendiosius.

XXIX. Non licet pacare mentem sine corpore, neque solvere horum parietem intermedium, sine quiete et precationibus.

XXX. Cor concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem ⁴⁰. Cæterum qui spiritu ambulant, carnalem concupiscentiam non perficiunt.

XXXI. Non est perfecta preatio sine invoca-tione ab animo prodeunte; animum autem indesi-nenter clamantem exaudit Dominus.

XXXII. Animus indesinenter vacans precationi-bus cor affigit et conterit: *Cor autem contritum et humiliatum Deus non despiciet* ⁴¹.

XXXIII. Precatio quoque virtus dicitur, tametsi mater illarum sit: siquidem virtutes progenerat, propinquitate qua Christo affinis est.

XXXIV. Si operati fuerimus sine prectione et bona spe, noxiū et imperfectum postea redditur.

XXXV. Cum audieris: *Erunt novissimi primi, et primi novissimi* ⁴²: virtutum participes et charita-tis participes intellige. Etenim charitas novissima virtutum existit, secundum generationem: prima autem omnium inventitur iuxta dignitatem, eas quae ante ipsam natæ sunt, novissimas esse ostendens.

XXXVI. Si torqueris pigritia a viuis multipliciter vexatus, memor esto exitus et acerborum suppli-ciorum.

XXXVII. Melius est adhærere Deo precationi-bus et spe, quam rerum externarum reminisci, tametsi bona sint et utilia.

XXXVIII. Nulla virtutum sola per se naturalem nostram januam aperit, nisi omnes consequenter ex ipsa dependeant.

XXXIX. Ille non est temperans, qui alitur cogi-tationibus; nam tametsi utiles fuerint, non tametsi sunt spe præstantiores.

XL. Omne peccatum quod alienum est a pœnitentia, morti est obnoxium, pro quo condonando, etiam si sanctus pro altero intercesserit, non exau-dieatur.

XLI. Qui vere resipiscit, non reputat laborem priscis peccatis æqualem, verum semper per se Deum placat.

XLII. Si quæcumque bona nostra habet, quotidie facere debuimus, quid reliquum pro ante-actis viuis Deo retribuenus?

XLIII. Quantum virtutis augmentum hodie sece-rimus præteritæ negligentia argumentum est, non compensatio.

XLIV. Qui mente affigitur, et quiescit corpore, similius est ei qui corpore affigitur, et mente læta-

A **KZ'.** Ό διαπεράσαι θέλων τὴν νοητὴν θάλασσαν, μακροθυμεῖ, ταπεινοφρονεῖ, ἀγρυπνεῖ, ἐγχρατεύεται. Έκτὸς δὲ τῶν τεσσάρων τούτων ἔναν εἰσελθεῖν βι-στηται, θορυβεῖ μὲν τὴν καρδίαν, περάσαι δὲ ὅτι δύναται.

KH'. Ἡσυχία ὡφελεῖ, τῶν κακῶν ἀργήσασ. Έὰν δὲ καὶ τὰς τέσσαρας ἀρετὰς ἐν προσευχῇ προ-λόγῃ βοήθημα, πρὸς ἀπάθειαν οὐδὲν αὐτῇ συντομώ-τερον.

Kθ'. Οὐκ ἔστιν ἡσυχάσαι τὸν νοῦν ἄνευ σώματος, οὐτε λῦσαι τὸ τούτων μεσότοιχον ἄνευ ἡσυχίας καὶ προσευχῆς.

A'. Σάρξ ἐπιθυμοῦ κατὰ τοῦ πτερύματος, καὶ τὸ πτερύμα κατὰ τῆς σαρκός. Οἱ δὲ πνεύματι περι-πατοῦντες, ἐπιθυμίαν σαρκικὴν οὐ μὴ τελέσωσιν.

B **ΛΑ'.** Οὐκ ἔστι τελεία προσευχὴ χωρὶς νοητῆς ἐπι-χλήσεως· ἀπερισπάστως δὲ βοῶσης ἔννοίας ἐπακούει δὲ Κύρος.

AB'. Νοῦς ἀπερισπάστως εὐχόμενος θλίβει καρ-διαγ· Καρδιαγ δὲ συντετριμμένη καὶ τετακτιω-μένηρ δὲ Θεὸς οὐκ ἔξουσερώσει.

ΑΓ'. Ή προσευχὴ, ἀρετὴ λέγεται, καὶ μήτηρ αὐ-τῶν τυγχάνῃ· ἀπογεννᾷ γὰρ αὐτὰς, διὰ τῆς εἰς Χρι-στὸν συναφείας.

ΑΔ'. Ή ἐὰν πράξαμεν χωρὶς προσευχῆς καὶ ἀγαθῆς ἐπιπέδου, θυτερον ἐπιβλαδές καὶ ἀτελές τυγχάνει.

ΛΕ'. Ή στὸν ἀκούστης· "Ἔσογται οἱ ἐσχατοὶ πρώ-τοι, καὶ οἱ πρῶτοι ἐσχατοὶ, μετόχους ἀρετῶν καὶ μετόχους ἀγάπης νοεῖ. Ἀγάπη γάρ, ἐσχάτη μὲν ἀρε-τῶν τυγχάνει κατὰ γένεσιν· πρώτη δὲ εὐδίσκεται διπασῶν κατὰ τὴν ἀξίαν, τὰς προγεγενημένας αὐτῆς ἐσχάτας ἀποδειχνύουσα.

ΑΓ'. Ή ἐὰν ἀκηδίασῃς, ὑπὸ κακίας πολυτρόπως θλιβόμενος, μνημόνευσον τῆς ἔξόδου καὶ τῶν καλε-κῶν κολαστηρίων.

ΛΖ'. Κρείστον γάρ τὸ προσκολλάσθαι τῷ Θεῷ διὰ προσευχῆς καὶ ἐπιπέδου, η μνήμας ἔχειν ἔξωτέρας, καὶ ἐπωφελεῖς τυγχάνωσιν.

ΛΗ'. Οὐδεμία τῶν ἀρετῶν μόνη καθ' ἐσυτὴν ἀνοι-γει τὴν φυσικὴν ἡμῖν θύραν, ἐὰν μὴ πᾶσαι ἀκαλού-θως ἀλλήλων ἔξηρτηνται.

ΛΘ'. Οὐκ ἔστιν ἐγχρατής, δὲ λογισμοῖς τρεφόμε-νος· καὶ γάρ ὁφέλιμοι ὡσιν, οὐκ εἰσὶ τῆς ἐπιπέδου ὥφελιμώτεροι.

Μ'. Ή στὸν ἀμαρτία πρὸς θάνατον πᾶσα ἀμετ-νόητος· περὶ δὲ καὶ ἀγίος ὑπὲρ ἐτέρου προσεύξεται οὐκ εἰσακούεται.

ΜΑ'. Ή δρθῶς μετανοῶν, οὐκ ἀντελλογεῖ τὸν κα-πὸν τοὺς παλαιοὺς ἀμαρτήματιν, ἀλλ' ἀεὶ δὲ ἐσυτοῦ τὸν Θεὸν ἔξευμενίζεται.

ΜΒ'. Εἰ διὰ ἔχει τὴν φύσις ἡμῶν ἀγαθὰ, καθ' ἡμέ-ραν ποιεῖν αὐτὰ κεχρεωστήκαμεν, τι λοιπὸν περὶ τῶν προγεγενημένων κακῶν τῷ Θεῷ ἀνταποδώσομεν;

ΜΓ'. Ή στὸν ὑπερβολὴν ἀρετῆς σῆμερον ποιή-σωμεν, παρελθούσης ἀμελείας ἔλεγχος ἔστιν, οὐκ ἀνταπόδοσις.

ΜΔ'. Ή θλιβόμενος νοερὺς, καὶ ἀναπαυόμενος σαρκικῶς, δυοιός ἔστι τῷ σαρκικῶς θλιβομένῳ, καὶ

⁴⁰ Gal. v, 17. ⁴¹ Psal. L, 19. ⁴² Matth. xix, 30; xx, 16.

νοερῶς διαχεισμένω. Ἡ δὲ ἀμφοῖν θλίψις ἐκούσιος. Α συνεργεῖ πρὸς θάτερον, τῇ τῆς διανοίας, τῇ σαρ- κικῇ, καὶ τῇ τῆς σαρκὸς, πρὸς τὴν διάνοιαν τὸ γέρας σύνθετον αὐτῶν μοχθηρότερον γίνεται.

ME. Μεγάλη ἀρετή, τὸ ὑπομένειν τὰ ἐπερχόμενα, καὶ ἀγαπᾶν τοὺς μισοῦντας, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυ- ρίου. Ἀγάπης δὲ ἀνυποκρίτου τεκμήριον, ἀδικημά- των συγχώρησις.

MG'. Οὐκ ἔστιν ἀπὸ καρδίας συγχωρῆσαι τινι τὰ περιπτώματα, ἐκτὸς γνώσεως ἀληθοῦς· αὗτη γέρ- ἄστεψτα τὰ ἐπερχόμενα δειχνύσιν.

MZ'. Οὐδὲν ἀπόλεσις, δὲ ἀφῆσις διὰ τὸν Κύριον· τῷ γέρᾳ ίδιῳ καιρῷ πολυπλασίως ἐλεύσεται.

MH'. "Οταν δὲ νοῦς τοῦ τῆς εὔσεβείας σκοποῦ ἐπι- λάθηται, τότε τὸ προφανὲς ἔργον τῆς ἀρετῆς ἀνηγ- τον γίνεται." B

ΜΘ'. Εἰ παντὶ ἀνθρώπῳ βλασφέᾳ τῇ κακοθουλίᾳ, πολλῷ μᾶλλον τοῖς τὴν ἀκρίβειαν ἐπανηργμένοις:

N'. Ἐργω φιλοζόφει περὶ βουλῆς ἀνθρώπου, καὶ ἀνταπόδεσε; Θεοῦ· οὐκ ἔστι γέρας ὁ λόγος τῆς ἐργα- σίας συφύτερος.

ΝΑ'. Τοῖς ὑπὲρ εὔσεβείας πόνοις ἀκολουθεῖ τῇ ἀν- τιληψίᾳ. Τοῦτο δὲ γνωστέον, διὰ νόμου θείου καὶ συν- ειδήσεως.

NB'. Εἰς παρέλαθε φρόνημα, καὶ ἀπερισκέπτως ἐκράτησεν· ἔτερος δὲ παρέλαθε, καὶ τῇ ἀληθείᾳ συνέ- χρινε. Ζητητέον, πότος αὐτῶν εὔσεβεστέρως ἐπόνησε.

ΝΓ'. Σημείον γνώσεως ἀληθοῦς, τὸν θλιβερῶν ὑπομονή, καὶ τὸ μὴ αἰτιάσθαι ἀνθρώπους ἐπὶ ταῖς ἔκαυτον συμφοραῖς.

ΝΔ'. Ὁ ποιῶν ἀγαθὸν, καὶ ζητῶν ἀνταπόδοσιν, οὐ δουλεύει θεῷ, ἀλλὰ τῷ ίδιῳ θελήματι. Οὐκ ἔστιν ἀμαρτήσαντα τὴν ἀνταπόδοσιν διαδράσαι, εἰ μὴ διὰ μετανοίας προστηκούσης τῷ σφάλματι.

ΝΕ'. Τινὲς λέγουσιν· Οὐδὲν μυνάμεθα ποιῆσαι τὸ ἀγα- θὸν, ἐὰν μὴ ἐναργῶς δεξώμεθα τὴν χάριν τοῦ Πνεύ- ματος. Άστον δὲ οἱ προαιρέσεις ταῖς ἡδοναῖς ἐγκείμενοι, ὡς ἀδοκίθητοι παραιτοῦνται τὸ κατὰ δύναμιν.

ΝΓ'. Η μὲν χάρις, τοῖς ἐν Χριστῷ βαπτισθεῖσι, μυστικῶς δεδώρηται· ἐνεργεῖ δὲ κατὰ ἀναλογίαν τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν, καὶ κρυψίως βοηθεῖν τὴν ἡ χάρις οὐ παύεται, ἐφ' ἥμιν δέ ἔστι ποιεῖν τῇ μὴ ποιεῖν τὸ ἀγαθὸν κατὰ δύναμιν. Πρῶτον μὲν θεοπρεπῶς διεγείρει τὴν συνείδησιν. "Οθεν καὶ κα- κοποιοι μετανοήσαντες τῷ θεῷ εὐηρέστησαν. Πάλιν ἐν διδασκαλίᾳ τοῦ πλησίον ἐγχρύπτεται. "Ἔστι δὲ οὕτε καὶ ἐν τῇ ἀναγνώσει τῇ διανοίᾳ παρέπεται, καὶ διὰ τῆς φυσικῆς ἀκολουθίας ἐκδιδάσκει τὸν νοῦν, τὴν ἔκαυτης ἀληθειαν. Εἰ οὖν τῆς μερικῆς επιτης ἀκολουθίας μὴ κρύψαμεν τὸ τάλαντον, εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου ἐνεργῶς εἰτελευσόμεθα.

A tur. Cæterum voluntaria afflictio, sive venit ex utri- que, cooperatur ad alterum, mentis quidem, car- nali, carnis vero, ei quæ secundum mentem est: harum vero disjunctio tantum sit deterior.

XLV. Magna virtus est perferre ea quæ accidentunt, et diligere eos qui nos prosequuntur odio, secun- dum verbum Domini⁴⁴. Porro charitatis non sicut et simulandi nesciae signum est injuriarum con- donatio.

XLVI. Impossibile est ex corde ignoscere cui- quam sua delicia, sine vera cognitione; hæc enim quæ unicuique accidentunt, ostendit.

XLVII. Nullius rei jacturam facies, quam pro- pter Dominum reliqueris; suo enim peculiari tein- pore multiplici senore ad te redibit.

XLVIII. Quoties humanus animus scopum pietatis oblizioni tradiderit, tunc manifestum opus vir- tutis inutile redditur.

XLIX. Si omni homini infeliciter cedere solet inconsulta temeritas, multo magis his qui accura- tam investigandi diligentiam tollunt e medio.

L. Operē philosophare de consilio hominis et re- tributione Dei: nullus enim sermo aut disputatio operatione est sapientior.

LI. Labores pro pietate susceptos sequitur retribi- tio. Hoc autem cognoscendum est per legem di- vinam et conscientiam.

LII. Unus prudentiam accepit, et inconsiderate vicit; alter accepit, et cum veritate judicavit. Quæ- rendum uter illorum fecerit religiosius.

LIII. Veræ cognitionis signum est afflictionum tolerantia, neque suarum calamitatum aut damno- rum culpam assignare hominibus.

LIV. Faciens bonum, et quærens retributionem, non servit Deo, sed propriæ voluntati. Neque pos- sibile est, eum qui peccavit, retributionem perfli- cere, nisi per resipiscientiam delicto convenienter et congruam.

LV. Quidam dicunt: Non possumus bonum fa- cere, nisi evidenter Spiritus sancti gratiam suscep- perimus. Semper autem tales animi proposito stu- dentes voluptatibus, tanquam ii qui omni destituti sunt auxilio, faciendi facultatem expostulant.

LVI. Gratia quidem iis qui in Christo baptizati sunt, arcana quadam et mystica ratione data est; operatur autem secundum proportionem execu- tio- nis præceptorum. Quin etiam occulte gratia nobis auxiliari non desinit: in nobis autem situm est pro virili bonum facere aut non facere. Primum quidem divinitus excitat conscientiam. Unde etiam malefici, vita per resipiscientiam in melius mutata, Deo accepti sunt. Rursus in doctrina proximi oc- cultatur. Est etiam, quando in sacrarum Litterarum lectione cogitationem subsequitur, et per na- turalem ordinem mentem docet suam ipsius verita- tem. Proinde si particularis hujus ordinis talentum non defossum absconderimus, in gaudium Domini manifeste intrabimus.

LVII. Qui antequam præcepta exsequatur, spiritus opem aut efficaciam querit, servo ære empto non est absimilis, qui, simul atque emptus fuerit, una cum pretio emptionis etiam libertatis libellum querit.

LVIII. Qui externam condemnationem justitia Dei provenientem invenit, ille querens Dominum, invenit cognitionem post justificationem.

LIX. Si intellexeris, secundum Scripturam⁴⁴, in omni terra esse judicia Domini, quidquid tibi acciderit divinam cognitionem te docebit.

LX. Unicuique pro animi conceptione occurrit quid agere debeat; varietatem autem congrui successus solus Dens novit.

LXI. Ignominia affectus ab hominibus, illico retributionem glorie quæ est a Deo⁴⁵, fac animo cogites; atque ita nullam tristitiam et conturbationem ignominia ab hominibus objecta tibi illatura est: propter gloriam autem fidelis et irreprehensibilis invenieris, cum venerit.

LXII. Cum laudaris a multititudine secundum voluntatem Dei, cave quidquam ostentationis dispensationi Dominicæ admisces, ne rursum mutatione facta in contrarium prolabaris.

LXIII. Semen non excrescat accepto augmentatione sine terra et pluvia; neque homo quidquam utilitatis capiet sine laboribus voluntariis divinoque adjutorio.

LXIV. Non affunditur sine nubibus pluvia, neque sine bona conscientia Deo placere possibile est.

LXV. Ne recuses discere, tametsi vehementer prudens fueris; Dei enim dispensatio utilior est, quam nostra prudentia.

LXVI. Quando a voluptatis titillatione cor submotum fuerit a spontanei laboris loco, tunc instar gravissimi lapidis in lubrici loci descensu decurrentis difficulter teneri potest.

LXVII. Quemadmodum imperitus vitulus currens in gramine defertur ad præcipitum: sic invenitur anima, quæ paulatim a cogitationibus agitata aut pasta fuerit.

LXVIII. Cum mens in Domino viriliter adulta animam a temporali occupatione abstraxerit, tunc cor veluti a tortoribus punitur, trahentibus illud hinc et hinc mente et affectibus.

LXIX. Quemadmodum ii, qui in mari navigant, solis astutum libenter perferunt: sic illi, quibus odio sunt vicia, reprobationem diligunt. Ille enim ventis adversatur, hic vero affectibus.

LXX. Quemadmodum fuga in hieme et in sabbato⁴⁶ dolor est corpori, et profanatio animæ: sic affectuum resuscitatio senescenti corpori et animæ sanctificatæ.

LXXI. Nemo tantæ bonitatis et misericordiæ, ac Deus, est; at resipiscere nolenti neque ipse largitur veniam.

LXXII. Multi nostrum sunt, quibus peccata tristitiam ingerunt; illorum tamen causas libenter suscipimus.

A NZ'. Ο πρὸ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν τὰς ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος παραζητῶν. δομοίς ἔστι δούλῳ ἀργυρωνήτῳ. διὰ δέ τῷ ἀγορασθῆναι σὺν ταῖς ὡναις καὶ ἐλευθερίᾳς γραφὴν παραζητεῖ.

NH'. Ό τάς ἔξωθεν ἐπιφορᾶς δικαιοσύνη Θεοῦ παραγνομένας εὐρηκώς, οὗτος ζητῶν τὸν Κύριον, εὑρε γνῶσιν μετὰ δικαιοσύνης.

ΝΘ'. Ἐὰν νοήσῃς, κατὰ τὴν Γραφὴν, ὅτι ἐν πάσῃ τῇ γῇ τὰ κρήματα Κυρίου, γενήσεται σὺν πᾶσσα σύμβασις θεογνωσίας διδάσκαλος.

Ξ'. Κατὰ τὴν ἐκάστου ἔννοιαν ἀπεντέλει τὸ διτελέμενον· τὴν δὲ ποικιλίαν τῆς ἀρμοδίου ἐπιφορᾶς μόνον δὲ θεὸς ἐπίσταται.

ΕΑ'. Όταν ἀτιμίαν τινὰ παρὰ ἀνθρώπων πάθῃς, εὐθὺς τὴν ἐπιφορὰν τῆς παρὰ Θεοῦ δόξης ἐννόησον· καὶ ἐπὶ μὲν τῇ ἀτιμίᾳ ἀλυπος καὶ ἀτάρχος ἐστι· ἐπὶ δὲ τῇ δόξῃ, πιστὸς καὶ ἀκατάκριτος εὐρεθήσῃς, ὅταν ἐλεύσηται.

ΕΒ'. Ἐπαινούμενος ὑπὸ πλήθους κατ' ενδοκίτην Θεοῦ, ἐπιδεικτικὸν μὲν μηδὲν ἐπιμίξῃς τῇ Κυριακῇ εἰκονομίᾳ, ἵνα μὴ πάλιν ἐκ μεταβολῆς εἰς τούναγτίον ἐμπέσῃς.

ΕΓ'. Σπόρος οὐκ αὐξήθεσται δίγα γῆς καὶ οὐδετοῦς· καὶ οὐκ ὥφεληθεσται ἀνθρώπος ἐκτὸς ἐκουσίων πόνων καὶ θελας ἀντιλήψεως.

ΕΔ'. Οὐκ ἔστι χωρὶς νέφους ἐπιχυθῆναι βροχὴν, οὐδὲ χωρὶς συνειδήσεως ἀγαθῆς εὐαρεστῆσαι Θεῷ.

ΕΕ'. Μή ἀπανένου μανθάνειν, καὶ λίαν φρόνιμος τυγχάνῃς· τῇ γὰρ οἰκονομίᾳ τοῦ Θεοῦ ὥφελιμωτέρα ἔστι τῆς ἡμετέρας φρονήσεως.

ΕΓ'. "Οταν ὁ φ' ἡδονῆς τινος ἡ καρδία παρακινηθῇ τοῦ τῆς φιλοπονίας τόπου, τότε λίθου βαρυτάτου δίκαιον ἐπὶ καταβάσει ἐνολισθίσαντος δυσεπικράτητος γίνεται.

ΕΖ'. "Οσπερ μάσχος ἀπειρος βοτάναις ἐπιτρέχων κατήντησεν εἰς ἀμφίκρημον τόπον· οὗτως εὐρίσκεται ψυχὴ κατὰ μικρὸν ὑπὸ λογισμῶν ἀποβούσκαλουμένη.

ΕΗ'. "Οταν ὁ νοῦς ἀνδρισάμενος ἐν Κυρίῳ ἀποστῆται τὴν ψυχὴν ἀπὸ χρονίας προλήψεως, τότε ἡ καρδία ὡς ὑπὸ δημίων κολάζεται, τεινόντων αὐτὴν ἐνθα καὶ ἐνθα τοῦ νοῦς καὶ τοῦ πάθους.

ΕΘ'. "Οσπερ οἱ ἐν θαλάσσῃ πλέοντες, ἤδεις ὑπὸ μένουσι τὸν ἥλιακὸν καύσωνα· οὗτως οἱ μιτοῦστες τὴν κακίαν ἀγαπῶσιν Ελεγχον. Διότι ἐναντιούται, διὰ μὲν τοῖς ἀνέμοις, δὲ τοῖς πάθεσιν.

Ο'. "Οσπερ φυγὴ ἐν χειμῶνι, ἢ ἐν σαδεδάπῃ, ὄδύη γίνεται τῇ σαρκὶ, καὶ βεβήλωσις τῇ ψυχῇ· οὗτως ἐπανάστασις παθῶν γηραλέω σώματι καὶ ψυχῇ καθιερωμένη.

ΟΑ'. Οὐδεὶς οὗτως ἀγαθὸς καὶ οἰκτίρμων, ὡς ἡ Θεός· τῷ δὲ μὴ μετανοοῦντι, οὐδὲ αὐτὸς ἀφίησι.

ΟΒ'. Πολλοὶ λυπούμεθα ἐπὶ ταῖς ἀμαρτίαις· τὰς δὲ αὐτῶν αἵτιας ἤδεις καταδεχόμεθα.

⁴⁴ Psal. civ. 7. ⁴⁵ Joan. v. 44. ⁴⁶ Matth. xxiv, 20.

ΟΓ'. Ἀσπάλαξ ὑπὸ γῆν ἔρπων τύφλος ὅν, ἀστέρας καὶ οὐδὲν οὐ δύναται· καὶ ὁ μὴ πιστεύων περὶ προσκαλέσων οὐτε περὶ τῶν αἰωνίων πιστεύειν δύναται.

ΟΔ'. Χάρις πρὸς χάριτος, ἡ ἀληθῆς γνῶσις δεδώρηται τοῖς ἀνθρώποις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, πρὸς πάντων τῷ ἀνηρσαμένῳ πιστεύειν τοὺς μετόχους αὐτῆς ἐκδιάσκουσα.

ΟΕ'. Ὄταν ἐνάμαρτος φυχὴ καὶ ἐπερχομένας θλίψεις αὐτῇ οὐ καταδέχεται, τότε οἱ διγγελοὶ περὶ αὐτῆς λέγουσιν· Ἱατρεύσαμεν τὴν Βαβυλῶνα, καὶ οὐκ ιάθη.

ΟΖ'. Νοῦς ἐπιλαθόμενος τῆς ἀληθοῦς γνώσεως, ὑπὲρ τῶν ἐναντίων ὡς συμφερόντων, τοῖς ἀνθρώποις διαμάχεται.

ΟΖ'. Ποσπερ ἐν ὑδασι πῦρ χρονίσαις οὐ δύναται, οὐτεως οὐδὲ λογισμὸς αἰσχρὸς φιλοθέως καρδίᾳ, ὅτι πᾶς φιλόθεος ἐστὶ καὶ φιλόπονος· ἔκουσιος δὲ πόνος ἔχθρὸς τὸν διαβόλον κατὰ φύσιν ὑπάρχει.

ΟΗ'. Πάθος ἔργου νομῆν κρατήσαν διὰ τοῦ θελήματος, ὑστερον καὶ μὴ θέλοντι τῷ μετόχῳ βιαίως κατεπεγείρεται.

ΟΘ'. Τῶν ἀκουσίων λογισμῶν τὰς αἰτίας ἀγαπῶμεν, καὶ διὰ τοῦτο ἐπέρχονται τῶν ἐκουσίων δηλονύτι καὶ τὰ πράγματα.

ΟΥ'. Οἴησις καὶ ἀλαζόνεια βλασφημίας εἰσὶν αἰτία· φιλαργυρία δὲ καὶ κενοδοξία, ἀσπλαγχνίας καὶ ὑποκρίσεως.

ΠΑ'. Ὄταν ίῷῃ ὁ διάβολος, ὅτι ὁ νοῦς ἐκ καρδίας προσηγένετο, τότε μεγάλους καὶ κακοτέχνους λογισμούς ἐπιφέρει. Μικραί; γάρ ἀρεταῖς, μεγάλας ἐπιφέρεις ἀναρέψειν οὐκ ἀνέχεται.

ΠΒ'. Λογισμὸς ἐγχρονίων δηλοὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου προσπάθειαν· ταχέως δὲ ἀναιρούμενος σημαίνει πολεμον καὶ ἐναντίστητα.

ΠΓ'. Τρεῖς εἰσὶν νοητοὶ τόποι, εἰς οὓς ὁ νοῦς ἐκ μεταβολῆς εἰσέρχεται· κατὰ φύσιν, παρὰ φύσιν, ὑπὲρ φύσιν. Καὶ ὅταν μὲν εἰς τὸν κατὰ φύσιν εἰσέλθῃ, εὑρίσκει εἴσατὸν αἰτίαν τῶν πονηρῶν λογισμῶν, καὶ ἐξομολογεῖται τῷ Θεῷ τὰς ἀμαρτίας, ἐπιγινώσκων τὰς αἰτίας τῶν παθῶν. Ὄταν δὲ εἰς τὸν παρὰ φύσιν γένηται, ἐπιλανθάνεται τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῖς ἀνθρώποις διαμάχεται ὡς ἀδικοῦσιν αὐτὸν. Ὄταν δὲ εἰς τὸν ὑπὲρ φύσιν εἰσαχθῇ, εὑρίσκει τὸν καρπὸν τοῦ ἀγίου Πνεύματος, οὓς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, ἀγάπην, χαρὰν, εἰρήνην, καὶ τὰ ἔθη. Καὶ οἶδεν, ὅτι ἐὰν προκρίνῃ τὰς σωματικὰς φροντίδας, ἐμμένειν ἐκεῖ οὐ δύναται. Καὶ ἀναχωρῶν τοῦ τόπου ἐκείνου ἐμπίπτει εἰς τὴν ἀμαρτίαν, καὶ εἰς τὰς ἐπακολουθούσας αὐτῇ δεινὰς συμβάσεις, καὶ μὴ πρόσφετον, ἀλλὰ τῷ ίδιῳ καιρῷ, ὡς οἶδεν ἡ τοῦ Θεοῦ ἐπεκαισούνη.

ΠΔ'. Τοσοῦτον ἔκάστου γνῶσις ἀληθῆς τυγχάνει, ζῶντος αὐτὴν πραότης καὶ ταπεινωτικής καὶ ἀγάπης βεβαίωσουσι.

A **LXXIII.** Talpa sub terram serpens, capta oculis, stellas vide non potest; et qui de rebus temporaneis Deo fidem non habet, neque de æternis potest credere.

LXXIV. Gratia pro gratia, vera cognitio a Deo data est hominibus, præ omnibus largitori credere sui participes erudiebuntur.

LXXV. Cum anima peccatis obnoxia accidentes sibi tribulationes non suscipit, tunc angeli de illa dicunt: *Medebamus Babylonem, et non est sanata* ⁴⁷.

LXXVI. Mens quæ veræ cognitionis obliviscitur, pro rebus sibi contrariis, tanquam utilibus, cum hominibus certamen suscipit.

B **LXXVII.** Quemadmodum in aqua ignis durare non potest, ita neque turpis cogitatio in corde Dei amante, quoniam omnis qui Dei amator est, etiam laboris amans est. Cæterum labor voluntarius naturaliter voluptati inimicus est.

LXXVIII. Affectus vicius operis consuetudine per voluntatem, postea invito etiam participi violenter excitatur.

LXXIX. Cogitationum invititis nobis emergentium causas amamus, atque hinc etiam ab eis quæ nobis voluntibus contingunt, res nobis eveniunt.

LXXX. Opinio et arrogantia causa sunt blasphemiarum; avaritia autem et ambitio, immisericordia et hypocrisia.

LXXXI. Cum viderit diabolus mentem ex corde orasse, tunc magnas et malitiosas cogitationes animo ingerit. Modicis enim virtutibus magnas impressiones subverttere non sustinet.

LXXXII. Cogitatio perseverans hominis affectum significat; at quæ celeriter tollitur, bellum et repugnantiam indicat.

D **LXXXIII.** Tres sunt loci intellectuales, in quos animus ex mutatione ingreditur: unus, secundum naturam; alter, præter naturam; tertius, supra naturam. Et quando eum qui est secundum naturam ingreditur, invenit se ipsum malarum cogitationum causam et auctorem esse, constiteturque Deo peccata, cognoscens causam affectuum. Cum vero in eo qui est præter naturam constitutus fuerit, justitiæ Dei obliviousit, contenditque cum hominibus, tanquam ipsum injuria afficerint. At quando in eum qui est supra naturam inductus fuerit, tum Spiritus sancti fructus offendit, quos Apostolus vocat charitatem, gaudium, pacem ⁴⁸, et reliqua. Neque illud ignorat, si corporalium rerum curas prætulerit, se ibi perdurare non posse. Atque descendens ex illo loco in peccatum incidit, inque gravia quæ hoc consequuntur dispendia; et, si non illico, tuo tamen peculiari tempore, quemadmodum novi Dei justitia.

LXXXIV. In tantum cujusque cognitio vera esse solet, quantum mansuetudo et humilitas et charitas firmam fecerint.

LXXXV. Omnis rite baptizatus omnem gratiam accepit mystice; plenissime vero novit reliquum per præceptorum operationem.

LXXXVI. Præceptum Christi quod juxta conscientiam perficitur, secundum multitudinem dolorum cordis largitur consolationem. Verumtamen unumquodque horum suo tempore perficitur.

LXXXVII. Constantem in omni re precationem obtine, quasi nihil citra opem possis effectum redere.

LXXXVIII. Ad parandum Dei subsidium nihil est precatione efficacius aut potentius, atque ad ejusdem beneplacitum nihil illa utilius.

LXXXIX. Omnis præceptorum exsecutio in illa conclusa est. Ea enim quæ est erga Deum charitate nihil dictu est sublimius.

XC. Precatio attenta signum est amoris erga Deum perseverantis. At ejusdem negligentia et distracta mentis occupatio studii voluptatis argumentum est.

XCI. Qui sine dolore et molestia vigilat, longanimis est et vacat precationibus, ille perspicue Spiritus sancti est particeps. Qui vero in his affligitur, voluntate tamen constanter perseverat, actuatum et ille subsidium consequetur.

XCII. Præceptum præcepto ostensum est excellentius: id est etiam fides fidei firmior invenitur. Est fides ex auditu⁴⁰, secundum Apostolum, et est fides rerum sperandarum substantia⁵⁰.

XCIII. Pulchrum est disserendo prodesse interrogantibus: est autem longe præstantius, per virtutem et precationem illis cooperari; etenim qui per hæc se ipsum Deo offert, etiam proximo auxiliatur proprio quodam auxilio.

XCIV. Quod si compendioso quodam sermone discendi cupidum juvare est animus, fac illi ostendas precationem et rectam fidem, nec non rerum accidentium tolerantium: omnia enim reliqua quæ pulchra sunt, per hæc inveniuntur.

XCV. Pro quibus rebus consequendis aliquis in Deum speravit, illarum gratia non amplius contendit cum proximo.

XCVI. Si omne voluntarium ex voluntariis, secundum Scripturam, causam habet et originem; nemo ita insensus est homini, ut sibi ipse existit. Voluntarium dicit cogitationem, non voluntarium autem contingentiam.

XCVII. Omnium malorum dux est ignorantia, secunda post hanc est incredulitas.

XCVIII. Patientia et precatione fugienda est tentatio: quæ si absint, si te illi opposueris, vehementius te impugnabit.

XCIX. Qui, juxta doctrinam Christi⁵¹, mitis est, sapientibus est sapientior, et qui humilis est corde, potentibus est potentior, quoniam hujusmodi jugum Christi secundum cognitionem bajulent.

A ΠΕ'. Πᾶς δὲ βαπτισθεὶς ὑρμοδόξως ἔλαβε μυστήκων πᾶσαν τὴν χάριν· πληροφορεῖται δὲ λοιπὸν κατὰ τὴν ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν.

ΠΓ'. Ἐντολὴ Χριστοῦ κατὰ συνέδησιν ἐπιτελουμένη, κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ὀδυνῶν τῆς καρδίας, δωρεῖται παράκλησιν. Πλὴν ἔκκαστον αὐτῶν ιδίῳ καιρῷ παραγίνεται.

ΠΖ'. Ἐγε παράμονον δέσποιν ἐπὶ παντὶ πράγματι, ὡς μηδὲν ἐπιτελεῖν δυνάμενος ἐκτὸς βοηθείας.

ΠΗ'. Οὐδὲν προσευχῆς εἰς συνεργίαν δυνατότερον, καὶ πρὸς εὐδοκίαν Θεοῦ οὐδὲν αὐτῆς ἀντελμάτερον.

ΠΘ'. Πᾶσα ἐργασία ἐντολῶν ἐν αὐτῇ περικέκλεισται. Τῆς γάρ εἰς θεὸν ἀγάπης οὐδὲν ἐργάτας ἀνύπερον.

Κ'. Προσευχὴ δρήμενος, σημεῖον φιλοθείας τῷ παραμένοντι. Ἀμέλεια δὲ αὐτῆς καὶ φεμβασμός, φιληδονίας τεκμήριον.

ΚΑ'. Οἱ ἀθλίπτεις ἀγρυπνῶν καὶ μακροθυμῶν, καὶ προσευχόμενος, Πνεύματος ἀγίου ἐναργῶς μέτοχος τυγχάνει. Οἱ δὲ θλιβόμενος ἐν τούτοις, καὶ θελήματι ὑπομένων, ταχέως καὶ οὕτως ἐπιτυγχάνει τῆς ἀντιλήψεως.

ΚΒ'. Ἐντολὴ ἐντολῆς ἀποδέειται διαφορωτέρᾳ. διδ καὶ πίστις πίστεως βεβαιοτέρᾳ εὑρίσκεται. Ἐστι: πίστις ἐξ ἀποκῆς, κατὰ τὸν Ἀπόστολον καὶ ἐστι: πίστις ἐπιζημένων ὑπόστασις.

ΚΓ'. Καλὸν τὸ διὰ λόγων ὥχελεν τοὺς πυνθανόμενούς· χρείσσον δὲ τὸ διὰ ἀρέτης καὶ προσευχῆς συνεργεῖν αὐτοῖς· οἱ γὰρ διὰ τούτων ἐαυτὸν προσφέρων τῷ Θεῷ βοηθεῖ καὶ τῷ πέλας διὰ τοῦ ιδίου βοηθήματος.

ΚΔ'. Εἰ θελεῖς συντόμων λόγων ὥφελῆσαι τὸν διλομαθῆ, ὑπόδειξον αὐτῷ προσευχὴν καὶ πίστιν ὄρθην, καὶ τὸν ἐπερχομένων ὑπομονήν· πάντα γὰρ λοιπά τὰ καλὰ διὰ τούτων εὑρίσκεται.

ΚΕ'. Περὶ ὧν τις ἥλπισεν εἰς θεὸν, οὐκ ἔτι περὶ ἐκείνων τῷ πλησίον διαμάχεται.

ΚΖ'. Εἰ πᾶν ἀκούστον ἐκ τῶν ἔκουσίων τὴν αἰτίαν ἔχει, κατὰ τὴν Γραφὴν, οὐδεὶς οὕτως ἔχθρος διανθρώπου, ὃς αὐτὸς ἐαυτοῦ τυγχάνει. Ἔκουστον λέγει τὸν λογισμὸν· ἀκούστον δὲ τὴν σύμβασιν.

ΚΖ'. Πάντων τῶν κακῶν προηγεῖται ἡ ἀγνοαδευτέρα δὲ αὐτῆς ἔστιν ἡ ἀπιστία.

ΚΗ'. Φύγε πειρασμὸν δι' ὑπομονῆς καὶ δεήσεως· εἰ δὲ ἐκτὸς τούτων ἀντιτάσσει, περισσοτέρως ἐπέρχεται.

ΚΘ'. Οἱ πρᾶσις κατὰ θεὸν, τῶν σοφῶν ἔστι σοφάτερος· καὶ δὲ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ τῶν δυνατώτερος, ἐπειδὴ τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ κατὰ γνῶσιν βαστάζουσι.

⁴⁰ Rom. x, 17. ⁵⁰ Hebr. xi, 1. ⁵¹ Matth. xi, 29.

P^r. "Οσα ἔκτος προσευχῆς ή λαλοῦμεν, ή πράτημεν, ὑπέροπτον ή σφαλερά, ή ἐπιδλαβή τυγχάνουσι, καὶ ἡμᾶς ἀγνώστους διὰ τῶν πραγμάτων ἐλέγχουσιν.

P^A. 'Ἐξ Ἑργῶν, καὶ λόγων, καὶ ἐννοίας, δικαιώσις· ἐκ δὲ πίστεως, καὶ χάριτος, καὶ μετανοίας, θησαυροὶ σωτηρίας πολλοί.

P^B. "Ωσπέρ μετανοοῦντες ὑψηλοφρονεῖν ἀλλοτριού· οὐτεώς ἐκουσίας ἀμαρτάνοντες ταπεινοφρονεῖν ἀδύνατον.

P^G. Οὐκ ἔστι συνειδήσεως κατάγνωσις ή ταπεινῷροτάνη, ἀλλὰ χάριτος Θεού καὶ συμπαθείας ἐπίγνωσις.

P^D. "Οπερ ἔστιν οἶκος αἰσθητὸς τῷ κοινῷ ἀέρι, τοῦτο νοῦς λογιστικὸς τῇ θείᾳ χάριτι.

P^E. "Οσην ἀν ἐκβάλλεις ὑλὴν, τοσοῦτον αὐτομολήσει· καὶ δοσην ἀν ἐμβάλλεις, τοσοῦτον ὑποχωρήσει.

P^G. "Τὴν οἶκον, σκεύη καὶ βρώματα· ὑλὴ δὲ νοῦς, κενοδοξία καὶ ἡδονή.

P^Z. Χώρημα καρδίας, ἐλπὶς εἰς Θεόν· στενοχωρία δὲ αὐτῆς, φροντὶς σωματική.

P^H. Μία μὲν ἔστι καὶ ἀναλοίωσις ή χάρις τοῦ Πνεύματος· ἐνεργεῖ δὲ ἐκάστῳ, καθὼς βούλεται.

P^S. "Ωσπέρ ὑετὸς ἐπιχειθεὶς τῇ γῇ τοῖς φυτοῖς προσφυῇ παρέχει ποιότητα, γλυκεῖαν μὲν τοῖς γλυκεῖσι, στυφὴν δὲ τοῖς στυφοῖς· οὕτω ή χάρις, ταῖς καρδίαις τῶν πιστῶν ἀτρέπτως ἐπιβάλλουσα, ἀρμοζούσας ταῖς ἀρεταῖς· ταῖς ἐνεργείας χαρίζεται· τῷ διὰ Χριστὸν πεινῶντι γίνεται τροφὴ, καὶ τῷ διψῶντι, πόμα τῆδεταν· τῷ ριγῶντι, ἔνδυμα, καὶ τῷ κοπιῶντι, ἀνάπτυσις· τῷ προσευχομένῳ, ἐλπὶς καρδιακή, καὶ τῷ πενθοῦντι, παράκλησις.

P^I. "Οταν δὴ οὖν ἀκούσῃς τῆς ἀγίας Γραφῆς λεγούστης περὶ τοῦ ἄγιου Πνεύματος, ὅτι ἐκάθισεν ἐπὶ τὸν προφήτην, ή ἐνεργεῖ, ή λυπεῖται, ή σοβαρύται, ή παρεξήνεται· καὶ πάλιν, τοὺς μὲν ἀπαρχήν ἔχοντας· τοὺς δὲ, πλήρεις Πνεύματος ἀγίου, μὴ τοιμὴν, ή ἀλλοίωσιν τινὰ ἐνόντησης ἐπὶ τοῦ Πνεύματος· ἀλλὰ πίστεις, καθ' ὃν προειρήκαμεν τρόπον, ἀτρεπτὸν καὶ ἀναλοίωτον, καὶ παντοδύναμον. δι' ὃν ἐν ταῖς ἐνεργείαις καὶ μένει δὲστι, καὶ ἐκάστῳ τῷ δέοντι ἀποσώζει θεοπρεπῶς. Λύτο μὲν γάρ τιλου δίκην ἐπὶ τοὺς βαπτισθέντας ἐκκέχυται τελείως. Ἐκαστος δὲ τιμῶν, καθ' ὃν ἀν τὰ ἐπισκοτοῦντα πάθη μισήσας πειραιρή, ἀναλόγως φωτεῖζεται· καθ' ὃ δὲ ἀν ἀγαπῶν αὐτὰ διαλογίζεται, δημοίως σκοτίζεται.

P^A. 'Ο μισῶν πάθη πειραιρεῖ τὰς τούτων αἰτεῖς. Ο δὲ ταῖς αἰτίαις ἐγκείμενος ὑπὸ τῶν παθῶν καὶ μὴ βουλόμενος πολεμεῖται.

P^B. "Οταν ὑπὸ τῶν πονηρῶν λογισμῶν ἐνεργώ-

C. Quæcunque citra precationem aut loquimur aut facimus, postea aut erronea aut damnosa existunt, ac nos ab omni cognitione rerum alienos esse arguunt.

C^I. Ex operibus et sermonibus et cogitatione est justificatio; ex fide autem et gratia et pœnitentia, multi thesauri proveniunt.

C^{II}. Quemadmodum a pœnitentiam agente alienum est elato animo superbire: sic sua sponte pœrante humilem esse impossibile est.

C^{III}. Non est conscientiae damnatio humilitas, sed gratiae Dei et condolentis affectus cognitio.

C^{IV}. Quod domus sensibilis est communi aeri, hoc mens rationalis divinæ gratiæ.

C^V. Quantum ejeceris materiæ, tantum aufugiet: quantum vero injeceris, tantum accedet.

C^{VI}. Materia domus, supellex et res cibaria; materia autem mentis, voluptas et inanis gloriæ cupiditas.

C^{VII}. Capacitas cordis spes in Deum est; at eiusdem angustia, cura rerum corporalium.

C^{VIII}. Una est et immutabilis gratia Spiritus; operatur autem in unoquoque, quemadmodum sibi visum fuerit.

C^{IX}. Quemadmodum pluvia terræ infusa accommodatam qualitatem plantis suppeditat, dulcem quidem dulcibus, acerbam autem acerbis: sic quoque gratia in corda fidelium assidue descendens ac influens convenientes virtutibus actiones largitur; esurienti propter Christum cibus fit; si tienti potus delicatissimus; algenti indumentum; laboranti requies; precanti cordis spes, et lugenti consolatio.

C^X. Cum audieris sacram Scripturam dicentem de sancto Spiritu, quod descenderit super singulos apostolorum⁵³, aut quod insilierit super prophetam⁵⁴: aut, operatur⁵⁵, contristatur⁵⁶, extinguitur⁵⁷, aut exasperatur; et rursus, alios quidem primitias Spiritus habentes⁵⁸, alios vero plenos sancto Spiritu⁵⁹: ne sectionem, aut versionem seu mutationem Spiritus sancti in animo cogites; sed ad eum modum crede, quem diximus: nempe immutabilem, immobilem et omnipotentem.

D Propterea etiam in actionibus et manet et versatur, et unicuique, quod decet, conservat divinitus. Ille enim solis instar super baptizatos perfecte effusus est. Unusquisque autem nostrum in quantum obtenebrantes affectus odio habuerit, et sustulerit e medio, similiter et illuminatur. Quantum vero eosdem amans animo retractaverit, tantum etiam obscuratur.

C^{XI}. Qui affectus odio habuerit, eorumdem causas tollit⁶⁰ ac præscindit. Verum qui causis incumbit, ille etiam nolens ab affectibus impugnatur.

C^{XII}. Cum a pravis cogitationibus irritamur aut

⁵³ I Cor. xii, 11. ⁵⁴ Act. ii, 5. ⁵⁵ I Reg. x, 10;

⁵⁶ I Thess. v, 19. ⁵⁷ Rom. viii, 23. ⁵⁸ Act. ii, 4.

⁵⁹ Ezech. ii, 2. ⁶⁰ I Cor. xi, 11. ⁶¹ Ephes. iv 30.

impellimus; ipsi nos accusemus, et non paternum A μεθα, έσυτούς αἰτιασώμεθα, καὶ μὴ πατρών
piaculum.

CXIII. Cogitationum radices sunt aperta vilia:
quæ manibus pedibusque et ore nostrum quisque
ejiciat.

CXIV. Non licet ex proposito colloquium inire
cum affectibus, nisi eorum causas et occasiones di-
lexerimus. Quis enim contemnens turpitudinem,
inanem gloriam colendam amplectitur? Aut quis
contemptum amans, propter acceptam ignominiam
conturbaretur? Quis autem cor contritum et hu-
miliatum habens, voluptatem carnis susciperet?
Aut quis Christo perfecta et sincera fide adhærens,
de rebus temporalibus sollicitus est, aut pro eisdem
contentiose pugnat?

CXV. Qui spernitur ab aliquo, neque tamen vel
verbo vel cogitatione cum eo a quo spernitur, ex-
postulat, ille veram cognitionem possidet, ac fir-
mam fidem Domino ostendit.

CXVI. Mendaces sunt filii hominum in stateris,
ut decipient⁶⁰, cum tamen Deus unicuique quod
justum est conservet.

CXVII. Si neque decipient ulla accrescit abun-
dantia, neque ei qui decipitur, ulla penuria: in
imagine pertransit homo, verumtamen frustra con-
faboratur⁶¹.

CXVIII. Cum videris aliquem in multa ignomi-
nia dolentem, scias eum ambitionis cogitationibus
implenum, libenter cordis seminum metere mani-
pulos.

CXIX. Qui voluptatibus corporalibus, præterquam
par est, fruitur, ille centuplicibus laboribus pen-
sabit abundantiam.

CXX. Qui in imperio est, subditio debet dicere
debitum officium; at non auscultanti malorum pa-
nam annuntiare.

CXXI. Qui injuria afficitur ab aliquo, neque ta-
men injurianti debitam ultionem querit, secundum
eam quidem partem Christo credit, et centuplicia
quidem in hoc saeculo accipit, et vitam æternam
haereditate consequetur.

CXXII. Memoria Dei labor cordis est pro pietate
susceptus. Omnis autem qui Dei obliscitur, vo-
luptarius et omni misericordia carens redditur.

CXXIII. Ne dicas, eum qui ab affectibus liber
est, affligi aut dolere non posse; nam tametsi non
pro se ipso, pro proximo tamen istud facere debuit.
D

CXXIV. Cum inimicus peccatorum obliuioni da-
torum multa chirographa assecutus fuerit, tunc de-
bitorem etiam in memoria ea ipsa facere adigit,
peccati causa rationabiliter abutens.

CXXV. Si volueris indesinenter Dei memor esse,
ne averseris ejus correptiones et pœnas, tanquam
injustas, sed velut juste venientes tolera. Siquidem
tolerantia in singulis malis accidentibus memoriam
renovat ac refricat. Cæterum repulsio et querimonia
hiçarem cordis laboreminuit, atque ita remissione
oblivionem inducit et operatur.

A μεθα, έσυτούς αἰτιασώμεθα, καὶ μὴ πατρών
άμαρτιαν.

PIC'. Πίζαι τῶν λογισμῶν εἰσαν αἱ προφανεῖς
κακίαι, διὰ χερὸς καὶ ποσὶ καὶ στόματι ἐκδικοῦμεν
ἔχαστος.

PID'. Οὐκ ἔστι προσομειέν πάθει κατὰ διάνοιαν,
μὴ ἀγαπῶντα τὰς τούτους αἰτίας. Τίς γάρ αἰσχύνης
καταφρονῶν, κενοδοξεῖ προσομειεῖ· ή τίς ἔχουσ-
νωσιν ἀγαπῶν, ἐπὶ ἀτιμάκ ταράσσεται; τίς δὲ καρ-
δίᾳν συντετριμένην καὶ τεταπειωμένην ἔχων,
ἡδονὴν σαρκὸς παραδέχεται· ή τίς τῷ Χριστῷ τε-
λείων πιστεύων, μεριμνᾷ περὶ προσκαρπων, ή δια-
μάχεται;

PIE'. Ό διθετούμενος ὑπὸ τίνος, καὶ μήτε λέγω,
μήτε ἐννοιά τῷ διθετούγει φιλονεικῶν, γνῶσιν ἀλτηῆς
κέκτηται, καὶ πίστιν βεβαίαν ἐπιδείκνυται τῷ Δε-
σπότῃ.

PIG'. Ψευδεῖς οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν ζυγοῖς
τοῦ ἀδικῆσαι, ἔχαστι τὸ δίκαιον τοῦ Θεοῦ ἀποσ-
ζοντος.

PIZ'. Εἰ οὖτε τῷ ἀδικοῦντι ἔστι περίσσεια, οὔτε
τῷ ἀδικούμενῳ ὑστέρημα· ἐν εἰκόνι μὲν διαπο-
ρεύεται ἀνθρωπός, πλὴν μάτην ταράσσεται.

PIH'. Όταν Ἰησὺς τινὰ ἐν πολλαῖς ἀτιμίαις ὁδο-
νώμενον, γένωσκε διτι, λογισμοῖς κενοδοξίας ἐμφρη-
θεῖς, ἡδῶς τῶν καρδιακῶν σπερμάτων θερίζει τὰ
δράγματα.

PII'. Ό σωματικαῖς ἡδοναῖς πέρα τοῦ δέοντας
ἀπολαύσας, ἔχατονταπλασίεις; πόνοις ἀποτίσεις τὴν
περίσσειαν.

PK'. Άρχικὸς ὑποτακτικῷ χρεωστεῖ λέγειν τὸ ὄφε-
λμενον· παρακουόμενος δὲ, τὴν ἐπιφορὰν τῶν κα-
κῶν προδιαγγέλλειν.

PKA'. Ό ἀδικούμενος παρά τίνος, καὶ μὴ παρ-
ζητῶν τῷ ἀδικοῦντι τὰ δέοντα, κατ' ἐκεῖνον τὸ μέ-
ρος; πιστεύει τῷ Χριστῷ, καὶ ἔχατονταπλασίας ἱερ-
όντος ἐν τῷ αἰώνι τούτῳ, καὶ κληρονομεῖ ζωὴν τὴν
αἰώνιον.

PKB'. Μνήμη Θεοῦ ἔστι πόνος καρδίας ὑπὲρ εὐ-
σεβεῖς γνόμενος. Πᾶς δὲ ἐπιλαγθανόμενος τοῦ Θεοῦ,
ἡδυταθής καὶ ἀνάλγητος γίνεται.

PKC'. Μὴ λέγε, διτι ὁ ἀπαθῆς θλίβεσθαι οὐ δύνα-
ται· καὶ μὴ ὑπὲρ ἐσυτοῦ, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ πληγῶν
τοῦτο κεχρεώστηκεν.

PKD'. Όταν δὲ ἔχορδος τῶν ἐν τῇ λήθῃ ἀμαρτιγμά-
των πολλὰ κρατήσῃ χειρόγραφα, τότε καὶ ἐν τῇ μνή-
μῃ ποιεῖν αὐτὰ τὸν χρεωφειλέτην ἀναγκάζει, τῷ τῆς
ἀμαρτίας λόγῳ εὐλόγως ἀποχρώμενος.

PKE'. Εἰ βούλει διηγεῖται μνήμονεύειν Θεοῦ, μὴ
ἀπωθοῦ ὡς ἀδίκους τὰς ἐπιφορὰς, ἀλλ' ὡς δικαιῶν
ἐρχομένας ὑπόμενε. Ή μὲν γάρ ὑπομονὴ δι' ἐκ-
στῆς συμβάσεως τὴν μνήμην ἀνακινεῖ, ή δὲ παρ-
τησίσις μειοῖ τὸν φαινόρον τῆς καρδίας πόνον, καὶ διὰ
τῆς ἀνέσεως τὴν λήθην ἐργάζεται.

CXXVI. Si volueris apud Dominum peccata tua occultare, fac ne ambiitiose virtutes tuas manifestes hominibus. Quidquid enim in his fecerimus, hoc etiam Deus in illis faciet.

CXXVII. Virtutem occultans, ne extollaris, quasi justitiam operatus essem. Justitia enim est, non tantum celare quæ pulchra sunt, verum etiam ne mente quidem concipere quidpiam eorum quibus renuntiaveris.

CXXVIII. Ne gaudeas, cum alicui benefeceris, sed cum circa acceptarum injuriarum memoriam, ingruentem adversitatem pertuleris. Quo enim modo noctes diebus, eodem via sucedunt virtutibus.

CXXIX. Gloriæ et avaritiæ atque voluptatis studium, benefactorum collationem immaculatam permanere non sinunt, nisi prius ipsæ metu Dei prostratae conciderint.

CXXX. In doloribus non voluntariis misericordia Dei mirabilis quadam ratione occultata est, tolerante trahens ad penitentiam, et liberans ab æternis suppiciis.

CXXXI. Quidam exsequentes præcepta exceptant ut ea peccatis in statera præponderent; alii vero per eum qui pro peccatis nostris mortuus est, in benevolentiam Dei semet insinuant. Quærendum quinam illorum rectius sapient.

CXXXII. Gehennæ metus et paradisi desiderium præbent afflictionum patientiam; et hoc non ex se ipsis, sed ex eo qui cognoscit cogitationes nostras.

CXXXIII. Qui de rebus futuris fidem habet, a rebus sæculi dulcibus et voluptuosis, nullo docente, abstinet; qui vero non credit, voluptarius et carens omni misericordia efficitur.

CXXXIV. Ne dixeris: Quomodo pauper indulget voluptatibus, non habens occasionem aut facultatem serviendi illis? Potest enim aliquis vel solis cordis cognitionibus voluptatum illecebris miserrime esse deditus.

CXXXV. Aliud est rerum cognitio, et aliud veritatis cognitio. Quanto enim sol luna præstantior, tanto priore secunda est præstantior. Rerum cognitio pro modo executionis præceptorum accedit; at veritatis cognitio, secundum mensuram spei que est in Christum. Itaque si salvare volueris et in veritatis cognitionem pervenire, emitere prorsus omnia sensibilia excedere, ac sola spe Deo adhaerere. Ad hunc enim modum procul ante admonitus, invenies principes et potestates, per suggestiones tibi bellum inferentes: has autem oratione vices, inque bona spe perseverabis gratia Dei, quæ a ventura ira te liberabit.

CXXXVI. Qui intelligit id quod a sancto Paulo mystice dicitur, affirmante nostram luciam adversus spiritualia esse nequitiae⁴², ille cognoscet etiam parabolam Domini, docentis semper orandum esse et non defatigandum⁴³.

A PKG'. Εάν θέλης παρὰ Κυρίου ἐπικαλύψθηναι τὰς ἀμαρτίας σου, μή φανεροποιήσῃς ἀνθρώποις τὰς σαυτοῦ ἀρετάς. Ο γάρ ἀν πράττωμεν ἐπὶ ταύταις, τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς ἐπὶ ἔκειναις ἐργάζεται.

PKZ'. Κρύψας ἀρετὴν, μή ἐπαίρου ὡς δικαιοσύνην ἔκτελῶν· δικαιοσύνη γάρ ἐστι, μή μόνον τὴν χρύπτειν τὰ καλά, ἀλλὰ καὶ τὸ μή ἐννοεῖν τι τῶν ἀπηγορευμένων.

PKH'. Μή χαίρε ὅταν εὖ ποιήσῃς τινα, ἀλλ' ὅταν ἀμνησικάκως ὑπομείνῃς τὴν παρεπομένην ἐναντίτητα. "Ον γάρ τρόπον αἱ νύκτες τὰς ἡμέρας, υἱῶν αἱ κακίαι τὰς ἀρετὰς διαλέχονται.

B PKθ'. Κενοδοξία, καὶ φιλαργυρία, καὶ ἡδονὴ ἀσπιλονεύποιλαν διαμείναι οὐκ ἀφιέσιν, εἰ μὴ πρότερον αὗται φόδωφ Θεοῦ καταπέσωσιν.

C PL'. Εἰς τὰς ἀκουσίους ὅδύνας τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ θαυμασίως ἐγκέρυπται, τὸν ὑπομένοντα εἰς μετάνοιαν ἔλκον, καὶ ἀπαλλάττον τῆς αἰώνιου κολάσεως.

PLΔ'. Τινὲς ἐργάζομενοι ἐντολὰς ἐν ζυγῷ ἀντιρέψαι αὐτὰς ταῖς ἀμαρτίαις ἀκδέχονται· τινὲς δὲ δι' αὐτὸν τὸν ἀποθανόντα ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, ἐξευμενίονται. Ζητητέον τις αὐτῶν ἔχει: δρόδον τὸ φρόνημα.

PLΒ'. Γεννήτης φόδος καὶ παραδείσου πόθος παρέχουσι τὴν τῶν θιβερῶν ὑπομονὴν· καὶ τοῦτο, οὐκ ἔξ εἰσιν, ἀλλ' ἐκ τοῦ γιγάντου τοὺς διαλογισμοὺς ἡμῶν.

C PLΓ'. Ό πιστεύων περὶ τῶν μελλόντων τῶν ὄδες τὴν ἀδόγματίστως ἀπέχεται· ο δὲ ἀπιστῶν ἡδὺς καὶ ἀνάλγητος γίνεται.

D PLΔ'. Μή εἴπῃς: Πῶς ἡδυπαθήσεις ὁ πέντε, μὴ ἔχων τὰ αἴτια; Αύναται γάρ τις καὶ διὰ μόνων τῶν λογισμῶν ἀθλιωτέρως ἡδυπαθεῖν.

E PLΕ'. Ετερόν ἐστι: γνῶσις πραγμάτων, καὶ ἔτερόν ἐστιν ἀληθείας ἐπίγνωσις. Καθόδον οὖν διαφέρει ο βίος τῆς σελήνης, κατὰ τοσούτον τῆς προτέρας ἡ δευτέρα ὥφελιμωτέρα τυγχάνει: 'Η τῶν πραγμάτων γνῶσις κατ' ἀναλογίαν τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν προσγίνεται· τὴ δὲ ἀληθείας ἐπίγνωσις, κατὰ τὸ μέτρον τῆς εἰς Χριστὸν ἐλπίδος. Εἰ οὖν θέλεις σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, πειρῶ πάντοτε ὑπερβαίνειν τὰ αἰσθητὰ, καὶ διὰ μόνης ἐλπίδος προσκόλλασθαι τῷ Θεῷ. Οὕτω γάρ ἀκοντί μὲν παρατρέπομενος, εὐρήσεις ἀρχῆς καὶ ἔξουσίας, διὰ τῶν προσβολῶν πολεμούσας σοι· ταύτας δὲ διὰ τῆς προσευχῆς νικῶν, καὶ μένων εἰνελπίς εἰς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τῆς μελλούσης δργῆς βούμενην σε.

F PLΓ'. Ό συνιὼν τὸ ὑπὸ τοῦ ἀγίου Ιαύλου μυστικῶς εἰρημένον, τὴν πάλην ἡμῶν πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας φήσαντος, γνώσεται καὶ τὴν καρχούλην τοῦ Κυρίου, πρὸς τὸ δεῖν πάντοτε προσεύχεσθαι καὶ μὴ ἐκκακεῖν.

CXXXVII. Sez dies sub figuræ prætextu operari, **A** septimo autem otium agere lex jubet : quia animæ opus est opibus prodesse egentibus ; otium autem ejus et requies vendere omnia et dare pauperibus, secundum sermonem Domini ⁴⁴; atque ita per rerum nuditatem quiescentem novæ spei vacare. Ad eamdem requiem et Paulus omni nos hortatur studio, sic inquiens : *Festinemus ingredi in illam requietem* ⁴⁵. Hæc autem diximus, non excludentes sutura, neque hic plenariam retributionem esse deflentibus; sed quod oporteat primu[m] in corde habere gratiam Spiritus sancti operantem, atque ita secundum proportionem ingredi in regnum cœlorum. Hoc manifestans etiam Dominus dicebat : *Regnum cœlorum intra vos est* ⁴⁶. Hoc etiam Apostolus dixit : *Fides est sperandarum substantia rerum* ⁴⁷; et iterum : *Sic currite, ut comprehendatis* ⁴⁸; et iterum : *Probate vos ipsos, num sitis in fide. An vero non cognoscitis, quod Christus Jesus in vobis est? nisi forte reprobati estis?* ⁴⁹.

CXXXVIII. Qui veritatis cognitionem consecutus est, afflictionibus non repugnat; neque enim ignorat, quod in timorem Dei perducant hominem.

CXXXIX. Præterita peccata specie quadam memoria repetita nocent homini in bona spe constituto : nam cum tristitia apparentia a spe abducunt; sine tristitia autem sub imagine quadam concepta in animo veteri inquisitione hominem contaminant.

CXL. Cum mens per vitiorum abnegationem et renuntiationem spem unice considerandam apprehenderit, tunc inimicus sub confessionis prætextu, antea menti impressa vitia effingit, ut affectus gratia Dei oblivioni traditos, iterum incensos exsuscitet, et hominem latenter injuria afficiat. Tunc enim si clarus et affectibus inimicus existat, necessario obtemperabit, detenus et confusus propter perpetrata vitia. Et si nebulosus adhuc et voluptatum amans fuerit, omnino una perseverabit, et affecto animo cum occurrentibus affectionibus familiaritatem contrahet, ut mentis anticipatio talis memoria, et non confessio inveniatur. Itaque si volueris Deo offerre irreprehensibilem confessionem, speciali[m] errorum ne recorderis (nam valde inquinare animum), verum horum illecebras generose perferto.

CXLI. Ea minime curari possunt, quæ ex præteriorum peccatorum consuetudine naturam quamdam subinduxerunt.

CXLII. Scientia præditus, qui que veritatem novit, nequaquam memoria rerum factarum, sed patientia rerum contingentium constitetur Deo.

CXLIII. Cum abjeceris laborem et ignominiam, ne pollicearis per alias virtutes resipiscientiam : am-

PAZ'. Ό νόμος έξι ήμέρας του πικίως ἐργάζεσθαι, τῇ δὲ ἑβδόμῃ σχολά[ειν] παραχελεύεται· διότι φυχῆς ἔργον ἔστιν ἡ διὰ χρημάτων εὐποίει· σχολὴ δὲ εὐτῆς καὶ κατάπαυσις, τὸ πιλῆσαι πάντα, καὶ δύνανται πτωχοῖς κατά τὸν λόγον τοῦ Κυρίου· καὶ διὰ τῆς ἀκτημοσύνης καταπαύσαντα τῇ νοερῷ σχολάζειν ἐπίδι. Εἰς ταύτην τὴν κατάπαυσιν καὶ ὁ Παῦλος τὴν μετὰ σπουδῆς προτρέπεται λέγων· Σπουδάσωμεν εἰσελθεῖν εἰς ἑκείνην τὴν κατάπαυσιν. Ταῦτα δὲ εἰρήκαμεν, οὐκ ἀποκλείοντες τὰ μέλλοντα, σύντοιχοι τὴν καθολικὴν ἀνταπόδοσιν εἶναι δρίσαντες· ἀλλὰ ὅτι γρή πρῶτον ἐν τῇ καρδίᾳ ἔχειν τὴν χάριν τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐνεργοῦσαν, καὶ οὕτω κατ' ἀναλογίαν εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Τούτο φανεροποιῶν δὲ Κύριος, Ελεγεν· Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἔστι. Τούτῳ καὶ δὲ Ἀπόστολος Ελεγεν· Ἐστι πλοτίς ἀλπιζόμενων ὑπόστασις· καὶ τάλιν· Οὗτως τρέχετε, ἵρα καταλάβητε· καὶ πάλιν· Δοκιμάζετε ἀντούς εἰ ἀστεῖ ἐν τῇ αἰώνι· εἰ δὲ οὐκ ἐπιτιμώσκετε διτοι Χριστὸς Ἰησοῦς οἰκεῖ ἐν ὑμῖν; εἰ μήτι δρά ἀδόκιμοι ἀστεῖ.

PΛΗ'. Ό διλήθειαν ἐγνωκῶς ταῖς θιλεραῖς ἐπιφοραῖς οὐκ ἀντιτάσσεται· οἶδε γάρ ὅτι εἰς φόδον θεοῦ δόληγοῦσι τὸν ἀνθρώπον.

PΛΘ'. Αἱ πλαιαὶ ἀμαρτίαι κατ' εἶδος μνημονεύθεισαι, βλάπτονται τὸν εὐελπινόν· μετὰ λύπης μὲν γάρ ἀντιδοθεῖσαι τῆς ἀλπίδος ἀφιστᾶσιν· ἀλλάπως δὲ ἐξειχονισθεῖσαι τὸν παλαιὸν μολυσμὸν ἐνυποτίθενται.

PΜ'. Όταν (4) δὲ νοῦς κρατήσῃ δι' ἀρνήσεως τὴν μονολόγιστον ἀλπίδα, τότε ὁ ἔχθρος προφάσεις ἐξομολογήσεως τὰ προγεγραμμένα κακά ἐξεικονίζει, ἵνα τὰ χρεῖτα Θεοῦ ἐπιλησθέντα πάθη, ἀνάζωπρησῃ καὶ λεληθτῶς ἀδικήσῃ τὸν ἀνθρώπον. Τότε γάρ καν φαιδρὸς καὶ μισοπαθῆς ὑπάρχῃ, ἐξ ἀνάγκης σκοτισθήσεται, συσχεθεὶς ἐπὶ τοῖς πεπργμένοις. Καν διμιχλώδης ἔτι καὶ φύτευονος εἴτε, συγχρονίσει πάντως καὶ ἐμπαθῶς προστομιάσεταις προσβολαῖς, ὡς πρόληψιν εὑρεθῆναι τὴν ταύτην μνήμην, καὶ οὐκ ἐξομολόγησιν. Άν θέλεις θεῷ προσφέρειν ἀκατακρίτως ἐξομολόγησιν, μὴ μνημόνευε κατ' εἶδος· τὰς παρατρόπας· λίαν γάρ μολύνεις τὴν διάνοιαν· ἀλλ' ὑπέμενε γενναίως τὰς τούτων ἐπαγγάλας.

PΜΑ'. Τὰ ἀνιαρὰ (5), διὰ τὰς προσγεγενημένας ἀμαρτίας ἐπέρχονται πάσης πλημμυλείας τὸ προφύες ἐπικομιδῶντα.

PMB'. Ό γνωστικὸς καὶ εἰδὼς τὴν διλήθειαν, οὐδὲ μνήμης τῶν πραχθέντων, ἀλλὰ δι' ὑπομονῆς τῶν ἐπερχομένων ἐξομολογεῖται τῷ Θεῷ.

PΜΓ'. Άποδαλῶν πόνον καὶ ἀτιμίαν, μὴ ἐπαγγέλλου δι' ἀτέρων ἀρετῶν μετανοεῖν· κενοδοξία γάρ καὶ

⁴⁴ Matth. xix, 21. ⁴⁵ Hebr. iv, 11. ⁴⁶ Luc. xvii, 21. ⁴⁷ Hebr. xi, 1. ⁴⁸ I Cor. ix, 24. ⁴⁹ II Cor. xiii, 3.

(4) Όταν, κ. τ. λ. Κατεί legas.

(5) Τὰ δι. Caute legas es hunc locum.

ἀναληγοίσια δουλεύειν τῇ ἀμαρτίᾳ καὶ διὰ δεξιῶν πε-
φύκασιν.

PMΔ'. Όσπερ τὰς ἀρετὰς πόνοι καὶ ἀτιμαῖ,
οὗτω καὶ τὰς κακίας ἡδοναὶ καὶ δόξαι τίκτειν εἰώ-
θασι.

PMΕ'. Πάσα σωματική ἡδονή ἐκ προλαβούστης
ἔτιν ἀνέσεως ἀνεστιν δὲ γεννᾷς ἡ ἀποστατι-

PMΓ'. Οἱ ὑπὸ ἀμαρτίᾳς οὐ δύναται μόνος
περιγενέσθαι τοῦ σαρκικοῦ θελήματος. Διότι τὸν
ἐρεθισμὸν ἀπαυστον ἔχει καὶ ἐγκείμενον τοῖς πά-
θεσιν.

PMΖ'. Ἐμπαθεῖς δυτας προσεύχεσθαι δεῖ καὶ ὑπο-
τάσσεσθαι· μόλις γάρ εστι μετὰ βοηθείας πολεμῆσαι
ταῖς προλήψειν.

PMΗ'. Οἱ μεθ' ὑποταγῆς καὶ προσευχῆς πυκτεύων
τῷ θελήματι, ἀδηλητής ἐστιν εὐμέθοδος, δὲ τὴν νοη-
τὴν πάλην διὰ τῆς τῶν αἰσθητῶν ἀποχῆς προφανῶς
ἐπιδεικνύμενος.

PMΘ'. Οἱ μη συναλλάσσων τῷ Θεῷ τὸ ἔαυτοῦ θε-
λητικά, ὑποσκελίζεται ἐν τοῖς λόιοις ἐπιτηδέυμασι, καὶ
ὑποχείριος τῶν ἀντιπάλων γίνεται.

PN'. Όταν ίδης δύο κακοὺς ἔχοντας πρὸς ἀλλήλους
ἀγάπην, γίνωσκε διε τὸν διέρρηψεν τῷ συνεργεῖ πρὸς
τὸ θέλημα.

PNA'. Ὑψηλόφρων καὶ κενόδοξος ἀλλήλοις ἡδέως
συναλλάσσουσιν· δὲ μὲν γάρ δουλικῶς ὑποπίπτοντα
ἐπιτενεῖ τὸν κενόδοξον, δὲ συνεχῶς ἐπαινοῦντα
μεγαλύνει τὸν ὑψηλόφρονα.

PNB'. Φιλαλήθης ἀκριβατῆς ἀμφοτέρωθεν πορίζε-
ται τὴν ἀλήθειαν. Ἐπὶ μὲν τοῖς ἀγαθοῖς μαρτυρού-
μενος, προθυμότερος γίνεται· ἐπὶ δὲ τοῖς κακοῖς
ἐλεγχόμενος, μετανοεῖς ἀγαγάκεται.

PNΓ'. Δεῖ τῆδες κατὰ τὴν προκοπὴν καὶ τὸν βίον
ἔχειν· καὶ κατὰ τὸν βίον διφειλομεν τὰς προσευχὰς
ἀναφέρειν τῷ Θεῷ.

PNA'. Καλὸν μὲν τὴν κεφαλαιωδεστέραν κρατεῖν
ἐντολὴν, καὶ μηδὲν κατ' εἶδος μεριμνᾶν, μηδὲ κατ'
εἶδος προσεύχεσθαι, ἀλλὰ μόνον ζητεῖν τὴν βασιλείαν,
κατὰ τὸν λόγον Κυρίου. Εἰ δὲ περὶ ἐκάστης χρείας
φροντίζομεν, διφειλομεν περὶ ἐκάστης προσεύχεσθαι.
Οἱ γάρ ἐκτὸς προσευχῆς τι ποιῶν ἢ φροντίζων οὐκ
εὔδοσσιται ἐπὶ τῷ τέλει τοῦ πράγματος. Καὶ τοῦτο
ἴστιν δὲ εἰπεν ὁ Κύριος· Οὐ δύνασθε χωρὶς ἐμοῦ
ποιεῖν οὐδέτερον.

PNE'. Τὸν παρελογιζόμενον τὴν περὶ προσευχῆς
ἐντολὴν ἀτοπότεραι παρακαλοῦνται, ἐπέρα τῇ
ἐπέρητι καθάπερ δέσμιον παραπέμπουσα.

PNΓ'. Οἱ τὰ ἐνεστῶτα θλιβερά προσδοκία τῶν
μεταγενεστέρων ἀγαθῶν προσδεχόμενος γνῶσιν ἀλη-
θείας εὑρηκε, καὶ ὄργης καὶ λύπης ταχέως ἀπαλλα-
γῆσται.

PNΖ'. Οἱ κακουχίαν καὶ ἀτιμίαν ὑπὲρ ἀληθείας
κιρούμενος ἀποστολικήν ὅδον πορεύεται, τὸν σταυ-

A bilio enim et indolentia in rebus secundis inservire
peccato solent.

CXLIV. Sicut virtutes laboribus et ignominia,
sic etiam vicia voluptatibus ei gloria procreari con-
sueverunt.

CXLV. Omnis corporalis voluptas ex præsumpta
licentia provenit: porro licentiam incredulitas ge-
nerat.

CXLVI. Qui in peccatis constitutus est, non potest
solus carnalem voluptatem superare. Quapropter
provocatorem habet irrequietum et urgenteū af-
fectibus.

B CXLVII. Qui urgentur affectibus, his oratio at-
que submissio sive humiliatio est necessaria: vix
enim licet cum auxilio mentis anticipationibus re-
pugnare.

CXLVIII. Qui cum subjectione et preicatione ad-
versus voluntatem luctatur, hic athleta valde in-
dustrius et artificiosus, qui mentis luctam per
rerum sensibilium abstinentiam manifesto ostendit.

CXLIX. Qui non conciliat Deo suam voluntatem,
supplantatur et evertitur propriis exercitiis; et ab
adversariis superatur.

CL. Cum videris duos improbos mutua benevol-
entia conjunctos, tum scias, quod alter alteri
cooperatur ad voluntatem.

CLI. Superbus et ambitiosus inter se libenter
familiaritatem ineunt: ille enim serviliter succum-
bentem ambitiosum laudat, hic vero indesinenter
laudantem magnificat superbū.

C CLII. Veritatis amans auditor utrinque verita-
tem lucratur. Cum enim in bonis testimonio vin-
citur, promptior et melior redditur; in malis au-
tem dum coarguitur, ad resipiscientiam adigitur.

CLIII. Oportet nos secundum quod prædicimus,
etiam vitam instituere, et secundum vitam debe-
mus precationes offerre Deo.

CLIV. Pulchrum quidem est, ut maxime sum-
mariū illud præceptum arripiamus, et nihil speciati-
am solliciti simus, neque quidquam speciatim
præcemur, sed solum regnum Dei, juxta Domini
sermonem ⁹, quæramus. Si vero de unaquaque re
necessaria sollicite cogitaverimus, debemus etiam
pro unaquaque consequenda preces ad Deum fun-
dere. Quicunque enim sine preicatione aliiquid facit,
aut sollicito animo cogitat, ille nullam prosperita-
tem tandem sentiret. Et hoc est quod dixit Domini-
nus: Sine me nihil potestis facere ¹⁰.

CLV. Fallentem præceptum de faciendis pre-
cationibus absurdiores inobedientiae excipient, altera
alteri tanquam vincitum alternis vicibus transmit-
tentis.

CLVI. Qui instantes hujus vite molestias ac
tribulationes futurorum bonorum exspectatione sus-
cipit, veritatis cognitionem invenit, et ab iracun-
dia atque tristia facile liberabitur.

CLVII. Qui ærumnas et ignominiam pro veritate
elegit, ille apostolicam viam, sublata in humeros

cruce et vincus catena, ambulat. Qui vero citra hæc duo cordi morem gerere voluerit, errat secundum animum, et incidit in tentationes et laqueos diaboli.

CLVIII. Neque qui adversus malas cogitationes sine causis, neque qui adversus causas sine cogitationibus pugnat, unquam vincit. Uno enim tantum profligato non multo post per alterum in utrumque rapitur.

CLIX. Qui metu vexationis et contumeliaz pugnat cum hominibus, ille aut in hac vita per impressiones abundantius vexabitur, aut in futuro sæculo immisericorditer punietur.

CLX. Qui omnium malorum impetum et impressionem excludere voluerit, debet precationibus Deo commendare sua negotia et spem, quæ in illum est, animo apprehendere, curam vero rerum sensibilium pro virili contemnere.

CLXI. Cum diabolus hominem invenerit sine necessitate negotiis corporalibus vacantem, primum quidem rapit ipsius cognitionis spolia, deinde spem quam in Deum habet, veluti caput aniputat.

CLXII. Si quando puræ precationis tutum locum inveneris, rerum cognitionem quam tibi inimicus suggestit in tempore, cave suscipias, ne id quod maius est, amittas. Præstabilius enim est precationis jaculisi jaculari ipsum in loco concluso, quam conversationem cum illo habere exuvias affrente, et nos a precandi sedulitate quæ adversus illum sit, abstrahere moliente.

CLXIII. Locus rerum aut negotiorum tempore temptationis et socordiæ juvat hominem; tempore vero puræ precationis consuevit lædere.

CLXIV. Si docendi provinciam assecutus es in Domino, et obaudiendo neglexeris, mente fac affligaris, neque tamen aperte perturberis. Cum enim affligeris, nequaquam cum obaudiente damnaris; porro si perturbaris, eadem re tentaberis.

CLXV. Quo tempore tibi aliquid exponendum fuerit, ne velis præsentes, quæ dictu et auditu consentanea sunt, clam habere. Et ea quidem quæ honesta et decora sunt, manifestius, quæ vero dura et obscura, ænigmatice exponas.

CLXVI. *El qui tibi subjectus non est, errorem ne exprobres in faciem.* Hoc enim potestatis magis quam consilii argumentum esset.

CLXVII. Quæ in communi sunt pro pluribus, omnibus sunt utilia. Unicuique propria secundum conscientiam apparent.

CLXVIII. Qui recte loquitur, debet etiam ipse gratias agere, ut qui a Deo verba sumpserit. Etenim veritas non loquentis, sed operantis Dei est.

CLXIX. A quibus obedientiæ confessionem non habes, ne contentiose repugnes, veritati resistens, ne quod odium adversus Scripturam sacram importunitate tua exuscites.

CLXX. Qui subdito contradicenti, ubi non

A πὸν ἄρας, καὶ τὴν ἀλυστὸν περικείμενος. Οὐ δὲ ἔκτὸς τῶν δύο τούτων προσέχειν τῇ καρδίᾳ πειρώμενος, πλανᾶται κατὰ νοῦν, καὶ ἐμπίπτει εἰς πειρασμοὺς καὶ πάγιδας τοῦ διαβόλου.

PNH'. Οὗτε τοῖς λογισμοῖς τοῖς κακοῖς ἔκτὸς τῶν αἰτιῶν, οὗτε ταῖς αἰτίαις ἔκτὸς τῶν λογισμῶν ἐστι πολεμοῦντα νικῆσαι ποτε. "Οταν γάρ τὸ ἐν μονομερῶς ἀποβάλλωμεν, μετ' οὐ πολὺ διὰ τοῦ ἑτέρου τοῖς ἀμφιστέροις ἐμφερόμεθα.

PNθ'. Ό φύση κακοπαθείας καὶ ὀνειδιῶμοῦ τοῖς ἀνθρώποις μαχόμενος, ή ὥδε δ' ἐπιφορᾶς περισσότερος κακοπαθεῖ, ή ἐν τῷ μέλλοντι αἰώνιῳ ἀνηλεῖς κολάζεται.

PEΞ'. Ό πᾶσιν κακήν ἐπιφορὰν ἀποκλεῖσαι βουλδημένος, ὀφελεῖ διὰ προσευχῆς, συναλλάσσον τῷ Θεῷ Βατά πράγματα, καὶ κρατεῖν μὲν νοερῶς τὴν εἰς αὐτὸν ἀλπίδα, τὴν δὲ φροντίδα τῶν αἰσθητῶν κατὰ δύναμιν παραλογίζεσθαι.

PEΑ'. Όταν εὑρῃ διάδολος ἔκτὸς ἀνάγκης ἀνθρώπον τοῖς σωματικοῖς ἐνασχολούμενον, πρότερον ἀρπάζει αὐτοῦ τὰ τῆς γνώσεως λάφυρα· εἰδ' οὐτα τὴν εἰς Θεὸν ἐλπίδα ως κεφαλὴν ἀποτέμνει.

PEΒ'. Εἰ ποτε λάδοις καθαρᾶς προσευχῆς ὁχυρὸν τόπον, τὴν γνῶσιν τῶν πραγμάτων ἀναδιδομένην παρὰ τοῦ ἔχθρου ἐν τῷ καιρῷ μὴ καταδέχου, ἵνα τὸ μεῖζον μὴ ἀπολέσῃ. Κρείσσον γάρ τοις τῆς προσευχῆς βέλεσι κατατοξεύειν αὐτὸν κατὰ τόπου συγκεκλεισμένον, η προσομιλεῖν αὐτῷ τὰ σκύλα προφέροντι, καὶ ἀποσπᾷν ἡμᾶς τῆς κατ' αὐτοῦ δεξιῶν μηχανωμένω.

PEΓ'. Ό τὸν πραγμάτων χώρα, ἐν καιρῷ πειραμοῦ καὶ ἀκηδίας, ὧφελεὶ τὸν ἀνθρωπὸν ἐν καιρῷ δὲ καθαρᾶς προσευχῆς καταβλάπτειν εἰωθε.

PEΔ'. Διδάσκειν ἐν Κυριῷ λαχών, καὶ παρακουδημένος, θλίβου νοερῶς, καὶ μὴ ταράσσου προφανῶς· θλιβόμενος γάρ οὐ συγκατακριθήσῃ τῷ παρακούοντι· ταρασσόμενος ἐν τῷ αὐτῷ πράγματι πειρασθήσῃ.

PEΞ'. Όν καιρῷ ἐξηγήσεως, μὴ κρύψῃς τὰ τοῖς παροῦσι προσῆκοντα, τὰ μὲν εὐπρεπῆ σαφεστέρως, τὰ δὲ εκληρὰ αἰνιγματωδῶς διηγούμενος.

PEΖ'. Τοῦ ἐν ὑποταγῇ σου μὴ δινεος σφάλμα μὴ προσενέγκῃς εἰς πρόσωπον. Τούτο γάρ ἐξουσίας μᾶλλον ἢ συμβουλίας ἐστι.

PEΖ'. Τὰ πληθυντικῶς γινόμενα γίνεται πᾶσιν ὀφέλιμα. Ἐκάστω τὰ ἴδια κατὰ συνείδησιν ἐμφανίζονται.

PEΗ'. Ό λαλῶν ὄρθως ὀφελεῖς καὶ αὐτὸς εὐχριστεῖν, ως παρὰ Θεοῦ λαμβάνων τὰ ῥήματα. Ή γάρ ἀλήθεια οὐ τοῦ λαλοῦντος ἐστιν, ἀλλὰ τοῦ ἐνεργοῦντος Θεοῦ.

PEΘ'. Παρ' ὅν εὐκέχει; ὅμολογιαν ὑποταγῆς μὲν φιλονείκει ἀνθιστάμενος τῇ ἀληθείᾳ, ἵνα μὲν γέγερῃς κατὰ τὴν θείαν Γραφήν.

PO'. Ό ύποτακτικῷ ὅπου οὐ δεῖ ἀντιλέγοντι εἰ-

ραγωρῶν πλανῆ αὐτὸν ἐν ἑκείνῳ τῷ πράγματι, καὶ τὰς συνθήκας τῆς ὑποταγῆς ἀθετεῖν παρασκευάζει.

ΡΟΔ'. Οἱ φόδωφ Θεοῦ νομοθέτῶν ἡ παιδεύων τὸν ἀμαρτάνοντα τὴν ἐναντιουμένην τῷ σφάλματι ἀρετὴν ἔστω περιποιεῖται· δὲ μηνισικῶν καὶ κακοθελῶν ὀνειδίζων τῷ δόμοιφ πάθει: κατὰ τὸν πνευματικὸν περιπίπτειν νόμον.

ΡΟΒ'. Οἱ καλῶς μαθὼν τὸν νόμον φοβεῖται: τὸν νομοθέτην· καὶ ἐλπίζων ἐπ' αὐτῷ, ἐκκλίνει ἀπὸ παντὸς κακοῦ.

ΡΟΓ'. Μή γίνου δίγλωσσος, ἔτερως μὲν τῷ λόγῳ, ἔτέρως δὲ τῇ συνειδήσει διακείμενος· τὸν γάρ τοιούτον ἡ Γραφὴ ὑπὸ κατάρας ἴστησιν.

ΡΟΔ'. Εστιν δὲ ἀλήθειαν λέγων καὶ ὑπὸ ἀρρόνων μισουμένος, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· καὶ εστιν δὲ ὑποκρινόμενος καὶ διὰ τοῦτο ἀγαπώμενος· "Οὓς οὐδέτερον τῶν ἀνταπόδοτεων τούτων πολυχρόνιον γίνεται, διότι δὲ Κύριος, ἐν Ἰδίᾳ καὶ ρῷ, ἐκάστι φ τὸ δέον ἀνταποδίδωσιν."

ΡΟΕ'. Οἱ τὰ μέλλοντα μνηθηρὰ ἀναιρεῖν βουλόμενος ὁ φρελεῖ τὰ ἐνεστῶτα ἡδέως ὑποφέρειν· οὗτω γάρ τοερῶς συναλάσσων πράγματι, διὰ μικρῶν έδυνῶν, μεγάλας ἐκφεύξεται.

ΡΟΖ'. Ἄσφαλται λόγον ἀπὸ καυχήσεως, καὶ λογισμὸν ἀπὸ οἰήσεως, ἵνα μὴ παραχωρηθεὶς πράξῃς τὴν ἐναντία. Οὐ γάρ ἐξ ἀνθρώπου μόνον τελεσιουργεῖται τὸ ἀγαθὸν, ἀλλὰ τοῦ παντεπόπτου Θεοῦ.

ΡΟΖ'. Οἱ παντεπόπτης Θεὸς, ὥσπερ τοῖς ἔργοις ἡμῶν ἀξίας ἐπιφορὰς ἀπένειμεν, οὕτω καὶ τοῖς λογισμοῖς καὶ τοῖς ἔκουσιοῖς νοήμασιν.

ΡΟΗ'. Οἱ ἀκούσιοι λογισμοὶ ἐκ προλαβούσης ἀμαρτίας ἀναφύονται· οἱ δὲ ἀκούσιοι ἐκ τοῦ αὐτεξουσίου θελήματος· διενε πάται εὑρίσκονται τῶν προτέρων οἱ δεύτεροι.

ΡΟΒ'. Ταῖς μὲν παρὰ πρόθεσιν κακαῖς ἐννοίαις λύπη παρέπεται· διὸ καὶ συντόμως ἐξαφανίζονται· ταῖς δὲ κατὰ πρόθεσιν, χαρά· διενε καὶ δυσαπάλλακτοι γίνονται.

ΡΙΠ'. Οἱ φιλήδονος λυπεῖται: ἐν φόγοις καὶ κακοπαθεῖαις· δὲ φιλόθεος, ἐν ἐπαίνοις καὶ πλεονεξίαις.

ΡΠΑ'. Οἱ μή γινώσκων τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ ἀμφικρημονὸν δόδον κατὰ νοῦν διαβάνει, καὶ ὑπὸ παντὸς ἀνέμου ράδιων ἀνατρέπεται· ἐπαινούμενος γαυριδ, καὶ φεγόμενος ἐρεθίζεται, εὐναχούμενος ἀσελγαστεῖ, καὶ κακοπαθῶν ἀποδύρεται, συνιών γάνητιδ, καὶ μή νοῶν σχηματίζεται, πλουτῶν ἀλαζονεύεται, καὶ πτωχεύων ὑποκρίνεται, κορεσθεὶς θρασύνεται, καὶ νηστεύοντος κενοδοξεῖ, τοῖς ἐλέγχουσι φιλονεκεῖ, καὶ τοῖς συγγνώμην αὐτῷ ἀπονέμουσιν ὡς ἀνοήτοις ἐφυσηρίζει. Ἐάν μήτε οὖν κατὰ χάριν Χριστοῦ γνῶσιν ἀληθείας καὶ φόδον Θεοῦ αἰτήσηται, οὐ μόνον ἐκ τῶν παθῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν συμβάσεων δεινῶς τραυματίζεται.

A oportet, cesserit, ea in te seducit illum, et obedientiae scēderā objicit contemptui.

CLXXI. Qui timore Dei legem condit, aut peccantem castigat, contrariam errori virtutem sibi ipsi vindicat atque conciliat. Qui vero injuriarum mēmor est et malitiose exprobrat, in eundem affectum, secundum legem spiritualem, incidit.

CLXXII. Qui probe legem perdidicis, timet legislatorem; et sperans in eundem ab omni malo declinat.

CLXXIII. Ne fas hilinguis, aliter quidem sermone, aliter vero conscientia temet ostentans: ejusmodi enim hominem Scriptura sub maledictione statuit⁷¹.

B **CLXXIV.** Est qui veritatem dicit, et ab insipientibus habetur odio, secundum Apostolum⁷²: et est qui simulat, et propter hoc amat. Attamen neutra harum retributionum diuturna est, quoniam Dominus suo tempore unicuique, ut oportet, retribuet.

CLXXV. Qui futuras tribulationes tollere voluerit, ille præsentes debet jucunde et libenter perpeti: ita enim mente assuescens rei, modicis doloribus et molestiis magnas effugiet.

CLXXVI. Fac munias linguam tuam a jactantia, et cogitationem ab opinione, ne cum cesseris, diversa facias. Neque enim ab homine solo bonum perficitur, sed ab omnia vidente Deo.

CLXXVII. Omnia videns Deus, quemadmodum operibus nostris digna incrementa suppeditat, sic etiam cogitationibus et voluntariis consiliis.

C **CLXXVIII.** Non voluntariæ cogitationes ex anteverente peccato nascuntur. Cæterum voluntariæ ex voluntate libera et spontanea: unde posteriores causæ esse priorum deprehenduntur.

CLXXIX. Malas cogitationes præter propositum contingentes tristitia subsequitur: quapropter etiam brevi momento evanescunt. At quæ sunt juxta propositum, gaudium: unde fit ut etiam difficulter queant abjici.

CLXXX. Voluptatis studiosus et amans in reprehensionibus et vexationibus tristitia afficitur, porro homo diligens Deum, in laudibus et abundantia.

D **CLXXXI.** Cui non sunt explorata judicia Dei, periculosam et præcipitem viam juxta mentem ambulat, et a quovis vento facile moveatur et impellitur; si laudatur, jactabundus insolecit; si reprehenditur, irritatur; convivium agitans, lascivit ebrius; si vexatur malis, lamentatur; intelligens, effertur ostentatione; non intelligens, simulat; abundans opibus, arroganter superbit; mendicum agens, opes domi simulat; saturatus, ferocit; et jejunans, inani servit gloriæ: cum reprehensionibus contendit; et his qui illi largiuntur veniam, tanquam stultis, petulanter injurious est. Itaque si non secundum gratiam Christi, veritatis cognitionem et Dei timorem postulaverit, non tantum ab affectionibus, sed etiam ab accidentibus graviter vulneratur.

Igitur; qui vero illas contempserit, etiam majoribus, Domini auxilio, repugnat.

CCIX. Ne tentes redarguendo juvare hominem virtutum suarum jactabundum ostentatorem, propterea quod monitorum patiens, et veritatis amator esse nequeat.

CCX. Omne verbum Christi - misericordiam et justitiam et sapientiam Dei, et harum virtutem per auditum injicit libenter audientibus. Unde inmisericordes et injusti, non libenter audientes, Dei sapientiam cognoscere non potuerunt; quin etiam loquentes crucifixerunt. Nobis igitur videndum est, num libenter ipsum audimus. Ipse enim dixit: *Qui diligit me, præcepta mea serrabit, et diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum*²⁰. Vides quomodo sui ipsius manifestationem in præceptis absconderit?

CCXI. Ex omnibus præceptis non aliud plura complectitur, quam præceptum charitatis, quæ est erga Deum et proximum. Hæc ex rerum sensibiliū abstinētia et cogitationum quiete constat et subsistit. Hoc cum non ignorasset Dominus, præcepit nobis, dicens: *Ne solliciti sitis de crastino*²¹. Et juste quidem: nam qui a rebus sensibiliū et carum sollicitudine liberatus non est, a pravis cogitationibus quomodo liberabitur? Porro qui cogitationibus delinetur, quomodo videre possit peccatum certum, sub illis latens; aut quæ sint tenebræ et caligo animæ, quæ pravis cogitationibus et sermonibus et operibus incidit; partim quidem diabolο violento incursu tentante et principium comonstrante; partim vero homine studio voluptatis et ambitione libenter conversante? Etenim si secundum dijudicationem non voluit, secundum operationem tamen potuit et suscepit. Cæterum qui hoc tam late patens peccatum non animadvertisit, quando tandem precabitur ut ab illius contagio perpurgetur? At ab illo nondum purgatus, quomodo puræ naturæ locum inveniat? Porro, qui hunc non invenerit, quomodo interiorem Christi domum perspiciat? si quidem domus Dei sumus iuxta propheticum et evangelicum et apostolicum sermonem. Oportet itaque, iuxta prædictorum consequentiam, ejusmodi domum quærere, et precando perseverantes pulsare, ut hic aut in exitu aperiat nobis paterfamilias, et non dicat negligenteribus: *Nescio unde vos estis*²². Non autem solum debemus petere et accipere, sed etiam, quod datum est, servare: sunt enim quidam, qui, quod acceperunt, amittunt. Quapropter prædictarum rerum nudam cognitionem, aut etiam fortuitam experientiam, fortasse etiam qui tardo sunt ad discendum ingenio, et juvenes apprehendunt et amplectuntur; operationem vero cum perseverantia consistentem, vix e senibus hi qui religiosi habentur, et multa ornati experientia; qui non raro ipsam amiserunt iterum quæsiverunt, et invenerunt. Itaque hoc nostra potestate possideamus, quemadmodum ipsi, ut a nobis auferri nequeat amplius.

²⁰ Joan. xiv, 21. ²¹ Matth. vi, 34. ²² Lue. xiii, 23.

A καταφρονῶν, καὶ τοῖς μεγάλοις ἐν Κυρίῳ ἀντιστέσται.

ΣΩ'. Μή πειρῶ ἔλέγχων ὡφελεῖν τὸν ἐν ἀρετᾷ καυχώμενον, διότι ὁ ἀυτὸς καὶ φιλενδεῖταις καὶ φιλάθητος εἶναι οὐ δύναται.

ΣΩ'. Πᾶν δῆμα Χριστοῦ Ἐλεον, καὶ δικαιοσύνη, καὶ σορίαν ἐμφαίνει Θεοῦ, καὶ τὴν τούτων δύναμιν διὰ τῆς ἀκοῆς ἐμβάλλει τοῖς ἥδεσις ἀκούουσιν. "Οὐεν οἱ ἀνελέήμονες, καὶ ἀδικοι, ἀγριῶς ἀκούοντες τὴν τοῦ Θεοῦ σοφίαν, γνῶναι οὐκ ἐδυνθήσαν· ἀλλὰ καὶ ιαλούντες ἐταύρωσαν. Καὶ ἡμεῖς οὖν ιδωμεν, εἰ ἥδες αὐτοῦ ἀκούμενοι. Αὐτὸς γάρ εἰρηκεν· Ὁ ἀρατῶ με τὰς ἐρτολὰς μου τηρήσει, καὶ ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου, καὶ ὡς ἀγαπήσω αὐτὸν, καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν. Βλέπεις, τῶς τὴν θαυτοῦ Β ἐμφανεῖαν ἐν ταῖς ἐντολαῖς ἐνέχρυψε;

ΣΙΑ'. Πασῶν τῶν ἐντολῶν ἔστι περιεκτικωτάτη ἡ εἰς Θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπη, ήτις ἐκ τῆς τῶν ψλικῶν ἀποχῆς, καὶ τῆς τῶν λογισμῶν ἡσυχίας συνισταται. Τοῦτο εἰδὼς ἐν Κύριος παραγέλλει τὴν λέγων· Μή μεριμνήσῃς περὶ τῆς αὔριον. Καὶ εἰκότως· διὰ τῶν ψλικῶν καὶ τῆς μερίμνης αὐτῶν μή ἀπαλλαγεῖς, τῶν πονηρῶν λογισμῶν πῶς ἀπαλλαγήσεται; Οὐ δὲ τοῖς λογισμοῖς περιεχόμενος, πῶς ἀντὶ τῶν ίδοι τὴν ὑπὸ τούτων καλυπτομένην ἀμαρτίαν ἐνυπόστατον, ήτις ἔστι σκότος καὶ διμήλη ψυχῆς, ἐξ ἐννοιῶν πονηρῶν καὶ λόγων καὶ πράξεων ἐμπεσούσα· τοῦ μὲν διαβόλου διὰ προσδολῆς βιαστοῦ πειράζοντες, καὶ τὴν ἀρχὴν ὑποδεικνύοντος· τοῦ δὲ ἀνθρώπου διὰ φιλτρονίαν καὶ κενοδοξίαν ἥδεως προσομιλήσαντος; Εἰ γάρ καὶ κατὰ διάκρισιν οὐκ ἐδύολετο, ἀλλὰ καὶ ἐνέργειαν ἐδύνατο καὶ παρεδέχετο. Οὐ δὲ ταῦτην μή θεασάμενος τὴν περιεκτικὴν ἀμαρτίαν, πότε ἂν ἐγθείη περὶ αὐτῆς καθαρισθῆσθαι; Οὐ δὲ μή καθαρισθεῖς, πῶς ἀν εὑρο: τὸν τόπον τῆς καθαρίδες ϕύσεως; Οὐ δὲ τοῦτο μή εὑρών, πῶς ἀν ίδοι τὸν ἐνδοτέρω σῖκιν τοῦ Χριστοῦ, εἰπερ οἶχος τοῦ Θεοῦ ἐσμεν, κατὰ τὸν προφητικὸν, καὶ εὐαγγελικὸν, καὶ ἀποστολικὸν λόγον; Χρή οὖν, διὰ τῆς τῶν προειρημένων ἀκούσθιας, ζητῆσαι τὸν οἶκον τούτον, καὶ διὰ προσευχῆς περιμένοντας κρούειν, δῆπος ἦ δέ τη ἐξέδη ἀνοίξει ἥδεν διοκνεστήτης, καὶ ἀμελήσασιν μή εἴποι· Οὐκ οἶδα υμᾶς, πάθειρ ἔστε. Οὐ μόνον δὲ ὄφελομεν αἰτήσασθαι καὶ λαβεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸ δυθὲν φυλάξαι· εἰσο γάρ τινες οἱ καὶ μετὰ τὸ λαβεῖν ἀπολέσαντες· Διὸ τὸν προειρημένων πραγμάτων ψιλὴν μὲν τὴν γῆσιν, ἥ καὶ συμβατικὴν τὴν πειραν, ἵσως καὶ ὄφειθείς καὶ νέοι κατέχουσι· τὴν δὲ μεθ' ὑπομονῆς περάμονον ἔργασιαν, μόλις τῶν γερόντων οἱ εὐλαβεῖς καὶ πολύπειροι, οἱ πολλάκις αὐτὴν διὰ προσεξῆς ἀπολέσαντες, καὶ διὰ ἔχουσιν πόνων ἀναζητοῦντες, καὶ εὐρίσκοντες. Τοῦτο οὖν ποιεῖν καὶ ἡμεῖς μή πανεμθα, ξώς αὐτὴν ἀναφαίρετον κατ' ἐκαίνους κτησίμεθα.

sua negligentia, et voluntariis laboribus eamdem ipsum nec nos facere desistamus, donec illam, ita nostra potestate possideamus, quemadmodum ipsi, ut a nobis auferri nequeat amplius.

Τάῦτα τοῦ πνευματικοῦ νόμου ἐκ πολλῶν δίγα A ἔγνώκαμεν τὰ δικαιῶματα, καὶ καὶ ὁ μέγας ψαλμῳδὸς ὑφῆγεται ἐνδελεχῶς, τοῦ μαθεῖν αὐτὰ καὶ ποιεῖν τοὺς συνετῶς ψάλλοντας ἐν Κυρίῳ. Ἀύτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Hæc quidem de lege spirituali ex multis pauca justitiae præcepta novimus, quæ etiam a magno Psalmista jugiter percensentur, ut ea perdiscant et faciant qui cum aliqua intelligentia psallunt in Domino. Ipsi gloria in sæcula. Amen.

OPUSCULUM | III.

Περὶ μεταροτὰς τοῖς πᾶσιν χάροις προσηκούσης B *De pœnitentia, cunctis, ut operari queant, plane necessaria: quam fideles etiam antequam operentur, per gratiam baptismi accipere solet.*

A'. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία, θεοπρεπῶς ὡς οἶδεν αὐτὸς, τῆς πάντων προνοῶν σωτηρίας, διαφόροις δόγμασι τὸν τῆς ἐλευθερίας θέμενος νόμον, ἐν τοκούν πρέποντα τοῖς πᾶσιν ὥρισατο, λέγων· *Μεταροῖτε·* ὡς ἐκ τούτου δυνατὸν ἡμῖν ἐπιγνῶναι, διτὶ πᾶσα ἡ ποικιλία τῶν ἐντολῶν εἰς ἔνα καταλήγει τὸν τῆς μετανοίας δρόν, καθὼς καὶ τοῖς ἀποστόλοις ἐν κεφαλαίῳ ἐνετείλετο, εἰπών· *Λέγετε αὐτοῖς· Μεταροῖτε·* ήγρυκε γάρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· οὐ πάντως χρονικὴν ἐρηκώς ἐγγύτητα τῆς βασιλείας, ὡς ἔναγκος ἐπικειμένην τῷ κόσμῳ (οὐ γάρ ἀν ἡ ἀλήθεια ἀκατάλληλα τοῖς πράγμασι διωρίζετο). Τοὺς γάρ καὶ οἱ τηνικαῖτα περιόντες καὶ οἱ μετ' ἔκεινους ἐκοιμήθησαν, ἀμοιρήσαντες τῆς καθόλου συντελείας· ἀλλ' εἰδὼς τὸν ἔαυτοῦ λόγον ὁ Κύριος, καὶ βασιλείας καὶ μετανοίας δύναμιν ἔχοντα, *Μεταροίτε, φροντεῖτε·* ήγρυκε γάρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Εἰ γάρ μὴ τοῦτο δοθεῖη, πῶς Ὁμοία ἔστι τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν; Κύμη, ἣ λαβοῦσα τυρὴ ἔκρυψε εἰς ἀλεύρου σάκα τρία, ἵνα οὖν ἔξυμάθῃ δλοι; ή καθότι ἡ τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον ὑποδεξαμένη διάνοια ἔκρυψεν εἰς τὴν τριμερῆ ὑπόστασιν, σώματος λέγω, καὶ πνεύματος, καὶ ψυχῆς, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, καὶ πᾶσαν αὐτῶν τὴν ἐν τοῖς λογισμοῖς λεπτότητα, ἀλεύρου δίκην πολυμερῶς διακεχυμένην, εἰς μίαν τῆς πίστεως ζύμην συντήγαγεν, ἔξομιωθῆναι τῷ ἐνεργοῦντι λόγῳ καθόλου περιμένουσα. Οὕτως ὡμοίωσε τὸν τῆς ἀληθείας λόγον κόκκῳ σινάπεως, μικρὸν μὲν ἐν τῇ τῶν ἀκουόντων καρδίᾳ κατασπειρόμενον, διὰ δὲ τῆς προσηκούσης ἐργασίας αὐξανόμενον, καὶ τούς ἀποστόλους εἶναι ἐφη, διὰ τὸν λόγον ὃν ἤκουσαν, τῇ συνεισφερομένῃ τὸν λόγον δυνάμει πρὸς ἐργασίαν ἀποχρησαμένους, καὶ διὰ τοῦτο καθαροὺς καὶ τοὺς ἀποστόλους εἶναι ἐφη, διὰ τὸν λόγον ὃν ἤκουσαν, τῇ συνεισφερομένῃ τὸν λόγον δυνάμει πρὸς ἐργασίαν ἀποχρησαμένους, καὶ διὰ τοῦτο καθαροὺς γενομένους· Ζῶτε γάρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπεργάζεται ὑπάρχει. Διὸ καὶ τοὺς μὴ χρησαμένους τοιαῦτη συνεισφορᾷ, ὡς ἀπί-

I. Dominus noster Jesus Christus, Dei virtus ac Dei sapientia ^{α'}, prospiciens omnium saluti in condenda variis dogmatum generibus lege libertatis, prout Deo dignum erat, quemadmodum ipse novit, unum omnibus convenientem scopum præscripsit, duni ait: *Pœnitentiam agite* ^{β'}, ut inde perspicere possimus, omnem præceptorum varietatem in unum desinere pœnitentiae terminum; sicut etiam apostolis in summa præcepit, his verbis: *Dicite illis: Pœnitentiam agite; appropinquavit enim regnum cœlorum* ^{γ'}. Non equidem quod diceret temporalem regni C propinquitatē mundo prope imminentem (neque enim veritas in rebus quidpiam incongruum statueret: nam et qui tum vivebant, et eorum posteri consummationis universalis expertes dormierunt), sed quia noverat Dominus suum ipsius sermonem tum regni, tum pœnitentiae vim habere. *Pœnitentiam agite, inquit, appropinquavit enim regnum cœlorum.* Siquidem nisi hoc concedatur, quo pacto *Simile est regnum cœlorum fermento, quod accipiens mulier abscondit in sata tria farinæ, donec fermentetur totum* ^{δ'}? nisi quod intellectus susceptum Dei verbum occultat in tripartitam hypostasin, corporis, inquam, spiritus et animæ, secundum Apostolum, omnemque illorum subtilitatem in conceptionibus animi positam, instar farinæ variæ confusam in unum sive fermentum cogit, exspectans, donec efficienti verbo per omnia similis evadat. Hoc modo grano sinapis assimilavit verbum veritatis ^{ε'}: quod quidem exiguum est, dum seminatur in corde audientium, sed per innatam efficaciam crescit, ac velut arbor prægrandis in loco excelsi, sic accedentibus oīmis sit domus refugii. Quod quidem vere tum contigit, quando mundos esse dixit apostolos propter sermonem quem audiebant ^{Ϛ'}: utpote qui uterentur facultate sermonem ad operationem referente, ob idque evaserunt mundi: *Vivus est enim sermo Dei et efficax* ^{Ϛ'}. Et hac de causa velut insidieles condemnavit illos qui

^{α'} Cor. i, 24. ^{β'} Matth. iv, 17. ^{γ'} Ibid. ^{δ'} Matth. xiii, 33. ^{ε'} Ibid. 31. ^{Ϛ'} Joan. xv, 3. ^{Ϛ'} Hebr. iv, 12.

nou usi sunt hac relatione, dicens : *Si non venissem, et locutus non fuisset eis, peccatum non haberent : nunc autem excusationem non habent de peccato suo*¹¹.

II. Hoc autem non eo diximus quod dissidamus de regno futuro, quod quidem suis temporibus, yobis tamen incognitis, certo venturum est; sed quod sermo Dei eamdem regni vim contineat, qui ἀδελφος est, eorum quæ sperantur, hypostasis, arrhabo hereditatis futuræ, ac primitiæ æternorum bonorum; infidelibus autem et impuris, argumentum quod careant Deo. Idcirco ait : *Pœnitentiam agite; appropinquavit regnum cœlorum.* Quare si sermo qui consert in animo efficaciam eorum quæ dicuntur, illos qui duntaxat audiunt, declarat esse debitores operis; quid agemus nos, qui non modo sermonum, sed multorum ac ingentiū beneficiorum vim concursantem contemptissimus, et non unicū duntaxat talentum, sed quinque et duo in terram oculuimus, carnaliter abusi beneficiis Domini, quibus vel animalia ratione carentia dum afficiuntur, manui ducenti versimiliter obtemperant pro facultate naturæ suæ, adeo ut agrestium feritas convertatur in rationem obediendi. bene merenti? Tanto nos, qui libertatis arbitrio præ cunctis animalibus exornati sumus, ipsis feris agrestiores, et brutis minus rationales apparuimus. Illa enim mutuum congressum jucunde fecerunt: unde etiam dum pascuntur, unumquodque satisfacit occurrenti, et sine invidia, quod sibi præsto est, relinquit alteri; nos vero ordinati ut præsimus et dominemur irrationabilibus, naturæ vitium prætulimus; adeo ut vel nulla necessaria cogente causa, sine misericordia et invide nos geramus erga gentilem nostrum. Tales, opinor, Joannes appellavit serpentes, genima viperarum¹², quos, ut invenerunt pœnitentiam, adinonet iram venturam fugere, fructusque pœnitentia dignos facere, et e duabus tunicis impertiri non habenti, ac de cibis præcipiens similiter facere. Porro si illos qui ante fidem ignorabant quid ægere deberent, assimilavit serpentibus, ob parem affectum rationem; eritne non assimilandum vitium, si post fidem, cognitionem et munera quæ accepimus, sine metu pecemus?

III. Quocirca prætermisis occultis, quæ quisque D cogitatione perpetrare potest, ea potius commemo-rabo, quæ gravem in nos mutuo gerentes animalium admittimus: maxime in eos qui nos offendisse videntur, non cum humilibus neque cum magnis secundum Deum conversantes. Nam adversus viliores et pauperiores palam extollimur, quibus tanquam mercenariis aut servis licenter uti volumus, non amplius in Christo, sed in carne ac opibus, nobilitatem vindicantes. Itaque ubi quempiam e diliutoribus delinquentem viderimus, corripere non possumus, sed dicere solemus iis quicunque se obtulerint, scriptum esse : *Nolite ante tempus judicare quidquam, quoad usque veniat Dominus*¹³. At

A στοις κατέχεινεν, εἰπών· Ἐτ μὴ ἡλθορ καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἀμαρτλαρ οὐχ εἰχορ· τῦν δὲ πρόχασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἀμαρτλας αὐτῶν.

B. Τοῦτο δὲ εἰρήκαμεν, οὐχ ᾧς ἀπιστοῦντες τερῆς μελλούσης βασιλείας, ἃ τις τοῖς ιδίοις καὶ ἀπόστοις καριοῖς ἀπαραβάτως ἐλεύσεται· ἀλλ' ὅτι ὁ ἀγῶνας τοῦ Κυρίου τὴν αὐτὴν τῆς βασιλείας ἐπέχει δύναμιν, γενομένος τοῖς πιστοῖς ἐλπίζομένων ὑπόστασις, ἀρρεβῶν τῆς μελλούσης κληρονομίας, ἀπαρχή, τῶν αἰωνιῶν ἀγαθῶν· τοῖς δὲ ἀπίστοις καὶ βεβήλοις, ἐνυπόστατος ἀθετεῖς ἔλεγχος. Διὸ φησι· *Μεταροεῖτε· ἥγρικερ η βασιλεία τῶν οὐρανῶν.* Εἰ οὖν μόνον τοὺς ἀκούοντας ὄφειλέτας ἔργου δὲ λόγος δείκνυσι, συνεισφέρων ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν, τί ποιησόμεθα ἡμεῖς, οἱ οὐ μόνον λόγων, ἀλλὰ πολλῶν καὶ μεγάλων εὐεργεσιῶν συνεισθούστης τῆς δυνάμεως ἀθετήσαντες· καὶ οὐ μόνον τὸ ἐν τάλαντον, ἀλλὰ καὶ τὰ πέντε, καὶ τὰ δύο εἰς γῆν κρύψαντες, σωματικῶς ταῖς εὐεργεσιais τοῦ Κυρίου ἀποχρητά μενοι· δι' ὃν εἰκός καὶ διογα εὐεργετούμενα ὑπακούειν τῷ χειραγωγοῦντι, καθό δέχει φύσεως δύναμιν, ᾧς καὶ θηρίον ἀγριότητα τραπῆναι πρὸς λόγον ὑπακοῆς τοῦ εὐεργέτου; Κατὰ τοσοῦτον ἡμεῖς οἱ ἀντεξουσιότητι ὑπὲρ πάντα τὰ ζῶα τιμηθέντες, τῶν θηρίων ἀγριώτεροι, καὶ τῶν ἀλόγων ἀλογώτεροι πεφανερώμεθα. Έκείνα γάρ πρὸς τὸν ἀλλήλων πλησιασμὸν ἡδέως ἔχει, οὗτον καὶ νεμόμενα ἔκαστον ἔξαρκεῖται τῷ παρατυχόντι, καὶ ἀφθόνως τῷ ἐτέρῳ καταλείπει τὸ παρακείμενον· ἡμεῖς δὲ οἱ τῶν ἀλόγων ἀπιστατεῖν καὶ κυριεύειν τεταγμένοι, τῆς φύσεως τὴν κακίαν προετιμήσαμεν· ὥστε καὶ μηδεμιᾶς ἀναγκαστικῆς αἰτίας, ἡμεῖς βιαζομένης, ἀνηλεῶς καὶ ἐπιφύλωκας ἔχειν πρὸς τὸ δύμασθον. Τοὺς ποιούτους; οἵματα, δρεῖς, γεννήματα ἔχιδνῶν δὲ ίωάννης ὠνόμασε, φυγίντης μελλούσης ὀργῆς, τὴν μετάνοιαν εὐρηκότας, ης ποιησαὶ καρποὺς ἀξίους παρακελεύεται, καὶ ἐκ δύο χιτῶνων μεταδοῦναι τῷ μὴ ἔχοντι, καὶ περὶ βρωμάτων ὅμοιώς ποιεῖν ἐντειλάμενος. Εἰ δὲ τοὺς πρὸ τῆς πίστεως τὸ δέον τὴν οὐρανήτας, δρεῖς διὰ τὸ συμπαθὲς παρεκάσεν, ἀπαρέκαστον ἀν εἰη κακὸν, πειράτης ποτίστιν καὶ γνῶσιν, καὶ παροχάς δις εἰλήφαμεν, ἀδεῶς ἔξαμπτάνειν;

C Γ'. Τὰ μὲν οὖν κρύψια παρήσω, & ἔκαστος λογιστικῶς κατ' ἔκουσίαν ἔχει ἀποτελεῖν· εἰπὼ δὲ μᾶλλον δὲ πρὸς ἀλλήλους ἐπαχθῶς ἔχοντες ἐπιτηδεύσμεν, μάλιστα πρὸς τοὺς δοκοῦντας τὸ δικηγόνας, μῆτε μικροῖς μητέ μεγάλοις κατὰ θέσην συντυγχάνοντες. Τῶν μὲν γάρ ἀφανεστέρων ή πτωχότερων προφανῶς κατεπαιρόμεθα, ὥσπερ μισθίων ή δούλων κατεξουσιάζειν ἐθέλοντες, οὐκέτι ἐν Χριστῷ, ἀλλ' ἐν σαρκὶ καὶ πλούτῳ ἔκδικούντες τὴν εὐγένειαν. Καὶ ὅταν μέν τινα τῶν σοβαρωτέρων ἀμαρτάνοντα θωματεῖν, ἐλέγχει οὐ δυνάμεθα· φαμὲν δὲ τοῖς παρατυχοῦσιν, στι γέραπται· Μή πρὸ καιροῦ τι κρίτετε, διὸς ἀν ἐληγκός τοῦ Κύριος· τῶν δὲ ταπεινοτέρων μικράν τινα ἀλεῖαν εὑρόντες, εὐθέως κατεπικείμεθα, φαγητῶντες καὶ λέ-

¹¹ Joan. viii, 40. ¹² Matth. iii, 7 sqq. ¹³ I Cor. iv, 5.

γοντες, διτι γέγραπται: Τὸν ἀμαρτιῶντα ἀνάπτωται. Καὶ οὕτως, τὴν μὲν ἑαυτῶν ὑπόκρισιν, ἣτοι κακίαν, ταῖς Γραφικαῖς μαρτυρίαις ἐνδιαστρόφως ὑποκαλύπτομεν, ἔκεινους δὲ, ὡς κατὰ Θεὸν ἐλέγχοντες; διακείμεθα. Ταῦτα μὲν οὖν ἐν τοῖς ὑποδεεστέροις. Τοὺς δὲ ισοδυναμοῦντας ἐπὶ μικραῖς τισιν ἀφορμαῖς εὐθέως ἀποστρεψθεῖσα, πᾶσαν μηχανὴν ἐννοοῦντες πρὸς ἀμυναν. Καὶ οὐ πρότερον αὐτοῖς εὑμενίζομεθα, ἄχρις οὗ αὐτοῖς κατὰ γνώμην γενώμεθα. Προφάσεως δὲ τῆς αὐτῆς ἐπιλαβόμενοι, ὡς ἐπ' ἀγαθῷ χαρούντες, τὴν πονηρίαν ἐπιδειχνύμεθα, καὶ μετὰ τὸ, ἀκύναντες, τότε φιλικωτέρως αὐτοῖς διμιλοῦμεν, δευτέρας φιλίας τὴν προλαβούσαν τοῦ κακοῦ νίκην θεμέλιον προθίμενοι. Ἀνάγκη δὲ πᾶσα τὸ ἔργον δμοιον τῷ θεμελίῳ ἐπακολουθήσαι, καὶ πάλιν νείκος ζητεῖν, ὡς μηδέποτε ἀμαχον φιλίαν διαμεῖναι τῷ νικήν φιλομενίᾳ, ἀλλ' δειπ παρακολουθεῖν τῇ νίκῃ τὸ μῆσον, καθὼς φησιν ἡ θεία Γραφή, διτι Μίσος ἀγαθού τετέλεσθαι τοιούτον νόσημα προσγίνεται τοῖς ἐν δόξῃ καὶ χρήμασι τὰ πρωτεῖα μεταδώκουσι, καθάπερ τὸ πρῶτον τῆς νόσου τὸ δυσεντέριον· ὅπερ καὶ νῦν ὁ μακάριος Παῦλος θεραπεύει λέγων· Τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλληλούς προηγούμενοι, ὑπερέχοντες ἑαυτῶν. Πρὸς μὲν οὖν τοὺς ταπεινοτέρους, εἴτεντοι λατρίμους, οὐτως διακείμεθα. Τὴν δὲ πρὸς τοὺς δυνατωτέρους πονηρίαν κεκρυμμένην οὔσαν καὶ πολύτροπον, οὐδὲ εἰπεῖν ὡς ἔστιν, ἡ νοῆσαι φάδιον. Οὐ γάρ ὡς ἐντολὴν τηροῦντες διακείμεθα τοῖς ἀνωτέροις, ἀλλ' ἔχεινος ὑποτορέχομεν οὓς ἀδικήσαι μὴ δυνάμεθα, καὶ δρθαλμῷ μὲν βασκάνῳ τὰς εὐτυχίας αὐτῶν καθορῶμεν πικρῶς, εὐδαιμονίαν δὲ αὐτῶν οὐδὲ κηρυττομένην ἡδέως ἀκούομεν· καὶ σχήματι μὲν καὶ λόγοις εἰρηνικῶς κολακεύομεν τοὺς τοιούτους, ἐναντίων δὲ ταῖς ἐννοιαῖς πρὸς αὐτοὺς διακείμεθα· ὡς ἐφ' ἡμῖν πληροῦσθαι τὸ λεγόμενον· Τὸν λαλούντων εἰρήνην μετὰ τῶν πλησίον αὐτῶν, κακὰ δὲ ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν.

Δ'. Ταῦτα δὲ εἰρήκαμεν περὶ τῶν ἀκοντὶ περιφερομένων, τοὺς ἐκουσίας ἀμαρτάνοντας ἑξωτέρους δεῖξαι βουλόμενοι, καὶ πρὸς μετάνοιαν δυσκόλως βέποντας. Πῶς γάρ οὐχὶ ἐκουσίως, εἰ μὴ θέλοντες ποιεῖν τὸ τοῦ Δανιήλ, καὶ εὔρειν δφεσιν, λέγοντος· Τὰς ἀμαρτίας σου ἐτὸ οἰκτιρμοῖς πτερήτω; Ἄλλ' ἐρεῖς τυχόν· Οὐκ ἔχω χρήματα, πῶς οἰκτειρήσω πένητα; Οὐκ ἔχεις χρήματα, ἀλλ' ἔχεις θελήματα· ἀπόταξαι αὐτοῖς, καὶ ἐν ἔχεινοις ἐργάζου τὸ ἀγαθόν. Οὐ δύναται εὐποίησαι χειρὶ σωματικῇ; εὐποίησον δεξιῇ προποιέσθαι. Οταν ἀμάρτησις σὺς σὲ δὲ ἀδειάρχος σου, ἀφες αὐτῷ, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, καὶ έσται σοι ἐλειμοσύνη. Εἰ ζητοῦμεν δφεσιν ἀμαρτιῶν περὶ Θεοῦ, τοῦτο ποιεῖν δφελομεν ἐπὶ πάσῃ πλημμελείᾳ πρὸς ἔκαστον, δπως τένηται τὸ. Ἀφεστε καὶ ἀφεθῆσθαι τὸν μέγα μὲν τῷ ἔχοντι χρήματα μεταδόδην τοὺς πένητας, ἐλεήσαι δὲ τοὺς πλησίους ἐπὶ ἀμαρ-

A in abjectioribus crimen aliquod leve nacti, mox insurgimus evulgantes, ac dicimus esse scriptum: *Peccantem coram omnibus argue*⁹⁵. Atque ita nostram hypocrisin sive malitiam Scripturæ testimoniis perverse tegimus: erga illos vero sic nos habemus, quasi secundum Deum eos corripiamus. Hæc igitur in inferioribus. Pares autem levibus oblatis occasionibus statim aversamur, omniem animo lapidem moventes, quo de his ulciscamur; neque de his ante quiescimus, quam pro voto animi illis usi fuerimus: hanc ipsam porro occasionem nacli, tanquam de rebus secundis gaudentes, nequitiam declaramus: at ultione sumpta, familiarius cum illis colloquimur, jacientes pro fundamento posterioris amicitiae præcedentem nequitiam B victoriam. Atqui plane necesse est fundamento sequi opus consimile, ac deniū iugium querere: quasi vincere volenti vacua iugio amicitia nunquam perduret, sed victoriam semper sequatur odium, ut ait Scriptura divina: *Odium suscitat rixas*⁹⁶. Hujusmodi vero morbus illis adhærescit, qui sectantur in primis ea quæ faciunt ad gloriam et divitias, sicuti præcipius morborum est dysentericus, quem quidem nunc quoque curat beatus Paulus, bis verbis: *Honore invicem prævenientes*⁹⁷, vincentes vos ipsos. Ad hunc igitur modum nos haheamus tam erga tenuiores quam æquales. Cæterum latente ac variam in potentiores nequitiam, ut est, nec verbis nec animo facile est consequi. Neque enim ut servantes mandatum erga superiores nos gerimus; sed quos lædere nequimus, illis clami insinuamus, invido quidem oculo prosperitatem eorum ægre intuemur, nec felicitatem illorum prædicari libenter audimus: tum habitu tum verbis pacifice blandimur ejus generis hominibus; in illos tamen adversariorum gerimus animos, ita ut impleatur in nobis, quod dicitur: *Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum*⁹⁸.

IV. Hæc autem diximus de his qui invitati errant, volentes ostendere, eos qui sponte peccant, alienos esse, et non facile ad poenitentiam inclinare. Nam quomodo non sponte, cum nolint implere illud Danielis, et remissionem consequi, dum ait: *Peccata tua eleemosynis redime, et iniquitates tuas miserationibus pauperum*⁹⁹? Sed forte dices: Careo pecunias, quo pacto miserebor pauperis? Non habes pecunias; at habes voluntatem; abrenuntia illi, et in ea fac quod bonum est. Non potes benefacere manu corporea? benefac dextera voluntate. *Cum peccaverit in te frater tuus, dimittit ei, iuxta verbum Domini*¹, et erit tibi eleemosyna magna. Si queranus a Deo dimitti nobis peccata, hoc ipsum facere debemus erga unumquemque, eniūvis delicti nomine; quo eveniat illud: *Dimittite, et dimittetur vobis*². Magnum quidem est habenti pecunias elargiri pauperibus; at in causa peccati ini-

⁹⁵ I Tim. v, 20. ⁹⁶ Prov. x, 12. ⁹⁷ Rom. xii, 10. ⁹⁸ Psal. xxvii, 3. ⁹⁹ Dan. iv, 24. ¹ Luc. xvii, 3. ² Luc. vi, 37.

sereri proximi, tanto præstantius est ad remissio-
nem, quanto magis anima antecellit natura cor-
pori. Quicunque vero postulaverunt a Deo remis-
sionem, adepti sunt quidem sæpenumero, sic ut
ob id nihil inde mali senserint; at si hoc ipsum
proximis communicari nolumus, similes sumus illi-
lius servi nequam, qui decies mille talentorum ac-
cepta remissione a Domino, centum denarios con-
servo remittere noluit, quem quidem juste Domi-
nus objurgans, ait³: *Serve nequam, omne debitum
dimisi tibi, quoniam rogasti me: nonne ergo opor-
tebat et te misereri conservi tui, et dimittere illi de-
bitum, sicut et ego tui misertus sum?* Et iratus ait:
*Tradite illum tortoribus, donec reddat universum
debitum.* Subjicitque dicens: *Sic et Pater meus ca-
lestis faciet vobis, si non remiseritis, unusquisque
fratri suo, delicta de cordibus vestris.* Quapropter
etiam alio in loco deflet illos, qui cum ab eo va-
riis beneficiis locupletati fuerint, animum tamen
misericordiae et compassionis experient gerunt,
his verbis: *Væ vobis divitibus, quia recipitis con-
solationem vestram!*⁴ Re enim vera variorum nobis
collatorum munera copia est quidem nobis divi-
tia: cæterum vae nobis, quia rogantes sæpius con-
secuti sumus misericordiam; ipsi vero rogati nul-
lus miserti sumus, sed recipimus consolationem
nostram.

V. Atqui dum locutus est de divitibus, non
omnes accusat locupletes. Sunt enim inter eos, qui
vere sciunt administrare facultates, pro voluntate
Dei qui donavit: centuplum etiam, ut scriptum
est⁵, in hoc sæculo accipientes. Exempli gratia,
beatus Abraham et justus Job eleemosynam facien-
tes, evaserunt ditiores, tum in hoc, tum in futuro
sæculo. Sed, quemadmodum prædictimus, redarguit
illos, qui avariore sunt animo, et tam in pecuniis
quam in variis miserationibus suffurantur dona
Dei, proximique misereri nolunt. Nam creatura
quæ profiscitur a Domino, non kredit eum qui hac
potitur; sed ab iniunctitate manans avaritia, et ejus
mater vacuitas misericordiae: quas quidem plane
fugientes ii qui firmam fidem obtinuerunt, bonis
præsentibus prorsus abrenuntiarunt: non quod in-
discrete Dei creaturam odissent, sed quod crede-
rent Christo, qui præceperat illis hoc facere, a quo
sufficientiam quotidiam accipiebant. Ideoque vel
absque pecuniis potest quispiam esse dives, dum
retinet avare sermonem, cognitionem, aut quamvis
aliam commiserationem, quæ communiter omnibus
gratis data sunt. Accipit enim, ut communicet non
habenti. Qui vero nulla misericordia ducuntur er-
ga proximum, consequuntur ipsum vae, quia reci-
piunt consolationem suam. Atque horum similia
beatus quoque Jacobus apostolus hujusmodi diviti-
bus inquit: *Agite nunc, dirites, plorate, ululantes
ob miseras vestras quæ advenient vobis!*⁶ Qui dum
plorare suadet et ululare, adhortatur nos ad pœni-

A tēmasi, τοσοῦτον μεῖζὸν ἐστι πρὸς ἀφεσιν, δυσὶ ψυχῇ
τιμωτέρᾳ σώματος κατὰ φύσιν ὑπάρχει. Οὓσοι δὲ αἰ-
τήσαντες ἀφεσιν παρὰ Θεοῦ, ἔλαθον μὲν πολλάκις,
ῶς διὰ τοῦτο μηδὲν ἡμᾶς ἐντεῦθεν πονηρὸν ὑπομένειν.
τὸ αὐτὸ δὲ τοῖς πλησίον μετέχειν οὐ καταδεχόμεθα.
δημοιοί ἐσμεν τῷ δούλῳ ἐκείνῳ τῷ πονηρῷ, δὲς μυρίων
ταλάντων ἄρεσιν εἰληφὼς παρὰ τοῦ δεσποτοῦ, τῷ
συνδούλῳ ἐκατὸν δημάραι σὺν συνεχώρησεν. Τῷ καὶ
νομίμως ὁ Κύριος διαλεγόμενος ἐφη· Δοῦλε πονηρέ,
πᾶσας τὴν ὁφειλήν ἐκείνην ἀφῆκά σοι, ἐκεὶ κα-
ρεκάλεσάς με· οὐκ ἔδει καὶ σὲ ἀλεήσαι τὸν σύ-
δουλόν σου (ἀφιέναι αὐτῷ τὸ δρειλόμενον), ὡς καὶ
ἔτῳ σε ἡλέσσα; Καὶ ὅργισθεις, φησι· Παράδοτε
αὐτὸν τοῖς βασαρισταῖς, ὡς οὐδὲ πάσοδῷ καὶ τὸ
ὅφειλόμενον. Καὶ ἐπάγει λέγων· Οὗτος ποιήσει
ὑμῖν ὁ Πατήρ μου ὃ δὲ τοῖς οὐρανοῖς, ἐὰν μη
ἀφῆτε ἔκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ τὰ παρακά-
ματα ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν. Διδ καὶ ἀλλαχοῦ τοὺς
ποικίλαις εὐεργεσίαις παρ' αὐτοῦ πλουτισθέντας, ἀν-
ελεήμονα δὲ καὶ ἀσυμπαθῆ τρόπον ἔχοντας, ταλαντάει
λέγων. Οὐαὶ ὑμῖν τοῖς πλουσίοις, διει ἀπέχετε τὴν
παράδιλησιν ὑμῶν. Οὐτως γάρ πλοῦτος μὲν ἡμῖν
ἐστιν ἡ περιουσία τῶν διαφόρων ἡμῖν δωρημάτων.
οὐαὶ δὲ ἡμῖν, διτι παρακαλέσαντες καὶ πολλάκις
ἐλεγθέντες αὐτοὶ παρακαλούμενοι οὐδένα τηλείσαμεν,
ἀλλὰ ἀπέχομεν τὸν παράκλησιν ἡμῶν.

B C E'. Εἰπόν γάρ περὶ πλούσιον, οὐ πάντας αἰτιάς
τοὺς εὐποροῦντας. Εἰσὶ γάρ ἐν αὐτοῖς καὶ οἱ ἀληθῶς
τὸν πλοῦτον διοικεῖν ἐπιστάμενοι πρὸς τὸ θέλγητα
δεδωκότος Θεοῦ, καὶ ἐκατονταπλασίονα, καθὼς γέ-
γραπται, ἐν τῷ αἰώνι τούτῳ λαμβάνοντες· ὡς ὁ μα-
κάριος Ἀβραδύ, καὶ ὁ δίκαιος Ἰών, ἀλεήμονες γε-
νόμενοι πλέον ἐπλούτησαν, καὶ ὥδε, καὶ ἐν τῷ μελ-
λοντι αἰώνι· ἀλλὰ καθὼς προειρήκαμεν, τοὺς πλεο-
νεκτικὸν τρόπον ἔχοντας, καὶ εἴτε ἐν χρήμασιν, εἴτε
ἐν διαφόροις οἰκτιρμοῖς νοσφιζομένους τὰς τοῦ Θεοῦ
δωρεάς, καὶ τὸν πλήσιον μὴ βουλομένους ἐλεεῖν ἐπι-
μέμφεται. Οὐ γάρ ἡ παρὰ Κυρίου κτίσις τὸν ἔχοντα
ἀδικεῖ· ἀλλ' ἡ ἔξι ἀδικίας ἐπιγενομένη πλεονεξία, καὶ
ἡ ταύτης μῆτηρ ἀσπλαγχνία, ἡς παντελῶς φεύγοντες
οἱ βεβαιόπιστοι, δρόην τοῖς παροῦσιν ἀπετάξαντο·
οὐ τὴν τοῦ Θεοῦ χρίσιν ἀκρίτως μισήσαντες, ἀλλὰ
πεπιστευκότες τῷ τοῦτο ποιεῖν αὐτὴν ἐντειλασμένων
Χριστῷ, παρὰ αὐτοῦ τὴν ἐφήμερον αὐτάρκειαν ἐ-
δεχόμενοι. Δύναται οὖν τις καὶ ἐκτὸς χρημάτων πλού-
τον, συνέχων ἐν πλεονεξίᾳ, ἢτοι λόγον, ἢ γνῶσιν, ἢ
οἰανδήποτε σύμπαθειαν, τὰ κοινῇ πᾶσι κεχαοιταιμένα.
Λαμβάνει γάρ, ἵνα μεταδῷ τῷ μὴ ἔχοντι. Οὐ δὲ ἀνελε-
μόνως πρὸς τὸν πλήσιον διάκεινται, τὸ οὐαὶ προ-
λαμβάνουσιν, διτι ἀπέχουσι τὴν παράκλησιν αὐτῶν.
Παραπλησίως δὲ τούτοις καὶ ὁ ἄγιος Ἰάκωβος ὁ
ἀπόστολος, τοῖς οὐτα πλουτοῦσι λέγει. Άγε τίν,
οἱ πλοῦσιοι, καὶ κλαύσατε δλοιλύτες ἐκ ταῖς
ταλαιπωρίαις ὑμῶν ταῖς ἐπεργυμέναις. Κλαύσιν δὲ
καὶ δλοιλύτεν ἐπιτέρπων, εἰς μετάνοιαν ἡμᾶς προσέ-
πεται. Συνειδῶς δὲ διτι ἀνεπιμέλητον τὸ πάθος ἔστι

³ Matth. xviii, 32-35. ⁴ Luc. vi, 24. ⁵ Matth. xix, 29. ⁶ Jac. v, 1, 2.

φησίν· Ὁ Πλοῦτος ὑμῶν σένηπεν· ὡς ἀν εἰπεῖν ἔχρηστός ἐστι, μή καὶ εἰς ἑτέρους μεταδοθεῖ, ὅντινα οἱ πολλοὶ καὶ δίχα χρημάτων κεκτήμεθα, ἐν τοῖς νοεροῖς ταμείοις τὴν πλεονεξίαν χρυσοῦ δίκην κατορύζαντες. Περὶ οὐ καὶ δὸς Προφῆτης ἐκφαντικώτατά φησι· Προσώζεσσαν καὶ ἐσάπτησσαν οἱ μάλιστές μεν, τὸν ἀφιλάγαθον καὶ πλεονεκτικὸν αὐτοῦ τρόπον μώλωπας λέγων. Τὸ δὲ, Προσώζεσσαν καὶ ἐσάπτησσαν, τὴν μέχρις ἔκδου ἀμέλειαν, δύομενίαν καὶ σῆψιν εἶναι λογισάμενος. Καὶ γάρ τινες αἰρούμεθα μᾶλλον ὑπὸ γῆν καλύψαντας τὴν περιουσίαν, ή μεταδοῦναι τῷ μὴ ἔχοντι. Τότε δὴ ἔκδου καταλαβούστης, προσδέει τῇ ψυχῇ τὸ τοιοῦτον τραῦμα, ὡς σηπεδόνος καὶ ἀφροσύνης αἰτίᾳ· καὶ αἰώνιος μώλωπος αὐτῇ προσγινόμενος, οὐκ ἀφίησιν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἐπουράνιον βασιλείαν τῶν πρωτότοκων, καθὼς δὲ νόμος περὶ τῶν ἔχοντων μῶμον ἔξαγορεύει.

C. Τάχα δὲ καιρὸς ἀν εἴη καὶ τοὺς γαλεπωτέρους μώλωπας γυμνῶσαι, καὶ τῷ ιατρῷ τῶν ψυχῶν ἐπιδεῖξαι. Τοῦ γάρ ἄγιου Παύλου εἰπόντος· Τὸ ὑμῶν περίσσευμα εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα· ἡμεῖς τὸ ἐναντίον ποιοῦμεν, τὸ ὑστέρημα τῶν πενήτων ἀφαπτάζοντες, καὶ προστιθέντες τῷ ἡμετέρῳ περισσεύματι. Τοῦτο δὲ καὶ ἐκτὸς χρημάτων κατεργαζόμεθα. Ὅταν πλημμελήσωμεν εἰς τὸν ἀδελφὸν ἐπὶ τινὶ πράγματι, οὐ μόνον ἀθεράπευτον ἀφίεμεν, ἀλλὰ καὶ ἀπολογίαν ἦν ἡμεῖς ἔχρεωστούμεν, ταύτην παρέκεινου τυραννικῶς λαμβάνομεν, οὐδὲν ἔτερον ποιοῦντες, ή καθὼς προείρηται, τὸ ἐκείνων ὑστέρημα προστιθέντες τῷ ἡμετέρῳ περισσεύματι, τῇ Γραφῇ, ὡς εἰπεῖν, ἐναντιούμενοι. Ἄλλ’ οὐ διὰ τοῦτο ἡμῖν ἀπογνωστέον. Μή γένοιτο! Οὐ γάρ ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν κακῶν κρινόμεθα, ἀλλ’ ἐπὶ τῷ μὴ θέλειν μετανοῆσαι, καὶ γνῶναι τὰ τοῦ Χριστοῦ θαυμάτα, καθὼς μαρτυρεῖ αὐτῇ ἡ Ἀλήθεια· Δοκεῖτε γάρ, φησὶν, διτὶ ὡν τὸ ἀλματίον τοῦ Σιλάτος μετὰ τῶν Γαλιλαίων, ἀμαρτωλότεροι ἥσαν παρὰ πάντας ἀνθρώπους τοὺς ἐπὶ γῆν; Οὐ, λέγω ὑμῖν· ἀλλὰ ἐὰν μὴ μετανοήσητε, ὡσαύτως ἀπολεῖσθε. Καὶ οἱ δέκα καὶ ἑκτὼ ἐφ’ οὓς ἐπεσερ δὸς πύργος τοῦ Σιλαάμ, καὶ ἀπέκτεινεν αὐτούς· δοκεῖτε διτὶ ἀμαρτωλότεροι ἥσαν παρὰ πάντας ἀνθρώπους τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ; Οὐ, λέγω ὑμῖν· ἀλλ’ ἐὰν μὴ μετανοήσητε, ὡσαύτως ἀπολεῖσθε. Ὁρίσ, διτὶ διὰ τὸ ἀποστῆναι τῆς μετανοίας, κατακρινόμεθα; Μετάνοια δὲ, ὡς οἶμαι, οὗτε καιροῖς, οὗτε πράγμασι περιώσισαι, ἀλλὰ διὰ τῶν τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν ἀναλόγως ἐπιτηδεύεται. Ἐντολαὶ δὲ τινες περιεκτικώτεραι τυγχάνουσι, πολλὰ τῶν ἐνικῶν ἐν ἑαυταῖς περιέχουσαι, καὶ πολλὰ μόρια κακίας ὑφ’ ἐν περικόπτουσαι. Οἷον γέραπται· Παρτὶ τῷ αἰτοῦντι σε δίδουν, καὶ, ἀπὸ τοῦ αἰροτος τὰ σὰ, μὴ κωλύσῃς· καὶ, Τῷ Αἴλοντα δαρείνασθαι ἀπὸ σοῦ, μὴ ἀποστραφῆς. Ταῦτα δὲ ἐνικά ἐστι· περιεκτικὸν δὲ ἐπὶ τούτοις τῷ, Πάλησθρ σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ

A tentiam. Exploratum autem habens, affectionem illam nulla cura teneri, dicit: *Divitiae vestrae putrefactae sunt*: perinde ac si diceret, sunt inutiles aliis non communicatae: quas quidem plerique etiam citra pecunias possidemus, avaritiam, instar auri, defodiendo in penetralibus animi. De quibus etiam Propheta luculentissime loquitur, *Putruerunt, et corruptae sunt cicatrices meæ*⁹: cicatrices appellans, boni non amantem, et avarum animum. Per hanc autem, *Putruerunt et corruptae sunt*, existimat extremam negligentiam, felorem et putredinem esse. Etenim quidam malum sub terram occultare facultates, quam impertiri non habenti. Tunc sane cum exitus nos comprehendenter, *vulnus tale putredinem inurit animæ, tanquam putredinis et insipientia causa*: cui perpetua cicatrix adnascens, non sinit introire in regnum cœlestis primitorum, sicuti lex edidit de iis qui notati sunt macula.

B VI. At vero tempus est fortasse denudandi graviores cicatrices, easque animarum medico demonstrandi. Nam cum sanctus Paulus dicat: *Vestra abundantia illorum inopiam suppleat*¹⁰, nos contra facimus, dum egenorum inopiam abripentes, adjungimus abundantiae nostræ: quod quidem etiam citra ullam pecuniarum direptionem peragimus, quando aliquam ob rem delinquimus in fratrem; non modo non sanatum illum dimittimus, sed etiam ab illo desensionem quam debemus, tyrannice extorquemus, nihil aliud agentes, quam (ut antea dictum est) inopiam illorum accumulantes abundantia nostræ, reluctant, ut ita dicam, Scripturæ. Atqui non idcirco desperare debemus. Absit! Quia non ob multitudinem peccatorum damnamur; sed quod pœnitentiam agere nolumus, et Christi res mirandas nosse: quemadmodum testatur ipsa Veritas: *Putatis enim, ait, quod hi Galilæi, quorum sanguinem miscuit Pilatus cum sacrificiis eorum, præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi sunt?* Non, dico vobis: sed nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis. Aut illi decem et octo supra quos cecidit turris in Siloe, et occidit eos: *putatis, quia et ipsi debitores fuerint præter omnes homines habitantes in Jerusalem?* Non, dico vobis: sed si pœnitentiam non habueritis, omnes similiter peribitis¹¹. Vides damnari nos, eo quod deflectimus a pœnitentia. Pœnitentia porro non est, ut arbitror, limitata temporibus aut rebus, sed proportione habita, perficitur mandatis Christi. E quorum mandatorum numero quædam latius patent, et plura singularia in se ipsis complectuntur, multas quoque vitii particulas semel amputant. Verbi gratia, scriptum est: *Omni petenti te, tribue: et qui auferit quæ tua sunt, ne repetas*¹²; et: *Volentem a te mutuo accipere, ne averseris.*¹³ Hæc singularia sunt: quod autem ista comprehendit, est istud: *Vende quæ habes, et da pauperibus*¹⁴; et: *Tolle crucem*

⁹ Psal. xxxviii, 6. ¹⁰ Il Cor. viii, 14. ¹¹ Luc. viii, 2-5. ¹² Luc. vi, 30. ¹³ Matth. v, 42. ¹⁴ Matth. xix, 21.

tuam, et veni, sequere me¹³; crucem appellans, obvenientium afflictionum tolerantiam. Igitur qui cuncta distribuerit pauperibus, et tulerit crucem suam, universa prædicta mandata simul et semel peregit. Et iterum: Volo, inquit, viros orare in omni loco, levantes puras manus¹⁴; et præterea: Intra in cubiculum tuum, et ora Patrem tuum, qui est in abscondito¹⁵. Et rursus, qui sine intermissione orat, omnem prorsus deprecationem complectitur. Et denuo ait: Non committes stuprum, non mæchaberis, non occides¹⁶; et quævis similia. Et supra hæc: Destruentes cogitationes, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei¹⁷. Qui vero cogitationes amputat, universa prædicta vita excludit. Quocirca qui diligunt Deum, et firmæ sunt fidei, impetu quodam feruntur ad illa generalliora præcepta: particularia tamen, cum casu occurserint, non prætermittunt.

VII. *Quare existimo, pœnitentiaz opus, tribus hisce mandatis contexi, amputandis cogitationibus, orando sine intermissione, ac obvenientes afflictiones perferendo: quæ non exteriorem modo, sed et mentis operationem requirunt, ita ut immorantes in iis reddant affectionibus vacuos. Cum igitur a tribus ante dictis virtutibus perfici possit opus pœnitentiaz, ut sermo demonstravit, cunctis perpetuo convenire puta pœnitentiam, tam justis quam peccatoribus, qui salutem consequi desiderant: propterea quod nullus est perfectionis terminus, qui non exspectet operationem prædictis virtutibus congruam. Etenim novitiis quidem pietatis introductio; mediis, promotio; perfectis autem confirmatio per has comparatur; quæ non diuturnitate temporis, neque justificationum accessu rescinduntur, præterquam apud eum qui ignarus est, aut male credit, et proinde in voluptates facile delabitur, ac desperationis prætextu illas libenter sectatur. Novatianorum denique sententiam amplexus, rejicit pœnitentiam, licet innitatur Apostolo, cum Hebreis disputanti, qui sponte precantibus et baptismum quotidie repetentibus ait: Non rursus facientes fundamentum pœnitentiaz ab operibus mortuis, et fidei ad Deum, baptismatum doctrinæ¹⁸. Quod quidem dixit, non quod respuat pœnitentiam, ut inquietu illi, absit! sed ut doceret, in omni operatione pœnitentiaz, unum esse fundamentum, baptismum in Christo, ne, qui crediderant ex circumcisione, quotidie baptizarentur. Et subjicit: Impossibile enim est, eos qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum cælestis, et participes facti sunt Spiritus sancti, gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum virtutesque sæculi venturi, et prolapsi sunt, rursus renovari ad pœnitentiam¹⁹; ut qui noverit, sanctum baptismum esse renovationem et fundamentum in omni pœnitentia positum, non peccet amplius. Et paulo post subdit: Voluntarie*

A δὸς κτενοῖς· καὶ Ἀρος τὸν σταυρὸν σου, καὶ δεῦρο, ἀκολούθῳ μοι· σταυρὸν λέγων τὴν τῶν ἐπερχομένων θλίψεων ὑπομονὴν. Οὐ οὖν πάντα διαδόξεις πτωχοῖς, καὶ ἄρας τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, πάσας τὰς ἐντολὰς τὰς προειρημένας ἐφάπαξ ἐποιησε. Καὶ πάλιν· Βούλομαι, φησί, προεύχεσθαι τοὺς ἀνδρας ἐταπειρωτας δοτας χεῖρας· καὶ ἐπὶ τούτοις· Εἰσελθε εἰς τὸ ταμιεῖον σου, καὶ προσευξῇσαι τῷ Πατρὶ σου τῷ ἐτῷ κρυπτῷ· καὶ πάλιν, ἀδιαλείπτως προσευχόμενος τὴν ἐν παντὶ προσευχὴν περιέκλειστε. Καὶ πάλιν φησίν· Οὐ πορεύσθεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ φορεύσεις, καὶ δεσμα τοιαῦτα· καὶ ἐπὶ τούτοις· Λοισμοὺς καθαιροῦντες, καὶ τῷ ὅψημα ἀπαιρόμενος κατὰ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Οὐ δὲ καθαιρῶν λογισμούς, πάσας τὰς προειρημένας κακίας ἀπέκλειστε. Αἰσιόπερ οἱ φιλόθεοι καὶ βεβαιόπιστοι, ἐπὶ τὰς περιεκτικὰς ἐντολὰς βιάζονται, καὶ τὰς μερικὰς δὲ κατὰ σύμβασιν ἀπαντώσας οὐ παραπέμπονται.

Z. Οὐθὲν λογίζομαι τὸ τῆς μετανοίας ἔργον, ἐν ταῖς τρισὶ ταύταις ἐντολαῖς ἐξυφανίσθαι, ἐν τῷ λογισμοὺς κακίας περιέκλειστε, καὶ ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι, καὶ τὰς ἐπερχομένας θλίψεις ὑποφέρειν· ἀπέρ οὐ μόνον φανεράν, ἀλλὰ καὶ νοεράν ἐργασίαν ἔχειν ὀφεῖται, ὥστε τοὺς ἐγχρονίσαντας, ἀπαθεῖς καταστῆσαι. Ἐπειδὴ οὖν ὑπὸ τῶν προειρημένων τριῶν ἀρετῶν δύναται τελειωθῆναι τὸ τῆς μετανοίας ἔργον, καθὼς ὁ λόγος ἀπέδειξε, πᾶσι πάντοτε προστήκειν οἷμας τὴν μετάνοιαν ἀμαρτωλοῖς τε καὶ δικαιοῖς, τοῖς βουλομένοις σωτηρίας τυχεῖν· διότι οὐδέποτε ἔστιν δόρος τελειότητος, ὁ μήτη χρονίζων τῆς τῶν προειρημένων ἀρετῶν ἐργασίας. Καὶ γάρ ἀρχομένους μὲν εὐτενεῖς εἰσαγωγὴ, μέσοις δὲ προκοπή, τελείοις δὲ βεβαίωσις δι' αὐτῶν προσγίνεται, μήτε χρόνοις, μήτε δικαιώμασιν ἀνακοπομένων, ἢ μόνον τῷ ἀπὸ ἀγνοίας καὶ κακοποιίας, καὶ τούτῳ εὐχερῶς ἐπὶ τὰς ἡδονὰς δέποντες, καὶ προφάσει ἀπελπισμοῦ φιληδονοῦντες, καὶ τὸ τῶν Ναβατιανῶν φρόνημα προσλαμβανομένων, καὶ μετάνοιαν ἐκβάλλοντες, εἰ καὶ ἐπερέδοντες τῷ Ἀποστόλῳ διαλεγομένῳ πρὸς Ἐβραιούς, τοῖς ἐκουσίως ἀμαρτάνουσι καὶ καθ' ἡμέραν βαπτιζομένως λέγοντες· Μή πάλιν θεμέλιον καταβαλλόμενοι μεταυρολας ἀπὸ τεκρῶν ἔργων καὶ πίστεως ἐπὶ Θεόν, βαπτισμῷ διδαχῆς. Τοῦτο δὲ εἰρηκεν, οὐ τὴν μετάνοιαν ἐκβάλλων, μή γένοτο! ὡς ἔχεινοι λέγουσιν, ἀλλ' ἐν πάσῃ ἐργασίᾳ μετανοίας ἔνα θεμέλιον εἶναι τὸ βάπτισμα ἐν Χριστῷ διδάσκων, τού μὴ καθ' ἡμέραν βαπτίζεσθαι τοὺς ἐκ περιτομῆς πεπιστευκότας. Καὶ ἐπάγει· Ἄδυτος γάρ ἀπαξισθετάς, γενομένους τε τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπιειραριού, καὶ μετόχους τερηθέτες Πνεύματος θύλου, καὶ καλὸν γενομένους Θεοῦ φῆμα, δυναμεῖς τε μέλλοντος αἰώνος, καὶ χαρακτερύτας, πάλιν ἀγαπαῖτερον πρὸς μεταυροιαν, ἵνα εἰδῆς ἀνακαίνισμὸν καὶ θεμέλιον ἐπὶ πᾶσῃ μετανοίᾳ προκειμενον, τὸ δικιον βάπτισμα. Καὶ μετ' ὅλης ἐπάγει· Ἐκουσίως γάρ ἀμαρταρότων ἡμῶν μετὰ τὸ

¹³ Matth. xvi, 24. ¹⁴ 1 Tim. ii, 8. ¹⁵ Matth. vi, 6. ¹⁶ Roin. xiii, 9. ¹⁷ II Cor. x, 5. ¹⁸ Hebr. vi, 4, 2. ¹⁹ ibid. 4-6.

λαβεῖσθαι ἐπιγρασιν τῆς ἀληθείας, οὐκέτι **A** enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia ²⁰.

H. Ἐπειδὲ οὖν εἰσὶ τὰ πράγματα, ἐκεῖ ἀρμάζει τὰ προσφυῶς λεγόμενα, δηλονότι οὐ μόνον Ιουδαῖοις λέγειν, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἔχουσις ἔξαμαρτάνουσιν· ὃν πρώτοι εἰσιν οἱ λέγοντες, μετὰ τὸ βάπτισμα μὴ εἶναι μετάνοιαν· καὶ διὰ τοῦτο λοιπὸν αὐθαίρετως ἀπαγόμενοι, τὴν ἀνομίαν ἐργάζονται. Τὰ δὲ ρήματα διὰγιος Παύλου θετερον πρώτον εἰρήκε· καὶ τοῦτο εἰκονομικῶς ποιῶν, ὡς οἶμαι, δπως τοῖς μὲν εὐλαβεστέροις διὰ τῆς τῶν Γραφῶν ἐκζητήσεως σαφὲς γένοιτο τὸ νόημα, τοῖς δὲ ἀμελεστέροις καὶ καταφρονηταῖς δυσεύρετον, ἵνα μὴ προφάσει μελλούσης μετανοίας, ἀδεῶς; ἔξαμαρτάνουσιν. Ἐπειδὴ οὖν, οἱ μὲν προφάσει μετανοίας, κατὰ πρόθεσιν ἔγκεινται τοῖς κακοῖς· οἱ δὲ, διὰ τὸ μὴ πιστεύειν εἶναι μετάνοιαν, ἀπηλγηκότες, ἔστοις παρέδωκαν τῷ διαβόλῳ· ἀμφοτέροις δὲ τὸ πάθος πονηρὸν καὶ δυσίατον. Διὰ τοῦτο η̄ Ἀλήθεια πᾶσιν ἀρμόδιον προσφέρει βοήθημα, λέγουσα· Μετανοεῖτε· ἡγγικες γάρ η̄ βασιλεῖον τῶν οὐρανῶν· δπως μήτε οἱ πνευματικοί, καὶ οἱ ἐν προκοπῇ τυγχάνοντες, ἀμελήσωσι τοῦ προστάγματος τούτου, ἐπ' αὐτοῖς ὡς εἰπεῖν, τοῖς λεπτοῖς καὶ ὀλιγοῖς ἀσφαλιζόμενοι, φησὶ γάρ· Ὁ ἔξουσος τῷ διλέγει, κατὰ μικρὸν πεσεῖται. Καὶ μὴ εἰπῆς· Πῶς δύναται διὰ πνευματικὸς πεσεῖν; Τοιοῦτος μὲν διαμένων, οὐ καταπίπτει· δταν δέ τι τῶν ἐναντίων καταδέξηται, καὶ ἐπ' αὐτῷ μεινῇ ἀμετανόητος, ἐκείνῳ αὐτῷ τὸ μικρὸν χρονίσαν καὶ αὐξήθεν, οὐκέτι ἀνέχεται· ὅρφανικῶς αὐτῷ συνεῖναι, ἀλλ' ἔλειται αὐτὸν πρὸς τὴν ίδιαν συγγένειαν, σχοινίου δικην τῇ μακρῷ φιλῷ βιαλῶς ἐπισπάμενον. Καὶ εἰ μὲν διὰ προσευχῆς μαχησάμενος ἀποκόψει, ἐμμένει μέντοι γε ἀπολήξας τῆς προσηκούσης αὐτῷ ἀπαθείας τοσοῦτον, δσον ἀρέστηκε τοῦ τυχόντος κακοῦ πρὸς πάθος· εἰ δὲ εἰς τέλος συναπάγοιτο τῇ ἐπιτάσει τοῦ ἐπιχρατοῦντος, τὸν τῆς μάχης καὶ προσευχῆς κόπον περιστελλόμενος, ἀνάγκη δελεάζεσθαι καὶ ὑπὸ τῶν δλλῶν παθῶν· καὶ οὕτως ἐκ διαδοχῆς ὑπὸ ἐκάστου κατὰ μικρὸν συνηθικῶς ἀπαγόμενος, κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἀπαγωγῆς ἀποσχοντίζεται τῆς θελας τοῦ θεοῦ βοηθείας, καὶ ἀποφέρεται λοιπὸν καὶ εἰς μείζονα κακὰ, τοις καὶ μὴ βουλόμενος, ὑπὸ τῆς βίας τῶν προκεχρατηκότων.

F. Πάντως δὲ ἐρεῖς μοι· Οὐκ ἡδύνατο ἐν ἀρχῇ τοῦ κακοῦ τυγχάνων παρακαλέσαι τὸν Θεὸν, μὴ ἐκπεσεῖν εἰς τὸ ἔσχατον; Κάγω σοι λέγω, δτι ἡδύνατο· ἀλλ' ἐξ εὐτελείας τὸ μικρὸν τῷ θελήματι αὐτοῦ παραδέξαμεν ὡς οὐδὲν, οὐκέτι παρακαλεῖ περὶ αὐτοῦ, ἀγνοῶν, δτι τὸ μικρὸν ἐκεῖνο γίνεται εἰσαγωγὴ καὶ αἰτία τοῦ μείζονος· οὕτως ἐπ' ἀγαθῷ, καὶ οὕτως ἐπὶ κακῷ. Ὄταν δὲ μεγαλυνθῇ τὸ πάθος, καὶ νομῆται κρατήσῃ διὰ τοῦ θελήματος, λοιπὸν καὶ παρὰ θέλημα βιαλῶς αὐτῷ κατεπαίρεται. Τότε νοήσας παρακαλεῖ τὸν Θεὸν, πολεμῶν τῷ ἐχθρῷ, δν ἀγνοῶν ἐξεδίκει πρότερον, μαχόμενος ὑπὲρ αὐτοῦ τοῖς ἀνθρώποις. Ἔστι δὲ καὶ ὄταν ὑπακουομένῃ ὑπὸ τοῦ Κυρίου τὴν

D IX. At dices utique: Nonne poterat initio mali rogare Deum, ne in hæc extrema vitia incideret? Ego vero tibi dico, quod poterat; sed præ facilitate, quod modicum erat, tanquam nihil sua sponte amplexus, jam non potest illius causa rogare; ignorans, exiguum illud vitium, introductiōnem et causam esse insignioris sive boni sive mali. Ubi vero in immensum creverit, et pabulum adepta fuerit affectio per voluntatem, post hac præter voluntatem vi insurgit in eum. Tum animadvertis, Deum implorat, decertans cum hoste, quem prius ignarus defendebat, dum pro eo pugnat cum hominibus. Quandoque tamen accidit,

²⁰ Hebr. x, 26. ²¹ Matth. iv, 17. ²² Ecclesiasticus, 1.

ut homo non protinus quam est exauditus a Domino, consequatur opem, quia non solet obvenire pro arbitrio hominis, sed quemadmodum dispensaverit Dominus ad utilitatem. Exploratam siquidem habens indignitatis nostræ contemptusque rationem, auxilia pleraque tribulatione prævia confert hominibus, ne sine afflictione liberati, eadem denuo committant peccata. Unde pronuntiamus, necessario perferenda esse rerum eventa; et hoc prorsus innatum penitentia.

X. Atqui dices plane mihi: Qui vere grati fuere Deo, et perseverunt ad perfectionem, quanam egent adhuc pœnitentia? Assentior equidem, fuisse et esse ejus generis homines; verum audi attente, et disces, qua ratione tales etiam opus habeant pœnitentia. Dixit Deus mendacium esse a diabolico¹³: et fornicationem existimavit, si quis intueretur mulierem ad concupiscendam eam¹⁴: iram etiam in proximum cædi parem fecit¹⁵: ac de verbo otioso reddendam esse rationem declaravit¹⁶. Quis ergo expers est mendacii, ab omni quæ circa visum est, libidine purus, altercando proximo numquam iratus; neque minister otiosi verbi repertus, ut pœnitentia non fuerit ei necessaria? Nam etsi modo non est ejusmodi, sicut tamen aliquando: proinde obnoxius pœnitentiaz ad mortem usque. Ponamus itaque, quosdam repertos immunes ab his, et ex quo nati sunt, alienos ab omni vitiis (quod quidem fieri nequit, cum dicat Paulus: Omnes peccaverunt, et egent gloria Dei; justificati gratis per gratiam ipsius¹⁷); tamen etsi tales erant, nihilominus ab Adam trahunt originem, cunctique peccato transgressionis fuerunt obnoxii, ideoque capitali sententia condemnati, adeo ut circa Christum salvari non possent. Ubi vero Christus est crucifixus, et omnes proprio sanguine redemit; tum ipsi quoque redimuntur. Deinde, Redemptor etiam ipse ponit omnibus terminum unum, res universas continentem; et ait apostolis: Dicite illis: Pœnitentiam agite; approximavit enim regnum cælorum¹⁸: una condens mandata ad pœnitentiam perficiendam idonea; quorum implementum morte præscriptum esse dicit: Qui perdiderit animam suam propter me et Evangelium, in vitam æternam custodias eam¹⁹. Et iterum, suadens abnegare omnia, addit: Adhuc autem et animam suam²⁰. Quod confirmat his verbis: Qui solverit unum de mandatis istis minimis, minimus vocabitur in regno cælorum²¹. Cum igitur pœnitentiam ad tempus usque mortis producendam deslinierit, ut demonstratum est; qui se dicit ante mortem absolvisse pœnitentiam, dum terminum mortis subducit, solvit mandatum.

XI. Quare tam a pusillis quam a magnis pœnitentia perfici non potest, nisi ad obitum usque, nisi etiam eo usque operatione polleamus. Itaque nos debemus exercere diligenter ad scopum, ne de

A Βιθμειαν οὐκ ἔδέξατο, διότι οὐκ ἡλθεν ὡς ἐνδιδοσεν ἀνθρωπος, ἀλλ' ὡς ὄφινομησεν δούλιος πρὸς τὸ συμφέρον. Εἰδὼς γάρ ἡμῶν τὸ ἀπρεπὲς καὶ καταφρονητικὸν, τὰ πολλὰ βοηθήματα διὰ θλίψεως περέχει τοῖς ἀνθρώποις, ἵνα μὴ ἀθλίπτικας ρυσθέντες, πάλιν τὰ αὐτὰ ἐπιτιθέμενοι ἀμαρτήματα. Οὐθὲν ἀναγκαῖον εἶναι φαμεν ὑπομένειν τὰ ἐπερχόμενα, καὶ πάνυ προσφυές τῇ μετανοᾳ.

I'. Ἀλλ' ἔρεις μοι πάντως· Οἱ ἀληθῶς εὐτεροτηχότες τῷ Θεῷ, καὶ εἰς τέλειον πεφθαρότες, ποίας ἔτι χρήζουσι μετανοίας; "Οτι μὲν γάρ ἐγίνωντο τοιοῦτοι ἀνθρωποι· καὶ εἰσι, σύμφημι· ἀλλ' ἔκουσον συνεπός, καὶ γνώση, πῶς καὶ οἱ τοιοῦτοι χρήζουσιν αὐτῆς. Τὸ φεύγοντος ἐκ τοῦ διαβόλου εἶναι εἰρήκεν δούλος, καὶ τὸ ἐμβολέψαι γυναικεὶς πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, μοιχείαν ἐλογίσατο, καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον δργήν φόνῳ παρείκασε, καὶ περὶ ἀργοῦ δῆματος λόγον διδόναι ἐφανέρωσε· τίς οὖν ὁ φεύγοντος ἀπείραστος, καὶ πάστι τῆς κατὰ τὸ ἐμβολέψαι ἐπιθυμίας ἀμύντος, καὶ μηδέποτε δργίσθεις τῷ πλησίον φίλονεικεῖν, μηδὲ ἀργοῦ δῆματος ὑπηρέτης εὐρεθεῖς, ὥστε μὴ χρήζειν μετανοίας; Εἰ γάρ καὶ νῦν οὐκ ἔστι τοιοῦτος, ποτὲ δὲ ἐγένετο, μετάνοιαν χερεύωστηκεν ἔως θανάτου. Θωμαῖον δὲ, ὅτι καὶ τούτων τινὲς ἐκτὸς εὐρηνται, καὶ ἀπὸ γεννήσεως πάσης κακίας ἀλλέτροι (διπερ ἀδύνατον, τοῦ ἀγίου Παύλου λέγοντος· Πάντες ἡμαρτορ, καὶ ὑπεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, δικαιούμεροι δωρεάν τῇ αὐτοῦ χάρτῃ)· δῶμας εἰ καὶ ἐνύγχανον τοιοῦτοι, πλὴν ἐκ τοῦ Ἄδαμ εἰσι, καὶ ὑπὸ τὴν ἀμαρτίαν τῆς παραβάσεως πάντες γεγόνασι·, καὶ διὰ τοῦτο τὸ θανάτον τῆς ἀποφάσεως κατεδικάσθησαν, σωθῆναι ἐκτὸς τοῦ Χριστοῦ μὴ δυνάμενοι. Σταυρωθέντος δὲ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῷ ιδίῳ αἵματι πάντας ἐξαγοράζομένου, τότε καὶ αὐτὸς λυτροῦνται. Είτα καὶ αὐτὸς δὲ λυτρωτῆς πᾶσι τιθησιν δρόν ἐν περιεκτικὸν τῶν πραγμάτων, καὶ φησι πρὸς τοὺς ἀποστόλους· Λέγετε αὐτοῖς· Μετανοεῖτε ἡγρίκες γάρ η βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Θέμενος δέ μα ἐντολὰς τὰς ἐκτελούσας τὴν μετάνοιαν, καὶ τὴν πλάτωσιν αὐτῶν ἔως θανάτου ὕβρισεν, εἰπόν· Ο ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐτρεσν ἐμοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, εἰς ἡώνιον αἰώνιον γυιλδεῖ αὐτήν. Καὶ πάλιν, ἀρνήσασθαι πάντα βουλεύων, προστίθησαν· Εἴτις δὲ καὶ τὴν ἀντοῦ ψυχήν. Καὶ σφραγίζει λέγων· Ο λένσας μιαρ τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων, ἀλλάχιστος κληθῆσεται ἐτῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. Εἰ οὖν ἔως θανάτου ὕβρισε τὴν μετάνοιαν, κακῶς ἀποδέεικται, δὲ πρὸ θανάτου λέγων αὐτήν στελεχέναι, λύει τὴν ἐντολὴν ὑφαιρῶν τὸν θάνατον.

IA'. Οὐθὲν μικροὶ τε καὶ μεγάλοις ίνας θανάτου ἀτέλεστος η μετάνοια. Εἰ γάρ καὶ τῇ πράξει ίνας ἔχει μὴ δυνηθῶμεν, τῷ δὲ σκοπῷ ἐπιτιθέμενοι δρεῖλομεν, ἵνα μὴ κατὰ πρόθεσιν λύοντες τὴν ἐντολὴν,

¹³ Joan. viii, 44. ¹⁴ Matth. v, 28. ¹⁵ ibid. 22. ¹⁶ Matth. xii, 36. ¹⁷ Rom. iii, 23, 24. ¹⁸ Matth. iv, 17. ¹⁹ Marc. viii, 35; Joan. xii, 25. ²⁰ Luc. xiv, 26. ²¹ Matth. v, 19.

ὑποδληθῶμεν τῷ κρίματι, ἐλέγχοστοι κληρούντες ἐν τῇ Α ^Ι industria solventes mandatum, subjiciamus judicio, βραυειά τῶν οὐρανῶν. Ζήτησον τοὺς ἀπ' αἰῶνος τὸν βίον τοῦτον διοιδεύσαντας, καὶ εὐρήσεις διὰ μετανοίας τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον ἐπὶ τοῖς εὐαρεστήσασι τελεοθέν. Οὐδέτες κατεχρήθη, εἰ μὴ ταύτης κατεφρόνησος· καὶ οὐδεὶς ἐδικαιώθη, εἰ μὴ ταύτης ἐπεμελήσατο. Σαμψὼν, καὶ Σαοὺλ, καὶ Ἡλεί μετὰ τῶν οὐλῶν αὐτοῦ ἡδη μερικῶς ἀγιωσύνην μετασχόντων, πρῶτον μὲν ταύτην ἀπώλεσαν, τῆς μετανοίας ἀμελήσαντες· τῆς δὲ διορίας παρελθούσης, ἵσχατον ὑποδίκων θανάτῳ πεπτώκασιν. Ὁ διάδολος οὐ παύεται πολεμῶν ἡμᾶς, οὔτε ἡ μετανοία ἀργεῖν διέβλεπε ποτέ. Οἱ ἄγιοι ὑπὲρ τῶν πλησίων αὐτὴν προσφέρειν ἀναγκάζονται, ἔκτος ἐνεργοῦς ἀγάπης τελειωθῆναι μὴ δυνάμενοι. Μάθε πῶς ἡ φύσις διδάσκει τὴν ἡμᾶς, ἵστως θανάτου μὴ ἀφίεναι αὐτήν. Νοῦς λογικῶς ἀργεῖν οὐ δύναται, ἀλλὰ κανὸν τέλειος ἡ, καλῶς ἔχων ἐν τοῖς δεξιοῖς ἐργάζεται· ἐὰν δὲ προφάσει τελειότητος παύσηται τῆς τῶν ἀγαθῶν ἐργασίας, πάντως ἐπὶ τὸ ἀριστερὸν νεύει· ἀποσχόμενος δὲ τοῦ ἀριστεροῦ, πάλιν ἐπὶ τὸ δεξιὸν φυσικῶς ἐλκεται. Δεξιῶν δὲ ἐργασία καὶ ἀρχομένοις, καὶ μέσοις, καὶ τελείοις ἐστὶ προσευχὴ, καὶ λογισμῶν καθαίρεσις, καὶ τῶν ἐπερχομένων ὑπομονή, ὃν χωρὶς οὐκ ἔστι κατορθῶσαι τὰς λοιπὰς ἀρετὰς, δι' ὃν γίνεται εὐπρόσδεκτος ἡ μετανοία. Εἰ αἰτησίς ἐστιν ἐλέους ἡ μετανοία, ἐπιμελεῖσθαι χρεῖα τῷ ἔχοντι. Πᾶς γάρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει. Εἰ οὖν δὲ ἐλεῶν ἐλεγθῆσται, διὰ ταύτην, ὡς οἶμαι, δύος δ κόσμος συνέστηκεν, ἕτερος δι' ἑτέρου οικονομικῶς βοηθούμενος. Διὰ ταύτην δὲ Θεὸς τοὺς Νινευῖτας ἔσωσεν· ἀμελήσαντας δὲ αὐτῆς Σοδομίτας κατέφλεξεν.

^B διὰ ταύτην, ὡς οἶμαι, δύος δ κόσμος συνέστηκεν, ἕτερος δι' ἑτέρου οικονομικῶς βοηθούμενος. Διὰ ταύτην δὲ Θεὸς τοὺς Νινευῖτας ἔσωσεν· ἀμελήσαντας δὲ αὐτῆς Σοδομίτας κατέφλεξεν.

^C ΙΒ'. Εἰ καὶ μέχρι θανάτου μετανοῦντες ἀγωνισθεῖσα, οὐδὲ οὕτως τὸ δέον ἐπληρώσαμεν. Οὐδὲν γάρ ἀντάξιον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. "Οπερεὶς ἐσθίομεν καὶ πίνομεν, καὶ λαλοῦμεν, καὶ ἀκούομεν· οὕτω καὶ μετανοεῖν φυσικῶς κεχρεωστήκαμεν. "Απαξ δὲ δῖξις, θανάτῳ κατὰ νόμον τεθνάτωται· δὲ τοῦτο, μετανοίας ἔνεκεν, καὶ μὴ δι' ἀδειαν. Ἀλλὰ διὰ τὴν τῆς παραβάσεως ἀμαρτίαν, βαπτισθέντες ἐκαθαρίσθημεν· καθαρισθέντες, ἐντολὰς ἐλάδομεν. Ὁμοιοποιῶν τὸ δεύτερον, τὸ πρῶτον ἐμδιλυνεν, ἀήθηρ διάδων τοῦ καθαρισμοῦ τῶν πάλαι αἰτοῦ ἀμαρτιῶν, ὃν οὐδεὶς ἀνελπίτης τὸ καθ' ἡμέραν εὐρίσκεται, μηδέποτε μηδὲν τῶν προστεταγμένων παραλείψας. Διὰ τοῦτο πᾶσιν δὲ εἴη ἀναγκαῖα ἡ μετανοία. Αὗτη τὰ ποτὲ ἔκουσις νῦν ἀκούσια ἀποδείκνυσι, διὰ τὸ μισθεῖσα τὰ πάθη, καὶ ἀπέχεσθαι τοῦ περάγματος. Ὁ περιορίζων αὐτὴν, στρέφεται εἰς τὰ δότια, καὶ ἀνακαίνιζει τὰ παλαιὰ παραπτώματα. Ὁ ἔχων γνῶσιν ἀληθῆ, οἶδεν δὲ τοῖς χρείαν ἔχει καὶ μετανοίας· ἔκαστον γάρ αὐτῶν ἐν ἀλλήλοις κατευθύνεται. Χριστὸς ἡμᾶς ἐπὶ μετανοίας ἐγγυήσατο· δὲ ἀφιεῖς αὐτὴν ἀθετεῖ τὸν ἐγγυησάμενον. "Ἄνευ μετανοίας, κατὰ πρᾶξιν οὐδὲν

A industria solventes mandatum, subjiciamus judicio, quo minimi vocemur in regno cœlorum. Perquiere eos qui hunc vitæ cursum a sæculo transegerunt, et reperies apud eos qui Deo placuerunt, impletum esse per poenitentiam pietatis mysterium. Nemo damnatus est, nisi hanc contempserit; nullusque justificatus est, qui studiosus ejus non fuerit. Samson, Saul et Ileli cum filiis ejus, cum jam aliqua in parte sanctificationem adepti essent, primum hanc perdidérunt, ut neglexerunt poenitentiam: cunique non animadverterent, tandem ut rei mortis ceciderunt. Diabolus non cessat impugnare nos; neque cessare debet unquam poenitentia. Sancti, nomine proximorum illam offerre coguntur, cum citra dilectionem efficacem nequeant esse perfecti. Disce quo pacto natura docet nos, non deserere illam usque ad mortem. Mens non potest esse otiosa, quin aliquid semper meditetur; sed licet perfecta sit, modo recte habeat, quæ dextra sunt, agit: quæ si perfectionis occasione desinat agere quæ bona sunt, plane declinat ad sinistrum: quando vero deflectit a sinistro, denuo trahitur naturaliter ad dextrum. Peragere vero quæ dextra sunt, tam apud novitios et medios, quam apud perfectos, nihil est aliud, quam precatio, cogitationum amputatio et afflictionum accidentium tolerantia: sine quibus feliciter exercere non licet reliquias virtutes, per quas redditur acceptio poenitentia. Si poenitentia est petitio misericordiae, utilis est habenti, qui curam illius gerit: Quia omnis qui petit, accipit^a. Si igitur qui misericordiam exercet, consequetur misericordiam, illius, ut puto, causa totus mundus consistit, dum alter ab altero, Deo ita dispensante, capit auxilium. Propter hanc Deus salvavit Ninivitas; negligentes autem illam Sodomitæ incendio perdidit.

^D XI. Licit autem poenitentiam agentes ad mortem usque certemus, non tamen hoc modo implevimus quod decet. Nihil enim condignum regno cœlorum. Quemadmodum natura edimus, bibimus, loquimur et audimus: ita proclives esse debemus ad agendum poenitentiam. Plane qui dignus erat morte, secundum legem morti tradebatur: qui autem vivit, poenitentiae causa relinquitur, non ut licenter agat. Cæterum ob transgressionis peccatum baptizati, purgati sumus, purgati accepimus inaudita. Qui primo simile quid iterat, inquinat primum, oblivionem accipiens purgationis veterum scorum delictorum^b, in quibus nemo reperitur, qui quotidie nullatenus deliciat, et qui mandatorum nihil unquam pretermiserit. Quamobrem omnibus est necessaria poenitentia. Hæc, quæ quondam erant spontanea, nunc demonstrat violentia: quod odio prosequamur affectiones, et a facinore abstineamus. Qui expellit eam, convertitur ad ea quæ sunt a tergo, et lapsus veteres renovat. Qui veram habet notitiam novit eiam se poenitentia opus habere: horum enim quodque mutuo diri-

^a Matth. vii, 8. ^b II Petr. i, 9.

giur ab altero. Christus despontavit nos in pœnitentia; qui neglit illam, spousum contemnit. Absque pœnitentia, quantum ad operationem, nihil dignum regno Dei efficere possumus: ingentem porro misericordiam exercemus ob animi votum. Qui vim patitur usque ad obitum, ejusque compos exsistit, licet in quibusdam deliquerit, propter viam tamen salvabitur: istud enim pollicitus est Dominus in Evangelii. Qui dicit, hac se ultra non egere, se ipsum justum existimat, et filius malus appellatur a Scriptura. Qui opinione justitiae dicitur, tanquam impleverit illam, vice versa, velut ignarus, conspirat cum voluptatibus: siquidem opinio sui et arrogantia sunt voluptates. Qui de se aliquani concipit opinionem, non potest salvari. Scriptum est enim: *Superbus et contemptor vir arrogans nihil ad finem perducit*³¹. Si virum perfectum non laedit humilitas, neque ipse deserere debet matrem ejus pœnitentiam. Fidelis Abraham et justus Job terram et cinerem se ipsos appellabant: quæ verba præbent humilitatis argumentum. Qui vero fastidit pœnitentiam, humilius esse non potest. Tres pueri, re vera magnanimi et insignes martyres, e media flamma ardente confessionem emittebant, se peccasse et inique egisse dicentes; de præteritis malis pœnitentiam agebant, cum essent alioqui perfecti: ac totus propemodum hymnus eorum pœnitentiae vim continet.

XIII. Quocirca si illi, qui Deo valde grati fuerunt et rebus ipsis perfecti declarati sunt, hoc ipso ad obitum usque usi sunt anxilio, quis posthac justitiae nomine sibi ipsi considerare audeat, ac pœnitentiam aspernari? Nullus quidem, ut arbitror, sanctus fuerit, ex sententia Petri et Pauli, qui matrem humilitatis optet relinquere. Quapropter Petrus, cum se ipsum quidem Cornelio celasset, quid esset Dei proprium in hac parte, quidve suum declaravit, dicens: *Surge. et ego ipse homo sum*³², nihil porro commune aut immundum dicere, divinitus educti sumus, ut ipse confessus est. Paulus autem, cum existimaret, nunquam sibi quiescendum esse, quin a Christo sibi donatam gratiam exerceret, inquit in hunc modum: *Sequor autem, si quo modo comprehendam, in quo et comprehensus sum a Christo*³³, comprehensionem appellans, perseverantiam usque ad exitum: ut fideli quoque Timotheo per Epistolam scribit, declarans ei, quam propinquus esset obitus suus, his verbis: *Bonum certamen certari, cursum consummari, fidem servari*³⁴, non quod sibi ipse dimetiretur stationem aut temporis terminum, quasi perfectionis nomine cursum sistens, non ultra subire deberet nunquam cessantia super terram certamina pro corpore Christi, quod est Ecclesia; sed exitum suum e vita, sicutem cursus et certaminum dixit. Ait siquidem: *Ego enim jam delibor, et tempus resolutionis meæ instat*³⁵. Vides, illum non dixisse, Requiesco, sed, *jam delibor*, his verbis ac rebus ostendens omnibus, pœnitentia terminum usque ad resolutionem et mortem deberi cœlesti regi Christo, cui gloria in sæcula. Amen.

³¹ Habac. II, 5. ³² Act. x, 26. ³³ Philipp. III, 12.

A δέινον ποιήσας δυνάμεθα δὲ μεγάλως διά τὴν πρόθεσιν. Βιαζόμενος ἡώς ἐξόδου, καὶ κρατῶν αὐτήν, καὶ ἐν τινι πλημμελήσῃ, διὰ τὴν βίαν σωθῆσαται· τοῦτο γάρ ἐν Εὐαγγελίοις ὁ Κύριος ἐπηγγέλατο. Ὁ λέγων μηκέτι χρῆσιν αὐτής, δικαιον ἔστων κρίνει, καὶ ἔγγονον κακὸν ὑπὸ τῆς Γραφῆς ὀνομάζεται. Ὁ οἰησει δικαιασύνης ὡς τελέσας αὐτὴν δικαιεῖμενος, ὡς οὐδὲν οὔδεν, ἀντιστρόφως συνδιδούσεται ταῖς ἤδοναῖς, εἰπερ ἡ οἰησις καὶ ἡ ἀλαζονεία ἤδοναν τυγχάνονται. Ὁ ἔχων οἰησιν, οὐ δύναται σωθῆναι· γέγραπται γάρ· Ὁ κατοιδύετος καὶ καταψρογηῆς ἀντρὸς ἀλαζῶν, οὐδέτερος οὐ μὴ περατεῖ. Εἰ οὐδὲν βλάπτει τὸν τέλειον ἡ ταπεινοφροσύνη, μηδὲν αὐτὸς ἀφῇ ταύτης αἰτίαν, μετάνοιαν. Ὁ πιστὸς Ἀβραὰμ καὶ ὁ δίκαιος Ἰών γῆν καὶ σποδὸν ἔστυον ὠνόμισεν· ταῦτα δὲ τὰ βῆματα ταπεινοφροσύνης τεκμήριον. Ὁ δὲ μετανοίας κεκορεσμένος, ταπεινοφροσύνην οὐ δύναται. Οἱ τρεῖς παῖδες οἱ δύντας μεγάλῳ φρονεῖς, καὶ μεγαλομάρτυρες, ἐκ μέσου καιομένης φλογὸς ἐξαμολογοῦντο, καὶ τὸ ἡμαρτηκέναις καὶ τηομήκεναι λέγοντες, περὶ τῶν ποτὲ κακῶν μετενθουν, λοιπὸν τέλειοι δύνταις· καὶ πᾶς σχεδὸν ὁ ὅμοιος αὐτῶν, μετανοίας ἐπέχει δύναμιν.

B σαν· ταῦτα δὲ τὰ βῆματα ταπεινοφροσύνης τεκμήριον. **C** ΙΙΓ'. Εἰ οὖν καὶ λίαν εὐαρεστήσαντες καὶ τέλειοι διὰ πραγμάτων ἀποδειχθέντες, τούτῳ ἡώς θανάτου ἔχρησαντο τῷ βοηθήματι, τίς ἐστι λοιπὸν ὁ προτάστει δικαιοσύνης θαρρῶν ἔστωφ, καὶ μετανοίας καταψρονῶν; Ἐγὼ μὲν οἶμαι, οὐδὲν ἄν κατὰ Παῦλον ἢ Πέτρον ἀγιός τις εἰη, οὐδὲ οὕτως αἰρήσεται τὸ τὴν αἰτίαν τῆς ταπεινοφροσύνης καταλιπεῖν. Διά τοῦτο Πέτρος ἔστων τῷ Κορηνλίῳ, κρύψας μὲν τὸ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ μέρει τούτῳ, τὸ δὲ ἰδιον φανερώσας, εἶτεν· Ἀράστα, κάγὼ ἀντὸς ἀπόρωπός εἰμι· μηδὲν δὲ κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον λέγειν θεόθεν ἐδιδάχθημεν, δημολογήσας. Παῦλος δὲ τῆς δεδομένης αὐτῷ χάριτος παρὰ Χριστοῦ, ὑπολήγειν οὐδαμοῦ ἡώς θανάτου λογισάμενος, οὕτως ἐφη· Διώκω δὲ, εἰ καὶ καταλάβω, ἐφ' ὃ καὶ κατελήψθητο ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, κατάληψίν την μέχρις ἐξόδου ἐπιμονήν εἰρηκώς· καθάπερ καὶ τῷ πιστῷ Τιμοθέῳ, ἐπιστέλλει φανεράν αὐτῷ τὴν ἐγγύτητα τῆς ἐξόδου καθιστῶν, λέγων· Τὸν ἀγώνα τὸν καλύττωντος μηδέστημα, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴρ κλίσιν τετήρηκα· οὐκ ἔνστασιν καὶ δρον χρονικὸν ἐπιμετρήσας ἔστωφ, ὡς καταπαύσας τὸν δρόμον διὰ τελείτητα, καὶ μηκέτι χρῆσιν ἀγώνων ἀγώνων τῶν ὑπὲρ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, μηδέποτε ἐπὶ γῆς καταπαυσομένων, δὲ ἐστιν ἡ Ἐκκλησία· ἀλλὰ τὴν ἐξόδον αὐτοῦ, τέλος δρόμου καὶ ἀγώνων εἰρηκε. Φησὶ γάρ· Ἡδη σπένδομαι, καὶ ὁ παρός τῆς ἐμῆς ἀναλύσσως ἀγέστηκεν. Όρές δὲ οὐκ εἴπεν, Ἀνακαίσομαι, ἀλλ', Ἡδη σπένδομαι, διὰ τῶν τοιούτων βημάτων τε καὶ πραγμάτων δεικνύς πᾶσι, τίς μετανοίας τὸν δρόν ἡώς λύσεως καὶ θανάτου κεχρεωστημένον τῷ ἐπουρανικῷ βασιλεῖ Χριστῷ· ὃς ἡ δέκα εἰς ταῦς αἰλανας. Ἀμήν.

³² II Tim. iv, 7. ³³ ibid. 6.

OPUSCULUM IV.

*Απόκρισις κρδς ταύς ἀποροῦντας περὶ τοῦ θελου **A Responsio ad eos qui de divino baptismate dubitabant.**

Ἐπειδὴ οἱ μὲν τέλειον λέγουσι τὸ ἄγιον βάπτισμα, ἐπεριδόμενοι τῇ Γραφῇ λεγούσῃ· Ἀραστὰς βάπτισαι, καὶ ἀπόλονυσαι τὰς ἀμαρτίας σου· καὶ τὸ, Λούσασθε καὶ καθαροὶ γίνεσθε· καὶ πάλιν· Ἄλλ' ἀπελούσασθε, ἀλλ' ἡγίσθητε, καὶ πολλὰ τοιαῦτα εἰς μαρτυρίαν φέροντες· Ἐπεροὶ δὲ ἐξ ἀγώνων ἀναρτεῖσθαι τὴν παλαιὰν ἀμαρτίαν, φέροντες καὶ αὐτοὺς μαρτυρίαν τῆς Γραφῆς λεγούσης· Καθαρίσωμεν έαυτοὺς ἀπὸ πατέρος μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἀμαὶ δὲ καὶ αὕτην τὴν ἐνέργειαν τῆς ἀμαρτίας μετὰ τὸ βάπτισμα ἐν έαυτοῖς εὑρίσκοντες· πρὸς ταῦτα ἡμεῖς τὶ ἔροῦμεν, η̄ τίνι πιστεύσομεν;

*Απόκρισις.

Χρὴ μὲν ἡμᾶς τῷ ἀποστολικῷ κηρύγματι πιστεύειν, καὶ ἐμμένειν ταῖς έαυτῶν διολογίαις, καὶ μὴ τεράζειν τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν ἐν ἀνθρωπίναις ὑπονοίαις, μηδὲ πάλιν ἔκουσίως ζυγῷ δουλείας ἀνέχεσθαι, ἀλλὰ κρατεῖν τὴν ἐλευθερίαν, διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν, δι' ὧν ἀναλόγως πᾶσα ἀλήθεια εὑρίσκεται· καὶ εἰδέναι τασσός, ὅτι διὰ τὴν τούτων ἔλειψιν κατὰ ἀναλογίαν ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας ἐνεργούμεθα· Ἐπειδὴ δὲ μάταιον ἐλογισάμεθα τὸ κήρυγμα, περιεργασάς μᾶλλον ή̄ λόγῳ Θεοῦ πειθόμενοι, διὰ τοῦτο ματαία καὶ η̄ πίστις ἡμῶν, διὰ τοῦτο καὶ Εἴτε σμένεν ἐν ταῖς ἀμαρτίαις ἡμῶν.

*Ἐρώτησις.

Ἔμεις οὐ λέγομεν μάταιον τὸ κήρυγμα, ἀλλὰ ζητοῦμεν μαθεῖν τὴν ἀλήθειαν.

*Απόκρισις.

Εἰ οὖν τὸ κήρυγμα ἀληθὲς ἔχομεν, τελέσωμεν πάσας τὰς ἐντολὰς, καὶ τότε εἰδομεν εἰ ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας ἐνεργούμεθα· τὸ γάρ ἄγιον βάπτισμα, τέλειον μὲν ἔστιν, οὐ τελεῖον δὲ τὸν μὴ ποιοῦντα τὰς ἐντολὰς. Μή οὖν ἀνθρωπίναις ὑπονοίαις, ἀλλὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ μᾶλλον πιστεύσωμεν, ὅτι Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἀμαρτῶν ἡμῶν κατὰ τὰς Γραφάς· καὶ ὅτι Συντετάχημεν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτισμάτος· καὶ, Ὁ ἀποθανὼρ, δεδικαλωται ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας· καὶ ὅτι Ἀμαρτία ἡμῶν οὐ κυριεύει, ἐὰν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ποιήσωμεν· εἰ δὲ οὐ ποιοῦμεν, ἀπιστοὶ θεμεν, καὶ ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας χρατούμεθα. Πίστις γάρ ἔστιν, οὐ μόνον τὸ βαπτισθῆναι εἰς Χριστὸν, ἀλλὰ καὶ τὸ ποιεῖν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ· ὅτι μὲν γάρ μυστικῶς συνταφέντες αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτισμάτος, καὶ συντίγετερον ἡμῖς, καὶ συνεκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, κατά τὴν Γραφήν, δῆλον· δῆμας ἔδωκεν ἐντολὰς, ἵνα

Quandoquidem nonnulli baptismum divinum ajunt esse perfectum, innixi Scripturæ quæ dicit, *Exsurge, et baptizare, et ablue peccata tua*¹⁹; et illud, *Lavamini, mundi estote*²⁰. Et iterum: *Sed abluti estis, sed sanctificuli estis*²¹; et ejus generis pleraque afferentes in testimonium. Alii vero dicunt, certaminibus tolli vetera peccata, allato etiam ab ipsis testimonio Scripturæ, dicentis: *Mundemus nos ipsos ab omni inquinamento carnis et spiritus*²², una quoque post baptismum invenientes in seipsis illam ipsam efficaciam peccati. Ad hæc quid dicturi sumus, aut cui credeimus?

B

Responsio.

Nos quidem fidem adhibere convenient apostolicæ prædicationi, et in illius persistere confessionibus, nec tentare opinionibus humanis potentiam divinam, neque spontaneo rursum jugo servitutis detineri, sed libertate potiri, exsecutione mandatorum, pro cujus modo veritas omnis reperitur; et exploratum habere, nos a peccato fatigari, juxta proportionem defectus illorum. Quia vero prædicationem inanem existimavimus, majorem curiositati fidem habentes, quam verbo Dei, propterea inanis est et fides nostra, adhuc sumus in peccatis nostris.

Interrogatio.

Nos non dicimus, inanem esse prædicationem, sed optamus discere veritatem.

Responsio.

Si ergo prædicationem habemus pro vera, peragamus omnia mandata: tunc sciemus, an obsideamur a peccato. Sanctum enim baptismum perfectum quidem est, non tamen perficit eum qui mandata non implet. Quamobrem non humanis opinionibus, sed magis Scripturæ divinæ credamus: *Christus mortuus est pro peccatis nostris, secundum Scripturas*²³; et: *Conseptuli sumus cum illo per baptismum*²⁴; et: *Qui mortuus est, justificatus est a peccato*²⁵; et: *Peccatum nobis non dominabitur*²⁶, si præcepta ejus exsequamur; sin minus, inimiciles sumus, et a peccato delinemur. Fides enim est, ut non solum in Christum baptizemur, sed etiam ejus mandata opere compleamus. Quia certum est, nos mystice consepulcos esse cum illo per baptismum: et conresuscitasse nos, et consedere fecisse in coelestibus, juxta Scri-

¹⁹ Act. xxii, 16. ²⁰ Isa. i, 16. ²¹ I Cor. vi, 11. ²² II Cor. viii, 4. ²³ I Cor. xv, 3. ²⁴ Rom. vi, 4. ²⁵ ibid. 3. ²⁶ ibid. 14.

pturam⁴⁷. Dedit nibilominus mandata, ut ea per-agentes, donatam nobis perfectionem consequamur. Alioqui neglectis illis, ulro videbimus a peccato agitari. Si dicamus, ex operibus tolli peccatum, certe Christus gratis mortuus est⁴⁸, et quae dicta sunt, falsa sunt omnia. Si etiam baptismum non est perfectum, sed ex operibus dicunt consequi perfectionem; supervacua est apud illos lex libertatis: et universæ leges novo testamento latæ, sunt extinctæ. Injustum quoque Christum introducunt, qui libertatis opera præcipiat baptizatis, præter voluntatem (ut aiunt) adhuc peccato servientibus. Et gratia Dei jam non est gratia, sed laborum nostrorum remuneratio. Nam si ex operibus, jam non gratia: si vero gratia, jam opus non est opus, sed mandatum ejus qui liberavit, et opus libertatis ac fidei. Talia sanctus Paulus scribebat Galatis pro ecclesiasticæ familiæ salute, corripiens etiam illos, qui simili dissidentia laborabant. Cæterum nos non tam perfide de gratia Dei sentimus: absit! nec propter prædicationem, fidem negamus: sed si etiam post baptismum detineamur a peccato; non quod imperfectum sit baptismus, sed quod negligimus præcepta, ultroque voluptatibus addicti sumus: quemadmodum arguit nos Scriptura divina, dum ait: *Sicut canis reversus ad suum vomitum*⁴⁹, sic homo qui proprio libertatis arbitrio redit ad suum ipsius peccatum. Siquidem voluntatem ad baptismum non cogit Deus, nec Satanus. Verum non audierunt mandata Christi post baptismus data legem esse libertatis, ut ait Scriptura: *Sic loquimini et sic facite, sicut per legem libertatis incipientes judicari*⁵⁰. Et iterum sanctus Petrus: *Ministrate in fide vestra virtutem*⁵¹. Et cum sequentia dixisset, subdit: *Cui enim non præsto sunt hæc, cæcus est, manu tentans, oblivionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum*⁵². Ex prædictis intelligite, purgationem mystice quidem per baptismum fieri, re autem ipsa mandatorum observatione reperiri. Atqui si baptizati, non sumus a peccato paterno liberati; neque scilicet opera libertatis edere possumus: sin ea possumus efficere, clarum est, nos esse mystice ereptos a servitute peccati, juxta id quod scriptum est: *Lex spiritus vitæ liberavit me a lege peccati et mortis*⁵³: sed ob neglegitum mandatorum ejus qui purgavit nos, ob sidemur a peccato. Quapropter aut demonstra mihi, baptizatos exequi non posse mandata libertatis, et ea de causa baptismum non esse perfectum; aut si demonstremus, eos accepisse talem facultatem, confiteantur, liberari quidem gratia Christi, at se ipsos tradidisse vitiorum servituti, eo quod non impleant omnia mandata: ideoque rursum mancipatos esse. Suuunt autem argumentum a propriis testimoniosis: *Mundemus nos ipsos ab omni inquinamento carnis et spiritus*⁵⁴. Servus ergo peccati, qui potest seipsum purgare ab

A ταύτας ποιήσαντες, εδρωμεν τὴν δεδομένην ἡμῖν τελείτητα· εἰ δὲ μη ποιήσουμεν, ἔκουσινς φανῶμεν ἐνεργούμενοι ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας. Εἰ λέγομεν ἐξ Ἑργῶν ἀναιρέσθαι ἀμαρτίαν, ἄρα Χριστὸς διωρέαν ἀπόβασε, καὶ τὰ εἰρημένα πάντα φευδῆ τυγχάνει· καὶ εἰ οὐκ ἔστι τέλειον τὸ βάπτισμα, ἀλλ' ἐξ ἀγώνων λέγουσιν ἔχειν τὴν τελείτητα, μάταιος παρ' ἐπείνοις ὁ τῆς ἐλευθερίας νόμος, καὶ πᾶσα ἡ τῆς Καινῆς Διαθήκης νομοθεσία ἀνήρριται. "Ἄδικον δὲ καὶ τὸν Χριστὸν εἰσάγουσι, τοὺς βαπτισθεῖσιν Ἑργα ἐλευθερίας προστάζαντα, ἔτι παρὰ προαίρεσιν δεδουλωμένοις τῇ ἀμαρτίᾳ· χαθὼς λέγουσι· καὶ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, οὐκέπι χάρις, ἀλλ' ἡμετέρων ἀγώνων ἀνταπόδοσις. Εἰ γάρ ἐξ Ἑργῶν, οὐκ ἔτι χάρις· εἰ δὲ χάρις, τὸ Ἑργον οὐκ ἔστιν Ἑργον, ἀλλ' ἐντολὴ τοῦ ἐλευθερώσαντος, καὶ Ἑργον ἐλευθερίας καὶ πίστεως. Τουτὰ πρὸς Γαλάτας ὁ ἄγιος Παῦλος οἰκονομικῶς προέγραψεν, νοοθέτων καὶ αὐτοὺς τὰ δυοια ἀπιστήσαντας. Ἡμεῖς δὲ οὐχ οὐτως ἀπιστούμεν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, μηδὲ γενοτο! οὐδὲ ἐπὶ τῷ κηρύγματι πίστιν ἀρνούμεθα· ἀλλ' εἰ καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας κριτούμεθα, οὐχ ὡς τοῦ βαπτισμάτος ἀτελοῦς ὅντος, ἀλλ' ὡς τὴν τῆς ἐντολῆς ἀμελούντων, καὶ ἐγκεμίνων ταῖς ἴδοντας προαιρέσται, καθάπερ ἐλέγχει ἡμᾶς ἡ θεῖα Γραφὴ, λέγουσα· Ὅτι κύνων ἐπιστρέψεις ἐστὶ τὸν Ιδιον Σμυτον· οὗτως ἀνθρώπος ἐπιστρέφων ἐπὶ τὴν ἐκατοῦ ἀμαρτίαν αὐτεξουσιῶ προαιρέσει· τὸ γάρ θελημα, καὶ τὸ βάπτισμα, οὗτε θέδει, οὗτε Σατανᾶς βιάζεται. "Ἄρα οὐκ ἔχουσαν, διτὶ ἐντολαὶ τοῦ Χριστοῦ αἱ μετὰ τὸ βάπτισμα δεδομέναι, νόμος ἐλευθερίας ἔστι, καθά φησιν ἡ Γραφὴ· Οὕτως ποιεῖτε, καὶ οὐτως λαλεῖτε, ὡς διὰ τόμου ἐλευθερίας μέλλοτες κρίνεσθαι· καὶ πάλιν ὁ ἄγιος Πέτρος· Ἐπιχορηγήσασθε δὲ τῇ πίστει ὑμῶν τὴν ἀρετὴν· καὶ τὰ ἔξις εἰπών, ἐπάγει λέγων· Ὅτι γάρ μη κάρεστι ταῦτα, τυφλός ἔστι μυοπάζων, ληθῆρος λαβὼν τοῦ καθαρισμοῦ τῶν πάλαι αὐτοῦ διαμαρτημάτων. Ἐννοήσατε διὰ τῶν προειρημένων τὸν διὰ τοῦ βαπτισμάτος καθαρισμὸν, μυστικῶς μὲν γενόμενον, ἐνεργῶς δὲ διὰ τῶν ἐντολῶν εὑρισκόμενον· εἰ δὲ βαπτισθέντες οὐκ ἐλευθερώθημεν ἀπὸ τῆς πατρικῆς ἀμαρτίας, δηλούντι οὐδὲ τὰ τῆς ἐλευθερίας Ἑργα ποιεῖν δυνάμεθα· εἰ δὲ δυνάμεθα ποιεῖν αὐτά, φανέρων μὲν, διτὶ μυστικῶς τῆς κατὰ τὴν ἀμαρτίαν δουλειᾶς ἡλευθερώθημεν, κατὰ τὸ γεγραμμένον· Ὅτι· Ὁ τόμος τοῦ κτενύματος τῆς ἡλίσης ἡλευθέρωσέ με ἀπὸ τοῦ τόμου τῆς ἀμαρτίας, καὶ τοῦ θαράστου. Διὰ δὲ τὴν ἀμέλειαν τῶν ἐντολῶν τοῦ καθαρισμάτος ἡμᾶς, ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας ἐνεργούμεθα. "Η οὖν δεῖξον μοι τοὺς βεβαπτισμένους ἀδυνάτως ἔχειν τὰς ἐντολὰς τῆς ἐλευθερίας ἐργάζεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο μὴ εἶναι τέλειον τὸ βάπτισμα· ἡ ἡμῶν δεικνυόντων εἰληφέναι αὐτοὺς τὴν τουαύτην δύναμιν, διμολογείτωσαν, ἐλευθερούσθαι μὲν χάριτι Χριστοῦ, ἐκατοῦς δὲ παραδεδώκενται τῇ τῶν κακῶν δουλειᾷ, διὰ τὸ μὴ τελεῖν πάσας τὰς ἐντολὰς, καὶ διὰ τοῦτο πάλιν ὑποχειρίους γεγονέναι. Λαβέσσαν δὲ ἐκ τῶν ιδίων μαρτυριῶν τὸν Ἐλεγχον· Καθα-

⁴⁷ Ephes. ii, 6. ⁴⁸ Gal. ii, 21. ⁴⁹ II Petr. ii, 21. ⁵⁰ Jac. ii, 13. ⁵¹ II Petr. i, 5. ⁵² ibid. 9. ⁵³ Rom. viii, 2. ⁵⁴ II Cor. vii, 1.

ρίσωμεν δαυτούς, ἀδελφοί, ἀπὸ πατέρος μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος. Ὁ οὖν δοῦλος τῆς ἀμαρτίας, πῶς δύναται ἐαυτὸν καθαρίσαι ἀπὸ πατέρος μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, μή ἔχων τὴν τοιαύτην ἐλευθερίαν καὶ δύναμιν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας κρατούμενος; Εἰ δὲ ἔχεις τὸ κράτος κατὰ τῶν πατῶν, γίνωσκε διτὶ οὐ κατέχῃ ἔξουσίᾳ, ἀλλ' αἰτίᾳ θελήματος. Ὅσα οὖν ἡ θελα Γραφῆ περὶ καθαρισμοῦ διαλέγεται, ὡς ἐλευθέροις διαλέγεται, ὡς ἐλευθέροις παρανεῖ, τοῦ μή μένειν ἐν τοῖς τοιούτοις λογισμοῖς, ἀλλὰ ἀγαπᾶν τὴν ἐλευθερίαν, ἔξουσίαν ἔχοντας ρέπειν, ἢρ' ὃ ἀνθέλωμεν, ἥτοι ἀγαθὸν, ἥτοι κακόν.

Ἐρώτησις.

Εἰ ἡλευθερώθημεν ἐν τῷ βαπτίσματι, διὰ τί οὐκ οἴδαμεν τὸν ἀέρα τῆς ἐλευθερίας, καθὼς βλέπουσιν οἱ ἀγωνιζόμενοι;

Ἀπόκρισις.

Ἐπισκοποῦσιν ἡμῖν αἱ κατὰ θέλησιν ἤδοναί, καὶ ἀδέλειαι τῶν ἐντολῶν, ὡς ἔκεινοι διωρθώσαντο. Προειρήκαμεν γάρ, διτὶ ἐλευθεροῦται μὲν ὁ ἀνθρώπος κατὰ τὴν δωρεὰν τοῦ Χριστοῦ. Κατὰ δὲ τὸ ίδιον θέλημα, διποὺ ἀγαπᾶ, ἔκει ἐμμένει, καὶν βεβάπτισται, διὰ τὸ ἀντεξούσιον. Ὄταν οὖν λέγῃ· *Βιασταὶ ἀρχάζουσι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν*, τότε ἐπὶ τοῦ ίδιου θελήματος λέγει, ἵνα βιάσηται ἔκαστος ἡμῶν κατὰ τὸ βάπτισμα μὴ τρέπεσθαι ἐπὶ τὸ κακόν, ἀλλ' ἐμμένει εἰς τὸ ἀγαθόν. Εἰ γάρ βιάζεται ὑπὸ τῶν ἔξουσιῶν ὁ ἀνθρώπος, πάντως ἡδύνατο ἐλευθερώσαι τὴν ἡμᾶς ὁ Θεὸς, καὶ ἀτρέπτους βίᾳ ποιῆσαι. Νῦν δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' αὐτὸς μὲν διὰ τοῦ βαπτίσματος τῆς κατὰ βίαν δουλείας ἔξηγαγε, καταργήσας τὴν ἀμαρτίαν δεὰ τοῦ σταυροῦ, καὶ ἐντολὰς ἐλευθερίας θετο. Ἐμμένειν δὲ, ή μὴ ἐμμένειν ταῖς ἐντολαῖς; τῷ αὐτεξουσίῳ ἡμῶν θελήματι παρεχώρησεν. Αἱ οὖν ἐντολαὶ καθὼς ἀνεπιμελοῦνται, κατ' αὐτὸν τὴν πρὸς τὸν ἐλευθερώσαντα ἀγάπην σημαίνουσι· καθὸ δὲ ἀμελοῦνται η ἐκλείπουσι, τὴν πρὸς τὰς ἤδονάς ἡδυπάθειαν δεικνύουσιν· οἱ δὲ, τοῖς ίδιοις λογισμοῖς περιπίπτουσι λέγοντες, διτὶ θέλομεν ποιῆσαι τὰς ἐντολὰς, καὶ οὐ δυνάμεθα, ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας καὶ ἔξουσίαν κρατούμενοι· διὸ χρή πρότερον ἀγωνίσασθαι· καὶ ἔξαλεῖψαι τὴν ἀμαρτίαν, ἵνα δυνηθῶμεν ἐπιτελέσαι τὰς τῆς ἐλευθερίας ἐντολὰς, μὴ νοοῦντες ἢ λέγουσι, μῆτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται. Εἰ γάρ δὲ οὐκ ἔχεις τὴν ἐλευθερίαν, καὶ οὐ δύνασαι ἐπιτελέσαι τὰς ἐντολὰς, διὰ ποιῶν ἀγώνων λέγεις ἔξαλεῖψαι τὴν ἀμαρτίαν; Οὐ ἀγώνες τῶν πιστῶν ἐντολαὶ εἰσιν. Σὺ οὖν λέγεις· Οὐ δύναμαι ποιῆσαι τὰς ἐντολὰς, ἐὰν μὴ πρώτον δι' ἀγώνων καθαρισθῶ. Δεῖξην μοι ἐκτὸς ἐντολῶν οὓς λέγεις ἀγώνας, καὶ πειθομαὶ σου τῷ φρονήματι. Καὶν γάρ προσευχὴν εἴποις, ἐντολή ἔστι· καὶν νηστεῖαν, καὶν ἀγρυπνίαν, ἐντολή ἔστι· καὶν μετάδοσιν, καὶν ψυχῆς ἀρνησιν, ἐντολή ἔστι· καὶν λογισμῶν καθαρεσιν, ἐντολή ἔστι· καὶν θάνατον, καὶ σταυρὸν, καὶ διτοιοῦν ἔργον ἀρετῆς εἴποις, ἐντολαὶ εἰσὶ πάντα. Διὸ τοῖς λαδοῦσι τὴν δύναμιν τῶν ἐντολῶν, ὡς πιστοῖς παραγγέλλει, τοῦ ἐπαγωγίσασθαι

A omni inquinamento carnis et spiritus, si talem libertatem ac potestatem non habeat, sed teneatur sub dominio peccati? Sin adversus affectiones polles facultate, scito, te non vi et auctoritate regi, sed a fonte voluntatis. Quæcunque igitur Scriptura divina de purgatione disserit, tanquam libertatem habentibus loquitur, tanquam liberis suadet, non esse permanendum in hujusmodi cogitationibus, sed colendam esse libertatem, cum habeamus facultatem inclinandi quo libuerit, sive ad bonum, sive ad malum.

Interrogatio.

Si liberati sumus in baptismō, quamobrem non B perspicimus libertatis aerem, uti vident qui decertant?

Responsio.

Obruunt nos tenebris spontaneæ voluptates neglegentesque mandatorum, in quibus illi feliciter promovent. Nam ante diximus, hominem liberari beneficio Christi. At ex propria voluntate, in quo sitit amorem (tametsi baptizatus est) ob liberam arbitrii voluntatem, in eo immoratur. Cum ergo dicit: *Violenti rapiunt regnum cælorum*⁴⁴, tum de propria voluntate loquitur; ut quisque nostrum juxta regulam baptismi elaboret, nec convertatur ad malum, sed perseveret in eo quod dicit ad bonum. Etenim si vim homo patiebatur a potestatis malignis plane Deus poterat nos liberare, et vi nos immortales efficeret. Nunc autem non ita res est; sed per baptismum a violenta servitute nos eripuit, evacuato per crucem peccato, statuitque præcepta libertatis: in quibus ut permaneamus, necne, liberas nostras concessit voluntati. Quare mandata quatenus excoluntur, hactenus declarant dilectionem erga illum qui liberavit; quatenus autem negliguntur ac deficiunt, jucundam erga voluptates ostendunt affectionem. Alii propriis rationationibus labuntur, dum inquietunt: Volumus scilicet exequi mandata, at non possumus, quia sub imperio peccati detinebimur: idcirco decendum est prius, et delendum peccatum, ut peragere queamus mandata libertatis, non intelligentes quæ dicunt, neque de quibus affirmant⁴⁵. Nam si cares prorsus libertate, nec potes implere mandata, quibus certaminibus ais te deleturum peccatum? Certamina fidelium, sunt mandata. Dicis ergo: Non possum perficere mandata, nisi prius per certamina mundatus fuero. Ostende mihi, quæ dicis certamina præter mandata, et credam opinioni tuæ. Nam si dicas precationem, est mandatum: si jejunium, si vigilias, est mandatum; si largitionem, si abnegationem animæ, mandatum est; si cogitationem eversionem, est mandatum; si mortem, crucem, aut aliud quodvis opus virtutis dixeris, omnia sunt mandata. Quare iis qui facultatem implendorum mandatorum acceperunt, denuntiat tanquam sida-

⁴⁴ Matth. xi, 12. ⁴⁵ I Tim. i, 7.

libus, certandum esse ne convertantur ad ea quæ A διὰ τὸ μὴ στραφῆναι εἰς τὰ ὄπισθε· οὐχ ὡς διὰ τοῦτων ἔξαλεῖψαι τὴν ἀμαρτίαν, ἀλλὰ ὥστε μηκέτι ἔσωτοὺς ἐπιστραφῆναι εἰς τὰ ὄπισθε. Καὶ αὐταὶ οὖν αἱ ἐντολαὶ, οὐχὶ τὴν ἀμαρτίαν ἐκκόπτουσι (τοῦτο γάρ διὰ μόνου τοῦ σταυροῦ γεγένηται), ἀλλὰ τοὺς ὅρους τῆς δοθείσης ἡμῖν ἐλευθερίας φυλάττουσιν. Ἐπεὶ εἰπέ μοι σὺ, εἰ δὲ ἔργων τὴν ἀμαρτίαν τοῦ Ἀδάμ ἐκκόπτεις, πῶς Ὁ Χριστὸς ἀπέθανε ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, κατὰ τὰς Γραφάς; Ἀλλὰ πέρις ταῦτα μὲν ἀντιλέγειν οὐκ ἔχουσιν, ἀνακόλουθα δὲ μόνον ἐπερωτᾶσι, πρὸς τὰς ἔσωτοὺς ὑπονοήσεις ὃ πᾶν νεύοντες, τῇ δὲ ἀληθεῖᾳ τῆς Γραφῆς μὴ πειθαρχοῦντες. Εἰ γάρ φασιν, Ἐν τῷ βάπτισματι ἀναφέεται ἀμαρτία, διὰ τὸ πάλιν ἐνεργεῖ ἐν τῇ καρδίᾳ; Ἡμεῖς δὲ πολλάκις εἰρήκαμεν τὴν αἵτιαν, διτὶ οὐ καταλειφθεῖσα ἐνεργεῖ μετὰ τὸ βάπτισμα (διδώσι γάρ τε λεῖλαν τὴν λύσιν). δῆσαι δὲ πάλιν ἔσωτοὺς διὰ τῆς προσπαθείας, & λελυμένα ἔστι διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν, τῆς τοῦ αὐτέχουσιν ἔστι προαιρέσεως· ὁ γάρ περὶ τινὰ τὸν ἡδονὴν ἡ θυμὸν ἐγγρονίζων λογισμός, οὐχ ἀμαρτίας ἐγκαταλειφθείσης, ἀλλὰ αὐτέχουσιν προσπαθείας ἔστι τεκμήριον. Διτὶ ἔχουμεν ἔχουσιν λογισμούς καθαιρεῖν, καὶ πᾶν ὑγίαμα ἐπαιρέμενος κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὴν Γραφήν. Αογισμὸν οὖν πονηρὸν τοῖς καθαιροῦσιν αὐτὸν ἐν αὐτοῖς, φιλοθείας, οὐχ ἀμαρτίας ἔστι σημείον. Οὐ γάρ ἡ προσβολὴ τοῦ λογισμοῦ ἔστι σημείον ἀμαρτίας, ἀλλὰ τὸ νοὸς πρὸς αὐτὸν φιλικὴ δύσλιλα. Εἰ δὲ οὐ φιλοῦμεν, τίνος χάριν αὐτῷ συγγρονίζομεν; Ἀδύνατον γάρ τὸν ἀπὸ καρδίας μισούμενον, τῇ καρδίᾳ παρατακτικῶς προσομιλεῖν, ἐκδῆς ἡμετέρας κακοπραγίας. Εἰ οὖν καὶ μισούμενος λογισμὸς κρατεῖ κατ' ἔχουσίαν τὸν νοὸν (συμβαίνει γάρ, καὶ οὐκ ἀντιλέγω), ὅμως τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐγκατάλειμμα τῆς τοῦ Ἀδάμ ἀμαρτίας, ἀλλὰ τῆς μετὰ τὸ βάπτισμα ὀθείας. Όταν γάρ μετὰ τὸ ἀγιον Βάπτισμα, δυνάμενος λογισμὸς κρατεῖ τὰς ἐντολὰς, οὐ ποιῶμεν αὐτὰς, τότε καὶ μὴ θέλοντες, ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας κρατούμεθα, ξώ; ἀν διὰ μετανοίας τὸν Θεὸν παρακαλέσωμεν, πρὸς πάσας τὰς ἐντολὰς κατορθούμενοι, καὶ ἐξαλείψῃ ἡμῶν τὴν ἀθείας ἀμαρτίαν. Δύο γάρ εἰσιν αἵτια τῆς τοῦ κακοῦ ἐνεργείας, καὶ αἱ δύο ἡμῶν εἰσι· μία μὲν ἐνεργοῦσα κατὰ ἀναλογίαν τῆς τῶν ἐντολῶν ἐλλείψεως· ἔτερά δὲ ἀπαραιτήτως κρατοῦσα διὰ τὴν μετὰ τὸ βάπτισμα κακοπραγίαν· ἣν δὲ θεὸς μόνος ἀνατρέπει, διὰ ἐλεημοσύνης, καὶ προσευχῆς, καὶ τῆς τῶν ἐπερχομένων ὑπομονῆς παραχαλούμενος· ἀπέρ καὶ αὐτὰ παρέχει ἡμῖν λεληθότας ἡ διὰ τοῦ βάπτισματος ἡμῖν δεδομένη τελεία χάρις.

C διὰ τὴν μετανοίαν τῆς τοῦ κακοῦ ἐνεργείας, τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐγκατάλειμμα τῆς τοῦ Ἀδάμ ἀμαρτίας, ἀλλὰ τῆς μετὰ τὸ βάπτισμα ὀθείας. Όταν γάρ μετὰ τὸ ἀγιον Βάπτισμα, δυνάμενος λογισμὸς κρατεῖ τὰς ἐντολὰς, οὐ ποιῶμεν αὐτὰς, τότε καὶ μὴ θέλοντες, ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας κρατούμεθα, ξώ; ἀν διὰ μετανοίας τὸν Θεὸν παρακαλέσωμεν, πρὸς πάσας τὰς ἐντολὰς κατορθούμενοι, καὶ ἐξαλείψῃ ἡμῶν τὴν ἀθείας ἀμαρτίαν. Δύο γάρ εἰσιν αἵτια τῆς τοῦ κακοῦ ἐνεργείας, καὶ αἱ δύο ἡμῶν εἰσι· μία μὲν ἐνεργοῦσα κατὰ ἀναλογίαν τῆς τῶν ἐντολῶν ἐλλείψεως· ἔτερά δὲ ἀπαραιτήτως κρατοῦσα διὰ τὴν μετὰ τὸ βάπτισμα κακοπραγίαν· ἣν δὲ θεὸς μόνος ἀνατρέπει, διὰ ἐλεημοσύνης, καὶ προσευχῆς, καὶ τῆς τῶν ἐπερχομένων ὑπομονῆς παραχαλούμενος· ἀπέρ καὶ αὐτὰ παρέχει ἡμῖν λεληθότας ἡ διὰ τοῦ βάπτισματος ἡμῖν δεδομένη τελεία χάρις.

D διὰ τὴν μετανοίαν τῆς τοῦ κακοῦ ἐνεργείας, τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐγκατάλειμμα τῆς τοῦ Ἀδάμ ἀμαρτίας, ἀλλὰ τῆς μετὰ τὸ βάπτισμα ὀθείας. Όταν γάρ μετὰ τὸ ἀγιον Βάπτισμα, δυνάμενος λογισμὸς κρατεῖ τὰς ἐντολὰς, οὐ ποιῶμεν αὐτὰς, τότε καὶ μὴ θέλοντες, ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας κρατούμεθα, ξώ; ἀν διὰ μετανοίας τὸν Θεὸν παρακαλέσωμεν, πρὸς πάσας τὰς ἐντολὰς κατορθούμενοι, καὶ ἐξαλείψῃ ἡμῶν τὴν ἀθείας ἀμαρτίαν. Δύο γάρ εἰσιν αἵτια τῆς τοῦ κακοῦ ἐνεργείας, καὶ αἱ δύο ἡμῶν εἰσι· μία μὲν ἐνεργοῦσα κατὰ ἀναλογίαν τῆς τῶν ἐντολῶν ἐλλείψεως· ἔτερά δὲ ἀπαραιτήτως κρατοῦσα διὰ τὴν μετὰ τὸ βάπτισμα κακοπραγίαν· ἣν δὲ θεὸς μόνος ἀνατρέπει, διὰ ἐλεημοσύνης, καὶ προσευχῆς, καὶ τῆς τῶν ἐπερχομένων ὑπομονῆς παραχαλούμενος· ἀπέρ καὶ αὐτὰ παρέχει ἡμῖν λεληθότας ἡ διὰ τοῦ βάπτισματος ἡμῖν δεδομένη τελεία χάρις.

que quidem ipsa nobis etiam secreto prebeat perfecta gratia, per baptismum nobis donata.

Interrogatio.

Nunquid igitur Paulus post acceptum baptismum peccavit, quia sponte agitabatur? Ait enim: *Video aliam legem repugnarem legi mentis meæ*⁵⁰.

Responsio.

Hunc in modum reliquas quoque Scripturas non

⁵⁰ I Cor. xv, 3. ⁵¹ II Cor. x, 5. ⁵² Rom. vii, 13.

Ἐρώτησις.

Oὐκοῦν δὲ Παῦλος μετὰ τὸ βάπτισμα ἡμαρτεῖν, ὅτι ἔχουσίας ἐνηργεῖτο; Λέγει γάρ, ὅτι Βλέπω ἔτερον τόμορ ἀτιτρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ τοδι μου.

Ἀπόκρισις.

Οὗτον καὶ τὰς λοιπὰς Γραφὰς οἱ κακῶς νοοῦντες

διαστρέφουσι, καὶ πλανῶνται. Ἀνάλαβε γὰρ ἀνωθεν τὸ κεφάλαιον τοῦτο, καὶ εὐρήσεις δεις ὁ ἄγιος Παῦλος οὐ λέγει περὶ ἑαυτοῦ μετὰ τὸ βάπτισμα, ἀλλὰ τὴν τῶν ἀπόστων Τουδαίων πρόσωπον λαμβάνει, πελθῶν αὐτούς, διτὶ χωρὶς χάριτος Χριστοῦ διὰ τοῦ βαπτίσματος δεδομένης, ἀδύνατον περιγενέσθαι τῆς ἀμαρτίας· εἰπὼν, διτὶ Ταλαίπωρος ἐγὼ ἀνθρωπος, τις με φύσεται ἐξ τοῦ σώματος τοῦ θαράτου τούτου; ἐπάγει λέγων· Ἐνχαριστῶ τῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, διτὶ ὁ τόμος τοῦ Πνεύματος τῆς ζῆτος ἡλευθέρως με ἀπὸ τοῦ τόμου τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ θαράτου. Διὰ τοῦτο φησιν· Ὁ τόμος πνευματικός ἐστιν, ἐγὼ δὲ σαρκικός εἰμι, πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἀμαρτίαν· θέντεν καὶ ὅλα τὰ τοῦ νόμου, καὶ τὰ τοῦ ναοῦ, καὶ τῶν θυσιῶν ἐν ἡμῖν πληροῦται, τοῖς τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος μυστικῶς ελληφθεί. Ναὸν γὰρ τοῦ Πνεύματος ἡμᾶς εἰρήκεν εἶναι, καὶ ἀνενέγκαι πνευματικὰς θυσίας παραχελεύεται, Ιουδαίους λέγων ἐν τῷ χρυπτῷ, καὶ οὐκ ἐν τῷ φανερῷ· καὶ περιτομὴν καρδίας, ἐν πνεύματι, οὐ γράμματι, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν νόμον πνευματικὸν ὁ ἐπουράνιος νομοθέτης Χριστὸς διὰ τοῦ Πνεύματος τοῖς πιστοῖς ἐπέτραψεν, οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις, ἀλλ' ἐν πλαξὶ καρδίας σαρκίναις. Οὐσπερ οὖν ταῦτα ἐν τῷ χρυπτῷ εἴρηκεν εἶναι, οὕτω μοι νόσι καὶ ἔκατα τῶν τυπικῶς εἰρημένων. Επεὶ δὲ οὕτω βεβαίως ἐπιστεύαμεν Χριστῷ, οὐδὲ πασῶν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ διφειλέτας ἔσαυτοὺς ἐλογισάμεθα, οὐδὲ ἡργησάμεθα αὐτοὺς κατὰ τὸν λόγον αὐτοῦ. Τούτου χάριν τὰ προειρημένα μυστήρια, ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος εἰληφότες, ἀγνοοῦμεν. Ὅταν δὲ ἐπὶ τῇ διλιγοπιετὶ ἀντῶν καταγνῶμεν, καὶ εἰλικρινῶς αὐτῷ διὰ πασῶν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ πιστεύωμεν, τότε τῶν προειρημένων πραγμάτων πειραν λαδόντες ἐν αὐτοῖς, ὁμολογήσομεν ἀληθῶς τέλειον εἶναι τὸ ἄγιον βάπτισμα, καὶ τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ ἀφανῶς ἐγκεκρυμένην, ἐκδεχομένην δὲ λοιπὸν τὴν ἡμετέραν ὑπακοήν, καὶ ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν, ὃν τὴν δύναμιν δι' αὐτῆς προειλήφαμεν. Διὰ τοῦτο, δοις οὖπα τὰς ἐντολὰς εἰργασάμεθα τῆς ἡλευθερίας, οἷς πάντα τὴν ἐλευθέραν Ἱερουσαλήμ κατεῖληφαμεν (Ἡ γὰρ ἀνω Ἱερουσαλήμ ἐλευθέρα ἐστὶν, ητιες ἐστι μήτηρ ἡμῶν, ἀναγεννῶσα ἡμᾶς διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας), ἀλλ' εἴτε ἐν τῇ ὁδῷ ἐσμεν τοῦ Καίν, καὶ πλανώμεθα, ἀνοδίας ὀδεύοντες. Τὸ γὰρ φίλονεικεῖν ἀγνοοῦντα, ἀντιλέγειν τῇ ἀληθεῖᾳ, τῆς ὁδοῦ εἰσι παραλλαγαί, καὶ οὐκ ὀρθοτομαί. Διὰ τοῦτο καὶ πρὸς τὴν τελείαν ἀνοδὸν ὅρῶν ἡμᾶς βραδύνοντας ὁ μακάριος Παῦλος, Οὕτως, φησι, τρέχετε, Ιητοι καταλάβητε. Εἰ δὲ τὴν πόλιν οὖπα κατεῖληφαμεν, πότε τὸν ναὸν θεασώμεθα, καὶ εἰσελθόντες ἔνδον τύχωμεν τῆς τοῦ θυσιαστηρίου προσαγωγῆς; Καὶ τί λέγω περὶ πίστεως, καὶ τοῦ ναοῦ, καὶ τοῦ θυσιαστηρίου, ὅπου γε οὐδὲ τὰ θηρία τοῦ καλάμου παρεληύθαμεν; οἵς ἐπιτιμήσας τὸν Θεὸν ἐπηγύχετο διηρήτης, ίνα μή θυριάλωτα γένηται τὰ πρωτότοκα

A recte intelligentes invertunt, et errant. Repete capitulum istud e superioribus, et reperies sanctum Paulum non loqui de se ipso post acceptum baptismum, sed in similitudinem Judaeorum assumpta persona suadere illis, non posse fieri, ut sine gratia Christi quæ per baptismum confertur, supereretur peccatum; dum inquit: *In felix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus*²⁴? Post haec subdit: *Gratias ago Deo per Jesum Christum Dominum nostrum*²⁵, quod *lex spiritus vitæ liberavit me a lege peccati et mortis*²⁶. Propterea dicit: *Lex spiritalis est, ego autem carnalis sum, venumdatus sub peccato*²⁷. Unde etiam cuncta quæ pertinent ad legem, templum et sacrificia, implentur in nobis, qui gratiam sancti Spiritus mystice per baptismum accepimus. Namque dixit, nos esse templum sancti Spiritus²⁸; hortaturque, ut offeramus spirituales hostias²⁹, appellans nos Judæos in occulto, non in manifesto³⁰: et circumcisioνem cordis in spiritu, non littera. Ipsam quoque legem spiritalem cœlestis legislator Christus per Spiritum sanctum inscripsit fidelibus; non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus³¹. Qua igitur ratione ista dixit in occulto esse, eadem ratione intelligito mihi singula eorum quæ typice dicta sunt. Sed quia nondum Christo firmiter credidimus, nec omnibus ejus mandatis nos obnoxios existimavimus, neque juxta verbum ejus abnegavimus nos ipsos: bac de causa prædicta mysteria accepisse nos a baptismō ignoramus. Quod si ita cadat, ut modicam ob fidem ea negligamus, sincere tanen credamus ipsi in cunctis ejus mandatis; tunc rerum ante dictarum in nobis facto periculo, vere consistebimur, perfectum esse sanctum baptismum, et in eo occulte latere gratiam Christi, quæ alioqui nostram obedientiam excipiat; et mandatorum observationem, quorum implendorum facultatem ante per ipsam gratiam nacti sumus. Propterea quicunque præcepta libertatis nonduni servavimus, necdum ad liberam Jerusalem pervenimus. *Quæ enim sursum est Jerusalem, libera est, quæ est mater nostra*³², regenerans nos per lavacrum regenerationis. Ceterum adhuc stamus in via Cain, et erramus, ambulantes per invia loca. Dum enim quispiam ignarus contendit D aut contradicit veritati, viam immutat, et non dirigit. Quamobrem beatus Paulus, cum tarde progressi nos videret ad perfectionem, *Sic, ait, currite, ut comprehendaturis*³³. Verum qui civitatem nondum nacti sumus, quando templo ipsum spectabimus, et introgressi, accessum ad altare consequemur? Sed quid de fide, templo atque altari commemoro, cum ne feras quidem arundinis præterierimus³⁴, pro quibus increpandis Propheta deprecabatur Deum, ne primitiae victimarum quas Judæus in occulto jussus erat offerre, fierent ex animalibus a fera captis: si tua quidem opinione, Judæus est in

²⁴ Rom. vii, 24. ²⁵ ibid. 25. ²⁶ Rom. viii, 2. ²⁷ Rom. vii, 14. ²⁸ I Cor. vi, 19. ²⁹ I Petr. ii, 5.
²⁹ Rom. ii, 29. ³⁰ II Cor. iii, 3. ³¹ Gal. iv, 26. ³² I Cor. ix, 24. ³³ Psal. LXXVII, 31.

occulto, secundum Paulum : templum autem a filio David nondum erat ædificatum, neque propitiatorium ab eo costructum? Nam hoc diserte inclamat, qui certaminibus tolli peccatum Adæ dicit, et non per gratiam Dei, quam per baptismum in nobis habemus absconditam : quæ tum subjicietur oculis, quando mandatorum viam recte peregerimus, offerentes in sacrificium summo pontifici Christo naturæ nostræ cogitationes, velut animalia sana et a feris non morsa. Plerique siquidem sub potestatem bestiarum rediguntur, quicunque deflectunt a mandatis, a patientia scilicet in rebus adversis : qui dum resiliunt a via recta, incedunt per invia loca, aliorum scelera magis quam sua ipsorum arguentes. Ex illis itaque pauci quidem per viam rectam ambulant ; illic conservantur precibus, summa spe devinciuntur, pulsantur temptationibus : et hoc pacto pervenientes ad civitatem et templum, sacrificium offerunt. Civitas autem est, pulchra legitimaque in Christo discretio ; quæ quidem ubi pie rem administrat, tranquille et recte se habet : quando vero peccat, traditur hostibus ad interitum sui. Templum autem est, animæ corporisque delubrum a Deo creatum. Altare situm in hoc templo sedes est spei, in qua rerum omnium accidentium primo nata cogitatio offertur a mente, et velut animal primogenitum immolatur, in propitiationem offerentis, modo immaculatum ei offerat.

Templum etiam istud habet interiorem partem velaminis : ubi præcursor pro nobis introiit Jesus¹¹ (qui habitat in nobis, nisi forte reprobi estis¹²), qui quidem est intimus, reconditus et sincerus locus cordis ; qui nisi beneficio divino rationalisque et intellectualis spei aperiatur, eum qui inhabitat certo nosse non possumus, neque scire an sacrificia nostra rationalia suscepta sint, necne : nam quemadmodum initio, tempore populi Israelitici, ignis consumebat reliquias : non aliter hic evenit. Fidei enim corde per spem ante dictam reserato, cœlestis pontifex apprehendit primogenitas animi cogitationes, illasque igne divino absumit ; de quo inquit : *Ignem veni mittere in terram : et quid volo, nisi ut accendatur¹³?* Primogenitas porro cogitationes vocat eas, non quæ secunda cordis apprehensione nascentur, sed quæ ad primam objectionem et redditionem statim offeruntur Christo. Quæ enim animo multum agitatæ offeruntur ei, clauda, cassa, monstrosa animalia Scriptura nominavit : ideoque loco decimarum non esse apud cœlestem pontificem Christum Dominum. Quare jam demonstratum est Scripturæ testimonialis, etiam post acceptum baptismum, nos omnium pravarum esse cogitationum auctores. Sin etiam necesse est, consequentia naturali hoc planum facere, dicetur iterum : O homo, qui asseris, circa culpam te vexari peccato Adæ post acceptum baptismum, illudque certaminibus ampu-

A τῶν θυμάτων, & ἐν τῷ κρυπτῷ Ἰουδαῖος ἀναζέρειν προστέαται· εἰ κατὰ σὲ, δὲ μὲν Ἰουδαῖος ἔστιν ἐν τῷ κρυπτῷ, κατὰ τὸν λόγον Παύλου· δὲ ναὸς περὶ τοῦ ιεροῦ Δαβὶδ οὐπω ὥκοδόμηται, οὔτε τὸ Ιαστήριον παρ' αὐτοῦ κατεσκεύασται· τοῦτο γάρ ἀντικρὺς βοᾶ δέ λέγων ἐξ ἀγώνων ἀναιρεῖν τὴν τοῦ Ἀδάμ ἀμαρτίαν, καὶ οὐ διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος, ἢτις ἐν ἡμῖν μὲν ἔστι κρυπτῶς διὰ τοῦ βαπτισμάτος· τότε δὲ διφθισται, ὅταν τὴν δόδον τῶν ἐντολῶν καλῶς διανύσσαντες, τοὺς τῆς φύσεως ἡμῶν, λογισμοὺς τῷ ἀρχιερεῖ Χριστῷ ὡς θῦμά τι προσενέγκωμεν τὰ ὑγιῆ, οὐ τὰ θηριόδηχτα· θηριάλωτοι γάρ γίνονται οἱ πλεῖστοι, τῶν ἐντολῶν δοσὶ ἐκτρέπονται· λέγω δὴ τῆς τῶν Θεονερῶν ὑπομονῆς· καὶ ἀποσκιρτῶντες τῆς εὐθείας, ἀνοδίας βαθίζουσιν, ἐτέρους μᾶλλον ἢ ἕαυτοὺς ἐπὶ ταῖς αἰτίαις μεμφόμενοι. Μόλις δὲ διλγοὶ ἐξ αὐτῶν τινες δι' εὐθείας ὀδεύουσι, καὶ τοῦτο διὰ προσευχῆς φυλαττόμενοι, δι' ἐλπίδων δεσμούμενοι, διὰ πειρασμῶν τυπόδεμνοι, καὶ οὐτω τὴν πόλιν καὶ τὸν ναὸν καταλαμβάνουσι, καὶ εἰς θυσίαν ἀναφέροντες. Πόλις δὲ ἔστιν ἡ φιλιρά καὶ ἔννομος ἐν Χριστῷ διάκρισις, ἢτις, ὅταν μὲν εὐσεβῶς διοικῇ τὰ πράγματα, εἰρηνεύει τε καὶ εὐθύνει· ὅταν δὲ διαμαρτάνῃ, τοὺς ἐχθροὺς παραδίδοιται εἰς κατάλυσιν αὐτῆς. Ναὸς δὲ, τὸ τῆς ψυχῆς καὶ σώματος θεόκτιστον τέμενος· θυσιαπτήριον, τὸ ἐν τῷ ναῷ τούτῳ τῆς ἐλπίδος θύρυσμα, ἐν τῷ πάσης συμβάσεως πρωτογενῆς λογισμῷ, ὃσει πρωτότοκον ζῶν ὑπὸ τοῦ νοῦ ἀναφέρομενος θύεται εἰς ίλασμὸν τοῦ ἀναφέροντος, εἶγε καὶ ἄμμων αὐτῷ ἀνενέγκοι.

C "Ἔχει δὲ καὶ δ ναὸς οὗτος τὸ ἐσώτερον τοῦ καταπέτασμάτος, διστοιχομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθεν Ἱρισοῦς, καὶ οἰκεῖ ἐν ἡμῖν, εἰ μήτι ἄρα ἀδόκιμοι ἔστε· ὅπερ ἔστι τὸ ἐνδότατον καὶ ἀπόχρυφον καὶ εἰλικρινὲς χώρημα τῆς καρδίας, δεὶ μὴ διὰ Θεοῦ καὶ λογικῆς καὶ νοερᾶς ἐλπίδος ἀνοιγῆ, οὐκ ἔστι βεβαίως ἐπιγνῶναι τὸν ἐνοικοῦντα, οὔτε εἰδέναι εἰ προσέδεχθε τὴν ἡμῶν αἱ λογικαὶ θυσίαι, ἢ οὐ· καθάπερ γάρ ἐν πρώτοις ἐπὶ τοῦ Ἰσραὴλ πῦρ ἀνήλισκε τὰ λείψανα, οὔτε καὶ ὅδε συμβαίνει· ἀνοιγείσης γάρ τῆς πιστῆς καρδίας διὰ τῆς προειρημένης ἐλπίδος, δὲ πουράνιος ἀρχιερεὺς δέχεται τοὺς πρωτότοκους τοῦ νοῦ λογισμούς, καὶ ἀναλίσκει τῷ θειῷ πυρὶ, περὶ οὐ εἴπε· Πῦρ ἡλίορ βάλλειν εἰς τὸν κόσμον, καὶ τὸν ἡθελον εἰ δημητρίθετο· Πρωτότοκους δὲ λογισμοὺς εἰρήκε τοὺς ἐν δευτερονότῳ καρδίας μη τη γεγηνημένους, ἀλλὰ ἐκ πρώτης προσδοκῆς καὶ ἀναδόσεως εὐθὺς Χριστῷ προσφερομένους, τοὺς γάρ ἐκ πολυνοίᾳς αὐτῷ προσφερομένους, χωλὰ καὶ τυφλὰ καὶ τερατώδῃ ὀνόμαστενή Γραφή, καὶ διὰ τοῦτο μὴ εἶναι δεκάτας τῷ ἐπουρανίῳ ἀρχιερεῖ Δεσπότῃ Χριστῷ. "Οτι μὲν οὖν καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα, πάσης πονηρᾶς ἐννοίας ἡμεῖς ἐσμεν αἵτιοι, ἢδη διὰ τῶν γραφικῶν μαρτυρίων ἀποδέδειχται. Εἰ δὲ χρή καὶ διὰ φυσικῆς ἀκολουθίας τοῦτο φανερὸν καταστῆσαι, πάλιν εἰρήσται· "Ω δινθρωπε, δέ λέγων ἐκτὸς αἰτίας ἐνεργεῖσθαι ὑπὸ τῆς τοῦ Ἀδάμ ἀμαρτίας μετὰ τὸ βάπτισμα, καὶ διὰ τῶν ἀγώνων ταῦτα ἐκκόπτειν ἐπαγγελλόμενος, γνῶσθαι

¹¹ Hebr. vi, 20. ¹² II Cor. xiii, 5. ¹³ Luc. xii, 49.

ἀκριβῶς δτι ἡναντίωσαι, καὶ περιπέπτωκας τοῖς αὐτοῦ ρήμασιν. Εἰ γάρ λέγεις τοὺς πονηρούς λογισμοὺς εἶναι τὴν τοῦ Ἀδάμ ἀμαρτίαν, μάθε παρὰ τοῦ ἀγίου Παύλου, δτι διὰ τοῦ Βαπτίσματος Χριστὸν ἐνδυσάμενος, ἔχεις δύναμιν καὶ δπλα καθαρεῖν αὐτούς. Τὰ γάρ δικλα, φησι, τῆς στρατιᾶς ἡμών, οὐ στρατιᾶ, ἀλλὰ δινατὰ τῷ Θεῷ, πρός καθαρεστέρων δχρωμάτων· λογισμοὺς καθαιροῦντες, καὶ πᾶν ὑφαμα ἔκαρδμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ ἔχων τὴν κατ' αὐτῶν δύναμιν, οὐ καθαρεῖς αὐτοὺς ἐκ προσβολῆς, δηλονότι φιληδονεῖς ἐξ ἀποστίας, καὶ συνδυάζεις αὐτοῖς· καὶ σὺ εἰ τῆς τοιαύτης ἐνέργειας, οὐχὶ Ἀδάμ.

'Ερώτησις.

Πᾶς δύναται ἐξ ἀποστίας φιληδονεῖν, η συνδυάζειν τοῖς λογισμοῖς, διεστὸν καθείρξας ἐν τῷ κελλίῳ, καὶ καθ' ἡμέραν νηστεύων, ἐγκρατεύομενος, καὶ πτωχεύων, καὶ ἔνιτεύων, καὶ προσευχόμενος, καὶ πολλὰς τοιαύτας θλίψεις ὑποφέρων;

'Απόκρισις.

Καλῶς εἰρηκας δτι πολλὰς θλίψεις τοιαῦτα ποιῶν ὑποφέρει. Εἰ γάρ ἀθλίππως καὶ μετὰ χαρᾶς καὶ φιλοκονίας τὰς προειρημένας φανεράς ἀρετὰς ἐπιτελοῦμεν, οὐχ ἀν κατὰ νοῦν ἡμεν φιλήδονοι. Ἀδύνατον γάρ, τὸν ἐπὶ τοῖς σωματικοῖς πόνοις ἀλγυνόμενον, μὴ κατὰ ἀναλογίαν προσομιλεῖν ταῖς προσβολαῖς, καὶ παραμυθεῖσθαι τὴν ἐπὶ τοῖς πόνοις ἀηδίαν. Εἰ γάρ μη τοῦτο ἐνούσετο δι τοιούτος, οὐδὲ ἐπὶ τοῖς πόνοις ἐθλίβετο. Τοῦτο δὲ πάσχομεν, ἐπειδὴ οὐ πόθῳ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν κακοπαθοῦμεν, ἀλλὰ φόβῳ τῶν ἐν ἡμῖν νῦν ἐπερχομένων πειρασμῶν. Ὁθεν, τὴν μὲν κακὴν πρᾶξιν, ἔαυτῶν ἀμαρτίαν εἶναι νομίζομεν, τὸν δὲ πρὸ ταύτης λογισμὸν, ἀλλοτρίαν λέγομεν εἶναι ἐνέργειαν. Ἀδύνατον δὲ, τὴν ἐνέργειαν ταύτην ἀποστραφῆναι, τοὺς μὴ ίδιαν αὐτὴν, ἀλλὰ ἀλλοτρίαν ἥγουμενος. Ἔστι μὲν οὖν καὶ δίχα συνδυασμοῦ λογισμός; τες ἀηδής, καὶ μισούμενος καθάπερ ληστῆς, ἀπροσπτῶς ἐπιβαλῶν, βίᾳ κατέχει τὸν νοῦν πρὸς ἔαυτόν. Ὁμως μάθε ἀκριβῶς, δτι καὶ οὗτος ἐξ ἡμῶν ἔχει τὰς ἀφορμάς· εἰ γάρ μετὰ τὸ βάπτισμά τινι πονηρῷ λογισμῷ ἔαυτοὺς ἔως πράξεως ἐπεδώκαμεν, καὶ διὰ τοῦτο ὑπεύθυνοι καὶ παρὰ γνώμην γεγόναμεν· ή τινα σπέρματα ἔκουσιν καρποῦμεν κακάς, καὶ διὰ τοῦτο ὡχύρωται δ πονηρός· καὶ οἱ μὲν διὰ σπέρματων κρατήσας ἡμᾶς, οὐκ ἀναχωρεῖ, ἔως ἀν. αὐτὰ ρίψωμεν· δ δὲ διὰ τῆς κακῆς πράξεως παραμένων, τότε φυγαδεύεται, δταν πόνους ἀξίους τῷ Θεῷ προσενέγκωμεν. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ταύτην ἐγὼ λέγω τοῦ Ἀδάμ ἀμαρτίαν, ἀλλ' ή μᾶλλον τοῦ πράξαντος τὸ κακὸν καὶ τοῦ ἔχοντος τὰ σπέρματα. Εἰ δὲ λογισμὸς (δτι καὶ τῶν δύο τοιών λογισμοὶ προηγήσαντο) καὶ ληστῆς τις ἔστι τούτων αἴτιος, κάγω σοι λέγω, δτι δ ἔχων ἔκουσιν καθαρίσας αὐτὸν ἐκ προσβολῆς, καὶ μη καθαρίσας, ἀλλ' ἔως πράξεως προσομιλήσας αὐτῷ. Εἰ δὲ δλως πρὸ τῆς πράξεως οὐκ ἐδύνατο αὐτὸν καθαλαλεῖν διὰ τὴν τοῦ νοός ἀσθένειαν, πῶς μετὰ τὴν πρᾶ-

A tare polliceris, agnosce diligenter, te adversari, labique tuis ipsius verbis. Quandoquidem si improbas cogitationes aīs esse peccatum Adæ, discas a sancto Paulo, te, qui per baptismum Christum induisti ⁷⁰, habere vim et arma ad profligandas illas. Arma enim, inquit, militia nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, et omnem altitudinem extollentem se adversus cognitionem Dei ⁷¹. Quod si potestate frētus adversus illas, non statim eas ut impetunt, evertis; infidelitate ductus, voluptatem amplectaris scilicet, et cum illis conspiras; tu denique vexationis ejusmodi auctor es, non Adam.

Interrogatio.

Qua ratione potest ob infidelitatem studere volatibus, et cum cogitationibus conspirare, qui se ipsum reclusit in cellulam, quotidie jejunans, dans operam continentia, pauperis et peregrini more vitam agens, vigilaus, deprecans, multasque ejus generis perferens afflictiones.

Responsio.

Recte dixisti, multas eum sufferre tribulationes, qui talia gerit. Nam si absque ullo afflictionis sensu claras virtutes antedictas cum gaudio et laboris amore compleremus, nunquam voluptates ex animo sectareinur. Non potest enim fieri ut qui in suscipiendo corporeis laboribus angitur, non ad eundem modum sermocinetur cum insilientibus cogitationibus, ac soletur contractam ex laboribus mœstiam; quod quidem si is repudiaret, non ægre ferret labores. Hoc autem ideo nobis accidit, quod non desiderio futurorum bonorum male patimur, sed metu nobis obvenientium in hac vita tentacionum. Unde malam quidem actionem nostrum esse peccatum judicamus; præeuntem vero illi cogitationem, alienam vim esse dicimus, quam non possunt avertere, qui non propriam, sed externam arbitrantur. Est igitur cogitatio quedam molesta circa familiaritatem; quæ, dum est odiosa, more latronis irruentis ex improvviso, vi corripit animum ad se ipsam. Disce nihilominus accurate, illum a nobis occasionem sumere: quoniam si post baptismum perversæ cuiquam cogitationi ad actum usque nos ipsos tradiderimus, ob idque etiam præter opinionem rei D constitutamur, aut semina quadam vitiiorum ultro teneamus, unde fortior evadat diabolus: illa quidem quæ seminibus nos detinet, non recedit, donec ea projiciamus: quæ vero per operationem malam perdurat, tum fugatur, cum Deo dignos labores obtulerimus. Quare non hoc esse dico peccatum Adæ, sed ejus potius qui malum committit, aut semina recipit. Sin cogitationes (præeunt enim cogitationes his duobus) et latro quidam illorum est auctor: ego etiam tibi dicere audeo, illum, qui cum possit primo congressu purgare cogitationem, non tamē purgat, sed ea familiariter utitur, donec opere compleat, esse auctorem eorum. Sin ante quam per-

⁷⁰ Gal. III, 27. ⁷¹ II Cor. I, 4, 5.

veniretur ad actum, propter imbecillitatem animi non poterat eam prorsus evertere, ubi iam opere complevit: quo pacto promittit se illam amputatum? Intelligito etiam, ante quam prodires ad agendum, Deum opem tibi laturum fuisse, si voluisses. Cum itaque senseris in corde tuo auxilium tibi suppetere, intellige diligenter non extrinsecus transitive motu gratiam advenisse; sed per baptismum tibi donatam occulte, nunc operari pro modo quo cogitationem odio prosecutus averteris. Hac de causa Christus, cum omni violentia nos eximeret, cogitationum insultationem non cohibuit ab animo: ut quæ ex animo odio haberentur, quam primum delerentur: quæ vero gratae essent, quandiu diligenterentur, tandem permanerent: quo perspicua fieret gratia Dei et voluntas hominis, quidnam amaret: an labores, propter gratiam; an cogitationes, ob voluptatem. Neque peregrinum nobis videatur, quod non ab his duntaxat quas diligimus, violenter tractamus, quia quemadmodum perversa est illarum cognatio; ita cogitationum insultationes mutuo cooperantur cum concupiscentiis nostris, et unaquaque apud eum qui eam operatur, commorata, postea tradit proximæ, ut etiam præter sententiam forsitan abducatur a secunda, vi tractus ex consuetudine quam iniit cum prima. Quis enim plenus vana gloria, poterit effugere superbiam? aut fruens deliciis, cogitatione stupri non detinebitur? aut quis avaritiae deditus, affectu experti misericordiae non perstringetur? Verum qui fiet, ut ab his omnibus præter opinionem superati, non indignentur et graviter exagitentur? Quapropter intelligere debemus, culpa nostra vexari nos a peccato, sed per spiritum a violenta servitute liberari. *Lex enim, ait, spiritus vitæ liberarit me a lege peccati et mortis*⁷⁶. Itaque nos, qui audivimus ac didicimus mandata spiritus, habemus facultatem ambulandi secundum carnem aut secundum spiritum. Nequit porro fieri, ut secundum spiritum ambulent, qui laudem humanam aut remissionem corporis sectantur; nec possunt secundum carnem vivere, qui toto affectu futura præsentibus anteponunt. Quamobrem nos, qui mirum in modum seducti sumus, debemus posthac odisse laudem humanam, corporisque relaxationem, unde perverse cogitationes nobis etiam nolentibus renascuntur; et ex animo dicere Dominu illud Prophetæ dictum: *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, et super inimicos tuos tabesceram? Perfecto odio oderam illos: inituici facti sunt mihi*⁷⁷.

Et revera cogitationes pravae sunt inimici Dei, prohibentes ne fiat voluntas ejus: siquidem hic *tuli omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire*⁷⁸; illæ vero per affectionem seducunt nos, et excludunt a salute. De quibus etiam Dominus dixit, eas non ab Adamo, sed ex corde prodire, et idcirco coinquinare hominem⁷⁹. Certum autem est, eas non a fide, sed a vana gloria exoriri. *Quomodo enim, inquit, potestis credere, qui gloriam ab invicem accipitis, et gloriam quæ a solo*

A ἔνι ἀπαγγέλλει ἐκκόπτειν αὐτὸν; Νόησον δτι καὶ πρὸ τῆς πράξεως εἰ θίθεται, ὁ Θεὸς ἐθοήθει σοι. Καὶ διὰ τὴν θῆσης διὰ τῆς καρδίας σου γενομένην σοι τὴν βοήθειαν, σύνες ἀκριβῶς, δτι οὐκ ἔξιθεν μεταβατικῶς ἐλήλυθεν ἡ χάρις· ἀλλ' ἡ δεδομένη σοι διὰ τοῦ βαπτισματος κρυπτῶνται, ἐνήργησο τοσοῦτον, ὅσον σὺ μισήσεις τὸν λογισμὸν ἀπεστράψῃς. Καὶ διὰ τοῦτο λύσας ἡμᾶς πάσης βίας ὁ Χριστὸς, τὴν προσδολὴν τῶν λογισμῶν ἀπεκώλυσε τῆς καρδίας, ἵνα οἱ μὲν μισούμενοι ἐκ καρδίας εὑθὺς ἐξαφανίζωνται, οἱ δὲ ἀγαπῶμενοι διὸν ἀγαπῶνται, τοσοῦτον καὶ παραμένωνται· ὅπως δειχθῇ καὶ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ θέλημα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἀγαπᾶ· τοὺς πόνους διὰ τὴν χάριν, ἢ τοὺς λογισμοὺς διὰ τὴν ἡδονὴν. Καὶ μή ἔνισθωμεν, δτι οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ἀγαπωμένων βιαίως ἐνεργούμεθα· B καθότι ὡς τι πονηρὸν ὕπτῶν συγγένεια, ὕπτω ταῖς ἡμῶν ἐπιθυμίαις αἱ προσονταὶ συνεργούσιν ἀλλήλαις, καὶ ἔκστη τὸν ἔστατης ἐργάτην συγχρονίσαντα, λαπόν τῇ πληγαὶ παραδίδωνται, ὡς ὑπὸ τῆς δευτέρας καὶ παρὰ γνώμην ἴσως ἀπάγεσθαι, τῇ περὶ τὴν πρώτην συνηθεῖται βιαίως ἀλκόμενον. Τίς γάρ κενοδοξίας ἐμπλήσθεις ὑπερηφανίαν διαφυγεῖν δύνησται; ή τρυφῆς ἀπολαύσας λογισμῷ πορνείας οὐ κρατηθήσται; ή τίς πλεονεξίᾳ ἔστατον ἐπιδοὺς, ὑπὸ ἀσπλαγχνίας οὐ σφίγγεται; πῶς δὲ οἱ τούτων πάντων παρὰ γνώμην ἀποστερούμενοι οὐ θυμωθήσονται καὶ δεινῶς ἀλασθήσονται; Διὸ χρὴ νοῆσαι, δτι καθ' ἡμετέραν αἰτίαν ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας ἐνεργούμεθα, κατὰ δὲ τὸ πνεῦμα τῆς κατὰ βίαν δούλειας ἐλευθερούμεθα. Οὐ γάρ τρόμος. C φροσ, τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς, ηλευθέρωσά με ἀπὸ τοῦ τρόμου τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ θαρέτου. Καὶ ἐφ' ἡμῖν λοιπόν ἐστι, τοῖς ἀκούσασι καὶ μαθοῦσι τὰ ἔνταλματα τοῦ Πνεύματος, ή, Κατὰ σάρκα περιπατήσαι, ή κατὰ πνεῦμα. Ἀδύνατον δὲ, κατὰ πνεῦμα περιπατῆσαι τοὺς ἐπιτων ἀνθρώπων ἢ δύνειν σώματος τὴς ἡγαπηκότας· καὶ ἀμήχανον κατὰ σάρκα βιωσαι τοὺς τὰ μέλλοντα τῶν παρόντων ἐνδιαθέτως προκρίνοντας. Διὸ χρὴ πολλὰ πλανηθέντας ἡμᾶς λοιπὸν μισήσαις ἐπιτων ἀνθρώπων καὶ δύνειν σώματος, δι' ὃν οἱ πονηροὶ λογισμοὶ καὶ μή θελόντων ἡμῶν ἀνατρέψονται· καὶ ἐκ διαθέσεως εἰπεν τῷ Κυρὶῳ τὸ τοῦ προφήτου ρῆτον. Οὐχὶ τοὺς μισοῦντάς σε, Κύριε, ἐμπησησα, καὶ ἐκ τοὺς ἐχθρούς σου ἐξετηκόμην; Τέλειοι μῆσος ἐμίσουντεν αὐτοὺς, εἰς ἐχθρούς ἐτέροτό μοι.

D Καὶ διτιας ἔχθροι τοῦ Θεοῦ εἰσαν οἱ πονηροὶ λογισμοί, οἱ τὸ θέλημα αὐτοῦ γενέσθαι διακαλύνοντες. Εἰπερ δὲ μὲν θέλει πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι, καὶ εἰς ἐκτιγνωτικὴν ἀληθείας ἀλιθεύειν ἐκεῖνοι δὲ διὰ προπαθειῶν τὴν λογισμὸν πλανῶσι, καὶ τῆς σωτηρίας τὴν μάζαν ἀπειργούσι. Περὶ ὃν καὶ ὁ Κύριος εἰρηκεν, δτι οὐκ ἐκ τοῦ Ἀδὰμ, ἀλλ' ἐκ τῆς καρδίας εἰπεν ἐκπορεύεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο κοινοῦσι τὸν ἀνθρώπον· δῆλον δὲ δτι οὐκ ἐκ πίστεως, ἀλλ' ἐκ κενοδοξίας. Πάκις τὸν δύνασθε, φροσ, κιστεύειν, δόξαν παρὰ ἀνθρώπων

⁷⁶ Rom. viii, 2. ⁷⁷ Psal. cxxxviii, 21, 22. ⁷⁸ I Tim. ii, 4. ⁷⁹ Matth. xv, 18.

λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μό-
του Θεού οὐ ζησούντες; "Οταν οὖν τὴν κενοδοξίαν
μισθωμεν, καὶ περὶ πάντων αὐτῷ πιστεύωμεν,
πάντα λογισμὸν καρδιακῆς καὶ μονολογίστου ἐλπίδος
αὐτῷ προσεδαφίζοντες· τότε, καθὼς ἐν ἀρχῇ τῆς
διὰ τοῦ βαπτίσματος πίστεως, ἐγένετο τὸ σῶμα τοῦ
Χριστοῦ βρώματα τοῦ πιστοῦ· οὗτος ἐν τῇ νοερᾷ ἐλ-
πίδι καὶ ἀρνήσει τῶν λογισμῶν γίνεται ὁ βεβαιόπι-
στος καὶ καθαρὸς νοῦς βρώμα τοῦ Ἰησοῦ τοῦ εἰπόν-
τος· Ἐμὸρ βρώμα δέτειρ, Ιτα κοιω τὸ θελημα
τοῦ Πατρός μου· πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι, καὶ
εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἀλιθεῖν, κατὰ τὸν λόγον Παύ-
λου. Ἀλήθειαν δὲ λέγει τῆς κατ' ἐλπίδα νοερᾶς πι-
στεως εὐρισκομένης καθὼς προειρήκαμεν, ήτις οὐκ-
έτι εἶ ἀκοής, ἀλλ' εἴς ἐνεργείας τοῦ παναγίου
Πνεύματος πιστεύεται, ήτις ἐστὶν ἀληθικομένων ὑπό-
στασις, κατὰ τὴν Γραφήν· ἔστι γὰρ πίστις ἐξ
ἀκοῆς, καὶ δύστις πίστις ἐπικίομένων ὑπόστασις.
Ἀδάπτιστος δὲ ἡ κενοδοξία, εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀλη-
θείας ταύτης ἐλθεῖν οὐ δύναται. Πρώτον γάρ ἐν τῇ
καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ βαπτισθῆσται, καὶ διὰ τοῦ
βαπτίσματος χάρις δίδοται μυστικῶς, καὶ ἐνοικεῖ
χρυπτῶς. Εἴθ' οὕτως κατὰ ἀναλογίαν τῆς ἐργασίας
τῶν ἐντολῶν καὶ τῆς νοερᾶς ἐλπίδας ἀποκαλύπτεται
τοῖς οὕτω πιστεύουσι τῷ Κυρίῳ εἰρηκότι· Ὁ κι-
στεύων εἰς ἄμελος, καθὼς εἰκενή η Γραφή, ποταμὸ^ς
ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ φεύγοντος ὑδατος Κάρτος.
Τοῦτο δὲ δείγει κερὶ τοῦ Πνεύματος οὐ διμελον
λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν. Διόπερ ἡμεῖς
πιστεύομεν, διὰ τοῦ βαπτίσματος τὴν ἐλευθερίαν
καὶ τὸν καθαρισμὸν μυστικῶς ελληφέναι, κατὰ τὸν
λέγοντα· Νῦν δὲ ἀπελούσασθε, τοῦν δὲ ἐδικαώ-
θητε, νῦν δὲ ἐκαθαρίσθητε. Καὶ τοιαῦτα γράψει
Κορινθίοις, μήπω κατ' ἐλπίδα νοεράν διὰ τῆς τῶν
λογισμῶν ἀρνήσεως κεκαθαρμένοις, καὶ διὰ τῆς καρ-
διακῆς τοῦ Πνεύματος ἐνεργείας ἥγιασμένοις, ἀλλ'
ἔτι κακοῖς οὖσι καὶ ἀδικοῦσι, καὶ ἀποστεροῦσι, καὶ
ταῦτα ἀδελφοῖς· ἵνα δεῖξῃ ὅτι οἱ βαπτισθέντες, κατὰ
μὲν τὴν δωρεάν τοῦ Χριστοῦ, τὸν καθαρισμὸν μυστι-
κῶς εἰληφασί· κατὰ δὲ τὴν ἴδιαν ὀλιγοποστίαν, ἔκα-
στος ἐνεργεῖται, ὑπὸ τῆς ἴδιας ἐπιθυμίας ἐξελκό-
μενος καὶ δελεαζόμενος· καθὼς γέγραπται· Μέτα
ἐκινθυμία συλλαβούσα τίκτει ἀμαρτίαν, η δὲ
ἀμαρτία ἀποτελεσθεῖσα ἀποκούσι θάρατος. Οὐκοῦν
ἐκ τῆς ἴδιας ἐπιθυμίας ἡ λογικὴ ἀμαρτία, ἐκ δὲ ταύτης
τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κατ' αὐτὴν πράξεως, δὴ Γραφὴ
ῶνόμαστε θάνατον. Ὅτι δὲ ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος ἐν-
ήμειν ἔστιν ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, διδάσκουσα ἡμᾶς
πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου,
γνῶσθι πάλιν ἀπὸ τῆς Γραφῆς καὶ τῶν πραγμάτων.
Ἴδουν ἐν ταῖς Πράξεσι τί λέγει τῷ πλήθει ὁ μακάριος
Πέτρος· Μετανοήσατε, φησι, καὶ βαπτισθήτω
ἔκαστος ὑμῶν ἐν τῷ ὄντι τοῦ Κυρίου ἡμῶν
Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἀφεσίν ἀμαρτιῶν, καὶ λήψεσθε
τὴν δωρεάν τοῦ ἀγίου Πνεύματος. Καθὸ δὲ τις
ἀπιστῇ, εὐθέως ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας χρατεῖται. Ἰδού

A Deo est, non quereritis⁴⁴? Quando igitur oderimus
vanam gloriam, ac de omnibus Deo fidem habueri-
mus, omnem cordis cogitationem et rationis fidu-
ciam in eo tanquam fundo figentes: tum, sicut
initio fidei per baptismum quæsitæ, corpus Christi
cibus erat viri fidelis: sic in spe intellectuali, et
cogitationum abnegatione, firma fide præditus ac
purus animus, si cibus Jesu, dicentis: Meus cibus
est, ut faciam voluntatem Patris mei⁴⁵: ut omnes
homines salvi stant, et veniant ad agnitionem veri-
tatis, secundum Pauli sermonem⁴⁶. Veritatem au-
tem dicit ejus fidei, quæ reperitur in mente juncta
spei, ut ante diximus: quæ quidem non jam ex au-
ditu, sed per efficaciam sacrosancti Spiritus cre-
ditur: quæ est substantia eorum quæ sperantur,
ex Scriptura⁴⁷. Est enim fides ex auditu⁴⁸, et est fi-
des sperandarum substantia rerum. At non baptizatus
aut vanæ gloriae deditus, ad agnitionem hujusce
veritatis pervenire non potest. In primis enim ba-
ptizabitur in Ecclesia catholica; et per baptismum
donatur mystice gratia Spiritus sancti, quæ clavis
inhabitat; et deinceps pro modo impletionis man-
datorum ac spei intellectualis revelatur iis qui ita
credunt Domino dicenti: Qui credit in me, sicut
dicit Scriptura, flamina de ventre ejus fluent aquæ
vivæ. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi
erant credentes in eum⁴⁹. Hanc ob rem credimus,
per baptismum nos libertatem et purgationem my-
stice consecutos esse, ex sententia ejus qui dicit: Sed nunc abluti estis, nunc justificati estis, nunc
purgati estis⁵⁰. Ac talia scribit Corinthiis, nondum
secundum spem intellectualis, per abnegationem
cogitationum expurgatis, et per operationem Spi-
ritus in corde sanctificatis; sed improbis adhuc,
injuriam facientibus, ac fraudulentibus, et hæc in
fratres committentibus: ut ostendat baptizatos
dono quidem Christi mystice purgationem adeptos
esse: ob suam vero exilitatem fidei, unumquemque
torqueri a concupiscentia sua abstractum et ille-
cium, ut scriptum est⁵¹: Deinde concupiscentie
cum conceperit, parit peccatum: peccatum vero, cum
consummatum fuerit, general mortem. Igitur ex pro-
pria concupiscentia nascitur conceptum peccatum:
cujus executionis consummatio est, quam Scri-
ptura mortem appellavit. Quod autem a baptimate
si: in nobis gratia Spiritus sancti, quæ nos docet
omnem veritatem, juxta verbum Domini⁵², disce
denius ex Scriptura et rebus ipsis. Et in Actis apo-
stolorum quid dicit beatus Petrus turbæ? Pœnitenti-
am agite, inquit, et baptizetur unusquisque vestrum
in nomine Domini nostri Iesu Christi, in remissio-
nem pœccatorum: et accipietis donum Spiritus sancti⁵³.
Quatenus autem quis non credit, mox obserdetur a
peccato. En etiam apud Ephesum quomodo Apo-
stolus increpat duodecim viros sine fide baptizatos,
et ait: Si Spiritum sanctum accepistis credentes?

⁴⁴ Joan. v, 44. ⁴⁵ Joan. iv, 34. ⁴⁶ I Tim. ii, 4. ⁴⁷ Rom. x, 17. ⁴⁸ Hebr. xi, 1. ⁴⁹ Joan. vii, 38, 39. ⁵⁰ I Cor. vi, 11. ⁵¹ Jac. i, 14, 15 ⁵² Joan. xvi, 13. ⁵³ Act. ii, 38.

At illi dixerunt ad eum : Sed neque si Spiritus sanctus est, audivimus. Ille vero ait illis : In quo ergo baptizati estis ? Qui dixerunt : In Joannis baptisme. Dixit autem Paulus : Joannes baptizavit baptismos penitentia populum, dicens : in eum qui venturus esset post ipsum, ut crederent, hoc est, in Jesum. His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Iesu. Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos¹⁹.

Εστιν εἰς τὸν Ἰησοῦν. Ἀκούσατες δὲ ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸ δρόμα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦν. Καὶ ἐπιθέτος αὐτοῖς τοῦ Παῦλου τὰς χεῖρας, ἡλθε τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον ἐπ' αὐτούς.

Nunc etiam tibi persuasum est, statim a baptismō donari Spiritum sanctum firmiter creditibus : infidelibus autem, aut male creditibus, ac non baptizatis non conferri ? Quod autem nos sumus ii qui contristant illum, aut in se ipsis extinguunt, discito ab Apostolo, dicente : *Spiritum nolite extinguere, prophetias nolite spernere²⁰ ;* et iterum : *Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in diem redemptionis²¹ .* Ista vero testimonia adducimus, non quod dicamus, omnem hominem qui baptizatus est et gratiam adeptus, posthac immutari non posse, et ultra non egere poenitentia ; sed quod a baptismō per Christi beneficentiam plena gratia Dei nobis donata est ad implenda cuncta mandata. Quod reliquum est, quicunque mystice illam accepit, non tamen facto implet indata, pro modo defectus torquetur a peccato : quod quidem Adamo non est imputandum, sed negligenti ; eo quod consecutus facultatem operandi, opus non peregit. Defectus autem ab infidelitate nascitur ; infidelitas autem haud peccatum alienum, sed ejus qui non credit : quod quidem postea sit omnis peccati mater et introductio. Itaque sive celeriter sive lente voluntus evadere perfecti, debemus integre Christo eredere, et omnia mandata ejus operi mandare ; quippe qui ab ipso sic operandi facultatem acceptimus ; non quod unumquodque sigillatim et particulariter sit assequendum ; sed in generalioribus singularia comprehendere debemus, et hac ratione, universa compendiarie peragere. Sunt enim praecepta generaliora, quæ complectuntur in se magnam reliquorum multitudinem. Hoc igitur certamen duntaxat ineundum nobis est adversus nostram ipsorum perfidiam ; neque negligenda sunt universalia præcepta, per quæ revelatur aperte donata nobis gratia. Quod quidem sanctus Paulus nobis evenire precatur, dum ait : *Hujus rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi, ut det vobis Dominus virtutem, corroborari per Spiritum ejus in interiori homine, Christum habitare per fidem in cordibus vestris, cum omni plenitudine et sensu²² .* Sed jam opportunum fuerit, etiam rebus ipsis hoc testimonium confirmare, ut antea diximus. Ecce enim, quantum credentes peragimus mandata, tantum etiam proprios fructus edit in nobis Spiritus

A καὶ τοὺς ἐν Ἐφέσῳ καὶ δύο ἀνδράσιν ἀπίστως βαπτισθεῖσι, πῶς ἐγκαλεῖ δὲ Ἀπόστολος, καὶ φησιν. *Εἰ Πνεῦμα ἄγιον ἐλάβετε πιστεύοντες ; Οἱ δὲ χρόνος αὐτὸν εἶπον· Ἄλλ’ οὐδὲ εἰ Πνεῦμα ἄγιον ἐστιν, ηκούσαμεν. Εἰπερ οὖν χρόνος αὐτούς· Εἰς τὸν ἑβαπτισθεῖτε ; Οἱ δὲ εἶπον· Εἰς τὸ Ἰωάννου βάπτισμα. Εἶπε δὲ Παῦλος· Ἰωάννης μὲν ἀβάπτισμα μεταρρίας, λέγω τῷ λαῷ, εἰς τὸν ἐρχόμενον μετ’ αὐτὸν, ἵνα κιντεύσωσι, τοῦτον*

Ἐπεισθῆς δρα καὶ νῦν, στὶς εὐθέως ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος δίδοται τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον τοῖς βεβαιοπίστοις· τοῖς δὲ ἀπίστοις, ή κακοπίστοις, καὶ μὴ βαπτισθεῖσιν οὐ δίδοται ; Οὐτὶ δὲ ἡμεῖς ἔσμεν οἱ λυποῦντες αὐτὸν, καὶ ἐν ἑαυτοῖς ἀποσθεννύντες, μάθετε παρὰ τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος· Τὸ Πνεῦμα μὴ σθέννυτε, προφητεῖας μὴ δικούσθετε· καὶ πάλιν· Μή λυπεῖτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, ἐπειδὴ σφραγίσθητε εἰς τὸν μέραν ἀποιντρώσεως. Ταῦτα δὲ τὰς μαρτυρίας εἰσάγομεν, οὐχ ὡς πάντα ἀνθρώπου βεβαπτισμένον καὶ λεβόντα τὴν χάριν, λοιπὸν ἀτρεπτὸν λέγοντες, καὶ μηδέπι χρῆσοντα μετανοίας, ἀλλ’ στὶς ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος, κατὰ μὲν τὴν δωρεὰν τοῦ Χριστοῦ, τελείᾳ τῇ χάρῃς ἡμῖν τοῦ Θεοῦ δεδώρηται πρὸς ἐκπλήρωσιν πατῶν τῶν ἐντολῶν. Λοιπὸν δὲ ἔκαστος αὐτῶν λαβὼν μυστικῶς, καὶ μὴ τελεσιουργῶν τὰς ἐντολὰς, κατὰ ἀναλογίαν τῆς ἐλλείψεως ἐνεργεῖται ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας, ήτις οὐκ ἔστι τοῦ Ἀδάμ, ἀλλὰ τοῦ ἀμελήσαντος· καθότι λαβὼν τὴν δύναμιν τῆς ἐργασίας, τὸ ἔργον οὐκ ἐπιτελεῖ. Η δὲ ἐλλείψις ἐξ ἀπίστιας ἔστιν· τὴν δὲ ἀπίστια οὐκ ἔστιν ἀμαρτία ἀλλοτρία, ἀλλ’ αὐτοῦ τοῦ ἀπιστήσαντος, ήτις λοιπὸν πάστις ἀμαρτίας μήτηρ καὶ εἰσαγωγὴ γίνεται. Εἴτε οὖν ταχέως τελειωθῆναι βουλόμεθα, εἴτε βραδέως, διειλέται ἐσμὲν τελείως τῷ Χριστῷ πιστεῦσαι, καὶ πάσας τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ἀργάζεσθαι, εἰληφότες τῆς ταιεύτης ἐργασίας παρ’ αὐτοῦ τὴν δύναμιν· καὶ τότε δὲ οὐκ ὡς παρὰ μίαν ἐντολὴν διεβίλοντες καὶ μονομερῶς ἀργάζεσθαι, ἀλλὰ περιεκτικῶς συλλαβεῖν τὰς ἐνικάδας, καὶ οὕτω πάσας τελεσιουργήσαι συντόμως. Εἰσὶ γὰρ ἐντολαὶ κεφαλαιωδέστεραι, ἐν αὐταῖς πολὺ πλήθος τῶν λοιπῶν περιέχουσαι. Τούτου μόνον οὖν τὸν ἀγῶνα χρεωστοῦμεν ἡμεῖς τῆς ἑαυτῶν ἀπίστιας καταγνώσθαι, καὶ μὴ ἀμελῆσαι περιεκτικῶν ἐντολῶν. διὸ η δοθεῖσα ἡμῖν χάρις ἐναργῶς ἀποκαλύπτεται. "Οπέρ καὶ δ ἄγιος Παῦλος γενέσθαι ἡμῖν προσεύχεται λέγων· Τούτου χάριν κάμπτω τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα δὴ ὑμῖν ὑμῖν δύναμιν κραταιωθῆται διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ εἰς τὸν δύνατρον περισσοφορίᾳ κατοικήσαι τὸν Χριστὸν ἐν πάσῃ πληροφορίᾳ καὶ αἰσθῆσαι, εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν διὰ τῆς πιστεως. Καὶ οὓς δὲ ἐν εἴη, καθὼς προειρήκαμεν, καὶ διὸ τῶν πραγμάτων τὴν μαρτυρίαν ταύτην βεβαιώσαι· ιδοὺ γὰρ καθέσον πιστεύοντες τὰς ἐντολὰς ἐργάζομεθα,

¹⁹ Act. xix, 26. ²⁰ 1 Thess. v, 19, 20. ²¹ Ephes. iv, 30. ²² Ephes. iii, 14-17.

κατὰ τοσοῦτον καὶ τοὺς ίδίους χαρπούς ἐν ἡμῖν ἐνεργεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ διγονόν. Οἱ δὲ χαρποὶ τοῦ Πνεύματος, κατὰ τὸν ἄγιον Παῦλον, εἰσὶν, ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μαχροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, σι-στις, πραστης, ἔγκρατεια. Τίς οὖν καθόλου τούτων τῶν ἐνεργημάτων ἀμύνης μετὰ τὸ βάπτισμα τυγχάνει, ἵνα ἀρνήσηται, λέγων τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν μὴ εἰληφέναι ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος; Τίς δὲ πάλιν καθ' ἡμέραν ἀδιαλείπτως ὑπὸ τῶν χαρπῶν τούτων ἐνεργεῖται, μήπω τελεσιουργήσας τὰς ἐντολὰς, ἵνα εἴπῃ, Τέλειός εἰμι καὶ ἀτρεπτος; "Οὐθεν δῆλοι ὅτι, ὡς περ τελέα μὲν ἔστιν ἡ χάρις, ἡμεῖς δὲ οὐ τέλειοι διὰ τὴν τῶν ἐντολῶν Ἑλλειψιν· οὕτω δὲ καὶ τὸ ἄγιον βάπτισμα τέλειον ἔστιν εἰς ἡμᾶς, ἡμεῖς δὲ ἀτελεῖς πρὸς αὐτὸν τυγχάνομεν.

Σὺ οὖν, ὁ ἀνθρωπε, ὁ ἐν Χριστῷ βεβαπτισμένος, μόνον δῆλος τὴν ἐργασίαν, εἰς ἣν τὴν δύναμιν εἰληφάς, καὶ σαυτὸν πρὸς τὴν ἐμφάνειαν τοῦ ἐνοικοῦντος εὐ-τρέπτων· καὶ οὕτω σοι ἐμφανίσεις ἐαυτὸν κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν ὁ Κύριος πνευματικῶς, ὡς οἶδεν αὐτός. Οἱ δὲ Κύριος τὸ Πνεῦμα ἔστιν· οὐ δὲ τὸ Πνεῦμα Κυρίου, ἐκεὶ ἐλευθερία. Καὶ τότε νοήσεις τὸ εἰρημένον, ὅτι Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἔτος ὅμοιος ἔστιν. Καὶ τοῦτο δὲ ἀναγκαῖς εἰδέναι χρή, ὅτι τὰς ἐντολὰς μερικάς, μερικῶν ἐντολῶν οὐσας, καὶ οὐ π' ἔκεινων πληροῦνται, αἱ καὶ ἔνικατ λέγονται. Καὶ οἱ μερικῶς τὰς ἐντολὰς ἐργασάμενοι, κατὰ ἀναλογίαν εἰς βασιλείαν εἰσέρχονται. Οἱ δὲ βουλόμενοι εἰς τὸ τέλειον φθάσαι, ὀφελούσαι περιεκτικῶς πάσας τὰς ἐντολὰς ἐργάσασθαι. Περιεκτικὴ δὲ πασῶν ἐντολῶν, ἡ τῆς ψυχῆς ἄρνησίς ἔστιν, ὃ ἔστι θάνατος. Καὶ ὥσπερ ζῶν ἐν σαρκὶ, ἐλλιπής ἔστι τῆς τελεσιουργίας ταύτης· οὕτως ἔντολος ἀδεκτος εἰναι προσδολῆς οὐ δύναται διὰ τὴν προειρημένην Ἑλλειψιν. Εἰ τις οὖν τῶν πιστῶν καλῶς διὰ τῶν ἐντολῶν πολιτευσάμενος, τινὰ πνευματικὴν ἀναλόγως εὔροι ἐνέργειαν, πιστευέτω ὅτι ἦδη προειλήφει τὴν ταύτης δύναμιν, καθότι Ἐλασε διὰ τοῦ βαπτίσματος τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, τὴν πάντων ἀγαθῶν αἰτίαν· λέγω δὴ, οὐ μόνων τῶν χρυπτῶν καὶ πνευματικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν φανερῶν ἀρετῶν πρόξενον. Καὶ μηδεὶς τῶν ἐναρέτων ὑπολαμβανέτω, διὰ μόνης τῆς ἔστων δυνάμεως πεποιηκέναι τι ἀγαθόν. Οἱ γάρ ἀγαθὸς ἀνθρωπος, οὐκ ἔξι ἔστου, φησὶν ὁ Λόγος, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας προφέρει τὸ ἀγαθόν, θησαυρὸν λέγων τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν πιστῶν κεχρυμμένον. Ὁμοία γάρ ἔστιν Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θησαυρῷ κεκρυμμένῳ ἐλρῷ, διὸ εὐρών ἀντρωπος ἔκρυψε, καὶ ἀπελθὼν ἐπώλησε πάντα, καὶ ἤρρεσε τὸν ἀγρὸν ἐκεῖνον. Τοῦτο γάρ πάντα τοῦς εἰρημένοις προσφυῶς ἔχει. Οἱ γάρ νοήσας ἀκριβῶς, ὅτι ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος τὸν Χριστὸν ἐν ἔστῳ κεκρυμμένον ἔχει, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, πάντα βίψας τὸ τοῦ κύριου τούτου πράγματα, παραμένει ἐν τῇ ἔστῳ καρδίᾳ, πάσῃ φυλακῇ τηρῶν αὐτὴν, καὶ ζητῶν τὴν ἔσοδον τῆς ζωῆς κατὰ τὴν παροιμίαν. Διὰ τοῦτο οὐ χρὴ οἰεσθαι δι' ἀγάνων ἐκκόπτειν τὴν τοῦ

A sanctus. *Fructus autem Spiritus*, apud sanctum Paulum, sunt ¹⁰ *charitas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, siles, mansuetudo, continentia*. Quis ergo post accepit baptismum effectibus istis omnino non est initialis, ut a baptismis gratiam sancti Spiritus accepisse se negare audeat? Quis autem e diverso, nondum peractis mandatis, quotidie sine intermissione sic in his fructibus exercetur, ut dicere possit: *Perfectus ego sum et immutabilis?* Ex quibus declarat, quemadmodum perfecta quidem est gratia: nos autem, quia mandata non facimus, imperfecti: *sic sanctum baptismum erga nos esse perfectum, nos autem erga illum imperfectos esse.*

B Tute igitur, o homo qui baptizatus es in Christo, exhibe duntaxat operationem, ad quam facultatem es adeptus; teque ipsum præparato ad manifestandum eum qui inhabitat; et ita Dominus, prout pollicitus est, spiritualiter, quemadmodum ipse novit, tibi seipsum manifestabit. *Dominus autem Spiritus est; ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas*¹¹. Tumque intelliges quod dictum est, nempe: *Regnum cælorum intra vos est*¹². Hoc quoque necessario sciendum est, quod particularia præcepta quæ de numero particularium sunt, eademque singularia vocantur, implentur ab ipsis: et qui particulariter exsequuntur mandata, juxta proportionem illam intrant in regnum. At qui perfectionem attingere desiderant, debent comprehendim cuncta servare mandata. Comprehensiva autem omnium mandatorum est abnegatio animæ, quæ est mors. Et quemadmodum qui vivit in carne, destitutus est hac operationis perfectione: sic ob ante dictum defectum non potest usque ad exitum non esse susceptivus insultantium affectuum. Si quis ergo fidelium recte versatus in præceptis, pro modo illo, spiritalem quamdam affectu nactus sit, credat se jam ante adeptum esse vim illius, cum per baptismum gratiam sancti Spiritus acceperit, omnium bonorum causam: dico sane non modo occultarum et spiritualium virtutum, sed etiam manifestarum procuratricem. Non moque studentium virtuti existimet, se suapte duplaxat facultate boni quidpiam fecisse, quia bonus honio non a seipso, inquit Verbum¹³, sed de bono thesauro cordis profert bonum: thesaurum appellans Spiritum sanctum in corde fidelium absconditum. Nam simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro, quem qui inventit homo, abscondit; et abiens vendidit universa, et emit agrum illum¹⁴. Istud enim magnam cum iis quæ dicta sunt, habet affinitatem. Nam qui exacte, secundum Apostolum, perspicit in seipso a baptismō se Christum reconditum habere, abjectis omnibus hujuscē mundi negotiis, permanet in suo ipsius corde, omni custodia conservans illum; quærens, juxta parçemiam,

¹⁰ Gal. v, 22, 25 ¹¹ II Cor. iii, 17. ¹² Luc. xvii, 21. ¹³ Luc. vi, 45. ¹⁴ Matth. xiii, 46.

exitum ē vita. Quare non est existimandum, Adīce peccatum certaminibus amputari posse, neque etiam propria peccata quæ post baptismū suscepitum accidunt, nisi per Christum. Ipse enim est qui operatur in vobis, velle et perficere pro bona voluntate¹. Adducens enim istud, pro bona voluntate, demonstrat bene velle circa virtutes, in nostra situm esse voluntate. Dum autem ait: Sine me nihil potestis facere²: et hoc: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos³: in eamdem concurred sententiam. Ac forte sic etiam illud intelligi debet: Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil quod factum est⁴; siquidem nostra sunt de numero omnium, et illud: Nemo venit ad Patrem, nisi per me⁵. Ea quoque de causa Propheta non dixit: Ab Ierusalem in templum tuum offereunt tibi reges munera (quod verisimile erat, et fieri solebat), sed: A templo tuo in Ierusalem tibi offerent reges munera⁶, quoniam anima sua ejusque, maxime regius, ab occulto cordis sui templo primum sumit honestas et honoris suggestiones, quæ suggestur ab inhabitante Christo; quas etiam adducit ad politiam virtutibus plenam, quam Ierusalem nominavit; iterumque per intentionem bonam offert eas ipsi qui donavit, Christo. Ceterum ista diximus, non quod futura velimus excludere, sed confiteentes, quod impiendorum mandatorum accepimus facultatem, et vinculis mortis exsolvi, sumus. Quod superest, operari debemus; ac nisi mandata Dei peragamus, gratia nobis donata manifestari non potest. Quo enim pacto nos, qui mortui eramus in peccato, potuissemus a nobis ipsis boui quidriam agere, nisi Dominus ipse per lavacrum regenerationis vivificasset nos, et contulisset nobis gratiam Spiritus sancti? Unde cognoscimus, perfectam sancti Spiritus gratiam nobis esse donatam, ad explenda omnia mandata: quæ promovendi in Christo præstat accessionem, sicutque operarios confirmat usque ad mortem: Donec occurramus omnes in unitatem fidei et agnitionis Filii Dei, in unum perfectum, in mensuram etiam plenitudinis Christi⁷, juxta seriem paternam de qua sumus ante locuti.

Interrogatio.

Baptizatus ergo quem mystice recipit? Christum, D an Spiritum sanctum? Interdum enim Christum, quandoque Spiritum sanctum inhabitat dixisti.

Responsio.

In baptismo Spiritum sanctum suscipimus. At quoniam dicitur etiam Spiritus Dei et Spiritus Christi; hac de causa, per Spiritum sanctum Parentem et Filium recipimus.

Interrogatio.

Sanctus igitur Spiritus est Trinitas?

Responsum.

Non sicut in una persona Trinitatem consistere

A Ἀδέδημ ἀμαρτίαν, ἀλλ' οὐδὲ τὰς ίδιας ἀμαρτίας τὰς μετὰ τὸ βάπτισμα γενομένας, εἰ μή διὰ Χριστοῦ. Αὐτός γάρ ἐστιν ἐνεργῶν ἐν ὑμῖν καὶ τὸ θέλεσθαι καὶ τὸ ἐνεργεῖν ὑπὲρ τῆς εὐδαίμονος. Ήρούσεις δὲ τὸ, ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας, δείχνουσιν διὰ τὸ εύδαιμον ἐν ταῖς ἀρεταῖς ἐφ' ἡμῖν ἐστι. Καὶ τὸ εἰπεῖν δὲ, στε Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέτερον· καὶ τὸ, Οὐδὲν ὑμεῖς με δέξετε οὐσίας, ἀλλ' ὅπως δέξετε ἄλλην ὑμᾶς, εἰς τὸ αὐτὸν συντελεῖν νόημα. Τάχα δὲ οὕτων νοητέσσιν καὶ τὸ, Πάρτα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ δὲρ γέγονε· εἰπερ δὲν τοῖς πάσιν ἐστι καὶ τὰ ἡμέτερα· καὶ τὸ, Οὐδεὶς δρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μή δι' ἐμοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφῆτης οὐκ εἶπεν· Ἀπὸ Ιερουσαλήμ ἐπὶ τὸν ναὸν σου σοὶ οἰσουσι βασιλεῖς δῶρα, [τὸ εἰκός καὶ γινόμενον.] Εἰλλὰ τὸ ἐναντίον, Ἀπὸ τοῦ ναοῦ σου ἐπὶ Ιερουσαλήμ σοι οἰσουσι βασιλεῖς δῶρα, διότι ἐκάστου βασιλικώτατος νοῦς ἀπὸ τοῦ χρυπτοῦ τῆς καρδίας ναοῦ πρῶτον λαμβάνει τὰς καλάς καὶ ἀγαθὰς ὑποθέσεις ὑπὸ τοῦ ἐνοικαῦντος Χριστοῦ, καὶ ἔτις αὐτὰς ἐπὶ τὴν ἐνάρετον πολιτείαν, ἢν Ιερουσαλήμ ὠνόμασε· καὶ πάλιν αὐτὰς αὐτῷ προσφέρει διὰ τῆς ἀγαθῆς ἐννοιας προσδέδωρημένῳ Χριστῷ. Ταῦτα δὲ εἰρήκαμεν, οὐκ ἀποκλειόντες τὰ μελλοντα, ἀλλ' ὅμοιογούντες, ὅτι τὴν δύναμιν τῶν ἐντολῶν εἰλήφαμεν, καὶ τῶν δεσμῶν τοῦ θανάτου ἐλύθημεν. Ὁφειλέτας δὲ ἐμεν τῆς ἐργασίας λοιπόν· καὶ εἰ μή δργασσόμεθα τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, ή δεδομένη ἡμῖν χάρις οὐκ ἀποκαλύπτεται. Μῶς γάρ οἱ ἀποδανόντες ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ, τὰ καλὸν ἀφ' ἐκατῶν ποιεῖν ἡδυνάμεθα, εἰ μή αὐτὸς ἡμᾶς ὁ Κύριος διὰ λουτρῶν παλιγγενεῖσας ἐκωπαίησε, καὶ τὴν χάριν τοῦ Ηνεύματος ἐδωρήσατο; Όθεν νοήσομεν, διὰ τελεία ἡ χάρις ἡμῖν δεδώρηται τῷ Ηνεύματος, εἰς ἐκτίληρων πασῶν τῶν ἐντολῶν, προσθήκην τῆς κατὰ Χριστὸν αὐξήσεως παρέχουσα, ἐνδυναμοῦσα ἡώς θανάτου τοὺς ίδιους ἐργάτας. Μέχρι κατατήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἐνέστηη τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγράψεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς δύορα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν πατρικὴν ἀκολουθίαν, ἢν προ[σ]ειρήκαμεν.

Ἐρώτησις.

Οὐ οὖν βαπτισθεῖς, τίνα δέχεται μυστικῶς; Τὸν Χριστὸν, ἢ τὸ ἄγιον Πνεῦμα; Ποτὲ γάρ εἰρήκας τὸν Χριστὸν ἐνοικεῖν, ποτὲ δὲ τὸ ἄγιον Πνεῦμα;

Ἀπόκρισις.

Τὸ δικαιον Πνεῦμα δεχόμεθα διὰ τοῦ βαπτισματος. Ἐπειδὴ δὲ καὶ Πνεῦμα Θεοῦ λέγεται, καὶ Πνεῦμα Χριστοῦ· τούτου χάριν διὰ τοῦ Ηνεύματος τὸν Πατέρα καὶ τὸν Γίδην δεχόμεθα.

Ἐρώτησις.

Οὐκοῦν τὰ Πνεῦμά ἐστιν τὰ Τριάς,

Ἀπόκρισις

Οὐτα μονοπροσώπως οὐ λέγομεν εἶναι τὰ Τριάδας,

¹ Philipp. ii, 13. ² Joan. xv, 5. ³ ibid. 15. ⁴ Joan. i, 3. ⁵ Joan. xiv, 6. ⁶ Psal. lxvii, 30. ⁷ Ephes. vi, 13.

ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ κεχώρισται τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, διὰ τοῦτο ἐν αὐτῷ τὴν Τριάδα ὀμοιογοῦμεν κατὰ τὴν αὐτοῦ θεότητα. Οὐπερ γάρ ἐν τῷ Πατρὶ ἔστιν ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ πάλιν ἐν τῷ Υἱῷ ὁ Πατὴρ καὶ τὸ Πνεῦμα· οὗτος ἐν τῷ Πνεύματι ὁ Πατὴρ καὶ Υἱὸς ἔστιν, οὐ συγχύσει τῶν τριῶν ὑποστάσεων, ἀλλὰ τῇ ἐνώσει τῆς αὐτῆς μίδες βουλῆς καὶ θεότητος. Οὐτε καὶ ἡμεῖς, εἰτε τὸν Πατέρα μονομερῶς ὀνομάζομεν, εἰτε τὸν Υἱὸν, εἰτε τὸ Πνεῦμα, ἐν τῷ ἐν δύναμι τὴν Τριάδα δυνομάζομεν, κατὰ τὸν κῦν διερήκαμεν λόγον.

'Ἐρώτησις.

Πῶς ἡ Γραφὴ λέγει ἐπουράνιον εἶναι τὴν Ἱερουσαλήμ, σὺ δὲ εἰρηκας ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆν εἶναι;

'Ἀπόκρισις.

Οὐ μόνον τὴν Ἱερουσαλήμ, ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ ἀγάθα, δοσα μέλλουσιν ἐν τῇ ἀναστάσει λαμβάνειν οἱ ἀλλαγαῖοι, οἰδαμεν ὅτι ἄνω εἰσί. Τούτων δὲ οἱ ἀρραβώνες καὶ ἀπαρχαὶ, ἐν ταῖς καρδίαις τῶν βεβαιοπίστων ἀπὸ τοῦ νῦν τινευματικῶς ἐνεργοῦσιν· ὅπως πληροφορηθέντες περὶ τῶν μελλόντων, τῶν παρόντων ἀπάντων καταφρονήσωμεν, καὶ ἔως θανάτου τὸν Θεὸν ἀγαπήσωμεν. Διὰ τοῦτο, Προσελθεὶν ἔχετε, οὐκ εἰπεν, ἀλλά, Προσεληλύθατε Σιών δρσι, καὶ πόλεις Θεοῦ ζῶντος Ἱερουσαλήμ ἐπουρανίῳ. Δεκτικοὶ γάρ τούτων ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος γεγόναμεν· τυχεῖν δὲ αὐτῶν μόνοι καταξιοῦνται οἱ βεβαιόπιστοι, οἱ διὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἀγάπην καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκοντες, τοῦτ' ἔστι πᾶσαν ἔννοιαν τῆς ἐνταῦθα ζωῆς ὑπερβαίνοντες, καὶ μηδὲν ἔτερον ἔννοοῦντες· ή μόνον, πότε καταγήσωσιν εἰς τελείαν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, ήτις ἔστιν ἐνδότερον δινοιγμα τῆς καρδίας, ὃπου πρόδρομος εἰσῆλθεν Ἰησοῦς. Τοῦτο ζῆτων παρὰ τὰς ἀρχὰς ὁ ἄγιος Παῦλος θελεγε· Διώκω δὲ εἰ καὶ κυταλέω, ἐφ' ᾧ καὶ κατελίθθην (τούτ' ἔστιν, ἵνα ἀγαπήσω, ἐφ' ὧ καὶ ἡγαπήθην) υπὲρ Χριστοῦ. Μετὰ δὲ τὰ καταλαβεῖν ταύτην τὴν ἀγάπην, οὐκέτι ἔτερόν τι ἔννοειν κατεδέχετο, εἰς τὰ θλιβερά τούτων τῶν σώματος οὔτε τὰ θαύματα τῆς κτίσεως, ἀλλὰ πᾶσαν σχέδιον ἔννοιαν παρητεῖτο, μηδὲ πέρδε ὥραν τῆς τοῦ Πνεύματος ἐνεργείας ἀποτερηθῆναι καταδεχόμενος. Ἐφανεροποίησε δὲ δοσα διὰ τὴν πινευματικὴν ἀγάπην παρητεῖτο, καὶ φησι· Τίς ημᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; Θλίψις, ή στεροχωρία, ή διωγμός, ή λιμός, ή γυμνότης, ή κινδυνός, ή μάχαιρα; καὶ τὰ ἔξης· καὶ πάλιν· Πλέπεισμαι, φησιν, διτε οὔτε θάρατος, οὔτε ζωῆ, καὶ τὰ ἔξης· καὶ πάλιν· Οὔτε τις κτίσις ἔτέρα δυνήσεται ημᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, τῆς ἐτο Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ημῶν, καθότι οὐδὲν τοῦτο ἔννοειν ἔνεγκετο, ή μόνον ἔκει παραμένειν.

'Ἐρώτησις.

Πῶς πρὸ βραχέος εἰρηκας, διτε οὔτε θάρατος, οὔτε ζωῆ τὴν τὸ Πνεῦμα;

'Ἀπόκρισις.

Ἄπαρχὴν εἴπον, οὐ μέρος τι τοῦ παντὸς, οὐδὲ ὡς τομήν τινα τοῦ Πνεύματος εἰσάγων [οὔτε γάρ τέμνε-

A dicimus, sed quia Spiritus sanctus a Pātre Filioque non separatur; propterea in ipso, secundum suam ipsius divinitatem, Trinitatem esse constemur. Sicut enim in Pātre est Filius ac Spiritus sanctus, et rursus in Filio Pāter et Spiritus: sic et in Spīritu sancto est Pāter et Filius, non confusione trīum hypostaseon, sed unione ejusdem et unius essentiae ac Deitatis; adeo ut nos, sive Patrem, sive Filium, sive Spīritum sanctum particulariter nominemus, hoc unico nomine Trinitatem vocemus, ut modo diximus.

Interrogatio.

Qua ratione Scriptura dicit Jerusalem cœlestem, tu vero illam esse in corde dixisti?

Responsio.

B Scimus nou modo Jerusalem, sed etiam reliqua bona, quæcumque in resurrectione justi sunt accepturi, sursum esse: sed horum arrhabones et primicias spirituali modo exercere vim suam, etiam in hoc saeculo, in cordibus firmiter credentium: ut certam de futuris habentes persuasionem, cuncta presentia contemnamus, et diligamus Deum usque ad mortem. Quapropter non dixit: Potestis accedere, sed: Accessistis ad Sion montem et civitatem Dei viventis, Jerusalem cœlestem¹. Nam a baptismō capaces horum facti sumus. At hi soli digni putantur, qui consequantur ea, nempe firmiter credentes, qui Christi amore quotidie moriuntur, hoc est, omnem cogitationem humanam excedentes, C nihil aliud versant animo, quam illud duntaxat, ut occurrant aliquando ad perfectam dilectionem Christi: quæ est cordis interior apertio, quo precursor introiit Jesus. Hoc in primis quæserens sanctus Paulus, dicebat: Sequor autem, si quo modo comprehendam, in quo comprehensus sum, hoc est, ut diligam, in quo et dilectus sum, a Christo². Hac autem ipsa dilectione comprehensa, non ultra poterat aliud quidpiam animo complecti, non afflictiones corporis hujus, neque miracula creaturæ; sed omne prope cogitationem aversabatur, non serensi vel ad horam privaretur effectu Spiritus sancti. Declaravit autem, quæ spiritualis dilectionis causa repudiabat, et ait: Quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an persecutio? an D fames? an nuditas? an periculum? an gladius³? et quæ sequuntur; et rursus: Certus sum, inquit, quod neque mors, neque vita⁴, et reliqua; iterumque: Neque ulla alia creatura poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro⁵, propterea quod tale nihil animo concipiebat, præter hoc solum, ut in eo statu permaneret.

Interrogatio.

Quomodo paulo ante dixisti, perfecta Spiritum sanctum in nobis habitare?

Responsio.

Primitias dixi, quod non partem aliquam totius aut divisionem quamdam sancti Spiritus introdu-

¹ Hebr. xii, 22. ² Philipp. iii, 12. ³ Rom. viii, 35. ⁴ ibid. 38. ⁵ ibid. 39.

eere vellem (neque enim dividitur, nec alteratur), sed capacitatem nostram ostendere: quæ vim universam Spiritus sancti capere non potest, nisi per mandatum perfectum, id est, per mortem. Siquidem et mors pro veritate Christi, mandatum Dei. Quo igitur modo sol perfectus, plenum, simplex et æquale cunctis suum ipsius beneficium consert, quisque vero quatenus purgatum habet oculum, hactenus, etiamsi plebeius fuerit, lucem recipit: ita Spiritus sanctus a baptismo suscepio credentes ei omnium actionum ac donorum capaces reddidit. Non tamen omnibus concessit, ut æqualiter dona exercent, sed cuique pro dignitate et pro modo executionis mandatorum, quatenus testificatus est operibus bonis, et perspicuum edidit suæ in Christum fidei mensuram. Quapropter, inquit, misit Deus Spiritum Filii sui in corda nostra, clamantem, *Abba, Pater*¹²; et: *Ipse Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei*¹³. Verum quod nemo sibi ipsi peccatum Adæ possit aniputare, sed solus Christus, juxta proportionem fidei in illum, audi Apostolum dicentem: *Christus mortuus est pro peccatis nostris, secundum Scripturas*¹⁴; et rursus: *Commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est*¹⁵; et: *Concepulti sumus cum illo per baptismum, ut, quomodo Christus surrexit a mortuis, ita et nos in novitate vite ambulemus*¹⁶, et reliqua; et: *Qui mortuus est, justificatus est a peccato*¹⁷; et: *Gratia estis salvati per fidem, non ex operibus, ut ne quis glorietur*¹⁸; et iterum: *Eritis enim aliquando tenebræ; nunc autem luce in Domino. Ut filii lucis ambulate*¹⁹; et rursus: *Nos non sumus ancillæ filii, sed liberae. In libertate agitur qua Christus nos liberavit, state*²⁰; et iterum: *Quasi liberi, et non quasi relamen habentes malitia libertatem*²¹. Vides, ut Scriptura hæc appetat novitatis, libertatis ac lucis opera, quorum certamine dicas rescindi peccatum? Declarat etiam liberi arbitrii conversiones: quas Adæ dicas esse peccatum. Istud enim: *Habere libertatem ut relumen malicie; et, Contristare Spiritum sanctum*²²; et, *Facere voluntatem carnis et cogitationum*²³; et hoc, *Qui spiritu cœperunt, nunc carne consummari*²⁴; et, *Debitores sumus, non carni, ut secundum carnem vivamus*²⁵; hæc et similia cum sciat Scriptura in nostra facultate positum esse, ut agamus, necne: propterea non Satanam, neque peccatum Adæ, sed nos increpat. Atqui si velis attente audire, compendium omnium tibi resero. Tu cogitationes et transformationes (animi) asseris esse peccatum Adæ: et ecce beatus Paulus clare et studiose propter hanc mentis nequitiam, nos velut autores accusat, et inquit: *Nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in novitate mentis vestre*²⁶. Sin autem ista non pendent a nostra voluntate, sed a

A ταῖς; οὐτε ἀλλοιοῦται], ἀλλὰ τὸ ἡμῶν χωρητικὸν ἐμφανῶν, μὴ δυνάμενον χωρῆσαι πᾶσαν τὴν τοῦ Πνεύματος ἐνέργειαν, εἰ μὴ διὰ τῆς τελείας ἐντολῆς, τοῦτον ἔστι διὰ θανάτου. Εἴπερ καὶ δὲ ὑπὲρ ἀληθείας Χριστοῦ Θάνατος ἐντολὴ Θεοῦ ἔστιν. "Ωστερ οὖν δὲ ἡλιος ὁν τέλειος, τελεῖαν καὶ ἀπλῆν καὶ ἴστην ἀπασι τῆς ἑαυτοῦ χάριν ἐπιβάλλει, λοιπὸν δὲ ἔκαστος καθόσον ἔχει τὸ θυμα κεχαθαρμένον, κατ' αὐτὸν καὶ εἰς λαίχαν²⁷ εἰσδέχεται φῶς· αὕτω καὶ τὸ ἄγιον Πνεῦμα, πασῶν μὲν ἐνεργειῶν καὶ δωρεῶν τοὺς πιστεύοντας αὐτῷ δεκτικοὺς ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος ἐποίησε. Λοιπὸν δὲ οὐ πᾶσιν ὅμοιώμας τὰς δωρεὰς ἐνεργεῖν, ἀλλὰ ἐκάτετρον πρὸς δέξιαν, κατὰ ἀναλογίαν τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν, δισον μαρτυρήσας τοῖς ἀγαθοῖς Ἑργοῖς, καὶ φανεροποιῆσαι τὸ μέτρον τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως. Διὸ, φησὶν, ἔξαπέστειλερ δὲ Θεός τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν, κράζον· Ἀβδᾶ, δὲ Πατήρ· καὶ, Αὐτὸν τὸ Πνεῦμα σιναμπριτερεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν, διτε ἐσμὲρ τέκνα Θεοῦ. "Οτι δὲ αὐτεὶς ἑαυτῷ ἐκκόπτει τὴν τοῦ Ἀδάμ ἀμαρτίαν, ἀλλὰ δὲ Χριστὸς μόνος κατὰ ἀναλογίαν τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως, ἀκούει τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος. διτι Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν κατὰ τὰς Γραφάς· καὶ πάλιν· Συνιστησι δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην εἰς ἡμᾶς δὲ Θεός, διτι ἐτι ἀμαρτωλῶν ἡμῶν δρτων, Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανεν· καὶ, Συνετάξημεν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος, Ἰησα, ὃστερ ιγέρθη Χριστὸς ἐκ τεκρῶν, οὐτω καὶ τιμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν, καὶ τὰ ἔξτης· καὶ, ὅτι· Ὁ ἀποθανὼν δεδικαιώται ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας· καὶ, διτι Χάριτι ἐστε σεσωσμέροι διὰ τῆς πίστεως, καὶ οὐκ ἐξ Ἑργων, Ἰησα μὴ τις καυχήσηται· καὶ πάλιν· Ἡτε γάρ ποτε σκότος, νῦν δὲ φῶς ἐν Κυριῳ. Ὡς τέκνα φωτὸς περιπατεῖτε· καὶ πάλιν· Ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐσμὲρ παιδίσκης τέκνα, ἀλλὰ τῆς ἐλευθερίας. Τῇ ἐλευθερίᾳ οὖν, η̄ Χριστὸς ἡμᾶς ἐλευθέρωσε στήκετε· καὶ πάλιν· Ὡς ἐλευθεροί, καὶ μὴ ὡς ἐπικάλυμμα ἔχοντες τῆς κακίας τὴν ἐλευθεριαν. Βλέπεις πώς δι’ ὃν σὺ λέγεις ἀγῶνα ἐκκόπτειν τὴν ἀμαρτίαν, ταῦτα καινότητος, καὶ ἐλευθερίας, καὶ φωτὸς ἐργα λέγει η̄ Γραφή; Φανεροὶ δὲ καὶ αὐτεῖνον παρατρόπας, δις σὺ λέγεις εἶναι τὴν τοῦ Ἀδάμ ἀμαρτίαν. Τὸ γάρ, Ὡς ἐπικάλυμμα τῆς κακίας ἔχειτε τὴν ἐλευθερίαν· καὶ, Λυπεῖτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἀγίον· καὶ, Ποιεῖτε τὸ θελήμα τῆς σαρκὸς καὶ τῶν διαιροιῶν· καὶ τὸ, Διαρξαμέρους πνεύματι, νῦν σαρκὶ ἐπιτελέσθαι· καὶ, διτι Οὐσιελέται ἐσμὲρ, οὐ τῇ σαρκὶ, τοῦ κατὰ σάρκα ζῆται, ταῦτα καὶ τοιαῦτα εἰδῶντα η̄ Γραφή, διτι ποιεῖν αὐτὰ η̄ μὴ ποιεῖν ἐφ’ ἡμῖν ἔστι, διὰ τοῦτο οὐχὶ Σατανᾶν, οὐδὲ τοῦ Ἀδάμ ἀμαρτίαν, ἀλλὰ ἡμᾶς μέμφεται. Εἰ δὲ βούλει νοονεχῶς ἀκοῦσαι, εἴπω σοι τῶν πάντων κεφαλαιωδέστερον. Σὺ τοις λογισμούς μετασχηματικούς λέγεις εἶναι τὴν τοῦ Ἀδάμ ἀμαρτίαν· καὶ ίδοις δὲ μακάριος Παῦλος φανερῶς καὶ ἀριδῆλως περὶ τῆς κακονοίας ταῦτης, ὡς αἰτίοις ἡμῖν ἐγκαλεῖται, λέγων·

¹² Gal. iv, 6. ¹³ Rom. viii, 16. ¹⁴ I Cor. xv, 3. ¹⁵ Rom. v, 8, 9. ¹⁶ Rom. vi, 4. ¹⁷ ibid. 9. ¹⁸ Ephes. ii, 8, 9. ¹⁹ Ephes. v, 8. ²⁰ Gal. iv, 31; v, 1. ²¹ I Petr. ii, 16. ²² Ephes. iv, 30. ²³ Ephes. ii, 3. ²⁴ Gal. iii, 3. ²⁵ Rom. viii, 12. ²⁶ Rom. xi, 2. ²⁷ F. εἰς λαίχων.

Μή σχηματίζεσθε τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ μεταμορφοῦσθε τῇ ἀρκαινώσῃ τοῦ νόος ὑμῶν. Εἰ δὲ ταῦτα οὐκ ἔστι τοῦ ἡμετέρου θελήματος, ἀλλὰ τῆς τοῦ Σατανᾶ τυραννίδος, καὶ ἐγκατάλειμμα τῆς τοῦ Ἀδάμ ἀμαρτίας, διὸ τί ἡμεῖς ὑπὸ τῆς Γραφῆς ἐγκαλούμεθα, οἱ ἀκούσιως ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας ἐνεργούμενοι, καὶ ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ τυραννούμενοι; Ἐάρα καὶ ἀναιτίως μέλλομεν κολάζεσθαι; Ἡ τάχα καὶ ἀδικος δ Θεός, τὰ ὑπὲρ φύσιν προστάξας, καὶ παρὰ φύσιν ζητῶν ἥμιν τὰ ὑπὲρ δύναμιν; Ἀλλ’ οὐκ ἔστι τοῦτο μὴ γένοιτο! Ἐπει τὸ γένος τε ἐρωτήσω, καὶ δόξ μοι ἀπόκρισιν. Οσην ἔχει ἡ φύσις ἥμιν εὑσεβείας δύναμιν, ταύτην καθ’ ἥμεραν κεχρεωστήκαμεν τῷ Θεῷ προσφέρειν ἡ οὖ; Πάντως ἔρεις μοι, διτι Ναὶ, ἐπειδὴ δ Θεὸς τοῦτο φύσει κεχράσται, καὶ κατὰ δύναμιν τὰς ἐντολὰς ἔθετο. Οὐκοῦν εἰ²⁷ σήμερον αὐτῷ προσφέρομεν ἀγαθὸν, σημειώνον ἔστι χρέος, δεῖξον μοι λοιπὸν τῆς παλαιᾶς ἀμαρτίας ἀνταπόδομα, ητοι τῇσι σῆσι, ητοι τῆς Ἀδάμ. Ἐγὼ δέ σοι λέγω, διτι οὐ μόνον τοῦτο οὐκ ἔχεις δεῖξαι, ἀλλ’ οὐδὲ τὸ καθ’ ἥμεραν ἀνελιπτῶς ἀποδοῦναι. Καὶ πόθεν δῆλον τοῦτο; Ἐκ τοῦ μὴ πάντοτε ἐν ταῖς αὐταῖς ἀρεταῖς εὐρίσκεσθαι. Οσον γάρ διν σήμερον προσθείται τῇ ἀρετῇ, τοσοῦτον τὴλέγχθης χρεώστης εἰναι τῆς παρελθούσης, φανεροποιήσας τὴν τῆς φύσεως δύναμιν. Ἐδείχθη γάρ διὰ τῆς- σήμερον προσθήκης, διτι οὐ φύσεως, ἀλλὰ θελήματος πρόσθεσις, ἔστιν δηλατεῖσι, καὶ διὰ τοῦτο ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας ἀναιρούμεθα.

Ἐρώτησις.

Δεδόσθω ταῦτα οὕτω ἔχειν· δόμως ἐν οἴδα, διτι, εἰ^C γιτι δ Ἀδάμ παρέβη, ἐγὼ τῆς τοῦ κακοῦ προσθολῆς πείραν οὐκ ἐλάμβανον.

Ἀπόκρισις.

Οὐδὲ τοῦτο ὅρθως εἰρηκας· τὸ γάρ τῆς τοῦ κακοῦ προσθολῆς ἀπειρον εἶναι, ἀτρέπτου φύσεώς ἔστιν, οὐχὶ δὲ τῆς ἀνθρωπίνης· ἥμεις γάρ καὶ δ Ἀδάμ μιᾶς φύσεώς ἔσμεν. Ἔδει κάκεινον καθ’ ἥμᾶς εἶναι, καὶ ἥμᾶς κατ’ ἔκεινον. Οὐκοῦν πειθέτω σε αὐτὸς ἔκεινος δ πρῶτος ἄνθρωπος, διτι οὔτε ἀτρεπτος δην, οὔτε μονομερῶς κακότρεπτος, καὶ οὐκ ἀνάγκη φύσεώς παρέβη τὴν ἐντολὴν, ἀλλ’ εὐδοκίᾳ θελήματος. Πατερ ἔκεινος δεκτικός μὲν δην τῆς τοῦ Σατανᾶ προσθολῆς ὑπακούσαι, εἰχε δὲ τὴν ἐκουσίαν, οὐτω καὶ ἡμεῖς.

Ἐρώτησις.

Τάχα νῦν ἀνέχομαι σου, διτι τὴν προσθολὴν τοῦ Σατανᾶ οὐκ ἀναιρεῖς.

Ἀπόκρισις.

Ἐγὼ μὲν οὐδὲ τὸν προειρημένοις ἀνεῖλον πέψοτε. Οἶδα γάρ καὶ τὸν Ἱών πειρασθέντα ὑπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ τὴν Γραφὴν λέγουσαν, διτι Οὐκ ἔστιν ἥμιν δηλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχὰς, πρὸς τὰς ἔξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰώνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις· καὶ πάλιν, Ἀρτίστητε τῷ διαβόλῳ, καὶ φεύξεται ἀπὸ ὑμῶν· καὶ ἐν ἐτέρῳ, Ὁ ἀρτίδικος ὑμῶν διάβολος, ὡς λέων ὀρυζμένος περιπατεῖ,

A **tyrannide Satanæ et a reliquis peccati per Adamum contracti, quamobrem nos accusamur a Scriptura, qui nolentes vexamus a peccato, a Satana tyrannice tractamur? Nonne immerito puniemur? Aut forsitan etiam iniquus est Deus, qui præcepit ea quae sunt supra naturam, et præter naturam exigit a nobis, quæ vires excedant? Sed hoc non ita est, absit! Nam ego interrogabo te, et da mihi responsum: Quam tamcunque pietatis vim habet natura nostra, hancen quotidie debemus offerre Deo, necne? Plane dices mihi, utique fieri debere, cum Deus liberaliter hoc naturæ largitus sit, ac pro modo virium nostrarum dederit mandata. Ergo, si bonum quod illi offertur hodie, debitum est hodiernum, ostende mihi, quid pensatum sit pro tuo vel Adæ veteri peccato. Ego vero tibi dico, te non modo hoc ostendere non posse, sed ne illud quidem, te debitum quotidianum absque ullo defectu persolvere. Et unde hoc liquet? Ex eo quod non semper inventare perseverans in iisdem virtutibus. Quantum enim addideris hodie virtuti, tantumdein præteritæ debere convinceris, dum vires naturæ declarasi. Siquidem per adictionem hodiernam ostensum est, non naturæ, sed voluntatis accessionem esse vel defectum, eaque de causa interimimur a peccato.**

Interrogatio.

C **Donetur bæc ita se habere: unum tamen scio, si non esset Adam transgressus, me non expertum suisce oppugnationem vitii.**

Responsio.

Neque hoc recte dixisti: quia insultantis experientem esse vitii, pertinet ad naturam conversioni non obnoxiam, non autem ad humanam. Nos enim unius cum Adamo sumus naturæ. Decebat illum nostri, nosque illius esse similes. Quare tibi persuadeat ille ipse primus homo, se non fuisse mutationis expertem, nec ad vitium particulariter convertibilem, neque necessitate naturæ, sed beneplacito voluntatis transgressum esse mandatum. Quemadmodum ille parere poterat oppugnationi Satanæ, habebat autem potestatem, sic et nos.

Interrogatio.

Nunc forte suffero te, quia non tollis impetum Satanæ.

Responsio.

Ego quidem superioribus sermonibus iuxtaquam negavi. Scio enim etiam Job a diabolo tentatum esse, Scripturamque dicere: Non est nobis collectatio adversus carnem et sanguinem: sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitia in caelostibis²⁷: et iterum: Resistite diabolo, et fugiet a vobis²⁸: et alibi: Adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens circuit, querens quem devoret²⁹. Sed cum nos pravas cogitationes non a nobis, sed

²⁷ Inserend. δ. ²⁸ Ephes. vi, 11, 12. ²⁹ Jac. iv, 7. ³⁰ I Petr. v, 8.

ab aliis quibusdam manare putemus, dicentes interdum ipsas esse peccatum Adæ, quandoque ipsum Satanam, aliquando violentam ipsius Satanam aggressionem, hac de causa dicitur, aliud esse peccatum Adæ, aliud Satanam, et aliud impetum Satanæ, aliud etiam perversas cogitationes nostras, licet ab impetu sua sponte occasionem. Satanas quidem est ipsa diaboli persona, quæ etiam Dominum tentare conata est; Adæ vero primi peccatum, est mandati per primum hominem commissa transgressio; impetus autem Satanæ, est rei perversæ cogitationi duntaxat objecta species; quæ quidem ob pusillam fidem reperit occasionem ad eundi mentem nostram. Cum enim animus, accepto mandato ne cuiusquam alterius rei curam gerat, sed omni eustodia suum ipsius cor conservet, et querat situm intra nos regnum coelorum, cooperit cor et auctoritatem indagationem deserere, confessum locum praebet insultationi diaboli, siique pronus ad recipiendum suggestionem malam. At ne tunc quidem diabolus habet potestatem commovere cogitationes nostras; alioqui nunquam parceret nobis, sed nullam non immitteret vi conceptionem pravam, nec sineret bonum quidpiam animo complecti; potest autem cogitatione duntaxat et prima animi conceptione subostentare perversas instructiones, ut lentet interiorum affectum nostrum, an inclinet in suggestionem ipsius, an ad mandatum Dei: nam haec mutuo adversantur. Quare nos in rebus nobis gratis quam primum commovemus cogitationes ad propositum exemplar, et cum affectu sermocinamur animo cum re suggesta; in odiosis autem immorari non possumus, sed ipsam objectionem odio habemus. Quodsi odiosa suggestio duret (potest enim contingere), non tamen ex recentiore affectu, sed ex antiqua præoccupatione, vires capit: ob idque in loco manet innoxia, et cogitationem non transgredivens; ut quæ, præ laetio cordis, ad intellectum et affectum pergere prohibeatur: quia odiosa species quæ gerit unicam personam, apud eum qui se ipsum observat, non habet naturam commovendi et cogendi mentem ad perturbationem intellectus, nisi per solam animi voluptatem. Itaque si recedemus prorsus a deliciis, neque præoccupantium imaginationum sola species nos ultra laedere possit, nec juxta futurorum certitudinem dannare conscientiam. Nam ubi agnoscit animus inutiliter præoccupantis cogitationis contentionem, vetusque peccatum Deo constitetur, statim interimitur hujusmodi tentatio. Denuoque potest animus attendere cordi, et omni custodia conservare illud, et in penetralia ipsius omni perturbatione carentia ingredi conatur, ubi nulli cogitationum improbarum venti violenter impellunt animam et corpus in præcipitia voluptatum, aut in putoe bituminis deturbant. Neque ulla via lata et spatiosa, quæ verbis et habitu sapientiae mundanæ sauciata sequentes eam illiciat, etiamsi valde cordati sunt. Interiora vero animæ pura cubicula domusque Christi nihil susci-

A ἡταν τινα καρακην. 'Ἄλλ' ἐπειδὴ ήμείς τοὺς πονηροὺς λογισμούς, οὓς ἡμῶν, ἀλλ' ἐπέρων τινῶν είναι νομίζουμεν, ποτὲ μὲν λέγοντες αὐτοὺς εἶναι τοῦ Ἀδάμ ἀμαρτίαν, ποτὲ δὲ αὐτὸν τὸν Σατανᾶ, ποτὲ δὲ τὴν τοῦ Σατανᾶ προσβολήν, τούτου χάριν λέγομεν, ὅτι διλο τί ἔστιν ἡ τοῦ Ἀδάμ ἀμαρτία, καὶ διλο δὲ Σατανᾶς, καὶ διλο ἡ τοῦ Σατανᾶ προσβολή, καὶ ἕτερον οἱ πονηροὶ ἡμῶν λογισμοί, καν ἐκ προσβολῆς τὰς ἀφορμὰς ἔχωσι. Σατανᾶς μὲν γάρ ἔστιν αὐτὴ ἡ τοῦ διαβόλου ὑπόστασις, ἡ καὶ τὸν Κύριον πειράζειν ἐπιχειρήσασα· ἀμαρτία δὲ τοῦ πρώτου Ἀδάμ, ἔστιν ἡ τῆς ἐντολῆς παρέβασις τοῦ πρώτου ἀνθρώπου· προσβολὴ δὲ τοῦ Σατανᾶ, ἔστι μονοδύλωτος ἐμφάνεια πράγματος πονηροῦ, ἥτις ἔστιν προσεγγίσαι τῷ νῷ ἡμῶν δι' ἀλγοτυπίας εὑρίσκει. Ἐντολὴν γάρ ἡμεῖς τοι τοῦ μηδὲν μεριμνᾶν, ἀλλὰ πάσῃ φυλακῇ τηρεῖν τὴν ἔστιν τοῦ καρδίαν, καὶ ζητεῖν ἐντὸς ἡμῶν οὖσαν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὅπα ἀποστῆ ὁ νῦν τῆς καρδίας καὶ τῆς προειρημάτης ζητήσεως, εὐθέως δίδωσι τόπον τῇ τοῦ διαβόλου προσβολῇ καὶ γίνεται δεκτικὸς τῆς πονηρᾶς ὑποθέσεως. 'Ἄλλ' οὐδὲ τότε κινεῖν δι διάβολος τοὺς λογισμούς ἡμῶν κατ' ἔξουσίαν ἔχει, ἐπειδὴ οὐκ ἐν τῷ ἡμερῶν τοῦ μηδὲν ἐφείσατο, πάσαν κακήν ἔννοιαν ἀναγκαστικῶς ἐπιφέρων, καὶ μαρτίου ἀγάθον ἔννοειν συγχωρῶν· ἔξουσίαν δὲ μόνον ἔχει μονολογίστως ἐν πρωτονοῇ ὑποδεικνύειν τὰ παντρά δόγματα τοῦ πειράζειν ἡμῶν τὸ ἐνδιάθετον, τοῦ βέπτειν πρὸς τὴν ἔκτινον ὑπόθεσιν, ἢ πρὸς τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ ταῦτα ἀλλήλοις ἀντικείνεται· διθεν ἡμεῖς, ἐφ' οἷς μὲν ἀγαπῶμεν, εὐθέως πρὸς τὸ ὑπεριγματικὸν τοὺς λογισμούς, καὶ ἐμπαθῶς προσομιλοῦμεν κατὰ διάκονιν τῷ ὑποδηλόθεντι πράγματι· ἐφ' οἷς δὲ μισουμένεν, συγχρονίζειν οὐ δυνάμεθα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν μισουμένην τὴν προσβολὴν. 'Η δὲ μισουμένη παραμένει: [γίνεται γάρ], πλὴν οὐκ ἐκ διφθέσεως προσέφτου, ἀλλ' ἐκ παλαιῶν προ[σ]λήψεων ὠχύρωται· διὸ καὶ ἀπρόσκοπτος ἔσταται ἐν τῷ τόπῳ καὶ μονολογίστος, ὅπο τῆς καρδιακῆς ἀηδείας εἰς πολύνοιαν καὶ πάθος προσβῆναι καλυπομένη· οὐ γάρ ἔχει φύσιν ἡ μονοπράσωπος ἐμφάνεια μισουμένη, παρὰ τοῦ προσέχοντος ἔστιν, βίᾳ κατασύρει τὸν νοῦν εἰς τὸ τῆς πολυνοίας πάθος, εἰ μὴ διὰ τὴν παθείας καρδιακῆς μόνης. 'Ωστε ἡμεῖς τῆς ἡδυπαθείας εἰ παντελῶς ἀποστῶμεν, οὐδὲ τῶν προ[σ]λήψεων μονολογίστος ἐμφάνεια βλάψαι ἡμᾶς ἔτι δύναται, καὶ τὴν συνείδησιν πρὸς ἀσφάλειαν τῶν μελλόντων κατακρίνειν. Ἐπιγνόντος γάρ τοῦ νοὸς τὴν ἀργήν τῆς προ[σ]λήψεως ἔνστασιν, καὶ ἔξαμολογουμένου τῷ Θεῷ τὴν παλαιὰν αἵτιαν, εὐθέως ἀναφέρεται καὶ οὗτος δὲ πειρασμός. Καὶ πάλιν ἐνοῦς ἔξουσίαν ἔχει προσέχειν τῇ καρδίᾳ, καὶ πάσῃ φυλακῇ τηρεῖν αὐτὴν, εἰς τὰ ἐνδέστερα αὐτῆς δικαιολόγητα τεμένες εἰσελθεῖν πειρώμενος. Ενδε οὐκ εἰσὶ πονηρῶν λογισμῶν διέμει, βιαλῶν ὀθούντες καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἐπὶ τοὺς κρημνοὺς τῆς ἡδυπαθείας, καὶ εἰς φρέστα ἀσφάλτου καταβάλλοντες· οὔτε πλατεία τις καὶ εύρυχωρος δόδος, βήματι τε καὶ σχῆματι κοσμικῆς ασφίας κατατεραμένη, καὶ δελεᾶς θύσα τοὺς ἐπομένους αὐτῇ, καν λίστην φρόνιμοι τυγχάνουσι. Τὰ δὲ καθαρὰ τῆς ψυχῆς ἐνδέστερα ταμεῖα,

δοίκος τοῦ Χριστοῦ γυμνὸν οὐκ εἰσδέχονται μηδὲν ἐπιφερόμενον τοῦ αἰώνος τούτου, μὴ εἰλογον, μὴ ἀλογον, εἰ μὴ τὰ τρία ταῦτα, & εἰπεν ὁ Ἀπόστολος, πίστιν, ἐλπίδα, ἀγάπην. Δύναται οὖν τις φιλαλήθης ὅν καὶ καρδιοποεῖν βοωδόμενος, μηδὲ ὑπὸ τῶν προλήψεων ἔξωσθῆναι κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τὸν προειρήκαμεν ἀλλὰ προσέχειν τῇ καρδίᾳ, καὶ προκόπτειν εἰς τὸ ἐνδότερον, καὶ ἐγγίζειν τῷ Θεῷ μόνον, ἵνα ἐπὶ τῆς προσοχῆς καὶ παραμονῆς πόνοις μὴ ἀγδίζηται. Οὐ δύναται γάρ μὴ καρδιοποεῖν ὁ προσεκτικὸς τῶν λογιστικῶν μετεωρισμῶν καὶ σαρκικῶν ἡδονῶν, ἐαυτὸν καθ' ἡμέραν, οὐδὲ ἔξωθεν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐνδόθεν περιγράφων· ἐν οἷς πολλάκις καὶ ἔνοια καὶ πρᾶξις ἀνεστράφη. "Οθεν, τὴν μὲν μονολόγιστον προσοβόλην, ἀναγκαστικὴν οἴδαμεν, διὸ καὶ μισουμένην παραμένειν· τὴν δὲ τῶν ἐπαγομένων λογισμῶν ὄμιλαν, προαιρετικήν. Ἐδείξαν δὲ τοῦτο καὶ οἱ μὴ ἀμαρτήσαντες ἐν τῷ ὄμοιώματι τῆς παραβάσεως; Ἄδαμ, τὴν μὲν προσοβόλην κωλύσαι μὴ δυνηθέντες, τὴν δὲ πρὸς αὐτὴν ὄμιλαν καὶ προσπάθειαν καθόλου παραιτησάμενοι.

Ἐρώτησις.

Εἰ τὴν τοῦ Ἀδὰμ παράβασιν κατὰ ἀνάγκην οὐ παρεδέξαμεθα; Ὁ ἐστιν ἡ λογιστικὴ ἡμῶν ἀμαρτία.

Ἀπόκρισις.

Οὐκ ἐστι τοῦ Ἀδὰμ παράβασις, ἀλλ' ἐλεγχος τῆς ἐκάστου ἡδυπαθείας. Ἄλλ' οὐδὲ τὴν παράβασιν διεδέξαμεθα. Ἐπεὶ κατὰ τὴν διαδοχὴν, ἀνάγκη ἔδει πάντας παραβάτας εἶναι, καὶ μὴ ἐγκαλεῖσθαι ὑπὸ Θεοῦ κατὰ ἀνάγκην φυσικῆς διαδοχῆς παραβαίνοντας. Νῦν δὲ οὐχ οὕτως· οὐδὲ γάρ πάντες παραβαίνομεν τὴν ἐντολὴν, οὐδὲ πάντες φυλάττομεν. "Οθεν δῆλον, ὅτι οὐ κατὰ ἀνάγκην ἐστιν, ἀλλ' ἡδυπάθεια ἡ παράβασις. Εἰ δὲ λέγεις; διὰ ταύτην ἐληλυθέναι τὸν Κύριον· διὸ τὶ ταύτην οὐχ ἀνήρει ἐν τῷ φαπτίσματι, ἀλλ' ἐτι καὶ νῦν ἔχαστος ἔχουσίαν ἔχει παραβῆναι, ἡ μὴ παραβῆναι; Οὐκοῦν τὴν παράβασιν προαιρετικὴν οὔσαν, καθὼς ἀποδέδεικται, οὐδεὶς ἐξ ἀνάγκης διεδέξατο· τὸν δὲ ἐκ ταύτης θάνατον ἀναγκαστικὸν δντα διεδέξαμεθα· ὃς ἐστι Θεοῦ ἀλλοτρίωσις. Ἀποδανόντος γάρ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου, τοῦτ' ἐστιν ἀλλοτριωθέντος ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, οὔτε ἡμεῖς ζῆν ἐν Θεῷ ἡδυνάμεθα· διὸ δὲ θλεν δὲ τὸν Κύριον, ἵνα ἡμεῖς διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας ἥωποισῃ, καὶ καταλλάξῃ τῷ Θεῷ, δ καὶ πεποίηκεν. Οὐκοῦν οὐ τὴν παράβασιν διεδέξαμεθα, ἐπειδὴ κάκεινον ἐξ ἀνάγκης ἐκράτησεν, ὃς ἐδασίλευε καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἀμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ ὄμοιώματι τῆς παραβάσεως Ἄδαμ.

Ἐρώτησις.

Δεδόσθω ὅτι τὴν παράβασιν θελήματι ἔσχεν δὲ Ἀδάμ, καὶ διὰ τοῦτο ὄμορφες δντες καὶ ἡμεῖς θελήματι ἐκπίπτομεν· μὴ καὶ τὴν προσοβόλην θελήματι ἔσχεν;

A piunt, quod ab hoc saeculo aude inferatur, sive rationabile, sive alienum a ratione, præterquam haec tria, quae nominavit Apostolus ²⁰, fidem, spem et charitatem. Potest igitur quispiam studiosus veritatis et ex animo laborare cupiens, non fatigari præsumptis cogitationibus, secundum ante dictam consecutionem, sed attendere cordi, et interius proficere, Deoque appropinquare, modo non molesti sint labores in illa attentione et perseverantia suscepti. Nequaquam enim potest cor non affigere, qui jactationibus conceptis animum attendit, et voluptatibus carnis quotidie, non exterius modo, sed et interius scipsum circumscrabit: quibus intellectus et actio sepe subverti solent. Unde cogitationi obieciam insultationem sciens esse contractam, cum, etiam si odiosa, perduret: at cum injectis cogitationibus familiaritatem contrahere, spontaneum est. Quod ita esse demonstrarunt etiam, qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, qui quidem oppugnationem prohibere non potuerunt cogitationum, omnem tamen familiaritatem et affectionem erga illas aversati sunt.

Interrogatio.

Nonne transgressionem Adæ (quod est animæ nostræ rationalis peccatum) necessario suscepimus?

Responsio.

Peccatum non est Adami transgressio, sed index voluptatis cuiusque. At neque transgressionem suscepimus, nam per successionem oportet omnes transgressores esse, nec reprehendi debere a Deo, qui transgreduntur necessitate successionis naturalis. Nunc autem non ita est: quia non omnes transgredimur mandatum, neque item omnes servamus. Unde clarum est, transgressionem non a necessitate originem trahere, sed a voluptate. Quod si dicas, illius causa venisse Dominum: quamobrem non prouersus eam delebat in suspicione baptismi, sed quisque etiam nunc habet potestatem transgrediendi, vel non? Quare transgressionem quae spontanea est, ut demonstravimus, nemo suscipit ex necessitate; suscipimus tamen ex hac necessario consequentem mortem: quae est alienatio a Deo. Primo siquidem homine mortuo, hoc est, alienato a Deo, nec nos in Deo vivere poteramus: propterea venit Dominus, ut per lavacrum regenerationis nos vivificaret et reconciliaret Deo, quod etiam præstít. Quocirca non suscepimus transgressionem, quoniam in illum quoque necessario dominata esset ea quae regnauit etiam in eos qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ ²¹.

Interrogatio.

Concedatur Adamum ultro transgressum esse, atque ob id nos similis consortes naturæ sponte etiam labi: nunquid ultro perforabat impugnationem?

²⁰ I Cor. xiii, 13. ²¹ Rom. v, 14.

Responsio.

Profecto necessario tolerabat impugnationem illum. At oppugnatio non est peccatum aut justitia, sed argumentum liberæ voluntatis nostræ. Quapropter opponere propugnaculum nobis etiam permisum est, ut ii qui tendunt ad mandatum, velut fideles coronari demonstrentur: qui vero tendunt ad voluptatem, condeueniari tanquam infideles. Cæterum hoc etiam scire debemus, non ab unaquaque nostrum conversione statim nos probos aut reprobos judicari; sed cum in tota vita quam agimus in carne, per insultationes probati fuerimus, modo vincentes, nunc superati; modo cadentes, nunc exortati; modo errantes, nunc ad rectam viam deducti; tum in die exitus omniibus computatis, juxta proportionem judicabimur. Quamobrem oppugnatio non est peccatum. Absit! Quamvis enim ex necessitate, cogitatione tenuis, res ostentet, nos tamen per Dominum spiritualiter operandi vim accepimus, estque in nostra potestate a prima conceptione probare quid sit noxium, quid utile, nec a necessitate, sed ab affectu dependet, ut crescentes cogitationes repudiemus aut amplectamur. Sed ponamus, ut existimas, ex necessitate et per successionem has renasci: quare pravarum cogitationum nomine condemnat nos Scriptura divina? aut quo pacto possimus eas excludere cum ex necessitate et successione nos infestant? Sin dixeris mihi: Possimus per gratiam quam accepimus a baptismo, secundum Scripturas: hac etiam ratione noscere, nos auctores esse, qui consecuti sumus a Deo facultatem excludendi illas, a prima apprehensione et redditione. Si quis autem alium statuat auctorem suorum ipsius vitiiorum, non modo peccat, ut qui permittat insontes homines oppugnari.

Interrogatio.

Cur igitur ego baptizatus, et Deum obsecro, et gratiam ejus imploro, totisque volis a pravis cogitationibus liberari ac exsolvi desidero, nec tamen possum? Nonne clarum est, hanc irrecusabilem hereditatem nobis ex Adæ prævaricatione relictam esse?

Responsio.

Oportebat nos ratione præditos scire quid auidamus. Sed quoniam anima voluptatis amore vaueaque gloria obscurata in profundum ignoracionis delapsa est, iam non audit mandatum Scripturæ, non ordinem naturalem, nec peritorum moderationem: proprias duntaxat conceptiones seculatur. Quis enim si fidem habeat Scripturæ divinæ, Dominique mandata peragat, non reperit consimili modo paulatim desinere cogitationes, certiorque sit, illas non ex potentia regnare, sed ob exilitatem fidei nostræ et mandatorum defectum? Quapropter non omnes statu pares sumus, neque iisdem impellimur conceptionibus, quia spontaneæ sunt causæ conceptionum. Nam si necessario manarent ab Adamo, cuncti pariter agitaremur, et inevitabiliter modo obvideremur, nec opus haberemus admoni-

A

Απόκρισις.

Nal tēn προσβολὴν κατὰ ἀνάγκην ἔσχεν. 'Αλλ' ἡ προσβολὴ οὗτε διαρτία ἐστὶν, οὗτε δικαιούμενη, ἀλλ' ἐλεγχός τοῦ αὐτεξουσίου ἡμῶν θελήματος. Διὸ καὶ προσβάλλειν ἡμῖν παρεχωρήθη, ἵνα τοὺς μὲν ἐπὶ τὴν ἐντολὴν ἥρπαντας στεφανίτας, ἀποδεῖξῃ ὡς πιστούς, τοὺς δὲ ἐπὶ τὴν ἡδονὴν κατεγωμένους, ὡς ἀπίστους. Καὶ τοῦτο δὲ εἰδέναι ἡμᾶς χρή, ὅτι οὐ καθ' ἑκάστην ἡμῶν τροπὴν εὐθέως δόκιμοι ἢ ἀδύοπτοι κρινόμεθα· ἀλλ' δταν δῆλην ἡμῶν τὴν ἐν σαρκὶ ζωὴν διὰ τῶν προσβολῶν δοκιμασθῶμεν, νικῶντες, νικούμενοι· πίπτοντες, ἐγειρόμενοι· πλανῶμενοι, ενθεούμενοι· τότε ἐν τῷ μέρᾳ ἔξδου πάντων συμψῆφισθέντων, κατὰ ἀναλογίαν κρινόμεθα. Οὗτε οὖν ἡ προσβολὴ ἐστιν διαρτία. Μή γένοιτο! Εἰ γάρ καὶ ἐξ ἀνάγκης μονολογίστας δεικνύει τὰ πράγματα, ἀλλ' ἡμεῖς ἐν Κυρίῳ ἐλάδομεν ἔξουσιαν πνευματικῆς ἐργασίας, καὶ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν ἀπὸ πρώτης ἐννοίας δοκιμάζειν τὸ βλαβερὸν καὶ τὸ ὠφέλιμον, καὶ ἀποδάλετον ἡ προσδέχεσθαι τοὺς λογισμοὺς, οὐκ ἐξ ἀνάγκης, ἀλλ' ἐκ διαθέσεως πληθυνομένους. Θῶμεν δὲ κατὰ σὲ, ὅτι καὶ οὗτοι κατὰ ἀνάγκην καὶ διαδοχῇν ἀνατύνονται· διὰ τὸ ἡμᾶς ἡ θειὰ Γραφὴ καταχρίνει ἐπὶ τοῖς πονηροῖς λογισμοῖς; ἢ πῶς δυνάμεθα ἀποκλεῖσαι τοὺς ἐξ ἀνάγκης καὶ διαδοχῆς ἡμῖν ἐνοχλοῦντας; Εἰ δέ μοι λέγεις· Δυνάμεθα διὰ τῆς χάριτος ἡς εἰλήφαμεν αὐτοῦ βαπτίσματος, κατὰ τὰς Γραφὰς· γνῶμι ὅτι· καὶ οὐτως ἡμεῖς ἐσμεν αἵτιοι, ἔχοντες παρὰ Θεοῦ δύναμιν ἀποκλείειν αὐτοὺς ἀπὸ πρώτης ἐννοίας καὶ διαδέσσεως. Εἰ τις δὲ ἄλλον τινὰ ἴστησεν αἵτιον τῶν ἐκτεούχων, οὐ μόνον ἀλεώς ἀξιμαρτάνει, ἀλλὰ καὶ βλασφημεῖ κατὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς ἀναιτίως τοὺς ἀνύριπτους παραχωροῦντος πολεμεῖσθαι.

C

Ἐρώτησις.

Διὰ τὸ οὖν ἐγὼ βεβαπτισμένος, καὶ τὸν Θεὸν παρακαλῶ, καὶ τὴν χάριν αὐτοῦ ἐπικαλούμαται, καὶ διηγεῖται θελήματι βούλομαι ρυθμῆναι καὶ ἀπαλλαγῆναι τῶν πονηρῶν λογισμῶν, καὶ οὐ δύναμαι; Η δῆλον. ὅτι τοῦ Ἀδάμ παράβασις ταῦτην ἡμῖν τὴν ἀπαραίτητον κληρονομίαν κατέλιπεν;

D

Απόκρισις.

Ἐδει μὲν ἡμᾶς λογικοὺς δντας, εἰδέται τὶ ἀκούειν. Ἐπειδὲ ὑπὸ φιληδονίας καὶ κενοδοξίας εκοπεῖσθαι τὴν ψυχὴν εἰς τὸν βυθὸν τῆς ἀγνοίας καταπέπτωκεν, οὐκέτι οὗτε Γραφικῆς ἐντολῆς ἀκούει, οὔτε φυσικῆς ἀκολουθίας, οὔτε ἐμπειρίων ἐπιστασίας· τοιούτοις ταῖς ἐγνοίαις ἀκολουθεῖν. Τίς γάρ πιστεύων τὴν θειὰ Γραφὴν, καὶ ποιῶν τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου, οὐχ εὑρίσκει· κατὰ ἀναλογίαν τὴν ὑπόλειμην τῶν λογισμῶν, καὶ πληροφορεῖται, ὅτι οὐ κατ' ἔξουσιαν κρατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὀλιγοπιστίαν ἡμῶν καὶ ἔλλειψιν τῶν ἐντολῶν; Διὸ οὐ πάντες τῇ καταστάσει ξεινούμενοι, οὔτε τοῖς αὐταῖς ἐννοίαις ἐλαυνόμεθα, ἐπειδὴ προαιρετικαὶ εἰσιν αἱ τῶν λογισμῶν αἵτιαι. Εἰ γάρ οὖσαν ἀναγκαστικαὶ ἐκ τοῦ Ἀδάμ, πάντες δὲ ὄμοιοι· ἐνηργούμεθα, καὶ ἀπαραιτήτως ἐκρατούμεθα· τοιούτοις ταῖς

διαδοχήν χρατούσης, καὶ οὐ φιληδόνου θελήματος. Νῦν δὲ οὐκ οὔτως ἔστιν. Μή γένοτο! Ὡδὸν γάρ δρῶμεν, ὅτι οὐ πάντες ὁμοίως ἐνεργούμεθα, οὐδὲ ἐν τοῖς αὐτοῖς καιροῖς, οὔτε ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς πράγμασιν· ἀλλ' ἔχαστος; καθὼδ ἀν ἐπίστευσε τῷ Κυρίῳ, περὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, ἀνθρωπίνης δόξης, καὶ ἡδο-παθείας καταφρονήσας, τοσοῦτον καὶ τοὺς λογι-σμοὺς ἀπέκλεισε, καὶ τοῦ ἡδυπαθεύοντος ἡ συχέστερος τυγχάνει. Διὰ τοῦτο ἔτερος ἔτερος καὶ τῇ ἐννοᾳ καὶ τῷ βίῳ διενηγχάμεν. Ἐπειδὴ οὖν καὶ τοῦτο σοφι-ζόμεθα τῇ ἀληθείᾳ, καὶ ζητοῦμεν οὐκ ἐκ πίστεως Ἱησοῦ, τοῦτ' ἔστιν οὐδὲ ἔργασίας τῶν ἐντολῶν αὐ-τοῦ, οὐτε δι' εὐτελείας καὶ ταπεινοφρούμητος καρδι-πονοῦντες σθέσαι τοὺς λογισμοὺς, ἀλλὰ μετὰ τῆς κρυπτῆς ἡδυπαθείας, κενοδοξίας, λέγω, καὶ ἀνθρωπ-αρεσκείας, οἰήσεως καὶ φαντασμοῦ νίκης καὶ ἐπάρσεως, καὶ ἐπέρων τοιούτων, ὃν αἱ μὲν ἀποτυ-χίαι τοὺς ἐπιθυμητικοὺς πληθύνουσι λογισμούς, τούτου χάριν οὐ δυνάμεθα. Τί οὖν τὰς αἰτίας χρα-τοῦντες πειρώμεθα ἀποβάλλειν ἀδίκως τὰς προσ-φυεῖς αὐτῶν ἐνεργείας; Εἰ δὲ φευδής ὁ λόγος, καὶ χωρὶς ἡμετέρας αἰτίας ὑπὸ τῶν λογισμῶν ἐνεργού-μεθα, ἀκριβῶς ἐπιτικεψύμεθα ὡς Θεῖη ἔξοδοι λογί-νοι. Τίς οὐκ οἴδεν, ὅτι καὶ ἔργη, καὶ λέγω, καὶ δια-νοίᾳ τὰ προειρημένα πάθη ἐπιτικεψύμεθα καὶ ἡμέραν· καὶ τοὺς μὲν συνεργοῦντας ἀγαπῶμεν, ὡς εὐεργέτες· τοὺς δὲ ἐμποδίζοντας, ὡς ἔχθροὺς ἀποστρεφόμεθα; Εἰ δὲ οὕτω τὰ προειρημένα πάθη ἀγαπῶμεν, ὡς καὶ προφανῶς αὐτὰ διεκδικεῖν, πῶς τὴν μονολόγιστον αὐτῶν προσβολὴν μισήσομεν; Τῆς πρωτονολας δὲ παραδεχθείσης, πῶς οἱ ταύτης ἀπηρτισμένοι λογι-σμοὶ μή ἀκολουθήσωσιν;

Ἐρώτησις.

Εἰ καὶ ταῦτα θῶμεν οὔτως ἔχειν· οὔτως ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ὁ Κύριος ἐπηγγείλατο ποιῆσαι τὴν ἐκ-δίκησιν τῶν βοώντων πρὸς αὐτὸν νυκτὸν; καὶ ἡμέρας.

Ἀπόκρισις.

Οἱ μὲν Κύριος οὐ πρὸς τοὺς ἐγκειμένους ταῖς ἡδυ-παθείαις θελήματι τὴν παραδολὴν λέγει, ἀλλὰ τοῖς ὑπὸ μόνων τῶν προστήψεων πολεμουμένοις. Διὸ τοὺς μὲν ὑπὸ ἔχθρῶν ἀδικουμένους ἐκδίκησεν ἐπηγγεί-λατο, ἔκεινος δὲ ὡς τὴν βοηθοῦσαν ἐντολὴν ἀποθε-μένους ἐγκαλεῖ, λέγων· Τί με καλεῖτε, Κύριε, Κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε ἀλέων; Ήγέρε καὶ παρεικάξει ἀνδρὶ μωρῷ ἐπὶ ψάμμου τῶν ιδίων θελημάτων οἰκο-διομοῦντι τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. Μή οὖν ἀστηρίκτῳ νῷ καὶ ἀλργῷ βουλῇ πάταξις ταῖς ἑαυτοῦ ὑπονοίαις ὡς ἀλη-θιγατίς ἐπερίδου, ποτὲ μὲν λέγων, ὅτι Ἐγὼ βεβά-πτισμα, καὶ τὸν Θεὸν παρακαλῶ, καὶ τὴν χάριν αὐτοῦ ἐπισπόμαι, δῆλως θελήματι βουλόμενος ρυσθῆ-ναι τῶν πονηρῶν λογισμῶν, καὶ οὐ δύναμαι, ὡς ἀναι-τίως ὑπὸ τῶν λογισμῶν χρατούμενος· ποτὲ δὲ πάλιν τὴν ἐκδίκησιν πειριμένων τοῦ Κυρίου, ἦν ποιῆσαι ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις κατηγγείλαμεν, πανταχοῦ σεαυτὸν ἀνατίτιον ιστῶν· διόπερ μεγάλῃς ἔστι βλασφημίας. Ομοίως ἔρωτήσω σε κάγιν τῆς οἰήσεως; νόημα, καὶ έσες μοι ἀπόκρισιν. Οἶδα δὲ, ὅτι ἀπὸ τῆς ἀληθείας;

²² Λuc. xviii, 8. ²³ Luc. vi, 46. ²⁴ ibid. 49.

A tione Scripturæ, natura per successionem domi-nante, non voluptatibus dedita voluntate. Nunc autem non ita res est. Absit! Ecce enim videmus, non omnes nos æqualiter torqueri, nec iisdem temporibus, nec easdem ob res; sed quatenus quisque Domino credidit de futuris bonis humanæ gloriæ, voluptatum studio contempio, hactenus ex-clusit cogitationes, et tranquilliore est animo, quamvis qui voluptatibus afficitur. Propterea alter ab altero tum animi conceptione, tum vita discreti sumus. Cum ergo in eo cavillemur etiam verita-tem, et quæramus extinguere cogitationes, non ex fide Jesu, hoc est, non in mandatis ejus exse-quendis, aut per simplicitatem et humilitatem cor affligendo, sed occulta voluptate, vana, inquam, gloria, hominibus placendo, opinione et imagina-tione victoriæ atque arrogantia ducti, aliisque si-milibus, quorum frustrationes, cupiditatum plenas augent cogitationes, hac de causa non possumus. Quid igitur retinentes causas, injuste naturales earum affectus abjecere tentamus? Sin falsum est quod dicimus, ac citra culpam nostram vexamur tentationibus, accurate perpendamus, ut consi-tentes Deo. Quis ignorat, nos quotidie facto, verbo et animo, antedictas affectiones accersere; et eos qui adjuvant, ut beneficos, amare; qui vero impe-dunt, velut hostes, aversari? Sin autem affectio-nes quas ante diximus, usque adeo diligimus, ut palam eas vindicemus: qui sicut ut earum insulta-tionem quæ sit cogitatione tenus, odio prosequan-tur? Ubi vero conceptionem primam amplexi fuerimus, quonodo dependentes ab ea cogitationes non subsequentur?

Interrogatio.

Quamvis hæc ita se habere ponamus: sic in Evangeliis promisit Dominus se facturum vindictam clamantium ad se die ac nocte ²⁵.

Responsio.

Dominus quidem non dicit parabolam iis qui sponte jacent in deliciis, sed illis qui solis appre-hensionibus impugnantur. Idcirco hos quidem in-juriam patientes, ab hostibus vindicaturum se pol-llicitus est; illos autem, ut qui abjecerint ferens opem mandatum, increpat, dicens: Quid vocatis me, Domine, Domine, et non facitis quæ dico ²⁶? Quos etiam assimilat viro stulto ²⁷, qui super are-nam voluntatum suarum ædificat domum suam. Ne ergo inconstantia animi et rationis experti consilio ductus, omnibus opinionibus tuis innitare, tanquam veris, dicens interdum: Ego sum bapti-zatus, Deum invoco, gratiam ejus accerso, tota voluntate desiderans liberari a cogitationibus ma-lis, et nequeo: tanquam sine culpa detinearis cogitationibus: quandoque vero contra expectans a Domino vindictam, quam facturum in Evangelii denuntiavimus, ubique te ipsum insolentem consti-tuentes: quod quidem ingentis est blasphemia. Verumtamen ego te etiam rogabo sensum opinionis

tuæ, et responde mihi. Scio autem, quod a veritate A σφιγγόμενος, ή μείζωνας ἐπάρσεων ρήματα λαλήσεις, coactus, aut majoris arrogantiæ verba proferes, ή τὴν σεαντοῦ αἰτίαν ὀμολογήσεις.

ut tuam ipsius culpam confitebere.

Interrogatio.

Quamobrem Dominus cum dixerit: *Cito faciet vindictam*¹⁹, non celeriter facit, sed moratur, et resinxuit te in cogitationibus pravis, licet deprecantein ex loto corde, et absque hæsitatione, quemadmodum dixisti?

Responsio.

Quod vero dixit, non puto ullam aliam ob causam tardare, quam patientiæ meæ. Quanto enim plus quispiam per impugnationem perpessus fuerit, tanto majore afficietur gloria. Ego quidem respondere duntaxat decreveram opinioni quam imbibisti: tu vero etiam adjecisti blasphemiam. Nam ut ascriberes tibi nomen falsæ patientiæ, constituisti Deum tuo proprio sermone mentientem; pravasque cogitationes, quæ ptodeunt ex corde, juxta verbum Domini²⁰, et coquinant hominem, non esse jam ex Scriptura divina procuratrices nequitiae, deliciarum, totiusque peccati, sed patientiæ causas esse. Ego vero nunquam reperi, constrictos pravis cogitationibus a Scriptura divina laudari, sive in Veteri, sive in Novo Testamento, sed ut reos potius et condemnatos haberri: Deus siquidem ut porversas cogitationes odit, sic et cor unde nascuntur. Quare nos qui ipsas alimus, lugere debemus, velut amantes peccati, et non intumescere, quasi pugnemus adversus extera vitia. Scito igitur, o homo, Dominum intueri corda omnium, eosque qui primam improbarum cogitationum conceptionem oderunt, confessim vindicare, sicuti promisit, neque dimittere legionem multiplicis apprehensionis insurgenter, ut inquietet ipsorum animum et conscientiam; illos autem qui per fidem ac spem primas pullulationes non evertunt, sed quasi discendo et probando deliciis adhærent, velut infideles a seipsis auxilium petentes, etiam a subsequentibus cogitationibus pulsandos dimittit: quas ideo non permit, quia videt nos impugnationem nostri diligere ac non odio prosequi, ubi primum obscuræ coepit apparere. Si quis vero post tantam tamquam claram disputationem, fidem non habeat iis quæ dicta sunt, reipsa det operam, ut discat veritatem. Si vero non credit Scripturæ, neque ipso facto vult seipsum certiorem facere, is aperte demonstrat se diligere et amplecti suam opinionem. Quid enim delectabilius ea quæ suggestit, peccatum cogitationum extraneum esse, efficitque ut velut innocentes gloriemur et extollamur potius, quam prava commenta confiteamur ac lugeamus?

Interrogatio.

Dixisti superius, nos non prævaricationem Adæ, sed mortem ejus suscepisse. Cum ergo mors vigeat, vigent etiam cogitationes prava.

Ἐρώτησις.

Διὰ τὸ δὲ Κύριος εἰπὼν, Ἐεὶ εἴχεις ποιήσεις τὴν ἑκδίκησιν, οὐ ποιεῖ ἐν τάχει, ἀλλὰ βραδύνει, καὶ ἀρίστοις σε ἐν τοῖς πονηροῖς λυγισμοῖς, καίτοι ὅλη παρδίως καὶ ἀνενθαστας εὐχρηστὸν, καθὼς εἰρηκας;

Ἀπόκρισις.

Οὐ δέ εἶπεν, ἐγὼ λογίζομαι, διτὶ δέ' οὐδὲν ἔπειρον βραδύνει, ή διὰ τὴν ἐμὴν ὑπομονὴν· δισσον γάρ ἐν τις ὑπομενὴν πολεμούμενος, τοσοῦτον καὶ δοξαζθῆσται. Ἐγὼ μὲν ἐδόκουν μόνης τῆς περιεχούσης εε οἰήσεως προσενέγκαις ἀπόκρισιν· σὺ δέ καὶ βιαστρημίαν προσέθηκας. Ἰνα γάρ σεαυτοῦ φευδώνυμον ὑπομονὴν ἐπιγράψῃς, ἔστησας τὸν Θεὸν ἐπὶ τοῦ πάσι λόγου φευδόμενον· καὶ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς, οὐχέτι κατὰ τὴν θείαν Γραφήν, πονηρίας, καὶ τῆς παθείας, καὶ πάσης ἀμαρτίας παρεκτικούς. ἐπ τῆς παρδίως ἐκπορευομένους, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, καὶ κοινοῦντας τὸν ἀνθρωπὸν, ἀλλ' ὑπομονῶν αἰτίους. Ἐγὼ δέ οὐδέποτε τοὺς τοῖς πονηροῖς λογισμοῖς συνεχομένους, ὑπὸ τῆς θείας Γραφῆς ἐπανιουμένους ερηκα, οὔτε ἐν τῇ Παλαιᾷ, οὔτε ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς αἰτίους καὶ κατακρινομένους· δ θεὸς γάρ, ὡς περ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς μισεῖ, οὔτε καὶ τὴν γεννῶσαν αὐτοὺς παρδίαν. Μιδοὶ οἱ ἔχοντες αὐτοὺς, πενθεῖν διφέλομεν ὡς φιλαμαρτήμονες, καὶ μὴ φυσιοῦσθαι ὡς πολεμοῦντες ἀλλοτρίοις κακοῖς. Γνῶθι οὖν, ὃ ἀνθρωπε, διτὶ δὲ Κύριος ἔφορος τὰς πάντας παρδίας, καὶ τοὺς μὲν μισοῦντας τῶν πονηρῶν ἐνθυμημάτω τὴν πρωτάνοιαν παραχρῆμα ἐκδικεῖ, καθὼς ἐπηγγείλατο, καὶ οὐκ ἐπαφίσται τὸν ἐσμὸν τῆς πολυνοίας ἐπαναστάντα μολῦναι αὐτῶν τὸν νοῦν καὶ τὴν συνείδησιν· τοὺς δέ τὰς πρώτας ἀναδόσεις μὴ διὰ πίστεως καὶ ἐλπίδος καταδάλλοντας, ἀλλ' ἐκ τοῦ καταμαθάνειν δῆθεν καὶ δοκιμάζειν προστρέψαθεντας, ἀφίξιν, ὡς ἀπίστους καὶ αὐτοδιοθύντας, περικρυσθῆγαν καὶ ὑπὸ τῶν ἐφεπομένων λογισμῶν οὐδὲ διὰ τοῦτο οὐκ ἀναιρεῖται, ἐπειδὴ βλέπει τὴν πρὸς αὐτοὺς προσβολὴν ὑφ' ἡμῶν ἀγαπωμένην, καὶ μὴ ἐκ πρώτης ἀφανείας μισουμένην. Εἰ δέ τις μετὰ τοσαύτην φανερολογίαν ἀπίστει τοῖς D εἰρημένοις, Ἐργῷ ἐπιτηδευσάτω μαθεῖν τὴν ἀλήθειαν. Εἰ δέ οὔτε τῇ Γραφῇ πιστεῖει, οὔτε Ἐργῷ βούλεται ἔαυτὸν πληροφορῆσαι, δῆλος ἐστιν ἀγαπῶν τὴν ἡδονὴν τῆς οἰήσεως. Τέ γάρ ταύτης ἡδυπαθέστερον, ἀλλοτρίαν τὴν λογικὴν ἀμαρτίαν ὑποτιθεμένης, καὶ γαυριὰν καὶ ἐπαίρεσθαι, ὡς ἀναιτίους μᾶλλον, ἢ ἔξομολογεῖσθαι καὶ πενθεῖν ἐπὶ τοῖς πονηροῖς βούλευμασι παρασκευαζόυστης;

Ἐρώτησις.

Σὺ προείρηκας, διτὶ τὴν μὲν παράβασιν τοῦ Ἀδάμ οὐ διεδέξαμεθα, τὸν δὲ θάνατον αὐτοῦ διεδέχθημεν. Οὐκοῦν τοῦ θανάτου χρατοῦντος, κρατοῦσι καὶ οἱ πηροὶ λογισμοί.

¹⁹ Luc. xviii, 8. ²⁰ Matth. xv, 19, 20.

'Απόκρισις.

Ὦ τῆς ἀπίστασις! Τί οὖν ἥλθεν ὁ Κύριος ἐν σαρκὶ,
ἡ πάντως ἵνα εἰς ὑπὲρ πάντων ἀποθάνῃ, κατὰ τὰς
Γραφὰς, καὶ καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ
Θανάτου, τοῦτ' ἔστι τὸν διάβολον; Εἰ δὲ ἔτι τὸν ἐκ
τοῦ Ἀδάμ θάνατον κρατεῖν ἀκτὸς ἡμετέρας κακο-
πιστας νομίζεις, δηλονότι καὶ τὴν παρουσίαν τοῦ
Χριστοῦ ἀθετεῖς, καὶ τὸ βάπτισμα ἀτέλεστον ἔχεις,
Ἐτι τῶν βεβαπισμένων χωρὶς αἰτίας ίδιας ὑπὸ τοῦ
πατρικοῦ θανάτου κρατουμένων. Διὰ τοῦτο, ὃ ἐν-
θρώπε, πῶς χάριτι Χριστοῦ νέος Ἀδάμ γέγονας,
καὶ οὐδὲν τοῦ πατεῖν εἶναι ἀνάγκης ἐπιφέρεις, εἰ μή τι
ἀν ἐκ τῆς σῆς κακοπιστας καὶ παραβάσεως; Ἡλθε
δι' ἡμᾶς ὁ Κύριος, ἀπέθανεν ὑπὲρ ἡμῶν, Ἐλυσεν
ἡμᾶς τοῦ πατρικοῦ θανάτου, καθαρίζει ἡμᾶς καὶ
ἀνακαίνιζει διὰ τοῦ βαπτίσματος, τίθησιν ἡμᾶς ἐν
τῷ παραδείσῳ τῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ παντὸς ἔξου τοῦ
ἐν τῷ παραδείσῳ ἐσθίειν ἐπιτρέπει, τοῦτ' ἔστι πάντα
βεβαπισμένον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀγαπᾶν καὶ ὑπο-
μένειν ἐν τοῖς ἡττήμασι, καὶ μὴ ἐν τοῖς τροπαῖς
ἔκαστον ἐφευρίσκειν. Καὶ ἐν μὲν τοῖς δοκεῦσι καλοὶς
ἀγαπᾶν, ἐν δὲ τοῖς νομιζομένοις κακοῖς μισεῖν· ὅ
ἔστι τὸ ἔύλον τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν, οὐ
ἀπογευσάμενος ὁ νοῦς, εὐθέως περιπιπτει τοῖς αὐ-
τοῖς ἡττήμασι, καὶ εὐρίσκει τὴν ἕαυτοῦ γύμνωσιν
διὰ τῆς πονηρᾶς ἐφευρίσεως, διὰ τοῦ πλησίον, ἢν
πρώτων οὐκ ἐπίστατο, διὰ συμπαθείας ἐπικεκαλυμ-
μένην. Διὰ τοῦτο τοῖς ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς Ἐκκλη-
σίας τεθεῖσιν ἐντάλται, λέγων· Μή κρίετε, ἡρ-
μή κριθῆτε· δέρετε, καὶ ἀφεθῆσται ὑμῖν. Σύντο-
μον ἐπὶ τούτοις φησίν· "Οσα θέλετε ἡρα κονστιτού-
ναι οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ἔμοιως.
Οὗτος γάρ ἔστιν ὁ τόμος καὶ αἱ προφῆται. "Οὐ
τρόπον ἐποίησας, ἔσται σοι. Ποσάκις οὖν τὰς ἐντολὰς
ταύτας ἐβενήλωσαμεν! Ποσάκις τὸν πλησίον κατε-
κρίναμεν ἀσυμπαθῶς! Ποσάκις ἐμισθαμεν, ή καὶ
μηδὲν ἀδικοῦντας ἡδικήσαμεν! Εἰ δὲ ταῦτα οὐτε
ἔχει, τί ἔτι τὸν Ἀδάμ μεμφόμεθα, καὶ ἐτέροις αι-
τιώμεθα κακοῖς; Εἰ γάρ δὴ καὶ περιεπέσαμεν τῷ
δομοὶ θανάτῳ, ἀλλὰ καὶ ὅμοιως παρέβημεν τὴν ἐν-
τολὴν θελήματι, καθὼς κάκενος. Τρία οὖν συμβέβηκε
τῷ Ἀδάμ πράγματα, καὶ οὐχὶ ὡς σὺ νομίζεις· ἀτιά
ἔστι, προσδολὴ κατ' οἰκονομίαν, παράδοσις κατὰ
ἰδίαν ἀπίσταλαν, θάνατος κατὰ δικαίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ,
ἐπακολουθήσας οὐχ ἡττησον τῇ οἰκονομικῇ προσδολῇ, ἀλλὰ
τῇ ἐξ ἀπίστασις παραβάσει. Ἡμεῖς οὖν μόνον
τὸν θάνατον τοῦ Ἀδάμ διεδεξάμεθα· διὰ τὸ μὴ δύ-
νασθαι ἐκ νεκρῶν ζῶντας γενέσθαι, ἔως οὗ ἥλθεν ὁ
Κύριος, καὶ πάντας ἐζωποίησε. Τὴν δὲ πρωτόνοιαν
κατ' οἰκονομίαν ἔχομεν ὡσπερ κάκενος· καὶ τὸ παρ-
ακοῦσαι ή μὴ παρακοῦσαι κατὰ θέλημα ἔχομεν,
ὡσπερ κάκενος. Καὶ πεθουσιν ἡμᾶς, διὰ προαιρε-
τικὴν ἔχομεν τὴν διὰ τῶν λογισμῶν παράδοσιν οἱ μὴ
ἀμαρτήσαντες ἐν τῷ δομοῖς τῆς παραβάσεως Ἀδάμ, καθὼς ἐπεν-
δοντος τὸν διάβολον. Εἰ γάρ ἐκ τοῦ
Ἀδάμ ὄντες ἔκεινοι ἡδυνήθησαν μὴ ἀμαρτῆσαι ἐν τῷ
δομοῖς μαθεῖσαν τὴν παραβάσεως Ἀδάμ, δηλονότι καὶ
ἡμεῖς δυνάμεθα. Τέ οὖν προφασιζόμεθα προφάσεις ἐν

A

Responsio.

O infidelitatem! Quia igitur de causa venit Dominus in carne, nisi plane ut unus pro omnibus maneretur, secundum Scripturas, et destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est, diabolum?²⁷ Sin arbitris adhuc regnare mortem ex Adamo profectam, citra nostram malam fidem, adventum Christi profecto calempis, et baptismum habes imperfectum, si baptizati paternae morte circa suam culpam adhuc detinentur. Quapropter, o homo, quo pacto per gratiam Christi novus Adam factus es, et veteris nihil circumferas necessario, nisi maleficii fidei prævaricationisque tuæ quidpiam habuisses? Nostra causa venit Dominus, mortuus est pro nobis, exsolvit nos morte paterna, purgat nos ac renovat per baptismum, collocat nos in paradiso Ecclesiae, ex omni ligno quod est in paradyso permittit edere, hoc est omnem baptismatum in Ecclesia diligere, et delinquentem tolerare, et ne quia alium in suis mutationibus reperisse gaudeat, qui diligit quidem in his quæ prospera putantur, oderit autem in his quæ existimantur adversa: quod est lignum scientie boni et malii, de quo cum gustaveris animus, in suam infirmitatem praetinus delabitur, et per malignam inventionem in rebus ad proximum pertinemib; quam antea ignorabat compassionem velatam, reperit sui ipsius decauditionem. Quare mandata dedit his qui constituti sunt in paradyso Ecclesiae, dicens: Nolite iudicare, et non iudicabini²⁸. Dimittite, et dimittetis vobis²⁹. Horum compendium inquit: Quaecunque vestis ut faciens vobis homines, et vos facies illis similitores. Hoc enim lex et prophetas³⁰. Perinde tibi erit, ut alii feceris. Quoties igitur haec mandata contaminavimus! Quoties proximum absque utili compassionem condemnavimus! Quoties odio prosecuti sumus; aut etiam nihil nos ledentes affecimus injuryia! Quod si haec ita se habent, quid adhuc de Adamo conquerimur, et accusamus aliena vitia? Nam et in mortem consimilem incidimus: imo, perinde ac ille sponte mandatum transgressi sumus. Tria igitur contigerunt Adamo, non ita ut existimas: quæ quidem sunt dispensatio, impugnatio, transgressio pro modo suæ perfidiae, et ex justo Dei iudicio mors, quæ non minus sequitur ipsam cum dispensatione permissam impugnationem, quam nascentem e perfidia transgressionem. Solam ergo mortem ab Adamo suscepimus, quoniam ex mortuis viventes effici non poteramus, donec venit Dominus, qui cunctos vitæ restituit. Atqui primam conceptionem habemus ex dispensatione, quemadmodum et ille; et perinde ac ille, pro arbitrio possimus obtemperare, vel non obtemperare. Nobis etiam suadent, in libera voluntate sicut esse ut per cogitationes transgrediantur, ii qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, ut ait Apostolus³¹. Si enim qui orti sunt ab Adamo, potuerunt non peccare in similitudinem prævarica-

²⁷ Hebr. ii, 14. ²⁸ Matth. vii, 1. ²⁹ Luc. vi, 37.³⁰ Matth. vii, 12; Luc. vi, 1. ³¹ Rom. v, 14.

tuæ, et responde mihi. Scio autem, quod a veritate A σφιγγόμενος, ή μείζονος ἐπάρσεως ρήματα λαλήσεις, coactus, aut majoris arrogantiæ verba proferes, ή τὴν σεαντοῦ αἰτεῖν δύμανηγήσεις.

τοῦ τοῦ ipsius culpam confitebere.

Interrogatio.

Quamobrem Dominus cum dixerit: Cito facies vindictam ²², non celeriter facit, sed moratur, et resinxit te in cogitationibus pravis, licet deprecatem ex toto corde, et absque hæsitatione, quemadmodum dixisti?

Responsio.

Quod vero dixit, non puto ullam aliam ob causam tardare, quam patientiæ meæ. Quanto enim plus quispiam per impugnationem perpessus fuerit, tanto majore afficietur gloria. Ego quidem respondere duntaxat decreveram opinioni quam imbibisti: tu vero etiam adjecisti blasphemiam. Nam ut ascriberes tibi nomen falsæ patientiæ, constituisti Deum tuo proprio sermone mentientem; pravasque cogitationes, quæ prodeunt ex corde, juxta verbum Domini ²³, et coinquian hominem, non esse jam ex Scriptura divina procuratrices nequitiae, deliciarum, totiusque peccati, sed patientiæ causas esse. Ego vero nunquam reperi, constrictos pravis cogitationibus a Scriptura divina laudari, sive in Veteri, sive in Novo Testamento, sed ut reos potius et condemnatos haberi: Deus siquidem ut perversas cogitationes odit, sic et cor unde nascuntur. Quare nos qui ipsas alimus, lugere debemus, velut amantes peccati, et non intumescere, quasi pugnemus adversus externa vitia. Scito igitur, o homo, Dominum intueri corda omnium, eosque qui primam improbarum cogitationum conceptionem oderunt, confessim vindicare, sicuti promisit, neque dimittere legionem multiplicis apprehensionis insurgentem, ut inquietet ipsorum animum et conscientiam; illos autem qui per fidem ac spem primas pullulationes non evertunt, sed quasi descendit et probando deliciis adhærent, velut insideles a seipsis auxilium petentes, etiam a subsequentibus cogitationibus pulsandos dimittit: quas ideo non perimit, quia videt nos impugnationem nostri diligere ac non odio prosequi, ubi primum obscurè cooperit apparere. Si quis vero post tantam tamquam claram disputationem, fidem non habeat iis quæ dicta sunt, reipsa det operam, ut discat veritatem. Si vero non credit Scripturæ, neque ipso facto vult se ipsum certiore facere, is aperte demonstrat se diligere et amplecti suam opinionem. Quid enim delectabilius ea quæ suggerit, peccatum cogitationum extraneum esse, efficitque ut velut innocentes gloriemur et extollamur potius, quam prava commenta confiteamur ac lugeamus?

Interrogatio.

Dixisti superius, nos non prævaricationem Adæ, sed mortem ejus suscepisse. Cum ergo mors vigeat, viginti etiam cogitationes prava.

Ερώτησις.

Διὰ τὸ δὲ Κύριος εἶπὼν, Ἐν τάχει ποιήσεις τὴν ἀπόκλισιν, οὐ ποιεῖ ἐν τάχει, ἀλλὰ βραδύνει, καὶ ἀφίσσει σε ἐν τοῖς πονηροῖς λυγισμοῖς, καίσσει ὀλεκρόδιος καὶ ἀνενδιάστας εὐχέμενον, καθὼς εἴρηκε;

Ἀπόκρισις.

Οὐ δέ εἶπεν, ἐγὼ λογίζομαι, διὰ δὲ οὐδὲν ἔτερον βραδύνει, ή διὰ τὴν ἡμήν ὑπομενήν· οὐσαν γάρ ἀντὶ τῆς ὑπομενῆς πολεμούμενος, τοσοῦτον καὶ δοξασθήσεται. Ἐγὼ μὲν ἕδοκουν μόνης τῆς περιεχόντης τῆς οἰκήσεως προσενέγκαι τὸ πόδικον· σὺ δέ καὶ βλεπεργίμιαν προσέθηκας. Τίνα γάρ σεαυτοῦ φευδόνυμον ὑπομονὴν ἐπιγράψῃς, ἐστήδας τὸν Θεόν ἐπὶ τοῦ ἡδίου λόγου φευδόμενον· καὶ τοὺς πονηροὺς λογισμούς, οὐκέτι κατὰ τὴν θείαν Γραφὴν, πονηρίας, καὶ ἡδιπαθείας, καὶ πάσης ἀμαρτίας παρεκτικούς, ἐξ τῆς καρδίας ἐκπορευομένους, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, καὶ κοινοῦντας τὸν ἀνθρωπὸν, ἀλλὰ ὑπομονῶν αἰτίους. Ἐγὼ δὲ οὐδέποτε τοὺς τοῖς πονηροῖς λογισμοῖς συνεχομένους, ὑπὸ τῆς θείας Γραφῆς ἐπαινουμένους εὐρηκα, οὔτε ἐν τῇ Παλαιᾷ, οὔτε ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς αἰτίους καὶ καταχρινομένους· οὐ Θεός γάρ, ὥστε περ τοὺς πονηροὺς λογισμούς μισεῖ, οὐτοῦ καὶ τὴν γενιῶσαν αὐτοὺς καρδίαν. Άιδοι ἐχοντες αὐτούς, πενθεῖν διφέλομεν ὡς φιλαμαρτήμονες, καὶ μὴ φυσιούσθαι ὡς πολεμοῦντες ἀλλοτρίοις κακοῖς. Γνῶθι οὖν, ὡς ἀνθρωπε, διὰ δὲ Κύριος ἐφορεψ τὰς πάντας καρδίας, καὶ τοὺς μὲν μιτροῦντας τῶν πονηρῶν ἀνθυμητῶν τὴν πρωτάνοιαν παραχρῆμα ἐκδικεῖ, καθὼς ἐπιγγείλατο, καὶ οὐκ ἐπαφίσει τὸν ἐσμὸν τῆς πολυνοίας ἐπαναστάντα μολύναις αἰτῶν τὸν νοῦν καὶ τὴν συνείδησιν· τοὺς δὲ τὰς πρώτας ἀναδόσεις μὴ διὰ πίστεως καὶ ἐπίποδος καταβάλλοντας, ἀλλὰ ἐκ τοῦ καταμανθάνειν δῆθεν καὶ δοκεμάζειν προστηματικοῦντας, ἀφίσσιν, ὡς ἀπίστους καὶ αὐτοδοθοῦντας, περικρυσθῆναι καὶ ὑπὸ τῶν ἐφεπομένων λογισμῶν· οὐδὲ διὰ τοῦτο οὐκ ἀναιρεῖται, ἐπειδὴ βλέπει τὴν πρὸς αὐτοὺς προσδοκήν ὑφ' ἡμῶν ἀγνωμένην, καὶ μὴ ἐκ πρώτης ἀφανείας μισουμένην. Εἰ δέ τις μετὰ τοσαύτην φανερολογίαν ἀπιστεῖ τοῖς εἰρημένοις, ἔργῳ ἐπιτηδευσάτω μαθεῖν τὴν ἀλήθειαν. Εἰ δέ οὔτε τῇ Γραφῇ πιστεῖς, οὔτε ἔργῳ βούλεται ἐαυτὸν πληροφορῆσαι, δῆλος ἐστιν ἀγαπῶν τὴν δόθην τῆς οἰκήσεως. Τί γάρ ταύτης ἀδυπαθέστερον, ἀλλοτρίαν τὴν λογικὴν ἀμαρτίαν ὑποτιθεμένης, καὶ γαυριὰν καὶ ἐπαίρεσθαι, ὡς ἀναιτίους μᾶλλον, ἢ ἔξομολογεῖσθαι καὶ πενθεῖν ἐπὶ τοῖς πονηροῖς βουλεύμασι παρασκευαζούσης;

Ερώτησις.

Σὺ προείρηκας, διὰ τὴν μὲν παράδεισον τοῦ Ἀδάμού διεδεξάμεθα, τὸν δὲ θάνατον αὐτοῦ διεδέχθημεν. Οὐκοῦν τοῦ θανάτου χρατοῦντος, χρατοῦσι καὶ οἱ τρεις νηροὶ λογισμοί.

²² Luc. xviii, 8. ²³ Matth. xv, 19, 20.

'Απόκρισις.

Ω τῆς ἀπίστας! Τί οὖν ἥλθεν δούλος ἐν σαρκὶ,
ἡ πάντως ἴνα εἰς ὑπὲρ πάντων ἀποθάνη, κατὰ τὰς
Γραφὰς, καὶ καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ
Θανάτου, τοῦτ' ἔστι τὸν διάβολον; Εἰ δὲ ἔτι τὸν ἐκ
τοῦ Ἀδάμ θάνατον κρατεῖν ἐκτὸς ἡμετέρας κακο-
πιστίας νομίζεις, δηλονάτι καὶ τὴν παρουσίαν τοῦ
Χριστοῦ ἀθετεῖς, καὶ τὸ βάπτισμα ἀτέλεστον ἔχεις,
Ἐτι τῶν βεβαπτισμένων χωρὶς αἰτίας ίδιας ὑπὸ τοῦ
πατρικοῦ θανάτου κρατουμένων. Διὰ τοῦτο, ὃ δι-
θρωπε, πῶς χάριτι Χριστοῦ νέος Ἀδάμ γέγονας,
καὶ οὐδὲν τοῦ παλαιοῦ ἐξ ἀνάγκης ἐπιφέρεις, εἰ μὴ τι
ἄν ἐκ τῆς σῆς κακοπιστίας καὶ παραβάσεως; Ἡλθε
δι' ἡμᾶς δούλος δούλος Κύριος, ἀπέθανεν ὑπὲρ ἡμῶν, Ἐλυσεν
ἡμᾶς τοῦ πατρικοῦ θανάτου, καθαρίζεις ἡμᾶς καὶ
ἀνακαίνιζεις διὰ τοῦ βαπτίσματος, τίθησιν ἡμᾶς ἐν
τῷ παραδείσῳ τῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ παντὸς ἁύλου τοῦ
ἐν τῷ παραδείσῳ ἐσθίειν ἐπιτρέπει, τοῦτ' ἔστι πάντα
βεβαπτισμένον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀγαπᾶν καὶ ὑπο-
μένειν ἐν τοῖς ἡττήμασι, καὶ μὴ ἐν τοῖς τροπαῖς
ἔκαστον ἐφευρίσκειν. Καὶ ἐν μὲν τοῖς δοκοῦσι καλοὺς
ἀγαπᾶν, ἐν δὲ τοῖς νομιζομένοις κακοῖς μισεῖν· ὅ
ἔστι τὸ ἔύλον τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν, οὐ
ἀπογευεστάτερον δούλος δούλος Κύριος· ἀπὸ τοῦτος
τοῖς ἡττήμασι, καὶ εὑρίσκει τὴν ἑαυτοῦ γύμνωσιν
διὰ τῆς πονηρᾶς ἐφευρίσεως, διὰ τοῦ πλησίον, ἦν
πρῶτον οὐκ ἐπίστατο, διὰ συμπαθείας ἐπικεχαλυμένην. Διὰ τοῦτο τοῖς ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς Ἐκκλησίας
τελεῖσιν ἐντέταλται, λέγων· Μή κρίνετε, ἵρα
μή κριθῆτε· δέρετε, καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν. Σύντο-
μον ἐπὶ τούτοις φησίν· "Οσα θέλετε ἵρα ποιῶσιν
ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ἔμοιως.
Οὗτος γάρ ἔστιν ὁ τόμος καὶ οἱ προσφῆται. "Οὐν
τρόπον ἐποίησας, ἔσται σοι. Ποσάκις οὖν τὰς ἐντολὰς
ταύτας ἐβεβηλώσαμεν! Ποσάκις τὸν πλησίον κατε-
κρίναμεν ἀσυμπαθῶς! Ποσάκις ἐμισθίσαμεν, ή καὶ
μηδὲν ἀδικοῦντας ἡδικήσαμεν! Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως
ἔχεις, τί ἔτι τὸν Ἀδάμ μεμφόμεθα, καὶ ἐτέροις αι-
τιώμεθα κακοῖς; Εἰ γάρ δὴ καὶ πειρεπέσαμεν τῷ
δομοὶψ θανάτῳ, ἀλλὰ καὶ δομοὶς παρέβημεν τὴν ἐν-
τολὴν θελήματι, καθὼς κάκείνος. Τρία οὖν συμβέβηκε
τῷ Ἀδάμ πράγματα, καὶ οὐχὶ ᾧ σὺ νομίζεις· ἀτίνα
ἔστι, προσβολὴ κατ' οἰκονομίαν, παράδεσις κατὰ
ἰδίαν ἀπίσταν, θάνατος κατὰ δικαίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ,
ἐπακολουθήσας οὐχ ἡττον τῇ οἰκονομικῇ προσβολῇ, ἀλλὰ
τῇ ἐξ ἀπίστας παραβάσει. Ἡμεῖς οὖν μόνον
τὸν θάνατον τοῦ Ἀδάμ διεδέξαμεθ· διὰ τὸ μὴ δύ-
νασθαι ἐκ νεκρῶν ζῶντας γενέσθαι, ἔως οὗ ἥλθεν δούλος
Κύριος, καὶ πάντας ἐζωποίησε. Τὴν δὲ πρωτόνοιαν
κατ' οἰκονομίαν ἔχομεν ὡσπερ κάκείνος· καὶ τὸ παρ-
ακοῦσαι, ή μὴ παρακοῦσαι κατὰ θέλημα ἔχομεν,
ὡσπερ κάκείνος. Καὶ πείθουσιν ἡμᾶς, διὰ προαιρε-
τικὴν ἔχομεν τὴν διὰ τῶν λογισμῶν παράβασιν οἱ μὴ
ἀμαρτησαντες ἐν τῷ δομοὶψ τῆς παραβάσεως Ἀδάμ,
καθὼς εἴπεν δούλος ἀπόστολος. Εἰ γάρ ἐκ τοῦ
Ἀδάμ ὑπεινεις ἡδικήσασιν μὴ ἀμαρτῆσαι ἐν τῷ
δομοὶψ τῆς παραβάσεως Ἀδάμ, δηλονάτι καὶ
ἡμεῖς δυνάμεθα. Τέ οὖν προφασιζόμεθα προφάσεις ἐν

A

Responsio.

O infidelitatem! Quia igitur de causa venit Dece-
nus in carne, nisi plane ut unus pro omnibus mo-
raretur, secundum Scripturas, et destrueret eum
qui habebat mortis imperium, id est, diabolum?²⁷ Sin arbitris adhuc regnare mortem ex Adamo
profectam, citra nostram malam fidem, adventum
Christi profecto certe nimis, et baptismum habes
imperfectum, si baptizati paternae morte circa suam
culpam adhuc detinentur. Quapropter, o homo, quo
pacto per gratiam Christi novus Adam factus es,
et veteris nihil circumferas necessario, nisi inde
fidei prævaricationisque tuæ quidpiam habuisses?
Nostra causa venit Dominus, mortuus est pro nobis,
exsolvit nos morte paterna, purgat nos ac re-
novat per baptismum, collocat nos in paradiso
Ecclesie, ex omni ligno quod est in paradyso per-
missit edere, hoc est omnem baptismatum in Ecclesia
diligere, et delinquentem tolerare, et ne quis alium
in suis mutationibus reperisse gaudeat, qui diligit
quidem in his qua prospera putantur, oderit autem
in his qua existimantur adversa: quod est lignum
scientiae boni et malii, de quo cum gustaveris ani-
mus, in suam infirmitatem praetinus delabitur, et
per malignam invenitatem in rebus ad proximum
pertinenibus, quam antea ignorabat compassionem
velatam, reperit sui ipsius damnationem. Quare
mandata dedit his qui constituti sunt in paradyso
Ecclesie, dicens: Nolite iudicare, et non iudicabi-
mini.²⁸ Dimittite, et dimittet vobis.²⁹ Horum
compendium inquit: Quaecunque vobis ut faciens
vobis homines, et vos facies illis similiros. Hoc est
enim lex et prophetas.³⁰ Perinde tibi erit, ut alii fe-
ceris. Quoties igitur haec mandata contaminavimus!
Quoties proximum absque utili compassione
condemnavimus! Quoties odio prosecuti sumus;
aut etiam nihil nos ledentes affectibus injuryia!
Quod si haec ita se habent, quid adhuc de Adamo
conquerimur, et accusamus aliena vitia? Nam et in
mortem consimilem incidimus: immo, perinde ac
ille sponte mandatum transgressi sumus. Tria igitur
contigerunt Adamo, non ita ut existimas: qua
quidem sunt dispensatio, impugnatio, transgressio
pro modo sue perfidiæ, et ex justo Dei judicio
mors, qua non minus sequitur ipsam cum dispen-
satione permisam impugnationem, quam nascentem
et perfidia transgressionem. Solam ergo mor-
tem ab Adamo suscepimus, quoniam ex mortuis
viventes offici non poteramus, donec venit Domi-
nus, qui cunctos vitæ restituat. Atqui primam con-
ceptionem habenuis ex dispensatione, quemadmo-
dum et ille; et perinde ac ille, pro arbitrio possu-
mus obtemperare, vel non obtemperare. Nobis
etiam suadent, in libera voluntate sicut esse ut
per cogitationes transgrediantur, ii qui non pecca-
verunt in similitudinem prævaricationis Adæ, ut
ait Apostolus.³¹ Si enim qui orti sunt ab Adamo,
potuerunt non peccare in similitudinem prævarica-

²⁷ Hebr. ii, 14. ²⁸ Matth. vii, 1. ²⁹ Lyc. vi, 37.³⁰ Matth. vii, 12; Lyc. vi, 1. ³¹ Rom. v, 14.

tionis Adæ, certe nos etiam possumus. Quid igitur prætextimus excusationes in peccatis, et perperam de Deo loquimur, quasi nos injuste permittat alienis oppugnari vitias? Quapropter exacte scire debemus, post universam Adæ culpam a Domino deletam, si quispiam aliquid vitii patiatur, quicunque sit ille, hoc ei accidere, quod perfectionem quam mystice adeptus est in baptismo, sua perfidia, aut potius voluptatis amore contempsit. Etsi enim homo, cum imperfectæ sit fidei et operatione destitutus, nondum novit quid accepit, Deus tamen rem perfectam donavit. Inquit enim: *Omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum*⁴². Hoc autem ipsum perfectum non leviter aut temere quis animo consequitur, etiamsi totius orbis intellectum adhibuerit, præterquam exsequendis mandatis divinis; idque juxta proportionem, quia pro varietate operationis, donum etiam varie nobis revelatur. Nullus ergo verbis aut habitu se comprimat, non allato hujus generis intellectu. Inquit enim: *Non qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat*⁴³. Ille porro qui commendationes accipit a Domino, debet recte et prudenter uti, ac scire diligenter, quod quantumvis contra suam ipsius perfidiam certaverit, et profecerit in fide, et boni quidpiam adeptus fuerit, non nuda modo cognitione, sed operando: nihil amplius consequitur aut consequi poterit, quam id quod ante mystice per baptismum acceperat, quod est Christus. *Quicunque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis*⁴⁴. At cum Christus sit perfectus Deus, baptizatis perfectam sancti Spiritus gratiam largitur: quæ nullum a nobis incrementum accipit, sed revelatur et seipsam prodit nobis, pro modo observationis mandatorum: quæ non præstat accessionem fidei, *donec occurramus omnes in unitatem fidei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi*⁴⁵. Si quid igitur regenerati offeramus ei, illud jam erat ab eo in nobis reconditum, quemadmodum scriptum est: *Quis cognovit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit? aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei?* *Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia.* *Ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen*⁴⁶.

⁴² Jac. 1, 17. ⁴³ II Cor. x, 18. ⁴⁴ Galat. iii, 27. ⁴⁵ Ephes. iv, 13. ⁴⁶ Rom. xi, 34-36.

A ἀμαρτίαις, καὶ λαλοῦμεν κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀδικίας, ὡς ἀλλοτρίοις κακοῖς πολεμεῖσθαι ἡμᾶς παραχωρήσαντος ἀδίκιας; Ὁφελούμεν δὴ οὖν ἀκριβῶς εἰδέναι, ὅτι πάσης τῆς τοῦ Ἀδὰμ αἵτιας ἀναιρεθεῖσης παρὰ τῷ Κυρίῳ, ἔκαστος εἰ τι πάσχοι κακὸν, ἀθετήσας διὰ τῆς ίδιας ἀπιστίας, ἥγουν ἐκ φιλτρονίας, ἥν Ἐλατι μυστικῶς ἐν τῷ βαπτίσματι τελειότητα. Εἰ γάρ καὶ δὲ ἀνθρώπος οὕπιον ἔγνω δὲλαβεν, ἀτελής ὁν τῇ πίστει, καὶ ἐλλιπής ὁν τῇ ἐργασίᾳ· ἀλλ' ὁ Θεὸς τὸ τέλειον ἐδωρήσατο. Φησὶ γάρ· *Πᾶν δώρημα τέλειον ἀναθέτεσται καταβαῖνος παρὰ τοῦ Πατρὸς τῶν φύτων.* Τοῦτο δὲ τέλειον οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ ὡς ἔτυχεν εὑρίσκεται, καὶ πᾶσαν κοσμικὴν σύνεσιν παρεισενέγκῃ, εἰ μὴ δὶ' ἐργασίας τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν· καὶ τοῦτο ἀναλόγως· κατὰ γάρ την διαφορὰν τῆς ἐργασίας. **B** Διαφόρως καὶ ἡ δωρεὰ ἡμῖν ἀποκαλύπτεται. Μῆδες οὖν ἐστὸν συστελέτω λόγοις καὶ σχῆμασιν, ἔκεινην μὴ ἔχων τὴν σύνεσιν. Φησὶ γάρ· *Οὐχ ὁ ἐστὸν συντεάρω, ἐκεῖνός ἐστι δόκιμος, ἀλλ' ὁ τὸν Κύριος συντισθεῖσι.* Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ παρὰ Κυρίου τὰς συστάσεις λαμβάνων, ὀφελεῖ ὁρθῷ φρονήματι: κεχρῆσθαι, καὶ εἰδέναι ἀκριβῶς, διὰ δοσον διὰ τοις τὴν ἀπιστίας, καὶ προέκοψε τῇ πίστει, καὶ κατέλαβε τὶς ἀγαθῶν, οὐ κατὰ γνῶσιν μόνον φιλήγη, ἀλλὰ κατ' ἐνέργειαν οὐδὲν πλέον εἶναι δὲ εὔρεται, εἰ μὴ διὰ προειδῆφει μυστικῶς διὰ τοῦ βαπτίσματος, ὅπερ ἐστὸν ὁ Χριστός. *Οσοι γάρ, φησὶν, εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐτεθύσασθε.* Χριστὸς δὲ τέλειος Θεὸς ὁν, τελείαν τοῖς βαπτισθεῖσι τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος δεδώρηται· προσθήκην δὲ παρ' ἡμῖν οὐ λαμβάνουσαν, ἀποκαλυπτομένην δὲ καὶ ἐμπαντίζουσαν ἡμῖν κατὰ ἀναλογίαν τῆς ἐντολῶν ἐργασίας, καὶ προσθήκην ἡμῖν τῆς πίστεως παρέχουσαν, ἔως ἂν κατατησωμεν οἱ πάρτες εἰς τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως, εἰς ἀνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ. Εἰ τι οὖν προσφέρομεν αὐτῷ ἀναγεννηθέντες, τοῦτο ἡδη παρ' αὐτοῦ ἡγεμονίαν μένον, κατὰ τὸ γεγραμμένον, κατὰ τὸ γεγραμμένον· *Tίς ἔτρων Κυρίου, η τις σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο, η τις προδόκων αὐτῷ, καὶ ἀταποδοθήσεται αὐτῷ;* *Οτι ἐξ αὐτοῦ καὶ δὶ' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν πάρτα.* Αὐτῷ η δέξα εἰς τὸν αἰώνας τῶν αἰώνων. *Ἄμην.*

C

OPUSCULUM V.

Ad Nicolatum præcepta animæ salutaria.

I. Cum de tua ipsius salute nuper admodum sollicitus essem, multaque curam gererem de vita secundum Deum agenda, occurristi nobis res tuas commemorans, quibus laboribus, et quam serventi impetu animi adhæsurus esses Domino, exacta vita conversatione, continentia, omniisque alia afflictione,

D

Πρὸς Νικόλαον τονθεσταυ μυχωφελεῖς.

A'. Ἐπειδὴπερ πρώην πολὺς ἥν φροντιζων ἐπὶ τοῦ εαυτοῦ σωτηρίας, καὶ πολλὴν ἔχων μέριμναν τερπιτῆς κατὰ Θεὸν ζῶντος, ἀντέβαλες ἡμῖν τὰ καθ' ἐξουτὸν διηγούμενος, δι' οἴων πάνων καὶ ὄρμῆς ζεύστης Ἑμέλατης προσκολλάσθη τῷ Κυρίῳ δι' ἀκριβοῦς πολεμεῖας; καὶ ἐγχοατείας, καὶ πάσης δλλης κακοπαθείας, ἀγρι-

πνίας τς πολλής, καὶ συντόνου προσευχῆς ἀγωνιζό-
μενος· οἱ τε πόλεμοι καὶ αἰχισμοὶ σαρκικῶν παθῶν
ἐν τῇ σωματικῇ φύσει ἀναφρίπτοντες, καὶ κατὰ τῆς
ψυχῆς ἐπεγέρονται ἐκ τοῦ ἀντιστρατευομένου νόμου
τῆς ἀμαρτίας τῷ νόμῳ τοῦ νοὸς ἡμῶν, περισσοτέρως
περνοντεῖσθαι ἀπαδύρου ὑπὸ τοῦ τῆς ὁργῆς καὶ ἐπι-
θυμίας πάθους· καὶ μέθοδον τινα, καὶ λόγους παρ-
ανέσεως ἐπεζήτεις, οἷοις τε πόνοις καὶ ἀγώστι χρη-
σάμενος ἀνύπερος τῶν προειρημένων διλεθρίων παθῶν
καταστῆναι δυνήσῃ. Καὶ ἐν μὲν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ,
ὅσον ἦν δυνατόν, κατὰ πρόσωπον τῇ ἀγάπῃ σου περ-
γνωσαμεν, τὰ ψυχωφελῆ νοήματα καὶ φρονήματα ὑπο-
τιθέμενοι, καὶ ἀποδεικνύντες οἷοις πόνοις καὶ τόνοις
ἀσκητικοῖς, μετὰ συνέσεως, καὶ πεφωτισμένης γνώ-
σεως; λογικῶς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον πολιτευσαμένη
ψυχὴ, διὰ πίστεως χάριτος βοηθουμένη δύναται περι-
γνέσθαι τῶν ἔνδοθεν τῆς καρδίας βρυσόντων κακῶν,
ἔξαρτες δὲ τῶν προειρημένων παθῶν. Πρὸς ἀγάπην
πάθη διὰ πρόσωπην καὶ συνήθειαν μᾶλλον πεποίηται
ἡ ψυχὴ περισσοτέρως ὀχλουμένη, καὶ ὀξυπετεστέρως
ὑπὸ αὐτῶν ὑποσυρομένη, κατὰ τούτων σπουδαιότερον
καὶ ἀδιάλειπτον ἄγωνα ἀναλαβεῖν ὀφελεῖ, ἕως οὗ
ὑποτάξῃ τὰ σαρκικὰ καὶ ἀλογα τῆς κακίας ἐνεργή-
ματα, οἵς πρότερον ὑπετάσσετο, καὶ ὑπεσύρετο, καὶ
τῇ συνεχεῖ τῶν λογισμῶν ὑποκρίσει καὶ μελέτῃ κα-
κῆι διὰ τῆς ἔνδον τῶν ἐνοιῶν συγκαταθέσεως αἰχμά-
λωτος ἀπεφέρετο. Ἐπεὶ οὖν σωματικῶς διέστημέν σου
σώματι, οὐ καρδίᾳ, ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐληλυθότες πρὸς
τοὺς ἀληθινοὺς ἐργάτας καὶ ἀθλητὰς τοῦ Χριστοῦ,
ὅπως καὶ ἡμεῖς καὶ μικρῶς πιστοὶ ἀγωνισάμενοι καὶ
συναθλοῦντες τοῖς ἀδελφοῖς, τοῖς ἀθλοῦσι πρὸς τὰς
ἀντικείμενας ἐνεργείας, καὶ τοῖς πάθεσι γενναῖς
ἀνθεταμένοις, τὸν δύνοντα ἀποθύμεθα, τὴν ἀμέλειαν
ἀφ' ἐστωτῶν ἀπορρίψωμεν, καὶ πᾶσαν σπουδὴν καὶ
ἐπιμέλειαν ἀναλάβωμεν, πρὸς εὐαρέστησιν Θεοῦ
ἐπειγόμενοι. Διόπερ δλέγην παραλγεσιν καὶ νουθεσίαν
ψυχωφελῆ προεθυμήθην διὰ γράμματος χαράξαι τῇ
γνησιότητί σου, ἵνα περὶ ὧν κατὰ πρόσωπον σοὶ ἐλά-
λουσι, ταῦτα δὲ ὀλίγων ἐν τῷ μετρίῳ τῆς παρανέσεως
τῆμῶν γράμματι ἐντυχάνων ἐπιμελῶς, ὡς παρόντων
τῆμῶν πνευματικὴν ὥφελειαν καρπώσῃ.

B'. Τὴν μὲν οὖν ἀρχὴν τῆς κατὰ θεόν σου ὥφελείας,
ῶ τέκνον, ἐντεῖθεν ποιεῖσθαι ὀφελεῖς. Ἀνεπιλήστας
καὶ ἀειμνημονεύτως ἐν ἀδιάλειπτῷ μελέτῃ ἀναλογι-
στοῦτοι χρὴ πάσας τὰς τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ εἰς
σὲ γεγενημένας οἰκονομίας καὶ εὐεργεσίας εἰς σωτη-
ρίαν τῆς ψυχῆς σου, καὶ μὴ λήθῃ κακίας καλυπτο-
μένης ῥάθυμιας αἰτίᾳ, ἀμνημονίᾳ τῶν πολλῶν καὶ
μεγάλων αὐτοῦ εὐεργεσιῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἀνωφελῶς
καὶ ἀχαριστῶς παρέρχεσθαι τὸν ὑπόδοιπον χρόνον.
Αἱ γὰρ τοιαῦται ἀδιάλειπτοι μνῆμαι, ὡσπερ τι κέν-
τρον νύτουσι τὴν καρδίαν, κινοῦσιν αὐτὴν πάντοτε
εἰς ἔξομολόγησιν, εἰς ταπείνωσιν, εἰς εὐχαριστίαν
μετὰ συντετριμμένης ψυχῆς εἰς πᾶσαν σπουδὴν ἀγα-
θὴν, καὶ ἀνταπόδοσιν τρόπων καὶ τῇων χρηστῶν,
καὶ πάστης τῆς κατὰ θεόν ἀρετῆς, ἃς μελετῶσι εὐ-
συνεῖδήτιψη γνῶμῃ τὸ προφητεικὸν λόγιον, τὸ. Τί ἀντ-
αποδώσοιμεν τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων ὧν ἀνταπέδω-

A crebris vigiliis, et vehementi decertans oratione,
quæve bella et carnalium affectionum pulsationes
in natura corporea sese vibrarent, et adversus
animam excitarentur a lege peccati repugnante
legi mentis nostræ, gravius ab affectu irascendi
perturbari te querebare; ac methodum quamdam
hortatoriosque sermones requirebas, quibusve la-
boribus et certaminibus utens, perniciosis affectio-
nibus ante dictis superior evadere posses. Ac illo
quidem tempore, quoad fieri poterat, præsentes
dilectionem tuam exhortati sumus, propositis consiliis
et prudentiæ præceptis, animæ salutaribus,
ostendentes quibus laboribus et contentionibus
exercitatoriis cum prudentia et cognitione illustrata
rationabiliter secundum Evangelium versans ani-
ma, adjuta gratia per fidem possit interius scatu-
rientia cordis vilia superare, maxime vero supra-
dictas affectiones. Quarum enim affectionum præ-
occupatione et familiaritate frequentius perturbata,
et celerius agitata est anima, vehementius et assi-
diuum adversus eas debet inire certamen, donec
carnales et irrationalis affectus vitiorum subjuga-
verit, quibus antea subjiciebatur et agitabatur, et
continua simulatione cogitationum, pravaque me-
ditatione per internum animi consensum abduce-
batur captiva. Cum ergo corporeo modo a corpore
tuo, non animo, disjuncti simus, qui venimus in
desertum ad veros operarios et athletas Christi, ut
et nos vel quantulumcunque dimicantes, et una
pugnantes cum fratribus certantibus adversus con-
trarias facultates, et affectionibus viriliter resisten-
tibus, pigritiam omnem exueremus, abjectaque a
nobis ipsis omni negligentia, omne studium et di-
ligentiam ad beneplacitum Dei peragendum alacres
resumeremus. Quapropter exiguum admonitionem
et exhortationem animæ perutilem decrevi man-
dare litteris ingenuitati tuæ, ut perinde ac si præ-
sentes essemus, per ea quæ paucis scriptura nostra
exhortatoria mediocri complexi sumus, diligentem
navans operam, spiritalem fructum percipias eo-
rum de quibus tecum præsens disserebam.

II. Initium igitur, o fili, præmonendi secundum
Deum tuum hinc facere debes. Perpetua et nulla
oblivione delenda memoria, cum assidua medita-
tione perpendi debent universæ Dei humanissimi
administrationes, in te collata beneficia, salutis
animæ tuæ gratia, et ne per socordiam et oblivio-
nem multorum et ingentium beneficiorum ejus
excidat e memoria tua legi vitia, ideoque reliquum
tempus inutiliter et ingrate transigas. Nam conti-
nua hujusmodi memoria cor pungens, instar acu-
lei, perpetuo excitat illud ad confessionem, abje-
ctionem, et gratiarum actionem cum anima con-
trita, ad omne bonum studium, et ut mansuetæ
vitæ ratio benignique mores rependantur Deo cum
omni eo digna virtute, semper animo bene conscio
meditando illud propheticum elogium: Quid retri-
buemus Domino pro omnibus quæ retribuit nobis?⁴⁷

Cum enim secum anima beneficia reputaverit ab A Χειν τημέν; Ὅταν γάρ ἀναλογοῦται ψυχὴ τὰς ἀπὸ¹
humanissimo Deo collata, a tempore nativitatis; aut e quantis periculis saepius erecta sit; aut in
quanta mala ruit et orebro delictis succumbens
delapsa, spiritibus qui seduxerant eam, tradita
non fuerit in infernum et mortem, ut justo ju-
dicio poterat; sed humanissimus Dominus longa-
nimitate dissimilans delicta, conservaverit eam,
illius conversione suscepit; et eam quæ hostibus
et spiritibus malignis ultra per affectiones inser-
vierat, ipse fovent et per omnia providens ale-
bat, quam spiritu bene tandem duixerit in salu-
tem; et amatorie pectu exercitatoria ritus cor-
di indito, ei, ut mundum et universam carna-
lium affectionem ejus seductionem leta desererer,
vires addidit, exornavit etiam angelico habitu or-
dinis angelici, effectique ut a sanctis Patribus in
costum fraternitatis facile assumetur. Quis porro
bene conscientia præditus animo, his consideratis, ha-
bens tanta pignora, nullumque bonum pluris faciens
quam percepta beneficia, non semper contrito cor-
de permaneat? Nonne firmam fiduciam perpetuo
resumet, hoc perpendens, nempe: Si, cum nibil
egisset boni, sed coram eo nullum peccasse, de-
prehensas in carnis impuritate, aliisque permultis
vitiis, non secundum peccata fecit, neque secundum
iniquitates retribuit¹⁴: sed tanta munera gratiasque
ad salutem appeditavit. Quamobrem si nos in po-
sterum devoverimus integre servitio illius, in omni
pura conversatione et consummatione virtutum, C
bonis omnibus ac spiritualibus charismatibus nos
dignabitur, deducens ad omne bonum opus et
corroborans. hiccirco qui perennem hujusmodi co-
gitationem conservat, non oblitus talium beneficio-
rum, se placat et dirigit, impellitque ad omne bo-
num exercitium virtutis, et omnem operationem
justitiae, prompto et parato semper animo ad per-
agendum Dei voluntatem.

III. Quare, dilecto fili, qui per Dei gratiam habes
naturalem intellectum, hanc assiduam meditationem
et exercitationem bonam jugiter apud teipsum
conserua, non obrutes oblivione perniciosa, non
impeditus ignavia quæ desipientem reddit animum
et a vita seducit, non habens cogitationem obscur-
ratam ignoratione, malorum omnium causa, non
illectus mala prorsus negligentia, non concussus
voluptate carnis, non habens a cupiditate captum
animum, non exercens in teipso per consensum
lubricarum cogitationum pollutionem, non vixit
ira, quæ fraternali parit odium, ut qui miseranda
et infelici quadam occasione proximum angas, et
angare, eique memoriam colligas pravarum cogita-
tionum, destitutum munda erga Deum prectione,
et emancipato animo, serinoque conceptu fratrem
unanimem subintuens, et irrationalibus affectus
carnalis motibus devinctam habens conscientiam,

A καὶ τότε τημέν; Ὅταν γάρ ἀναλογοῦται ψυχὴ τὰς ἀπὸ¹
γεννήσεως εὑρεγεσίας τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, ἢ ἐπει-
πόσαν κινδύνων πολλάκις ἔρσθη, ἢ πόσας κακῶς
περιπεσούσα, καὶ ἐπει πλημμελεῖαις πολλάκις ὑποπ-
εσούσα, ὄλισθήσας οὐ παρεδόθη κατὰ τὸ δίκαιον
χρήμα τοῖς ἀπατήσασι πνεύμασιν εἰς ἀπώλεταν καὶ εἰς
θάνατον· ἀλλὰ μακροθύμως ὁ φιλάνθρωπος Δεσπότης
παρορῶν τὰ πλημμελήματα διεφύλαξεν, ἐκδεχόμενος
τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῆς· καὶ τοῖς ἔχθροις καὶ πονη-
ροῖς πνεύμασιν ἐκουσίως διὰ τῶν πεπόνων δουλεύσασεν
αὐτὸς διέτρεψε, σκέπαστον καὶ παντοίων προνοῶν, καὶ
τέλος ἀγαθῷ πνεύματι εἰς σωτηρίαν ὥδηγγετος· καὶ
φίλτρον ἀσκητικοῦ βίου τῇ καρδίᾳ ἐνέθηκε, καὶ μετὰ
χαρᾶς τὸν κόσμον καὶ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἀπάτην τῶν
σαρκικῶν τριῶν καταλιπεῖν ἐνεδυνάμωσε, καὶ ἀγ-
γειλικῷ σχήμασι τῆς ἀγγελικῆς τάξεως κατεκόμησε,
καὶ εὐχερῶς προσληφθῆναι πάρε τῶν ἀγίων Πατέ-
ρων ἐν συστήματι ἀδελφότητος παρεστάνεται. Τίς δὲ
εἰσυνελθῶν ἔχων γνώμην, καὶ ταῦτα ἀναλογοῦμε-
νος, οὐχὶ πάντοτε ἐν σωτηριμμένῃ καρδίᾳ διατελέ-
σει ἔχων τοσοῦτα ἐνέχυρα προλαβουσῶν εὑρεγεσιῶν,
μηδὲν ἀγαθὸν πρότερον αὐτὸς ποιήσας; οὐχὶ πάντοτε
θεοῖς λεπίδα ἀναλέῃ, τοῦτο λογιζόμενος, οὐτοίς Ε!
μηδὲν ἀγαθὸν μεν ποιήσαντος, ἀλλὰ πολλὰ ἐνώπιον
αὐτοῦ ἀμερτήσαντος, ἐν ἀστερεροῖς σερκδεῖς καὶ ἀλ-
λαῖς πολλαῖς κακαῖς συλληφθέντος, οὐ κατὰ τὰς
ἀμαρτίας ἐποίησεν, οὐδὲ κατὰ τὰς ἀνομίας ἀνταπ-
έδωκεν, ἀλλὰ τοσούτας δωρεάς καὶ χάριτας εἰς σωτη-
ρίαν ἡγονόμησεν; Ἐάν οὖν διοτελῶς δῶμεν αὐτῷ τοῦ
λοιποῦ δουλεύειν αὐτῷ ἐν πάσῃ ἀγνῇ ἀναστροφῇ,
καὶ ἀρετῶν κατορθώσει: πασῶν, ἀγαθῶν καὶ πνευμα-
τικῶν χαρισμάτων καταξιώσει, εἰς πᾶν ἔργον ἀγα-
θὸν κατευοδῶν καὶ δυναμῶν. Διόπερ ὁ πάντοτε τὸν
τοιούτον λογισμὸν διασῶζων, καὶ μή ἐπιλανθανόμε-
νος τῶν τοιούτων εὑρεγεσιῶν, διωκοπεῖ αὐτὸν, καὶ
εὐθύνει, καὶ ἐπειγεὶς πρὸς πᾶσαν δικαιοσύνης ἀρετῆς
ἀγαθὴν, καὶ πρὸς πᾶσαν ἔργασίαν δικαιοσύνης πάν-
τοτε προσύμως, καὶ πάντοτε ἐτοίμας εἰς τὸ ποιεῖν
τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

C Γ'. Τοιγαροῦν, ὡς τέκνον ἀγαπητὸν, ἔχον χάριτα
Θεοῦ φυσικὴν σύνεσιν, ταύτην τὴν ἀδόλεσχίαν καὶ με-
λέτην ἀγαθὴν πάντοτε ἐν σωτηρίᾳ φύλασσε, μή ὑπὸ¹⁵
λήθης τῆς δλεθρίου καλυπτόμενος, μηδὲ ὑπὸ βρύση-
μίας τῆς ματαίουσῆς καὶ ἐκκλινούσῆς ἀπὸ ζωῆς τὸν
νοῦν ἐμποδιζόμενος, μή ὑπὸ ἀγνοίας τῆς πάντων τῶν
κακῶν αἰτίας τὸν λογισμὸν σκοτιζόμενος, μή [βα]π-
άμελειας τῆς παγκάκου δελεαζόμενος, μή ὑπὸ ἁδο-
νῆς τῆς σαρκὸς ὑποσύρμενος, μή ὑπὸ ἐπιθυμίας τὸν
νοῦν αἰχμαλωτιζόμενος, καὶ συγκαταθέτει πορνικῶν
λογισμῶν μιασμὸν ἐν αὐτῷ ἔργαζόμενος, μή ὑπὸ
δργῆς μισαδελφίαν γεννώστης νικώμενος, καὶ οἰκτρᾶς
ἔνεκεν καὶ ταλαιπώρου προφάσεως λυπῶν καὶ λυπού-
μενος, καὶ συνάγων μνήμας τῷ πλησίον λογισμῶν
πονηρῶν τῆς πρὸς Θεὸν καθαρᾶς προσευχῆς ἐκκλεί-
μενος, καὶ τὸν νοῦν ἐξανδραποδιζόμενος, καὶ θηριώ-
δει λογισμῷ τὸν ὅμδψυχον ἀδελφὸν ὑποθλεπόμενος,
καὶ τῷ ἀλόγῳ τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος τρέπω τῇ

¹⁴ Psal. cii, 10.

συνειδήσες: δεσμούμενος, καὶ τοῖς πονηροῖς πνεύμασιν οἵς ὑπῆρχες εἰς παιδείαν παραδιδόμενος ἀχρι καιροῦ, ἵνα οὖν πάντοθεν ἔξαπορθεῖς ὁ νοῦς, καὶ ὑπὸ λύπης καὶ ρχθυμίας καταποθεῖς, καὶ τὴν κατὰ Θεὸν προκοπήν διὰ τὰς προλαβούσας αἰτίας ἀπολέσας, πάλιν ἀρχεται ἐπιλαμβάνεσθαι, διὸ πολλῆς ταπεινώσεως, ἀρχὴν ὅδου σωτηρίας· καὶ πολλὰ καρμὸν ἐν εὐχαῖς καὶ ἐλονυκτήσαις ἀγρυπνίαις, λύσας τὰς αἴτια διὰ τῆς ταπεινώσεως καὶ ἐξομολογήσεως τῆς πρὸς Θεὸν, οὕτως ἀρχεται πάλιν ἀνανήσειν, καὶ διὰ φωτισμού γνώσεως εὐαγγελικῆς θεῖα χάριτι ἐλλαμπόμενος γινώσκει, διὸ δὴ μὴ ἑαυτὸν τελείων τῷ σταυρῷ ἐπιδιδοὺς ἐν φρονήματι ταπεινώσεως, καὶ ρίψας ἑαυτὸν ὑπὸ πάντων καταπατεῖσθαι καὶ καταφρονεῖσθαι, ἀδικεῖσθαι τε καὶ καταγελᾶσθαι, καὶ χλευάζεσθαι, καὶ ταῦτα πάντα μετὰ χαρᾶς διὰ τὴν Κύριον ὑπομένων, καὶ μὴ ἐκδικῶν δὲντας τὰ ἀνθρώπινα, δέξαν, η τιμὴν, η ἐπαινον, η ἡδονὴν βρώσεως, η πόσεως, η ἐνδύματος, Χριστιανὸς ἀλήθινὸς οὐδὲναται γενέσθαι.

Δ'. Τοιγάρτοι οὖν τοιούτων ἡμῖν προκειμένων ἀγώνων καὶ ἀθλῶν καὶ στεφάνων, μέχρι τότε ἡμεῖς ὑπὸ τῆς ἐσχηματισμένης εὔσεβοῦς μορφώσεως τῷ Κυρίῳ δουλεύοντες, ἀλλο τοῖς ἀνθρώποις νομιζόμενοι, καὶ ἀλλο τῷ κρυπτῷ γινωσκόμενοι καὶ καταφαινόμενοι. Ἀγιοι γάρ παρὰ πολλῶν νομιζόμενοι, ἄγριοι ἀκμὴν τὸ δῆθος τυγχάνομεν ἀληθῶς, μόρφωσιν εὐσεβείας ἔχοντες, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἐνώπιον Θεοῦ μὴ κεκτημένοι· παρθένοι καὶ ἀγνοὶ παρὰ πολλῶν νομιζόμενοι, καὶ παρὰ τῷ τὰ κρυπτὰ κατανοοῦντες, ἐν ἀκρραθασίαις συγκατατέθεσεων πορνικῶν ἐνδοθεν μολυνόμενοι, καὶ ταῖς ἐνεργείαις τῶν παθῶν βορδορούμενοι, καὶ διὰ τὴν ἐσχηματισμένην ἡμῶν ἀσκησιν, ἔτι καὶ τοῖς ἐπαίνοις; τῶν ἀνθρώπων ὑπτιούμενοι, καὶ τὸν νοῦν ἐκτυφούμενοι. Ἔως πότε οὖν ἐν τῇ ματαίστητοι τοῦ νοῦ πορευόμεθα, τοῦ εὐαγγελικοῦ φρονήματος, μὴ ἐπιλαβόμενοι, καὶ τὴν κατὰ συνείδησιν πολιτείαν οὐκ ἐπιγινώσκομεν, ἵνα ταύτην την πουδαίως μεταδίκωμεν, δπως καὶ τὴν κατὰ συνείδησιν παρθῆσιαν εὐρήσωμεν, ἀλλ' ἔτι ἐν τῇ νομιζόμενῃ τοῦ ἔξωθεν ἀνθρώπου δικαιοσύνῃ στηρίζομεθα, καὶ δι' ὑστέρησιν ἀλήθους γνῶσεως, διὰ τῶν ἔξωθεν μόνον ἐπιτηδευμάτων ἑαυτοὺς πλανῶμεν, τοῖς ἀνθρώποις ἀρέσκειν βουλόμενοι, καὶ ταῖς παρ' αὐτῶν δόξαις καὶ τιμάς καὶ ἐπαίνους θηρώμενοι; Ἡξει πάντας δ τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους ἀποκαλύπτων, καὶ φανερῶν τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν, δ ἀπαραλόγιστος δικαστής, δ μῆτε πλούσιον ἐντρεπόμενος, μῆτε πτωχὸν ἐλεῶν, δ τὸ σῆμα τὸ ἔξωθεν περιαἱρῶν, καὶ τὴν ἀλήθειαν τὴν ἐνδοθεν κεκρυμμένην φανερῶν· δ τοὺς κατὰ συνείδησιν πολιτευσαμένους ἀλήθινοὺς ἀγωνιστὰς καὶ ἀθλητὰς, ἐν παρουσίᾳ ἀγγέλων ἐπὶ τοῦ Ιδίου Πατρὸς στεφανῶν, καὶ τοὺς ἐσχηματισμένους καὶ μόρφωσιν εὐσεβείας περιβεβλημένους, καὶ φαινομένην μόνην πολιτείαν τοῖς ἀνθρώποις ἐπιδεικνυμένους, καὶ ἐπὶ ταύτη ματαίνως στηρίζομένους, καὶ ἑαυτοὺς φρεναπατοῦντας ἐπὶ τῆς δικαίου κλήσεως τῶν ἀγίων, καὶ πάσῃς τῆς ἐπουρανίου στρατιᾶς θριαμβεύων δεινῶς αἰσχυνομένους, καὶ εἰς τὸ ἔξωτερον κατακρινομένους κατὰ τὰς

A malignisque spiritibus quibus traditus eras erudiendus ad tempus, donec ex omni parte spoliatus animus, et tristitia atque ignavia absorptus, perdita propter scelera præcedentia promotione divina, denuo per multam humilitatem repetere incipiat initium viæ salutaris; cumque precibus et integris vigiliis nocturnis multum insudaverit, dissolutis culpis per dejectionem et confessionem Deo factam, hac ratione sobrietatem incipiat resumere, ac per gratiam divinam illustratione cognitionis evangelicæ splendens cognoscat, eum videlicet, qui per humilitatem animi seipsum cruci plane non dedicaverit, abjecteritque conculcaandum ab omnibus, contemnendum, afficiendum injuria, illudendum et subsannandum, eaque omnia latè animo perferat propter Dominum, nullo prorsus modo sibi vindicantis humana, verbi gratia, gloriam, honorem, laudem, voluptatem cibi potionisque vel indumenti, verum Christianum evadere non posse.

B IV. Itaque nos, qui hactenus hujusmodi certamina, conflictus et coronas nobis non proposuimus, sub specie simulatae pietatis Domino servimus, dum aliud esse existimamur a multis, aliud in abdito esse cognoscimur et revelamur. Nam sancti credimus ab hominibus, revera tamen mortibus admodum agrestes sumus: formam quidem habentes pietatis, virtutem autem ejus coram Deo non possidentes ^{**}: qui virgines et puri putamur a plerisque; at apud eum qui novit abscondita, quia lubricis cogitationibus assentimur, spurciis interiorius inquinati sumus, et passionum affectibus sordescimus, ac per exercitium nostrum simulatum humanis laudibus ducti laboramus ignavia, animoque exercitatu sumus. Huc usque ergo in vanitate mentis ambulamus, et evangelice sapientia non incumbimus, et conversationem in conscientia sitam non agnoscimus, ut hanc diligenter persequamur, quo conscientiae libertatem consequamur, sed adhuc in putativa externi hominis justitia persistimus; et penuria cognitionis veræ, exterinis duntaxat officiis ipsi nos seducimus, volentes hominibus placere, gloriam et honorem cum laudibus ab ipsis venantes. Veniet procul dubio is qui revelat abscondita tenebrarum, et manifestat consilia cordium ^{***}, judex qui falli non potest; nec divitem reveretur, nec miseretur pauperis; qui exteriori formam amputat, et veritatem interior latentem emittit in lucem; qui veros certatores et athletas secundum conscientiam versantes, coram angelis sub nutu Patris sui coronat: ac de simulatis, speciemque pietatis induitis, qui apparentem duntaxat conversationem ostentant hominibus, et in ea manent incassum fixi, suum ipsorum animum aliqui fallentibus, in superna vocatione sanctorum et universo cœtu celesti triumphum agit, illis graviter erubescientibus, qui ab exteriori specie judicantur, more satuarum virginum, quæ externis quidem partibus corporis virginitatem servaverunt,

^{**} II. Tim. III, 5. ^{***} I Cor. iv, 5.

(de eo siquidem non sunt accusatae) : sed et oleum A particulatum habebant in vasis, hoc est, quarumdam virtutum ac rerum bene gestarum participes erant, ideoque lampades earum aliquatenus ardebat, sed præ negligētia, ignoratione, et ignavia puritatem internam sibi non comparaverunt ; et latentem intus affectionum turbam a malignis cogitationibus et spiritibus agitatum, exacte non agnoverunt, sed ab adversariis affectibus intellectum suum corrumpi passæ sunt, dum seipsas moverunt ad præstandum consensum cogitationibus, illectæ clam et victæ pessima invidia, zelo odio habente quod bonum est, lite, odio, contentione, ira, acerbitate, simulatione, indignatione, superbia, vana gloria, hominibus placendi studio, amore pecuniae, cupiditate carnis, in cogitationibus quæ delectationem parvunt; perfidia, securitate, timiditate, incuria, tristitia, contradicendi studio, inollitie, somno, opinione sui, justitia, elatione, arrogantia, aviditate inexplebili, luxu, avaritia, omnibus graviore desperatione, et reliquis vitiorum minutissimis effectibus. Quæ quidem virgines sibi videbantur hominibus bonas operationes et præclaram conversationem agere, laudes ab illis pro fructu ferentes, et si charismatum quorundam participes erant, spiritibus vanæ glorie studiique hominibus placendi charismata divina permutabant : habentes autem communionem cum reliquis affectionibus, permiscebant honesta studia pravis et carnalibus cogitationibus : ideoque instar oblationis Cain, impura et susceptu indigna perpetrabant : quamobrem adeptæ sunt consimilem finem, sponsi gaudio privatæ et thalamo cœlesti exclusæ.

V. Hæc igitur cum reputatione et discretione tractantes, noscamus et intelligamus quinam sumus ; ut dum prenitentiae conversionisque tempus adhuc habemus, ipsi nos corrigamus, ut opera nostra bona pure facta, genuina sint et honesta, et voluntati carnis non permista, ne, velut reprehensibile sacrificium, ob securitatem, negligentiam et cognitionis veræ defectum, rejectitia flant, ne quo etiam pacto, exhaustis virginitatis, continentiaz, jejunii, vigiliarum et afflictionis laboribus, diebus que consumptis, et affectionum causis supra dictis, bæ quas arbitramur justificationes, velut culpandum sacrificium, non inveniantur dignæ quæ suscipiantur a cœlesti pontifice Christo. In primis ergo, fili, cognitionis et intelligentiae cura est habenda ei qui crucem tollere et sequi Christum desiderat ; per assiduam apud seipsum cogitationum scrutationem, immodicam de salute sollicitudinem, ingens ad Deum perveniendi desiderium, multam prudentiam et interrogationem eorum qui concordi et unanimi sententia Deo serviant, idemque certant certamen, ne ignarus ambulet in tenebris, et sine lumine et lucerna incedat. Qui enim privatum sequitur genium, et absque cognitione et directione evangelica graditur, impingit in mūta, et in foveas et laqueos multis diaboli eadit, in multis labitur et

μωρὰς παρθένους, αἰτινες, τοῖς μὲν ἔξωθεν τοῦ σώματος παρθενίαν ἐφύλαξαν· (οὐδὲν γάρ περὶ τούτου ἐνεκλήθησαν), ἀλλὰ καὶ θλαιον μερικῶς ἐν τοῖς ἀγγείοις εἶχον, τοῦτ' ἔστιν ἀρετῶν τινων καὶ κατορθωμάτων μέτοχοι ἐνύγχανον· διὸ καὶ αἱ λαμπτάτες αὐτῶν μέχρι τινὸς ἡπτοντο· διὸ δὲ ἀμέλειαν καὶ δηγνοιαν καὶ φρυμίαν, τῆς ἐνδιθεν καθαρότερος προνοιαν οὐκ ἐποίησαν· καὶ τὸν χρυσότερον ἑσάνεν τῶν παθῶν ἐσκόδην, τὸν ὑπὸ τῶν πονηρῶν λογῆταιν καὶ πνέυμάτων ἐνεργούμενον, ἀκριδῶς οὐκ ἐπέγνωσαν, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων ἐνεργειῶν τὰ νοματα αὐτῶν ἐφείροντο ἐν τῇ τῶν λογισμῶν συγκατεθέσεις κινοῦσαι ἐκατέδι, δελεαζόμεναι χρυστῶς καὶ ἡττώμεναι φθόνῳ τῷ κακίστῳ, ζήλῳ τῷ μισοκάλῳ, ἕριδι, μίσει, φιλονεικίᾳ, δργῇ, πικρίᾳ, ὑποκρίσει, θυμῷ, ὑπερφανίᾳ, κενοδοξίᾳ, ἀνθρωπεροσκείᾳ, τυλιγρυφίᾳ, ἐπιθυμίᾳ σαρκικῇ, ἐν λογισμοῖς τὴν ἁμαρτίαν εἰργαζόμενοις, ἀπιστίᾳ, ἀφοβίᾳ, δειλίᾳ, ἀκτηδίᾳ, λύπῃ, ἀντιλογίᾳ, χαυνώσει, ὑπνῳ, οἰήσει, δικαιοσύνῃ, ἐπάρσει, ἀλαζονείᾳ, ἀπληστίᾳ, ἀσωτίᾳ, πλεονεξίᾳ, ἀνελπιστίᾳ τῇ πάντων χαλεπωτέρᾳ, καὶ τοῖς λοιποῖς τῆς κακίας λεπτοτάτοις ἐνεργήμασιν. A. Αἰτινες καὶ τῶν καλῶν τὴν ἐργασίαν, ἢ πολιτείαν σεμνήν, καὶ αὐταὶ ἐδόκουν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ποιεῖσθαι, τοὺς παρ' αὐτῶν ἐπαίνους καρποῦσαι, εἰ καὶ τινῶν χροσμάτων μετέχουσαι, τῇς κενοδοξίᾳς καὶ ἀνθρωπεροσκείᾳς ποιεύμασιν ἀπεμπόλων τὰ θεῖα καρίσματα, τοῖς δὲ λοιποῖς πάθεσι κινοῦσαι ἐμίγνυον τὰ καὶ ἐπιτηδέυματα τοῖς πονηροῖς καὶ σαρκικοῖς φρονήμασι· διὸ ἀπρόσδεκτα καὶ ἀκάθαρτα ἀπειργάζοντο κατὰ τὴν τοῦ Κάτιν θυσίαν· διόπερ καὶ τοιούτου τέλους ἔτυχον· νυμφίου χαρᾶς στερηθεῖσαι, καὶ νυμφῶν ἐπουρανίου ἀποκλεισθεῖσαι.

E'. Ταῦτα οὖν λογίζομενοι καὶ διακρίνοντες, γνῶμεν καὶ συνιώμεν τίνες ἐσμὲν, ἵνα ὡς ἔτι κατέριν μετανοίας καὶ ἐπιστροφῆς ἔχομεν, ἐκαυτοὺς διορθωτώμενα. Διὰ τὰ καλὰ ἡμῶν Ἐργα καθαρίων ἐπιτελούμενα, ἀληθινὰ καὶ καλὰ ἡ, σαρκικῷ φρονήματι μὴ μιγνύμενα, ἵνα μὴ ἀπόδητα γένηται, ὡς θυσία ἐπιμιμούμενος, δι' ἀφοβίαν καὶ ἀμέλειαν, καὶ ἀληθινῆς γνώσεως Ἐλλειψιν, μὴ πως καὶ τὸν διάπον τῆς παρθενίας καὶ ἐγχρατείας, νηστείας καὶ ἀγρυπνίας, καὶ κακοπαθείας ὑπομένωμεν, καὶ τὰς ἡμέρας ἀναλώσωμεν, καὶ τὰς προεργμένας τῶν παθῶν αἰτίας, τὰ δοκεῦντα ἡμῖν δικαιώματα, ὡς θυσία ἐπίμωμος ἐνρεθάντι, ἀπρόσδεκτα τῷ ἐπουρανίῳ ἀρχιερεῖ Χριστῷ γένηται. Γνώσεως οὖν, τέκνον, καὶ συνέσεως προτιγουμένης ἐπιμελητέον τῷ βουλομένῳ τὸν σταυρὸν ἀρεταῖ, καὶ τῷ Χριστῷ ἐπακολουθεῖν, διὰ τῆς ἀδιαλείπτου ἐν ἐσαῦτῷ λογισμῷ ἐρεύνης, καὶ πολλῆς μερίμνης περὶ σωτηρίας, καὶ πολλῆς τῆς πρὸς Θεὸν ἐφίξεως, καὶ συνέσεως, καὶ ἐρωτήσεως τῶν ὅμοφρόνων, καὶ συμφύχων δούλων τοῦ θεοῦ, καὶ τὸν αὐτὸν ἄγωνα ἀγωνίζομένων, ἵνα μὴ ἄγνοιῶν περιπατῇ ἐν σκότει, καὶ ἀνευ φωτὸς καὶ λύχνου ὀδεύῃ. Ο γάρ ιδιόρυθμος ἐνευεναγγειλικῆς γνώσεως καὶ ὀδηγίας ὀδεύων, πολλὴ προσκόπτει, καὶ εἰς πολλοὺς βρόντους καὶ παγίδες; τοῦ διαβόλου ἐμπίπτει, πολλὰ πίπτει, καὶ πολλὰ πιπτάται, καὶ πολλοὺς περιπίπτει κινδύνοις· καὶ αἱ

οίδε ποιους τέλους τυγχάνει. Πολλοί γάρ διὰ πολλῶν κόπων καὶ ἀσκήσεως διῆλθον, καὶ κακοταθείας καὶ πολλούς μόρθους, ὡς διὰ Θεὸν, ὑπόμειναν· καὶ ἡ λιορυθμία, καὶ ἡ ἀδιακριτία, καὶ τὸ ἀνεπιτηδές τῆς παρὰ τὸν πλησίον ὥφελεια, ἀκηρίους αὐτῶν τοὺς τοσούτους κόπους καὶ πόνους καὶ καρμάτους εἰργάσαντο.

C'. Σὺ οὖν, τάκνον ἀγαπητὸν, κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς τοῦ λόγου παραινέσσεις, τὰς εἰς σὲ γεγενημένας τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ μὴ ἐπιλανθάνου εὐεργεσίας, κλωπὰς καὶ ράθυμιας ὑποσυρόμενος· ἀλλὰ τὰς ἐξ ἀρχῆς γεννήσεως σου μέχρι τοῦ νῦν, ἔαν τε σωματικάς, ἔαν τε πνευματικάς εὐεργεσίας πρὸ δρθαλμῶν τιθέμενος, μελέτα ἐν αὐταῖς καὶ ἀδολέσχει κατὰ τὸ εἰργμένον· Καὶ μὴ ἀπιλαρθρόντων χάσας τὰς ἀνταποδόσεις αὐτοῦ, ἵνα ῥάδιας καὶ εὐκόλως προσάξωσιν εἰς ἀγάπην Θεοῦ. Ἡ καρδία κινεῖται ἀνταποδούνται κατὰ δύναμιν, βίον ἀντιβῆ, πολιτείαν ἐνάρετον, συνείδησιν εὐλαβῆ, λόγον εὐάρμοστον, καὶ ὅλον ἐστὸν τῷ θεῷ ἀναθεῖναι δυσωπούμενον ὑπὸ τῆς μνήμης τῶν τοσούτων καλῶν, ὃν πέπονθας ὑπὸ ἀγαθοῦ καὶ φιλανθρώπου δεσπότου, διποτανότητα τινὶ τρόπῳ διὰ τῆς τοιαύτης τῶν εὐεργεσιῶν μνήμης, μᾶλλον δὲ συνεργούσης τοι καὶ τῆς δινθενὸς φοτῆς, εἰς ἀγάπην καὶ πόνον τιτρώσκεται ἡ καρδία σου, διὰ ἀπεριττῶν ὑπὸ ἀρρήτῳ φιλανθρωπίᾳ, σοὶ ἐποίησε. Πάντων μὲν οὖν τῶν εἰς σὲ καλῶν παρὰ θεοῦ γεγενημένων ἐν μνήμῃ ἀδιαλείπτῳ εἶναι αἰτούντες· ἔξαιρέτως δὲ ἐκείνης τῆς θαυμαστῆς χάριτος καὶ εὐεργεσίας ἀδιαλείπτως μέμνησο, ἡς ἐκπλέοντί σοι ἀμα τῇ μητρὶ σου ἐκ τῶν ἀγίων τόπων ἐπὶ τὴν Κυνοταντίνου πόλιν παράσχῃ σοι, καθὼς ἡμῖν διηγήσω, στέ τὴ φοιερά ἐκείνη καὶ ἀκατάσχετος ζάλη, καὶ κλύδων μέγας τῇ νυκτὶ ἐκινθή· καὶ πάντες οἱ ἐν τῷ πλοιῷ ἀμα τοῖς ναύταις καὶ αὐτῇ τῇ μητρὶ σου ἀπώλοντο ἐν τῷ βυθῷ· καὶ ἐκ παραδόξου καὶ θελας δυνάμεως μόνος σὺ μετὲ δύο ἄλλων ἀπορρίφθεντες διεσώθητε· καὶ πῶς φύκονομήθη ἐλθεῖν σε ἐν Ἀγκύρᾳ (6), καὶ πατρικοὶ σπλάγχνοις παρὰ τινος ἐλευθέρου προσληφθέντα, καὶ διαθέσαις ζευχθέντα τῷ εὐλαβεστάτῳ τέκνῳ Ἐπιφανίῳ. Ἰνα ἀμφότεροι δόδηγηθῆτε δι' δούλου ἀνδρὸς ἐλθεῖν εἰς σωτηρίας ὁδὸν· καὶ παρὰ ἀγίων δούλων θεοῦ, ὡς γνήσια τέκνα, προσληφθῆναι.

Z'. Ὑπὲρ τούτων οὖν ἀπάντων τῶν παρὰ θεοῦ σοι γεγενημένων καλῶν, τι δέξιον ἔχεις ἀνταποδούνται τῷ καλέσαντι τὴν ψυχὴν σου εἰς ζωὴν εἰώνιον; Ἐπιτρέψ γάρ λοιπὸν, κατὰ τὸ δίκαιον, οὐκέτι ζῆν ὅφελεις, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ σοῦ ἀποθανόντι καὶ ἐγρεθέντι εἰς πέντεν ἀρετὴν δικαιοεύνης, εἰς πέντεν κατόρθωσιν ἐντολῶν, ἐκκῆτῶν δεῖ, τι ἔστι τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον· καὶ τοῦτο παντὶ σθένεις σπουδάζειν καὶ διώκειν. Πλὴν τὴν νεότητά σου ὡς τέκνον, οὐτως ὑπόταξον τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ, ὡς αἰτίας ὁ λόγος ἀπαιτεῖ· Παράστησον τὸ σώμα ὡς θυσίαν ζῶσαν, ἀγίαν, εὐάρεστον τῷ θεῷ, τὴν λογικήν

A errat, in multa pericula dilabitur, nec novit qualem consequatur exitum. Plerique siquidem non modicos labores et exercitationes decurrerunt, afflictiones et serumnas multas, tanquam Dei nomine, pertulerunt, privataque dispositio et indiscretio; item arbitrari se non egere auxilio proximi, ipsorum tam graves labores, fatigations et vexationes instructuosas effecerunt.

B VI. Tu ergo, dilecte fili, quemadmodum initio exhortationis nostrae diximus, ne surto et pigritia seductus, obliviscare beneficiorum in te collatorum a Deo hominum amantissimo, sed iis quæ donata sunt ab initio nativitatis tuæ usque ad præsens tempus, tam corporeis quam spiritualibus beneficiis ante oculos positis, hæc meditare, et in his continenter exercere, juxta id quod dictum est: *Et noli obliuisci omnes retributiones ejus*⁸¹, ut prompte et facile te inducant ad diligendum Deum. Movetur enī animus ad reddendum pro viribus vitam sinceram, conversationem virtutibus deditam, conscientiam religiosam, sermonem bene convenientem, et ut flexus memoria tantorum bonorum quibus affectus es a bono et humano domino, te ipsum illi totum dedices, quo per hanc beneficiorum memoriam spontaneo quadam modo, imo potius auxilio supererno tecum operante, vulneretur cor tuum in amorem ei desiderium, quia quæ admiranda summo iudicio non contulit aliis, sua ipsius indicibili humanitate ubi præstis. Da igitur operam ut perpetuo in memoria teneas cuncta bona quæ tibi obvenirent a Deo; potissimumque illius admirandas gratias beneficiorum ne sis unquam immemor, quod præbuit tibi una cum matre tua, e sanctis locis Constantinopolim naviganti, quemadmodum ipse retulisti nobis, quando horrenda illa et intolerabili procella ingentisque tempestate noctu excitata, omnes qui erant in nave una cum nautis et ipsa matre tua perierunt in profundo, et ex insperata et divina potentia tu solus cum duobus aliis projecti servati estis; et qua ratione, Deo ita dispensante, factum est, ut Ancyram venisses, et a libero quodam homine paternis visceribus exceptus, copulatus esses affectu cum Epiphanio religiosissimo filio, ut ambo deducti opera sancti viri veniretis in viam salutis, ac D velut germani filii a sanctis Dei servis susciperemini.

VII. Horum ergo cunctorum honorum nomine tibi concessionum a Deo, quid dignum reddere possis ei qui voravit animam tuam ad vitam æternam? Tibi enim in posterum vivere non debes (ut requum est), sed ei qui tua causa mortuus es⁸², et excitatus ad omnem virtutem justitiae, et omnem promotionem in mandatis, semper inquirens, quæ sit voluntas Dei bona, beneplacens et perfecta⁸³, et ei toto conatu dare operam, hancque persequi. Ceterum, o fili, juventutem tuam ita subjice verbo Dei, ut ipsum verbum exiget: Exhibe corpus, ut hostiam viventem, sanctam, Deo pl-

81. Psal. cii, 2. 82. II Cor. v, 15. 83. Rom. xii, 2.

(6) Ελθεῖς σε ἐν Ἀγκύρᾳ, Picus interpr., anchora” vocata.

centem, rationabile obsequium^{**}, omnemque humorem cupiditatis carnalis, cibi potusque parcimonia et integrarum noctium vigiliis refrigeria et desicca: ut ipse dicas ex affectu: *Factus sum sicut uter in piskina; justificationes tuas non sum oblitus*^{**}. Et cum agnoscas, te esse Christi, crucifige carnem tuam, juxta vocem apostolicam^{**}, cum vitiis et concupiscentiis: et mortifica membra quæ sunt super terram^{**}; non eam modo immunditiam quæ stuprum carni procurat, sed eam etiam quæ inducitur a malignis spiritibus. Nec eo usque certamen constituit, qui vere, impollutæ, perfectæ virginitatis coronam accipere desiderat; sed apostolicam doctrinam secutus, etiam ipsius affectionis consortium ac motum interimere contendit. Non ita tamen amoris vehementia persuasum habet, se vocem evangelicam et impollutam virginitatem accepisse, et in corpore suo habitare, sed et ipsam cupiditatis conceptionem in sola cogitatione animæ positam, citra motum et actionem affectionis corporeæ, quæ adventu suo ventilat animum, deletam iri precatur: hoc autem duntaxat ope potentiaque superna, sancto Spiritu suppeditante, feliciter peragi potest. Quocirca etsi quidam hac gratia digni sunt habiti, is tamen qui puræ et immaculatæ virginitatis coronam suscipit, mortificat membra super terram, accessione et continuatione continentalæ, corrumpens exteriorem hominem, extenuans et fallens eum ac desecratum efficiens, ut per fidem, certamina, efficaciam gratiarum, renovetur interior homo, de die in diem proficiens in melius^{**}, dum augetur charitate, spe crescit, mansuetudine exornatur, pace Christi palmam reportat, benignitate ducitur, exultatione spiritus lætatur, bonitate tutus est, timore Dei continetur, intellectu et cogitatione illustratur, splendescit sapientia, humilitate dirigitur. His et consimilibus virtutibus renovatus animus, characterem imaginis divinam speciem referentis in se ipso perspicit, et arcanam ac intellectualem similitudinis Dominicæ pulchritudinem intelligit, et perse doctæ et a se ipsa discentis sapientiæ intermixaque legis opes assequitur. Proinde, fili, inutilem carnem extenua, et iis quæ dicta sunt, sagina immortalē animam, ac supradictis virtutibus animum renova, cooperante Spiritu sancto. Aliunt enim, juvenilem carnem variis cibis viniisque potionibus saginatam, esse velut porcum mactationi paratum. Sic ardore voluptatum corporis mactatur anima, et cupiditatis pravæ fervore captivus redditur animus, ut resistere non possit voluptatibus carnis: nam accessio sanguinis imminutionem spiritus parit. In primis autem ne vini sumptionem juventus odoretur, ne flamma duplex accensa, fervore, inquam, naturaliter insito, et vini potu extreius infuso, tormento compunctionis ex ea suscepto spiritalem abigat letitiam, et confusionem ac-

A λατρείαν, πάτερ τε νοτίδα ἐπιθυμίας σαρκικῆς δι' δλιγοσιτίας καὶ δλιγοποσίας, καὶ δλονυκτίων ἀγρυπνῶν ψύξον καὶ ἔχρανον, ἵνα καὶ αὐτὸς ἐκ διαθέστως εἴπῃς· Ἐγερθήηρ ὡς ἀσκός ἐν πάγρῃ, τὴν δικαίαντα σου οὐκ ἀπελαθέμην· καὶ ἐπιγνοὺς δὲ Χριστοῦ εἰ, τὴν σεαυτοῦ σάρκα σταύρωσον, κατὰ τὴν ἀποστολικὴν φωνὴν. οὐν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις, καὶ τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς νέκρωσον, οὐδὲν τὴν πρακτικὴν τῆς πορνείας, ἀλλὰ τὴν ἐνεργούμενην ὑπὸ τῶν πονηρῶν πνευμάτων τῇ σακριάκαθαρσίαν. Καὶ οὐδὲν ἔως τούτου ἔστησε τὸν ἀγῶνα δὲ ἀληθινῆς καὶ ἀμολύντου καὶ δλοτεούς παρθενίας τὸν στέφανον ἐκδεχόμενος· ἀλλ' ἐπακολουθῶν τῇ ἀποστολικῇ διδασκαλίᾳ, καὶ αὐτοῦ τοῦ πάθους τὴν συμμαγίαν καὶ κίνησιν νεκροῦν ἀγνοίζεται. Καὶ οὗτος οὕτως πληροφορεῖται σφρόδρῳ ἔρωτι τὴν εὐναγγελίαν φωνὴν καὶ ἄχραντον παρθενίαν ἐν τῷ ίδιῳ σώματι κατεσκηνῶσαι ἐκδεχόμενος, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἐν μόνῳ τῷ λογισμῷ ψυχῆς ἐπιθυμίας ἐνθύμησον, δινεούσης καὶ ἐνεργείας αυματικοῦ πάθους ἐν πάραρθριπομῷ νόδῳ ἀνερχομένην, ἐξαφανισθῆναι εὐχετεῖ· τοῦτο δὲ διὰ τῆς ἀνωθεν βοηθείας καὶ δυνάμεως καὶ ἐπιχορηγίας τοῦ ἄγιου Πνεύματος μόνης καταρθρωθεῖ δυνατόν. Εἴ δρα τινές εἰσιν οἱ τῆς χάριτος αὐτῆς ἡξιωμένοι, οὗτος δὲ τῆς καθαρίδες καὶ δηγράντου παρθενίας τὸν στέφανον ἐκδεχόμενος, νεκροῖς τὰ ἐπὶ τῆς γῆς μέλη, ἐπιτάσσει καὶ ἐπιμονῇ τῆς ἐγχριστείας διεφύεται τὸν ἔχωντα πνεύμαπον, λεπτύνων αὐτὸν καὶ φίνων, καὶ κατεκελετευμένου ἀπεργαζόμενος, ἵνα διὰ πίστεως καὶ ἀγώνων, καὶ τῇ τῆς χάριτος ἐνεργείᾳ, δὲ ἔσω ἀνακαίνιζεται, ἡμέραν ἐπὶ τὸν κρείττον προκόπτων, ἀγάπῃ αὐξανόμενος, ἐπίπλοι μεγαλύμενος, πραστήτης κοσμούμενος, εἰρήνη Χριστοῦ βραβεύμενος, χρηστότητης ἀγόμενος, ἀγαλλιάσει πνεύματος εὐφραινόμενος, ἀγαθότητης φρουρούμενος, φόδρῳ Θεοῦ περιεχόμενος, συνέσει καὶ γνώσει φωτιζόμενος, σοφίᾳ λαμπρυνόμενος, ταπεινοφροσύνῃ ἀδηγούμενος. Ταύταις καὶ ταῖς ὁμοίαις ἀρταῖς ἐγκαινιζόμενος δηνοῦς, τῆς θεοειδοῦς εἰκόνος τὸν χαρακτήρα ἐν ἐστῆρι γνωρίζει, καὶ τῆς Δεσποτικῆς ὁμοιώσεως τὸ νοτίον καὶ ἀρρήτον κάλλος συνίστη, καὶ τῆς αὐτοδιδάκτου καὶ αὐτομαθοῦς σοφίας καὶ ἐνδιαθέτου νόμου τὸν πλούτον καταλαμβάνει. Λέπτωνον οὖν, ὡς τέκνον, τὴν νεωτερικὴν σάρκα, καὶ τοῖς προειρημένοις πίστεσι τὴν ἀδάνατον ψυχήν, καὶ ταῖς προειρημέναις ἀρταῖς ἀνακαίνισον τὸν νοῦν τῇ συνεργείᾳ τοῦ ἄγιου Πνεύματος. Νεότητος γάρ σάρκα φασὶ πιλαινόμενην διαφόροις βρώμασι καὶ οἶνου πότεσι, ὡς χαλὸν ἐσαιμονιοῖς σφαγῆν εἶναι. Οὕτω τῇ πυρώσει τῶν τοῦ σώματος ἥδονῶν ἡ ψυχὴ κατασφάξεται, καὶ τῇ ζέσει τῆς κακῆς ἐπιθυμίας δὲ νοῦς αἰχμαλωτίζεται, ἀντέχειν πρὸς τὰς ἥδονάς τῆς σαρκὸς μὴ δυνάμενος· εἰροή γάρ αἷματος, ἐκροήν πνεύματος ἀπεργάζεται. Ἐξαιρέτως δὲ οἶνου μετάληψιν μὴ ὀστραινέσθαι τὴν νεότητος, ἵνα μὴ διπλὴ πυρκαϊδὴ ἐξαπομένῃ, τῇ ἐμφύτῳ λέγω ζέσει, καὶ τῇ ἔξωθεν ἐπιχειρούμενῃ οίνοποσίᾳ, τὴν πνευματικὴν ἥδονήν τῷ πόνῳ τῆς καταν-

^{**} Rom. xii, 1. ^{**} Psal. cxviii, 83. ^{**} Galat. v, 24. ^{**} Coloss. iii, 5. ^{**} II Cor. iv, 16.

ξεως ἐξ αὐτῆς ἀποδιώκη, καὶ σύγχυσιν καὶ πύρωσιν ἔτη τῇ καρδίᾳ ἐμποιή· ἀλλὰ δι' ἑπιθυμίαν πνευματικήν, καὶ θάτος χόρον ἡ νεότης μὴ προσιέσθω· πάνυ γάρ πρὸς συνέργειαν σωφροσύνης συμβάλλεται ἡ τοῦ θάτος Ἑνδεικά. Καὶ τοῦτο ἕργον δοκιμάσας, αὐτῇ τῇ πείρᾳ τὴν πληροφορίαν λήψῃ. Οὐ γάρ ὡς ζυγδὸν ἀνάγκης ἐπιθεῖναι σοι βουλόμενοι τοῦτο νομοθετούμεν ἡ δριζομέν, ἀλλ' ὡς ἐπίνοιαν καὶ μέθοδον ἀγαθῆς πρὸς συνέργειαν ἀλήθοις παρθενίας καὶ ἀκριθοῖς σωφροσύνης παραινοῦμεν ἀγαπητικῶς καὶ συμβουλεύομεν, τῇ αὐτεξουσιοτήτῃ σου καταλιμπάνοντας δι βούλεται.

H'. Δεῦρο δὴ λοιπὸν καὶ περὶ τοῦ ἀλόγου τῆς ὀργῆς πάθους ὀλίγα διαλάδωμεν, τοῦ πᾶσαν ψυχὴν ἐρημοῦντος, καὶ συγχέοντος, καὶ σκοτίζοντος, καὶ θηρίοις δημοιον τὸν ἀνθρωπὸν ἀποδεικνύντος ἐν κατερῷ τῆς κινήσεως καὶ ἐνεργείας αὐτοῦ, τὸν μάλιστα εὐολίσθιας καὶ δξυρρέπτως πρὸς αὐτὸδ ἔχοντα τὸ πάθος. Τοῦτο ἔξαιρέτως ὑπερηφανίᾳ στηρίζεται καὶ κρατιοῦται, καὶ ἀκατάλυτον γίνεται, ἔως ἂν ὑπονοτίζηται τὸ τῆς πικρίας λέγω καὶ ὀργῆς καὶ θυμοῦ διαβολικὸν δένδρον, τῷ φαύλῳ τῆς ὑπερηφανίας θάτοις· καὶ εἴναιοῦν καὶ εὐθαλοῦν πολὺν τὸν τῆς ἀνομίας καρπὸν φέρει· καὶ οὕτως ἀκαταλύτως ἡ τοῦ Πονηροῦ οἰκοδομὴ ἐν τῇ ψυχῇ γίνεται, ἔχουσα στήριγμα καὶ κρατιοῦμα τούτου τῆς ὑπερηφανίας θεμελίου. Εἰ οὖν βούλει τὸ δένδρον τῆς ἀνομίας, τὸ τῆς πικρίας καὶ ὀργῆς καὶ θυμοῦ λέγω πάθος, ἐν σοὶ ἔγραπται καὶ ἔκαρπον γενέσθαι, ἵνα ἡ ἀξίην τοῦ πνεύματος ἐλθοῦσα ἐκκόψῃ, καὶ εἰς τύρ βάλῃ, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν φωνὴν, καὶ ἔξαρῃ σὸν πάσῃ κακίᾳ· καὶ εἰ βούλει τὸν τῆς ἀνομίας οἶκον, δὸν οἱ Πονηρὸις οἰκονομικῶς ἐν τῇ ψυχῇ ἐκάστοτε, ὡς λέθους, προφάσεις διαφρόνους εὐλόγους ἢ ἀλόγους συνάγων διὰ τῆς ὑλῆς πραγμάτων ἢ ῥημάτων ἐν τοῖς λογισμοῖς, καὶ οἰκοδομὴν κακίας ἐν τῇ ψυχῇ κατασκευάζων στήριγμα καὶ κρατιοῦμα, τοὺς τῆς ὑπερηφανείας λογισμοὺς ὑποτίθεται· εἰ οὖν βούλει τούτων καταλυθῆναι καὶ κατασκαφῆναι τὸν οἶκον, ἔχε τὴν ταπεινωσιν τοῦ Κυρίου ἀνεπιλήστον ἐν τῇ καρδίᾳ σου, τίς δὲ, τί γέγονε δι' ἡμᾶς, καὶ ἐξ οἰου ὑψίους φωτὸς θεότητος ἀποκεκαλυμένης, κατὰ δύναμιν τῶν δύων οὐσιῶν, καὶ ἐν οὐρανοῖς δοξαζομένης ὑπὸ πάσης λογικῆς φύσεως. ἀγγέλων τε καὶ ἀρχαγγέλων, θρόνων, κυριοτήτων, ἄρχων, ἔξουσιῶν, χερουσίμι καὶ σεραφίμ, καὶ τῶν ἀκατονομάστων νοερῶν δυνάμεων, ὃν δύος ἔφθασεν εἰς ἡμᾶς τὰ δύναματα, κατὰ τὸ Ἀποστόλου αἰνιγμα, εἰς οἷον βάθος ταπεινώσσας ἀνθρώπων, δι' ἀκρατον ἀγαθότητα κατῆλθε, καὶ κατὰ πάντα δύοισι τοῖς ἡμῖν τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις, καὶ διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν παθῶν ὑπὸ τοῦ ἁγροῦ κύριευμένοις.

H'. Ἐν τοιαύτῃ τοίνυν αἰχμαλωσίᾳ δυτικά ἡμᾶς, καὶ βασιλευομένους ὑπὸ τοῦ ἀστράτου καὶ πονηροῦ Θανάτου, οἵτις ἐπηρχόνθη ὁ πάσης κτίσεως ὀρατῆς τε καὶ ἀστράτου Δεσπότης, ἀλλὰ ταπεινώσας ἐκαύθην, καὶ θνατικὸν τὸν ὑπὸ τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας καὶ δεσπο-

A incendium gignat in cordē : imo in gratiam spiritalis desiderii ne desideret juventus aquæ satiatem : valde enim consert ad promovendam temperantiam aquæ penuria : quod cum re ipsa tentaveris, periculo facto exploratum habebis. Non enim hoc sancimus aut præscribimus, quasi jugum necessarium tibi velimus imponere, sed amica exhortatione tibi proponimus excoitationem et methodum probam ad juvandam virginitatem veram, et exactam temperantiam, alique consulimus, relinquentes libero tuo arbitrio, quod ei libuerit.

VIII. Age vero posthac et de expertise rationis ira pauca tractemus : quæ totam animam reddit desolatam, confusam et obtenebratam, necnon tempore motionis et affectionis suæ ostendit hominem bestiarum esse similem : illum maxime, qui facile et celeriter labitur in illam affectionem. Hæc superbia potissimum stabilitur et confirmatur ac sit indissolubilis, quandiu videlicet amaritudinis, iræ et indignationis arbor diabolica humectatur aqua superbiæ vitiosa : quæ quidem arbor florens et virens affer fructum iniquitatis copiosum, et hac ratione domus ipsius maligni struitur in anima, hoc suffulta et firmata superbiæ fundamento, ut dissolvi nequeat. Si ergo libuerit arbore iniquitatis, affectum dico acerbitas, ira et indignationis, in te exarescere et sterilem fieri, ut adveniens securis Spiritus sancti amputet eam et mittat in ignem, juxta sermonem evangelicum, tollatque cum omni nequitia : si etiam velis, domum iniquitatis, quam malignus, ita dispensante Deo, nullo non tempore construit in anima, coacervans, instar lapidum, varias occasiones rationabiles aut ratione carentes, ex materia negotiorum aut verborum positorum in cogitationibus, ædificium nequitiae moliens in anima, suggestis pro munimento et firmamento cogitationibus superbiæ; si velis, inquam, horum dissolvi et effodi domicilium, habeto in corde tuo humilitatem Domini nulla oblivione delendam, quis sit, quid nostra causa factus sit, a quali sublimitate lucis divinitatis, quæ revoluta est, quantum ferre possunt supernæ substantiæ, et glorificatur in cœlis ab omni rationali natura, ab angelis, archangelis, thronis, dominationibus, principatibus, potestatibus, cherubim et seraphim, et aliis innominatis virtutibus intellectualibus, quarum nomina non pervenerunt ad nos, ut obscure locutus ait Apostolus ⁹, in quaum profunditatem humilitatis hominum, indicibili bonitate ductus, descendit ; et assimilatus per omnia nobis sedentibus in tenebris et umbra mortis, et affectionum vi in potestatem inimici redactis.

IX. Dominus ergo universæ creaturæ tam visibilis quam invisibilis, non erubuit nos in hujusmodi captivitate constitutos, et qui invisibilis et malignæ mortis imperio regebamur, sed humilians semetipsum et assumens hominem affectio-

⁹ Ephes. 1,21; Coloss. 1, 16.

nibus obscenis subditum et sententia Dominica condemnatum, per omnia nostri similis factus est, excepto peccato⁴⁰; hoc est, demptis ignominiosis affectibus: nam inflictas homini voce Dominica ob peccatum transgressionis paenam mortis, afflictio-
nis, famis, sitia, omniumque similium assumpsit; factus id quod sumus, ut efficeremur id quod est. Verbum caro factum est⁴¹, ut caro Verbum fieret. Cum esset dives, nostra causa factus est pauper, ut nos illius paupertate ditesceremus⁴². Benevolentia qua complectebatur hominem, factus est similis nostri, ut in omni virtute similes ejus essemus. Ex quo siquidem Christus advenit, revera novus homo per gratiam et virtutem sancti Spiritus renoveratur ad imaginem et similitudinem (Dei) perveniens ad gradum perfectae charitatis quae forasmittit timorem⁴³, nec potest ultra labi. Charitas enim nunquam excidit. Deus enim charitas est, inquit Joannes⁴⁴, et qui manet in charitate, in Deo manet. Hunc ipsum gradum meruerunt apostoli, et qui, perinde ac illi, virtutem exercuerunt, et exhibuerunt se ipsos Domino perfectos, ac pleno desi-
derio per totam vitam suam secuti sunt Salvato-rem. Si semper animo perpenderis sine ulla obli-
vione tantam abjectiōnem, quam arcana benevo-
lentia ductus ob suam in nos charitatem Christus assumpsit, utpote Verbi Dei habitationem in utero, hominis assumptionem in utero, nativitatem ex muliere, crescentem paulatim satatem corpoream, ignominias, injurias, opprobria, convicia, flagella, spuma, colaphos in maxillam, derisiones, ludibria, chlamydem coccineam, spineam coronam, principum adversus eum sentientiam, iniquorum Iudeorum qui contribules erant, acclamatiōnem in eum: Tolle, tolle, crucifige eum⁴⁵, crucem, clavos, lan-
ceam, arundinem, aceti cum selle potionem, triumphum inimicorum, illusionem prætereuntium, qui dicebant: Si Filius Dei es, descend de cruce, et credemus tibi⁴⁶, et reliquas passiones, quas qui-
dem nostra causa pertulit, crucifixionem, mortem triduanam in monumento, sepulturam, descensum ad inferos. Deinde qualia et quænam sint passio-
num emolumēta, hoc est, resurrectionem a mor-
tuis, inferni mortisque spoliationem, earum que cum Domine venerunt, animarum assumptionem in cœlos, sessionem a dextris Patris, honorem et gloriā; cuius nomen extollitur supra omnem principatum, potestatē et omne nomen, angelorum omnium adorationem erga primogenitum mor-
tuorum ob susceptas passiones, ut apostolica voce dicitur: Hoc sentile in vobis, quod et in Christo Iesu; qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalē Deo; sed somelipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo; humiliavit somelipsum factus obediens usque ad mor-
tem, mortem autem crucis. Propter quod et Deus

A ταῦταις ἀποφάσεως καταδικασθένται θνητοις, κατε πάντα δόμιοις ἡμῖν γέγονε χωρὶς ἀμαρτίας, τοῦτ' ἔστι, χωρὶς πειθῶν ἀτιμίας· τὰ γάρ διὰ τὴν ἀμαρ-
τίαν τῆς παραβάσεως ὑπὸ τῆς Δεσποτικῆς φυγῆς ἐπενεγχέντα τῷ ἀνθρώπῳ ἐπιτίμια, θανάτου, κόπου, πείνης, δλῆς, καὶ τῶν τοιούτων πάντων ἀνέλαbe, γενόμενος δὲ τομεν, ἵνα γενώμεθα δὲ τοιν. Οἱ Λόγοι σάρξ ἔχεντο, ἵνα σάρξ γένηται Λόγος. Πλούσιος ὁτι ἐπετέχεντος δι' ἡμᾶς, ἵνα ἡμεῖς τῷ ἐκείνου πειθαγεία πλουτήσωμεν. Θμοιώθη διὰ φιλανθρω-
πίαν τηλα, ἵνα διὰ πάσης ἀρετῆς δομιωθῶμεν αὐτῶν. Ἐξ οὐ γάρ ἐπεδήμησε Χριστὸς, ἀλλιθως δὲ κατ' εἰ-
χόντα καὶ δόμιοισιν καινὸς δινθρωπος διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος καὶ δυνάμεως ἀνακατενίζεται, εἰς μέτρον τῆς τελείας ἀγάπης φθόνων τῆς ἔξω βαλεού-
σης τὸν φόδον, τῆς μηρέτι: ὑπὸ πτῶσιν γενέθει δυ-
ναμένης. Ἡ γάρ ἀγάπη οὐδέποτε πίπτει. Ἡ γάρ
ἀγάπη, φησὶν δὲ Ἰωάννης, δὲ Θεός ἔστι· καὶ δὲ μέ-
τρων ἐτῇ τῇ ἀγάπῃ, ἐτῷ Θεῷ μέρει. Τούτου τοῦ μέτρου κατηγίγησαν οἱ ἀπόστολοι, καὶ οἱ δόμιοις αὐτοῖς τὴν ἀρετὴν ἐξασκήσαντες, καὶ τελείω τόπῳ ἐν
ὅλῃ τῇ ζωῇ αὐτῶν τῷ Σωτῆρι ἀκολουθήσαντες. Τὴν τοσαύτην ταπείνωσιν, ἵνα διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην,
ἀρρέπητο φιλανθρωπίᾳ ἀνέλαβεν δὲ Χριστὸς, ἐὰν πάν-
τοτε ἀνεπιλήστας ἀναλογίζῃ, τοῦτ' ἔστι τὴν ἐν μῆ-
τρᾳ τοῦ Θεοῦ Λόγου κατασκήνωσιν, τοῦ ἀνθρώπου ἀνάληψιν, τὴν ἀπὸ γυναικὸς γέννησιν, τὴν κατὰ μέ-
ρος τῆς σωματικῆς ἡλικίας αὐξῆσιν, τὰς ἀτιμίας,
τὰς ὄνδρεις, τοὺς ὄνειροις, τὰς λοιδορίας, τὰς μά-
στιγας, τὰ ἐμπεύσματα, τὰ ἐπὶ κόρφης φατείματα,
τὸν καταγέλωτα, τὸν ἐμπαιγμὸν, τὴν κοκκίνην χλα-
μύδα, τὸν ἀκάνθινον στέφανον, τὴν τῶν ἀργόντων κατ' αὐτὸν ἀπόφασιν, τὴν ἀνόμων Ἱουδαίων,
δομοφύλων ὄντων, κατ' αὐτὸν βίστιαν. Ἀροτ, ἀροτ,
σταύρωσον αὐτέσθι· τὸν σταυρὸν, τοὺς ἡλους, τὴν
λόγχην, τὸν κάλαμον, τὸν ποτισμὸν τοῦ ὅζους καὶ
τῆς χολῆς, τὸν θρίαμβον τῶν ἔχθρων, τὸν καταγέ-
λωτα παραπορευομένων, καὶ λεγόντων. Εἰ γέδει
τοῦ Θεοῦ, κατέβηθι διὰ τοῦ σταυροῦ, καὶ κι-
στεύσομέν σοι· καὶ τὰ λοιπὰ τῶν παθημάτων, ἀπέρ
δι' ἡμᾶς ὄντεμεν, τὴν σταύρωσιν, τὸν θάνατον, τὴν
ἐν τῷ μηνιέιτο τριήμερον τεφήν, τὴν εἰς ἄδου κάθ-
οδον· ἐπειτα τὰς τῶν παθημάτων ἐπικαρπίας, οἷς
καὶ τίνες εἰσι, τοῦτ' ἔστι, τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν,
τὴν τοῦ ἄδου καὶ θανάτου σκύλευσιν, τῶν συνελθο-
σῶν τῷ Κυρίῳ ψυχῶν, τὴν ἐν οὐρανοῖς ἀνάληψιν, τὴν
ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καθέδραν, τὴν ὑπέρανθα πάτη;
ἀρχῆς καὶ ἔξουσίας καὶ παντὸς ὄντος τὸν ὄντος-
μένην τιμὴν καὶ δόξαν, τὴν πάντων τῶν ἀγγέλων
προσκύνησιν εἰς τὸν πρωτότοκον τῶν νεκρῶν, διὰ
τὴν τῶν παθημάτων αἵτιαν, κατὰ τὴν τοῦ Ἀποστολοῦ
φωνὴν τὴν λέγουσαν. Τοῦτο φορεισθω ἐτὸντος, δ
καὶ ἐτῷ Χριστῷ Ἰησοῦ, δι' ἐτῷ μορφῇ Θεοῦ ὑπάρ-
χων, οὐχ ἀρκαγμὸν ἡγήσαστο τὸ εἶται Ισαὶ Θεῷ-
άλλ' διαντὸς ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν ἐτ
φοιώματι ἀνθρώπων γενέμενος, καὶ σχῆματι εὐ-

⁴⁰ Hebr. iv, 15. ⁴¹ Joan. i, 14. ⁴² II Cor. viii, 9. ⁴³ I Joan. iv, 18. ⁴⁴ ibid. 16. ⁴⁵ Joan. xix, 15. ⁴⁶ Matth. xxvii, 40, 42.

γεθειλές ὡς δικηρωτος· διατείνωσεν διανότην τηρούμενος θυσίας μέχρι θαράτου, θαράτου δὲ σταυροῦ. Διό καὶ στὸ Θεός αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἔχαριστον αὐτῷ δρομα, τὸ ὑπέρ πάντων δρομα, ἵνα ἐν τῷ ὄντι μεταβολήν, τὸν γάρ θεμελίων τοῦ πάθους τῆς ὑπερηφανίας διὰ τῆς ταπεινώσεως τοῦ Χριστοῦ, ἃς ἀκαλογίζει. ὑπερελθόντων, δόλον τὸ οἰκοδόμημα τῆς ἀνομίας, τοῦ θυμοῦ, καὶ ὅργης, εὐχερῶς καὶ αὐτομάτως καταλύεται. Ποία γάρ στληρὰ καὶ λιθίνη καρδία ἔναν ἔχῃ ἐν νῷ διηγεῖται τὴν τοσαύτην τῆς θεότητος τοῦ Μονογενοῦς δι’ ἡμᾶς ταπεινωσιν, καὶ τὴν ἀπαριθμηθεῖσαν τῶν προρήθεντων παθημάτων μνήμην, οὐ συντρίβεται; Οὐδέ γῆ, καὶ σποδὸς, καὶ πάτημα περὶ πάντων ἀνθρώπων ἔκουσισις γίνεται; Οὕτω δὲ ταπεινουμένης καὶ συντριβομένης τῆς ψυχῆς, εἰς ταπεινωσιν τοῦ Κυρίου ἀποσκοπούσης, πολὺς θυμὸς ταύτης κατακρατεῖσι δυνήσεται; ποία δργή, ποία πικρία περιγενέσθαι; Ἄλλ’ ὡς ἕοικεν, ἡ λήθη τῶν συμφερόντων τούτων καὶ ζωοποιῶντων ἡμᾶς λογισμῶν, καὶ ἡ ταύτης ἀδελφὴ ῥᾳδυμία, καὶ ἡ ταύτων συνεργὸς καὶ ὅμορπος ἀγνοία, τὰ βαθύτερα καὶ ἐπώτερα τῆς ψυχῆς πάθη, τὰ δυσεξέρετα καὶ δισκατόρθωτα περιεργεῖται δεινῇ τὴν ψυχὴν καλύπτοντα καὶ σκοτίζοντα, τὰ λοιπὰ πάθη τῆς κακίας ἐνεργεῖν καὶ ἐμφωλεύειν ἐν αὐτῇ παρασκευάζει, ὡς ἀφοίαν καὶ ἀμέλειαν τῶν κακῶν ἐμποιοῦντα, εἰς δόδον καὶ ἔργασιαν ἐκάστω πάθει, ἀδεῶς καὶ εὐκάλως παρέχοντα. Κεκαλυμμένης γάρ τῆς ψυχῆς ὑπὸ τῆς παγκάκου λήθης, καὶ τῆς δλεθρίου ῥᾳδυμίας, καὶ τῆς πάντων τῶν κακῶν μητρὸς καὶ τροφοῦ ἀγνοίας, ἐκάστω τῶν ὀρωμάτων, ἡ νοούμενων, ἡ ἀκουομένων εὐχερῶς προσδεσμεῖται ὁ ἄθλιος καὶ τυφλώτων νοῦς. Οὕτω ἔναν κάλλος λόγη γυναικός, εὐθὺς ἐπρώθη τῇ σαρκικῇ ἐπιθυμίᾳ· καὶ οὕτω λοιπὸν διαδεξάμεναι αἱ μνῆμαι τῶν ἐμπαθῶν καὶ ἡδεῶν θεωρηθέντων, διὰ τῆς ἀνατυπώσεως τῶν ἐνγοιῶν καὶ κακῆς μελέτης, ἐνδον τὰς εἰκόνας ἀναζωγραφοῦσι· καὶ οὕτω τὸν ἔπιπαθη ἔτι καὶ ἄθλιον μαζίνουσι νοῦν, διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν πονηρῶν πνευμάτων.

ΙΑ'. Τὸ λοιπὸν γάρ καὶ ἡ σάρξ ἔναν ἢ πλα καὶ νεάζουσα, ἡ ὑγροτέρα, ταῖς τοιαύταις μνήμαις ἑτοίμως διεγειρομένη τῷ πάθει ἐνεργεῖ τὰ ἐν αὐταῖς πρὸς ἐπιθυμίαν κινουμένη, ἡ ἐντοτε καθ’ ὑπνους, ἡ καθ’ ὑπάρ ἀκαθαρσίας ἐργαζόμενη. Εἰ γάρ καὶ ἐν τοῖς φανομένοις γυναικὶ οὐκ ἐκοινώησε, σώφρων, καὶ περθένος, καὶ ἀγνὸς παρὰ τοῖς ἀνθρώποις νεοδύσται, ἡ καὶ ἀγίου ἔχει ὑπολήψεις· παρὰ δὲ τῷ τὰ κρυπτὰ ὑποπτεύοντι, βέβηλος καὶ μοιχὸς καὶ δσωτος εὔτος; κρίνεται· καὶ δικαίως ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ κατακρίνεται, ἔναν μὴ θρητῇ καὶ πενθῇ, νηστείας καὶ ἀγρυπνίας καὶ εὐχαῖς ἀδιαλείπτως τὴν σάρκα κατα-

A extalavit illum, et dedit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium et infernorum¹⁷. En in quantum gloriam et celsitudinem, prædictorum causæ justo Dei judicio Dominicum extulerunt hominom lēxouparlwr, καὶ ἐπιγειων, καὶ καταχθοιων. Ήδον αἱ τῶν προρήθεντων αἴται, κατὰ τὸ δίκαιον τοῦ Θεοῦ κρίμα, εἰς οἷαν δέξαν καὶ ὑψος τὸν Κυριακὸν ἀνήγαγον ἀνθρωπον.

B X. Itaque si desiderio et affectu non oblivious memoriam horum conservaveris in corde tuo, affectus iræ, acerbitalis et indignationis non imperabit tibi: evanescentibus enim affectionis superbis fundamentis per humilitatem Christi quam versas animo, totum ædificium iniquitatis, indignationis et iræ facile et sponte solvit. Nam quod tam durum cor et lapideum, si continenter habeat in animo tantam deitatis Unigeniti propter nos susceptam humilitatem, et enumeratam ante dictarum passionum memoriam, non conteratur? Nonne se libenter terram et cinerem fieri, et ab omnibus hominibus conculeari sinet? Dum autem sic humiliatur et conteritur anima, intendens in humiliatem Domini velut in scopum, quæ indignatio eam occupare potest? qualis ira, qualis acerbitas superare? Sed ut verisimile est, harum perutilium et viviscentium nos cogitationum oblivio, hujus item soror pigritia, et harum adjutrix et prædicta similibus moribus ignoratio, quæ sunt profundiores et interiores affectiones animæ inventu corre-

C ctuque difficiles, gravi curiositate velantes et obtenebrantes animam, efficiunt ut deintescant et operantur in ea reliqui vitiosi affectus, et cuique affectioni quantum ad viam et facultatem agendi audacter et facile præbent et induunt contemptua et negligentiam honorum. Quandoquidem ubi velata fuerit anima mala prorsus oblivione, perniciosa pigritia, omniumque malorum matre et nutrice ignorantia; cuique rei visæ, conceptæ vel auditæ facile miser et obsecratus animus adhærescit; verbi gratia, si pulchritudinem mulieris conspexerit, carnali cupiditate mox vulneratus est; et ita postmodum susceptiva memoria per formationem conceptum pravamque meditationem depingit intus imagines eorum quæ cum affectu et libenter conspecta sunt; eaque ratione, spiritibus malignis operam dantibus, miserum et affectibus adhuc deditum animum inquit.

XI. Quod superest, caro, si pinguis, si juvenilis, si humidior fuerit, hujusmodi memoriis affectu quamprimum excitata, mota pro libidine versatur circa ea quæ reperiit in eis, exercens immundicias interdum in somniis, quandoque inter vigilandum. Licet enim homo qui communionem non habuerit exterius cum muliere, temperans, virgo et purus apud homines putetur et habeatur, et sanctus; apud Deum tamen qui existimat occulta, pollutus, fornicator et intemperans judicatur, et juste condemnatur in illa die, nisi lamentetur et lugeat, macerans continentem carnem jo-

¹⁷ Philipp. ii, 5-10.

juniis, vigiliis et precibus : et sanctis monumentis et meditationibus verbi Dei curans et emendans animum, p̄sonitiam dignam obtulerit Deo, in cuius conspectu cogitavit mala vel commisit. Verrax enim est viva vox, quæ dicit : *Ego autem dico vobis : Omnis qui viderit mulierem ad concupiscentium eam, jam mæchatus est eam in corde suo*⁴⁴. Proinde maxime consert adolescentibus, nullo prorsus modo, si fieri potest, versari cum mulieribus, etiamsi sanctæ habeantur. Quod si semotam etiam ab hominibus vitam agere liceat, levius superest bellum, cogitio quoque multo planior : potissimum si quis se ipsum, ac cibi et potus aquæ modicatem diligenter observet, in multis vigiliis et precationibus transigere vitam contendat, versari et esse cum peritis e patrum spiritualium numero, atque ab ipsis deduci studeat vehementer. Nam periculorum est, solum, arbitrio proprio, nullo teste, et cum imperitis bellii spiritualis vivere : aliis enim bellorum rationibus, qui ejusmodi sunt, capiuntur, quia multæ sunt viitorum machinæ et insidiae latentes, variique laquei inimici, quacunque ex parte confixi. Ideoque studendum est ac certandum, ut assidue sit et conversetur cum viris cognitione pollutibus : quod si vel ipse careat lucerna veræ cognitionis, ob imperfectam et pusillam adhuc ætatem intellectivam, gradiens cum eo qui prædictus est, non ambulet in tenebris, non periclitetur in casibus et laqueis, non incidat in bestias intellectibiles quæ pascuntur in tenebris et obambulantes in eis absque intellectuali lucerna verbi divini, rapiunt et perdunt.

XII. Si placuerit ergo tibi, fili, interius compare lucernam propriam luminis intellectualis cognitionis spiritualis, nocte profundissima seculi Iesus inoffense poteris ambulare, et a Domino diligentur gressus tui, ut per experientiam fidei, juxta propheticum eloquium, vehementer amplecti desideres viam Evangelii, hoc est, perfectiora statuta evangelica, et desiderio votoque animi particeps esse passionum Domini. Cæterum ostendo tibi admirandam et stabilem methodum rationis spiritualis, quæ non opus habet labore aut certamine corporeo, sed animo desiderioque animæ et attento intellectu, et cum timore et dilectione Dei operatur : ex cuius cogitationis beneficio phalangem hostium fugare facile poteris, more beati Davidis⁴⁵, qui per fidem et fiduciam quam habebat in Deum, gigantem unum ex alienigenis interemis, et hoc pacto cum suo populo multa millia hostium facile vertit in fugam⁴⁶. At vero pro subjecta specie sermonis nostri propone ante oculos, tres ex alienigenis validos et potentes gigantes, quibus sustentatur tota vis omnis confundentis intellectualis adversarii ; iisque delectis omnis malignorum spirituum potentia tendens in perniciem nostri facile frangetur. Sunt porro qui robusti gigantes illius maligni nominantur, ante Jam dicta ignoratio, malorum omnium mater ; ob-

A τῆξας, καὶ τὸν νοῦν ταῖς ἀγλαῖς μνήμαις καὶ μελέταις τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ θεραπεύσας, καὶ διορθωσάμενος, ἀξίαν μετάνοιαν τῷ Θεῷ προσενέγκη, οὐ ἐνώπιον τὰ κακὰ ἐνεγόντεν, ἢ ἐποίησεν ἀλευνὴς γάρ τι ἡ ὥστα φωνῇ εἰπούσα· Ἐγὼ δὲ λέγω ὅματι· Πᾶς δὲ βλέπων γυναικαίς εἰς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἡδη ἔμοιχεν σεις αὐτὴν ἐτῇ καρδίᾳ αὐτού. Διὰ τοῦτο συμβάλλεται τοῖς νέοις μάλιστα, τὸ μῆτε δικαῖος, εἰ δυνατὸν καὶ ἔξωθεν τῶν ἀνθρώπων διάγειν, ἐλαφρότερος δὲ πόλεμος διατελεῖ, καὶ τραντέρον γυναρίζει, μάλιστα ἐξ ἀκριβῶν προσέχῃ αὐτῷ, καὶ διλιγοσιτά, καὶ διλιγοσιτά διδαστος, καὶ ἀγρυπνίᾳ πολλῆ, ἐν προσευχῇ τὴν διαγωγὴν ἔχειν ἀγωνιζόμενος, καὶ μάλιστα ἐμπείροις πνευματικῶν Πατέρων συναντέρεσθαι, καὶ συνείναι, καὶ δοῦλητος εἶναι σπουδάσων. Ἐπικινδυνὸν γάρ τὸν μόνον καὶ ἰδιόμυθον καὶ ἀμέρτυρον, καὶ μετὰ ἀπείρων τοῦ πνευματικοῦ πολέμου συζητεῖν ἀλλοις γάρ πολέμων τρίτες οἱ τοῦτοι ἀλλοκονταί, διτις πολλά εἰσι τῆς κακίας τὰ μηχανῆματα καὶ ἔνεδρα κεχρυμμένα, καὶ διάφοροι παγίδες καταπεπήγασι τοῦ Ἐχθροῦ πανταχόθεν. Καὶ διὰ τοῦτο συνείναι ἢ συνεχῶς συντυχάνειν γωνιστοῖς ἀνδράσι σπουδαστέον καὶ ἀγωνιστέον· ὅπως καν μή αὐτὸς ἔχῃ λύχον ἀληθοῦς γνώσεως, διὰ τὸ ἐτιατέλες τῆς νοητῆς ἡλικίας καὶ νήπιον, τῷ ἔχοντι συνοδεύων οὐ περιπατεῖ ἐν σκότει, οὐ κινδυνεύει βράχοις καὶ παγίσι, καὶ τοῖς νοητοῖς οὐ περιπλέπει θηρίοις, τοῖς ἐν τῷ σκότει νεμομένοις, καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ χωρὶς λύχον νοητοῦ τοῦ θείου λόγου περιπατοῦντας ἀρπάζουσι καὶ διαφεύγουσιν. .

B IV'. Εἰ οὖν βούλει, τέκνον, οἰκεῖον λύχον φωνῆς νοητοῦ γνώσεως πνευματικῆς ἐνδον κτήσασθαι, ἐν τῷ βαθυτάτῃ νυκτὶ ἀπροσκόπτως τοῦ εἰκόνος τούτου περιπατεῖν δυνήσῃ, καὶ ὑπὸ Κυρίου τὰ διαβήματά σου κατευθυνθείη, ὅπως τὴν ὁδὸν τοῦ Εὐαγγελίου Θελήσῃς σφόδρα, κατὰ τὸ προφητεύον λόγιον, τοῦτον ἔστι, πίστει διαπύρως τῶν τελειοτέρων εὐαγγελικῶν προσταγμάτων περιέχεσθαι, καὶ τῶν παθημάτων τοῦ Κυρίου δι' ἐπιθυμίας καὶ εὐχῆς γενέσθαι κοινωνίας, ὑποδέκνυμι σοι μέθοδον· θαυμαστὴν καὶ ἐπίμονον, τρέπου πνευματικοῦ, οὐ σωματικοῦ κόπου ἢ ἀγῶνος δεομένην, ἀλλὰ ψυχικοῦ πόθου καὶ νοδὸς προστεχοῦς διανοίας χρήζουσαν, φύσιψ καὶ ἀγάπη Θεοῦ συνεργούμενην· διτις ἐπινοίας τὴν φάλαγγας τῶν Ἐχθρῶν εὐχερῶς τροπώσασθαι δυνηθῆσῃ κατὰ τὸν μακάριον Δασιδ, ἵνα γίγαντα τῶν ἀλλοφύλων ἀνελόντα διὰ πίστεως καὶ πεποιθήσεως τῆς εἰς θεὸν, καὶ οὕτω τὰς μυριάδας τῶν Ἐχθρῶν μετὰ τοῦ ἴδιου λαοῦ εὐχερῶς τροπωσάμενον. Ἐκ δὲ ὑποθέσεως τοῦ ἡμετέρου λόγου, τρεῖς τοὺς δυνατοὺς καὶ κραταιοὺς τῶν ἀλλοφύλων γίγαντας δρόψ, εἰς οὓς ἐπεστήριχται πᾶσα τὴν νοητοῦ διλοφυρτικοῦ ἀντικειμένου δύναμις, ὃν καθαιρεθέντων, εὐχερῶς λαοῖς πᾶσα εἰς ἀνάρρεσιν ἢ τῶν πονηρῶν πνευμάτων ἀσθενήσει δύναμις. Εἰσὶ δὲ οἱ δυνομάζομενοι τοῦ Πονηροῦ ἰσχυροὶ γίγαντες, τοὶ δημιο-

⁴⁴ Matth. v. 28. ⁴⁵ I Reg. xvii, 49 seqq.

εἴθιτο ή ταῦτης ἀδελφή καὶ συνεργός καὶ συνέριθος· ἡ τὸ σκοτεινὸν τοῦ μελανού νέφους ἔνδυμα καὶ κάλυμμα ἐν τῇ ψυχῇ ἔξυφαλνουσα φρεμυμάτα, ἡ ἀμφοτέρας στερίζουσα καὶ κραταιοῦσα, καὶ σύστασιν αὐταῖς παρεχομένη, τῇ ἀμελεστάτῃ ψυχῇ, τὸ ἔμμονον κακὸν ἐργαζομένη· Ὅποδ γάρ φρεμυμάτις λήθης τε καὶ ἀγνοίας τὰ τῶν λοιπῶν παθῶν ὑποστήριγματα κραταιοῦνται καὶ μεγαλύνονται. Βοηθοί γάρ ἀλλήλων οὖσαι, καὶ χωρὶς ἀλλήλων μή δυνάμεναι συνιστάναι, Ισχυραὶ τοῦ ἀντικειμένου δυνάμεις ἀποδείκνυνται, καὶ οἱ κραταιοὶ τοῦ Πονηροῦ ἄρχοντες, δι' ὧν πᾶσα ἡ στρατὰ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας ὑπονοστέται, καὶ ὑποστηρίζεται, καὶ τὰ διανοήματα ἐκτελεῖν ισχύει· ὧν δινευ συστῆναι τὰ προκείμενα οὐ δύναται.

B ΙΓ'. Εἰ οὖν βούλει κατὰ τῶν προειρημένων παθῶν τὸ νίκος ἀρασθαι, καὶ τὴν φάλαγγα τῶν νεκτῶν ἀλλοφύλων εὐχερῶν τροπώσασθαι, δι' εὐχῆς καὶ συνεργείας Θεοῦ γινόμενος ἐν ἑαυτῷ, καὶ εἰς τὰ βάθη τῆς αρρένας δύνας, ἀνίχνευσον τοὺς τρεῖς τούτους δυνατούς τοῦ διαβόλου γίγαντας, λήθην λέγω, καὶ φρεμυμάταν, καὶ ἀγνοίαν, τὸ ὑποστήριγμα τῶν νοητῶν ἀλλοφύλων, ἀξ ὧν τὰ λοιπὰ τῆς κακίας πάθη ὑπονοστούμενα ἐνεργεῖ, καὶ ζῆ, κατεῖχνει, ἐν ταῖς τῶν φιληδόνων καὶ κενοδόξων ψυχαῖς. Καὶ διὰ πολλῆς προσεχείας καὶ νοῦ ἐπιστασίας μετὰ τῆς ἀνθεν φροπῆς εὐρών τὰ τοῖς πολλοῖς ἀγνοούμενα, ὀλεθριώτερα τῶν λοιπῶν δυτα κακὰ διὰ τῶν δικαιοιούντων δηλών τῶν ἀπεναντίας, ἐκείνης μνήμης ἀγαθῆς λέγω τῆς πάντων τῶν καλῶν αἰτίας, καὶ γνώσεως πεφωτισμένης, δι' ἣς ἀναγρηγοροῦσα ψυχῇ τὸ τῆς ἀγνοίας σκήτος διώκει ἀφ' ἑαυτῆς, καὶ προθυμίας ἀριστης πρὸς σωτηρίαν εὐτρεπιζούσης καὶ ἐπει[σα]γούσης τῇ ψυχῇ, τὰ τῆς ἀρετῆς ἔνδυσάμενος ὅπλα, ἐν δυνάμει Πνεύματος ἀγίου, διὰ πάστης προσευχῆς καὶ δεήσεως γενναιῶντος καὶ ἀνθρεών καταγωνίσῃ τοὺς τῶν νοητῶν ἀλλοφύλων τρεῖς προειρημένους γίγαντας. Διὰ μὲν τῆς ἀριστης κατὰ Θεὸν μνήμης ἀγαθῆς, "Οσα ἔστελλειητο, δοτα σεμνά, δου δίκαια, δοτα ἀγρά, δοτα επιφημα, ει τις ἀρετή, καὶ ει τις ἀπαιτος, πάντα λογίζεμενος, τὴν παγκάκιστον λήθην ἀφ' ἑαυτοῦ ἐκδιώκων· διὰ δὲ τῆς πεφωτισμένης καὶ οὐρανίου γνώσεως, τὴν ὀλεθρίου δηγοιαν τοῦ σκότους ἔξαφαντῶν· διὰ δὲ τῆς παναρέτου καὶ καλλίστης προθυμίας, τὴν δύσον καὶ τὴν τῶν κακῶν ἐν τῇ ψυχῇ κατεργαζομένην φρεμυμάταν ἔξελαύνων. Ταύτας δὲ τὰς ἀρετὰς, οὐ φύλαξ, ἢ ἐκ μόνης προαρέσεως, ἀλλ' ἐκ δυνάμεως Θεοῦ καὶ συνεργείας ἀγίου Πνεύματος, ἐν πολλῇ προσεχείᾳ καὶ εὐχῇ ἐκτενεῖς κτησάμενος. Οὕτω δυνήσῃ τῶν προειρημένων Ισχυρῶν γιγάντων φυσθῆναι τοῦ Πονηροῦ. Γνώσεως γάρ ἀληθοῦς, καὶ μνήμης λόγου Θεοῦ, καὶ ἀγαθῆς προθυμίας συμψινίᾳ, διὰ χάριτος ἐνεργοῦς ἐν τῇ ψυχῇ συστῆναι σπουδαζομένης καὶ ἐπιμελῶς φυλασσομένης, λήθης καὶ ἀγνοίας καὶ φρεμυμάτας ἔγνος· ἐν αὐτῇ ἀραίζεται, καὶ εἰς τὸ μή ὄν περιεστατεῖ· τῆς χάριτος βασιλευούστης ἐν αὐτῇ, ἐν Χριστῷ Ιησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ὃς ἡ δόξα καὶ τὸ χράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Jesum Christum Dominum nostrum, cui gloria et imperium in secula. Amen.

A livin, quæ est ejus soror adjutrix et socia; et, quæ tenebrosum atrie nubis amictum et velamen subtextit animæ, socordia: quæ fulcit et confirmat ambas, cisque præbet ut subsistant, efficiens ut in anima negligentissima vitium immoretur. Nam ab ignavia, oblivione et ignorantia reliquorum affectuum fulcimenta firmantur et crescunt, quia se mutuo juvant, et una reliquis absentibus subsistere nequit. Potentes adversarii vires, et validi principes illius maligni demonstrantur, utpote quorum opera universus exercitus spirituum nequitiae subingreditur, suffulcitur, et quæ excogitavit, peragere potest: sine quibus proposita consistere nequeunt.

B XIII. Si velis igitur adversus affectiones antedictas reportare victoram, et aciem alienigenarum intelligibilium facile fugare, precibus et auxilio diuino roboratus, tam in teipso quam in profundo cordis, iuvestigato hosce tres potentes diaboli gigantes, oblivionem, inquam, ignaviam et ignorantem, hoc est, praesidium alienigenarum intelligibilium: unde reliqui vitiosi affectus subingressi agunt et vivunt et valent in animis hominum voluptatibus et vanæ gloriæ deditorum. Et ubi per summi attentionem et animi sollicitudinem, ope superna favente, inveneris ignota plerisque vicia, reliqui tamen magis exitialia, per arma justitiae ex adverso respondentia, illam (inquam) bonam memoriam, omnium rerum honestarum causam:

C Et notitiam illustratam, a qua anima expergesfacta ignorantiae tenebras a seipsa depellit; et per optimam animi promptitudinem, quæ instruit ad salutem et inducit in animum quæ pertinent ad virtutem, indutus arma in virtute sancti Spiritus per omnem orationem et observationem strenue et viriliter expugnabis tres alienigenarum intelligibilium ante dictos gigantes. Optima quidem ei Deo grata memoria, quæcunque sunt vera, quæcunque præclara, quæcunque justa, quæcunque pura, quæcunque bonæ famæ, si qua laus, si qua virtus¹⁰, omnia considerans, pessimam omnium oblivionem a teipso excutes: illustrata vero et cœlesti cognitione perniciosam et caliginem plenam delebis ignorantiam: honestissima autem et omnium virtutum studiosa alacritate animi expelles ignaviam Deo caruentem, et omnium in anima vitiiorum procreaticem. Has porro virtutes cum obtinueris, non nuda aut sola voluntate, sed divina potentia et ope sancti Spiritus cum summa attentione et precibus amplificabis: huncque in modum poteris robustorum diaboli gigantum supradictorum molestia liberari. Cognitionis enim veræ, ac memorie verbi Dei, probaque alacritatis animi consonantia, per gratiam efficacem in anima, quæ procuratur ut simul adsit et studiose conservetur, vestigium oblivionis, ignorantiae atque socordia deletur in anima; et tandem eo redigitur, ut non sit: in ea regnante gratia por

Rescriptum a Nicolao missum ad Marcum Exercitatem, quo agit illi gratias ob præcepta salutaria quæ illi per epistolam scripsereat.

Gratia sit, gratia sit (inquam) Deo, gratia incredibilis et inenarrabili dono ejus, quod animum gravibus detentum perturbationibus, et totum proponendum a se abalienatum, benevole ac humanius complexus est; quod etiam illum visitavit per intimam et totam prorsus in Deo collocatam intentionem, sanctum dico deditumque virtutibus ac Deo agglutinatum animum tuum, quo tu ad me missus es scintilla fulgens, divini plena luminis, hanc esca spiritali imbutus; quod tandem beneficio lucis næ sermonum cum labore et desiderio editorum a cogitatione Deo unita, miserari animam meam extraxit ab obscurissimis tenebris et turbine; fecitque Dominus eximus, ut intellectus meus abnueret et aversaretur tres indicatos mihi gigantes. Re enim vera sunt gigantes magni et immenses, qui nunquam intermittunt bellum in genus humanum. Quem porro in terra sic fereciter ac moleste detinent, ut me, qui male et proprio arbitrio illis adhuc inservio? At misericordia motus is qui nullo modo delectatur interitu viventium, longanimitatem suam humanitatemque declaravit, et emota illa cogitatione pia excitavit propositum profundissimo somno demersum, ostensis ac manifestatis mihi, quos dixi, gigantibus. Primum sane dico, oblivionem, quæ expulit Adamum e paradiiso. Nam nisi Domini præceptum oblitus fuisset, nunquam ea gloria excidisset; secundum, socordiam, qua ignavus effectus paruit conjugi; tertium, ignorantiam, qua ductus ignoravit tum quis esset, tum quid ageretur. Hosce tres spiritus Dominus Jesus manifestos mihi reddidit per Spiritum sanctum habitantem in te. Nam emitit profecto gladium bis acutum, quod est verbum Dei, quo admodum placite bipartitus est animum meum. Nec buc usque duntaxat processit, sed etiam quasi suavitatem quandam spiritalem verborum tuoruin indidit voluntati mea. Quot igitur ora, quoque linguae suppetere poterunt, ad digne gratias agendas Domino ac Deo vero pro mihi reductis in memoriam a te beneficiis? Commodam item epistolæ methodum, et sitam in verbis intiām benevolentiā, quæ incitant ad investigandam veritatem, ad observanda mandata Dei, multum denique conferunt ambulare volenti viam Domini, quæ deducit ad vitam æternam, quis digne laudabit? Neque vero mihi solum hoc commodum accessit e sermone tuo, sed et omnium eorum qui ipsum audierunt, intellectus magnifice illustratus est, multumque fructum excersit e verbis efficaciter prolatis, procul dubio perinde rata erant, ac res ipsæ, sermonesque exaudiabantur, non ut sermones, sed velut opus manifestum, quod subjicitur oculis nostris. Mox enim sermo temperantiam summam indidit animis. Et quia efficax erat sermo, manere non poterat otiosus, sed confessim, productis spicis,

Α Ἀρτιγραφος παρὰ Νικολδου ράς Μέρμορ Ἀσχητίην.
 Ή χάρις, τῷ Θεῷ χάρις, χάρις τῇ ἀνυπερβολήῃ καὶ ἀνεκτηγήτῳ αὐτοῦ δωρεῇ, ὅτι ἐφιλανθρωπεύσατο ψυχὴν ἐν πάθεσι δεινοῖς κατεχομένην, καὶ διῆν ἀκμὴν ἀπλολοτριώμενην, καὶ ἐπεσκέψατο διὰ τῆς εὐσπλάγχνου καὶ ὅλης ἐξ ὅλης Θεῷ ἀνακειμένης προκιρέσεως, λέγω δὴ τῆς ἐναρέτου καὶ Θεῷ κεκαλημένης τῆς ὥστε σου ψυχῆς, δι' ἣς ἀπεστάλτης μαι σπινθῆρ ἀστράπτων, πλήρης φωτὸς θείου, καὶ ἀρχιστρον ἔχον δέλεαρ πνευματικόν· καὶ ἀπὸ τῆς λυγνελας τῷ πόνῳ καὶ πόθῳ ὑπὸ τοῦ συνηνωμένου τῷ Θεῷ λογισμοῦ, τεχθέντων ἡμέρατων ἀνέσπασε τὴν ἀβίλιν μου ψυχὴν ἐκ τοῦ ζογωδεστάτου σκότους· καὶ θυλλῆς, καὶ ἀνανεῦσαι ἐποίησε τὴν διάνοιάν μου ἑξαρτος Δεσπότης ἐκ τῶν μηνυθέντων μοι τριῶν γιγάντων. Ὁντως γάρ γίγαντες μεγάλοι καὶ ἀνήμεροι, μηδέποτε πανύμενοι τοῦ πολεμεῖν τὸ ἀνθρώπινον γένος. Τίνα δὲ οὕτως ἀγρίως καὶ δεινῶς κατέχουσιν ἐπὶ γῆς, ὡς ἐμὲ τὸν κακῶν καὶ ἴδιῳ θελήματι ὑπ' αὐτῶν ἔτι κυριεύμενον; Ἄλλος δὲ μηδέποτε τερπόμενος ἐπὶ ἀπωλείᾳ ζώντων, τὴν ἀγέραντης παραρθούμον αὐτοῦ καὶ εὔπλαγχνον τῆς φλανθρωπίας, καὶ ἐκίνησεν ἐκεῖνον τὸν εὔσεβη λογισμόν· καὶ ἐξύπνισε τὴν ὑπνικὴν βαθυτάτην κατακειμένην προσίρεσιν, καὶ ἀνέστηε καὶ ἐφανέρωσε μοι τοὺς προερημένους γίγαντας. Λέγω δὲ πρῶτον, τὴν λέπθην τὴν ἐκβάλλουσαν τὸν Ἀδάμ ἐκ τοῦ πχραδείσου. Εἰ μὴ γάρ ἔλαθε τὴν παραγγελίαν τοῦ Δεσπότου, οὐκ ἂν ἐξέπεσε τῆς τοιαύτης δόξης· καὶ τὴν φρεμυμάτιν δι' ἣς ἀρθυμήσας ἤκουε τῆς ἐμοξύγου· καὶ τὴν ἄγνοιαν δι' ἣς ἡγνύσε, τίς δὴ καὶ τί ὑπῆρχε. Ταῦτα τρία πνεύματα φανερά μοι κατέστησεν ὁ Κύριος Ἰησοῦς. διὰ τοῦ ἀγίου Πνεύματος τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν σοι. Ἐξαπέστειλε γάρ ἀλτηῶς μάχαιραν δίστομον, δὲστι βέημα Θεοῦ, καὶ ἐδιχοτίμησε τὸν νοῦν ἐν πολλῇ γαλήνῃ. Οὐ μόνον δὲ τούτου μέχρι ἐτίλη, ἀλλὰ καὶ τῇστετά τινα πνευματικήν, ὡς τῶν σῶν ἡμέρατων ἐνέθηκε τῇ πραιέσσει μόνο. Πάσιοι οὖν στόμασι καὶ πόσας γλώσσαις διυνθῶ ἀξίως εὐχαριστήσαι τῷ ἀλτηῶν καὶ Δεσπότῃ Θεῷ, ὑπὲρ τῶν παρὰ σοῦ ὑπομνησέντων μοι εὐεργειῶν; Η αὐτὸν τῆς ἐπιστολῆς τὸ εὑμέθοδον καὶ εἰσπλαγχνούν τῶν ἡμέρατων, καὶ διεγερτικὸν πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας, καὶ τήρησιν ἐντελῶν Θεοῦ, καὶ πολλὴν ὡφέλειαν τοῦ βαδίσαι τὸ θελοντὸς τὴν δόδην τοῦ Κυρίου, τὴν ἀπάγουσσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον. Οὐ μόνον δὲ ἐμοὶ ἡ τοιαύτη ὡφέλεια διὰ τὸν λόγον ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ ὅσοι αὐτὸν ἤκουσαν, μεγάλως ἐξαπύνθη αὐτῶν ἡ διάνοια, καὶ πολλὴν ὡφέλειαν ἐχαπίσατο ἀπὸ τῶν ἐνεργῶν λεγθέντων ἡμέρατων Ἀμέλεις τὰ βήματα πράγματα ἐθεωρήσαν, καὶ εἰ λόγοι οὐκ ἤκουσθησαν ὡς λόγοι, ἀλλ' ὡς ἔργον φανερὸν προκείμενον τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν. Εὐθέως γάρ ἐνέθηκε νῆψιν πολλὴν ὁ λόγος εἰς τὰς προαιρέσεις. Καὶ ἐπειδὴ ἐνεργῶς δὴ λόγος, οὐκ ἔμεινεν ἀέργως, ἀλλ' εὐθέως στάχυας ἐβλάστησε, καὶ τὸν καρπὸν ὄφρους ἐδειξε, καὶ οὐ μόνον ξανθὸν τούτου ἐτίλη, ἀλλὰ καὶ ἀκόρεστος ἐγένετο, ὡς οἰδεν. ὁ Θεός· διάκις γάρ ἐ-

τύχω, κόρον οὐδὲ λαμβάνει τὴν ταλαιπωρίας μου ψυχή. Τῇ οὖν πρεσβείᾳ τῆς σῆς ἀγιωσύνης. Εσται τὸ δῶρον τοῦτο ἔμμονον, τοῦ περαμέναι με τὸν οὐράνιον σπουδῆρα, καὶ ἀπολέσαι παντελῶς τοὺς προειρημένους γίγαντας ἥντος, μή ποτε ἐπιλάθωμαι, καὶ τῆς αὐτεξουσίου προσιρέσεως προδοσίᾳ ἐμβάλω ἐμαυτὸν εἰς τὰ προειρημένα κακά, καὶ γένωμαι κατάβρωμα τῶν ἔχθρῶν. Ἀλλὰ πιστεύω τῷ Κυρίῳ μου Ἰησοῦ Χριστῷ, τῷ ἑνοικοῦντι ἐν σοι, ὅτι διὰ τῆς διστητής σου καὶ τῶν ὁμοίων σοὶ ἀγανίζομένων, οὐ μή με παρέληῃ, οὐδὲ οὐδὲ μή παραδώσῃ με εἰς τὰ στόματα τῶν προειρημένων γιγάντων ἀλλὰ πάντοτε διὰ τῶν δσῶν δούλων αὐτοῦ ὑπομιμήσκων τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, γνώρισται μοι τῷ τάλαντο εὑχαῖς σου ἀγίαις. Παρακαλῶ οὖν καὶ ἰκετεύω τὴν εἴσπλαγχνον καὶ ὅσιαν σου ψυχήν, μή καταγνῶς μου εἰς τοῦτο, ὅτι θαρσήσας ἀπετόλμησα τοῦ τοῦ ἀντιχράξαι γράμματα τῇ ἀγιότητί σου· ἀλλ' ἐπειδὴ εἶδον ἀγεψημένα σπλάγχνα πατρικά, καὶ δι' εὐτελῶν γραμμάτων παρακαλῶ καὶ δέομαι τοῦ μημονεύεσθαι μου ἐν πάσῃ ὥρᾳ [ὅτι δεὶ δὲ οἱ Κύροις ἐπιτακτεται τὸν παρεδρευτὴν καὶ ἀδιάλειπτον λατρευτήν, λέγω δὴ τὸν ἄξιον κεκαθαρμένον νοῦν τῆς εὐλογημένης σου ψυχῆς], δπως διὰ τῆς ἀγιωσύνης σου κάγιν ἀπὸ τῶν κακῶν μου φύσιον, καὶ εὑρὼ διέξδων ἀγαθὴν χάριτι Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, μεθ' οὐ τῷ Πατρὶ τοῦτο, καὶ κράτες σὸν ἀγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

gratiam Christi Dei, cum quo, Patri honor et imperium, una cum sancto Spiritu, in saecula seculorum. Amen.

OPUSCULUM VI.

Κεφάλαια τηττικά.

A'. 'Ο κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον μόνον πιστὸς, τὸ δρός τῆς κακίας ἐκποτοῦ διὰ πιστεώς μετατίθεσιν, ἀπωθούμενος ἐκποτοῦ τῇ ἀττάτῳ περιφορᾷ τὴν ὑπὸ αἰσθήσιν τὴν ἐπ' αὐτῆς προτέραν διάθεσιν. 'Ο δὲ μαθητὴς εἶναι δυνάμενος, ἐκ τοῦ Λόγου δεχόμενος χεροῦ τῶν γνωστικῶν ἀρτων τὰ κλέσματα, διατρέψει χιλιάδας, πρᾶξει δεικνύς πληθυνομένην τοῦ Λόγου τὴν δύναμιν. 'Ο δὲ ἀπόστολος Ισχύσας εἶναι, πεπονιανταν λατρεύει νόσον, καὶ πᾶσαν μαλακίαν, ἐκδάλων δαιμόνια, τοῦτο ἔστι τὴν τῶν παθῶν φυγαδεύων ἐνέργειαν, νοσοῦντας λύμενος, πρὸς ἔξιν εὔσεβειας τοὺς στερηθέντας αὐτῆς δι' ἐλπίδος ἐπανάγων, καὶ τοὺς δι' ὄνκων μαλακισθέντας ἐπιστύφων τῷ λόγῳ τῆς πιστεώς. Πατεῖν γάρ ἐπάνω δρεων καὶ σκορπίων κελευσθεὶς ἀρχήν, τέλος τῆς ἀμαρτίας ἔξαφανίζει.

B'. Σάββατα σαββάτων ἔστιν τὸ θρεμματική φύσης λογικῆς, καὶ ἀπ' αὐτῶν πάντων ἐν τοῖς οὖσι θεοτέρων λόγων ὅντων νοῦν συστειλάσης, καὶ μόνον τὸν Θεὸν κατ' ἐρωτικὴν ἔκστασιν διλαμών ἐνδυσάστης, καὶ παντελῶς ἀκίνητον αὐτὸν τὸν Θεοῦ διὰ τῆς μυστικῆς θεολογίας ποιησάσης.

C'. Θέρους θέρος ἔστιν τὸ πᾶσα σάββατος, καὶ κατὰ τὴν τῶν νοητῶν μυστικὴν θεωρίαν, περὶ νοῦν ἀγνώ-

Capitula de Temperantia.

Qui Juxta legem evangelicam fidelis est duntataat, fidei transfeuit a seipso montem nequitiae, instabili revolutione a seipso excutiens affectum sub sensu positum, qui prius in sensu residebat. Qui vero potest esse discipulus, a Verbo suscipiens manibus fragmenta panum notionem praestantium, alit multa millia, ostendens ipso facio multiplicari vim Verbi. Cui autem pervenire licet ad gradum apostoli, is curat omnem morbum et omnem languorem, ejiciens daemonia, hoc est, fugans affectionum efficaciam, sanans aegrotos, spe reducens ad habitum pietatis eos, qui illo privati erant, perstringens verbo fidei quos reperit ignavia languentes. Qui enim jussus est conculcare caput serpentum et scorpionum, delet caudam peccati.

D. II. Sabbath sabbatorum est requies rationalis animi rationalis, quae a cunctis ipsis rerum divinioribus sermonibus mente correpta amoris excessu solum plane Deum induit, ipsamque prorsus inseparabilem a Deo mysticæ theologiae beneficio reddit.

III. Messis messium est omnis inaccessa Dei intellectio, et quae post mysticam rerum sub intel-

Rescriptum a Nicolao missum ad Marcum Exercitatem, quo agit illi gratias ob præcepta salutaria quæ illi per epistolam scripsera.

Gratia eit, gratia sit (inquam) Deo, gratia incredibilis et inenarrabili dono ejus, quod animum gravibus detentum perturbationibus, et totum propinquum a se abalienatum, benevole ac humarer complexus est; quod etiam illum visitavit per intimam et totam prorsus in Deo collocatam intentionem, sanctum dico deditumque virtutibus ac Deo agglutinatum animum tuum, quo tu ad me missus es scintilla fulgens, divini plena luminis, huius esca spiritali imbutus; quod tandem beneficio lucernæ sermonum cum labore et desiderio editorum a cogitatione Deo unita, miseram animam tuam extraxit ab obscurissimis tenebris et turbine; fecitque Dominus eximus, ut intellectus meus abnueret et aversaretur tres indicatos mihi gigantes. Re enim vera sunt gigantes magni et immenses, qui nunquam intermittunt bellum in genus huminum. Quem porro in terra sic serciter ac molestie delinent, ut me, qui male et proprio arbitrio illis adhuc inservio? At misericordia motus is qui nullo modo delectatur interitu viventium, longanimitatem suam humanitatemque declaravit, et emota illa cogitatione pia excitavit propositum profundissimo sonno demersum, ostensi ac manifestatis mihi, quos dixi, gigantibus. Primum sane dico, oblivionem, quæ expulit Adamum e paradiiso. Nam nisi Domini præceptum oblitus fuisset, nunquam ea gloria excidisset; secundum, socordiam, qua iguavis effectus paruit conjugi; tertium, ignorantiam, qua ductus ignoravit tum quis esset, tum quid ageretur. Hosce tres spiritus Dominus Jesus manifestos mihi reddidit per Spiritum sanctum habitantem in te. Nam emisit profecto gladium bis acutum, quod est verbum Dei, quo admodum placite bipartitus est animum meum. Nec buc usque duntaxat processit, sed etiam quasi suavitatem quamdam spiritalem verborum tuorum indidit voluntati meæ. Quot igitur ora, quoque lingua suppitere poterunt, ad digne gratias agendas Domino ac Deo vero pro mihi reductis in memoriam a te benesficiis? Conimodani item epistola methodum, et sitam in verbis intimam benevoliam, quæ incitant ad investigandam veritatem, ad observanda mandata Dei, multum denique conferunt ambulare volenti viam Domini, quæ deducit ad vitam æternam, quis digne laudabit? Neque vero mihi solum hoc commodum accessit e sermone tuo, sed et omnium eorum qui ipsum audierunt, intellectus magnifice illustratus est, multumque fructum excerpit e verbis efficaciter prolatis, procul dubio perinde rata erant, ac res ipse, sermonesque exaudiabantur, non ut sermones, sed velut opus manifestum, quod subjicitur oculis nostris. Mox enim seruo temperantium summam indidit animis. Et quia efficax erat sermo, manere non poterat otiosus, sed confestim, productis spicis,

A Ἀρτιγραφος παρὰ Νικολίδου πρὸς Μάρκον
Ἄσκησιν.

Ἡ χάρις, τῷ Θεῷ χάρις, χάρις τῇ ἀνυπερβολῇ καὶ ἀνεκδιγγήτῳ αὐτοῦ δωρεᾷ, διεὶς ἐφιλανθρωπεύσατο ψυχὴν ἐν πάθεσι δεινοῖς κατεχομένην, καὶ διῃ ἀκμὴν ἀπηλλοτριωμένην, καὶ ἐπεακέψατο διὰ τῆς εὐσπλάγχνου καὶ δῆλης ἐξ δῆλης Θεῷ ἀνακειμένης προαιρέσεως, λέγω δῆλης ἐναρέτου καὶ Θεῷ κεκαλημένης τῆς θεᾶς σου ψυχῆς, δι' ἣς ἀπεστάλης μοι σπινθήρ ἀστράπτων, πλήρης φωτὸς θεῖκοῦ, καὶ ἀγνοτροπῶν ἔχον δέλεαρ πνευματικόν· καὶ ἀπὸ τῆς λυχνειᾶς τῷ πόνῳ καὶ πόθῳ ὑπὸ τοῦ συνηνωμένου τῷ Θεῷ λογισμοῦ, τεχθέντων βημάτων ἀνέσπασε τὴν ἀθλίαν μού ψυχὴν ἐκ τοῦ ζούαδεστάτου σκότους καὶ θυελλῆς, καὶ ἀνανεῦσαι ἐποίησε τὴν διάνοιάν μου ἔξαρτος Δεσπότης ἐκ τῶν μηγνυθέντων μοι τριῶν γιγάντων. Ὁντας γάρ γίγαντες μεγάλοι καὶ ἀνήμεροι, μηδέποτε παύσμενοι τοῦ πολεμεῖν τὸ μηδιώπινον γένος. Τίνα δὲ οὕτως ἀγρίως καὶ δεινῶς κατέχουσιν ἐπὶ γῆς, ὡς ἐμὲ τὸν κακῶν καὶ ιδίῳ θελήματι ὑπὸ αὐτῶν ἔτι κυριεύμενον; Ἄλλ' ὁ μηδέποτε τερπόμενος ἐπ' ἀπωλείᾳ ζώντων, τέλεις καὶ ἀνέδειξε τὸ μακρόθυμον αὐτοῦ καὶ εὐσπλαγχνὸν τῆς φιλανθρωπίας, καὶ ἔκινησεν ἐκεῖνον τὸν εὐεσθῆ λογισμὸν· καὶ ἔξπνισε τὴν ὑπὸν βαθυτάτῳ κατακειμένην προσερπειν, καὶ ἀνέδειξε καὶ ἔσανέρωσε μοι τοὺς προερημένους γίγαντας. Λέγω δὲ πρῶτον, τὴν λγθῆν τὴν ἐκβάλλουσαν τὸν Ἅδαμ ἐκ τοῦ πυραδίζου. Εἰ μὴ γάρ Ελαύης τὴν παραγγελίαν τοῦ Δεσπότου, οὐκ ἂν ἔξπεισε τῆς τοιαύτης δόξης· καὶ τὴν φραγμίαν δι' ἣς ἔρθυμάσις ἤκουσε τῆς ἐμοξύγου· καὶ τὴν δγνοιαν δι' ἣς τὴν δγνότε, τίς ἦν καὶ τί ὑπῆρχε. Ταῦτα τρία πνεύματα φανερά μοι κατέστησεν ὁ Κύριος Ἰησοῦς. διὰ τοῦ ἀγίου Πνεύματος τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν σοι. ἐξαπέτειλε γάρ διληθῶς μάχαιραν δίστομον, διέστι δῆμα Θεοῦ, καὶ ἐδιχοτόμησε τὸν νοῦν ἐν πολλῇ γαλγνῇ. Οὐ μόνον δὲ τούτου μέχρι ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ἔδιπτετά τοια πνευματικὴν, ὡς τῶν σὸν βημάτων ἐνέθηκε τῇ προαιρέσει μού. Πέσοις οὖν στόμασι καὶ πόσαις γλώσσαις δυνηθῶ ἀξίως εὐχαριστῆσαι τῷ ἀλτθινῷ καὶ Δεσπότῃ Θεῷ, ὑπὲρ τῶν παρὸτοῦ ὑπομνησθέντων μοι εὐεργεσιῶν; Ἡ αὖταν τῆς ἐπιστολῆς τὸ εὔμεθοδον καὶ εὐσπλαγχνὸν τῶν βημάτων, καὶ διεγερτικὸν πρὸς ζῆτας τῆς ἀληθείας, καὶ τίτρους ἐντολῶν Θεοῦ, καὶ πολλὴν ὥφελειαν τοῦ βαδίσαι τέλοντος τὴν ὅδον τοῦ Κυρίου, τὴν ἀπάγουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον. Οὐ μόνον δὲ ἐμοὶ ἡ τοιαύτη ὥφελεια διὰ τὸν λόγον ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ ὅσοι αὐτὸν ἤκουσαν, μεγάλως ἐλαττώνθη ἀυτῶν ἡ διάνοια, καὶ πολλὴν ὥφελειαν ἐκπρώτατο ἀπὸ τῶν ἐναργῶν λεγθέντων βημάτων ἀκέλει τὰ βημάτα πράγματα ἐξεσιώησαν, καὶ οἱ λόγοι οὐκ ἤκουσθεντο ὡς λόγοι, ἀλλ' ὡς ἔργον φανερὸν προσείμενον τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν. Εὐθέως γάρ ἐνέθηκε νῆψιν πολλὴν ὁ λόγος εἰς τὰς προαιρέσεις. Καὶ ἐπειδὴ ἐνεργῶς ἦν ὁ λόγος, οὐκ ἐμεινεν δέργως, ἀλλ' εὐθέως στάχνας ἐβλάστησε, καὶ τὸν καρπὸν ὥρμεον ἐδειξε, καὶ οὐ μόνον ἦν τούτου ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ἀκόρεστος ἐγένετο, ὡς οἶδεν ὁ Θεός· διάκις γάρ ἐτ-

τύχω, κόρον οὐ λαμβάνει: ἡ ταλαιπωρός μου ψυχή. Τῇ οὖν πρεσβείᾳ τῆς σῆς ἀγιωσύνης, ἔσται τὸ δῶρον τοῦτο ἐμμονον, τοῦ περαμέναι με τὸν οὐράνιον στυ-
θῆρα, καὶ ἀπολέσαι παντελῶς τοὺς προειρημένους γίγαντας ἵνα τέλους, μὴ ποτε ἐπιλάθωμαι, καὶ τῆς αὐτεξουσίου προσιρέσεως προδοσίᾳ ἐμβάλω ἐμαυτὸν εἰς τὰ προειρημένα κακά, καὶ γένωμαι κατάβρωμα τῶν ἔχθρων. Ἀλλὰ πιστεύω τῷ Κυρῳ μου Ἰησοῦ Χριστῷ, τῷ ἑνοικαῦντι ἐν σοι, ὅτι διὰ τῆς ὀσιότητός σου καὶ τῶν ὁμοίως σοὶ ἀγανίζομένων, οὐ μή με παρέ-
λῃ, οὐδὲ οὐ μή παραδώσῃ με εἰς τὰ στόματα τῶν προειρημένων γιγάντων ἀλλὰ πάντοτε διὰ τῶν ὄσιῶν δοξῶν αὐτοῦ ὑπομιγήσκων τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, γνώρι-
σαι μοι τῷ τάλαιν εὐχαῖς σου ἀγίαις. Παρακαλῶ οὖν καὶ ἔκειτο τὴν εἴσπλαγχνον καὶ δούλων σου ψυχὴν, μὴ καταγῆς μου εἰς τοῦτο, ὅτι θαρσήσας ἀπετόλ-
μησα τοῦ ἀντιχεράξαι γράμματα τῇ ἀγιότητί σου· ἀλλ᾽ ἀπειδή εἰδὼν ἀγεψημένα σπλάγχνα πατρικά, καὶ δὲ εὐτελῶν γραμμάτων παρακαλῶ καὶ δέομαι τοῦ μηνημονεύεσθαι μου ἐν πάσῃ ὥρᾳ [ὅτι δεὶ δὲ οἱ Κύ-
ριοι ἐπιτικέπτεται τὸν παρεδρευτὴν καὶ ἀδιάλειπτον λατρευτὴν, λέγω δὴ τὸν ἄξιον κεκαθαρμένον νοῦν τῆς εὐλογημένης σου ψυχῆς], δπως διὰ τῆς ἀγιωσύ-
νης σου κάγιν ἀπὸ τῶν κακῶν μου φύσιθῶ, καὶ εὑρὼ διεξόδων ἀγαθὴν χάριτι Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, μεδὲ οὐ τῷ Πατερὶ τιμῇ καὶ χράτε σὸν ἀγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας, τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

gratiam Christi Dei, cum quo, Patri honor et imperium, una cuin sancto Spiritu, in secula seculorum. Amen.

OPUSCULUM VI.

Κεφάλαια τηττεκάδα.

A'. Ο κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον μόνον πιστὸς, τὸ δρός ἔτη: κακίας ἐκπονοῦ διὰ πίστεως μετατίθεσιν, ἀπ-
ωθούμενος ἐκπονοῦ τῇ ἀπτάτῳ περιφορᾷ τὴν ὑπὸ αἰσθήσιν τὴν ἐπ' αὐτῆς πρατέραν διάθεσιν. Ο δὲ μαθητὴς εἶναι δυνάμενος, ἐκ τοῦ Λόγου δεχόμενος χεροῦ τῶν γνωστικῶν ἀρτουν τὰ κλάσματα, διατρέψει χιλιάδας, πρᾶξει δεικνύς πλήθυνορένην τοῦ Λόγου τὴν δύναμιν. Ο δὲ ἀπόστολος Ισχύσας εἶναι, πᾶ-
σαν λατρεύει νόσον, καὶ πᾶσαν μαλακίαν, ἐκδάλ-
λων δαιμόνια, τοῦτ' ἔστι τὴν τῶν παθῶν φυγαδεύων ἐνέργειαν, νοσοῦντας λύμενος. πρᾶξει δὲ εὐσεβείας τοὺς στερηθέντας αὐτῆς δι' ἐλπίδος ἐπανάγων, καὶ τοὺς δὲ δκνων μαλακισθέντας ἐπιστύφων τῷ λόγῳ τῆς πίστεως. Πατεῖν γάρ ἐπάνω δφεων καὶ σκορπίων κελευσθεὶς ἀρχήν, τέλος τῆς ἀμαρτίας ἐξαφανίζει.

B'. Σάββατα σαββάτων ἔστιν τὸ ερμίλα ψυχική ψυ-
χῆς λογικῆς, καὶ ἐπ' αὐτῶν πάντων ἐν τοῖς οὖσι θειο-
τέρων λόγων ὅν τον συστειλάστης, καὶ μόνον τὸν Θεὸν κατ' ἐρωτικὴν ἐκστασιν διλκῶς ἐνδυσάστης, καὶ παντελῶς ἀκίνητον αὐτὸν τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς μυστικῆς θεολογίας ποιησάσθης.

C'. Θέρους θέρος ἔστιν ἡ πᾶσα ἀστατος, καὶ κατὰ τὴν τον νοητὴν μυστικὴν θεωρίαν, περὶ νοῦν ἀγνώ-

C. Qui juxta legem evangelicam fideli est duntur, sive transiert a seipso montem nequitiae, instabilis revolutione a seipso excutens affectum sub sensu positum, qui prius in sensu residebat. Qui vero potest esse discipulus, a Verbo suscipiens manibus fragmenta panum notionem præstantium, alit multa millia, ostendens ipso facto multiplicari vim Verbi. Cui autem pervenire licet ad gradum apostoli, is curat omnem morbum et omnem languorem, ejiciens demonia, hoc est, fugans affectionum efficaciam, sanans ægrotos, spe reducens ad habitum pietatis eos, qui illo privati erant. perstringens verbo sivei quos reperit ignavia languentes. Qui enim jussus est conculcare caput serpentum et scorponum, delet caudam peccati.

D. II. Sabbath sabbatorum est requies rationalis animæ rationalis, quæ a cunctis ipsis rerum divi-
nioribus sermonibus mente correpta amoris ex-
cessu solum plane Deum induit, ipsamque prorsus inseparabilem a Deo mysticæ theologie beneficio reddit.

III. Mæsis messium est omnis inaccessa Dei in-
tellectio, et quæ post mysticam rerum sub intel-

iectum cadentium speculationem, modo nobis ignoto, consistit in intellectu; quam commode promit, qui ex conspicuis et invisibilibus creaturis pro dignitate veneratur creatorem.

IV. Qui peremptis ante primis peccati motionibus sextum agit evangelice diem, ope virtutum, omni vitio vacuum apprehendit statum affectibus carentem, mente quiescens vel ab ipsa nuda affectionum imaginatione. Qui vero Jordanem transmisit, migrat in regionem notitiæ, qua mens ædificata, mysticæ pacis opera Dei domicilium evadit in spiritu.

V. Qui cum exhibitione operum et cogitationum sextum sibi ipsi divine complevit diem, ac Deo faveente recte sua peregit opera, omnem i Intellectu trajecit hypostasin naturalem et temporaneam; est que translatus in mysticam sæculorum et æternorum contemplationem, animo rerum plane relictum et transmissarum, ratione nobis ignota, Sabbathum agens. Sin octavo quoque die dignus habitus resurrexit a mortuis (nempe ab omnibus inferioribus Deo rerum sensibilium et intelligibilium sermonibus et conceptis), vixit beatam Dei vitam (cum lex revera proprie vitæ sit et dicatur), quali promotione divina factus est ipse Deus.

VI. Omnia quæ subjacent oculis, egent cruce, sub qua habitus contineat habitudinem eorum quæ sensu peraguntur; cuncta vero quæ percipiuntur intellectu, exigunt sepulcrum, in quo nullus sit eorum motus quæ versantur animo. Naturali enim circa res omnes actione motuque una cum habitudine sublatissima, ratio nuda in seipsa consistens velut a mortuis excitata, emergit super omnia quæ circumscribuntur ab ipsa, cum nihil sit prorsus, quod per naturalem habitudinem cum ipsa familiaritatem habeat. A gratia siquidem oritur, non a natura, salus eorum qui salvantur.

VII. Donec pure animo egressi fuerimus habitum, quem gerimus erga nostram omniumque inferiorum Deo substantiam, immunitatem aversionis a virtute nondum accepimus. Ubi enim hæc dignitas prospere nobis per charitatem obvenerit, tunc agnoscamus vim promissionis divinæ: quoniam qui digni sunt, credere debent, illic esse domicilium immotum, ubi preueniens animus virium suarum per charitatem fixit radices. Nam qui a seipso et ab omnibus quæ quomodocunque comprehenduntur animo, non fuerit egressus, et in silentio intellectum excedente constitutus, ab omnium mutatione liber esse non potest.

VIII. Omnis intellectio profecto plurium aut ad minimum duorum significationem habet. Est enim habitudo media inter extrema quædam illis invicem consentanea: Quandoquidem tum illud quod intelligitur officio cuiusdam subjecti fungitur, tum etiam ipsum intelligens; neutrum enim omnino simplicitatem natura servare potest, habens plane facultatem intelligendi, quæ simul intelligatur ab

A τως συνισταμένη τοῦ Θεοῦ κατανόησις, ἢν προσφέρει δεόντως δὲ τῶν δρατῶν καὶ τῶν ἀσφράτων κτισμάτων ἀξίως γεράρων τὸν κτίσαντα.

Δ'. Ο τὴν ἔκτην (7) εὐαγγελικῶς δγων ἡμέραν, ἀποκτείνας πρότερον τὰ τῆς ἀμαρτίας πρῶτα κινήματα, τὴν πάσης κακίας ἐργμον διὰ τῶν ἀρετῶν καταλαμβάνει τῆς ἀπαθείας κατάστασιν, σαβδατίζων κατὰ νοῦν καὶ αὐτῆς φιλῆς τῆς τῶν παθῶν φαντασίας. Ο δὲ τὸν Ἱορδάνην διαπεράσας, εἰς τὴν τῆς γνώσεως μετατίθεται χώραν, καθ' ἣν δ νοῦς μυστικῶς ὑπὸ τῆς ειρήνης οἰκοδομούμενος, Θεοῦ γίνεται κατοικήτηριον ἐν πνεύματι.

Ε'. Ο τὴν ἔκτην θεῖκῶς μετὰ τῶν προσφόρων ἔργων καὶ ἐνοιῶν ἑαυτῷ συμπληρώσας ἡμέραν, καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ Θεοῦ καλῶς τὰ ἑαυτοῦ συντελέσας ἔργα, διέβη τῇ κατανοήσις πᾶσαν τὴν ὑπὸ φύσιν καὶ χρόνον ὑπόστασιν, καὶ εἰς τὴν τῶν αἰώνων καὶ αἰώνιων μετετάξατο μυστικὴν θεωρίαν, σαβδατίζων ἀγνώστως κατὰ νοῦν τὴν ἀλικήν τῶν δυντων ἀπολεγόντες καὶ ὑπέρβασιν. Εἰ δὲ καὶ τῆς ὄγδοης ἀξιωθεῖς, ἐκ τῶν νεκρῶν ἀνέστη [τῶν μετὰ Θεὸν λέγω πάντων αἰσθητῶν τε καὶ νοητῶν, καὶ λόγων] καὶ νοημάτων, καὶ ἔησε τὴν τοῦ Θεοῦ μακαρίαν ζωὴν [τοῦ νόμου κατὰ ἀλήθειαν κυρίως ζωῆς καὶ λεγομένου καὶ δυτος], οἷος καὶ αὐτὸς γενόμενος τῇ θεώσει Θεός.

Γ'. Τὰ φαινόμενα πάντα δεῖται σταυροῦ, τῆς τῶν ἐπ' αὐτοῦ κατ' αἰσθησιν ἐνεργουμένων ἐπεχύστης τὴν σχέσιν ἔξεως· τὰ δὲ νοούμενα πάντα χρήσει ταφῆς. τῆς τῶν ἐπ' αὐτῆς κατὰ νοῦν ἐνεργουμένων ἀλικῆς ἀκινησίας. Τῇ γάρ σχέσει συναντιρουμένης τῆς περὶ πάντα φυσικῆς ἐνεργείας τε καὶ κινήσεως, ὁ λόγος μόνον ἐφ' ἑαυτὸν ὑπάρχων ὥσπερ ἐκ νεκρῶν ἐγγερμένος, προσαναφαίνεται πάντα περιγραφὴν ἔχοντα ἐξ αὐτοῦ, μηδενὸς φυσικῆς σχέσει τὴν πρὸς αὐτὸν οἰκειότητα τὸ σύνολον ἔχοντος· κατὰ χάρεν γάρ, ἀλλ' οὐ κατὰ φύσιν ἔστιν ἡ τῶν σωζομένων οὐτοτρία.

Ζ'. Εῶς τῆς ἡμῶν τε καὶ πάντων τῶν μετὰ Θεὸν οὔτις κατὰ διάνοιαν καθαρῶς οὐκ ἐμβεβήκαμεν τὴν ἔξιν, οὐπω τὴν κατ' ἀρετὴν ἀτρεψίαν ἐλάδομεν. Οπηγίκα δὲ τοῦτο δι' ἀγάπης τμῆμα κατορθωθῆν ἀξιῶμα, τότε γνωστόμεθα τῆς θείας ἐπαγγελίας τὴν δύναμιν· ἔκει γάρ είναι χρή πιστεύειν καθίδρυσιν ἀμετάθετον τοὺς ἀξιούς, ἐνθα προλαβών δ νοῦς δι' ἀγάπης τὴν σφετέραν ἐρρίζωσε δύναμιν. Ο γάρ μη ἔκδικος ἑαυτοῦ, καὶ πάντων τῶν ὅπωςσον νοεῖσθαι δυναμένων, καὶ εἰς τὴν ὑπὲρ νόσιν σιγὴν καταστάς, οὐ δύναται τροπῆς εἶναι πάντων ἐλεύθερος.

Η'. Πᾶσα νόσις, πλήθους, ή τὸ ἐλάχιστον δυάδος, πάντως ἔμφασιν ἔχει. Μέση γάρ τινων ἔστιν ἀκροτήτων σχέσις ἀλλήλοις συνάπτουσα. Τό τε [νοῦ]ον καὶ τὸ νοούμενον· οὐδὲ γάρ οὐδέτερον δι' ὅλου τὴν ἀπλότητα πέφυκε σώζειν· τό τε γάρ νοοῦν, ὑποχειμένον τι ἔστι, πάντως συνεπινοούμενην αὐτῷ τὴν τοῦ νοεῖσθαι ἔχον δύναμιν, ή πρὸς ὑποκειμένην τὴν οὖς ἔστι δύναμις οὐσίαν. Οὐ γάρ τι τῶν δυντων τὸ σύνολον, αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν, ἀπλῆ τις οὐσία ή νόσης ἔστιν, Ινα καὶ μονάς ἀδιαίρετος. Τὸν δὲ Θεὸν εἴτε

(7) Ο τὴν ἔκτην. Ηλεῖται sequens sententia caute perlegenda.

θεσίαν εἴπομεν, οὐκ ἔχει φυσικῶς συνεπινοούμενην αὐτῷ τὴν τοῦ νοεῖσθαι δύναμιν, ἵνα μὴ καὶ σύνθετος· εἶτε νόησις, οὐκ ἔχει φυσικῶς δεκτικήν τὴν τῆς νοήσεως ὑποκειμένην οὐσίαν. 'Ἄλλ' αὐτὸς καὶ οὐσίαν, νόησίς ἐστιν ὁ Θεός, καὶ δῆλος νόησις, καὶ μόνον, καὶ ὑπὲρ οὐσίαν δῆλος, καὶ ὑπὲρ νόησιν δῆλος· διότι μονάς διδιαιρετος, καὶ ἀμερής, καὶ ἀπλῆ. 'Ο τοῖνυν καθοτιοῦν νόησιν ἔχων, οὕτω τῆς διάδομος ἔξηλθεν· ὁ δὲ ταύτην πάμπαν ἀπολιπόν, γέγονος ποιῶν ἐν τῇ μονάδι, τὴν τοῦ νοεῖν ὑπεροχικῶς ἀποθέμενος δύναμιν. **Iota** excedens substantiam ei intellectum: ideoque qui quomodoconunque prædictus est intellectione, nondum exiit binarium; qui vero hunc prorsus reliquit, aliquantispi: in unitate vim intelligendi prestantissime depositus.

B. 'Ἐν μὲν τοῖς πολλοῖς ἐπερθῆται καὶ ἀνομοιότης B ἐστι καὶ διαφορά· ἐν δὲ τῷ Θεῷ κυρίῳ: ἐν καὶ μόνῳ τυγχάνοντι, ταύτης καὶ ἔξω γενέσθαι, τῶν πολλῶν ἐπιβάλλειν ταῖς περὶ Θεοῦ θεωρίαις. Καὶ δηλοὶ τοῦτο Μωϋσῆς ἔξω τῆς παρεμβολῆς πηγνύμενος τὴν σκηνὴν τῆς διανοίας, καὶ τότε προσωμιλῶν τῷ Θῷ. Τὸ γέρα μετὰ λόγου τοῦ κατὰ προφορὰν πειρᾶσθαι φάναι τὸν δρῆτον. ἐπικλεύον, ὅτι δύλας καὶ πλέον ἐστιν δικτὰ προφορὰν λόγος. Τὸ δὲ δικέν φωνῆς μόνη ψυχῆς τὸ δικέν θεωρεῖν, Ισχυρότερον, ὅτι κατὰ τὴν διδιαιρετον ἴσταται μονάδα, καὶ οὐκ ἐν τοῖς πολλοῖς. 'Ο γάρ ἀρχιερεὺς ἀπαξ τοῦ ἕπους εἰς τὰ 'Αγια τῶν ἀγίων ἔσω τοῦ καταπετάσματος εἰσιέναι μᾶλις προστεταγμένος, διδάσκει, μόνον δεῖν ἐκείνον τὸν τὴν αὐτὴν καὶ τὰ ἄγια διαβάντα, καὶ εἰς τὰ 'Αγια τῶν ἀγίων ἔσω γενόμενον. τοῦτ' ἐστι τὴν ἀπασαν τῶν αἰσθητῶν τε καὶ νοητῶν παρελθόντα φύσιν, καὶ πάσης τῆς κατὰ τὴν γένεσιν ιδιότητος γενόμενον καθαρόν, ἀνείμονι καὶ γυμνῇ τῇ διανοὶ προσέδαλειν ταῖς περὶ Θεοῦ φαντασίαις.

I. Μωϋσῆς δι μέγας ἔξω τῆς παρεμβολῆς πηξάμενος τὴν διανοίαν ιδρυσάμενος ἔξω τῶν ὀρωμένων, προσκυνεῖν τὸν Θεόν δρχεται, καὶ εἰς τὸν γνόφον εἰσελθόν τὸν ἀηδῆ καὶ δύλον τῆς γνώσεως τόπον, ἐκεῖ μένει τελούμενος τὰς ιερωτάτας τελετάς.

IA'. 'Ο τὸν νόμον (8) διὰ βίου καὶ πολιτείας ἐπιτελῶν, μόνων τῶν τῆς κακίας ἀργεῖ συμπερασμάτων, καταθύων τῷ Θεῷ τὴν ἀλογον τῶν παθῶν ἐνέργειαν, καὶ τούτῳ πρὸς σωτηρίαν ἀρκεῖται τῷ τρόπῳ, διὰ τὴν ἐν αὐτῷ πνευματικὴν νηπιότητα.

IB'. 'Ο τὴν εὐαγγελικὴν ζωὴν γνησίως ἀσπαζόμενος, καὶ ἀρχήν καὶ τέλος διανοῦ τῆς κακίας ἐξέτεμε, καὶ πάσαν ἀρετὴν ἔργω τε καὶ λόγω μετέρχεται, οὐδών θυσίαν αἰνέσεως, καὶ ἐξουμολογήσεως. πάσης τῆς κατ' ἐνεργείας τῶν παθῶν ἀπτλαγμένος ὄχλησεως, καὶ τῆς κατὰ νοῦν πρὸς αὐτὴν μάχης ὑπάρχων ἐλεύθερος, καὶ μόνον ἔχων τὴν ἐπ' ἐπιπλοὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν τὴν ψυχὴν διατρέφουσαν ἀκρεστον τὸν δονήν.

II'. 'Ο τῆς γεζνῆς φόδος, κακίαν φεύγειν παρασκευάζει τοὺς εἰσαγομένους· δὲ πόθος τῆς τῶν ἀγαθῶν ἀντιδόσεως, τοῖς προκόπτουσι τὴν ἐπ' ἐνεργείᾳ τῶν ἀγαθῶν χαρίζεται προθυμίαν. Τὸ δὲ τῆς ἀγάπης μυστήριον, πάντων ὑπεράρτει τῶν γεγονό-

A ipso: vel erga subjectam substantiam ejus qui praeditus est facultate. Nulla enim res prorsus exstat, quae per seipsum simplex substantia sit aut intellectio, ut sit unitas individua. Deus autem sive substantia dicatur, non habet a natura facultatem intelligendi quae una intelligatur ab ipso, ne sit compositus; sive dicatur intellectio, non habet naturaliter subjectam substantiam intellectio susceptivam. At vero Deus ipse secundum substantiam est intellectio, et totus intellectio, ac solus et Iota unitas individua, simplex et carens partibus. Proinde qui quomodoconunque prædictus est intellectione, nondum exiit binarium; qui vero hunc prorsus reliquit, aliquantispi: in unitate vim intelligendi prestantissime depositus.

IX. Multis quidem in rebus est diversitas, dissimilitudo atque differentia; dicere vero, Deum qui propriè unus ac sulus est, illius experientem esse, est multorum de Deo speculationes incessere. Et hoc ita se habere declarat Moyses, qui fixo extra castra tabernaculo intellectus, familiariter est cum Deo locutus. Periculum enim est, sermone proletario ineffabilem eloqui tentare, quia serino prolatus, dualis est ac pluralis. At animo solo sine voce contemplari ipsum ens, tutius est, quoniam in individua subsistit unitate, non in pluribus. E enim pontifex, cui vix mandatum erat ut semel in anno ingredieretur in Sancta sanctorum intra velamen, docet, illum solum qui aulam et sancta transiit, et ad Sancta sanctorum pervenit, hoc est, C rerum sensibilium ac intelligibilium universam naturam transgressus est, et omni vitiō peculiari quod contraxit a nativitate, purgatus, nuda aperataque mente ad imaginationes de Deo irrumpere debere.

X. Magnus ille Moses cum fixisset extra castra suum ipsius tabernaculum, hoc est, semotis iis quae cernuntur, firmasset animum et intellectum, cœpit adorare Deum; et in nubem caliginosam ingressus, in amœnum et materia carentem notitie locum, illic manet, ut initietur sacrosanctis mysteriis.

XI. Qui vita et conversatione legem exequitur, is vitiosis duntaxat connexionibus vacat, immolans Deo irrationalem affectuum operationem, cui modulus ille sufficiat ad salutem, ob exilitatem sui spiritus.

XII. Qui vitam evangelicam vero complectitur, initium et finem sui ipsius a vito secrevit, omnemque virtutem opere et sermone percurrit, immolans sacrificium laudis et confessionis, eruptus ab omni perturbatione quae gignitur ex affectuum vigore, et liber a conflictu mentis adversus illam, alens duntaxat animo, spe futurorum bonorum, delicias nullam afferentes satietatem.

XIII. Metus gehennæ instruit novitos, ut fugiant vitium; desiderium autem remunerandi accepta beneficia, largitur promotis alacritatem animi ad ea quae bona sunt peragenda. At charitatis mystrium supra creaturas omnes extollit mentem, et delicias nullam afferentes satietatem.

(8) 'Ο τὸν νόμον, hanc item et sequentem sententiam caute legas.

Iectum cadentium speculationem, modo nobis ignoto, consistit in intellectu; quam commode promit, qui ex conspicuis et invisibilibus creaturis pro dignitate veneratur creatorem.

IV. Qui peremptis ante primis peccati motionibus sextum agit evangelice diem, ope virtutum, omni vitio vacuum apprehendit statum affectibus carentem, mente quiescens vel ab ipsa nuda affectionum imaginatione. Qui vero Jordanem transmisit, migrat in regionem notitiae, qua mens aedificata, mystica pacis opera Dei domicilium evadit in spiritu.

V. Qui cum exhibitione operum et cogitationum sextum sibi ipsi divine complevit diem, ac Deo faveente recte sua peregit opera, omnem intellectu trajecit hypostasin naturalem et temporaneam; estque translatus in mysticam saeculorum et aeternorum contemplationem, animo rerum plane relictum et transmissarum, ratione nobis ignota, Subbatum agens. Sin octavo quoque die dignus habitus resurrexit a mortuis (nempe ab omnibus inferioribus Deo rerum sensibilium et intelligibilium sermonibus et conceptis), vixit beatam Dei vitam (cum lex revera proprie vitæ sit et dicatur), quali promotione divina factus est ipse Deus.

VI. Omnia quæ subjacent oculis, egent cruce, sub qua habitus contineat habitudinem corum quæ sensu peraguntur; cuncta vero quæ percipiuntur intellectu, exigunt sepulerum, in quo nullus sit eorum motus quæ versantur animo. Naturali enim circa res omnes actione motuque una cum habitudine sublati, ratio nuda in seipsa consistens velut a mortuis excitata, emerget super omnia quæ circumscrubuntur ab ipsa, cum nihil sit prorsus, quod per naturalem habitudinem cum ipsa familiaritatem habeat. A gratia siquidem oritur, non a natura, salus eorum qui salvantur.

VII. Donec pure animo egressi fuerimus habitum, quem gerimus erga nostram omniumque inferiorum Deo substantiam, immunitatem aversionis a virtute nondum accepimus. Ubi enim hæc dignitas prospere nobis per charitatem obvenerit, tum agnoscamus vim promissionis divinæ: quoniam qui digni sunt, credere debent, illic esse domicilium immotum, ubi præveniens animus virium suarum per charitatem fixit radices. Nam qui a seipso et ab omnibus quæ quomodo cunque comprehenduntur animo, non fuerit egressus, et in silentio intellectum excedente constitutus, ab omnium mutatione liber esse non potest.

VIII. Omnis intellectio profecto plurium aut ad minimum duorum significationem habet. Est enim habitudo media inter extrema quædam illis invicem consentanea: Quandoquidem tum illud quod intelligitur officio cuiusdam subjecti fungitur, tum etiam ipsum intelligens; neutrum enim omnino simplicitatem natura servare potest, habens plane facultatem intelligendi, quæ simul intelligatur ab

A τως συνισταμένη τοῦ Θεοῦ κατανόησις, ἢν προσφέρει δεσντως ὁ ἐκ τῶν ὄρατῶν καὶ τῶν ἀօράτων κτισμάτων ἀξίως γεράρων τὸν κτίσαντα.

Δ'. Ο τὴν ἔκτην (7) εὐαγγελικῶς ἀγῶν τῷ μέραν, ἀποκτείνας πρότερον τὰ τῆς ἀμαρτίας πρῶτα κινήματα, τὴν πάσης κακίας Ἑρημον διὰ τῶν ἀρετῶν καταλαμβάνει τῆς ἀπαθείας κατάστασιν, σαβδατίων κατὰ νοῦν καὶ αὐτῆς φιλῆς τῆς τῶν παθῶν φαντασίας. Ο δὲ τὸν Ἱορδάνην διαπεράσας, εἰς τὴν τῆς γνώσεως μετατίθεται χώραν, καὶ ἦν δ νοῦς μυστικῶς ὑπὸ τῆς εἰρήνης οἰκοδομούμενος, Θεοῦ γίνεται κατοικητήριον ἐν πνεύματι.

Ε'. Ο τὴν ἔκτην θεῖκῶς μετὰ τῶν προσφόρων Ἑργῶν καὶ ἐνοιῶν ἑαυτῷ συμπληρώσας τῷ μέραν, καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ Θεοῦ καλῶς τὰ ἑαυτοῦ συντελέσας Ἑργα, διέβη τῇ κατανοήσι τὰς πᾶσαν τὴν ὑπὸ φύσιν καὶ χρόνον ὑπόστασιν, καὶ εἰς τὴν τῶν αἰώνων καὶ αἰώνιων μετεπάξατο μυστικὴν θεωρίαν, σαβδατίων ἀγνώστως κατὰ νοῦν τὴν ὀλικήν τῶν δυνάμων ἀπολειψύντε καὶ ὑπέρβασιν. Εἰ δὲ καὶ τῆς ὅρδος ἀξιωθεῖς, ἐκ τῶν νεκρῶν ἀνέστη [τῶν μετὰ Θεὸν λέγων πάντων αἰσθητῶν τε καὶ νοητῶν, καὶ λόγων] καὶ νοημάτων, καὶ ἔνησε τὴν τοῦ Θεοῦ μακαρίαν ζωὴν [τοῦ νόμου κατὰ ἀλήθειαν κυρίως ζωῆς καὶ λεγομένου καὶ δυνατοῦ], οἷος καὶ αὐτὸς γενόμενος τῇ θεώσει Θεός.

Γ'. Τὰ φαινόμενα πάντα δεῖται σταυροῦ, τῆς τῶν ἐπ' αὐτοῦ κατ' αἰσθησιν ἐνεργουμένων ἐπεχούστης τὴν σχέσιν ἔξεως· τὰ δὲ νοῦμενα πάντα χρήσει ταφῆς, τῆς τῶν ἐπ' αὐτῆς κατὰ νοῦν ἐνεργουμένων ὀλικῆς ἀκινησίας. Τῇ γὰρ σχέσει συναντιρουμένης τῆς περὶ πάντα φυσικῆς ἐνεργείας τε καὶ κινήσεως, ὁ λόγος μόνον ἐφ' ἑαυτὸν ὑπάρχων ὥσπερ ἐκ νεκρῶν ἐγγερμένος, προσαναφαίνεται πάντα περιγραφὴν ἔχοντα εἰς αὐτοῦ, μηδὲνδε φυσικῇ σχέσει τὴν πρὸς αὐτὸν οἰκειότητα τὸ σύνολον ἔχοντος· κατὰ γάρ τοι, ἀλλ' οὐ κατὰ φύσιν ἔστιν ἡ τῶν σωζομένων σωτηρία.

Ζ'. Εἳς τῆς τῷ μέρᾳ τε καὶ πάντων τῶν μετὰ Θεὸν οὐσίας κατὰ διάνοιαν καθαρῶς οὐκ ἐμβεβήκαμεν τὴν ἔξιν, οὐπω τὴν κατ' ἀτρεψίαν ἐλάδομεν. Ο Πηγίκα δὲ τοῦτο δι' ἀγάπης τῷ μέρᾳ κατορθωθεὶ τὸ ἀξίωμα, τότε γνωσόμενα τῆς θείας ἐπαγγελίας τὴν δύναμιν· ἔκει γάρ είναι χρή πιστεύειν καθίδρυσιν ἀμετάθετον τοὺς ἀξίους, ἔνθα προλαβὼν ὁ νοῦς δι' ἀγάπης τὴν σφετέραν ἐρήτωσε δύναμιν. Ο γάρ μη ἐκβάς ἑαυτοῦ, καὶ πάντων τῶν ὄπωσιν νοεῖσθαι δύναμένων, καὶ εἰς τὴν ὑπὲρ νόησιν σιγὴν καταστάς, οὐ δύναται τροπῆς εἰναι πάντων ἐλεύθερος.

Η'. Πᾶσα νόησις, πλήθους, η τὸ ἐλάχιστον δυάδος, πάντως ἔμφασιν ἔχει. Μέση γάρ τινων ἔστιν ἀκροτήτων σχέσις ἀλλήλοις συνάπτουσα. Τό τε [νοῦ]ον καὶ τὸ νοούμενον· οὐδὲ γάρ οὐδέτερον δι' ὅλου τὴν ἀπλότητα πέφυκε σώζειν· τό τε γάρ νοοῦν, ὑποκειμενόν τι ἔστι, πάντως συνεπινοούμενην αὐτῷ τὴν τοῦ νοεῖσθαι ἔχον δύναμιν, η πρὸς ὑποκειμένην τὴν οὐ ἔστι δύναμις οὐσίαν. Οὐ γάρ τι τῶν δυνων, αὐτὸν καθ' ἑαυτὸν, ἀπλῆ τις οὐσία η νόησις ἔστιν, ἵνα καὶ μονάς ἀδιαίρετος. Τὸν δὲ Θεὸν εἴτε

(7) Ο τὴν ἔκτην. Ηδε et sequens sententia caute perlegenda.

εθίσιαν εἴπομεν, οὐκ ἔχει φυσικῶς συνεπινοούμενην αὐτῷ τὴν τοῦ νοεῖσθαι δύναμιν, ἵνα μὴ καὶ σύνθετος εἴτε νόησις, οὐκ ἔχει φυσικῶς δεκτικήν τὴν τῆς νοήσεως ὑποκειμένην οὐσίαν. Ἀλλ' αὐτὸς κατ' οὐσίαν, νόησις ἐστιν ὁ Θεός, καὶ διὸς νόησις, καὶ μόνον, καὶ ὑπὲρ οὐσίαν δῆλος, καὶ ὑπὲρ νόησιν δῆλος· διότι μονάς διδιαιρετος, καὶ ἀμερής, καὶ ἀπλῆ. Ὁ τοινυν καθοτιῶν νόησιν ἔχων, οὕπω τῆς διάδους ἐξῆλθεν· ὁ δὲ ταύτην πάμπαν ἀπολιπών, γέγονε ποτῶς ἐν τῇ μονάδι, τὴν τοῦ νοεῖν ὑπεροχικῶς ἀποθέμενος δύναμιν. **Ious excedens substantiam et intellectum:** ideoque unitas individua, simplex et carens partibus. Proinde qui quomodoconque prædictus est intellectio, ac solus et reliquit, aliquantisper in unitate vim intelligendi præstantissime depositum.

B. Ἐν μὲν τοῖς πολλοῖς ἐπερθῆται καὶ ἀνομοιότητης ἐστι καὶ διαφορά· ἐν δὲ τῷ Θεῷ κυρίῳ; ἐν καὶ μόνῳ τυγχάνοντι, ταῦτης καὶ ἔξι γενέσθαι, τῶν πολλῶν ἐπιδόλειν ταῖς περὶ Θεοῦ θεωρίαις. Καὶ δηλοὶ τοῦτο Μωϋσῆς ἔξι τῆς παρεμβολῆς πηγνύμενος τὴν σκηνὴν τῆς διανοίας, καὶ τίτα προσωπιῶν τῷ Θεῷ. Τὸ γάρ μετὰ λόγου τοῦ κατὰ προφορὰν πειρᾶσθαι φάναι τὸν ἀρρήτον. ἐπικληδυνον, ὅτι δύλας καὶ πλέον ἐστιν δικτὰ προφοράν λόγος. Τὸ δὲ ἀνευ φωνῆς μόνῃ ψυχῇ τὸν θεωρεῖν, Ισχυρότερον, ὅτι κατὰ τὴν διδιαιρετον ζηταται μονάδα, καὶ οὐκ ἐν τοῖς πολλοῖς. Ὁ γάρ ἀρχιερεὺς ἀπαξ τοῦ ἑτού εἰς τὰ Ἀγια τῶν ἀγίων ἔσω τοῦ καταπετάσματος εἰσιέναι μόλις προστεταγμένος, διδιαιρετε, μόνον δειν ἐκείνον τὸν τὴν αὐτὴν καὶ τὰ ἄγια διαβάντα, καὶ εἰς τὰ Ἀγια τῶν ἀγίων ἔσω γενέσεν, τοῦτ' ἐστι τὴν ἀπασαν τῶν αἰσθητῶν τα καὶ νοη[μα]τῶν παρελθόντα φύσιν, καὶ πάσης τῆς κατὰ τὴν γένεσιν ιδιότητος γενόμενον καθαρόν, ἀνεμούνται καὶ γυμνῇ τῇ διανοὶ προσέδαλειν ταῖς περὶ Θεοῦ φαντασίαις.

I. Μωϋσῆς δι μέγας ἔξι τῆς παρεμβολῆς πηξάμενος τὴν ἑαυτοῦ σκηνὴν, τοῦτ' ἐστι τὴν γνώμην καὶ τὴν διάνοιαν ἰδρυτάμενος ἔξι τῶν ὀρωμένων, προσκυνεῖν τὸν Θεόν δρχεται, καὶ εἰς τὸν γνόφον εἰσελθόν τὸν ἀρδή καὶ ἀλον τῆς γνώσεως τόπον, ἐκεῖ μένει τελούμενος τὰς ιερωτάτας τελετάς.

ΙΑ'. Ὁ τὸν νέμον (8) διὰ βίου καὶ πολιτείας ἐπιτελῶν, μόνων τῶν τῆς κακίας ἀργεῖ συμπερασμάτων, καταθύων τῷ Θεῷ τὸν ἀλογὸν τῶν παθῶν ἐνέργειαν, καὶ τούτῳ πρὸς σωτηρίαν ἀρκεῖται τῷ τρόπῳ, διὸ τὴν ἐν αὐτῷ πνευματικὴν νηπιότητα.

ΙΒ'. Ὁ τὴν εὐαγγελικὴν ζωὴν γνησίως ἀσπαζόμενος, καὶ ἀρχήν καὶ τέλος ἑαυτοῦ τῆς κακίας ἐξέτεμε, καὶ πάσσαν ἀρετὴν ἔργω τε καὶ λόγω μετέρχεται, οὐδινὸν θυσίαν αἰνέσσεις, καὶ ἐξομολογίσεις, πάσης τῆς κατ' ἐνεργείας τῶν παθῶν ἀπτλαγμένος ὄγλησεως, καὶ τῆς κατὰ νοῦν πρὸς αὐτὴν μάχης ὑπάρχων ἐλεύθερος, καὶ μόνον ἔχων τὴν ἐπ' ἐλπίδι τῶν μελλόντων ἀγαθῶν τὴν ψυχὴν διατρέφουσαν ἀκρεστον τὸν ἡδονὴν.

ΙΓ'. Ὁ τῆς γεζνῆς φόδος, κακίαν φεύγειν παρασκευάζει τοὺς εἰσαγομένους· ὁ δὲ πόθος τῆς τῶν ἀγαθῶν ἀντιδόσεως, τοῖς προκόπτουσι τὴν ἐπ' ἐνεργείᾳ τῶν ἀγαθῶν χαρίζεται προθυμίαν. Τὸ δὲ τῆς ἀγάπης μυστήριον, πάντων ὑπεραίρει τῶν γεγονό-

A ipso: vel erga subjectam substantiam ejus qui praeditus est facultate. Nulla enim res prorsus exstat, quae per seipsam simplex substantia sit aut intellectio, ut sit unitas individua. Deus autem sive substantia dicatur, non habet a natura facultatem intelligendi quae una intelligatur ab ipso, ne sit compositus; sive dicatur intellectio, non habet naturaliter subjectam substantiam intellectio susceptivam. At vero Deus ipse secundum substantiam est intellectio, et totus intellectio, ac solus et ideoque unitas individua, simplex et carens partibus. Proinde qui quomodoconque prædictus est intellectio, ac solus et reliquit, aliquantisper in unitate vim intelligendi præstantissime depositum.

B IX. Multis quidem in rebus est diversitas, dissimilitudo atque differentia; dicere vero, Deum qui proprius unus ac solus est, illius experientem esse, est multorum de Deo speculationes incessere. Et hoc ita se habere declarat Moyses, qui fixo extra castra tabernaculo intellectus, familiariter est cum Deo locutus. Periculus enim est, sermone prolatu inessabilem eloqui tentare, quia serino prolatu, dualis est ac pluralis. At animo solo sine voce contemplari ipsum ens, tutius est, quoniam in individua subsistit unitate, non in pluribus. Eenum pontifex, cui vix mandatum erat ut semel in anno ingredieretur in Sancta sanctorum intra velamen, docet, illum solum qui aulam et sancta transiit, et ad Sancta sanctorum pervenit, hoc est, rerum sensibilium ac intelligibilium universam naturam transgressus est, et omni vitio peculiari quod contraxit a nativitate, purgatus, nuda aperataque mente ad imaginationes de Deo irrumpere debere.

C X. Magnus ille Moses cum fixisset extra castra suum ipsius tabernaculum, hoc est, semotis iis quae cernuntur, firmasset animum et intellectum, cœpit adorare Deum; et in nubem caliginosam ingressus, in amœnum et materia carentem notitie locum, illic manet, ut initietur sacrosanctis mysteriis.

D XI. Qui vita et conversatione legem exequatur, is vitiosis duntaxat connexionibus vacat, immolans Deo irrationalem affectuum operationem, cui modulus ille sufficiat ad salutem, ob exilitatem sui spiritus.

XII. Qui vitam evangelicam vere complectitur, initium et finem sui ipsius a vitio secrevit, omnemque virtutem opere et sermone percurrit, immolans sacrificium laudis et confessionis, eruptus ab omni perturbatione quae gignitur ex affectuum vigore, et liber a conflictu mentis adversus illam, alens duntaxat animo, spe futurorum bonorum, delicias nullam afferentes satietatem.

XIII. Metus gehennæ instruit novitos, ut fugiant vitium; desiderium autem remunerandi accepta beneficia, largitur promotis alacritatem animi ad ea quae bona sunt peragenda. At charitatis mystrium supra creaturas omnes extollit mentem, et delicias nullam afferentes satietatem.

(8) Ὁ τὸν νέμον, hanc item et sequentem sententiam caute legas.

sciens illam cæcam quoad universa Deo posse. Illos enim solos Dominus, patefactis quæ diviniora sunt, sapientia docet, qui cæci sunt in rebus Deo inferioribus.

XIV. Qui nosse desiderat, immota animæ funda-
menta sigat apud Dominum, quemadmodum Deus
dixit Mosi : *Tu vero hic sta tecum*⁷¹. Sciendum
porro discrimen esse inter eos qui stant apud Do-
minum, si modo non abs re legitur illud a discendi
studiosis : *Sunt quidam de hic stantibus, qui non
gustabunt mortem, donec videant regnum Dei ve-
niens in virtute*⁷². Non enim Dominus omnibus
apud eum stantibus semper apparet gloriosus, sed
ad novitios quidem accedit in forma servi : illis
vero qui sequi possunt enim ascendentem in excel-
sum montem transfigurationis suæ, apparet in for-
ma Dei, in qua erat antequam mundus exstoret.
Potest ergo fieri, ut simul idem Dominus apparet
omnibus apud eum constitutis; verum his quidem
hoc modo, illis vero aliter, pro modo fidei cuius-
que, nempe pro variorum meditatione.

XV. *Oritur sol, et occidit sol*⁷³, inquit Scriptu-
ra. Proinde etiam verbum quandoque superno mo-
do existimatur, quandoque inferno; pro dignitate
videlicet, ipso sermone et animo percurrentium
virtutem, et circa divinam cognitionem versan-
tium. Sed beatus est ille, qui possidet adylum in
seipso, more Jesu filii Nave, solem justitiae; qui
totus est modus diei nequitia presentis vilæ, non
circumscripsus vespera et ignoratione; ut legiti-
time fugare possit malignos dæmones insurgentes
in eum.

XVI. Qui pietati deditam percurrit philosophiam,
stans in acie adversus invisibilis potestates, depre-
cetur ut naturaliter insita sibi discretio mediocri
lumine prædicta, et illuminatrix gratia sancti Spir-
itus secum perinancant. Illa enim moderatur carnem
ad virtutem exercendam; hæc autem illustrat ani-
mum, ut conversationem quæ sapientia regitur,
omnibus anteponat: qua destruuntur arces tum
vitiorum tum celsitudinis omnis extollentis sed
adversus cognitionem Dei⁷⁴. Quod perspicuum
facit Jesus filius Nave, postulans precibus ut sub-
sisteret sol contra Gabaonitas, hoc est, ut arcanum
lumen illud cognitionis Dei conservaretur in monte
contemplationis animi; et luna in valle, hoc est,
discretio naturalis in carne debili posita, absque
virtutis alteratione perduraret.

XVII. Qui metu Judæorum in Galilæa sedent in
fabulato claudentes portas; id est, qui timore spi-
rituum malignorum in regione revelationum secure
vivunt; claudentes sensus instar portarum, susci-
piunt adveniens ignoto modo Verbum Dei, sine ul-
lius sensus operatione apprens illis. Quod quidem
per tranquillitatem et distributionem sancti Spir-
itus insufflans, confert affectionum vacuitatem, præ-

A τῶν τὸν νοῦν, πρὸς πάντα τὰ μετὰ θεὸν τυφλοὶ
ἀπεργαζόμενον. Μόνους γάρ τοὺς τυφλοὺς πρὸς
πάντα τὰ μετὰ θεὸν γεγενημένους ὁ Κύριος εὐφίει,
δεικνὺς τὰ θειότερα.

ΙΔ'. Ο γνώσεως ἐφιέμενος, ἀμετακινήτως τὰ;
βάστεις τῆς φυχῆς ἐρεισάτω παρὰ τῷ Κυρίῳ καθέ
φησιν ὁ θεὸς τῷ Μωϋσῃ. Σὺ δὲ αὐτοῦ στῆθι μετ'
ἔμοι. Ἰστέον δὲ, ὅτι καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς Ισταμένοις;
παρὰ τῷ Κυρίῳ ἐστὶ διαφορά, εἰπερ ἐκεῖνο μὴ παρ-
έργως ἀναγινώσκεται τοῖς φιλομαθέσι, τὸ, Καὶ εἰσὶ
τιτεις τῶν ὡδῶν ἐστηκότων, οἰτερες οὐδὲ μὴ τεύσω-
ται θαράτου, ἔως ἂρ ἰδωσι τὴρ βασιλείαν τοῦ
Θεοῦ ἀλημυνῶν ἐν δυράμει Οὐ γάρ πᾶσιν ἀλλ
μετὰ δέξεως ὁ Κύριος ἐπιφαίνεται παρὰ αὐτῷ Ισταμέ-
νοις, ἀλλὰ τοῖς μὲν εἰσαγομένοις, ἐν δούλῳ μορφῇ
παραγίνεται· τοῖς δὲ δυναμένοις ἀκαλούσθαις εἰτεψ
ἐπὶ τὸ ὑψηλὸν ἀναβαίνοντις τῆς αὐτοῦ μεταμορφώσεως
ὅρος, ἐπὶ Θεοῦ μορφῇ ἐπιφαίνεται, ἐν δὲ ὑπῆρχε πρὸ^B
τοῦ τὸν κόσμον εἶναι. Δυνατὸν οὖν ἐστι κατὰ τὸ αὐτὸν
τὸν αὐτὸν πᾶσι τοῖς παρ' αὐτὸν τυγχάνουσιν ἐπι-
φαίνεσθαι Κύριον· ἀλλὰ τοῖς μὲν οὕτω, τοῖς δὲ ἐπί-
ρως, κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἐν ἔκαστῳ πίστεως, δηλον-
έτι ποιήσων τὴν θεωρίαν.

ΙΕ'. Ἀρατέλλεις ὁ Ἡλίος, καὶ δύνεις ὁ Ἡλίος, φη-
σίν ἡ Γραφή. Οὐκοῦν καὶ ἐλόγος, ποτὲ μὲν νομίζεται
δινῶ, ποτὲ δὲ κάτω, κατὰ τὴν ἀξίαν δηλονότι, καὶ αὐ-
τὸν τὸν λόγον, ἢ τὸν τρόπον τῶν μετερχομένων τὴν
ἀρετὴν, καὶ περὶ τὴν θείαν κινουμένων γνῶσιν. Μα-
χάριος δὲ ὁ χρατῶν δύοτον ἐν ἐκυρῷ, κατὰ τὸν τοῦ
Ναυῆ Ἰησοῦν τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον, ὅλον τὸ
μέτρον τῆς κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν ἡμέρας κακίας,
ἐσπέρας καὶ ἀγνωσίας μὴ περιγραφόμενον, ἵνα δυ-
νηθῇ νομίμως τροπώσασθαι τοὺς ἐπανισταμένους
αὐτοῦ πονηροὺς δαιμόνας.

ΙΖ'. Ο σὴν κατ' εὐσέβειαν μετιὼν φιλοσοφίαν, καὶ
πρὸς τὰς ἀοράτους παρατασθέμενος δυνάμεις, εὐ-
χέσθω τὴν τε φυσικὴν αὐτῷ διάκρισιν παραμείναι
φῶς ἔχουσαν σύμμετρον καὶ τὴν φωτιστικὴν τοῦ
Ηγεύματος χάριν. Ἡ μὲν γάρ παιδαγωγεῖ τὴν
σάρκα πρὸς ἀρετὴν διὰ πράξεως· ἢ δὲ, φωταγεῖ τὸν
νοῦν τὴν τῆς σοφίας πάντων προχρήναι συμβίωσιν,
καθ' ἓν τῶν τε τῆς κακίας δύχυρωμάτων, καὶ παντὸς
ὑώματος ἐπαιρομένου κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ,
ποιεῖται τὴν καθαίρεσιν. Καὶ δηλοὶ δι' εὐχῆς αἰτῶν ὁ
Ναυῆ Ἰησοῦς στήγαι τὸν ἥλιον κατὰ Γαβαῶ, τοῦτ'^C
ἔστιν, ἀδυτὸν αὐτὸν τὸ φῶς τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ,
κατὰ τὸ δόρος τῆς κατὰ νοῦν θεωρίας φυλαχθῆνται·
καὶ τὴν σελήνην κατὰ φάραγγα, τοῦτ' ἔστι, τὴν φυ-
σικὴν διάκρισιν, ἐπὶ τῆς σαρκικῆς ἀσθενείας κειμέ-
νην, ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ἀναλοικωτὸν διαμεῖναι.

ΙΖ'. Οἱ διὰ τὸν φόδον τῶν ιουδαίων κατὰ τὴν Γα-
λιλαίαν ἐν τῷ ὑπερῷῳ κλείσαγτες τὰς θύρας καθ-
ήμενοι, τοῦτ' ἔστιν οἱ διὰ τὸν φόδον τῶν πνευμάτων
τῆς πονηρίας κατὰ τὴν χώραν τῶν ἀποκαλύψεων ἐν
τῷ οὐφει τῶν θείων θεωρημάτων ἀσφαλῶς βενηκότες,
θυρῶν δικην μύσαντες τὰς αἰσθήσεις, παραγινόμε-
νον ἀγνώστως δέχονται τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, ἀνεῦ τῆς
κατ' αἰσθήσιν ἐνεργείας αὐτοῖς ἐπιφαινόμενον, ἀπά-

⁷¹ Deut. v, 31 ⁷² Matth. vi, 28. ⁷³ Eccle. i, 5.

⁷⁴ II Cor. x, 5.

θειάν τε διὰ τῆς εἰρήνης, καὶ μερισμούς Πνεύματος ἀγίου διὰ τῆς ἐμπνεύσεως δωρούμενον, καὶ τὴν κατὰ πνευμάτων πονηρῶν ἔξουσίαν παρέχοντα, καὶ δεικνύοντα τῶν αὐτοῦ μυστηρίων τὰ σύμβολα.

ΙΗ'. Ἡ γῆ τῶν Χαλδαίων, ἐστὶν δὲ ἐμπαθῆς βίος, ἐν τῷν ἀμαρτημάτων δημιουργεῖται καὶ προσκυνεῖται τὰ εἰδώλα· ἡ δὲ μέση τῶν ποταμῶν, ἐστὶν δὲ παμφοτερίζων τοῖς ἐναντίοις τρόποις· ἡ δὲ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, ἐστὶν ἡ παντὸς ἀγαθοῦ πεπληρωμένη κατάστασις. Πᾶς οὖν δὲ ταύτης, κατὰ τὸν παλαιὸν Ἰσραὴλ, τῆς ἔξεως, πρὸς δουλείαν πάλιν κατασύρεται παθῶν, τῆς διθείσης ἐλεύθερίας στερούμενος.

ΙΘ'. Σημειωτέον, ὡς οὐδεὶς τῶν ἀγίων φαίνεται κατελθὼν εἰς τὴν Βαβυλωνίαν· οὐ γάρ θέμις, οὐτε συνέσσως ἐστι λογικῆς, τῶν ἀγαθῶν ἀνθαρεῖσθαι τὰ κείρονα τοὺς τὸν Θεὸν ἀγαπῶντας. Εἰ δέ τινες αὐτῶν κατὰ βίαν ἔκει τῷ λαῷ συναπήχθηται, νοοῦμεν διὰ τούτων τοὺς μὴ προηγουμένως, ἀλλὰ κατὰ περίστασιν σωτηρίας, ἔνεκεν τῶν χρηζόντων χειραγγίας, ἀφέντας τὸν ὑψηλότερον τῆς γνώσεως λόγον, καὶ τὴν περὶ παθῶν μετερχομένους διδασκαλίαν. Καθ' ἣν καὶ δὲ μέγας Ἀπόστολος ἐν σαρκὶ λυσιτελέστερον Ἐκρινεν εἶναι, τοῦτ' ἐστι τῇ θίμικῃ διδασκαλίᾳ, διὰ τοὺς μαθητὰς, δόλον ἔχων τὸν πόθον ἀναλύσαι τῆς θίμικῆς διδασκαλίας, καὶ σὺν Χριστῷ γενέσθαι διὰ τῆς κατὰ νοῦν ὑπερχοσμού καὶ ἀπλῆς θεωρίας.

Κ'. Ἀποδημεῖ σαρκὶς, δὲ πρὸς τὴν γνωστικήν ἔχει μετατῆξει ἀπὸ τῆς πρακτικῆς, ἀρπαζόμενος, ὡς αἱ νερχέται, τεῖς ὑψηλοτέροις νοήμασιν εἰς τὸν διαφανῆ τῆς μυστικῆς θεωρίας ἀέρα, καθὸ δύνην Κυρίῳ εἶναι δυνήσεται. Πάντοτε ἐκδημεῖ ἀπὸ τοῦ Κυρίου, δὲ μήτω δίχα τῶν κατ' αἰσθησιν ἐνεργειῶν καθαρῷ νοῇ θεωρήσαις κατὰ τὸ ἐφικτὸν τὰ νοήματα δυνάμενος, καὶ τὸν περὶ τοῦ Κυρίου λόγον ἀπλοῦν χωρὶς αἰνιγμάτων μὴ χωρῶν.

ΚΑ'. Πώς τὸν Θεὸν ἐν τῷ τῆς ἀγίας Γραφῆς ποικίλως διὰ τῶν αἰνιγμάτων σεσωματωμένον ὄρωμεν τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον, οὕτω τὸν ἀσώματον καὶ ἀπλοῦν καὶ ἐνιαίον, καὶ μόνον, ὡς ἐν ἀσώματῳ καὶ ἐνιαίῳ καὶ μόνῳ Τιῷ, νοητῶς τεθεάμεθα Πατέρα· κατὰ τὸ, 'Ο ἐωρακώς ἐμὲ, ἐώρακε τὸν Πατέρα· κατὸν ἐτῷ Πατρὶ, καὶ δὲ Πατήρ ἐτῷ ἐμοὶ'; Πολλοὶ οὖν χρεία τῆς ἐπιστήμης, ὥστε διαδύντας πρότερον τὰ περὶ τὸν λόγον τῶν ῥήμάτων καλύμματα, οὗτοι γυμνὸν τῷ νοῇ καθαρὸν αὐτὸν ἔστωται θεάσταθαι τὸν τοῖς ἀνθρώποις δεικνύντα. Διόπερ ἀνάγκη τὸν εὐεσθῶτον Θεὸν ἐπιζητοῦντα, μηδὲν κρατεῖσθαι φῆτῷ, ἵνα μὴ ἀντὶ Θεοῦ τὰ περὶ Θεοῦ λαθὼν, τοῦτ' ἐστιν ἀντὶ τοῦ λόγου τὰ φῆτὰ στέργων ἐπισφαλῶς τῆς Γραφῆς, τοῦ λόγου διαφυγόντος τὸν νοῦν, τὸν ἐκ τῶν περιβλημάτων κρατεῖν δοκοῦντα τὸν ἀσώματον λόγον, κατὰ γέ τὴν Αἴγυπτίαν, τὴν μὴ τοῦ Ιωσήφ, ἀλλὰ τῶν αὐτοῦ ἐπιλαμβανομένην ἱματίων· καὶ τοὺς παλαιοὺς ἀνθρώπους, οἱ μόνη τῇ εὑπερτελεῖ τῶν ὄρωμένιων ἐναπομείναντες, ἐλαθον τῇ κτίσει λατρεύοντες παρὰ τὸν κτίσαντα.

ΚΒ'. Ὄταν δὲ νοῦς τὰς ἐπικειμένας αὐτῷ πολλάς

A statque rohur adversus malignos spiritus, prolati suorum mysteriorum indicis.

XVIII. Terra Chaldaeorum est vita affectionibus dedita, in qua peccatorum idola fabricantur et adorantur; Mesopotamia vero est quæ particeps est utrinque morum contrariorum; tercia autem promissionis, est status omni genere bonorum plenus. Quicunque ergo ab hoc habitu, Israëlitarum antiquorum more perimitus, repetit servitutem, donata privatim affectuum liberatione.

XIX. Notandum est sanctorum neminem descendisse visum in Babylonem; nefas enim est neque intellectui rationali congruit, eos qui Deum dili-
B gunt, deteriora pro bonis eligere. At vero si qui-
dam illorum per vim abduoti sunt illuc cum populo,
per hos intelligimus, non opinione potissima, sed circumstantia quadam salutis, manuducendorum
gratia, sublimiorem notitiae sermonem dimisiisse,
affectuum disciplina præterita. Propter quod ma-
gnus Apostolus judicavit utilius esse in carne ver-
sari ¹⁹, hoc est, in doctrina morum, discipulorum
causa: cum aliqui totus desideraret solvi doctri-
na moralis, et esse cum Christo, per simplicem et
suprannaturalam animi contemplationem.

XX. Peregrinatur a carne ²⁰, qui ab activo trans-
it ad cognitionis habitum, instar nulium raptus
a sublimioribus conceptibus in translucidum my-
sticæ contemplationis aerem, ut perpetuo esse pos-
sit cum Domino. Peregrinatur autem a Domino ²¹,
qui non potest pura mente speculari pro viribus
intellectiones absque sensibilibus operationibus,
nec citra ænigmata capit simplicem de Deo ser-
monem.

XXI. Qui sit, ut in volumine sanctæ Scripturæ
varie per ænigmata videamus incorporatum Deum,
Dei Verbum, nondum tamen animo conspexerimus
incorporeum, simplicem, unicum ac solum patrem,
velut in incorporeo, unico ac solo Filio, juxta il-
lud: *Qui videt me, videt et Patrem* ²²; et: *Ego
in Patre, et Pater in me est* ²³? Proinde egent
plerique scientia, ut prius velamenta verborum
Deo Verbo circumposita contemplari possint; de-
inceps animo nndum et purum existentem, qui se
revelat hominibus. Quare necesse est, euhi qui re-
ligiose Deum inquirit, nulli addictum esse dictioni;
ne ignarus accipiat loco Dei, quæ de Deo feruntur,
id est, ne vice Dei Verbi periculose amplectens
eloquia Scripturæ, dum ipsum Dei Verbum fugit
animum, ex vestimentis teneat eum qui videatur
esse verbum incorporeum; more *Ægyptiæ*, quæ
non ipsu Joseph, sed ejus indumenta apprehe-
dit; et veterum hominum exemplo, qui solo eorum
quæ subjacent oculis splendore capti, ignari ser-
vierunt creaturæ potiusquam creatori ²⁴.

XXII. Cum plures de verbis veritatis opinione-

¹⁹ Philipp. i, 24. ²⁰ II Cor. v, 8. ²¹ ibid. 6. ²² Joan. xiv, 9. ²³ ibid. 10. ²⁴ Rom. i, 25.

sibi insitas discutit animus, tum clarus appareat. **A** illi sermo veritatis, qui præbet ei pignora veræ notitiae; et ante conceptas opiniones, velut squamus, excutit a facilitate videndi, quemadmodum accidit divino et magno apostolo Paulo⁴¹. Re enim vera opiniones, solis Scripturæ verbis adhaerentes, et sensibiles eorum quæ cernuntur speculationes affectibus deditæ, sunt squamæ appositæ visivæ facultati animæ, impedientes ne perveniat ad sinerum veritatis sermonem.

XXIII. Qui luctatus est strenue adversus affectiones corporis, et immundis spiritibus feliciter expugnatis, eorum consilia expulit e regione animæ suæ, præterit cor mundum sibi donari, et spiritum rectum in visceribus innovari⁴², hoc est, improbis cogitationibus penitus exbauriri, divinis autem conceptionibus per gratiam impleri, ut efficiatur Dei mundus intellectualis, splendidus et ingens, qui moralibus, naturalibus et theologicis constet præceptis.

XXIV. Cor mundum est illud, quod exhibet Deo memoriam omni specie formaque vacuam; paratum insigniæ solis ipsius typis, quibus evadere solet illustre.

XXV. Querunt nonnulli disciplinarum studiosi, quonam pacto se habebit illa mansionum aeternarum et promissionum distinctio⁴³; num secundum localem subsistendi rationem, an secundum intellectionem, hypostasi spiritali per singulas mansiones peculiarem habente qualitatem et quantitatem. Et quibusdam placet prior opinio; aliis vero posterior. At qui novit, quid sit hoc: *Regnum Dei intra vos est*⁴⁴; item illud: *In domo Patris mei mansiones multæ sunt*⁴⁵; posteriori rursum favebit.

XXVI. Qui divino desiderio ductus animæ vicit affectum erga corpus, incircumscripitus evasit, tametsi degit in corpore. Deus enim qui trahit desiderantis appetitum, sine ulla comparatione celsior est omnibus; nec sinit optantem rei cuiquam, quæ post Deum sit, affigere desiderium. Quocirca desideremus Deum totis viribus appetitionis nostræ, demusque operam ut voluntas nullis rebus corporis teneri possit; et affectu supra cuncta feramur, quæ sensu vere percipiuntur aut intellectu; ac nihil prorsus damni animo patiemur ab hac vita naturali, quominus cum Deo versemur, natura minime circumscriptio.

Interrogatio.

Semperne ingreditur homo in res ejusmodi?

Responsio.

Gratia quidem continentier adest radicata et permista ab ineunte ætate, ac veluti naturale quiddam et concretum nunquam abest ab eo: idque ut unica gratia, quæ diversa ratione pro nutu moderatur, ad utilitatem hominis: quandoque enim ve-

περὶ τῶν τῆς ἀληθείας λόγων ὁμήται δδέξας, τότε σαφής αὐτῷ τῆς ἀληθείας ὁ λόγος ἀναφαίνεται, διδοὺς αὐτῷ τῆς δυνατῆς γνώσεως τὰς ὑποθήκας, καὶ τὰς πρώην ἐπ' αὐτῷ προλήψεις, ὡσεὶ λεπίδας τῶν διπτεχῶν δυνάμεων ἀπωθούμενος, κατὰ τὸν θεσπέσιον καὶ μέγαν ἀπόστολον Παῦλον· λεπίδες γάρ εἰσιν ὡς ἀληθῶς ἐπικείμεναι τῷ διορατικῷ τῆς ψυχῆς, καὶ ἀπειργουσαὶ τῆς πρὸς τὸν ἀκρατινὴν τῆς ἀληθείας λόγον, διαβάσεως, αἱ τε πρὸς τὸ φτέλιον μόνον τῆς Γραφῆς ὑπολήψεις, καὶ τῶν ὀρωμένων αἱ κατ' αἰσθήσιν προσπαθεῖς θεωρίαι.

B **KΓ'.** Οἱ γενναῖοι καταπαλαίσας τὰ πάθη τοῦ τάματος, καὶ τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασιν ικανῶς πολεμήσας, καὶ τῆς ἕαυτοῦ κατὰ ψυχὴν χώρας ἔξελάσας αὐτῷ τὰ νοήματα, καρδίαν εὐχέσθω καθαρὰν αὐτῷ δοῦται, καὶ πνεῦμα εὐθὺς ἐν τοῖς ἐγκάτοις ἐγκανισθῆναι· τούτῳ ἔστι, τελείως, τῶν μὲν φαύλων κενωθῆναι λογισμῶν, τῶν δὲ θειῶν ἐννοιῶν πληρωθῆναι διὰ τῆς χάριτος ἵνα γένηται κόσμος Θεοῦ νοήστε, λαμπρός τε καὶ μέγας ἐξ τῇσικῶν, καὶ φυσικῶν, καὶ οἰσολογικῶν συνεστῶς θεωρημάτων.

KΔ'. Καρδία ἐστὶ καθαρὰ, ἡ παντάπασιν ἀνείδειν τῷ Θεῷ καὶ ἀδιαμόρφωτον παραστῆσασα τὴν μνήμην, καὶ μόνοις τοῖς αὐτοῦ ἐτοίμη ἐνσημανθῆναι τύποις, δι᾽ ὃν ἐμφανῆς πέφυκε γενέσθαι.

C **KΕ'.** Ζητοῦσί τινες τῶν φιλομαθῶν, κατὰ τοὺς ἔσται τρόπουν ἡ τῶν αἰλιών μονῶν τε καὶ ἐπαγγελμῶν διαφορὰ, πότερον καθ' ὑπόστασιν τοπικήν, ή κατ' ἐπίνοιαν τῆς ιδιαίουσης καθ' ἐκάστην μονὴν πνευματικῆς ποιότητά τε καὶ ποστήτητα. Καὶ τοῖς μὲν, δοκεῖ τὸ πρῶτον· τοῖς δὲ, τὸ δεύτερον. Οἱ δὲ γνῶς, τι τὸ, Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐτέρης ημῶν ἐστι· καὶ τὸ τὸ, *Moral πολλαὶ παρὰ τῷ Πατέρι*, τοῦ δευτέρου πάλιν γενήσεται.

D **KΖ'.** Οἱ τῷ θείῳ πόθῳ νικήσας τὴν πρὸς τὸ οὖμα τῆς ψυχῆς διάθεσιν, ἀπερίγραφος γέγονε, καὶν ἐστὶ ἐν σώματι. Οἱ γάρ ἔλκων τὴν τοῦ ποθοῦντος ἔφεσιν, Θεὸς πάντων ἀσυγκρίτων ἐστὶν ὑψηλότερος, οὐκ τὸν τὸν ποθοῦντα τινὶ τῶν μετὰ Θεὸν προστηλῶσαι τὴν ἔφεσιν. Ποθήσαμεν οὖν τὸν Θεὸν καθ' ὅλην τῆς ημῶν τὴς ἐρέσεως Ισχύν, καὶ πᾶσι τοῖς σωματικοῖς τὴν πασαρέσιν ἀκράτητον ποιησώμεθα, καὶ πάντων τῶν δυτῶν αἰσθητῶν καὶ νοητῶν ὑπεράνω τῇ διαθέσει γενιώμεθα, καὶ οὐδὲν κατὰ γνώμην, πρὸς τὰ συνεῖναι Θεῷ τῷ κατὰ φύσιν ἀπεριγράψω, παντελῶς ὑπὸ τῆς φυσικῆς ζωῆς ζημιωθησόμεθα.

Ἐρώτησις.

Εἰ πάντοτε εἰσέρχεται ἀνθρώπος εἰς ἐκεῖνα τὰ πράγματα;

Ἀπόκρισις.

Ἡ μὲν χάρις ἀδιαλείπτως σύνεστι, καὶ ἐρρέζωται καὶ ἐξύμωται ἐκ νέας ἡλικίας, καὶ ὡς φυσικὸν καὶ πηκτὸν ἐγένετο αὐτῷ συνὸν τῷ ἀνθρώπῳ, ὡς μία οὐσία τῇ χάρις. Πολυτρόπτως δὲ ὡς θέλει πρὸς τὸ συρέον τῷ ἀνθρώπῳ οἰκονομεῖ· ποτὲ πλέον ἐκκαίσται

⁴¹ Act. xi, 18. ⁴² Psal. L, 42. ⁴³ Joan. xiv, 2.

⁴⁴ Luc. vii, 21. ⁴⁵ Joan. xiv, 2.

καὶ ἀπτεται τὸ πῦρ· ποτὲ δὲ ὡς πραῦτερον καὶ μα-
λακύτερον. Αὐτὸν τὸ φῶς κατὰ καιροὺς πλέον ἔξαπτε-
ται καὶ λάμπει· ποτὲ ὑποστέλλον καὶ στυγνάζει.
Καίτοι ἡ λαμπάς πάντοτε καιομένη καὶ λάμπουσα·
ὅταν δὲ φαιδρυνθῇ, πλέον ἐν μεθέξει ἔξετάζεται τῆς
ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, τὸ φῶς ἐνδιδοῦσα· καίτοι συνὸν
τὸ φῶς ἀμβλύτερόν ἐστι. Πλὴν ἐπεφάνη τιστὸν τὸ ση-
μεῖον τοῦ σταυροῦ διὰ φωτὸς, καὶ προσεπάγη τῷ
ἔσω ἀνθρώπῳ. "Ἄλλοτε πάλιν ἐν τῇ εὐχῇ, ὡς ἐν ἐξ-
στάσει γέγονεν ἀνθρωπος, καὶ εὑρέθη εἰς θυσιαστή-
ριον ἐστιν ἐν ἐκκλησίᾳ, καὶ προσηγένθησαν τῷ
τοιούτῳ ἀρτοὶ τρεῖς, ὡς δι' ἐλατού ἐξυμωμένοι· καὶ
ὅτῳ ἡσθίει ἐκεῖνος πλέον ηὔχανε καὶ ἐμηχύνετο.
"Ἄλλοτε πάλιν ὕσπερ ἐνδυμάτι τι φωτεινὸν οὐκ
ἐστιν ἐπὶ τῆς γῆς εἰς τὸν αἰλυνα τούτον, οὗτε ἀπὸ
ἀνθρωπίνων χειρῶν δυνατὸν κατασκευασθῆναι. "Οὐν
τρόπον εἰς τὸ δρός ἀνελθὼν ὁ Κύριος μετὰ Ἰωάννου
καὶ Πέτρου μετεμορφώθη, καὶ τὰ αὐτοῦ λιμάτια ἔξ-
ήστραψεν· οὕτως ἦν τὸ ἔνδυμα ἐκεῖνο· καὶ ἐθαμβεῖτο
ὁ ἀνθρωπὸς ἐνδεδυμένος. "Ἐν δὲ λαβᾷ καιρῷ, ἀδιαλεί-
πτως φαίνων ἐν τῇ καρδίᾳ, ἥντος τὸ ἐνδότερον, καὶ
βαθύτερον, καὶ ἀπόκρυφον φῶς· ὃ κανὸς κόσμος ὁ
φωτεινὸς σὺν τῷ Κυρίῳ καὶ αἰλυνῷ καὶ δοξολογῶν,
ῶστε δὲ τὸν ἀνθρωπὸν καταποθέντα εἰς ἐκείνην
τὴν γλυκύτερτα καὶ θεωρίαν, μηκέτι ἔχειν ἔαυτὸν,
ἀλλ' εἴναι ὡς μωρὸν καὶ βάρβαρον τῷ κόσμῳ τούτῳ,
διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀγάπην καὶ ἰδεῖται, καὶ διὰ
τὰς ἀπόκρυφα μυστήρια· ὕστε τὸν ἀνθρωπὸν κατ'
ἐκείνον τὸν καιρὸν ἐλεύθερωθέντα φθάσαι εἰς τὰ τέ-
λεια μέτρα, καὶ εἶναι καθαρὸν ἐκ τῆς ἀμαρτίας.
"Άλλὰ μετὰ τὰῦτα ὑπέστειλεν ἡ χάρις, καὶ ἤθε τὸ
κάλυμμα τῆς ἐναντίας δυνάμεως. Φαίνεται δέ πως
μερικῶς, καὶ ἐστη εἰς ἓνα βαθὺδν τὸ κατώτερον τῆς
τελείωτητος. "Ως, ἵνα εἰπωμεν, δεῖ διδέκα παρὲλθεῖν
τινας βαθμούς, καὶ φθάσαι εἰς τὴν τελειότητα· καὶ
ἐν καιρῷ τινι· ἐφθασε καταλαβεῖν ἐκεῖνο τὸ μέτρον,
καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν τελειότητα. Πάλιν ἐκδίδωσιν ἡ
χάρις, καὶ κατέργεται παρὰ διὰ βαθύδν, καὶ στήξει
εἰς τὰ ἔνδεκα. Εἰ δέ τις πλούσιος ἐν τῇ χάριτι, πάν-
τοτε νυκτὸς καὶ ἡμέρας, εἰς τὰ τέλεια μέτρα ἐστη-
κεν, ὡς ἐλεύθερος καὶ καθαρὸς, πάντοτε αἰχμάλωτος
καὶ μετέωρος. Καὶ νῦν, ὡς ἐδείχθη, ἐκεῖνα τὰ θαυ-
μάσια, καὶ ὡν πειραν ἐλαθεν ὁ ἀνθρωπὸς, εἰ συνεῖναι
αὐτῷ πάντοτε, οὐκ τὸ δύνατο τὴν οἰκονομίαν τοῦ λό-
γου, ή τὸ βάρος ὑποδέξασθαι· οὕτε τὴνέχετο ἀκούειν
τι, ή μεριμνὴν καὶ εἰς τὸ τυχόν περὶ ἔαυτοῦ, οὕτε
περὶ τῆς αὐτοῖς, εἰ μὴ μόνον κείσθαι ἐν μιᾷ γωνίᾳ
μετέωρον καὶ μεμεθυσμένον. "Ωστε τὸ τέλειον μέτρον
οὐκ ἐδύθη, ἵνα δυνηθῇ σχολάσαι εἰς τὴν μέριμναν
τῶν ἀδελφῶν εἰς τὴν διακονίαν τοῦ λόγου. Πάλιν τὸ
μεσόστοιχον τοῦ φραγμοῦ διαλέλυται. Τὰ δὲ πράγματα
οὕτως ἐστιν. "Ως γνοφάδης τις δύναμις ἐπίκειται·
σκεπάζει ὡς ἄήρ ἐλαφρὸς, λεπτὸς, καίτοι πάντοτε
τῆς λαμπάδος καιομένης καὶ φαινούσῃς· ὕσπερ ἐπί-
κειται ἐκείνῳ τῷ φωτὶ κάλυμμα. "Οὐθεν δικολογεῖ
τοιούτος ὅτι οὐκ ἐστι τέλειος, οὐδὲ ἐλεύθερος τὸ δῶλον
ἐκ τῆς ἀμαρτίας· ὕστε εἰπεῖν καὶ ἐλεύθερος καὶ οὐκ
ἐλεύθερος, καὶ διαλέλυται καὶ τέθραυσται τὸ μεσό-

A hementius ardet et accenditur ignis; interdum remissius et mollius. Ipsum quoque lumen quibusdam temporibus intensius accenditur et lucet; quandoque vero remittitur et subtristius est. Ita hæc lucerna, nempe gratia, semper ardens et splendens, quando nitidior apparuerit, vehementius accenditur ab ebrietate dilectionis Dei; rursumque dispensatione quadam lucet, lumenque quod inest, obtusius redditur. Porro beneficio luminis apparuit quibusdam signum crucis, penetrans interiorē hominem. Alias item inter orandum inventus est homo velut in excessu mentis, ad altare stans in ecclesia, cui oblati sunt tres panes velut oleo fermentati: de quibus quanto plus edebat, tanto magis crescebat et augebantur. Alias iterum apparuit B velut indumentum quoddam lucidum, quale non exstat super terram in hoc usque sæculum, nec manibus humanis parari potest. Quemadmodum enim Dominus ascendens in montem cum Petro et Joanne transfiguratus est, et vestimenta sua instar fulguris, splendida reddidit⁸⁶; bujus generis erat illud indumentum, quo indutus homo ille obstupefecerat. Alio tempore perpetuo visus est in corde, qui aperiebat interiorē, profundorem et secretiorem lucem, novus item mundus lucidus cum Domino laudans et glorificans: adeo ut totus homo absorberetur in illam suavitatem et speculationem, nec jam sui compos esset, sed ob nimiam dilectionem et suavitatem arcanaque mysteria esset huic mundo velut stultus ac barbarus: ita ut illo tempore homo liber perveniret ad perfectum gradum, essetque purus, et immunitis a peccato. Sed postea, subducta gratia, successit velamen adversariæ protestatis aliquatenus tamen apparenς, licet adhuc homo consistat in uno gradu inferiori perfectionis. Nam, verbi gratia, necesse est quempiam decurrisse duodecim gradus, ut perfectionem attingat: et accidit interdum eo pervenisse, ut ad mensuram illam pertingeret, perfectionemque assequatur. Denuo inclinat gratia, et revertitur uno gradu diminuta, quæ subsistit in undecim gradibus. Porro qui dives est in gratia, continenter noctes atque dies permanet in statu perfecto, liber ac purus, semper captivus et suspensus. Cæterum si admiranda illa quæ homini patuerunt, et quorum periculum fecit, ei semper adessent, nequaquam ministerium verbi aut onus aliquod ferre posset: imo neque de ipso audire, aut sui vel crastinæ diei curam agere, quando res exigere; sed tantum in uno jaceret angulo suspensus et inebriatus. Quare status perfectus non est concessus homini, ut possit operam nayare, et fratrum curam habere, ac ministrandi. Verumtamen medius ille partes qui obstruebat, dissolutus est, ac mors superata: res autem sic se habent. Quemadmodum caliginosa quædam vis adjacet, et instar aeris crassi subtiliter legit lucernam semper ardenter et lucentem: sic adjacet lumini illi velamen. Unde constitetur vir ille,

⁸⁶ Malib. xvi, 2

quod minime perfectus sit et penitus immunis a peccato : ita ut dicere audeat, liberum se esse et non liberum, ac destructum quidem esse et personum parietem illum medium qui obstruit, ac rursus aliqua in parte minime esse dissolutum. Neque semper erat æqualis precatio. Quandoque enim gratia plenius hominem accendit, consolatur et componit ; interdum vero subducitur et imminuitur, pro ratione dispensationis ipsius, quantumque expedit homini. Sed quis unquam perfectum illum gradum assecutus est, ac gustavit et expertus est sæculum illud ? Nondum enim quempiam vidi Christianum perfectum aut liberum. Itaque licet quis requiescat in gratia, et pertingat ad mysteria et revelationes, ad multam denique dulcedinem gratiarum, nihilominus intus adhuc habet peccatum. At qui hujusmodi homines ob superabundantem in ipsis gratiam ac lucem, se liberos ac perfectos existimant : qui quidem licet vim gratiarum obtineant, tam non falluntur, tanquam non experti. Nullum porro vidi hactenus liberum : siquidem et ego aliquateius interdum ad gradum illum per tigi, discendoque cognovi quod nullus est homo perfectus.

Interrogatio.

Dic nobis : Quisnam est status tui modus ?

Responsio.

XXVII. Statim post signum crucis gratia sic operatur : sedat omnia membra pariter et cor, ita ut anima præ summo gudio videatur esse velut puerus mali nescius ac simplex, nec in posterum homo condemnat Graecum aut Judæum peccatorem vel mundo' deditum, sed internus homo cunctos ut unum intuetur oculo puro, gaudetque de universo mundo æqualiter, et vult, ut omnes, tam Græci quam Judæi, Filium Dei adorent, ut Patrem. Alia quadam hora, perinde ac filius regis, confidit Filio Dei tanquam Patri, et aperiuntur ei fores, per quas ingreditur intro in multas mansiones ; et quanto magis penetrat, denuo aperiuntur ei juxta proportionem, supra centum mansiones alia centum, tumque ditescit. Et quanto locupletior evadit, rursum alia mirabilia et magis nova demonstrantur ei. Cui tanquam filio et hæredi committuntur res, quas humana natura non potest eloqui, nec os aut lingua pronuntiare. Alia item hora tanquam legatus Dei, summa dilectione qua fertur in eum, incipit deprecari pro mundo, ut salvetur mundus, qui totus Adam est, ardens charitate, volensque cunctos salvari, docet verbum vitæ, et quæ pertinent ad regnum legatione fungens pro Christo^{et} enarrans, quantum audire licet, cœlestia infiniti et incomprehensi sæculi. Alia hora totus armatur homo, induens armaturam Dei, assumptoque exercitu cœlesti trucidare incipit hostium castra, et illic multas cœdes cadaverum multorum committere. Alia hora excusat animam, ac mutuo secum lœtantur Dominus et anima; fruiturque homo ingenti luce et lœtitia, tam erga Dominum quam erga fratres. Altamen lampas et lumen noctu diuque ardet, ipsum autem totum per dispositionem divinam non alte-

A τοιχον τοῦ φραγμοῦ, καὶ πάλιν ἐν τινι οὐ διαλέκται τὸ ὅλον· οὔτε δὲ πάντοτε ἵση ἡ εὐχὴ ἡν. Ἐστι καὶ ρός ὅτε πλέον ἔξπτει καὶ παρακαλεῖ καὶ ἀναπαύει· ἔστι καὶ ρός ὅτε ὑποστέλλει, καὶ στυγνάζει, ὡς αὐτῇ ἡ χάρις οἰκονομεῖ πρὸς τὸ συμφέρον τῷ ἀνθρώπῳ. Ὁμως εἰτελών εἰς τὸ μέτρον, τὸ τέλειον, ἐν καιροῖς καὶ γευσάμενος, καὶ πειραν ἔχων ἐκείνου τοῦ αἰώνος. Ἀχμήν δὲ οὐδένα εἰδόν Χριστιανὸν τέλειον ἢ ἐλέυθερον. Ἀλλὰ καὶ ἀναπαύεται τις ἐν τῇ χάριτι, καὶ εἰσέρχεται εἰς μυστήρια καὶ ἀποκαλύψεις καὶ εἰς ἡδύτητα πολλὴν τῆς χάριτος. Καὶ ἡ ἀμαρτία ἐστι σύνεστιν. Οὗτοι δὲ διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν χάριτον, καὶ τὸ ἐν αὐτοῖς φῶς, νομίζουσιν ἐλεύθεροι καὶ τέλειοι εἶναι παρὰ ἀπειραν σφαλλόμενοι, ἐπειδὴ ἔχουσιν ἐνέργειαν τῆς χάριτος. Ἀχμήν δὲ οὐδένα εἰδόν ἐλέυθερον, ἐπειδὴ καθὼν μερικῶς ἐν καιροῖς τοιούτοις εἰστήθον ἐν ἐκείνῳ τῷ μέτρῳ, καὶ οὕτα καταμαθεῖν πῶς ἔστι τέλειος.

B Β θερον, ἐπειδὴ καθὼν μερικῶς ἐν καιροῖς τοιούτοις εἰστήθον ἐν ἐκείνῳ τῷ μέτρῳ, καὶ οὕτα καταμαθεῖν πῶς ἔστι τέλειος.

Ἐρώτησις.

Εἰπὲ ἡμῖν· Ἐν ποίοις εἰ μέτροις;

Ἀπόκρισις.

C KZ'. Μετὰ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ νῦν ἡ χάρις οὕτως ἐνεργεῖ· εἰρηνεύει διὰ τὰ μέλη, ὥστε τὴν ψυχὴν ἐκ τῆς πολλῆς χαρᾶς, ὡς παιδίον ἀφέλεις φαίνεσθαι, καὶ οὐκέτι κατακρίνει διανθρωπος. ἢ Ἐλληνα, ἢ Ιουδαίον, ἢ ἀμαρτωλόν, ἀλλὰ δὲ ἐστι διανθρωπος καθαρῷ ὄφθαλμῷ πάντας ὡς ἐν δρᾷ, καὶ καίρει δύοις ἑφ' ὅλῳ τῷ κόσμῳ, καὶ πάντας θέλει προσκυνεῖν, Ἐλληνας, Ιουδαίους, τῷ Γιώπ τοῦ Θεοῦ ὡς Πατρί. Ἀλλῃ ὥρᾳ υἱὸς βασιλέως, οὕτω θαρρεῖ τῷ Γιώπ τοῦ Θεοῦ ὡς Πατρί, καὶ ἀνοίγονται αὐτῷ πρὸς θύρας, καὶ εἰσέρχεται ἐνδόν εἰς πολλὰς μονάδας, καὶ διπλῶς εἰσέρχεται, πάλιν ἀνοίγεται αὐτῷ πρὸς λόγους, ἀφ' ἐκατὸν μονῶν εἰς δλλας ἐκατὸν μονάδας, καὶ πλουτεῖ. Πάλιν ἀλλῷ ἀλλα καινότερα καὶ θευμάτια δείχνεται αὐτῷ. Καὶ ἐμπιστεύεται ὡς υἱῷ καὶ κατερνόμῳ, πράγματα μὴ δυνάμενα ῥηθῆναι ὑπὸ φύσεως ἀνθρωπίνης, ἢ στόματι καὶ τῇ γλώσσῃ ταύτῃ. Ἀλλῃ ὥρᾳ λοιπὸν ὡς πρέσβυτος Θεοῦ, ἐκ τῆς πολλῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης, ἀρχεται δεῖσθαι ὑπὲρ τοῦ κόσμου, ἵνα σωθῇ δὲ κόσμος διος δὲ Ἀδάμ· ἐκκαιώμενος ἐκ τῆς ἀγάπης, καὶ θέλων πάντας σωθῆναι, διδάσκει λόγον ζωῆς καὶ τὰ τῆς βασιλείας, πρεσβεύων ὑπὲρ Χριστοῦ, καὶ ἐγγούμενος δισον δυνατὸν ἀκούσαις, μυστήρια ἐπουράνια καὶ θεῖα τοῦ ἀπειρούν αἰώνος τοῦ ἀκαταλήπτου. Ἀλλῃ ὥρᾳ ὅπλιζεται διος δὲ διανθρωπος τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ ἐνδεδυμένος, καὶ λαμβάνει στρατείαν ἐπουράνιον, καὶ ἀρχεται κατακόπτειν τὰς παρεμβολὰς τῶν ἐχθρῶν, καὶ ποιεῖν ἐκεὶ σφαγὰς πολλὰς πτωμάτων πολλῶν. Ἀλλῃ ὥρᾳ ἐνεργεῖ τὴν ψυχὴν, καὶ εὑφραίνονται μετ' ἀλλήλων ἡ ψυχὴ καὶ δὲ τὸ Κύριος, καὶ δὲ διανθρωπός ἐστιν ἐν πολλῷ φαντὶ καὶ χαρῷ πρὸς τε τὸν Κύριον καὶ τοὺς ἀδελφούς. Ὁμως δὲ τὴ λαμπάς καὶ τὸ φῶς νυκτὸς καὶ ἡμέρας καίσται, τὸ δὲ ὅλον κατ' οἰκονομίαν οὐκ ἀλλοιοῦται, καὶ ὅλος

ἐστὶ καθαρὸς ὁ ἀνθρωπος, καὶ σχεδὸν οὐκ ἔστιν ὡς δεῖ, δῆμος διακέκοπται καὶ τὸ μεσότοιχον, καὶ νεκτηται ὁ θάνατος. Ποτὲ δὲ ἡ λαμπὰς πλέον ἐκκαλεται, καὶ φαινόρυνται, ὥστε μὴ δύνασθαι τὸν ἀνθρωπὸν τὴν λαμπτηδόνα ἑκείνην, καὶ τὴν στιλβότητα φέρειν, ἀλλ' εἰναι ὡς ἐκλελυμένον. Πάλιν ἔτι ἀπιόμενον τὸ φῶς, ὕστερον στυγνάζει, καὶ ἐπίκειται ὕστερον ἀήρ τις λεπτὸς, γνοφάδης, ὡς ἐπὶ δέρματος τῆς ἐναντίας δυνάμεως. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ τοιοῦτος ἀνθρωπος, ὅτι Οὐκ εἰμὶ τὸ δόλον ἐλεύθερος. Εἰς τοὺς αἰώνας δόξα τῷ Κυρίῳ. Ἀμήν.

KH'. Καλὸν ἔστιν ἡ νηστεία, ἡ ἀγρυπνία, ἡ ζευγτεία, ἀλλὰ ταῦτα ἀκμήτην πολιτείας ἔστιν ἀγαθῆς. Πλὴν ἡ τάξις τῶν Χριστιανῶν ἔστατέρα ἔστι τούτων· καὶ οὐκ ὀφείλει τις ἐπὶ τούτοις τὴν πεποίθησιν ἔχειν. Συμβαίνει δὲ ὅτι εἰσὶ τινὲς χάριτος μέτοχοι, καὶ ἡ κακία έτις ἔσω οὖσα, τεχνάζεται καὶ παραχωρεῖ ἔκουσα, καὶ οὐκ ἐνεργεῖ, ἀλλὰ ποιεῖ νομίσαι τὸν ἀνθρωπὸν, ὅτι ἐκαθαρίσθη ὁ νοῦς αὐτοῦ· καὶ λοιπὸν φέρει τὸν ἀνθρωπὸν εἰς οἶησιν ὅτι Χριστιανός ἔστι τέλειος. Καὶ μετὰ ταῦτα ὅταν νομίσῃ ὁ ἀνθρωπός, ὅτι Ἐλεύθερος εἰμι, καὶ ἀμεριμνεῖ, τότε ληστρικῷ τρόπῳ ἐπέρχεται αὐτῷ ἡ κακία ἔγκρυμμα ποιοῦσα, καὶ πειράζει αὐτὸν, καὶ καταφέρει αὐτὸν εἰς τὰ κατώτατα τῆς γῆς. Εἰ γάρ ἀνθρωποι εἴκοσι ἑτῶν δυτες, ή λησταὶ, ή στρατιῶται, κατὰ πολεμίων οἰδασι τεχνάζεται, καὶ ὑποκαθέζονται καὶ ποιοῦντιν ἔγκρυμμα, καὶ λαμβάνουσι τὰ νῶτα τῶν ἔχθρῶν, καὶ περικυκλοῦσιν αὐτοὺς ἀθρόως, καὶ ἀποκτείνουσι· πόσῳ μᾶλλον ἡ κακία οὖσα τοσούτων χιλιάδων, τοῦτο τὸ ἔργον ἔχουσα, πῶς ἀπολέσει ψυχάς; Οἶδεν ἔγκρυμμα ποιεῖν ἐν καρδίᾳ, κατὰ καιρούς μὴ ἐνεργεῖν, ἵνα ἐνέγκῃ τὴν ψυχὴν εἰς οἶησιν τελείωτητος. Ὁ θεμέλιος τοῦ Χριστιανοῦ οὗτός ἔστιν. "Οσας δὲν ποιήσῃ ἀνθρωπὸς δικαιοσύνας, ἵνα μὴ ἐπαναπτῇ ἐν αὐταῖς, καὶ ἔχῃ ἑαυτὸν μέγα, ἀλλ' ἵνα ἡ πτωχὸς τῷ πνεύματι· καὶ ἐὰν γένηται μέτοχος χάριτος, μὴ νομίσῃ ἑαυτὸν κατεληγέναι τι, καὶ οἰηθῇ εἰναι τις, καὶ δρῆσται διδάσκειν. Ἀλλ' ἵνα ὁν καλῆς πολιτείας, νηστεύων πολὺ, ξενιτεύων, εὐχόμενος, μέτοχος χάριτος, μὴ ἡγήσαιτο τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τιμίαν. Ἀλλὰ τότε μάλιστα δυτικῶς ἀρκῆται χάριτος γεγένηται, ἵνα ἔχῃ τὸν πόνον, τὴν πείναν, καὶ τὴν δίψαν, ἵνα μὴ ἡ κεκρεσμένος, ἵνα μὴ ἔχῃ ἑαυτὸν δίκαιον, ἡ πλούσιον ἐν χάριτι· ἀλλ' ἵνα ἡ πενθῶν καὶ δακρύων, δύν τρόπον ἵνα ἡ μήτηρ, καὶ ἔχῃ οὐδὲν μονογενῆ καὶ παιδεύσῃ αὐτὸν, καὶ ὅταν γένηται ἀνήρ, συμβαίνει αὐτὸν ἀποθανεῖν· καὶ λοιπόν...

Asίπει.

A ratur; et purus est totus homo, ac propemodum non est ut oportet, abscissus est tamen murus intermedius, et mors devicta. Quandoque lampas ferventius ardet et exhilaratur, ita ut homo splendorem illum et vibrationem safferne nequeat, sed quasi solvatur. Contra quandoque lumen accensum prope subtristatur, cui adjacet aer tenuis et caliginosus, ut in pelle potestatis adversaria. Propterea inquit homo ille: Non sum plene liber. Gloria Domino in sæcula. Amen.

XXVIII. Jejunium, vigiliae, peregrinatio, bona sunt, sed hæc pertinent adhuc ad honestam vivendi rationem. Atqui status Christianorum magis interna respicit, quam hæc, neque debet quisquam in istis collocare fiduciam. Itaque contingit quosdam esse participes gratiæ, apud quos vitium intus adhuc existens, struit dolos, interim ultro cedens, absque ulla operatione, hoc solum efficiens, ut pulet homo se mente purum esse: quod superstes, eo extollit hominem, ut existimet se Christianum perfectum esse. Deinde vero, cum homo se liberum putans secure agit, tunc furtivo quodammodo subrepit vitium struens latebras, tentatque illum, ac detrudit in inferna terræ. Si enim homines annum agentes vicesimum, prædones, aut milites, insidias moliri norunt adversus hostes, et subsidentes in paratis cuniculis comprehendunt eos a tergo, et undequaque conclusos interficiunt, quanto magis vitium tot annorum millia natum, hoc facinus habens perpetrandum, interimet animas? Novit struere latebras in corde, quiescere certis temporibus, ut efferat animam in opinionem perfectionis. Christianæ porro vitæ fundamentum est istud: Quæcumque opera justitiæ fecerit homo, ne gloriaret eorum nomine, neve de se ipso magnifice sentiat, sed pauper sit spiritu; ac licet sit particeps gratiæ, ne se ipsum adeptum esse quidpiam existimet, neque se pulet aliquid esse, aut docere incipiat. Sed etsi fuerit honestæ conversationis, pollens jejunio, multa peregrinatione, precibus et gratiæ participatione: ne animam suam habeat aliquo in pretio: sed tum re vera gratiæ initium esse maxime incipit, cum afflictionem pertulerit, esurierit ac sitierit, ne sit satiatus, seque ipsum justum D aut gratiæ divitem existimet: verum lugeat et lacrymetur, perinde ac si esset mater unicum habens filium, quem erudiisset, et hunc factum virum mori contingret.

Reliqua desiderantur.

OPUSCULUM VII.

Disputatio cum quodam causidico.

A 1. Quidam causarum forensium peritus percontatus senem exercitorem, ait: Obsecro, suade mihi scire desideranti, quid vobis venit in mentem dum vos monachi dicitis, non esse vocandos in jus eos qui injuriam inferunt? quidve negotii tractantes, abstinetis ab operibus corporeis? quorum nomine vehementer vos insimulamus, quasi et justitiæ præter leges, et otium præter naturam sectemini. Sin philosophandi gratia hoc sacere agnoscitis, procul dubio etiam ipse ab accusatione desistam, vestramque virtutem æmulabor. Tum exercitor prius Deum mente precatus, hæc inquit: Oportebat, o disertissime, hæc te sciscitari a periatis, adhuc enim nos discipuli sumus. Cæterum, quia doctus ad idiotas transfigisti, tanquam habi-turus fidem de his quæ proposuisti, audi: Monachi non secentur alienam ab Ecclesia doctrinam, sed Christi doctrinam tenere conantur, ex Apostoli sententia dicentis: *Hoc sentite in vobis, quod et in Christo Iesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis*⁸⁸. Quamobrem scito, Dei donum esse et summæ virtutis, ut quis, inquam, sit studiosus humilitatis. Re autem ipsa præcepit Ecclesiae Dominus hoc opere complere, his verbis: *Operamini, non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam*⁸⁹. Tum forensis: Sciamus, quæso, inquit, etiam nos, quatenam sit hoc opus. Cui exercitor: Precibus quæ-re regnum Dei, et justitiæ ejus⁹⁰: quod quidem regnum intra nos esse dixit⁹¹: et quærentibus illud, pollicitus est omnia quæ corporis sunt necessaria. Cum ergo hæc audierimus a Domino, et habita illi fide pro viribus operamur, qui dicas nos agere præter naturam? Quod si tibi videtur esse præter naturam, videoto quem arguas: Deus enim est, qui præcepit. Itidem non judicare nocentes, est præceptum Dei. Quo igitur pacto transgrediuntur legem, qui hæc faciunt, cum Dominus dixerit per prophetam: *Mihi vindicta, ego retribuam, dicit Dominus*⁹²; et in Evangelii: *Nolite judicare, et non judicabimini*⁹³; et Apostolus: *Nolite ante tempus jndicare*⁹⁴; et iterum: *Non defendentes vosmet-ipsos*⁹⁵; ac rursum: *Tu quid judicas alienum ser-vum*⁹⁶? Quis igitur justiores his præscribat leges? qui, tanquam innoxius, et velit ante tempus judi-

B Άντισολὴ πρὸς σχολαστικόν.
Ηρώτης τις τῶν ἐν λόγοις δικαιωκῶν γέροντας ἀσκητὴν, λέγων· Παρακαλῶ, πεισατέ με γνῶναι θέλοντα, τί φρονοῦντες οἱ μοναχοὶ φατε δεῖν τοὺς ἀδικοῦντας μὴ κρίνειν· ή τί μεταχειρίζμενοι, τῶν αἰσθητῶν ἔργων ἀπέχεσθε; ἐφ' ὧν λίαν καταμεμψό-μεθα ὄμδες, ὡς τὴν μὲν ἀκρισίαν παρὰ τοὺς νόμους, τὴν δὲ ἀργίαν παρὰ τὴν φύσιν ἐπιτιθεύοντας. Εἰ δὲ φιλοσοφίας χάριν τούτῳ ποιοῦντες ἐπιγνῶτε, ἀναγ-καίως καὶ αὐτὸς τῆς μέμψεως ἀποστάτης, ζηλεώς τὴν ἀρετὴν ὑμῶν. Οὐ δὲ ἀσκητὴς πρῶτον κατὰ νοῦν εὑδάμενος, οὕτως ἔφη· "Εδει μὲν, ὃ λογιώντας, ταῦτα σε πυθόμενον παρὰ τῶν εἰδότων μαθεῖν. Ήμεῖς γάρ ἔτι τῶν διδασκομένων τυγχάνομεν. Επει-δὴ δὲ ὁ σοφὸς πρὸς τοὺς Ιδιώτας ηὔτομολησας, ὡς πι-στωσόμενος περὶ ὧν ἔφη, δικουσον· Οἱ μοναχοὶ ξένοι τῆς Ἐκκλησίας οὐχ ἔρετίσαντο φρόνημα, ἀλλὰ τὸ τοῦ Χριστοῦ κατέχειν σπουδάζουσι, κατὰ τὸν Ἀπόστολον λέγοντα· *Τοῦτο γροπεισθω ἐν ὑμῖν, δ καὶ ἐτο Χριστῷ Ιησοῦν· δεὶς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχωτ, εἰς ἀρπαγμὸν ἥγησατο τὸ εἴραι Ισα θεῷ, ἀλλ᾽ ἐκτέτη ἐκέρωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐτὸ σμιούματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχῆματι εὑρεθεὶς ὡς ἀνθρώπος. Ἐτατελωστερ ἀντὸν, γενόμενος ἐπ-ήκοος μέχρι θαράτου, θαράτου δὲ σταυροῦ. Γνῶθι οὖν διτε θεοδώρητόν ἔστι, καὶ τῆς μεγάλης ἀρετῆς, λέγω δὴ ταπεινοφροσύνης πρόξενος. Ἐργά-ζεσθαι, εἰπών· "Ἐργάζεσθε, μὴ τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην, ἀλλὰ τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον. Οὐ δὲ δικαιωκῆς λέγει· Γνωσθεία καὶ ήμεῖς, παρακαλῶ, ποιὸν ἔστι τὸ ἔργον. Οὐ δὲ ἀσκη-τὴς· Τὸ διὰ προσευχῆς ζητεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ· ἢν καὶ ἐντὸς ἡμῶν εἰρήκεν εἶναι· καὶ τοῖς ζητοῦσιν αὐτὴν τὰ σωματικὰ πάντα ὑπέσχετο. Ταῦτα οὖν ἀκούσαντες παρὰ τοῦ Κυρίου, καὶ πιστεύσαντες, κατὰ δύναμιν ἐργάζ-μεθα· πῶς ξένη τῆς φύσεως ὄμδες πράτειν λέγεις; Εἰ δὲ φαίνεται σοι περὰ φύσιν, γνῶθι τίνα κατα-μέμψῃ· δ θεὸς γάρ ἔστιν δ ἐντελάμενος. Όμοιος δὲ καὶ τὸ μὴ κρίνειν τοὺς ἀδικοῦντας, θεοῦ ἐντολὴ ἔστι. Πῶς παρανομοῦσιν οἱ ποιοῦντες αὐτὰ, εἰρηκότος τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ προφήτου· "Ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἔτώ ἀνταποδώσω, λέγει Κύριος· καὶ ἐν τοῖς Εἰ-αγγελίοις· Μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε· καὶ τοῦ Ἀποστόλου· Μὴ πρὸ καιροῦ τι κρίνετε· καὶ πάλιν· Μὴ ἐκδικοῦτες ἔαντούς· καὶ πάλιν· Σὺ τοι κρίνεις ἀλλότριον οἰκεῖτην; Τίς ἔστι λοιπὸν δ τούτων δικαιοτέρους νόμους δρισάμενος, καὶ πρὸ καιροῦ κρίνεις θέλων τοὺς ἀδικοῦντας, ὥστε ἀναγάρ-*

⁸⁸ Philipp. ii, 5. 8. ⁸⁹ Joan. vi, 27. ⁹⁰ Matth. vi, 53. ⁹¹ Luc. xvii, 21. ⁹² Deut. xxxii, 55; Rom. xi, 19. ⁹³ Luc. vi, 37. ⁹⁴ I Cor. iv, 5. ⁹⁵ Rom. xii, 19. ⁹⁶ Rom. xiv, 4.

ητος, καὶ τοῦ θεοῦ νόμου φυλάττειν πειρωμένοις παρανομίαν ἐγκαλῶν, καὶ τὴν ἀνεξικακίαν διομάζων κακίαν;

B'. Ταῦτα ἀκούσας ὁ σχολαστικὸς ἔφη· Οἱ οὖν ἄρχοντες ἀμαρτάνουσι, τοὺς ἀδικοῦντας ἀμυνόμενοι, καὶ τοὺς ἀδικούμενοις τὸ δίκαιον ἀποσώζοντες; Ἀπεκρίθη ὁ γέρων· Οἱ δικασταὶ οὐκ ἀμαρτάνουσιν, ἀλλ' οἱ παραδίδοντες, καὶ μὴ τῷ Θεῷ ἀποδίδοντες· πρῶτον μὲν, πᾶν τὸ ἐπελθόν αὐτοῖς, τῶν ίδιων κακῶν ἐπιφορὰ τυγχάνει, εἰς μετάνοιαν αὐτοὺς ἐλκον, καὶ οὐκ εἰς ἀμύναν· δεύτερον δὲ, εἰ καὶ ἀδίκως ἐπαθον, τὸ τυχόν πλημμέλημα ἔδει ἀφεῖναι τῷ ἀδικήσαντι, ἀκούσαντας τοῦ Κυρίου εἰρηκότος· Ἀφετε, καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν, καὶ μὴ διὰ τῆς ἀνθρωπίνης ἀνταποδοσίας ἀσυγχώρητα ποιεῖν τὰ ἔαυτῶν κακά. Οἱ δὲ ἀρχοτες, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, οὐκ εἰσὶ γέροντες· δοξαὶ τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ἀλλὰ τῶν κακῶν. Οὐ γάρ· τὸν πιστοὺς καὶ εὐλαβεῖς ἀναγκάζουσι τῶν ἀδικούντων κατηγορεῖν, οὐδὲ τοὺς ἀνεξικάκους ἐγκαλοῦσι, διότι οὐ χρῶνται τοῖς δικαστηρίοις ἀδικούμενοι, ἀλλὰ τοῖς βουλομένοις παρέχουσι τὴν ἐκδίκησιν. Τοὺς δὲ διὰ τὸν Θεὸν μακροθυμοῦντας, ὡς μᾶλλον εὐφρονοῦντας, καὶ τιμῶσι καὶ ἀποδέχονται. Άσπερ οὖν τοὺς μὴ βουλομένους ἐντυγχάνειν οὐκ ἐφέλκονται· οὕτω διὸν κατηγοροῦντας ἀειδικοῦντες οὐκ ἀμαρτάνουσι. Διὸ χρή, ὡς σοφώτατε, μετὰ τοὺς ἔξωθεν λόγους τε καὶ νόμους, λοιπὸν καὶ τὸν πνευματικὸν διαδεχθῆναι νόμον, καὶ τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀναδέξασθαι πόνους· καὶ ὡς ίδια ὑπομένεις τὰ ἐπερχόμενα λυπηρά, ὡς χωρὶς οὐ δύναται τις ἀληθῶς γενέσθαι σοφές.

I'. Τοῦ δὲ σχολαστικοῦ ζητοῦντος μαθεῖν, τίνες εἰσὶν οἱ ὑπὲρ εὐσεβείας πόνοι· εἰπεν δὲ γέρων, τὰς τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἐντολὰς, ὡς πρώτη καὶ μεγίστη ἐστὶν ἡ ἀγάπη, καθότι οὐ δογμέται τὸ κακόν, ἀλλὰ πάρτα στέρεται, πάρτα ἐλλέῖται, πάρτα πιστεύει, πάρτα ὑπομένει, κατὰ τὴν Γραφήν. Ταῦτα δὲ ποιοῦσα, οὐ δύναται κρίνειν τὸν ἀδικεῖν αὐτὴν δοκοῦντα. Ἐν ταύτῃ δέπερ: μὲν ἐτέρῳ διαφέρομεν, πάντα δὲ τῆς ἀξίας αὐτῆς ἀπολειπόμεθα. Ἐκδεχόμενοι χάριτι Χριστοῦ τῶν ἐλλειμμάτων τὴν ἀναπλήρωσιν, ὑπὲρ τῆς κατὰ δύναμιν ἐργασίας μὴ ἀμελήσωμεν. Θεὸς γάρ οὐδὲ πόσων ἀσθενοῦντες οὐδὲνάμεθα ποιεῖν, καὶ πόσων ἀμελοῦντες οὐκ ἐργάζομεθα τὸ ἐργον τῆς ἀγάπης. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐκ τῶν προαιρετικῶν πόνων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν συμβατικῶν θλίψεων κρατύνεται, πολλῆς ἡμῖν χρεία παρὰ Θεοῦ ὑπομονῆς καὶ πράτητος· διὸ τοῦτο φησιν δὲ Ἀπόστολος· Ὁ θέλων γενέσθαι σοφὸς ἐτῷ αἰώνι τούτῳ, μωρὸς γενέσθω, ίτα γένηται σοφός. Οἱ τοιοῦτος τοὺς μὲν ἀνωτέρους αὐτοῦ ἐν τοῖς θελήμασι τῆς τελείας ἀγάπης οὐ κατακρίνει· ἔαυτον δὲ μᾶλλον πρὸς τὴν ἐκείνων ὑπεροχὴν ἐπεκτείνει· καὶ ὅταν αὐτοὺς κατελάθῃ, πάλιν ἀλλους ζητεῖ ἔαυτοῦ μείζονας, καὶ εὐρών ἀμιλλάται κάκείνοις, καὶ οὐδέποτε παύεται τοῦ δρόμου, ἕως ὃν εὐρίσκῃ τινὰς αὐτὸν ἐν τῇ ἀγάπῃ προσάγοντας. Εἰ δέ τις αὐτῶν μὲν τοῖς ἀνωτέροις οὐ παρεικάζει, ἔκεινος δὲ ὡς μὴ τελείους κατακρίνει,

A care nocentes, et eos qui legem Dei servare nuntiuntur, transgressionis accuset, ac tolerantiam malorum appetet malitiam.

B'. Hac ut audivit scholasticus, ait: Magistratus ergo peccant, dum vindictam sumunt de nocentibus, servata læcis justitia? Respondit senex: Minime peccant judices, sed qui tradunt eis, et rem Deo non relinquunt: primum quidem, quidquid accidit illis, propriorum facinorum est appendix, trahens eos ad poenitentiam, non ad vindictam; deinde vero, etsi passi sunt iustice, delicium illud qualecumque remittere debent ei qui commisit, cum audierint Dominum dicentem: *Dimitte, et dimittetur vobis*¹⁷; et non retaliatione per humanum judicem facta, sua ipsorum scelera irremissibilia reddere. Principes autem, secundum Apostolum, non sunt timori boni operis, sed malī¹⁸. Non enim adiungunt fideles et benignos ad accusandum eos qui injuria afficerunt, neque arguunt tolerantes malorum, quod offensi non utantur judiciis, sed desiderantibus ultionem praebent, illos vero qui Dei nomine æquiore animo seruant, velut sapientiores honore prosequuntur et excipiunt. Proinde quemadmodum non attrahunt accedere nolentes, ita dum vindicant accusantes, non peccant. Quare, o doctissime, decet ut post acceptam sæcularium artium et legum disciplinam, quod superest, etiam spiritualem amplectare legem, ac pietatis et religionis causa labores suscipias: item adversa tibi obvenientia toleres ut propria, sine quibus nemo potest evadere sapiens.

C. III. Quærenti vero scholastico ac scire cupienti quinam essent illi labores pro religione subeundi, dixit senex, esse Christi præcepta: quorum primum atque maximum est charitas, quatenus non cogitat malum, sed omnia suffert, omnia sperat, omnia credit, omnia sustinet¹⁹, secundum Scripturam. Quæ dum hæc agit, in judicium vocare nequit eum qui ipsam offendere videtur. Circa hanc alter ab altero discrepamus, cum tamen ejus dignitate per omnia longe inferiores simus. Atqui benigne ferentes per gratiam Christi defectuum complementum, ne pro viribus operari negligamus. Novit enim Deus quantumtuni per infirmitatem operari nequeamus, quantumque per ignaviam non exerceamus opus charitatis. Et quia non tantum suscepitis ultra laboribus firmatur, sed etiam accidentariis afflictionibus, multam nobis a Deo patientiam ac mansuetudinem impetrare debemus, propterea inquit Apostolus: *Qui nulli esse sapiens in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens*²⁰. Hic antecessores suos, quoad voluntatem perfectæ charitatis non judicat, sed seipsum potius ad illorum excellentiam porrigit: quos assecutus, rursum alios querit seipso præstantiores, hos nactus contendit cum illis, nec unquam cessat a cursu, donec inveniat quosdam qui illum instituant in virtute charitatis. Quorum quidem si quis par non sit superioribus, illos nihilominus ut non

¹⁷ Luc. vi, 37. ¹⁸ Rom. xiii, 3. ¹⁹ 1 Cor. xiii, 5, 7. ²⁰ 1 Cor. iii, 18.

perfectos judicet, condemnat eum non nosse se ipsum. Ait enim : *Nolite condemnare, et non condemnabimini*⁸. Unde qui verbo tenuis sunt sapientes, hos solum peccare arbitrantur, qui laudent; spiritales autem, etiam laesi, se ipsos accusant, quando non libenter et cum gaudio ferunt offensas; nec ob eam rem duntaxat, sed etiam quod e veteri illorum culpa afflictiones exoriuntur, quantum peccatum est aliud alio levius. Qui enim seipsum uilescitur, videtur condemnare Deum, quod justitiam non faciat. Qui vero occurrentem sibi calamitatem tolerat ut propriam, suam præsumptionem confitetur, propter quam etiam toleranter aduersa patitur.

IV. Indignabundus porro sacerdotalis ille, eo quod convinceretur, ait : Si præcipit hæc lex vestra spiritualis, ex oraculo, ut ait, divino, quamobrem quidam monachorum istorum labuntur, tenentes legem? Cui senex : Non labuntur, qui tenent eam, sed qui deserunt ac negligunt, quæ illi valde congruunt, precationem dico et humilitatem, curis hujus vitæ et vana gloria seducti. Quare diabolus non deterret solum, ne cogitemus quidquid ad vitam pertinet; sed etiam ab oratione seducit et humiliat, quia movit quæcumque citra hæc duo geruntur, tametsi bona sint, tandem se quandoque ablaturum. Orationem autem dicimus, non quæ tantum gestu quodam corporeo demonstratur, sed quæ etiam per intellectum indistinctum offertur Deo. Quoniam horum unum si distrahit impotente, ne alterum quidem singulariter sumptum praestato est Deo, sed propriæ voluntati. Rogat scholasticus : Habetne caro voluntatem, præter eam quæ est in intellectu? Respondit exercitor : Habet, ita sentiente Apostolo, sub his verbis : *Eramus aliquando et nos increduli, facientes voluntatem carnis*⁹, et iterum : *Caro concupiscit adversus spiritum, spiritus adversus carnem*¹⁰. Videbo igitur carnem habere cupiditatem et voluntatem: quæ quidem ignoramus, propterea quod confusionem cogitationum non advertimus. Unde non solum qui negligunt orationem, sed et qui non attendunt animum, offenduntur. Ista porro diximus, non ut de aliis judicemus, sed ut nostros ipsorum defectus consiteamur. Illud enim est arrogans nota, hoc humilitatis. Et superbi quidem resistit Dominus, humilibus vero dat gratiam¹¹, per quam non ad negotiam duntaxat, sed ad habitum sacræ virtutis nos etiam dicit, hoc est, indistinctæ precationis: quam nullo modo vult a nobis negligi beatus Paulus, dicens : *Sine intermissione orate; in omnibus gratias agite*¹². Una vero etiam ostendit Paulus depressionem animi, his verbis : *Nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in novitate sensus vestri, ut probetis vos quæ sit voluntas Dei bona, beneplacens et perfecta*¹³. Nam cum Deus pro exiguitate fidei nostræ atque insurmitate posuerit varia

A ὡς οὐκ οἶδεν ἔστιν, καταδικάζεις. Φησί γάρ· Μή καταδικάζετε, καὶ οὐ μὴ καταδικασθῆτε. Οὐτε οἱ ἐν ἥμασι σοφοὶ μόνους τοὺς ἀδικοῦντας ἀμαρτάνειν νομίζουσιν· οἱ δὲ πνευματικοὶ καὶ ἀδικούμενοι ἔστιν ἀμαρτέως τὰς ἀδικίας ὑποφέρουσιν· οὐ μόνον δὲ δὲ τοῦτο, ἀλλ᾽ οἵτινες εἰ καὶ ἐκ παλαιᾶς αὐτῶν αἰτίας αἱ θύλιψις ἀναρρίφονται, εἰ καὶ ἀμάρτημα διμαρτήματος ἔλαφρότερον τυγχάνει. Οὐ μὲν γάρ ἐκδιών ἔστιν ἀκρισίας Θεοῦ δοκεῖ καταγινώσκειν· δὲ ὑποφέρων ὡς ἰδίαν τὴν ἐπελθοῦσαν αὐτῷ θύλιψιν, τὴν ἰδίαν πρόσληψιν ὅμολογεῖ, δι᾽ ἣν καὶ ὑπομένων πάσχει τὰ δεινά.

B Δ'. Ἀγανακτήσας δὲ δικοσμικὸς ἐπὶ τοῖς ἐλέγχοις, ἔρη· Εἰ ταῦτα δικοσμικὸς ὑμῶν παραχειλεύεται νόμος, τοῦ Θεοῦ θεσπίσαντος, καθὼς ἔφης, δὲ τὶ πίπτουσι τινες τῶν μοναχῶν, τοῦτον κρατοῦντες τὴν νόμον; Οὐ δὲ γέρων ἔρη· Οἱ κρατοῦντες αὐτὸν οὐ πίπτουσιν, ἀλλ᾽ οἱ καταλείποντες, καὶ τῶν καιρίων αὐτοῦ ἀμελήσαντες, προσευχῆς, λέγω, καὶ ταπεινοφροσύνης, ὑπὸ μερίμνης βιωτικῆς καὶ κενοδοξίας κλαπάντες. Οὐτε καὶ διάβολος πάντα τὰ βιωτικὰ ἔννοειν οὐκ ἀποτρέπει μόνον, ἀλλ᾽ ἵνα προσευχῆς καὶ ταπεινοφροσύνης ἀποπλανήσῃ· οἵτε γάρ τὰ ἔκτης τῶν δύο τούτων γινόμενα, οἵτι καὶ τὰ τυγχάνη, ὅπερ ποτε ἀφαιρεθῆσται ἀπὸ αὐτοῦ. Προσευχὴν δὲ λέγομεν, οὐ μόνον διὰ σαρκὸς ἐπιδεικνυμένην, ἀλλὰ καὶ δι᾽ ἔννοιας ἀπεριστάσου τῷ Θεῷ προσφερομένην. Εἳναν γάρ ἐν αὐτῶν ἀκαίρων περισπασθῆ, οὐδὲ τὸ ἔτερον καταμόνας παρισταται τῷ θεῷ φερομένην, ἀλλὰ τῷ ίδιῳ θελήματι. Ἐπερωτᾷ διὰ σχολαστικός· Ἐχει θέλημα τὰ σάρκες παρὰ τὴν διάνοιαν; Ἀπεκρίθη διὰ σκηνῆς· Ἐχει, κατὰ τὸν Ἀπόστολον λέγοντες· Ἡμερὶ γάρ ποτε καὶ ἡμεῖς ἀπειθούντες, τοιοῦται τὰ θεῷ φερόμενην, ἀλλὰ τῷ ίδιῳ θελήματα τῆς σαρκὸς καὶ πάλιν· Η σάρκη ἐπιθυμεῖ κατὰ τὸν πτερύματος, καὶ τὸ πτερύμα κατὰ τῆς σαρκὸς. Ιδεὶ οὖν, οἵτι Ἐχει καὶ ἐπιθυμεῖν καὶ θέλημα, ἀπερ τὴν ήμετές ἀγνοοῦμεν διὰ τὴν τῶν λογισμῶν ἀπορεσθίαν καὶ συγκατάθεσιν. Οὐτε οὐ μόνον οἱ ἀμελοῦντες προσευχῆς, ἀλλὰ καὶ οἱ τῇ διανοίᾳ μὴ προσέχοντες ἀπηρεάζονται. Ταῦτα δὲ εἰρήκαμεν οὐχ ὡς ἔτέρους καταχρίνοντες, ἀλλὰ τὰ ἔτιδιν ἐλλείμματα ὅμολογοῦντες. Ταῦτα δὲ ταπεινοφροσύνης γνώρισμα. Καὶ Τυπεργάροις μὲν ἀντιτάσσεται Κύριος, τυπετοῖς δὲ δίδωσι χάριν· δι᾽ οὓς οὐ μόνον εἰς γνῶσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἔξιν ἡμᾶς ἄγει τῆς ἱερᾶς ἀρετῆς, λέγω δὴ τῆς ἀπεριστάσου προσευχῆς, οὓς μηδὲν ἡμᾶς ἀμελεῖν βούλομενος ὁ μακάριος Παῦλος λέγει· Ἄδιαλείπετε προσεύχεσθε, ἐτοι ταῦτα εὐχαριστεῖτε. Άμα δὲ καὶ τὸ ἀμετεώριστον τοῦ νοῦς ἐμφανεῖ λέγων· Μή σχηματίζεσθε τῷ αἰώνι τούτῳ νοῦς ὑμῶν, εἰς τὸ δοκιμάζειν ὅμας, τι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθόν καὶ εὐδαίμονας τοῦτον ήμῶν καὶ ἀσθένειαν διαφέρουσαν ἔντολας θέτε

⁸ Luc. vi, 37. ⁹ Ephes. ii, 3; Tit. iii, 5. ¹⁰ Gal. v, 17. ¹¹ Jas. iv, 6; I Petr. v, 5. ¹² I Thess. v, 17, 18. ¹³ Rom. xii, 2.

δ Θεός, δπως κατά τὴν ἑαυτοῦ σπουδὴν ἔκαστος ἐκ-
φύγοι τὴν κόλασιν, καὶ τύχοι τῆς σωτηρίας, τούτου
χάριν δ Ἀπόστολος δύνηται ἡμᾶς ἐπὶ τὸ τέλειον τοῦ
Θεοῦ θέλημα, μηδὲλως ἡμῶν χριθῆναι βουλόμενος.
Εἰδὼς δὲ πρὸς κατόρθωσιν παῖδας τῶν ἐντολῶν συ-
εργούσαν τὴν προσευχὴν, οὐ πάντες πολυμερῶς
καὶ πολυτρόπως περὶ αὐτῆς ἐντελλόμενος, καὶ λέγων.
Προσευχόμενοι ἐν πατέρι καὶ φῷ ἐν πτερύματι, καὶ
εἰς αὐτὸν τοῦτο ἀκαρυκρούντες ἐν πάσῃ προσ-
καρπερήσει καὶ δεήσει.

Ε'. Οὐθεν γινώσκομεν, διτι προσευχῆς δια-
φορωτέρα τυγχάνει. Ἀλλο γάρ ἐστιν, ἀρρέμβω δια-
νοίᾳ καὶ μὴ θολωτῷ νῷ παρακαλεῖν τὸν Θεὸν, καὶ
ἄλλο τὸ παριστὰν τὸ σῶμα, καὶ τῇ διανοίᾳ ρέμεσθαι.
Καὶ πάλιν, ἄλλο ἐστὶν καιροσκοπεῖν, καὶ μετὰ τὰς
σωματικὰς ἀσχολίας εὐκαιρίασαντα προσεύξασθαι·
καὶ ἄλλο, δοσον δυνατὸν προτιμᾶν καὶ προαρπάζειν τὴν
εὐχὴν τῶν κοσμικῶν φροντίδων, κατὰ τὸν Ἀπόστο-
λον λέγοντα· Ὁ Κύριος δέργεις. Μηδὲν μεριμνάτε·
ἄλλ' ἐν πατέρι τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει, τὰ
αἰτήματα ὑμῶν γνωρίζεσθα πρὸς τὸν Θεόν. Καθὼς
καὶ δι μακάριος Πέτρος ἔφη· Σωρορήσατε οὖν
καὶ τίθυτε εἰς προσευχὰς, πάσαν τὴν μέριμναν
ὑμῶν ἐπιθέντες ἐπὶ τὸν Θεόν. Πρῶτον δὲ αὐτὸς δ
Κύριος εἰδὼς, διτι πάντα διὰ προσευχῆς ὥχυρωται,
φησι· Μὴ μεριμνήστε τι φάγητε, ή τι πίητε,
ή τι ἐρδύνησθε, ἀλλὰ μόνον ἡτεῖτε τὴν βασι-
λεῖαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ
ταῦτα πάντα προστεθήσεται οὐμήν. Τάχα δὲ καὶ
εἰς μείζονα πίστιν διὰ τούτου ἡμᾶς προσκαλεῖται δ
Κύριος. Τίς γάρ τὴν ὑπὲρ τῶν προσκαλων μέρι-
μναν ἀποβαλλὼν, καὶ ἀνενδεῆς γενόμενος, μὴ πιστεύ-
σει λοιπὸν αὐτῷ καὶ περὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν;
Οὐθεν καὶ αὐτὸς τοῦτο φανεροποιῶν Ἑλεγεν· Ὁ ἐν
ἀληφ ἀπιστος καὶ ἐν πολλῷ ἀπιστός ἐστιν.
Ομως καὶ ἐν τούτῳ ἡμᾶς ἐφιλανθρωπεύσαστο εἰ-
δὼς γάρ ἀπαραττητον οὔσαν τὴν ἐφήμερον τῆς σαρ-
κὸς ἐπιμέλειαν, οὐ περιέκοψε τὴν καθημερινὴν
φροντίδα, ἀλλὰ παραχωρήσας ἡμῖν τὴν σήμερον, περὶ
τῆς αὔριον μὴ μεριμνᾶν παρακαλεύεται, πάνυ θεο-
πρεπῶς καὶ φιλανθρώπως. Καὶ γάρ οὐκ ἐστι δυνα-
τὸν, σάρκα φοροῦντας καὶ ἀνθρώπους τυγχάνοντας
τὰ τῆς σωματικῆς ζωῆς καθόλου παραλογίσασθαι.
Συσταλῆναι γάρ τὰ πολλὰ εἰς ὀλίγα διὰ προσευχῆς
καὶ ἐγκρατείας ἐνδέχεται, παντελῶς δὲ παροραθῆναι,
ἀδύνατον.

Γ'. Διόπερ δι βουλόμενος εἰς ἀνδρα τέλειον, εἰς με-
τρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ καταντῆ-
σαι, κατὰ τὴν Γραφὴν, οὐκ ὀφελεῖες προχρένειν πά-
σας τὰς διακονίας, ή ἐκτὸς ἀνάγκης ἐπισπάσθαι·
ώς ἐτυχεν, οὗτε ἀπαντώσας κατ' ἀνάγκην τινὰ καὶ
οἰκονομίαν Θεοῦ, προφάσει προσευχῆς παρωθεῖν καὶ
ἀποβάλλειν, ἀλλὰ καὶ τὴν διαφορὰν ἐπιγινώσκειν,
καὶ τῇ οἰκονομίᾳ τοῦ Θεοῦ δουλεύειν ἀδογματίστως.
Ο γάρ μὴ οὕτως φρογών, οὕτε, κατὰ τὴν Γραφὴν,
ἐντολὴν ἐντολῆς διαφορωτέραν καὶ περιεκτικὴν ἔντα-
πιστεύει, οὗτε, κατὰ τὸν προφήτην, πρὸς πάσας τὰς

A præcepta, ut quisque pro sua ipsius virili et vitet
pœnam et salutem consequatur, hac de causa de-
ducit nos Apostolus ad voluntatem Dei perfectam,
ut qui nolit prorsus nos in damnationem incidere.
Qui sciens orationem cooperari ad omnia mandata
recte peragenda, non desinit aliis atque aliis mo-
dis de oratione precipere, aitque: *Orantes omni
tempore in spiritu, et in ipso vigilantes in omni in-
stantia ei obsecratione*⁸.

V. Unde perspicimus, orationem aliam ab alia
longe diiferre. Aliud siquidem est, pacato intelle-
ctu menteque non turbata Deum implorare; et
B aliud, adesse corpore, animo vero vagari. Aliud
item, opportunum tempus observare, et post curam
eorum quae pertinent ad corpus, opportunitate
quæsita, precari; et aliud, postpositis hujus mundi
curis, quoad steri potest, orationem præferre
ac præripere, secundum Apostolum inquietem:
*Dominus prope est. Nihil solliciti sitis; sed in om-
ni oratione et obsecratione petitiones restræ innote-
scant apud Deum*⁹. Quemadmodum et beatus Pe-
trus ait: *Estote itaque prudentes, et vigilate in
orationibus*¹⁰, *omnem sollicititudinem vestram projici-
entes in Deum*¹¹. In primis vero Dominus, qui
notat omnia per orationem tuta esse, dicit: *Ne
solliciti sitis, quid manducetis, aut quid bibatis,
aut quo induamini; sed tantum querite regnum Dei
et justitiam ejus, et haec omnia adjicientur vobis*¹².

C At forte per hoc etiam nos ad majorem sibi fidem
habendam Dominus invitavit. Quis enim abjecta
rerum temporalium sollicitudine, nullius rei factus
egenus, non habeat etiam ei posthac fidem de bonis
æternis? Quod et ipse verbis hisce declaravit: *Qui
in modico iniquus est, et in majori iniquus. est*¹³.
Nihilominus et in eo perhumaniter egit nobiscum,
quia non ignorans diurnam corporis sollicitudinem
vitari non posse, non amputavit curam quotidiana-
m; sed concessa nobis hodierna sollicitudine,
de crastino jubet non esse sollicitos¹⁴, plane prout
Deum decebat et hominem. Fieri enim nequit ut
qui carnem gestamus, atque homines sumus, pror-
sus ea negligamus quae sunt vita corporeæ neces-
saria. Fieri quidem potest, ut precatiois et tem-
perantie gratia, multa contrahantur in pauca,
omnino vero prætermitti non possunt.

VI. Quocirca, quicunque vis secundum Scriptu-
ram occurrere in virum perfectum, in mensuram
ætatis plenitudinis Christi¹⁵, non debes temere
universa rei familiaris ministeria præponere, nec
item citra necessitatē coarctare, neque si ex ne-
cessitate quadam et ex dispensatione divina occur-
rant, prætextu orationis submovere et repellere. Sed
agnoscendum est discrimen, inserviendumque di-
vinæ dispensationi, etiam absque alio decreto. Qui
enim non ita sentit, minime credit, iuxta Scriptu-
ram mandatorum aliud alio præstantius esse, lati-

⁸ Ephes. vi. 18. ⁹ Philipp. iv, 5, 6. ¹⁰ I Petr. iv, 7. ¹¹ I Petr. v, 7. ¹² Matth. vi, 25, 33. ¹³ Luc. xxi, 10. ¹⁴ Matth. vi, 34. ¹⁵ Ephes. iv, 13.

usque patere; neque, ut sentit Propheta¹⁶, ad omnia mandata divina dispensatione occurrentia dirigi desiderat. Cum ergo necessaria et per divinam dispensationem accidentia vitari nequeant, anteposita preicatione submovendæ sunt occupationes parum opportunæ, potissimum illæ, quæ nos altrahunt ad majorem tum rerum pretiosarum, tum pecuniae copiam habendam. Quantum enim quis illas coeret in Domino, et superfluum illarum materiam amputat, tantum animi cogitationem ab inutilibus vagationibus coeret; quantum vero arerat conceptum animi, tantum loci præbet orationi puræ, fidemque sinceram in Christum perspicuum efficit. At vero si quis modicam ob fidem, aliamve quamdam imbecillitatem hoc facere non possit, saltem agnoscat veritatem, et pro viribus nitatur, suam accusans infantiam. Satius est enim defectus sui reddere rationem, quam erroris aut arrogantiæ. Cujus rei fidem tibi faciat parabola Domini¹⁷, quæ unum Phariseum, alterum publicanum introducit. Quapropter nos etiam precibus ac spe nitamur omnem curam saceralem expellere. Quod si consequi nequimus absque vitio, defectum certe confessionem Deo offeramus, nec tamen his ipsis operam dare cessemus: quia satius est, delicti cuiusdam particularis reum fieri, quam talenti plane absconditi. Atqui inter omnia studiosi precium esse debemus. Etenim dum quisque versatur circa id quod sibi gratum et ex usu est, debitum obsequium exsolvere videtur, ignorans, se pluris facete debere quod placet Deo, quam quæ ad rem suam faciunt. In his autem hoc difficile est discernere, mandata non semper neque eadem esse necessaria, et quæ vitari nequeant, sed aliud alii suo tempore præferendum esse: quandoquidem non semper omnibus, sed certis temporibus officium exhiberi solet. Munus autem orandi sine intermissione nobis lege statutum est; quapropter illud occupationibus necessariis est præferendum. Hanc ipsam differentiam apostoli docentes multitudinem, quæ ipsis attrahere volebat ad ministeria, dicebant: *Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis. Considerate ergo ex vobis viros boni testimonii septem, quos constituamus super hoc opus; nos vero orationi et ministerio verbi instantes erimus. Et placuit sermo coram omni multitudine¹⁸.* Ex his discimus, illos incumbere debere ministeriis, qui in oratione perdurare nequeant, ne utrisque destituantur; qui vero possunt, his, quod præstantius est, non esse negligendum.

VII. Forensis autem, his auditis, hunc in modum locutus est: Qui sit, ut non labantur, qui neglecta precandi ratione, more saceruli sapiunt, sed ope philosophiae se ipsis conservant? Tum exercitor ingemiscens usus est his verbis: Recte dixisti, eos non labi. Qui enim semel ceciderunt ingenti ac dupli casu, arrogantiae, inquam, et negligentiae, nee resurgere possunt absque precibus, nec habent

A ἐντολὰς κατορθοῦσθαι οἰκονομικῶς ἀπαντώσεις βουλεῖται. Ἀπαραιτήτων οὖν δινων τῶν ἀναγκαίων, καὶ οἰκονομικῶς ἀπαντώντων, παραιτεῖσθαι χρὴ τὰς ἀκαίρους ἀσχολίας, προτιμῶνται τὴν προσευχὴν, μᾶλιστα τὰς εἰς πολυτέλειαν καὶ πλεονεξίαν ψημάτων ἡμᾶς κατασπώντας. Οὐσὸν γάρ δὲ τις ἐν Κυρίῳ συστέλλοι ταύτας καὶ τὰς περισσάς αὐτῶν ὅλας ἑκόντοι, τοσοῦτον καὶ τὴν ἔννοιαν ἀπὸ φεμβριῶν συστέλλει· καὶ δοσὸν ἀν συστέλλοι τὴν ἔννοιαν, τοσοῦτον καὶ τῇ καθαρῷ προσευχῇ δίδωσι τόπον, καὶ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν εἰλικρινῆ ἐπιδείχνυσιν. Εἰ δέ τις δὲ διλγοτεστίαν, ή ἐτέραν τινὰ ἀσύνετιν, τοῦτο ποιεῖν οὐ δύναται, καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐπιγνωσκέτω, καὶ κατὰ δύναμιν ἐπεκτείνεσθω, τὴν ἐκουτοῦ νηπότητα καταιτιώμενος. Κρείσσον γάρ ἐλλείψεως δούναται λόγον, καὶ μὴ πλάνης καὶ οἰήσεως. Πειθέτω σε τὴν παραβολὴν τοῦ Κυρίου, ἵνα Φαρισαῖον καὶ ἐτερον τελώνην παρεισάγουσα. Διὸ καὶ ἡμεῖς πειρώμεθα πάσαν κοσμικὴν μέριμναν δι' εὐχῆς καὶ ἐπίδος ἐποχρόυσασθαι. Μή δυνάμενοι δὲ ἀνελλειπτῶς τοῦτο κατορθῶσαι, τῷ μὲν Θεῷ προσφέρομεν τὸν ἐλλειμμάτων τὴν ἑκομολόγησιν, τῆς δὲ περὶ τῶν αὐτῶν σπουδῆς οὐκ ἀφιστάμεθα· βέλτιον γάρ ἐγκληθῆναι περὶ ἐλλείψεως μερικῆς, καὶ μὴ παντελοῦς ἐγκαλύψεως. Ἐπὶ ταῦτα δὲ περὶ προσευχῆς διεβολομεν, ἐπειδὴ Ἑκατὸς πρὸς τὴν ἡγαπημένην αὐτῷ χρείαν ἀσχολούμενος διεβολομένην διακονίαν ἔκτελεῖν δοκεῖ, ἀγνῶν, δὲ τὸ περὶ εὐαρέστησιν Θεοῦ μᾶλλον ή αὐτοῦ τὰ πράγματα κρίνειν διεβελεῖται. Τὸ δὲ ἐπὶ τούτοις δυσδιάκριτον, δὲτι αὗται ἀναγκαῖαι καὶ ἀπαραιτητοις ἐντολαὶ οὐ πάντοτε οὐδὲ αἱ αὐταὶ, ἀλλὰ ἐτέρα τῆς ἐτέρας ἐν ἴδιᾳ καιρῷ προτιμᾶσθαι δοφεῖται, ἐπειδὴ οὐ πᾶσι μὲν διεκονίᾳ πάντοτε, ἀλλ' ἐν λίγῳ καιρῷ ἐπιτελεῖται. Τῆς δὲ προσευχῆς ἀδιαλείπτως ἡμῖν ἡ λειτουργία νενομοθέτηται· τούτου χάριν τῶν ἐκ τῆς ἀνάγκης ἀπροστάτων προχρήνειν αὐτὴν διεβολομεν. Ταύτην τὴν δικαιορά πάντες οἱ ἀπόστολοι διδάσκοντες τὸ πλήθος περισπῆταν αὐτοὺς εἰς διακονίαν βουλήμενον, Ελεγον· Οὐκάν δρεστόν ἐστι καταλιπόντας ἡμᾶς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ διακονεῖν τραπέζαις· ἐπισκέψασθε οὐρανὸν ἡμῶν αὐτῶν ἀνδρας μαρτυρούμενος ἐπτά, οἵτις καταστήσωμεν ἐπὶ τῆς χρείας ταύτης· ἡμεῖς δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου προσκαρτερήσωμεν· καὶ ἡρεσερ διάργος ἐπωπίοις ταρτάς τοῦ πλήθους. Εἰ δὲ διὰ τούτων μανθάνομεν, δὲτι τοῖς μὴ δυναμένοις προσκαρτερεῖν τῇ προσευχῇ καλὸν τὸ ἐγκείσθαι τῇ διακονίᾳ, ἵνα μὴ ἀμφιστέρων ἐκπέσωμεν· τοῖς δὲ δυναμένοις κρείσσον ἐστι τὸ μὴ ἀμέλον τοῦ βελτίονος.

D Z'. Ό δὲ δικανικὸς ἀκούσας ταῦτα οὖτας ἐφη· Πῶς οἱ κατὰ κάθημαν σοφοὶ προσευχῆς ἀμελοῦντες οὐ καταπίπτουσιν, ἀλλὰ διὰ τῆς φιλοσοφίας ἔχουσιν; Ό δὲ ἀταχητῆς στενάζεις οὖτας ἐφη· Καλῶς εἶπας, δὲτι οὐ πίπτουσι. Πεσόντες γάρ ἐπειδὴ τὴν ἑκάστιον καὶ δισσὸν πτῶμα, τῆς οἰήσεως καὶ ἀμελείας λέγω, οὗτε ἀναστῆναι δύνανται χωρὶς τῆς προσευχῆς, οὗτε ἔχουσι πόλεμον πέσωσι. Τίς γάρ ίπται μέ-

¹⁶ Psal. cxviii, 128. ¹⁷ Luc. xviii, 10 sqq. ¹⁸ Act. vi, 25.

ριμα τῷ διαβόλῳ παλαίειν τοῖς ἀνά κάτω κειμένοις; Ἐτεροὶ μὲν εἰσιν οἱ ποτὲ μὲν νικῶντες, ποτὲ δὲ νικώμενοι· πίπτοντες, ἐγερόμενοι· θλιβόντες, θλιβόμενοι· καὶ ἔτεροι οἱ τῇ πρώτῃ πτώσει διὰ πολλήν ἄγνοιαν ἐναπομεῖναντες, καὶ μὴ εἰδότες, ὅτι περιπεπτώκασιν, οἵς ἐλεεινῶς ὁ προφῆτης διαλέγεται· Μή δὲ πάπτωρ οὐκ ἀρισταῖ; ή δὲ ἀπιστρέψων οὐκ ἐπιστρέψει; καὶ πάλιν· Ἐγειραι, δὲ κυθεύδων, καὶ ἀνδρῶτα ἐκ τῶν τεκνῶν, καὶ ἐπιφαύσει σοι δὲ Χριστός. Μή βουλομένοις δὲ τὸν τῆς ἑγέρτεως κόπον ἀναδέξασθαι, καὶ τῇ προτευχῇ περαμένειν, καὶ ὑπὲρ εὐσεβειας θλιβῆναι, διὰ τὴν μέλλουσαν βασιλείαν, φησι· Τῇ διαφθορᾷ σου, Ἰσραὴλ, τίς βοηθήσῃ; Οὐκ ἔστι τραῦμα, οὔτε μώλωψ, οὔτε πληγὴ φλεγμαίνουσα, οὔτε τι τῶν παρὰ θελῆμα συμβινόντων κακῶν. Αὕτη ἔστιν ἡ ἀμαρτία ἡ πρὸς θάνατον, μηδὲ ταῖς ἑτέρων προσευχαῖς λατρευομένη. Ιατρεύσαμεν γάρ τὴν Βαβυλώνα, καὶ οὐκάνθη. Δότε αὐθαίρετος ἡ νόσος, καὶ οὐκέτι μάλαγμα ἐπιθεῖναι, οὔτε ἔλαιον, οὔτε καταδέσμους, τὰ παρ' ἑτέρων βοηθήματα. Ταῦτα καὶ τὰ τοιάτια ἀποφέγγεται ἡ θεία Γραφὴ πρὸς τοὺς ἔζεντελίζοντας τὴν προσευχήν, καὶ ἐκ τῆς ἀνάγκης καὶ ἀσθενείας ὥραις καὶ καιροῖς ταῦτην περιορίζοντας, τοῦ μὲν Κυρίου πάντοτε νυκτὸς καὶ ἡμέρας, τοῦ δὲ Ἀποστόλου ἀδιαλείπτως αὐτὴν προσφέρειν τῷ πκνούντωνάμψ Θεῷ νομοθετήσαντος.

III'. Ίδον καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη πῶς ἀνακόπτει τὸν πεποιθότα ἐφ' ἑαυτῷ, καὶ ἐπὶ τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ ἐπιτρέμενον, λέγουσα· Ἰσθι πεποιθὼς ἐπὶ Κύριον ἐτὸ δηληταρδίᾳ σου, ἐπὶ δὲ σῇ σοφίᾳ μὴ ἐπαίρου. Ταῦτα δὲ οὐκ εἰσὶ φιλὰ ρήματα, καθὼς τισιν ἔδοξε, καὶ διὰ τοῦτο βίβλους ἔκτησαντο, καὶ γνόντες τὴν τῶν γεγραμμάτων δύναμιν, μηδὲν τούτων ἐργασάμενοι, ὑπερφυσῶνται φιλοίς τοῖς; νοήμασι, καὶ διὰ λόγων καὶ ζητημάτων συνιστώντες ἑαυτούς, μέγαν παρὰ τοῖς σοφίᾳ; ἀπειροὶ φέρουσιν ἔπαινον, τῆς φιλοπονίας μὴ ἀψάμενοι, μηδὲν τοῦ ἔργου μνησθέντες, πολλὴν παρὰ θεοῦ καὶ τῶν φιλοπόνων καὶ εὐσεβῶν ἀνδρῶν ἀποφέρονται τὴν κατάγνωσιν. Διότι τῇ εἰσαγωγικῇ γνώσει τῶν Γραφῶν οὐ πρὸς ἔργον, ἀλλὰ πρὸς ἀπειδεῖξιν ἀποχρητάμενοι, τῆς κατ' ἐνέργειαν Πνεύματος ἀγίου ἀπεστερήθησαν χάριτος. Οὗτοι εἰσιν οἱ ἐν προσώπῳ καυχῶμενοι, καὶ οὐ καρδίᾳ. "Οθεν οἱ τοῦ ἔργου ἀπειροὶ δρεῖλουσιν αὐτοῦ δῆμασθαι· τὰ γάρ παρὰ τῆς Γραφῆς εἰρημένα, οὐχ ἵνα νοήσωμεν μάνον, ἀλλ' ὅπεις αὐτὰ καὶ ποιήσωμεν, εἰρηνται. Ἀρξώμεθα δὴ οὖν τοῦ ἔργου· οὐτως οὖν ἀκολούθως προκόπτοντες εὐρήσομεν, ὅτι οὐ μόνον εἰς θεον ἐλπίς, ἀλλὰ καὶ βεσαία πίστις, καὶ ἀνυπόκριτος ἀγάπη, καὶ ἀμνηστακαλα, καὶ φιλαδελφία, καὶ ἐγκράτεια, καὶ ὑπομονή, καὶ γνῶστις ἑστατέρα, καὶ πειρασμῶν λύτρωσις, καὶ χαρισμάτων δωρήματα, καὶ ἐξομολόγησις καρδιακῆ, καὶ δάκρυον ἔκτενές, διὰ προσευχῆς τοῖς πιστοῖς ἀγγέλνται. Ήν μόνον δὲ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπερχο-

A unde labantur. Quæ siquidem cura superest bis qui semper prostrati jacent, et nunquam eriguntur, certandi cum diabolo? Sunt quidem alii, qui modo vincunt, modo vincuntur; cadunt, et resurgent; affligunt, et affliguntur; impugnant, et expugnantur. Alii etiam multam ob ignorantiam in ipso primo lapsu immorantur, ac se cecidisse nesciunt: quibuscum non sine commiseratione disputat propheta: *Nunquid qui cadit, non resurget? et qui avertit se, non converteatur?*¹⁹ Et iterum: *Surge, qui dormis, et exurge a mortuis; et illuminabit te Christus*²⁰. His porro qui recusant exsurgendi laborem suscipere, in oratione perseverare, ac futurum ob regnum, pietatis nomine affligi, ait: *Corruptioni tuæ, Israel, quis opem seret? Non est vulnus, non est cicatrix, non est plaga tumens, nec quidquam aduersorum quæ præter voluntatem evenire solent*²¹. Istud est peccatum ad mortem²², quod ne aliorum quidem precibus sanatur. *Medicamentum applicimus Babylonis, et non est sanata*²³; quia spontaneus erat morbus. Non jam malagma, non oleum, non ligatura²⁴, aut quæ ab aliis afferuntur admicula adhiberi possunt. His ac similibus verbis Scriptura divina alloquitur eos qui elevant orationem, et citra necessitatem aut infirmitatem horis et opportunitate circumscrubunt eam, cum Dominus quidem se: per noctu diuque²⁵, Apostolus vero sine intermissione²⁶ ipsam offerri debere Deo omnipotenti sanciverit.

VIII. En quo pacto Vetus etiam Testamentum abscondit eum, qui sibi ipsi confidit, et de sapientia sua effertur, inquiens: *Sta fidens in Dominum in toto corde tuo, et ne innitaris prudentiae tuae*²⁷. Non sunt hæc nuda verba, ut quidam arbitrii sunt, qui propterea libros compararunt, et agnita scriptorum vi, nihil eorum opere compleentes, supra modum intunescent de nuda intelligentia, et disputationibus ac quæstionibus se ipsos involventes, apud imperitos laudem consequuntur, qui tamē studium atque diligentiam non attингentes, cum nullam operandi mentionem faciant, atrociorē a Deo et studiosis piisque viris referunt condemnationem. Itaque dum introductorya Scripturarum notitia uluntur, non ad opus aliquod, sed ad ostentationem, gratia per Spiritum sanctum operante privati sunt. Hi sunt, qui gloriantur in facie, et non in corde. Quare qui expertes sunt operis, huic manū admoveant; nam quæ commemorat Scriptura, non ut intelligamus duntaxat inventa sunt, sed ut illa exsequamur. Sumamus igitur initium ab opere; et ita deinceps promoventes, inventiemus non solum spem in Deum, sed etiam firmam fidem, dilectionem non simulatam, malorum oblivionein, fraternum amorem, temperatiam, patientiam, internam cognitionem, liberationem a tentationibus, charismatum dona, confessionem a corde manantem, et copiosas ex oratione lacrymas

¹⁹ J. & R. VIII, 4. ²⁰ Ephes. v, 14. ²¹ Isa. i, 5, 6. ²² I Joan. v, 16. ²³ Jer. li, 9. ²⁴ Isa. i, 6. ²⁵ Lue. xxviii, 1. ²⁶ I Thess. v, 17. ²⁷ Prov. iii, 5.

fidelibus innasci. Nec ista modo, sed etiam afflictionum obvenientium tolerantiam, remissionem proximo sincere factam, legis spiritalis notitiam, justitiae divinae adiectionem, adventum sancti Spiritus, thesaurorum spiritualium largitionem, omnia denique quæcumque promisit Deus se præstaturum fidelibus hominibus tum hic tum in futuro sæculo. Et ut in summa dicam, non potest anima representare imaginem Dei, nisi per gratiam divinam ac fidem ex animo perseveret homo in summa humilitate, et oratione non hæsitante. Qua igitur ratione qui hisce tantis bonis per ignorantiam et orationis neglectum sunt destituti, aiunt, Non cecidimus, sibique ipsis sapientiam ascribunt? Nisi vero proprium interitum agnoscant, miseri sunt obcasum, et ob imperitiam miseri: hoc duntaxat scientes lucri, quod nos copiosius instruunt ad maiorem fidem habendam Scripturæ, quæ dicit sapientiam hujus mundi stultitiam esse apud Deum¹⁸; quæ autem ex Deo est, desursum est, descendens a Patre lumen¹⁹, cuius indicium est humilitas. Qui ergo placere volunt hominibus, pro divina sapientia nacti sunt humanam, de qua inflati et gloriantes, deceperunt plures e simplicioribus, dum suaserunt illis ut philosopharentur non circa studia pietatis et orationis, sed in persuasoriis humanæ sapientiæ verbis: de qua continentur queritur Apostolus, evacuationem crucis appellans. Inquit enim Epistola ad Corinthios: Non misit me Christus baptizare, sed evangelizare, non in sapientia verbi: ut non evacuetur crux Christi²⁰; et iterum: Quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, ut confundat sapientes; et ignobilia mundi et contemptibilia elegit Deus, et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret, ut non glorieatur omnis caro in conspectu ejus²¹. Cum ergo, ut demonstratum est, non sint grata Deo Graecanæ sapientiæ verba, sed potius orationis et humilitatis studia, quid inaniter sapiunt, et derelicta prima colendi Dei ratione, quasi a recto aberret, non per secundam, neque per tertiam servari volunt, et ita circumveniunt simpliciores?

IX. Tum scholastico scire cupienti, quinam essent colendi Dei modi, respondit exercitor: Primus est, non peccare; secundus, cum quis peccaverit, quæ illi accidunt adversa ut toleret; tertius, si non ferat æquo animo, ut lugeat patientiæ defctiones, propterea quod hic non emendatae per ea quæ adnata sunt accidentia, necessario posthac orientem inde nobis infligunt condemnationem, nisi forte nos Deus, ubi conspexerit lugentes et humiliatos, omnipotenti (ut inquit) bonitate sua, et gratia divina deleat peccata nostra. Sim ad eorum quæ diximus, neglectum accedit luctus et humiliatis omissione, et insuper ipsi nobis placeamus de humanæ sapientiæ verbis, ita ut de illis extollamur adversus simpliciores, quo pacto posthac miseri-

A μένων θλιβερῶν ὑπομονῆς, καὶ εἰλικρινῆς τοῦ πλήσιον ἁγεσις, καὶ νόμου πνευματικοῦ ἐπίγνωσις, καὶ δικαιοσύνης Θεοῦ εὑρετις, καὶ Πνεύματος ἀγίου ἐπιφοίτης, καὶ θησαυρῶν πνευματικῶν δόσις, καὶ πάντα ὅσα ἐπηγγείλατο ὁ Θεὸς παρέχειν τοῖς πιστοῖς ἀγθρώποις, καὶ ὡδὲ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰώνι. Καὶ ἀπαξ ἀπλῶς κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἀναφανῆναι τὴν ψυχὴν ἀδύνατον, εἰ μὴ διὰ χάριτος Θεοῦ καὶ πίστεως, ἀνθρώπου μετὰ πολλῆς ταπεινοφροσύνης καὶ ἀμετεωρίστου προσευχῆς τῇ καρδίᾳ παραμένοντος. Πώς οὖν οἱ τοιούτων καὶ τοσούτων ἀγαθῶν δι' ἄγνοιαν καὶ προσευχῆς ἀμέλειαν ἀπεστηριμένοι λέγουσιν; Οὐ πεπτώχαμεν; Καὶ σοφίαν ἔστοις ἐπιγράψουσιν, οἱ μηδὲ τὴν ἰδίαν καταβολὴν ἐπιστάμενοι, ἐλεεινοὶ τῆς πτώσεως, ἐλεεινοὶ τῆς ἀπειρίας, τοῦτο μόνον κερδαίνοντες, στὶς ἡμᾶς πλειον πιστεύειν τῇ Γραφῇ παρασκευάζουσι, λεγούσῃ τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου μαρτίων εἶναι παρὰ τῷ Θεῷ· ἡ δὲ ἐκ Θεοῦ, ἀνωθέν ἐστι κατερχομένη παρὰ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων, ἡς τεκμήριον ἐστιν ἡ ταπεινοφροσύνη. Οἱ οὖν ἀνθρωπορεστεῖν βουλόμενοι, ἀντὶ τῆς θείας τὴν ἀνθρωπίνην ἔδεξαντο, καὶ ἐν ταύτῃ φυσιούμενοι καὶ ἐγκαυχώμενοι, πολλοὺς τῶν ἀπλουστέρων ἥπατησαν, πεισαντες οὐκ ἐν πόνοις εὐσεβείας καὶ προσευχῆς, ἀλλ' ἐν πειθοῖ ἀνθρωπίνης σοφίας, καὶ λόγοις φιλοσοφεῖν· ἣν καὶ ὁ Ἀπόστολος συνεχῶς μέμφεται, καὶ κένωσιν τοῦ σταυροῦ ὀνομάζει. Φησὶ γάρ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολῇ· Οὐκ ἀπέστειλε με Χριστὸς βαπτίζειν, ἀλλ' εὐαγγελίζεσθαι, οὐκ ἐν σόσῃ ἀστρου, Ἰησοῦ μη κενωθῆ ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ. Καὶ πάλιν· Τὰ μαρτύρια τοῦ κόσμου ἔξελέκατο ὁ Θεός, Ἰησοῦς κατασχύνη τοὺς σοφοὺς· καὶ τὰ ἀγενῆ τοῦ κόσμου, καὶ τὰ ἔξουδεονύμετα ἔξελέκατο ὁ Θεὸς καὶ τὰ μὴ ὄντα, Ἰησοῦ τὰ ὄντα καταργήσῃ, δικαὶος μὴ καυχήσηται πάσα σάρξ ἐπώπιον τοῦ Θεοῦ. Εἰ οὖν ὁ Θεὸς οὐκ ἐν δήμασιν Ἑλληνικῆς σοφίας, ἀλλ' ἐν πονήμασι προσευχῆς καὶ ταπεινοφροσύνης εύδοκει, καθὼς καὶ ἀποδέδεικται, τι ματαιοφρονοῦσι, καὶ τὸν πρώτον τρόπον τῆς θεοσεβείας ὡς δυσκατόρθωτον καταλιπόντες, οὐδὲ τῷ δευτέρῳ, ἢ καὶ τῷ τρίτῳ σωθῆναι βουλόμενοι, καὶ τοὺς ἀπλουστέρους ἔξαπατῶσιν;

B. Τοῦ δὲ σχολαστικοῦ βουλομένου μαθεῖν, τίνες εἰσὶ τῆς θεοσεβείας τρόποι, ὁ ἀσκητῆς ἀπεκρίνετο· **D** Οὐ πρώτος ἐστι, τὸ μὴ ἀμαρτάνειν· ὁ δεύτερος τῷ ἀμαρτήσαντι ὑπομένειν τὰ ἐπερχόμενα θλιβέρα· ὁ δὲ τρίτος τρόπος, τὸν μὴ ὑπομένοντα πενθεῖν ἐν τοῖς ὑπομονῆς ἀλείμασι, καθότι ὡδὲ μὴ διορθωθέντα διὰ τῶν προσφυῶν συμβάσεων, ἐξ ἀνάγκης λοιπὸν τὴν ἔκειθεν ἡμῖν κρίσιν ἐπάγουσιν, εἰ μήτι οὖν πενθοῦντας ἡμᾶς καὶ τεταπεινωμένους ἰδών ὁ Θεός, ὡς οἶδε, τῇ παντοδυνάμῳ αὐτοῦ ἀγαθότητι καὶ θείᾳ χάριτι ἔξαλελύη τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν. Εἰ δὲ ἐπὶ τῇ τῶν προειρημένων ἀμελείᾳ τὸ πένθος καὶ τὴν ταπεινωσιν καταλιπόντες, ἔτι ἔστοις καὶ λόγοις κοσμικῆς σοφίας εύδοκούμεν, ὅπως καὶ ἐν τούτοις τῶν εὐλαβεστέρων κατεπαιρώμεθα, πῶς ἐλεηθῶμεν λοιπὸν ἐναντία τοῦ

¹⁸ I Cor. iii, 19. ¹⁹ Jac. 1, 17. ²⁰ I Cor. 1, 17. ²¹ ibid. 27-29.

ελέους ποιεῦντες; ὥ! πᾶς πιθανόν ἔστι τὸ τῆς ἀνθρωπεσκείας πάθος καὶ δυσεύρετον, καθότι καὶ τῶν φρονίμων καταχρατεῖ; Τῶν μὲν γάρ ἄλλων παθῶν αἱ ἐργασίαι τοῖς μετόχοις αὐτῶν εἰδῆλοι εἰσιν· ὅμεν καὶ ταπεινωφρονεῖν τοὺς κεκρατημένους παρεκευάσουσιν· ἡ δὲ ἀνθρωπερέσκεια ρήμασί τε καὶ σχήμασιν εὔσεβειας ἐπιχρύπτεται, ὡς μηδὲ τὰς παρακρατοπότικας αὐτῆς τοὺς δελεαζομένους ἐπιγνῶνται ρήματα.

I'. Ἐπερώτησεν δὲ κοσμικός· Ποῖαὶ εἰσιν αἱ ἔξι ἀνθρωπεσκείας παρατροπαὶ; μᾶλλον δὲ πρὸ τούτων μαθεῖν βούλομαι, τι ἔστιν ἀνθρωπεσκεια· ὅρω γάρ σε οὐ φύσεως ἀκόλουθα λέγειν τοῖς κεχρηματισμένοις ἐπόμενον, ἀλλ' ἀμαθίας αἰτίαν τῶν πάντων καταστοχαζόμενον, καὶ δασυναρτίστοις μαρτυρίαις ψέργοντα τὰ ὡφέλιμα. Διὸ ταύτης μοι τῆς προσωνύμιας πρῶτον εἰπὲ τὴν οἰκείωτητα, καὶ οὗτως πιστεύομέν σοι, διτὶ καὶ τὴν γενικωτάτην αὐτῆς βλάβην κατεληφας. Ὁ δὲ ἀσκητὴς ἐφη· Ἀνθρωπεσκειά ἔστιν, ὡς δοκῶ, τὸ τοῖς ἀνθρώποις ἀρέσκειν. Ταύτην εἶναι οἶδα τοῦ χρηματισμοῦ τὴν οἰκείωτητα. Ὁ δὲ δικανικός, ὡς μέγα τι θαυμάσας τὸ ρῆμα, φησι· Πάντων προσφυῆς εἰρήκας. Τί οὖν, εὐλαβέστατε, φέγγεις ἀδίκως τὸ δίκαιον; Ἡ οὐ φαίνεται σοι δίκαιον εἶναι τὸ ἐκάστη τῶν οἰκείων ἕργων τὴν δοκιμασίαν ἔστι τῷ ἀποδιδόναι, ἀλλ' ἐτέροις τὴν τοῦ καλοῦ κρίσιν ἐπιτρέπειν μᾶλλον ἢ ἔστοις; Ἐγὼ δὲ φημι, μήτε διλας ἀρετὴν ὄνομάζεσθαι τὸ μὴ ἀρέσκον ἀνθρώποις, μήτε παρὰ τοῦ πέλας ἔχειν τὸν ἑπαίνον· διπέρ καὶ τῆς Γραφῆς ἡκουσας λεγούσης· Ἐγκωμιαζέτω σε δέκαλας, καὶ μὴ τὸ σὸν στόμα· ἀλλότρια, καὶ μὴ τὰ σὰ κείλη· καὶ πάλιν· Ἔκαστος ἡμῶν τῷ πλησίον ἀρεσκέτω εἰς τὸ ἀγαθὸν πρὸς οἰκοδομήν· καὶ πάλιν· Ἀπρόσκοποι γίνεσθε καὶ Υουδαιοίς, καὶ Ἑλλησί, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ. Τίς δὲ δύναται, μὴ ἀρέσκων τοῖς ἀνθρώποις, ἀπρόσκοπος εἶναι; Τί οὖν τοσοῦτον ἔβαθυνας τὴν ἀνθρωπεσκειαν μεμφόμενος; Εἰ δὲ τοὺς κατὰ σὲ μὴ ἀρέσκοντας χρήτορες ἀποδέχεσθαι, καιρός ται λοιπὸν τοὺς ληστάς, καὶ φονεῖς, καὶ ἄρπαγας, καὶ ἐπιβούλους ἐπιταίνειν, ἐπειδὴ οὐδενὶ τῶν ἀνθρώπων ἀρέσκουσιν. Εἰ δὲ ἐν τοῖς εἰρημένοις παρὰ σοῦ ἡμεῖς μέχρι νῦν σεσωπήκαμεν, μὴ θαυμάσῃς· οὐ γάρ ὡς μὴ ἐπιστάμενοι τὰς Γραφὰς, οὐδὲ ὡς ἀγνοοῦντες τὸ δίκαιον, ἀλλὰ βουλόμενοι πρότερον ὑπακούσαι τῶν ὑμετέρων λόγων. Οἴδαμεν δὲ καὶ συγγνώμην ἀποδιδόναι τοῖς ἐν λόγῳ σφαλομένοις, ἵσταν μὴ θελήματα ἀπαιδευσίας αἴτια τοῦτο ποιῶσι, καὶ ταῖς ἀγαθαῖς προσηγορίαις κακίαν ἐπιγράψωσιν· διπέρ καὶ σὺ παρὰ γνώμην πέπονθας, εὐλαβέστατε· βουλόμενος γάρ, ὡς οἶμαι, φανεροποιῆσαι τὴν αὐταρέσκειαν. Ἐπειδὴ οὖν σοὶ οὐκ ἀπὸ ἀμελείας, ἀλλὰ ἀπὸ ἀμαθίας προσελήλυθε, δίκαιον ἀν εἰη, τῆς προσωνύμιας φανερωθεῖτης, καὶ τὰς αἰτίας, ὡς φευδεῖς παρασιωπηθῆναι, ἀς τοσοῦτον φαύλας καὶ δυσεύρετους ἔδοξας εἶναι, ὡς καὶ τῶν φρονίμων καταχρατεῖν.

ut falsas silentio prætermitti, quas tam fuitiles et animos impediunt.

A cordiam consequemur, qui contraria misericordia perpetramus? o! qua ratione probabile flet, quanta cum difficultate reperiatur humanæ complacentiæ afflictus, quæ vel ipsorum sapientum animos tenet? Reliquarum enim perturbationum operationes perspicue sunt his qui earum sunt participes, ob idque præparant ad humilitatem, quos occupavereint; humana vero complacentia adeo legitur verbis et habitu religionis, ut qui ea sunt inescati, diverticula illius facile perspicere non possint.

X. Percontatus est sacerdotalis: Quænam sunt humanæ complacentiæ diverticula? Imo vero antea discere malo, quid sit humana complacentia, quoniam animadverto te, secutum eos qui venantur lucra, non dicere consentanea naturæ, sed omnes de cùpia imperitiæ suspectos habere, et quæ sunt utilia ineptis argumentis improbare. Idcirco edisere mihi primum proprietatem denominationis hujus, et ita credemus, te maxime generalia ejus incommoda complexum esse. Tum exercitor ait: Complacentia humana est, ut arbitror, hominibus placere. Hanc scio captando quæstui esse proprietatem. Forensis autem admiratus quod dictum est, tanquam magnum quiddam, inquit: Evidem ad naturam apte dixisti. Cur ergo, vir religiosissime, injuste vituperas quod justum est? Existimasne æquum esse, cuique concedi suorum operum approbationem, an aliis potius honesti judicium esse permittendum, quam sibi ipsi? Ego vero non placere hominibus, et non laudari a proximo, assero plane non esse virtutem appellandam: quod quidem audivi Scripturam dicentem: Laudet te proximus, et non os tuum; aliena, et non tua labia²²; et rursus: Unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum, ad ædificationem²³; et iterum: Sine offensione estote Iudeis et gentibus et Ecclesiæ Dei²⁴. Quis autem, nisi placeat hominibus, potest esse sine offensione? Cur ergo tam profunda disputatione complacentiam humanam reprehendis? Si, ut sententia tua est, recipientur qui non placent, peropportune posthac laudare potes latrones, homicidas, rapiores et insidiatores: nemini siquidem hominum placent. Cæterum ne mireris, quod hactenus, dum habuisti sermonem præcedentem, tacuimus, quia non ut nescientes Scripturas, aut quod justum est, ignorantes, hoc fecimus, sed quod prius sermonem vestrum audire cuperemus. Novimus autem condonare his qui sermocinando falluntur, dummodo non profiscatur hoc a voluntate quæ causa sit imperitiæ, et probatis denominationibus vitium ascribat: quod quidem tibi, vir religiosissime, præter opinionem accidit; volebas enim, ut arbitror, explicare quid esset αὐταρέσκεια, hoc est, sui complacentia. Cum igitur tibi non ab ignavia, sed ab imperitia acciderit, æquum fuerit, explicata denominatione, etiam causas vel inventu difficiles existimasti, ut vel sapientum

²² Prov. xxvii, 2. ²³ Rom. xv, 2. ²⁴ I Cor. x, 52.

XI. Exercitor autem, ut cognovit illum in argumentis manifeste excandescere, ac de his quæ dicenda erant, conqueri, modicum obstupuit, ita ut cuncti auditores conjicerent, illum velut syllogismis confossum, congressiones esse relicturum. Sed is aperto ore dicere coepit : Quoniam non animo vincendi devenimus ad has disputationes, sed ut fructum aliquem consequamur ; tu vero hactenus silentio usus es, non quod ignorares, dixisti, quid justius sit, sed quod prius explanationem nostram audire expeteres : hac de causa magnitudinem tuam admirandam obsecramus, ut pollicitationi finem imponas, ac demonstres, Scripturam divinam (quam universam cum probe calleas, improbe hactenus subticuisti) non ex sua persona et ipsa specie reprehendere complacentiam humanam, sed sub alterius nomine. Ita enim fiet, ut te narrante, quæ sunt Scripturæ, non ob ea solum quæ dicta sunt, adducamur ad credendum, sed etiam in rebus permultis exponendis, te justiora dicentem libenter feramus, licet ex simplicitate et imperitiz, ut dixisti, permutatis nominibus, perturbationis loco virtutem proposuerimus. Sæcularis autem, his auditis, respondit : Nequaquam dixi me scire Scripturam omnem, sed aliqua ex parte. Tute igitur ne me provokes ad dicendum, sed ubi inceperis, si de aliqua forte disputatione dubites, tace, et a nobis veniam consequere. Sin potes demonstrare nominatim, prout nosti, complacentiam humanam, dicio; et necessario nos, vel inviti, fatebimur veritatem. Tum exercitor inquit : Isthæc ita se habeant : reprehensiones autem tuas injustas quo in loco ponemus? Sub legem, inquit forensis, longanimitatis, quam nos antea docuisti. Senex porro sic respondit : Lædo te sapientiae nomine, ne dicam calliditatis, quod ignoracioni missione accepturum te prævides. Cæterum, his

XII. Audi igitur Scripturam suas enuntiantem querelas adversus humanam complacentiam, et in primis Prophetam dicentem : *Quoniam Deus dissipavit ossa eorum qui hominibus placent : confusi sunt, quoniam Deus sprevit eos*³⁸; et Apostolus : *Non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes*³⁹; et rursum : *An quæro hominibus placere*⁴⁰? et rursum : *Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem*⁴¹. Et multa alia decerpens e Scriptura divina repertus. Tum sæcularis : Quid ergo, inquit, cum ea quoque scripta sint quæ dixi, num Scriptura a se ipsa dissonat? Ait exercitor : Minime dissonat a se ipsa; sed nos cæcutilimus in demonstratione veritatis. Cum enim non omnes homines sint impii, neque omnes pii simus, hanc ob rem non omnibus placere debemus, verum bonis : itidem non omnibus displicere debemus, sed malis. Quo sit ut aperte Dominus dicat in Evangelio : *Væ cum benedixerint vobis omnes homines*⁴². Neque vero in his duntaxat, sed etiam in his quæ

IA'. Ό δὲ ἀσκητὴς ἐπιγνοὺς ὅτι φανερῶς πρὸς τοὺς ἑλέγχους ἀγανακτεῖ, καὶ τὰ φῆθισμα παρετίθεται, ἀπηνεῳθή μικρὸν, ὡς εἰκάσαι πάντας τοὺς ἀκούοντας, ὅτι τοῖς συλλογισμοῖς καταπλαγεῖς, τὰς συστάσεις κατέλειπεν. Άνοιξας δὲ τὸ στόμα αὐτοῦ ἔφη· Ἐπειδὴ οὐ νικήσαι, ἀλλ' ὥφεληθῆναι προθέμενοι, ἐπὶ τούτους ἄκομεν τοὺς λόγους· αὐτὸς δὲ δίχρονος, ἐφῆς, ἀλλὰ πρότερον τὴν παρ' ἡμῶν ἀκούσσαι διηγησίν βουλόμενος· τούτου χάριν παρακαλοῦμεν τὴν θαυμαστότερά σου, τέλος δοῦνας τῷ ἐπαγγέλματι, καὶ διδάξαι, ὡς οὐκ αὐτοπροσώπως, ἀλλ' ἐπερωτώμως μέμφεται τὴν ἀνθρωπαρέσκειαν ἡ θεία Γραφὴ (τὸν πᾶσαν καλῶς ἐπιστάμενος, οὐ καλῶς δχρὶ νῦν παρεπιστησας). Οὐτῷ γάρ τὰ τῆς Γραφῆς, σοῦ λέγοντος, B οὐ μόνον ἐπὶ τοῖς προειρημένοις πεισθώμεν, ἀλλὰ καὶ πολλοῖς διηγήμασιν ἀνεξόμενά σου δικαιέστερα λέγοντος, εἰ καὶ ἀπὸ ιδιωτείας, ὡς ἐφῆς, τὰ ὄντα πάντα ἀνταλλάξαντες, ἀρετὴν ἀντὶ πάθους ἡτοιμασάμεθα. Ό δὲ βιωτικὸς ταῦτα ἀκούσας, ἀπεκρίνατο· Οὐκ εἶπον, διτοῦ πᾶσαν Γραφὴν ἐπισταμαι, ἀλλ' ἀπὸ μέρους. Σὺ οὖν με εἰς τὸ λέγειν μη προσκαλοῦ, ἀλλ' ἐναρξάμενος, εἰ μὲν ἀπορεῖς τῶν συστάσεων, σώπα, καὶ παρ' ἡμῶν συγγράψην ἔξεις. Εἰ δὲ πάρεστι σοι δεῖξαι καταγινωσκομένην ὄνομαστι τὴν ἀνθρωπαρέσκειαν, λέγε· καὶ τίμεις ἔξι ἀνάγκης, καὶ μὴ θέλωμεν, στὴν ἀλήθειαν δομολογήσουμεν. Ό δὲ ἀσκητὴς ἔφη· Ἐχέτω ταῦτα οὕτως· τὰς δὲ ἀδίκους παρὰ τοῦ μέμψεις ποῦ θήσομεν; Ό δὲ δικαιικὸς λέγει· Εἰς τὸν τῆς μακροθυμίας νόμον, διὸ τίμεις προεδίδεις. Ό δὲ γέρων πρὸς αὐτὸν· Ἐπαινῶ σε τῆς σοφίας, ίνα μὴ λέγω τῆς πανουργίας, καθότι ἐπὶ τῇ ἀγνοΐᾳ συμπάθειαν παρεστήγαγες, διὰ τῆς τοῦ παρέχειν ἐπαγγελίας τὸ λαβεῖν προσκεψάμενος. Όμως ταῦτα καταλιπόντες, τοῦ προκειμένου γενώμεθα.

compassionem induxit, dum ex præstandi prætermisis, revertamur ad institulum.

IB'. Ακούεις οὖν τῆς Γραφῆς προφερούσης τὰς κατὰ τῆς ἀνθρωπαρεσκειας μέμψεις· πρῶτον τοῦ Προφήτου λέγοντος· Ὅτι ὁ Θεὸς διεσκόρπισεν δοτὰ ἀνθρωπαρέσκειαν· κατησχύνθησαν, διτοῦ δὲ ξουδέτωσεν αὐτοὺς· καὶ ὁ Ἀπόστολος· Μή κατ' ὁρθαλμοδουλειαν, ὡς ἀνθρωπαρεσκοι· καὶ πάλιν· Εἰ ηγετῶ ἀνθρώποις ἀρέσαι; καὶ ἐτι· Εἰ ἀνθρώποις ηρέσκουντ, Χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἀρήμητος· καὶ πολλὰ ἔτερα ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ ἀναλεξάμενος εὐρήσεις. Ό δὲ κοσμικὸς ἔφη· Τί οὖν; διτοῦ καὶ ἐπίτον γέγραπται, δρα τὴ Γραφὴ ἀσύμφωνος ἐστι; Ό ἀσκητὴς ἔφη· Όμως ἔστιν ἐστηθή ἀσύμφωνος, ἀλλ' ἀτιμεῖς ἀμελισθαποῦμεν πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἀπόδεξιν. Επειδὴ γάρ οὐ πάντες ἀσεβεῖς ἀνθρώποι, οὐδὲ πάντες εὐσεβεῖς τυγχάνομεν· τούτου χάριν οὐ πάντιν ἀρέσκειν ὀφελούμεν, πλὴν τοῖς ἀγαθοῖς· ὅμοιως δὲ οὐ πᾶσι μὴ ἀρέσκειν ὀφελούμεν, πλὴν τοῖς πονηροῖς· Διὸ καὶ ὁ Κύριος τοῦτο φανεροποιῶν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις φησιν· Όναλ δταν καλῶς ὑμᾶς εἰπωσι πάρτες οἱ ἀνθρώποι. Οὐ μόνον δὲ ἐν τούτοις, ἀλλὰ

³⁸ Psal. iii, 6. ³⁹ Ephes. vi, 6. ⁴⁰ Gal. i, 10. ⁴¹ ibid. ⁴² Luc. vi, 26.

καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς δοκοῦσι καλοῖς ἀνθρωπαρεστεῖν· καὶ ἡμᾶς κωλύει, ὅταν μὴ δὲ Ἐλεγχον καὶ μίμησιν, ἀλλὰ δὲ ἔπαινον καὶ τινὰ ἀντίδοσιν ἐπιδεικνύμεν τὰ καλὰ τοῖς ἀνθρώποις. Καὶ εἰχότως. Εἰ γάρ ἀνταποδοσεῖς ἔνεκεν σωματικῆς ἀρέσκειν τοῖς ἀνθρώποις βούλεται, οὐδὲν χάρισμα πνευματικὸν παρὰ Θεοῦ λαμβάνει, οὐδὲ τυγχάνει τῶν ἐκεὶ ἀνταποδοσεων, ἀπέχων τὸν μισθὸν αὐτοῦ, καθὼς καὶ ὁ Κύριος ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἐφανέρωσεν, οὐχ ἀπαξ, ἀλλὰ καὶ πλειστάκις· καὶ περὶ προσευχῆς, καὶ περὶ νηστείας, καὶ ἐλεημοσύνης ἐντελόδουνος, κρύπτειν αὐτὰ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων παρήγγειλεν.

II°. Ὁ δὲ σχολαστικὸς, ἔτι λαλουμένων τῶν δημάτων, εἶπε μεγάλῃ τῇ φωνῇ· Ἰκανῶς ἔχει, περὶ τούτου πεπληροφόρημα. Λείπεται δέ σοι μὴ ἐν αἰνῆγματι, μηδὲ ἐν εἰκασμῷ, ἀλλὰ φανερῶς εἰπεῖν, τίνες εἰσὶν αἱ τῆς κακίας παρατροπαὶ, ἵνα γνῶμεν ἀκριβῶς, εἰ εἰσι, καθὼς εἰρηκας, σκοτεινότεροι καὶ δυσεύρετοι, ὡς δύνασθαι αὐτὰς ἐκληλυθεῖσαι, καὶ τῶν φρονίμων κατακρατεῖν. Ὁ δὲ ἀσκητὴς ἔφη· Ἀχουε συνετῶς, καὶ ἀπαγγελῶ σοι ὄνομαστι· αὐτὸς δὲ ἐπίστησον, εἰ μὴ αὐτὸς εὑρήσει πάσας ταύτας ἐν πᾶσιν ἐκείνοις τῷ πάνθει οἰκειωμένας. Πρώτη καὶ μήτηρ ἐστὶ τῶν παρατροπῶν ἡ ἀπιστία. Ταύτη δὲ λοιπὸν ὡς τέκνα ἐπακολουθοῦσι φθόνος, μίσος, ζῆλος, δόλος, νεῖκος, ὑπόκρισις, προσωπλῆψις, διφθαλιμοδουλεία, καταλαλία, φεῦδος, εὐλαβείας πρόσχημα, οὐχ ἀληθείας, καὶ διὰ τοισταῦτα δυσφανῆ καὶ σκοτεινά πάθη. Τὸ δὲ πάντων φαυλότερον, διὰ τινὲς διὰ τῆς τοῦ λόγου σορτίας συνιστῶσιν αὐτὰς ὡς καλὰ, καὶ τὴν ἐπ’ αὐτῆς βλάβην ἐπικαλύπτουσιν. Εἰ δὲ βούλει, καὶ τὴν πανουργίαν αὐτῶν μερικῶν φανεροποιήσω· Ὁ πανούργος ἀνθρωπάρεσκος, ἐτέρῳ συμβούλευνων, ἐτέρῳ ἐπικουλεύει· δὲν διαλέγεται, καὶ τὸν πάνταν πάνταν εὔχεται· ἀγνώματα διαβάλλει, ἵνα τὴν ἐαυτὸν καταλαλιάν ἐπικρύψῃ· δρκίζει τοὺς ἀκτήμονας τοῦ διμολογῆσαι τὰ ἐνδέοντα, ὡς παρασχεῖν βουλόμενον· καὶ διὰ τοῦ εἰπασιν, ὡς αἰτοῦντας διαφημίζει· παρὰ ἀπειροὶς καυχάται, καὶ παρὰ ἐμπείροις ταπεινόλογει, τὸν ἐξ ἀμφοτέρων ἐπαινὸν θηρώμενος. Ἐγκωμιαζομένων ἐναρέτων ἀηδίζεται· καὶ ἐπιρίψας ἐτέραν διήγησιν, περισπεῖ τὸ ἐγκώμιον· τοὺς ἀρχικούς ἀπόταξε διευτελίζει, καὶ παρόντας εἰς πρόσωπον δοξάζει· τοὺς ταπεινόφρονας μυκτηρίζει, καὶ τοὺς διδασκάλους μωμοσκοπεῖ· ἴδιωτείαν ὀνειδίζει, ἵνα ὡς σορὸν ἐαυτὸν ἐπιδειξῃ· πάντων τὰς ἀρετὰς παραλογίζεται, τὰς δὲ κακίας διὰ μνήμης ἔχει. Καὶ ἀπεικπλῶς καυροὺς θηρεύει, καὶ προσώποις δουλεύει, διπας πληροφορήῃ τὸ πολυτροπότατον τῆς ἀνθρωπαρεσκελεας πάθος· κρύπτειν πειράται τὰ ἐαυτοῦ κακὰ διὰ τῆς τῶν ἀλλοτρίων ἐρωτήσεως. Οἱ δὲ δυνάς μοναχοὶ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τούτωντον, τὰ τῶν δὲνδρων συμπαθῶς παρορῶσι· τὰ δὲ αὐτῶν τῷ Θεῷ φανεροποιοῦσι. Διὸ καὶ παρὰ τῶν ἀγνοούντων ἀνθρώπων διευτελίζονται· τῷ γάρ τοσούτον βροτοῖς, διον Θεῷ ἀρέτης εἰπού-

A prae se ferunt speciem boni, placere nos vetat hominibus, quando non emendationis aut imitationis gratia, sed studio laudis aut remunerationis ostentamus hominibus quæ sunt recta. Et merito. Nam si retributionis corporeæ causa velit quisplam hominibus placere, charisma spiritale non recipit a Deo, neque repositas illic consequitur remunerations, cum recipiat mercedem suam, uti Dominus etiam declaravit in Evangelii non semel, sed saepius ⁴⁰: neo non in dandis orationis, jejunii et eleemosynæ præceptis denuntiat ut illa occultentur hominibus.

XIII. Scholasticus autem, dum hæc proferrentur adhuc verba, intensa voce dixit: Sufficit, hanc rem compertissimam habeo. Superest tibi, ut non sub ænigmate aut conjectura, sed clare dicas, quæ sint diverticula nequitæ, ut exacte sciamus, an sint, ut dixisti, tenebris obducta et inventu difficultia, ut possint, cum occurruint, etiam prudentes occupare. Bixit exercitor: Audi attente, et recitabo tibi nominatum; ipse vero insistas, si non reperias cuncta illa per omnia hæc affectui ipsi valde connexa. Primum igitur et mater horum diverticulorum est infidelitas. Quam postea, velut fetus, sequuntur invidia, odium, æmulatio, dolus, contentio, hypocrisy, personarum acceptio, obsequium oculis exhibitum, detractio, mendacium, religionis species et imago, non veritatis, et quæcunque similes obscuræ et caliginosæ perturbations. Et quod pejus est omnibus, orationis artificio nonnulli cumulant ista velut bona, et sub eo latentia tegunt incommoda. Quod si placet, eorum versutiam speciatim explicabo. Callidus, et qui placet hominibus, dum uni consultit, alteri insidiatur; si laudat alium, alium vituperat; cuni admonet proximum, se ipsum stabilit; patrocinatur in judicio, non ut quod justum est judicet, sed ut de inimicis sumat ultionem; blande reprehendit, donec contumeliose excepere suum ipsius inimicum, suppresso nomine calumniatur, ut suam detractio nem occultet; jurejurando adigit pauperes profleri quibus indigant, tanquam elargiturus quidpiam; cumque declaraverint, diffamat eos, ut efflagitatores; gloriatur apud imperitos, et apud dominos submissa voce loquitur, ut qui venetur ab utrisque laudem. Aegre fert dum celebrantur encomiis, qui dant operam virtuti; aliaque narratione interjecta contrahit encomium; magnates, cum absunt, deprimit, præsentes autem in faciem extollit; subsannat humiles, et magistros reprehendendi gratia curiose observat; simplices probro afficit, ut se ipsum sapientem ostentet; virtutes omnium cavillatur, et vicia tenet memoria. Et, ut semel dicam, captat occasiones, inservit personis, quo probatum reddat valde multiplicem humanæ complacentiæ effectum; sua ipsius vicia celare nñtitur, alienorum interrogatione. At vere monachi non sunt ejusmodi, imo contra aliorum vicia compatiendo

⁴⁰ Matth. vi, 2, 5, 6.

dissimulant, sua vero declarant Deo. Ideoque apud signatos homines parvi sunt quia non tam student hominibus placere, quam Deo, modo quidem recte placentes, alias vero se ipsos condemnantes, utroque tamen nomine accepturi remunerationem a Domino,

A δάχουσι, τοῦτο μὲν εὐαρεστοῦντες, τοῦτο δὲ καὶ ἐκποὺς καταχρίνοντες, ἐπ' ἀμφοτέροις ἐκδεχόμενοι παρὰ Κυρίου τὴν ἀνταπόδοσιν, εἰρηκότος· Ὁ ὑγών ἐστὸν ταπεινωθῆσται.

dicente: *Qui se exaltat, humiliabitur*⁴⁴.

XIV. Scholasticus autem argumentis fatigatus ait: Ego tum animi sui sensa, o exercitor, tum astutiam tuam demiror, de qua cum obscure ipse alios accuses, hac tamen ipse teneris. *Destitutus siquidem liberalibus disciplinis, rēdactus es in eam quæ secundum Deum est stultitiam, asserens illam maximam et Deo gratam esse sapientiam, cui preicationem et labores pro pietate susceptos adjunxisti, ut imperitiam manifestam obscura religione tegetes. An vero tuarum narrationum sis prorsus artifex, cras denuo convenientes agnoscemus; et his dictis surgens abiit. Tum senex, eo a se dimisso, conversus obtestabatur cum gemitu. Fratres autem rogabant, ut gemitus sui causam exponeret, qui dixit: Video quosdam vestrum perturbatos. Quod inde conjicio, quia non in commodum, sed in detrimentum causidici verba exceperitis; et nihil adjutos vos ipsos his quæ dicta sunt, existimastis, immo contumelia affectos. Hæc est causa mœroris mei, quod legem spiritalem eloquimur aliis, ipsi vero non servamus. Si vero non secutus sum ingenuo morosorum voluntatem, qui legem Dei tenent, et credunt, juxta Scripturam, adversa omnia non injuste accidere, mibi, ut seni, ob imbecillitatem intellectus condonate, ut contingenti saltem nobis molestiarum reos nos esse credamus, et si non recenter aut ob præsentia facinora, at ex antiquo debito. Tunc unus e fratribus, qui de sua fidebat continentia, et ea de causa veritatem ignorabat, qui etiam adversitates omnes susurre conabatur, verum se velut martyrem immerto pati existimabat, respondit audacter, inquiens: Ubinam Scriptura dixit, justo Dei judicio, pro culpa cuiusque, calamitates hominibus evenire? Senex vero valde sereno vultu excipiens quæ dixerat, inquit: Multis in capitulis, o dilecte, si quæras, hoc reperies, tum in Veteri, tum in Novo Testamento; ac si velis, pauca subjiciemus oculis: ipse vero ubi didiceris, abjecta arrogantia, postula humilitatem Christi, dicentis: *Tollite jugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum et humilis corde; et invenietis requiem animabus vestris*⁴⁵.*

B

τηγάνδης τῇ καρδὶᾳ, καὶ εὐρήστε ἀνάποντα ταῖς οὐρανοῖς μετασείσθε τοῖς ἀνθρώποις τὰς λύπας αἴσθησθε τοῖς πάθεις τοῦ θεοῦ εἰρημένοις. Λύτη ἐστὶν ἡ αἰτία τῆς ἐμῆς ἀθυμίας, διτὸν δὲ οὐ πρόσωπον ἀλλὰ φύσιν, διτὸν δὲ οὐ πνευματικὸν νόμον ἐπέροις λαλοῦμεν, αὐτὸν δὲ οὐ τηροῦμεν. Εἰ δὲ οὐ προστρῶς κατηχολούθησα τῷ βούλημάτι τῶν σκυθρωπῶν, ἀλλ' αὐτὸν κρατοῦσι τὸν τοῦ θεοῦ νόμον, καὶ πάντα θιβερά οὐκ ἀδίκως ἐπέρχεσθαι πεπιστεύκαστε κατὰ τὴν Γραφὴν, C ᾧ γέροντὶ μοι συγγάνωμην τῆς μικρονοίς ἀπόδοτε, μόνον ἵνα πιστεύσωμεν, διτὸν συμβαινόντων ἡμῖν λυπηρῶν ἐσμεν ὑπεύθυνοι, καὶ εἰ μὴ προσφάτως, ή δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἐκ παλαιοῦ χρεωστήματος. Τότε εἰς τῶν ἀδελφῶν πεποιθῶς ἐπὶ ἐγκρατίᾳ, καὶ διὰ τοῦτο ἀγνῶν τὴν ἀλήθειαν, καὶ πάντα μὲν τὰ θιβερὰ οὐ πομένειν πειρώμενος, διμως ὡς μάρτυρ πάσχειν ἀδίκως οἰόμενος, μετὰ θράσους ἀπεκρίνατο, λέγων· Ποῦ ἡ Γραφὴ κατὰ αἰτίαν ἐκάστου καὶ δικαίαν κρίσιν θεοῦ ἐπέρχεσθαι τοῖς ἀνθρώποις τὰς συμφορὰς εἰρήκεν; Οὐ δὲ γέρων, ἐφ' οἷς εἰρήκει λίαν εὐπροσωπήσας Ἐφη· Ἐν πολλοῖς κεφαλαιοῖς τοῦτο ζητήσας εὐρήσεις, ἀγαπητὲς, καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ, καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ· εἰ δὲ βούλει, καὶ ἡμεῖς σμικρὰ φανερώσωμεν· αὐτὸς δὲ μαθὼν, ἀπόδαλε τὴν ὑψηλοφορούντην, καὶ κτῆσαι τὴν τοῦ Χριστοῦ ταπείνωσιν, λέγοντος· Ἀρατε τὸν ζυγόν μου ἐφ' ὑμᾶς, καὶ μάθετε ἀτ' ἐμοῦ, διτὸν κράδες είμι καὶ γυναῖς ὑμῶν.

D

IE'. Οὐ δὲ ὑποτακτικὸς ἐπιδραμῶν τῷ λόγῳ, ἐφτ. Εἰ ἔκαστος ἡμῶν ἐν τούτῳ μιμεῖται τὴν ταπείνωσιν τοῦ Χριστοῦ, ἐν τῷ ἑδίον χρέος ἦγεισθαι τὰ ἐπεισχόμενα, καθὼς εἰρήκας, δηλοντί καὶ δι τοῦ Χριστὸς παθῶν, ἑδίον χρέος ἔξετέλεσεν· θειν ἐγὼ βλασφημεῖν ἥγοιμαι τὸν τοῦτο λέγοντα. Ἀκούσας δὲ ταῦτα δι τρούματος, λέγει· Ἐγὼ μὲν ἐπειρώμην τὴν προλαβοῦσάν σου πεῦσιν πρότερον λύσαι· ἐπειδὴ δὲ καὶ ταύτῃ ἐξεραν ἐπέβαλες, ὡς ἐκ τῆς συγχύσεως τῶν μυρίων ἐρωτήσεων ἐπεκάλυψας τὰς λύσεις. Ἡμεῖς ἐν Κυρίῳ

⁴⁴ Luc. xiv, 11. ⁴⁵ Matth. xi, 29.

καὶ περὶ τούτου πληροφορήσομεν, τὰ προσήκοντα ἀντεπερωτῆσαντες. Εἰπέ μοι, οἱ δανειζόμενοι ἴδιον χρέος, αὐτοὶ μόνοι χρεώσται τυγχάνουσιν, ή καὶ οἱ ἐγγυώμενοι αὐτούς; Ὁ δὲ ὑποτακτικὸς ἀπεκρίθη· Δηλοντί καὶ οἱ ἐγγυώμενοι αὐτούς. Ὁ δὲ γέρων πρὸς αὐτόν· Γνῶθι οὖν ἀκριβῶς, διτὶ καὶ δὲ Χριστὸς ἡμᾶς ἀναδεξάμενος χρεωφειλέτην ἔχοντὸν κατέστησε, κατὰ τὰς θείας Γραφάς· Ὁ ἀμύδς τοῦ Θεοῦ, δὲ ἀρωτὴρ ἀμαρτιῶν τοῦ κόσμου· Ὁ γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα· Ὁ πάρτων τὸν θάρατον ἀραδεξάμενος, καὶ ὑπὲρ πάρτων ἀποθαράρων, σὲ μόνον οὐκ ἀναδεξάτο; Τοῦτο διμόλυγος σαφῶς, καὶ ἡμεῖς ἡττήμεθα. Ὁ δὲ ἀδελφὸς προσεπονθεὶς ἔφη· Εἰ καὶ ᾧς νήπιος ἐσφάλην κατὰ δύγνοιαν, τὸν δὲ λυτρωτὴν τῶν ψυχῶν ἡμῶν καὶ ἀνάδοχον οὐκ ἀρνοῦμαι. Οἴδα γάρ, διτὶ οὐδεμίᾳ ἔτέρα ἐλπὶς αντηρίας ὑπολέλειπται τοῖς ἀνθρώποις, τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, διτὶ Πάντες ἡμαρτοτορ, καὶ ὑπερούμενοι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, δικαιούμενοι δωρεάν τῇ αὐτοῦ χάριτι.

ΙΓ'. Ὡφεληθέντων δὲ πάντων ἐπὶ τῇ ἐπιγνώσει καὶ μετανοίᾳ τοῦ ἀδελφοῦ, δὲ γέρων ἔφη· Λείπεται λοιπὸν ἡμᾶς δεῖξαι ἀπὸ τῆς Γραφῆς, διτὶ οὐδὲν τῶν συμβαινόντων λυπηρῶν ἔκαστῳ ἀδίκως ἐπέρχεται, ἀλλὰ πάντα κατὰ δικαίων χρίσιν Θεοῦ, τῶν μὲν ὑπὲρ ἴδιων κακῶν, τῶν δὲ ὑπὲρ τῶν πλησίον πασχόντων, εἰς κόλπον ἐπέρχεται πάντας τοῖς ἀδίκοις· Παρὰ δὲ Κυρίου πάντα δίκαια· καὶ πάλιν· Πάντα τὰ δρυτὰ τοῦ Θεοῦ μετὰ δίκαιουσύνης· καὶ διπλεῖς ἔκαστες, τοῦτο καὶ θερπεῖ· καὶ, Εἰ ἡμῶν ἀδίκα Θεοῦ δίκαιουσύνην συντίτησι, τὸ δροῦμεν; Μή ἀδίκος δὲ πικρέων τὴν ἀργήν; κατὰ ἀνθρώπων λέγω. Μή γένοιτο. Ἰδοὺ καὶ οἱ τρεῖς παῖδες ἐν τῇ καμίνῳ βληθέντες, διδάσκουσιν ἡμᾶς τοῦτο τὸ φρόνημα, κατὰ τὰς αἰτίας καὶ Θεοῦ παῖδευσιν λέγοντες ἐμβεβλῆσθαι, εἰ καὶ δόλο ἀνεδέξαντο πρόσωπον. Καὶ δικαίος Δαβὶδ, ὑπὲρ τοῦ Σεμεὶ θλιβόμενος, κελεύει Θεοῦ καὶ διὰ θίας αἰτιάματα ὅμολογει θλίβεσθαι. Καὶ Ἡσαΐας δὲ καὶ Ἱερεμίας. Ἱεζεχιὴλ τε καὶ Δανιὴλ, καὶ οἱ λοιποὶ προφῆται, τῷ τε λαῷ καὶ τοῖς ἔθνεσι τὰ μέλλοντα θλιβερὰ κατὰ τὴν ἔκάστου ἀμαρτιῶν ἐπέρχεσθαι αὐτοῖς προεφήτευον, ἀμα καὶ τὰς αἰτίας καὶ τὰς ἀφορμὰς προδηλώσαντες· φησι γάρ· Ἄνθ' ὅν ἐλάλουν τάδε, καὶ ἐποίουν τάδε, ἐπέλθοι αὐτοῖς τάδε. Καὶ ἐν τῷ Φαλμῷ ὁ μακάριος Δαβὶδ τοῦτο φανεροποιῶν ἐλεγέν· Ἐγρωτ, Κύριε, διτὶ δίκαιουσύνη τὰ χρίματά σου, καὶ ἐν ἀληθείᾳ σου ἐπατείρωσάς με. Καὶ πάλιν· Ὁρειδος ἄφροι ἐδωκόμει· ἐκωφώθη, καὶ οὐκ ἡροιξα τὸ στέμμα μου, διτὶ σὺν ἐποίησας. Καὶ εὐχαριστεῖ, διτὶ τῶν ἐπικεκαλυμμένων ἐν ἡμίν ἐννοιῶν πονηρῶν ἐπέστειλεν αὐτῷ, ἵνα ἀκριῶς τὰς ἐννοίας ἡμῶν ἐπιβλεψάμενοι, ἐσυτοὺς διορθωσώμεθα, καὶ μὴ ἀμφιβάλλωμεν εἰ τὸ πλεῖστον τῆς κακίας τῆς ἐσυτῶν ἀγνοοῦμεν. Τελεόν γάρ ἀνδρός ἐστιν ἀληθάργητον εἶναι ἐν τοῖς ίδίοις ἡττήμασιν. Εἰ δὲ τὰ προφανῆ ἡττήματά ἔστι δισκατανότα, πολ-

A confusione solutiones obruisti. Nos tamen de eo per Dominum satisfaciemus, congruentibus vicissim utentes interrogationibus. Dicito mihi, qui ex mutuo debitum proprium contrabunt, bi soli debitores existunt, an et illi qui spondent pro eis? Respondit subditus: Utique et qui sidejubent eorum nomine. Cui senex: Exploratum igitur tibi sit. Christum quando nos suscepit, se ipsum, secundum Scripturas divinas, debitorem constituisse: Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi⁴³; Qui factus est pro nobis maledictum⁴⁴; Qui mortem omnium suscepit, et pro omnibus mortuus est⁴⁵, non te duntaxat exceptit. Hoc aperte confitere, et nos victi sumus. Frater autem se prosternens inquit: Etsi velut pusillus ignorantia falsus sum, nou tam abngeo redemptorem ac susceptorem animarum nostrarum. Scio enim nullam aliam superesse spem salutis hominibus, cum dicat Apostolus: Omnes peccaverunt, et egent gloria Dei, justificati gratis per gratiam ipsius⁴⁶.

XVI. Recreatis autem omnibus ob agnitionem et resipiscientiam fratris, senex ait: Superest, ut demonstremus e Scriptura, ex adversis quæ cuique accidunt, nullum injuste evenire, sed omnia ex justo Dei iudicio, dum alii propter sua scelera, alii proximorum nomine patiuntur, iniquis omnia recidunt in sinum: A Deo tamen omnia justa⁴⁷; et iterum: Omnia opera Dei cum justitia⁴⁸; et: Quod seminat homo, hoc et metet⁴⁹; et: Si iniqutias nostra justitiam Dei commendat, quid dicemus? Nunquid iniquus est Deus qui infert iram? secundum hominem dico: Absit⁵⁰. Ecce tres pueri in campanam projecti docent nos ita sentire debere, cum aiunt, pro sua culpa et castigatione divina se injectos esse, licet aliam personam susciperent. Sanctus quoque David dum jussu Dei affligitur a Semeli, ob facinora propria se fatetur affligi. Isaías item et Jeremias, Ezechiel, Daniel et reliqui prophetæ, tam populo quam gentibus prophetarunt, pro cujusque peccato venturas ipsis calamitates, unaque causas et occasiones ante declaraverunt. Ait enim: Pro eo quod loquebantur hæc et illa, et ista committebant, hæc et illa eveniebant eis. Quod aperte dicebat sanctus David in Psalmo: Cognovi, Domine, quia æquitas judicia tua, et in veritate tua humiliasti me⁵¹; et iterum: Opprobrium insipienti dedisti me, obmutui, et non aperui os meum, quia tu fecisti⁵². Et de missa sibi latentium in nobis cogitationum pravarum cogitatione gratias agit, ut exacte perpensis animi nostri conceptibus, corrigamus nos ipsos, et non versemur in ancipiatis, vitiiorum nostrorum multitudinem ignorantes. Integri siquidem viri est, in suis delictis non torpescere. Quod si conspicua delicta sunt nobis cognitū difficultia, quanto magis cogitationes? Quamobrem coguoscamus tanquam ratione prædicti, ea com-

⁴³ Joan. i, 29. ⁴⁴ Gal. iii, 13. ⁴⁵ II Cor. v, 14. ⁴⁶ Rom. iii, 23, 24. ⁴⁷ Prov. xvi, 33 sec. LXX. ⁴⁸ Pro. xvi, 10 sec. LXX. ⁴⁹ Gal. vi, 8. ⁵⁰ Rom. iii, 5, 6. ⁵¹ Psal. cxviii, 77. ⁵² Psal. xxxviii, 9, 10.

modo nostro contingere, quæcunque Dominus immittit, et per ea admodum bene nobiscum agere. Nam efficit in primis, ut indagemus quæ nos clam occupant cogitationes; his repertis, sinceram et non simulatam humilitatem addit, deinde revelationem, quæ jubet, ut opinione nostri vana liberemur, quemadmodum scriptum est: *Prospexerunt omnes qui operantur iniquitatem, ut intereant in seculum saeculi*²³. Hoc ergo fratres accurate scitote et cognoscite, nos occulta vilia non inventuros, nisi cum fide et gratiarum actione perferramus ea quæ nobis immittuntur. Iliis vero plane non repertis, pravas cogitationes insitas abigere non possumus, nec malorum prius admissorum propitiationem quærere, neque de futuris esse securi.

Interrogatio.

XVII. Si quæ dixit forensis, redargnunt facinora nostra, cur dictis reprehensionibus nos ipsos esse obnoxios non sentimus?

Responsio.

Impressiones et castigationes non sunt ipsa evidencia culpis consimiles: verum quoad spiritum, omnem conservant æqualitatem justitiae. Quod vel e Scriptura sancta possumus cognoscere: non enim qui sub turre Siloe ceciderunt²⁴, aliis instaurarunt turrim; et qui paenitentie nomine captivi spatio septuaginta annorum abducti sunt in Babylone, alios quosdam captivos cuperunt ad paenitentiam? Non ita se habent conditiones castigatoriae. Sed velut milites in delicto deprehensi vapulunt quidem, non tamen eadem patientur supplicia quæ hi qui scelera commiserunt: sic etiam omnes per ea quæ obveniunt, erudiantur opportune et convenienter, et ad paenitentiam: non eodem modo, aut eodem tempore, neque caruindem rerum eventu. Et hoc est, quod deducit multos, ut non credant justitiam divinam, temporis videlicet prorogatio, et eorum quæ infliguntur, disparitas. Cum ergo permultæ nobis contingent afflictiones, partim quidem per homines invidos, adulatores, detractores, calumniantes, sycophantas, seductores, ineptos, effossores, fures, spoliatores, scandalorum auctores, persecutores, contemptores, osores, pulsatores, ad nocendum paratos, et quæcunque homini ab homine possunt evenire, quæ item a proprio corpore lasciviente, infestante, requiem postulante; et inter accidentia, morsus canum, serpentium virus jaculantium, aut belluarum carnes vorantium: præterea pestes, terremotus, glacies, ardore, senium, paupertas, desertio et quævis similia; partim vero opera eorum, adversus quos nobis colluctationem esse declaravit Apostolus²⁵, nempe spirituum nequitiae, sermones nostros et actiones obseruantium; unde consequentia quadam suspicantur cogitationes nostras similes; merito quidem hæc nobis obveniunt. Quia nisi mens nostra liberi arbitrii compos, per insuffitatem con-

A λῷ μᾶλλον τὰ ἐνθυμήματα. Γνωσόμεθα οὖν ὡς λογικοί, ὅτι πρὸς τὴν ἡμῶν ὥφελειαν ἐπιφέρει Κύριος τὰς ἐπαγγεῖκς, καὶ πολλὰ καλά δι' αὐτῶν ἐν ἡμῖν ἐργάζεται. Πρῶτον εὑρεσις τῶν χρυπτῶν ἡμᾶς επειγοφροσύνην προστίθησιν ἀληθινήν καὶ ἀσχημάτιστον, εἰτα τῆς ματαίας οἰήσεως ἀπαλλαγῆναι κελεύουσαν ἀνακάλυψιν, κατὰ τὸ γεγραμμένον· Διέκυντας πάντες οἱ ἐργάζομενοι τὴν ἀροματαρίαν, δικαὶος ἀλλοθερευθῶσιν εἰς τὸν αἴώρα τοῦ αἰώρας. Τοῦτο οὖν ἀκριβῶς ἔστε γινώσκοντες, ἀδελφοί, ὅτι ἐξ τὰς ἐπιφορὰς μετὰ πίστεως καὶ εὐχαριστίας ὑπομενομένων, τὴν ἐγκεχρυμμένην κακίαν εὑρεῖν οὐ δυνάμεθα. Ταῦτης δὲ τραγῶς μὴ εὑρεθεῖσης, οὗτε τοὺς ἐνεστῶτας φαύλους λογισμούς ἀπορρίψαι δυνάμεθα, οὗτε περὶ τῶν μελλόντων ἀσφάλειαν δέξασθαι.

Ἐρώτησις.

I2'. Εἰ τὰ δῆματα τοῦ δικανικοῦ Ἐλεγχοῦ εἰσι τῶν ἡμετέρων πραγμάτων, διὰ τί τῶν εἰρημένων ὑπεύθυνους ἔστους οὐχ εδίκτυομεν;

Ἀπόκρισις.

Αἱ ἐπιφοραὶ καὶ οἱ Ἐλεγχοὶ ταῖς αἰτίαις εἰς τὰ φανερὸν οὐκ ἔξοδοιοῦνται· κατὰ δὲ τὸ πνευματικὸν, πᾶσαν ἀποσώζουσαν δικαιοσύνην. Τοῦτο δὲ καὶ διὰ τῆς ἀγίας Γραφῆς γνῶναι δυνάμεθα. Μή γάρ οἱ ὄπιοι τοῦ πύργου τοῦ Σιλωάμ ἀποθανόντες, ἐτέροις πύργον ἀπεκατέστησαν, καὶ οἱ ἀπαχθέντες εἰς μετάνοιαν ἐν Βαβυλῶνι αἰχμάλωτοι ἔθδομήκοντα ἦταν. ἄλλους τινάς αἰχμαλώτους Ἑλαδον εἰς μετάνοιαν; Οὐχ οὕτως εἰσὶν αἱ παιδευτικαὶ συμβάσεις· διὸ διπάρτεροι οἱ στρατιῶται, διπάρτεροι φωραβῶσιν ἀμάρτησαντες, εἰκένονται μὲν, οὐ τὰ αὐτὰ δὲ πάσχουσιν, οὐδὲ φαῦλα πεποιήκασιν· οὕτω καὶ πάντες παιδευόμεθα μὲν διὰ τῶν ἐπερχομένων, εὐκαίρως δὲ καὶ ἀρμοζόντως καὶ πρὸς μετάνοιαν· οὐδὲ δύοισιτρόπως δὲ, οὐδὲ ἐν τῷ αὐτῷ καιρῷ. οὐδὲ διὰ τῶν πραγμάτων· καὶ τοῦτο ἐστιν διὰ τοὺς πολλοὺς εἰς ἀπιστίαν τῆς τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνης, ἢ τοῦ καιροῦ ὑπέρθεσις, καὶ ἡ τῶν ἐπιφερομένων ἀνομοιότης. Οὐκοῦν ἐπειδὴ πολλὰ ἐπέρχονται ἡμῖν θλιβερὰ πράγματα, τοῦτο μὲν δι' ἀνθρώπων φθονούντων, κολακευόντων, καταλαλούντων, διαβαλλόντων, συκοφαντούμντων, πλανώντων, ἀπόντων, διερυτόντων, κλεπτόντων, ἀποτερόντων, σκενδαλίζοντων, διωκόντων, καταφρονούντων, μισεύοντων, τυπτόντων, ἐπιρραζόντων, καὶ διὰ ἀνθρώπων παρὰ ἀνθρώπων ἐπέρχονται, καὶ παρὰ τοῦ ιδίου σώματος σφραγίζονται, πολεμούντος, ἀναπαύσεις θέλοντος· ἐντὸς τούτων ουμβαίνοντα δῆγματα κυνῶν, ιοδόλων, η σφραγίδερων θηρίων· πρὸς τούτοις λοιμοὶ, σεισμοὶ, παγετοὶ, καύσωνες, γῆρας, πενία, μόνωσις, καὶ διὰ τοιςαῦτα· τοῦτο δὲ διὰ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας πρὸς τὴν πάλην ἡμῶν εἶναι δι' Ἀπόστολος ἐφανέρωσε, τοὺς λόγους ἡμῶν καὶ τὰς πράξεις ἐπιτηρούντων, δι' ὧν ἀκολούθως ἐφαμίλλους καὶ τοὺς λογισμούς ἡμῶν καταστοχάζονται εἶναι· εἰκότως. Εἰ μὴ γάρ διὰ τούς ταῖς δοκιμαστικαῖς προσβολαῖς εἰς ἀπιστίας προσομιλήσει, καὶ ἀφεῖς τὴν καθολικήν

²³ Psal. xci, 8. ²⁴ Luc. xiii, 4. ²⁵ Ephes. vi, 12.

ἐλπίδα λογισμοὺς ἀνακινήσει, οὐτε λόγοι προσφέ-
ρονται, οὐτε πράξεις ἐπιτελοῦνται.

'Ἐρώτησις.

IH'. Διτές εἰρηκας, οὗται πᾶσαι εἰς συμφορὰν κατὰ
αἰτίαν εὐλόγως ἔκαστῳ ἐπέρχονται, εἰς ἐπίγνωσιν
τῆς τοῦ θεοῦ δικαιοσύνης ἡμῶν ἐφέλκουσι. Φανέρωσον
οὖν ἡμῖν τὰς αἰτίας, ἵνα οὕτως πιστεύωμεν, διτὶ ὑπεύ-
θυνοὶ τῶν ἐπιφορῶν ἐσμεν, καὶ διφελούμεν ὑπομένειν
τὰ ἐπερχόμενα θλιβερά, ἵνα μὴ ἐν τῇ χρίσει, οὐχ ὡς
ἀμαρτιαλὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς τὴν θεσιν μὴ προσ-
δεξάμενοι, βαρυτέραν ἔχωμεν τὴν κόλασιν.

'Ἀπόκρισις.

Πάσης συμβάσεως αἰτία ἔστιν οἱ ἔκαστοι λογι-
σμοί. Εἴχον δὲ εἰτεῖν, διτὶ καὶ οἱ λόγοι καὶ αἱ πράξεις·
ἐπειδὴ δὲ πρὸ ἐννοίας ταῦτα οὐ προέρχονται, τούτου
χάριν τὸ πᾶν τοὺς λογισμοὺς ἐπιγράψομε. Τοῦ λο-
γισμοῦ οὖν προηγουμένου, λοιπὸν οἱ λόγοι καὶ αἱ
πράξεις παρέχουσιν ἡμῖν τὴν εἰς ἀλλήλους κοινω-
νίαν. Δύο δὲ εἰσὶν οἱ τρόποι τῆς κοινωνίας· εἰς ἀπὸ
ἄγαπτης, καὶ εἰς ἀπὸ κακίας. Διὰ δὲ τῆς κοινωνίας
οὓς οὐκ οἰδεμέν, ἀλλήλους ἀναδεχόμεθα. Ταὶς δὲ ἀνα-
δοχαῖς ἐπιφορὰν ἀναγκαῖς ἀκολουθοῦσι, καθὼς φη-
σιν ἡ Γραφὴ· Ὁ ἐγγάγωνος τὸν ἀντοῦ φίλον,
ἐχθρῷ παραδίδωσι τὴν ἀντοῦ χεῖρα. Οὕτως ἔκα-
στος, οὐ μόνον ἔαυτον τὰ ἐπερχόμενα ὑπομένει, ἀλλὰ
καὶ ὑπὲρ τοῦ πλησίον, ἐφ' οἵς αὐτὸν ἀνεδέξατο.

'Ἐρώτησις.

ΙΘ', Ἀξιούμεν μαθεῖν τὸν ἔνα τρόπον τῆς ἀναδο-
χῆς, λέγομεν δὲ τὸν ἀπὸ κακίας γενόμενον.

'Ἀπόκρισις.

'Απὸ κακίας ἀναδοχὴ ἀκούσιος ἔστιν. Οὕτω δὲ
συμβαίνει· Ἀναδέχεται τοὺς πειρασμοὺς, ὡς θέλει
δὲ ἀποστερῶν τοῦ ἀποστερουμένου, δὲ πλεονεκτῶν τοῦ
πλεονεκτουμένου, δομοίς δὲ συκοφαντῶν τοῦ συκο-
φαντουμένου, δὲ καταπονῶν τοῦ καταπονουμένου, δὲ
καταλαλῶν τοῦ καταλαλουμένου, δὲ καταφρονῶν τοῦ
καταφρονουμένου, δὲ διαβάλλων τοῦ διαβαλλομένου·
καὶ ἵνα μὴ καθ' ἐν λέγω, πᾶς δὲ ἀδικῶν, τοῦ ἀδικου-
μένου κατὰ ἀγαλογίαν ἀναδέχεται τοὺς πειρασμούς.
Τούτοις δὲ μαρτυρεῖ ἡ θελα Γραφὴ λέγουσα· Δικαιος
ἐκ θήρας ἐκδύνει, ἀντ' αὐτοῦ δὲ παραδίδοται
δοσεῖς· καὶ πάλιν· Ὁ δύρσων βόθρον, ἐμπε-
σεῖται εἰς αὐτὸν, καὶ δὲ κυλίων λίθον, ἐφ' ἀευτὸν
κυλεῖ· καὶ πάλιν. Εἰς κόλπον ἐπέρχεται κάντα
τοῖς ἀδικοις, παρὰ δὲ Κυρον κάντα δίκαια. Εἰ
οὐρὴ ή ημῶν ἀδικα, θεοῦ δικαιοσύνῃ τηρίστησιν
ἐν ἀλλήλοις, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, τι ἐροῦμεν; Μὴ
ἀδικος δὲ θεὸς δὲ πειράρω τὴν ὅργην τοὺς παιδευο-
μένοις διὰ τῶν ἐπιφορῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ταῦτα ἀνε-
πισκέπτως ἄγριαινομένοις;

'Ἐρώτησις.

Κ'. Ταῦτα οὕτως ἔχειν πιστεύομεν δι' ἀκολουθίας
ἢ πακούσαντες. Λοιπὸν εἰπὲ ἡμῖν καὶ τὴν ἐξ ἀγάπης
ἀναδοχὴν, ἵνα καὶ ταῦτα μὴ ἀγνοῶμεν.

⁴⁴ Prov. vi, 1. ⁴⁵ Prov. xi, 8. ⁴⁶ Prov. xxvi, 27.

A trahat familiaritatem cum suggestionibus probato-
riis, et spe catholica relata, cogitationes excitat,
non eduntur sermones, nec actiones perficiuntur.

Interrogatio.

XVIII. Ipse dixisti, calamitates omnes cuique
evenire prout in causa est, easque ad noitiam di-
vinæ justitiae nos adducere. Explica ergo nobis
causas, ut hac ratione credamus, nos reas esse
casuum nostrorum, et occurrentes afflictiones ferre
debere, ne in judicio, non ut peccatores duntur,
sed ut qui medelam recusaverimus, graviore sup-
plicio plecturam.

Responsio.

Cunctorum casuum causæ sunt cogitationes
uniuersijsusque. Poteram etiam dicere, sermones et
operationes, sed quoniam hæc non præcedunt con-
ceptionem, idcirco totum cogitationibus libenter
ascripserim. Cum ergo cogitatio præbeat et domine-
tur, in reliquo sermones et actiones præbent nobis
mutuæ societatis occasionem. Sunt autem duæ so-
cietatis rationes: una, quæ proficitur a dile-
ctione; altera, quæ oritur a vitio. Per societatem vi-
cissim spondemus pro iis quos non novimus. Spon-
sionibus autem necessario succedunt impressiones,
ut ait Scriptura: Qui fidejubet pro amico suo, hosti
tradit manum suam ⁴⁷. Ita sit, ut quisque non solum
sibi peculiariter accidentia ferat, sed etiam proximi
nomine, in quibus pro eo sponpondit.

Interrogatio.

XIX. Discere peroptamus unum sponsionis mo-
dum, qui dicitur trahere originem a vitio.

Responsio.

Sponsio vitiosa fit præter animi sententiam. Quæ
sic accidit: qui spoliat, pro arbitrio, recipit in se
redundantes tentationes ejus qui spoliatur; qui
studet avaritiae, temptationes rei desideratæ; necnon
sycophanta, ejus quem defert; vexator, ejus quem
vexat; detractor, ejus cui detrahit; contemptor, ejus
quem contemnit; calumniator, ejus qui calumniam
patitur; et, ne per singula dicam, quicunque damnum
dat, juxta proportionem recipit temptationes ejus qui
damno afficitur. Hisce testimonium præbet Scriptura
divina, quæ dicit: Justus de angustia liberabitur, pro
eo vero traditur impius ⁴⁸; et iterum: Qui fodit fo-
veam, incidet in eam ⁴⁹, et qui volvit lapidem, in se
ipsum revolvit; et rursum: Iniquis omnia redundant
in sinum: a Deo autem prodeunt cuncta ⁵⁰. Si ergo
iniquitas nostra, secundum Apostolum, justitiam
Dei commendat, invicem, quid dicemus? Nunquid
iniquus est Deus, qui infert iram ⁵¹, non his modo
qui per impressiones erudiuntur, sed his etiam
qui earum eventu inconsidere exasperantur?

Interrogatio.

XX. Hæc ex ordine audita, ita se habere credi-
mus. Superest, ut edisseras nobis sponsionem, quæ
sit ex charitate, ne hoc quoque ignoremus.

⁴⁷ Prov. xvi, 33 sec. LXX. ⁴⁸ Rom. iii, 5.

Responsio.

Ex charitate prodiens sponsio est, quam Dominus Jesus per omnia nobis exhibuit. Qui sanat in primis infirmitates animæ nostræ, deinde curat omnem morbum et omnem languorem; qui tollit peccata mundi; qui puram restituit naturam his qui firmiter credunt ei, redemptionem a morte atque Dei cultum donat, pietatem et religionem docet, ostendit ad mortem usque perferendas esse afflictiones charitatis gratia, necessariam in eum usum patientiam gratuito nobis largitur per communicationem sancti Spiritus, necnon futura bona, quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt⁴¹. Propter quod et nostra causa tentationes suscipit, dum subsannatur, probis afficitur, ligatur, proditur, colaphis cæditur, bibendum cum selle acetum ei porrigitur, calumniam patitur et persecutionem, dum etiam alapis tunditur. Ille, cum carnem spiritumque communem nobiscum haberet, passionesque nostro nomine suscepisset, denuo hanc ipsam legem tradidit apostolis suis, prophetis, patribus et patriarchis: qui hos quidem anteriore tempore per sacrosanctum Spiritum edocuit, illorum vero subjiciens oculis per corpus impollutum, hanc sponzionem, plane dicebat: Confidite, ego vici mundum⁴²; et rursum: Ego pro eis sanctifico me ipsum, ut sint et ipsi sanctificati in veritate⁴³; et iterum: Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut ponat quis animam suam pro amicis suis⁴⁴. Unde sanctus Paulus imitans C Dominum, aiebat: Nunc gadeo in passionibus meis pro vobis gentibus, et adimleo ea quæ desunt passionum Christi, in carne mea, pro corpore ejus, quod est Ecclesia⁴⁵. In quo etiam ipse significat obscure sponzionem ex charitate susceptam. Visti magis perspicuum fieri, quo pacto omnes apostoli nobiscum inierunt societatem intellectu, sermone et opere ipso, qua societate permoti suscepserunt pro nobis tentationes? Intelectu quidem, dum aperientes nobis Scripturas, adductis prophetiis suadent credere Christo ut redemptori; certissimamque fidem faciunt, inserviendum esse illi, tanquam natura Filio Dei, dum precantur pro nobis, lacrimis emissis; et agunt quæcunque per intellectum fidelibus efflucere licet. Verbis autem, dum exhortantur, admonent, reprehendunt, perstringunt incredulitatem nostram, Scripturas interpretantur, subjiciunt oculis tempora, consententur Christum ipsum esse Verbum hominem factum, et crucifixum prædicant; unum, non duos asserunt, licet intelligatur ex duabus unitis absque ulla divisione aut consuptione; in omni re, loco et tempore, malam fidem amputant, non assentient mendacio, cum his qui gloriantur secundum carnem, non miscent colloquia; cum deditis vanæ gloriæ non conversantur, arrogantes ne intuentur quidem, maligne versantes nihil faciunt, amplexantur humiles, cum piis et religiosis familiaritatem contrahunt; et nos eadem

A

'Απόκρισις.

'Εξ ἀγάπης ἀναδοχὴ ἔστιν, ἦν δὲ Κύριος Τῆσοῦς ἡμῖν πάντως δέδωκε, πρῶτον λασάμενος ἡμῶν τὰς ἀσθενείας τῆς ψυχῆς, εἶτα θεραπεύων πάσαν νόσον, καὶ τὰς μαλακίαν· δὲ αἱρών τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου, τὴν καθαράν φύσιν ἀποκαθιστῶν τοὺς βεβαίως αὐτῷ θιστεύοντες, θανάτου λύτρωσιν, θεοσέβειαν παραδόντες, εὐσέβειαν διδάσκων, ὑπὲρ ἀγάπης κακοπαθεῖν ἐν τοῖς θανάτου ὑποδεικνύων· τὴν ἐπὶ τούτοις ὑπομνήματα διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος μετουσίας χαριτάμενος ἡμῖν· καὶ τὰ μελλοντα ἀγαθὰ, ἀ δραματιμὸς οὐκ εἰλεῖ, καὶ οὐδὲ οὐκ ἡκουούσεις, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀπέσθη· Διὸ καὶ τοὺς ὑπὲρ ἡμῶν πειρασμούς ἀναδέχεται, μυκτηριζόμενος, ὄνειδιζόμενος, δεσμούμενος, παραδόμενος, κολαφίζομενος, ἔδος· καὶ χολὴν ποτεζόμενος, Β συκοφαντούμενος, διωκόμενος, φακιζόμενος. Οὗτος ἡμῖν διὰ σαρκὸς καὶ πνεύματος κοινωνήσας, καὶ τὰ ὑπὲρ ἡμῶν πάθη ἀναδέξαμενος, πάλιν τοὺς ἴδοις ἀποστόλοις παρέδωκε τὸν νόμον τούτον, προφήταις, πετράσι, πατριάρχαις· τοὺς μὲν προδιδάξας διὰ τοῦ παναγίου Πνεύματος, τοὺς δὲ ὑποδείξας διὰ τοῦ ἀχράντου σώματος. Ταῦτην τὴν ἀναδοχὴν ἐμφαίνων ἔλεγεν· Μή φοβεῖσθε, ἔτι δὲ γενικὴ τὸν κόσμον· καὶ πάλιν· Ἐγὼ ὑπὲρ αἵτινων ἀμιδῶν ἔμαυτόρ, Ἱερα καὶ αὐτοὶ ὧστιν ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ· καὶ πάλιν· Μείζονα ταύτης ἀγάπηντον οὐδεὶς ἔχει, Ἱερα τις τὴν γυνήντην αὐτοῦ θῆται ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ· Οθεν καὶ δὲ ἄγιος Παῦλος μιμούμενος τὸν Κύριον Ελεγε· Νῦν καὶ πάρω ἐτοῖς παθίμαισι μου ὑπὲρ ὑμῶν τῶν ἀθρώων, καὶ ἀτακτηρῶν τὰ ὑστερήματα τῶν οἰλυγίων τοῦ Χριστοῦ ἐτῇ σαρκὶ μου ὑπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ, δὲ ἐστιν η Ἑκκλησία· καὶ αὐτὸς τὴν ἐξ ἀγάπης ἀναδοχὴν αἰνιττόμενος. Βούλεις σαφέστερον, πῶς ἡμῖν πάντες οἱ ἀπόστολοι δι' ἐννοιας καὶ λόγου καὶ πράξεως ἔκοινωνησαν, καὶ διὰ τῆς κοινωνίας τοὺς ὑπὲρ ὑμῶν ἀνεδέξαντο πειρασμούς; διὰ μὲν ἐννοιας τὰς Γραφὰς ἡμῖν παρανοίγοντες, τὰς προφήτεις παρατιθέμενοι, τῷ Χριστῷ πιστεύειν ὡς λυτρωτῇ πειθόντες, λατρεύειν αὐτῷ ὡς κατὰ φύσιν Σιών Θεοῦ πληροφορούντες, ὑπὲρ ἡμῶν προσευχόμενοι, δαχρύοντες, καὶ διὰ τοὺς πιστοὺς ἔστι διὰ ἐννοιας· διὰ δὲ λόγους, παρακαλοῦντες, νουθετοῦντες, ἐλέγχοντες, τὴν ἀπίστιαν ἡμῶν ἐπισκώποντες, τὰς Γραφὰς διερμηνεύοντες, τὸν καιρὸν φανεροποιούντες, D τὸν Χριστὸν δομολογοῦντες, αὐτὸν εἶναι τὸν ἐσταυρωμένον κηρύττοντες, τὸν Λόγον ἐναγρωπήσαντα, ἵνα, καὶ οὐ δύο λέγοντες, καὶν ἐκ δύο νοεῖται τὴν κοινωνίαν ἀδιαιρέτως, ἀσυγχύτως, ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ, καὶ πράγματι τὴν κακοπιστίαν ἀνακόπτοντες, τῷ φεύγει μή συντιθέμενοι, καυχωμένω κατὰ σάρκα μή συνομιλοῦντες, κενοδόξω μή συνδιατρίβοντες, ἀλαζόνα μηδόλως κατοπτεύσαντες, πονηρευόμενοι ἐξουθενούντες, τοὺς ταπεινοὺς προλέμενοι, τοὺς εὐσεβεῖς ὀλεξιούμενοι, καὶ ἡμᾶς τὰ αὐτὰ ποιεῖν διδέξαντες· διὰ δὲ πράξεως, διωκόμενοι, φυλακίζομενοι, κακουχούμενοι, μυκτηριζόμενοι, υστερούμενοι, θλιβόμενοι, καὶ ἀποκτεινόμενοι, καὶ διὰ τοιαῦτα ὑπὲρ ἡμῶν ἐπιθυμον.

⁴¹ I Cor. xi, 9. ⁴² Joau. xvi, 33. ⁴³ Joau. xvii, 19. ⁴⁴ Joau. xv, 13. ⁴⁵ Coloss. i, 24.

τοὺς πειρασμούς· εἰτε γάρ, φησίν, θλιβόμεθα ὑπέρ τῆς ὑμῶν παρακλήσεως καὶ σωτηρίας, εἰτε παρακαλούμεθα ὑπέρ τῆς ὑμῶν σωτηρίας καὶ παρακλήσεως, τὸν νόμον παρὰ Χριστοῦ δεξάμενοι τοῦ λέγοντος· Μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ. Καὶ αὐτὸς ἡμῖν παραδέδωκατο λέγοντες· Εἰ οἱ Κύριος τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ ἡμῶν διθηκει, δφειλομετ καὶ ἡμεῖς τάς ψυχὰς ἡμῶν ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν τιθένται· καὶ πάλιν· Ἀλλήλων τὰ βδόρια συστάστε, καὶ οὗτως ἀναπληρώστε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ. Εἰ οὖν ἔγνωμεν τοὺς δύο τρόπους τῆς εἰς ἀλλήλους κοινωνίας, καὶ τὴν εἰς ἀνάγκης ἀκολουθοῦσαν ἀναδοχὴν, καὶ τοὺς κατὰ ἀναλογίαν συμβαίνοντας πειρασμούς, μὴ πειρεγάζεσθε ἡ πῶς, ἡ πότε, ἡ διὰ τίνος ἐπέρχονται. Τὸ γάρ ἐκάστῳ προσφύει, καὶ τὴν ἀνύπερθετον αὐτῶν ἐπειξιν, καὶ τὴν πάσης τῆς κτίσεως εἰς τοῦτο συνέργειαν, μόνον τοῦ Θεοῦ ἐστιν εἰδέναι· Ἡμεῖς δὲ δψειλομεν μόνον πιστεύειν τῇ τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνῃ, καὶ εἰδέναι διτοι πᾶν τὸ ἐπελθόν ἡμῖν ἀκούσιας, ἡ διτοι ἀγάπην, ἡ διὰ κακῶν ἡμῖν ἐλήλυθε· καὶ διὰ τοῦτο ὑπομένειν χρή, καὶ μὴ ἀπωθεῖσθαι αὐτός, ἵνα μὴ προσθῶμεν ἀμαρτίαν ἐφ' ἀμαρτίας ἡμῶν.

divinæ, et exploratum habere, quidquid nobis invitis nequitiam contingere: ideoque tolerandum nobis est mus peccata.

ΚΑ'. Πρὸ πάντων παρακαλῶ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ἀκριθῶς προσέχειν τοῖς εἰρημένοις, ἵνα μὴ καὶ ἡμεῖς ἀνωφελῶς τοὺς ὑπὲρ τῶν λόγων πειρασμούς ὑπομείνωμεν, καὶ ὑμεῖς διὰ ῥᾳθυμίαν τὰ εἰρημένα λήθη παραδύσητε. Ηγάρ λήθη ῥᾳθυμίας θυγάτηρ, ἀμφοτερα δὲ ἀπιστίας ἔγγονα τυγχάνει. Πρὸς ταῦτα ἀπεκρίθησαν οἱ ἀδελφοί· Προθυμότερος ἦσα περὶ τὴν διτῆσιν, ὁ Πάτερ· ἡμεῖς γάρ οἴδαμεν ἡ τκούσαμεν, βεβαιώμενοι περὶ τῆς θείας Γραφῆς ταῦτα λεγούσης, διτοι ἐκτὸς δικαιοσύνης Θεοῦ, οὐδὲν τῶν ἀκούσιων τοῖς ἀνθρώποις συμβαίνει· εἰ καὶ τὴν μαστικὴν τῶν συμβάσεων συνδρομήν ἐνερμόνιον ἔπειξιν ἀνθρώποις δύντες οὐ καταλαμβάνομεν, καθὼς καὶ αὐτὸς προείρηκας. Διόπερ ἐκ τῶν εἰρημένων ἅφρων τις γεννόμενος ἔφη· Εἰπὲ ἡμῖν λοιπὸν, τι τὸ θέλημα τῆς σαρκὸς, καὶ πῶς ἐκτὸς τοῦ νοὸς ὑφέστηκεν. Οὐ γάρ σχολαστικὸς ἡρώτης τούτος, εἰ ξεῖται· τὸ δὲ πῶς, ἢ τι ἐστιν, οὐκ ἐπίθετο. Πρὸς ταῦτα δὲ Ἀσκητὴς ἔφη· Θέλημα σαρκὸς, ἐστιν ἡ φυσικὴ τοῦ σώματος κίνησις μετὰ τῆς ὑπομένης χωρὶς λογισμοῦ πυρώσεως· ἀπέρ δι' ὑπονοῦ καὶ τῆς τῶν μελῶν ἀνέσεως ισχύν λαμβάνει. Περὶ δὲ φησίν δὲ ἀπόστολος Πέτρος· Ἀγαπητοί, μὴ ἔστισθε τῇ στρ ὑμῖν πυρώσει πρὸς πειρασμὸν ὑμῖν γιορμένην ὡς ἔβρον ὑμῖν συμβαίροτος. Καὶ δὲ μακάριος Παῦλος περὶ αὐτῶν ἔφη· Η σάρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοὺς κτενύματος, τὸ δὲ κτενύματα κατὰ τῆς σαρκὸς. Διὸ καὶ παραγγέλλει λέγων· Ἐν πτενύματι πειραστεῖτε, καὶ ἐπιθυμίᾳ σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε ποτε. Ταῦτα δὲ εἰρήκασιν ἀσυνιάστους ἡμᾶς πρὸς τὰς τοιάτις κινήσεις εἶναι βουλόμενοι.

A facere docuerunt. Ipso autem facto, dum persecutionem patiuntur, mittuntur in carcere, male tractantur, subsannantur, spoliuntur, affliguntur et interficiuntur, et quæcunque ejusdem generis passi sunt nostra causa. Hunc igitur in modum societate ducti suscepimus in se tentationes nostras. Sive enim, inquit, tribulamur, pro vestra exhortatione et salute; sive consolamur, pro vestra consolatione et salute⁴⁴, ut qui legem acceperunt a Christo, diligente: Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut ponat quis animam suam pro amicis suis⁴⁵. Et nobis etiam ipsi tradiderunt, his verbis: Si Dominus animam suam pro nobis posuit, et nos debemus pro fratribus animas nostras ponere⁴⁶; et rursum: Alter alterius onera portate; et sic adimplebitis legem Christi⁴⁷. Quare perspectam habentes duplē societatis mutuæ rationem, ac consequentem necessario sponsonem, occurrentes item ex proportionē temptationes; non est vobis valde laborandum quo pacto, quando, aut per quem eveniant; hoc enim cuique adnatum est. Scire porro earum quæ diffiri nequeunt, accelerationem, aut tendentem eo creaturæ universæ cooperationem, solius est Dei. Nos autem credere duntaxat debemus justitiæ illud, non aversandum, ne peccatis nostris addamus peccata.

XXI. Ante omnia, fratres, obsecro vos, ut attendatis accurate bis quæ dicta sunt, ne sine fructu nos perferamus temptationes sermonum causa, vosque ignavia ducti tradatis oblivioni quæ diximus. Oblivio siquidem filia est ignavia, ambæ vero sunt neptes incredulitatis. Responderunt ad hæc fratres: Promptior esto, Pater, ad enarrandum; tenemus enim quæ audivimus, certiores de Scriptura divina quæ hæc asserit: nempe eorum quæ præter voluntatem hominibus contingunt, citra justitiæ divisionem nihil accidere; tametsi, quod homines sumus, non assequimur mysticum accidentium concursum, et congruam accelerationem, quemadmodum ipse antea dixisti. Idecirco quidam, ex his quæ dicta sunt, amentior effectus ait: Superest, ut dicas nobis, quid sit voluntas carnis; qua ratione extra intellectum subsistere possit. Nam scholasticus quæsivit tantum, an sit; quo autem modo se habeat, aut quid sit, non est percontatus. Dixit ad hæc Exercitor: Voluntas carnis est motus corporis naturalis, cum subsequente citra rationem fervore: quæ quidem a somno et membrorum remissione vires accipiunt. De quibus Petrus apostolus ait: Charissimi, nolite peregrinari in fervore, qui ad temptationem vobis fit, quasi novi aliquid vobis contingat⁴⁸. Beatus etiam Paulus de hisce dixit: Caro concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem⁴⁹. Ideoque denuntiat inquiens: Spiritu ambulate, et desideria carnis non perficietis unquam⁵⁰. Quæ dixerunt, eo quod nollent ullum nobis esse sedus cum hujusmodi motionibus.

⁴⁴ II Cor. 1, 6. ⁴⁵ Joan. xv, 13. ⁴⁶ I Joan. iii, 16. ⁴⁷ Galat. vi, 2. ⁴⁸ I Petr. iv, 12. ⁴⁹ Galat. v, 17. ⁵⁰ ibid. 16.

OPUSCULUM VIII.

Consultatio intellectus cum sua ipsius anima.

I. Audi, rationalis anima, socia consiliorum meorum; mysticum quidpiam, remque utriusque nostrum communem commemorare tibi desidero, qua deprehendi, te non prorsus expurgatum iri perturbationibus, sed per gratiam minus fore deditam. Certo equidem scio, o anima, cum tu et ego praeter naturam agitamur, nos ignoratione falli, ob idque, dum vitium extra nos esse dicimus, de nostris ipsorum peccatis alios accusare, atque interdum quidem ipsi Adamo, quandoque Satanæ, aliquando hominibus culpam scribimus. In quo dum aliis bellum inferre putamus, ipsi bellum nobiscum gerimus; dum nos duo tueri mutuo arbitramur, ego et tu invicem pugnamus; dum de nobis ipsis bene mereri existimamus, nos ipsis percutimus, labores inutiles et probra non immerito perferentes; specie quidem amplectentes mandata, ipsorum autem causas, utpote seducti, prosequentes odio. Unde certo scio, nos a nulla potestate sive ad bonum, sive ad malum, injuria trahi, sed statim a baptismo in ipsis rerum initii, cuicunque ad nutum inservierimus, sive Deo sive diabolo, is merito in posterum nos ad suas partes adigit.

II. Cæterum initia rerum sunt objecta duo, quæ non animadvertuntur, laus humana, et remissio corporis; quæ sponte sua obtrusa, antequam voluntas nostra accedit, nec vitia sunt neque virtutes, sed propensionem animi nostri, quoве inclinemus, arguunt. Nam cum Dominus jubeat ferre contumelias et molestias, diabolus autem velit contraria; ubi placuerimus nobis in objectis illis, perspicuum est non obaudito Domino, propensionem animi nos tradidisse spiritui voluptuario; quando vero suggestionibus supradictis angimur, certum est amplexos angustias, inclinationem Deo dedicatu habere. Hanc igitur ob rem duo illa objecta hominibus proponi permitta sunt, ut qui mandata Dei colunt, momentum voluntatis suæ tradant Christo; qui nactus introitum, deducat mentem in veritatem. Ad eundem modum intelligito mihi contrarium. Nam e diverso, quicunque gloriam humanaam amplectuntur et remissionem corporis, præbent aditum diabolo; qui etiam ipse ingressu peculiari reperto, sua suggestit vitia, quæ landiu crescere non desinunt, quandiu cogitant quæ grata sunt ei, donec ex corde oderint, quæ prius diximus objecta. At nos usque adeo diligimus ea, ut eorum gratia non solum prodamus virtutem, sed etiam illorum ipsorum alterum alteri, data occasione, communemus, interdum voluptatis gratia subimus ignoriam. Quando vero citra dolorem illis assentimur, postmodum illorum promotricem nosteriam indaga-

A. Συμβούλια τοῦτος πρὸς τὴν ἑαυτοῦ φυχὴν.

A'. "Ἄκουε φυχὴ λογικὴ, κοινωνὲ τῶν ἐμῶν βουλευμάτων· βούλομαι σοὶ τὶ μυστικὸν καὶ κοινὸν διηγῆσθαι πρᾶγμα, ὡπερ δὲ οὐ καθερισθήσῃ τῶν παθῶν, κατεληφα, ἀλλὰ χάριτι Χριστοῦ μικρὸν ἀνεθῆσῃ. Ἐγνωσαν σαφῶς, ὡς φυχὴ, διὰ τὴν τοῦτον παρὰ φύσιν ἐνεργούμενοι, ὅποι ἀγνοίας πλανώμενοι, καὶ διὰ τοῦτο ἐπὶ ταῖς ἑαυτῶν ἀμαρτίαις ἐτέρους μεμφόμεθα, ἔξωθεν ἡμῶν τὴν κακίαν εἶναι λέγοντες· καὶ ποτὲ μὲν τὸν Ἀδάμ, ποτὲ δὲ τὸν Σατανᾶν, ποτὲ δὲ τοὺς ἀνθρώπους αἰτιώμεθα. Καὶ ἐν τούτῳ δοκοῦντες ἐτέρους πολεμεῖν, ἑαυτοὺς πολεμοῦμεν· καὶ νομίζοντες ἀλλήλων ὑπερασπίζειν, ἐγὼ τε καὶ σὺ κατ' ἀλλήλων στρατεύμεθα· καὶ ἑαυτοὺς εὑρεγετεῖν οἴμενοι, ἑαυτοὺς αἰχίζομεν, κόπους καὶ δνειδίσμοὺς ἐν ἀνονήτους δικαίως ὑπέχοντες· τὰς μὲν ἐντολὰς τῷ δοκεῖν ἀγαπῶντες, τὰς δὲ αἰτίας αὐτῶν διὰ τὴν πλάνην μισήσαντες. Ὁθεν ἔγων ἀκριβῶς, διὰ οὗτος εἰς τὸ ἀγαθὸν, οὗτος εἰς τὸ κακὸν ὑπὸ τίνος ἔξουσιας ἀδίκως ἐλέχομεθα, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος· ἐν ταῖς ἀρχαῖς τῶν πραγμάτων, ὡς ἂν πρὸς τὸ θελήμα δουλεύσωμεν. ήτοι τῷ Θεῷ, ἢ τῷ διαβόλῳ, αὐτὸς ἡμᾶς δικαίως λοιπὸν ἐπὶ τῷ ίδιον κατεπείγει μέρος.

B'. Αἱ δὲ ἀρχαὶ τῶν πραγμάτων εἰσὶν ἀδιαλόγιστοι προσδοταὶ δύο, ἕπαινος ἀνθρώπων, καὶ ἀνεστὶς αώματος, αἰτίας ἐκουσίως προσβάλλουσαι πρὸ τοῦ θελήματος ἡμῶν, οὗτος κακίας εἰσὶν, οὗτος ἀρεταῖ, ἀλλ' ἐλεγχοὶ τῆς ἡμετέρας νεύσεως ποῦ φέπομεν. Τὸν γάρ Κυρίου βουλομένου ἡμᾶς ὑπομένειν ὀνειδίσμοὺς καὶ κακοπάθειαν, τοῦ δὲ διαβόλου τὰ ἐναντία θελοντος, ἡμεῖς δταν θέλωμεν ἐπὶ ταῖς προσδοταῖς ἐκείναις, φανερὸν δτι τὴν φοτῆν ἐδώκαμεν τῷ φιληδόνῳ πνεύματι, παρακούσαντες τοῦ Κυρίου· δταν δὲ ἐπὶ ταῖς προειρημέναις προσδοταῖς θιλιώμεθα, δῆλον δτι τὴν φοτῆν ἐδώκαμεν τῷ Θεῷ, τὴν στενὴν ἀγαπῶντες. Διὰ τούτου οὖν αἱ δύο αἵτιαι προσδοταὶ τοῖς ἀνθρώποις προσδαλεῖν παρεχωρήθησαν, δπως οἱ τὴν ἐντολὴν ἀγαπῶντες, δώσουσι τῷ Χριστῷ τὴν φότην τοῦ θελήματος· καὶ αὐτὸς εἰσόδον εὐρών, δδηγήσει τὸν νοῦν ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν. Οὕτω δὲ μοι νοεῖ καὶ τὸ ἐναντίον. "Οσοι γάρ πάλιν ἀγαπῶσι τὴν ἀνθρωπίνην δέξανται, καὶ τὴν ἀνεστὶν τοῦ σώματος, δεδώκασιν εἰσόδον τῷ διαβόλῳ· δεὶς καὶ αὐτὸς εὐρών ίδιαν εἰσόδον, τὰ ίδια λοιπὸν ὑποτίθεται κακά· καθὸ δὲ αὐτῷ ἡδέως λογίζωνται, προσθήκας ποιεῖν οὐ παύονται, ἔκας οὐ τὰς προειρημένας προσδοτὰς ἐκ καρδίας μισήσωμεν. Ἡμεῖς δὲ οὐτως αὐτὰς ἀγαπῶμεν, ὥστε οὐ μόνον τὴν ἀρετὴν ἀντ' αὐτῶν προδιδόμεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς ἐκείνας ἐτέραν τῇ ἐτέρᾳ ἐν καιρῷ καταλάσσομεν· ποτὲ ἀτιμίαν ὑποφέρομεν διὰ φιληδονίαν. "Οταν δὲ καὶ τούτοις ἀλύπως συνθρωμέθα, λοιπὸν τὰς αἱξητικὰς ὄλας αὐτῶν ζητούμεν. "Υλαὶ καὶ κενοθοῖς καὶ φύσηῖς

φιλαργυρία, ἡ δέ τινες πάντων τῶν κακῶν, κατὰ τὴν Α

Θελήν Γραφήν.

Γ'. Πάντως δὲ ἔρεται μοι, ὡς φίλη φυχὴ, ὅτι οὔτε χρυσὸν θησαυρίζομεν, οὔτε κτήματα ἔχομεν. Κάτω σοι λέγω, ὅτι οὔτε χρυσός, οὔτε κτήματα παρέχουσι τὴν βλάδην, ἀλλὰ, καθὼς προείρηκα, ἡ ἐμπαθῆς αὐτῶν παράχρησις. Ἰδού γάρ τινες ἀπαθῶς πλουτήσαντες εὐηρέστησαν, ὡς ὁ ἄντιος Ἀβραὰμ, καὶ Ἰών, καὶ Δασίδ. Τινὲς δὲ καὶ δίχα πλούτου τὸ πάθος τῆς φιλοχρηματίας ἐν εὐτελεστάταις ὅλαις ἐτρέψαμεν· οὗτοι τῶν πολλὰ κεκτημένων ἐσμὲν ἀδιλιάτεροι· διότι ἀφέντες τὴν καθολικὴν κακοπάθειαν μετὰ πανουργίας, ἥδυπαθοῦμεν ὡς Θεού λανθάνοντες· τὴν γάρ φιλαργυρίαν διαφεύγοντες, τὴν φιληδονίαν οὐ φεύγομεν· χρυσὸν οὐ θησαυρίζομεν, καὶ τὰς ἀπειλὰς ὅλας συνάγομεν. Ἀρχὰς καὶ ἡγεμονίας οὐ λαμβάνομεν, τὰς δὲ δόξας αὐτῶν καὶ τοὺς ἐπιλογούς ἐκ παντὸς τρόπου θηρεύομεν· τὰς κτήσεις καταλείπομεν, καὶ τὰς ἀπολάσεις αὐτῶν οὐ παραιτούμεθα· σταν δὲ καὶ παραιτεῖσθαι δόξωμεν, οὐχ ὡς τὴν πλεονεξίαν φεύγοντες, ἀλλ' ὡς τὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ βδελυσθόμενοι· Μή δὴν, μηδὲ γενύσῃ, μηδὲ θλῆσῃ. "Οταν ἀκούσῃς, ὡς φίλη φυχὴ, τὴν παράδασιν τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὕας, ἐν ἀρχῇ μὲν ίδιων; ἐπ' ἐκείνοις γεγενημένην πίστευεν; νυνὶ δὲ νοητῶς ἐπ' ἐμοὶ καὶ σοὶ γινομένην εὐρήσεις· Ταῦτα γάρ τυπικῶς συντέτασσεν ἐκείνοις· ἐγράφη δὲ χρός τοινοίσι τῷ μῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήγοροις. Ἰδού γάρ διὰ τοῦ βαπτισμάτος ἀναγεννθέντες, τὴν ἐντολὴν τοῦ ἀναγεννήσαντος· ἡμᾶς παρέβημεν, καθότι τοῦ Κυρίου πάντας τοὺς διμοπίστους ἀγαπᾶν, καὶ τὸν ἐκ πάντων ἐρχόμενον καρπὸν δι' ὑπομονῆς ἐσθίειν κελεύσαντος, κατὰ τὸ εἰρημένον, ἀπὸ παντὸς; ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρῶσιν φαγεῖν, ἡμεῖς τοὺς τοῦ διφερούσης λογισμοῖς χρησάμενοι, τοὺς μὲν, ὡς καλοὺς ἡγαπήσαμεν· τοὺς δὲ, ὡς πονηροὺς ἐμισήσαμεν· διπέρ ἐστὶ τὸ ξύλον τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν· οὐ ἀπογευσάμενοι, κατὰ διάνοιαν θανατούμεθα· οὐχὶ τοῦ Θεοῦ τὸν θάνατον ποιήσαντος, ἀλλὰ τοῦ ἀνθρώπου τὸν πλησίον μισήσαντος· Θεὸς γάρ θάνατος οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τέρχεται ἐπ' ἀπωλεῖται ζωτικῶν, οὔτε κινεῖται πάθεις δρῆς, οὔτε ἐπινοεῖ πρᾶγμα εἰς ἀμυναν, οὔτε ἀλλοιοῦται πρὸς τὴν ἔκαστον ἀξίαν· ἀλλὰ πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησεν, ὑπὸ νόμῳ πνευματικῷ κρίνεσθαι προσορίσας. Διὰ τοῦτο οὐ λέγει τῷ Ἀδάμ, "Η δὲ ἡ τιμέρα φάγητε, ἐγὼ θανατώσω ὑμᾶς, ἀλλ' ἀσφαλιζόμενος τὸν τῆς δικαιοσύνης προλέγει νόμον, καὶ φησίν· "Η δὲ ἀνήμερα φάγητε, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε. Καὶ διὰς δὲ ἔκαστην πράγματι, καλῷ τε καὶ κακῷ, φυσικῶς ἐπακολουθεῖν τὸ δέον ἀπένειμε, καὶ οὐκ ἐπινοητικῶς, ὡς τινες νομίζουσιν, οἱ ἀπὸ πνευματικὸν ἀγνοοῦντες νόμον. Ἡμεῖς δὲ οἱ μερικῶς τοῦτον ἐπιστέμενοι, γινώσκειν διεβλομεν, ὅτι εἰ τινα τῶν διμοπίστων ὡς κακὸν μισήσομεν, καὶ ἡμεῖς κακὸι δυτες, ὑπὸ Θεοῦ μισηθήσομεθα· καὶ εἰ ὡς ἀμαρτωλὸν τῆς μετανοίας ἐκβάλλομεν, καὶ ἡμεῖς ἀμαρτωλοὶ δυτες ἀποβληθησόμεθα· καὶ εἰ οὐκ ἀφίεμεν τῷ πλησίον τὰ

mus. Atqui vanæ gloriae voluptatisque materia est avaritia, quæ ex sententia Scripturæ divinæ, radix est omnium malorum⁷⁰.

III. Verum, dices quidem mihi, anima charisaima, nos aurum in thesaurum non recondere, neque possessiones habere. Et ego tibi dico, aurum aut possessiones non nocere, sed, ut ante dixi, inhærentem affectui abusum eorum. En, quidam citra affectionem locupletes Deo pergrati fuerunt, velut sanctus Abraham, Job et David. Nonnulli vero etiam carentes opibus, affectum avaritiae sovemus in rebus levissimis, ideoque miseriores sumus his qui multa possederunt, quia relictis universim pravis affectionibus, quasi Deum lateamus, calliditati voluptatis affectum adjungimus. Fugientes enim avaritiam, non fugimus voluptatem; non recondentes aurum, res viles coacervamus; magistratum atque imperium repudiamus, gloriam tamen et honorem eorum quovis modo venamur. Reliquimus possessiones, harum tamen fruitionem non aversemur: si quando vero aversari videmur, non quod avaritiam fugiamus, sed velut exsecrantes Dei creaturas, dicimus: Ne tetigeris, neque gustaveris, neque contrectaveris⁷¹. Cum audieris, anima charissima, Adami et Evæ transgressionem, credas quidem initio per illos proprie commissam esse; nunc autem, quod ad intellectum, per me ac te committi reperies: Hæc enim in figura contingebant illis; scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum occurserunt⁷². Quandoquidem, ecce, per baptismum renati, transgressi sumus mandatum ejus qui nos regeneravit, quia cum Dominus præcepisset, ut omnes eandem fidem profientes diligemus, et ex omnibus prodeunti fructum toleranter ederemus, quemadmodum dictum est⁷³, ut ederem ex omni ligno quod erat in paradyso: nos suasionibus serpentis usi, quosdam, ut bonos dileximus; alios, tanquam malos, habuimus odio: quod est lignum cogitationis boni et mali: quod ubi gustavimus, morimur animo: non quod Deus creaverit mortem, sed quod proximum oderit homo. Deus enim mortem non fecit, nec declaratur in perditione viventium⁷⁴; non movetur affectu iræ, non excogitat quidquam, ut postea sumat ultionem, neque mutatur cuiusvis dignitate, sed omnia sapienter condidit, quæ per legem spiritalem judicari præsumivit. Propterea non dicit Adamo: Quacunque die comederitis, ego, tradam vos morti: verum certissime prædicet justitiæ legem, hac voce: Quacunque die comederitis, morte moriemini⁷⁵. Et plane cuicunque rei, sive bona sit, sive mala, annexum natura decorum largitus est, non quod postea excogitet illud, ut quidam legem spiritalem ignorantes putaverunt. Nos vero, qui aliqui ex parte tenemus illam, nosse debemus, si quempiam eorum qui parem nobiscum sortiti sunt fidem, ut malum oderimus; nos quoque, cum mali simus, Deo fore odiosos; et si, velut peccatorem,

⁷⁰ I Timoth. vi, 10. ⁷¹ Coloss. ii, 21. ⁷² I Cor. x, 44. ⁷³ Gen. ii, 16. ⁷⁴ Sap. i, 13. ⁷⁵ Gen. ii, 17.

illum repulerimus a penitentia, nos etiam, qui sumus peccatores, excludendo; et si proximo non dimittimus peccata, nec dimittentur nobis. Hanc legem declarans legislator Christus, dixit: *Nolite judicare, et non judicabimini; dimittite, et dimittetur vobis*¹⁸. Eamdem legem sciens Paulus, explicabat his verbis: *Qui judicat alterum, se ipsum condemnat*¹⁹. Quid non ignorans Propheta clamabat ad Deum, inquiens: *Quia tu redes unicuique iuxta opera sua*²⁰. Alter item propheta sub persona Dei dicit: *Miki vindictam, et ego retribuam, dicit Dominus*²¹.

IV. Ceterum quid singula commemoro? quando Scriptura tam Vetus quam Nova, et maxime summus ille Psaltes, nobis omnibus clarius hanc subindicat legem, ut illam spiritalem et mystice præscriptam esse invenerimus, de universa nostra inclinatione metuentes, non in speciem duntaxat, sed etiam in secretis animi diligere fratres enitamus. Non enim est lex Mosaica, quæ manifesta judicare solet; sed spiritualis, quæ etiam occulta corripit, quamque etiam suis temporibus congruauit tali idem Deus; implevit autem eam, per gratiam Domini nostri, qui dixit: *Non veni solvere legem, sed adimplere*²². Quamobrem (ut omni de re summatim dicam) debemus posthac condonare ei qui quempiam offendisse videtur, justa vel injusta sit offensio, certo scientes, condonandi virtutem quaque virtute præstantiorem esse. Verum quia præoccupante nos peccato impediti, nequimus hoc efficere, debemus obsecrare Deum vigiliis et mæcratione carnis immoda, donec consequamur propitiationem, eamque comparemus facultatem. Deinde in omni re, loco et tempore unus nobis, o anima, proponendus est scopus, ut quovis modo laesi ab hominibus, gaudeamus, et nulla afficiamur tristitia; gaudeamus autem, non utcumque aut temere, sed quod nacti sumus occasionem, tum remittendi ei qui peccavit, tum peccatorum nostrorum remissionem consequendi. Hæc est vera Dei notitia, quæ cogitationem complectitur, qua possumus invocare Deum, et exaudiri; hæc est precatio- nis libertas; cuius vi licet nos tollere crucem, et sequi Dominum; hæc primorum et summorum mandatorum mater existit. Per hanc enim possumus diligere Deum ex toto corde, et proximum sicut nos ipsos. Hujus ope, jejuniis, vigiliis, et mæcrandæ carni danda nobis est opera, quo animus et viscera aperta suscipiant isthæc, et non repellant. Ita enim flet ut secreto nobis donatam sancti baptismatis gratiam, non jam obscure, sed cum omni certitudine et sensus perceptione operari agnoscamus, eo quod proximo peccata remittimus.

V. Verumtamen hanc virtutem duo impediunt vi- tia, vana gloria, et voluptas, quæ convenit in pri- mis ex animo aversari, et ita amplecti virtutem. Quamobrem, o anima, quæ horum duorum vitiorum subsequendo voluntati, te ipsam prodidisti, neppi-

A ἀμαρτήματα, οὐτε τιμῆν ἔφεθησται. Τοῦτον νόμον φανεροποιῶν δο νομοθέτης Χριστὸς, εἰργεῖ· Μὴ κρίτετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε ἀφετε, καὶ ἀφεθῆσταις ὑμῖν. Τοῦτον ίδων τὸν νόμον, φανεροποιῶν δο Παῦλος ἐλέγει· Ό κρίων τὸν ἔτερον, ἐκυρών κατακρίνεις. Καὶ δο Προφήτης δὲ οὐκ ἀγνῶν τοῦτο, ἐδει πρὸς τὸν Θεὸν λέγων· διτε σὺν ἀποδώσεις ἐκάστη κατέτη δρα αὐτῷ· καὶ ἔτερος προφήτης ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ φησιν· Ἐμὴ ἐκδίκησις, ἡγώ ἀντασθώσω, λέγει Κύριος.

B Δ'. Καὶ τι λέγω καθ' ἓν, διποι γε πᾶσιν τῇ Γραφῇ Παλαιά τε καὶ Νέα, μάλιστα δο μέγας ψαλμὸς σαφέστερον ἥμεν τοῦτον ὑποδείκνυσι τὸν νόμον, διποι πνευματικὸν εὐρόντες αὐτὸν, καὶ μυστικῶς πρωρεύμένον ἐπὶ πάσῃ ἥμεν τῇ τροπῇ φορθέντες, οὐ μόνον προφανῶς, ἀλλὰ καὶ κρυπτῶς ἀγαπᾶν τοὺς ἀδελφοὺς σπουδάσαμεν. Οὐ γάρ ἔστι· Μωσαῖκὸς νόμος τὸ φανερὰ κρίνων, ἀλλὰ πνευματικὸς καὶ τὰ κρυπτὰ ἐλέγχων· κάκενον μὲν δο αὐτὸς Θεὸς ἐνομοθέτησε τοῦ ιδίῳ καιρῷ πρέποντα· οὗτος δὲ ἐκείνον ἐπλήρωσε. διὰ τῆς χάριτος τοῦ Κυρίου ἥμῶν, εἰρηκότος· Οὐκ ηὔλιον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρώσου. Διὰ τοῦτο (περὶ παντὸς πράγματος ἀπαξ λαλήσται) καὶ λοιπὸν συγχωρεῖν τῷ δοκοῦντι τῇδικηκέναι, καὶ εἰλόγον εἰκῇ καὶ ἀλογον τῷ ἀδικῆμα, πάσης ἀρετῆς εἰδῆτας μεζονα εἰναι τὴν τῆς συγχωρήσεως. Ἐπειδὴ δὲ οὐ δυνάμεθα τοῦτο ποιεῖν διὰ τὴν προκατέχουσαν ἀμαρτιῶν, διεβίομεν μετὰ ἀγρυπνίας καὶ πάσῃς κακοπαθείᾳς τὸν Θεὸν παρακαλεῖν, ἵως οὖν εὑρώμεν θλασμὸν, καὶ λάβωμεν τὴν τοιαύτην δύναμιν. Πρὸς ταῦτα, ὡς ψυχὴ, ἔνα σκοπὸν διφελομεν ἔχειν ἐν ταντὶ καιρῷ, καὶ τόπῳ, καὶ πράγματι, τὸ ὑπὸ ἀνθρώπων διαφέρως ἀδικούμενοι χαίρειν καὶ μὴ λυπεῖσθαι· χαίρειν δὲ οὐκ ἀπλῶς, οὐδὲ ἀσκόπως, ἀλλ' διτε εὑρομεν ἀφορμὴν τοῦ ἀφίεναι τῷ ἀμαρτήσαντι. καὶ λαβεῖν ἀφεσιν τῶν ἥμετέρων ἀμαρτημάτων. Αὕτη γάρ ἔστιν τῇ ἀληθῆς θεογνωσίᾳ πάσης γνώσεως περιεκτικωτάτη, δι' οὓς δυνάμεθα παρακαλεῖν τὸν Θεὸν καὶ ἐπακούεσθαι· αὕτη ἔστιν ή τῆς εὐχῆς καρποφορία· διὰ ταῦτης τὸν σταυρὸν ἀραι καὶ ἀκολουθεῖν τῷ Κυρίῳ δυνάμεθα· αὕτη τῶν πρώτων καὶ μεγάλων ἐντολῶν μήτηρ τυγχάνει. Διὰ ταῦτης γάρ ἀγαπᾶν τὸν Θεὸν δεῖ δῆλος καρδίας, καὶ τὸν πλησίον ὡς ἐαντούς δυνάμεθα. Διὰ ταῦτης γάρ νηστεύειν καὶ ἀγρυπνεύειν καὶ κακοπαθεῖν διεβίομεν, διποι ή καρδία καὶ τὰ στάλγη καὶ ἀνοιγέντα εἰσδέξανται ταῦτα, καὶ μὴ ἀποβάλλωσι. Τότε γάρ καὶ τὴν κρυπτῶς δεδομένην ἥμεν τοῦ ἀγίου βαπτισμάτος χάριν, οὐκέτι ἀδήλως, ἀλλ' ἐν πάσῃ πληροφορίᾳ καὶ αἰσθήσει ἐνεργώσαν εὐρήσομεν, διὰ τὸ ἀφίεναι τῷ πλησίον τὰ ἀμαρτήματα.

C E'. Ταῦτης δὲ τῆς ἀρετῆς καλυτικαὶ εἰσι κακαὶ δύο, κενοδοξία, καὶ ἡδονή, ής χρή πρότερον κατέτενν παραιτησασθαι, καὶ οὕτω τὴν ἀρετὴν κρατῆσαι. Διὰ τοῦτο, ὡς ψυχὴ, πρωδοῦσα ἐστήν τοῖς δυοῖς τούτοις θελήμασι, μηδένα αἰτια, μήτε τὸν ἄδαμ, μήτε τὸν

¹⁸ Luc. vi, 37. ¹⁹ Rom. ii, 1. ²⁰ Psal. lxi, 13. ²¹ Deut. xxxii, 43; Pto. xii, 19, Hebr. x, 30. ²² Mal. i, 17.

Σατανᾶν, μήτε τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ πολέμησον τῷ Α σῷ θελήματι, καὶ μὴ καταφρονήσῃς· ἐμφύλιος γάρ ἔστιν ὁ πόλεμος. Οὐκ ἕπτιν ἔξωθεν, ἵνα μετὰ τῶν συνόντων ἀδειφῶν πολεμήσωμεν, ἐνδοθέν ἔστιν· καὶ οὐδεὶς ἀνθρώπων συμπολεμήσει τὸν. Ἔνα ἔχομεν σύμμαχον τὸν μυστικῶς ἡμῖν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐγκεχρυμμένον Χριστὸν, ἀνίκητον καὶ ἀλάθητον. Συμμαχήσει δὲ ἡμῖν, ἐὰν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ κατὰ δύναμιν ποιήσωμεν. Τὰ δὲ πολεμοῦντα ἡμῖν, καθὼς προειρήκαμν, ἡδονὴ συμμιγεῖσα τῷ σώματι, καὶ κενοδοξίᾳ, αἱ καὶ ἐμὲ καὶ οἱ κατέχουσι. Ταῦτα τὰ δύο τὴν Εἶνα ἐπλάνησαν, καὶ τὸν Ἀδάμ ἐξηπάτησαν. Ἡ μὲν ἡδονὴ ἔδειξε τὸ ξύλον, ὡς καλὸν εἰς βρῶσην, καὶ ὥραιον τοῦ κατανοῆσαι. Ἡ δὲ κενοδοξία τό· Ὡς θεοὶ ἔσεσθε, γινώσκοτες καὶ λόγος καὶ πονηρός. Καθάπερ οὖν ὁ πρωτόπλαστος Ἀδάμ καὶ ἡ Εἶνα ἡ σχύνοντο ἀλλήλους, οἵτε καὶ ἡμεῖς τὴν κακίαν τῶν νοερῶν ὀφθαλμῶν ἀποδαλάντες, καὶ ἐαυτοὺς γυμνοὺς ὅρωντες, ἀλλήλους κατὰ συνελήσιν αἰσχυνόμεθα· καὶ ίδοι φύλλα συκῆς ἐαυτοῖς συδράπτομεν, ἐξωτέρους ρήμασι καὶ σχήμασι καὶ δικαιολογίαις ἐνδύοντες. Ὁ δὲ Κύριος κατασκευάζει ἡμῖν τὸ ἐκ δερμάτων ἔνδυμα, καὶ λέγει· Ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν. Καὶ τὰ ἀκόλουθα παρανεῖ λέγων· Ὁ εὐρώτηρ ψυχὴν αὐτοῦ, τοῦτ' ἔστιν ἐν μνησικακίᾳ, ἀπολέσει αὐτήν· καὶ ὁ (ἐν αὐτῇ) ἀπολέσας αὐτήν, εἰς ζωὴν αἰώνιον εὐρήσει αὐτήν. Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰώνας. Ἀμήν.

B nem accuses, non Adamum, non Satanam, nou homines, sed contendere cum voluntate tua, et ne contemnas: bellum enim est intestinum. Nam nou est externum, ut nobis pugnandum sit adversus fratres qui versantur nobiscum; sed intestinum est bellum: in pugna nemo hominum nobis aderit: unicum habemus commilitonem, qui per baptismum in nobis arcane reconditus est, Christum invictum, et quem nihil latet. Is autem certabit a partibus nostris, si mandata ejus pro virili peragamus. Quæ vero bellum nobis inferunt, sunt, ut ante diximus, voluptas permista corpori, et vana gloria; quibus ego et tu detinemur. Illa, inquam, duo seduxerunt Eam, et Adamum fefellerunt. Voluptas quidem ostendit lignum esu bonum, et contemplatu formosum; vana autem gloria subjicit illud: Eritis sicut dii, cognoscentes bonum et malum⁴³. Quemadmodum ergo Adam primo formatus et Eva erubescabant invicem: ita etiam nos, ubi abjecto intellectualium oculorum vitio, nos ipsos nudos conspicimus, mutuo conscientia pudore suffundimur. Et jam folia ficus nobis ipais consuimus, dum extraeis sermonibus, figuris et justificationibus nos induimus. Dominus autem parat nobis vestimentum e pellibus, et ait: In patientia vestra possidete animas vestras⁴⁴. Et suadet quæ sequuntur, his verbis: Qui inveneris animam suam, hoc est, reductis in memoriam offensionibus, perdet eam; et qui in ea memoria perdidierit animam, in vitam aeternam invenies illam⁴⁵. Ipsi gloria in secula. Amen.

⁴³ Gen. iii, 5. ⁴⁴ Luc. xii, 19. ⁴⁵ Matth. x, 39.

OPUSCULUM IX.

(9) Περὶ τησσαρέας

Α'. Προσήκει τοὺς ἀσκοῦντας ἐναρχομένους, καὶ ἀπειτελεῖν, τούς τε νέους καὶ πρεσβυτέρους, ἐρδωμένους ἔχοντας τὸ σῶμα, μήτε κάματον, μήτε κάκωσιν φοδουμένους, πάσῃ προθυμίᾳ τὴν χρησιμωτέραν καὶ ἀσφαλεστέραν ἀπαραίτητας προΐστασθαι νη-

(9) Jejunium abstinentia ciborum est, a quibus eum quadrupliciter abstinere possumus, quadruplex inde quoque exsurgit abstinentia Christianæ munus. Vel enim capio semel per diem cibo, reliquum dici abstinemus; vel aridis, et simplicibus contenti cibis, abstinemus a pinguioribus et lautiорibus; vel capto cibo præscriptio tenus, cætero præterea cibo abstinemus; vel demum abstinemus cibi adhuc appetentes, et fame ac siti necrum exsatiata. Cumulatissimæ proinde laudis fuerit, et veluti jejuniæ fastigium summum quadruplicem hanc absti-

De jejunio.

I. Qui animo semel virtutibus exercendo se derint, strenue quod occuperunt perficiant oportet; et siue juvenes sint sive senes, modo corpore belæ valentes, languoris morbive metu minime territi eam omni studio jejunii legem, quam præ cæteris

nentiae legem, una eademque ubique semper adhibita ratione cum in genere et modo cibi, tum et in tempore sumptionis perpetuam in omni vita retinere. Absolutissimum jejunium hoc omnibus contentibus in virtutem perfectam proponit et commendat S. Pater super jejunia cætera; quanta inde adjumenta et præsidia parentur, solide demonstrans, et quæ contra consequantur incommoda, si qua parte remissio fiat; quæ rursus incommoda et pericula in singularibus quibusdam inuisitatu et admirandæ abstinentiæ rationibus sibi diligendis.

utilior et tutior est, constantissime retineant. Panis A στελαν. Σταθμῷ (10) τὸν ἄρτον ἐσθίειν, καὶ μέτρῳ τὸ
nimirum et aqua ad constitutum modulum adhibiti- θύδωρ πίνειν, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν· τοδούτον δὲ,
tus vescantur, idque statis horis, et eatenus vescan- δον πεινῶντας (11) καὶ διψῶντας ἀναχωρεῖν τὸ
tus, ut fame ac siti necdum penitus pulsia de cœna δεῖπνον, καὶ τὴν ἀναγκαῖαν πρὸς Θεὸν λειτουργίαν
surgant, neve unquam ob escarum voluptatem a μή ἐμποδίζεσθαι ὑπὸ τῆς ἡδονῆς τῶν βρωμάτων.
divinis officiis pro more defungendis vacationem Τὸν γάρ Θελήσωμεν ἐσθίοντες κορεσθῆναι, ταχέως
sibi sumant. Nam ita ferme usuvenit, ut si quorum ἀκηδίασαντες ἐφ' ἔτέρων τραπησθεῖα ἐπιθυμιαν,
esculentorum saturi esse aliquando patianur, εσ- καὶ ἐὰν ταύτης μεταλαμβάνοντες ἐμπλησθῶμεν, καὶ
rumdem continuo pertæsi convertamus nos ad ap- ταύτην ὅμοιας αὐθίς ὡς πρώτην ἀποδοκιμάσαντες
petenda alia deinceps; quibus appositis si rursus επιτίθησαντες καταλείφομεν. Καὶ οὐκ ἔστιν ἡμᾶς, ἀν ἐπινοήσωμεν
expleamur, rursus, quemadmodum priora illa, mox εἰσαγόμενοι. Καὶ οὐκ ἔστιν ἡμᾶς, ἀν
fastidientes respuenus; neque saturis nobis prot- εἰμενιας χορταζομένους. Τί τοῦ μάννα ἐν τοῖς στοιχοῖς
sus licet esse in proposito conquiscentibus, sive πολυτελέστερον; καὶ ὡς τοῦτο ἔφαγε, καὶ ἐνεκλήσθη
appetitis semel esculentis vesci animus sit, sive διὸ Ιεράλη, θετε μὴ εἶχε κρείττονος ἐπιθυμῆσαι, τὸ
etiam abstinere. Quidquidne escarum magis opι- Ελλαττὸν ἐπεθύμησε, σκόρδος καὶ κρόμμια, ὡς τε
parum manna? sicubi tamen illud comedit Israel, ξυφιτον τῇ πλησμονῇ ἡ τοῦ ἔτέρου ἐπιθυμία. Εἰ οὖν
et exsaturatus fuit, quando nihil erat quod lautiūς οὐ τῷ κορέννυσθαι ἄρτου, ἐπιθυμοῦμεν ἔτέρου, τούτου
concupisceret, ad vilia et ingrata quævis, allia ni- οὐδὲν οὐδὲντος μὴ κορεσθῶμεν, ἵνα τούτον ἐπιθυμοῦντες
mirum et cepas, appetenda delapsus est; adeo sa- δεῖ ἐπιθυμῶμεν κορεσθῆναι· ὅπως καὶ τὴν βλάδην
turitatem novæ suæ natura excipiunt appeti- τὴν ἐπιθυμίας ἐκφύγωμεν, καὶ τὴν δικαιο-
tiones et desideria. Quamobrem cum ipsa panis ex- σύνην τὴν ἐκ τῆς ἐγκρατείας ἀπενεγκώμεθα.
pletio alterius nos cibi cupidos efficiat, eatenus de eo comedamus, ne expleamur omnino, ut illum
semper appetentes nunquam non explendi desiderio teneamur; itaque non modo nullam ex appeti-
tione noxam capiamus, verum etiam ex continentia justitiam consequamur.

B. II. Igitur, inquiet fortasse quispiam, ad jejunia segnior, hominem pasci et vesci libere esculentia peccatum existimas? Minime vero haec ita præcipiu-
mus, quasi ea in re peccatum insit; at quod inde existat tamen, et consequatur. Non (præcise) peccavit Israel desiderans *Ægyptias dapes*, at quod
hujus desiderii ferendi impolens impie obmurmuru-
re, et palam Deo obrectare ausus fuit; ait enim:
*Nunquid poterit Deus parare mensam in deserto?*¹⁰

C. B'. 'Ἄλλ' ίσως ἔρει τις τῶν περὶ τὴν νηστείαν διντ-
ροτέρων· Μή γάρ ἀμαρτία ἐστὶν ἀνθρώπον τροφῆς με-
ταλαρβάνεν; 'Άλλ' οὐδὲν ἡμεῖς ὡς ἀμαρτίας οὔστις;
τοῦτο συμβουλεύομεν, δὲλλ' ὡς ἐκ τούτου τῆς ἀμαρ-
τίας καταχολουθούσης. Καὶ διὸ Ιεράλη οὐχ (12) ἡμαρ-
τεῖν ἐπιθυμήσας, δὲλλὰ διὰ τῆς ἐπιθυμίας Θεοῦ κατα-
λαλήσας τισθῆσεν· εἰπε γάρ· Μή δυνήσεται διὸ
ἔτοιμάσι τράπεζαι ἐν ἔργῳ; Καὶ μετὰ τὸ διο-
μασθῆναι αὐτοῖς, τότε ἡ δργὴ τοῦ Θεοῦ ἐξεκαύθη ἐν

¹⁰ Psal. LXXVII, 19.

(10) Hoc est panem ad pondus, aquam ad men-
suram sumere, quomodo plane apud priscos Patres
in usu erat. Abbas Moyses apud Palladium in *Lau-*
siana, c. 22, annos sex in cœlia inclusus nihil pre-
ter siccii panis uncias duodecim sumpsisse legitur.
Antonius adveniente Paulo sibi paximatein unum
sex unciarum, tres vero hospiti suo in mensa ap-
posuit, ut refert idem Palladius in *Vita Pauli Sim-
plicis*. Sanctum Hilarionem quadriennium sex un-
ciis panis hordeacei cum modico oleo transgesse
narrat D. Hieronymus. Dorotheo abbati in *Ægypto*
sex unciae panis, et olivularum fasciculus quoti-
diana refectio erant, teste Sozomeno I. vi, c. 3.
Cassianus Collat. I. ii, c. 19, que receptissima esset
monachorum refectio tradens, ait: *Majores nostri
proposituere refectio solius panis, cuius aquissimum
modum in duobus paximatis statuerunt, quos
parvulos panes vix libræ unius pondus habere certi-
sum est.* Hinc sumpta a D. Benedicto exempla
quotidiani cibi finiendi pondere et mensura, qui
Regula cap. 39, *Panis*, inquit, *libra una propensa
sufficiat in die, sive refectio una sit, sive prandii et
cœnae.* Quamobrem Theodemarus abbas Casinensis
rogatus a Carolo Magno per litteras, ut eximiens
sibi in Galliam monachos cum regula transmitteret,
pondus quoque panis et calicis mensuram trans-
misit, ut narrat Leo Ostiensis in *Chronic.* I. i, c. 74.
Illiū tamen σταθμῷ καὶ μέτρῳ reddidi ad consti-
tutum modulum, quod ea vox commoda cesserit
vertenti, et sæque commode traditum a S. Patre
præsentem representet, præsertim cum illa usita-

t or semper extiterit ratio apud monachos finiendi
in quotidiano victu cibi ac potus non adhibita lance
ac ponderibes, sed pro externa mole et quantitate
oculis ipsis demensa, hoc est plane pro modulo.
Panem porro et aquam, fortissimum et commune
sui temporis jejunium appellat S. Hieronymus in
Epist. ad Nepotianum, et a quo maxime absit ca-
pitandæ gloriæ periculum: *Fortissimum, inquit, je-
junium est aqua et panis; sed quia gloriam non ha-
bet, et omnes pane et aqua vivimus, quasi commune
et publicum, jejunium non putatur.*

D (11) De hac laudatissima jejunii parte D. Hiero-
nymus in *Epistola ad Furiam*: *Parvus cibus, et
venter semper esuriens triduani jejunii præfertur;
et multo melius quotidie parum, quam raro satis.
Pluvia illa optima est, que sensim descendit in ter-
ram; subitus et nimius imber in præceps arva sub-
vertit.*

(12) Quomodo, inquis, non peccavit Israel desiderans *Ægyptias dapes*, quando Israelis crimen ubique
Scriptura desiderii nonin exagit (Exod. xvi, 3;
Num. ii, 5; Psal. LXXVII, 18), et locum ipsum ul-
tionis a Deo de Israelitis sumptæ concupiscentie
sepulcrum appellat? Verum hic S. Pater loquitur
de desiderio et appetitione mere naturali, qua vel
inviti fame, siti, languore, fastidio communis cibi
instigante afflentur; quam, ut proxime dixit, circa
noxam pati possumus, et possumus cum justitia
laude continere. Sed plane loquitur etiam de desi-
derio animi proposito et libera voluntate suscep-
to, neque tum peccavit Israel præcise et absolute desi-

αύτοις, καὶ συνεπάδισ τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτῶν, ἵνα μὴ πάλιν ἔτέρας ἐπιθυμήσωσι τροφῆς, παὶ λόγους κατὰ τοῦ Ὑψίστου λαλήσωσι, καὶ ἐξολοθρευσώσιν οἱ κατάλοιποι αὐτῶν. Ἐργον ἔστι τῆς ἀναιδοῦς χρατῆσαι γαστρός· θεός ἔστι τῶν ἡττωμένων αὐτῇ, καὶ οὐκ ἔστιν ἀθωαθῆναι τὸν ἀνεχόμενον αὐτῆς. Καὶ οὐ μόνον τὸ τῆς πλησιονῆς ἔστι τὸ κινδυνεύμενον, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς ἀστίας· ἐν τῷ παρελθεν γάρ ἡμέρας πλείους οὐδενὸς μεταλαμβάνοντας, ή ἀκηδίᾳ χώρων λαβοῦσα ἐπαναστήσεται, καὶ πολεμήσει τῷμα, καὶ τὴν μὲν ἀγρυπνίαν τῷμαν τῆς νυκτὸς μεταβαλεῖ εἰς ὅπον, τὴν δὲ προσευχὴν τῷμαν τῆς ἡμέρας εἰς σαρκικοὺς λογισμοὺς, ὃντες τῷμας ἐκ τοῦ ὅπου ὥφεληθῆναι μηδὲν, καὶ ἐκ τῶν σαρκικῶν λογισμῶν μᾶλλον βλασphemai τὰ μέριστα. Ἀρχόμεθα γάρ ὡς ὁ πέρι τοὺς ἄλλους; ἀσκοῦντες μέγα φρονεῖν, καὶ τοὺς μὲν μυχροτέρους ἔουσθεντεν, διπέρ ἔστι πάσης πλημμελείας χαλεπώτερον. Ὅστερ γάρ γεωργὸς ἀσύνετος, ἐὰν τὴν ἑαυτοῦ χώραν, ἀναλώμαστο πολλοὶς κατεργαζάμενος, ἀποφορὰς ἕσση, εἰς ζημίαν ἐκοπίασεν· οὗτοι καὶ τῷμεῖς ἐὰν τὴν ἑαυτῶν σάρκα πολλῇ τῇ προσόδῳ δουλαγγήσαντες, τὸν λόγον τῆς προσευχῆς μὴ καταβάλωμεν, μᾶλλον καθ' αὐτῶν ἐσπουδάσαμεν.

οπερε agatum subegit, inconsitum et incultum relinquit; ita et nos, nisi postea quam multo impendio carnem domuiimus, orandi studium veluti conseramus, in nostrum ipsi exitium ultra contendimus.

Γ'. Ἄλλ' ἵσως ἔρει τις· Εἰ ἐν τῇ προσευχῇ τῇ δικαιοσύνῃ, τίς ἔστι χρεῖα τῆς νηστείας; Πολλὴ κατὰ πάντα τρόπον. Ὅστερ γάρ τις τῶν πενήτων γεωργῶν, ἐὰν ἐπὶ χέρου σπείρῃ μὴ νεώσας τὴν τῆν, ἀντὶ πυροῦ ἀκάνθας προσοδευθῆσεται· οὗτοι καὶ ἐὰν τῷμεῖς μὴ τὴν ἑαυτῶν σάρκα νηστεῖται ὑπωπάσσαντες, τὸν λόγον τῆς προσευχῆς καταβάλωμεν, ἀντὶ δικαιοσύνης ἀμαρτίας καρπωσθείσα. Ή γάρ αὐτῷ αὕτη ἐκ τῆς τῆς ἑκείνης ὑπάρχει· καὶ ἐὰν μὴ τοσαύτης ἐπιμελείας τύχῃ, δοσῆς ἑκείνη, καρπὸν δεκαιοσύνης οὐδέποτε βλαστήσει. Ταῦτα δὲ λέγομεν, οὐχ ὡς τοὺς ἐκ τῆς νηστείας ὥφεληθῆναι βουλομένους ἐγκάπτοντες, ἀλλὰ τοὺς μετὰ διακρίσεως καὶ φόβου Θεοῦ τὴν (13) ἀπάθειαν τοῦ οἰκείου σώματος ἔξ-

derans; moderate, inquam, famis, languoris, fastidii unice levandi gratia desiderans; peccavit vero quod aperte fuit ad voluptam desiderans, quod desiderii impatiens coepit penitere Aegyptiæ emigrationis in terram Chanaan, aspernari cibum divinitus exhibitum, novos cibos per nova prodigia efflagitare, et obrectatione Deum incessere: hoc est, non peccavit Israel simpliciter desiderans, sed importune, anxie, pertinaciter, turbulentie, impie desiderans; quæ crimina ideo segregat S. Pater a simplici desiderio, metaphysicorum more, ut proposito Israelitarum exemplo inhærentes objectum sibi argumentum confutet, et demonstraret, neque appetere, neque moderate vesci quibus appetimus, peccatum esse, at inde consequi tamen.

(13) Male per id tempus de hoc ἀπάθειας nomine possim audiebant Syriæ monachi, inter quos Jovianianus, Evagrius Ponticus, Palladius et Rusticus suscitata ab Origene Stoicorum impassibilitatem disseminarant. Non est tamen cur quidquam ejusmodi in D. Marco suspicemur, qui lotus est in prædicandis perpetuis carnis assultibus non in hoc modo opusculo, sed et in reliquis ejus scriptis. Quia in libro *De pœnitentia* in fine sententiam hanc

A Postea quam autem mensam instruxit Deus, succensus ira partem eorum sustulit, ne si superstites, novis rursus capiti desideriis dicteria in ipsum jacere pergerent, suoque exemplo reliquos omnes ad interitum traherent. Ventrem natura usque procacem subigere imperio oportet; si qui ab illo se devinci sinant, jam illis deus est; neque justitiam adipisci omnino potest, qui illius servitutem ferat. **B** Atque vero magnum a diurna ciborum abstinentia, ac a satietaate periculum imminent: dum enim omnis prorsus cibi expertes jejunia in plures dies pretrahunt, aegritudo ac torpor paulatim irrepens sese ex adverso erigit, et ad pugnam lacesset; et nocturnas quidem vigilias nostras in somnos vertet, diurnas vero ad Deum orationes in carnales cogitationes diffablit, ut cum nullius ex somno emolumentum, tum plurimum ex carnalibus desideriis detrimenti contrahamus. Hinc enim tanquam cæteris in exercitatione antecedentes magna incipimus sentire de nobis, et imbecilliores quoque despiceremus; quo haud quidquam committi gravis potest. Nam ut in suam ipsem perniciem incumbit insanus agricola, qui postea quam magno sumptu et

C III. Quis vero reliquus, inquiet fortasse aliquis, jejunii usus fuerit, quando orandi studio justitiam adipiscimur? Multus quidem omnimodis. Sicut enim sentes loco frugum referet agricola, qui inimime novato prius præ inopia solo in rudi agro sationem fecerit; ita quoque nos, si carne non prius probe quasi duro quodam atque aspero solo mollita et subacta, orationis studium quasi semen ingeramus, peccata justitiae loco metemus. Plane ex eodem illo solo conflata caro haec existit; et nisi eadem atque illud industria excolatur, nullum prorsus edet justitiae fructum. Neque haec eo dicimus, ut eos qui jejunio juvari volunt, absterreamus; quia potius ut incitemus eos, si qui prudentia ac

D non modo prouincent, sed etiam argumentis confirmat. In libro vero *De baptismo*: Comprehensiva autem, inquit, omnium mandatorum est abnegatio animæ, quæ est mors; et quemadmodum qui vivit in carne destitutus est hac operationis perfectione, sic ob ante dictum defectum non potest usque ad exitum non esse susceptius insultantium affectionum. Quid disertius? Quamobrem fragmentum de temperantia inter ejus opera a Joan. Pico editum cum tanta ἀπάθεια doctrina respersum video, et Marcum Marco contrarium repente factum, neque memoratum praeterea illud a Photio, tanquam alienum, et intrusum sicutum longe a Marco nostro submoveo; a Photio, inquam, qui relicta a S. Patre scripta recenset universa; singulorum deinde numerum, argumenta, ordinem explicat, innuitque se non unum aut alterum, sed plura S. Patris operum exemplaria, eaque vario ordine descripta inspevisse. Quia in ipso codice Joan. Pici fragmentum istud non consueta S. Marci asceta, aut ejusdem epigraphe ornatur, sed S. Marci tantummodo. Sed ab omni suspicione S. Marcum certissime vindicat S. Isaacus Syrus archiepiscopus Ninive, qui in quodam sermone apathistarum deliramenta prolata in medium hujus S.

pietate adhibita proprium corpus ad tolerantiam A cupiant obscurare; nam jejunia tum demum prouunt, si prudenter ac pie instituantur; sin vero absque ratione et temere, etiam obsunt. Quamobrem qui jejunii commoda assequi peroptant, caveant studiose illa quæ exitium invebunt, et panem quem exactis abstinentiæ diebus quam primum comedere animo destinaveramus, ita in propositos quoque abstinentiæ dies distribuamus, ut exiguum portionem unoquoque die sumentes, insurgentes carnis appetitiones quasi feras projecto pabulo aliquo quotidie compescamus, et vacuum desideriis animi orationi quæ præstabilior est, serveimus: et sic ab elatione, Deo opitulante, innocui in humilitate, sine qua Deo gratus nemo unquam exstitit, unnes vitæ nostræ dies ducamus.

IV. Profecto si ipsi humilitati sedulo insistamus, non erimus animadversionibus commonendi. Cuncta enim, quæ nobis molesta et gravia eveniunt, propter elationem nostram eveniunt. Si enim Apostolo, ne extolleretur, angelus Satan datus fuit, quanto magis superbientibus nobis dabatur idem Satan, qui nos cædere usque pergit, donec ad humiliatem redierimus? Majores nostri dominabantur domui suæ, divitias possidebant, uxorum et liberorum curam gerebant, et familiari Dei alloquio fruebantur propter simplicem eorum humiliatem: nos contra, mundo nuntium remisimus, divitias repudiavimus, domos reliquimus, et a dæmone propter nostram elationem illudimur. Qui se extollit se ipsum ignorat; non sane extolleretur si se ipsum, et stultitiam cum qua conversatur, agnosceret. Porro qui se ipsum ignorat quomodo Deum pernoscere poterit? Si suam ipsius stultitiam percipere non valet, quomodo Dei sapientiam a qua longissime abest, cujusque est omnino expers, mente assequi valebit? Qui Deum cognoscit ejusdem majestatem perspicit, et se ipsum contemnit, ut beatus Job, qui ait: *Usque adhuc auditu auris audihi te; nunc autem oculus meus videt te: quapropter contempti me, et liquefactus sum, et reputavi me pulverem et cinerem*⁴⁷. Qui igitur Job imitantur, hi Deum vident; qui porro vident, hi et cognoscunt. Quare si cupimus Deum videre, nos ipsos contemptui habeamus et humiliemur, ut non modo ipsum coram intueamur, verum etiam in nobis ipsis eodem inhabitante et requiescente fruamur. Ita enim stultitia nostra ab illius sapientia eruditetur, et iniuriam nostra ab ejus potentia confirmabitur; quæ adeo perficere potest nos, ut idem ipse qui tanta elargiri munera dignatur, in nobis eximie glorifi-

⁴⁷ Job XLII, 5, 6.

Marci monachi auctoritate diserte explodit; S. Isaacus, inquam, non is, quem mutilum maleque suffocarinum in *Bibliotheca Patrum* legimus, sed qui in bibliothecis adhuc latet; de quo multa illustrissimus Assemanus in sua *Bibliotheca Orientalis*, quem, si superi dabant, Graeco-Latinum edituri aliquando sumus. Varaz itaque hic ἀπαθείας vocabulum suspicione: non sonat tamē vacuitatem pra-

σκεψιν βουλομένους προτρεπόμενοι· δν τρόπων τὰρ ὥφελεις τοὺς μετὰ λογισμοῦ αὐτῇ προτίντας, οὗτοι βλάπτει τοὺς ἀλογίστως αὐτῇ προσερχυμένους. Οἱ οὖν κηδόμενοι τῆς ὥφελειας αὐτῆς, δρείλουσι φυλάττεσθαι· καὶ τὴν βλάβην αὐτῆς· καὶ τὸν ἀρτον, δν ζεύλομεν μετὰ τὴν συμπλήρωστν τῆς νηστείας. Ἡς δρίζομεν ξανθοῖς, τοῦτον διελεῖν εἰς τὰς ἡμέρας τῆς ξανθίας, ἵνα μέρους βραχέος καθ' ἐκάστην λαμπάνοντες φιμώσωμεν τῆς ξανθῶν σαρκὸς τὸ φρόνημα, καὶ τὴν καρδίαν ἔχωμεν ἑστηριγμένην εἰς τὴν ὥφελιμωτέραν προσευχήν· ὅπως δυνάμει Θεού, ἀπὸ ξεπέρσεως φυλαχθῶντες, ἐν ταπεινοφροσύνῃ διάγωμεν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν, Ἡς χωρὶς σύνδεσις εὐηρέστησε Θεῷ.

B

D'. Εἰ γάρ ταπεινοφροσύνης ἐπεμελούμεθα, οὐκ ἂν ἔδειθμεν παιδείας· πάντα γάρ τὰ κακὰ καὶ δεινὰ τὰ συμβαίνοντα ἡμῖν, διὰ τὴν ἐπαρσιν ἡμῶν συμβαίνεται. Εἰ γάρ τῷ Ἀποστόλῳ, ἵνα μὴ ἐπαρθῇ, ἀνγελος Σατᾶν ἐδόθη, πόσῳ μᾶλλον ἡμῖν τοῖς ἐπηρμένοις αὐτὸς ὁ Σατανᾶς δοθῆσται καταπατεῖν τιμᾶς ἔως ταπεινωθῶμεν; Οἱ προπάτορες ἡμῶν, οἷκων ἐδέσποζον, καὶ πλούτον είχον, καὶ γυναικῶν καὶ τέκνων πρεσβύτους, καὶ Θεῷ ὡμολουν διὰ τὴν ἀπίλαστον ταπεινοφροσύνην αὐτῶν· ἡμεῖς δὲ κάσμου ἀνεχωρήσαμεν, καὶ πλούτου κατεφρονήσαμεν, καὶ τοὺς οἰκους κατελίπομεν, καὶ ὑπὸ δαιμόνων χλευαζόμεθα διὰ τὴν ἐπαρσιν ἡμῶν. Οἱ ἐπαρθόμενος ἀγνοεῖ ξανθόν· εἰ γάρ ἐγίνωσκεν ξανθὸν, καὶ τὴν ξανθοῦ ἀφροσύνην, μεθ' Ἡς ἀναστρέψεται, οὐκ ἀν ἐπηρθῇ. Οἱ δὲ ξανθὸν ἀγνοῶν πῶς δύναται Θεὸν γιγνώσκειν; Εἰ γάρ τὴν ξανθοῦ ἀφροσύνην οὐκ ἰσχυστος συνιέναι, πῶς τὴν τοῦ Θεοῦ σοφίαν, Ἡς πόρφωθέν ἐστι· καὶ ξένος, συνιέναι δυνήσεται; Οἱ γάρ γιγνώσκων τὸν Θεὸν, ἐνοπτερίζεται τὴν μεγαλωσύνην αὐτοῦ, καὶ φαυλίζει ξανθὸν. ἀς δὲ μακάριος Ἰωάννης, καὶ λέγει· Ἔως ἀποκῆς ἤκουον τὸν κρότερον· τοῦ δὲ ὁ σφθαλμὸς μον ἐάναρτος. Αἰδὸς φραντιστικὸς ἔμαυτὸς, καὶ ἐτάχηρ· ἡττημα δὲ ἔμαυτὸς τὴν καὶ σποδόν. Οἱ τοινύν τὸν Ἰωάννην μιμούμενοι, οὗτοι τὸν Θεὸν δρῶσι· οἱ δὲ δρῶντες αὐτὸν, οὗτοι γιγνώσκουσιν αὐτὸν. Εὖν οὖν βουληθῶμεν δρᾶν τὸν Θεὸν, φαυλίσωμεν ξανθοὺς, καὶ ταπεινοφρονήσωμεν· ἵνα μὴ μόνον αὐτὸν ἐξ ἀνατηλασθείσης δρῶμεν, ἀλλὰ καὶ ἐν ἡμῖν οἰκοῦντά τε καὶ ἀναπαύμενον ἔχοντες, D κατατρυφῶμεν αὐτοῦ. Οὕτω γάρ ἡ ἀφροσύνη ἡμῶν ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ σοφισθήσεται, καὶ ἡ ἀσθένεια ἡμῶν ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ δυναμωθήσεται, κραταιούσῃ ἡμᾶς εἰς αὐτὸν τὸν δξιώσαντα ἡμᾶς τῆς δωρεᾶς ταύτης περισσοτέρως δοξασθῆναι· ἐν ἡμῖν, καὶ τὸν ἔχθρὸν ἡμῶν διάβολον ὑπερβαλόντως καταισχύνει-

vorum affectuum, quomodo sæpe ab asceticis usurpat, sed denotare potius videtur hoc loco facultatem quamdam in homine, adeoque visum est interpretari firmitatem, et constantiam in tolerando, et obstante appetitionibus carnis; quo sensu non desunt hujus vocabuli ἀπαθείας apud probatos scriptores exempla.

δέ ήμας, ἐν αὐτῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ· Αἱ τούταις πρέπει δόξα, μεγαλωσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια, εἰς τοὺς αἰώνας. Ἀμήν.

A ceterum, et hostis noster diabolus per nos vobememter confundatur in eodem Domino nostro Iesu Christo, cui convenit gloria, majestas, magnificencia in saecula saeculorum. Amen.

OPUSCULUM X.

(14) Εἰς τὸν Μελχισεδέκα.

Α'. Κύριος τὸν μὲν κόσμον ἀγρῷ, τὸ δὲ τῆς ἀληθείας κήρυγμα στόρωφ παρεικάσας, σῖτον μὲν ἐν πρώτοις ἐσπάρθαι λέγει, ὑστερον δὲ ζιζάνια· ὡς ἐκ τούτου δυνατὸν ἡμῖν ἐπιγνῶνται, διτοι τὰ μὲν μετὰ τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν ἐπινεομένον φρονήματα περιττή τις ἔστι καὶ δαιμονιώδης ἐπισπορά. Τῶν μὲν γάρ ἀγίων αὐτοῦ μαθητῶν μηδὲν ὑπολειψάντων τῆς ἀληθείας, καὶ τοῦ ἀγίου Παύλου μηδὲν ὑστερηκότος τῶν ὑπερβίᾳν ἀποστόλων, διὸ διάσπερα σίτων κόσμον κατεσταρκότος τῷ λόγῳ, τινὲς ἐτερόφρονες, ζιζανίων δίκην ἀνακύψαντες ἐπέκεινα τοῦ σίτου, πειρῶνται ὑπερεκτενεσθαι μυστικώτερα τῶν ἀποστόλων, ὡς οἶνται, διδάσκειν ἐπιχειρήσαντες. Τὸν γάρ Μελχισεδέκα, φύσει Θεὸν εἶναι οὐκ ἐκήρυξαν ἐκεῖνοι, ὡς οὗτοι λέγουσιν· οὐ μήν δὲλλα καὶ τοιαῦτά τινα συνεισφέρουσιν νοήματα, ὡς καὶ τὰς ὑπὲρ ἡμῶν γεγενημένας τοῦ Κυρίου οἰκονομίας εὐτελίζεονται. Εἰ γάρ τὸν ἐξ παρασιωπήσεως Γραφικῆς ἀπάτορα καὶ ἀμήτορα ὄνομασθέντα θεοποιούσιν ἀνθρώπουν, εὐτελίζουσι τὸν Πατέρα ἔχοντα ἐν οὐρανοῖς, καὶ μητέρα ἐσγκέτα ἐπὶ τῆς δε' ἡμᾶς Χριστόν· καὶ εἰ διὰ τὸ ἀγενεαλόγητον ἐκεῖνον μέγαν ἥγηνται, γενεαλογούμενον τὸν Χριστὸν ἥττότερον ἀν νομίσειν. Ἡ δὲ τῆς τοιαύτης ἐννοιας προσαγωγὴ τοὺς ἀφρονεστέρους αὐτῶν καὶ εἰς ἀρνησαν κατασύρειν ἔοικεν, διπερ πλεονα φέρει κατάκρισιν τῷ προηγησαμένῳ τῆς τοιαύτης ἐννοιας. Ταῦτα δὲ πάσχουσιν, ὡς οἴμαι, διὰ τὸ παρατρέχειν αὐτοὺς τὰ συστατικὰ χεράλαια τῆς θείας Γραφῆς, καὶ τινας περικοπὰς πρὸς τὸν ίδιον σκοπὸν ἐκζητεῖν ἔκουσιον. Διὸ καὶ τὸν ἐπὶ Χριστοῦ ἀρμηνευόμενον χρηματισμὸν τῷ χρηματισθέντι ἀνθρώπῳ ὡς Θεῷ ἀπονέμενοι, καὶ τὸν κατὰ τὴν τάξιν τῆς ἱερατείας ἔφωμοιωμένον τῷ Κυρίῳ ἀνθρώπον, λέγουσι φύσει

D

²² Hebr. vii, 3.

(14) Quam varie et immaniter ab altero Christi sevo et deinceps aberratum sit ab insanis hominibus in explicando Melchisedechiano vaticinio, qui nosse cupit, adeat Ludovici Burgesii *Hist. crit. Melchised.* et P. Calmet in *Dissertatione ad Epistolam D. Pauli ad Hebreos præpositam*. S. Marcus hoc in opere insectat eos solummodo, qui Melchisedech Filium Dei esse contendebant, quorum nulla uspiam apud veteres ante Epiphanium nentio facta existit in *Panar. hær.* 55. Num porro illos insectatur S. Pater, tantam contorquet ac vibrat argumentorum viui, ut et cætera Melchisedechiarum monstrata quotquot eruperunt unquam, aut etiam

De Melchisedech.

Cum Dominus mundum agro, et prædicationem veritatis sationi comparasset, triticum primum satum fuisse ait, postmodum vero zizania, ut inde intelligeremus ad inventas deinceps præter apostolicam traditionem sententias, importunam et diabolicam quamdam sationem alteram esse. Postquam enim nullam tradendæ veritatis partem reliquam fecerunt illius discipuli, et divus Paulus æque ac eximii apostoli verbo quasi tritico mundum seminavit, existunt perversi quidam, qui zizania superseminandi occasionem captantes, in sata illa manum immittere audent, et magis quam illi, ut ipsi putant, admiranda edocere conantur. Nusquam illi Melchisedech Deum natura existere pronuntiabant; hoc tamen isti proflentur, quin et sunt qui proferant commenta ejusmodi, quæ susceptas a Domino pro nobis œconomias extenuent. Dum enim hominem nuncupatum sine patre et sine matre propter præteritos silentio a Scriptura parentes ejus ²³, ideo Deum constituunt; Christum qui Patrem in cœlis habet, matrem in terris pro nobis sibi sumpsit, deteriorem faciunt; dumque illum ob non recensitos parentes magnum reputant, hunc ob recensitos minorem audent existimare. Hujus autem propinatio sententiæ simpliciores ex ipsis etiam ad omnino abnegandum Christum impellera videtur; quod eo gravioris reum culpe ejusdem sententiæ auctorem facit. Id vero illis, ut opinor, accidit, eo quod integra divinæ Scripturæ capita legentes prætervehantur, et abscissa quedam membra callide ad propriam astruendam sententiam excerpant. Hinc enuntiatum de Christo vaticinium, homini ad quem enuntiatum fuit, tanquam Deo at-

num gestum erumpere confidiat. Cum id maxime commendat utilitatem operis, tum ejusdem præstantiam et dignitatem scriptoris sanctitas, scriptoris antiquitas, raritas etiam: cum enim quamplurimi SS. Patrum cum Melchisedechitis manum conservuerint; plurimi etiam ad præliandum arma prouiderint, D. Epiphanius d. hær. 55, D. Hieronymus in *Epist. ad Evangelium*, Theodoreetus in *Dialogo Inconfusus*, et quicunque in Epist. D. Pauli ad Hebr. explananda egregiam operam posuerunt, præclarissimorum tamen certaminum in sole et pulvere, ut aiunt, agitatorum hoc nobis unum specimen integrum ex universa antiquitate reliquum superest.

tribuunt, et hominem secundum ordinem sacerdotii **A** Deo assimilatum, natura Filium Dei esse contendant. Aiant enim, si non erat hic Filius Dei, quomodo rex pacis, et rex justitiae nuncupatus est? Evidet intelligent, modo voluerint. Apostolus non eum nuncupat natura regem pacis sed interpretatione; ait enim primum, *interpretatus rex justitiae, deinde et rex Salem, hoc est pacis*¹⁰. Hoc videlicet verbum prætermittunt efferre *interpretatus*, adeoque nominis illius interpretationem naturam censent esse ejus, ad quem vaticinie menuntiam est.

II. Aiant rursus iidem, nisi existaret Deus, quomodo fuit sine patre et sine matre? jamque, ut videtur, non amplius Melchisedech Filium dicunt, imo fortasse Patrem; at neque Patrem nos, inquit, dicimus, sed Deum Verbum, autequam carnem induisset, et ex Maria genitus esset. At quomodo absque Patre Deus Verbum, o deliri? An in adverte diligenter, quod divus Paulus omnia illa de incarnato jam prædicari ait. Ait enim: *De quo prædicantur hæc, alterius tribus consors fuit; quandoquidem manifestum est ex tribu Juda Christum genus duxisse*¹¹. At quomodo, inquit, Christus ex tribu Juda genus ducens, est sine patre et sine matre secundum ordinem Melchisedech? Plane ignorant quod dieunt: non in patris carentia Paulus ordinem constituit, sed in sacerdotio duntaxat. Quamobrem non dicit: Tu sine patre et sine matre secundum ordinem Melchisedech, sed duntaxat: *Tu sacerdos secundum ordinem Melchisedech*. Quid sibi vult secundum ordinem? Nempe secundum similitudinem, et non secundum legem. Tribus enim Levi secundum legem sacerdotio destinabatur; Melchisedech vero non secundum legem, sed secundum ordinem propheticæ significatiois repræsentat personam Christi. Propterea ait: *Tu sacerdos in æternum non secundum ordinem Levi, neque secundum ordinem Aaron ejusdem cum illo tribus existentium, sed secundum ordinem Melchisedech*, qui sacerdotium gessit extra legem.

III. Adhuc autem illi instant. Si Melchisedech homo est, quomodo manet sacerdos in æternum? Et de hoc rogant oratione accisa, prætermittentes potiora illa ejusdem capituli, in quo dicitur: *Assimilatus Filio Dei, manet sacerdos in æternum*¹². Assimilari porro, et subsistere non sunt unum et idem; illic imago, hic veritas residet. Quemadmodum enim Iudas propheta assimilatus est Christo secundum sepulturam triduanam, et manet propheta; et quemadmodum assimilatus est ipsi et Moyses in populo traducendo, et manet in æternum ductor; eodem prorsus modo assimilatur ipsi et Melchisedech secundum sacerdotium gentium, et manet sacerdos in æternum. Quamobrem ait: *Tu sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*¹³. Verumtamen esto, inquit, quod Melchisedech homo exstiterit assimilatus Christo; modo planum fac quomodo sit sine patre et sine matre, neque initium dierum, neque exitum vite habens¹⁴.

¹⁰ Hebr. vii. 2. ¹¹ Ibid. 13, 14. ¹² Ibid. 3. ¹³ Psal. cix, 4. ¹⁴ Hebr. vii, 3.

A Υἱὸν Θεοῦ. Φασὶ γάρ· Εἰ μὴ ἦν οὕτος; Υἱὸς Θεοῦ, πῶς βασιλεὺς εἰρήνης, καὶ βασιλεὺς δικαιούντος ἐλέγετο; Γνώσονται εἰ βούλονται. Ὁ ἀπόστολος αὐτὸν οὐ λέγει φύσει βασιλέα εἰρήνης, ἀλλ' ἔρμηνευσμένον. Φησὶ γάρ πρῶτον μὲν, Ἐρμηνευόμενος βασιλεὺς δικαιούντος, ἐκεῖτα δὲ καὶ βασιλεὺς Σαλῆμ, διὸ τοις βασιλεύς εἰρήνης. Τοῦτο γοῦν τὸ φρέσκον παρατέχουσι τὸ εἰκεῖν ἔρμηνευόμενον, καὶ διὰ τούτο τὴν τοῦ ὄντος ἔρμηνευσαν φύσιν εἶναι τοῦ χρηματισθέντος ἐνδοξον.

B **V.** Ηάλιν οἱ αὐτοὶ φασιν· Εἰ μὴ ἦν Θεὸς, πῶς ἀπάτωρ, ἀμήτωρ; Ἐν τούτῳ δὲ, ὡς δοκεῖ, οὐκ ἔτι Υἱὸν λέγουσι τὸν Μελχισεδέκ, ἀλλὰ τάχα πατέρα. Καὶ φασιν· Ἡμεῖς οὐ λέγομεν αὐτὸν Πατέρα, ἀλλὰ τὸν Θεὸν Λόγον περὶ τοῦν σαρκωθῆναι ἢ ἐκ Μαρίας γεννηθῆναι. Καὶ πῶς ἀπάτωρ ὁ Θεὸς Λόγος, ὁ ματαῷρον; μάθετε ἀκριβῶς, διὰ τὸ μακάριον Παῦλος τούτα ἔκεινα ἐπὶ τὸν σαρκωθῆντα εἰρήσθαι λέγει. Φησὶ γάρ· Ἐφ' ὅτι λέγεται ταῦτα, φιλῆς ἑστέρας μετεσχηκε πρόδηλον γάρ, διὰ τὸ Ἰουδαῖον πατέρα τὸν Κύριον. Ἀλλ' εἰπε, φασι, πῶς ἐξ Ἰουδαίου ἀνατελλεῖς ὁ Χριστὸς, ἀπάτωρ ἐστι καὶ ἀμήτωρ κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ; οὐκ εἰδότες ὅτι λέγουσιν. Οὐ γάρ περὶ ἀπάτωρος θεωτοῦ τὴν τάξιν ὁ Παῦλος, ἀλλὰ περὶ μόντις τῆς ἱερωσύνης. Διὰ τοῦτο οὐ λέγει, σὺν ἀπάτωρ, ἀμήτωρ κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, ἀλλὰ, σὺν ἵερεσι κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. Τί δέ ἐστι τὸ, κατὰ τὴν τάξιν; Τοῦτ' ἐστιν κατὰ τὴν ὄμοιωσιν, καὶ οὐ κατὰ μόνον. Ἡ μὲν γάρ φιλὴ τοῦ Λευΐ, κατὰ τὸν νόμον ἱερατεύειν ἐτέτακτο· ὁ δὲ Μελχισεδέκ οὐ κατὰ τὸν νόμον, ἀλλὰ κατὰ τὰξιν προφῆταις, δεικνύντων τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο φησι· σὺν ἵερεσι εἰς τὸν αἰώνα, οὐ κατὰ τὴν τάξιν Λευΐ, οὐδὲ κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρὼν, τῆς αὐτῆς φιλῆς ὄντων, ἀλλὰ κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, τοῦ χωρὶς νόμου ἱερατεύσαντος.

C **G.** Ἄλλα πάλιν ἔκεινοι πρὸς ἡμᾶς. Εἰ δὲ Μελχισεδέκ ἀνθρώπος ἐστι, πῶς μένει ἱερεὺς εἰς τὸ διγνήκει; Καὶ τοῦτο δὲ ἐκ περικοπῆς ἐρωτῶσι, τὰ πλεῖστα τοῦ κεφαλαίου παρατέχοντες. Λέγει γάρ· Ἀγαμοιωμένος τῷ Υἱῷ Θεοῦ, μέρει ἱερεὺς εἰς τὸ διηρεύσας. Ἀφομοιώσεις δὲ, καὶ ὑπόστασις ταυτὸν οὐκ ἔτι. Τὸ μὲν γάρ τύπος, τὸ δὲ ἀλτήθεια τυγχάνει. Ποτεροῦ οὖν ἀφωμοιώται τῷ Χριστῷ ὁ προφήτης Ἰωάννης, καὶ μένει προφῆτης κατὰ τὴν τριήμερον ταρφί· καὶ ὡσπερ ἀφωμοιώται αὐτῷ Μωϋσῆς κατὰ τὴν τοῦ λαοῦ ἀφήγησιν, καὶ μένει ἡγούμενος εἰς τὸ διηνεκές· οἵτις ἀφωμοιώται αὐτῷ καὶ ὁ Μελχισεδέκ κατὰ τὴν τῶν ἑθῶν ἱερωσύνην, καὶ μένει ἱερεὺς εἰς τὸν αἰώνα. Διὸ λέγει· Σὺν ἱερεύς εἰς τὸν αἰώνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. Ἄλλα δεδόσθω, φασὶν, διέξον πῶς ἀπάτωρ καὶ ἀμήτωρ ἐστι, μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μήτε ζωῆς τέλος ἔχων, ἀφωμοιωμένος δὲ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ· ἐν τούτοις δεῖξον τὴν ἀφωμοιώσειν,

ίνα γνῶμεν, διτοῦ θυρωποκός δὲ Μελχισεδέκη, καὶ εὐχὴ αὐτὸς δὲ Χριστός. Οὗτοι μὲν ἀντερωτήσαντες σύχη ἡμῖν, ἀλλὰ τῇ θεῷ Γραφῇ παρατάσσονται. "Ηρκει γάρ αὐτοῖς πιστεῖσαι τῷ Ἀποστόλῳ, ἀφωμοιωμένον αὐτὸν εἰρηκότι τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ. Λέγοντες οὖν, Δεῖξον ἡμῖν τὴν ἀπὸ τῶν ὄνομάτων ἀφομοίωσιν, ἵνα πιστεύσωμεν, δοκιαστὶ ἀπιστεῖν τοῖς ὑπὸ τοῦ Παύλου λεγομένοις· ὡς εἶγε ἡμεῖς ἀπορήσαιμεν τῆς τοιαύτης ἀποδείξεως, ἐκεῖνοι τῆς πίστεως; ἀφίστανται, ἢ ἀποστήσονται, ὡς καὶ ἀπέστησαν. Ἐπειδὴ οὖν πολλὰ ἔστιν εὑρεῖν ἐν τῇ ἀληθινῇ Γραφῇ ὄντα, ὃν ἡ ἀποδείξις παρὰ τῷ πλήθει δυσεύρετος, παρὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία τῆς παραδοθείσης πίστεως ἀποστήσεται, καὶ ταῖς ἐκείνων ὄπονοιας ὑπαχθήσεται; Μή γένοιτο! Πλὴν οὐ διὰ τοῦτο σιωπήσουμεν ἀκρίτως, ἀλλὰ κατὰ τὴν δύναμιν ἀποδείξουμεν τὴν ἐν τοῖς προειρημένοις ἀφομοίωσιν.

A. Ἀπέτορα καὶ ἀμήτορα τὸν Μελχισεδέκη λέγει ὁ Παῦλος κατὰ τὸ ἐπόμενον ἥτετον, διτοῦ ἀγενεαλόγητος. Ἐπειδὴ ἐν τῇ γενεαλογίᾳ οὐκ ἐμφέρεται τίνος πατρὸς. Η̄ ποίας μητρὸς, η̄ πότε ἐγεννήθη, η̄ πότε ἀπέθυνε· διὰ τοῦτο μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν ἔχων, μήτε τέλος. Οὗτος γάρ τὸν τῆς γῆς οὐκ ἔσχε πατέρα, καὶ ἐν οὐρανῷ οὐκ ἔσχε μητέρα. Ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν, διτοῦ κατ' αἰκινομίαν οὐκ ἐμφέρεται ἐν τῇ θελᾳ Γραφῇ, πότε ἐγεννήθη ὁ Μελχισεδέκη, η̄ πότε ἀπέθυνε· καὶ διὰ τοῦτο λέγει μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μήτε ζωῆς τέλος ἔχειν· ζητοῦσι καὶ ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ τὴν ἀφομοίωσιν, λέγοντες· Εἴπερ περὶ τοῦ Μελχισεδέκη, εἰπὲ καὶ περὶ τοῦ Χριστοῦ, πῶς οὖτε ἀρχὴν ἡμερῶν, οὔτε ζωῆς τέλος ἔχει, ἵνα γνῶμεν καὶ ἐν τούτῳ τὴν ἀφομοίωσιν. Οὐδέποτε γάρ, διτοῦ ὁ γεννήθεις ἐκ Μαρίας, καὶ ἀρχὴν ἔσχε, καὶ ἀπέθυνε, καὶ ἀνέστη κατὰ τὰς Γραφάς. Ήμεῖς δὲ πρὸς ταῦτα· Πιστεύετε τῷ Εὐαγγελῷ, διτοῦ ὁ Λόγος σὺντοῦ ἀγένετο, οὐ τραπεῖς εἰς ἀνθρώπουν ἀλλὰ ἀνθρώπουν εἰς ἀντὸν προσλαβόμενος; Οὐ δέ, Ναί, φασι, τοῦτο πιστεύομεν. Εἰ οὖν πιστεύετε, γνῶτε, διτοῦ, ἀνθρωπος φιλός, οὐτε ἐστὶν οὐτε νοεῖται ὁ Χριστὸς, καθότι μονομερῶς οὐκ ὑπέστη ποτὲ, καὶ οὐτε περονήν τηνώ. **B** Διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἐκ σοῦ ἀγιον, καὶ θητούσεται Υἱὸς Θεοῦ. "Οθεν νοοῦμεν, διτοῦ ὁ Χριστὸς, οὐτε ἀρχὴν ἡμερῶν, οὔτε ζωῆς τέλος ἔχει. Εἰ γάρ δὲ ἀναρχὸς Λόγος, τῆς ἀνανθρωπίσεως γέγονεν ἀρχὴ, σαφὲς διτοῦ δὲ Χριστὸς ἀναρχὸς διὰ τὴν ἐκ μητρᾶς ἔνωσιν. Οὗτος οὖν καὶ ὁ Μελχισεδέκη, καὶ ἐν τούτῳ ἀφωμοιώνται αὐτῷ αἰκινομικῶς παρασκωπήθεσσι αὐτοῦ καὶ τῆς γεννήσεως, καὶ τῆς τελευτῆς, ἵνα προδηλώῃ τὰ τοῦ Χριστοῦ μυστήρια.

sticit; patet, quod neque Christus propter unionem

A cumque in hoc assimilatus Filio Dei fuerit, ostende expressionem similitudinis, ut agnoscamus, quod Melchisedech homo, et non ipse Christus extiterit. Sic contradicentes nobis et Scripturam sacram impugnant. Satis esse ipsis oportuerat credere Apostolo, qui dixit ipsum assimilatum Filio Dei; quandoquidem dum loquuntur hoc modo: Ostende nobis expressionem similitudinis eorum nominum, ut credamus, videntur Pauli dictis diffidere: ut si nobis haec demonstrandi ratio desit, ii jam vel continuo a fide deficiant, vel deficiant deinceps, sicuti etiam defecerunt. Quoniam igitur multa occurrunt in sacra Scriptura nomina, quorum difficultas est apud vulgus interpretatio, ideo Ecclesia a traditorum fide discedet, et ab illorum suspicitionibus se abduci sinet? Absit! quanquam propterea neque despondentes judicium lacebimus, sed pro viribus expressionem similitudinis in praedictis demonstrabimus.

C IV. Sine patre et sine matre Paulus Melchisedech nuncupat secundum id quod mox subjicit, quod non exesse tradita origo generis ipsius. Quoniam in generationum descriptione non enarratur ex quo patre aut matre sit, aut quando genitus, aut quando mortuus; et ideo neque initium dierum neque finem habere vitæ dicitur. Neque enim origo generis ipsius deduci a gentibus poterat, quas transmigrando reliquerat; quod de eo aperie docet Scriptura. In hoc autem assimilatur Filio Dei, quoniam Dominus Jesus Christus in terris patrem non habuit, neque in celo matrem. Quia vero diximus, quod secundum economiam non enarratur in divina Scriptura quonodo genitus, et quomodo mortuus Melchisedech, et ob id neque initium dierum neque finem habere vitæ dicitur, hoc quoque in genere similitudinem querunt. Quemadmodum de Melchisedech, aiunt, dic et de Christo, quod neque initium dierum habuit neque finem, ut in hac re pariter expressæ similitudinis veritatem recognoscamus. Nam scimus, quod ex Maria genitus, et initium habuit, et mortuus est, et resurrexit secundum Scripturas. Ad hæc autem nos ita reponimus: Creditis Evangelio, quod Verbum caro factum est²¹, non convertens se in hominem, sed hominem sibi assumens? Illi vero, Utique, hoc credimus. Si igitur creditis, cognoscite, quod homo nudus neque est, neque reputatur Christus; quandoquidem Christi humanitas non substituit aliquando seorsim, et postmodum unita Verbo fuit; manifestum est enim, quod antea divinitus id operatum sit ipsum Verbum Dei, juxta quod scriptum est: Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit sibi. Propterea et quod nasceretur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei²². Hinc intelligimus, quod Christus neque initium dierum neque finem vitæ habet. Nam si Verbum initium dierum non habens, ipsummet assumpti hominis initium ex utero a Verbo assumptam dieram initium ha-

²¹ Joan. 1, 14. ²² Luc. 1, 35.

buit. Ita Melchisedech in hoc quoque illi per seconomiam assimilatus est, ipsius generatione silentio præterita et vita exitu, ut Dei mysteria præmonstrarentur.

V. Pergunt iterum quærere: Dominus corpus nostrum sumpsit, an non? Profecto nostrum; at non illud sumpsit seorsim jam existens; non enim fecit, ut illud prius existeret, et tunc sibi univit, sed indiscretam ab utero, ut dudum diximus, unionem assumpsit. Continuo illi: Quorum vero enumeratis annos ejus? Sane anni enumerantur non a natura per se sumpta, sed a generatione sancti hominis. Non enim, inquit Scriptura, quod nudus homo genitus fuerit Deus Verbum, ut vos dicitis, sed Christus, qui Deus simul et homo est, inseparabilis et individuus Filius Dei. (Economicæ igitur generationis initium habuit, naturæ initium non habuit propter unionem ex utero assumptam. Quodnam autem, aiunt, nudo corpori initium assignatis, si nudum nunquam exstitit Dominicum corpus juxta evangelicum illud effatum adversus Joseph: *Ne timeas Mariam accipere conjugem tuam; quod enim in ea genitum est, de Spiritu sancto est*⁴⁴? At genito saltem Christo initium assignabis? En ipsummet Verbum incarnatum, quemadmodum in Evangelii declaratum est. Hinc neque nude positam et seorsim existentem hominis substantiam, neque initium dierum assignare in Christo poteris, ut demonstratum fuit. Demus, inquit, quod Christus neque initium habeat propter unionem, num et ipsa unio initia non habet? Habet illa vero, et non habet; quod ille idem ipse qui initium non habet, unionis initium exstitit; ideo dixi et habet, et non habet. Religioni autem magis consentaneum est dicere quod non habet, quoniam quæ per modum substantiæ unita sunt, etsi ex duobus existere intelligantur, quod tamen cum posterioris natura unitum est, illud et intelligitur et perhibetur. Haud secus ac fluvius ex imbris consatus, ubi mari sese immiscuerit, non amplius fluvius, sed mare appellatur, quod inde initium sumpserit, ibique desierit. Si corporeæ natura tanquam præstantor vi sua superincubans Verbo coaluisset, et ita unio exstitisset, et Christus merito existimaretur initium habere secundum corporis naturam. Cum vero Deus Verbum corpoream naturam divinæ operationis illapsu ipse sibi aptarit juxta Evangelium, manifestum est, quod per illam naturam sanctum Christi corpus fuerit nobilitatum, quoniam illud inhabitare corporaliter omnis Divinitatis plenitudo dignata est. Profecto, si omnis Divinitatis plenitudo, nihil divinum est quod sanctum Christi corpus non habeat, sive parentiam initii dicas, sive divinitatem, sive immortalitatem, sive omnipotentiam, sive potestatem, sive imperium, sive sapientiam; quandoquidem omnis plenitudo Divinitatis illud inhabitare corporaliter⁴⁵ est dignata. Quamobrem divus Paulus ait: *Nos ex hoc neminem novimus secundum carnem; et si cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc jam non novimus*⁴⁶. Novimus quidem, quod ipsum dignata est inhabitare omnis

E. Καὶ πάλιν φασίν· ὁ Κύριος τὸ δικέτερον ἀνέλαβε σῶμα, ή οὐ; Ναὶ τὸ δικέτερον ἀλλ' οὐ διηρημένως αὐτὸν ἀνέλαβεν· οὐ γάρ προύπεστησεν αὐτὸν, καὶ τότε ἡγάθη, ἀλλ' ἀδιαιρέτον ἐξ μῆτρας ἐποιήσατο τὴν ἱωσίν, καθὼς προερήκαμεν. Εὔθυς δὲ λέγουσι· Διατί οὖν φηφίζετε αὐτοῦ τὰ ἔτη; Ἐτη φηφίζονται· οὐκ ἐκ φύσεως μονομερῶς, ἀλλὰ γεννήσεως τοῦ γενομένου ἀνθρώπου. Οὐκ εἴπει γάρ ἡ Γραφὴ, ὅτι ἐγενήθη φιλός ἀνθρώπως, ὡς ὅμεις λέγετε ὁ Θεὸς Λόγος, ἀλλ' ὁ Χριστὸς, διὸ οὗτοι Θεὸς δῆμα καὶ ἀνθρωπὸς, ἀμέριστος, καὶ ἀδιαιρέτος Υἱὸς Θεοῦ. Γεννήσεως οὖν τῆς οἰκουμενικῆς ἦχεν ἀρχὴν, φύσεως δὲ ἀρχὴν οὐκ ἔχει διὰ τὴν ἑκατέραν μῆτραν. Τίνι γάρ, εἰπέ μοι, ἐπιθῆσεις ἀρχῆν; Σώματι φιλῷ; ἀλλὰ φιλὸν οὐδέποτε ὑπῆρξε τὸ Κυριακὸν σῶμα κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν φωνὴν τὴν λέγουσαν πρὸς Ἰωσήφ· Μή φοβηθῆς παραλαβεῖν Μαριάμ τὴν γυναικά σου· τὸ γάρ ἐτι τοῦτο γεννηθέντι Χριστῷ; Ιδοὺ αὐτὸς ὁ Λόγος σεσαρκωμένος, καθὼς ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἀποδεικται. Οὗτοι οὖν μερισμὸν, οὗτε ἀρχὴν ἐπιθεῖναι δύνασαι τῷ Χριστῷ, καθὼς ἀποδεικται. Δεδούσι, φασίν, διὸ ὁ Χριστὸς οὐκ ἔχει ἀρχὴν διὰ τὴν ἱωσίν μη ἡ Ἑκυστις ἀρχὴν οὐκ ἔχει; Καὶ ἔχει, καὶ οὐκ ἔχει· διότι αὐτὸς ὁ ἀναρχος, τῆς ἐνώπιος γέγονεν ἀρχή· καὶ διὰ τοῦτο εἶπον, καὶ ἔχει καὶ οὐκ ἔχει. Εὐερέστερον δέ θεούς εἰπεῖν, διὸ οὐκ ἔχει· ὅσα γάρ ὑποστατικῶς ἡκνεῖται, καὶ ἔχει τὸ δύο νοεῖται, οἷμας τὸ τῇ τοῦ δυνατωτέρου φύσει συνενωθὲν, ἐκεῖνο καὶ νοεῖται, καὶ ὄνομά εσται. Καθάπερ ποταμὸς ἐκ βροχῆς συσταθεὶς, καὶ τῇ θαλάσσῃ συμμιγεῖς, οὐκ ἔτι λέγεται ποταμὸς, ἀλλὰ θάλασσα, ἐκεῖνον ἀρχὴν λαβὼν, κάκει καταλήξας. Εἰ μὲν γάρ η σωματικὴ δύναμις ὡς ὑπερέχουσα ἐνήργησε τῷ Λόγῳ, καὶ οὕτως γέγονεν ἱωσίς, νοεῖσθαι καὶ ἀρχὴν ἔχειν κατὰ τὴν τοῦ σώματος φύσιν. Εἰ δὲ ὁ Θεὸς Λόγος θεοπρεπῶς ἐνήργησε κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον, φανερὸν διὸ πρὸς ἐκείνην τὴν φύσιν τὸ ἄγιον σῶμα ηγένεται· διὸ ἐν αὐτῷ εὑδόκησε κατοικῆσαι πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς. Εἰ δὲ πᾶν τὸ πλήρωμα δηλονθέτη οὐδὲν ὑπολέειται τῆς θεότητος, δούλη οὐκ ἔχει τὸ ἄγιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ, εἴτε ἀναρχότητα εἰποιεῖ, εἴτε θεότητα, εἴτε ἀθανασίαν, εἴτε παντοκρατορικήν δύναμιν, εἴτε ἐξουσίαν, εἴτε κράτος, εἴτε σφρίγεν ἀθάνατον, πάντα δέ τοι· διότι εὐδόκητον εἰναι τὸν αὐτῷ κατοικῆσαι πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς. Διὰ τοῦτο φασίν ὁ Παῦλος· Ἐμείς διδότοι νῦν οὐδέπερ οἰδαμεν κατὰ σάρκα· εἰ δὲ ἀγρυπνοεῖται κατὰ σάρκα Χριστὸν, ἀλλὰ νῦν οὐκ ἔτι γνώσκομεν. Ἐγνώσκαμεν γάρ, διὸ ἐν αὐτῷ εὑδόκησε κατοικῆσαι πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς, καὶ ἐσμὲν ἐν αὐτῷ πεπλήρωμένοι. Οὐκ εἴπειν, Ἐν αὐτοῖς, ἀλλ', Ἐν αὐτῷ αὐτὸς γάρ ἔστι τὸ πλήρωμα τοῦ πάντα ἐν τοῖς πληρουμένοι. Οὕτω δὴ οὖν νοεῖται Χριστὸς, μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν ἔχων, μήτε ζωῆς τέλος.

⁴⁴ Matth. i, 20. ⁴⁵ Coloss. ii, 9. ⁴⁶ II Cor. v, 16.

plenitudo Divinitatis corporaliter, et sumus in ipso repleti. Non dixit in ipsis, at in ipso; ipse enim plenitudo est omnia ubique impletis, atque ita intelligitur Christus neque initium dierum, neque finem habere vita.

¶. Πάλιν λέγουσιν· Εἰ δινθρωπός ἐστιν δὲ Μελχισέδης· Α δέκα, πῶς μένει ἵερεὺς εἰς τὸ διηνεκές; Τοῦτο κατὰ δύο τρόπους νοητέον, οὐ μόνον περὶ ἐκείνου, ἀλλὰ καὶ περὶ πάντων ἄγιων. Πρώτον μὲν, διὰ ἐμφέρεται ἐν τῇ Γραφῇ, Εἰς τὸ διηνεκές, καὶ διὰ μένουσι πάρα τῷ Θεῷ διηνεκῶν· Ἡσαΐας δὲ προφῆτης μένει προφῆτης εἰς τὸ διηνεκές, καὶ παρὰ τῇ Γραφῇ, καὶ παρὰ τῷ Θεῷ. Ὁμοίως οἱ ἀπόστολοι μένουσιν εἰς τὸ διηνεκές· εἰ δὲ μή, ποιὰ ἀλπίδι ὑπὲρ Χριστοῦ καθ' ἡμέραν ἀπέθνησκον; Καὶ πάντες οἱ ἱερατεύσαντες τῷ Χριστῷ μένουσιν εἰς τὸ διηνεκές. Οὕτω καὶ ὁ ἀγιος Μελχισεδέκις ἱερατεύσας τῷ Θεῷ, μένει εἰς τὸ διηνεκές, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, λέγοντος, διὰ αὐτῷ πάντες ζῶσιν. Εἰς θεολογίαν δὲ λαμβάνουσι κατὰ τὸν λόγον τούτον τὸν Μελχισεδέκα, ὡς Θεῷ πρέπειν ἥγομενοι αὐτῷ τῷ, Θεωρεῖτε δὲ πηλίκος οὗτος, ώς καὶ δεκάτηρ ἀμέριστος Ἀβραὰμ ἐκ τῶν ἀκροθητῶν δὲ πατριάρχης. Καὶ τί τούτο πρὸς θεότητος ἀξίαν; Θέλεις θέλεις μείζονα ταπεινότητα τοῦ Ἀβραάμ; Ὅπηνίκα τὸ σπῆλαιον ἔλαβεν εἰς ταφὴν Σάρρας, τοὺς ἀποδομένους προσεκύνησε. Παρὰ τούτο κάκενους θεοποιήσομεν, διάτι προσεκύνησεν αὐτοὺς δὲ πατριάρχης; Μή γένοιτο! Ἱδε πόσον ἔχονται ἀφροσύνης, διὰ ἐν τηλικότητι τὸν Θεὸν ὅριζονται, καὶ οὐκ ῥαγύτητι! Οὐ θεωρεῖτε γάρ, εἶπε, πηλίκος οὗτος, δὲ ποιῆσας τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν, δὲ ἐπιστάμενος τὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὰς ἔκουσίους αὐτῶν κινήσεις, τὸ δέον ἐπὶ πάντων ἀπονέμας οὐ προσφέτως, ἀλλ᾽ ἰδιῷ καιρῷ προσφωνῶς ἀνακύπτειν δρισάμενος. Οὐδὲ εἴπεν δὲ σταθμίσας εὐμέτρως ὑετῶν, καὶ κινῶν ἐπιφορᾶς, κρυμούς τε χειμερινούς, καὶ θερινού καύσωνος βολάς. Ἰνα μὴ τὸν κόσμον ἀπολέσῃ. Οὐδὲ εἴπεν, δὲ ἐν οἰκτιρμοῖς δικαιασύνης ἀποσώλων, καὶ ἀμαρτωλὸν ἀνυποχρίτως ἀλεήσαιςιδύναμενος, δὲ πανταχοῦ ὑν ἀδιαιρέτως, καὶ ἐν τῷ Πατρὶ μένων ἀσυγχύτως· δὲ τῶν ἀγαθῶν κτίστης, καὶ πάντων γνώστης εὐχριτής, δὲ ἐν ἀσθενειᾳ δῆσας τὸν Ισχυρὸν, καὶ τὸν μωρόν τοῦ φρονήμου ὑφεως τὰ σκεύη ἀρπάσας, δὲ ἔξαγαγὼν ἐκ θανάτου ζωὴν, καὶ τὰ ἀδηλα φανεροποιήσας. Οὐδὲν τοιοῦτο δὲ Ἀπόστολος εἶπε περὶ τοῦ Μελχισεδέκα, ἀλλὰ, θεωρεῖτε, φησι, κηλίκος οὗτος, ώς καὶ δεκάτηρ μέριστος Ἀβραάμ! Ἄρα, εἰ ἦν Θεός, δὲ Παῦλος ἐν τηλικότητι τὴν ἀκατάληπτον δύναμιν περιφέρει, καὶ τούτο ἐν μηδενὶ θαυμαστῷ, ἀλλ᾽ ἐν ταῖς δεκάταις τοῦ Ἀβραάμ, δις καὶ οἱ κατὰ νόμον Ιερεῖς καταλαμβάνουσιν; Ὅταν οὖν (15) ἀναγινώσκων εὑρῆς τι περὶ Μελχισεδέκη γεγραμένον,

¹⁰ Luc. xx, 38. ¹ Hebr. vii, 4. ² Gen. xxiii, 7.

(15) Hoc palmarum et decretorium ad evertendos Melchisedechitas argumentum iisdein pene verbis movet etiam Suidas in Melchisedex; at non illud effert in persona Christi, ut hic S. Marcus et reliqui Patres, at in persona Melchisedech: Ὅταν δὲ ἀκούσας, ait, παρὰ τῶν Μελχισεδεκιτῶν διὰ Θεὸς ἀνομάλεται. μνήσθητι τοῦ ἀπόστολικοῦ, διὰ ἑτέρας γενεᾶς ἐστι, τουτέστι Χαναναίων. Quando audieris a

VI. Quærunt insuper, si Melchisedech homo est, quomodo manet sacerdos in perpetuum? Hoc duplíciter intelligendum est non modo de illo, sed et de reliquis sanctis omnibus. Primum quidem quod in Scriptura refertur in perpetuum, deinde quod manet in perpetuum apud Deum. Isaías propheta manet propheta in perpetuum et apud Scripturam, et apud Deum; eodem modo apostoli manent in perpetuum; sin minus, cedo, quam illi in spem mortem pro Christo quotidie oppeteant? Et omnes Christi sacerdotio functi manent in perpetuum, ita et sanctus Melchisedech qui sacerdotium gessit Deo, manet in perpetuum secundum sententiam Domini dicentis, quod *Ipsi omnes vivunt*¹⁰. Ad divinitatem autem extollunt Melchisedech propter sententiam illam: *Videat quantus hic, cui et decimam protulit Abraham patriarcha de manubiis*¹¹; existimantes hoc ipsi tanquam Deo convenire. At quantum hoc est, si cum divinis majestatis dignitate conseratur? Vis longe aliud illustrius humilitatis Abraham specimen videre? cum speluncam pro sepelienda Sara recepit, adoravit eos qui tradiderunt²: proptereane et illos deos reputabimus, quod patriarcha eos adoravit? Absit! Vide quantum insaniant! a quantula re Deum arguant! quam exili! Non enim dixit, *Videat quantus hic, qui coelum, terras, mari condidit*, qui mentes hominum, ut libera et prona voluntate ferantur, dirigit, quod conveniens ubique est disponens, non acerbe, et præcocciter, sed suo tempore et suapte natura quidquid prodire faciens. Neque dixit, qui imbrum et nivium vim, rigorem biemis, caloresque zesticos statera appendens temperat, ne hanc mundi universitatem dissolvant. Neque dixit, qui cum miseretur a justitia pénis eripit, et peccatoris remisso iudicio misereri potest; qui ubique divisionis expers existit, et in Patre manet distinctus; qui benorum auctor, et omnium inspecto et judex est, qui in infirmitate fortem vincut arcte detinet, et in stultitia astutum serpentem armis exuit, qui ex morte vitam educit, et occulta manifesta facit. Nihil tale de Melchisedech Apostolus, sed *Videat quantus hic, cui et Abraham decimam protulit!* Num, si Deus existeret, Paulus incomprehensibili virtutem per quantitatem definiret, neque id ipsum vero per rem satis admirandam, sed per decimas Abraham, quas secundum leges sacerdotes

Melchisedechitis, quod Melchisedech ipse Deus sit, facient tibi in mentem dictum illud apostolicum, quod ex altera gente fuit, hoc est Chananiorum. Hoc argumentum expendisse Cunæum oportuerat, qui lib. iii. De republic. Hebr. iam accuratus in singulis hujus questionis, ut ipse ait, historicæ, momentum expendendis sibi videri vult.

recipiunt? Quando igitur quidquam inter legendum de Melchisedecho scriptum offenderis, illud continuo divi Pauli tibi in mentem revoca: *De quo prædicantur hæc, alterius tribus consors fuit*³; et hoc modo nunquam erraveris. *Manifestum enim, quod ex tribu Juda ortum duxit Dominus noster Jesus Christus*⁴. Ne discedas a fide Pauli, et validice enuntiata illi tribue de quo enuntiata sunt, neque ea quæ per typos prolatæ sunt, ipsis typis attribuas. Cujus, rogo, tribus fuit Melchisedech, quoniam tu illi prædicta adjudicas? Istiusmodi errore si universim decipi patiaris, et agnum typi gratia mactatum Deum tu censueris dicens: *Si non erat Deus, quomodo exterminatorem angelum sanguis illius arcebat?* Quin et æneum serpentem facile Deum reputabis ita tecum loquens, et dicens: *Si non erat Deus, quomodo serpentium morsibus sauciatis sanabat?* Nos vero illud Apostoli reponimus: *De quo dicuntur hæc, alterius tribus consors fuit.* Quodlibet eorum non per se admiranda operabatur, sed per Christum qui in ipsis repræsentabatur; ita prorsus et Melchisedech; et si exstitit rex justitiae et rex pacis, non exstitit tamen natura, sed interpretatione; de quo enim hæc vere enuntiabantur, alterius tribus consors fuit.

VII. Quærerem libenter ab hujusmodi hallucinatis hominibus, quorum prophetæ et apostoli non eundem Deum declararunt? Si quidem invidia aut timore detinebantur, quomodo neque invidia neque timor detinuit eos a prædicando Mariae filio? Fortasse non norant? Seilicet infantes illi præ vobis, vos autem magis cordati? quapropter quod illes latuit, vobis patesfactum est. Quid ad hæc aulem cati homines respondere audent? Ne mireris, si illi ignorarunt mysterium hoc, quando et Paulo apparuit difficile, quod intelligeretur, dum ait: *De quo multus nobis sermo, et difficilis interpretationis est*⁵. O audaciam! Apostolis sibi videntur sapientiores. *Neque intelligant quæ dicant, neque de quibus rebus affirment*⁶. Si enim omnino eridunt, quod multus est de Melchisedech sermo et difficilis interpretationis, utrum apud nos, an apud ipsos? Nos dicimus, quod interpretatio Melchisedech refertur in Dominum nostrum Jesum Christum; et ideo multus revera nobis est sermo de Melchisedech, isque difficilis declarationis, quemadmodum et Apostolus asserit; ipsi vero dicunt, quod Melchisedech est natura Deus. Si natura, quomodo difficilis interpretationis sermo est? Plane Deus verus creditur absque interpretatione, typi vero interpretatione indigent. Quamobrem videamus cui testimonium reddit divus Paulus dicens: *De quo nobis multus sermo, et difficilis interpretationis est.* Si quidem illis de Melchisedech tanquam de Deo locutus fuit, interpretentur suum ipsorum Deum, illum natura Deus existimantes; sin minus, nos

³ Hebr. vii, 3, 13. ⁴ ibid. 14. ⁵ Hebr. v, 11.

(16) Urkem Hierusalem Jebus quondam vocitatum Josue non uno in loco memorat xiii, 62; xviii, 28.

A μηδέθητι τοῦ Ἀποστόλου, Ἐγ' δὲ λέγεται ταῦτα, συλλῆς ἑτέρας μετέσχηκε, καὶ οὐδέποτε πλανηθῆσῃ. Πρόδηλοι γάρ διτὶ ἐξ Ἰούδᾳ ἀρατταῖς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός· Ἀκολούθους τῇ πίστει Παύλου, καὶ μὴ τὰ προφητικῶς χρηματισθέντα πρόσσεμε τῷ χρηματίσαντι, μετὸν τούτων τὰ τυπικῶς γεγενημένα αὐτοῖς ἀπόνεμε τοῖς τύποις. Ποιας φυλῆς μετέσχηκεν ὁ Μελχισεδέκ, διτὶ αὐτὸς αὐτῷ νομίζεις τὰ εἰρημένα; Οὗτος δὲ πλανώμενος, πάντες δὲ καὶ τὸν ἄμνον τὸν σφαγέντα τυπικῶς, Θεὸν ἡγήση λέγων· Εἰ μὴ ἦν Θεὸς, πῶς τὸν ὀλόθρευτὴν ἄγγελον ἀπῆλαυνε τὸ αἷμα αὐτοῦ; Τάχα δὲ καὶ τὸν χαλκοῦν ὅριν θεοποιήσεις, ταῦτα ὑπολαμβάνων, καὶ λέγων· εἰ μὴ ἦν Θεὸς, πῶς τοὺς δηχθέντας ὑπὸ δφεων ἀθεράπευεν; Ἡμεῖς δὲ τὸ τοῦ Ἀποστόλου ἔροῦμεν. Ἐγ' δὲ λέγεται ταῦτα, συλλῆς ἑτέρας μετέσχηκεν· Ἐκαστος γάρ αὐτῶν, οὐδὲ διτὶ ἐστοις τὴν δύναμιν, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἐν αὐτοῖς ἐρμηνευομένου Χριστοῦ· οὗτος καὶ ὁ Μελχισεδέκ καὶ ἐχρημάτισε βασιλεὺς δικαιοσύνης, καὶ βασιλεὺς εἰρήνης, οὐ φύσει ἦν, ἀλλὰ ἐρμηνευόμενος κατὰ τὴν Γραφήν. Ἐγ' δὲ γάρ λέγεται ταῦτα, συλλῆς ἑτέρας μετέσχηκεν

C. Ζ'. "Ηθελον γάρ κάγῳ πυθέσθαι τῶν φρεναπτατῶν. Τίνος ἔνεκα οἱ προφῆται, ἢ οἱ ἀπόστολοι θεὸν αὐτὸν εἶναι οὐκ ἐκήρυξαν; Εἰ μὲν γάρ φθονῷ ἢ φύσει ἐφέροντο, οὐκ δὲ τὸν ἐκ Μεριάς ἀφθόνως καὶ ἀφρόνως κατέστησαν; Εἰ δὲ ἡγνάσαν, ἐκείνοις μὲν νήπιοι παρ' ὑμᾶς, ὄμελοις δὲ παρ' ἐκείνους τελειώσεροι, καθότι τὸ ἐκείνους λαθόν ὅμιλον ἀπεκαλύψθη. Ἄλλα τι φασιν οἱ δεῖνοι; Μή θαυμάσης, διτὶ εἰ ἡγνάσαν οἱ ἀπόστολοι τὸ μυστήριον τοῦτο, ὅπου γε καὶ τὸ Παῦλον δυσερμήνευτον κατεφάνη, λέγοντι· Περὶ οὐ κοινὸς τῷν δέλτρος, καὶ δυσερμήνευτος λέγεται. Οὐ τῆς ἀλαζονείας! Διοικοῦτες εἶναι τῶν ἀπόστολον σοφάτεροι, εἴτε νοοῦσιν δὲ λέγουσιν, οὐτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται. Εἰ γάρ πιτεύουσιν δῶλος διτὶ, πολὺς δὲ περὶ τοῦ Μελχισεδέκ λόγος, καὶ δυσερμήνευτος, εἰ πάτεωσαν, πολὺ μέρει δυσερμήνευτός εστι; πάτερ τῷ ἡμετέρῳ, ἢ τῷ ἐκείνων; Ἡμεῖς λέγομεν, διτὶ ἐρμηνεύεται Μελχισεδέκ εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ πολὺς ἡμῖν δέλτρος καὶ δυσερμήνευτος, καθ' δὲ καὶ [δέ] Ἀπόστολος λέγει· ἐκείνοις δὲ λέγουσιν, διτὶ θεὸς φύσει εστίν. Εἰ δὲ φύσει θεὸς πᾶς δυσερμήνευτος; Θεὸς καθολικῶς πιστεύεται ἀνερμήνευτος, οὐ δὲ τύποι ἐρμηνεύονται. Αὐτὸν δέντον, τένι μαρτυρεῖ δέλτρος Παύλος, εἰπὼν· Περὶ οὐ καθόλος ὅμιλος δέλτρος καὶ δυσερμήνευτος. Εἰ ἐκείνοις, ὡς αἱρεῖ Θεού τοῦ Μελχισεδέκ εἰρηκώς, ἐρμηνευσάτεωσαν τὸν Θεὸν αὐτῶν, ὡς νοήσαντες αὐτὸν φύσει θεόν· εἰ δὲ μή γε, ἡμαῖς ἐν Κυρίῳ κατὰ δύναμιν τὰ τοῦ Μελχισεδέκ ὡς τυπικά ἐρμηνεύσομεν, κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἀγίου Παύλου, καὶ πανσάσθωσαν βλασφημοῦντας. Πρώτων μὲν γάρ (16) Ἰερουσαλήμ Ἰεδών εκά-

I Timoth. i, 7.

Vocitatum eamdem et Salem docent illa Hebraici Psalterii: Factum est in Salem tabernaculum ejus,

λείτο· οὗτον γινώσκουμεν, διτὶ ἐκ τῶν καθαιρεθέντων ἔπειτα ἔθνῶν ἦν ὁ Μελχισεδέκ. Ἱερουσαλήμ γάρ ἐτύγχανεν. "Τοτερὸν δὲ, μετὰ τὸ ἔκβληθῆναι τὰ ἔθνη, καὶ ἀποικίσαι τὸν λαόν, ἀπεκλήρωσεν αὐτὴν ὁ Θεὸς τοῖς ιερεῦσι, τοῦ ἑκείνου ἀναφέρεσθαι τὰς θυσίας ἐκ παντὸς τόπου τῶν Ιουδαίων· οὗτον καὶ μετὰ τὸ καταπάυσαι ἀπὸ τῶν πολεμίων, μετωγόμασε τὴν πόλιν Σαλῆμ, ὃ ἐστιν εἰρήνη. Ἱερουσαλήμ δὲ ἐρμηνεύεται, ἔραστις εἰρήνης. Τούτου χάριν ὁ Μελχισεδέκ παρὰ τῷ Παύλῳ καὶ τῇ Γραφῇ βασιλεὺς εἰρήνης ἐρμηνεύεται· ἐν αὐτῇ γάρ ἑκαὶ λένετο πρότερον, ὡς εἴ τις εἰπῇ, βασιλεὺς Σέλγης· Σέλγη δὲ ἐρμηνεύεται ἀγρεῖσα. Οὐκοῦν εἰκότως ὁ ἥγονος μενος Σέλγης, κατὰ τὸ τῆς πόλεως ἴνομα, ἥγονος μενος ἀγρεῖσας ἐρμηνεύεται; οὐ φύσει μέντοι ἀγνείας ἐστὸν ἥγονομενος, ἀλλὰ καθ' ἐρμηνείαν ὄνομασίας. Χριστὸς δὲ ἐστι φύσει ἀγνείας ἥγονομενος. Ἀρα νοοῦσιν, διτὶ καὶ ὁ Μελχισεδέκ καθ' ἐρμηνείαν ὄνομαστικὴν βασιλεὺς εἰρήνης λέγεται; Εἰ μὲν Ἱερουσαλήμ αὐτῇ ἐστὶν ἐπουράνιος, ἐνθα ἑβασίλευσεν, ἢτω καὶ ὁ ἥγονος μενος αὐτῆς φύσει βασιλεὺς εἰρήνης· εἰ δὲ αὐτῇ τύπος ἦν τῆς ἱκνου Ἱερουσαλήμ, φανερὸν, διτὶ καὶ οὗτος τυπικῶς ὄντος πατέρων, διὰ τὴν ὄμωνυμίαν τῆς πόλεως. Τὸ δὲ βασιλεὺς δικαιοσύνης, τοῦ οἰκείου ὄντος ματός ἐστιν ἐρμηνεία, τουτός τε Μελχισεδέκ, γλώσσῃ τῇ Χανανίτιδι, καθὼς παρὰ τῶν ἐπισταμένων ἐμάθομεν, ὡς ἂν τις εἴποι· Ἀμβρόσιος, τουτότινος ἀδάντας. Τί οὖν; ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων Ἀμβρόσιος ὄνομάζονται, παρὰ τοῦτο φύσει καὶ ἀθάνατοι εἰσι, κατὰ τὴν ἐπωνυμίαν; Οὐ πάντως. Πόσον· Εὐγένιοι λέγονται, δοῦλοι ὑπάρχοντες! πόσοι Πολυχρόνιοι, καὶ γίνονται ὀλιγοχρόνιοι! πόσοι Δημοκράται, καὶ οὐδενὸς ἔκρατησαν! καὶ εὑρέθησαν οἱ χρηματισμοὶ ἀκατάλληλοι τοῖς πράγμασιν.

vite usura fuentes? Quot Democrati neminem habentem nomine tenus eventura significent, licet res ipsas nomine minime praestent.

H'. Ἐπειδὴ οὖν τὰς ὄνομασίας ἐρμηνεύσαμεν κατὰ δύναμιν, φέρε, ὡς οἶδον τε, καὶ τὰ πράγματα πάλιν. Πατέρες Ἀβραὰμ, μετὰ τῶν οἰκείων οἰκογενῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὅκτὼ ὀπλισάμενος, ἐπὶ τοῦ Μελχισεδέκ τοὺς ἀλλοφύλους ἐτροπάσατο· οὕτως ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, οἱ δικτιονεῖς αὐτοῦ τριακόσιοι δέκα καὶ ὅκτὼ πατριάρχαι, ἐν τῇ (17) Νικαίων πόλει;

(Psal. LXXV, 5); ita plane redditā a Chaldaeo, Aquila, Theodotione, Symmacho, Hieronymo, cæterisque interpretibus, unos si excipias Septuaginta, et qui eos sequitur, Vulgatae editionis interpretem, qui reponunt: *Facies est in pace locus ejus.* Hac ipsa plane in urbe primo Salem, deinde Ierbus, postremo rursus Salem et Hierusalem dicta regnasse Melchisedechum plerique omnes interpretantur et Patrum, Josephus, Ireneus, Hippolytus, Theophilus, et Eustathius Antiocheni, uterque Eusebius Cæsariensis et Enissenus, Apollinaris, Procopius tradunt; nimis mirum ex Moyse, qui Melchisedech regem Salem perspicue appellat (Gen. xiv, 18). Nulla enim alia præter Hierusalem in sacris libris urbs Salem occurrit; nam Salim, cuius mentio fit (Judith iv, 4; Jeremias xlviij, 5; Joan. iii, 23), nonnisi aut immunitatis veterum Hebræorum lectionibus et Chaldaei interpretis, aut posthabita veterum codicim sive idem ac Salem reputari potest: Salem vero (Gen.

A in Domino pro modulo nostro de Melchisedech prolata, tanquam per typum prolata interpretabimur secundum enarrationem divi Pauli; et desinamus tandem contradicere. Hierusalem quondam Ierbus vocabatur; unde arguimus, quod Melchisedech ex septem nationibus exterminatis fuerit, Ierbusus enim erat: postea quam vero expulsa fuere gentes, et commigravit illuc populus, distribuit eam Deus sacerdotibus, ut illic victimæ offerrentur ex omni loco Iudeorum: unde postea quam cessatio bellorum fuit, nuncupavit urbem Salem, quod est *pax*. Hierusalem vero explicatur *visio pacis*. Ideo Melchisedech apud divum Paulum et in divina Scriptura rex pacis interpretatur; quandoquidem ipse antea regnabat in ea, ut si quis dixerit rex B Selge: Selge porro interpretatur *castitas*; nonne qui Selge dominatur, secundum nomen urbis *castitatis dux* interpretatur? non natura quidem castitatis dux, at interpretatione: natura vero Christus, dux castitatis. Num tandem intelligunt, quod et Melchisedech secundum nominis interpretationem rex pacis dicitur? Si Hierusalem ista est urbs cœlestis, et istic regnavit; profecto in ipsa regnans rex pacis natura fuerit; si vero ista typus fuit supernæ Jerusalem, planum est, quod iste per typum nuncupatus fuit rex pacis propter significationem nominis urbis. Rex vero justitiæ proprii nominis interpretatione est, hoc est Melchisedech Chananaeorum lingua, quod ex doctis didicimus, ut si quis dixerit Ambrosius, hoc est *immortalis*. Quid igitur? quoniam multi homines Ambrosii nominantur, propterea iidem immortales sunt juxta nominis significationem? Nequaquam. Qunt appellantur Eugenii servitutem servientes? Quot mortaliū Athanasiū nuncupantur? Quot Polychroniū exigua D xxxiii, 17), Samaritanus et Chaldaeus appellativum nomen, non proprium efferunt, quomodo etiam statuit D. Hieronymus in Quæst. Hebraicis, ubi præterea Salem Melchisedechi eamdem prorsus cum Hierusalem agnoscit, ut non ex sua, sed ex Sicheleitarum sui temporis sententia in Epist. ad Evaristum, vel si mavis Evangelium locutum fuisse argui jure possit. Quod eadem in epistola asserebat de situ Salem remotiori, quam ut commode Abraham revertenti de via in occursum prodiretur, leve quidem est; cum imo Regi Sodomorum, qui aderat una in itinere cum Melchisedech, etiam longius fuerit procedendum.

(17) Hanc trecentorum decem et octo Patrum, qui profligato in Nicæna synodo Ario catholicam fidem vindicarunt, cum Abramano victore reduce cum Lot, hostibus trecentorum decem et octo vernarum ope fusis, comparationem valde quondam in Ecclesia a sanctis Patribus celebratam ostendunt

domestici et gentiles apostolicis armis instructi, in urbe Nicæa hæreses effugarunt. Vide apłam interpretationem. Tunc Melchisedech panem et vinum protulit redeuntibus ex bello in solamen et refecionem; ita et Christus pontifex magnus ob id ipsum revertentibus ex spirituali bello sanctificatum panem et vinum præbet dicens: *Accipite, et comedite ex eo omnes*⁸. Et rursus dedit Abraham decimas exuviarum sacerdoti Dei; ita et illius filii sensus decimas offerunt Christo. Quinque etenim sensus duplicitate dicati, nempe spiritualiter et proprie, decimæ quædam sunt delibatae ex universa natura nostra ab alienigenis in captivitatē tracta secundum prædictam historiam. Num per istiusmodi exposita animadvertis, quomodo multus est sermo, et difficultas interpretationis, quemadmodum dixit divus Paulus apostolus? Ne igitur typos veritatem appelles, neque audiens Melchisedech sine patre et sine matre, quod genealogia ejus descripta non existet, velis eum existimare filium Dei naturalem. An non in Melchisedech historia recognoscis, quæ divina Scriptura loquitur de typis, de Lot Abrami nepote et de regibus, nomina hominum et locorum, Melchisedech nimirum et urbem Salem aperte declarans? Nihil borum per se incarnationem Domini præ se fert; si enim naturali præ se ferunt nomina, non amplius interpretatio; si autem interpretationem, non amplius natura. Et quomodo multus foret hujusmodi sermo et difficultas interpre-

B

C

⁸ Matth. xxvi, 26.

Sermo *De Melchisedech* inter opera sancti Athanasii editus; sanctus Ambrosius *De fide ad Gratianum* I. 1, cap. 1, Liberius pontifex in *Epistola ad Orientales*, et hic S. Marcus monachus. Nicænos autem Patres patriarchas appellat, ut illo anno loquuntur, nullis adhuc in Oriente Ecclesiis præcipuo patriarchali titulo insignibus factis: quod cognoscimus in Gregorio Nazianzeno orat. 40, 41, et 71, et Nysseno orat. *De Magno episcopo*; hinc iterum infra, episcopos S. Pater patriarchas nuncupat. Prodit denique ex hoc locu novum testimonium ab ultima antiquitate pro asserendo numero Nicænorum Patrum, et coarguendo viatio lectio-
nia Eusebianæ contra Valesium in *Vita Constantini*.

(18) In refecionem utique sacram, non profanam, qualem videlicet summus pontifex Jesus Christus præbet revertentibus ex bello spirituali Nicæni Patribus; aliter enim potiore sui parte concedet comparatio. Quanquam satudem est S. Marcum typicum quidem Melchisedechi sacerdotium, et sacrificium satis exaggerate explicare: at verum ejusdem Melchisedech sacrificium panis ac vini valde jejunæ ac obscure innuere, aut etiam prorsus dissimulare. Recolenti tamen attentius totius disceptationis genus, et argumentorum seriem venit in mentem suspicari, de quo doctorum viorum judicium sit, S. Patrem consulto id agere, quippe quod ei res sit cum adversariis, qui typum in Christo, archetypum constituant in Melchisedech, quem ipsa divinæ dignitate personæ, non sacrificio, et tanquam sacerdotem, humanum genus redemisse aiebant, propterea quod non haberent ostendere victimam, facile id ipsum ad illum ut pote sumnum etiam vere sacerdotem astruendum arrepturi, si eis sacrificii, panis ac vini veritas ostentetur, ideo quæ nudi typi sunt

A ἀποστολικῶς δπλισάμενοι ἐτροπώσαντο τὰς αἰρέσεις. "Ιδε ἔμηνεαν προσφυῆ. Τότε ὁ Μελχισεδέκ ἐξήνεκεν δρόν καὶ οἶνον, εἰς (18) ἀνάπτωσιν τοῖς ἀναστρέψουσιν ἀπὸ τοῦ πολέμου. Οὐτω καὶ ὁ Χριστὸς, ὁ μέγας ἀρχιερεὺς, τοῖς ἐκ τοῦ νεοροῦ πολέμου πρὸς αὐτὸν ἀναστρέψουσι δίδωσιν δρόν καὶ οἶνον ἡγαστέμενον, λέγων· Αδείτε, φάγετε ἐξ αὐτοῦ πάντες. Καὶ πάλιν δίδωσι δεκάτας Ἀβραὰμ ἀπὸ τῶν ἀκροθίνιών τῷ ἵερει τοῦ Θεοῦ· καὶ οἱ ἐφέμιλλοι τοῦ ἔκσινον πίστεως προσφέρουσι τῷ Χριστῷ τὰ ἀκροθίνια. Αἱ γὰρ πόντες αἰσθήσεις, διττῶς (19) ἀνατεθεῖσαι αὐτῷ, νοερῶς λέγω καὶ ιδίως, δεκάται τινὲς εἰσ τῶν μορίων τῆς φύσεως ἡμῶν, τῆς ποτὲ αἰχμαλωτευθεῖσῆς ὑπὸ τῶν ἀλλοφύλων κατὰ τὴν προεργάμηντον Ιστορίαν. Ἄρα διὰ τῶν εἰρήμενων ἐνθόσιας, πῶς πολὺς ἔστιν ὁ λόγος καὶ δυσερμήνευτος, καθὼς προεργάζειν ὁ ἄγιος Παῦλος ἀπόστολος; Μή οὖν τοὺς τύπους λέγε ἀλλοθειαν, μηδὲ ἀκούσας ἀπάτορα, καὶ ἀμήτορα διὰ τὸ ἀγενεαλόγητον, λογίζου διὰ τοῦτο Υἱὸν Θεοῦ φύσει. "Η οὐκ ἀνέτως δοσα διηγεῖται ἡ θεῖα Γραφὴ ἐν τῇ κατ' αὐτὸν Ιστορίᾳ περὶ τῶν τύκων, περὶ τοῦ Λώτ τοῦ ἀδελφιδοῦ Ἀβραὰμ, περὶ τῶν διατιτέλεων, τὰ δύναματα καὶ τῶν ἀνθρώπων δύμα καὶ τῶν τόπων, καὶ τὸν Μελχισεδέκ, καὶ τὴν πόλιν Σαλὴμ φανερῶς δηλώσασ; Οὐδὲν δὲ τούτων περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ Κυρίου αὐτούτως ἔρμηνεται. Εἰ γὰρ φύσις τὰ δύναματα εἰσιν, οὐκέτι ἔρμηνεις· εἰ δὲ ἔρμηνεια, οὐκέτι φύσις. Πώς οὖν πολὺς ὁ λόγος καὶ δυσερμήνευτος; Ἀλλὰ γνῶθι τὸ γεγραμμένον, ὅτι

unico exprimit S. Pater; quæ autem veritatem continent, licet typica et ipsa sint, ne archetypa contendantur ab adversariis, per dissimulationem prudens mittit, tanquam causæ quam agit, minus opportuna. Etiam D. Paulus de sacramento altaris, de quo maxime grandis fuisse sermo, nullam mentionem facit in exponendo Melchisedechiano vaticinio, quod eam videlet propositionem epistolæ argumentum non postularet. Ob haec prorsus causam supra, cum non semel locus incidisset extollendi sacerdotium Melchisedechi supra sacerdotium Abrahāi ex illo D. Pauli elegio: *Vide te qualis hic es, etc., totum illud in Abrahāi modestiam et humilitatem, quam in Melchisedechi sacerdotiū præstantiani satius duxit rejecere: ita et paulo infra parum abest quin Abel et Jacob magis vere sacerdotes fuisse quam Melchisedech ratiocinetur, et prorsus ratiocinetur ex persuasione adversariorum, quod nempe illi immolatione sacrificaverint, non vero Melchisedech, sed tantummodo appellatus sacerdos fuerit, typi et vaticinii gratia; illico tamen mutat dictum, clamataque totum illud discrimen sibi invito ab adversariorum importunitate extortum fuisse, et diserte profitetur se Melchisedech æque atque Abel et Jacob sacerdotem, hoc est peracto sacrificio insignem in Domino credere.*

(19) Videtur hic duplicare sensus ex duplice ministerio et obsequio, quod animo exhibent cuim in iis quæ ad mores spectant, tum in iis quæ spectant ad fidem, exequendis, quomodo duplicat etiam S. Ambrosius in *Exposit. Evangel. secundum Lucam* I. viii, ad illa: *Ecce mna tua decem mnas acquisiescit. Denique, ait, ex una decem mnas aliis fecit, aliis quinque. Fortasse iste moralia habet, quia quinque sunt corporis sensus, ille decem duplicitas. id est, mystica legis et moralia probitatis.*

ταῦτα τύποι συνέβαινον ἐκείνοις γέγραπται δὲ εἰς Α
νουθεσίαν ἡμετέραν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων
κατήγησε.

Θ. Καὶ τοῦτο δὲ ἀναγκαῖόν ἐστι πυθέσθαι παρ'
αὐτῶν· Πῶς δὲ Θεὸς Λόγος μὴ ἔχων τότε σάρκα ιερά-
τευσεν; ὑπὲρ τίνος δὲ καὶ ιεράτευσεν; Εἰ υπὲρ τοῦ
κόσμου λέγεις, καὶ τοῦ ἔστι τὸ θύμα; χωρὶς γάρ
αιματόχυσίας ἤκουσας, διτὶ οὐ γίνεται ἀφεσί· τίνες
δέ εἰσι καὶ οἱ τῆς ιερωσύνης κήρυκες τε καὶ μάρ-
τυρες; Εἰ δὲ λέγουσιν, διτὶ αὐτὸς μέν ἐστι, τύπος δὲ
ἐγένετο τῶν μελλόντων· οὐκοῦν ὁ ἄστρος τοῦ σαρ-
κωθησομένου τύπος εὑρίσκεται; μᾶλλον δὲ αὐτὸς
ἔστι τοῦτο τύπος ἐγένετο; "Οπου δὲ αὐτὸς πάρεστιν, οὐ
λέγεται τύπος, ἀλλ' ἀλήθεια. Εἰ δὲ τότε ἀλήθεια, ἐτοῦ
τῆς σαρκώσεως τῇ ἀρούμενῃ; πῶς δὲ ἡ Γραφὴ λέγει,
διτὶ ἑτέραις γενεαῖς τὸ μυστήριον τοῦτο οὐκ ἐγνω-
ρίσθη, ὡς νῦν ἀπεκαλύψθη τοῖς ἄγιοις ἀποστόλοις,
καὶ προρήταις; τότε δὲ οὗτοι προφῆται ἐβόησαν περὶ
τούτου, οἵτε ἀπόστολοι. Ἀλλὰ τι πάλιν λέγουσιν;
Εἰ μὴ ἦν Θεὸς, πῶς ἦν Ιερεὺς πρὸ νόμου; Ἡμεῖς
δὲ πρὸς αὐτούς· "Ιερωσύνη λέγεται διὰ τὸ θύειν
τῷ Θεῷ θυσίας ἀνθρώπων ἐνταρκον· χωρὶς δὲ σαρκὸς
Ιερεὺς οὐκ ὀνομάζεται. "Ωστερ πού ἔθυσε τῷ Θεῷ
"Ἄδελφον πρὸ νόμου, καὶ διὰ τοῦτο ἀποδέδειται Ιε-
ρεὺς, καὶ ὥστερ ἔθυσεν αὐτῷ Ἰακὼν, καὶ ἀποδέ-
δειται Ιερεὺς· ὡς οὕτοι πάντες ἔθυσαν πρὸ τοῦ
νόμου, οὕτω καὶ ὁ Μελχισεδὲκ πρὸ τοῦ νόμου ἦν
Ιερεὺς. Ἀλλά φασι· Τούτους ιερεῖς οὐκ εἶπεν ἡ
Θεῖα Γραφὴ. Ἡ μὲν θεῖα Γραφὴ οὐ περιττολογεῖ,
καθὼς παραζητεῖτε ὑμεῖς. Εἰ δὲ ὅλως ζητεῖτε τὴν
διαφορὰν τοῦ πράγματος, (ὁ Μελχισεδὲκ οὐκ (20)
Ξύθεσεν, ἀλλὰ μόνον ὀνομάσθη) Βεβαίωτεροι οὖν εἰσιν
οὗτοι θύσαντες, ἢ γάρ ἐκεῖνος ὀνομάσθεις, ἐπειδὴ
τὸ θύειν ιερωσύνης ἐστὶ μᾶλλον, ἢ γάρ τὸ χρηματί-
ζειν. Τὴν τοιαύτην μὲν διαφορὰν τῇ ἐκείνων ἀκαιρο-
λογίᾳ παρεθήκαμεν· ἡμεῖς δὲ ἐν Κυρίῳ κάκείνον κά-
κείνους ὅμοιος Ιερεῖς ἔχομεν τοῦ Θεοῦ.
sacrificare quam vaticinum edere. Hoc autem discrimen reddidimus ad illorum importunitatem, nos
vero in Domino illum æque atque illos sacerdotem Dei reputamus.

I. Θαυμάζω δὲ, πῶς οὐκ ἤκουσαν τοῦ μακαροῦ
Πέτρου σαρώς περὶ αὐτῶν βούντος, καὶ λέγοντος, διτὶ^D
Ἐσονται φευδοδιάσκαλοι, οἵτινες παρεισάξουσιν αἰ-
ρέστεις ἀπωλείας. Προσφυῶς δὲ εἰρήκε τὸ παρει-
σάξουσιν· καυροσκοπούσις γάρ δυτῶς, καὶ καθ' δ ἀν-
εῖρωσι τοὺς παρατυχάνοντας, κατὰ τὸ αὐτὸν καὶ
τὰς ἀποκρίσεις ποιοῦνται· ποτὲ μὲν γάρ αὐτὸν λέ-
γουσιν φανερῶς Θεὸν, ποτὲ δὲ πανούργως ὅμολο-
γοῦσιν, διτὶ ἡμεῖς αὐτὸν Ιερέα τοῦ Θεοῦ ὀνομάζομεν,
καθὼς καὶ ἡ θεῖα Γραφὴ. Εἰ δὲ οὐ τῇ θεῖᾳ Γραφῇ
πιστεύουσιν, εἴπωσι πάντα κατὰ τὴν Γραφήν. Πρώ-
τον ἡ Γραφὴ Θεὸν αὐτὸν οὐ λέγει, μήτε ἐκεῖνος
λεγέτωσαν· ὅμολογείτωσαν δὲ καὶ τοῦτο, διτὶ Ἀφ-
ωμοιωμένος ἐστὶ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, οὐ φύσει Υἱὸς,
καὶ διτὶ Ἐρμηνεύμενός ἐστι βασιλεὺς δικαιο-
σύνης, οὐ φύσει, καὶ διτὶ Ἐρήται ταῦτα,
φυλῆς ἑτέρας μετέσχηκε· καὶ μη περικοπὴν ἀμ-

* 1 Cor. x, 11. ¹⁰ Hebr. ix, 23. ¹¹ Ephes. iii, 5.
(20) Vide notam 18.

tionis? Verum reputa quod scriptum est, quod vi-
delicet hæc illis typi causa contigerunt; scripta
autem fuerunt ad institutionem nostram, in quos
limes sæculorum reciderunt?

IX. Illud præterea ab ipsis requirendum est:
Quomodo Deus Verbum non adhuc carne indutus
sacerdotium gessit? Si pro mundo ait, quæro ubi
adest victimæ? Audisti enim, quod sine sanguinis
effusione non sit remissio ¹⁰. Quinam porro adsunt
sacrificii præcones et testes? Si dicant, quod ipse
met est victimæ, et est etiam typus futurorum; num
igitur qui sine carne est, typus exsistit ejus qui
carnem induturus erat, imo ipse suimet ipsius ty-
pus exstitit? Sed ubi quis ipsem adest, non dicitur
typus, sed veritas.) Si autem tunc veritas affuit, quid
dicemus de incarnatione? Quomodo autem dicit
Scriptura, quod mysterium hoc non cognitum fuit
aliis generationibus, quod nunc revelatum est apo-
stolis et prophetis ¹¹? tanc autem neque prophætæ
neque apostoli prædicaverunt. Aiant vero rursus,
Quomodo erat sacerdos ante legem, si non erat
Deus? Nos autem contra ad illos: Sacerdotium di-
citur quod homo carnem gestans Deo sacrificia of-
ferat; qui carnis expers fuerit non dicitur sacerdos.
Quemadmodum sacrificavit Deus Abel ante legem,
sicque apparuit sacerdos; et quemadmodum ipsi
sacrificavit et Jacob, et sic apparuit sacerdos;
quemadmodum hi omnes ante legem sacrificave-
runt, eodem modo et Melchisedech ante legem sa-
cerdos exstitit. Nusquam vero, inquit, hos sacer-
dotes esse divina Scriptura pronuntiat. Verum di-
vina Scriptura non adeo multis verbis eloquitur,
ut vos morose requiritis. Si autem queritis hujuscem
rei discrimen, Melchisedech non sacrificavit, sed
tantummodo nuncupatus sacerdos fuit. Hi igitur,
qui sacrificaverunt, longe verius sacerdotes exstite-
runt quam ille, qui nomine tenus nuncupatus sa-
cerdos fuit; quandoquidem sacerdotii magis est
reverio in Domino illum æque atque illos sacerdotem Dei reputamus.

X. Miror interim, quomodo non advertant bea-
tum Petrum perspicue de ipsis clamare et dicere,
quod existent doctores mendaces, qui sectas perdi-
tionis introducent ¹². Vere dixit introducent; nam
istī anūie observant occasiones seducendi, et quate-
nus affectos ad eam sententiam comperiunt, cum illis
congregientes catenus et responsa effingunt: aliquando ipsum aperte Deum asserunt, aliquando callide
fatentur, quod nos ipsum sacerdotem nuncupamus,
quemadmodum dicit divina Scriptura. Si omnino
divinæ Scripturæ credunt, omnia secundum divi-
nam Scripturam pronuntient. Primum quidem di-
vina Scriptura Deum ipsum non dicit; neque illi
dicant; constileantur etiam illud, quod assimilatus
est Filio Dei ¹³, non vero natura Filius Dei est; et
quod interpretatione, non natura, est rex justitiae ¹⁴,
et quod, de quo hæc enuntiantur, alterius tribus

¹⁰ II Petr. ii, 1. ¹¹ Hebr. vii, 3. ¹² ibid. 2.

*consors fuit*¹⁴; neque ambiguus loquentem textum excerpant, ut subdola recitatione vulgus persuadeant, et simplicibus laqueum tendant. Nos quidem præcipuo Domini præcepto merito cogimur abductos per fraudem in errorem, veritate proposita revocare. Illi vero, si quos persentiant veritate agnita erroris per ignorantiam suscepí pertæsus, probabilibus in speciem et facile succum facientibus argumentis, eaptant continuo vociferantes: quia etsi natura Melchisedech Deus non existat, minime peccamus hominem licet, Deum reputantes; scriptum est eniū: *Ego dixi: Dii estis, et filii Excelsei omnes*¹⁵; neque advertunt, quod isthac persuasio dupliciter concepta falsam eorum fidem evincit. Nam hoc modo Dominum æqualem omnibus hominibus estimant, non etiam ut vere est, Salvatorem, Deum ac Dominum, et ad creaturam loco Creatoris adorandum nos adducunt. Quoniam igitur serpentium more sese revolentes, retinent eos qui volunt ab ipsis ausugere, necesse est nos quoque ex illo præcepto: *Estote prudentes sicut serpentes*¹⁶, ut imitemur illorum vafritiem, et versatilibus sententiis istas illorum circumvolutiones resolvamus, et dicamus, quod, etiamsi Deus existat Melchisedech, nihil peccamus hominem ipsum habentes, et nuncupantes. Scriptum est autem, quod non est aliud uinum, in quo oporteat nos salvos fieri, præter Dominum nostrum Jesum Christum¹⁷, qui est plenitudo ejus, qui omnia ubique repletus¹⁸. Audiant Apostolum commonefaciente, ut neque Evangelii alterius prædicatores recipiamus: *Nam si is qui rexit, ait, alium Christum prædicat quem non prædicavimus, aut alium Spiritum accipitis quem non accepistis, aut aliud Evangelium quod non recepistis, recte patetemini*¹⁹. Si igitur hic obsignal Evangelii prædicationem, quid patientur deinde qui hæreses introducunt, aut qui credunt ipsis? At quid illi adversus nos dicunt? Quomodo igitur non omnes docent in ecclesiis, quemadmodum et tu hic hodie doceas? Sciant porro quod omnes, qui docent, tradita ab apostolis tanquam certo tradita certo affirmant, nullusque ita nova venditat commenta tanquam nunquam tradita. Quod si quis per imprudentiam deceptus deprehensus fuerit, omnino communitus

Α φιρέτεπή ἐχλέγωσιν, ὡς καὶ πείθειν ὑποκρίει τοὺς πολλούς, καὶ παγιδεύειν τοὺς νηπιώτερους. Ήμεῖς μὲν οὖν ἐντολὴν τοιαύτην κατὰ τάξιν λαβόντες παρὰ Κυρίου, τοὺς δι' ἀγνοιαν πλανωμένους πελθεῖν (21) ἀναγκαζόμεθα· ἔκεινοι δὲ, διὸν ἕωστος τοὺς ὅπ' αὐτῶν τιταημένους μετανοῆσαι θέλοντας, εὐληπτοτέραις εὐτὸὺς πιθανολογίαις ἐπικρατοῦσιν, οὐτως; ἀεὶ λέγοντες· Εἰ καὶ οὐκ ἔστι φύσει Θεὸς ὁ Μελχισεδέκ, οὐδὲν ἡμαρτήσαμεν ἀνθρώπων θεοποιήσαντες· γέγραπται γάρ· Ἐγώ εἰμι· Θεοί ἔστε, καὶ νιοί· Υψίστους πάντες οὐκ εἰδότες, διτε τῇ τοιαύτῃ διχόνιᾳ ἀδέβαιον τὴν εἰς Χριστὸν πιστιν ἀποδείκνυσι σαφῶς, ἀν οὐτως τὸν Κύριον πάντων ἀνθρώπων ἴσον ἡγήσανται, καὶ οὐκέτι ὡς ἔστι, Σωτῆρα, καὶ Θεὸν, καὶ Δεσπότην, καὶ λατρεύειν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα παρασκευάζει. Ἐπειδὴ οὖν ὅφεως δίκην ἀντεῖλισσόμενοι σφίγγουσι τοὺς ἀποδρόμιν αὐτῶν βουλομένους, ἀνάγκη καὶ τὴν ἡμέραν ἐντολὴν ἔχοντας τὸ, Γιρεσθε ψρότυμοι ὀστεί δύσεις, μιμήσανται τὴν ἔκεινων κακουργίαν, καὶ τοὺς ἀγγιστρόφοις νοήμασι ἐκλύειν αὐτῶν τὰς τοιαύτας περιελιγγας, λέγοντες, διτε κανέται Θεὸς ὁ Μελχισεδέκ, οὐδὲν ἡμαρτήσαμεν ἐν τούτῳ ἀνθρώπων αὐτὸν ἔχοντες καὶ διομάζοντες· γέγραπται γάρ, διτε οὐκ ἔστιν διοματίστερον, οὐδὲν ὅπερ σωθῆναι πάντας τὴν ἡμέραν, ἀλλὰ Κύριος Τῆσοῦς Χριστὸς, Τὸ πλήρωμα τοῦ πάντα ἐτοπίσαντος πληρουμένου. Ἀκούετωσαν τοῦ Ἀποστολοῦ παραγγέλλοντος, μηδὲ τοῦ Εὐαγγελίου δευτεροχήρυκας παραδέχεσθαι. Εἰ μέτρον γάρ ὁ ἐρχόμενος, φησιν, ἀλλοτε Τῆσοῦν πηρύσσει, διτε οὐκ ἐκηρύξαμεν, η Πνεῦμα ἐπεροι λαμβάνεται, διτε ἀλλέστε, η Εὐαγγέλιον ἐπεροι, διτε ὁδέξασθε, καὶ τὸν ἀτείχεσθε. Εἰ οὖν οὗτος τὸ τοῦ Εὐαγγελίου σφραγίζει, τι πεισονται λοιπὸν οἱ τὰς αἰρέσεις παρεισάγοντες, η οἱ πιστεύοντες αὐτοῖς; Ἀλλὰ τι φασι πρὸς τὴν ἡμέραν; Πῶς οὐ πάντες διδάσκουσιν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, καθάπερ καὶ σὺ ὁδε σήμερον; Γνώτωσαν δὲ, διτε πάντες οἱ διδάσκουσις τὰ τῶν ἀποστόλων, ὡς βέβαια βεβαιοῦσιν, οὐδεὶς δέ πω παινιοτομεῖ ὡς μηδέπω κεκηρυγμένα· εἰ δέ καὶ ποτὲ τις πλανηθεὶς ἀκουσώς φωραθῇ, πάντως η ἐπιτιμηθεὶς ἐπιστρέψει, η τὸ φεῦδος αἰρετούμενος, μετὰ τῶν ἔξω λογισθήσεται, διπερ εἰκός καὶ ἐν τούτοις παθεῖν. Καὶ ἐν τούτῳ δὲ ἔστι δοκιμάσαι τὴν ἀφροσύνην

¹⁴ Hebr. vii, 13. ¹⁵ Psal. lxxxi, 6. ¹⁶ Math. x, 16. ¹⁷ Act. iv, 12. ¹⁸ Ephes. i, 23. ¹⁹ II Cor. xi, 4.

(21) Præclarum est quod legimus in lib. xviii Apophthegmatum sanctorum Patrum num. 4, exemplum dexteritatis S. Cyrilli Alexandrini adhibitæ in revocando monacho quodam admirandam doctrinis Melchisedechitarum decepto: *Abbas Daniel narravit de alio seni magno, qui inferiores partes Ægypti habitabat, quia diceret per simplicitatem, quod Melchisedech ipse est Filius Dei. Hoc autem indicatum est S. M. Cyrillo Alexandrino, et misit ad eum. Sciens autem quia signiser esset ille senex, et quidquid pereret a Deo revelabatur ei, et quia simpliciter diceret hoc verbum, usus est hujusmodi ratione dicens: Abba, rogo te, quia in cogitatione mea est, quod Melchisedech ipse sit Filius Dei, et rursus alia mea cogitatio dicit, quod non sit, et sacerdos summus fuerit Dei. Quoniam ergo ego ita hæsito de hoc,*

idcirco misi ad te, ut depreceris Deum, quatenus revealare tibi dignetur de hoc quid veritas habeat. Señex autem de conversatione sua præsumens cum fiducia dixit: *Da mihi per tres dies inducas, et ego deprecor Deum, et renuntio tibi quidquid fuerit revelatum de hoc. Intrans ergo in cellam suam deprecabatur Deum de verbo hoc, et veniens post tres dies dixit S. M. Cyrillo: Homo est Melchisedech. Archiepiscopus autem respondit ei: Quoniam constat apud te, abba? Et ille dixit ei: Deus ostendit mihi omnes patriarchas, ita ut singuli eorum coram me transirent ab Adam usque ad Melchisedech, et angelus assistens mihi dixit: Ecce iste est Melchisedech; et ideo, archiepiscope, certus es tu quia sic est. Abiens autem senex prædicabat per semetipsum, quia homo est Melchisedech; et gavisus est magnifice S. Cyrillos.*

αὐτῶν, ὡς πάσης αἰρέσεως πονηρότεροι τυγχάνουσιν. Ἀρορισθέντες γάρ τὸν τῶν ἀγίων ἐπισκόπων καὶ ἀναβεματισθέντες, δικού ἀγνοοῦνται καὶ κοινωνοῦσι λάθρᾳ, καὶ συνάγονται, τουτέστιν δὲ προερήκαμεν, διτεῖ καὶ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν οἰκονομίαν ἀτιμάζουσιν. Οὗ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλ' εἰ καὶ ποτε διὰ τῆς ἐπιπλάστου εὐλαβείας αὐτῶν δυνηθῶσι παρ' ἐπισκόποις, ή περιοδευταῖς (22) δεχθῆναι, εὖθὺς τοὺς δυτικοὺς πιστοὺς καὶ δρθοδόξους διαβάλλουσι λαθραίων ὡς κακόφρονας, καὶ μισεῖσθαι ἢ διώχεσθαι παρασκευάζουσιν. Ἀλλ' οὐ ἐπιστάμενος τοὺς λογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων, περιτρέπει αὐτῶν τὴν πανουργίαν· καὶ φανεροποιήσας αὐτοὺς, εἰς βόθρον, διελγάσαντο, παραχωρεῖ ἐμπεσεῖν, κατὰ τὸ γεγραμμένον.

ΙΑ'. Ὄμως ἀφέντες αὐτῶν τὰς λαθραίας τοῦ κακοῦ συνεισφορᾶς, τοῦ προκειμένου γενώμεθα, τελείως αὐτῶν διελέγοντες τὴν κακοπιστίαν. Τὸ γάρ δνομα ἔκεινο προφῆται οὐ προεκριψαν, ἀπόστολοι οὐκέτι διδάξαντο, μάρτυρες οὐκέτι ὀμολόγησαν, οὐδεὶς τῶν πατριαρχῶν, ὡς θεὸν αὐτὸν ἐφανέρωσεν, οὐδεὶς τῶν ἀγίων Πατέρων συνέγραψε. Διὸ ἀνάνηψον (23), ὃ ἀνθρώπε, καὶ γνῶθε, διτεῖ σε δὲ διάδολος περισσῶς φρονεῖν ἐκοινόεν, ἵνα τὴν ὑπερφραντινὴν ἔκεινον θελήματι νοοῦσας, λοιπὸν καὶ τῷ πνύματι αὐτοῦ συγχαταπέσῃς. Πώς γάρ οὐ θελήματι; διτεῖ τοσοῦτον ἔχων νέφος μαρτύρων εἰς βεβαίωσιν τῆς ἀληθοῦς πίστεως, ἔρετισαν καὶ ὀμολόγησας, δὲ οὐδεὶς αὐτῶν ὀμολόγησεν. Εἰ γάρ χωρὶς ἔκεινης τῆς γνώσεως καὶ τῆς ὁμολογίας ἔκεινοι πάντες ἐκώθισαν, σώθητι καὶ συκατάπτεσθαι. Πώς γάρ οὐ θελήματι; διτεῖ τοσοῦτον ἔχων Παῦλον, διτεῖ Θόδωρον (24) ἔχοντα εἰδέτεαι, εἰ μή Ἰησοῦντος Χριστὸν, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένορ. Εἰ δὲ ἔκειδες τοιαύτης ὁμολογίας ἔκατῳ λογίζῃ μή δύνα-

²¹ Psal. vii, 16. ²² Hebr. xii, 4. ²³ I Cor. ii, 2.

(22) Licet rara admodum περιοδευτῶν mentio in veterum libris deprehendatur, ipsorum tamen munus nomen ipsum magna ex parte declarat. Eximios illos in ordine clericali exstisitae indicant acta concilii Chaledonensis, act. 4, ubi Alexander et Valentinus presbyteri, et insuper periodeutæ, quasi auctiore eo nomine et honestiores nuncupantur; et arguit etiam Cabassutius in not. ad can. 56 Laodic. et ex Graeca lege Justiniani ad Atarbiūm præflect. c. De episcopis et cl. ubi proxime post chorepiscopos ante sacerdotes recensentur: eximios quoque potestate exstisitae ex dicto can. Laodic. arguit Thomassinus, qui De discipl. eccl. p. i, l. ii, c. 1, n. 3, et p. ii, l. iii, c. 7, n. 9, chorepiscopis illos coequalat, quod magnopere probare videatur hic locus, qui patescit delegatum illis suis judicium episcoporum proprium de recipiendis in communionem hominibus alienis, ignotis et litteris formatis minime instructis. Et apud Syros celebre periodeutarum officium antiquitus exstisitae in Vita S. Jacobi Sarugiensis episc. Syriace scripta ab anonymo, cod. Vatic. xv legimus. De hodiernis vero apud Græcos et Syrios periodeutis cum Goarius ad Euchologium, tum et illustrissimum Assemanus Biblioth. Or. tom. IV, Diss. de Syr. et Nestor. § 8, n. 4 et seqq.

(23) Nullus dubito quin hic S. Pater aggreditur alioqui genitorei suum, in quem cum Melchise-

A aut errorem corrigit aut illum voluntate retinens, cum iis qui foris sunt computabitur; quod æquum est etiam in istis fieri. In eo autem suam illi insipientiam ostendunt, in quo cæterorum hæreticorum nequiores sunt. Ejecti enim a sanctis episcopis, et communione pulsi, ubi minus noti sint, furtim communicant, et sacris intersunt. Illoc nimis est, quod in principio dixeramus, quod Christi mysterium et œconomiam parvi pendunt. Neque hoc tantummodo, sed et si quando ab episcopis aut visitatoribus simulatione pietatis impetrant ut recipientur, continuo fideles et orthodoxos tanquam male sentientes clam exagitant, et odiis et vexationibus insectari comantur. Sed qui hominum cogitationes perspicit, dolosa eorum consilia distractabat, et manifestos reddens, ipsos in soveani quam fecerunt ruere permittit, ut scriptum est ²¹.

B XI. Sed furtivos eorum inferendi exitii conatus mittamus, et propositum urgentes pergamus omnino perversam eorum fidem evincere. Nomen illud non prophetæ antea enuntiarunt, non docuerunt apostoli, non confessi martyres sunt; nemo patriarcharum ut Deum ipsum declaravit, nemo patrum conscripsit. Quamobrem, heus! tu resipisce, et cognosce, quod diabolus te ad sentiendum supra modum impulit, ut superbiam æque ac ille morbo voluntate propria contracto, consimili deinde cum illo ruina collabarabis. Quomodo enim non voluntate, quando tantam testium nubem in prospectu habens ²² qui veram fidem confirment, elegisti nihilominus, et confessus es, quod ipsorum nemo confessus fuit? Si igitur illi extra hanc fidem et confessionem positi salutem adepti sunt; et tu ad illorum exemplum salvus esse satage, et dic secundum divum Paulum, quod, Nihil aliud judicari scire nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum ²³.

dechitis sentientem nihilominus quam in illos stylum acuisse S. Marcum Photius memorie traditum reliquit. Profecto illud ὃ ἀνθρώπε, ο κόμο, videtur esse compellantis hominem nolum., et tantum non de nomine inclamantis.

(24) Commodum huic loco suppetit eximium monasticæ sapientiae exemplum ex ms. cod. ita inscripto: Τῶν συλλογῶν τοῦ ἄγιου Πατρὸς ἡμῶν Παύλου, βιβλ. δ, id est Excerptorum a S. Patre nostro Paulo lib. iv, ubi sequens fragmentum sumptum ἐν τῷ Γεροντικῷ, id est in libro in quo gesta seniorum enarrantur, legitur: Συνήθοσάν ποτε οἱ Πατέρες τῆς Σχίτως ἰδεῖν περὶ τοῦ Μελιχισεδέκη, καὶ ἐπελάθοντο καλέσαι τὸν ἀβδὸν Κόπριν. Υπερον δὲ καλέσαντες αὐτὸν ἤρωταν περὶ τούτου. Οὐ δέ τύφας τὸ στόμα αὐτοῦ ἐπὶ τρεῖς εἶπεν· «Οὐαὶ σοι, Κόπρι! οὐαὶ σοι, Κόπρι! οὐαὶ σοι, Κόπρι! διτεῖ ἐνετελατο σοι ὁ Θεός, ἔγκατέλειπες καὶ δὲ οὐ ζῆτε πάρκου, ἐρευνᾷς. » Κατὰ δικούσαντες οὐδεὶς ποτέ ξύριγον εἰς τὰ κέλαια αὐτῶν. Latine: Convenerunt quondam Patres Sciteos, ut disquererent de Melchisedech; et fugit eos vocare abbatem Koprin: vocantes autem postmodum rogariunt sentientiam dicere. Tum ille suum ter manu os feriens, «Vox tibi, Kopri, inquit, vox tibi, Kopri, vox tibi, Kopri, quia, quia tibi præcepit Deus, negligis; ea vero quæ abs te nequaquam ille depositit, inquirere satagis. » His auditis fratres in suas quisque cellas continuo se receperunt.

Quod si extra hanc confessionem positos ipse tecum reputes salutem assequi non posse, jam et illud statuis apud te, sanctos omnes salutem minime assecutus. Licit vero id homines veritus verbo non proferas; quod tamen re ipsa consequitur id ipsum proclamat majori strepitu quam vox tua ederet. Vides in quæ blasphemiarum et absurdorum monstra impegeris propter istam tuam perversam fidem? Perversam autem, imo nullam satius dixerim. Cognosce, si lubet: Melchisedech signa non fecit, præcepta non protulit, minas non edixit, pro nobis non mortuus est, neque Spiritu sancti illapsu nos donavit. Quapropter nescio quid idoneum habeas prædem ostendere fidei in illum tua. Si dices quod omnia hæc carne pro nobis assumpta ille præstilis; jam vero etiam atque etiam amplius te insanè fidei reum prodis. Quibus enim in rebus verbo aut opere se nobis Dominus patescit, in iis etiam ut fides haberetur præcepit. Dixit enim Scriptura, quod apparuit Abraham, et quidem in sermone mandans ipso præcepta, et prædicens futura, et promittens bona in terra Chaldaeorum, et ad quercum Mambræ, et in aliis plurimis sermonibus et rebus; at profecto nunquam neque Melchisedech, neque per Melchisedech Scriptura demonstravit. Ideo inanis fides tua, et incompta sententia, et insana omnino isthac tua Dei cognitio. Itaque cum orthodoxa fides multis testimoniis declarata sit; qui aliasrum respxerint, et sive bene, sive male Melchisedech appellerent, sive naturaleum Filium Dei, aperte se Judæos proflentur, quoniam Jesus Christus ex Maria genitus ipse est Filius Dei viventis, nihilque ipsi deest, quamobrem aliunde queramus plenitudinem: in ipso enim dignata est, inhabitare plenitudo Deitatis corporaliter; et sumus in ipso orantes repleti¹⁰, qui credimus sermonibus ipsius ut Filii Dei, beneplacito, virtute et gratia Dei Patris et Filii et sancti Spiritus. Ipsi sit gloria et potestas et imperium nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

¹⁰ Coloss. II, 9, 10.

A οὐθαὶ σωθῆναι, δῆλον, ὅτι καὶ πάντας τοὺς ἀγίους ὡς μὴ σωθέντας ἔχεις παρὰ σταυτῷ, εἰ καὶ στόματι μὴ λέγεις ἀνθρώπους ὑποκρινόμενος, ἀλλ' ὅμιλος μεῖζον τῆς σῆς φωνῆς βοῶς ἢ ἀκολουθία τοῦ πράγματος. Βλέπεις πόσαις βλασφημίαις, καὶ πόσοις κακοῖς περιπέτωκας διὰ τὴν τοιαύτην σου κακοπιστίαν, μᾶλλον δὲ παντελὴ ἀπιεῖσαν; Τὸ δὲ πῶς, μάθε· Σημεῖα Μελχισεδὲκ οὐκ ἐποίησεν, ἐντολὰς οὐκ ἔθετο, ἀπειλὰς οὐχ ἀρίστα, ὑπὲρ τὴν ὥμην οὐκ ἀπέθανεν, Πνεύματος ἀγίου μετογήν οὐκ ἐδωρήσατο. Ἀγνῶν λοιπὸν τίνα τῆς εἰς ἕκεννον πίστεως ἔχεις πληροφορίαν. Εἰ δὲ λέγεις, Ταῦτα πάντα σωραθεῖς περέσχεν τῇ μὲν, πλέον ἐπειδὸν ὑπόδεκον τῆς κακοπιστίας ἐλέγχεις. Ἐν οἷς γάρ τημένιν ἐπειδὸν διὰ φημάτων καὶ πραγμάτων ἀφανέρωσεν ὁ Κύριος, ἐν τούτοις καὶ πιστεύειν ἐνετείλατο· εἴπε τὸ γάρ τη Γραφή, δὲτ διψή τῷ Ἀβραὰμ ἐν φωνῇ ἐντελλόμενος αὐτῷ ἐντολὰς, καὶ προλέγων τὰ ἐσόμενα, καὶ ἀπαγγελλόμενος εὔεργεστας ἐν γῇ Χαλδαίων, καὶ πρὸς τὴν δρυν τῇ Μαρμῆρῃ, καὶ ἐν ἑτέροις δὲ πλειστοῖς λόγοις, καὶ πράγμασιν, οὐδαμῶς δὲ ἀδήλως, οὗτε διὰ Μελχισεδὲκ ἢ Γραφῆς δεδήλωκε. Τούτου χάριν ἀνυπόστατός σου ἡ πίστις, δόηλον τὸ φρόνημα, ματίᾳ ἡ τοιαύτη θεογνωσία. Διὰ τοῦτο τῆς ὀρθοδόξου πίστεως διὰ πολλῶν μαρτύρων φανερωθείσης, δοὺς δὲν βλέπωντις ἑτέρῳ, καὶ εὐλόγως καὶ ἀλόγως τὸν Μελχισεδὲκ ὄνομάουσιν, ἢ φύεις Υἱὸν Θεοῦ, φανερῶς Ιουδαῖουσι· διότι Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ ἐκ Μαρίας γεννηθεὶς, αὐτὸς ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, καὶ οὐδὲν αὐτῷ λεῖται, ίνα πάλιν ζητήσωμεν ἀλλαγῶν τὸ πλήρωμα· ἐν αὐτῷ γάρ εὑδόκησε κατοικῆσαι πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς Θεότητος σωματικῶς, καὶ ἐσμὲν ἐν αὐτῷ πεπληρωμένοι πάντες, οἱ πιστεύοντες τοῖς λόγοις αὐτοῦ ὡς Υἱὸν Θεοῦ, εὐδοκίᾳ, καὶ δυνάμει, καὶ χάριτι τοῦ Θεοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος. Αὗτῷ δὲ δόξα, καὶ τὸ πράτος, καὶ ἡ βασιλεῖα, νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

MONITUM IN SEQUENTEM DIADOCHI HOMILIAM.

(Mai. Spicil. Rom. IV, xlvi.)

Diadochus, Photices in Epiro episcopns, tum asceticis que exstant claruit, tum etiam generoso discipulo Victore Vitensi, qui ipsius hortatu Vandalicæ in Africa persecutionis scripsit Historiam magistrumque hoc præconio in procœlio ornavit: Eruditus a tanto pontifice, totoque laudis genere prædicando beato Diadocho, cuius ut astra lucentia exstant quam pluriina catholici dogmatis monituenta dictorum. Ilæc porro brevis *De ascensione Domini* homilia, quam ex Vat. codice 455 deponimus, nota fuit Lucæ Holstenio, ut ex ejus epistola patet (ed. Boissonadij p. 209-210), quanquam eam, ut alias aliorum auctorum paratas homiliae, occupationibus et mox oblitu, quominus typis committeret, prohibitus Holstenius est. Nos igitur hanc homiliam utpote prorsus genuinam, et sub fine etiam dogmaticam, antequam forte casu aliquo percata, in publico Ecclesiæ thesauro deponendam ceuimus.

ΔΙΑΔΟΧΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΦΩΤΙΚΗΣ

ΤΡΕΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΛΗΨΙΝ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

DIADOCHEI EPISCOPI PHOTICES.

IN EPIRO.

SERMO DE ASCENSIONE D. N. JESU CHRISTI.

A. Φέρε μοι νῦν τοὺς Ἰουδαίους ἱερεῖς, ὅρα γάρ **A** ἐπινικίων λόγων· φέρε ὅδε ἐκκλησιαστὰ καὶ Χριστοῦ κήρυξ λέγε, καὶ ζωγράφει τῇ σῇ δυνατῶς ἀληθεῖᾳ· πῶς μὲν ἔκεινον τὸ ἀργύριον τῆς αὐτῶν κακούου· λίας ἐπὶ τοὺς στρατιώτας κατέβαλον, ψεύδει τὴν ἀπερίβλεπτον νομίζοντες καλύπτειν ἀληθειαν· πῶς δὲ νῦν οἱ τοῦ Χριστοῦ λειτουργοὶ τὸν ἐκ νεκρῶν τῇ τριτῇ ἡμέρᾳ ἀναστάντα, καὶ ἀναβάντα εἰς τοὺς οὐρανούς, ἀπεκδεχόμεθα Κύριον, Σωτῆρα τοῦτον ἀπαύστως καυχῶμενοι, διὸ οὐρανοὶ μὲν ἐδέξαντο, θεοπρεπεῖ αὐτοῖς ἐπιστάντι θαύματι· γῆ δὲ βαστάξαι, ὡς ὑπὸ τῆς αὐτοῦ θελήσεως βασταζομένη, ὑπομένειν οὐκ ἰσχυειν· διὸ νεφέλῃ μὲν ὑπέλαβεν φωτὸς, ἐμφανῶς τὸ σῆμα πληρώσασα τῆς προφητείας· ἄγγελοι δὲ τοῖς ὄντοις ἀχρι τῶν πατρικῶν ἀπεκατέστησαν θρόνων, Κύριος τῶν δυνάμεων, αὐτὸς ἐστιν δὲ βασιλεὺς τῆς δόξης, ἀπαύστως; βῶντες· οὐτίνος δὲ φαλμῷδος τὴν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν ἐπάνοδον ἐν τῷ ἀγίῳ προθεωρῶν Πνεύματι, Ἄρεβη δὲ Θεός ἐν ἀλαλαγμῷ, Κύριος δὲ φωτὴ σάλικηρος, ἐψαλλεν. Προέβλεπεν γάρ καὶ τὴν τῶν ἀγίων Εὐαγγελίων διεσπέσιος φόδην.

B. Οἱ δὲ πατέρα τὸν πιστότατον Ἀβραὰμ καυχῶμενοι, ἐγγέρθασι τὸν πάντων ἡμῶν Σωτῆρα οὐ θέλουσιν ἐκ νεκρῶν, ἀνυποστάτη φῆμη καθ' ἐκάστην οἱ δεῖταιοι νομίζοντες τὸ κάλλος τῆς τοσαύτης μολύνειν ἀληθείας (Διεφημίσθη γάρ, φησιν, παρὰ Ἰουδαίοις δὲ λόγος οὗτος ἀχρι τῆς σήμερον)· ἥντινα δαίμονες μὲν ἐπέγνωσαν· οἱ δὲ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ ὑποδέξαντες, οὗτε ἀχρι λόγου τιμῆσαι προαιροῦνται· καὶ ταῦτα τοῦ Προφήτου λέγοντος· Κύριος, δὲ Κύριος τῆμῶν, ὡς θαυμαστών τὸ θρομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ! διετέλεσθαι τὴν μεταλογίαν πάντων τῶν οὐρανῶν· καὶ πάλιν· Ὅγδοι τοὺς αὐτοὺς φιλοσοφήσασιν· δὲ γάρ ἐπαρθεὶς καὶ ὑψωθεὶς ἐπάνω τῶν οὐρανῶν, Κύριος πάντως, διτοι πρώτουν καταβὰς ἐπὶ τῆς γῆς, ἀναβένθηκεν εἰς τοὺς οὐρα-

I. Nunc vos appello, Iudaici sacerdotes, nunc hora est victoriam canendi: ades dum, concionator et Christi praeco, eloquere, et tua potenter veracitate mihi rem describe: quomodo scilicet illi pecuniam malo consilio militibus distribuerunt, dum manifestam se putant mendacio tegere veritatem: quomodo nunc nos Christi famuli ipsum tertia die resurgentem, et in caelos ascendentem, agnoscimus Dominum, et sine pausa latentes gratulamur: quem caeli non sine divino prodigio ascendentem receperunt; terra autem, utpote ab ejus voluntate supportata, jam portare non poterat; quem nubes lucida sustulit, prophetia typum manifeste compleans; quem angeli usque ad paternum thronum hymnis comitati sunt, ipsum virtutum Dominum et Regem gloriae ²⁵ continue acclamantes. Hujus de terra in caelo redditum Psalmista in sancto Spiritu praevidens, sic psallebat: Ascendit Deus in jubilo, Dominus in voce tubae ²⁶. Nimirum sanctorum quoque Evangeliorum divinus vir canticum præsentiebat.

II. Sed enim hi qui se fidelissimum Abrahamum habere patrem gloriantur, negant nostrum omnium Serratorem de mortuis surrexisse, falsaque fama putant bi infelices tantæ veritatis decus posse corrumpere. Diffamatus est enim, ait evangelista, apud Iudeos sermo iste usque ad hodiernam diem: verumtamen fama haec demonibus quidem nota erat; sed eam illi qui mandata Dei revereri se tententur, nulla fide respectuve dignantur; etiam si Propheta dixerit: Domine, Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra! quoniam elevata est magnificentia tua supra caelos ²⁷. Et rursus: Exaltare supra caelos, Deus, et super omnem terram gloria tua ²⁸. Haec nunquam hi malitiosi sapientes subvertere poterunt, quamvis patris sui mendacia sectentur: etenim qui elatus est supra caelos, Dominus omnino est qui cum antea se in terram demiserit, postea in caelum se

²⁵ Psal. xxiiii, 10. ²⁶ Psal. xlvi, 6. ²⁷ Psal. viii, 2, 5. ²⁸ Psal. lvi, 6.

sustulit. Quamobrem alibi prædixit Prophetæ clama: *Domine, inclina cœlos et descendere; tange montes, et sumigabunt; fulgura fulgurationem, et disperges eos*²⁰. Hæc vero aiebat, potestatum infernaliū cladem annuntians iis qui adhuc in umbra mortis sedebant²¹: quam reapse patravisse cladem, ex Domini sepultura ac resurrectione afflatum persuademur. Namque alio loco rursus Psalmistam dicentem audimus: *Ascendens in altum, captivam duxit captivitatē, dedit dona hominibus*²². De mortis enim captivitate per suam resurrectionem eripiens humanum genus unigenitus Filius Dei, ascendensque supra cœlos, justitiæ studiosos (est enim Rex gloriæ) armis instruxit, rationalibus loricis eos quotidie communiens qui secum sub signis humilitatis militant: quippe ipsum decebat ex ore infantium et lactentium perflicere laudem²³, et eos in perpetuum reprobare qui semet perfectos gloriabundi putabant. Vere enim pietatis sigillum, humilitas est: idecirco illi propterea quod non crediderint, fore ut secundum prophetiam post resurrectionem Christi, in lumine viventium versemur, vesaniae sua fructum retulerunt.

III. Nos autem, fratres, Psalmistæ rursus verba consideremus, ut et denuo intellectus oculis videamus ascendentem in nube supra cœlos Dominum: namque apostolorum quidem testimonium sponte adhuc reticere mihi ratio suasit, ne apud insanos videar utili mibi argumento inniti, cum tamen omnis sermo apostolicus a propheticæ veritate testimonium accipiat: apostolorum quippe sermones nihil aliud sunt, quam propheticorum oraculorum proles. Quæ enim prophetæ de Domini incarnatione per prævisionem innuerunt, ea apostoli eodem Spiritu sancto instincti, præsenti cognitione tenentes enarraverunt. Siquidem, ut dictum est²⁴, approximantibus annis cognosceris, et præsente jam tempore demonstraberis. Rursus ergo dicamus: *Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra! quoniam exaltata est magnificencia tua supra cœlos, ut perspicue cognoscamus, quod Domini incarnatio, ejusdemque et terra in cœlos reditus, cuius hodie commemorationem celebramus, Dei notitia mundum replevit. Nam quandiu in terra fuit, humiliiter nimis de magnitudine ejus gloriae multi sentiebant; sed postquam manifeste in cœlum rediit, omni, ut decuit, Patris voluntate completa, admiratione simul et rei cognitione repleta est terra, cum ascendentem seu assumptum omnium Dominum videret. Elevatus est enim, sive sublimis super omnes cœlos exaltatus secundum prophetiam quatenus homo; ascendit autem quatenus Deus. Dicit enim Scriptura: Ascendit Deus in jubilo, Dominus in voce tubæ.*

IV. Neque vero his verbis Prophetæ uteretur,

²⁰ Psal. cxlviii, 5. 6. ²¹ Luc. i, 79. ²² Psal. lxvii, 19. ²³ Psal. viii, 3; Matth. xxi, 16. ²⁴ Habac.

Α νούς. Διόπερ ἀλλαχοῦ προανεψώνησεν δὲ Προφῆται· λέγων· Κύριε, κλῖνορ οὐρανὸν, καὶ κατάδηθι· ἔγινε τὸν δρόμον, καὶ κακονοθήσονται· δοτραῖον δοτραπήν, καὶ σκορπιοῖς αἰτουντος. Τοῦτο δὲ Ελεγεν τῶν τοῦ ἄδου δυνάμεων τὴν συντερίθην προειργελιζόμενος τοῖς ὑπὸ τὴν σκιὰν ἔτι τοῦ θανάτου καθημένοις· ἥτινα ἐνεργεῖσθας ἐκ τῆς τοῦ Κυρίου ταφῆς καὶ ἀναστάσεως διὰ πολλῶν πεπληρωθῆμεν. Διόπερ ἐν ἑτέρῳ πάλιν κεφαλαὶ τὸν Φαλμαρύδον ἔχομεν λέγοντα· Ἀραβᾶς εἰς ὄψος, ἡχμαλώτευσσεν αἰχμαλωσιαρ, ἰδωκεν δύματα ἐν ἀνθρώποις· Ἐκ γὰρ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ θανάτου διὰ τῆς ἑαυτοῦ ἀναστάσεως λαβὼν τὴν ἀνθρωπότητα δὲ μονογενῆς Γίδες τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀνελθὼν ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, δηλα τοῖς θέλουσιν δικαιοσύνην (βασιλεὺς τὸν τοτεις δέδης) ηὔτερπεντο, λογικοὶ θώραξι τοὺς παρ' αὐτοῦ ἐν αφραγῷδι ταπεινοφροσύνης στραταλογουμένους καθ' ἡμέραν ἀσφαλιζόμενος· Ἐπερπεν γὰρ αὐτὸν ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων καταρτίσασθαι αἰνον, τοὺς τῇ οἰήσει τελεῖσθαι νομίζοντας ἀποδοκειμένας εἰς τέλος. Σφραγίς γὰρ θντῶν εὐστέβειας, ταπεινωσις· διόπερ ἐκεῖνοι· μὲν ἀπειθοῦντες τὸ κατασκηνώσαι κατὰ τὴν προφητείαν διὰ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ φωτὶ τῶν ζώντων, τῇς ἑαυτῶν ποιοῦνται ἀνοίας τοὺς καρπούς.

Ι'. Ήμεῖς δὲ τὰ τοῦ Φαλμαρύδου καὶ πάλιν, ἀδελφοί, φιλοσοφήσωμεν ἥματα, ἵνα ίδωμεν καὶ πάλιν τοῖς δρυθαλμοῖς τοῦ λόγου τὸν ἐπὶ νεφέλης εἰς οὐρανούς ἀναβάντα Κύριον τὴν γὰρ τῶν ἀστοστῶν μαρτυρίαν τέως σιωπὴν με πρότρέπεται ὁ λόγος· ἵνα μὴ ἔδην παρὰ τοῖς ἀφροσιν ἐμαυτῷ συνηγορεῖν, ὑπότε πᾶς ἀπόστολοικὸς λόγος, ὑπὸ τῆς προφητικῆς μαρτυρεῖται ἀληθείας· γεννήματα γὰρ θντες οἱ αὐτῶν λόγοι γνωρίζονται τῶν προφητειῶν ῥήσεων. Αὐτὸς οἱ προφῆται κατὰ πρόγνωσιν περὶ τῆς ἀνανθρωπίσεως τοῦ Κυρίου ἥγαντο, οἱ ἀπόστολοι ταῦτα κατ' ἐπίγνωσιν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐμπνευσθέντες ἀγίου Πνεύματος διετράνωσαν. Ἐν τῷ ἐγγίζειν γὰρ, φησίν, τὸ έτη ἐπιγνωσθῆση, ἐν τῷ παρεῖναι τὸν καιρὸν ἀναδειχθῆση. Εἰπωμεν οὖν πάλιν· Κύριος, οἱ Κύριος ήμωρ, ὃς θαυμαστὸν τὸ δρομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ! Οτι ἐπέχθη ή μεγαλοπρέπεια σου ὑπεράνω οὐρανῶν, ἵνα γνῶμεν σαφῶς, διετηνθρώπη εἰς τοῦ Κυρίου, καὶ ἡ ἀπὸ γῆς αὐτοῦ εἰς οὐρανούς ἀπάνοδος, ήστινος τὴν μνήμην σήμερον ἐστράζομεν Θεοῦ γνώσεως τὸν κόσμον ἐπλήρωσεν. Εἴς μὲν γάρ του ἡνὶ ἐπὶ τῆς γῆς, μικρὰ περὶ τοῦ μεγαλεον τῆς αὐτοῦ δόξης οἱ πολλοὶ ὑπελάμβανον· ἐπειδὴ δὲ ἐμφανῶς ἀνήλθεν εἰς τοὺς οὐρανούς, πάσαν τὴν τοῦ Πατρὸς, ὃς ἐπρεπεν, ἀποπληρώσας βούλησιν, θαύματος ή πάσα καὶ γνῶσεως ἐπιληρώθη αἰτησις, ἀναβαίνοντα ἥτοι· ἀναλαζμένομεν τὸν τῶν ὅλων Κύριον θεωροῦσα. Ἐπήρθη μὲν, ἥτοι οὐψώθη ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, κατὰ τὴν προφητείαν, ὃς ἀνθρώπος· ἀνέβη δὲ ὡς Θεός· Ἀρέβη γὰρ, φησίν, οἱ θεοὶ ἐν ἀλαλαγῷ, Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος.

Δ'. Οὐκ δὲ τούτοις δὲ Προφῆτης ἐχρήσατο τοῦ·

ρήμασιν, εἰ μὴ τὴν κάθεδον αὐτοῦ ἡν προθεώρησας τοῖς δρυθαλμοῖς ἀπλανῶς τῆς προγνώσεως. Ποῦ γάρ ἡν ἀκόλουθον εἰπεῖν αὐτὸν, Ὑψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανούς, δὲ Θεός, καὶ ἐπὶ πάντας τὴν γῆν ἡ δόξα σου; ή πάλιν· Ἀρέδη δὲ Θεός ἐτὸν ἀλαλαγμῷ, εἰ μὴ καὶ τὴν κατάδασιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνάβασιν ἡν θεωρήσας δὲ θεολόγος τῇ προγνώσει τοῦ Πνεύματος; Διὰ τούτο μὲν, ὡς προέφην, ποῦ μὲν αὐτὸν ἐπαρθέντα λέγει, ποῦ δὲ ἀναβάντα, ἵνα Θεὸν καὶ ἀνθρώπον τὸν αὐτὸν εἰναι πιστεύσωμεν ἐν μιᾷ ὑποστάσει. Διὰ μὲν γάρ θεότητα ἀνέβη· διὰ δὲ τὸ σῶμα ἐπῆρθει λέγεται, τουτέστιν ἀνειλῆθαι. Οὐκοῦν διὰ πάντων δεῖ νοεῖν, διὰ δὲ κατελθὼν αὐτὸς ἐστιν καὶ δὲ ἀνελθὼν ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, ἵνα πάντα τῆς αὐτοῦ πληρώσῃ χρηστότητος, [καὶ] τοὺς ἀποστόλους αὐτοῦ πρῶτον ἐκ τῶν παθῶν τῆς ἀμαρτίας διὰ τῆς τοῦ ἄγιου Πνεύματος καθόδου ρυσάμενος, εἰς τέλος ὑψώσῃ. Τί γάρ φησιν Ὑψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανούς, δὲ Θεός, καὶ ἐπὶ πᾶντας τὴν γῆν ἡ δόξα σου, δύως δὲ ρυσθώσιν οἱ ἀγαπητοὶ σους. Ἀγαπητοὶ γάρ δυτικοὶ εἰσὶ τοῦ Κυρίου κατὰ πρῶτον λόγον, οἱ τὸ αὐτοῦ πάθος διὰ πάντων κοινωνήσαντες, καὶ αὐτόπταις καὶ κήρυχες γενόμενοι τῆς αὐτοῦ μεγαλειότητος.

E. Μέτε ἔτι μὲν καὶ τὸν αὐτὸν οἱ προφῆται ἐκήρυξσαν Κύριον· τῆς δὲ σαρκώσεως αὐτοῦ τὸ σχῆμα εἰς μίαν, ὡς τινες εἰσῆγοῦνται, οὐ συνέχεαν φύσιν· ἀλλὰ τὰ μὲν τῇ θεότητι αὐτοῦ διαφέροντα δρῆματα θεοπετεῶς ἔλεγον, τὰ δὲ τῷ σώματι αὐτοῦ ἀνθρωποπετεῖς, ἵνα διδάξωσι σαρψῖ, διὰ δὲ ἀναβάσας, ἥτοι δὲ παρθεὶς ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς Κύριος, δὲ μὲν ἔστιν, ἐκ τοῦ Πατρός ὑπάρχει· δὲ δὲ γέγονεν ἐκ τῆς Παρθένου, μέγετος ἀνθρώπου, εἰς διὰ ἐν ὑποστάσει. Οὐ γάρ δούματος, ἐκαυτὸν τῇ προστάτῃ τῆς σαρκὸς εἰδόποιησας, ἐμπανῶς ἀνέβη διὰ τοῦτο, διθεὸν ἀρανῶς καταβάς ἐσαρκώθη. Διόπερ ἀνελήφθη μὲν ἐν δόξῃ, ἐπιστεύθη δὲ ἐν δυνάμει, προσδοκάσται δὲ ἐν φρεσῷ, τὴν νεφέλην πάλιν προσδοκώμενος σχέντην τὴν προφητικὴν εἰς τὴν ἐκαυτοῦ κάθεδον ὑπηρέτην. Καὶ γάρ τότε νεφέλην αὐτοῦ ὑπηρετήσασθαι οἱ προφῆται προείπον, ἵνα σωματώδης τις καὶ ἐλαχρή οὐσία τὸν σεσωματωμένον φανεῖται πάλιν βαστάζουσα Κύριον. Βαστάζει μὲν γάρ ἐν τῇ αὐτοῦ βουλήσει, ὡς ἔφην, τὰ σύμπαντα ὡς Θεός· διὸ δὲ τῆς νεφέλης βασταχθήσεται ὡς καὶ ἀνθρώπος, ἵνα μήτε τότε τοὺς νόμους ἡς προσέλαβεν ἀρνήσῃται δὲ φιλόβυχος φύσεως.

F. Διόπερ καὶ τοὺς ἄγιους ἐν νεφέλαις ἀρπάχθησαν οἱ προσεδίδαξεν ἡμᾶς δὲ θεοπετοῖς Παῦλος, ὅταν ἔρχηται ἐπὶ νεφέλης δὲ ἐλθεῖν προσδοκώμενος Κύριος. Οὐ γάρ ἀρμότες τῷ σαρκώθεντι Θεῷ διὰ τὸ σῶμα, τοῦτο καὶ τοῖς θεωμησομένοις διὰ τὸν πλούτον τῆς χάριτος αὐτοῦ, θεοὺς τοὺς ἀνθρώπους ποιῆσαι φιλοτιμησαμένον Θεοῦ. Μῆδεις οὖν ὑπολαμβανέτε τὴν πυκνότητα τῆς ἀνθρώπου φύσεως, ἥνπερ οὐσιώδως κοινωνήσας δὲ ἄγιος τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐγνώρισται, ἐκ τῶν μαρμαρυγῶν τῆς θείας αὐτοῦ καὶ ἐνδέξου οὐσίας, ἀδελφοί, ἡλλοιωσθαι τὴν τῶν ἔκατερων ἐν αὐτῷ ἀγωρίστως ἀλήθειαν φύσεων. Οὐ γάρ ἵνα τὸ ἐκαυτὸν

A nisi simul redditum ejus prævisionis indubitate oculo ante vidisset. Quomodo enim consentaneum erat ab eo dici, *Exaltare supra cælos, Deus, et super universam terram, gloria tua?* Aut rursus: *Ascendit Deus in jubilo;* nisi descensum simul et ascensem theologus Propheta spiritu prævidisset? Ea propter, ut dixi, modo elevatum Scriptura dicit, modo ascendentem, ut Deum nimurum et hominem in unica ipsum esse credamus persona. Nam deitate quidem ascendit, corpore autem in altum ferri dicitur, id est, assumi. Ex his igitur omnibus cognoscere oportet, eumdem esse et qui descendit, et qui ascendit super omnes cœlos, ut omnia bonitate sua repleret²⁴, atque in primis apostolos suos, de peccati passionibus per sancti Spiritus immisionem liberatos, in perfectam sublimitatem extollerent. Secus enim, cur dixisset: *Exaltare supra cælos, Deus, et super universam terram, gloria tua²⁵, ut liberentur dilecti Iui²⁶.* Vere enim, ut antea dictum est, sunt dilecti a Domino hi qui et passionis ejus in cunctis fuere participes, et ejusdem magnalia oculati testes prædicaverunt.

C V. Igitur unum eumdemque prophetæ prædicaverunt Dominum, et incarnatam ejus formam nequam, ut nonnulli obtrudunt, in unam naturam concenterunt; sed quæ ejus divinitati locutiones congruebant, eas magnifice protulerunt; quæ vero corpori, eas humano modulo moderati sunt: quod natura sua est, a Patre est; quod ex Virgine est factum, homo manet, in unica tamē forma unaque persona subsistens. Nam qui incorporeus, carne assumpta, induit sibi figuram, is nimurum cum hac visibiliter ascendit unde invisibiliter antea ad induendam sibi carnem descenderat. Itaque assumptus est gloriose, creditur ei ob miracula, exspectatur cum timore, donec iterum propheticam nubem descensus sui vehiculum habeat: nam et illo tempore nubem habiturum ministram prophetæ prædixerunt, neimpe ut corpore simul levisque substantia, corporatum rursus Dominum gestet. Omnia quidem voluntate sua portat uti Deus, portabitur autem ut homo, ut ne leges quidem videatur ejus naturæ negligere, quam animarum nostrarum causa adoptavit.

D VI. Quare etiam sanctos in nubibus abrepiunt iūram docuit divinus Paulus²⁷, cuius venerit, inquietus, in nubibus qui venturus exspectatur Dominus. Nam quod Deo incarnato propter corpus convenit, id deficiatis quoque nobis fieri congruet, propter divitias gratias ejus, quoniam homines deificare per suam benignitatem Deus vult. Nemo igitur, fratres, existimet, densam hominis naturam, quam substantia liter sanctum Dei Verbum sibi univisse videmus, nemo, inquam, existimet, radiis divinæ ejus gloriosæque substantiæ immutatain esse, quoniam vero subsistant inseparabiles duæ naturæ. Non enim, ut

²⁴ Ephes. iv, 10. ²⁵ Psal. lvi, 6. ²⁶ Psal. lix, 7.

²⁷ I Thess. iv, 16.

phantasticam figuram sibi efficeret, incarnatus est gloriosus Deus, sed ut malum habitum a serpente diabolo in homine seminatum, participatione sua in perpetuum aboleret. Habitum ergo, non naturam, incarnationis Verbi immutavit, ut gravitatis memoriam exuamus, Dei autem charitate vestiamur: non sane ut mutemur in id quod non eramus, sed ut secundum illud quod sumus, cum gloria renovemur. Ipsi igitur gloria et potentia, qui de caelo invisibiliter descendit, illucque manifeste ascendit, qui est ante saecula, et nunc, et in perpetuum. Amen.

A πλάσμα φαντάσῃ, ἐσαρκώθη ὁ ξενοδοξος, ἀλλ' ἵνα τὴν ἔνσπειρον ἐν αὐτῷ ξεινὸν ἐκ τοῦ δφεως τῇ ἑαυτοῦ κοινωνίᾳ ἀναλώσῃ εἰς τέλος. Πότε ξεινόν, οὐ γάρ φύσιν, ἥλλαξεν ἡ σάρκωσις τοῦ Λόγου, ἵνα τὴν μνήμην ἐκδυσώμεθα τοῦ κακοῦ, τὴν δὲ ἀγάπην ἐνδυσώμεθα τοῦ Θεοῦ· οὐχ εἰς ὅπερ μή ἡμεν ἀλλασσομενοι, ἀλλ' εἰς ὅπερ ἡμεν τῇ ἀλλαγῇ μετὰ δόξης ἀνακαίνουμενοι. Αὐτῷ τοίνυν τῇ δόξᾳ καὶ τῷ χράτος τῷ κατελθόντι ἐξ οὐρανῶν ἀφανῶς, ἀνελθόντι δὲ εἰς οὐρανοὺς ἐμφανῶς, τῷ πρὸ τῶν αἰώνων καὶ νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰώνας. Ἀμήν.

MONITUM

IN SEQUENTEM MARCI DIADOCHI SERMONEM CONTRA ARIANOS.

(GALLAND., Veterum Patrum Biblioth., t. V, Proleg., p. xxiv.)

I. Quis fuerit Marcus iste Diadochus, eruditus viri disquirunt, neque una est eorum sententia. Censem Wetstenius (*a*) sub hoc nomine aliquem significari ex episcopis Alexandrinis Marci evangelista successoribus; eodem sensu quo de Athanasio in ejus Encyclo legitur: Ἐπὶ τὸν Μάρκου θρόνον ἀνάγεται, οὐχ ἡττον τῆς εὐσεβειᾶς ἢ προεδρίας διάδοχος. Minus belle enimvero, ut videtur: sive species, scriptorem hunc ecclesiasticum non τὸν Μάρκου διάδοχον, sed τὸν Μάρκον Διάδοχον appellari; sive attendas, plures recenseri Marcos in serie præsumum Alexandrinorum; sive denique intelligas, inter aliarum sedium episcopos simpliciter Diadochi nomine nonnullos inscribi. Neque porro melioris notæ fuerit altera ejusdem eruditii viri conjectura, qua ductus opinatur eumdem suisse beatum Marcum nostrum cum eo, qui μαχάριος Διάδοχος ὁ Φωτικῆς sancto Maximo memoratur (*b*). Hic enim neque Marci prænominé notatur, neque adversus Arianos stylum uspiam strinxisse agnoscitur; qui nimirum medio saeculo v. clarus, ut sue loco dicturi sumus, varia scripsérunt ascetica, sanctis Patribus contra Monophysitas et Monothelitas laudata. Contra vero auctor de quo loquimur, saeculo iv currente flouruisse merito existimatur, dum scilicet in Ecclesia turbas ciebant Ariani.

II. Rectius itaque conjecisse videntur viri docti, qui beatum Patrem nostrum, unum ex iis duobus

B Marcis Ἑgypti episcopis fuisse opinantur, quorum alter Philarum, alter Zygrorum Ecclesias rexisse feruntur: quippe primum ab Arianois in exsilium pulsí, teste Athanasio (*c*); deinceps autem, e vivis sublati Constantio, ab exilio revocati sub Juliano apostata, synodo Alexandrinæ anno 362 coactæ interfuerent, ut idem scribit Athanasius (*d*). Alios quidem Marcos duos Ἑgypti episcopos compemimus (*e*), ab Alexandro episcopo Alexandrino ordinatos; quoruī ille in superiore Oasim, hic autem Ammoniacam fuit deportatus: ex quibus unum alterumve si malis ipsum esse nostrum Marcum Diadochum, haud equidem repugnaverim: lioet sententia de duobus Marcis prioribus magis placeat.

III. Verum, quicunque demum fuerit Marcus Diadochus de quo hic sermo, exstat ejus nomine inscriptus *Sermo contra Arianos*, quem superiorē saeculo desinente in lucem extulit ex insigni ms. codice bibliothecæ Basiliensis sancti Athanasii opera complectente, Joannes Rodolphus Wetstenius ad calcem Origeniani operis *De oratione*. Missa porro Wetsteniana versione, aliam adjecimus quam ad textus amissum accuratius elaboratam nobis præter expectationem exhibuit V. C. Joannes Baptista Gallicolius, Græce et Hebraice doctus; cuius candidæ humanitati ac benivolentia plurimum nos debere palam, et lubenter quidem, profitemur.

pag. 324.

(d) Id. *Tom. ad Antioch.* tom. I, part. II, pagg 770, 776.

(e) Id. *Hist. Arian. ad monach.* § LXXXI, pag. 387

(a) Weist. Proleg. ad N. T. Gr. cap. vii, p. 70 edit. in-fol.

(b) Maxim. *Disput. cum Pyrrh.* opp. tom. II, p. 168.

(c) Athan. *Apolog. pro fuga sua* § 7 Opp. tom. I,

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΜΑΡΚΟΥ

ΤΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ

ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΑΝΩΝ ΛΟΓΟΣ.

BEATI MARCI DIADOCHEI

SERMO CONTRA ARIANOS

Interprete Joanne Baptista Gallicciolli.

Α. Ἐτ δρχῆ ἦν ὁ Λόγος· καὶ ὁ Λόγος ἦν οὗδες τὸς Θεοῦ· καὶ θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Ἀρχῆς χρέιτον τὸν Λόγον ὁ θεολόγος λέγει· καὶ οἱ τὴν Ἀρετὸν μελετῶντες μανίαν, λέγουσιν· Ἡν ποτε ὅτε οὐκ ἦν. Ἡν τὸ φῶς ἀληθεῖρόν, ὁ εὐαγγελιστής βοᾷ· καὶ τὸν ἀδίον ἤτονα τῶν οἰκείων ἐννοιών οἱ καταγέλλαστοι εἰναι φαντάζονται. Ὑπερεχπίπτεν γάρ τὰς θεομάχους αὐτῶν ἐνθυμήσεις τῆς τοῦ θεοῦ Λόγους ζωῆς δι' ὑπερβολὴν οἰκείων ὑπολαμβάνουσιν. Εἰ δὲ θεοῦ ζωὴ ὑπὸ ἀνθρωπίνης φθάνεται διατοίες, τῆς ἔκεινων μόνης καὶ εἰ τοῦτο κρίνεται ἀλογίας· πᾶς δὲ καὶ προσκυνοῦσι τὸν ὑπὸ ἀνθρωπίνων, ὡς νομίζουσι, καταλαμβανόμενον λογισμὸν; ή τῶς αἰτοῦσις ζωὴν, καὶ τούτῳ αἰώνιον, τὸν ἀρχάμενον, ὡς ὑπονοοῦσι, τοῦ ζῆν, ἀγνοοῦντες, ὡς ξοικεν, ἔτι δεννάου μόνον ἐστὶ ζωῆς φιλοτιμεῖσθαι ζωὴν. Οἶδα γάρ, φησὶν ὁ θεοπέτερος Ἰάνθ, διτε ἀέρας ἐστι τὸ ἐκλύειν με μελλωτ. Ζωὴ γάρ ἀρχὴν ἔχουσα, καὶ πέλαστρος τῇ ἔχῃ ἀρρήτων τὴν οὐσίαν, ζωὴν δωρείσθαις ή ποιεῖν οὐ δύναται. Καὶ τοῦτο ἐκ φανερῶν καὶ πάσιν ἡμῖν ἐγνωσμένων πραγμάτων πιστωσόμεθα. Τὸ μὲν γάρ δεννάμη πλούτων προχεόμενον ὑδωρ, καὶ χώρας καὶ πόλεις πολλάκις διλας ἀρδεῖ μένον δεῖ πλούσιον· τὸ δὲ κατά τινα σύστασιν αὐξανόμενον, εἰς ἐαυτὸν μὲν πλουτεῖ καὶ τοῦτο πενιχρῶς, χώρᾳ δὲ ή πόλεις ἐξ αυτοῦ μεταδιδόναις οὐ δεδύνηται· οὐ γάρ εὐπορεῖ ἐκείνων τῶν πολυδλῶν καὶ φιλοδώρων φιλεῖν, ἵνα ἔχοι ἀφειδῶς ὅπερ ἔχει διδόναι. Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν διφρονεῖς· ἐγὼ δὲ λέγω, μᾶλλον δὲ ή κατὴ ἀλήθεια, πάσιν ἐνθύμησιν τῇ τοῦ θεοῦ Λόγου ητταδόθαι ζωὴν. Ως γάρ τὸ διαφέρον τοῦ Ηστρός ἀκατάληπτον, οὕτως καὶ ή ζωὴ τοῦ Γεω ἀνεξιχνίαστος. Διόπερ δι τρόπον τὸ, Ἐγώ εἰμι ὁ ὄντ, ἀπολελυμένας μόνον ἐννοιαίς θαυμάζεται· οὕτως καὶ τὸ, Ἡν, ἐν ακαταλήπτῳ τῇ δόξῃ ποιεύεται· ὡς ἐπάκινα πάσης γνώσεως ἐνδιαιτωμένον τοῦ Γεω τὸν τῷ Πατρὶ. Τὰ γάρ χερουδιμ, ήτος σεραφῆμ, ἐφ'

I. In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum¹. Initio superius esse Verbum theologus asserit: at qui Arii sectantur delirium, dicunt: sicut aliquando cum non erat. Erat lux vera, evangelista clamat²: at sempiterminus qui est, inferiorem suis cognitionibus esse ridiculi isti imaginantur: potiores enim divini Verbi vita impias cogitationes suas superba opinione arbitrantur. Quod si Dei vitam humana assequitur intelligentia, quamvis solius id sit sentire illorum insanis; quomodo ergo adorant illum, qui humanis, ut putant, comprehenduntur cogitationibus? aut quomodo desiderant vitam, et quidem æternam, illum ipsum qui vivere cœpit, ut existimant, nescientes profecto, quod sempiternae dunt taxat sit proprium vitæ, vitam largiri? Novi enim, sit divinus Job³, quia sempiterminus sit, qui me liberatur est. Vita enim cui sit principium, quamvis essentiam habeat ut pelagus ineffabilem, vitam tamen dare vel efficere nequaquam potest. Et hoc ex manifestis omnibusque nobis cognitionis rebus comprobabimus. Quæ enim indeficienti copia effunditur aqua, et agros et urbes sæpe integras rigat, manus jugiter dives: at illa quæ per quemdam confluxum accrescit, in se ipsa quidem ditescit modice, agris vero de suo impertiri non valet; neque enim abundat illis felicibus et liberalibus venis, ut habeat quod copiose suppeditare queat. Sed illi quidem insani sunt: ego autem dico, atque adeo ipsamet præclara veritas, cognitionem omnem vita Verbi Dei inferiorem esse. Quemadmodum enim quod Pater principio caret, comprehendendi non potest: sic et Filii vita investigari nequit. Quocirca ut illud, Ego sum qui sum⁴, purgatis tantummodo mentibus admirationi est; sic illud, Erat, in incomprehensibili opinione creditur: eo quod ultra omnem cognitionem positus sit Filius cum Patre.

¹ Joh. i, 1. ² ibid. 9. ³ Job xix, 25. ⁴ Exod. iii, 14.

Nam cherubim sive seraphim, quibus magnifica gloria a sanctis prophetis insidere perhibetur, altitudo ac latitudo ignitas cognitionis interpretantur: quare et oculis. Et utdique divinæ littoralē figurant. Unde ipse divinus Joannes in ea quæ sibi ostensa est revelatione, ex ipso Domino quæ ad hoc spectant per revelationis angelum manifestius cognoscens, sic scribit: *Ego sum et tu es, dicit Dominus Deus, qui sum, et qui eram; et qui venturus, Omnipotens*⁸; sic, propterea quod et *Qui sum, et Qui eram*, una et indivisa creduntur cogitatione. Fieri ergo nullo modo posset, ad eos loquos qui ultra cherubinorum oculos tenuerat elevaruntur, ut Christi vita imaginatione comprehendatur, quamvis infinita quædam excurrentia sacerdotali sibimet quis fingenis animo, ex hac præconcepta arce venari se putet illud *Eram*, et *Erat* Verbi. Comprehendi etenim nullatenus possunt oratione et cogitatione, neum ab hominibus sed neque a supernis omnibus potestatisbus, quorum mens tota esse essentia creditur. Idem de *Qui sum* iudicium esto.

II. Si quis autem vellet, hoc ipsum quod Pater initio careat Filii principium cogitare, nihil id prohibeat. Fons enim est vivus Pater semper viventis Filii. Neque enim aliquando quidem Deus non erat Pater, aliquando autem evasit Pater; sed cum sit absque initio Deus, nullo initio est etiam Pater. Quaniobrem in eo quod initio careat Pater, oportet intelligere et Filii vitam. Fulgor enim paterni luminis, generatio est principio parentis veri luminis. Neque enim qui omniscius et solus potens est, absque sapientia aut virtute exstitit unquam. Vel rursus, lumen illud beatum sine fulgore exstitit unquam. Sin aliquando, juxta ipsos, paternum lumen sine fulgore fuit; non amplius Pater est lumen, secundum istorum absurditatem. Lumen enim fulgoris expers, lumen nullatenus dici queat. Qui enim possit? Istud autem illorum prorsus opinio vult, creatum fulgorem gloriam ferre increati luminis. Aut quæ prorsus necessitas fulgentissimæ illi ac beatæ gloriæ splendoris fuerit? Vel quomodo rursum dictus fertur *splendor gloriae* Filius ab Apostolo⁹, si quidem peculiare quodpiam principium essentiae habeat? Quomodo autem omnino potuit cogitationes videre, et scrutari corda ac renes, si non erat natura Deus? Cui porro non est manifestum, splendorem semper esse lumen? Et quomodo audebit quis asserrere, verum lumen non esse natura Deum? Quemadmodum enim verus Deus, Pater scilicet, lumen esse intelligitur verum; sic etiam verum lumen, Filius nempe, Deus esse intelligitur verus. Nec enim est quidpiam vero lumine astimabilius: neque Deo vero quidpiam aquale est, nisi verus ejus gloriæ splendor. Increatum igitur, quod verum: quapropter etiam eo quod incomparabile est, verum appellatur. At quod creatum est, nequaquam verum est: siquidem illud quidem erat,

ων ή μεγάλοπρέπης δέξια ύπο τῶν ἀγίων προφητῶν καθῆσας μαρτυρεῖται, ὅμος καὶ πλάτος ἐμπύρου πρᾶσσεως ἐρμηνεύεται· ταῦτα ἡ φθαλαμοῖς αὐτὰ τὰ θεῖα πανταχόθεν διασχῆματίζει Γραφή. "Οθεν αὐτὸς δ θεοπότερος Ἰωάννης, ἐν τῇ δειχθείσῃ αὐτῷ Ἀποκαλύψει, ἐξ αὐτοῦ Κυρίου τὰ περὶ τούτου διὰ τῶν τῆς ἀποκαλύψεως ἀγγέλου σαφέστερον γνοὺς, οὗτος τράπει· Ἐγὼ εἰμι τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὄμegas, λέγει Κύριος δ Θεός, δ ὁν καὶ δ ἡν καὶ δ ἐρχόμενος, δ Παντοκράτωρ. Οὗτος ὅτι καὶ τὸ 'Ο ων καὶ τὸ 'Ο ἡν, μιᾷ καὶ ἀδιαιρέτῳ πιστεύοντι (1) ἐννοεῖ. Ἀδύνατον οὖν, ἀδύνατον, πρόδε τοὺς ἐπάνω τῶν χερουδιμῶν φθαλαμῶν ὑψουμένους τῇ προπετεῖ λέγω, τὴν τοῦ Χριστοῦ καταλαβεῖν τῇ φαντασίᾳ ζωήν· καὶ μυρίους τινάς πλακωμένους αἰώνας παρὰ τῇ ἐκαυτοῦ τις ἀνατυπῶν διανοίᾳ, ἀπὸ τοῦ φαντασθέντος ὑψους θρεπτούντος τὸ 'Ην, καὶ 'Ην τοῦ Λόγου. Ἀθήρατον γάρ ἀπαξ τὸ 'Ην καὶ λόγως καὶ ἐννοεῖ, οὐ μόνον ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ ταῖς ὑπερχοσμοῖς πάσαις δυνάμεστιν, ὃν νοῦς ἡ πᾶσα εἶναι οὐσία πιστεύεται. 'Οντα τρόπον καὶ τὸ 'Ων.

B'. Εἰ δέ τις θέλει τὸ τοῦ Πατρὸς ἀναρχὸν ἀρχὴν ἐννοεῖν τοῦ Υἱοῦ, οὐδὲν τὸ καλύτον. Σημῇ γάρ ἔστι ζῶσα δ Πατήρ, τοῦ ἀεὶ ζῶντος Υἱοῦ. Οὐ γάρ ποτὲ μὲν δ θεὸς οὐχ ἡν πατήρ, ποτὲ δὲ γέγονε πατήρ· ἀλλ' ἀναρχὸς ὣν θεὸς, ἀνάρχως ἔστι καὶ πατήρ. Διόπερ ἐν τῷ ἀνάρχῳ τοῦ Πατρὸς δεῖ ἐννοεῖν καὶ τὴν τοῦ Υἱοῦ ζωήν. Η γάρ ἐκλαμψίς τοῦ Πατρὸς φωτὸς, γέννησίς ἔστιν ἀνάρχου τοῦ ἀληθινοῦ φωτός. Οὗτος γάρ δ πάντοφες καὶ μόνος δυνάστης ἔκτος ἡν σοφίας ή δυνάμεως ποτε· ή πάλιν τὸ φῶς ἐκεῖνο τὸ μακάριον ἔκτος ἡν τοῦ ἀπαυγάσματος πάποτε. Εἰ δέ ποτε κατ' αὐτοὺς ἡν τὸ Πατρικὸν φῶς ἔκτος ἀπαυγάσματος, οὐκέτι οὔτε δ Πατήρ ἔστι φῶς κατὰ τὴν ἀλογίαν ἐκείνων. Φῶς γάρ ἀμοιρον ἀπαυγάσματος οὐκ ἀν λέγοιτο φῶς. Πῶς γάρ καὶ ἐδύνατο; Τοῦτο γάρ αὐτῶν πάντως ἡ ὑπόνοια θέλει, γεννητὸν ἀπαυγάσμα φέρειν τὴν δέξια τοῦ ἀγινήστου φωτός· "Η τις δῶλας χρεία τῇ ὑπερλάμπρῳ ἐκείνῃ καὶ μακάριζ δέξῃ γένηται τοῦ ἀπαυγάσματος; Η πῶς πάλιν εἰρητο ἀπαύγυσμα δέξης δ Υἱός ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου, εἰπερ ίδιαζουσάν τινα ἀρχὴν οὐσίας εἰχε; Πῶς δὲ ὅλως ἡδύνατο λογισμὸς καθορέν, καὶ ἐτάξειν καρδίας καὶ νεφρούς, εἰ μὴ ἡν φύσει θεός; Τίνι δὲ οὐ δῆλον, ὅτι ἀεὶ τὸ ἀπαύγασμα φῶς; Πῶς δὲ καὶ τολμήσει τις εἰπεῖν, τὸ ἀληθινὸν φῶς μὴ είναι τούτοις θεόν; Ός γάρ δ ἀληθινὸς θεός. τουτέστιν δ Πατήρ. φῶς εἶναι νοεῖται ἀληθινόν· οὕτως καὶ τὸ ἀληθινὸν φῶς, τουτέστιν δ Υἱός, θεός νοεῖται εἶναι ἀληθινός. Οὗτος γάρ φωτὸς ἀληθινού τι τειμώτερον, οὕτε θεός τι ἐστιν ἀληθινός, εἰ μὴ τὸ ἀληθινὸν τῆς αὐτοῦ δέξης ἀπαύγασμα. Ἀγέννητον οὖν τὸ ἀληθινόν· διὸ καὶ ὡς ἀπαράθητον δν, ἀληθινὸν λέγεται. Τὸ δὲ γεννητόν, οὐκ ἀληθινόν· ἐπειδὴ τὸ μὲν ἡν, τὸ δὲ οὐχ ἡν πρὶν ἐγένετο. Διόπερ ἐκεῖνο μὲν ἀπαθέτης, τῷ τῇ δέξῃ τὰ πάντα ἐπισκοπεῖν· ἀληθινὸν γάρ ἔστι· τούτο δὲ φαινόμενον, ὡς ὀρῶμεν, ἐκυτῷ πάσχει τὸ φω-

⁸ Apoc. 1, 8. ⁹ Hebr. 1, 3.

(1) Πιστεύοτι. Forte πιστεύοντας.

νειν· ὑπὸ γάρ τῆς φύσεως τῆς ἑαυτοῦ νικᾶται. Ἀμέ-
λει αὐτὸς ὁ μακάριος εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, καὶ
Γίδην ἀληθινὸν τὸν Λόγον, καὶ Θεὸν ἀληθινὸν, καὶ
ζωὴν αἰώνιον ἐν τῇ ἑαυτοῦ εἶναι λέγει· Ἐπιστολῇ·
διδάσκων ἡμᾶς σαφῶς, ὅτι τὸ φῶς ἀληθινὸν Θεός
ἐστιν ἀληθινός. Διόπερ καὶ ἐν τοῖς κόλποις αὐτὸν
αἰδίως εἶναι λέγει τοῦ Πατρός. Οὐ γάρ ἀν ποιητὴν
υἱὸν ὁ ἀμερῆς καὶ ὅλος φῶς Θεός ἐν τοῖς ἑαυτοῦ εἴχεν
ἀφράστοις κόλποις φέρειν. Καὶ ταύτου πάλιν μάρτυς
ὁ Ψαλμῳδὸς ἴσχανός λέγει γάρ, ἐκ τοῦ προσώπου τοῦ
Πατρὸς λογοποιούμενος, οὕτως· Μετὰ σοῦ η ἀρχὴ^B
ἐν τῷ μέρᾳ τῆς δυνάμεως σου, ἐν ταῖς λαμπρότησι
τῶν ἀγῶνων σου· ἐκ ταστρός πρὸ ἀωσφόρου ἐρέ-
τησά σε. Ὅμοσσε Κύριος, καὶ οὐ μεταμειθήσε-
ται· σὺν Ἱερούν εἰς τὸν αἰώνα κατὰ τὴν τάξιν
Μελιχισεδέν. Τὸ δὲ, πρὸ ἀωσφόρου, ἀλληγορούμε-
νόν ἐστι βῆμα. Οὐ γάρ ὁ πάντων κτίστης μετὰ τὴν
οὐρανοῦ καὶ γῆς ποίησιν ἐγενήθη. Οὐδὲν δὲ ἔτερον
δῆλοτ, ἢ ὅτι ἀκατάληπτός ἐστι τῷ παντὶ καὶ ἀκατα-
νότος ἡ τοῦ Υἱοῦ γένησις. Ὁν γάρ τρόπον οὐδεὶς
δύναται πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἑωσφόρου, δράσει
καταλαβεῖν τὴν τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς Ἐλλαμψίν, καὶ
ἐφ' οἷον ἀν ψῆφοτάτου ἀνέλθῃ δρους· οὕτως οὔτε
τὴν τοῦ Πατρικοῦ φωτὸς δύναται τις ἐμφάνειαν κα-
ταλαβεῖν ὄφθαλμοῖς τοῦ νοός, καὶ ἐπάνω πάντων
τῶν αἰώνων τῇ φαντασίᾳ τῆς ἑνοίας ἀνέλθῃ, διὰ τὸ
ἐν ἀκαταλήπτῳ εἶναι τὴν πάγκρυφον ἐκείνην ἀλή-
θειαν. Ἔστιν οὖν τὸ, πρὸ ἀωσφόρου, ἀντὶ τοῦ πρὸ^C
τρωσεως· γνώσεως γάρ ὁ ἀστήρ τῆς ἡμέρας. Διό-
περ οὗτος πάλιν ὁ Ψαλμῳδὸς, τὸ πρὸ ἀωσφόρου, ἐν
ἔτερῳ ψαλμῷ ἐρμηνεύων, λέγει· Πρὸ τοῦ Ηὔου
διαμένει τὸ δρομαὶ αὐτοῦ· Οὐ δὲ πρὸ τοῦ ἡλίου
διαμένων ἀκατάληπτός ἐστιν ἄπαξ καὶ λόγῳ καὶ
ἐπινοίᾳ· ἐπειδὴ γάρ ἦν ἀχρόνως, κρείτινος ἐστὶ καὶ
νοός. Οὐ γάρ γενητῷ υἱῷ, ὁ πάντα δίκαιος Θεὸς
καὶ Πατήρ πάντων ἡμῶν, ὑπερουράνιον ἐκείνον,
ἄγιον τε καὶ ἀφανὸν κόσμον, καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς πά-
σαν οἰκουμένην, εἰς κληρονομίαν ἔδωκεν· ἀλλὰ Γίῶ^D
αὐτοῦ ἀληθινῷ, δι' οὐ καὶ τῷ πάντα ἐποιησεν εἰς
κληρονομίαν αὐτοῦ· ἵνα τῶν λογικῶν αὐτοῦ πάντων
κτισμάτων, ὡς Λόγος Θεοῦ ὑπάρχων καὶ Γίδης, βασι-
λεύῃ. Πρὸς δὲ καὶ εἰρηκεν ὁ ὅλος ἀγαθὸς καὶ ὅλος
πόθος Πατήρ· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, δῶς ἀπὸ θῶ-
τούς ἔχθρούς σου ὑποκόδιον τῶν ποδῶν σου. Σένος
γάρ ἦν τῇ σαρκὶ ὁ Γίδης, δες ἀνελθήφῃ ἐξ ἡμῶν εἰς
τοὺς οὐρανούς, διπονούς δὲν ήν ξένος ποτὲ τῇ τοῦ Πα-
τρὸς φύσει. Διόπερ ὀλας τὸ, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου,
παρὰ τὸν Θεοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν δεινὸν μετ' αὐτοῦ
εἰρηται· Θεὸν Λόγον. Οὐ γάρ πρὸς ἔτερούσιν ἀν
εἰπεν Γίδην ὁ εἰρηκὼς, Τὴν δόξαν μου ἐτέρῳ σὺ
δώσω, Πατήρ, ἐκείνῳ τὸ βῆμα φυσικῆς δλον ὑπάρχον
γνώρισμα σχέσεως· ὅπερ, οἶμαι, οὔτε οἱ Ἑλλήνων
ποτὲ θεοπλάσται φαντασθῆσαι ἐτόλμησαν. Ἐπει-
εἰπάτωσάν μοι, τίς ἡ χρεία, οἱ νομίζοντες ἑαυτοὺς
Χριστιανούς εἶναι, καὶ οὐκ εἰσὶ, γενητοῦ Θεοῦ τῷ
ἀγενήτῳ Θεῷ; Εἰ μὲν γάρ θεοκῆς ἀρετῆς ἐλίπετο ὁ
Θεός, ἵνα δργανον δυναστείας ἑαυτῷ ἐποίησε, ποὺ

A sed hoc non erat antequam ficeret. Ideoque illud
passioni non est obnoxium, mente omnia proce-
rants; verum est enim: hoc autem apparet, ut cer-
nimus, sibi ipsi apparentiam patitur; ab ipso enim
sui natura vincitur. Certe ipse beatus evangelista
Iohannes, Verbum et Filium verum, et Deum verum,
et Vitam aeternam esse in sua asserit Epistola¹:
edocens nos manifeste, quod lumen verum sit Deus
verus. Quamobrem etiam in sinu ipsum semper
esse Patris dicit². Non enim factitium filium is,
qui individuus ac totus lumen est Deus, in suo de-
buissest inestabili sinu gestare. Et hujus rei iterum
testis est Psalmista idoneus; ait enim, ex persona
Patris verba faciens: Tecum principium in die vir-
tutis tuæ in splendoribus sanctorum tuorum: ex utero
ante luciferum genui te. Juravit Dominus, et non
renonciet eum: tu es sacerdos in aeternum secundum
ordinem Melchisedech³. Illud ante luciferum, alle-
goricum verbum est. Neque enim universorum
creator, factis jam cœlis et terra, genitus est. Ni-
hil vero aliud innuit, nisi incomprehensibilem pror-
sus esse et inexcogitabilem Filii generationem.
Quemadmodum enim nullus potest ante ortum lu-
ciferi, obtutu cernere solaris luminis fulgorem;
tametsi supra quantumvis excelsum ascendat mon-
tem: sic neque paterni luminis potest quis splen-
dorem comprehendere oculis mentis, tametsi ultra
universa saecula mentis imaginatione transcendat;
propter quod incomprehensibilis est occultissima
illa veritas. Positum est igitur illud ante luciferum
pro ante cognitionem: ea enim est stella cognitionis
diei. Quare idem rursus Psalmista illud ante luci-
ferum in alio Psalmo interpretatus, ait: Ante sa-
lem permanet nomen ejus⁴. Qui vero ante solem
permanet, incomprehensibilis est prorsus et ora-
tione et cogitatione: quoniam enim sine tempore
era, etiam mente ipsa superior est. Non enim fa-
cilio filio justissimus Deus ac Pater omnium no-
strum, supercolestem illum, sanctumque et inef-
fabilem mundum; nostrum item universum orbem,
in hereditatem dedit; sed Filio ejus vero, per
quem etiam universa fecit in hereditatem ejus, in
rationabilibus ejus omnibus creaturis, nuptie Ver-
bum Dei existens et Filius, imperaret. Ad quem
etiam dixit optimus studiosissimusque Pater: Sede
a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum
pedum tuorum⁵. Hostes enim erat propter car-
nem Filius, quando assumptus est binc in celum,
ubi hospes non sicut unquam propter Patria natu-
ram. Idcirco omnipotens illud, Sede a dextris meis, a
Deo Patre ad semper existentem secum dicitur
Deum Verbum. Neque enim ad alterius substantiae
Filium dixisset inquietus Pater, Gloriam meam al-
teri non dabo⁶, vocabulum iHud, quod omnino
nota est naturalis habitudinis, quodque, ut opinor,
neque ex gentibus olim qui idola fingebant, ima-
ginari ausi sunt. Et sane dicant mihi qui arbitran-

¹ I Joan. v, 20. ² Joan. i, 18. ³ Psal. cix, 3, 4. ⁴ Psal. lxxi, 17. ⁵ Psal. cix, 4. ⁶ Isa. xlvi, 11.

tur se Christianos esse, neque tamen sunt; quae ne-
cessitas fuerit factitii Dei, Deo qui factus non sit?
Si quidem enim divina virtute caruit Deus ut in-
strumentum potentiae sibi efficerit; ubinam est
perfectio ejus? Quod si redundantis boni desiderio
tenehatur, quænam hujus necessitas fuerit, dicant
mihi, Deo qui nec affectionibus subest, nec indi-
gentia? An omnino opus erat, secundum illorum
vercordiam, ut qualemcumque demum Filium haberet verus Deus, tantum ut diceretur Pater? Pudet
me referre stultitiam eorum, qui se quidem Christianos dicunt, ethnici tamen erroris mortiferis
sunt imbuti commentis.

III. Sed non erat, aiunt, qui genitus est, ante-
quam ipse gigneretur. Ego verum rursum dico, il-
lum estenus suis, quatenus erat qui Pater est: ut pote qui splendor erat gloriae paterni luminis. B Quamobrem etiam superiorem scio omni causa esse
Christi generationem. Nec enim concupiscens Deus
paternam dignitatem, genuit Filium, sed sicut fuit
semper Deus, sic fuit semper etiam Pater gloriæ.
Quocirca, non propterea quod minime assequitur
humana cogitatio ejus generationem, ideo quis de-
bet audere autemperare suis cogitationibus cum qui
sempiternus est: quandoquidem istud etiam de
ipso Pater sentire, facile aliquis stultorum audebit.
Impossibile est enim ut quis, tametsi quantum-
vis elevetur imaginatione mentis, Dei vitam sibi
animo fingat. Quomodo enim is qui finita constat
natura, infinitam Dei vitam cogitare animo poterit?
Sed quoque quidem valet, imaginatione audet:
ad terminos vero propriarum cogitationum ubi
pervenerit, ex principio aliquo impuro ipsammet
etiam Patris ingenerabilitatem imaginatur, ob men-
tis inopiam. Et hæc quidem eorum sapientes ex
figuris quibusdam syllogisticis communiscentes dis-
serunt.

IV. Alii autem, ac propemodum omnes, illud: *Dominus creavit me principium viarum ejus*¹³, ad eversionem veritatis jugiter allegantes, non erubescunt. Ego autem et hanc orationem fidam mei pa-
tronam in Deo adjiciam: etsi cum proverbialis sit
oratio, obliquo quodam intuitu unum mihi com-
probet sensum. *Creatus est enim is, qui est in-
creatus, carnis assumptione, ab approbante Patre;*
pro nobis factus homo, ut reconciliaretur quidem
homo Deo; Deus autem inciperet deinceps venire
ac manere penes hominem. Homo enim re vera
factus est Dei locus, pariete intergerino simultatis
dissoluto per incarnationem Verbi Dei. Itaque ipse
Dominus in Evangelii, interpretatus nobis hujus
*orationis vim atque veritatem, ait: *Ego sum via,**
*et veritas, et vita*¹⁴. *Veritas quippe, qui ante om-
nes colles generatur, utpote Verbum; hoc est, effi-
caci motione ceu sapientia ex Sapiente procedit,*
ut vivo Verbo in vitam non extantia vocentur a
vivo Deo. Sapientia enim sapientis, Verbum est et
vita Dei, qui solus exstat. Itaque etiam omnia per
ipsum, ut credimus, ad extantiam vocata sunt.

A τὸ τέλειον αὐτοῦ; Εἰ δὲ περιττοῦ καλοῦ ἐπεθύμησε, τίς ἡ χρεία τούτου, εἰπάτωσάν μοι, τῷ ἀπαθεῖ καὶ ἀπροσδεῖ Θεῷ; Ή πάντως ἔστι, κατὰ τὴν ἑκείνην ἀφροσύνην, οἰονῆτος οὐδὲν ἔχειν τὸν ἀληθεῖν Θεὸν, ίνα μόνον λέγοιτο Πατήρ; Αἰσχύνομαι λέγων τὴν ἀνοιαν τῶν Χριστιανῶν μὲν ἑαυτοὺς λεγόντων εἶναι, τῆς Ἑλληνικῆς δὲ πλάνης τὰ θανατηρόρα παιδευο-
μένων μελετῆματα.

Γ. 'Αλλ' οὐκ ἦν, φησὶν, δι γεννηθεὶς πρὶν αὐτὸν
γεννηθῆναι. 'Εγὼ δὲ πάλιν λέγω, ὅτι τοσοῦτον ἦν,
ὅσον ἦν δὲ ὁ Πατήρ· ὡς ἀπαύγασμα ἦν τῆς δόξης τοῦ
φωτὸς τοῦ Πατρικοῦ. 'Οθεν καὶ καλλίονα οἴδα πάστι;
αἰτιας οὖσαν τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ. Οὐ γάρ ἐπι-
θυμήσας δὲ Θεὸς τοῦ πατρικοῦ ἀξιώματος ἐγέννησε
τὸν Γιόν· ἀλλ' ὡς ἦν ἀεὶ Θεὸς, οὐτως ἦν ἀεὶ καὶ Πατήρ
τῆς δόξης. 'Οστε οὐκ ἐπειδὴ οὐ φάνεται ἀνθρωπείᾳ
ἐνθύμησις τὴν αὐτοῦ γέννησιν, τούτῳ τις δρεῖει
τῶν ἑαυτοῦ ἐνθυμήσεων ἐγγὺς τολμᾶν φέρειν τὸν ἄλ-
διον· ἐπει τοῦτο καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς δια-
νοεῖσθαι τις τάχα τῶν ἀζρόνων τολμῆσει. 'Ἄδυντον
γάρ τινα, καὶ ὅπως ἀν ἐπαρθεὶν τῇ φαντασίᾳ τοῦ
νοῦς, Θεού φαντασιῶν ζωὴν. Πώς γάρ δὲ μεμε-
τρημένη πεπλασμένος οὐσίᾳ τὴν ἀμέτρητον τοῦ Θεοῦ
ζωὴν ἐνθυμηθῆναι δυνήσεται; 'Άλλὰ μέχρι μὲν πῶ
δύναται, τολμᾶτη φαντασίᾳ· εἰς δὲ τοὺς ὅρους τῶν
οἰκείων ἐνθυμήσεων καταπίπτων, κατ' ἀρχήν τινα
μετέωρον, καὶ αὐτὴν τὴν ἀγενῆσιν τοῦ Πατρὸς φαντάζεται, διὰ πενίαν νοῦς. Καὶ ταῦτα μὲν οὖν οἱ
παρ' αὐτοῖς σοφοὶ ἐκ σχημάτων τινῶν συλλογιστι-
κῶν μηχανώμενοι διαλέγονται.

D Δ. Οἱ δὲ ἄλλοι, καὶ σχεδὸν πάντες, τὸ Κύριος
ἔκτισέ μις ἀρχὴν ὀδῶν αὐτοῦ, παρ' ἀνατροπὴν τῆς
ἀληθείας ἀεὶ προσφέροντες, οὐκ αἰσχύνονται. 'Εγὼ
δὲ καὶ τοῦτον τὸν λόγον πιστὸν ἐμαυτοῦ συνήγορον
ἐν Θεῷ προστήσομαι· εἰ καὶ παροιμιώδης ὁν δὲ λόγος.
λοξῷ τινὶ βλέμματι τὸ ἑαυτοῦ μοι διαλέγεται φρόνη-
μα. 'Ἐκτίσθη γάρ δὲ ἀκτιστος τῇ προσλήψει τῆς
σαρκὸς ὑπὸ τῆς εὐδοκίας τοῦ Πατρὸς, δι' ἡμᾶς τεν-
μενος ἀνθρωπός, ἵνα καταλλαγῇ μὲν ἀνθρωπὸς τῷ
Θεῷ, Θεὸς δὲ ἀρχῆται ἐκ τούτου ἔρχεσθαι καὶ μένειν
πρὸς ἀνθρωπὸν. Χωρίον γάρ δυντας γέγονεν ὁ ἀνθρω-
πὸς τοῦ Θεοῦ, τοῦ μεσοφράγματος τῆς ἔχθρας λυθέν-
τος διὰ τῆς σαρκώσεως τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ. Διαβερ
αὐτὸς δὲ Κύριος, ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις, ἐρμηνεύων
ἡμῖν τὴν τούτου τοῦ λόγου δύναμιν τε καὶ ἀληθειαν,
λέγει· 'Ἐγὼ εἰμι η δόδες, καὶ η ἀληθεια, καὶ η
ζωὴ. 'Αληθεια, ἐπειδὴ πρὸ πάντων βουνῶν γεννᾶται,
ώς Λόγος, τουτέστι δημιουργῷ κινήσει, ὡς σοφία ἐκ
σοφοῦ προέρχεται· ίνα τῷ ζῶντα Λόγῳ εἰς ζωὴν τὰ
οὖτα κληθῆ ὑπὸ τοῦ ζῶντος Θεοῦ. 'Η γάρ σοφία
τοῦ σοφοῦ, Λόγος ἔστι καὶ ζωὴ τοῦ μόνον ὄντος
Θεοῦ. Διὸ δῆ καὶ πάντα δι' αὐτοῦ, ὡς πεπάσιμα,

¹³ Prov. viii, 22. ¹⁴ Ioau. xiv, 6.

εἰς τὸ εἶναι κέκληται. Ἐκάλεσε γάρ Ὁ ὀν τὰ οὐκ
διὰ τοῦ δικτοῦ· ἵνα φανῇ δὶ’ αὐτοῦ τὰ μὴ δυτα.
Ὕσδε δὲ, διὰ τὸ ἐκ τῆς αὐτοῦ, ὡς ἐφην, σαρκώσεως
φοιτᾶν τε τὸν Πατέρα εἰς ἀνθρωπον, καὶ ἀνθρωπον.
προσεγγίζειν τῷ Πατρὶ. Οὐδεὶς γάρ ἔρχεται πρὸς
τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δὶ’ ἐμοῦ. Διὸ πάλιν λέγει· Ἔάρ
τις ἀτακῆ με, τὸν ἄδρον μου τηρήσει· καὶ δὲ
Πατήρ ἀτακῆσεις αὐτόν· καὶ πρὸς αὐτόν ἀλευ-
σόμεθα, καὶ μονήρ παρ’ αὐτῷ ποιησόμεθα. Ωστε
τὸν Κύριος ἀκτισέ με, τῇ σαρκώσει τοῦ Λόγου, ὃς
ἔστι σοφία καὶ δύναμις τοῦ Θεοῦ, διαφέρει· δὲ γάρ
ἴμελλε σαρκώθεις ἐπιδεικτικῶς λέγειν, τοῦτο προεί-
πεν οἵα παρὼν ὁ Θεός. Ὡν τρόπον καὶ περὶ τῆς
διαρκαγῆς τῶν Ιματίων αὐτοῦ φαίνεται διὰ τοῦ Προ-
φῆτου δὲ μόνος δυνάστης καὶ μόνος ἀψευθῆς προει-
ρηκὼς Κύριος· Διεμερίσατο τὰ λιμάτια μου ἐκαν-
τοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν Ιματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον·
τὸν μέλλον γίνεσθαι, οὐ μὴν δὲ γενόμενον, πάλιν
εἰπάνω δὲ ἀληθινός· οὐδὲν γάρ πόρρω διὰ ὑπερβολὴν
τρανέτητος τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Λόγου· ἐπειδὴ καὶ
τῶν ὀτεδήποτε ἐσομένων, ἐγγὺς ἄγαν δὲ Θεός. Θεὸς
γάρ, φησιν, ἀγρίων ἄγρω εἰμι, λέγει Κύριος. Διό-
περ ὑπομνήσαι τὴν παροιμιώδους ἐκείνης, ὡς
εἰπον, φήσεως βουληθεὶς δὲ ἀπλάνητος· Ἐγώ εἰμι η
δόδος· τουτέστιν η δύτο Σολομῶνος φήθεστα, σαφῶς
ἐκεῖνον ἐπιδεικνύων ἐφη. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ δὲ ἀπό-
στολος Πέτρος ἐν ταῖς κοιναῖς αὐτῶν Πράξεσι φα-
νεται λέγων· Ἀσφαλῶς οὖν γινωσκέτω πᾶς οἶκος
Ἱσραὴλ, δτι καὶ Κύριος αὐτόν καὶ Χριστός δ
Θεός ἐστοισε, τούτον τὸν Ἰησοῦν δὲ όμεις
ἐσταυρώσατε. Χριστὸν μὲν γάρ αὐτὸν ἐποίησεν δὲ
Πατήρ, νοητῇ χρίσει χρίσας, διὰ τὴν πρόσληψιν τῆς
σαρκός· οὐχ ὡς αὐτοῦ εἰς προκοπὴν ἀγιασθῆναι
δοφείλοντος, ἀλλ’ ἵνα διὰ τῆς αὐτοῦ μακαρίας μεστίας
εἰς τὴν ἡμᾶς κατασκηνῶσαν τὸ διγονον Πνεῦμα τῆς
υιοθεσίας, νιοὺς ἡμᾶς ποιήσῃ τῆς χάριτος τοῦ Πα-
τέρας. Κύριος δὲ, ἐπειδὴ τὴν κατὰ πάντων αὐτῷ
ἔδωκεν, ὡς Υἱὸς μονογενεῖ, κυρίαν· ὡς δὲ αὐτοῦ
πάντων ἡμῶν δυσθέντων ἐκ τῆς κακίας τῆς φθορᾶς.
Ο οὖν ὅν τῇ φύσει Κύριος ἐδειχθῆ ὅν τῶν ἀπάντων
Κύριος, δτι φανερὸν αὐτὸν διὰ τῆς ἀνανθρωπήσεως
ποιήσας τῇ αὐτοῦ κληρονομίᾳ, ἐλεγεν δὲ Πατήρ·
Αἰτησαι γάρ, φησι, παρ’ ἐμοῦ, καὶ δῶσω σοι διθῆ
τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου
τὰ κέρατα τῆς τῆς.

Ε. Ἀλλὰ καὶ λέγουσι πάλιν, δτι δὲ εἰρηκὼς, Ὁ
Πατήρ μου μείζων μου ἐστὶν, οὐ δύναται εἶναι
τοσ· δεπερ ἐαυτὸν ἀμαλδηγησεν ἡττᾶσθαι τῷ Πατρὶ.
Μείζονα δὲ ἄγρω οὔτε δυνάμει οὔτε τῇ δόξῃ πέπει-
σματι εἶναι ἐκ τῶν θείων Γραφῶν τοῦ Υἱοῦ τὸν Πα-
τέρα, η μόνον δτι τὸ τοῦ Πατρὸς πρώτον διὰ τὴν
ἀκαλούθιαν τῆς φύσεως δυναμα λαμβάνει. Διόπερ καὶ
ὅλως ἐκείνῳ τῷ λόγῳ δὲ εύγνωμων ἐκείνος καὶ ἀλη-
θινὸς καὶ δλος γινούτης Υἱὸς χρησάμενος φαίνεται.
Κεχαλή γάρ τοῦ Υἱοῦ, τουτέστι τοῦ Λόγου, δὲ Πατήρ
δὲ πάνωφος, οὐκ ἐν πλεονασμῷ τιμῆς η δόξης, ἀλλ’

A Vocavit enim *Exstans* non extantia per *Exstan-*
tem, ut constarent per ipsum non extantia. Via
autem, propterea quod ex illius, ut dixi, incarnatione,
veniat Pater ad hominem, et homo appro-
pinquet Deo: *Nemo enim venit ad Patrem, nisi per*
*me*¹⁵. Ac proinde rursum ait: *Si quis diligit me,*
sermonem meum servabit; et Pater diligit eum; et ad
eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus¹⁶.
Ita ut illud, *Dominus creavit me, ad incarnationem*
Verbi, quod est sapientia et virtus Dei, pertineat: quod enim,
carne jam assumpta, demonstrando
dicturus erat, hoc prædictit tanquam præsens, ut-
pote Deus. Quemadmodum et de direptione vesti-
mentorum suorum videtur per Prophetam præ-
dixisse, qui solus potens ac solus verax est, Domini-
nus: *Diviserunt sibi vestimenta mea, et super ve-*
*stem meam miserunt sortem*¹⁷. Quod futurum erat
ut fieret, non autem factum fuerat, repetito dicens
ipaemet qui verax est. Nihil enim remotum ab
oculis Verbi, propter exquisitissimam aciem: si-
quidem etiam eas res quae quandoque futuræ sunt,
admodum proxime attingit Deus: *Deus enim, ait,*
*vicinus ego sum, dicit Dominus*¹⁸. Quare admonere
nos proverbialis illius, ut dicebam, locutionis vo-
lens is qui erroris est nescius: *Ego sum via, in-*
quit: hoc est, ea quae a Salomone dicta fuerant,
manifeste se ipsum demonstrans. Quamobrem
etiam apostolus Petrus in communibz eorum Acti-
bus cernitur dicens: *Certo igitur cognoscet uni-*
versa domus Israel, quoniam et Dominum ipummet
ataque Christum Deus fecit hunc Iesum, quem vos
*crucifixistis*¹⁹. Christum quidem enim illum fecit
Pater, unctione quae mente concipi debeat, ungens
per carnis assumptionem: non quasi ipse opus
haberet ut ad profectum sanctificaretur, sed ut
propter ejus beatam mediationem, in nobis habi-
tans sanctus Spiritus adoptionis, filios nos efficeret
paternæ gratiæ. Dominum autem, quoniam supra
omnes ipsi dedit, ceu Filio unigenito, do-
minationem, omnibus scilicet nobis per ipsum li-
beratis a malo corruptionis. Qui igitur erat natura
Dominus, constitutus est omnium Dominus, quando
manifestum illum per incarnationem efficiens sua
hæreditate Pater, inquit: *Postula enim, dixit, a*
me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et pos-
*sessionem terram terminos terræ*²⁰.

V. At enim dixerunt eum qui dixit: *Pater meus*
*major me est*²¹, non posse esse æqualem: quippe
qui se ipsum confessus sit inferiorem Patre. Ma-
jorem autem ego neque virtute neque gloria, per-
suasus sum ex divinis Litteris Filio esse Patrem,
sed tantum quoniam Patris primo propter ordinem
naturæ nomen usurpat. Quocirca etiam illa locu-
tione benignus ille atque verax, totusque dulcedo
Filius usus cernitur. Caput enim Filii, Verbi scili-
cet, sapientissimus Pater, non in excessu honoris
et gloriæ, sed in hypostasi paternitatis, secundum

¹⁵ Ιοαν. xiv. 6. ¹⁶ ibid. 23. ¹⁷ Πατ. xxi, 19.

²¹ Ιοαν. xiv, 28.

¹⁸ Ιερ. xxxiii, 23. ¹⁹ Act. ii, 36. ²⁰ Πατ. ii, 8.

quam exstat et ipsum. Est enim radix veri Verbi, Pater nempe, qui est verus Deus. Radicem etenim, inquit Job, Verbi ejus inveniemus²²: hoc est, de sinu Patris esse Verbum cognoscemus. Radix enim re vera Verbi sinus Dei est naturaliter, quo Verbum radicatum est. Nec quis sic insaniat, aut unquam suspicetur, quod fuerit aliquando cum sapiens Pater Verbum (*nou habebat*), sive quod paternum illud et fulgentissimum lumen absque splendore fuerit aliquando. Quam rei nobis indicare manifestissime volens ipse Dominus, in Evangelii dicit: *Qui vidit me, vidit Patrem*²³. In splendore enim omnino luminis cognoscitur claritas. Et rursum: *Non credis quoniam ego in Patre, et Pater in me est*²⁴? Dicit autem etiam de invulsa sui in Patre inexistentia: *Ego et Pater unus sumus*²⁵. Neque enim creato Verbo omnipotens Deus uti maluisse. Caruisset enim ipse sic ante generationem eo, quod habet propter ipsum.

VI. Et haec quidem, atque his similes sunt nostrae vindiciae. Adversarii autem veritatis iterum ex evangelicis vocibus excipientes dicunt, nescire Filium futuram judicii diem vel horam, sed Patrem tantummodo²⁶; ideoque non esse illum ex substantia Patris. Ego autem dico, imo vero ratio, quod idecirco istud dixit is, qui omnia habet quae Patris sunt in magnificientia honoris (cujus re vera recordatus est qui re vera Filius est Patris, veluti cum dicit: *Nemo bonus nisi solus Deus*²⁷; et: *Non est meum dare, sed quibus paratum est a Patre*²⁸), ut cognoscamus nos manente, quoniam non tanquam ex propria potestate hoc desliniens scire se asserit, sed quoniam in Patris voluntate aut conscientia novit hoc etiam ipse: *Verbum est enim ejus, et sapientia, et splendor. Quocirca et inseparabilis est, quemadmodum natura et voluntate, etiam prædestinationibus, a Patre: Ego enim, inquit, et Pater unus sumus*²⁹. Eum etenim qui in inseparabili est proprietate jugiter in sinu Patris, nemo sane dixerit aliter scire quae Pater novit, nisi quatenus una voluntas est unaque cognitio in Sapiente, et in sapientia Sapientis. Quare et cuncta quae sunt Filii, operatur Pater, tanquam in Filio, qui vult semper quæcumque vult Pater. Dedit porro ei potestatem judicii faciendi, tanquam hominis Filio: *Et potestatem, inquit, dedi ei iudicium facere, quia Filius hominis est*³⁰. Quomodo ei rursus ait: *Data est mihi omnis potestas in caelo et in terra*³¹. Data est habenti; ut et Patris veritas appareret, et Filii bonitas agnosceretur. Quoniam accipiens per incarnationem quod habet per communitem naturæ cum Patre, primam causam liberalitatis nos salvantis non recusavit, Patris scilicet charitatem. Quam tantopere per Filii sui bonitatem in nos effudit, ut participes homines

A ἐν ὑποστάσει πατρότητος, καθ' ἣν ἔστι καὶ αὐτὸς. Ἐπειδὴ βίζα τοῦ ἀληθινοῦ Λόγου, τουτέστιν δὲ Πατήρ, ὅπερ ἔστιν δὲ ἀληθινὸς Θεός. Καὶ βίζων γάρ, φησί, Λόγου, δὲ Ἰών, εὐρήσομεν αὐτοῦ· τουτέστιν ἐκ τῶν κόλπων τοῦ Πατρὸς εἰναι τὸν Λόγον γνωσθεῖν. Β Τίζα γάρ δυτικούς τοῦ Λόγου, δὲ κόλπος τοῦ Θεοῦ φυσικῶς, φὲ δὲ Λόγος ἐρβίζωται. Μηδὲ γάρ τις οὕτως μανεῖν, ἵνα ποτε ὑπολάθσειν, ὅτι δὲ διὰ τῆς σοφίας Πατήρ τὸν Λόγον, ὅτι τὸ Πατρικὸν ἐκεῖνο καὶ ὑπέρλαμπρον φῶς ἐκτὸς ἦν ἀπαυγάσματός ποτε. Οὐπέρ τὸν Σημῆναι σαφέστατα αὐτὸς βουλθεὶς δὲ Κύριος ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις λέγει· Ὁ ἐκρακώς ἐμδὲ, ἐνχακε τὸν Πατέρα· ἐν γάρ τῷ ἀπαυγάσματι πάντως ἡ τοῦ φωτὸς γνωρίζεται λαμπρότης. Καὶ πάλιν· Οὐκ εἰστενεῖς, ὅτι ἄγρως ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ δὲ Πατήρ ἐν ἐκπολέμῳ ἔστι; Λέγει δὲ καὶ περὶ τοῦ ἀδιαιρέτως εὐτὸν εἶναι ἐν τῷ Πατρὶ· Ἐγὼ καὶ δὲ Πατήρ ἐν ἐσμεν. Οὐ γάρ κτιστῷ Λόγῳ δὲ παντοκράτωρ ἀν εἰλετο χρήσασθαι Θεός· ἐπειδὲ Εἰπεν αὐτῷ κατὰ τοῦτο πρὸ τῆς γενέσεως, διπέρ ἔχει δὲ αὐτὸν.

C Γ'. Καὶ τὰ μὲν οὖν ἡμέτερα δικαιώματα, ταῦτα καὶ τὰ τούτοις δμοια. Οἱ δὲ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας πάλιν ἐκ τῶν εὐαγγελικῶν φωνῶν ἐπιλαμβανόμενοι λέγουσι, μή εἰδέναι τὸν Υἱὸν τὴν ἐσօμηντην τῆς κρίσεως ἡμέραν, εἰ μὴ μόνον τὸν Πατέρα· καὶ διὰ τοῦτο μή εἶναι αὐτὸν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρός. Ἐγὼ δὲ λέγω, μᾶλλον δὲ δύστατον λόγος, ὅτι διὰ τοῦτο τὸν Πατέρα μόνον εἰδέναι τοῦτο λέγει ὁ πάντα ἔχων τὰ τοῦ Πατρὸς ἐν μεγαλοσύνῃ τιμῆς (ἥς δυτικος μεμνημένος, δὲ δυτικος Υἱὸς τοῦ Πατρός· ὡς δὲν λέγη· Οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἰς δὲ Θεός· καὶ, Οὐκ ἔστιν ἐμὸς δυνατος· ἀλλ' οὐς ἡγομασται πιρὰ τοῦ Πατρὸς), ἵνα γινώσκωμεν ἡμεῖς σαφῶς, ὅτι οὐχ ὁσπερ ἐκ τῆς οἰκείας αὐθεντίας τοῦτο δρίσας εἰδέναι ἐπιγγέλλεται. Διὰ δὲ τοῦτο λέγει διάλογος τοῦ Πατρὸς μόνον εἰδέναι τοῦ Πατρὸς βουλήσει, ὅτι εἰδήσει, εἰς τοῦτο καὶ αὐτός· Λόγος γάρ αὐτοῦ ἔστι καὶ σοφία καὶ ἀπαυγάσμα. Διόπερ καὶ ἀχώριστός ἔστιν ὡς τῇ φύσει καὶ τοῖς θελήμασι, καὶ τοῖς προροιμοῖς τοῦ Πατρός. Ἐγὼ γάρ, φησί, καὶ δὲ Πατήρ ἐν ἐσμεν. Τὸν γάρ ἐν ἀδιαιρέτῳ τῇ ιδιότητι δυτικοῦς ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς, οὐκ ἄν τις ἀλλας εἴποι εἰδέναι ἀπερ οἶδεν δὲ Πατήρ· ὅτι δὴ μία θέλησις ἔστι καὶ μία γνῶσις εἰς τας τὸν Σοφὸν καὶ τὴν σοφίαν τοῦ Σοφοῦ. Διὰ καὶ πάντα τὰ τοῦ Υἱοῦ ἐνεργεῖ δὲ Πατήρ ὡς ἐν Υἱῷ, θέλων δὲ πάνθ' οὐσα θέλει δὲ Πατήρ. Δέδωκε καὶ αὐτῷ ἔξουσιαν κρίσιν ποιεῖν, ὡς Υἱὸς ἀνθρώπου· Καὶ ἔξουσιον γάρ, φησίν, ἐδωκεν αὐτῷ κρίσιν ποιεῖν· δὲ τοῦ Υἱοῦ διὰ τὴν σάρκωσιν ὅπερ ἔχει διὰ τὸ κοινὸν τῆς φύσεως σὺν τῷ Πατρὶ, τὸ πρώτον αἰτιον τῆς ἡμᾶς σωζόσης φιλοτιμίας οὐκ ἡρήσατο, τουτέστι τοῦ Πατρὸς τὴν ἀγάπην· ἔντινα τοσούτον δέκα τῆς τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ ἀγαθότητος εἰς ἡμᾶς ἔξεχεν. οὐτοις κοινωνοὺς ἀνθρώπους (ὢ τοῦ τηλικούτου καλοῦ!) τῆς

²² Job xix, 28. ²³ Joan. xiv, 9. ²⁴ ibid. 40. ²⁵ Matth. xx, 23. ²⁶ Joan. x, 30. ²⁷ Joan. v, 27.

²⁸ Joan. x, 30. ²⁹ Marc. xiii, 32. ³⁰ Marc. x, 40. ³¹ Matth. xxviii, 18.

χιπαραδήτου ἐκείνης καὶ ἀμάντου γενέσθαι δύνα- A (proh immensam bonitatem!) incomparabilis illius et incontaminata esse potuerint naturæ.

Z'. Άλλα λέγουσι πάλιν οἱ δεινοὶ τῆς ἀγνωσίας συνήγοροι, διτούσι κατὰ πάντα ἡγτῶν ἐστὶν δὲ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, ὃς καὶ ὑποταγήσεσθαι αὐτὸν τῷ Σωτῆρι (2) τὸν Ἀπόστολον εἰρηκέναι. Καλῶς. Τίς οὖν ἡ αἰτία τοῦ ἄχρι νῦν αὐτὸν μὴ ὑποτετάχθαι, εἰ δὲλας μέλλει ὑποτάσσεσθαι; Εἰ μὲν γάρ ἡγτῶν ἦν τῇ οὐσίᾳ τοῦ Πατρὸς, τούτῳ αὐτῷ ἦν ὑποτεταγμένος ἐξ ἀρχῆς τῷ Πατρὶ· εἰ δὲ ἔνας μὲν νῦν οὐχ ὑποτέτακται, ὑποταγήσεται δὲ, τι τὸ αἰτιον ἄρα ἡ τῆς νῦν αὐτοῦ ἐλευθερίας, ἢ τῆς τότε δουλείας, ὅτε δεῖ τὴν πᾶσαν ἐλευθερωθῆναι κτίσιν ἐπὶ δόξῃς τοῦ Θεοῦ; Μανία δεινή. Εἰ γάρ ἀνθρώπος μὲν μέλλει ἔχομοιούσθαι Θεῷ, καὶ κοινωνὸς τῆς θείας γενέσθαι φύσεως ἐν ἐλευθερίᾳ τοῦ Πνεύματος· δὲ δὲ Υἱὸς τότε μέλλει: Τῷ Πατρὶ, μεθ' οὐ πάντα πεποίκηται διὸ τις περὶ τούτου λογιῆται (3); Ἐρημα ἀπαντᾷ, κατ' αὐτοὺς, λογικῶν ἀποδείξεων. Ἔγὼ δὲ λέγω, ὑποταγὴν εἶναι τοῦ Υἱοῦ, τὸ ἐμὲ, τουτέστι τὸ αὐτοῦ μέλος, ἐν προσώπῳ Χριστοῦ ὑποταγῆναι τῷ Θεῷ· διόπερ ἐστι καλλιθῆναι τῇ ἀγάπῃ τοῦ Πατρὸς, καὶ δὲλλο μηδὲν θέλειν, ἢ & θέλει δὲ Θεός· Τὰ πάντα δὲ κάστοιν ήταν δὲ Θεός. Διόπερ καὶ τὸν φαλμῳδὸν ἔχομεν λέγοντα· Οὐχὶ τῷ Θεῷ ὑποταγήσεται ἡ γυνῆ μου; καὶ περὶ τῷ τὸ σωτηρίων μου· Ἐκεῖνος δὲ λέγειν, Ἐγώ δὲ λέγω, ὑποταγὴν εἶναι τοῦ Υἱοῦ, τὸ ἐμὲ, τουτέστι τὸ αὐτοῦ μέλος, ἐν προσώπῳ Χριστοῦ ὑποταγῆναι τῷ Θεῷ· διόπερ ἐστι καλλιθῆναι τῇ ἀγάπῃ τοῦ Πατρὸς, καὶ δὲλλο μηδὲν θέλειν, ἢ & θέλει δὲ Θεός· Τὰ πάντα δὲ κάστοιν ήταν δὲ Θεός. Διόπερ καὶ τὸν φαλμῳδὸν ἔχομεν λέγοντα· Οὐχὶ τῷ Θεῷ ὑποταγήσεται ἡ γυνῆ μου; καὶ περὶ τῷ τὸ σωτηρίων μου· Ἐκεῖνος δὲ λέγειν, Ἐγώ δὲ λέγω, ὑποταγὴν εἶναι τοῦ Υἱοῦ, τὸ ἐμὲ, τουτέστι τὸ πάντα ἀληθείας· Ἐν τῷ γάρ ιερεὺς ἢ μετὰ τὴν κρίσιν ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς· διόπερ δὲ τῆς αὐτοῦ καταριθμείσης υἱοτείσις, υἱοπρεπῶς μὲν δὲ τὴν φύσιν, ἀρχιερατικῶς δὲ διὰ τὴν μεσιτείαν, προσάγων εὐχαριστήρια τῷ Πατρὶ· Ἀπαγγελῶ γάρ, φησι, τὸ δομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου· δὲν μέσω Ἐκκλησίας ὑμητῶν σε. Ἀπερ δὲ Ἀπόστολος προβεβασάμενος τῷ Πνεύματι, Τότε καὶ αὐτὸς δὲ Υἱὸς ὑποταγήσεται, ἐφη, τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα· Ήτα δὲ Θεός τὰ πάντα δὲ κάστοιν· Οπως δὲν γνῶμεν σαφῶς ἐξ ἑνὸς αἰτίου, τουτέστιν εἰ τῆς τοῦ Πατρὸς εἶναι τὰ πάντα ἀληθείας· Ο τε γάρ ἀμαζών, φησι, καὶ οἱ ἀμαζόμενοι ἐξ ἑνὸς πάντας· Οθεν γινώσκομεν, διτούσι αἴγενητος μὲν Υἱός· ἀγαίας εἰ γάρ· γενητο δὲ ἡμεῖς· ἀγαζόμενος γάρ. Διόπερ δὲ μὲν Υἱὸς υἱοπρεπῶς μὲν καὶ ἀρχιερατικῶς ὑπὲρ ήμῶν, ὡς ἔφην, δοξάσει τὸν Πατέρα· προσάγων ἡμᾶς αὐτῷ τὴν κληρονομίαν ἐαυτοῦ· διόπερ ἐστι παραδοῦναι τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, ὡς ὁν ἐκ τῆς αὐτοῦ μακαρίας φύσεως· πατρικαὶς προστήσεσιν ὑπὸ τοῦ Πατρὸς ἀντιδοξαζόμενος· Παρὰ σοῦ γάρ, φησι, δὲ κατανός μου δὲν Ἐκκλησίᾳ μεράλη λέγει· Ἐκκλησίαν δὲ μεγάλην, τὴν ἐσομένην τῶν τε ἀγίων ἀγγέλων καὶ τῶν δικαίων ὁμηγυριν· ἡμῖν δὲ ὡς δούλοις ἐλευθερωθεῖσι πρέπει, ήταν τὴν αὐτοῦ με-

²² I Cor. xv, 28. ²² Rom. viii, 21. ²² II Petr. 1, 4. ²² I Cor. xv, 28. ²² Psal. lx, 2. ²² Psal. xxii, 23. ²² I Cor. xv, 28. ²² Hebr. ii, 44. ²² I Cor. xv, 24. ²² Psal. xxxiv, 18.

(2) Σωτῆρι. Leg. Πατρὶ. Forte scriptum erat πρὶ pro πατρὶ

(3) Λογιῆται· Λογιεῖται.

autem veluti servis in libertatem assertis convenit, ut ejus magnificentissimam indesinenter laudemus bonitatem: eum qui sacerdotii sui divinitus bona largitur cum Spiritu æquali gloria celebrantes, quemadmodum nunc et in saecula.

VIII. Et sane quidnam in animo versant ii, qui nolunt hoc modo subjectionem intelligere? Si enim non amplius sessurum Filium cum Deo supponunt, delirant etiam atque etiam. Qui enim fieri potest, ut ille qui aliquando cum Patre consedit (nolunt enim omnino dicere, eum qui semper considet, pauperculis sunt enim admodum cogitationibus) in novitate beatorum illorum saeculorum hujusmodi careat honore? Quod si regni abdicationem importare contendunt istam subjectionem: hoc pacto injustitiae postulant Deum, quod illum qui sic perfecte ejus voluntatem omnem implevit, inferiorem eo quem ipse habet, honore effecturus est; cum oporteret ipsum, etsi æqualis Patri non esset, quomodo suspicantur, æternis honoribus dignari, quippe qui omnia adimpleverit ad mentem Patris. Atque apud homines quidem, qui regno dignus habetur, regnat quandiu vivit. At illi semper vivens Dei Verbum, non amplius regnaturum contendunt: ei quidem quando regno ipsius subjecta erant omnia; per hoc quod damnearunt quidem impii ab ipso in ignem æternum, regnent autem cum illo qui diligunt eum, in lumine æterno; hoc est, exsultent in regno ejus in omnia saecula, tanquam quibus per illius potentiam omnia subjecta fuerint. C Sicut enim in persona Christi adoptio subjicietur Patri; sic per Christi virtutem subjiciantur omnia iis qui sunt Christi, ut sit Deus omnia in omnibus¹³. Divulgato igitur Patre per gratiam sancti Filii ejus sanctique Spiritus in omnes sanctos, una voluntas de cætero erit Dei et hominum. Quem regnare usque dum ponat inimicos ejus sub pedibus ejus¹⁴, Apostolus ait, ut paucis comprehendain (quid enim irrationalium hominum prolixius stultitiam persequar?): qui non ad tempus regnum illius, quomodo arbitrantur hi, destinierit esse, sed quoniam post adimpletum judicium hominum, ac postquam reddiderit unicuique secundum operas, pontificalem deinceps formam regni gloriarundus ostendet (quamobrem et pontificem illum vocat futorum bonorum¹⁵), non amplius quidem judicans, explevit enim judicium, sed paterna bona hereditati sua tanquam pontifex suppeditans in æternum. Quoniam regni quidem proprium est judicare, pontificatus vero, propriis jucundari bonis eos, qui ignari per puritatem superarunt judicii. Regnat enim tanquam Filius, sed amat ut Pater: Ecce enim inquit, ego et filii, quos mihi dedit Deus¹⁶. Sacerdotio autem fungitur ut Christus; charitatem in charitatem sacerdotali administratione exercens utpote Verbum. Itaque nequaquam tunc

¹³ I Cor. xv, 28. ¹⁴ ibid. 25. ¹⁵ Hebr. ix, 41. ¹⁶ Isa. viii, 18.

(4) Βασιλεύειν. Forte βασιλεύειν.

(5) Αλώρ. Legendum videtur ἀνθράπων. Scriptum forte fuerit ανῶν.

A γαλοπρεπῇ ἀκαταπαύστως ὑμνήσωμεν ἀγαθότετα τὰ τῆς λεωφόρης αὐτοῦ θεοπρεπῶς δωρούμενον ἀγαθό σὺν τῷ Πνεύματι ὑμούντες Ισοδέξιας, ὡς καὶ νῦν εἰς αἰώνας.

H'. Ἐπει τὶς ἄρα ἐννοοῦτιν οἱ μὴ θελούτες οὗτοι τὴν ὑποταγὴν ἐννοεῖν; Εἰ γάρ μηκέτι συγκαθήσομαι τὸν Γίδην ὑπολαμβάνουσι τῷ Θεῷ, λῆρον μέγαν ληροῦσι. Πῶς γάρ ἐνδέχεται τὸν ἄπαξ συγκαθεσθέντα τῷ Πατρὶ (οὐδὲθέλουσι γάρ πάντες εἰπεῖν τὸν ἀδίκιας συγκαθεζόμενον· ἐπειδὴ μεγάλως πένονται ταῖς ἐννοίαις) εἰς τὴν τῶν αἰώνων ἐκείνων τῶν μακαρίων καινότητα τῆς τοιαύτης στερηθῆναι τιμῆς; Εἰ δὲ βασιλείας ἀπόθεσιν τὴν ὑποταγὴν εἶναι νομίζουσι, οὐτως ἀδικίας κατηγοροῦσι τοῦ Θεοῦ· διτε τὸν πᾶσαν Β αὐτοῦ τὴν βουλὴν οὗτα τελείως πληρώσαντα, ξέποντας ἡς ἔχει τιμῆς μέλλει ποιεῖν· διτε δει αὐτὸν, εἰπειρ μὴ ἦν Ιερός, ὡς ὑπονοοῦσι, τῷ Πατρὶ, αἰώνιων τιμῶν ἀξιωθῆναι, ὡς πάντα κατὰ τὸν νοῦν πληρώσαντα τοῦ Πατρός. Καὶ παρὰ μὲν ἀνθρώποις, διτε βασιλείας ἀξιούμενος, τὸν ἄπαντα αὐτοῦ χρόνον βασιλεύει· ἐκείνοις δὲ, τὸν δει ζῶντα τοῦ Θεοῦ Λόγου μηκέτι βασιλεύειν (4) ἀποφαίνονται· καὶ τοῦτο, ὅτε τῇ αὐτοῦ βασιλείᾳ ὑποταγῇ τὰ σύμπαντα· εἰς τὸ κριθῆναι μὲν ὑπὸ αὐτοῦ τὸς ἁσεβεῖς ἐν πυρὶ αἰωνίῳ, συμβασιλεῦσαι δὲ αὐτῷ τὸν ἀγαπῶντας αὐτὸν ἐν φωτὶ ἀδικίᾳ· τούτοτε, ἐναγαλλιασθῆναι τῇ αὐτοῦ βασιλείᾳ εἰς πάντας τὸν αἰώνας, ὡς διὰ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως ὑποταγέντων αὐτοῖς πάντων. "Ον γάρ τρόπον ἐν προσώπῳ Χριστοῦ ὑποταγήσεται ἡ υἱοδεσία τῷ Πατρὶ, οὐτως διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ ὑποταγήσεται τὰ πάντα τοὺς Χριστούς, Τινα γε δι Θεὸς τὰ πάντα ἐν πάσαισι. Ἐφαπλωθέντος γάρ λοιπὸν τοῦ Πατρὸς διὰ τῆς χάριτος τοῦ ἀγίου αὐτοῦ Παιδὸς καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος εἰς πάντας τὸν ἀγίους, μιλα θέλησις λοιπὸν ἔσται Θεοῦ τε καὶ αἰώνων (5)· διτενα βασιλεύειν ἄχρις οὐδὲν θῆρι τοὺς πόδας αὐτοῦ, διὰ Απόστολος ἔφη, ἵνα συντόμως εἴπω (τὸ γάρ μοι τὰς τῶν ἀλογίστων ἐπὶ τοὺς διεξιέναι ἀνοίας);· διτε οὐ πρέσ καιρὸν αὐτοῦ τὴν βασιλείαν, ὡς ἐκείνοις ὑπολαμβάνουσιν, ὀρισάμενος εἶναι, ἀλλ' διτε μετά τὸ τληρώσαι τὴν χρίσιν αὐτῶν, καὶ ἀποδοῦνται ἐκάστω κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἀρχιερατικὸν λοιπὸν τὸ σχῆμα τῆς βασιλείας ἐνδείξεται· διτε καὶ ἀρχιερέα αὐτὸν λέγει τὸν μελλόντων ἀγαθῶν· οὐκέτι μὲν χρίνων (πεπλήρωκε γάρ τὴν χρίσιν), ἀλλὰ τὸ πατρῷα ἀγαθὰ τῇ αὐτοῦ κληρονομίᾳ, ὡς ἀρχιερεὺς χορηγῶν αἰώνιων. Ἐπειδὴ βασιλείας μὲν ίδιον τὸ χρίναι, ἀρχιερωσύνης δὲ, τὸ ίδιοις εὐφράντειν ἀγαθοῖς, τὸν τὸ πῦρ δι' ἀγνείαν ὑπερβάντας τῆς χρίσεως. Βασιλεύει μὲν γάρ ὡς Γίδης. στέργεται δὲ ὡς Πατήρ ίδιον τὸ χρίναι, ἀρχιερωσύνης δὲ, τὸ πάσια, ἀ μοι δῶσαιεν ο Θεός· λεπτέει δὲ ὡς Χριστός, τὴν ἀγάπην ἐν ἀγάπῃ λεπτέων ὡς Λόγος. "Οτε οὖτε τὸ Πατήρ ἐν ἀγνωστῇ βασιλεύει δι τῶν αἰώνων βασιλεύεις. Αὐτῷ γάρ, φησιν δανιτή, ἐδόθη ἡ ἀρχή, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ βασιλεία, καὶ πάσιτε

οι λαοι, φυλαι, γλωσσαι δουλεύσονται αὐτῷ. Ἡ έξουσια αὐτοῦ, έξουσια αἰώνιος, ήτις οὐ διαθαρήσεται. Ἀλλ' ὡς τότε κρίνεται, ίνα υποταγέντων αὐτῷ πάντων διὰ τῆς κρίσεως, καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου διὰ τῆς πάντων ἀναβίσεως ἀναλωθέντος ("Εσχατος γάρ, φησιν, ἀχθρός καταργεῖται ὁ θάνατος"), ἄγιον τινα καὶ πολύδοξον κόσμον κατάρτιον τῷ Πατρὶ, πάθους μὲν παντὸς ἀμοιρον, δόξῃ δὲ ἀγάπης ἀπαύστως ἔχοντον.

Θ. Μή οὖν ἀθετείσθω παρὰ τῶν διεσδῶν δ ἀγαθὸς ἡμῶν Θεὸς Ἱησοῦς Χριστὸς, δ καὶ πασῶν τῶν ἐν οὐρανοῖς δυνάμεων Κύριος, δ βασιλεὺς δ αἰώνιος, τὸ δικαύγασμα τῆς δόξης, δ ἀψευδῆς χαρακτὴρ τῆς τοῦ Πατρὸς ὑποστάσεως, δ τῶν τοῦ Πατρὸς διανοημάτων ἀδιαίρετος κοινωνὸς, δ ἐκ τοῦ δυντος ὥν καὶ ἐν τῷ δυτὶ ὀν, δ καλὸς ἀγελάρχης πασῶν αὐτοῦ τῶν λογικῶν ἀγελῶν, δ πασῶν τῶν νεορῶν φύσεων σοφώτατος ἀρμονεύς. δ τῆς Μεγάλης βουλῆς γεννόμενος ἀγγελος, ίνα καὶ ἀνθρώποις ποτὲ βατὸν ποιήσῃ τὸ αἰθέριον κάλλος. δ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ὡς θώρακά τινα ἐνδυσάμενος εὑπρεπῆ, ίνα ἀγάπη τρώσῃ τὸν τοῦ μίσους εὑρετήν· δ ταῦτα θέλων ἀεὶ, ἀπερ δ Πατήρ θέλει. Ἐπὶ μὲν γάρ διλῶν τις εὑρήσει τι τὸν Πατέρα διανοούμενον καὶ τὸν Γίδον ἐπέρως· ἐπειδὴ δ τοῦτη τῆς φύσεως διάφορα ἡμᾶς παρασκεύαζει φέρειν ἐνθυμήματα· δ δε, ἐπειδὴ μένει ἀδιαιρέτως ἐν τοῖς κολποῖς τοῦ Πατρὸς, ταῦτα πάντως καὶ θέλει καὶ ποιεῖ, ἀπερ δ Πατήρ θέλει. Οὐ γάρ στενάτερός ἐστι τῶν τοῦ Πατρὸς διανοημάτων, ίνα φεύδηται τῇ ἐνεργείᾳ τὰς τοῦ Πατρὸς βουλήσεις, δ διλῶς μὴ δύνατο ποιεῖν ἀπερ δ Πατήρ ποιεῖ· ἀλλ' ὥν Θεὸς ἐκ Θεοῦ, πάνθ' ὅσα θέλει δ Πατήρ, πάντως θέλει· διὸ καὶ δύναται ἀπερ δ Πατήρ δύναται. "Μόσπερ γάρ δ Πατήρ, φησιν, ἀτείρει τὸν τεκνοῦς καὶ ζωοποεῖ, οὐτως καὶ δ Υἱὸς οὓς θέλει ζωοποιεῖ. Θέλει δέ δοσα καὶ δ Πατήρ βούλεται. Λόγου γάρ πάντως ίδιον τὸ τὴν βούλησιν θέλειν τοῦ οὐπέρτη ἐστι Λόγος. Τὰ αὐτὰ δέ καὶ περὶ τοῦ ἀγίου καὶ προσκυνητοῦ διαλογίζεσθαι Πνεύματος. Καὶ γάρ αὐτοτέλειόν ἐστι καὶ παντοδύναμον, καὶ πάσης συνέσεως τε καὶ ζῶῆς δωρητικὸν, ὡς ἐν τῇ δόξῃ ὑπάρχον τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Κυρίου καὶ Πατρὸς δόξης ἐκπορεύμενον, καὶ ἐν μιᾷ δόξῃ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ συνδοξάζομενόν τε καὶ συμπροσκυνούμενον, καὶ νῦν καὶ δεῖ, καὶ εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A Pater, sacerdorum rex, in ignoratione regnabit: Ipsi enim, inquit Daniel, datum est imperium, et honor, et regnum: universique populi, tribus, linguis servient ei. Potestas ejus, potestas aeterna quae non corrumpetur⁴⁹. Sed sic tunc judicat, ut subjectis sibi omnibus per judicium, ipsaque morte per omnium resurrectionem consumpta: Novissimus enim inquit, inimicus destruetur, mors⁵⁰: sanctum quemdam atque gloriosissimum mundum Patri coagmentet, passionis quidem omnis expertem, gloria autem charitatis indesinenter compactum.

IX. Nequaquam igitur exauctoretur ab impiis optimus Deus noster Jesus Christus, qui est etiam omnia coelestium potestatum Dominus, qui rex est aeternus, splendor glorie, genuinus character B substantia Patris, paternarum cogitationum particeps indivulsus, ex extante extans, et in extante extans, Pastor bonus omnium suorum rationabilium gregum, spiritualium naturarum omnium sapientissimus moderator; magni consilii effectus Angelus, ut etiam hominibus aliquando accessibilem redderet aetheream pulchritudinem; qui humanam naturam veluti thoracem quemdam elegantissimum induit, ut charitate vulneraret odiū auctorem; qui eadem vult semper, quae Pater vult. In aliis rebus quidem inveniat quis patrem aliter cogitantem atque filius: siquidem naturæ sectio diversas nos efficit gerere cogitationes: hic autem quoniam indivulse manet in sinu Patris, eadem omnino et vult et facit quae Pater vult. Neque enim angustioribus est, quam Pater, cogitationibus, ut aberret operatione a Patris consiliis, vel prorsus nequeat facere quae Pater facit. Sed cum sit Deus de Deo, quæcumque Pater vult, omnino vult: quare etiam potest, quæcumque Pater potest: Quomadmodum enim, inquit, Pater resuscitat mortuos et vivificat, sic et Filius quos vult vivificat⁵¹. Vult autem quæcumque Pater desiderat. Etenim Verbi usquequaque proprium est id velle, quod vult is cuius est Verbum. Eadem etiam de sancto et adorabili cogitanda sunt Spiritu. Etenim per se perfectus est et omnipotens, omnisque intellectus atque vita largitor, utpote qui in gloria est Patris et Filii. Spiritus etenim, est etiam Verbum, quod D nunc formam habet, et quidem Spiritus omniscius: nam sapientissima res est Spiritus. Fons horum est Pater. Idecirco etiam per se venerabilis est, et adorabilis, et Dominus: utpote qui ex Domini et Patris gloria procedit, et in una gloria cum Patre et Filio simul adoratur et conglorificatur, et nunc, et semper, et in secula saeculorum. Amen.

⁴⁹ Dan. vii, 14. ⁵⁰ I Cor. xv, 26. ⁵¹ Joan. v, 21

AD LECTOREM DE SEQUENTI OPUSCULO

(Biblioth. PP. Lugdun., V, 884.)

Quo tempore vicerit sanctus Diadochus, adhuc querimus. Fuisse tamen ex numero veterum Patrum testis est sanctus Maximus confessor, qui Heraclio imperatore, et Honorio pontifice adversus Monothelitas certavit et scripsit. Is enim in Responsis de obscurioribus locis Scripturar, ad Thalassium, sancti huic auctoritatem meminit, et hujus libri caput centesimum, De igne purgatorio citat, et interpretatur, id quod auctoritatem Diadochi non parum commendat. Appellat præterea patrem Diadochum honoris, ut mihi quidem videtur, et reverentiae gratia. Meminit deinde Photius in Bibliotheca sua, id est, in libris a se lectis, his verbis quæ nos ad verbum interpretati sumus : Legi librum centum capitibus comprehensum cum decem definitionibus vice proemii : prima fidei, Cogitatio de Deo expers omnis passionis ; secunda speci. Peregrinatio mentis ad ea, quæ sperantur; tertia patientia, Cernere oculis mentis Deum invisibilem, perinde ut si esset visibilis, atque ita perdurare; quarta non avari, Ita velle non babere, ut aliis vult habere; quinta scientia, Se ipsum nescire extra se positum in Deo; sexta humilitatis, Continua oblivio suorum recte factorum; septima vacuitatis iræ, Vehemens desiderium non irascendi; octava castimoniae, Sensus semper Deo adhaerens; nona charitatis, Valde eus diligere, a quibus injuriam quis patitur et decima perfectæ immunitatis, Reputare acerbitatem mortis, gaudium in Dei oblatione. His definitionibus subjecta sunt capita centum. Est autem hic liber iis compositus, qui se ad perfectionem exortant, et iis, qui ipsis actionibus perficientibus exercitati sunt, scientia enim per experientiam percepta facile verbis docetur. Auctor vero, ut inscriptio ipsius libri testatur, Diadochus est, episcopus Photices, quæ est in vetera Epiro. » Hactenus Photius Constantinopolitanus.

Reperi in alio exemplari hanc inscriptionem, quæ potest esse vice τετραχής argumentum et propositum explicantis. Sermones judicii, et discretionis spiritualis Diadochi, episcopi Photices Epiro, de cogitatione, et scientia, quomodo ad perfectionem vita, duce Deo, pervenire oporteat, ut quisque nostrum secundum figuram evangelicæ parabolæ fructum feramus.

DIADOCHI EPISCOPI PHOTICES

IN VETERE EPIRO ILLYRICI,

CAPITA CENTUM DE PERFECTIONE SPIRITALI

Francisco Turriano Societatis Jesu interprete.

CAPUT I.

De tribus virtutibus, quæ tanquam duces debent antecedere contemplationem mentis spiritualem.

Omnem spiritualem contemplationem, fratres, antecedant, tanquam duces, fides, spes, charitas, sed magis charitas : fides enim, et spes, docent contempnere ea quæ videntur ; charitas vero animam cum ipsis illis Dei virtutibus copulat, per vestigans sensu quodam mentis eum, qui videri non potest.

CAPUT II.

Quomodo, ei quando homo efficiatur bonus.

Solus Deus est natura bonus : homo autem studio bonorum morum efficitur bonus ; dum mutatur in id boni quod ex seipso non est, per eum qui via sua bonus est, tunc scilicet, cum anima studio virtutis tantum Deo adhaeret, quantum pro viribus operando adhaerere vult ; ait enim Dominus : *Este boni et misericordes, sicut Pater vester cœlestis*¹.

A

CAPUT III.

De peccato, quomodo et quando, incipiat esse.

Malum nec est in natura, nec est quisquam natura malus : Deus enim non fecit malum. Quando autem in desiderio cordis aliquis format id quod non existit re ipsa, tunc incipit esse, quatenus vult, qui id facit. Oportet igitur studio recordationis Dei et omnis operis boni, negligere habitum mali : plus enim potest natura boni, quam habitus mali, quandoquidem illud quidem est, hoc vero non est, nisi cum agitur tantum.

CAPUT IV.

Quando, et quomodo assequamur, ut simus ad similitudinem Dei.

Omnis homines sumus ad imaginem Dei, illud autem ad similitudinem illorum tantum est, qui per multam charitatem, libertatem suam Deo in servitatem addixerunt. Quando enim non sumus nostri, tunc similes sumus ei qui nos sibi per charitatem

¹ LUC. VI, 36.

reconciliavit, quod nemo assequetur, nisi persua- A serit animæ suæ non admirari levem vitæ hujus gloriæ.

CAPUT V.

Quomodo faciendum sit, ut voluntas ad bonum tantum sit prompta.

Liberi arbitrii potestas est voluntas animæ rati-
nalis, quæ prompte movetur quo velit: cui quidem tunc suadebimus, ut ad bonum tantum prompta sit, cum memoriam mali cogitationibus consumpserimus.

CAPUT VI.

Quid sit lumen veræ scientiæ, et quid usus hujus luminis in mente efficiat.

Lumen veræ cognitionis est discernere sine lapsu rectum a pravo: quod quidem cum sit, tunc via justitiæ, quæ ad Deum solem justitiæ mentem ducit, ultra in infinitam scientiæ illuminationem illam ipsam mentem introducit, tanquam quærentem jam deinceps cum fiducia charitatem. Quare oportet, justitiam ab iis qui illam contumelia afflicere audent, indignatione non irata eripere: zelus enim pietatis, non habendo quemquam odio, sed arguendo ostenditur.

CAPUT VII.

Quid efficiat sermo spiritualis, et quod exercitatio charitatis afferat facultatem et copiam ad loquendū de Deo.

Sermo spiritualis sensum mentis explet; opera-
tio enim charitatis a Deo fertur, quamobrem non torquetur mens nostra tunc tractatione rerum di-
vinarum. Non enim illo tempore inopiam, quæ sollicitudinem afferat, patitur: quippe quæ tantum se contemplationibus dilatait, quantum operatio charitatis vult. Quare pulchra res est, exspectare semper fidē per exercitationem charitatis, lumen dicendi. Nihil enim egentius illa mente, quæ de Deo extra Deum philosophatur.

CAPUT VIII.

Quomodo accedendum sit ad loquendū de divinis rebus.

Nec oportet non illuminatum intendere mentem spiritualibus contemplationibus, neque copioso lu-
mine benignitate Spiritus sancti repletum, statim ad loquendum accedere. Ubi enim est inopia, ea afferat ignorantiam: ubi copia, non sinit loqui. Tunc enim anima, charitate Dei velut ebria, expedit per silentium contemplatione gloriæ Domini perfri. Quamobrem opus est, observata mediocritate illu-
minationis, ad loquendum de divinis rebus deve-
nire: hæc enim mensura formam quamdam sermo-
nis gloriæ præbet; copiosa vero illuminatio fidem nutrit loquentis in fidē, ut qui docet, primus fructum scientiæ gustet per charitatem. Laborantem enim, inquit, agricolum primum oportet de fructibus percipere.

CAPUT IX.

De charismate cognitionis et charismate sapientiæ, quomodo utrumque illuminet, et quomodo utrumque acquiratur¹.

Unius quidem Spiritus sancti sunt charismata, sapientia et cognitionis, sicut cætera omnia divina charis iusta; propriam vero, ut singula alia, habent operationem. Quamobrem aliis sermonem sapientiæ, aliis sermonem scientiæ, sive cognitionis, secundum eundem Spiritum, tribui testatur Apostolus², cognitionis enim experimento copulat hominem cum Deo, non excitando animam ad loquendum de rebus. Ex quo sit, ut aliqui ex iis, qui vitam solitariam in studio virtutis degunt, illuminen-
tur quidem ab ipsa cognitione in sensu; ad ser-
mones vero de rebus divinis non accedunt. Sapientia vero, si cui metu Dei, quod rarum est, tri-
buatur, ipsas cognitionis operationes manifestat; quandoquidem cognitionis quidem operatione, sapientia vero sermone solet illuminare. Verum cognitionem quidem oratio afferat, et quies multa in vacuitate perfecta sollicitudinis; sapientiam vero exercitatio sanctorum Scripturarum non ambitiosa, et in pri-
mis gratia largientis Dei.

CAPUT X.

Quid curandum, cum irascibilis movetur adversus passiones; et quid faciendum, ne passiones per orationem, vel per eleemosynam sedatae superbiam gignant.

Quando ea pars animæ irascitur, quæ adversus passiones movetur, scire oportet tempus esse si-
lentii, est enim tempus luctæ; cum vero viderit quis ipsius animæ motus inconstantes, vel per ora-
tionem, vel per eleemosynam sedari, afficiatur amore et studio Scripturarum, alas mentis vinculo humilitatis firmans. Nemo enim, nisi sese valde submittat, et se pro nihilo ducat, poterit de ampli-
tudine Dei narrare.

CAPUT XI.

*Cur sapientia spiritualis non sit ambitiosa; sapien-
tia vero hujus mundi sit; et unde exsistat hæc pro-
prietas sapientiæ spiritualis.*

Spiritualis sermo semper animam a cupiditate inanis gloria custodit; dum enim sensu lumini-
omnes partes ejus juvat, facit, ut non opus ei sit honore hominum. Quocirea semper mentem ab imaginationibus vacuam servat, quippe cum totam ad amandum Deum vertat. Sermo vero sapientiæ hujus mundi semper ad inanem gloriam hominem invitat: etenim quia non potest eum experimento sensus juvare, amorem laudis alumnis suis largitur, tanquam ab ambitiosis hominibus fictus et forma-
tus. Quamobrem qualitatem hanc sermonis divini absque errore dignoscemus, si silentio curis vacuo, tempora, quæ ad loquendum non sunt constituta, in memoria Dei servida consumpserimus.

¹ Il Tim. ii, 6. ² 1 Cor. xii, 7 sqq.

CAPUT XII.

De dilectione sui, et amore Dei, et quid sit proprium amantis Deum, et quid diligenter se.

Qui se diligit, Deum amare non potest; qui vero se non diligit propter excellentiores divitias amoris in Deum, hic Deum amat. Ex quo fit, ut hic neque quam unquam gloriam querat, sed potius gloriam Dei. Qui enim se diligit, gloriam suam querit; qui autem Deum diligit, gloriam auctoris sui amat. Est enim animæ sentientis, ac Deum amantis proprium, gloriam quidem Dei semper querere, in omnibus mandatis quæ facit; sua vero submissione delectari, quod Deum quidem propter ejus magnificentiam deceat gloria, hominem vero submissio, ut per eam familiares Deo efficiantur: quod cum et nos fecerimus laetantes gloria Domini, exemplo B Joannis Baptiste, incipiemus dicere sine intermissione ultra: Illum oportet crescere, nos autem minui⁴.

CAPUT XIII.

Quomodo contingat aliquando, ut aliquis videatur sibi non diligere Deum, ut vellet, cum tamen tunc maxime diligat, et unde hoc proveniat.

Novi ego quemdam, qui tametsi lugeret, quod non, ut vellet, Deum amaret, tamen ita Deum amabat, ut ejus anima hujusmodi desiderio vehementi continenter teneretur; ita ut Deus quidem gloria afficeretur in eo, ipse vero esset quasi nihil. Qui talis est, neque cum verbis laudatur, sed agnoscit quid sit: siquidem præ nimio humilitatis desiderio dignitatem suam non cogitat, cum alioqui ministret quidem Deo, ut lex præscribit sacerdotibus, ob studium tamen diligendi Deum obrepit ei oblivio dignitatis suæ occultanti in profunda erga Deum charitate per spiritum humilitatis gloriationem de dignitate sua, ut jam sibi cogitatione sua inutilis quidam puer omni tempore videatur, quasi a dignitate sua alienus, præ humilitatis desiderio: quod quidem et nos facere oportet, et omnem honorem atque gloriam fugere, propter excellentes divitias amoris erga Deum, qui vere nos amavit

CAPUT XIV.

De eo, qui sensu cordis Deum diligit, et quomodo iste ad existaticum amorem veniat, jam totus extra amicitiam sui positus.

Qui in sensu cordis Deum amat, hic est ab eo D cognitus; quantam enim quis Dei charitatem in sensu animæ capit, tanta eum amat. Quocirca qui sic est, illuminationem cognitionis vehementer amat, quoque ipsum sensum ossium sentiat, factus jam sui nesciens, imo totus a charitate immutatus. Qui talis vero est, adest ille quidem, et non adest in vita: adhuc enim in corpore suo versans, peregrinatur propter charitatem perpetua quadam animæ ad Deum profectione; incenso enim deinceps corde vehementer charitatis igne, ut quadam desiderii facula agglutinatus est Deo, tanquam totus extra amicitiam sui positus, propter charitatem

A *Dei, sive enim (inquit⁵) excedimus, Deo, sive se brii sumus, vobis.*

CAPUT XV.

Quando incipiat aliquis diligere proximum; et quare amicitia secundum carnem cito dissolvatur; amicitia vero spiritualis, minime.

Cum coepit quis sentire copiose charitatem Dei, tunc incipit sensu spiritus proximum quoque amare. Hæc enim est charitas, de qua omnes Scripturæ sanctæ disserunt; amicitia namque secundum carnem, non alligatur sensu spiritus, perfacile prava quapam occasione inventa, dissolvitur. Idcirco quamvis contingat irritatio aliqua in anima, in qua Deus operatur, non solvitur vinculum charitatis. Inflammans enim rursus seipsam calore charitatis Dei, statim ad virtutem revocatar, et cum magno gaudio charitatem proximi querit, tandem magnam contumeliam aut damnum accepit; asperitatem enim contentionis dulcedine Dei consumit.

CAPUT XVI.

De amore erga Deum in sensu cordis, quomodo acquiratur; et de perfecta charitate, sine timore Dei purgante; et de altera charitate non perfecta, conjuncta cum timore purgante.

Nemo potest in sensu cordis Deum amare, nisi prius toto corde eum timeat; timore enim Dei efficitur, ut anima pura et mollis effecta, ad exercendam charitatem se applicet; nunquam vero aliquis ejusmodi metum Dei, qui dictus est, capiet, nisi extra omnes vitæ hujus sollicitudines positus fuerit. Cum enim quietem, et multam curarum vacuitatem mens ceperit, tunc metus Dei sollicitat eam, et purgat multo cum sensu, ejiciens omnem terrenum et crassum, ut sic illam ad amandum valde bonitatem Dei adducat. Quare metus quidem cum mediocri charitate eorum est, qui adhuc purgantur; perfecta vero charitas eorum, qui jam purgati sunt, in quibus non est amplius timor. Perfecta enim charitas foras expellit timorem⁶. Utrumque vero est justorum tantum, qui operatione Spiritus sancti virtutes operantur. Idcirco interdum quidem dicit Scriptura divina: *Timete Dominum, omnes sancti ejus*⁷: interdum vero: *Diligite Deum in omnibus, omnes sancti ejus*⁸, ut plane intelligamus, esse quidem metum Dei cum mediocri charitate, eorum justorum, ut dictum est, qui adhuc purgantur; perfectam vero charitatem, eorum, qui purgati sunt, in quibus non est amplius de illo timore cogitatio, sed potius ardor, et agglutinatio continua animæ ad Deum per operationem Spiritus sancti, sicut scriptum est: *Adhaesit anima mea post te; me autem suscepit dextera tua*⁹.

CAPUT XVII.

Quomodo anima ergo, per metum Dei incipiat curari, et paulatim ad perfectam sanitatem per charitatem perducari.

Sicut vulnera quæ corpori accidentunt, posquam

⁴ Joan. iii, 30. ⁵ II Cor. v, 13. ⁶ I Joan. iv, 18.

⁷ Psal. xxxiii, 10. ⁸ Psal. xxx, 24. ⁹ Psal. lxiii, 9.

squalida, et sine curatione relicta sunt, medicinam, si a medicis adhibeatur, non sentiunt; purgata vero sentiunt vim medicamentum, et celeriter sanantur; sic anima quandiu expers curationis est, et lepra voluptatis tota opena, metum Dei non potest sentire: quamvis ei tribunal Dei horribile et præpotens perpetuo denuntietur. Postquam vero magna attentione purgari cœperit, tunc sentit veluti remedium quoddam vitæ, Dei metum, qui eam arguendo sanat, tanquam igne quadam sine dolore. Unde paulatim deinceps purgata ad perfectam purgationem evadit, tantum crescente charitate, quantum decrescit metus, ut sic ad perfectam charitatem perveniat, in qua non est timor, ut dictum est; sed potius omnis indolentia, quam gloria Dei operatur. Sit igitur vobis summa gloriatio, continua, et perennis: et primum quidem timor Dei, deinde vero charitas, plenitudo legis perfectionis in Christo.

CAPUT XVIII.

Quomodo anima, quandiu est curis mundi involuta, non possit Deum amare, neque quod sui officii est erga eum recte dijudicare.

Anima quæ nondum curis mundi soluta ac libera est, neque Deum legitime amat, neque diabolum digne exescrabitur: est enim sollicitudine vitæ hujus molestio prorsus tegumento involuta. Unde eorum mens, qui tales sunt, tribunal suum agnoscere non potest, ut apud se sine errore, suffragia judicii explore. Est igitur omnibus modis utiliscessus.

CAPUT XIX.

Quæ sint propria animæ puræ.

Animæ puræ propria sunt sermo non invidus, zelus malitiæ expers, et continuus amor in Dominum gloriæ. Tunc enim mens lances suas perfecte moderatur ac temperat, rationi sua tanquam in purissimo et incorruptissimo judicio assistens.

CAPUT XX.

Quod necessario ad fidem opera, et ad opera adjungenda sit fides.

Fides sine operibus, et opera sine fide eodem modo improbabuntur: oportet enim fideles fidem acta ostendentem Domino offerre. Nec enim patri nostro Abraham in justitiam fides reputaret esset, nisi fructum ejus filium suum obtulisset.

CAPUT XXI.

Qualis sit fides sine operibus, et qualis per dilectionem operata.

Qui Deum amat, et legitime credit, idem opera fidei sancte perficit; qui vero tantum credit, et non amat, idem neque fidem ipsam, quam habet, videatur habere. Levi enim mente credit in quo pondus gloriæ charitatis non operatur. Fides ergo in actione per charitatem posita, magnitudo virtutum est.

CAPUT XXII.

De non scrutando curiose profundum fidei.

Profundum fidei si scrutemur, turbulentum quidem est; tranquillum vero, si animo contemplemur; non enim patitur profundum fidei, quod est

Aqua oblivionis, ut curiosis cogitationibus illud contemplemur. Simplicitate ergo intelligentiae in aquis ejus navigamus, ut sic ad portum voluntatis Dei perveniamus.

CAPUT XXIII.

Quando mens non possit sentire sensu cordis, sive gustu animæ odorem cœlestium bonorum, licet id vehementer desideret.

Nemo potest, vel diligere, vel credere legitime, si se ipse sui accusatorem habeat. Cum enim conscientia nostra seipsum arguendo conturbat, non sinitur odorem cœlestium bonorum sentire; sed potius in ambiguum statim distrahitur, ita ut propter antegressam experientiam fidei ferventer quidem id appetat, assequi tamen in sensu cordis per charitatem propter crebros, ut dixi, morsus, et accusations conscientiae non possit. Ceterum ubi nos ipsi fervidiore oratione et attentione purgaverimus, cum majori in Deo experientia optatum adipiscemur.

CAPUT XXIV.

De duplice sensu corporis et mentis, et quomodo sensus mentis excitandus sit ad gustandum cœlestia.

Sicut ad ea quæ nobis pulchra videntur, sensus corporis nos quodammodo per vim incitant, sic ad ea bona, quæ non cadunt sub aspectum, sensus mentis nos solet deducere, quando divinam bonitatem degustarit. Unumquodque enim sibi cognatum et congenium omnino appetit: anima quidem, ut corporis expers, cœlestia bona; corpus vero, ut e terra, terrenas voluptates. Ad experientiam igitur sensus materiæ et concretionis expertis sine errore veniemus si materiam corporis laboribus attenuaverimus.

CAPUT XXV.

De uno sensu animæ secundum operationem in statu innocentiae, et divisione post peccatum, et de sensu supplici animæ a Spiritu sancto.

Ipsa sanctæ nostræ cognitionis operatio edocet unum quidem esse sensum animæ naturalem ac rationalem, qui in duas postea operationes propter peccatum Adæ divisus est; alterum vero simplicem, qui scilicet a Spiritu sancto ipsi animæ advenit, quem nemo potest cognoscere, nisi ii tantum, qui D se a voluptatibus vitæ hujus propter spem futurorum bonorum libenter expedient, et omnem appetitum sensus corporei per temperantium marcescere faciunt. In his enim mens, quia per vacuitatem sollicitudinis integra sanitatem movetur, divinam bonitatem, quæ inexplicabilis est, sentire potest, et suum gaudium cum corpore secundum mensuram sui profectus communicare, ratione quadam, amatoriæ confessionis interminata exultans. In ipso enim, inquit, speravit cor meum et adjutus sum, et restoruit caro mea, ex voluntate mea confitebor ei¹⁰. Lætitia enim qua tunc anima et corpus affluit, admonitio quædam certa est vitæ immortalis.

¹⁰ Psal. xxviii, 7.

CAPUT XXVI.

Quomodo oporteat perturbationibus carere, ad discernendas cogitationes, et utrum a Deo sint missas, an a dæmone.

Oportet eos qui certant, animum semper extra perturbationum fluctus conservare, ut mens cogitationes incidentes discernens, bonas quidem, et a Deo missas, in penu memoriae recondat; malas vero et dæmoniacas ex apothecis naturæ ejiciat. Mare enim cum tranquillum est, usque ad fundum est piscatoribus perspicuum, ita ut tunc nibil fere ibi piscium eos lateat; cum vero venis agitatur, legit tempestate turbida, quæ in placida tranquillitate largiter facit perspici. Ex quo sit, ut ars eorum qui piscatorios dolos machinantur, otiosa sit: quod quidem menti, quæ in contemplatione versatur, evenire solet, tunc maxime, cum fundum ejus ira injusta turbatum est.

CAPUT XXVII.

Car pauci sint, qui peccata sua perfecte agnoscant et quid faciendum sit, ut hoc facere possimus.

Paucissimorum est, lapsus suos perfecte cognoscere eorum, quorum mentibus nunquam excidit memoria Dei. Quemadmodum enim nostri corporis oculi, cum sani sunt, cuncta possunt cernere, etiam culices in aere volitantes; cum vero turbati sunt, aut huinore quodam suffuso septi, si quid in eorum aspectum incurrat grande, hoc tenuiter cernunt: minuta vero non sentiunt; sic anima, si ardorem ex cupiditate mundi collectum studiose restrinxerit, etiam valde parva errata pro gravissimis ducens, lacrymas multas, cum multa gratiarum actione continenter Deo offert. *Justi enim, inquit, confitebuntur nomini tuo* ¹¹. Contra vero si perseveret in cupiditate mundi, cum quid est ad cedem pertinens, aut aliud quid magno dignum supplicio, sentit illa quidem sensim, alia vero errata ne significari quidem sibi vult, immo sæpenumero in virtutibus ea dicit, et pro eorum defensione non pudent miseram oratione uti vehementi.

CAPUT XXVIII.

Quomodo Spiritus sanctus animam purget, et quid faciendum sit, ut hoc facere possimus.

Solummodo Spiritus sancti est purgare mentem: nisi enim ingrediatur fortis ille, et diripiatur latronem, nunquam præda eripietur. Oportet igitur in omnibus pace animæ Spiritum sanctum recreare, vel lucernam cognitionis semper apud nos lucentem habeamus: ipsa enim in penetrati mentis semper splendente, non solus illi amarulent et tenebricosi dæmonum appulsus patefiunt, sed etiam magnopere languescent, ab illo sancto et gloriose lumine deprehensi. Idcirco Apostolus ait: *Spiritum nolite extinguere* ¹², id est, ne per maleficia, et pravas cogitationes Spiritum sanctum tristitia afficiatis, ne suo illo splendore vos desinat protegere. Nec enim æternum illud et vivificum Spiritus sancti extinguitur, quin potius illius tristitia, hoc

A est aversio, mentem sine lumine cognitionis obscuram et caligine circumfusam relinquunt.

CAPUT XXIX.

De uno sensu mentis ante peccatum, et divisione ejus propter peccatum, et quando appetitus irrationalis cum rationali conjungatur, et consentiat.

Unum, ut dixi, sensum esse naturalem animæ, quinque vero sensus plane differre totidem usibus atque munieribus partium corporis, sanctus et benignus Spiritus Del nos docet. Mens tamen propter peccatum inobedientiae in totidem ipsius animæ motus distractabitur; quocirca una quidem pars animæ ad passiones se adjungit, unde, quæ sunt vitæ jucunda cum voluptate percipit; altera vero rationis ac intelligentiae motu, sæpenumero delectatur: cum continentis sumus, expedit. Si igitur veniamus ad habitum contemnendi ea quæ mundo sunt pulchra, poteriorum etiam appetitum animæ terrenum cum ejusdem appetitu compote rationis conjungere, communicatione Spiritus sancti in nobis hoc dispensante: nisi enim hæc divina bonitas efficienter penetralia animæ nostræ splendore illustraverit, non poterimus individuo, id est, toto sensu bonum degustare.

CAPUT XXX.

Quomodo et quando sensu mentis discernantur consolationes verae a falsis.

Sensus mentis est gustus perfectus, quo res discernuntur. Quemadmodum enim gustu, qui est sensus corporis, bona a malis sine errore, cum recte valens, discernentes ea quæ sunt suavia, appetimus: sic mens nostra, cum cœperit integra sanitatem, et in multa curarum vacuitate moveri, potest etiam divinam consolationem affatim sentire, et a contraria nunquam rapi. Ut enim corpus cum terreni cibi suavitatem gustat, experientiam sensus habet ab errore liberam, sic mens eum supra prudentiam carnis gloriatur, sentire potest sine errore Spiritus sancti consolationem. *Gustate enim, inquit, et videte quoniam suavis est Dominus* ¹³, memoriamque habere gustus sine obliuione per operationem charitatis ad probandum potiora, ut Apostolus ait: *Et hoc oro, ut charitas vestra magis abundet in scientia, et omni sensu, ut probetis potiora* ¹⁴.

CAPUT XXXI.

De falsa consolatione Satanae per quietem somni immissa, et quomodo mens, per memoriam ferventem nominis Jesu, eam discutit et Satanam fugat.

Cum mens nostra consolationem Spiritus sancti sentire cœperit, tunc Satanas animam quodam sensu simulatae voluptatis consolatur per nocturnam quietem, quando levissimum somnum et brevissimum capit. Si igitur tunc mens ita parata reperiatur, ut nomen Domini Jesu ferventi memoria retineat, et hoc sancto et gloriose nomine, tanquam armis adversus dolos ejus usa fuerit, recedit quidem diabolus fallax, sed postea ad bellum per

¹¹ Psal. cxxix, 14. ¹² I Thess. v, 19. ¹³ Psal. xxxiii, 9. ¹⁴ Philipp. i, 9, 10.

se cum anima gerendum acceditur. Ex quo rursus sit, ut mens perfecte jam fallacias dæmonis agnoscens, magis proficiat in experientia discretionis.

CAPUT XXXII.

De bona consolatione animæ, quomodo tum per vigiliam, tum per quietem somni existat, et quomodo per falsam consolationem nitatur diabolus fallere animam in somno.

Bona consolatio aut per vigiliam existit, aut etiam per visum in somno, cum quis datus se quieti, in fervida Dei memoria cum charitate ejus veluti conglutinatus est; fallax vero consolatio semper, ut dixi, se infundit in levem somnum pugilis cum mediocri Dei memoria: illa enim vera consolatio, utpote a Deo proficiens, aperte animas spiritualium pugilum cum multa eorum lætitia bortari vuit ad charitatem; hæc vero falsa, quia vento quadam fallaciæ solet animam afflare, nititur subripere per somnum experientiam ipsius sensus mentis, memoriam Dei integre conservantis. Si igitur, ut dixi, reperiatur illic mens bene memor Domini Jesu, dissipat quidem illam auram inimici, quæ suavis esse falso apparebat, moveturque exultatione ad pugnandum cum eo, tanquam habeat deinceps post gratiam velut secunda arma ipsam de experientia gloriationem.

CAPUT XXXIII.

Quomodo vera letitia Spiritus sancti a falsa dæmonis dignoscatur et quando diabolus aggreditur decipere per falsam consolationem.

Si anima certa motione, et non animo facta ad charitatem Dei inflammetur, quasi volens etiam trahere corpus ad profundum illius charitatis, sive per vigiliam, sive, quemadmodum dixi, cum somnum capit, in quo divina gratia operatur, nihilque omnino aliud tunc cogitet, quam hoc solum, ad quod excitata est, scire esse operationem Spiritus sancti. Tota enim affecta illa inexplicabili dulcedine, nihil aliud potest tunc cogitare, quamnam lætitia quadam vehementi perfunditur. Si autem ullam prorsus dubitationem, aut fœdum aliquam cogitationem mens in illa gratiæ operatione concipiatur, quanvis sancto nomine Jesu usa sit ad propulsandum malum, et non magis ad amorem tantum Dei incendendum, sciendum est, consolationem illam falsa specie lætitiae a fallace dæmone proficiisci; lætitia vero illa est insulsa, et non intima, quippe ab inimico proficiens, qui animam vult adulterare. Cum enim viderit mentem experientia sui sensus studiose gloriari, tunc quibusdam, ut dixi, consolationibus, quæ bonæ videantur, animam consolatur, ut ab illa molli et humida dulcedine relaxatam, lateat concubitus fraudulentus diaboli. Hinc igitur cognoscemus spiritum veritatis, et spiritum fallaciæ. Nemo enim potest divinam gustare suavitatem, aut amarum dæmonis sensu experiri, nisi sibi persuaserit gratiam quidem Dei in profundo mentis habitare; malos vero

A dæmones circum fundum cordis commorari; quod quidem vellent dæmones, ut nunquam apud homines crederetur, ne cum mens hoc perfecte cognosceret, recordatione Dei se adversus eos armaret.

CAPUT XXXIV.

De duplice charitatem, naturali et spirituali, et de utriusque conditio.

Alia est naturalis charitas animæ, et alia quæ ex sancto Spiritu proficiuntur; illa enim cum volumus, nostra motione moderate cietur. Quamobrem facile a dæmonibus diripitur, nisi propositum voluntatis nostræ vi teneamus. Hæc vero a Spiritu sancto profecta tam vehementer animam ad charitatem Dei inflammat, ut omnes partes animæ inexplicabili suavitate divini amoris, in infinita quadam simplicitate affectionis glutinentur. Tunc enim mens, tanquam gravidata spirituali operatione, fontem quendam charitatis et gaudii profert.

CAPUT XXXV.

De gratia Dei, quomodo sola omnes animi motus turbidos tranquillet.

Sicut mare, cum turbatur, oleo infuso cedit natura sua tempestas, lenitate olei procellam extingue: sic anima nostra, cum lenitur gratia Spiritus sancti, jucunde tranquillatur; cum gaudio enim cedit victa ipsius gratia, sicut ille sanctus ait: *Verumtamen Deo subjecta esto, anima mea*¹⁵, *victa, inquam, Spiritus sancti gratia, quæ ipsam animam inexplicabilis suavitatis umbraculo tegit: idcirco quamvis sæpe eam dæmones tunc irritent, manet tamen expers iræ, et plena gaudii: cui enim gratia advenerit, in eo permanet, si ex metu Dei animam suam sine ulla intermissione jucunditate afficiat; iis enim, qui in vita spirituali certant, speciem quendam castimonie affert timor Domini: Timor enim Domini, inquit, castus permanet in sæculum sæculi*¹⁶.

CAPUT XXXVI.

Quomodo anima, et quando possit sentire gloriam Dei, et de fallacia diaboli ostendit lumen, vel aliquid splendoris simile.

Nemo, cum sensum mentis audit, speret videre oculis gloriam Dei; sentire enim eum dicimus. quodam gustu qui dici non potest, divinæ consolationis, cum quis animam purgaverit, non autem, quod appareat ei aliquid eorum quæ sub aspectum cadunt, si quidem nunc per fidem, et non per speciem ambulamus, sicut ait beatus Paulus¹⁷. Si cui igitur eorum, qui certant, vel lumen, vel figura quæpiam ad similitudinem ignis appareat, ne amplectatur hujusmodi visum: est enim fallacia inimici manifesta: quæ quidem res multos fecellit, qui propter ignorantiam a via veritatis deflexerunt. Nos autem scimus quod quandiu sumus in hac mortali vita, aliquid cœlestium miraculorum ejus videre aspectu corporis non possumus.

¹⁵ Psal. LXI, 6. ¹⁶ Psal. XVIII, 10. ¹⁷ II Cor. V, 7.

CAPUT XXXVII.

Ds somniis a Deo missis, et a dæmonie, et de eorum differentia.

Visa, quæ per somnum bonitate Dei objicinntur animæ, sunt animæ sanæ certi quodammodo nuntii et indices. Quocirca neque ex alia in aliam formam mutantur, neque sensum terrent, neque uno impetu ridentibus aut mœrentibus objiciuntur, sed potius cum omni lenitate accedunt ad animam, quam spiritualis lætitiae dulcedine perfundunt. Unde postquam corpus a somno excitatum est, magno cum desiderio illam somniæ lætitiam anima requirit. In visis vero a dæmonibus per quietem objectis per omnia contra evenit; nec enim in eadem figura manent; neque figuram, neque formam quietam multo tempore ostendunt. Quod enim dæmones ex proposito voluntatis non habent, sed ex sua solum fallacia mutuantur, non possunt diu eo contenti esse; quin potius grandia loquuntur, et plurima minantur, sepenumero in se species militum induentes: aliquando etiam occidunt animæ cum clamore. Unde mens eos agnoscent, cum pura est, videtur sibi excitare corpus a somno, et quandoque etiam lætari, quod eorum dolos possit intelligere. Quamobrem in ipso somnio, dum eos arguit, magna ira commovet. Accidit vero aliquando, ut bona etiam somnia non afferant animæ lætitiam, sed potius dolorem quemdam dulcissimum, et lacrymas omnis doloris expertes. Hoc autem in his fieri solet, qui habent magnos progressus in humilitate.

CAPUT XXXVIII.

De virtute non credendi ullis somniis.

Diximus, sicut ab iis qui experti sunt, audiimus, bonorum et malorum somniorum differentiam, satis nobis sit pro magna virtute babere, ut nullis omnino per somnum visis credamus. Somnia enim nihil aliud sunt, ut plurimum, quam simulacra cogitationum errantium, aut rursus, ut dixi, dæmonum ludificationes; demum quamvis a Deo quandoque missum sit visum, neque admittamus, tamen non irascetur nobis ob hanc causam, ille summe misericors; scit enim hoc a nobis fieri propter fallaces insidias dæmonum: atque haec quidem est, quam diximus, perfecta somniorum distinctio. Contingit vero ut ex subreptione quadam sensum fugiente (quod nemo, ut arbitror, qui effugiat, reperiatur), anima fœdetur, amissio vestigio perfecte discernendi, et siue somniis non bonis tanquam bonis adhibita.

CAPUT XXXIX.

Exemplum ad intelligentium, quomodo nemini expretat Deus, quod somnio ab eo misso non credit.

Sit igitur vobis exemplum hujus rei famulus, quem reversus dominus noctu, post longam peregrinationem, ante vestibulum domus evocet, cui famulus nullo modo aperire velit: metuit enim ne se similitudo vocis fallat, et rerum, quas dominus

A commisit, proditorem faciat; cui quidem non est iratus dominus postera die, quin potius multis laudibus ab eo dignatus est, quod vocem domini, fallaciam existinavit, dum nihil ex bonis domini perdere voluit.

CAPUT XL.

Quando anima possit lumen, quod in se habet, videre; et quando se Satanus transfiguret in angelum lucis; et quid potissimum in via monastica studendum sit, ut quamvis in mundo simus peregrinemur a mundo.

B Non est dubitandum, quin mens, cum coepit divinum lumen in ea operari, tota fiat perspicua, ita ut lumen id, quod in se habet, abunde videat. Hoc vero tunc sit, cum potestas animæ dominatur in perturbationes. Quod autem quidquid menti in figura appetit, sive lumen, sive ignis sit, ex calido artificio inimici proficiscitur, docet nos divinus Paulus, cum ait transfigurari eum in angelum lucis¹⁸. Non igitur oportet, ut hac spe ullus monasticus vitam capessat, ne hic inveniat Satanus animam facilem ad rapiendum eam ad se, sed ut solummodo tales evadamus, qui in omni statu et plenitudine cordis Deum amemus: quod quidem est amare ex toto corde, et ex tota anima, et ex tota mente¹⁹. In quo enim hoc gratia Dei operatur, peregrinatur a mundo, quamvis in mundo sit.

CAPUT XLI.

De obedientia, quomodo sit maxima virtutum, et janua charitatis, et vias cœlerarum virtutum demonstrat.

C Obedientiam esse omnium virtutum introducentium principem, exploratum est; repudiatur enim arrogantiæ, parit autem nobis humilitatem. Unde janua atque aditus charitatis in Deum efficitur iis qui libenter eam amplectuntur. Hanc cum Adam abiecisset, decidit in profundum tartarum: hanc cum amasset Dominus causa redemptionis, usque ad crucem Patri obedivit: idque cum nulla ex parte infra illius amplitudinem esset, ut cum crimen humanæ inobedientiæ sua obedientia diluisset, eos, qui obedientes essent, ad beatam et immortalem vitam reduceret. Primum igitur hujus virtutis curam habere oportet eos, qui studium certandi cum superbia diaboli suscipiunt: haec enim deinceps progressa, omnes vias virtutum nobis sine ullo errore demonstrabit.

CAPUT XLII.

Quomodo oporteat continentiam esse in omnibus, ita ut non solum virtutes corporis comparanda sint, sed virtutes, quæ hominem interiori purgent.

D Commune est omnium virtutum continentiae cognomentum, oportet igitur certantem in omnibus rebus se continere. Sicut enim quocunque demum membro hominis, vel minutissimo adempto, totum corpus, quamvis sit parva pars quæ desit toti figuræ, informe efficitur; sic qui vel unam virtutem neglexerit, universum continentiae decorum dissolvit ac delet nesciens. Oportet igitur non se-

¹⁸ II Cor. xi, 14. ¹⁹ Luc. x, 27.

lum virtutes corporis studiose excolere, sed eas etiam quæ hominem interiorem purgare possunt. Quid enim profuerit virginitatem corporis servare, si anima a dæmonie inobedientiae præside adulteratur? Aut quomodo coronabitur, qui se a guke vito et omni corporis cupiditate continuerit, superbiam tamen et studium gloriæ declinare non studuerit, neque brevem laborem toleraverit? idque cum a justitiæ lance rependendum sit lumen justitiæ iis qui opera justitiæ in spiritu humilitatis fecerunt.

CAPUT XLIII.

De utilitate et modo servandi continentiam in victu.

Sic igitur oportet in omnes cupiditates ejus partis animæ, quæ ratione caret, odium exercere eos qui spiritualiter certant, ut in habitum illud vertant. Continentiam vero in victu ita oportet servare, ut nemo aliquid cibi detestetur, hoc enim execrabilis est, et dæmonis inventum. Non enim a cibis tanquam malis abstinemus, absit! sed ut a copioso et inutili victu nos refrenantes, partes corporis effervescentes moderate castigemus; deinde, ut ex eo, quod nobis superat, pauperibus quantum sufficiat, dispensemur, in quo quidem sincera caritas cernitur.

CAPUT XLIV.

Quomodo effici possit ut ciborum jucunditas, et cæteræ voluptes libenter respuantur.

Vesci omnibus cum gratiarum actione, quæ ad vescendum et bibendum adhibentur, non pugnat cum regula scientiæ: *Omnia enim, inquit, erant valde bona*²⁰. Abstinere autem libenter a suavi et a multo cibo, maximæ discretionis et scientiæ est, tametsi, quæ in hac vita jucunda et dulcia sunt, nunquam possimus jucunde respuere, nisi Dei dulcedinem in omni sensu cordis ac omni plenitudine ejus degustemus.

CAPUT XLV.

De nimia continentia victus fugienda propter firmatatem corporis, qua opus sit ad certamen spirituale.

Ut corpus multo cibo onustum, languidam et seneam efficit mentem, sic nimia continentia victus debilitatum facit, ut ea pars animæ, quæ in contemplatione versatur, in moestitia sit, et in fastidio sermonis. Oportet igitur ad motiones corporis cibos etiam accommodare, ut, dum corpus valet, quantum conveniat castigetur; dum vero non valet, moderate leniatur. Nec enim infirmo corpore esse debet, qui certat, sed ita firme, ut sustinendo certamini par esse possit, ut anima etiam laboribus corporis convenienter purgari queat.

CAPUT XLVI.

De ratione victus soliti temperanda, sine vito vanæ gloriæ aut incontinentiæ, per moderatam indulgentiam ad adventum fratrum, aut aliorum hospitum.

Cum inanis gloria adversus nos tumescit, nacta ad vitii sui excusationem adventum fratrum aut aliorum hospitum, quicunque illi sint, recte flat,

A si rationem soliti victus aliquantulum temperemus. Sic enim dæmonem infectis rebus, ino de suo irrito conatu dolentem dimittimus, ac legem charitatis cordati implebimus, et mysterium continentiarum sine ostentatione per illam moderatam indulgentiam servabimus.

CAPUT XLVII.

De jejunio et cæteris virtutibus corporalibus, quomodo sint instrumenta quedam, quæ per se sola non habeant gloriam apud Deum, nisi referantur ad finem, qui est pietas.

Habet quidem per se gloriam jejunium, sed non apud Deum; est enim instrumentum, quod ad temperantiam componit eos qui volunt. Non oportet igitur eo gloriari, qui Christianæ religionis pugiles sumus, sed solum in fide Dei finem propositi nostri exspectare: nec enim cujuscunq; artis porti de artificio quod proflentur, ex instrumentis gloriantur, quin potius quisque eorum fornam suscepti operis exspectat, ut inde perfectum illud et absolutum artis suæ demonstret.

CAPUT XLVIII.

De utilitate temperati victus ad fructum spiritualem animæ.

Sicut terra si moderate sit irrigata, semen sparsum, quod excipit, cum multa fertilitate effundit; multis vero imbris madefacta spinas tantum et tribulos fert: sic terra cordis, si moderato utamur victu, semina sibi innata atq; insita pura edit; et illa quæ sunt ab Spiritu sancto seminata, cum multa viriditate et ubertate fructuum profert; sin vero potu madeat, ex omnibus cogitationibus suis spinas et tribulos procreat.

CAPUT XLIX.

De intemperantia victus, quomodo ad libidinem provocet; et de remedio et ejus ratione.

Cum mens nostra in fluctu largi potus natat, non solum libidinose intuetur simulacra quæ per somnum dæmones figurant, sed in se ipsa quasdam formas pulchras singens, visis suis tanquam quibusdam adamatis uitetur ardenter. Tepefactis enim servore vini illis partibus corporis, quæ ad generandum datæ sunt, necesse est omnino ut mens sibi umbram libidinis cum voluptate representet. Opus ergo est, ut moderatione victus utentes, incommode, quod ex redundantia profiscitur, vietemus. Cum enim mens voluptatem qua ad pingendum percatum illecta succendatur non habet, tota manet sine imaginationibus, et judicium forte ac virile.

CAPUT L.

De luxuria misti potus, et quantopere ea quæ cum vino miscentur, fugienda sint ab iis qui volunt esse spirituales.

Omnia poculenta arte facta quæ eorum artifices propomata, quasi antepocula vocant, quod multitudinem ciborum ad ventrem deducant, declinare oportet eos qui partes corporis turgescentes cohబere volunt: non solum enim eorum qualitas cor-

²⁰ Gen. 1, 31.

poribus pusillum nocet, sed ipsa eorum perversa A temperatio conscientiam, quæ est sedes Dei, percutit. Quid enim in natura vini desideratur, ut variis condimentis permistis, vini firmitudo mollitie irangenda sit?

CAPUT LI.

Quid Dominus docere voluerit, bibendo in cruce acerum ex spongia circumposita hyssopo.

Dominus noster, idemque vitæ sanctæ magister Jesus Christus acerum in Passione ab iis qui diabolo ministrabant, porrectum bibit, ut perspicuum normam, quemadmodum in sacro certamine animo affecti esse debeamus, ut mibi videtur, relinquat. Non enim, inquit, oportet jucundis potionibus aut cibis uti eos qui aduersus peccatum dimicant, imo acerbitate pugna: toleranter sustinere. Adjunctum vero est in illa contumelia hyssopum ad spongiam, ut forma nostræ purgationis exemplo perfecte repræsentaretur. Illud enim acre proprium est certaminis; vis vero tergendì, perfectionis.

CAPUT LII.

De balneatione fugienda spiritualibus, et quare.

Conferre se ad balneum, nemo peccatum, aut a ratione alienum esse dixerit; propter continentiam tamen ab eo se abstinere, et virile et maxime temperantis esse dico. Nec enim illa voluptaria lavatio corpus nostrum emolliet, nec veniet in mentem illius turpis nuditatis Adam, ut de illius foliis ad tegendam secundam nuditatem turpitudinis solliciti simus, ii præsertim, qui paulo ante ab hujus vita corruptione per castitatem corporis nostri exsistentes, cum pulchritudine temperantis copulati esse debemus.

CAPUT LIII.

Quare opus sit in cœnobiis vocare medicum ad curationem morbi; et quid faciendum sit iis qui solitariam in eremo degunt vitam.

Medicos vocare cum non valemus, nihil prohibet. Etenim quia erat aliquando experimento humano colligenda ars medicinae, idcirco prius extiterunt medicamenta ac remedia. Verum non oportet spem sanationis in illis collocare, sed potius in vero Salvatore, et medico nostro Iesu Christo. Hæc vero illis, qui in cœnobiis et civitatibus propositum continentiae excolunt, dico, tum quia propter circumstantias, quæ accidunt, non possunt sine ulla intermissione fidem per charitatem operari; tum etiam, ne in cupiditate inanis gloriæ, et in tentationem diaboli incident. Ex quorum numero nonnulli se non egere medicis coram multis profertur; at si quis vitam anachoreticam, id est ab oculis hominum remotam in locis desertis, inter duos aut tres unius moris fratres dedit, quibusunque ille morbis conflictetur, applicet se in fide ad Dominum, qui sanat omnem morbum et omnem languorem. Habet enim post Dominum, satis magnum solatium ægritudinum, ipsam solitudinem.

Unde neque ab exercitatione fidei unquam vacat iste, eo maxime, quo non reperiat ibi locum ostentandi virtutem tolerantia, pulchro usus tanquam velo, solitudine: idcirco Dominus habuisse facil unius moris in domo²¹.

CAPUT LIV.

Quid indicet ferre moleste morbum, et quid rursus non ferre moleste.

Cum morbos corporis moleste serimus, scire oportet adhuc cupiditates corporis in anima dominari: ex quo sit, ut desiderio corporalis indulgentiae nolit a bonis vitæ hujus recedere: quin potius magnum negotium esse putat, non posse propter morbos frui iis, quæ in vita sunt pulchra. Rursus vero si angores ægritudinum animo grato excipiatur, argumentum est, non procul ab indolentia: id est, a vacuitate turbidarum affectionum abesse: unde et mortem, tanquam occasionem vite verioris tunc magno cum gaudio exspectat.

CAPUT LV.

Quid faciendum sit, ut non delectetur anima usura hujus lucis, sed potius desideret a corpore separari.

Nunquam cupiet anima a corpore separari, nisi ita affecta sit, ut nulla hujus aeris quem spiramus, voluptate capiatur. Omnes enim sensus corporis adversantur fidei, siquidem sensus sunt præsentium, òdes vero bonorum tantum futurorum copiam et magnificientiam promittit. Quocirca opus est pugilem spirituale, neque arbores pulchris diffusas ramis ad opacandum, neque elegantes ædes, neque consuetudinem cognatorum unquam cogitare: neque de gloria, et celebritate honorum, si ita accidat, meminisse, sed potius uti quidem necessariis cum gratiarum actione; vitam vero hanc existimare viam quamdam peregrinam, et omni oblatione carnis vacuum. Sic enim mentem nostram in arctum cogentes, totam ipsam ad vestigia æternæ vie convertemus.

CAPUT LVI.

Quomodo uti sensibus corporis immoderate, faciat difficultem memoriam Dei, et mandatorum ejus; et quomodo cavendum sit hoc malum.

Quod aspectus, et gustus, et reliqui sensus memoriam cordis distrahunt, cum ipsa immoderate usi sumus, Eva hoc nobis prima constituit: tandem enim dum illa libenter ad arborem interdictam non aspergit, memoriam divini jussi studiose retinebat. Quamobrem veluti alis divini amoris tenebatur, unde nuditatem suam ignorabat. Postquam vero lignum libenti animo vidi, ac valde cupide fructum ejus attractavit, et cum vehementi gusto vit voluptate, continuo ad complexum corporis delinita est, adjungens se libidini ut nuda, totamque suam cupiditatem ad fruendum præsentibus tradidit, postquam Adamum cum peccato suo propter fructum aspectu jucundum miscuit, ex quo factum est, ut deinceps mens humana Dei, aut mandatorum

²¹ Psal. LXVII. 7.

ejus difficile meminisse posset. Degamus igitur nos in hac vita fallace, semper in profundum cordis nostri cum perpetua Dei memoria, tanquam oculis capti intuentes; profecto enim ad spirituale studium virtutis pertinet, adimere semper alas desiderio earum rerum, quas videmus, quod nos Job ille experientissimus docet, cum ait: *Si secutum est cor meum oculum meum*²². Quæ res summae continentiae est index.

CAPUT LVII.

Quomodo, qui ambulat spiritu, nescit desideria carnis; ac frustra dæmon ejus castitatem tentet.

Qui versatur semper in corde suo, absens prorsus a jucundis rebus vitae hujus peregrinatur; qui enim ambulat spiritu, non potest desideria carnis nosse: quandoquidem jam deinceps in arce virtutum suas ambulationes conficit, utiturque iis ipsis virtutibus, veluti janitricibus castimonie, quæ est instar civitatis parvæ; ex quo fit, ut in hoc irritantur sint machinae dæmonum, quamvis usque ad feras naturæ tela vulgaris amoris pertingant.

CAPUT LVIII.

De acedia, quæ solet aliquando post repudiatas voluptates corporis contingere, qualis sit, et quomodo expellenda.

Cum cœperit anima nostra non amplius ea quæ pulchra et jucunda sunt, concupiscere, tunc eam desidiosa quædam mens ut plurimum subit, quæ neque officio sermonis eam sinit libenter servire; neque expeditum desiderium futurorum bonorum ei relinquit: imo et hanc caducam vitam ceu valde inutilem habet, ut non habentem opus virtutis dignum: ipsamque cognitionem pro nibilo ducit, tanquam aliis quoque multis tributa sit; aut nibil perfectum nobis significare promittat. Hanc autem tepiditatis et torporis segritudinem fugiemus, si menti nostræ valde angustos meatus definiemus, ut solum Dei memor sit: hac enim solummodo ratione ad suum reversa fervorem, poterit rursus ab illa per segnitiem distractionem sine dolore removeri.

CAPUT LIX.

Quomodo mens reddi possit certa de studio et diligentia sua in spirituali certamine per memoriam continuam et ferventem nominis Jesu in profundo cordis.

Cum omnes mentis exitus memoria Dei occluserimus, omnibus modis a nobis requirit ipsa mens opus ex quo diligentiam suam plene nosse debeat. Oportet igitur tradere ei illud solum: *Domine Jesu Christe, ad integrum et solidam propositi tractationem. Nemo enim, inquit, dicit, Domine Jesu, nisi in Spiritu sancto*²³. Verum ita arce verbum istud in intimo suo recessu omni tempore contemplatur, ut ad nullas imaginationes adduci possit.

A Quicunque enim sanctum et gloriosum nomen hoc in profundo cordis continenter meditantur, hi etiam lumen mentis suæ semper videre possunt. Cum enim arcta sollicitudine illud in mente retinetur, sordes quæ in anima apparent, cum multo sensu exurit, *Deus enim, inquit, ignis consumens est*²⁴. Unde animam deinceps ad amorem gloriae suæ vehementer incitat Dominus. Illud enim gloriosum et optabilissimum nomen, si diutius in memoria mentis cum fervore cordis habeatur, habitum plane bonitatem ejus amandi in nobis, nullo impedimento obstante, gignit. Hæc est enim pretiosa margarita, quam qui omnem substantiam suam vendiderit, comparare potest, et lætitiam maiorem, quam dici possit, de inventione habere²⁵.

CAPUT LX.

De duplice gaudio, inchoante et perficiente, et usu utriusque et de lacrymis mediis inter utrumque.

Aliud est gaudium inchoans, et aliud perficiens: illud quidem non est imaginationibus vacuum; hoc vero vim habet humilitatis: bis autem interjecta est tristitia Deo amica, et lacrymæ sine dolore. Etenim quia in multitudine sapientie multitudo, inquit, cognitionis, et qui addit cognitionem, addit dolorem²⁶. Idcirco opus est, ut primum quidem gaudio inchoante ad certamen spirituale anima provocatione; deinde, ut a varietate Spiritus sancti arguatur, et probetur, tum in iis, quæ prave egit, tum in iis quæ adhuc agit: in redargutionibus enim, inquit, super iniquitatem corripuisti hominem, et tabescere fecisti sicut araneam animam ejus²⁷: ut cum divina reprehensione tanquam in ardenti fornace animam probarit, tunc operationem gaudii sine imaginationibus cum servida Christi memoria capiat.

CAPUT LXI.

Quomodo mens, cum perturbata est, non potest Dei meminisse, et quæ sit causa; et quomodo mens, cum est a passionibus libera, solertia sua utens, et gratia Dei adjuvante, citè oblivionem Dei expellit, et recordatur Domini Jesu; et quomodo contingat toto jam affectu ad memoriam Dei, et charitatem excitari.

Cum anima ira commovetur, aut offusa est caligo ex crapula, aut gravi angore afficitur, non potest mens, tametsi ipsa anima vim ei quodammodo adhibeat, memoriam Domini retinere; quin potius tota mens vehementia perturbationum obscurata, a suo sensu ob hanc causam prorsus alienatur, quamobrem non potest desiderium sigillum suum imprimere, ut mens sine obliuione speciem meditationis ferat, durescente memoria ejus proper feritatem perturbationum; sin autem extra perturbationes posita sit, ta-

²² Job xxxi, 7. ²³ I Cor. xii, 3. ²⁴ Deut. iv, 24; Hebr. xii, 29. ²⁵ Matth. xiii, 46. ²⁶ Eccle. 1, 18.
²⁷ Psal. xxxviii, 12.

metsi paulisper oblitio illud promptum animi subripiat, tamen cito mens, solertia sua utens, serventer illam salutarem, et maxime expectendam prædam apprehendit; habet enim tunc ipsam gratiam una cum anima meditantem, et clamantem, *Domine Iesu*; sicut mater puerulum suum docet, et cum eo ineditatur paternum nomen, donec ad habitum ejus nominis eum perducat; et infans puer pro aliquo alio pueri sermone clare patrem etiam dormiens appellat: idcirco ait Apostolus: *Similiter autem Spiritus adjuvat infirmitatem nostram: quid enim oremus, quomodo oportet, nescimus, sed ipse Spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*²⁸. Etenim quia ad capiendum virtutis orandi perfectionem parvuli sumus, omnino auxilio ejus indigemus, ut cum ejus dulcedo major, quam dici B potest, omnes cogitationes commisceat, et suavitate perfundat, toto cum affectu ad memoriam Dei et charitatem excitemur: quamobrem cum in ipso, ut idem Paulus ait, Deum Patrem inclamamus, ab ipso componimus ad vocandum sine intermissione: *Abba, Pater*²⁹.

CAPUT LXII.

De ira, quomodo, et quando ea utendum; et quomodo utiliter a Deo data sit; et quid Dominus docere voluerit quando infremuit spiritu in morte Lazar; et quomodo sit Elias, et currui ejus igneo simili qui propter ardorem pietatis ira uititur sedata.

Ira plus quam aliæ passiones perturbare et confundere animam solet, aliquando vero magnopere utilis est: cum enim contra eos, qui aliquid inique aut flagitiose, quocunque illud sit, committunt, ea sedate utimur, ut aut salvi stant aut pudore afficiantur, tunc mansuetudinem ei adjungimus: eodem enim tendimus, quo justitia et bonitas Dei spectant; imo saepè, cum graviter peccato irati sumus, illud semineum quod in ira inest, virile facimus. Quod autem in ipsum spiritum interitus frenentes, cum in magno mœrore et luctu sumus, supra ipsam mortis gloriationem efferrimus, non est dubitandum; quod quidem ut nos doceret Dominus, animam Lazari reddidit corpori postquam bis in spiritu infremisset in mortem, seque conturbasset³⁰: cum alioqui omnia voluntate sola sine ulla conturbatione, quæcumque vult, efficiat. Ut jam, mea quidem sententia, ira moderata magis tanquam telum naturæ nostræ ab auctore nostro tribula sit. Quo si Eva contra serpentem usus fuisset, nunquam ab illa falsa voluptate delinita esset. Unde, ut mihi videtur, qui propter studium et ardorem pietatis ira uititur sedate, probatior in lance remunerationum reperietur præ eo qui nullo

²⁸ Rom. viii, 26. ²⁹ ibid. 15. ³⁰ Joan. xi, 33 sqq.

(1) Cauta lege hoc et sequens caput; nam sanissima est theologorum doctrina quæ habet, licere Christiano in judicio rerum ablatarum restitucionem, et injuriarum compensationem repetere, servatis debitum circumstantiis, ut ob justitiam, non privato amore vindicæ, odio, etc., id faciat, tamen si

A modo proprie mentis immobilitatem ira moveret: hic enim aurigam sensuum hominis inexcitatum habere plane cernitur; ille vero semper in equis virtutis, certandi studio servens, vebitur inter medias dæmonum copias, quadrigam continet in timore Dei omni tempore exercens, quam quidem currum Israel apud Scripturam, cum Elias ille in sublime sublatus est, dictam esse legimus³¹: siquidem Judæis primum, de quatuor virtutibus excellenter locutum esse Deum videmus. Idcirco totus, et in curru ignis sublatus est ille tantus ac tam admirandus sapientæ alumnus, tanquam equis, ut mihi videtur, suis usus virtutibus in Domino, qui illum in aura spiritus ignis rapiuit.

CAPUT LXIII.

Quomodo spiritualis non beat, neque alii item intendere, neque sua in judicio recuperare (1).

Qui particeps sanctæ cognitionis factus est, et dulcedinem Dei degustavit, neque litigare debet, neque ulli item intendere, tametsi vestitum, quo induitus est, alias detrahatur: justitiam enim magistratum hujus sæculi justitia Dei omnibus modis superat, et antecellit. Imo nihil illa est ad justitiam Dei; quæ enim distantia inter eos, qui Dei et hujus sæculi discipuli et alumni sunt, si horum ius cum justitia Dei collatum non cernitur imperfectum, ita ut alterum dicatur humanum jus, alterum divina justitia? Sic igitur et Dominus noster Jesus Christus: *Cum malediceretur, non maledicebat, cum pateretur, non minabatur*³²: quinimo passus est cum silentio detrahi sibi amictum; et ut, quod plus est, dicam, pro salute maleficorum Patrem precabatur.³³ Homines vero hujus sæculi nos prius litigare desinunt, quam cum quæstū interdum res ab iis a quibus in judicium vocati sunt, recuperent, præsertim cum ante debitum usuras ferunt, ita ut jus saepè initium magnoz injuriez sit.

CAPUT LXIV.

De iis, qui causam litigandi excusant, dicentes, non licere dare locum iis qui res nostras nobis ad nostrum victimum et pauperum necessarias diripere volunt; et quomodo præstet orationem et custodia cordis operam dare, et injuriari suam judicio alterius: œculi reservare.

Audivi pios quosdam dicere, non licere dare locum quibuscumque diripiendi ea, quæ ad nos alendos, vel ad pauperes recreandos habemus, præsertim si qui hoc committunt Christiani sunt, ne, dum toleranter ferimus, iis, qui nos injuria afficiunt, occasionem peccandi præbeamus. Hoc

³¹ IV Reg. ii, 11. ³² 1 Petr. ii, 23. ³³ Luc. xxiii, 34. cuiusdam excellentis perfectionis et consilii evangelici sit, nullum ob quæcumque privatam injuriam in jus apud judicem vocare. Ad hanc normam reducenda est tota hæc Diadochi disputatio de non litigando, si veram et non erroneam cupimus.

vero nihil aliud est, quam per simulationem sua A magis quam se amare. O excusationem a ratione alienam! Si enim, derelicta oratione et custodia cordia, adversus eos, qui me vexare, et diripere volunt, paulatim incipiam causas dicere, et ad tribunalium vestibula assiduus esse, liquet jam, pluris me facere recuperata per judicium, quam salutem meam, ne dicam, quam ipsum mandatum salutare. Quomodo enim omnino sequar, quo Evangelium jubet ¹⁸, non repetere, si quis mea tollat, sed potius latro animo sufferre, et sicut Apostolus ait ¹⁹, cum gaudio suspicere direptionem bonorum meorum, quando neque qui in judicio disceptavit, et quæ voluit recuperavit, violentum illum usurpatorem peccato liberat? si quidem non possunt prescribere æterna Dei judicia, quæ in terra exercentur: has enim leges satis implet reus, apud quas contingit ei causam suam defendere. Quare præclara res est perpeti violentiam eorum qui volunt injuriam facere, et preces pro eis adhibere, ut per pœnitentiam, non autem per restitutionem eorum quæ diripuerunt, de crimine direptionis absolvantur. Hoc enim justitia Domini postulat, ut eum, qui rapuit, non quæ rapuit, recuperantes, eundem per penitentiam liberemus.

CAPUT LXV.

De præstantia et utilitate vendendi omnia, et tribuendi ea pauperibus; et quomodo virtus humilitatis magis quam reliquæ virtutes, tanquam mater indulgentissima hujusmodi paupertatem foveat et recreet.

Res apta, et omnino utilis est, post cognitam viam pietatis in Deum, vendere statim omnia bona nostra, et pecuniam redactam, secundum mandatum Domini ²⁰ dispensare, ac non potius per simulationem obediendi mandatis Dei, monitum salutare non audire. Hinc enim sequetur primum quidem optima vacuitas sollicitudinis, tum deinceps secura, et ab insidiis tuta paupertas, quæ altiora cogitat, quam de illa injuria, aut lite; idque quia non amplius habet materiam, quæ ignem avaritiæ inflammet. Fovebit autem nos tunc magis quam reliquæ virtutes, humilitas, quæ sinu suo et complexu nudos recreabit, sicut mater puerum suum gremio exceptum foveat, cum is puerili simplicitate ductus vestitum suum exuit, et procul abjecit, magis tunc nuditate, ut omnis malitiæ expers, quam varietate vestitus latus. Custodit enim, inquit, parvulos Dominus; humiliatus sum, et liberasti me ²¹.

CAPUT LXVI.

De iis qui dieunt: Unde fieri eleemosyna pauperibus, qui quotidie nostris bonis alebantur, si omnia semel vendiderimus? et de humilitate, quam parvus nihil jam habere ad largendum pauperibus; et quomodo quod non potest comparari per eleemosynam, comparabitur copiosius per orationem, et tolerantiam, atque humilitatem, et quomodo qui bona sua reliquerunt, hi preparant se ad recipien-

dum charisma scientiæ Verbi Dei ut possint divitias regni Dei prædicare.

Sane quidem secundum id quod habemus, non autem secundum id quod non habemus ²² reposcat a nobis Dominus rationem eleemosynæ. Si ergo quod diu poteram largiri, tempore propter metum Dei benigne dispertio, de qua re amplius, cum nihil habeam accusabor? Sed dicet aliquis, Unde igitur misericordia tribuetur iis pauperibus, qui solebant nostris mediocribus bonis paulatim gubernari? Discat iste non exprobrare Deo per occasionem avaritiæ suæ: non enim deerit Deo facultas suos quos fecit, gubernandi, ut a principio gubernavit; nec enim priusquam hic aut ille ad tribuendam eleemosynam excitati essent, cibus aut vestitus pauperibus deerat. Praeclara ergo res est, statim percepta cognitione melioris status, bene largiendo abjicere temeritatem gloriandi ex divitiis, odio habente cupiditates, quod est, animam suam odiss: ut jam non amplius largitione opum lætantes, nos ipsos nihil faciamus, tanquam nihil boni agentes: dum enim divitiis affluiamus, mirifice iis largiendis delectamur, si tamen virtute utimur, tanquam hilaret jussui Dei servientes; postquam vero bona omnia exhausta sunt, insinuitus tunc subit dolor, et submissio, quasi nihil justitia dignum agamus. Ex quo sit, ut ad se anima cum multa submissione redeat, ut quod non potest quotidie per eleemosynam sibi comparare, hoc per laboriosam orationem, et per tolerantiam, atque humilitatem possit: Pauper enim, inquit, et inops laudabunt nomen Domini ²³; nec enim charisma theologiæ, id est, tractationis verbi Dei, ulli a Deo præparatur, nisi se ipse ita præpararit, ut propter gloriam Evangelii Christi omnium bonorum suorum relinquat possessionem, ut in paupertate Deo amica divitias Evangelii regni Dei prædicet: hoc enim perspicue significavit, qui dixit: *Parasti in bonitate tua pauperi, Deus, et subiungit: Dominus dabit verbum evangelizantibus virtute multa* ²⁴.

CAPUT LXVII.

De charismate theologiæ, et quot, et quanta bona ex ea profiscuntur.

Omnia dona Dei sunt valde bona, et omnium bonorum causa, sed nullum ita nostrum cor inflamat, et illud ad amandum bonitatem ejus excitat, ut donum theologiæ; cum enim sit fetus matutinus gratiæ Dei, prima etiam dona largitur animæ: primum enim facit, ut libenter ac jucunde omnes vitæ hujus amicitias contemnamus, ut qui pro cupiditatibus fluxis divitias verbi Dei majores, quam dici potest, habemus. Deinde mentem nostram igne naturam mutante collustrat: unde consortem ministrantium spirituum eam facit. Hanc igitur virtutem, fratres charissimi, idoneæ ad hoc præparati concupiscamus, quæ pulcherrima est, quæ omnia contemplatur, quæ omni sollicitudine vacuum facit,

¹⁸ Matth. v, 40. ²⁰ II Cor. xi, 20. ²¹ Matth. xix, 21. ²² Psal. cxiv, 6. ²³ II Cor. viii, 12. ²⁴ Psal. lxxv, 21. ²⁵ Psal. lxvii, 15, 12.

quæ suigore arcani luminis plena est; et mentem verbis Dei alit, et quæ Deo Verbo (ne multa dicam) animam rationis participem per sanctos prophetas ad inseparabilem cum eo conjunctionem despondit, ut apud homines (o rem admiratione dignam!) hæc divina pronuba voces, quibus similes Deo efficere-mur, et theologici sermones diserte canerentur, aparet.

CAPUT LXVIII.

Quæ sit causa, cur mens nostra difficilis sit ad orationem, facilis vero et prompta ad divinarum rerum contemplationes; et de utilitate orationis, ad proficiendum in contemplatione.

Mens nostra, ut plurimum difficilis est ad orationem propter angustam et contractam virtutem orandi, ad theologiam vero se dat libenter propter latitudinem et laxitatem res divinas contemplandi. Ut igitur non facianus ei liberum ut multa loqui libeat, nec immoderate exsultare permittamus, quamplurimum in oratione, et psalmorum cantu, et sanctorum Scripturarum lectione occupemur, neque commentationes virorum disertorum negligamus, quorum fides ex sermone dignoscatur. Non enim, cum hoc sit, locus datur, ut mens nostra verba propria cum verbis gratiae misceat, aut ab inani gloria trahatur per nimiam exultationem ac loquacitatem distracta: imo et ipso contemplationis tempore mentem extra omnem phantasiam custodiemus, ac cunctas fere cogitationes, quæ ad excitandas lacrymas valent, hinc ei comparabimus; illis enim quietis temporibus recreata mens et ipsa C orationis dulcedine maxime delinita, non solum illis quæ diximus, vitiis liberatur, sed etiam vires adhuc renovat, quas celeriter ac sine labore ad divina contemplanda intendat, simulque in contemplatione ea discernendi, multa submissione proficiat. Illud tamen advertendum est, esse quidem orationem supra omnem latitudinem; sed haec illumini est, qui in omni sensu et plenitudine divina gratia impleti sunt.

CAPUT LXIX.

Quomodo gratia in principio cum magna voluptate spirituali soleat animam illuminare; processu vero certaminis spiritualis non ita, ut videamur derelicti, et quæ utilitas inde instat, et quomodo iis qui adhuc sunt parvuli in certamine spirituali, nimius dolor et nimium gaudium noceat.

Solet principio gratia lumine suo in multo sensu animam collustrare; processu vero certaminis sœpe mysteria sua clam in anima divina contemplanti, operatur, ut nos tunc quidem lætos in vestigia divinarum rerum, quas contemplamur, immittat, velut ex ignorantia ad cognitionem vocatos; in medio vero certaminis cognitionem nostram ab inanis gloriæ cupiditate liberam servet. Oportet igitur dolere quidem moderate, quasi nos derelictos, quo submissiores simus ac magis gloriæ Domini subjecti; lætari vero opportune spe bona exsultantes. Ut enim nimius dolor animam in desperationem et

A diffidentiam projicit, sic nimia lætitia ad elationem provocat: de iis loquor qui sunt adhuc pueri sensu; inter illuminationem enim et derelictionem interjecta est experientia, inter dolorem vero et lætitiam spes: *Exspectans enim, inquit, exspectari Dominum, et intendit mihi*⁴¹; et rursus: *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolations tuæ lætificaverunt animam meam*⁴².

CAPUT LXX.

De loquacitate, quomodo animam distrahat, et memoria sui priet; et quæ causa ejus et quam præclara res sit silentium.

Sicut janua balnei, si crebro aperiatur, cito calorem ejus extrudit, sic anima cum multa loqui vult, quamvis valde pulchra sint omnia, memoriariam sui per vocale ostium distrahit, ac disturbat. Ex quo fit, ut tempestivis et opportunitis cogitationibus deinceps privetur: ipsum vero concursum cogitationum quodammodo tumultuose quibusvis proferat, quia non habeat deinceps Spiritum sanctum, qui animam ejus a visis extrinsecus oblatis servet; bonum enim, utpote ab omni tumultu et imaginatione alienum, verbositatem fugit. Praecara ergo res est silentium, nihilque aliud quam mater sapientissimorum cogitatum.

CAPUT LXXI.

Quomodo, cum quis ea quæ mundi sunt, incipit repudiare, tunc incipiunt passiones esse ei molestæ, et inter eas potissimum ira et odium; et quomodo melius sit flere duritiam iniquorum, quam odio eos prosequi, quamvis odio digni sint.

Multas esse perturbationes, quæ principio animam in contemplatione rerum divinarum versantem molestia afficiunt, ipse sermo scientie nos docet: maxime vero omnium molestæ sunt ira et malevolentia: hoc autem animæ non tam propter demones, quam propter progressus suos accidit; dum enim cum voluntate mundo consentit, quamvis cernat jura quomodocunque conculari, neque moveretur, neque perturbatur. Siquidem dum suis duicitur cupiditatibus, non habet justitiae Dei rationem; postquam vero coepit passiones superare, non patitur jam tum propter contemptum rerum præsentium, tum propter charitatem, ut videat ne per somnum quidem legem Dei violari, quin potius irascitur malefiscis, quoad videat contumeliosos in virtutem justitiae, dignitatem justitiae pie defendere. Idcirco igitur iniquos quidem odio habet, justos vero diligit; tunc enim oculus animæ prorsus non rapitur errore, cum anima suum tegumentum, id est corpus, ad multam tenuitatem per continentiam redigit; sed multo præstantius est duritiam et stuporem cordis istorum deflere, quam eosdem odio prosequi: etsi enim malevolentia digni sunt, tamen ratio non vult animam, quæ Dei charitate te-neatur, malevolentia turbari et impediri, cum in ea anima quæ odium habet, cognitione non operetur.

⁴¹ Psal. xxxix, 2. ⁴² Psal. xciii, 19.

CAPUT LXXII.

De charismate sapientiae, et de charismate scientiae, sive cognitionis : et quomodo secunda virtus plus valeat ad extirpandas passiones, quam prior; et quare non reperiatur plene ultraque in singulis.

Theologus, id est rerum divinarum contemplator eloquii Dei delinitus et inflammatus, animo applicatus in illa laxitate ac latitudine opportuna contemplationum ad moderandas aliquantum passiones. *Eloqua enim Domini, ait, eloqua casta; argentum igne examinatum, purgatum terra* ⁴³. Qui vero cognitione deditus est, experientia cognitionum secundum operationem confirmatus, superior passionibus existit; assequetur autem theologus experientiam virtutis cognitionis, si se submisse gerat. Et rursus qui studio cognitionis tenetur, assequetur item virtutem contemplationis, si eam partem animae, quae ad discernendum data est, habeat non errantem. Non enim cuivis contingit habere ex toto haec duo charismata, idque ut dum uterque admiratur, et laudat quo alter abundat, humilitas cum zelo justitiae in ambobus redundet. Idcirco ait Apostolus : *Alii per Spiritum datur sermo sapientiae, alii autem sermo scientiae (sive cognitionis) secundum eundem Spiritum* ⁴⁴.

CAPUT LXXIII.

De oratione vocali, et in corde, cui contingat libenter orare voce; et cui rursus libenter in corde, et de simulacro laetitia, quod sequitur orationem vocalem, et de lacrymis, quae sequi solent orationem cordis, et post lacrymas quedam voluptas animi; et quae sit causa, et quomodo opus sit paulo majore voce psalmos canere, cum animus graviter languet.

Cum anima est in affluentia suorum fructuum naturalium, majore etiam voce psalmos canit, magisque vult orare voce. Cum vero Spiritus sanctus in ea operatur, tunc cum omni laxamento ac dulcedine canit, et orat in corde tantum. Sed cum illo priore modo affecta est, sequitur inde, ut videatur sibi gaudere; cum autem posteriore, sequuntur lacrymae spirituales, ac postea voluptas quedam animi tacita, et silentii amica: memoria enim dum propter temperationem vocis manet servida, facit, ut quosdam blandos et lacrymantes cogitatus corserat. Unde videre sane est, semina orationis cum lacrymis propter spem metendi gaudium in terra cordis spargi. Cæterum, cum multa mortititia gravatur, oportet nos paulo grandiore voce psalmos canere, edentes sonos animae, laetitia spei, donec gravis illa caligo aura concentus discutiatur.

CAPUT LXXIV.

De ardore spirituali animae, et quid inter charitatem naturalem et spiritualem intersit.

Cum anima noscit seipsam, ex se etiam servorem quemdam et pudorem Deo amicum affert, siquidem non confusa sollicitudinibus vitae bujus, amorem quendam pacis parit, quo Deum pacis querit, tametsi celeriter ab hoc distractur, vel sensibus prodentibus, et vel etiam natura bonum suum propter inopiam cito consumente: unde sapientes gentilium,

A quod per virtutem se assequi existimabant, hoc, ut oportebat, non habebant, quia scilicet eorum mens a perenni et vera sapientia non agebatur. Fervor vero, quem Spiritus sanctus cordi affect, primum quidem totus ad pacem spectat, constansque est atque omnes animae partes ad desiderium Dei invitat, et extra cor non excitatur, immo per ipsam ad charitatem quamdam immensam et gaudium totum hominem exhilarat. Oportet igitur ardorem illum agnoscere, ad eumque pervenire; charitas namque naturalis index est naturæ propter virtutem quodammodo benevolentis, nunquam tamen facere potest mentem bonam ad comparandam vacuitatem passionum, ut potest charitas spiritualis.

CAPUT LXXV.

B *Quando et quomodo gratia Spiritus sancti seruat animam puram et liberam a nebulis passionum; et quando item et quomodo spiritus erroris legat eam nubibus peccatorum.*

Sicut aer iste nobis circumfusus, flante aquilone, propter naturam ejus tenuem et serenam, purus permanet; contra vero, flante austro, totus veluti densatur a natura venti hujus nebulosa, qui ex suis regionibus ac locis ratione cujusdam cognitionis nubes per totum orbem inducit: sic anima, cum afflato veri et sancti Spiritus cietur, tota extra nebulas dæmonis posita est; rursus vero, cum ab spiritu erroris vehementer inflatur, tota nubibus peccati oblegitur. Oportet igitur, ut totis viribus propositum nostrum ad vivificam et pugnantem Spiritus sancti auram semper convertamus, id est ad spiritum, quem propheta Ezechiel venientem ab aquilone in lumine cognitionis vidit ⁴⁵. Ut ea potissimum animæ nostræ pars, quæ in contemplatione versatur, in serenitate perseveret; ut divina sine errore contemplentur, cernentes ea quæ sunt luminis in aere veri lumen, hoc enim est lumen vera cognitionis.

CAPUT LXXVI.

Quomodo ante baptismum spiritus veritatis operatur in anima, et quomodo spiritus erroris: quomodo item isti duo spiritus operentur post baptismum.

D Nonnulli existimarent gratiam pariter et peccatum, id est Spiritum veritatis, et spiritum erroris in mente ejus qui baptizatus est, occulari. Unde alter, inquietus, mentem ad virtuteshortatur et provocat, alter ad contraria. Ego vero tum ex divinis Scripturis, tum ex ipso sensu mentis comprehendens habeo, ante baptismum quidem hortari extrinsecus gratiam ad meliora, ac Satanam in imo cordis delitescere dantem operam, ut omnes vias inentis, quæ ad dexteram tendunt, obstruat; ex ipsa vero hora, qua regeneramur, dæmon quidem foris est, gratia vero intus. Unde comperimus, sicut olim error dominatus est in animam, sic in eam post baptismum dominari veritatem. Exercet quidem postea Satanus vim suam in anima, sicut antea, et sèpè numero pejus, non tamen tanquam adgit una cum charitate, absit! sed, quod dulcedit-

⁴³ Psal. xi, 7. ⁴⁴ I Cor. xii, 8 sqq. ⁴⁵ Ezech. i, 4.

nem voluptatum, quæ a ratione alienæ sunt, tanquam suum quemdam in mentem per liquorem corporis infundat; hoc autem permisso Dei efficitur, ut homo, per tempestatem et ignem probationis tractus, sic ad frumentum, si velit, summo bono perveniat: *Transivimus, inquit, per ignem et aquam, et eduxisti nos in refrigerium*⁴⁴.

CAPUT LXXVII.

Quomodo et quando incipiat gratia Dei declarare bonitatem suam animæ; et quare tunc permittat Deus, ut plus molestiarum exhibeant ei dæmones; et quam magna inde utilitas existat.

Gratia, ut dixi, ex ipso punto temporis quo baptizamur, in ipsa ima sede mentis oculitur, presentiam suam sensui celans; postquam vero toto quis animo Deum amare cooperit, tunc inexplicabili quadam ratione per sensum mentis partem bonorum suorum cum anima communicat. Unde qui prorsus vult tute hoc quod invenit tenere, facile capitur desiderio relinquendi libentissime omnium bonorum vita hujus possessionem, ut agrum nimirum comparet, in quo thesaurum vitæ abditum reperit⁴⁵. Cum enim cunctas quis vitæ hujus opes dimiserit, tunc locum, in quo gratia Dei recondita est, adipiscitur. Secundum enī proportionem progressus animæ donum Dei bonitatem suam menti patefacit: tametsi permittat Deus dæmonibus, ut plus tunc turbatum animæ faciant, scilicet, ut congruerter eam doceat, rectum a pravo discernere, efficiatque quando purgatur magis submissam, propter multam verecundiam turpitudinis ex cogitationibus appulsu dæmonum excitatis.

CAPUT LXXVIII.

Quatenus homo ad imaginem Dei factus sit, et quid effectum per peccatum Adæ, et quid rursus per baptismum, et quare non possint simul habitare in homine duo spiritus, alter bonus, et alter malus, sicut nonnulli opinati sunt; quare post baptismum relicta est duplex voluntas, et impugnatio dæmonis.

Sumus ad imaginem Dei⁴⁶, secundum notionem animæ ad mentem pertinentem; corpus enim tanquam domicilium animæ est. Igitur quia peccato Adæ non solum lineæ formæ animæ sordidae sunt, sed corpus quoque nostrum sub interitum cecidit, idcirco sanctum Dei Verbum carnem assumpsit, donavitque nobis, utpote Deus, aquam salutarem per baptismum suum ad regenerationem: per aquam enim operatione vivisci Spiritus regeneramur, quo confessim anima et corpore mundamur, si modo toto animo effecti, ad Deum accedimus. Spiritu quidem sancto in nobis habitante, peccato vero ab eo expulso; non enim fieri potest, cum sit una et simplex animæ forma, ut duæ ibi personæ adsint, ut quorundam opinio fuit; gratia namque Dei per baptismum infinito quodam amore ad lineas formæ, quæ ad imaginem Dei facta est, aptata in pignus similitudinis, ubi potest esse locus dæmoni, cum nulla sit luci cum tenebris communitas⁴⁷? Qui igitur in sacro certamine cursores sumus, credimus

A multisformem illum serpentem per iuvacrum incorruptibile ex penetralibus mentis ejici, neque vero mirari debemus, cur post baptismum turpia cum honestis cogitamus: sanctus enim baptismus maculam quidem peccati ex nobis delet; illam vero voluntatem nostram duplice non mutat nunc; neque dæmones, ne nos impugnant, prohibet, aut ne verbis utantur ad decipiendum, scilicet, ut quod in illo naturali statu positi non custodivimus, acceptis armis justitiae, virtute Dei custodiamus.

CAPUT LXXIX.

Quando in profundo cordis, id est in mente ipsa habitat gratia Dei, et quomodo ibi nihil possit dæmon operari, et quomodo et per quas partes operantur dæmones in anima, et quomodo mens nostra condelectetur legi spiritus, et de gaudio spirituali, unde et quando existat.

Satanas, ut dixi, ab anima per sanctum baptismum excluditur; permittitur tamen ei ob eas quas dixi causas operari in ea per corpus; gratia Dei in profundo animæ, id est in ipsa mente habitat. *Omnis namque gloria filie Regis ab intus*, ut ait Prophetæ⁴⁸, dæmonibus inaspectabilis. Quocirca desiderium Dei ex ipso, quasi profundo cordis veluti scaturire sentimus, quando Dei ferventer recordamur; mali vero spiritus in sensu corporis deinceps insiliunt, ibique delitescant, in iis operantes, cum est carnis opportunitas, qui sunt adhuc anima puerili. Ad hunc igitur modum mens nostra, secundum Apostolum, semper legi spiritus condelectatur⁴⁹: ipsi vero sensus corporis blanditiis et illecebris voluptatum capi volunt. Unde gratia quidem in iis qui processus in cognitione faciunt, per sensum mentis delectationem gignit, ita ut mirabiliter eos gaudio exultare faciat. Dæmones vero cum nos rursus viderint cursum pietatis negligenter currentes, animam per sensu corporis captivam ducunt, violenter illam quidem interfactores illi ad ea quæ renuit provocantes.

CAPUT LXXX.

Quomodo in cordibus fidelium non possint simul insidere spiritus gratiæ, et spiritus peccati, ut quidam opinati sunt, male interpretantes illud Joannis evangelistæ. Et tenebrae eam non comprehendenderunt; et quomodo hoc Paulus interpretatus sit in Epist. ad Philipp. iii, 12.

Qui aiunt duas personas, spiritum scilicet gratiæ, et spiritum peccati in cordibus fidelium simul insidere, ex eo quod evangelista dixit: *Et lux in tenebris lucet, et tenebrae eam non comprehendenderunt*⁵⁰; opinionem suam probare volunt, dicentes non inquinari divinum splendorem spiritus mali congressu, quomodo cunque divinum in anima lumen ad tenebras dæmonis proprius accedat. Ipsi tamen Evangelii verbis a sanctis Scripturis dissentire probantur. Quia enim Verbum Dei voluit, ut verum lumen suum per carnem suam hominibus appareret, incenso in nobis ob nimiam ejus benevolentiam lumine cognitionis, prudentia vero muudi consilium Dei

⁴⁴ Psal. Lxv, 41. ⁴⁵ Matth. xii, 44. ⁴⁶ Gen. 1, 26. ⁴⁷ II Cor. vi, 14. ⁴⁸ Psal. XLIV, 44. ⁴⁹ Rom. vii, 22. ⁵⁰ Joan. 3, 5.

*non comprehendit : siquidem prudentia carnis initia
mica Dei est³³ : ob hanc causam usus est Joannes
hujusmodi verbo, atque paucis interjectis, subjungit
evangelista : *Erat lux vera, quæ illuminat omnem
hominem venientem in hunc mundum, id est, est dux
vite ostendendæ, ac vitam præstat : in mundo erat,
et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non
cognovit ; in propria venit, et cui eum non receperunt ;
quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem
filios Dei fieri, iis qui credunt in nomine ejus³⁴.* Ait
autem apostolus Paulus interpretans illud, non
comprehenderunt : — *Non quod acceperim jam, aut
jam perfectus sim, persequor autem, ut comprehendam,
in quo et comprehensus sum a Christo Jesu³⁵.* Ita-
que non dicit evangelista, non comprehendisse Sa-
tanam verum lumen ; ab initio enim alienus est ab eo, B
si quidem non lucet in ipso : sed potius homi-
nes ipsos, qui audiebant quidem potentias et mi-
rabilia Filii Dei, sed propter erroris tenebras cordi
offusas, ad lumen cognitionis ejus accedere nole-
bant, merito verbo illo vituperat.*

CAPUT LXXXI.

*De duplice genere malorum spirituum, partim cum
anima, partim cum corpore luctantium ; et quo-
modo tentant, cum anima est extra gratiam Dei,
et quomodo, cum non est ; et quomodo utrisque
resistendum ; et de tentatione, quando tentat da-
mon sugerendo, ut naturam humanam contem-
namus, quia sit mortalis ; et quomodo sit tunc
occurendum.*

Duo esse veluti genera malorum spirituum docet nos spiritualis cōgnitio. Alii enim sunt tanquam subtiliores, alii crassiores. Subtiliores igitur animam oppugnant, crassiores vero quibusdam sor- didis cogitationibus carnemducere captivam soliti sunt : quamobrem dæmones qui cum anima lu-
ctantur, et qui cum corpore, sibi ipsi sunt adversarii, tametsi par utrisque studium ac propositum no-
cendi hominibus. Cum ergo non habitat gratia in homine, tunc in profundo cordis instar quidem serpentis delitescant, non sinentes omnino animam ad cupiditatem boni aspicere. Cum vero gratia in mente est abdita, tunc tanquam nubes quedam caliginosæ deinceps per partes cordis in passiones peccati discurrent induiti varia formas distra-
ctionum, ut memoriam mentis distrahentes, illam ipsam mentem ab usu et familiaritate gratiæ divel-
lant. Quando igitur a dæmonibus, qui animæ sunt infesti, ad passiones animæ inflammamur, ac potissimum quidem ad elationem quæ est omnium malorum parens, si interitum corporis cogitamus, inflatos esse, et gloriæ cupidos magnopere nos pudet ; idem autem facere oportet, cum dæmones, quibus cum corpore luctatio est, eo nos præparant, ut cor nostrum in turpia desideria effervescat; hæc enim recordatio mortis potest omnes varietates malorum spirituum per memoriam Dei frustrare. Quod si dæmones isti subtiliores, qui animas impugnant,

A nobis de hac cogitatione mortis, ut naturam huma-
nam infinito despectui habeamus, suadeant, quasi
propter carnem intereuntum nullius pretii aut ho-
noris sit : hoc enim facere solent, cum quis eos
hujusmodi cogitatione mortalitatis torquere vult ;
restat, ut coelestis regni decus et gloriam cogi-
temus, acerbitatem et tenebras judicij interim non
negligentes, ut altero levitatem cordis nostri pre-
manus, altero tristitiam nostram consolemur.

CAPUT LXXXII.

*Quomodo, quandiu est aliquis in gratia Dei, non
potest diabolus esse in corde ejus ; quomodo, et
ubi hoc doceat Paulus ; et quomodo pugnet dia-
bolus cum iis qui sunt in gratia Dei ; et quomodo
cum iis qui sunt extra gratiam ; et quomodo, qui
perfecte pugnet cum diabolo, non potest diabolus
carnem ejus ad voluptatis illecebras pellicere, ut
paulum et similes.*

Docuit nos Deus in Evangelio, quemadmodum cum reversus Satanus reperit domum suam scopis mundataam et vacantem, id est, reperit cor infrigerum, tunc accipit septem alios spiritus, et ingrediatur in eam, latetque intus efficiens novissima hominis illius pejora prioribus³⁶. Unde advertendum est, quandiu in nobis est Spiritus sanctus, non posse Satanam ingressum in profundo aniæ residere, imo et Paulus aperte docet nos hujus contemplationis intelligentiam ; contemplatus enim hujus questionis genus, ex scientia quidem certandi hunc sermonem profert, Condelector, inquit, legi Dei, secundum hominem interiorum. Video autem aliam

C legem in corpore meo repugnarem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis³⁷ ; ex perfectione vero illum : *Nihil igitur damnationis in Christo Jesu : lex enim spiritus vita liberavit me a lege peccati et mortis³⁸.* Dicit præterea in alio loco, ut rursus doceat nos, ex corpore oppugnari a Satana animam Spiritus sancti parti-
cipem : *State igitur succincti lumbos vestros in ve-
ritate, et induit loricanam justitiae, calceati pedes in
preparationem Evangelii pacis, in omnibus sumentes
scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi
igneæ extinguere ; et galeam salutis assumite ; et
gladium spiritus, quod est verbum Dei³⁹.* Aliud est, captivam duci, aliud luctari : illud significat, per vim abduci ; hoc æquis viribus certare. Unde Apostolus diabolum ait animas Christum in se ipsis ferentes, cum igneis telis invadere. Ut enim qui non potest eum, cum quo certat, prehendere, ja-
culis omnino utitur aduersus eum, ut possit pu-
gnantem eminus pennis telorum venari ; sic Satanæ, quia non potest propter præsentiam charitatis oc-
cultari, sicut prius, in mente luctantium, voluntat deinceps super humorem, ac latitat in corpore, ut faciliter ejus animam lactet et pelliceat : quo-
circa oportet moderate eum extenuare, ne mens per humorem ejus ad illecebras voluptatum laba-
tur. Credendum enim est Apostolo⁴⁰, in mente

³³ Rom. viii, 7. ³⁴ Joan. i, 9-12. ³⁵ Philipp. iii, 32. ³⁶ Matth. xii, 44-45; II Petr. ii, 20. ³⁷ Rom. viii, 22, 23. ³⁸ Rom. viii, 1, 2. ³⁹ Ephes. vi, 14-17. ⁴⁰ Rom. vii, 22.

quidem eorum qui in certamine sunt, divinum lumen operari, ex quo fiat, ut legi Dei servia et aquae delectetur. Caro enim pravis applaudit, suaque facilitate admittit spiritus: quæ causa est, ut ad famulandum nequitiae eorum aliquando trahatur. Ex quo maxime apparet non esse mentem commune Dei et diaboli domicilium: alioqui quomodo illud diceret: *Mente quidem seruo legi Dei, carne vero legi peccati*⁴¹, nisi mens mea cum omni libertate in pugna contra dæmones staret bonitati gratiae serviens, corpus vero suavem odorem voluptatum a ratione abborrentium admitteret? quia ut dixi, sinuntur mali et fallaces dæmones in corpore eorum qui certant absconditi esse (*Scio enim, inquit, quod non habitat in me, id est, in carne mea bonum*⁴²), in iis scilicet qui medio quodam certamine peccato resistunt; non enim hoc Apostolus de se dicit, cum mente quidem pugnam dæmones committere; carnem vero, ut ad illecebras voluptatum blandis consolationibus emolliant ac dissolvant, eosdem conari; permittuntur enim iudicio versari in profundo corporis etiam in iis qui robuste adversus peccatum dimicant, quia sit semper experienda et periclitanda libertas humanæ voluntatis. At si quis queat adhuc vivens mori per labores, totus deinceps domus Spiritus sancti fit; hic enim priusquam moriatur, surrexit, qualis Paulus, et quicunque perfecte cum peccato certarunt et certant.

CAPUT LXXXIII.

Quomodo, et unde cor malas cogitationes gignat, et quare cogitationes etiam a diabolo nobis suggestæ, ex corde exire dicantur in Evangelio.

Cogitationes quidem tum bona, tum non bona gignit ex se cor, non quidem quod malas cogitationes naturaliter ferat, sed quod propter primam illam fallaciam tanquam habitum quemdam memorie ejus, quod non est bonum, semel ceperit, plurimas vero, easdemque malas cogitationes ex amarulentia dæmonum concipit; universas vero ex cordibus nostris prolicisci sentimus: ex quo factum est, ut nonnulli existimarent, peccatum esse in anima pariter cum gratia: atque idcirco Dominum dixisse, quæ ex ore exirent, ex corde exire, et illa hominem inquinare: *Ex corde enim, inquit, exirent cogitationes male*⁴³. Sed ignorant isti, quemadmodum mens nostra, quæ sensu quodam subtilissimo utilitur, illarum cogitationum operationem, quas mali spiritus ei suggerunt, quasi per carnem sibi vindicat, corporis facilitate magis ad hoc, nescio quomodo, animam per concretionem trabente. Si quidem semper anima assentiones et blanditias fallaciae immoderate amat, ob hanc causam cogitationes a dæmonibus seminatae ex corde videntur prodire; eas autem nostras revera ipsi facimus, quoties illis delectari volumus. Quod quidem cum Dominus reprehenderet, ut Scriptura ipsa divina declarat, iis verbis, quæ supra cap. 82 recitavimus,

Ausa est Qui enim cogitationibus, quas improbatas Satanæ subjicit animæ delectatur, earumque memoria cordi suo veluti inscribit, non est dubium, quin eas ipsas ex mente sua, veluti fructus effundat.

CAPUT LXXXIV.

Quomodo non possint esse simul in corde hominis gratia Dei et diabolus, et de exemplo ad hoc declarandum et intelligendum.

Ait Dominus in Evangelio, non posse fortem domo sua ejici, nisi fortior ejiciat, postquam eum alligaverit et diripuerit⁴⁴. Quomodo igitur poterit cum tanto ejectus dedecore, rursus ingredi, et una cum vero versari domino domi: suæ quandiu vili requiescenti? nunquam enim rex, cum tyraonum aliquem devicerit, qui adversarius suus aliquando fuerit, in regia secum adesse cogitabit: quin potius statim jugulabit, aut certe militibus suis alligatum tradet, ut diuturnum supplicium de eo sumant, eumque miserrima morte afficiant.

CAPUT LXXXV.

Unde accidat quod simul honesta et turpia quandoque cogitamus; et quando, ac cur gratia praesentiam suam menti celestis; et quid tunc faciendum sit; et quomodo inter cæteras omnes virtutes nihil possidere maxime conciliat gratiam Dei ad amandum eum vehementer; et cur aliquando etiam is qui magnos progressus in virtute fecit, permittatur potestati dæmonis, relicta ejus mente sine lumine.

C Si quis, quia honesta simul et turpia cogitamus, Spiritum sanctum et diabolum in mente habitare eo tempore arbitratur, intelligat id accidere, quia nondum gustavimus, neque vidimus, quam bonus Dominus⁴⁵. Primum enim, ut superius dixi, celat gratia praesentiam suam in baptizatis, exspectans propositum animæ; cum vero se quis ex toto ad Dominum converterit, tunc sensu quodam inexplorabilis declarat se adesse praesentem in corde; ac rursus motionem animæ exspectat, permittit tamen tela dæmonis usque ad profundum sensum pertingere, ut servidiore proposito, ac submisso animo affectus Deum querat. Si ergo incipiat deinceps in observatione mandatorum progredi, ac Dominum Jesum sine intermissione imploret, tunc ignis sanctæ gratiae sensus etiam cordis exteriores depascit, Dizzania humanae terræ plene exurendo; ex quo fit, ut procul ab illis locis insidia dæmonis abscedant, illam partem animæ quæ passionibus commovetur, sensim ac leniter deinceps stimulantes. Cum vero qui certat, virtutes omnes, tanquam nodo connectit, ac maxima omnium virtutum, nihil penitus possidendi, tunc totam ipsius naturam profundiore quodam sensu gratia collustrat circumfovens deinceps ad amandum Deum vehementer, quo circuunt tunc extra sensus corporis ignei dæmonum arcus extinguuntur: aura enim Spiritus sancti, quæ ad statu pacis cor movet, tela igniferi dæmonis in aerem allata extinguit: permittit tamen aliquando Deus malitia dæmonis eum etiam, qui hos progres-

⁴¹ Röm. vii, 25. ⁴² ibid. 18. ⁴³ Matth. xv, 49.

⁴⁴ Matth. xii, 29. ⁴⁵ Psal. xxxiii, 9.

sus fecit, relicta tunc mente ejus sine lumine : ne scilicet potestas voluntatis nostræ liberæ, vinculo gratiæ sit prorsus alligata ; non solum quia luctando peccatum vincitur, sed etiam quia debet homo abducere ad spiritualem experientiam proficere : quod enim in eo, qui eruditur, perfectum existimat, si cum divitiis erudientis Dei comparetur, imperfectum est in magnificencia charitatis, quam eis processu laborum totam quis scalam ostensam Jacob possit ascendere ¹⁰.

CAPUT LXXXVI.

Rursus quomodo gratia Dei non possit una cum diabolico habiture in mente hominis, et de duplice decessione gratiæ Dei, secundum eruditionem, et secundum aversionem; et quare gratia Dei se aliquando abscondat menti; et de exemplo familiari ad id ostendendum.

Dominus est qui ait, Satanam veluti fulgur e cœlo cecidisse ¹¹, ut in angelorum domicilium deformis ille non aspiciat. Quomodo ergo qui vel communione bonorum ministrorum non est habitus dignus, una cum Deo in mente hominis habitare potest ? At dicent fieri hoc secundum decessionem. Sed nihil amplius prosciunt : decidere enim Deum ad erudiendum, non privat animam divino lumine. Sæpe enim gratia, ut jam dixi, præsentiam solum suam menti celat, ut acerbitate et molestia dæmonio animam veluti impellat, ut cum omni metu ac magna submissione auxilium Dei querat, malitiam inimici sui paulatim agnosca, quemadmodum si mater puerulum suum lactentem et leges sugendi detrectantem paulisper ab ulnis suis repellere, ut perterritus a quibusdam deformibus hominibus circumstantibus, aut bestiis qualibuscunque, ad sinus matris cum magno timore et lacrymis revertatur; illa vero decessio gratiæ, qua per aversionem Dei fit, animam, quæ Deum habere non vult, dæmonibus velut vincitam tradit. At nos non sumus filii subtractionis ¹². Avertat Deus ! Sed credimus esse nos filios gratiæ Dei legitimos, qui parvis ejus decessionibus et crebris consolationibus tanquam lacte alimur, ut per bonitatem ejus in viros perfectos et mensuram ætatis plenitudinis Christi evadamus ¹³.

CAPUT LXXXVII.

Decidere gratiam Dei ad eruditionem, quid boni afferat homini; et rursus quid mali decidere secundum aversionem; et quid in ultraque decessione faciendum nobis sit; et quare aliquando gratia Dei auxilium suum in anima celest dæmonibus.

Decessio gratiæ ad erudiendum, afferat quidem animæ multum doloris ac submissionis, et desperationem moderatam, ut ea pars animæ, quæ studio gloriae et admirationis capit, decenter se submitat; continuo tamen afferat cordi timorem Dei, et lacrymas confessionis, ac vehemens desiderium optimi silentii. Decessio vero per aversionem Dei facta animam repleri sinit desperatione simul et diffidentia atque ira et elatione. Quare oportet,

A cum utramque decessionem experientia didicerimus, ut utriusque earum modus requirit, ad Deum accedere; in altera quidem gratias cum defensione agere debemus, quod privatione consolationis intemperantiam voluntatis nostræ castigarit, ut nos tanquam bonus pater virtutis et vitii differentiam doceret; in hac vero perpetuam peccatorum confessionem, et omni tempore lacrymas ac majorem secessionem adhibere oportet, ut sic Deum accessione laborum ad respicienda, sicut antea, corda nostra flectere possimus. Advertendum tamen est, quod cum ipse Satanus per se pugnam cum anima committit, in decessione, inquam, gratiæ, quæ fit ad erudiendum, subducit quidem seipsam, ut dixi, gratia, quodam tamen ignoto et occulto auxilio animam adjuvat, ut inimicis ejus ostendat animæ esse victoriam.

CAPUT LXXXVIII.

Quomodo Spiritus sanctus principio gratiam suam operetur in inchoantibus vitam spiritualem, et de exemplo naturali ad hoc intelligendum: et unde factum sit, ut mens etiam nolens eodem tempore honesta et turpia cogitet; et qui sint qui spiritualia tantum cogitant, et quomodo id contingat.

Quemadmodum cum quis hiberno tempore aliqui sub aperto cœlo mane se totum ad orientem vertit, priores quidem partes omnes corporis a sole calescant, posteriores vero omnes sunt expertes caloris, quia non sol supra caput ejus, sic evenit iis qui sunt in initio spiritualis operationis, scilicet coreorum tempore divinæ gratiæ ex parte admittit. Unde fructus tunc spiritualium cogitationum incipit mens effundere, partes vero cordis patentes, secundum carnem sapiunt, quod nondum intimo sensu omnia cordis membra lumine sanctæ gratiæ illustrentur. Quod quidem nonnulli cum non intelligerent, duas personas tanquam sibi inter se adversarias in mente certantium esse cogitaverunt; sic igitur accidit, ut anima honesta, et non honesta eodem puncto temporis cogitet; sicut homo, cuius exemplum supra posuimus, eodem temporis spatio friget et tepescit. Ex quo enim mens nostra in duplum cognitionem delapsa est, necesse habet, ut eodem momento, quamvis nolens, honesta et turpia cogitata ferat, ii præsertim qui ad subtilitatem discernendi veniunt. Seinper enim ut mens

D properat aliiquid honesti considerare, continuo subit recordatio mali, quod sit memoria mentis nostræ propter peccatum Adæ non obedientis in duplum quamdam divisa cogitationem. Si igitur mandata Dei zelo perficere incipiamus, deinceps gratia Dei omnes sensus nostros in sensu quodam profundo illuminans cogitatus quidem nostros veluti comburit; cor vero in pace quadam amicitiae armæ ac constantis dulcedine perfundit, facitque ut spiritualia, et non jam quæ secundum carnem sunt, mente agitemus, hoc vero iis frequentissime contingit, qui ad perfectionem proxime accedunt qui memoriam Dei perpetuam in corde habent.

¹⁰ Gen. xxviii, 12. ¹¹ Luc. x, 18. ¹² Hebr. x, 39.

¹³ Ephes. iv, 13.

CAPUT LXXXIX.

Quando, et quomodo facial Dei gratia, ut imago Dei, ad quam facti sumus, splendeat in nobis; quando item faciat, ac quomodo, ut sit nobis similitudo Dei, et de exemplo pictoris ad intelligentum utrumque, et quomodo sine illuminatione dilectionis Dei, quam Spiritus sanctus operatur, nemo possit habere similitudinem Dei, quamvis habeat ceteras omnes virtutes, quas naturaliter habere possit.

Duo nobis bona per baptismum regenerationis sancta gratia comparat, quorum alterum alteri infinito intervallo antecellit: sed illud quidem statim largitur, renovat enim nos in ipsa aqua, et canetas animae lineas, id est quod ad imaginem Dei, omnibus rugis peccati nostri detractis, splendescere facit: hoc vero, id est quod est ad similitudinem Dei, non statim largitur, sed exspectat potius, ut illud, nobis adjutoribus, operetur. Cum igitur cooperit mens multo sensu suavitatem Dei gustare, scire nos oportet, tunc gratiam incipere veluti depingere in imagine similitudinem. Ut enim pictores primi quidem uno colore figuram hominis depingunt, postea vero colorem colori paulatim impouentes, speciem similis picturæ usque ad capillum salvam retinent, sic gratia Dei primo quidem quod erat ad imaginem Dei factum, in eum statim, qui erat, cum factus est homo, per baptismum concinnat et aptat; cum autem videt nos toto animo pulchritudinem similitudinis concupiscere, stare que in sua officina nudos, ac nullius admiratione rei captos, tunc virtutem virtuti addens, instar flororum, speciemque animæ claritate in claritatem transferens, formam similitudinis Dei ei adhibet, ita ut sensus quidem declaret, formari in nobis illud quod est ad similitudinem; perfectionem vero similitudinis ex illuminatione cognoscemus: mens namque proficiendo mensura quadam et rhythmnica temperatione arcana, per sensum virtutes universas recipit. Spiritualem vero charitatem nemo comparare potest, nisi a Spiritu sancto plenissime illuminetur: nisi enim mens similitudinem Dei per divinum lumen perfecte recipiat, ceteras fere virtutes habere quidem potest, perfectæ vero charitatis adhuc expers remanet. Siquidem cum similitudinem virtutis Dei accipit, quatenus homo fieri potest similis Deo, tunc fert similitudinem divinæ charitatis. Ut enim in iis tabulis quæ ad similitudinem aliarum pictæ sunt, totum illud floridum colorum, qui sunt additi imaginæ, similitudinem picturæ per omnia servat et retinet usque ad imitationem etiam subridentis, sic in iis quos divina gratia ad similitudinem Dei depingit, illuminatio charitatis addita declarat eum, qui ad imaginem Dei factus est, esse ex omni parte similitudine Dei decoratum; non enim potest alia virtus vacuitatem passionum ipsi animæ acquirere, nisi sola charitas: *Plenitudo namque legis dilectio est* ¹⁰. Quamobrem renovatur quidem homo noster interior de dia in diem in gustu charitatis: impletur vero, cum haec perficitur.

¹⁰ Rom. xiii, 10. ¹¹ Rom. xiv, 17. ¹² I Cor. xiii, 13.

A

CAPUT XC.

De sensu et experientia divina dulcedinis in initio proficiendi spiritualiter, unde existat, et quomodo; et cur postea abscondatur nobis hujusmodi dulcedo, et unde existat difficultas diligendi Deum cum gusto et in sensu cordis; et quomodo contendendum sit ad ejusmodi gustum charitatis Dei; et quibus contingat perfectio charitatis in hac vita, et perfectus gustus ejus.

Igitur Spiritus sanctus initio progressus spiritualis, si virtutem Dei fervide amamus, annuit animæ, ut dulcedinem divinam in omni sensu et plenitudine sentiat, quo possit mens sanctorum laborum præmium perfectum notitia exacta cognoscere: hujus vero vivifici munera magnificentiam et amplitudinem diu deinceps nobis celat, ut quamvis ceteras omnes virtutes operemur, nihil prorsus nos esse existimeamus, quia nondum sanctam charitatem tanquam habitu confirmatam habeamus. Sic igitur spiritus odii dæmon plus tunc molestiae animis pugilium spiritualium exhibet, ita ut eos qui inter se amant, ad odium traducat; et usque ad osculum mortiferum odii actum deferat, ex quo fit, ut plus anima doleat, quod cum charitatem spiritualem aliqui in memoria ferat, non tamem possit in sensu eam adipisci propter vacationem perfectissimorum laborum. Oportet igitur eam omni vi adhibita eatenus exercere, ut ad ejusdem gustum in toto sensu ac plenitudine perveniamus; ejus enim perfectionem nemo mortalium assequi potest præter sanctos eos qui usque ad martyrium et perfectam confessionem proiecti sunt. Qui enim hoc adeptus est, totus jam mutatur, ita ut neque cibum facile appetat. Quid enim eorum quæ in mundo sunt expertat, qui divina charitate nutritur et alitur? Idcirco sapientissimus Paulus, amplum illud scientiae receptaculum, prædicens nobis e sua plenitudine nostrorum futuras delicias, sic ait: *Non est regnum Dei esca et potus, sed justitia et pax, et gaudium in Spiritu sancto* ¹¹, qui sunt perfectæ charitatis fructus. Quare possunt quidem gustare eam hic frequenter, qui ad perfectionem proficiunt ac progrediuntur; perfecte vero gustare non possunt, nisi prius quod mortale est absorbeatur a vita.

D

CAPUT XCI.

De quodam, qui tenebatur ardenti desiderio cognoscendi perspicue charitatem Dei, quomodo eam cognoverit Dei munere; et de iis, qui ejusmodi charitatem sensu et gusto cordis experti sunt, quales sint eorum virtutes; et quomodo isti fidem charitatem superent; et quomodo hoc Paulus significaverit cum dixit: Nunc autem manent fides, spes, charitas; tria haec, horum major est charitas ¹².

Narravit mihi quidam ex iis qui voluntate quædam insatiabili Dominum diligunt, quemadmodum cum teneretur desiderio charitatem Dei plane et perspicue cognoscendi, hoc ille sumne bonus in multo sensu et plenitudine largitus esset, seque eatenus ejusmodi operationem sensisse siebat.

anima cum inexplicabili tunc lætitia et charitate A desideraret ex corpore excedere, et ad Dominum proficisci, ac genus vitæ hujus caducæ veluti ignorare. Qui igitur hanc charitatem expertus est, tametsi infinitis contumellis et incommodis ab aliquo afficiatur (accidit enim interdum, ut qui exercendus sit laboribus, hujusmodi malis implicetur), tamen non irascitur ei; sed potius cum eo, qui contumelias et damna intulit, manet copulatus; in eos vero solum incitat et incendit, qui in pauperes invadunt, aut in Deum, sicut ait Scriptura, iniquitatem loquuntur⁷³, aut alio quopiam modo non bene vivunt. Qui enim plus jam Deum, quam se diligit, imo non amplius se diligit, sed Deum solum, non jam honorem suum sectatur, sed magis justitiam ejus honorari cupit, a quo ipse honore immortali honoratus est: idque non parva quadam voluntate expetit; quin potius habet deinceps hujusmodi affectum animi tanquam habitu susceptum propter multam experientiam charitatis Dei. Scendum præterea est, eum, qui in hujusmodi charitatem a Deo actus est, dum illa operatio charitatis durat, supra fidem consistere, tanquam tenentem jam in sensu cordis per multam charitatem eum, quem fide honorabat. Quod quidem aperte nobis apostolus Paulus significat, cum ait, *nunc autem manent fides, spes, charitas; major autem horum est charitas.* Ut enim dixi, qui Deum copiosa charitate amplectitur, multo major est tunc sua fides, totus in desiderio Dei positus.

CAPUT XCII.

De proprietate mediocris operationis ex cognitione sancta, quomodo afferat nobis magnum dolorem, si quando aliquem offendimus; et quid faciendum sit tunc, si offensus reconciliari nobis noluerit, aut si procul absens fuerit.

Mediocritas operationis, quam cognitio sancta operatur, non parum dolere nos facit, cum in aliquem irritati, inimicum nobis contumeliis nostris fecimus. Ex quo sit, ut nunquam remittat conscientiæ nostræ morsus, donec in pristinam gratiam contumelia offensum multa execusatione reconciliaverimus. Sed ille est acerbissimus conscientiæ morsus, cum aliquis ex vitæ hujus hominibus immerito nobis irascitur, valde enim nos sollicito et exercito animo esse facit, quod cuiquam ex numero eorum qui de hoc sæculo loquuntur, offensionem attulerimus. Unde vacat tunc a contemplatione mens, quia sermo scientiæ, cum totus sit charitatis, non sinit agitationem mentis ad concipiendas contemplationes diffundi, ac dilatari, nisi prius eum nobis reconciliemus, qui temere nobis iratus est. Quod si noluerit ille, aut rursus procul a nostris locis ubi versamur abest, de reliquo necessitas urget, ut formam vultus ejus in quadam animæ non contracta fusione ad nostrum affectum adjungentes, sic in profundo cordis legem per charitatem impleamus; oportet enim (inquit)

A facies eorum, qui intempestive irascuntur, sedata cogitatione, in animo suo cernere eos qui cognitionem Dei babere volunt; quod quidem cum actum erit, non solum in theologia, id est, in divinarum rerum tractatione, sine errore mens versabitur, sed ad charitatem Dei cum magna fiducia ascendet, veluti ex secundo gradu ad primum sine impedimento festinans.

CAPUT XCIII.

Quare via virtutis incipientibus appareat aspera, et quare medium ejus transeuntibus fiat facilis: et quid faciendum sit incipientibus ad superandum asperitatem, gratia Dei adjuvante.

B Via virtutis iis quidem qui veritatem amare incipiunt, aspera et molesta appareat, non quia talis sit, sed quia natura humana statim ab ipso ortu in laxitate voluptatum versatur; iis vero qui medium ejus transire possunt, tota lenis et expedita ostenditur: mali enim mores, honestis moribus usu virtutis facti obedientes, intereunt una cum memoria voluptatum a ratione abhorrentium. Ex quo sit, ut deinceps anima omnes virtutum vias libenter ambulet. Idcirco Dominus cum nos in viam salutis introducit, ait: *Angusta et arcta est via, quæ dicit ad regnum, et pauci sunt qui eam ingrediuntur*⁷⁴. Eis vero, qui multo studio sancta ejus mandata capessere volunt, sic ait: *Jugum enim meum suave est, et onus meum lene*⁷⁵. Oportet igitur principio certationis violenta quadam voluntate sancta Dei mandata perficere, ut cum C Dominus propositum nostrum, et labore, ac voluntatem viderit voluntati sue gloriose libertissime deservire, gratiam suam mittat (*a Domino enim paratur voluntas*⁷⁶), ut magna cum lætitia nullum tempus intermittentes operemur bonum; tunc revera sentiemus Deum esse qui operatur in nobis velle, et perficere pro bona voluntate⁷⁷.

CAPUT XCIV.

Quomodo opus sit per labores et infirmitates probari, et veluti molliri cor ad imprimendum in eo sigillum similitudinæ Dei ex virtutibus ejus; et quæ essent probationes sanctorum per infirmitates, quas Paulus vocal, tempore martyrum; et quæ pro illis successerint tempore pacis Ecclesiarum; et quomodo operandum sit per tolerantiam in tribulationibus testimonium conscientiæ nostræ.

D Sicut in cera, nisi multum tepefacta et mollita sit, non potest sigillum imprimi, sic nec in homine sigillum virtutis Dei imprimi potest, nisi ex laboribus et infirmitatibus probetur. Idcirco Dominus beato Paulo dixit: *Sufficit tibi gratia mea, virtus enim in infirmitate perficitur*⁷⁸. Apostolus vero ita gloriatur inquiens: *Libertissime igitur magis gloriavor in infirmitatibus meis, ut habitet in me virtus Christi*⁷⁹; imo et in Proverbiis scriptum est: *Quem diligit Dominus corripit; castigat autem omnem filium, quem recipit*⁸⁰. Atqui infirmitates vocat Apostolus impugnationes inimicorum verbi Dei, quæ tunc et sibi, et sanctis omni-

⁷³ Psal. LXXIV, 6. ⁷⁴ Matth. vii, 14. ⁷⁵ Matth. xi, 30. ⁷⁶ Prov. viii, 14. ⁷⁷ Philipp. ii, 15.
⁷⁸ II Cor. xii, 9. ⁷⁹ ibid. ⁸⁰ Prov. iii, 12.

bus cerebro accidebant, ne, sicut idem Apostolus A illustratur, tunc anima veluti naturalem babet humilitatem: facta enim plenior et quasi pinguior per divinam gratiam, non potest amplius tumore cupiditatis gloriae effterri, quamvis perpetuo mandata Dei perficiat: quin potius inferiorem se omnibus ducit propter submissionis suae et divinae modestiae communionem: est autem illa quidem humilitas ut plurimum in dolore et moestitia: haec vero in laetitia cum pudore quodam prudentissimo. Quocirca illa quidem iis qui in medio certamine sunt advenit; haec vero iis mittitur, qui perfectio appropinquant: ob hanc causam illi quidem se penumero secundae res hujus vitæ exprobant; altera vero tametsi quis omnia regna mundi ei afferat, neque stupet, neque admiratur, neque prorsus vehementia jacula peccati sentit: tota namque spiritualis facta, honores et glorias ad corpus pertinentes, nescit. Opus igitur omnino est, ut qui studium certandi suscipit, cum per illam transierit, ad hanc veniat; nisi enim gratia doloribus ad erudiendum illatis, non cogendo, sed periclitatione probando nostram liberam voluntatem per illam priorem præmoliat, nunquam nobiscum amplitudinem hujus communicabit.

CAPUT XCVI.

Quæ obsercent dæmones in religiosis ad oppugnandum eos, arripientes inde occasionem; et quomodo sint illa religiosis cavenda et in primis cupiditas gloriae; et quæ mala ex loquacitate sequantur, et quid contra hoc vitium faciendum.

Qui voluptates vitæ hujus amant, a cognitionibus ad peccata delabuntur; dum enim judicio inconsiderato feruntur, fere omnia, quæ perturbata mente agitant, tum in sermones lege solutos, tum in malefacta conferre cupiunt. Qui vero aggrediuntur monasticam vitam capessere, hi a peccatis ad pravas cognitiones, aut ad mala quedam verba et noxia deveniunt. Hos enim si aut libenter convictionem facere, aut de otiosis rebus et intempestivis colloqui, aut sine decentia ridere, aut immoderate irasci, aut vanam et inanem gloriam concupiscere dæmones viderint, tunc una mente et proposito se adversus eos armant: ex cupiditate enim glorie in primis occasionem malitiae suæ arripientes, et per illam, tanquam per fenestram quandam obscuram ingressi, animas diripiunt. Oportet igitur qui volunt cum multis virtutibus vitam degere, eos neque gloriam appetere, neque cum multis congregari, neque crebro prodire, nec ullis conviciari, quamvis conviciis digni sint, neque multum loqui, quamvis possint omnia pulchre dicere: multus namque sermo mentem immoderate distractans, non solum otiosam in spirituali exercitatione efficit, sed etiam dæmoni acedie eam prodit; qui eamdem rursus immoderate relaxans ac dissolvens, dæmonibus iracundiæ et doloris præsidibus tradit. Quare opus est habere animum occupatum in observatione sanctorum mandatorum, et in profunda memoria Jesu

CAPUT XCV.

De duplice humilitate, una mediocrum, altera perfectorum; et quomodo illa mediocrum comparetur, et quomodo altera; et de qualitate et de conditione utriusque; et quomodo a priore ad secundam pervenientum sit.

Res est difficilis ad comparandum humilitas: quo enim major est, eo est usus ejus laboriosior. Duobus vero modis ab iis comparatur, qui sunt cognitionis sanctæ participes; cum enim in studio pietatis certat, in medio spiritualis experientiae est, tunc aut propter imbecillitatem corporis, aut propter eos, qui virtutis studiosis summe malevoli sunt, aut propter pravas cognitiones, modestius ac submissius quodammodo de se sentit. Cum vero mens a sancta gratia in multo sensu et plenitudine

¹¹ II Cor. XII, 7. ¹² Psal. IV, 7. ¹³ Psal. XXXIX, 2.

Domini gloriae. Qui enim, inquit, custodit mandatum, non cognoscet verbum malum, id est, ad pravas cogitationes aut ad pravos sermones non delabetur.

CAPUT XCVII.

Quid accidat ei qui incipit purgare cor, et quomodo recordatione Domini Iesu sit cor inflammandum ac purgandum; et quomodo necessarium sit, et quando assequi possimus, ut semper et sine intermissione oremus.

Cum cor ferventi quadam dolore jactus telorum, qui a dæmonibus flunt, excipit; ita ut videatur sibi, qui oppugnatur, ferre ipsa jacula cum labore; odit anima passiones, ut quæ purgari incipiatur: nisi enim de peccandi impudentia vehementer delectat, nunquam poterit bonitate virtutis affatim luctari. Qui igitur vult cor suum purgare, semper illud recordatione Domini Iesu inflammet, in eo solum occupatus, et hoc tantum sine intermissione agens; non enim oportet quandoque quidem orare, quandoque vero non, eos qui volunt tabem suam abjecere, sed potius dare semper operam orationi in custodia mentis, tametsi extra oratorium sint. Ut enim cum quis ruit aurum purgare, si paulisper ignem in fornace cessare sinat, facit, ut rursus materia auri, quæ purgatur, durescat: sic qui aliquando memor Dei est, aliquando non est, quod is videatur per orationem comparare, hoc perdit otio. Est autem ejus qui studio virtutis tenetur proprium, id quod est in corde terrenum, recordatione Dei consumere; ut anima, consumo ad hunc modum C pauperrimum vitio ab igne hujus bonæ recordationis, ad splendorem sibi naturalem cum majore gloria perfecte redeat.

CAPUT XCVIII.

Quid sit, vacuum esse passionibus in hac vita, et de armatura spirituali ad perrumpendum acies dæmonum.

Vacuum esse passionibus, non est non impugnari a dæmonibus, alioqui oportet nos, sicut Apostolus ait, exisse ex hoc mundo ⁴⁴, sed illud potius, ab illis impugnatum, non expugnari: in bellatores enim ferro armatos, jaciunt hostes sagittas, audiuntque ipsi jactus telorum, imo omnia fere tela in se emissâ cernunt, non tamen feriuntur propter armorum, quibus induiti sunt, duritiam. Verum illi D quidem ferro protecti et custodiuti expugnari nequeunt in pugna; nos vero armatura sancti luminis, et galea salutis per omnia opera bona armati, acies dæmonum tenebris circumfusas perrumpemus. Non enim puritatem affert solum, pravas actiones non amplius suscipere, sed studio etiam recte factorum maleficia fortiter repudiare.

CAPUT XCIX.

De duobus dæmonibus post universas fere passiones superatas relictis ad luctandum, altero cum anima, altero cum corpore, et quomodo superandus sit, qui cum anima luctatur per zelum; et quomodo superandus, qui cum corpore pugnat per libidi-

nem; et causa, cur homo post magnos progressus in virtutibus factos, permittatur tentari per libidinem ab hujusmodi dæmone.

Posteaquain universas fere passiones homo Dei vicerit, duo remanent dæmones luctantes cum eo: quorum unus quidem turbas facit animæ, dum ita eam ab amore Dei ad importunum zelum traducit, ut nullum alium absque se Deo placere velit; alter vero corpori, dum illud ad desiderium rei venereæ incendiis ejusdam operatione movet. Hoc autem corpori accidit, primum quidem quia hæc voluptas propria est naturæ, utpote ad generandum insita; quamobrem facile corpus superatur; deinde, quia cedit Deus. Cum enim aliquem in numero luctantium multitudine virtutum excellentem esse videt, B permittit eum quandoque ab hujusmodi dæmone fœdari, ut existimet se omnibus viventibus viliorum. Profecto vel molestia passionis sequitur recte facta, vel recte facta antecedit, ut vel per anticipationem, vel per subsecutionem passionis anima sibi inutilis quodammodo videatur, quamlibet magna alioqui sint virtutes ejus, et recte facta. Sed cum illo quidem multa humilitate et charitate pugnamus; cum hoc vero pugnamus continentia, vacatione iræ, et profunda mortis cogitatione, ut hinc sine ulla intermissione operationem Spiritus sancti sentientes, superiores passionibus in Domino evadamus.

CAPUT C.

Quomodo a religiosis statim confienda sint Deo peccata, etiam non voluntaria, contra regulam commissa, et quomodo prævidendum, ne se fallat conscientia, dum existimat satis se confessam, et de metu tempore mortis, si non, ut decet, confessâ Deo fuerimus, et quomodo hujusmodi metus adjuvet dæmones in illa hora, et de iis qui fiducia et exultatione excedunt ex hac vita, et quæ sis causa ejusmodi fiducie, et de iis qui cum formidine excedunt.

Quicunque sanctæ cognitionis participes facti sumus, de omnibus etiam involuntariis cogitationibus vanis rationem reposcemur. Annotasti, inquit Job, si quid invitus transgressus sum, ac merito id quidem. Etiam si quis nunquam memoriam Dei intermisserit, neque studium mandatorum ejus neglexerit, in peccatum voluntarium aut non voluntarium decidet. Oportet igitur offerre Domino statim vehementem confessionem etiam erratorum non voluntariorum, quæ scilicet ad exercitationem regulæ consuetæ pertinent; non enim fieri potest, quin homo humana non committat. Consideri, inquam, oportet, donec conscientia consistens in lacrymis charitatis de remissione eorum plene persuasiun habeat. Si enim, inquit, confiteamur peccata nostra, fidelis est et justus, ut remittat nobis peccata nostra, et emundet nos ab omni iniiquitate ⁴⁵. Oportet autem attendere semper sensum confessionis, ne forte conscientia nostra sibi mentiatur, dum satis se quis confessum esse Deo suspicatur. Siquidem longe majus est judicium Dei conscientia nostra, tametsi

exploratum ei sit plenissime, nihil se sibi concium esse, ut beatus Apostolus nos docet, cum ait : *Sed neque me ipsum judico; nihil enim mihi conscient sum, sed non in hoc justificatus sum, qui autem me iudicat, Dominus est*⁴⁶. Etenim nisi, ut decet, confessi fuerimus, metum quemdam latenter tempore obitus nostri in nobis reperiemus. Quare opus est precari, qui Dominum diligimus, ut simus tunc extra omnem metum ; nam qui tunc in metu erit, per potestates tartareas non libere et fidenter transibit, habent enim illae veluti adjutorem malitiae sue metum ipsum animæ ; at anima, quæ in sua erga Deum charitate hora mortis exultat, supra omnes acies dæmonum cum angelis pacis subli-

A mius fertur ; est enim anima illa, veluti pennata spirituali charitate, ut quæ integræ plenitudinem legis, ipsam scilicet, charitatem ⁴⁷ secum ferat. Quamobrem in adventu Domini, qui cum hujusmodi fiducia ex hac vita excesserint, cum omnibus sanctis rapientur ; qui vero tempore mortis vel paupisper formidant, in multitudine omnium aliorum hominum relinquuntur, tanquam iudicium subeuntes, ut igne iudicij examinati, sortes sibi debitas pro ratione factorum a Deo optimo et Rege Iesu Christo recipient, quoniam ipse est Deus iustitiae, et ipsius sunt in sempiternum divitiae benignitatis in nos, qui eum diligimus. Amen.

⁴⁶ I Cor. iv, 4. ⁴⁷ Rom. xiii, 10.

MARCI DIACONI

VITA S. PORPHYRII EPISCOPI GAZENZIS.

Interprete Gentiano Herveto.

(GALLAND. *Veterum Patrum Biblioth.*, tom. V, p. 259, ex Februario Bollandiani t. III.—Vide Notitiam in *Marcum diaconum*, supra, col. 899.)

PROLOGUS.

I. Sanctorum virorum certamina et divinum eorum zelum et desiderium pulchrum est contemplari oculis : dum enim cernuntur, digna evadunt quæ amentur. Afferunt autem non mediocrem quoque utilitatem, quæ de iis fiunt narrationes ab iis qui accurate sciunt, subeuntes animos auditorum. Est visus quidem auditu fidelior ; persuadet vero etiam auditus, si a fide dignis dicantur quæ dicuntur. Atque si rerum quidem utilium esset ejusmodi narratio, ut in eam nihil posset aut negligenter aut malitia, et non veritati falsum insereretur, supervacaneum esset hæc conscribere, cum sufficeret veritas ad ædificationem, quæ semper per successionem inseretur auribus posteriorum. Sed quoniam corrumptit ac perdit tempus, seu per oblivionem seu per malitiam atque negligentiam, necessario accessi ad hanc presentem scriptiōnem, ne processu temporis oblivioni mandetur hic vir sanctus, sanctus, inquam, Porphyrius. Meminisse enim rerum recte et ex virtute ab eo gestarum, sit iis qui audiunt openi ferens medicamentum.

II. Est vero absurdum, tragicos poetas et alios ejusmodi in rebus ridiculis et anilibus fabulis consumere orationem ; nos autem despicere sanctos viros, et dignos qui mandentur memoriae, tradi oblivioni. Quas non ergo dabo poenas, si non scriptis mandem vitam hujus viri pii : vitam, inquam,

B philosophiae magistram, ejus qui est annulatus vitam quæ est in cœlo, et qui bella gessit et deceravit, non solum adversus duces et defensores insanii cultus simulacrorum, sed etiam adversus universum populum plenum omni insania ? Meminerat enim eorum, quæ a beato Apostolo dicta sunt : *Accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die terribili, et omnibus confectis stare*⁴⁸. Hac armatura induitus, ad certamina descendit dictus Apostolus. Sed quanvis tales et tantos haberet adversarios, qui Apostolo similem decerat, non habuit Porphyrius, ei tamen parem victoriam est assecutus, et in media Gaza erexit tropæum, nempe in sancta Christi ecclesia quæ fuerat ab eo condita. Præbuit autem ei victoriam, non humana natura, sed mens quæ divinam attrahebat gratiam. Nam cum fuisset Christi amator ardentissimus, omnia pati et facere sustinuit. Quam multos bellorum impetus exceptit hic ab adversariis ! Quam multas sustinuit conspirationes et subsannationes !

III. Sed quoniam de præclaro viro fieri non potest, ut dicamus omnia quæ sunt et multa et multis videntur incredibilia, pauca expouam quæ memini, cum longo tempore cum eo habitaverim, et ex beata illa et stupenda anima diuturnum fructum perceperim, quæ jam versatur cum angelis. Hunc ergo qui omne genus virtutis est sortitus, quis non jure laudaverit ? Atque scimus quide n, quod hujus

⁴⁸ Ephes. vi, 13.

viri virtutem assequi nulla possit oratio : est tamen mihi aggrediendum confidenti ejus sanctis precibus. Conscribam autem illius laudationem, non magnifica et splendida oratione : neque enim verborum facundia solet ornare vitam eorum qui sunt hujusmodi, sed virtus factorum, ipsam quoque magnificam efficit dictionem. Ego itaque confidens sanctis dicti sancti precibus, ad hanc accedo scriptio[n]em, per ipsas a Domino Iesu Christo gratiam petens et opem, ut possim qualicunque occasione narrare sancti viri virtutem. Peto autem ab iis qui haec scripta legent, ne disludere velint iis quae dicuntur. Ipse enim sui spectator viri virtutis, ut qui simul cum eo habitaverim, simul navigaverim, et simul cum eo sim afflictus usque ad ultimum diem ejus ex hac vita decessus. Hinc vero mihi ducatur principium narrationis.

CAPUT I.

S. Porphyrii vita anachoretica et privata in morbis et peregrinationibus.

IV. Gaza est civitas Palæstinae in confinio Aegypti; est autem non obscura, sed populo frequens et clara civitas. Illo vero tempore in ea viguit bovinum insania in colendis idolis. Hujus accepit sacerdotium, qui a nobis laudatur, Porphyrius : qui patriam quidem habuit cœlestem Hierusalem (nam in eam fuit ascriptus), terrenam autem Thessalonicanam. Erat vero ei genus insigne. Divinus eum amor subiit relinquendi patriam et splendorem generis et opes infinitas, et vitam amplectendi monasticam. Cumque navigasset Thessalonicanam, venit in Aegyptum (1). Recta autem profectus in Sceten (2) : et paucis post diebus dignatus venerando habitu. Et cum illic esset versatus quinque annos cum sanctis Patribus, alias divinus amor eum subiit adorandi sancta et veneranda Dei loca. Cumque illic fuisset et adorasset, abiens in partes Jordanis, habitavit in spelunca. Cum illic autem esset versatus quinque annos cum multa afflictione, ex magna siccitate et inæqualitate locorum illorum incidit in magnum morbum. Videns vero se adductum in extremum periculum, Dei providentia accersit quemdam ex suis notis, ut eum duceret Hierosolymam. Morbus autem erat scirrus hepatis cum continua febre tenuissima. Hoc ergo morbo invalescente et assidue pungente intestina, et corpore tabesciente, ipse non cessabat quotidie obire sancta loca, incurvatus et non valens recto corpore ingredi, sed innitens baculo.

V. Accidit autem illo tempore, ut ego ex Asia navigarem ad adorandum loca veneranda. Cumque

A in eis essem, diu ibi sum versatus, me alens operando manibus : callebam enim pulchre scribendi artem. Aspiciens vero sanctum continenter vadente[m] ad Christi Resurrectionem et ad alia oratoria, mirabar, quod in tanta corporis imbecillitate, non dubitaret se sic cruciare. Quodam autem die cum ei occurrissem in gradibus Martyrii (3), quod fuerat conditum a Constantino imperatore, non valenti progredi accurrens, et ei manum meam portigens, rogavi ipsum, ut ei inniteretur et gradus ascenderet. Ille vero nolebat, dicens : Non est justum, ut ego qui vado ad petendam veniam peccatorum, nitar manui alterius. Sed sine, frater, Deum videre meum laborem, ut ineffabili sua clementia mei quoque misereatur. Ibat ergo, et divina audiebat eloquia, doctoribus aures adhibens, et mysticam mensam semper participans : deinde revertebatur ad suum habitaculum : et quamnam quidem vitam ageret, erat manifestum. Morbum enim adeo contemnebat, ut existimat ipsum habere morbum in alieno corpore : Dei enim spes ipsum eo levabat.

C VI. Hoc ipsum eum solum male habebat et mordebat, quod remansissent facultates, et non convenienter ei, quod dicit Evangelium^{*}, venditæ essent et distributæ pauperibus. Causa autem hujus impedimenti fuit, quod essent ei fratres pueri, quando exscessit e patria. Ille ergo ægre ferens, petit a me qui jam ei eram familiaris (ei enim ministrabam propter ejus infirmitatem), ut navigarem Thessalonicanam, et dividerem facultates cum suis fratribus. Et cum dedisset mihi scriptum mandatum et me Domino commendasset, dimisit præbitis mihi unnimis impensis : neque enim opes suppeditabant. Tunc cum statim venissem Ascalonem, et navem invenissem, illinc solvi ; et cum spatio tredecim dierum secunda fuisset navigatio, venimus Thessalonicanam : et ostendo quod in scriptis habebam mandato, divisi bona cum ejus fratribus. Vendidi autem quæ mihi obtigerant possessiones ter mill aureis. Vests vero et argentum mecum tuli, et alios mille quadringentos aureos ; et cu[m] omnia collegissem, post tres menses renavigavi. Cum autem spatio duodecim dierum venissem in emporium Ascalonis, et illic jumenta conduxissem et ea onerassem, ascendi in sanctam civitatem. Cum me autem aspexisset vir beatissimus, me est amplexus cum gaudio et lacrymis (potest enim etiam gaudium exprimere lacrymas) ; ego vero ipsum non cognoscebam : habebat enim corpus valde honestum, et faciem rubicundam ; volvebam autem meos

* Matth. xix. 21.

(1) Circa an. 378, cum esset ætatis circit. 25 annorum.

(2) Μεναια Σεχτιν. Aliis Seethi, Sciti et Scitium. Ptolemæo, Scitium regio dicitur : de ea agimus ad 17 Januar. ad Vitam S. Antonii, pag. 108, n. 3, et aliis scriptionibus.

(3) Ἰτα a S. Cyrillo Hierosolymitano Catechesi 44. Μαρτυρίου etiam appellatur, quod sit testimoni-

nium et fidele monumentum resurrectionis Christi : ab aliis basilica Constantiniana dicitur. De ejus constructione agit Eusebius in Vita Constantini lib. III, cap. 24 et seqq. ; de dedicatione lib. IV, cap. 40, 45 et seqq. De imagine Deipara in ea erecta agitur in Vita S. Mariæ Aegyptiacæ, in synodo Nicæna II, act. IV, et a S. Joann. Damasceno lib. III De imaginibus.

oculos, frequenter ipsum intuens.

VII. Ipse vero cum animadvertisset et subrisisset, placide dixit : Ne mireris, frater Marce, me videns sanum et robustum, sed disce causam sanitatis, et tunc admirare Christi benignitatem infesabilem, et quemadmodum quæ sunt plane desperata apud homines, facile possunt apud ipsum corrigi. Ego vero rogavi ipsum, ut mihi diceret causam sanitatis, et quemadmodum talēm morbum propulsaverit Ille autem mihi respondit : Quadragesima abhinc diebus cum ego essem in vigilia sancte dominice, me invasit dolor : quem cum non possem ferre, ivi et recubui prope sanctam Calvariam et cum præ magno dolore essem veluti in ecstasi, video Servatorem clavis afflxum in cruce, et unum ex latronibus cum ipso pendentem in alia cruce, et incipio clamare et dicere vocem latronis : *Memento mei, Domine, quando veneris in regnum tuum*⁸. Respondens autem Servator dixit latroni pendenti : Descende de cruce, et serva illum qui recumbit, quomodo tu quoque fuisti servatus. Latro vero descendens de cruce, me complexus fuit et deosculatus, et porrecta dextera, me fecit surgere, dicens : Veni ad Servatorem. Et statim surrexi, et cucurri ad eum ; et video ipsum descendisse de cruce, et mibi dicere : Accipe hoc lignum, et serva. Cumque accepissem et portassem hoc pretiosum lignum, statim ad me redii ab ecstasi : et ab ea hora nullus dolor mihi fuit amplius, neque apparuit locus morbi.

VIII. Ego autem his auditis valde sumi admiratus, et Deum glorificavi ; et de cætero fui in virum magis affectus, et ei inservii diligentius. Revera enim, cum renumerasset Dei servo pecuniam, et cum ei restituisset quæcunque attuleram, mansi apud eum, ei inserviens, et fruens spiritualibus ejus orationibus. Erat profecto nulli reprehensioni affinis, mitissimus, misericors, babens etiam facultatem discernendi divinam Scripturam, et ea dissolvens quæ in ea occurrebant dubia, si ullus alias. Sed neque externæ erat doctrinæ ignarus, respondens et os obstruens hominibus infidelibus, et iis qui non rectam habent fidem : amator pauperum, misericors, promptas habens lacrymas ; senes honorans ut patres, juniores ut fratres, pueros ut filios⁹ ; moribus et sermone mitis et humi-

⁸ Luc. xxiii, 42. ⁹ I Tim. v, 1, 2. ⁸ Ephes. iv, 26. ¹⁰ Act. xviii, 3. ¹¹ II Thess. iii, 10

(4) *Praylius*, aliis *Praulius* et *Parabylius*, Theophani Πραύλιος, qui eum Hierosolymorum episcopum statuit ab anno Theodosii Junioris xi, Chr. 418. Quomodo ergo potuerit an. 393 ordinare presbyterum sanctum Porphyrium, dubitatur. Quid, si patriarchæ Syncellus persuaserit sancto Porphyrio, et præ animi modestia excusantem adegerit, ut sacros ordines susciperet, et quamvis a patriarcha sit consecratus, ei tamen illa actio attribuatur? Quid si Praylius fuerit *sanctorum locorum episcopus* (*sacerdos hic dicitur*) aut *chorepiscopus*? Ita chorepiscopum patriarchie Antiocheni saeculo v fuisse quendam Meletium diximus 5 Jan. ad *Vitam sancti Simeonis Styliæ* pag. 262, num. ii. De chorepli-

A lis, non in simulatione veritatis ; neque enim erat in eo dolus ; moderatissimus, adeo ut perverterit ad perfectam imparabilitatem ; ab ira alienus, non memor acceptæ injuriæ, non sinens solem occidere supra suam iracundiam¹⁰, mortuas habens omnes animi perturbationes, præter iram quam movebat adversus inimicos fldei.

IX. Cum autem accepisset a me pecunias et alia quæ attuli, et vendidisset vestes, et conflasset plurimum pecuniae, reliquam omnem pretiosam suppellectilem parvo tempore dedit egentibus, non solum in sancta civitate, sed etiam in aliis civitatibus, vicis et monasteriis, et maxime iis quæ erant in Ægypto : erant enim valde egena illic monastria. Quin etiam hospitibus qui illic versabantur, B fuit secundus Abraham. Quamobrem brevissimo tempore distribuit omnes suas facultates, adeo ut ipse egeret alimento quotidiano. Se ipsum ergo dedit arti sutoris coriarii, pelles lavans et consuens, et in omnibus imitans divinum illum Apostolum¹¹, qui nolebat panem gratis comedere¹² ; et licet posset ex alia manuum operatione sibi victum querere, in omnibus tamen voluit esse imitator illius præclarri viri quem diximus, in afflictionibus, et laboribus, et persecutionibus, et periculis maris, et gentium insurrectionibus¹³. Porro autem ego eum rogabam, ut communem vitam mecum ageret : erat enim mihi ex meo vita studio victus redundans copia. Ille vero non sustinuit, dicens : *Nihil intulimus in mundum, neque possumus aliquid efferre*¹⁴ ; et rursus dicebat : *Si quis non operatur, nec comedat*¹⁵. Ego autem libere apud eum eloquens, dicebam : *Cur ergo quando eras dives, non operaris, nec sinebas ut operarer?* Ille autem mihi respondit : *Quod prius operabar, erat multis partibus majus, quam quod nunc operor. Nam hoc nunc quidem alit unum aut duos ; illud autem prius alebat innumerabiles. Non solum vero illam alebat multititudinem, sed etiam spiritale alimentum suppeditabat meæ anime.*

CAPUT II.

S. *Porphyrii sacerdotium; episcopatus Gazensis.*

X. Cum hæc ita se haberent, audiisset autem sancti Porphyrii nomen et vitam, qui erat sacerdorum locorum sacerdos, Praylius (4), eum accerit, et invitum ordinavit presbyterum. Quin etiam

scopis Orientalium doctas animadversiones habet Petavius in Epiphianum *De heresibus* n. 1; Baronius ad an. 398, n. 97, de hac Porphyrii ordinatione agens ista scribit : *A Cyrillo (licet errore Praylius scribatur) ejus Ecclesiæ episcopus sacerdos iniitus creatus.* Quæ inde margini tertiae edit. Suriana sunt ascripta. Verum e mente Baronii locus saltem ita corrigendus esset : ut a Joanne, quem is sancto Cyrillo an. 386 vita functo ante statuerat successisse, diceretur *sacerdos creatus*, quem sub Arcadio imperatore asserit episcopum creatum, quod triennio post contigit. At conjectura de chorepiscopis Praylii potius ex hoc loco confirmatur.

ei creditit custodiam venerandi ligni crucis. Tunc A jubens ne morare illic plus quam septem dies. cognovimus ea illi evenisse quæ viderat in ecstasi; quando scilicet vidit Dominum in cruce, et cum eo latronem; Dominum autem dicentem: Accipe et serva mihi hoc lignum. Erat vero beatus Porphyrius, quando accepit ordinationem, circiter quadraginta annos natus. Hunc autem honorem adeptus, non mutavit mores priores, sed mansit in illa afflictione exercitationis. Erat vero illi alimento panis sordidus et olera, idque post occasum solis; aliis autem sanctis diebus hora sexta comedebat, accipiens oleum et caseum et madefacta legumina. Sumebat autem etiam unum poculum vini temperati; idque propterea, quod se male haberent ejus viscera. Hanc vivendi rationem et regulam perpetuo servavit toto tempore vitæ suæ. B

XI. Tribus autem annis postquam fuerat ordinatus, accidit ut episcopus prædictæ civitatis Gazæ e vita excederet. Is erat Aeneas, qui minimo tempore gesserat episcopatum: ante Aneam autem Irenion, qui ipse quoque fuit civis angelicarum potestatum, cuius laudes fieri non potest ut scribantur in digressione; sed opus esset opere separato ad hoc, ut conscriberemus Vitam hujus dicti incliti Irenionis (5). Aliis vero id relinquimus scriptoribus, qui ejus vitam sciunt accurate. Cum dormisset ergo prædictus vir sanctus, congregati qui tunc erant Christiani valde pauci numero, cum suo clero, et consultantes palam, cuinam traderent episcopatum, nihil inefficiebant, cum exorta esset inter eos contentio; cum alium quidem vellent clerici, alium vero laici: erant enim revera inter clericos quidam vita honestate ornati. Cum magna ergo esset confusio, et nihil deduceretur ad effectum; tandem visum est, ut quinque clerici et totidem laici viri insignes irent ad pontificem metropolitanum (6), et peterent ab eo episcopum quem ei revelasset Spiritus sanctus.

XII. Pontificatus autem munus tunc obiabat Joannes (7), qui ipse quoque erat vir probus et omni virtute ornatus. Cum ergo ad eum accessissent Gazæ, rogarunt ipsum, ut daret eis pontificem, potentem opere et sermone resistere idololatri. Quod cum audiisset, statim indixit jejunium; et post tres dies revelavit ei Dominus de beato Porphyrio: et scribit *Epistolam ad sanctum Praylium episcopum Hierosolymorum* (8) cuius fecimus antea mentionem, ut ad ipsum mitteret beatum Porphyrium, propter quamdam Scripturæ quæstionem quæ erat ab eo solvenda. Erat enim beatus Porphyrius idoneus ad solvendum, quidquid erat difficile divinæ Scripturæ Spiritus sancti. Litteris beati Joannis credens pius Praylius, cum dimisit,

XIII. Cum autem audivisset beatus Porphyrius vim eorum quæ scripta fuerant a sanctissimo Joanne, primum quidem fuit turbatus, postea vero dixit: Fiat voluntas Dei. Et cum illa verpera me accessisset, dicit mihi: Frater Marce, eamus et adoremus sancta loca et venerandam crucem. Multum enim est præteritum temporis, donec sumus ea rursus adoraturi. Ego autem dixi: Cur sic dicas, Pater? Ille vero respondens, dixit: Præterita nocte vidi Servatorem dicentem mihi: Redde depositum, quod apud te deposui. Volo enim te conjungere uxori, humili quidem et abjectæ, sed præditæ bonis moribus. Tu autem accipiens, orna eam, ut obliscatur prioris suæ mendicitatis. Nam etsi est abjecta et humili, non est tamen aliena, sed mea soror germana. Tu vero cave, ne habens uxorem et domus curam gerens, ex injustitia aut violentia aut iniquitate congreges; nam et me ad iram provocabis, et eam molestia afficies: hæc enim ei quoque displicant. Sis vero solum bono et prompto animo et omnia tibi suppeditabuntur, unde non expectas. Hæc mihi significavit Dominus Christus nocte præterita; et timeo ne, dum volo expiare mea peccata, expiem etiam peccata aliorum multorum. Sed tamen Dei voluntati non licet repugnare.

XIV. Hæc cum dixisset, profectus est, et ego cum eo; et cum adorassemus sancta loca et venerandam crucem, isque multum esset precatus et lacrymatus, reposuit in aurea theca venerandam et vivificam crucem: et cum eam tuto clausisset, exiit, et vadens ad beatum Praylium episcopum, tradidit ei claves; et cum accepisset preces, et ab eo fuisse Deo commendatus, est egressus. Cum autem venissemus ad nostrum habitaculum, nos paramus; conductis vero tribus jumentis, et accepto viatico, egressi sumus. Viatica autem erant omnia, quæ domi erant. Eramus vero quinque in via, ipse beatus et ego, et duo agasones, et alias juvenis minister, nomine Barochas; quem quidem invenerat paulo ante beatus abjectum in platea, cum esset in extremo periculo, eumque accepit et collegit: et cum multa in eum expendisset, Dei auxilio eum D sanum reddidit. Ab illo ergo tempore manebat apud ipsum, ei mecum serviens. De pio vero Barocha dicam procedente oratione. Illa autem die iter ingressi, sequenti venimus Cæsaream. Per totam autem civitatem dispersum fuit, eum advenisse: erat enim beatus magni nominis, propterea quod amaret pauperes. Profecti vero sumus ad id quod erat illic, hospitium.

XV. Cum autem audivisset beatus Joannes ar-

(5) Colitur S. Irenion 16 Decembr. etiam in *Martyrol. Romano* ascriptus.

(6) Cæsareae Palæstinae ad mare Mæiterraneum, quæ erat prima metropolitana, illique suberat Gaza.

(7) S. Hieronymus *De eccles. scriptor.* refert episcopos Cæsareæ, cap. 113, Euozium sub Theodosio seniore pulsum, et Gelasium ejus success-

sorem, cap. 120, cui Joannes successit: post quem fuit Eulogius, qui an. 415 Diopolitanus synodo præses.

(8) Hæc vox postea videtur per quamdam anticipationem adiecta: aut potius ista omissa, sanctorum locorum, quæ supra habentur.

chiepiscopus, cursu ad nos accessit. Cumque se invicem salutassent et precati essent, paululum assederunt. Dixit autem ei archiepiscopus : Surge, frater, propter Domum, et vescere mecum, ut cito surgamus ad vigiliam sancte Dominicæ : ingressi enim sumus vespere Sabbato. Beatus vero Porphyrius rogavit eum, ut ei concederet vesperam propter viæ laborem. Dixit autem, se post primum somnum surrectum ad vigiliam. Cum autem non potuisset persuadere episcopo, surgens beatus, cum eo est profectus, me quoque accepto. Fratrem enim Barocham dimisimus in hospitio prope vestes ; et ab eo invitati, coenavimus. Cum multa autem loculi suissemus spiritualia, et parum dormiissemus, surreximus ad vigiliam.

XVI. Illa vero nocte accersit beatus Joannes Gazæos, et dicit eis : Parati eritis ad exitum : hodie enim accipietis sacerdotem, virum quem ostendit Dominus. Cum fuisset autem mane (9), rapientes beatum Porphyrium, ordinarunt eum episcopum Gazæ. Multum vero est lacrymatus, nec erat satietas ulla ejus lacrymarum. Dicebat enim se esse indignum tali sacerdotio. Vix tandem autem, cum Gazæ et qui illic Christiani inventi sunt, eum consolati essent, quievit. Cum autem fecissemus sanctum Dominicæ ministerium, rursus invitati sumus ad vescendum cum archiepiscopo.

XVII. Jussit vero nobis quam primum exire : cumque unum alium illic diem egissemus, exivimus : dormivimus autem Diospoli (10); et illinc, cum pernoctassemus, sero vespere ingressi sumus Gazam valde lassi et afflicti. Hæc autem fuit causa afflictionis. Prope Gazam pagi sunt in via, qui sunt dediti cultui simulacrorum. Eorum vero incole consuleto totam viam straverant spinis et vallis, ut non possent aliqui transire. Effuderunt autem cœnum, et aliis male oientibus fumis vaporarunt, ut nos fetore suffocaremur, et veniremus in periculum, ne visum amitteremus. Vix tandem conservati, circa horam nocturnam ingressi sumus civitatem. Hæc vero difficultas ac molestia beato accidit suggestione dæmonis. Sed id non ægre ferebat; existimavit enim diabolus has parasse insidias, quod voluisse justum ab ejus ingressu avertire.

XVIII. Profecti autem sumus ad ædes episcopi D quas ædificaverat prius nominatus sanctus Irenion episcopus, simul cum sancta ecclesia quæ vocatur

(9) Vide *Animadversiones Alexii Symmachii Mazochii* V. C. ad calcem inferius appositæ.

(10) *Diospolis*, olim *Lida*, vel *Lyda*, sepulcro sancti Gregorii nobilis, ut dictum 19 Feb. in *Vita sancti Theotonii* pag. 111, n. 15.

(11) *Gazam* ab Alexandre Magno captiam ever-samque referunt Curtius lib. iv, Arrianus lib. iii, Josephus lib. xi *Antiq. Judaic.* cap. 8, quod factum censem Salianus tom. V *Histor. eccles. antiqui testamenti*, anno mundi 3722, ante Christum natum 531, Darii regis Persarum vii, Alexandri v.

(12) Ob hiemalem siccitatem timent Palæstini et Egyptii impendentem sterilitatem. Hinc illa benedictio est apud Isaiam xxxii, 20 : *Beati qui se-*

A *Irenes* : *eam vero hoc nomen dicunt habere duobus modis. Dicunt enim Gazæi, quando capta fuit civitas ab Alexandro Macedone (11), quodam signo dato illic cessasse bellum ; et ab illo tempore vocari locum Irenem, id est, pacem. Hunc locum cum invenisset beatus Irenion coli a Gazæis, in eo construxit ecclesiam. Sive ergo propter ea quæ prius dicta sunt, sive propter nomen conditoris, manus sic appellata usque in bodiernum diem. Illic ergo profecti sumus ad minimas ædes episcopatus, ab eo ædificatas.*

CAPUT III.

Pluvia impeirata precibus S. Porphyrii. Baroche vulnus inflictum.

XIX. Accidit autem, ut in illo anno esset siccitas B et defectus pluviae (12). Cives vero omnes id ascribebant ingressui beati Porphyrii, dicentes : *Nobis responsum dedit Marna* (13), fore ut Porphyrius esset auctor malorum civitati. Cum autem pergeret Deus non pluere primo mense qui ab eis vocatur *Dios* (14), dein etiam secundo qui dicitur *Epilleos*, omnes affligebantur. Congregati autem idololatriæ in Marnæ, multa sacrificia et multas preces faciebant ea de causa. Dicebant enim, *Marnam esse dominum iubrium* : *Marnam vero dicunt esse Jovem*. Cum autem perseverassent septem dies, hymnos dicentes, et egredientes extra civitatem in locum qui vocatur *Orationis*, animum despondentes, reversi sunt ad sua opera, nulla re effecta. His sic factis, congregati Christiani cum viris et feminis et pueris, numero ducentis et octoginta, rogarunt sanctum Porphyrium, ut cum eis egredetur et precaretur ut demitteretur pluvia; jam enim erat famæ ; eoque magis, quod beati ingressui ascriberent siccitatem.

XX. Persuasus autem sanctus, cum edixisset jejuniū, jussit omnes vespere congregari in sancta ecclesia, ut illic vigilias perageremus. Fecimus vero tota nocte triginta preces et totidem genuflexiones, præter choros et lectiones. Cum fuisset autem mane, accepto signo veneranda crucis quod nos præcedebat, egressi sumus cum hymnis ad antequam ecclesiam quæ est a parte occidentali civitatis, quam aiunt ædificasse sanctissimum et beatissimum Asclepam episcopum (15), qui multas sustinuit afflictiones pro fide orthodoxa : cuius vita et facta scripta sunt in paradiso deliciarum. Cum ergo fuissetsumus in dicta ecclesia, illic quoque

minatis super omnes aquas, immittentes pedem botis et astri.

(13) De *Marna* deo qui Jupiter est, et *Marnio* vide sis infra cap. 9. not.

(14) Tres primi *Gazæorum* menses hic res runtur, Διος, Ἀπελλαῖος, Αὐδηνιαῖος, Latinis litteris expressi, *Dios*, aliis *Dius*, *Epilleos*, melius *Apelliæus*, et *Lydenæus*, forsitan legendum *Audynæus*. Respondent mensibus *Egyptiacis* Iathur a 28 Octobr., Chiac a 27 Novembr. et Tuba a 27 Decembr.

(15) *Asclepas*, sive *Asclepius*, sub Constantio imperatore sede *Gazensi* pulsus, Romam ad Julianum papam consulgit : quo sedibus pulsi eodem tempore venerant SS. Athanasius et Paulus patriarchæ,

Sudimus totidem preces, et illinc egressi, ivimus in sanctum martyrium gloriosi martyris Timothei (16), in quo repositæ sunt etiam aliae reliquie Meuris martyris et Thees, quæ relata est in numerum confessorum. Cumque illic fecissemus totidem preces et genuflexiones, reversi sumus in civitatem factis tribus precibus et tribus genuflexionibus. Cum autem fuisset circa civitatem, invenimus eam clausam : erat vero hora nona. Idololatæ enim hoc fecerunt, volentes dissipare populum, ne perficeremus supplications. Cum autem mansissemus duas horas ante portam, et nemo esset qui aperiret; videns Deus populi patientiam fletusque et ineffabiles lacrymas, maxime sancti viri, motus misericordia, quomodo tempore magni Eliæ prophetæ, movet ventum austrum, et nubibus tegitur cœlum, et incipiunt fieri fulgura et tonitrua, simul atque sol occidisset; et decidit multus imber, ut existimarentur non guiltæ, sed grando e cœlo de- jici. Nos autem præ magno gaudio propemodum non sensimus : eramus enim invicem complexi.

XI. Quidam vero gentiles cum aspexissent miracula quæ Deus nobis fecerat, et credidissent, nobis portam aperuerunt, et conmisi sunt nobiscum, clamantes : Christus solus Deus : ipse solus vicit. Convenerunt autem nobiscum in sanctam ecclesiam, et illinc beatus eos dimisit in pace, Christi signatos signaculo. Erant vero viri numero centum viginti septem, et feminæ triginta quinque, et infantes quatuordecim ex quibus erant puellæ quinque. Nos autem cum fecissemus perfectam gratiarum actionem, recessimus unusquisque domum cum gudio et pace. Tanta autem pluvia descendit illa nocte et altero die, ut omnes timerent, ne domus corruerent, ex quibus erant plurimæ constructæ ex lateribus. Pluit vero Dominus noster Jesus Christus assidue, ab octavo Lydenæi usque ad decimum. Est autem apud eos Lydenæus, apud Romanos Januarius. Praecedunt autem quinque diebus eorum menses, Romanos. Undecimo vero die peregrimus diem Theophaniorum Domini Jesu Christi (17), cum gudio laudantes et gratias ei agentes propter omnia quæ nobis fecit ejus benignitas. Accesserunt autem gregi Christi eodem anno, præter illos centum viginti septem alii quoque centum decem. Alii vero idololatæ non cessabant insidiari beato et reliquis Chri-

Bstanis. Quando enim ei præses obtingebat gentilis, eum vel pecuniis corruptum, vel etiam per impiam eorum religionem persuasum, inducebant, ut vexaret Christianos ; et ab eo tempore beato Porphyrio non levius eveniebat afflictio. Assidue ergo noctu et diu rogabat benignum et clementem Deum, ut eos ab errore converteret ad suam veritatem.

XII. Quoniam autem superius memini beati Barochæ, de ipso narrabo reliqua. Habebat is zelum divinum, ut si quis aliis : multa enim gravia sustinuit ab idololatria. Cum enim ivisset ipse aliquando in vicum propter canonem ecclesiasticum (18), non procul a civitate (erat autem is qui canonem debebat, idololatæ) ; cum ab eo vero canon exigeretur, isque rem vellet protrahere et differre, et ex eo nata esset inter eos contentio, accersit iniipius agricola quosdam ejus pagi ei similes, et incipiunt verberare clavis beatum Barocham, et portantes eum semimortuum, projecerunt extra pagum in solitudinem ; illic vero jacebat mutus et nullo sensu prædictus. Alio autem die, Dei benignitate, transit per illum locum Cornelius diaconus cum aliis duobus Christianis; et cum invenissent pium Barocham, et eum agnoverint, importarunt in civitatem.

XIII. Cum vero idololatæ eum vidissent portari, arbitrati esse mortuum, conversi sunt in furem (19). propterea quod existimabant esse abominandum, mortuum ferre in civitatem ; et cum eum vi eripuerint ab humeris eorum qui ipsum portabant, incipiunt verberare pium Cornelium diaconum et duos Christianos; et ligato pede beati Barochæ, traherant eum. Interim autem renuntiant quidam fratres beato episcopo. Is vero conturbatus, me accersit et alios tres fratres qui sunt inventi apud ipsum, et dicit nobis : Confidentes currite, o fratres : est enim tempus martyrii. Postquam autem pervenimus ad locum ubi ligarant beatum, concurrexit populus ; et alii quidem sanctissimum episcopum affiebant contumeliis, alii vero videntes ejus tolerantiam, et quod, cum contumeliis afficeretur, non irascebatur, sed rogabat unumquemque dicens, ne sic probris et contumeliis afficerent corpus, quod est obnoxium iisdem affectionibus ; fluit nostrarum partium, et in se invicem convertuntur ad plagas Dusque. Nos autem cum multam vidissemus confusionem, portantes pium Barocham, discessimus in sanctam ecclesiam.

Gazæ passæ; quod contextus hujus loci confirmat.

(17) Nos januæ vulgo festu[m] Epiphaniæ vocamus, quod celebratur vi Januarii.

(18) Annuia pensio indicatur : ita infra ait Arcadius imp. *Perdemus canonem in rectigalibus. Græce in Menais συντέλετα.*

(19) Consuetum Gazæorum in Christianos furorem describit Sozomenus lib. v, cap. 8, in cæde martyribus illata, et cap. 9 et 11, in persecutione sancti Hilarionis : quod etiam in hujus Vita 21 Octobr. observat sanctus Hieronymus. Plura de eorum crudelitate supra diximus. His majoribus erant hi Gazæi progeniti.

ille Alexandrinus, hic Constantinopolitanus, et episcopi, Marcellus Ancyranus, et Lucius seu Lucianus, Adrianopolitanus. Ita Socrates lib. II *Histor. eccles.*, cap. 11; Sozomenus lib. III, cap. 7. Plerique in sedem suam restituti, interfuerunt concilio Sardicensi an. 347, et Asclepas, adversariorum calumniis perspicue patesfactis, est innocens declaratus. Theodoretus lib. II, cap. 8, Sozomenus lib. III, cap. 9, et epistola Julii papæ apud Socratem lib. II, cap. 18.

(16) Videtur Timotheus diaconus in Mauritania non fidem Christi post diros cruciatu[m] in ignem conjectus indicari, cui ad 49 Decembr. adjunguntur in Martyrologio Romano SS. Meuris et Thea,

XXIV. Postquam vero vidimus eum adhuc spiritantem, ejus curam gessimus. Pro eo autem funderebant per totam vesperam et noctem intensæ preces: omnes enim fratres convenerant. Sanctus vero episcopus non cessabat lacrymari, et Deum pro ipso rogare: sciebat enim qualis esset divinus ejus zelus. Cum autem vidisset Deus lacrymas sancti pontificis et preces populi (eum enim numerabant secundum Phinees adversus idololatras), acceleravit suam misericordiam; et illa nocte aperit oculos ejus, et incipit loqui, et petere dari sibi potum. Ego autem qui ei assidebam, statim cucurri, ut renuntiarem beato episcopo: præ magno enim gaudio oblitus sum dare ei potum; et mihi id accedit, quod ancillæ tempore beati Petri, quando audita ejus voce, præ gaudio non aperuit ostium, sed eum dimittens, primum annuntiavit iis qui erant domi; tale quid ego quoque sum passus. Cum id autem beatus audisset episcopus, non fuit victus ab animi affectione, sed perseverabat in precibus. Nos vero cum intellexsemus ejus lenitatem et constantiam, eum mitterentes, recessimus ego et pius Cornelius diaconus; assidebat enim mecum beato Barochæ. Postquam autem implevit preces et omnem consequentiam sanctissimus episcopus, ipse quoque nobiscum sedens, interrogavit pium Barocham, quemadmodum id esset passus ab initio. Ipse vero narravit nobis omnia.

XXV. Dum nos autem consultaremus quid esset faciendum, sit mane; et ecce defensor populi cum Irenarchis et duobus primoribus, Timotheo et Epiphanio et aliis multis, venientes incipiunt clamare et tumultuari, dicentes: Cur intulisti mortuum in civitatem, cum patriæ leges hoc prohibeant? Intervenimus autem contumelia quoque afficiebant beatum episcopum. Nos vero cum tumultum audivissemus, egressi sumus; et cum nos vidissent, coperunt me verberare et pium Cornelium diaconum. Cum autem eos qui erant ex populo, vocassemus in testimonium, sanctissimus episcopus os nobis obstruebat, unumquemque rogans et admonens, ne irascerentur tam inconsiderate. Illi vero impii, quo magis rogabantur, eo magis surebant, et virum sanctum afficiebant contumelia. Cum igitur pergerent tumultuari, confirmatur et corroboratur pius Barochas, et impletur divino zelo, surgitque et arripit fustem, et incipit verberare eos qui incidebant; et eos invadit metus, et incipiunt cadere

²¹ Act. xi, 14 et seqq.

(20) Chrysostomus, qui anno 398, 26 Febr., consecratus est episcopus: quo etiam anno hæc legatio contigit.

(21) Flavius Eutropius eunuchus, tum cubicularius anno sequente 399, cum Manlio Theodoro consulatum adeptus; sed factione Gaynæ insignibus exutus, Chalcedone securi percussus est. Zosimus lib. v; Socrates lib. vi, cap. 5; Sozomenus lib. viii, cap. 7.

(22) Subadjubæ, aut potius Subadjuvæ, qui et

A unius super alium fugientes, eosque est persecutus usque ad id quod tunc erat Marnejum; revertiturque cum magna victoria novus noster Samson, stratis ipse quoque mille alienigenis. Ab illo ergo tempore ipsum timebant idololatæ, et necebus quidem nomen audire poterant. Brevi autem post tempore dignati sumus ordine diaconatus, ego et pius Barochas: ego quidem plane indignus qui cum assequerer; ille vero meritissimo jure id assecutus.

CAPUT IV.

Edictio imperatoris templo idolorum clausa. Pueraria ope S. Porphyrii adjuta. Conversio infidelium.

XXVI. Videns autem sanctus Pater noster Porphyrius nefaria quæ quotidie fiebant ab idololatris, statuit me mittere Byzantium, ut peterem ab imperatoribus, ut diruerentur templa simulacrorum; Gazæ enim adhuc maxime celebrabatur, quod vacatur Marneium. Et scriptis litteris ad sanctissimum episcopum Constantinopolitanum cuius laus et gloria memoratur ab omnibus, navigavimus, et spatio viginti dierum eo pervenimus; et redditis litteris beato Joanni (20), ore eum omnia docui. Cum primum autem audisset, id significavit Eutropio cubiculario (21), qui tunc erat assiduus apud imperatorem Arcadium. Cumque ei legisset epistolæ beati episcopi, et petiisset ab eo ut concurreret cum litteris; acceptis ab eo promissis, exiit, et dixit mihi: Quietio animo esto, o fili. Spero enim in Dominum Christum, quod suam, sicut solet, sit facturus misericordiam. Ego vero non cessabam quotidie eum admonere; ille autem mittebat et instabat Eutropio. Septem vero post diebus pronuntiatur edictum imperatoris, ut clauderentur simulacra Gazæorum civitatis, et ne consulerentur amplius. Traditur autem hic jussus in manus causdam Hilarii, hominis subadjubæ magistri (22).

XXVII. Ego vero tribus post diebus egressus sum Byzantio, et spatio decem dierum pervenio in civitatem Gazæorum, septem diebus præveniens Hilarium. Inveni autem sanctissimum Porphyrium ægrotantem. Postquam vero ei tradidi responsum beatissimi Joannis episcopi Constantinopolitani, et id legit, lætitia affectus convaluit a febre. Dicebat autem se in morbum incidisse ex multa afflictione idololatrarum. Septem vero post diebus venit dictus

Adjutores nominantur in Notitia imperii. sect. 41: Adjutor, Subadjuvæ Adjutoris, Subadjuræ fabricarum diversarum, dicuntur etiam Subadjurantes. Baronius an. 389, num. 108, edidit hominius coadjutoris magistri officiorum; sed minus recte. Dabatur, et Adjutor magistro officiorum, et Subadjuræ Adjutoris, laboris levandi gratia, qui vel valetudine aliave re impeditis, vel multitudine negotiorum obrutis opem ferrent. Cassiodorus vi Variarum, 7, et L. 3 Cod. De diversis officiis.

Hilarius, habens duos commentarienses (23) consultatus et multos adjutores ex Azoto et Aascalone et omnes ministros publicos. Statim autem comprehendit tres primores, et accepta ab eis satisdatione, ostendit eis divinum edictum, quod jubebat ut clauderentur idolorum tempa Gaze civitatis, et eversis omnibus quae erant in eis, simulacris, ea clausit. Marnæ vero simulacrum sivit latenter consuli, pro eo plurimis acceptis pecuniis. Rursus autem faciebant, ut solebant, idololatræ nefaria.

XXVIII. Contigit vero aliud fieri miraculum, quod multos provocavit ut venirent ad cognitionem veritatis. Deus enim, ut qui sit clemens et misericors, scit per occasiones convertere genus hominum ad lucem suam quæ mente percipitur. Fuit autem ejusmodi id quod accidit. Mulier quædam clara in civitate, nomine Aelia, cum esset paritura, incidit in magnum periculum. Fuit autem hæc catena periculi. Fetus ejus non exibat secundum naturam, sed conversus erat ad id quod est præter naturam; et cum unam manum emisset, non poterat reliquum corpus educi: erat enim obliquum in utero, nec poterant obstetrices id deducere ad id quod est secundum naturam. Crucibatur vero mulier dolore ineffabili, fetum tunc impellentibus ad enixum doloribus. Fuit autem majus dolorum incrementum, cum successisset primo secundus dies, et similiter tertius dies majorum dolorem attulisset, quam secundus. Creverunt autem dolores usque ad septem dies, semper additamentum malo accipiente. Quin etiam voluerunt medici ejus fetum excicare: sed cum vidissent ejus virtutem cecidisse, omnem spem plane abjecerunt. Ejus ergo parentes et maritus ejus Ieros, cum essent de monum dediti superstitioni, pro ea quotidie faciebant sacrificium. Adducebant etiam incantatores et vates, existimantes se ex eis utilitatib; aliquid accepturos: sed nihil id proderat.

XXIX. Erat autem ei fidelis nutrix, quæ affecta maxima animi ægritudine, pro ea fundebat preces in ædibus oratoriis. Quodam ergo die ea in ecclesia orante cum lacrymis, ingressus est sanctus Porphyrius circa horam nonam, et ego quoque cum eo. Videl autem anum tristem, veum orantem cum lacrynis, stansque eam rogavit causam. Illa vero eum contemplata, procidit ad ejus pedes, rogans eum ut pro ipsa rogaret Christum. Postquam autem cognovit sanctus causam a muliere, ipse quoque est lacrymatus: erat enim summa misericordia. Dicit vero nutrici: Audio illam domum esse deditam cultui simulacrorum, et servari posse difficulter: sed tamen Deus potest omnia. Etenim per occasionem servat eos qui erant perituri. Abi ergo, et congrega omnes cognatos et parentes et maritum, et dic eis: Quoniam est hic optimus medicus qui potest eam curare, si efficerit ut ea evadat hoc peri-

(23) Inter varia commentariensium genera videbant apparitores suis, qui judici pro tribunali sedenti sistebat reos, et quibus horum custodia

A culum, quid ei dabit? Sunt autem omnino tibi multa polliciti. Dic vero eis hoc quoque: Si eam curaverit, hoc quoque mihi promittite, quod eum non falietis, nec ibitis ad alium. Fac eos omnes extendere manus ad cœlos, et promittere eos esse facturos omnia quæ sunt polliciti. Et quando haec fecerint, dic parturienti mulieri coram omnibus: Sanat te Jesus Christus Filius Dei vivi: crede in ipsum, et vives.

XXX. Cum autem audivisset anus, quod beatus dixerit episcopus; isque eam Deo commendasset, cucurrit domum; et cum invenisset omnes flentes et mulierem in extremo periculo, rogavit ejus parentes et maritum, ne angerentur animo. Dixit autem: Me ad vos misit optimus medicus, ut mihi promittatis, quod si ea curetur, ipsum hon negabitis. Cum vero audivissent ejus parentes et maritus, dixerunt: Si voluerit omnes nostras facultates accipere, non recusabimus: videamus solum vivam nostram filiam. Dixit autem nutrix: Manus vestras in cœlum extollite, et fidem date vos non esse negaturos medicum. Illi vero alaci animo et cum lacrymis manus extenderunt, dicentes: Toto tempore vita nostræ ejus erimus. Quamnam enim consolationem habituri sumus, si ea decadet? Erat enim eis unica, scitaque et elegans moribus, si ultra alia. Cum hoc autem audivisset nutrix, magna voce dixit coram omnibus: Dicit magnus sacerdos Porphyrius: Jesus Christus Filius Dei vivi te curat; crede in eum, et vives. Statim vero mulier cum valde ejulasset, edidit fetum vivum.

XXXI. Omnes autem qui illic sunt inventi, obstupefacti exclamaverunt: Magnus est Deus Christianorum, magnus est sacerdos Porphyrius. Did autem sequenti parentes mulieris et maritum et cognati et omnes necessarii, eentes ad beatum Porphyrium, prociderunt ad ejus pedes; penitentes Christi signaculum. Beatus vero cum eos signasset et fecisset catechumenos, dimisit illos in pace, principiens eis ut vacarent sanctæ Ecclesiæ: et paulo post cum eos catechesi instituisset, baptizavit etiam infantem cum muliere. Vocavit autem nomen ejus Porphyrium. Qui fuerunt vero illuminati propter occasionem mulieris, erant numero sexaginta quatuor.

CAPUT V.

Ier Constantinopolitanum S. Porphyrii cum archiepiscopo Cæsariensi. Rhodi apud Procopium anno thore tam, Constantinopoli apud S. Joannem Chrysostomum et Amanitum cubicularium imperatricis gesta.

XXXII. Quo magis autem videbant idololatre multiplicari Christianos, eo magis efferebantur, et non sinebant eos obire officia civilia: sed eis utebantur tanquam malis famulis. Videns autem rursus beatus Porphyrius magnam injuriam quæ fiebat Christianis, et non ferens, aspiciens vero pro atque exhibitiō demandata erat, uti Acta martyrum testantur.

bris et contumeliis appetitos, profiscitur Cæsa-
ream ad beatum Joannem archiepiscopum, et ro-
gat eum cum lacrymis, ut præbeat ei quietem.
Dicebat enim se non posse amplius pati gravia et
absurda que siebant a Gazæis. Beatus autem Joa-
nnes cum audivisset, rogabat eum, ut æquo et forti
animo pateretur, et retineret episcopatum.

XXXIII. Respondens vero sanctissimus Porphy-
rius, dixit ei : Te attestor coram Deo qui non est
aspectabilis, et spem nostram Jesum Christum,
Dominum omnis rei creatæ, et adorandum et vivi-
ficum sanctum Spiritum, ne despicias meam pe-
titionem, ne requiratur a nobis interitus auinuarum
innumerabilium. Sed rogo te, Pater, ut mecum na-
viges ad urbem regiam, ut rogenus imperatores, rege
celesti annuente, ut evertant templa idolorum. Re-
spondens autem beatus Joannes dixit ei : Fili, justa
quidem est petitio, sed non est aptum tempus; jam
enim imminent conversio hiemalis. Respondit bea-
tus Porphyrius : Si vult nos Deus esse et Gazæ
populum convertere, potest etiam servare in hieme.
Tu vero, Pater, ejus fidens clementia et miseri-
cordia, id velis; et iter nobis succedet feliciter.
Dicit ei beatus Joannes : Fiat voluntas Christi.

XXXIV. Postquam autem beatus Joannes est ci-
pollicitus, scribit ad me, ut quam primum venirem
Cæsaream, et afferre mecum tres libros, et qua-
draginta tres nummos qui ei restabant ex redditu
sanctæ ecclesiæ. Ego vero, acceptis litteris, cum
sumpsisse libros et nummos, protinus sum eges-
sus; et cum venissem Cæsaream, irveni sanctissi-
mos episcopos paratos ad navigandum; et cum
post duos dies solvissemus, navigamus vicesimo
tertio mensis... (24) et cum Dei benignitate fuisse
nobis secunda navigatio, spatio decem dierum (24')
appulimus ad Rhodum insulam. Erat autem tunc
in insula, in aversa ejus parte, quidam monachus,
nomine Procopius, qui nunc est relatus in num-
erum angelorum. Dormiit enim quinque ab hinc an-
nis, cum vixisset vitam nulli culpe affinem, in je-
juniis et vigiliis et summa paupertate. Habetab vero
donum quoque prophetiae et virtutem expellendi
dæmones. Cum nos autem, ut dictum est, Rhodum
appulissetsemus, et audivissetsemus de vita sancti viri,
necessarium duximus eum non præterire, sed ejus
angelica frui consuetudine; et cum rogavissetsemus,
ubinam haberet monasterium, ad eum profecti su-
mus, navigantes in cyniba, et cum pervenissemus,
pulsavimus ostium. Statim autem egressys, per se
nobis aperuit, etiamsi haberet apud se alium di-
scipulum.

XXXV. Cum autem aspexisset sanctissimos epi-
scopos, procidens in terram, eos adoravit. Deinde
surgens, me quoque est osculatus et pium Euse-
bium diaconum, quem secum ducebat sanctus Joan-

(24) Periti, cuius dies 23 apud Gazæos incidit
in 17 Febr. ut apud Ægyptios Barmahath. Non
autem substituendus Februarius, ut ex Baronio
ad marginem Surianæ tertiae editionis factum.

(24') Die 27 Febr.

Anes archiepiscopus; et cum nos introduxisset in
oratorium, retrocessit, dans priorem locum beatissi-
mis episcopis, dicens : Decet vos, sacerdotes, ha-
bere priorem locum, me autem humilem et abje-
ctum, et qui ordinationem non sum assecutus, po-
steriorem. Tunc cognovimus sanctissimum Proco-
pium esse perspicendi potestate (25) præditum.
Cum enim nos nunquam aspexisset, neque de nc-
bis audivisset, cognovit per Spiritum eos esse
episcopos, beatissimos, inquam, Joannem et Por-
phyrium; et ideo eos affectit honore dicendi preces
priori loco. Deinde post preces sedimus; et cum
esset nobis locutus multa animæ utilia, rrogavit
causam susceptæ itineris molestiæ. Beatus vero
Porphyrius ei omnia narravit de Gazæis : quantus
sit eorum furor in colendis simulacris, et quam
multa male ab eis patientur Christiani; et quod
ea de causa ascendunt, ut rogent imperatores, et
evertant templa idolorum.

B
CXXXVI. Cum autem audivisset sanctus Procopius
anachoreta, dixit : Domine Jesu Christe, converte
tuos famulos a fraude diabolica ad fidem illumina-
tam. Deinde dicit sanctissimis episcopis : Ne sitis
anxii animo, o Patres : Deus enim qui novit zelum
vestra fidei, iter vobis diriget, et dabit omnia quæ
sunt vobis cordi. Agite ergo, ea vobis dabo monita
quæ Deus revelavit mee humiliati. Primum con-
venite sanctissimum episcopum Joannem, et cum
eo preces ad Deum fundite, et ei rem exponite; et
ipse est vobis consulturus ea quæ ipsi revelavit
Dominus. Non potest enim loqui in palatio, que-
niam ei irascitur imperatrix Eudoxia. Ipse ergo vos
commendabit Amantio cubiculario dominæ, viro
pio et qui habet in honore sacerdotes; ipse
vos introducet ad imperatricem, et quando ad
eam ingressi fueritis, vos est benigne exceptura.
Exponite ergo ei rem universam, et jubete eam
valere, et exite. In secundo autem ad eam in-
gressu, postquam vos eam hujus rei admonueritis,
dicite ei : Speramus in Christum Filium Dei, quod
si rei præsenti studueris, est tibi datus filium
masculum. Cum hoc autem audierit, est leta fu-
tura; est enim prægnans; et hic est mensis no-
nus ex quo concepit; et est factura omnia, ut rem
vobis reddat effectam, Deo annuente.

D
EXXXVII. Nos autem cum audissemus quod di-
ixerat vir sanctus, et credidissetus iis quæ fuerat
locutus, et ipse nos Deo commendasset, egressi su-
mus; et solventes illo die, navigavimus : et post
alios decem dics (26) pervenimus Byzantium : et
accepto hospitio, die sequenti ivimus ad sanctissi-
mum archiepiscopum Joannem. Cum vero cogno-
visset quinam essemus, nos accepit magno honore
et observantia. Nos autem rogavit, quanam de
causa hunc vice labore sustinuimus, et ei nar-

(25) Baronius addit occult.

(26) Die 9 Martii ac 10 factum colloquium cum
sancto Chrysostomo, die 11 cum Amantio cubicu-
lario.

ravimus; et cum cognovisset, recordatus est nos longo ante tempore hoc rogasse litteris (27); et cum me agnoverisset, benigne est complexus. Rogat vero nos, ne angamur animo, sed spem habeamus in Dei misericordia. Dixit autem nobis: Ego quidem non possum loqui cum imperatore; eum enim in me irritavit imperatrix, quoniam eam reprehendi propter possessionem (28), quam cum concupiisset, eripuit. Et mihi quidem non est hoc curæ, quod irascantur. Se ipsos enim laserunt; non me. Nam et si iædant meum corpus, animæ multo magis prodierunt: hoc tamen relinquamus Dei misericordiae. De nostro autem edicto, si videatur Domino, eras accersam eunuchum Amantium, qui est eunuchus imperatricis et multum potest apud eam, et est vere Dei servus; et ei rem exponam, et est magnum studium adhibitus, Deo annuente. Nos vero, cum ille sic nobis promisisset, et nos Deo commendasset, ivimus in nostrum hospitium.

XXXVIII. Diè autem sequenti, ivimus ad sanctum, et invenimus apud eum cubiculum Amantium; rei enim nostra curam gesserat, et, eo accessito, de re nostra eum docuerat. Postquam autem ingressi sumus et cognovit Amantius nos esse eos de quibus cum ipso fuerat locutus, surgens adoravit sanctissimos episcopos, facie inclinata in terram. Illi vero cum cognovissent quisnam esset, eum sunt complexi et osculati. Porro autem eis quoque jussit sanctissimus episcopus Joannes, ore proprio cubiculare docere de re sua. Sanctissimus autem Porphyrius ei omnia narravit de idolatria, quemadmodum libere et confidenter facientes nefarias; et quemadmodum affligunt et vexant Christianos. Ille vero audiens levit, et impletur zelo divino, et dicit eis: Ne sitis anxii, Patres. Dominus enim Christus est defensurus suam religionem. Orate ergo, vos, et ego loquar cum Augusta, et spero in Deum universorum, fore ut consuetam suam faciat misericordiam. Die autem crastino vos ad eam introducam, et ipsa ore vestro a vobis docebitur, quæ vultis; invenietis vero eam a me prius instructam. Cum haec autem dixisset, nobis valere jussis recessit. Nos quoque, cum multa spiritualia locuti essemus cum sanctissimo archiepiscopo Joanne, isque nos Deo commendasset, recessimus.

CAPUT VI.

*Benignum colloquium S. Porphyrii cum imperatrice.
Nativitas Theodosii Junioris.*

XXXIX. Die vero (29) sequenti nos accersit cubicularius Amantius per duos decanos, ut iremus in palatium; et surgentes, propere ivimus: invenimus autem ipsum nos exspectantem; qui accepit duos episcopos, et eos introduxit ad Augustam Eudoxiam. Postquam vero eos aspergit, prior salu-

A tavit, dicens: Benedicite, Patres. Illi autem eam adoraverunt. Sedebat vero super aureum lectum, et dicit eis: Ignoscite mibi, sacerdotes Christi, propter ventris quæ me premit, necessitatem. Debebam enim in vestibulo occurrere vestræ sanctitati; sed propter Dominum orate pro me, ut quod est in utero, in lucem edam cum Dei benignitate. Sanctissimi autem episcopi, admirati tantam ejus demissionem, dixerunt: Qui benedixit uterum Sarra et Rebeccæ et Elisabeth, benedicat et vivifice id quod est in tuo ventre.

XL. Postquam vero locuti sunt alia quoque verba spiritualia, dicit: Scio cur hunc viæ laborem suscepitis; me enim prius docuit Amantius eunuchus. Quod si vos quoque me vultis docere, jubete, Patres. Jussi autem, docuerunt omnia quæ pertinebant ad idololatras, quemadmodum secure faciebant res impias, et quemadmodum sua potentia opprimebant Christianos, non sinentes eos obire ullum officium publicum, neque sua prædia colere, ex quibus vectigalia publica pendunt imperatoriae potentiae. Cum haec audivisset imperatrix, dixit: Ne sitis anxii, Patres; spero enim in Dominum Christum Filium Dei, fore ut persuadeam imperatori ea facere quæ decent vestram sanctam fidem, et vos hinc dimittat compotes desiderii. Abite ergo et vos rescite; estis enim desatigati; et orate, ut Deus ope ferat meæ petitioni. Cum haec autem dixisset, jussit afferri pecunias; et cum accepisset circa tres pugilos, dedit sanctissimis episcopis, dicens: Haec interim accipite ad expensas. Episcopi vero, his acceptis, cum multum ei benedixissent, exierunt. Exeentes autem, magnam pecuniæ partem distribuerunt decanis qui præerant portis, adeo ut paucæ apud eos remaneant.

XLI. Imperatrix vero, cum imperator esset ad eam ingressus, docuit eum negotium episcoporum; petiit autem, ut everterentur tempora Gaza. Imperator vero cum audisset, ægre tulit, dicens: Scio illam civitatem esse deditam cultui simulacrorum; sed est in nos grato animo in pensandis vectigalibus publicis: quæ quidem consert plurima. Si ergo eorum tempora repente diruanius, metu se in fugam conjicient, et perdemus tantum canonem. Sed si videtur, eos particulatim affligamus, idolatrias adimentes dignitates et alia civilia officia; et jubeamus tempora eorum claudi, et non amplius celebrari. Cum enim afflicti fuerint, ad omnes redacti angustias, agnoscent veritatem. Nam quod exsuperat, si idem sit repentinum, grave est illa qui sunt subjecti. Imperatrix autem cum id audisset, fuit magno dolore affecta; erat enim acris et fervens in fide. Imperatori vero hoc solum respondit: Dominus est ope latus servis suis.

vi ab imperatrice ablata: de qua re omnes Vitis sancti Chrysostomi scriptores agunt.

(29) Die 12 Martii.

(27) De zelo sancti Chrysostomi ut idola in Phœnicia dejicerentur, agit Theodoreus lib. v Hist. eccl., cap. 29.

(28) Intelligitur ager seu vinea viduæ Theognosti

Christianis, seu nos velimus, seu nolimus. Hæc nobis narravit pius Amantius cubicularius.

XLII. Die autem sequenti (30) accersivit nos **Augustia**; et cum de more prior salutasset sanctos episcopos, jussit eos sedere. Postquam vero locuti essent multa verba spiritualia, dicit eis: Locuta sum cum imperatore, et aliquantum ægre tulit. Sed ne animo angamini: Deo enim volente, non sum cœsatura, donec vobis satisfiat, et egrediamini assecuti vestrum, qui est ex Deo, scopum. Episcopi autem, his auditis, adorarunt. Stimulatus vero sanctus noster Porphyrius, recordatus ejus quod dixerat beatissimus Procopius anachoreta, dixit imperatrici: Labora propter Christum, et ipse pro tuo labore tibi est daturus filium, qui vivet et imperabit, te vidente, et eo fruente multos annos. Cum hoc audivisset imperatrix, repleta est lætitia (31), et ruber evasit ejus vultus, et ei accessit major ea quam habebat, pulchritudo; ea enim quæ apparent, ostendunt ea quæ latent.

XLIII. Dicit itaque sanctissimis episcopis: Orate, Patres, ut, quomodo dixistis, Deo volente, pariamus masculum; et si hoc factum fuerit, pollicor vobis me facturam omnia quæ petitis. Quin etiam aliud quoque quod non petiistis, sum factura, Christo annuente; sanctam enim ecclesiam ædificabo Gazæ in medio civitatis. Abite ergo in pace, et quiescite, assidue pro me rogantes, ut cum Dei benignitate pariam; et paulo post id implebo. Cum ergo valedixissent episcopi, et eam Deo commendassent, egressi sunt ex palatio. Precabamur autem, ut pareret masculum; credebamus enim ei quod dixerat sanctus Procopius anachoreta, et ibamus quotidie ad sanctissimum Joaniæm archiepiscopum, et fruebamur sanctissimis ejus eloquii dulcioribus super mel et favum¹². Veniebat vero ad nos Amantius cubicularius, aliquando quidem ferens responsa imperatricis, aliquando autem etiam, ut nos conveniret.

XLIV. Paucis autem post diebus (32) parit imperatrix masculum (33), et imponunt ei nomen Theodosium, quod erat nomen ejus avi Theodosii

¹² Psal. xviii, 41. ¹³ Matth. xvi, 18.

(30) Die 13 Martii.

(31) Genuerat Eudoxia imperatrix hactenus tantum filias, nupta Arcadio Augusto v Kal. Maii Olybrio et Probino coss. indict. 8, an. 395. Eorum filiarum prima fuit Flacilla, nata Cæsario et Attico coss. indict. 10, an. 397, die xv Kal. Julias. Secunda fuit sancta Pulcheria, nata xiv Kal. Febr. Theodoro et Eutropio eunicho coss. indict. 12, an. 399. Tertia autem filia Arcadia, nata v Idus Januar. indict. 13, Stilicone et Aureliano coss. an. 400. Quibus successit quarta proles mascula, Theodosius Junior an. 401. Quo dein Theodosio Juniore et Himoride coss. nata iv Idus Februarii Marina, quarta filia an. 403. Quæ exacte referuntur in *Chronico Alexandrino* et in *Chronico Marcellini*. Colitur sancta Pulcheria imperatrix 10 Sept.

(32) Utinam hi pauci dies numerati forent! An decem dandi, quibus cum Amantio potissimum acutum? Si pauciores dies accipi possint, tum citius etiam natus est Theodosius.

A Hispani, qui imperavit simul cum Gratiano (34). Natus vero Junior Theodosius, fuit in lucem editus in purpura. Unde etiam cum primum suisset natus, fuit renuntiatus imperator (35). Fuit autem magna lætitia in civitate: et fuerunt quidam missi per civitates qui hæc renuntiarent, donaque et munera erogarent. Domina vero cum primum peperisset, et surrexisset e cella puerperii, misit ad nos Amantium, dicens nobis per ipsum: Ago Christo gratias, quod per vestras sanctas preces Deus mihi donavit filium. Precemini ergo, Patres, illi vitam et mihi humili et abjectæ, ut impleam ea quæ sum vobis pollicita rursus, ipso volente Christo, per sanctas vestras preces.

B **XLV.** Cum autem impleti essent septem dies a puerperio, nos accersit (36), et nobis occurrit in porta cubiculi, portans infantem in purpura. Inclinavit vero caput, dicens: Benedicite, Patres mihi et filio, quem donavit Dominus per sanctas vestras preces. Infantem quoque tradidit, ut ipsum signarent. Sancti autem episcopi et ipsam et infantem signarunt signo crucis; et cum precati essent, sederunt. Postquam autem ipsi locuti essent multa verba plena compunctione, dixit eis domina: Scitis, Patres, quid de re vestra statui facere? Dominus vero mens Porphyrius respondens, dixit: Quæcumque statuisti, ex Deo statuisti: etenim in hac nocte revelatum fuit meæ humilitati per visionem, me esse Gazæ, et stare in delubro quod illic vocatur Marnium, et tuam pietatem mihi tradere Evangelium, et dicere: Accipe, lege. Ego autem cum aperuissem, inveni locum illum, in quo dicit Dominus Christus Petro: Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: et porte inferi non prævalebunt adversus eam¹⁴. Tu vero, domina, respondens dixisti: Pax tibi, esto fortis et strenuus. Post hæc autem sum excitatus: et ex hoc persuasum habeo, fore, ut Dei Filius tui animi instituto opem ferat. Dic vero nobis, domina, quid statueris.

XLVI. Imperatrix respondens, dixit: Si Christo placuerit, paucis post diebus dignabitur infans

D (33) Natus videtur Theodosius 23 Martii, sive x Kal. April. eratque Sabbathum ante Dominicam iv Quadragesimæ, *Lætare* modo appellatam. Socrates lib. vi, cap. 6, omissa voce *Kalandas*, scribit declina Aprilis natum, τοῦ Ἀπριλίου γενός. Socratem descripsit auctor *Chronico Alexandrino*, in quo dicitur natus πρὸ δὲ Ἰδῶν Ἀπριλίων, iv Idus Aprilis: cadebat is tunc in seriam iv hebdomadæ sanctæ ante festum Paschæ. Marcellinus in *Chronico* natum ait iii Idus Aprilis. Ergo seria quinta in Cœna Domini. Quæ ex sequentibus resulantur.

(34) Fuit Theodosius Magnus a Gratiano imperator declaratus anno 379, mortuus an. 395, sex annis ante hujus Theodosii nativitatem.

(35) Id est, acclamatus imperator ac purpurtectus. Solemnis inauguratio, si *Chronico Alexandrino* fidendum, facta est ad Hebdomandum anno sequenti iv Idus Januar. Indict. 4.

(36) Die 30 Martii, pridie Dominicæ Passiois.

sancto baptismate. Ite ergo, et facite supplicatio-
nem et petite in ea quæcunque volueritis; et
quando egressus fuerit infans ex venerando bapti-
smate, tradite supplicationem ei qui ipsum porta-
bit; ego autem docebo eum, quid facere oporteat,
et spero in Dei Filium, eum rem totam esse dispen-
saturum e voluntate suæ clementiæ. Nos autem,
bis promissis ab ea acceptis, cum ei et infantii
multum benedixissemus, egressi sumus, et euntes,
secimus supplicationem, in charta multa ponentes,
non solum eversionem simulacrorum, sed etiam
privilegia dari sanctæ Ecclesiæ et Christianis, et
præberi redditum: erat enim pauper sancta Ec-
clesia.

CAPUT VII.

*Baptismus Theodosii Junioris. Impetrata idolorum
destructio. Varia donata S. Porphyrio munera.*

XLVII. Cum autem dies præteriissent, venit
dies (37-38), in quo erat illuminandus novus impera-
tor Theodojus: erat vero coronata et ornata uni-
versa civitas holoserico et auro et omni orna-
mento, adeo ut non posset quispiam explicare
ornatum civitatis. Quin etiam fluctuantem ha-
bitatorum multitudinem licebat intueri variatam
multiplici et diverso genere vestium. Non est au-
tem mearum virium dicere splendorem illius or-
natus, sed illorum qui sunt in dicendo exercitati;
ego vero transibo ad præsentem veram conscri-
ptionem. Baptizato Juniore Theodosio, et ab ecclæ-
sia egresso in palatium, licebat rursus intueri vir-
tutem eorum qui præerant multitudini, et vestem
eorum resurgentem: erant enim omnès candidati,
ut existimaretur multitudine esse nive repleta. Præ-
cedebant autem patricii, illustres et omnis digni-
tas cum ordinibus militaribus, omnes portantes
cereos, ut putarentur astra cerni in terra. Erat
vero prope infantem qui portabatur, ipse quoque
imperator Arcadius, vultum habens hilarem et ni-
tidum magis quam ea quam gestabat, purpura.
Unus autem ex proceribus portabat puerum in
splendida veste. Nos vero admirati sumus, videntes
tantam gloriam. Dicit autem nobis sanctus Por-
phyrius: Si ea quæ paulo post evanescunt, tantam
habent gloriam, quanto magis cœlestia quæ sunt
parata sanctis, quæ nec oculus vidit, nec auris au-
dit, nec in cor hominis ascenderunt¹⁴? Stetimus
autem nos in vestibulo sanctæ ecclesiæ, habentes
etiam chartam supplicationis.

XLVIII. Postquam vero fuit egressus a bapti-
smate, exclamavimus dicentes: Rogamus tuam
pietatem, chartam quoque porrigitentes. Cum au-
tem aspexisset is qui gestabat puerum, et cognosciebat
rem nostram (eam enim prius didicerat a
domina), jussit chartam ei accipi, et cum accepis-
set, constituit. Jussit autem fieri silentium, et cum

A solvisset, legit partem; et cum involvisset, subje-
cit manum capiti infantis: et cum id inclinasset,
clamavit coram omnibus: Jussit ejus potentia ca-
lieri, quæ sunt in supplicatione. Omnes autem cum
aspexissent, sunt admirati; et adorabant impera-
torem, eum beatum pronuntiantes, quod dignus
esset habitus qui videret in vita filium imperan-
tem: exultabat autem audiens. Imperatrici quo-
que Eudoxia fuit annuntiatum, quod factum fue-
rat propter suum filium. Lætata est autem, et, ge-
nibus flexis, Deo egit gratias.

XLIX. Ingresso vero infante in palatium, ei oc-
currit domina, et eum accepit et osculata est: et
eum portans, ipsum quoque salutavit imperatorem,
dicens: Beatus es, domine, propter ea quæ vide-
runt oculi tui in vita tua; et imperator lætabatur
audiens. Cum autem imperatrix eum vidisset hila-
rem, dixit: Si videtur, sciamus quidnam continet
supplicatio, ut omnino flant quæ in ea contine-
tur. Imperator vero jussit legi chartam, et post-
quam lecta fuit, dixit: Gravis quidem est petitio;
sed gravior est recusatio, quoniam hæc est prima
jussio nostri filii. Dicit autem ei domina: Non so-
lum prima jussio, sed etiam in hoc sancto habitu et
pietatis gratia supplicatio, et petita a viris san-
ctis. Vix tandem annuit imperator, cum domina
valde ei instaret. Hæc omnia renuntiavit nobis pius
Amantius.

L. Die autem sequenti (39) nos accersit impera-
trix: et cum de more prior salutasset sanctos epi-
scopos, jussit sedere, et dixit eis: Vestris precibus
concessit mihi Deus rem vestram; idque factum
fuit ejus auxilio: vidistis autem, quanam via et
ratione sum usi. Sed si videtur, crastino die ac-
cessam quæstorem, et coram vobis jubebo, ut con-
venienter ei quod continet supplicatio, fiat rescrip-
tum divinum ex nomine duorum imperatorum; et
ut semel dicam, faciat omnia quæ consequuntur.
Episcopi autem, his auditis, ei multum benedixer-
unt et ejus filio et imperatori. Cumque multa alia
disseruerint animæ utilia, postquam valēdixissent,
exierunt. Die vero sequenti (40) arcessit quæsto-
rem et nos. Dicit autem ei: Accipe hanc chartam,
et convenienter ei quod in ea continetur, divinum
D rescriptum manda litteris. Quæstor vero accepta
charta, divinum rescriptum dictavit celeriter nobis
præsentibus. Ei autem suggestimus, ut duces et
consulares et res eorum deputaret ad ferendam
nobis opem.

LI. Postquam vero perfectum fuit divinum re-
scriptum et subscriptum, rogavimus dominam, ut
hoc negotium mandaretur alicui viro illustri. Jussit
autem Amantio quærere virum bono zelo prædictum
Christianum, cui hoc negotium deberet committi.
Multi enim ex iis qui tunc erant in dignitatibus

¹⁴ 1 Cor. ii, 9.

(37-38) Forsan circa diem 4 Aprilis.
(39) Die 5 Aprilis.

(40) Die 6 April., Sabbato ante Dominicam Pal-
marum, aut forsitan citius hæc omnia contigerunt.

simulate habebant fidem, de quibus sumpsit poenas A divina justitia. Cum enim rescivissent imperatores, eos non recte se habere circa fidem intemeratam, eos privarunt suis dignitatibus, eosque et in corpore punierunt, et multarunt pecuniis: hæc autem facta fuerunt antea. Quocirca jussit Augusta negotiorum nostrorum committi viro orthodoxo. Commisum vero fuit cuidam, nomine Cynegio (41), ex consistorio, qui fuit vir admirabilis et fide fervens. Eo autem accersito, jussit Augusta, ut omnia idola usque ad solum everteret, et igni traderet. Porro ei quoque manu sua dedit pecunias, dicens: Accipe ad sumptus, et nihil capias a sanctissimis episcopis. Cum talia autem mandata accepisset a domina, egressus est promptior et alacrior.

LII. Cum transegissemus vero reliquum hiemis, et fecissemus sanctos dies festos paschales et diem Resurrectionis (42), parabamus nos ad navigandum. Rogavimus autem admirabilem Amantium, ut id significaret dominæ, ut eam juberemus valere. Ille vero cum hoc audiisset, fuit magno dolore affectus, propterea quod nos essemus navigaturi; nos enim tantum dilexit, ut ipse rogaret dominam, ut eum dimitteret ad orandum in sanctis et venerandis locis. Timebat autem domina eum dimittere, ne, si illuc iret, fieret monachus, et ibi maneret. Sciebat siquidem viri vitam: erat enim re vera nulli culpe affinis, multas præbens eleemosynas, et perpetuo jejunans, et multos hospitio accipiens et currrens ad pios usus. Hactenus quidem de pio Amantio. Dominæ vero de nobis significavit, et ingressi sumus ad eam, et dicit sanctissimis episcopis: Quando, Deo volente, navigabis? Illi autem dixerunt: Propterea sumus ingressi, ut juberemus tuam valere potentiam. Illa autem dixit: Recordamini semper mei et mei filii.

LIII. Jussit vero protinus afferri pecunias. Quæcum fuissent allatae, dixit domino meo episcopo Porphyrio: Accipe, Pater, hæc ducenta (43)... et ædifica quanum sum pollicita, ecclesiam in medio Gazæ, et significa mihi, si opus habueris pluribus pecuniis, et eas statim mittam. Construe autem xenodochium, ut excipias fratres qui veniunt in tuam civitatem, et tribus diebus eis sumptum præbeas. Dedit autem sanctissimo quoque Joanni aureos mille, et vasa pretiosa utrisque. Ad sumptus vero

(41) Baronius ad hunc annum 401, n. 31, arbitratur Cynegium esse, ad quem creatum præfectum praetorio existant rescripta in Cod. Theod. lib. II, *De usuris*; sed ea data Honorio et Evidio coss. an. 386, et mortuus est hic in consulatu suo an. 388, sepultus apud Apostolos XIV Kal. April. teste Idatio. Potuit hic Cynegius alterius filius, ne pos aut consanguineus fuisse.

(42) Pascha Alexandrinum in Græcia et Oriente observatum fuit 14 April., cyclo lunæ III, solis XVIII, litt. Dominic. F. In Canone paschali Victorii annotatur Pascha ad diem XI Kal. Maii, seu XXI Aprilis, quo in Occidente fuit observatum, non in Oriente, ut ex sequentibus constat. Per festos paschales hic indicatos intelliguntur Coena Domini, Parasceve, scilicet Resurrectionis dies.

A dedit utrisque ad centum aureos. Obtinuit autem prædictus sanctissimus Joannes episcopus Cesareæ quæcumque voluit privilegia ratione sue ecclæsie. Cumque precati essent, et multum benedixissent dominæ et ejus filio et imperatori, exierunt.

LIV. Rogarunt etiam, ut ingredenterur ad imperatorem. Imperator autem eos interrogavit, an essent omnino expediti, et an Augusta eis aliquadonasset. Ipsi vero dixerunt: Sumus omnino expediti a sospite vestra pietate, et pia vestra conjugi, et a filio vestro quem Deus custodiat; fueruntque multa et magna nobis donata. Statim autem jussit etiam imperator præfectis, eis dare ex publicis vetigalibus Palæstinæ circa viginti libras auri. Dedit B autem ipse quoque pro sumptibus circiter unum pugillum, qui inventus est continere circiter numeros quinquaginta. Cum vero ei quoque multum benedixissent, sunt egressi. Egimus autem in civitate alias tres dies, donec accepimus legationem quadraginta librarum; et post tres dies navem ascendentes, navigavimus Gazam, vicesimo tertio Xanthici, qui est apud Romanos octavus decimus Aprilis (44). Praclarissimus vero post nos egressus est Cynegius, usus publico navigio.

CAPUT VIII.

Reditus sancti Porphyrii Gazam. Tempestas cœlitus sedata. Solemnis in urbem introductio.

LV. Pervenimus autem Rhodum spatio quinque dierum; valde vero studebamus ire ad sanctum Procopium anachoretam. Cumque nos valde rogassemus nauclerum, ut nobis concederet tres horas, non concessit, dicens: Non possum ventum invenire tam secundum. Nos autem ei dicebamus. Possunt preces sancti viri nos servare, et dare nobis ventum secundum. Nauclerus autem indignatus, non admisit nostram petitionem. Sed cum aquatis suissemus, solvimus. Valde vero cruciabamur, quod non licuisset nobis eum convenire. Precibus ergo ab eo petimus, ut nobis ignosceret, et pro nobis oraret ut salvi essemus, et effectum redderemus opus quod fuerat nobis commissum.

LVI. Cum ergo Rhodo navigassemus, et duos dies in maris tranquillitate et serenitate felix fuisse set nobis. navigatio, repente oritur tempestas, ventique, et fulgura, et tonitrua, et in altum tolle-

(43) Baronius opinatur deesse auri librarium pondera. Græci in Menœis ista habent: Κοριζεται παρὰ τῆς Αὐγούστης χρυσῷ κεντεύρᾳ δύω χάριν, κτίσεως ἐκκλησίας, καὶ λόγῳ δαπάνης νομίσματος διαχόστα. Donantur ab Augusta duo centenaria, id est pondo, auri, ad ædificandam ecclesiam, et ratione impensarum ducenta numismata, pro quibus hic centum aurei leguntur. Centenarium Romanum æquivalere talento Græco docet Isidorus lib. XVI, cap. 14. Acta autem hæc sunt 15 Aprilis postridie Resurrectionis Domini.

(44) Hic locus dicta præclare confirmat. Incidebat eo anno 18 dies Aprilis in feriam V post Pascha, erantque tres dies post alloquium imperatricis et imperatorum.

bantur fluctus instar montium, et attollebatur nubes, ut nos existimaremus eam nubes tangere. Erant autem clamores et lacrymæ et oratio ad Deum; implorabamus quoque preces sancti Procopii anachoretæ. Cumque fuissest vespera, et tempestas non cessaret, permansimus vigilantes totam illam noctem: circa matutinum autem ex multa afflictione parum dormitarunt sanctissimi episcopi; et videt in somnis dominus meus Porphyrius sanctum Procopium anachoretam, dicentem eis: Naucleum catechismo institute et obsignate (est enim ex execranda hæresi Arii), et efficite, ut ipse anathemate notet Arium et in alam ejus fidem; et statim cessabit tanta tempestas. Propterea enim, quod sit ipse ex dicta hæresi, non concessit vobis, ut ad me veniretis. Eum tamen catechesi institute; est enim rectam doctrinam a vobis accepturus.

LVII. Hæc enim audiisset sanctus noster Porphyrius, fuit excitatus, et nobis accersitis narravit quæ viderat in somnis. Statim vero vocato nauclero, ei diximus: Vis navem tuam esse salvam, et nos omnes, et ante omnia tuam animam? Ille autem dixit: Non est hoc rogandum. Ei vero dixerunt episcopi: Abnega malam tuam fidem, et credere in rectam fidem, et salvis eris tu et navis, et omnes nos. Dicit eis naucleus: Quoniam videbas nos habere præscientiam (comprehendistis enim quæ erant in corde meo, cum nemo id vobis renuntiaverit), ecce dico vobis: credo, ut creditis, et abnega hæresim Arii. Rogo autem vos, ut per otium me ex sanctis Scripturis illuminetis in recta fide. Sancti vero episcopi eum acceperunt et obsignarunt, super eum fusis precibus, et eum quoque impertierunt divinis sacramentis (45). Interim autem cessarunt fluctus, et feliciter navigavimus, et cum fuissimus in pelago alios quatuor dies, quinto mane adnavigavimus in maritimam partem Gazaorum, quam vocant Majumam (46).

LVIII. Postquam autem descendimus, nos cognoscentes qui illic erant Christiani, exceperunt cum psalmodia. Similiter vero ex civitate quoque, cum audivissent, occurserunt nobis, habentes signum venerandæ crucis, et ipsi psallentes. Commisi sunt autem qui erant ex duabus locis, et facti sunt non parvus populus; erant enim plures qui erant ex maritima, propterea quod haberent multis Ægyptios vini mercatores. Idolorum vero cultores viventes ea quæ siebant, dissecabantur; sed nihil audebant facere, quoniam audiverant, in quanto honore fuissent habiti sanctissimi episcopi apud imperatores, et quod essent evertenda simulacra, et magna angebantur cura et animi ægritudine.

LIX. Postquam autem fuimus ingressi civitatem, in loco qui vocatur Tetramphodos, id est, qua-

(45) An sacrosancta Eucharistia intelligenda? Hanc navigantes fideles solitos secum conferre docet sanctus Ambrosius in laudatione funebri Satyri fratris; sanctus Gregorius cum de Maximiano agit aliisque, uti ad hunc locum observat Baro-Bius.

A drivum, stabat statua marmorea, et dicebant eam esse Veneris. Erat autem supra aram marmoream: statua vero effigies erat nude mulieris, quæ habebat aperta tota sua pudenda. Statuam autem in honore habebant omnes cives, maxime vero mulieres, lucernas accendentib; et thure suffientes. Dicebant enim eam in somnis respondere iis, quæ volunt inire matrimonium. Decipiebant autem se invicem mentientes. Sæpe vero jussi a dæmonie contrahere matrimonium, tantum absuit ut id recte eis procederet, ut inter eos fierent divortia, aut male cohabitarent. Hæc cognovimus ab iis qui fuerant aversi ab errore, et veritatem agnoverant.

LX. Quin etiam nonnulli idololatræ, non ferentes calamitates gravium conjugiorum quæ jussi fuerant contrahere a dæmonie Venere, succensentes, confessi sunt deceptionem. Tales enim sunt dæmones, ut qui decipiunt, et nihil unquam veri dicant. Neque enim possunt aliquid certo præscire: sed ex verisimilius præ se ferunt se præscire apud eos qui eis serviant. Quomodo enim possunt verum dicere, qui exciderunt a veritate? Quod si in aliquibus contingit eos divinare, hoc sit ex eo quod evenit: quomodo etiam accidit in hominibus, ut sæpe quedam prædicant futura de re quæ est eventura. Ea ergo quæ ex iis quæ accident, successerunt, quod quidem raro sit, admiramus: quæ autem conjectura non assequimur, quod quidem sit assidue, silemus. Hactenus quidem de dæmonibus et de eorum deceptione.

LXI. Cum nos ergo, ut dictum est, navigassimus in civitatem, et venissimus in locum in quo erat dictum simulacrum Veneris; portarent autem Christiani venerandum lignum Christi, hoc est, figuram crucis, videns dæmon qui habitabat in statua, nec videre sustinens signum quod cerebatur, turpiter egressus ex marinore, dejectis ipsam statuam, et confregit eam in multa fragmenta. Accidit vero, ut duo idololatræ starent prope aram in qua stabat statua: et corruens, unius quidem caput fregit in duas partes, alterius autem humerum et brachiale. Stabant enim ambo sanctum populum subsannantes.

LXII. Multi autem ex gentilibus, cum vidissent signum quod factum fuerat, crediderunt; et commisi cum laicis, una cum eis sunt ingressi in sanctam ecclesiam, nomine Irenen. Fuit autem illo die magnum gaudium inter Christianos, tribus de causis: primum quidem, quod sanum receperissent sacerdotem, et qui ea fecerat quæ desiderabant; secundo, quod contriti essent dii gentium, et facti essent tanquam pulvis qui dispergitur ab area æstiva: quin etiam similiter atque ipsi confracti sunt, qui confidebant in eis; tertio autem et maxime,

(46) Majuma viginti Gaza distat stadiis, a Juliano Apostata Gazæis subjecta, cum a Constantino imperatore privilegia civitatis ante accepisset ac proprium episcopum, qualis fuit sanctus Zeno cui sacer est 26 Decembris; eratque tunc Constantia appellata.

quod conservata sunt apimq; quæ errabant, et A interioris templi intrinsecus magnis lapidibus ob-
accesserunt gregi Christi. Cum eos vero obsi-
gnasset episcopus, dimisit in pace, jubens ut vaca-
rent sanctis Scripturis: erant vero viri numero
triginta duo et septem mulieres. Cum duos autem
alius dies fuisse Gazæ Joannes archiepiscopus,
profectus est Cæsaream: quem Christiani onines
et sanctus episcopus deduxerunt usque ad duo
millaria.

CAPUT IX.

*Templa idolorum eversa Gazæ. Plurimi idololatæ
convertuntur a sancto Porphyrio.*

LXIII. Post decimum autem diem venit admirandus Cyuegius, habens secum consularem et ducem, et magnam manum militarem et civilem. Præsicerunt vero multi ex idololatria, et exierunt e civitate; alii quidem in vicos, alii autem in alias civitates: erant vero complures ex divitibus civitatis. Eorum autem ædes qui fugerant, adnotavit quem diximus, Cynegius. Die autem sequenti, ac-
cessitis civibus, præsentibus duce et consulari, aperuit eis litteras imperatorias, quæ jubebant, ut evertentur simulacra et delubra, et igni tra-
derentur. Cum primum vero id audivissent idolo-
latræ, ejularunt magna voce, adeo ut id ægre tu-
lerint magistratus, et in eos cum minis emiserint milites, qui eos virgis et clavis yerberabant: Christiani autem cum magno gaudio laudibus pro-
sequebantur imperatores et magistratus.

LXIV. Statim vero cum magistratibus et cohori-
bus militaris impetum fecerunt et everterunt delubra. Erant autem in civitate simulacrum publica templo octo: nempe Solis, et Veneris, et Apollinis, et Proserpinæ, et Hecates, et quod dice-
batur Hieron seu sacerdotum, et Fortunæ civitatis, quod vocabant Tycheon; et Marnion, quod dice-
bant esse Critæ generis (47) Jovis; quod existimab-
bant esse gloriosius omnibus templis, quæ sunt ubique. Erant autem alia quoque plurima simula-
cra in ædibus et pagis, quæ nemo posset numero
subjicere. Dæmones enim cum Gazæorum animum
ut ductilem apprehendissent, errore impleverunt universam civitatem, et quæ circum circa sita erat, regionem: hoc autem eis accidit ex nimia simplicitate. Quamobrem traducti ad sanctam fidem, p
fuerunt magno zelo incitati Christiani. Hactenus quidem de Gazæis.

LXV. Jussi ergo milites, cum Christianis civitatis et maritima ejus parte impetum fecerunt in simulacra. Et primum cum voluissent evertire si-
mulacra et Marnium, repulsi sunt. Illis enim idoli sacerdotes, cum prius de eo audivissent; portas

¹⁴ Matth. xi, 25.

(47) *Cretagenis*, sive e Creta oriundi, *Jovis* legen-
dum. Stephanus de Urribus, de Gaza agens: "Ενδει-
κατ τὸ Κρητικὸν Δίὸς πατέρος αὐτοῖς εἶναι, δι κατ καθ' ήδη; ἐκδιον Μάρπυνη, ἐμρηνεύδημον Κρηταγενῆ. Ibidem, Gazæ scil. est, apud eos in honore est Jupiter Cretensis, quem ipsi Gazæi nobiscum agentes Mar-
næi appellant, atque interpretantur Cretagenem, sive

A interioris templi intrinsecus magnis lapidibus ob-
struxerunt; et cum exportassent in ea quæ dicun-
tur adyta, quæcumque erant vasa in templo preio-
sa: quin etiam ipsa deorum ipsorum animalia illic
occultaverunt, et per ipsa adyta fugerunt per alias
vias. Dicebant enim dicta adyta habere multas vias
in diversa loca. Repulsi ergo, sicut prius dixi, con-
versi sunt ad alia simulacra: et alia quidem ever-
terunt, alia vero igni tradiderunt. Cum ergo ra-
puissent omnia quæ in eis erant, vasa pretiosa,
sanctus autem Porphyrius anathemati subjecisset
in ecclesia quemlibet civem Christianum qui ex de-
lubris aliquid accipit ad lucrum proprium; nullus
ex fidelibus civibus aliquid accepit, nisi milites, et
qui illic inventi sunt advenæ. Obibant ergo cum
laicis ex clero viri pii, et ipse sanctus Porphyrius
episcopus, reprimentes eos, ne aliquid acciperent.
Fuerunt vero decem dies evertentes templo simu-
lacrorum.

LXVI. Post dictos autem dies consilium cepe-
runt, quonam modo uterentur Marnio, et quid ei
facerent. Alii enim dicebant id debere effodi; alii
autem, comburi; alii, locum purificari et sanctifi-
cari ad Dei ecclesiam: et erat de ea re magna de-
liberatio. Tandem sanctus episcopus indixit popule
jejunium et orationem, ut eis revelet Dominus,
quidnam eos facere oporteat. Cumque illo die je-
junassent, et Deum de hac re precari essent, ve-
spere peregerunt sanctam synaxin. Cum peragere-
tur autem, puer circiter septem annos natus, stans
cum matre propria, repente exclamavit, dicens:
Comburite intus templum usque ad solum. Facta
sunt enim in eo multa gravia, et maxime hominum
sacrificia. Id vero hoc modo comburite. Asserte
picem humidam, sulphur et sevum porcinum, et
haec tria commiscete, et ungite portas æneas, et
ignem in eas injicite, et sic totum templum com-
buretur. Non potest enim aliter fieri. Id autem
quod est exterius, sinite cum ambitu: et postquam
fuerit combustum, purgantes locum, ædificate illic
sanctam ecclesiam. Dicebat autem hoc quoque:
Testificor vobis coram Deo, ne fiat aliter. Neque
enim ego sum qui loquor, sed Christus qui in me
loquitur. Hæc autem dixit lingua Syriaca. Post-
quam vero audierunt, omnes admirabantur et
Deum glorificabant.

LXVII. Venit autem hoc miraculum etiam ad
aures sancti episcopi: et cum manus suas ad cor-
lum extendisset, Deum glorificavit, et dixit: Glo-
ria tibi, Pater sancte, quoniam abscondisti hæc a
doctis et sapientibus, et revelasti ea parvulis ¹⁵. Jus-
sit autem puer suam quoque matrem, postquam

e Creta oriundum. — Hæc habet Henschenius in
commentario prævio de S. Porphyrio. Eamdem
emendationem pluribus eruditæ confirmat Norisius
De epoch. Syro-Mac. Dissert. v, cap. 3 opp. nov.
edit. tom. III, pagg. 518 seq. Quo de loco præter-
ea consulat velut infra Mazochium *Animadv.* in
§ 19.

dimissa esset ecclesia, inveniri in episcopi ædibus. Separato itaque puer, dixit episcopus mulieri: Adjuro te per Filium Dei vivi, ut dicas, an suggestione tua aut alicujus alterius, te scientie, filius tuus illa est locutus, quæ dixit de Marnio. Mulier autem cum hæc audivisset, dixit: Trado me ipsam terribili et tremendo Christi tribunali, si unquam prescivi aliquid ex iis quæ filius meus hodie est locutus. Sed si videtur tibi, ecce accipe puerum, et cum minis de eo habe quæstionem; et si dixit alicujus suggestione, metu constitetur: sin vero nihil aliud dicet, est evidens quod a Spiritu sancto fuit inspiratus. Cum hoc audisset episcopus quod dixerat mulier, et laudavisset, jussit eam paullulum secedere, et introduci puerum. Cumque ad ductus esset puer, dixit ei: Quis tibi suggestus, ut loquereris in ecclesia illa quæ es locutus de Marnio? Puer autem tacebat. Jussit vero sanctissimus episcopus afferri flagellum, et extendi puerum ad hoc, ut ab eo terreretur. Ille autem tenens flagellum, alta voce clamavit, dicens: Quis tibi dixit, ut loquereris? dic, ne flagello cædaris. Puer vero stabat mutus, nihil loquens. Tunc nos qui eramus circa ipsum, hæc ei cum minis diximus; ille autem erat immobilis.

LXXXVIII. Tandem postquam omnes cessassent, os suum aperiens, dixit puer lingua Græca: Urte templum quod est intus, usque ad solum. Multa enim gravia in eo facta sunt, et maxime hominum sacrificia. Hoc autem modo id urite. Afferte piceum humidam, et sulphur, et sevum suillum, et miscete hæc tria, et ungite portas æneas, et ignem eis immittite: et sic templum combureretur. Alias enim non potest fieri. Quod est exterius autem, sinite cum ambitu; et postquam fuerit combustum, expurgato loco, statuite illic sanctam ecclesiam. Testificor enim vobis coram Deo non posse aliter fieri. Non enim sum qui loquor, sed qui est in me Christus. Admiratus est autem sanctissimus episcopus Porphyrius, et omnes qui cum eo erant, audita pueri libera loquendi fiducia, et quod par tite et distincke esset locutus. Accersita vero matre, eam interrogavit an ipsa aut filius ejus sciret lingua Græcam. Illa autem jurejurando affirmabat neque se, neque suum filium scire Græce. Cum hoc rursus audisset sanctissimus Porphyrius, laudavit Dominum, et afferens tria numismata, ea dedit mulieri. Puer autem, cum vidisset numismata in manu matris suæ, exclamavit, dicens lingua Syriaca: Ne accipias, mater, ne tu quoque auro vendas donum Christi. Rursus autem cum id audivissemus, summe mirati sumus. Mulier vero reddidit tria numismata, dicens episcopo: Ora pro me et filio, et commenda nos Deo. Sanctus autem episcopus eos dimisit in pace.

LXIX. Mane vero congregatis religiosis clericis et Christi amante populo, et præterea admirabili

A quoque Cynegio et magistratibus, dixit eis, quomodo locutus est puer de Marnio. Cum autem audissent, mirati sunt; et communis consensu dixerunt, ut sicut dixerat puer, sic combureretur. Al lata ergo pice humida, et sulphure, et sevo suillo, et his tribus mistis, unxerunt portas interiores; et fusis precibus, ignem admoveverunt, et statim universum templum eum arripuit, et fuit exustum. Quotquot autem milites et hospites poterant, rapiebant ex igne quæ inveniebant, seu aurum, seu argentum aut plumbum.

LXX. Erat vero illic quidam ex præfectis militaribus quos vocant tribunos, qui aderat combustioni templi; erat autem, ut apparebat, Christianus: in occulto vero erat idololatrus. Hic ergo cum interesset, et videret conflagrationem et direptionem quæ fiebat a militibus, dissecabatur; et sub prætextu, quod curaret ut servarent ordines, flagellis crudeliter cædebat quem inveniebat fercentem aliquod spolium. Cum hæc fierent, et ab igne correpti essent parietes, repente lignum ardens incidit in tribunum, et ei duplice afferit mortem. Perfracto enim capite ejus, ussit reliquum corpus: et statim fideles milites et Christi amans populus, scientes cum esse propensum ad simulacra, Deum glorificarunt, et dixerunt illum psalmum, qui dicit: Quid gloriaris in malitia, potens iniustitate? Tota die injustitiam cogitavit lingua ejus: tanquam novacula acuta fecisti dolum. Dilexisti malitiam magis quam bonitatem; injustitiam magis quam loqui justitiam. Dilexisti omnia verba submersionis, linguam dolosam. Propterea Deus destruet te in finem, evellet te, et emigrare te faciet ex tabernaculo tuo, et verbum tuum ex terra viventium¹⁶; et quæ deinceps sequuntur in psalmo. Dies vero plurimos perpetuo arsit templum.

LXXI. Postea autem facta est etiam domorum perscrutatio; erant enim multa simulacra in plurimis atriis: et quæ inveniebantur, partim quidem igni tradiebantur, partim autem in coenum jaciebantur. Inveniebantur libri quoque pleni præstigiis et incantationibus, quos quidem dicebant sacros, ex quibus sua faciebant mysteria et alia nefaria idolatriæ. Ipsi quoque eadem passi sunt, quæ dii sui.

LXXII. Accurrebant autem multi ad sanctam fidem, alii quidem metu, alii vero condemnantes priorem suam vivendi rationem. Omnibus vero portas sancta aperiebat Ecclesia. Meminerat enim sanctæ Scripturæ, quæ dicit: Pulsanti aperietur; et qui querit, invenit¹⁷. Et rursus: Sive prætextu, sive veritate Christus annuntiatur¹⁸. Dicebant autem quidam ex fidelibus sancto episcopo, non oportere eos accipere qui accedunt propter metum, sed eos qui bono proposito. Sanctus vero episcopus dicebat iis, qui hæc dicebant:

LXXIII. Sunt etiam virtutes, quæ casu et calamitate accident hominibus. Quomodo qui servum

¹⁶ Psal. li, 3 seqq. ¹⁷ Matth. vii, 8. ¹⁸ Philipp. 1, 18.

aliquem possidet improbum et ingratum, prius eum admonet, ut sit semper meiori et grato animo; postquam autem eum nullo modo videt parere admonitioni, ei de cætero metum infert necessario, plagasque et vincula et alia hujusmodi, non volens eum perdere, sed servare et agnoscere id quod oportet. Talem etiam Deum existimate, qui sert patienter nostrum ingratum animum: sepe autem suadet quæ sunt nobis utilia, per Scripturas et alios viros sanctos. Nobis vero non parentibus, volens omnino ut bonus et benignus nos possidere, et non repellere, nobis infert suum timorem et disciplinam, nos invitans, ut cum necessitate agnoscamus id quod oportet. Quamobrem dicit Scriptura: *Quando interficiebat ipsos, tunc quærebant eum, et convertebantur, et mane vigilabant ad Deum*¹⁹. Et rursus dicit propter eos qui resiliunt et jugum a Deo executiunt: *In camo et freno confringes maxillas eorum, qui non appropinquant ad te*²⁰. Oportet ergo, o filii mei, admonere humanitatem per metus et minas et disciplinam. Propterea rursus dicit: *Bonum est, quod humiliasti me, ut discam justificationes tuas*²¹. Haec autem a me dicta sunt propter eos qui volunt accedere ad nostram sanctam fidem. Nam, etsi dubitantes accesserint, potest eos mollire tempus, Christo annuente. Ut autem aliud quoque vobis reuuentiem; si non conspecti fuerint sile digni, ut qui jam fuerint in mali habitu; qui ex eis nascuntur, possunt esse salvi, ut qui cum bono conversentur.

LXXIV. Cum haec sanctus dixisset Porphyrius, et persuasisset fratribus, accipiebat omnes qui volebant illuminari, catechesi eos instituens multis diebus, non solum ante baptismum, sed etiam postea. Assidue enim docebat verbum, non splendida et magnifica utens oratione, et se volens ostentare, sed simplici utens dictione, et omissa solvens ex Scriptura. Accesserunt ergo illo anno gregi Christi circiter trecenta nomina: et ab illo tempore augmentum accipiebant singulis annis res Christianorum.

CAPUT X.

Nova ecclesia a S. Porphyrio exstructa. Tres pueri in puteum lapsi servantur.

LXXV. Marnio vero omnino exusto et constituta (48) civitate, statuit beatus episcopus cum religioso clero et Christi amante populo, sanctam ecclesiam condere in loco exusto, quomodo ei revelatum fuerat, quando erat Constantinopoli: propter quod etiam acceperat pecunias a religiosissima imperatrice Eudoxia. Dimisis ergo magistris et Christi amante populo, retinuit partem auxilii, ne fieret aliqua novitas post eorum exitum. Non propter hoc autem solum, sed etiam, ut opem ferrent ad congregandam materiam ædificii dictæ sanctæ ecclesie. Quidam autem consulebant, ut ædificaretur sicut positum fuerat idi templum.

¹⁹ Psal. LXXXII, 34. ²⁰ Psal. XXXI, 9. ²¹ Psal. LXVIII, 71. ²² Prov. XXI, 1.

(48) Baronius, ordinata.

A Erat enim formæ rotundæ, circumdata duabus porticibus, se invicem interius subeuntibus; ejus vero medium erat ad emitendos vapores constitutum, septentrionaleque et extensum in altum. Habebat autem quædam etiam alia quæ decebant simulacra, apta ad exsecrandâ illâ et nefaria quæ fiebant ab idololatriis. In hac ergo forma et positura dicebant quidam ædificandam esse sanctam ecclesiam: alii vero contradicebant, dicentes ipsam quoque posituræ meioriam esse delendam. Qui autem hoc dicebant, persuadebant omnibus, ut qui recte dixissent. Dixit vero sanctissimus episcopus: Hoc quoque relinquamus consilio: Interim autem dum repurgatur locus, venit magistrianus, epistolas afferens imperatorias semper memorandas Eudoxiæ.

B Continebant vero litteræ salutationem et precum petitionem pro suo marito et filio. Erat autem in alia charta inter litteras descripta forma sanctæ ecclesiæ in figuram crucis, quomodo nunc quoque, Deo volente, cernitur: et continebant litteræ, ut convenienter dictæ figuræ sancta conderetur ecclesia. Lætatus est autem sanctus Porphyrius, cum legisset et vidisset formam descriptam. Sciebat enim hoc quoque factum fuisse ex divina revelatione, et meminit Scripturæ quæ dicit: *Cor regis in manu Dei*²². Continebant autem litteræ prelio-sas quoque columnas esse mittendas et marmora.

BXXXVI. Ejecto autem cinere et ablatis omnibus abominationibus, relicta rudera marmororum Marnii quæ dicebant esse sacra, et in loco inaccesso,

C maxime mulieribus, ea censuit sanctus episcopus incrustari in platea ante templum, ut concule-rentur non solum a viris, sed etiam a feminis, et canibus, et porcis, et bestiis. Hoc vero idololatria fuit magis molestum quam templi conflagatio. Quamobrem complures ex eis, maxime autem mulieres, usque in bodiernum diem marmora non ascendunt. Brevi autem post tempore edicit jejunium uno die; et cum dimissæ fuissent preces ma-tutinæ, jussit pius episcopus quemlibet virum Christi amante afferre ligones et rastra et alia hujusmodi instrumenta. Hoc vero vespera prius edixerat, ut omnes mane invenirentur parati; quod etiam factum est.

D LXXVII. Congregato autem populo cum dictis instrumentis in sancta ecclesia quæ appellatur Irene, jussit omnes psallentes simul profici in Marnium, quod olim fuerat. Ipse vero sequebatur, portans sanctum Evangelium et circa se habens pium clerum, re vera initans Christum cum discipulis. Praecedebat autem populum semper memorandus Barochas, venerandæ crucis portans effigiem. Ab utrisque vero partibus populi erant milites, qui relicti fuerant ad continendum in officio civitatem. Eentes autem psallebant, et in versiculorum psalmi intercitione dicebant, *Alleluia*. Erat autem psalmus quem dicebant: *Venite, exultemus Domino, jubete*.

lemus Deo Salvatori nostro. Praeoccupemus faciem ejus in confessione, et in psalmis jubilemus ei. Quoniam Deus magnus Dominus, et rex magnus supra omnem terram, quoniam in manu ejus sunt fines terræ et altitudines montium. Quoniam ipsis est mare, et ipse fecit illud; et aridam formaverunt manus ejus. Venite, adoremus, et procidamus ei, et ploremus coram Domino qui fecit nos, quoniam ipse est Deus noster, et nos populus pascue ejus, et oves manus ejus ¹¹. Dicebant autem alios quoque psalmos, donec ingressi sunt in Marnium.

LXXVIII. Hortatus est autem sanctus Porphyrius episcopus Rulinum quendam architectum Antiochenum, virum fidem et scientem, per quem fuit etiam perfectum totum ædificium. Is, accepto gypso, designavit posituram sanctæ ecclesiae, convenienter formæ quæ missa fuerat ab in primis pia Augusta Eudoxia. Cumque precatus esset sanctissimus episcopus et genu flexisset, jussit populum fodere. Statim autem omnes uno animo et eadem alacritate fodiebant, clamantes: Christus vicit. Non licet vero videre differentiam inter virum et mulierem, aut senem aut puerum: sed promptus et alacer animus vires præbebat omnibus. Et alii quidem fodiebant, alii autem terram exportabant; adeo ut paucis diebus fuerint et omnia loca effossa et terra egesta.

LXXIX. Prius itaque præparata materia, et ingentibus lapidibus ex tumulo qui dicitur Aldiomæ, a parte orientali civitatis, et alia materia, sanctus C rursus, congregato Christi amante populo, multisque precibus et psalmodiis dictis in loco, ipse primus se succingens, coepit portare lapides, et jacere fundamenta. Deinde pii quoque clerici et omnes laici lætantes, et magna voce psallentes; adeo ut audiarentur a tribus milliariis ex civitate.

LXXX. Factum est autem illo die magnum miraculum. Sunt putei intra sacrum ambitum, ex quibus est unus ab occidentali parte sanctæ, quæ nunc est, Dei ecclesiae, non parum profundus. Tres ergo pueri sitientes iverunt ad bibendum, et appropinquentes ori putei, se inclinabant, innitentes ligno quod erat in ore putei, ut solent facere pueri; et, fracto ligno, tres ceciderunt in puteum. Quidam vero qui forte illic aderant, iverunt et renuntiarunt populo quæ facta fuerant. Fuit autem non parvus tumultus, omnibus concurrentibus ad puteum. Cum vero quod factum fuerat, cognovisset sanctissimus episcopus, ipse quoque currens ad locum, jussit fieri silentium. Quo facto, coepit precari et rogare Deum cum multis lacrymis, ut vivos et illæsos conservaret pueros, et maxime propter idololatras, ne dicant: *Ubi est Deus eorum* ¹², in quem sperabant? Et cum suisset hora una humi inclinatus, et sur-

A rexisset, jussit aliquem descendere per funes cadorum, et scrutari pueros. Clamabant enim qui erant ex populo, appellantes pueros: neque erat ullus, qui eos inferne audiret ex puteo.

LXXXI. Cum autem vir ille descendisset, inventi sunt tres pueri, sedentes super magnum lapidem, illæsi et bilares inter se colloquentes. Cum vero vir ille eos aspexisset, valde est admiratus, et Deum glorificavit, et inferne clamans, dixit: Laudate Dominum; vivunt enim tres pueri. Cum autem audisset sanctus episcopus et populus, letati sunt: et, demissa magna sporta, jusserunt simul efferriri tres pueros: erant enim parvi, ad sex vel septem annos nati. Sporta vero accepta, is qui erat inferioris, tres illos ligatos fecit tuto sedere, jubens eis claudere oculos, donec sursum pervenissent, et dicere: Jesu Christe, serva nos. Cumque hoc fecisset, clamavit ut apte funem traherent: et trahentes, dicebant hymnum trium puerorum: *Benedictus es, Domine Deus patrum nostrorum* ¹³. Cumque pervenissent, et eos aspexisset sanctissimus episcopus (erat enim is stans in ore putei, et tenebat funem), repletus gudio et lacrymis, exclamavit, dicens: *Benedicite, omnia opera Domini, Domino* ¹⁴, et, *Laudate Dominum* ¹⁵. Postquam autem eos e sporta sustulerunt, scrutati sunt nunquid fracta esset aliqua pars eorum corporis; et nihil inventum est in eis male affectum.

LXXXII. Sed magnum aspeximus miraculum. Inventi sunt enim tres pueri habentes signa crucis tanquam acu infixæ. Unus quidem in media fronte; alias autem in summa dextra manu circa digitos; alias vero in humero dextero. Erant autem pulchre expressæ crucis, neque obliquæ, neque incurvæ, sed unius mensuræ, ut apertum esset, eas divina esse signa. Neque enim eis afferebant dolorem, neque eduxerant sanguinem; sed erant impressæ tanquam ex cinnabari (49): manserunt autem in eis longo tempore ad hoc, ut viderent omnes et admirarentur. Nam multi etiam ex alienigenis, cum vidissent, crediderunt.

LXXXIII. Cum vero ille quoque ascendisset qui propter pueros descenderat, jurejurando affirmabat, dicens: Quando eos immisi in sportam, et rursum serebantur, videbam circa eos tanquam fulgur, donec pervenissent ad os putei. Fuit autem Christianis illo die lætitia; cultoribus vero simulacrorum dolor et offendit. Ædificium autem procedebat in dies, omnibus prompto et alaci animo operantibus. Neque enim erat, qui ullum sua mercede frustraretur; sed etiam amplius præbebat, se munifice gerens in eos qui operabantur. Dicebat enim justum esse, ut non execrationem, sed benedictionem acciperet omne opus ædificii.

¹¹ Psal. xciv, 1-7. ¹² Psal. cxiii, 2. ¹³ Dan. iii, 52. ¹⁴ Ibid., 57. ¹⁵ Psal. cxlv.

(49) Cinnabaris est color quidam ad minia accedit. Legenda quæstiones quinque Bernardi Cæsii

nostri lib. II *De mineralibus*, cap. 4, sect. 3.

LXXIV Anno autem sequenti (50) mittit imperatrix columnas, quas erat pollicita : quæ quidem magnæ et admirabiles, numero triginta. Duæ vero vocantur Carysticæ (51) : quæ quidem sunt in sancta ecclesia, lucentes tanquam smaragdi. Cum ii autem adnavigassent qui eas ferebant, rursus apparuit studium promptusque et alacer animus populi Christum amantis. Omnes enim cun audivissent, statim cucurrerunt ad littus, non solum vero viri, sed etiam feminæ et pueri et senes : omnes enim corroborabat fidei desiderium. Et cum currus adduxissent, impositam unamquamque columnam traxerunt et in templi (52) hypæthrum eam deposuerunt : et rursus reversi sunt, et aliam attulerunt, donec omnes portarunt. Et de his quidem hactenus.

CAPUT XI.

Mulier Manichæa ob blasphemiam, orante sancto Porphyrio, subita morte punita. Dedicata ecclesia. Eleemosynæ sancti Porphyrii.

LXXXV. Illo autem tempore venit in civitatem mulier quædam Antiochenæ quæ vocabatur Julia ; erat vero ex exsecranda hæresi eorum qui dicuntur Manichæi. Cumque cognovisset aliquos esse recens illuminatos et in sancta fide nondum stabilitos, in eorum irrepens animos, eos corrumpebat per doctrinam suam, oculos perstringente et incantante, sed multo magis per pecuniæ erogationem. Qui enim invenit dictam impiam hæresim, non aliter potuit inescare aliquos, nisi datis pecuniis. Eorum enim doctrina, iis quidem qui sapiunt, plena est omni blasphemia et condemnatione, et anilibus fabulis quæ attrahunt mulierculas, et viros pueriles qui levem habent mentem et cogitationem. Ex diversis enim hæresibus et gentilium dogmatibus hanc suam perversam constituerunt opinionem, callide et vase volentes omnes capere. Deos enim multos dicunt, ut placeant gentilibus. Præterea tenipus ortus observant, fatumque et astrologiam asseverant, ut secure peccent; utpote quod non sit in nostra potestate peccare, sed ex sati necessitate.

LXXXVI. Porro autem Christum quoque confitentur. Dicunt enim eum hominem suis visione. Etenim ipsi quoque visione dicuntur esse Christiani. Ea enim prætermitto quæ sunt ridicula et digna execratione, ne eorum qui haec legunt, aures impieam molesta auditio et prodigiosis narrationibus. Res enim Philistionis, Sceni et Hesiodi, et aliorum qui dicuntur philosophi commiscentes cum rebus Christianis, suam hæresim constituerunt. Quomodo enim pictor misionem faciens ex diversis coloribus, efficit existimatione hominem aut bestiam aut aliquid aliud, ad decipiendos eos qui aspiciunt, ut stultis quidem et insipientibus videatur esse verus ; iis autem qui sapiunt, umbra et deceptio

⁴⁰ Tit. iii, 10. ⁵⁰ Matth. viii, 15.

(50) Anno Christi 402.

(51) Carystia correxi. Carostia legitur apud Lipomanum et Surium. Est autem Carystus Europa insulae oppidum, varii marmoris terax, apud

A et humana excogitatio : ita etiam Manichæi ex diversis dogmatibus haurientes, effecerunt improham suam opinionem; vel potius ex diversis serpentibus virus congregantes et miscentes, lethiferum effecerunt venenum ad hominum animas intermedias. Ut autem prius dictum est, cum illic versaretur pestifera mulier, quidam fallaci illius doctrina sunt seduci.

LXXXVII. Post aliquot vero dies cum id cognovisset a quibusdam fidelibus sanctus Porphyrius, eam accersitam interrogavit, quænam et unde esset, et quænam haberet opinionem. Illa autem et patriam, et se esse Manichæam, est confessa. Iis vero qui erant apud ipsum, ira motis (erant enim quidam pii), eos rogat beatus, ne irascantur, sed patienter eam admoneant et semel et bis, servans id, quod dictum est a sancto Apostolo ⁴¹. Deinde dicit mulieri : Abstine, o soror, ab hac malâ opinione : est enim satanica. Illa autem respondit : Dic, et audi ; et aut persuadebis, aut persuaderis. Sanctus vero dixit : Para te ad crastinum diem, et veni huc. Illa autem cum valere eum jussisset, est egressa. Beatus autem cum jejunasset, et Christum multum rogasset ut diabolum pudore afficeret, paratus fuit in diem sequentem. Advocavit vero quosdam ex piis clericis et laicis, ad disputationem suam et mulieris.

LXXXVIII. Die autem sequenti accedit mulier, habens secum duos viros et totidem mulieres quæ erant juniores et formosæ ; omnes vero pallidi. Julia autem erat proiecta æstate. Ducebatur autem tota eorum disputatione a scriptis et orationibus mundanæ disciplinæ : multo vero magis Julie. Erat autem humiliis eorum habitus, et modesti mores : et quod dicitur, extrinseca oves, intrinsecus vero lupi rapaces ⁴² et venenata animalia. Oninia enim dicunt et faciunt cum simulatione. Deinde jussi sedere, disceptabant et inquirebant. Sanctus autem Porphyrius, serens sancta Evangelia, cum fecisset signum crucis in ore suo, cœpit eam rogare, ut diceret suam opinionem. Illa vero cœcepit. Frater autem Cornelius diaconus qui fuit paulo ante nominatus, sciens notis scribere quibus utuntur in jure, jussus a beatissimo episcopo, nobat omnia quæ dicebantur et opponebantur, me et fratre Barocha admonentibus. Disputationem autem non scripsi in hoc libro, propterea quod sit magna, ut qui velim compendio hoc scriptum mandare litteris ; eam vero in alio libro exposui iis qui volunt scire sapientiam a Deo datam sanctissimo Porphyrio, et aniles fabulas quas effutti prodigiosa loquens et venefica Julia.

LXXXIX. Quam quidem cito est persecuta di-

Plinium, Strabonem, Euripidem, aliosque memoratum.

(52) Hypæthrum est ædificium quasi sub ætibz positum. Vitruvius lib. 1, cap. 2.

vina justitia. Postquam enim multa horis plurimis esset fabulata, et consuetas dixisset blasphemias in Dominum et Deum universorum, motus a divino zelo sanctus Porphyrius, videns eum qui omnes fines continet, tam qui cadunt sub aspectum, quam qui non cadunt, blasphemis et maledictis incessanter a muliere in quam operabatur diabolus, et quæ se submittebat illius voluntati, in eam tulit sententiam, dicens : Deus qui facit omnia, qui est solus xternus, neque principium habens nec finem, qui glorificatur in Trinitate, tuam percutiet linguam, et obstruet os tuum ne loquatur blasphema..

XC. Sententiae autem prolationem consecutum statim fuit supplicium. Cœpit enim tremere Julia et mutari voltu : et manens in ecstasi longum tempus, non loquebatur, sed erat muta et immobilis, habens apertos oculos, et intuentes sanctissimum episcopum. Qui vero cum ea erant, cum aspexissent ea quæ sustinebat, magno timore sunt affecti ; eam autem consolabantur, et carmina cantabant ad ejus aures, et non erat vox, nec auditus. Cum longo autem tempore mansisset muta, emisit animam, profecta ad tenebras quas in honore habuerat, eas lucem esse arbitrans, convenienter Scripturæ quæ dicit : *Vae iis qui faciunt id quod est dulce, amarum ; et quod est amarum, dulce : qui tenebras ponunt lucem, et lucem tenebras*²⁰. Jussit autem sanctus componi ejus corpus et tradi sepulturæ, misertus humanæ naturæ : erat enim summe clemens et misericors.

XCI. Quicunque vero audiverunt id quod factum fuerat, valde sunt admirati : non solum qui erant nostræ fidei, sed etiam alienigenæ. Qui autem cum ea erant, duo viri et mulieres, et quicunque ab ea corrupti fuerant, currentes prociderunt ad pedes beatissimi episcopi, dicentes : Erravimus ; et petebant penitentiam. Beatus vero fecit omnes subiecere anathemati Manetem, auctorem eorum hæresis : ex quo etiam appellati fuerunt Manichæi ; et cum plurimos dies eos instituisset catechesi, adduxit ad sanctam catholicam ecclesiam. Occasione autem illorum, alii quoque ex aliis gentibus penitentia ducti, fuerunt illuminati.

XCI. Post tempus autem quinque annorum, perfectum fuit opus sanctæ magnæ ecclesie. Appellata vero fuit Eudoxiana, ex nomine in primis pia imperatricis Eudoxia. Peregit autem dedicationem sanctissimus episcopus Porphyrius die resurrectionis sancti Paschatis splendide ac magnifice, non parcens sumptui ; sed congregatis omnibus monachis qui erant circiter mille, cum aliis piis clericis et laicis et episcopis, hilariter transegit omnes dies sancti Paschatis : et licebat videre choros angelicos, non solum in ecclesiastica consequentia, sed etiam in horis, quando liebant. Non solum enim erat mensa sensilis, sed etiam spiritualis. Nam post obsonium dicebatur psalmus, et post potum hymnus. Idolorum autem cultores videntes quæ siebant, corde

A tabescabant. Undequeaque enim veniebant hospites ad videndum pulchritudinem et magnitudinem dictæ sanctæ ecclesie. Dicebatur enim major omnibus ecclesiis, quæ erant illo tempore.

XCI. Ea de causa quando jecit ab initio fundamenta, reprehendebatur a quibusdam fidelibus, quod eam magnam descripsisset, cum essent pauci Christiani in civitate. Respondens autem sanctissimus Porphyrius, dixit : Ne sit vestra fides parva. Spero enim in Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei, quod sit multiplicatus gregem suum, et ampliorem faciet banc domum ; ex eo quod non possit capere multititudinem Christianorum. Non est enim humanum dogma Christianorum, ut aspirari ad tempus et dissolvatur, sed divinum, et quod accipit incrementum. Hæc et talia semper dissecerat beatus Porphyrius fidelibus, non solum in ecclesia, sed etiam in unoquoque loco, illuminans et juvans populum Christi amantem. Post dies autem festi populos dimisit in pace, uniuersumque ad suos.

XCI. Postquam vero condidit et sanctificavit dictam sanctam ecclesiam, constituit, ut daretur unicuique hospiti qui erat in civitate, sumptus unius diei. Suppeditabat autem unicuique mendicem, tam peregrino quam civi, quotidie ad sex obolos, præter ea quæ ipse per se præbebat iis qui ad ipsum accedebant, in veste, argento et auro : unicuique præbens convenienter sua dignitatibus ; neque ullus ex iis qui indigebant, erat expers suorum donorum. In diebus autem juniorum sancti festi paschalis, suppeditabat unicuique pauperi ad decem obolos quadraginta diebus. Jussit autem in pio suo testamento, omnino dari dictos decem obolos quadraginta diebus : et assignato redditu ex quo volebat eos dari, in dicto testamento statuit, ut, nisi hæc quotannis suppedarentur, dictus redditus veniret ad sanctam Cæsareæ ecclesiam. Hæc vero postea facta sunt.

CAPUT XII.

Persecutio gentilium in Christianos et sanctum Porphyrium. Conversio ac vita sanctæ Salaphthæ virginis. Sanctus Porphyrius moritur.

XCV. Idolorum autem cultores quo magis asperciebant proficere Christianos, eo magis surebant et studebant malis afflictere Christianos, et ante omnes, sanctum eorum pastorem Porphyrium. Nam cum aliquando orta esset de prædiis controversia inter cœconomum sanctæ ecclesie et Sampychum qui erat primus inter idololatrias, videns prius Barochas cœconomum affici injuria, eum defendit, et cœpit contumeliis afficere dictum Sampychum. Cum id autem audivissent reliqui curiales, congregati invaserunt cœconomum et prius Barocham. Simul vero cum curialibus ascenderunt etiam multi ex civibus inventa occasione male affliendi fidèles ; et ex parva, ut dixerit quispiam, scintilla tantus est ignis accensus, ut omnes Christiani in periculum venirent, ne perirent. Tanto enim furore per

²⁰ Isa. v. 20.

citi fuerunt idololatre, ut ipsi gladios et clavas accepint, et septem homines occiderint, et alios multos sanguinaverint.

XCVI. Deinde his non contenti, in ipsum pastorem irruerunt. Quidam autem qui bono lætabatur, præcurrentes, renuntiarunt sanctissimo episcopo incursionem multitudinis. Cum vero audivisset beatus, me accersito, dixit: Fugiamus, frater, et parum occutemur, donec transeat ira Domini: et, ascensio muris, fugimus per tecta. Idololatre autem, fractis portis domus episcopalibus, ingressi sunt: et cum non iavenissent sanctum Porphyrium, diripuerunt omnia quæ illic sunt inventa.

XCVII. Ego autem et beatus Porphyrius per tecta fugientes, iuvenimus puellam circa quatuordecim annos natam: quæ cum sanctum agnovisset episcopum, procidit ad ejus pedes. Beatus autem rogavit eam, quænam esset, et quibus nata parentibus. Puella vero respondens dixit se esse orbam patre et matre, et aviam habere anum, corpore imbecillam: seque operari, et se attere et suam aviam. Rogavit vero eam an esset Christiana. Illa autem rursus dixit se non esse; sed jam diu ab hinc esse cupere, si sit digna. Clemens autem Porphyrius cum audisset quod dixerat puella, et compunctus esset, lacrymatus est, dicens: Quam propensum est ad bonum genus Gazæorum! sed adversarius studet impedire bonum eorum animum: quem Dominus percutiet verbo oris sui³¹. Dixit autem puellæ: Affer ad nos huc stoream in hoc tectum, ut hic maneamus, donec sedetur tumultus civitatis: et ne renunties alicui nos hic esse. Illa vero jurejurando affirmavit se ne avia quidem sue indicaturam.

XCVIII. Cum autem per quoddam tectum ascendisset in dominum suam, attulit stoream, et eam stravit; et procidens ad beati viri pedes, rogavit eum, ut vesceretur modicis suis cibis, et ne suam designaret paupertatem: erat enim circa vesperam. Sanctus autem volens fieri imitator magni prophetæ Eliae³², dixit puellæ: Festina, filia, et affe, ut Dominus det tibi per me alimentum spiritale et carnale. Illa vero propere descendit, emisque panem et olivas et caseum, et legumen madefactum. Attulit autem omnia, et apposuit nobis, dicens: Accipite, domini mei, et benedicite paupertati meæ. Beatus vero rursus compunctus, flevit, cum prævidisset, quod habitura erat fidem in Christum. Cumque surrexissemus, et preces sudissemus solitas, et sedissemus, comedimus. Ego quidem comedи caseum et bibi vinum; sanctus autem comedit panem et madefactum legumen, et bibit aquam: et cum dimissemus puellam ad suam aviam, nos in tecto dormivimus; erat enim tempus aestatis. Porro autem puellæ quoque nomen interrogavimus. Dixit vero, Salaphtha; quod interpretatur Graece Irene, id est, pax. Diem quoque se-

A quentem transegimus in illo tecto, bona Irene nostri cuiam gerente prompto et alaci animo.

XCIX. Postquam autem cognovimus esse sedatum tumultum civitatis, noctu ambulavimus ad sanctam ecclesiam. Cumque ascendissemus in ædes episcopales, in iis nihil invenimus, nisi pluia Barocham jacentem et adductum in extremum periculum ex plagis ei illatis ab impis idolorum cultoribus. Post paucos vero dies cum cognovisset proconsul quæ facta fuerant in civitate, vocabatur autem Clarus, mittit commentariensem cum magno auxilio, et conjicit in custodiam eos quos ostenderunt ii qui geregant res publicas, et adducit Cæsaream: et de aliis quidem sumpsit supplicium, alios vero dimisit cæsos nervis boum; et non parvo incusso timore, sic sedavit civitatem.

C. Paucis vero post diebus recordatus est sanctus Porphyrius bonæ illius puellæ quæ nos accepit, et eam per me accersit. Illa autem venit currans, habens etiam aliam mulierem quam dicebat esse amitam. Ingressæ vero ad beatum episcopum, prociderunt ad ejus pedes: qui eas benigne accepit, tanquam pater benevolus. Dixit autem puellæ: Re vera, o filia, cupis fieri Christiana? Illa respondit: Jam tibi dixi, o domine, me jam diu abhinc hoc teneri desiderio, et nunc adduxi testem meam amitam, quæ ipsa quoque tenetur eodem desiderio. Ille autem lætus, ei et ejus avia jussit dari quotidie argenti quatuor nummos: ejus autem amitæ dedit unum nummum; et cum eas signasset signo crucis, dimisit, eis jubens ut vacarent precibus, et per catechesim institutioni catechumenorum. Misit autem ad ejus quoque domum prius Timotheum presbyterum et per catechesim institutorem, et ei jussit signare aviam puellæ. Nam, sicut prius dixi, corpus habebat imbecillum et solutum. Tres autem illæ per catechesim institutæ, paulo post dignata sunt venerando baptismo.

D. **E.** Postquam vero sanctum deposuisset habitatum sanctus, accersita puella, dixit ei: Vis te vir jungamus legitimo matrimonio? est enim tibi tempus nubendi. Neque enim nostra Scriptura³³ prohibet honorabiles nuptias. Puella autem cum audiisset, quod vir sanctus dixerat, cœpit fieri et dicere: Bone Pater, postquam me conjunxisti viro magno, vis me ab illo disjungere, et dare viro humili et nihili? Nequaquam hoc feceris, domine mi. Admiratus autem sanctus, dixit ei: Et quis est is, quem tibi conjunxi? Illa vero respondit: Jesus Christus Servator nostrarum animarum, verus meus sponsus, a quo non separabor in æternum. Cum audivisset sanctus et compunctus fuisset, est lacrymatus; adeo ut præ magna compunctione puellam sit complexus, et ejus caput deosculatus. Erat enim re vera plane impatibilis, et præ magna ad misericordiam propensione promptus ad effundendas lacrymas. Porro autem nos quoque qui

³¹ II Thess. ii, 8. ³² III Reg. xvii, 13. ³³ Hebr. xiii, 4.

eramus apud ipsum, cum vidissimus gratiam sancti Spiritus datum pice pueræ, glorificavimus Deum qui dat electis suis sapientiam et gratiam. Dimisit vero illo die puellam.

CII. Contigit autem in ipsis diebus unum requiescere, et migrare ad Dominum. Tunc advocata puella, accersivit beatus piam Manaridem diac-nissam, quæ interpretatur ipsa quoque Graeca lingua φορτηγή, id est, *lucida*. Et commisit Salaphtham, ipso dato habitu regulari. Et cum eas Deo commendasset, dimisit in pace. Ea vero suscepit talem vivendi rationem, qualem non habuit alia illo tempore; quotidie jejunans, et post jejunium modico panis vescens cum sale et maledicto legume, aut subtiliter comminuto olera et aqua sola: vinum enim non sumebat omnino. Diebus autem festis utebatur oleo, et vescebatur olivis: nihil autem aliud gustabat, quod fuisse igne coctum. In jejunii vero Quadragesimæ, secundo quoque die comedebat legumina maledicta, aut comminuta olera sine pane. Totam autem sanctam paschalem hebdomadam transigebat nihil sumens, præterquam quinta sancta feria, post communionem sanctam, aquam calidam: et corpus suum usque adeo ma-

Aceraverat, ut qui videbant, putarent se umbram aspicere. Fuit autem aliis quoque multis exemplum. Sunt enim æmulati vitam sanctæ puellæ Salaphthæ: quæ in hodiernum usque diem videtur vivere. Est enim mundo morte affecta; vivit autem Christo, et est cum ipso perpetuo: cuius sanctarum precium simus nos participes. Et haec quidem dicta sint de sancta puella Salaphtha.

CIII. Beatissimus autem episcopus Porphyrius, cum regulam constituisse ecclesiasticam et omnem consequentiam, et alias paucos annos fuisse superstes, postquam sanctificasset ecclesiam, in morbum incidens, plium fecit testamentum: in quo cum multis legasset, et omnes Christum amantis populi Deo commendasset, in pace dormiit cum sanctis, secundo mensis Dystri (52), anno, ut est Gazæorum computatio, quadragesimo octogesimo: episcopatus ab eo gesti vicesimo quarto, mense undecimo, et præclaro peracto certamine adversus idololatras usque ad diem suæ dormitionis. Et nunc est in paradiso deliciarum, intercedens pro nobis cum omnibus sanctis: quorum precibus nostri miserebitur Pater et Deus cum Filio et sancto Spiritu: cui gloria et potentia in sæcula sæculorum, Amen.

(52) Die 26 Februarii anno 421.

IN PRÆCEDENTEM VITAM ANIMADVERSIONES ALEXII SYMMACHI MAZOCCHI V. C.

Col. 1219 B, § XVI. Rapientes (Gazæi) beatum Porphyrium, ordinaverunt eum episcopum Gaza. Ordinandi verbum apud prisci ævi scriptores est eligere, creare; et de dignitatis usurpatum. Id Græcis est χειροτονεῖν, quod verbum hic Graece erat. Tam χειροτονεῖν vero, quam ordinare ministros sacros, olim populo et clero tribuebatur: at manus impone-re et χειροθετεῖν, episcopi consecrantes erat. De his plura accurate, et præter vulgi opinionem, adnotavimus in nostris Biblicis observationibus ad Novum Testamentum, Deo dante, evulgandis.

*Col. 1220 B, § XIX. Congregati autem idololatriæ (Gazæi) in Marnio, multa sacrificia et multas preces faciebant ea de causa (ad impetrandas pluvias scilicet); dicebant enim Marnam esse dominum imbrum: Marnam vero dicunt esse Jovem. Dicitur Marna Gazæorum peculiari nomine videatur Josephus, historiæ eccles. scriptores, Stephanus ethnographus in Gaza, Hieronymus, alii. Omnes autem consentiunt eundem fuisse ac Jovem. Sed de etymologia non una est opinio. Stephanus loco cit. putat Marnam Graece significare Κρηταγενῆ, id est Jovem cognomento *Cretagenem* sive in Creta genitum. Etsi autem ex nomine Marnas ea significatio nullo modo excuspi potest; satendum est tamen Gazæos Marnam cum Jove *Cretagene* confusisse: quod testatur Vita hæc § LXIV. Marnion, quod dicebant esse *Critæ generis Jovis*: ubi Graece certe erat Κρηταγενοῦς Δ. id est *Cretagenis Jovis*; quod et Henschenius videt. Altera nominis hujus interpretatio ab auctore Bocharto profecta ea est, ut sicuti שָׁרֵב barnas est filius hominis, sic שָׁרֵב Marnas sit dominus homi-*

num: notum est enim τὸ Mar apud Syros dominum notare. Tertiam demum interpretationem hic Vitæ Porphyrii locus suppeditat, ubi ad eliciendas pluvias Gazæi suo Marnam supplicant; cuius facti haec ratio traditur. Dicebant enim Marnam esse dominum imbrum: esse scilicet Jovem δέσιον, pluvium. Et ea quidem verba (fateor) minime cogunt, Gazæos Syros in Marna agnoscere pluviarum significantiam, sed tantum Marnam eundem ac Jovem fuisse, quem tamen deum aliunde scimus habitum esse dominum imbrum. Verum quid, si populares sic existimat, Marnam significare non tantum dominum, sed etiam pluvium? Ac Marnas quidein Syris Gazæis non שָׁרֵב Marnas, sed שָׁרֵב מַרָּנָה Marana opinor dicebatur (sine sibilo, quod videtur ad Græcam terminacionem pertinere) quæ vox proxime quidem venit a שָׁרֵב maran, dominus: at ipsum Maran mihi videtur ab Heb. מִרְאֵב moreh (id est doctor) factum, verso ex Chaldaica dialecto O in A, et ascito N terminali. Quod vero Maran a Moreh veniat, inde intelligitur, quod τὸ Mar (quod est Muran decursum) Babylonii, teste Elia, pronuntiabant Mor, quasi cum vocali Cholem: de quo vide Buxtorf. Lex. Chald. in כֶּרֶב Mar. Ac plura equidein afferre possim, quare Maran (ex quo sit Marana) ex Heb. Moreb sit arcessendum: maxime cum significatio conveniat, quia Moreb Hebreis est doctor, et Maran apud Judæos est doctorum illustrum titulus. At vero Hebreum מִרְאֵב Moreb non tantum doctorem significat, verum etiam pluviam ex Joel, n. 23. Quare hinc factum puto, ut τὸ Marna (sive etiam Marnas cum Samech non radicali, sed terminali) putariunt

Syri notare denum *pluvium*, seu *dominum imbrum*, ut eum haec Vita nuncupat.

Ibid. Paucis interjectis, narrantur iidem Gazei in eadem calamitate egredientes extra civitatem in locum, qui vocatur *Orationis*. Id Graece procul dubio erat εἰς τὸν λεγόμενον τῆς Προσευχῆς τόπον. Quod debuisse Hervetus (qui in hac interpretatione amat τεχνικὰ vocabula potius intacta relinquere, quam Latina veste donare) reddere in eum qui dicitur *Proseucha locum*. Nam et Juvenalis de *Judaorum prosecuchi* loquens, id vocabulum non immutavit: etsi Vulgatus Novi Testamenti interpres *Orationem* vocaverit. De *Judaorum* prosecubis quadam hand protrita scripsimus in nostris ad Novum Testamentum adnotatis, atque inter cetera prosecuchas extra urbium moenia constitui consuevisse, quod et ex Act. xvi, 13 constat. Id vero hic salivam mouet, cur idololatræ (nam de his sermo est) in *Judaicam* prosecucham convenerint, quibus ceteroqui scimus *Judaorum* genus ludibrio fuisse. Et tamen baud semet in meis ad Novum Testamentum obserbatis ex variis poetarum locis ostensum fuit, gentiles valde se pronus ad *Judaicas* cæmonias prebuisse. In *Judaorum* conventus ethnici religiosiores perpetrate salagabant apud illos, extrema Sat. lib. 4. Et Juvenalis:

Ede ubi consistas? in qua te quero prosecuta?

Verum quid si prosecuta ista in quam Gazai gentiles coibant, non *Judaica* (nec enim Marcus diligentissimus scriptor id dissimulasset), sed paganica fuerit? Id videtur verisimilius. Scio Julianum Apostolam plurima Christianorum et *Judaorum* instituta (ac præsertim quæ ad precationes et ἀστραφæ spectant) ad gentiles transfusisse, quo moratores viderentur. Itaque *Gazæ* sive jam antea prosecutarum usum ab *Judeis* vicinis edidicerant, sive saltem sub Juliano. Ut ut est: illud pro certo habuemus, istam *Gazæ* prosecutam fuisse non *Judaicam* sed idololatricam, verum ex *Judaorum* imitatione constitutam: quæ si *Judaica* fuisse, id Marcus pro sua consueta λεπτολογίᾳ (cujus illustre specimen infra ad § LXI edam) minime siluisset. Quid si vero et poëta Juvenalis prosecuta ethnica fuerit? Vetus quidem ejus scholiastes dubitat, an non fuerit locus, ubi mendicis stipem efflagitabant, potius quam *Judaorum* prosecuta. At hic Marci biographi locus (in quo prosecuta gentilium sacris precationibus inserviebat) et Juvenalis versiculos mutuam sibi lucem abundunt.

Col. 1222 A, § XXII. Narratur Barrochus Porphyrii discipulus (de quo multus in hac Vita sermo est) iisse aliquando in vicum propter canonem ecclesiasticum. Canon est præstatio, quam qui exigebant, vocantur in legibus *Canonarii*. At hinc discimus quarto saeculo Palestinas ecclesias prædiis fuisse dotatas, pro quibus canonem dictum ecclesiasticum [quæ vox sedulo est notanda] a conductoribus aut potius emphyteutis exigebant. Quas non ecclesias Constantinus dotavit? Vides præterea agricolam illum a quo exigebatur canon, fuisse idololatram; qui et Barocham verberibus usque adeo contusum reliquit, ut mortuus haberetur.

Col. 1236 B, § LIV. Egimus autem (loquitur Marcus de se ac B. Porphyrio, et Joan. Casariensi) in civitate (C. Poli) tres dies, donec accipimus legationem quadraginta librarum, ex imperiali largitione scilicet in usus ecclesiasticos, uti constat ex præcedentibus liberalitatibus. At quid proprie hic sit *legatio*, obscurum cum sit; tamen tum Henschenius in adnotatis ad Vitam, tum Tillemontius securi prætervehunt hunc locum. At Castellanus id ita vertit: *une ordonnance pour quarante livres*: quod nimis vagum est. Verum quid moror? In Graeco Hervetus repererat Ληγατῶν, aut Λεγχτῶν, sed fidus interpres pro suo more vocem τεχνικὴν immutare supersedit; quam Latine non *legationem* (id enim hic nihil est), sed *delegationem*, reddere

A debuisse. Nam millies in libris juris *Delegare aut delegare debitorem* est vice sua alium reum creditori dare. Notum est illud juris effatum: *Delegatio vicem solutionis continet*, lib. 37, § 4. *De op. libert.* Et *delegatio nominum* ubi non in jure nostro legitur? Itaque vult dicere Marcus principali rescripto delegatum suis debitorum, qui in Palestina Porphyrio libras xi persolveret. Hinc, credo, aliquis collegit in Graeco textu defuisse primam hujus vocabulam syllabam. Verum nihil prorsus in Graeco deest. Nam Graecos juris Romani scriptores primam ejus nominis syllabam omisssisse ex Glossis Nomis colligo, quas Car. Labbeus ad calcem vel. Glossar. edidit, in quibus scribitur: Αγατῶν, ἡ ἐκ προσώπου μετατίθεται τὸ χρέος εἰς πρόσωπον, id est *Legatio* (quæ Latinis est *delegatio*) est quæ trans fert debitum de persona in personam. Porro *libras non argenti sed auri* hic intelligere par est, quodrum singula olim ævo Constantino quatuor elocinginta solidorum sive aureorum erant: at eadem libra postea ad duos et septuaginta solidos redacta a Valentianino Seniore fuit; unde et *Librae occidue* (nam *occiduum* apud sequioris ævi scriptores idem est quod *iminutum*) nomen invenit in Actis S. Marcellini papæ, et in synodo Sinuessana, uti copiose docuit Jac. Gothofredus ad l. un. *De oblat. vol.*

Col. 1238 C, § LXI. *Et corruens Veneris status unius quidem caput fregit in duas partes, alterius autem humerum et brachiale.* Reparerat enim in Graeco interpres βραχίατον. In Glossis Cyrilli βραχίατον est *Variola*, quod Itali vocant *braccialetto*. Ac vide de hoc vocabulo usrumque Cangii Glossarium. Illud autem scire refert, cur istam brachialis communicationem dignam existimat scriptor, cuius mentionem commentario suo intexeret. An in effeminati istius mollitiem ostenderet, qui ad Veneris adorationem cum cultu muliebri accesserit: quam dissolutione Deus discreto eo ipso ornato aperte improbaverit? Nisi; tale quidam Marco scribenti observatum fuit, videbatur minutioribus istis notandis supersedere debuisse. Sed ut ut est: hinc certe et ex aliis sexcentis hujus λεπτολογίᾳ (rerum minutissimarum narratio) cognoscitur: quæ tamen non miniuus veritatis ac simplicitatis character est.

Col. 1239 C, § LXIV. In urbe religionibus supra quain dici potest deditissima, octo non amplius numerantur *simulacrorum tempora publica*: quibus numeratis additur. Erant autem alia quoque plurima simulacra in ædibus (privatorum scilicet quibus opponantur illa publica tempora) et pagis, quæ nemo posset numero subjicere. At octo illa *simulacrorum publica tempora* sic numerantur: Solis et Veneris et Apollinis et Proserpinæ et Hecates, et quod dicebant Hierion seu sacerdotum (videtur Marcus tantum τὸ καλούμενον ἱερὸν scripsisse, deinde foris ab sciole additum ἡ τὸν ἱερὸν putavit enim sicut Tychion sit a Τύχῃ, sic Hierion dictum fuisse ab iepœus: quod si e Marci manu illud sive sacerdotum prodit, aliquid ibi certe retrusioris antiquitatis latet); et *Fortunæ civitatis* (quod Latine dicendum erat *Genii civitatis*; nam qui Latinis *Genius*, is Graeci Τύχη nuncupabatur), quod vocabant Tychion; et Marnion quod dicebant esse *Critæ generis Jovis* (sive potius *Cretagenis Jovis*, ut supra innuitus), quod existimabant esse gloriösius omnibus templis quæ sunt ubique. Jam vero sicut hæc tantum *publica tempora* erant, sic eorum numina publica dicebantur, quia publico civitatis decreto publicum cultum consecuta erant: cum contra in Larariis plura alia privata religione colerentur. Inscriptio Capuae in foro dimidiata visitur, in qua quædam (sive *Laberia* sive *Faberia*: nam tantum *aberia* superest) fuisse dicitur *SACERDOS PVBlici NVMINIS CAPUE* (nisi mavis τὸ Post. interpretari sacerdos publica, ut alibi sacerdos publicus electa e

splendidissimo ordine Decurionum. Dianæ Tisatinæ templum ornati ævo Capuae celebratissimum fuit; cuius ista sacerdotio fungebatur.

Col. 1240 B, § LXVI. Deliberantibus, quid Marnio feret, puer Christi Spiritu afflatus edicit, cremandum esse solo tenus, illitis prius foribus pice, sulphure et sevo porcino in unum commixtis. Afferre, inquit, *picem humidam, sulphur et sevum porcinum...* In Græco erat *pīsca tūv ὑγράν*, quod reddere debuissest *pīcēm liquidam*, ut eam Plinius appellat; nam in ea nomenclatione ὑγρός non pro *humidus*, sed pro *χυτός, fluidus*, sumitur, teste Nicandri scholeiate, ubi ait *cantharidum odorem similem esse πίσσαν χυτήν, δέ τοι τῷ ὑγροπίσσω, pīci fluidā, sive hygropīso.* Apud Dioscoridem lib. I, c. 95, *πίσσα ὑγρά* (*pīx liquida*) ex *pīce* et *pīno* colligitur: cui cap. 98 opponitur *pīx arida* (*Ἐγρά πίσσα*), quæ quia coquendu spissatur, *palimpissam* (*παλιμπίσσαν*) vocari ait. Plinius xxiv, 7, *pīcem duum generum esse vult, spissam et liquidam.*

Col. 1245 B, § LXXXIX. Lepides ad ædificandam ecclesiam convehuntur ex *tumulo* (*tumulum Castellanus* redditum *tombeau*; cum tamen hic colleni modice assurgentem notet) qui dicitur *Aldioma*. Vox *Aldioma* formam habet Græcanicam, tanquam sit ab ἀλδίῳ, quod verbum nusquam extat: nec tamen ea vox ex alia radice hodie nota deduci ἀναλογικῶς potest: nam ex ἀλδαῖω oriri analogia vetat. Hinc de origine Syriaca merito mihi suspicio subiit. Cujus opinionis certum me tandem reddidit Magni Etymologici auctor (et si ipse in *etymologia falsus*) in Ἀλδημιος, ubi sic scriptis: Ἀλδῆμιος ή Ἀλδός, ο Ζεύς, δς ἐν Γάζῃ τῆς Συρίας τιμάται, παρὰ τὸ ἀλδαῖν, τὸ αὐξάνω ὅτι τῆς αὐξήσεως τῶν καρπῶν. Μεθόδιος· hoc est, *Aldemius* sive *Aldos* est *Jupiter* quæ *Gazæ* (ea est urbs Syriæ) colitur, a verbo ἀλδαῖν, quod est crescere verbum deque fructibus usurpatur. Auctor *Methodius*. Itæ Etymologus. Nunc illud dubitari potest, utrum ab Iove *Aldo* tumulus ille diceretur *Aldioma*, quod in eo deus *Aldus* coleretur; an contra ab *Aldiomate* colle deus *Aldus* nomen sibi pepererit. Prius si sequimur, Jupiter *Aldus* ab ἡλαδι *holad*, id est *genitus aut in lucem editus* proficiscetur, ita ut sub hoc nomine Jovis nativitas de qua Cretenses gloriantur, colatur; sique *Aldus* idem plane qui Κρηταγενής (id est in *Creta natus*), sub qua appellatione intelligebatur *Gazzœrum Marnas*, sive *Jupiter*, ut diximus ad n. 49. Est et apud Isaiam lx, 6, *Holad* loci nomen iisque litteris scriptum. Ex *Holad* autem (mutato O in A pro more Chald.) tiebat Ηλαδι *Halda*, unde cum Græca terminazione *Aldos*. Verum quid si potius id nonen, ut supra attigimus, primario tumuli fuerit, et ab eo ad numen quod ibi honorabatur, transsum? Certe enim ex hoc diaconi Marci loco discimus, in eo tumulo latomias suis, ex quibus Porphyrius lapides ad ecclesiæ constructionem convectari fecit. Erit igitur ea vox a Syriaco et Chaldaeo verbo ἡλαδι *halad*, quod est *perfondere, suffondere, perforare*; quod de fodinarum cuniculis usurpatur: ut et vox *hulda*, quæ *talpam, mustelam* et cæteras animantes quæ cuniculos suffodiunt, significat. Ab his igitur lapicidinarium cuniculis *Aldioma* sibi nomen quasivit; unde et Jupiter ibi cultus *Aldus* et *Aldemius* vocatus fuit. At Græculorum ingenium est ejusmodi, ut peregrina omnia vocabula ad suas origines qua jure, qua injuria referre admittantur. In Aldi autem et Aldiomatis vocabulis diutius me versatum, nondum sane posnem: quippe quæ monumenti hujus cum Etymologico Magno consentientis sinceritatem mire demonstrant. Confer et quæ nomina propria infra exponentur ad § cii.

Ibid. C, § LXXX. Cum pueri tres in putum decidissent, Porphyrius *jussit aliquem descendere per funes cadorum et scrutari pueros.* Recte. Nam *in tympano seu machina ad hauriendas aquas com-*

*parata funes, quibus modioli (uti vocat Vitruvius: at Heretus appellavit *cados*, secutus Marcum qui τῶν κάδων scripsit oportet) ex intervallo inserviuntur, ita sunt dispositi, ut non male scalarum vicem præbere possint.*

Col. 1247 A, § LXXXIV. Inter columnas ab Eudoxia Aug. in ecclesiæ ornatum missas, duas inquit vocantur *Carystia*: quæ quidem sunt in sancta ecclesia lucentes tanquam smaragi. Carystium marmor cum in crustis commendabatur, tum maxime in columnis. Carystiarum columnarum meminuit Strabo lib. x, scribens, apud Carystum in loco qui Μαρπάτον dicitur, esse λατέμιον τῶν Καρυστῶν κύδων, Carystiarum columnarum lapicidinam. Eisdem verbis utitur Stephanus. Meminuit et Carystiarum Plinius xxxvi, 6, et alter Plinius x, 6; Tibullus iii, 3, et alii plures. Atque evidenter jam olim alicubi ex non obscuris indiciis deprehendisse memoram, non aliud luisse hoc genus marioris quam viride illud lucidissimum marmor, quod Itali appellant *Verde antica*. Verum hic Marci locus id iam diserte docet: eo enim spectat illa smaragdi comparatio, ad cuius colorem lucemque marmor Carystium, si sit optimæ note, proxime accedit. Cuius marmoris sodinas hodie ignorari vulgo expostulant. Sed eæ in Eubœa, uti dixi, qua parte urbs Carystus erat, querendas erunt. Eas latomias quanti olim Romani imperatores fecerint, ostendit Romanus lapis apud Aldum in Orth. p. 479, sic inscriptus: *Hymeneus Cæsaris ser. Thamyranus a lapicidinis Carystii sec. sibi et Thamyro nutritio.*

Col. 1248 C, § LXXXVIII. Loquitur Marcus de Porphyrii disputatione cum Julia Manichaæ, quain Cornelius quidam diaconus notis excepterit: quam disputationem se seorsum evulgasse. Idem Marcus assernat. Utinam ætatem ferret ea disputatione: junxi enim posset cum ejusdem argumenti disputatione altera, auctore Archelao tertii vergentis sæculi Cæsarorum in Mesopotamia episcopo, quæ ad calcem Socratis et Sozoteni, ex Latina vetere interpretatione prius edita, deinde auctior a Zaccagnio prodit. Quam ipsam quoque primitus notis exceptam luisse oportet: quamque demum Hegemonius quidam, teste Photio, prescripsit, hoc est, ut ego interpretor, in eam formam qua nunc cernitur, a se redactam sub Archelai nomine publici juris fecit: id quod et Marcus in Porphyrii disputatione præstítit. Archelai disputationem Syriacæ exstare docet doctiss. Biblioth. Vaticanæ præfatus Joseph Assemanus tom. I Biblioth. Orientalis, pag. 555. Jam vero ad notas quod attinet, de iis sic loquitur Marcus: *Frater autem Cornelius diaconus sciens notis scribere, quibus utuntur in jure, jesus u beato episcopo notabat omnia.* De notis ταχυγραφικας occuparunt jam viri eruditæ optima quæque decerpere. Verum hic illud tantum adnotasse sufficiat, ab Isidoro i Orig. 21, 22, 23, tria notarum genera describi *vulgares, juridicas, militares*. Sed idem cum de juridicis accuratius agat, hoc ipso opinor præ se tulisse videtur, has ævo suo usitatores luisse: quod et ex hoc Marci loco colligitur. Plura harum exempla Isidorus afferit (utinam omnes prodidisset) ad extremum addens: *Has juris notas novitii imperatores (Justinianus et eum secuti) a codicibus legum abolendas sanxerunt, quia multos per has callidi ingenio ignorantes decipiebant. Hinc etiæ extra leges in cæteris excipiendis nibilo minus juridicas usurpari possent, paulatim tamen (maxime inundantibus barbaris) obsoleverunt tam Latinæ juridicas Isidori, quam quibus Græci utebantur.*

Ibid. § XCII. Et licebat (in nova ecclesia a Porphyrio dedicata) videre choros angelicos, non solum in ecclesiastica Consequentia, sed etiam in Horis, quando siebant. Pro Consequentia in Græco erat Ἀκολουθia, Acoluthia. Ex his vides summam totius officii ecclesiastici partitionem in Acoluthiam et Horas. Et Horarum nomine non hodie solum, sed et olim veniebant Prima (pro qua in ali-

quibus monumentis numeratur δρόπος, diluculum, Tertia, Sexta, Nona, quas hodiernum Horologium complectitur cum suis Mesoriis. Meminit earumdem Horarum pseudo-Clemens VIII, 34, qui et illarum mysteria vulgo nota exponit; Hieronymus locis pluribus, et alii veterum complures. Horarum distributionem ad seniorem Theodosium auctorem esse referendam, Walafrido Straboni (*De reb. eccl.* c. 25) docenti haud ægre crediderim: unde non est mirandum, in hac Vita Horarum mentionem injici. Atque haec de Horis. At illud hand satis concoquo, cur hic Acoluthia ab Horis distinguatur. Nam jam diu apud Græcos Acoluthia pro toto Officii cursu accipitur (quantum quidem ex nominis interpretatione licet colligere; quia, inquit, Officii partes una alteram sese invicem consequuntur) ita ut et Μετούχτιον et Ὀρθρὸν et Vesperam, ad hæc autem et Horas et μετάδειπνον complectatur. An igitur ætate Porphyrii id consuetudo ferebat, ut quidquid præter Horas, id est Tertiam, Sextam, Nonam (nam Prima utrum initio Horis accenseretur, dubitatur) esset, id totum Acoluthia appellaretur? Id quidem a vero non multum ab ludit. An vero potius Horarum vocabulum totum Officii nocturni pariter diurnique distributionem complectitur (id enim videtur ex pseudo-Clemente, Hieronymo et aliis, ad hæc ex Walafrido et recentioribus colligi, ac nominatum ex Zonara apud Meursium, qui in novenario, uti vult, Horarum numero mysterium aucupatur), au, inquam, Horarum nomine totus Officii cursus venit; Acoluthia vero in hac Vita non aliud quam Hymnodiam et modulabiles quadam partes designat? Modulabiles partes intelligo Stichera, Hirmos, Troparia, Canonem, Odas et quæ plura sunt harum rērum vocabula in Ritualibus Græcorum libris. Cur autem Acoluthiam in hac Vita pro Hymnodia et modulatis cantionibus sumnam, primum facit cuiusdam Gerasimi Walchi Thesaurus quadrilinguis, in quo (apud Sueruni) Ἀκολουθία est... Υμνῳδία, Υμνος, Κανὼν. Acoluthia est... Hymnodia, Hymnus, Canon. Deinde quod Sequentiæ (quæ vox τῇ ἀκολουθᾳ respondet) vocabulum apud Latinos partes modulabiles tantum complectitur: unde et Sequentarius is liber dicebatur, qui Sequentias contineret. Ad hæc Typicum Sabæ c. 12: Ἀναστάτωμος ἀκολουθία οὐ φάλλεται: ubi diserte Acoluthia est Hymnodia: nam ibi de Canonē ἀναστάτωμον sermo est. Canon autem est illustris hymnodiae pars, ex pluribus odis constans. Quid multa? verba ipsa Vitæ quæ supra recitavimus, id voce diserta clamant; ubi angelicis choris similem fuisse dicit non tantum Consequentiam, Græce Acoluthiam (quæ per se nata sit chorus angelicos referre, eoque minus mirandum), verum etiam Horas ipsas, nimirum ab Hymnodia secretas.

Col. 1251 A, § XCVII. Porphyrius ut tumultui propter se concito se subducet, per tecta fugiens, Salaphthæ puella dixit: *Affer ad nos huc stoream in hoc tecum, ut hic maneamus, donec sedetur tumultus civitatis, et ne renunties nos hic esse.* Quod tecum interpres reddidit, id credo Græce erat δωμάτιον. Omnia autem hic locus similis est illi in Actis S. Polycarpi § 7, ubi diognita repe-

A rerunt sanctum martyrem ἐν την δωματιῳ καταχειμενον ὑπερώφ, id est in quodam contignationis cenaculo se prementem, aut clam jacentem. Confer dicta ad hunc Actorum Polycarpi locum in nostro Comment. in Kalend. Neapol. vol. I ad xxxii Febr. pag. 69, ad finem not. 46.

*Col. 1252 C, § Cl. Illud, Postquam autem (Porphyrius) sanctum depositisset habitum, aperte ostendit (id quod et aliunde ex antiquioribus monumentis constat) sacras vestes secretas a communibus tunc habuisse Ecclesiæ ministros; et illis quidem tandem usos, dum sacris operarentur aliudque quid sacri peragerent, postea remotis illis induisse civiles, sed tamen clero consentaneas. Nam civilia clericorum indumenta diversa tunc fuisse a laicorum vestibus, ostenderem, si id agerem. Interim hoc facit, quod in hac Vita etiam pīz ille feminæ quæ in dominibus monasticam vitam degarent, diverso a sæculi puellis amictu congererentur: id enim mox ostenditur num. 102, ubi Porphyrius virginem Salaphtham donasse dicitur *habitū regalari*, eamque diaconissæ Manaridi commendasse, ut sub hujus ductu vitam sanctiore capesseret. Sed jam de Manaridis et Salaphthæ nominibus aliquid est dicendum.*

Col. 1253 A, § Cl. Dicitur Porphyrius arcessisse piam Manaridem diaconissam, quæ interpretatur ipsa quoque Graeca lingua πορφύρη, id est lucida. Illud ipsa quoque refertur ad Salaphthæ interpretationem proxime traditam § XCVIII, ubi Salaphthæ vox pacem significare dicitur. Et Manaris quidem cur lucida vertatur, facile dictu est, nam a verbo τὸν nur (quod apud Hebreos, Chaldaeos, Arabes, et Syros Gazæis δωματίου, lucere designat) fit Hebraicum τὸν manor, id est lucerna, ex quo fit Chaldaicum (O in A mutantium) Manar aut Menara; unde Græca terminatio Manaris oritur, id est lucida. At Salaphthæ quo pacto Syriace sive Chaldaice pacem designet, non video. Itaque supicabar, a Marco scriptum fuisse Salamtha. Idque verum nomen fuisse, postea ex Castellano pagina. 700 didici, testante in compendio Græco hujus Vitæ quod in regia bibliotheca asservatur, ejus nomen scribi Salamtha cum N loco labialis P, eamque postea εἰρήνην, Irenem (quod pacem significat) fuisse vocataam. At, si me audis, ne hæc quidem recta est nominis illius scriptio: quæ Salamtha cum M appellanda fuit, si quidem ejus nomen pacem designabat. Pronissimum autem fuit M in N a librariis mutari. Jam vero vox Salom (quæ Hebreis pacem notat) Syris dicitur σελάνθη selamtho sive (Chaldaica pronuntiatione) Selamtha: ipsum scilicet hujus puellæ nomen. Sed et Barochas (de quo multis est in hac Vita sermo) est τὸν Baruch, id est benedictus, addita terminatio Græcanica. Quid Marnas, quidve Aldioma Syriace significarit, jam supra ostendimus. Nec aliud D certe, quam Syrum sermonem Gazæis vernaculari fuisse, ex eo intelligitur, quod § LXVI quandiu puer ille fatidicus Syriæ vaticinabatur, minus mirandum id accidit. At postquam eadem illa (§ seq.) Græce est eloquens puer, id vero apud S. Porphyrium cæterosque miraculo fuit.

INDEX SECTIONUM VITÆ S. PORPHYRII.

I. Res gestæ sanctorum scriptæ, posteris utiles sunt.

II. Sanctus Porphyrius fortia gessit et passus est.

III. Auctor vitam ejusdem ex certa scientia fideli-

ter scripsit.

IV. Nascitur sanctus Porphyrius Thessalonicensis. Anachoreta degit quinque annis in Ægypto: totidem in Palæstina.

- V. Eger invisit Hierosolymæ sacra loca.
 VI. Patrimonium amplissimum missò Thessalonicanum Marco accipit.
 VII. Subito sanatur a Christo, ei in ecstasi appetente.
 VIII. Omni doctrinæ et virtutum genere præditus.
 IX. Patrimonium egenis elargitur : arte sutoria victum sibi comparat.
 X. Annos quadraginta natus consecratur sacerdos.
 Custodit crucem Christi triennio : summae abstinentiae deditus.
 XI. Moritur interim Aeneas episcopus Gazensis.
 XII. Porphyrius Cæsaream evocatur.
 XIII. Ex revelatione agnoscit se futurum episcopum.
 XIV. Cruce adorata proficiscitur Cæsaream.
 XV. Excipitur ab archiepiscopo Joanne.
 XVI. Ordinatur Gazeorum episcopus.
 XVII. Gazam proficiscens, idololatrarum insidiis impeditur.
 XVIII. Gaze ad cedes episcopates divertit.
 XIX. Pluviam idololatræ frustra a Marna idolo exceptunt.
 XX. Sanctus Porphyrius jejunium et vigilias indicit, supplicationem ad varia tempora ordinat, pluviam impetrat.
 XXI. Idololatras centum viginti septem convertit : alios cu eodem anno.
 XXII. Barochas a rusticis idololatris plagis excipiatur.
 XXIII. Mortuus creditus eripitur ab ipsis e Christianorum manibus, mansuetudini sancti Porphyrii donatus.
 XXIV. Portatur in templum.
 XXV. Idololatras ob corpus mortui crediti tumultuantes cœdit ipsem et fugat. Barochas et Marcus consecrantur diaconi.
 XXVI. Arcadii imperatoris edictum contra idola immetratur.
 XXVII. Hilarii avaritia edictum irritum factum.
 XXVIII. Parturientem inverso feto pericli ante, Porphyrius per nutricem a se instruunt.
 XXIX. Liber invocato nomine Christi.
 XXXI. Idololatras sexaginta quatuor ad fidem convertit.
 XXXII. Ob gentilium perfidiam episcopatu se abdicare conatur Porphyrius, sed frustra.
 XXXIII. Archiepiscopum Cæsariensem iuineris sui comitem impetrat.
 XXXIV. Navigant ambo Constantinopolim. Rhodium appellunt.
 XXXV. Sanctum anachoretam Procopium invisunt. Agnoscentur instinctu divino. Exponunt causam itineris.
 XXXVI. Edocentur modum perficiendi negotia.
 XXXVII. Pervenient Constantinopolim. Consulant sanctum Joannem Chrysostomum.
 XXXVIII. Amantium cubicularium imperatricis, procuratorem negotiorum accipiunt.
 XXXIX. Eudoxia benigne excipit episcopos.
 XL. Suam operum addicit, dat eleemosynam.
 XLI. Eorum causam apud Arcadium strenue agit.
 XLII. Discit ex sancto Porphyrio se filium parturam.
 XLIII. Vovet se Gaze templum exstructuram.
 XLIV. Theodosius Junior nascitur, acclamatur imperator.
 XLV. Beneacutur signo crucis cum matre ab episcopi. Sancto Porphyrio revelatur felix negotiorum successor.
 XLVI. Indicat Eudoxia, quid fieri oporteat.
 XLVII. Theodosius baptizatur solemní pompa, proceribus candidatis portantibus cereos.
 XLVIII. Episcopi offerunt libellum supplicem Theodosio infanti.

- XLIX. Obtinent que petierant.
 LI. Fit rescriptum.
 LII. Executio committitur Cynegio.
 LIII. Parant discessum.
 LIII. Donantur maximis muneribus ab Eudoxia.
 LIV. Et Arcadio.
 LV. Rhodum appellunt episcopi.
 LXVI. Agitantur horrida tempestate propter nauiclerum Arianum.
 LVII. Quo hæresim abjurante, potiuntur malacia.
 LVIII. A Gazeis solenini supplicatione excipiuntur.
 LIX. Veneris statua.
 LX. A dæmonie in ea homines decipiente.
 LXI. Ad conspectum crucis prælatæ confringuntur. intermitte subsannantes supplicationem.
 LXII. Christianorum triplex gaudium.
 LXIII. Freudentibus gentilibus, publicatur edictum imperatorum.
 LXIV. Octo idolorum tempora evertuntur.
 LXV. Anathemate percussi, rapientes consecrata idolis.
 LXVI. Marnium comburendum esse per puerum Christus edicit.
 LXVII. Puer examinatur a sancto Porphyrio.
 LXVIII. Eadem repetit Graece, hujus lingue ignorans.
 LXIX. Marnium comburitur et diripitur.
 LXX. Tribunus simulate Christianus divinitus puniuntur.
 LXXI. Simulacra domestica et impii libri comburuntur.
 LXXII. Alii metu, alii agnita veritate ad fidem convertuntur.
 LXXIII. Omnes admittit sanctus Porphyrius,
 LXXIV. Et instruit catechumenos.
 LXXV. Exstructurus novum templum, edocetur id in figuram crucis faciendum.
 LXXVI. Ante constructionem templi quid sit peractum.
 LXXVII. Indicit sanctus presul solemnum processionem cum effigie sanctæ crucis.
 LXXVIII. Populus operi applicatur.
 LXXIX. Sanctus Porphyrius primum jacit fundatum.
 LXXX. Tres pueri in putum lapsi,
 LXXXI. Illæsi miraculose servantur.
 LXXXII. Signo sanctæ crucis divinitus signati.
 LXXXIII. Extrahuntur splendida luce fulgentes.
 LXXXIV. Triginta columnæ ab Eudoxia missæ.
 LXXXV. Hæresis Manichæa, impia, colit deos : LXXXVI. Et Christum phantasticum. Mulier Manichæa decipit neophytes
 LXXXVII. Admonetur a sancto Porphyrio, provocat ad disputandum.
 LXXXVIII. Facto signo crucis a sancto Porphyrio,
 LXXXIX. Et oratione,
 XC. Subito surda et muta redditur, et moritur.
 XCI. Convertuntur multi ad fidem.
 XCII. Sanctus Porphyrius dedicat templum.
 XCIII. Amplissime exstructum ob spem conversionis.
 XCIV. Largissimas dat eleemosynas.
 XCV. Idololatratæ Gazeenses vertuntur in seditionem.
 XCVI. Diripiunt donum sancti Porphyrii.
 XCVII. Beatus presul suorem impiorum declinat.
 XCVIII. Excipitur hospitio a virgine Salaphia.
 XCIX. Gazei a proconsule castigantur.
 CI. Salaphia convertitur ad fidem.
 CII. Non vult alium sponsum præter Christum.
 CIII. Accipit habitum sacrum.
 CIII. Sanctus Porphyrius moritur.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

SEVERIANUS GABALITANUS EPISCOPUS.	
Notitia.	9
Orationes in mundi creationem.	13
Sermo de pace.	13
Oratio de serpente seneo.	15
Oratio in Del apparitionem.	15
Homilia de pythonibus et maleficiis.	27
Homilia contra Judæos.	29
Sermones XV ejusdem.	29
THEOPHILUS ALEXANDRINUS EPISCOPUS.	
Notitia.	29
Edictum Theophilii cum sancta Theophania in die Dominico instarent.	34
Ejusdem communitorium quod accepit Ammon propter Lycos.	33
Ejusdem narratio de iis qui dicuntur Cathari.	43
Ejusdem Agathoni episcopo.	45
Ejusdem Menæ episcopo.	46
Epistola synedica ad episcopos Palæstinos et ad Cyprios, de Origenianæ heresies damnatione.	47
Responsu[m] Hierosolymitanæ synodi ad superiore[m] epistolam.	47
Epistola Dionysii Liddensis episcopi ad Theophilum.	47
Epistola paschales.	47
Prologus de sancto ac salutari Paschate.	47
Epistola paschalis anni 401, ad totius Ægypti episcopos.	54
Epistola paschalis anni 402.	54
Epistola Hieronymi ad Theophilum.	54
Epistola paschalis anni 404.	54
Fragmenta Graeca epistolarum paschalium.	54
Epistola Theophilii ad diversos.	61
I. — Epistola ad Hieronymum.	61
II. — Epist. ad eundem.	61
III. — Epist. ad Epiphanius.	61
IV. — Epist. ad Hieronymum.	62
V. — Epist. ad Ammonium episcopum.	62
VI. — Epist. ad episcopos Palæstine.	62
VII. — Epist. ad Joannem Chrysostomum episc. Constantinopolitanum.	62
VIII. — Epist. Joannis episc. Citrii, et sententia Theophilii.	63
Fragmenta ex aliis Theophilii operibus deperditis.	66
Apophthegmata.	67
PALLADIUS HELENOPOLITANUS EPISCOPUS.	
Notitia.	70
HISTORIA LAUSIACA. (Memoratur tantum !)	70
APPENDICES. APOPHTHEGMATA PATRUM.	71
Præfatio in librum de exercitatione seu disciplina monastica beatorum Patrum.	71
De abbatे Antonio.	75
De abbatē Arseui.	87
De abbatē Agathone.	107
De abbatē Ammona.	119
De abbatē Achila.	125
De abbatē Ammoe.	126
De abbatē Ammuni Nitriota.	127
De abbatē Anub.	130
De abbatē Abrahamo.	130
De abbatē Are.	131
De abbatē Alonio.	134
De abbatē Apphy.	134
De abbatē Apollo.	134
De abbatē Andrea.	135
De abbatē Aio.	135
De abbatē Ammonatha.	135
De Magno Basilio.	138
De abbatē Besarione.	138
De abbatē Benjamino	143
De abbatē Biare.	146
De abbatē Gregorio theologo.	146
De abbatē Gelasio.	146
De abbatē Gerontio.	154
De abbatē Daniele.	154
De abbatē Dioscoro.	159
De abbatē Dula.	162
De sancto Epiphanius episcopo Cypri.	162
De sancto Ephræm.	167
De Eucharisto homine sæculari.	167
De Eulogio presbytero.	170
De abbatē Euprepio.	171
De abbatē Eladio.	174
De abbatē Evagrio.	174
De abbatē Eudæmone.	175
De abbatē Zenone.	175
De abbatē Zacharia.	178
De abbatē Essia.	179
De abbatē Elia.	183
De abbatē Heraclio.	186
De abbatē Theodore Phermensi.	187
De abbatē Theodore et Nono.	195
De abbatē Theodore Sceteos.	196
De abbatē Theodore Eleutheropolitanus.	198
De abbatē Theona.	198
De Theophilo archiepiscopo.	198
De matre Theodora.	202
De abbatē Joanne Colobo sive Laric.	203
De abbatē Joanne cœnobita.	219
De abbatē Isidoro.	219
De abbatē Isidoro Pelusiota.	222
De abbatē Isacco presbytero Cellorum.	223
De abbatē Joseph in Panephō.	227
De abbatē Jacobo.	231
De abbatē Hierace.	231
De abbatē Joanne Eunuchus.	231
De abbatē Joanne Cellarum.	234
De abbatē Isidoro presbytero.	234
De abbatē Joanne Persa.	235
De abbatē Joanne Thebaeo.	239
De abbatē Joanne discipulo abbatis Pauli.	239
De abbatē Isacco Thebaeo.	239
De abbatē Josepho Thebaeo.	242
De abbatē Hilarione.	242
De abbatē Ischyrione.	242
De abbatē Cassiano.	243
De abbatē Cronio.	247
De abbatē Carione.	250
De abbatē Copre.	251
De abbatē Cyro.	254
De abbatē Lucio.	254
De abbatē Loto.	254
De abbatē Longino.	255
De abbatē Macario Ægyptio.	258
De abbatē Mose.	283
De abbatē Matoe.	290
De abbatē Marco, discipulo abbatis Silvani.	291
De abbatē Milesio.	293
De abbatē Megeibio.	299
De abbatē Mios.	303
De abbatē Maro Ægyptio.	303
De abbatē Macario urbico.	303
De abbatē Nilo.	306
De abbatē Nisteroo.	306
De abbatē Nisteroo cœnobita.	307
De abbatē Nicone.	310
De abbatē Netra.	311
De abbatē Niceta.	311
De abbatē Xio.	311
De abbatē Xanthias.	314
De abbatē Olympio.	314
De abbatē Orsisio.	315
De abbatē Poemene seu Pastore.	318
De abbatē Pambo.	367
De abbatē Pisto-	371

De abbate Pior.	574	Oratio X. — In sanctam quintam feriam.	778
De abbate Pityrione.	575	Oratio XI. — In Dominicam passionem, in sancta ac magna Parasceve.	782
De abbate Pistamone.	575	Oratio XII. — In Domini nostri Iesu Christi resurrectionem.	787
De abbate Petro Pionita.	575	Oratio XIII. — In sanctum Pascha.	790
De abbate Paphnutio.	578	Oratio XIV. — In sanctum Pascha.	795
De abbate Paulo.	579	Oratio XV. — In sanctum Pascha, et in illud : In principio erat Verbum.	799
De abbate Paulo cosmeta.	582	Oratio XVI. — In sanctam Pentecosten.	806
De abbate Paulo magno.	582	Oratio XVII. — Laudatio sancti protomartyris Stephanii.	810
De abbate Paulo simplice.	582	Oratio XVIII. — Laudatio sancti Pauli apostoli.	818
De abbate Petro Dii.	586	Oratio XIX. — Laudatio sancti Andreae apostoli.	822
De abbate patria Romano.	586	Oratio XX. — Laudatio sancti Joannis Chrysostomi.	828
De abbate Russo.	590	HOMILIÆ.	834
De abbate Romano.	591	Monitum.	834
De abbate Sisoe.	591	I. — De Domini nostri ascensione.	834
De abbate Silvano.	407	II. — De Christi Iesu Domini nostri circumcidione.	838
De abbate Simone.	411	octava post nativitate die.	838
De abbate Sopatru.	414	III. — De dogmate incarnationis.	842
De abbate Sarmata.	414	IV. — De nativitate Domini.	845
De abbate Serapione.	414	V. — De sancto Clemente martyre.	846
De abbate Sereno.	418	Tractatus de traditione divina missæ.	850
De abbate Spyridone.	418	EPISTOLÆ S. PROCLÆ et variorum ad ipsam et alios.	851
De abbate Saio.	419	Epistola I. — Proculo episcopo Constantinopolitanus civitatis.	851
De matre Sara.	419	Epist. II. — Proclus ad Armenios, de fide.	853
De matre Syncletica.	422	Epist. III. — Proclus ad Joannem episcopum Antiochiae.	873
De abbate Tithoe.	427	Epist. IV. — Proclus Joanni Antiocheno.	876
De abbate Timotheo.	430	Epist. V. — Joannes Antiochenus Proclus.	877
De abbate Hyperechio.	430	Epist. VI. — Joannes Antiochenus et Orientis synodus Proclo.	877
De abbate Phoca.	431	Epist. VII. — Joannes Antiochenus et synodus Cyrillo Alexandrino.	879
De abbate Felice.	434	Epist. VIII. — S. Cyrilus ad Acacium Melitinae episcopum.	879
De abbate Philagrio.	435	Epist. IX. — S. Cyrilus ad Proclum.	879
De abbate Phorta.	435	Epist. X. — Proclus Joanni Antiocheno.	879
De abbate Chome.	435	Epist. XI. — Proclus Maximo diacono.	879
De abbate Chæremone.	435	Epist. XII. — Theodosius et Valentinianus imperatores, Joanni Antiocheno et synodo.	880
De abbate Psenthaisio.	435	Epist. XIII. — Proclus Domno episcopo Antiocheno.	882
De abbate Ur.	438	Epist. XIV. — S. Cyrilus ad Gennadium presbyterum et archimandritam.	886
EGYPTIORUM MONACHORUM HISTORIA, SIVE PARADISUS.	442	Epist. XV. — Theodoreetus Proclo.	886
Paradisus.	446	Epist. XVI. — Theodoreetus Flaviano Constantinopolitano.	886
De Oxyryncho civitate.	446	Epist. XVII. — Procli synodica.	886
De abbate Evagrio.	447	Fragmenta operum S. Procli.	886
De abbate Patermuthio.	447	S. FLAVIANUS, CP. EPISCOPUS.	
De abbate Didymo.	453	Notitia.	890
De Cronidio.	455	EPISTOLÆ.	890
PHILOSTORGII.	455	Epistola I. — Ad Leonem papam, contra Eutychitis heresin.	890
Notitia.	455	Epist. II. — Ad eundem, de eodem.	890
EPISTOME ex ecclesiasticis historiis Philostorgii confecta a Photio patriarcha.	455	Epist. III. — Ad Theodosium Augustum.	890
Ex libro primo.	459	S. MARCUS EREMITA, B. MARCUS DIADOCHUS et MARCUS DIACONUS.	
Ex libro secundo.	462	Notitia in Marcum eremitam.	895
Ex libro tertio.	466	Notitia altera, de S. Marco eremita et Marcho Diadocho.	897
Ex libro quarto.	479	Notitia in Marcum diaconum.	900
Ex libro quinto.	515	OPUSCULA S. MARCI EREMITÆ.	906
Ex libro sexto.	527	Opusculum I. — De lege spirituali.	906
Ex libro septimo.	531	Opusculum II. — De his qui putant se ex operibus iustificari.	930
Ex libro octavo.	538	Opusculum III. — De poenitentia cunctis, ut operari queant, necessaria.	966
Ex libro nono.	534	Opusculum IV. — De baptismo.	966
Ex libro decimo.	567	Opusculum V. — Præcepta animæ necessaria, ad Nicolum.	1027
Ex libro undecimo.	583	Opusculum VI. — De temperantia.	1054
Ex libro duodecimo.	594	Opusculum VII. — Disputatio cum causidico.	1071
Supplementa Philostorgiana.	606	Opusculum VIII. — Consultatio intellectus cum saepe ipsius anima.	1103
S. ATTICUS, CP. EPISCOPUS.	623	Opusculum IX. — De jejunio.	1110
Notitia.	638	Opusculum X. — De Melchisedech.	1118
Epistola ad Patres concilii Africani.	639	Monitum in Diadochi homiliam de Ascensione.	1139
Epistola ejusdem ad S. Cyrilum Alexandrinum episcopum.	651	HOMILIA DIADOCHI DE ASCENSIONE D. N. IESU CHRISTI.	1142
Epistola ejusdem ad Petrum.	651	Monitum in ejusdem sermonem contra Arianos.	1147
Epistola ejusdem ad Callipen.	651	HOMILIA EJUSDEM DIADOCHI CONTRA ARIANOS.	1149
S. PROCLUS, CP. EPISCOPUS.			
Notitia.	651		
Notitia altera.	654		
Veterum testimonia.	658		
ORATIONES.	679		
Oratio prima. — Laudatio in sanctissimam Dei genitricem Mariam.	679		
Oratio II. — De Incarnatione Domini nostri Iesu Christi, et de infusoribus.	691		
Oratio III. — De Incarnatione Domini nostri Iesu Christi.	703		
Oratio IV. — In natalem diem Domini nostri Iesu Christi.	707		
Oratio V. — Laudatio in S. Virginem ac Dei genitricem Mariam.	715		
Oratio VI. — Laudatio sanctæ Dei genitricis Marie.	722		
Oratio VII. — In sancta Theophania.	758		
Oratio VIII. — In transfigurationem Domini ac Dei et Salvatoris nostri Iesu Christi.	763		
Oratio IX. — In ramos Palmarum	771		

- Monitum de sequenti opusculo.** 1167
CAPITA CENTUM DE PERFECTIONE SPIRITALI. 1167
- CAPUT PRIMUM.** — De tribus virtutibus, quae tamquam docees debent antecedere contemplationem mentis spiritualis. 1167
- CAP. II.** — Quomodo et quando homo efficiatur bonus. 1167
- CAP. III.** — De peccato, quomodo et quando incipit esse. 1168
- CAP. IV.** — Quando et quomodo assequamur, ut simus ad similitudinem Dei. 1168
- CAP. V.** — Quomodo faciendum sit, ut voluntas ad bonum tantum sit prompta. 1169
- CAP. VI.** — Quid sit lumen vera scientiae, et quid usus hujus luminis in mente efficit. 1169
- CAP. VII.** — Quid efficiat sermo spiritualis, et quod exercitatio charitatis afferat facultatem et copiam ad loquendam de Deo. 1169
- CAP. VIII.** — Quomodo accedendum sit ad loquendum de divinis rebus. 1169
- CAP. IX.** — De charismate cognitionis et charismate sapientiae, quomodo utrumque illuminet, et quomodo utrumque acquiratur. 1170
- CAP. X.** — Quid curandum, cum irascibilis moveretur adversus passiones; et quid faciendum, ne passiones per orationem, vel per eleemosynam sedatae superbiam diligant. 1170
- CAP. XI.** — Cor sapientia spiritualis non sit ambitiosa; sapientia vero hujus mundi sit; et unde existat haec proprietas sapientiae spiritualis. 1170
- CAP. XII.** — De dilectione sui, et amore Dei, et quid sit proprium amantis Deum, et quid diligentis se. 1171
- CAP. XIII.** — Quomodo contingat aliquando, ut aliquis videatur sibi non diligere Deum, ut vellet, cum tamen tunc maxime diligat, et unde hoc proveniat. 1171
- CAP. XIV.** — De eo, qui sensu cordis Deum diligit, et quomodo iste ad existaticum amorem veniat, jam tamen extra amicitiam sui positus. 1171
- CAP. XV.** — Quando incipiat aliquis diligere proximum; et quare amicitia secundum carnem cito dissolvatur; amicitia vero spiritualis, minime. 1172
- CAP. XVI.** — De amore erga Deum in sensu cordis, quomodo acquiratur; et de perfecta charitate, sine timore Dei purgante; et de altera charitate non perfecta, conjuncta cum timore purgante. 1172
- CAP. XVII.** — Quomodo anima regota, per metum Dei faciunt curari, et paulatim ad perfectam sanitatem per charitatem perduti. 1172
- CAP. XVIII.** — Quomodo anima, quandiu est coris mundi iuvoluta, non possit Deum amare, neque quod sui officii est erga eum recte dijudicare. 1173
- CAP. XIX.** — Quae sint propria animae purae. 1173
- CAP. XX.** — Quod necessario ad fidem opera, et ad opera adjungenda sit fides. 1173
- CAP. XXI.** — Qualis sit fides sine operibus, et qualis per dilectionem operata. 1173
- CAP. XXII.** — De non scrutando curiose profundum silentium. 1173
- CAP. XXIII.** — Quando mens non possit sentire sensu cordis, sive gestu animae odorem celestium bonorum, licet id vehementer desideret. 1174
- CAP. XXIV.** — De duplice sensu corporis et mentis, et quomodo sensus mentis excitandus sit ad gustandum celestia. 1174
- CAP. XXV.** — De uno sensu animae secundum operationem in statu innocentiae, et divisione post peccatum, et de sensu simplici animae a Spiritu sancto. 1174
- CAP. XXVI.** — Quomodo oporteat perturbationibus carere, ad discernendas cogitationes, et ultrum a Deo sint missae, an a dæmoni. 1175
- CAP. XXVII.** — Cur pauci sint, qui peccata sua perfecte agnoscant et quid faciendum sit, ut hoc facere possimus. 1175
- CAP. XXVIII.** — Quomodo Spiritus sanctus animam purget, et quid faciendum sit, ut hoc facere possimus. 1175
- CAP. XXIX.** — De uno sensu mentis ante peccatum, et divisione ejus propter peccatum, et quando appetitus irrationalis cum rationali conjugatur, et consentiat. 1176
- CAP. XXX.** — Quomodo et quando sensu mentis discrantur consolaciones verae a falsis. 1176
- CAP. XXXI.** — De falsa consolatione Satanae per quietem somni immissa, et quomodo mens, per memoriam ferventem nominis Jesu, eam discutit et Satanam fugat. 1176
- CAP. XXXII.** — De bona consolatione animae, quomodo tam per vigiliam, tam per quietem somni existat, et quomodo per falsam consolationem nitatur diabolus fallere animam in somno. 1177
- CAP. XXXIII.** — Quomodo vera latitia Spiritus sancti a falsa dæmonis dignoscatur et quando diabolus aggreditur decipere per falsam consolationem. 1177
- CAP. XXXIV.** — De duplice charitate, naturali et spirituali, et de utriusque conditione. 1178
- CAP. XXXV.** — De gratia Dei, quomodo sola omnes animi motus turbidos tranquillet. 1178
- CAP. XXXVI.** — Quomodo anima, et quando possit sentire gloriam Dei, et de falacia diaboli ostendentis lumen, vel aliquid splendoris simile. 1178
- CAP. XXXVII.** — De somnis a Deo missis, et a dæmoni, et de eorum differentia. 1179
- CAP. XXXVIII.** — De virtute non credendi ullis somnis. 1179
- CAP. XXXIX.** — Exemplum ad intelligendum, quomodo nemini exprobret Deus, quod somnis ab eo missis non credit. 1179
- CAP. XL.** — Quando anima possit lumen, quod in se habet, videre; et quando se Satanas transfiguret in angelum lucis; et quid potissimum in vita monastica studendum sit, ut quamvis in mundo simus, terrenorum a mundo. 1180
- CAP. XLI.** — De obedientia, quomodo sit maxima virtutum, et janua charitatis, et vias caterarum virtutum demonstrat. 1180
- CAP. XLII.** — Quomodo oporteat continentiam esse in omnibus, ita ut non solum virtutes corporis comparandas sint, sed virtutes, quae hominem interiorem purgent. 1180
- CAP. XLIII.** — De utilitate et modo servandi continentiam in viciu. 1181
- CAP. XLIV.** — Quomodo effici possit ut ciborum jucunditas, et caterarum voluptates libenter respuantur. 1181
- CAP. XLV.** — De nimia continentia virtus fugienda propter firmitudinem corporis, qua opus sit ad certamen spirituale. 1181
- CAP. XLVI.** — De ratione virtutis soliti temperanda, sine vita vanæ gloria aut incontinentia, per moderatam indulgentiam ad adventum fratrum, aut aliorum hospitum. 1181
- CAP. XLVII.** — De jejuniis et cateris virtutibus corporalibus, quomodo sint instrumenta quedam, quae per se soli non habeant gloriam apud Deum, nisi referantur ad finem, qui est pietas. 1182
- CAP. XLVIII.** — De utilitate temperati virtutis ad fructum spiritualalem anime. 1182
- CAP. XLIX.** — De intemperantia virtutis, quomodo ad libidinem provocet; et de remedio et ejus ratione. 1183
- CAP. L.** — De luxuria misti potus, et quantopere ea quae cum vino miscentur, fugienda sint ab iis qui volunt esse spirituales. 1183
- CAP. LI.** — Quid Dominus docere voluerit, bibendo in cruce acetum ex sponsa circumposita hyssopo. 1183
- CAP. LII.** — De balneatione fugienda spiritibus, et quare. 1183
- CAP. LIII.** — Quare opus sit in cenobitis vocare medicum ad curationem morbi; et quid faciendum sit iis qui solitariam in eremo degunt vitam. 1185
- CAP. LIV.** — Quid indicet ferre moleste morbum, et quid rursus non ferre moleste. 1185
- CAP. LV.** — Quid faciendum sit, ut non delectetur anima usura hujus lucis, sed potius desideret a corpore separari. 1186
- CAP. LVI.** — Quomodo uti sensibus corporis immoderate, faciat difficultem memoriam Dei, et mandatorum eius; et quomodo cavendum sit hoc malum. 1186
- CAP. LVII.** — Quomodo, qui ambulat spiritu, nescit desideria carnis; ac frustra dæmon eius castitatem tentet. 1186
- CAP. LVIII.** — De acedia, quae solet aliquando post repudiatis voluntatis corporis contingere, qualis sit, et quomodo expellenda. 1186
- CAP. LIX.** — Quomodo mens reddi possit certa de studio et diligentia sua in spirituali certamine, per memoriam continuam et ferventem nomine Iesu in profundo cordis. 1186
- CAP. LX.** — De duplice gaudio, inchoante et perficiente, et usu utriusque et de lacrymis mediis inter utrumque. 1186
- CAP. LXI.** — Quomodo mens, cum perturbata est, non potest Dei meminisse, et quae sit causa; et quomodo mens, cum est a passionibus libera, solertia sua uetus, et gratia Dei adjuvante, cito oblivionem Dei expedit, et recordatur Domini Iesu; et quomodo contingat toto iam affectu ad memoriam Dei, et charitatem excitar. 1186

CAP. LXII. — De ira, quomodo, et quando ea utendum; et quomodo utiliter a Deo data sit; et quid Dominus docere voluerit quando infremuit spiritu in morte Lazari; et quomodo sit Eliae, et curru ejus igneo simili qui propter ardorem pietatis ira uitetur sedata. 1187

CAP. LXIII. — Quomodo spiritualis non debeat, neque alius item intendere, neque sua in iudicio recuperare. 1188

CAP. LXIV. — De sis, qui causam litigandi excusant, dicentes, non licere dare locum sis qui res nostras nobis ad nostrum victimum et pauperum necessarias diripere volunt; et quomodo praestet orationi et custodias cordis operam dare, et injuriam suam iudicio alterius seculi reservare. 1188

CAP. LXV. — De præstania et utilitate vendendi omnia, et tribuendi ea pauperibus; et quomodo virtus humiliatis magis quam reliquæ virtutes, tanquam mater indulgentissima hujusmodi paupertatem soveat et recreet. 1189

CAP. LXVI. — De sis qui dicunt: Unde fiet eleemosyna pauperibus, qui quotidie nostris bonis alebantur, si omnia semel vendiderimus? et de humilitate, quam partib; jam habere ab largiendum pauperibus; et quomodo quod non potest comparari per eleemosynam, comparabitur copiosius per orationem, et tolerantiam, atque humilitatem, et quomodo qui bona sua reliquerunt, hi preparant se ad recipiendum charisma scientiæ Verbi Dei ut possint divitiis regni Dei prædicare. 1190

CAP. LXVII. — De charismate theologiæ, et quod, et quæ bona ex ea proficiuntur. 1190

CAP. LXVIII. — Quæ sit causa, cur mens nostra difficit ad orationem, facilis vero et prompta ad divinorum rerum contemplationes; et de utilitate orationis, ad proficiendum in contemplatione. 1191

CAP. LXIX. — Quomodo gratia in principio cum magna voluptate spirituali soleat animam illuminare; processu vero certaminis spiritualis noua ita, ut videamus derelicti, et quæ utilitas inde instat, et quomodo sis qui adhuc sunt parvuli in certamine spirituali, nimius dolor et nimium gaudium noceat. 1191

CAP. LXX. — De loquacitate, quomodo animam distractat, et memoria sui privet; et quæ causa ejus et quam præclaræ res sit silentium. 1192

CAP. LXXI. — Quomodo, cum quis ea quæ mundi sunt, incipit repudiare, tunc incipiunt passiones esse ei molestæ, et inter eas potissimum ira et odium; et quomodo melius sit fieri duritiam iniquorum, quam odio eos prosequi, quamvis odio digni sint. 1192

CAP. LXXII. — De charismate sapientiæ, et de charismate scientiæ, sive cognitionis: et quomodo secunda virtus plus valeat ad extirpandas passiones, quam prior; et quare non reperiatur plene utraque in singulis. 1193

CAP. LXXIII. — De oratione vocali, et in corde; cui contingat libentius orare voce, et cui rursus libentius in corde, et de simulacro lætitiae, quod sequitur orationem vocalem, et de lacrymis, quæ sequi solent orationem cordis, et post lacrymas quedam voluptas animi; et quæ sit causa, et quomodo opus sit paulo majore voce psalmos canere, cum animus graviter languet. 1193

CAP. LXXIV. — De ardore spirituali animæ, et quid intercharitatem naturalem et spiritualem intersit. 1193

CAP. LXXV. — Quando et quomodo gratia Spiritus sancti servet animam puram et liberam a nebula passiōnum; et quando item et quomodo spiritus erroris legit eam nubibus peccatorum. 1194

CAP. LXXVI. — Quomodo ante baptismum spiritus veritatis operetur in anima, et quomodo spiritus erroris: quomodo item isti duo spiritus operentur post baptismum. 1194

CAP. LXXVII. — Quomodo et quando incipiat gratia Dei declarare bonitatem suam animæ; et quare tunc permittat Deus, ut plus molestiæ exhibeant ei dæmones; et quæ magna inde utilitas existat. 1195

CAP. LXXVIII. — Quatenus homo ad imaginem Dei factus sit, et quid effectum per peccatum Adæ, et quid rursus per baptismum, et quare non possint simul habitare in homine duo spiritus, alter bonus, et alter malus, sicut nonnulli opinati sunt; quare post baptismum relicta est duplex voluntas, et impugnat dæmonis. 1195

CAP. LXXIX. — Quando in profundo cordis, id est in mente ipsa habitet gratia Dei, et quomodo ibi nihil possit dæmon operari, et quomodo et per quas partes operantur dæmones in anima, et quomodo mens nostra conlectetur legi spiritus, et de gudio spirituali, unde et quando existat. 1196

CAP. LXXX. — Quomodo in cordibus fideliū non possint simul insidere spiritus gratiæ, et spiritus peccati, ut quidam opinati sunt, male interpretantes illud Joannis Evangelistæ, (Et tenebrae eam non comprehenderunt;) et

quomodo hoc Paulus interpretatus sit in Epist. ad Philipp. iii. 12. 1196

CAP. LXXXI. — De duplice genere malorum spirituum, partim cum anima, partim cum corpore luculentum; et quomodo tentent, cum anima est extra gratiam Dei, et quomodo, cum non est; et quomodo utrisque resistendum; et de tentatione, quando tentat dæmon suggestendo, ut naturam humanam contemnamus, quia sit mortalit; et quod sit tunc occurrerū. 1197

CAP. LXXXII. — Quomodo, quandiu est anquis in gratia Dei, non potest dæmon esse in corde ejus; quomodo et ubi hoc doceat Paulus; et quomodo pugnet dæmon cum sis qui sunt in gratia Dei; et quomodo cum sis qui sunt extra gratiam; et quomodo, qui perfecte pugnet cum dæmonio, non potest dæmon carnem ejus ad voluptatis illecebras peccare, ut Paulum et similis. 1198

CAP. LXXXIII. — Quomodo, et unde cor malas cogitationes gignat, et quare cogitationes etiam a dæmoniob; suis suggestæ, ex corde exire dicantur in Evangelio. 1199

CAP. LXXXIV. — Quomodo non possint esse simili in corde homini gratia Dei et dæmonius, et de exemplo ad hoc declarandum et intelligendum. 1200

CAP. LXXXV. — Unde accidat quod simul honesta et turpia quandoque cogitamus; et quando, ac cur gratia præsentiam suam menti celet; et quid tunc faciendum sit; et quomodo inter cæteras omnes virtutes nihil possidere maxime concitat gratiam Dei ad amandum eum vehementer; et cur aliquando etiam is qui magnos progressus in virtute fecit, permittatur potestati dæmonis, relicta ejus mente sine lumine. 1200

CAP. LXXXVI. — Rursus quomodo gratia Dei non possit una cum dæmonio habitare in mente hominis, et de duplice decessione gratia Dei, secundum eruditonem, et secundum aversionem; et quid in utraque decessione faciendum nobis sit; et quare aliquando gratia Dei auxiliu suu in anima celet dæmonibus. 1201

CAP. LXXXVII. — Decedere gratiam Dei ad eruditonem, quid boni afferat homini; et rursus quid mali decedere secundum aversionem; et quid in utraque decessione faciendum nobis sit; et quare aliquando gratia Dei auxiliu suu in anima celet dæmonibus. 1201

CAP. LXXXVIII. — Quomodo Spiritus sanctus principio gratiam suam operetur in inchoantibus vitam spiritualem, et de exemplo naturali ad hoc intelligendum: et unde factum sit, ut mens etiam nolens eodem tempore honesta et turpia cogitat; et qui sunt qui spiritualia tantum cogitant, et quomodo id contingat. 1202

CAP. LXXXIX. — Quando, et quomodo faciat Dei gratia, ut imago Dei, ad quam facti sumus, splendet in nobis; quando item faciat, ac quomodo, ut sit nobis similitudo Dei, et de exemplo pictoris ad intelligendum utrumque, et quomodo sine illuminatione dilectionis Dei, quam Spiritus sanctus operatur, nemo possit habere similitudinem Dei, quamvis habeat cæteras omnes virtutes, quas naturaliter habere possit. 1203

CAP. XC. — De sensu et experientia divina dulcedinis in initio proficiendi spiritualiter, unde existat, et quomodo; et cur postea abscondatur nobis hujusmodi dulcedo, et unde existat difficultas diligendi Deum cum gusto et in sensu cordis; et quomodo contendendum sit ad ejusmodi gustum charitatis Dei; et quibus contingat perfectio charitatis in hac vita, et perfectus gustus ejus. 1204

CAP. XCI. — De quodam, qui tenebatur ardentí desiderio cognoscendi perspicue charitatem Dei, quomodo eam cognoverit Dei munere; et de sis, qui ejusmodi charitatem sensu et gusto cordis experti sunt, quales sint eorum virtutes; et quomodo isti fidem charitate superent; et quomodo hoc Paulus significaverit cum dixit: « Nunc autem manent fides, spes, charitas; tria haec, horum major est charitas. » 1205

CAP. XCII. — De proprietate mediocris operationis ex cogitatione sancta, quomodo afferat nobis magnum dolorem, si quando aliquem offendierimus; et quid faciendum sit tunc, si offensus reconciliari nobis noluerit, aut si procul absens fuerit. 1205

CAP. XCIII. — Quare via virtutis incipientibus apparat aspera, et quare medium ejus transeuntibus fiat facilius: et quid faciendum sit incipientibus ad superandum asperitatem, gratia Dei adjuvante. 1206

CAP. XCIV. — Quomodo opus sit per labores et infirmitates probari, et veluti moliri cor ad imprimendum in eo sigillum similitudinis Dei ex virtutibus ejus; et quæ essent probationes sanctorum per infirmitates, quas Paulus vocal, tempore martyrum; et quæ pro illis successerint tempore pacis Ecclesiarum; et quomodo operandus.

sit per tolerantiam in tribulationibus testimonium conscientiae nostrae

1206

CAP. XCV. — De duplice humilitate, una mediocrius, altera perfectiorum; et quomodo illa mediocrius comparatur, et quomodo altera; et de qualitate et de conditione nitiusque; et quomodo a priore ad secundam pervenientium sit.

1211

CAP. XCVI. — Quae observent dæmones in religiosis ad eppugnandum eos, arripientes inde occasionem; et quomodo sint illa religiosis cavenda et in primis cupiditas gloriae; et que mala ex loquacitate sequantur, et quid contra hoc vitium faciendum.

1213

CAP. XCVII. — Quid sociat ei qui incipit purgare cor, et quomodo recordatione Domini Iesu sit cor inflammandum ac purgandum; et quomodo necessarium sit, et quando assequi possimus, ut semper et sine intermissione oremus.

1216

CAP. XCVIII. — Quid sit, vacuum esse passionibus in hac vita, et de armatura spirituali ad perrumpendum acies demonum.

1220

CAP. XCIX. — De duobus dæmonibus post universas fere passiones superatas relictis ad luctandum, altero cum anima, altero cum corpore, et quomodo superandus sit qui cum anima luctatur per zelum; et quomodo superandus, qui cum corpore pugnat per libidinem; et causa, cur homo post magnos progressus in virtutibus factos, permittatur tentari per libidinem ab hujusmodi dæmonie.

1226

CAP. C. — Quomodo a religiosis statim confitenda sint Deo peccata, etiam non voluntaria, contra regulam commissa, et quomodo providendum, ne se fallat conscientia, dum existimat satis se confessam, et de metu tempore mortis, si non, ut decet, confessi Deo fuerimus, et quomodo hujusmodi metus adjuvet dæmones in illa hora, et de his qui fiducia et exultatione excedunt ex hac vita, et que sit causa ejusmodi fiducie, et de his qui cum sororidine excedunt.

1233

1208

1209

1210

1213

1215

1216

1217

1218

1219

1220

1221

1222

1223

1224

1225

1226

1227

1228

1229

1230

1231

1232

1233

1234

1235

1236

1237

1238

1239

1240

1241

1242

1243

1244

1245

1246

1247

1248

1249

1250

1251

1252

1253

1254

1255

1256

1257

1258

1259

1260

1261

1262

1263

1264

1265

1266

FINIS TOMI SEXAGESIMI QUINTI.

Acme

Bookbinding Co., Inc.
300 Summer Street
Boston, Mass. 02210

3 2044 014 812 317

The borrower must return this item on or before the last date stamped below. If another user places a recall for this item, the borrower will be notified of the need for an earlier return.

Non-receipt of overdue notices does not exempt the borrower from overdue fines.

Harvard College Widener Library
Cambridge, MA 02138 617-495-2413

Please handle with care.
Thank you for helping to preserve
library collections at Harvard.

